

00043911

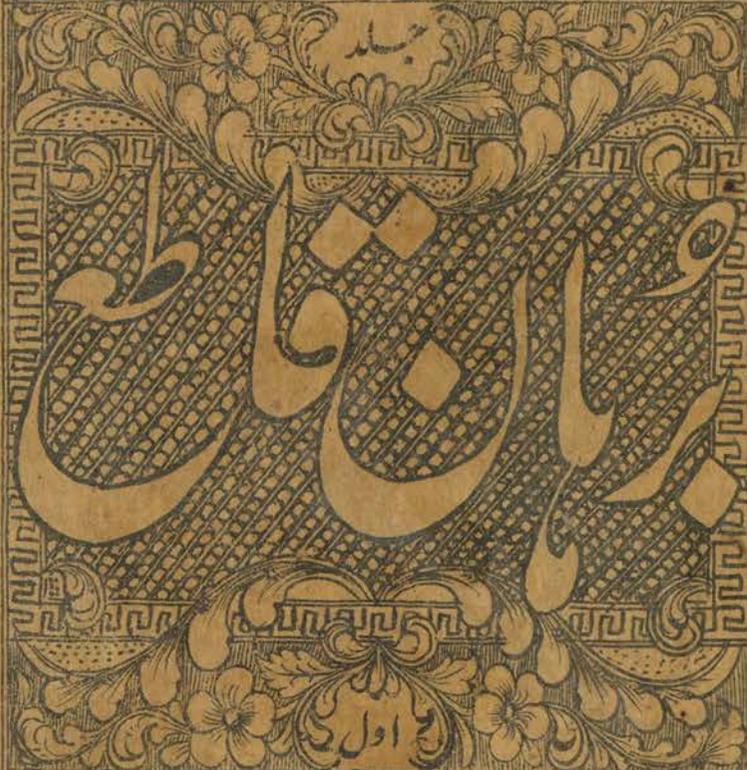
THE
ASIATIC SOCIETY OF BOMBAY
Town Hall, Bombay.

00043911

حسن کزو کا افضل خلا یوز سا
بعون بن بن بن بن بن بن بن

تاریخ از مشاہیر کتب که چراغ هدایت با کبریت بشماره اولی است مدار و موید تحقیقات برین بر این ساطع بودم

از اہل بیت عالم میر مولی محمد حسین تخلص بران تبارہ عنوان و بطور زینت ہر ہر جوان باروم

ناگر این شے نو کیشہ مزر و نیست
در مطبع می می منشی کوشہ مطبع بن بن بن یا

اطلاع۔ اس مطبع میں ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ وار فروخت کے لیے موجود ہے جسکی فہرست مطول ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہے جسکے معائنہ و ملاحظہ سے شائقان اصلی حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہیں قیمت بھی ارزان ہے اس کتاب کے پیش لفظ کے تین صفحہ جو سادہ سے ہیں ان میں بعض کتب لغات فارسی و عربی وغیرہ کی درج کر کے ہیں تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہے اس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدر دانوں کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو۔

کتب لغت فارسی

لغات المبتدئی - ردیف وار لغات کا بیان حرف اول و آخر کی رعایت پر ترتیب حروف تہجی مصنفہ مولوی سیف اللہ عظیم آبادی -

نصاب الصبیان - ہر قسم کے لغت منظوم ہیں مصنفہ ابو نصر فراہی یہ کتاب نہایت مفید خاص و عام ہے اور بہت مشہور اور تہذیب اول ہے۔

شرح نصاب الصبیان - بہت مستند شرح ہے مشہور بشرح دشت بیاضی شارح مولوی کریم الدین دشت بیاضی - کشف اللغات - دو جلد میں -

۱- جلد - لغت ہمزہ سے طائیفہ تک -
۲- جلد - طائیفہ حلی سے یاے ثناء تھنیہ تک مصنفہ مولوی عبد الرحیم بن احمد سور -

غیاث اللغات - مع نقشہ گره مصنفہ مولوی غیاث الدین مع چراغ ہدایت مصنفہ سراج الدین علی خان آرزو - ایضاً - تازہ طبع کا لم وار ہفت سطر سے آغاز ہے بہار عجیب لغات و اصطلاحات فارسیہ میں ٹیکسٹ بہار کی مشہور کتاب ہے جسکو رعایت ترتیبی حروف تہجی بعنوان برہان قانع مولوی ہادی علی نے بحال شقت اصل سووہ و تخطی مصنف سے لفظ بہ لفظ مطابق کیا بصورت تمام چھپی -

ہفت قلمزم - مع فرہنگ لغات جامع لغات و اصطلاحات و تجارتات فارسی انہما درجہ کی کتاب ہے جسکی سات جلد ہیں جلد اول سے چھ جلد تک لغات و مصطلحات کا بیان ہے ترتیب حروف تہجی تخطی اور ہفت آغاز سطر سے بقلم ممتاز ہے کہ ناظرین کو کھانے لغت کی بہت آسانی ہوتی ہے

اور جلد ہفتم صنائع فغلی اور معنوی کی حادی ہے جملہ اقسام صنائع مع اشلہ کا بیان ہے کہ کوئی خدمت فرد گذشت نہیں ہوگی سابق میں یہ کتاب مطبع شاہی محمد دولت ابو المنطقہ غازی الدین حیدر شاہ غازی بصرف خزانہ بیشار باہتمام و ترتیب مولوی قبول محمد چیمپئی تھی فی الحال بنظر خواہش خریداران بطرز پسندیدہ سات جلد یکجا ہو کر بصورت طبع ہوگی فرہنگ گلستان - لغات عربی و فارسی گلستان کے ردیف وار با تشریح اور اسکے معانی کا بیان ہے مصنفہ مولوی عبد اللہ صاحب -

فرہنگ جہانگیری - مولفہ جمال الدین حسین ابنجو لقب بفضل الدولہ دو جلد -

۱- جلد - باب ہمزہ سے فائیک -
۲- جلد - باب کاف فارسی سے تا یاے تختانی -

فرہنگ سکندر نامہ - حسین لغات و محاورات مفید سکندر نامہ ردیف وار ہیں یہ فرہنگ جدیدہ ترتیب کاشف مطالب سکندر نامہ ہے مولفہ سید ابن حسن صاحب مرحوم جو ملازم مطبع تھے -

لطائف اللغات - فرہنگ لغات و مصطلحات خاصہ فتویٰ مولانا روم مصنفہ مولوی عبد اللطیف -

کتب لغت عربی

مصباح المیثر - لغت عربی نادر کتاب مستند ہے مصنفہ ابن محمد بن علی المغربی مشہور لقب فاضل شہاب قوی - منتخب اللغات معروف کتاب ہے لغات عربی کی جسکا بیان معنی عبارت فارسی میں ہے مصنفہ مولوی جلال الدین احمینی المدنی -

لغات کشوری

ایسے آپ طلباء تعلیم میں ترقی کر سکتے ہیں ہذا لغات لغات کشوری

فارسی زبان کی سب سے پہلی ڈکشنری جو جو انی ندرت کا ہیبت اور بیرونی زبان میں بھی ایک مختصر سمیت رکھتی ہے اسکو عالم معین دہ قاضی ایسے آپ نظیر مولوی تین تصدق حسین صاحب ضوی مجا فاضل صحت مطبع اور ادب اخبار نے مرتب و مرقوم فرمایا اور جو فنی نو لکشیور صاحب مالک مطبع کی جانب سے خاص اس کام کے لیے مامور ہوئے تھے جنہوں نے تین سال کی مشقت اور عرق ریزی سے تحقیق و تدقیق لغات کے قالب میں ایک نئی رو دیکھ کر اسکو مرقوم و تمام و انتظام کے ساتھ طبع کیا ہے۔

فارسی زبان کی دو ایک ڈکشنریاں تو پہلے بھی لکھی جا چکی تھیں مگر وہ ایسی کم یا یہ تھیں جو ان علم دوست طلبہ کے لیے خندانہ تھیں جو ترقی پزیر اور سی کتاب میں پڑھتے پڑھا سکتے ہیں ان کتابوں سے صرف دہی طلبہ فائدہ اٹھا سکتے تھے چکی تحصیل ابتدائی ہوتی تھی اسکے علاوہ جسطرح یہ ڈکشنریاں تمام درسی لغات پر جامی زبانوں کے ساتھ کئی اور اصطلاحات سے بھی مترا تھیں۔ لیکن لغات کشوری میں جو اردو سے زیادہ ایسے الفاظ ملنے جیسے ہندی یا فنی طلبہ تک بھی پہلے واقف نہ تھے۔ مولف نظام نے جمع لغات کا جو التزام کیا ہے وہ مثل انگریزی ڈکشنریوں کے ہے۔ ہر لغت کا حرف اول اب اور حرف ثانی فصل قرار دیا ہے اور تسلسل بیان میں لغت کے تین تر حرف انتر آئے ہیں اور جہاں کہیں پہلے حرف انتر آئے ہیں جیسے ج اور کان پہلے پ اور پیر پہلے کا و غیرہ وہاں پہلے حرف انتر آئے ہیں جیسے حرف کا بھی التزام رہا ہے اسکے علاوہ جہاں کہیں اس لغت کی مانند میں دو بھی لغات سے متلاذ بہ ہیں جیسے صرغ۔ ماحوس۔ مستعمل لغات۔ منویہ الفضل۔ برزبان قاطع۔ غیاث اللغات۔ بہار جمع۔ چراغ حیات وغیرہ اگر یہ پیشہ بزرگ کی کسی زبان میں لغت کی متعدد کتابیں ہوتی ہیں تو ان سے اور لکھنے لغات کو ایک قسم کی آسانی ہوتی ہے لیکن اس سے کسی لغت کی قابلیت اور لغات میں فرق نہیں آتا۔ جو ہری نے صحیح ہیں جس میں مرتب کی تھی اور اسکے ہی مجدد الدین میرزا آبادی نے ماحوس تین برس میں تالیف کر لی۔ ایک عالم علم اللغات کے سامنے صاحب ماحوس کی ترقی ترقی کی گئی ہے کئی برس تک مکلف تھیں برس سے ہری کے برس برس ہی نہیں ہٹاؤں کرنا چاہیے لیکن یہاں تو قصیدہ بالکل جوں لائق مولف نے ابتدا سے انتہا تک درسی کتابوں کو ٹھیکہ لغات اور اصطلاحات جمع کیے ہیں مثل گلستان۔ بوستان۔ یوسف زلیخا۔ سنگد رنامہ۔ آواز اسلی۔ بیتا بازا ریحہ۔ رقعہ۔ طیار و سید۔ نو بیات کبریٰ رسائل طغرای۔ ستہ نظریوری شکل نشی۔ اخلاق حلالی۔ اختلاف ناہری۔ و غیرہ کے اور اسکے بعد کتب لغات سے معافی کی تفسیر اور توضیح کی ہر لغت کا رقم طبعی ہے اور ہر صفحہ میں ۱۷۰۰ حرفیں درج ہیں۔ بہت بڑی خوبی یہ رہی کہ ہر لغت پر اعراب لگا دیے گئے ہیں ایسے کا اختلاف اعراب سے اکثر الفاظ کے معنی بدل جاتے ہیں۔ ہندو اعراب کے ساتھ جنی ہر تہ لغت تیار ہوئی ہے ہاں اسکے شروع سے لکھ رہی بیان کیے ہیں۔ پھر تیار اراستہ کے لیے ہر لغت کے معنی (عربی) (فارسی) (ترکی) (دیوناگری) (عرب) (مغرب) کا نشان لکھ دیا ہے اور لغات اس فن میں ایک بڑی مسوول کتاب ہے لیکن ان میں سے بھی تقریباً دو تہ لغت زیادہ ہیں شیخ ابو الفضل فیاضی نے یہ تفسیر و احوال الامام کے لکھے کا ارادہ کیا تو لغات عرب پر عبور حاصل کرنے کے لیے ہمیشہ عربی لغت کی کتاب خرید کرتے تھے ایک مرتبہ انہوں نے اسی عزم سے کئی تیار ہوئی کی کتابیں خریدیں اور پہلے اول سے آخر تک دیکھ چکے تو ایک روز جمع احباب میں کہی ہے شیخ سے ان کتابوں کا حال دریافت کیا فیاضی نے کہا میں نے جو تفسیر ان کتابوں کی قیمت میں صرف کی تھی اب چند روز وصول ہوگئی۔ ان کتابوں میں صرف دو لغت ایسے لکھے ہیں جہاں ہری نظر سے نہ گذرے تھے۔ حتیٰ فیاضی فیاضی جیسے عالم تبحر اور فاضل اجل نے وہ لفظوں کی انہی قد۔ کی تو لغات کشوری ہیں تو سیکڑوں لفظ ایسے نئے جو طلبہ اور حضرات علم دوست کو بالکل نئے اور اجنبی معلوم ہو گئے ہیں اس کی مثال ہے کہ اگر مثلاً یقین اور طلبہ معنی سے بھی مطلع اس حد تک یعنی اس مجموعہ لغات کی قدر کر سکتے ہیں۔ ۱۰۹۳۷ صفحہ قیمت عام دو روپیہ سوا سے وصول ڈاک۔

مطبع نشی نو لکشیور گھنٹہ کا نیو رہ نامہ دوکان کتب فروشان بہت و شتان سے یہ کتاب ہر لغت طلبہ کو دیسیاب ہو گئی ہے

بیرمان خان کز فکا بفضلا و زمان
بیرمان خان کز فکا بفضلا و زمان

نادر کتابی از مشاهیر کتب که چراغ هدایت و آئینه سعادت بشماره اول از مخفیات و مدار و مویجه قیامات بر سر حق بر این طبع

(جلد اول)

بیرمان خان طبع
مع تبت

از آلیف بیفت عالم بمرمولوی محمد حسین مخلص برهان تبارزه عنوان بطرز پسندیده هر چه در جوان باروم

در مطبع می گرامی مشهور کوشش طبع بر این طبع

ای راه نما به زبان در افواه از نام تو بر دند زبانهها تورا
بزدان که سطر س چو تنگی آله لاجول و لا قوه الا بالله

بسم الله الرحمن الرحیم

که فصیح ترین لغات است معجز آرا و کرامت پیرانو و جل شانده
و عظم بر بانه بیت از دست و زبان که بر آید که زعمده شکرش
بدر آید اما بعد برای معنی آرای ارباب دانش و ضمیر
آفتاب ضیای اصحاب پیش روشن و هویدا باشد که چون
کمترین بندگان ابن خلف التبریزی محمد حسین التلخیص
به برهان میخواست که جمیع لغات فارسی و پهلوی و دری
و یونانی و سریانی و رومی و بعضی از لغات عربی و لغات هند
و پارتی و لغات مشترکه و لغات غریبه و متفرقه و اصطلاحات
فارسی و استعارات و کنایات عبری آمیخته و جمیع فوائد فرهنگ
جهانگیری و جمیع الفرس سدری و سرمد سلیمانی و صحاح الاوقاف
حسین الانصاری را که هر یک حاوی چندین کتاب لغات اند
بطریق ایجاز بنویسد و آن بهیچ وجه صورت نمی بست مگر استقامت
شواهد و زوائد بنا بران ازان هر دو دیده پوشید و لغات
و معانی آن اکتفا و اختصار نمود و همه را جمع کرده همه اکتفا
ساخت و آنرا سعی به برهان قاطع نمود و در بعضی کلمات

بهترین لغتی که مشکلمان بدیع البیان محفل زبان آرائی و
نیکو ترین نکته که فیشان انجمن سخن پیرانی زبان بلاغت
تبیان و لسان فصاحت ترجمان را بان شکل و مترجم سازند
حمد و سپاس غیبی را در غور است که حکمت بالغه و قدرت کامله
نموده است آن حروف و کلمات را بنور معانی رنگین مانند نوبهار
چمن ساخت و کاخ و ماغ صدر نشینان بارگاه سخنمندی
بنقوش خیالات رنگارنگ برنگ کارنامه ارزشنگ پر درخت
و زبان هر یک از طوائف بنی آدم را که بلبلان گستان کمال
و طوطیان شکرستان مقال اند یعنی از لغات گو یار گویند
و بار سال رسولان حق گزین و تقیین ادیان راه یقین
با سنه و لغات تنوعه هر قومی را بنویسند و در لغات و حدیث و احادیث
رسانیده و خاتم صحیفه از یاد فانی کتاب او دنیا و اولاد و امجاد او
صلوات الله علیه و علیهم اجمعین که مطلع انوار هدایت عظمی
و سرچشمه بویبار امامت کبری و داننده حقائق اشیا اند
بزبان فصاحت و فروز و لسان بلاغت اند و زعمه بی

و بیست و نهم گفتار مقرر و معین گردانید و لغات و کنایات
 آنرا بر حرف اول و ثانی و سیم و بر ثالث و رابع مرتب
 و مزین ساخت بیست و چون گهرهای آبدار فلک به هر یکی را
 بجای خویش نشانده اند که چون بنظر فطرت اینان بینی شناس
 و دریا ننگان زمین بوس درگاه خلایق پناه پادشاه
 یوسف سیرت سلیمان سریرت هوشنگ فرنگ پیشدادی
 سکندر اقبال فریدون خصال قآن همت کسری سعادت
 خادم اهل بیت رسول الله نقطه شمی که در صفت شاهان است
 ممتاز است و چو در میان یاران علی ولی الله به سلطان عظیم
 قطب شاه بن قطب شاه خلد الله ملک و سلطانه الی یوم القادس
 مرتبه اتحسان پذیرد و استعدا از اهل تمیز و انصاف که عارفان
 انجمن و انانی و مینانی اند آنست که چون به نقطه از الفاظ
 یا اسمی از اسامی معانی نقیضه و امثال اینها بر خوردن زبان
 اعتراض را بکام خاموشی و دیده عیب سازد امر برده شود
 بکشند به فقیر جامع لغات و تابع ارباب لغت است نه دانش
 و بالمد التوفیق ابیات چه بر همان از ره توفیق یزدان
 مر این مجموعه را گردید جاسح به پی تاریخ آتماش قضا گفت
 کتاب نافع برهان قاطع و فائده اول در بیان معرفت
 زبان درسی و پهلوی و فارسی فائده دوم در بیان چگونگی
 زبان فارسی فائده سوم در بیان معرفت تعداد حروف تہجی
 و تفرقه بیسان و ال و ذال و صیغهای که در فارسی مقرر است
 فائده چهارم در بیان تجویز تبدیل هر یک از حروف
 بیست و چهار گانه فارسی بحروف دیگر فائده پنجم در ضمائر
 و آن از چند حرف بهم میرسد فائده ششم در بیان حروف مقفول
 که در ادب و اسط و ادب و اخراجات بجهت دریافت معانی
 مقصوده پیاورند فائده هفتم در ذکر حروف و کلماتیکه بجهت
 حسن و زیب کلام می آورند فائده هشتم در بیان معانی حروف
 و کلماتیکه در آخر اسامی و افعال بجهت معانی گوناگون در آورند
 فائده نهم در بیان توصیف آنچه صاحبان الملک از ذوات

گزینست و اندر علم گفتار اول در حرف هزه با حروف تہجی
 تہجی بر بیست و هفت بیان گفتار دوم در حرف بای اجد
 با حروف تہجی بیست و پنج بیان گفتار سوم در حرف
 بای فارسی با حروف تہجی بیست و یک بیان گفتار
 چهارم در حرف تالی و شست با حروف تہجی بیست و چهار
 بیان و یک انجام که آن محتوی است بر چند لغت که اول آنها
 تالی شانه باشد گفتار پنجم در حرف جیم اجد با حروف تہجی
 بر بیست بیان گفتار ششم در حرف حیم فارسی با حروف تہجی
 بر بیست و دو بیان گفتار هفتم در حرف حا حلی با حروف تہجی
 بیست و یک بر بیست و دو بیان گفتار هشتم در حرف غای شند
 با حروف تہجی بیست و یک بیان گفتار نهم در حرف واد
 اجد با حروف تہجی بیست و یک بیان و یک انجام
 که آن محتوی است بر چند لغت که اول آنها ذال نقطه
 باشد گفتار دهم در حرف رای و شست با حروف تہجی
 بر بیست و سه بیان گفتار یازدهم در حرف زای هوز
 با حروف تہجی بیست و یک بر بیست و دو بیان گفتار
 حرف زای فارسی با حروف تہجی بیست و دو بیان گفتار
 سیزدهم در حرف سین بی نقطه با حروف تہجی بیست
 و چهار بیان گفتار چهاردهم در حرف شین نقطه دار با حروف
 تہجی بیست و سه بیان گفتار پانزدهم در حرف
 صاد بی نقطه با حروف تہجی بیست و یک انجام که
 آن محتوی است بر چند لغت که اول آنها ضا و نقطه دار
 باشد گفتار شانزدهم در حرف طای حلی با حروف تہجی
 بیست و دو بیان و یک انجام که آن محتوی است
 بر چند لغت که اول آنها ظای نقطه دار باشد گفتار
 در حرف عین بی نقطه با حروف تہجی بیست و یک
 گفتار نهم در حرف عین نقطه دار با حروف تہجی
 بر بیست و دو بیان گفتار نوزدهم در حرف فای سفص با حروف
 تہجی بیست و دو بیان گفتار بیستم در حرف قان با حروف

بستنی برنوزده بیان گفتار بیست و یکم در حرف کاف
 تازی با حروف تہجی بستنی بر بیست و سه بیان گفتار
 بیست و دوم در حرف کان فارسی با حروف تہجی بستنی
 برنوزده بیان گفتار بیست و سوم در حرف لام با حروف
 تہجی بستنی بر بیست و دو بیان گفتار بیست و چهارم در
 حرف میم با حروف تہجی بستنی بر بیست و ہشت بیان گفتار
 بیست و پنجم در حرف نون با حروف تہجی بستنی بر بیست و چہا
 بیان گفتار بیست و ششم در حرف واو با حروف تہجی بستنی
 برنوزده بیان گفتار بیست و ہفتم در حرف ہای ہوز
 با حروف تہجی بستنی بر ہفدہ بیان گفتار بیست و ہشتم
 در حرف یای حطی با حروف تہجی بستنی برنوزده بیان گفتار
 بیست و نهم در لغات متفرقة محتوی بر ہفتاد و یک لغت
 و کنایت تم باخیر و السعادة-

فائدہ اول باید دانست کہ بعضی از علماء و مورخین
 در پارسی نامہ چنین فرمودہ اند کہ پارس سپہ پہلو بن سام
 بن نوح است و او در عمد خود مالک آن مرز و بوم بودہ
 و آن ملک بنام او موسوم شدہ و درین زمان ہسم ہو
 منسوب است و بعضی گفتہ اند پارس منسوب بہ پارس سپہ عامو
 بن یافت بن نوح و فارس معرب پارس است و تہبان نیز
 گویند کہ فارس بیان از نسل سپران پیرام بن ارغش بن سام
 بن نوح اند و ایشان دہ تن بودہ اند ہمہ شجاع و دلادور و چون
 بزبان عربی سوارا فارس میگویند تا بران بدین نام موسوم
 شدند اعظم عند اللہ و باید دانست کہ در قدیم تمام مالک ایران
 پارس میگفتند و آن از کنار چو نیست تالب آب فرات
 و همچنین از باب الابواب است تا کنار دریای عمان و بحر
 ایام و تغیرات از منہ ہر ولایتی موسوم با سہ شدہ و از پارس
 جدا گشتہ همچنان کہ خراسان چون بفرس قدیم بمعنی مشرق است
 و آن ولایت و شرقی است و دفع شدہ خراسان گویند در
 زمان ظہور اسلام بواسطہ ناسبت آب و ہوا می صفایان

و توابع آن بعراق عرب آن ملک بعراق عجم موسوم گردید
 و از آنست کہ سلمان رحمۃ اللہ علیہ اکہ مولد شریفش از نواحی
 صفا بان بود بسیاری موسوم سید از ند و زبانے را کہ در آن
 ملک ما مردمان آن مشکلم میشوند پارسی مینامند و زبان پارسی
 بر ہفت گونه است چهار ازان متروک است کہ آن زبان
 ہر وی و سکرزی و زاولی و شغدی باشد و سہ زبان دیگر
 ست اول و آن درمی و پہلوی و پارسی بود و درمی است
 کہ در آن نقصانی نبود چو ابریشم و اسپید و آشکم و اشتر
 و برو و ہر دو و گہو و تیشو و امثال اینہا پس بریشم و سپید
 و شکم و شتر و رود و گو و شغوری نباشد و چند دیگر
 در گفتار نهم در بیان دال و رami سبب نقطہ مذکور است
 و پہلوی منسوبست بہ پہلو کہ پیر پارس و سپر سام بن نوح
 باشد و این لغت از زبان او ستفیض گشتہ و بعضی گویند کہ
 منسوبست بہ پہلہ کہ آن ولایت ری و اصفہان و دینور
 باشد یعنی زبان مردم آن ولایت است و جمیع برآند کہ
 پہلوی زبان شهری است چہ پہلو یعنی شہر نیز آمدہ است
 و پارسی زبانے را گویند کہ در ولایت پارس کہ دار الملک
 استخر است مردمان بدان سخن کنند و بعد از عربی زبانے
 بہتر از پارسی نیست چہ در احادیث نیز مذکور است کہ حضرت
 رسالت پناہ و امیر المؤمنین و ائمہ معصومین صلوٰۃ اللہ علیہم
 اجمعین پارسی شکلم شدہ اند-

فائدہ دوم در بیان چگونگی زبان فارسی باید دانست
 کہ آخر جمیع کلمات فارسی ساکن میباشد و کلمہ مرکبے بود از
 حروف تہجی کہ گویندہ و شغوندہ ازان معانی ادراک نمایند
 و اقل کلمہ دو حرفی باشد اولین متحرک تا بدان ابتدا توان کرد
 و دومین ساکن تا بدان توقف توان نمود و خاموش توان گشت
 چہ ابتدا سہ کلام بجز حرف متحرک ساکن نہ پذیرد و توقف
 یک جز حرف ساکن صورت نہ بندد و بچو دل سر و پا و امثال آن
 و یک حرف را کہ نتوان گفت و از یک حرف حینی الافرہ نتوان نمود

مگر آنکه حرف را بجهت حصول معانی گوناگون در اول یا میان یا آخر کلمه در آرد چنانکه در فائده ششم باید و میان کلمات را سخن میگویند و سخن بر دو گونه است یکی پراکنده که آنرا بجز تشریح گویند و دیگری پیوسته که آنرا نظم و شعر خوانند و شعر در لغت بمعنی دانستن و ادراک معانی کردنست بحدس صاحب و استدلال درست و در اصطلاح سخن باشد مرتب معنوی و موزون و متکرر و تساوی و حرف آخر آن یا یکدیگر مانند بود و مرتب معنوی از جهت آن گفتند تا فرق باشد میان شعر و بزیان چه کلام نامرتب بمعنی است و موزون از جهت گویند تا فرق باشد میان نظم و تکرر بجهت آنکه تفرقه توان کرد میان بیت دو مصرعی و میان نیم بیت چه اول شعر بیت تمام است و تساوی بواسطه آنکه فرق میان مصرعها نشود یعنی هر یک بر وزن نباشد و حرف آخرین بیکدیگر بناید بسبب آن گفتند تا فرق میان تفعیلی و غیر تفعیلی بشود زیرا که سخن بے قافیہ شعر نمیگویند اگر چه موزون باشد -

فائده سوم در بیان تعداد حروف تجمعی و تفرقه میان دال و ذال و صیغههاست که در فارسی مقرر است بیاید دانست که بنام کلام عرب بر بیت و هشت حرف است و آنرا بر قسم ساخته اند قسم اول ریسروری گویند و آن دو حرفی بود و دوازده حرف است که با و تا و ثا و طا و ظا و قاف و فاف و یا باشد و قسم دوم را موقوفی خوانند و آن سه حرفی بود و آخرش حرف اول نباشد و آن نیز دوازده حرف است که الف و خیم و دال و ذال و سین و شین و صاد و ضاد و عین و غین و قاف و کاف و لام باشد و قسم سوم را المیوبی گویند و آن هم سه حرفی بود و آخرش حرف اول باشد و آن سه حرف است تیم و نون و داد و اینها را مکتوبی نیز گویند و بنام کلام فارسی بر بیت او چهار حرف است چه هشت حرف که تقییل بود ترک داده اند و آن ثا و طا و ضاد و عین و غین و قاف است و چهار حرف دیگر که

خاصه عثمانست داخل نموده اند و آن پ و چ و ژ و گ و پ و و از حسن اتفاق بنام کلام فارسی بر بیت او چهار حرف است و ساعات شبان روزی نیز بر بیت او چهار حرف است و چهار حرف دیگر از حروف بیست و هشتگانه که آن حا و طا و عین و ذال باشد بر سبیل ندرت در لغت ما در اول التهر آمده است و امتیاز میان چهار حرفی که خاصه فارسیان است بر نقطه باشد و تفرقه میان دال و ذال ازین رباعی که خواججه نصیر علیه الرحمة فرموده اند می توان نمود رباعی آنکه بقاری سخن می رانند در معرض دال ذال اینها تند باقی وی ارساکن جزو ای بود دال است و گرنه ذال مهم خواهد یعنی در کلمه که واقع شود اگیش از آن یکی از حروف علت باشد که واد و الف و یاء صلی است و آن حرفت ساکن باشد ذال نقطه دار است و اللادال چنانچه نوری نیز گفته است رباعی دست بسا چون ید بیضا بنموده از جو دو بر جهان جمله افزود یکس چون تو سخنی نه هست و نه خواهد بود چه گو قافیہ دال شوز سه عالم بود پس در مصورت حرف آخر کلمه نبود و افزود بود که فارسی است دال نقطه دار باشد و همچنین حروف آخر کلمه داد و شاد و دید و شنید و نیز اگر در قبل آن حرفی دیگر باشد و آن حرف متحرک بود هم ذال نقطه دار مانند ایزد آمد و امثال آن و بیاید دانست که چهار گانه صیغه از ماضی و مضارع نزد عربان متداول است و بحال پیشین صیغه آورده اند و شش صیغه مؤنث و دو صیغه مثبت را ترک داده اند چه نزد ایشان هر چه از مفرد زیاد است در جمع باشد و از دوازده صیغه مذکر و مؤنث چهار اختصار کرده اند و دو صیغه متکلم مع الغیر را بحال خود گذاشته اند پس در تصویر حروف تجمعی ازسی و دو بر بیت او چهار اختصار یافته باشد و چهار گانه صیغه پیش صیغه دلیل و منع است به ایجاز و اختصار بن زبان چنانکه فرموده اند خیر الکلام ما قبل و دل در هر یک از صیغهها مذکور را علامت باشد اما علامت ماضی مفرد

تا سه قرشت و دال ابجد باشد که در آخر کلمات آید همچو قرشت
و گفت و شنید و آمد و امثال اینها و علامت مضارع دال
ابجد باشد همچو آید و میرود و میگوید و می شنود و علامت
اسم فاعل نون و دال و با باشد که در آخر کلمه آید همچو خوانند
و گویند و شنونده و علامت اسم مفعول و و قسم است
یکه های که در آخر لفظ ماضی افزایند همچو رفته و گفته و آمده
و شنیده و دیگر که لفظ شده باشد که الحاق بکلمه کنند همچو
در خواب شده و بیدار شده و زده شده و کوفته شده
و لفظ شد نیز ماضی است که بالحق آن شده است و مفعول
گردیده و هرگاه مفعول پیش از فاعل مذکور باشد آنجا لفظ
پرز و دوز و کرد و امثال آن آید همچو آتش پز و خیمه و زوز
سود و گد و علامت اسم مکان گاه و گاه باشد همچو بارگاه و خواجه
و بارگاه و خوابگاه و علامت اسم زمان روزگار و هنگام باشد
همچو روزگار جوانی و هنگام پیری و علامت اسمی اشاره
در فارسی هم مفرد و جمع میباشد همچو او و ایشان و آن و
آنان آما و اولین را که او و ایشان باشد بزمی العقول اطلاق
کنند و دومین را که آن و آنان بود بغیر ذوی العقول و علامت
امر حاضر یا بعد است که باول کلمه در آورند همچو گوید و شنود
و بزنی و بخورد نمی میهم و همچو گوید و شنود و میا و مر و و ادات
تشبیه در فارسی چون و مانند و آسا و غیر آنست که در آخر
الفاظ آورند همچو روس چون ماه و موس سنبلیله آساق
سرو مانند و اگر در میان دو چیز اتحاد و رکیب باشد آنرا نشانه
میگویند و اگر در اضافت باشد مناسبت و اگر در شکل باشد
مشاکلت و اگر در وضع باشد موازات و اگر در اطراف باشد
مطابقت و اینها همه اعراض اند و در فارسی بجهت هر یک
لفظی موضوع است - دیگر هرگاه در صیغه مصدری و فعل
ماضی حرفی بوده باشد و خواهم بصیغه امر و صیغه مضارع غیر
ن تصریف نامیم آن حرف دیگر تبدیل یابد مثلاً اگر
در صیغه مصدری و فعل ماضی حرفی فاعلی باشد

و خواهند که آنرا بصیغه مضارع و امر بر آن ثابت یابند
بنا بر آن نقطه در ابجد از ساختن و ساخت که مصدر و ماضی است
خواهند که مضارع و امر بنا کنند بی ساز و بساز گویند و همچنین
از آموختن و آموخت می آموزد و بیاموز و از آموختن و آموخت
می آموزد و بیاموزد و از آموختن می آموزد و از آموختن
می آموزد و از آموختن و شناختن و شناخت می شناسد و شناخت
آمده است بسبب قرب مخرج زا و سین همچو یاز و آساق آموختن
و شناختن و گسیختن شاذ است و بعضی گویند از این باب است
و چون فروختن مشترک بود میان روشن کردن و بیع نمودن
و همچنین دوختن میان دوختن جامه و دو شیدن شیر
پس از فروختن یعنی روشن کردن می آفرزد و از فروختن
بمعنی بیع کردن می فروشد و آزد و وقتن یعنی دوختن جامه
میدوزد و از دوختن یعنی دو شیدن میدوشد باید نوشت
تاریخ التباس بین الغتین میشود - دیگر هرگاه در ماضی مصدری
و ماضی حرفی فاعلی سخن باشد در مضارع و امر حرف
بایس ابجد و او اد بدل میشود بواسطه آنکه فارسیان بای ابجد
و او را یک حرف شمرده اند و مثال تبدیل فاعلی سخن بیس
ابجد همچو یافتن و یافت که مضارع و امر آن میباشد و بیاب
آمده است و در وقتن و خفت میخوابد و بخواب و در وقتن
و کوفت میگوید و بگوید و رفتن بضم ر می قرشت میرود و بیاب
و مثال تبدیل حرف فاعلی همچو یافتن و کافت می کاود
و بکاود و شفتن و شفت می شنود و بشنود و رفتن و رفت
میرود و برو باشد و چون فارسیان طالب سبکی و خفت یابند
کلمه آشوفتن و رفتن را که در تلفظ ثقیل بود و حذف زوده
ضمه ماقبل آنرا بحال خود گذاشتند و شفتن و رفتن خوانند
مگر جایگزین وزن شعر اقتضا کند آشوفتن و رفتن گویند
و در رفتن و در رفت که مضارع و امر آن می سبند و بسند
آمده و نون در برابر فا افتاده است سبب آنست که چون نون
نیک به تلفظ در نمی آید و بجز تونین معلوم نمیشود و بیاوردی

نیک

باسه اجد در مقابل فاما باشد و گرفتن و پذیرفتن و نغتن
 و آلفتن شافوست یعنی بر خلاف قیاس است چه مضارع
 و امر از گرفتن میگیرد و از پذیرفتن می پذیرد و پذیر
 آمد است و نغتن و آلفتن صیغه امر و مستقبل ندارد
 دیگر هرگاه در معنی مصدری و ماضی حرف شین نقطه دار باشد
 و اقبل آن الف بود در مضارع و امر و غیر آن بحرف رای
 بے نقطه تبدیل میاید همچو در کاشتن و کاشت میکار و بکا
 و در برداشتن و برداشت می بردارد و بردارد در آناشتن
 و آناشتن می انبارد و بینبار و آفراشتن که در اصل آفرشتن
 بوده و آن در مضارع و امر بزاسه نقطه دار تبدیل میاید
 دیگر درین چهار کلمه که هستن نفتح جیم درستن نفتح رای قرشت
 و خواستن و کاستن باشد سینه که در معنی مصدری و ماضی
 در مضارع و امر بحرف باسه هوز تبدیل میاید همچو هستن
 و جست که مضارع و امر بجهد و بجه باشد درستن و رستا
 میرد بره و خواستن و خواست را میخواهد و بخواد و کاستن
 و کاست را میکاهد و بکاه و درین چند کلمه که پیوستن و هستن
 بضم جیم درستن بضم رای قرشت باشد سینه که در معنی
 مصدری و ماضی بود در مضارع و امر و غیره بحرف یای حلی
 بدل میشود همچو در پیراستن و پیراست می پیراید و پیرای بود
 و در هستن و جست بجهد و بجوی و در رستن میروید و برجا
 فائده چهارم در بیان تجویز تبدیل هر یک از حروف
 بیست و چهار گانه فارسی بحرف دیگر مانند تبدیل الف
 بدال اجد و یای حلی همچو بان و باین و بدان و بدین و
 اکدرش و یکدش و ارمغان و یرمغان و تبدیل بای ایجد
 بیم و وای همچو غوب و غزم و آب و آ و خواب و خواب و
 بزرگ و زرگ و بس و دس و تبدیل بای فارسی بفا
 همچو سپید و سفید و پارس و فارس و تبدیل تایی قرشت
 بدال اجد همچو تنوره و تنوره و تبدیل جیم بتای فوقانی
 همچو تاراج و تارات و برای نقطه دار همچو جسه و رزه

و بزاسه فارسی همچو کج و کژ و کاج و کاژ و بکاف عجمی همچو کشج
 و آخیشک و تبدیل جیم فارسی بشین نقطه دار همچو نجبه و خشه
 و کاجی و کاشی و بزاسه فارسی همچو کاج و کاژ و تبدیل
 خای نقطه دار به باسه هوز همچو نجیر و بجمیر و بغین نقطه دار
 همچو ستیخ و ستیغ و تبدیل دال اجد بتای قرشت همچو دراج
 و تراج و زار دشت و زار تشت و گفتید و کردید و گفتیت
 و کردیت و تبدیل راسه بی نقطه بلام همچو سور و سول و
 کاچار و کاچال و تبدیل زاسه نقطه دار بجم همچو سوز و سوج
 و پوش و پوشش و سوزش و سوش و آویش و آویز و آویج
 و بجم فارسی همچو پزشک و پیشک و بغین نقطه دار همچو گریز
 و گریغ و بسین بے نقطه همچو ایاز و ایاس و تبدیل سین
 بے نقطه بجم فارسی همچو خروس و خروچ و باشین نقطه دار
 همچو پاپوس و پاپوش و به باسه هوز همچو آماس و آماه و تبدیل
 شین نقطه دار بسین بے نقطه همچو شار و سار و شارک و سار
 و تبدیل غین نقطه دار بکاف فارسی همچو لغام و لگام و غوی
 و گوچی و تبدیل فای اجد همچو فام و دام و تبدیل کاف
 بکاسه نقطه دار همچو شاکچ و شاکچه و بغین نقطه دار
 همچو کشکاد و قشقا و تبدیل کاف فارسی بغین نقطه دار
 همچو گاد و غاد و گلوله و غلوله و تبدیل لام برای قرشت همچو
 زلو و زرو و تبدیل نون بجم همچو بام و بان و تبدیل واد
 بباسه اجد همچو نوشته و نوشته و بباسه فارسی همچو وام
 و پام و بفا همچو یاه و یافه و تبدیل باسه هوز بکاسه حلی
 همچو هیز و چیز و بجم همچو ماه و ماج و ناگاه و ناگاج
 فائده پنجم در ضمائر بدال که حروف و کلمات ضمیرش است
 سه ازان مفرد ساکن باشد و آن شین و تاسه قرشت
 و تیسیم است و سه دیگر مرب و آن تون و دال اجد و یاسه
 حلی و دال یای حلی و میم که نند و ید و یم باشد و اینها بجهت
 حصول معانی مختلفه در آخر کلمات می آیند و شین قرشت
 در آخر اسما فائده معنی ضمیر واحد غائب و پد و معنی او باشد

همچو اسپش و غلامش و در آخر افعال معنی او را باشد
 همچو میگویندش و می آرندش و می برندش و تاسی قرشت
 در آخر اسما فائده ضمیر واحد حاضر و بدو معنی تو باشد
 همچو اسپت و غلامت و در آخر افعال معنی ترا همچو میگویند
 و می آرود و می برود و زودت و کوت که معنی از و ترا
 و که او ترا باشد و مهم در اسما و صفات و افعال فائده
 ضمیر شکلم واحد میسر بدو معنی من باشد همچو نرم و گوهرم و
 عالم و فاضلم و آدمم و رفتم و چون بر فعل مقدم شود معنی
 مرا شود همچو نرم داد و اسپم بخشید و گاهی موخر از فعل
 معنی مرا می آید همچو دل زدم از شیرینی و نیستم پروای کسی
 یعنی دل زدم از شیرینی و نیستم مرا پروای کسی و گاهی
 این هم را محذوف سازند بقرینه ایی که در عبارت سابق
 گفته میشود همچو (القصه بازگشتم و آمد بجانم زود) یعنی بازگشتم
 و آمدم و نون و دال اجدد در آخر اسما و صفات و افعال
 فائده معنی ضمیر جمع غائب و هر همچو مردانند و تو انگر اند
 و آمدند و رفتند و یای حطی و دال در آخر اسما و صفات
 و افعال فائده معنی ضمیر جمع حاضر مع الغیر بخش همچو اناسید
 و تو انگریز و آمدید و رفتید و یا و یم در آخر اسما و صفات
 و افعال فائده معنی ضمیر جمع شکلم مع الغیر کند همچو مردانیم
 و فاضلیم و آمدمیم و هر گاه یکی از این کلمات را بلفظی که آنش
 با باشد یعنی کنند همه مفتوح بمیاننش در آرند تا دو ساکن
 جمع نشود همچو جامه اش و خانه اش و خانه ات و کاشانه
 و گفته ام و شنیده ام و آمده اند و رفته اند و خوانده اید و
 شنیده اید و دانسته ایم و فهمیده ایم و هر گاه خواهند
 شین و تاسی قرشت که یکی ضمیر واحد غائب و دیگر
 ضمیر واحد حاضر است جمع کنند باید که الف و نونی در آخر
 آنها ملحق سازند خواه آن کلمه داشته باشد خواه نداشته باشد
 همچو جامه شان و اسپ شان کاشانه تان درخت تان
 و بعضی گویند الف در ضمائر سه اصلی است و بجهت کثرت استعمال

محذوف شده است و در وقت ضرورت باز آن الف را
 بیآورند و بعضی دیگر گویند این کلمات بی الف موضوع اند
 و در ترکیب کردن با لفظ که با دارد بجهت جمع شدن دو ساکن
 الفی در میان آورند و این قول بهتر است و چون کلمه بین
 و تاسی فوقانی که از برای ربط و اتمام کلام است و در اثبات
 جمله مفتوح در اول بجهت جمع شدن دو ساکن با آن
 شش لفظ مذکور شریک است ذکر آن را در اینجا مناسب نیست
 پوشیده مانند که قضیه خالی از رابطه نباشد و تعبیر از آن است
 و بود و امثال آن میکنند همچو خدا رحمن است و رحیم و دیگر آنکه
 کلمه سابق را بر رابطه تمام نمایند و لاحق را بر سابق مقدم
 سازند همچو منت خدای را عزوجل که طاعتش موجب ثبوت
 و بشکر اندرش مزین نعمت یعنی مزین نعمت است و گاه است
 که حرکت یا سکون حرف آخر کلمه کار رابطه میکنند همچو خدا کریم
 یعنی خدا کریم است همچو خوشن و نیکن یعنی خوش است
 و نیک است که در مثال اول کسره یم و در دوم سکون نون
 بجای رابطه است و کار رابطه میکند
 فائده ششم - در بیان حروف مفرده که در ادل و ادسط
 و اوخر کلمات بجهت دریافت معانی مقصوده بیآورند -
 بیاید و است که الف بای که در ادل کلمات است بر دو گونه
 باشد یکی اصلی و دیگری وصلی و اصلی بر دو قسم است اول
 آنکه بیچو چه آنرا حذف نتوان کرد همچو انجام داند ام و مانند آن
 که اگر حذف کنند انجام و ند ام شود و آن معنی ندارد و دوم آنکه
 چون آنرا محذوف سازند بحال خود بماند همچو استخوان و افتان
 که بعد از حذف کردن استخوان و قتان بماند و همان معنی دارد
 و وصلی آنست که در اول لغاتی که بے الف موضوع شده باشد
 در آورند و اختلافی در معنی آن راه نیابد همچو پرویز و بیداد که
 چون الفی در اول آنها در آورند پرویز و بیداد نشود و همان
 معنی معلوم گردد و وصل و حذف اینها بسبب ضرورت شعر
 و آلا در محاورات احتراز لازم است و البتة در بیان کلمات

برخی نوع است اول الفی باشد که در ماقبل حرف آخر
 افعال در آورند و آن دو قسم است یکی بحجت و عای نیک
 و بد باشد همچو شمنت بپیر او خدا نگا بدار تو بود و دیگر آنکه
 ازان بابی فهمیده میشود که بر اول افعال در آورند چنانکه
 گویند در پاسبه تو میرام یعنی در پاسبه تو میرام و جهان افزین
 بر تو رحمت کنایه یعنی رحمت کند و دوم الف زائده است
 و آنرا بحجت حسن کلام یا ضرورت قافیة در آورند همچو بسکای
 و شکار که در اصل بسکس و شکر باشد و سوم الفیست که
 از برای ملاست و نزدیکی و توالی میان دو کلمه تجانس
 در آورند همچو خدا خند و دوشاد و شوش و پیشاپیش و چهارم
 الفیست که در میان دو کلمه بحجت افاده معنی هم و تمام
 در آورند همچو سر اسر و سر ابایی همه از سر تا پای و چهارم نیز
 و اعطفت است همچو کجا پرسه و کجا و که آن تک و پوی
 و تک و و و باشد و این الف بحجرا این دو جانب نظریه است
 و الفیکه در آخر کلمات لایحق کند بر شش نوع است اول الف
 مذکوره و آن دو قسم بود یکی نه همچو شهاد شهادت و سر
 و سر و او دیگر نیز نه است همچو بسا و خوشا و دوم الفیست
 که افاده معنی دعا کند از عم از نیک و بد همچو بیست بیست کلمه
 او نشیند و روز شادی و تنش کم بیند و گاه و الف
 در یک کلمه بحجت تاکید به الفه آورند یکی در ماقبل حرف آخر
 و دیگر در آخر همچو کم شو از جهان نام سفر و سوم الفیست
 که معنی فاعلیست چنانکه و انا و مینا و گویا و شنوا و شکلیا
 و زیبا و امثال اینها یعنی داننده و بیننده و شنونده و صحبت
 در بیننده چهارم الف اشباع است و آنرا منتقدین از
 اطلاق عربان گرفته اند چه عربان در قافیة کمال و جمال
 هر گاه وزن اقتضای حرفه کند و لام در محل فتمه باشد
 الفی بهان الحاق کنند و کمالا و جالا گویند و اگر در محل ضم
 باشد و اوی داخل کرده کمالا و جالو و اگر در محل کسره باشد
 یای آورند و کالی و جالی خوانند و این الف و و و یا اگر

در نظم واقع شود و حروف اطلاق گویند و اگر در نثر واقع گردد
 حروف اشباع خوانند مجلا چون آخر جمیع کلمات فارسی
 ساکن میباشد اگر تقاضای حرکت کند الفی بهان الحاق
 کنند همچو رایگانیا و دانیان و دانیان لیکن متناهی است
 نداشته اند و عیب میدهند چنانکه الف نسبت است
 همچو فراخا و درازا و پهنای یعنی فراخی و درازی و پهنی
 و ششم الف زائده است همچو ساطانیا و درویشیا و بای
 ابجد مفتوح در فارسی ترجمه بای کسور است در عربی
 و بعضی گویند بای مفرد است لیکن باید که جزو کلمه نباشد
 همچو باسه بر و باد و بای مفرد است که معنی امر باشد همچو بیا
 و بخور و بر و شک نیست که همیشه کسور میباشد و مفتوح
 ساختن بای بدل باسه حرف بحر شاید بحجت تسیار
 بین الفین باشد و یا بحجت نخت فتمه و فارسیان نیز
 باسه زائده میباشد گاهی که در کلمه واقع شود که بعد از آن
 کلمه بر یاد در باشد همچو ع تیرش به ازان کار اگر آید بسپر
 که مراد بای بسپر است یعنی بر سپرد همچو ع زرین نهد او
 به تیر در پیکان را نه که مراد بای به تیر است یعنی در تیر پیکان
 نهد و بعضی گویند این باب بحجت حسن و زینت کلام همه
 میباشد چنانکه در فاعله فتمه خواهد آمد و اگر مؤخر از برود
 باشد زائده نیست و همچنین بای قسم نیز هست همچو بخدا
 و بر رسول و قای قرشت ساکن که در آخر کلمات آید
 افاده ضمیر واحد حاضر میکند همچو آمدنت و رفتنت و وحش
 آمدنتان و رفتنتان باشد و دال ابجد ساکن در آخر
 کلمات یعنی ضمیر واحد غائب باشد همچو آمد و آورد و جمع آن
 آمدند و آوردند و معنی جمع حاضر هم هست همچو آمدید و آوردید
 و شین نقطه دار مفرد ساکن افاده معنی حاصل مصدر کند
 همچو دانش و خواهش و آرزوش یعنی دانستن و خواستن
 و آمد زین و افاده معنی ضمیر غائب نیز میکند چنانکه در فاعله
 پنجم گذشت و کاف کسره در اول کلمه معنی من استفاده آید

بموجب کراکفتی و که آمد و کاف مفرد و ساکن در آخر کلمه افاده
 تصغیر کند همچو خراب و نخرک و میم ساکن در آخر کلمه
 افاده معنی شکم میکند معنی من همچو آدم و رفتم و معنی مفعول
 نیز آمده است معنی مرا همچو دیدش بروم از هوش یعنی دیدش
 مرا از هوش برود و نون مفتوح و کسور هر دو در اول کلمه
 یعنی لای نفعی است همچو نونی و الف ساکن در آخر کلمه چون
 بران در آوردن یعنی فاعل تواند بود همچو افتان و خیزان
 و معنی جمع همچو روزان و شبان و معنی اشاره همچو آن فانی
 و همچنین افاده معنی مصدری نیز کند هر گاه بعد از تان
 قرشت و وال ایجاد باشد همچو گفتن و رفتن و آمدن و شنیدن
 و گاه نون را بنید از نون و بهمان معنی باشد لیکن وقتیکه
 یا کلمه دیگر که ضدا باشد استعمال شود همچو گفت و شنید
 و داد و دستد و آمد و رفت که در صورت افاده مصدر
 میکنند و داد که آن مکتوب شود و تلفظ در نیاید تته گونه
 باشد اول و او بیان ضممه است چون الفاظ فارسی
 کم از و حرفی نبود اول متحرک و دوم ساکن و آخر جمیع
 کلمات فارسی ساکن میباشد بعد از حرف تانی قرشت
 و وال ایجاد و جمیع فارسی مضموم و او بیان ضممه آوردن همچو
 تو و دو و چو تا کلمه را بدان وقت توان نمود و ازین واد
 بغیر از بیان ضممه حرف ناقبل فائده یافته نشود و دوم واد
 که آنرا معدوله گویند از جهت آنکه از معدول کرده بجز تان
 شکل میشوند و آن خوب تلفظ درنی آید و آنرا واد شام هم
 نیز میگویند باین تقریب که آنرا البته بعد از خای نقطه و از مفتوح
 مینویسند و این فتحه فتحه مخلص نیست بلکه بوسی از ضممه واد
 چه اشتام یعنی بوسه برودن باشد و آن با تهن حرف خوانده میشود
 که آن الف است همچو خواب و خواجه و وال همچو خود و راستی
 قرشت همچو خوردن و آس هوزن همچو خرم و شین بے نقطه همچو
 خوست و شین نقطه دار همچو خوش و نون همچو آخوند و یا همچو
 خواب و آس حلی همچو خواب و با خوش و خوشی کسور و با آخو

و میر آخو مضموم آید و این از نوادر است شوم و او عطف
 و علامتش آنست که در میان دو فعل که از یک کس صداد
 شده باشد در آورند همچو رفت و آمد و نشست و برخاست
 و گفت و شنید یا در میان دو اسم که در یک فعل شریک باشند
 چنانکه بزرگ و کوچک جمع شدند و سنده و قباله نوشتند
 و بلخ و خانه را خریدند و اگر ناقبل این و او را مضموم سازند
 داخل و او غیر تلفوظ باشد یعنی بکلمه در نیاید و اگر ناقبل آن
 ساکن سازند فتحه بایدش داد تا تلفظ در آید - دیگر و او مشهور
 و مجهول است و ناقبل اینها البته مضموم میباشد و خود ساکن
 اما معروف و او بیست که در تلفظ مفوم میشود همچو سور و در
 و زلو و گلو و مانند آن و اما مجهول اندک مفوم میگردد
 همچو پور و مور و پور و سب و امثال آن - دیگر و او مفتوح است
 و آن سه قسم میباشد اول و او عطف و آن دو نوع بود
 یکی آنکه مذکور شد و دیگری آنکه چون شخصی کلمه گوید شخصی دیگر
 ابتدا او او کرده آن کلمه را تمام سازد چنانکه شخصی گوید که من
 بخراسان میروم دیگر گوید که و بعراق هم باشم شخصی گوید
 سلام علیکم دیگر گوید و علیکم السلام و دوم و او مخفف واد
 او باشد همچو وادیدم و مر وادگتم یعنی او را دیدم و مراد را
 گفتم و سوم و او زائده است که آنرا بابای حلی متصل ساخته
 بگویند همچو حق لطف من است و یا حق بجانب اوست -
 دیگر و او ساکن است که معنی کاف تصغیر نیز می آید همچو سپر
 و دختر و گاسه این و او را در مقام زاری و ترحم نیز
 بیان کنند - دیگر و او بیست که آن بکلمه درمی آید اما نوشته میشود
 همچو طوس و گاوس و مانند آن و آس هوزد و گونه باشد
 اول ظاهر و دوم مخفی و ظاهر را تلفظ نیز خوانند خواه ناقبل
 آن مفتوح و خواه مضموم و خواه ساکن باشد که در جمع مجال
 میماند همچو رها و اندر رها و گر رها و کو رها و در تصغیر مفتوح گردد
 همچو زربک و گر یک و اندر یک و در اضافت کسور شود همچو
 ره من و انده من و زره من و مخفی بر چهار قسم است

بلا اول

اولی بود که چون نام چیزی را بر چیز دیگر که مشابه آن چیز باشد بگذارند و در آخرش در آورند همچو دهن و دهنه و دندان و دندان و زبان و زبان و مانند آن و دوم بای باشد که در آخر افعال رجعت حرکت آنها بیاورند چه آخر کلمات فارسی همیشه ساکن میباشد همچو رفته و گفته و شکفته و سوم بای است که بجهت تشخیص تعیین مدت در آخر سال و ماه و روز و شب در آورند همچو یکسال و دو ماه و سه روز و چهارشنبه چهارم بای بیان فتحه است و بغیر از دلالت بر فتحه ماقبل هیچ مدخل دیگر ندارد همچو خانه و کاشانه و جامه و بنده و این در جمع البته ساقط میشود همچو خانها و جامها و بندها و در اضافت بهزه ملینه تبدیل میباشد همچو خانه من و جامه من و بنده خدا و در تصریف بکاف تبدیل میباشد همچو خانگ و جانگ و بای حطی بر چند قسم است یکی بای نسبت همچو عراقی و خراسانی و موسوی و عیسوی و شاهی و اشرفی و این یا پنج وجه ساقط نمیشود و بای سفیدی و سیاهی نیز ازین جمله است و گاه باشد که از برای آن چیز و آنکس صفتی تعیین میکنند و یگویند ایرانی نیک و تورانی بد و یا باضافت همچو اشرفی سره و شاهی قلب و در تکلم در مقام بهزه ملینه تبدیل میباشد و در کتابت بحال خود میماند و دیگر بای تعجب است اگر مخاطب حاضر باشد معروف خوانند و گویند قوم بدی بسید پدی و اگر غائب باشد مجهول خوانند و گویند فلان مرد بے بود و این پارا اضافت میباشد و دیگری بای بخطابت همچو آمدی گشتی رفتی و این نیز معروف میباشد و دیگری بای لیاقت است همچو خورونی و برداشتنی و زودنی و کشتنی یعنی لائق خورون و برداشتن و کشتن و زودن و این نیز سبب بهمه حال نوشته میشود و در اضافت بهزه ملینه تبدیل میباشد و دیگر بای تکلیف است یعنی غیر معلوم و این در آخر کلمه در آید که آن چیز معلوم نباشد که افاده وحدت نیز کند چنانکه گویند شخصی از فلان جا آمده و اسی از طویل برد و رفت

یعنی یک شخص نام معلوم آمد و یک اسپ نام معلوم رفت و اگر اضافت کنند یا موصوف سازند درین هر دو صورت پارا ساقط باید کرد و باید گفت مرد و زنده و اسپ و دونه و شمشیر بر تنده و یار من و دوست تو و اگر درین دو صورت یا بنویسند بے الما خواهد بود چه هر گاه اضافت تحقق شود مجال تکلیف محال باشد بسبب اجتماع دو متنافی و دیگر بای عظیم است چنانکه گویند فلان مرد نیست یعنی مرد بزرگ است و دیگری بای اثبات صفت است چنانکه گویند قوم و فانی و شاعری و کاتبی و دیگری بای است که افاده مصدر میکند همچو سرخشی و زرخشی و مشک بیزی و گلریزی که یعنی سر بخشیدن و زرخشیدن و مشک بختن و گل رختن باشد - فاعله هفتم در ذکر حروف و کلمات بجهت حسن و زینت کلام می آورند و در معنی دخل ندارد مانند بای و بای عموماً همچو گفت و برفت و نگفت و بنفت و بنشیند یعنی گفت و رفت و نگفت و نشیند و در جایگه پیش از کلمه بر و در شبه خصوصاً همچو تیرش فرو شد بگر بر نوشت بسپر بر که مراد بای بگر و بای بسپر است و همچو داخل شد بشهر و در آمد بخانه در که مراد بای بشهر و بای بخانه است و بعضی این باره بای زانده میدانند چنانچه در فاعله هشتم گذشت و دیگر بای چنانکه گویند و بر خواند و برگرفت یعنی خواند و گفت و رفت و دیگر بای چنانکه گویند فرارفتند و فرآمدند و فرافتند و دیگر بای همچو مراد و مر ترا و دیگری خود چنانکه گویند من خود از شما یم و بر شما خود معلوم است و دیگر بای چنانکه گویند همی رفتی و همی آمدی و همی رفتی و دیگری در وجود این در کشیدن و سر در چیدن و دیگر بای همچو فرود رفت و فرود خواند و فرود گفت -

فاعله هشتم در معانی حروف و کلمات که در آخر اسما و فاعله بجهت حصول معانی گوناگون در آید که البته افاده بمعنی خداوندی و صاحبی نماید یکی منند است همچو فرمند و نوشمند

و دیگری کار بچو آموزگار و ستمکار و سازگار و معنی فاعل
 هم هست بچو ضد متکار و دیگره و بچو تا جور و هنر و رو کا
 و او بجهت تخفیف ساکن سازند بچو گنجور و رنجور و دستور
 و دیگره و ند بچو خداوند و کلماتیکه فاعله بسیاره و ابوج
 و دیگری بار است بچو دریا بار و رود بار و دیگره زار بچو
 گلزار و لاله زار و دیگره سازه بچو خاکسار و کوهسار و دیگر
 ستان بچو کلبستان و بوستان و دیگره لاج بچو سنگ لاج
 و دیو لاج و کلماتی که معنی مشبهه و مانند بخشندگی و نیست
 بکسر دال بچو و تخمائی جمول و دیگری وس نفع دال
 ابرو و دیگره دان و دیگره ون و دیگری آسا و دیگری
 سان و دیگره سار و دیگره پیش و دیگره نش و دیگر
 وش و دیگره وش و کلماتیکه افاده فاعلیت کندیکه
 گزشت بچو شمشیر گرد کار و دیگره آر بچو خریدار و پدید
 و معنی حاصل مصدر هم هست و خواهد آمد و دیگره آن بچو
 اقبال و غیران و حروف و کلماتیکه افاده معنی تصغیر نماید
 یک کاف ساکن است بچو سپرک و دترک و و او ساکن
 بچو سپر و دتر و دیگره چه هست نفع بیم فارسی بچو باغچه
 و طاقچه و حروف و کلماتی که مفید معنی نسبت باشند یکه
 یای نسبت است بچو فردوسی و انوری و سعدی و دیگری
 با بچو کیساله و یکا به دیک روزه و زربینه و سیبینه و ابریشینه
 و پشمینه و دیگره سین که یا و نون باشد بچو زرین و سیمین
 و آهین و کلماتیکه افاده معنی علت و دلیل کندیکه
 چه است بکسر جیم فارسی چنانکه گویند چیزه نمیتواند خواند
 چه آوازش گرفته است و معنی هر چه نیز آمده است و دیگری
 بکسر کاف چنانکه گویند بجهت آتش زوم که ناز نمی کرد و
 بعضی هر که نیز آمده است و کلماتیکه معنی لیاقت بخشندگی
 و ارادت بچو شاهوار و گوشوار و معنی مقدر نیز آمده است
 بچو جامه وار و ناسه وار و دیگره ان نفع نون بچو شایانه
 و بزگانه و کلماتیکه افاده معنی محافظت کندیکه و ارادت

بچو را به دار و کفش دار و معنی دارنده هم هست بچو زردار
 و مالدار و دیگره بان بچو باغبان و دربان و دیگره
 وان بچو استروان و اشتر وان و کلماتیکه فاعله معنی اخص
 چیزه و دیگری تاک است بچو غنناک و شمنناک و دیگره
 گین بچو شکر گین و خشکین و این کلمه در اصل آگین بود که
 معنی پراز شرم و پراز خشم باشد و کلماتیکه از ان رنگ و لون
 توان فهمید یکه پام بابای فارسی بچو شاک پام و دیگره
 فام بچو غنم فام و دیگره دام بچو گاو دام و دیگره کون
 بضم کاف فارسی بچو گندم کون و دیگره گون بچو گلگون و
 دیگره چرت و چرده بچو سیب چرت و سیبیه چرت و این دو
 بجز از آخر لفظ سیب و سیبیه بنظر نیامده است و کلماتیکه معنی
 حاصل مصدر و دیگری آرست بچو رفتار و گفتار و گرداز و دیگر
 گی بکسر کاف فارسی بچو خوانندگی و سازندگی و بخشندگی
 و کلمه که معنی ظرفیت و بهر دان است بچو کیفه دان و قوه دان
 و امثال آن -
 فاعله نهم در میان توصیف آنچه صاحبان املارا از نوشتن
 آن گزینست و املا در عرفان ارباب کتابت عبارت است
 از نوشتن حروف مفرد و مرکب برنجیکه اصحاب این فن
 تعیین کرده اند و قبل ازین مذکور شد که ما قبل و او مشرّف
 و مجهول البته مضموم میباشد و ما قبل یای مفرد و مجهول
 البته مکسور و اما در فارسی بعد از ضمه و او نوشتن و بعد از
 کسره یا سه حلی مرقوم گردانیدن در بعضی از محال صعوات
 و در املا سه ترکی در اکثر جاها بعد از فتح الف و بعد از هاء
 و بعد از کسره یا باید نوشتند - و دیگره گاه موصوف مقدم
 بر صفت باشد آخر انرا کسور خوانند بچو چشم سیاه و نجات
 بلند و هر گاه صفت بر موصوف مقدم آید آخر صفت را سکن
 گردانند بچو سیاه چشم و بلند قامت و هر گاه در اول
 لغته که بهره باشد یا سه زانده و با سه امر و سیم نمی و نون
 نفی در آردند آن بهره را بیاسه حلی بدل کنند بچو در کلمه آردند

با سه زائده افزودند بفریخت گفتند و با امر در آورند و نیز فرزند
خوانند و میم نمی افزودند میفر از گفتند و نون نفی در آورند
نیز فریخت نوشتند و اگر از کلمه افزاد و افزو بجهت ضرورت
شعر بجزه را حذف کنند و با سه زائده و با سه امر و میم نمی
و نون نفی بر سر آن در آورند بفر از و بفر و ز باید گفت
نه بفر از و میفر و ز و هر گاه بر سر کلمه الف ممدوده باشد و نیز
که بای زائده و امر و میم نمی و نون نفی بر آن افزایند
آن کلمه را دو الف اعتبار باید کرد یک الف را قلب بیا
صلی کرده الف دیگر را بحال خود باید گذاشت چنانکه در
کلمه آرمست هر گاه با سه زائده بیا و رند بیا رست گویند
و چون بای امر در آورند بیا را و میم نمی بیا را و نون نفی
بیا رست و اگر کلمه بر کلمه دیگر که اول آن کلمه نیز الف ممدود
باشد بجز اینند همچو در کلمه آس و کلمه آب یک الف را بیا صلی
قلب کنند آسیاب خوانند و دیگر هر گاه خواهند و کلمه را با هم
ارتباط دهند اگر حرف آخر کلمه اول و حرف اول کلمه آخر
هر دو از یک جنس باشند حرف آخر کلمه اول را حذف
یا ادغام باید نمود و علامت حذف آنست که آن کلمه
مخفف باشد همچو رمنده و شرمنده که در اصل ر م منده
و شرم منده بوده است میم اول را حذف کرده اند و شرم
و شرم منده شده است یعنی صاحب ر م و صاحب شرم
و همچو پنا که پین نابوده و نا بمعنی محل است یعنی محل پینی
و در نیم من و با دام مغز یک میم را انداخته اند و نیمین و
با دام مغز خوانده اند و همچنین در سپید دیو و گرد دهن نیم
یک وال را حذف کرده سپی دیو و گرد دهن گفته اند
و علامت ادغام آنست که مشد و باشد همچو شبو و شباز
که در اصل شب بو و شب باز بوده بار آور با ادغام
کرده اند اگر حرف آخر کلمتین را با هم قرب مخرب باشد
حرف آخر کلمه اول را حذف باید نمود مانند گانه که در اصل
یک گانه بوده است همچو دو گانه و سه گانه و چهار گانه

کاف اول را که کاف تازی است حذف کردند و کاف
دوم را که فارسی است بحال خود گذاشتند همچو شب پره
که با سه اول را در وهم ادغام کردند بشیره نوشتند و همچنین
در کلمه بد تر دال ابجد را اگر حذف کنند بهتر شود مخفف
و بے تشدید تا سه فوقانی و اگر ادغام کنند بهتر شود
با تشدید فوقانی و کلمه زو و تر نیز از این مقوله است دیگر
هر گاه یعنی را که در آخر آن تازی فوقانی باشد و آنرا در
عبارت عربی بصورت بنویسند همچو ظمیر الدوله و اسعاده
و الفقه چون در فارسی خواهند که بنویسند آنرا بے الف
و لام و با سه آنرا تا سه قرشت باید نوشت همچو ظمیر دولت
و سعادت و رفعت و اگر بتای گرد بنویسند بی املا خواهد بود
و هر گاه که انشاء اله تعالی و عن قریب در عبارت عربی
نویسند متصل باید نوشت چون در فارسی بنویسند متصل
چه فارسی زبانان این کلمات را یک لفظ میدانند و دیگر هر گاه
در کلمه که نون و با سه ابجد پیلوی بهم بوده باشد بسبب
ضرورت شعری یا قافیه هر دو را قلب میم کنند همچو خنب
و ونب و سنب و خنبه آنرا خم و دم و سم و حمه بنویسند
و اگر ضرورت نباشد بحال خود باید گذاشت که اصل آنست
دیگر در بیان الفاظی که مخصوص آدمی و ذوی روح و غیر ذوی روح
بدانکه لفظ او و لفظ وی اشاره بانسان و آدمی است
و لفظ آن و این بغير انسان و آدمی و اگر کلمه بر یا کلمه در
بر لفظ او و لفظ و سه در آورند بسوی غیر انسان و آدمی نیز
راجع میسازند لیکن در نظم چنانکه گفته اند صرع چیخ قانوس
خیال و عالمی حیران در رو و در شرح جز نیست و ذوی روح
بالف و نون جمع کنند همچو مردمان و اسپان و مرغخان
و غیر ذوی روح را بهما و الف همچو ز با و گوهر با و گاهی برخلاف
این هم کنند و در مختان و مرغمان نیز گویند و بای بیان فقه را
در جاهها و ناها و لالهها و پیا لالهها حذف کنند و همچنین بای که
و نون من و دو و تو چون با جمع شود کرا و مراد ترا بنویسند

و هائے مفلوظ را در گرهها و زرهها بحال خود بگذارند و در
 ذمی روح بار بکاف فارسی بدل باید که در همچو زندگان و
 مردگان و اعضای ذمی روح مابیه با و الف جمع کنند همچو
 دستها و پاپها و اگر از سر و گردن مراد اعضای باشد سر با
 و گردن ها و اگر مراد مته و بزرگ قوم بود سران و گردنان
 گویند یعنی سرداران و صاحب قدرتان دیگر گاه باشد
 که یک لفظ بمعنی متضاد آید همچو فراز که بمعنی بسطن و کشادن
 هر دو آمده است و گاه بمعنی مفرد و جمع نیز آید همچو مردم که
 جمش مردمان است و گاه شخص واحد را نیز بجهت تعظیم
 بلفظ جمع آورند همچو شما و رفیقید و امید و گفتید و شنیدید
 و کردید و فرمودید چه این الفاظ همه جمع است و همچنین
 چیزی بزرگ بشود و قوی ترکیب را نیز بلفظ جمع آورند همچو
 مار بزرگ را اژدر یا گویند و مفرد آن اژدر است و الله اعلم
 فائده بیاید دانست که مؤلف کتاب برهان قاطع حرف
 اول را باب و حرف دوم بر فصل قرار داده و ترتیب حروف
 مابعد آنرا نیز بر سبیل حروف تہجی رعایت نموده مثلاً لفظ
 پاکند و پاکوتن را در باب بای فارسی و فصل الف
 خواهد نگاشت و چون در هر دو لغت حرف ثالث کاف است
 بر رعایت حرف رابع که در اول نون و در دوم و او است
 ذکر اول را بر دوم مقدم خواهد داشت -

گفتار اول

از کتاب برهان قاطع در حرف هزه با حرف تہجی تہجی نسبت
 و هفت بیان و محتوی بر دو هزار و یکصد و هفت لغت است

بیان اول

در هزه با الف مثل بر هفصد و سی و دو لغت و کنایت
 ۱۱- بروزن چا امر آمدن باشد یعنی بیا و بگری تعالی گویند
 و در عربی حکایت از آواز هر چیز است و نام درختی هم هست
 ابک - بسکون بای اسجد معروف است که یکی از جسم
 چهار عنصر باشد و معنی رولج در رونق و عزت و آبرو و لغت

و قدر و قیمت و فیض و عطا و رحمت و دولت و ترقی و جاه
 و منزلت هم آمده و طرز و روش و قاعده و قانون را نیز
 گویند و یکی از نامهای سیباب است و بزبان رومی نساء
 ماه یازدهم بود از سال ایشان و آن بودن آفتاب است
 در برج اسد و کنایه از نجاست زده و هموار بر راه رومند باشد
 و کنایه از لولو و جوهر تیغ و شمشیر جوهر در هم است و در
 اشارت است بر نفس کامل و عقل کل و او را نفس مطمئنه گویند -
 اب آتش رنگ - بکسر ثلث کنایه از شراب لعلی
 و اشک خونین باشد -

اب آتش زاس - بازای هوز بمعنی آب آتش رنگ است
 که کنایه از شراب لعلی و اشک گلگون باشد و از آب نشین
 و آتشین آب هم میگویند -

اب آتش زده - کنایه از اشک چشم است -

اب آتش شد - بسکون ثالث یعنی آشوب بر خاست
 و شور و غوغا بر سید و آب گرم شد -

اب آتش نامی - بکسر ثلث کنایه از شراب لعلی
 و اشک خونین باشد -

ابا و - بروزن آزاد یعنی معهور باشد که در مقابل نسبت
 و معنی درود و ثنا هم گفته اند و در مقام تحسین هم گویند همچو
 آفرین و بارک الله و نام خانه کعبه نیز هست و نام اولین
 پیغمبر است از پیغمبران عجم و معنی خوش و خوب و نیک هم
 آمده است -

ابا و اندین - یعنی ستودن و ستوده آمدن باشد یعنی
 ستایش کردن و وصف نمودن -

ابا و یان - بیای حلی بروزن تا قبالان امتان مسا با و
 گویند و او اولین پیغمبری بوده است که بعجم مبعوث شده
 و کتاب او را دساتیر خوانند -

اب آفرسا - بکسر ثلث کنایه از شراب لعلی و اشک خونین است

ابا بار - بروزن بازار سرب سوخته را گویند زخمها و ریشها را

عبارت

نامش باشد و آنرا ابرجی آنکس محرق خوانند و صفت ساختن آن چنانست که تا به آهنی را بیاورند و قدری شرب و گوگرد در آن کنند و بن کاسه را که از سفال باشد سوخته کرده بر روی آن پوشند و بر سر آتش نهند و بدیند تا سوخته گردد -
 اب ارخوانی - بکسر ثالث یعنی آب آذر ساست که کنایه از اشک خونین و شراب لعلی باشد -
 اب از جگر بخشیدن - کنایه از عطا کردن و چیزی بر مردم دادن باشد -
 ابافت - بروزن نایافت نوسه از پارچه گنده و صفت و سلب باشد -
 ابان - بروزن تابان نام ماه هشتم است از سال شمسی و آن بودن خورشید باشد در برج عقرب و نام فرشته است که موکل است بر آهمن و تدبیر امور و مصالح ماه ابان باو تعلق دارد و نام روز دهم باشد از هر ماه شمسی و فارسیان بموجب قاعده کلیه که نزد ایشان مقرر است که چون نام ماه با نام موافق آید آنروز را مبارک دانند درین روز عید کنند و جشن سازند و نیز بسبب آنکه زوکی یکی از پادشاهان ایران بود درین روز با افراسیاب جنگ کرده او را شکست داد و تعاقب نمود و از ملک خویش بیرون کرد و پارسیان این روز را عید کنند و دیگر آنکه چون مدت هشت سال در ایران باران نیارید و قحطی شد و مردم بسیار تلف گردیدند و بعضی بملک دیگر رفتند عاقبت در همین روز باران شروع در باریدن کرد بنابراین فارسیان این روز را مبارک دانند و عید کنند و گویند نیک است درین روز حاجت از خدای تعالی و سلاطین و بزرگان خواستن و صلاح ساختن -
 ابانگاه - باکاف فارسی بروزن ابان ماه نام روز دهم فروردین ماه باشد و نام فرشته نیز هست که موکل است گویند اگر درین روز باران آبانگاه مردانست و مردان آب در آینه و اگر نبارد آبانگاه زنان باشد و ایشان آب در آینه

و این عمل را بر خود شگون و مبارک دانند -
 اب باوه رنگ - بکسر ثالث کنایه از اشک خونین باشد -
 اب باران - بسکون ثالث بروزن خاکساران نام سیر گاهی است از مضافات کابل در نوایم خواجده سینه یاران که آن هم سیر گاه است -
 اب برین - بسکون ثالث بروزن پاکترین کنارجوی آب را گویند که زیرش موجف باشد و مردم آب در آنجا رخنه کند و بیرون رود یا پیوسته تراوش میکرده باشد -
 اب بزیر شستن - کنایه از فریب دادن و حیل نمودن باشد -
 اب بسته - بکسر ثالث کنایه از شیشه و آبگینه و بلور باشد و بیخ و تلگ و تراله را نیز گویند -
 اب بن - بکسر ثالث و ضم بای ابجد و سکون فون چهره است مانند صمغ و آنرا در بیخ درخت گردگان گفته شده موجف گردید یا بند و بسریانی ساد آوران خوانند -
 اب پیکران - بفتح بای فارسی کواکب و ستارگان را گویند عموماً در ششانی و در وقت سی و شش پیکر منجمان باشد که آنرا جوه خوانند خصوصاً -
 اب بی انجام خوردن - بکسر ثالث کنایه از اطلاق العنان و بیس خوردن باشد -
 اب تاختن - با تازی قرشت بروزن کار ساختن پیشاپ و شاش کردن را گویند -
 اب تلخ - بکسر ثالث شراب انگوری باشد و کنایه از تلخ چشم عاشق مجور هم هست -
 اب تبین - بکسر ثالث در راج بروزن عابدین نام در فرموده و بسکون ثالث هم گفته اند و بتقدیم راج بر ثالث نیز بنظر آمده است -
 اب جامه - با جیم بروزن کار نامه جام آبخوری و ظرف آب را گویند -
 اب چرا - بفتح جیم فارسی بروزن شمشیر غنای اندکی باشد

که آنرا ناری گویند و بهمت آب خوردن خورد و خوراک
جن و پرسی و دوحش و طیور را نیز گفته اند-

اب چین - باجم فارسى بروزن آستین پارچه جامه را
گویند که بدن مرده را بعد از غسل دادن بدان خشک است

اب حیات - لفتح حای بی نقطه مشهور است گویند شسته است
در ظلمات هر که آب ازان شسته بخورد سرگرمی و آن نصیب
دایاس پیغمبر شد و باصطلاح شعر آگنایه از سخن و کلام

صاف و پاک و دپان معشوق و تکلم او باشد و با اعتقاد
سالکان اشاره به شوق و محبت است که هر که ازان بچشد

معدوم و فانی نگردد -
اب حیوان - یعنی آب حیات است که آب زندگی باشد -

اب خرابات - کنایه از شراب انگوری باشد -
اب نخست - بانامی نقطه دار بروزن آبه است هند و
خریزه و هر سیوه که درون آن ترش و ضایع شده باشد

و مردم بدان درون را نیز گویند -
اب خشک - کسرت ثالث کنایه از شیشه و آگینه و بلور است

اب خضر - یعنی آب حیوان است و کنایه از علم لدنی
هم هست و آنرا پیغمبران و جانشینان ایشان داشته اند -

اب خخته - بسکون ثالث و ضم رایع یعنی آب بسته
که کنایه از برف و یخ و زلاله و تگرگ باشد و شمشیر در غلاف است

نیز گویند و شیشه و بلور و آگینه را هم گفته اند -
اب خو - بروزن ناز بوزیر عمیق میان دریا را گویند

یعنی درختان و نباتات آن ظاهر بود لیکن آب داشته باشد
و تعیش در آن نتوان کرد -

اب خور - با او معدوله و رای و شست یعنی نصیب و
قسمت باشد و مشرب و آنجوری را نیز گویند که سر چشمه و کنایه

دجله و امثال آن باشد که مردمان و جانوران از آنجا
آب بردارند و خوردند و آنرا بفری منهل و عطن خوانند -

اب خور و با او معدوله و سکون را و دال بے نقطه

بمعنی آب خور است که نصیب و قسمت و غیره باشد و
توقف نمودن و مقام کردن را نیز گویند -

اب خوست - بروزن نار پوست خشکی و جزیره میان
دریا را گویند و بعضی باین معنی لفتح خا و سکون و او معطر

گفته اند که بروزن خار است باشد و جزیره را خوانده اند
که آب در آن متعفن شده و گندیده باشد بر تبه که در آن

تعیش نتوان کرد و عملی را نیز گویند که آب آنرا گنده کرده باشد
و آنرا آب گند هم میگویند -

اب خون - بروزن و اثرگون یعنی آب خوست که جزیره
و خشکی میان دریا باشد -

اب خیز - بروزن آبریز زمینی باشد که هر جا که آنرا بکنند
آب بیرون آید و بعضی طغیان آب و کوهه و موج آب نیز

گفته اند و بعضی ناودان هم آمده است -
اب دار - بروزن تا مدار گیاهی است مانند لیمو خرما

و هر چه با طراوت و پر آب را نیز گویند از میوه و جوا هر
کار و شمشیر را هم گفته اند و کنایه از مردم صاحب سامان

و مالدار هم هست -
اب دان - بروزن آسمان مخفف آبادان است و جا

عمیقی را نیز گویند که آب در آن جمع شود و بفری غدی شوند
و ظرف دانائی که آب در آن کشند همچنانکه مکدان و کیف دان

و سرمه دان ظرف نمک و کیف و سرمه است و شانزده
آومی و حیوانات را هم گفته اند باعتبار جمع شدن شش

و بول و رانجا -
اب در چشم ندارد - یعنی بیجا است و شرم ندارد -

اب در جگر داشتن - کنایه از مستی باشد و کنایه از
توانگری هم هست -

اب در جگر ندارد - یعنی مفلس است و چیزی ندارد -
اب در جوی آمدن - کنایه از آمدن دولت رفته باشد -

اب در جوی تست - کنایه از آنست که سخت و اقبال و دولت

و در جوی

دفرماندهی و عمل و عقد امور خلائی بدست تست -
 اب در چومی نماندن - کنایه از رفتن دولت باشد -
 اب در چیز سے کردن - کنایه از دغلی و ناراستی
 بکار بردن -
 اب در دیده ندارد و کنایه از آنست که شرم و حیا ندارد -
 اب در شکر دار یعنی ضعیف و گدازان است -
 اب در هاون سوون کنایه از کار پیوده کردن و تکرار
 امر سے شدن که نتیجه نداشته باشد -
 اب در هاون کو فتن یعنی آب در هاون سوون است
 که کنایه از کار پیوده کردن باشد -
 اب بدست - بروزن خار بست استنجا کردن به آب
 و وضو ساختن باشد و زاهد پاکدامن را نیز گویند و کارگر گری
 هم گفته اند که دست او در کار با باطراوت باشد -
 اب درستان - بروزن آب دندان یعنی ابرق و آفتاب
 و مطهره و مانند آن باشد -
 اب درستان دار یعنی آفتاب در وترکان آفتابچی گویند
 اب دست دان - بادال ابجد بالف کشیده و بنون زده
 یعنی آبدستان است که آفتاب در ابرق باشد -
 اب درستان - بادال ابجد بروزن و معنی آبدستان است
 که آفتاب در ابرق و مانند آن باشد -
 اب دندان بسکون ثالث بروزن بار بندها یعنی
 گول و مفت و مغلوب را گویند یعنی شخصی که همیشه در قمار
 از و توان برد و جنبه از امر و بود و آن میوه ایست
 معروف و قسمی از انار نیز می باشد و نام نوسه از حلوا
 هم است و معنی مضبوط و موافق نیز آمده است و شجر
 و گیاه را هم گفته اند و بکسر ثالث برق و تابش و صفا
 دندان را گویند -
 اب و دست یک سوال ابجد و های هوز اشاره
 بحضرت رسول صلوات الله علیه است خصوصاً شخصی را

نیز گویند که بزرگ مجلس بود و آرایش صدر و زینت مجلس
 از و باشد عموماً -
 اب راهمه - بارامی قرشت بروزن چار ماهه را بگذر
 آب و سیلاب را گویند و آنرا آب راه نیز گفته اند -
 اب رفت - بضم ر ا می بی نقطه و سکون فا و ت ا می قرشت
 سنگه را گویند که آب آنرا تراشیده و مدور ساخته باشد -
 اب رفتن - لفتح ر ابع کنایه از بیعت و خفیف شدن است
 اب رو در بروزن بادو یعنی سنبل باشد و نیلو فر را
 نیز گفته اند -
 اب روش بکسر ثالث کنایه از رونق و در و ج باشد -
 اب برون - بروزن و اشگون لفظیست و معنی آن در
 فارسی همیشه زنده باشد و بعرنی حی العالم گویند و آن
 نوسه از ریاحین بود پیوسته سبز نباشد و برگ آن هرگز
 نیفتد گویند در تبریز و آذربایجان بسیار است و در بیجا
 دیوار و جاهای سایه دار میشود و بعضی گویند بستان افروز
 و خوردن آن با شراب که جامی و راز موده را بر آورد -
 اب ریختن - کنایه از بیعت و خفیف ساختن باشد -
 اب بریز - بروزن خاک ریزه و بخانه و مستراح را گویند
 و معنی دلوا بکشی هم آمده است و ظرفی را نیز گفته اند که در وقت
 غسل کردن بدان آب بر سر ریزند و گودالی باشد که
 از برای آبهای مستعمل همچو آب حمام و آب مطبخ و اشغال
 آن کنده باشند -
 اب بریزان - روز سیزدهم تیر ماه باشد گویند در زمان یکی
 از ملوک جم چند سال باران نبارید درین روز حاکم او
 و بزرگان و خواص و عوام در جائی جمعیت نموده دعا کردند
 همان لحظه باران شد بدان سبب مردم شادی و نشاط
 کرده آب بر یکدیگر ریختند و ازان روز این رسم بر جا است
 اب بریزگان - باکاف فارسی نام جشنی است که فارسیان
 در سیزدهم تیر ماه کنند و آب بر یکدیگر بپاشند -

و آثار آب و آبق و ابوالارولح و اصل و ام الاجساد
 و پرنده و بنده و تیر و نافذ و جوهر و حیوه و ظل الذئب
 و حی المار و روح و روحانی و رجراج و زا و وق و زوم
 و زیوه و ستاره و سحاب و نور و سیاب و طیار و عجب
 و عطار و دوعین الحیوان و غبیط و غیان و فرار و گریزنده
 و لبن و بخلج نیز گویند و آبله را نیز خوانند که طفلان برقی آنند
 و بضم ثالث هر چه پر آب و آبکی را میگویند
 ابکار بسکون ثالث بروزن آبیار بمعنی سقا باشد
 و شراب خوار و شراب فروش و حکاک و نگین ساز را نیز گویند
 و کسر ثالث کنایه از رونق و رواج و آبرو باشد
 ابکامه - بروزن کارنامه نان خوشی است معروفند که
 در صفا بلدن از یاست و شیر و تخم سپند و غیر خشک شده
 و سرکه سازند و آنرا بعبری مری خوانند
 ابکانه - بابای فارسی بروزن تا بخانه بچه آدمی یا حیوان
 دیگر که نارسیده از شکم مادر میفتد
 ابگاه - بروزن خوابگاه تیه گاه و پهلو را گویند و بمعنی
 تالاب و استخر هم هست
 اب بگو و یکسر ثالث دریای چین را گویند و آنرا بعبری
 بحر اخضر خوانند گویند هر شب زنان خوب صورت از آن دریا
 برمی آیند و برومن کوهی که کنار آن دریا واقع است با کوه
 میکنند چون روز شود باز بدریا فرود میروند
 اب گر و نده - یکسر ثالث کنایه از آسمانست
 اب کشاوه - یکسر ثالث کنایه از شراب زبون که کفین شده
 اب که بسکون ثالث و ضم کاف و فتح سیم گویند آبی است
 خاکستری رنگ و بغایت گنده و بدبو می و آنرا از شکم
 نوسه از ماهی گیرند که در بحر چین میباشند هر عضو که
 بشکند مقدار دو مثقال از آن بخورد چنانکه بدندانها رسد
 آن عضه شکسته را درست کنند و در وی ماهی هرگز میهم سیر
 و بعبری مادر لجه خوانند

ابکندر - فتح رابع و سکون نون و دال ابجد زبانی را
 گویند که آب آنرا گنده باشد و چاکما و جربا و در آن انگند
 و آب گیر و آب انبار را نیز گویند و نام شهری و مدینه
 هم هست
 ابگون - بروزن و اثر گون نام رودخانه عظیمی است
 که از خوارزم می آید و بدریا سگیلان فرود می رود و بمعنی
 نشاسته هم هست و آن چیزه باشد که از گندم سازند
 یا لوده و آهار کاغذ از آن پزند و آنرا بعبری لباب الخیطه
 خوانند و بمعنی آب مانند هم هست چه گون بمعنی شبه و نظیر
 و مانند است و کنایه از آسمانست
 ابگون صدف - کنایه از آسمان باشد و آفتاب
 و ماه را نیز گویند
 ابگون قفص - بمعنی ابگون صدف است که کنایه
 از آسمان باشد
 ابگیر بروزن با دیگر استخر و تالاب را گویند و گوی
 که آب در آنجا ایستاده باشد و شمر نیز خوانند و نام امرا و
 شومالان را و آن مانند جاروبی باشد و با آن آب
 بر تانجامه که بجهت بافتن ترتیب می دهند بیفشانند
 ابگینه - فتح نون بمعنی شیشه و بلور باشد و الماس را
 نیز گویند و آن جوهریست مشهور و بمعنی شراب انگوری
 هم آمده است و کنایه از دل عاشق و اشک چشم او نیز هست
 ابگینه طارم - کنایه از آسمانست
 اب بوج - بسکون ثالث و ضم لام و واو و جیم ساکن
 کله قند سفید را گویند
 اب بله رخ فلک - کنایه از ستارگان باشد
 اب بله روز - کنایه از آفتاب حال کتاب است
 اب مرغان - یکسر ثالث نام سیرگاسی است در نواح
 شیراز که مردمان روزهای سه شنبه ماه رجب را در آنجا
 بسیر میزند و آنرا رراهیم آب مرغان میگویند و نیز نام

باید

چشمه ایست در قستان که آب آن چون پروازند و
 به جانب که برزند هر قدر سار که در آن نواحی باشند از دهنها
 شخصی که آب میبرد روان شوند تا بهر جا که بلخ آمده باشد
 آن سار با تمام آن لخم را بکشند و پراکنده سازند و آن
 چشمه را چشمه سار هم میگویند -
 آب مروارید - کنایه از روشنی و رونق مروارید باشد
 و نام عتی هم هست که در چشم آدمی پیدا میشود -
 آب مریم - بکسر ثالثه جاه و صلاح حضرت مریم مادر
 عیسی علیها السلام را گویند و کنایه از شیر و انگور و شکر آب
 انگوری هم هست -
 آب منجد - بکسر ثالثه کنایه از تنج و شمشیر و خنجر و اشک
 آن باشد و کنایه از شیشه و آبگینه و بلور هم هست و تنج
 و تگرگ را نیز گویند -
 آب منقده - بکسر ثالثه معنی آب منهد است که کنایه از
 شیشه و آبگینه و بلور و تنج و تگرگ و تنج و خنجر باشد -
 آب نار بکسر ثالثه و نون بالف کشیده و به رای شحوت
 زده کنایه از شراب لعلی باشد -
 آب نافع بکسر ثالثه و فاکنایه از شراب انگوری باشد -
 آب نخوردن - کنایه از درنگ ناکردن و توقف نمودن
 ابنوس - بر وزن خاکبوس و ریخته باشد سیاه و مشهور است
 و آنرا بهر بی نیز ابنوس خوانند اگر بر آتش ننهد مانند عود
 بگدازد و بوی خوش دهد و اگر با آب بسایند و در چشم کشند
 شب کوری را ببرد و خوردن آن سنگ شانه را بریزاند
 و نوعی از ماهی هم هست بسیار لذیذ -
 ابنوسی شاخ - سوزنای را گویند و آنرا شستانی هم خوانند
 و نانی را نیز گویند که از چوب ابنوس ساخته باشند -
 ابو بضم ثالثه و سکون و او گل نیلوفر را گویند -
 اب و زلفیق و او و سکون ثالثه و رای بی نقطه در
 نقطه در شتاور و شتاکنده را گویند -

الابوق بضم های فارسی و سکون و او و قافه آنست
 که کسی دهن خود را پر باد کند و دیگر کسی چنان دست بر آن
 که آن باد با صدرا از دهن او بر آید -
 اب و ندر بر وزن پای بند طرف آب را گویند چه در معنی
 طرف است مطلقا -
 اب و لفتح ثالثه نام قریه ایست از قرای ساوه -
 ابی بکسر ثالثه بر وزن واهی نام در دو خانه ایست که
 آنرا دو خانه آهن نیز گویند -
 ابی بکسر ثالثه و سکون شتانی آنچه در آب همیشه است
 و آنچه فسوب آب باشد و نام کلی است مشهور و نام نموده است
 که آنرا بی نیز گویند و بعضی سفر جل خوانند گویند که آنرا
 بخورد و فرزندش خوشخوی گردد و نوعی از انگور هم هست -
 ابی یار - بر وزن یادگار شخصی را گویند که زنده است را آنرا
 ابید - بر وزن ناپید شده راه و سرشک آتش را گویند
 و در توبه الفضل بجانسه حرف آخر رای قرشت و در جا
 دیگر ژای فارسی نوشته بودند بجانسه حرف ثالث
 یای حلی و الصدا علم -
 ابین - بر وزن کابین نام قریه ایست نزدیک بغداد
 که مویسانی کافی در آنجا هم میرسد -
 ابین - بسکون تامی قرشت و کسر های ابجر بر وزن پاک
 نفس کامل و نیکو کار و صاحب گفتار و کردار نیک است
 نیز گویند و نام پدر فریدون هم هست -
 آتش بکسر ثالثه و سکون شین نقطه دار معروف است
 و بعضی نار خوانند معنی نور و رونج و رونق و غضب و
 سکر و حی و قدر و مرتبه گرانی فرخ هم گفته اند و کنایه از شیطا
 و کنایه از مردم شجاع و دلیر باشد و شخص عاشق و گرمی و
 حدت عشق را نیز گویند و اعل صنعت کیمیا گوگرد و آهن
 آتش خوانند و قوتها ضمه و اشتها را نیز گویند -
 آتش آب پرور بکسر رابع کنایه از شمشیر و تیغ آبدار باشد

آتش افزا تیرے بود از آتش که بر مهوار دو و آزا تیر موافی نیز گویند-

آتش افزوه - ظرفی باشد بیات کله آدمی و سوراخ تنگ دارد چون آنرا گرم کنند و میان آب فرو برند آب را بخورد

کشد و چون بکنار آتش نماند و خسته گذارند چون گرم شود بجای از آن سوراخ بر آتش زد و آتش بر آفرزد و این از خرقه

جالدنوس است و سوخته و هر چیزیکه بدان آتش آفرزند و نام ماه یازدهم است از سالهای ملکی یزدجردی و نام مرغی

هم هست که آنرا برومی قفس خوانند- آتش آفرزنده - بفتح نون آتش گیره را گویند یعنی هر چیز

که بدان آتش آفرزند همچو خس و خاشاک و مانند آن و حقیق را نیز گفته اند-

آتش پارسى بکسر راج مرضی است غیر آتشک مشهور و آنرا بعرنی ناز فارسی خوانند و بعضی گویند آتشک انگست

و بعضی دیگر گویند جوششی است بسیار سوزان و دردناک و رنگ آن بزرودی مائل و صاحب این مرض بیشتر اوقا

با حرارت و تب میباشد و علاج آنرا بچیزهای سرد باید کرد و آنرا باد فرنگ میگویند-

آتش بجان - از غم و سوزش و شوق و محبت باشد- آتش بر آب - بکسر راج کنایه از شراب لعلی انگوری باشد

و اشک چشم غمزدگان را نیز گویند و پیاله طلا و پیاله لعل و یا قوت بر از شراب را هم میگویند-

آتش برگ بفتح با و سکون را و کاف معنی آتش زنه است که حقیق باشد-

آتش پرور بفتح بای فارسی و او و سکون رای قرشت کنایه از تیغ و شمشیر است-

آتش بسته - کنایه از زرخ و طلای احمر باشد- آتش بهار - بکسر راج کنایه از گل سرخ و لاله باشد و رواج و رونق بهار را نیز گویند-

آتش بے باو - کنایه از شراب انگوری باشد و ظلم و تعدی را نیز گویند-

آتش بے دوو - کنایت از آفتاب است و کنایه از قهر و غضب هم هست و شراب لعلی را نیز گویند-

آتش زبانه - کنایه از شراب انگوری باشد و کنایه از لعل و یا قوت و عقیق هم هست-

آتش سپک بفتح بای فارسی کنایه از آفتاب عالمتاب است و شیطا طین و جن را نیز گویند-

آتش تر بفتح تهای قرشت کنایه از شراب لعلی باشد و لب معشوق را نیز گفته اند-

آتش توبه سوز - کنایه از شراب انگوری باشد- آتش حجر بفتح حای بی نقطه کنایه از لعل و یا قوت است-

آتش خاطر بسکون راج کنایه از مردم عاشق پیشه باشد و کسی که سخنان عاشقانه بر سوزاند و سوزند و مردم تیز فم و روشن را می را نیز گویند-

آتش خوار - نام مرغیست و کنایه از مردم بد نفس و ظالم باشد و مردم حرام خوار و رشوت خوار را نیز گویند-

آتش خواره - یعنی آتش خوار است که نام مرغی و مردم بد نفس و ظالم و رشوت خواره باشد-

آتش داوون - کنایه از ترک داوون و ترک کردن باشد مطلقا و کسی را بر سر قهر و غضب آوردن و بمعنی شخصی را بقرار ساختن هم هست-

آتش و بهقان بکسر راج آتشی را گویند که بهقانان بعد از درو کردن و برداشتن غله بر بقیه آن زنند تا زمین قوت گیرد و زور بر هم ساند-

آتش زنه بکسر راج و بفتح با که قرشت کنایه از شراب انگوری باشد-

آتش روز - کنایه از آفتاب عالمتاب است و گرمی و روشنی روز را نیز گویند-

۱۱

آتش زبان - بفتح زای هوز کنایه از تیز و تند زبان باشد
یعنی شخصی که تند و جلد حرف زند -
آتش زردن - کنایه از ترک دادن و ترک تعلقات
نمودن باشد و کسی را بر سر غضب آوردن و بمعنی میقرار
و گرم ساختن هم هست -
آتش زر - بکسر راء و فتح زاء هوز و سکون راء میفرستد
کنایه از رواج و رونق باشد -
آتش زرم - کنایه از آفتاب عالم است -
آتش زنه - بفتح نون معروف است که چماق باشد
و یعنی زند گویند -
آتش سخن - سکون راء کنایه از طعنه زننده و عتاب
کننده باشد -
آتش سرد - بفتح سین بے نقطه کنایه از شراب لعل
و لب و معشوق و زر طلاء باشد -
آتش سگ - سکون کاف گیاهی است دوائی و آنرا
بنازی بنفشه الکلاب خوانند -
آتش سودا - کنایه از گرمی عشق و فکر و خیال باشد -
آتش سیال - کنایه از شراب انگوری لعل فام باشد -
آتش سیب - کنایه از خورشید جهان آرا باشد -
آتش شجر - بفتح شین نقطه دار یعنی آتش زرت و کنایه
از شراب انگوری باشد -
آتش صبح - بضم صاد بے نقطه کنایه از آفتاب
عالم است باشد -
آتش فراز - بمعنی آتش افزه است که تیر هوایی
و تیر آتش بازی باشد -
آتش فروز - بمعنی آتش افزه است و آن ظرفی باشد
ببیات سرد می و سوراخ تنگ دارد چون آنرا گرم کنند
و در آب نهند آب را بخورد و چون در کنار آتش نماند
گذارد بخار از آن سوراخ بر آید و آتش فروخته شود

و نام ماه یازدهم است از سالهای ملکی یزدجردی و پرده
هم هست که آنرا آفتاب گویند -
آتش فعل - بکسر فاء و سکون عین و لام کنایه از اسب
جلد و تند و تیز باشد -
آتشک - بفتح ثالت و راء و سکون کاف بمعنی برق
باشد و گرم شب تاب را نیز گفته اند و آن جانور است
پرنده و روشن شبیه پروانه و گویند آن روشنی از فضل
اوست و مرضی هم هست معروف و مشهور بآله فرنگ -
آتشکار - بوزن آتش بار کنایه از خشکین و شتاب زده
و بدکاره باشد و گنجی و مطنی و آهنگر و امثال آنرا نیز گویند -
آتشکده - بهرام - کنایه از برج محل باشد بواسطه آنکه
محل خانه مرغ است -
آتشگیره - هر چیزی که بدان آتش توان برداشت
و آنچه بدان آتش افزند -
آتش لباس - بکسر لام کنایه از سرخ پوش باشد -
آتش مجسم - کنایه از تیغ و شمشیر آبدار و سایر اسلحه جنگ است
آتش شمار - بکسر نون کنایه از مردم گریان و غمزه باشد -
آتش نشاندن - کنایه از فرد نشانیدن نفر و غضب
و خشم باشد -
آتش و آب - کنایه از تیغ و شمشیر و امثال آن باشد
و پیاله بلوری پر از شراب انگوری را نیز گویند -
آتش بخت - بفتح بخر - کنایه از سبزه سبزه است که زحل
و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و ماه باشد -
آتش بندی - کنایه از تیغ بندی باشد -
آتشیزه - بازاری هوز بر وزن پاکشیده گرم شبت بنا
گویند و آن جانور است پرنده و روشن -
آتشین اثر و با - کنایه از هر یک از سبزه سبزه است
و مجموع را آتشین بخت از او گویند -
آتشین - بفتح بای فارسی کار گیر و استمداد جلد کار

و تند و تیز را گویند و آنرا آتش دست نیز گویند -
 آتشین و ووج - بفتح دال بجه کنایه از آفتاب است
 و شفق را نیز گویند و کنایه از شراب است هم هست -
 آتشین زبان - بفتح زای نقطه دار یعنی آتش زبانت
 و آن کسی باشد که جلد و تند و تیز حرف زند -
 آتشین صدف - بفتح صاد و دال سبب نقطه کنایه از
 خورشید عالم آراست -
 آتشین صلیب بفتح صاد بی نقطه و کسر لام کنایه از آفتاب است
 آتشین لباس - کنایه از لباس سرخ است و کسی را
 نیز گویند که لباس سرخ پوشیده باشد -
 آتشین بار - با هم به الف کشیده و برای قرشت زده
 کنایه از آه گرم باشد و زبانه آتش را نیز گویند و بعضی تیسند
 آتشبازی هم آمده است که تیر موانی باشد -
 آتل - بکسر ثالت بروزن ساحل نام رودخانه ایست
 بسیار بزرگ ابتدای آن از بلاد روس و بلغارست و آنجا
 آن بحر خزر که دریای گیلان باشد گویند قریب بشتاد
 هزاران جدا میشود که از بیچکدام آن اسپ باسانی نتواند گذشت
 آتولن - بروزن خاتون زنی باشد که دختران را تعلیم
 چیزه خواندن و تعلیم نوشتن و نقش و وقتن و بهر چه در آن
 و زهدان را نیز گویند و لغوی میسره خوانند -
 آشین - بروزن لاجپین بخت زنند و پازند یعنی موجود شود
 و پیدا گردیده و بهر سیده باشد -
 آچار - باجیم فارسی بروزن پاکار نوح ترشی آلات را
 گویند و بعضی ضم کرده و در هم آمیخته هم گفته اند و بعضی زمین
 پیست و بلند هم آمده است و بزبان علمی اهل هند عمل کردن
 و پروی نمودن با حکام شریعت باشد -
 آچاک - باجیم فارسی بروزن ناپاک یعنی خاک باشد
 و بعضی تراب خوانند -
 آجده - بفتح جیم بروزن آمده یعنی رنگ کرده باشد و بعضی

خللانیده شده از سوزن و غیر سوزن هم هست -
 آجل - بضم ثالت و سکون لام آروغ را گویند و آن باک
 باشد که با صمد از گلو بیرون آید و بفتح ثالت هم
 گفته اند و بکسر ثالت در عربی یعنی برای انگیزنده و آخرت
 باشد که قیامت است -
 آجنگان - باکات فارسی بروزن آدم خان نام قریه است
 از قزاقی سرخس که قلعه از خراسان باشد و معرب آن
 آجنگان است -
 آخ - بروزن شاخ کلمه تحسین است یعنی آفرین و بارک به
 آخال - بروزن پامال چیز باسه انگلندی و بیکار و سقط
 باشد مانند پوست میوه با و تراشه چوب و خس و خاشاک
 و خاک روبرو امثال آن و آنرا بعضی حشو گویند و باین معنی
 بجای حرف ثالت قاف هم آمده است و نام شهره
 و مدینه هم هست -
 آخن - بروزن ساختن یعنی برکشیدن باشد و بر آوردن
 تیغ را نیز گویند از خلاف -
 آخته - بروزن ساخته یعنی بیرون کشیده باشد خواه
 تیغ خواه غیر تیغ و باین معنی با همزه مفتوح نیز آمده است -
 آختر - بضم ثالت و سکون راسه بفتح هاء علف
 خوردن اسپان را گویند و استخوان را نیز گفته اند که در
 زیر گردن و بالای سینه می باشد و آنرا بعضی ترقه
 خوانند و بهر دو معنی با و او معدوله هم نویسند باین معنی
 آنرا سبب آنکه رسم الخط این زمانست چنانچه خواهد آمد
 و بفتح ثالت در عربی معنی دیگر باشد چنانچه گویند و چه
 آخر یعنی وجه دیگر -
 آخرب - بفتح جیم فارسی کنایه از حبش و عشرت
 و بسیاری اطعمه و فراخی رزق و روزی باشد -
 آخروست - بفتح ثالت و دال بجه و سکون سین
 سبب نقطه و تازی قرشت صفت نعال و کفش کن را گویند

داواخر قمار و عاقبت کار هم هست -
 الاخر سالار - میر آخر و پیش سفید طویل را گویند -
 الاخر سنگین - کنایه از آخری است که در آن گاه و علف
 نباشد و کنایه از جاهل و مقاصد که در آن حاصله و نفع
 نبوده باشد -
 الاخرک - بروزن ناخنک استخوانی را گویند که در زیر
 گردن و بالای سینه میباشد و آنرا بجزئی تر قوه خوانند -
 الاخریان - بسکون ثالث و تخمائی بالف کشیده بروزن
 شاه نشان اسباب و متاع و کالار را گویند و بجزئی
 سلمه خوانند -
 الاخسمه - بضم سین بی نقطه و فتح میم بروزن صاف شده
 بوزه را گویند و آن شرابے باشد که از آرد برنج یا آرد جو
 یا از زن و اشال آن سازند و بفتح سین هم آمده است -
 الاخش - بفتح ثالث بوزن آتش قیمت و بهای چیزها را
 گویند و بسکون ثالث نام موبدی است پارسی نژاد که او
 مایه عناصر را پروردگار شناسد -

پوشیده نامند که موافق مذہب معصن آتش بکسرت است چنانکه در
 لفظ آدیش تصحیح نموده و لهذا باینکه لفظ آتش آورده و بفتح تا گفته
 بنا بر احتمال غلط تاخین بکسرت آورده شده تا موافق مذہب
 معصن باشد اگر چه در واقع هر دو صورت درست است و همچنانکه
 بالفظ و آتش قافیه کرده اند بالفظ کش نیز قافیه نموده اند چنانکه بفتح
 فن ظاهر و میرین است پس در مقام که آتش بروزن آتش گفته
 مقصود بیان مناسبت در عدد حروف است نه موافقت در حرکات
 و ازینجاست که بفتح خای آخش اشعار نمود تا بینندگان بلفظ نیفتند
 و الا تنها آخش بوزن آتش میگفت و ازین باب عبارات درین کتاب
 بسیار است - و احدی علم بالصواب -

الاخشمه - بروزن و معنی اخشمه است که بوزه باشد چه در کتاب
 سین بی نقطه و نقطه دار هم تبدیل مییابند -
 الاخشیش - بکسر راء و سکون تحتانی و میم یعنی نقیض ضد

و مخالف باشد و هر یک از عناصر اربعه را نیز گویند با عقبا
 ضدیت و بعضی گویند الاخشیش معرب آخشیشگ با کاف
 فارسی است -

الاخشیشجان - بالف و نون جمع الاخشیش است بمعنی ضدان
 و نقیضان و مخالفان و عناصر اربعه را نیز گویند که خاک آب
 و هواد آتش باشد بهین اعتبار -

الاخشیشگ - با کاف فارسی بروزن و معنی الاخشیش است
 که نقیض و مخالف و هر یک از عناصر اربعه باشد و جمع آن
 آخشیشگان بود -

الاخمسه - با میم و سین بی نقطه بروزن و معنی اخشمه
 است که بوزه باشد -

الاخور - بضم ثالث و سکون و او معدوله و رای قرشت
 جایی علف خوردن و او را گویند و بجزئی معلف خوانند
 و بی او نیز درست است چنانچه گذشت -

الاخور سالار - میر آخر و سالار و پیش سفید طویل را گویند
 الاخورک - با او معدوله بروزن ناخنک استخوانی را
 گویند که در زیر گردن و بالای سینه واقع است و
 بجزئی تر قوه خوانند -

ادااش - بروزن یا داش و شخص که یک نام داشته باشد
 هر یک را دیگری را آدااش باشد و گویند این لفظ ترکیب
 لیکن در فارسی مستعمل است -

اداواک - بروزن خاشاک خشکی و جزیره میان دریا را گویند
 اداوخ - بفتح ثالث و سکون خای نقطه دار خوب و نیکو
 و نقر را گویند و معنی بنی هم آمده است -

اداور - بفتح ثالث بروزن مادی معنی آذر است که آتش باشد
 و بکسر ثالث نشتر نصاب و رگ زن را گویند -

اداوخش - بروزن تاج بخش سه ما و صاعقه و رعد
 و برق باشد -

ادا درم - بروزن چنانچه ندرین اسپ را گویند عموماً

و نذرین را که چاک دار باشد خصوصاً و بمعنی اسلحه همچو کار و شمشیر و خنجر و نیزه و تیر و کمان و مانند آن هم آمده است و افزایس را نیز گویند که نذرین را بان دو زند و آن چیز نیست مانند درفش -

ادرنک - بفتح رابع و سکون ثالث و نون و کاف فارسی غم و رخ و محنت و هلاکت را گویند و عبری و عربی و فارسی ادم پیرا - بایم و بای فارسی و یای حلی و رای بی نقطه بالفت کشیده لفظیست مرکب و از اسامی الهی باشد و مرشد کامل را نیز توان گفت -

اوده - بروزن خاده دو چوب بلندیست که در زمین فرو برند و چوب دیگر بعضی بر بالای آن دو چوب بلند تا کبوتران و جانوران دیگر بر آن نشینند -

ادیش - تکبیر ثالث و سکون تخمائی و شین نقطه دار آتش را گویند بآید دانست که چون اکثر حروف فارسی بیکدیگر تبدیل مییابند بنا بر آن تا سه آتش را بدل از بجه بدل کرده ادش گفته اند و اینک بفتح تالی قرشت اشتبار دارد غلط مشهورست چه این لغت در همه فرهنگها بکسر تالی قرشت آمده است و با دأش قافیه شده است و چون بکسر تالی موضوعست بنا برین بعد از دال یای حلی در آورده تا دالالت بر کسر ما قبل کند و ادیش خوانده شود و بعضی بکسر ذال نقطه دار آورده اند و این نیز غلط است چه اگر دال اصلی میبود بنا بر قاعده کلیه ایشان که هر دال که ما قبل آن الف و یا و او ساکن باشد ذال مجهم است درست بود و چون این دال اصلی نیست بلکه بدل از تالی قرشتست پس ذال نقطه دار نباشد -

ادینه - بفتح تخمائی و دال ایجد و سکون ثالث و نون قوس قزح را گویند -

اوار - با ذال نقطه دار و بروزن بازار نام ماه اول بهشت از سال رومیان و بدون آفتاب و برج حوت -

اوارا فیون - بفتح همزه و ضم تخمائی و سکون فسا و او و نون نوسه از زبده البحر است که از کف دریا نیز گویند -

اوارطوس - بضم طایه حلی و سکون و او و سین بے نقطه نام حکمیست که مادر عذرا را با و بزنی داده بودند اذر - اگر چه این لغت بطریق مفرد و مرکب بنا بر مشهور بفتح ذال نقطه دار است لیکن صاحب فرهنگها بجا گویند بضم ذال نقطه دار تصحیح کرده و شرحی بسیار طولانی بر آن نوشته است مجملای معنی آتش است که عبری نار خوانند و نام فرشته نیز هست که موکل آفتابست و امور و مصالحی در روز آذر و ماه آذر واقع شود با و تعلق دارد و تا نام ماه نهم بود از سالهای شمسی و آن بودن آفتاب است در برق قوس و نام روز نهم باشد از هر ماه شمسی و بموجب رسمی که میان فارسیان مقرر است که چون نام روز با نام ماه موافق آید آن روز را عید گیرند و جشن سازند و درین روز ازین ماه عید کنند و آتش خانها را بر و بند و مزین گردانند و درین روز نیک است ناخن چیدن و موی سردن و با آتش خانه رفتن و کنایه از عشق هم هست - اذرا باد - نام آتشکده تبریز است و معنی ترکیبی آن معموره آتش باشد چه اذرا آتش است و آبا و معموره را گویند و نام شهر تبریز هم هست -

اذا رآبادگان - با کاف فارسی بالفت کشیده و بزون زده نام شهر تبریز و نام آتشکده تبریز است گویند چون در تبریز آتشکده بسیار بوده است بنا بر آن برین نام موسوم شده است -

اذا رآبادگون - بسکون و او و نون آتش گاه گلخن حمام و کوزه آسنگر و امثال آنرا گویند -

اذا رآمین - بکسر یای حلی و سکون تخمائی و نون نام آتشکده چهارم است گویند که همان را بهفت آتشکده نامند

نور

بعده هفت کوب و آنها اینست آذر مهر - آذر نوش
 آذر بهرام - آذر امین - آذر خردین - آذر برزین - آذر
 زرد هشت - و هر یک ازین آتشکده ها را منسوب به یکی
 از کواکب سبعة میداشته اند و بخوری که متعلق بان کواکب
 بوده میسوخته اند -

ا اذرا فروز - یعنی آتش افروز است و آن ظرفی باشد
 میان خالی بیات کله آدمی و سوراخ تنگے دارد
 چون آنرا گرم کنند میان آب فرو برند آب را بخود
 کشد و چون بر کنار آتش نهند بخارے ازان بر آید که
 آتش افروخته گردد و نام مرغے هم هست که آنرا
 ققنس میگویند -

ا اذرا فرا - بازای نقطه دار بالف کشیده بمعنی
 آذرا فروز است که آتش افروز باشد و آن از مخمرات
 جالینوس است -

ا اذریا و - بابای ابجد بالف کشیده و بدل زده نام
 یکی از موبدان و دانشمندان بوده است -

ا اذریادگان - باکاف فارسی بالف کشیده و بنون
 زده نام آتشکده بوده که در تبریز بنا کرده بودند و معنی
 ترکیبی آن نگمدارنده و حافظ و خازن آتش بود چه آذر
 بمعنی آتش و بادگان بمعنی نگمدارنده و خزانه دار و حفظ
 کننده باشد و معنی مجازی آن آتشیخانه است و عبری
 بیت النار خوانند و نام شهر تبریز نیز هست -

ا اذریایگان - بابای حلی بروزن و معنی آذریادگان
 که آتشکده تبریز و نام شهر تبریز باشد و نام ولایتی هم هست
 که تبریز شهر آن ولایت است گویند و قتیکه آخور آن
 ولایت را گرفت محروم خوارا و جان که یکی از محال
 ولایت آذربایجان است او را خوش آمد و فرمود
 که هر یک از مردم او یک دامن خاک بیاورند و آنجا بریزند
 و خود بنفس خود یک دامن خاک آورد و بر بخت تمامت

لشکر و مردم او هر یک دامن خاک بیاورند و بر بختند
 پشته عظیمی بهم رسید نام آن پشته را آذریایگان کرد چه
 آذریبخت ترکی بمعنی بلند است و بایگان بمعنی بزرگان
 و محتشان و آن جا را بدان مشهور گردانید و معرب
 آن آذریایجان است -

ا اذری برزین - نام آتشکده ششم است که در فارس برزین
 نام شخصی از خلفای ابراهیم زردشت ساخته بود و بعضی
 گویند روزی که کبخیس و سواره میرفت ناگاه صدای رعد
 بهم رسید چنان حیب که کبخیس و خود را از اسپ انداخت
 دران اثنا صاعقه افتاد و برزین اسپ او خورد و برزین
 افروخته گردید دیگر گذاشتند که آن آتش فرو نشیند و
 هماغجا آتشکده ساختند و آذری برزین نام کردند -

ا اذریو - بروزن نادک خولک ایشان است و آن
 زرد رنگ میباشد و بوی آن پر خار است و بیخ آن را
 گلیم شوی گویند و عبری قلام خوانند و بعضی گویند آذریو
 بیخ خار است و گل زردی دارد و شیرازیان چونک ایشان گویند
 ا اذریو بی - نفتح یا حلی گل ایشان است و بعضی گویند
 بیخ زعفران است و بعضی دیگر گویند بیخ خار می است که
 شیرازیان چونک ایشان خوانند و بخور مریم نوسے
 از آنست گویند اگر زنی آبستن نشود قدرے از آن
 بخورد برگیرد آبستن گردد -

ا اذری بهرام - نام آتشکده سوم است از جمله هفت
 آتشکده فارسیان و مجموع در آذر امین گفته شد -

ا اذری پیرا - کسری بای فارسی و سکون تختانی و رایے
 بے نقطه بالف کشیده خادم و خدمتکار آتشکده را گویند -
 ا اذری خردار - بضم خاے نقطه دار نام آتشکده شیراز باشد
 و بعضی آتشکده پنجم این آتشکده را امید اند و آذری خردار
 با و او محدود هم نوشته اند و نام یکی از موبدان و
 دانشمندان هم هست که این آتشکده را او ساخته بود

و نام بلکه است باعتبار فارسیان که بجا فطرت آتشکده یا
ماورست -

ا اذرخرین - بضم خا که شکر نام آتشکده و پنجم است
از چهار هفت آتشکده فارسیان و آن تفصیل در تحت
لغت اذرایین نوشته شده -

ا اذرخش - بضم خای شکر و سکون شین قرشت نام
روز نهم است از ماه اذرو فارسیان این روز را مانند
نوروز مهرگان مبارک دانند و درین روز جشن کنند
و عید سازند و جمیع آتشکده را اصفاد بندد و زینت کنند
و درین روز موسی سردن و ناخن گرفتن را نیکش دانند -

ا اذر زروشت - نام آتشکده هفتم است از چهار هفت
آتشکده فارسیان و در اذرایین مذکور شد -

ا اذر شب - بفتح شین قرشت و سکون بای فارسی
نام فرشته ایست موکل بر آتش و پیوسته در میان آتش
میباشد و معنی سمندر هم آمده است -

ا اذر شسپ - بفتح شین نقطه دار و سکون سین
بی نقطه و بای فارسی نام فرشته ایست موکل بر آتش
و پیوسته در آتش میباشد -

ا اذر شین - بکسر شین و سکون تخانی و نون سمندر
گویند و آن جانوریست که در آتش متکون گردد -

ا اذر طوس - بضم طای حلی و سکون واو و سین
بی نقطه معنی اذار طوس است که شوهر مادر عذر باشد -

ا اذر فروز - معنی اذرا فروز است که آتش افروز باشد
و آن ظرفیست میان خالی بیات کله آدمی و حقیقت
آن در آتش افروز گفته شد -

ا اذر فزا - بکسر فا معنی اذرا فزا است که اذرفروز باشد -

ا اذر گشپ - بفتح کاف فارسی و سکون شین نقطه دار
و بای فارسی نام فرشته ایست موکل بر آتش و پیوسته
در آتش میباشد و مخفف اذر گشپ هم هست -

ا اذر گشپ - بفتح شین و سکون سین و بای فارسی
نام آتشکده گشپ است که در بلخ ساخته بود و تمام
گنجه های خود را در آنجا گذاشته و ذوالقرنین آنرا خراب
کرد و گنجه را برداشت و مطلق آتشکده را نیز گویند و معنی
برق هم آمده است و آتش و آتش پرست را نیز گفته اند
و نام فرشته ایست موکل بر آتش و پیوسته در آتش مقام
دارد و معنی ترکیبی آن آتش چنده باشد چه اذر معنی
آتش و گشپ معنی چنده و خیر کنند آمده است
و این معنی مناسبتی تمام به برق دارد -

ا اذر گون - بضم کاف فارسی و سکون داو و نون ثوب
از شقائق است که کنار پاس آن سرخ و میانش سیاه میباشد
و بعضی گویند گیاهیست سرخ رنگ که در میان آب
میرود و بعضی دیگر گفته اند که نوعی از بابونه است گل
همیشه بهار را نیز گویند و معنی ترکیبی آن آتش مانند است
چه اذر معنی آتش و گون معنی مانند باشد و نام آبی هم
و سمندر را هم میگویند -

ا اذر کیش - بکسر کاف و سکون تخانی مجهول و شین
قرشت آتش پرست را گویند -

ا اذر م - بفتح رایج و سکون میم زیرین آبی را گویند که نمزین
آن دو نیم باشد و معنی نمزین هم آمده است -

ا اذر ماه - نام ماه نهم است از سالهای شمسی آن بود
آفتاب بود در برج قوس -

ا اذر رنگ - بفتح ثالث بروزن لاله رنگ معنی روشن
و نورانی و آتش باشد و معنی رنج و محنت صعب و غم
سخت و بلاکت نیز گفته اند -

ا اذر نوش - بضم نون و سکون واو و شین معنی
نوش اذر است و آن آتشکده دوم باشد از جمله
هفت آتشکده فارسیان -

ا اذر بایون - بضم با نام ساحره بوده از نسل سام

و حضرت آشکده صفا بان میگرد و ذوالقرنین او را
بر بلیناس حکیم داد و بدین سبب بلیناس را جادوگر
می گفتند -

ااذر هوشنگ - نام اولین پیغمبری است که بحجم
بعوث شد و او را مه آبا و نیز گویند و امثال او را
ااذر هوشنگیان خوانند -

ااذر یاس - با تخمانی بالف کشیده و بسین بی نقطه
زده صمغ درخت سداب کوهی است و در هشتاد بار بکار
و نفع بهره هم آمده است -

ااذریان - بکسر راج بروزن آدمیان امتان
ااذر هوشنگ را گویند و او پیغمبر اولی است که بحجم
بعوث شد -

ااذریون - بروزن و معنی آذرگون است که نوعی
از شقائق و گل همیشه بهار باشد و شیر از میان آنرا گل گاو
گویند و نام نباتی است که شگوفه اش در نهایت سرخی میباشد
بر درهای صلب طلا کنند نافع آید -

ااذون - بروزن با موم یعنی آن چنان باشد چنانکه
ایزدون معنی اینچنین است -

ااذیش - بکسر ثالث و سکون تخمانی و شین قرشت
چوبی را گویند که بر آستانه در خانه استوار کنند و معنی
ریزه چوب خوش و خاشاک هم آمده است -

ااذین - بروزن و معنی آئین است که زیب و زینت
و آرایش و رسم و قاعده و قانون باشد و معنی آلتی که
روغن را از دوغ جدا میکنند هم هست -

اراب - بروزن خارا آرایش و آرایش کننده و آراینده
را گویند همچو سخن آرا و بزعم آرا و امر بدین معنی هم هست
یعنی آرایش کن و بیار -

اراد - بروزن آباد نام روز نیست و پنجم است از بهاره
شمسی و نام فرشته باشد که بول است بر روز آراد

و امور صلح این روز تعلق با و دارد گویند درین روز
جامه پوشیدن بسیار خوب است و سفر کردن بسیار بد -

ارایش - بکسر زای هوز بروزن آسایش یعنی خیر
و خیرات کردن و در راه خدا چیزی بکسی دادن باشد -

ارام - بروزن با و ام یعنی سکون و قرار و طاقت
و اطاعت باشد و امر بساکن شدن و قرار گرفتن هم
یعنی ساکن شو و قرار بگیر و معنی جا و مقام هم آمده است
و باغی را نیز گویند که در میان شهر و قصبه و ده باشد -

ارام بن - بفتح بای اجد و سکون نون یعنی آخر آرام
که باغ میان شهر و قصبه و ده باشد -

ارامش - بروزن و معنی آسایش است که فرغت
و راحت باشد -

اران - بروزن باران نام ولایتی است و آنرا
نیز گویند که مرفق باشد -

ارامی - بروزن یا راسه آرایش و آرایش کننده
و آراینده را گویند و امر به آستن هم هست یعنی بیار
و آرایش کن -

ارایش - بروزن آسایش یعنی زیب و زینت
باشد و رسم و عادت و آئین را نیز گویند و نام نوائی
است از موسیقی -

ارایش خورشید - نام لمن اول است از سی لمن
بار بد و خطی که بر عارض خوبان بر آید -

ارت - بفتح ثالث و سکون فوقانی آنرا گویند که
بندگاه ساعد و بازوست و بعرنی مرفق خوانند -

ارج - بفتح ثالث و سکون جیم مخفف آنرا است که مرفق
باشد و نام پرندۀ نیز هست -

ارد - بفتح ثالث و سکون وال اجد مخفف آراد است
که نام روز نیست و پنجم از بهاره شمسی باشد و بسکون
ثالث معروف است که غله آسیا کرده باشد و معنی

تقصیر هم آمده است -

ارز و توله بضم فوقانی و سکون دا و فتح لام آشی باشد مانند کاجی که از آرد پزند و بیشتر مردم در ویش و تغییر نور و آنرا بگری سخینه گویند -

اررد و وله - بادال اجد بر وزن و معنی آرد توله است که آتش کاجی مانند باشد -

ارردم - بفتح رابع و سکون میم نام گل آذریون است که نوعی از شقائق و گل همیشه بهار باشد -

ارردن - بفتح رابع و سکون نون ترشی پالارا گویند و آن ظرفیست که مانند کفگیر سوراخها دارد و بدان چیزها صاف کنند و کفگیر را نیز گویند و نام ولایتی هم هست - اررد هاله - بابای بفتح کشیده و فتح لام یعنی آرد توله است که آتش کاجی مانند باشد -

ارززه - بفتح زای هوز کاهگل را گویند و آن خاکی است که با کاه آمیزند و گل سازند و بر دیوار و بام خانه مانند - ارززه گر - بفتح کاف فارسی و سکون رای قرشت شخصی را گویند که کاهگل سازد -

اررست - بر وزن و ارست یعنی توانست باشد که ماضی توانستن است و مخفف ار است هم هست که از ارستن باشد -

اررسته - بر وزن و ارسته مخفف ار استه باشد -

اررش - بفتح ثالث و سکون شین نقطه دار نام پهلووانی بوده ایرانی از شرک سحر و در صنعت تیر اندازی پیش و نظیرند آشته چنانچه تیر از آمل بر خوانده اخته که قریب پهل تروزه راه است گویند آن تیر محرف بوده است و آنرا از شبهم بر کرده بود و بوقت طلوع آفتاب بجان مشرق انداخت و نام سپردم کیتباد هم هست که آوزانکه آرش گفته است و بکسر ثالث یعنی معنی باشد که در مقابل لفظ است -

اررشی - بکسر ثالث و رابع و سکون تحتانی یعنی معنوی باشد که در مقابل لفظ است چه آرش یعنی معنی است - اررخ - بضم ثالث و سکون غین نقطه دار مخفف آرش است و آن بادی باشد که با صد از گلو بر می آید -

اررخاوه - بر وزن مار ساده نام رودخانه ایست - اررخده - بضم ثالث بر وزن آزرده یعنی خضبناک و خشکین و قهر آلود و چگ آرد باشد و بفتح ثالث حریص و ر چیز بار گویند -

اررخیش - بفتح اول و ثانی بر وزن صنم کیش پوست بیخ درخت زرشک باشد و آنرا در دروهای چشم بکار برده اند - ارمان - بر وزن آسان یعنی حسرت و آرزو و بیخ بر آن باشد و پیشانی و افسوس را نیز گویند -

اررده - بکسر میم مخفف آر میده باشد یعنی قرار گرفته و ساکن شده و بسکون میم بر وزن دارنده یعنی در بیخ و افسوس و پیشانی باشد -

ارریش - بکسر میم مخفف آرش است که ساکن شدن و آسایش و فرغت و رحمت کردن باشد -

اررمون - بر وزن و ازگون زری را گویند که پیش از کار کردن بکار گره مزدور و بعبع عربی عربون خوانند - ارر میده - بر وزن نار میده قرار گرفته و ساکن شده را گویند -

اررن - بر وزن قارن مخفف آرنج است که بند گاه است و بازو باشد و بعبع عربی مرفق خوانند -

اررنج - بر وزن نارنج بند گاه ساعد و بازو است که عرب مرفق گویند و معنی بازو هم بنظر آمده است که از مرفق باشد تا دوش -

اررنگ - با کاف فارسی بر وزن و معنی آرنج است که مرفق باشد و رنگ و لون را نیز گفته اند و معنی نهانها و پنداری و گمان بر می آید است و بیخ و محنت است

هم گویند و بعضی کر و چیله و فریب نیز هست و بعضی گویند
 و روش و طرز هم گفته اند چنانکه گویند باین آنگاه یعنی
 بدین طرز و باین روش و بدینگونه و نام میوه هم هست
 و حاکم ملک را نیز گویند -
 ااروخ - باغبین نقطه دار بر وزن فاروق باوی را گویند
 که از گلو با صد ابر آید و بجای غین قافیه نیز گفته اند
 با جیوق قافیه کرده اند -
 اارون - بر وزن فارون صفتی خوب و نیک را گویند
 ااروند - لغت رابع و سکون نون و دال ابجدشان در
 و فر و شکوه را گویند -
 ااروین - بر وزن پاکدین تجربه و امتحان و آزمایش را گویند
 ااره - بر وزن چارونج و بن و ندانها را گویند -
 اارید برید - بکسر ثالث و سکون و تخمائی و دال ابجد
 این لغت از اتباع است و بعضی دوا می باشد مانند پیاز
 شگافه و آزار از سیستان آورند و بر بوا سیر طلا کنند تا خ
 باشد و خوردن آن زنان را خون حیض آورد و بکسر سیر
 نیز گفته اند که ارید برید باشد -
 اارینج - بکسر ثالث و سکون تخمائی و غین نقطه دار گویند
 و عداوت باشد و سردی و نفرتی را نیز گویند که از شخصی
 در دل کسی جامی کند و باینهمی با زای نقطه دار هم آمده است
 اار - بسکون زای نقطه دار یعنی آرزو و خواهش با ابر
 و حوص باشد و جمع امور و نام جائے و مقامے و نام
 شهرے و دینے هم هست -
 اار - بسکون زاء فارسی معنی آسودن باشد و امر آسودن
 هم هست یعنی بیاسا و آسوده شود -
 اازاد - بر وزن آباد نام شهر است و در توابع نخجوان و
 مردم آنجا سفید پوست می باشند و شراب آن ملک
 شهرت عظیمی دارد و مطلق بی عیب را گویند یعنی هر چیزی
 که آن عیب نداشته باشد و بی قید و مجرد و خلاص شده

و سخات یافته را نیز گویند چنانکه اگر کسی گوید فسلان ا
 آزاد کردم یعنی از قید بندگی فارغش ساختم و خلاصش
 کردم و سوسن سفید را نیز آزاد گویند بسبب آنکه او از
 حالت کجی و تکیه بشناخ دیگر کردن فارغ است و درختی هم
 هست که آزاد در هندوستان بکاین میگویند و درخت
 اارون و گا در سن را هم گویند و درختی را نیز که میوه نازد
 و بهمانکه سوسن و سرور باین اعتبار آزاد خوانند و نام
 درخت سر و هم هست گویند از کلمه می پسیدند که چندین
 درخت نامور و پر و مند هست چرا که چیک را آزاد و نیک گویند
 که سرور را که بیخ شوره و میوه ندارد و گفت هر یک را فصل
 معین و وقتی معلوم است که گاهی تازه اند و گاهی
 پشمرده و سرور ازینها فارغ است و پیوسته تازه و نیکو باشد
 پس صفت آزادگان اینست و نزد محققین کسی است
 که از تعلقات ظاهری و باطنی خلاص یابد -
 اازاد دارو - با دال ابجد بالف کشیده و رای شرف
 مضموم بود و زده نوعی از چند صحرائی است و بیخ آنرا
 حلیمو گویند ضما و آن نفوس و مفاصل را نافع است -
 اازاد درخت - درختی است که آزاد در گان زهر زمین
 و در فارس درخت طاق و طنک میگویند و بعضی عرقم
 و شجره جره خوانند و منخل بار میوه آن درخت است
 اگر برگ آنرا به نام بخورند میرند و اگر سردان شویند سوک
 سر را دراز کند و بعضی گویند آزاد درخت درخت طاق
 است و بهرزم آن بهترین همه بهرهماست چنانکه آتش
 آن درسته ماند -
 اازاد میوه - بکسر سیم حلوائی است که از قند و مغز بادام
 و پسته و تخم و قشر سازند و بعضی تخم قندی و بادام قندی
 و پسته قندی را گویند که برنگمانه مختلف ساخته باشند -
 اازاد و اار - با و ا و بالف کشیده و به رای قرشت
 زده نام صوتی است از موسیقی و نام موضعی است

از قرآنی و سدر این گویند در اینجا انگو بسیار خوب میشود -
 از اروه - بروزن آماده سوسن و سرور را گویند و مرد
 ولی شعار و مردمان پیر و صلحا و حلال زاده و صیقل
 بهم گفته اند و با صطلاح محققین نفسی باشد که از تعلقات
 بشری رسته و قیدش بر تبه اطلاق پیوسته و قطره
 وجودش صین محیط هستی گشت -
 از اروه دل بکسر دال اجد تفسیر فارخیال است
 و مرد صالح و حلال زاده را نیز گویند -
 از اروی سبروزن آبادی معروف است که نقیض
 بندگی باشد و شکر و شکرگزاری را نیز گویند
 از رخ - نفتح ثالث و سکون خامی نقطه دارد انامی
 سختی را گویند بقدر خود که از اندام آدمی برمی آید و در
 نیکند و بعضی ثولول خوانند -
 از رخ - بازای فارسی بروزن و معنی آن رخ است
 که ثولول باشد -
 از رون - نفتح ثالث بروزن آمدن یعنی غلانییدن
 سوزن و امثال آن و آجیده کردن باشد و معنی
 رنگ کردن هم آمده است -
 از رون - بازای فارسی بروزن و معنی آن رون باشد
 که غلانییدن سوزن و امثال آنست و استره زدن
 و آژیند بر سنگ آسیا زدن نزدیک بیکدیگر را گویند -
 از روه - بروزن آمده معنی رنگ کرده و غلانییدن باشد
 اعم از سوزن و غیره -
 از روه - بازای فارسی بروزن و معنی دوم آرده است
 که غلانییده شده و آجیده کرده شده باشد اعم از آنکه
 با سوزن یا چیزی دیگر کنند -
 از ر - نفتح ثالث بروزن با در مخفف آزار است
 بازرون و آزار دادن هم هست و بعضی کج طبع نیز
 آرده است و در عربی نام پدر ابراهیم علیه السلام باشد

و بعضی گویند خم ابراهیم علیه السلام است چه پدر ابراهیم
 علیه السلام تاریخ نام داشته است لیکن بعد از فوت تاج
 آزار او را پرورده است -
 از ر باو - بابای اجد بروزن مادر زادن نام بسیار است
 و او موبدی بوده از اولاد زردشت معاصر اردشیر پادشاه
 و در آن زمان حکیم مانند او نبوده است مگر او ای پسر
 ویران که اعلم از او بوده است -
 از رخش - بروزن تاج بخش شورش و صاعقه را گویند
 یعنی سر ما در عهد برقی که مردم را از بیم هلاک باشد -
 از رو - نفتح ثالث و سکون رابع و دال اجد بعضی
 رنگ و لون باشد -
 از روه پشت - کنایه از پیر کوز پشت باشد و چاره
 را نیز گویند که پشت او زخم و جراحت شده باشد -
 از روم - نفتح ثالث و سکون رابع و میم چند معنی دارد -
 ۱ حیاء شرم باشد ۲ بزرگی دعوت و حرمت را گویند
 ۳ تاب و طاقت بود ۴ رحم و شفقت و مهر و محبت و
 نرمی و مردمی و آدمیت ۵ غم و اندوه و تنگی و سختی و الم
 گویند ۶ عدل و انصاف و یکدلی باشد ۷ ظاهر و آشکارا
 را گویند ۸ بهلستی و رحمت بود ۹ نگاهداشت و پاس خاطر
 و تحمل باشد ۱۰ غضب و قهر و خشم را گویند ۱۱ بخاری و در کار
 گذاشتن باشد ۱۲ تقصیر و گناه را گویند ۱۳ جسمی
 مسلمان شدن باشد ۱۴ نام دختر خسرو پرویز است
 او چهار ماه پادشاهی کرد -
 از ر میدانخت - بکسر میم و ضم و ال نام دختر خسرو پرویز
 و او چهار ماه و بعضی گویند شش ماه پادشاهی کرد و نام
 شهر هم هست که او بنا کرده است -
 از رنگ - نفتح رابع بروزن با در رنگ معنی غم سخت
 و محنت صعب و رنج و هلاکت باشد و بعضی خیابان سبز هم
 بنظر آمده است -

الارض - یعنی ثالث و سکون عین نقطه دارا چه از شاخه
درخت خرماتاک انگور و درختان دیگر برند و آن را
بعرنی جله خوانند -

الارض - برای فارسی بروزن یعنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

الارض - یعنی بافت زده قوس قزح را گویند -
الارض - یعنی بافت زده قوس قزح را گویند -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

الارض - برای فارسی ساکن و کسر کاف فارسی بنون
زده درمی باشد که آنرا مانند پنجه ساخته باشند و از
عقب آن بتوان نگاه کرد -

الارض - برای بروزن پای بند خداوند حرم و آرزو
بمعنی حریص و صاحب خواهش چه مندر معنی صاحب
خداوند است -

الارض - برای فارسی بروزن و امتحان را گویند -
الارض - برای فارسی بروزن پانصدگی باشد که بر سه
خشت پهن کنند و خشت دیگر بر بالای آن گذارند و گل
ولای ته حوض دجوی را نیز گویند و گلاب را هم گفته اند -

الارض - بروزن آگدن یعنی آجیده کردن باشد -
الارض - بروزن و اخندیدن در میان دو خشت
گل آگدن باشد -

الارض - یعنی بافت زده قوس قزح را گویند -
الارض - برای فارسی بروزن و آجیده کردن باشد -

الارض - بروزن و اخندیدن در میان دو خشت
گل آگدن باشد -

الارض - برای فارسی بروزن و آجیده کردن باشد -
الارض - بروزن و اخندیدن در میان دو خشت
گل آگدن باشد -

الارض - برای فارسی بروزن و آجیده کردن باشد -
الارض - بروزن و اخندیدن در میان دو خشت
گل آگدن باشد -

الارض - برای فارسی بروزن و آجیده کردن باشد -
الارض - بروزن و اخندیدن در میان دو خشت
گل آگدن باشد -

و بر معنی صاحب و خداوند -
الارض - بروزن آغ یعنی پیراستن باشد یعنی برین
شاخه های زیادتی و بعضی شاخه های را گویند که از درخت
خرماتاک و غیره بریده باشد -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است
که شاخه های بریده درخت خرماتاک و غیره باشد و لیفت
خرماتانیز گویند -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

الارض - برای فارسی بروزن و معنی آغ است که شاخه
درخت بریده باشد و لیفت خرماتانیز گویند -

اثرشبه - بازای فارسی بروزن آئینه آلتی باشد از فولاد که سنگ آسپار ابدان تیز کنند -

ااس - بروزن طاس مطلق آسپار اگویند خواه بدست گردانند خواه بآب و خواه بچار و او آن سنگی است مدور

و سطح و نرم شدن و خورد گردیدن دانه گندم و جو را نیز گویند و زیر آسپار نوعی از ریحان باشد بغایت خوشبو

و نام جانور لیست سفید که سر و دم او سیاه میباشد و از پوستش پوستین سازند و آنرا بربی قاقم خوانند و شترنی

نیز گویند که موسی اوریشته باشد و نام قریه ایست از قریه فارس و در ترکی نام شهر لیست از ولایت قجاق و در

عربی درخت موردست و بار و بر آن را حب الالاس خوانند گویند عصای موسی علیه السلام از چوب آسپار بود

و در ملک روم درخت آن از جا های دیگر بزرگ تر میشود و شکوفه آن خوشبوی میباشد هر کس که آنرا بوید و خواب

رود البته محلم میشود بقیه غسل را نیز گویند که در شان بگین مانده باشد و بقیه خاکستر را نیز گویند که در جای مانده باشد

و نشانهای عمارت خراب را هم گفته اند و در هندی معنی امید داری باشد و کمان تیر اندازی را نیز گویند -

الاسا - باسین بالف کشیده زینت و آرایش باشد و معنی دمان دره هم هست که نیمازه باشد و بربی

شاداب خوانند و شبه و نظیر و مانند را نیز گفته اند و بمعنی تمکین و وقار هم آمده است و آسودن و آسودگی و آسار

و آساینده را نیز گویند و امر آسودن هم هست یعنی بیاسا و آسوده شو و معنی بیست و صلابت باشد و طرز دروش و قاعده و قانون را نیز گویند -

الاساره - بروزن آواره یعنی حساب باشد که عبارت از شمردن و حساب کردن است -

الاس افرون - بفتح همزه و سکون فاو زای هو همضمی بود و نون زده یعنی آئینه است و آن آلتی باشد از فولاد

که آسپار ابدان تیز کنند -

الاسال - بروزن پامال اساس و بنیاد را گویند -

الاسانی - بروزن نادانی نقیض و شواری باشد و خواب و آسایش را نیز گفته اند -

الاسبان - بروزن پاسبان بمعنی آسپا بان باشد چه آسپار آس میگویند -

الاس برمی - بکسر ثالث و فتح بامی ابجد و کسر رانی تشریح باشد بدستخانی زوه مورد صحرائی است و بهترین آن

رومی میباشد طبیعت آن گرم و خشک است و علت صحر را فائده دهد و آنرا مورد اسفوم نیز گویند -

الاستان - بسکون ثالث و فوقانی بالف کشیده بروزن آسمان معروفست که کفش کن و میان در خانه باشد

و آنرا استان هم گویند و بر پشت خوابیدن را نیز گویند و بکسر ثالث استخراج سالنامه مخوفه مولود باشد که آنرا

بربی قران و عقبه خوانند -

الاستان بر خاستن - کنایه از خراب شدن باشد و معنی بندی و رفعت و جاه و دولت هم آمده است -

الاستان فنا - بکسر نون کنایه از دنیای فانی است -

الاستانه گردان - کنایه از آسمان دنیاست که فلک قمر باشد و آنرا استان گردون هم می گویند که بجا

الف و او باشد -

الاستر - بمعنی بطانه است و کنایه از باطن هر چیز باشد استان - بکسر رابع مخفف آستین باشد -

الاستی - بروزن راستی بمعنی آستن است که مخفف آستین باشد -

الاستیم - باسیم بروزن و معنی آستین است و فونی باشد که از جراحت روید و بعضی جراحتی را گویند که مندر

بجای

دو یعنی دمان ظروف و او انی هم آمده است -
 استین افشاندن - کنایه از ترک دادن و انکار نمودن
 باشد و بعضی رقص کردن هم هست و انعام و بخشش
 نمودن را نیز گویند -
 استین برچیدن - کنایه از مستعد و میتا و آماده
 شدن بکار باشد -
 استین برزدن - یعنی استین برچیدن است
 که کنایه از مستعد شدن بکاری باشد -
 استین تیریز کردن - کنایه از دست کوتاه کردن
 باشد یعنی دست درازی و فضولی نکردن -
 استین افشاندن - یعنی استین افشاندن است
 که کنایه از ترک دادن و رفاقی نمودن و بخشش کردن باشد -
 استین مالیدن - یعنی استین برچیدن است که
 کنایه از مستعد و میتا شدن بکاری باشد -
 استینه - بر وزن ماستینه تخم مرغ را گویند -
 اسر - بضم ثالث و سکون راکمی بی نقطه یعنی کشتزار
 و غله زار باشد و بزبان علمی اهل هند آدم خوار را گویند -
 اسر لیس بکسر راج و سکون تخمابی و سین بی نقطه
 میدان اسپ دوانی را گویند -
 اسفند - بضم ثالث و سکون عین نقطه دار و فتح
 دال بی نقطه بیزم نیم سوخته را گویند و بفتح ثالث یعنی
 آماده و مستعد و میتا باشد -
 اسفته - بضم ثالث بر وزن آفته یعنی اول آسفته
 که بیزم نیم سوخته باشد -
 اسک - بر وزن آبک مو صفت نزدیک آره جان
 و آره جان شهر لیس که میان او و شیراز شصت فرسنگ
 راه است و آنرا حوام آره خان خوانند -
 اسکون - بر وزن آبگون نام درپای خزر است که
 دریای گیلان باشد و نام ولایتی هم هست -

اسمار - بایم بر وزن شنا خسار و زخت مورد را گویند
 و عبری آس خوانند -
 اسمان - معروفست و عبری سما و فلک خوانند
 و معنی ترکیبی آن آسیا مانند است باعتبار گردیدن چرخ
 آسیا را آس نیز گویند و نام فرشته ایست که موکل است
 بر مات و او را عزرائیل خوانند و نام روز نیست و پیغمبر
 از به راه شمس و تدبیر و مصلح روزند کوربا و تعلق دارد
 بعضی روز نیست و پیغمبر از به راه شمس را آسمان گویند
 اسمان برین - بکسر نون و فتح بای اجد فلک نیم را گویند
 و آنرا فلک الافلاک خوانند -
 اسمان دره - بفتح دال و رای بی نقطه که نشان را گویند
 و عبری مجره خوانند -
 اسمان و لیسان - این مثل است و در جانی گویند
 که شخصی در برابر معقول جواب نادر مقابل گوید -
 اسمانه - بر وزن آستانه سفت خانه را گویند -
 اسمانی زبان - یعنی زبان آسمانی که مراد از ان زبان
 ملائکه باشد -
 اسمند - بر وزن تا شکند دروغ گفتن بفریب و خنده
 باشد و برگشته و حیران را نیز گویند -
 اسموخ - بر وزن آید و غ نام و بولیت از متابعان آهن
 که سخن چینی و قنیه انگیزی و دروغ گفتن و میان دو کس
 جنگ انداختن و عداوت بهم رسانیدن تعلق برود -
 اسنستان - بکسر نون بر وزن کافرستان نام پدربزن
 و امق است و او عاقبت بدست و امق کشته شد -
 اسوده - بر وزن آلوده یعنی بی رحمت و بی مزاحمت
 و بی مشقت باشد و معنی نخته و خوابیده هم آمده است -
 اسه - بر وزن کاسه کشت و زراعت باشد
 و زمینی را نیز گویند که بخت زراعت کردن مستعد و مهیا
 کرده باشد و دوانی هم هست که آنرا اصل اسوس خوانند

اا سیما معروف است و آن سنگی باشد سطح و مدور بر بالای سنگ دیگر که آب و باد و آدمی و حیوان و دیگر از آن بگردانند و بعضی گویند آنچه باب گرد آید گویند و آنچه بدست گردانند یا چاره اگر داند آسیا نیکویند چه اصل این لغت آس آب بوده بسکون سین سین را کسره دادند آس آب شده بنا بر آنکه در لغت فارسی حرف آخر مضاف کسور می باشد و چون فارسیان الف ممدود را و الف اعتبار یکشنه و مقرر است که هر گاه بر اول کلمه که مصدر بالف ممدوده باشد یکی ازین چهار حرف که بای زائده و بای امر و میم نمی و نون نفی باشد در آورند یک الف را بنیاقاب کرده الف دیگر را بحال خود میگردانند چون کلمه آس را بر آب افزودند و یک الف آب را بنیاقاب کردند آسیاب شد پس آسیای دست و آسیای با و گفتن صحیح نباشد و اینها آسی را که بخر و گا و گردانند خراس و آنچه بدست گردانند دست آس گویند و چون در فارسی و اوینیا و برعکس تبدیل میابد آسیا گفتن صحیح باشد و درین لغت یا و او هر دو بکثرت استعمال افتاده است و بر بعضی رجحان می گویند.

اا سیما اثرن - بالف ممدوده و فتح زای فارسی و سکون نون آنمی باشد که آسیا را بدان تیره کنند و بجزئی نقار گویند.

اا سیاب - بر وزن ماہتاب آسیا باشد و آنرا آسیا و نیسنه گویند.

اا سیما اثرن - بفتح زای هوز و نون یعنی آثرینه است که آلت آسیا تیز کردن باشد.

اا سیبب - بکسر ثالث و سکون تخانی و بای اجد مطلق آزار باشد و آزاری را نیز گویند که از پهلوی به پهلوزون و فوش بروش خوردن و کوفتن و کوفته شدن بهر دانه بجزی صدمه خوانند و معنی آفت و کسبت هم آمده است.

اا سیم - بر وزن جاجیم بفتح ثزند و پازند است و بزرگ مرتبه و عظیم الشان را گویند.

اا سیمه - بفتح میم بمعنی دیوانه مزاج و شوریده و شیفته و مد موش و مضطرب و سر اسیمه و تخر و سر گشته باشد و معنی خیره هم آمده است که از خیرگی باشد.

اا سیون - بر وزن ابگون بمعنی آسیمه است که سر گشته و حیران و شوریده و مد موش و خیره باشد.

اا سیه - بر وزن ناحیه نام زن فرعون است که کتیا علیه السلام را پرورد.

اا شام - باشینن نقطه دار بر وزن بادام خوردن آشامید کم و اندک را گویند و بجزئی قوت لایموت خوانند و بمعنی نوشیدن و آشامیدن آب و شراب و مانند آن باشد و امر باین معنی هم هست یعنی بنیاشام و بنوش و آشامند را نیز گویند که فاعل آشامیدن باشد و نام ولایتی است مابین مشرق و شمال بنگاله و دران ولایت عود بفاقی خوب میشود و آب را نیز گویند که در وقت برنج چیده شدن از آن گیرند.

اا شب - بفتح ثالث و ساون بای اجد موضعی است از نواحی طالقان و بسکون ثالث هم گفته اند. اا ش بچگان - چند بید سترست گویند خایه سگ ابی اا ش بختن - کنایه از است که کسی را از براسه آزار کسی برانگیزانند.

اا شتی خواره - حلوا و طعامی را گویند که بعد از آشتی بیایا و دوستان بپزند و صرف نمایند.

اا شینه - بر وزن و معنی آستینه است که تخم مرغ باشد. اا ش خلیل - آشن عدس را گویند.

اا شفته - بضم ثالث بر وزن آفشته بهم بر آمده و بر پیشان حال و عاشق را گویند.

اا شکو - با کاف بر وزن چارسو مخفف آشکوب است.

که هر مرتبه از پوششش خانه باشد -
 اشکوب - بروزن خاکروب یعنی آسمانه و سقف خانه
 باشد هر مرتبه از پوششش خانه را نیز گویند چنانکه گویند
 این عمارت سه اشکوب است یعنی سه مرتبه است یعنی
 چینه دیوار هم آمده است یعنی هر مرتبه که از گل بر دیوار
 گذارند و آسمان را نیز اشکوب گفته اند -
 اشمید - بفتح ثانی بروزن آرمید مخفف آشامید باشد
 که ماضی آشامیدن است -
 اشنا - بسکون ثالث و فون بالف کشیده معروفست
 که نقیض بیگانه باشد و شنا و رو آب و زر را نیز گویند
 که شنا کننده باشد و شناوری و آب و زر می رازیم
 گفته اند و نزد محققان شخصیست که بذاته شاه از تحقیق
 با خود آورده باشد و باشد و حدتش را بطور
 آشنائی بود -
 اشتاب - بروزن ماہتاب یعنی شناور باشد
 که آب و رز و شنا کننده است -
 اشناگر - بفتح کاف فارسی و سکون رای و شت یعنی
 شناور باشد که شنا کننده است -
 اشناو - بسکون داو یعنی شناور باشد -
 اشناور - بروزن و معنی اشناگرست که شنا کننده باشد -
 اشناه - بروزن پادشاه یعنی شنا کردن باشد و
 شنا کننده را نیز گویند -
 اشوب - بضم ثالث و سکون واو مخفف آشوب است که
 شور و فتنه و غوغا باشد -
 اشوب - بروزن جاروب یعنی بهم بر آمدن است
 که عبری مشغله گویند و یعنی شور و فتنه و غوغا و معنی قائل
 و امر باین معنی هم هست -
 اشورون - بارادال بی نقطه بروزن آسوتن یعنی
 آسوتن و مزج کردن و خیر نمودن باشد -

اشوئخ - بروزن آروغ شخص مجهول غیر معروف را گویند -
 اشوئفن - با فاء بروزن واسوئفن یعنی آسوتن
 و بهم بر آمدن باشد -
 اشیان - با یای حطی بروزن باکیان خانه مرغان را
 گویند و سقف خانه باشد -
 اشیمان - بروزن تازیانه یعنی آشیان است که
 خانه مرغان و سقف خانه باشد -
 اشیننه - بروزن خاکینه تخم مرغ را گویند -
 اشیمه - با یای هوز بروزن پاکیزه صدا و شیهه سپا
 گویند و عبری صیقل خوانند -
 اصصف - بفتح صاد و سکون خانام سپر ریاست داوکی
 از علیای بنی اسرائیل و وزیر سلیمان علیه السلام بود و
 علوم غریبه و سیمیا با و نسو بست و در صحاح الاو و معنی
 بیج کبرست که در عربی اصل الکبر خوانند و باین معنی بفتح هز
 نیز آمده است گویند این لغت عبری است -
 اطریلال - با طاء و رای بی نقطه و دو لام بروزن چادر یا
 بافت روحی استنی باشد که از ابروی چشمشسته ابروی بلند
 و تخم آنرا استعمال کنند و آن به بزرگی تخم کرفس است
 که در رنگ می باشد و بغایت تلخ بود و حق و برص را نافع است
 و اگر بکوبند و در بینی زن آسوتن بر مندی بپندارند و بعضی
 گویند هرزه اول مفتوح و دوم ممدوست و لغت یونانی
 افخار - باضین نقطه دار بروزن ناچار هر چیزی نم کشید
 و خیسیده از آب یا از خون بود و فرو شدن نم باشد بزرگ
 و آمیخته و بهم پیوسته و سرشته را نیز گویند و معنی بزرگ
 و تحریک کرده هم آمده است که عبری اغرا خوانند -
 اغارو - بفتح راو سکون دال بی نقطه یعنی بهم پیوسته
 و سرشته کند و بر انگیزاند و تحریک نماید و بسکون را معنی
 سرشته کرد و بهم پیوسته و تحریک نمود و بر انگیزاند -
 اغارون - بفتح دال و سکون نون یعنی سرشته شدن

و برانگیزانیدن و تحریک نمودن و فرود کردن
 نم باشد بزین و غیره -
 آغازیدن - بروزن پاشانیدن بمعنی آغازدن است
 که سرشتن و تحریک نمودن و غیره باشد و فرود کردن نم
 بود بزین یا بر جای دیگر -
 آغاز - بازاری لفظه دار بروزن آواز بمعنی صدا و ندا
 باشد و ابتدای کار با رانیز گویند و بمعنی قصد و اراده هم
 آمده است و امر باین معنی هم هست یعنی قصد کن و اراده کن -
 آغاز - بروزن آوازه دست افزاریست کفشن و وزن
 را و دوالی رانیز گویند که مابین چرم و روی کفش دوزند
 تا آب و خاک بدرون کفش نرود -
 آغازید - بکسر زاء سکون تحتانی و دال بمعنی ابتدا
 کرد و قصد و اراده نمود -
 آغازیدن - بروزن آشامیدن یعنی قصد و اراده
 نمودن و ابتدا کردن -
 اغال - بسکون لام بمعنی آشفته گردانیدن و برآشفته
 ساختن باشد شخصی را بر شخصی دیگر و بمعنی تحریک نمودن
 و برشورانیدن بچنگ هم هست که بعربی اغرا گویند
 و امر باین معنی هم آمده است یعنی تحریک کن و بشوران
 و ناچار و پاره فرو بردن رانیز گویند و بعربی بلع خوندند
 و جائی باشد که در صحرا و کوه بجهت خوابیدن گوسفندان
 و چارپایان دیگر بکنند و خانه زنبور رانیز گفته اند و معنی
 گرفتار کردن چیزی باشد بر چیزی همچو چشم را گرفتار
 و بمعنی نسییدن هم گفته اند -
 اغال پشه - نام درختی است بسیار بزرگ و آنرا
 سده گویند و بران چیز با بود و مانند خریطه که پراز پشه
 باشد و آن را پشه خانه گویند و آن درخت را بعربی
 شجرة البق خوانند -
 اغال - بفتح لام و سکون دال مشتق از اغالیدن است

یعنی بر چنگ تیز کند و بشورانند -
 اغالش - بروزن آسایش مردم را بخصوص انگلین
 و تحریص نمودن بچنگ و کسی را بر کسی تیز کردن باشد
 که بعربی اغرا گویند -
 اغالیدن - بروزن پاشانیدن بمعنی اغالش است که
 تند و تیز کردن مردم باشد بچنگ و خصوصت انگلین
 میان مردم و بمعنی تند و تیز کردن و بشوران آمدن و تنگ
 فرا گرفتن هم هست -
 اغالیده - بسکون هاء هوز بچنگ تیز کرده شده
 و آشفته گردیده را گویند -
 اغور - بروزن ساغر و رودخانه خشکه را گویند که بعد از گذشتن
 سیلاب در هر جای آن اندک آبی ایستاده باشد -
 اغوره - بروزن و اگر ده جامه نازک و تنگ را گویند
 و در جای دیگر جامه تنگ پاره پاره نوشته اند -
 اغستن - بفتح ثالث بروزن و ارستن بمعنی چر کردن بود
 چیزی را در جائی بزور -
 اغسته - بروزن و ارسته بزور پر کرده شده باشد
 چیزی در جائی -
 اغش - بضم ثالث و سکون شین قرشت مخفف اغش
 است که بغل و کنار باشد -
 اغشته - بفتح ثالث بروزن و اغشته بمعنی آلوده و تر کرده
 و آمیخته باشد و زینی رانیز گویند که آب داده باشند -
 اغل - بکسر ثالث بوزن عاقل بمعنی اغال است و آن جائی
 باشد که در کوه و صحرا بجهت خوابیدن گوسفندان سازند -
 اغند - بفتح ثالث بروزن و معنی آگند است که پر کردن
 و پر کرده شده باشد و ماضی پر کردن هم هست یعنی
 پر کردن و انباشت -
 اغنده - بفتح ثالث بروزن دارنده چیزی در جائی بزور
 پر کرده باشد و شخصی رانیز گویند که چیزی را در جائی بزور

و بضم ثالث کلاه پنبه چیده باشد و نوعی از عنکبوت است
 که زهر دارد و بعربی رتیل خوانند -
 اخوز - بضم ثالث و سکون و اولی هوز شیری باشد
 که از گوسفند نوزائیده گیرند -
 اخوش - با و او مجهول بر وزن خاموش یعنی بغل و
 باشد و معنی پرستار و بنده هم آمده است که در مقابل آواز
 اخوشیدن - یعنی در بغل گرفتن و در بر کشیدن باشد -
 اخول - بضم ثالث و سکون و او مجهول و لام نگاه کردن
 و نگریستن بگوشه چشم باشد از روی خشم -
 اخیل - بر وزن قابیل یعنی آخول است که نگریستن
 بگوشه چشم باشد از روی خشم -
 اف - بر وزن کاف معنی هر است که بعربی شمس گویند
 و آهوی مشک را نیز گفته اند -
 ااقتاب - بر وزن ماهتاب بحسب لغت تابش و روشنی
 و پر تو هر است همچو ماهتاب که تابش و روشنی ماه باشد و بعضی
 گویند معنی ترکیبی آن آفت آب است و بحسب اصطلاح
 شمس را گویند و معنی روز هم آمده است و کنایه از
 شراب انگوری هم هست و نزد ارباب سلوک از ااقتاب
 روح مراد است و از ماهتاب نفس و گویند روح در بدن
 بنزد ااقتاب است و نفس بنزد ماهتاب -
 ااقتاب بر و پوار رفتن - کنایه از انتهای عمر و زندگی
 و دولت و کامرانی باشد -
 ااقتاب پرست - این لفظ را بر سه چیز اطلاق میکنند
 خصوصاً بر گل نیلوفر و بر جانور سه که مانده است بچلیپا سه
 و آنرا بسریانی حردون گویند و گله که بر هر طرف که ااقتاب
 میل کند بر گامی آن روی بدان جانب کند و این بند
 بر هر گل کبوتر و عموماً و طائفه نیز باشند از گبران و مشرکان
 و افلاکیان -
 ااقتاب بر کوه رفتن - معنی ااقتاب بر و پوار رفتن است

که کنایه از انتهای عمر و زندگی و دولت و کامرانی باشد -
 ااقتاب بگل اندودن - کنایه از خس پوش کردن
 و پنهان ساختن امری بود که در نهایت طور باشد -
 ااقتاب و زوک - بضم و ال اول شبکه باشد که طفلان
 از پور یا سازند و در آفتاب گذارند -
 ااقتاب زور و - بکسر بای بسجده کنایه از خیزه شیرین باشد
 ااقتاب سرد پوار - کنایه از انتهای و اول عمر و زندگی
 و دولت و کامرانی باشد -
 ااقتاب سر کوه - معنی ااقتاب سرد پوار است که کنایه از
 انتهای عمر و زوال زندگی باشد -
 ااقتاب سوار - کنایه از مردم سحر خیز باشد -
 ااقتاب گردش - کنایه از تمام روزه زمین و هر چیزی
 که آفتاب بر آن بتابد و حر بارانیز گویند و آن جانوری
 است مانند چلیپا سه -
 ااقتاب گردگ - نفع کاف فارسی جانوری است
 شبیه بچلیپا سه که بسریانی حردون خوانند و گل آفتاب
 را نیز گویند -
 ااقتاب گیر - بکسر کاف فارسی و سکون تختانی و سه
 قرشت هر چیزی که آن را بجهت محافظت آفتاب بر بال
 سه نگاه دارند -
 افرازه - بارای قرشت بافت کشیده و فتح زاسه بنزد
 شعله آتش را گویند -
 افزنگان - بانون و کاف فارسی بر وزن کافزنگان
 نام نسک است از جمله بیست و یک نساک کتاب ژند یعنی
 قسمی است از بیست و یک قسم کتاب مذکور -
 افروزه - با و او مجهول و زاسه هوز بر وزن خاک روی
 قندیل چراغ را گویند -
 افروشسه - با و او مجهول بر وزن چار گوشه نام طاق است
 و آن چنان باشد که آرد و روغن را با هم بایزنند و بیست

بماند تا دانه دانه شود آنگاه در پاتیلی کنند و غسل در آن
 ریزند و بر سر آتش نهند تا نیک بپزد و سخت شود و بعضی
 گویند تا خوشی است در گیلان و آن چنانست که زرده
 تخم مرغ را در شیر خام بریزند و نیک بر هم زنند و بر بالای
 آتش نهند تا شیر مانند دلمه بسته شود و بعد از آن خیره
 داخل آن سازند و نان در میان آن ترتیب کنند
 یا خشک و پلا و در میان ریزند و با قاشق خورند و لوزینه را
 نیز آفرودند گویند و بلغور گندم را هم گفته اند
 آفریدون - بسکون ثالث نام اصلی فریدون است
 و بعضی او را ذوالقرنین اکبر میگویند
 آفرین - بزوزن آتشین یعنی تحسین و ستایش و دعا
 نیک باشد و معنی آفریننده و مبتدا اول است و نام بروز
 اول خمسه مستتر قدس الهامی علی باشد
 افسانه - باسین بے نقطه بروزن استمانه افسانه
 و سرگذشت را گویند
 افغانه - باکاف فارسی بروزن آب خانه پچه ناریا
 گویند که مرده از شکم آدمی یا حیوان دیگر بیفتد
 افند - بروزن پانند جنگ و جدال و عداوت و خصومت گویند
 افنداک - یکسر ثالث و سکون نون و وال بی نقطه
 بافت کشیده و بکاف زده قوس قزح را گویند
 افندیدن - بروزن آدم دیدن معنی جنگ و جدال
 و عداوت و خصومت کردن باشد
 اقال - باکاف بروزن پامال انگلندی و بکار نیاید
 و سقط را گویند
 اقسقر - باسین بے نقطه و قاف بروزن چاه
 مرغی باشد شکاری از جنس شاهین و خرغ و بخرمی و قوب
 پارسشاهان ترک هم بوده است و کنایه از روزیم است
 که بعضی بوم خوانند و کنایه از آفتاب هم است
 گویند این جهت ترکی است

اک - بروزن چاک معنی عیب و عار باشد و آسیب
 و آفت را نیز گویند و باکاف فارسی نام درختی است
 در هندوستان که شیره آن زهر قاتل است
 اکب - بضم کاف تازی و سکون باسی فارسی بنوس را گویند
 و آن گرداگرد اندرون دهانست
 الکج - بفتح ثالث و سکون جیم هر قلاب را گویند عموماً و
 قلابی که بدان نخ در پندان اندازند و کشتی بانان شتی
 دشمن را با آن بجانب خود کشند خصوصاً و مپوه بیست
 صحرائی که آنرا حلف شیران گویند و بعضی لغاح البری خوانند
 الکج - بفتح ثالث و سکون حامی بی نقطه جلاب را گویند
 و آن داروی چند باشد جو شانیده و صاف کرده شده
 الکج - بفتح ثالث و سکون حامی حلی و جیم معنی کج است
 که جلاب و جو شانیده باشد که طبیبان مردم دهند
 الکج - بفتح ثالث و سکون حاسه نقطه دار معنی کج است
 که جلاب و جو شانیده باشد
 الگده - بفتح کاف فارسی و وال ابجد مخفف آگده است
 که معنی پر کرده شده و اپناشته باشد
 الگر - باکاف فارسی بروزن لاغر سرین و کفل را گویند مطلقاً
 اکس - بضم کاف و سکون سین بی نقطه قلم آهنین
 سنگ تراشان را گویند که بدان سنگ تراشند
 الگشته - بفتح کاف فارسی بروزن و ارسته معنی تر کرده
 و آلوده و آویخته باشد و کبیر کاف محکم بسته را گویند
 الگسه - بفتح کاف و سین بی نقطه معنی آویخته و جنگ
 در پیرس زده و آویزان باشد
 الکش - بضم کاف فارسی و سکون شین نقطه دار معنی
 آغوش است که بر و بفل باشد
 الگشته - بفتح کاف فارسی بروزن و آگشته معنی تر کرده و
 آلوده و آویخته باشد و کبیر کاف فارسی محکم بسته را گویند
 الگشت - بفتح کاف فارسی و سکون فو و تالی قرشت

آزار و سنج و محنت و آفت را گویند و بکسر کاف فارسی
 نیز همین معنی دارد -
 الاکن - با کاف فارسی بروزن دامن معنی آگندنی باشد
 مثل آنچه در جامه و لحاف و بالش کنند از پنبه و پشم و غیره
 و معنی پرکننده که فاعل پر کردن باشد هم آمده است -
 الکنج - بفتح کاف تازی بروزن نارج قلابی باشد که بر آن
 تیغ در بخندان اندازند و تیغ کاف فارسی معنی یروملو باشد
 و معنی روده و اسحای گو سپند هم هست که آنرا با گوشت
 و برنج و مصلح پر کرده باشند و بعرنی عصب گویند -
 الگند - بروزن پابند معنی آگندن و پر کردن باشد
 یعنی پر کردن و انباشت و معنی پر کرده شده هم آمده است
 و پر کردن را نیز گویند -
 الگندن - مصدر است معنی پر کردن و انباشتن -
 الگنده - بروزن سازنده معنی پر کرده شده و انباشته
 شده باشد و طویل و صعبل و پایگاه را نیز گویند و آنرا
 را هم گفته اند و بعرنی محلف خوانند و بعضی باین معنی
 بضم کاف آورده اند و معنی بزرگ و فربه نیز آمده است
 و معنی آباد کردن و محصور ساختن هم هست -
 الگنده گوش - بضم کاف فارسی و سکون و او و شین
 و شت معنی آلوده دامن است که کنایه از گناهگار و عاصی
 باشد و مردمان کرد و ناشناخته چیزی در گوش آگنده را نیز گویند
 الگنش - بفتح ثالت و کسوفون و سکون شین نقطه وار
 معنی پر کردن باشد و معنی هر چیزی که درون چیز بار بار
 پر کنند و بعرنی حشو خوانند -
 الگنه - بفتح ثالت و نون معنی آخر آگنش است و آن چیزی
 باشد مانند پشم و پنبه و پلیه که در بالش و نمالی و کاف ایشال
 آن پر کنند و مخلو جی که در میان استر و ابره جامه گزارند -
 الگنیدن - بروزن پاکشیدن معنی انباشتن و پر کردن است
 الگینده - بروزن پاکشیده معنی پر ساخته و انباشته باشد -

الگو - بضم کاف تازی و سکون و او بوم را گویند و آن
 برنده و بیست شوم و نامبارک -
 الاگور - با کاف فارسی بروزن ساطو زشت پنجه را گویند
 و آجود معرب است -
 الاگوش - با کاف فارسی بروزن و معنی آغوش است
 که برو بغل باشد و پرستار و بنده را هم می گویند
 که در مقابل آزاد است -
 الاگوشیدن - بروزن و معنی آغوشیدن است که در بر کشیدن
 و در بغل گرفتن باشد -
 الاگون - بروزن و معنی واژون و نگون باشد چه سرگون
 سرنگون را گویند -
 الاگیش - بکسر ثالت و سکون تخانی و شین و شت معنی
 در آویخته باشد چه اندر آگیشید معنی اندر آویختن چنگ
 و در چینه زده و دراز کرده را نیز گویند و معنی دراز کردن
 و در آویختن چیزی هم هست -
 الاگین - بروزن آتین معنی مالامال و پر و آغشته و آگنده
 باشد و معنی فربه نیز آمده است که نقیض لاغری باشد -
 الال - بسکون لام بروزن زلال سرخ نیم رنگ را گویند
 و نام ضیعت مملک که زنان نوزائیده را تا هفت روز
 واقع می شود و اعتقاد عوام آنست که جنی باشد باین
 نام که مزاحمت بزنان نوزائیده میرساند و نوعی از ماهی
 هم هست و در عربی شراب را گویند و آن بخاری باشد
 آب نادر معنی اولاد و عشیرت و قوم هم آمده است و
 چیزی که مانند شراب در صبح و شام از دور نمایان میشود و
 بترکی مهر و گلین پادشاهان باشد و امر بستن هم
 یعنی بستن و در بهندی نام درختی است که از بیج آن
 رنگ سرنخی حاصل شود و مانند رنگ روناس و بدان چاه
 رنگ کنند و در دو یا نیز بکار آید -
 الال - بروزن کالا معنی اول آل است که سرخ نیم رنگ باشد -

اللاس - بسکون سین بی نقطه زغال و کشت را گویند -
 الالامه - بفتح لام معنی لاله و شقائق باشد و بفتح همزه هم
 درست است -
 الالان - بروزن پالان نام ولایتی و نام محله ایست
 و بعضی گویند شهر ایست در ترکستان و نام کوهی هم هست -
 الالاه - بسکون و او آتش شعله ناک را گویند و بفتح
 همزه هم درست است -
 الالاه - بفتح و او معنی دیگران و جایگه دران آتش شعله
 کنند و در پارچه چوب را نیز گویند که اطفال بدان بازی
 کنند یکی بزرگ بقدر رسته و جب و دیگری کوچک بقدر
 یک قبضه و سرهای چوب کوچک نیز میباشد -
 الالایش - بروزن آسایش معنی آلودگی و عیب ترونی
 و فسق و فجور و بیانیت و امثال اینها باشد -
 الالیر - بروزن لاغری و سیرین را گویند مطلقاً -
 الالست - بسکون سین بی نقطه و فوقانی معنی آراست
 که کف و سرین باشد مطلقاً -
 الالطفا - بسکون ثالث مهر و نگین پاوشا بان را گویند
 و بعضی گویند این لغت ترکی است -
 الالغده - باغین نقطه دار بروزن آزرده معنی قهر آلود
 و خشکین و جنگ آور باشد -
 الالکونه - بروزن بازگونی معنی غازه است و آن سرخی
 باشد که زمان بر روی مالک -
 الالفتن - بافا بروزن و معنی آشفتن باشد -
 الالفته - بروزن و معنی آشفته است و رند بکس گوی
 و در ویش نام ادرا نیز گویند -
 الالک - بفتح ثالث بروزن کاک سنبلی الطیب را گویند
 و در وواها بکار برند و مصغراً هم هست -
 الالکونه - باکاف فارسی بروزن و معنی آفکونه است که
 که غازه و سرخی زمان باشد -

الال معصفر - بکسر ثالث نوعی از ماهی درم دار باشد
 و سرخ نیم رنگ را نیز گفته اند -
 الالنج - بضم ثالث و سکون نون و جیم آلوچه را نیز گویند
 و آن میوه ایست معروف -
 الالنگ - بروزن آبنگ گوی باشد که در اطراف قلعه
 بجهت محاصره و گرفتن آن کنند و مورچال بهانست
 و بعضی دیوار سه را گویند که بجهت محافظت خود و حواله
 که از برای قلعه سازند و جمعی از مردم را نیز گویند که مردم
 بیرون قلعه جا بجا بواسطه گرفتن قلعه و مردم درون قلعه
 بجهت محافظت قلعه تعیین کنند -
 الالو - بروزن خالو میوه ایست معروف و مخفف آلود
 نیز باشد که از آلودگی ست و دوش و کوره کشت سپورا
 نیز گویند -
 الالوده و امن - مردم نامقید و فاسق و فاجر و گناهکار
 و عاصی را گویند -
 الالوس - بروزن ناموس نگاه کردن بگوشه چشم باشد
 از روی خشم و ناز -
 الالوگرده - بضم کاف فارسی و سکون را و بفتح دال
 بی نقطه میوه ایست زرد رنگ شبیه بزره آلو -
 الالوند - بروزن بار بند نام کوهی است در همدان که
 باوند شهرت دارد -
 الاله - بفتح ثالث بروزن لاله سنبلی الطیب را گویند
 و آن دار و میست که در وواها بکار برند و بضم ثالث
 پرند است که آنرا عبری عقاب میگویند -
 الالیر - بروزن فالیز جفته و گدازنداختن و هر جستن و
 خیز کردن ستور باشد -
 الالیرنده - بفتح زای نقطه دار و سکون نون و فتح دال
 بی نقطه اسپ و استر چند و بدخوسه گدازن را گویند -
 الالماج - باهم بروزن تاراج خاکه باشد که نشانه تیر را

برای نصب کنند چه آماج گاه جائی را گویند که نشانه درخت
 نند و معنی نشانه تیر هم هست و آستین را نیز گویند از آن
 که برزگران زمین را بدان تیار کنند و تخت پادشاهان را
 نیز گفته اند و یک حصه از بیست و چهار حصه فرسنگ باشد
 چه هر فرسنگ سه میل است و هر میل مسافت دو نوا ده پرتو
 بقدر چهار آماج پس فرسنگ بیست و چهار آماج باشد
 الامون - فتح دال و سکون نون معنی ساختن و ساخته شدن
 و پر و عملو گردانیدن و مینا کردن و مستعد نمودن باشد
 الاماده - معنی ساخته و پرداخته و مینا کرده باشد
 الاماره - بروزن آزار مرضی است که آنرا استسقا گویند
 یعنی نهایت طلب و تجسس و تجسس باشد و معنی حساب
 هم هست چه آماره گیر محاسب و حساب گیرنده را گویند
 و معنی استقصا و قمع هم بنظر آمده است
 الاماره - بروزن و معنی آواره و معنی آمار است که مرض
 استسقا و نهایت تجسس و تجسس حساب و قمع باشد
 الاماس - بسکون سین بی نقطه معنی ورم باشد که بر گتیه
 و راعضا خواهد بود و باشد خواهد بیدرد
 الاماه - بروزن ناگاه معنی آماس است که ورم و برآمدگی
 اعضا باشد
 الامای - بسکون یای حلی معنی پیر کننده و آراینده
 و ساخته و مستعد و مینا کننده باشد و امر باین معنی هم هست
 یعنی پرکن و بیارای و مینا و مستعد نامه
 الامخته - بضم ثالث بروزن ناچخته مخفف آموخته است
 الامده - بفتح ثالث و وال ابجد معروف است که از آمدن
 باشد و لطیفه و بدیهه را نیز گویند
 الامرغ - بضم ثالث و سکون رایی بی نقطه و غین نقطه دال
 یعنی نفع و فایده است و ذخیره و مایه را نیز گویند و معنی
 قدر و شان و قیمت و مقدار و مرتبه نیز آمده است و معنی
 حصه و چیزی اندک هم هست و صل و زبده و خلاصه

هر چیز را نیز گفته اند و فتح ثالث هم درست است -
 الامل - بضم ثالث و سکون لام نام شهر مازان را بران است
 الامله - بضم ثالث و فتح رابع و وائی است کثیر النفع و معرب
 آن ابلج باشد گویند و و درم را از آن کوفته تاد و ساعت
 و آب شیرین بگویند و بعد از آن صاف کنند و سکه چهار
 نوبت در چشم چکانند سفیدی را که در چشم بود و سود دارد
 الامنه - بفتح ثالث و نون توده و خرمن بهریم شکافته را گویند
 و پشت و پشتواره بهریم بستر را نیز گفته اند و کبسه ثالث
 نام مادر حضرت رسالت پناه علیه السلام است -
 الامو بضم ثالث و سکون و او مخفف آمون است و آن
 رودخانه باشد مشهور و معروف واقع در میان ایران
 و توران و بعضی گویند هبی است که این رودخانه موسوم
 بآن ده است و زمینی هم هست میان چین و فرات -
 الاموت - با فو قافی بروزن لاهوت ایشان جانوران
 شکاری را گویند همچو باز و شاهین و چرخ و امثال آن -
 الاموتیا - کبسه فو قافی و تحتانی بالک کشیده بلغت نژند
 و پانژند کتیزک و پیر ستار و خد متکار باشد -
 الاموختگان ازل - انبیا و اولیا صلوات الله علیهم
 اجمعین را گویند -
 الامود - بروزن نابود یعنی بر آیمخت و بر آراست و
 ساخت و کرد -
 الامودن - بروزن آسودن معنی آراستن و آراسته شدن
 و آیمختن و آیمخته شدن و ساختن و ساخته گردانیدن
 و پر کردن و ملو ساختن باشد -
 الاموده - بروزن آسوده لعل و مر و ارید و امثال آنرا
 گویند که در رشته کشیده شده باشد و معنی پر کرده و ملو
 ساخته هم هست و آراسته و پیر استه را نیز گویند و جمیع
 نطقه است که در عربی مندرج خوانند -
 الاموزگار - با کاف فارسی آموزنده و آموزاننده را گویند

که معلم و استا و باشد -
 الاموسنی - بسکون سین بی نقطه و کسرون و تخمائی ساکن
 و وزن یا بیشتر که یک شوهر داشته باشد هر یک
 سر دیگر را اموسنی باشد -
 الامولن - بفتح لام و سکون نون یونانی نشاسته را گویند
 که ازان پالوده و آهار پزند -
 الامون - بروزن نامون رودیست که بر کنار خوارزم
 گذرد و میان ترکستان و خراسان واقع است و معنی
 پر و مملو و لبالب و لبریز هم هست -
 الامومی - بسکون یای حطی نام شهر است بر کنار جیحون
 و چون نسوب آن شهر است و معنی پر کردن و مملو شدن
 باین معنی و فاعل هم آمده است -
 الامویه - بفتح تخمائی معنی امون است و آن رودخانه
 باشد مشهور -
 الامه - بروزن نام معنی دوات نویسنده گی باشد و تو
 و پشته هم نام را نیز گفته اند -
 الامیزه - بروزن کاری معنی آمیزش و مباشرت و جماع
 باشد و آمیختن و چیز یا زاده هم را نیز گویند -
 الامیثه - بازاری فارسی بروزن و معنی آمیز است که آمیخته
 و چیز یا زاده هم باشد -
 الامیزه - بروزن پاکیزه معنی آمیخته است و مباشرت
 و جماع را نیز گویند و معنی مزاج و طبیعت هم آمده است
 و معنی مردم پر و کمال و دلش و مویه نیز هست -
 الامیثه - بازاری فارسی بروزن آویزه مردم ریش
 و مویه پر و کمال باشد و معنی آمیخته هم هست و مردم
 شاعر و موزون را نیز گویند -
 الامیزه مو - با هم بروزن پاکیزه و مردم ریش جوگندم
 و مویه را گویند و بر بی کمال خوانند -
 الامیغ - بسکون غین نقطه داره معنی تحقیقت بود که در مقابل

مجاز است و آمیختن و آمیزش و چیز باشد با هم و مباشرت
 و مجامعت را نیز گویند -
 الامیغه - بفتح غین نقطه داره معنی آمیخته و آمیزش و مجامعت
 و مباشرت باشد -
 الامیغی - بسکون غین نقطه داره و سکون تخمائی معنی تحقیقی
 باشد که در مقابل مجازی است -
 الان - بروزن جان معنی وقت و هنگام و اشاره
 بچیزه دور باشد از غیر ذوی العقول همچو اینکه اشاره
 بچیزه نزدیک است و نمک و پاشنی و حالتی که فیتی را
 نیز گویند که در حسن می باشد و بتقریر در نغمه آید
 و آن را جز بزوق نتوان یافت و معنی عقل و معنی شرف
 هم بنظر آمده است -
 الانت - بسکون نون و تاسی قرشت معنی انت بفتح نون
 باشد یعنی ترا آن همچنانکه گویند انت بس است یعنی ترا
 آن بس است و معنی زهه و زهره که کلمه تحسین است
 هم گفته اند -
 الانج - بفتح ثالث و سکون جیم نام داروئی است که
 آنرا بر بی زعفران گویند -
 الاندون - معنی آنجا و آنچنان و آنگاه و آنزمان باشد
 همچو ایدون که معنی اینجا و آنچنین و این زمان است -
 الانسته - بفتح ثالث بروزن و البته بیخ گیا نیست خوشبو
 و آنرا بر بی سعد گویند و کسرون هم همین معنی دارد -
 الاناک - بفتح ثالث و سکون کاف تصنیف آنست که اشاره
 به بجد و چیزه دور باشد همچو اینک که اشاره بقریب و
 چیزه نزدیک است و معنی آبله که بر اندام بر بی آید هم
 گفته اند و بسکون ثالث و کاف مخفف آنکه است و ضمیر
 ثالث در عربی سرب را گویند -
 الانگدن - بسکون ثالث معنی آگدن است که پر ختن
 و اینا شدن باشد -

بجای

۱۱۰۱ نسیسه بکسر ثالث و سکون تحتانی و فتح سین بی نقطه
 هر چه بیسته را گویند که بدشواری و دشواری و معنی غون
 بسته و مدا بسته و امثال آن هم آمده است و آن را
 آئیسسه گویند باز یادتی فوقانی -
 ۱۱۰۲ بر وزن پائین چوبه باشد که ماست را بدان
 بر هم زنند تا سکه از دوغ جدا شود و نیز معنی طرفه باشد
 سفالین مانند چغچه که ماست را در آن ریزند و جنبانند
 تا روغن از وی جدا گردد -
 ۱۱۰۳ بر وزن واداب را گویند چه در فارسی واداباد
 بر عکس تبدیل میابد -
 ۱۱۰۴ با ثلث بالفت کشیده مخفف آواز باشد که در
 هزارستان را هزار آواز گویند -
 ۱۱۰۵ بسکون خامی نقطه دار معنی آفرخ است که آه و
 وای و فوس و تاسف باشد قسمت و نصیب را نیز گویند
 ۱۱۰۶ بر وزن ناچار مخفف آواره است که از خان و بان
 دور افتاده باشد و معنی آزار و ستم هم آمده است و حسب
 و حساب را نیز گویند معنی خراب هم آمده است که نقیض آباد است
 ۱۱۰۷ بفتح رای و ششت نابود شده و گم گردیده ویرانگه
 و پیریشان گشته و بی نام و نشان و از وطن دور افتاده
 و سرگردان شده را گویند و ترجمه حساب نیز هست چه
 حساب کننده و محاسب را آواره گیر گویند و معنی خراب
 هم هست که در مقابل آزار است و ظلم و ستم و آزار را نیز
 گویند و معنی تحقیق و یقین هم آمده است و آهن ریزه را گویند
 که هنگام سوراخ کردن نعل اسپ و استر و مانند آن
 از نعل بیفتد -
 ۱۱۰۸ بسکون زای نقطه دار معروف است که صدا
 دند و بانگ بلند باشد و معنی شهره شدن و شهر گشتن
 هم آمده است -
 ۱۱۰۹ بر وزن بادون مخفف آونگ است که آونگته

۱۱۰۱ آواز - بفتح زای مؤنث معنی شهرت باشد و گفتار و
 حرف زدن بلند را نیز گویند و چند لغت هم هست از موسیقی
 که آواز شش آواز گویند و آن سلیک و گهناز و مایه و
 نور و زوگردانیا و گوشت باشد -
 ۱۱۰۲ از گشتن - معنی آواز گشتن است که معنی شهرت گرفتن
 و سرگردیدن و مشهور شدن باشد -
 ۱۱۰۳ بفتح ثالث و سکون خامی نقطه دار معنی اولج است
 که آه و فوس و قسمت و نصیب باشد -
 ۱۱۰۴ بر وزن باور معنی درست و تحقیق و یقین باشد
 و معنی فلک بهفتم نیز هست که فلک زحل باشد و آورنده او
 نیز امر این معنی هم هست یعنی بیابور و معنی صاحب خرد
 نیز گفته اند و قتی که با نقطه مرکب شود همچو جنگ آورد و لاور
 و زور آورد مانند آن و معنی کریمه و زشت و بدقیافه هم
 بنظر آمده است و سخن زشت و بد را نیز گویند -
 ۱۱۰۵ بر وجه بفتح جمیع معنی آواره است که دفتر حسابها
 پرانگنده باشد -
 ۱۱۰۶ بر وزن ناورد معروف است که نقیض برد باشد
 و معنی جنگ پیکار و کارزار هم هست و لغزنی بهجا خوانند -
 ۱۱۰۷ گاه - معنی جنگ گاه باشد چه آورد معنی جنگ است
 ۱۱۰۸ اوریدن - معنی حمله کردن و جنگ آوردن نمودن باشد -
 ۱۱۰۹ بفتح راء و سکون نون و دال و جمل بعد از او
 گویند و رو نیل را نیز گفته اند و معنی مکرو فریب و حیل
 هم بنظر آمده است -
 ۱۱۱۰ بفتح رابع و سکون بار را بگذر آب را گویند
 ۱۱۱۱ اوری - بر وزن یاوری صاحب یقین و تحقیق را گویند
 چه آور معنی تحقیق و یقین است -
 ۱۱۱۲ اوشن - بکسر شین نقطه دار و سکون نون کاکوتی را گویند
 و آن گیاه است که لغزنی سقر می خوانند -
 ۱۱۱۳ بر وزن بادون مخفف آونگ است که آونگته

و او وزن شده باشد -

۱۱۰۸ - بروزن پابند ریسائی را گویند که خوشهای انگور
از آن بیایند و رنگی و جامه و غیره بر زیر آن اندازند و

حجت و دلیل و برهان را نیز گویند و معنی سائر ظروف
و ادواتی باشد همچو کاسه و کوزه و امثال آن و بر بلی

و ما گویند و تخت و مسند را هم گفته اند و معنی شطرنج باشد
و آن بازی است مشهور و معنی اول و نخست هم هست

و باین معنی بکسر ثالث هم گفته اند -
۱۱۰۹ - بروزن را مندی ظرفیکه شراب در آن کنند -

۱۱۱۰ - انگ بسکون نون و کاف فارسی معنی ریسائی باشد
که رخت بر آن اندازند و خوشهای انگور نیز از آن آویزند

و هر چیز آویخته را نیز گویند -
۱۱۱۱ - انگان - بروزن نافرمان آویختن و آویخته شده

و آویزان را گویند -
۱۱۱۲ - فتح ثالث و ظهور یا معنی آه و وای و فسوس باشد

و باخفای با نام شهر نیست نزدیک بساوه و کوره و در
نخست پزی را هم گفته اند و بر آورنده صدا و ندا باشد

و زنجیره را نیز گویند که نقاشان و دووزندگان برکنار
چیزها بکشند و بدوزند -

۱۱۱۳ - باجم بروزن و معنی آویز است که از آویختن با
چه در فارسی جمیع ابعاد برای بوز و بر عکس تبدیل میاید

۱۱۱۴ - اویرگان - باز او کاف فارسی بروزن خالیزبان
خواص و دلبران و محشوقان را گویند -

۱۱۱۵ - اویرگن - بسکون زامی هنوز کسکاف فارسی و نون
ساکن گدای سبزم و ابرام کننده را گویند -

۱۱۱۶ - اویره - بازای فارسی یعنی خاص و خالص و پاک
پاکیزه و شراب انگوری باشد -

۱۱۱۷ - اویره - بروزن پاکیزه گو شواره را گویند -
۱۱۱۸ - اویشن - باشین نقطه دار بروزن پاشیدن کا کوفی را گویند

و آن گیا همیشه که بر بی ستر بری خوانند و در گیسلان
کنکتو گویند و معنی آویختن و بر کشیدن تیغ از خلاف

هم آمده است -
۱۱۱۹ - اویشه - نفع شین نقطه دار یعنی اول اویشن است

که کا کوفی باشد -
۱۱۲۰ - بسکون یا کله ایست که بوقت فسوس و حسرت

و مصیبت گویند -
۱۱۲۱ - اهار - بروزن نایا یعنی خورش و چیزی خوردن باشد

چنانکه نایا بر چیزی خوردن و چون خورش باعث قوت است
بنابر آن آشی را که بر کاغذ و جامه مانند تا سبب تقویت آن

گرد آهار گویند و معنی فولاد جوهر دار هم آمده است -
۱۱۲۲ - اهازیده - بکسر زار نقطه دار و سکون تخمائی و فتح دال

معنی کشیده باشد خواه قد کشیده و خواه شمشیر کشیده و خواه
شک است امثال آن و عمارت های طولانی را نیز گویند -

۱۱۲۳ - اسپنیاب - بابای ابعاد و نون و یای حلی و یای بکشد
تخمائی بروزن ناخلف زاوه یعنی دایان دریده باشد که

آنرا خمیازه گویند و بر بی تناوب خوانند -
۱۱۲۴ - اسپته - بروزن تافته یعنی آهازیده است که سطلق کشیده

باشد اعم از قد کشیده و شمشیر کشیده و امثال آن و عمارت های
طولانی را نیز گویند -

۱۱۲۵ - اسپخت - بکسر ثالث و سکون خای شخند و تائی قرشت
یعنی بر کشید و بر آورد -

۱۱۲۶ - اسپختن - بروزن دانستن یعنی کشیدن باشد مطلقاً
اعم از قد کشیدن و شمشیر از خلاف کشیدن و دست

از چیزی کشیدن و امثال اینها -
۱۱۲۷ - اسپخته - بروزن دانسته یعنی کشیده باشد مطلقاً -

۱۱۲۸ - اسپر اسن - بارای قرشت بروزن پاکه اسن رهنمای پیریا
را گویند چنانکه پیردان رهنمای نیکه است -

۱۱۲۹ - اسپر اسن - نفع رای قرشت و میم بروزن لاف زدن یعنی

و آن دور

اسپر اسن

آهر من است که رهنمای بدیها باشد و بسکون را می ترست
هم گفته اند که بروزن و اکرون باشد و بعضی گویند آهر من
شیطان است چنانکه یزدان فرشته است و بعضی دیگر گویند
یزدان نام خدای تعالی است و آهر من نام شیطان است
اصح است و تنویر میگویند که خلق کننده ظلمت و تاریکی
و بهرساننده شر و فتنه و فساد است -

ااهرن - بروزن باوزن یعنی آهر من است که شیطان باشد
ااهرمین - بکسر راجع و فتح میم بروزن ماه دیدن یعنی
آهرن است که شیطان و رهنمای بدیها باشد -

ااهر میم - بفتح میم یعنی آهرمین است که شیطان و رهنمای
بدیها باشد -

ااهرمشد - بفتح میم و سکون نون و دال ایه کسی را گویند
که دروغ گوید تا مردم را فریب دهد -

ااهرن - بفتح ثالث و سکون نون معروف است و شمشیر
و تیغ را نیز آهرن گویند -

ااهرنج - بفتح ثالث و سکون نون و جیم یعنی برکشیدن باشد
مطلقاً و امر برکشیدن هم هست یعنی بکش و نوشنده و کشنده
و اندازنده را نیز گویند که فاعل نوشیدن و کشیدن و
انداختن باشد و جیم عزم و اراده و سخت و ابتدا
و اندازیم آمده است -

ااهرن جان - با جیم بلف کشیده کنایه از مرد سخت جان
و سختی کش یعنی سخت کش باشد -

ااهرنج - بفتح جیم و سکون دال ایه یعنی بکشد و بیندازد -
ااهرنج - بفتح جیم پنهانش جولاهگان را گویند آن چو بی
که طول آن موافق عرض جامه است که بیافند و بر سر دو
سر آن آهنی نصب کرده اند و آن را در وقت بافندگی
بروکنار جامه بند کنند و بعضی گویند ریسانه باشد که
جولاهگان در آخر کار بندند و در سقف خانه بند کنند
و با جیم فارسی هم گفته اند -

ااهرن جفت - بضم جیم و سکون فا و تایی قرشت آهنی
باشد که زمین را بدان شیار کنند -

ااهرنجیدان - بروزن و اگر دیدن یعنی نوشیدن و کشیدن
باشد و بعضی انداختن هم آمده است -

ااهرنخامی - باخامی نقطه دار بروزن یا بر جای کنایه
از اسپ سرخ پرزور باشد -

ااهرن ربا - بضم ر می قرشت سنگی است که فولاد و آهن
بجانب خود کشد گویند چون آب سیر و لعاب و مان ماست
و خون گوسفند ماده را بران بالاند جاؤ به اش بر طرف شو -

ااهرن رگ - بفتح ر می بی نقطه و سکون کاف فارسی کنایه
از اسپ صاحب قوت و پرزور باشد -

ااهرن سر و کوفتن - بکسر نون کنایه از کاری و اراده باشد
که نتیجه نداشته باشد و بفعل نیاید -

ااهرنگ - بروزن آدنک موزونی سازد و آواز باشد
و آوازی که در اول خوانندگی و گویندگی بر کشند و قصد
داراده و توجبه و عزم و شتاب و تعجیل را نیز گویند یعنی خمیدگی
طاق ایوان و امثال آن باشد که باصطلاح بنایان
لکه گویند و کنایه صفت و حوض و امثال آن را هم گفته اند
و بعضی طرز و روش و قاعده و قانون هم آمده است و صفت
مردمان و جانوران را نیز گویند و ماضی کشیدن باشد
یعنی کشید و طویل و شتر خانه و پاگاه و عمارت و راز و طولانی
را نیز گفته اند و عبری ازج خوانند و مقام و مکان چنانچه
را نیز گفته اند -

ااهرن گاو - با کاف فارسی بلف کشیده و بجا و زوده
یعنی آهین جفت است و آن آهینی باشد که بدان زمین
را شیار کنند -

ااهرنگیدان - مصدر آهنگ است که معنی کشیدن بود و مطلقاً
خواه آواز باشد و خواه تیغ و شمشیر و خواه صفت مردمان
و جانوران و امثال آنها و قصد کردن و اراده نمودن را نیز گویند -

۱۱. اهنین جان - یعنی آهن جان است که کنایه از مردم
 جفاکش و سختی بین و سخت جان باشد -
 ۱۲. اهنین جگر - یعنی آهنین جان است که کنایه از مردم
 سخت جان باشد و مردم دلاور و بسیار نایب
 آهنین جگر میگویند -
 ۱۳. اهنین رگ - یعنی رگ قرشت و کاف فارسی اسپ
 پر زور و صاحب قوت و دلاور باشد -
 ۱۴. اهنین کرسی - بضم کاف کنایه از سندان آهنگری
 و مسگری و زرگری باشد -
 ۱۵. اهو - بروزن کامو جانور نیست معروف که تباری
 نزال خوانندش و مطلق عیب رانیز گفته اند خواه با مردم
 باشد و خواه با چیزها و دیگر معنی روم باشد که از میدان
 چه آهوی رسیدگی را گویند و معنی فریاد و آواز بلند هم
 آمده است و نام مرضی و عطشی هم هست که از ابرج بله
 ضیق نفس خوانند و بطریق استعاره چشم رانیز آهوی میگویند
 و شاید و معشوق را هم گفته اند -
 ۱۶. اهو پایی - با پای فارسی بالف کشیده و تجانی زده
 خانه شش پهلور را گویند و خانه مقرفس و گجبری رانیز
 گفته اند و کنایه از تند و تیز و دیدن هم هست -
 ۱۷. اهوری - با و اوجول بروزن لاهوری یعنی خرد
 باشد و آن دارو نیست بسیار تند و تیز -
 ۱۸. اهنون - بروزن فارون رخنه و لقب را گویند -
 ۱۹. اهنون بر - یعنی بای اجد بروزن قانون گر لقب کن
 و جاهجوس را گویند -
 ۲۰. اهووی خاوری - کنایه از آفتاب عالم تاب است -
 ۲۱. اهووی نطن - یعنی آهوی خاوری است که کنایه از
 خورشید جهان آرا باشد -
 ۲۲. اهووی زرین - کنایه از آفتاب است و صراحی طلا را
 نیز گفته اند -

۱. اهووی سیمین - ساقی سفید پوست را گویند و آن
 صاحب حسنی است که در مجلس مردم شراب میدهد -
 ۲. اهووی شیر انگن - چشم مطلوب و معشوق و محبوب را
 گویند و کنایه از ساقی هم هست -
 ۳. اهووی فلک - کنایه از خورشید است -
 ۴. اهووی مانده گرفتن - کنایه از انانصافی کردن باشد -
 ۵. اهووی - بکسر یای اول و سکون یای ثانی یعنی رسیدگی
 و عیب ناکی باشد -
 ۶. اهووی - بروزن ماهی بغت ژند و پازند یعنی آهو باشد
 که عیان غزال گویند -
 ۷. اهوینانه - بکسر ثالث بروزن تازیانه استخوان بالای
 و مانع را گویند و آنرا بربی قحط خوانند و معنی شقیقه و
 کاسه سر هم آمده است و کام رانیز گویند که فک اعلی باشد
 لیکن آنجا که مخلوقم نزدیک است و بربی خاک میگویند -
 ۸. اهوینخت - بروزن آیمخت یعنی بر کشید و بر آورد اعم
 از آنکه تیغ باشد یا چیز دیگر -
 ۹. اهوینختن - بروزن آوینختن یعنی بر کشیدن و بر آوردن
 باشد مطلقاً -
 ۱۰. اهوینخته - بروزن آوینخته یعنی بر آورده و بر کشیده باشد -
 ۱۱. اویا - با تخانی بالف کشیده کلک تندی و استغمام باشد و گاه
 بجهت استفسار و استخبار نیز بکار برزند چنانکه گویند آیا
 این مقصد حصول خواهد پیوست یا نه و گاهی در مقام
 شاید و احتمال دارد هم گفته میشود -
 ۱۲. اویا بروزن آو از نام غلام سلطان محمود غزنوی بود
 و بعضی گویند نام یکی از امرای سلطان ابراهیم بن مسعود
 بن محمود غزنوی است -
 ۱۳. اویشتنه - باتای قرشت و نون بروزن دار شکنه
 جاسوس را گویند و معنی چالپوس هم آمده است -
 ۱۴. اویشم - بکسر ثالث و سکون شین قرشت و بیم بغت

و عیب ناکی

ثزند و پارتند یعنی مانتاب است که پروماه باشد -
 الیشنه بکسر ثالث و سکون رابع و فتح نون بمعنی
 الیشنه است که جاسوس و چاپلوس باشد -
 الیشنه - برون عایشه بمعنی آیشنه است که جاسوس
 و چاپلوس باشد -
 الیفت - بکسر ثالث و سکون فاء و تاء می قرشت بمعنی
 حاجتی باشد که از خالق و مخلوق خواهند -
 الین - بفتح ثالث برون و معنی آهن است -
 الینه و آینه جسمی باشد شفاف از شیشه که صورت چیزها
 در آن نمایان گردد و گاهی از فولاد نیز سازند -
 الینه اسکندر می و آینه اسکندر می - آینه بود که از
 پنر باسک است که بهت آگاهی از حال فرنگ بر سر مناره
 اسکندریه که در حدود فرنگ بر کنار دریا بنا کرده اسکندر
 بود نصب کرده بودند شبی پاسبانان غافل شدند و
 فرنگیان فرصت یافته آزاد تاج انداختند و اسکندریه را
 برهم زدند و عاقبت ارسطو آنرا از آب بیرون آورد و
 کنایه از آفتاب هم هست -
 الینه آسمان - و آینه آسمان کنایه از آفتاب عالم تاب شد -
 الینه افروز - و آینه افروز صیقل گز و روشن گرا گویند و
 آن شخص باشد که چیزها را جلا دهد و صیقل کند -
 الینه چرخ - و آینه چرخ بمعنی آینه آسمان است که کنایه از
 خورشید جهان آرا باشد -
 الینه عینی - و آینه عینی آینه ایست که از مال سازند
 و از ابهری بسجمل گویند -
 الینه خاوری - و آینه خاوری کنایه از آفتاب است -
 الینه دار - و آینه دار سر تراش و حجام را گویند -
 الینه زدای - و آینه زدای بمعنی آینه افروز است که
 صیقل گز و روشنک باشد -
 الینه شش جهت - و آینه شش جهت اشاره بر دل

سرور کائنات است صلوات الله علیه و کنایه از اصحاب کعبه
 باشد و رجال انجیب را هم گفته اند و مشاهدات را نیز گویند -
 الینه فروز و آینه فروز بمعنی آینه زدای است که صیقل
 در روشنک باشد -
 الینه گردان - و آینه گردان باضافت کنایه از خورشید
 جهان گرد است و بغیر اضافت فاعل و امر باین معنی باشد -
 الیشیر - با زای فارسی برون یا شیره شاره آتش را گویند -
 الیشیرک - بفتح زای فارسی و سکون کاف بمعنی آیشیر است
 که شاره آتش باشد -
 الیمین - برون پامین بمعنی زینت و آرایش
 و رسم و عادت و طرز و روش را نیز گویند و نام دهیست
 نزدیک بغار موسیائی -
 الیمین پرستی - بفتح بای فارسی کنایه از خدمت کردن
 بانهایت فروتنی باشد -
 الیمین جمشید - بکسر نون نام سخن دوم است از سری سخن
 باره و نام نوانی هم هست از موسیقی -

بیان دوم

در سطره بابای ابجد شکل بر شخصیت و دولت و کثرت
 اب - بفتح اول و سکون ثانی بزبان ثند و پارتند پدرا
 گویند و در عربی نیز همین معنی دارد -
 ابا - بفتح اول و ثانی بالف کشیده بمعنی باست که عرب
 مع گویند چنانکه گویند ابا تو میگویم یعنی با تو میگویم بمعنی
 آتش هم هست مطلقاً اعم از آتش ماست و آتش سیرک
 و غیره و باین معنی بکسر اول نیز درست است و در عربی
 سر باز زدن و قبول نکردن باشد -
 اباش - بضم اول برون قماش مجسمه را گویند که از هر جنس
 مردم در آنجا باشند -
 اباشنه - بضم اول و فتح آخر بمعنی اباش است که مجسمی باشد
 از همه جنس مردم و این لغت را با او و بعد از الف که

او باشد باشد نیز همین معنی گفته اند-

ابام - بروزن سلام یعنی دام هست که قرص باشد -
ابجد تجرید نوشتن - کنایه از ترک خویش و آرزو کردن
و از خودی و مزاحمت نفس بر آمدن و از اسوسه الله
مجرود گردیدن باشد -

ابجل - نفتح اول و ضم حای بے نقطه و سکون ثانی
و لام نام پادشاه جالبسا باشد و آن شهر است در مقابل
جالبقا و هر دو در عالم مثال اند و بعضی جابر سا گفته اند
که بجای لام را که قرشت باشد -

ابجاز - با حای نقطه و ابروزن ابواز نام ولایتی است
از ترکستان مشهور بظلم گویند مردم آنجا بیشتر ترس و آتش پر
و در آنجا دیر است بسیار عظیم -

ابجوسا - با سین بی نقطه بروزن محمود ابرهان سریانی
دو است که برگ آن سیاه بسخنی مائل باشد و آن را
ابو غلسا و شدکار نیز گویند نقرس را نافع است -

ابدالم - با دال ابجد بروزن بدنام یعنی جسم است که در
مقابل جوهر باشد -

ابدان - بروزن افغان یعنی دو دمان و خاندان باشد
و معنی سزاوار و مستحق هم آمده است و در مؤید افضل
با ذال نقطه در نوشته اند -

ابدالم - بکسر اول بروزن اسپرم نام کتاب شاک مونی
است و او با عقاد کفره هند پیغمبر صاحب کتاب است
و معنی این لغت با عقاد اول و آخر کتابها باشد -

ابر - بسکون ثانی بروزن صبر معروف است و عبرتی
سحاب گویند و معنی مرد هم آمده است که در مقابل زن باشد
و نفتح ثانی بفت ثند و پازند آلت تناسل را گویند و بر
نیز گفته اند که عبرتی علی خوانند و معنی برو آغوش هم هست
ابرش - نفتح اول و ثالث بروزن موش رنگ شرح
و سفید و هم آمیخته را گویند و اسپه که نقطه های

مخالف رنگ او بر و باشد -

ابرش - خورشید - کنایه از آسمان است -

ابرشهر - نفتح اول و ثانی و رابع و سکون ثالث و با و ک
قرشت نام اصلی نیشاپور است و معدن فیروزه آنجا است
ابر قبا و بضم قاف نام ولایتی است از توابع ابره جان
که میان ابواز و فارس واقع است و آباد کرده قبسا و
شهر بار است و با زامی نقطه دار هم گفته اند -

ابرکار - با کاف بروزن اشکبار معنی متحیر و حیران
و سرگردان باشد -

ابر کاکیا - نفتح اول و ثانی و کسر کاف دوم و تحتانی
بافت کشیده تنیده و تار عنکبوت را گویند اگر بر جرحت
نهند خون را باز دارد و نگذارد که جرحت ورم کند و اگر
باسر که بردنیل و خیارک نهند برگرداند و ابر کاکیا نیز
بنظر آمده است که در آخرش بای ابجد باشد -

ابر کوه - بضم کاف نام شهر است از عراق عجم چون آن
شهر بر زمینی که در ته آن کوه است واقع شده باین نام
موسوم ساختند و معرب آن ابرقوه است و درین زمان
بتریب اشتهار دارد -

ابر کمن - بکسر ثالث و ضم کاف و فتح با و سکون نون
چیر است مانند کرم خورده و چون بر آب گذارند آب را
بخود کشد و اسفنج البحر همان است -

ابر مرده - بکسر ثالث و ضم میم معنی ابر کمن است
که اسفنج البحر باشد -

ابر نخن - نفتح جیم بروزن بر کن رن حلقه باشد از طلا
و نقره و امثال آن که زنان در دست و پای کنند
و آنچه در دست کنند دست ابرنخن و آنرا که در پای کنند
پای ابرنخن خوانند -

ابر نخین - بروزن فرودین معنی ابرنخن است و آن
حلقه باشد از طلا و نقره که در دست و پای کنند -

ابر نخین

ابرو زون - کنایه از رضا و ادون و اشاره کردن باشد -
 ابرو زند - یعنی اشاره کند و رضا دهد -
 ابرو فراخی - کنایه از خوشدلی و خوش نشی و کشاده و
 تازه روئی و همت و سخاوت باشد -
 ابرو متن - بانون و تاسی قرشت بر وزن پهلوشکن
 بزبان زنند و پانزده معنی مردن باشد که در مقابل رستین است -
 ابروی زالی - کنایه از ماه نو باشد که بحر بی هلال گویند -
 ابره - بفتح اول و سکون ثانی رومی گلاهِ و رومی قبا
 و امثال آن باشد و بضم اول و فتح ثانی آهویره را گویند
 و آن پرنده ایست که بحر بی جاری و تبری که تغدیری خوانند
 و کبسر اول میوه نوری و نوباره باشد -
 ابراهم - باها بر وزن شفق نام معنی طبیعت باشد و گویند
 نام فرشته ایست که تدبیر کننده عالم است و نام غیر بیستم
 ابره - بفتح اول و ثالث و رابع نام پرنده ایست
 بسیار خیر و نام سرگروه اصحاب فیل هم هست گویند و تیکه
 بخراب کردن که معظه می آمد در راه بجنم و اصل شد
 و هر که قبر او را می بیند بی اختیار سنگ بران قبر می زند
 و نام شخصی که کلیسایی در صنعا ساخته بود -
 ابرهیمیه - مخفف ابراهیمیه است و آن نوعی از اش
 باشد که باغوره پزند و مقوی و مفرح دل است و گویند
 این لغت عربی نیست -
 ابریشم - بفتح و ضم شین نقطه دار معروف است
 گویند مقراض کرده آن در معاصین قوت باه دهد و بدن را
 فرزند و پوشیدن لباس آن سپش پیدا کند و تار را از
 نیز طریق کنایه ابریشم گویند و بجای حرف ثانی فاهم آمده
 که ابریشم باشد -
 ابست - بفتح اول و کسر ثانی و سکون سین بے نقطه و
 فوقانی گوشت ترنج است و بحر بی شحم الا ترنج خوانند
 و در هضم شود و معده را زیان دارد و کبسر اول و فتح ثانی

هم گفته اند -
 ابستا - بفتح اول و کسر ثانی و سکون ثالث و فوقانی
 بالف کشیده تفسیر کتاب زند باشد و زند کتاب ابراهیم
 زردشت آتش پرست است و در دین آتش پرستی
 و بعضی گویند نام صحف ابراهیم علیه السلام است و معرب
 آن ابستاق باشد -
 ابسته - بفتح اول و کسر ثانی و فوقانی مفتوح یعنی جاسوس
 و چالپوس باشد -
 ابسکون - بضم کاف فارسی یعنی آبکون است که
 قریه باشد از قرای طبرستان و میان آن قریه و جرجان
 سه روزه راه است -
 ابستن - بفتح اول و کسر ثانی و سکون شین قرشت و
 فوقانی مفتوح بنون زده پوشیده و پنهان و شستن را گویند
 ابقر - باقاف بر وزن جعفر یعنی شوره است که از آن باغ
 سازند و در بنه و ستان بدان آب سر و کنند گویند
 این لغت عربی است -
 ابکار - بر وزن شکار کشت و زراعت را گویند -
 اول - بفتح اول و ضم ثانی و سکون لام و وائی است که
 آنرا بشیرازی بل شیرین گویند و طراش است و طراش
 همانست و از جمله قاضیات باشد و منع خون رفتن از
 بینی و مقعد و جمیع اعضا کند و کبسر ثانی قاقله صفا است
 که آنرا هیل گویند و در طعام کنند -
 ابلق ایام - کبسر قاف کنایه از دنیا و روزگار است
 باعتبار شب و روز -
 ابلق چرخ - بفتح جیم فارسی کنایه از شب و روز است و
 کنایه از روزگار هم هست -
 ابلاک - بفتح اول و لام و سکون ثانی و کاف فارسی
 هر چیز دورنگ را گویند عموماً و سیاه و سفید را خصوصاً
 و ابلق معرب آنست و کبسر ثانی و سکون ثالث و رابع

شمراره آتش را گویند و با معنی نفتح اول و ثالث هم آمده است -
 ابلیج - بروزن مخلوج قند سفید را گویند و بعضی شکر
 سفید و قند سوده را ابلیج گفته اند و با جیم فارسی
 هم درست است -
 ابلیج - بروزن مفلوک مردم منافق و دورنگ
 و فضول را گویند -
 ابلیج - بانون و خامی نقطه دار و او مجبول بروزن
 افلاطون قلعه و حصار و بجای محکم را گویند و با این معنی
 بتقدیم نون بر ثانی هم نظر آمده است -
 ابلیج - با خامی نقطه دار و لام و سین بی نقطه بروزن
 ابو دود او است که اورا شکر خوانند بزرگ آن سیاه
 بسرخ مائل میباشد اگر با شراب خورند شکم را بربندد و آزار
 بعرنی خس الحمار و حنار الغزاله گویند -
 ابلیج - باطامی حلی بالف کشیده و بیم مضموم بود
 و نون زده نوعی از مویسیانی باشد و آزامویسیانی گویند
 گویند و بعرنی فقر الیه و خوانند گویند این لغت عربی است -
 ابلیج - نفتح عین بی نقطه و سکون لام و سین سخص
 کلیست که آنرا خیری گویند و انواع آن بسیار است بنفش
 و سرخ و زرد و سیاه و سفید میباشد طبع آن درم رحم را
 فروزانند و ابلیج نیز نظر آمده است که بجای داد الف
 باشد گویند عربیست -

و بر گوش چکانند کرمی را ببرد -
 ابلیج - بروزن بی معنی بی باشد همچنانکه ابلیجی باست
 مثل اینکه گویند ابلیجی شمار و ابلیج حساب یعنی بیشتر و حساب
 ابلیجی - بروزن پر داری نوعی از کبوتر باشد و جوی
 از بافته و جامه بسیار نازک هم هست -
 ابلیج - بادال ابجد بروزن پریزا و معنی مسلم و ستم
 و بیداد باشد -
 ابلیج - بروزن و بیدار بخت ژند و پاژند یعنی پیراهن است
 و بعرنی قمیص خوانند -
 ابلیج - بروزن تیز شمراره آتش را گویند -
 ابلیج - نفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی مجبول و دو
 بمعنی آبی باشد و آن رنگی است معروف -
 ابلیج - نفتح اول و دو و سکون را و دال بی نقطه نام
 شهری است در خراسان مابین سرخس و نساک که آنرا نیز
 هر یک شهری باشند -
 ابلیج - بروزن و معنی افیون است که تریاک باشد
 و نام دارد و بی هم هست که بهوشی می آورد -
 ابلیج - نفتح یای حلی و سکون یای هوز و کسر میم و
 تحتانی بالف کشیده بزبان یونانی نوعی از شنج باشد
 که مانع حس و حرکت گردد -

بیان سوم

در همه بابهای فارسی مثل بریازده لغت

ابلیج - نفتح قاف و لام بمعنی بوقلمون است و آن نوعی
 از دیبای رومی باشد که هر زمان برنگی نماید و جانور است
 نیز هست شبیه پهلپاسه و گنایه از مومی است که بر ساعت
 خود را رنگی بیاریند و گنایه از دنیا هم هست و علم مرغی نیز
 شده است و اهل مشرق سنگ پشت را گویند -
 ابلیج - بضم اول و یای هوز و سکون ثانی و لام تخم
 سرد کوهی باشد و بعرنی ثمره العرعر خوانند و بشیرازی تخم
 گویند بضم دا و اگر بار و غن کج در ظرف آهنین بچشانند

ابلیج - نفتح اول و سکون ثانی و راسه بی نقطه بالف
 کشیده بخت ژند و پاژند خاک را گویند و بعرنی تراب خوانند -
 ابلیج - بضم اول و یای بالف کشیده و بیم زده نامی
 پارسی باستانی که آنرا معرب کرده ابراهیم گویند -
 ابلیج - نفتح اول و کسر خامی نقطه دار بروزن ترسید
 یعنی صریح است چنانچه بر خیده معنی ایما و اشاره باشد -
 ابلیج - بضم ثانی و نون بالف کشیده و بجان زده

بلغت ژند و پاژند نوچه و جوان را گویند و جماعتی از ترکان هم هست -
 اپرنداخ - با دال بی نقطه و خای نقطه دار بر وزن صندل بافت سختیان و تیماج را گویند -
 اپرویز - با و او و تحتانی مجهول بر وزن سحر خیر بمعنی پرویزست چنانکه افریدون فریدون باشد و معنی مظفر و منصور و عزیز و گرامی هم آمده است -
 اسپان - بر وزن کیسان سنگ فسان را گویند و آن سنگیست که چیز با بدان تیز کنند و بعربی فسن خوانند -
 اسپشک - با شین قرشت بر وزن نغزک شبنم را گویند و آن رطوبتیست که شهاب بر سبزه و غیره نشیند -
 اسپکانه - با کاف فارسی بر وزن افسانه پیکار اسپه را گویند که از شکم انسان و حیوانات دیگر بیفتد -
 اسپرنداخ - با یای حطی بمعنی اپرنداخ است که تیماج و سختیان را اسپون - بر وزن و معنی افیون است که تریاک باشد -

اترار - با رای بی نقطه بر وزن اغیار زر شک را گویند و آنرا در آشنا کنند صفر را بشکند و قوت دل و جگر معده دهد و با معنی بانامی مثلثه نیز گفته اند و بر وزن شبساز که زای آخر نقطه دار باشد هم نظر آمده است -
 اترج - بضم اول و رای بی نقطه و سکون ثانی و جیم میوه ایست که آنرا الفارسی ترنج گویند و پوست آنرا مر با سازند و بخور کردن تخم آن بواسیر را نافع باشد بعربی قنطاری خوانند -
 اتسیر - بکسر اول و سین بی نقطه و سکون ثانی و زای نقطه دار نام پادشاه خوارزم است و ز معشری در زمان او بوده و او با سلطان سخر جنگ کرد گویند این لغت ترکیست و معنی ترکیبی آن بی گوشت است که کنایه از لاغ باشد -
 اتمشی - بفتح اول و کسر ثانی و شین نقطه دار و سکون تحتانی خاریشت بزرگ را گویند که خاری خود را مانند اندازه و آنرا سیخول نیز گویند -
 اتوت - با های قرشت بر وزن کب و بلغت ژند و پاژند بمعنی تندی و تیزی باشد و ابدا علم -

اسپان چهارم

در همزه با های قرشت مشتمل بر لغت
 است - بفتح اول و سکون ثانی ضمیر خطاب است بمعنی تو چنانکه گویند خانه ات و کاشانه ات یعنی خانه تو و کاشانه تو -
 اتابک - با بای اجد بر وزن چکاوک نگاهدارنده و ادب آموزنده را گویند و ملوک شیراز را اتابک ازان جهت میگفتند که سعد بن زنگی اتابک سلطان سخر بود و سلطان او را حاکم فارس کرده بود و او بعد از فوت سخر خطاب اتابکی بخود قرار داد گویند این لغت ترکیست و اتابک یعنی پدر بزرگ چنانکه پدرست و پیک بزرگ -
 اتان - بفتح اول بر وزن کتان خرالغ ماده را گویند و شیروی صاحب سل را نافع است و بضم اول هم گفته اند -
 اتبا - بر وزن صها بلغت ژند و پاژند بمعنی تیر باشد و بعربی سم گویند -

بیان پنجم

در همزه با های شانه مشتمل بر پنج لغت
 اشرار - بر وزن و معنی اترار است که زر شک باشد و آنرا در آشنا و طعنا کنند مقوی دل و جگر معده باشد -
 اشل - بفتح اول و سکون ثانی و لام نوعی از درخت گز را گویند و ثمر آنرا کزازه و بعربی حب الاشل خوانند طبع آنرا اگر با مویز بیاشانند جذام را زایل کند و بخور آن بواسیر را نافع است و این لغت عربیست -
 اشلق - بفتح اول و لام و سکون ثانی و قاف نام نخل بریست بلغت بربری و آنرا بشیرازی تخم دل آشوب گویند برگ آن مانند برگ زیتون باشد

<p>که بدشواری تمام ازان جدا توان کرد-</p>	<p>و پنجگشت همان است و آن بیشتر و رکن را می رود خانه روید خوردن آن می را خشک کند و بعضی حسب لفظ خود اشهد - بکسر اول و میم و سکون ثانی و دال بی نقطه سر گویند بهترین آن صفایانی است آب رفتن چشم را بر طرف کند و بر سوختگی آتش پاشند نافع باشد و بضم اول میم هم نظر آمده است این لغت عربیست -</p>
<p>بیان هفتم</p>	<p>آئینش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تثنائی و زای فای دارد و میست که آنرا بوی مادران خوانند گویند چون آنرا در خانه بگسترانند جمیع جانوران موزی بگریزند و شراره آتش را نیز گفته اند -</p>
<p>در همه باحای بی نقطه مثل بر دو لغت</p>	<p>هم نظر آمده است این لغت عربیست -</p>
<p>احریض - بکسر اول و رای بی نقطه و سکون ثانی و تثنائی وضاد نقطه دارد و رویست که کف را زائل کند و آنرا بصفا یا بی گل کافشه و بعضی عصفه خوانند -</p>	<p>آئینش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تثنائی و زای فای دارد و میست که آنرا بوی مادران خوانند گویند چون آنرا در خانه بگسترانند جمیع جانوران موزی بگریزند و شراره آتش را نیز گفته اند -</p>
<p>احلب و یا - بکسر اول و سکون ثانی و فتح لام و سکون</p>	<p>آئینش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تثنائی و زای فای دارد و میست که آنرا بوی مادران خوانند گویند چون آنرا در خانه بگسترانند جمیع جانوران موزی بگریزند و شراره آتش را نیز گفته اند -</p>
<p>بای ابجد و کسر دال بی نقطه و تثنائی با لفت کشیده بهر</p>	<p>آئینش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تثنائی و زای فای دارد و میست که آنرا بوی مادران خوانند گویند چون آنرا در خانه بگسترانند جمیع جانوران موزی بگریزند و شراره آتش را نیز گفته اند -</p>
<p>گیاهی است شیردار که در صحراها و بیشتر در کنار چوپها</p>	<p>آئینش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تثنائی و زای فای دارد و میست که آنرا بوی مادران خوانند گویند چون آنرا در خانه بگسترانند جمیع جانوران موزی بگریزند و شراره آتش را نیز گفته اند -</p>
<p>روید و رنگ ساق آن بسرخ مائل است و آن را</p>	<p>آئینش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تثنائی و زای فای دارد و میست که آنرا بوی مادران خوانند گویند چون آنرا در خانه بگسترانند جمیع جانوران موزی بگریزند و شراره آتش را نیز گفته اند -</p>
<p>بشیرازی گا و بنطونک خوانند گویند اگر گا و قدری از آن</p>	<p>آئینش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تثنائی و زای فای دارد و میست که آنرا بوی مادران خوانند گویند چون آنرا در خانه بگسترانند جمیع جانوران موزی بگریزند و شراره آتش را نیز گفته اند -</p>
<p>بخورد و بمیرد و گو سفندر امضرتی رسانند شیر آن قلع دندان</p>	<p>آئینش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تثنائی و زای فای دارد و میست که آنرا بوی مادران خوانند گویند چون آنرا در خانه بگسترانند جمیع جانوران موزی بگریزند و شراره آتش را نیز گفته اند -</p>
<p>یکند بیدر و اگر دو درم از شیر آن کسی دهند البته</p>	<p>آئینش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تثنائی و زای فای دارد و میست که آنرا بوی مادران خوانند گویند چون آنرا در خانه بگسترانند جمیع جانوران موزی بگریزند و شراره آتش را نیز گفته اند -</p>
<p>بکشد تو با و جرب را نافع باشد -</p>	<p>آئینش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تثنائی و زای فای دارد و میست که آنرا بوی مادران خوانند گویند چون آنرا در خانه بگسترانند جمیع جانوران موزی بگریزند و شراره آتش را نیز گفته اند -</p>
<p>بیان هشتم</p>	<p>بیان هشتم</p>
<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>اخ - بفتح اول و سکون ثانی یعنی آفرین باشد که از</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>تحسین است و در ترجم و تاسف نیز گویند و در عربی</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>معنی برادر باشد -</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>اخ - بفتح اول و سکون ثانی یعنی آفرین باشد که از</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>تحسین است و در ترجم و تاسف نیز گویند و در عربی</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>معنی برادر باشد -</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>اخ - بفتح اول و سکون ثانی یعنی آفرین باشد که از</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>تحسین است و در ترجم و تاسف نیز گویند و در عربی</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>معنی برادر باشد -</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>اخ - بفتح اول و سکون ثانی یعنی آفرین باشد که از</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>تحسین است و در ترجم و تاسف نیز گویند و در عربی</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>معنی برادر باشد -</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>اخ - بفتح اول و سکون ثانی یعنی آفرین باشد که از</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>تحسین است و در ترجم و تاسف نیز گویند و در عربی</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>
<p>معنی برادر باشد -</p>	<p>در همه باحای نقطه و آنرا مثل برسی و پشت لغت کتابت</p>

و قرین و نظیر باشد و در عربی خواهر را گویند و بعضی معنی
 اول نیز عربی میدانند -
 اختر - بروزن افسر رایت و علم را گویند و معنی بخت طالع
 هم هست و کوكب و ستاره را نیز گویند و معنی فال و شكون
 هم آمده است و نام فرشته ایست موکل کره زمین و نام
 یکی از منازل قمر است -
 اختر و انش - بکسر رای قرشت کنایه از کوكب عطارد
 است و کوكب مشتری را نیز گویند -
 اخترستان - بکسر رایج نام کتابیست در علم سیات و نجوم -
 اخترشمر - بنجم و نجوم دان را گویند -
 اخترشمر دن - کنایه از شب بیداری باشد -
 اخترشناس - معنی اخترشمر است که بنجم و نجوم دان باشد -
 اختر کاوان - باکاف دو او بروزن افسر شاهان مختف
 اختر کاویان است که نام علم آفریدن باشد و آن از کاوه
 آهنگر بود و پادشاهان هم بعد از شکست ضحاک آزار خود
 شكون گرفته بودند و آن چرمی بود که کاوه آهنگر بوقت
 کار کردن بر میان خود می بست و گویند حکیم بوده است در
 علوم طلسمات بغایت ماهر شکل صد در صدی بر ان نقش
 کرده بود و بعضی گویند شکون از سونخنگیهای آتش دران
 چرم بهر سیده بود که این خاصیت داشت یعنی در هر جنگ
 که آن همراه بود البته فتح میشد و آزار مرقع کرده بودند
 و در زمان حضرت رسالت پناه صلوات الله علیه و آله بست
 مسلمانان افتاد آزار پاره پاره کردند و بر مسلمانان قهر می کردند
 اختر کاویان - بروزن رهبر غازیان همان اختر کاوان است
 که علم فریدن باشد -
 اخ تقو - بضم ثالث و فالخ و تق را گویند که آب دهن را
 جمع کردن و انداختن باشد -
 اختره - بروزن تخمه یعنی خایه بیرون کشیده باشد -
 اجسته - بروزن برجسته آستان در خانه را گویند -

اخدر - بروزن صُفدر برادر زاده و خواهر زاده را گویند -
 اخروش - باری قرشت بروزن خرگوش خودش
 و غوغا و شور را گویند -
 اخریان - بروزن پر نیان قماش و متاع و اسباب
 و کالای برگزیده را گویند -
 اخریط بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و تخمانی و حاک
 حلی گند نامی صحرائی را گویند قوچ بکشاید و بول براند
 بعربی کراش الکر کم خوانند -
 اخسبه - بفتح اول و سکون ثانی و ضم سین بے نقطه
 و فتح میم بوزره را گویند و آن شرابی باشد که آزار دوزن
 و جود اشغال آن سازند -
 اخسی - بروزن مخفی نام قصبه ایست از ماوراء النهر در
 ناحیه فرغانه از بهترین آن بلاد است -
 اخسیسک - بفتح سین دوم و سکون کاف معنی آسختن
 که نام قصبه باشد از ماوراء النهر -
 اخسیکت - باکاف و نامی قرشت بروزن معنی آسیدک
 است که نام قصبه باشد از ماوراء النهر در نهایت خوبه
 و مولد اشیرالدین است و او شاعری بوده مشهور و معروف
 اخش - بفتح اول و سکون ثانی و شین قرشت قیمت
 و بها و ارزش چیز باشد -
 اخشیج - بروزن تدبیر معنی ضد نقیض و مخالف باشد
 و هر یک از عناصر را بجه را نیز گفته اند -
 اخشیک - باکاف بروزن معنی اخشیج است که ضد و مخالف
 و هر یک از عناصر باشد و مجموع را اخشیجان گویند -
 اخگر - باکاف فارسی بروزن اختر پاره آتش خشنده را گویند
 و بعربی جبه خوانند و کنایه از ماده عشق و عاشقی هم هست -
 اخگل - بفتح اول و ضم کاف فارسی و سکون ثانی و لام
 داسه گندم و جورا گویند یعنی خسبای سرتیز که بر سر
 خوشه گندم و جوی باشد -

انگوشه - بفتح زای فارسی و نون بزوزن یک سوزنه
نکته کلاه جامه و گوی گریبان و امثال آنرا گویند -

انگوش - بزوزن مغلوک زرد آوی نارسیده را گویند -
انگشند و بفتح اول و لام و کاف و سکون ثانی و نون

و دال ابجد مضموم بود و زوزه باز بچه باشد اطفال را
و آنچه ناست که چیز کس بسازند و در و میان خالی اوس
یا از چوب بقدر لیموئی یا بزرگتر و در و رون آن سگریزه
ریزند و دسته بران نصب سازند و بدست اطفال بزنند
چون آنرا بچنانند صدای ازان بر آید بدان شغول گردند
و انگشند و بفتح دو کاف هم بنظر آمده است -

انگوشور - بالام بزوزن شور رخ خوب بطنی باشد و آن
میوه ایست سنج سیاهی مائل بشکل گرده گو سفند
و آنرا بشیرازی گویند و آن میوه کبر باشد با سر که
پرورده کنند و خوردند -

انگوسه - باسین بے نقطه بزوزن مخصه بوزه را گویند
و آن شرابی باشد که از آرد جو و آرد ارزن سازند -

انگوش - بانون بزوزن مطبوخ نام ادیس پیغمبر
علیه السلام است و بضم اول هم گفته اند و بعضی گویند
نام لوح پیغمبر است -

انگوشستی - با و ا و معدوله بزوزن نخواستی بمعنی
غیر ارادی باشد چه خواستی بمعنی ارادی است بزبان
استاد و سائر -

انگوشی - بزوزن صغی کار و پیرے را گویند که قابل
تحسین باشد و صاحب مروت را نیز گفته اند و در عرب
بمعنی برادرین -

انگوشوس - باسین بی نقطه بزوزن پریوزگندم و
یعنی گندم خود روی را گویند عصاره آنرا با گوگرد و نطرون
بیا میزند و در گوش چکانند و در گوش رانافع باشد -

انگوشوس - بانون بزوزن و معنی انگوشوس است

که گندم خود رو باشد و بعضی گویند باقی است که در نزدیک
آبهای روان و ایستاده روید شروی دراز و سیاه
و کوچک دید باشد و آنرا در دار و ها که چشم و داروهای
گوش بکار برند نافع باشد -

بیان نهم

در بنزه با دال ابجد مشتق بر بیست و شش لغت و کنایت
ادوا - بزوزن سعادت بلغت بربری نوعی از نماز بر تو
و آن سفید و سیاه می باشد سفید آنرا ادوا اے
ابيض گویند و بر بنی اشخیص خوانند و سیاه آن را
ادوا اے اسود گویند و خالق النمر و قاتل النمر خوانند
استسقار نافع است -

ادراقی - بارامی بے نقطه بزوزن قراواتی بلغت
رومی دو انیست هندی و از جمله سموم است و زهر مجموع
حیواناتی باشد که در بنال داشته باشد همچو مار و عقرب
و سگ و گرگ و مانند آن و با ذال نقطه دار هم بنظر
آمده است کلف و جرب رانافع باشد و بعضی گویند
یونانی است و بفارسی کچک گویند و بتازی قاتل الکلب
و خالق الکلب خوانند -

ادارین - بزوزن خراطین بلغت ژرند و پاشند هر چه
زشت و بدر گویند و باین معنی بجای حرف ثانی رای
قشست هم بنظر آمده است -

اداک - بزوزن هلاک جزیره و خشکی میان دریا را گویند
ادانوش - بانون بزوزن فراموش نام شخصی است
که بر رسالت و ایلی گرمی پیش عذر آمده بود و عذرا اتر
و چشم چشم او را با انگشت کند -

ادب آوازه - کنایه از بلند آوازه است -
ادراچیس - بارامی قشست و فای شخص بزوزن
مقناطیس یونانی چیر نیست شبیه برنج و در دریا بود و در
مخاطرات فی جمع میشود و مانند کف دریا سوراخ سوراخ میباشد

و چون

و بعرنی زبد البحر گویندش -
 اورام - بروزن بدنام اورکش را گویند و آن درفشست
 که نمدزین و تکتورا بدان دوزند -
 اورفن - بافای سفص بروزن قزن نام علتی ست
 که در پوست بدن آدمی بهم میرسد و آنرا دومی گویند
 و بعرنی قوبا خوانند -
 اورک - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و کاف
 زنجبیل را گویند و بهندی نیز بهمین نام خوانند و بکسر
 اول و ثالث آلوچه را گویند و آنرا آومی گیلی و جیلی
 و آومی کشته نیز خوانند سرد و ترست و سهل صفا
 و تشنگی را فرو نشاند و بفتح اول و کسر ثالث در عربی امر
 بدریافتن است یعنی در یاب -
 اورم - بروزن ادیم نمدزین و تکتوی اسپ را گویند
 اورکش - بفتح کاف و سکون شین نقطه دار معنی
 اورام است که درفش تکتو دوزی باشد -
 اورمه - بروزن سر و مه نمدزین و تکتورا گویند -
 اورنگ - بروزن بد رنگ معنی محنت و رنج و بلاکت
 باشد و بعرنی دمار خوانند -
 اورس - بکسر اول بروزن برعین نام غیر بیست
 شهور گویند از بهت و رس گفتن بسیار بدین نام علم شد
 و او را شلت النعمه خوانند و لغای ثلثه او پادشاهی
 و حکمت و نبوت بود و او حیات جاوید یافت و اکنون
 در بهشت میباشد -
 اورس خانه - کنایه از بهشت است -
 اوغ - بفتح غین نقطه دار بروزن صرصر معنی باو گیس است
 ادک - بفتح اول و ضم ثانی و سکون کاف فرج زنان و
 حیوانات دیگر باشد که آن موضع جماع ایشان است -
 اومن - بفتح اول و سیم و سکون ثانی و نون مشک
 خالص را گویند و بعرنی اذ فر خوانند -

ادوامی - با و او بالفت کشیده بروزن یکتای بلغت
 ژند و پاژند معنی آواز باشد و بعرنی صدا گویند -
 ادوس - بفتح اول و ضم ثانی و سکون دا و وسین
 بے نقطه کسی را گویند که بسبب علتی چشم او تاریکی کند
 و شبکو را نیز گفته اند -
 ادومی - بفتح اول و کسر ثالث و سکون ثانی و تخم ثانی
 مجهول دار و نیست که آنرا اگر ترکی گویند و وح نیز خوانند
 و بعضی گویند دار و نیست که آنرا بعرنی صبر خوانند -
 ادویجا - با و او جیم بروزن بدلقابو ته پیر خاریست که چون
 بر جانی بچسبد جدا کردن ازان بسیار دشوار باشد -
 ادویان - بروزن بدیان چار و امی دوزنده را گویند -
 ادویم - بروزن ندیم معنی چرم و پوست باشد و بعضی بلغا
 را ادویم گویند و آن پوستی باشد خوشبوی و موج دار و
 رنگین گویند که از تابش ستاره سهیل آن رنگ بهم میریزد -
 ادیون - بروزن گردون معنی ادویان است که
 چار و اس دوزنده باشد -

ایمان و ایم

در سوره باری قرشت مثل بر یکصد پنجاه و هفت لغت کلمات
 ارفیح اول و سکون ثانی اره در و گرمی باشد مخفف
 اگر هم هست که آن کلمه شرط است و گنجاره را نیز گویند
 که نفس دانه روغن گرفته باشد و بر ترکی مرد را گویند
 که در مقابل زن است -
 اراجه - بروزن قرابه گردون را گویند -
 اراقوه - بفتح اول و قاف و او بالفت کشیده بلغت
 روحی نام نخی ست بشکل مدور بد رنگ سیاه و بجای صلب
 و در میان گندم و عدس بسیار صلب باشد و آنرا بشیرازی
 سپهک خوانند آرد آنرا با سرکه و آب بشیرشد و برورهای
 گرم و صلب ضما و کنند نرم سازد -
 ارامونی - با سیم بروزن خلاطونی بلغت یونانی لاله را گویند

و آن باغی و صحرائی هر دو میباشد و بعضی شائق آنهم خوانند و نوعی دیگر هم هست که آنرا آذریون گویند -
 اتران - به تشدید ثانی بروزن پیران نام ولایتی است از آذربایجان که گنجه و برقع از اعمال آنست گویند معدن طلا و نقره در آنجا هست و بی تشدید هم گفته اند و حنا را نیز گویند که بدان دست و پایی و محاسن خضابکنند
 اروند بروزن دماوند یعنی حسرت و آرزو باشد و در جمله بغداد را نیز گویند و بعضی شط خوانند و بعضی فروشان و شوکت نیز آمده است و نام کوهی است در نواحی همدان مشهور با لوند -
 اراک - بفتح اول و ثانی بالف کشیده و با سکن بلفش رومی مصطلک را گویند و آنرا بعضی ملک رومی خوانند طبیعت آن گرم و خشک است -
 ارپو - بابای اجد بروزن مهر و میوه ایست که آنرا امرود گویند -
 ارپو چینایا - بکسر جیم و سکون تحتانی و نون بالف کشیده بلفش ژند و پاژند یعنی خربزه باشد و آن میوه ایست معروف و در نسخه دیگر جزیره نوشته بودند که خشکی میان دریای باشد و الله اعلم -
 ارپو دار - بروزن پهلو دار و رشت امرود را گویند چه ارپو امرود است و دار و رخت -
 اربیا سیوس - با تحتانی و سین بے نقطه و تحتانی دیگر بروزن مردچاپوس نام حکیمیه بوده از یونان گویند در علم طب مهارتی تمام داشته است -
 اربیان - بروزن پهلو ان لخم آبی باشد و بعضی جراد البحر خوانند قوت باه و بد و بلفش اهل شام گل با بوز را گویند -
 اربیتا - با تائی قرشت بروزن بر صیصا بلفش ژند و پاژند نام خسان را گویند -

ارژنا - با تائی قرشت بروزن فردا به لغت ژند و پاژند بوم و زمین را گویند -
 ارشک - بفتح جیم بروزن اسپرک برق برادر عدرا گویند و بکسر جیم هم بنظر آمده است -
 ارشنگ - بروزن فرنگ نگار خانه مانی نقاش باشد و نام بتخانه پارس هم هست و نام کتابیست که اشکال با تو تمام در آن نقش است و بعضی این لغت را بجای حروف ثالث ثانی مثلثه آورده اند و گفته اند که در لغت فارسی بغیر این لغت و لغت ثغ ثانی سه نقطه و غیر این نقطه آ و دیگر لغت ثانی سه نقطه نیامده است و ثغ نسبت را گویند و عربان صغیر خوانند -
 ارتشدار - با تحتانی مجهول و شین قرشت و ال اجد بروزن برهیزگار لشکری و سپاهی را گویند و نام دروغه است بسیار بزرگ در حد و قیاق -
 ارشد - با تائی مثلثه بروزن اجد نام پنجمیست که تخم آنرا فلفل برمی و حب الفقد خوانند و نبات آنرا بنفشک است و در خسه اوراق گویند -
 ارج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم بعضی قدر و قیمت و مرتبه و حد و اندازه باشد چه ارجند صاحب قدر قیمت و مرتبه را گویند و مند یعنی صاحب و خداوند آمده است و بعضی کندن و جدا کردن هم هست و نام مرغی است که پرهای او بسیار نرم میباشد و در میان بالش کنند و ترکی قو خوانند و کرگدن را نیز گفته اند و آن جانوری است در هندوستان شبیه بگاومیش لیکن بر سر پنی شاخی دارد و بعضی قیمت و بها و ارزش هم هست -
 ارکلی نام آنکه چون در اکثر نسخ لفظ قوباقان بود و رسیده در بیان معنی لفظ ارج بفتح همزه و سکون را و جیم یافته شده و صاحب فرنگه ها یکی نیز چنین نوشته اند در نسکی بکسر جیم و نون اول و سکون نون دوم و کسر سین مخصص و کاف تحتانی رسیده که کتابی است حاوی

۱۰۹

بلغات عربی و فارسی و ترکی بسین بلسان لاتیفی توغولضم قاف و
غین نقطه دار نوشته و از فریبگ شعوری که جامع لغات فارسی
و ترکی است و در قسطنطنیه بعض طبع در آذربایجان رسیده است
بر مساحت صاحب برهان حمل نموده شد و اندک بعد با تصواب ۱۲

ارجاسپ - بروزن طماسپ نام بنیره افراسیاب است
که در توران پادشاهی کرد و در روئینه و ژمسکن دشت
و چندین پس گشتاسپ را در جنگ کشته بود و لهراسپ
پدر گشتاسپ را که ترک پادشاهی کرده در بلخ بعبادت
مشغول بود قتل در آورد و با فرین و بهای را که دختران
گشتاسپ بودند گرفته در روئینه و ژمسکن دشت ثابت
اسفندیار بن گشتاسپ روئینه و ژر گرفته ارجاسپ را
کشت و خواهران خود را نجات داد و نام پهلوانی
هم بوده تورانی -

ارجالون - بالام بروزن افلاطون گیاهمیت که اند
عشق برورخت با سپید و آن را کرم دشتی و بعربله
کرته البیضا خوانند -

ارجان - بروزن مرجان بلغت اهل مغرب چلفوزه باشد
و بعضی گویند نوعی از بادام کوهی است داین اصح است -
ارجند - باسیم بروزن نقش بند یعنی عزیز و گرامی است
و صاحب قدر و خداوند مرتبه باشد چه ارج یعنی قدر و
مرتبه و مند یعنی صاحب و خداوند است و دانا و دانشمند
را هم گفته اند و هر چه قیمتی را نیز گویند و بعضی بی همتا
و غلبه کننده هم آمده است -

ارجن - بروزن از زن دشت بادام بلخ را گویند -
ارجنگ - بروزن خرچنگ نگار خانه مانی را گویند -

ارجنه - بفتح اول و ثالث و نون نام دشتی است
در فارس گویند امیر المومنین علی علیه السلام سلمان را
دران دشت بزور ولایت از چنگ شیر نجات داد و نام
نوانی و لحنی است از مویستی -

ارچین - باجیم فارسی بروزن خرچین زینه پایه
و زرد بان را گویند -

ارچینی - باجیم فارسی بروزن خرچینی نام کوهیست
از توابع صفایان -

ارحیقنه - بفتح اول و سکون ثانی و کسر حاء حلی
بتحانی رسیده و کسر قاف و فتح نون بلخت رومی یعنی
اسپرک است و آن گیاهی باشد که بدان چیز نارنگ کنند -
ارو - بفتح اول و سکون ثانی و وال ابجد یعنی خشم و تهر
و غضب باشد و مخفف آرو هم هست و بضم اول مانند
و نظیر و شبه را گویند و کبکسر اول نام فرشته است که موکل
بر دین و مذهب است و تکریم و مصالح روز آرد که بیست
و پنجم از هر ماه شمسی است بدو تعلق دارد و نیک است درین روز
نوبت بریدن و پوشیدن و بدست نقل و تحویل کردن -
اروا - بروزن فرد نام موبد است و دانشمندی است
و او در زمان اردشیر با بکان بوده و فارسیان او را
پیشبر دانسته اند و او را ارداو بروزن فریاد نیز گفته اند
و پدر او ویراف نام داشته کبکسر او -

اردانه - بروزن مردانه گلی است صحرائی که آن را
خیمری بری گویند -

اروب - بروزن هر شب جنگ و جدال را گویند -

ارویلی - بروزن زخمییل نام پسر ارمنین بن لفظ
بن یونان است و نام شهر است معروف گویند آن شهر
را فیروز جردانوشیروان بنا کرده و از آنجست فیروز کرد
خوانندش و بعضی گویند مسوب بار ویل بن ارمنین
است و بنا کرده اوست -

اروجان - باجیم بروزن بهر زبان از جد اول اهل نجوم
است و در احکام مرقوم -

اروش - بفتح اول و ثانی و ضمیر و ال بلفظ سکون
شین نقطه دار نام تقد از چینی است از کتایان بزعم فارسیان -

اردو شیر - نام همین بن اسفندیار پدر دراراب است گویند چون حدش گشتنا سب اورا بسیار ولیر و شجاع و دید بین نام موسوم ساخت و معنی ترکیبی آن شیر شمشک باشد چارو بمعنی قهر و خشم نیز آمده است و نام پسر ساسان بن همین که اول ساسانیان بوده است و اورا اردو شیر یا پیکان میگفتند اند واکاسره ایشانند و نام پسر شیر و بی بن پرویز هم هست و کسے را نیز گویند که در قوت و شجاعت بی نیبو و جبن باشد.

اردو شیران - بالف و لون نوعی از مرد است و آن گیاهی باشد خوشبوی لیکن بسیار تلخ است.

اردو شیر خره - بضم خای نقطه دارد فتح رای بی نقطه شد و نام الکر است بزرگ از ولایت فارس که شیر از و میمند و سمنگان و برخان و سیراف و کازرون و کام فیروزه ازان الکر است و رسم کرده اردو شیر باشد و بعضی گویند رسم کرده نمرد بن کنعان است.

اردو شیر دارو - با دال بے نقطه بالف کشیده و رای بے نقطه بواور رسیده معنی اردو شیران است و آن دارو باشد در نهایت تلخی.

اردو فغانی - بفتح اول و کسر ثانی و سکون ثالث و فتح فادونون بالف کشیده و کسر فای دیگر به تخانی رسیده بلغت یونانی بناتی است صحرائی جهت گزندگی جانوران خصوصاً زنبور طلا کنند نافع باشد و آن را بعضی بی قشای الحار خوانند.

اردو گان - با کاف فارسی بروزن پہلوان معنی اردو جانست که معرب آن باشد و آن نوعی از جدا اول و اشکال داسرار نجوم است و با کاف تازی نام موضعی از مضافات شیر از و نام دبی است از لواجی یزد.

اردو م - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و هم نام سوراخ بزرگ است از کتاب ژند و پاژند و معنی کار و هنر خوب

هم آمده است و معنی آذریون هم هست که نوعی از اتخوان باشد.

اردو می - یکسره هم و سکون تخانی نام جانور است نامعلوم و بجای حرف ثانی زاسه نقطه دار هم بنظر آمده است.

اردون - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و لون نام و کلاست و نام رودخانه هم هست نزدیک دمشق گویند هم علیها السلام عیسی علیه السلام را در آن رودخانه شست و کفگیر و ترشی پالار را نیز گویند و با بضم اول هم آمده است و در عربی نام شهر است بزرگ از لواجی شام گویند قبر حضرت یعقوب و چاه یوسف در آنجا است و آورده اند که سکن حضرت یعقوب پرویز در فرسنگی اردون بوده و در مؤلف الفضلا بضم همزه و ذال نقطه دار آمده است و اصل علم.

اردو وان - بروزن پہلوان نام پادشاهی بوده از نسل گشتاسپ نام ولایتی هم هست بسیار وسیع و مختلف گردان هم باشند اردو وله - بروزن مرغوله نام آشی است مانند کاسچه و آنرا از آرد و میند و پزند.

اردو می - بضم اول مختلف اردو می بهشت باشد و آن نام ماه دوم است از سال شمسی.

اردو می بهشت - بضم اول بمعنی آتش است که بعربے نار خوانند و نام ماه دوم است از سال شمسی و بودن آفتاب در برج ثور و نام روز سوم از ماه شمسی باشد و نام فرشته هم هست که محافظت کوهها و درهها و امور و مصالح ماه اردو می بهشت و روز اردو می بهشت تعلق بدو دارد و بنا بر قاعده کلی که نزد فارسیان مقرر است که چون نام ماه با نام روز موافق آید آن روز را عید کنند و جشن سازند درین ماه این روز را عید کنند و جشن نمایند و آنرا اردو می بهشت گان هم خوانند بفتح اول درین روز نیک است بعبودت تشکره رفتن و از پادشاهان حجت خود خواستن و بچنگ و کارزار شدن و معنی ترکیبی این

مانند بهشت باشد چه اردو معنی شبیه و مانند آمده است
 و چون این ماه وسط فصل بهار است و نباتات در غایت
 نشوونما و گلها و ریاحین تمام شکفته و مهوادر نهایت
 اعتدال بنا برین اردوی بهشت خوانند -
 ارز - بوزن طرز معنی قیمت و بها و ارزش باشد وقت
 و مرتبه را نیز گویند و معنی درخت صنوبر هم هست و درخت
 انار و درخت سرو را نیز گفته اند و در عربی برخی طعام باشد
 ارزانش - بکسرون بوزن بخشایش معنی تیر و نیز
 و چیریس در راه خدا هم دم و اذن باشد -
 ارزانی - معروف است که نقیض گرانی باشد و مردم
 درویش و فقیر مستحق را نیز گویند و معنی مسلم باشد یلام
 هم آمده است -
 ارزان - بازای فارسی بوزن مخزن نوعی از درخت
 با دایم کوبی است و ثمر آن بسیار تلخ میباشد و آن را
 در دوا با بکار برند و چوب آنرا عصاره کنند و پوست آنرا
 برکنان بچسبند -
 ارزین زرین - کنایه از جره شراب است و جبابی را
 نیز گویند که بر روی شراب هم رسد و کوب و ستاره و
 شراره آتش را نیز گفته اند -
 ارزنگ - بازای فارسی بوزن و معنی ارتنگ است
 که نگار خانه نانی نقاشی باشد گویند اصل این لغت
 پان معنی ارزنگ بانامی شلخته بوده تا را بازای فارسی
 بدل کرده اند ارزنگ شده و بعضی گویند نام مانی ارزنگ
 بوده است و مانی دعائیست که او را کرده اند و لقب
 شده است و جمعی گویند نام نقاشی است غیر مانی و
 او نیز در هنروری مانند مانی بوده است و نام دیویست
 که در مازندران با رستم جنگ کرده و رستم او را بکشت
 و نام پسر زره است و او یکی از پهلوانان طوران بود
 و طوس او را بقتل آورد -

ارزته - بازای فارسی بوزن و معنی ارجه باشد که
 نام دشتی ست مشهور در فارس -
 ارزین - بانون بوزن سرزمین نانی را گویند که
 از آرد ارزین پخته باشد -
 ارزه - بوزن برزه کا بهگل را گویند چه ارزه گر
 کا بهگل سادگویی باشد که کا بهگل را بجای ببالد و گچ را
 نیز گویند که بدان خانه سفید کنند و نام درختی هم هست
 بعضی گویند درخت سرو است و بعضی دیگر گویند درخت
 صنوبر است و زفت ازان گیرند و بعضی دیگر گویند
 باین معنی عربی است و بعضی دیگر گفته اند درختی است
 که چلغوزه میوه باران درخت است -
 ارزه گر - بفتح کاف فارسی بوزن پرده در اندیش گر
 و گچ مانده را گویند یعنی کسی که کا بهگل و گچ در جانی مال
 ارزیتون با تخمائی و فوقانی بوزن عنبرگون نام درخت
 پاوشاه مغرب است که در جباله پیرام گور بود -
 ارزیده - بوزن فهمیده معنی قیمت کرده و قیمت
 شده باشد -
 ارزیر - بوزن شب غیر تعلی باشد و بعضی رصاص
 خوانند گویند اگر قدری ازان راتنگ ساخته بر کمر بندند
 منع احتلام کند -
 ارس - بفتح اول و ثانی و سکون سین بی نقطه نام
 رودخانه ایست مشهور که از کنار قلیس و مین آذربایجان
 و ایران میگذرد و بفتح اول و سکون ثانی اشک چشم را
 گویند و بضم اول و سکون ثانی نام سرو کوهی است
 که بعضی اهل و عرع خوانند و تخم و ثمر آنرا جوزالابل
 و ثمره العرع گویند -
 ارساقول - بانالک بالف کشیده و نون تجمانی
 رسیده و قاف مضموم بود و نون زده بفتح یونانی
 زرنج زرد باشد و آن چه هست که نقاشان و مصوران

بکار برند اگر باشیر گو سفید یا میزند هر گسی که از آن بخورد
بیسرود.

ارس بران - بکسر ثالث و ضم های ابجد چکر کنج
چشم بزکوبی و گا و کوبی را گویند و آن کار تریاق فاروق
میکنند و آنرا بر عربی تریاق الحیه خوانند.

ارستن - نفتح اول و ثانی مخفف آرستن است یعنی
تواستن هم آمده است.

ارسط - نفتح اول و ثانی و سکون ثالث و طای حطی
نام حکیمی است رومی شاگرد افلاطون و وزیر سکندر کبیر
بوده و معلم اول گویندش نوشتن را او بهم رسانید.

ارسطا - باطای حطی بالف کشیده بلغت رومی یعنی
ارسط باشد که معلم اول است.

ارسطاطالس - باطای بالف کشیده و کسر لام
و سکون سین بی نقطه یعنی ارسطا باشد که معلم اول است.
ارسطاطالیس - بکسر لام و سکون تحتانی و سین
همان ارسطاطالس است که معلم اول باشد و نام شهر
که ارسطاطالیس بنام خود آباد کرده بوده است.

ارسطو - بضم راج و سکون واو ارسطاطالیس است
که معلم اول باشد و نام دوانی است که آنرا زرواند
گویند که ارسطو لوجیا زرواند طویل است و لوجیا
بمعنی طویل باشد.

ارسن - بروزن مسکن بمعنی مجمع و مجلس و انجمن
و محفل باشد.

ارسنگ - بروزن و معنی ارزنگ است که
مکارخانه ثانی باشد.

ارش - نفتح اول و ثانی و سکون شین نقطه دار مقدار
باشد معین و آن از سر انگشت میانین دست راست
است تا سر انگشت میانین دست چپ چون دستها
از هم کشاده دارند و بعضی گویند از سر انگشت میانین

دست باشد تا مرفق که بند گاه ساعت و باز دست این
اصح است و نام شهر نیست از ولایت شیروان و نفتح
اول و کسر ثانی یعنی عاقل و زیرک و بهت مار باشد و
بمعنی انجمن هم بنظر آمده است و بسکون ثانی از سر انگشتان
باشد تا آرنج و انجمن و مجمع و جمعیت مردم را هم گفته اند
و در عربی دست و بر میوه حراحت کردن باشد و بدست
انگشتن میان مردم و بر انگشتن جنگ و برافراختن
آتش را نیز گویند.

ارشید - باشین نقطه دار بروزن ابجد جوهری است که
آنرا رشیدش خوانند و بر عربی حجر النور گویند و در عربی
زیادتی در رشید است یعنی رشید تر.

ارشک - نفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف معنی
رشک و حسد باشد.

ارشیدیس - نفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کسر میم
تحتانی رسیده و دال بی نقطه مضموم و سین بی نقطه
ساکن نام حکیمی بوده یونانی انیس و جلیس سکندر و در
مؤید الفضلا رسیده اش آمده است با سین بی نقطه و
نون و شین نقطه دار و الله اعلم.

ارشیا - بروزن اصفیا بلغت ژند و پازند تخت
و اورنگ شهبان را گویند.

ارطیسا - نفتح اول و سکون ثانی و طای حطی مفتوح و
میم تحتانی رسیده و سین بی نقطه بالف کشیده بلغت
رومی بوسی ماوران را گویند و چون آنرا در خانه بگسترند
جمع گزندگان بگریزند و آن را ارطاسیا و ارطاسا
نیز خوانند بحدف تحتانی.

ارطی - نفتح اول و طای حطی و سکون ثانی و تحتانی
بلغت رومی درخت وزک را گویند که پده است و بر عربی
غوب خوانند و بکسر ثالث نیز همین معنی گفته اند.

ارطیون - نفتح طای حطی بروزن ارغنون نام حکیمی است

چ

رومی و او اعظم و افضل از همه حکماست و روم بوده و معنی
عاقل و زیرک و دانا هم آمده است -

ارغ - بضم اول و سکون ثانی و غین نقطه و اربادام و
پسته و فندق و گردگان و امثال آنرا گویند که درون
آن تیز و تند و تلخ شده باشد -

ارغاب - با ثلث بالف کشیده بروزن فردا جوی آب گویند
ارغاب - بروزن چرخاب یعنی ارغاست که جوی آب
و رودخانه باشد -

ارغامونی - با همیم بروزن افلاطونی بخت یونانی
بنیاتی است که بصورت خشمناش صحرائی و بزنگ نزدیک
بشقاق نعمان باشد و آنرا بشیرازی میثامی شرح گویند
برگ آنرا بر چشم ورم کرده ضنا و کند نافع باشد -

ارغاو - بفتح اول و سکون ثانی و ثلث بالف کشیده
و بواور زده معنی ارغاب است که جوی آب رودخانه باشد
ارغج - بفتح اول و سکون ثانی و کسر ثلث و جیم فارسی
ساکن گیاهی است که بروخت پیچید و گاه باشد که درخت
خشک کند و آنرا بعرنی عشقه گویند -

ارغده - بفتح اول و دال اربعه و سکون ثانی و ضم ثلث
یعنی غضبناک و خشمگین باشد و صاحب حس و
خداوند شره را نیز گویند -

ارغش - بازای فارسی بروزن و معنی ارغج است که
عشق پیمان باشد -

ارغشتک - بفتح اول و فوقانی و سکون ثانی و شین
و شت و کاف و ضم ثلث نوعی از بازی باشد که در شیرگان
و دختران کنند و آن چنانست که بر سر پائینند و کفها
دستها را بر سرزانو مالند و چیزها گویند و پیمان نشسته
بر سر پا با بر چند و کفهاست دستها را بر هم زنند -

ارغک - بفتح اول و ثلث و سکون ثانی و کاف گیاهی است
که بروخت پیچید و بعرنی عشقه گویند -

ارغون - بروزن ارزن نام ساز است که آنرا افلاطون
وضع کرده بیشتر نصرانیان در کامیان نوازند و ارغنون است
ارغون - بروزن فرزند معنی خصم انگن و دلیر و شجاع باشد
و شگمین را نیز گویند -

ارغین آب - نام رودخانه است که با بن عسراق
و آذربایجان گذرد و نام رودخانه قدیم هار هم است و
معنی ترکیبی آن شگمین آب باشد چه ارغین معنی شگمین
هم آمده است و بعضی گویند ارغنده آب است و ارغنده
نیز معنی شگمین باشد و با کثرت استعمال افتاده است -
ارغنده - بروزن شرسنده معنی حریص و خداوند شره
باشد و مستی را نیز گویند که طالب در حریص شراب باشد
و معنی قهر آلود و غضبناک هم آمده است -

ارغنگ - بروزن و معنی ارزنک است که نگارخانه
مانی نقاش باشد -

ارغنون - بفتح اول و سکون ثانی و ثلث مفتوح و راجح
مضموم بنون زده مخفف ارغنون است و آن سازی است
که رویان نوازند و افلاطون واضح آنست -

ارغنون - بروزن اندرون سازی است مشهور که
افلاطون وضع آن کرده است و بعضی گویند ارغنون
مزمزم است یعنی جمیع سازهای نفس و بعضی دیگر گویند
چون هزار آدمی از پیروان همه یکبار با آوازهای سخن
یکدیگر چیزی بخوانند آن حالت را ارغنون خوانند
و جمعی دیگر گفته اند که ارغنون ساز آواز هفتاد و هشت
خواننده و سازنده است که همه یک چیز را یکبار و یک
آهنگ با هم بخوانند و بنوازند -

ارغوان - بروزن پهلو ان معروف است و آن بهار
درختی باشد بغایت سرخ و رنگین طبیعت آن سرد
و خشک است اگر از آن بهار شربت می سازند و بخورد رفع خفا
کند و چوب آنرا بسوزانند و برابر و مالند سوی برویانند

دسیاه برآید و معرب آن ارجوان است -
 ارغوان - بروزن گردون اسپ تند و تیز را گویند و
 مخفف ارغوان هم هست که ساز معروف باشد -
 ارغیده - بروزن عمده و غضبناک و ششم آلود را گویند -
 ارتقان - با قاف بروزن در مان بلغت رومی خائے
 باشد که بردست و پابند خوردن نیم مثقال ازان تونج را
 بکشاید گویند چون طفلی را ابتدا سه آنگه بر آوردن باشد
 قدری بر کف پای او مالند امین بود از آنکه از چشم او بر آید
 و باین معنی بجای نون قاف هم بنظر آمده است و بلغت
 معرب الاقصی نوعی از بادام کوهی است که آنرا لوز البربر
 گویند و روغن آنرا زیت الهرجان خوانند -
 ارغش - یکسرفاف بروزن و رزش معنی کار دان و
 فیسده باشد و در جامی دیگر بجای قاف فاسه مفتوح
 نوشته بودند معنی قساقه و کاروان و بهیچیک شاید
 و الله اعلم -
 ارگ - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی قلعه کوچکی
 باشد که در میان قلعه بزرگ سازند و نام حصار است
 در ولایت سیستان و بزبان علمی اهل هند اسمی است از
 اسمی نیز اعظم که آفتاب باشد و بفتح اول و ثانی ریسمانی
 باشد که گاهی بر درخت آویزند و بر آن نشینند و در هوا
 آیند و رند و گاهی بر پای اسپ و استر بنده و در بلف انا
 سر و بند تا بچرخ و باین معنی بضم اول و ثانی مشهور است -
 ارکاک - یکسرافول و سکون ثانی با کاف هالف کشیده
 و کاف دیگر زده باران قطره کوچک را گویند که نرم
 باران باشد -
 ارگنج - بضم اول و سکون ثانی و کاف فارسی مفتوح بزون
 و نیم زده نام شهر است از ولایت خراسان که در سرحد
 ماوراءالنهر واقع شده است -
 ارگون - بانون و تاهی قرشت بروزن پهاوشکن بلغت

ژند و پاشند یعنی بچشیدن و بختالیش باشد -
 ارکیا - بروزن اصفیا جوی آب را گویند بلغت ژند و پاشند
 ارم - یکسرافول و فتح ثانی و سکون میم نام شخصی که ساز
 جنگ را وضع کرده و در عربی نام بهشت شداد است
 و نشانه تیر را نیز گویند -
 ارماط - بایم بروزن و طواط بلغت اهل یمن درخت
 کادمی را گویند و آن درختیست مانند درخت خرما و
 کادمی گل آن درخت است در نهایت خوشبوی و آن
 در ملک دکن بسیار است -
 ارماطس - بضم طای حلی و سکون سین بلف نقطه نام
 یکی از پادشاهان یونان است گویند گل مخموم در زمان او
 بهم رسید و صورت او را بر آن نقش میکردند -
 ارماک - بروزن پر کال بلغت یعنی چوبی است شبیه
 بقرقه در غایت خوشبوی و قرقه چوبیست شبیه بداجوبی
 خوردن آن در چشم را نافع است و باین معنی بجای
 لام کاف هم بنظر آمده است -
 ارمان - بفتح اول بروزن فرمان معنی آرزو و حسرت
 باشد چه ارمان خور حسرت خورنده را گویند و رنج بردن
 و پشیمانی و در برف و افسوس را نیز گفته اند و نوسه از
 دارو باشد که بوی آن بوی قرقه ماند و بیخ دندان را
 سخت کند و یکسرافول هر چیز که آن بجاریت باشد و نام
 شهر است و درین شهر هم هست -
 ارمائیدن - بروزن ترسانیدن معنی آرزو و حسرت
 بردن و افسوس و پشیمانی خوردن باشد -
 ارمائیل - بروزن خزائیل نام پادشاه هزاره ایست
 و او مطبخی ضحاک بود گویند و پادشاه هزاره بودند که
 ارمائیل و دیگر که ارمائیل و ایشان بواسطه خیر خلق تندر
 مطبخی ضحاک شده بودند و ازان دو نفر آدمی که ضحاک
 میفرمود بکشند و مغز ایشان را بجهت ما را نیک از کت...

۲۰۰۰۰

برآمده بودند حاضر سازند یک نفر از آنرا میگردند و دیگر نیز اینند
و بجای مغز سر او مغز سر گوسفند داخل مینمودند و گویند
گردان صحرائین از نسل آنجا است اند-

ارمزم - بضم اول بروزن هر زمان روز اولت از به راه شمس
و نام فرشته ایست که امور و مصلح روز از مزید و تعلق
دارد و نام ستاره مشتری است و نام پسر اسفند یا زهم
ارمز و بسکون وال ابجد معنی ارمز است که نام ستاره
مشتری و نام روز اول به راه و نام پسر اسپندیار و نام
فرشته باشد-

ارمس - بروزن و معنی هرس است که ادریس پیغمبر
باشد و او را هرس به اسم نیز گویند-

ارمغان - باغین نقطه دار بروزن پهلو ان تحفه و
سوغاتی را گویند که چون از جانی بیایند بجهت دوستان
بطریق راه آورده بیاورند و آنرا ارمغانی بروزن بن ترائی
هم گویند و بضم ثالث بروزن مردمان هم آمده است و آنرا
بهری خوانند و درم و دینار را نیز گویند

ارمک - بضم اول بروزن اردک پشینه باشد پوشیدنی
ارمگان - باکاف فارسی بروزن اصفهان تربیت کنند
و مری را گویند و معنی سعد و سعادت نیز آمده است-

ارمن - بفتح اول بروزن ولایتی است از کوهستان
آذربایجان و مولد شیرین مشهور آنجا بوده و ابریشم ارمنی
نسوب به آنجا است و مخفف اگر من باشد در محاورات و
بعضی اول کسر اول هم گفته اند-

ارمند - بروزن فرزند مخفف آرمیده مند است یعنی
صاحب آرام و آرام گرفته-

ارمنده - بروزن شرمنده معنی ارمند است که آرمیده
و آرام گرفته باشد-

ارمنین - بروزن مهجین نام پسر نسطی بن یونان است
و لغت رومی آنرا صحرائی را گویند و بهر بنی رمان البرس

خوانند و بعضی درخت آنرا صحرائی را گفته اند و بعضی گویند
آنرا دانه دشتی است که آنرا حسب القلقل خوانند قاف
اول کسور و ثانی مفتوح-

ارمین - کسبر اول شهر لیسیت معروف که آتشکده خوش
در آنجا است گویند بانی ارمین و شیراز و آتشکده خوش آن
مجوسی بوده که الحال براس ابلخ مشهور است و در بهر معنی
نسوب باوست-

ارمود - بروزن و معنی امر و درست و آن میوه باشد
مصرف-

ارمون - بروزن لرزون زری باشد که پیش از کار
کردن بزور در دهند و آنرا بعرنی عربون و اربون خوانند
ارموتن - با فوقانی بروزن پهلو شگن بخت ژند و پازند
بمعنی خوابیدن و آرام گرفتن باشد-

ارمیا - بفتح اول بروزن انبیا نام یکی از پیغمبران
بنی اسرائیل است و نام خضر پیغمبر و نام حضرت علی علیه السلام
نیز هست و نام بیت المقدس و نام بلیان بن ماکان باشد
و بضم اول کسر اول هم بنظر آمده است-

ارمید - بروزن فهمیده مخفف آرمیده است که ماضی آرمیدن
باشد یعنی قرار گرفت و ساکن شد-

ارمیده - بروزن فهمیده مخفف آرمیده است که قرار گرفت
و ساکن شده باشد-

ارمین - بروزن پروین نام پسر چهارم کیتباد است
که برادر کوچک کاؤس باشد

ارمینا - بروزن مه سیاه به لغت سریانی نوشادر باشد
و آن چیز نیست مانند نمک و بیشتر سفید گران بکار برند
و بعضی گویند یونانی است-

ارمیون - بروزن ارغنون نام حکیمی است رومی یعنی
زیرک و عاقل هم آمده است و نام سنگی است در زمین دوم
که هر چند آنرا بشکنند شمس شکسته شود و بفتح وا و بروزن

پرویزن هم گفته اند -
 ارزن - بفتح اول و ثانی مشاء و سکون نون بلفظ تزند
 و پانزده گویند باوه را گویند که پیش باشد -
 ارنج - بفتح اول و ثانی و سکون ثانی و جیم معنی آرنج
 است که بند گاه ساعد و بازو باشد و بجزی مرفق خوانند -
 ارندان - بروزن قلدان معنی انکار و حاشا باشد -
 ارنو از بفتح او و بروزن سرفراز نام خواهر جشید است
 که با خواهر دیگر شهر ناز در جهال الضحاک بودند و عاقبت
 بفریدن قتل شدند -
 ارزن - با همی ابجد و زامی فارسی بروزن الم بجد
 چوب قلم را گویند که بدان چیز بازنگ کنند و آنرا ترخون هم
 خوانند و معرب آن طرخون است و بعضی بتقدیم با همی ابجد
 بریامی حلی بروزن سحر خیز گفته اند -
 اروانه - بروزن پروانه نام گلی است که آنرا خری صحرایی
 گویند چون قدره از آن بخور کنند هر دو سه درسه
 و گنده که در جاسه باشد بر طرف گردد و زائل شود و کوه
 از شهر هم هست -
 ارو - بضم اول بروزن و تر بلفظ تزند و استا معنی
 نباتات باشد یعنی رستنیها -
 اروس - بفتح اول و ثالث مجول بروزن عروس تناع
 و اسباب و کالا را گویند -
 ارو متن - با فوقانی بروزن سبوسکن بلفظ تزند و پانزده
 یعنی شستن باشد و ارومن یعنی بشویم من و از ویند یعنی
 بشوید شما که امر بشستن باشد -
 اروند - بروزن و معنی الوند است و آن کوهی باشد
 در نواحی همدان گویند شخصی در آن کوه آسوده است که
 نام او اروند بوده و آن کوه را بنام او خوانند و در یامحیط
 و کوه آب و دجله بغداد را نیز گفته اند و نام چشمه ایست
 در سیستان گویند فی بسیاری در آن چشمه روئیده است

انچه از آن در میان آب است سنگ شده است
 و آنچه در پیرون آب است و از آب برآمده است فی آت
 و شاخ و برگ دارد و معنی حسرت و آرزو هم آمده است
 و فرو شکوه و زیبائی را نیز گویند و معنی تجربه و آزمایش هم
 هست و نام پدر لهر اسپ است و عین و خلاصه هر چیزی
 را نیز گویند -
 ارو نس - بفتح اول و ضم ثانی بو او رسیده و کسرون
 و سنین بی نقطه ساکن بیونانی غله ایست که آنرا بفارسی
 کرسنه و کرسنگ و بجزی رعی الحام گویند -
 ارو لیس - با سین بی نقطه بروزن تجنیس تخمه را گویند
 که پارسیان اسباب پرستش را بر بالای آن گذارند و پخته
 باشند فقط دار هم بنظر آمده است و ریسائی را نیز گفته اند
 که از موسی بر تافته باشند -
 اروین - بروزن پروین تجربه و امتحان و آرایش را گویند
 از ره جان - با ثانی مشاء و جیم بروزن پهلوان نام کشتی
 که مابین آن شهر و شهر از شصت فرسنگ راه است و آنرا
 عوام راه خان خوانند با عین نقطه دار -
 اربفت - با با بروزن زر بفت یکی از پیغمبران است
 با عقدا کفره بنده و ایشان شمش طائفه اند همه قائل
 به تناسخ گویند چهار هزار اربفت خواهد آمد و بعد از آن
 آفرینش بر طرف خواهد شد -
 اربنگ - بروزن فربنگ نام قصبه ایست از به نشان
 و در آن قصبه زیارت گاهی است و با عقدا مردم آنجا
 سر امام حسین علیه السلام در آنجا مدفون است و آن را
 اربنگ حسین هم میگویند -
 اریب - بضم اول و کسر ثانی و سکون تمانی مجول و
 بامی ابجد معنی تحریف و کج باشد و ترکان قیقاچ گویند -
 اریجا - بروزن میجانام دهی است در ولایت شام -
 ارید برید - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و دال

و کسرهای ابجد و زرای قرشت و تخانی ساکن و دال دیگر
 این لغت از تالیف است بمعنی دوائی باشد مانند پیاز
 سیان شگافته و از سیستان آرند بر بوسیر طلا کنند نافع
 باشد و خوردن آن زنان را خون حیض بکشاید
 اریس - با تخانی مجهول بر وزن اریس بمعنی زیرک و
 بهوشیار باشد و در عربی بمعنی تالیف آمده بهر هفتاد کسر اول و
 ثانی باشد و هم در عربی مزاج و زرعیت گفته را گویند
 اریش - بر وزن کشیش بمعنی اول اریس است که عاقل
 و بهوشیار و زیرک باشد
 اریک - بر وزن شریک بلفظ ثند و پانزده بمعنی دوست
 که در مقابل نزدیک باشد

از بن و ندان - بمعنی از بن گوش است که کنایه از طوع و
 رضا و رغبت است و از تیره دل و مکنون خاطر باشد غایتش از بن گوش
 کنایه از تیره دل شنیدن باشد و از بن دندان کنایه از تیره دل
 گفتن و کنایه از ذخیره و جمع شده هم هست
 از بن سی و دو - کنایه از بن دندان است که کنایه از رضا و رغبت
 و از تیره دل و طیب خاطر باشد
 از بن سی و دو و ندان - بمعنی سی و دو است که کنایه از طوع
 و رضا و رغبت باشد
 از بن گوش - کنایه از کمال اطاعت و بندگی و خدمتکاری
 از تیره دل و مکنون خاطر باشد
 از بن ناخن - کنایه از ذخیره و جمع شده باشد و کنایه از اطاعت
 و بندگی و تیره دلی هم هست

بیان یازدهم

در همه بازاری همزشتل بر بیجا و پنج لغت کنایت
 از اریکسر اول بر وزن خیار بن و تک آب را خوانند
 و دستار را نیز گویند و هر چه که بر پای کشند مانند شلوار
 و تنبان و در عربی بمعنی زن باشد که در مقابل مرد است
 و بمعنی لنگی و لنگ فوطه هم هست
 از اریک - کسر اول در ارج و با سبب فارسی بلفظ کیشیه شلوار
 و تنبان را گویند
 از اری و دو - کسر اول بر وزن گل آلود ما و اوال النهر را
 گویند و بفتح اول هم گفته اند
 از اری و هم - بفتح اول و ثانی بلفظ کشیده و زای نقطه دار
 زده و دال بلفظ مفتوح و میم ساکن نام غله ایست
 که آنرا کویا خوانند
 از بر - بابی ابجد بر وزن جعفر بیادگر فتن و بجا طرنگا بدستن
 باشد و بعر بی حفظ گویند
 از بر کار شدن - بابی فارسی کنایه از بیخود و
 بے اختیاری و اضطراب کردن باشد
 از بر هم - بر وزن سرگرم بمعنی از بر باشد که بعر بی حفظ گویند

از یوست بر آمدن - کنایه از کشف راز و احوالی نمودن
 و ترک دنیا نمودن و از خودی و نفسانیت باز آمدن و فخران
 بودن و مقصود رسیدن باشد
 از بر - بر وزن تقصیر بمعنی از بر است که بیاد گرفتن و حفظ باشد
 از رخ - بر وزن رخ دانهای سخت باشد که از بدن آدمی
 بر آید و در زخمند و اثر بعر بی ثولول گویند
 از خرافتادون - کنایه از مردن و از عالم رفتن باشد
 از و - با دال ابجد بر وزن فسر بمعنی زیبا و لائق و سزاوار باشد
 از دست - بر وزن پرست بمعنی زیر دست و مطیع و محکوم باشد
 از دست بر گرفتن - کنایه از نیست و نابود گردانیدن باشد
 از دست پرا - بفتح بابی فارسی و زای هموز بلفظ کشیده
 مان فطیر را گویند بمعنی نانی که خمیر آن ز سیده باشد
 از دست و هر جستن - بمعنی از خرافتادون است که بر دن
 و از عالم رفتن باشد
 از دست رفتن - کنایه از بیخودی و بے اختیاری
 و اضطراب کردن باشد
 از دست شدن - بمعنی از دست رفتن است که کنایه

از پنجمی و بی اختیاری واضطراب کردن باشد -
 از دست فزا - بفتح فای شخص معنی از دست پرست
 که نان نظیر باشد -
 از دوش - بکسر اول و فتح ثالث و سکون فای صده ایست
 سرخ رنگ و صحرایی و آنرا بعد بی زعفران خوانند
 و بفتح اول هم گفته اند -
 ازومی - بروزن بهمی با نور ایست غیر معلوم و بازاری
 قرشت هم گفته اند -
 ازون - بفتح اول و ثانی و ثالث و سکون نون بمعنی
 رنگ کردن باشد و بمعنی خلا نیدن سوزن هم هست -
 از دو - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و واو صغ و رشت
 ارجن باشد که درخت بادام کوهی است و از آن طلا پزند
 و مطلق صغ را نیز گفته اند -
 از دومی تازی - یعنی صغ عربی که از دو صغ و تازی
 عربی را گویند -
 از ده - بفتح اول و و ال ابجد و کسر ثانی یعنی رنگ کرده باشد
 از دهان مار بر آمدن - کنایه از راستی باشد که هیچ
 کجی در آن نباشد -
 از رقی - با رایی قرشت بروزن ابلق نام خط چهارم است
 از سفید خط جام جم و در عری رنگ کبود را گویند -
 از رنگ اندیشه چکیدن - کنایه از وقت کردن در فکر
 و اندیشه باشد -
 از رسیدخت - با دال و خای نقطه دار بروزن محرمی
 نام و خنجره ویر است که لشکر به بیعت کردند و شش ماه
 خاک راند و نام شهری نیز هست که او بنا کرده است -
 از رنگ - بروزن بد رنگ خیار باد رنگ را گویند -
 از زبان جستن - کنایه از خطا و سهو کردن در گفتگو باشد -
 از سر باروان شدن - کنایه از زود و روان شدن
 و تحمیل رفتن باشد -

از سر و دست - کنایه از گفتن حرفی و سخن باشد بی تامل و
 فکر و زود ساختن کاری بی انتظار -
 از شکم افتادن - کنایه از مردن و از عالم رفتن باشد -
 از رخ - بفتح اول و سکون ثانی و غین نقطه دار آنچه از
 شاخهاست درخت بهرند و پیرایش دهند و آنرا بهر بله
 جمله گویند -
 از عجم - بفتح اول و سکون ثانی و کسر ثالث و جیم فارسی
 ساکن گیاهی است که بر درخت پیچد و آنرا بهر بله
 عشقه خوانند -
 از گات - با کاف فارسی بروزن بد ذات مردم بد دل
 و بد اندرون را گویند -
 از گره رفتن - کنایه از نابود و تلف شدن زرقه و غیره باشد
 از م - بفتح اول و سکون ثانی و میم معنی فرزند باشد -
 از مل - بروزن جدول معنی بسیار و کثیر باشد و صدا
 و او از را نیز گویند و معنی همه و مجموع هم آمده است -
 از ناو - بانون و او بروزن غرقا و نام ناحیه ایست
 از نواحی همدان -
 از ناوه - بفتح اول و او یعنی از ناوه است که ناحیه باشد
 از نواحی همدان -
 از نوب - بروزن نوب معنی ریش باشد که از نخبیدن است
 و در عری فر بر را گویند که ضد لاغرا باشد -
 از نقش گور خار رستن - کنایه از خوارگی و
 بی اعتباری باشد -
 از و رو - با و او بروزن شبگرد و او ایست که آنرا بفارسی
 انده قو قو گویند و بعربی حند قوتی خوانند اگر آب آنرا بگیرند
 و باروغن بچوشانند و بر طفل که دیر بمرکت آید مالند زود
 بمرکت آید و جمیع با و با را نافع است -
 از وری - بروزن سرسری بفتت بر بری نام درختیست
 سبطه و خار در پوست آن سرخ و گنده می باشد

درود اول

در دو واسطه بکار برند-

از هر اک - بفتح هائی هوز و رای بجه نقطه بالف کشیده
بکاف زده نام اصلی ضحاک ماران است -

ازیرا - بروزن نصیرا خففت زیرا باشد که از براسه
تعلیل است یعنی از برای این و ازین جهت -

ازیرا - بروزن تمیز باگاب و فریاد و ناله را گویند -
ازیش - بروزن کشیدش معنی از و از وی باشد چنانکه
گویند ازیش بستان یعنی از و بگیر و از وی بستان -

بیان و کوا از دهم

در سطره بازای فارسی مثل بر سطره لغت و کنایت
اشخ - بفتح اول و ثانی و سکون خای نقطه دارد و آنست
سخت که از اعضا برمی آید و عبرتی نولول گویند -

ازور - بادال ابجد بروزن لشکر سر علم و رایت را گویند
و مار بزرگ را نیز گفته اند -

ازور - بروزن لشکر با معنی مار بزرگ است که ازور
باشد و هائی ازور هائی جمع نیست بلکه جز و کلمه است

و مردم جماع و دلاور و خشکی را نیز گفته اند و پادشاهان
ظالم را گویند عموماً و ضحاک ماران را خصوصاً و معنی برت
و سر علم هم آمده است -

ازور - یعنی ازور است که مار بزرگ باشد و کنایه از مردم
شجاع و قهر آلود هم هست و رایت و سر علم را نیز گویند

و پادشاه ظالم و ضحاک ماران را هم گفته اند -
ازوراک - باکاف یعنی آخر ازور است که ضحاک
ماران باشد -

ازور هائی فلک - اشاره بقدرتین راس و ذنبت
و تنین را نیز گویند که از جمله چهل و هشت صورت فلک است

اشخ - بفتح اول و سکون ثانی و غیرن نقطه در شاخه هائی
گویند که از درخت بریده باشند و عبرتی جمله خوانند -

ازرکان - باکاف بروزن در بان معنی مردم کامل و باطل

و جعل و بیکار باشد -

ازرکن - باکاف بروزن همین درمی باشد شبکه وار که از
پس آن نگاه توان کرد -

ازرکمان - باها بروزن پهلوان معنی ازرکان که مردم کامل
و باطل و جعل و بیکار باشد -

ازرند - بفتح اول و ثانی و سکون نون و دال ابجد گلی باشد
که بر روی خشت پهن کنند و خشتی دیگر بر بالای آن نهند
و گل دلائی تهنه حوض را نیز گفته -

ازرنک - بروزن پلنگ چین پیشانی و روی و اندام باشد
ازره - بفتح اول و ثانی آگاب را گویند و عبرتی کلسن توره خنجر

ازربان - باها بروزن در بان مردم کامل و باطل و جعل
و بیکار باشد -

ازرین - بروزن الکن معنی ازربان است که مردم بیکار
و جعل و باطل باشد -

ازریر - بروزن وزیر معنی هوشمند وزیرک و عاقل باشد
و مردم پر پیزگار را نیز گویند -

بیان سیزدهم

در سطره باسین بجه نقطه مثل
یکصد و نود و سه لغت و کنایت

اسا - بروزن رسا سخیا زده و دمان دزه باشد و آن
بسبب خواب یا خاریا کابلی بهم رسد و معنی مشبه و
نظیر و مانند هم آمده است -

اسارون - بارای قرشت بروزن فسطون پنج
گیاهی است که غلاف تخم آن مانند غلاف بزر را پنج است

و بعضی گویند پنج سنبل رومی است اگر آرا بگویند و با شیر
تازه بیا میزند و بر زیر خصیه بماند فحوظ عجیب آورد -

اساسه - بفتح اول بروزن نواسه معنی گزستن بگوشه
چشم و وایس دیدن باشد و معنی سنان و جمعیت بسیار

هم هست و کسر اول نیز گفته اند -

اسالیطوس - بکسر لام و سکون تثنائی و ضم طای حطی
 و و او و سین بی نقطه ساکن بیو تانی گلی است که آنرا بربی
 طین گرمی خوانند و آن گلی باشد و آنرا طین گرمی از بخت
 گویند که در اول برگ بر آوردن درخت انگور از آن گل
 بر درخت مانند تا گرمی که برگ آنرا میخورد برگ آنرا خورد
 و چشمهای تاک را تباها کند -
 اسالیون - بکسر لام و ضم تثنائی و سکون و او و نون
 تخم کرفس کوهی باشد -
 اسپ - بکسر اول و سکون ثانی و بای فارسی موی زها
 و موی در بر باشد و فتح اول معروف است و بربی نرس
 خوانند و نام یکی از مرمای شطرنج هم هست -
 اسپت انگن مردم دلا و رو بهاد و در دیر و شجاع را گویند
 که تنها و یکم برفج غنیمت اسپ اندازد یعنی بتاز -
 اسپانیر - بابای بالف کشیده و بنون زده و ضم با سه
 دیگر و سکون رای قرشت نام شهر نیست که انوشیروان
 بنا کرده و طاق کسری در آن شهر ساخت -
 اسپانج بابای فارسی بالف کشیده و فتح نون و سکون
 جیم هفتاج باشد و آن سبب نیست و آتش -
 اسپ انگیز - همیتر را گویند و آن آهنی باشد سه تیز که
 برایشه کفش و موزه نصب کنند و اسپ انگیزاننده را
 نیز گویند که سوار باشد و امر باین معنی هم هست یعنی
 اسپ را بر انگیز و بجان -
 اسپاه - بکسر اول و سکون ثانی و بای بالف کشیده و بیجا
 زود و لشکر آهوه و سپاه باشد و سگ را اسپاه نیز گویند که بتاز
 کلب خوانند و حال تخفیف مشهور است که اسپاه باشد
 فائده - لفظ اسپ هر چند که بهای تازی و فارسی هر دو آمده و
 اندازد و اگر کتب لغت مشهور فارسی بای آنرا مطلق گذاشته اند بلکه
 توضیح بای تازی است لیکن در بنیامواقی مختار صاحب برهان
 بای فارسی تصحیح نموده شده و اساطیر باصواب -

و بابای فارسی نیز درست است -
 اسپ تاز - بابای فارسی و تازی قرشت بر وزن
 دست باز معروف است که اسپ دو انده باشد و نام
 روز شنبه هم هست از راه بای ملکی و زمین هموار را نیز گفته اند -
 اسپخول - بکسر اول و سکون ثانی و بای فارسی کسور
 و خای نقطه دار مضموم بو او و لام زده بمعنی بیخال است
 که فضله و افکنندگی مرغان باشد -
 اسپر - بابای فارسی بر وزن همسپهر را گویند و بعبه بی
 جنبه خوانند -
 اسپران - بابای فارسی بر وزن و معنی اسفرائین
 باشد و آن شهر نیست مشهور در خراسان و چون رسم
 و عادت مردم آنجا چنان بوده که با سپهری بوده اند لهذا
 بدین نام موسوم شده است -
 اسپرز - بابای فارسی و زای هوز بر وزن دسترس
 میدان و فضا و عرصه را گویند و بکسر اول هم گفته اند -
 اسپرس - بفتح اول بر وزن دسترس بمعنی اسپرز
 است که عرصه و میدان باشد و بکسر اول هم آمده است -
 اسپرسب - بسکون سین و بای اجد بمعنی اسپرست
 که عرصه و میدان باشد و بکسر اول هم گفته اند -
 اسپرسف - با فا بر وزن و معنی اسپرست که قضا
 و عرصه و میدان باشد -
 اسپرغم - بکسر اول و فتح ثالث و سین نقطه دار و سکون
 ثانی و راجع و سیم بمعنی گلهما و ریاضین باشد مطلقا و بیجانی
 نیز گویند که آنرا شاه اسپرم خوانند و معنی سبزه نیز آمده است
 و فتح اول و سکون سین هم گفته اند -
 اسپرک - با کاف فارسی بر وزن بهترک گیاهی است
 زرد که بدان چیز بازگ کنند و بعضی گویند اسپرک برگ
 زرد چوبه است و درخت خربزه را نیز گویند -
 اسپرلوس - با لام و سین بی نقطه و او و جمل بر وزن

اسپرک

کشور سوزخانه و سرای بادشاهان و سلاطین و حکام گویند
 اسپرم - یکسر اول و فتح ثالث و رابع و سکون ثانی
 و میم یعنی اول اسپرغم است که مطلق گاهما و ریاضین باشد
 اسپرم آب - داروهای باب جوشانیده باشد که بدن
 بیمار را بر بدن بشویند و بعربی نطول خوانند
 اسپرنگ - بروزن و معنی اسفرنگ است و آن نقره
 نزدیک به سقره و مولد سیف آنجا است
 اسپرور - یکسر اول و ضم ثالث و رابع و سکون ثانی
 و دوا و مجول و زای هوز نام کوهی است بسیار بلند و رفیع
 و فتح ثالث هم گفته اند
 اسپریم - بابای هوز بروزن و معنی اول اسپرغم است
 که مطلق گاهما و ریاضین باشد
 اسپیری - بروزن صغری یعنی نیست شده و معدوم
 گردیده و آخر شده و بنیاید رسیده باشد و معنی تمام
 شدن و باخر رسیدن و نیست گردانیدن و عبور
 کردن هم آمده است
 اسپرین - فتح اول و سکون تخانی مجول بروزن گرنج
 یعنی اسپرس است که میدان و فضا و عرصه باشد
 و یکسر اول هم آمده است
 اسپرینس - باسین بی نقطه بروزن و معنی اسپرینس
 که میدان و عرصه اسپد و و ایندن باشد و یکسر اول
 هم هست و سین دوم نقطه در هم آمده است و باکیش
 قافیہ کرده اند
 اسپست - فتح اول و کسر ثالث و سکون ثانی سین
 سفص و نامی قرشت سپست را گویند و آن علفی است
 که بترکی بونجه خوانند و بعربی فصفصه و تخم آن را
 بزرا رطب گویند
 اسپنول - یکسر اول و فتح ثالث بذر قطونا باشد
 و معنی ترکیبی آن گوش اسپست چغول یعنی گوش

هم آمده است و بعضی گویند چون برگ آن بگوش اسپ
 شبیه است بنا برین اسپ غول خوانند و بعضی بپیش
 تشبیه کرده اند و فتح اول هم در دست است
 اسپنج - فتح اول و ضم لام و سکون ثانی و ثالث و لون
 و حیم گیسو و دال که آنرا بصفا یا ن شنگ در خزان
 ریش بزغال دار و بعربی لیحه التیس خوانند طبیعت آن
 سرد و خشک است خون بینی و جمیع اعضا به بندد و ریشها
 گنده را نافع باشد و قرصه معار اسود و دارو ذناب نخل
 همان است
 اسپناخ - باخای نقطه دار بروزن و معنی اسفناج است
 و آن سبزی باشد که در آتش و شانه کنند و سرفه را نافع است
 اسپناج - باجم بروزن اصفا ناک یعنی اسفناج است
 که سبزی آتش باشد
 اسپند - معروف است و آن دانه باشد که بخت
 چشم زخم در آتش ریزند
 اسپندار - یعنی شمع باشد که معشوق پروانه است و
 نام اسپرگشتا سپ هم هست و بودن نیز اعظم باشد
 و در برج حوت
 اسپندار مرد - بضم میم و سکون ذال نقطه دار بروزن
 و معنی اسفندار مذست که نام ماه دوازدهم باشد از سال
 شمسی و نام روز نهم بود از هر ماه شمسی و فارسیان این
 روز را درین ماه مبارک شمرند و عید کنند و جشن سازند
 بنا بر قاعده کلیه که پیش ایشان متداول است که چون
 نام ماه با نام روز موافق باشد آن روز را عید کنند نیک
 است درین روز جامه پوشیدن و درخت نشانیدن
 و نام فرشته ایست که موکل بر درختان و بیشما و تدبیر امور
 و مصالحتی که در راه روز اسفندار واقع میشود بدو تعلق
 دارد و زمین را نیز گویند که بعربی ارض خوانند
 اسپندان - یکسر اول بروزن بی و عمان طی است

بسیار ریزه و آنرا خردل گویند -
 اسپندیار - بروزن و معنی اسفندیار است که سپهر گشته است
 باشد و آنرا روئین تن گویند -
 اسپنوی - بکسر اول و فتح ثالث و ضم نون و سکون
 داو و یای حلی نام کبوتر است که ترا داد اما دافرا سیاب است
 گویند بسیار جلیله بود چون ترا در گنجت برین اور تهنیت
 شد و با صافه کاف بعد از حرف ثالث که اسپنوی باشد
 هم بنظر آمده است -
 اسپ و فرزین نهادن - یعنی اسپ و فرزین بطرح
 دادن و بازی را بردن و کنایه از غالب شدن و زیاده
 کردن باشد -
 اسپوئتن - با تازی قرشت بروزن پهلوشکن بلغت
 ژند و پاژند یعنی دیدن و مشاهده کردن باشد و معنی
 دو ایندن هم بنظر آمده است و الله اعلم -
 اسپه - بکسر اول و سکون ثانی و فتح بای اجد و ظهور
 بای هوز مخفف اسباه است که لشکر و سپاه باشد و سگ
 نیز گویند که تازی کلب خوانند و بابای فارسی هم گفته اند
 اسپهان - بروزن و معنی اصفهان است و آن شهر
 باشد و در السلطنت در ملک عراق و بابای فارسی هم
 آمده است و آن شهر را در قدیم دار الیهودی گفتندی
 گویند و حال از آنجا خروج کند ابتدای قحط عالم از آنجا
 شود و هر که چهل روز در آن شهر باشد بخیل و مسک شود
 و جمع اسباه نیز است جمع سگ هم گفته اند که تازی کلب
 خوانند چه در کتاب معجم البلدان در تصحیح نام اصفهان گفته اند
 که الاصفهان اسم مشتق من الجندة و ذاکسان لفظ اسپهان
 از اورد الی اسم بالفارسیه کان اسبهان و هی جمع اسباه
 و اسبناه اسم بلخند و کلب و مخفف فیقال اسبیه جمع
 بالفارسیه اسپهان -
 اسپهبد - فتح بای اجد اسمی است مخصوص ملوک بلخستان

و معنی سپه سالار هم آمده است که سردار و خداوند لشکر باشد
 چه بد معنی خداوند و صاحب اسب سپاه و لشکر بود و بعضی
 بای اجد هم گفته اند و معرب آن اسپهبد است -
 اسپهبد خوره - بفتح خای نقطه دار و رای بلی نقطه و واو
 سعد و له ساکن اشراقیان فارس نفس ناطقه را گویند که آن
 قوت مشکله انسانی است -
 اسپهچاب - با تخمائی مجول و جیم فارسی بروزن است
 نام شهر نیست از ولایت ماوراء النهر که آنرا تبرکی شهر
 بروزن گبران گویند -
 اسپید - معنی سفید است که نقیض سیاه باشد و معنی
 بی لون و بی نقش هم آمده است -
 اسپید رو - نام رودخانه است از آذربایجان
 که بدیلان و گیلان گذرد -
 اسپید کار - شخصی را گویند که ظروف مس را سفید کند
 و او را قلعی گویند و سفیدگر میگویند -
 اسپیل - بفتح اول بروزن تحصیل شخصی را گویند که پیشه
 اسپ دزد و سوای اسپ دزدی کار دیگر نکند -
 اسپیش - باشین قرشت بروزن و معنی اسپوش است
 که بذر قطونا باشد -
 اسپت - بفتح اول و سکون ثانی و تازی قرشت مخفف
 استر باشد که از دو اب مشهوره است گویند از جمله تهر تا
 فرعونست و استخوان آدمی و سایر حیوانات و تخم و دانه
 میو بارانیز گویند و تفسیر کتاب ژند و پاژند هم هست که
 آنرا استانیز خوانند و باین معنی بضم اول هم آمده است
 و اصح این است و با اول مضموم سرین و کفل مردم و سپا
 نیز گفته اند و معنی افکندن و انداختن هم آمده است و
 اول معنی ستایش باشد و امر با ستودن هم هست یعنی پیش
 و حلقه و برانیز گویند که سوراخ کون باشد و بعضی باین معنی
 و معنی سرین و کفل عربی میدانند -

استا - نفتح اول و سکون ثانی و ثالث بالفتح کشیده
تفسیر کتاب ژندست و آن کتاب مغان باشد که در احکام
آتش پرستی تصنیف زردشت است و نام قلعه است
از ولایت رستم در که بحدانست تمام اشتهار دارد و بضم
اول مخفف استا و است که آموزاننده باشد و تفسیر ژند
بضم اول نیز گفته اند و بکسر اول ستایش کننده را گویند
و نام قریه است از قزاقی سمرقند و منسوب بان جا را
استانی خوانند -
استاخ - بضم اول بروزن معنی گشتاخ است که بی ادب و لجاج
باشد و بکسر اول شامخی که تازه از درخت روئیده باشد
استاو - بضم اول و سکون دال آموزگار و آموزاننده باشد
و داننده صنعتی از امور کلیه و جزئیه را نیز استا گویند -
استار باو - بکسر اول نام شهر است در طبرستان
مشهور باستر آباد -
استاره - بکسر اول معروف است که ستاره و کوكب
باشد و شامیان و سائبان را هم گفته اند و وسط فو لاد
و چوب جدول کشان را نیز گویند و معنی طنبورسته تار
هم هست و نام بلوکی است از مضافات لاهیجان و نام
قلعه باشد از ملک و کن -
استاقیل - بروزن اسرافیل بلفست رومی انگور را گویند
و بعدی عنب خوانند -
استاک - بکسر اول بروزن مسواک شامخی را گویند
که تازه از درخت تاک روئیده باشد -
استام - بضم اول بروزن و شام ساخت زین و
یراق را گویند که از طلا و نقره باشد و معنی مستحکماوی
هم آمده است -
استان - نفتح اول بروزن استان جای خواب آرامگاهها
استانه - بروزن مستانه یعنی استان است که جای
خواب و آرام گاه باشد -

استانید - نفتح اول بروزن چسپانیا یعنی بازداشت
و منع رفتن کرد -
استامی - بکسر اول و سکون یای حطی امر بایستادن
است یعنی بایست -
استبر - بابای اجد بروزن استخر بمعنی سطر و گنده
و غلیظ باشد -
استخر - باغی نقطه دار بروزن استبر بگیر و تالاب را
گویند و نام قلعه ایست در ملک فارس و چون در آن قلعه
تالاب بسیار بزرگی هست بنا بر این بدین نام خوانند
و معرب آن اسطر است -
استخوان - معروف است و آن عام است بر حیوانات
و نباتات بر خلاف استه که مخصوص نباتات است و
کنایه از مردم اصیل و بزرگ هم هست و نام سلاحی باشد
از اسلحه جنگ و نام جانوری است غیر معلوم و استه
خرما را نیز گویند -
استخوان بزرگ - کنایه از شخصی است که ادراکات
و نجابت و نسب عالی بوده باشد -
استخوان درگاو گرختن - کنایه از رنج و محنت
کشیدن باشد -
استخوان ربا - بضم رای قرشت و بای اجد بالفتح
کشیده پرنده ایست که آنرا بربی همای گویند و غذا
او استخوان جانوران باشد -
استخوان رند - نفتح رای قرشت و سکون نون و دال
اجد بمعنی استخوان ربا است که همای باشد و آن پرند است
که پیوسته استخوان خور و -
استخوان رنگ - باکاف فارسی بروزن و معنی
استخوان رند است که همای باشد -
استر - بروزن کفتر از دو اب مشهور است گویند این
تصرف را فرعون کرده است و استر و بطانه جامه را نیز گویند

استوار - بکسر اول و فتح ثالث بروزن بیدار نام علمه است که آنرا مچک خوانند و عبری عدس گویند -
 استرخا - بکسر اول و ثالث و خامی نقطه دار لغتی یونانی بمعنی زر نیچ سرخ است و آن نوعی از زر نیچ باشد که از باطن عمل داخل اکسیر کنند و زر نیچ احمر همان است اگر با عصاره برگ درخت بذر لبلب بر شیب بغل که موی آنرا کنده باشد طلا کنند دیگر بر نیاید و لفتح و ضم اول نیز گفته اند و بجای حرف ثالث بامی ابجد هم بنظر آمده است و با سقا ط ثالث نیز باین معنی نوشته اند که اسرخا باشد و الله اعلم -
 استرون - بضم اول و ثالث و فتح دال ابجد بروزن و در سفتن بمعنی تراشیدن و پاک ساختن و محو کردن باشد استرش - بضم اول و ثالث و فتح رابع و سکون شین قرشت آهنی را گویند که زمین را بدان شد یار کنند -
 استرنک - بفتح اول و ثالث و رابع و سکون ثانی و نون و کاف فارسی مردم گیاه باشد و آن گیاهی است مانند مردم و نگو نسا بود و ریشه آن بجای موی سر باشد نرم و ماده هم در آن میخند و دستها در گردن یکدیگر کرده و پایها در هم محکم نموده گویند هر کس آن گیاه را بکند هلاک بشود پس بدین واسطه اگر کسی خواهد آنرا بکند اول حوالی و اطراف آنرا خالی میکند و سنگی گرسنه را ریسانه بر کمر می بندد و سر دیگر ریسانه را بر ریشه آن و قدری گوشت در پیش آن سگ بدور می اندازد تا بقوت آن سگ گیاه از بیخ کنده میشود و سگ بعد از چند روز می میرد و آنرا سگ کن باین اعتبار میگویند و بتازی بیروح الصنم خوانند اگر کسی بنام شخصی یک عضو از اعضای او را جدا کند در همان روز یا روز دیگر همان عضو آن شخص را جدا کنند و بکسر اول نیز گفته اند -
 استرون - بفتح اول و و او بروزن چشمان زن را گویند که هرگز نرزاید و او را عبری عقیقه خوانند و معنی

ترکیبی آن استرمانندست چو ن بمعنی مانند هم آمده است -
 استرون تن - بروزن اندرون تن بلغت ژند و پانژند بمعنی بستن باشد که در مقابل کشودن است -
 استره - بضم اول و ثالث و فتح رومی قرشت آلتی است که بدان ستر تراشند و عبری موسی گویند -
 استره لیسیدن - بکسر لام کنایه از دلیری و جان بازی کردن باشد -
 استطلس - بکسر اول و فتح ثالث و ضم لام و سکون ثانی و ط و سین بی نقطه بلغت یونانی نوعی از موسیقی باشد و آن مانند زفت است و بومی قیر از آن می آید و در شکستگی و کوفتگی اعضا عمل موسیقی میکند و آنرا موسی کوهی میگویند و عبری قفر الیه و خوانند -
 استقیلا - بضم اول و ثالث و کاف بتحانی رسیده و لام بالغ کشیده نام پهلو آنی بوده تورانی در لشکر فراسیاب استل - بکسر اول و فتح ثالث و سکون ثانی و لام تالاب و آبگیر و برکه و استخر را گویند -
 استم - بکسر اول و فتح ثالث و سکون ثانی و میم ستم و جور و ظلم را گویند -
 استن - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و نون ستون عمارت را گویند -
 استنبه - بانون بروزن اشکنبه هر چیز پشت را گویند رطافاً و صورتی باشد بغایت کریه منظر که طبع از دیدنش رمان و هراسان گردد و سنگینی را نیز گویند که در خواب بر مردم افتد و عبری کابوس خوانند و عبری دیو هم آمده است که در مقابل پری ست و مردم دلیر و صاحب قوت و قومی بازو را نیز گفته اند -
 استوار - بضم اول بروزن خوشگوار بمعنی محکم و مضبوط باشد و امین و معتد و اعتمادی را نیز گویند و بمعنی باور هم هست چه استوار داشتن یعنی باور داشتن است -

استوان بضم اول و ثالث بروزن بلسان معنی استوار است که حکم و مضبوط و امین و معتد باشد -
استودان بضم اول و ثالث و دال بلف کشیده و بنون زده و نمه و مقبره گبران را گویند -
استور بضم اول و ثالث و سکون ثانی و راجع و رای قرشت هر چهار پای را گویند عموماً و اسپ استرا خصوصاً -
استول برون گگون معنی ستون باشد -
استوه بکسر اول و ضم ثالث و سکون ثانی و راجع و دال معنی مانده شده و زفسوده و پتنگ آمده و ماندگی و پتنگ آوردن و ملول باشد و بضم اول هم درست است -
استومی بضم اول و ثالث بروزن پرگویی همسره پشت را گویند -
استه بفتح اول بروزن خسته دانه شرماد شفتالو و زرد آلو و اشال آنرا گویند و استخوان آدمی و حیوانات و غیره را نیز گفته اند و بضم اول کشل و سرین را گویند و بکسر اول و ضم ثالث و ظورهای هنوز مخفف استوه است که ملول و پتنگ آمده و مانده شده باشد و بکسر اول و ثالث و ظورهای معنی ستیزه و لجاجت باشد -
استهیدن بکسر اول و ثالث معنی لجاجت کردن و ستیزه نمودن باشد -
استیا بایامی حلی بروزن افزای نام کوچی است بهما مابین هرات و غزنه -
استیر بروزن کفگیر مقداری باشد معین و آنش درم و نیم است -
استیزه بکسر اول معنی ستیزه و لجاجت و جنگ و خصومت و خشم و کین باشد -
استیم بفتح اول بروزن تسلیم استین جامه را گویند معنی دهان ظروف و ادواتی هم هست و بکسر اول جراحی را گویند که کرک شده باشد یعنی سر خورده باشد و ورم و آماس

کرده باشد و بعضی سرمائی را گویند که بر جراحی است و زیاده باشد و بکسر اول اگر آن سر با در شبهای ماهتاب بر جرحت بهائیم خورد و البته بکشد و بعضی دیگر جراحی را گفته اند که سرش بهم بر آمده و دوروشش پر از چرک و ریم باشد و بدون نشتر زدن بر نیاید و معنی چرک و ریم جراحی هم آمده است -
استینه بروزن دستینه تخم مرغ را گویند -
اسجاره باحالی بی نقطه بروزن گواره ببلغت روحی دو اکیست که آنرا تو درمی خوانند و آن چهار نوع میباشد نرد و وسفید و سرخ و گلگون و بهترین آن نرد و باشد سلطان را نافع است -
اسرئج بکسر اول و رای قرشت و سکون ثانی و ذنون و جیم طبعی باشد بی کناره که از روی سازند و بر پشت آن قبه کنند و بندی بران بگذارند و روزهای جشن و تماشای دو تاسی آنرا بردست گرفته برهم زنند تا ازان صدای بر آید و آنرا سنج نیز گویند و سرخ را نیز گفته اند و آن رنگی باشد معروف که نقاشان و مصوران بکار برند و سوسو خنکیها را نیز نافع است -
اسروش بضم اول و ثالث و سکون ثانی و وادوشین قرشت معنی آواز خوش باشد و فرشته را نیز گویند مطلقاً و نام فرشته ایست که تدبیر امور بندگان بدست او است و نام روز هفتم از هر ماه شمسی هم هست -
اسروشنه بکسر اول و فتح ثالث و شین و نون بروزن بی حوصله نام شهری است از ولایت ماوراءالنهر و بضم اول و ثالث اصح است -
اسریشم بکسر اول سریشم را گویند و آن دو نوع است یکی آنکه از پوست گاو میش و گاو سازند و چیزها بدان چسبانند و آنرا عبری خواد الجاود خوانند و دیگری مانند پیچ بود و آنرا از شکم ماهی برمی آورند و آنرا سریشم ماهی میگویند و عبری خواد السک میخوانند -

اسطوخودوس - باطای حلی بروزن و معنی استخر باشد و آن قلعه است در ملک فارس چون در آن قلعه تالاب بزرگی بوده است بنا بران باین نام آشتهاریافته است و آبگیر و تالاب را نیز گفته اند و بعضی گویند معرب استخر است -

اسطر - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و رای قرشت یونانی ترازو را گویند و بعضی میزان خوانند و نام پادشاه نیز بوده است -

اسطرخ - باخای نقطه دار بروزن و معنی استخر است که تالاب و نام قلعه فارس باشد -

اسطرلاب - بضم اول و ثالث و لام بالف کشیده بجا ایجاد زده معروفست و آن آلتی باشد که بیشتر از برج سازند و بدان ارتفاع آفتاب و ستارگان گیرند گویند پس ادریس پیغمبر علیه السلام آنرا وضع کرده است و بعضی گویند اسطرطالیس معنی ترکیبی آن یونانی ترازو و آفتاب است چه اسطر یعنی ترازو و لاب آفتاب را گویند و بعضی گفته اند جام جهان نما عبارت ازین است و نزد محققین جام جهان نما عبارت از دل است -

اسطر نونا - بضم اول و ثالث و نون بو او رسیده و نون دیگر بالف کشیده یونانی علم بیست و علم نجوم را گویند - اسطفین بکسر اول و فتح ثالث و فای تجانی رسیده و نون زده بلغت یونانی زردک را گویند که کز باشت بهترین آن زرد و شیرین بود و قوت باه دهد و پشت و کمر را قائم کند و بضم اول هم گفته اند -

اسطقس - بضم اول و ثالث و قاف و سکون ثانیه پوشیده نامند که استخر بسین و نامشهور و در کتب لغت فارسی مذکور است و صطخر بصاد جمله و طای حلی معرب آن چنانکه از کتب معتبره معلوم میشود اما اسطر بسین و طاد در کتب متعارفه فارسی و عربی بنظر رسیده ظاهر از تخلفات صاحب برهان باشد چنانکه از عادات اوست و الله اعلم بالصواب ۱۲

وسین بی نقطه باشد بدبلغت رومی هر یک از چهار عنصر باشد که یکی از آن آتش است و دیگری آب و دیگری هوا و دیگری خاک -

اسطقسات - بالف و ثانی قرشت جمع اسطقس باشد یعنی عناصر را بعد بلغت رومی اجرام سماوی را هم گفته اند و اصل و ماده هر چیز و طبخ آن را نیز گفته اند که آن حرارت و برودت و رطوبت و بیخوشی باشد و علم هندسه را هم گفته اند -

اسطوخودوس - بضم اول و ثالث و خای نقطه دار و دال بی نقطه بو او رسیده و سکون ثانی و سین ضمیمه بلغت یونانی و بعضی گویند رومی شاه اسپرم رومی است و سسل فائده مندست و معنی آن بعرابی موقت الارواح و مسک الارواح بود تقویت دل و تزکیه فکر دهد و بعرابی ضرر گویند بفتح ضا و نقطه دار -

اسطون - بروزن گالگون یونانی معنی اسطفین است که زردک باشد و بهترین آن زرد و شیرین بود - اسفخره - بفتح اول و ثانی و سکون ثانی نقطه دار و فتح دال بی نقطه معنی ساخته و آماده و همیا باشد -

اسفخیرین - مصدر اسفخره است معنی ساختن و پرداختن و آماده و همیا کردن -

اسفخر - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و رای قرشت سیخول را گویند و آن جانور است که خارها را ابلق مانند سیخها بر بدن دارد و چون کسی قصد او کند خورا چنان تنگانی میدهد که آن سیخها از بدن او جسته برنگس میخورد و فرو میرود و گویند هر چند او را بزند فریه تر نشود - اسفخر نه - بفتح نون معنی اسفخر است که خار پشت تیراند از باشد -

اسفابور - بفتح اول و سکون ثانی و فای بالف کشیده و های ایجاد بو او رسیده و به رای قرشت زده نام شهر است

جدول اول

که انوشیروان بنا کرده بود و از جمله هفت شهر مدین است -
 اسفجار - فتح اول بروزن افسار نام ولایتی است گویند
 دران ولایت رودخانه ایست که هر سال سته ماه آب
 درو جاری است و باقی ایام منقطع باشد و یکسر اول نام
 ریجانی است بغایت خوشبوی که آنرا آس میگویند -
 اسفانبر - فتح اول و سکون لون و ضم های اجد و رای
 بی نقطه ساکن معنی اسفاور باشد و آن شهری است که
 انوشیروان بنا کرده و طاق کسری در آنجا است -
 اسفراج - یکسر اول و ثالث و رای بی نقطه بالف کیش
 و جیم زده بلغت اندلس مارچو به را گویند برگ آن مانند
 برگ رازبان است و بعضی گویند لغت اهل مغرب است -
 اسفرا این - بروزن و معنی اسپراین باشد و آن شهر است
 مشهور در خراسان -
 اسفرب - فتح اول و رابع و سکون ثانی و ثالث
 و سین بی نقطه و بای ای میبدان فضا و عوصه را گویند -
 اسفربست - با فابروزن و معنی اسفربست است که
 میدان و عوصه و فضا باشد -
 اسفرم - بروزن و معنی اسپرم است که جمیع گلها و دریا
 باشد عموماً در ریجانی است بغایت خوشبوی که آنرا آس
 نیز گویند خصوصاً -
 اسفرنج - با جیم معرب اسفرنگ است و آن شهری بود
 نزدیک بسفند سمرقند و مولد سیف است و بعضی گویند
 قریه ایست نزدیک سمرقند -
 اسفرنگ - با کاف فارسی بروزن و معنی اسفرنج است
 که قریه باشد از قرای سمرقند -
 اسفرو - یکسر اول و فتح ثالث و ضم رابع و سکون ثانی
 دوا و دال سنگ خورک باشد و آن پرند ه ایست
 سیاه رنگ به بزرگی کجشک و چند پر مانند شاخی بر سر
 دارد و بعضی قطا گویندش اگر سخنان او را بسوزانند

و بسایند و باروغن زیت بچوشانند و برد او انقلب و سر کل
 بالاند موکے بر آورد -
 اسفناج رومی - دوائی باشد که آنرا بعضی قطف و سرق
 و بقاۃ الذمبیه خوانند استسقا را نافع است اگر جامه ایشی یا
 بطبخ آن بچوشانند پاک و پاکیزه گردد -
 اسفنج یکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث و نون و جیم ساکن
 چیز نیست شبیه بند کرم خورده و آنرا ابر مرده و ابر کمن گویند
 و بعضی رغوة الحجامین و هر شفه خوانند گویند حیوانی است
 دریائی بدان جهت که چون دست برومی نهند خود را
 جمع کند چون میرد موج او را بسائل اندازد و بعضی گویند
 نباتی است دریائی اگر در شراب مزوج آب گذارند آب را
 بخورد کشد و شراب را بگذارد و با خاکستر آن زخمی را که
 در ساعت زده باشند خشک بند کنند زود نیکو سازد
 گرم خشک است در اول و دوم -
 اسفنجیه - بروزن اشکنجه معنی اسفنج است که ابر مرده باشد -
 اسفند - یکسر اول و فتح ثالث و سکون ثانی و رابع و دال اجد
 نام ماه دوازدهم باشد از سال شمسی و نام الکه ایست در
 نیشاپور و نام دار و میست که آنرا هزار اسفند نیز گویند
 و آن نوعی ارسداب کوهی باشد و بعضی حرمل عالی خوانند
 اسفند ارغ - بروزن و معنی اسپندارند است که
 نام ماه دوازدهم باشد از سال شمسی و نام روز پنجم از
 هر ماه شمسی و فارسیان این روز را مبارک شمرند و عید
 کنند بنا بر قاعده که میان ایشان متعارف است که
 چون نام روز با نام ماه موافق باشد آنروز را عید باید کرد
 و مبارک دانست و نام فرشته ایست موکل بر شیما و درختان
 و امور و صالح ماه اسفند را با و تعلق دارد و بعضی زمین هم
 آمده است که بعضی ارض خوانند -
 اسفند اسفید - یکسر اول و فای دوم خردل سفید است
 که تخم سپندان باشد و بعضی حسب الرشا خوانند -

اسفند نر - بضم میم و سکون و الی نقطه دار نام روز سوم است از جنس مستقره قدیم -

اسفندیار - بروزن و معنی اسپند یا رست که نام پسر گشتاسپ باشد و او را روین تن میگفتند و معنی قدرت حق و لطیف بزوان هم هست و رب ماه اسفند اردب روز اسفند را که نیم بهر ماه شمسی باشد -

اسفندی - بروزن و معنی اسپند است که مطلق سپه سالار باشد و نامی است مخصوص ملوک فارسین را -

اسفندی خوره - بروزن و معنی اسپند خوره است که باعتبار اشرقیان فارس نفس ناطقه باشد که آن قوت متکبر انسانی است -

اسفیچاب - باجم بروزن استیجاب نام شهر سیب در ماوراء النهر که آنرا بترکی شبران گویند -

اسفید لاج - باجم عرب اسفید اب است که زنان بروگ مانند و نقاشان و مصوران هم کار فرمایند و خوردن آن کشنده بود و خصوصاً اسفید اب غلی -

اسفیدار - مخفف اسفید دار است که درخت پره باشد و بعرابی عرب خوانند و بعضی گویند نوعی از پره است -

اسفید و شت - اسفید معلوم و دال ابجد مضوج و شین و تالی قرشت ساکن نام قریه ایست از توابع سفایان -

اسفیوش - بروزن و معنی اسپوش است که بذر قطونا باشد و عربان بقا بهسارک گویند -

اسقف - بضم اول و قاف و سکون ثانی و قاف ضی ترسیان را گویند و شصت را نیز گویند از ایشان که بهجت ریاضت خود را بزنجیرند و گویند این لغت عربی است -

اسقلطس - بکسر اول و سکون ثانی و فتح قاف و لام ساکن و طای حلی مضموم بسین بی نقطه زده بیونانی نوعی از مویزانی باشد و آنرا مویزانی گویند و بعرابی خقرا یهود خوانند -

اسقلینس - بکسر اول و لام تحتانی رسیده و نون مضموم بسین بی نقطه زده نام یکمی ست یونانی و نام دو اسلیم هم هست که آنرا بشیرازی زنگی دار و گویند و آن پنج کبر رومی است و آنرا اشقو لو فند ریون هم خوانند و بعرابی خشیشته الطحال گویند گرم و خشک است در اول و دوم اسقلیوس - بفتح اول بروزن بلطیسوس دو حکیم بوده اند صاحب مذهب در یونان و هر یک در فن طبابت عیسی زمان خود بوده اند یکی را اسقلیوس اول و دیگری را اسقلیوس ثانی میگفته اند -

اسقنقور - بکسر اول جانور سیب معروف که او را سقنقور گویند شبیه بسوسمار است هم در آب و هم در خشکی میباشد قوت باه و بد گویند این لغت رومی است -

اسقور ویون - بضم اول و ثالث و سکون و او در آقا قرشت و کسر دال ابجد و ضم یای حلی بو او د نون زده بخت رومی و بعضی گویند بیونانی دوانی است که آنرا بشیرازی سیرمو گویند و آن سیر صحرایی است و بعرابی قوم الجیه خوانند و بعضی گویند عضل کوچک است و از جمله اجزای تریاک فاروق باشد -

اسقورون - بضم اول و ثالث و رومی قرشت و سکون ثانی و راج و دا و نون بیونانی و بعضی گویند برومی ریم آهین باشد و آنرا بعرابی خبث الحدید خوانند قطع خون بود آیه ولس البول کند -

اسقولو - بضم اول و ثالث و لام و سکون راج و دا بیونانی کا و بحر را گویند و برومی قطاس خوانند -

اسقولوس - بضم اول و سکون آخر که سین بی نقطه باشد بیونانی سخی است که آنرا آسیا کنند و آرد سازند و استادان صحاف و کفشگر و امثال آن بکار برند و بفسار سے سریش گویند -

اسقیل - بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و تحتانی

ولام هیونانی پیادوشتی سست و آن در میان زرگس
 پیدا میشود و آنرا بعربی بصل الفار خوانند و بصل بصل
 بهانست گویند اگر موش قدری ازان بخورد میرد و اگر
 گرگ پای بر برگ آن گذارد لنگ شود و اگر ساعتی
 توقف کند بیفتد و میرد -
 اسک بکسر اول و سکون ثانی و کاف اسپری را گویند
 که در راه با بجمت قاصدان بسیارند و قاصد را نیز
 گویند و بفتح اول هم آمده است -
 اسکالش بکسر اول معنی سگالش است که فکر و اندیشه
 و خیال باشد و اندیشه مندر این گفته اند که صاحب
 فکر و خیال باشد -
 اسکاوند بفتح اول و و او مفتوح بنون و دال ایجد
 زده معنی سکاوند است و آن کوپی باشد نزدیک
 بسیدستان و معرب آن سجاوند است -
 اسکدار بادل ایجد بر وزن رگزار آنست که چون
 قاصدی را خواهند که بتجیل بجای بفرستند در هر منزل
 بجمت او اسپری نگاه دارند تا منزل بمنزل بر اسپ
 تازه زور سوار شود و بعربی برید خوانند و پیادگان
 باین نوع را نیز گویند که در هر چند قدم یکی نشسته باشد
 و خط و کتابت را پیاده اول بدوم و دوم بسوم دهد تا
 بمقصد رسد و این در هند وستان بیشتر متعارف است
 و خریطه کیسه را نیز گویند که قاصدان مکتوب در آن بنهند
 و بضم اول و کسر اول هم آمده است -
 اسگر بضم اول و کاف فارسی و سکون ثانی و ر می
 قرشتت خاریشتت بزرگ تیر انداز را گویند -
 اسکر بکسر اول و کاف تازی بر وزن خرفرک
 بر جستن گلو باشد یعنی صدائی که بی اختیار از گلو بر آید
 و آنرا بعربی فواق گویند -
 اسکره بضم اول و سکون ثانی و فتح کاف و ر می قرشتت

کاسه سفالی و جام آب خوری باشد و با کتله پیران هم
 بنظر آمده است -
 اسکنج بانون و جمیم و حرکت غیر معلوم بومی وین را گویند
 و بعربی بجز خوانند
 اسکندان بفتح اول بر وزن در بندان یعنی کلید آنست
 که محل بستن و کشادن در باغ و خانه و طولیده و امثال آن
 باشد و بعربی مطلق خوانند -
 اسکندر بکسر اول نام پادشاهی است که عالمگیر شد گویند
 دختر زاده فیلقوس است و پدرش دارا نام داشت و چون
 دارا دختر فیلقوس را بسبب گند وین پیش فیلقوس فرستاد
 و دختر از دارا حامله بود و اظهار نمیکرد تا بومی دهن او را با اسکندر
 که آنرا بفارسی سپهر گویند علاج کردند بعد ازان فرزند بود
 او را اسکندر نام نهادند و نام مادر او ناهید بود و بعضی گویند
 اسکندر سفیر شد و اوزار و القزین ازان بجمت گویند که در
 پیشانی او بلند و بر آمده بود -
 اسکندر روس بضم ر و سکون و او و سین بجمع نقطه
 بلغت رومی سپهر را در پیاز را گویند و نام پسر اسکندر
 ذوی القرنین هم هست که از روشک دختر دارا هم رسیده بود
 و بعضی گویند نام مادر اسکندر ر هبت -
 اسکندرین نام شهر سیست بنا کرده اسکندر در کنار دریا
 بسر حد فرنگ -
 اسکناک بکسر اول و ثالث و فتح نون بر وزن بهترک
 بمعنی اسکنه باشد و آن افزایست در و در گران را -
 اسکنه بمعنی اسکناک است که افزار و در و گران باشد
 و بعربی بریم خوانند -
 سله مخفی نامه که اسکندر پسر سیست از توابع مصر بر کناره دریا کوم
 چنانچه از اکثر کتب مشهوره به ثبوت پیوسته و بشا به اکثر کتبات
 رسیده و آنچه صاحب برهان نوشته که بسر حد فرنگ واقع است
 ناشی از قلت تحقیق است ۱۲

اسکیزه بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و تحتانی و زامی
بوزر جستن و آینه و جسته انداختن ستور باشد -

اسکیزه - بروزن استینه معنی اسکیزه است که بر جستن
و آینه انداختن ستور باشد -

اسلنج - بفتح اول و لام بروزن شطرنج نوعی از تخته آتیس
است که آنرا ذنب الخیل نیز خوانند و درم جگر و تسقار نامی است

اسلوب بضم اول و لام و سکون ثانی و و او و بای و بجه
نام حکیم است و نام پادشاهی هم بوده است و جنسی از طعام
و خورنی هم هست و در عربی معنی طرز و روش و قاعده
و قانون باشد -

اسلیقون - با قاف بروزن اقیقون بلفظت روسه
سرخ را گویند و آن رنگی است معروف که نقاشان
و مصوران بکار برند -

اسمار بکسر اول و سکون ثانی و میم بلف کشیده و بر سا
قرشت زده دو اُمیست که آنرا مورد گویند و لجر بی آس
خوانند بهترین آن خسروانی است -

اسمان - بفتح اول معنی آسمان است که فلک باشد
و نام روز میست و پنجم است از ماههای قدیم و میست و پنجم
نیز بنظر آمده است -

اسمند بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و نون و دال
ابجد نام قریه است از قرامی سمرقند -

اسمند بفتح اول معنی سمند باشد و آن جانور است
که در آتش متکون میشود -

اسموسا - بفتح اول و سکون ثانی و میم بود رسیده سین
بی نقطه بلف کشیده یونانی نوعی از مرو باشد و آن زینتی
که تخم آنرا بشیرازی مرو در شک خوانند طبیعت آن گرم
و ترست و بوی آن کمتر از مرو خوش میباشد و باین معنی
باشین نقطه دار هم آمده است -

اسن - بفتح اول و ثانی و سکون نون جسامه و اثر و نه

پوشیده را گویند و کالاک را نیز گفته اند که خربزه نار رسیده باشد
و باین دو معنی باشین نقطه دار هم آمده است چه در فارسی
سین و شین هم تبذیل می یابند -

اسفستان - بفتح اول و سکون ثانی و کسر نون و سین
بے نقطه ساکن و فوقانی بلف کشیده و بنون زده نام پیر
زن و امق است و عاقبت او بردست و امق کشته شد
باین معنی بکسر راجع و تشدید فوقانی هم آمده است -

اسو - بفتح اول و ضم ثانی و سکون و او معنی طرف و سو
و جانب باشد و بضم اول مخفف او سو باشد که معنی پرودن
و ربایندگی و ربایش است -

اسوار - بروزن رهوار معنی سوار باشد که در مقابل
پیاده است و بزبان گیلان جمعی باشند از شکر یان که
اقل مرتبه تبری و چاقی همراه دارند که بدان حرب کنند
و بر کلاه خود یکدیگر زنند و آن نوع حرب را سواری گویند
و نام شهر است از ولایت سعید مصر که راه ولایت نوبه
بر چهار فرسخ آن شهر واقع است و کوهی است بر جنوب
آن که رود نیل از دهن آن کوه برمی آید -

اسو بار - بفتح اول و بای ابجد بلف کشیده بروزن
نمودار بلفت ژند و پاژند معنی سوار است که در مقابل
پیاده باشد -

اسو و ساسخ بفتح اول و و او و کسر دال ابجد و سین
بے نقطه بلف کشیده و لام مکسور بنجای نقطه دار زده
لغتی است عربی و معنی آن جبهه السود است که بفارسی ما
سیاه گویند و نوعی از مار است و او را ساسخ از ان جهت
میگویند که در سالی چندین مرتبه پوست می افکند و هر چوونی
را که بگذرد ساعت هلاک شود -

اسور - بارامی قرشت و حرکت نامعلوم بلفت ژند و پاژند
معنی پر پروز است که روز پیش و پروز باشد -

اسیبا - بفتح اول و سکون ثانی و تحتانی بلف کشیده

بمعنی سیاه است که در مقابل سفید باشد و بلخت نیز در پاره
بمعنی سینه است که بعرنی صدر خوانند.

اسیرک - برای قرشت بروزن کینیک بیاره خریزه را گویند
اسیرم آب - بفتح اول و راجع و سکون میم داروس
چندی است که اطباء در آب چوشانند و بدن بیمار آن را
بدان شویند و آنرا بعرنی بطول خوانند و ظاهر این لغت
بالغت اسیرم آب که قبل ازین مذکور شد تصحیف خوانی
شده و الله اعلم.

اسپوس - بفتح اول و سکون ثانی و تحتانی مضموم
بود و سین بلفظ زده بیونانی نمک چینی را گویند
که شوره باشد و باروت را از آن سازند و در هند و سهند
بدان آب سرد کنند و بعضی گویند سنگی باشد بغایت
سست و بزودی مائل و چون نزدیک زبان آورد
زبان را بگزد و اگر آنرا با آرد با قلاب نقشه س ضمنا و کنند
نافع باشد.

بیان چهار وجم

در بهره باشین لفظه دار شکل بر
بنفاد و نه لغت و کتابت

اش - بفتح اول و سکون ثانی بمعنی او و او را باشد
که ضمیر خائب است بچو خانه اش و جامه اش یعنی
خانه او و جامه او را -

اشاق - بفتح اول بروزن رواق غلام بچه
و پسر ساده را گویند و بضم اول بترکی کودکی
و طفل را خوانند.

اشام - بفتح اول بروزن طعام خوراک بقدر حاجت
باشد که بعرنی قوت لایموت گویند.

اشیدشه - بکسر اول و های فارسی و فتح شین قرشت
بمعنی شیشه است و آن کرگی باشد که بیشتر در تابستان
و هوای گرم در پوستین و نمد و سق لاط و صوف و دیگر

پشیدنما و گنرم وجود دیگر غلما افتد و ضائع کند -
اشپوش - بفتح اول و ضم های ابعده و سکون ثانی و او
جائے را گویند که زغال و انکشت در آن بریزند.

اشپوختن - بکسر اول و ضم های فارسی بروزن بفرختن
بمعنی پاشیدن باشد اعم از آنکه آب پاشند یا چیزی دیگر
اشپوختن - بکسر اول و ثالث بروزن بگرختن بمعنی
اشپوختن است که پاشیدن باشد مطلقاً.

اشپوخته - بکسر اول و ثالث بروزن بگرخته بمعنی پاشیده
باشد و شرح آب را نیز گویند.

اشتا - بضم اول و سکون ثانی و فوقانی بالف کشیده
بمعنی شتاب تعجیل باشد و بکسر اول هم آمده است.

اشتاب - بضم اول و سکون های ابعده بمعنی شتاب تعجیل
باشد و بکسر اول هم آمده است و بجای حرف آخر او اعم
گفته اند که اشتا باشد.

اشتا و بفتح اول بروزن هشتاد نام روز بست و ششم است
از به راه شمس و نام فرشته است که موکل است بروز شتاب

و امور و مصالحی که در آن روز واقع میشود تعلق با او دارد
و نیک است و درین روز حاجت بخواستن و جامه پوشیدن

و صدقه دادن و نام نسک است از جمله بیست و یک نام نسک
کتاب ژنذ یعنی قسمی است از بیست و یک قسم کتاب مذکور

اشتا انگ - بکسر اول و فتح لام و سکون نون و کمانت فارسی
بمعنی شتاب انگ است و آن استخوانی باشد که در میان بند

پا و ساق پا واقع است و آنرا بچول گویند و بعرنی کعب
خوانند و نوعی از قمار هم هست که آنرا باشش عدد بچول

بازی کنند و آنرا اشتا انگ بازی خوانند.

اشتا و - بضم اول و سکون و او بمعنی اشتاب است که شتاب
و تعجیل باشد چه در فارسی با او و برعکس تبدیل میاید.

اشترابه - بضم اول و فتح های ابعده نوعی از جامه شپین
باشد و آنرا شترابه نیز گویند بفتح او و سایر قاصده کلی.

اشتر خمار - نوعی از خمار است که شتر آنرا بر غنچه تسمام
میخورد و خمار شتری همانست -

اشتر خوار - با او معدوله یعنی اشتر خمار است که خمار
شتری باشد و بعضی گویند نوسه از ما است که آنرا اشتر خوار
میگویند و کنه را نیز گفته اند و آن جانور لیست کوچک و
خوشخوار که بز بدن شتر و گاو و خر و گوسفند میخورد و خون
از بدن آنها بمکد -

اشتر اول - بکسر اول و سکون لام بدول و کینه دل
گویند و کنایه از مردی است که این صفت داشته باشد
و بعضی گویند کنایه از مردی که نامزد و ترسیده باشد
اشتر غازی - باغین نقطه دار بالفت کشیده و بزای هوز
زده هیچ درخت انجدان است و صمغ آنرا انگوزه خوانند
و بعضی گویند گیاه است که بیخ آنرا آچار سازند و معنی
آن شوک الجمال است و عربان از تجبیل اجم خوانند
تب راجع رامفید باشد -

اشترک - بفتح راجع و سکون کاف یعنی موجه است خوار
موجه دریا باشد خواه تالاب و رودخانه و امثال آن -
اشترک - بفتح اول و ثالث و کاف بالفت کشیده نام
جانور لیست که آنرا ابرلی عفا خوانند -

اشترک - و نیز رافه را گویند و آن جانور لیست میان شتر
و گاو و چنانکه آستر میان اسپ و خر است -
اشترکیا - بکسر کاف فارسی و تخفانی بالفت کشیده یعنی
اشتر خمار است که خمار شتری باشد و بعضی گویند گیاهی است
و دانی که آنرا سلیمه خوانند -

اشتر مرغ - پرنده ایست که پای او شبیه پای شتر است
و سنگ و آتش خورد و با پایهای خود سنگ بر هر چیز که خواهد
زند و خطا کند و عربان او را نعامه گویند -

اشتر مور - گویند جانور لیست مانند مور پس کن بر او
بگو سفندی باشد و بعضی گویند بزرگی بزگویی می باشد

و در جنگلهای مغرب بسیار است -
اشترک - بکسر اول بر وزن خشک جامه را گویند که
طفا لای و کودکان نوزائیده را در آن میچند -

اشترک بوس - بکسر اول و ثالث و لام بالفت کشیده
و بای ایجد بود و رسید و بسین بی نقطه زده بیوزالی
در حقیقت سطر و خارناک پوست آن مانند قرفه سرخ
و ضخیم میباشد و سواس سودائی را نافع است و صناد
آن با سر که در دندان را تخفیف دهد و بعبارت دیگر
آنرا در شیشهان گویند و بجای بای ایجدیایه
حطی هم بنظر آمده است -

اشترک - بضم اول و ثالث و لام و سکون ثانی و میسم
معنی تندخی و غلبه و زور و تعدی کردن بر کسی باشد
و بزور چیزی را گرفتن -

اشترک بفتح اول بر وزن بدر یعنی انگشت و زغال
باشد و جائی را نیز گویند که زغال در آن ریزند ظاهر
که درین معنی با اشبو با بای ایجد تصحیف خوانی شده باشد
و اصد اعلم و بعضی اول یعنی سبز آمده است و معنی انگشت
هم نوشته اند که عربان اصبح میگویند -

اشترک بفتح اول بر وزن که خدا یعنی اشترک است که زغال
وزغالدان باشد و بعضی اول سبز را گویند -

اشترک - بفتح اول و ثالث و راجع و سکون ثانی و و اول
ایجد نام روز دوم است از ششم مستقره قدیم بود و آن
در برج عقرب و درین روز مغان یعنی آتش پرستان جشن
کنند و معنی اول بجای فوقانی نون هم آمده است -

اشترک بفتح اول بر وزن تسلیم چرک و ری می را گویند
که در جراحت باشد -

اشترک بفتح اول و خامی نقطه دار بالفت کشیده قلیار گویند
که زجاج سیاه است و رنگ رزان بکار بر بند و نوشاد
نیز گویند و آن نمک مانندی است که استادان سفید گار بند

اشخص بکسر اول و ثالث بتجانی رسیده و بعباد
بله لفظ زده بعضی گویند این لغت یونانی است یعنی
درخت کرم دانه و آن نوسه از ما ذریون باشد خوردن
آن با شراب گزندگی جانوران را نافع است و آنرا بجز
شوکه العکک خوانند-

اشراش بکسر اول و رای بله لفظ بالف کشیده و بشین
لفظ و از زده سرش را گویند و آن نباتی است که در سبزی
و تازگی بپزند و با ماست بخورند و چون خشک شود آرد
کنند و کفشگران و صفاخان چیزها بدان چسباند-

اشغری بضم اول و نغین لفظ دار و سکون ثانی و راسه
بله لفظ خالیشیت بزرگ تیر انداز را گویند-

اشفند لفتح اول و فامی سخص بر وزن الوند نام کبوت
از بلوکات یشاپو رشتل بر پشتاد دسته قریه-

اشق بضم اول و فتح ثانی و سکون قاف صمغ گیاهی است
که آنرا بران گویند و بعر بی صمغ الطرثوث خوانند استقا

رانافع است و بعضی گویند جوهر سیست معدنی که آن را
بعرنی لذائق الذهیب خوانند و آن غیر معدنی هم هست

که علمی باشد و آن چنانست که بول کوه دکان را با سر که در
با دن مسین کنند و در آفتاب چندان بسایند که منعقد

شود و طبیعت آن گرم و خشک است و جراحتهای کهنه
نافع بود و بعرنی آنرا الحام الصاغه خوانند و اشج با جیم نیز

گویند و معرب اشته با هست-

اشقائل بکسر اول و ثالث بالف کشیده و قاف ضموم
بلام زده زردک صحرائی است و آنرا شقائل بجزف اول

نیز گویند بهترین آن زرد وسطه و سنگین باشد قوت باه
و دیگر آنرا کبشتن بخورد بر گریه بپندازد-

اشقردیون لفتح اول و ثالث و سکون ثانی و راسه
قرشت و کسر اول بجد و یامی حلی بواور رسیده و بنون زده
بلغت یونانی شقردیون است که سیر صحرائی باشد و بعرنی

توم البری خوانند و محافظ الاجسا و نیز گویند-

اشکاب لفتح اول و سکون ثانی و کاف مطلق قطره را
گویند عموماً و قطره آب چشم را خصوصاً و نام سبکی از

سلاطین عجم است و سالک راه خدا را نیز گفته اند-

اشکار بکسر اول بر وزن دلدار یعنی شکار باشد که شکار
و شکار کردن را نیز گویند-

اشکاوند لفتح اول و واد و سکون نون و واد نام
کوهی است نزدیک سیستان-

اشکبوس لفتح اول و ثالث و بامی ابجد بواور رسیده
و بسین بی لفظ زده نام مہارزی است کشانی که بهر د

افراسیاب آمده بود و افراسیاب او را بیماری پیران و
فرستاد و رستم پیاده بمیدان او آمده بیک تیرش قتل آورد

اشک تلخ لفتح فوقانی کنسایه از شراب انگوری باشد
و اشک چشم را نیز گویند-

اشک داوری کنایه از گریه بسیار باشد-

اشکرف لفتح اول و کاف فارسی بر وزن شجره
نیکو و خوش آینه را گویند بکسر اول یعنی سطر و قوی

و گنده و بزرگ باشد بمعنی شان و شوکت و شمت هم آمده است
اشکره بکسر اول و کاف و فتح یامی قرشت مرغان شکار

را گویند مطلقاً و بعضی گویند مرغیست شکاری از جنس شمشیر
لیکن از باشد که چکتر بود و آنرا سپو خوانند-

اشکاش لفتح اول بر وزن سرکش نام پهلوانی بوده است
اشک شیرین کنایه از گریه شادمانی باشد-

اشک طرب یعنی شکر شیرین است که کنایه از گریه شادمانی باشد
اشکفت بکسر اول و فتح ثالث و سکون ثانی و فسا

و فوقانی یعنی خار و رخنه کوه باشد و بضم ثالث شگفتن
گل را گویند و بکسر ثالث بمعنی عجب است که از عجب باشد
اشکفه بکسر اول و ضم ثالث و فتح فابهار و شکوفه و درخت
را گویند و بمعنی قتی و دستفراخ هم آمده است-

اشکلی بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و لام اسپ را گویند که دست راست و پای چپ او سفید باشد یعنی مکر و خیل و تزویر هم هست -

اشکلی بکسر اول و ضم ثالث و سکون ثانی و نون و حیم گرفتن عضوی باشد کبیر و نامحن چنانکه آن عضو بدر آید -

اشکنش - بفتح اول و کاف فارسی بروزن سزانش دیوار بر آوردن و عمارت کردن را گویند و کبیر اول نیز آمده است -

اشکنه بکسر اول و ثالث و نون معروف است آن ثانی باشد که در آب گوشت ریزه کنند و بجای چمن و شکن اندام نیز آمده است و نام ثانی است از موسیقی -

اشکو - بفتح اول و ضم ثالث بروزن بدخسقف خانه و هر مرتبه از پوشش خانه را گویند و بجز بی طبقه خوانند -

اشکوب - بروزن سر کوب یعنی اشکوب است که هر مرتبه از پوشش خانه و سقف خانه باشد -

اشکورخ - بکسر اول و سکون ثانی و ثالث مضموم بود مجبول و خامی نقطه دار زده لغزش را گویند که از لغزیدن است و امر بدین معنی هم هست یعنی لغزیدن پای در آبی اشکورخ - مصدر اشکورخ است که لغزیدن و بسز در آمدن و افتادن باشد چه اگر کسی را پایش از پیش بدر رود و بیفتد گویند اشکورخید -

اشگوفه - بضم اول یعنی شگوفه و بهار درخت باشد و قی و دست فراغ را نیز گویند -

اشکوه - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و واو و هاء می شان و شوکت و شکوه و عظمت باشد -

اشکیل بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و تحافی و لام یعنی اشک است و آن اسپ بود که دست راست و پای چپ او سفید باشد و مکر و خیل و تزویر را نیز گویند -

اشکیسل چشم - اشکیل معلوم و فتح حیم فارسی و ضم شین و شت و سکون ییم دوائی است که آنرا عوج گویند اگر برگ آنرا بکوبند و آب آنرا بگیرند و بهفت روز در چشم چکانند سفیدی چشم که بهر سینه باشد زایل کند -

اشکیو - و بفتح اول و سکون ثانی و ثالث و یاء حلی بو او رسیده و بدال زده مرکب را گویند که در مقابل مفسر است -

اشموسا - بفتح اول و سین بی نقطه بالغ کشیده بروزن محمود و بلغث یونانی نوعی از مرم و باشد که آن را بشیرازی مرد رشک خوانند و بوسی آن کتر از مرم و خوش باشد اشن - بفتح اول و ثانی بروزن کفن جامه باز گویند پوشیده را گویند و بجای کاکب هم آمده است که خزانه نارسیده باشد اشنا - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بالغ کشیده گوهر گرانایه را گویند و بجای شنا کننده و آب و زر هم آمده است -

اشتاب - بکسر اول بروزن محراب یعنی شنا و شناوری باشد -

اشتان - بضم اول بروزن نقصان گیاهی باشد که بدان رخت شویند و بعد از طعام خوردن دست نیز بدان شویند و آنرا بجز غاسول خوانند و چون آنرا بسوزانند اشخار شود -

اششان و ارو - اششان معلوم و دال بی نقطه بالغ کشیده و رای بو او رسیده زوفای خشک باشد مشهور بزوفای مصری و آن گیاهی است دوائی شبیه برگ خنا استسقا را نامع است -

اششو و بفتح اول و ثالث و واو و سکون ثانی و دال بود نام بروز دوم است از خمسة مستتره قدیم و بضم اول و ثالث بروزن خوشنود و ضعی شنیدن باشد یعنی شنید -

اشنوسه - بکسر اول بروزن بی توشه هوائی را گویند

اششور

که با صدا و حرکت سیر از دلغ بر آید و آنرا بحر فی حلقه میگویند
 اشته - بضم اول و فتح ثالث یعنی اشتهان است که بدان
 رخت و جامه شویند و نام واروئی هم هست خوشبخت
 که آنرا داله میگویند و بحر فی شبیه العجز و مسک القرد
 خوانند مانند عشقه و لبلاب بر درخت پیچ و اگر لبلاب
 و در چشم کشند چشم را جلا دهد
 اشته - بفتح اول و ضم ثانی بو او رسیده بخت ترند و پازند
 یعنی بهشتی باشد که در مقابل دوزخی است
 اشوع - بضم اول بر وزن دروغ شخص مجهول النسب
 و نفق و البدر را گویند
 اشته - بضم اول و فتح ثانی گیاهی است که کس اگر آن
 بر بازوی از جا بدر رفته بندد و اشق معرب آنست
 اشیاف مایه ثانی بفتح اول و کسر فای یعنی حصاره مایه
 و مایه بلفظ سریانی نام رستنی باشد که آنرا در قایضات
 یکار برند که آنرا رهبانانی که در نوای موصول میباشند
 سازند و در چشم راناف است
 اشته - بفتح اول و کسر ثانی بتجانی رسیده و مایه بفتح
 آواز و شبیه اسپ را گویند

و تالاب و آگیر را نیز گویند
 اصطرک - بفتح اول بر وزن احمدک صمغی است سرخ
 بسیار مائل و بعضی گویند صمغ درخت زیتون است
 نزه را نافع باشد
 اصطرلاب - معروف است و آن آلتی باشد از برنج
 و تالی ساخته که بنحان بدان ارتفاع آفتاب و کواکب
 معلوم کنند و این لغت یونانی است بمعنی ترازوی آفتاب
 چه اصطر ترازو و لاب نام آفتاب است و بعضی گویند
 که نام سپهر ادریس علیه السلام است که وضع اصطرلاب
 اصطفی - بفتح اول و ثالث و فاء و تخانی ساکن بلفظ
 یونانی صمغی است که مانند عود بسوزد و بحر فی میوه سالک
 گویند و بعسل لبون اشتها را دارد
 اصطفین - بفتح اول و ثالث بر وزن درگزمین بلفظ
 یونانی یعنی زر دک است و آنرا گز نیز گویند
 اصول فاخته - نام اصولی باشد از سفید جسم
 اصول موسیقی و آنرا فاخته ضرب هم خوانند و نام
 صوتی هم هست

بیان شانزدهم

در همه باطامی حلی مشتمل بر هشت لغت و کنایت
 اطل - بفتح اول و ثانی بالف کشیده درخت پده است
 که بحر فی غرب خوانند و آنرا هیچ ثمر نیست و صمغ آن بهترین
 بوده است و نام خمی بر پایه آن نرند و نشکا فند صمغ
 ازان بر نیاید حصاره برگ آنرا بر گوشه که ازان رسم
 می آورده باشد بچکانند نافع بود
 اطر لیلال - بفتح اول و سکون ثانی و راء بی نقطه
 بتجانی رسیده و لام بالف کشیده و بلام زده بلفظ رومی
 نام دوانی است که آنرا بحر فی حرز الشیاطین و شیشه ابر
 خوانند و تخم آن مستعمل است
 اطره - بر وزن الفیه یعنی رشته باشد که آنرا در سازند

بیان پانزدهم

در همه باصا و بی نقطه مشتمل بر نه لغت
 اصابع فرعون - سنگی است مانند انگشت آدمی و آنرا
 از بحر حجاز آورند و بحر فی اساک اخراج گویند
 اصحابان - معرب اسپان است و آن شهر نیست
 مشهور در عراق و نام اصلی او نیست و نام مقامی است
 از جمله دوازده مقام موسیقی و آنرا اصفا نام نیز خوانند
 اصطرک - بکسر اول بر وزن و معنی استخر است که قلعه
 فارس باشد و آن تختگاه و ارا برین دارا است
 و آگیر و تالاب را نیز گویند
 اصطرخ - بر وزن و معنی استخر است که قلعه فارس است

و با گوشت پزند و آش اطریه یعنی آش رشته و گویند این لغت عربی است -

اطفال باغ - بکسر لام کنایه از نمال نورسته و اشجار نورسیده باشد -

اطماط - با میم بروزن و طواط بندق هندی است و آنرا تته گویند بکسر رای بی نقطه و فتح و تشدید فوقانی اگر آرد آنرا با سره میامیزند و در چشم کشند احولی را برود و بعضی گویند با قلابی هندی است و آن سخت بود و نقطه های سیاه دارد -

اطموط - بفتح اول بروزن مضبوط معنی اطماط است که بندق هندی باشد -

اطینسا - بفتح اول و ثالث بتجانی رسیده و سین بی نقطه بلف کشیده بغت یونانی نوعی از بومی مادان باشد گویند گسترانیدن آن در خانه گزندگان موزمی را بگریزند و آنرا بعبری قیصوم خوانند -

اطیوط - با یایه حلی بروزن و معنی اطموط است که بندق هندی باشد -

بیان هفتم

در برده باغین نقطه دار مثل برترده لغت

اغار - بفتح اول بروزن شرار معنی برآمیخته و تحریک کرده باشد یعنی تم کشیده و خیسیده هم آمده است و آمیخته و سرشته را نیز گویند -

اغار و بفتح اول و رای قرشت بروزن سراید یعنی برانگیزاند و تحریک و حرب کند و بخیساند و سرشته کند و در هم آمیزد -

اغاز - با زای هوز بروزن نماز معنی قصد و اراده باشد و معنی صدا و ندا ابتدای هر کار نیز آمده است -

اغازه - بروزن نمازه افرار لیست کشش دوزان را - اغالش - بکسر لام بروزن تراوش معنی آغالش است -

که شورش نگنختن و بدآموزی و تحریص کردن نادانان بجهت خصومت انداختن میان مردم باشد و آن را بعبری اغرا گویند -

اغرسطس - بفتح اول و ثانی و سکون را و فتح سین بی نقطه و کسر طای حلی و سین سخص ساکن بغت روه و بعضی گویند یونانی نوعی از حشفت است که بغاری بیگانه و کزمازک خوانند و بعبری ثراطرا فاکویند -

اغره - بضم اول بروزن نقره ریشی باشد که در شکم و گردن مردم بهم میرسد و آنرا بعبری نکفه میگویند و بفتح اول مجمع سلاطین و حکام و اشراف باشد و معنی بادگیر و جنگیه باد بسیار بود هم آمده است -

اغریا - بروزن اصغیا بغت یونانی کوه را گویند و بعبری حبیل خوانند -

اغریث - بکسر اول و ثالث بتجانی رسیده و رای بی نقطه مفتوح بنامی شلته زده نام برادر افراسیاب بن پشنگ بن تور بن افریدون است که بجهت موفقت ایرانیان بر دست برادر کشته شد -

اغریوس - بفتح اول و ضم واه و سکون سین بی نقطه بیونانی صحرا و بیابان را گویند -

اغسطوس - بفتح اول و ثانی و سکون سین بی نقطه و طای حلی بود و رسیده و سین سخص زده نام پادشاه اول است از پادشاهان قیصره روم او را از ان جرت قیصر گفتند که مادرش بوقت ولادت بر دشمنش نگاه داشتند و او را بر آوردند و بزبان رومی این چنین شصه را قیصر خوانند و گویند عیسی علیه السلام در زمان او بود و آمد و بیونانی سین اول بروزن قریوس هم بنظر آمده است -

اغشته - با اول و ثانی مفتوح و سکون شین قرشت و فتح فوقانی معنی آمیخته و آلوده و ترکرده باشد -

اغل - بفتح اول و کسر ثانی و سکون لام جایی باشد که در کوه

و صواب است خوابیدن گو سفندان سازند -
 اغلیسون - باسین به نقطه بروزن افریدون
 قوس قزح را گویند -
 اغلیقی - بفتح اول و قاف بتجانی رسیده بفت یونانی
 ترکیبی است که آنرا بنام سی پنجه جوش گویند و آن شرابی است
 که با اجزای چند جوشانیده اند و میخنج بهمان است که
 اول نیز آمده است -
 اغول - بروزن طول از روی خشم و قهر گوشه چشم
 نگریستن باشد -
 اغیرس - بفتح اول و ثانی بتجانی رسیده و کسر را
 قرشت و سکون سین سخن جو ز روی است و آن بار
 درختی باشد که صمغ آن کبر است و بعضی گویند چوب
 آن درخت کبر است -
 اغیس - بروزن نفیس تخمی است که آنرا بشیرازی
 تخم دلا شوب گویند و بعربی حسب الفقه خوانند -

و ستایش کننده باشد و معنی شگفت و عجب و تعجب به است
 اقدستا - کلمه ایست مرکب از اقد که عجب و ستا که
 ستایش و بندگی باشد یعنی ستایش عجب و نیکوترین ستایش
 و بندگی و معنی حمد خدای تعالی بهم به است -
 اقدیمون - بفتح اول و وائی است معروف و آن شگفته
 نباتی باشد که بستر میماند و سر شاخه های آن باریک است
 و طبع آن گرم و خشک گوشت صرع را نافع باشد و آنرا بعربی
 سبع الشعرا خوانند و بعضی گویند زیره رومی است و آن
 سرخ رنگ و شیر طعم میباشد -
 افچه - بضم اول بروزن بقچه علامتی است که در غده زار
 و کشت و زرع است بجزت رسیدن مرغان سازند و بفتح
 اول بهم گفته اند -
 افد - بفتح اول و کسر ثانی و سکون دال از بحر معنی افت
 است که شگفت و عجب و تعجب باشد و ستایش کننده
 را نیز گویند -

اسیان بهتر و بهم

در سینه با فاشتهل بر پشتا و چهار لخت و کنایت
 افتا و بضم اول بروزن استا یعنی از پای درآمد و کنایت
 از دور شدن بهم به است که باضی دور شدن است -
 افتا و گان - کنایه از مظلومان و پریشان شدگان باشد
 افتاده - معنی عاجز و سقط و خسران شده و زبون
 گردیده باشد -
 افتال - بکسر اول بروزن اقبال معنی پرانگنده و پایش
 و شکافته و دریده باشد -
 افتالیدن - بکسر اول مصدر افعال است که معنی پرانگنده
 و پاشیدن و افشاندن و شکافتن و دریدن باشد -
 افتان و خیزان - کنایه از آهسته و دیر
 بر راه رفتن باشد -
 افتد - بفتح اول و کسر ثالث بروزن بسبب معنی ستاینده

افدر - بروزن صدف برادر پدر را گویند بعربی عم خوانند
 و معنی برادر زاده و خواهر زاده نیز آمده است -
 اقدستا - با تاملی قرشت بروزن مجلسها معنی اقدستا
 که ستایش عجب و نیکوترین ستایش و حمد خدای
 عزوجل باشد بزبان یهودی -
 افریدن - بروزن فهمیدن شگفتی کردن و
 تعجب نمودن باشد -
 افرا - بروزن صفا معنی آفرین و تحسین باشد -
 افراخت - بروزن پردخت یعنی برداشت و بلند ساختن
 افراختن - بروزن پرداختن معنی برداشتن و
 بلند ساختن باشد -
 افراخته - بروزن پرداخته یعنی برداشته و بلند
 گردانیده -
 افراز - بروزن پرواز معنی بلند می و بلند باشد

و امر بدین معنی هم هست یعنی بر دوازده بلند سازد اسم فاعل هم آمده است که بلند کننده باشد و منبر خطیبان را هم گویند و معنی جمع باشد که در مقابل فرد است و بسته و کشاده و پهن شده را نیز گویند و معنی قریب و نزدیک و پیش باشد و نشیب را هم گفته اند که در مقابل فراست و معنی ازین باز و بعد ازین هم هست و سرکش و سرکشچرا نیز گویند و معنی آلت تناسل هم آمده است -

افرا زیدن - یعنی بلند ساختن و افراختن باشد و زنی آراستن و زیبادون و خوش کردن هم آمده است -

افراس - بروزن که پاس خیمه و قنات را گویند -

افراس آب - بکسر سین بلی نقطه معنی سواران آب است که جاب باشد -

افراسیاب - نام پادشاه ترکستان است و کنایه از سوار بر راه رونده هم هست چه آب یعنی راه هموار است -

افراشت - بروزن برداشت یعنی بلند ساختن بالا بردن -

افراشتن - بروزن و معنی برداشتن و بلند ساختن باشد -

افراشته - بروزن و معنی برداشته و بلند ساخته و بالا برده شده باشد -

افراه - بروزن همراه طعانه را گویند که بجهت محسوسان پزند -

افریون - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کسر بای اجد و یای حلی بواو رسیده و بنون زده و وائی است که آنرا فریون گویند اگر غبار آن بدین آرد می رود و ندانند آنرا بریزند گزندگی جانوران را مانع است -

افرنجشک و فرنجشک - نباتی است که آنرا بشیرازی بالگوی خود رو گویند بوا سیر مانع است -

افرنج - بفتح اول بروزن سرنج نام شهر است که نوشیروان آبا کرده بود در کنار وریای مصر و مادر عذرا از آن شهر است و نام ولایتی است از زنگبار و نام زمینی

هم هست و بر بلاد عرب -

افرنده - بروزن فرزند فرو نیکویی و زیبایی و حشمت باشد -

افرنیدین - مصدر افرنیدن است یعنی زیبادون و زینت کردن و آراستن -

افرنگ - بروزن و معنی اورنگ است که تخت پادشاهان باشد معنی فرو نیکویی و زیبایی و حشمت نیز آمده است و فرنگ را نیز گویند که بعرنی نصاری خوانند -

افروختن - بروزن انداختن معنی روشن کردن آتش و چراغ باشد -

افروز - بروزن سرد و ز معنی روشن و روشن کردن باشد و روشن کننده را نیز گویند و امر بدین معنی هم هست یعنی روشن کن و بیفروز -

افروسالینین - باسین بآلت کشیده و کسر لام و یای حلی بختانی رسیده و بنون زده بغت یونانی سنگ است که آنرا بعرنی حجر القمر خوانند و آن سفید و شفاف می باشد و در شهباس افزونی ماه می یابند اگر برگردن مصرع بندند شفا یابد -

افروش - بفتح اول و شین نقطه و ارنام حلاوی است و آن چنان باشد که آرد و روغن را بهم بیا میزند و پست بالند تا دانه دانه گردد و آنجا در پاپتلی کنند و غسل در آن ریزند و بر بالای آتش نهند تا نیک بپزد و سخت شود و بعضی گویند نان خورشی است در گیلان و آن چنان است که زرده تخم مرغ را در شیر خام ریزند و نیک بر هم زنند و بر بالای آتش نهند تا شیر مانند و له بسته شود و بعد از آن شیرینی داخل آن سازند و نان را در آن تربیت کنند یا خشک بپاودران ریزند و با قاشق خورد و حلاوی گندم دیده شده و لوزینه را نیز افزوده گویند -

افروغ - بفتح اول یعنی فروغ و روشنی و تابش و پرتو باشد امر از روشنی و پرتو آفتاب ماه و آتش و امثال آن -

افروغ

افرنج - بفتح اول و ثانی و با و سکون ثانی و نون چیم
دو آلی است که آنرا کشتوت و تخم آنرا بذر الکشتوت خوانند
فواق را نافع است -

افرمی - بفتح اول و ثانی بروزن سفری مخفف آفرین است
که در مقابل تخمین گویند و بسکون ثانی هم در بیت است -
افریدون - فریدون باشد و او پادشاهی بود مشهور
و بعضی گویند افریدون فوح علیه السلام است و بعضی
ذوالقرنین اعظم او را میدانند -

افریسموس - بسکون سین بی نقطه و ضم میم و واو
و سین دیگر ساکن بیونانی مرضی است که مردانرا بهم میس
و آن شد و لغو است یعنی پیوسته آلت مردی ایستاده
میشد و باستفاط همزه هم هست -

افرشیم - بروزن و معنی ابریشم است گویند مقراض کرده
و سوخته آنرا در معاجین خوردن تن را فریب سازد -

افزار - بفتح اول بازاری هوز بروزن اجزا افزاینده
و افزون را گویند و امر با افزودن هم هست یعنی بیفزاد
زیاده کن و معنی خیمازه هم آمده است -

افزار - بروزن رفتار معنی کفش و پایی افزار باشد
و با و بان کشتی را نیز گویند و آلات پیشه و ران باشد
عموماً و دقتین چو لایچگان را گویند خصوصاً و از ویه گری
که در طعام کنند چو غفل و در چینی و زیره و مانند آن -
افزودل - بازاری فارسی بروزن مقبول معنی تقاضا
و انگیز باشد و معنی پریشان هم آمده است -

افزولنده - بروزن افزونده برا انگیزنده و تقاضا
کننده را گویند و معنی دورکننده و پریشان
سازنده هم آمده است -

افزولیدن - بروزن افزودیدن معنی برانگیختن جنگ
و بر سر کار آوردن و تقاضا نمودن و پریشان ساختن
و دور کردن هر چیز باشد خصوصاً گری که در خانه نشینند

افسا - با سین بی نقطه بروزن ترس معنی رام کننده
و افسونگر باشد -

افسار - بروزن رفتار معنی افسانست که افسونگر و
رام کننده باشد و چینه را گویند که از جرم و مانند آن
سازند و بر سر سب و استر و امثال آن کنند -

افسان - بروزن ترسان آهنه و سنگه را گویند که
بدان کار دو شمشیر و مانند آن تیز کنند و معنی افسانه و
سرگذشت هم گفته اند و افسونگر را نیز گویند -

افسانه - بروزن مستانه سرگذشت و حکایات که شعرا
باشد و مشهور و شهرت یافته شده را نیز گویند -

افسنای - بایمی حلی بروزن یلمای افسونگر و رام کنند
را گویند و افسانیدن رام کردن را -

افسر - بروزن برسد معنی تلج باشد و آنرا بعربی
اکلیل خوانند -

افسردن - بروزن افشردن معنی سرد شدن و
میخ بستن و منجمد گردیدن باشد و از چیزی و کسی دل
سرد شدن هم هست -

افسر دیر اعظم - بکسر رابع کنایه از آفتاب عالم است
افسر سگرمی - بکسر سین بی نقطه و سکون کاف
فارسی و زای نقطه و اربتجانی رسیده نام سازی
باشد که نوازند و نام تصنیف و تولی است از تصنیفات بایده
افسر شدن - کنایه از بادشاه شدن باشد -

افستین - بکسر ثالث و سکون نون و فوقانی بجمانی
رسیده و بنون زوده نوعی از بومی مادران کوهی است
گل آن با قحوان و تخمی آن به سبز نزدیک است درد
چشم را سود دارد -

افسوس - با و او مجبول بروزن مجوس معنی ظلم و ستم
ویرایی باشد و در بیخ و حسرت را نیز گویند و معنی بازی و
ظرافت و سخن و لایح هم هست و با و او معروف نام شهر

وقیانوس بوده و بعضی گویند باین معنی عربی است -
 افسون - بروزن افسون خواندن کلماتی باشد
 عزائم خوانان و ساحران را بجهت حصول مقاصد خود
 و بعضی چیله و تزویر هم هست -
 افشار - باشین نقطه دار بروزن دستار معنی افشرون
 باشد یعنی آب از چیزی بزور دست گرفتن و ریزنده و
 ریختن پی در پی را نیز گویند و معنی خلاصیدن هم آمده است
 و امر بدین معنی نیز هست یعنی بخلان و بیفتار و بریز معنی
 محروم و شریک و رفیق نیز گفته اند همچو دزد افشار
 و نام طائفه هم هست از ترکان -
 افشوره - بغم ثالث و فتح برای قرشت هر چیز که آنرا
 افشوده باشند و بعربی عصاره گویند -
 افشوره گر - روغن گرد عصاره را گویند -
 افشک - بروزن چشمک شنم را گویند که شبها بروی
 سینه و گل و لاله نشیند -
 افشنگ - بوزن خرچنگ معنی افشک است که شنم باشد
 افشینه - فتح اول و ثالث و نون و سکون ثانی نام دومی
 از ده های بخارا گویند و لاوت شیخ ابوعلی آنجا شده -
 افسون - بروزن افسون چیزی باشد مانند آنچه دست
 و دسته نیز دارد که دهقانان بدان غایه کوفته شده را برابر باد
 دهند تا گاه ازان جدا شود -
 افشه - بروزن کفجه معنی بلغور باشد و آن غله ایست
 که در آسیا خرد کنند و بشکنند چنانکه آرد نشود -
 افشین - بروزن تسکین نام شخصی بوده که یکم در صله است
 مانند ساق و حسن -
 افعی زرد فام - کنایه از قلم واسطی است -
 افعی قربان - کنایه از کمان گیر انداز ایست -
 افعی گاه را با پیکر - کنایه از شعاع آتش باشد -
 افعی مرجان غضب - بعضی افعی گاه را با پیکر است

که شعاع آتش باشد -
 افغان - باشین نقطه دار بروزن مستان یعنی فریاد
 وزاری باشد و نام قبیله ایست مشهور و معروف و جوش
 و فاغنه است بروزن فراغنه بطریق جمع عربی و همچنین
 بیتال را نیز بنیانه آمده است -
 افکار - باکاف فارسی بروزن افسار جهت پشت
 چار و ارا گویند که بسبب سواری بسیار و گرانی بار شده است
 و معنی زمین گیر و بجا مانده و آزرده هم آمده است -
 افگانه - باکاف فارسی بروزن افسانه بچه نارسیده را
 گویند که از شکم انسان و حیوان دیگر بیفتد -
 افکنده سم - کنایه از عجز وزاری بسیار باشد -
 افلاطون - بظلم طای حطی مخفف و معرب افلاطون است
 و او حکیمی بوده مشهور و معروف در زمان اسکندر و آستان
 ارسطوست و سازار غنوم مخترع اوست -
 افلاکیان - بکسر کاف کنایه از ثوابت و سیارات است
 و طائفه باشند از بیدینان و بد مذهبان -
 افندیان - بروزن پسندیدن جنگ و خصومت
 کردن باشد -
 اقیلون - بالام بروزن بشینون و رمنه کوهی را گویند
 اگر خاکستر آنرا با روغن باوام بر موضع ریش بماند سوی
 بر آرد و آنرا بعربی شیخ خوانند -
 اقیون - معروف است که تریاک باشد و بعربی لبس الخیش
 گویند اگر قدری ازان بخورد بگیرد زحیر را سود دهد و کنایه
 از سیاه باشد -
 اقیونی چیزی شدن - کنایه از عادت کردن بچیزی
 باشد که بر ترک آن قادر نباشد -

بیان لوز و دم
در همه باقاف مشتعل بر هر ذره لغت
اقارون - برای قرشت بروزن فلاطون لغتی است

یونانی و بعضی گویند رومی سست و آن دوائی باشد که اگر
اگر و بعر بی عود الودج خوانند و سطر و گره دار و سفید
میباشد قوت باد دهد

اقاقیا - بکسرات و تخمانی با لث کشیده عصاره
خاری است که پوست را بدان و باخت کند و آن صلب
و سیاه رنگ میباشد و بعضی گویند صمغ خار مغیلا ن است
اگر بخورد بر گیرند قطع خون رفتن کند

اقتنا لوقی - بفتح اول و سکون ثانی و کسر فوقانی و زنون
بالت کشیده و لام بود و قافیت پیار سیده لثی است یونانی
و معنی آن در عربی شوکه البیضا است و آنرا بفار سه
باد آورد گویند و آن بوته خاری باشد سفید

اقچونوش - باجم و نون بر وزن نم پوش بریم آهن باشد
و آنرا بعر بی خبث الحیدر خوانند

اقحوان - بفتح اول و حای حلی بر وزن ازخوان معرب
اگوان است که شکوفه ریحان و با بونه باشد گویند اگر آب
آنرا بگیرند و بر خصیه و آلت مردی طلا کنند نهایت قوت
مجامعت دهد و آنرا بعر بی احداق المرضی و خبز الغراب
خوانند و در موصل شجره الکافور و در شیراز با بونه گا و گویند
و بعضی اول و ثالث هم بنظر آمده است

اقریطس - بفتح اول و سکون ثانی و رای بی نقطه
تخمانی رسیده و ضم ط و سکون سین بی نقطه نام زیزه است
از جزایر یونان

اقسوس - بر وزن افسوس یونانی و اند است مانند
زرشاک و چون آنرا بشکنند چیره چسبند و لث از درد
آن بر آید باز رخ بر ناخن تباه شده نند بر و مانند و جمع
در منا و آما سهارا نافع بود و مویز عسلی به است

اقشولن - باشین قرشت بر وزن افیون بلخت یونانی
و بعضی گویند رومی دوائی است گرم و لطیف و آن را
بشیرازی سعاده خصیصی خوانند

اقطن - بفتح اول و کسر طای حلی و سکون ثانی و نون
باخت اهل یمن غله است که آنرا ماش میگویند

اقتلی - باطای بر وزن انخی یونانی نام درخت است
و میل میوه است در هندوستان مانند آنرا و آن شیرین
میباشد و از درختی حاصل میشود مانند درخت زرد آلود
آن درخت را هم یونانی خانا اقطلی گویند و آن میوه را
در جوارشات داخل سازند

اقتلی - بضم اول بر وزن قطلی بغت یونانی کلید را میگویند
اقلیدس - بضم اول و کسر دال ابجد و سکون سین
بی نقطه نام کتابی است از ارقام ریاضی و نام صاحب کتاب
که مصنف آن باشد هم هست و معنی آن بزبان یونانی
کلید بنده است چه اقلی معنی کلید و دس معنی بنده
آمده است و بکسر اول و فتح دال نیز گفته اند

اقلیما - بفتح اول بر وزن مه سیما نام دختر آدم
علیه السلام است

اقلیمیا - بکسر اول و میم و تخمانی با لث کشیده غطلی باشد
که بعد از کد اخترن طلا و نقره و دیگر فلزات در خلاص
میسازند و آن بالوع میباشد فضی و ذهبی و نحاسی و مس
و اقلیمیای علمی هم هست که از نقره و مس قشیشا که یکی از
اجزای داروی چشم است و آنرا حجر النور گویند که بر
بهترین وی آن بود که از جزیره قبرس آورند و آن را
در میان آب یابند و بعد از آن معدنی بود و باید که رنگ
لا جور و باشد و بعضی گویند اقلیمیا کفلی است که از جوهر زر
و نقره پدید می آید وقتی که آنرا از کالین بیرون می آورند
و از جسم سنگ جدا کنند و بعضی گویند بزرگ نقره و طلا است
و امتحان آن باین طریق است که قطره آب لیمو بر وی
شمشیر و تیغ فولادی ریزند و از سرشیم که باشد بر آن
بالند همچنان اثر می که از طلا بر محاسبه میماند باید که در آن
تیغ تیز تر از آن باشد و نام دختر آدم علیه السلام هم هست

اقلیمیا - بکسر اول و میم و تخمانی با لث کشیده غطلی باشد
که بعد از کد اخترن طلا و نقره و دیگر فلزات در خلاص
میسازند و آن بالوع میباشد فضی و ذهبی و نحاسی و مس
و اقلیمیای علمی هم هست که از نقره و مس قشیشا که یکی از
اجزای داروی چشم است و آنرا حجر النور گویند که بر
بهترین وی آن بود که از جزیره قبرس آورند و آن را
در میان آب یابند و بعد از آن معدنی بود و باید که رنگ
لا جور و باشد و بعضی گویند اقلیمیا کفلی است که از جوهر زر
و نقره پدید می آید وقتی که آنرا از کالین بیرون می آورند
و از جسم سنگ جدا کنند و بعضی گویند بزرگ نقره و طلا است
و امتحان آن باین طریق است که قطره آب لیمو بر وی
شمشیر و تیغ فولادی ریزند و از سرشیم که باشد بر آن
بالند همچنان اثر می که از طلا بر محاسبه میماند باید که در آن
تیغ تیز تر از آن باشد و نام دختر آدم علیه السلام هم هست

اقنوم - بفتح اول و ضم نون بر وزن معاوم نام کتابی از یهودانست بلفظ یونانی و بعضی گویند برومی اصل و سبب هر چیز باشد و نصاری گویند اقنوم حیات از ظلمات باریتعالی است که وجود کل اوست جل جلاله و اب و ابن و روح القدس اشاره بدوست و اقنوم سه است اقنوم وجود و اقنوم علم و اقنوم حیات و اینها نه صین ذات اند و نه زائد بر ذات و بضم اول هم آمده است اقنوم اول - بفتح اول و ثانی بو او رسیده و میم بالف کشیده و کسر رای قرشت و ثانی مثلثه مضموم بو او و نون زده بلفظ یونانی راز یانه صحرائی باشد و بحدت سزده هم آمده است -

اقنومالی - با میم بالف کشیده و لام تحتانی رسیده لغتی است یونانی و معنی آن عربی ماء العسل است و طریق ساختنش چنان باشد که دو جزو آب و یکجزو عسل را با هم آمیخته بچوشانند چنانکه مثلی برود و ثانی بمانند و منافع آن بسیار است بحدت و بستن آبیستی بخا بر سر بدهند اگر صدای قرقر بر دور نماند او هم رسد البته آبستن باشد و الا نباشد -

اقویلا سمون - بفتح اول و ضم ثانی بو او رسیده و کسر تحتانی و لام بالف کشیده و فتح سین بی نقطه و میم مضموم بو او و نون زده بلفظ یونانی روغن بلسان گویند و آن معروف است و عبری و سن البلسان خوانند

بیان بیشتر

در همه با کاف تازی مثل بر بسیت پوشت بلفظ

اکب - بفتح اول و سکون ثانی بمعنی آفت و آسیب و بلاکت باشد -

اکار - بضم اول بر وزن دوچار معنی زراج و ذرعت کننده و باغبان باشد و در عربی نیز همین معنی دارد -

اکارس - بفتح اول بر وزن مدراس سماروخ را گویند

و آن رستنی باشد که از زمینهای نمناک متعفن مثل زیر سرگین و زیر خم شراب و مانند آن روید و آن نوع را که از زیر خم شراب روید چون پوست باز کنند و خشک سازند هر که مقدار نیم درم بخورد و میوهش گردد و آنچه از زیر سرگین و جابهای نمناک روید بخورد نسل منقطع سازد و اگر از دود در هم بیشتر خورده شود میم بلاکت باشد و گویند اول نباتات است و عبری کماة خوانند -

اکامه - بفتح اول و میم روده گو سفندی باشد که از آب گوشت و مصلح پر کرده باشند و عبری عصب خوانند و بضم اول نیز آمده است -

اکلیا - بکسر بای ابجد بر وزن اغنیا بلفظ ژند و پاژند یعنی بی باشد و عبری عصب خوانند -

اکت مکت - بفتح اول و کسر ثانی و سکون فوقانی و میم مفتوح و کاف کسور و فوقانی ساکن بلفظ سر بانی دانه باشد سیاه بسیار سخت به بزرگی جوز بو او آنرا عبری حجر الولاذة خوانند چه هر گاه زنی دشوار زاید در زیر روی رود و کند باسانی خلاص شود و آنرا بشیرازی کن املیس گویند یعنی خای شیطان و اگر بردختی بندند که میوه آن ناپخته بیفتد دیگر نیفتد و آنرا حجر النسر و حجر العقاب نیز گفته اند -

اکج - بفتح اول و ثانی و سکون جیم میوه ایست صحرائی که در خراسان علف شیران و عبری قفاح البری و بلفظ دیگر زعفران خوانند -

اکج - بفتح اول و سکون ثانی و کسر حامی حلی و جیم ساکن جلاب را گویند و آن داروئی چندست جو شایده و صاف کرده شده -

اکخوان - بفتح اول و حامی حلی بر وزن و معنی اقحوان است که شگوفه ریحان و بابونه باشد و شیرازیان بابونه گاو گویند ناسور را نافع است و بضم اول نیز آمده است -

اکدش - بکسر اول و وال ابجد بر وزن کشمش و تخمه کوه

از حیوان و انسان مطلقاً و امتزاج و اتصال دو چیز را
نیز گفته اند بایکدیگر و اسپه را هم گویند که پدرش از جنسه
و مادرش از جنسی دیگر باشد خصوصاً و آنرا بعربی محسن
خوانند و معنی محبوب و مطلوب هم آمده است و باعتبار
محققین نفس حاسه انسانی باشد که آن مرکب است
از لامهوتی و ناسوتی و نفتح اول هم گفته اند و محسن اگر شاک
اگر نفس سگرس باشد و آن معروف است گویند خوردن
آن شهوت را زیاد خواهد خورد و خواه زن -

اگر نفس نفتح اول و سکون و رای قرشت بود و سپه
و کسرفا و سین بعضی سناکن بلغت رومی نام در نیمی است
که آنرا جز رومی نیز گویند و آن درخت کبر باست یعنی
گویند چوب آن درخت و بعضی دیگر گویند صمغ آن
درخت کبر یا باشد -

اگر و پاک - نفتح اول و پهای موز و سکون کاف صمغ
خار است که آنرا شایکه خوانند و آن تنج بسیار میباشد و
در همه جا بکار برنده و عمر و ثروت بهمان است -

اکسولاتیون - نفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه
بود و رسیده و لام بالف کشیده و تخمانی بالف و فوقانی
بود و رسیده و بنون زده بلغت یونانی رستنی باشد
که آنرا بعربی حاض الما خوانند و آن پیوسته در آب
روید و برگ آن در ازمی انگشتی باشد نزدیک برگ
کاسنی و بر سر آن تنجی بود سیاه رنگ بسیار مایلی -

اکسون - نفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه
باشد که اکا بر بخت تفاخر پوشند و کبسر اول هم آمده
بمعنی نوعی از دیاب سیاه -

اکسیر - کبسر اول و ثالث بروزن و دیگر کیمیا گویند
و آن جوهر نیست که از نده و آمیز نده و کامل کنند یعنی
مس را طلا میکنند و او به مفیده فائده مند و نظیرش
کامل را نیز همانا اکسیر گویند -

اکسیه - بروزن النیه بوزه را گویند و آن شرابی است که
از آرد و جو و امثال آن سازند و بعربی نمیند خوانند -
اکشوش - نفتح اول سکون ثانی معنی کشوش است و آن
رستنی باشد مانند درمنه که تخم آنرا بعربی بذرا کشوش خوانند
و چون با سرکه بخورند فوایق را تسکین دهد و آنرا بازی
حاض الارنب گویند -

اکفوه - با فابروزن افزوده نام در پهای گیلان است -
اکگرا - با قاف و رای قرست بروزن فلک سادار گویند
که آنرا عاقر قرقا گویند -

اککرا - بالام و کاف بروزن حرم سرام یعنی اکرا است
که عاقر قرقا باشد -

اکلیل الملک - رستنی باشد که آنرا بفارسی گیاه قیصر
خوانند و آن زرد و سفیدی مائل میباشد و چون بشکافند
دانه آن زرد بود و طبیعت آن گرم و خشک است و محلل و
ملین در پهای صلب مفاصل و احشا باشد -

اکلیون - نفتح اول و ثانی و ضم تخمانی بروزن طبرخون
کتاب ترسیان باشد و نام آن خلیل عیسی علیه السلام است
و بعضی گویند صفحه ایست که مائی نقاش ساخته بود و آنرا
معجزه او میندانستند و بوقلمون را نیز گویند -

اکماک - با سیم بروزن افلاک قی و شکوفه و استفراغ
باشد و ترکی مان را گویند -

اکمال - بروزن بد حال یعنی اکماک است که قه و
استفراغ باشد -

اکون بزبان - نفتح اول و سکون ثانی و ثالث بود و
رسیده و بنون زده و فتح پهای ایچر و زای موز بالف
کشیده و بنون ساکن دانه ایست مایین ماش و عدس
آنرا متشکر کرده بجا و دهند گا و رافره کند بفارسی آن را
کساک و بعربی رمی الحمام خوانند -

اکنون - بروزن همچون یعنی الحال و این زمان باشد -

اکوان - بفتح اول و سکون ثانی و واو بالفت کشیده
و بنون زده نام ویومی است که رستم را بدریا انداخت دهم
بهست رستم کشته گردید و فتح اول و ثانی گل ارغوان را گویند

بیان بست و یکم

در هزه با کاف فارسی مشتعل بهشت است

اک - بفتح اول و سکون ثانی بخت ژند و پاژند گندم را
گویند و بعربی حظه خوانند

اگر - بر وزن سفر کلمه شرط است و معنی سرین و کفل هم
آمده است و نام دوئی است که آنرا فوج گویند و آن سفید
و خوشبوی و گره دار میباشد گرانی زبان را سود دارد و وقت
باه دهد و چوب عود را نیز گویند

اگرا - بضم اول بر وزن بقرانوعی از آتش آرد باشد -
اگر چند - باجیم فارسی بر وزن کمر بند یعنی هر چند باشد که
مراود چندان است -

اگرفت - بفتح اول و کسر ثالث بر وزن نگرفت بقانون
فارسیان مقداری باشد معین از گنایان آدمی -

اگر یون - بایای حلی بر وزن طبر خون غلنی و ضمیت
که آنرا بعربی تو با گویند و بهندی داد خوانند -

اگست - بفتح اول و ثانی و سکون سین بعضی و تالی
قشست ستاره سبیل را گویند -

اگنش - بکسر نون بر وزن ورزش بر آوردن و یواز
عجارت و امثال آن باشد -

بیان بست دوم

در هزه با لام مشتعل بر پنجاه و هفت لغت و کنایت

ال - بضم اول معنی او باشد که ضمیر قاطب است و بعربی
هو گویند و کسر اول بزبان سریانی یکی از احوای خدایتعا
است جل جلاله و نام شهر و ولایت هم هست و در عربی
عبد و پیمان را خوانند -

الاس - بفتح اول و ثانی بالفت کشیده کلمه خطاب است

یعنی ای و بعربی یا گویند -
الاجی - باجیم فارسی تختانی رسیده سبیل را گویند
و بعربی قاقه صغار خوانند و بزبان هندی نیز سبیل را
الاجی گویند -

الاساندر - با سین بی نقطه بالفت کشیده و سکون
نون و فتح دال ابجد و رومی قرشت بالفت کشیده نام
اسکندر زود القربین است و سکندر مخفف آن یا معرب
آنست و الله اعلم -

الاطین - با طای حلی بر وزن قبا یعنی بخت رومی
گیاهی است که بر درختها پیچد و آنرا ابلاب و عشقه خوانند
و جبل المساکین همان است -

اللاغ - بضم اول بر وزن چلغ قاصد و یک را گویند
و اسپ که در راهها بجهت قاصد آن گذاردند و بیگار
و بزور کار فرمودن را نیز گویند و بجای غین قاف هم
درست است -

اللام - بر وزن غلام بیخام و نوشته را گویند که زبان
بزبان و دست بهست بر ساند و بیخام رساننده را
نیز گفته اند و تکرار اللام نیز همین معنی دارد -

اللان - بفتح اول بر وزن کلان نام ولایتی است از
ترکستان و بعضی گویند نام شهری است و نام کوهی هم
هست در عرفات -

الانیون - بکسر نون و تختانی مضموم بود و نون دیگر
زده بهشت یونانی را شن را گویند و آن نوعی فیلگوش
میچ آنرا مریاکنند و آنرا زنجبیل شامی خوانند نافع جمیع ذرات
و الماست که از سردی باشد و بجای تختانی یاس
ابجد هم بنظر آمده است -

الاول - بفتح اول و ثانی بالفت کشیده و با وزه آتش
شعله ناک را گویند -

البا - بضم اول و سکون ثانی و با می ابجد بالفت کشیده

قلیة پوتی را گویند و آن دل و جگر قیمة کشیده در زرخن
بریان کرده باشد و حسرة الملوك همان است و فتح اول
بلغت ژند و پاژند یعنی شیر باشد که عربان لبن گویند
و خطی صحرائی را نیز گفته اند و باین معنی بجای باسه ایچد
یا سه حلی هم آمده است -

البا و بکسر اول بر وزن دلشاد و نینه زن و طلاج را گویند
البر نیز فتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و رای بی نقطه
وزا که نقطه دار نام کوهی است مشهور میان ایران
و هندوستان و نام پہلوای آن هم بوده است و کنایه از
مردم بلند قامت و دلاور باشد -

الجم فتح اول و سکون ثانی و جم مردم صاحب غرور
و شکر را گویند و خرامیدن بناز و تنعم را نیز گفته اند -

النجحت فتح اول و جم فارسی بر وزن بدبخت معنی
طمع و حاجت و امید و چشمداشت باشد و بکسر و ضم
اول هم آمده است -

الچچک فتح اول و سکون ثانی و جم فارسی اول چچک
رسیده و جم فارسی دوم مفتوح بکاف زده نام پادشاهان
بوده است از ترک -

الدر بکسر اول و دال ایچد و کاف فارسی و سکون ثانی
وزای هوز نام پادشاهی بوده است از ترک -

الرد فتح اول و ثانی و سکون را و دال بی نقطه و اول
باشد از ریمان که مانند دام باشد و آنرا باغمانان و سبزه فروشان
پراز شغم و چغندر و پیاز و امثال آن سازند و بر خروگاو
بار کنند و بهر جا که خواهند برند -

السلب فتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه با الف
کشیده تخمی است که بر روی نان باشد و آنرا ناخواه نیز گویند -
الست فتح اول و ثانی و سکون بی نقطه و فوقانی
کفل و ثمرین را گویند -

الط فتح اول و ضم ثانی و سکون طای حلی بلغت روی

ریحانی است که اورا سپسینز گویند و آن حیشی باشد
میان نخلع و پودینه فواق را نافع است -
الغ فتح اول و کسر ثانی و سکون غین نقطه دار چیز و نام
و محنت را گویند و بضم اول و ثانی بلغت ترکی معنی بزرگش
که در مقابل کوچک است -

الغده فتح اول و ثانی و سکون ثالث و دال بی نقطه
مفتوح معنی مخلوط و آمیخته باشد -

الغبار بضم ثالث و جم بر وزن گندم زارا گو کرده را
گویند و آن میوه ایست شبیه بزره و آوورنگ آن زرد
و بنفش و سبز و رنگهای دیگر نیز میباشد و طعاش میخوش
بود و خشم و اعراضه را نیز گویند که خوبان از روس
از و عشوه کنند -

الفاختن با فای مضمّن بر وزن پرواختن معنی
بهرساییدن و انداختن و جمع کردن باشد -

الف استوا کنایه از خط استواست و آن سطحی است
از منطقه معدل النهار که بر سطح کره زمین دایره عظیمه
احداث کند -

الف اقلیم کنایه از اقلیم اول است از اقلیم سبعه -
الف باتا کنایه از لوح و قلم و کرسی باشد -

الفختن بر وزن بدبخت ماضی الفختن است یعنی بهریند
و انداختن و جمع کرد -

الفختن بر وزن برجستن معنی بهم رساییدن و جمع
کردن و انداختن باشد -

الفخته بر وزن برجسته معنی انداخته و جمع کرده باشد -
الفخدرن با غین نقطه دار و دال بی نقطه بر وزن و
معنی الفختن است که انداختن و جمع کردن باشد -

الفخده بر وزن و معنی الفخته است که انداخته
و جمع کرده باشد -

الف کوفیان کنایه از هر چیز کج باشد و حالت متان را

نیز گفتند اندید
 الفتح - بروزن شش طرح ماضی الفتحیدن باشد یعنی جمع کردن
 و انداختن و جمع کرده شده را نیز گویند و معنی مصدر هم
 آمده است که جمع کردن و انداختن باشد و امم نامی
 هم هست یعنی جمع کن و بیند و زو فاعل را نیز گویند
 که جمع کننده باشد
 الفتحیدن - بروزن برهم چیدن معنی کسب کردن
 و بهم رسانیدن و جمع کردن و انداختن باشد
 الفتحیدن - بروزن برچیدن معنی الفتحیدن است
 که کسب نمودن و جمع کردن و انداختن باشد
 الفتحینه - بروزن پرینه آلت مروی را گویند
 الفتحیه - بروزن شلیفه معنی الفتحیه است که آلت مروی باشد
 الفتحیه اول و سکون ثانی و کاجت بالف کشیده ملک
 و بوم وزمین را گویند
 الفتحوس - باوا و مجول بروزن مجوس نام یکی از پهلوانان
 تورانی است که بدست رستم کشته گردید
 الفتح اول و ثانی و سکون میم معنی فوج و گروه باشد
 و فتح اول غله ایست که از گاو رس و ارزن گویند
 الفتح - بروزن که پارس گوهریست مشهور و کنایه از
 تیغ و شمشیر و کار دو تیر و آکینه و مردم جلد و چابک باشد
 و معنی قلعه اش هم هست و دندان را نیز گویند
 الفتح اول و سکون ثانی و ثالث بالف کشیده
 و لام مفتوح بقاف زده نام ولایتی است
 الفتح اول و سکون و دو لام و سکون و دو میم معنی گروه
 گروه و فوج و فوج بود چه الف معنی فوج و گروه باشد
 الفتح اول و ثانی بروزن خبروت نام قلعه ایست
 مشهور که مابین قزوین و گیلان واقع است و آن را
 بسبب ارتفاعی که دارد آله الموت گفتند یعنی
 عقاب آشیان چه آله عقاب و الموت معنی آشیان باشد

و چون عقاب در جای می بندد آشیان میکند آن قلعه را
 بدین نام خوانند و بکثرت استعمال الموت شده است
 گویند در زمان سلطان ملک شاه آن قلعه حسن صباح
 گرفت و در تمام تصرف ملاحظه بود و تاریخ گرفتن آن
 نیز الموت است
 الفتح اول و سکون ثانی و سکون نون و جیم بالف
 کشیده و بنون دیگر زده نام الکه ایست در صفا بان که
 برنج خوب در آنجا حاصل میشود و پیشه بسیار هم دارد
 الفتح اول بروزن پنگ معنی پناه و دیواری
 باشد که بواسطه گرفتن قلعه و محافظت خود سازند و معنی
 نیز گویند که مردم بیرون قلعه با سجا بجهت گرفتن قلعه مردم
 درون قلعه بواسطه محافظت قلعه تعیین کنند و بضم اول
 بزبان ترکی سبزه نادر باشد
 الفتح اول و ثانی و سکون ثالث و فتح کاف شعله
 آتش را گویند
 الفتح اول و سکون ثانی و کسر ثالث بتختانی زده
 چوب بازوی دروازه را گویند
 الفتح اول و سکون ثانی و کسر ثالث و آخر الجربه
 صبر گویند بهترین آن سقوطی باشد و نام شخصی که نیزه
 رستم را بر میداشته است و نیزه دار او بوده است و
 مابین دو معنی یکسر اول هم آمده است و بضم اول ستاره
 گویند و بضم اول کوب خوانند
 الفتح اول و بضم ثانی و سکون و او و جیم نوعی از
 مخلصه است و آن رستی باشد بسیار ورشت و خشن
 گیل آن کبود و تخم سیاه می باشد و سنگ تان
 کوهستان می روید
 الفتح اول و بضم ثانی و سکون و او و جیم نوعی است
 بلند در نواحی همدان گویند و زده هزار چشمه آب
 از دامن آن کوه بر می آید

الیه - لفتح اول و ثانی و ضمای ما نقل ازرق باشد و آن
 صغ مانند لیست دوائی و بضم ثانی و فلور یا عقاب را
 گویند و آن پرزده لیست معروف که پرا و را بر تبر نصب
 کنند و باشد پد ثانی هم درست است -
 الیاء لفتح اول و سکون ثانی و تحتانی بالفت کشیده بلفظ
 یونانی خطی صحرائی را گویند و بهر بی شحم المرح خوانند -
 الیاس بکسر اول و سکون ثانی و تحتانی بالفت کشیده
 و بسین بی نقطه زده نام پنجم لیست مشهور و او پسر زاده
 سام بن نوح است و عم حضرت خضر و نام پادشاه بحر خزر که
 در یاس گیلان باشد -
 الیز لفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و زای پوز بضم
 و کله انداختن اسپ و امیر و سارستور باشد -

ژنده و پاشند شراب انگوری باشد سکون ثانی فرائض را گویند -
 امر و است - با تهای قرشت بر وزن و معنی امر و است
 و آن میوه باشد معروف -
 امر و و - بادال بر وزن و معنی امر و است و آن
 میوه باشد معروف -
 امشاسپند - با شین نقطه دارد و سین بی نقطه و بای کار
 بر وزن سیلاب کند فرشته و ملک را گویند -
 امشاسفند - با فا بر وزن و معنی امشاسپند است که
 فرشته و ملک باشد -
 امعاسین لفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه بالفت
 کشیده و سین بی نقطه تحتانی رسیده و بنون زده بلفظ
 روحی آب خوره را گویند و بهر بی با و الحصرم خوانند -
 امخیلان لفتح اول و ضم ثانی و فتح غین نقطه دارد و سکون
 تحتانی و لام بالفت کشیده و بنون زده نام درختی است
 معروف و ششور میخیلان گویند حنض یکی را از برگ آن
 میسازند و آنرا بهر بی شوکه المصریه خوانند و بشند پد ثانی
 هم بنظر آمده است -
 املاق بکسر اول و سکون ثانی و لام بالفت کشیده و
 بقاف زده نام ولایتی است از ترکستان -
 امش - لفتح اول و ثانی و نون پشته میزم را گویند -
 اموسس - لفتح اول و ضم ثانی و سکون و او و سین بی نقطه
 تخمی باشد که بر روی نان پاشند و آنرا نانخاه نیز گویند
 و با هزه مدوده هم بنظر آمده است -
 اموسسی - لفتح اول و سکون ثانی و کسر او و سین
 بی نقطه ساکن و نون تحتانی رسیده و وزن را گویند که یک
 شوهر داشته باشند و هر یک مرویگری را اموسسی بود -
 اموسپند - با او و سین بی نقطه و بای فارسی بر وزن
 اندوه مند یعنی ملک و فرشته باشد -
 اموسفند - با فا بر وزن و معنی اموسپند است

بیان بیست و سوم

در بجزه با هم مشتق بیست و سه لفظ و کنایت

ام - لفتح اول و سکون ثانی ضمیر شکم است و مرکب استمال
 کنند همچو جامه ام و خامه ام یعنی جامه من و خامه من و معنی
 مرا و هم نیز آمده است و کبیر اول یعنی این باشد و عرب
 هذا گویند همچو امروز و امسال یعنی این روز و این سال -
 املاج - بضم اول بر وزن کلج نوعی از آتش آرد است
 و فتح اول تو دود خاکی که نشانه تیر بران نمند و نیز فرسار
 بزرگ بران باشد -

اماره - بکسر اول بر وزن اشاره یعنی حساب و شماره باشد
 چه اماره گیر حساب گیرنده را گویند -
 امامون - با هم بر وزن افلاطون بلفظ یونانی و است
 که آنرا بقاری می نامند و بهر بی جانا خوانند گرم و خشک است
 در دو م پول را براند -
 امدر لفتح اول و سکون ثانی و دال ایجد یعنی هنگام وزن
 و موسم باشد -
 امر - لفتح اول و ثانی و ر می بی نقطه بالفت کشیده بلفظ

امره لفتح اول و ثانی و ر می بی نقطه بالفت کشیده بلفظ

امره لفتح اول و ثانی و ر می بی نقطه بالفت کشیده بلفظ

که فرشته و ملک باشد.

ایمیا - بر وزن دریا کیسه و همیان زر باشد.

ایمیان - بر وزن و معنی همیان است که کیسه زر باشد.

امی صادق - بضم اول اشارت بحضرت رسالت پناه صلوٰة الله علیه و آله باشد.

امی گویا کلام - معنی امی صادق است که اشاره بحضرت رسالت پناه صلوٰة الله علیه باشد.

امیلکه - بر وزن بلبله معنی آنکه است و آن میوه باشد در هندوستان که در شکر پرورده کنند و خورند.

بیان بیست و چهارم

در هززه با نون مشتعل بر دو صد و سی و شش لغت و کنایست

ان - بفتح اول و سکون ثانی بلفظ ژند و پاژند و والده گویند که ماور باشد و معنی آن هم هست که در مقابل این و انا داده قابلیت نیز کند هر گاه که در آخر کلمه در آورند همچو افتان و نیزان.

انان تو نطن - باتامی قرشت و نون و فوقانی بر وزن جفا جوی من بلفظ ژند و پاژند معنی گذشتن و نهادن است انار فرها و کبیرای قرشت درخت اناری است که در بیستون واقع است گویند چون فرها و از شنیدن فوت شیرین تیشه بر سر خود زودسته تیشه خون آلود گردید و از کوه بر زمین افتاد و سر آن بر زمین نشست و چون آن از چوب انار بود بقدرت آبی سبز شد و درخت انار بهم رسید و انار آنرا چون باز کنند اندرون آن شتر و خاکستر شده باشد.

انار گیر - با کاف فارسی بختانی رسیده و رای بی لفظ بلف کشیده در فرسنگ جهانگیری یعنی کوکنار و خورشید باشد و در صحاح الاودیه بجای رای بی لفظ آخسر و او آمده است و شمشاد را نیز گویند.

انار مشک - کبیر نیم و سکون شین قرشت و کاف نام دارو نیست که از هندوستان آورند و آن خمی باشد سرخ رنگ و اندک سبزی در میان دارد و بعربله رمان مصری خوانند.

اناطیطس - باطامی حلی بختانی رسیده و طامی دیگر بسین بی لفظ زده لغتی است یونانی و معنی آن لغازی سنگ زائیدن آسان کن باشد و آن دانه است سیاه رنگ بمقدار جوز بوالبغایت امس و صلب و و شوار شکن و چون بچینانند مغز آن در درون وی صدا کند و آنرا بشیرازی کن ابلیس خوانند بضم کاف فارسی و نون یعنی خایه شیطان و بعربی حجر الوداد گویند چه هر گاه در زیر زمان آستن دو و کنند زود بر آیند و اگر باشیرزان سخی کنند و قدری پیشم را بدان سیالایند و نیز یکد نیزه بود وقت جماع بخورد بر گیرد آستن شود گویند چون آن را در دست گیرند و با کسی مخالفت کنند بر آنکس غالب آیند.

اناطاطس - باعین لفظه دار بلف کشیده و طامی حلی مضموم بسین بی لفظ زده بیونانی شگه باشد که چون آنرا با آب بسایند رنگه مانند خون ازان بر آید و باشیر زمان در چشم چکانند و در چشم و بسیاری آب آمدن از چشم را نافع است و آنرا بعربی حجر اناطاطس گویند.

اناطاطس - بضم فین لفظه دار و لام و سکون سین بی لفظ بیونانی و و نیست که آنرا لغازی مرزگوش و بعربی اذان الفار گویند چه برگ آن بگوش موش میماند با سر که برگزیدگی عقرب مالند نافع است.

اناطیقی - باللام و قاف هر دو بختانی رسیده بلفظ روحی دو اینکه آنرا انجیره گویند و تخم را بذرا انجیره گویند و بعربی قریض خوانند تخم آن مستعمل است اگر مقدار نیم ازان باشیر گو سفند بخورند قوت باه دهد و بعضی گویند اناطیقی همان بذرا انجیره است.

انبارسید - بابای بختانی رسیده و بدال زده یعنی ناپسندیده
 که ستاره زهره باشد -
 انب - بفتح اول و ثانی و سکون بای اجد با و بخان را
 گویند و آن معروف است با فراط خوردن آن جزام و
 صداع و بختابی آورد و بعضی گویند عربی است -
 انباخون - با خای نقطه دار بر وزن افلاطون حصار
 و قلعه و جای محکم را گویند -
 انبار - بفتح اول بر وزن زنگار یعنی لبریز و ملو و پیر باشد
 و فروز و یقین خانه و افتاد و دیوار و امثال آنرا نیز گویند
 و بعضی نخس و خاشاک و فضله انسان و سرگین حیوانات
 دیگر باشد که توده کرده باشند و مزارعان بر زمین زرعیت
 ریزند و آنرا تالاب را نیز انبار گویند و بکسر اول مخفف
 این بار است -
 انباردگی - بر وزن و معنی انباشتگی باشد که معنی پری
 و بسیاری نعمت است -
 انبارون - با دال اجد بر وزن و معنی انباشتن است
 که پیک کردن و انبار کردن چیزه باشد از چیزه دیگر -
 انباروه - بر وزن و معنی انباشته است که پیک کرده باشد
 و معنی پرنعمت و با نعمت هم آمده است -
 انبارش - بر وزن افزایش پیک کردن را گویند و آن چیز
 باشد که جوف درون چیزه را با آن پیک کنند و آن را
 بعرب حشو خوانند -
 انبار - بر وزن و مساز شریک و رفیق و همپا را گویند -
 انباشت - بر وزن برداشت ماضی انباشتن است معنی
 پیک کردن و ملو گردانید -
 انباشتن - بر وزن برداشتن معنی پیک کردن و ملو
 گردانیدن و انبار نمودن باشد -
 انباغ - باغین نقطه دار و وزن را گویند که در نخل یک پیک
 باشد و هر یک از ایشان مردی گیر انباغ باشد -

انبان بار - بکسر نون و بابای اجد بر وزن مردان کار
 مردم فرجه و پیکاره و بیچاره را گویند -
 انبانته - بر وزن دندانته معنی انبان است و آن پوستی
 باشد و باغخت کرده که درست از گوسفند برمی آورند -
 انبر - بفتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و برای قرشت
 اقی باشد از آهن که زرگران و مسگران طلا و مس آینه را
 بران گیرند و بعضی کلوب خوانند -
 انبروت - بر وزن عنبروت امر و باشد و آن
 میوه ایست معروف -
 انبره - بضم ثالث بر وزن قنجه هر چیزی میوه ریخته را
 گویند عموماً و شتر موس ریخته را خصوصاً و اسپ و شتر
 آب کش را نیز گفته اند و در عربی شکنجه را گویند و
 معنی دره کوه نیز هست و بفتح ثالث بر وزن خنجره
 هم آمده است -
 انبست - بر وزن کم بست غلیظ و بسته شده را گویند -
 انبسته - بر وزن برجسته هر چیزی که آن بسته و سخت
 شده باشد و بد شواری و اشود و حل گردد و شیر و مات
 خون بسته را نیز گویند -
 انبله - بفتح اول و ثالث بر وزن خطله ترمبندی را گویند
 و بند می انبل خوانند -
 انبمن - بکسر ثالث و فتح میم بر وزن صفت شکن بنعت
 ژند و پاژند انگور باشد و بعضی عنب گویند -
 انبوب - بر وزن مرغوب فرش و بساط گستر دنی را گویند
 انبوبه - بر وزن منصوبه ماشوره را گویند و لوله آفتاب
 و مانند آنرا نیز گفته اند -
 انبودن - بر وزن انخودن بر بالای هم چیدن باشد -
 انبودن - با ذال نقطه دار بر وزن اندودن بعضی
 اصل کائنات و افزایشی باشد -
 انبوس - بر وزن افسوس تنگی باشد که آنرا ناخواه گویند

و بتقدیریم ثالث بشانی هم بنظر آمده است -

انبوسیدن - با تخطائی معمول بروزن افزونیدن
بمعنی پدید آمدن و ظاهر شدن و موجود گردیدن باشد -
انبوه - بروزن اندوه بمعنی فروریختن دیوار باشد
و بمعنی چرم و ملود بسیار نیز آمده خواه بسیار بر دم و
خواه چیزے دیگر باشد و نام تصبیه است در بالائی کوی
از مضامین دیلمان -

انبومی - بروزن بدبوی یعنی بوی کردن باشد و چرخ
رانیز گویند که بوی آمده و گنبدیده باشد و مطلق بوی
نیز گویند خواه بوی خوب و خواه بوی بد باشد و بوسه
کننده رانیز گویند که فاعل باشد و امر باین معنی هم هست
یعنی بوسه کن و بوسه -

انبویید - کسری ای حلی و سکون وال یعنی بوی کرده
امر جمع هم هست یعنی بوی کنید و بویید -

انبوسیدن - مصدر انبوسه باشد بمعنی بوی کردن
و بوسیدن -

انبه - بضم ثالث و ظهور با بروزن اندوه مخفف آمده است
که فروریختن دیوار و ملود پر و بسیاری چیزها باشد خواه
از مردم خواه از حیوانات دیگر و بفتح ثالث و ضا - با
میوه است معروف در هندوستان -

انبیره - بروزن برنج یعنی گل خشک و گل تر بر دو نوشانه
و بمعنی پر کردن و ملو گردانیدن هم گفته اند و امر باین معنی
هم هست و بمعنی کیش و مذهب و دین و آیین هم
بنظر آمده است -

انبیره - بروزن زنجیره خلا شده و خاشاکے را گویند
که بعد از پوشش خانه بر بام اندازند تا بر بالاسے آن
خاک و گل بریزند و بیند آیند -

انبیس - بروزن تبیس خرمن غله پاک کرده را گویند
انبیل - بالام بلف کشیده گرگ جنگی را گویند و آن جانور است

در هندوستان شبیه بجا و میش و بر سر بینی شامی دارد -
اشکله سو و اسفنج اول و سکون ثانی و کسر نوقسانی
و لام مفتوح و های مکسوز و فتح سین بے نقطه سکون
و او و وال ابعده بلف کشیده بلغت سریانی بدوار باشد
که آزما ه فرغین گویندند -

اشوئتن - بالون و تاسی قرشت بروزن پیلوشکل سخت
زند و پاشند بمعنی داشتن باشد که از دارنگی است -

اشخ - بفتح اول و سکون ثانی و جیم اطراف و گرداگرد
بدوی و پنجساره باشد و جینی بیرون رفتن و بیرون
کشیدن هم آمده است و امر باین معنی هم هست یعنی
بیرون کش -

اشخام - بروزن اندام انتها و آخر هر کار و هر چیز باشد
که بنظام آید و فاعل رانیز گویند که بنهایت رساننده
و آخر آورنده باشد و امر باین معنی هم هست یعنی
آخر کن و بنهایت برسان -

اشخار - سبابای ابعده عرب انگبار است و آن رستنی باشد
سرخ رنگ و پیوسته در کنار جو بیار وید و عصاره آن
نیز سرخ می باشد و اسیر را نافع است -

اشخ - بفتح اول و سکون ثانی و ضم ثالث و خای نقطه دار
ساکن بمعنی چین و شکن روی و اندام و غیره باشد -

اشخت - با جیم فارسی بروزن بدبخت یعنی طبع و توقع باشد
اشختن - با جیم بروزن و معنی بر بستن باشد -

اشخیدن - بضم ثالث بروزن برگزیدن در هم کشیده شدن
پوست روی و اندام باشد -

اشخران - بضم ثالث بروزن مردمان عرب انگدانست
و آن رستنی باشد که شتر غار گویند و صمغ آنرا لبرنی حلیت
و صمغ آنرا اصل الا شخدان خوانند و بعضی گویند نسانست
و آن جانوری باشد شبیه بادی -

اشجرک - کسر ثالث و فتح راسی قرشت و سکون کاف

نام داشته و صحرایی است غیر معلوم و مرز نگوش را نیز گویند
و آن نوعی از ریاحین است که در دوا با بکار برند و در
عربی اذان الفار گویند-

انجوره - بروزن پنجه نباتی است که آنرا بعر بی نبات اند
گویند بفتح بای ابجد و تخم آنرا قرصی خوانند و تخم آن مستعمل
ست درم آنرا بشیر تازه بخورند قوت باه و همد بگویند و پهل
بر قضیب مانده سطر گرداند-

انجوساس فتح اول و سکون ثانی و کسر جیم و سین بی نقطه
بالت کشیده معنی ابو خلساست که نوعی از سرخ مرو باشد
و آنرا بعر بی شجره الدم گویند خون شکم را بر بندد-

انجغ - باغین نقطه دار بروزن و معنی آنج که چین و شکنج
روی و اندام باشد-

انجگاک - باکاف بروزن مردک دانه باشد سیاه شبیه
به دانه امرو و مغز سفید دارد و آنرا بخورند خاصیتش آنست
که هر چند فراش خیال جاروب سنبل بر جل خوسک
ریش زند از پوست آن پاک تواند کرد-

انجیل - بفتح اول و کسر ثالث و سکون ثانی و لام سنی
باشد که آنرا عظمی خوانند-

انجم روز - کسر سیم کنایه از آفتاب عالمتاب است -
انجمن - بضم ثالث و فتح سیم و سکون نون مجلس و مجمع را
گویند و معنی گروه و فرج مردمان هم آمده است-

انجوج - بروزن مخلوق چوب عود باشد و بهترین و می
آنست که در ته آب نشیند گویند عود بیخ درختی است که آنرا

سلسله بدانکه درین مقام کلام مصنف از لفظ فراش خیال الی آنزه
ترجمه لغت بی معنی و بجهت است که اصلا غرض آن مفهوم و مفاد آن
معلوم نمیشود درین صورت بر آوردنش اولی بود چه بدون آن نیز
کلام از بطنی افتد لیکن چون در جمیع نسخهای موجوده که عدد آن قریب
به میرسد باختلافی سهل موجود بود بحال خود گذاشته طبع نموده شد
تا تصرف صحیح در کلام مصنف لازم نیاید و الله اعلم بالصواب ۱۳۱

سیکند و در زیر خاک دفن میکنند تا مدتی معین بعد از آن
بر می آورند بوسیله آنرا می تراشند و باقی عود خالص میماند
بهترین آن مندلی باشد-

انجوخ - بروزن مطبوخ چین و شکن روی و اندام باشد
از خایت پیری یا بسبب دیگر و پرموده شدن میوه را نیز
گفته اند و معنی آب دهن که آنرا قند گویند هم آمده است-

انجو خیدن - بروزن سر پوشیدن بر هم کشیده شدن
پوست روی و اندام را گویند-

انجوسا - با سین بی نقطه بالت کشیده معنی انجاست که
نوعی از سرخ مرو باشد و بعر بی شجره الدم خوانند خون را بر بندد
انجسغ - باغین نقطه دار بروزن و معنی آنجوخ است که
چین و شکن روی و اندام باشد و آب دهن را نیز گویند-

انجو خیدن - بروزن و معنی آنجو خیدن است که بر هم
کشیده شدن پوست رو و اندام باشد-

انجوک - بروزن مغلوک نام دشتی و بیابانی است نامعلوم
انجیدن - بروزن ریخیدن معنی استر زدن باشد
یعنی حماست کردن و معنی ریزه ریزه کردن هم گفته اند
و بیرون کشیدن را نیز گویند و معنی زمین را آب دادن
هم بنظر آمده است-

انجیده - بروزن کندیده بلمت یونانی گند نامی کوهی
باشد که بعر بی حشیشته الکلب خوانند و صوت الارض نیز
گویند و دشوار زانیدن زنان را سود مند بود و بهنار کما
ریزه ریزه کرده شده باشد-

انجیر - بروزن زنجیر میوه ایست معروف و مطلق سورخ
را گویند عموماً و سورخ کون را خصوصاً و نام چوبی آبی است
در هرات و آنرا چوبی انجیل بلام هم میگویند-

انجیر آدم - نام میوه ایست در هندوستان شبیه به مفضل
انجیر دن - بفتح اول و دال ابجد بروزن شمشیر زن
معنی سورخ کردن باشد چه انجیر معنی سورخ است-

انچیرہ - بروزن زنجیرہ یعنی انچیرہ باشد کہ میوه است
معروف و نام چشمه است از توابع یزد و ناو و مقصد
و سوراخ کون را نیز گویند -
انچین - بروزن رنگین یعنی ریزه ریزه باشد و ریزه
ریزه کننده را نیز گویند و امر باین معنی ہم هست یعنی
ریزه ریزه کن و معنی کاہگل مانده ہم بنظر آمده است
اشفطینا - بفتح اول و سکون ثانی و حای بے نقطه
مفتوح بفازده و طای حلی بتحتانی رسیده و نون پهن
کشیده بخت سریانی نوسه از گل انار است و گویند
درخت آن بغیر از گل شرے دیگر نہ دارد دریش روده
و ریشہاے کنہ را نافع است و آن را بشیرازے
گل صدر برگ خوانند -
اند - بروزن و معنی چند و معنی چندان و چندین باشد
و شمار مجبول ہم هست از سده تائہ و آنرا بعبری نیف
و بضع خوانند و بعضی گویند موازی یا نصد قرن است
کہ عبارت از پانزوه ہزار سال باشد و اندک تصغیر اند
و نام درختی است کہ آنرا بعبری سوس خوانند و حمل است
سیخ درخت اندست و سخن گفتن بشک و گمان باشد
کہ آیا چنان است یا چنین و سخن گفتن از روی تعجب را
نیز گویند و معنی شکر و شکر گزاری و امید و امید واری ہم است
اندا - بروزن عمد یعنی کلابہ و کاہگل بر بام و دیوار
مالیدن باشد و کاہگل مانده را نیز گفته اند و معنی غیبت
و خست و بد گوئی ہم هست و خوابی را نیز گویند کہ صلحا
و اتقیایینند و رویاے صادقہاں است و درعبری
معنی شبنم باشد -
انداچہ - بروزن دریاچہ بلخبت ژند و پائزند فسر
و اندیشہ را گویند -
اندار - بفتح اول بروزن اخبار سرگذشت و افسانہ را
گویند و بکسر اول درعبری انداختن باشد -

اندارس - بکسر را و سکون سین بی نقطه نام شخصی است کہ
رسولی پیش عذرا فرستاد و عذرا چشم رسول را بانگشت کند
اندارژہ - بروزن پرواز یعنی قصد و میل نمودن و حملہ
کردن باشد و امر باین معنی ہم هست یعنی قصد کن و میل
نمائے و قصد کنندہ را نیز گویند و معنی قیاس ہم آمده است
و اندازہ و مقیاس و مقدار چیزی را نیز گویند و معنی قصد
ہم آمده است کہ انداختن باشد -
اندازہ - بروزن نیم از و میانہ ہر چیز را گویند و قیاس
کردن و اندازہ گرفتن را نیز گفته اند و تقریبش بندہ
کرده اند و معنی قدرت و قوت ہم آمده است -
اندام - بروزن انجام معروف است کہ بدن و عضو
آدمی باشد و ہر کاری را نیز گویند کہ آراستہ و بنظام
و باصول بود و معنی زیبا و زیبائی ہم آمده است و ادب
و آداب و قاعدہ و روش را نیز گویند و فضائی خانہ
را ہم گفته اند -
انداو - بسکون داو ترہ تیزک باشد و آن سبزی است
خوردنی و آنرا اہل سیستان ترہ میرہ و عربان ہرچہ خوانند
و بعضی گویند ہرچہ صحرایست کہ ایہقان باشد -
انداوہ - بفتح وا و مالہ است و دان بنا باشد و آن
افزار است کہ بدان گل و گچ بر بام و دیوار مانند و شکوہ
و شکایت و غیبت را نیز گویند -
اندالیش - بروزن افزایش یعنی کاہگل کردن و کلابہ
و گچ مالیدن باشد -
انداریشگر - بفتح کاف فارسی و سکون رای قرشت
کاہگل و کلابہ بر بام و دیوار مانندہ را گویند -
انداپہ - بروزن ہمسایہ یعنی انداوہ است کہ ماہ استادان
گلکار باشد و شکوہ و شکایت و غیبت را نیز گویند -
اندرخس - بفتح اول و سکون ثانی و وال بی نقطه مفتوح
بخاے نقطہ دار و سین بے نقطہ زودہ حمایت کنندہ

در بعضی نسخہ

ولایت پناور گویند -
 اندر خس واره - اندر خس معادوم و او بالفت کشیده
 در ای بی نقطه مفتوح قلعه و حصار و جایگاه و پناه و نیکگاه
 باشد و پناه و پنده و پشتیوان را نیز گفته اند -
 اندر خسیدن - بروزن کم رقصیدن حمایت نمودن و
 پشتی کردن و پناه دادن و پناه گرفتن باشد -
 اندر - بروزن بندر معنی در باشد و عبرتی فی گویند
 همچنانکه اندر آن و اندر خانه یعنی درین و در خانه و افاده معنی
 غیرت نیز میکنند چون با مادر و پدر و خواهر و برادر ترکیب کنند
 همچو مادر اندر و پدر اندر و خواهر اندر و برادر اندر -
 اندر اب - بروزن منجملاب شهرست از ولایت
 بدخشان مابین هندوستان و تخمین -
 اندر باک - بابای اجد بروزن صندل سالی معنی
 ضروری و حاجت محتاج الیه و در بایست باشد
 و نگون سر ازین آویخته را نیز گویند -
 اندر بایست - بکسر تخمائی و سکون سین و فوقانی
 معنی اندر بایست که ضروری و حاجت و محتاج الیه باشد -
 اندر خور - نفتح خامی نقطه دار و سکون و او معدوله و در
 بی نقطه یعنی لائق و سزاوار و زیبا باشد -
 اندر خورا - بارای بالفت کشیده معنی اندر خورست
 که لائق و سزاوار و زیبا باشد -
 اندر خور و بسکون و ال (بج معنی اندر خورست که لائق
 و سزاوار و زیبا باشد و فتح راسه دوم معنی زیبست
 یعنی سزید -
 اندر خورند بسکون نون و وال (بج معنی اندر خور
 که لائق و سزاوار و زیبا باشد -
 اندر ز - بازای پوز بروزن کم عرض معنی پند و نصیحت
 و حکایت و وصیت باشد و معنی کتاب و نوشته هم
 بنظر آمده است -

اندر زرا - بروزن صندل ساگا و زهره را گویند آن
 سنگی است که در میان زهره گاه و یا شیردان او متکون
 میشود و آنرا عبرتی حجر البقر گویند -
 اندر و ا - با و او بروزن اندر زرا معنی سرگشته و حیران
 باشد و معنی آرزو و حاجتمندی هم هست و سرنگون آویخته
 و او از گون را نیز گویند -
 اندر و اثر - بازای فارسی بروزن جنبه از معنی اندر
 که سرگشته و حیران و آرزو و حاجتمندی و سرنگون آویخته باشد -
 اندر و اه - بروزن لنگر گاه معنی اندر و اه است که
 سرگشته و حیران و احتیاج و سرنگون آویخته باشد -
 اندر و امی - بروزن صندل سالی معنی اندر و اه است
 که سرگشته و حیران و احتیاج و سرنگون آویخته باشد -
 اندر و انی - بروزن کم بردانی معنی سرگشتگی و حیرانی
 و آرزو و حاجتمندی و سرنگونی باشد -
 اندر و ب - نفتح اول و ضم ثانی بروزن کند کوب نام کوچ
 از جو شش باشد که پوست بدن را سیاه و خشن گرداند
 و باخارش باشد و آنرا عبرتی قوبا گویند -
 اندر و خون - بضم خای نقطه دار و سکون و او و نون
 چون ارشید شعانت و آن رستی مطهر خازناک باشد -
 اندر و روس - بروزن سندروس نام مردی بود و او
 مطلوبی داشت بار و نام و بار و در میان دیزیا جزیره
 داشت و شبها آتش افروختی تا اندروس بفروغ آتش
 شناکان آمدی و پیش او رفتی کیش باوی شد و
 آتش را بکشت و اندروس در میان دریا کم گردید -
 اندر و ماخس - اندر و معلوم و میم بالفت کشیده و ضم
 خای نقطه دار و سکون سین بے نقطه نام یکی از حکاے
 یونانست گویند در طبابت اعجاز بکار برده -
 اندر ریجان - با میم بروزن عند لیجان نام یکی از بارزین
 تورانی است که در جنگ دوازده رخ بروست گرگین میلاد

گشته شد -
 اندک بسکون کاف تصغیر اند است و اند عددی باشد
 مجول میان سه و نه و آنرا بعربیه بفتح خوانند و هر چیز
 کم را نیز گویند -
 اندگان - بروزن بندگان نام شهری و ولایتی است
 مابین سمرقند و چین معرب آن اندجان است -
 اندلس - بضم اول و ثالث و لام و سکون ثانی و سین
 بی نقطه نام شهر است در حدود مغرب و نام جزیریه هم
 هست و ربالای کوسه و برود و معنی بفتح اول و ثالث
 و رابع هم آمده است -
 اندوه - بروزن سرد می آید آوردن غمهای گذشته باشد
 اندوه - بروزن آنچه معنی اندرون باشد که در مقابل است
 سه باید است که اندلس بفتح اول و ثالث و ضم رابع نام الکه است
 از مضامین مملکت اسپانول و سپانول سلطنت است از سلطنتها
 مستقلة و بجز مورین عرب تمامی مملکت اسپانول را اند
 نام گذشته اند بسبب آنکه چون در سنه هشتاد و شش هجری در
 عهد خلافت عبدالملک بن مروان تغییر مملکت مزبور چون اسلام را
 میسر گردید اول ولایتی که مفتوح شد ملک اندلس بود پس برورد بجز
 سایر مملکت اسپانول میان اهل اسلام بدین نام شهرت یافت حدیقا
 این مقال و تفصیل این اجمال از برای تاریخ ظاهر بود و بدین است من شاد
 فایز حج الیدیه از کتاب تاریخ انگریزی ظاهر میگردد که ماخذ لفظ اندلس
 اندالوس است و آن در زمان اهل اسپانول نام طائفه است که موله
 و موطن آنست و بحد و مملکت در سنه چهار صد و سه میل
 از شروع سنه هجری بدو صد و شصت و سه سال بر ممالک اسپانول مستولی
 گشتند لیکن چون مورخین عرب از معنی کماهی آگاهی نداشتند و ماخذ اصلی لفظ
 اندلس در میان لغات هر دم در کتب قانع نودینو نیستند یکی از فرزندان پیش
 بر نوح که اندلس نام داشت یکی از جزایر متصله بارض اسپانول بطریق بر سر
 یافته در آن مزبور طح سکونت انداخت و آنرا با هم خود موسوم ساخت
 و در کتاب تقویم البلدان تصنیف ابوالفدا تحقیق اعجاب چنین نوشته است

اندوسید - بروزن منکوب پوششی است باخارش که
 پوست بدن را سیاه کند و درشت گرداند و آنرا
 بعربیه قوبا گویند -
 اندوه - بروزن مخلوط یعنی اند و بست و آن پوششی
 است باخارش که عرب قوبا گویند -
 اندوختن - بروزن افزودن یعنی جمع کردن و فراهم
 آوردن باشد و معنی قرض و پس دادن هم آمده است -
 اندوه - بروزن مقصود کاهگل و گلاب را گویند که بر باغ
 و دیوار کرده باشند -
 اندوون - بروزن فرمودن کاهگل و گلاب را مالیدن
 باشد و مطلقا و ملحق کردن را نیز گویند -
 اندوز - بروزن سردی معنی فراهم آورده و جمع
 کرده شده باشد و امر باین معنی هم هست یعنی جمع کن
 و فراهم آور -
 اندول - بروزن معقول گویی باشد که آنرا بر چهارچوب
 با میخها محکم کنند و جهت استراحت بران نشینند و این
 در ممالک زنگبار معمول است -
 اندوند - بفتح رابع و سکون نون و دال ابعجاز اتباع
 است معنی تار و مار که زیر و زبر شده و از هم پاشیده باشد -
 اندوه - بروزن انبوه گرنگی دل و دلگیری را گویند -
 انده - بضم ثالث مخفف اندوه است که گرنگی دل
 و دلگیری باشد -
 انده بان - بروزن مردمان جمع اندوه باشد چنانکه
 جانور را جانوران و مردم را مردمان و این جمع بخلاف
 قیاس است چه بخیار از جانور را بانث و نون جمع نتوان کرد -
 انده قوقو - بضم دو قات و سکون دو و او دو است
 که آنرا حد قوقی خوانند کاف را مانع است -
 اندی - بروزن لندی معنی خاصه باشد که در مقابل
 خربی است و معنی امیدواری هم آمده است و بجای

اندوه

لفظ بود که و باشد که هم استعمال می کنند و معنی آن
نقطه هم هست که ایام گذشته باشد و عجب زین گفته اند
و معنی نیز هم آمده است که عبرتی ایضا خوانند -

اندریدن - بر وزن خندیدن بمعنی تعجب کردن باشد
و سخنی را نیز گویند که از روی شک و ریب و استهلی گفته شود -
اندریشه - بر وزن هم پیشه بمعنی فکر و خیال باشد و معنی
ترس و بیم هم آمده است -

اندریک - بر وزن نزدیک لفظی است از کلمات تنبی که در
عربی است و لعل و عسل گویند یعنی باشد که و بود که و باید که
بعضی زیر آنکه و آن برای آن و آنین جهت هم گفته اند -

اندر و - با ذال نقطه دار و رای بے نقطه بر وزن بلبو
پا زهر باشد و آنرا فاذر نیز گویند و بجای ذال نقطه دار
زای هوز هم آمده است -

انزلیق اول و ثانی و سکون راس قرشت هر چیز پشت
و بدر گویند -

انزوب - بر وزن منکوب خوشی است با خارش که بعد
توبه خوانند و بعضی گویند خوشی است که آنرا فارسی گویند
چرب خوانند و بازای نقطه دار هم گفته اند -

انز و - لفتح اول و زای هوز و راس قرشت بود و برین
معنی پا زهر است که فاذر نیز گویند -

انزروت - بر وزن و معنی عنزروت است و آن معنی
باشد تخم که بیشتر در مہما بکار برند و عنزروت معرب است
و در سویدا فضلا باین معنی با ذال نقطه دار و بای اجد هم
آمده است که انزوب باشد -

انزہ - بازای فارسی بر وزن غمزه موحک باشد و آنرا
عربی حدس گویند -

انستہ - لفتح اول و کسرت ثانی و سکون سین بے نقطه
فتح فوقانی مقصود آنستہ است و آن بیچ گیا ہے باشد
خشبوی که عبرتی سعد گویند -

انشتاما - لفتح اول و سکون ثانی و شین قرشت و شامی
شاشه هر دو بلف کشیده بسر بانی دو نیست که آنرا بقا
سویزک و عبرتی زریب الجبل خوانند -

انظلیون - باطای حلی و لام و تحتانی بر وزن عنبرگون
بلغت یونانی قوس فرخ را گویند که گمان شیطان باشد -
انظونیا - بر وزن افلونیا بلغت یونانی کاسنی شامی را
گویند و آن سرد و ترست و جگر گرم را نافع باشد -

انفاق - بکسر اول و سکون ثانی و فای بلف کشیده
و بغاف زده روغن زیتون تازه را گویند -

انفت - بر وزن زحمت نقصان و خسارت و زیان را
گویند که معنی فغن باشد و در عربی معنی ننگ عار آمده است -

انغت - بر وزن پرست پرده و نینده عنکبوت را گویند -
انقر و یا - لفتح اول و قاف و سکون ثانی و راد و ال
بے نقطه و تحتانی بلف کشیده معنی است رومی و بعضی
گویند یونانی و معنی آن مانند دل باشد و آن چیریت
که بلاد گویند بهترین وی آنست که سیاه و فربه باشد
و چون بشکنند پر شیره بود و آن گرم و خشک است و در
چهارم قوت حافظه دهد و ذہن را تیز کند و عبرتی ثمره البلاء
خوانند و بهندی بلاده گویند -

انقلبا - بکسر اول و قاف و سکون ثانی و لام و تحتانی
بلف کشیده بلغت اهل مغرب دو نیست که آنرا بفارسی
شدکار گویند و عبرتی شجرة الدم خوانند و آن نوسه از
سرخ مردست برگ آن سرخ بسیاھی مائل میباشد
با پیب بزکوبی بر خناریر نمند نافع بود و بعضی گویند لغت
رومی است -

انقون - با قاف بر وزن میون بلغت یونانی گل کند
را گویند و آن نوسه از کماة باشد و آنرا بجهت فریبی حلوا
کرده خورند و عبرتی درد بلنتن خوانند -

انگ - لفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی ممرآب
را گویند و آن نوسه از کماة باشد و آنرا بجهت فریبی حلوا
کرده خورند و عبرتی درد بلنتن خوانند -

انگ - لفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی ممرآب
را گویند و آن نوسه از کماة باشد و آنرا بجهت فریبی حلوا
کرده خورند و عبرتی درد بلنتن خوانند -

انگ - لفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی ممرآب
را گویند و آن نوسه از کماة باشد و آنرا بجهت فریبی حلوا
کرده خورند و عبرتی درد بلنتن خوانند -

انگ - لفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی ممرآب
را گویند و آن نوسه از کماة باشد و آنرا بجهت فریبی حلوا
کرده خورند و عبرتی درد بلنتن خوانند -

انگ - لفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی ممرآب
را گویند و آن نوسه از کماة باشد و آنرا بجهت فریبی حلوا
کرده خورند و عبرتی درد بلنتن خوانند -

انگ - لفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی ممرآب
را گویند و آن نوسه از کماة باشد و آنرا بجهت فریبی حلوا
کرده خورند و عبرتی درد بلنتن خوانند -

گویند که کوزه گران از سفال سازند و بجهت مرور کردن
 آب بهم وصل کنند و نام ولایتی است در هندوستان -
 انگار - بروزن زنگار یعنی تصور و پندار باشد که از
 پنداشتن است و تصور کننده را نیز گویند و امر با معنی
 هم هست یعنی بنگار و انگارش کن و معنی انگاره نیز آمده است
 که کار ناتمام باشد -
 انگارون - بفتح اول و دال ابجد و سکون نون معنی
 پنداشتن و تصور کردن و گمان بردن باشد -
 انگاروه - بفتح دال بروزن انگارسته افسانه و
 سرگذشت را گویند -
 انگارش - بروزن افزایش معنی انگارده است که
 افسانه و سرگذشت باشد -
 انگاره - بروزن همواره هر چیز ناتمام را گویند و معنی
 انگارش هم آمده است که افسانه و سرگذشت باشد
 و یادگذاشته کردن را نیز گویند و از سر گرفتن سرگذشت
 و افسانه را هم گفته اند بطریق کنایه چنانکه اگر کسی بسیار
 و مکررا گذشته گوید گویند انگاره میکند یعنی باز از سر
 میگیرد و پس پس نرفته از شرم و حیا را نیز گویند و معنی
 و فقر و حساب و ناتمام اعمال هم نوشته اند -
 انگاریدن - بروزن ترسیدن معنی تصور کردن
 و پنداشتن و گمان بردن باشد -
 انگار - بازای هوز بروزن پرواز از پیشه و ران را
 گویند و عبری ادات خوانند و جمع آن ادوات است -
 انگاشتن - بروزن برداشتن معنی تصور کردن و
 پنداشتن و گمان بردن باشد -
 انگام - بروزن و معنی هنگام است که موسم و وقت باشد -
 انگامه - بروزن و معنی هنگامه است که جمع و انجمن
 بازیگران و قصه خوانان باشد -
 انگبین - بابای ابجد بروزن عنبرین غسل و شستند را گویند

انگبین - بروزن شبلیینه نام حلواست و آن عملی باشد
 که نیک بقوام آورده باشند و بر طبقه ریزند تا سخت شود
 و دندان گیر گردد -
 انگدان - بضم ثالث و دال بافت کشیده بروزن مردان
 شناس را گویند یعنی دیومردم و آن جانور سبک باشد و
 شبیه آدمی و در مؤید الفضل معنی بسباس آمده است
 که بندی جاوتری میگویند و الله اعلم و نام درختی هم هست
 که صمغ آن را عبری حلیت خوانند و معرب آن انجدان
 باشد و باین معنی با ذال نقطه دار هم آمده است و نام قریه
 از قزاقی کاشان که با گوان اشتنا دارد -
 انگروه - بضم ثالث بروزن افسرده دانه انگور که از خوش
 حداشده باشد -
 انگریزه - سکون ثالث بروزن رنگریز سنی باشد و گل
 آن مانند گل خشک زرد میشود و اطراف آن خار دارد
 و آن را عبری قرطم برمی خوانند و میونانی طریغان گویند
 و نوعی از مردم فرنگ هم هست -
 انگر - بفتح اول و سکون ثانی و ضم ثالث و زای نقطه دار
 ساکن بلی باشد که بآن زمین را هموار سازند -
 انگرش - بفتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و زای فارسی
 آهنی باشد سر کج که فیل را بدان بهر طرف که خواهند بردند
 انگرند - بفتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و فتح راء
 فارسی و دال ابجد ساکن مطلق صمغها را گویند عموماً و صمغ
 باشد بغایت بدبوی و آن را عبری حلیت خوانند و آنرا
 انگر و بسبب آن گویند که صمغ درخت انگدان است و
 اصل آن انگدان ژرد باشد بفتح زاء فارسی چه ژرد
 بغت فرس یعنی صمغ است و آن گرم و خشک است
 و در وجه سوم -
 انگزک - بازای هوز بروزن مرجک کجک فیل را
 گویند و آن آلتی باشد سر کج از آهن که فیلهای آن فیلهای

بدان به طرف که خواهند بر بند و با زای فارسی هم
 بنظر آمده است -
 انگشتر او - بکسر ثانی و سکون زای فارسی و دوا و پنه
 کشیده بر وزن منزلهما چائی را گویند که شبها گویند
 در اینجا گاه بر اند و گویند ان را نیز گفته اند و بعضی دان
 و خسته میو با هم آمده است -
 انگشتره - بازای فارسی مفتوح بر وزن خسبره
 مخفف انگشتره است که صمغ درخت انگدان باشد و آنرا
 عربان حلیت و شیرازیان انگشت گنده گویند و باز
 موز نیز آمده است -
 انگشبه - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و سین بی نقطه
 و فتح بای اجد بزیرگیری را گویند که صاحب سامان بود
 و کارکنان و زرعیت کاران بسیار داشته باشد -
 انگشبه - باشین نقطه دار بر وزن و معنی انگشبه است
 که بزیر صاحب سامان باشد و سوداگر صاحب مال
 را نیز گفته اند -
 انگشت - بضم ثالث معروفست که هر یک از انگشتان
 دست و پایی باشد و بکسر ثالث زغالی را گویند که انگ
 کشته شده است -
 انگشتال - بکسر ثالث و فوقانی با لغت کشیده و لام
 ساکن مردم ضعیف و نحیف و طلیل و بیمارناک و صاحب
 نقابت را گویند -
 انگشت بدندان گزیدن - کنایه از تجمت کردن
 و تخر نمودن باشد و حسرت و فسوس خوردن را نیز گویند -
 انگشت بر چشم نهادن - کنایه از قبول کردن و
 مسلم داشتن باشد و انگشت بر دیده نهادن هم بهمان
 انگشت بر حرف نهادن - کنایه از عیب گرفتن
 و نکته گیری کردن باشد -
 انگشت بر دهان گذاشتن - کنایه از حسرت و فسوس

و عجب و تخر باشد اشاره کردن بجاموشی هم هست -
 انگشت برگ - انگشت معلوم و برگ بضم بای اجد
 و فتح رای قرشت و سکون کاف جانوریست که آنرا
 موشکور میگویند و پیوسته در زیر زمین می باشد
 و بیخ درخت و نباتات میخورد و گویند پراز و گنده نار بسیار
 دوست میدارد چون بر در سوراخ او نهند پیرن آید
 او را بگیرند و گوشت او زهر قاتل است -
 انگشت بر لب زدن - کسی را بر سر حرف
 آوردن باشد -
 انگشت خائیدن - کنایه از حسرت و افسوس و
 ندمت و پشیمانی باشد -
 انگشت و شام - کنایه از انگشت نهادن باشد چه
 در عوض آن دشنامی خواهد شنید -
 انگشت زدن - آنست که کسی از خوشحالی
 انگشتها بر هم زند -
 انگشت شک - بفتح شین نقطه دار و سکون کاف
 انگشت شهادت را گویند -
 انگشت عروس - نام قسمی از حلو باشد که از انگشت
 عروسان هم گویند و نوعی از انگور هم هست -
 انگشتک - بکسر ثالث و فتح فوقانی و سکون کاف
 صمغ درخت انگدان را گویند و بعضی حلیت خوانند -
 انگشتک زدن - یعنی انگشت زدن باشد یعنی در
 هنگام خوشحالی انگشتان را بر هم زند چنانچه صدای
 از آن ظاهر گردد -
 انگشت گزیدن - بفتح کاف فارسی کنایه از ناستن
 و پشیمانی و ندامت و حیرت باشد -
 انگشت کشیدن - کنایه از محو کردن مانع انگشتن باشد
 انگشتک عروس - یعنی انگشت عروس است که
 نام قسمی از حلو باشد -

انگشت گنره - انگشت معلوم کننده بفتح کاف فارسی
 و سکون نون و فتح وال ابجد صمغ درخت انگدان است
 که بعربی حلیت و صمغ المحروش خوانند -
 انگشت نما - کنایه از شهرت کردن باشد و نمودن چیزی را
 انگشت و استعمال این در بدنامی بیشتر است -
 انگشت نهادن - یعنی انگشت و شام است و کنایه
 از اعتراض کردن و عیب گرفتن باشد -
 انگشت نیل کشیدن - کنایه از رسوائی و نشان فقر
 و ترک دادن کاری باشد -
 انگشت و بضم فوقانی و سکون واو چنگای و مالیده را گویند
 و آن نانی باشد گرم که باروغن و شیرینی در هم بالند -
 انگشتوا - بکسر ثالث و واو بالفت کشیده نانی باشد که آنرا
 بر روی آتش زغال و غیره پزند -
 انگشته - بضم ثالث بروزن خریشته آتی باشد از چوب
 مانند پنجه دست و دسته نیز دارد که بزرگیران خسرو
 کوفته شده را بدان بیاورند و بفتح ثالث بزرگیری را
 گویند که صاحب ثروت بود و کارکنان بسیار داشتند
 و باین معنی بکسر ثالث هم آمده است و سوداگر صاحب
 رانی را گویند -
 انگل - بفتح ثالث بروزن جنگل کسی را گویند که صحبت او
 گروه طبیعت باشد و حلقه رانیز گویند که گوی گریبان را در آن
 اندازند یعنی تکه و گوی گریبان هم آمده است -
 انگلند و بفتح اول و ثالث و لام و سکون ثانی و نون و
 حال ابجد مضموم بجا آورده چوبی باشد در موجود و حلقه
 که سنگریز یا در جوف آن ریخته باشند و چون بچسباندند
 کن و طفلان را بدان مشغول سازند -
 انگله - بفتح ثالث بروزن حلقه گوی گریبان و تکه کلاه باشد
 و بضم نیز حلقه است که گوی را از آن بگذرانند -
 انگلیون - بایای حلی بروزن غیر گون نام کتاب نهادن است

که انجیل صیسی باشد و نام کتاب مانی نقاشی هم هست و
 دیباچه نیز بوده است بهفت رنگ که بهفت رنگ
 در آن ظاهر میشد گویند این لغت هر جا که با عیسی و صلیب
 و چلیپا مذکور میگردد در ادرازان انجیل است و جایسکه با
 نقش و نگار و گل و لاله گفته میشود غرض از آن کتاب
 مانی نقاشی باشد و بوقلمون رانیز گویند و آن نوع
 از چلیپا است -
 انگوان - با و او بروزن و معنی انگدان است که درخت
 حلیت باشد و حلیت صمغ آن درخت است و بغایت
 بد بوئی باشد -
 انگویا - بابای فارسی بروزن محمود بلغت ژند و پازند
 کاسنی را گویند و آن گیاهی است معروف و بخر بله
 هند را خوانند -
 انگوتین - بکسر فوقانی و سکون تخانی و نون بلغت
 ژند و پازند گا و کوهی را گویند -
 انگور زیتونی - نوعی از انگور سیاه است شبیه بزیتون
 طبیعت آن گرم و تر است و بعربی اصابع العذاری گویند
 انگور شوره - بازای فارسی بروزن سنبله صمغ درخت
 انگدان باشد و بعربی حلیت و صمغ المحروش خوانند و
 تخ آنرا بنزد الاخره و قریض گویند -
 انگول - بروزن مقبول حلقه باشد که گوی گریبان
 و تکه کلاه را از آن بگذرانند و معنی گوسه گریبان و
 تکه کلاه نیز آمده است -
 انگوله - بروزن زنگول یعنی انگول است که تکه کلاه و
 گوی گریبان و حلقه باشد که تکه را از آن بگذرانند -
 انگلیان - بضم ثالث و تخانی بالفت کشیده و بنون زده
 بروزن و معنی انگدان است که درخت حلیت باشد
 و حلیت صمغ آن درخت است -
 انگلیختن - یعنی چسباندن از جای و بر سرور اینیدن

و بلند ساختن و بر کشیدن باشد و معنی دور کردن و
 جدا کردن و ساختن و افشا کردن هم آمده است -
 انگیزه - بروزن زنجیر انگور را گویند و بعربی عنب خوانند -
 انگیزه - بروزن همبیز معنی بر انگیزخته و بلند ساخته
 و بر خیزانیده باشد -
 انگیزه - بروزن کفایزه معنی سبب و باعث چیز باشد -
 انگلیس - با کاف تازی بروزن ادیس نام شکلی است
 از اشکال رمل و در عربی معنی برگشته و برگشتن باشد -
 انگیل - با کاف فارسی بروزن زنبیل حلقه را گویند
 که گوی گریبان و تکه کلاه را از آن بگذرانند و تکه و گوی
 گریبان را نیز گفته اند -
 انگیله - بروزن عزیزه معنی انگیل است که گوسه گریبان
 و حلقه گوی گریبان باشد -
 انو پاشخ اول و ضم ثانی و سکون و او و با سه فارسی
 بالفت کشیده گاوز بان تلخ را گویند و آن گیاهی است
 که در دو ابا بکار برند و کاسنی را نیز گفته اند که بعربی
 بنند با خوانند -
 انور سما - بار او سین بی نقطه و میم بروزن ابو دردا
 بلغت یونانی سیلان خون را گویند -
 انوشا - با ثالت مجهول و شین نقطه دار بالفت کشیده
 مذہب و کیش گبران را گویند و معنی شادی و تخرمی و
 عدالت هم آمده است -
 انوشه - فتح اول و رابع معنی خوش و خوشا و خرم و
 خوشحال باشد و شراب انگوری را نیز گفته اند و نام
 عمر شاپور هم هست و پادشاه نوجوان را گویند - و معنی
 آفرین و بارک الله هم آمده است که بعربی طوبی و مرجا
 خوانند و بعظم اول نیز گفته اند -
 انومیسان - بکسر میم بروزن جو سیان بلغت یونانی
 شقائق را گویند و آن نوعی از لاله باشد و در صحاح الادب

بهین معنی باسقاط فلون آخر آورده است و گفته است
 که این لغت روحی است و الله اعلم -
 انویسیدن - بروزن نبویسیدن معنی ناله و زار سے
 و نوحه کردن باشد -
 انویساید - با های هوز و بای ابجد بروزن محمود بلغت
 ژند و پاژند ستاره مشتری را گویند -
 انویساید - با های ابجد بروزن جلیپا بلغت ژند و پاژند
 مورد را گویند و برگ آزاد رو و ابا بکار برند و بجای آب
 ابجد تازی قرشت هم بنظر آمده است -
 انویساید - بروزن امیر خوی زشت و طبیعت بد را گویند -
 انویساید - بروزن امیران نام فرشته ایست موکل بر
 عقد نکاح و نام روزی ام است از هر ماه شمسی و باین معنی
 بازاری نقطه دار بروزن عزیزان هم آمده است -
 انویساید - بازاری فارسی بروزن کنیز گیاهی است که آنرا
 بوی ماوران گویند و عقرب ازان بگریزد -
 انویساید - کنایه از چشم است و بعربی عین گویند
 و اشارت محبوب و مطلوب هم هست -
 انویساید - بروزن خسیسان معنی بیوده و خلاف
 و کذب و دروغ و مخالفت باشد -
 انویساید - بروزن شین خون بلغت یونانی رازبان رومی
 باشد و آنرا بعربی حلوه گویند بعظم حاسه بی نقطه تشنگی را
 فرو نشاند و شکم راه بند و بعضی گویند انویساید
 یونانی و معنی انویساید هم آمده است که بیوده و خلاف
 و کذب و دروغ باشد -
 انویساید - بروزن هر لیسیم هر چیزے بستبر را گویند که بد شو
 از هم جدا شود و عمل گردد -
 انویساید - بروزن همیشه جاسوس و چاپلوس را گویند
 و معنی انویساید هم آمده است که هر چیزے بسته و منجمد باشد
 چه در فارسی سین و شین بهم تبدیل مییابند -

این - بروزن زمین ظرفی باشد از سفال مانند سبزو
و نجیب بزرگ که دوغ را در آن کنند و بجا نند تا روغن
از ماست جدا شود -

بیان بیست و پنجم

در بهره با و او مشتق بر یکصد و پانزده لغت کنایت

او - بضم اول و سکون ثانی ضمیر غائب سب نسبت
بذوی العقول چه غیر ذوی العقول را آن گویند -
او - بروزن هوا یعنی آواز باشد و معنی ابا هم هست
که شور با و آتش باشد -

او - ا - بفتح اول بروزن شراب یعنی دق و حساب یوانی
باشد و بضم اول گرم و هوای گرم را گویند -

او - ا - بفتح اول بروزن شماره دق و حسابی باشد
که حسابهای پرگنده دیوانی را در آن نویسند و درین
زمان آن دق را او را بر گویند و معنی دیوانخانه یعنی
دارالاماره هم آمده است که بارگاه ملوک و سلاطین باشد
و ریزه آهنی را نیز گویند که در وقت سوراخ کردن نعل سپه
بر آید و بضم اول گرم و هوای گرم را گویند -

او - ا - بر وزن شیطین زشت و بد را گویند چنانکه
پرارین خوب و نیکو را -

او - ا - بروزن عوام قرض و وام را گویند و معنی رنگ
و لون هم آمده است -

او - با - باهای ایجا روزن سودا نام سپهر زاده سلیمان
علیه السلام است که سپهر جو عام باشد -

او - با - بفتح اول بروزن افسار چیزی بگو فرو برنده
و بلع کننده را گویند و هر چیز که فرو رود یعنی بلع شود و
هر جانور که جانور زنده را فرو برد گویند او بارید و
معنی آتش غالب و در هر ملک نیز گفته اند و معنی خانه
و سرای هم آمده است و امر بفرود بردن و بیرون افکندن
هم هست یعنی فرو بردن و بیرون بیفتن و بضم اول

نامه وزاری را گویند -

او - با - بیدان - بفتح اول بروزن سب خاریدن ناچا و
فرو بردن را گویند و یعنی بلع خوانند و معنی افکندن
هم هست و بضم اول یعنی نامه وزاری کردن باشد -

او - با - باش - بروزن افزایش مردم عامی است و معنی نفیس
بی سرو پا و جلفت و سپهر خود متعصب را گویند -
او - با - شستن - بروزن برداشتن معنی پر کردن
و افکندن باشد -

او - پرو - بضم ثالث بروزن افشرد یعنی ناچا و بده
فرو برد و بلع کرد -

او - ب - بضم اول و کسر ثالث بروزن مونس خویش
و پیوند و قرابت را گویند -

او - به - بضم اول و سکون ثانی مجهول و کسر ثالث نهوا
نام قریه ایست از قرایم هرات -

او - ج - بفتح اول بروزن موج معرب اوگ است که مقابل
حقیض باشد و بلندترین درجه کواکب بود و آن نقطه
ملاقات سطح معرب فلک باشد از افلاک جزئیة سیئه سیاره
با حواصل ایشان و نام نغمه ایست از موسیقی و معنی گویند
این لغت هندی است -

او - چ - چت پین - باجیم فارسی و فوقانی و بای فارسی
و سیم بروزن تغزل تگن بلفغ شزند و پانزده معنی انگشت
باشد مطلقا خواه انگشت پا و خواه انگشت دست -

او - چ - بضم اول و فتح جیم فارسی مشد و نام شهری
و مدینه ایست -

او - چ - چیرس - بازای هوز بروزن موسیقی معنی هایت
و چگونگی چیرس باشد -

او - چ - چیریان - بضم اول بروزن نوشیردان معنی باسیت
باشد که جمع مابیت است -

او - او - بفتح اول بروزن سودا یونانی کوه را گویند

از کوه

و بصری جبل خوانند

او داسالیون - او داسالوم ہاسین بی نقطہ بالفت کشیدہ و کسر لام و تحتانی ہوا و رسیدہ و بنون زدہ ہوا کرفس کوہی باشد چہ او دابہنی کوہ و سالیون کرفس را گویند و تخم آنرا فطر اسالیون خوانند چہ فطر ایونانی مطلق تخم را گویند۔

او در فتح اول و سکون ثانی و کسر ثالث و راسے بی نقطہ ساکن برادر پدر باشد کہ بصری عم گویند۔

او درون - بضم اول و ثالث بروزن بودن بخت ژند و پاژند یعنی مردن و از عالم رفتن باشد۔

او دوس - بفتح اول و ثالث بروزن نوس و جب و بدست را گویند و بصری شہر خوانند و آن مقدار نیست از سر انگشت کوچک تا سر انگشت بزرگ دست آدمی۔

او دست - بروزن بدست یعنی او دوس است کہ وجب و بدست و شہر باشد۔

او دہ - بروزن روضہ نام شہری و دیدنیہ است۔

او ذر - بضم اول و سکون ثانی و فتح ذال نقطہ دار و سکون راسے بی نقطہ بخت یونانی آب را گویند و بصری ما خوانند۔

اور - بضم اول بروزن مور یعنی مشت باشد عموماً و مشت را گویند کہ بر دہن شخصی زنند خصوصاً و بادام و پستہ و گردگان و اشال آنها را نیز گویند کہ مغز شان ضائع و تیز شدہ باشد۔

اور اس - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بالفت کشیدہ و حصار و قلعہ را گویند۔

اور از - بروزن و معنی افسردہ است کہ فراز و بالا و بلندی باشد۔

اور اشتن - بروزن و معنی برداشتن و بندستن و افراختن باشد۔

اور اسن - بضم اول و فتح میم و سکون فون نوسے از خوانندگی و گویندگی باشد کہ آن خاصہ فارسیان و شعر آن بزبان پہلوی باشد و نام دہی است از مضائق و توابع جوشقان مشہور باورامہ و چون این قسم گویندگی را شخصے از خنیاگران آن دہ وضع کردہ بود ہنسا بران باوراسن شہرت یافت۔

اورامہ - باہم بروزن روزانہ یعنی اوراسن است کہ نوعی از گویندگی فارسیان باشد و نام دہی است از توابع جوشقان۔

اور ویدن - بفتح اول و ثانی بروزن نور ویدن جنگ کردن و حملہ نمودن را گویند۔

اور نس - بفتح اول و کسر ثانی و سکون را و سین بی نقطہ درخت سرو کوہی را گویند و بصری عر خوانند۔

اور شلم - بضم اول و کسر ثانی و شین قرشت و لام و سکون ثالث و تحتانی و میم نام شہر است کہ بیت المقدس در آن شہر واقع است و او را اور سلیم ہاسین بی نقطہ و حذف تحتانی ہم میگویند و بعضی گویند این لفظ فرنگی است۔

اورک - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و کاف پستان باشد کہ اطفال در ایام عید و نوروز در شاخ درخت و مانند آن آویزند و بران نشسته در ہوا آیند و روند۔

اور کوہ - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف ہواد رسیدہ و ہازدہ شہر است از عراق عجم کہ بابر تو شہرت دارد و ابرقوہ معرب آنست و چون این شہر بر کوہ ہے واقع است ہنابراں بدین نام خوانندہ اند۔

اور مالی - باہم بروزن کو توالی یعنی ست یونانی و معنی آن بصری دہن غسل باشد و آن روغنی است کہ از ساق درختی حاصل میشود و طعم آن شیرین است آنرا غسل داد و نیز خوانند گرم و ترہت در چہارم۔

اور مر - بضم اول و میم و سکون ثانی مجهول و ثالث

وزای نقطه دار نام ستاره مشتری باشد و نام روز است
 از به راه شمس نیک است درین روز فو پوشیدن و سفر
 کردن و مهر بر کاغذ نهادن و بد است قرض دوام دادن
 و نام فرشته ایست که تدبیر امور و مصالح روز او را مقرر
 با و دارد و نام پسر زاده اسفندیار هم هست که پسر هم
 او هم زد - بروزن روز زد یعنی او هم هست که نام
 روز اول از به راه شمس و نام ستاره مشتری و نام فرشته
 که موکل است بر روز اول به راه و نام پسر زاده
 اسفندیار باشد -

اورنگ - بروزن او ز یک کلاه و طاقی پشین را
 گویند و بعضی این لغت را ترکی میدانند -

اورنج - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و نون و جیم
 سک انگور را گویند و آنرا بر بنی عنب اشعاب خوانند
 و در دو ابا بکار برند و بضم اول و سکون ثانی مجهول
 چوب خوشه انگور باشد که انگور آنرا خورده باشند و باین
 معانی بجای حرف ثالث لام هم آمده است -

اورنج - بفتح اول بروزن نوبت زن سیلی باشد از طلا و نقره
 و امثال آن که زنان در دست و پای کنند و آنچه
 در دست کنند دست اورنج و آنچه در پای کنند
 پای اورنج خوانند -

اورنجین - بروزن فرودین یعنی اورنجین است آن
 سیله باشد از طلا و نقره که زنان در دست و پای کنند
 اورنگ - بروزن سوگند مکر و فریب و دعا و خدعه باشد
 و بمعنی اورنگ هم هست که تخت پادشاهان است و بمعنی
 شان و شوکت و فرو شکوه و عظمت و زیبایی و بهائیز
 آمده است و نام یکی از پسران که پشین بن کیتباد است
 و او پدر لر اسپ بوده و بخت و طالع و زندگانی را بهم
 گفت اند و دروغای عظیم و بزرگ را نیز گویند مطلقاً
 رود نیل و در جله بغداد و امثال آنها و بمعنی دریا هم

بنظر آمده است که بحر بی بحر خوانند و سیاهی را سیاه
 گفته اند که در مقابل سفید است -

اورنگیدن - بروزن بر هم چیدن مصدر اورنگیدن
 بمعنی فریب دادن و مکر و حیل نمودن -

اورنگ - بروزن فرنگ تخت پادشاهان باشد
 و بمعنی عقل و دانش و فروزیبائی و شادی و خوشحالی
 و زندگانی هم هست و مکر و فریب و حیل را نیز گویند و نام
 شخصی است که او عاشق گل چهره نامی بوده و نام جانک
 هم هست که عریان ارضه خوانند -

اورنگی - بروزن فرزندی نام پرده ایست از سبزی
 و نام لحم سی ام است از سی لحم بارید -

اور وختن - بروزن و بمعنی افزون است که روشن
 کردن آتش و چراغ باشد -

اوره - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی بمعنی ابره است
 که روی قبا و کلاه و امثال آن باشد چه در فارسه فا
 با و او هم تبدیل میابند -

اورما - بروزن بوریان نام شخصی است که داؤد علیه السلام
 او را بجنگ فرستاد او در جنگ گشته شد و داؤد او را
 خواست و سلیمان علیه السلام از آن زن بهم رسید
 و بعضی گویند که مادری سلیمان است و جمعی گویند
 برادر داؤد علیه السلام بود -

اوریب - بضم اول و خفای ثانی و کسر ثالث و سکون
 تخانی و باسے ابجد آنست که در عربی حرف و ترکی
 قیفاج گویند -

اورپو - بکسر ثالث و سکون و او بروزن و بمعنی اوپ
 است که ترکی قیفاج و بحر بی حرف گویند -

اوز - با تشدید ثانی بروزن بهوزنوسه از مرغابی
 بزرگ باشد و بفتح اول و کسر ثانی و سکون اول و ثانی
 هم آمده است گویند عربی است -

او زار - بروزن و معنی افزارست که بادبان کشتی و دست افزار پیشه و ران و کفش و پا افزار و داروسه گرم باشد مثل فضل و دار چینی و زیره و غیره که دردیگ طعام بریزند -

او زایش - بروزن و معنی افزایش است یعنی زیاده شدن -

او ژان - بازای فارسی بروزن و روزن یعنی انداز باشد که از انداختن و افکندن است و معنی فاعل هم هست که اندازنده و افکننده باشد و ام باین معنی هم آمده است یعنی بینداز و بیفکن و قتل و کشتن را نیز گویند که از کشتن با او ژند - بروزن و معنی افکند است که ماضی افکندن و انداختن باشد -

او ژندیدن - بروزن برهم چیدن یعنی افکندن و انداختن باشد -

او ژنید - بروزن برمزید معنی افکند و انداخت باشد که ماضی افکندن و انداختن است -

او ژول - بروزن مقبول معنی انگیزه و تقاضا باشد تعجیل و شتاب را نیز گویند -

او ژولنده - بروزن افزونده معنی برانگیزاننده و تقاضا کننده باشد -

او ژولیدن - بروزن افزونیدن معنی برانگیختن بجانگ و غیره باشد و تقاضا نمودن و تعجیل کردن را نیز گویند و معنی پریشان کردن هم بنظر آمده است -

او ژولون - بازای هوز بروزن موزولن معنی افسه زون و افزایش و زیادتی باشد -

اوس - بفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه معنی امید و امیدداری و رجاء باشد و بضم اول بزبان رومی معنی آس و بزرگ و خرامیدن و گذشتن و بیعت گرفتن بود و در جایی دیگر بجای آسیر نوشته بودند که بجای هم سین

بی نقطه باشد و الله اعلم -

اوسان - بروزن چوگان معنی فسان باشد و آن سنگ است که شمشیر و خنجر و کار در بدان تیز کنند -

اوسبیار - بابای ابجد بروزن بوسبید و او نیست که آزار نیلوفر بندی گویند گرم و خشک است و محلل باو با و نفخنا و بفتح اول و کسر ثالث هم بنظر آمده است -

اوستاخ - بضم اول و سکون ثانی و ثالث فوقانی بلف کشیده و بجای نقطه دارد زده معنی دلیر شدن و دیگر نمودن و بی ادبی کردن باشد و آنرا عبرتی جبارت خوانند که گستاخی باشد -

اوستاد - بروزن نوش باد دانه و آموزنده و علی و علی بود از امور گنجی و جزئی -

اوستام - بانائی مجهول و سکون میم براق زین و بجام اسپ را گویند و مردم محمد و اعتمادی را نیز گفته اند و معنی آستانه و در خانه هم آمده است -

اوستان - بروزن دوستان مردم امین و معتد باشد و معنی ساخت و یراق زین و بجام اسپ و آستانه خانه هم هست -

اوستیم - با فوقانی بختانی کشیده و بهم زده آستین جابجا گویند و بجای خون درمی باشد که از جراحت رود -

اوسو - بضم اول بروزن کوکو معنی ربودن و ربایندگی بود و بفتح اول هم باین معنی و معنی ماتم و عوا باشد -

اوسون - بروزن و معنی افسون است و آن خواندن کلماتی باشد مرعزائم خوانان و ساحران را بجست حصول مقاصد خود و رام کردن جانوران و حیله و تزویر را نیز گفته اند -

اوسه - بضم اول بروزن بوسه معنی ربودن و ربایش و ربایندگی باشد و باین معنی بفتح اول هم گفته اند -

اوسیمون - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بختانی رسیده

و میم مضموم بود و نون زده بغت یونانی دوانی است
 که آخر تو دوری گویند اگر با آب بیامیزند و برور صفا
 بن گوش و برور صفا صلب ضما و کنند نافع باشد -
 اوش - بروزن موش نام قصبه ایست از ولایت
 فرغانه مابین سمرقند و چین -
 اوشال - بفتح اول بروزن گودال تالاب و برکه و
 آب انبار و خزانهاست آب را گویند که در کوهها میشود -
 اوشان - بفتح اول بروزن چوگان یعنی افشان باشد
 که از پاشیدن و افشاندن است و بضم اول یعنی آفتاب
 که جمع غائب باشد -
 اوشنگ - بروزن اورنگ رسیانی باشد که در خانها
 بندند و جامه و ازارد در پاک و انگلی و قلیقه و اشال آن برکن
 اندازند و گاهی خوشه های انگور نیز از آن آویزند و آنرا
 بحر بی سلاق خوانند -
 اوش و بوش - بفتح اول و بای اجد این لغت
 از اتباع است و یعنی بجز خود نمائی و کرد فرود خود آرائی باشد
 اوشه - بضم اول بروزن توشه نام رستی است دوانی
 و آن باغی و صحرائی هر دو میباشد باغی را مزه گویند
 و آن سبزی است که با طعام خورند و صحرائی را هر چه
 سحر خوانند و بفتح اول یعنی شعبه بود و آن رطوبتی است
 که شبها بر سبزه نشینند -
 اوشنگ - با ثانی مجهول و کاف فارسی بزوزن هون
 نام اصلی پوشنگ است -
 اوغ - بفتح اول بروزن غوغا یعنی باد باشد و
 بحر بی ریح گویند -
 اوغ - بروزن گوهر مجمع سلاطین و اشراف و حکام و
 اکابر باشد و جائی را نیز گویند که باد بسیار وزد -
 او قنادن - یعنی اقامدن است که از پامی در آمدن
 و دور شدن باشد -

او قسانه - با ثانی مجهول با سین بی نقطه بروزن توغنا
 افسانه و سرگزشت را گویند -
 او قطار یون - بفتح اول و سکون ثانی و فتح قاف
 و طایحی حلی با لث کشیده و کسر را سه قرشت و تخم آن
 مضموم بود و نون زده بغت یونانی غافث را گویند
 و آن گلی است که در از رکب بود و بلا جود می باشد و شنج
 و برگ و گل آن تمام تنخ است دار الثعلب را نافع بود -
 او قسین - بفتح اول و قاف و میم و سکون ثانی و تخم آن
 و نون بیونانی نوسه از ریجان کوهی است که آنرا بوج
 خوانند گویند اگر آنرا بخمایند و در آفتاب نهند گرم بسیاری
 از آن تولد کند و کسر قاف هم بنظر آمده است که بر دین
 لرزیدن باشد -
 او ک - بضم اول و سکون ثانی مجهول و کانه نام
 قاصه ایست مابین فراه و سیستان و بفتح اول و سکون
 ثانی و کاف فارسی یعنی اوج است که در مقابل حقیض
 باشد و اوج معرب آنست -
 او کار - بروزن و معنی او کار است که جراح است پشت
 چاروا باشد و زمین گیر و بجا مانده و آزرده را نیز گویند
 و باید دانست که در لغت فارسی چنانکه بای اجد بود
 تبدیل می یابد فامی شخص نیز تبدیل مییابد چنانچه
 در فوائد گذشت -
 او گنج - بروزن شطرنج نده است و پیشانی را گویند -
 او کن - بروزن و معنی او کند باشد که ماضی افکندن
 و انداختن است -
 او گندن - بروزن و معنی افگندن و انداختن باشد -
 او گنبد - با کاف فارسی بروزن و معنی افگنبد است
 که آنرا افگندن و انداختن باشد -
 او کو - بضم اول بروزن کو کو بوم را گویند و آن پرند است
 که بچوست اشتها دارد -

۱۱۳

اولاد - بروزن فولاد نام دیوسه بوده است از آن زمان که
 اول فروردگان - روزی باشد که ده روز با اول
 فروردین ماه مانده باشد و بچنانکه با اعتقاد اهل اسلام
 روز جمعه زیارت قبور اموات نمودن افضل است
 بزعم فارسیان درین روز زیارت دشمنان کردن بهترین است
 و درین ایام موبدان بجهت ارجح مردگان زند خوانند -
 اول قنوت - کنایه از صبح اول است که صبح کا و شب
 اول پنج - فتح اول و ثالث و سکون ثانی و نون و جیم
 یعنی اورنگ است که سخت بادشاد بان باشد و عقل و
 دانش فروزیانی و شادی و خوشحالی و زندگی را
 نیز گویند و معنی مکر و فریب و حیل هم آمده است و ساکنان
 را نیز گفته اند که بتاری عنبه انقباض خوانند و بعضی
 اول خوب نموده انگور باشد که و انهای آنرا چیده باشد
 و بعبقیر آنرا عیش خوانند -
 اول و ج - با ثانی جمول بروزن محتاج نوعی از آنش آرد
 باشد و با سقا ثانی هم آمده است -
 او و اول و فتح اول و سکون ثانی و نیم و دال بی نقطه
 بالک کشیده بخت یونانی حصاره قنات الحار است که
 خیار زده سپند باشد و آن رستی است مانند کبر لیکن خار
 ندارد و آنرا میگرد و میفشارند و در ظرفی کرده خشک
 می کنند و بعد از آن قرصها میسازند گرم و خشک
 است و رسوم -
 او مالی - بضم اول و سکون ثانی و ثالث بالک کشیده
 و لام بتخانی رسیده همان او مالی است که دهن غسل شده
 و آنرا غسل داوود هم گویند گرم و تر است در چهارم -
 او مان - بروزن چوگان قریه است از قرای مهران
 و مولد اثیر الدین آنجاست -
 او پنج - بضم اول و فتح ثانی و سکون نون و جیم الفت
 و مو است را گویند -

او نود - فتح اول و ثانی بروزن سند طرف و انار را گویند
 و یکسرتانی یعنی فریب و خنده باشد -
 او ننگ - بروزن اورنگ یعنی او خشک است و آن
 رسیانی باشد که قبا و لنگی و قطیفه و امثال آن بر آن
 اندازند و گاهی نوشهای انگور را نیز از آن بیاورند -
 او نو - فتح اول و سکون ثانی و ثالث باور رسیده
 لغت یونانی شراب را گویند که خمر باشد و باین معنی بضم
 اول هم آمده است چه او نومی لغت یونانی مرکب
 از شراب و عسل و مالی عسل را میگویند -
 او نیسا - با اول ثانی زده و کسرت ثالث و تخانی بالک
 کشیده بخت سریانی زرد باشد و آنرا در خر اسنان
 حلقه شیران و بعبقیر تفاح البری خوانند -
 او و و و و - بضم اول و فتح ثانی و و او و او دیگر رسیده
 و بکان زده معنی است که آنرا بعبقیر صمغ الدانینا گویند
 و از حد و شبانکاره شیر از آورند -
 او می - بضم اول و سکون ثانی و تخانی یعنی او باشد
 که خیر غائب است -
 او بر ش - بارای قرشت بروزن بر پیش بخت
 ژند و استامقداری باشد از گنایان -
 او یشو - بازای فارسی بروزن همیشه خالص خاصه
 و پاک و پاکیزه را گویند و شراب انگوری را نیز گفته اند
 و باین معنی بازای هوز هم آمده است -
 او لیس - بضم اول و فتح ثانی و سکون تخانی و سین
 بی نقطه یکی از نامهای رگ است که بعبقیر ذیب گویند
 و نام یکی از اولیای تابعین هم هست و او در جنگ
 صفین شهید شد رحمة الله علیه -

بیان بیست و هشتم
در هر دو با شش بر بیست و هفت لغت و کنایت
او - فتح اول و سکون ثانی یعنی آه باشد و آن کلمه است

که در وقت افسوس و حسرت گویند-

ایهار- بروزن بهار پالود که بر کاخذ و شور باسے که بر جامه مالند-

ایهر- بروزن بهر نام موضعی است از آذر با بچسان که رو و خانه غلطی دارد و نام درختی هم هست که قرآن را زبان کنجشک و عبری لسان العصافیر خوانند و مشکوفه و بهار آزر اسبل الکلب خوانند-

ایهر من- بروزن تردامن راه نامی بد بیمار گویند و شیطان و دیورانیتر گفته اند-

ایهران- بفتح اول و سکون ثانی و ثالث با لث کشید و و بنون زده تیشده در و دگری را گویند-

ایهرم- بروزن بهرم چوبی باشد که هر ریسه را بدان گویند- ایهر من بفتح ثالث بروزن گر گدن راه نامی بد بها باشد چنانکه یزدان رهنمای نیکهاست و شیطان و دیورانیتر گویند و کبیر ثالث هم آمده است-

ایهران- بروزن بهمن یعنی ایهر من باشد که رهنما سے بر بها و شیطان است و جن را نیز گویند و نام و اما و قیصر روست و او با گشتا سپ هم سلف بوده یعنی هر که ام یک و شتر قیصر را داشته اند و بزبان هند می سندان زرگری و آهنگری را گویند-

ایهرون- بروزن مجنون نام حکمی بوده است یهودی که در جمیع علوم خصوصاً در علم طب مهارتی تمام داشته-

ایهرمین- بروزن لغزیدن یعنی ایهر من است که رهنما سے بدی باشد چنانکه یزدان رهنمای نیک است و شیطان و دیور و جن را هم گفته اند-

ایهریمیه- بروزن پیشینه رهنما سے بدی باشد و شیطان را نیز گویند-

ایهرون- بفتح اول بروزن مجنون یعنی این زمان و همین ساعت باشد و بنوم اول نماز اینده و سترون را

گویند و عبری عقیقه خوانند-

ایهک- بروزن نمک آهک را گویند و عبری کلس و نوره خوانند-

ایهلیوب- بفتح اول و سکون ثانی و فتح لام و بای ایچک مضموم بود و بای دیگر زده بفتح ثانی و پازنده بشتی را گویند که در مقابل دوزخی است-

ایل شست- کنایه از گوشه نشینان و درویشان تبارک الدنیا باشد-

ایهم- بروزن احمر شغال را گویند و آن جانور بیست تاند سگ لیکن از سگ کوچک تر است گویند در عهد کسری بهم رسیده و پیش ازان نبوده-

ایهمه- بفتح اول و ثانی و ثالث معنی پاره شد و ناقص باشد- ایهنامه- بروزن شننامه معنی کرو فرود آرا سگ و خود ثانی و دولت و عشق و رسوائی باشد و چیزی را نیز گویند که زود از دست برود و از ارتفاع بازماند و شکسته شود-

ایهنوخوشی- بفتح اول و سکون ثانی و ضم فون و و او ساکن و غای نقطه دار مفتوح و و او معرول و دشین قرشت بتختانی رسیده اهل حرفت را گویند و این چهارم قسم است از اقسام مردم که جمشید قرار داده بود و آن چنانست که جمشید بطوائف انام را بر چهار قسم کرد اول را کافوزی همی و فرمود که در کو بهما و غار با مکان کنند و بعبادت خدا و کسب علوم مشغول باشند و دوم را نیساری خواند و گفت سپاهگری بیاموزند و سوم را نسودی نام کرد و حکم فرمود که گشت و زرعیت کنند و چهارم را ایهنوخوشی لقب داد و گفت با انواع حرفتها پردانند-

ایهنود- بفتح اول و ثالث و رابع و سکون ثانی و دال ایچد نام روز اول خسته مستر که قدیم است-

ایهوار- بروزن رهنما جیران و واله و شیفته را گویند- ایهوار- بروزن شننامه نام شهر بیست از ولایت خوزستان

گویند بوی بسیار بدی دارد و هر که یکسال در اینجا
مقام کند البته در عقل او نقصان بمرسد و عقرب آنجا
هر که از بند جان بسلاست نبرد و اکنون خراب است
و نام ولایتی هم هست -

ایهوز - بروزن ربه مشوق و مطلوب را گویند -
ایهوز - فتح اول و ثالث و سکون ثانی و زای نقطه دار
نام تیر اندازی بوده بغایت قاور اند از در زمان نوشیروان
گویند با سیف ذوالنیران همراه شده بود و پادشاه هجده
بیک تیر برومی شت کشت و ملکش را گرفت -

ایهون - فتح اول و ثانی بود و رسیده و بنون زده مخفف
آهون است که رخنه کوه و غار و امثال آن باشد -
ایهون - فتح های ایجد و سکون رای قرشت نقب نند
و چاه جوی را گویند و بعرنی نقاب خوانند و بضم با -
ایهون هم آمده است -

ایسیانه - بایامی حلی بروزن شهاده مخفف آبیانه است
که شقیقه و کاسه سر و دلخ و حلقوم باشد -

بیان بیست و هفتم

در هزاره بایامی حلی شش برشتا و دوسه لغت و کنایت

ایا - فتح اول و ثانی بالغ کشیده معنی امی است و بعرنی
یا گویند که حرف ندا باشد و گاهی در مقام حسرت و نفوس
هم استعمال میشود -

ایار - بروزن بهار نام ماه سوم بهار است از ماه رومیان
و بودن آفتاب در برج جوزا ترجمه حساب هم هست چه ایار
محاسب و حساب گیرنده را گویند -

ایاروه - بکسر اول و رابع و فتح دال ایجد تفسیر و چگونگی
کتاب نزد است و آنرا پازند خوانند و ژند کتابی است بملت
مغان یعنی آتش پرستان و بعضی آنرا کتاب آسمانی میدانند
و فتح اول و سکون رابع هم آمده است -

ایاره - بروزن شراره معنی یاره باشد که دست برنج است

و آن حلقه بود از طلا و نقره و غیر آن که زنان در دست
و پایی کنند و دفر حسابی را نیز گویند که زرهاست بر انگنده
دیوانی را در آن نویسند و معرب آن او ارجه است و کمر
باشد از ادویه مینند که اطبا بجهت مسهل سازند و آن سالتر
از جوب و مطبوخا است و معرب آن ایارج باشد و معنی قدر
و اندازه و مقدار هم آمده است -

ایاره گیر - بروزن کناره گیر محاسب و نویسنده را گویند -
ایاز - بروزن نماز نام غلام ترک سلطان محمود غزنوی بوده -
ایازمی - بروزن نمازی برقع سیاهی است که زنان
بر پشت چشم بندند -

ایاس - بروزن عاس معنی ایاز است که نام غلام
سلطان محمود باشد -

ایاسه - فتح اول و رابع معنی آرزو و اشتیاق باشد و حلقه
و قلبی را نیز گویند که حلقه را بر نواریه نصب کرده باشند
و بعد از بار کردن آن نواریه را بر بالای باز اندازند و قلبا
برای حلقه انداخته محکم بکشند -

ایاسی - بروزن خلاصی معنی ایازی باشد که نوعی از برقع
سیاه است که زنان برومی کشند -

ایاخ - بروزن دلخ کاسه و پیاله شراب خوری را گویند -
ایید - بابا - ایجد بروزن سر بد شراره و سر شک
آتش را گویند -

اییک - بانامی جمول بروزن زیرک بت را گویند و
بعرنی صنم خوانند -

اییکین - بانامی قرشت بروزن پیش بین خانه دار و
صاحب و خداوند خانه را گویند و اییکینی خانه دار است
و صاحبی و خداوندی خانه باشد -

ایتوک - بکسر اول و ضم تالی قرشت و سکون او و او کان
نوید و خرده را گویند -

ایتارخش - بانامی شلشه و خانی نقطه دار بروزن میانش

موشنگ پسر سیاک را گویند -

ایچ - بانانی مجول بروزن و معنی بیچ است -

ایچشت - بفتح اول و ضم ثانی و سکون غای نقطه دار و ضم شین قرشت و فوقانی ساکن فلزات را گویند که طلا و نقره و مس و آهن و سرب و قلعی و رومی و امثال آن باشد -

ایدر - بکسر اول و فتح دال بروزن دیگر معنی ایچساو اکنون و اینک باشد و ایدری ایچسانی را گویند -

ایدع - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و عین بی نقطه بغت رومی دو است که آنرا خون سیاوشان گویند و بحر بی دم الاخوین خوانند -

اید مامیر - با میم بالغ کشیده بروزن میخامید بغت شریانی درختی است که بدن آن مانند شمشیر است و نجاست وی آنست که شکم به بندد -

ایدند - بکسر اول بروزن بی بند معنی اند است آن عده باشد مجول که بده نرسد و آنرا بحر بی بضع خوانند -

ایدون - بفتح اول بروزن معنی اکنون است که این زمان و الحال باشد و بکسر اول معنی اینچنین و اینجا و این زمان و این دم و این ساعت بود -

ایدی - بفتح اول و سکون ثانی و کسر ثالث و سکون ثانی معنی نیز باشد که بحر بی ایضا خوانند و ظاهر ادین معنی لغت اندی تصحیف خوانی شده باشد و الله اعلم -

ایر - بکسر اول و سکون ثانی و رای قرشت جوشتی باشد ریزه و باخارش و سوزش بسیار و آنرا بحر بی شری گویند جوشتی دل هم آمده است و فتح اول که تناسل باشد -

ایرا - بروزن و معنی زیرا فایز برای آن و از نجبت باشد -

ایراف - بکسر اول و سکون ثانی و ثالث بالغ کشیده و بغاس زده نام پیر اوال است که پارسیان او را پیچتر میدارند -

ایران - بروزن پیران نام موشنگ بن سیاک باشد و ولایت عراق و فارس و خراسان و آذربایجان و دیوار و طبرستان بیشتر از حد و دشام را نیز گویند -

ایران شهر - بروزن و ایران شهر نام اول نیشاپور است - ایرج - بکسر اول و سکون ثانی مجول و ثالث منفق بجم زده نام پسر فریدون است و نفس فلک آفتاب را نیز گویند و نام یکی از پادشاهان بابل هم بوده است -

ایرسا - بکسر اول و سکون ثانی و ثالث و سین بی نقطه بالغ کشیده بیونانی قوس قزح را گویند و نام پنج سوسن آسمان گون هم هست و چون گل آن زرد و سفید و کبود میباشد بنا بر آن ایرسا نامیده اند چه شبیه بقوس قزح است -

ایرسول - با سین بی نقطه بروزن بملگون بیونانی طلق و زور و رقی را گویند و بشیر از بی بر قک خوانند -

ایرقان - با قاف بروزن میهمان بغت رومی حنارا گویند و آن برگ درختی باشد که بکوبند و خمیر کنند و بر دست و پای بندند -

ایریگ - بکسر اول و سکون ثانی و ثالث و کاف فارسی بغت ژند و پاشند معنی مردم باشد چه ایرگان مردمان را گویند ایریگان - با کاف فارسی بروزن میهمان بغت ژند و پاشند معنی مردمان باشد که جمع مردم است -

ایرمان - بروزن و معنی میهمان است اما میهمان طفیلی که بر فاقیت یاران و دوستستان بجائی برو یا خود بی آنکه او را طلبیده باشند برود و شخصی را نیز گویند که بے رضا در خانه یا ملک کسی فرود آید و معنی عاریت و حسرت و آرزو و ارمان هم گفته اند چه ایرمان خود حسرت خورنده را گویند و معنی ند است و پیشانی هم آمده است و نام شهر س و درین هم هست -

ایرمان سرا - بروزن میهمان سرا خانه و سرای غایتی را گویند و سر کوی مطلوب و حسرت خانه را نیز گویند -

و درین

ودینار بطریق مجاز ایران سر میگویند -
 ایرون - باو اولون و حرکت جمول گوگرد را گویند
 که جزو عظم باروت است و آن از کوه مانند انار در
 برسه آید -
 ایرمی - بروزن میری بخت ژند و پاژند مردم و سحر
 را گویند -
 ایزاره - بازامی نقطه دار بروزن بچاره ازاره خانه را
 گویند و آن از دیوار مقدار سه باشد از زمین خانه
 تا کنار طاق مرتبه پائین که در سنگ نام ششست بران گذارند
 ایزو - بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و دال ابجد نامی
 از نامهای باری تعالی جل شانہ و جلالہ -
 ایزو گشب - ایزو معلوم و کاف فارسی و سین نقطه دار
 مفتوح بسین بی نقطه و بای ابجد زده یعنی خدا پرست باشد
 و نام یکی از امرای چوبین هم هست -
 ایرتخج - بکسر اول و سکون ثانی جمول و زای هوزوین
 نقطه دار مشوم بنون و حیم زده جوال را گویند و بضم
 زای فارسی هم نظر آمده است -
 ایشک - با ثانی جمول و زای فارسی بروزن بیخاک شراره
 آتش را گویند -
 ایسا - بکسر اول و سکون ثانی و سین بی نقطه بالفت
 کشیده نام پیغمبر است از پیغمبران بنی اسرائیل و نام
 صحف ابراهیم علیه السلام هم هست و معنی این زمان
 و این دم و الحال هم باشد -
 ایشان - بروزن خویشان ضمیرت نسبت بزوی اهل
 حاضر بطریق تعظیم و جمع نیز استعمال کنند -
 ایشه - بروزن و معنی و پیشه و جنگل باشد و جاسوس
 و چاپلوس را نیز گویند -
 اندامی شهریار - نام روزی سی ام است از ماههای
 مکی و خطاب بکلان تر و شهریار هم هست -

ایشی - با ثانی جمول بلوزن خویشی و صفت زنان است
 بیچوبی بی و بیگه و بیگم -
 ایخده - بکسر اول و ضم عین نقطه دار بروزن بیده
 یعنی بسکسار و بیوه و گوسه باشد و باین معنی بفتح
 اول هم آمده است -
 ایخده - با فایه وزن و معنی ایخده است که بیوده گو
 و بسکسار باشد که هرزه چانه گویند -
 ایقون - بکسر اول و سکون ثانی و قاف بو اورسیده
 و بنون زده بخت زونی گلی است بغایت بدبوی و گنده
 و بحر بی ورد الممتن خوانند رنگ آن بزرگ گل سرخ مانند
 ایک - بکسر اول و سکون ثانی و کاف فارسی ولایتی است
 از ولایات فارس -
 ایک باون - ایک معلوم و بای ابجد بالفت کشیده و داد
 مفتوح بنون زده نام کتابی است در مذبح سخان کوش
 آتش پرستان باین معنی بجای بای ابجد سیم و بجای داد
 دال هم نظر آمده است - و الله اعلم -
 ایگر - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی مفتوح برای
 قرشت زده و وائی است که به اگر شهرت دارد و بحر بی
 و یونانی آقارون خوانند سفید و سطر و گره دار میباشد -
 ایل - بکسر اول و سکون ثانی جمول و لام بخت سربانی
 یکی از نامهای خدا باری تعالی است جل جلاله و بزبان ترکی
 معنی دوست و موافق و رام باشد که تقیض و حشی است
 و مردمان و جماعت نیز گویند و سبیل را هم میگویند که قافضه
 باشد و بکسر اول و فتح ثانی مشد و گا و کوهی باشد گویند
 چون بیمار شود یعنی خود را بر سوراخ مار نهد و بنفس مار را
 بچانبد خود کشد چنانکه مقناطیس آهن را چون مار را بخورد
 شفا یابد و بحر بی بقرا وحش خوانند و بعضی گویند ایل کوشند
 کوهی است و خون او علاج کسی است که زهر بوی داده باشد
 و بضم اول هم گفته اند -

ایلا - بروزن زیبا نام پهلوانی بوده از ترکستان -
ایلاق - بروزن قیاق نام شهر نیست از ختا و قلاق نام
درختی هم هست -

ایلاوس - کبسر اول و ضم و او و سکون سین بی نقطه
بخش یونانی قسیمی از قونج است و آن حمالک میباشد -

ایلاول - نفتح اول و کسر او و بروزن دریا اول نام کوچکی
و کوه راعب جبل میگویند -

ایلتجان - باخامی نقطه دار بروزن فیلبان لقب سلطین
مغول است همچنانکه قیصر از سلطین روم و خاقان از چین
ایلدگر - کبسر اول و وال بی نقطه و کاف فارسی و سکون
ثانی و ثالث و زامی نقطه دار نام پادشاهی است مشهور
گویند این لفظ ترکی است -

ایلیک - نفتح اول بروزن نغزک نام شهر نیست از ترکستان
منسوب بخوبان و کبسر اول نیز آمده است و نام پادشاه غما
هم هست که ترکستان باشد -

ایلول - بروزن معقول لغت سریانی نام ماه دو آذر هم
از سال رومیان باشد و آن بدون آفتاب است درین
زمان از او هط برج سنبله تا او اسط برج میزان -

ایلیا - بروزن کیما لغات سریانی که لغت ترسیان باشد
نام امیر المومنین علی علیه السلام است و نام یکی از پیغمبران
بنی اسرائیل و نام شهر نیست که ایلیای پیغمبر منسوب است
آن شهر و نام بیت المقدس هم هست و بعضی گویند نام صلیب
نضر علیه السلام است و نام یکی از سخماهی عمره خطاب و
معنی آن صدیق اکبر باشد -

ایلم - بروزن چرم مدی را گویند که زلش مرده باشد -

ایلم - بروزن اجد گاو آهن را گویند و آن آهنی است که
زمین را بدان شد پار کنند و بعضی گویند ایدر چوبی است
که گاو آهن را بر آن نصب کنند و زمین را بشکافند و آنرا
بهری سینه خوانند -

ایلم - نفتح اول بروزن خنجر آهن سر تیزی را گویند که بر چوب
تلقیه نصب کنند و بدان زمین را شیار کنند و کبسر اول
هم آمده است -

ایلمه - نفتح اول بروزن نیمه معنی اکنون و این زمان و
این دم باشد و هرزه و یاوه و بیهوده را نیز گویند و کبسر اول
بمعنی انجمن و همچنین است -

ایست - کبسر اول و سکون ثانی و نون و فوقانی بمعنی
ایست نفتح نون است یعنی ترا این چنانکه گویند ایست برسد
یعنی ترا این برسد و بمعنی زهی و پره و نه خمه که کلمه چین
است هم گفته اند -

ایسنه - کبسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث و سین بی نقطه
همچنین بسته را گویند که بر شواری و اشود و دیر صل گردد
و نام هر این لغت با اینسه بانون و یای حطی تصحیف خوانی
شده باشد و در اصل این لغت انبسته بروزن برجسته
است چنانچه در میان همزه بانون گذشت -

ایشفت - نفتح ثالث بروزن میرفت بمعنی حاجت از کسی
خواستن و استدعای مطلبی نمودن باشد -

ایسک - نفتح ثالث بروزن میرک مصدر این است که اشارت
بقریب و نزدیک باشد و بضم ثالث آله را گویند که از بدن
اطفال بر می آید -

ایشند - بروزن ریوند معنی اند است و آن عدوی باشد
مجمول بیان سه و نه و آنرا بر عربی بضع خوانند و سخن عجیب
و سخن از روی شک و ریب را نیز گویند و معنی چند آن
و چندین هم آمده است -

ایوار - بانانی مجول بروزن دیوار وقت عصر باشد که
نماز دیگرش نیز میگویند چنانکه شبگیر صبح را خوانند و راه
رفتن وقت عصر را ایوار کردن و وقت صبح را
شبگیر نمودن گویند -

ایواز - بانانی مجول بروزن شیر از معنی آریته و پیرته باشد

<p>ایوز - یکسر اول و سکون ثانی و واو مفتوح بر آسه نقطه دار زده یعنی ایوازست که آراسته و پیراسته باشد - ایوز - بروزن بجزه یعنی ایوازه است که آراسته و پیراسته باشد و باین معنی بارای بی لفظ هم آمده است ایومن - فتح اول و ضم ثانی و سکون ثالث و هم کسور بنون زده بلغت ژند و پاژند چشم را گویند که بعربی عین خوانند ایحقان - باها و قاف بروزن پهوان خردل صحرائی است و آن رستنی باشد که بعربی جر جر خوانند گویند اگر آب آنرا بگیرند و در پای درخت انار ترش ریزند انار آن در شیرین گردد -</p>	<p>ایوازه - با ثانی مجهول بروزن شیرازه یعنی ایوازست که آراسته و پیراسته باشد - ایوان - بروزن کیوان صنفه و طاق را گویند - ایوانس - فتح اول و سکون ثانی و ثالث با لغت کثیره دنون کسور بسین بی نقطه زده نام شهری باشد از فرنگ و در آن شهر کلیسایی است که هر سال در وقت تحویل آنجا بر بیج جدی سار بسیاری می آیند و هر یک رازیتونے در ستفار بود و مجموع ریتونها را در آن کلیسا می ریزند گویند آنقدر ریتون جمع میشود که ساکنان آنجا را تمام سال کافی است و نیز گویند که در صد فرسنگ آنجا درخت ریتونست</p>
---	---

گفتار دوم از کتاب برهان قاطع در حروف بامی ابجد با حروف هجی مبتنی بر میت و پنج بیان و محتوی بر یک هزار و پانصد و هفتاد و شش لغت و کنایت

<p>رایز یا با گویند - با پادشاه دست زدن - کنایه از برابری با پادشاه کردن باشد در همه چیز - بابا باری - بارای قرشت بروزن ناماری بلغت یونانی قفل سیاه را گویند که در آش و طعام کنند و اگر زن بعد جماعت بخورد بر گیر و هرگز آبستن نگردد - بابا بز - بروزن با وزن سبج کباب را گویند مطلقاً خواه آهنی باشد خواه چوبی - باباک - بروزن ناوک معنی امین و استوار باشد و پادشاه عظیم الشانی که آرد شیر دختر زاده او بود و او را بدان سبب آرد شیر با بکان گفتندی و پرورنده و پدر را نیز گویند و نوعی از فیروزه هم هست که آنرا شهر باکی میگویند و تصغیر باب هم هست چنانکه ما کتب تصغیر نامست و این تصغیر بجهت تعظیم است - بابل - یکسر ثالث بروزن قابل بلغت یونانی نام ستاره شتری باشد و بعضی مشرق را نیز گویند و نام شهر است مشهور در وسط عراق و عراق وسط عالم است پس</p>	<p>بیان اول در باب ابجد با لغت مشتمل بر صد و پنجاه و پنج لغت و کنایت با - یعنی مع است که بجهت مصاحبت باشد و معنی به فتح بای ابجد و مضاف با سامی آشنا مانند ماست با وزیر با و که با و امثال آن و مخفف با و باشد هم هست - باوش - با همزه با و رسیده بروزن یا پوش خیار بزرگی باشد که بجهت تم نگاه دارند و خوشه کوچک انگور را نیز گویند - باب - بسکون بای ابجد معنی شایسته و درخور باشد چنانکه گویند فلانی باب فلانی است یعنی شایسته فلانی است و معنی باره و حق نیز هست همچنانکه گویند در باب فلانی یعنی در حق فلانی و در باره فلانی و معنی پدر هم آمده است که بعربی والد گویند و باین معنی بلغت ژند و پاژند بابای فارسی باشد و بعربی در خانه را گویند - بابا - با ثالث با لغت کثیره پدر و جد را گویند که پدر پدر و پدر مادر باشد و سر کرده و ریش سفید طائفه قلندران</p>
---	---

باین اعتبار بابل مرکز دایره عالم باشد و از مدائن سبعة
 عراق عرب است و در کنار فرات بر جانب شرقی واقع
 شده و از اقلیم سوم باشد و آنرا قتیان بن انوش
 بن شیدث علیه السلام بنا نموده بود و طهورش دیوبند
 پیشدادی تجدید عمارتش کرده و بعد از آن فرود
 و ضحاک علوانی آنرا دارالملک خود ساختند و ضحاک
 در آنجا قلعه ساخته بود و آنرا کندز و بهشت کنگ نام نهاد
 و بعد از ضحاک ملوک کنعان دارالملک خود کردند و بعد
 از آن نیز خراب شد سکندر زوی القزین تجدید عمارتش
 کرد و اکنون باز خراب است و از توابع شهر حله است
 و بر سر تنه که قلعه آن شهر بوده چاهی ست عمیق گویند
 ماروت و ماروت در آن چاه مجوس اند و بنام ثالث
 هم آمده است -
 بابونه - باتامی قرشت بروزن یا لوده کوزه پر آب را
 گویند و باین معنی بجای حرف ثالث تامی قرشت
 هم آمده است -
 بابونه - بابونه بروزن دارونه گیاهی است معروف
 که آنرا احوال گویند و بابونج معرب آنست بوییدن
 آن خواب آورد و اگر آب آنرا بگیرند بر دهن و خصیه و ذکر
 پالند قوت تمامی در جماعت دهد و اگر در خانه بگسترند هیچ
 گزندگان بگیرند و آنرا بعرنی تفلح الارض خوانند -
 بابونه گاؤ - باکاف فارسی بالفت کشیده بود و زده
 گلی است بیرونش سفید و اندرونش زرد میباشد و آنرا
 بعرنی جق البقر و احراق المرضی گویند -
 بابیزان - بروزن آویزان کفیل و ضامن و میانجی را
 گویند و مخفف او بادیزن هم هست که باوزن باشد -
 بابیزن - بروزن تابدن یعنی بابیزان است که ضامن
 و کفیل و باوزن باشد -
 باقر بکسرتامی قرشت بروزن شاطر نام مردی بوده

مجمول و کنگ را نیز گویند و آن پرنده ایست معروف
 و فتح تامی قرشت هم گفته اند -
 باقره - فتح تا درای قرشت دف و دایره را گویند -
 باتس - بضم ثالث و سکون سین بی نقطه بلغت اهل
 شبانگاه ترنج باشد و آن میوه ایست معروف که پوست
 آنرا بر باکنند و باشین نقطه دار هم آمده است -
 باتنگان - باکاف فارسی بروزن و معنی بادبجان است -
 باتنگل - بفتح ثالث و کاف فارسی و سکون نون و لام
 نام کتاب معتبر کسره هندی است -
 باتو - باثالث بوا و رسیده یعنی باتس باشد که ترنج است
 و حسب السلاطین را نیز گویند و نام یکی از پادشاهان بنگال
 هم هست -
 باتوته - بافوقانی بروزن ماسوچه کوزه پر آب را گویند -
 باج - بروزن علاج مال و اسبابی باشد که پادشاهان بزرگ
 از پادشاهان زیر دست گیرند همچنین سلاطین از رعایا
 ستانند و زیریک را به اران از سوداگران بگیرند و
 خاموشی باشد که مغان و آتش پرستان در وقت
 بدن شستن و چیزی خوردن و پرستش عبادتی که معمول
 ایشانست بجا آورند -
 باجنگ - بروزن آهنگ روزنه و در پیچ کوچک را گویند
 و ظاهر این لغت باجنگ است که مصغرا به باشد و باج
 مخفف باوجه و باوجه یعنی باوگیر باوگیر جانی در زنی را گویند که
 باوزان آمد و شد نماید از علم -
 باجه - بفتح جیم بروزن را به در پیچ و روزنی بزرگ را گویند -
 باحور - باحای حلی بروزن کافور بخار سے را گویند که در
 هوا سے گرم از زمین برخیزد و در حربی یعنی بسیاری
 و سختی گرما باشد -
 باحورا - بازیادتی الف لفظ است یونانی معنی روزگار
 آزموده و ایام آن هفت روز است و بعضی گویند هشت روز

باز

ابتدای آن از نوزدهم روز باشد و در آن ایام آغاز شکستن گرابو و بعضی گویند معنی این لفظ شدت و زیادتی گرابا باشد و بعضی گویند این لفظ ماخوذ است از بحر آن معنی حکم یعنی ازین روز با حکم کنند بر احوال ماهیها سخران و زمستان و روز اول آن دلیل تشرین الاول و روز دوم آن دلیل تشرین الاخر تا باختر هر چه در آن روزها واقع شود از گرابا و سرما و باران و بیخ در آن ماهها نیز چنان بود و جمعی گویند روز اول آن دلیل ماهی است که آنجا در برج اسد باشد و روز دوم در سنبله و همچنین تا بحدت که هشتم است بر حکم مذکور از باد و باران و امثال آن -

باخ - باخا که نقطه دار بر وزن شلخ یعنی راه باشد که عربان طریق گویند -

باختر - با نامی قرشت بر وزن کاشغر مغرب را گویند و بعضی مشرق هم آمده است -

باختر - یعنی ثلث و سکون رای سبب نقطه و زای نقطه و نام قصبه ایست در خراسان و نام گوشه باشد از چهل و هشت گوشه موسیقی -

باخسه - با سین بی نقطه بر وزن باخچه راهی باشد بغیر از راه متعارف خانه که ازان راه آمد و رفت توان کرد و نشتر حجام را نیز گویند -

باخور - بر وزن کافور نام جدا بر ابراهیم علیه السلام است که پدر تارخ و پسر ساروخ باشد گویند سکه درم در زمان او بهم رسید -

باخولیش - بکسر ثلث و سکون و او معدوله و تختانی و شین قرشت سرآب فرو بردن و غوطه زدن باشد و بعضی تنائی هم هست -

باخه - یعنی ثلث کاسه پشت و لاک پشت را گویند -
باد - بردن شاد معروف است که یکی از چهار عنصر باشد

و نام فرشته ایست موکل بر تزویج و نکاح و نام روزیست و دوم از به راه شمسی باشد و تدبیر و مصلح آن روز باد و تعلق دارد نیک است و درین روز نوبت بدین و نوبت بدین و بر سر نوسوار شدن و کنایه از حرف و سخن هم هست و بعضی نابود و بیخ باشد و کنایه از تند و تیز هم هست و بیخ و شارا نیز گویند و معنی آه و ناله هم آمده است و نام گنج دوم است از جمله هشت گنج خسرو پیر ویز گنج باد آورده است و بعضی نخوت و غرور و خود بینی هم هست و اسپ را نیز گویند که بربی فرس خوانند و بعضی شراب هم بنظر آمده است و مخفف بادیه نیز هست -

باد آبله - آبله بلاک کننده را گویند و بعربی جدری خوانند -

باد ازنگ - یعنی فتح رای قرشت و سکون نون و کان فارسی ترنج را گویند و آن میوه ایست معروف که پوست آنرا با سازند و آنرا باد ازنگ هم میگویند -

باداش - بر وزن آدش مکافات و جزا که نیکی را گویند و بابای فارسی هم آمده است -

باد آفراه - با فا و رای قرشت بر وزن آرا مگاه یعنی عقوبت و جزای گناه و مکافات و بدی باشد و باد فر نیز گویند که بازیچه اطفال است و آن پوست پاره شده و در که ریشمانی در آن گذرانند و در کشاکش آورند تا بگردش درآید و صدائی ازان ظاهر شود -

باد آفراه - بر وزن ماه در ماه یعنی باد آفراه است که جزا و مکافات بدی باشد و بازیچه اطفال را نیز گویند -
باد آفراه - بحدف الف سوم یعنی باد آفراه است که مکافات بدی و فر فرک اطفال باشد -

بادام شکوفه فشان - کنایه از چشم گریان باشد -
بادامه - یعنی فتح میم بیله ابریشم را گویند و معنی گمین و مهر انگشته هم آمده است و چشم مانند می باشد که از طلا و نقره

سازند و بر کلاه طفلان دوزند و خال گوستی را هم گفته اند
 و آن آتش مانند می است که بیشتر از بشره مردم بر می آید
 و هر دانه و حلقه را نیز گویند و رقه و پنبه را نیز گویند
 که در ویشان بر خرقة دوزند و خرقة مرقه را هم میگویند
 یعنی خرقة که از پارهای رنگین فراهم دوخته شده باشد
 و جنسی از ابریشم باشد و هر جنس مطبوع را نیز گفته اند
 بادان - بروزن نادان محض آبادان است که نقیض
 خراب باشد و معنی پاداش و جزای نیکی هم بنظر آمده است
 بادانچیر - نوعی از درخت انجیر است که پیش از همه درختان
 سیوه دهد و انجیر آن کاواک و پرباد می باشد
 بادان فیروز - نام شهر آردیل است و چون فیروز
 آن شهر را بنا کرد باین نام موسوم ساخت چه بادان
 بمعنی آبادان است

پلاک کننده باشد -
 باو آسنگ - بکسر ثالث صوت و نقش خوانندگی
 و گویندگی را گویند -
 باو پیا - بابای فارسی بالف کشیده کنایه از سر بیح السیر
 و تیز تک و تندرو باشد و اکثر صفت اسپ واقع شود -
 بادوان - بابای اجدد بروزن آسمان پرده باشد
 که بر تیر کشتی بندند و تیر کشتی را نیز گفته اند و دست تیر
 و دست بالای قبارا هم گویند که از دو طرف بر زیر بغل
 چپ و راست بسته میشود و آستین و گریان قبارا هم
 گفته اند و کنایه از شخص سبک و حی باشد که با مردم شوشت
 کند برخلاف سنگ که شخص ناگوار باشد -
 بادوان خضر - کنایه از آسمان و فلک و عرش و
 کرسی باشد -

بادانگیز - نام گلی است که هر گاه مزارعان خواهند که نمایان
 از گاه جدا کنند و باد نباشد آن گل را بدست مالند
 و برگ آنرا بر هوا پاشند باد بهم رسد -
 باد آور - نام گنج دوم است از بهشت گنج خسر و پرویز
 گویند قیصر گنجی از زر و گوهر یکی از جزایر حبشه میفرستاد
 اتفاقا باد کشتی را بحوالی اردوی خسر و پرویز آورد و او
 انرا متصرف شد و باین نام موسوم گشت و نام بونه خات
 سفید دور از بقدر یکدرع در نهایت خفت و سبکی که بیشتر
 در زمین ریگ بوم و دامن کو بهار وید و خارش انبوه شود
 و گل آن بنفش و سرخ و سفید هم میباشد و تخمش بختک است
 و بجزئی شوکه ایضا خوانند و نام موضعیست نزدیک شهر
 واسط و نام نویستی از موسیقی و کنایه از چیزی باشد که
 مفت و بی تعب بدست آید -
 باد آور و بروزن بالاگرد معنی باد آور است که بونه خا
 شوکه ایضا و نوای از موسیقی و غیره باشد -
 باد اوله - ماد او بروزن و معنی باد آینه است که آینه

باد بدست - مردم بی حاصل و بی چکاره و تهیدست
 و مفلس را گویند -
 باد بر - بفتح بای اجدد و سکون رای قرشت کاغذ باد
 باشد و کسی را نیز گویند که همه روز فخر کند و منصب خود
 بر دم عوض نماید و بیچاره از دنیا دید و در ابعرب فیثاش
 میگویند و بضم باء اجدد چیزه باشد که از خوب
 تراشد و اطفال ریسمانی در آن بچند و از دست
 را بکنند تا بر زمین گردان شود و هر چیز که فخر را بر طرف
 کند آنرا نیز باد بر گویند -
 باد پیر - بابای فارسی بروزن و معنی دوم باد بدست
 و آن شخص باشد که پیوسته حرفه های و لیرانه گوید لیکن
 کاره از دنیا دید و چوبه را نیز گویند که سر آن از دیو
 و عمارت بیرون باشد و بعضی چوبه را گفته اند که در
 سر آن در دو دیوار عمارت نصب کنند و چوبه که باشد
 که طفلان ریسمان بران بچند و از دست گذارند
 تا در زمین گردان شود -

از برهان

باد پیران - بشهید برای قرشت معنی باد پرست و آن شخصی باشد که پیوسته از خود گویند -

باد برک - بفتح بای اجد و برای قرشت و سکون کاف کاغذ باد را گویند -

باد پروا - بفتح باسه فارسی و سکون قرشت و واو بالفت گشیده خانه را گویند که باد گیر داشته باشد و گذرگاه باد روزی را نیز گویند که جهت آمدن باد گذارند و جانی بے تفاوت هم آمده است یعنی شخصی که پیش او همه چیز مساوی باشد -

باد پروت - بکسر ثالث کنایه از عجب و تکبر و غرور باشد و بسکون ثالث مردم صاحب تکبر و خداوند غرور را گویند -

باد بره - بفتح بای اجد و برای قرشت نام روزیست و دوم ماه همین باشد گویند هفت سال در ایران باد نیاید درین روز شبانی پیش کسری آمده گفت دوش آن مقدار باد آمده که موی بر پشت کوسفندان بجنبید پس در آن روز نشاطی کردند و خوشحالی نمودند و باین نام شهرت یافت -

باد پره - بفتح باسه فارسی و برای قرشت تراشیده چوبها گویند که در وقت تراشیدن چوب بریزد -

باد برین - بکسر ثالث باد صبارا گویند و آن از ما بین مشرق و شمال وزد و بعضی باد و یورا باد برین گویند چنانچه شمس فخری گفته است بیست و نهم چرخ برین به شمال زمانت از سوی خوب نیارد و وزید باد برین -

باد بیج - بروزن مار بیج رسیانی باشد که در ایام عید و جشن از جانی آویزند و زنان و کودکان بر آن نشینند و در هوا آیند و روند و باین معنی بجای حرف ثالث زای نقطه دار هم آمده است -

باد بیزن - با وزن را گویند و بعبری مروه خوانند -

باد و پیا - بابی فارسی بروزن کار فرما مردم مجلس الازالی

بیفانده گوسه و بیه حاصل و دروغ گوسه را گویند و کنایه از اسپ و استر و شتر تیز رفتار و مردم سبیاح و بیابان گرد باشد -

باد و سمودن - کنایه از کارهای بی نفع و بیهوده و بیفانده کردن و سخن غیر تحقیق گفتن باشد و یعنی شراب خوردن هم بنظر آمده است -

باد و تخم - بروزن چار تخم رازیان و بادیان را گویند و باد و خان - باخامی نقطه دار بروزن آسمان باد گیر و گذرگاه باشد مطلقا خواه در بند می بود خواه در لپتی -

باد و خانی - بروزن شادمانی نام چشمه است در قریه هوا که یکی از قرامی و امغان است گویند اگر اندک چیزی مراد در آن چشمه افتد باد و طوفان بر تپه شود که آدم را ببرد و اسپ را بیندازد -

باد و خن - بروزن باد وزن ره گذر باد را گویند و باد گیر و خانه باد گیر را نیز گفته اند چه خن بمعنی خانه آمده است -

باد و خوان - باد او معدوله بروزن شادمان کنایه از مردم بهره گوسه و خوش آمد گوسه باشد و معرفت را نیز گویند -

باد و خورک - مرغی است سیاه و کوچک و او پیوسته در پرواز می باشد گویند غذا سے او باد است و اگر در جانی نشیند دیگر تواند بر خاست و بعضی گویند ابا بیل بهان است -

باد و خون - بضم رنج و سکون و او و لون راه گذر باد و خانه باد گیر دار باشد -

باد و وار - بادال اجد بروزن خاکسار مردم بی تعلق و بیج انگار باشد و مردم متکبر و صاحب غرور و پر باد و آس کرده را نیز گویند و کنایه از مردم دنیا دار هم است و کسی را نیز گویند که جن داشته باشد -

باد و بوزر - بضم بای اجد و سکون و او و برای قرشت

بادی باشد که از باطن مغرب و جنوب وزد -
 با و و سر و آشتن - کنایه از غرور و تکبر و آشتن باشد و
 کسی را نیز گویند که اندیشهای فاسد کند -
 با و و رکف - کنایه از سبب حاصل و تئید دست و مفلس شدن
 و باد و رکف و آشتن بی حاصلی و مفلسی و تئیدستی باشد -
 با و و مرشت - یعنی باد و رکف است که بے حاصل
 و تئیدست و مفلس باشد -
 با و و ژ نام - بکسر رابع و سکون زای فارسی و نون یعنی
 کشیده و میم زده غلبه و بسیاری خون را گویند در اعضا
 که بسبب آن ریشها و دملها تولد کند -
 با و و ست - مردم تئیدست و مسرف و هرزه پوچ
 و تلف کننده را گویند -
 با و و دم - لفتح رابع و سکون میم کنایه از کسی است که خورا
 پز از باد و نخوت و غرور کند و متکبر نشیند -
 با و و ران - بارای قرشت بروزن آسمان نام فرشته ایست
 که با و حرکت دهد و از جانی بجای برود مردم متکبر و
 صاحب نخوت و طالب سرری و سروری باشد و با و زن
 و مرد و در این گویند و فاعل و امر باین معنی هم هست -
 با و و رس - بروزن و ادرس خانه را گویند که از چهار
 طرف آن باد آید -
 با و و رم - بضم رای قرشت و سکون میم پیوده و تباه
 و از کار بازمانده را گویند و کارهای پیوده و عیث را
 هم گفته اند و مردم رعیت را نیز گویند و لفتح رای قرشت
 هم بظن آمده است -
 با و و رنگ - لفتح رابع و سکون نون و کاف فارسی
 نوعی از خیار باشد که خوردند و ترنج را نیز گویند و آن میوه
 ایست که پوست آنرا با سازند و معنی اسپ جلد و تند
 و تیز هم آمده است و نوعی از گواره باشد که آنرا بیا ویزند
 و طفل را و ران خوانند و حرکت دهند و بیماری باشد

که بسبب غم و غصه خوردن عارض شده باشد و آفتان
 بود که در روده دروس و قنچه و قزاقه بهم رسد
 و ناف پشیش کند -
 با و و رنگ بویه - بروزن و معنی باد رنجویه است
 و آن گیاهی است که عقرب را هلاک کند و امراض سودا
 و بلغمی را نافع باشد و باد رنجویه معرب آنست و در
 بقله اترجیه گویند -
 با و و رنگین - کنایه از شعرویت است که قصیده و غزلیات
 و قطعه و رباعی باشد -
 با و و و - بروزن ناز بوریجانی است که آنرا باد رنجویه
 گویند و نوعی از خیار است که بعربی باد روج گویند و
 بعضی گویند باد روتره ایست که برگش بسپر غم میماند
 و بوے ترنج میدهد -
 با و و و ج - بسکون جیم گلستان افروز باشد و بویان
 آن عطسه آورد و گزیدن عقرب را نافع باشد و آنرا
 بعربی صنوم و مفرح القلب الحزون خوانند و بعضی
 گویند ریجان کوهی است -
 با و و و زه - لفتح زای نقطه دار یعنی هر روزه باشد
 و خوراک و قوت هر روزه را نیز گویند و جائه کمنه و
 لباسی که هر روز پوشند و چیزے را نیز گویند که مردم را
 همیشه در کار باشد -
 با و و و نه - لفتح نون باد رنجویه را گویند و آن ریجان
 است معروف -
 با و و و - بسکون ثالث بروزن پادشه سخن گفتن
 بے اندیشه و تندی و تیزی در کارها را نیز گویند و معنی
 پایه شدوار و بنیان هم هست و باین معنی لفتح ثالث
 هم آمده است -
 با و و و لیس - بکسر رابع و سکون تخانی بے نقطه حرم
 یا چوبے باشد در که در گلوے دوک کنند و جهت آنکه

ریسانی که میریسنده یکجا جمع شود و بهر بی فلک که خوانند و بعضی تابی را گویند که زنان بروک دهند و نیز تخمه گرد میان سوراخی باشد که بر سر چوب نیمه گذارند و بعضی با وزن هم آمده است -

بادریسه - بفتح سین بی نقطه یعنی بادریس است که آن چوبی یا چرمی باشد که در گلو می دوک نصب کنند و کواج نیمه رانیز بمشامت بران بادریسه گویند -

بادریسه چشم کنایه از مردم کچشم باشد که بهر بی اعور خوانند و کنایه از شیطان و دجال هم هست -

بادثر یکسر ثالث و سکون زای فارسی سرخی مغرطه باشد مائل به بنفشی و کمودت و کدورت که بر روی مردم عارض شود و سبب آن خون سوخته بود که بر روی آدمی دود و بعضی گویند صفر اے سوخته است و روی خداوند بادثر شبیه بود برومی کسی که ابتدا اے علت جذامش باشد و بعضی این علت را مقدمه جذام میدانند و بعضی گویند بادثر سرخ بادست و ورم فونی رانیز بادثر

سیگویند یعنی شراب لعلی هم آمده است -

بادثر فام - بافای بافت کشیده و بیم زده یعنی اول بادثر است و سرخی و بنفشی و کدورت و کمودت

روے باشد -

بادثر کام - باکاف بروزن و معنی بادثر فام است که سرخی و بنفشی و کمودت روی باشد و بعضی آنرا

سرخ بادگویند -

بادوزم - بفتح زایه هوز و سکون بیم کارهای عیث و بلفع را گویند -

بادثر نام - بانون بروزن و معنی بادثر کام است که سرخی و بنفشی و کمودت روی باشد و شراب لعلی را نیز گویند و صفر را هم گفته اند -

بادثر نه بفتح زایه هوز و نون با وزن را گویند

و بهر بی مرد خوانند -

بادثر و ام - باوا و بروزن و معنی بادثر نام است که سرخی بسیار مائل و کدورت و کمودت باشد که در نزد مردم هم رسد -

بادثر هر - بروزن و معنی فاو زهر است که عوام پانیز گویند و بهر بی حجر التیس خوانند و بعضی خمره مار رانیز با دثر گفته اند که حجر الحیدر باشد - و الله اعلم -

بادثر هر - بفتح رایه قرشت نام مرضی است و آنرا بهر بی خناق گویند -

بادسار - بروزن خاکسار یعنی سبک سیر و رنده باشد و مردم سبک و بی تمکین و وقار رانیز گویند -

بادسخی - بسکون ثالث و فتح رابع و خاصه نقطه دار بافت کشیده کنایه از دنیا باشد و مردم صاحب بهمت و کرم طبع رانیز گویند -

بادسره - بروزن دادگر صاحب نخوت و گردن کش و تکبر را گویند -

بادسره - بفتح رایه قرشت نوعی از آزار باشد که اسپ را بهم رسد -

بادسرمی - یکسر رای قرشت و سکون یای حلی عجب و تکبر کردن و مغرور و گردن کش بودن باشد -

بادسرخ - بفتح رابع و سکون نون و بیم مردم متکبر و خام طبع را گویند و کسی رانیز گویند که خیالها و اندیشهها بے باطل کند -

بادوش - بروزن خارش معنی بادثر است و آن سرخی بسیار مائل باشد که در روی مردم بهر رسد و آنرا بعضی سرخ باد میگویند و بعضی مقدمه جذام میدانند -

بادوش فام - بروزن و معنی بادثر فام است که سرخی و کمودتی باشد که در روی مردم هم میرسد -

بادوش کام - باکاف بروزن و معنی بادوش فام است که

سرخنی بسیاهی مائل روی مردم باشد -
 باد شام - بانون بروزن و معنی باد شقام است -
 باد شوام - باد و بروزن و معنی باد شام است
 که مقدمه چلایم باشد -
 باد صبا - بفتح صاد باد است که از ما بین مشرق شمال
 وزد و باد برین بهین است -
 باد غدر - بفتح غین نقطه دار و سکون دال بی نقطه جانی
 را گویند که از همه طرف باد بدان جا آید و خانه تابستانی
 و خانه که در اطراف آن باد گیر ساخته باشند -
 باد غر - بروزن کاشغر معنی باد غر است که خانه تابستانی
 و باد گیر باشد -
 باد غور - بروزن لاجورد باد گیر و خانه تابستانی باشد -
 باد غس - بکسر غین نقطه دار و سکون سین بی نقطه
 باد گیر و گذرگاه باد را گویند -
 باد عن - بروزن باذن باد گیر را گویند کسی را نیز
 گفته اند که همه روز فخر بنصب و جاه خود کند و عرض بخل
 نماید و بعرنی او را فیاش خوانند بروزن عیاش -
 باد غیس - بارابع تجمالی رسیده و بسین بی نقطه زده
 ناحیه ایست مشتمل بر قزاقی بسیار از اعمال هرات و سهل
 آن باد خیز بوده است که محل بهوب ریح باشد -
 باد فر - با فاء بروزن داوگر جزا و مکافات بدی را گویند
 و معنی خشت باد هم است و باد زنی باشد بزرگ که از
 سقف خانه آویزند و در کشاکش آورند تا باد همه جا بخانه
 برسد و باد بر رانیز گویند و آن چوبه باشد تراشیده
 که اطفال ریسانه در آن می پیچند و از دست رانها
 میکنند تا بر روی زمین گردان شود و چرمه را نیز
 گفته اند و در که ریسانی بران گذارند و در کشاکش آورند
 تا ازان صدای ظاهر گردد -
 باد فراه - بفتح ثالث بروزن آصف جاه معنی باد فراه است

که جزا و مکافات بدی باشد و بسکون ثالث باز چیده
 اطفال را گویند و آن چوبه یا چرمه باشد که ریسانه
 بران بندند و در کشاکش آرند تا صدای ازان ظاهر
 گردد و آنرا در خراسان باد فرنگ خوانند بکسر فاء و فتح نون
 باد فرنگ - بکسر ثالث و رابع و فتح رای قرشت و سکون
 نون و کاف فارسی جوشی باشد بغایت سوزان در دناک
 رنگ آن بزرگی مائل و صاحب این مرض بیشتر اوقات
 با حرارت و تب میباشد و علاج آنرا پیچر باسه سرد باید کرد
 و بسکون ثالث و فتح نون باز چیده اطفال است و آن
 چوب یا چرمی باشد که ریسانه بران بندند و در کشاکش
 آرند تا صدای ازان ظاهر گردد -
 باد فرور وین - معنی باد برین است که باد مغرب باشد
 و بعرنی باد دبور میخوانند بضم های ابجد و بعضی باد برین را
 باد صبا میدانند و الله اعلم -
 باد فرفره - بفتح ثالث و خامس سکون رابع معنی باد فراه است
 که جزا و مکافات بدی باشد و بسکون ثالث و فتح رابع
 و خامس باز چیده اطفال است و آن چوب یا چرمی باشد
 که ریسانی بران بندند و در کشاکش آرند تا صدای ازان
 ازان ظاهر گردد -
 باد فور وین - بفتح رابع و و او معنی باد فرور وین است
 که باد دبور باشد و آن توج هو است از جانب مغرب
 بطرف مشرق و مغرب آن میان سهیل و مغرب است
 و هنگام آن آخر روز میباشد بر عکس باد صبا و ضرایم
 باد زیاد از نفع است -
 باد گان - با کاف فارسی بروزن آسمان حافظ و
 حفظ کننده و خازن و خزانه دار باشد و پیش و پس
 گریبان جامه را نیز گویند -
 باد گانه - بفتح نون در پیچر مشک را گویند که از درون خانه
 بیرون را توان دید و از بیرون درون را نتوان دید -

علاء

باد کوشه بکسر ثالث و فتح کاف و سکون زائے فارسی
 بادیت که بعبری آنرا نکبا گویند و محل وزیدن آن میان
 سر و باد باشد عموماً و میان باد و شمال و باد صبا بود خصوصاً
 باد کوش - یعنی کاف و سکون شین نقطه در خشت باد را
 گویند و آن نوعی از باد زن باشد بسیار بزرگ که در میان
 خانه آویزند و با طناب و ریشمان در کشاکش آرنند و
 حجامت را نیز گویند که بر آن تیغ زنند و دم زرگر را
 و آسنگری را نیز گفته اند -
 باد کعبه - بکسر ثالث و ضم رابع و سکون نون و جیم
 بتختانی رسیده قویج و نفخه را گویند که در پشت آدمی بهر سرد
 و بسبب آن پشت خم گردد -
 باد گند - بکسر ثالث و ضم کاف فارسی و سکون نون
 و دال اچچ بادیت که در خصیصه مردم پیدا می شود و بسبب
 آن خصیصه بزرگ شود و در کند و آنرا بعبری فتح گویند -
 باد گیسو - بکسر ثالث از نخوت و تکبر و عظمت باشد مردمان
 را چنانکه با دبروت مردان را -
 باد مسیح و باد مسیحا - کنایه از نفس حبیبی علیه السلام
 که مرده را زنده میگرد -
 باد مهره - مهره مار است که آنرا از قفاسه سرافحه
 برمی آورند و آن سیاه رنگ میباشد گویند اگر بر صوف
 سیاه یا کبود مالند سفید گردد و هر چند بشویند نه رود
 و پیمان صوف داغدار باند و امتحان آن باین است
 و گر زندگی مار را نافع است چون بر جای که مار گزیده باشد
 بگذارند فی الحال بچسپد و عوام مهره سفیدی را گویند
 باند ام بلیله که شاطران بر پایی خود بندند -
 باد سنج - بکسر دال و سکون نون و جیم یعنی نارگیل است
 و آنرا چو زبندی گویند -
 باد نگان - با کاف فارسی بر وزن و معنی باد نجان است
 و آنرا بعربی صدق گویند و باین معنی بجای قاف

جیم هم نظر آورده است -
 باد نوا - بکسر ثالث و فتح نون و و او با لث کشیده و صفت
 و نفس خوانندگی و گویندگی را گویند -
 باد نوروز - یعنی باد بهار است و نام کهنه باشد
 از موسیقی -
 باد و سپید - بضم ثالث و بای اچچ بتختانی رسیده و دبال
 نقطه در زرد یعنی بیفانده و ناسودمند باشد -
 باد و دوم - بضم دال اول و فتح دال دوم و سکون
 میم غرور و تکبر و عجب و تجبر و خود ستایی و خود نمائی باشد -
 باد بهرات - باد شمال را گویند و آن از طرف مشرق
 است بجانب مغرب برخلاف باد دبور -
 باد هرزه - با زای هوز بر وزن شاه پرده افسونی را
 گویند که در دزدان بر صاحب و دزد تا خواب گران برو
 مستولی شود -
 باد می - بر وزن شادی یعنی همیشه و دائم باشد و
 آنچه منسوب بباد باشد از فلکیات همچو برج جوزا و
 دلو و میزان -
 باد هیچ - بسکون جیم چیزی باشد مانند ساق چاقشیر
 که آنرا از پارچه رنگین قلمی آجیده کنند و بیشتر شاطران
 و پیاده روان بر پایی کنند -
 بادیه نخول - کنایه از دنیای فانی باشد -
 بار - بر وزن کار چند معنی دارد ۱ پشته قماش و
 خروار و آنچه بر پشت توان برداشت ۲ نامی است
 از نامهای خدای تعالی و معنی بزرگی و رفعت و شان
 و شوکت باشد ۳ رخصت و اجازت را گویند عموماً
 و رخصت و اجازت و راه و دخول ملاقات و در آمدن
 پیش کسی باشد خصوصاً ۴ کرت و مرتبت و نوبت
 و دفعه را گویند ۵ بیخ و بن هر چیزی باشد ۶ مراد
 کار است چنانکه گویند کار و بار ۷ جاسه (بنویس)

و بسیاری چیزه بچوهند و بارود در بارود و بارود بارو
 جو بار و امثال آن ۸ بازنده را گویند بچو زلف
 مشکبار و ابرگو هر بار و امثال آن و امر باریدن هم
 آمده است یعنی بار و مختصر بار هم هست ۹ حاصل درخت
 گویند از میوه و گل و غیره ۱۰ غشی که در زعفران و مشک
 و غیر آن کنند ۱۱ دیدگان و جای کنده را گویند ۱۲
 پرده و سر پرده و بارگاه باشد ۱۳ پارو دوست را
 گویند ۱۴ حمل زنان و حیوانات دیگر و پر کردن طبق
 از طعام باشد ۱۵ غم و اندوه و گناه بسیار باشد بچو
 بارگیری محسوب بقال و نان با و قصاب و امثال آنها
 را و در دو بار گرفته ۱۶ انبارے را گویند که بجهت
 قوت زرعیت بر زمین کمزور ریزند ۱۷ سازهای که
 مطربان نوازند بچو قانون و طنبور و مانند آن ۱۸
 آرد و برنج و ارزن باشد که بجهت بوزه میا ساخته باشند
 و هنوز آنرا صاف نکرده باشند ۱۹ نام دهبی است
 از ولایت طوس ۲۰ آنچه بازرو نقره در گدازند
 ۲۱ آنچه نویسنده گان نویسند ۲۲ هر چیز که آرزو دارند
 ۲۳ شاخ را گویند ۲۴ تکلیف مالایطاق باشد
 باراب - بروزن و معنی فاراب باشد و آن ناسیه است
 مشهور و وسیع در ماوراءالنهر و زراعتی را نیز گویند
 که از آب رودخانه و کاریز حاصل شده باشد
 بارانی - نام کلاه بیست که در روزهای باران بر سر
 گذارند و هر چیزے را که بجهت منع باران پوشند نیز گویند
 و نام قبیله ایست از ترکان -

باج - نفع ثالث و سکون حیم سگ انگور باشد و آنرا
 بتازنی غیب الثعلب گویند -
 بارجا - بروزن پارسا بمعنی بارگاه است که محل بار
 ملوک و سلاطین باشد -
 بارجامه - بروزن کارنامه جوالمی را گویند که دهن
 آن از پهلوی باشد و بر بالای چاروا اندازند و هر چیز
 خواهند در آن کنند -
 بارخدا - حق تعالی را گویند جل جلاله و پادشاهان بزرگ
 و اولی الامر و صاحب و خداوند و مولار نیز گفته اند
 و شعر احمد و ح را باین معنی بارخدا خوانند و آن لفظ
 است مرکب بمعنی خداوند رخصت و بار و بارخدا یا یعنی
 اے خداے بزرگ -
 باروان - بروزن کاروان خورشید و جوال مهر ظریف که
 در آن چیزے کنند و صراحی شراب را نیز گویند -
 بارول - یکسر ثالث و رابع و سکون لام غم و اندوه
 دل و اندیشه روزگار باشد -
 باروو - بادال بی نقطه بروزن آرزو چوبی را گویند
 که در زیر درخت میوه دار گذارند تا آنرا نگیینی میوه نشکند -
 بارزو - بسکون ثالث و فتح زای نقطه دار و دال
 بے نقطه ساکن بمعنی نیز دوست و آن صمغی باشد مانند
 مصطکی و بعر بی قنه خوانند و درم آنرا آب بنوشند
 بواسیر را سود دارد -
 بارزمان - بایم بر وزن آب روان کنایه از حوادث
 و جنای روزگار و زمانه باشد -
 بارسطاریون - یکسر ثالث و سکون سین بی نقطه و
 طائے حطی بالفت کشیده و رای بے نقطه مکسور و عثمانی
 بو او رسیده و نون زده لغتی است یونانی و معنی آن بجز
 حامی بود و آن نوعی از غله باشد که متشکر کرده بجاؤد و هند
 گاؤ را فریب کند و بعر بی رسمی الحمام خوانند و آنرا کبوتر

بسیار دوست دارو -
 بارک - بکسر ثالث و سکون کان مخفف باریک است که در مقابل گنده باشد -
 بارگاه - بروزن چارگانه نیمه پادشاهان و سلاطین را گویند و جای رخصت و اجازت باشد و شکم حیوانات ماده را هم گویند -
 بارگی - بفتح ثالث بروزن خانگی اسپ را گویند و بعبری فرس خوانند و بعضی گویند نوعی از اسپ باشد و بعضی اسپ پالانی بارکش را گفته اند یعنی قدرت و توانائی هم هست و روپسی و قجگی را نیز گویند -
 بارگیر - باراج تختانی رسیده و بر برای قرشت زده اسپ و شتر و امثال آن باشد از برای بار کردن سوک و باریت کسی دادن و هودج و عماری را هم گفته اند و ماده هر حیوانی را نیز گویند -
 بارگین - بکسر رابع و سکون تختانی و نون ابگیر و تالابی گویند که در میان شهر و اندرون ده باشد و جاسته را نیز گفته اند که ریزاب حسام و مطبخ و امثال آن در آن جمع شود -
 بارمان - بروزن آران نام یکی از سیدو اتان تور است -
 بارنامه - بروزن کارنامه یعنی اسباب تجمل و شجاعت و بزرگی باشد و منت نهادن بر کسی و پروانه و فرمان و رضا و رخصت دادن باشد بدخول خانه سلاطین و بعضی تازش و مهابت و لقب نیک و تفاخر و غرور هم هست و بعضی مرغ و لغت هم بنظر آمده است -
 بارنهادن - کنایه از زادن باشد -
 بارو - بروزن جار و حصار و قلعه را گویند -
 بارو - بادال بروزن و معنی باروت باشد که در سوک تفنگ است و بخت سربانی شوره را گویند که جسنه و اعظم باروت باشد و آنرا تک چینی هم گویند -

باروزنه - بفتح ثالث وزای هوز و نون و سکون سابع نام نو آئیس از موسیقی -
 باروزه - بازای هوز بروزن پالوده خوراک و قوت هر روزه باشد و ضروری و یا محتاج هر روزه را نیز گویند از جامه وزیر جامه و امثال آن و جامه گنده را نیز گفته اند -
 باروق - بروزن فاروق بخت رومی سفید آب قلعی را گویند -
 باره - بروزن چاره دیوار و حصار قلعه و شهر را گویند و کت و مرتبت و نوبت را نیز گفته اند و بعضی دوست هم آمده است همچو غلام باره یعنی پسر دوست و بعضی حق و شان هم هست چنانکه گویند در باره فلان یعنی در حق فلان و در شان فلان و بعضی طرز و روش و قاعده و قانون باشد و مشروبی را نیز گفته اند مست کننده که آنرا از آرد و بیخ و ارزن و امثال آن سازند و بعبری بنید خوانند و هر چه زشت را نیز گویند و بعضی زلفت هم هست و گله در مئه گاو و گوسفند و امثال آن باشد و اسپ را نیز گویند که بعبری فرس خوانند -
 باره نم - کنایه از فلک نم هست که فلک الافلاک باشد و آنرا بعبری عرش خوانند -
 باری - بروزن جاری نامی است از نامهای خدای تعالی جل جلاله و گاهی بر بلوک و سلاطین نیز اطلاق کنند و نام قصبه است در هندوستان و دیوار قلعه و حصار شهر باشد و از برای تعلیل و انحصار هم هست همچو القصبه بهر حال و بهر حال و بعضی مرتبه هم گفته اند همچو یکباری و دو سته باری و بعضی گاهی و ایامی هم آمده است و کعبتین قلب را نیز گویند و هر چیزی که بر بار و سنگین باشد -
 باریقون - بکسر ثالث و سکون تختانی و قاف بوا و رسیده و بنون زده بیونانی دو آئیس که آنرا شوکران خوانند و آن تخم بیخ رومی است و از لغت که از ولایت

یزوست آورند و آزاد و رس تفتی گویند-

باز- بروزن قازیرنده ایست مشهور و معروف است که
سلاطین و اکا بر شکار فرمایند و کسادگی میان هر دو
رانیز گویند چون از هم بکشایند و آنرا برکی قلاج خوانند
و بعضی باع گویند و باین معنی باز سب فاری هم آمده است
و شبر و وجب رانیز گفته اند و آن مقداری باشد از دست
مابین سر انگشت کوچک و انگشت شست و دوش
و بازو و یک بند انگشت رانیز گویند و معنی تکرار و معاود
و دیگر هم هست چنانکه گویند باز بگو یعنی کربگو و باز چه میگاو
یعنی دیگر چه میگوید و بازنده و بازی کننده رانیز گویند
همچو قمار باز و ریسبان باز و شب باز و امثال آن و هر
ببازی کردن هم آمده است یعنی باز و بازی کن یعنی
کشاده هم هست که در مقابل بسته باشد و نشیب
نیز گویند که نقیض فراز باشد باز ماندن و اماندن یعنی ناریس
هم هست و معنی تیز کردن و تفرقه نمودن میان دو چیز
باشد و معنی جدا هم هست که بعضی فصل گویند و معنی عکس
و قلب نیز آمده است و شراب را هم میگویند که بر لبه خمر
خوانند و سوی و طرف و جانب رانیز گفته اند و بعضی
گذرگاه سیل هم آمده است و باج و خراج رانیز گویند و
باین معنی بازای فارسی هم درست است-

پاثر- بازای فارسی بروزن و معنی باج و خراج باشد
و آن زریست که زبردستان از زیر و ستان گیرند یعنی
پادشاهان بزرگ از پادشاهان کوچک ستانند و مالیکه
سکام از رعایا و راهدار از سوداگر گیرند و جزیه رانیز گفته اند
و آن زری باشد که مسلمانان از کافران بگیرند و باع و
قلاج را گویند و آن مقداری باشد از سر انگشت میانین
دست رست تا سر انگشت میانین دست چپ و قتیکه
دستار از هم بکشایند و معنی دوش و بازو و یک بند
انگشت هم هست و خاموشی باشد که معانی در وقت

بدن شستن و چینه خورون بعد از زرمه اختیار کنند
و نام قریه ایست از قزاقی طوس و معرب آن فازست
گویند تولد حکیم فردوسی از آنجا است-
بازا- بازای بالف کشیده نود استیر باشد موجب
قرار داد زرقشت بهرام و هر استیری چهار مثقال است
و معنی دیگر یا هم هست یعنی بازیا-
باز آزر و ن- کنایه از فائده خاطر خواه کردن باشد-
بازار خاک- کبسر ای بے نقطه و خامی نقطه دار بالف
کشیده و بکاف زده کنایه از قالب آدمی است و عظمت
بشریت رانیز گویند و کنایه از رونق امور دنیوی و
اخروی باشد-

بازارگان- باکاف فارسی بالف کشیده و بنون زده
سوداگر را گویند-

باز افکن- بافا و کاف بروزن مادر زن زنده و پنبه
باشد که فیران و درویشان بر جامه و خرقة دوزند و
مدخل مانند رانیز گویند که بعضی از سپاهیان بر پشت
گریبان جامه پنبه دار و چار قب و دوزند چنانکه سر مدخل
بر میان هر دو شان افتد-

باز بان- بازای فارسی و بای ابجد بروزن کاروان
شخصیکه باج و خراج از مردم بگیرد و او را باز دار هم میگویند
و طاققه باشند از ترکان-

باز بیج- بروزن ماریج مهره چند لیست که بر ریسبان
بندهند و از بالا سب کهوره اطفال آویزند تا ایشان
بدان بازی کنند و آنرا بعضی و اداة گویند بعضی گفته اند
چهار چوب است و بران تخته یا جامه وصل کنند که بنزد
کهوره باشد اطفال را و ریسبان رانیز گویند که در ایام
جشن و عید از جائے آویزند و زنان و دختران بران
نشسته در هوا آیند و روند و باین معنی بجای بای فارسی
نون هم آمده است-

باز بان

بازخشین - بکسر ثالث و فتح خامی نقطه داروشین ترشت
 تختانی رسیده و بنون زده نوعی از باز باشد که پشت
 آن سیاه و تیره رنگ و چشمهایش سرخ بود و این قسم
 بازار ترکان قزل قوش خوانند -
 بازخیمید - بکسر سیم و سکون تختانی و و ال کی که بعنوان
 طعنه صدارت کسی کند و بکنایه سخن شخصی را باز نماید گویند
 بازخیمید یعنی بطعنه سخن او را گفت و صدارت او کرد -
 بازوار - بروزن را زوار بزرگ و زراعت کننده را گویند
 و میرشکار و صیاد و نگاهدانده باز را هم گفته اند و شخصی را
 نیز گویند که مردم را از کاری و از چیزی باز دارد و منع کند
 و امر بازداشتن و منع کردن هم هست -
 بازوار - بازای فارسی بروزن تاجدار معنی باجیان باشد
 یعنی کسی که باج و خراج از مردم بگیرد -
 بازوآشتن - کنایه از پنهان کردن و منع نمودن باشد -
 بازوآل - بازای فارسی و وال اجد بروزن پاسبان
 ظرفی را گویند که زرباجی که از مردم بگیرند در آن ریزند -
 بازوآرگان - نفع ثالث محضت بازارگان است که سواگر باشد
 بازوآرند - بروزن بار بند سینه بند طفلان و پستان بند
 زنان را گویند -
 بازوآرنگ - با کاف فارسی بروزن و معنی بازوآرند است
 که پستان بند زنان است و سینه بند طفلان باشد -
 بازوآسفی - کنایه از آفتاب عالمتاب است -
 بازوآگشا - بضم کاف فارسی و شین نقطه دار بالفت کشیده
 قوت میزه انسانی را گویند -
 بازوآگونه - بازای فارسی بروزن و معنی وازگونه است که
 بفرعی عکس و قلب گویند و نخس و نامبارک را نیز گفته اند
 و بازای هوز هم درست است -
 بازوآگیر - بازای هوز بروزن با دیگر مردم تاریخ دان و
 تاریخی و مودت را گویند -

بازمان - بروزن آسمان معنی توقف باشد و از تر معنی
 هم هست یعنی موقوف دارد و توقف کن -
 بازون - نفع زای فارسی و سکون نون کو سفند
 یا بز سے را گویند که پیش پیش گله براه رود و بعربی
 که از خوانند -
 بازوآنیج - بازای هوز و نون بروزن بازوآنیج ریسانی
 باشد که در ایام عید و جشن از جانی آویزند و زنان د
 و خزان بران نشسته در هوا آیند و روند -
 بازوآوان - کنایه از یاری دادن و مددگار سے
 کردن باشد -
 بازوآوراز - مردم دراز دست باشد و کنایه از غالب
 و مستولی شدن و دراز دستی هم هست -
 بازوآور - بروزن کاف و جادوگری بوده از توران که
 بسحر و جادو لشکر ایران را شکست داد و عاقبت بر دست
 راهم بن گودرز کشته شد -
 بازوآ - نفع ثالث مقدار کسادگی میان هر دو دست را
 گویند چون دستمار از هم بکشایند و اثر ابعربی باع و بزکی
 قلاج خوانند و فاصله میان دو دیوار و دو کوه را نیز
 گویند که عبارت از کوچه دوره باشد و چوب گنده که قبان
 و ترازو را از آن آویزند و چوب دستی و سر دستی قلند را
 راهم سے گویند -
 بازوآیار - ایای حلی بروزن آبیار بزرگ و زراعت کنند
 را گویند و میرشکار و صیاد را نیز گفته اند -
 بازوآیچ - نفع سیم فارسی آنچه بدان بازی کنند و مسخره
 را نیز گفته اند -
 بازوآیچ - روم و زنگ - مسخره روز و شب را گویند
 و کنایه از دنیا و روزگار هم هست باعتبار شب و روز -
 بازوآیره - با تختانی جمول بروزن کاجیره حصه و پاره از
 شب باشد چنانکه اگر گویند بازوآیره اول و بازوآیره آخر

مراد از آن پاره از اول شب و پاره از آخر شب بود -
 بازگوش - باکاف فارسی بواورسیده و بیشین لفظ
 زوه کنایه از شوخ و شنگ باشد -
 پاس - بروزن طاس یعنی قدیم باشد که در مقابل
 حادث است و ترس و بیم را نیز گویند و معنی قوت
 و قدرت عربی است -
 پاسبوس - بابای اجد بروزن آبنوس نوعی از
 ریجان باشد که آنرا زنگوش خوانند و بعرب
 اذان الفار گویند -
 پاستار و پیتار - از الفاظ تنابعه پچو فلان و پچا
 و استعمالش در اوصاف مجمله شایع باشد همچنانکه گاهی
 فلان و بهمان را جدا جدا استعمال میکنند پاستار و پیتار
 را نیز جدا جدا مذکور میسازند -
 پاستان - بروزن در استان کهنه و گذشته و قدیم و
 دیرینه را گویند و کنایه از دنیا و عالم و دهر و گردون
 هم هست و بزبان درمی تاریخ را گویند که احوال پیشین
 باشد و معنی پچو هم بنظر آمده که از ترک و تجرید باشد -
 پاستان نامه - بانون بالک کشیده و بیم مفتوح نام
 کتابست از تاریخ فارسیان -
 پاستی - بروزن رستی یعنی افتادگی و فروتنی باشد -
 پاسرم - نفع رای قرشت و سکون بیم زینتی را گویند که
 بهجت کشت و زراعت کردن آماده و مهیا کرده باشند
 و کشت زار را نیز گویند -
 پاسره - نفع ثالث و رابع کشت و زراعت را گویند و
 بسکون ثالث و کسر ثالث هم بنظر آمده است -
 پاسک - بضم ثالث و سکون کاف خمیازه و دهبان و ده
 باشد و سبب آن خواب یا خمار است -
 پاسک بچوال رفیق - کنایه از همجان شدن با مردم بچو
 و محارض شدن با هرزه گو باشد -

باشام - بروزن آشام پرده را گویند مطلقاً خواه پرده
 در باشد و خواه پرده ساز -
 باشامه - نفع و بیم چادر و معجری باشد که زنان برهنه
 باشند - باتامی قرشت بروزن چاشت چوب بزرگی را گویند
 که سقف خانه را بدان پوشند -
 باشتین - بروزن آستین باری و میوه را گویند که از
 میان درخت برآید بی آنکه گل کند و بهار و بهار و نام بویکی
 است از سبزوار -
 باشکونه - بروزن و معنی بازگونه است که بعرب عکس
 و قلب خوانند -
 باشنگ - بروزن آهنک خوشه انگور آویزان از درخت
 را گویند عموماً و خوشه انگور کوچک که بر تاک خشک
 شده باشد خصوصاً و خیاره را نیز گویند که بهجت
 تخم نگاه دارند -
 باشو - بروزن ماشو چلیپاسه را گویند -
 باشومه - نفع بیم چادری را گویند که زنان بر سر کنند -
 باشه - بروزن ماشه جانور لیست شکاری از جنس
 زرد چشم و کوچکتر از باز باشد و معرب آن باشق است -
 باشه فلک - کنایه از آفتاب است و کنایه از نسر طائر
 و نسر واقع هم هست و آنها دو صورت اند از جمله صور
 چهل و هشت گانه فلک -
 باطس - بکسر طای حطی و سکون سین بے نقطه یونانی
 میوه ایست که آنرا قوت سه گل خوانند و به عربی شتره اقلیق
 گویند و درخت آنرا سه گل نامند را اگر برگ و بار آنرا
 باهم بچوشانند خضاب بے باشد بهجت موسه ریش و
 گیسو و امثال آن -
 باخورا - بعین بے نقطه بواورسیده و رای بی نقطه
 بالک کشیده نام پدربلعم است که او را بهر سه بوده
 مستجاب الدعوات در زمان موسی علیه السلام و عاقبت

تاریخ

ایان بر باد داد و او را بلعام نیز میگفته اند -
 باغ - معروف است که عبری حدیقه گویند و کنایه از دنیا
 و روزگار هم هست -
 باغ بدیع - اشاره به بهشت است که خلد برین باشد -
 باغ - یعنی نفع ثالث و سکون حیم فارسی انگور نیم خفته را گویند
 باغ رفیع - نفع برای قرشت یعنی باغ بدیع است که کن
 از بهشت عنبر سرشت باشد -
 باغره - بسکون ثالث و فتح برای قرشت گرچه را گویند
 که در اعضا بسبب آزار و درمندی دیگر هم رسد
 مثل آنکه از پامی کسی و سبب برآمده باشد بسبب آن
 درکش ران گرهباید اشود یا سر بر بالین بدناده باشد
 بدان سبب در گردن گرهباهم رسد و بعضی گویند
 زحمتی است که بسبب زحمت دیگر پیدا شود و مال هر
 یک است -
 باغ زاغان - نام باغی است از باغهای هرات -
 باغ سخا - کنایه از دنیا باشد و کنایه از مردم صاحب بهت
 و سخاوت هم هست -
 باغ سیاوشان - نام صوتی است از موسیقی -
 باغ شیرین - نام نوازی است از موسیقی و نام سخن چپرا
 باشد از سی سخن باربد -
 باغ قدس - بضم قاف اشاره به بهشت است -
 باغل - بر وزن بابل هاکه گاو گو سفند و امثال
 آن باشد -
 باغنج - یعنی نفع ثالث بر وزن نارج انگور نیم رس را گویند
 باغنده - بر وزن باغنده پیله حلاجی کرده را گویند که
 بخت رشتن گلوله کرده باشند -
 باغ و سلیح - کنایه از جنه الماوی است -
 باغوش - بر وزن آغوش چیزی را باب فرو بردن
 باشد و یعنی سرآب فرو بردن و غوطه خوردن هم هست -

با قدم - بسکون فاد فتح و ال ابجد و میم ساکن قحبت
 و انجام و پایان کار بار را گویند و بضم دال هم آمده است -
 باغکار - بر وزن آشکار باغنده و جولا هم را گویند -
 باقلی - بسکون قاف و کسر لام و تخانی ساکن معروت
 و آن غله باشد که در آشنا کنند و عبری باقلا گویند
 بشدید لام بالف کشیده اگر گل آزار و باون ارزیز
 بگویند و در آفتاب نهند و بدان خضاب کنند صوی را
 بغایت سیاه کند -
 پاک - بر وزن خاک اندیشه و ترس و بیم باشد یعنی
 اتفاقات نمودن و از بس نگر بستن باشد و ترجمه نوع همست
 باگره - بسکون کاف فارسی بر وزن و معنی باغره
 یعنی زحمتی که در اعضای آدمی بسبب زحمت دیگر هم رسد -
 پاکسی زبان و آشتن - کنایه از آنست که خود را
 آنگس از آنگس و اناید -
 باگل - یعنی کاف فارسی و سکون لام آب نیگرم را گویند
 باکند - بر وزن پازند یا قوت را گویند و آن جوهریت
 معروف و بابا که فارسی هم آمده است و درهای دیگر
 بعضی باز و قوت نوشته بودند هیچکدام شاهند آشتند
 و الله اعلم -
 پاکیده - با دال بر وزن بالیده یعنی پاک دست که
 یا قوت باشد و حریر منقش را نیز گویند -
 بال - بسکون لام از انسان و حیوانات چرند اگر گفته
 بود تا سرناخن دست و بعضی گفته اند از شانه تا آرنج که
 مرفق باشد و از پرند پر و بال را گویند و عبری جلج
 خوانند و نوعی از ماهی فلوس دار بسیار بزرگ باشد
 و آن در دریای زنگ هم میرسد و فساد بسیار میکنند
 و گوشت آن خوش مزه بود و بعضی نمو کردن و بالیدن
 هم گفته اند و امر بدین معنی نیز هست یعنی بال و معنی بال
 که قد و قامت و نقیض پائین باشد هم نظر آمده است -

و معنی دل و حال و خاطر و بی پروائی و خوشدلی عربی است
و تبرکی حمل را گویند -

بالا - بروزن کالا معنی زیر باشد که در مقابل زبرست
و بر بے فوق گویند و قد و قامت را نیز گفته اند و معنی
درازی هم هست که بعربی طول خوانند و اسپ جنبیت را
نیز گفته اند که اسپ کوتل باشد -

بالا خوانی - کنایه از است که کسی چیزے را زیادہ از
بست و نماید -

بالا دست - یعنی صدر مجلس باشد و کنایه از حریت غالب
و بر چیزیکه نفاست تمامی دارد -

بالا دہ - بروزن آماده اسپ جنبیت را گویند که اسپ
کوتل باشد -

بالاؤ - بسکون ذال نقطه دار معنی بالاؤ است که اسپ
جنبیت باشد و بعضی اسپ پالانی بارکش را گویند -

بالار - بروزن تالارشا و تیر را گویند و آن چوب بزرگ
است که هر دو سر آن بر بالای دیوار عمارت باشد و سر و پهاک
دیگر را بر بالا سے آن گذارند و بعضی ستون را گفته اند

و بعضی چوبهاے را گفته اند که بر بالا سے شاه تیر گذارند
و تختہ و پوشش دیگر را بر بالای آن بگسترانند و شخصے را
نیز گویند که اسپر محبت مادر و موقوف بر ضای ماور باشد -

بال افکندن - کنایه از عاجز شدن باشد -

بالاگر - باکاف فارسی بروزن بالاتر چوب بزرگ و ستون
باشد و بعضی گویند چوبے باشد که در پوشش عمارت
بر بالا سے شاه تیر گذارند و باقی اسباب خانه پوشیدن را
بر بالای آن بگسترانند

بالال - بروزن پانال معنی بالار است که ستون و چوب
پوشش عمارت باشد -

بالان - بروزن دالان و پلیز خانه را گویند و تانہ کہ
بدان جانوران گیرند و بالنده و نوکنندہ را نیز گفته اند

و معنی جنبان و متحرک هم آمده است -
بالا ندرہ - بفتح وال معنی جنبانیده و متحرک ساخته باشد

بالانہ - بروزن کاشانہ و پلیز خانه باشد -
بالا تیدن - بروزن خوابانیدن معنی جنبانیدن و
حرکت دادن باشد -

بالا اور - باو او بروزن بالاتر کوزه پر آب را گویند -
بالامی - بسکون یامی حطے اسپ جنبیت را گویند
که اسپ کوتل باشد -

بالابوس - باهای اجد بروزن چالپوس ولایت قندھار
را گویند و همین معنی بجای های اجد یا می حطی هم آمده است
بالست - بفتح ثالث و سکون سین بے نقطه و تاسے
قرشت و شتر بکر و دوشیزہ را گویند -

بالش - بروزن مالش معروف است یعنی آنچه زیر
نهند و بند می را نیز گویند کہ بر صند و قماز نهند خصوصاً
جائیکه قفل بران گذارند و زرمی باشد بقدری معین
و معنی بالیدن و نو کردن هم آمده است -

بالشت - بسکون تالی قرشت بالشی را گویند کہ در
زیر سر نهند -

بالش - زرمقدار شست شتال و دو دانگ طلا باشد
و در قدیم نزد بادشاہان اترک مصطلح بودہ -

بالشک - باکاف بروزن و حنی بالشت است کہ در
زیر سر گذارند و بفتح رابع مصفر بالش باشد -

بالش نرم - زیر سر نهادن - کنایه از خوشحال گردانیدن
باشد کسی را بطریق خوشامد و قبتال -

بالش نقرہ - مقدار شست درم دو دانگ نقرہ باشد
بالش - بضم ثالث و سکون غین نقطه دار سفلخ گار
یا چوب میان خالی کرده کہ در آن شراب نهند و در اجرت
مستعار است و کبیر ثالث هم با همین آمده است و پیمانہ
شراب را نیز گویند و در عربی معنی رسیده باشد و بفتح ثالث

نام ولایتی است در جانب شمال -
 بالقوس - کسرتان و سکون سین بی نقطه برهان روشنی
 رستنی باشد و ای و برگ آن سرخ سیاهی مائل بود
 اگر آنرا بچایند و برگ زندگان افکنند در حال میزند و در
 عربی رحل الحماة خوانند و ابو خاسم بهمانست
 بالکانه - باکاف بروزن آسمانه در سینه شبکه را گویند
 از طلا یا نقره و اشغال آن که از زورون خانه سیسرون را
 توان دید و از بیرون درون را نتوان دید و بعضی گویند
 بالکانه یعنی شبکه است مطلقا نامیش آنکه بخران آهن برنج
 و غیره باشد بالکانه خوانند و آنچه از چوب و استخوان و
 اشغال آن باشد پنجره گویند -
 بالنده - بروزن سازنده هر چه که آن بالیده و نمونده
 شده باشد و بعضی نامی خوانند -
 بالنگ - بروزن آهنگ نوعی از ترنج باشد که بسیار
 شیرین و نازک شود و از آن مر با سازند و جنسی از چوب
 هم هست که آنرا باورنگ خوانند -
 بالنگو - کسرتان و سکون رابع و کاف فارسی بواج
 رسیده دورانی است که آنرا با در نجوی خوانند و در عربی
 بقله از جیه گویند -
 بالو - بروزن خالو بردی را گویند که از یک مادر و یک
 پدر باشد و معنی آنخ هم هست و آن دانهای سخت است
 که از اعضای آدمی برمی آید و در و نیکنند و آنرا بعرب
 ثولول خوانند و معنی آواز خیزن هم آمده است -
 بالواسه - بروزن شاه کاسه یعنی تار باشد که
 در مقابل پودست -
 بالوانه - بروزن آسمانه مرغی باشد کوچک و سیاه که
 شیرازیان آنرا واشه گویند -
 بالوایه - لفتح بای حلی پرستوک باشد و آن پرنده
 ایست که در سقف خانها آشیان کند و بعضی گویند

پرنده ایست کوچک و سیاه و کوتاه پاچه که شب و روز
 در پرواز می باشد و در هنگام بچه کردن که بسور انخی رود
 و اگر بر زمین افتد نتواند برخاست و آن را بعرب
 ابابیل گویند -
 بالود - بضم ثالت و سکون و او و دال یعنی افزودن
 بالید و نمو کرد و بزرگ شد -
 بالودن - بروزن آسودن معنی افزودن و بالیدن
 و نمو کردن و بزرگ شدن باشد -
 بالوس - بروزن سالیوس کا فور مغشوش را گویند -
 بالوش - باشین قرشت بروزن و معنی بالوس است
 که کا فور مغشوش باشد چه در فارسی سین باشین و عکس
 تبدیل می یابد -
 باله - بروزن لاله قسمی از جواهر باشد که چیز داران کنند -
 بالید - بروزن ناپید ماضی بالیدن است یعنی افزودن
 گردید و نمو کرد و بزرگ شد و برآمد -
 بالیدن - بروزن بالیدن معنی بزرگ شدن و افزودن
 گردیدن و نمو کردن باشد -
 بالیده - بروزن ناپیده آدمی و درخت را گویند که
 تنومند و بلند شده باشد -
 بالیک - بروزن تاریک کفش و پاپوش چرمی را گویند -
 بالین - بروزن کابین بالشی را گویند که در زیر سر کنند -
 بالین پرست - کنایه از مردم تنبل و بیکار و بیچاره باشد -
 بالیوس - بروزن خاکبوس ولایت قندهار را گویند -
 بام - بروزن کام طرف بیرونی سقف خانه را گویند
 و بعضی طرف درونی خانه را گفته اند بقرینه پشت بام
 و ظاهر آنکه تمام پوشش خانه را بام میگویند و مخفف بامداد
 هم هست که صحیح بگاه باشد و تاریم را نیز گویند و آن تارگند
 باشد که در سازها بندند و نام قله ایست در ماوراء النهر
 قرض دوام هم آمده است -

بام نیش است - کنایه ازین است که خراب شد و
ویران گردید -

بام چشم - بکسر میم بام چشم را گویند و بعضی جن خونند -
بام رواق - کنایه از فلک عرش و کرسی باشد -
بام زو - بسکون ثالث و فتح زامی بود و سکون والی
کوس و نقاره را گویند -

بام زمانه - کنایه از آسمان اول است که خاک قر باشد -
بامس - بفتح ثالث و سکون سین بی نقطه شخصی را گویند
که از بودن شهر بی و دیار بی که غیر وطن او باشد و گیشد
و بتنگ آمده باشد و بنا بر مانع تواند از آنجا بجای دیگر رفت
و کسی را نیز گویند که در وطن پاست پند و عاجز شده باشد
و در نهایت عسرت و پریشانی گذراند و این معنی لغت
ثالث هم بنظر آمده است و بابای فارسی هم گفته اند -

بام شاد - باشین قرشت بر وزن باد نام مطرب است
که او نیز مانند باربد عدیل و نظیرند آشته -

بام کشاوه رفیع - کنایه از فلک عرش و کرسی است -

بام کلان - بضم کاف فارسی و کلام ثالث کشیده و بنون
زده شده باشد و در طولانی تر کشیده که در با صامی خانها
غلط انداخته و محکم شود -

بام مسیح - بکسر ثالث کنایه از آسمان چهارم است که فلک
آفتاب باشد با شهاب چون عیسی علیه السلام در آن آسمان
بام نهم - کنایه از آسمان نهم است که عرش باشد -

بام و کسج - یعنی بام نهم است که کنایه از عرش باشد -

بامه - بر وزن خامه پیش دراز و بزرگ و انبوه باشد و
بعضی مردم در از پیش را بامه گویند -

بامی - بر وزن جامی لقب شهرت است -

بامیان - بر وزن عامیان مردم بد نویس و غلط نویس
را گویند و نام ولایتی است در کوهستان مابین بلخ و غزنین
و هر یک از کوههاست آن ولایت صورت و وجه ساخته

بوده اند که بیکه را خنگ بت و دیگره را سرخ بت
میگفته اند و هر یک در جای خود خواهد آمد -

بامین - بر وزن آمین نام قصبه ایست از اعمال هرات
بر ناحیه با و نخیس -

بامیین - بر وزن تابیین یعنی بامین است که قصبه
باشد از اعمال هرات -

بان - بسکون نون یعنی بام است که طرف بیرونی سقف
باشد و محافظت کننده و نگاهدارنده را نیز گویند و قصبه
بانه ترکیب شود همچو باغبان و در بان و نگاهبان
و امثال آن و معنی بانگ و فریاد و آواز بلند هم آمده است
و صاحب و خداوند و بزرگ را نیز گویند و نام درختی است
که ثمر آن صاحب البان خوانند و در فارسی تخم غالیه گویند
و آن مانند پیسته میباشد لیکن زود می شکند و عمر بان
فوق العادیه خوانند و معنی لادن هم هست و آن نوعی
از عنبر و مشومات باشد که بعضی حصین البان گویند
و مشک بید را نیز گفته اند -

بان بر پیتاس - بفتح بای ابجد و سکون رای قرشت و
بای ابجد بختانی رسیده و تالی قرشت بالف کشیده
بلفش ژند و پازند فیسل را گویند و آن جانوری است
کلان در هندوستان -

بانقش - بسکون ثالث و کاف کسور بشین قرشت
زوه دانه کوچکی است که از اذن و بن گویند و آنرا شوربا
کرده خوردند و بعضی حبه انخره خوانند -

بانگ - بسکون ثالث و کاف فارسی حب البان را
گویند و آنرا در و او با بکار دارند و بعضی فسرداو
آواز بلند هم هست -

بانگ روارو - کنایه از دم صور باشد و بانگ را نیز
گویند که پیشاپیش پادشاه و سلاطین در وقت سواد
و قسطنجین بجای می زنند -

بام

بانگ زون - کنایه از بازداشتن و نگاه داشتن چیزی
 و راندن و دور کردن کسی از پیش باشد -
 بانگشت گرفتن - کنایه از شمردن و حساب کردن باشد
 بانگ عمقا - نام پرده ایست از موسیقی -
 بانو - بضم نون و سکون و ادبی بی و خاتون خانم
 و عروس را گویند و ظرف گلاب و صراحی شراب را
 نیز گفتند -
 بانوج - بسکون چیم فارسی جاے خوابی باشد که بخت
 اطفال سازند و از جاگه آویزند و طفل را در آن خوابانند
 و حرکت دهند تا در هوا آید و در دوریسانی را نیز گویند
 که در ایام عید و نوروز از جاے بلندی یا شاخ درختی
 آویزند و زنان و دختران بران نشسته در هوا آیند و در
 بانوگشسب - بفتح کاف فارسی و شین قرشت و سکون
 سین بی نقطه و بای اجد نام و تترستم زال باشد -
 بانومی مشرق - کنایه از آفتاب عالم است -
 بانه - بروزن شانه یعنی زبانه است و آن جاگه باشد
 در زیر ناف متصل بآلت مردی و زنی که موی از آنجا
 برنی آید و آنرا بربی عانه میگویند -
 باور - بروزن خاور یعنی قبول و تصدیق سخن باشد
 و یعنی استوار و رهت و استوار داشتن هم بنظر آمده است -
 باورو - بفتح واد و سکون را و دال بی نقطه نام بلده است
 در خراسان گویند که کاوس زمینی باور وین گو در
 باقطاع مقرر فرموده بود و این شهر را در آن زمین
 بنا نمود و بنام خود کرد -
 باوردی - بروزن پامردی نسوب باورد را گویند
 و نوعی از آتش آرد هم هست -
 باول - بفتح ثالث و سکون لام نام موضعی است که آنجا
 جامه ابریشم بنایت خوب بافند -
 باوین - بروزن کابین سبد کوچک باشد که زنان

پنبه که خواهند بریند در آن نهند -
 باهار - بروزن ناها رطوف و انا را گویند و نوعی از خوانندگی
 و گویندگی هم هست که آنرا اهلومی ورامندی خوانند -
 باهست - بروزن آفت سنگه باشد سفید برنگ کشیداشی
 فضی و چون نظرم دم بران افتد بی اختیار بنجده در آیند
 و منبع آن در یاست و آنرا بربی حجر اضمحک خوانند -
 باپاک - بروزن آبگ شکنجه را گویند -
 باپکیدن - بروزن واکشیدن شکنجه کردن باشد -
 باپم شیر و شکر لودن - کنایه از غایت محبت و نهایت
 آمیزش و دوستی باشد میان دو کس -
 باپجان - بروزن آسمان بمعنی بهمان باشد که مراد
 فدان است -
 باپو - بروزن کا هو باز را گویند و آن از آرنج دست
 باشد تا سردوش و چون بدست بزرگه را نیز گویند که شبانان
 و شتر بانان در دست گیرند -
 باپایا - پایای حطی بانف کشیده بمعنی در پایست است که
 ضروری و آنچه در کار محتاج الیه باشد -
 پایست - بکسر تخمائی و سکون سین بی نقطه و فوقانی
 در پایست و ضروری و محتاج الیه باشد و معنی چنانکه
 میباید و میباید هم معمول است -
 پایسته - بروزن شایسته یعنی پایست باشد که ضروری
 و محتاج الیه است -
 پایسته هستی - کنایه از واجب الوجود است چنانکه
 شایسته هستی واجب الوجود را گویند -
 پایسک بکسر ثالث و سکون رابع و کان نام مردی بوده است
 پایسکان - باکاف فارسی بروزن آسمان یعنی حساب فظ
 نگاهارنده باشد و خزانده را نیز گویند -

بیان دوم

در بای اجد بای اجد بختل بر پشت لغت کنایت

بیا - بروزن صبا در خانه و در سر را گویند و آبی را نیز
گویند که از بن پزند و بن را بر بی حبه انخرا گویند -
بیا ل و یگری پریدن - یعنی بجایت دیگری کاری کردن -
بیتاب - بروزن خشک پاره از خوشه خرما و خوشه انگور
باشد که چند دانه مانند خوشه کوچک یکجا جمع شده باشد -
بیر - بفتح اول و ثانی و سکون رای قرشت جانوری باشد
صحرایی شبیه بگره لیکن دم ندارد و از پوست آن پشمین
سازند و ثانی باشد که در میان روغن بریان کرده باشد
و بسکون ثانی نام درنده است مشهور و جیبه جامه بوده
که رستم زال در روز جنگ می پوشیده است و بعضی گویند
که آن از پوست اکوان دیو بوده و بکسر اول موش گویند
و عربی فاره خوانند -
ببراله - بضم اول بروزن بزغاله بلغت ژند و پازند و
است که آنرا شجره رستم گویند و آن زراوند طویل است
باروغن بر بدن مالند پیش را بکشند -
ببر بیان - بکسر رای قرشت همان جیبه جامه است که رستم
روزهای جنگ می پوشیده است بعضی گویند که آن از پوست
اکوان دیو بوده و با عقدا بعضی آنست که آنرا بجست رستم
از بهشت آورده بودند و بعضی دیگر گویند جانوری است
و شمن شیر و شیر شکره همانست او را رستم اندر کوههای شام
گشت و پوست آنرا جیبه جامه ساخت و خاصیتش آنست
که در آتش نسوزد و در آب غرق نشود و هیچ حرب بر آن
کار کنند و گویند وقتی در زمان انوشیروان آن جانور
بهم رسیده بود هزار سوار را بکشتن او فرستادند آن جانور
در میان آن جماعت افتاده همه را مجروح ساخت و
گشت و خورد و دیبا سے منقش روی را نیز گفته اند که
بر ساعت برنگی نماید -
ببسو و - باسین بی نقطه بروزن بیوده یعنی دست
و دست مالیده و سوخته و لیس کرده و مس و ده

و سوراخ کرده باشد -
ببلس - بفتح اول و سکون ثانی و ضم لام و سین
بسیه نقطه ساکن تزیینی باشد که از نان خشک باروغن
و دو شتاب کنند و بهای فارسی هم آمده است -

بیان ستوم

در بای ابجد بابای فارسی مشتعل بر پشت لغت کلمات
بپاس - بکسر اول امر بر ایستادن و توقف کردن باشد
یعنی بایست و توقف کن و امر به در نظر داشتن است
که از پائیدن باشد -
بپیریشد - بکسر اول و سکون ثانی و رای بی نقطه
بتحانی رسیده و سین نقطه دار مفتوح بدال ابجد زده
یعنی پریشان کن و پراکنده سازد -
بپسایدن - با و او بروزن خیساییدن یعنی سون
و ساویدن باشد -
بپسودان - با و ال ابجد بروزن و لسوزان یعنی اس
و لامسه باشد یعنی دست یا عضو که را بچیز کشیدن
یا بجائے مالیدن -
بپسودن - بروزن بر بودن یعنی بپسودان باشد
که لمس و لامسه کردن است -
بپغا - باغین نقطه دار بروزن طفاطولی را گویند و آن
پرنده است مشهور و معروف -
ببگین - بروزن و معنی بگین است که امر بر افکندن باشد
یعنی بیفکن و کنایه از طعام سر باز زدن هم هست کسی
نیز گویند که از غایت سیری نگاه بطعام نکند -
بپوست کسی افتادن - کنایه از غیبت و بدگویی
کردن آن کس باشد -

بیان چهارم

در بای ابجد بابای قرشت مشتعل بر بی لغت کلمات
ببت - بفتح اول و سکون ثانی آمار جو لاهگان را گویند

یعنی آشی که بر روی کار ماند و در عربی نیز همین معنی دارد
و معنی لیف جولا بهگان هم آمده است و مرغابی را نیز گویند
و عرب آن بط است و بضم اول مجبو و مسجود کاف را نبط
که عربی صنم خوانند و کنایه از معشوق هم هست -
بتا - بفتح اول بروزن عطا نوعی از طعام باشد که عوبان
بط و تیات گویند و باین معنی باشد یعنی ثانی هم آمده است
و کبسر اول امر بگذشتن یعنی بگذار -
بتاره - بروزن شراره لیف جولا بهگان و شومالان
باشد و آن چاروب مانندی است که بدان آتش و آبار
بر تار ماند -
بتا وار - بروزن سزاوار عاقبت و انجام و آخر کار باشد
بتاسیدن - کبسر اول و یای حلی بروزن گراییدن
معنی بگذشتن باشد -
بتجاک - بضم اول و سکون ثانی و خای نقطه دار بلف
کشیده و بکاف زده نام منحصیست نزدیک بجابل -
بتخال - بضم اول و سکون آخر که لام باشد نام تخم خانه
است که آنرا بتخاله بروزن بز خاله هم میگویند -
بترا - بفتح اول و ثانی و سکون رای ترشت و جیم بلف
کشیده کنایه از عورتین است که مقعد مردان و فرج زنان
باشد و فرجه باین ناخن و گوشت را هم گفته اند که چرک
در آن جمع میشود -
بتج - کبسر اول و سکون ثانی و عین بلف نقطه بفت بابل
شرابی است مست کنند بعضی گویند از غسل و بعضی گویند
از خمر است سازند -
بت فریب - بضم اول و کسر فا و راسه بی نقطه بتجانی
رسیده و بیای ابجد زده نام روز بیست و چهارم است
از ماههای ملکی -
بتقوڑ - بفتح اول و سکون ثانی و فابوا در رسیده و برای
نقطه دار زده پیرامون دبان را گویند مطلقا خواه از نهن

باشد و خواه از حیوان دیگر و منقار مرغان را نیز گفته اند
و گرداگرد کلاه را هم میگویند و بجایه فاغین نقطه دار
بخط آمده است -
بتک - کبسر اول و ثانی و سکون کاف نامه و کتابت را
گویند و در ترکی نیز همین معنی دارد -
بتکده - بمعنی بتخانه باشد چه کده بمعنی خانه هم آمده است -
بتکنن - کبسر اول و سکون ثانی و فتح کاف و نون ساکن
بالمه بزرگ را نرا گویند و آن تختی باشد که زمین شیار کرده را
بدان هموار کنند و بعضی سر باز زدن و سیل بطعام کردن باشد
بسبب سیری و امر بدین معنی هم هست یعنی چیزی به خورد
و با بایه فارسی هم آمده -
بتکندن - کبسر اول بروزن بگندن از غایت سیری
سیل بطعام کردن -
بتکندیدن - کبسر اول بروزن دل رنجیدن بمعنی
بتکندن باشد که سر باز زدن و سیل بطعام کردن است -
بتکوب - با و او جمول بروزن مطلوب زیجالی باشد که از
منع جزو شیر و ماست و شبت سازند و بجایه باسه آخر
تای قرشت هم گفته اند که بروزن فرتوت باشد و بجای
کاف لام نیز نظر آمده است -
بتکیدش - بروزن درفش ترکش و تیردانی را گویند که
پرا تیر باشد و معنی ترکیبی آن بت مانند است چه بت این
جولا بهگان و کیش مانند را گویند -
بتلاب - بالام بروزن محراب خلاف گل خمار را گویند -
بتلخ و ترش رضا دادن - کنایه از ارضی شدن
بمحنت و مشقت و قسمت رزق از قبیل و کثیر و نفاعت
و سیری و گرسنگی و فقر و فاقه و سختی و زرمی روزگار باشد -
بتنج - بفتح اول و ثانی و سکون نون و جیم بمعنی افشردن
و فشردن و کبسر اول امر است به تنجیدن یعنی در هم پیچ
و بیفشار و از پی در آس -

<p>بیتوار - کبسر اول بر وزن بسیار یعنی شفتت و رنج و محنت باشد و شیشه قاروره بیمار را نیز گویند و فتح اول هر چیز که آن در نظر زشت و قبیح نماید - بیتیاره - کبسر اول و فتح خامس رنج و محنت و بلا و آفت باشد و فتح اول هر چیز که مردمان آنرا دشمن دارند و هر صورتیکه در نظر بازشت و قبیح نماید و غول بسیارانی و دیور را نیز گویند -</p>	<p>پتو - فتح اول و ثانی و سکون و اوجنی مشرق باشد که در مقابل مغرب است و جهانی را نیز گویند که همیشه در اینجا بتابد و آن نقیض نسااست و بعضی ثانی قیض را گویند آن پیاله باشد که در زیر آن لوله نصب کرده باشند و لوله آنرا بر دهن شیشه نماده گلاب و روغن و امثال آن در شیشه کنند و قبه و گوی سر عصا و فچی را نیز گفته اند و سنگ درازی را نیز میگویند که بدان داروهای ساینده و آنرا بعرنی مقع خوانند و بانیمعی و معنی دبه که روغن در آن ریزند کبسر اول هم آمده است -</p>
<p>بیان پنجم</p>	
<p>درهای ایجد با حیم مشتمل بر سیزده لغت کنایت</p>	
<p>بج - فتح اول و سکون ثانی زباب و پالایش آب و شراب و امثال آن باشد و اندرون دبان را نیز گویند و گوشت روی را هم گفته اند که نزدیک بکنار لب باشد و بعضی اول بزرگ گویند که برادر گو سفندست و بعبه معر خوانند و کبسر اول یعنی برنج باشد که بعرنی ارزگویند - بجبال - بر وزن و معنی زغال و انگشت باشد که انحرگ کشته است و انحرگ و انگشت افروخته را نیز گویند -</p>	<p>بتواز - بر وزن شهباز آرام گاه و نشیمن بازو شاپین و امثال آن را گویند - بتوخت - کبسر اول بر وزن بسوخت ماضی توختن است یعنی جمع کرد و بیند وخت و معنی ادا کرد و گذارد هم هست اعم از آنکه نماز باشد یا قرض و دین و امانت و معنی کشید و فرود برد هم آمده است که از کشیدن انتقام و فرود بردن چیزی در جایی باشد -</p>
<p>بجان آوردن - کنایه از بتنگ آوردن باشد و کنایه از کشتن و قتل آوردن هم هست - بجای آوردن - کنایه از شناختن و دانستن و فعل آوردن باشد -</p>	<p>بتوراک - فتح اول و ثانی بواور سیده و رای بی نقطه بالفت کشیده و بکاف زده چاهی باشد که غله و امثال آن در آن کنند و خلاشه و خاک بر بالای آن ریزند و معنی دف و دازه هم آمده است و معنی آخر بتقدیم تا سه قرشت بر بای ایجد هم هست -</p>
<p>بجس - فتح اول و ثانی و سکون سین بلفظه نرمه یعنی را گویند که آن پر از مینی باشد و معنی نرمی و سستی هم آمده است -</p>	<p>بتوک - فتح اول و ثانی مضموم بواو و کاف زده طبق چوبینی باشد بر مثال دف بزرگ که بقالان ایتس در آن کنند و بانیمعی بتقدیم ثانی بر اول هم آمده است -</p>
<p>بجست - فتح اول و ثانی و سکون ثالث و فوقانی آواز هر چیز را گویند و کبسر اول ماضی بستن و رسیدن و بعضی دوم ماضی بستن و تفحص کردن باشد و معنی اول بجای حیم خای لفظه دار هم آمده است -</p>	<p>بتیه - فتح اول و ثانی مقع را گویند و آن سنگی باشد که بر آن داروهای ساینده و معنی خشکه پلا و هم آمده است و معنی اول بانامی مشد و نیز بنظر آمده است -</p>
<p>بجشک - کبسر اول بر وزن سرشک یعنی حکیم و دانشمند بود و مخفف بجشک هم هست که کنجشک باشد و بعبه</p>	<p>بتیاس - فتح اول و سکون ثانی و تحتانی بالفت کشیده معنی سینه باشد و آنرا بعرنی صدر گویند و کبسر اول هم آمده است -</p>

عصفور خوانند - بجل - بضم اول و ثانی بروزن دهل استخوان شتالنگ است و آن در میان بند گاه ساق پایی میباشد و بازی کعب می گویند - بجم - بضم اول و سکون ثانی و میم گزنازک است که میوه درخت گز باشد و بقرنی ثمره الطرفا خوانند و کسر اول هم آمده است - بچو جیا - باجم بروزن فلونیا بلغت ژند و پاشند ماده هر حیوانی را گویند و فرج زنان را هم گفته اند - بچور - بکسر اول بروزن کشور نام ولایتی است مابین کابل و هندوستان - بچول - بضم اول بروزن اصول استخوان شتالنگ را گویند و بازی کعب خوانند - بچه - بفتح اول و ثانی نام جامه و منقاهی است مابین اصفهان و فارس -

و گیاه فروش را گویند - بچشم آمدن - چشم زخم را گویند یعنی آزاری کسی رسیدن بچشم کردن - کنایه از انتخاب نمودن و نشان کردن و تند و تیز نگریستن و چشم زده کردن و چشم زخم رسانیدن باشد - بچک - بفتح اول و ثانی و سکون کاف نام اسلحه باشد غیر معلوم - بچکم - بفتح اول و کاف بروزن شبنم خانه تابستانی و خانه که اطراف آزش بکمر کرده باشند و ایوان و صدف و بارگاه را نیز گویند و معنی گرگ هم آمده است که بقرنی ذب خوانند و کسر اول هم درست است - بچکل - بروزن کپل شخصی را گویند که پیوسته لباس خود را ضائع کند و چرکن و ملوث گرداند - بچکم بکسر اول بروزن شکم کاری را گویند که با نظام و آراستگی بود و امر بچمیدن هم هست که خرامیدن بناز باشد یعنی بخرام - بچکه نور - کنایه از لعل و یاقوت و طلا و نقره و دیگر جواهر کانی و فلزات باشد - بچکه خورشید - یعنی بچه خورشید که جواهر و فلزات باشد - بچکه خونین - کنایه از اشک گلگون باشد - بچکه طاقوس - کنایه از آفتاب در روز روشن و آتش و یاقوت باشد - بچکه گو - بضم کاف و سکون واو شخصی که او را در طفلی از راه گذر برداشته باشند و بقرنی لقیط خوانند - بچکه نو - بفتح نون و سکون واو حاد و نه را گویند که تازه بهم رسیده باشد و بچکه هر چیز و شاخه های تازه و شکو و چاشنی نوری را نیز گویند - بچمیر بکسر اول بروزن ستیز کینین و کوچک ترین کینند و کترین هر چیز را گویند -

بیان ششم

در بابی ابجد باجم فارسی مثل بر نوزده لغت و کنایت بچ - بضم اول و سکون ثانی اندرون لقبوس و بن باشد و موی پیش سر را گفته اند - بچ - بضم دو بای ابجد و سکون دو جیم فارسی حرف زدن باشد در نهایت آهستگی و سرگوشی را نیز گویند و لفظی است که شبانان بزرابدان نوازش کنند و پیش خود غوغا بچراغ رسیدن - کنایه از رسیدن بد و لقی باشد یا رسیدن بخدمت و ولتمندی - بچرک - بکسر اول بروزن خشک یعنی سخره و فریب خورنا باشد و باین معنی بکسر اول و ثانی بروزن سرشک هم آمده است - بچش - بفتح اول و ثانی بروزن جش نرمی و پر هاسه یعنی را گویند و معنی مستی و رنج و شفت هم آمده است - بچشک - بکسر اول و ثانی بروزن سرشک چکم و طیب

بچکه نور - کنایه از لعل و یاقوت و طلا و نقره و دیگر جواهر کانی و فلزات باشد - بچکه خورشید - یعنی بچه خورشید که جواهر و فلزات باشد - بچکه خونین - کنایه از اشک گلگون باشد - بچکه طاقوس - کنایه از آفتاب در روز روشن و آتش و یاقوت باشد - بچکه گو - بضم کاف و سکون واو شخصی که او را در طفلی از راه گذر برداشته باشند و بقرنی لقیط خوانند - بچکه نو - بفتح نون و سکون واو حاد و نه را گویند که تازه بهم رسیده باشد و بچکه هر چیز و شاخه های تازه و شکو و چاشنی نوری را نیز گویند - بچمیر بکسر اول بروزن ستیز کینین و کوچک ترین کینند و کترین هر چیز را گویند -

بیان هشتم	بیان نهم
<p>در باسے اجد باخانے لقطه دار مشتمل بر چهل و سه لغت و کنایت</p>	<p>در بابی اجد باحای حطی مشتمل بر دوازده لغت کنایت بجایات لفتح اول و سکون ثانی و ثانی مشابه مفتوح</p>
<p>بحار - بضم اول بروزن و چار علم و فضل را گویند و در عربے اجزای مائی وارضی و هوائی است که متصاعده میشود بخارا - بضم اول بروزن مدار شهرست مشهور از ماوراءالنهر و مشرق از بخارا است بمعنی بسیار علم و چون دران شهر صلا و فضلا بسیار بوده اند بنا بران برین نام موسوم شده است -</p>	<p>و چیم با لفت کشیده و بفقائی زود ببلغت یونانی سرخ مرورا گویند و آنرا بعرابی حصا الرعی خوانند و آن رستنی باشد سرخ بسیار مائل تقطیر البول را مانع است - بحرانده لس - دریائی است که کشتی دران کار نکند الا روز شنبه بوقت غروب آفتاب که ساکن گردد و تا دیگر طوفان شدن کشتی از مخاطره گذشته باشد -</p>
<p>بخاک انگلندن - کنایه از مظلوم و غوار و ظلم کردن و بخاری وزاری انگلندن باشد -</p>	<p>بحر بیکران شرق - کنایه از عالم ملکوت و جبروت باشد بحر چکل - نام دریاچه ایست در ترکستان منسوب بشهر که آنرا چکل میگویند -</p>
<p>بخت - بروزن سخت بمعنی طالع باشد و سپاهی را نیز گویند که در خواب بر مردم افتد و آنرا بعرابی کا بوس و عبد الجنه خوانند و نام جانور کی است شبیه بلخ و بضم اول نام پادشاهی ظالم که بیت المقدس را خراب کرد - بخت و ندان نخاسے - کنایه از طالع ناموافق و بخت نامساعد -</p>	<p>بحر خوارزم - نام دریاچه ایست در سه روزه خوارزم که آب آنرا خارج میشود و محیط آن صد فرسنگ است - بحر دمان زینق عمل - کنایه از ابرسیست که تقاطر کند - بحر غمام - دریای کاشغریست گویند اگر کسی سنگی دران اندازد طوفان شود و بنا بر که بیم ملاک نزدیکان باشد - بحر ننگ آمار - و بحر ننگ آسا کنایه از تیغ و شمشیر آبدار است -</p>
<p>بختگا و - بضم اول و سکون ثانی و ثالث و کاف چهار بافت کشیده و پواوزده لظول را گویند و آن دوائے چندست که با هم بچوشانند و بدن را بدان بشویند - بختو - بضم اول و سکون ثانی و فوقانی پواور سیده هر چیز خرنده باشد عموماً در عدد را گویند خصوصاً بفتح اول هم آمده است -</p>	<p>بحر وسیع - کنایه از فلک است و کنایه از دست صاحب بهتان هم هست - بحری قطاس - بضم قاف گاویت بحری که دم آنرا بر گردن اسپان و بر سر علم بندند و بعضی گویند گاو است که در کوههاے خایب باشد - بختد - بکسر اول و ضم ثانی و فتح قاف و سکون دال یعنی فواق کند -</p>
<p>بختور - بضم اول بروزن خردور بمعنی بختو باشد که رعد است و شیر خرنده را نیز گویند و بفتح اول هم آمده است و بفتح اول و راجع بمعنی صاحب بخت باشد و باین معنی بر وزن فغفور نیز درست است - بختوه - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و آخر که با باشد هر چیز خرنده را گویند و رعد را نیز گفته اند و بفتح اول هم</p>	<p>بحیرا - بروزن نصیر نام راهبی وزا بهی بوده است نصیرانے و قصه شناختن او پیغمبر آخر الزمان را در تاریخ هست -</p>

درست است -
 بخت اول و ثالث و سکون ثانی گویند که سه سال
 یا چهار سال را گویند که نثر باشد نه ماده و هر چیز که پوست
 آنرا کنده باشد و دینه فریه را نیز گفته اند و بعضی محصل
 و تحصیلدار هم هست -
 پنج - بروزن ایچریم آهن را گویند -
 بخر و بکسر اول و سکون ثانی و فتح رای قرشت سکون
 دال ایچر صاحب عقل و هو شمشد و صاحب شعور و ادراک
 و خب و دار باشد -
 بخرک - بضم اول بروزن اردک بادام کوهی باشد
 و چوب آنرا بخت بیمنت عصا کنند -
 بخش - بفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه پرموده
 فراهم آمده باشد و پوسته را نیز گویند که از حرارت آتش
 چین چین و دریم کشیده و پرموده شده باشد و بریم آن
 دل را نیز گویند بسبب غمی یا طیشی و گداز و برج و تانیش
 دل را نیز گفته اند و بعضی عشوه و خرام هم آمده است و
 زمینی را نیز گویند که با آب باران زراعت کنند و در سوراخ
 بهین معنی و بعضی زر قلب ناسره و قیمت اندک باشد -
 بخشان - بروزن لرزان معنی پرموده و فراهم آمده
 و برج دیده و الم کشیده باشد و گدازان و گدازتن را نیز
 گویند و بعضی خرامان هم آمده است -
 بخشاند - بروزن لرزاند یعنی بگدازاند و در آزار و بیخ
 دارد و پرموده سازد و چین چین گرداند و بخرامند -
 بخشانیدن - بروزن ترسانیدن معنی گذرانیدن
 و پرموده ساختن و در سوراخ داشتن و خرامیدن باشد -
 بخش - بفتح اول و ثانی و سکون سین بی نقطه
 و نون ثانی صدا و آواز هر چیز باشد و بضم اول و تشدید
 ثانی صدا و آواز و ملغ را گویند در خواب و آزار بخر بے
 غلط خوانند و بکسر اول یعنی شکست و مجروح گردانید -

بخشستن - مصدر بخست باشد که صد کردن و داغ
 است در خواب -
 بخشلوس - بالام بروزن اشکبوس نام پادشاهی است
 که عذر را را بفرود تعدی و عسفت برده بود -
 بخشم - بضم ثالث بروزن انجم شرابی باشد که از آرد گندم
 و از زن و امثال آن سازند -
 بخشسی - بروزن مخنی پرموده و بی آب حاصل آمده و
 گدازخته شده را گویند -
 بخشید - بروزن فمید یعنی گدازخت و پرموده شد
 و فراهم آمد و چین چین گردید -
 بخشیدن - بروزن فمیدن پرموده ساختن و گدازیدن
 و گدازانیدن و در سوراخ داشتن باشد و بعضی خرامیدن
 هم آمده است -
 بخشیده - بروزن فمیده یعنی تابیده و گدازخته و
 پرموده شده و فراهم آمده و خرامان باشد -
 بخشش - بروزن کنش حصه و بهره باشد و ماهی را نیز گویند
 که بعرنی حوت باشد و بعضی برج هم هست خواه برج کبوتر
 خواه برج قلعه و خواه برج فلک -
 بخشالیش - بروزن افزایش معنی از جرم و گناه تقصیر
 و از کشتن کسی گشتن باشد -
 بخشودن - بروزن افزودن یعنی رحم و شفقت کردن
 باشد و بعضی بخشیدن هم هست -
 بخشند - بکسر اول و فتح ثانی و فا و سکون دال یعنی عطسه
 کند چه خفیدن معنی عطسه کردن باشد و با ثانی
 مضموم یعنی سه فر کند -
 بخشله - بضم اول و سکون ثانی و فتح لام یعنی خرفه باشد
 و بعرنی بقاۃ الحقا خوانند -
 بخشم - بفتح اول و ثانی بروزن عمر و لایمی است که مشک
 خوب از آنجا آورند و سکون ثانی هم گفته اند -

بجمله - بروزن و نخم نوعی از خرفشت است که کنگر باشد و آنرا بیدگیا خوانند -

بخیله - بروزن وسیله تخم خرفه را گویند و بعر بے بقلة الحقا خوانند -

بخنوخ - بفتح اول و نون بروزن پر تور صد برادر برق را گویند و پدر اندر را نیز گفته اند که شوهر مادر باشد -

بخیه بر روی کار افتادن - کنایه از فاش گردیدن سرو آشکارا شدن راز باشد -

بخنوه - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و و او و با معنی برق باشد و آن در خشدگی است که بیشتر بوقت باریدن باران بهم میرسد و فتح اول و ثالث و رابع هم آمده است -

بیان مهم

در باب اجداد ال بے نقطه مشتمل بر چهل و نه لغت و کنایت

بخور - بروزن تصور غسل لب را گویند و آن جمع و خست روم است و عبری میگوید ساکنه خوانند و بخور آن بازه خوشبوی باشد -

بد بفتح اول و سکون ثانی نقیض خوب و نیک باشد و لته و رگویی نیم سوخته را گویند که بخت آتشگیره میس کرده باشند و بضم اول مخفف بود باشد و معنی آتشگیره هم هست و آن خوب بوسیده باشد یا گیاهی که با خنجاق آتش بران زنند و معنی صاحب و خدایند هم آمده است و خادم و خدمتکار را نیز گفته اند -

بخورشیشه - بکسر شین نقطه وار و سکون تحتانی و شین دیگر مفتوح چندی از عطریات باشد که با آب تر کنند و بر آتش نهند تا مجلس معطر شود -

بد اختر بفتح هزه و ثانی قرشت و سکون خای نقطه دار و رای بی نقطه بد طالع و بد بخت و شوم را گویند -

بخور مریم - بفتح میم و سکون رای قرشت و یای حلی مفتوح میم زده گیاهی است که بر پنج انگشت ماند و بخت خوشبوی باشد و آتش پرستان بوقت ستایش سترش آتش بردست گیرند گویند مریم مادر عیسی علیها السلام دست بران زد و آن بصورت پنج انگشت شد و آنرا شجره مریم نیز گویند و عبری خیر المشایخ و یونانی فیلاستو خوانند یرقان را نامش است -

بد استقان - بفتح اول و ثانی بلف کشیده و سکون سین بی نقطه و قاف بلف کشیده و بنون زده بیونانی خشیشی است گرم و خشک و آنرا عبری کف الکلب خوانند -

بخون - بفتح اول و ضم ثانی و سکون داد و نون نام ستاره منج است که در فلک پنجم میباشد -

بد آغاز - باغین نقطه دار بروزن بد آواز معنی بد بخت و بد ذات باشد -

بخیده - بروزن چکیده پشم و پنبه زده و حلا بے کرده شده را گویند -

بد اقی - بکسر اول بروزن عواق پاچه تنبان و ازار و شلوار باشد -

بخیل - بروزن حصیر گیاهی است دوائی که آنرا بیدگیا خوانند و آن نوعی از کنگر باشد و در عربی مردم مسک را گویند

بد بک - با با و ال اجد بروزن بلبک مرغ سیلان را گویند که بد بد باشد -

بخیر - بروزن حصیر نام نوعی از خرفشت است که کنگر باشد و آنرا بیدگیا خوانند -

بد پسند - مشکل پسند را گویند -

بد پوز - بابای فارسی بروزن موز پیرامون دمان را گویند از طرف بیرون -

شعبه بیست

بدخش - بفتح اول و ثانی و سکون خاوشین بر دو نقطه
مخفف بدخشان است و چون لعل از آنجا آرد لعل را
نیز بدخش گویند -

بدخشان - بروزن نگدان ولایتی است مابین
هندوستان و خراسان گویند معدن لعل و طلا در آنجا
بسیارست و گویند آنجا را از غایت بزرگی و قوت سوار
شوند و بجای های نزدیک تر و نمایند بعضی گویند کان لعل
آنجا نیست و چون از معدن جدا آرد و فروشد
در آن سبب فسوب به بدخشان شده است -

بدخش مذاب - کنایه از لعل بدخشان و شراب
لعل باشد -

بدول - بادال ابجد بروزن محفل ترشده و ترشاک
را گویند -

بدرام - بارای قرشت بروزن اندام یعنی همیشه بدرام
و یعنی خوش و خرم و آراسته و خرام و مجلس و گلشاد
جای آسایش و آرام باشد و جانوران وحشی را گویند
عموماً و اسپ و استر سرکش را خصوصاً -

بدران - بروزن یکران سبزه و رستنی بود مانند ترب
و آن بغایت گنده و بدبوی باشد و آنرا گند گیانیز گویند
و در آننده راهم گفته اند و معنی دیگر ظاهرست که ران
باشد و بکسر اول و تشدید ثالث یعنی این کار را تمام
کن و پاره گردان -

بدرز - بکسر اول و سکون ثانی و ضم ثالث و فتح زای
نقطه در طعانی را گویند که زله کرده باشند و در زمانی بسته
بجای برند و بفتح ثالث نیز باین معنی آمده است و بفتح اول
و ثانی و راجع معنی حصه و بهره باشد -

بدرقه - باقاف بروزن و غده ریه و ریه های را گویند -
بدر و - بروزن بسود و معنی سالم و سلامت باشد و
معنی دود هم آمده است و معنی ترک هم هست

که از او گذشتن و دست برداشتن از چینه باشد -
بدره - بروزن صدره خریطه را گویند از جامه و یا گلیم
یا تپاچ که طول آن از عرضش اندک بیشتر باشد و آنرا
پرازی پول و زر کنند و در مؤید الفضل بهمین وزن آورده
بعضی درختی که بار و میوه ندارد -

بدری - بروزن ابری یعنی بدره باشد که خریطه زر
و پول است -

بدره - بروزن خزیره کنایه از بدول و ترسنده
و او همه ناک باشد -

بدرست - بکسر اول و ثانی و سکون سین بے نقطه و
فوقانی و جب را گویند و بحر بی شبر خوانند و بفتح اول
و ثانی هم آمده است -

بدرست باسش - یعنی آگاه و با خبر باش و خود را از
ده و تقصیر کن -

بدرست بودن - کنایه از با خبر بودن و آگاه و پیشیار
بودن باشد -

بدرست چپ شمردن - کنایه از بسیار باشد چه در
حساب عقد انازل اجاد و عشرات بانامل و دست راست
مخصوص است و مات و الواف بانامل دست چپ
اختصاص دارد -

بدرست شدن - کنایه از بدست آمدن چیزی باشد
بدرسخان - باغین نقطه وار بروزن و بستان نام گیاهی
است بر همه پیچیده مانند رسیان نافته و آن از بیخ عدد
پیشتر نمیشود و بحر بی عشقه و بلبلاب خوانند گویند اگر
طغله در گواره گریه بسیار کند قدری از آن در زیر سر او
گذارد خاموش گردد و آرام گیرد و خوردن قطع شست
و عریان قاتل ایبه گویند -

بدرسگال - بروزن برشگال دشمن و بدگوی و بدخوا
و بداندیش را گویند چه رسگال معنی فکر و اندیشه و گفتگوی باشد

بدسگان - باکاف فارسی بروزن و معنی بدسفاست
 که لبلاب و عشقه باشد
 بدشخان - باشین قرشت بروزن و معنی بدسفاست
 که عشق بچان باشد و بجزئی عشقه خوانند
 بدشگان - باکاف فارسی بروزن و معنی بدسفاست
 که لبلاب و عشقه باشد
 بدفوز - باخا بروزن هر روز اندرون دمان باشد
 بدک - بضم اول و فتح ثانی و سکون کاف مرغ نیلیان
 را گویند که بد باشد
 بدکند - بروزن فرزند یعنی زرشوت و پاره باشد
 بدگوهر - کنایه از بد ذات و بد اصل باشد چه گوهر معنی
 اصل و تزاوهر آمده است
 بدگهر - مختلف بد گوهر است که بد اصل و بد ذات باشد
 بدگام - معروف است که اسپ بد انجام باشد یعنی بیج و نپا
 قبول نکند و کنایه از مخالفت و خلاف کننده باشد یعنی
 کسی که سرطاعت و انقیاد نبرد نیارد
 بدلیون - بایامی محلی بروزن سرگون بلغت سریانی
 صفت باشد سیاه رنگ پسرخانی مائل مشهور بقل ارزق
 اگر نخورد برگیرند یا بخور کنند پواسیر رافع است
 بدموم - باد و میم بروزن سرگون بلغت ژند و پازند
 معنی ترسیدن و رمیدن باشد
 بدنام - باژون بروزن سرسام شهرت کردن به بدی
 باشد و مرضی است که اسپ دستر و خور را بهم میرساند
 و آنرا سراج گویند
 بدندان بودن - کنایه از لائق و مناسب بودن باشد
 بدندان خوش آمدن - کنایه از لذت یافتن و
 مخلوط شدن باشد
 بدو - بفتح اول و ثانی و سکون د او اسپ تند رو را گویند
 بدواز - بروزن پهل از بال کشودن طیور را گویند

و شین و قرارگاه و آرام جا که بازو شاهین و امثال
 آنرا نیز گفته اند
 بدوره - بروزن تنوره طعاس را گویند که از جاسی
 زله کرده در لنگی دور و ماسه بسته باشند و بروزن خود
 هم گفته اند و باین وزن یعنی حصه و بهره نیز آمده است
 بدو - بفتح اول و ثانی خشکه پلا و را گویند و نام درختی
 است بغایت سخت که هرگز بار نهد و هر درخت بی میوه
 را گویند عموماً و درخت بید را گویند خصوصاً و بضم اول
 را کوسه باشد سوخته که با چاق آتش بران زنند
 بدیج - بفتح اول و کسر ثانی و سکون ثانی و حیر بلیله را
 گویند و آن چیز است باند ام بیضه مرغ و آنرا در بیشتر
 پرورده کنند و خورند و در مؤید الفضل بلیله نوشته بود
 و آن دو اوست قاطع
 بدلیسه - بروزن هر لیسه جرم و چوبی باشد تدور که
 در گوی دو گن کنند و تحت میان سوراخی را نیز گویند
 که بر سر چوب خیمه گذارند
 بدیه - بکسر اول بروزن نسیه معنی آرزو مند می باشد

بیان دهم

در بای ابجد با ذال لفظه دارش مثل بر و لغت
 بدله - بروزن طبله سخن مرغوب دلش باشد و خواهر
 شعر را نیز گویند با سنگ
 بدلیون - بروزن افیون قماش نفیس را گویند
 بیان یازدهم
 در بای ابجد بارای قرشت مشتمل بر
 دو صد و نود و دو لغت و کنایت
 بفتح اول و سکون ثانی معنی بالابا باشد که در مقابل
 پایین است و معنی بلند می هر چیز و استغلا هم هست
 و بار درخت و امثال و تن و بدن و سینه و پستان
 وزن جوان و آغوش و کنار و قبل را نیز گویند

همین

و پنهانی هر جزو طرف و جانب و یاد و حافظه و حفظ و نگاهداشتن بخاطر دفع و فائده را هم گفته اند و معنی در سر او خانه و زمین خشک بی آب و علف و بیابان بود و مخفف برگ درخت باشد و نام درختی است در هند و پرندۀ رانیز گویند و امر بردن هم هست یعنی بر-
 بر آب آمدن - کنایه از ظاهر شدن و فاش گردیدن باشد-
 برابران - بروزن شناگران گیاهی است دوائی که آرایونی نانی سطار یون خوانند برگزندی عقرب ضنا دکنند نافع باشد-
 بر آب گفتن - یعنی فی الحال وزو گفتن وزو جواب دادن باشد-
 برات بر شاخ آهو - کنایه از دروغ گفتن و وعده دروغ کردن باشد-
 براتی - بروزن نباتی جامه کهنه و امثال آن باشد که در وجه برات مواجب مردم دهند و مردمی رانیز گویند که در عوسی همراه داماد بخانه عوس روند-
 بر او اندر - مخفف برادر اندر است که پسر پدر باشد از زن دیگر یا پسر مادر از شوهر دیگر-
 بر از - بروزن نماز معنی بر از زندگی و زیبایی و نیکویی و آراستگی باشد و امر باین معنی هم هست یعنی آراسته کن و نیکو بجایا و رو چو بکے رانیز گویند که کفشگران باین کفش و قالب گذارند و در و درگران میان شکان چوب نهند بوقت شکانختن و پنبه رانیز گویند که بر جامه و غیر آن دوزند و در عربی معنی بیرون آمدن باشد و فضله و غایط رانیز گویند و معنی وصل کردن و چسباندن هم آمده است-
 برابران - بکسر اول بروزن نگاهبان آهن پاره

در از می را گویند که بر دنباله تیغه کار و شمشیر و خنجر و امثال آن باشد که بدرون دسته و قبضه فرو کنند-
 بر ازو - بروزن طراز دینی زید-
 بر ازش - بفتح اول بروزن نوازش معنی زینبندگی باشد و معنی وصل کردن پنبه و پارچه هم هست بر قبا و خرقه و امثال آن-
 برابران - با او بروزن و معنی برابران است و آن آهن پاره و دنباله کار و شمشیر و خنجر و امثال آن باشد و در دسته و قبضه فرو کنند-
 بر ازیدن - بروزن تراویدن معنی خوب و زیبا نمودن و وصل کردن باشد چیرے را چیرے-
 بر اش - بفتح اول بروزن و معنی خراش و زخم است و معنی پاشیدن و فرو نشانیدن هم آمده است-
 بر اغ - با تشدید ثانی بروزن دماغ فساد و فصد کننده را گویند-
 بر اغالیدن - بالام بروزن سراپا دیدن معنی برنگزینن و تحریص کردن باشد شخصی بر چیزے و کارے-
 بر اغلیدن - بروزن جفا کشیدن مخفف بر اغالیدن است که معنی تحریص کردن و برانگیختن باشد و بحرانی اغرا گویند-
 براق حجم - کنایه از ابدی است که تخت سلیمان علیه السلام را سه بود-
 بر اکوه - بفتح اول و ضم کاف و سکون واو و هاء نام گوی است که مابین مشرق و جنوب قصبه اوش واقع است از ولایت فرغانه نزدیک باندجان-
 بر آمدن - بروزن در آمدن معنی تعظیم کردن و برپای خاستن باشد-
 بر انداختن - بضم اول و سکون نون و وال بی نقطه بالف کشیده و بغازده رود پاسه انسان و حیوانات

دیگر را گویند -
 برانه - نفتح اول و نون نام شهری و دینیه ایست -
 بر او - نفتح اول و سکون آخر که او باشد طائفه را گویند
 از جنس کناس و سرگین کش -
 بر آورد - بر وزن سر پرده شخصی را گویند که امر او
 سلاطین او را بلند مرتبه گردانیده باشند و معنی بنا و
 اساس و دیوار عمارت هم آمده است و معنی قلعه و حصار
 نیز هست و در برگرفته و پیچیده عادت فرموده و از هم جدا
 ساخته را هم گویند و معنی تقلید کرده نیز گفته اند چه بر آوژن
 معنی تقلید کردن هم آمده است -
 بر او - بر وزن پگاه یعنی خوب و خوبی و نیکو و نیکوئی و
 آریسته و آراستگی باشد و بر آرایش و بر آزرین را هم گویند -
 بر آهام - با هم بر وزن فرا هم نام جنود می که بهرام مال
 او را بطلب سفار داد و او را هم را هم گویند -
 بر آهختن - باغای نقطه دار بر وزن ندانستن معنی
 بر کشیدن باشد مطلقا -
 بر آهنجیدن - بر وزن نو اسنجیدن معنی بر آهختن باشد
 که بر کشیدن است مطلقا -
 بر آهختن - بر وزن در آوختن معنی بر آهختن باشد که
 بر کشیدن است مطلقا -
 بر بار - بابای ابجد بر وزن سردار یعنی بالا خانه و حجره
 باشد که بر بالای حجره دیگر سازند -
 بر باره - بر وزن هر کاره یعنی بر بار است که حجره بر بالای
 حجره دیگر باشد و راهی را نیز گویند غیر راه متعارف خانه
 که از آنجا نیز آمد و شد کنند -
 بر بالای پاروم گویند - کنایه از لاف و گزاف
 زدن و کاره و همی پیش گرفتن باشد که زیاده بر
 قدرت اوست -
 بر بد - بر وزن سر حد نام ولایت سیستان است مخفف

بار بد هم هست که مطرب خسرو بر ویز بوده -
 بر بر - بر وزن صرصر نام صنفی از مردمان است هرزه گوی
 و پرگویی و بجا جت را نیز گویند و بحر بی نام ولایتی است
 در مغرب که مردم آنجا سبز چهره میباشند -
 بر پر و شان - بابای فارسی بر وزن پرده پوشان
 مطلق است را گویند از هر پیغمبری که باشد -
 بر بست - با سین بی نقطه بر وزن سرست معنی طراز
 و روش و قاعده و قانون باشد -
 بر بستگان - بر وزن سر بستگان جمع بر بست است
 یعنی قاعده یا قانونها و روشها -
 بر بسته - بر وزن برجسته نقیض بر رسته است و آن
 چیزی را گویند که روح نباتی در وی اثر کند و نشود و نا
 نتواند کرد و زیاده از آنچه هست نتواند شد مانند بعضی از
 جمادات که سنگ و گل و خ و اشال آن باشد -
 بر بط - نفتح اول و سکون ثانی که طای حطی باشد نام
 ساز نیست مشهور و بعضی گویند بر بط ساز عود است و آن
 طنبور مانند می باشد که کاسه بزرگ و دست کوتاه -
 بر بند - بر وزن سر بند سینه بند طفلان و پستان بند
 زنان باشد چه بر معنی پستان هم آمده است و آنرا
 بحر بی لبیبه خوانند -
 بر پوز - بابای فارسی بر وزن نر و وز پیرامون دمان
 پرنندگان و منقار پرنندگان باشد -
 بر پوس - بابای فارسی بر وزن افسوس معنی بر پود است
 که پیرامون دمان و منقار پرنندگان باشد -
 بر پوسیسوس - سین اول مسور و تحتانی بود و رسیده
 و سین دوم زده بغضت یونانی نوعی از بلبل و عشقه است
 و رنگ آن مانند رنگ زعفران باشد و بر درختها پیچد -
 بر پیخته - بابای فارسی بر وزن انگیخته معنی پیچیده
 و تاب خورده باشد -

بر بست

<p>بالت کشیده و بنازده نام غله ایست که آنرا بعر بے ملک و جلیان گویند - برجان قدم نهادن - کنایه از ترک چاره و علاج کردن و برپلاک راضی شدن باشد - برج ثریا - کنایه از دهان محشوق و خوبان و صاحب حسنان باشد و برج ثور را نیز گویند - برج خ - باجم فارسی بروزن برنج یعنی ژوپین است و آن نیزه باشد کوتاه و نه دراز - برج دریدن - کنایه از بیجا بودن باشد - برچیدن - مخفف برچیدن باشد -</p>	<p>برتاس - باتامی قرشت بروزن کرپاس نام ولایتی است از ترکستان و در اینجا پوستین خوب میباشد و آن از پوست روباه است و در نهایت پاکیزگی و لطافت و آن پوستین را نیز برتاس میگویند و نام شهری است در حدود روس و نام یکی از سارزان و دلیران هم است و این معانی باطامی حلی هم بنظر آمده است که برتاس یا برتاشاک - پیشین معجزه کاف بروزن فرداشب گیاهی است که آنرا بومی مادران گویند و بعرنی شویلا خوانند - برتراسک - بفتح فوقانی و سین بے نقطه بروزن سرترا یعنی برتاشاک است -</p>
<p>برتنک - بروزن خرچنگ تنگ دوم باشد از زین است و نوارمانندی را نیز گویند که از کرپاس و غیره دوزند و بر گواره اطفال نصب کنند و طفل را بدان درگواره بندند و نوعی از پارچه کم عرض هم است - برتی - بروزرگدی غرور و تکبر و تجبر باشد - برتمه - بروزن شرطه نام پسر توپ است که مبارزه بوده از ایرانیان -</p>	<p>بریتیا - با فوقانی بتجانی رسیده و بای اجد بالت کشیده و زبان ژند و پازند پرستوک را گویند و آن پرند است معروف -</p>
<p>برجیس - بروزن ادریس یکی از نامهای ستاره مشتری باشد و با اول و ثالث هر دو فارسی هم آمده است -</p>	<p>برج اول و ثانی و سکون جیم رستنی باشد که آنرا اگر ترکی خوانند -</p>
<p>برخ - باغای نقطه دار بروزن چرخ یعنی باره و حصه و بهره و نخت و بعضی باشد و تالاب و استخر را نیز گویند و یعنی برق هم هست که برادر رعد است و ماهی را نیز گویند و یعنی سرشک آتش باشد و یعنی شبنم هم آمده است و باین معنی بضم اول نیز گفته اند -</p>	<p>برجاس - بضم اول و سکون ثانی و جیم بالت کشیده بسین بی نقطه زده آماجگاه و نشانه تیر را گویند و عرب آنرا که در هوا نشانه تیر کرده باشند برجاس گویند و آنرا که در زمین نشانه کنند هدف خوانند -</p>
<p>برخان - بروزن ترخان یعنی آواز و صدای باشد و نام ولایتی است از ملک فارس -</p>	<p>برجاسپ - بضم اول بروزن لهر اسپ نام مبارز است تورانی که با پیران و سیس بجنگ گودرز آمده بود -</p>
<p>برخس - باجم فارسی بروزن احمق زشت و نازیباه و زبون را گویند و فتح اول و ثانی هم آمده است - برخش - بروزن بدخش پشت اسپ را گویند - برخسج - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث و مفتوح بنا و جیم فارسی زده گرانی باشد که در خواب بر مردم افتد -</p>	<p>برچاف - بضم اول و سکون ثانی و جیم فارسی</p>

<p>بدبو و گنده - برو بار - بضم اول و باء ابجد بالف کشیده بروزن قرب دارتاب آورنده و تحلل کننده و بارکش و جگاش را گویند - برو برو - بفتح دو بای ابجد و سکون دورای و شتی و دال بے نقطه یعنی برادر است که امر بدور شدن باشد یعنی دور شو - برو ر - بروزن زرگر مخفف برادر است - برو ر - بروزن مجمع شهر نیست آباد کرده نوشا پنجم آن بروم بود که بجای عین میم باشد و در زمان سکندر بروم و بروم نام نهادند - برو قرا کلند - کنایه از نوشتن باشد - بروک - بروزن مردک افسانه را گویند و معنی اغلوط و لغز و چیتان هم آمده است و بعضی بفتح اول یعنی فشان و بضم اول یعنی لغز و چیتان گفته اند - بروم - بروزن مرهم نام اول شهر بروم بوده است پیش از زمان سکندر و سکندر آنرا بروم نام نهاد - برو مید - بروزن سر کشید ماضی برو میدن است که روئیدن و سبز شدن باشد یعنی سبز شد و روئید و معنی در غضب شد و قهر آوده گردید نیز آمده است و ماضی دم زدن و سخن گفتن و نفس رسانیدن و خود را بر باد کردن هم هست و طلوع و ظاهر شدن صبح را نیز گویند و دم زرگران را هم گفته اند - برو ن - یکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث و نون ساکن معنی تندی و تیز رفتاری باشد و اسپ جلد و تند را نیز گویند و بضم اول یعنی ر بودن و یا فتن باشد - برونگ - بروزن فرسنگ کوه کوچک و پشته خردی گویند که در میان صحرا واقع شده باشد - بروون - بروزن فرعون اسپ نر جلد و تنه گویند</p>	<p>و آنرا بر بنی کابوس و عبد الجنه خوانند و بعضی آنرا از شیاطین میدانند و باین معنی بجای حرف اول یای حلی هم آمده است - برونجی - باجم فارسی بروزن سردستی و شتی و تیزه کاری را گویند - برو خلد سر کردن - کنایه از پایداری پیشگی و جاودانگی یافتن باشد - برو خوابه - با و او معدوله بروزن سر دابه تو شک و نمالی باشد و بنحو ابر را نیز گویند - برو خور - با و او معدوله بروزن صغره یعنی بهره بر باشد که شریک و انباز است و مخفف بر خور دار هم هست بروزن فقصور هم بنظر آمده است - برو خه - بروزن چرخه معنی پاره و حصه و بهر دو جزوی از کل باشد - بروخی - بروزن چرخ معنی خدا شدن و قربان گردیدن باشد و آنچه در عوض چیزه کیسی دهند و معنی حصه بهره و اندکی از بسیار هم هست - برو و بفتح اول بروزن فردا است بدور شدن از راه یعنی از راه دور شو و معنی سنگ هم آمده است که بر بنی جگر گویند و بضم اول ماضی بردن است و چیتان و لغز را نیز گفته اند و آنرا بر بنی اجمیه خوانند و در عربی تمامی است مخصوص مین که بردیانی گویند - برو ابرو - بابای ابجد بروزن تنها گرد معنی اول برد است یعنی از راه دور شو - برو اول - بروزن و معنی سردادن در بار کردن شده برواغ - باغین نقطه دار و حرکت غیر معلوم اسپرک گویند و آن گیاهی است که چیز بار ابدان رنگ کنند - بروال - بروزن و معنی پرگال است - بروان - بروزن و بان شیره گیاهی است بغایت</p>
---	--

و گویند این نشت عربی است -
 پروزه - پروزن اردو معنی اسپه شده باشد مطلقا خواه
 دختر و خواه پسر -
 پرومی - پروزن نزدی نوعی از خرمای لطیف بود
 که آزانگ اشکناک خوانند و طر و ف سنگی را نیز گویند
 و نام گیاهی هم هست و آن بیشتر در مصر میباشد و از آن
 کاغذ نیسازند و بهر بی حفا و میگویند -
 پرویدن - پروزن گردیدن معنی از راه بهر فی شدن
 و دور گردیدن از راه باشد -
 پرویدر لوس - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث تحتانی
 کشیده و برای قرشت زده و لام بود رسیده و پسین
 بی نقطه زده بخت یونانی مرغیست که آنرا چکاوک خوانند
 و بهر بی ابو الملیح گویند -
 بررس - برای قرشت پروزن اطللس مربر و رسیدن
 و پرسیدن باشد یعنی دارس و پرس -
 برسته - بضم ثالث پروزن سرشته مطلق بنا تا نگاه
 بی ساق باشد و کنایه از مردم بی ادب هم هست -
 برسید - پروزن بر مید یعنی رسید و آید باشد که ماضی
 رسیدن و آمدن است و معنی سوال که پرسید هم هست
 که ماضی سوال کردن و پرسیدن باشد -
 برومی و دیدن - کنایه از گرم عنان شدن در
 گفتگوی باشد -
 برره - پروزن درگاه آراسته و خوب و آراستگی
 و خوبی را گویند -
 برز - بفتح اول پروزن طر معنی کشت و زراعت و
 کشتار زری باشد و ماله بنایان را نیز گویند که بدان کاهگل
 و گچ بر دیوار مالند و معنی زیربانی و معشوقی و بندگی بالای
 مردم و تنه درخت نیز آمده است و مطلق بندی را هم
 گفته اند و بضم اول معنی نوحانگی و قه و قاست آدمی

و شکوه و عظمت باشد و بندگی بالای مردم و چار و ارا
 نیز گویند و معنی مطلق بندگی و تنه درخت هم آمده است
 و ماله بنایان را نیز گفته اند -
 برزدون - پروزن کرگدن آنست که دو کس یا بیشتر
 از دو تنه طرف انگشتان خود را پیش آورند و حساب
 بزد و باشتی کنند و معنی بهم بر آوردن و از هم جدا کردن هم
 هست و رسیدن کشتی را نیز گویند بکنایه دریا و کنایه از
 همسری و برابری کردن باشد -
 برز کار - با کاف پروزن قرضه از بزرگ و زر رحمت
 کننده را گویند -
 برزگر - بفتح کاف فارسی معنی بزرگ کار و بزرگ باشد
 که زراعت کننده است -
 برزیم - پروزن مریم معنی ناز و کرشمه باشد و نام قلعه است
 برکنار آب آمو -
 برزن - بفتح اول پروزن از زن کوچک و جمله را گویند
 و معنی صحرائی نیز نظر آمده است و امر بر زن هم هست یعنی
 بز و یکسر اول تا به باشد که در گل سازند و نان
 بر بالای آن پزند -
 برزو پلما - بضم اول و سکون ثانی و زای نقطه دار بود
 رسیده و فتح تحتانی و لام بافت کشیده نام بهار زری بوده
 تورانی در لشکر افراسیاب -
 برزه - پروزن لرزه شاخ درخت را گویند و معنی کشت
 و زراعت هم هست -
 برزه کار - پروزن هرزه کار بزرگ و زراعت کننده باشد
 برزه گا و - گا و زراعت را گویند و آن گاوی است
 که زمین را بدان شیار کنند -
 برزه گر - بفتح کاف فارسی پروزن پرده و بزرگ و
 زراعت کننده را گویند -
 برزیدن - پروزن لرزیدن معنی در زدن است

که مواظبت و مداومت کردن باشد در کاری -
 برزیکر - بروزن یکدیگر زارع و زرعیت کننده را گویند -
 برزین - بروزن پروین بمعنی آتش است که عرب نام
 خوانند و نام یکی از ایامه دین ابراهیم زردشت هم هست
 که آتشکده ساخت و آنرا آذر برزین نام کرد و آن آتشکده
 ششم است و معنی برزن هم آمده است که صحرا و کوی محله
 باشد و نام مبارزی بوده ایرانی -
 برزین کروس - بضم کاف و رای قرشت و سکون
 و او سیمین شخص نام کی از موبدان است و موبد کلیم و او
 و عالم و بزرگ آتش پرستان باشد -
 برزس - بفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه چوبی
 باشد که بر بینی شتر کنند و ریشمان حمار را بدان بندند
 و معنی حمار نیز آمده است و آن ریشمانی باشد که بر بینی گاو
 گذرانند و معنی همین هم هست و بکسر اول بمعنی نپه باشد
 که بعر بی تطن خوانند و شحم الارض نیز گویند و بضم اول
 و بار و سر و کوهی باشد -
 برسام - بروزن سرسام نام علقی است و آن ورمی
 باشد حار که در سینم موم بهم رسد چه بر معنی سینم
 و سام معنی ورم بود -
 برسان - بفتح اول بروزن ترسان و دو شب سیاه
 خوشبوی را گویند و مطلق است را نیز گفته اند از هر چیزی
 که باشد و گروه آو میان را هم و بکسر اول نیز آمده است
 و بضم اول اثر و با را گویند -
 برسر آمدن - کنایه از غلبه و افزودنی و زیادتی
 کردن باشد -
 برس شنج - بضم اول و عین نقطه و ارتخم سرد کوی
 باشد و آن سیاه دنگ و فربری شود و سفوف آن
 گرم شکم را می شکند و آنرا بعر بنی چون لاله بسل و
 و شرة العر خوانند -

برسم - بروزن مرهم شاهنامه باریک بی گره باشد
 بمقدار یک وجب که آنرا از درخت هموم برند و آن
 درختی است شبیه برخت گز و اگر هموم نباشد درخت گز
 و الا درخت انار و رسم بریدن آن چنانست که اول
 کار دی که دسته آن هم آهن باشد و آنرا بر رسم چین
 خوانند پا دی وی کنند یعنی پاکیزه بشویند و آب کشند
 پس زرمز نمایند یعنی دعا بکنند در وقت عبادت آتش
 و بدن شستن و چیزی خوردن میخوانند بخوانند و هم
 با برسم چین برند پس برسم دان را نیز آب کشند و آن
 خطر بی باشد مانند قلمدان و آنرا از طلا و نقره و امثال
 آن سازند و بر سهما را اندرون آن گذارند و هرگاه بخوانند
 بدن بشویند یا چیزی بخورند یا عبادتی کنند یا سکی از نسک
 زنند یعنی قسمی از اقسام کتابهای ژند بخوانند چند عدد از آن
 برسم که بجهت آن کار و آن فعل معین است بدست گیرند
 چنانچه بجهت خواندن نسک و ندیدند که یکی از نسکهای
 مشهور ژندست سی و پنج برسم بدست گیرند و بجهت
 نسک پشت چیست و چهار برسم و هنگام بدن شستن
 و چیزی خوردن و عبادت کردن هیچ برسم و چون یکبار
 نسک و ندیدند خواننده بشود و آن بر سهما باطل گردد و
 از جهت نسکهای دیگر و فعالی که مذکور شد اختیار دارند
 خواهند با همان بر سهما عمل کنند و خواهند برسم تازه بدست
 گیرند و از شروط برسم بدست گرفتن بدن شستن و جلد
 پاک پوشیدن است و صاحب فرسنگ جانگیری گوید این
 لغت را از مجوسی که در دین خود بغایت فاضل بود و در
 نام داشت و او را جوسان موبد میدانستند و در عهد
 اکبر بادشاه از کرمان بهند وستان آمده بود تحقیق نمود اما
 در چند نسخه از فرسنگ سروری نوشته اند که برسم کتابی است
 که آتش پرستان در چین پرستش بر دست گیرند و در یک
 نسخه که گویا بی نوشته شده بود و این را با آنچه در فرسنگ
 جانگیری

نوشته اند فی الجمله نژی یکی هست و الله اعلم -

بر سیم چین - باجم فارسی بروزن فرودین کار کرد
بود که دست آن هم از آهن باشد و فارسیان بدان
بر سیم از درخت ببرند -

بر سوله - بروزن مرغوله قرصی باشد که در آن جوز
بر باز و بنگ و دیگر ادویه گرم کنند و خورند -

بر سیما - بفتح اول و سکون ثانی و کسر ثالث و یای
حلی و نون هر دو بالف کشیده رستنی باشد که تخم آن مانند
تخم کرفس است علت جرب را نافع باشد -

بر شان - باشین نقطه دار بروزن افشان معنی است
باشد مطلقاً از هر سیمیه که باشد -

بر شخی - باخامی نقطه دار بروزن که بلانام موضعی است
بیان ایران و توران و باین معنی بجای خامی نقطه دار
چیم هم آمده است -

بر شخانی - بروزن که کشتان یعنی بر شخاست که نام موضعی
باشد بیان ایران و توران و باین معنی بجای خامی
هم نظر آمده است -

بر شده - یعنی بالارفته و بلند شده باشد -

بر شکستن - کنایه از اعراض نمودن و ترک دادن و
و اگدا شستن و برگشتن باشد -

بر شوم - بروزن مسموم ببلغمت اهل نجد نوعی از خرما می
خشک باشد -

بر شیان دارو - کسر ثالث و تحتانی بالف کشیده
و بنون زده دارویی است که آنرا سرخ مرد گویند و بعضی
عصاره را می خوانند -

بر شیر نژین نهادن - کنایه از نهایت غالب شدن
و افروزی و زیادتی کردن باشد -

بر صحرانهادن - کنایه از آشکار و ظاهر ساختن باشد
بر صیصا مشهور است و او عابدی بوده در نهایت

خدا پرستی عاقبت از شیطان فریب خورده گمراه شد -

بر طاس - باطای حلی بروزن که پاس نام شهر نیست
از ولایت ترکستان گویند و باه آنجا پوست خوب
میدارد و پوست آن روباہ را نیز بر طاس میگویند و
بابای فارسی هم آمده است -

بر طاق نهادن - یعنی بمرتبه اعلی رسانیدن و کنایه
از ترک دادن و فراموش کردن هم هست -

بر طانیقی - کسر نون و سکون یای حلی و قاف تحتانی
رسیده ببلغمت یونانی گلی است که آنرا بستان افزون خوانند
و بعضی گویند تخم بستان افزون است -

بر طائل کسر تحتانی و سکون لام نام جزیره ایست در
هندوستان که از یکی از درختان آن جزیره باغی عظیم و صد
میسب می آید و بعضی گویند کوهی است در آن جزیره که شهاب
از آن کوه صدای طبل و دهل و سنج می آید -

بر طیسقون - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث تحتانی
رسیده و بسین بی نقطه زده و ضم قاف و او و نون ساکن
ببلغمت یونانی گل سرخ را گویند و بعضی طین الاحمر خوانند
و بهترین وی آن بود که از مصر آورند و آن قائم مقام
گل مخموم است -

بر سغ - بفتح اول و سکون ثانی و سین نقطه دار بلندی باشد
که از چوب و خاشاک و خاک و گل و پیش آب بندند و
بفتح اول و کسر ثانی هم گفته اند و بفتح اول و ثانی هم به نظر
آمده است و باین معنی بازای نقطه دار نیز درست است -

بر خاب - بروزن غرقاب بند آب است یعنی جای که
پیش آب را بر بندند تا آب در آن جمع شود -

بر خست - بروزن سرست گیاهی باشد خود رسد
شبیه با سفنج که در آتشها داخل کنند و آن بیشتر در میان
زرعت و کنارهای جوی آب روید و آنرا چم گویند و بعضی
قناری و غملول و تلول و شجره البسق و بعضی گویند

بر خست - بروزن سرست گیاهی باشد خود رسد
شبیه با سفنج که در آتشها داخل کنند و آن بیشتر در میان
زرعت و کنارهای جوی آب روید و آنرا چم گویند و بعضی
قناری و غملول و تلول و شجره البسق و بعضی گویند

بر خست - بروزن سرست گیاهی باشد خود رسد
شبیه با سفنج که در آتشها داخل کنند و آن بیشتر در میان
زرعت و کنارهای جوی آب روید و آنرا چم گویند و بعضی
قناری و غملول و تلول و شجره البسق و بعضی گویند

بر خست - بروزن سرست گیاهی باشد خود رسد
شبیه با سفنج که در آتشها داخل کنند و آن بیشتر در میان
زرعت و کنارهای جوی آب روید و آنرا چم گویند و بعضی
قناری و غملول و تلول و شجره البسق و بعضی گویند

گیاهی است که گل زردی دارد و آنرا بیشتر اوقات بخورد
 گاو دهند و بعضی دیگر گفته اند تره ایست بهاری و طعم
 تیزی دارد تازه آنرا پزند و بخورند و چون خشک شود
 بخرد و گاو دهند و جل و زغ را نیز گویند و آن چیزی باشد
 سبز که برومی آبهایی ایستاده می استند و جوی آبی را نیز
 گفته اند که بزرگترین آنرا منج بچانپ در عت برزند
 بر عستوا - با دوا بلف کشیده طعمی و آشی باشد
 که از بر خست پزند -
 بر خلائق نیدن - بالام بروزن خرچر انیدن یعنی برنگختن
 و تخریص نمودن شخصی باشد بکار سے و فعلی و آنرا عبری
 اغوا گویند -
 بر خمان - باسیم بروزن همزمان مار بزرگ و اثر دار را گویند
 بر خندان - بروزن در بندان جشن و نشاطی را گویند
 که بسبب نزدیک شدن ماه رمضان در آخرهای شعبان
 کنند و بعضی گویند نام روز آخر ماه شعبان است یا یعنی
 بجای سرف ثالث قاف هم آمده است -
 بر خوخو - بضم اول بروزن پرگوشاخی باشد میان تپی
 که آنرا پانند تغییر نوازند -
 بر خونی - بانامی مشابه بروزن سرگوشی تخی است که آنرا
 بفارسی اسفیوس و عبری بزرگ قوطنا و بشیرازی بگو و بیرون
 فسلیون خوانند -
 بر خول - با دوا و مجول بروزن مرغول حلوا می را گویند
 که از آرد پزند و آنرا فرو شده نیز خوانند و گندی را گویند
 که در هم شکسته باشند و هر چیزیکه آزاد در هم کوفته باشند
 و آشی که از گندم دلیده کرده پزند و بدو معنی آخر بضم
 اول هم آمده است -
 بر قاق - با قاف بروزن منتاب معروف است که آب است
 و آب سرد باشد و گنایه از آب دهن است که در وقت
 خوردن شخصی چیزی را به سبب میل و خواهش طبیعت

در دهن دیگر سے میگرد و گاه باشد که از دهن بیرون
 آید و بی اختیار بریزد -
 بر ف آب وادن - کنایه از دل سرد کردن و ناپاید
 ساختن باشد -
 بر فر - بروزن صرصر یعنی شان و شوکت و علو قدر
 و منزلت باشد -
 بر فر و شان - بروزن پرده پوشان یعنی بر پر و شان
 است که هست پیغمبر باشد -
 بر فر و - بروزن شه تره یعنی بر فر باشد که شان و شوکت
 و عظمت است -
 بر فشاندن دست - کنایه از رقصیدن باشد -
 بر فنجک - بفتح اول و سکون ثانی و فتح ثالث و سکون
 نون و فتح جیم و سکون کاف سیاهی و گران را گویند
 که در خواب بر مردم افتد و عبری کا بوس خوانند -
 بر فوز - بروزن سرد و اطراف و پیرامون دبان
 را گویند -
 بر فوس - بروزن افسوس یعنی بر فوز است که اطراف
 و پیرامون دبان باشد -
 بر قاق - با قاف بروزن زردک طلق و زورقی را گویند
 بر قندان - بروزن و معنی بر خندان است که روز آخر
 ماه شعبان باشد و آنرا کلوخ اندازان هم گویند -
 برک - بفتح اول و ثانی بروزن فلک ستاره سیل را
 گویند و نام رودخانه هم هست و نام ولایتی است که قطب
 جنوبی آنجا نموده میشود و صبی از کلیم بود و بافته باشد از
 پشم شتر که بیشتر در ویشان ازان قبا و کلاه سازند و جاه
 کونایی باشد تا که گاه که بیشتر مردم دارالمرز پوشند و نام
 مکانی است خوفناک در راه فارس که الحال باسن آباد
 اشتها دارد و بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی
 برگ درخت باشد که عبری ورق گویند و معنی ساز و نوا

و اسباب جمعیت و دستگاہ و سامان و سراجام باشد
عموماً و سامان و سراجام همانی را گویند خصوصاً و معنی
تقدیر و عزم و التفات و پروا بهم نیست و کسوت قلندران
را اینست گویند -

بر کا پوز - بابای فارسی بروزن دست آموز بمعنی
پیرامون و اطراف دہان باشد -

بر کا پوس - بروزن و قیافوس بمعنی بر کا پوز است
کہ اطراف و پیرامون دہان باشد -

بر گاشت - باکاف فارسی بروزن برداشت بمعنی
برگردانید باشد کہ ماضی برگردانیدن است عموماً بمعنی
روی برگردانیدن باشد خصوصاً -

بر کا فوز - باکاف بروزن و بمعنی بر کا پوز است کہ
پیرامون دہان باشد -

بر کا فوس - بروزن و بمعنی بر کا پوس باشد کہ اطراف
دہان است -

بر گان - باکاف فارسی بروزن مرجان نام دہی است
در شیراز کہ معدن سنگ مغنی در آنجا است -

برگ بید - معروف است و نوعی از پیکان تیر ہم است
کہ آنرا ہیأت برگ سازند -

بر گردن - بروزن پروردن بمعنی حفظ کردن و نگاه
نگاہ داشتن باشد و کنایہ از برافروختن آتش ہم است
بر کسی نشان دادن - کنایہ از خوب و نیک سامان دادن
و بفضل آوردن کاری باشد -

سہ مخفی مانند کہ این ہر چار لغت یعنی بر کا پوز و بر کا پوس و بر کا فوس
و بر کا فوس در برہان بمعنی بد فوہ بدالی است کہ اگر در دہان باشد
و ہمین در فرہنگ ہماگیری اما سنسکی در کتاب لغت خود کہ پارہ
از احوال آن در حاشیہ صفحہ ۴۴ مذکور شد از فرہنگ شہری
بر کا پوز و غیر آن ہر چار لغت را متہا بمعنی سکاہ کہ عبرتی کا پوس
و عبد الجند گویند نقل نموده -

برگ ریزان - بوون آفتاب است در برج میزان
کہ فصل پاییز و خزان باشد و کنایہ از ایام پیرے و
آخر ہائے عمر ہم است -

برگس - باکاف فارسی بروزن اطلس ترجمہ معاد
و نحو ذابقتہ باشد -

برگست - باکاف فارسی بروزن بدست بمعنی برگست
کہ معاد اقد و خدا کنند باشد و ہمین معنی بابای فارسی
ہم آمدہ است -

برگستان - ہاسین بی نقطہ بروزن انگشتان مخف
برگستوان باشد و آن پوششی است کہ در روز جنگ پوشند
و بر ہپ ہم پوشانند -

برگستوان - بضم کاف فارسی و نامی تزیینت پوششی
باشد کہ در روز جنگ پوشند و ہپ را نیز پوشانند -

برگسہ - بروزن مدرسہ بمعنی پوشیدہ و پنهان باشد -
برگ کا زرونی - دوائی است کہ آنرا بشیرازے

آہود و ستک و عبرتی حرا گویند بکسر حای بے نقطہ
وزای نقطہ دار بالک کشیدہ -

برگم - باکاف بروزن مرہم بازداشتن و منع را گویند
و باز دارندہ و منع کنندہ را نیز گفته اند و امر بین معنی
ہم است یعنی منع کن و باز دار و باین معنی بجاسے
حرف ثانی زای فارسی ہم بنظر آمدہ است

بر کند - بروزن فرزند امر و ضخیم و تومند را گویند بمعنی
رشوت و پارہ ہم آمدہ است -

بر کندہ - بفتح اول و ثالث و نون و سکون ثانی و ہم
گوفتہ شدہ و ہر چیز را گویند بہ تخصیص عطایات و کبسر
اول ہم آمدہ است -

برگ نیل - بانون بروزن مرگ فیل گیاہی است کہ
زنان آنرا جوشانند و برابر روان نهند و عبرتی ہمہ گویند -
برکوه - بروزن انبوه نام شہر لیست از عسراقی

که آنرا بر تو گویند -
 بر که اردو شیر - نام شهر لیسیت از ولایت پارس -
 بر که لاجورد - کنایه از آسمان است -
 بر که - نفتح اول و ثانی و کاف تازی بجهانی رسیده
 گناه و رازی باشد که زاهدان بر سر گذارند و بعر بے
 بر نس خوانند و با بعضی با کاف فارسی هم آمده است
 و بکسر ثانی طائفه باشند -
 بر ننگ زدن - کنایه از گریختن باشد -
 بر هم - نفتح اول و ثانی بروزن بجم چوب بندی را گویند
 که تاک انگور و بیاره کند و و خیار و امثال آن بر بالاش
 اندازند و بعر بی معنی طول شدن و بستن آمدن باشد
 و کسیکه در مجلس قرار نشیند و بازی نکند و میوه درخت
 خار دار را گویند عموماً و بعضی گویند شگوف و بهار درخت
 میخلان است و آن در قوت و شفقت مانند بید مشک
 است و بسکون ثانی یعنی حفظ و از بر کردن و بیاد
 نگذاشتن باشد و تالاب و استخر و چشمه آب را نیز
 گویند و بعضی انتظار هم آمده است و مرغ را نیز گویند
 که سبزه کنار جوی باشد -
 بر ماس - بروزن الماس یعنی لمس لامسه است کشتی
 بر ماسیدن - یعنی لامسه کردن و دست مالیدن و
 سودن عضوی باشد بر عضو دیگر -
 بر مال - بروزن ابدال سینه و سر بالای کوه و پیشته
 باشد و گریز را نیز گویند که از گریختن است و از بر گریختن
 هم هست یعنی بگریز -
 بر مال زدن - کنایه از گریختن باشد -
 بر مال کردن - یعنی بر مال زدن است که کنسایه از
 گریختن باشد -
 بر مالیدن - بروزن سر خاریدن یعنی نوردیدن
 و بالا کردن آستین و پاچه تنبان باشد و کنسایه

از گریختن هم هست -
 بر ماه - بروزن در گاه افزاری است در و دگران را
 که بدان چوب و تخته را سوراخ کنند و بعر بی مشقبت
 بر ماه - نفتح یا یعنی بر ماه است که مشقبت باشد -
 بر مایون - بکسر اول بایای حطی بروزن میناگون
 نام ماده گاوی که فریدون را شیر میداد -
 بر مایه - بکسر اول و فتح یا حطی یعنی بر مایون است
 و آن گاوس بود که فریدون را شیر میداد و باین معنی
 نفتح اول و بجای حرف ثانی زای نقطه دار هم آمده است
 بر مچ - نفتح اول و ثالث و سکون ثانی و جیم فارسی یعنی
 لمس و لامسه و دست کشی باشد -
 بر مچیدن - با جیم پارسی بروزن بر کشیدن لامسه
 کردن و دست مالیدن و سودن عضوی باشد
 بر عضو دیگر -
 بر مچ - بروزن سر شخ مخالفت و خود رانی و عاق
 و عاصی شدن باشد -
 بر مچیدن - بروزن سر شخیدن مخالفت و نافرمانی
 پدر و مادر کردن و عاق و عاصی شدن باشد -
 بر مچیده - بروزن سر قصیده مخالفت و خود رانی
 و عاق و عاصی شده باشد -
 بر مر - بروزن زرگر یعنی انتظار باشد و امید و آرزو
 را نیز گویند و بعضی زنبور عسل هم آمده است -
 بر مغاز - باغین نقطه دار بروزن چچ باز شاگردان
 گویند و آن زری است اندک که بعد از اجرت استاد
 بر سم انعام بشاگرد دهد -
 بر مغازه - نفتح زای هوز یعنی بر مغاز است که
 شاگردانه باشد -
 بر مک - بروزن نقرک نام جانی و مقامی و دولتی
 و لقب بعضی در خالد نیز هست گویند او مردی بوده

بر مایه

در نهایت فضل و کرم و تسبیح بلوک فوس میرسد و در
 او ائلی حال مجوس بود و متولی سداینه که از موقوفات
 نو بهار که آن بتخانه و آتشکده بلخ است شد و عبادت
 آتش مشغول بود و گویند هر کس که متولی آنجا می شد
 او را بر یک میگفته اند و بعضی دیگر گفته اند چون حال
 بزبور اسلام آراسته گردید با عیال و اطفال بجانب
 دمشق که دارالملک حکام بنی امیه بود توجه نمود و
 بعد از چند روز به بارگاه سلیمان بن عبدالملک آمد چون
 چشم سلیمان بر جعفر افتاد رنگش متغیر شد اشاره فرمود
 تا او را از مجلس بردن برود و خواص و ندمای از مجلس از حضور
 این حکم تعجب نموده از سبب آن پرسیدند سلیمان گفت
 این شخص زهر همراه دارد گفتند چون معلوم خداوند شد
 گفت دهمره بر بازوی من بسته است که هر گاه زهر
 یا طعام و شراب زهر در مجلس در آورند آنها بحسب
 خاصیت حرکتی عینت میکنند حضار کیفیت حال از
 جعفر پرسیدند جواب داد بلی قدری زهر در زیر انگشتم
 انگشتر دارم بجهت آنکه در هنگام شدت الم بر کم کند
 او بر یک و اولاد او بدیرکی ملقب مشهور شدند
 بر مغان - باکاف فارسی بر وزن قلمدان موسی زبانه
 باشد و آن بالای موضع آلت مردی وزنی است و آنرا
 بهربی خانه میگویند -
 بر مو - بر وزن بدخو یعنی انتظار باشد و بجای راس
 قرشت دال ابجد هم بنظر آمده است -
 بر موده - بر وزن فرموده یعنی چیز باشد و چیز را بهربی
 شی میگویند -
 بر موز - بر وزن هر روز یعنی علف و داب باشد و
 زبور غسل را نیز گویند و بعضی انتظار و امید داری
 هم آمده است -
 بر موزه - بر وزن چلو زه نام مهر ساوه شاه است

که خویش کاموس کشانی باشد -
 بر مره - بر وزن کره مشقوب در و دیگری باشد که بدان
 چوب و تخته سوراخ کنند -
 بر ن - بر وزن چین نام قصبه ایست در بند و ستان
 بر نا - نفتح اول و سکون ثانی و نون بالفت کشیده
 جوان و نوچه اول عمر و نظریف را گویند و معنی خوب
 و نیک هم هست و خزار نیز گویند که بر دست و پابندند
 و بعضی اول هم آمده است -
 بر ناختن ایستادن - کنایه از اطاعت کردن و
 بادب ایستادن باشد -
 بر ناس - بر وزن کر باس معنی غافل و نادان و غافل
 و نادانی باشد -
 بر ناک - نفتح اول بر وزن غناک معنی بر ناست که
 جوان و نوچه اول عمر باشد و خنای دست و پار نیز
 گفته اند و بعضی اول هم آمده است -
 بر نامه - بر وزن و معنی سر نامه باشد یعنی آنچه بر سر
 کتابها و نامه ها نویسند و بهربی القاب و عنوان گویند -
 بر نامه - بر وزن همراه جوان و نوچه اول عمر را گویند
 و خنای دست و پار نیز گفته اند و بعضی اول هم آمده است
 بر نایشستی - بکسر یای حطی و سکون شین قرشت و
 فوقانی تحتانی رسیده یعنی پشتی و تصب باشد چه
 بر نایشستی کردن معنی پشتی کردن و تصب نمودن است
 بر نچ - نفتح اول و ثانی و سکون لون و حیم آن باشد
 که بسبب کوری یا بجهت تاریکی دست خود را بر دیوار
 یا جانی بمانند تار بگذرند پیدا کنند -
 بر نچار - بکسر اول بر وزن گرفتار مختلف بر نچ زار است
 که شالی زار باشد -
 بر نچ اسپ - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و حیم
 بالفت کشیده و بسین بی نقطه و بای فارسی زده گیاهی است

که آنرا بوسه مادران گویند و بعرابی جتی الراجی خوانند
 و چون در خانه بگسترند جمیع گزندگان بگریزند و باین معنی
 بجای حرف آخر تالی قرشت هم آمده است -
 برنجاسف - با فابروزن و معنی برنجاسف است که
 گیاه بومی مادران باشد -
 برنج شماله - لفتح شین نقطه دار و میم بالف کشیده و لام
 مفتوح یعنی مرغ فرست و آن طعامی باشد معروف
 گویند در شیراز طباطبائی بود که پیوسته شبها بر سر راهب
 نشستی وز روپلاوی با برنج درشتی پخته و در پیش خود
 خانوسه داشته و گاهی دوسه مشعل افزونته و فریاد
 کرده که یا برنج شماله و این بیت را نیز خوانند
 بیت این شهما که در دل بسحاق بر فروخت از رنگدار
 نور برنج شماله بود -
 برنج کابلی - مخی است دوائی و آن کوچک و بزرگ
 میباشد و کوچک آن بهتر است و رنگ آن مائل بسرخ
 دست و طبیعت آن گرم و خشک است مفاصل
 را نافع است -
 برنج مشک - بروزن و معنی قلنج مشک است که
 بالنگوی خود روی باشد بوسیر رانافع است -
 برنجین - بروزن طمران حلقه باشد از طلا و نقره و مثال
 آن که زنان در دست و پا سکه کنند آنچه در دست کنند
 دست برنجین و آنچه در پای کنند پای برنجین خوانند -
 برنجین - لفتح اول بروزن تبرزین یعنی برنجین است
 که حلقه طلا و نقره می باشد که زنان در دست و پا کنند -
 برنجه - بضم اول بروزن خجند و فتح اول بروزن سهند
 هر دو آمده است یعنی تیغ و شمشیر تیز و آبدار و جوهر دار
 باین معنی بابای فارسی هم گفته اند و فتح اول یعنی برنجه
 آمده است که حریر ساده باشد -
 برنداغ - لفتح اول و ثانی و سکون ثالث و رابع

بالف کشیده و بغازوه یعنی تسنه و دوال باشد و رودها
 را نیز گویند از تخم از آنکه روه انسان یا حیوان دیگر باشد -
 برنگ - لفتح اول و ثانی و رابع و سکون ثالث و کاف
 کوه کوچک و پیشته خورد را گویند و بعضی گویند برنگ
 پیشته است کوچک که در میان دشت و صحرا واقع شده
 برنگ کام - بکسر اول و حرکت ثانی و ثالث و رابع
 غیر معلوم و کاف بالف کشیده و میم زده گیاهی باشد
 که آنرا با بونه گا و گویند -
 برنده - بروزن رونده معلوم است و پروانه را نیز
 گویند و آن جانور س باشد که شبها خود را بشعله شمع
 و چراغ زند -
 برنس - بضم اول و ثالث بروزن سندس جامه کلاه
 پیشین گفته باشد که بیشتر نصارا و ترسیان پوشند و
 بر سر زنند و بعضی گویند نام کلاه نصرانیا است که فرنگان
 باشند و بکسر ثالث بروزن مجلس هم نظر آمده است و
 بعضی گویند معنی کلاه عربی است -
 برنشستن - کنایه از سوار شدن باشد -
 برنگ - لفتح اول و ثانی بروزن خدنگ یعنی جرس
 و داری و غلق در خانه باشد و کلید را نیز گویند که عربان
 مفتاح خوانند و باین معنی بازاری نقطه دار هم آمده است
 و بضم اول و ثانی یعنی اند و خسته و ذخیره و پس انداز باشد
 و نام ولایتی است که قطب جنوبی آنجا دیده میشود و بکسر
 اول و ثانی برنج کابلی را گویند و آن مخی است دوائی که
 بیشتر از کابل آورند -
 برنو - بروزن بدخو دیبای تنک و حریر نازک را گویند -
 برنوس - لفتح اول بروزن افسوس نام یکی سپه داران
 است و لشکر و لشکری را نیز گویند و باین معنی باشین نقطه
 بروزن خرگوش هم آمده است و بضم اول نیز گفته اند -
 برنون - بروزن افیون یعنی برنو باشد که دیبای تنک

و حریر نازک است و با نیمی در مویز انفضلا بجای نون
 اول بای اجدو یا حی حلی هر دو آمده است -
 برنی - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث تحتانی رسیده
 در طبان کوچک را گویند -
 برنیس - بکسر اول و بر وزن ادریس نوعی از بلوط است
 برنیس - بضم اول و سکون ثانی و کسر ثالث تحتانی
 جمول و شین نقطه دار زده پیشش باشکوه گویند و آنرا
 بعرنی زحیر خوانند -
 برو - بضم اول و ثانی و سکون و او مخفف بروست
 که بعرنی شارب گویند و بفتح اول و سکون ثانی نام ماه
 و ستاره مشتری باشد و بفتح اول و ضم ثانی ابرو را
 گویند و بعرنی حاجب خوانند -
 بروار - بر وزن هموار خانه تابستانی باشد -
 برواره - بر وزن همواره بالا خانه و حجره بالای حجره
 باشد و راهی را نیز گویند غیر راه متعارف همانند که از آنجا
 نیز آمد و شد توان نمود -
 برواز - بر وزن و مساز جای قرار و آرام باشد
 و نشین باز و شاهین و امثال آنرا نیز گویند -
 بروازه - بر وزن دروازه آتشی را گویند که پیشش
 عروس افزونند و خوردنی و طعامی که از حطب گزینی
 که بسیر رفته باشند برند -
 بروانیا - بانون کسور و تحتانی بالف کشیده بغلت
 یونانی رستنی باشد که مانند عشقه بر درختها پیچد و میوه
 آن شبیه باگور است بجهت دباغیت کردن چرم بکار آید
 و آنرا بعرنی خالق اشعر خوانند چه از آن ریشها آویزان
 میباشد و باین سبب هزاران نشان گویندش -
 برور - بر وزن صفر فراویز و سنجاق جامه و دامن
 و سرهای آستین پوستین را گویند و مخفف باور هم هست
 که باردار و میوه دار باشد و بغلت نرند و پاشند یعنی

برادر باشد و بمعنی اول بازاری نقطه دار بر وزن مرکب
 و بر وزن رموز هر دو آمده است و حمله را نیز گویند -
 بروسان - باسین بی نقطه بر وزن عروسان مطلق
 است را گویند از هر غیر که باشد و گروههای مردمان
 از هر جنس که باشند -
 بروشان - باشین نقطه دار بر وزن خروشان بمعنی
 بروسان است که است پیغمبر باشد -
 بروشک - بضم اول و ثانی و سکون ثالث و فتح
 شین نقطه دار و کانساکن بمعنی خاک است که بعرنی
 تراب گویند -
 برو فرودست و بلند است و بلندی و پستی باشد -
 بروقه - بضم اول و ثانی و سکون و او و فتح فامعنی
 دستاره و فوطه باشد که مندیل و کمر بند است -
 برومند - بر وزن تو مند بار دار و بارور و صاحب نفس
 باشد و بمعنی بر خور دار و کامیاب هم نیز آمده است -
 برون - بکسر اول بر وزن فسون مخفف بیرون است
 و بمعنی برای و جهت هم هست چنانکه گویند بیرون تو یعنی
 برای تو و جهت تو و بضم اول مطلق حلقه را گویند عموماً
 و صفت یعنی شتر را خصوصاً و فتح اول و کشید ثانی
 بغت نرند و پاشند گویند و بی را گویند که پیشاپیش گله
 بر آه رود و بزگویی را نیز گفته اند -
 برون آمدن - کنایه از ترک اطاعت و انقیاد باشد
 بروند - بر وزن شمرنده بمعنی سله و سبده و بسته قماش
 باشد و آنرا بعرنی رزسه خوانند -
 برون اسرا - زرمی را گویند که در غیر و اهرامه سبده و
 ضربخانه سکه کرده باشند -
 برونوس - باسین بی نقطه و نقطه دار بر وزن گلو سوز
 لشکر و لشکری را گویند و نام سر لشکری و سپهبدی هم بوده است

اברה - بفتح اول و ثانی و ظهور با غوب و نیک و آراسته را
گویند و با خفای با بچه گو سفند باشد و آرا بعبری حمل
خوانند و کنایه از عاجز و زبون باشد و ابره و روی قبا و
گناه و امثال آرا نیز گویند -
برهان مسیح - کنایه از مرده زنده کردن و شفا دادن
بیمار و اجابت دعوات باشد -
بر سخت - بروزن سخت یعنی ادب کرده باشد
که ماضی ادب کردنت -
بر سختن - بروزن بر سختن یعنی ادب کردن و بر کشیدن
و بر آوردن باشد و بامعنی آخر کسر ثالث هم درست است
بر سخت - بروزن بر سفته ادب کرده را گویند -
بره و ماوری - کنایه از کسی یا چیزی باشد که از خود
روزگار نقصان و کاهش و آزاری بد و راه نیاورد و فیصل
این اجمال آنست که بره را که خواهند خوب و زود فرزند شود از
دویش شیر و اربا و شیر میدهند -
بره فلک - کنایه از برج حمل باشد -
بره گرفتن - با خفای با کنایه از عاجز و زبون گرفتن
باشد چه بره یعنی عاجز و زبون هم هست -
برهلیا - بفتح اول و سکون ثانی و کسر ثالث و لام ساکن
و تختانی بالف کشیده بیونانی رستنی باشد که آزار از یانه
گویند و معرب آن راز یا نج است گویند از روزیکه آفتاب
برج حمل می رود هر که هر روز یک در هم تخم راز یانه با یکدیگر
قند سفید ریختن کند و تا سه ماه در خوردن آن مداومت نماید
در تمام سال مریض نشود و جمیع گزندگان تخم راز یانه خوردند
بجست روشنائی چشم و افی چشم خود را بهجت روشنائی
و تقویت بران مالد -
برهمن - بفتح اول و ثانی و میم بروزن قطن یعنی
بست پرست و زنا رند باشد و حکا و دانشمند آن و پیر
و مرشد بت پرستان و هندوان و آتش پرستان را هم

سیگویند و حسیل و نجیب هنوز نیز برهن گویند و بفتح اول
و سکون ثانی بوزن کرگدن هم آمده است -
برهمنند - بروزن سمرقند یعنی برهن است که پرو و مرشد
و حکیم و دانشمند و حسیل و نجیب بنود باشد -
برهمنه - بروزن بطبقه صفت برهن است که حسیل و نجیب
و حکیم و پیر و مرشد بنود باشد -
برهمنوت - بروزن بهمنوت نام دوائی است در حضرت
گویند در ایشا چاهی است که ارواح کفار و منافقین
آنجا جمع شوند -
برهمنو - با و او جمول بروزن محمود چیزه را گویند که
نزدیک بسوزن سیده و حرارت آتش رنگ آرا
گردانیده و زرد کرده باشد -
برهمنون - بفتح اول بروزن مخون هر چه میان خالی را
گویند مانند ماه و طوقیه برگردن کنند : سر که بریان
بندند و در اثره که از پر کار کشند و چوب بندی و خاریت
و حصار و در خانه و محوطه و خانه کوچک را نیز گفته اند
آرایش و زینت رانیز گویند و معنی کمر گاه و کمر نوه هم
بنظر آمده است و بضم اول نیز درست است -
برهمنو - بروزن انبوه صابون را گویند و آن چیز است
که بدان رخت شویند -
برهمنخت - بروزن آگینخت ماضی بر سختن است یعنی
بر کشید و بر آورد -
برهمنختن - بروزن آگینختن مطلق بر کشیدن را گویند -
و معنی بر آوردن هم هست -
بریان محلا - باحای بی نقطه و لام مشد بالف کشیده
بریان با تره و پودنه و ترخان و نان و پیاز را گویند -
بریحین - باجم بروزن رسیدن تنوری باشد که در آن
کماج و نان سنگک پزند و بعبری فرن گویند بضم فاء
بریح زون - بفتح یای حمل کنایه از خاطر مخم نمودن

چهار

و نام نبرد و فراموش کردن و ناپدید ساختن و معدوم گردانیدن و هیچ انگاشتن باشد -
 بر پنج نوشتن - کنایه از هیچ انگاشتن و کار بیدار و بی اثر کردن و ضائع ساختن کاری و کار بهیوده و بیفایده کردن باشد -
 برید فلک - کنایه از ماه است که قمر باشد و زحل را نیز گفته اند -
 بریزان - بکسر اول و تحتانی مجهول بر وزن نشیمن بر وزن باشد که بعربی غربال و لبال گویند و بمعنی ترشی یا لاهم آمده است و تا بر رانیز گویند که از گل ساخته باشند و بر بالای آن پزند و فتح اول بمعنی برین است که تنور کماج پزی باشد -

شکم و بریدن هم بست یعنی اینکه گو یا شکم او را از خایت و روده برند -
 برینه - بکسر اول بر وزن نگینه بمعنی برین است که هر جوان باشد عموماً و سوزن تنور باشد خصوصاً -
 بریون - با تالمث مجهول و فتح و او بر وزن دویدن علتی است که در بدن آدمی پیدا میشود و هر چند بر می آید پس سگردد و خارش میکند و آنرا در بند و ستان واد میگویند و بعربی قوبا خوانند و باین معنی بر وزن فرعون و در لحن هم آمده است و بر وزن انیون گرداگرد بان را گویند -

بیان و واژه هم

در بای ایجاد بازی سوزش بر
 چهل و چهار لغت و کنایت

برزه - بکسر اول و ثالث مجهول بر وزن سفیده بمعنی است و ذاتی شبیه بصلک و آن سبک و خشک و بد بوی میباشد و معرب آن بارز و پیرز و بود و چیزی که روی گران محبت لحم کردن و وصل نمودن برنج و مس و امثال آن بکار بر و بر مید گیاهان نیز نالند -

برز - بفتح اول و سکون ثانی رسم و آیین و قاعده و قانون و طرز و روش را گویند و امر بریزیدن بمعنی وزیدن هم هست و مخفف بزم باشد که مجلس عیش و جمالی است و زمین و پشت بلند و تیغ و کوه را نیز گفته اند و باشد پناه در عربی جامه ریسامی و اسباب خانه را گویند و بضم اول معروف است و آنرا بعربی قیس خوانند با تالی قرشت بر وزن قیس و بکسر اول بمعنی زنبور باشد -
 بزاد بر آءه - زنی را گویند که بسیار پر شده باشد و سال بسیاری بر گذشته باشد -

بریش - بکسر اول و ثانی و سکون ثانی و ثالث شوقین بمعنی آخر بر اش است که پاشیدن و فرو نشاندن باشد -
 برینج - بکسر اول بر وزن درینج خوشه انگور باشد -
 برین - بفتح اول بر وزن قرین بمعنی بالائین باشد یعنی بلندترین و بالاترین چه فلک الافلاک را باین اعتبار سپهر برین گفته اند و صبارا نیز گویند چه باد برین باد صبار و بمعنی رخند و شگاف هم آمده است و نام آتشکده نیز هست و بضم اول پارچه کوچک و لبال واری باشد که از خزیه برشته و آنه بریده باشد و بکسر اول هر سوزن را گویند عموماً و سوزن تنور را خصوصاً -

بزبان - بر وزن خزان بمعنی چنده باشد که از جستن است و بمعنی وزنده هم هست که از وزیدن باشد چه در فارسی با و او بهم تبدیل میانند و این لفظ را بیشتر بر باد اطلاق کنند بزانه - هر وزن خزانه بمعنی چنده باشد و بمعنی وزنده هم هست -

بز باز - بر وزن پرواز معروف است و آنرا بعربی بسا خوانند و بعضی گویند پوست جوزست و بعضی دیگر گویند شگفته و گل و بهار جوزست و الله اعلم -

بریش - بضم اول و کسر ثانی تحتانی رسیده و نون مکسوفه نشین لفظه و از زده بمعنی بریدن و برش باشد و بمعنی رانند

بزپونتن - بابای فارسی ونون و تانی قرشت بر وزن
 پهلو شکن بزبان ژند و پاژند یعنی دادن باشد و بزپونتن
 یعنی میدهم و بزپونید یعنی بدیدید -
 بزواج - بکسر اول و سکون ثانی و وال بی نقطه
 بالف کشیده و یخین نقطه دار زده افزاری باشد که بز
 زنگ آینه و تیغ و اشال آن بز دایند و جلا و بسند
 و آزا بر عربی مصقله خوانند و بضم اول و فتح اول و بابا
 فارسی هم آمده است -
 بزوایدن - بکسر اول یعنی پاک کردن زنگ از روی
 آینه و تیغ و اشال آن -
 بزودون - بزوزن بر بودن معنی بز دایند است
 که پاک کردن و جلا دادن زنگ باشد از روی آینه
 و تیغ و غبیره -
 بزرا - بزوزن صفا بلخت ژند و پاژند تخم زراعت را
 گویند مطلقاً یعنی هر چیز که بخت خوردن حیوانات
 کاشته می شود -
 بزراگ - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و کاف
 و انه است که از ان روغن چراغ گیرند و بر عربی کتان
 گویند و بضم اول و ثانی معروف است که تیغ کوچک
 باشد و نام مقامی است از موسیقی -
 بزراکار - با کاف فارسی بزوزن شهر مساه بزراگر و
 زراعت کننده را گویند -
 بزراگ امید - نام حکیمی است که استاد و پرورنده پرور
 بنوشیروان بوده -
 بزراک - بضم اول و کسر ثانی و سکون سین بی نقطه
 و کاف و انه است که آزا بر عربی خوانند -
 بزراک - بکسر اول بزوزن سرشک حکیم و طیب بزراک
 را گویند و بابای فارسی هم آمده است -
 بزراشم - بضم اول و فتح ثانی و سکون ثالث و یم بزراشم

گویند که ازین سوی بزبروید و آزا بشانه بر آزند و بتابند
 و از ان شال بافتند -
 بزراغ - بفتح اول و ثانی و سکون غین نقطه دار معنی
 وزغ است که بر عربی ضفدع گویند و بندی را نیز گفته اند
 که در پیش آب بندند و بسکون ثانی گوی باشد که آب
 در ان جمع شود و زنگ آب را نیز گویند -
 بزراغله خاکاک - کنایه از برج جدی است -
 بزراغسه - بفتح اول و ثانی و سین بی نقطه و یم و سکون
 ثالث جمل وزغ را گویند و آن چیز سبزی باشد مانند
 ابریشم که در روی آب بهم میرسد و وزغ در ان پنهان
 میشود و معنی ترکیبی آن وزغ پنهان است چه معنی
 پنهان هم آمده است و آزا بر عربی طحلب گویند بضم
 طاء -
 بزراغش - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و شین
 قرشت لقب یک از اولیاء الله است و طائفه
 ایشان را بزراغش خوانند -
 بزراغج - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و نون و یم بزراغج
 که بدان پوست را داغخت کنند گویند که درخت پسته
 یکسال میوه مغز دار بار آورده و یکسال بی مغز و آزا
 که میغز است بزراغج گویند -
 بزراغند - با وال ایچ بزوزن و معنی بزراغج است و
 آن پسته مانند می باشد که بدان پوست را داغخت
 کنند و بعضی گویند نام درختیست -
 بزراغده - بفتح اول و ثانی بزوزن و معنی ذره است که
 چلپاسد باشد و بسکون ثانی چوبی باشد که شاخ انگور
 پر بالایی آن اندازند تا بزین نرسد و بضم اول و سکون
 ثانی و هیر را گویند و آن حربه است دسته دار و سر آن
 براس مانند و بیشتر مردم دار المرز درخت بدان اندازند
 بزراک - بضم اول بزوزن تفک پرند و است سیاه رنگ

در ستقار در از می دارد و بیشتر بر کنار های آب و گاهی
 بر سر درخت هم نشینند و آواز بلند کند -
 بز که - بفتح اول و لام و سکون ثانی سخنان شیرین
 و لطیف را گویند -
 بز جم - بفتح اول و سکون ثانی و میم مجلس شراب و جشن
 و مهمانی باشد و نام دبی است از بوانات گویند یکی از
 امام زادها در انجاند خون بست و در عربی یعنی گزیدن
 بدن آن و دو شیدن شیر با گشت سبزه و وسطی باشد -
 بز ما و رو - با و او بز وزن تنها گرد گوشت پخته و تره
 و خاکینه باشد که در نان تنک پیچند و مانند نواله سازند
 و با کار و پاره پاره کنند و خورند و بجایه حرف ثانی رای
 بے نقطه هم بنظر آمده است -
 بز مایون - بایمی حلی بز وزن اخلاطون نام گاو سه
 است که فریدون را شیر می داد و بجایه یای حلی نون
 هم بنظر آمده است -
 بز مگاه - بز وزن رزمگاه مجلس شراب و جشن و جاسے
 عیش و مهمانی باشد و نام کتابی هم هست در مقامات صوفیه
 بز نمونه - بز وزن جردونه نام روز دوم است از ماههای مکی
 بز نمه - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی گوشه و طرفی
 از بز مگاه باشد -
 بز ن - بفتح اول بز وزن چمن ماله بز بزرگان را گویند
 و آن چوبی یا تخته ایست که زمین شیار کرده را بدان بکار
 کنند و بکسر اول امر بز وزن باشد -
 بز ندر - بفتح اول و کسر ثانی و سکون ثالث و دال بجد
 بالغ کشیده و برای قرشت زده بلخت ژند و پاژند پنجه
 و مچری باشد که در پیش آستان در سازند
 بز ننگ - بز وزن پلنگ یعنی غلق در خانه و معنی کاید است
 که بعربی معنی خوانند -
 بز و ششم - بضم اول و فتح و او بز وزن پریشم موسے

و ششم بزرگ گویند -
 بز و ششم - بضم اول و فتح ثانی و راج و سکون ثالث
 رستنی باشد که بعربی سان الحمل گویند و تخم آنرا
 بار تنگ خوانند -
 بز و ننه - بز وزن نمونه بلخت ژند و پاژند یعنی زانو باشد
 که بعربی رکبه خوانند -
 بز نه - بفتح اول و ثانی یعنی گناه و خطا باشد و مردم
 نامراد و مسکین را نیز گویند و معنی چور و حیف هم
 آمده است و بضم اول زمین پشته پشته باشد و نوسے
 از میوه خوشبوی هم هست -
 بز پیش - بضم اول و کسر با بز وزن پریشم معنی مقابله
 باشد که در برابر مظارنه است -
 بز نه کار - با کاف بز وزن نزه دار معنی گنکار و خطا کننده باشد
 و آنرا بعربی اشیم خوانند و با کاف فارسی هم گفته اند -
 بز نیچم - بز وزن کلیه بز غاله را گویند و بعربی حلالان
 و حلام خوانند بضم حاء بے نقطه و حلاوان غلط است
 و برج جدی را هم گفته اند و سه پایه تصاب و
 سلاح را نیز گویند -
 بز نیدن - بفتح اول بز وزن و معنی وزیدن باشد -
 بز نیشد - با تحتانی مجول و شین نقطه دار بز وزن
 کلیچه ارده کبچدر را گویند و ثقل کبچدر و غن کشیده
 را هم میگویند -
 بز نین - بز وزن حزن یعنی وزنده باشد که از وزیدن
 و نام آتشکده هم بوده و در روستائی نیشاپور و باین معنی
 برای قرشت هم آمده است -

بیان سیزدهم
در بابی ایجاد بازاری فارسی مشتمل بر چهار ده لغت
بز - بفتح اول و سکون ثانی برت و دمه باشد و سربازیه را نیز گویند و آن چیز است که در وقت شدت سزما

مانند زرب و زروق از هوا بریزد -
 بزگم - بفتح اول و کاف و سکون ثانی و میم بمعنی بازداشتن و منع باشد -
 بزگول - بفتح اول و زین کشکول شخصی را گویند که قوی بسکل و جلد و رنج کش باشد و حریر در کارها بود و بکسر اول هم آمده است -
 بزغم - بفتح اول و سکون ثانی و میم ششم را گویند -
 بزگان - بفتح اول و زین افغان غلگین و غم غور و فرس را گویند و بضم اول هم آمده است -
 بزقره - بازای فارسی بوزن نخله آفتاب پرست گویند و آن جانور است از جنس چلیپا سه لیکن از چلیپا بزرگتر میباشد و آنرا بسریانی حرا خوانند -
 بزین - بوزن چین گل ولای تیره باشد که درین صفا و چوبی بسیار رسد -
 بزیند - بوزن سینه گیاهی باشد خوشبو و بعضی بر عست را گویند و آن گیاه است که در وی شبیه با سفناج که در غله نزار باو کنار است که آب روید و در آن اشکها کنند -
 بزندی - بوزن لندی یعنی نامادی و در دست و بیچارگی و تنگی معیشت باشد -
 بزنگ - بوزن زنگ بمعنی کلید باشد و عبری متعلق خوانند -
 بزوال - بوزن احوال صدائی را گویند که محکوم شود یعنی برگردد مانند صدای کوه و گنبد و اشالی آن -
 بزوح - بوزن لوح بمعنی پیدا کردن و بهر ساینده -
 بزول - بضم اول و زین و حنی بجزل است که استخوان شش انگ باشد و بتازی کعب خوانند -
 بزمان - بضم اول و زین برهان بمعنی غبطه باشد و آن صفتی است در آدمی که چون چیزی پیش کسی بیند

آرزو کند که مثل آن چیز او را باشد بے آنکه از آن شخص زائل شود و این محمود است بر خلاف حدیثی که آن چیز او را باشد و آن شخص محروم ماند -
 بیان چهاردهم
 در بای ایجاد باسین شخص مشتمل بر شصت و شش لغت و کنایت
 بس - بضم اول و سکون ثانی یعنی باشد آهنی که بران گوشت کباب کنند و عبری سفود خوانند و مخفف بوس هم هست که عرب قبله میگویند و بفتح اول ترجمه فقط باشد و بمعنی بسیار و بسنده هم آمده است و امر بر قطع کردن هم هست یعنی قطع کن -
 بسا - بوزن رسا بمعنی امی بس و بسیار باشد و نام شهر است در فارس که آنرا فاسا میگویند -
 بساروه - بفتح اول و ثانی بالفت کشیده و سکون را قرشت و فتح ایجاد زمینی را گویند که بخت چیزی گاشتن آب داده باشد -
 بساره - بفتح اول بوزن هزاره ایوان و صفا را گویند و بکسر اول هم آمده است -
 بساک - بفتح اول و ثانی بالفت کشیده و کجاف زده تاجی را گویند که از گلهها و ریاحین و اسپر غما در برگ مورد سازند و بادشاهان و بزرگان روزیای عید و جشن و مردمان در روز دامادی بر سر گذارند و بابای فارسی هم بنظر آمده است -
 بساخج - بفتح اول و نون بوزن ایامی گیاهی است بیات هزار پامی درکش مانند روناس سرخ میباشد و بر پوست آن گر بها بود چون آنرا بشکنند در نوش زرد پدید میسازند - بوزن دماوند قافیة شعر باشد و هر دو چیز را که با یکدیگر مناسبتی داشته باشد نیز بساوند گویند -
 بسباس - بوزن کرباس هرزه و بے معنی را گویند

در بعضی

و در عربی بز باز را گویند -

بسیاس - بسین دوم بلف کشیده بسریانی نوسه
از حرم عربی ست و آن دوایی باشد که برگ آن نند
برگ سپید بود لیکن کوچکتر از آنست و گل آن مانند پکن
سفید و خوشبو میباشد و حرم عربی را بیونانی مولی بکسر
لام و بفارسی مندل و آن خوانند -

بسیایه - ابامحی فارسی بر وزن همسایه وارونی باشد
و آن سیخ گیاهی است گره دار شبیه بز بار پا و معرب آن
بسطاج است و تعریب اشعار دارد و بتازی اخراست
و ثاقب الحمر خوانند سهل سود است -

بست - بضم اول و سکون ثانی و فوقانی نام ولایتی
و قلعه ایست مشهور و معنی گلزار هم آمده است و جانی را
تیر گویند که میوهای خوشبوی در آنجا هم رسد و بفتح اول
ماضی بستن است و معنی سد و معنی کوه و معنی گره نیز آمده است
و قسمت آبی را نیز گویند که بزرگران در میان خود کوه بنام
بستاخ - بر وزن و معنی گستاخ است که بی ادب
و لجاج باشد -

بستار - بکسر اول و سکون آخر که رای قرشت باشد
معنی ست و نا استوار است -

بستام - بکسر اول بر وزن اسلام جوهره باشد
سرخ رنگ و عربی مرجان خوانند -

بستان - بضم اول بر وزن برهان گلزار و گلستان
را گویند و مخفف بوستان هم هست و جانی را نیز گویند که
میوهای خوشبوی در آنجا هم رسد -

بستان افروز - کلی است سرخ رنگ و بی بوی که آثر
تاج خروس و گل یوسف نیز گویند و بعضی اسپر عم را که
ضیران باشد بستان افروز میگویند و بجای فاباسه
فارسی هم آمده است -

بستان پیرا - باغ پیرایش دهنده را گویند

که باغبان باشد -

بستان شیرین - نام نوائی ست از موسیقی -

بستاوند - بفتح واو بر وزن گل مانند زمین بشته بشته
را گویند که کتل و گریوه باشد و زمین نامهور را نیز گفته اند -

بستج - بضم اول و سکون ثانی و فتح فوقانی و جمیع ساکن
معرب بستک است و آن صمغی باشد که کند را گویند سس
و بعضی گویند صمغ و رخت پسته است -

بستراهنک - بکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث
و در بعضی بے نقطه بلف کشیده و با می مفتوح بنون و کاف
زده یعنی لحاف و نهالی باشد و بعضی چادرشی را گفته اند
که بر روی نهالی پوشند -

بسترون - بر وزن دل بردن محو کردن و پاک
ساختن باشد -

بسترسندر - کنایه از آتش باشد که آثر ابعربی نام گویند -

بستک - بضم اول بر وزن اردک صمغ و رخت پسته
و بعضی گویند کندر است و بعضی دیگر گویند صمغی ست مانند
کندر و بهربی لبان خوانند -

بستوه - بر وزن بدر و مرطبان سفالین کویک را
گویند و معرب آن بستوق باشد و چوبی را نیز گفته اند
که بدان با ست را بشوراند و بر هم زنند تا مسکه و روغ
از هم جدا گردد -

بست و بند - کنایه از استحکام و ضبط و ربط باشد -
بستوه - بکسر اول و سکون ثانی یعنی ستوه است
که طول و بنگ آمده باشد -

بسته - بفتح اول بر وزن دسته حریر منقش باشد
که در استر آبا و دو گرگان سازند و آن چنان است که حریر را
در تختها شبکه دارند و دو قسم رنگ بر سوراخهای
شبکه ریزند تا نقش بر آورد و شخصی را نیز گویند که او را بسج
بسته باشند و او را نتواند شد و آهنگ هم هست از موسیقی

که آنرا بسته نگار خوانند و آن مرکب است از حصا و حجاز
 و سه گاه و بکسر اول و ضم ثالث و ظهور آخر که با باشد
 مخفف بستوده است که تنگ آمده و ملول باشد و بضم اول
 و فتح فوقانی فذوق را گویند و آن مغزی باشد که خوردند
 بسته رحم - بفتح را و کسر حاء و بی نقطه زسه را گویند
 که هرگز زاید بعربی عقیمه خوانند -

بستیلاج - بفتح اول و سکون ثانی و فوقانی بتحتانی رسیده
 و با سه ایجد بالف کشیده و بجمع زده بلفظت رومی خشک
 را گویند و بلفظت ایل مغرب محض الامیر خوانند طبیعت
 وی سردست با اعتدال و ضعیف کردن برورهای گرم بفتح
 پس خواسته - کنایه از مطلوب و معشوق باشد -

بسد - بضم اول و سکون ثانی و دال ایجد یعنی بست باشد
 که گلزار است و چایکه میوه خوشبوی بهم رسد و بضم اول
 و فتح ثانی شده در جان را گویند و آنرا جبر شجری نیز خوانند
 و بعضی پنج مرجان را گفته که اصل مرجان باشد و بمعنی
 بکسر اول بهم آمده است و گویند بست آن قدر دریاست
 ریسائی بران بنده برکنند و چون باد بران وزد و آنجا
 بران تاب سخت و سنج گردد و آن برزخ است میان آسمان
 و جاد چنانکه نخل خرمای میان نبات و حیوان و بوزینه میان
 انسان و حیوان انسان میان خلق رحمان گویند اگر برگردن مصرع
 بضم ثانی باشد و همچنین اگر بر پای صاحب نقرس بندند -

بسدک - بفتح اول و ثانی بر وزن تلک و بسته نگندم در
 در و کرده باشد و سکون ثانی بر وزن زردک دارو است
 که آنرا اکیلیل الملک خوانند -

بسر بر وزن - کنایه از وفا کردن و با تمام رسانیدن
 و سازگاری نمودن و روزگار گذرانیدن و غمخواری
 کردن باشد -

بسر برشته رفتن - کنایه از آمدن بسر سختی بود
 که در شای گشتگو جمله مترضه بیان کنند تا فاصله واقع شود

بسر یا - بکسر اول و ثالث و تحتانی بالف کشیده و غمت
 زرد و پاشند گوشت را گویند و بعربی لحم خوانند -
 بسخده - بفتح اول و ثانی و سکون غین نقطه دار و فتح
 و ال ایجد بمعنی آماده و ساخته و همیا باشد و شخصیکه کار با
 را سامان کند و بسازد و بضم ثانی بهم بنظر آمده است
 و بایای فارسی نیز درست است -

بسغدیدن - بر وزن پسیدن بمعنی ساخته شدن
 و همیا گشتن و آماده گردیدن باشد و بکسر اول و فتح ثانی
 و بکسر اول و ضم ثانی هر دو آمده است -

بسفایج - بفتح اول و یای حطی لفظی است معرب پس بک
 و آن داروئی است که بعربی اضراس الکلبه کثیرا نارحل
 خوانند گویند اگر قدری از آن در شیر اندازند شیر را پیوند
 و شیر بسته را حل کند -

بسک - بفتح اول و ثانی و سکون کاف و داروئی است
 که بعربی اکیلیل الملک خوانند و بفتح اول و سکون ثانی
 بسته نگندم و در و کرده باشد و بمعنی خمیازه هم آمده است
 و بضم اول و ثانی قتیله که زمان بجهت شستن پیچیده باشد
 بسکله - بفتح اول بر وزن مشغله چوب پس در خانه و
 سدا باشد -

بسک - بفتح اول و ثانی و سکون لام غله ایست که آنرا
 گا و رس گویند و بمعنی باشته هم بنظر آمده است که بزبان
 عربی عقب خوانند و امر به در آویختن هم هست یعنی
 در آویز و در عربی جمع بسیل است که شیطان و دیو باشد
 و بسکون ثانی در عربی بمعنی حلال و حرام هر دو آمده است -

بسلا نیدن - بکسر اول و ثانی مخفف بسلا نیدن باشد
 بسله - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی دانه ایست
 ما بین ایش و عدس که آن را ملک بضم میم خوانند
 و بعربی خلر خوانند -

بسمل - بکسر اول و میم و سکون ثانی و لام هر چه که آنرا

بج

فزع کرده باشند یعنی سر بریده باشند و بشم شیره کشته شده
رانیز گویند و چه تسبیح اش آنست که در وقت فزع کردن
بسم الله میگویند و مردم صاحب علم و پروردگار را
هم گفته اند-

بسناس - بانون بر وزن و سواس نام استاد
و معلم در بیان باشد و او بوجود واجب قابل نیست
گویند طب و نجوم و هیئت و طلسمات و علوم غریبه را
خوب میدانسته است-

بسنج - بکسر اول بر وزن شکنج خشکیه و داغی باشد که
بر روی و اندام مردم افتد و آنرا بجزئی کلفت خوانند
و امر برنجیدن هم هست-

بسنده - بر وزن سنده سزاوار و کافی و کفایت و کفایت
را گویند و معنی تمام هم آمده است-

بسندره - بر وزن رونده یعنی بسندست که سزاوار
و کافی و تمام باشد-

بسنگ - بر وزن خدنگ دار و نمینست که آنرا اکیل الملک
خوانند و آنچه خراب را و باشد-

بسوته - بضم اول و ثانی و او بچول و فوقانی مفتوح
زلف را گویند و بکسر اول هم آمده است-

بسوده - بکسر اول بر وزن فزوده یعنی دست زده
و مالیده و لیس و لاسه باشد و معنی سوراخ کرده
هم آمده است-

بسور - بر وزن قصور نفرین و دعای بد را گویند-

بسوریدن - بر وزن فرودشیدن نفرین و دعای
بد کردن باشد-

بسول - بر وزن اصول یعنی بسورست که دعای بد
و نفرین باشد-

بسولیدن - بر وزن و معنی بسوریدن است که نفرین
کردن باشد و باین معنی بابای فارسی و شین نقطه دار

هم آمده است-

بسبه - بفتح اول و ثانی گیاهی است که آنرا اکیل الملک خوانند-
بسبی - بر وزن و صی معنی بسیاری و زیادتی باشد-
بسیا - بر وزن دریا شراب انگور سے را گویند
بلغت شزند و پاژند-

بسیج - بفتح اول و ثانی بتختانی چمول رسیده و بچیم زده
معنی ساختگی کار با دکار سازینا و ساخته شدن و آماده
گردیدن باشد خصوصاً ساختگی و کار سازی سفوف کار سازی
کننده رانیز گویند امر بدین معنی هم آمده است یعنی
آماده شو و کار سازی کن و معنی قصد و اراده هم هست
و بکسر اول نیز گفته اند-

بسیجید - بر وزن شکیبید یعنی کار سازی کند و استعداد
نماید و قصد و اراده کند-

بسیجند - بر وزن نویسنده شخصی را گویند که استعداد
و سامان کاری کند و آماده و جیسا سازد و قصد و
اراده کننده رانیز گویند-

بسیجیدن - بر وزن شکیبیدن یعنی سامان کردن و
و ساز سفر نمودن و کار با آراسته و جیسا و آماده کردن
و معنی قصد و آهنگ و اراده نمودن هم هست-

بسیجیده - بر وزن شکیبیده سامان و کار سازی
کرده شده و ساخته و آماده گردیده باشد و معنی قصد
و اراده نموده هم هست-

بسیله - بفتح اول بر وزن وسیله نوعی از باقلای صوفی
باشد که چکتر از باقلا سے خوردن اگر زنان پزند و بخورند
شیر ایشان زیاد شود-

بسیم - بر وزن نسیم بزبان ژند و پاژند خوش مزه
و خوش لذت را گویند-

بیان پانزدهم
در بابی ایچده باشین قرشت مشتمل بر شصت و سه لغت

بش - بفتح اول و سکون ثانی مطلق بند را گویند عموماً
و بندی که از آهن و سنج بر صند و قمازند خصوصاً و
زرعنی را نیز گویند که باب باران حاصل شود و بشدی
ثانی در عربی شاد کام و خرم و کشاده روی را گویند
و بضم اول کامل آدمی و موسی گردن دیال اسپ باشد
و باین معنی بفتح بابی فارسی هم آمده است و معنی ناقص
نا تمام هم هست و کبیر اول امر برداون باشد یعنی پیش
پیش از کبیر اول بر وزن جد اگر رفتار و پاسه بند را
گویند و معنی نثار هم آمده است و آن زری باشد که بر
کسی بفرمان بادشاهی ریزند و لمس و لامسه سوزن
دست یا عضوی بر عضو دیگر باشد و هر چه طلا کوب
و نقره کوب را نیز گویند و معنی مانده و کوفته شده هم
هست و بفتح اول نیز گفته اند -

بشاسب - بضم اول و ثانی بالف کشیده و بین
بی نقطه و بای ایجد زده مخفف بوشاسب است که خود
باشد و بعرابی نوم خوانند -

بشاورو - بضم اول و فتح و او و سکون را و اول نقطه
زمین پشته پشته را گویند -

بشش - بضم هرو و با و سکون هرو و شین برگ حفظ را
گویند که خرنه رو باه باشد و در عربی علقم خوانند و بفتح
اول و ثالث هم آمده است -

بشبق - بروزن احمق نام قریه ایست از قراس
مرویش بهمان -

بشچول - کبیر اول و سکون ثانی و پاسه فارسی
بو او و جول رسیده و بلام زده یعنی پریشان و پراکنده
باشد و امردین معنی هم هست و پراکنده کننده را نیز گویند
بشجمه - بابی ایجر بر وزن چشمه یعنی بشقی است که
قریه باشد از قزاقی مروشاهجهان و بشبق معرب است
و درین زمان معرب اشتها دارد -

بشبیون - بفتح اول و ثالث بابی حلی بر وزن اندرون
معنی فربه باشد که نقیض لمانوست و کبیر ثالث هم آمده است
بشتمالم - کبیر اول و سکون ثانی و فوقانی بالف کشیده
و لام مفتوح بهم زده یعنی طفیل باشد که منسوب بطفیل است
و طفیل شخصی بود از مردم کوچه و او همیشه ناخوانده بهمانها
و خود سیما حاضر میشد و او را طفیل اعواس میگفتند -

بشتمام - بروزن اسلام معنی ریشتم است که طفیلی باشد -
بشترغ - بفتح اول بر وزن کفر تمام می کائیل علیه السلام است
گویند که رسانیدن روزی خلق حواله بدوست و بمعنی
بجای حرف اول تمامی فرشت هم آمده است و اندام
و نام فرشته ایست موکل باران و نباتات و امر را نیز گویند
که بفرقی سحاب خوانند و بضم اول و روم و آماس و دیگر
و خوش ششی باشد که بر بدن و اندام آدمی بر آید و آنرا
بعرابی شدر گویند -

بشترغ - بفتح اول و سکون ثانی و ضم ثالث و رایع
مفتوح بغین نقطه و از زده اسپرک را گویند و آن گیاهی
باشد که بدان جامه رنگ کنند و پارچه از خوشه انگور و
خوشه خرما را نیز گویند -

بشترم - بضم اول و ثالث و فتح رایع و سکون ثانی و مهم
بوشش و دیدگی باشد باخارش که در اعضای آدمی
بهم رسد و بشیره آدمی را شیخ سازد و آنرا بعرابی شر گویند
بر وزن اشلم و محشم هم آمده است -

بشتری - بضم اول بر وزن مشتری شخصی را گویند که
علت شده اداشته باشد و آن نوعی از ورم و آتال
و دیدگی و جوششی باشد که در بدن و اعضای آدمی ببرد
بشک - بفتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و کات
مربطان و خرده کوچک را گویند و بر وزن چشمک و
چشک هم آمده است -

بششیر - بضم اول و کسر جیم و سکون ثانی و تحانی و در آخر
بششیر -

نام درختی است که گمان را از چوب آن سازند و آنرا بجز
سبع بفتح نون بر وزن طبع گویند -

بشخائیدن - باخای شخذ و یا می تختانی بر وزن آسائیدن
یعنی خراشیدن بناخن و غیر آن باشد -

بشخشم - بکسر اول و فتح ثانی و سکون ثالث و شین
نقطه دار مفتوح بهمیم زده یعنی لغزیدن باشد -

بشخوون - بکسر اول بر وزن بشنودن یعنی خراشیدن بناخن
بشخوده - بکسر اول بر وزن پیوده بناخن کنده شده

و خراشیده باشد و پهن گشته و پایمال گردیده رانیز گویند -
بشخور - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و و او جمول

و رای قرشت نیم خرده و باز مانده آب دواب را گویند
و بعرنی سور خوانند -

بشروتن - برای بی نقطه و نون و تالی قرشت
بر وزن پهلوشکن بلفظ ثرند و پازند یعنی پرستش

کردن باشد -
بشغره - باغین نقطه دار بر وزن سخره ساخته و

پرواخته شده را گویند -
بشک - بفتح اول و سکون ثانی و کاف عشووه و غزه

خوبان را گویند و بمعنی شبنم هم آمده است و برق و تگرگ
رانیز گویند و پرده که بر در خانه آویزند و نام درختی هم هست

و مخفف باشد که باشد چنانکه بوک مخفف بود که است و
بضم اول زلف و موی مجید را گویند و موی پیش سر را

نیز گفته اند که ناصیه باشد -
بشکاری - بفتح اول بر وزن گکاری گشت و کار زرع است

را گویند -
بشکرو - بکسر اول و فتح کاف فارسی بر وزن بهرد

شکار و شکارگاه و شکاری را گویند و باین معانی بجز
و ال هم آمده است -
بشکل - بکسر اول بر وزن مصقل کجک کلید را گویند یعنی

چوب کجی که کلید از ابدان کشائید -
بشکله - بکسر اول بر وزن مصقله بمعنی بشکل است که

کلید کلیدان باشد -
بشکلید - بکسر اول و فتح ثالث و راجع به تخانی رسیده

و بدال زوجه ماهی رخنه کردن باشد یعنی باگشت و ناخن
رخنه و نشان کرد و رخنه و نشانی رانیز گویند که باگشت

و بر ناخن بهم رسد -
بشکلیدن - بر وزن دل کشیدن رخنه کردن گهشت

و ناخن یا لیسر کار دیاتیر یا رخنه شدن بسوزن و خسار
و مانند آن باشد چنانکه اگر جسم کسی بخار در آویزد

و پاره شود گویند بشکلید و بمعنی پهن کردن چیزه
هم آمده است -

بشکم - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و میم خانه
تابستانی و بارگاه و ایوان و صنف باشد و خانه را

نیز گویند که اطراف آن شبکه و بادگیر داشته باشد
و بکسر اول هم آمده است -

بشکنه - بر وزن اشکنه کلید کلیدان را گویند -
بشکوفه - بکسر اول و سکون ثانی و ضم ثالث و او جمول

ساکن و غامی مفتوح شکوفه و بهار درخت باشد و قی
و استفرغ رانیز گویند -

بشکول - بکسر اول و سکون ثانی و ثالث یوا رسیده
و بلام زده مرد جلد و چست و جابک و پیشاره قوی سگی

و حرلیس در کارها باشد و بفتح اول هم درست است و بمعنی
و سمه نیز نظر آمده است و آن رستی باشد که زمان اهر

را بدان رنگ کنند -
بشکولیدن - بفتح اول بر وزن سر پوشیدن حرلیس

بودن در کارها و جلدی و پایکی نمون باشد و بکسر
اول هم درست است -
بشکوه - بکسر اول و سکون ثانی و ثالث یوا رسیده

وهای زده فروم صاحب شوکت و شست و بهیبت را گویند
 بشل - بفتح اول و ثانی و سکون لام یعنی گرفت و گیر
 باشد یعنی دو چیز که برهم چسبند و در هم آویزند و امر
 بر آویختن و چسبیدن هم هست -
 بشله - بفتح اول و ثانی و ثالث و سکون وال ابعده
 یعنی چسبند و در آویزند -
 بشله شکله - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و فتح شین
 نقطه دار و کاف بغت یونانی یعنی ست سرخ رنگ
 از انگشت دست گنده تر و هم یونانی خبطیا نا گویند
 بول و حیض براند -
 بشلنگ - بکسر اول و فتح ثالث و سکون ثانی و وزن
 و کاف فارسی نام قلعه ایست در بند وستان -
 بشلی - بفتح اول و ثانی و کسر ثالث و سکون تخمانی
 یعنی در آویزی و کپسبی -
 بشلیدن - بروزن و معنی چسبیدن باشد و بعضی
 در آویختن هم هست -
 بششم - بفتح اول و ثانی و سکون سیم سوگوار و ملوک را
 گویند و معنی ناگوار هم آمده است و بسکون ثانی شبنم زین
 را گویند که سحر گاه آن بر سبزه زار نشیند و سفید نماید و آنرا
 بحر فی صتیج خوانند و نام موضعیست بغایت سرد سیرین
 طبرستان در می و لحد و بیدین را نیز گویند -
 بششمه - بروزن و شمه پوستی که بنوز آن را و باغمت
 کرده باشند و دانه باشد سیاه مانند عدس که در دارو پاک
 چشم بکار برند و بعضی گویند باین معنی هم هست -
 بشن - بفتح اول و ثانی و سکون نون یعنی قد و بالا
 باشد و بدن را نیز گویند و سروین و اطراف
 هر چیز را نیز گفته اند -
 بشنج - بکسر اول بروزن شکلی که بر روی آدمی آید
 و بحر بی کلف خوانند و بفتح اول تابش و طراوت رخسار

و آب رو باشد -
 بشنجه - بکسر اول بروزن شکنجه افزاری باشد که چوله
 بدان آبار بر تانماند و آن دسته گیاهی بود که
 مانند جاروب بر هم بسته باشند و بعضی گویند امارسه
 باشد که بر تانماند -
 بشنشره - بضم اول و فتح ثانی فارسی بروزن مضحکه
 چنگالی باشد که از آرد کجند و خرما یا از نان گرم و روغن
 و دو شتاب سازند و بفتح اول و ثانی هوز بروزن مضحکه
 هم آمده است و بعضی گویند بشنشره چنگالی است که از نان
 تنگ و خرما و روغن سازند و واضح این است -
 بشنگ - بکسر اول و ثانی و سکون نون و کاف فارسی
 آلتی باشد سرش مانند کلنگ در آنکه بنایان بدان
 دیوار را سوراخ کنند و کلنگ و اسکنه و تیشنه بنائے
 و بخاری را نیز گفته اند -
 بشنیز - بفتح اول بروزن کشنیز گیاهی است که آنرا
 بوسه مادران گویند -
 بشنیزه - بروزن نمیده معنی بشنیزه است که بوی مادران
 بشنیزین - بضم اول بروزن گچین گلی است در مصر و
 آن مانند نیلو فریوسته در میان آب میباشد گویند
 بر صبح سر از آب بر می آورد و شام به آب فرو میرود
 و چین ساقی دارد و بس یعنی برگ ندارد و بزرگی غوره
 خشکاش میشود و تخم آن سفید است در عطریات بکار
 و از آن گل روغنی سازند بکثرت علت سرسام و بیخ آن
 مقوی است مادران -
 بشوتن - بکسر اول و فتح ثانی بروزن فروزن نام
 برادر اسفند یا رست و معنی بوزینه هم آمده است که بوزن
 باشد و بفتح اول هم درست است -
 بشوریدن - بکسر اول و رای قرشت بروزن نگویند
 نقرین و دعای بد کردن را گویند و بمعنی شورشیدن

<p>بیان ششازدهم</p>	<p>و در غضب شدن هم هست که بعبقری سبحان خوانند-</p>
<p>در بای اجد باطای حلی مثل جد و از ده لغت کنایت</p>	<p>بشول - بکسر اول و ثانی بو اور سیده و بلام زده</p>
<p>بط - بفتح اول و سکون ثانی کنایه از صراحی شراب باشد</p>	<p>گذرنده کار با و داننده و بیننده را گویند و امر با معنی</p>
<p>که بصورت مرغابی ساخته باشند و در عربی مرغابی را گویند</p>	<p>هم هست یعنی بدان و بین و کار سازی کن و بر بزرگ</p>
<p>بطارس - بفتح اول بروزن مدارس یونانی نام</p>	<p>و پریشانی را نیز گفته اند و امر باین معنی هم هست یعنی</p>
<p>دوائی است که آنرا سرخس نیز گویند و آن چوبکی باشد</p>	<p>بر همزن و پریشان کن و بضم اول نیز درست است -</p>
<p>سیاه رنگ و چون بشکنند مغز آن فستقی بود که و دانند</p>	<p>بشولش - بکسر اول و لام بروزن نگویش معنی</p>
<p>را نافع است -</p>	<p>بر همزدگی و پریشانی باشد و کارگزاری و دانندگی</p>
<p>بطباط - بابای اجد بروزن و طوطا بلغت سریانی</p>	<p>و بینندگی را نیز گویند -</p>
<p>رستنی باشد که آنرا سرخ مرو گویند -</p>	<p>بشولیدن - بکسر اول بروزن نگویدن معنی</p>
<p>بطرا - بروزن صحرایونانی کوه را گویند و بعرب</p>	<p>دیدن و دانستن و بر همزدن و پریشان کردن و</p>
<p>جسل خوانند و بجای حرف اول فاعل شخص</p>	<p>در مانده و تخریب شدن باشد و معنی کارگزاری</p>
<p>هم بنظر آمده است -</p>	<p>کردن و کار سازی نمودن هم هست و بفتح اول</p>
<p>بطراخو - باخای نقطه دار بروزن شفتالو و بطراخون</p>	<p>نیز درست است -</p>
<p>بروزن افلاطون بلغت یونانی جانوریست آبی که آنرا</p>	<p>بشولیده - بروزن نگویده معنی دیده و دانسته</p>
<p>وزق گویند و بعربى ضفیع خوانند -</p>	<p>و کار سازی کرده و آشفتن و پریشان و بر همزده</p>
<p>بطراخون - بفتح اول و خای مکسور و تخمائی بو او</p>	<p>و بشوریده باشد -</p>
<p>رسیده و بنون زده بلغت یونانی نوعی از کرفس صحرائی</p>	<p>بشولیون - بضم اول و کسر راج و تخمائی بو او</p>
<p>باشد و آن گرم و خشک است در چهارم -</p>	<p>رسیده و بنون زده بلغت یونانی بذرقطونا را گویند</p>
<p>بطراسالیون - لغتی است یونانی مرکب از بطراو</p>	<p>که سببش باشد -</p>
<p>سالیون باسین بے نقطه بالغ کشیده و لام و تخمائی</p>	<p>بشویکه ابراهیم - با تخمائی و کاف با حرکت غیر معلوم</p>
<p>و او دون یعنی کرفس کوهی چه بطرا کوه را گویند</p>	<p>و ابراهیم خود معلوم است بلغت اندلس نوعی از خار است</p>
<p>و سالیون کرفس را -</p>	<p>که در زمینهای سنگستان و زمینهای خشن و درشت</p>
<p>بطرالاولن - بالام بالغ کشیده و فتح و او و سکون</p>	<p>روید و در صحراها سیر از بسیار است و گس غسل</p>
<p>نون یونانی نطق را گویند و آنرا بعربى دهن الحجر خوانند</p>	<p>از گل آن خورش سازه آنرا قمعنه خوانند</p>
<p>گرم و خشک است در چهارم -</p>	<p>منفعت بسیار دارد -</p>
<p>بطریق - بکسر اول و ثالث و سکون تخمائی و کاف</p>	<p>بشین - بکسر اول و ثانی و سکون تخمائی و نون</p>
<p>مجمد تر سایان باشد و نام زاید و صومعه نشینی</p>	<p>معنی ذات باشد مطلقاً اعم از ذات واجب ذات ممکن -</p>
<p>هم بوده است از ترسایان -</p>	<p>بشیون - بروزن ایون معنی فربه باشد که نقیض کاف</p>

بطرس خراب زرامی - کنایه از صراحی شراب باشد -
 بطلیموس - بفتح اول و لام نام پادشاهی و گیلی بوده
 یونانی و بعضی روشنائی نیز مذکور است و بتقدیم پاسه
 حلی میم هم بنظر آمده است که بطلیموس باشد -
 بطلیوس - بایای حلی بروزن اشکبوس نام دلا
 است در مغرب زمین -

بغرا - بفتح اول بروزن صحرا خوک نر باشد و بجزئی خنزیر
 گویند و بضم اول نام پادشاهی بوده است از خوارزم و
 کلنگه را نیز گویند که در وقت پرواز پیشاپیش همه کلنگه
 رود و نام آشی است مشهور و چون واضح آن آتش
 بغراخان پادشاه خوارزم بوده موسوم بنام او ساخته
 بغراخانی میگفتند و اکنون خانی را انداختند و بغرا بخوانند
 بفتح شور بفتح اول بروزن مشهور نام قریه ایست میان
 سرخس و بهرات و معنی ترکیبی آن بفتح شور است که گویا
 باشد چه بفتح یعنی گودال است -

بیان هفتیم

در بای ابجد باغین نقطه دار مثل بر
 بیست و یک لغت و کنایت

بغ - بفتح اول و سکون ثانی زمین کنده و گور گویند
 و نام سبزه هم هست و عربان بت راضم خوانند -
 بغا - بروزن خطا نیز و پشت پاسه را گویند و بجزئی
 مخش خوانند -

بغطاق - باطای حلی بروزن چماق کلاه و فرجی را گویند -
 بغل - بفتح اول و سکون ثانی و لام نام پیودی بوضرائی
 و در هم بغلی که در کتب فقهی مرقوم است او زده بوده است
 و او را راس البغلی میگفتند و در عربی استر را گویند که
 از جاه دواب مشهوره است -

بغاز - بروزن طراز چوبیکه کفشگران مابین کفش و
 قلاب گذارند و در و درگران بوقت شرفتن چوب
 بر ریشه آن نهند و باین معنی بجای حرف ثانی
 فسا هم گفته اند -

بغلقاق - با فوقانی بالف کشیده و با قاف زده طاقیه
 و کلاه و فرجی را گویند و برگستوان را هم گفته اند -
 بغل تری - با فوقانی بروزن قلندری کنایه از نجالت
 و شرمندگی باشد -

بغاسه - بروزن دامه غول بیابانی را گویند -
 بغتاق - با تایی قرشت بروزن چماق کلاه را گویند
 و بعضی فرجی هم گفته اند و باین معنی بجای فوقانی
 طای حلی هم آمده است -

بغلق - بفتح اول بروزن دغلق گری باشد که در زیر
 بغل مردم بهر سد و دیر نخته شود و آنرا عوسک نیز گویند -
 بغلق زون - کنایه از شامت کردن باشد -

بغداو - بادال ابجد بروزن فرهاد نام شهر نیست
 از عراق عرب و اصل آن بلغ داد بوده است بسبب
 هر هفته یکبار انوشیروان در آن بلغ بارعام دادی
 و دادرسی مظلومان کرده و بکثرت استعمال بغدا
 شده است و نام خط دوم است از جام جم و کنایه
 از شکم نیز هست -

بغلقاق - باطای حلی بروزن و معنی بغلقاق است که
 طاقیه و کلاه و فرجی و برگستوان باشد -
 بغلق - بفتح اول بروزن دغلق گری باشد که در زیر
 بغل مردم بهر سد و دیر نخته شود و آنرا عوسک نیز گویند -
 بغلق زون - کنایه از شامت کردن باشد -

بغدا و خراب و بغداو خالی - کنایه از گرسنگی و شکم
 خالی باشد و ساغر خالی از شراب را نیز گویند -

بغلقاق - باطای حلی بروزن و معنی بغلقاق است که
 طاقیه و کلاه و فرجی و برگستوان باشد -
 بغلق - بفتح اول بروزن دغلق گری باشد که در زیر
 بغل مردم بهر سد و دیر نخته شود و آنرا عوسک نیز گویند -
 بغلق زون - کنایه از شامت کردن باشد -

بغلق

و کفش ازان دو زند -
 بغیاز - بابای حطی بروزن شهباز شاگردانه را گویند و
 آن زری باشد اندک که بعد از اجرت استاد بشاگرد و
 و شیرینی یا بهای شیرینی باشد که در وقت جامه نو پوشیدن
 بخش کنند و معنی شده و نوید هم هست و برای قرشت
 نیز بنظر آمده است که بروزن رفتار باشد -
 بغیازی - بفتح اول بروزن و بسازی نوید و فردگانی
 را گویند و معنی شاگردانه هم آمده است -

بیان هر دو هم

در بابی اجد با قاضی شغل بر لغت
 لغت - بفتح اول و سکون ثانی افزار جولاهگان باشد
 و آزاد فتنین گویند -

بهار - بروزن هزار چوکی باشد که کفش و وزان بدین
 کفش و قالب گذارند و در و در گران بوقت شگافتن
 چوب بر رخنه آن نند -

بقرمی - بانای قرشت بروزن جعفری فتنین جولاهگان
 و نسا جان باشد و کارگاه جولاهی را نیز گفته اند -

بفتح اول و سکون ثانی و جیم کف دمان و آب که
 در وقت سخن گفتن از دهن مردم بیرون افتد و شخصی را
 نیز گویند که در شامی حرف زدن آب از دهنش بچکد و
 بعضی گویند و بانای سب که پیوسته آب ازان میر چته باشد
 و لب سطرری را نیز گویند که از قمر و خشم فرو بسته باشد
 و با جیم فارسی هم آمده است -

بفتح - باخامی نقطه دار بروزن مرهم معنی بسیار باشد
 و پارچه جامه را نیز گویند که بر سر چوب درازی به بندند و
 هرگاه نثار بپاشند نثار چینان بدان از هوا تبار بر تابند -
 بفتش - بروزن کفش عظمت و شکوه و کرد فر باشد -
 بفتکین - باکات بروزن قزوین بخت ژند و پاژند
 کوشک و بالا خانه را گویند -

بفتح اول و سکون ثانی و میم اندوه و دگیر
 و اند و کبکین و در تنگ و فرو مانده را گویند و بفتح ثانی
 هم بنظر آمده است -
 بفتح اول و نون و سکون ثانی و جیم نوعی از مار است
 و ماری را نیز گویند که گزید او بر دم نرسد -

بیان نوزدهم

در بابی اجد با کات تازی مشتق بر
 بیست و چهار لغت و کنایت

بک - بفتح اول و سکون ثانی و زق را گویند و آنرا بربی
 ضفیع خوانند اگر خون ضفیع سبز را بگیرند و خوشمیکه
 موی زیادی داشته باشد آن موی را بکنند و قدره
 ازان خون طلا کنند و دیگر بر نیاید و معنی گریزگاه و چکل و پیشه
 هم آمده است و نام شهر است و را و ادا انور و خیار دشتی را
 نیز گفته اند و بضم اول خسار و دروی را گویند و نوعی از کوزه
 باشد که دهنش تنگ و گردن کوتاهی دارد شکم آن پهن
 و گرد و بیاشد و آنرا تنگ هم میگویند و معنی بی هنری بی عقلی
 هم آمده است و بکسر اول انگشت زغال را گویند -

بکار آب بودن - کنایه از دام الخمر بودن است
 یعنی پیوسته شراب خوردن -

بکسر بفتح اول و بابی اجد و سکون ثانی و رای قرشت
 دو آبیست که آنرا خیار خیر گویند و در مسلمات بکار برند و
 بعضی گویند این لغت هندی است -

بکبکه - بابای اجد بروزن معر که روغن باکشک آمیخته را
 گویند و معنی فاسد کار و فساد کننده هم هست -

بکماش - بفتح اول و تهای قرشت بروزن خشخاش امر
 بر خرا میدان و جلوه کردن باشد یعنی بخرام و جلوه کن و
 نام یکی از پادشاهان خوارزم هم بوده گویند یا معنی کبکیت
 و بکسر اول هم آمده است -

بکتوسان - بانای قرشت و سین بعضی بروزن خوب است

تمام مردوس بوده وانا و فمیسده و عاقل و نام شاعری هم بوده است -

بکران - بارای قرشت بروزن نقصان برنج و هر چیز دیگر که در تیر و یک طعام چسپیره و بریان شده باشد -

بکران بهشت - بکسر اول کنایه از حوران بهشتی باشد -

بکران حرج - بکسر اول کنایه از ستارهای آسمان باشد -

بکرانی - بفتح اول بروزن صحرائی نام میوه ایست میان نارنج و لیمون لیکن از نارنج کوچکتر و از لیمو بزرگتر میباشد و شیرین هم هست و آن در ولایت ایگ و شبا نگاره بسیار است -

بکر پو شیده روی - کنایه از شرابی است که آنرا هنوز از خم بر نیاروده باشند -

بکر مشاطه خزان - کنایه از شراب انگوری باشد و شرابی را نیز گویند که هنوز از آن نخورده باشد -

بکرومی - بفتح اول و ثالث بروزن شنوی معنی بکرانی است که آن میوه باشد شیرین میان نارنج و لیمو -

بکسات - بفتح اول و سین بی نقطه و سکون ثانی و میم بالف کشیده و بنای قرشت زده نوعی از نان روغنی باشد که روی آن مربع مربع بریده پزند و بیشتر ساقان بخت توشه راه بردارند -

بکسه - بضم اول و سکون ثانی و فتح سین بی نقطه حصه و پارچه از گوشت را گویند -

بکشه - بفتح اول و شین نقطه و ارد سکون ثانی رشی باشد که بر شکم و گرون مردم بر آید و آنرا بر بی کف گویند -

بکم - بروزن و معنی بقم است و آن چوبی باشد سرخ که رنگ آن بر آن چیز نارنگ کنند و بقم معرب آنست و با کاف فارسی هم آمده است -

بکنگ - بکسر اول بروزن درنگ حیوان دُم بریده را

گویند و بفتح اول بروزن زردک هم آمده است و با کاف فارسی نیز بهست -

بکوک - بفتح اول و ثانی بو اور سیده و بکاف زده نشانه تیر باشد که عوبان بدت خوانند و ظرف و جام شراب خوری را نیز گفته اند و بعضی گویند ظرفی باشد که آنرا بصورت حیوانی ساخته باشند و بدان شراب خورند و باین معنی بجای کاف آخر لام هم بنظر آمده است -

بک و لک - بضم اول و راجع کلام باشد و سکون کاف این لغت از اتباع است همچون خان و بان و تار و مار معنی ناهموار و درشت باشد و معنی بے عقلی و بی هنری نیز آمده است -

بکونک - بفتح اول و نون بروزن عجز ک شمشیر چوبین را گویند -

بکون - بفتح اول بروزن نمونه معنی بکونک است که شمشیر چوبین باشد -

بکوجان - باها و جیم و تایی قرشت بروزن منصوران معنی خریشته باشد و آن هر چیز دراز است که میانش بر آید و بلند و دو طرفش مالیده و لیست بود -

بکیاسا - بکسر اول و سکون ثانی و تحتانی و سین بی نقطه هر دو بالف کشیده سر باری را گویند و آن بسته کوچکی است که بر بالای ستور بندند -

بکیم - بروزن کفر نوعی از سلاح جنگ باشد و آن آهنی چند است که بهم وصل کرده آید و بر روی آن نخل و درخت و امثال آن کشیده آید و در روزهای جنگ پوشند و تبرکی قتل را گویند -

بگسل - بکسر اول و سین بی نقطه و سکون ثانی و لام امر گستن و از هم جدا کردن باشد و این لفظ را جانی

در بای ابجد با کاف فارسی شش بر نه لغت کفایت

بیان بیست و ششم

بگستر - بروزن کفر نوعی از سلاح جنگ باشد و آن آهنی چند است که بهم وصل کرده آید و بر روی آن نخل و درخت و امثال آن کشیده آید و در روزهای جنگ پوشند و تبرکی قتل را گویند -

بگسل - بکسر اول و سین بی نقطه و سکون ثانی و لام امر گستن و از هم جدا کردن باشد و این لفظ را جانی

بگسل - بکسر اول و سین بی نقطه و سکون ثانی و لام امر گستن و از هم جدا کردن باشد و این لفظ را جانی

بگسل - بکسر اول و سین بی نقطه و سکون ثانی و لام امر گستن و از هم جدا کردن باشد و این لفظ را جانی

بگسل

استعمال کنند که ممکن بود و این معنی در چیزهای دیگر بطریق
 حقیقت است و در انسان و مردمان بطریق مجازی یعنی
 ترک اختلاط و آشنائی کن -
 بگل گرفتن - کنایه از خس پوش کردن و مخفی نمودن باشد
 بگم - بروزن و معنی بقم است و آن چوبی باشد سرخ
 که رنگ زان بدان چیز پازنگ کنند و بقم معرب آنست -
 بگماز - بکسر اول و سکون ثانی و میم بکف کشیده و
 بزائے نقطه دار زده بمعنی شراب و شراب خوردن
 باشد و پیاله شراب را نیز گفته اند و بفتح اول بهین
 معنی و بمعنی خشم و اندوه باشد و بمعنی معانی هم
 آمده است مطلقاً -

بگماز کردن - بروزن مقراض کردن بمعنی مجلس
 شراب داشتن باشد -
 بگند - بفتح اول و ثانی و سکون نون و و ال ایجد
 بمعنی آشیان باشد که جا و مقام مرغانست -
 بگنگ - بروزن لکک حیوان دم بریده را گویند -
 بگنی - بفتح اول و سکون ثانی و نون بتجانی رسیده
 شرابی باشد که از برنج و ارزن و جو و امثال آن سازند
 و آنرا بعربی نیید و بلفظ دیگر بوزه گویند -

بیان بیت و یکم

در بای ایجد بالام مشتمل بر پشتاد و بیخ گفت و کنایت
 بل - بفتح اول و سکون ثانی پاشنه پارا گویند و در
 عربی اثبات بعد از اثبات باشد و بکسر اول مخفف ببل
 است که امر برگزاشتن باشد یعنی بگذار و بسل و نام
 میوه ایست در هندوستان شبیه به بی ایران و آنرا
 نارهند می نیز گویند و بشیرازی بل شیرین و بعر بے
 طر ثوث خوانند و بعضی گویند میوه باشد هندس
 بزرگی آکوچه و درخت آن بدرخت زرد آلو میماند و
 بضم اول یعنی بسیار باشد همچو بلهوس و بگمازه یعنی

بسیار هوس و بسیار کام -
 بلما به - بکسر اول بروزن کلابه یعنی هرزه گوی و نابکار و
 فاسق و بدکاره و فحاش باشد و این لفظ را بر زمان
 بیشتر اطلاق کنند و بتضرع و چاپلوسی سخن کردن را نیز
 گویند و بعضی معنی اول بجای بای ایجد آخریایه حلی
 آورده اند که بروزن کرایه باشد -
 بلماج - بفتح اول بروزن رواج گیاهی است که اذان
 بوریابافند و حصیر و پوریار نیز گویند -
 بلما در - بروزن بهادر بار و زخیمت که درد و ایا بکار برید
 و آنرا بیونانی انقرویا گویند و بعضی گویند نام درختی است
 که این ثمر آن درخت است و زرنه و پیرایه زان را نیز
 گفته اند عموماً و زرنه که بر سر تنه مخصوصاً -

بلما دور - باز یادتی و اویش از برای ترشتت یعنی بگذار
 که مذکور شد و در هندوستان تصدقات را گویند -
 بلما ده - بفتح اول بروزن کپاده بدکار و فاسق را گویند
 و باین معنی بکسر اول هم آمده است و مفسد و مخنث
 را نیز گویند -

بلما در - بفتح اول بروزن بهار آذربویه باشد و آن بیخ
 خاریست که اشکان گویند اگر با سر کب سببند و پروا از شطب
 طلا کنند مفید باشد -

بلما رج - بفتح اول و رابع و سکون جیم پر زده ایست
 که آنرا لگ گویند -
 بلما رک - بروزن تبارک نوعی از نولاد جو هر و از
 باشد و شمشیر بسیار جو هر را نیز گویند و بمعنی جو هر شمشیر
 هم آمده است -

بلما ژ - بکسر اول و سکون زای فارسی یعنی بی سبب
 و بی جهت و بی تقریب باشد -
 بلا ساغون - باسین بی نقطه و عین نقطه در بروزن
 سرا پاگون نام شهر ایست بزرگ در ماوراء النهر

نزدیک بکاشف و یامی تخت افراسیاب بوده و تا زمان
سلطنت گورخان تعلق باولاد افراسیاب داشته -
بلد اسپوس - بکسر اول و سین بی نقطه و تخانی بود
رسیده و سین بی نقطه دیگر زده بغت یونانی چیریت
آبگینه مانند و آژادر کنار باسه و ریامی ساینده و لبر بی
آژاریه البحر خوانند -
بلاش - بفتح اول بروزن لواش نام سپهر فرودست
و ادیکی از ملوک فرس بوده و او را سلطان ملک شاه
سیگفتند و نام شهر می و مدینه هم هست و مردم عارف را
نیز گویند و بکسر اول یعنی بلازست که بی سبب و
بی تقریب و بی جت باشد -
بلد شجر و - بفتح اول و کسر جیم معرب بلاش گرد باشد
و آن قره ایست بر چهار فرسنگ مر و شاه جهان و آژا
ملک بلاش سپهر فرود بنا کرده است -
بلدال - بفتح اول بروزن کمال آذربویه باشد و
آن پنج خاری است که ایشان و چوبک ایشان
هم گویندش -
بلدالک - بالام بروزن و معنی بلارک است که نوعی
از فولاد جوهر دار باشد و شمشیر هندی را نیز گویند -
بلدای سیاه - کنایه از تشویش و خلایط طبیعت
و آزار باشد -
بلدایه - بفتح اول بروزن طلایه نا بکار و تباه کار را گویند
عموماً وزن فاحشه و فحاش را نیز گفته اند و بکسر
اول هم آمده است -
بلدیکه - بفتح اول و بامی ابجد و کاف و سکون ثانی
سکه و گرد نازه را گویند -
بلدیل گنج - بکسر لام و فتح کاف فارسی و سکون نون
و جیم چند را گویند که پرنده ایست منخوس و پیوسته
در ویرانه های باشد -

بلبله - بفتح اول و ثالث و لام و سکون ثانی کوزد لولدا
را گویند و یعنی صد او آواز صراحی هم آمده است یعنی
اندوه و گرفتگی دل نیز هست -
بلبله - بضم اول بروزن ببله یعنی شراب و پیاله شراب
باشد و نوعی از جیم بود که آنرا بسیار لطیف و نازک سازند
و بالوان شیر مکرر رنگ کنند و جنسی از زر و آگوست هم هست -
بلبلین - بفتح اول و ثالث بروزن ارزن خرفه را گویند
و عبرتی فرج و بقاۃ الحقا خوانند -
بلبوس - بروزن بلبوس نوعی از پیاز صحرایی باشد
و آنرا عبرتی بصل الریز و بصل الذب خوانند گرم
و خشک است در روم و نوعی از خشخاش هم هست
که آنرا خشخاش زرد می گویند -
بلتیس - بکسر اول و تالی قرشت بروزن بر حیس
نام دار و نی است غیر معلوم -
بلج - بفتح اول و ثانی و سکون جیم بغت عرب غوره خوانند
گویند یعنی خرما که نارس و آنرا چون سبز باشد و لیح و
جدال خوانند و چون در خلایط باشد طلع گویند و بضم
اول هم بنظر آمده است -
بلخ - بفتح اول و سکون ثانی و خای نقطه دار نام شهر است
مشهور از خراسان و آن از شهرهای قدیم است همچو
استخر فارس و آنرا قبه الاسلام خوانند و لقب آن بامی
است گویند بر آنکه از آنجا بوده اند و مفتوح العنوه است
و کدوی را نیز گویند که شراب در آن کنند -
بلنج - باجیم فارسی بروزن اعج زاج سیاه را گویند که قیام
باشد بفتح اول و ثانی هم بنظر آمده است -
بلنجم - بروزن شلغم فلاخن را گویند و آن کفه باشد که از
ابریشم یا از نیشم بافند و در ریسمان برد و طرف آن بگذارند
و شاطران و شبانان بدان سنگ اندازند -
بلده - بادال ابجد و بامی هوز و حرکت غیر معلوم نام خورا

ای زن آدم علیها السلام است -

بلس - بضم اول و ثانی و سکون سین بی نقطه در فرهنگ جهانگیری نام غله ایست که ازان هر سه پزند و در آشنایز کنند و بعر بی حدس خوانند و در صحاح الاوه بمعنی تین ابیض آمده است که انچه سفید باشد و بلس باز یادتی نون بمعنی حدس و الله اعلم -

بلسان - بروزن سرطان نام درختیست مشهور و مصر گویند بعد از طلوع شعری نشتری که از آهن ساخته باشد بر برگ آن درخت فرو برند روغن ازان روان شود باینجه جمع کنند و بعضی گویند شیشه را از زیر برگ که نشتر زده اند بیاویزند و امتحان وی چنانست که قطره بر شیر گاو چکانند بعد از لحظه مانند و لئه پذیر بسته شود و بر آب چکانند و بر آب آب مانند شیر سفید گردد و آنرا بعر بی و دهن البلسان خوانند و موضعی که درخت بلسان آنجاست باغ فرعون بوده است و آنرا عین الشمس خوانند و گویند از معجزه عیسی است و تخم آنرا حب البلسان گویند گرم و خشک است در دوزخ کوفته ریشه را نافع باشد و بید انچه را نیز گفته اند -

بلسک - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و کاف میخ آهنی باشد که یک سر آنرا پهن کرده باشند برای نان از تنه جدا کردن و سیخ کباب را نیز گویند و بفتح اول و ثانی پرستوک باشد و آنرا بعر بی خطاف گویند و بضم اول و ثانی چوبی باشد یا سیخ گنده که بران بریان در تنور آویزند و بلسن - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و نون غله را گویند که بعر بی حدس خوانند -

بلشک - بضم اول و ثانی و سکون شین قرشت و گانه بمعنی آخر بلسک است که چوبی یا سیخ گنده باشد که بران بریان در تنور آویزند -

بلجام - با عین بی نقطه بروزن فرجام نام سپر یا عورت که او را هدی بوده مستجاب الدعوات در زمان عیسی علیه السلام

عاقبت ایانش بیاورفت و بحدف الف نیز آمده است که بلجم باشد -

بلغار - باضین نقطه دار بروزن گلزار پو شتماس رنگین خوشبوی موج دار را گویند و آنرا تلمتین خوانند و نام سترتیا نزدیک بظلمات و آن در زمان سکندر نباشده و هو الشرا بغایت سرد میباشد و طوطی دران شهر زنده نیماند و بعضی گویند نام ولایتی است که بلغاریکی از شهرهای آن ولایت بلغاق - بروزن شتاق معرب بلغاک است که فتنه و آشوب و شور و غوغای بسیار باشد -

بلغاک - با کاف بروزن و معنی بلغاق است که شور و غوغا بسیار باشد چربل معنی بسیار و خاک شور و غوغا را گویند - بلغده - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و دال ایچ معنی فراهم آمده و جمع نموده و بالایی هم نهاده باشد -

بلغده - بضم اول و ثالث بروزن سنبله معنی بلغده است که فراهم آورده و بر روی هم نهاده باشد و بفتح اول و ثالث بمعنی گنده و ضایع گردیده چه هر گاه گویند مرغ بیضه را بلغده کرد مراد آن باشد که گنده و ضایع کرد و بچه بر نیس آورد -

بلغشنه - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و شین نقطه اول و فتح نون آن باشد که یک سر ریسمان را حلقه حلقه کرده گری بزنند و سر دیگر آنرا از میسان حلقهها بگذرانند بر نهجیکه بچو کشیدن ریسمان آن حلقهها تنگ شود و همچنانکه بر سر دوامها سازند -

بلغندر - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و نون و دال ایچ فراهم آورده و بالایی هم نهاده باشد -

بلغندر - بضم اول و فتح ثالث و دال ایچ و سکون ثانی و نون و رومی قرشت بی قید و بے دیانت را گویند و بفتح اول نقطه است که در مدح و ثنا و دشنام نیز استعمال کنند -

<p>و فتح میم پر آرزو و بسیار کام را گویند چنانکه بهوس بسیار بهوس را چهل معنی بسیار باشد -</p>	<p>بلغنده - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و نون و فتح دال ابجد معنی بلغندست که فراهم آورده و بر بالای هم نماده باشد و فتح اول یک بسته و یک لنگ بار و شپور</p>
<p>بلکس یکسر اول و ثالث و سکون ثانی و سین بی نقطه سر دیوار گویند و بضم اول و ثالث هم گفته اند و بجای سین بی نقطه نون هم بنظر آمده است و همچنین بجای حرف اول نیز نون آمده است که نلکس باشد -</p>	<p>و یک بقیه اسباب را گویند و هر چیز که بسته شده باشد مثل خون بسته و بغم بسته و امثال آن - بلغور - بضم اول بروزن پر زور هر چیز در هم شکسته و در هم کوفته را گویند عموماً و گندم نیم پخته که آزاد در آسیا انداخته شکسته باشند خصوصاً و آتش را نیز که از آن پزند بلغور خوانند -</p>
<p>بلکغه - بضم اول و فتح ثالث و سکون ثانی و فا و دال ابجد رشوت و پاره را گویند و یکسر اول و ثالث هم درست است -</p>	<p>بلغور - برون و معنی گلگون است و آن غازه باشد که زنان بر روی مالند و روی را سرخ گردانند - بلغفت - بفتح فابرون بدست ماضی بلغفتن است که معنی جمع کردن و انداختن باشد یعنی جمع کردن و انداختن - بلغدر - با قاف و دال ابجد بروزن مختصر ممد و بید و بی دیانت را گویند -</p>
<p>بلکفه - بضم اول و فتح ثالث و دال ابجد و سکون ثانی و فا معنی بلکغه است که رشوت و پاره باشد -</p>	<p>بلغند - بفتح اول و قاف و دال ابجد و سکون ثانی و نون و رای قرشت معنی دشنام و قدح باشد و بضم اول ممد و بیدین و بی دیانت را گویند -</p>
<p>بلکفه - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و فتح رابع مشتق از بلا کیف است و آن قائل بودن بوجو محسوس است بروش اشاعره در بحث رویت -</p>	<p>بلغند - بضم اول و ثانی و سکون کاف چشم بزرگ برآمده را گویند و یکسر اول و فتح ثانی تحفه و ارمغان و سوغاتی که دوستان از جیب و دوستان فرستند و میوه تازه و نوباره و جامه نو هر چیز تازه و نو برآمده باشد که طبع از دیدنش مخلوط گردد و همچنین چیرسه را در عوین طرفه خوانند و کینشکه که طرفه باشد و یکسر اول و ثانی معنی تثبت است و آن چنگ در زدن بجزئی یا کسی بود و یکسر اول و سکون ثانی آتش و شعله آتش را گویند -</p>
<p>بلکک - یکسر اول و فتح کاف بروزن خرساک آب بگریز گویند و آنرا شیر گرم خوانند -</p>	<p>بلکمه - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و نون و قدح باشد و بضم اول ممد و بیدین و بی دیانت را گویند -</p>
<p>بلکل - یکسر اول و فتح کاف بروزن مصقل معنی بلکک است که آب نیم گرم باشد -</p>	<p>بلکس - بضم اول و ثانی و سکون کاف چشم بزرگ برآمده را گویند و یکسر اول و فتح ثانی تحفه و ارمغان و سوغاتی که دوستان از جیب و دوستان فرستند و میوه تازه و نوباره و جامه نو هر چیز تازه و نو برآمده باشد که طبع از دیدنش مخلوط گردد و همچنین چیرسه را در عوین طرفه خوانند و کینشکه که طرفه باشد و یکسر اول و ثانی معنی تثبت است و آن چنگ در زدن بجزئی یا کسی بود و یکسر اول و سکون ثانی آتش و شعله آتش را گویند -</p>
<p>بلکن - بفتح اول و کاف فارسی بروزن الکن معنی سر دیوار باشد و تخنیق را نیز گویند و بجای حرف اول بای حطی هم آمده است -</p>	<p>بلکس - بضم اول و ثالث که کاف فارسی باشد و فتح جیم که خامس باشد و سکون ثانی و نون و کاف که سادس و آخر باشد هر چیز عجیب و غریب و طرفه را گویند که دیدنش مردم را بخنده آورد و بفتح کاف فارسی هم درست است -</p>
<p>بلکنجک - بضم اول و ثالث که کاف فارسی باشد و فتح جیم که خامس باشد و سکون ثانی و نون و کاف که سادس و آخر باشد هر چیز عجیب و غریب و طرفه را گویند که دیدنش مردم را بخنده آورد و بفتح کاف فارسی هم درست است -</p>	<p>بلکمه - بضم اول و ثانی و سکون کاف چشم بزرگ برآمده را گویند و یکسر اول و فتح ثانی تحفه و ارمغان و سوغاتی که دوستان از جیب و دوستان فرستند و میوه تازه و نوباره و جامه نو هر چیز تازه و نو برآمده باشد که طبع از دیدنش مخلوط گردد و همچنین چیرسه را در عوین طرفه خوانند و کینشکه که طرفه باشد و یکسر اول و ثانی معنی تثبت است و آن چنگ در زدن بجزئی یا کسی بود و یکسر اول و سکون ثانی آتش و شعله آتش را گویند -</p>
<p>بلکج - بضم اول و میم بافت کشیده بروزن محتاج نوعی از کاجی است و آن آشی باشد بی گوشت و بسیار آبکی و رقیق و بضم اول و فتح ثانی هم آمده است</p>	<p>بلکمه - بضم اول و ثانی و سکون کاف چشم بزرگ برآمده را گویند و یکسر اول و فتح ثانی تحفه و ارمغان و سوغاتی که دوستان از جیب و دوستان فرستند و میوه تازه و نوباره و جامه نو هر چیز تازه و نو برآمده باشد که طبع از دیدنش مخلوط گردد و همچنین چیرسه را در عوین طرفه خوانند و کینشکه که طرفه باشد و یکسر اول و ثانی معنی تثبت است و آن چنگ در زدن بجزئی یا کسی بود و یکسر اول و سکون ثانی آتش و شعله آتش را گویند -</p>

و بعضی گویند این لغت ترکی است -

بلون - نفتح اول بروزن همچون سانج صحرائی است
و آن برگی باشد دوای مانند برگ گردگان و آنرا
بهر بی عرغ بری خوانند -

بلنجه - نفتح اول و میم و سکون ثانی ریش انبوه و دراز
را گویند و باین معنی بضم اول هم آمده است و مردم
ریش دراز را هم گفته اند -

بلنج - بکسر اول و ثانی بروزن برنج قدر و مقدار
اندازه پیزه را گویند و نفتح اول و ثانی نیز گفته اند -

بلنجاسپ - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و جیم پالغ
کشیده و سین بی نقطه و بای فارسی زده گیاهی است
که آنرا بومی مادران گویند و بجایه بای فارسی فایم
آمده است که بلنجاسف باشد -

بلند - نفتح اول بروزن کنند معروف است که نقیض
نیست باشد و معنی چوب بالائین در خانه نیز هست
و آنرا بهر بی اسکفه خوانند و معنی چهار چوب و پیراهن
در خانه هم گفته اند و بکسر اول نیز همین معنی آمده است -

بلندگرمی - بکسر کاف فارسی کنایه از کسی است
که میل عظمت و بزرگی کند -

بلند نظر - کنایه از عالی همت باشد -

بلندین - نفتح اول بروزن ندرین چوب بالائین
باشد و بعضی چهار چوب در خانه را هم گفته اند و باین معنی
بکسر اول و بای فارسی هم آمده است -

بلنگشت و بلنجشک - نفتح اول و ثانی و سکون ثالث
و کاف فارسی و میم مضموم بشین و تالی قرشت زده
معنی از جنجشک است که بالنگوی خورد و باشد و آن را
کنایه ای آب روان بسیار میباشد و در مؤید الفضا شبل
و قرنفل صحرائی و تره گره نوشته بودند -

بلوایه - با و او بروزن همسایه پرستوک را گویند و آن

برنده ایست که بهر بی خطاف گویند -

بلونک - بضم اول و فتح تالی قرشت بروزن خرومک
ظرفیکه بدان شراب خوردند -

بلوچ - بضم اول و ثانی و سکون ثالث و جیم فارسی
قومی باشد صحرائی و کم عقل و شجاع و علامتی را نیز گویند
که بر تیزی طاق و ایوان نصب کنند و نام ولایتی است
از ایران و تلج خروس را نیز گفته اند و آن گوشتی باشد
که بر سر او رسته است و پارچه گوشتی که بر خسته گاه زبان
میباشد و بریدن او سنت است -

بلوس - نفتح اول بروزن عروس معنی فریب و خدعه
باشد و شخصی را نیز گویند که چرب زبانی و فریبندگی مردم را
از راه بیرون برود و باین معنی بضم اول هم آمده است
و معنی فردوسی هم هست -

بلوسیطوس - نفتح اول و ضم ثانی و سکون ثالث و
سین بی نقطه کسور تجانی رسیده و طای حلی بو او
کشیده و بسین بی نقطه زده بلغت یونانی گلنار باشد
و آن گل درخت اناری است که بغیر از گل ثمره دیگر
ندارد و آن سر و خشک است در اول و دوم
خون شک را بند کند -

بلوک - بضم اول بروزن سلوک ظرف شراب بخوری
گویند و بعضی گفته اند ظرفی باشد که آنرا بصورت حیوان
ساخته باشند و بدان شراب خوردند و بشکل شتر را نیز
گویند و جائی باشد که مشتعل بود بر چندین قریه دوده
و بر ترکی معنی جماعت باشد -

بلون - بضم اول بروزن سکون معنی بنده باشد
که در برابر آزاد است -

بلونک - نفتح اول و نون بروزن عروسک شمشیر
چوبین را گویند و باین معنی در جای دیگر بلونک بروزن
فرزندک نوشته اند و الله اعلم -

بلونہ۔ بفتح اول و نون بعضی بلونک است کہ شمشیر چوین باشد۔

بلیاؤ۔ بایای حلی بروزن بغداد چامہ سادہ را گویند یعنی پارچه کہ نقش و طرحی در آن نباشد و جاسے دیگر چامہ سیاه نوشته اند و بیچکدام شاید ندارد۔

بلیان۔ بفتح اول بروزن غلیان نام حضرت زین العابدین است کہ برادرزادہ الیاس پیغمبر باشد و نام قرہ است از ولایت گازرون و آنجا محل و مرقد اولیاء است گویند حضرت علیہ السلام آن قرہ را بنا کرده است منسوب بنام نامی خود ساخته است۔

بلیلا۔ بفتح اول و ثانی بتجانی رسیده و لام بالف کشیده نام حضرت امیر المومنین علی علیہ السلام است در انجیل عیسی علیہ السلام۔

بلیله۔ بفتح اول بروزن بلیله دوائی است قابض و طبیعت آن سرد و خشک است در دوم و سوم معرب آن بلیج باشد۔

بلیناس۔ بفتح اول و ثانی بتجانی رسیده و نون بکشیده و بسین بی نقطه زده نام حکیم است کہ انیس و حلیمین سکندر بود۔

ایمان عیسا و دوم

در بای ایجد بانون مثل برشتادیک لغت و کنایت بن بفتح اول و سکون ثانی خرمن و بلخ و زرع است گویند چه باغبان و گلچسبان زراعت و محافظ خرمن ان بنوان ہم میگویند و میوه ایست ریزه و مغزی ہم دارد و مردم آنرا میخورند و آنراون خوانند و بزرگی چنلا کوچ و بعضی حبه انخضر گویند و بعضم اول بنیاد و پایان و پنج درخت و انتہاسے ہر چیز و سوراخ مقعد باشد کہ بعضی فقہ خوانند و چیزے نیز است کہ آنرا آبکام گویند آن نام خورشی است معروف و مشہور در صفایان

و تہ و رخت را نیز گفته اند و خوشہ خرمایا ہم میگویند۔ بنا بہ بفتح اول و بای ایجد و ثانی بالف کشیده یعنی نوبت باشد چنانکہ گویند بنا بہ است یعنی نوبت است بناست۔ بکسر اول و ثانی بالف کشیده و فتح سین بے نقطہ و تیمای قرشت زده صمغے باشد کہ آنرا کندر گویند و اجسربی صمغ البطم خوانند و خاصیت آن بمصلک نزدیک است۔

بنلغ بفتح اول بروزن دماغ تار رسیان خام را گویند کہ بر دو کب پیچیدہ شود و دیر و نویسنده را نیز گویند و چون دوزن یک شوہر داشتہ باشند ہر یک مرد دیگرے را نبلغ باشد۔

بنا گوش کردن۔ کنایہ از آنست کہ چون طفل از مادر متولد شود ما ما پچہ کہ او را قابله گویند انگشت در دہن کودک کند و کام او را بردارد و کنایہ از اطاعت و انقیاد کہ دن ہم است۔

بنام۔ بکسر اول بروزن نطسام یعنی ہننام باشد کہ بزرگمے آد اش گویند۔

بنام ایرد۔ یعنی بنام خدا و این کلمہ را در محل تعجب گویند و بخت و فتح چشم زخم نرسد استعمال کنند چنانکہ گویند نام خدا چہ جلد و چالاک است و گا ہی بخت قسم نیز گفته میشود۔

بناج۔ بفتح اول و ثانی بالف کشیدہ و بنون و جیم زده یعنی بناخ است کہ آن دوزن باشند کہ یک شوہر داشتہ باشند ہر یک مرد دیگری را بناج گویند و بناج ہم بنظر آمدہ است و بعضی ضرہ خوانند و بعضی مردی را گویند کہ دوزن داشتہ باشد۔

بناور۔ بفتح اول و وا و بروزن سر اسر و نبل بزرگ ا گویند و بعضی صبن خوانند بکسر حای بے نقطہ و بعضم اول ہم آمدہ است۔

بناوند - بکسر اول و وا و مفتوح بنون و دال ابعجد و
معنی بازداشتن و نگا نهادن چیزی باشد در جائی
مثل آنکه آب را در گوی و عوضی و مانند آن محافظت کنند
بنها - بابای ابعجد بر وزن عفتا آشی باشد که از وزن
پزند که حبه اخضر است و آن ثمر درخت بلغم باشد
و بشیرازی بن گویند -

بن بخت بر زمین مالیدن - کنایه از استوار
بخت و دولت باشد -

بنمبر - بر وزن لنگر و اکیست که آنرا سپستان خوانند
و گویند این لغت هند است -

بلبل - بابای ابعجد بر وزن صندل معنی ترشی باشد
عموماً و سیب ترش را گویند خصوصاً -

بنقوسه - با تایی قرشت بر وزن معصومه نباتی است
که مانند کشتوف بر درخت زیتون و بادام و انجیر
پسچیده میشود گرم و خشک است -

بنج - لفتح اول بر وزن رنج و وزن که یک شوهر
داشته باشند هر یک مرد دیگری را بنج باشند و نام رشتنی هم
هست که آنرا بنج گویند و بعرنی شیکران خوانند -
بنجشک - بکسر اول و ثالث معنی گنجشک است که
بعرنی عصفور خوانند -

بنجشک زوان - بضم زای هوز و او با لفت کشیده
بنون زده لسان الصافی است و آن دوائی باشد
سند و تیز نشیمه بزبان گنجشک -

بنجک - بضم اول بر وزن تنبک پنجه مخلوج و گلوله که
را گویند بخت رشتن -

بنجه - بضم اول و کسر ثانی و فتح جیم فارسی جمعی باشند
در اصناف حرفت و رعیت را -

بند - بر وزن چند چند معنی دارد و فاصله میان دو عضو
که آنرا بعرنی منقل خوانند ۲ زنجیری که بر پای دیوانگان

و گنا بکاران نهند ۳ تنگه آهنی که بخت است حکام بر وقت
و کشتی و امثال آن زنند ۴ قفل را گویند ۵ مکر و حیل
و زرق و فریب و سالوسی باشد ۶ عمد و بیان و شرط را
گویند ۷ غم و غصه و محنت باشد ۸ عقده و گره و پس
بود ۹ سدی که در پیش آب بندند ۱۰ بمعنی خیال
و مقام است مثل آنکه فلان در بند آزار فلان است

یا در بند سفرست یعنی در خیال آزار فلان و در مقام
سفر است ۱۱ بمعنی مکر بند و میان بند باشد ۱۲ رسیان
و طناب را گویند ۱۳ بند ترجیح و ترکیب بود و آن

بیتی باشد که شعر بعد از چند بیت بر دین و قافیه دیگر
بیاورند ۱۴ رهن و گرد را گویند ۱۵ جلد و فن کشتی گیری
باشد ۱۶ جفت گاوی را گویند که بخت زراعت کردن
و گردون و ارا را بر راندن با هم بدارند ۱۷ طومار کاغذ یا

و هر ده دسته از کاغذ را نیز نگ بند گویند ۱۸ پس
گرفتن آنچه غنیمت بوده باشد و آنچه از غنیمت در دار الحوب
گیرند ۱۹ جمع بند یا را گویند همچو بند کار و کو بند شمشیر و

بند چاقشور و بند قبا و بند تلبان و امثال آن ۲۰ نام
ولادت است ۲۱ طح و توقع را گویند ۲۲ غلیوج باشد
و آن پرزده است معروف -

بند او - بضم اول بر وزن و معنی بنیاد و پشتیبان باشد
و اصل هر چیز را نیز گویند -

بندار - بضم اول بر وزن گلزار کیسه دار و خانه دار
و صاحب تجل و کفنت باشد و دوا فروش و گران فروش
را نیز گویند و نام یکی از مشغای قدیم است -

بند امیر - بندی است در حوالی شیراز که در زمان
عضدالدوله و لمی ایسه نام شطحه بامر او ساخت
و بعضی گویند در مسافر بود امیر نام بار او خود
این بند را بست -

بند خست - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و خای نقطه

و فوقانی یعنی پهره ورودی باشد -
 بند و بضم اول بر وزن گنبد یعنی اصل و بنیاد
 هر چه سبزه باشد -
 بند در بضم اول و ثالث بر وزن کندر نام شهر است
 در ولایت خرم و فتح اول و ثالث بر وزن لنگر علی
 باشد که قافله و چهار در آن بسیار آیند و روند -
 بند در بضم اول و ثالث و سکون ثانی و رابع و
 ثانی نقطه دار جوال و وز را گویند و بضم اول
 نیز آمده است -
 بند در و غ - فتح اول و ضم رابع و سکون ثانی
 و او و غیرین نقطه دار بند که باشد که با چوب و
 علف و خاک و گل در پیش آب بندند تا آب بند
 شود و پدید آید رود -
 بندش - فتح اول و ثالث بر وزن مغزش پنجه
 حلاجی کرده و گلوله نموده باشد بجهت رشتن و کسر
 ثالث نقش کردن سیم و زر باشد بر پنج خاص و نام
 و لایحه هم هست -
 بند شهریار - بکسر ثالث نام نومی است از موسیقی -
 بندق - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و قاف
 یعنی فندق است و بعضی گویند معرب است گویند
 هر که مغز او با پنجه سداب بخورد بر سردی کار کند و سوم
 را نیز نافع است گویند معرب از فندق میگردد -
 بندق شکستن - کنایه از بوسه دادن باشد -
 بندق بندی - ثریبست بمقدار فندق که آزار تیر
 گویند و رنگ آن بسیار زیاده گویند اگر آزار بگویند
 و پدید و داخل سینه میکنند و در چشم کشند احوالی را ببرد -
 بندک - بر وزن اندک پنجه حلاجی کرده و گلوله نموده
 را گویند بجهت رشتن -
 بند سه - فتح اول و سیم و کسر ثالث گوی گریان را گویند

بن دندان - بضم اول کنایه از انقیاد و فرمانبرداری
 و اطاعت و رجعت تمام باشد و معنی ذخیره و پس انداز
 هم هست و قصد و اراده را نیز گویند -
 بند در - بضم اول و ثالث بر وزن برزور رسیانی شهر
 که بدان جوال و توبره و امثال آن دوزند و فتح اول
 نفس منطبقه را گویند که آن قوت متخیله افلاک است
 و جمع آن بند و ران باشد -
 بندیش - بر وزن و معنی اندیشه است که فکر و خیال
 باشد و بندیش را معنی خیالات و تخیلات -
 بندیم - بر وزن پشیمه تکه و گوی گریان را گویند
 و بجای سیم فون هم بنظر آمده است که بندینه باشد -
 بنسالمه - بضم اول و سین بی نقطه بالف کشیده بر وزن
 دنیا که ساخورده و کس را گویند -
 بنشاخت - بکسر اول و شین و شت بالف کشیده
 بر وزن بنواخت ماضی بنشاختن است یعنی
 نشانده نشاند -
 بنشاختن - بر وزن بنواختن معنی نشانیدن باشد -
 بنشاست - با سین بی نقطه بر وزن بنواخت معنی
 بنشست باشد که ماضی نشستن است -
 بنطاسیه - بکسر اول و سکون ثانی و طای حلی بالف
 کشیده و سین بی نقطه کسور و یای حلی بالف کشیده
 بلغت یونانی حس مشترک را گویند -
 بنفشه - بضم اول و کسر اول پدید آمده است که
 باشد معروف و طبیعت آن سرد و تر است در دوم و
 سوم و معرب آن بنفشج باشد و نام گیاهی هم هست
 که در آب روید -
 بنفشه گون طارم - کنایه از آسمان است -
 بنفشه گون همد - کنایه از آسمان و زمین پدید
 بنفشه فتح اول و قاف و سکون فون نوعی از طبله شهر

مانند عدس و قوت و منفعت آن هم مانند عدس است -
 بنک - بفتح اول و ثانی و سکون مصغر بن است که
 حبه آن خضرا و چلما قوی باشد و آن بیشتر در کو بهسا و
 جنگلهما حاصل میگردد و نوعی از قماش زمین اطلس بود
 که بران گلهای زلفبت باشد و گلهای و نشانها را نیز
 گویند که بر روی موشان از خوردن شراب بهم رسد
 یا عرق بر پیشانی ایشان نشیند و بضم اول مصغر بنه
 است یعنی درخت کوچک و معنی نشان و اثر هم هست
 چنانکه گویند از فلانی یا از فلان چیز نیک مانده است
 اراده آن باشد که نشان و اثر مانده است و بضم اول
 و سکون و ثانی و ثالث پوست پنج ام خیلان باشد و
 آن درختی است صحرائی در ولایت مصر -

بن کار خورون - بضم اول و کسر ثانی کنایه از اندیشه
 نمودن عیبت عاقبت و انتها و پایان کار باشد -

بنگکان - بکسر اول و کاف فارسی بالف کشیده برود
 فغان طاسی باشد که در بقا نام بن آنرا سوراخی کرده است
 و آنرا در طفا پر آبی گذارند بمقدار زمانی که پر شود آب
 از زودخانه بایرغ با چشمه بزراعت هر یک رود و
 بعضی را یک و دو و بعضی را چهار و پنج انچه مقرر شده است
 و مطلق بنایه را نیز گویند و معرب آن فغان است -

بنگاه - بضم اول و کاف فارسی بالف کشیده برود
 گراه منزل و مکان و جایکه نقد و جنس در آنجا اند
 بنکران - بضم اول و سکون ثانی و فتح کاف و رای
 بلفظ بلف کشیده و بنون زود و معنی بکران است
 و آن برنج یا هر چیزی که دیگر بود که در تنه دیگر بریان شد
 و چسبیده باشد -

بنگره - بفتح اول و کاف فارسی بر وزن سحره صوفی
 و ذکر می را گویند که زمان بوقت خوابانیدن اطفال
 میخوانند تا ایشان بخواب رود و بگو بر اول ریسانه

که در محل زشتن نپس بر دوک پیچیده گردد -
 بنگش - بفتح اول و کسر کاف فارسی بر وزن بخش
 نام ولایتی است از نا و را و انهر و بضم اول و کاف کاف
 معنی لفظیست که آنرا بعبری بلع میگویند -

بنگشتن - بضم اول و کاف فارسی بر وزن درشتن
 بمعنی بلع کردن و بنا چا ویده فروردن باشد -

بنگل - بضم اول و کاف فارسی بر وزن سفیل خشت
 گل را گویند و نام میوه هم هست شبیه لپستان یعنی
 گویند میوه ایست مغزدار شبیه پچلا قویج -

بنگلک - بر وزن بنگلک آصفیه شکل است که میوه
 مغز داری باشد که آنرا خوردند و بفتح ثالث هم آمده است
 که بر وزن دخترک باشد -

بنکن - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و فون آهنی
 باشد پهن و دسته از چوب بران نصب کرده باشد
 و هر دو طرف آن دور نیسان بندند یک شخص دستها را
 و دیگرے ریسانه را بگیرند و زمین را هموار کنند و بعبری
 مسواة و منسقه خوانند -

بنگول - بفتح اول و سکون ثانی و ضم ثالث و دوا ساکن
 اسفول باشد که بعبری بذر قطونا گویند -

بنگوش - بضم اول و کسر ثانی معروف است که زیر
 زمره گوش باشد و کنایه از اطاعت و انقیاد و صدق
 و ادب تمام بود و سخن شنیدن را نیز گویند -

بن کوهی - بفتح اول و کسر ثانی گیا هیست بسیار پر
 و از آن آتش پزند -

بنگه - بضم اول و سکون ثانی و فتح کاف فارسی و انطام
 بای بود یعنی بنگاه است که جا و مقام و منزل باشد و
 جای را نیز گویند که نقد و جنس در آن گذارند و بانضای
 بمعنی باگه است که کشیدن آواز باشد -

بنه لاد - بانام بر وزن بنیاد یعنی بنای عمارت و دیوارها

و پشتیبان نیز گویند -
 پنجم - باسیم بر وزن پروین بلغت ژند و پاژند پس را
 گویند که بر آورد دخترست و بجای تختانی فوقانی هم
 بنظر آمده است و الله اعلم -
 بنون - بفتح اول و ضم ثانی و سکون و اوخر من هر چیز
 را گویند اعم از گندم و جو و گاه و غیر آن -
 بنوان - بفتح اول بر وزن دربان نگندارند و زحمت
 و نگاهبان خرمن را گویند و بضم اول هم آمده است
 و نگاهدارنده اسباب و اموال را نیز گفته اند -
 بنوره - بفتح اول و ثانی و رومی قرشت و سکون ثالث
 بمعنی اول بنیاد دست که بنیاد و بنای عمارت و دیوار باشد
 بنوسخ - بضم اول و ثانی و سکون ثالث و ضم
 سین بے نقطه و سکون رومی قرشت و خامی نقطه اول
 نام غله ایست که آنرا بعرابی عدس گویند خوردن آن
 تاریکی چشم آورد -
 بنوسیاه - بنومعلوم بکسر سین بی نقطه و تختانی بالف
 کشیده و بهای زده غله ایست که آنرا ماش گویند
 و آن مضعف دندان و مضر باه باشد -
 بنوماش - بنومعلوم و میم بالف کشیده و بشین قرشت
 زده بمعنی بنوسیاه است که ماش باشد و سنگ را نیز گویند
 که آن نوعی از ماش است -
 بنونخله - بنومعلوم بفتح نون و سکون خامی نقطه دار
 و لام مفتوح نوعی از عدس صحرائی باشد و آن را
 عدس مرغ خوانند -
 بنوه - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و اخفای
 باسے هوز مطلق خرمن را گویند اعم از خرمن غله و
 گاه و غیره و بضم ثانی و اخفای باسی هوز نیز هست که
 بر وزن صبوح باشد -
 بنه - بضم اول و فتح ثانی بار و اسباب در نوحه خانه

و املاک و دکان و خانه و مکان و منزل را گویند
 و بیخ و بنیاد هر پیس را نیز گفته اند و بفتح اول ملاب
 باریک را گویند -
 بنه بستن - کنایه از کوچ کردن و سفر باشد -
 بنیسا و برنخ نهادن - کنایه از بے مداری
 و بے ثباتی باشد -
 بنیان - بضم اول و سکون ثانی و تختانی بالف
 کشیده و بنون زده نام حوض نعمان است و آن برکه
 بوده آب آن در نهایت شوری و ملخی و برکت قدوم
 سرور کائنات آب آن شیرین شد -
 بنیچه - بضم اول بر وزن کلیچه جمع را گویند که بر اصنان
 حرفت و املاک می بندند -
 بنیتر - بر وزن ستیز یعنی هرگز و حاشا باشد و بمعنی تعجیل
 زود هم آمده است و گاهی در میان سخن بجای نیز هم
 بکار برند که بعرابی ایضا گویند -
 بنیک - بر وزن شریک ابریشم فرومایه باشد و آنرا
 کج و کژ و قز گویند -

ایمان بیست و سوم

در بای ایجاد اواد و اشتل بر یکصد و چهار لغت و کنایت
 بود - بضم اول و سکون ثانی مجهول محروف است که
 رایج باشد و مخفف بود و باشد و بوم و باشم هم هست
 و گوشت بز کوهی را نیز گویند و بفتح اول پوست شتر بچه
 پر گاه کرده را گویند که پیش ناقه بچه مرده بر نذتابگان
 فرزند خود شیر بدیم -
 بودا - بضم اول و ثانی بالف کشیده مخفف بودا باشد
 یعنی باوا -
 بوارد - بکسر اول و ثانی بالف کشیده و دال بی نقطه زده
 ترشی باشد که در برابر شیرینی است -
 بواس - بفتح اول بر وزن ایاس محنت و آزار و بیخ و بیخ

بو اسحق - طائفه باشند و در نیشاپور چندگان فیروزه هست
یکه از آن را بو اسحق گویند -

بو اسحق - بفتح اول بر وزن تراشید چارشلخ و بهقانان را
گویند و آن چوبی باشد باند ام کف دست و دسته نیز دارد
که در بهقانان بدان غله کوفته را بر باو دهند تا از گاه هفتاد
و آنرا بعرنی ندری خوانند -

بو انجیر - بالام و خای نقطه دار و جیم و دال بی نقطه بر
گل بر سر محد و بیدین و بیدیا نت را گویند -

بو القاسم - کنایه از بو الفضول و شوق چشم باشد -

بو الکفدر - بفتح کاف و سکون ف و دال ا بجد معنی
رشوت و پاره باشد -

بو الکنجک - بکسر کاف فارسی و سکون نون و فتح جیم
و کاف ساکن هر چه که آن عجیب و غریب و طرفه باشد
و دیدنش خنده آورد -

بوب - بر وزن خوب فرش و بساط خانه را گویند و با معنی
بجای حرف اول یا ی حلی هم آمده است -

بو با - بضم اول و سکون ثانی و های ا بجد بالف کشیده اش
گویند که از گوشت بز کوهی بچته باشند -

بو یاش - بسکون شین قرشت معنی قدیم و جاوید و
همیشه و سده باشد -

بو برد - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و را و دال بی نقطه
بجس را گویند و بعرنی عند لیب خوانند -

بو بردک - بفتح دال و سکون کاف و صغیر بو بردست
که بسبب باشد -

بو پاک - بانانی مجول بر وزن خوبک و خمر کبر و دوشیزه
گویند و هدی برانیز گفته اند که مرغ سلیمان باشد و بر زبان
احق و نادان را گویند -

بو بو - بضم دو پای ا بجد و سکون دو و او نشانه سر و هدی را
گویند و آنرا مرغ سلیمان هم گفته اند و در بعضی جاها دانان

خواهر خود را بو بو خوانند -

بو بو یه - بفتح یا سه حلی معنی بو بوست که شانه سر و هدی
بو بو - بضم اول و فتح ثالث معنی آرزو مندی و آرزو
باشد و بعرنی تمنی گویند و هدی و شانه سر را نیز گفته اند
و معنی اول که آرزو باشد بجای حرف اول یا ی حلی
هم آمده است -

بو تبه - بانانی مجول و فتح تامی قرشت رستنی و درخت
پر شاخ و برگ را گویند که بسیار بلند نشود و بر زمین
نزدیک باشد و بچه آدمی و سایر حیوانات را گویند
عموماً و بچه شتر را خصوصاً و معنی نشانه تیر هم آمده است
و ظرفی را نیز گویند که از گل حکمت ساخته باشند و طلا
و نقره و اشغال آن در آن بگدازند و معرب آن توبقه
است و بعرنی خلاص گویند -

بو تبه خاک - کنایه از بدن و قالب انسان باشد -

بو تیمار - باسیم بر وزن موسیقار نام مرغی است که او را
غم خورک نیز گویند و او پیوسته در کنار آب نشیند و از
غم آنکه سباده آب کم شود با وجود تشنگی آب نخورد و او را
بعرنی پیام و بیونانی شغنین خوانند خوردن گوشتش
بیخوابی آورد و مقبری قوت حافظه باشد و ذهن را تند
و تیز کند -

بو توج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم فارسی خود نمائی
و کوفه باشد و بضم اول اندرون و مان را گویند -

بو چنا - بکسر جیم و با سه فارسی بالف کشیده بر وزن پونا
بلغت ژند و پاژند خیار با درنگ را گویند -

بو جا - باجای بی نقطه بالف کشیده بلغت یونانی گیاه
ماه و پروین را گویند و بیج آنرا بعرنی هدی و خوانند
گویند با بیش در یکجا روید -

بو خت - بر وزن سوخت معنی پسر باشد که برادر دخت -

بو خل - بر وزن فوخل نرته را گویند و بعرنی بقله الحماق خوانند

بوتله - بفتح ثالث و لام معنی بوجله است که خرفه باشد
و بضم ثالث هم نظر آمده است -

بوش - بکسر و ال ابجد بر وزن سوزش معنی بستی
و بود باشد و بحر بی کون خوانند -

بونه - بفتح و ال و نون پرنده ایست که آنرا تیه میگویند
و بعضی گویند پرنده ایست شبیه تیه ولیکن کوچکتر ازوست
و آنرا بحر بی سلوی خوانند -

بوز - بضم اول و ثانی مجهول و رای قرشت هردو سکون
اسپ سرخ رنگ را گویند و تند و رانیز گفته اند و آن پرنده
ایست مشهور و معنی بیار هم هست که امر با آوردن باشد -
بوزک - بر وزن کویچک نوعی از طعام باشد و بعضی گویند
آتش بزرگ است و بعضی سنیوسه و قطاب را گویند و
بمعنی شکل هم هست و آن زری باشد که در قمار پیرند
و بخاضران دهند و زنگار که رانیز گویند که بر روی نان
نشینند و باین معنی بفتح اول و زای هوز هم آمده است
و در عربی معنی مبارکباد باشد -

بوزنگ - بر وزن هوشنگ نوعی از ریگان گوهری باشد
بوزوره - بضم اول و ثالث پراور سیده و رای قرشت
مفتوح نام باد شایسته بوده است و نام جزیره ایست
در جانب شمالی که شتتار را از آنجا آورند و آن پرنده
سفید و شکر زوی از جنس سیاه چشم گویند مردم آن
همه زال و سفید سوی بیباشند -

بوزره - بر وزن شوره چیز نیست مانند نمک و آن را
زرگران بکار برند و شکر سفید را نیز گفته اند و معرب آن
بوزر است و بحر بی نظره ای خوانند و گویند اگر قدرتی
از بوزره باشد در بسیار دور بیابان برسد اگر آن
عظمت کند و شیرزه بود اگر کند و شیرزه بود
و بوزره اینهاست -

بوزریا کوبی - کنیه از خبیثاتی باشد که در خانه نکند

بوزریطش - با ثلث بتحتانی رسیده و طای حلی مکسور
بشین قرشت زده بیونانی جوهریست که آنرا قشیشا
گویند و آن چند قسم می باشد و بحر بی حجر النور خوانند
و در و در ماهی چشم بکار برند گویند اگر برگردن کودک
ببندند نه ترسد -

بوزر - بفتح اول و سکون ثانی و زای هوز سبز است که
بسبب رطوبت بر روی نان و جامه و گلیم و پلاس و مثال
آن هم میرسد و زنبور سیاه را نیز گویند که بر روی گلها
نشیند و تنه درخت را نیز گفته اند و بضم اول و ثانی مجهول
اسپ نیله که رنگش بسفیدی گراید و اسپ جلد و تند و
تیز راهم میگویند و مردم تیز فهم و صاحب ادراک را نیز
ببطریق استعاره بوز گویند چنانکه مردم بی ادراک کند فهم
کودن خوانند و کودن اسپ گمراه پالانی باشد -

بوزر - بضم اول و سکون زای فارسی گرانی و سنگینی توب
و حرارت باشد و بفتح اول گرداب را گویند -

بوزار - بضم اول و ثانی مجهول و زای هوز از این
کشیده و بزای بے نقطه زده او و یه حاره یعنی داروی
گرمی که در طب سحر ماریند بجز فلفل و قهقرنفل و داجینی
و امثال آن -

بوزرک - بفتح اول بر وزن حوضک معنی بوزست آن
سبزی باشد که بسبب رطوبت بر روی نان و گلیم و پلاس
و امثال آن بندد -

بوزرک - بضم اول و فتح کاف و سکون ثانی و ثالث
و نون و و ال ابجد صغه و ایوان را گویند و بارای قرشت
هم نظر آمده است -

بوزر - بایم بر وزن کوسفند گیاهی باشد بغایت
خوشبوی و بارای بے نقطه هم نظر آمده است -

بوزر - بضم اول و فتح ثالث و میم معنی بوزرند است
که گیاه خوشبو باشد -

بوزر

بوزنه - بضم اول و کسر ثالث و فتح نون میمون را گویند
و بعر بی حمد و نه خوانند -
بوزنه - بضم اول و زاء فارسی و فتح نون غنچه
و شکوفه بهار درخت را گویند که هنوز نشکفته باشد و
آنرا بعر بے کم خوانند -
بوزینه - بروزن موی چینه بوزنه را گویند که میمون باشد
بوزه - بروزن کوزه شراب بے باشد که از آرد برنج و
ارزن و جوسازند و در ماوراء النهر و هندوستان بسیار
خورند و تنه درخت را نیز گویند -
بوزیدان - بادال ابجد بروزن حوری خسان
دار و نیست که از مصر آورند و بعر بی مستعمل خوانند
و بخت فزبی استعمال کنند اگر باشیر گو سفند یا آرد برنج
حلوا سازند و بخورند بدن را فربه کند -
بوزینه - بروزن روزینه میمون را گویند -
بوس - باثانی مجهول مخفف بوسه است و بعر بی قبله
گویند و بوسه کننده و امر بوسیدن هم هست و باثانی
معروف سختی و فروتنی را گویند -
بوستان افروز - گلی است که آزار تاج خروس گویند
بسبب شباهتی که بدان دارد -
بوستان گل نامی - کنایه از آسمان باشد -
بوسحاق - باحای حلی بروزن روستاق طائفه باشند
و نام کانی است از جمله کانهای فیروزه نیشاپور که فیروزه
آزار بوسحاقی و بوسحاقی هر دو میگویند و بسحاق طعیرا
هم بوسحاق میخوانند -
بوسلیک - بضم اول و فتح ثالث و لام تجمانی رسیده
و بکاف زده نام مقامی است از جمله دوازده مقام سوتی -
بوسه شکستن - کنایه از بوسیدن و بوسه کردن
پرصدرا باشد -
بویش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون شین قرشت

بمعنی تقدیر باشد که قدرت و اشدن است و بسکون ثانی
که و فر و خود نامی را گویند و بضم اول و کسر ثانی بمعنی
هستی و بودن باشد و بعر بی کون خوانند و بسکون ثانی
شمانی باشد که از در بند می آورند و آزار بوش در بند
میخوانند گویند آن رستنی باشد که در ملک ارزش بهم رسد
و آزار میگویند و شیاف ساخته می آورند سرد و خشک
در اول و در همای گرم را نافع باشد -
بوشاو - باثانی مجهول بوزن فولاد بخت یونانی
شلفم خام را گویند -
بوشاسپ - باثانی مجهول بوزن لهر سپ بمعنی
خواب دیدن باشد و بعر بی رویا خوانند -
بوشپاس - بضم اول و سکون ثانی مجهول و سکون
ثالث و باء فارسی بالف کشیده و بسین بی نقطه
بمعنی بوشاسپ است که خواب دیدن در وی باشد -
بوشنج - باسیم بروزن هوشنگ نام قصبه است از فرانس
و معرب آن بوشنج است -
بوصیر - بضم اول و سکون ثانی و صاد بے نقطه
بجتانی رسیده و برامی قرشت زده لغتی است غیر معانی
و آن گیاهی باشد و وائی که بعر بی آزار اذان الدب
خوانند یعنی گوش خرس بوشباهتی که بدان دارد و
بعضی گویند نوسه از ماهی زهره است و آن پوست
درختی باشد بغایت سیاه و آزار بعر بی شیکران الحوت
گویند و بعضی دیگر گفته اند باقلای شامی است و اند علم
بوطنیه - باطامی حلی بروزن سلطانیه پوست توت
که آزار بعر بی کرته السودا و بغارسی سیاه دارد و خوانند
و آن مانند عشقه بر درخت پیچ -
بوخلصن - بضم اول و سکون ثانی و غین نقطه دار
مضموم بلام زده و صاد بے نقطه مضموم بنون زده نیست
یونانی و معنی آن بعر بی لسان الثور است

که گاه و زبان باشد و آن دوانی است معروف بعضی گویند این لغت رومی است -
 بوخنج - بضم اول و سکون ثانی و فتح غین نقطه دار و نون و جیم ساکن شوینز را گویند و آن نخی است ریزه و سیاه رنگ و ببری حبه السوداء خوانند و فوشنج را نیز گفته اند و آن قصبه است در خراسان نزدیک قندهار -
 بوف - بروزن صوف پرند است که بنحو سنت اشتها دارد و آنرا بوم نیز گویند -
 بو فروش - بکسر فاعطار و مشک فروش را گویند -
 بوق - بضم اول و سکون ثانی و قاف سفید مهربه باشد و آن پیر است که در حمامها و اسپاها و سنگها مسا نوازند و با ناله بمول چادر بزرگه باشد که رخت خواب در آن بندند -
 بو قلمون - دیبا که رومی را گویند و آن جاری است که هر لحظه برنگی نماید و کنایه از کسی است که هر ساعت خود را برنگی و نماید و گویند چنانوری است در آب چون خواهد که جانور سے بگیرد و خود را به شکل آن جانور کند و حراب را نیز گفته اند و آن نوعی از چلیپا سه باشد که هر نفس برنگی نماید و نام مرغی هم هست و کنایه از دنیا عالم است بسبب حوادث و اهل مشرق سنگ پیشت را بو قلمون می گویند -
 بو قیصا - با قاف تبتانی رسیده و صادق نقطه با الف کشیده بغت یونانی درخت سفید است و آن نوعی از بید است و بعضی درخت پده و پیشه خال را نیز گفته اند که ببری شجره البقی خوانند -
 بو ک - بضم اول و سکون ثانی و کاف مخفف بود که و باشد که باشد که تمی است و ببری عسی و لعل گویند یعنی گره هم هست که کله استثناء باشد و ترجمه فخر هم

بفتح فاء نوعی از آتش گیره هم هست و جائی یا چاه است که غله در آن پنهان کنند -
 بو گکان - با کاف فارسی بروزن خوبان بجه وان و زبدان را گویند و ببری رحم خوانند و یعنی گلزار هم بنظر آمده است -
 بو ککاک - بفتح کاف و لام بروزن کو چکک میوه است مغزدار که آنرا ون گویند و ترکان چتلا قوچ و عربان حبه الخضر گویند -
 بو ک و مگر - با بیم و کاف فارسی بروزن کوه و مگر یعنی بوک است و مرادف مگر یعنی بود که و باشد که و ببری عسی و لعل گویند -
 بو لخد - با لام و خای نقطه دار و جیم و دال بی نقطه بروزن گل بر سر محد و بیدین و بید پانت باشد -
 بو لنجک - بفتح لام و سکون نون و جیم مفتوح بکاف زده هر چیز سے عجیب و غریب و طرفه باشد که دیدن آن خنده آورد -
 بو لو - بضم اول و لام و سکون هر دو و او بغت یونانی یعنی بسیار باشد که عربان کثیر گویند -
 بو لو بود یون - با اول و ثالث و با می اجد هر سه بو او رسیده و فتح دال بی نقطه و با می دیگر بو او کشیده و بنون زده لغتی است یونانی و معنی آن ببری کثیر الارجل باشد یعنی بسیار پا و آنرا بفارسی بسیارک خوانند معرب آن بسناج است و آن دوانی است مشهور و بتازی اضراس الکلب خوانند و بجای بای آن بای حلی هم بنظر آمده است -
 بو لوطر یون - بفتح طای حلی و رای بی نقطه تبتانی رسیده و خای نقطه دار بو او کشیده و بنون زده لغتی یونانی و معنی آن ببری کثیر الشعر باشد و آن دو است که بفارسی پرسیا و شان خوانند -

بوم - بضم اول و سکون ثانی بروزن شوم چند را گویند
 و آن پرندہ است کہ نجوست اشتہار دارد و بعضی گویند
 بوم پرندہ است از جنس چند لیکن بسیار بزرگ و سرد
 گوش و چشمهای بگربه بیناید و شبها شکار کند روز پاره
 متواند کرد و گرجند قمری و بعضی گویند باین معنی عربی سنت
 و زمین بسیار نکرده رانیز گفته اند و جا و مقام و منزل
 و ما و از اہم گویند و معنی سرشت و طبیعت نیز آمده است
 و بضم اول و فتح ثانی یعنی باشم باشد کہ از بودن است -
 بو ما دران - نام گیاهی است مائل بکودت و تیزی و گل
 کبودی دارد و عبرتی قیصوم خوانند -
 بو ماران - بحدف دال یعنی بو ما دران است کہ نام گیاهی
 باشد مائل بکودت و تیزی -
 بو مارہ - بروزن جو پارہ نام پرندہ نیست غیر معلوم -
 بوم کند - باکاف بروزن سو و مند خانہ را گویند کہ در
 زیر زمین کنند بہت گوسفندان و مسافران -
 بو مہسن - بفتح ثالث و با و سکون نون زمین لرزہ باشد
 کہ بحر بی زلزلہ خوانند و رود گوسفندی رانیز گویند کہ از
 سرگین پاک نکرده باشند و معنی اول بسکون ثالث ہم
 آمدہ است و این اصح است -
 بو مہین - بروزن خوشہ چین یعنی اول بو مہین
 است کہ زلزلہ و زمین لرزہ باشد -
 بون - بفتح اول و سکون ثانی و نون یعنی حصہ و بہرہ
 باشد و بضم اول زہدان و بچہ دان کہ بحر بی رحم گویند
 و آسمان رانیز گفته اند و بن و نہایت و پایان و انتہا
 ہر چیز باشد و رود گوسفند و گا و و امثال آن کہ از
 پاک نکرده باشند -
 بو نند - بضم اول و ثانی و سکون ثالث و دال ابجدی
 استگی باشد و فتح ثانی و کسر ثانی یعنی باشند و مرد
 صاحب نخوت و مستی رانیز گویند -

بو ندرہ - بضم اول و ثانی و سکون ثالث و فتح و ال ابجدی
 بمعنی مرد آہستہ و باتکلیف باشد و بفتح ثانی و کسر ثانی
 مرد باہستی و ہیبت و صاحب نخوت را گویند -
 بو ہ - بضم اول و فتح ثانی درختی را گویند کہ ہرگز بار و ثمر
 نیاورد و مرد آہستہ رانیز گفته اند -
 بو ہمان - بسکون ثالث بروزن دو دمان معنی رحم آ
 کہ زہدان و بچہ دان باشد و از اسمای بہرہ فارسی ہم
 ہست بچہ فلان و بہمان -
 بومی - بروزن موی معروف است کہ رائحہ باشد و عطرت
 رانیز گفته اند و معنی بہرہ و نصیب و غوی و طبیعت محبت
 و امید و آرزو و خواہش و طبع ہم آمدہ است و بضم اول
 و کسر ثانی معنی باشی -
 بو یا - با ثانی مجهول بروزن گویا چیز ہائے را گویند کہ
 بومی خوش و بومی بدود -
 بومی افزار - با فا و زای نقطہ دار بروزن تون انبار
 ادویہ گرمی کہ در طعام ریزند مانند فلفل و دارچینی و
 امثال آن و بحدف رائے آخر ہم بنظر آمدہ است
 کہ بوے افزار باشد -
 بو یان - بروزن گویان بوے کنندہ و بوے
 کنندگان را ہم گویند -
 بو برون - کنایہ از اندک اطلاعی بر چیز ہائے مخفی
 بہر ساندن و گمان کردن و چیزی شنیدن باشد -
 بومی پرست - بفتح ہای فارسی و رائے قرشت
 و سکون سین بے نقطہ و فوقانی سگ شکاری را
 گویند کہ جانوران را بوے پیدا می کند و کنایہ از
 جن و ملک ہم ہست -
 بو یچہ - بروزن بو قچہ گیاهی باشد کہ مانند زلیسان
 بروزخت چچہ و بحر بی عشقہ گویند -
 بو یدان - با دال ابجد بروزن دو دمان ظریفی را گویند

که در آن چیز از عطریات کرده باشند -
 بومی رنگ - بفتح رای قرشت و سکون نون و کاف
 فارسی معنی گل است که به عربی ورد گویند -
 بومی سا - با سین بے نقطه بالف کشیده سنگه باشد که
 عطریات بر آن ساینند -
 بومی کلک - با کاف و لام مفتوح بروزن شورنگ
 میوه ایست مغزدار که آنرا ترکی پتلا قوچ گویند -
 بوبنگ - بروزن بوشنگ تره ایست شبیه بریجان
 که به عربی بادروج خوانند -
 بویه - بروزن بویه معنی آرزومندی باشد و جمعی از
 پادشاهان که به آل بویه مشهورند و نام رستنی هم هست
 که آنرا شاهتر میگویند -

بیان بیست و چهارم

در بابی ابجد باهای هوز شتل برینجاه و پنج لغت کنایت
 به - بکسر اول و سکون ثانی یعنی خوب و نیک باشد و نام
 میوه ایست مشهور -
 بهما - بکسر اول و ثانی بالف کشیده خوبی و زیبایی را گویند
 و بفتح اول قیمت هر چیزی را -
 بهما و بر - بضم دال ابجد بروزن تیساسر معنی شجاع
 و دلیر بهمال باشد -
 بهمار - بروزن چهار معروف است که فصل ربیع و بودن
 آفتاب در برج حمل که نور و جوا باشد و تجانه چین و آشکوه
 ترکستان و خانه منقش و طلا کاری بود و بت را نیز گفته اند
 که به عربی صنم خوانند و شکوفه گل هر درخت را گویند عموماً
 و گل درخت نارنج را خصوصاً و نام گل است زرد که آنرا
 گل گاو چشم خوانند و بعضی گویند باین معنی عربی است
 و نام جزیره هم هست خوش آب و هوا و حرم پادشاهان
 و سلاطین را نیز گفته اند و بکسر اول نام ولایتی است
 در هندوستان و معنی تگلبار که عبارت از یکتای با است

هم بنظر آمده است -
 بهمار بشکنه - با باسی ابجد و شین قرشت و کاف نون
 و باهای هوز نام نوایی است از موسیقی -
 بهمارخانه - بجان را گویند چه بهار معنی بت هم آمده است
 و بنامی رفیع را نیز گفته اند -
 بهمار خوش - بهمار معلوم بفتح خامی نقطه دار و سکون و
 معدوله و شین قرشت گوشتی باشد که آنرا نمک سود نمود
 خشک سازند و بتازی قریه گویندش -
 بهماز - بکسر اول و ثانی بالف کشیده و بزای نقطه دار
 زده اسپ اصیل را گویند که در ایتی بخت نتاج گرفتن است
 به افتاده - کنایه از بهبود باشد و بهبود معنی خیریت -
 به آفرین - نام خواهر اسفند یار بن گشتاسپ است که او
 از جاسپ اسپ کرده بود و در رویند و در محبوس داشت
 بعد ازان اسفند یار با بنجار رفت و از جاسپ رکشت
 و به آفرین رانجات داد و او را به آفرید هم میگویند که بجا
 نون دال باشد -
 بهما گیر - با کاف فارسی بروزن تباشیر هر چیزی را گویند
 که قیمت و بهای بسیار داشته باشد -
 بهما مین - با مین بروزن معاجین فصل بهار را گویند -
 بهماستن - بفتح اول بروزن ندانستن معنی
 گریه کردن باشد -
 بهما و ر - بفتح اول بروزن شناگر معنی بهما گیر است که چیز
 بسیار قیمت و پر بها باشد -
 بهست - بفتح اول و ثانی و سکون فوقانی نوعی از طعام
 باشد بعضی گویند شیر برنج است و بعضی گویند فرنی است
 که بر او را پالوده باشد و بعضی گویند حلوا سی برنج است
 و معرب آن بهط باشد با تشدید طای حطی -
 بهترک - با تایی قرشت بروزن اسپرک نام سالی است
 سیزده ماهه که پارسیان پیش از ظهور اسلام از کیسه

یکصد و بیست سال اعتبار میکرده اند یعنی بعد از هر صد و بیست سال یکسال را سیزده ماهه کرده اند و آنرا بهتر می نامیده اند و این سال در زمان پربادشاه که واقع میشد دلیل بر شوکت و عظمت آن بادشاه میشدند و او را اعظم سلاطین میدانستند بلکه عقیده آنها این بوده که سال بهتر که جز در زمان بادشاه و شوکت واقع نمیشود چنانکه در زمان نوشیروان واقع شد و در آن سال دوازدهم بهشت وقوع یافت -

بج - بفتح اول و ثانی و سکون جیم نام داروئیست که از مصر آورند و بفارسی بوزیدان و عبری مستعمل خوانند -

بهر - بروزن شهر نام ولایتی است و بمعنی حصه و نصیب و حظ و بهره نیز آمده است و در عربی بمعنی عجب از عجب و بلاک از بلاکت باشد -

بهرام - بروزن صحرا بمعنی از جهت چیز -

بهرام - بروزن فرجام نام فرشته ایست که محافظت در مسافر و احوال بدست و امور و مصالحی که در روز بهرام واقع میشود با و تعلق دارد و نام روز بیستم از بهاره شمسی باشد و نام ستاره فرخ هم هست که مکان او آسمان نهم است و اقلیم سوم از منسوبات اوست و نام پادشاهی هم بوده است در عراق که او را بهرام گور میگفتند بسبب آنکه پیوسته شکار گورخر کرده و او پسر بزرگ و جوادشیم بود گویند مدت چهار سال در ملک او کسی نمرود پادشاهی او در روز بهرام بود چه در زمان او ساز و نواز حاجی تمام داشت و بمعنی گل کابیره هم بنظر آمده است که بغربی عصفور خوانند و نام لشکر بهرامین نوشیروان که او را بهرام چوبین میگفتند بسبب آنکه بسیار لاغر و خشک اندام بود -

بهرام قتل - بفتح تالی قرشت و سکون لام نام شماره آیتی که بهرام چوبینه از سرترکان ساخته بود -

بهران - بفتح میم و سکون جیم عربی بهرام است که پیشک

باشد و آن گلی است معروف و مشهور -

بهرامن - بروزن ترواسن نوعی از یاقوت سرخ باشد و جنسی از بافته ابریشمی هفت رنگ هم هست در نهایت لطافت و نازکی و گل عصفور را نیز گویند که گل کاثره باشد و غازه که زتان برومی مالتد و رومی را سرخ کنند -

بهرامه - بروزن شهر نامه جامه سبز را گویند و بمعنی ابریشم هم آمده است و بید مشک را نیز گویند -

بهرک - بروزن نقره پوست دست و پا و اعضا که بسبب کار کردن سخت شده و پینه بسته باشد و بمعنی چرک و ریم هم آمده است -

بهرمان - بروزن قهرمان بمعنی بهرامن است که یاقوت سرخ و بافته ابریشمی الوان باشد و گل کافیشه را نیز گویند که گل کاجیره باشد -

بهرمن - بروزن اهرمن بتخانه را گویند و بمعنی یاقوت سرخ هم آمده است -

بهرمه - بفتح اول و ثالث و رابع افزایستی است که در و دیگران بدان چوب و شمشه سوراخ کنند و عبری مشقبت خوانند -

بهروج - باو او مجنون و جیم بروزن بهروز نوعی از بلور کبود است در نهایت لطافت و صافی و خوش رنگ و کم قیمت و کندر هندی را نیز گویند -

بهروجه - بفتح جیم بمعنی بهروج است که بلور کبود کم قیمت و کندر هندی باشد -

بهروز - بروزن و لسوز بمعنی بهروجه است که بلور کبود کم قیمت باشد و کندر هندی را نیز گویند -

بهروزه - بروزن خروزه بمعنی بهروز است که بلور کبود صاف کم قیمت و کندر هندی باشد -

بهرون - بکسر اول بروزن و لئون نام سکندر ذوالقرنین است -

بهره - بفتح اول بروزن دهره یعنی حصه و نصیب و خط
 و قسمت باشد و بضم اول نام طائفه ایست که مولد و
 مسکن و مقام ایشان در گجرات است و بکسر اول نام
 قصبه ایست که از لاهور تا آنجا شصت کرده است -
 بهره بر - بفتح هاء - اجد بروزن رخنه گر شریک و
 انبار را گویند -
 بهش - بفتح اول و سکون ثانی و شین قرشت نام
 میوه درختی است که صمغ آنرا مقل گویند و قتیکه تر و تازه
 باشد و چون خشک شود و قل خوانند بسیار لذیذ است -
 بهشت گنگ - بهشت معلوم و بفتح کاف فارسی
 و سکون نون و کاف دیگر دارالملک افراسیاب است
 و نام قلعه هم هست که ضحاک در شهر بابل ساخته بود -
 بهشتی و بهشتی رومی - کنایه از خوش صورت
 و خوب روئی باشد -
 بهک - بفتح اول و ثانی بروزن ملک نام مرصع
 و علقی است که پوست بدن آدمی سفید می شود و
 معرب آن بهق است -
 به گزین - بکسر اول و ضم کاف فارسی انتخاب بر پنج
 و گزیده شده را گویند یعنی چیزهای نوره و نیکو که از چیزهای
 سره بگزینند و شخصی را نیز گویند که چیزها را انتخاب کند و
 سیر را سره سازد و او را بعبه نقاد و ناقد خوانند و
 بعضی گزیدن و انتخاب کردن هم آمده است و امر
 باین معنی نیز هست -
 بهل - بکسر اول بروزن نخل امر برگذاشتن است
 یعنی بگذار -
 بهلمه - بالام بروزن قنوه پوستی باشد که با اندام نخچه
 دست دوزند و میرشکاران بر دست کشند و جرح و باز
 و شاهین را بدست گیرند -
 بهم - بکسر اول بروزن شکم ترجمه لحم باشد -

بهمان - بروزن همان مراد است و متاع فلان است
 که چیزهای مجهول و غیر معلوم باشد -
 بهم بر آمدن - کنایه از در غضب شدن باشد -
 بهمین - بروزن مخزن مخفف بر همین است که بمعنی
 راست گفتار و درست کردار و کوچک بسیار دان و
 دراز دست و ابر بارنده باشد و نام فرشته ایست
 که تسکین خشم و قهر دهد و آتش غضب را فرو نشاند
 و او موکل است بر گاو و گوسفندان و اکثر چهارپایان
 و تدبیر امور و مصالحی که در ماه بهمن و روز بهمن واقع
 میشود با و تعلق دارد و عقل اول را نیز گویند و نام
 اردشیر سپهر اسفندیار و نام ماه یازدهم از بهر سال ششمی
 و بودن آفتاب در برج ولو و جشن سده که یکی از جشنهای
 بزرگ فارسیانست در و بهم این ماه باشد و گیاه و
 رستنی بود که در ماه بهمن و زمستان گل کند و بیج آن
 سرخ و سفید میباشد و آنرا بهمنین میگویند و بعضی گویند
 گلگیت که در زمستان هم می باشد و داروئی است
 که بدن را فرجه کند و با درامف سازد و قوت باه دهد
 و نام روز دوم است از بهر ماه سی و بنا بر قاعده کلید
 فارسیان که چون نام روز با نام ماه موافق آید آن
 روز را عید گیسرند درین روز جشن سازند و انواع
 غذا و گوشتها پزند و گل بهمن سرخ و سفید بر طعامها
 پاشند و بهر دو بهمن را میدهند که در بانبات وقتند - نخورند
 و بهمن سفید را سائیده با شیر بخورند و آنرا مقوی حافظه دهند
 و گویند این روز را خاصیت تمام است در کندن گیاهها
 و پهنای دوائی از کوهها و صحراها و گرفتن روغنها و
 کردن بخورها و نیک است درین روز جامه نو بپوشند
 و پوشیدن و ناخن چیدن و موسی پیر استن و عمارت
 کردن و این روز را بهمنچنه خوانند و نام پرده ایست
 از موسیقی و نام قلعه ایست در نواحی آردبیل و در قدیم

در قدیم

در انجا ساحران و جادوگران بسیار بوده اند گویند
 که نهمس و در اول سلطنت خویش طلسمات آنرا شکسته
 آن قلعه را فتح کرد و نام قلعه هم هست در هندوستان
 و نام کوچی است بسیار بلند و برگ کند با و تختهای برف
 نیز گویند که از کوه بسبب حرارت آفتاب جدا شود و
 بیفتد و نام چشمه ایست در جرجان که چون آب از آنجا
 بردارند و بر کوه میکند در توابع آنجا است پامی نهند تمام
 آن آبیکه برداشته اند شور و تلخ شود اگر چه یک کس
 پانهاوه و صد کس آب برداشته باشند.

بهمن چنجه - باجم و نون بر وزن در پنجه نام روز دوم
 است از ماه بهمن و عجمان درین روز عید کنند جشن
 سازند بنا بر قاعده کلیه که نزد ایشان ثابت است
 که چون نام روز با نام ماه موافق آید عید باید کرد و آنرا
 بهمن چنجه نیز گویند که بفتح جیم فارسی و حذف نون باشد
 گویند درین روز سپند را با شیر باید خورد و بخت زیاد
 حافظه در بعضی از بلاد درین روز همانی کنند بطحا که
 در آن جمیع جو بات باشد و بعضی گویند نام روز دوم
 است از هر ماه شمسی.

بهمنیار - با یای حلی بر وزن ارزن زار نام یکی از
 شاگردان شیخ بوعلی سینا بوده -

بهمنانه - بفتح اول بر وزن افسانه معنی میمون است
 که بوزینه باشد و کسر اول بر وزن بهدانه کلید پیفید
 و نان قرص را گویند -

بهو - بفتح اول و سکون ثانی و واو صنفه و ایوان
 و کوشک و بالا خانه را گویند و بضم ثانی بر وزن سبو
 نام یکی از رایان هند است -

بهور - بضم اول و ثانی مجهول بر وزن تصور معنی
 چشم باشد که بحر بی عین گویند و معنی نگاه نیز آمده است
 که بحر بے نظر خوانند و باین معنی بجای حرف اول

نون هم آمده است -

بهی - کسر اول و ثانی تجمانی رسیده نام شیوه است
 مشهور و معنی نیگونی و فوجی نیز آمده است -

بهیم - بر وزن فیم نام یکی از رایان و بزرگان است
 و صنفه و بالا خانه را نیز گویند -

بهین - کسر اول بر وزن نگین معنی بهمن است
 و انتخاب کرده شده و گزیده هر چیز باشد و تو انگری
 یافتن و ایام هفته را هم گفته اند و معنی علاج
 و ندادن نیز آمده است -

بهینه - کسر اول بر وزن نگینه معنی بهین است
 که گزیده و انتخاب کرده شده و ایام هفته و علاج
 و ندادن باشد -

بیان معنی و شرح

در بای ایجد بایای حلی مشکل بر
 یکصد و پنجاه و هشت لغت و کنایت

بیا - بفتح اول بر وزن جیا معنی بر باشد که نقیض خالی
 است و در خانه و در سرای را نیز گفته اند و کسر اول
 امر از آمدن باشد -

بی آب - با همزه مدوده بر وزن بیتاب کنایه از
 بے رونق و بے طراوت و لطافت و عدم جباه و
 شان و شوکت باشد و معنی نخل و شترنده بهمن است -
 بیا و - کسر اول بر وزن زیاد معنی بیداری و هشیاری
 باشد که نقیض خواب مستی است -

بیارش - بفتح اول و کسر ای بی نقطه بر وزن آتش
 معنی تدبیر و علاج و چاره باشد -

بیاره - بر وزن شراره هر درختی را گویند که ساق
 آن افزاشته بود همچو درخت خرمنه و هندوانه و نیا
 و که و و حنظل و مانند آن -

بیاستو - کسر اول و سکون سین بی نقطه و فوقانی

لواورسیده یعنی خیمازه باشد و بومی و بن و گند و بن ا
 نیز گویند و آنرا بر بنی بجز خوانند
 بیاض غارید - باغین نقطه دار و رومی بی نقطه بر وزن
 بیاض غارید ماضی آخاریدن باشد یعنی نم کرد و خیمه ساند
 و آیمخت یا سرشت با آب یا بخون -
 بیاض غاریدن - بر وزن بیاض غاریدن یعنی نم کردن
 و خیمه ساند و سرشتن و آیمختن باشد با آب یا بخون -
 بیاض غارشت - بسکون شین و تاسی قرشت یعنی
 خیمه ساند و نم کرد و آیمخت و سرشت با آب یا بخون چرک
 بیاض غاریدن - بالام بر وزن طلا مالیدن یعنی تحریک
 نمودن و تحریس کردن باشد -
 بیاض غارشت - بکسر راجع و سکون شین و تاسی قرشت
 یعنی بیاض غارشت است یعنی خیمه ساند و نم کرد و
 آیمخت و سرشت -
 بیاض غار - بکسر اولی و سکون کاف بر وزن صیث
 گیاهی باشد که از آن بوریا یافتند -
 بیاض غار - بفتح اول بر وزن زمانه نام شهری است در
 هندوستان که نیل از آنجا نیز رود و آن چیز است
 که بدان چیز بارگت کنند -
 بیاض غار - بفتح اول بر وزن سنز او از معنی شغل
 و کار و عمل باشد -
 بیاض غار - بکسر اول بر وزن سیاه نام رودخانه است
 بسیار بزرگ در نواحی لاهور -
 بیاض غار - یعنی بی ترس و بیم باشد چه پاک یعنی ترس
 و بیم هم آمده است و کنایه از شجاع و دلاور و
 صاحب ثور باشد -
 بیاض غار - یعنی بی نصیب و بی قسمت است چه بر
 معنی نصیب و قسمت بود و کنایه از گدا و درویش و
 پریشان و بی خبر باشد -

بی بی - بکسر هر دو با و سکون هر دو یا زن نیکو
 خاتون خانه را گویند -
 بیتا - با اول بتانی رسیده و فوقانی بالفت کشیده
 باغت زنند و پازند یعنی خانه ایست که بر بنی بیت خوانند
 بیتانه - با فوقانی بر وزن و معنی بیگانه است که نقیض
 آشنا باشد باغت زنند و پازند -
 بیت خراغ - کنایه از متوضاست که او بجانده باشد -
 بیجا و - بتانی مجهول بر وزن ایجاد مخفف بیجاوه است
 که گاه رها باشد و بعضی گویند سنگریزه ایست سرخ مانند
 یا قوت اما بسیار کم بها و او نیز گاه میر باید و بعضی گویند
 بیجاوه آنست که پر مرغ را جذب کند -
 بیجاوه - بتانی مجهول بر وزن بے باده معنی بیجا است
 که گاه رها باشد و بعضی گویند بیجاوه نوعی از ایتوست
 بیجن - بر وزن و معنی بیژن است که سپر کیوبن گودر ز با
 بی جوهر - کنایه از مردم بی هنر و بی عقل و بی کاره باشد
 بیخ پشته - بکسر خای نقطه دار کنایه از گوشت است
 که تازی لحم گویند -
 بیخستن - بکسر اول بر وزن دل بستن معنی در دادن
 و عاجز شدن باشد -
 بیخسته - بر وزن بی دسته در مانده و عاجز شده
 و مجبوس و بندی را گویند -
 بیخشت - بفتح اول و ضم ثالث بر وزن زر دشت
 هر چیز که آنرا از بیخ بر کنه باشند مانند درخت و اشال
 آن و بجای شین نقطه دار سین بی نقطه هم آمده است
 و آن نیز درست است چه در فارسی هر دو بهم تبدیل
 مییابند چنانچه در فوائد گذشت -
 بیخ کوهی - با کاف لواورسیده و های بتخانی کشیده
 بیخ نفتی است که شوکران باشد و آنرا بیونانی تو دیون
 گویند و بهترین آنرا از نفت آورند و نفت از اعمال برودت

بیخ

بیدارباش - با او و معده و له بر وزن بے ریش بچود و بیوش را گویند -

بیدارباشتن - با تا سے قرشت بمعنی بچویش است که بچود و بیوش باشد -

بیدارباش - با خامی نقطه دار بر وزن بے چیله خنده را گویند و بعرنی بقوله الحق خوانند -

بیدارباش - بکسر اول و سکون ثانی و دال نام درختی است معروف و مشهور و آنرا بعرنی صفصاف خوانند و نام دیگر

بوده در مازندران که رستم او را کشت و بمعنی باشی و بیدارباش است و کرکی را نیز گویند که کاغذ و جامه های پشمین را

ضایع کند و تباہ سازد و بمعنی بیوده و بیفانده و ناسودنده باشد و قتی که مرادف باد باشد چنانکه گویند باد و بیدارباش

بیفانده و ناسودمند و بزبان ہندی نام کتابے است مشتمل بر احکام دین ہندوان و با اعتقاد ایشان کتاب

آسمانی است و بمعنی ہوش و شعور ہم نظر آمده است و در مؤید الفضل موش نوشتہ بودند کہ عربان خارہ خوانند

واقف عمل - بیدار و معروف است کہ ظلم و ستم باشد و نام شہر است از ترکستان و پادشاه آن شہر کا فور نام جادوئی بودہ

آدمی خوار رستم او را گرفت و کشت و آن شہر را مفتوح ساخت -

بیدارباش - کنایہ از مردم عاقل و ہوشیار و خبردار باشد بیدارباش -

بیدارباش - برون دیگ و یک برگ نوعی از پیکان تیر باشد شبیہ برگ بید -

بیدارباش - برون برزخ اسپ جلد و تند و تیز تیر را گویند و بکسر اول ہم آمده است -

بیدارباش - بکسر ثالث و عود خام را گویند بیدارباش - بابای مجول و تاسی قرشت بر وزن کیمخت

شمارہ زہرہ را گویند کہ صاحب فلک معلوم و قلیم نجم است -

بیدارباش - با ثانی مجول و تاسے قرشت بر وزن بی سطر نام حیوانی است بحر می کہ ہم در آب و ہم در خشکی زندگانی

تواند نمود و خصیہ او را آتش بچکان گویند و بترکی آن جانور را قند ز خوانند -

بیدارباش - کنایہ از سراپا سمرگ دیدن باشد بیدارباش - نوعی از بید باشد و بعضی بید رشک را بیدارباش

گویند و بعضی بید مولہ را گویند کہ بید بخون باشد - بیدارباش - بر وزن احمق پیادہ شطرنج را گویند و آن مہرہ

باشد از جہا ہر ہای شطرنج و معرب پیادہ است - بیدارباش - کنایہ از کوکب و ستارہ باشد -

بیدارباش - بکسر کاف فارسی و تحتانی بالف کشیدہ نوعی از خرف است کہ کنگر باشد سرد و خشک است در اول

جراحتنا سے گازہ را نافع باشد - بیدارباش - بکسر اول و ثالث و سکون ثانی مجول و لام بالف

کشیدہ سخنان بربط و بذیان را گویند - بیدارباش - با سیم بالف کشیدہ بر وزن نیک قال پاک

کردن رنگ باشد از روی آئینہ و شمشیر و سار اسلمہ بچوب بید یا چوب دیگر کہ این کار را شاید -

بیدارباش - نوعی از بید است کہ بہار آن یعنی شگوفہ آن بغایت خوشبو می باشد و عرق آن را بخت تفریح

دل و تبرید بیاشامند - بیدارباش - بر وزن بیل گوشن بمعنی بیشک باشد و اگر بید ہم میگویند

بیدارباش - با ثانی مجول بر وزن پیشوا نام کوہیست از ولایت اراک بید و ندب - با دو بر وزن رشخند نام داروئی است معروف

کہ آنرا شادند گویند و بخت داروئی چشم بکار برند - بیدارباش - بکسر اول و سکون ثانی در اسے قرشت جامہ

خواب را گویند مانند نمالی و تو شاک و آنچه گستر دئے باشد بخت خوابیدن خصوصاً و صاعقہ و طوفان را نیز گفتند

و بمعنی خط و از بزرگ کردن ہم آمده است و در عربی چاہ را گویند

و بسندی یعنی برادر و پهلوان و شجاع باشد و تیرگی بکلی
گویند که عدد اول است -
بیراز - باثانی مجبول بوزن شیر از سارخ حیوانات را گویند
بیران - بوزن و معنی ویران باشد که نقیض آباد است
بیرانه - بوزن و معنی ویرانه است که خرابه باشد -
بیراه - دو طرف راه را گویند که در آن جاده نباشد و کتاب
از مردم نامشخص و کارهای ناشائسته باشد -
بیربوشا - بابای ابجد بود و رسیده و شین و ششت
بالت کشیده بخت نژاد و پانزده خیار با درنگ را گویند -
بیریز و فتح زکای نقطه دارد و سکون و ال بی نقطه صفت
باشد مانند مصطک سبک و خشک و بوسه تیزی دارد و
طبیعت آن گرم و خشک است علاج عرق النساء و قلم
کند و حیض را براند و بچه مرده از شکم بیندازد و در مریها
نیز داخل کنند و معرب آن بارزد و باشد و بر او را نیز گویند
که در دیگران از سوشن سوبان جمع کنند و بر او فلزات
گفته اند مطلقاً و دارو است که بر او میدهند که مانع
از آگس بران نه نشیند و به کند و چیره را نیز گویند که
رو دیگران بجهت لحیم کردن و وصل نمودن چیزها بکار برند
بیرزه - با ابروزن و معنی اول نیز زد باشد و آن صفت
است بقایب گنده و منتن و بعبی آنرا گفته گویند و با آن
فارسی هم آمده است -
بیرزوی - فتح رابع بوزن نیک بی معنی بیرزه است
و آن صفت باشد منتن که بارزد و گویندش -
بیرقی - فتح اول و ثالث بوزن سخن علم را گویند و
معنی شسته حویر رنگین هم آمده است که بر سر علم و نیزه
دکلاه و خود بندند -
بیرگ - بکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث و کاف
فارسی ساکن بیدل و بی غیرت را گویند -
بیرگنده - فتح کاف فارسی بوزن زیر بند نام شیر است

که معرب آن بیرخند است -
بیرم - فتح اول و ثالث بوزن ضیفم نوعی از پارچه
رسمانی باشد شبیه بشتالی عراقی لیکن باریک تر
و نازک تر است -
بیرن - بکسر اول و ضم ثالث مخفف بیرون است که
نقیض اندرون باشد -
بیرنجاسب - بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و راج
و جیم بالت کشیده و بسین بی نقطه و بای ابجد زده نام
گیاهی است که آنرا بوی اوران گویند -
بیرنگ - باثانی مجبول بوزن نیزنگ نشان و سیولانی
باشد که نقاشان و مصوران مرتبه اول بر کاغذ و دیوار
بکشند و بعد از آن غم گیری کنند و رنگ آمیزی نمایند
و همچنین بنایان طرح عمارت را که رنگ بریزند و نزد متحقق
ظهور احدیت است و اشاره بعالم وحدت که عبارت از
مرتبه بمرتبه بود که آن اسقاط اضافات ذات معانی است
اسما و صفات سرست تعالی و تقدس -
بیرو - بوزن کیسو کیسه و خریطه زرو پول و غیر آن
باشد و کنایه از مردم بی منفعت و بی آزر و کسی که سخنان
ناخوش بر روی کسی بگوید -
بیروز - بوزن فیروز سنگ باشد سبز رنگ شبیه زمرد
لیکن بسیار کم بها و کم قیمت -
بیرون آمدن - بمعنی رفتن که نقیض درون رفتن باشد
و کنایه از ترک اطاعت و انقیاد هم هست -
بیرون سراه - بسکون نون زره را گویند که در غیر
ضربخانه نسک شده باشد -
بیره زن - بکسر اول و سکون ثانی مجبول و فتح ثالث
و نحای با و زای نقطه و از فتوح بیون زده چهرت مانند
تا به لیکن از گل سازند و بر آن نان بزنند -
بیرتی - با اول ثانی رسیده و ثالث بتجاسه کشیده

فروش و فروش و گستردنی را گویند -
 بیرون بکسر اول و سکون ثانی و زائے بوم یعنی زده باشد
 که از زدن است و بترکی و فروش را گویند -
 پیشان - بانانی مجول و زای عجمی بر وزن معنی بخت
 که بکسر کیم و خواهر زاده رستم باشد لیکن بدختر زاده شهر
 دار و گویند بر غیره دختر افراسیاب عاشق بود شبی
 افراسیاب خبردار شده او را در خانه نمیزه گرفت و در
 چاه محبوس کرد بعد از آن خبر یافت و او را نجات داد -
 پیشه - بازه فارسی بر وزن ریزه خالص بی آمیزش
 و پیش باشد و معنی خاص خاصه هم آمده است -
 بیست - بر وزن چسیت عددیست معروف و بانانی
 مجول مخفف بیست باشد که در بایستان است
 یعنی توقف کن -
 بیستار - بکسر اول و سکون ثانی و ثالث و فوقانی
 بالف کشیده و بجای نقطه دارد و معنی گستاخ باشد
 که بے ادب است -
 بیستار - بانانی مجول بر وزن ریشد از نقشیست
 مانند فلان و بجان و همچنان که فلان و بجان را گاهی
 با هم و گاهی جدا از هم گویند بیستار را نیز گاهی با بشار و گاهی
 جدا گویند و گاهی با فلان هم میگویند همچو فلان و ستار -
 بیستگانی - با کاف فارسی بالف کشیده و نون تحتانی
 رسیده موجب لشکریان و جیره و اسپان و نوکران و
 پرچمی که بجهت ایشان مقرر کرده باشند -
 بیستون - نام کوهیست مشهور که فرهاد بفرموده شیرین
 آنرا میکان و کنایه از آسمان هم هست -
 بیست و یک بکر - صور شمایی فلک البروج است -
 بیست و یک و شاق - یعنی بیست و یک پیکرست
 که بیست و یک صورت باشد از جمله چهل و هشت صورت
 فلک البروج در جانب شمال -

بی سخن - کنایه از بے شک و شبهه باشد -
 بے کسر - بکسر اول و سکون ثانی مجول و فتح سین
 و رای بی نقطه ساکن برنده ایست شکاری شبیه به پخوله
 که آن نیز جانور است شکاری از جنس باشد -
 بیسیراک - بکسر اول و سکون ثانی مجول و ضم ثالث
 و رای بالف کشیده و بجای زده شتر جوان بر قوت را
 گویند و شتر بچه کیساله و دو ساله را نیز گفته اند و شتری جوان
 که مادرش ناقه عربی و پدرش دو کوهان باشد و که خرالغ
 را هم گویند و آن حیوانیست که از خرالغ و مادیاں هم
 گویند از جمله تصرفات فرعون است -
 بیسره - بانانی مجول و رای قرشت بر وزن شیفته
 یعنی بیسرت که جانور شکاری شبیه به پخوله باشد یعنی
 استر هم بنظر آمده است که در بان بغل میگویند -
 بی سکه - معروف است که زر و سیم بی نقش باشد و کنایه
 از مردم بیقدر و بی اعتبار و بی شان و شوکت و وقار هم
 هست و هر چیز را نیز گویند که طراوتی و نمودی نداشته باشد -
 بی سوره - بانانی مجول بر وزن بی نور نام شهر است و
 مدینه ایست غیر معلوم -
 بیس - بکسر اول و سکون ثانی مجول و شین قرشت
 یعنی زیادتی و آفسزونی باشد و بانانے معروف
 نام نجیست مملک و کشنده شبیه به ماه و پروین گویند
 هر دو از یکجا رویند -
 بیس بهار - بفتح بای اجد و بای بالف کشیده بهر
 قرشت زده رستنی باشد که آنرا در گیلان همیشه جوان آنرا
 برگ آن از برگ نیتون بزرگتر است و پیوسته سبز باشد
 و هرگز خشک نمیشود و برگ نمی ریزد و در نگرزان برگ آنرا
 بجهت رنگ سبز بکار برند و آنرا بعرابی حی العالم خوانند
 و بعضی گویند گیاهیست در حلب شبیه باشتان
 آنرا حی العالم میگویند -

پیش موش - باهمم بروزن فیل گوش جانور است
مانند موش و در زیر بوته پیش میاشند گویند گوشت او
تراق پیش است یعنی دفع ضرر پیش میکند و او را بجر
فارة لبیش خوانند -

پیشته - بروزن ریشه جنگل و نیستان را گویند و بعرنی
اجم خوانند و سازی هم است ازنی که شبانان نوازند
و بعضی گویند سازی است شبیه بچنگ و بعضی دیگر
گویند شبیه براب -

پیشته آتشین - کنایه از آفتاب عالم تاب است -
پیشته های زرین و پیشته های زری - که بجزند نون
باشد ستارگان آسمان را گویند -

پیشته سرخ - کنایه از آفتاب است -
پیشته در آب - پیشته ایست که هنوز بچسب در آن
مشکون نشده باشد -

پیشته زر - و پیشته زرین کنایه از خورشید عالم است
بیخار بیخ اول و سکون ثانی و عین نقطه دار با لعل کشید
نام مرغیست که از بند وستان آوردند و بطوطی است شمار
دار و آزا طوطک نیز گویند -

بیخار - بیخ اول بروزن فی زار سر زش و طعنه بند
بیخاره - بروزن گواره یعنی بیخار است که سر زش
و طعنه باشد -

بیخال - بکسر اول بروزن قیضال یعنی نیزه باشد
که بعرنی بر مع خوانند -

بیگار - بانانی مجول و کاف فارسی بروزن بیزار
کار فرمودن بی مزد و بعضی کار بفرمایند و اجرت ندهند -
بیگاه - بانانی مجول بروزن براه یعنی شام است که در
برابر صبح باشد و غیر وقت و درنگ را نیز گویند -

بیگم - بیخ اول و کاف تازی و سکون ثانی و هم صفت
از بان را گویند -

بیگند - بیخ اول و کاف بروزن پیوند نام شهر است
آباد کرده همیشه و پای تخت از فراسیاب بوده و بعضی
گویند فریدون آن شهر را بنا کرده است -

بیگه - با کاف فارسی بروزن بیره مخفف بیگاه است
که وقت شام و غیر وقت و درنگ باشد -

بیل - بانانی مجول بروزن فیل آلتی باشد آئین
که باغبانان و امثال ایشان زمین بدان کنند و پاره
را نیز گویند که کشتی بانان بخت راندن غراب سازند
و نام میوه ایست در بند وستان شبیه به بی عراق و
بلغت ژند و پارتند یعنی چاه باشد مطلقا که بعرنی بر خوانند
و سبد سرگین کشی و کناسی را نیز گویند -

بیلامی - با اول بیامی رسیده و ثالث با لعل کشیده
و تجانی زده بلغت ژند و پارتند چاه باشد مطلقا که
عربان بر خوانند -

بیلمته - بانانی مجول بروزن پیدسته انگشتان است
را گویند و نوعی از گل هم هست -

بیلمت - بضم ثالث بروزن می گفت ستاره
زهره را گویند -

بیلقان - بیخ اول و کاف با لعل کشیده بروزن
نهران شهری است از ولایت اران مابین شروان
و آذربایجان -

بیلمک - بیخ اول بروزن عینک نشور پادشاهان
و قبائل خانان و باغ و امثال آنرا گویند و تیره را نیز
گفته اند که پیکان آن دو شاخ باشد و بکسر اول و ثانی
مجول نوعی از پیکان باشد که آنرا مانع بیل کوچکی سازند
و آنرا پیکان شکاری نیز گویند و صاحب مؤید فضل
سیگوید این لغت بند نیست لیکن در فارسی مستعمل شده است -
بیلمه - بانانی مجول بروزن جلد خشکی و جزیره میان دیار
ورو و خانه باشد و نوعی از دوانی هم هست و طبله
نیز

وخریطه عطار را هم گفته اند و مشهور یا دشابان و قبالة
خانه و باغ را نیز گویند و بمعنی رخساره و پهلونیز آمده است
و پار و بکشتیابان که بدان خواب رانند و پیکانی که
مانند سیل سازند و چرک و ریجی که از زخم آید و بمعنی سیله
اگر بشیم هم نظر آمده است و بترکی بمعنی همچین باشد
نیم - بر وزن نیم ترس و او همه را گویند -
بیمار - بر وزن دیوار تا توان و خسته را گویند و امر
بترسیدن هم هست یعنی بترس -
بیمارسان - یعنی بیمار مانند چه سان بمعنی مانند هم
آمده است و بیمارستان را نیز گویند که عبری دازالشفا خوانند -
بیمار خنج - بیمار معلوم و فتح خن نقطه دار و سکون نون و چ
معنی بیمار ناک و دور و مندرست یعنی بیشتر اوقات بیمار
در بخور باشد و کسی را نیز گویند که بیماری او از روزه
ناز و غم سنده باشد -
بیجا یا پلنگ - کنایه از دنیا و روزگار است و کنایه از
مرگ و موت هم هست -
بیمار - بر وزن دیگر بمعنی بے شمار و بے حد و حساب و بسیار
باشد چه بمعنی شمار هم آمده است -
بیمه - کنایه از مردم سبک و بی تکلیف باشد -
بیموری - بضم ثالث بر وزن بے نوری بمعنی حمايت
و صلابت باشد -
بینا - بکسر اول بر وزن بینا بمعنی دیده و زبانه و بخت
زند و پاژند بمعنی ماه است که بجز بی شهر گویند -
بیناب - بر وزن سیاب چیز ناله باشد که مردم را در
حالت مکاشفه دیده میشود و آنرا عبری سمانه میگویند -
بیناس - باثانی مجهول بوزن کیداس در پیکر خانه را گویند
بیناسک - بسکون سین و کاف بمعنی بیناس باشد که
در پیکر خانه است و بابای فارسی هم آمده است -
بینائی - بر وزن زینائی بمعنی دیده وری و بینندگی باشد

و گاه بینائی گویند و از آن چشم از آوده نمایند که عین است
بینند - بکسر اول و فتح ثانی و سکون ثالث و وال چهارم
بمعنی هستند باشد که از هستی و بودن است -
بی نمازی - کنایه از حیض آمدن زنان باشد -
بے کلی کردن - کنایه از بیوفائی و بی‌زنی و بی‌وفایی
کردن باشد -
بیشنده - بانون دیگر بر وزن زمینده بمعنی شش بینا
و صاحب وقوف و عاقبت اندیش باشد و چشم را نیز
گویند که عبری عین خوانند -
بی تنگ - بمعنی بی عیب و بی عار و بی وقار باشد چون تنگ
بمعنی عیب و عار است -
بی نیاز - بمعنی غیر محتاج و تو انگر و بے احتیاج باشد
چه نیاز بمعنی احتیاج باشد -
بیوس - بفتح اول و ضم ثانی و سکون و او مجهول بمعنی عروس
باشد و بکسر اول و سکون ثانی مجهول و او در کبی باشد که
جامه لپشپین و کاغذ را بخورد و ضایع کند -
بیوار - باثانی مجهول بوزن دیوار عدد ده هزار را گویند
و باین معنی بحدف الف هم آمده -
بیواره - باثانی مجهول بر وزن بیچاره و بیکیس و غریبه
تنها و سقندر و مرتبه و بے اعتبار را گویند و چون بیکر بهان
گله که خمیر نان را تنگ سازند -
بیوار - باثانی مجهول بوزن شیر از شیره باشد که آنرا
مخ میسلی گویند و عبری خفاش خوانند و بمعنی اجابت
و قبول هم آمده است و پاسخ و جواب را نیز گویند و بمعنی
بجاسه حرف ثانی نون هم نظر آمده است و بمعنی در پاسخ
حرف اول و بابی فارسی هم آمده است -
بیو باریدن - بکسر اول و ثالث مجهول بر وزن ثوبان
ناچاپیده فرو بردن را گویند که عبری بلخ خوانند و فتح ثانی
هم آمده است که بر وزن شکم خاریدن باشد و این صحیح است

چه در اصل این لغت با او باریدن بوده است هجره را بیا
بدل کرده اند میو باریدن شده است و او باریدن لغت
هجره یعنی ناچا و پیره فرود بردن و بلع کردن باشد -

میو برود بکسر اول و ضم بای ا بجد بر وزن پی فشر و غمی
میو باریدن است یعنی ناچا و پیره فرود بردن و بلع کردن و معنی مصد
هم آمده است که ناچا و پیره فرود بردن باشد و درین لغت
نیز هجره را بیا بدل کرده اند همچو باند اخت که بیندخت
شده و امثال آن بسیار است -

میو برود بکسر اول و فتح ثالث بر وزن زیو یعنی ده هزار است
و نام ضحاک ماران هم هست و او را میو رسب میخوانند اند
و تخفیف میو را خوانند لیکن صاحب فرسنگ با این معنی لغت اول
و ضم ثانی آورده است و گردگان و بادام و پیسته را نیز گفته اند
که مغز آنها تر و ضائع شده باشد -

میو برود - با ثانی مجول بر وزن بیدر نام مبارز نیست که
اخر ایسیاب بدو پیران و سیه فرستاد و نام شهری است در
خراسان مشهور بیاورد -

میو رسب ضحاک ماران را گویند و وجه تسمیه اش آنکه
پیش از پادشاهی ده هزار اسپ داشته است و بزبان
دری میو بر وزن زیو یعنی ده هزار باشد و او را باین
اعتبار بدین نام میخوانند اند و نام اصلی او میو بر وزن
میو رسب بوده است چنانکه گذشت -

میو رسب لغت اول بر وزن عوس طع و خواش و پید
و امید واری باشد و پیرسی از هر نوع که بوده باشد معنی
تواضع و چاپلوسی و انتظار هم آمده است -

میو رسب - بادال احد بر وزن ضرورت شتق از میو نیست
یعنی طع کند و امیدوار گردد -

میو رسبده لغت اول و سکون نون معنی تواضع و چاپلوسی
کننده باشد و امیدوار شده را نیز گویند
میو بسیار - بر وزن خوشیدن یعنی امید و اشتیاق

و امیدوار گردیدن و طع کردن و چاپلوسی نمودن باشد -
میو رسب - لغت اول و ضم ثانی و سکون و او دو کاف فارسی
معنی بر و رسب است و بضم اول و بای فارسی هم آمده است -
میو گانی - با کاف فارسی بر وزن میو شانی عروسه را
گویند چه میو رسب معنی عروس باشد و در مؤید الفصلا بجای
حرف ثانی نون آورده است -

میو گاندن - بکسر اول و فتح ثانی و کاف فارسی بر وزن
و معنی بیفگندن باشد چه در لغت فارسی فاو او و تبدل میاید
میو گانی - لغت اول بر وزن زبون تر پاک و اقیون را گویند
و عبری چاهها که عمیق و وسیع را خوانند -

میو رسب - بر وزن ریوند معنی غده است که بیو فانی کردن باشد -
میو رسب - بر وزن میوه معنی غریب و تنه ما باشد و زلسه را
نیز گویند که شوهرش مرده باشد یا او را طلاق داده باشد و هر دو
نیز گویند که زانش مرده باشد و نام دار و نیست که برگ آن برگ
مانند خار ندارد و قرآن بخیار دراز لیکن کوچکتر از آن باشد و آنرا
بعربی قنار البری خوانند و قنار الحمار همان است -

میو رسب - بکسر اول و ضم با بر وزن دل شده مخفف میوه
است و معنی ناسخ و باطل باشد چه پده معنی حق است و
معنی بی نفع هم آمده است و لغت اول جامه را گویند که از
حرارت آتش زرد شده باشد -

میو رسب لغت اول و ثالث و سکون ثانی و قاف نام شهر است
میو رسب بکسر اول بر وزن یمن خار پشت بزرگ تیر انداز را
گویند یعنی خار پاسه خود را مانند تیر اندازد -

میو رسب لغت اول بر وزن فرسود چیرسه را گویند که نزدیک
بسوختن رسیده و آتش آزار زده کرده باشد و بکسر
اول هم آمده است -

میو رسبده - بکسر اول بر وزن فیروزه یعنی بیدار است
که ناسخ و باطل باشد و معنی بی نفع هم آمده است و لغت اول
جامه را گویند که نزدیک بسوختن رسیده باشد -

گفتار سوم از کتاب برهان قاطع در حرف های فارسی با حروف کهنی
بیتنی بریت و یک بیان و محتوی بر یکزار و پنجاه و یک لغت و کنایت

بیان اول

در بای فارسی بلف مثل بر و صدوی و ش لغت کتاب

یا معرفت و لغت و لغت بر جل خوانند و تاب و طاقت و
قرت و قدرت را نیز گویند.

یا افراز - با فا و زای نقطه دار بر وزن ناموار کفش
و پاپوش را گویند.

یا افشار - باشین قرشت بر وزن پافراز و توشه کوب
باشد بقدر انعطاف که با فنگان و جولا همگان چون
یکپای بران افشار نصفه از شتهائی که می بافتند پاپوش
رو و چون پای دیگر بیشاره نصبت دیگر.

یا اورقین - با همزه مفتوح و و او ساکن و فتح راسه
قرشت و سکون نون و جیم مفتوح بنون دیگر زده معنی
خلخال باشد و آن حلقه ایست از طلا و نقره و مانند آن
که زنان در پاسه کنند.

یا آمو - بلف بد کشیده و باه و اورسیده یا اصطلاح
بنایان خانه ششش پیلو باشد و آزا بر عربی مسدس خوانند
و خانه مفرس گج بری را نیز گویند و در عربی نیز مفرس
معنی خانه گج بری باشد و کنایه از دنیا هم هست باعتبار
شش جت.

یا اب - بسکون بای ابجد خلیفه دین عیسی علیه السلام را
گویند و بابای فارسی هم آمده است.

یا اباب - ابای فارسی بر وزن کاکاب را گویند که خلیفه بن
عیسی علیه السلام باشد.

یا بر جاسق - بای ابجد و سکون رای قرشت و جیم بلف
کشیده معنی دائم و همیشه و ثابت قدم باشد.

یا برنجین - بانون ساکن و جیم مفتوح بنون دیگر زده معنی
پا و برنج است که بر عربی خلخال گویند.

یا پیر - بفتح باه فارسی و سکون زای همگی زمین پست بنامند
و نام هوای را گویند و گل کسند و نرم را نیز گفته اند و لغت
پاپوس آورون - کنایه از ترک دادن و قطع نظر کردن
و واگذاشتن و باز ماندن از طلب بجز و منمزم شدن
در نرم باشد.

یا بلند کردن - کنایه از دیدن باشد.

یا ت - بسکون ت ای قرشت اوزنگ و سر بر و تخت را گویند.
یا پتراس - بسکون فوقانی و سکون بای فارسی و راسه
قرشت بلف کشیده و بسین بلف نقطه زده بلفست
شوند و با شند جزا و مکافات بدی را گویند.

یا تکه - بسکون ثالث و فتح لام مخفف پاتیه است و آن
سطلق دیگر باشد عموماً و دیگر دهن فرخ جلوا پزی
را گویند خصوصاً.

یا تو - با ثانی بو اورسیده خانه و منزل عطار را گویند
و آن برج جوزا و سنبله است و بعضی منزل مرغ را گفته اند
که برج حمل و عقرب باشد و طرفه را نیز گویند که از گل ساق
و گندم وجود در آن کنند.

یا تیل - بسکون فوقانی و سکون تحتانی و فتح لام سطلق دیگر
گویند عموماً و دیگر دهن فرخ جلوا پزی را خصوصاً.

یا تیمار - بر وزن شالیک که معنی تعجیل و شتاب باشد
و بزبان ژرند و پاشند نیز همین معنی دارد.

یا تیمنی - افوقانی تحتانی رسیده و نون بیاسه معنی
کشیده طبقی باشد از چوب که غده بدان بپیشاند و پاک سازد.

یا چال - با جیم فارسی بر وزن پامال گوی باشد که جلوا پزی
در وقت با فنگی پاهاسه خود را در آن آویزند و همان
بقال و نان با و آتش بر در آن بپساده چیزی فروشد.

یا چامه - با جیم بلف کشیده و فتح جیم شلوار و تنبان را گویند.

پاچان - باجیم فارسی بروزن و معنی پاشان باشد
و معنی پاشیدن هم هست -

پاچا به - فتح های هوز یعنی پاچال است و آن گوی
باشد که استادان جولا به پای دران آفرینند

پاچایه - فتح تختانی پلیدی و نجاست هر دو راه را گویند
که بول و غایط باشد -

پاچک - بروزن ناوک سرگین گاورا گویند که خشک
شده باشد یا بدست پهن کرده بجهت سوختن خشک

کرده باشند -
پاچله - بروزن قافله چیزه باشد مانند غوبال کوچکی
که بجهت کوفتن برف برپایه بندند تا مردم قافله و لشکر

و غیره از بالای آن بفرارند بگذرند -
پاچنامه - بروزن شاهنامه لقب را گویند و معنی مهال
و قرین هم آمده است -

پاچنگ - بروزن آهنگ در پیکه را گویند در خان
و کوشک و غیره از پنجه و امثال آن که بیک چشم از آن
نگاه توان کرد و کفش و پا افزار را نیز گفته اند و یا پاشک

و پا بنگ مترادف است -
پاچه - فتح ثالث تصغیر پای است و بهر بی کراغ خوانند
بسکون عین بی نقطه -

پاچیدن - بروزن و معنی پاشیدن باشد که پاشیدن
وزم و آهست تیره رقتن را نیز گویند -

پاچیه - بروزن پاتیکه کفش و پا افزار باشد -
پاخره - فتح خامی نقطه دار و راسه بی نقطه صفت و معنی
گویند که در پیش در خانه بسازند و بکسر خامی نقطه دار نیز

گفته اند و بسکون آن هم آمده است -
پاخیره - بروزن کاجیره بنامه دیوار و خانه و امثال
آن باشد و آنرا بهر بی رهن خوانند -

پاخیره زن - فتح زای هوز و بسکون نون بنا و گلکار
و دیوار را گویند و بهر بی رهن خوانند -

و دیوار را گویند و بهر بی رهاص خوانند -
پاو - بروزن شاد و معنی پاس و پاسبان و نگهبان
پاشیدن باشد که از دوام و ثبات و در نظر داشتن است

و سامان و دارندگی را نیز گویند و معنی بزرگ و عمده هم
هست و پاوشاه مرکب ازین است و تحت و اوزنگان
نیز گفته اند چه در اصل این لغت پات بوده و

بدال بدل شده بسبب قاعده کلی یا بسبب تغیر
اسمه و ازمان -

پاوار - بروزن و دار معنی باقی و همیشه و برقرار
و نام روز بیستم است از ماهها سه کلی و اسپ و جلد و خند
و نیز را نیز گویند و امر پای و داشتن هم هست -

پاداش - بروزن آدش جزا و مکافات نیکی باشد
و آنرا جزا سے خیر خوانند و بعضی گویند پاداش یعنی
مکافات است مطلقاً خواه جزا و مکافات نیکی باشد

باشد و خواه بدی -
پاداشت - بسکون نامی قرشت یعنی پاداش است
که جزا و مکافات نیکی باشد -

پاداشن - فتح شین نقطه دار و بسکون نون یعنی پاداش
باشد که جزای نیکی است چه گفته اند بیست یگانگی که در پیش
که عطا بدید + هزار فائده با صد هزار پاداشن -

پادام - بروزن آرام حلقه اموی را گویند و آن
دایمی است که از دم اسپ سازند و در راه جانورن
پرند که گذارند و پرند را نیز گفته اند که نزدیک پدام

بندند تا جانوران دیگر بواسطه او آیند و در دام خند
و آنرا بهر بی ملول خوانند -

پاور کاب - معنی سوار و سواری سفر باشد و کلاب
از حیاب بودن و مستعد شدن اسباب سفر است و
دم شمع را نیز گفته اند که ایتمه ای سفر آخرت است

و هر چه نزدیک بضائع شدن باشد عموماً و شرا بیک
پاور کاب - معنی سوار و سواری سفر باشد و کلاب
از حیاب بودن و مستعد شدن اسباب سفر است و
دم شمع را نیز گفته اند که ایتمه ای سفر آخرت است

پاور کاب - معنی سوار و سواری سفر باشد و کلاب
از حیاب بودن و مستعد شدن اسباب سفر است و
دم شمع را نیز گفته اند که ایتمه ای سفر آخرت است

پاور کاب - معنی سوار و سواری سفر باشد و کلاب
از حیاب بودن و مستعد شدن اسباب سفر است و
دم شمع را نیز گفته اند که ایتمه ای سفر آخرت است

پاور کاب - معنی سوار و سواری سفر باشد و کلاب
از حیاب بودن و مستعد شدن اسباب سفر است و
دم شمع را نیز گفته اند که ایتمه ای سفر آخرت است

پاور کاب - معنی سوار و سواری سفر باشد و کلاب
از حیاب بودن و مستعد شدن اسباب سفر است و
دم شمع را نیز گفته اند که ایتمه ای سفر آخرت است

ماکل تبرشی شده باشد خصوصاً -
 پاوست - نفع ثالث بروزن پاست معنی نسیمه باشد
 و آن خریدن چیز نیست امروز که فرو قیمت بدهند -
 پاوشاه - نامی است فارسی باستانی مرکب از پا و شاه
 و پا و معنی پاس و پاسبان و نگهبان و پائیدن و دارنگی
 تخت و اوزنگ باشد چنانکه گذشت و شاه معنی اصل
 خداوند و اماناد و هر چیز که آن بسیرت و صورت از امثال
 و اقوان بزرگتر و بهتر باشد چنانکه خواهد آمد پس معنی این
 اسم برین تقدیر از چهار وجه بیرون نتواند بود اول پاسبان
 بزرگ چه سلاطین پاسبان خلق اند اند دوم همیشه و اماناد
 و چون ملک را باین اسم خوانند مناسبت دارد سوم چون
 پاوشاه نسبت بسائر مردم اصل و خداوند باشد و پائیدگی
 و دارنگی بحال او انساب است پس اگر او را باین نام
 خوانند لائق بود چهارم خداوند تخت و اوزنگ است
 این معنی از جمیع معانی اولی باشد و بعضی گویند پاوشاه بخت
 باستانی معنی اصل و خداوند و پائیدن و دارنگی است
 و بجز آن آخرین درست است که پاوشاه باشد و بجز
 سلطان میگویند -
 پاوشاه چین - کنایه از آفتاب عالم است -
 پاوشاه چین - معنی پاوشاه چین است که خورشید
 جهان پیا باشد -
 پاوشاه نیمروز - کنایه از آفتاب است و پاوشاه بیستان
 را نیز گویند ازین جهت که نیمروز نام بیستان است و مردم
 نیک پی و مبارک قدم را نیز گفته اند و کنایه از حضرت آدم
 علیه السلام هم هست بسبب آنکه تا نیمروز در بهشت بوده
 و اشاره بحضرت رسالت پناه صلوات الله علیه نیز هست
 بجهت آنکه شفاعت امتان خود را تا نیمروز خواهد کرد -
 پاوکانه - یکسر ثالث بروزن شاد یا نه بام بلند باشد و در چو
 بنز گویند و سکون ثالث هم بنظر آمده است -

پا و ناک یکسر ثالث و سکون نون و کاف فارسی
 چو پله باشد بمعنی سر و گردن اسپ و بدان شلتوک
 بگویند تا برنج از پوست بر آید -
 پا و نگه - نفع کاف فارسی بهمان پا و نگ است و آن چوبی
 باشد که برنج بدان بگویند تا از پوست بر آید -
 پا و ه - بروزن ساده گله خروگا و را گویند و چه آگاه
 اسپان و شتران و گاوان را نیز گفته اند و بعضی
 چو بدستی هم آمده است -
 پا و ه بان - بروزن سایه بان گله بان و چوپان و پاسبان
 و نگهبان را گویند -
 پا و یاب - با پای حلی بروزن با شتاب معنی شستن
 و پاکیزه ساختن چیز باشد با دعا خواندن -
 پا و پاو - بروزن آب ساو معنی پاد یا است که شستن
 و پاکیزه ساختن چیز با دعا خواندن باشد بخت نژد و پائیدن
 پا و پر - بروزن جاگیر چوبی باشد که بجهت استحکام نشیمن
 و یواز شکسته بزنند تا نیفتد و با ذال نقطه دار هم گفته اند
 و این اصح است بنا بر قاعده کلیه که هر گاه ما قبل ذال
 حرف علت باشد و آن حرف علت ساکن باشد ذال
 است و با زای نقطه دار نیز باین معنی آمده است -
 پا و ر - بروزن خار معنی سال گذشته و پیش ازین باشد
 و تخفیف پاره هم هست و جرم و باخت کرده را نیز گویند
 و معنی پرواز و پرش هم آمده است چه پایدن معنی
 پریدن باشد -
 پا و او - باراجی بالف کشیده و پو او زده زن پرویز زال
 را گویند و نام بلوک است از بلوکات قره یون -
 پا و دم - بضم ذال و سکون هم را یکی را گویند و آن چوبی
 باشد پس که بر پس پالان چار و او زنده و بر پس ران
 چار و او اندازند و بعضی گویند چوبی باشد که بر پس زین اسپ
 بندند و بر زیر دم اسپ اندازند و این اصح است -

پارس - بسکون ثالث بروزن و معنی فارس است که شیراز و توابع آن باشد و صفایان و کرمان و یزد را نیز گفته اند و نام جانور پست شکاری کوچک تر از بنگ و او را یوز هم میگویند و نام پسر بلوین سام هم هست گویند که اصطخر بنا کرده است -

پارسا - باراج بالف کشیده پر بیزگار و دور از معاصی و ذم را گویند و معنی پاری هم آمده است و جمع آن پاریسان است پارسنگ - بسکون ثالث بروزن آبرنگ معنی پانسنگ است و آن چیز باشد که در یک کفه ترازو هفت تا با کفه دیگر برابر شود -

پارسه - نفع راجع بروزن پارچه معنی گدائی باشد - پارگی - بسکون ثالث و کاف فارسی تحتانی رسیده خشکی را گویند -

پارگین - باکاف فارسی بروزن آستین گوی را گویند که آبهای کثیف و چرکین همچو زیر آب حمام مطبخ و اشال آن بد بپسار دود آب گندیده و بد بو سے را نیز گفته اند و معرب آن فارغین است -

پارنج - بروزن آنج زری باشد که بشاعران و مطربان و اشال ایشان دهند تا در جشن و میزبانی حاضر شوند و وزیر را نیز گویند که با جرت قاصدان دهند -

پارنجن - بروزن آگدن سیل طلائی باشد که در پاره کنند و آنرا بعرنی خطمال گویند -

پارو - باو و مجول بروزن چار و پوزال وزن پیرا گویند و بیل مانندی باشد از چوب که بدان برف برویند -

پاروب - بروزن جاروب معنی پارو است که زن پیر و بیل جوین باشد -

پاره - بروزن چاره معروفست که در مقابل درست باشد و بعرنی قطعه خوانند و گرز آهنین را هم گفته اند و رشوت را نیز گویند و معنی تخف و تبرک هم آمده است و نوعی از طلا باشد

که بشکر پاره مشهورست و پریدن و پرواز کردن را هم گفته اند و جزو را نیز گویند که جمع آن اجزا باشد و نادر و شیراز هم میگویند که دختر بلی بگارت باشد و معنی زاده هم هست چنانکه گویند مخدوم پاره یعنی مخدوم زاده و بزبان رومی زریست که در همان ولایت راج است و بهندی سیاه و زریق را گویند -

پاره آرد - باهزه بالف کشیده و برادال بی نقطه زده آتش آردی است که با و مانج شهرت دارد و آنرا بقدر گندمی از خمیر ازند و پزند -

پاره زرد - نفع زاسه نقطه دار و سکون را و دال بی نقطه پارچه زردی باشد که میووان براسه اقیار برد و شرح دوزند و آنرا بعرنی غیار و غیاره خوانند -

پاره کار - باکاف بروزن لاله زار محبوب شوخ و شنگ را گویند پار یاب - بروزن فاریاب زراعتی را گویند که با آب رودخانه و اشال آن مزروع شود -

پاریاو - باو و معنی پار یاب است که زرعیت با آب کار بزرگ رودخانه مزروع شده باشد -

پاریدن - بروزن خاریدن معنی پرواز کردن باشد - پارز - بسکون زاسه نقطه دار معنی بغیش و نازک و لطیف باشد -

پارژ - بسکون زاسه فارسی نام دسی است از بلوکات طوس - پارزاج - بازای هوز و جیم فارسی بروزن تاراج دایه شیرین و اما پیرا گویند و بعرنی قابله و مرخصه خوانند -

پازتاری - با تاسه قرشت بروزن آبیاری معنی جزئی باشد که در مقابل کلی است و پازتاریان معنی جزئیات -

پاشرح - بازاسه فارسی بروزن آشرح معنی مالش و آزار باشد -

پازش - بسکون زاسه هوز بر وزن خوا پیش گیاه و علت زیادتی را از میان غله زار کردن و در آن گندن باشد و همچنانکه پیرایش شاخهای زیادتی درخت را بریدن است

پازش

پاژان - بروزن دادون بزکوبی را گویند -
 پاژنامه - بازای فارسی بروزن کارنامه معنی پاچ نامه است
 که لقب و قرین و جمال باشد -
 پاژند - بروزن پا بن تفسیر زند باشد و زند کتاب زرشوت
 است و برعکس اینم گفته اند یعنی ژند تفسیر پاژند است
 و بعضی دیگر گویند ژند و پاژند و کتاب انداز تصنیفات
 ابراهیم زردشت و آئین آتش پرستی و دیگرے میگویند
 که ترجمه کتاب ژند است و بازای فارسی هم آمده است -
 پاژنگ - بازای فارسی بروزن آهنگ معنی پاچنگ است
 که کفش و پا افزار باشد -
 پاژه - بفتح زای فارسی معنی پاچه است که بعبنی کراع گویند -
 پاژه - بفتح زای هوز و سکون ماورای قرشت معروف است
 و اصل آن پاژه بوده بسکون و اولی یعنی شوپنده زهر
 چه یاد معنی شستن و پاکیزه کردن باشد و برورایام داد
 حذف شده است و معرب آن فاژه هست و آنرا تریاق
 نیز گویند و بعبنی حجر التیس خوانند اگر با آب رازیانه ترسند
 و برگزندی مار طلا کنند نافع باشد -
 پاژیر - بروزن جاگیر چوبی را گویند که در زیر سقف یا دیواری
 که قصور کرده باشد فروزن تا نیفتد -
 پاس - بروزن طاس معنی نگاه داشتن و نگاه بپاسنه و
 حرمت کردن و استوار داشتن و نوبت باشد و پاک صبر
 از پشت حصه رشب و روز برانیز گویند پر شهبان و زوی را
 به پشت حصه کرده اند و هر حصه را پاسه نامیده اند و نوی
 رانیز گویند که در اوقت عمد آید را باشد یعنی پاسبان
 و بعضی گویند معنی حصه و بخش است مطلقاً اعم از شب و روز
 و غیر آن و معنی تلکی و اندوه دل هم آمده است -
 پاساو - بروزن آزاد معنی صیانت باشد و آن محافظت
 کردن است خود را از سخنان بزل و فحش و افعال شایسته
 پاسار - بروزن آزاد معنی لگد باشد -

پاسپار - بسکون ثالث و بابای فارسی بروزن یادگار
 یعنی پاسارست که لگد باشد و لگد کوب را نیز گفته اند و بعضی
 ثالث در مویداً لفظاً معنی لگد بازی باشد که طفلان در
 آب و در شکی میکنند -
 پاسبان - بابای اجد بروزن آسمان شب زنده دار
 و محافظت کننده باشد -
 پاسبان طارم نم - کنایه از کوب زحل است -
 پاسبان فلک - معنی پاسبان طارم نم است
 که کوب زحل باشد -
 پاسخ - بضم ثالث و سکون خاسه نقطه دار جواب را گویند
 که در مقابل سوال است -
 پاسره - بفتح ثالث بروزن ناسره زمینی را گویند که صاحب
 زراعت و روچه اخراجات جدا کرده بزارعان و بهر ناایشان
 حاصل آن صرف اخراجات دیوانی و غیره کنند -
 پاسک - بضم ثالث بروزن نازک خمیازه و دهان دره
 باشد و بضم ثالث نیز آمده است -
 پاسنگ - بروزن آهنگ آنچه در یک کفه ترازو نهند
 جهت برابر کردن کفه دیگر -
 پاسوار - معنی سوار پاست که پیاده جلد و چابک باشد -
 پاسه - بروزن کاسه معنی تاسه و تلواسه است که میل کردن
 به هر چیز و غم و اندوه و فشرودن گلو باشد و این معنی بجای
 حرف اول تالی قرشت هم آمده است -
 پاسیدن - بروزن بالیدن معنی نگاهبانی و بیدار نوابی
 و پاس داشتن باشد -
 پاسش - بروزن ماش معنی پریشان و افشان باشد معنی
 از هم پاشیدن و بر افشاندن هم هست و امر باین معنی نیز آمده است
 یعنی پریشان کن و از هم جدا ساز و بر افشان -
 پاسک - بفتح ثالث بروزن ناوک معنی خمیازه باشد -
 پاسشما - بانون بروزن آهنگ پاشنه پارا گویند و جبار

وخریزه و بند و اند و کد و داشت سال آنرا نیز گفته اند که
بجست تخم نگا بدارند.

باشنامه - بروزن شاه نامه معنی لقب قرین بهمال
باشنگ - بروزن آونگ خوشه کوچک انگور را گویند و چهار
وخریزه و بند و اند و کد و داشت سال آنرا نیز گفته اند که بجست
تخم نگا بدارند و با پانگ و پاچنگ مترادف است.

باشنگ - بفتح کاف فارسی معنی باشنگ است که خوشه کوچک
انگور باشد و هر چیز را نیز گویند که بجست تخم نگا بدارند و خوشه
انگوری را نیز گفته اند که بر تاک خشک شده باشد.

پاشیب - بروزن آسیب زوبان و زینه پای را گویند
پاخو - بروزن لاغری ستونی را گویند که سقف خانه بدان قرار گیرد

پاخوه - بضم غین فقط در و فتح رای بی نقطه مرضی است که
پای آدمی مقابل شکلی میشود و آنرا بحر بی داد الفیل خوانند
و بعضی گویند زحمت و آزاری است که بسبب زحمت دیگر

بهر سیده باشد مانند غلوه که از زحمت اول بر طرف
نشود و آنهم بر طرف نگرود.

پاخنه - بضم ثالث و سکون فون و دال ابجد گوله پیله
حلاجی کرده را گویند.

پاخنه - بضم ثالث و فتح دال ابجد معنی پاخنه است
که گلوله پیله حلاجی کرده باشد و بفتح ثالث هم گفته اند
که بروزن بافته باشد.

پاخوش - داد و همل بروزن آغوش معنی شوخه باشد
یعنی سر تاب فرو بردن.

پاخزار - مخفف پاخزار است که کنش باشد.

پاک - بروزن خاک معنی صاف و سفید و پاکیزه باشد و
معنی همه و تمام و باقی هم آمده است چنانکه گویند حساب ما
پاک شد یعنی تمام شد و چیزی نمانده پاک برد یعنی همه را
بردند و چیزی نماند.

پاکار - با کاف بروزن پاکار کسی را گویند که چون تحصیل کرد

بجای کسی بیاید او را از مردم تحصیل کند و به تحصیل دارد بدو
شخص را نیز گویند که سترح و ادبخانه را جاروب کند و پاکیزه
سازد و او را بر عربی کناس خوانند و مطلق خدمتکار را نیز گفته
اند که پاکیزه اول - کنایه از پاکیزه و کرد بیان و حالان
سرخ و سخی باشد.

پاکباز - بابای ابجد بروزن کار ساز کسی را گویند که در باز
کردن باو غلی نماند و شخصیکه اسباب خود را تمام سازد و باز
و بجز دو عاشقی که بنظر پاک بهشوق نگرود.

پاکت - بروزن پازند مطلق یا قوت را گویند اعم از زرد
سفید و سرخ و پان معنی بجاسه حرف اول یای حلی
هم آمده است.

پاکوفتن - بضم قفص کردن و رقص نمودن باشد.
پاکتی - بروزن خاکی استر و سرترشی را گویند و معنی تمام شدن
وصفا و طهارت باشد.

پال - بروزن کالا اسپ جنبیت باشد که آنرا اسپ کوتل
گویند و معنی صاف کننده هم آمده است لیکن بدون کتب
گفته میشود و همچو ترشی پال و می پالا و امر پالودن هم هست
یعنی بیال و صاف کن و آردیخته را نیز گفته اند و بلغت زند
و پازند معنی زیاد و فغان باشد.

پال پال - بابای فارسی بروزن مال مال چیزی سخت را
گویند که بسیار بماند و پالوده سخت شده را نیز گفته اند.

پالاد - بروزن آبا و اسپ جنبیت را گویند که اسپ کوتل
باشد و آن اسپ است که پیشاپیش امر و سلطانین برسد و آنرا
پالانی را نیز گفته اند.

پالادون - بروزن دادون معنی پالودن و پالایش
وصاف کردن باشد.

پالادو - بروزن آواوه بدگوسه و مفسد و اهل غیبت باشد
و اسپ جنبیت را نیز گویند که اسپ کوتل باشد.

پالار - بروزن سالار در زحمت و ستون بزرگ را گویند.

پاکت

پالاش - بروزن شا باش آلوده شدن پاسه باشد بگل و لاسه -

پالانه - بروزن کاشانه خارجه باشد که بر بالا خانه سازند
پالوان - با داد بروزن آبادان طرفی باشد مانند کفگیر که چیزها در آن صاف کنند و آنرا ترشی پالا گویند -

پالاولون - بروزن وادادن معنی پالاولان است که ترشی پالا باشد -

پالاهنگ - فتح های هوز بروزن بالاتنگ که کشتان را گویند و آن سفیدی است که شبها بر آسمان نماید و کندی آن نیز گویند که بر یک جانب مجام سپ بندند و اسپ را بدان

بکشند و گنابگار را نیز بدان حکم بر بندند و نزد مجربین آنچه باعث تعلق باشد و این لغت در اصل پالا آهنگ بوده یعنی جنیبت کش چه پالا معنی اسپ جنیبت است که اسپ

کوتل باشد و آهنگ معنی کشیدن و چون در میان علمای فرس مقرر است که هر گاه خواهند دو کلمه را با هم ترکیب کنند

اگر حرف آخر کلمه اول با حرف اول کلمه آخر از یک جنس باشد بحرف راسا قسط سازند بنا بران یک الف را حذف کرده پالاهنگ خوانند -

پالاسی - بسکون پای حلی صاف کننده باشد و افزاینده و زیاده کننده را نیز گویند و امر بر صاف کردن هم هست یعنی صاف کن و اسپ جنیبت را هم گفته اند -

پالاییدن - بروزن آسائیدن معنی زیاده کردن و زیاده شدن و صاف نمودن باشد -

پالدم - بضم اول بروزن و معنی پاروم است و آن را ترکان قوسقون گویند -

پالش - بروزن بالش معنی آسائیدن شدن و بالیدن و افزایش باشد -

پالغ - بضم ثالث و سکون غین نقطه دار بیانه شرابی را گویند که از شلخ کرگدن و گاد و استخوان فیل و چوب سازند

پالغز - بفتح ثالث و سکون غین و زامی نقطه دار خطا و جرم و زلت باشد و عبری عشر خوانند -

پالکانه - پاکاف فارسی بروزن آسپهانه بام بلند و در پیکر خانه باشد و معنی شروع در غله در و کردن هم هست و پیکر ترازو را نیز گویند -

پالنگ - بفتح ثالث بروزن شنالنگ کفش و پای افزار چرمی باشد و در پیکر کوه را نیز گویند که بیک چشمه از آن کوه

پالو - بروزن خالو و انهای سخت باشد مانند حدس که از اعضا آدمی برمی آید و عبری ثولول میگویند -

پالواسه - بروزن شاه کاسه غم و اندوه و تاسه را گویند -

پالوانه - بانون بروزن کارخانه مرغیست سپاه و کوچک که پیوسته در پرواز باشد و چون بنشینند نتواند برخواست و آنرا باد خورک هم میگویند و با چانه و زمانه قافیه کرده اند و بعضی گویند با بیل هانست و ترشی پالا را نیز گفته اند -

پالوایم - بایای حلی بروزن چارخای پرستوک باشد -

پالود - بروزن آسود ماضی پالودن است یعنی صاف کردن و از غل و غش پاک ساختن -

پالودن - بروزن آسودن معنی صاف کردن و صافی و روشن شدن و پاک ساختن و صاف گردیدن را نیز گویند و خلاص شدن و نجات دادن و افزون و زیاده گشتن و بزرگ شدن و بزرگ گردانیدن باشد -

پالوده - بروزن آلوده معروف است و آن چیزی باشد که از نشاسته بزند و با شربت قند خورند و معرب آن خالوج باشد و پاک و صاف کرده شده از غش را نیز گویند و معنی گفته ترازو هم آمده است -

پالوش - بروزن آغوش کا فور غشوش را گویند و باین بلفظ هم درست است -

پالونه - بروزن و اثر و نه معنی پالوانه است که ترشی پالا باشد

پالنگ - معنی پالاهنگ و آن دوالی و بیبانی باشد

که برکنار تمام اسب جنسیت بندند و صید و شکار و مجرم و
گناهیگار را نیز بدان محکم بر بندند و کند و و شاخه و پهلوی که
بر گردن سگ نهند و نزد مجرمین آنچه باعث تعلق باشد-
پالیدن - بروزن مالیدن معنی دیدن و جستجو کردن و
تفحص نمودن و صاف کردن باشد-
پالیده - سه روزن نادیده صاف شده و صاف کرده
و خلاصه را گویند و معنی افزوده هم هست و جستجو کرده تفحص
نموده را نیز گویند-
پالیز - بروزن کاریز معنی باغ و بوستان و کشتزار
باشد عموماً و خرزهره زار و نیسار زار و هندوانه زار را
گویند خصوصاً-
پالیزبان - باغبان و بوستان بان و دیقان و نگاهداران
فالیز را گویند و نام صوتی ست از موسیقی-
پالیزوان - باوا و بروزن و معنی پالیزبان است که
محافظة کننده باغ و بوستان و فالیز باشد و نام
صوتی ست از موسیقی-
پالیک - بروزن باریک پاتا به و پایچ را گویند و لفا خرا
نیز گفته اند و معنی کفش و پای افزایرین هم آمده است-
پام - بروزن و معنی وام است که قرض باشد و معنی شبیه
و نظیر مانند و رنگ و لون هم آمده است-
پاسس - نفتح معنی بروزن ناکس معنی پای بند باشد یعنی
شخصی که در شهر خود یا جاسی دیگر بسبب امری گرفتار باشد
و نتواند بطرف دیگر رفت و در آنجا نیز نتواند بود-
پایان - بروزن جان برگی باشد که آنرا در بوستان
با آبک و فوفل خوردند تا بهمار اسخ گرداند-
پاسند - نفتح نون و سین بی نقطه بروزن نالوند یعنی
پرسیده و احوال گرفته باشد-
پایانه - بروزن شانه چوبک تنکی باشد که در زیر درختان
تا در بسته کشوده گردد و در و در گران و خشکات چوبی

که پیشگافند فرو بر بند و کفش و وزان در فاسه کفش و
قالب گذارند-
پانید - با ذال نقطه در بروزن فالیز نهند سفید باشد و
بعضی گویند پانید شکر برگ است و آن برگها باشد که از شکر
سازند و شکر قلم بهان را میگویند و نوسه از حلوایم هست
و فانیذ معرب است-
پا و - بسکون و او معنی شستن و پاکیزه کردن باشد و بندی
پای را گویند که عریان رجل خوانند-
پا و پر نفتح بای فارسی بروزن دادگر معنی قدرت و توانایی
و تاب و طاقت باشد-
پا و چک - نفتح فارسی بروزن چار یک سر گین گا و خشک
را گویند اعم از آنکه خود خشک شده باشد یا بدست پهن
ساخته و خشک کرده باشند-
پا و رنجن - نفتح ثالث و رای قرشت و سکون نون و جم
مفتوح نون دیگر زده و خلخال را گویند و آن حلقه ایست از
طلا و نقره و امثال آن که زمان در پای کنند-
پا و نند - بروزن پابند بندے باشد که در پای گناهیگان
و مجرمان گذارند-
پا پاک - بروزن آبک معنی شکنجه باشد و آن آزاره
است که در روان را کنند-
پا پاکیدن - با بروزن و ارسیدن معنی شکنجه کردن باشد
پا پناک - بروزن و معنی پا سنگ است و آن چیزی باشد
که در یک پله ترازو آویزند تا با پله دیگر برابر شود و با پا سنگ
و پا چنگ مترادف است و معنی خلخال هم هست که پا و رنجن
باشد و معنی در پیچه گوچک هم بنظر آمده است-
پا پهنک - نفتح کاف فارسی بروزن آینه کفش و پای افزایر
گویند و معنی پا رنجن و خلخال هم آمده است-
پایمی - بسکون تختانی بروزن جامی معروفست که پا باشد
و عبرتی رجل خوانند و معنی تاب و طاقت و صبر کردن و تقاضا

پا

وقدرت هم آمده است و یعنی پایدگی و باقی و همیشه بودن
هم گفته اند و امرباین معنی نیز هست یعنی پائیده و باقی
و همیشه باش و فرود هر چیز را گویند همچو پای کوه و پای حصا
و پائے دیوار و امثال آن -

پایا - با تختانی با لعل کشیده معنی قائم باشد همچنانکه گویند
عرض پایا بحکم ست یعنی عرض قائم بحکم ست -

پایاب - بروزن شاداب آبی را گویند که پای بر زمین آن
برسد و از آنجا پیاده توان گذشت بر خلاف غرقاب
و یعنی پایدگی و همیشگی و باقی بودن هم هست و تاب و
طاقت و توانائی و مقاومت را نیز گویند و چاهی و آب آفتاب
را هم گفته اند که زیند پایا بران ساخته باشند تا مردم باسانی
آب از آن بردارند و تیر حوض و دریا را نیز گویند و بعضی قهر
پایا زمی - بروزن ناسازی معنی سوزش و درد باشد
و آنرا بعضی جوے گویند -

پای افراز - پاپوش و کفش را گویند و چوبے را نیز گفته اند
باندام نعلین که جولاهاگان و بافندگان بوقت بافندگی
پائے بران گذارند و بردارند -

پایان - بروزن میان آخر و انتها و نهایت و کرانه هر چیز
و پائین مجلس و صف نعل و کفش کن و آخر کار و سر حد ملک
را گویند و معنی پائین هم هست که نقیض بالا باشد و
نزود اصلان پیوستن نقطه آخرین دایره سیر است
بنقطه اول در اتحاد و قوسین -

پای اوثراره - بفتح هزه و سکون و او و زائے فارسی
بالعل کشیده و رای بے نقطه مفتوح معنی پای افراز است
و آن دو تخته کوچک باشد باندام نعلین که بافندگان بوقت
بافندگی پای بران گذارند و بردارند -

پای بافت - بابای اجد بالعل کشیده و بغا زده جولاها
د بافنده را گویند و بعضی حاکم خوانند -

پای برپی نهادن - کنایه از متابعت و پیروی کردن است -

پای بر جای - معنی ثابت قدم بودن باشد -

پای بر سنگ آمدن - کنایه از پیش آمدن مخاطره باشد
پای بزا فلکندن - بضم بای اجد و سکون زائے جوز
کنایه از بی طاقت و بی آرام شدن و سحر کردن باشد
چه گویند که قصا بان افسوسه خوانند و بر پای بزی بنند
یا چیزی بنویسند و بر بندند و آن بزرابصحر اسر و بندند
تمام گلگه گو سفندان و بز پائیش آن بر آید و قصا بان
هر که ام را که خواهند بگیرند -

پای بر زمین رسیدن - کنایه از خوشحالی مفرط و
انتعاش طبیعت باشد -

پای بست و پای بسته - کنایه از بیکار و گرفتار و عقید
و ایستاده و منتظر و اسیر محبت باشد -

پای پوزان - بابای فارسی و زائے تازے بروزن
پائے کو بان آواز میب سمناک را گویند -

پای پیچیدن - کنایه از مرتافتن و رفتن و گرفتن
و جان کندن باشد -

پای سیل - بابائے فارسی بروزن نار حسیل حر پ باشد
که اکثر و اغلب زنگیان دارند و نوسے از قرح و پیال
شراب خوری نیز هست -

پای تابه کشا و ن - کنایه از سفر با زماندن و اقامت کردن
باشد و کنایه از سفر آمدن و قیام شدن هم هست -

پای چال - باجم فارسی بروزن پایال معنی پا چال است
و آن گوسے باشد که بافندگان در وقت بافندگی پاها
خود را در آن آویزند -

پای چپر - بروزن پارچه تنبان و شلوار باشد و آن را
بعضی بے رطلان خوانند -

پای حوض - کنایه از جای رسوائی و بدنامی باشد -

پای خاکی کردن - کنایه از سفر کردن و قدم بچرخه نمودن
و طلب کار سے نمودن باشد -

پای نخست - باخای نقطه دار بر وزن پای بست هر چیز را گویند که در زیر پای کوفته و مالیده شده باشد اعم از زمین و چیزه دیگر -

پای نخسته - بر وزن پای بسته یعنی پای نخست باشد و آن هر چیزیست که در زیر پای کوفته شده باشد -

پای خوان - با و او معدوله بر وزن آسمان یعنی ترجمه باشد و آن معنی لغتیست از زبانی بزبانی دیگر -

پای نخست - با و او معدوله بر وزن و معنی پای نخست باشد و آن زمین یا چیزه دیگر بود که در زیر پای کوفته شده باشد -

پای خوشه - بر وزن چار گوشه زمینی را گویند پراز گل و لاسه که بسبب تر و مردم و حیوانات دیگر بر آن خشک و سخت شده باشد -

پای پیدار - بر وزن نامدار نام خدای تعالیست جل جلاله و معنی همیشه و برقرار و جاودان بهم هست و اسپ بلند و پادار را نیز گویند و کجبتین قلب را هم گفته اند -

پای پاداره - بفتح راء قرشت معنی پای مردمست که مددگار و یاری دهند باشد -

پای پایدام - بر وزن شاد کام نوسه از تله و دام است و آن چنان باشد که میخامی باریک از چوب بمقدار یک وجب تراشند و بر سر هر یک دانی بندند و سر دیگر آنرا بر زمین فرو برند و صیاد در پناه گاو یا خرسه درآمده پیش رود و جانوران مارم داده بچاب دام آورده تا پایهای ایشان در میان دام بند شود و مرغی را نیز گویند که صیاد بر کنایه نام بند و نام خان دیگر هم اسه آورده در دام افتند و آنرا

بهر بی طول خوانند و دامگاه را نیز گویند و نیز حلقه باشد از چرم که بر دو پای و ران کنند و بر بالاسه درختهای بلند

بچرخند و خرما مانند آن روند -

پای پایدگرشتن - کنایه از عاجز و ناتوان شدن باشد -

پای سنج - بفتح ساء قرشت و سکون نون و چیم زری باشد که با جرت قاصدان دهند و آنچه بشاعران و مطربان دهند که در مجلس مهمانی حاضر شوند -

پای پیر - بر وزن جائز مخفف پاییز است که فصل خیزان و برگ ریزان باشد و بازاری فارسی هم آمده است -

پای پزار - بر وزن پایدار کفش پای افزا باشد -

پای پیزه - بر وزن جائزه حکمی باشد که ملوک کبسی دهند تا مردم اطاعت آن کس کنند -

پای پیره - بازاری فارسی مفتوح رسیمانی باشد که بر دامن غیره و سر پرده نصب نمایند و آنرا سنج بسته بر زمین استوار کنند و چیزیکه عثمان را بدان بندند -

پای پالست - بر وزن دانست معنی بقا و ثبات کرد و پاینده ماند -

پای ستور - بانامی قرشت مضموم با و او و راء بے نقطه زده نام سازیست و آن کینه ترین سازهاست

پای پالسته - بر وزن دانسته بقا کرده و پاینده و دائمی را گویند پای سخن - کنایه از قوت و استواری سخن باشد -

پای شیب - باشین قرشت بتختانی رسیده و بیابان بجسد زده نام عقیده ایست بجهت رمی جرات که یکے از اعمال حج است -

پای فروکشیدن - کنایه از ماندن و توقف کردن باشد

پای فشرودن - کنایه از استواری و ثبات قدم درین باشد و کنایه از ایستادگی کردن در سودا هم هست -

پای پیکار - یعنی پاکار است و آن مردی باشد که چون تحصیل کند و بجای آید او را ز مردم تحصیل کند و به تحصیلدار دهد و کناس را نیز گویند -

پای پیکاه - بر وزن جایگاه معروفست که کفش کن وصف نعال و جای ستوران باشد و اصل و نسب و قدر و قهر و قهر را نیز گویند و معنی پایاب هم هست و آن از رو و خاشاک

۳۱

<p>و در قید و بند کسی بودن رانیز گفته اند - پاینده - بروزن سازنده یعنی همیشه و جاوید و دائم و باقی و مدام باشد همچو بهشت و دوزخ و اهل آن و عرش و کرسی و هر چیزی که فانی نشود و پایندگان جمع آنست کسی رانیز گویند که چیزی را در نظر داشته باشد و چشم از آن بردارد پایمی و پر - بابا سے فارسی بروزن بام و در معنی تاب و طاقت و قدرت و توانائی باشد - پایون - بروزن قانون پیرایه و آرایش و زیور باشد - پایمی و ند - بروزن و معنی پای بند است - پاییه - بروزن سایه یعنی قدر و مرتبه و بنامی عمارت باشد و زینہ و نزد بان رانیز گویند و معنی پایاب هم هست نزد کتب باران را هم گویند و ضائع و زبون رانیز گفته اند و بلغت اهل گیلان چوب کتک زدن باشد یعنی چوب تا دیب تا و معطر و آقا سے تحصیلدار - پاییه حوض شمش حای بے نقطه و سکون و او وضاء نقطه کنایه از جای رسوائی و بدنامی باشد - پاییه دار - بروزن مایه دار صاحب قدر و منزلت باشد - پاییدن - بروزن سائیدن یعنی در نظر داشتن و چشم برنداشتن باشد و معنی همیشه و پیوسته و جاوید و مدام و جاوید بودن هم هست - پاییز - بروزن فایز فصل خزان و ایام برگ ریزان را گویند و کنایه از ایام پیری هم هست و باز سے فارسی هم آمده است - پایین پر شسته - کنایه از اطاعت و بندگی و خدمتگاری است</p>	<p>جانے باشد که پای بند آن برسد و از آنجا گذر توان کرد - پایے گذار - بضم کاف فارسی کنایه از مددگار باشد - پایے کشا و ن - کنایه از باز آمدن باشد یعنی اینک قبل ازین نمی آمد و حال می آید و طلاق دادن رانیز گویند و معنی گریختن هم هست - پایے کو ب - با کاف بروزن چارچوب رقا ص و سواج کننده را گویند و امر باین معنی هم هست یعنی رقا صی کن و برقص - پایمی کو فتن - یعنی رقا صی کردن باشد و کنایه از نزدیکی شدن بر فتن و مرون هم هست - پایگه - بروزن جایگه مخفف پایگاه است که کفش کن و جا سے ستوران و قدر و مرتبه و اصل و نسب و گذرگاه رودخانه باشد - پایے لغز - بالام بروزن چار مغز گناه و جرم و خطا را گویند پایمی ماچان - با بسم و جیم فارسی بروزن ماه تابان با صطلاح صوفیان و درویشان صفت نعال باشد که کفش کن است و رسم این جماعت چنان است که اگر یکی از ایشان گناهی و تقصیری کند او را در صفت نعال که مقام غرامت است بکیسے باز دارند و او هر دو گوش خود را چپ در دست بردست گیرد یعنی گوش چپ را بدست راست و گوش راست را بدست چپ گرفت چندان بر کیسے بایستد که پیرو مرشد عذر او را بپذیرد و از گناہش درگذرد - پایم و - بروزن لاجورد و گار و یاری دهنده و شفیع و معین و دستگیر باشد - پایم و - بروزن آب دزد اجرتی که بقاصدان و پیادگان دهند و از ابر عربی جعل خوانند بروزن فعل - پایندان - بفتح ثالث و دال ابعده بلف کشیده بروزن آصف خان صفت نعال و کفش کن باشد و ضامن کفیل و میانجی کننده رانیز گویند و معنی رسن و گرد هم آمده است</p>
<p>بیان دوم</p>	
<p>در بای فارسی بابای فارسی شمشل برینج لغت پپتیک - بکسر اول بروزن خشک خوشه کوچک از خرما و انگور باشد و پاره از خوشه رانیز گویند - پیپر - بفتح اول و ثانی و راسے بی نقطه بلغت ژند و پازند</p>	

پیر را گویند که در مقابل جوان است -
 پسر پیشد - بروزن اندیشد یعنی پریشان کند و پراکنده سازد و پسر پیشیدن بمعنی پریشان و پراکنده کردن است -
 پس پس - بفتح اول و سکون ثانی و لام مضموم بسین نقطه زده تریقی باشد که از نان خشک در روغن و در روغن سازند و بعضی گویند اشکنده باشد که از روغن و پیاز روغن بریان کرده و آب و نان خشک سازند -
 پوسلیما - بابای فارسی بروزن مه سیاه بخت ژند و پازند جامه و قبارا گویند -

بیان سوم

در بابی فارسی با نامی قرشت مثل بر شانه دخت

پست - بفتح اول و سکون ثانی آه رسه باشد که بر کاغذ جامه دهند و چشم زسه را نیز گویند که از بن موسه بریزد و آنرا بشانه بر آورند و از آن شال بپا فند و کلاه نمده و کپنک و امثال آن بمانند و هر چه که آن نرمی داشته باشد پتاره - بفتح اول بروزن شراره خرداشه را گویند و آن دست افزاری است جولا بنگان را مانند جاروب که با آن آب بر جامه که میپا فند میپاشند -
 پقت - بکسر اول بروزن صفت یعنی توبه و استغفار باشد -
 قح - بفتح اول و سکون ثانی و غای نقطه دار سهوت و تخیر و حیران و ابله را گویند -
 قتر - بروزن شررتکه طلا و نقره و مس و برنج و امثال آنرا گویند که در آن اسما و طلسمات و تعویذ نقش کنند -
 قنفت - بفتح اول و ثانی و سکون فا و فو قافی بمعنی پت است باشد که توبه و استغفار و بازگشت از گناهان است -
 قنفوز - با فاء بروزن سرد و زرد اگر در دبان و منقار مرغان باشد و اگر در کلاه را نیز گفته اند و بمعنی اول بجای حرف اول تایی قرشت هم آمده است -
 قنک - بضم اول و سکون ثانی و کاف خایسک و

چکش آهنگری و زرگری و امثال آن باشد و آن را بعر بے سطاق خوانند -
 پتگیس - بروزن کفگیر پرویزن و ماشورا گویند -
 پتنگ - بکسر اول بروزن درنگ در یخ منفردی را گویند که در خانها بخت روشنائی گذارند -
 پتشی - بفتح اول و ثانی بروزن کفنی طبقه باشد از چوب که بدان غله میپاشانند -
 پتو - بفتح اول و ثانی و سکون دا و نوعی از بافته پیشینه باشد و بفتح اول و ثانی سوسنه را گویند از کوه و غیر آن که پوسته آفتاب در آن تابد و مقابل آنرا سر خوانند و منصفه پر تو هم هست -

پتواز - بروزن پرواز و چوب بلندی باشد که هر دورا باندک فاصله از هم دور بر زمین فسر و برند و یک چوب دیگر بر بالای آن دو چوب بر عرض بپسندند تا کبوتران و دیگر جانوران پرنده از شکار می و غیر شکاری بران نشینند و آنرا بعرنی میفقه گویند -
 پتوله - بفتح اول و لام و ثانی بو او رسیده بافته ابریشمی منقش کار بپند و ستان را گویند -
 پتیاره - با یای حلی بروزن همواره بمعنی آفت و بلا و آفت و حیب و نازیب باشد و بمعنی کمون و مخزون هم هست و جملت و شرمندگی را نیز گویند و بمعنی شدت و سختی هم آمده است و کمر و حیل و فریب و دغا را نیز گفته اند و آشوب و شور و غوغا هم میگویند -
 پتیره - بروزن کتیره هر چه که مکروه طبیعت باشد -

بیان چهارم

در بابی فارسی با جیم بجه مثل بر چهار دخت

بج - بفتح اول و سکون ثانی بمعنی کوه باشد و آنرا بعر بے جسل خوانند -
 بچار - بفتح اول بروزن هزار بمعنی بچ است که کوه باشد -

جسل

پسجول - بضم اول بروزن نزول معنی بچول است که استخوان شتاک باشد و آنرا عبری کعب گویند -
 پیچیه - بفتح اول و کسر ثانی و سکون ثانی و واو اشتغال بامریست که غرض از آن اعتقاد بهر سائیدن مردم باشد کسی و آنرا سالوسی و ریاض خوانند -

بیان پنجم

در بای فارسی با حیم فارسی شتمل بر هفت لغت

پچ - بضم اول و بای فارسی و سکون هرد و حیم معنی حرف زدن است که گویند و کلمه باشد که شبانان بزرا بدان پیش خود خوانند و فوازش کنند -

پچیم - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و فتح حیم فارسی سخن را گویند که در اسننه و افواه افتد و همه کس بطریق سرگوشی و غنیمه بهم گویند -

پچشک - بضم اول و ثانی و سکون شین و مشت و کاف و پشکل گویند و بزوا مثال آنرا گویند و پشکل شتر را هم گفته اند -

پچکم - بکسر اول بروزن اشکم بارگاه و ایوان و صفر را گویند و خانه را نیز گفته اند که اطراف آن پنجره و شبکه باشد و بفتح اول هم آمده است و گرگ را نیز گویند که تازسه زب خوانند -

پچکل - بفتح اول و ثانی بروزن کچل شخصی را گویند که پیوه لباس خود را ضایع کند و چرکن و ملوث گرداند -

پچواک - با و او بروزن افلاک ترجمان را گویند و آن شخصی باشد که لغت زبانی را بزبان دیگر بیان کند و بعضی گویند معنی ترجمه است نه ترجمان -

پچوه - بفتح اول و ضم ثانی و سکون ثالث و ظو را معنی آخر پچواک است که ترجمه باشد -

بیان ششم

در بای فارسی با ظمی نقطه دار شتمل بر بیست و سه لغت

پسج - بفتح اول و سکون ثانی یعنی خوش و پش باشد و کرا آن

بمعنی پیه و خوش خوش است و آنرا عبری پنخ پنخ خوانند و طوبی لک و مر جابک هم گویند و معنی پهلو هم آمده است همچنانکه گویند چهار پنخ است یعنی چهار پهلو است و بکسر اول کلمه ایست که سنگ و گربه را بدان برانند و دور کنند و با معنی بفتح اول هم درست است چه باطخ قافیه کرده اند پنچو - بکسر اول و بای فارسی آنست که شخصی انگشتان خود را در زیر بغل دیگر بنوع حرکت دهد که آن شخص بجنده افتد -

پسخت - بضم اول و سکون ثانی و فوقانی ماضی سخت است و کلد را نیز گویند مطلقا خواه اسپ بر کسی زند و خواه آدم و حیوانات دیگر و بفتح اول یعنی پهن و بخش باشد مثل آنکه چرخ در زیر پاه آدمی یا حیوان دیگر یا در زیر چیزی دیگر پهن شده باشد گویند سخت شد و بخشش گردید -

پسخته جوش - بضم اول و حیم بروزن کمنه پوشش شراب را گویند که آنرا با دوای چند جوشانیده باشند و آن چنان است که شیر انگور انیس را با گوشت برکافه در دیگ کنند و باقی ادویه را نیم کوفته در کسبه کنند و در دیگ اندازند و بجوشانند تا گوشت مهر اشو و بعد از آن صاف کرده بنوشند -

پسخته خور - بضم اول و ظا و او معدوله و رای بی نقطه ساکن گدا و گدائی گفته را گویند و معنی و اما هم آمده است و او را پسخته خوار هم گویند -

پسخته گا - بضم اول و کافیت بالفت کشیده و پوا و زوه داروی چند است که در آب جوشانند و بر آن بیار را پها بشویند و آنرا عبری فطول خوانند -

پسچ - بفتح اول و سکون ثانی و حیم فارسی یعنی سخت و بخشش و پهن باشد -

پسچود - بروزن فرسو و یعنی کوفته مشد و پهن گردید -

پنجشود و - بروزن فرسوده کوفته شده و پهن گزیده باشد
 پنجیدن - بروزن بخشیدن یعنی کوفته شدن و
 و پهن گردیدن باشد -
 پنجیده - بروزن خمیده یعنی پنچوده باشد که کوفته شده
 و پهن گردیده است -
 پنخس - بفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه یعنی
 گذارش و کاهش بدن و تاختن دل باشد از غم و غصه
 بی چیز و گداختن موم و پیر و روشن را نیز گفته اند از
 حرارت آتش یا آفتاب و پرموده شدن چیزه را نیز گویند
 و مزروع بی آب حاصل آمده و هر چیز ناقص را هم گفته اند
 و پوستی که از حرارت آتش پهن چین شده باشد و معنی
 عشو و خرام نیز آمده است -
 پنخسان - بروزن مسان پرموده شده و گداخته گردیده
 و فراهم آمده را گویند از غم و دور و معنی عشو کنان
 و خرامان هم آمده است -
 پنخسینه - بروزن نقشینه یعنی اول پنخسان باشد که
 پرموده شده و فراهم آمده است -
 پنخش - بفتح اول و سکون ثانی و شین نقطه دار یعنی
 سخت و پیچ و پهن است و معنی است هم گفته اند که قیض
 سخت باشد که پرموده و بی آب را نیز گویند -
 پنخشا - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بالفت کشیده
 یعنی مضائقه و دروغ باشد و مضائقه نمودن و دروغ
 داشتن را نیز گویند -
 پنخشوو - بروزن مقصود یعنی کوفته شد و پهن گردید -
 پنخشوده - بروزن محوده یعنی کوفته شده و پهن
 گردیده باشد -
 پنخشیده - بروزن بخشیده یعنی کوفته شد و پهن گردید -
 پنخسیدن - بروزن خمیدن کوفته شدن و پهن
 گردیدن چیزه باشد -

پنخشیده - بروزن خمیده کوفته شده و پهن گردیده باشد
 پنخلوچه - باللام بروزن بسکوپه یعنی پنچو باشد و آن
 انگشتان را در زیر بغل کسی بجزکت در آوردن باشد
 بعنوانیکه آن کس را خنده گیرد -
 پنخلیچه - باللام بروزن زنگیچه یعنی پنخلوچه است که زیر بغل
 کس را خاریدن باشد بعنوان خوش طبعی -
 بیان متفهم
 در بای فارسی با دال ای مشتعل بر و آوازده لغت
 پدر - بسکول اول و سکون ثانی مخفف پدر باشد و بفتح اول
 درخته را گویند که هرگز بارند بد و بضم اول خوب بوسیده باشد
 که آتش گیره کنند -
 پدرلو - بضم اول و باه فارسی بروزن پر و دو معنی نعت
 باشد که آتش گیره است و بعربی حراقه گویند -
 پدرام - بارای قرشت بروزن اسلام یعنی آراسته و نیکو
 و خوش و خرم باشد و جای خواب و آرام را نیز گویند و معنی
 همیشه و دائم و پاینده هم هست -
 پدرخته - بسکون خامی نقطه دار بروزن برجسته نگین
 و اند و سناک را گویند -
 پدرزه - بروزن تهرزه طحالی باشد که آزاد و رومال و لنگی
 بندند و از جائے بجائے برند و آن را زله گویند و معنی
 حصه و بهره هم آمده است و بعضی گویند هر چیز که در رومال
 و لنگی بسته شده باشد چه آن رومال بسته را مجموع
 پدرزه خوانند -
 پدروو - بروزن فرسوده یعنی سلامت باشد و معنی
 وداع نیز آمده است -
 پدرمه - بروزن صدمه یعنی حصه و بهره و زله باشد و پهن
 را نیز گویند که در لنگی و رومال بسته باشند -
 پدردر - بروزن سنگه ر پدر سبی را گویند که شوهر مادرت
 و بروزن غضنفر و حق نظر هم آمده است -

پدر

پدواز- بروزن پروازد و چوب بلند باشد که هر دور از هم
 باندک فاصله بر زمین فرورند و چوب دیگر بعضی بر بالا
 آنها بلندند تا کبوتران و گاسه جانوران شکاری بران
 نشینند و آنرا بعرنی میقه خوانند و در مؤید انضام اگر در
 کلاه و دبان انسان و حیوانات دیگر باشد لز جانب
 بیرون و منقار مرغان-
 پده- بفتح اول و ثانی نام درختی است که هرگز بار و میوه ندهد
 و آنرا بعرنی غوب خوانند و بضم اول چوب بوسیده باشد
 که آتشگیره سازند و بعرنی حراقه گویند و باین معنی بفتح اول
 هم آمده است-
 پدیدار بفتح اول بروزن خریدار معنی ظهور باشد که از ظاهر
 شدن و نمایان گردیدن است و معنی موجود هم هست چنانچه
 گویند پدیدار آمد معنی موجود شد-
 پدیسار- باسین بی نقطه بروزن پدیدار بر سر کاری رفتن
 باشد که پیش ازین شروع دوران کرده باشد-

و سخن بشنونده و فرمان بردار و قبول کننده را گویند چه
 پذیرائی یعنی فرمان برداری باشد یعنی بیولی نیز بنظر آمده است
 که در برابر صورت است و تفسیر قبول هم هست که قبول
 کرده شده باشد یعنی پیشوا و استقبال هم گفته اند-
 پذیرش- بفتح اول و کسر راجع و سکون شین نقطه دار
 معنی قبول و فرمان برداری باشد-
 پذیرفت بضم راجع و سکون فاو فوقانی ماضی پذیرفتن
 است یعنی قبول کرد-
 پذیرفتگار- باکاف بالفت کشیده و برای ترشت زده
 معنی فرمان بردار و قبول کننده و مقرر و معترف باشد و
 سردار و ریش سفید قوم را نیز گویند-
 پذیرفتن- مصدر است که معنی فرمان برداری کردن
 و قبول نمودن باشد-
 پذیرفته- معنی پذیرفته است که قبول نمودن باشد-
 پذیره- بروزن کبیره پیشوا و استقبال کسی یا چیزیست
 یا فرمانی باشد و معنی قبول کردن و فرمان برداری پیش
 کسی رفتن و امر کسی قبول کننده و راه گذر هم آمده است-

بیان هشتم

در بای فارسی با ذال نقطه دار مثل برد و از ده لغت
 پذیرفت- بکسر اول و سکون ثانی و رای بی نقطه مضموم
 بغا و فوقانی زده ماضی پذیرفتن باشد یعنی قبول کرد و معترف
 شد چه پذیرفتن معنی قبول کردن و اعتراف است-
 پذیرفتگار- باکاف بالفت کشیده و برای ترشت زده معنی
 قبول کننده و فرمان بردار و مقرر و معترف باشد-
 پذیرفتن- بروزن دل بردن معنی قبول کردن و اعتراف
 نمودن باشد-
 پذیرفته- بروزن دل برده معنی اقرار و اعتراف کرده
 و قبول نموده باشد-
 پذیر- بروزن وزیر قبول کننده را گویند و امر باین معنی
 هم هست یعنی قبول کن-
 پذیرا- بروزن نصیر اروان شونده و پیش رو نده

بیان نهم

در بای فارسی با راء بی نقطه
 مشتعل بر دو صند و یا زده لغت کنایات
 پر بفتح اول و سکون ثانی معروف است که بال و پر باشد
 و عوبان ریش خوانند و از سر کتف تا سر انگشتان را نیز گویند
 و روشنی و شعاع و پرتو را هم گفته اند و دهن و کنار ده هر چه
 باشد همچو پر کلاه یعنی من کلاه و کنار کلاه و پر بیابان و
 پر بینی هم بنظر آمده است که دهن بیابان و کنار بینی باشد
 و ترک کلاه را نیز گفته اند و برگ درخت را هم میگویند یعنی
 پرده آسیا و چرخ دولاب و امثال آن هم هست-
 پراوران- بفتح اول و ذال نقطه دار بروزن هماوران
 پرتنده است شکاری از جنس سباه چشم آینه چرخ و بگری

لیکن بغایت پاکیزه منظر و نیک اعصاب باشد و آنچه از آن
 سرخ رنگ باشد بهتر است و آنرا پسندیده اند و آنچه در کوه
 توکاک کند یعنی پر بریزد بجاری نیاید و آنچه در خانه توکاک
 کند بسیار خوب میشود و آنرا برقی زنجج خوانند -
 پر این - بکسر اول و رای قرشت بر وزن ریاضینت
 ژند و پازند یعنی خوب و نیکو باشد و فتح اول هم درست است
 پر از ده - فتح اول و ثانی بلف کشیده و برای نقطه دار
 زده و دال بے نقطه مفتوح پاره از خمیر باشد که بخت یک
 تانان گردد و گلوله کرده باشند و بکسر اول هم آمده است -
 پر اش - فتح اول بر وزن لو اش پاشیدن و پریشان
 کردن را گویند -
 پر اشید - فتح اول ماضی پر اشیدن است یعنی پریشان
 کرد و پراکنده گردانید و شد -
 پر اشیدن - فتح اول بر وزن خراشیدن یعنی بد حال
 و پریشان شدن و بیخود گشتن و پاشانیدن و فرسود
 نشانیدن باشد -
 پر اشیده - فتح اول بر وزن خراشیده یعنی بر باد داده
 و پریشان شده و بیخود گردیده باشد -
 پراکنده - با کاف فارسی بر وزن دماوند ماضی پراکندن
 است یعنی متفرق ساختن و پریشان کردن چه پراکندن یعنی
 متفرق ساختن و پریشان کردن باشد -
 پراکنده - بر وزن سراننده پریشان و متفرق گردیده
 و پاشیده شده را گویند -
 پراکوه - فتح اول و ضم کاف و سکون و او و ظهور با آنکه
 کوه و آن طرف و آن جانب کوه را گویند و بعضی طرفه از
 کوه را گفته اند که عمیق باشد و آب از آنجا روان شود -
 پراک - فتح اول و لام و سکون کاف فولاد جوهر دار را
 گویند و موافق و شمشیر مخصوصاً -
 پراکد - قفیر بضم اول و فتح قاف یعنی پیانه پر شد و کنایه

از نیکه زندگانی بآخر رسید -
 پرا انداخ - بسکون حرف آخر که خای نقطه دار باشد و در
 چسب انداز تیلج و سختیان را گویند -
 پرا انداختن - کنایه از عاجز شدن و زبون گردیدن و
 فرو ماندن باشد و معنی پر ریختن و توکاک کردن جانوان
 پرنده و پر حره کردن یعنی خوردن پر و بر گردانیدن از
 و آنرا ترکی اوشی - ش - گویند و آن دلیل بضم شدن
 و پاک گردیدن معده است و معنی مجرد گشتن و نفاط
 کردن هم هست -
 پرا نه - بر وزن زمانه نام شهری و مدینه است نامعلوم
 پرا نیدن - بر وزن دو انیدن کنایه از تعریف کردن باشد
 پراور - با و او بر وزن برابرش پرا و تیز و پرنده را گویند
 پراوند - بر وزن زراوند چوب گنده باشد که در پس
 در اندازند تا در کشوده نگرود -
 پرا هام - با هم ساکن در آخر بر وزن فراوان نامی است
 پارسی باستانی و معرب آن ابراهیم است و نام چودس
 بوده در نهایت سامان و مجمل در زمان بهرام گور و بهرام
 سامان او را تمام بسطکے لیک نام بخشید -
 پربار - بر وزن هربار خانه تابستانی را گویند -
 پرباره - بر وزن انکاره یعنی پربار است که خانه تابستانی است
 پربال - بر وزن هرسال یعنی پرباره است که خانه تابستانی
 باشد چه در فارسی رای بے نقطه و لام هم تبدیل میابند
 چنانچه در فائده چهارم گذشت -
 پرباله - بر وزن هرساله یعنی پربال است که خانه تابستانی است
 پربایه - بضم اول و سکون ثانی و های فارسی بلف کشیده
 و فتح یای حلی جانور نیست که آنرا هزار پایه میگویند و بعد از
 شبست خوانند و بعضی گویند جانور که است پر دست پا
 که عوام آنرا خرده میگویند -
 پر بر تاوش - بابای اجدد رای قرشت و نون بلف کشیده

و او و شین نقطه دار و حرکت نامعلوم لفظی است یعنی آسان
 که عربان فلک خوانند -
 پیر پیره - نفتح بای فارسی بروزن فرغوه فلوس کو چک
 بسیار تنگ بغایت ریزه را گویند -
 پیر پین - نفتح بای فارسی و با بروزن نسترن رستنی باشد
 که آنرا زلفه گویند و عبری فرغ و بقله الحقا خوانند بسبب
 آنکه پیوسته در سرمای راه و کند آهار و دیده و استشام آن
 غشی را زائل کند و منع احتلام نماید و بسکون با هم گفته اند
 و معرب آن فرغین بروزن فعلین باشد -
 پیر پین - بکسر بای فارسی بروزن رگین ماه پروین را گویند
 و عبری بند دار خوانند -
 پرتاب - با تابی قرشت بروزن متاب یعنی انداختن
 باشد و نوعی از تیر هم هست که آنرا بسیار دور توان انداخت
 پرتاب بیان - بروزن بغه اویان کنایه از تیر اندازانست
 پرتاود - بروزن فراد و غیبت و سخن چینی را گویند -
 پرتاش - بروزن فرداش نام ولایتی است از ترکستان
 پرتوش - نفتح اول و ثالث و سکون ثانی و دوا و فرغ و عکس
 دروش ثانی و شعل را گویند و آن از جرعه نورانی
 ظاهر می شود و الا بذاته وجودی ندارد و معنی آسیدب
 و صد به هم نظر آمده است -
 پیرچم - نفتح اول و چیم فارسی بروزن مرهم چیزه باشد
 سیاه و مدور که برگردن نیزه و علم بندند و قطاس رانید
 گفته اند و آن دم نوعی از گاو بخری باشد که برگردن اسپان
 بندند و بعضی آن گا درانیز پیرچم خوانند و گویند نوسه از گاو
 کوهی است که در کوهها که مابین ملک خطا و هندوستان
 میباشد و غرغافا و هانست و معنی کامل هم آمده است و
 بابای ابجد نیز گفته اند -
 پیرچمین - بروزن پروین حصاری باشد که از خار و خنک
 و شاخ درختان بر دور باغ و خالیز و کشت زار سازند

و چو بهاسه سرتیز و خاری رانیز گویند که بر سر باسه دیوار تا
 نصب کنند و حکم کردن چیزه باشد و در چیزه مانندی می کشند
 بر تخت زنده و دنباله آنرا از جانب دیگر خم دهند و محکم کنند -
 پرخاش - با خای نقطه دار بروزن فرداش یعنی خصومت
 و جنگ و جدال باشد و آنرا اعرابه و خا گویند و خصومت
 زبانی را هم گفته اند -
 پرخاشخور - با خای نقطه دار و او و محدود بروزن پروازگر
 شجاع و جنگ جوی و جنگ آور باشد و بجدت و او معرله
 هم آمده است یعنی خرید کننده و خریدار جنگ -
 پیرچم - نفتح اول و ثانی و سکون ثالث و چیم فارسی کفل
 و ساغوی اسپ و استر و امثال آن باشد -
 پرخش - بروزن بخش معنی پیرچم است که کفل و ساغوی
 اسپ و استر و غیره باشد -
 پرخوش - نفتح ثالث بروزن پرتو جانی باشد که در گنج خانها
 سازند و پراز غله کنند و پیر استن و درختان رانیز گویند
 یعنی بریدن شاخهای زیادتی آنرا تا با نام نشود و نمکند -
 پرخیده - بروزن فمیده معنی رمز و ایما و اشارت باشد -
 پیر و - نفتح اول و ثانی و سکون و ال یعنی پرواز کند و
 بسکون ثانی یعنی لاسه و ته جامه و کاغذ باشد چنانکه
 گویند یک پرو و دو پرو یعنی یک لای و دو لاسه یا یک
 و دو ته و معنی خواب هم آمده است مانند خواب نخل نه خواب
 که در مقابل بیداریست و بضم اول و فتح ثانی یعنی پر شود
 و ملوگ رود و بضم اول و سکون ثانی بزبان اهل گیلان پل
 رود خانه و جوی آب باشد و بکسر اول و فتح ثانی معنی گرد
 باشد که مشتق از گردیدن است -
 پیر و ا - بروزن معنی فردا باشد که در عربی غده گویند -
 پیر و اخشت - بروزن افراخت ماضی خالی کردن و فراغ
 گشتن باشد یعنی خالی کرد و فراغ گشت و ماضی آر استن
 و جلا دادن و در ساختن و مرتب گردانیدن هم هست یعنی آرا

و جلاد او و در ساخت و مرتب گردانید و غیر ایشان پرواز
 و حیوانات خود را نیز گویند و گاهی در تفسیر و تحسین کسی هم استعمال
 کنند چنانچه گویند دیدی و شنیدی که چه پرواز است -
 پرواز خشن - بروزن سر با خشن یعنی فارغ گشتن از غلظت
 و پرواز خشن و رفع نمودن و با خزر رسیدن و تمام شدن
 و ترک دادن باشد و معنی آراستن و مشغول شدن و توجه
 نمودن و مقید گردیدن و با کسی در ساختن و برانگیختن هم
 آمده است و نواختن ساز و خواندن نغمه و گرفتن و
 ربودن و جلاد دادن و مرتب گردانیدن را نیز گویند
 که مجموع شانزده معنی باشد -
 پرواز خسته - بروزن افراخته معنی خالی گشته و فارغ شده
 از جمیع علائق و عوائق باشد و معنی ساخته و آراسته و
 مشغول گردیده و انگیزته و ترک داده و دور کرده و جلاد
 و صیقل کرده هم آمده است -
 پرواز اس - بروزن کرباس معنی پرواز خشن باشد و معنی
 پائیدن یعنی ثبات داشتن و بسیار ماندن هم آمده است -
 پرواز ال - بروزن و معنی بر کمال است که آله دایره کشیدن
 پرواز خست - یعنی تالش بروزن سر سخت مخفف پرواز است
 یعنی خالی کرد و فارغ شده و آراسته و جلاد داد و مرتب
 گردانید و در ساخت -
 پرواز خشن - بروزن بر بستن مخفف پرواز خشن است که معنی
 فارغ گشتن و پرواز خشن و تمام شدن و آراستن و مشغول
 گردیدن و جلاد دادن و غیره باشد -
 پرواز خسته - بروزن هر هفته مخفف پرواز خسته است که معنی
 فارغ شده باشد از جمیع علائق و عوائق و آراسته و ساخته
 و مشغول گردیده و جلاد داده و صیقل زده را نیز گویند -
 پرواز ک - بروزن مردک معنی نفر و چیتان باشد -
 پرواز گی - بروزن بندگی هر چیز پوشیده را گویند عموماً و زمان
 دو دختران و اول حرم را گویند خصوصاً و بعضی مخدره و مستور

خوانند و حاجیب و پرده دار را نیز گفته اند و معنی ترکیبی این
 لغت در پرده مستور بودن است چه پرده معنی حجاب و کی
 معنی بودن باشد چو بسندگی و شرمندگی یعنی بنده بودن
 و شرمنده بودن -
 پرواز گی - یعنی رای بی نقطه و سکون زای نقطه دار کتای
 از شراب انگور می باشد -
 پرواز گی - بهفت رنگ - کنایه از جهان و عالم دنیا است -
 پرواز - یعنی اول بروزن مشکل کنایه از شجاع و بهادر
 و دلدار و جوانمرد و سخی باشد -
 پرواز - یعنی اول بروزن آرده معروف است که حجاب
 کرباسی باشد و معنی لای و ته نیز آمده است چنانکه گویند
 پرده پرده یعنی لای بر لای و ته بر ته و کنایه از آسمان
 و حجاب نفس باشد -
 پرواز - اسپریشی - یعنی حجاب شیطانی و نفوس مشربره
 انسانی است و آنرا پرده مکرر هم میگویند -
 پرواز - برگرفتن - کنایه از ظاهر ساختن و نمودن و پیشی
 و بی رویی کردن باشد -
 پرواز - چخانه - یعنی نیم فارسی و عین نقطه دار بالف کشیده
 و نون مفتوح نام پرده ایست از موسیقی -
 پرواز - خرم - یعنی خامی نقطه دار و فتح را بی نقطه باشد
 و سکون میم نام پرده ایست از موسیقی -
 پرواز - خامس - کنایه از آسمان است و خامس سنگ
 تیره رنگ سخت را گویند -
 پرواز - دار فلک - کنایه از ماه است که قر باشد -
 پرواز - و خانی - کنایه از شب تیره و تاریک باشد -
 پرواز - ویز سال - نام پرده ایست از موسیقی و کنایه
 از آسمان هم هست -
 پرواز - زجاجی - کنایه از آسمان است و کنایه از شیشه تاریک
 و ابر سیاه نیز هست -

برای شایع

پروژه زنبور - نام پرده ایست از موسیقی -
 پروژه زنبوری - کنایه از آسمان است -
 پروژه شناسان - مطربان و نوازندگان را گویند و کنایه
 از عارفان و صاحبان فهم و فراست هم هست -
 پروژه عیسی گرامی - کنایه از آسمان چهارم است -
 پروژه قمری - بضم قاف نام پرده ایست از موسیقی -
 پروژه مکدر - به تشدید دال ابجد کنایه از جاب شیطانی
 و نفوس شریره انسانی است و فارسیان از روح شریره
 پروژه ابرینی - پرده مکدر خوانند -
 پروژه نشین - مستوره و خلوت نشین باشد و مردم
 کیلان سرحد نشینانی را گویند که در تحت فرمان
 سپه سالاران باشند -
 پروژه نشینان بار - کنایه از خلوت نشینان محرابان
 اسرار و ادیبای مستور و ملائکه آسمان باشد -
 پروژه نیلگون - کنایه از آسمان است -
 پروژه هفت رنگ - کنایه از هفت آسمان باشد
 چه هر کدام برنگی است چنانچه صاحب کعب الاحبار از
 تورات نقل میکند که آسمان اول از سنگ خاره است و
 دوم از فولاد و سوم از نس و چهارم از نقره و پنجم از طلا و
 ششم از زبرجد و هفتم از یاقوت و الهه اعلم و هفت طبقه
 زمین و دنیا و عالم را نیز گویند -
 پروژه یاقوت - نام پرده ایست از موسیقی -
 پروژه بضم اول و سکون ثانی و زاسه نقطه دار آن باشد
 که بر روی سقرات و دیگر پیشینا بعد از پوشیدن بهر
 و آنچه زنان بخود برگیرند و لیفه دوات را نیز گویند -
 پروژه - بازاسه فارسی بروزن مردک بمعنی گریستن
 و گریه کردن باشد -
 پروژه - بروزن بهر دشیاف را گویند که عوام شامان خوانند
 و بضم اول پرزی که بر روی سقرات و جاهه ابر پیشینا

و امثال آن بهم میرسد -
 پروژه یونند - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث تجمانی رسیده
 و او مفتوح بنون و دال ابجد بمعنی صریح باشد که در مقابل
 رخروا یماست -
 پروژه - بفتح اول بروزن درس پرده را گویند که برو
 چیز با پوشند و از جاها آویزند -
 پروژه - بضم اول و سکون ثانی و سین بی نقطه بلفظ
 کشیده خبر گیرنده و پرسنده را گویند -
 پروژه - بفتح اول و ثانی بروزن است پرستنده
 و پرستار باشد و شخصی را نیز گویند که در وهم و پندار خود
 یعنی در فکر و خیال خود مانده باشد -
 پروژه - بروزن طلبکار غلام و کنیز و خدمتگار و خادم
 و فرمان بردار و مطیع و منقاد باشد و طاعت و عبادت
 کننده را نیز گویند -
 پروژه - کنایه از شعر او صاحبان
 نظم و نثر باشد -
 پروژه - بکسر راجع و سکون شین قرشت طاعت
 و عبادت را گویند و خدمتگاری و پیاداری را نیز گفته اند
 که خدمت بیمار کردن باشد -
 پروژه - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و ضم رابع
 و کاف ساکن نام پرده ایست که پشت دوم او سه ماه
 و سینه اش سفید و منقارش سرخ میباشد و در سقف خانه
 آشیان میکند و او را بر بی خطاف میگویند -
 پروژه - کنایه از شاعر و شنی باشد و پر شده
 خیال آمده است که بجزف فوقانی باشد -
 پروژه - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و ضم فوقانی
 و او ساکن بمعنی برستک است که خطاف باشد و بعضی گویند
 برستو و طوطا طوطا است که آن خطاف کوهی باشد -
 پروژه - بسکون کاف بمعنی برستو است که خطاف باشد

گویند اگر چه اول پرستوک را بگزینند و قتی که ماه در افزونی بود و شکم او را بشکافند و وسنگریزه از شکم او بر آید یک یکرنگ و دیگرے او ان چون در پوست گوساله را بزکوی پچیند پیش از آنکه گرد و خاک بران نشینند بر بازوی صریح بندند یا برگردنش آویزند صریح از وزائل گردد و گویند اگر دو پرستوک بگیرند یکی نر و یکی ماده و سرهای آنها را با آتش بسوزانند و در شراب ریزند هر کس از ان شراب بخورد دست نگردهد و اگر خون او را بخورد زنان بدهند شہوت ایشان منقطع گردد و بر بہستان دختران مالند نگذارند که بزرگ شود و اگر سرگین او را در چشم نشاندند که در چشم افتاده باشد بر دوسر گین وی باز ہرہ وی خناب رنگین باشد و اگر سرگین او باز ہرہ گا و بیامیزند و بر موی طلا کنند بے ہنگام سفید نشود۔

پرستہ۔ کسر اول و ثانی بروزن فرشتہ زنی نندگا باشد و نفع اول و ثانی پرستیدہ را گویند یعنی آنچه او را پرستند دستایش کنند بحق بچہ خدای تعالی و بساطل بموجبت۔

پرستق۔ بضم اول و ثالث و سکون ثانی و قاف چاقوز کہ آنرا اسو گویند و بعرنی ابن عوس خوانند اگر درون شکم او را نمک سود کرده خشک سازند و متقال آن دفع باد مسموم کند۔

پرسم۔ بفتح اول و سکون ثانی و ضم ثالث بروزن گویند اردے را گویند کہ بر خمیر باشند تا بر جاسے نخسپد۔

پر سندر خیال۔ بضم اول کنایہ از شاعر و منشی باشد بر سہ۔ بفتح اول و ثالث مخفف پارسہ است کہ گدای باشد و بضم اول یعنی پرسیدن و احوال برگرفتن و بیادیت بیمار رفتن باشد۔

پر سپان۔ بفتح ثالث بروزن پہلوان گیاهی است کہ بود درخت سپید و آنرا بعرنی عشقہ گویند۔

پر سپاوش۔ بفتح اول و سکون ثانی و کسر ثالث و تخفانی بالفت کشیدہ دو او مضموم بشین قرشت زده نام گیاهی است کہ خلاشہ آن باریک و سیاه قام و برگ آن سبز رنگ میباشد و بیشتر در گوشہ و کنار حوضها میرود و آنرا بعرنی شعر الجمن و لیجۃ الحار خوانند و شکلی را نیز گویند از اشکال فلکی مشتعل بر بیست و نہ ستارہ بصورت مردے بر پای ایستادہ و سر غولی در دست او پختہ و آنرا اس الغول خوانند و کواکب آن در برج ثور است باتفاق ارباب رصد و در زیجات و کتاب صور کواکب باین معنی بر شادوش نوشته اند بای اجد و بجای حرف ثانی کشیدہ قرشت و بحدف یای حلی اند اعلم۔

پر سپاوشان۔ بالف و نون یعنی اول پر سپاوش است کہ گیاهی باشد و دانی اگر آنرا بسوزانند و بار و عن زیت و سرکہ بر سر کل مالند موی بر ویاند۔

پر ششیدن۔ باشین لفظہ دار بروزن فصیدان یعنی بر باد دادن باشد۔

پر خانزہ۔ باغین لفظہ دار بروزن دروازہ بیخ وین و پر جانوران پرندہ را گویند و آن بگوشت بدن آنها چسبیدہ است۔

پر خر۔ بفتح اول و غین و زای لفظہ دار و سکون ثانی مخفف پر خانزہ است کہ بیخ وین پر جانوران پرندہ باشد۔ پر نخول۔ بروزن و خول گندم و جو نیم کوفتہ و خرد شدہ را گویند و کبشی را نیز گویند۔ اندکہ از ان پرندہ حلوئی ہم است کہ آنرا فروشہ خوانند۔

پر خونہ۔ بروزن کلمہ نہ ہر چیز کہ زشت و نازیبا باشد۔ پر کس۔ بفتح اول و ثانی و سکون کاف ستارہ سمیل را گویند و نام روز خانہ ہم است و مطلق صداندارا نیز گفته اند و باین نامی بجاسے حرف اول تالی قرشت ہم آمده است۔

عوض

پرگار - باکاف فارسی بروزن سردار نام افزاری است که بنایان و نقاشان بدان دایره کشند و معرب آن فرجاست و ایشای عالم را نیز گویند و معنی جمعیت و اسباب و سامان هم آمده است و چنبر و طوق گردن را نیز گویند.

پرگار - بروزن همواره معنی پرگار است که افزار دایره کشیدن و ایشای عالم باشد و جنسی است از پارچه شتالی - پرگاس - باکاف فارسی بروزن که پاس معنی در هم آمیختن و تلاش کردن باشد و بزبان علمی هند طالع آفتاب را گویند.

پرگال - بالام بروزن و معنی پرگار است که افزار دایره کشیدن باشد و معنی سامان و جمعیت ایشای عالم هم آمده است پرگاله - بروزن هر ساله معنی حصه و پاره و لخت باشد و پنبه و صله را نیز گویند که بر جامه و وزند و پارچه هم است رسیسانی مانند شتالو

پرگام - باکاف تازی بروزن بدنام بزبان بچهان را گویند پرگان - لفتح اول بروزن ارکان معنی چهل باشد که در برابر علم است و آن ساکت بودن از جواب است بسبب عدم معرفت.

پرگاوش - بکسر او بروزن افزایش بریدن شاخهای زیادتی است از درخت انگور و درختان دیگر.

پرگر - لفتح اول و کاف تازی و سکون ثانی و رای شمرت معنی انتظار و منتظر بودن و چشم براه داشتن باشد و باکاف فارسی طوق مرصع بوده که ملوک پیشین در گردن میس کرده اند و گاه بر گردن اسپ می انداخته اند و مخفف پرگار هم هست.

پرگم - لفتح کاف تازی بروزن پرچم ناپیر شده و از کافز و بیکار افتاده را گویند.

پرگنده - لفتح کاف فارسی بروزن شرمنده مخفف

پراگنده است که پریشان و متفرق گردیده باشد و باکاف تازی کنایه از درآمده و عاجز شده باشد.

پرگنه - لفتح اول و کاف فارسی و نون و سکون ثانی زیننه را گویند که ازان مال و خسراج بگیرند و مرکب باشد از عطایات و بویهای خوش و آترادر بند و ستان را گچ گویند و در عسله ذریه خوانند و باین معنی بکسر کاف فارسی هم آمده است.

پرگوک - باکاف فارسی بروزن مفلوک عمارت عالی را گویند.

پرگاس - باسیم بروزن که پاس معنی لمس و لامسه باشد که دست بر جای سووند است و معنی علم و دانستن و خلاصی و نجات و یازیدن معنی دراز کردن و نمو و بالیدن هم هست و معنی پرداختن هم آمده است.

پرگاه - بروزن درگاه افزاری باشد حکاکان و دروگران را که بدان مردارید و دیگر جواهر و چوب و تخم سوراخ کنند و بعضی مشقب خوانند.

پرگخنده - بکسر خا که نقطه دار بروزن صفت کشیده مخالف و خود را که را گویند و فرزندی را نیز گفته اند که عاق و عاصی پدر و مادر شده باشد.

پرمر - بروزن مر مر معنی انتظار و امید باشد و زنجور عسل را نیز گفته اند.

پرگس - بکسر ثانی معروف است و کنایه از هر چیز بسیار تنگ و نازک باشد و نوعی از اسلحه است و گاه بطریق استعاره شمشیر هر دو را گویند و جوهر شمشیر و فولاد جوهر در را نیز پرگسی میگویند و جنسی از جامه ابریشمی هم هست و نوعی از فی نواختن و خوانندگی را نیز گفته اند.

پرمر - بروزن بد معنی پرمر باشد که انتظار و امید است و زنجور عسل را نیز گویند.

پرمر - لفتح اول و آخر که تازی قرشت باشد بروزن فرعون

یعنی ورق طلا و نقره را بر روی پوست می چسبانند
 پروازه گریه می خوانند و الله اعلم -
 پرواس - بروزن الماس یعنی لامسه باشد که سوت
 سودن بر چیز نیست و معنی دانستن هم هست و دراز
 کردن را نیز گویند و معنی خلاص و نجات و فراغ و برودت
 هم آمده است و ترس و بیم را نیز گفته اند -
 پرواسید - یعنی دست سود و لامسه کرد بجهت
 تیز درشتی و نرمی -
 پرواسیدن - بروزن سر خاریدن معنی دست مالیدن
 و لامسه کردن و تزییدن و او همه نمودن باشد -
 پرواسیده - بروزن ترسانیده یعنی دست مالیده
 و لامسه کرده بجهت تیز درشتی و نرمی -
 پروان - بروزن مردان نام شهر نیست نزدیک بفرین
 و چرخ ابریشم تابی را نیز گویند یعنی چرخ که ابریشم را بدان
 از پنبه بر آورند و آن چرخ را پامی میگردانند -
 پروانک - بروزن ایوانک نام جانوری است که
 فریاد کنان پیش پیش شیر میرود تا جانوران دیگر آواز
 او را شنیده دانند که شیر می آید و خود را بکناری کشند
 گویند پس مانده شیر را می خورد و کنایه از پیش رو لشکر
 هم هست و معرب آن فزوانق است -
 پروانه - بروزن فزوان معروف است و آن جانور کوچک
 باشد که شبها خود را بشعله شمع و چراغ زند و جانوری را
 نیز گفته اند که پیش پیش شیر فریاد کنان رود و جانوران
 دیگر را از آمدن شیر خبردار سازد و حکم و فرمان
 سلاطین را نیز گویند -
 پروبال داشتن - کنایه از زور و قوت و قدرت
 داشتن باشد -
 پروپاک - بابای فارسی بروزن سرو پاکه یعنی
 تاب و طاقت و قدرت و توانائی باشد -

پرو - نفتح اول و ضم ثانی و سکون ثالث و رای ششم
 بروزن ضرر و معنی پیوند بود و مطلقاً خواه پیوند انسان
 با انسان و خواه درخت با درخت باشد و نفتح اول
 و سکون ثانی هم آمده است که بروزن زرگر باشد
 و فراویز و سجات جامه را نیز گویند -
 پروردگار - معروف است جل شانیه و کنایه از پادشاه
 نیز هست و او را پروردگار گویند و پرورنده هم گویند
 و عبرتی رب النوع خوانند -
 پرورون - بروزن سر کردن معروف است معنی
 پرستش و پرستیدن هم آمده است -
 پرورش - بروزن سرزنش معنی پروردان و پرستش
 و پرستیدن باشد و کنایه از علم و حکمت هم هست چه
 پرورش آموذ علم و حکمت آموز را گویند -
 پرورسش آموختگان - کنایه از انبیا و اولیا و مشران
 پروره - بروزن مسخره جانور که را گویند که در پرده
 بسته فیه کرده باشند -
 پروز - نفتح اول و ثالث بروزن مرکز وصل و نسب
 و نژاد را گویند و معنی فراویز و سجات جامه هم هست
 که عبرتی عطف خوانند و گستر دنی را نیز گویند که فرش و
 فرش باشد و پنبه و صله مائی باشد که بر خرقه و جامه از
 رنگهای دیگر دوزند و جامه دوزنگ در هم بافته شده را
 هم گویند و آنرا شب اندر روز نیز خوانند و معنی مرغ هم
 آمده است و آن نوعی از سبزه باشد در نهایت لطافت
 و طراوت و حلقه زدن لشکر را گویند از سوار و پیاده -
 پروزن - بروزن صفت شکن مخفف پرویزن باشد
 که آرد بیزست و هر چیز سوراخ سوراخ را گویند عموماً -
 پروسان - نفتح اول و ثالث و بانون مشد بروزن
 کرمت خان مطلق است را گویند از هر چیز که بوده باشد
 پروش - بروزن نموش پوششی است که از اعضای آدمی

برمی آید و آنرا بعرابی نیز گویند -

پروان - بروزن از آن مخفف پروان است و آن شهر باشد نزد یک بفرزین و چرخ ابریشم را نیز گویند که آنرا بیاسه گردانند -

پروند - بروزن فرزند نام مرزعه است از مضافات تزدین و معنی امرد هم آمده است که پسر ساده باشد و بعضی معنی امرد نوشته اند که آن میوه است مشهور و هیچ یک شاهند از نام علم -

پرونده - بسکون ثانی بروزن از زنده بسته قماش و اسباب را گویند و بعرابی رزمه خوانند و بعضی لغافه قماش و اسباب را گفته اند یعنی پارچه که قماش را بدان پیچند و بعضی جوال مانند می را گویند که دهن آن از پهلوی آن باشد و استادان بزاز اسباب و گان خود در آن ننند و باریها نمابندند و بضم ثانی و سکون ثالث در این هم آمده است -

پرو - نفتح اول و ثالث بروزن مرده هر چه که در نیت و تاراج و جنگ و شجون از دشمن بدست آید و بمعنی چادر شب هم آمده است و پروین را نیز گویند و آن چند ستاره است در کوهان ثور -

پرومان - باهای بوز بروزن فرکان معنی ظاهرا و آشکارا باشد -

پرویز - باهای مجول بروزن شبیه بر معنی مظفر و منصور و سعید و عزیز و گرامی باشد و بزبان پهلوی ماهی را گویند و لقب پسر انوشیروان هم هست و چون او ماهی بسیار دوست میداشت بدین سبب او را پرویز میگفتند و مخفف پرویز است و آن آلتی باشد که بدان آرد و شکر و امثال آن بیزند و بعضی گویند آلتی است مخصوص شکر خستن و بیختن را نیز گویند و پروین را هم گفته اند و آن ستاره چند است در کوهان ثور و معنی همت و سخاوت و خوش قضا

و جلوه کردن هم آمده است -

پرویز فلک - کنایه از خورشید است -

پرویزین - بروزن گردیدن آلتی باشد که بدان آرد و شکر او و بی حاره کوفته و امثال آن بیزند -

پرویش - باهای مجول بروزن در ویش تقصیر و کاهلی در کارها کردن باشد -

پروین - بروزن قضین چند ستاره کوچک باشد یکجا جمع شده در کوهان ثور و آنرا بعرابی ثریا خوانند و نام است از جمله بیست و هشت منزل قمر و بعضی گویند این ستارها دنبه عمل است نه کوهان ثور و اول صح است -

پیره - بفتح اول و ثانی مشدد حلقه زدن لشکر باشد از سوار و پیاده بجهت شکار و غیره و خطی را نیز گویند که از سوار و پیاده کشیده شود و آنرا بعرابی صفت خوانند و دهن و طرف و کنار هر چیز را نیز گویند همچو پره بیابان و پره بینی و پره کوه و جزو سے از قفل که بدان محکم شود و برگ گاه را هم گفته اند و پره آسیاب و دولاب و امثال آن باشد و معنی پهلوی نیز بنظر آمده است که بعرابی جنب خوانند -

پرهازه - بروزن دروازه چوب بوسیده در گوسه سوخته باشد که بر بالای سنگ چخماق گذاشته چخماق بدان زنند تا آتش در آن افتد -

پرهام - بروزن فرجام نامی است پارسی باستانی و معرب آن بر اهیم است -

پرهختن - بفتح ثالث و سکون خامی نقطه دار بروزن بر جستن معنی ادب کردن باشد و کسر ثالث هم آمده است -

پرهوده - بروزن فرسوده سخن بیوده را گویند و جاهل که از تابش و حرارت آتش رنگ گردانیده و بسوختن نزدیک رسیده باشد -

پرهون - بروزن مجنون و اثره و هر چه زیان خالی را گویند

مانند چنبر و طوق و باله ماه و انشال آن -

پریختن - بروزن آهنگتن معنی ادب کردن باشد -

پریسوز - بروزن پر دیر آنست که بفری حذر و احتراز
میگویند و نزد محققین اجتناب از ماسوی الله نمودن باشد
و معنی ترس و بیم و نگاهداشت خود از حضرت و معنی
تفاوت هم بنظر آمده است -

پری - بفتح اول و کسره ثانی و سکون ثانی معروض است
که نقیض دیو باشد و مخفف پری هم هست که پری روز شهر
که روز پیشین و روز است و مضارع مخاطب پریدن باشد
و بضم اول یعنی پر و ملو بودن -

پری افسامی - افسوگر باشد یعنی صاحب تسخیر و شخصه
که از برای تسخیر جن آسون خوانند -

پریچم - بروزن در پیکر لیف خرما را گویند و از آن پیمان
پریچوان - بانگای فقط دار و او محدودله بروزن
پریشان افسوگر و شخصه که تسخیر جن کرده باشد -

پریدار - بفتح اول بروزن طریقه از کسے را گویند که جن
داشته باشد و دختر یک افسون گران چیز با بخوانند و بدو
بدیند تا او برقص در آید و از ماضی و مستقبل چیز با گوید
و دیوانه و مجنون را هم گفته اند و جا و مقام دیو را نیز گویند -
پری وخت - بروزن میگفت نام دختر پادشاه چین
که سام نریان عاشق او شد و زال از او بهر سید -

پرییر - بروزن حریر و زیش از دیروز باشد که روز حال
روز سوم است -

پرییز - باستانی مجهول بروزن سوز فریاد و فغان را
گویند و سبزه که در کنار چوی در و خانه و تالاب و
جاییکه آب بسیار باشد بر روی دیو پرویز را نیز گفته اند
که آرد بیسن باشد -

پریزن - بروزن کشیدن مخفف پرویزن است
که آرد بیسن باشد -

پریسای - باسین بی نقطه مخفف پری افسامی است
که پریچوان و افسوگر و تسخیر کننده باشد -

پریسوز - باسین بی نقطه بروزن پری روز نام
دیر س و معبدی بوده در زمان خسرو پرویز و بعضی
گویند نام مقامیست که شیرین از دشت آنچک با بخارفت
پریش - باستانی مجهول بروزن کشیدن پریشان و
پریشان کننده را گویند و ام بدین معنی هم هست یعنی
پریشان کن و از هم پایش و پریشان کردن و از هم
جد نمودن را نیز گفته اند و معنی پریشانی و آشفتنی
هم آمده است -

پریشد - یعنی پریشان کند و پراگنده سازد -
پریشین - بروزن کشیدن مخفف پریشان باشد و معنی
افشاندن و پریشان کردن هم آمده است -

پریشید - ماضی پریشیدن است یعنی پریشان کرد
و پراگنده ساخت -

پریشیدن - بروزن پدیددن یعنی بد حال و پریشان
گردانیدن و سنج و گشتن باشد -

پریشیده - بروزن پری دیده یعنی پریشان شده
و بر باد داده و متفرق ساخته باشد -

پری گرفته - کسی را گویند که جن با ویار شده باشد
و او از غیبات خبر دهد و از ماضی و مستقبل گوید و در دهان
پیدا کند و هر چیز که در خاطر بگذرانی و از او پری گوید
و اگر خوابی دیده باشی و آنرا فراموش کرده باشی از او پری
جواب گوید و تعبیر نمساید و از احوال غائب نیز خبر دهد
و بعربله او را کاهن خوانند -

پریون - بروزن ایون عتی باشد با خارش که آنرا
را گویند و بفری جرب خوانند -

بیان و هم

در بابی فارسی با زامی نقطه دار مثل پریشت لغت

پریان

پرزاختن - بفتح اول بروزن بناختن معنی که ختن شد
و کسر اول هم آمده است -

پز او - بروزن کجاده داشی و کوزه را گویند که در آن
ظروف سفالین و شست و گچ و آبک پزند -

پز پونتن - بابای فارسی و نون و تالی ترشت بروزن
پهلوشکن بزبان ژند و پازند یعنی دادن باشد که در

مقابل گرفتن است و پز پوی یعنی پید هم و پز پوید یعنی پز
پز و - بفتح اول و سکون ثانی و دال اجد یعنی

نون باشد که بعر بی دم گویند و بعضی معنی جان گفته
که بعر بی روح خوانند -

پزوک - بفتح اول و دال اجد بروزن نفزک کرک
باشد که گندم را خورد و خراب کند -

پز نسک - کسر اول و ثانی بروزن سرشک طیب
و جراح را گویند و بفتح اول و ثانی معنی چسب باشد و آن

پزنده ایست معروف و نخوس -
پز خند - بضم اول و ضمیمه نقطه دار و سکون ثانی و نون

و دال بی نقطه معنی بزغج است و آن پسته مانندی باشد
بیمز که بدان پوست را دباخت کنند -

پزوی - بفتح اول و سکون ثانی و دال و تجمانی کشیده
فرومایه ترین مردمان را گویند و بعر بی ارؤل خوانند

بفتح اول و ثانی هم آمده است -
بیان یازدهم

در بابی فارسی بازاری فارسی مشتمل بر بی دولت
پز - بفتح اول و سکون ثانی زمین پست و بلند و کوه و

کشل را گویند و بعر بی عقبه خوانند و معنی کندن و مندرس
هم هست - و گل کندن و نرم رانیز گویند و معنی چوک و ریم

هم آمده است و بضم اول بر فن ریزها که از شدت هوا کسر
مانند درک از آسان بریزد و چوبی باشد زرد که بدان

کنند و آنرا بعر بی مع خوانند -

پز اکن - باکاف فارسی بروزن مسکن ترشت و پید
و چرکن را گویند -

پز او ندر - بروزن و ماوند چوبی باشد که در پس درازان
تا در کشوده نگردد و چوب گازران را نیز گویند -

پز پز - بضم هر دو بابی فارسی و سکون هر دو زای عجمی
گفته باشد که شبانان پز را بدان نوازش کنند و بسوی

خود خوانند و آنرا پز پز می گویند -
پز کاله - بفتح اول بروزن پر کاله معنی حصه و بهره و نشت

و پاره باشد از هر چیز و پاره و وصله را نیز گویند که بر حسامه
دورند و در عربی رقه خوانند -

پز شم - بفتح اول و سکون ثانی و ضمیمه معنی کوه باشد که بعر بی
جبل خوانند و کسر اول هم آمده است -

پز مان - کسر اول بروزن کرمان معنی انیسروه و بیرونق
و غناک و مخور و اندک بکین باشد و باین معنی بفتح اول

و ضم اول هر دو آمده است و بضم اول معنی خواهش
و آرزو هم گفته اند -

پز مایه - بفتح اول بروزن همسایه گادی که فریدون را
شیر میده و کسر اول هم آمده است -

پز حروه - کسر اول و ضم میم بروزن و لبروه معنی بزبان
و انیسروه و غناک و اندک بکین و بیرونق باشد و معنی زرگ

بخشکی آورده و ترنجیده و در هم کشیده شده هم هست -
پز مریده - کسر اول و زای ترشت تجمانی رسیده و فتح

دال معنی پز حروه باشد که غناک و اندک بکین و انیسروه
گردیده و بیرونق شده است -

پز ن - بروزن و معنی زغن است که غیواج باشد -
پز ندر - بروزن کندن نویسه از بر خست باشد و آن

گیاهی است خود رو و سه و خوشبو و مانند اسفنج که
داخل آتش کنند و آنرا بعر بی قناری خوانند و خسته

خسته هم آمده است -

پشرواک - بروزن غمناک آنست که چون در کوه گویند
با دوازده چیزه گویند در جواب همان را بشنوند و آنرا
بعر بے صدا خوانند -

پشروول - بروزن قبول کعب پا و استخوان شتالنگ
گویند و پستان زنان را هم گفته اند و گلوله که طفلان
بازی کنند و معنی فندق هم هست و آن مغزے باشد
که بخورند و معرب آن فندق است -

پشروولش - بکسر اول بروزن نکویش معنی پشمرده
و پریشان و در هم شده باشد -

پشروولسد - بروزن نکوید یعنی پشمرده شد و
آب و تاب در و سے نماند -

پشروولسدن - بکسر اول بروزن نکویدن پشمرده
شدن و پشمرده کردن و در هم آمیختن و پریشان گردیدن
بود و معنی تداخل هم آمده است که در هم شدن باشد
و باین معنی بفتح اول هم گفته اند و نصیحت کردن و جستجو
و باز پرس و تفحص نمودن را نیز گویند -

پشروولیده - بروزن نکویده پشمرده شده و نرم گردیده
شده و بی آب و تاب شده و ابر شده و نصیحت کرده شده
و باز پرس کرده شده باشد -

پشرووم - بفتح اول بروزن سموم فقیر و درویش و گدا و
خوار و بے اعتبار را گویند -

پشرومان - باسیم بروزن خموشان جمع پشرومست یعنی
فقیران و درویشان و گدایان -

پشروند - بروزن در بند چوبے باشد که در پس در گذارند
تا در کشوده نگردد و چوب گازران را نیز گویند و کنسایان
مردم پس در نشین و دیووش باشد و باین معنی بفتح اول
و ثانی هم آمده است -

پشروو - بکسر اول و ضم ثانی و سکون با معنی تفحص و جستجو
و باز جستن و بازخواست باشد و جوینده و طالب و جوینده

نیز گویند و امر باین معنی هم هست یعنی تفحص و جستجو
و بطلب سخواه و پشتة قبا و استرقبا و ماتدا از این گویند -
پشرووشش - بروزن نکویش تفحص و جستجو و جستجو
گویند و معنی مصدر نیز آمده است که جستجو کردن باشد
پشرووشندگی - بروزن فروشدگی معنی جستجو
نمودن و خواستن باشد -

پشرووشنده - بروزن فروشدند و معنی باز پرس
کننده و تفحص نماینده باشد و حکیم و عاقل و خردمند
و زیرک را نیز گویند -

پشرووشیدن - بروزن نکوید ماضی پشرووشیدن است
یعنی تفحص و جستجو کردن و جستجو نمودن -

پشرووشیدن - بروزن نکویدن یعنی تفحص و جستجو کردن
و باز جست و جست و جو نمودن و خواستن باشد -

پشرووشیده - بروزن نکویده خردمند و عاقل و
زیرک و دانارا گویند -

پشروومی - بفتح اول و ثانی و ثالث تجستانی کشیده و
فسد و مایه دارا ذل را گویند و بضم اول و ثانی هم
باین معنی آمده است -

پشرووین - بروزن فردین یعنی کسینت و چرکن باشد
و کسینت شدن و چرکن داشتن را نیز گویند -

پشروول - بفتح اول و ثانی و اخفای بازمین پشتة پشتة باشد
و کسل و گریوه را نیز گویند که بعربی عقبه خوانند و استرجاع
نیز گفته اند و بکسر اول و ضم ثانی و اخفای با مخفف پشرووست
که معنی تفحص و جستجو و بازخواست باشد -

پشرومان - بضم اول بروزن سلطان یعنی آرزو و خواهش
دل و غبطه باشد و غبطه صفتی است در آدمی که چون چیز خوب
پیش کسی بیند خواهد که آن چیز یا مثل آن چیز او هم داشته باشد
بی آنکه به صاحب آن چیز نقصانی برسد و محوم شود و آدمی
را باین صفت محوم دست بر خلاف حسد که بر عکس این بود

چه حسود نخواهد که آن چیز را او داشته باشد و بغير از کسی نداشته باشد و صاحب آن چيز محروم ماند.

بیان دو آزد و هم

درهای فارسی همین بی نقطه مثل برسی و یکسخت کنایت پس - بضم اول و سکون مخفف پسرست که در مقابل نترش است پس - بروزن و معنی بسا باشد و آن شهر است در ملک فارس و فسا معرب آنست.

پس چسین - باجم فارسی بروزن ساکین بقیه میوه باشد که در باغها بعد از چندین میوه جا بجا مانده باشد.

پس دست - فتح اول و دال ابعده و ثانی بالفت کشیده و سکون سین سخص و تالی قرشت معنی نیسه باشد یعنی امر و چیزی بخند و قیمت آن را پس چند روز دیگر بدینند.

پس افتاده - کسی را گویند که در راه از رفقا باز مانده باشد و معنی پس انداز و ذخیره و انداخته نیز آمده است.

پس افگند - یعنی آنرا پس افتاده باشد که انداخته و ذخیره و پس انداز است مطلقاً خواه از اموال اسباب بجهت ضروریات و نیوی و خواه از اعمال صالحه بجهت نفع و نقصان آنروی و معنی میراث هم آمده است.

پس افگندن - چیزی از یوم انخرج خود نگاه داشتن و ذخیره کردن باشد و معنی میراث نگه داشتن هم آمده است.

پس اتقن - فتح اول و ثانی بالفت کشیده و نون کسور و فوقانی مفتوح بنون دیگر زده بخت نژند و پازند یعنی افشاندن باشد و این معنی با ضافه با نیز بنظر آمده است.

که پسمانتن باشد و پسامی و پسامی معنی افشانم و پسامی و پسمانیدن یعنی پیشانید.

پسائیدن - بروزن رسانیدن آب و اودن باغ و زراعت را گویند.

پس اوگند - با و او بروزن و معنی پس افگند است که ذخیره و پس انداز باشد.

پساوند - بروزن دماوند قافیة شعر را گویند همچو دچار و نگار و بهار.

پساییدن - بروزن رسانیدن یعنی دست مالیدن و لاسه کردن باشد و معنی مستی کردن هم آمده است.

پست - فتح اول و سکون ثانی و فوقانی معروف است که نقیض بلند باشد و زمین هموار را نیز گویند و معنی خراب هم هست که در مقابل آباد است و کنایه از مردم خسیس و خلیل و دون همت باشد و نیز در تحقیق آنکه تواند بیال همت پرواز عروج بجای کمالات حقایق پارتیه از تراب.

دیگر کند و بکسر اول هر آرد که را گویند عموماً و آردی که گندم و جو و نخود از برای آن کرده باشند خصوصاً و آن را

بعربی سویق خوانند چه سویق الشعیر آرد جو بریان کرده و سویق المنطه آرد گندم بریان کرده را گویند و مرکبی شد که بعضی از چاه نشینان و فقیران و جوگیان هندوستان از جگر آهو و مغز بادام و امثال آن سازند که هر گاه مقدار

پسته ازان بخورند تا چند روز محتاج بطعام نشود.

پستا - فتح اول و سکون ثانی و فوقانی بالفت کشیده بر سرکاری رفتن که قبل ازین شروع دران شده باشد.

پستاوست - با دال ابعده بروزن بر جاست معنی نیسه باشد و آن خریدن اسباب و اجناسی است که بعد از چند روز قیمت بدینند.

پستان مادر بریدن - کنایه از حرص و شره و بی همتی و حق ناشناسی و بی حقیقتی و بیوفائی ساختن باشد.

پسته شکر فشان - کنایه از لب و دهان معشوق است.

پس جانشین - بکسر ثانی کنایه از شخصی است که چون صاحب دکان بر نیزد او بجای صاحب دکان بنشیند و کالا بفروشد.

پس خم زدن - کنایه از گریختن باشد.

پس دست کردن - کنایه از پنهان کردن

و ناقص و فرومایه از هر چیز باشد و شبیه و نظیر مانند را
 نیز گفته اند و بضم اول چند را گویند و آن پرند است
 نامبارک و کبکس اول مخفف پیش باشد -
 پیشام - بروزن سلام هر چیز تیره رنگ را گویند -
 پیشان - بفتح اول بروزن و معنی چشمان است و معنی
 چشمان را در یک فرهنگ لفظ گذر نوشته بودند با ذال
 نقطه دار و در و فرینگ دیگر گز با زای نقطه دار و الداله
 پشت - بضم اول بروزن مشت معروف است و بوزن
 خبر خوانند و پناه و پشتیبان و بیرون هر چیز را نیز گویند
 و نام بلده است در نواحی پیشاپوش مثل برودیت و
 بیست و شش قریه و چون این بلده بمنزله پشتی باشد
 پیشاپوش را بدین نام خوانند و نام قریه هم هست از و کاف
 با و غیس در خراسان و حیر و مخنت را نیز گویند -
 پشتاره - بروزن رخساره مخفف پشتواره است و
 آن مقداری باشد از هر چیز که پشت توان برداشت -
 پشت پا خاریدن - کنایه از شاد شدن و خوش شدن
 و خوشحال گردیدن -
 پشت پا زدن - کنایه از ترک دادن و احوال نمودن
 و منزه شدن باشد -
 پشت پایی چیز مخنت را خوانند و گاهی بعنوان شلم
 هم این لفظ را بکسی بگویند -
 سه پوشیده ماند که چشمان معنی گرد است و آن براسه همانند
 کاف فارسی و زای نقطه دار در آخر یکی از آلات مشهوره عرب باشد
 چنانکه نسکی از فرهنگ شعری نقل نموده و چون لفظ کرد و گز در کتابت
 متجانس یکدیگر اند درین مقام صاحب برهان را اشتباه گوی و آن هم
 چنانچه خود نیز اظهار کرده و میکند چنانکه میگوید در یک فرهنگ گذر به ذال
 نقطه دار و در و فرینگ دیگر گز برای مجر نوشته بودند و طرفه آنکه با هم
 نیز تفسیر لفظ چشمان گذر به ذال مجر نوشته گفته که آنرا پیشان و نشان
 گویند و این خطای فاحش است از وزیر و اندام عیلم بالصواب -

و ذخیره نهادن باشد -
 پسریچ - بارای و پشت و سخنانی مجهول و بیجم فارسی
 بروزن سرخچیم پسران بدکاره و مردم سفله را گویند -
 پس سمد نمودن - کنایه از روگردانیدن و بجات
 باشد و کسی را که محل طبیعت باشد بطاعت اسیل
 از سر و اگردن -
 پس شام - باشین نقطه دار بروزن بد نام یعنی سحر
 باشد و آن طعانی است که در ایام رمضان نزدیک صبح بخورد
 پسغره - باغین نقطه دار و ال بے نقطه بروزن طبعه
 آباوه و همیاساخته باشد -
 پس گوش افکنیدن - کنایه از فراموش کردن باشد
 پسند - بروزن سمنه قبول کرده و پذیرفته باشد
 و قبول کننده را نیز گویند -
 پسند - بضم اول و فتح وال بروزن سخن مخفف پسند
 است که پسرنزن باشد از شوهر دیگر یا پس شوهر باشد از
 زن دیگر و کبکس اول بروزن سکندر هم آمده است -
 پسند - بروزن دهنده مخفف پسندیده باشد
 که معنی برگزیده است -
 پسنگ - بفتح اول و ثانی و کاف فارسی و سکون ثانی
 و کاف معنی تنگ و ژال باشد -
 پسوده - بروزن نبود یعنی دست زده و دست رسیده
 و دست مالیده باشد و سوزن خ کرده را نیز گویند -
 پسها نتن - با هاء میوزون و تاء میوزون و پشت بروزن
 صفا شکن بغت زنده و پائیز معنی افشاندن باشد و پسها
 معنی افشانم و پسها نیدن یعنی پیشانیید -
 بیان سیزدهم
 در بای فارسی بشین نقطه دار مثل شصت لغت کت
 پیش بفتح اول و سکون ثانی میوزون و کاف اول
 گویند و طره که بر سر دستار و گز گذارند و نش معرب است

پشت بست - گلیشی یا شالی باشد که بزرگواران و باغبانان
 چیزه را در آن نهند و بر پشت بندند -
 پشت چمن - کنایه از چمن چمن باشد -
 پشت وادون - کنایه از روی گردانیدن و روگردان
 شدن و گریختن باشد -
 پشت وار - بر وزن بر و بار پشتیان را گویند و هر چیز
 که با وضاحتی باشد خصوصاً از جنس پوشیدنی -
 پشت دست گزیدن و پشت دست بردن گزیدن
 کنایه از دست و پشیمانی و تاسف باشد -
 پشت دست گزیدن و پشت دست بردن گزیدن
 یعنی پشت دست گزیدن باشد که کنایه از دست و پشیمانی
 پشتک - بضم اول بر وزن پشتک جامه کوتاهی را گویند
 که تا کمر گاه باشد و بیشتر مردم دارا لرز پوشند و مرضی است
 که عارض اسپ و استر و خر میشود و چنانکه دانها بر دست
 و پای آنها بر می آید و پخته میشود و بسبب آن از رفتار
 باز میمانند و نوعی از بازی هم هست و آن چنان باشد
 که شخصی کف دستهای خود را بر زانو گذاشته خم شود
 و دیگری از پشت او بجهد و بعضی گویند پشتک آنست که
 کف دستها بر زمین گذارند و پاها را بر مو کرده براه روند -
 پشت لنگ - بالام بر وزن جفت لنگ یعنی هرزه و
 ناقص و معیوب و بی معنی باشد و معنی پس افتاده هم
 بنظر آمده است -
 پشت مازو - باسیم بلف کشیده و فتح زاسه نقطه دار
 سلاک استخوانهای میان پشت را گویند و بعر بی صلب
 خوانند و گوستی را نیز گویند که در ظرف دروسه استخوان
 پشت می باشد -
 پشت ماهی - کبسر ثالث بر وزن پر سیاهی کنایه از شب
 است که بعر بی لیل خوانند -
 پشت مزه - مخفف پشت مازو است که سلاک استخوان

میان پشت باشد -
 پشت نمودن - کنایه از روی برگردانیدن و ترک
 دادن و روگردان شدن و گریختن باشد -
 پشتو - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و دو و مجهول زبان
 افغانی را گویند و فتح اول و دو معروف مرطبان سفالین
 باشد و معرب آن بستوق است -
 پشتواره - بر وزن خشک پاره مقداری از هر چیزی باشد
 که آزار بر پشت توان برداشت -
 پشتوان - بر وزن و معنی پشتیبان باشد و آن بجهت
 که بجهت استحکام دیوار یک سر آزار پذیرد و سر دیگر آن را
 بزمین نصب کنند و چوب پشت در را نیز گویند و معنی
 پشت و پناه و جانب دار و مدد و معاون هم آمده است -
 پشتی - بضم اول و سکون ثانی و کسر ثالث و سکون ثانی
 جامه کوتاهی را گویند که تا کمر گاه باشد و آنرا بیشتر مردم از
 پوشند و مدد و معاون را نیز گفته اند -
 پشت یافتن - کنایه از قوت یافتن باشد -
 پشتیبان - بابای اجداد بلف کشیده و بنون زده یعنی
 پشتوان باشد که پشت پناه و معاون است و چوبیکه بجهت
 استحکام بر دیوار نصب کنند -
 پشتیوان - با و او بر وزن و معنی پشتیبان است که پشت پناه
 باشد و چوبیکه بر دیوار نصب کنند بجهت استحکام -
 پشتک - فتح اول و ثانی و سکون کان بنم را گویند و
 سکون ثانی یعنی برابر کردن و موافق ساختن باشد و معنی
 در آویختن و عشق و عاشقی هم هست و جعل را نیز گویند و آن
 جانور است که سر گین را گوله سازد و چقدر را نیز گفته اند و آن
 پرنده است بخوست مشهور و باین معنی باسیم بی نقطه هم
 بنظر آمده است و نام علمی است که اسپان را هم می رسد و بضم
 اول بلخت ماوراء النهر که بر باشد و آن جانور است معروف
 که آزار بعر بی سنور خوانند و سکون ثانی سر گین آید و گویند

و نیز دست و اشال آنرا گویند و معنی خمره و خمره و در طبهان هم آمده است و نام دوخته نیز هست و بکسر اول و سکون اول
 قرعه را گویند که شریکان در میان خود بجهت تقسیم اسباب
 و اشیاء بیند ازند و شکل گویند و آهورا نیز گفته اند
 پیشکال - بروزن و سمال فصل باران بند و ستان را گویند
 پیشک - بکسر اول و کاف و سکون ثانی و راء و قشطن معنی
 پیشک است که سرگین گویند و بز و آهو و شتر باشد
 پیشک - بکسر اول و ثالث و فتح راء قشطن معنی پیشک است
 که پیشک گویند و اشال آن باشد
 پیشک - بکسر اول و ثالث بروزن اشک معروف است
 که سرگین گویند و آهو باشد
 پیشک - بفتح لام معنی پیشک است که سرگین گویند و آهو
 باشد و کجک کلید آن را نیز گویند
 پیشک - بکسر اول و لام بروزن دل کشیده معنی بناخن و
 انگشت رخنه کرد
 پیشک - بکسر اول بروزن اشک ایوان و بارگاه را گویند
 و فتح اول نیز همین معنی آمده است
 پیشک - بکسر اول و ثانی و سکون لام و ویرا گویند که
 بر یکدیگر زنند تا صدرا کند و فتح اول و ثانی هم بنظر آمده است
 و بعضی گویند دو چیز است که با یکدیگر بگیرند و بگویند و با سبی
 بجای حرف اول نون هم گفته اند
 پیشک - بضم اول و فتح لام بروزن پر سنگ قلعه را گویند
 که بر قلعه کوبی واقع شده باشد و معنی اقصی هزه و میرزا
 و بی معنی هم گفته اند و فتح اول بروزن نیز چنگل معنی پس از آن
 و عقب مانده باشد و آفراس که را نیز گویند که بنایان بدان
 دیوار سورخ کنند و پیشک در آفراسیاب را نیز پیشک
 می گفته اند
 پیشک - بفتح اول و سکون ثانی و میم یا لغت کشیده
 کاف فارسی مفتوح بول و وال ابجد زوه چیزی باشد

که آنرا پیشک گویند و مابین پشت ستور و تنگبار گذارند و
 پالان الاغ را نیز گفته اند
 پیشک - در کلاه ندارد - کنایه ازین است که عالی و مرتبه
 و دانشی ندارد و کسی را نیز گویند که غیرت نفسی نداشته باشد
 یعنی صاحب نفس و صاحب غیرت نباشد
 پیشک شدن - معنی پراگنده شدن و پراگنده ساختن
 باشد و جدائی کردن را نیز گفته اند
 پیشک - بروزن چشمک حلوائی است شهور و معروف
 و مصفر پیشک هم هست
 پیشک - بروزن پن نام موضعی است که میان پیران و
 و طوس نود جنگ واقع شد و تورانیان فتح کردند
 و اکثر پیران گودرز در آن جنگ کشته شدند و این جنگ
 جنگ لادن و جنگ پیش گویند و صفت پیشک هم هست
 که نام پیرا فراسیاب باشد
 پیشک - بکسر اول و فتح ثانی و سکون نون و حیم مفتوح
 بذال نقطه دارند یعنی آب و اشال آن پاشیده شود
 پیشک - بروزن شکنجه دسته گیاهی باشد که شد مالان
 و جولا بگان با آن آبار بر تار افشانند
 پیشک - بروزن ستم دیده یعنی آب و شراب و خون
 و اشال آن پاشیده شده باشد
 پیشک - بروزن پلنگ نام پیرا فراسیاب است و نام
 پیرا که شیب می گفتند و نام مبارزی از ایران و نام پیر
 سنجو پیر شاه و سیل آسنی را گویند در از و سرتیز که بنایان
 بدان دیوار سورخ کنند و معنی زنبور هم آمده است و آن
 گوییم یا تخمه باشد که بروزن آن دو چوب تعبیه کنند و بدان
 و گل و خاک و اشال آن کشند و جفا و ستم و جور و سختی
 پیوسته اند و ترشح آب و غیر آنرا نیز گویند و این معنی کلان
 و ثانی هم درست است
 پیشک - بضم اول بروزن تصور نفرین و دعای بد را گویند

درست است

و باسین بی نقطه هم آمده است -
پیشول - بروزن اصول معنی پیشور است که نفرین
و دعا که بد باشد -

پیشولیده - با او مجبول و لام بروزن نگویند و پیشولیده
و ژولیده و پراگنده را گویند -

پیشته - بفتح اول و ثانی مشد و جانوری است معروف
گویند چهل روز عمر کند و بعضی گویند سته روز -

پیشه خانه - با خاء نقطه دار بalf کشیده و فتح نون نام
وخت سده است که بعربی شجره البق خوانند -

پیشه خور و - بفتح خای نقطه دار و سکون و او معد و اول
و دال بی نقطه ریشی و جراحی باشد که بیشتر در ملک بلخ میسر
و دیر خوب شود و گمان مردم اینکه از گزیدن پیشه بهم میسر
و از اب عربی قرص بلخی گویند -

پیشه وار - با دال ایجه بalf کشیده و برای قشمت زده
پیشه خانه را گویند و آن درختیست که بعربی شجره البق خوانند -

پیشه خال - باغین نقطه دار و لام بروزن و معنی پیشه
است که شجره البق باشد -

پیشی - یکسر اول و ثانی و سکون تخمائی مخفف پیشی است
و آن پول ریزه کوچک بغایت تنگ نازک باشد که اوس
یا برنج سازند و سکه بران زنند و خرج کنند -

پیشی - یکسر اول بروزن ستیز پول ریزه نازک بسیار تنگ
راج را گویند -

پیشیزه - بروزن ستیزه معنی پیشیز است که پول نازک
بسیار تنگ راج باشد و بعضی گویند زر که باشد قلب

و نهایت نازکی و کوچکی و چیزی را نیز گویند از برنج و
امثال آن در نهایت تنگی که مابین دست و تینه کار و وصل
کنند و فلوس ماهی را نیز گفته اند و چرمی باشد که بر دامن
شبه دوزند و ریشمانی بدان گذرانند -

پیشیم - بروزن نیمه مخفف پیشیمان باشد و معنی پراگندگی

و جدائی هم آمده است -
پیشیم شدن - معنی پیشیمان شدن باشد و معنی پراگندگی
و جدائی و زیدین هم هست و نشناختن را نیز گویند -
پیشین - باختتانی مجبول بروزن امین پسر بزرگ
کیقباد است و سهراب و لهر اسپ پسران اویند
و بعضی گویند پسر سوسین کیقباد است -

بیان چهارم

دربای فارسی باغین نقطه دار مشتمل بر سته لغت -

پبخار - بضم اول بروزن و چار عجب و کبر و خود ستانی را گویند -
پبخار - بفتح اول بروزن نماز چوبک باشد که در دو گران
در شگاف چوبیکه شگافند گذارند و کفش دو زبان مابین
کفش قالم می نهند و در مؤید الفضلا بارامی بفتح نقطه
بروزن هزار نوشته شده است -

پبخنه - بفتح اول و سکون ثانی پله و پایه ریزه زبان را گویند -

بیان پنجم

دوهای فارسی باکانت تازمی مشتمل بر هفت لغت

پاک - بفتح اول و سکون ثانی بی هنر و خود آرای خود پسند
را گویند و باین معنی بضم اول هم گفته اند و هر یک از پلهای
زرد بان را نیز گویند و بضم اول هر چه گنده ناموار و نازک
را گویند و مراد آن کاک باشد چنانکه گویند کاک و یک مخفف
چوک هم هست که معنی بی مغز و بوج و سیانه تری باشد و یک
و مطراق آهنگران را نیز گفته اند و نام یکسازت بجزل هم هست
که آزار عاشق گویند و معنی بر جستن و فرود جستن باشد
و یکسر اول بند گشت دست و انگشت پای را گویند -

پکمال - بفتح اول و میم بalf کشیده بروزن بد حال افراد
کفشگران باشد که بدان خط کشند و بعربی خط گویند -

پکند - بروزن سمنه بضم اول و لایت خوار هم نامان را گویند
و بعربی غیر خوانند -

پکنه - بفتح اول و نون و سکون ثانی مردم فریه کوتاه بالا را گویند

پیکوک - بفتح اول و ضم ثانی و سکون و او و کاف تک
 آهنگران باشد و بربی مطراق خوانند و غرقه و مخارج
 بالا خانه را نیز گفته اند و نیکه گاه چوبین که بر کنار بام نصب
 کنند و آنرا بربی مخرج خوانند -
 پیکول - بر وزن قبول تالاری باشد که بر بالا خانه سازند
 یک و یک - بضم اول و لام بر وزن کک و یک معنی است
 که گنده و درشت و نامهور باشد و بفتح اول معنی تک و یک
 و گرد مردم بر آمدن باشد و بی هنری و چیز آسانی حاصل
 و لا طائل را نیز گویند و معنی آلات خانه هم هست و باین معنی
 کک بر یک هم گفته اند و مشهور نیز نیست -

و چو یکی را نیز گویند که طفلان ریسمانی بر میان آن بندند و
 در کشاکش آورند تا صدائی از آن ظاهر گردد و هر چیز را
 که ریسمان بر کمرش بندند و در کشاکش آورند تا صدای آن
 پل گویند و نیز چوبی است بمقدار یک و جب یا کمتر که هر دو
 سر آنرا تیر کنند و بدان بازی کنند باین طریق که آن را
 بر زمین گذارند و چوبی دیگر بمقدار سه و جب بر دست گیرند
 و بر یک سر آن زنند تا از زمین بلند شود و در وقت گرفتن
 بر کمر آن زنند تا دور رود و عرب آنرا قلعه گویند و بفتح اول
 بمعنی مرز باشد و آن زمینی است که جهت سبزی کاشتن
 یا چرخه و دیگر میاسا زنند و کنارها سے آنرا بلند کنند -
 پلارک - بر وزن تبارک جنسی از فولاد جوهر دار باشد
 و شمشیر و چو شمشیر را نیز گویند -

بیان شاعر و محرم

در بای فارسی با کاف فارسی مثل برنج لغت کنایت
 یک - بفتح اول و سکون ثانی زن نارستان را گویند
 و گلوله و بندنی که طفلان بدان بازی کنند و معنی گاو سر
 نیز آمده است -
 پگاه - بر وزن پناه سحر و صبح زود را گویند -
 پگومی - بفتح اول و ثانی بوا و کشیده بختانی زده بلفظ
 ژند و پاژند سو بد و حکیم و انار را گویند -
 پله - بفتح اول و ثانی و ظور یا مخفف پگاه است که سحر و صبح
 پیکین - بر وزن یقین بلفظ ژند و پاژند از زن را گویند
 و آن غدا است معروف -

پلاس - بر وزن حماس معروف است که پیشینه بود و سطر
 که در و ایشان پوشند و پیشینه گستر دنی باشد یعنی جام
 و معنی مکر و حیل و طرز و روش و مکر و حیل و طرز و روش داشتن
 هم آمده است و بربی مکار گویند -
 پلاس انداختن - کنایه از پریشان ساختن و پرانند
 نمودن باشد -
 پلاسک - بر وزن تبارک معنی فلاکت و نکبت باشد -
 پلاک - بالام بر وزن و معنی پلارک است که فولاد جوهر دار
 و تیغ و شمشیر صاحب جوهر باشد -

بیان هفتاد و هفتم

در بای فارسی بالام مثل برسی و لغت و کنایت
 پل - بضم اول و سکون ثانی طاقی باشد که بر رود خانه آب
 بندند و آنرا بربی قطره خوانند و مخفف پول هم هست که
 عرب فلوس میگویند و بکسر اول پاشنه پارا گویند و شکاک
 خیمه را نیز گفته اند و آن چوبی باشد بمقدار چهار انگشت
 که ریسمانی بر آن بندند و بدان بالا و پایین خیمه را هم وصل
 کنند و آن مبرزه گوی که بیان و کله گلاه باشد در خیمه

پلمانی - بفتح اول بر وزن یانی اسپ گراه و کندر و را گویند
 پلپیل - بابای فارسی بر وزن و معنی فلفل است که از ادویه
 گرم باشد و فلفل معرب آنست -
 پلچی - بضم اول و سکون ثانی و حیم فارسی بختانی کشیده
 خرمره را گویند چوبی فروش خرمره فروش باشد -
 پلخ - بفتح اول و ثانی و سکون خامی نقطه دار حلق و گلو را گویند
 پنجم - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و میم فلان را گویند
 و آن گفته است که از پنجم یا از ابریشم باخته و برود و طرف آن

در بای فارسی

در بای فارسی

دورسیان بندند و شبانان و شاطران بدان سنگ اندازند -
پلیمان - بایم بر وزن فلک سان معنی فلاخن است که
شبانان بدان سنگ اندازند -

پلستک - بکسر اول و ثانی و سکون سین بی نقطه و ضم قوت
و کاف ساکن پرستوک باشد و آن پرنده ایست که در
سقف خانها آشیان کند و بعبری خطاف گویند -

پلشت - بفتح اول و ثانی و سکون سین و تالی قرشت
پلید و م دار و چرکن و کبیتی را گویند -

پل شکستن - کنایه از محروم ماندن و بی طاقت شدن باشد -
پلغده - بفتح اول و ثانی و دال بی نقطه و سکون ثالث
که غین نقطه دار باشد تخم مرغ و میوه که درون آن گنبد
و ضایع شده باشد -

پلغته - بفتح اول و ثانی و سکون فاء و فتح فوقانی پارچه
و گلوله های علف سوخته را گویند که چون آتش در خانه ای
افتد زور آتش آنها را بر هوا برد -

پلک - بفتح اول و ثانی بر وزن فلک چشم را گویند
و معنی آویخته هم آمده است و فتح و کسر اول و سکون ثانی
هم معنی اول است و آن را لحاف چشم نیز می گویند و
بعبری جفن خوانند -

پلکه - بضم اول و ثانی و فتح کاف معنی طعنه و سرزنش و
سخنان درشت نامفیده گفتن باشد و سخنان کنایه آمیز که
استنباط معانی بدانان توان کرد بکسی گفتن و پلکن هم
بنظر آمده است که بجای بانون باشد -

پلم - بفتح اول و سکون ثانی و میم خاک را گویند و بعبری
تراب خوانند -

پلمس - بر وزن کرس معنی مضطرب شدن و دست پا
گردن و متمساختن و دروغ گفتن باشد -

پلمسه - بر وزن و سوسه معنی پلمس است که مضطرب شدن
و دست و پا گردن و متمساختن و دروغ گفتن باشد -

پلمه - بر وزن نرزه لوجی که اجد و غیر آن بران نویسند
تا اطفال بخوانند و معنی دروغ گفتن و بهانه کردن است
نمون و متمساختن و دست و پا گردن هم بنظر آمده است -

پلنگ - بفتح اول بر وزن خدنگ جانور بیست معروف
و نوحه از رنگ کبوتر باشد و جانوری هم هست که دشمن
شیر است و جانوریکه آنرا زراقه هم میگویند و هر چیز که در آن نقطه
از رنگ دیگر باشد و چارپائی را نیز گویند و آن چهار چوب است
بهم وصل کرده که در میان آنرا بانوار و اشغال آن بیافند
و بران بخوابند و این در سبند و ستان بسیار متعارف است
و بکسر اول و ثانی از پیش استمانه تا نهایت ضحاک است
را گویند یعنی میان در -

پلنگان گوزن افکن - کنایه از دلاوران و بهادران است
پلنگه - بکسر اول بر وزن شکر نام پادشاه زاوه زنگیان بود
و در پیدان بدست سکندر کشته شد و فتح اول هم گفته اند -
پلنگشک و فلنجشک بفتح اول و کسر میم نام دار و پوست
و وجه تسمیه آن بر پلنگ مشک است که گل آن دارو
بگلهای پشت پلنگ و برنگ آن می ماند و بومی مشک
میدهد و بیدر مشک را هم گفته اند -

پلو اس - با و بر وزن الماس معنی فریب و چالپوسی باشد
پلوان - بضم اول بر وزن نقصان بندی اطراف زلفی
را گویند که در میان آن زرهت کرده باشند و مزایعان
بر بالای آن آمد و شد کنند تا زرعیت پایال نگردد و معنی
ترکیبی آن پل مانند سنت چه و ان معنی شبیه و مانند هم آمده
و پشتواره گاه را نیز گویند -

پلوس - بر وزن فلوس مخفف چالپوس است که فریب
و ادون بچرب ثبانی باشد -

پلوک - بفتح اول و ثانی با و مجهول رسیده و بکاف زده
شرف و نجار چه تالاری که بر بالا خانه سازند و معنی تپک و کفش
آهنگران هم هست که بعبری اسطراق گویند -

پلوس - بر وزن فلوس مخفف چالپوس است که فریب
و ادون بچرب ثبانی باشد -

پلوک - بفتح اول و ثانی با و مجهول رسیده و بکاف زده
شرف و نجار چه تالاری که بر بالا خانه سازند و معنی تپک و کفش
آهنگران هم هست که بعبری اسطراق گویند -

پلوس - بر وزن فلوس مخفف چالپوس است که فریب
و ادون بچرب ثبانی باشد -

پیلون - بضم اول و فتح ثالث و سکون ثانی و نون بمعنی
پلوان است که بلندی اطراف زمین زرعیت باشد -
پیلونده - بروزن شرمنده بسته قماش را گویند و
بعر بے رزمه خوانند -

پیلید - بفتح اول بروزن یزید بمعنی مردار و نجس باشد
و مخفف پالید هم هست که ماضی پالیدن است یعنی
جست و جو کرد و تفحص نمود -

پله - بفتح اول و ثانی مخفف بروزن و بمعنی فله است که شیر
حیوان نوزائیده باشد و نام درختی است خور و که گزین
بر پنجه آدمی و گلشن بناخن شیر میبند و بیخ آن گل سیاه
و برگ آن نارنجی میشود و در جنگلهای هندوستان بسیار
است و بمعنی بصاعت قلیل و اندک هم هست و موسی
اطراف سر را نیز گویند و چون بک که ریسمان بر کمر آن بندند
و در کشاکش آرندها صدای ازان ظاهر گردد و گفته ترازو
را هم گفته اند و بکسر اول و فتح ثانی بروزن صندل بریشم بود
و آنچه گرم بریشم بر خود تنیده باشد و درخت پید است که
برگش پنجه را ماند و بپخته گویند درخت پید شک است که
بید مشک آن پنجه درست و چون یکی را نیز گویند بمقدار
یک تخمینه و هر دو سر آن تیز میباشند و آنرا بر زمین گذارند
و چون در آبی بمقدار شده و جب بر سر آن زنند تا از زمین
بند شود و در وقت فرو آمدن بر کمر آن زنند تا دور رود
و آن بازی است مشهور که آنرا پله چوب خوانند و فتح اول
و ثانی مشد و بروزن غله بمعنی درجه و مرتبه باشد و هر مرتبه
و پایه از زربان را نیز گویند و باین معنی بانانی مخفف هم
درست است و بکسر اول و فتح ثانی مشد و بروزن چله
گفته ترازو را گویند و بمعنی هر مرتبه و پایه از زربان باشد و
باین وزن و باین معنی بجای حرف اول تالی قرشت نیز
بنظر آمده است الله اعلم -

پیلیدن - بروزن رسیدن مخفف پالیدن است که
بمعنی جست و جو کردن و تفحص نمودن باشد -
پیلندی - بروزن فسد زندگی نام نوعی از خرپزه باشد
و عربان بطیخ گویند -

بیان بر شرم

در بای فارسی بانون مثل بر شصت و دو لغت کنایت

پین - بفتح اول و سکون و ثانی بمعنی اما و بمعنی لیکن باشد -
پینا - بروزن سواد بمعنی هوا باشد و آن که ایستادن
عناصر اربعه که احاطه آب و زمین کرده است -

پینا - بروزن سواد بمعنی هوا باشد و آن که ایستادن
عناصر اربعه که احاطه آب و زمین کرده است -

پیناغ - بکسر اول بروزن چراغ فشنی و دیر و نویسنده را
گویند و تار بریشم را نیز گفته اند و بیضه مانند می باشد از
ریسمان خام که در دوک پیچیده شود و ماشوره را نیز گویند -

پیناغ - بکسر اول بروزن چراغ فشنی و دیر و نویسنده را
گویند و تار بریشم را نیز گفته اند و بیضه مانند می باشد از
ریسمان خام که در دوک پیچیده شود و ماشوره را نیز گویند -

پینام - بفتح اول بروزن کلام تعویذ می باشد که بخت
دفع چشم زخم نگاه دارند و اعمالی که بخت دفع چشم زخم
کنند و بمعنی پوشیده و پنهان هم آمده است و بلفظ
ژند و پاژند پارچه باشد چهار گوشه که در دو گوشه آن دو
بند و وزند و متاعجان زرد شست در وقت خواندن آنند
و پاژند و استا آنرا بروی خود بندند -

پینام - بفتح اول بروزن کلام تعویذ می باشد که بخت
دفع چشم زخم نگاه دارند و اعمالی که بخت دفع چشم زخم
کنند و بمعنی پوشیده و پنهان هم آمده است و بلفظ
ژند و پاژند پارچه باشد چهار گوشه که در دو گوشه آن دو
بند و وزند و متاعجان زرد شست در وقت خواندن آنند
و پاژند و استا آنرا بروی خود بندند -

پینانگ - بانون بروزن تبارک صمغ درخت را گویند -
پیناه - بفتح اول و ثانی بانف کشیده و بهار زد و بمعنی پناه
باشد و سایه دیوار را نیز پیناه گویند و امر باین معنی
هم هست یعنی پناه برو پناه بگیر -

پینانگ - بانون بروزن تبارک صمغ درخت را گویند -
پیناه - بفتح اول و ثانی بانف کشیده و بهار زد و بمعنی پناه
باشد و سایه دیوار را نیز پیناه گویند و امر باین معنی
هم هست یعنی پناه برو پناه بگیر -

پیناید - با با و دال ابجد بروزن صباحت یعنی پناه می آورد
پینا بنده - بروزن پراکنده بمعنی پناه گیرنده باشد -
پیناسید - بروزن دو ایند یعنی کسی پناه آورد -

پیناید - با با و دال ابجد بروزن صباحت یعنی پناه می آورد
پینا بنده - بروزن پراکنده بمعنی پناه گیرنده باشد -
پیناسید - بروزن دو ایند یعنی کسی پناه آورد -

پیناسیده - بروزن جفا پیشه بمعنی پناه گیرنده باشد پناه دهند را نیز گویند

پیناسیده - بروزن جفا پیشه بمعنی پناه گیرنده باشد پناه دهند را نیز گویند

پنجه بز - بفتح اول و با می ا بجد بروزن گنده بز حلاج و ندان و پنجه زن را گویند -

پنجه در گوش - کنایه از مردم غافل و سخن ناشنو باشد
پنجه در گوش نهادن و پنجه در گوش افکندن
و پنجه در گوش کردن - هر سه یک معنی دارد که کنایه از مخالفت داشتن و سخن ناشنودن باشد -

پنجه زن - باز ا سے هوز بروزن گر گدن حلاج و ندان را گویند -

پنجه شدن - یعنی نرم و صاف و سفید شدن باشد
و کنایه از گریختن و متفرق و پریشان گردیدن و از کسی بیوجوب بریدن هم هست -

پنجه کردن - کنایه از گریختن و گریزانیدن و پریشان و پراکنده ساختن و متفرق گردانیدن باشد و کنایه از خاموش کردن و دفع و محو نمودن و منسک شدن و عاجز گردیدن هم هست -

پنجه کن - بضم کاف امرست یعنی محو کن و منسک شو و خاموش باش و بگریز -

پنجه نهادن - کنایه از فریب دادن باشد و کنایه از رهنی ساختن کسی را در امری یا بجائی روانه کردن هم هست
پنجه وز - با و او بروزن و معنی پنجه بز باشد که حلاج و ندان است چه در فارسی با بوا و بر عکس جمله میل میاید چنانچه در فوائد گذشت -

پنج - بفتح اول بروزن پنج عدوی است معروف و اشاره بجواسی خسته هم هست که سامعه و باصره و ذائقه و لاسه و شامه باشد و یکسر اول گرفتن عضوی باشد با سرد و ناخن چنانکه پدر و آید -

پنجاب - بروزن گنجا ب و لایقی است از هندوستان که لاهور توابع آن باشد -

پنج انگشت - معروف است و نام باقی هم هست که آنرا

دلا شوب خوانند و بوتره و درخت آن در کنار رودخانهها روید و برگ آن مانند برگ شاه دانه باشد و آنرا بعره می خوانند و اوراق و ذوات صایع خوانند و تخم آنرا حسب التقید گویند و در علت استسقا بکار برند و ایشان را نیز گفته اند و نام موضعی هم هست نزدیک براه تبری و پنجذ همزه هم بنظر آمده است که پنجکشت باشد و معرب آن پنجکشت است اگر شهوت بر زنان غلبه کند قدر سے ازان در زیر ایشان دو و کنند در حال بنشاند -

پنجاه - بروزن یکماه مدت اعتکاف نصاری است و آن پنجاه روزه باشد چنانکه چله اهل اسلام چهل روزه است پنجاه - با با می فارسی با لفت کشیده خرچنگ را گویند آن جانور است که در آب و در خشکی هر دو می باشد و بعضی سلطان خوانند و برج چهارم است از دوازده برج فلکی - پنجاه یک - بفتح تحتانی و سکون کاف بمعنی پنجاه است که سلطان باشد -

پنجاهیه - بفتح یا می حلی بمعنی پنجاه یک است که سلطان باشد و نام برج چهارم است از فلک -

پنج پچاره - خمسة متخیره را گویند یعنی زحل و مشتری و مریخ و زهره و عطارد -

پنجروز - بروزن پنج خفت پنجه است و هر چیزیکه مشک و شبکه دار باشد و معنی نفس هم آمده است -

پنج روز - کنایه از مدت اندک باشد چنانکه گویند دنیا پنجروز است و تخصیص به پنجروز از آنست که آدمی در یک روز از ایام هفته بدنیامی آید و در یک روز از دنیا میرود و باقی پنج روز می ماند که ایام تعیش او است -

پنجروزه لاجور و - کنایه از آسمانست -

پنجش - یکسر اول بروزن و گوش مخلوط پنجه حلاجی کرده را گویند -

پنج شعبه - کنایه از جواسی خمسة ظاهر است که سامعه و باصره

ولامسه و ذائقه و شامه باشد.

پنجک - بضم اول بر وزن اردک گلوله پنبه علاجی کرده باشد و فتح اول گیاهی سسته و آن پنج شاخ می باشد و مانند عشقه بر درخت می پیچد.

پنج گنج - با کاف فارسی بر وزن پنج و پنج کنایه از خواص است که سامعه و باصره و ذائقه و لامسه و شامه باشد و صلوات خمس را نیز گویند که پنج وقت نماز باشد.

پنجم رواق - کنایه از آسمان پنجم است که فلک پنج باشد پنج نوش - بر وزن پنج نوش میخونه باشد مرکب از پنج چیز که بجهت تقویت دل خوردند و معرب آن پنج نوش است.

پنجم فتح اول و خمای آخر بر وزن گنج معروف است که پنج انگشت یا کف دست و پا باشد از انسان و حیوانات دیگر و رقصه را نیز گویند که شصت دست یکدیگر را گرفته با هم رقص کنند و معرب آن پنج است و گلوله های سنگ باشد که وید بانان برای جنگ نگاه دارند و سنگ نجینق را نیز گفته اند و سنگی که از کشتی کشتی نغیم اندازند و گیاهی که بر درخت پیچد و آنرا عشقه خوانند و باین معنی بکسر اول هم آمده است و فتح اول و ظهور آخر مخفف پنجاه است که عدد معلوم باشد و ماهی و دام و قلاب و شصت ماهی را هم گفته اند چه ماهی باعتبار فون که حرفیست از حروف هجی و شصت ماهی باعتبار پنجه که بحسب عدد شصت است.

پنج - بضم اول و با جمیع فارسی بر وزن غنچه یعنی پیشانی باشد که عربان ناصیه گویند و موسی را نیز گفته اند که از سر زلف بر نهد و آنرا پنج و خم داده بر پیشانی گذارند.

پنج بر روی زون - کنایه از رو سیاه کردن باشد.

پنج بند - بضم اول و فتح جیم فارسی و بای ابجد بر وزن مستند پیشانی بند را گویند که بحر بی عصا به خوانند.

پنج بیچاره - کنایه از کواکب متیره باشد که زحل مشتری و مریخ و زهره و عطارد است.

پنجم در دیده - ترجمه نهمه مستتره است و آن پنج روزی باشد که در آخر تقویم می نویسند و چه تسبیح بدز دیده از آن شده است که در زیر یکی از پادشاهان عجم حاصل این پنج روز را از تمام ممالک او همیشه از میان میروده و بحساب نیمی آورده اند.

پنجه یکک در می - نام سخن هفتم است از بی سخن بار بدین سخن پنجه گریه - بضم کاف فارسی بید مشک را گویند و آنرا گریه بید خوانند.

پنجه مریم - گیاهی باشد خوشبو که باندام پنج انگشت گویند مریم مادر عیسی علیها السلام در هنگام وضع حمل بر آن گیاه چسبیده بود.

پنج بوده - با تحتانی و دو او مجول و دال بر وزن پنج روزه یعنی نصف عشر است چه ده بوده عشر را گویند که ده یک باشد پسند - فتح اول و سکون ثانی و دال ابجد آنست که بحر بی نصیحت گویند و معنی زغن و غلیوچ هم آمده است و بضم اول پنبه علاجی کرده باشد و با اول یکسوز شستگارا گویند و بحر بی مقعد خوانند.

پنداره - بکسر اول بر وزن بسیار تکبر و عجب را گویند و امر بدین معنی هم هست و معنی فکر و سال و تصور و خود را در نظر پسنداشتن نیز آمده است.

پنداره - بکسر اول و فتح خامس معنی آخر پسند است که فکر و خیال و تخیل باشد و پندارگان معنی تخیلات.

پنداشتن - بکسر اول بر وزن بگذاشتن بی گمان بردن و تصور کردن باشد و معنی عجب و تکبر نمودن هم آمده است.

پندش - بضم اول و فتح ثالث بر وزن کس کس گلوله پنبه علاجی کرده را گویند.

پندک - بضم اول بر وزن اردک معنی پندش است که گلوله پنبه علاجی کرده باشد.

پندند - بر وزن و معنی فرزندست بخت ژند و پازند پسند - بکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث مطلق قطره را گویند.

اعمال از قطره آب و قطره باران و قطره خون و امثال آن
 و معنی نقطه و ذرات هم بنظر آمده است -
 پسیدن - بروزن خندیدن نصیحت کردن نصیحت
 پذیرفتن نصیحت شنیدن و قبول کردن باشد -
 پنزله - نفتح اول بروزن غمزه نوعی از قصص است و آن چنان
 باشد که جمعی دست یکدیگر را گرفته با هم برقصند
 پنک - نفتح اول و سکون ثانی کاف تازی بر زبان
 زنند و پاژند آوچه را گویند و آن میوه است معروف
 و نفتح اول و ثانی یعنی و جبب باشد که بحر بی شبر خوانند
 و بکسر اول و سکون ثانی گرفتن اعضای آدمی باشد
 با دوسرگشت یا ناشن چنانکه بدر آید و نفتح اول و سکون
 ثانی و کاف فارسی خوشه خرما باشد و معنی چوب هم هست
 که ترکان آن علاج گویند و در پیچخانه رانیز گفته اند و وقت
 با دوا هم هست که بحر بی صبح خوانند و بکسر اول یک حصه
 از ده هزار حصه شبانروزی است چه شبانروزی بده هزار است
 کرده اند و هر قسمه را یک پنک خوانند و پنگان رانیز گویند
 و آن طاسی باشد از مس و امثال آن که در بن آن
 سوراخ تنگ کنند بقدر زمانی معین یعنی چون آن طاس را
 بر روی آب ایستاده نهند بقدر آن زمان معین پر شود
 و تبه آب نشینند و بیشتر آبیاران و مزارعان دارند چه آنرا
 و قسم آب در میان تقارابی نهند و بقدر آنچه میان ایشان
 مقرر شده باشد یعنی را یک پنگان و بعضی را بیشتر آب
 و هند که بزراعت ایشان رود و در هند وستان بجمت
 و استن ساعات شبانروزی معمول است -
 پنگان - با کاف فارسی بروزن سندان هر کاسه و پیاله
 را گویند عموماً و طاس مس تیره سوراخ کرده باشد که آن را
 در میان آب ایستاده گذارند و ساعات شبانروزی را
 ازان معلوم کنند خصوصاً و آن رطشت و سبوی نیز گویند
 و معرب آن فنجان است -

پنک - نفتح اول بروزن پنک در پیچخانه را گویند و
 بکسر اول نیز همین معنی آمده است -
 پنیرک - بارای تشرشت بروزن کینیک نام نباتی است
 که آنرا گله بود سرخ رنگ و چون آفتاب بهمت الراس سید
 بشکند و آنرا گل خجازی و بحر بی ملوکیه خوانند و نان کلغ
 همان است و پنیک ازان جهت گویندش که میوه آن پنیر
 سیانند و آفتاب گردک نیز میگویندش بهجت آنکه هر طرف
 که آفتاب میگردد آن گل میل بدان طرف میکند و بعضی
 گویند پنیرک نیلوفر است و حر بارانیز گفته اند و آن جانور است
 از جنس چلیاس -
 پنیره - بروزن خمیره معنی پنیرک است که آنرا خباز سه
 و ملوکیه و نان کلغ خوانند و آفتاب گردک رانیز گویند
 که نیلوفر و جانوری باشد که بسریانی حرا گویند -
 پنیلو - بالام و و او حرکت جمول جانی گویند در شهر که
 در آن اسباب و غله و امثال آن فروشند -

بیان نوژدهم
 در بابی فارسی با و او مثل برینتا دور و لغت کلمات
 پو - بضم اول و سکون ثانی یعنی پومی هست که رفتار متوسط
 باشد و پوپه نیز همین معنی دارد -
 پواری - نفتح اول بروزن تازی یعنی دور و سوزش باشد
 و آنرا بحر بی جوی خوانند -
 پوب - بانانی جمول بروزن خوب کاکل مرغان را گویند
 و آن پری چندست بر سرهای ایشان که از پریهای مقری
 درازتر و بیشتر میباشد و بابای فارسی شانه سر را گویند و آنرا
 مرغ سلیمان هم خوانند چنانچه شبیره را مرغ عیسی -
 پولیش - نفتح های فارسی بروزن روکش هر چه دشانه سر را گویند
 پولیشن - بکسر ثالث ویم بروزن روچر کن بلفست ژند
 و پاژند خود را گویند از آهن که در روزها سه جنگ
 بر سه گذارند -

پوپک - بابای فارسی و تازی هر دو آمده است برده
 کوچک یعنی هدم و شانسه سر باشد و دختر بکر و دوشیزه را نیز گویند
 پوپل - بابای فارسی بروزن و معنی فوغل باشد و آن
 چیز نیست شبیه بجز بوز او در سهند و ستان برگ پان خوز
 و معرب آن فوغل است -
 پوپو - بابای فارسی بروزن کوکوشانه سر و به پدر گویند
 که مرغ سیلان است و او از به پدر را نیز گفته اند چنانکه
 او از فاخته را کوکوخاند -
 پوپیه - بضم اول و فتح بابی فارسی یعنی پوپوست که به پدر
 پوست - بضم اول و سکون ثانی و فوقانی جگر گو سفند را
 گویند و انداخته را که از جگر گو سفند سازند قلیه پوقی خور
 و معنی لوت هم آمده است که اقسام خوردنیها و انواع طعمه
 و اشربه باشد و نوعی از خربزه هم هست -
 پوت - باهای قرشت بر وزن فوط خزانه و مخزن را گویند -
 پوخت - بروزن سوخت یعنی سخت باشد که از پختن است
 پوو - بضم اول بروزن سوخت تارست و آن رشته
 باشد که در پهنائی جامه بافته میشود و تار بدرازی جامه
 و آتشگیره را نیز گویند و آن چیزی باشد که با چنق آتش
 بران زنند و معنی کمنه هم آمده است که در مقابل نوباشد
 پودات - باهای قرشت بروزن پوچات یعنی محسوس
 باشد و پودانات یعنی محسوسات یعنی آنچه بنظر حس در آید
 پوده - بروزن روده یعنی پودست که نقیض تار باشد
 چه آن در طول جامه و این در عرض بافته میشود و کمنه
 و پوسیده و از هم رفته را هم گفته اند و کوی سوخته
 و چوبی پوسیده که آنرا بخت آتش گیره میا کرده باشد
 و بعضی حراقه خوانند و سوده و ریخته را نیز گویند و گندیده
 و ضائع شده را هم گفته اند -
 پور - بضم اول بروزن حور یعنی سپهر است که برادر دختر
 باشد و نام رای شهر کنون هم هست و او یکی از پادشاهان

در ایان هند و ستان بوده و معرب آن فورست کسی را
 نیز گویند که خود را نادان و بیچمدان و انماید و دراج را نیز گویند
 و آن پرند است معروف -
 پوران - بروزن توران نام شهر کنوج است و معرب آن
 قنوج باشد و معنی خلیفه و جانشین و یادگار هم آمده است
 و جمع پور هم هست که سپهران باشد -
 پوران تروش - پوران معلوم بضم فوقانی در اے
 بی نقطه و سکون و او دوشین نقطه و از نام ساحرے بوده
 که در زمان خود مثل و مانند نداشته -
 پوران وخت - بضم دال بی نقطه و سکون خای نقطه
 و تاهی قرشت یعنی سپهرست نه دختر نه یک سپهر بلکه چندین سپهر
 است چه پوران جمع سپهر باشد و آن نام دختر خسرو پور است
 که پیش از آرزیدخت پادشاهی کرده و او را بدین نام از
 جست آن خوانده اند که از و کارها سه مردانه بطور آمده است
 و او را توران وخت باهای قرشت نیز گویند باین اعتبار
 که از نسل ملوک ترکستان بوده -
 پوردگان - بضم اول و سکون ثانی مجهول و را و دال
 بی نقطه و کاف فارسی بالف کشیده و بنون زود باید است
 که فارسیان خمنه مستتره را بر پنجوز آخر آبان ماه می افزیند
 که مجموعه ده روز نشود و آن ده روز را پوردگان میگویند
 و درین روزها جشن سازند و شادی نمایند و آنرا جشن پوردگان
 خوانند و معرب آن فور و جان است -
 پورویان - بابای حطی بروزن و معنی پوردگان است
 که ایام جشن پارسیان باشد -
 پورشست - پور معلوم بفتح شین نقطه دارد سکون
 سین بی نقطه و باسه ابجد نام پدر زردشت است که بر
 آتش پرستان باشد -
 پورعقا - لقب زال پدر ستم است چه گویند او را سپهرغ
 بزرگ کرده و سپهرغ را عقیان نیز خوانند -

کتاب

پورک - بروزن خوبک نام و خترای قنوج است و او در جباله بهرام گور بود -

پورکند - باکاف بروزن زور مشطاق و ایوان منزل را گویند و باین معنی بازای نقطه دار هم بنظر آمده است -

پورمند - باسیم بروزن هوشمند صاحب فرزند و عیال مند را گویند و بانامی مجهول نام گیاهی است خوشبوی -

پوره - بروزن شور یعنی پور باشد که پسر است و تنه درخت را نیز گویند و بزبان هندی یعنی تمام باشد -

پوریان - یکسرتالش بروزن حوریان ساکنان و متوطنان شهر کنوج را گویند چه پور نام رای شهر کنوج هم است -

پوز - بضم اول و سکون ثانی مجهول و زای هوز پیرامون و گرداگردان حیوانات باشد و مابین لب و پیتی را نیز گویند

و معنی ساق و رخت هم آمده است و منقار مرغان را نیز گفته اند و بازای فارسی هم درست است -

پوزش - بانامی مجهول بوزن سوزش معنی عذر و معذرت و عذرا آوردن و معذرت خواستن باشد -

پوزن - بروزن سوزن زمینی را گویند که بجهت زرع ت کردن پاک کرده باشند -

پوزه - بروزن روزه پیرامون و گرداگردان را گویند و معنی تنه درخت هم آمده است -

پوزیدن - بروزن گوزیدن عذرا آوردن و معذرت خواستن را گویند -

پوس - بروزن طوس چرب زبانی و فریب و فروتنی را گویند

پوسانه - بروزن روزانه فریب دادن و فروتنی کردن و بزبان خوش مردم را فریفتن -

پوست - بروزن دوست معروف است و معنی غیبت هم آمده است که بدگویی و مذمت باشد -

پوست باز کردن - کنایه از اظهار تندی دلی نمودن و راز افشیدن باشد -

پوست پیرای - ابای فارسی بتجانی رسیده و راسه بی نقطه بالغ کشیده و بیامی سطحی زود چرم گرد و باغ را گویند -

پوست دادن - کنایه از اظهار تندی دلی نمودن مانع از غیبتن است

پوست ساگ برو کشیدن - کنایه از تحسینی و بی شرمی نمودن باشد -

پوستگال - باکاف فارسی بالغ کشیده و بلام زده پوست بی سویی را گویند که در زیر دهنه گوسفند میباشد و آنرا بانگک

دنبه جدا کرده در سیراب بزند و پوست و برگ گوسفند را نیز گفته اند که سرگین از موهای آن آویخته است -

پوستگاله - بالام بروزن پوست پاره معنی پوستگان است که پوست زیر دهنه گوسفند و پوست قعد گوسفند باشد -

پوست کردن - کنایه از انیس و محوم ساختن باشد و غیبت نمودن و خبث کردن را هم گویند -

پوستین - لباسی است معروف و کنایه از فیست و مذمت و عیب هم است -

پوستین بکارز - کنایه از بدگو و عیب جوینده باشد -

پوستین دریدن - کنایه از افشای راز کردن باشد -

پوستین کردن - کنایه از بدگویی کردن و عیب نمودن است

پوسه - بروزن بوسه لیسانی را گویند که بر وقت شستن بروک بچید -

پوش - بانامی مجهول بروزن موش زره جوشن را گویند و امر برودر شدن و بکناری رفتن هم است یعنی از راه دور

و نام گیاهی است که آنرا میکوبند و شاخهای سازند و از جانب ارسن می آورند و آنرا پوش در بندی خوانند فقرس را نافع است شیاغ خوزی بهانست -

پوشا - بانگ بالغ کشیده پوشنده و پوشندگی را گویند - پوشک - بانامی مجهول بروزن موشک بزبان ماورا و البته گریه را گویند و بعبی سنور خوانند - پوشگان - بانامی مجهول و فتح ثالث و کاف فارسی بروزن

موسکشان نام لوانی است از موسیقی و بعضی معنیات هم هست
 یعنی چیزهایی که در عالم غیب اند و بسکون ثالث بروزن
 دوستان نام جانی و مقامی است نزدیک پیشاپور و رشتا
 از مقامات سالک که آنرا بفرنی غیب اغیب گویند و آن
 بزرگ سبز هست که بفرنی خضر خوانند و چون سالک قطع این
 مقام کند ذات مقدس تجلی نماید و فانی در حق و باقی گردد
 پوشنگ - بانانی بروزن پوشنگ نام قریه است مابین
 قندهار و ملتان و معرب آن فوشج بود و بسکون ثالث
 و فتح نون یعنی پوشنگ است که گریه باشد -
 پوشنه - بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث و نون یعنی
 سرپوش باشد و هر چیزیکه آنرا پوشند و در بر کنند -
 پوشنه - بروزن پوشنه یعنی مطلق پرده باشد که بر روی
 چیزها پوشند و از درها آویزند -
 پوشک - بضم اول و سکون ثانی و کاف یعنی همغز و میان تهی
 باشد و غله را نیز گویند که در جاهای پنهان کنند و خاک بر آید
 آن ریزند و با وی که بهشت آتش روشن کردن از دهن
 بدهند و آتشگیره را نیز گفته اند و بفرنی حراقه خوانند -
 پول - بروزن غول معروف است و بفرنی فلوس گویند
 و بعضی پل رودخانه هم آمده است مطلقا خواه باخشت
 و سنگ و خواه با چوب و تخت سازند -

پولاد هندی - کنایه از شمشیر هندی باشد -
 پولانی - بانامی مجهول بروزن طولانی نوعی از آتش آرد باشد
 پولک - بانامی مجهول بروزن لوله خریزه مضحل شده را گویند
 و هندوانه و سیوهاس و دیگر را نیز گفته اند که درون آنها
 نرم و ضایع شده باشد -
 پولون - بانون و حرکت غیر معلوم ندرین را گویند که مکتوب باشد
 پولوی - بروزن جوی یعنی پولیه باشد که رفتار متوسط است
 یعنی نه تند و نه آهسته و بعضی رفتارند را گویند و امر نیمه یعنی
 هم هست یعنی راه رود و قدم بردار -
 پولیا - بروزن گویا رنده را گویند و بعضی دونده را نیز گفته اند
 پولیان - بروزن جویان یعنی پولیا باشد که رنده است
 و دونده را نیز گویند -
 پولوی پولوی - بابای فارسی بروزن خوب روی سبالغه
 در آمدن و رفتن باشد یعنی تند تند و دووان دووان و امر
 باین معنی هم هست یعنی بد و دزد و در راه برو -
 پولویچه - بفتح اول بروزن در پیچ عشقه را گویند و آن گیاهی
 است که بر درخت پیچد -
 پولویه - بانامی مجهول بوزن مویه رفتار می باشد متوسط و
 رفتار تند و دویدن را نیز گویند -

پولاب

پولاب - بروزن دولا ب یعنی حس باشد و پولابی حسی
 یعنی آنچه بحس و نظر در آید -
 پولاد - بسکون دال معروف است که ازان کار و شمشیر
 و امثال آن سازند و تیغ و شمشیر را نیز گویند و نام پهلوانی
 ایرانی و نام دیوی است مازندرانی و او را پولاد و غندی
 میگفته اند بضم غین فقط دار و بعضی گرز هم هست -
 پولاد خامی - کنایه از اسپ سرزور باشد -
 پولاد رنگ - کنایه از اسپ سرزور باشد -
 پولاد و سنجان - کنایه از دلاوران و مبارزان پهلوانان

پولاد

یک حصه از چهار حصه روز و چهار حصه شب باشد چه
شبان روزی را بهشت حصه کرده هر یک را پیر گویند
و این در هندوستان بیشتر مصطلح است -

پیره - بر وزن دهره معنی پاس و محافظت باشد -
پیره وار - بادال ابجد بر وزن هزاره کار پاسدار و
محافظت کننده را گویند -

پهلوی - بفتح اول و سکون ثانی و ضم لام بوا و کشیده
معروف است و بعضی جنب خوانند و کنایه از نفع و فائده
هم هست و بفتح لام شهر را گویند مطلقا چه پهلوی معنی
شهری باشد و نواحی اصفهان را نیز گفته اند و مردم شجاع

و دلدار باشد و مردم بزرگ و صاحب حال را هم میگویند
چه مراد از راه پهلوی راه بزرگان یزدانی و نام ولایتی
هم هست که زبان پهلوی منسوب بآن ولایت است -

و بعضی گفته اند که لغت پهلوی زبان پامی تخت کیمیا بوده
و بعضی گویند نام پیر سام بن نوح است و پارس پسرا بوده
و پامی و پهلوی بدیشان منسوب است و معرب آن فملو باشد -

پهلوان - بر وزن نهروان مردم سخت و توانا و دلدار
و قوی جثه و بزرگ ضابط و درشت اندام و درشت گوی را گویند
پهلوانی - بر وزن لیل ترانی شهری و زبان شهرس را

گویند و منسوب به پهلوان هم هست و زبان فارسی باستان
را نیز گویند که فارسی قدیم باشد -

پهلوتپی کردن - یعنی کناره کردن و دوری گزیدن باشد
و پرهیز و اجتناب نمودن از چیزی و از کسی تنه شدن هم هست -

پهلوادون - کنایه از منفعت رسانیدن و نزدیک نمودن
باشد و دوری کردن و کناره گزیدن و روگردانیدن
را نیز گویند -

پهلوار - کسی را گویند که منفعت رسان باشد و سخنی را نیز
گویند که گزندگی و دشنامی در ضمن داشته باشد -
پهلوزدن - کنایه از برابری کردن در مال و قدر و مرتبه با

پهلوساییدن - یعنی پهلوزدن است که کنایه از برابری
کردن در مال و قدر و مرتبه باشد -

پهلو کردن - کنایه از گریختن و روی بر تافتن و ترک
دادن و اجتناب نمودن و احترام کردن باشد -

پهلو کند - یعنی پهلوتپی کند و کناره گزیند و دوری نماید و بگریزد
پهلونهادن - کنایه از خوابیدن باشد -

پهلومی - بر وزن شنومی یعنی پهلوانی و شهری و زبان شهر
باشد و منسوب به پهلوان و زبان فارسی هم هست -

پهلوه - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و ولایت همدان
ورس و دنیور باشد -

پهنرک - بازی هوز بر وزن احمدک خاز پشت بزرگ
تیر انداز را گویند که سنجول باشد -

پهن - بفتح اول و ثانی بر وزن دهن شیری که بسبب
مهربانی در پستان مادر طغیان کند و بسکون ثانی معروف است
که بخت و بخشش و عریض باشد -

پهنانه - بر وزن مستانه نوسه از میمون باشد و کلیچه
روغنی را نیز گویند -

پهنه - بر وزن کهنه دایمی باشد که بدان آهوی گیرند -
پهنور - بر وزن فغفور چیر نیست مانند سنبومی که بزبان
عرب آنرا خطل خوانند و قشاد آهسار همان است و بعضی پی
نیز هست که خرز هره باشد -

پهنه - بفتح اول و ثانی و ثالث یعنی پهن است و آن شیء
باشد که بسبب مهربانی بسیار در پستان مادر طغیان کند
و بسکون ثانی چوگان بازی و گوی بازی باشد و نوسه
از چوگان را نیز گویند که سر آنرا مانند کفچه سازند و گوی در آن
نماده بر هوا اندازند و چون نزدیک زمین رسد باز بسمان
پهنه میزنند و نگذارند که بر زمین آید تا بمقصد رسانند و آنرا
بعربی طباطب گویند و پهنی دان آدمی و حیوانات دیگر باشد
از جانب درون و آنرا بعربی قطن خوانند و بعضی میدان هم

هم آمده است و پنهان را نیز گویند که بعربی عرض خوانند و چینی باشد مخروطی تراشیده که اطفال رسیانی بران بچند نوعی بر زمین اندازند که تا دیر باز بگردد -
 پسی - بفتح اول بروزن سبی حنظل باشد و آنرا خرزهره نامند
 میگویند و خرزهره را نیز پسی خوانند -

بیان بیهوشی و کیم

درهای فارسی بایاے سطحی مشتکل بر
 یکصد و سیفتاد و شش لغت و کنایت

چی - بفتح اول و سکون ثانی معروفست و آن چیزی باشد که بر کمان وزین اسپ و بر تیر جانیکه پیکان دران کنند پچند و بعربی عصب گویند و مخفف پای است که بعربی رحل خوانند و نشان پای باشد که نقش قدم است و دنبال و پس و عقب و تعاقب و قصد و اراده و نشان دلی بر آن یعنی نشان یافتن بمعنی برای و بهتر نیز هست چنانکه گویند از پی فلان کار یعنی از براسه فلان کار و از بهر فلان چیز و بمعنی بار و مرتبه هم آمده است مثل آنکه گویند چند پی مراد آن باشد که چند مرتبه و چند بار و تاب و طاقت را نیز گفته اند و کسر اول مخفف پیه باشد که در چراغ سوزند و شمع نیز سازند پیاب - بروزن سراب یعنی پایاب است که بن حوض و تیر دریا باشد و بعربی قعر گویند و نهایت هر چیز را نیز گفته اند بمعنی تاب و طاقت هم آمده است -

پیاده - بروزن زیاد و معروفست که نقیض سواره باشد و نام یکی از مهرهای شطرنج هم هست و نام گلی است معروفست و نوعی از درخت بید و تاک انگور بود و کنایه از مردم بی سواد باشد یعنی علم و فضل کسب نکرده باشد
 پیاده نماون - کنایه از زبون و شستن عاجز از شستن شده
 پیاز دشتی - کسر اول و زبای هوز و دانی است که آن را بصل الفار خوانند گویند اگر گوش بخورد می رود و از خوردن او آنست که اگر گرگ پای بر برگ آن بگذارد و همین که بردارد

لنگ شده باشد و اگر ساعتی توقف کند البته بیفتد و میرود پیازک - با کاف تصغیر پیاز است و گیاهسی را نیز گویند که از ان بوری بافتند و نوعی از گز باشد که سر آنرا باز بخیر یاد و الی بردسته آن نصب کنند و آنرا برتری چون خنثا و نام قریه است در دامن کوه معدن لعل -

پیازکی - لعلی باشد قیمتی و منسوب بقریه پیازک را نیز گویند -
 پیاز لیز - کسر لام و سکون تخفانی و زبای نقطه دار نوعی از پیاز دشتی باشد و آنرا بعربی بصل الزیر خوانند و منفعیت آن بسیار است -

پیاز موش - کسر زبای هوز بیخه باشد که آنرا بعربی بصل الفار خوانند و عنبیل و استقیل همان است و بعضی آنرا قرد مانا -

پیاز می - بروزن حمایز نوعی از لعل قیمتی باشد و نوعی از گز هم هست و آن چنان است که چند گوسه فولادی یا چند زنجیر کوتاه و مضبوط کرده بدسته از چوب محلی نصب کنند و آنرا برتری چون گویند -

پیام - بروزن سلام بمعنی خبر و پیغام باشد -
 پیاهو - باهای هوز بروزن تراز و هر چیزی که آنرا آهونی گویند و بمعنی آهوپاے هم آمده است که خانه شمشش هلو و کج بری و مفرنس کاری باشد -

پیتام - باتاے قرشت بروزن و معنی پیغام است بلغت ترند و پاژند -

پیتر سپ - کسر اول و سکون ثانی و فوقانی درای بے نقطه مفتوح بسین بی نقطه و بای فارسی زده نام پدر پورشسب است که بد زروشت باشد چه پورشسب نام پدر زروشت آتش پرست است -

پیتاک - باتای قرشت بروزن میجک گرمی است که با همکا ابریشمی را خورد و ضائع کند -

پیچ - بروزن بیج بمعنی تاب و حلقه و خم باشد و کنایه

از کیم

از رشک و حسد هم هست -

پیشیا - بابای فارسی بروزن پیشوا خرچک را گویند که بعبری سرطان خوانند -

پیشک - بانانی مجهول بوزن پیشک انگشتری بی نگین را گویند که از شاخ و استخوان سازند و نام گیاهی است که بر درخت پیچید و بعبری آنرا عشقه و لباب خوانند و گروهم ابریشم و ریشمان و سر بند زنان را نیز گویند -

پیشخ - بروزن ریوند عصا به و پیشانی بند زنان را گویند پیشه - بانانی مجهول بروزن ریشم گیاهی باشد که بر درخت پیچید و در بان لباب و عشقه گویندش و زلف علی را نیز گویند و طره زلف و کاکل را نیز گفته اند و بعبری عقاص خوانند و پیرایه هم هست از مرصع که بر سر عروس بند کنند و پوشش بالای در خانه را نیز گفته اند و بعضی رمز و ایما و اشاره هم هست پیچیده - هر چیزی را که پیچیده باشند عموماً و دست برنجی که آنرا چهار گوشه تافته باشند خصوصاً -

پیشخ - کسراول و سکون ثانی و خای نقطه و ارچک گوشه ها و گنجهای چشم را گویند و آبی که از چشم بر آید و مژگانها را بریم چسباند و بعبری مص خوانند -

پیشخال - بروزن قیفالی فضله مرغان را گویند و چرک گنجهای چشم را هم گفته اند که در بان مص خوانند و بعضی دره و ته ولای هر چیز و فضله هر شی را گویند از حیوانات و نباتات - پیشختن - بروزن ریختن یعنی سپیدن باشد -

پیشخس - بروزن کرکس یعنی گمان بردن و از روی گمان فهمیدن و راه بجزی بردن باشد -

پیشخت - نفتح اول و ثانی بروزن پی بست دیواری که بیخ آنرا کنده باشد و چیزی که در زیر پایه نرم شده باشد و در مانده و عاجز شده را نیز گویند و بعضی پیشس هم هست که راه بجزی بردن باشد و محبوس و متحصن و گرفتار و بندی را نیز گفته اند و بد بو و متعفن و گندیده شده را هم گویند

و بعضی ثالث نیز آمده است -

پیشخته - بروزن برجسته یعنی نجیست باشد که دیوار پنج کنده است و در زیر پایه نرم شده و عاجز و در مانده و محبوس و گرفتار و بد بو و متعفن و گمان بردن را نیز گویند و بعضی اول بضم ثالث هم گفته اند چه نوشته معنی کنده باشد که از کندن است و بعضی آکنده هم نظر آمده است که پر کردن بزور باشد -

پسید - کسراول و سکون ثانی و دال یعنی تری و مروت و تازدار و بیفانده و پیر به از قف آتش زرد و ضائع شده باشد - پسید او - بروزن بقند او یعنی پیدا و ظاهر باشد -

پسید او سی - نفتح و او و سین بی نقطه تختانی کشیده در می که در زمان کیان راجح بوده و هر در می بیخ و بیخا خرج میشد و کسرا و او هم نظر آمده است -

پسیر - بروزن و متنی پدر است که بعبری اب گویند - پسیرا - بانانی مجهول بروزن گیر یعنی پیرانده باشد و آن شخصی است که چیزی را کم کند بواسطه خوش آیدگی بچو دلاک و سرتراش که موسی زیادتی را بکند و بانجان که شاخه های زیادتی را برود بر خلاف مشاطه و بعضی ساختن و پر وختن و منقح کردن و چیزه را از عیب خالی نمودن هم هست -

پسیر استن - کم کردن چیزه باشد بواسطه زیبائی و خوش آیدگی بچو بریدن شاخهای زیادتی از درخت و موسی زیادتی از بدن گویند شبیه ایاز بام - سلطان محمود در حالت مستی زلف خویش را برید روز دیگر سلطان از آن حالت پریشان خاطر گشت عصری باین رباعی ساطانرا از که ورت پرون آورد با سحی گریب سر زلف بت از کاستن است + چه جاسه بغم نشستن و خواستن است + جای طرب و نشاط و می خواستن است + کار استن سرو زیر استن است + و دباخت و اون چرم را نیز گویند -

پسیر استه - بروزن بی خواسته یعنی مرتب گردانیده

وساخته و پرواخته باشد و باغی که شاخهای زیادتی درختان
 آنرا بریده و علفهای زیادتی آنرا چیده و صفاداده باشند
 و درختیکه بر آنرا کاش کرده باشند یعنی شاخهای زیاد
 آنرا بریده باشند و دهی را نیز گویند که در آن نخلستان
 بسیار باشد و باین معنی بابای ابجد هم بنظر آمده است -
 پیراگند - بفتح کاف فارسی و سکون نون و دال ابجد
 ماضی متفرق ساختن و افشاندن باشد یعنی متفرق ساختن
 و پریشان کردن و افشاندن -
 پیرامن - با ثانی جمول و میم بر وزن پیرا بن اطراف
 و گرداگرد چیز را گویند -
 پیرامون - با ثانی جمول و میم بر وزن میناگون بضم
 پیرامن است که اطراف و گرداگرد چیزها باشد -
 پیران - بر وزن ایران پهلو انی است مشهور از توران
 و سر لشکر افراسیاب بوده و پدر او ویسه نام داشت -
 پیرایان - بابای هوز بر وزن بیسامان پیرا بن را گویند
 و بعرنی قیص خوانند -
 پیرایش - بکسر با بر وزن بیدانش پیرستن و زینت آن
 را گویند مطلقاً و با غت کردن پوست را هم گفته اند -
 پیرا بن قبا کردن - کنایه از چاک زدن و پاره کردن
 پیرا بن باشد -
 پیرا بن کاغذی - کنایه از داد خواهی باشد و در وقت
 صبح و شعاع آفتاب را نیز گویند -
 پیرای - بر وزن سیاهای زینت و بند باشد که سر ترش
 و باغبان است چه کسی که شاخهای زیادتی درخت را براه
 بستن بر آید و پرواختن و مستعد کردن را نیز گفته اند -
 پیرایش - بابای حشی بر وزن و معنی پیرایش است که
 پیراستن و زینت دادن و با غت کردن پوست
 باشد و ساختن و پرواختن و مستعد کردن و میسان نمودن
 را نیز گویند -

پیراینده - بر وزن زیباینده زینت دهنده را گویند
 که چیز را از چیز بجهت خوش آیندگی کم کند همچو سر ترش
 و باغبان بر خلاف مشاطه -
 پیرایه - بر وزن بی خایه آرایش و زیور باشد از طرف
 نقصان همچو سر ترشیدن و اصلح کردن و شاخهای
 زیادتی را بریدن و کنایه از ساختن و پرواختن هم هست
 و در جمیع بفتح اول هم بنظر آمده است -
 پیر بر تاقن - بکسر اول و فتح بابی ابجد کنایه از دنیا و فلک باشد
 پیر بنیه - بفتح بابی فارسی کسی را گویند که بغایت پیر شده باشد
 چنانچه در تمام بدن او سوسوی سیاه نموده باشد -
 پیر بنه - بضم بابی ابجد و فتح بابی حطی بر وزن میر جمله
 کسی را گویند که بنوز جوان باشد لیکن موسی بدن او
 تمام سفید شده باشد -
 پیر چهل ساله - کنایه از عقل است و فرشته را نیز گویند
 و کنایه از آدم صفتی هم هست و فیروزه را نیز گویند که
 نوع از جوهر باشد -
 پیر و موی - کنایه از دنیا باشد باعتبار شب و روز -
 پیر و بهقان - معروف است و شراب کشته انگوری را نیز گویند
 پیرزه - بفتح اول و ثانی و زای هوز چیزیکه در رنگی و در تمام
 کرده گره بندند و از جاکه بجاکه بزنند -
 پیر سا نخورده - یعنی پیر و بهقان است که شراب کشته انگوری باشد
 پیر سر اندیپ - کنایه از آدم صفتی است -
 پیر صناعان - مراد از شیخ صنعان است و او را بهی بوده شود -
 پیر فلک - کنایه از کوب زحل است -
 پیر ندرخ - بکسر اول و سکون ثانی و فتح را سه قرشت
 و نون ساکن و دال بی نقطه بالغ کشیده و بجای نقطه را
 زده تیساج و سختیان را گویند -
 پیر و ج - با ثانی جمول و میم بر وزن فیروز مرغی است
 که سر و گردن او ساده و بی پر می باشد و هر ساعت برگی درخت

۱۲۹

و از بالا سمنقار او پوسته مانند خرطوم فیل آویخته است و نیل مرغ بهان است.

پیروز - بروزن و معنی فیروز است که غالب شدن و آیدن بر اعدا باشد و عرب مظهر خوانند و فیروز معرب است و معنی مبارک هم هست و نام مبارزی بوده ایرانی.

پیروز رام - بارامی بی نقطه بالف کشیده و بجم زده نام شهری بوده در زمان قدیم.

پیروزه - بروزن و معنی فیروزه است و آن جوهری باشد معروف و نیشاپوری آن بهتر است گویند نگاه کردن بران روشنائی چشم آورد و فیروزه معرب است.

پیروزه چادر - کنایه از آسمان و فلک است.

پیروزی - بروزن و معنی فیروزی است که ظفر و نصرت یافتن بر اعدا باشد.

پیرو - بروزن خیره خلیفه و بانشین مشایخ و ارباب باطن و خانقا نشین باشد.

پیوسند - بفتح هاء هوز بروزن ریشخند پیراهن را گویند که بعبری فیض خوانند.

پیوسفت فلک - کنایه از زحل است و بطنه کنایه از مشتری گفته اند.

پیس - بکسر اول و ثنائی مجهول و بین بی نقطه علتی است که از ابعربی برص خوانند و خرامای ابو جهل را نیز گویند و آن بنائتی است که از پوست آن زن تابند و کنایه از مردم خسیس و زویل هم هست و سفید را هم می گویند که نقیض سیاه باشد.

پی سیار - بابای فارسی بروزن زرنگار رونده و راه رورا گویند و معنی پی سپهر هم آمده است که

لگد کوب و پایال باشد.

پی سپهر - بابای فارسی بروزن در دوسر چیزه را گویند که در زیر پای کوفته و لگد کوب شده باشد و معنی رنده نیز آمده است

پوسیت - بروزن کیست شخصی است که عالت برص و جذام داشته باشد.

پوسوون - باثانی مجهول و دال بروزن بی سوزن میل نمودن و اراده کردن بطرفی باشد.

پوسید - باثانی مجهول بروزن کیسه معنی سیاه و سفید و هم همیشه باشد و نیز هر رنگی که به سفیدی آمیخته بود و بهر بلیه ابلق گویند.

پوش - بروزن ریش معروف است که نقیض پس باشد و شلخ و زخت خرمای خرامای ابو جهل را نیز گویند و عاقل و زرد سندر را هم گفته اند و معنی مقدمه هم هست چنانکه گویند این پیش را دوستی و معنی نامنی و مستقبل هر دو آمده است.

پوشاوست - باثانی مجهول و ثالث بالف کشیده و فتح دال و سکون سین سخص و تاهمی قرشت اجرت پیشی را گویند و معنی پیشدستی هم آمده است و نقد را نیز گفته اند که در مقابل سیه است.

پوشان - باثانی مجهول بروزن پیمان پیش پیش را گویند که از آن پیشتر چیزی دیگر نباشد یعنی آنتا.

پوشانی - باثانی مجهول معروف است که بعبری ناصیه خوانند و معنی شوخی و سخت رومی و قوت و صلابت هم آمده است و مواجه و برابر و مقابل را نیز گویند و کنایه از دولت هم است.

پوشانی دار - با دال اجد بالف کشیده و برای قرشت زده کسی را گویند که کاره را بشکند از پیش برود و کنایه از دولت مند هم هست.

پوش آهنگ - پیش رو قافیه و شکر را گویند و چارواکی که پیش پیش رود و هر حیوانی که سر گروه و پیش رو نوع خود باشد او را هم پیش آهنگ خوانند.

پوش پاره - بابای فارسی بروزن شیر خاره نوسه از خوا باشد بسیار نرم و نازک و آثر از آرد و روغن و پوست پزند و بهر بلیه شفا بخوانند.

پوش پاره - بابای فارسی بروزن شیر خاره نوسه از خوا باشد بسیار نرم و نازک و آثر از آرد و روغن و پوست پزند و بهر بلیه شفا بخوانند.

پوش پاره - بابای فارسی بروزن شیر خاره نوسه از خوا باشد بسیار نرم و نازک و آثر از آرد و روغن و پوست پزند و بهر بلیه شفا بخوانند.

پوش پاره - بابای فارسی بروزن شیر خاره نوسه از خوا باشد بسیار نرم و نازک و آثر از آرد و روغن و پوست پزند و بهر بلیه شفا بخوانند.

پیش باز - بانامی جمول بروزن و معنی پیشوا است که
 بعربی استتبال گویند و نوعی از جامه پوشیدنی هم هست
 پیش بطن - کنایه از عاقبت اندیش باشد -
 پیش خانه - معنی رواق است که پیشگاه خانه باشد و
 ایوانی که در مرتبه دوم ساخته باشند -
 پیش خور - بروزن نیم خور و طعامی اندک باشد که
 بر سیل چاشنی بخورند و معنی پیشگی و سلم فروخته هم هست
 یعنی غله نارسیده و میوه ناپخته و امثال آن که پیشتر خورده
 پیش او - بانامی جمول و دال ابجد بروزن پیش باد
 بمعنی عادل اول است و اول کسی را نیز گویند که نظلم بر
 حاکمی کند و حاکمی که اول بغور مظلوم برسد اول پیشدیان
 هم گویند که موشنگ باشد و او را فارسیان پیشداد میگفتند
 یعنی عادل اول و بعد از طهورت و پس از وجبشید و بعد
 از وضو حاک و فریدون و منوچهر که شش تن باشند و بعضی
 یازده تن گفته اند که ایشان دو هزار و چهار صد و پنجاه
 سال پادشاهی کردند اول کیومرث دوم موشنگ سوم
 طهورت چهارم جمشید پنجم ضحاک ششم فریدون هفتم
 منوچهر هشتم گودرز نهم افراسیاب ترک دهم زولپسر طهماسب
 بن منوچهر یازدهم گرشاسب و زری را نیز گویند که پیش
 از کار بزرگوار گردیدند و آنرا بعرنی تقدیر خوانند -
 پیشدار - بروزن ریشدار حریم باشد بسیار بزرگ که از
 آهن و فولاد سازند و بران حلقهای چهار گوشه هم از فولاد
 تعبیه کنند و بدان نوک و گرازشند -
 پیش دست - بروزن پیش دست معنی پیشا دست است
 که اجرت پیش دادن و پیشدستی کردن و سبقت نمودن
 و غالب شدن باشد و صدر مجلس را نیز گفته اند و معنی
 مددگار هم آمده است و تقدیر هم میگویند که نقیض نیسب باشد
 پیشرویش صحرا گورتر باشد و آن جانور نیست شبیه بخر
 پیش شاخ - باشین قرشت بروزن و پولاخ فرمی و جاس

پیش بازار گویند که بیشتر زنان پوشند -
 پیشکار - باکاف بروزن ریشدار خد متکار و شاگرد و مزد
 باشد و معنی مدد و معاون و مددگار هم هست -
 پیشگاه - باکاف فارسی بروزن تیر ماه معنی صدر و مجلس
 بزرگ آمده است و فرشی را نیز گویند که در پیش افکنند و فرشی که
 در پیش ایوان و صدر مجلس اندازند و محراب سجده را نیز گویند
 و بادشاه و صاحب تخت و مسند را هم گفته اند -
 پیشگاه نشور - کنایه از قیامت باشد -
 پیشگر - باکاف فارسی بروزن بیشتر خادم و خد متکار
 و مددگار باشد -
 پیشگو - باکاف فارسی بروزن نیکو شخصه را گویند که در
 مجلس سلاطین و امواد اکا بر صدارت شخصی کند و ایشان
 بشناسند و آن شخص را بعرنی معرف خوانند و شخصه را
 نیز گویند که مطالب مردم را بعرض سلاطین میرساند و او را
 در هندوستان پیر عرض و در دکن بخردار گویند -
 پیشگوی - بروزن نیکو معنی پیشگو است که معرفت
 باشد و خصمیکه مطالب کسی بعرض سلاطین رساند -
 پیشگه - بروزن نیم ره مختلف پیشگاه است که هم صدر و هم
 صدر مجلس و هم محراب سجده باشد و فرشی را نیز گویند که
 در پیش ایوان و صدر مجلس اندازند -
 پیشین - بفتح ثانی بروزن بچین لیف خرما را گویند
 که از ان رسن بتابند -
 پیشیند - بروزن ریونذ معنی پیشین است که لیف خرما
 باشد و از ان رسن بتابند -
 پیش نشین - بکسر نون پا زج را گویند که دایه و ماما چه باشد
 و بعرنی قابل خوانند و امر به پیش نشستن هم هست -
 پیشوا - با و او بالفت کشیده سر گره و پیش رومردان باشد
 و بعرنی مقتدا گویند و نوعی از جامه هم هست که زنان پوشند
 پیشه - بروزن ریشه رسی باشد که آنرا از لیف خرما تابند

و نامی

و با ثانی مجهول شغل کار و عمل کسب کند و بعد بی خرفه خواند قوسی از فی باشد که شدت آن هم نوازند و از آن تو کمانها پیشه آتش - کنایه از کارهای شیطانی باشد -

پیش یار - بایامی حلی بروزن و معنی پیشکار است که خادم و خدمتگاره شاگرد و مزدور و پیشدست باشد و یعنی پیشاب و شاش هم هست که بحر بی بول گویند و قاروره بیمار را نیز گفته اند و آن شیشه باشد که بول بیمار را در آن کنند و پیش طیب بر بند و معنی آخر بجای حرف از خون هم آمده است -

پیشاره - با ثانی مجهول بروزن هیچکاره خوانچه و طبقه را گویند که تنقارت و گل در آن کنند و نجاس آرند -

پیشاره - باغین نقطه دار بروزن سیخواره طلعه و نمزش و بهتان را گویند -

پیشاله - بروزن بنگاله قاج و کاسه شراب را گویند -

پیشال - کبسر اول و ثانی مجهول بروزن ایمان مشروط و عهد و پیمان را گویند و معنی هرزه هم آمده است -

پیشلوش - بالام بروزن نیم جوش گلیت از جنس سوسن و آنرا سوسن آسمان گون خوانند و بر کنارهای آن خالهای سیاه و پینه های کوچک افتاده است -

پیشله - بروزن زنگنه معنی کنج و گوشه خانه باشد و کنج و گوشه چشم را نیز گویند و معنی پیراهن نیز آمده است که نقیض راه است همچنین - بروزن بهمن سداب را گویند و آن گیاهی باشد و دوائی مانند و خوردن آن دفع قوت باه و مباشرت کند و معرب آن فچین است -

پیشو - فتح اول و ضم ثالث بروزن و معنی پنگو باشد و آن ولایتی است مشهور و نام هر که پادشاه آن ولایت شود و کبسر اول پرند است شکاری از جنس باشد و معنی انتقال مرغان هم بنظر آمده است -

پیشور - فتح اول و ضم ثالث بروزن طیفور و بان تنگ

بومرطبان کوچک امثال آنرا گویند و کبسر اول هم درست است پیشوله - بروزن زنگوله معنی پیغله است که کنج و گوشه خانه و کنج و گوشه چشم باشد و پیراهن را نیز گویند که نقیض راه است پیشون - بروزن میمون عهد و پیمان و شرط را گویند - پیغله - کبسر اول بروزن پیغله چوبی باشد بوسیده در وقت خوزستان و آنرا بجای آتشگیره پیرا بر بند یعنی با سنگ و حماق آتش در آن زنند -

پیکار - فتح اول و کاف فارسی بروزن فی زار جنگ اول را گویند و معنی قصد و اراده هم هست -

پیکار پرستان - کنایه از مردمان جنگجو باشد -

پیکان مفر اضم - پیکانی را گویند که دره شاخه باشد -

پیکانی - با کاف بروزن شیطانی نوعی از لعل فیروزه باشد و جنسه از نوشادر هم هست که بر شکل و بیست پیکان واقع می شود و آنرا را لعل پیکانی و فیه و زه پیکانه و نوشادر پیکانی گویند -

پیکر - بروزن قیصر قالب کالبد و چشمه و صورت هر چیز را گویند پیکران درخش - کبسر نون کنایه از ستاره های آسمانی باشد و صوفیه صورت های روحانی را گویند -

پیکران مانا - باسیم و نون بالنت کشیده عالم برزخ را گویند و آن عالمی است میان ملک و ملکوت -

پیک رایگان - کنایه از ماه است که قبر باشد و کنایه از سوداگر و راه گدزی هم هست و با و صبار را نیز گویند پی کردن امید - کنایه از نا امید شدن باشد -

پیکر شان - عالم برزخ را گویند و آن عالمی است میان ملک و ملکوت و شبیه است با جسم از ان حیثیت که محسوس مقدار است و با روح از ان حیثیت که نورانی است آنرا عالم مثال نفوس منطبه و خیال منفصل در عرض حقیقی خوانند پیکر گاو - کنایه از صراحی باشد بیست گاؤ -

پیک فلک - کنایه از ماه است که قبر باشد -

بی گم کردن - بضم کاف فارسی کنایه از کاری است که کسی
بجای طلب و مقصد این کس نبرد -

پیکند - بفتح کاف بروزن میوند ما ضعی پیوستن و در سلاک
در آوردن باشد یعنی پیوست و در سلاک در آورد و جمع
نمود و یکسر اول بروزن میوند مقامیست از توران زمین -

پیکندن - بروزن معنی پیوستن باشد و معنی جمع کردن
و در سلاک کشیدن هم هست -

پی گوگردن - کنایه از بی نشان است -

پیل - بروزن و معنی فیل است که جانوری معروف است
و معنی کیسه و خریطه و گره نیز گفته اند و ازین است که غده و
دشت پیل گویند چه دشت معنی زشت و بد و پیل معنی گره
باشد یعنی گره زشت و بد چنانکه در جای خود آمده است -

پیلارام - برای قرشت بروزن مینا قام نام حصار است
عظیم و بزرگ -

پیل افگندن - کنایه از عاقر کردن باشد -

پیل امرود - باسیم و رای بی نقطه بروزن تیر اندود و
از امرود است و آن میوه باشد معروف -

پیلپا - بابای فارسی باله کشیده نام حربه است که بیشتر
زنگیان دارند نوعی از قویج بزرگ شراب خوری باشد
و مرضی است که پای آدمی و رم می کند و بزرگ میشود
و آنرا بعر بے داد افضل خوانند و ستونے را نیز گویند
که سقف بران قرار گیرد -

پیل بالا - بابای بجز بروزن میر لالا توده و فرس کردن
و بسیار گویند و کنایه از بلند و عظیم چشمه هم آمده است -

پیلپایه - ستونی را گویند که از گچ و سنگ سازند و بر بالای
آن پایهای طاق گذارند -

پیلتن - باتای قرشت بروزن فیل کن کی از القاب
رستم دستان است و سپ را نیز گویند -

پیلتمه - بروزن بیدسته رخساره و روی را گویند -

و معنی ساعد دست هم هست و انگشت دست را نیز
گفته اند و معنی علاج هم بنظر آمده است که استخوان
و دندان فیل باشد -

پیلسم - بفتح رابع و سکون میم برادر پیران و پسر است
و او بر دست رستم کشته شده و بضم رابع سیم سطر سخت را
گویند و کنایه از شب سیاه و تاریک هم هست -

پیلخوش - باغین نقطه دار بروزن و یک جوش گل است
از جنس سوسن و بر کنار راه آن خالهای سیاه و
رخنهای کوچک باشد و گل نیلوفر را نیز گویند و چیزیست
هم هست که آنرا مانند پیل از مس و طلا و نقره و غیره سازند
و آنرا خاک انداز گویند -

پیلگوش - باکاف فارسی بروزن و معنی پیلخوش است
که نوعی از سوسن و گل نیلوفر و خاک انداز باشد و نام دولت
هم هست که آنرا لوف گویند و پنج آنرا بعر بی اصل اللوف
و میوتانی دیو باقونیطس - ش - خوانند -

پیلگوشک - تصغیر پیلگوش است و گل ریونج را نیز گویند
و بعر بی نور را ریاس خوانند -

پیل مال - باسیم بروزن پیر زال کنایه از بی سپردن
و پایال نمودن باشد -

پیل مرغ - مرغیست که از بالای منقار او پوسته مانند
خرطوم فیل آویخته است -

پیل معلق - در چوای - کنایه از ابر باشد که بعر بی سحاب گویند -

پیلو - بروزن زیلو چوبیکه بدان مسواک کنند و عربان
اراک خوانند و بار و درخت اراک را نیز گفته اند -

پیلوانسج - ثالث بروزن مینوادار و فروش و عطار باشد -
پیلوار - بسکون ثالث بروزن پیشکار کنایه از
بسیار بسیار باشد -

پیلوایه - بروزن پیلپایه مرغیست که آنرا پرستوک خوانند -
پیلره - باثانی مجهول بوزن جیله اصل ابریشم و غوره ابریشم

پیلره

که گرم تنه باشد و گرم ابریشم را نیز گویند و مطلق خرطیله
 هم گفته اند و نوعی از گیاه و دارو باشد و چشم و پلک چشم را
 نیز بطریق تشبیه میگویند و هر گره را گویند عموماً و گرسه را
 گویند خصوصاً که در میان دنبل هم میرسد و تا آنرا بنیاد
 دنبل نیک نشود و چرک و رسی که از میان زخم بر می آید
 در وان بشود و صحرای زمین خشک و سببی را نیز گفته اند
 که در میان دو آب واقع شده باشد یعنی ازد و طرف
 آن زمین دور و خانه میرفته باشد یا یک رودخانه خشک
 شود و آن زمین در میان در آید و معنی پیکان تیر هم آمده است
 پیل و در بانای مجهول بر وزن شیشه که شخصی که دارو و اجناس
 عطاری و سوزن و ابریشم و مهره و مثال آن بخاناگردانند و
 پیل هوایی - کنایه از ابر باشد که عریان سحاب گویند -
 پیمان - با میم بر وزن کیوان شرط و عهد خویش و پیوند را گویند
 پیمان فرسنگ - نام کتابی است در آداب جهاندار سه
 از مه آباد که اولین پیغمبر عجمان است -
 پیمان - بر وزن میخانه ظرفیکه بدان چیز پایمانند و آنرا بر
 تفسیر بر وزن مویز گویند و قدح شراب خوری را نیز گفته اند -
 پیمان پر شدن - کنایه از عمر یا آخر رسیدن باشد -
 پینتی - بر وزن زیرکی غنودنی باشد سبک آنرا بر عربی سینه
 پینو - بانون بر وزن لیمو کشک باشد که دوغ ترش خشک شده
 است و بر عربی اقط و بترکی قروت خوانند و ماست چکیده را
 نیز گویند که روغن آنرا گرفته باشند -
 پینوک - بسکون کاف معنی پنیوست که قروت و کشک باشد -
 پینو و - با و او بر وزن گیسو یا آش کشک و آش قروت
 گویند چه و معنی آش است -
 پینه - بر وزن کینه پارچه که بر کفش و جامه و خرقة دو زنند
 و پوست دست و پا و اعضا را نیز گویند که سبب کار کردن
 سخت و سطر شده باشد -
 پیوسته فتح اول و ثانی با و او کشیده کاو را گویند که پارچه ای

خشک شده باشد و با ثالت مجهول مرصیست که آزارشته
 گویند و از اعضای آدمی بر می آید -
 پیواز - بر وزن شیر از شیر را گویند و آنرا مرغ عیسی خوانند -
 پیواسته - بر وزن پیرسته برج قلعه و حصار و فیصل را گویند -
 پیوست - بکسر اول و او مجهول بر وزن فسوس معنی نهنط
 باشد و طمع و توقع را نیز گویند -
 پیوسته - بفتح اول بر وزن فی بست معنی پیوسته است
 که همیشه و دائم و مدام باشد و معنی پیوند هم هست که ماضی
 پیوستن و پیوند کردن و الحاق باشد و با صطلح محققین
 وصول ساک است از تئید تئید به درجه اطلاق حقیقت
 یعنی نقطه اش به اثره و قطره اش محیط و اصل شد -
 پیوستگان - مرکبات را گویند بچونبات و جامه و حیوان -
 پیوسته - بر وزن برجسته معنی همیشه و دائم باشد و معنی
 پیوند کرده شده و در هم بسته و بلا فاصله هم آمده است کسی
 نیز گویند که بسیاری گسیستن توان سخن گفتن و اگر گوید که سخن
 پیوسته گرمی - پیوند کردن و موافقت نمودن را گویند -
 پیوک - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف فارسی
 معنی عروس باشد و بضم ثانی هم درست است -
 پیوگانی - با کاف فارسی بر وزن حیو ثانی عروسی را گویند
 پیوند - بر وزن فرزند معنی متصل و اتصال و خویش تبار
 و معنی ترکیب هم آمده است -
 پیوه - بفتح اول و ثانی و مخای های هوز معنی تابع و پیرو باشد
 و بکسر اول و سکون ثانی و تلور با معرفست که عریان سخن
 گویند و معنی غور و کبر هم هست چنانکه گویند فلانی در پیروز
 پیروز یعنی از کبر و غرور خود در اندوه است -
 پیه قاوندی - با کاف چیز باشد مانند پیوسته شده
 و آن روغنی باشد منبر شده که از دانه گینه مانند فسندق
 سرفه کننده را سود دهد و آنرا پیه قیوندی نیز گویند که بجای
 اوت یا می حلی باشد -

کفتار چهارم از کتاب برهان قاطع در حرفتای قرشت باحرفتای
 مبتنی بر میت و چهار بیان و محتوی برهشتصد و سی و شش لغت و کنیاسیت
 و یک انجام که آنم محتوی است بر دوازده لغت که اول آنهاشای مثلثه باشد

اسان اول

درتای قرشت بالغت مثل بر یکصد شازده لغت کنایت

تا- بروزن حاکمه انماست و ترجمه الی و خمی و ازاد و
 فایت و قلیس و شرط باشد و معنی فرد هم هست که لقیض
 جفت است و عبری طاق گویند و تایی کاغذ یعنی یک تخته
 و یک ورق و نیمه خرد یعنی یک لنگ بار و مخفف تار طنبر
 است و تاری که در مقابل پودست و صفت صرد باشد
 همچو کیتا و دو تا و سه تا و یعنی زنهار و مثل و مانند هم آمده است
 و یعنی که با کاف کسور استعمال میشود همچو واقف باش
 تا یعنی و بر خیز تا برویم یعنی واقف باش که شفیق و بر خیز که
 برویم و امثال اینها-

تاب- بسکون بای ایچد تا فتن هر چیز که نورانی و روشن
 باشد همچو فروغ و پر تو آفتاب و شمع و چراغ و مانند آن و
 یعنی صبح و صبح هم هست که در طناب و کند و زلف پیدایش
 و تاب و طاقت و توانائی و ششم و تهر و غناب را نیز گویند
 و اعرابین معنی و معنی فاعل هم آمده است و حرارت و گرمی
 و آهن تا فتنه را نیز گویند و برج و غنمت و شفت را هم گفته اند
 تا با- با ثا لغت کشیده بلشت ژند و پاژند طلال را گویند
 که بعرنی ذهب خوانند-

تا باق- بسکون قاف چه پستی را گویند و آن خوب گنده
 ایست که بیشتر قلندران بروست گیرند-

تا پاک- با ای فارسی بروزن خاشاک طپیدن و هم طرا
 و سیراری را گویند-

تا پال- با ای فارسی بروزن پمال سرگین گا و را گویند
 و تنه درخت را نیز گفته اند-

تا پخانه- بروزن آبهاده خاشاک را گویند که دران بخاشاک

و تنور باشد و خانه را نیز گفته اند که زمین آزانمانند زمین
 حمام محرف کرده باشند و آتش دران افزونند تا گرم شود
 و ایام زمستان در آنجا بسیر میزند و در بعضی جاهای خانههای
 بزرگ تا بستانی را گویند و بعضی خانه را گفته اند که دیوار
 آنرا از آینه و در و پنجره آنرا از بلور کرده باشند که هر که در
 درون باشد بیرون را تواند دید-

تا بدان- با دال ایچد بروزن با دبان طاقچه بزرگی را
 گویند نزدیک بسقف خانه که هر دو طرف آن کشوده باشد
 گاهی طرف بیرون آنرا پنجره و طرف درون را پارچه نقاشی
 کرده و جام و شیشه الوان کنند و گاهی خالی گذارند و گاهی
 هر دو طرف آنرا پنجره کنند و گلخن حمام و کوره مسگری و آینه را
 و امثال آنرا نیز گفته اند-

تا بینه- بفتح ثا لغت و سینه بی نقطه چراگاه بر آب و علف آونده
 تا بلیش- بروزن خواهش فروغ آفتاب و ماه و شمع و
 پر تو آتش را گویند-

تا بلیو- با ای فارسی بو او رسیده بصفا مانی ظرفی را گویند
 که از گل ساخته باشند و دران گندم و نان و امثال کنند-
 تا بپوش- بضم ثا لغت و سکون و او و غین نقطه دار آنست
 که ششم در برابر سلاطین سر برهنه کند و خم شود و گوش خود
 را بدست گیرد و عذر تقصیر خود بخوابد و این قاصده در
 باوراد النهر جاری است-

تا بپوک- با ثا بودا و کشید و بکان زده خارچه عمارت را گویند-

تا بپوش- بفتح ثا لغت بروزن لایه ظرفی باشد پس که دران کوک
 و خاکینه و ماهی بریان کنند و نان هم بر بالاس آن پزند
 و شست پخته و آجر بزرگ را نیز گویند و با ای فارسی
 سرگین گا و باشد-

تابه بر بیان - گوشت پخته را گویند که مانند ماهی در بیان
تابه بار و سخن برشته کرده سیر و سرکه بران زده باشند -
تابه زرشق زای هوز و سکون رای قرشت کنایه از
آفتاب عالیاست -

تابیدن - بروزن خوابیدن یعنی درخشیدن و تاب
و طاقت آوردن و تاقین و پیچیدن باشد -

تاما - باتامی قرشت بروزن کا کاگرنگی و کنت زبان گویند
تاما بر وزن ناچار و لایستی است که مشک خوب از انجا
آورند و ترکان آنجا را نیز گویند -

تاتلی - کبکسر ثالث بروزن غافل سفره و دستار خوان را گویند
تاتور - بروزن ماشوره چدار و چاوشی - ش - باشد
از آهن و یسایان که بر دست و پای اسپ و اسب گذارند -
تاقول - بروزن شاقول شخصی را گویند که دمان او
کج شده باشد -

تاقینا - بانوقالی بختانی رسیده و نون بالغ کشیده
بافت بربری باشد را گویند و آن مرغیست شکاری از
زرد چشم و آنرا بجز ابو عماره خوانند گوشت وی را پخته
و خشک کرده بسیارند و سه روز با آب نمزده خوردند سره
نافع است در گسین او کلفت را زائل کند -

تاجدار - کنایه از پادشاه است و نگاه دارنده و مملکت
کننده تاج را نیز گویند -

تاجران - بضم جیم و رای قرشت بالغ کشیده و نون
زده ترجمان را گویند و آن شخصیست که معنی لغتی را
بافت دیگر بفماند -

تاج فیروزه - کنایه از آسمان است و تلخ که خسرو
را نیز می گفتند -

تاجک - بکسر جیم بروزن ساک مخففه تاجیک است
و تاجیک غیر عرب و ترک را گویند و در اصل یعنی اولاد
است که در عجم بزرگ شده و برآمده باشد -

تاج گردون - کنایه از خورشید است -
تاج - بروزن شاخ و درخت تلخ را گویند و آن درخت
که چوب آنرا میز سازند و آتش آن بسیار بماند و آنرا
بعرب غضا گویند بروزن رضا و باین معنی با قاف
و غین هردو آمده است -

تاختم - بروزن ساخته یعنی تافته باشد که بر نامیدن
ریسمان و ابریشم است و دو دیده و اسپ دو انیده را
نیز گویند و معنی ریخته هم آمده است که مشتق از ریختن است
تاخیر - بروزن کاجیر و سخت و طالع و سر نوشت و جانی
نصیب قسمت و آنچه بران زانید و برآید هم هست
چنانکه گویند تاخیر و تو چنین بود یعنی طالع تو چنین بود
و بران زادی و برآمدی -

تار - بروزن مازنار موسی و تار ابریشم و تار ساز و امثال
آن باشد و تار با فندگان که تفتیق بود دست و تیره و تار
را نیز گویند و معنی فرق سرو تارک سرو میان سر هم هست
و نام درختیست در هندوستان شبیه بد درخت نر و آبی
اذان حاصل کنند نشاء شراب و در معنی ریزه و پاره هم آمده است
چهار تار یعنی ریزه ریزه و پاره پاره باشد -

تار - بروزن خار ستاره را گویند و بجزی گویند خوانند -

تاراب - بروزن غاراب نام قره است در سه فرسنگ بخارا -
تارات - بروزن سادات یعنی تاخت و تاراج نسیب
و غارت و بردن مال مردم باشد و از هم جدا کردن را نیز گویند
تاراج - باجم بروزن و معنی تارات است که نسیب و
غارت و از هم جدا کردن باشد -

تاراس - بسکون سین بی نقطه یعنی زرد است و تلخ خود
ساختن و رام گردانیدن انسان و حیوان دیگر باشد -
تاران - بسکون لون یعنی تیره و تار یک باشد -
تارنار - باتامی قرشت بروزن کارزار یعنی پاره پاره و
ریزه ریزه و زده زده باشد -

تارخنگ - ففتح تا و نون و سکون کاف عنکبوت را گویند
 تارچوبه - بروزن مارچوبه نام داروئی است که در دواها
 بکار برند و آنرا بیون هم خوانند
 تارخ - بضم ثالث و سکون خای نقطه دار بزبان پهلوی
 نام آذرت تراش است و بعضی گویند ففتح ثالث است و نام
 پدر ابراهیم علیه السلام است
 تارک - ففتح ثالث بروزن کالک کله سرد و فرق سوزمان
 سردی باشد و هر چیز که آزار در جنگ بر سر گذارند بچو کلاه
 خود و مغفله و امثال آن
 تارم - بروزن آدم نام شهر نیست که مردم آن همه
 صاحب حسن میباشند
 تارسیخ - باغین نقطه دار بروزن چارمخ بخاری باشد
 که در ایام زمستان بر روی هوا پدید آید و مانند دو دوسه
 شود و اطراف را تیره و تاریک سازد و بعضی ضباب گند
 تارو - بروزن چار و گنده باشد و آن جانور نیست که پشت
 و گاو و گوسفند و امثال آن چسبد و خون ایشان را بکند
 تار و تور - بانای قرشت بروزن مار و مور یعنی بسیار
 تیره و تاریک باشد و ریزه ریزه و ذره ذره را نیز گویند
 تار و مار - بهم بروزن کار و بار این لغت از اتباع است
 یعنی پراکنده و از هم پاشیده و زبر و زبر شده و بسیار پراکنده
 باشد و چایز و نالو و گریه را نیز گویند
 تارون - بروزن قارون معنی تیره و تاریک باشد
 تاره - بروزن پاره معنی تار و تار ریسمان و تار جنگ
 و طنبور و امثال آن باشد و تارک سرفوق را نیز گویند
 و معنی تیره و تاریک بهم هست و زبان کپکان را نیز گفته اند
 و کپکان تر از دمانندی است که بدان بار بچند و با معنی بجای
 حرف اول نون هم آمده است و اندر علم و تارچو لاسگان
 اشته که نقیض بود دست و طارم را نیز گویند و آن خانه باشد
 که مانند خرگاه از چوب سازند و معنی تغار هم گفته اند و آن

نظر سفی باشد معروف -
 تازی - بروزن جاری آبی باشد که از دخت تار حاصل شود
 و مانند شراب نشاد دهد و معنی تیره و تاریک هم گفته اند
 تازین - بروزن پازین معنی تیره و تاریک باشد و تازی را
 نیز گویند که آب دخت تاز است
 تاز - پسکون زرای هوز معشوق و محبوب را گویند و معنی
 تازنده نیز آمده است و امر تاختن هم هست یعنی تاز و تازی
 فرومایه هم گفته اند که بحر بی سفله خوانند و پسر امر و ترش
 ضخیم را گویند که پیوسته با فاسقان صحبت دارد و سنگ
 تازی را هم پسگویند
 تاز - پسکون زرای فارسی خانه گر باسی را گویند که خیمه باشد
 و معنی لطیف و نازک هم آمده است
 تازانه - مختلف تاز یا نه است که تمجی باشد
 تاز باز - بابای زیدی بروزن کار ساز مغفله و غلام باره را گویند
 تازش - بروزن باش معنی قطره زدن و تاختن و تازک
 و پوس کردن باشد
 تازیک - بکسر ثالث بروزن سالک مختلف تازیک است تازیک
 اولاد و عوب را گویند که در عجم زائیده و بزرگ شده باشد
 تازنگ - ففتح ثالث بروزن پانسنگ معنی پللیا است
 و آن ستونی باشد که از گچ و سنگ سازند و بر بالای آن
 پاپیاس طاق گذارند و باین معنی بازاس فارسی و رای
 قرشت هم آمده است
 تازه - ففتح ثالث معنی نو باشد که نقیض کهنه است و معنی
 حادث هم آمده است که در مقابل قدیم است و ضد
 پزمرده هم هست
 تازی - بروزن بازی معنی عربی باشد چه از زبان تازی
 زبان عربی و از اسپ تازی اسپ عربی مراد است و معنی
 ساخت آری هم هست و نوعی از سنگ شکاری باشد
 تازیان - بروزن ماکیان معنی تاخته تاخته و دوان دوان

و قصد کنان باشد و جمع تازی هم هست که عربان باشد -
تازی یک و تازی یک - بروزن و معنی تاجیک است که
غیر عرب و ترک باشد و فرزند عرب در عجم زائیده شده و
برآمده را نیز گویند -

تاس - بروزن و اس معنی تلواسه و اضطراب و بیطاعتی
و میل بچیزها باشد و زنان آلبستن را اینحال بیشتر است
تاسه - بروزن آسانه معنی اندوه و ملالت باشد -

تاسمه صفت - بکسر سین و سکون میم و فتح صادی نقطه
و فوقانی ساکن لغت اهل بربر ترنج باشد که پوست
آنرا مریاسازند -

تاسمه بسکون ثالث و فتح میم حرم خام و دو ال جرمی
گویند و موی شانند که دره را نیز گفته اند که بر فراز پیشانی باشد
تاسه - بروزن کاسه معنی اندوه و ملالت باشد و معنی

اضطراب و بیقراری هم هست و تیره شدن روی را که
از غم و الم هم رسیده باشد و فشارش و فشردن گویند
سیری پالمال و اندوه دیگر ویل بخوردنی و خواهش

بچیز را گویند و این حالت بیشتر زنان آلبستن و مردان
ترباکی را دست دهد و صدای نفس کشیدن و بر آوردن
مردمان فریه و مرطوبی و بی در پی نفس زدن مردم و آب

و حیوان دیگر از کثرت گرما یا تلاش کردن و دیدن و معنی
بیقراری هم هست -

تاسه و اسه - باوا و بروزن کاسه تاسه این لغت
از اتباع است معنی اضطراب و تلواسه و بیقراری باشد -

تاش - بروزن فاش کفنی باشد که بروی و اندام مردم
پدید آید و آنرا عوام ماه گرفت خوانند و معنی خداوند و خدا
و خداوند خانه و یار و شریک و انباز هم آمده است و معنی

ادوات شرکت باشد که در آنجا می آورند بچو خواجسته تاش
و تیل تاش و امثال آن و ترکان سنگ را گویند -

تاشک - بروزن آهک مردم چابک و چالاک را گویند

و معنی کرده و مسکه هم آمده است که عبری زبده خوانند و بعضی
گویند نقایه ماست است یعنی آنچه از ماست بکاری نیاید
و سیاه و ضایع شده باشد -

تاشکل - بکسر کاف و سکون لام آخر را گویند و آن
دانه های سخت باشد که از اعضای آدمی برمی آید و عبری
ثولول می گویند -

تایخ - بروزن باغ درختی است که چوب آنرا همیزم سازند
و آتش آن بسیار ماند و عبری غضا گویند و نام قلعه است
از قلاع سیدستان و تخم مرغ را نیز گویند -

تایخندست - نفتح غین نقطه دار و سکون نون و دال
بی نقطه مفتوح بسین بعضی و تاسی فرشت زده بزبان
اهل بربر دوانی است که آنرا عاقر قره گویند و بضم غین
دال هم گفته اند -

تاقفن - بروزن بافتن معنی گردانیدن و پیچیدن باشد
و تاب دادن رشته و امثال آنرا نیز گویند و معنی آزرده
و مکر شدن و برافروختن و گرم گردیدن و روشنائی و

پرتواندن تاقفن و طلوع کردن هم هست -

تاقفه - بروزن بافته پرتواندن تاقن آفتاب و ماه و ستاره
و چرخ و آتش و امثال آن باشد و معنی آزرده گی از کوفت
راه و سواری و غم و اندوه و مکر شده نیز آمده است و

سوی زلف و گیسو و ریسمان و ابریشم و هر چیز که آنرا تابیده
و پیچیده باشد و معنی برگشته و برگزیده و روی گردانیده
باشد که عبری معطوف خوانند و نوعی از بافته و پارچه است

ابریشی هم هست و جامه را گویند که از کنان بافته باشند
و چیزه و کسی را نیز گفته اند که از حرارت آفتاب و تابش
آتش و یا بسبب قهر و غضب و تب برافروخته و گرم

شده باشد -

تاقفه جگر - کنایه از عاشق است و کسی را نیز گویند که غلط
وقی داشته باشد -

تا فشک - شش ثالث بروزن آتشک و یوک را گویند
و آن جانور است که بهر بی ارضه خوانند -

تا قق - با قاف بروزن و معنی تاغ است و آن بهر بی
باشد که آتش آن بسیار بماند -

تا ک - بروزن خاک درشت انگور را گویند و به نشد یا آخر
در عربی مردم آحق و ابله را گویند -

تا کوب - بروزن آشوب بغت ابل بر برویت که آنرا
فرشیون خوانند گزندگی جانوران را نافع است -

تا ل - بروزن مال طبع مس و برنج و طلا و نقره و شمال
آن باشد و نیز در پیاله کوچک باشد از برنج که خنیاگران

هند و ستان بهنگام خوانندگی آنها را بر هم زنند و بصدای
آن اصول نگاه دارند و قصص کنند و معنی ردی هم آمده است

که عربی صغر خوانند و نام درختی است در هند و ستان
شیمیه درخت خرما که آنرا درخت ابو جمل نیز گویند و برگ

آنرا زانان برهن در شگاف گوش نهند یعنی نرزه گوش را
بشگافند و آن برگ را بچند و در آن شگاف گذارند و

برهنان کتابه اسه نمودن از برگ آن درخت سازند و
با نوعی از قلم فولادی بر برگ آن درخت چیزی نویسند

و آبی از آن درخت حمل کنند که مانند شراب نشاء و بهر
و آبگیر و تالاب و استخر و برکه بزرگ را نیز گفته اند و بعضی گویند

باین معنی است -
تا لار - بروزن سالار شقی یا خانه باشد که بر بالای چهار

ستون یا بیشتر از خوب و تخته سازند -
تا لانک - نفتح لون و سکون کاف نام میوه است

شیمیه بشفتا لو -
تا لانه - بروزن کاستانه نوعی از شفتا لو باشد و بعضی

گویند میوه است شیمیه بشفتا لو -
تا لستیر - بسکون ثالث و سکون سیمین و قاف تجتانی کشیده

برای قرشت زده بیونانی تخم است که آن خردل فاسجی

باشد و تخم تره تیزک را نیز گویند و این لغت در چند نسخه
صحیح الا و به چین بود لیکن در اختیارات تا سقیسیر

نوشته اند با سیمین و تجتانی دیگر و استند علم -
تا لاش - بروزن بالش قومی باشد از مردم گیلان -

تا لکی - بسکون ثالث و کاف تجتانی کشیده کشید زکوی
و صحرائی را گویند -

تا لسن - بسکون ثالث و کسر سیم و نون ساکن بلفظ نند
و پاشند جانور است که آنرا روباه خوانند -

تا لوسه - با و ابروزن شاه کاسه بقراری و بی آرنج
و اضطراب و اندوه و ذیل بچرخه کردن باشد -

تا ل و مال - با هم بروزن دال و ذال این لغت
از اتباع است یعنی ریزه ریزه شده و از هم ریخته و پاشیده

و متفرق و پریشان گردیده باشد -
تا لم - بروزن جام یعنی بسیار کم و بغایت اندک باشد

و با تشدید آخر در عربی یعنی تمام است -
تا مول - بروزن شاقول برگه باشد که آنرا در هند و ستان

با فلفل و آهک خورند و بهما را بدان سرخ سازند -
تا ن - بسکون نون یعنی دمان باشد که بهر بی فم خوانند

و بعضی اندرون دهن را گفته اند و تا را نیز گویند که تقیض
پود باشد و رشته چندی را هم میگویند که جلا بهگان از

پهنای کار زیاده آورند و آنرا با فلفل و ضمیر مخاطب و جن
مخاطب هم هست بچو خودتان و همه تان -

تا نپول - بضم ای ا بجد و سکون دا و و لام یعنی تا مول
که برگ پان باشد و آنرا با فلفل و آهک خورند -

تا ند - بروزن داند مختصر تواند باشد -
تا نست - بروزن دانست مختف تواند است باشد -

تا نگو - با کاف فارسی بروزن کام جو حجام و سر تراش را
گویند و بفتح ثانی بروزن سمن بود هم آمده است و باین معنی

بجای و ادرای قرشت نیز گفته اند -

تا نم بر وزن دانم مختصر تو انم باشد -
 تا نول - بر وزن شاقول پیرامون و اطرافت و بان را
 گویند و بعضی کج و بان را گفته اند و بعضی کج و بان را اولی
 تانه - بر وزن شانه یعنی تان باشد که نقیض بودست
 و آن تان با نیست که جولا بهگان برای بافتن میا کنند -
 تا نیس - باسین بی نقطه بر وزن بازگیر نام شهر است
 از هندوستان -
 تا و - بر وزن گا و یعنی تاب است که روشنی و پر تو آفتاب
 و ماه و آتش باشد چه در لغت فارسی و اویامی ایست
 و بر عکس تبدیل مییابد و یعنی بیج و تاب نهم است و تاب
 و طاقت و قدرت و توانائی را نیز گویند و معنی حرارت و
 گرمی محنت و شقت و اندوه نیز آمده است -
 تا و اتا و - باثالث و فوقانی بالغ کشیده و بود و زده
 یعنی قدرت و قوت و توانائی باشد -
 تا و ان - با و او بالغ کشیده و بنون زرد جرم و چنانچه
 و غرامت و زیان و گناه باشد و معنی عوض بدل هم آمده است
 تا و انه - بر وزن کاشانه تاب خانه را گویند که گرم خانه باشد
 تا و تک - بفتح فوقانی بر وزن آبجک معنی دو تا در دو تا
 تا و بر وزن خا و معنی عوض باشد که در مقابل جوهر است
 تا و ریده - بر وزن آریده معنی عارض شده باشد -
 تا و سه - بفتح ثالث و سین بی نقطه چراگاه پر آب و
 علف را گویند -
 تا و ک - بفتح ثالث و سکون کانه خرد گاو جوانه را گویند
 تا و ل - بکسر ثالث بر وزن قاتل آله باشد که بسبب بختن
 یا کار کردن بر اعضا و دست و پا بهم رسد و بفتح ثالث خرد
 گاو جوانه را گویند -
 تا و ه - بر وزن ساوه ظرفی باشد که در آن خاکینه پزند
 ماهی بریان کنند و خشت پنجه و آجر بزرگ را نیز گویند -
 تا ه - بر وزن کاه زنگی باشد که بر روی شمشیر و مشابیه آن

نشیند و معنی تو ولای هم آمده است چنانکه گویند یک ماه
 و دو تا ه یعنی یک لای و دو لای و عدد فرد را نیز گفته اند
 که در مقابل جفت است و تفسیر لفظی است که آنرا بر بی
 محض گویند بفتح میم و سکون خامی بی نقطه و ضا و نقطه وار -
 تا هو - بر وزن کاهو عرق شراب را گویند -
 تا می - بر وزن لای جامه واری باشد از قماش و معنی
 عدد هم هست چنانکه گویند کتای و دو تای یعنی یک عدد
 و دو عدد و معنی طاقه هم آمده است همچو چند تا سه جامه
 و چند تا سه کاغذ یعنی چند طاقه جامه و چند طاقه کاغذ
 و ترجمه فرد هم هست و تای بار را نیز میگویند که نصف خود
 باشد و عبرتی عدل خوانند -

بیان دوم

در تای قرشت با بای ایچ شمل بر چو اولی شمشیر کتایت
 سبار - بر وزن قطار و دو دان و خوشیا و ندان و قرابتیان
 را گویند و معنی اصل و نژاد هم هست و در عربی معنی
 پاک باشد -
 تبا سیدن - باسین بی نقطه بر وزن هلا گیدن یعنی از
 حرارت گرانای خود شدن و بی شعور گردیدن -
 تباشیر - باشین نقطه دار بر وزن سزار بر چیزه باشد
 سفید رنگ مانند استخوان سوخته و آنرا از درون فی استخوان
 بر می آورند که مینو باشد و در و اما بکاری بر بند اگر قدری
 ازان در کوزه آب اندازند تشنگی را فرو نشاند و در هر چیزی
 که بطریق کنایه بیان کنند مراد سفیدی آن چیز است
 همچو تباشیر صبح که ازان روشنی اول صبح مراد باشد و
 معرب آن تباشیر است -
 تباشیر صبح سکنایه از سفیدی اول صبح باشد -
 تبا ه - بفتح اول بر وزن فراه است که کهنه و قسام را گویند
 و معنی ضلع شده و نابود گردیده و باطل و بکار نیامدنی است
 تبا هچ - بر وزن نثار چه گوشت پنجه نرم و نازک را گویند

و معرب آن طریقی است -

تپا هم به فتح راجع که شست پنجم نرم و نازک را گویند یعنی قایم باد بخان و باد بخان پنجمه و کباب و خاکینه هم است تپا سی - فتح اول بروزن خرابی ناپود شده و ضایع گردید و کمال نرسید و را گویند -

تب باوه - با بای ایچ بروزن ششزاده تب لرزه را گویند عموماً و تب لرزه که سبب تلذذ شدن و بر آمدن سپرز بهر سبب باشد مخصوصاً و این معنی بجای بای ایچ یای حطی هم نظر آمده است و الحمد اعلم -

تبت که سر اول و ثانی و سکون فوقانی بشتر نرمی باشد که از بن موی بزبانه بر آورند و از ان شال تقیس بافند و با ثانی مشد و شیز است در حد و چین بغایت خوش هوا و مشک خوب از آنجا آورند و باین معنی بروزن شدت و مدت هر دو آمده است -

بتخال - با خای نقطه دار بروزن ابدال خوشی باشد که بسبب حرارت و سورت تب از اطراف لب بر آید -

بتخاله - بروزن ده ساله یعنی بتخال است که خوشی باشد که بسبب حرارت و سورت تب از اطراف لب بر آید -

تبد که سر اول و ثانی و سکون اول موی باشد بغایت نرم که از بن موی بزبانه بر آورند و از ان شال بافند -

تبر فتح اول و ثانی بروزن خطر آتی باشد از فولاد که بد آن چوب درخت بشکنند و کسرا اول و سکون ثانی نامش تبر و در عجبی طلا را گویند -

تبر خون - با خای نقطه دار بروزن شفق گون یعنی عذاب است و آن میوه است شبیه سیب و دره و با بکار برند و چوبی باشد سخت و سوج رنگ که شطران در دست

میگیرند و بخت سنج بید را تبر خون میگویند و چوب بخت را هم گفته اند و آن چوبی باشد که بدان چیز بارگت کنند ترزون

نیز گویند که نوعی از سبزی خوروفی باشد و معرب آن طبری است

تبر زرد - با زای هوز بروزن زبرجه نبات و قند سفید را گویند و نمک سفید شفاف را نیز گفته اند و تبر زرد بخت آن گویند که صاب و سخت است و نرم و سست نیست بواسطه آنکه احتیاج بشکستن و از دو نوعی از انگور هم است در آذربایجان و چون دانند آن هم بسیار سخت است بدان سبب تبر زرد گویند و صمغی باشد در نهایت تنگی و آنرا لبرنی صبر خوانند و معرب آن طبر زرد باشد -

تبر زره - بروزن طبقه یعنی تبر زرد است که قند سفید و نوعی از انگور و نمک بلوری و صبر باشد -

تبر زمین - بروزن عرق چین نوعی از تبر باشد که سپاهیان در پهلوی زین اسپ بندند و نمک سفید بلوری را نیز گویند -

تبرک - فتح اول و ثالث بروزن نقره که هر صهار و قلعها گویند عموماً و قلع صفا بان را خصوصاً -

تبتست - فتح اول و ثانی بروزن است یعنی ضایع و تپاه باشد و چیزی تپاه شده و از کار افتاده و زشت است و را نیز گفته اند و کسرتانی آمین و ملت و مذهب است و ضعیف را گویند -

تبتغ - فتح اول و ثانی و سکون ثالث و ضم فوقانی و غیر نقطه دار ساکن مردم فصیح تیز زبان را گویند یعنی مردمیکه تند و تیز حرف زنند -

تبتسیدن - بروزن و مثنی تقسیدن است که گرم شدن باشد تبتسیده - بروزن فهمیده یعنی گرم شده باشد -

تبتش - فتح اول و کسرتانی بروزن کشش گرما و گرمی را گویند و مخفف تابتش هم هست که فروغ و پرتو باشد -

تبتشی - طبقی باشد لب گردان از مس و نقره و طلا هم است و طبعش معرب آنست -

تبتخور - با قاب بروزن سرد و مردم و چسار و اریپامون و گراگرو بان و مرغان را منقار باشد و بجای قاقاق هم بنظر آمده است -

تبل بفتح اول و ثانی بروزن اصل چین شکنج و آجیده را گویند مانند چین و شکنج و نام همواری پوست باو ام -
 تبلاب - بروزن جناب غلاف خوشه نمر مارا گویند -
 تبلانستن - بانون و سین بی نقطه بروزن پهلوانستن بلغت ژند و پازند یعنی شکستن باشد -
 تبلان - بروزن پنا بلغت ژند و پازند گاهی که از گندم و جو هم میرسد و بعضی طین میگویند -
 تبلنگ - بروزن کند مکرو و حیل و مکار و حیل را گویند -
 تبلندر - بروزن قلندر چوبی باشد که آنرا در پیش در اندازند تا در محکم شود -
 تبلنگ - بضم اول و فتح ثالث بروزن جنابک در پشم زرگری و صفاری را گویند و آن قابلی باشد که زر و سیم که اخته را در آن ریزند و بفتح اول و ثانی هم گفته اند و بابا فازی نیز درست است و بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف فارسی طبعی باشد پس و بزرگ از چوب ساخته که بقالان اجناس در آن کنند و باین معنی بابای فازی هم آمده است و آوازی را نیز گویند بلند و تند مانند صدای ناقوس و قوی و دهل هم آمده است -
 تبلنگو - با کاف فارسی بروزن سمن بود یعنی زنیل و سبد شد و طغار را نیز گفته اند و صندوق و کیسه عطاران و سر تراش را نیز گویند و آنرا بعبری چون خوانند و جایکه اصناف حرفت زری که اسباب فرزند در آن نهند و بابای فازی هم درست است و تبلنگوی نیز گویند که بعد از او یای حلی باشد یعنی سدی که برای نان گذاشتن بافند و صندوق رنوت و اسباب را هم میگویند و بابای فازی نیز آمده است -
 تبلنگه - بفتح اول و ثانی بروزن النک طبله که نان در آن گذاشته و تنور نان پزی را هم گفته اند و ظرفی را نیز گویند که غله در آن کنند تبین مکی - یکسر اول و ثالث رستنی باشد که آنرا بعبری او نیز گویند و بهترین آن مکی است و خلال مامونی همانست -

تپوراک - بفتح اول و ثانی بود و رسیده و رای بی نقطه بالفت کشیده و بکاف زد و طبل باشد کوچک که فرار عیان بخت رسانیدن جانوران از کشت زار نو از ند و دوت و دانه را نیز گویند و یعنی غوبال هم آمده است و طبعی باشد پس و بزرگ از چوب ساخته که بقالان اجناس و نانبایان نان در آن میزند تپوک - بفتح اول و ضم ثانی و سکون و او و کاف طبعی شد که بقالان اجناس و نانبایان نان در آن نهند و نام قلم هم هست و رکناز قلم هم که حضرت رسالت صلوات الله علیه از کفار گرفتند -
 تپه - بفتح اول و ثانی و ظور نامی بود مخفف تپاه باشد که قسمت کننده و نابود و ضائع شده است و گوشت نرم و نازک را نیز گویند -
 تپهره - بارای قرشت بروزن طبعی گوشت نرم و نازک را نیز تپیازه - بروزن خمیازه تب و لرزی را گویند که بسبب برآمدگی و بزرگ شدن سپر زهر سپیده باشد و باین معنی بجای ذای نقطه دار ذال نقطه دار هم نظر آمده است -
 تپیر - بروزن نفیر دهل و کوس و نقاره و طبل را گویند و خانه را نیز گفته اند که سر کین و پلید یما در آن ریزند -
 تپیره - بفتح اول بروزن کبیره یعنی تپیر است که دهل و کوس و طبل و نقاره باشد و بعضی گویند تپیره دهل است که میان آن باریک و هر دو سرش پهن می باشد و خانه که در آن پلید پها ریزند -

بیان سوم

در نامی قرشت بابای فازی مثل برده است -
 تپ - بفتح اول و سکون ثانی یعنی اضطراب و بیقرار است و بے آرامی باشد -
 تپاک - بروزن هلاک یعنی تپ است که اضطراب بقراری باشد تپانچه - بروزن و معنی طبانچه است و بعبری لطمه خوانند که کوه و مورچه دریا را نیز گویند و معرب آن طبانچه است بابا و ...

تیش - بکسر ثانی بروزن و معنی طبش است که اضطراب و حرکت از گرمی و حرارت باشد و طبش معرب است با با ساء اجدد -

تترا - بروزن صحرا بلغت ترند و پاژند تا بستان را گویند که در مقابل زمستان است -

تینجه - بروزن طبقه مخفف طبا نچه است که بفرنی لطمه میزند تینک - بروزن پانک طبق چون بقالان دیده فروخته باشد و باین معنی بابای اجدد هم گفته اند و بضم اول و فتح طالت قلبی که زرگران و صفاران چیزها در آن ریزند و باین تقدیم نون بر حرف ثانی هم آمده است -

تتر بو - بروزن بلببو معنی ظرافت و لاغ و مسخرگی باشد و بروزن غرض گویم آمده است -

تینگو - با کاف فارسی بروزن سن بو ظرفیکه اصناف محرقه زرفروخت اسباب و اجناس در آن ریزند و زنبیل و سبد و کیسه حمام و عطار باشد و آنرا بفرنی چون گویند -

تتره - بروزن قطره معنی مسخرگی و لاغ باشد -

تیمه - بفتح اول و ثانی شده و کوه پست و پشته بلند را گویند و کلاه زمان را نیز گفته اند و آن چیزه که باشد محرانی که زبان از کلاه بتون و در و اید و وزند و از طلا و جواهر نیز سازند و بر پیشانی نصب کنند -

تترجی - بفتح اول و ثانی بروزن دوق چادر و پرده بزرگ را گویند که ولایت تتر است و بسکون ثانی ساق را گویند و آن چیز باشد ترش که در آشما و طعامها کنند و باین معنی بضم اول هم آمده است و بعضی باین معنی بجای حرف ثانی بای اجدد نوشته اند و خشخاش را نیز گفته اند -

تپیدن - بروزن طبعی ماضی بیدن است یعنی حرکت و اضطراب کرد و لرزید و بیقراری نمود و از جانی جست و ماضی کین کردن هم هست یعنی کین کرد -

تتوق نیلی - کنایه از آسمان است و ابر سیاه را نیز گویند -

تپیدن - بروزن رسیدن یعنی بیقراری و اضطراب نوزن و از جانی جستن و لرزیدن باشد و معنی کین کردن هم آمده است و معرب آن طبعیدن باشد بابای اجدد -

تتقم بضم اول و ثانی و سکون میعنی ساق است که در آش و طعام کنند و فتح اول و ضم ثانی نیز همین معنی دارد و بضم اول و سکون ثانی هم نظر آمده است -

بیان چهارم

در تالی قرشت با تالی قرشت مثل بر شانزده لغت کنایت

تتقتا - بفتح اول و سکون ثانی و فتح ثالث و فوقانی با لغت کشیده بلغت ترند و پاژند نرس را گویند و آن جانور باشد صحرائی که آنرا گرفته دست آموز کنند -

تتار - بروزن قطار معنی تانار است و آن ولایتی باشد از ترکستان که مشک خوب از آنجا آورند و ترکان آنجا را بسد تار خوانند -

تتقی - بکسر اول و ثانی و سکون تحتانی صورت ثانی باشد که بجهت بازی کردن و مشغول شدن اطفال از خمیر نان ساق و نهند و کاه هم باشد که مرغان را بدان طلبند -

تتارچه - بروزن تغار نوعی از تیر باشد و پیکان خامی هم از آن است - بروزن قمر معنی تمار است که ولایتی باشد مشک نیز نوشته با بخارا تتری گویند -

تتار

بیان پنجم

در تالی قرشت با جیم اجد شمل بر پیاوست

تجا - فتح اول و ثانی بلف کشیده یعنی تند و تیز باشد -
 تجار - بروزن شرار کرده اسپ را گویند که هنوز او را زین
 نکرده باشند و بلغت نژند و پاژند یعنی رونده باشد -
 تجاره - بروزن شراره یعنی تجارست که کرده اسپ زین
 نکرده باشد و بلغت نژند و پاژند رونده را گویند -
 شجر - فتح اول بروزن شرخانه نژستانی را گویند که در آن
 نور و بخاری باشد و بزبان قزوین گنجینه و مخزن را نامند

بیان ششم

در تالی قرشت با خامی لقطه دار

مشمل برسی و شش لغت و کنایت

تخ - فتح اول و سکون ثانی نقل کنجد روغن کشیده را گویند
 تخت - ابنوسی - کنایه از شبست که بعبری لیل خوانند
 تخت اردوشیر - نام نوایست از موسیقی -
 تخت دار - بادال که بجد بروزن بختیار جامه سیاه
 و سفید را گویند و جامه خواب را نیز گفته اند و معرب آن
 و خداست که فتح اول اجد باشد -
 تخت روان - کنایه از آسمان باشد و تخت حضرت
 سلیمان را نیز گویند که کنایه از اسپ رونده خوش راه است
 و چهار ستاره لغش را نیز گویند از نبات لغش -
 تخت رونده - یعنی تخت روانست که کنایه از آسمان
 و تخت سلیمان و اسپ رونده خوش راه باشد -
 تخت سراج - فتح سین بی لقطه و رای قرشت بلف
 کشیده بچیز زده نام مدرس شیخ ابوالفتح گازرونی است
 گویند شیخ در آن مدرسه چراغی پرست خود روشن کرده اند و
 اکنون چهار صد سال زیاده باشد آن چراغ همچنان افزون
 تخت طاقدیسی - تختی بوده است بین بلبله که صور جمع
 بروج و کواکب را بر آن نقش نموده بوده اند و آن از فریدون

بخسرو پرویز رسیده بود گویند تمام عساکر خسرو پرویز
 رسیده بود گویند تمام عساکر خسرو در طبقات آن جایی آمده اند
 و نام لحن پنجم است از سی لحن باره و نام نوای هم هست از سی
 تخت فروزه - کنایه از آسمانست و تخت کبکس را نیز گویند
 تخت نشینان خاک - کنایه از پادشاهان است
 واره لوح را هم گفته اند و اهل سلوک و ساکنان زمین
 را نیز گویند -

تخته - بضم اول و فتح ثالث مخفف توخته است که بمعنی
 او کرده و گزارده باشد اعم از قرض و دین و امانت و نماز -
 تخته اول - کنایه از لوح محفوظ است و تخته اطفال را
 نیز گویند که در آن الف با تا نویسند -

تخته بند - پارچه را گویند که چون کسی را دست بشکند
 یا از جا برود و تخته بر آن نصب کنند و آن پارچه را
 بر آن تخته او دست شکسته بچند و مجوس و در بنداق را
 را نیز گفته اند -

تخته زردان - کنایه از زنبق را حلاجی کرده باشد -
 تخته ترسیخ - کنایه از کاشت و زغال افزونته باشد -
 تخته ساسانخور - کنایه از حکایات گذشته باشد -
 تخته مینا - کنایه از آسمانست -

تخم - فتح اول و ضم جیم بروزن انجم یعنی حریص و
 خداوند شره باشد -

تخس - فتح اول و ثانی بروزن عسس تا فتن دل باشد
 از غم و الم و سکون ثانی هم گفته اند و باین معنی بجای حرف
 اول بای اجد نیز بنظر آمده است -

تخش - فتح اول بروزن خش یعنی بالا و صدر مجلس
 باشد و نوسه از تیروم هست و تیر از تبار می را نیز
 گفته اند و بعضی گویند تخش نوسه از کمان است
 که تیر بسیار کوچک دارد -
 تخش اول بروزن خش است گفته و گویند را گویند -

تخم ریزه بارای قرشت بر وزن صبح نیز زراعت کننده
 و محل زراعت را گویند و خاکینه را نیز گفته اند و قیمه که در
 بریان کردن تخم مرغ بران ریزند و برهنند تا همه یکی شود
 با آن خوردند و سبوسه هم از آن سازند قوت باه دهد -
 تخم گان - با کاف فارسی بر وزن استخوان بیضه های
 آدمی را گویند و بعضی خصیتین خوانند و تخم روئیدنیها را
 گویند عموماً و تخم نرغ را خصوصاً -
 تخم - بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث مرضی است
 که بعضی بیضه خوانند و مطلق بیضه را نیز گفته اند اعم از
 مایگان و غیر مایگان و بعضی منی و آب پشت هم هست که
 ماده وجود حیوانات است و بعضی اصل و نسب و نژاد
 نیز آمده است -

تخمید - بر وزن تخشید یعنی بالانشست چه تخش یعنی بالا
 و صدر مجلس هم آمده است -
 تخشیدن - بر وزن تخشیدن یعنی بالانشستن باشد
 تخلیه - بفتح اول و لام و سکون ثانی یعنی تخلین و عصا باشد
 و ریزه و خرده هر چیز را نیز گویند -
 تخم - بضم اول و فتح ثانی و سکون سیم پارچه باشد که
 نثار چکیان بر سر چوب بندند و بدان از هوا نثار بر آیند
 و بسکون ثانی دانه و اصل هر چیز باشد و مرضی را نیز گویند
 که بعضی بیضه خوانند و مطلق بیضه را نیز گفته اند اعم از
 مایگان و غیر مایگان و بعضی منی و آب پشت هم هست که
 ماده وجود حیوانات است و بعضی اصل و نسب و نژاد
 نیز آمده است -

تخمار - بضم اول بر وزن بلغار تیر است که پیکان ندارد
 و بجای پیکان گری دارد -
 تخم بنگ - است که بعضی بذر لجن خوانند و آن را
 خدا و اگر جال نیز گویند و آن سه نوع میباشد سفید و سیاه
 و سرخ بهترین آن سفید است بعد از آن سرخ و سیاه آن
 کشنده میباشد و سرد و خشک است در نسوم -
 تخم جاروب - دارو است که آنرا برومی اطریال خوانند -
 تخم جود - کنایه از پرانگنده و پریشانست -
 تخم خلل - بکسر خای نقطه دار یعنی تخم جاروب است
 که اطریال باشد -

تخمار - بضم اول و واو معدوله بر وزن چهار نام پادشاه
 وستان است که از مبارزان لشکر کبشمر بوده -
 بیان هفتم
 در تالی قرشت با وال ابجد مشتمل بر دو لغت -
 تدر و - بفتح اول و ثانی بود و کشیده نام مرغیست صحرائی
 شبیه بخرس در نهایت خوش روئی و خوش رفتاری -
 تدره - بفتح اول و ثانی یعنی تنیده باشد که از تنیدن مشتق
 بیان هشتم
 در تالی قرشت با ذال ابجد مشتمل بر دو لغت -
 مشتمل بر پنج لغت و کنایت -

تخم خلیل - بکسر خا و تحتانی مجول تخمی است بمقدار
 تخم کرفس و شکل و اندام زیره دارد و کبود رنگ میباشد
 و در غایت تخمی بود و نبات آنرا بعر بے رجل الخراب
 و جزا شیاطین خوانند -
 تخمدان - زمینی را گویند که در آن شاخهای درختان
 فرو برده باشند یا چیزی کاشته باشند که بعد از سبز شدن
 بجای دیگر نقل کنند -

تدرج - بفتح اول و ثانی و سکون ر می به نقطه و جیم معرب
 تدر و است و آن مرغی بود صحرائی شبیه بخرس -
 تدر و - با و او یعنی تدرج است که مرغ صحرائی شبیه بخرس است
 تدر و زرنج - کنایه از انکشت و زغال افروخته باشد -
 تدر و زرین پر - کنایه از آفتاب عالم است آتش را نیز گویند
 تدر و - بفتح اول و ثانی بود و کشیده جانور است سرخ رنگ
 و پر دار که بیشتر در حمام و متوضیهای باشد و او را بعضی
 ابن ذردان گویند -

تدر و

بیان نهم

در تالی قرشت بارای قرشت
مشکل یکصد و شصت لغت و کتابت

ترشح اول و سکون ثانی مرغیست که چاک کم سکون
دخوش آواز که بعبری صوره خوانندش و باین معنی باز
نقطه دار هم آمده است و نقیض خشک باشد و کنایه از
شخصیست که باندک چیز از جاس در آید و شخصی که در
تار سارعت کند یا آنچه باخته باشد پس گیرد و کنایه از
ملوث و مردار و فاسق هم هست.

ترشح اول بر وزن سراد یوار بلند و رفیع را گویند
مانند دیوار خانه پادشاهان و دیوار قلعه و کاروان سرا
و سد می و دیواری را نیز گفته اند که در پیش چیزی بکشند
و دیواری که با کاهگل و گلاب استوار کرده باشند و بضم
اول ترکیبی باشد از لفظ تو و را که در محاورات و کتابت
و اورامی اندازند و معنی خود را هم هست.

تراب یعنی اول بر وزن شراب ترشح و تراویدن
کم که چکیدن آب و شراب دروغن و اشال آن باشد
از کوزه و سبو و مشک و مانند آن و معنی حیل و زبان آوردن
هم بنظر آمده است و بضم اول بزبان عربی خاک را گویند.
تراوید بر وزن معنی تراود است که مشتق از تراویدن
و تراوش باشد یعنی تراوش میکند تراود چه در فارسی با
بو او و بر عکس تبدیل مییابند.

تراویدن بر وزن معنی تراویدن و ترشح کردن باشد
مطلقاً اعم از آب و شراب و دروغن و اشال آن از خوردن
تراویزک - سبزی است که بتره تیزک اشتها دار و ترنگش
نیز گویند و بعبری جر جر خوانند.

ترج - بضم اول بر وزن و معنی درج است و آن پند
باشد صحرائی که آنرا شکار کنند و خورند.

تراز - بر وزن نماز رسته بسمان خام را گویند و نام

درخت صنوبر هم هست و نام شهر لیست در ترکستان که
منسوبست بخوبان و معرب آن طراز باشد.
تراز و معروف است و آن آلتی باشد که چیز بار باند
وزن کنند و نام برج میزان هم هست که از جمله دوازده
بروج فلکیست و عدل و عدالت را نیز گویند و معنی
ادراک و درک هم آمده است.

تراز و چشمه و اشکت - کنایه از زیادتی و سنگینی
یک پله تراز است از پله دیگر.

تراز و شدن - کنایه از برابر شدن و و غنیم باشد
یا هم در شجاعت و زور.

تراز و س پولاد و سجان - کنایه از نیزه و سنان
مبارزان باشد.

تراز و س زر - کنایه از آفتاب عالم است.
تراش - یعنی اول بر وزن نواش طمع و توقع و
تراشیده شده را گویند.

تراشه - یعنی اول و رایج معنی آخر تراش است
که تراشیده شده و آنچه از تراش بر آمده باشد و مال و
از خزانه دهند و آنرا نیز گویند.

تراک - یعنی اول بر وزن بلاک معنی چاک و شکاف شد
و آوازی را گویند که از شکستن یا شکافته شدن چیزی بگوش
رسد و صدامی را عذایه گفته اند و طراق معرب آنست.

ترانه - بر وزن بهانه جوان خوش صورت و شاد تر و تازه
و صاحب جمال را گویند و باصطلاح اهل نغمه تصنیفیست
که آن سه گوشه داشته باشد و هر کدام بطرز یکدیگر
و دیگر سه و یک و دیگر تمل و تملالا و در لغت نقش و صورت
و دویتی و سرود و نغمه را خوانند و معنی دهن خوانی و طنز
و خوش طبعی نیز هست و معنی بدخونی و جلدوری هم آمده است.

تراو - بسکون و او معنی تراوش است که از تراویدن
و ترشح کردن باشد.

ترا و و - با دال اجد بروزن عداوت مشتق از ترا وید
 و تراوش است یعنی آب و شراب و امثال آن تراوش میکنند -
 ترا و اول بکسر د و بروزن بلاهل برگ یکا بیست نام صلا
 ترا ویدن - بروزن د و انیدن بکیدن و تراوش کردن
 آب و شراب و امثال آن باشد -
 تراوی - بروزن تباهی میوه نوباوه و نوبیده را گویند
 ترایمان - پایا س حلی و میم بروزن اناردان نام
 مرض اسهال است -
 تراویدن - پایای حلی بروزن و میمنه تراویدن و
 تراوش کردن باشد -
 ترب - فتح اول و سکون ثانی و بای اجد مکرو حیل
 زرق و تزویر و کرات و زبان آوری باشد و بضم اول
 معروفست که عربان فحل گویند -
 ترب - با پای فارسی بروزن چرب کشک سیاه را گویند
 و بترکی قرا قروت خوانند -
 تربالی - بابای اجد بروزن چنگالی نام عمارتی است
 بسیار عالی بنا کرده آرد شیر بابک در شرقی شهر گون که از
 شهرهای فارس است و چون معرب است گویند که بر آن
 بنا آتشکده ساخته بودند و برابر شهری کوهی است و
 از آن کوه آبی بآن آتشکده می آید -
 تربالمان - با میم بروزن مشتاقان بیونانی نام کلی است
 لاجوردی و برگهای آن دراز می باشد و گل و شاخ و برگ
 آن همه تلخ است و آنرا خافت بروزن آفت نیز گویند
 و بجای های اجد پای حلی هم آمده است -
 تربید - بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و دال اجد نام
 شهر است غیر معلوم و بضم اول و ثالث و اول است معروف
 که اسهال آورد و با یعنی بکسر اول و ثالث هم آمده است
 و چوب و فی میان خالی را نیز گویند -
 تربره - بروزن غوغه نام نوعی از انگور است -

تربز - فتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و زاسه هوز
 هند وانه و خیار و باد رنگ باشد و بضم اول و ثالث
 ترب را گویند و بعرنی فحل خوانند -
 تربزه - فتح اول و ضم ثالث بروزن خرزله یعنی تربزه
 که هند وانه و باد رنگ و خیار باشد و بضم اول ترب را گویند
 تربسمه - بروزن مدرسه قوس قزح را گویند -
 تربک - بضم اول بروزن اردک نام نوعی از انگور است -
 تربیک - بابای فارسی بروزن کشک کشک سیاه را گویند
 و بترکی قرا قروت خوانند و معرب آن طریق باشد -
 تربین - فتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و نون زمین
 بسیار سخت را گویند -
 تربند - بروزن سر بند پارچه باشد که آنرا ترکند و بر
 زخم کار دو شمشیر و امثال آن بندند -
 تربوس - فتح اول و سکون ثانی و ثالث بود و کشیده پارچه
 سفید و سفت و باریک را گویند -
 تربیه - فتح اول و سکون و بای فارسی مفتوح یعنی تربیک
 که کشک سیاه و قرا قروت باشد -
 تربترک - فتح اول و فوقانی بروزن شب پرک نام
 مرغی است که آنرا در ما و راز انهر و ختر صوفی میگویند و بعرنی
 صعوه میخوانند و بضم اول و فوقانی جانی است در کوه
 چل مقام شیراز که مردم آنجا روند و سنگ در زیر خود نهان
 از بالا لغزیده پایین آیند و بکسر اول و فوقانی مردم
 سبک و بے تکلیف را گویند -
 تربثک - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و کات لکابا
 گویند و آن پرند است که او را مرغ آتش خواره هم
 میگویند و بعضی گفته اند تدر و است که خروس صحرائی باشد
 و باین معنی بجای حرف ثانی زای نقطه دار نیز آمده است -
 تربت و مرت - باتای قرشت بروزن هرج و مرج
 این لغت از اتباع است یعنی تاخت و تاراج و زیر و زور

از انگور

در پراگنده و پریشان و بزبان رفته و نقصان آمده از عم افشانی
 ترجمان - با چرم و میم بر وزن نروبان در فرسنگ جهانگیر
 نوشته شخصی را گویند که لغتی را از زبانی بزبان دیگر تقریر
 نماید و در قاموس نیز باین معنی هست و نیازی را اینگونه
 که بعد از گناه و تقصیر گذرانند -

ترخ - نفع اول و سکون ثانی و خاصی شخزگیای هست
 غیر معلوم و ترنج را نیز گویند و آن میوه ایست معلوم
 که پوست آنرا می‌کنند -

ترخان - بر وزن مرجان شخصیکه با دشماان قلم تکلیف
 از پروردارند و هر تقصیری و گناهی که کند مواخذه نمکنند
 و نوعی از سبزی باشد که باطعام و غیر طعام خورند و نام
 ابو نصر فارابی هم هست و قومی باشند از ترکان چغتائی -
 ترخه - نفع اول و ثانی بر وزن شلخته نوعی از ماهی بفتاب
 عویض و پنهان را گویند این ماهی در رودخانه اندلس
 میباشد و آن شهر لیست در حد و مغرب -

ترخز - نفع اول و ثانی و ثالث و سکون رای قرشت
 نوعی از بدران باشد که ترب صحرائی است و تخم آنرا بیونان
 قردمانا و قرطانا گویند -

ترخنده - بر وزن شرمنده یعنی طنه و طنز و بیوه و
 مکروهیله باشد و باین معنی بجای خای شخزفا و قاف
 برد و بنظر آمده است -

ترخوانه - با و او محدود بر وزن مردانه نوعی از طعام
 باشد که مردم فقیر و نام ادبست زمستان سازند و آن
 چنانست که گندم را بلغور کنند و با داروهای گرم در آب
 بجوشانند تا نیک بپزد و قوام گیرد و قدری آب خوره
 در آن ریزند و اگر میسر نباشد شیر گوسفند و آنرا گولسا
 سازند و خشک کنند و بوقت حاجت قدری از آن
 بجوشانند و بخورند -

ترخون - بر وزن ملعون مردم خونی و توفی و بیباک

و دزد و او باش را گویند و چوب بقم را نیز گفته اند و آن
 چوبی باشد که چیزها بدان رنگ کنند و داروئی باشد
 که آتش عاقر قرحا خوراند و سبزی است معروف که آن را
 باطعام و حاضر می‌خورند گویند چون تخم سپند را در سر که گند
 بیافزارند و تا طبع و مزاج آن بگیرد و بعد از آنکه بر کوزه
 طرح نیست قوت باه را نقصان دارد -

ترخینه - بر وزن کشکینه یعنی طرخانه است و آن
 گندمی باشد بلغور کرده که در آب جوشانند تا بقوام آید
 پس شیر گوسفند با آب خوره در آن ریزند و گلوله‌ها ساخته
 خشک کنند و بوقت حاجت بجوشانند و بخورند -

تر و اسن - با دال بالک کشیده و میم مفتوح و نون
 ساکن کنایه از فاسق و فاجر و بدگمان و عاصی و مجرم
 و گناهکار و آلوده بمعصیت و معیوب و ملوث باشد -

تر و مست - بر وزن سر مست مردم جلد و چست
 و چالاک را گویند -

تر و سستی - بر وزن سر سستی جلدی و چابکی را گویند -
 تروک - بر وزن مروک که گندم خوار را گویند و باین معنی
 بازاری فارسی هم آمده است -

تروه - بر وزن پرده قباله باغ و خانه و اشغال آنرا گویند
 و اجرت آسیا کردن گندم و مزد آسیا نیز کردن هم هست
 و باین معنی بازاری نقطه دار نیز بنظر آمده است -

تر زبان - بر وزن هم زبان یعنی زبان آور و شخصیکه گم گشتگو
 شود و سخنها می‌ترو تازه بگوید و بمعنی ترجمان هم هست یعنی
 شخصی که لغتی را از زبانی بزبان دیگر تقریر کند -

تر زده - سکون ثانی بر وزن سر زده یعنی اول تر زده است
 که قباله خانه و بلخ باشد و نفع ثانی بر وزن تهره هم آمده است
 تر زقان - بر وزن و معنی ترجمان است یعنی شخصی که لغتی
 از زبانی بزبان دیگر بیان کند و تر زبان را نیز گویند و آن
 شخصی باشد که سخنها می‌ترو تازه نقل کند -

ترس بضم اول و سکون ثانی و سین بی نقطه معنی است
و حکم باشد و در عربی سپهر را گویند که ترکان قلغان خوانند
و بضم اول و ثانی زمین سخت باشد و باین معنی فتح اول
و ضم ثانی هم گفته اند و فتح اول و سکون ثانی معنی است
که خوف و بیم باشد.

ترخ - بضم اول و ثانی و سکون عین نقطه دار آبی باشد
سرخ رنگ که آنرا که خوانند -
ترخاژه - بر وزن انداز و غالب و صاحب حکم و کوش
و کسی که حکما از روسه غالبیت و سرکشی کند و سرکشی
کردن را نیز گویند -

ترسا - بر وزن تنها ترسیده و بیم برنده و دوا همه کننده را
گویند و نصرانی و آتش پرست را نیز گفته اند -

ترخاق - فتح اول بر وزن تخاق پاس داشتن شبها
و خبر دار بودن را گویند و بضم اول هم باین معنی آمده است -
ترخده - با دال ایجد بر وزن طخده گرفته شده و ترخیده
در عضوی و بندگی و مشغله که بسبب درومندی و آزار
آن حرکت نتوان کرد گویند ترخده شده است و بر وزن
تخکده هم آمده است که بفتح ثالث باشد -

ترس استودان - فتح اول و سکون ثانی و ثالث
و بهر معنی است و سین دیگر موقوف و فوقانی بود و رسید
و دالی بالنت کشیده چون زده و عاوزه و پانزده خوانند
فاریان است سکه روز بر سر و خیمه است بواسطه آنکه گویند
چون روح از قالب مفارقت نماید سبشان بر سر قالب
نمود می باشد و او را درین سه شبانه روز ترس و بیم بسیار
اندازین سکه روز بر سر و خیمه او نسک خوانند تاریخ او
کزان ایمن گردد و معنی ترکیبی این لغت خوف قبر است
چون ترس معنی خوف و بیم باشد و استودان و خیمه و مقبره را گویند
ترسه - فتح اول قوت و اهد را گویند و بضم اول قوس قزح
ترشدن - کنایه از اعراضی شدن و آزرده گردیدن
باشد بسبب ظرافت کردن کسی -

ترخش - یکسره ثالث بر وزن درخش نوعی از زرد آلبو
و قسبی باشد -
ترخو - بر وزن بدگو نوعی از بافته ابریشمی سرخ رنگ باشد
ترتوف - بر وزن برف کشک سیاه را گویند و آنرا بعبری
مصل و تیر که قزاقوت خوانند و کشک سفید و پیبر
خشک را نیز گفته اند -

ترشک - بضم اول و سکون ثانی و فاقا بالنت کشیده
بسیں بی نقطه زده نوعی از گاه است و آنرا اهل نیز گویند
و آن برتنی باشد که از زیر خنجرها و جاهای ننگا رودید -
ترقان - بر وزن دربان مخفف ترخان است که ترخان
دشمن زبان آور باشد -
ترفبا - فتح اول و سکون ثانی و ثالث و بای ایجد بالنت
کشیده آشی را گویند که قاتق آن از قزاقوت باشد چون
معنی قزاقوت و با معنی آتش است -
ترفوش - کنایه از کسی است که بظاهر خود را خوب
داند و باطن بد باشد -
ترفنج - بر وزن شعلی راه باریک و دشوار را گویند -
ترفند - بر وزن فرزند معنی محال و بیبوده و دروغ

ترشک - بضم اول بر وزن اردک نام پرده ایست
سبز رنگ و برگ گیاهی است ترش مزه -
ترش گیاه - گیاهی است ترش مخصوصا در گیاه ترش
را توان گفت عموما -

ترشه - بضم اول و ثانی و فتح ثالث نام میوه ایست و ترشی
باشد که تخم آنرا بعبری بزرگماص و حب الرشاد خوانند
اگر قدری از آن تخم در خرفه بندند وزن با بازوی چپ
بندد و دوا ام که با خود دارد ایستمن نشود -
ترسینک - بر وزن گل چینک رستنی باشد بوستانی که
بعبری محاض گویند و تخم آنرا بزرگماص خوانند -

ترشک

و تزویر و مکر و حیل باشد -
 ترغبه - بروزن شرمنده یعنی ترغذست که دروغ
 و بیبوده و تزویر و مکر و حیل باشد و باین معنی بجای ترغ
 ثالث قاف نیز آمده است و معنی ترس و بیم هم هست -
 ترغینه - بروزن کشکینه آشی را گویند که قاتق آنرا
 قرا قوت کرده باشد -
 ترغنده - با قاف بروزن شرمنده یعنی هرزه و بیبوده
 و دروغ و محال و مکر و حیل باشد -
 ترغین - بروزن تلقین بلفظ نبطی خطیست که محرران
 در بعضی محل میان دو حرف پیدا کنند و باطل کردن چهار
 باشد از فقر و حساب دیوانی -
 ترک - بفتح اول و ثانی و سکون کاف خندقی را گویند
 که بر دو رحصار و قلعه و باغ و امثال آن بکنند و نام
 رودخانه ایست نزدیک بدر بند شروان و حلوانی که
 از قند و نشاسته و تخم ریحان پزند و دختر بکر و دوشیزه را
 نیز گویند و صدای رعد و هر صدای آوازی که از شکستن
 و ترکیدن چیزی آید و معنی رخنه و تراک باشد و مصغرت
 هم هست که نقیض خشک است و بسکون ثانی کلاه خوشبها
 یعنی کلاه آهنی که در روزهای جنگ بر سر نهند و بعضی مصغر
 خوانند و بخشها و سوزهای کلاه و نیجه و امثال آنرا نیز
 گفته اند و گذشتن و گذشتن و ترک دادن و غلامی
 از تعلقات جسمانی و خواهشهای نفسانی و گشتن از اسو
 الیه بجزبات حقانی و ترک باین معنی عربی هم هست
 و نام قصبه ایست از مضامفات آذربایجان و بضم اول
 و سکون ثانی معروف است که نقیض تاریک باشد و
 گویند ترکان از اولاد یافث بن نوح اند و ولایت
 ترکستان را نیز بطریق مجاز ترک می گویند و کنایه از
 مطلوب و معشوق و غلام باشد -
 ترکان چرخ - کنایه از سبعة سیاره است که زحل و مشتری

و مسخ و آفتاب و زهره و عطارد و ماه باشد -
 ترکانی - بروزن قربانی بالا پوشه را گویند از جنس
 فرجی که زنان ترک پوشند -
 ترکنازی - باتامی قرشت بروزن مرغبازی بهشت
 آوردن بشتاب و تعجیل و پیچروناگاه باشد بر سبیل تاریخ
 و غارت نمودن و معنی جولان کردن هم گفته اند -
 ترک جوش - با جیم بروزن سسج پوش گوشت
 نیم بخت را گویند -
 ترک چین - بکسر ثالث کنایه از آفتاب عاتاب است
 ترک حصاری - بکسر ثالث و غای بی نقطه کنایه از
 ماه است و آفتاب را نیز گویند -
 ترک روستایان - کنایه از سیر برادر پانز دست
 که بعضی شوم و فوم خوانند -
 ترکش - بفتح اول و کاف بروزن سرکش مخفف تیرکش
 است که تیردان باشد -
 ترکش جوزا - ستاره های را گویند در برج جوزا که بصورت
 ترکش واقع شده اند و تارهای روی ستاره را نیز گفته اند -
 ترک فلک - کنایه از کوکب مرغ است و آفتاب را
 هم گفته اند -
 ترکمان - بمعنی ترک مانند است و لقب طائف هم
 هست از ترکان بے اعتدال گویند این طائف از
 اولاد یافث بن نوح نیستند -
 ترک معرب - بمعنی ترک فلک است که کنایه از
 کوکب مرغ باشد -
 ترکند - بروزن فرزند یعنی دروغ و تزویر و مکر و
 حیل و فریب باشد -
 ترکنده - بروزن شرمنده یعنی ترکند است که مکر و حیل
 و فریب و تزویر و دروغ باشد -
 ترک نیمروز - کنایه از آفتاب جهان آراست -

ترگوان - باکاف فارسی بروزن مجنون دوال و فرنگ باشد و تهرکی بجنحه گویند -

ترکاب - بکسر اول و لام و سکون ثانی و کاف جامه آستین کوتاه پیش باز باشد -

ترلیک - بکسر اول و سکون ثانی و لام بتجانی رسیده و بکاف زده یعنی ترکاب است که قبای آستین کوتاه پیشواز باشد -

ترمتاسه - بضم اول و سکون ثانی و میم و فو قانی هالف کشیده و بتجانی زده پرنده ایست شکاری بمقدام پیغوز جنس سیاه چشم -

ترمس - بفتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و سین بی نقطه گیاهی است ترش مزه که در آشها کنند و با قلاب مصری و با قلابی شامی را نیز گفته اند گرم و خشک است در اول و دوم اگر قدری از آن بچوشانند و آب آنرا با عسل بخورند که حواس بزرگ و کوچک که در معده است بیرون آرد و بهی و برص را نیز نافع باشد -

ترمش - بفتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و شین نقطه دار یعنی اول ترمس است که گیاهی باشد ترش مزه که در آشها کنند -

ترمشیر - بفتح اول بروزن اردشیر نام دار و نیست از اجزای لاکسیر و کیما -

ترمک - بکسر اول بروزن خرمک یعنی قساوت باشد و آن آنست که چون زخمی بدیگه برسد پرو آسان گذرد و در اول او رحم و شفقت نباشد -

ترمششت - بفتح ثالث بروزن سر نوشت بد که از بیرون ترمه - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی نازیبی را گویند که کلتو باشد و ترس را هم گفته اند که از بقول است و بیخ

سلسله منسلی از فرنگ شعری نقل نموده که این اشع ناماری است و آنرا بنوعی زیادت و او قبل چین نیز نویسد ۱۲

اول هم درست است -

ترن - بروزن چمن گل نسرين و نسترن باشد و معنی دشت و بیابان هم آمده است -

ترناس - بانون بروزن که پاس صدا و آواز می باشد که بوقت تیر انداختن از چله کمان بر آید -

ترنامه - بروزن مردانه نان خورش را گویند یعنی بخور که آنرا بانان توان خورد و همچو ماست و پنیر و دو شتاب و مانند آن و بعبری ادا خوانند -

ترنج - بضم اول و ثانی و سکون ثالث و جیم میوه است معروف که پوست آنرا با سازند و بعبری تفاح مائی خوانند و معنی چین و شکنج و سخت در هم فشردن و در هم کشیده شدن و امر باین معنی هم هست و معنی خشک شده و درشت گردیدن نیز آمده است و بفتح ثانی هم گفته اند و بفتح اول و ثانی یعنی فرا هم نشانند -

ترنجان - بضم اول سحر ترنگان است که با درنجویه باشد که آنهم معرب با درنگبویه است -

ترنج زر - کنایه از آفتاب عالیاست -

ترنج مهرگان - بمعنی ترنج زر است که کنایه از آفتاب جاتاب باشد -

ترنجید - بروزن غنبد ماضی ترنجیدن است یعنی بسیار در هم کشیده شد -

ترنجیدن - بضم اول و ثانی بروزن غنبدیدن معنی سخت در هم کشیده و کوفته شدن و چین بهم رسانیدن و درشت گردیدن باشد و بفتح اول و ثانی هم آمده است -

ترنجیده - بروزن غنبدیده معنی چین و شکن بهم رسانیدن و در هم کشیده شده باشد -

ترنجد - بروزن سمندر علی است که چک و کم پرواز و ترک خوانند که او را بعبری صعوه خوانند و بعضی گفته اند که از و طواط است که بعبری وضع گویند -

ترنگ - نفتح اول و ثانی و رابع و سکون ثالث و کاف در غلی است که آنرا در او را در انهر و ختر صوتی گویند و در بان صوه خوانند و کبسر اول و ثانی هم درست است
 ترنگ - نفتح اول بروزن خدنگ صدا و آوازه کمان بوقت تیر انداختن و صدای رسیدن پیکان تیر و خوزن گرز و شمشیر بجائے و شکستن تیغ و آواز تار به هنگام نواختن ساز و معنی انگیزه و جست و خیز هم آمده است و غرقاب را نیز گفته اند و تارک سر و فرق تیر و میان سر را هم گویند و معنی مطلق زخم باشد خواه زخم شمشیر و کار و در خواص اول و امثال آن و بزبان هندی موج آب را گویند و معنی اول کبسر اول و ثانی هم آمده است و بضم اول مرغ و خوس صحرایی باشد که آنرا تدر و خوانند و معنی بندیرجان و زندان هم هست و کبسر اول خوب و خوش و زیبا و نکو را گویند
 ترنگا ترنگ - نفتح اول و ثانی صدای انداختن تیر یا پی در پی و آواز چله کمان و تارهای ساز باشد
 ترنگان - بضم اول بروزن معنی ترنجاست که با درنگ بود و بالنگو باشد و ترنگان معرب آنست و آن را ابر بے منفی تلب الموزون خوانند
 ترنگانیدن - مصدر ترنگ است و معنی بصدا آوردن حسه کمان باشد
 ترنگبین - بروزن و معنی ترنجبین است و آن دارو باشد شیرین گویند مانند بنهم بر خار شتر می نشیند و بعرنی من خوانند و ترنجبین معرب آنست گویند روزی و صبحی بود که از آسمان مانند برق بر قوم موسی علیه السلام بارید
 ترنجان - بروزن سنجیان سپیدی و طبعی باشد پس که از شاخهای چوب بید بافتند و بتقدیم تخمائی بر لولون هم نظر آمده است که بروزن زبان باشد
 تروال - بروزن احوال برگ گیاه را گویند و با...

نقطه دار و زای فارسی هم باین معنی آمده است -
 تروش - بضم اول و ثانی بود و رسیده و فتح شین نقطه دار نام میوه است -
 ترو سیده - نفتح اول و واد مجول و میم کسور بروزن صبوحیده یعنی آمیخته و اندوخته باشد و کبسر اول بروزن گویند هم آمده است -
 تروند - بروزن فرزندیوه نورس و نوباوه را گویند و معنی مکر و حسیله و تزویر و دروغ و زرق و محال پیروز و طنز هم آمده است -
 ترونده - نفتح اول و ثالث بروزن ارزنده یعنی تروندست که میوه نورسیده و نوباوه و مکر و حسیله و دروغ و فریب باشد -
 ترو و و - با واد مجول بروزن اندوخته را گویند و بعرنی زوج خوانند و بروزن شگوفه نیز باین معنی آمده است
 ترو و - بضم ثالث بروزن اندوخته یعنی ترو و و است که جنت باشد و بروزن سرفه نیز باین معنی آمده است که بضم اول و فتح ثالث باشد -
 ترو و سیده - نفتح اول و های هوز کسور بروزن صبوحیده معنی اندوخته و آمیخته باشد و کبسر اول هم درست است -
 تر و نفتح اول و تخفیف ثانی دند انهای کلید را گویند و گیاه تیزی را نیز گفته اند که بر سرهای دانههای جو و گندم در خوشه پیدا شد و باین دو معنی با زای فارسی هم آمده است و با تشدید ثانی هر سبزی که با طعام خوردند عموماً و گندار را گویند خصوصاً و باین معنی تخفیف ثانی هم درست است -
 ترهات - بضم اول و فتح و تشدید ثانی بروزن احمات معنی بیوده و بهره و خرافات و صلاحت باشد گویند و عربی تره تندک - تره تیزک را گویند و آن سبزی باشد که بعرنی جریر خوانند -
 تره خراسانی - رستنی باشد ترش مزه و آنرا در خوشه...

ساق ترشک خوانند چه ساق آن بسیار ترش میباشد
 و در عربی بقله حامضه گویند سرد و خشک است و قابض
 تره شهر - باشین نقطه دارد و های موز و رای بی نقطه
 تره باشد طبیعه تبرخون لیکن بغایت تلخ است -
 تره گربه - باد زنجبویه است و گربه را باین تره محبت بسیار
 تر میسده - بکسر میم و سکون تحتانی و فتح راسی بی نقطه
 سبزی و تره ایست که آنرا ایدقان خوانند و آن
 خردل صحرائی است -

تر سنده - بروزن شرمند ه هر چیز آرتسه و باطراته گویند
 ترمی بفتح اول بروزن کرمی رطوبت را گویند و با تحتانی
 مجول دیوار بسیار بلند و سدی که در پیش چتری بکشند -
 تریاق خارسی - پازهر را گویند و بعربی حجر ایتیس خوانند
 تریاق ترکی - مومیانی را گویند و آن انسانی دکانی
 هر دو سده باشد -

تریاق روستائی - سیریزه و ریپاز را گویند و بعربی
 ثوم و فوم خوانند -
 تریاک - کفتح اول بروزن افلاک پازهر را گویند و
 معرب آن تریاق است و افیون را نیز تریاق خوانند
 چه تریاک افیونی است و کبسر اول هم آمده است -

تریان بکسر اول بروزن گریان طبق چوبین باشد
 و طبقی را نیز گویند که از شلخ بید بافند و بفتح اول بروزن
 در جان هم گفته اند -
 تریست - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی و فوقانی
 ریزه کردن نان باشد و در میان دوغ و شیر و شربت و آب
 گوشت و مانند آن -

تریده - با اول بروزن و معنی تریست است که ریزه کردن
 همان باشد در شیر و دوغ و غیره و آنرا بعربی تریده گویند با شلخ
 ترییدن بفتح اول بروزن و معنی کشیدن و بیرون آوردن
 باشد و بضم دل یعنی رسیدن و معنی اول بازاری نقطه دارد

هم آمده است -
 تریز - بروزن سر بر ترساننده را گویند و بعربی تریز خوانند
 بانون و ذال نقطه دارد -

تریز - بکسر اول و ثانی و سکون تحتانی مجول و زاس
 نقطه دارد شلخ جامه و قبار را گویند و آن دو مثلث باشد
 از دو طرف دامن جامه و بال و پر مرغ را نیز گفته اند -
 تریان - بانون بروزن نریان طبق چین چوبین باشد
 و طبق و سبب چین را نیز گویند که از شاخهای بار یک چوب
 بید بافند و بکسر تحتانی هم آمده است که بروزن سختیان باشد -
 ترینه - بروزن قرینه نوعی از قاقق باشد که مردم نامراد
 و فقیر در آشناسه آرد کنند و طریق ساختنش آنست
 که نان تنوری نیم بخته را ریزه ریزه کرده با فلفل و زنجبیل
 و زیره سیاه وانه نیم کوفته و سبزیهای ریزه کرده مانند شلغم
 و چند روگندنا و پودنه و امثال آن مجموع را در تقاری
 کنند و سرکه و دو شاب بر بالای آن ریزند و شست بسیار
 بزنتا خوب خمیر شود و در آفتاب نهند و همچنین تا چهل روز
 بدین دستور هر روز سرکه و دو شاب بر آن ریزند و بهتر نهند
 و در آفتاب نهند تا بقوام آید و بعد از چهل روز قرصها
 ازان سازند و خشک کنند و در وقت احتیاج قرصه
 ازان در آب گرم اندازند تا نرم شود و قاقق آتش کنند
 و اقسام سبزیها را نیز گویند و طعمی باشد که آنرا با کوش
 و گندم و سرکه بپزند و آنرا بعربی عولیه خوانند با عین
 سه نقطه بروزن همیشه -

تریپو - با و او مجول بروزن بدخو پارچه و جامه سفید
 باریک را گویند -
 تریوه - بفتح اول و رابع که او باشد و کسر ثانی و سکون
 تحتانی مجول راه پشته پشته نامهور و پست و بلند را گویند -

تریان و تریه
 تریان و تریه

هر تریای قرصت بازاسه هوز مشتمل بر دو از و اوست

ترتیب فتح اول و سکون ثانی کل و کچل را گویند یعنی سری
 که زخم یا جایی زخم در آن باشد و نام مرغی است خوش آواز
 و کم سکون و بیشتر در گاتانها میباشند و آنرا بفرنی صوفه
 میگویند و در نمانه کلید را نیز گویند و برگ نو بر آمده از درخت
 را هم میگویند -

ترتیب فارسی هم آمده است -
 ترتیب - بروزن سمندر مرغی است که در البرقی صوفه گویند
 ترتیب - بروزن اجوال برگ گیاه را گویند و بازاری
 فارسی هم آمده است -
 ترتیب - بروزن و زیند یعنی بیرون کشیدن با درون

ترتیب اول و ثانی بلف کشیده و پودا زده نام
 سارنگه پودا تورانی و اما در آسیاب و گیوه اورا زنده
 گرفت و بانجام برادرش بقتل آورد و بازاری فارسی
 هم آمده است -

ترتیب کسرا اول و سکون ثانی برگ درخت کوبیده و گیاه
 نورسیده را گویند و آنرا بفرنی شعل بروزن محفل نامند
 و مرغی باشد تخم برشته و آواز مرغی هم دارد و در آن صوفه
 ترش و سفید اول و ثانی بلف کشیده و پودا زده نام
 و اما در آسیاب است و او برود کرده بادشاهی شویب
 و گیوه اورا زنده گرفت و کشت -

ترتیب اول و ثانی و فتح فوقانی بروزن مرغک تنگ
 و این را گویند و آن چوبی باشد میان خالی بدرازی
 که با گلوله گل و زور نفس کجشک امثال آنرا بدان برشته
 ترزه - فتح اول و ثانی که دال ایجاد باشد و سکون
 ثانی مطلق اجرت را گویند و اما اجرت رست کردن
 بسیار مخصوصاً و قبلاً خاد و باغ و امثال آنرا نیز گفته اند

ترتیب اول و ثانی بلف کشیده و پودا زده نام
 و اما در آسیاب است و او برود کرده بادشاهی شویب
 و گیوه اورا زنده گرفت و کشت -

ترتیب اول و سکون ثانی و فای سفص ریجانی
 باشد که از کشک سازند و یعنی تری و تازگی هم گفته اند و
 نعمت و آسایش را نیز گویند و بضم ثانی هم بنظر آمده است -
 ترتیب اول و سکون ثانی و فای بلف کشیده بروزن چسپا
 مخفف ترترقان است که ترجمان باشد و آن شخصی است
 که لغت زبانی را بزبان دیگر تفریکند -

ترتیب اول و سکون ثانی و فای سفص ریجانی
 باشد که از کشک سازند و یعنی تری و تازگی هم گفته اند و
 نعمت و آسایش را نیز گویند و بضم ثانی هم بنظر آمده است -
 ترتیب اول و سکون ثانی و فای بلف کشیده بروزن چسپا
 مخفف ترترقان است که ترجمان باشد و آن شخصی است
 که لغت زبانی را بزبان دیگر تفریکند -

ترتیب اول و سکون ثانی و فای سفص ریجانی
 باشد که از کشک سازند و یعنی تری و تازگی هم گفته اند و
 نعمت و آسایش را نیز گویند و بضم ثانی هم بنظر آمده است -
 ترتیب اول و سکون ثانی و فای بلف کشیده بروزن چسپا
 مخفف ترترقان است که ترجمان باشد و آن شخصی است
 که لغت زبانی را بزبان دیگر تفریکند -

ترتیب اول و سکون ثانی و فای سفص ریجانی
 باشد که از کشک سازند و یعنی تری و تازگی هم گفته اند و
 نعمت و آسایش را نیز گویند و بضم ثانی هم بنظر آمده است -
 ترتیب اول و سکون ثانی و فای بلف کشیده بروزن چسپا
 مخفف ترترقان است که ترجمان باشد و آن شخصی است
 که لغت زبانی را بزبان دیگر تفریکند -

ترتیب اول و سکون ثانی و فای سفص ریجانی
 باشد که از کشک سازند و یعنی تری و تازگی هم گفته اند و
 نعمت و آسایش را نیز گویند و بضم ثانی هم بنظر آمده است -
 ترتیب اول و سکون ثانی و فای بلف کشیده بروزن چسپا
 مخفف ترترقان است که ترجمان باشد و آن شخصی است
 که لغت زبانی را بزبان دیگر تفریکند -

ترتیب اول و سکون ثانی و فای سفص ریجانی
 باشد که از کشک سازند و یعنی تری و تازگی هم گفته اند و
 نعمت و آسایش را نیز گویند و بضم ثانی هم بنظر آمده است -
 ترتیب اول و سکون ثانی و فای بلف کشیده بروزن چسپا
 مخفف ترترقان است که ترجمان باشد و آن شخصی است
 که لغت زبانی را بزبان دیگر تفریکند -

ترتیب اول و سکون ثانی و فای سفص ریجانی
 باشد که از کشک سازند و یعنی تری و تازگی هم گفته اند و
 نعمت و آسایش را نیز گویند و بضم ثانی هم بنظر آمده است -
 ترتیب اول و سکون ثانی و فای بلف کشیده بروزن چسپا
 مخفف ترترقان است که ترجمان باشد و آن شخصی است
 که لغت زبانی را بزبان دیگر تفریکند -

ترتیب اول و سکون ثانی و فای سفص ریجانی
 باشد که از کشک سازند و یعنی تری و تازگی هم گفته اند و
 نعمت و آسایش را نیز گویند و بضم ثانی هم بنظر آمده است -
 ترتیب اول و سکون ثانی و فای بلف کشیده بروزن چسپا
 مخفف ترترقان است که ترجمان باشد و آن شخصی است
 که لغت زبانی را بزبان دیگر تفریکند -

بیان یاژ...

بیان یاژ...

درتای قرشت بازاری فارسی شعل برشته لغت
 ترتیب کسرا اول و سکون ثانی برگ درخت کوبیده و گیاه
 نورسیده را گویند و آنرا بفرنی شعل بروزن محفل نامند
 و مرغی باشد تخم برشته و آواز مرغی هم دارد و در آن صوفه
 ترش و سفید اول و ثانی بلف کشیده و پودا زده نام
 و اما در آسیاب است و او برود کرده بادشاهی شویب
 و گیوه اورا زنده گرفت و کشت -
 ترتیب اول و سکون ثانی و فای سفص ریجانی
 باشد که از کشک سازند و یعنی تری و تازگی هم گفته اند و
 نعمت و آسایش را نیز گویند و بضم ثانی هم بنظر آمده است -
 ترتیب اول و سکون ثانی و فای بلف کشیده بروزن چسپا
 مخفف ترترقان است که ترجمان باشد و آن شخصی است
 که لغت زبانی را بزبان دیگر تفریکند -
 ترتیب اول و سکون ثانی و فای سفص ریجانی
 باشد که از کشک سازند و یعنی تری و تازگی هم گفته اند و
 نعمت و آسایش را نیز گویند و بضم ثانی هم بنظر آمده است -
 ترتیب اول و سکون ثانی و فای بلف کشیده بروزن چسپا
 مخفف ترترقان است که ترجمان باشد و آن شخصی است
 که لغت زبانی را بزبان دیگر تفریکند -

تس - بفتح اول و سکون ثانی یعنی طمانچه ویلی باشد
 و بضم اول با و یک از راه پائین بی صد بار باشد و آن به
 بجانب کسی انداختن را نیز گویند و بعضی با معنی عربی میدانند
 قستی - بضم اول و سکون ثانی و فوقانی بختانی رسیده
 یعنی تو بودی و تونی باشد یعنی دیگری بغیر از تو نبود و نیست
 تسخر - با حاء نقطه دار بر وزن لشکر یعنی مسخرگی و تسخر
 باشد گویند عربی است -

تس سگ - بضم اول و فتح ثالث که سین دیگر باشد
 بر وزن اردک گیاهی است دوائی که آنرا تازسه
 بنفشه الکلاب خوانند -

تسلیخ - بالام بر وزن زرنج سجاده و جانماز گویند
 و باین معنی باشین نقطه دار هم آمده است -

تسمه - بفتح اول بر وزن کسمر چرم خام و دوال چرمی شاه
 و موی شاه کرده بالاسی پیشانی را نیز گویند -

تسو - بفتح اول و ثانی با و کشیده مقدار و وزن
 چهار حصه باشد و یک حصه از بیست و چهار حصه شبان روز
 که عبارت از یک ساعت باشد و یک حصه از بیست و
 چهار حصه هر بگز استادان خیاط و همچنین یک حصه از
 بیست و چهار حصه سیر استادان بقال و معرب آن
 طسوج است -

سیان

در نامی قرشت مثل بر بیست و چهار لغت کنایت

تسش - بفتح اول و سکون ثانی آتش را گویند که جوان
 نار خوانند و تیشه بزرگی که بدان درخت شگافند و تیشه
 در و درگی را نیز گفته اند و بضم اول حرارت و اضطرابی
 باشد که بسبب غم و اندوه عظیم در دل کسی پدید آید و
 کسرا اول عطش و تشنگی را گویند و پیش را نیز گفته اند
 و آن جانورکی است خوشخوار که بیشتر در سر کار کوکنار
 و تریاکه بهم می رسد -

تشت آتش - کنایه از خورشید است -

تشت از باغ افتادون - کنایه از رسوا شدن باشد -

تشت بلند - کنایه از آسمانست و کنایه از آفتاب هم هست

تشتخانه - با خای نقطه دار بر وزن نرم شانه جامه خواب است

گویند از توشک و لحاف و نهالی و مانند آن و توشک خانه را

هم گفته اند و آن خانه باشد که رخت خواب در آن نهند

و خانه را نیز گویند که طشت و آفتاب در آن گذارند و آن را

آفتابچی خانه نیز میگویند و گاهی از روی تعظیم بر او بخانه هم

اطلاق کنند که عربان مبرز گویند -

تشتخوان - با خای شخرو و او معدوله بر وزن کیف دان

خوانی را گویند که بجهت نان و طعام گذارند -

تشت دار - با دال ابجد بر وزن اشکبار آفتابچی را

گویند یعنی شخصی که طشت و آفتاب را نگاه دارد و پاکیزه سازد -

تشت - بر وزن کفتر نام میکائیل علیه السلام است -

تشت زر - کنایه از خورشید جاناتاب است -

تشت زرین - کنایه از خورشید است -

تشت سیمین - کنایه از ماه است -

تشت و خایه - نوعی از بازی باشد و آن چنان است

که بیضه را خالی کنند و از شبنم پر سازند و راه آن را چنگ تخت

در هوای گرم و طشت سسی گذارند و اگر هوا گرم نباشد اندک

آتش در زیر طشت نهند چون طشت گرم شود بیضه بجانب

هوا پرتان گردد و تا از نظر غائب شود و کنایه از زمین و آسمان

هم هست چو زمین در میان آسمانست و نام طلسمی هم

بوده است و علم نجوم را هم علم طشت و خایه میگویند -

تشتیوان - با و او بر وزن نزدیکان بغت یونانی

بسفایج را گویند و آن دار و بیست مسهل سودا و لعبرنی

کثیر الارجل و ناقب الحجر و اضراس کلب خوانند -

تشمیلیخ - بالام بر وزن زرنج سجاده و جانماز را میگویند -

تشمیر - با هم بر وزن کفگیر دوائی است که آنرا بسفایج

تشمیر

خوانند و باین معنی با فوقانی مابین شین و میم هم نظر
آمده است که تشمیر باشد.

تشمیرج - بازای نقطه دار و جیم بر وزن موئی چشم
است که شیرازیان چشم خوانند و آن تخمی است سیاه که
باینات ساینده در چشم کشند.

تشن - نفع اول بر وزن حین معنی چاکشواست و
آن دانه باشد نرم و سیاه و نغزنده از حدس بزرگتر که
در داروهای چشم کار برند و بکسر اول نیز آمده است -
تشنک - بر وزن چشمک از پیش سرجامی را گویند که
در کودکی نرم و چنده می باشد و از اعرابی یا فوج خوانند -
تشنه جگر - کنایه از اشتیاق باشد.

تشنه چرخ بولون - کنایه از اشتیاق هر چیز است -
تشنه دل - یعنی تشنه جگر است که کنایه از اشتیاق باشد -

تشنه - با ثانی مشهد بر وزن پیش پیمان را گویند -
تشنی - نفع اول و سکون تخانی غار است کلات
را گویند که غارهای خود را مانند تیر انداز و بعضی گویند پنهانی
عوبیت و بکسر اول مردم پر پیش را خوانند -

تشیه - بر وزن کبیره گلوله را گویند که از سنگهای الوان
و سخت سازند و بدان بازی کنند -

بیان چهارم

در تالی قرشت باغین نقطه دار مثل بر و لغت

تغار - بر وزن قطار طشت گلی را گویند و معنی خوردنی
و آذوقه و راتب هم آمده است و معنی پیمان هم هست و تغار
بر وزن شراره هم میگویند -

تغنیغ - بضم بر و تالی قرشت و سکون بر و غین نقطه دار
چینی باشد مانند کیده و قفیر که غله بدان پیمانند و بعضی گویند
پیمان باشد که چهار خردار غله بگیرد و نفع اول و ثالث که تالی
قرشت باشد هم معنی پیمان بزرگ چهار خرداری باشد و پنهانی
بجای حرف ثالث نون هم بنظر آمده است و بعضی گویند

پیمان که یک خردار غله بگیرد و نون تنگ را نیز گفته اند و پنهانی
بجای غین آخر خای نقطه دار هم هست که تغنیغ باشد -

بیان پنجم

در تالی قرشت باغای سخص مثل
برمیت و شش لغت و کنایت

تغ نفع اول و سکون ثانی بخار و حرارت و گرمی را
گویند و روشنی و پرتو را نیز گفته اند و معنی عفت است هم هست
و بضم اول آب دهن انداختن باشد -

تغناغ - بکسر اول بر وزن چرخ پیاله و قح شراب خوبی
را گویند و باین معنی بجای حرف اول نون هم گفته اند -

تغ نفع اول بر وزن هفت معنی گرم و گرمی و حرارت
باشد و ماضی تغتن هم هست یعنی گرم گردانید و معنی تعبیل
و شتاب هم آمده است و گرم رفتن و گرم آمدن و گرم شدن را
نیز گفته اند و معنی خرام و خروان هم هست و قهر و غضب
و گرم شدن از خشم و قهر را نیز گویند و گیاهی است دو آبی
که خوردن بیخ آن مانند تا قوله جنون آورد و نام طبیعت
از مضافات یزد که از کمال صفاتی هواست مع گرم سیر
و سرد سیر باشد -

تغتن - بر وزن رفتن مخفف تاغتن است که گرم شدن
و یکدیگر را گرم گردانیدن باشد -

تغته - بر وزن هفت معنی بسیار گرم شده باشد و مخفف
تاغته هم هست که آزرده و کوفته شده و مکدر باشد و نام
گیاهی است که خوردن بیخ آن جنون آورد -

تغته جگر - کنایه از عاشق باشد و کسی را نیز گویند که
عادت و قداشته باشد -

تغتیگ - بر وزن نزدیک نشیمی باشد نرم که آنرا از زیر سوزن
باشند بر آزند و از آن شال و نکیه و نمند و شال آن سازند -
تغ چاغ - برای قرشت و جیم فارسی بر وزن نمودار غ
معنی ساخته و پوداخته و مستعد و مهیا باشد و باین معنی

نفس - بفتح اول و سکون ثانی یعنی طباخچه و سیلی باشد
 و بعضی اول با و یک از راه پائین بی حدار باشد و آب برین
 پچانگ کسی انداختن را نیز گویند و بعضی با یعنی عوی میزند
 قستی - بضم اول و سکون ثانی و فوقانی تحتانی رسیده
 یعنی تو بودی و توئی باشد یعنی دیگری بغیر از تو نبودت
 تسخر - با خاکی نقطه دار بر وزن لشکر یعنی سوختگی و سوختن
 باشد گویند عربی است -

نفس سگ - بضم اول و فتح ثالث که سین دیگر باشد
 بر وزن اردک گیاهی است دوانی که آنرا تازسه
 بنفش الکلاب خوانند -

تسلیخ - بالام بر وزن زرنج سجاده و جاننازرا گویند
 و باین معنی باشین نقطه دار هم آمده است -

تسمه - بفتح اول بر وزن کسمه جرم خام و دال جرمی باشد
 و موی شانگ کرده بالاسی پیشانی را نیز گویند -

تسو - بفتح اول و ثانی بود و کشیده مقدر و وزن
 چهار جو باشد و یک حصه از بیست و چهار حصه شبانوز
 که عبارت از یک ساعت باشد و یک حصه از بیست و
 چهار حصه چوب گز استادان خیاط و همچنین یک حصه از
 بیست و چهار حصه سیر استادان بقال و معرب آن
 تسوج است -

سیان سیر و هم

در نامی توشه شغل بر بیست و چهار لغت کنایت

تشل - بفتح اول و سکون ثانی آتش را گویند که عوبان
 نار خوانند و تیشه بزرگی که بدان درخت شکافند و تیشه
 در و دگری را نیز گفته اند و بضم اول حرارت و اضطرابی
 باشد که بسبب غم و اندوه عظیم در دل کسی پدید آید و
 کبسر اول عطش و تشنگی را گویند و پیش را نیز گفته اند
 و آن جانور کیست خوشخوار که بیشتر در سرکار کوه کنار
 و تریاکه بهم می رسد -

تشت آتش - کنایه از خورشید است -

تشت از باجم افتادون - کنایه از رسوا شدن باشد -

تشت بلند - کنایه از آسانست و کنایه از آفتاب هم است -

تشتخانه - با خای نقطه دار بر وزن نرم شانگ جامه خواب است
 گویند از توشک و لحاف و نهالی و مانند آن و توشک خانه را
 هم گفته اند و آن خانه باشد که رخت خواب در آن نهند
 و خانه را نیز گویند که طشت و آفتاب در آن گذارند و آن را
 آفتابچی خانه نیز میگویند و گاهی از روی تعظیم بر او بخانه هم
 اطلاق کنند که عوبان مبرز گویند -

تشتخوان - با خای نخدود و معدوله بر وزن کیفدان
 خوانی را گویند که بخت نان و طعام گذارند -

تشت دار - با دال ایجد بر وزن اشکبار آفتابچی را
 گویند یعنی شخصی که طشت و آفتاب را نگاه دارد و پاکیزه سازد
 تشت - بر وزن کفتر نام میکائیل علیه السلام است -

تشت زر - کنایه از خورشید جهاتاب است -

تشت زرین - کنایه از خورشید است -

تشت سیمین - کنایه از ماه است -

تشت و خایه - نوعی از بازی باشد و آن چنان است
 که بیضه را خالی کنند و از ششم پرسیازند و راه آن را حکم نشد
 در هوای گرم و طشت سسی گذارند و اگر هوای گرم نباشد اندک
 آتشی در زیر طشت نهند چون طشت گرم شود بیضه بجانب
 هوا پرتان گردد و تا از نظر غائب شود و کنایه از زمین و آسمان
 هم هست چه زمین در میان آسانست و نام طلسمی هم
 بوده است و علم نجوم را هم علم طشت و خایه میگویند -

تشتیوان - با و او بر وزن نزدیکان بلغت یونانی
 بسفایج را گویند و آن دار و نیست مسهل سودا و لعربی
 شیر الارجل و ثاقب الحجر و اخراس الکلب خوانند -

تشلینج - بالام بر وزن زرنج سجاده و جاننازرا میگویند -

تشمیر - با هم بر وزن کفگیر دوانی است که آنرا بسفایج
 میگویند -

تشمیر

خوانند و باین معنی با فوقانی مابین شین و میم هم نظر
آمده است که تشنیه باشد.

تشمیرج - بازای نقطه دار و جیم بر وزن موی چشم
است که شیر از بیان چشم خوانند و آن مخی است سیاه که
بانات ساینده در چشم کشند.

تشن - بفتح اول بر وزن چمن یعنی پاکشو است و
آن دانه باشد نرم و سیاه و نغزنده از حدس بزرگتر که
در داروهای چشم بکار برند و بکسر اول نیز آمده است -
تشنک - بر وزن چشمک از پیش سر جای را گویند که
در کودکی نرم و چند می باشد و آنرا عبری یا فوج خوانند -
تشنه جگر - کنایه از اشتیاق باشد.

تشنه چیز بودن - کنایه از اشتیاق هر چیزیست -
تشنه دل - یعنی تشنه جگر است که کنایه از اشتیاق باشد -
تشنه - با ثانی مشد بر وزن پیش پیمانہ روغن را گویند -
تشنی - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی غار شست کلی
را گویند که غارهای خود را مانند تیر اندازد و بعضی گویند تهنی
عربیت و بکسر اول مردم بر پیش را خوانند -

تشیره - بر وزن کبیره گلوله را گویند که از سنگهای الوان
وسخت سازند و بدان بازی کنند -

ایسان چهارم

در تهای قرشت باغین نقطه دار مثل برود لذت

تغار - بر وزن قطار شست گلی را گویند و معنی خوردنی
و آذوقه و راتب هم آمده است و معنی پیمانہ هم هست و تغار
بر وزن شراره هم میگویند -

تغغ - بضم بر دو تهای قرشت و سکون بر دو غین نقطه
چیز باشد مانند کیده و قفیز که غلبه بدان بیایند و بعضی گویند
پیمانہ باشد که چهار خردار غلبه گیرد و ففتح اول و ثالث که تهای
قرشت باشد هم معنی پیمانہ بزرگ چهار خرداری باشد و بعضی
بجای حرف ثالث نون هم بنظر آمده است و بعضی گویند

پیمانہ که یک خردار غلبه گیرد و نون تنگ را نیز گفته اند و بعضی
بجای غین آخر خای نقطه دار هم هست که تغغ باشد -

ایسان پانزدهم

در تهای قرشت باغای سخص مثل
بر میت و شش لغت و کنایت

تغف - بفتح اول و سکون ثانی بنجار و حرارت و گرمی را
گویند و روشنی و پر نور را نیز گفته اند و بعضی غفونت هم هست
و بضم اول آب دهن انداختن باشد -

تغاف - بکسر اول بر وزن پرخ پیاله و قبح شراب خوبی
را گویند و باین معنی بجای حرف اول نون هم گفته اند -

تغفت - بفتح اول بر وزن هفت یعنی گرم و گرمی و حرارت
باشد و ماضی تغفتن هم هست یعنی گرم گردانید و معنی تعبیل
و شتاب هم آمده است و گرم رفتن و گرم آمدن و گرم گفتن را
نیز گفته اند و معنی خرام و خرامان هم هست و قهر و غضب
و گرم شدن از خشم و قهر را نیز گویند و گیاهی است و دوائی
که خوردن بیخ آن مانند تا اول جنون آورد و نام طبیعت
از مضافات یزد که از کمال صفائی هوای جامع گرم سیر
وسر و سیر باشد -

تغفتن - بر وزن رفتن مخفف تا فتن است که گرم شدن
و یکدیگر را گرم گردانیدن باشد -

تغفته - بر وزن هفت یعنی بسیار گرم شده باشد و مخفف
تا فته هم هست که آزرده و کوفته شده و مکدر باشد و نام
گیاهی است که خوردن بیخ آن جنون آورد -

تغفته جگر - کنایه از عاشق باشد و کسی را نیز گویند که
علت دق داشته باشد -

تغفیک - بر وزن نزدیک شمی باشد نرم که آنرا از زیر سوزن
بشاند بر آرزو از آن شال و کیه و نمد و امثال آن سازند -
تغف چاغ - برای قرشت و جیم فارسی بر وزن نمد و اغ
معنی ساخته و پرده شده و مستعد و میا باشد و باین معنی

بجای عین نقطه و ارفاق هم آمده است -

تفصیل - بفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه گرمی و حرارت را گویند -

تفسیر - بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث سیاهی و داعی را گویند که در پشه و اندام آدمی می باشد و آنرا عوام ماه گرفت گویند و بهر بی تکلف خوانند و معنی اندوه و بهر قرار اول هم هست و میل و خواهش بهر چیزی که دیده شود هر چند که سیر باشد و این است بیشتر عارض زنان است و مردان تریاکی و اشیائی میشود و بفتح اول هم درست است -
تفسیر - بر وزن انضیا یونانی صمغ سداب کوهی است و بپخته گویند صمغ سداب صحرانی -

تفسیر - بر وزن فهمیدن یعنی گرم شدن باشد -
تفسیر - بر وزن فهمیده بغایت گرم شده را گویند -
تفسیر - بر وزن غریبه جنسی از پارچه پاره شده باشد که از قبا و ازار و چیزهای دیگر نیز بدوزند -

تفسیر - بسکون ثانی بر وزن کفش سز نش طعنه را گویند و کسرتانی حرارت و گرمی باشد -

تفسیر - بر وزن شعل معنی اول تفسیر است که طعنه و سز نش باشد -

تفسیر - بکسرتان بر وزن اشله طعنه باشد که از گوشت و تخم مرغ و زردک و عسل پزند و کشند و گند نادان کنند و بعضی گویند عسل سبز نیم پخته باشد -

تفسیر - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی معنی طعنه و سز نش باشد و طعنه زدن و سز نش کردن را نیز گویند -

تفسیر - بر وزن غریبه معنی تفسیر است که قایم با گوشت و تخم مرغ و زردک و عسل باشد و بعضی گندم و مویز و گردو و کشنیز هم داخل کرده اند و عسل سبز نیم پخته را نیز گویند -

تفسیر - بضم اول و فتح ثانی و سکون کاف چوب دراز میان خالی که با گلوله گل و زور نفس بر آن کشند ایشال آن

زنده و تفنگ آهنی را نیز گفته اند -

تفسیر - بر وزن مقصود یعنی بخت باشد و آن استوار نفس است در مقام خوف بیهوشی که جبر و فرغ بر غالب شود -

تفسیر - بر وزن طعنه پرده عنکبوت را گویند -

تفسیر - بفتح اول بر وزن مخنی معنی تفتد باشد که پرده عنکبوت است -

تفسیر - بضم اول و ثانی و سکون و او آب دهن را گویند و آب دهن انداختن را نیز گفته اند -

تفسیر - بر وزن تموز یعنی گل باشد که بعربی طین خوانند -
تفسیر - بر وزن تموز یعنی تموز است که گل باشد -

بیان شانزدهم

در تالی قرشت با قاف مثل بر چهار لغت کنایت

تفسیر - بفتح اول و سکون ثانی و وادال بی نقطه مفتوح بافت بر کشنیز را گویند و آن رستی باشد که بیشتر در آشای بیار کنند و بعربی کرزه خوانند -

تفسیر - بفتح اول و کسرتانی و رای بی نقطه مفتوح بافت بر زیره رومی را گویند و آنرا ناخته و کردیا خوانند -

تفسیر - کرایه از ختی باشد که از آن قفلت تعرفت دیوانی ظاهر شود -

تفسیر - بضم اول و سکون ثانی و لام تجانی کشید گویند ششاه را گویند -

بیان هفدهم

در تالی قرشت با کاف مثل بر سیت و ش لغت کنایت

تفسیر - بفتح اول و سکون ثانی معنی اندک و قلیل و کم باشد و بر وزن را نیز گویند عموماً و زدن دست بر کنار تخمه زرد که کعبشین درست بشینند خصوصاً و نام گیاهی است که در میان گندم زار بر وید و آن سخت تر از گیاه گندم باشد و نام گیاهی هم هست که در میان آب میر وید و در صحرای خندان از آن می سازند و بعربی حفاة گویند شوی بسیارند بر آفتاب

در سینه

و دیدن هم هستند و قریباً و تقریباً و امثال آنرا هم گفته اند و بضم اول منتقار جا فوران و فوک خنجر و نیزه و امثال آن بود و چراغی که اندک نور داشته باشد و یکسر اول تکه طعم باشد که بفرنی گفته خوانند و بعضی میش و نیزه یک هم آمده است کتاب - بروزن صواب زمین آب کند را گویند و وسط حقیقی دو کوه را نیز گفته اند که دره باشد و زمین را نیز گویند از دره و غیر دره که در آن بعضی جا آب فرود و دراز جای دیگر بر آید و بعضی جا خشک باشد و در بعضی جا آب است و بعضی جا روان باشد و بعضی جا بای آن سبزه مرغزار بود و نام آنکه و ولایتی هم هست -

تنگا پویی - بابای فارسی بروزن جفا جوی یعنی آید شد از روی تحصیل و شتاب و جست جوی بسیار باشد و بعضی گویند که تنگ پویی ترد و بیفایده است -

تنگا و - با و او بروزن و معنی تنگاب است که زمین آب کند و دره کوه و زمینی که در آن بعضی جا آب است و بعضی جا بار در آن و بعضی جا خشک و بعضی جا سبز باشد -

تنگا و ر - بروزن سراسر معنی تک آورنده باشد یعنی چون آینه رونده و دو نده عموماً و بعضی اسپ و شتر باشد که جوان مس و جل گویند خصوصاً -

تنگا و ر ابلق - کنایه از دنیا در روزگار است باعتبار شیب و نزول تنگاب بند - بابای اجدد بروزن فرزند کرمی را گویند که از ابریشم یا پشم شتر و امثال آن بیاوند و بر یک سر آن نگه یا صهره و بر سر دیگر آن انگله نصب سازند و آن صهره یا نگه را در آن اندازند تا بر میان بند شود -

تگر و تنن - بار او تایی قرشت بروزن پهلوشکن باعث شند و پاژند یعنی پیچیدن باشد -

تنگش - بفتح اول و ثانی و سکون زای فارسی استخوان و تخم انگور باشد و بضم ثانی و کسر ثانی هم درست است -

تنگس - بروزن گس یعنی گس است که تخم و دانه انگور باشد

و آنرا بفرنی هم گویند یا عین لی نقطه -

تنگسک - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف ثانی تنگس است که تخم و استخوان انگور باشد و یکسر اول هم آمده است

تنگسل - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و لام معنی تنگسک است که دانه و خسته انگور باشد -

تنگسین - بروزن تخمین نام بزرگ است از زرگان کان

تنگش - بفتح اول و ثانی بروزن عیش نام یکی از ملوک و سلاطین است و تخم دانه انگور را هم گفته اند -

تنگلی - بفتح اول و کسر ثانی و سکون لام گویند شانه چکی را گویند و یکسر ساوه فو خط را نیز گفته اند و مردم ابله و بی اندام را هم میگویند و یکسر اول نیز درست است -

تنگله - بضم اول بروزن عقلمه نام یکی از تاجکان است که در شیراز پادشاهی کردند و دیوانه را نیز گویند -

تنگمار - بروزن و معنی شمار است و آن تیر س باشد بی پیکان و بجای پیکان گرسه دارد -

تنگم - بضم اول و فتح میم بروزن دختر مخفت نگمار است و آن تیر س باشد بپیکان و بجای پیکان گرسه از خوب یا استخوان دارد -

تنگم - بضم اول و سکون ثانی و فتح میم گوی گریبان و امثال آنرا گویند -

تنگند - بفتح اول بروزن کند آشیانه مرغان را گویند و یکسر اول هم گفته اند و جای مرغ خانگی را نیز گویند -

تنگو - بروزن عدوان تنگ روغنی را گویند و موی در تخم پیچیده و مجعد را نیز گفته اند -

تنگوک - بفتح اول و وا و جمل بروزن ملوک صراحی باشد که آنرا از طلا و نقره یا از گل بصورت جالوران مخصوصاً بصورت شیر سازند و بدان شراب نهند و برین معنی بجای حرف ثانی لام هم بنظر آمده است و بضم اول خرد بزرگ را گویند و شاید تیر و دهن را هم گفته اند -

نگونی - نفتح اول و ثانی بود رسیده و بتجانی زده
یعنی گوشت که نان تنگ روغنی باشد و موی محمد را
نیست گویند -

تنگه - نفتح اول بروزن عکله بزنی را گویند که سرگروه
و پیش رو گله گو سفندان باشد و بزنی را گفته اند اعلم
بزکوبی و غیر کوبی و یک جلد و قدر را هم میگویند و سرگین
گا و دگا و میش را نیز گفته اند که آنرا بدست پهن ساخته
بجهت سوزن خشک نموده باشند و بضم اول نوسه
از تیرست که بجای پیکان گرسه دارد و پشته و بلندی
را نیز گفته اند و کبسر اول تقمه و پاره از هر چیز باشد چنانکه
گویند فلان چیز را تنگه که کرد یعنی پاره پاره ساخت -
تکثیر - بروزن تیز تخم و استخوان انگور را گویند -
تکلیف - بروزن زمین نام پادشاهی بوده است یعنی
زیرین هم هست و تخم و استخوان انگور را نیز گویند -

نگناز - نفتح اول و تالی قرشت بروزن پرواز ناخستین
و دویدن و جست و جو کردن -

نگرگ - نفتح اول و ثانی و سکون را می قرشت و کان
فارس معروفست که ژاله و پنجه باشد و نفتح را می قرشت
بروزن نگرگ پایه و پی و پوار را گویند -

نگل - نفتح اول بروزن حمل فوج جنگی باشد کبسر اول
پارچه و رقع که بر جامه بنیه کنند -

نگر - بضم اول و فتح میم بروزن دختر تیره خمارست و آن
تیره باشد که بجای پیکان گرسه از چوب دارد -

بیان نوزدهم

در تالی قرشت بالام شتل برسی و دو لغت و کنایت

تل - نفتح اول و سکون ثانی که پوست و پشته بلند را
گویند و هر چیزی که بر روی هم ریخته زمین کرده باشد و کنایه
از پسر ام و زلف و مزخم باشد گویند عریست -

تلآقوف - نفتح اول و ثانی بابت کشیده و ثوقانی بود
رسیده و بفازده شور و غوغا را گویند و کسی را نیز گفته اند که
خود را چرکن و پلید نگردد و از کثافت و نجاست پر سز
کنند و مردم از او نفرت کنند -

تللاج - نفتح اول بروزن گلاج بانگ و مشغله و شور و غوغا
و غلغله باشد و بانگ یعنی کبسر اول بروزن خراج هم آمده است -

تللاس - نفتح اول بروزن ماس نام شهرست در ترکستان
نگاشان - باشین نقطه دار بروزن هراسان نام هم
است بزرگ و صفایان -

تللاق - بروزن عراق آن گوشت زیادتی را گویند که
در میان فرج زن است و بعضی با چنگبازان و شلواری هم آمده است -

تللا - بروزن جلالتش و صوت خوانندگی و گویندگی گویند
تللاج - نفتح اول و نون بروزن ایارج بانگ و مشغله
و شور و غلغله را گویند و سکون نون هم آمده است -

تلبا - بابای اجد بروزن صلوا بلغت ژند و پازند پر گویند

بیان بیستم

در تالی قرشت با کاف فارسی شتل بر نفتح لغت

تنگ - نفتح اول و سکون ثانی یعنی ته و بن و پایین باشد
بچو ته حوض و بن چاه و امثال آن و معنی دویدن و گداز
هم هست و نوم و زمین را نیز گویند و فریاد کردن و بانگ
بلند و جار را نیز گفته اند و بلغت ژند و پازند خرامی رسیده است
تنگاب - بروزن سراب پیاله باشد از نقره و غیره که در ته
آن لوله نصب کرده باشند و با آن شراب و گلاب امثال
آن در شیشه کنند و آنرا بعرنی قیف گویند و زمین نشیب
پر سبزه و علف را نیز گویند که آب باران بدود و جای پایند
نام و ستانی است از ولایت گنجه و جنگ و خصومت را نیز گفته
و نام پرده است از موسیقی -

تنگا و - با و او بروزن و معنی تنگاب است که زمین است
پر آب و علف و ظرفیکه بعرنی قیف میگویند و جنگ و خصومت
در دستانی از ولایت گنجه و پرده از موسیقی باشد -

تنگ

وگا و امثال آن باشد -
تلخ جگه - باخای نقطه دبر و جیم و کاف و دیگر و حرکت
بجول نام کاسنی صحرائی است و معرب آن طر خشق و
و بعرنی یعنی گویند -
تلخ جوگ - باجیم و کاف بروزن گرم سو یعنی تلخ جگه
است که کاسنی صحرائی باشد -
تلخ عیش - کنایه از کسی است که آزاری و مکر و بی دوستی
از حوادث روزگار بدور رسیده باشد -
تلخی - بروزن زرد که تصغیر تلخ باشد و نام گیاهی است
بغایت تلخ و بعضی گویند خزیه تلخ است که بعرنی خنظل و
قنار النعام خوانند و بعضی کاسنی را گفته اند و نام یکی از
ظرفهای سلطان محمود غزنوی بوده -
تلخ و ترش - کنایه از محنت و مشقت و نیاست -
تلخی - بروزن بخی کاسنی را گویند و آن گیاهی است منزه
تلک - بکسر اول و ثانی و سکون سین بی نقطه و کاف
خوشه کوچک انگور باشد که جز خوشه بزرگ است یعنی
بر خوشه بزرگ چسبیده است -
تلک - فتح اول و ثانی و سکون کاف کسی را گویند که
سلبتش بسیار گنده و پر باشد و در جای دیگر سلبت بر کنده
نوشته بود و فتح بای اجد و کاف و اجد علم و فتح اول
و سکون ثانی یعنی تلخ بود که ضد شیرین است و طلق زرد
را نیز گویند و طلق معرب آنست و نوعی از قماش هم است
و بضم اول و سکون ثانی غله باشد که آنرا بویا خوانند و
بکسر اول و فتح ثانی جامه پیشوا از استین کوتاه را گویند
و در تحت سبب صحرائی را نیز گفته اند که بیونانی زعفران و بجز
ذو ثلاث جات و شیرازی کیل و در خراسان حلق شیران
خوانند و بکسر اول و سکون ثانی زنجبیل تر و تازه را گویند -
تلکن - فتح اول و سکون ثانی و سیم کسور بنون زده یعنی
آدمی و حیوانات دیگر باشد بزبان ژند و پازند و بعرنی انگور

کننده - بانون بروزن پر زنده که زبان را گویند یعنی تخمیک
درست تکلم تواند نمود و او را بعرنی خاکه خوانند -
تلنگ - فتح اول و ثانی و سکون ثانی و کاف میوه
بود شبیه بشتا لوب و بضم اول و کاف فارسی بروزن
تلنگ حاجت و ضروری و میل و خواهش و نیاز و آرزو
باشد چه تلنگی نیاز مند و خواهش کننده را گویند و با بعرنی
بروزن خذنگ هم آمده است و بکسر اول زردن گشت
باشد بر دهن و دایره و امثال آن و خوشه کوچک
انگور که بر خوشه کلان چسبیده بود و بکسر اول و فتح ثانی
نام ولایتی است از ملک دکن -
تلنگبین - بروزن و معنی ترنجبین است و آن دارویی
باشد شیرین و مانند شبنم بر خار شتر می نشیند -
تلنگ - بضم اول و فتح ثانی نیاز مند و خواهش کننده و گداز
گویند و بکسر ثالث مخفف تلنگی است که میان پاچه باشد گداز
از پسر امر و وضعی و مترش و بیباک و خونی و توفی هم است
تلنگه - بضم اول و سکون ثانی و فتح نون یعنی حاجت
و خواهش و نیاز و ضرورت باشد -
تلوسه - فتح اول بروزن زرد مطلق خارا گویند و بضم اول
پایین تیر باشد جلای که پی در آن چسبند و رنگ گند
بیجان مضبوط سازند -
تلواسه - بروزن چلباسه و مضطرب و بی آرامی و بیقرار
داند و میل بچیز و آشتن باشد -
تلوسه - فتح اول بروزن و سوسه خفت تلواسه است
که مضطرب و بیقراری داند و باشد و بضم اول و ثانی
غلاف کار و پوشش و امثال آنرا گویند و با بعرنی فتح اول
بروزن سبوح هم نظر آمده است و فتح اول و ثانی
غلاف خوشه خرا و غلاف دور که را گویند و پیش
در و درگی را نیز گفته اند -
تلوک - فتح اول و ضم ثانی و سکون دال و کاف

نشانه تیر باشد که بر بی بخت خوانند و ظرف همراهی که آنرا بصورت شیر و گاو و حیوانات دیگر ساخته باشند بدان شرح بر ملاحظه فتح اول و ثانی غیر شد و مطلق آنچه جانور و در آن بقید در آید و جای که چار و اراد در آن بندند و اولی که بر جامه و امثال آن کشند و پانامی کشند باید زبان را گویند و بکسر اول بروزن چیده یعنی طلا باشد که بر بی ذهب خوانند و پایه نردبان و زینت پایدار را نیز گفته اند.

تلی - بضم اول و کسره ثانی و سکون ثانی جمل معنی دست افزارد دست افزاردان سر تراشان و حجامان باشد و کیسه که خیا طمان سوزن و ابریشم و آگشت و آند و نهند و بکسر اول طلا را گویند.

تمام شدن - یعنی بانتهار رسیدن کاری باشد و کنایه از مردن و فوت شدن هم هست.

تمتم - بضم هر دو فوقانی و سکون هر دو میم قطاس باشد و آن دم گاو و گوی است که سپاسیان آنرا از نیره و عسل آویزند و برگردن اسپ هم بندند و بکسر هر دو فوقانی بجز سماق را گویند که در آتش و طعام کنند.

تختیاشا - باخا و ثامی تختیز و وزن سه سپانام کی از صاحب کهف است و نام دعای هم هست که بوقت حاجت میخوانند.

تمده - فتح اول و سکون ثانی بروزن بند کج زبان را گویند یعنی شخصی که در حرف زدن زبانش خوب نگرود و از او بر بی خار خار خوانند.

تلبیسار - فتح اول و ثالث جمل و پای ایجاد با لغت کشیده بروزن خریدار خانه را گویند که بهمت گرم پلید نگاهداشتن چوب بندی کنند تا پلید حاصل شود.

تلبسان - بروزن زینان نام پهلوانی است ایرانی در دهانی تورانی گفته اند و الله اعلم.

تلیوار - با و اوبروزن و معنی تلبیسار است و آن خانه باشد که در آن گرم ابریشم نگاهدارند.

تم - فتح اول و سکون ثانی و زامی بی نقطه آب مروارید را گویند و آن علتی است که بعضی از مردم را در سن چهل سالگی در چشم هم میرسد و چشم تاریکی میکند و بینائی نقصان می پذیرد و چون سن از پنجاه تجاوز نماید آن علت بخودی خود بر طرف گردد و بکسر اول نیز باید معنی بنظر آمده است و در عربی زمار را گویند و بضم ثانی بزبان ترکی آهن را گویند و بکسر اول و ثانی بزبان علمی هستند یعنی تاریکی باشد که در مقابل روشنی است.

سیان بیستم

در تالی قرشت بیستم مثل بر بیست و یک لغت کنایت

تم - فتح اول و سکون ثانی آفتی است که در چشم پیدا میشود مانند پرده و آنرا بر بی غشاوه گویند.

تساج - بضم اول بروزن اماج کیسه درازی را گویند که از پارچه دو زنده و یا از ابریشم باشد.

تتاخره - فتح اول و خامی نقطه دار و زامی بی نقطه معنی بوی و مزاج و سوزگی و ظرافت باشد و بکسر ثانی قاصی نقطه هر گفته اند یعنی مطلق سخن اعم از مطابقت و خوش طبعی و غیر آن.

تتاشا - باشین نقطه دار با لغت کشیده نظر کردن بچیزی باشد از روی خطیبا از روی عجزت.

تم قرزک - فتح اول و کسره ثانی و سکون زامی بی نقطه و قاف و زامی نقطه دار و مفتوح کجاف زده کلام خدا و قرآن مجید را گویند و بضم ثانی هم گفته اند گویند ترکیب است.

تمفوز - با زامی هنوز بروزن محفوظ پیرامون دمان و سقار مرغان باشد.

تملول - بالام بروزن مقبول رشتنی باشد نمودر و سه شبیه با سفتاج و آنرا در خراسان بر غسست و بر بلی قفای بر می خوانند.

تلمیست - با تالی قرشت بروزن تلیک بار کوکلی باشد که بر بار بزرگ بندند و گاه بر پشت چارواکانند و بر بالاکان

سوار شوند و یک لنگ بار را نیز گفته اند -
 قمرن - بروزن چمن میخ را گویند و آن بخار سے باشد
 تا یک ملاصق بر روی زمین و بحر بی ضباب خوانند -
 تمند - بروزن رونده کج زبان را گویند و او شخصی
 است که خوب تکلم نتواند کرد و بغیر از مخرج فایح یک از
 مخارج او درست نباشد و بعضی بر عکس این گفته اند یعنی
 در گفتن حرف فا عاجز باشد و او را بحر بی فا و فا خوانند و
 بعضی الکن را میگویند و او شخصی است که در آشنای حرف نون
 زبان نش می گیرد -

تمنگ - بفتح اول و کسر ثانی و سکون نون و کاف و کاف
 بناتی باشد سرخ رنگ و ترش طعم و کبسر اول هم گفته اند
 و با معنی بجای نون یا می حطی هم هست و الله اعلم -
 تمودان - بروزن سبودان جمع ترک است که ترکان
 باشند و گویند ترکان از نسل یافت بن نوح اند -
 تموز - بفتح اول و ثانی مضموم و او دوزای نقطه دار زده
 گرمای سخت باشد و نام ماه اول تابستان و ماه دهم از
 سال رومیان و بودن آفتاب در برج سرطان -

تموک - بفتح اول و ضم ثانی و سکون ثالث و کاف
 نشانه تیر باشد که عرب بدقت گویند و تیری را نیز گفته اند
 که پیکان پهنی دارد و چون بگوشت یا استخوان فرود
 آسانی بر نیاید و هر چیزے را نیز گویند که در چیزے زود
 که بر آوردن آن دشوار باشد -
 تمیشه - بفتح اول و کسر ثانی مشدود و سکون ثانی مجهول شین
 نقطه دار فتوح نام شهری و مدینه باشد و نام همیشه است در
 نواحی شهر کابل که در میان املیان پیشیای همیشه شهرت دارد -
 تمیک - بفتح اول بروزن شریک رستنی باشد سرخ رنگ
 و ترش مزه و کبسر اول هم آمده است -

ابیان بسیت او کمر

در تالی نوشتن بانون شش بر بود نوشتن کنایت

تن - بفتح اول و سکون ثانی یعنی بدن است و معنی جسم
 نیز آمده است که در مقابل جوهر باشد و معنی خاموش هم
 هست چه تن زون خاموش شدن را گویند -
 تناسان - بفتح اول بروزن هر اسان یعنی آسوده
 و تند رست باشد -
 تشاقور - با فاء بروزن بلاد و رستقداری از گناباد باشد
 بشیر بیعت زروشت -
 تنانی - بروزن انانی یعنی جسمانی باشد چه تن
 یعنی جسم هم آمده است -

تتا و ر - بروزن سر اسر شخص قوی جسته نموند و فر را گویند
 تلبان - بضم اول بروزن جنبان زیر جامه و ازار و شلوار
 را گویند عموماً و تلبان چرمی کشتی گیران را خصوصاً -
 تلبه - بفتح اول بروزن ابجد مستقبل خاموش بودن
 و لرزیدن باشد یعنی میل زود خاموش میگردد و بضم ثالث
 یعنی جسم کل است همچنان که روان بلفس کل است چنان
 معنی جسم و روان یعنی نفس و بد معنی همه و کل باشد -
 تنبسه - بروزن مدرسه قالی را گویند خواه کربانی و خواه
 جوشقانی و معرب آن طنفسه است -

تلبیک - بضم اول بروزن اردک با انگشت ابهام سپاه
 و وسطی گرفتن چیزے خوردنی باشد یعنی بسبب انگشت پیری
 برداشتن و خوردن و دلی باشد دم دراز که از خوب و سفال
 سازند و باز یگران در زیر بغل گرفته بنوازند و جنگ زین آه
 و دامن زین را نیز گویند و باین دو معنی بفتح اول هم آمده است
 و بجای حرف اول طای حطی هم درست است و با بای
 فارسی در چینه زرگری و صفاری باشد و آن قابلی است
 که چیزها از طلا و نقره و امثال آن در آن ریزند و باین معنی
 بتقدیم بای فارسی بر نون هم آمده است و بعضی در کچه
 زین اسپ و طاق زین را نیز گفته اند -

تخل - بروزن صندل کاهل و بیکار و بیچاره و مسخره را

گویند و بضم اول بروزن بلیل جیله و نیزنگ و مکرو فریب
و جادویی بود و باین معنی بروزن فرگل هم آمده است
که بضم ثالث باشد.

تنبلیت - باتای قرشت در آخر بروزن عندلیب
بار کو چکر را گویند که برابر بزرگ بندند و گاه بر بالای چاروا
نند و بر بالای آن سوار شوند و یک لنگ بار را نیز گفته اند
تنبور - بروزن زنبور سازی است مشهور و معرب
آن تنبور باشد.

تنبوک - بروزن مفلوک یعنی کباده باشد و آن کمافی
است بسیار که زور و معنی خیل زین هم آمده است که در
زین و تسمه رکاب باشد و طاق زین را نیز گویند.

تنبول - بروزن مقبول برگی باشد که در بند و ستان
پان گویند و با اکس و فوفل خوردند و کباده را نیز گویند
و آن کمافی باشد که زور و نام قلعه است در بند و ستان
تنبیه - بروزن انبیه چوبی گنده و بزرگ باشد که در سنج
نند تا در کشوده نگرند.

تنبیدن - بروزن خندیدن معنی ازیدن و حرکت
کردن باشد و معنی کین کردن هم هست.

تنبیک - بضم اول و سکون ثانی و کاف معنی تنبک است
و آن دلی باشد دم دار که مسخرگان و بازیگران در زیر
بغل گیرند و نو ازند و جمل غزین اسپ را نیز گویند و
بابای فارسی هم آمده است.

تنبتاک - باتای قرشت بروزن غناک نام پادشاهی
بوده است و نام مروی هم هست.

تنتمه - بفتح اول و فوقانی و سکون ثانی تیند و پرده عنکبوت
را گویند و بضم اول و فتح ثالث زنبور سرخ باشد.

تنج - بفتح اول بروزن سنج معنی در هم پیچیدن و فراهم
خشدن باشد و معنی ازپی در آمدن و فراهم نشاندن هم
هست و هر فاعل را نیز گویند که پیچنده و فشارنده و ازپی

در آینه باشد و امر باین معنی هم هست یعنی در وجه پیشتر
و از پی در آری و بعضی گویند تنج معنی از پی در آمده و تنج
بمعنی فشارنده باشد و بکسر اول نیز گفته اند.

تنجیدن - بروزن رنجیدن معنی پیچیدن و در هم فشردن
تنجیده - بروزن سنجیده معنی ترنجیده است که در هم
کشیده شده و فشارده گردیده و پیچیده باشد.

تنشد - بضم اول و سکون ثانی و دال ایجد معروف است
که مرادش تیز باشد و هر چه که از جای بر جرد و جنده باشد
و ششم و ششمین و غصبناک و درشت و توانا و فریه را نیز
گویند و معنی غول بیابانی و دیو هم هست و سر کوه را نیز
گفته اند و معنی بلند و بلند می هم آمده است.

تنشد بارشند - تند معلوم بابای ایجد بلف کشیده و
برای قرشت زده موذیات را گویند مانند شیر و پلنگ
و مار و عقرب و زنبور و مورچه و امثال آن و هر جانور که
جساور دیگر را بخورد.

تنشد پور - بضم بای ایجد و سکون و او مجول و رای قر
جستن و برجستن را گویند و باین معنی بجای بای ایجد
بای حلی هم آمده است.

تنشد - بضم اول و فتح ثالث و سکون ثانی و راقی قرشت
بمعنی غزنده باشد عموماً در عدد را گویند خصوصاً بضم ثالث هم
آمده است و بلیل را نیز گویند که عربان عندلیب خوانند.

تنش در دادن - کنایه از رضی شدن و قبول کردن باشد.

تنش در و - بروزن تند خویش و مسک ترش وی را گویند
تنشس - بفتح ثالث بروزن هر کس معنی تنش مانند هست
چهره و سب معنی شبه و نظیر و مانند باشد و تفسیر تنشال هم هست
و بکسر ثالث تخفیف تنشس است که آن هم تنش مانند باشد چرخس
بمعنی شبه و نظیر و مانند بود.

تنشسه - بفتح ثالث بروزن مدرسه معنی تنشس است که
تنشال باشد و بکسر ثالث تخفیف تنشسه است که آن هم معنی تنشسه

بجای

و نظیر و تمثال باشد -
 تنه و - بر وزن بدر و عنکبوت را گویند -
 تنه و خنده - بضم اول و خامی نقطه دار این لغت از ابتاع
 است بمعنی تار و مار که زیر و زبر شده و از هم پاشیده باشد
 و باین معنی بفتح اول و خامی نقطه دار هم آمده است -
 تنه و ر - بضم اول و مثال بر وزن پرزور بمعنی رعد باشد
 و بفتح مثال هم باین معنی آمده است و بسبب رانیز گویند
 که عرب عندلیب خوانند -
 تنه و - بضم اول بر وزن عمده چیزه باشد که مانند غنچه
 مرتبه اول از درخت سرزند و بعد از آن برگ از میان آن
 بر آید و زنبور سرخ رانیز گویند و بمعنی اول بجای دال ابجد
 زای هوز هم آمده است -
 تندید - بضم اول بر وزن جنبید ماضی تند شدن و در
 خشم رفتن باشد یعنی تنه گردید و در خشم شد و غنچه و برگ
 و شکوفه بر آوردن درخت رانیز گویند چه هر گاه درخت شروع
 در برگ و شکوفه بر آوردن کند گویند تندید یعنی برگ شکوفه آورد
 تندیدن - بضم اول بر وزن جنبیدن سر زدن غنچه و برگ
 و شکوفه باشد از درخت و در خشم شدن و اعراض کردن
 نیز گویند و بمعنی اول بفتح اول هم نظر آمده است -
 تندیس - بر وزن تسدیس بمعنی تن مانند است چه پس
 بمعنی مانند باشد و بمعنی صورت و تمثال و پیکر و کالبد و قالب
 و چشم نیز آمده است اعم از انسان و حیوانات دیگر -
 تنار لیس - بر وزن تخفیفه بمعنی تندیس است که تمثال و
 صورت و مانند و غنچه باشد -
 تندیلو - بضم اول و یای حلی و سکون و او و رای قرشت
 بمعنی بستن و بر بستن باشد -
 تن زون - بازای هوز بر وزن که گدن بمعنی خاموش کردن
 و خاموش شدن و صبر و تحمل کردن و آسودن باشد و تن زون
 و تن زده خاموش شونده که فاعل است و بمعنی امر هم است

یعنی خاموش باش و تن زند یعنی خاموش شود -
 تنزه - بضم اول و فتح مثال بر وزن غنچه چیزه باشد که تنه
 از درخت سرزند و بعد از آن برگ از میان آن بر آید -
 تن زیب - بکسر مثال بر وزن ترتیب جامه کوچکی باشد
 که در زیر قبا پوشند و ترکان از خالق گویند -
 تنستنه - با سین بفتح و تازی قرشت بر وزن طبقه
 با فیه عنکبوت را گویند -
 تنسخ - بضم سین بر وزن سه رخ هر چیزی را گویند که بسیار
 نادر و کمیاب و پیشیل و مانند و در نهایت نفاست باشد
 و معرب آن تنسوق است -
 تن شومی - بضم شین نقطه دار بر وزن بدغوی جنس
 و جوی آب و چشمه و امثال آنرا گویند عموماً و تخمه کمیت
 را بر بالای آن شویند خصوصاً -
 تنقطار - بضم اول و قاف و طای حلی بالف کشیده
 بر وزن پر خار یا سبمان را گویند و شمع باریک بلندی را
 نیز گفته اند که از سر شب تا صبح بسوزد و بر وزن ذوالفقار
 و بر دایره گفته اند -
 تنگ - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی معروفست
 که نقیض فراخ باشد و یک تنگ بار و خرد و شکر رانیز گویند
 و کنایه از دبان خوبان هم هست و بمعنی فرو بردن و ناپدید
 کردن هم آمده است و هر صفتی یا تخمه باشد که نقاشان و
 مصوران اظهار صنعت خود بر آن کنند عموماً و نگارخانه را
 را گویند خصوصاً و با بمعنی باثامی شلشه هم آمده است و دوازده
 برزین اسپ مضبوط کنند و دوازده لیکه بدان بار بر پشت
 باردار محکم سازند و دره کوه را هم گفته اند و نایاب هم مثال
 رانیز گویند و بمعنی ملول و ستوه و آزرده هم آمده است نام
 ولایتی است از به نشان و نام مقامی باشد از ترکستان
 که ترکان تنگی آن فسوب و بخرش صورتی مشهور اند و بختی
 سخت و بسیار هم هست که در مقابل سست و اندک باشد

مقرب و نزدیک را نیز گویند و نیز در کان عصاره باشد
و بضم اول کوزه سرتنگ گردن کوتاه را گویند و بکسر اول
سنگ مرغان باشد.

سنگار - باکات بروزن انبهار و اوئی باشد که طلا و نقره
درس و برنج و اشال آنرا بدان بچونند کنند و آن معدنی
و مصنوعی هر دو میباشد معدنی از چشمه برمی آید مانند چن
و بیخ و مصنوعی آنست که یک جزو سنگ را با یک جزو قلیه
و سه جزو بوره در ویگ ریزند و شیرگاو پیش آن مقدار
که اجزا را میپوشاند در ویگ کنند و چندان بچوشانند که
سخت شود و آنرا بلخ الصناعه خوانند.

سنگبار - بروزن رنگبار نامی است از نامهای باریتعالی
جل شانه و باصطلاح سالکان حضرت باری تعالی است
با اعتبار وحدت تحقیقی که آنجا گنجایش هیچ چیز نیست نه از
طریق وجود و نه از راه نقل و تحسین را نیز گویند که همه کس با
پیش خود راه ندهد و مردم نرد او بدشوار می آید
و چیزه را نیز گویند که بدشوار می برست آید و بغایت
عزیز الوجود بود.

سنگ پیر - بضم ثانی و پای تختانی جمول بروزن سنگین
غالبی را گویند که آنرا از سوی دم سپ در غایت سنگینی
بیاخذند و چیزهای را که خواهند بسیار نرم و باریک شود پیر
پیشند و بروزن رنگیز هم آمده است که بسکون ثانی باشد
و پالادون و ترشی پالار نیز گویند و آن غرضی است که مانند
کفگیر سوراخها وارد و بدان چیزها صاف کنند.

سنگ پیخوله - بفتح اول و سکون ثانی کنایه از دنیا
و روزگار باشد.

سنگت - بکسر اول و ثالث نام قصبه ایست که مابین
کولاب و حصار واقع است.

سنگ ترکان - نام موضعی است از ترکستان -

سنگ چشم - کنایه از مردم خجیل و مسک باشد و ترکان را

نیز گویند و مردم نادیده و دیورنگ و زنی که بغیر از یک
شوهرنه دیده باشد -

سنگدست - با و ال ایجد بروزن رنگ بست کنایه از
فقیر و مفلس بی چیزی باشد و سنگدستی و بی چیزی را هم
گفته اند و مسک و خجیل را نیز گویند و معنی مسک کوچک و
مسندی که کم بدست آید هم آمده است -

سنگ رومی - بضم ثانی کنایه از شخصی است که بانگ برهان
مطلب بزرگی را قبول کند -

سنگر - بکسر ثالث بروزن هرگز نام درختی است که خارهای
بسیار تیز دارد و گل آن مانند گل کاسنی باشد و آتش
سپزش بفاغیت تند و تیز بود -

سنگس - بکسر ثالث بروزن رنگس یعنی سنگر است که در
برخا باشد و گلش بگل کاسنی ماند -

سنگسار - بروزن سنگسار یعنی فسخ است و فسخ در لغت
معنی ضعف و بل و فساد و رای و نقصان عقل باشد و اصطلاح
اهل تناسخ آنست که چیزی را در مرتبه تزلزل واقع شود و چنانکه
روح انسانی بصورت حیوان دیگر جلوه نماید و آنرا بگذارد و
بصورت نبات همین میراشود -

سنگست - بروزن بدست نام جانی است که بلور آبی
از آنجا آورند و بلور آبی نوعی از بلور است در غایت لطافت
و نهایت شہرت -

سنگ شکر - کنایه از دمان معشوقی است -

سنگ عیش - کنایه از مفلس بی چیز و صاحب اندوه باشد -

سنگکوش - بالام بروزن پرده پوش نام کتاب لوشاهی
حکیم رومی است و صنایع و بدائع این کتاب در برابر صنایع
و بدائع از رنگ مانی نقاشی است و همچنانکه کتاب مانی از رنگ
خوانند این کتاب را سنگ نامند و بعضی گویند علم خاثر رو نیست
در صورتگر می و صنایع و بدائع نقاشی و این در مقابل نگارگری
چینی باشد و بعضی گویند نام حکیمه است بابلی -

سنگین

تنگلو شایه بازیادتی الف بمعنی تنگلو شاست که کتاب
 و صفحہ کو شای حکیم باشد چه تنگ بمعنی صفحہ و لو شای نام
 حکیمی است رومی و بعضی گویند بابای بوده داو صاحب علم
 بسیار و کیمیا و کسیرات است و در صنایع و بدائع نقاشی
 و مصوری ثانی مانی بوده است چنانکہ کتاب مانی را از تنگ
 بنامند کتاب اوراننگ میگویند و بعضی گفته اند تنگلو شای و از تنگ
 نام دو کتاب است و نام علم خاتمہ رویان ہم بہت
 در نقاشی و صورتگری و باثامی مشابہ ہم آمدہ است۔
 تنگنامی تنگی و جای تنگ و دورہ کوه و راه میان
 دو کوه را گویند و کنایہ از قبر و محدودیہ و قالب دومی ہم
 تنگلو۔ باو او مجہول بروزن بدر نام پادشاہ خا و خا و خن
 تنگہ۔ نفتح اول و ثالث و سکون ثانی مقدار سے از زر
 و پول باشد باصطلاح ہر جا سے۔
 تنگہ لغز۔ کنایہ از برگ بفر است۔
 تنگیاب۔ بیایمی حلی بروزن نیماب انچہ بد شواری
 بدست آید و عزیز الوجود باشد۔
 تنگ۔ بروزن کند عنکبوت باشد و مردم کابل و نبل
 رانیہ گویند۔
 تندو۔ بروزن سن بو بمعنی تندست کہ عنکبوت باشد۔
 تندہ۔ بروزن روندہ بمعنی تندوست کہ عنکبوت باشد
 و آلتی ہم بہت جو لالہکان را کہ آنرا ملوک میگویند و بمعنی
 نیدن و کشیدن ہم بہ نظر آمدہ است۔
 تنو۔ بروزن زلو قوت و توانائی را گویند۔
 تنوب۔ نفتح اول و ضم ثانی و سکون او و با سے ایچہ
 بغت رومی نام درختی است در کوبہنہای مردم کہ قطران را
 از بیخ آن گیرند و آنرا بجزئی صنوبر صغیر خوانند چہ مانند
 صنوبر بہت لیکن کوبکتہ از آن باشد۔
 تنوتاسن۔ با فو تانی بالف کشیدہ و بسین بی نقطہ زودہ
 صاحب علم و عمل را گویند۔

تنودن۔ بروزن نبودن بمعنی نیدن و کشیدن باشد
 تنور۔ بروزن ضرور نقطی است مشترک میان فارسی
 و عربی و ترکی بمعنی محل نان پختن۔
 تنور خانہ۔ با خاسہ نقطہ دار بالف کشیدہ و فتح
 نون مطبخ را گویند۔
 تنورہ۔ نفتح راج سلاجی باشد مانند جوشن لیکن عیبہا
 تنورہ در از تر از عیبہای جوشن باشد و عیبہ آہن جوشن
 گویند و حلقہ زدن مردم را نیز گفته و پوستی باشد کہ قلندر
 مانند بنگی بر میان بندند و گوی کہ در پہلو می آسیا سازند
 تا آب از سوراخ آن بر پای می چرخ آسیا خرد و آسیا
 بگردش در آید و بمعنی چرخ زدن ہم آمدہ است۔
 تنوزن۔ باو او مجہول بروزن تنوزن یعنی چاک و شکافت شدہ
 تنوزہ۔ با ثانی مجہول و فتح راج کہ زامی نقطہ دار باشد
 شکافتہ و چاک شدہ را گویند۔
 تنومند۔ نفتح اول و سیم و سکون نون و و ال ایچہ توانا
 و تندست و بلند بالا و عزیز و صاحب قوت و فرہ را
 گویند و شاد و خرم دارندہ تن را نیز گفته اند کہ تن پرور باشد۔
 تنہ۔ نفتح اول و ثانی تن و ترکیب و جسد را گویند و تنیدہ
 عنکبوت را نیز گفته اند و بمعنی قبول در رضا ہم بہت چہ
 تند شدن قبول کردن در اضی شدن باشد۔
 تنہا۔ معروفست کہ عبارت از مفرد بودن باشد و بمعنی جہام
 نیز آمدہ است چہ تن بمعنی جسم است۔
 تنی۔ بروزن غنی بمعنی جسمانی باشد۔
 تنیان۔ نفتح اول و کسر ثانی و تحتانی بالف کشیدہ و
 بنون زودہ بمعنی جسمانیات باشد۔
 تنیدن۔ بروزن رسیدن معروفست و بمعنی خاموش
 بودن و فریب دادن ہم آمدہ است۔
 تنیدہ۔ بروزن رسیدہ بمعنی خاموش گردیدہ باشد و بمعنی
 دیگر معروف است۔

تیزه - بازمی روزن منیره یعنی طرف و دامن شپا
چنانکه گویند تیزه کوه مراد از آن دامن کوه باشد -
تینین فلک - اشاره بقصد راس و ذنب است که
محل تقاطع خاک حاصل قمر باشد با مثل و مجره را نیز گویند
که کاکشان باشد -

بیان بیت و دوم

در تالی تفرشت با او توشل بر شتاد و هشت لغت و کنایت
تو - فتح اول و سکون ثانی یعنی تاب است که تابش آفتاب
و اشغال آن باشد و جانی را نیز گویند در صحرا که آب در آن
ایستاده بود و عبرتی خدیرو خوانند و بضم اول و ثانی مجبول
یعنی پرده و تله ولای باشد چنانکه گویند تو بر تو یعنی پرده
بر پرده ولای برای دته بر تله و یعنی درون هم هست
که در مقابل بیرونست و قیاق را نیز گفته اند و آن پرده
باشد که بر روی شیر بندد و بانامی ساکن معروف است
که عبرتی است گویند و یعنی خود هم آمده است که آنرا خویش
و خویشین خوانند و همانی و ضیافت را هم میگویند -
تو ا - بر وزن هو یعنی ضائع و خراب و تلفت باشد -
تو ا ب - بر وزن خراب نام مبارزی است تورانی که پسند
بر تله نام داشت -

تو ا ره - فتح اول بر وزن شراره فیشمن و خانه و دیواری
گویند که ازنی و صفت سازند و بضم اول خار بر سر دیوار
سگ بدو صفت در بیان لغت بر تله که در طغی گفته پنجاه و یک گوشت
گفته که پسرتو است که بهارزی بوده از ایرانیان و در اینجا چنین نوشته
که تو ا به نام مبارزی است تورانی که پسرتو بر تله نام داشت و از ظاهر
کلام بر دو مقام استفاد میشود که تورانی و ایرانی است تو ا به است
و میان هر دو صفت منافات ظاهر لیکن چون در نسخ موجوده
آن که قریب بدو آمده است بطوریکه در سطر بود عقل انصاف پذیر
اجازت تغییر نداد اگر چه در نسخه سرورگی که از کتب معتبره است چنین
است بهر دو جا همانند توانی آمده ۱۲

و در باغ و فالینز باشد و خانه را نیز گویند که در آن گاه و
سرگین و پدید بهار یزند -

تو ا سی - کبسر اول و ثانی بلف کشیده و سین بی نقطه
تحتانی رسیده فرش نقش را گویند مانند قالی و گلیم پلاس اول
تو ا ع - بضم اول و ثانی بلف کشیده و فتح غین نقطه دار
و سکون جیم بلفست رومی نام پوست درختی است و آن سفید
و بسیار تلخ میباشد و اسپر را تلخ است -

تو ا ن - بضم اول بر وزن جوان قوت و قدرت و توانا
باشد و یعنی ابر هم هست که عبرتی سحاب گویند و ممکن بودن
هر چیز را نیز گفته اند -

تو ا نجه - بر وزن و معنی طبا نجه است که عبرتی طله گویند -
تو ا سه - فتح اول و بای هوز قلیه با و بخان را گویند و کوه
و خاکینه را نیز گفته اند و معنی گوشت پنجه و نازک
و کباب هم آمده است -

تو ا سی - بر وزن تبا سی است که نابود کرده شده و
ضائع گردیده و بکمال نرسیده باشد -

تو ا پ - بضم اول و بای فارسی بلف کشیده و بخت ژند
پاژند سید را گویند و عبرتی تفاح خوانند -

تو ا بال و تو ا بال - لغت اول بابای اجدد و دیگر
بابای فارسی بر وزن رومال یعنی مس باشد که عبرتی تمال
گویند و براده و سونش مس و تله و امثال آنرا نیز گفته اند
و بعضی گویند مس و آهن و امثال آنرا چون بتابند و چاقش
و تیک بر آن زنند ریز باشد که از آن میریزد و بیاشد آنها را
تو ا بال میگویند و این معنی است چه که مال المی اس ریزش
را گویند که بوقت یگوش زردن از مس بافته میباشد و آنرا
پوست مس میگویند و آن لطیف تر از مس سوخته است
و همچنین تو ا بال الحدید آنچه از آهن تفته ریزد گویند اگر تو ا بال
و براده آهن بر کسی بندند که در خواب دندان بدندان بیاید
و بکراجد دیگر آن فعل نکند و اگر از آن قدری در شراب

بزرگ آید میخسته ریزند ز هر راجه و در کشد که اگر آن شراب را بخورد ز میان نکند -

توبابان - بضم میم و لام و سکون فون بلخت یونانی نوعی از توت عا است و آنرا بجزئی علقی خوانند برگ آن مانند برگ کبر باشد و چون شاسته از آن بشکنند شیر بسیار از آن روان شود -

توبان - بروزن خوبان تبتان چرمی که گشتی گیران پوشند توبرتو - باوا و مجبول بروزن مومو یعنی لابلر لوت بر تیر باشد و معنی پی در پی و دنبال یکدیگر نیز نظر آمده است و نام حلوا می هم هست و هزار خانه گو سفند را نیز گویند و مردم سرور خود و حرام توشه را هم میگفته اند -

توبره - بانانی مجبول و فتح زاسه بود بروزن موصده پنج ساق خربزه را گویند -

توباک و تویک - لغت اول بابای ابجد و دوم بابای فارسی بضم اول بروزن خوب است معنی گنجینه و مخزن باشد و فتح اول نیز باین معنی گفته اند و بهین معنی بجای بای بیکر نامی قرشت و نون و یای حطی هر سه آمده است -

توبک - بسکون بای ابجد و باکاف بروزن توپچی نام درمی ست که در قدیم زده بودند و راج بوده -

توبه - بضم اول و سکون ثانی و فتح بای ابجد قوس قزح را گویند و باین معنی بجای بای ابجد بای حطی هم آمده است -

توت - بضم اول و سکون ثانی و فوقانی میوه ایست معروف سفید آن قائم مقام انجیر است و سیاه آن را توت شامی گویند چون آنرا رسیده خشک کنند قائم مقام ساق باشد و معرب آن توت باشد که بجای فوقانی آنرا شامی مثلثه باشد سفید آنرا بجزئی توت حلو و سیاه آنرا توت حامض خوانند -

توتک - با اول مضموم و ثانی مجبول بروزن موشک طوطی سخنگوی را گویند و قسمی ازنی باشد که شبانان نوازند

و نوعی از نان باشد که در قزوین و توابع آنجا خصوصاً در اردن خوب میسازند و نام محله هم هست از شیر از و فتح اول گنجینه و مخزن را گویند -

توت - بروزن غوطه گوشت زیادتی باشد که گاه در اندرون پلک چشم و گاه در پیرودن آن بر آید و گاه پشه و گاه بیسیاهی گراید و نرم بود و مانند توت سیاه آونخته باشد و گاه خون از دوسه روان شود و گاهی نشود و بانانی مجبول طولی را گویند -

توتی - بروزن و معنی طولی باشد و معنی چهارم و گشتی هم آمده است -

توتیای اکبر - نوعی از صدق است که آنرا بجزئی شیخ گویند توتج - بضم اول بروزن عوج میوه ایست که آنرا بجزئی گویند توجبه - فتح جیم و بای ابجد بروزن موصده سیلاب را گویند و معنی فرشته هم آمده است -

توتخت - بروزن سوخت ماضی ادا کردن و گزاردن و جمع نمودن و حاصل کردن و کشیدن باشد یعنی ادا کرد و گزارد و حاصل نمود و جمع کرده و کشید -

توتختن - بروزن سوختن این لغت از ضد اوست بمعنی فرو کردن و معنی کشیدن هر دو آمده است و بمعنی خواستن و جمع نمودن و انداختن و حاصل کردن گزاردن و واپس دادن چرتی بصاحب اعم از آنکه فرض دوام باشد یا امانت و معنی بستن بضم جیم و دوختن هم هست -

توتخته - بروزن سوخته یعنی ادا کرده و گزارده و جمع نموده و حاصل کرده و کشیده باشد -

توتخش - فتح اول و ثانی و سکون ثالث و شین قرشت بمعنی کشیدن باشد مطلقاً -

تود - بروزن سوخته یعنی توت باشد و آن میوه ایست سرد که خوردن و بانانی مجبول یعنی توده و بالای هم ریخته باشد -

تودره - بانانی مجبول و رای قرشت مفتوح بروزن موصده

پرنده ایست بزرگ چشمه که آنرا شکار کنند و گوشت لذیذ
 دارد و بعرنی جاری گویند -
 تو درمی - بروزن سوسنی تخم گیاه ایست که آنرا بعرنی قیصر
 خوانند و در صفا بان قدومه و در کران مادر دخت گویند
 و خورون آن قوت باه و در و بعرنی سناق هم منظر آمده است
 و معرب آن تو درج است -
 تو در یون - بروزن روز افزون بیونانی بیج گیاهی است
 که آنرا دورس گویند و تخم آنرا شوکران خوانند اگر شاخ
 و برگ گیاه آنرا بپویند و آب آنرا بگیرند و بر پستان دختران
 مالند گذارد که ازان بزرگتر شود و آنرا بیج کوهی نیز گویند -
 تو دوو - بضم اول و ثالث و سکون ثانی مجهول و واد
 و با که رابع و خامس باشد یعنی جنت است که در برابر جنت
 باشد و عرب زوج گویند و باین معنی بجای و ال ایجد
 رای قرشت هم آمده است -
 تو دوو - بروزن سوو و تل و پشته خاکستر و خرمن و غله
 و امثال آن باشد و هر چیز که بر بالای هم ریزند -
 توو - بضم اول بروزن شور گیاهی باشد ترش مزه که آنرا
 در آشها کنند و نام پسر بزرگ فریدون است که تو درج باشد
 و این نام در توحید الفضل با زای فارسی هم آمده است الله اعلم
 و ولایت توران را نیز گویند و بعرنی پہلو ان و دلا و ر و بهادر
 هم است و ترک را نیز گویند که نقیض تاجیک است و بعرنی
 تقصص کردن و تحسین نمودن و دشت و رسیدن تولید
 که معنی بطرف رفتن و دور شدن باشد و محشوق و مطلوب
 هر جایی را نیز گویند و نام دختر ایرج است که زن منوچهر باشد
 و بعرنی همانی و ضیافت و بعی اندک و قلیل هم آمده است
 و فتح اول و ثانی تهریزم شکنی را گویند چه در فارسی با واد
 و بر عکس تبدیل می یابد -
 توو - بضم اول و ثانی مجهول بروزن حور با بخت زنند و پاش
 گا و را گویند که بعرنی بقیر خوانند -

توران - نام ولایتی است بر آن طرف آمون یعنی ماوراء النهر
 و چون این ملک را فریدون بتور پسر بزرگ خود داده بود
 بتوران موسوم شد -
 توران وخت - نام دختر خسرو پسر ویر است و او یکسال
 و چهار ماه بادشاهی کرد گویند حضرت رسالت صلوات الله
 علیه در شان او فرموده من قوم استندوا امر جمالی امرأة -
 تو رتیر - بضم اول و سکون ثانی و ثالث و فونانی کسور
 بتحانی و زاس لفظه دار زده لفظه کردن مال را گویند با سنج
 در امور حسنه جمیله و آنرا بعرنی کفان خوانند -
 توو - بروزن کوچ نام بزرگترین پسران فریدون است
 که تور باشد و توران مشوب با دست چنانکه ایران ایرج -
 توو - بروزن کوچک تخم خرمن را گویند و گیاه خرمن را
 نیز گفته اند و آنرا بعرنی بقصه الحقا خوانند و بروزن بزرگ
 هم باین معنی و هم نام یکی از پہلو انان ایران باشد -
 توو - بانانی مجهول بروزن پوشنگ خردس صحوائی را
 گویند که تدر و باشد -
 توو - با واد بروزن موصده جفت را گویند که بعرنی
 زوج خوانند -
 توو - بضم اول و ثانی مجهول بروزن غوره جانور است
 که ادر اشغال گویند و بنجاد آهنی که بر دست و پای ستور
 گذارند و تیرکی قاعده و قانون و طرز روش باشد و نام
 شریفی که بچنگیر خان از خود وضع کرده بود و بپردی که را گویند
 که در مقابل بسیار است و فتح اول فرزند عزیز و گرامی را گویند -
 توو - بانانی مجهول بروزن شوریدن یعنی تولیدن
 باشد که رسیدن و دور شدن و یکسور فتن است و بعرنی
 شرمند شدن در حضور خصم نیز آمده است -
 توو - بضم اول و سکون ثانی و زای هوو بعرنی تاخت و
 تاراج است و نام شهری باشد نزدیک باهرا و آن شهر در
 عهد قبا و آباد بوده و بعضی گویند شهری بوده است نزدیک کوفه

توران

و اکنون خراب است و جمع کننده و برآورنده و کشنده و حاصل کننده را نیز گویند و معنی کشیدن و انداختن و دوختن و جستن هم هست و امر کشیدن و انداختن و دوختن حاصل کردن و ادا نمودن باشد یعنی جمع کن و بکش و برآ و ادا کن و پوست درختی است که بر کمان و زین اسپ و اشال اینها میچسند -

توز - بازی فارسی معنی آخر توز است و آن پوست درختی باشد که بر زین اسپ و کمان و اشال آن پوشیده و معرب آن توج است و توج پسر فریدون را هم میگفته اند -

توزه - بروزن موزه یعنی آخر توز است که پوست درختی باشد و آنرا بر زین اسپ و کمان و اشال آن پوشیده -

توزی - بانامی مجهول بروزن روزی قبا و جامه تابستان بسیار نازک را گویند و آنرا از کتان با قند و منسوب تیزوزا نیز میگویند و معنی کشتی و خواب هم آمده است و معنی حاصل کنی و جمع نائی و میندوزی و کشتی و بیابوری و ادا کنی هم هست -
توزی - بازی فارسی بروزن روزی است که اطفال هر کدام چوبه بیاورند و طعامی بپزند و یکدیگری را ضیافت کنند و آنرا بهر بی توزیع خوانند -

توزید - بروزن کوشید ماضی انداختن و کشیدن و ادا کردن باشد یعنی گزار داد ادا کرد و انداخت و حاصل نمود و کشید -
توزیدن - بروزن کوشیدن معنی تاخت و تاراج کردن باشد و معنی انداختن و جمع نمودن و حاصل کردن و کشیدن و گزاردن و ادا نمودن هم هست -

توسن - بیخ اول دسین بی نقطه بروزن کودن و حشی و رام نشونده را گویند عموماً و اسپ سرکش و حسرون و جنده را خصوصاً -

توشک - بضم اول با سین بی نقطه بروزن توشک معنی تخاص است که زنی بودن باشد بر آنچه میسر گردد و ترک حرص نمودن -

توس - بانامی مجهول بروزن گوش معنی تاب طاقت و توانائی باشد و تن و بدن و جبهه و ترکیب را نیز گویند و معنی زور و قوت و قدرت نیز آمده است و خوراک بقدر حاجت را هم گفته اند که قوت لایموت باشد مخفف توش هم هست یعنی تو او را و در ترکی امر نفوذ آمدن باشد یعنی فرود آید -

توشک - بروزن توشک بر خواب را گویند که نهالی باشد و گویند این لغت باین معنی ترکی است و در چند نسخه بزبان نوشته بودند ظاهر تصحیف خوانی شده باشد و در مؤید بفضل معنی گریه نوشته اند که بعربی ستور خوانند اصد اعلم -

توشکان - بروزن پوستان گلخن آتشان گرا با جامه را گویند توشک خانه - خانه باشد که اسباب رخوت پوشیدنی گذارند توشه - بروزن گوشه طعام اندک و قوت لایموت و طعامیکه مسافران با خود بردارند -

توشه برداشتن - کنایه از مسافرشدن باشد -

توشی - بروزن کوشی معنی توزی باشد که ضیافت کردن اطفال است هر یک گیراد این را در خراسان دایگان میگویند -
توخ - بروزن و قوغ بهر مزاج را گویند و آتش آن بسیار بماند -
توغاج - بضم اول و سکون ثانی و ثالث بالفت کشیده و بجم زده بغت رومی نام پوست درختی است و آن سفید و بسیار تلخ می باشد و رخ بوا سیر کند و آنرا توغاج نیز گویند و گفته شد -

توف - بروزن صوف صدای کوه را گویند و شور و غوغا و غلغله را نیز گفته اند که از کثرت مردم و جانوران در افتد و باین معنی بجای حرف اول نون هم آید -

توفان - بروزن و معنی طوفان است که شور و غوغا باشد عموماً و شورش در بار را گویند خصوصاً و نام دوست و آتی بود که با او بگریخت -

توفیر - بایامی حلی بروزن کوشید ماضی توفیدن است

یعنی صدا و شور و غوغا و فریاد و غلغله مردم و وحوش در آنجا
تولید می‌شود - بر وزن کوشیدن یعنی صدا و ندا و فریاد و آواز
و شور و غوغا کردن باشد و معنی غویدن و غوغیدن و غوغیدن
کردن هم هست و معنی جنبش و برهم خوردگی خلایق و در
نیز گفته اند و آنرا برنی هزاره خوانند -

توک - بر وزن شوک معنی چشم باشد که برنی عین خوانند
و یکدسته سوی چشم را هم میگویند و سوی پیشانی و کاکل
اسپ را نیز گفته اند و بعضی گویند بهر دو معنی آخر ترکی است -
تول - بر وزن غول معنی جنگ و پرخاش آمده است
و کسی را نیز گویند که دبان او کج باشد و اطراف و پیرامون
دبان را نیز گفته اند و بانانی مجبول رزم و وحشت را گویند
چه تولید معنی رسیدن است -

توله - بر وزن لوله گلی باشد که آنرا نان کلغ و خجازی
گویند و پخته سنگ را نیز گفته اند و نوعی از سنگ شکاری باشد
که جانور را بموی و قوت شاتمه پیدا کند و مقدار سیت همین
در هندوستان و آن بوزن و در شقال و نیم باشد -
تولیدن - بر وزن ژولیدن معنی رسیدن و در وزن
و یکسور رفتن باشد -

توما - بضم اول و سکون ثانی و میم بالغت کشیده بغتت
ژند و پازند سیر برادر پیا زرا گویند و برنی نوم و نوم خوانند -
تومس - با اول ثانی مجبول رسیده و میم مفتوح بنون زده
قصبه را گویند که صد باره ده درخت آن باشد و جمع آن
تومسات است و بعضی گویند ترکی است -

تون - بضم اول بر وزن کون روده پاک نکرده را گویند و
قرارگاه نطفه را نیز گفته اند که زهدان باشد و معنی کلخن حمار
هم آمده است و در برنی نیز کلخن همین نام دارد و ام ولایتی
از خراسان و فتح اول و ثانی تن و بدن و جنبه او می را گویند
تونک - بضم اول بر وزن خوبک معنی گنجینه و مخزن باشد
و فتح اول نیز همین معنی گفته اند و باین معنی بجا سے نون

بای ایجد و تاسی قرشت و یاسی حطی هم بنظر آمده است -
تونک - بضم اول و فتح نون و کاف معنی تونک است که
گنجینه و مخزن باشد و باین معنی فتح ثانی و کاف هم گفته اند
تونکو - با کاف فارسی بر وزن همین بوسه تراش و حمام را
گویند و باین معنی بجای دا و آخرای قرشت هم آمده است -
تونه - بضم اول و فتح نون معنی چله جولا بهگان باشد و آن
تاری است که از پهنای کار جولا بهگان زیاد آید -
تونی - بر وزن خونی دزد و عیار و رازن باشد و منسوب
بتون را هم گفته اند که آن ولایتی است از خراسان -
توو - بضم اول و فتح دا و بر وزن غوره جنت را گویند
که برنی زوج خوانند -

توه - بضم اول بر وزن کوه معنی تووه است که جنت باشد
و معنی لای دته و پرده هم آمده است چنانکه هرگاه گویند
توه بر توه از آن لای بر لای و تهر بر تهر و پرده بر پرده مراد
باشد و فتح اول بر وزن و معنی تبه است که ضلع شده و
تا بود گردیده و بکار نیامدنی باشد -

توس - بر وزن کوی معنی اندرون باشد مطلقاً اعم از
اندرون خانه و اندرون دبان و بینی و امثال آن ولای
دته را نیز گویند بچود و توی دسه توی یعنی دوته و سه تته و
دولای و سه لای دبانانی مجبول جشن و مهمانی باشد و ترکان
عوس را توی گویند -

توتج - بانانی مجبول بوزن توتج گیاهی است که بر درخت
بسیج و برنی عشقه خوانند -

توبک - بر وزن خوبک صغرتوی است که اندرون خانه
و غیره باشد و معنی گنجینه و مخزن هم آمده است -

تویل - بر وزن خلیل کسی را گویند که بر بالای پیشانی او سوراخ
باشد و بر برنی اصلح خوانند و بضم اول بالای پیشانی
و فرق سر و تارک سر را گویند و علامتی را نیز گویند که صیقل
در صحرا بر بای کنند تا نخچیر از آن هرسد و بسوی دام آید -

توبه - بروزن مویه قوس تریخ را گویند -

بیان بیست و سوم

در تالی قرشت با پای مو مثل بر شازده لغت کنایت

تت - نفتح اول و سکون ثانی زیر و پائین را گویند که نقیض بالاست و معنی طاق هم هست که در مقابل جفت باشد و تاه و لای را نیز گفته اند و زنگنه که بروی تیغ و شمشیر مثال آن به رسد و بضم اول فتور را گویند که آب دهن است و آب دهن انداختن را هم گفته اند -

تهال - نفتح اول بروزن مجال غار و مغاره کوه را گویند -
تتجا - نفتح اول و جیم بالف کشیده بروزن ترساشیره گرفتن از انکور را گویند -

ته غرابالی - کنایه از دانه های کوچک و خال که هر چه باشد -
تهک - بروزن نمک خاک را گویند و بهر بی تراب خوانند و معنی تهی و خالی و برهنه و عریان هم هست -

تهم - نفتح اول و ثانی و سکون میم شخصی را گویند که در بزرگی جسته و ترکیب و قدر و قامت و شجاعت و مردمی و دلیری و دلادوری عدیل و نظیر نداشته باشد و همجنس مرکب ازین است و بسکون ثانی هم باین معنی آمده است -

تتمتن - باتامی قرشت بروزن قلزم کی از القاب تتم زال و همین است و مردم قومی جسته و شجاع به نظیر را نیز گویند چه معنی ترکیبی این لغت بی بهشتان است یعنی تهی که عدیل و نظیر نداشته باشد و معنی سپه دار و لشکر کش و خداوند سپاه هم هست و بندگی و فرمانبرداری کردن را نیز گویند -

تهک - بروزن لک لک مصدق هم هست و معنی دوم تهک هم هست که برهنه و عریان و تهی و خالی باشد -

تتمورث - نفتح اول نام شخصی است که او را تتمورث دیوبند میخوانند و نفس ناطقه فلکی را نیز گویند -

تتمیشه - بروزن اندیشه نام همیشه است در دارالمرزوق و همیشه نامرون -

تتو - بضم اول و ثانی بروزن و معنی تقو است که آب دهن و آب دهن انداختن باشد و بکسر اول مخفف تبهو است و آن برنده است شبیه یک یک لیکن کوچکتر است از یک یک ته و بالالمعنی زیر و زبر باشد که تحت و فوق است و کنایه از اضطراب و بیقراری هم هست و حصول مطلب و دلپسیر امر و باشد مرکیه گیر را -

تتی - بکسر اول و ثانی و سکون تخانی نام شهری و در قریه است و معنی خالی هم هست که در مقابل پرست و باین معنی نفتح اول و ضم اول هم گفته اند -

تتمیشه - بروزن همیشه نام شهری است که فریدون پسر پتیه و دایم در انجامی بوده -

تهیگه - باین شکم و پهلو را گویند -
تهی و تهک - باتامی قرشت و با بروزن زخمی و فلک این لغت از اقبلع است یعنی برهنه و عریان و تهی و خالی -

بیان بیست و چهارم

در تالی قرشت با پای مو مثل

بر شتا و ویک لغت و کنایت

تی - بکسر اول و سکون ثانی مخفف تهی است که خالی باشد -
تیان - بروزن میان دیگ سرکشاده بزرگ را گویند چه تیانچه دیگ سرکشاده کوچک باشد -

تیب - باتامی مجهول بروزن و معنی سیب است که عیب تفتح گویند و معنی سرگشته و مدهوش و بیقرار و شتابنده هم آمده است -

تیبیا - بروزن زیبا بزبان ژند و پاژند آهوار را گویند و بتازی طبی خوانند -

تیباش - بسکون شین قرشت غمزه و عشو و فریب را گویند تیب و شیب - بکسر اول و شین نقطه دار این لغت از اتباع است همچو تار و مار و امثال آن یعنی سرگشته و مدهوش و بیقرار و حیران و سرگردان و شتاب زده -

تیتالی - فریب و چالپوسی را گویند -
 قی قی - بکسر هر دو فوقانی و سکون هر دو تحتانی آنچه از
 خمیر نان بصورت مرغ خان و جانوران دیگر بخت تسلی طغیان
 سازند و پزند و بدیشان دهند و کله باشد که مرغ خان را بدین
 طایفه در زنان پادشاهان گیلان را نیز گویند -
 تیج - بروزن تیج ابریشم را گویند و نمیه که آنرا بدست
 از هر کشایند و بعضی گویند نمیه ریزهای است که در وقت
 طلای کردن بر سر و پیش استاد جلال می چسبد و بمعنی
 پیچیده و فشارده هم هست و امر باین معنی باشد یعنی بر تیج
 و پیشش را و تیر را نیز گویند که بعباری هم خوانند -
 تیخ - باقاعی نقطه دار بروزن تیخ هر چیز را گویند که سر
 آن تیز باشد -

تیداک - بادال بروزن پیماک پیود را گویند چه
 تیداک پیودی باشد -

تیر - بروزن میرچیند معنی دارد معروف است که بعباری
 آنرا هم خوانند ۳ نام فرشته است که بر ستوران سوگند آید
 و تدبیر و مصالحتی که در روز تیر و ماه تیر واقع شود با تعلق دارد
 ۳ نام ماه چهارم است از سالهای شمسی و آن مدت بودن
 آفتاب است در برج سرطان ۴ نام روز سیزدهم است
 از هر ماه شمسی نیک است درین روز دعا کردن و حاجت
 خواستن در روز عید فارسیان هم هست بنا بر قاعده کلی
 ایشان که چون نام روز با نام ماه موافق آید آن روز عید
 گیرند و جشن سازند و بعضی گویند چون درین روز میان
 افراسیاب که پرنیاد ایران مستولی شده بود و منوچهر که در
 قلعه ترکستان پنهان گردیده بود باین شرط صلح شد که یک
 کس از لشکر منوچهر بمه نیروی خویش تیری بیند از دهر جا که
 آن تیر بنیتد آنجا سرحد باشد گویند آتش تیری انداخت
 آن تیر بر کنار آب آمون افتاد و آنجا سرحد شد و فارسیان
 از کتبت و فلاکت نجات یافتند بنا برین درین روز ازین ماه

جشن سازند و عید کنند و این روز را مانند هرگان و نوروز
 مبارک دانند و این روز را تیرگان و جشن این روز را
 جشن تیرگان خوانند ۵ یعنی حصه و بهره و حظ و نصیب
 و قسمت باشد ۶ نام شماره عطار و است و او را در پرفا
 خوانند و گویند مر بی علما و مشایخ و قهقنات و ارباب شکر
 باشد ۷ غضب و قهر و خشم را گویند ۸ یعنی تنگ است
 که در برابر کشاد باشد و بعباری ضیق خوانند ۹ تیره و تاریک
 باشد ۱۰ فصل ماه تیر و خزان را گویند ۱۱ قدر و مرتبه
 و عظمت و شوکت باشد ۱۲ هر چه بر است را گویند
 به چه تیر که که خانه بدان پوشند و تیر که در میان کشتی
 نصب کنند و بادبان ازان آویزند و تیر عصار می و چوبیک
 هر دو پله تراز و ازان آویخته باشد و چوبیکه خمیر نان را بدان
 تنگ سازند و تیریکه قنادیان شیر به بقوام آورده را بدان
 ولت کنند و تیر تیاج و تیر گز و امثال آن سم ۱۳ صاعقه و
 طوفان ۱۴ شگوفه خنما که عربان طلع گویند ۱۵ تاب
 و طاقت و امان و مروت ۱۶ نوسه از نار است ۱۷ نام
 جنسی از مرغ باشد شبیه بطاوس ماده که اهل مغرب آنرا
 شفقین خوانند و باین معنی بکسر اول و ضم ثانی هم آمده است
 ۱۸ یعنی رشته و موسی باشد ۱۹ تیریز جامه را گویند ۲۰
 بمعنی کپاس باشد ۲۱ موری را گویند و آن نوسه از
 پارچه سفید است ۲۲ گل زرگس را گویند و آن گل است
 معروف ۲۳ هر چیز که از انواع و اجناس خود بهتر باشد
 ۲۴ هر دو چیز که در جبهه و ترکیب و صفات دیگر با هم برابر
 باشند ۲۵ گلوله توپ و تفنگ و امثال آن بود ۲۶
 صحرا و بیابان را گویند -

تیرازه - بازاری فارسی بروزن شیرازه قوس قزح را گویند
 تیر است - بکسر اول و خفای پنجم بروزن می بست
 بزبان پهلوی عدد سی صدر را گویند و بعباری ثلثات خوانند
 و در مؤید الفضل عدد ده که عشره و عدد صد که مائت باشد

نوشته اند و بجزند هم نیز درست است -
 تیر افگندن - کنایه از دعای بد کردن و طعنه زدن باشد
 تیر بند - بابای ایچد برون نشیند مگری که از چند رشته
 پشم شتر بر تافته ساخته باشند و آنرا شاطران در بالای
 قنطوره بر میان بندند و بر یک سر آن زنگه و خلا لدران
 و امثال آن آویزند و رنگها را بدان بند کنند -
 تیر تخمش - تیر معلوم یعنی تاش و سگون خاومین
 نقطه دار تیر موئی و آتش بازی را گویند -
 تیر تظلم - کنایه از آه مظلومان باشد -
 تیر چرخ - کنایه از کوب عطار دست و چیزی نیز باشد
 مانند تیر موئی که از آهن سازند و درون آنرا پراز باروت
 کرده آتش زنند و بجانب دشمن سرو بند و آن در بند و ستار
 متعارف است و بهندی بان گویند -
 تیر سحر - کنایه از روشنی صبح کاذب است و آه سحری را گویند
 که از روی سوز و درد باشد و دعای بد را نیز گفته اند -
 تیرک - برون زدن زیرک تصغیر تیر است و آنها نیک و در یک
 آب جوشان بسبب بخت شدن گوشت یاد میسان
 روغن جوشان بهم میرسد و بخاری که از پاره شدن
 آبله دیگ شده و حلیم و هر لیسید و مانند آن به جود یعنی جستن
 در دو وجع هم هست در اعضا -
 تیر گان - باکات فارسی برون سپهان نام روز سیزدهم
 است از تیر ماه گویند درین روز منوچهر یا افراسیاب صلح
 کرد بشرط آنکه افراسیاب یک تیر بر تاپ را و از مالک خود
 به منوچهر بد پس حکما تیری ساختند از روی حکمت و در وقت
 طلوع آفتاب آرش آن تیر را بر کمان نهاده از جبال
 طبرستان بطرف مشرق انداخت بعد از تفحص بسیار
 در کنار آب آمویه یافتند -
 تیر گردون - کنایه از آفتاب است و حوادث آسانی را
 نیز گویند یعنی گویند عطار دست -

تیر کش - برون پیشکش تیر روان را گویند و ترکش
 خنجره است -
 تیرگی - برون خیرگی یعنی تاریکی و سیاهی اندک باشد
 و یعنی که در وقت خاطر هم آمده است -
 تیرم - مفتوح ثالث برون نیم بانوی اعظم و خاتون بزرگ
 گویند و بضم ثالث نیز بهین معنی باشد -
 تیر مای - باسیم برون نیک خواهی نوعی از انگور است
 و نام داروئی هم هست و گرز و زردک را نیز گویند -
 تیره - برون خیره تاریک و سیاه فام را گویند و آب
 گل آلود را نیز گفته اند -
 تیره دست - مفتوح دال ایچد و سگون سپین معنی دای
 و شست کنایه از دنیا و عالم است -
 تیره گل - باکات فارسی برون تیره دل آب و شراب
 در د آبریز را گویند -
 تیریز - بانانی جمول بوزن بی چیز مثلخ جامه را گویند
 که چاقوق مثل بست و بال و پر مرغان را نیز گفته اند -
 تیریز - بکسر اول و سگون ثانی جمول و زای نقطه دار حرمت
 که قیض کند باشد و در ترکی یعنی زرد و قهچیل و شتاب است
 و بانانی معروف صدای خرین که از راه بانین بر آید -
 تیزک - بانانی جمول بوزن قیچک تیره تیزک را گویند و
 آن سبزی باشد که خورند شهر به تیره تیزک و بهر بی چیز خوانند
 تیزگر و پیدن - کنایه از خشکین و قدر آلود شدن باشد -
 تیز مغز - کنایه از مردم تند و تیز است که زود از جا در آیند -
 تیز نا - بانانی جمول و نون بالغ کشیده عمل تیری تیغ و
 شمشیر و امثال آن باشد -
 تیزویر - با و او برون شیر گیر یعنی تیز پوش است چه در
 معنی پوش هم آمده است و بسیار تیز و خنده و تیزی را نیز گویند
 تیزی - بکسر اول و ثالث و سگون ثانی جمول و تخمائی
 یعنی خوبی است و مراد از آن عربی مراد ان فارسی زبانان

باشند عمو و ایشانش را تا نزدیک و تا جیک نیز خوانند و آب
 تازی را گویند خصوصاً در نجیبیل را نیز گفته اند و معنی دیگر که در
 مقابل کندی باشد خود ظاهر است -
 تیزی یا خزر - بابای بالفت کشیده و فتح خای نقطه دار
 و سکون رای بی نقطه و زای هوز نام پرده است از موسیقی -
 تیزی راست - بارای بی نقطه بالفت کشیده و پسین شخص
 و تاسی قرشت زده نام نغمه است از موسیقی و آواز گردانیه
 نیز خوانند و آن از جمله شش آوازه است که سلاک و شهنواز
 و گردانیه و گوشت و مایه و نوروز باشد -
 تیشبه بر پامی خود زدن - کنایه از برهنه زدن و ضایع کردن
 کار و بار خود است -
 تیشبه بسوتی خود زدن - کنایه از حریص و طامع بودن
 و حرص و شرم و طمع باشد -
 تیشبه فرهاد تیز کردن - کنایه از شمه فرغ و در عشق و
 عاشقی نمودن باشد -
 تیغ - بر وزن تیغ شمشیر و استر و لجام و سر تراش را گویند
 و بلندی کوه را نیز گفته اند و هر چیز بلند و راست ایستاده بود
 و فرغ و روشنی آفتاب و ماه و آتش و امثال آن باشد
 و جوهر فولاد را نیز گویند -
 تیغ افراسیاب - کنایه از خطا شعاعی باشد که از تابش
 آفتاب یا آتش یا چراغ در پیا لرافتد -
 تیغخال - بر وزن تیغخال آکشیان جانوران را گویند
 و باین معنی بجای حرف ثالث خای نقطه دار هم بنظر آمده است
 و چیز نیست و دانی شبیه بنک و همچو ترنجبین بر خاری بندد
 و بعضی گویند آشیان کرمی است که بر پوسته خار میسازد و در آن
 سلاوتی مانند کرم صفتی است و بهر بی سکر استخوانند و بعضی
 گویند سکر استخوانی است که از درخت عشر بر می آید -
 تیغ خورشید - کنایه از طلوع آفتاب و خطوط شعاعی است -
 تیغ دوستی زدن - کنایه از جنگ کردن صاحب و چیز

بسیار از مردم گرفتار باشد تیغ و شمشیر و از کار فرمون
 نیز گویند یعنی بمقدار دوست -
 تیغ زن - فتح زای هوز و سکون نون معروف است
 و نام روز سیزدهم از ماه اسفند مکی باشد -
 تیغ زن آسمان - کنایه از صبح صادق و آفتاب و
 کوب موعج باشد -
 تیغ ستم - کنایه از رونق ظلم در و لاج تعدی باشد -
 تیغ سحر - کنایه است از آه سحری که از روی در و باشد
 و دعا های صبحگاهی را نیز گویند و روشنائی صبح صادق
 و صبح کاذب را نیز گفته اند -
 تیغ شدن - یعنی رو بر روشن شدن باشد -
 تیغ گوشتین - کنایه از زبان است که عرب لسان گویند
 تیغ کوه - بلندی کوه را گویند یعنی باینکه از آن بلند تر باشد
 تیغ لطق - کنایه از زبان فصیح باشد -
 تیغ - بر وزن لیف بزبان گیلانی خشن و خار و غلظت را گویند
 تیغ گنج - فتح کاف فارسی و سکون نون و حیم نام نوائی
 است از موسیقی و بازیادتی الف نیز بنظم آمده است
 که تیغ گنج باشد -
 تیکوز - با کاف و واو مجهول بر وزن دی روز کشک
 و قروت را گویند -
 تیل - بر وزن خیل یعنی نقطه است و خال را نیز گویند -
 تیل - بکسر اول و سکون ثانی و لام چهارمین تابی را گویند
 و فتح اول جبل منقش بر خط و خال -
 تیلیک - بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و تخانی و کان
 جامه پیش و از آستین کوتاه را گویند -
 تیمم - بر وزن میم کاروان سرای بزرگ را گویند چه تیمچه
 کاروان سرای کوچک است -
 تیمار - بر وزن سیادشت و بیابان را گویند -
 تیمار - بر وزن سیار خدست و مخواری و محافظت کردن

۱۲

کسی را که بیمار بود و یا به طبیعتی گرفتار شده باشد معنی نگاه داشتن
و محافظت نمودن و غمخواری و فکر و اندیشه کردن هم
آمده است و آنرا تیماره باز یا دقتی باینتر خوانند-

تیماس - بروزن بر یواس همیشه و میستان و جگل را گویند
و بعرنی اجم خوانند-

تیماو - بسکون و او معنی بلاد است باشد و آن تعطیل قوت
نفس نامطه است بی آنکه تقصیری در خلقت آن شده باشد
تیماسار - باسین بی نقطه بروزن پیشکار کله ایست که آنرا
بعرنی حضرت میگویند-

تیمناک - بانون بآلف کشیده و بجاف زده یعنی مواسا
باشد و آن معاونت یا ران و دوستان و مستحقین کردن است
تیموک - با اول بانی رسیده و ثالث بوا و کشیده و پنجا
زده یعنی عبوس است که آن ترش رویی کردن و اظهار
که اهیست نمودن باشد-

تین - بروزن سین بزبان ژند و پاژند انجیر را گویند
و آن میوه ایست معروف و در عربی نیز همین نام دارد-
تینا بکسر اول بروزن یینا بلغت ژند و پاژند گل را گویند
و بعرنی طین خوانند-

تیناب - بروزن سیاه آنچه در خواب دیده میشود و
بعرنی رویا خوانند-

تیننه - بروزن کینه آب دهن را گویند-

تیوو - بانانی ببول بروزن تاب و طاقت و توانایی باشد
و یعنی یعنی هم آمده است که بعرنی ای گویند-

تیواز - بروزن شیر از معنی دسارت باشد و آن اکتساب
از راه ناپسندیده است-

تیوای - بروزن سیاهی یعنی تهور باشد و آن بی پروا
و بی تماشایی بر کاری دویدن بود-

تیور - بفتح اول بروزن صبورم غیبت شبیه بطاوس ماده
و بعرنی شغین خوانند و شغینان هم گویند-

تیورک - بکسر اول بروزن پیرسک یعنی رشک و حسد
باشد و آن زنجور بودن بخوشی خلایق است و خوشش آن
داشتن که بغیر از و دیگری خوشحال نباشد-

تیوسول - باسین بی نقطه بروزن پیرغول معنی شامت
باشد و آن بصمیمیت و آزار مردم خوشحال شدن است-

تیوو - با با بروزن لیوو پرنده ایست شبیه بکبک لیکن از
کبک کوچکتر است و معرب آن تیویج باشد باز یا دقتی چیم
و جائے را نیز گویند و در صحرا که آب در آن جمع شود و عرب
غذیر خوانند-

انجام

در حرف های شائسته با حروف تلمیحی محتوی برد و اذله لغت

شادوق - بادال ابجد بروزن عاشق نام آبی است-

شاقیسا - با فا و سین بی نقطه بروزن ناینا بلغت میرانی
صنغ و دخت سداب کوهی است و بعضی گویند صنغ سداب
صحرایی است منضج و مسهل باشد-

شالسقیس - با اول بآلف کشیده و کسر و فتح لام هر دو
آمده است و سکون سین بی نقطه و قاف بتجانی رسیده
و بسین دیگر زده بونانی تخی است که آنرا بفارسی سپندان
گویند چون دو و کنند جمیع گزندگان بگریزند و بر گزندگے
عقرب مانند نافع باشد-

شامر - باسیم بروزن شاطر بعرنی غله ایست که آنرا لوییا خوانند
آنیکه آزاد در آن بچینه باشند حیض و بول را براند-

شغ - بضم اول و سکون غین نقطه دار بفارسی بت را گویند
که عوبان صنم خوانند-

شغاریر - باراهی بے نقطه بروزن بوا سیر و شنبو کے را
گویند و بلغت اهل شام شام خوانند و آن نوعی از خربزه
کوچک است در نهایت خوشخط و خالی خوشبوی بوییدن آن

سلا گوئیس بسنامین بیطار شافیا که تجانی بعد سین بی نقطه باشد مراد است
نقطه حضرت آورده و معلوم میشود که این لفظ یونانی است نه سریانی

<p>و باغ را گرم کند و سده بکشد - نقاشی - بجم اول و فای بالفت کشیده و همزه با و ضمیر بعربیه وارونی است که آنرا خردل سفید گویند که تخم سپندان باشد و آن تخم تره تیزک است استرغاسه جمیع اعضا را نافع بود - نشانان - بانامی شلشه بر وزن سلطان بهسبانی بود که آنرا بفارسی سگ انگور و بعربی غنبله ثعلب خوانند غرغره کردن با آب آن ورم زبان را نافع باشد و خوردن آن قطع احتلام کند و در عوی دو حصه از سه حصه باشد - پنج چینی - یعنی نمک چینی و آن سنگی است سفید که بهت</p>	<p>جلدای چشم در سرمه بکار برند و بعضی گویند شوره است - سنگ - شش اول و سکون نون و کاف فارسی معنی از سنگ است که نام کتاب صنایع و بدایع مانی نقاش باشد و سنگ در اصل معنی نقش و نگار است - نوس - بر وزن پوشش بهسبانی نوعی از بود و تکه کوهی است و آن گلهای کوچک بسیار دارد و لبه سرنخی مائل است و آنرا بعربی سقر الحام خوانند - شیل - بکسر اول بر وزن فیل نوعی از شرف است که کنگر باشد و آنرا بفارسی بیدگیا خوانند بول را براند و شکم را به بند و گویند عوی است و بعضی گویند سربانی است -</p>
--	--

گفتار پنجم از کتاب برهان قاطع در حرف جیم ایچ با حروف جیمی
 مبتنی بر بیست بیان و محتوی بر چهار صد و شصت و شش لغت کنایت

بیان اول

<p>در جیم ایچ بالفت مثل بر یکصد و هفت لغت و کنایت جا معروف است که مکان و مقام باشد و بهندی ام در رفتن است یعنی برو - جا بلسا - بضم بای ایچ و سکون لام و سین بی نقطه بالفت کشیده نام شهر است در جانب مغرب گویند هزار دروازه دارد و در هر دروازه هزار پاسبان نشسته اند و بعضی بهای لام رای قرشت آورده اند گویند شهر است بطرف مغرب لیکن در عالم شمال چنانکه گفته اند جابلقا و جابر سا و جاسا مینتاق فی عالم المثل و باعتبار تحقیق منزل آنرا سالک است در سعی وصول قید باطلاق و مرکز مجیط - جابلقا - با قاف بر وزن جابلسا شهر است بسره شرق گویند هزار دروازه دارد و در هر دروازه هزار کس پاسبانی میکنند و بعضی گویند شهر است در عالم شمال بجانب شرق و منزل اول سالک باشد باعتبار تحقیق در سعی وصول تحقیقت - جابلوس - بسکون ثالث بر وزن خاکبوس غریبند</p>	<p>و سالوس را گویند و با جیم فارسی هم آمده است - جاپوز - بابای فارسی بر وزن آنخو نام شهری است در ترکستان - جاتاغ - بانامی قرشت بر وزن ناچاغ کلیچه خیمه را گویند و آن تحت باشد سوراخدار که بر سر ستون خیمه گذارند - جاتن - بفتح ثالث بر وزن لادن یکی از اصحابی بارشعنا است جل جلاله بغت ژند و پاژند - جاتوتن - بانون و تایی قرشت بر وزن باز و شکن بغت ژند و پاژند یعنی آمدن باشد - جاتلیق - بانامی شلشه بر وزن باسلیق عالم و عابد ترسیان را گویند و در قاموس نیز همین معنی آمده است - جاجرینه - با جیم و رای قرشت و میم و یای حلی و نون بر وزن نانهیده چشمه ایست که چون آفتاب بر سه آید آب آن فرو میرود و چون آفتاب فرو میرود آب آن بر می آید - جاجم - بر وزن خادم پلاس را گویند و فرشی باشد که آنرا از خمالوان دو زنند - جاجنگر - بانون و کاف فارسی بر وزن پاک سیر نام</p>
--	--

شهریست در بند وستان -

جاسوک - بسکون غای نقطه دار و کاف بروزن

چار سوق و اسی را گویند که بدان غله در و کنند و با خمین

نقطه دار هم هست و با شین نقطه دار هم نظر آمده است -

جا و نگو شیخ دال بروزن بالنگو پارسیان شخصی را گویند

که از نچه نذر آتش خانه و موبدان و دستوران و سیریدان

شده باشد گرفته بمصرفش رساند -

جا و - با تالش بود و کشیده معروف است که سحر

و ساحری باشد -

جاد و سخن - کنایه از شاعر باشد و سخن فصیح و بلج را نیز گویند

جاوی - بروزن مادی از عفران را گویند -

جارالنهر - رستی باشد مانند نیلو فر که پیوسته در نهرها و

آبهای ایشان در رود و اندکی از آب نمایان شود طبعیت

آن سرد ترست و بعر بی شلق الماء خوانند -

جارگون - بارای قرشت بروزن و از گون چیزی است

که از ابزاری بز باز و بعر بی بسیار خوانند گویند پوست خراش

است و بعضی گویند گل و شکوفه جو ز باشد -

جاست - بروزن ماست جانی را گویند که انگور را در آن

لکه زنند تا شیر آن بر آید -

جاسوس - بروزن ناقوس معروفست و آن شخصی باشد

که از ملکی بملک دیگر خبر برد و شنخاش زبیدی را نیز گویند یعنی

شنخاش سفید چه زبیدی با بای اجد یعنی سفید باشد -

جاسوتن - بانون و تالی قرشت بروزن باز و شکن

بخت زنند و پازند یعنی داشتن و دارندگی باشد -

جاش - بروزن ماش انبار غله پاک کرده در خرمن را

گویند و بعر بی صبره خوانند -

جاغ - بروزن لاف چینیدان مرغان را گویند -

جاسوک - بروزن و یعنی جاسوک است که در س

غله در و کردن باشد -

جاف - بروزن قاف زنی را گویند که بر یک شوهر

آرام نگیرد و هر روز شوهری خواهد -

جاف جاف - باجم بروزن شالها فزن فاش

و حجب را گویند -

جاکشو - باکاف و شین نقطه دار بروزن ناز بود اند

باشد از حدس بزرگتر پوست آن سیاه و روشن و شفاف

و لغزنده و نرم بود و آنرا در وای چشم بکار برند و پهن

ب نقطه هم درست است -

جا کونتن - بانون و تالی قرشت بروزن باز و شکن

بخت زنند و پازند یعنی آوردن باشد که در مقابل بردن -

جاکی - بروزن پاکی و خقیست که چوب آنرا مسواک کنند

جال - بروزن مال مطلق دام و تله را گویند و بعر بی

نخ و شباک خوانند و درخت اراک را نیز گفته اند که از

چوب آن مسواک سازند -

جالش - بروزن تالش مباشرت و جلع باشد کسی را

نیز گویند که در مباشرت حریص باشد و جلع بسیار کند -

جالشکر - باکاف فارسی بروزن دانشور کسی را گویند

که در جلع و مباشرت حریص باشد و یعنی نخرانده هم

هست یعنی کسی که از روی ناز و غمزه براه رود و باین معنی

باسین بی نقطه نیز گفته اند و باجم فارسی هم هست -

جالندر - با دال اجد بروزن آدم گرام ولایتی است

در سومنات -

جالوت - بروزن یا قوت کافری بود که در عهد طالت

بدست پیغمبری کشته شد -

جاله - بروزن لاله چیزه باشد که از چوب و حلف

بر هم بندند و چند مشک پر باد بران نصب کنند و بران

نشسته آن آبهای عیوق بگذرند -

جاللی - بروزن شالی نام درخت اراک است که از چوب

آن مسواک سازند -

جایگزین - بروزن و معنی پالیز است که کشتت زار خربزه و
 هندوانه و خیار باشد و تره زار را نیز گویند که زراعت
 سبزی خوردنی است و بعضی گویند جایگزین معرب پالیز است
 جایگزینوس - نام حکیمی است مشهور از شهر یونان -
 جام - بروزن نام حکم شهرت است و نام ولایتی
 هم هست از خراسان و پیاله آبجو را نیز گویند و اینست
 باشد از شیشه که روی دندان نماید و گاهی در دیوهای
 خانها نصب کنند و شیشههای الوان را نیز گویند که در
 پنجره های خانه و حمام بکار برند -
 جامات - بروزن ساعات نام حکیمی است که او را جاما گویند
 جاماس - بروزن نام حکیمی است که او را جاما گویند
 هم میگویند بابای فارسی در آخر -
 جام پر از شیر و می - کنایه از پیاله پر از آب کوش باشد
 و لب و دبان معشوق را نیز گویند و کلامی که شنیدن آن
 مردم را بشوید و راند از درد و حال آورد و اشعار خوب
 را نیز گفته اند -
 جام پر از می - معروف است و معنی جام پر از شیر و می
 نیز است که کنایه از پیاله پر از آب کوش و لب و دبان
 معشوق و کلام و اشعار خوب باشد -
 جام بر سنگ زدن - کنایه از توبه کردن و گذشتن
 از شراب باشد -
 جامتو نقتن - باتامی قرشت و نون و نامی دیگر بروزن
 تار و شوکن بلغت ژند و پازند یعنی رسیدن باشد -
 جامخانه - باخای نقطه دار بروزن آسمانه آینه خانه را گویند
 و آن خانه ایست که در دیوار آنرا شیشه بندی کرده باشند
 جام سحر - کنایه از آفتاب عالم است -
 جامسه - باسین بی نقطه بروزن خالصه با قلمی قلمی را
 گویند و آن در مصر بسیار میشود و در آنهایی ایستاده و روید و
 گل آن مانند گل سرخ باشد گویند عربیت -

جام شهر یاری - قبح بزرگ شراب خوری را گویند -
 جام شیر - کنایه از ایستان شیر دار باشد -
 جام غول - بائین نقطه دار بروزن را غول حرامزاده را گویند
 جام گوسهری - کنایه از پیاله بلوری و لب و دبان معشوق باشد
 جامگی - بفتح میم بروزن جامگی راتب و وظیفه و آنچه ملازم
 و نوکر و غلام و بند بجهت جامه بنا و خوراک و فیهله آفتابک
 و در روی پیاله را نیز گفته اند و بسکون میم هم آمده است -
 جامگی خوار - مردم علوفه دار را گویند و کنایه از مردم شرابخوار
 هم هست و پرستار و خدمتکار را هم میگویند -
 جامنو نقتن - با دو نون و نامی قرشت بروزن تار و شوکن
 بلغت ژند و پازند یعنی گفتن باشد و جامنو نقتن یعنی میگویم
 و جامنو نقتن یعنی بگویند -
 جامه - بروزن نامه پارچه بافته نادر و خسته را گویند و بعضی
 قبای پوشیدنی هم هست و جام و صراحی و کوزه و کدی و
 شراب را نیز گفته اند -
 جامه بدندان گرفتن - کنایه از گرفتن باشد -
 جامه خانه - خانه باشد که روح پوشیدنی و غیر پوشیدنی
 و دوخته و نادر و خسته در آن نهند -
 جامه خورشید - کنایه از زمین است و برگ و درختان را
 نیز گویند و غبار و ابر و آنچه روی آفتاب را پوشاند و به اصطلاح
 ساسکان عبارت از بدن آدمی باشد چه جسم لباس جان است
 و خورشید در عرف ایشان روح حیوانی و مردک دیده را
 هم گفته اند -
 جامه دان - بروزن لامکان صندوق و خانه که روح
 پوشیدنی و غیر پوشیدنی در آن بگذارند -
 جامه در نیل زدن - کنایه از تعزیت و ماتم باشد -
 جامه سحر - کنایه از آفتاب است و کنایه از باد صبا هم هست
 جامه عین - کنایه از جامه و قبای سرخ باشد و گلها و شکوفه ها
 بهار را نیز گویند -

جامه سحر

جامه شوک - چیزه باشد سبز شبیه بابریشم که در روی
 آب میرسد و جوی آب و شمر و غدیر را نیز گویند -
 جامه فوطه کردن - کنایه از چاک کردن جامه باشد -
 جامه قطران - جامه سیاهی را گویند که در عاشورا
 و تغزین پاشند -
 جامه پنجه رانی - سقرات و لندره و مانند آنرا گویند -
 جان - بروزی که روح حیوانی باشد و سلاح جنگ
 را نیز گفته اند -
 جانانه - بروزی که نشانه کنایه از معشوق و مطلوب باشد -
 جان آهینی - کنایه از هر چه سخت جان و دلاور باشد -
 جان بدستار چه داون - کنایه از جان بشکرانه داون
 و پیشکش نمودن باشد -
 جان پریان - کنایه از شراب انگوری باشد -
 جان جان - بتکرار جان کنایه از روح اعظم است
 و اشاره بقی تعالی هم هست زیرا که جان زنده بدست
 و کنایه از انان است و طعانی را نیز گویند که بته و یک چید پیش
 جان حیوان و جان خون حیوان - کنایه از شیر و ماست
 و روغن و گوشت و شهد و عسل باشد -
 جاندار - بروزی نامدار معروف است که انسان حیوان
 زنده باشد و محاطت کننده و نگاهبان را نیز گویند و معنی
 سلاح را هم آمده است و رزق و روزی و قوت لایموت
 را نیز گفته اند -
 جان دارو - کنایه از تریاک است که افیون باشد -
 جان دانه - بروزی که کارخانه از پیش سر جانی را گویند که
 در کودکی نرم و چنده میباشد و بفرنی یا فوخ گویند -
 جان در میان - کنایه از آنست که مرابطان و جان مضایقه است
 جان زمین - کنایه از سبزه و گل و میوه باشد -
 جان شکر بکشرین نقطه دار و فتح کاف و سکون را می گویند
 شکار کننده جان باشد یعنی عزرائیل چه شکر یعنی شکار است

و کنایه از معشوق و مطلوب هم هست -
 جانفزا - نام روزیست و سوم است از ماههای ملکی و آنرا
 جانفزای هم گفته اند و آب حیات را هم میگویند -
 جانلقی - بسکون ثالث و قاف تجانی کشیده مشورت
 و نگاهش کردن و مصلحت و صلاح دیدن جمعی باشد با هم و
 بجزف ثانی هم بنظر آمده است گویند ترکی است -
 جانگزا - نفع کاف فارسی و زامی نقطه دار با لفت کشیده
 کاشنده و آسیب رساننده جان را گویند و روح حیوانی را
 هم میگویند و حیوانات موزمی و غیر موزمی باشد از سباع
 و بهائم و زهر قاتل را نیز گویند -
 جانوسار - باسین بی نقطه بروزی که هوزار نام شخصی بود
 بهدانی ملازم دارای بن داراب و او دارای صاحب خود
 در جنگ سکندر بفریب و مکر و حیل قتل آورد و سکندر نیز
 او را بسبب قتل دارا بچشم فرستاد -
 جانوسپار - بابای فارسی بروزی که فائوس دار بهمان
 جانوسار است که نوکر دارا بود و صاحب خود را کشت -
 جانوتن - بانون و تاسی و ششت بروزی که آهونگن بزبان
 ژند و پاژند یعنی بدون باشد -
 جانانه - بروزی که روح حیوانی را گویند و سلاح جنگ
 را نیز گفته اند -
 جاندار - با دال ایجد بروزی که لالزار محافظت کننده
 و نگاهبان را گویند و نگاه دارنده اسلحه جنگ را نیز گفته اند
 و معنی رزق و روزی و قوت لایموت هم هست -
 جاو - بکسر و او بروزی که عابد مخفف جاوید است که معنی
 همیشه و دائم باشد -
 جاو دان - بروزی که عابدان مخفف جاویدان است که
 همیشه و دائم و آن جهان باشد -
 جاو دان خرو - بکسر نون و خای نقطه دار و فتح را و سکون
 دال بر دوی نقطه نام کنایه است که پوشاک در علم حکمت علی

تصنیف کرده بود -
 جاودانه - بروزن عاشقانه مخفف جاویدانه است
 که دائم و همیشه دایم باشد -
 جاویر - بروزن با در معنی حال باشد چنانکه اگر گویند
 چه جاویر داری مراد آن باشد که چه حال داری -
 چاوور و بسکون را و دال هر دو بے نقطه خاری باشد
 سفید رنگ و باین معنی بازای نقطه دار هم گفته اند و بربی
 ثنقم بضم ثانی شلخته خوانند -
 جاویر کردن - بروزن با ویر کردن بمعنی تفسیر و
 تبدیل دادن باشد -
 چاووز و بسکون زای نقطه دار بروزن و معنی جاویر
 است که خار سفید باشد -
 جاوشیر - بشین نقطه دار بروزن با و گیر صحنه باشد
 و وائی و معرب گاوشیر است که همان صمغ باشد -
 جاوه - بروزن ساوه نام ولایتی و جزیره است درین
 دیار اندرون دمان را نیز گویند و نام جانور سے باشد
 گزنده و بسیار کوچک -
 جاوید - بروزن ناپسید پاینده و همیشه دوام را گویند
 و عالم آخرت را هم گفته اند -
 جاویدان - بروزن غازی خان معنی جاوید است
 که همیشه پاینده و دوام باشد -
 جاویدانه - بروزن تازی خانه معنی جاویدان است
 که همیشه دوام باشد -
 جاے - بروزن لای معنی جا و مقام باشد و نام گلی هم
 هست و آن در هندوستان بسیار است -
 جامی باش - بابای اجد بلف کشیده و بشین قرشت
 زود خانه و سرا و منزل را گویند -
 جامی گرم کردن - کنایه از آنست که کسی در چای قرار
 و آرام گیرد و در اقبه رفتن را نیز گویند -

جاے مند - باسیم بروزن پاسے بند کابل و نبل و
 پیچکاره را گویند -
 جانی - بروزن طائی نام گلی است در هند -
 بیان دوم
 در حیم ایجا بابای اجد شتل بر یا زده لغت کنایت
 جبا بکسر اول و ثانی بلف کشیده باج و خراج را گویند
 و فتح اول در عربی معنی پنهان شدن و بدولی و واپس
 ایستادن باشد و بقصر الف خاک گرداگرد چاه را گویند
 و بضم اول و تشدید ثانی هم در عربی معنی بدول باشد کبیر
 اول در عربی آب جمع شده و گرد آمده برای شتران -
 جباست بکسر اول بروزن حسابت باج و خراج
 گرفتن را گویند -
 جب باج - بابای اجد بروزن کجراج جامه که بادشاهان
 بروزن نور و زپوشند -
 جبر اهنک - برای قرشت و الف و با و فون و کاف
 فارسی بروزن ششم آگند تخم خاریست که آنرا زرد خاری گویند
 و بیخ آن تر بد زرد باشد -
 جبروز - برای قرشت بروزن سردوز خاریست بزرگ
 تیر انداز را گویند و بارای بے نقطه هم آمده است که بروزن
 فغفور باشد -
 جبسیلین - باسین بی نقطه بروزن قزوین کج را گویند
 که بدان خانه سفید کنند و معرب آن جبین است -
 جبغوت - افسین نقطه دار و تازی قرشت بروزن مربوط
 پیشم و نپیه که در نمالی و لحاف و مانند آن کنند و کهنه لحاف
 پاره پاره را نیز گویند و بضم اول هم آمده است و با حیم فارسی
 نیز گفته اند و باین معنی بتقدیم ضمیم بر حرف ثانی هم هست
 که جبغوت باشد -
 جبلاج - بکسر اول و لام الف بروزن اخراج مردم بزرگ
 دون جهت خسیس را گویند -

جبلک - بروزن لک لک سخت شدن و قائم و محکم گردیدن
 چیز باشد بسبب چیز دیگر -
 جبلنگ - با بابر وزن اسفرنگ و جبلهنگ هر دو معنی
 جبرهنگ است که تخم خاری بود زرد و آن خار را زرد خا
 گویند و بیج آن تر بزرگ باشد و به تقدیم لام بر حرف ثانی
 هم آمده است و معرب آن جبلهنگ است و بعربی هم گویند
 چه بیفتخ اول و ثانی رب نارنج و مانند آن را گویند و نام
 دارد و بی هم است -
 جبه خورشید و ماه - کنایه از روز و شب است که
 لیل و نهار باشد -
 جبه درویش - کنایه از ابر باشد که بعربی صحاب گویند
 و کنایه از شب هم است که عرب لیل خوانند -
 جبه سزا منجی - کنایه از فلک ثوابت است که فلک ششم
 باشد و کنایه از شب هم است -
 جیسره - بروزن کبیره مستعد شدن و جمع گردیدن مردم
 باشد بجهت شغلی و کاری و در عربی چو بهای باشد که
 بر اتخوان دست و پایی شکسته بندند -

جخاخ - جخ بیفتخ اول و ثانی بالف کشیده و جیم مفتوح بجای
 نقطه دارد و صدای پی و پپی زدن تنخ و شمشر باشد بر
 چیزه و با جیم فارسی هم آمده است -
 جخج - بیفتخ اول و سکون ثانی و جیم جانوری باشد و جنس
 شمشیر به بزرگی غلیو لاج و بر سر دوش ناخن دارد و خود را
 سرگون از ورخت آویزد و فضله و سر گین خود را خورد
 و علت را گویند که مانند با و نجسان از گلو و گرون مردم
 بر می آید و در و در نمیکنند -
 جخن - بیفتخ اول و کسر ثانی و سکون جیم و نون جاکشورا
 گویند و آن دانه باشد سیاه و در دشن و نغزنده در زم که در
 دار و های چشم بکار برند و بروزن مخزن و گوزن هم آمده است
 جخش - بیفتخ اول بروزن خش یعنی آرنج است و آن
 علتی باشد مانند باد بجان که از گلو و گرون مردم بر آید و درد
 کند و بر بدن آن بیم بلاکت و بیشتر مردم فرغانه و گیلان
 و مردم قلعه انگ دارند و معنی اول جخج هم بنظر آمده است
 که شیره بزرگ باشد -

بیان سکوم	بیان چیم
در جیم ایچد با وال ایچد ششل بر نه لغت	در جیم ایچد با وال ایچد ششل بر نه لغت
جبت - بیفتخ اول و سکون ثانی قومی باشد فر دمایه و صحرانشین در هندوستان -	جدارک - بضم اول بروزن مبارک نام بازی است که آز کوزه گردان هم میگویند -
جقبونتن - بابای ایچد و نون و نامی قرشت بروزن پهلوشکن بغت ژند و پاژند یعنی نشستن باشد که در مقابل ایستادن است و جقبونن یعنی می نشینم و جقبونید یعنی بنشینید -	جدال - بیفتخ اول بروزن مجال بغت اهل مغرب خورده خرمارا گویند یعنی خرمای سبز و نارسی و کبسر اول در عربی مراوت قتال است که از گشش و گوشش با کسی کا و پدن بدشمنی و دشمنی کردن باشد -
جقره - بضم اول بروزن سفره معنی آلوده باشد -	جداناک - کبسر اول و فتح نون و سکون کاف معنی جدک است که بازی کوزه گردانک باشد و بیفتخ اول هم گفته اند -
بیان چهارم	بیان چهارم
در جیم ایچد با خای نقطه و آرسشل بر بیخ لغت	در جیم ایچد با خای نقطه و آرسشل بر بیخ لغت
جج - بیفتخ اول و سکون ثانی جنگجوی و ستیزه کار را گویند و این معنی هم است یعنی جنگ کن و ستیزه نمای -	جدای - بیفتخ اول بروزن تداوی عسوفه و مرسوم ملازم و نوکر باشد -
جدب - بیفتخ اول و سکون ثانی و بابای ایچد مغز درخت خرمای	جدب - بیفتخ اول و سکون ثانی و بابای ایچد مغز درخت خرمای

در جیم ایچد با خای نقطه و آرسشل بر بیخ لغت

و آن سایه درخت فرمانیز گویند و بجز شمشیر انچه و قلب انچه
نخوانند گزندگی زنبور را نافع است و در عربی معنی عیب
کردن باشد.

چهارمین - با نامی قرشت بر وزن رنگین را بنا نموده باشد
که آنرا شمشیر معزین کرده باشند.

چهارم - فتح اول و سکون ثانی و برای قرشت شتر ماده
چهار ساله را گویند و با ذوال نقطه داریم باین معنی و همچنین
هر عددی باشد که آنرا در نفس خودش ضرب کنند بچهار
که چون در نفس خودش ضرب کنند نه شود و ستم جذر
نه است و نه مال ستم.

چهار گاره - با کاف فارسی بر وزن گواره را پیا و تدبیر را
و روشها را مختلف را گویند.

چهارم - معرب زرد و راست که ماه و پروین باشد گویند
خوردن آن دفع زهر مار و عقرب کند.

برای ششم

در جیم بجد برای قرشت مثل برسی و نسبت لغت کنایت

چهارم - فتح اول و سکون ثانی هر شکافی را گویند عموماً در زمین
شکافه را خصوصاً و باشد ثانی در عربی معنی کشیدن
و اخذ کردن باشد یعنی بجا پلوسی و شیرین زبانی از کسی چیزی
گرفتن و بضم اول زمین اسپ را گویند.

چهارم - باشد ثانی بر وزن مکار لشکری باشد آری
از بسیاری و در عربی اخذ کننده و گیرنده را گویند و معنی
اول هم گویند عربی است.

چهارم - بر وزن مکاره نوعی از عقرب بزرگ کشنده
مملک باشد و آن در اهواز که شهر لیس است از ولایت
خوزستان بسیار است و کنایه از زلف معشوق و مطلوب هم
است و در عربی و اکنده و اخذ کننده را گویند.

چهارم - فتح اول و سین بی نقطه بر وزن تبارک جاکو
باشد سبز رنگ و شبیه بلخ و در تابستان در میان سبزه زار

بیا باشد و بانگ و صدای طولانی میکند و عرب او را صرار
بفتح صا و بر وزن جزار گویند.

چهارم - با سیم و قاف بر وزن فلاسف بخت اهل مغرب
نوعی از خارست که چون آنرا بشکافند از میان آن که در
کوکب بر آید اگر برگ آنرا بکوبند و در خرقة کنند و در میان
آن اندک شیری بمانند و آن شیر را بر شیر پیاری بریزند
مانند پنیر بسته شود و آنرا بتازی شس الکلب خوانند.
چهارم - بضم اول و فتح ثانی و سکون بای بجد بر ستم
صحرانی شبیه جروس که آنرا بجز در آن گویند.

چهارم - با جیم بر وزن سلطان معرب گرگان است
و آن شهری باشد از دار الملک استر آباد.

چهارم - فتح اول و ثانی بر وزن ندم یعنی زخم را باشد بیکون
ثانی تحت واه رنگ پادشاه را گویند و پرنده ایست
که در رنگ که پوسته در کنار آب نشیند و او را خرچال
نیز گویند و در عربی معنی پوست کردن و چرحت نمودن
و برگ از درخت باز کردن باشد.

چهارم - بضم اول بر وزن مرده اسپ را گویند که پدرش
عربی و مادرش غیر عربی باشد و اسپ نسی را هم میگویند
و فتح اول اسپ زرد رنگ را گویند.

چهارم - برای قرشت بر وزن ترسا یعنی نسک است
و نسک بضم نون یعنی قسم و بخش و حصه باشد بخت ترند و پادشاه
و معنی سنگ هم آمده است که بجز جگر گویند.

چهارم - فتح اول بر وزن لرز پرنده است که عرب آنرا جباری
خوانند و بهو بره مشهور است و ترکان توغدری گویند
و با جیم فارسی هم آمده است.

چهارم - فتح اول و ثانی بر وزن عس معنی زنمان باشد
و مطلق رنگ را نیز گویند و سکون ثانی صدائی را گفته اند
که از بر هم خوردن و و چیز حاصل شود.

چهارم - فتح و ثانی مشد و سکون ثالث و نامی قرشت

چهارم

آواز بر هم ناپیدن دندان و ویریدن کرباش اشال آن باشد
 جرس در گلو بستن - کنایه از دعا کردن با آواز خوش باشد
 جرسهای زر و جرسهای زرین - کنایه از ستارگان باشد
 جرشفت - هاشین قرشت بر وزن زرفشت یعنی هر چه باشد
 یعنی شعری که در مذمت گفته شود -
 جرحه و ان - ظرفی باشد که در آن جرحه شراب ریزند -
 جرحه ریزه - جامی باشد ناوچه دار و آن دو قسم است
 کوچک و بزرگ با کوچک آن دار و شربت و غیره در
 گوی اطفال ریزند و با بزرگ آن زنان در حمام آب
 بر سر ریزند -
 جرخاقو - باغین نقطه دار و تازی قرشت بر وزن تنباکو
 یعنی جرحه ریزه است و آن جامی باشد ناوچه دار که با آن
 دار و اشال آن بر گوی اطفال ریزند -
 جرخاقو - نفتح اول بر وزن ببلو یعنی جرخاقو است یعنی
 ببل گویند بضم اول و بجای حرف ثانی هین بی نقطه
 هم بنظر آمده است -
 جرحند - بر وزن فرزند یعنی جگر آگند است که روده گوسفند
 با گوشت و مصلح آگنده باشد و بعبه حسیب گویندش
 و یعنی چراغ و چراغدان هم آمده است -
 جرخول - نفتح اول بر وزن مرغول دار وئی است که آزا
 زبان بره و بعبه لسان الحمل خوانند و با جیم فارسی
 هم آمده است -
 جرخون - بر وزن جنون یعنی جرخول است که لسان الحمل
 باشد و آن دار وئیست معروف -
 جرجک - بضم اول و سکون ثانی و کاف و شست و حوا
 و سیان باشد -
 جرجک - نفتح اول و کاف فارسی و سکون ثانی یعنی حلقه زرد
 و صفت کشیدن مردم و حیوانات دیگر باشد -

جرم - بکسر اول و فتح ثانی و سکون میم هاست و قحطی
 است در ایران زمین -
 جرمزه - نفتح اول و ضم میم بر وزن غرزه یعنی سفر
 و مسافرت باشد -
 جرمه - نفتح اول و میم و سکون ثانی اسپ شنگ را گویند
 یعنی اسپ که موی او سفید باشد و باین معنی با جیم فارسی
 هم آمده است -
 جرنده - بکسر اول بر وزن فگنده استخوان نرمی است
 که در سر شاه گوسفند می باشد و آنرا میتوان چا وید و بجز
 غضروف خوانند -
 جرننگ - نفتح اول و ثانی بر وزن طننگ صدای
 زنگ و طاس و امثال آن و آواز زدن شمشیر و تیغ و نیز
 رانیز گویند و بکسر اول و ثانی هم آمده است -
 جرنگیدن - آواز کردن شمشیر و امثال آن باشد
 هنگام کار فرمودن -
 جرو اساک - با و او و سین بی نقطه بر وزن کراناک
 نام جانوریست شبیه بلخ اما کوچکتر از بلخ باشد و پیوسته
 با ناک و آواز از آن کند و بعبه حسیب گویندش -
 جرون - نفتح اول بر وزن زبون نام اصلی بند هر سینه
 جروند - بر وزن فرزند یعنی چراغ باشد -
 جره - نفتح اول و ثانی مشد و چمه و سبور گویند و معرب
 آن جرق است و بضم اول بر وزن غره زینیه هر جانور است
 از چرنده و پرندة عموماً و زینیه با زرا گویند خصوصاً چه از جره باز
 مراد باز ز بود و بعضی باز سفید را گفته اند خواه نر باشد خواه
 ماده و بعضی گویند یعنی چار و انگ هر چه است یعنی نر بزرگ که کوچک
 باشد کوچک هر چیز از جره گویند و معنی شجاع و دلاد هم آمده است
 و نام سازی است مانند شتر غولیکن کوچک ترازانست
 و نام قریه است از قرای شیر از و معنی جلد و چاکباز نیست
 جریده - بر وزن نریده تنها و فرود گویند و فرود هم گفته اند

و نیزه گوچک قلندران را نیز گویند -
جزیره - بروزن نیره نام و نتر پیران دلیسه است که زن
سیاوش بوده و فرو و لیسراوست -

بیان هفتم

در حیم اجد بازمی بود مشتعل بر پشت لغت
جزوه نفتح اول و سکون ثانی خربزه کنار دریا و میان دریا
را گویند و کبسر اول و نینه برشته شده باشد که بر روی
آتش آرد بریزند -

جزوه نفتح اول و سکون ثانی دوال اجد بازمی باشد
سبز رنگ شبیه بلخ و بعضی گویند شبیه جمل است که در صحرا
و طاعت نارا با نانک طولانی کند و عوبان صرار خوانند -

جزوه نفتح اول بروزن صدف یعنی جز است که در نینه
برشته کرده باشد و کبسر اول نیز بهمین معنی آمده است
و جز دره هم میگویند که بروزن مسخره باشد -

جزوه نفتح اول و ثانی و سکون عین نقطه دار یعنی جز در
که در نینه برشته کرده باشد که بر روی آشما می آرد بریزند -

جزغال - کبسر اول بروزن اسال یعنی جزغ است
که در نینه برشته کرده روی آتش باشد -
جزغاله - بروزن اسال یعنی جزغال است که پارچه پاک
و نینه برشته شده باشد -

جزگ - نفتح اول و ثانی و سکون کاف نام علتی و مرست
که مرغان و پرندگان را پیدا شود و آن آنست که از پنج
پرایشان تا استخوان سوراخ گردد -

جزیدن - بروزن گزیدن یعنی تغییر و تبدیل باشد -

بیان هشتم

در حیم اجد بازمی سخص مشتعل بر پشت لغت
جساو - بروزن فساد و عهران را گویند و آنرا بعربیه
شعور الصقاله با صا و قاف و بای اجد خوانند -

جست نفتح اول بروزن است نامی بستن گزینن باشد

و بضم ماضی بستن و بستن کردن و یافتن -
جستن - نفتح اول بروزن بستن معنی را شدن و نیز کردن
و گزینن باشد و بضم اول یعنی طلب نمودن و یافتن باشد -

جسر و دارو - در اختیار کس و دارو نوشته شده است
که خوبانجان باشد و بعضی گویند عرب خسرو دارو است -
جسک نفتح اول و سکون ثانی و کاف محنت و رخ و بلار گویند
جسمی - نفتح اول و سکون ثانی و میم تجانی کشیده خارک
را گویند و آن خاری باشد سه پهلو -

بیان نهم

در حیم اجد بازمی در مشتعل بر پشت لغت کفایت
جش نفتح اول و سکون ثانی مهره باشد که بود و آنرا از آگینه
سازند و رنگش بغایت شبیه رنگ فیروزه باشد و گمین گشتی
کنند و بخت دفع چشم زخم از گردن اطفال بیاید و بر کلاه
و طاقیه ایشان دوزند -

جشان نفتح اول و ثانی با لفت کشیده و بنون زده گشتان
نیاط و بنا را گویند و آن چوبی باشد که بدان زمین امثال آن نیاط
جشن - نفتح اول و ثانی و سکون نون حرارت تب را گویند و
بسکون ثانی شادی پیش و کارانی و مجلس نشاط و مهمانی یعنی
عید هم است چنانکه اگر گویند جشن نور و زمراد عید نور و زنده
جشن بزرگ - نور و زخاصه است و آن روز ششم نور و زنده
ماه قدیم باشد و آن روز خرداد نام دارد -

جشن نور و گان - نفتح اول اجد آنست که فارسیان
نهمه مسترقه را برینچیزه آخر آبان ماه افزایند و در آن ده روز
جشنهای عظیم کنند -

جشن تیرگان - روز سیزدهم است از تیر ماه قدیم و بودن
آنخاب و برج سرطان گویند چون میان افزایند و منوچهر
ویرین روز صلح واقع شد بنا بران فارسیان درین روز جشن
سازند بسبب آنکه نام روز با نام ماه موافق است بنا بر
قاعده کلیه ایشان -

ج

جشن خردوگان - روز ششم از خرد و اوماه است آرزو
هم خرد و اوماه دارند بنا بر قاعده کلیه که نزد فارسیان معمول
است و این روز جشن سازند و عید کنند -

جشن ساز - با سین بی نقطه بروزن سخت باز نام
روز اول است از سالهای ملکی -

جشن سده - نفتح سین بی نقطه جشنی است که فارسیان
در روز دهم هجرت ماه کنند و در آن روز آتش بسیار افروزند
و این جشن را هوشنگ بن سیامک بهر سائید و بعضی گویند
هوشنگ سپهر چهارم آدم علیه السلام یعنی چهارم است آدم
علیه السلام میرسد بواسطه آنکه روزی با صد کس بطرف

کوهی رفت ناگاه ماری بزرگ قوی جسته بنظرش در آمد
چون هرگز نماندیده بود متعجب شد و گفت جمیع جانوران
متابعت ما میکنند همانا که این جانور دشمن ماست که سر از
اطاعت پیچیده سنگی برداشت و بر جانب ما انداخت
آن سنگ خطا شده بر سنگ دیگر خورد و آتش ازان سنگ

بجست و بر خس و خاشاک افتاده مار را بسوخت چون
در آن زمان هنوز آتش ظاهر نشده بود و هوشنگ با همراهان
از پیداشدن آتش خرم و شادان گردید و گفت این نوع
است که دشمن ما را کشت و بسجده رفت و شکر ایزد بجا آید
و تملک خود ساخت و در آن روز جشنی عظیم کرد -

جشن مرد گیران - روز پنجم اسفند ارمه است و بعضی
گویند روز اول از پنج روز آخر اسفند ارمه و روز ششم
رقعه کزوم باشد و درین روز زنان بر شوهران خود تسلط
میدارند و مطالبها میکنند و هر مطلبی که دارند میسازند -

جشن مریم - کنایه از طعام و شراب مریم علیها السلام است
که از جنابانیدن و زشت حاصل میشد -

جشن نیلوفر - جشنی است که فارسیان در روز نهم خرد و اوماه میکنند
جشنه یعنی اول و ثانی مشد و سیاه روغن باشد و بضم اول
فتح ثانی مشد و استین پیراهن و قبا و امثال آنرا گویند -

جشن شیر - بروزن بشیر چولا به را گویند و بعضی سالک خوانند
جشنیره - بروزن کبیره یعنی جشنی است که چولا به و بافنده
باشد و یعنی آتش آرد ماستی هم آمده است -

بیان دهم

در حیم ابجد با عین بی نقطه شش بر پنج لغت و کنایت
جعد انگشت - کنایه از بخل و خست باشد -

جعد شتر - کنایه از بسیاری چشم است در بدن مردم -
جعد قلم - کنایه از سیاهی و مرکبی است که در شگاف چاک
و پشت قلم باشد و کنایه از سخنان خوب و لطیف هم است
و خط منحنی و مقوس را نیز گویند -

جعد گره گیر - سوی را گویند که هر تارش بر هم نشسته
و بر خود پیچیده باشد -

جعد ه - بروزن وعده دوائی است که آنرا از جانب
شام آورند و بیونانی فولیون خوانند که ماسه و راز
و حب القرع را نافع است -

بیان یازدهم

در حیم ابجد با عین نقطه و آتش شش بر چهار لغت -
حج - بضم اول و سکون ثانی چوبه باشد که برگردن
گا و قله کیش و زراعت کننده نهند و بفتح اول چوبی باشد
سیاه بزرگ آبنوس که ازان چیزها سازند و تراشند و
چوبکه و مرغ را بدان زنند تا مسکه ازان بر آید -

جغازه - بفتح اول بروزن ملازه پنج بخش باشد و آن
سه بر ستبان زبان فرس مخفی و محجب باشد که هر چند بنا بر وقت نسخ
دوازده گانه بر آن که عند المقابله موجود بود و لفظ جغازه بنامی منقوطه
بطبع در آمد لیکن منسکی و صاحب بهار عم تصحیح برای مملکت نوده اند و این
اثر بجهت است پس منسکی از کتب معتبره منصفه عم نقل میکنند درین معنی
با کتب معتبره متعارفه نهند مثل رشیدی و جاهگیری نیز خلافتی ندارد
زیرا که در کلام ایشان اشعاری منقوطه و غیره منقوطه بودن را
نیست ۱۲

تره ایست که در بهار پیش از همه سبزهها برود و نماند
 از وزن را نیز گویند و سرنخی و غازه باشد که زمان بر روی
 بالند و نماند حیوانات را نیز گفته اند خصوصاً گاو اسب
 و شتر و گاو و گوسفند و نام قریه ایست از قزاقی بهرات -
 جخاله - بفتح اول بروزن حواله فوجی از مرغان را گویند
 و باین معنی بجای ضیق فاهم آمده است و هر میوه نارس را
 نیز گفته اند و باین معنی باجیم فارسی هم آمده است -
 جغت - بروزن رغبت پنبه و پشمی را گویند که در نهالی
 و تو شک و لحاف و اشال آن نمند -

جغش - بفتح اول و ثانی بروزن حبش سبزی و تره است
 که در بهار پیش از همه سبزهها با تره بر آید و با سرکه خوردند
 و نان خورش سازند -
 جغشت - بفتح اول و ثانی بروزن پشت یعنی جغش
 است که سبزی و تره صحرایی باشد -
 جغنوت - بانون بروزن بهوت پنبه و پشمی را گویند
 که در نهالی و لحاف گذارند -
 جغننه - بفتح اول و سکون ثانی و نون مفتوح مرغی است
 فراخ چشم و زرد رنگ و جغش معرب آنست -

بیان دو آواز و هم

جغبوت - بابای ابجد بروزن قزوت یعنی جغت است
 که پنبه لجان و تو شک و نهالی باشد و باین معنی بجای
 بابی ابجد نون هم آمده است -

در جیم ابجد با فاقا مشتق بر شانزده لغت و کنایت

جخده - بضم اول و سکون ثانی و دال ابجد مرغی است
 بنحوت مشهور و دشمن زرخ است بسبب آنکه گویند
 جانوران پرند و او را بخت بادشاهی اختیار کرده بودند
 و با زرخ مشورت کردند گفت او خسیس و لئیم است یا دشمن
 را نشاید و کنگره قلعه و حصار را هم گویند و موسی را نیز گفته اند
 که بر پس سرگه زنند -

جخاپوشه - ظالم و ستمگار و کتاپگار باشد و کتاپه از

جغز - بروزن فقر و رخ را گویند و بجای رای قرشت است
 بهوز نیز بنظر آمده است که بروزن مغز باشد لیکن بوجه است
 جغرات - با تاهای قرشت بروزن بقراط بلغت سمرقند
 مانست را گویند و معرب آن سقرات است -

مغشوق و مطلوب هم هست

جغز و - بضم اول و فتح ثانی و سکون را و دال بی نقطه
 سبزه مرغزار را گویند -

جخاله - بروزن حواله فوج و کله مرغان را گویند
 و باجیم فارسی هم بنظر آمده است -

جغزسته - بکسر ثالث و سکون سین بی نقطه و فتح فوقانی
 ریسان خامی را گویند که در وقت زشتن بر دو کوه چیده شود
 و ماشوره جولا بگان و بافندگان را نیز گفته اند که ریسان
 بود و بران چیده شده باشد و باین معنی بجای ضیق فاهم
 آمده است و باجیم فارسی نیز هست -

جغت - بضم اول بروزن مغز یعنی زوج است که در

مقابل فرد باشد و گاو زراعت کننده را نیز گویند و بعضی

فدان بشده پیدال خوانند و بفتح اول بروزن بهفت

بمعنی خمیده و کج شده باشد و امر باین معنی هم هست یعنی

خم شود و خم گردد و سفت خانه و چوب بندی انگور را نیز گفته اند

و بعضی پوست هر چیز را گویند -

جغتتا - بانوقانی بالف کشیده بروزن پستا یعنی جغت است

که خمیده و کج شده و خم گردیده باشد -

جغت آفرید - بضم اول و فتح فا و رای بی نقطه جغتانی

رسیده و بدال زده رستنی باشد مانند سورنجان و بعضی

گویند خصیبه اشعلب است -

جغت بلوط - بفتح اول پوست بیرون بلوط را گویند
 چه جغت بعضی پوست باشد سرد و خشک است
 در دو دم و در قاضیات داخل سازند -

در دو دم

<p>بیان سپهر دوم</p>	<p>جفت ساز - باسین بی نقطه بروزن مرغبار نوس</p>
<p>درجه اجد باکاف تازی شکل بر چهار لغت</p>	<p>از فنون و هنرهای سازندگی و صفتی از صفات ساز</p>
<p>جک - نفتح اول و سکون ثانی جنبانیدن ماست و</p>	<p>زوی الاوتار است و آن سته نوع میباشد جفت ساز</p>
<p>چغرات باشد در شکله سهوئے تامسکه و که آن از دوغ</p>	<p>ور است ساز و یک و نیم ساز -</p>
<p>جد اشود و معنی برات هم آمده است و باین معنی باجم قاتر</p>	<p>جفت فلک - کنایه از آفتاب و ماه است -</p>
<p>هم گفته اند و شب پانزدهم ماه شعبان را نیز گویند چه</p>	<p>جفتک - بضم اول بروزن اردک نام مرغی است که</p>
<p>شب جک شب برات است -</p>	<p>نر و ماده آن هر کدام یک بال دارند و بجای بال دیگر</p>
<p>چکاشه - نفتح اول بروزن خلاشه خار پشت بزرگ را</p>	<p>نر و ماده آن هر دو را حلقه است از استخوان و چون پرواز</p>
<p>گویند که خارهای خود را مانند تیر بجانب خصم اندازد و او را</p>	<p>کنند نر قلاب را بر حلقه ماده اندازد و با هم پرواز کنند</p>
<p>رو باه ترکی نیز میگویند -</p>	<p>و چون بدانه خوردن مشغول گردند از یکدیگر جدا شوند و</p>
<p>چکاک - باکاف و حرکت غیر معلوم انگور زبون</p>	<p>نزدیک بهم چرا کنند و اینها را عبری لاینفک خوانند و</p>
<p>وضائع را گویند -</p>	<p>نفتح اول کاروانک را گویند -</p>
<p>چکر - بروزن شکر گردو خاک را گویند و بزبان علمی سینه</p>	<p>جفت گا - گا و ذراعت را گویند و بعربی</p>
<p>نیز همین معنی دارد -</p>	<p>فدان خوانند -</p>
<p>بیان چهارم</p>	<p>جفت مقوس - کنایه از طاق ایوان و عمارت است -</p>
<p>درجه اجد باکاف فارسی شکل بر سیزده لغت کنایت</p>	<p>جفته - نفتح اول بروزن هفت خمیده کج باشد خوب است</p>
<p>جگار - نفتح اول بروزن هزاره رایها و تدبیرها</p>	<p>تا که انگور و سفت خانه را گویند و طاق ایوان را هم</p>
<p>وراه دروشدهای مختلف را گویند -</p>	<p>گفته اند و بضم اول سرین و کفل مردم و اسپ و شتر و غیره</p>
<p>جگتیبو نستین - با فوقانی و تحتانی و بای اجد و او</p>	<p>باشد و لکدی را نیز گویند که اسپ و شتر و امثال آن</p>
<p>و نون و سین شخص و تالی قرشت بروزن منزل سینه</p>	<p>اندازند و گره رسیان را هم میگویند -</p>
<p>بلغت نژند و و پاژند معنی نوشتن باشد -</p>	<p>جختی زردن - جفت شدن حیوانات باشد با هم و کنایه</p>
<p>جگر - بکسر اول و فتح ثانی و سکون رای قرشت معروف</p>	<p>از جاع و مباشرت هم است -</p>
<p>است و عبری کبد گویند و معنی غم و غصه و رنج و محنت</p>	<p>جختی کردن - کنایه از جاع و مباشرت باشد -</p>
<p>و زحمت و شفقت هم آمده است و معنی انتظار هم است</p>	<p>جخرسته - نفتح اول و رای قرشت بروزن سر بسته</p>
<p>و وسط هر چیز را نیز گویند و معنی شفقت و مرحمت</p>	<p>رسیان خامی باشد که در وقت رشتن پنبه بروک</p>
<p>هم بنظر آمده است -</p>	<p>پچمیده شود و باجم فارسی هم آمده است -</p>
<p>سه چون بوجب ادعای صاحب برهان کتب لغات زبان علمی این است</p>	<p>جفیری - بروزن خضری شخصی را گویند که علم جفر داند</p>
<p>که مراد از آن سنسکرت است و با برهان این زبان رجوع آورد و علم</p>	<p>و آن علمی است مشهور و معرب کفیری هم است که پوست</p>
<p>برگز قول مصنف ره بجای نبرد و مجلس دریافت نگویید ۱۲</p>	<p>بهار خرمای ماده باشد -</p>

جگر آگند - معاورد و ده گو سفند باشد که آنرا با گوشت
و مصالح پر کرده باشند و بعر بی عصب خوانندش -
جگر پزند - با بای ایجد بر وزن خردمند مجموع جگر شوش
دول را گویند خواه از انسان باشد خواه از حیوانات دیگر
و بعر بی سواد بطن خوانند و کنایه از فرزند هم هست و
هر چیزی که آن لاغری و زبون باشد -
جگر تفته - کنایه از عاشق باشد و شخصی را نیز گویند که گوشت
و مرض دق داشته باشد -
جگر خواره - جمعی باشند از ساحران و کنایه از کسی است
که شجاعت و محنت پرست باشد و کسی که غم و اندوه بسیار خورد
جگر گریه خوردن - بسکون ثالث کنایه از کم کردن و از دست
رفتن چیزی بای خوب و نفیس و پاکیزه باشد -
جگر گوشه - پاره از جگر باشد و کنایه از فرزند هم هست -
جگر نه - بر وزن درمنه مرغیست از جنس کلنگ و نزدیک
گردن او پرهای دراز سیاه میباشد که سلاطین و خوئین
بر سر زنند و او را خارخارش - بر وزن بخار گویند -
جگر و متن - باتامی قرشت بر وزن پهلوشکن بلفظ ثوند
و پانزدهمینی زدن باشد که بعر بی ضرب گویند -
جلی جلی - بکسر بر دو جیم و کاف فارسی بتحانی کشیده
لفظی است که در وقت بزغ و فرغ در طلب و مبالغه در اخذ گویند
وزنان بنگام لذت مباشرت بر زبان رانند -
جلیجه - بر وزن نیجه ظرفیکه در آن روغن ستور و سحر روغن
اسپ و شتر و گاو و امثال آن کنند -

جلاجل - با جیم بر وزن زلازل چیزی باشد مانند سینه
اسپ که در آن زنگها و جرسها نصب کنند و بر سینه اسپ
بندند و سنج و اثره را نیز گویند و معنی دق و اثره هم بنظر
آمده است و نام مرغیست خوش آواز -
جلب - بفتح اول و ثانی و سکون بای ایجد بر وزن فاخته
و تابکار باشد و معنی شور و غوغا و فریاد هم آمده است و
بکسر ثانی در عربی صدا و آواز چیزها باشد -
جلبان - بضم اول بر وزن قربان غله باشد شبیه بر سن
و آنرا در توابع یزد و کرمان همچو باقلای تر پزند و بانگ
خورند و گاهی آرد هم کنند و از آن نان پزند و تازه آنرا
نیز ناپخته خورند -
جلبک - بضم اول و کسر ثانی و فتح بای ایجد و سکون
کاف چیزیست باشد سبز مانند ابریشم که در روی آبها
هم می رسند و بعر بی طلب خوانند -
جلبو - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بواد کشیده و سبز
وتره باشد شبیه به نعناع -
جلبوب - بر وزن مطلوب گیاهی باشد که بر درخت
می چید و بعر بی عشقه خوانند و جبل المساکین هم گویند -
جلبوشک - با با بر وزن اسفنگ تخم زرد خاست و سنج
آنرا تر بزرگویند و آن بغایت کوچک میباشد اگر زیاد
بر یکد رم خورند مملک باشد -
جلبیز - با تخانی مجهول بر وزن همیز یعنی کند باشد و عرب
مقدود خوانند و معنی مفسد و غماز هم آمده است -
جلتا - بفتح اول و سکون ثانی و فوقانی بلف کشیده و بلف
ژند و پانزدهمینی پوست آدمی و حیوانات دیگر باشد و بعر بی
جلد گویند بکسر جیم -
جلتاق - باتامی قرشت بر وزن چمق بلفظ رومی طیار
گویند و آن سنج نباتی است که بعر بی حاض جلی خوانند در
مفاصل و فقرس را ضا د کردن نافع است -

پایان یا ترمیم

در جیم ایجد بالام شغل برسی و بهفت لغت و کنایت
جل - بفتح اول و سکون ثانی نام پرنده ایست بقدر کبک
و مانند بیل خوش آواز است -
جلاب - بضم اول بر وزن کلاب نام شاعری است و او
در فن شاعری استاد بود و در بخارا وطن داشتند -

جلد

جبل اول و صوم و سکون ثانی و لام و صفت و دانه
سرخ دانه را گویند و رنگ و جرس را نیز گفته اند و نام هر
خوش آواز و بکسر اول هم آمده است -

جبل اولان - بضم هر دو و جم بر وزن ببلان و در فرسنگ جا
نام تره ایست که آنرا کشنیر گویند و در کثر اللغات دانه گنجد
و دانه کشنیر باشد -
جبل اولان حبشی - ششاش سیاه را گویند -

جبل اولان مصری - بیش را گویند و آن بدترین زهر است
گویند باه پر دین بجا روید -

جلوزه - باغین نقطه دار بر وزن هر زره چیره باشد
مانند شلق و بار یکتر از آن و درخت آنرا سوسن گویند قوت با
و بد ذنی بفرزاید و سنگ مشام را بریزند و آن را بعبه
حب الصنوبر الکبار خوانند -

جلف بکسر اول و سکون ثانی و فاسفیه و خور و سربیاک
جلق - بضم اول و سکون ثانی و قاف یک حصه از یکتر
و هشتاد ساعت شبانه روزی باشد پیش هر دو دانه
ایشان هر ساعتی را یکتر از هشتاد قسم کنند و هر قسمی را
جلق خوانند پس باین اعتبار شبانه روزی بیست و پنج
دانه و بیست جلق باشد -

جلمک - بر وزن فلک تصغیر جلم است و آن مرغی باشد
کوچک و خوشخوان -

جلمکاره - بر وزن هر کاره رای و تدبیر و راه و روشهای
مختلف را گویند -

جلم - بکسر اول و سکون ثانی و میم نام ولایتی است
از ملک پنجاب -

جلما - نامی شمش بر وزن بزم آرا بخت سرمانی نیارا
گویند که با رنگ باشد و بهترین آن سبز و نازک است و
طبیعت آن سرد و ترست و ثقیل و غلیظ هم هست -

جلنجوب - بانون و دو جم بر وزن کرفوط بخت سرمانی

بوده و مسخرانی را گویند چاودین آن بوی سیر از زبان برود
چاشنگ - بکسر اول و ثانی و سکون نون و کاف غازی
نوعی از قاش ابریشمی باشد که آنرا باز تار و بی نیز تار نیز
میافند و از آن قبا و چکمه و کلاه و شلوار و امثال آن بسازند
و صدای رنگ و رنگه و زنجیر و مانند آن هم هست و بسیار
و نه خربزه و همتد عالم و کدو و عشقه و امثال آن باشد
یعنی درخت آتما و تخ آبی را نیز گفته اند -

جلوز - بضم اول و ضم ثانی بر وزن زلوز و دم شوخ و شنگ
گویند و مطلق سیخ کباب را هم گفته اند چه اگر از چوب باشد
چلو چوب و اگر از آهن باشد چلو آهن خوانند و سیخ اول
و ثانی عثمان اسپ را گویند و کنایه از اسپ کوتل و
چینیست هم هست -

جلواو - بر وزن بخت او سرشت و غوی بدر را گویند -
جلو چوب - بفتح اول سیخ کباب چوبین باشد و بکسر اول
و ضم اول هم گفته اند -

جلوز - بازای هوز بر وزن تموز فندق باشد و آن پخته
مغز آن را و معروف است که خوردند و بعضی گویند جلوزه است و
و با دوام کوهی را نیز گفته اند -

جلم و رخ - بضم اول و کسر ثانی جاریه غوک است و آن
چیز است باشد سبز رنگ که در رویهای آب ایستاده هم میسازد
و آن را بفرنی طلب و خر و اضمخاع نیز گویند -

جلوزه - بر وزن مجوزه مختلف جلوزه است و آن مکرر
باشد باریک و دراز -

جلوند - بر وزن فرزند یعنی چراغ باشد -
جلونک - بانون بر وزن عوسک سیاه و بنه خربزه

و بنه و آنه و خیار و امثال آن باشد -
جلویز - بر وزن همیسنز یعنی کند باشد که بفرنی مقود
خوانند و بعضی مفسد و غماز هم آمده است و بر گزیده
و انتخاب کرده را نیز گویند -

جمله - بضم اول و فتح ثانی مشد و گرو به ریمان را گویند
و معرب آن جلا هق باشد و گیاهی بود سرسبز که از جاها
نناک و دیوار با سه حمام و زیرهای خم آب و شراب
و امثال آن روید و ظروف مائعات را نیز گویند همچو خم
نچه و گدومی شراب و امثال آن و ظرفی نیز باشد مانند
سبد که آنرا از برگ خرما بافند و خرما در آن کرده از جا
بجاسی برند و بعضی گویند باین معنی عربی است و معنی درخت
خرما هم بنظر آمده است -

جله نیز بر وزن مویز معنی کند باشد و بجزئی مقود خوانند
و معنی منفسد و نماز هم آمده است -

جلیل - بضم اول بر وزن سبیل پرده و چادر و کجاوه پوش
باشد و جل سب را نیز گویند و نام شخصی بوده که بر بسیاری
نگاه داشته -

بیان شاعر و هم

در جیم اجد با هم مثل بر بیت و هفت لغت و کلیت

جیم - بفتح اول و سکون ثانی معنی پادشاه بزرگ باشد و نام
سلیمان علیه السلام و همیشه هم هست لیکن در جایکه گوییم
و وحش و طیر و دیو و دیری گفته میشود مراد سلیمان است و
در جایکه با جام و پیکه مذکور میگردد و همیشه و آنجا که با آینه و
نام برده میشود اسکندر و معنی مردک چشم هم بنظر آمده است
بزبان اهل مرو شاه جان و نام عقل دوم باشد از عقول
عشره و منزله و پاکیزه را نیز گویند و معنی ذات هم هست چنانکه
اگر گویند فلاسفے خوش جم است مراد آن باشد که
خوش ذات است -

جمار - بفتح اول و ثانی مشد و بافت کشیده و نمون را می گویند
مغز درخت خرما باشد و آنرا پیله سر ما و دل خرما هم گویند
در میان شحم التخله و قلب التخله خوانند -

جمار النهر - معنی جار النهر است و آن رستی باشد مانند نیلوفر
و پیوسته در آب می باشد -

جم اسپرم - بکسر سطره نام یکی از انواع ریاحین است که
شکوه آن بسیار کوچک میباشد و نبات آن بدرختانی که
در جوار او میباشد تعلق گیرد یعنی مانند عشقه و بلبله بر اندا
بچند و عرب آنرا چمان اسپمان گویند چه جم سلیمان است
و اسپرم ریحان -

جماش - بفتح اول و ثانی مخفف بر وزن لوش معنی شوخ
و شوخی و فریبندگی و مست و مستی باشد و معنی درشتی و عودده
هم آمده است و آرایش کننده و فریبنده را نیز گویند و بعضی
گویند باین معنی عربی است و با ثانی مشد و بر وزن نقاش
و دوستان را پنهانی دیدن باشد و در عربی نوعی از یاد بود -
جمان - بضم اول بر وزن گمان گیل داروست و آن
چوبکی باشد سیاه رنگ و چون بشکنند درون آن مستقی
بود که مده را بکشد -

جمانی - بر وزن یانی ساقی را گویند و با جیم فارسی هم آمده است
جمتو و باتامی قرشت بر وزن محمود معنی نیل است و آن
شاد شدن نفس باشد با مور حسنه که از وصا در شود -

جمجم - بضم هر دو جیم و سکون هر دو جیم گوییم که گویند آن پاکیزه
است که زیر آن از لته و بالای آن از ریمان باشد -
جمجم حلی - معنی پنج صینی است و آن سنگی باشد سفید
که در داروهای چشم بکار برند -

جمجمه - بادال اجد بر وزن خنجر سلاجی است که آنرا در
هندوستان کنار گویند بر وزن قطار و اصل آن جنب است
یعنی پهلوشکان و بندی معنی دندان عزرائیل است
جمجمه بفتح اول و سکون ثانی و رای قرشت منقوح حرار

سه معنی این لفظ که بندی دندان عزرائیل مینویسد لفظ است زیرا که
بندی جمجمه مخفف جمجمه است جم معنی عزرائیل و در حار بدل مخلوط
بها معنی دم شمشیر و غیر آنست و بعضی در دو قسمیه این لفظ چنین گفته اند
که جم معنی هفت است و حار معنی مذکور پس درین صورت معنی دو دو
باشد و این اقرب است -

جمجمه

و بخاری است که در آغزستان در شباط ماه رومی بسنه فسخه
 از زیر زمین میخیزد یکی در هفتم ماه مذکور زمین بسبب آن
 گرم میشود و آنرا سقوط جمره اول میگویند و دیگری در چهارم
 و آنرا سقوط جمره دوم میگویند و بسبب آن آب گرم میگردد
 یکی دیگر در بیست و یکم که سقوط جمره سوم باشد و بان اشجار و نباتات
 گرم شوند و نزد عوب مراد از سقوط جمره سقوط منازل قمر است
 چه در هفتم ماه مذکور سقوط جبهه باشد و در چهارم سقوط زبره و
 بیست و یکم سقوط صرغ و تاثیرات اینها نیز همچنانست که
 در اول زمین گرم شود و در ثانی آب و در ثالث نباتات
 و عوب اشکار آتش را جمره خوانند -

جمری - بضم اول بر وزن قمری بغت ما و را المنهر دم
 بازاری و کم حمل و جفت و گدا و تنگی را گویند و فتح اول
 و کسر اول هم آمده است -

جمز لور - بازای هوز و او بر وزن هدیگر اسی را گویند که
 رومی و شکم و هر دو پای او سفید باشد -

جمس - بر وزن مس یعنی سنج باشد که آب منجم است -

جمست - بر وزن است جوهری باشد فزه بایه و قیمت
 و رنگش بکبودی مائل است یعنی گویند کبود است بصری مائل
 و معدن آن بهرین طبعه نزدیک است و گویند از نظر اینکه
 ازان سنگ بسازند هر چند شراب خورده شود مستی نیاید
 و اگر باره ازان سنگ در قح شراب اندازند همین صفت
 دهد و اگر شب در زیر بالین گذارند خوابهای نیکو بینند و
 از حتم این میشوند و آنرا بجزئی معشوق خوانند و بعضی گویند

جوهر لیست مانند لعل و کنایه از مردم به حمل و جاهل هم است -

جمشاسپ - با شین نقطه دار بر وزن طها سپ سلیمان

علیه السلام است اگر با خاتم و حور و پری مذکور شود جمشید
 است اگر با جام و صراحی بگویند و نام سپر جمشید هم است -

جمشاک - بر وزن عناک کفش و پای اقرار را گویند -

جمشک - بر وزن اندک یعنی جمشاک است که کفش و پای اقرار

باشد و باین معنی باجم فارسی هم آمده است -

جمشید - فتح اول نام پادشاهی معروف که او را هوبان
 منوشلخ - ش - گویند و او در اول جمر نام داشت یعنی

سلطان و پادشاه بزرگ و بسبب جمشید گفتن آن شد
 که او سیر عالم میکرد چون با ذریایان رسید و ذی بود
 که آفتاب بنقطه اول حمل آمده بود و فرمود که تخت صحرایی را

در جای بلندی گذارند و تاج مرصعی بر سر نهاده بران
 تخت نشست چون آفتاب طلوع کرد شعاع و پرتو آفتاب
 بران تاج و تخت افتاد شعاعی در غایت روشنی پدید آمد

و چون بزبان پهلوی شعاع را اشهد میگویند این لفظ را
 بر جم افزودند و جمشید گفتند یعنی پادشاه روشن و دران
 چشمه عظیم کردند و آن روز را نوروز نام نهادند -

جمشید مایی و جمشید مایی گیر - کنایه از بودن
 آفتاب است در برج حوت و کنایه از سلیمان علیه السلام
 هم است و یونس اینتر گویند -

جمشید و ن - بر وزن افریدون سلیمان علیه السلام
 را گویند در چنانیکه با خاتم و دیو و پری گفته شود و جمشید باشد
 چنانیکه با جام و صراحی مذکور گردد -

جمند - بر وزن نوند مردم کابل و باطل و بیکار و حمل
 گویند و این لفظ را بر اسپ گمراه و کابل بیشتر اطلاق
 کنند و در اصل جایند بوده بکثرت استعمال الف و یا
 افتاده چند شده -

جمهلو - فتح اول و بای هوز بر وزن کنجلو نام جنسی است
 از غله که آنرا مشنگ خوانند و بندی کلا و گویند و فتح
 اول و ثانی هم آمده است که بر وزن خوشگو باشد و بعضی

مشنگ رشتاک خوانده اند و گفته اند جمهلو نوعی از بازی است
 جمهوری - با با بر وزن انگوری شراب کمنه انگوری را
 گویند و بعضی شرابی را گویند که سته سال بران گذشته باشد
 و بعضی گفته اند شراب ثلث است یعنی سته من شراب انگوری را

جمشید مایی و جمشید مایی گیر - کنایه از بودن
 آفتاب است در برج حوت و کنایه از سلیمان علیه السلام
 هم است و یونس اینتر گویند -

بجوشاند تا یک سمن شود و بعضی دیگر گویند شراب جمهوری
 است که بعد از جوشانیدن کین به نیم من آید -
 همیشه نوشن - با نای عرقش و لون و قوتش بی پروزن
 پری روی من بیشتر ژند و پاژند یعنی مردن باشد که در
 مقابل زندگی است -
 چینی - بروزن تمیز نوعی از انجیر است و برگ آن برگ
 درخت توت میماند و آنرا بعرنی تین الاثین خوانند -

بیان هفتدهم

در چوبه بعد با نون مشکل برسی و سه گفت و کلیت
 چون شش اول و سکون ثانی یعنی طرف و جانب و سو
 و کنار باشد و بضم اول در عربی و فن کردن را گویند و کسر
 اول در عربی معروف است که پری و دیو باشد و اول را
 نیز گویند و قلب هم خوانند و اول نخست را هم گفته اند
 و نوی را هم گویند که در مقابل کشتی است -
 جناب - فتح اول بروزن چوب شرمی و گروی باشد
 که دو کس با هم بنهند و جناغ زین اسپ را گویند که در
 زین و تسمه رکاب باشد و بدو معنی آخر بضم اول هم آمده است
 و فتح اول درگاه و است خانه را گویند و بعضی گویند
 باین معنی عربی است و در عربی گرداگرد و گوشه سورا
 و خانه باشد و کسر اول هم در عربی رسیمانی را گویند که برگردان
 چار و ابندند و هر جا که خواهند بپزند -
 جنابه - بضم اول و ثانی بافت کشیده و فتح باسه ایچدی
 کوک را گویند که یکبار از مادر متولد شده باشند و
 عرب توانان گویند -
 جناح - بضم اول و سکون حای بی نقطه بغت است
 گلی است که آنرا بفارسی فیل گوش خوانند و فتح اول در
 عربی بال مرغان را گویند -
 جنازه - بکسر اول و ثانی بافت کشیده و فتح زاسکه هوز
 تاپری باشد که شخص مرده را در آن گذارند و بجانب قبر بپزند -

جناغ - بفتح اول بروزن کللغ شرمی و گروے باشد
 که دو کس با هم بنهند و استخوان سینه مرغ را نیز گویند و طاق
 پیش زین اسپ را هم گفته اند و بضم اول بروزن لاغ در
 زین اسپ باشد که بعرنی یون خوانند و تسمه رکاب را
 نیز گویند و نوعی از اسباب زائد زین باشد که براسه
 زینت نقاشی کنند و بجای حرن آخر قاف هم آمده است -
 جنب - بفتح اول و ثانی بروزن حلب نام شهر است که
 مردم آنجا اکثر خوش طبع و مهمان دوست میباشند و شیرا
 در آن شهر بسیار خوب میسازند و بضم اول و ثانی در عربی
 فاعل و فاعول جمع کرده غسل نکرده را گویند و فتح اول
 و سکون ثانی هم در عربی یعنی طرف و جانب و سو باشد -
 جنبید - بضم اول و کسر ثالث بروزن کجند بسیاری گل
 گویند که بعرنی ورد خوانند -

جنبش آبا - کنایه از حرکت و سیر رفت کوکب است
 که زمل بوشتری و رخ و آفتاب و عطار و وزهره و ماه باشند
 جنبش اول - کنایه از جنبش و حرکت قلم قضا و قدرت
 در لوح حرکت اولی که هنگام اول کرد و حرکت اولی که سیار
 از برج حلی کردند چه گفته اند که در مبداء و آفرینش مرا که کوکب
 سبعة هیک در اوج تدویر بود و آوجات تدویر در نقطه اول
 جنبید - بضم اول ماضی جنبیدن است و بسریانی نام
 دوائی است که آنرا بفارسی اوشه و بعرنی سقر خوانند
 گرم خشک است و رسوم -

جنبیه - بروزن تنقیه نام سلاحی است که آنرا چهر هم
 گویند و در هند وستان کتار خوانند و شتی از سنگ است
 است که (و) باشد -
 چتر - بروزن کتر نام ساز نیست مخصوص اهل هند -
 چنتوریه - بروزن منقودیه نام دوائی است که آنرا بپزند
 قنطریون خوانند -
 جناح - بفتح اول و سکون ثانی و جیم آواز و صدا و فریاد

نسخه
 کتاب
 در
 کتابخانه
 مجلس
 شورای
 عالی
 معارف
 و
 هنر
 تهران
 ۱۳۰۰

تور

گا در اگویند -
 خنجر - بضم اول فتح جیم و سکون ثانی و رای قرشت
 دوانی است که آنرا سنج مرو گویند و آن گیاهی است سنج
 بیاسی مائل و بعرنی عصی الراعی خوانند -
 جند - بروزن قند نام شهر است از ولایت ماوراء النهر -
 جندال - بروزن ابدال عوام الناس را گویند
 و مردم تولگی و بهره کار و شرا بخوار را نیز گفته اند -
 چندیدستر - معرب گندیدستر است که غایه سگ آبی
 باشد و آنرا بعرنی نصیته الکلب البحر خوانند و آنرا چندیدستر
 هم میگویند بحدف حرف آخر -
 چندر - بروزن بندر اسباب و روخت پوشیدنی و غیره
 باشد چه چندر خانه ایست که در آن اسباب پوشیدنی
 و غیر پوشیدنی گذارند -
 چندره - بروزن خنجره هر چوب گنده ناتراشیده باشد
 عموماً و دو چوب بقدر نیم گز که بخت کوفتن و هموار شدن
 روخت پوشیدنی سازند و تراشند خصوصاً و آنرا خشت مال
 هم میگویند و آنچه بدان صوف و شال و جامهای دیگر
 شکنجه کنند و کنایه از مردم ناتراشیده لکث پک و ناهموار باشد
 جندل - بروزن صندل نام یکی از نزدیکان فریدون
 بوده است و فریدون او را بنحو استکاری دختر پادشاهین
 فرستاده بود و بعضی از عریان سنگ را گویند که حجر باشد -
 جنطلی - بکسر اول و طای حلی و سکون ثانی و تخمائی نام
 پادشاهی بوده از یونان و جنطیا ناکه دوائی است مشهور
 منسوب با دست و آن یعنی باشد سنج رنگ بگندگی گشت
 و از گشت بزرگتر است و آنرا جنطین الملک و دودار الحیه
 و کف الذنب نیز خوانند گرم و خشک است در دوم و سوم -
 جنقی - باقاف بروزن تنگی مشهور است و کنگاش کردن
 جمعی باشد با هم گویند ترکی است -
 جنگ - فتح اول و سکون ثانی و کاف معروف است

که جدال و قتال باشد و بضم اول شتری را گویند که هنوز
 او را بزیر باز نکشیده باشند و بمعنی کشتی و جهاز بزرگ هم
 هست و باین معنی باجم فارسی نیز آمده است و بیاض بزرگ
 را هم گفته اند و نوعی از قار نیز است -
 جنگار - بروزن زنگار خنجرک را گویند و بعرنی سرطان
 خوانند و بمعنی فاعل که جنگ آورنده باشد و امر هم هست -
 جنگ زرگری - کنایه از جنگ ساختگی باشد -
 جنگلای - بالام بروزن بزنگاهی غلیون را گویند و
 باین معنی بجای های هوزنون و یای حلی هم نظر آمده است که
 جنگلانی و جنگلابی باشد و باجم فارسی نیز گفته اند -
 جنگلوک - باکاف بروزن عنکبوت رنجوری را گویند که
 نقاب است او از حد گذشته باشد و بوقت برخاستن دست بر زانو
 یابد و یوار گیرد و کسی را نیز گویند که دست و پای او گجوج
 باشد و باجم فارسی هم آمده است -
 جنگوان - بروزن ارغوان نام شهر است در هند و تنان
 جنگوک - بروزن مفلوک کسی را گویند که از بیساری
 برخاسته باشد و قوت رفتارند داشته باشد -
 جنیبت کش - شخصی را گویند که اسپ کوتل را میکشد هم
 جنیبت اسپ کوتل است و میر آخور را هم گفته اند که
 ریش سفید طویل باشد -
 جندیور - بفتح اول و ثانی تخمائی رسیده دو او و مفتوح
 بر رای بی نقطه زده پل صراط را گویند و بتقدیم تخمائی
 بر حرف ثانی هم آمده است الله اعلم -

بیان بزرگتر

در جیم اجد با و او شتل بر بقا و دونه لغت و کنایت
 چو - بضم اول چوبی باشد که بوقت زمین شدید کردن
 برگردن گاو گذارند و مرتبه نود و ششم باشد از خلوص
 که آنرا بعرنی عیار خوانند و جوی آب را نیز گویند و فتح اول
 خله ایست معروف که با سپ و استر و امثال آن دهند

و با تشدید ثانی در عربی یعنی هوا باشد و ماتحت فلک قمر
 و اسفل رانیز گویند که در برابر اعلی است -
 جواز - بضم اول بر وزن گدازهاون سنگین و چوبین را
 گویند که سیر در آن کوبند و بهر بی مهراس خوانند و ظرفی را
 نیز گفته اند که در آن روغن از جویبات و شیره از انگور و
 نیشکر گیرند و بهر بی معصره خوانند و فتح اول در عربی
 یعنی نصبت و اجازت و خلاص و خط و دستک راه
 و روانی و روانی و روان شدن و آب دادن ستور
 و کشت زار باشد -
 جواز اول - بضم اول بر وزن خراسان یعنی جواز است
 که باون چوبین و ظرفی باشد که در آن شیره انگور و روغن
 کشند و در عربی یعنی نبات یافتن و دستک راه و روان
 شدن و آب دادن ستور و کشت زار بود -
 جوازه - بضم اول بر وزن خلاصه یعنی اول جوازان است
 که باون کوچک سنگین یا چوبین باشد -
 جوال - بضم اول بر وزن زغال معروفست و آن ظرفی
 باشد از نیشکر که چیزها در آن کنند و یک تنگ بار را نیز
 گویند و یعنی کوه چاه هم آمده است و کنایه از بدن انسان
 هم هست و کنایه از چیز کشف شده نیز باشد -
 جوالق - بر وزن موافق جنسی بود از پوشش قلندران
 و این جمع جوق است و جوق معرب جوق و جوق بافته
 پیشه باشد که از آن خسر چین سازند و مردم فقیر و
 قلندران نیز پوشند -
 جوام - بضم اول بر وزن امام بلغت ژند و پاژند یعنی
 روزست که بهر بی یوم گویند -
 جوان اسپرم - نام یکی از پاجمین است که بهر بی
 ریجان اشیاطین خوانند -
 جوان مرد - کنایه از کریم و سخنی و بخشنده و صاحب هست
 باشد و نام پیر قصابان هم هست -

جوانی - بکسر اول بر وزن نهانی مخفی باشد که بر روی
 خمیر نان باشند و آنرا ناخواه در زبان هم گویند و فتح اول
 معروفست که نقیض پیری باشد -
 جوبال - بابای ایچد بر وزن رومال بلغت ژند و پاژند
 جوال را گویند آن ظرفی باشد که از سوی و بشیم بافند -
 جوجو - بفتح اول در هیچ بجه یعنی پاره پاره و ذره ذره باشد -
 جوبه - بضم اول و ثانی مجهول و فتح بابی ایچد جانی و مقای
 را گویند در شهر که اسباب و امتعه و غله و آنچه از اطراف
 و جوانب از جهت فروختن آورند آنجا فروخته شود -
 جوتره - بفتح اول و تا و رای قرشتت یعنی مناره باشد -
 جوجج - بضم اول بر وزن عوج پاره گوشت سرخی باشد
 که بر سر خرگوش است و علامتی را نیز گویند که بر سر طاقما
 و ایوانها نصب کنند تا خوشنما شود و بفتح اول هم گفته اند -
 جوجا و و - جدالیت شبیه بهر لیکن بار یک ترو در از تر
 می باشد و طعم آن تلخ است و طبیعت آن گرم و خشک
 است و را اول و سوم -
 جوجره - بضم اول و ثانی مجهول و کسر جیم و سکون رای
 قرشتت درم را گویند که چهل و هشتت جد است و
 بهر بی در هم خوانند و باین معنی بجای حرف آخر
 نون هم آمده است -
 جوججم - بضم اول و ثانی مجهول و فتح جیم و سکون هم شانی
 گویند از درخت که گل و میوه بار آورده -
 جوجن - بضم اول و کسر ثالث و سکون نون بلغت
 ژند و پاژند یعنی درم باشد که چهل و هشتت جد است
 و با ثانی مجهول و فتح ثالث بلغت هندی یک فرسخ کشت
 فرسخی باشد که چهار کرده است -
 جوجو - بفتح هر دو جیم و سکون هر دو و او نام شهر نیست
 از ملک خا که در آنجا مشک خوب و گافور اعلی و جاکا
 ابریشمی نفیس می شود و کنایه از پاره پاره و ریزه ریزه

او ذره ذره بهم هست -

جو چه - بروزن یعنی حوزه است که بچه مایگان باشد -
جوخ - نفخ اول و سکون ثانی و خای نقطه دار کرده
و نفخ مردم و حیوانات را گویند و معرب آن جوق است
و بعرنی فوج خوانند -

جو دان - نفخ اول و دال ایجد بالفت کشیده و بنون
زده نوعی از کافور بود و بقایت خوشبوی بر خلاف کافور
است و آنرا خوردند و چینه دان مرغان را نیز گویند و
نوعی از چوب بید باشد که دسته سبیل کنند و سیاهی را
گویند شبیه بدانچه جو در میان دندان اسپ و خرداشک
آن که جوانی و پیری آنها را از آن شناسند و چون آن
بر طرف شود حکم بر سال اسپ و خر متوان کرد و منسه
از آنرا هم هست که دانه آن بی آب و خشک بیاشد -

جو دانه - بروزن پروانه یعنی جو دان است که نوعی
از کافور و منسی از آنرا و چینه دان مرغ و سیاهی میان
دندان ستور باشد -

جو دره - بروزن کوشکیا هست خود رو که بیشتر در میان
زرعت گندم و جو میرود و دانه آن کوچک باریک میباشد
و آنرا بعرنی طبع - ش - میگویند و گا و را نیز گویند که
عوان بقر خوانند -

جو دره - بارای بی نقطه بروزن حوصله یعنی اول جو
است که غله خود روی میان زراعت باشد و نام مبارک
هم بوده از شکر روس -

جو ذر - با ذال نقطه دار بروزن جو هر معنی پاره پاره و
ریزه ریزه و ذره ذره باشد -

جو زر - بضم اول و فتح ثانی و سکون زای قرشت یعنی بالا
باشد که نقیض پائین و پست است و نفخ اول و سکون
دثانی و ثالث در عوی یعنی ستم باشد و نام یکی از خطوط
جام هم نیز هست که خط لب جام و پیاله باشد و پیاله جو زر

یعنی پیاله مال مال است چه هر گاه حریف را دانسته
پیاله مال مال بدیند تا مست شود و بیفتد و بشوگر رود
و باز جو زر ستم کرده خواهند بود -

جو زر پور - بضم اول و بای ایجد بروزن روز کور پرده
ایست صحرائی شبیه بخروس که او را تدر و نیز گویند -

جو زره - بروزن نوره هموزن و همزنگ و مقابل کوب
و جفت نیزه را گویند -

جو زر - نفخ اول و سکون ثانی و زای نقطه دار معرب
گوزست که گردگان باشد -

جو زر اخند - نفخ اول و غین نقطه دار شفتا لوی
خشک کرده را گویند که مغز گردگان در میان آن
آکنده باشند -

جو زراک - بروزن غمناک خصه خوردن و اندکین
شدن باشد -

جو زر کند - کنایه از کارهای عیث و بی حاصل شده
جو زغمه - نفخ اول و ثالث و غین نقطه دار معرب کوز غمه
است که گوزه و غلاف پنبه باشد -

جو ز گندم - بیج گیاهی است که در نظر چنان و انامید
که گویا چندی گندم است که بر هم سپیده اند خوردن آن
منع هوس خاک خوردن کند و آنرا بعرنی خزر الحام گویند -

جو ز ماشل - با سیم بالفت کشیده و شمای شانه مفتوح
بلام زده چیرمست که آنرا عوام تا قوله گویند و آن را
جو ز مقابل نیز گویند بکسرتای قرشت -

جو زرن - بروزن کودن نوعی از ساجران باشد
در پند و حستان که دانه گندم و جو را بر عفران زرد
کنند و افسونی بر آن خوانند کسی را که خواهند سحر خود
سازند از آن دانها بروی زرنند و آفتی را نیز گویند که در
گندم و جو افتد و آن زرد و بسترخی مائل است و نیز
طافه باشند از برهمنان که آتش می افروزند و بر زمین

در آن آتش میریزند و چیزهای دیگر هم می افکنند و آتش را
 باد استیاسه جو که در نوشته است میریزند و چیزهای دیگر هم
 و این را عبادتی میدانند و آن عبادت را هوم میگویند -
 چو شوره - بازای فارسی بروزن و معنی جوهر است که بگویند چو
 چو زه و وک - رخنه و شکاف کمر دوک را گویند که در
 وقت رشتن نپسه رسیان که حرج را برانند از بند -
 چو زهر - بفتح اول و زای هوز معرب گو زهر است که فلک
 اول قمر است و او بنزد مثل اوست و هر یک از عقده
 راس و ذنب را نیز گویند و آن محل تقاطع فلک حامل
 و ماکن نیز است -
 چو زهندی - گردگان هندی است که نارگیل باشد
 و معرب آن نارجیل است -
 چو زیدان - بفتح اول بروزن لرزیدن خصه خوردن و
 غمناک و اندوگین گردیدن باشد -
 چو زینه - بروزن لوزینه معرب گو زینه است و آن
 حلوانی باشد که از مغز گردگان پزند و بعضی گویند
 از مغز بادام -
 چو سبوتن - باسین بی نقطه و بای ابجد و فون
 و تالی قرشت بروزن خوب روی من بلغت ژند و پاژند
 یعنی سندن و گرفتن باشد -
 چو سق - بفتح اول بروزن زورق معرب جو سه است
 که معنی کوشک باشد و کنایه از دوازده برج فلکی هم است -
 چو سگ - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و کاف تکمه
 و گوی گر بیان را گویند -
 چو سنگ - بروزن اورنگ یعنی جو مقدار هیند
 بود که کوچک و وزن -
 چو سه - بروزن روضه کوشک و بالا خانه را گویند
 و معرب آن چو سق است -
 چو ش - بروزن موش معروف است که از جوشیدن

و از شورش و بهم بر آمدن باشد و حلقه را نیز گویند
 مانند حلقه زره و جوشن و نام روز چهارم هم است
 از هر ماه شمسی -
 چو شاک - بروزن پوشاک یعنی جوشیدن باشد -
 چو شن بره - بفتح بای ابجد و رای قرشت نام ششی است
 شمشور که آنرا از خمیر پاندام شلث و مربع طولانی ساخته
 از گوشت و سبزی و مصالح پر کنند و در آب جوشانند و
 ماست و کشک پر بالای آن ریخته بخورند و با جیم و باس
 فارسی هم آمده است -
 چو شاک - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و کاف
 کوزه باشد لوله دار که آنرا بعبه بی بلبه گویند و بضم اول
 بروزن کوچک هم آمده است -
 چو شن - بروزن کودن سلاحه باشد غیب زره
 چه زره از تمام حلقه است و جوشن حلقه و تنگه آهن
 با هم باشد و کنایه از صورت مردم بدخوی و ترش روی
 هم است و در عربی زره را دل شب یعنی نصف
 شب و سینه را گویند و معنی اول بضم اول و جیم فاکه
 هم آمده است -
 چو شیده و مغز - کنایه از مردم خشنناک و غضب آلود
 و مردم هوشیار را نیز گفته اند -
 چو شیر - بروزن جوگیر نوعی از آتش باشد که خورند و جلا
 و با فنده را نیز گویند و عبری حالگ خوانند -
 چو شیر - بروزن همیشه یعنی جو شیر است که نوعی از
 آتش و استاد جلا ۵ باشد -
 چو غ - بروزن دوغ چوبی را گویند که در وقت زرع
 بر گردن گا و نهند -
 چو گلک - با کاف بروزن کوچک مرغی است بغایت
 کوچک و بعضی گویند کجشک است -
 چو ل - بروزن خول غلیو لاج را گویند -

جولاه - بروزن روپاه بافنده را گویند و عنكبوت را نیز گفته اند که عوبان دلدل خوانند -
 جولاهک - بروزن روپاهک عنكبوت را گویند و تصغیر جولاه نیز مست که بافنده باشد -
 جولاهه - معرفت است که بافند را باشد و عنكبوت را نیز گویند -
 جوج - باثانی جمول بروزن و دوزخ نوسه از بافته پیشینه باشد که از آن خرچین سازند و مردم فقیر و دوش و قندران هم پوشند -
 جوجی - بروزن و دوزخی قلندر شال پوش را گویند -
 جوجی - باقوت بروزن و معنی جوج است که بافته پیشینه باشد و فتح اول و کسر ثالث هم گویند -
 جوجی - بروزن و معنی جوجی است که قلندر شال پوش باشد و فتح اول و کسر ثالث هم آمده است -
 جولہ - بضم اول و فتح ثالث و ظهور یا مخفف جولاه است که بافنده و عنكبوت باشد و بخنای با تیردان و ترکش را گویند و معنی کیش و قربان هم آمده است و آن جای شاه که کمان را در آن نهند و معنی زده شده هم آمده است و عم از پیشم و پنبه و غیر آن و خار پشت بزرگ را نیز گفته اند و هندی علفی است که آنرا بعرنی قانج خوانند و با و او جمول نوعی از سبزه باشد که آنرا مرغ علف نیز گویند -
 جولہ گاه - باثانی جمول بروزن بوسه گاه معنی جولہ را سله پوشیده مانند که لفظ جولاه و جول باظهار یا معنی بافنده و عنكبوت آمده است و جول باخنای یا معنی خار پشت و غیر آن چنانچه صاحب لفظ و فرهنگ جاگیر و غیرها تصریح نموده اند و دلدل بضم تین در عربی معنی خار پشت بزرگ آمده معنی عنكبوت لیان چون لفظ جولہ مخفف جولاه هم آمده و آن بصورت غلطی بلفظ جولہ باخنای یا که معنی خار پشت آمده مشابهت دارد صاحب برهان را اشتباه واقع شده و گفته عنكبوت را نیز گویند که لبرنی دلدل خواهد -

باشد که آنرا مرغ را گویند و مرغ علفی است که حیوانات آنرا بر غبت تمام خوردند -
 جولہ - بفتح ثالث و یا مخفف جولاهه است که بافنده و عنكبوت باشد -
 جولیدن - بروزن و معنی ترو لیدن است که از هم رفتن و پریشان شدن باشد -
 جومست - بفتح اول و سکون ثانی و میم مکسور بسین بی نقطه و ثانی قرشت زده نام پیغمبر مجوسان است و کتاب گوشت نام با و نازل شده و بعضی گویند معرب گوشت است که کتاب مجوس باشد -
 جوجن - بفتح اول و ثانی و سکون نون چوبی باشد که در زیر آن غلطکها نصب کنند و برگردان گا و بندند و بر بالای شاه که از گاه جدا نشده باشد گردانند تا غله از گاه جدا شود و بسکون ثانی نام رود خانه است عظیم در هندوستان -
 جوجوان - بکسر اول و واو و بافت کشیده بروزن است و بلغت ژند و با ژند معنی جوان است که نقیض پیر باشد -
 جوه - بروزن کوه معنی جوع است و آن چوبی باشد که برگردان گا و زراعت نهند -
 جوجهر - بفتح اول بروزن کوثر معرب گوهر باشد که در او است و معنی وجود مطلق و موجود لانی موضوع و موضوع بود و اصل و نژاد و ماده هر چیز را گویند و هر یک از سنگها و نفیسه سحر الماس و یا قوت و لعل و امثال آن باشد و موج چوب و استخوان را هم گفته اند و کتابیه از مردم رشید و صاحب رشد نیز هست و بضم اول آنست که چون جمعی بر سر بنود آیند و ایشان تاب مقاومت آن جمع نداشتند زن و فرزندان خود را بکشند یا بسوزانند و خود بگریزند آن کشتن و سوزانیدن را جوجهر گویند و جانی رئیس گفته اند که در آن جوی آب روان بسیار باشد -
 جوجهری - بروزن کوثری هر چیزیکه آن جوجهر در او است جوجهر

در معنی جوجهر از جوجهر و جوجهر از جوجهر

<p>و خلقت و طبیعت باشد - چهارم - بکسر اول و سکون ثانی و میم مفتوح به راس بی نقطه و زای نقطه وارزده باشد شرت و جامع با فاشه کردن باشد چه به معنی فاشه و مزبخی جامع است - حسن - بکسر اول و فتح ثانی و سکون نون مخفف چنانست و فتح اول و سکون ثانی یعنی نفس کل باشد و نام بسیار از هم هست و باین معنی بکسر اول و سکون ثانی هم گفته اند - جودانه - با دال بر وزن بلوکانه درشتی باشد که آزا بعرنی شاکه خوانند و صمغ آزا از روت گویند و چرخ ده راینز گفته اند که درون آزا با گوشت و مصالح پر کرده باشد و آزا بعرنی قنایق - ش - خوانند -</p>	<p>باشد و جوهر فروش راینز گویند - چوبی - بروزن کوبی نام گلیست در هندوستان و آزا جویی نیز گویند که بجای بایای حلی باشد - جویبار - بایای حلی و بای ایجد بروزن کوهسار کنسار جوی آب را گویند و جایگه در آن جوی آب بسیار باشد جوی بزرگی راینز گویند که از جویهای کوچک هم رسیده باشد -</p>
<p>اسیان بیست و نهم</p>	<p>بیان نوزدهم</p>
<p>درجیم ایجد بابای حلی مشتعل بر کبر شود لغت جی - بکسر اول و سکون ثانی و ولایت صفایان را گویند عموماً و بلوکی از بلوکات آزا خصوصاً و فتح اول و میم از ولایت ری و بزبان ژند و پارتی معنی پاک و پاکیزه باشد - جی افرا - با فاء و راس قرشت نام پیغمبری است از پیغمبران عجم - جیبا - بروزن زیبا همیشه و بهیروزم را گویند و بعرنی حطب خوانند و باین معنی بابائے فارسی هم آمده است که بروزن یکبا باشد - جیسر - بکسر اول و فتح بای ایجد بروزن دیگر معنی فراخ بود که جمع فردوس است که بوستان و بهشت باشد - جیر - بروزن و معنی زیر است که نشیب و پائین باشد و نوعی از پوست و باغی است که در هم هست که از آن بند کار در و بند ششیر و بهله و امثال آن سازند - جیره - بروزن زیره روزیانه باشد و آن چیزی بود که گندم و آرد و نان و امثال آن که بخت غلام و نوکر میخورند چیز جنگ - باجیم و زای هوز بروزن خیر ترنگ چرمینا</p>	<p>درجیم ایجد بابای هوز مشتعل بر یا زده لغت و کنایت چهارم بکسر اول و سکون ثانی بغض ژند و پارتی زنان و بدکاره را گویند - جهاد اصغر - کنایه از مقابله و جنگ کردن با کفار باشد - جهاد اکبر - کنایه از ریاضت فرمودن نفس و مجاهده با او باشد جهمان - فتح اول بروزن مکان عالم ظاهر و آنچه تحت فلک قمر است و چنده راینز گویند و بکسر اول هم آمده است و مال و اسباب و نیوی را هم میگویند - جهان آرای - بالف ممدوده نام ماه ششم است از ماههای طلی - جهان بین چشم را گویند و عرب عین خوانند و کنایه از فرزند هم هست و سیاحت کننده و مردم جهان گرد را نیز گویند - جهانتاب - بانامی قرشت بالف کشیده و بهای ایجد زده نام ما و پنجم است از ماههای طلی - جهاننیده - کنایه از مسافر و سیاحت کننده باشد - جهان کمین - بکسر نون و کان اشاره با دم صغی علیه السلام است و بعرنی عالم صغیر خوانند - جهان مبین - بکسر نون و میم عالم را گویند که ماسوی است است و عرب عالم کبیر خوانند - جهره - بروزن بهره چرخ باشد که جولا بهکان بان رسیان در ماشوره چرخند - جهش - فتح اول و کسر ثانی بروزن طیش یعنی سرشت</p>

گویند و آن چیزی باشد مانند آلت تناسل که از چرم ساخته باشد
 و زنان در وقت حاجت کار فرمایند و باراسه قرشت
 هم آمده است -
 جیستن - باثانی مجهول بر وزن زلیستن جیستن و جیستن
 باشد و معنی انباشته برزیت هم آمده است -
 جیستگ - فتح اول و کسر سین بی نقطه و سکون ثانی
 و نون و کاف نام رای گجرات است و کسی پیش از و در
 هندوستان پادشاهی نکرده است نام او در هندوی
 جی سنگه بوده و فارسیان جیستگ خوانند -
 جیغت - فتح اول و ضم غین نقطه دار و سکون ثانی
 و فوقانی لیدت خرم را گویند -
 جیغوت - بر وزن فرقت تو بره و سبیدی را گویند
 که از لیدت خرم بافتند -
 جیک جیک - بکسر هر دو حیم و سکون هر دو تحتانی و گ
 آواز اقسام جانوران و مرغان باشد -
 جیل دارو - معرب گیل دارو است و آن چوبی باشد
 سیاه رنگ و چون بشکنند مغز آن فستقی بود و منفعت
 آن بسیار است -
 جین - بر وزن کین صفات زشت را گویند و صوفیه
 تعبیر از آن بنفس کنند -

جیناک - بانون بر وزن بیباک چاسه و مکان
 و مقام را گویند -
 جینه ور - بر وزن کینه و پرل صراط را گویند -
 جیواو - بر وزن فرهاد یعنی درج است که پر پیزگاری
 و کسر شهورت باشد -
 جیوه - بر وزن میوه سیاه را گویند و عبری زیت
 خوانند طبیعت آن گرم باشد و بعضی گویند سرد و تر است
 در روم سپش و کنه را بکشد جرب و حکم را نافع باشد
 تصحید آن باین طریق کنند که بتان سیاه را با نیمه
 آن قلعی داخل کنند و بوزن هر دو زاج سوخته و بوزن
 زاج نشت پخته و بوزن مجموع تلک بریان کرده که آنگه
 کوبی باشد و همه را در صلیبه انراخته با آب تیغ و آن
 سیوه ایست معروف بسایند تا نیک سائیده شود بعد
 از آن در ویگه نوکه بر گل اندوده باشد کرده سر آنرا حکم
 بر بندند و آهسته آهسته آتش کنند تا بریان شود و همچنین
 تا هفت نوبت با آب تیغ بسایند و در ویگ کنند بریان
 سازند بعد از آن در شیشه که بگل حکمت اندوده باشد کنند
 و آتش نرم نرم میکرده باشد تا تصحید کند و همچنین بتله قه
 تصحید کنند تا آنکه مانند دانه مر و ارید سفید گردد و آن هم
 قاتل است و بکارهاست دیگر نیز آید -

گفتار ششم از کتاب برهان قاطع در حرف جیم فارسی با حروف کجی
 مبتنی بر بیست و دو بیان و محتوی بر ششصد و سی و سه لغت و کنایت -

بیان اول
 در جیم فارسی بالغت مثل بر نو و هفت لغت کنایت
 چا - معروف است و مشهور بجای و آن برگی است که از
 چین و خا آورند و در آب جوشانیده مانند قهوه خورند
 و خاصیت آن بسیار است و مضر است شراب را دفع کند
 گویند مردم تبت بسبب آنکه شراب بسیار میخورد آن را
 بقیعت مشک میخورد و معرب آن صا باشد -

چاپاتی - بابای فارسی و نامی قرشت بر وزن آبادی
 نان فطیر نازک باشد که خمیر آنرا با دست پهن سازند و
 بر روی تاب پزند -
 چاباک - بضم بای ابجد و سکون کاف مخفف چابوک
 است که جلد چیست و چالاک و ظریف باشد و معنی
 ناز یانه هم آمده است -
 چابلی - معنی جلدی و چالاک باشد و اسپ رهواری را

نیز گویند که اگر تازیانه بروزند راه غلط نکند -
 چای پلوس - بسکون بای فارسی و لام بود و چو کاشیده
 بسین بے نقطه زده شخصی را گویند که پیرب زبانه و
 سخنیهای شیرین و فروتنی کردن مردم را فریب دهد و
 باهای راجعه هم آمده است -
 چابوک - بضم ثالث و سکون داو و کاف چست
 و چالاک و چادر را گویند -
 چاقو - باتای قرشت بود و کاشیده ریشانی باشد که بدن
 و زردان را از حلق آویزند -
 چالچ - بسکون جیم فارسی نام شهر است از ماوراءالنهر
 که بنا کنند اشتهار دارد و بعضی کاشف را گفته اند و کمان
 خوب از آنجا آورند و منسوب با آنجا را چاقی گویند عموماً در
 کمان را خصوصاً و توده غلط پاک کرده و از گاه جاگردید
 رانیز گویند و آنرا بربی صبره خوانند بضم صاد بی نقطه -
 چای چله - بفتح جیم فارسی و لام کفش و پای افزا چرمی را گویند
 چادر ترسا - و طلاء جامه باشد زرد و کبود در هم بافته
 و کنایه از شفق و روشنائی آفتاب و آفتاب هم هست -
 چادر کا فوری - کنایه از سفیدی صبح صادق باشد -
 چادر کجلی - کنایه از آسمان و شب تاریک است -
 چادر لاجورد - کنایه از آسمانست و سبز زرد و غرار را نیز گویند
 چادر - بر وزن خار و اشی را گویند که در آن خشت و آجر
 و کاسه و کوزه و امثال آن بزنند و مخفف چهار هم هست
 که بعریه اربع گویند و مخفف چاره و علاج هم هست
 و بزبان علمی اهل هند معنی جاسوس باشد -
 چار آخر - بضم خای نقطه دار کنایه از چهار عنصر است که
 خاک و آب و باد و آتش باشد و چهار ستاره از نبات آتش
 باشد که آنها را نقش خوانند -
 چار اثر و پا - یعنی اول چار آخر است که عناصر راجعه باشد
 چار استاد - کنایه از چهار عنصر است -

چار پا - بابای فارسی بالف کشیده بر وزن و معنی چار پا
 که مرکب سواری باشد همچو اسپ و استر و خر و شتر و امثال آن
 چار بالش - کنایه از دنیا باشد و مسندی را نیز گویند
 که پادشاهان و صدوز و اکابر بران نشینند و کنایه از
 عناصر راجعه هم هست -
 چار بالشت - بسکون فوقانی یعنی چار بالش است
 که دنیا و عناصر راجعه و مسند سلاطین باشد -
 چار بند - بر وزن آنگند کنایه از دنیا و عالم باشد -
 چار پهلوشدن - کنایه از چیزه بسیار خوردن و
 بر پشت خوابیدن باشد -
 چار پنج - بر وزن چار پنج کاسنی و پنج رازیانه و
 پنج که بر پنج کرفس را گویند و بربی اصول الاربعه خوانند
 و کنایه از چهار عنصر هم هست -
 چار تا - با فوقانی بالف کشیده طنبور و باب چهار تا را
 گویند و کنایه از چهار عنصر و عالم و دنیا هم هست باعتبار
 چهار رکن و باز یادتی را می قرشت بر وزن خاک
 نیز همین معنی دارد -
 چار تاره - بر وزن ماه پاره یعنی چار تار است که طنبور
 در باب و هر سازی که بران چهار تار بندند و کنایه از
 عناصر راجعه و دنیا هم هست -
 چار تکبیر زدن - کنایه از ترک کلی کردن و تبری مطلق
 از ماسوی نمودن باشد و کنایه از نماز جنازه هم هست
 که بعد از آن میت را وداع کنند -
 چار جوهر - کنایه از عناصر راجعه و چهار ستاره انعش
 است از نبات انعش -
 چار دو ال - بفتح اول و واو بالف کشیده و بلام زده
 چوبی باشد بقدره یک قبضه که چار واداران بر سر آن
 سنجی کوچکی بقدر همیزی نصب نمایند و زنجیری با چند حلقه
 و چهار قسمه بر آن تعبیه کنند و اللغ و چار واداران برانند -

چهار

چارویو ابر - معروف است و کنایه از چهار حد و نیایم است
 چارویو ابر نفس - کنایه از دنیا و قالبی جسم آدمی باشد
 چارسو - باسین بی نقطه بود و رسیده هر چیز را گویند که
 چهار پهلو داشته باشد و جائی را نیز گفته اند که چهار بازار
 از آنجا منشعب شوند و کنایه از انتظار کشیدن هم هست
 چارطاق - باطای حلی بافت کشیده و بافت زده معرکه
 است و نوعی از خیمه چهار گوشه هم هست که آزاد عرق
 شردانی در هند رادنی گویند و خیمه که طبع را نیز گفته اند
 و کنایه از عناصر اربعه هم باشد
 چارغ - بضم رای بی نقطه و سکون غین نقطه دار نوعی
 از پای افزار است که بیشتر در بقا نمان بر پای بندند و بجای
 غین قاف هم آمده است
 چارک - نفع ثالث و سکون کاف جاودش و قیاب
 قافله را گویند
 چارگامه - با کاف فارسی بروزن کار نامه اسپ بهوار
 خوش رفتار باشد و کنایه از گرم کردن هنگام عیشت هم است
 چار گوشه - هر چیز را گویند که مربع باشد و کنایه از تخت
 بادشاهانست که بعضی سر بر خوانند و کنایه از تابوت هم
 هست که جنازه باشد
 چارگوشی - صراحی و سبوی را گویند که چهار دسته داشته باشد
 چار ماور - کنایه از چهار عنصر و چهار ستاره نقش باشد
 از بنات النعش
 چار مغز - جو زر را گویند که گردگان است
 چار میخ - معروف است و آن چنان باشد که شخصی را
 از خوابند شکنجه کنند بر پشت یا بروی خوابانند و چهار
 دست و پای او را چهار میخ بندند و کنایه از عناصر اربعه
 هم هست و عمل لواط را نیز گویند
 چارو - بانالت بود کشیده یعنی سارو باشد و آن آهک
 رسیده و با چیزها آمیخته است که بر آب انبار و حوض

و امثال آن المند
 چاروا - با و او بروزن و معنی چار پاست که مرکب سوار
 باشد و هر چیزی که چهار پا داشته باشد
 چار و چدر - نفع جیم فارسی و دال ایچد بروزن شام
 این لغت از اتباع است یعنی علاج و چاره و تدبیر باشد
 چاروغ - باغین نقطه دار بروزن فاروق یعنی چایخ است
 که پای افزار در بقا نمان باشد و با قاف نیز آمده است
 چاره - بروزن خاره یعنی علاج و تدبیر باشد و مکرو حیله
 هم گفته اند و جدائی و مفارقت را نیز گویند و معنی یکبار هم
 آمده است و باین معنی بسیار غریب است
 چار یک - نفع یای حلی یک حصه از چهار حصه هر چیزی باشد
 و نام قصبه ایست از قونج کابل مشهور بچار یک کار
 چاشل - بروزن ماش غله از گاه جدا کرده و پاک
 شده را گویند
 چاشت - بروزن داشت یک حصه از چهار حصه در شب
 که در هندوستان پر گویند و طعمیکه در آنوقت خوردند
 چاشت دادن - طعام دادن بوقت چاشت را گویند
 که کیاس از روز است
 چاشدان - با دال ایچد بروزن پاسبان مخفف
 چاشت دان است و آن ظرفی باشد که نان و خوردنی
 در آن میان گذارند چه چاشت یعنی خوردنی و طعام هم آمده است
 چاشکدان - بسکون کاف نان دان را گویند و آن
 ظرفی باشد که نان و طعام در آن گذارند و صند و قیسه
 زنان را نیز گفته اند
 چاشنی - اندکی از طعام و شراب را گویند که از براس
 تمیز کردن نشسته و ابتدای زدن چوب را نیز گویند بر کوس
 و نظاره و معنی نمودار و صفت و مزه هم آمده است
 چاشنی دل - بسکودال ایچد و سکون لام کنایه از سخنان
 خوب و لطیف و دلگشا باشد

چاشنی گیر - حاکم مطبخ را گویند و ترکان او شمال و دریند و
بکاول خوانند و طعام قسمت کنند و رانیه گفته اند
که سفرچی باشد -

چاق - بروزن طاق یعنی صحت باشد و معنی زمان
هم هست چنانکه گویند در چاق آدم یعنی در زمان آدم
و بعضی گویند باین معنی ترکیست -

چاک - بروزن خاک یعنی شکاف و تراک باشد و قبایله
خانه و باغ و امثال آنرا نیز گویند و معنی سفیده صبح هم
هست و صدای زدن شمشیر و تبر زین و خنجر و مانند آن
باشد و در چپ رانیه گفته اند و آن درمی باشد کوچک
که در یک لنگ در قلعه و کاروان سراسازند و معنی آماده
و میتا هم آمده است -

چاکا چاک - باجم فارسی بروزن پاک پاک معنی
طراق طراق باشد و تراک و شکاف بسیار نیز گویند -
چاکانیدن - بانون بروزن آشفاییدن شسته
چکانیدن باشد -

چاک چاک - یعنی چاکا چاک هست که صدای طراق طراق
زدن شمشیر و خنجر و تبر زین و مانند آن باشد و شکافته
و دریده رانیه گویند -

چاکسو - و چاکشو باسین بی نقطه و نقطه دار بروزن نازک
دانه باشد سیاه و لغزنده بمقدار حدس و آنرا در دروهای
چشم بکار برند و بجای حرف اول خای نقطه دار هم آمده است -

چاکوچ - باوا و مجول و جم فارسی بروزن پاپوش تنک
و چکش سکران و آهنگران باشد و عبری سطاق گویند -

چال - بروزن شال هر چیز دومی را گویند عموماً و آنچه
که موی آن سرخ و سفید در هم آمیخته باشد خصوصاً
و گرمی و مفاکی رانیه گویند که در آن توان ایستاد یعنی
زیاده برد و گز نباشد و گرمی که جولا بنگان یا پاسه خود را
در آن آویزند و گرمی که دو دسته کس در قمار با هم بنهند و بنزد

گویند فلاسه چال کرد یعنی گرو را برد و معنی آشیان مرغ
هم آمده است و نوعی از مرغابی باشد و آن دو قسم است
بزرگ و کوچک بزرگ آنرا که در جنبه مقدار قاز است خرچال
و کوچک آنرا که به بزرگی زرخ است چال گویند و بهتر که
تشفلداق - ش - خوانند و بعضی گویند چال هو بره است
که عبری جاری و به ترکی توغدری خوانند و کبک دری را
نیز گفته اند و نام دومی است از ولایت قزوین که سر لوک
وامند است و بزبان علمی اهل هند هر چهار گروه را یک چال
است و هر دو گروه یک فرسنگ پس چالی دو فرسنگ باشد
و بزبان متعارف اهل هند معنی رفتار است و امر بر فتن
یعنی براه رود و نام نوعی از ماهی هم هست -

چالاک - بروزن ناپاک دزد و خونی و جلد و چاک را
گویند و معنی جای بلند هم آمده است -

چالپوس - بابای فارسی و داو و مجول بروزن آبنوس
معنی چالپوس و فریب دهنده باشد -

چالش - بروزن مالش رفتاری که از روی ناز و کبر
و عجب کنند و معنی جنگ و جدال هم آمده است و بعضی
و جمیع رانیه گویند -

چالشگر - باکات فارسی بروزن دانشور شخصی را گویند
که خرامان داز روی ناز و عجب و کبر براه رود و مبارز
و دلاور و جنگو و رانیه گفته اند و معنی حریص جماع
هم آمده است -

چالو - بروزن خالو گو و رانیه گویند که زیاده از دسته
عمق نداشتند باشد -

چاله - بروزن خاله یعنی چالو باشد که گودال است -
چالیش - بالام تبتانی کشیده و پیشین قرشت زده
رفتاری باشد از روی کبر و ناز -

چالیک - بروزن باریک و پارچه خوب است که اطفال
بدان بازی کنند یکی دراز بقدر سله و جب و دیگری کوتاه

بمقدار یک قبضه و هر دو سر چوب کوچک تیز میباشد و
 چوب دراز را بدست گیرند و چوب کوتاه را بر زمین نهند
 بنوعیکه یک سر آن از زمین بلند باشد و چوب دراز را
 بر آن زنند بچنانکه بر هر دو اجمد و باز در هوا خنثی
 بدان زنند چنانکه دور افتد و عرب چوب بزرگ را مقلد
 و چوب کوچک را قلعه گویند -
 چام - بروزن کام بمعنی چم و خم باشد -
 چام چام - باجم فارسی بروزن شاد کام در بای کوه
 و راهبای پریج و تاب را گویند -
 چاموش - بروزن پاپوش نوعی از کفش پای اعراب
 چامه - بروزن نام معنی شعر باشد عموماً و غزل را گویند
 خصوصاً آن مطلع است با ابیات متوازنه متشابه که در
 قافیه و ردیف کمتر از هفتده بیت و معنی سخن بهم آمده است
 چه چامه در آن سخندان را گویند -
 چامه گومی - باکاف فارسی بروزن چاره جوی شاعر
 و سخنگوی باشد و کسی را نیز گویند که غزلی را با او از خوش سخن
 چامیدن - بروزن و معنی شاشیدن است که بول
 کردن باشد -
 چامین - بروزن آیین شاش و بول باشد و غافل
 را نیز گویند -
 چانه - بروزن شانه فک اسفل باشد که موضع ریش
 بر آوردن غنغب است و آنرا برنی ذقن گویند و گلوله
 خمری که یک نان ازان پخته شود و کنایه از حرف
 و سخن بهم است -
 چاو - بسکون و او فتی است خطائی و آن کاغذ پاره بود
 مربع و طولانی که یکی از پادشاهان چنگیزی نام خود را بر آن
 نقش کرده بود و راج گردانیده چون مردم آذربایجان
 و اهل تبریز قبولی نکردند و احوال دین مظفر که باعث بانی چاو
 بود قتل آمد رسم چاو بر طرف شد و باجم اجمد هم نظر آمده است

و اول اصح است -
 چا و چاو - باجم فارسی بروزن کاو کا و شور و غوغا و صل
 و بانگ گنجشک را گویند وقتی که جانوری قصد گرفتن او
 کرده باشد یا کسی دست با ایشان او کند که بچه او را بر آرد -
 چاوک - بروزن ناوک مخفف چکاوک است و آن خر
 باشد برابر گنجشک و برنی تیره خوانند -
 چاوله - فتح ثالث و لام نام گله باشد صد برگ و نهایت
 رنگین و معنی کجوج و نامهور نیز آمده است -
 چاولی - بسکون ثالث بروزن کاو لی چیزه باشد
 پس که از نی بوریاد امثال آن بافند و غله را بدان
 بیفشانند تا پاک شود -
 چاوش - بروزن پاپوش نقیب لشکر و قافله را گویند
 چا ویدرن - بروزن کا ویدرن فریاد کردن گنجشک باشد
 و فتیکه دست بر آشیانه او کنند و بطریق استعاره بانگ کردن
 سایر حیوانات و انسان را گویند -
 چاه - بروزن ماه معروف است و برنی پیر خوانند
 و گوز تخدان خوبان را نیز بطریق استعاره گفته اند -
 چاه آبی کنود - باکاف و نون چاهی است در طرکس
 که هر کس آب ازان چاه بخورد حق گردد و این مثل است
 و آبی کبود هم بنظر آمده است که بجای نون بای اجمد باشد
 چاه پست - کسر ثالث و فتح بای فارسی کنایه از دنیا باشد
 چاه پوز - بابای فارسی بروزن خام سوز قلابی باشد
 که بدان چیزیکه بچاه افتد بر آرد و بجای بای فارسی بای
 حلی نیز آمده است و این اصح است چه پوز یعنی کفص محسوس
 چاه پوقیر - چاهی است که افراسیاب بیزن را و ران چاه
 محسوس کرده بود -
 چاه جو - باجم اجمد بروزن ماهر و معنی چاه پوز است
 که قلابی باشد که بدان چیزی که بچاه افتد بر آرد و چاه کن
 را نیز گویند -

چاه دلو - کنایه از دنیا باشد و کنایه از هیچ دلو هم هست که یکی از دوازده پرچم فلکی است -
 چاه ظلمانی - کنایه از دنیا و قالب آدمی است -
 چاه مقنع - چاهی است که این مقنع بعلم سحر از آنجا ماست برمی آورد که چهار فرسخ بر تومی انگند -
 چاه سه - نفع ثالث گوی سبقت چاه مانند را گویند -
 چاه یوسف - مشهور است و آن در ارضی اردون که از نوامی شام است نزدیک بطبریه باشد -
 چاهی - بروزن نامی معروف است و آن بر گه باشد که از خطا آورند و جوشانیده مانند قهوه بخورند منفعت بسیار دارد و مضرت شراب را دفع کند -

بیان دوم

در حیم فارسی بابای ابجد مشتمل بر شش لغت -
 چبتن - بروزن رفتن انبیا نچه را گویند و بجای تالی گزشت یای حلی هم آمده است -
 چبخت - نفع اول و سکون ثانی و ضم نین نقطه دارد و ثانی ساکن نهالی و لحاف و سوزنی و جامه و بر چوبیند که گند و مندرس شده و از هم پاشیده باشد -
 چبخت - بروزن سهوت یعنی چبخت است که گند چاک و گند لحاف پاره پاره باشد -
 چبلوس - بالام بروزن افسوس مخفف چابوس است که چرب زبان و فریبنده باشد -
 چبیره - بروزن کبیره یعنی جمع و جمعیت سپاه و مردم پند و جمع گردیده و ساخته شده را نیز گویند -
 چبین - نفع اول و تشدید ثانی بروزن شب بین طبقی را گویند که از چوب بید بافته باشند و باین معنی بضم اول هم آمده است و بابای فارسی نیز گفته اند -

بیان سوم

در حیم فارسی بابای فارسی قبل بر بیت و دو لغت کنایت

چپ - نفع اول و سکون ثانی معروف است که نقیض راست باشد و بی اصول شدن ساز و گویندگی را نیز گویند -
 چپات - نفع اول بروزن نبات طبنا نچه را گویند و با تشدید ثانی هم گفته اند -
 چپاتی - بروزن نباتی مخفف چپاتی است که نان تنگ فطیر باشد که بر روی تاب پزند -
 چپار - بروزن قطار هر چیز در رنگ باشد عموماً و کبوتری سبز که خالهای سپاه و آبی که لقطا و گلهای سپاه با غیر رنگ خودش بر بدن داشته باشد مخصوصاً و لبرنی ابرش خوانند -
 چپاشغ - بکسر اول بروزن چرخ نوعی از باهی باشد و نفع اول هم آمده است -

چپان - بروزن کتان لباس کشته مندرس را گویند و با تشدید ثانی هم آمده است -
 چپانی - بروزن ادانی مردم بی سرو پا و گند پوش را گویند و با تشدید ثانی هم آمده است -
 چپاپ - با حیم فارسی بروزن کشاکش صدا و آواز بوسه را گویند و بوسه را لبرنی قبله خوانند -
 چپچله - بروزن مرحله زمین پر آب و گل باشد که پاسه مردم و حیوانات دیگر در آن بلغزد و کوسپاره نرسه را هم گویند که طفلان بر آن لغزند و آنرا تشنگ نیز گویند و لبرنی زحلوته گویند و ریسمانی را نیز گفته اند که در ایام عید و نوروز و جشنها از جانی بیاویزند و زنان و دختران بر آن نشسته و برهوا آیند و روند و باین معنی بجای بای فارسی فون هم بنظر آمده است -

چپ و اول - کنایه از فریب و دغا دادن باشد و ترک نمودن و واگذاشتن و طرح کردن را نیز گفته اند -
 چیداز - بازای بوز بروزن مقراض سر موزه را گویند و آن کفشی باشد که مردم ما و راه الله از بالای موزه پوشند و بهارای قرشت بروزن مقدار هم بنظر آمده است و لبرنی

چپ

<p>بیان چهارم</p>	<p>جس موق خوانند -</p>
<p>در جیم فارسی با تهای ترش مثل بر دو از و لغت کتایت چتر - فتح اول و سکون ثانی و رای ترشست چیزه باشد که برای محافظت آفتاب بر بالای سر نگاه دارند و موسی کو تاهی که برفرق سر گذارند - چتر آبگون - کنایه از آسمان است و چتر و دکنسایه از آفتاب عالیاست - چتر زرین - یعنی چتر و زهر است که کنایه از آفتاب عالیاست چتر سحر - یعنی چتر زرین است که کنایه از خورشید باشد - چتر سیاهی - کنایه از ماه شب چهارده باشد - چتر سیمین - یعنی چتر سیاهی است که ماه بدر باشد - چتر عنبرین - کنایه از شب نیت که بعربی لیل خوانند - چتر کحلی - کنایه از آسمان است و ابر سیاه را نیز گویند - چتر نور - کنایه از آفتاب نور است - چتو - فتح اول و ضم ثانی و سکون و او پرده باشد که بر رویه چیزها پوشند - چتوک - بضم اول و بر وزن و معنی چتوک است که کجشک باشد و بعربی عصفور خوانند -</p>	<p>چیدان - بکسر اول و بر وزن احسان یعنی چیدار است که سر موزه باشد - چیر - بر وزن خطر خانه دیوار سے باشد که از چوب علف سازند و حلقه و دایره را که از مردم و حیوانات دیگر کشیده ساده باشد و پوست پارائی را گویند که بند با فان و نوار با فان تار ابریشم و ریشمان را بران بکشند و هر تریه که بود را بگذرانند آنها را بگردانند و این قسم بند و نوار را چیر بان گویند - چسیدن - با سین بی نقطه بر وزن و معنی چسیدن است اعم از آنکه چیزه را بچیزه بچسباند یا کسی خود را بکسی و انبند - چش - فتح اول و بر وزن کشش بزغال یکساله را گویند چپ شدن - کنایه از خوف گردیدن و پیش گرفتن با چیل - بر وزن کچل کسی را گویند که خود را بچیزه بکشد ناشایسته آلوده کند و پیوسته چرکن و نکستی باشد چنانکه دیدن او غمیان آورد - چپاک - بکسر اول و بر وزن خشک لیس و مردار و ناشایسته آلوده را گویند -</p>
<p>بیان پنجم</p>	<p>چیلوس - بر وزن محسوس مخفف چاپوس است که زبان آورد و فریبنده باشد -</p>
<p>چج - فتح اول و سکون ثانی و جوبی باشد پنج شاخ مانند پنجه دست و دسته هم دارد که غله کوفته را بان بیاد دهند و غربالی را نیز گفته اند که بدان غله پاک کنند - چجک - فتح اول و ثانی و سکون کاف یعنی گل باشد که عرب ورد گویند و معنی رخساره و خال هم هست و ثانی بضم اول و ثانی و بجای حرف ثانی خاصی نقطه دارند که و بکسر اول بترکی آبله چهار را گویند - چچله - بضم اول و ثانی و فتح لام گوشتی که مانند زبان در میان فج زنان میباشد و فتح اول و ثانی یعنی چچله است که</p>	<p>چپه - فتح اول و ثانی مشد و کسی را گویند که پیوسته کار بار بدست چپ کند و بتجیف ثانی تحت باشد دسته دار بیدست میل که کشتی بانان بدان کشتی رانند - چسیدن - بر وزن کشیدن میل کردن بجانب چپ و کنایه از طرفی بطرف دیگر گردیدن باشد - چسین - بضم اول و ثانی مشد و بتجان کشیده و بنون زده طبقه را گویند که از چوب بید و امثال آن بافتند -</p>

زمین پر گل و لای و لغزنده باشد و کجشک را نیز گویند
و آن کو بسیاره نرحمی باشد که طفلان بران لغزند-
چونچو بضم اول و سکون و اوستان را گویند اعم از
پستان انسان و حیوانات دیگر-

بیان هشتم

در حیم فارسی باخای نقطه و ارسال بر و از ده لغت

حج - بفتح اول و سکون ثانی خلافت کار و شمشیر و مانند آنرا
گویند و یعنی خصومت و جنگ و تعدی و بر روی کسی
جستن را نیز گفته اند و یعنی کوشش و کوشیدن بجلدی
هم هست و یعنی چرک و ریم هم آمده است-

چخا - بفتح اول و ثانی با لغت کشیده و حیم فارسی مفتوح
بخای نقطه و از زده صدا و او از زدن شمشیر باشد از پی هم-
چخان - بر وزن مکان نام منصفیت غیر معلوم و معنی
ستیزه گان و سعی گان هم آمده است-

چخند - بر وزن حسد یعنی بکوشد و سعی کند و دوم زند-
چخش - بر وزن رخس گری باشد که از گردن و گوی مرد
بری آید و بزرگ میشود و در می کنند و بریدن آن صلاک است
چخک - بر وزن محک یعنی خال باشد و آن نقطه است
سیاه که در رو و اندام آدمی هم میرسد و معنی رخساره هم
بظن آمده است-

چخک - با هم بر وزن کیشاخ آتش زنه را گویند و کیشک
را نیز گفته اند که از تیلج و وزند و سپاسیان شانه و سوزن
و چیزهای دیگر در آن گذارند و معنی تیر زین هم آمده است-
چخ - بکسر اول و سکون ثانی و تخانی یعنی ستیزه کنی و درم
سازد اغلب کجی فتح اول و کسر ثانی و سکون تخانی باشد چنانکه در
تصريح نموده و یحس نیز افضای آن میکند چه اگر حرف دوم ساکن
باشد و یا نیز ساکن است در صورت تلفظ محال بود لیکن چون در
سخن موجوده چنانکه در متن عبارت مسطور است مذکور بود پس بران
بحال خود مش گذارند بطبع در آورده شد ۱۱۱

چخید - بر وزن رسید یعنی کوشیده و دوم زد-
چخیدن - بر وزن رسیدن معنی دم زدن و کوشیدن
و ستیزه کردن و بر روی کسی جستن باشد و باین معنی بجای
حرف ثانی ضین نقطه دار هم آمده است-

چخیده - بر وزن رسیده یعنی کوشیده و دوم زده و ستیزه
کرده باشد-

چخین - بکسر اول بر وزن گین ریم آلود و چرکین را گویند
یعنی زخمیکه چرک وریم داشته باشد و فتح اول هم آمده است

بیان نهم

در حیم فارسی با دال ابجد مشتمل بر پنج لغت -

چدر - بکسر اول بر وزن نگار چیزی باشد که از چشم در میان
باقند و دست و پای اسپ و استر به فعل را بدان بندند-
چدر - بفتح اول و سکون ثانی و رای قرشت اشتراک و
چهار ساله را گویند و فتح اول و ثانی یعنی چاره و علاج باشد-

چدروا - بضم اول و ثانی و سکون رای قرشت و وا و
بافت کشیده رسکنی باشد بسیار مخ و آنچه در سقوط شود بهتر
جایای دیگر هست و عبرتی صبر خوانند-
چدن - بکسر اول و فتح ثانی و سکون نون مخفف چیدن شهر
چده - بکسر اول و فتح ثانی مخفف چیده است-

بیان دهم

در حیم فارسی با رای قرشت مشتمل بر نود و نوزده لغت

چر - بضم اول و سکون ثانی الت تماس را گویند و فتح
اول نغمه و غنی باشد چه چر گر سازنده و معنی را خوانند
و در سیستان چرخاب را گویند-

چرا - بفتح اول بر وزن سر بمعنی چریدن باشد و کسر
اول معنی از براسه چه-

چرا به - بر وزن قرا به قیامتی که بر روی شیریندو-

چرخ - باخای نقطه و بر وزن و معنی چراغ است-

چراخوار - با وا و معدوله بر وزن هوا و معنی چراگاه باشد-

چرخ و واو

چراغ وارو - بکسر اول و فتح رای آخر قندیلی باشد که در آن چراغ روشن کنند و بعربی مشکوة خوانند -
 چراغ خور - با و او معدوله بر وزن فراخور یعنی چراغ خوار باشد که چراگاه باشد -
 چراغ اسک - با سین بی نقطه بر وزن اماک حیوایت کوچک تر از مرغ و شبها با ناک طولانی کند -
 چراغ - بر وزن فراغ فقیله باشد که آنرا با چربله و روغن و امثال آن روشن کرده باشند و معنی چراغ چرا کردن هم آمده است و برداشتن اسپ هر دو دست خود را و پروم شود و رهنار اینز گویند و کنایه از روشنائی هم چراغ آخر - بضم غلامه نقطه دار کنایه از فراخی عیش و بسیاری نعمت باشد -
 چراغیایه - چیزی را گویند که چراغ بر بالای آن گذارند و هر دو دست برداشتن و درست شدن اسپ را نیز گویند -
 چراغیایه - معنی چراغیاست یعنی چیزی که چراغ بر بالای آن گذارند و برداشتن اسپ هر دو دست خود را -
 چراغ بره - بفتح بای ایجد و رای قرشت چراغدان را گویند و بعربی مشکوة خوانند -
 چراغ پر سپهر - بفتح بای فارسی و سکون رای قرشت و با و یای تختائی رسیده و برای نقطه دار زده فانوس و چیزی که محافظت چراغ از باد کند -
 چراغ چشم - بکسر رابع کنایه از فرزند است -
 چراغ سپهر - کنایه از آفتاب و ماه و ستارگان باشد -
 چراغ سحر - کنایه از آفتاب است و ستاره صبح را نیز گویند -
 چراغ غله - بکسر اول و ثانی بالفت کشده و سکون غین نقطه دار و فتح لام کرم شب تاب را گویند -
 چراغ خاک - مصغر چراغ باشد و کرم شب تاب را نیز گویند و عوب آنرا ولد الزنا خوانند گویند چون ساره سیبل طالع شود او نمیرد -

چراغ معان - کنایه از شراب انگوری است -
 چراغ وارو - بارای قرشت بر وزن چراغیایه قندیلی و ظرفی باشد که در آن چراغ روشن کنند تا باد نکند و مشکوة بهانست -
 چراگر - باکان فارسی بر وزن سراسر حیوانات چرند را گویند چراغ - بر وزن عوام چراگاه حیوانات و علف زار باشد چراغین - بر وزن فرامین یعنی چراغ است که چراگاه حیوانات و علف زار باشد -
 چرب - بر وزن حرب غالب شدن و زیادتی نمودن و چرب شدن چیزی از روغن و امثال آن باشد -
 چرب آخور - بضم غاد سکون و او معدوله و رای قرشت کنایه از فراخی عیش و کثرت و بسیاری علف و دواب شد -
 چرب پهلوی - کنایه از کسی است که مردم از پهلوی او فائده و نفع یابند و فرجه را نیز گویند که نقیض لاغ باشد -
 چرب دست - معنی جلد و چابک و شیرین کار و هنرمند و غالب آمده شده و صاحب همت و خردمند باشد -
 چرب زبان - کسی را گویند که بسختان خوش دل مردم را به جانب خود راغب و مائل گرداند و مردم را از خود کند و کنایه از چابک و فریب دهنده هم هست -
 چربش - بر وزن ورزش معنی چربی باشد که پیوسته است -
 چرب قامت - کنایه از بلند قامت و خوش قد شد -
 چربک - بفتح اول بر وزن نازک مصغر چرب است که چرب نقاشان باشد و آن کاغذیست بسیار نازک و چرب که نقاشان بر روی صخره تصویر یا نقشه یا خط خوب گذارند و با قلم موی صورت و طرح آنرا بر دارند و نان تنگی را نیز گویند که در میان روغن بریان کرده باشند و بیشتر آنرا بروج اموات تصدیق نمایند و سرشیر را هم گفته اند که تین باشد و بضم اول دروغ است مآثم باشد که در حق کسی گویند

وسنجی رانیز گفته اند که از زبان دشمن بعنوان ظرافت
 و مسخرگی و خوش طبعی و طنز و سعایت نقل کنند تا فساد
 زیاده گردد و معنی آنرا توهمت و طنازی و مسخرگی و خجالت
 و انفعال هم هست و لغز و چیتان رانیز گویند -
 چرب گو - یعنی چرب زبانت که کنایه از شیرین سخن
 و چاپلوس باشد و فریب دهنده رانیز گویند -
 چربو - بر وزن هر سو یعنی چرب باشد که پیم چرخ است
 چرب و خشک - کنایه از بددینک و زیاده و کم و کما
 و بخل و سخی و بخیل باشد -
 چرب - بر وزن حربه کاغذی باشد چرب و تناک که
 نقاشان و مصوران بر روی صفحه تصویر و طرح و نقش
 گذارند و با قلم سومی صورت و نقش آنرا بردارند و پرده
 که بر روی شیر بند دو آنرا تهاق گویند -
 چربی - با ثالث بتخانی رسیده کنایه از ملائمت و نرمی
 باشد و پیم گو سفند و بز و امثال آنرا نیز گویند -
 چربیدن - بر وزن لرزیدن یعنی غالب شدن
 و افزودن آمدن باشد -
 چرت - باتای قرشت بر وزن شرطه یعنی رنگ و لون
 باشد و بجای فوقانی دال ابجد هم آمده است چه در کتاب
 دال ابجد و تهای قرشت بهم تبدیل مییابند -
 چرخ - فتح اول و سکون ثانی و تهای نقطه دار نام شهر
 بوده قدیم در خراسان و نام دومی است از ولایت خوزستان
 و آسمان و فلک رانیز گویند و گریبان جامه و پیراهن رانیز
 گفته اند و کمان سخت و نوعی از کمان که آنرا تخش گویند
 و طاق ایوان و طاق درگاه سلاطین و غیره و جانی که
 انگور در آن ریزند و کد کنند تا شیره آن بر آید و بعد بر
 معصر خوانند و چرخ که بدان پیم رینند و حرکت دوری
 و گرد کسی گردیدن و چرخ زدن در و ایشان در هنگام سماع
 و چرخ آسیاب و چرخ دولاب و چرخ عصاره و گردیدن چرخ

ابریشم تابی و هر چه که چرخ زند و کمان حکمت رانیز گویند آن
 نوعی از جنینق است که بدان تیر اندازند و نام پرند هیت
 شکاری و باین معنی باغین نقطه دار هم آمده است و معنی
 دور هم هست که برادر تسلسل باشد -
 چرخ انداز - بر وزن دست انداز کماندار را گویند -
 چرخ ترسا جامه - کنایه از فلک اول باشد که فلک قمر است
 چرخ و ولابی - کنایه از آسمانست -
 چرخ ریسک - جانور سیت شبیه بانگ و کو چکتر از و
 بالها و او در زیر کاسه پشت آدمی باشد و پیوسته فریاد
 میکند خصوصاً شبها بیشتر و پرند نیز هست پرنده گنجشک
 و در خراسان او را چرخ ریسو گویند -
 چرخ زرین کاسه - کنایه از فلک چهارم است که فلک ثانی
 چرخ زن - کنایه از رقاص و مردم سیاحت کننده باشد
 چرخست - بضم ثالث و سکون سین بی نقطه و تهای قرشت
 چرخنی باشد که بدان شیره انگور و نیشکر گیرند و حوضه که
 در آن انگور ریزند و کد کنند تا شیره آن بر آید و فتح ثالث
 بر وزن بدست هم آمده است -
 چرخشت - باشین نقطه دار بر وزن و معنی چرخست
 باشد و آن چرخنی و حوضه باشد که انگور در آن ریزند و بنام
 تا شیره آن بر آید -
 چرخ صوفی جامه - کنایه از فلک قمر است که فلک اول
 چرخ گندناگون - کنایه از فلک اول باشد که فلک قمر است
 چرخله - بر وزن مرحله باقی باشد دست و ساق باریک
 و عوب آنرا شکافی خوانند -
 چرخ مقوس - کنایه از فلک است عموماً و فلک البروج
 را گویند خصوصاً -
 چرخوک - بر وزن منلوک چربی باشد مخروطی که طفلان
 ریسان بر آن بندند و نوعی بر زمین اندازند که تا دتی و چرخ
 چرخه - فتح اول و ثالث و سکون ثانی یعنی چرخه است

و آن تثنی و بنیاتی باشد که بعرنی شکامی گویند بسبب آنکه بسیارست و ساق باریک است چه هرگاه بسیار ضعیف باشد
 میزند گویند - کانه خود شکامی - و معنی دو بر هم آمده است که
 در برابر تسلسل است و آنچه زنان بدان رسیان رسیدند -
 چه زخم آبنوس - کنایه از آسمان باشد عموماً و فلک اول
 را گویند خصوصاً -

چرخ - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث جتانی رسیده
 هر چیز که چرخ زنده باشد مانند کبوتر چرخ و امثال آن
 و جنسی از جامه نازک ابریشمی و نوعی از اطلس نفیس است
 و هر چیز که از آستانه او ان ریخته گردد مسگر چرخ کرده باشند و
 ادب خانه و مستراح را نیز گویند -

چرخ و - بفتح اول و ثانی مشدد و سکون دال ابدی عبده و
 جنگ را گویند و هائمانی مخفف رنگی باشد مائل بسرخ مخصوص
 باسپ و استر و خرالغ و بسکون ثانی آستان در خانه را گویند
 و جانی را نیز که آستان در را برانجا نهند -

چرخه - بروزن زرده یعنی رنگ ولون باشد عموماً و رنگ
 بسیاری مائل را گویند خصوصاً پوست بدن و روی آدمی
 را نیز گفته اند چنانکه سیه چرخه گویند مراد سیه پوست باشد و
 مراد سیه رنگ هم هست و آبی را نیز گویند که بور باشد یعنی
 سرخ رنگ باشد -

چرخه - بروزن لرز برنده ایست که او را بچرخ و بازو امثال
 آن شکار کنند و چون چرخ یا بازو بپند که او را بگیرند چنانی
 بر سر روی آنها اندازد و خود را خلاص کند و بعرنی جاری
 گویندش و ترکان توغدری و بعضی گویند چرخ خاک خسته است
 که ترکان چاخرق - ش - گویند و بعضی دیگر چاک و کش میدهند
 که عرب ابوالملیح خوانند و در تویید الفضل میگوید برنده آیت
 آبی سرخ فام و الله اعلم گویند در سنگدان او شکسته است
 که او را بر سنگ که رخافت داشته باشد در دم بپندند و همان
 ساعت بایستد و تا با او باشد عود نکند و اگر دل او را بر کسی که

بسیار خواب کند بپند خواب از وی زائل شود و خواص چرخ بسیار است
 چرخه - بروزن هرزه یعنی چرخه است که پوست رو و
 بدن آدمی باشد -

چرخس - بروزن نفس بند و زندان را گویند و معنی شکنجه
 و آزار هم هست و وحشی باشد که انگور در آن ریخته بر پایه
 بالند تا شیر آن گرفته شود و معنی چراگاه دو آب نیز
 آمده است و چیزهایی که در ایشان و گدایان از گدائی
 و گدیه جمع کرده باشند -

چرخس دان - بروزن نمکدان رومال و روپاکی باشد
 که قلندر آن چهار گوشه آنرا بهم بندند و پرورش یا ساق
 اندازند و آنچه از گدائی بهم رسد در آن نهند -

چرخش - بفتح اول و سکون ثانی و ثمین نقطه دار جانور است
 شکاری مشهور و معروف از جنس سیاه چشم و عربی آن صقرا
 چرخان - بفتح اول بروزن فرمان شهری و طغرائی باشد
 که بر فرمانها کنند و نویسند -

چرخنده - بروزن فرزند چراغ و چراغدان و چراغچایه
 باشد و روده گو سفند را نیز گویند که با گوشت و مصالح
 پر کرده باشند -

چرخنده - بروزن شرمند یعنی چرخنده است که چراغ
 و چراغدان و چراغ پایه باشد و روده گو سفند گوشت
 و مصالح آکنده را نیز گویند -

چرخولی - بروزن معقول دار و ایست که آنرا زبان بره
 گویند و بعرنی لسان اهل خوانند -

چرخون - بروزن نمون یعنی چرخولی است که لسان اهل باشد
 چرخک - بفتح اول و ثانی بروزن نکات طلق زخم را گویند هم
 از زخم کار و دشمنی و غیره و بسکون ثانی نام مرغیست که خورا
 سرنگون از درخت آویزد و او را مرغ حق گویند خوانند و کبوتر
 اول برمی که از زخم آید و چرخکی که بر بدن و جامه نشیند و بهر
 رخ گویند و آب و هین بر او هم گفته اند -

چرخ گشت اول بر وزن زرگرمغنی و خنیاگر باشد و بضم اول رسول و پیغمبر را گویند و مفتی و پیش نماز را هم گفته اند -
 چرخ کبک - با هم بر وزن کبک ترک مرغیست بسیار کوچک -
 چرخ کن - بکسر اول و ثالث چرخ کثیف و زخمیکه پیوسته ازان چرخ و ریم رود و کنایه ازانال دنیا هم هست -
 چرخمدان - بر وزن قلقدان و ویلیان چرخ می را گویند یعنی کیسه که از پوست دوزند -
 چرخ شیر - بکسر سیم کنایه ازانایان باشد -
 چرخک - بضم اول بر وزن ازوک نغز و حیثان را گویند چرخ کور - بضم کاف فارسی کنایه از چایه وزه کمان باشد -
 چرخمه - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی مطلق اسپ را گویند عموماً و اسپ سفید سوی را خصوصاً و آنچه پسران امر و از صاحب مذاق آن گیرند از نقد و جنس و چرخینه را نیز گویند که کیر کاشی باشد -
 چرخند اسپ - با دال ایجد بر وزن زن تاب نام محله است از محلات تبریز -
 چرخند و - بر وزن سن بو استخوان نرمی را گویند که آن را توان خورد همچو استخوان سرشانند گو سپند و گوش و پرهای دماغ و مانند آن که بجز غشوف خوانند یعنی چرخنده هم گفته اند -
 چرخنده - بر وزن پرنده معروف است و چرخنده و یا نیز گویند که غشوف باشد -
 چرخنگ - بکسر اول و ثانی و سکون کاف فارسی آوازی که بسبب پی و بی زدن شمشیر و گرز و اشال آن بر آید و صد و آواز درای و زنگ را هم گویند و صد و آوازی را نیز گفته اند که در میان کوه و گنبد بسبب خوردن چیزی بر چیزی بچد -
 چرخنگک - بفتح اول و ثانی و رابع و سکون ثالث و کاف پرنده است بغایت کوچک -
 چرخنگیدن - بکسر اول و ثانی آواز و صدای گرز و مانند آن باشد بسبب زدن آن بر جائی -

چرخوک - بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو و کاف مطلق را گویند خواه نان گندم باشد خواه نان جو و اوزن و برنج و بلوط و مانند آن و ثانی را نیز گفته اند که در دست انبان گذارند بخت توشه راه و بعضی گویند ثانی است که آزار بخت اشکسته تربیت کنند و ریزه ریزه سازند و باین معنی بسکون ثانی هم آمده است که بر وزن نخرک باشد و بضم اول و ثانی چین و شکنج و در هم نشسته را گویند و ترکی یعنی پوشیده و از هم رفته باشد -
 چرخونده - بر وزن شمرنده فانوس و مانند آن باشد که محافظت چراغ از باد کند و چراغ پایه را نیز گفته اند و معنی چاره جوینده و دوند و رونده هم آمده است -
 چرخوید - بر وزن لرزید ماضی و دیدن و چاره جستن باشد یعنی دوید و چاره جویی کرد -
 چرخویدن - بر وزن درزیدن یعنی چاره جستن و دیدن باشد چرخویده - بر وزن گردید یعنی دویده و چاره جویی کرده -
 چرخه - بضم اول و فتح ثانی پسر ساده و پسر امر در گویند -
 چرخیک - بفتح اول بر وزن شریک لشکر را گویند که از ولایتهای دیگر ببرد و لشکر بفرستند -

بیان مهم

در حیم فارسی بازاری هم در شکل شش لغت
 چرخ اول و سکون ثانی میون را گویند که حمد و نه است
 چرخ اول و سکون ثانی و دال ایجد جانورکی است
 شمشیر پنج که پیوسته در غله زار با بیابان در هوا سگرم
 فریاد طولانی کند و در بعضی جاها آواز بگیرند و بریان کنند و چرخ
 چرخ زره - بر وزن مجره پارهای دهنه و پیه بریان کرده
 روغن گرفته را گویند -
 چرخ زره - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی یعنی چرخ زره است
 که جزغاله باشد یعنی دهنه و پیه ریزه کرده بریان شده -
 چرخ بکسر اول و سکون ثانی و ثین نقطه دار خارشپت را گویند
 چرخک - بکسر اول و سکون ثانی و کاف یعنی چرخ است

۱۱۱

که خایه پشت باشد -

بیان دهم

در جیم فارسی با سیمین بی نقطه مشتق بر چهار لغت

چشمیدن - بابای فارسی بر وزن رقصیدن اتصال یافتن چشم باشد بچشم دیگر که انفصال آن شکل بود چیزی را محکم بر دست گرفتن و معنی میل کردن هم آمده است - چشمت - بضم اول و سکون ثانی و قوقانی جلد و چالاک و پاک باشد و هر چیز که نیک و باندام در جایی نشیند و محکم نازک را هم گفته اند و معنی تنگ و چسبان هم هست که نقیض فراخ و کشاده باشد و نوعی از پایی افزار باشد که روی آنرا از رویان چینه -

چشمه - بفتح اول بر وزن دست معنی نغمه و آبنگ باشد و ساغر و رانیز گویند و آنرا از پوست کفیل گور خردا سپ و استر و خرالای سازند و از آن کفش و چیزهای دیگر در وزن و بضم اول شیردان گویند و بزواشال آنرا گویند - چشمک - بر وزن پلنگ دم کل و کل را گویند و دروغ پیشانی رانیز گفته اند که اکثریت بجهت کردن یا بسبب برگزیده باشد

بیان یازدهم

در جیم فارسی همین نقطه در شکل خصیت و پشت لغت کنایت

چشم - بفتح اول و سکون ثانی مخفف چشم است که بعبه عین خوانند و بضم اول لفظی است که خرالای از شنیدن آن از رفتار باز ماند و بایستد -

چشم - بر وزن سلام دانه باشد سیاه و لغزنده که آنرا در دار و باس چشم بکار برند -

چشمان - بفتح اول بر وزن مکان معنی این لغت را در یک فریبگ لفظ گذر با ذال نقطه در و در و فریبگ دیگر

سه صاحب فریبگ حوری لفظ چشمان یعنی گز نوشته و صاحب برهان را در تحقیق معنی لفظ مذکور و لفظ چشمان که گذشت تسامح و رقع شده و در این اجمال از عاصیه که در لغت و معنی آن در لغت چشمان نوشته شده معلوم توان

لفظ گز با زامی نقطه دار نوشته بودند و شاه پرنیا در و بودند و الله اعلم -

چشم - بر وزن کشش بر معنی نشان پاباشد عموماً و نشان پاسبان را گویند خصوصاً -

چشم - بکسر اول و سکون ثانی و قوقانی نام ضمیمت چشمه - بفتح اول بر وزن گشته مخفف چاشته است که طعمه و طعام اندک باشد -

چشم - بضم اول و سکون ثانی و قوقانی جلد و چالاک و پاک باشد و هر چیز که نیک و باندام در جایی نشیند و محکم نازک را هم گفته اند و معنی تنگ و چسبان هم هست که نقیض فراخ و کشاده باشد و نوعی از پایی افزار باشد که روی آنرا از رویان چینه -

چشم - بفتح اول و سکون ثانی و قوقانی جلد و چالاک و پاک باشد و هر چیز که نیک و باندام در جایی نشیند و محکم نازک را هم گفته اند و معنی تنگ و چسبان هم هست که نقیض فراخ و کشاده باشد و نوعی از پایی افزار باشد که روی آنرا از رویان چینه -

چشم - بفتح اول و سکون ثانی و قوقانی جلد و چالاک و پاک باشد و هر چیز که نیک و باندام در جایی نشیند و محکم نازک را هم گفته اند و معنی تنگ و چسبان هم هست که نقیض فراخ و کشاده باشد و نوعی از پایی افزار باشد که روی آنرا از رویان چینه -

چشم - بفتح اول و سکون ثانی و قوقانی جلد و چالاک و پاک باشد و هر چیز که نیک و باندام در جایی نشیند و محکم نازک را هم گفته اند و معنی تنگ و چسبان هم هست که نقیض فراخ و کشاده باشد و نوعی از پایی افزار باشد که روی آنرا از رویان چینه -

چشم - بفتح اول و سکون ثانی و قوقانی جلد و چالاک و پاک باشد و هر چیز که نیک و باندام در جایی نشیند و محکم نازک را هم گفته اند و معنی تنگ و چسبان هم هست که نقیض فراخ و کشاده باشد و نوعی از پایی افزار باشد که روی آنرا از رویان چینه -

چشم - بفتح اول و سکون ثانی و قوقانی جلد و چالاک و پاک باشد و هر چیز که نیک و باندام در جایی نشیند و محکم نازک را هم گفته اند و معنی تنگ و چسبان هم هست که نقیض فراخ و کشاده باشد و نوعی از پایی افزار باشد که روی آنرا از رویان چینه -

چشم - بفتح اول و سکون ثانی و قوقانی جلد و چالاک و پاک باشد و هر چیز که نیک و باندام در جایی نشیند و محکم نازک را هم گفته اند و معنی تنگ و چسبان هم هست که نقیض فراخ و کشاده باشد و نوعی از پایی افزار باشد که روی آنرا از رویان چینه -

چشم - بفتح اول و سکون ثانی و قوقانی جلد و چالاک و پاک باشد و هر چیز که نیک و باندام در جایی نشیند و محکم نازک را هم گفته اند و معنی تنگ و چسبان هم هست که نقیض فراخ و کشاده باشد و نوعی از پایی افزار باشد که روی آنرا از رویان چینه -

چشم - بفتح اول و سکون ثانی و قوقانی جلد و چالاک و پاک باشد و هر چیز که نیک و باندام در جایی نشیند و محکم نازک را هم گفته اند و معنی تنگ و چسبان هم هست که نقیض فراخ و کشاده باشد و نوعی از پایی افزار باشد که روی آنرا از رویان چینه -

چشم - بفتح اول و سکون ثانی و قوقانی جلد و چالاک و پاک باشد و هر چیز که نیک و باندام در جایی نشیند و محکم نازک را هم گفته اند و معنی تنگ و چسبان هم هست که نقیض فراخ و کشاده باشد و نوعی از پایی افزار باشد که روی آنرا از رویان چینه -

چشم آغلیدن - از روی قهر و غضب بگوشه چشم نگاه کردن باشد -
 چشم آغیل - بروزن عزرائیل قهر و غضب از گوشه چشم نگاه کردن باشد و نگاه کننده زانیز گویند -
 چشم آکوس - بالام بروزن و غیا نوس بمعنی چشم آغیل است که بغضب و قهر بگوشه چشم نگاه کردن باشد و بغضب نگاه کننده را نیز گویند -
 چشم آویز - با داوروزن رستاخیز چیزی باشد سیاه و شبکه دار که از سوی دم اسپ بافند و زمان آزمائند نقاب از پیش چشم آویزند و چیزی هم هست از پوست که آن را تریشه تریشه کنند و بجهت دفع مگس از پیش چشم اسپ آویزند چشم برآه و آشتن - کنایه از انتظار کشیدن باشد -
 چشم بز زین افکندن - کنایه از سجده کردن و فرو نگریستن بر زمین باشد خواه از نمرم و خجالت و اندوه و خواه از تواضع -
 چشم پیام - بانون بروزن عرش پیام دعا و تعویذی باشد که بجهت دفع چشم زخم نویسنده چه پیام اعمالی باشد که بجهت دفع چشم کشند -
 چشم بندک - بازی باشد و آن چنانست که چشم یک از اطفال را به بندند و دیگران پنهان شوند و بعد از آن چشم او را بکشایند تا دیگران را پیدا کند و هر کدام را که پیدا کند بر سوار شود تا محل معین و بعد از آن چشم طفل پیدا شده را به بندند و باقی اطفال پنهان شوند و بعضی این بازی را سرماک نیز خوانند که آنهم بازی است -
 چشم بی آب - کنایه از بے چا و بے شرم باشد -
 چشم پیش - کنایه از شرمنده و خجل باشد -
 چشم چیدن - بکسر جیم فاسی آنچه بجهت چشم زخم از مردم گیرند -
 چشم خروس - دانه باشد سرخ رنگ شبیه چشم خروس

و خال سیاهی در میان دارد گویند ثر و خت بقرم است یکدم از آن بخورند قوت باه دهد و بعضی عین الیک نوا و کنایه از شراب انگوری هم هست -
 چشم خروسان - کنایه از شراب انگوری باشد -
 چشم دریده - کنایه از میثم و میجا باشد -
 چشم را آب وادن - کنایه از تاشا کردن باشد -
 چشم رسیدن - کنایه از چشم زخم رسیدن و طح بحرکت آمدن باشد -
 چشم زخم - آزار و نقصانی است که بسبب دیدن بعضی از مردم و تعریف کردن ایشان کسی را و چیزی را بهر سدا و عیب العین اللامه خوانند -
 چشم زو - لفتح زای هوز و سکون دال ابجد مهره باشد از شیشه سیاه و سفید و کبود که بجهت دفع چشم زخم برگردان اطفال بندند -
 چشم زدن - کنایه از بیدار بودن و ترسیدن و دوا همه نوز و ایام و اکتاره کردن و زمان اندک باشد که بعضی طرقت العین خوانند و شرم و جفا داشتن را نیز گویند -
 چشم سوزن - کنایه از غایت تکی و تنگ بینی باشد -
 چشم سیاه کردن - کنایه از طمع کردن بچیز باشد -
 چشم شلب - کنایه از ماه و ستاره باشد -
 چشم شدن - کنایه از ظاهر شدن و روشن گشتن و منکشف گردیدن باشد -
 چشم فسا و چشم فسامی - بکسر فا و سین بی نقطه بالف کشیده در لغت اول و باز با و تی یای حلی در دوم هر دو معنی افسونگر چشم زخم باشد -
 چشمک - بروزن ایشاک عینک را گویند و آن چیز نیست معروف و تصغیر چشم و چشم کوچک هم هست و دانه باشد سیاه و نغزنده که در دوزهای چشم بکار برند و گیاهی که آنرا بتازی اضر اس الکلب خوانند و پاسبان افزار و کفش نیز گویند

یعنی چشم هم نظر آمده است که بفرنی عین خوانند و کنایه
از ایما و اشاره به چشم هم هست -
چشم گاو - نام گل گاو چشم است که عرب عین البقر خوانند
چشم گاو پیش - هم نام گل گاو چشم است گویند بخت گاو پیش
چشم گردن - کنایه از چشم زخم رسانیدن باشد -
چشم گرم کردن - کنایه از خواب کردن اندک باشد -
چشم گشته - بفتح کاف فارسی اول را گویند -
چشم و هام - با دو و با هر وزن و معنی چشم پیام است که
دعا و تعویذ می باشد که بخت چشم زخم نویسند -
چشم و هم - با دو و و می بود بر وزن چشم زخم دعا و تعویذ
باشد که بخت چشم زخم نویسند -
چشمه - بر وزن چشمه جایگه از آنجا آب جوشد و در آن
شود و سفت و سوراخ سوزن و جوال و در آن نیز گویند -
چشمه آتش فشان - کنایه از آفتاب عالمتاب است -
چشمه باسی همین چشمه است نزدیک با خلط مردم گویند
بر روی حیات که نزدیک بان چشمه میرسد بیفتد و ببرد -
چشمه باسی شدن - کنایه از رفتن آفتاب است برج حوت
چشمه تدبیر - کنایه از مغز سردی و دفع عقل و قوت منکره
باشد و کنایه از مردم حکیم و صاحب تدبیر هم هست -
چشمه خاوری - کنایه از آفتاب عالمتاب است -
چشمه خضر - کنایه از آب حیات و دمان معشوق باشد -
چشمه روشن - کنایه از خورشید عالم آراست -
چشمه سار - با سین بی نقطه بر وزن دیمه زار زمین را
گویند که همه جای آن چشمه داشته باشد و باضافه
یعنی بکسر چشمه است در قستان که آب آنرا بخت
و دفع بلخ باطراف و جوانب ببرد -
چشمه سبز - نام چشمه است در خراسان از ولایت طوس -
چشمه سوزن - کنایه از نهایت تنگی و تنگ چسبی باشد -
چشمه سیاه - کنایه از آفتاب است و کنایه از روز

هم هست که عرب یوم گویند -
چشمه سیاه ریز - کنایه از آفتاب است و ماه را نیز گویند -
چشمه قیرگون - کنایه از شب است که بفرنی لیل خوانند -
چشمه گرم - کنایه از آفتاب عالمتاب است -
چشمه کاسب - بضم کاف فارسی و فتح لام و سکون سین
بی نقطه و بای ایچ چشمه است و خراسان از توابع طوس
چشمه کنگاه - با کاف و نون و کاف و لام و با چشمه
است در آذربایجان -
چشمه کمنفوس - یکی از منازل قمر است -
چشمه نوربخش - کنایه از خورشید انور و آب حیات
و دمان معشوق باشد -
چشمه سیرک - بر وزن تریزک و آن است سیاه و لغزنده
که با نبات در چشم کشند و معرب آن تشمیرج است -
چشمه شیشه - بر وزن همیشه رنگی باشد مخصوص باسپ آستر
که آنرا خشک خوانند -
چشمه شینه - بر وزن خزینه یعنی چشمه شیشه است که رنگ آب
داستر باشد و آنرا خشک گویند یعنی سفید موی -

بیان دو واژه مهم

در حیم فارسی باضین نقطه و آرتشل برسی فوج حیات کنایت
بفتح اول و سکون ثانی چوبی باشد که بدان ماست
بشور مانند تاسک و کره ازان جدا گردد و چرخ که زمان
رشته بدان ریسند و بضم اول چوب آبنوس یعنی گوچه
چوبیت مانند آبنوس و چوبی را نیز گویند که برگردن گاو
گردن کش نهند و گاهی برگردن کش هم اطلاق کنند و
بکسر اول پرده مانند است که از چوبهای باریک سازند
و باین معنی با قاف هم آمده است گویند باین معنی ترکی است
چخازن بفتح اول بر وزن نماز زنی را گویند که در ششام ده
و بیجا و سلیطه باشد -
چخاله - بر وزن حواله میوه نارس را گویند -

چهارم - بروزن شماسه قصیده را گویند و آن بیستی چند باشد متوازیه تشاکر که در ردیف و قافیه بستنی بر مطلقه و در شطر طیه زیاده بر مفعله بیت -

چخنان - بروزن مکان نام موضعیت و بعضی گویند نام شهر است و چوبی را نیز گویند که میان آراشگاه فته چند جلاجل بران نصب کنند و سر آوازه خوانان بدان اصول نگا پردازند و نام فتمه است از موسیقی و شخصی را نیز گویند که در کار با سعی و کوشش تمام داشته باشد و مطلق سعی کنند و کوشند را گویند اعم از انسان و حیوانات دیگر -

چخانه - بروزن ترانه نام ساز است که مطربان نوازند و بعضی گویند ساز قانون است و چوبی شبیه زبینه حلاجی که یک سر آراشگاه کند و چند جلاجل در آن تعبیه کنند و بدان اصول نگا پردازند و نام پرده و فتمه است از موسیقی و قصیده شعر را نیز گویند و دم کوشنده سعی کنند را هم گفته اند -
چخانیان - بروزن خرابیان نام محله است و بصره قدس -
چخیت - فتح اول و سکون ثانی و ضم بای اجد و قوا ساکن پنجه و پنجم و اشال آرا گویند که در میان نهالی و لحاف و بانس دائره و استر قبا و مانند آن گذارند و بعرنی حشو گویند و باین معنی بجای بای اجد نون هم آمده است -
چخبلخ - فتح اول و سکون ثانی و ضم ثالث و لام فونین فقطه و ارساکن نعره و فریادی باشد که از روی اضطراب و سبب آرامی کنند -

چخبوت - فتح اول بروزن فرقت یعنی چخیت است که پنجم و پنجه میان لحاف و نهالی و قبا و اشال آن باشد و پنجم آکنده و پنجه آکنده را هم گویند و بضم اول نیز آمده است و باین معنی بجای حرف ثالث نون هم گفته اند -

چخده - بضم اول بروزن و معنی بخت است و آن پرنده است بنحوت مشهور و کنگره و حصار قلعه را هم گویند و موسی سر را نیز گفته اند که آنا بر پس سرگه کرده باشد و فتح اول و ثانی

بمعنی بگویند و دم زند چه چیدن یعنی کوشیدن و دم زند باشد و آنچه باز را در کز خانه بران نشانند -
چخدا اول - فتح اول و ثالث بالک کشیده و او و مضموم بلام زده گروپه و جاعتی را گویند که از پس لشکر براه روند و راننده لشکر باشند و باین معنی بجای حرف ثانی نون هم آمده است -

چخدل - فتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و لام یعنی چخدا اول است و آن جمعی باشند که از عقب لشکر براه روند و لشکر را برانند -

چخدول - بروزن معقول راننده لشکر یعنی جمعی که از پس سر لشکر براه روند -

چخز - فتح اول بروزن صبر التفات نمودن و پرسیدن احوال کسی و بخی ترس و بیم و ترسیدن و پس سرنگه شدن هم گفته اند و بضم اول و زرق و غوک را گویند -

چخزشته - بروزن سرشته که ربه رسیانی باشد که در وقت رشتن پنجه بر دوک چخیده شود و بشکل مخروطی یا بیلیج و باین معنی بجای حرف ثانی فای سفص و بجای شین فقطه و ارسین بے فقطه هم آمده است که چخزشته باشد و بعضی گویند چخزسته بسین بے فقطه افرایست جولا بگان را -

چخزیدن - بروزن فهمیدن یعنی التفات کردن باشد و بخی ترسیدن و او همه نمودن هم آمده است و بازاری بودن نیز باین معنی گفته اند -

چخزیده - بروزن فهمیده یعنی ترسیده و او همه کرده و بیم برده باشد و بخی التفات کرده هم آمده است -

چخز - فتح اول و ثانی و سکون زای فقطه دار بوده گیاهی است شبیه بدرمنه لیکن مانند جاروب سفید میباشد و سکون تا جراتی را گویند که و بانس بسته شود و لیکن در درون آن چرک جمع شده باشد و نام جانوری هم هست که آنا و زرق و غوک خوانند و بعرنی ضفص گویند و بعضی گویند چخز صدا

و آواز و زوق است و بمعنی ناله و زاری هم آمده است و در
 و بیم را نیز گفته اند -
 چغریاره - بسکون ثانی بر وزن لعل یاره جل و زوق را
 گویند و آن چیز است باشد مانند ابریشم سبز که در آبها
 ایستاده بهم رسد و بعد بر بی طلب خوانند و بفتح ثانی بر وزن
 ندیاره هم آمده است -
 چغریاره - باد او بر وزن و معنی چغریاره است که جل
 و زوق و جامه شوک و طلب و بر غصه باشد -
 چغریدن - بر وزن لغزیدن یعنی فریاد و ناله و زاری کردن
 باشد و بمعنی ترسیدن و واهمه نمودن هم آمده است -
 چغریده - بر وزن لرزیده بمعنی ترسیده و واهمه نموده
 و بیم برده باشد -
 چغشک - بضم اول و ثانی و سکون کاف کبشک را گویند
 و بعد بر بی حضور خوانند -
 چغش - بفتح اول و ثانی و سکون لام چین و کبشک را گویند
 و ظرفی باشد لوله دار که آنرا از چرم و باغیث کرده بلغار و در
 و بعد بر بی مطهره خوانند و بضم اول و فتح ثانی سلامتی است که
 آنرا جوشن میگویند و در روزهای جنگ می پوشند و بضم اول
 و ثانی شخصی باشد که آنچرا از مردم پند یا شنود بجاکم و وارونه
 و عس و جامی دیگر نقل کند بسبب آنکه آزار و نقصان مردم
 و بخش میان مردمان بهم رسد و این قسم شخصی را سخن چین گویند
 و بعد بر بی نسام خوانند -
 چغمو تسقن - باسیم و نون و سین بی نقطه بر وزن پهلوتن
 بلغت ترند و پاژند بمعنی استادان باشد که بعد بر بی قیام خوانند -
 چغشت - بفتح اول و سکون ثانی و نون مفتوح بفتح ثانی زود
 بمعنی چغبت است که چشم و پنبه باشد که در میان نهالی و نخا
 و تبا و مانند آن کنند و بعد بر بی حشو گویند و باین معنی بعد از نون
 سین بی نقطه هم آمده است که بر وزن سرست باشد -
 چغند - بفتح اول و ثانی بر وزن کند سومی را گویند که پیش

گردد کرده باشند و بضم اول بر وزن چغند هم گفته اند -
 چغندر - بضم اول و ثانی و رابع و سکون ثالث و رومی
 قرشت معروف است و آن جوچی باشد که در آشناد مثل
 کنند و بجای حرف ثانی قاف هم نظر آمده است -
 چغند - بفتح اول و نون بر وزن لغمه نام ساز است که نوازند
 و بفتح اول و ثانی و ثالث مخفف چخانه است و آن چوبی شهر
 میان شگافه که چند جلد جل بران تعبیه کرده اند بضم اول
 بر وزن هغه کبشک را گویند که بعد بر بی حضور خوانند -
 چغو - بضم اول و ثانی بوا و کشیده نوعی از چغند باشد و آن
 مرغیست نحس و نامبارک و مخفف چوک هم هست که کبشک شهر
 چغوک بضم اول بر وزن سلوک بمعنی کبشک باشد و در
 مؤید الفضلا مذکور است که برنده باشد آبی مشهور بر سر خاب -
 چغید - بر وزن سعید یعنی کوشیده و سی بسیار کرد -
 چغیدن - بر وزن رسیدن بمعنی سعی کردن و کوشش
 نمودن و دم زدن باشد -
 چغیده - بر وزن رسیده سعی کرده و کوشش نموده را گویند -

بیان سایر ذم

در جم فارسی با فاشتهل بر پشت لغت

چخاله - بر وزن حواله فوج و خیل مرغان را گویند -
 چغت - بفتح اول بر وزن هفت چوب بندی باشد که
 ناک انگور و بیاره که در و اشال آنرا بر بالای آن اندازند و
 تالار را نیز گویند و آن عمارتی باشد که از چوب و تخته سازند
 و بضم اول بمعنی تنگ و چسبان باشد که نقیض فراخ و کشاد است
 و چوبی را نیز گفته اند که در زیر عمارت شکسته نصب کنند تا نیفتند
 و بکسر اول نیز در خانه را گویند -
 چغتک - بضم اول بر وزن اردک نام مرغیست در آرزیدن
 که پیوسته در کنار آب نشیند و او را کار دانگ نیز گویند و چغش
 و باز شکارش کنند و بفتح اول نیز گفته اند و باین معنی بجای
 حرف ثالث نون هم آمده است -

چخته - بروزن بنفته سرگوسفند را گویند و معنی خم و خمیده باشد و معنی بتان و تهمت هم آمده است و برابر و قرین را نیز گویند و چوب بندی تاک انگور و اشال آنرا هم گفته اند و چوبی نیز هست بمقدار سه و جب که طفلان بر دست گرفته بر سر چوب کوچکی سر نیز بقدر یک و جب آنچنان زنند که چوب کوچک بر هوا جهد و در وقت برگشتن بر مکر آن زنند تا دور رود و آنرا بعرنی مقلاة خوانند و طاق ایوان و عمارت را هم گویند.

چفده - نفتح اول و دوال ابجد و سکون ثانی یعنی خمیده و خم شده باشد.

چفترسته - نفتح اول و ضم رای قرشت و سکون سیمین بی نقطه بروزن نشکفته ماشوره جو لا بگمان باشد و ریسمان خامی را نیز گویند که در وقت شستن پنبه بر دوک پیچیده شود.

چنسیدن - نفتح اول بروزن و معنی چسبیدن است خواه چینه را بچینه بچسبانند خواه پوست محکم بچسبند.

چخشک - بضم اول و نون بروزن اردک مرغی است در از گردن که آنرا کاروانک خوانند و نفتح اول هم آمده است.

بیان چهاردهم

درجیم فارسی با قاف مشتمل بر شش لغت

چق - نفتح اول و سکون ثانی چوبی باشد که ماست را بر آن زنند تا مسکه و کره از آن جدا شود و بضم اول مخفف چوق است و آن چوبی باشد که برگردن گاو گردون کش زنند و گاهی برگاو گردون هم اطلاق کنند.

چقا چاق - نفتح اول و جیم فارسی بروزن رقاراق صدا و آواز بیانی خوردن تیر باشد بر جائے.

چقا چقی - نفتح اول و جیم فارسی یعنی چقا چاق است که صدا و آواز بیانی خوردن تیر باشد بر جائے.

چحقاق - بروزن و معنی چحقاق است که آتش زنه باشد گویند ترکی است.

چحقاق - بروزن خندق مخفف چحقاق است که آتش زنه باشد چقدر - بضم اول و ثانی و سکون نون و دوال ابجد مضموم برای قرشت زده نام جوچی است معروف که در آشما کنند.

بیان پانزدهم

درجیم فارسی با کاف تا زنی مشتمل بر سی و سه لغت نکات

چک - نفتح اول و سکون ثانی یعنی برات و وظیفه و موجب و بیجان و حجت و مشور و قبالة خانه و بلخ و اشال آن باشد و معرب آن صک است نفتح صداد و آواز زخم تیغ و صدائی که از چیزه بر آید بچو شکستن چوب و فی و خوردن چیزی بر چیزه و اشال اینها سخن را نیز گویند چه چکدان یعنی سخندان باشد و معنی قطره چکیدن هم هست و باین معنی کبسر اول هم آمده است و مشقه حلا جان و چوبی بود بچشنامه و دستة اربانه او چوب است که در بقایان بدان غلطه گفته شده در برابر باد دهند تا از گاه جدا گردد و بعرنی مدری خوانند و بریدن شلخ و درخت انگور و غیره باشد و معده و م و نا بود و هم گفته اند و معنی فک استل هم هست که چانه در نزد آن مردم و حیوانات دیگر باشد ترکی امر بکشیدن است یعنی بیش و بضم اول مخفف چوک است که آلت تناسل باشد و بزبان ترکی امر بر آن زدن بود یعنی بز آن زدن است و کبسر اول یک جانب از چهار جانب بچول باشد که آنرا دزدو هم گویند و گردگانی که مغز آن باستانی بر نیاید و معنی نصف نفع هم هست که من باشد یعنی بهشت یک چکا چاک - نفتح اول و ثانی و جیم فارسی هر دو بالف کشیده و کاف ساکن آواز و صدای ضربت تیغ و شمشیر و گرز باشد که از پله هم زنند.

چکا چک - نفتح اول و سکون ثانی پلارک مخفف چکا چاک است که صدای زدن گرز و شمشیر باشد از پی هم صدای بر هم خوردن دندان را نیز گویند و بضم هر دو جیم فارسی سخن و چیزه را گویند که در خواه افتد.

چکا - نفتح اول بروزن سواد بالای سر بالای پیشانی است

گویند عموماً چه بخت پهلوی و رخ چکا و معنی اصلع باشد
و سرکوه را گویند خصوصاً و معنی سپهر هم هست که بعربی
جمله خوانند.

چکاوه - بروزن کجا و معنی چکا و است که تارک سرو
بالای پیشانی و سرکوه و سپر باشد که ترکان قفقان گویند
چکاسه - بفتح اول و سین بی نقطه بروزن نواسته مشار
را گویند و باشین نقطه دار هم آمده است.

چکاک - بفتح اول بروزن هلاک معنی پیشانی باشد که
عرب ناصیه گویند و قباله نویس و فشتو نویس را هم گویند
و از این گویند که در در و گوهر سوراخ کند.

چکاسه - بفتح اول و یم بروزن نعامه قصبه را گویند
و آن مطلع است با ایات متواتره مشار که در قافیه و رویت
زیاده بر سنده بیت معنی بر بخت شرط چنانکه نزد اول این
صفت مبین است.

چکاو - بفتح اول و ثانی بالف کشیده بو اوزده برنده است
اندکی از کجشک بزرگتر و خوش آواز هم میشود و او را بزرگ
ابو الیخ خوانند و چنانچه را نیز گویند و آن چوبی باشد که
آنرا بطنگافند و چند جلاجل بران نصب کنند سر آوازه خوانان
بدان اصول نگاه دارند و نام نغمه ایست از سبقتی که آنرا
نوامی چکاوک هم خوانند و نوسه از مرغابی هم هست
که آنرا سرخاب میگویند.

چکاوک - بروزن تبارک نام نواهی است از سبقتی و
رنگه باشد بزرگی کجشک و عو بان قهره و ابو الیخ خوانند
و بعضی گویند برنده است که آنرا سرخاب میگویند.

چکا و گاه - بسکون زایع بروزن قرارگاه جانی است
در گوشه کمان که گره سه سر یا چاله کمان در آنجا واقع میشود
چکاوه - بروزن کجاوه چکاوک است که بعربی قهره خوانند.

چکاوه گاه - بروزن حواله گاه معنی چکا و گاه است و آن
جانی باشد در گوشه کمان که گره سه سر یا چاله کمان در آنجا

چکاوه - بروزن تبارک سرکوه را گویند و میان سرو و زرق
سرو می رانند گفته اند.

چکایاک - بروزن غناک صدا و او را زبانی و بر بی زدن
گرز و شمشیر و اشال آن باشد.

چکچک - بفتح هر دو و یم فارسی و سکون هر دو و کاف و عین
چکسیدن آب و اشال آن باشد و صدای برهم خوردن
دندانها را نیز گویند بسبب صدای سخت و غیر آن و صدای
پای پی خوردن شمشیر و گرز باشد بر جاسی و بضم هر دو و یم فارسی
سخت و چیزه را گویند که در افواه افتد و بکسر هر دو و یم صدا
و او را سوزن خنجر است و قبیله تر باشد.

چکر نه - بکسر اول و فتح ثانی و سکون رای قرشت
و فتح نون مرغیست گردن دراز که او را گاره انگ نیز گویند
و بعربی مذکر آنرا گردان بروزن انسان خوانند.

چکره - بفتح اول بروزن قطره مطلق آنچه از چیزهست بچکر
و قطره ریزهای آب را نیز گویند که بوقت ریختن آب از چکر
آنها بر اطراف و جوارش میچند و آنرا بعربی رشح خوانند.

چکرگی - بضم اول بروزن مفری نوعی از ابرو است
و بند و ستان و خمر را گویند.

چکس - بروزن نفس نشیند و نشین جمع و باز و شامین
و اشال آنرا گویند و معنی نجالت و شرمندگی هم هست.

چکسه - بروزن عطسه پارچه کاغذی را گویند که عطاران
در آن رشک و عنبر و سفوف و سفون زرد و اشال آن
بپیچیده باشند و آن در هم شکسته شده باشد و نشین باز
و باشد را نیز گفته اند و هر چیز که آن خرد و کوچک باشد.

چکسیدن - بفتح اول و ثانی بروزن طلبیدن معنی
جمل شدن و شرمندگی کشیدن باشد.

چکش - بفتح اول و ضم ثانی بروزن خش افزای باشد
صاحب بران در جاسی که هر چه در بند و ستان و خمر را گویند
که بجم فارسی مخلوطه انقاطهای بود و او را چکش میگویند.

زرگران و مسگران و آهنگران را و بربی مطرقه خوانند -
 چنگاک - بضم اول و ثانی بروزن و معنی چنگاک است که گنجشک
 باشد و باین معنی با کاف فارسی هم آمده است و بندر طمان
 ابریشمی را نیز گویند و باین معنی فتح ثانی هم گفته اند -
 چنگاک - فتح اول و لام و سکون ثانی مطلق آنچه از جاسی
 بچکد و قطره و چکیرن را نیز گویند -
 چنگکیرنک - فتح اول و سکون ثانی و میم بختانی رسیده
 و زای نقطه دار مشهور بکاف زده مرضیست که بول آدی
 و حیوانات دیگر قطره قطره چکد و آنرا بربی تقطیر المبول خوانند
 چکن - فتح اول و کسرتان و سکون نوعی از کشیده و
 زرش و وزی و نجیه و وزی باشد و جامه و قباسه را
 که چنین دوخته باشند چکن و وزی گویند و بکسر اول و
 ثانی هم آمده است -
 چکوچ - فتح اول و ثانی بوا و کشیده و بجم فارسی زده
 افزاره باشد سر نیز و دسته دار مر آسیا با مان را که بدن
 آسیا را نیز کنند و معنی نیز کردن آسیا هم هست و بجای
 حرف ثانی لام هم گفته اند و چکش استادان مسگر و زرگر
 را نیز گویند -
 چکوک - فتح اول و وا و جمل بروزن مگوک نام گیاهی است
 که آنرا خرفه گویند و بربی بقاۃ الحقا خوانند و چکاوک را
 نیز گفته اند که ابوالمحج باشد و بعضی گویند پرنده ایست که
 آنرا سرخاب میگویند و نام نغمه ایست از موسیقی و بضم اول
 معنی گنجشک باشد -
 چکه - فتح اول و ثانی مشد و معنی قطره باشد و با ناسنه
 غیر مشد و کوچک و خرد را گویند -
 چکیده - فتح اول بروزن رسیده معروف است و گرز را
 نیز گویند که بربی عمو خوانند و بضم اول معنی مکیده باشد
 که از مکیدن است و مصدر آن چکیدن باشد -
 چکیده نون - کنایه از شراب لعلی انگور می باشد -

چکین - بکسر اول بروزن نگین معنی چکن است که نوعی
 از کشیده و زرش و وزی و نجیه و وزی باشد و نام
 ولایتی هم هست -

بیان شانزدهم

در جیم فارسی با کاف فارسی شش بر هفت لغت
 چکال - فتح اول بروزن شغال هر چیز گران و سنگین
 و کثیف و در هم شسته باشد -
 چکامه - بروزن شامه قصیده شعر را گویند -
 چکانی - با تشدید ثانی بروزن حقانی نوعی از نر بره
 شیرین باشد -
 چنگاک - بضم اول و ثانی بروزن و معنی چنگاک باشد
 که گنجشک است -
 چنگل - بکسر اول و ثانی و سکون لام شمر نیست از ترکستان
 که مردم آنجا بغایت خوش روی باشند و در تیر اندازیه
 عدیل و نظیر ندارند و گل و لای و لحن را نیز گویند -
 چگندر - بضم اول و ثانی بروزن و معنی چغندر باشد -
 چگوک - بضم اول بروزن و معنی چگوک است که گنجشک است
 و فتح اول چکاوک را گویند که بربی قیره خوانند -

بیان هفدهم

در جیم فارسی با لام شش بر هفت لغت کنایت
 چل - فتح اول و سکون ثانی بندی باشد که از چوب
 و علف و سنگ و گل و خاک در پیش رود خانه و جوی بندند
 و در برفتن هم هست یعنی برو و بندی نیز همین معنی دارد
 و بضم اول آلت تناسل را گویند و بکسر اول آبی است که
 دست رست و پای چپ او سفید باشد و مردم کم عقل
 و نادان و احمق و گول را نیز گفته اند و مخفف چل هم هست
 که بربی اربعین خوانند -
 چلاس - فتح اول بروزن پلاس کسی را گویند که پیش از آنکه
 سفره از هر دیگ یا هر طبق نغمه چند طعام بخورد و او را بربی

لواص تشدید داد خوانند -

چلایک - نفتح اول بروزن بلاک جانوری است که آنرا سرگین گردانک گویند و بهر بی جمل خوانند -

چلایلی - یکسر اول بروزن نمایی سبیدی باشد که زمان پذیره گلوله کرده و زیسمان رسیدن را در آن نهند و نفتح اول هم گفته اند -

چلانک - بضم اول بروزن فلانک بازی است که آنرا کوزه گردانک خوانند و جانوری که عجب جمل گویند و نفتح اول هم آمده است -

چلان کوه - نفتح اول نام کوهی است در ملک یمن -

چلب - بروزن حلب سنج را گویند و آن دو پارچه برنج تنگ پهن باشد که در بازیگاهها و نقاره خانها بر هم زنند و بنوازند و معنی شور و غوغا و فتنه هم آمده است -

چلیاسه - بابای فارسی بروزن تلواسه نوعی از صفت است که سوسمار باشد و آنرا وزغ نیز گویند و آن کوچکترین اجناس سوسمار است و بعضی گویند که عبارت از پوست و او عقرب است و در دست فرو برده و گوشت او سم قاتل است اگر در زهره افتد و بهر آن شراب بلاک کشنده باشد -

چلیک - نفتح بای فارسی بروزن نغزک نامی که خمیر آنرا تنگ ساخته در میان روغن بریان کرده باشند -

چلیله - بضم اول و بای اجد بروزن سنبله شتاب و اضطراب را گویند و چیزه را نیز گفته اند که بطریق انعام یا صله شعر و جلد کسی دهند -

چلیله یکسر اول و جیم فارسی بروزن سلسله لاک پشت و سنگ پشت را گویند و معنی غلیوچ هم آمده است -

چلغوزه - یکسر اول و ضم غین نقطه دار بروزن امروزه بار درخت صنوبر باشد باعتبار رنگرایی آن که هر یک بمنزله غوزه است -

چنک - نفتح اول و ضم ثانی و سکون کاف دو پارچه برنج است

که اطفال بدان بازی میکنند یکی بقدر سبب و جنب و دیگری به قدر یک قبضه و هر دو سر چوب که یک تیزی باشد و یکسر اول و سکون ثانی کفچه و یک را گویند و این معنی بضم اول و سکون ثانی هم آمده است و بضم اول و فتح ثانی را ابریشمی باشد و کلافه را نیز گویند خواه کلافه زیسمان خواه کلافه ابریشم باشد -

چلما - نفتح اول و ضم زین مرزبانی معنی صفت و ریگان باشد - چل مناره - عبارت از تخت سلیمان علیه السلام است و چهار جبهه را نیز گویند و آن یکصد و چهل ستون بوده و بر بالای آنها قصری ساخته بوده اند یکصد و شصت گز -

چلنجو - با جیم فارسی بروزن سمن بوسی را گویند که حساس و رنخت خود را زود چرخن و ملوث گرداند -

چلوچ - بضم اول و سکون جیم فارسی بروزن خرچ را زوری باشد که آسیابانان آسیا را بدان نیز کنند و نفتح اول هم آمده است چلوچوب - نفتح اول و ثانی بواد کشیده و ضم جیم فارسی و سکون و او و با سبب ایچند سنج کباب را گویند و بضم اول هم گفته اند -

چلوک - نفتح اول و ثانی و سکون و او و کاف بریانی است که برگردن اسپان بندند -

چلونک - نفتح اول و نون بروزن عودسک نام شخصی بود و درخت و بوته شریزه را نیز گویند -

چله یکسر اول و فتح ثانی مشد در سیمانی باشد که از پشمی کا بولابگان زیاد آید و آزار نه بافند و با گشت پیچیده در جانی گذارند و راه کمان را نیز گویند و چهل روزی که در ایشان در گوشه نشینند روزی دوازده دارند و عبادت کنند -

چلیپا - بابای فارسی بروزن میحاصلیب نامی باشد و آن داری است که با عقدا و ایشان عیسی علیه السلام را بران کشیده صلب کرده اند و آن باین شکل است و کلافه ترسیان از طلا و نقره سازند و بجهت تین و تیسرک

۳۳۹

برگردن آویزند و بیخته گویند سگ گوشه باشد که بر ابرو بود
از طلا و نقره و امثال آن سازند و بر شیشه از آن کشند و بر خنجر
نیز گفته اند و گویا از زلف معشوق هم بست و صلیب و صلیب

بیان سحر و جادو

در جیم فارسی با هم مشتلی برسی در ولشت

چشم فتح اول و سکون ثانی یعنی خرام و رفتاری بخار باشد
و امر بر خرا میزند هم بست یعنی خرام در قاری را نیز گویند
که خم و بیچه و تاملی داشته باشد و امر بر جیدین هم بست
یعنی گرد بر آورده بران و ساخته و آراسته را نیز گویند یعنی
اندوخته و فراهم آورده نیز هست و معنی زبیر گویند
که روح انط است چه لفظ را بنزد جسم و معنی رار و آن
گرفته اند چنانکه هر گاه گویند این سخن خچم ندارد و آن
باشد که معنی ندارد و معنی جرم و گناه نیز گفته اند و خوردن
و آشامیدن را هم گویند و مردم دار المزدوم مردم مرد و
شاه جهان چشم را هم میگویند که بهر بی عین خواند و معنی
سینه باشد که بهر بی صدر گویند و خم و خمیده در راههای
پروچ و خم باشد و طلق پسته را نیز گویند که اگر از انی بود
باخته و غله را بدان افشانند و پاک سازند و نام جمله است
در شمر زرد و آب گردان بزرگ چوبه را نیز گفته اند و کوهک
آفرین خواهد و جامه تا بستنی را هم میگویند و بضم اول
یعنی لاف زدن و تفاخر کردن باشد و حیوان را نیز گویند
که مطلق جاندار است و نقل انگوری باشد که شیر آن را
گرفته باشند و سر مای غش را نیز گفته اند و دانه باشد سیاه
شفاف که در دروایی چشم بکار برند و کبیر اول جلی زغالی
گویند و آن چیز است باشد سبز و مانند ابریشم که در روس
آبهای استاد هم برسد

چما چشم - بفتح اول در جیم فارسی بروزن و مادوم پیشانی را گویند
و بهر بی ناصیه خوانند و بضم اول و راجع هم آمده است
چماق - بضم اول بروزن براق گرد آینه شش پرده را گویند

و درین زمان چو بدست سرگروه دار را میگویند -
جمان - بفتح اول بروزن روان راه رفتن باز و خرا میزند
بزیبایی را گویند یعنی در وقت راه رفتن بهر طرف میل کند
و سیاله شراب را نیز گفته اند

چماقچی - بفتح اول و ثانی بفتح کشیده و سکون نون و جیم پستان
رسیده کوزه سرتنگ شکم فرخ پر شراب را گویند -
چماند - بروزن رساند یعنی در سیر و خرام آورد -

چماند - بفتح اول بروزن زمانه سیاله شراب را گویند و بضم
که وی نقاشی کرد و را نیز گفته اند که بدان شراب خورد و بضم
اول بروزن فلا - یعنی مطلق حیوان باشد که جاندار است -
چمانی - بروزن روانی خرامان و ساقی را نیز گویند -

چمتاک - با تایی قرشت بروزن افلاک کفش پای افرار
گویند و باین معنی بجای تایی قرشت شین نقطه دار هم آمده است
چمتاک - بروزن اندک یعنی چمتاک است که کفش پای افرار
باشد و باین معنی بجای حرف ثالث شین قرشت و
نون هم آمده است -

چچلخ - با جیم فارسی بروزن چخاخ منحنی و فیدد را گویند -
چچیر غه - بارای بی نقطه و غمین نقطه دار بروزن خر صره
نوعی از تازیانه و قچی باشد و رشته را نیز گویند که تازانه
را از آن یافتند -

چچیم - بضم نهر و جیم فارسی و سکون هر دو و هم یعنی رفتار و خرام
آمده است و هم اسپ و استر و خر و گاو و امثال آن را نیز گویند
و نوعی از پای افرار هم هست که تراز با جاسه چرم از آنند
ولت سازند و گیوه همانست یعنی اول بفتح هر دو جیم هم آمده است
چچیمه - بضم هر دو جیم فارسی بروزن همه صدا و آواز پاک
را گویند بوقت راه رفتن -

چچراس - بارای قرشت بروزن الماس یعنی آیه است
که جمع آن آیات باشد -
چچشن - بفتح اول و سکون ثانی و شین قرشت بضم

چشم است که بعرنی عین گویند و خرام و رفتاری باشد
 از روی ناز و دانه سیاهی است که در داروهای چشم کاربرد
 چشمشاک - بروزن اخلاک یا افزار و کفش را گویند و باین
 بجای شین قرشت نون هم آمده است -
 چشمشک - بروزن چشمک مخفف چشمشاک است که کفش
 و پافسزار باشد -

و یعنی کردن و برگشتن و بیخ و خم خوردن هم آمده است -
 چمبیده - بروزن رسیده از روی ناز و غمزه و خرام و تکبر
 بر راه رفته باشد و خم شده را نیز گویند -
 چمین - بروزن کمین مخفف چامین است که شاشن بول
 باشد و غاظر را نیز گویند -

بیان نوزدهم

در جیم فارسی بانون مشتعل بر بنیاد وقت کنایت

چمشه - بروزن چمچ یعنی چشمه باشد و آن جانی است
 که آب از آنجا بچو شد روان شود -
 چمک - بروزن نمک قوت و قدرت و پیشی و افزونی
 و پیشدستی و فزونی و شان و شوکت را گویند -

چناب - بروزن طناب کیمیم نیمه را گویند و آن نخسته باشد
 سوراخدار که ستون نیمه را بدان گذرانند و نام رود خانه
 مشهور در ولایت پنجاب -

چمن - بروزن من یعنی باغ و بستان و گلزار باشد
 وزمین سبز و خرم را نیز گویند و صحن و باغ و خیابان بلند
 اطراف زمینی که در میان آن چمن کاشته باشند و آب
 خوش راه و نرم رفتار را هم گفته اند -

چنار - نفتح اول و جیم فارسی بروزن فلاخن آواز و
 تیر باشد که پی در پی بیندازند -

چمناب - کسره اول و سکون ثانی و نون بالف کشیده
 را گویند و بعرنی نعل خوانند -

چنار نفتح اول بروزن هزار درختی باشد مشهور و
 حلقه هم آمده است و آنچه زنان بردست و پازخانی نماز
 چنار - نفتح اول بروزن ایلیغ نوعی از ماهی باشد -

چمنساک - نفتح اول بروزن منساک پای افزار و کفش را گویند
 چمن پیرا - باغبان باشد چه پیرایش بریدن شاخه
 زیادتی و درخت را گویند و آن کار باغبان است -

چنال - بروزن کمال یعنی چنار است و آن درختی باشد
 عظیم و جو هر دار -

چمنس - بروزن سمنسک کند رفتار و کابل را گویند و
 مردم کابل و قتل و بیچاره را نیز گفته اند -

چنان - نفتح اول بروزن مکان نام موضعی است و بعرنی
 کوشیدن هم هست و بضم اول مخفف چون آن و چنان -

چمنسک - بروزن اندک یعنی چمنسک است که کفش و پای افزار
 چموش - بروزن خموش است و دستر لکدن و بد فعل را
 گویند و معرب آن شمس است و مخفف چاموش هم هست
 که نوسه از کفش و پاییه افزار باشد -

چنانس - نفتح اول و ثانی بالف کشیده و بنون زده و
 بای مفتوح و نون دیگر ساکن این کلمه تحسین است یعنی آفرین
 و بارک الله که همه نیکیها و حسن آن هست یعنی و صفت
 توان کرد از خاست نیکوئی و باین معنی بجز نون ثانی
 هم آمده است که چنابن باشد -

چمنسک - بروزن کی یعنی منومی باشد که در مقابل
 صدری است چه چمنسک است و چمنسک یعنی معنویان -
 چمید - بروزن رسید ماضی چمیدن باشد یعنی چمید خرسید
 چمیدن - بروزن رسیدن یعنی خرامان بر راه رفتن باشد

چنیا - بابای فارسی بروزن تنها نام کلی است زر و شمشیر
 بر نبق سفید و در هند وستان بسیار است و بعضی گویند
 و آزار است چنیا هم خوانند -

چنبر - بروزن قنبر محیط دانه را گویند مطلقاً هم از چنبر
 و چنبر کردن و اخلاک و غیره و دور کردن و بیخ زدن را نیز

و یعنی حلقه هم آمده است و قید و گرفتار بودن را نیز گویند -
چنبره پشیا - کنایه از آسان است -

چنک - بضم اول بروزن اردک خیز کردن و بستن را
گویند و یعنی سنگ آهن را بهم آمده است و بیوانه
مقتضایس خوانند

چنبیل - بروزن بیل گدا و گدائی گفته را گویند -
چنبیل - بروزن بیل حاجت مند می و گدائی را گویند -

چنبور - بضم اول بروزن پرزور پالنگ را گویند و آن
طمانی باشد که برگوشه لجام سپ و افسار شتر بندند و بجز
مقود خوانند و بفتح اول بهم آمده است -

چنبه - بضم اول بروزن دنبه هر چوب گنده را گویند
مثل چوبیکه در پس در اندازند و چوبیکه گا دران بر جلد بندند
و چوبیستی که شترمانان و اشال ایشان برست گیرند و چوب
خوشه انگور که بر تاک چسبیده است و کنایه از مردم نامور
و درشت باشد و بفتح اول بهم آمده است -

چنبیدن - بضم اول بروزن چنبیدن یعنی بستن و
خیز کردن و گرفتار شدن باشد -

چنجولی - باجم فارسی بروزن مقبولی یعنی بادبج است
و آن ریشانی باشد که در ایام عید و نوروز از شاخ درخت
و جابای بلند آویزند و زنان و کودکان بران نشسته در
آیند و روند و گویند بندی است -

چوخ - بکسر اول و سکون ثانی و خامی نقطه دار کسی را گویند
که پیوسته آب از چشمش رود و مژگانش بسبب آن چخشه باشد
و باین معنی بجای حرف ثانی بختانی بهم آمده است -

چند - بروزن چند مقدار غیر معین باشد بچو اند که آن هم
مقداری است که ترازه و غیر معین و یعنی هر چند و هر چه
نیز آمده است و گاهی بجای لفظ تا بکے و تا کے هم
استعمال می کنند -

چندال - بروزن پر کمال شخصی است که خواستها و طلبها

پاک کند و او را بجزئی کناس و در بند حلال خور گویند -
چندان - بروزن دندان چوب صندل را گویند و نام
شهریست بزرگ از شهرهای چین و مقداری باشد
محول و غیر معین و گاهی بجای لفظ آنقدر و تا آن زمان
و چنان هم استعمال میکنند -

چند اول - بضم او و گروسی و جماعتی را گویند که اهل
لشکر بر راه روند و فرود آیند گویند ترکی است -
چندر - بضم اول بروزن کندر مخفف چندر باشد که
حزقی است معروف -

چند فند - بفتح فابروزن چشم بند ترس و بیم و بیسبب گویند
چندل - بروزن و معنی صندل است که چوب خوشبوی
معروف باشد و صندل معرب است -

چندن - بروزن کندن یعنی چندل باشد که چوب صندل
است و بعضی گویند چوبیست خوشبوی بغیر از صندل آن
چوب در ولایتی میشود که آن ولایت رازره میگویند
بکسر زای نقطه دار و را بے بی نقطه -

چنده - بروزن خنده یعنی چند است که مقدار غیر معین باشد
چندی - بفتح اول بروزن لندی یعنی چند است که مقدار
محول غیر معین باشد -

چشوت - باغین نقطه دار و فوقانی بروزن مربوط چشم
و پنبه باشد که در نهالی و لحاف و بالش و اشال آن کنند
چنگ - بضم اول و فتح ثانی و سکون کاف تازی مقدار
مرغان را گویند -

چنگ - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی مخنی و خمیده
را گویند و مطلق قلاب باشد عموماً و قلابی که بدان قیل رهند
خصوصاً و آنرا کجک نیز گویند و پنجه و انگشتان مردم و چنگال
مرغان و جانوران دیگر باشد و نام سازی است مشهور
و نگارخانه مانی و آرتنگ را نیز گفته اند و آن کتابی است مثل
بر صنایع و بدائع نقاشی و مصوری او و مردم مثل را نیز گویند

و آن شخصی بود که دست و پایی او از کار باز مانده باشد
 و بضم اول یعنی سخن و گفتار است و برچیدن مرغ دانه را از
 زمین و گشتی و جهاز بزرگ را نیز گویند و کبسر اول یعنی منتقا
 مرغان و نوک سنان و پرکان و اشال آن باشد -
 چنگار - بروزن زنگار خرنجک را گویند و عبری سلطان بنوا
 چنگال - بروزن پرگال پنجه مردم و جانوران دیگر باشد
 و نان گرمی را گویند که باروغن و شیرینی در یکدیگر مالیده باشد
 و آنرا جنگلی نیز گویند و معنی هفت و نشانه تیر هم آمده است
 و باین معنی بجای حرف اول غای نقطه دار هم گفته اند و شخص
 باریک میان را نیز گویند -
 چنگال نخست - باغی نقطه دار مفتوح و دو او محدود
 و سین بی نقطه و نامی قرشت ساکن یعنی دوم چنگال است
 که نان گرم و روغن و شیرینی در هم مالیده شده باشد و هر چیز
 نیز گویند که در هم مالیده باشد -
 چنگال خوش - باشین قرشت یعنی چنگال نخست هفت
 و هر چیز که در هم مالند -
 چنگد و - با دال بجد بروزن بنگو نام شهر است در ملک چین -
 چنگش - کبسر اول و کاف فارسی و سکون ثانی و شین
 قرشت نام مبارزی بوده تورانی که بیاری افراسیاب
 آمده بود و درستم او را بقتل رسانید -
 چنگک - بروزن اندک قلاب را گویند عموماً و قلابی که
 فیل را بدان رانند خصوصاً -
 چنگل - بفتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و لام پنجم مردم
 و حیوانات دیگر باشد از پرده و غیره -
 چنگلابی - بروزن تختگاهی پرند است که آنرا غلیوچ
 گویند و بجای های هوزیای حلی و نون مرد و بنظر آمده است -
 چنگلوک - با و او مجهول و کاف بروزن عنکبوت آدمی
 و حیوان دیگر که دست و پایی او کج و نامرست باشد و چونیک
 در هنگام نشستن و برخاستن دست بر پشت کسی نهد

و با او دیگر بر خیزد -
 چنگله - بفتح اول بروزن زنگله نام ساز است که چنگ
 اشتها دارد و پنجه مردم و جانوران پرند باشد پنجه باز و پنهان
 و بحری و مطلق قلاب را نیز گفته اند و کبسر اول و ثالث
 بروزن بسمله موسی مرغوله و مجد را گویند و آن موسی باشد
 که هر تاش بر هم نشسته و بنود پیچیده بود و پنجه موسی زنگیان
 و جعد نقیض سبط است و سبط موسی را گویند که تارهای آن
 سطلتایج و خمنداشته باشد -
 چنگک مرغم - گیاهی باشد مانند پنجه انگشت و چون زرنه
 دشوار زاید آزاد آب گذارد هر بینکه آن گیاه از هم و شد
 آن زن را نیز وضع حمل میشود -
 چنگوان - با و او بروزن سنگدان نام شهر است از اول
 سند و ستان و بروزن پهلوان هم گفته اند -
 چنگوک - بروزن مفلوک شخصی را گویند که از بسیاری
 بر خاسته باشد و از ضعف دست بر دیوار گرفته بر آه رود
 و مردم دست و پا کج را نیز گفته اند -
 چنگله - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی نام پادشاهی
 بوده است گویند دختر آن مردم را بزور کشیدی و از آنکه
 کرد و بعد از آن نصرت دادی تا بشوهر و پسند چند بر او
 بودند روزی خواهر ایشان را طلبید یکی از ایشان خود را
 بلباس زنان بیارست و بخلوت ملک درآمد ملک خود را
 که دست باور ساند بر جست و آتش شوت ملک با بخت
 فرو نشانید مردمان آنرا زراعید کردند و بعد چنگله شهر شود
 چنو - بضم اول و ثانی و سکون و او مخفف چون او باشد -
 چنو پل - بضم اول و با س فارسی - کون دال
 پل صراط را گویند -
 چنه - بفتح اول و ثانی مخفف چانه است که فک سفلی
 آدمی و حیوانات دیگر باشد و کبسر اول مخفف چین و
 دانه مرغان است -

چونیده بکسر اول و نون بر وزن سفیده یعنی چیده باشد
اعم از آنکه چیزی که از زمین بچینند یا انتخاب کنند یا بر بالک
گذارد یا بر بساط گسترانند.

پنبه دانه از پنبه جدا کنند خواه آنرا از این ساخته باشند
خواه از چوب.

بیان بیستم

چوبلین - بابای فارسی و لام بر وزن وضعی چوبلین است
که از پنبه دانه از پنبه جدا کردن باشد.

در جمع فارسی با دو و شش بر جیل دو و لغت و کنایت

چوبینه - بکسر ثالث و فتح نون مخفف چوبینه است و آن
مرعی باشد صحرائی شبیه مرغ خانگی و آنرا کاروانک خوانند
و خردس آنرا بربی کردان گویند.

چوب بضم اول و سکون ثانی مجهول مرادف چون است
که معنی مانند و هنگام و شرط و طلب حجت باشد و بانامی
معروف مخفف چوب است.

چوبه - فتح ثالث چوبی باشد که بدان خمیر نان را تنگ سازند
و معرب آن صوح است و معنی نذنگ و نازبان و زخمه
و چوبستی نیز آمده است و لقب بهرام چوب هم است.

چو اک بضم اول و ثانی با لغت کشیده و بکاف زده ثانی
باشد که آنرا بر وزن بریان کنند و آنرا چو اک نیز گویند.

چوبین - بانامی مجهول بوزن ثودین رو پاک باشد
سرخ رنگ که بر سر بندند و پرند است صحرائی شبیه مرغ خانگی
که او را کاروانک خوانند و لقب بهرام چوبینه هم است.

چو بخوار و چو بخواراک - با دو و معدوله در پنجم بر وزن
هوشیار کر می باشد که چوب و هر چیز که بر زمین افتاده باشد
از جنس نشپینه و پلاس بخورد و ضلع سازد و آن را
بربی ارضه خوانند.

چوبینک - فتح نون و سکون کاف معنی چوبین است که
رو پاک سرخ و لقب بهرام چوبینه و کاروانک باشد که پرند
است شبیه مرغ خانگی.

چوب دانه - با دو ال ابجد بر وزن رودخانه میوه است
که آنرا پنجه گویند و بربی خمیر خوانند.

چوبینه - بر وزن بوزینه معنی چوبینک است که رو پاک سرخ
و لقب بهرام چوبین و کاروانک باشد.

چوبک - بر وزن خوبک نام تخته و چوبیت که متر پاسبانان
شما بدست گیرد و آن چوب را بر آن تخته زند تا پاسبانان
از صدای آن بیدار باشند.

چو تره - فتح اول و سکون ثانی و تا و رای قرشت هر دو
مفتوح مری را گویند بر قفع از زمین بقدر نیم گز یا بیشتر که در
باغها و درهای خانها سازند.

چوبک اشنان - بضم اول و هزه کلیم شوی را گویند
و بربی شجره اری مالک خوانند و بدان رخت شویند
و در دمشق صابون القاف نامند.

چو چه - بر وزن کو چه چوبی باشد که بدان خمیر نان را تنگ سازند
چو خا - بضم اول و خای نقطه دار با لغت کشیده جامه دار
را گویند که از نسیم بافته باشند و جامه را نیز گفته اند که نصاری گویند.

چوبک زن - فتح زایه بود مترویش سفید
پاسبانان را گویند.

چو خیدن - بانامی مجهول و خای نقطه دار بر وزن کوشیدن
یعنی لغزیدن و بسور آمدن و افتادن باشد خواه انسان
و خواه حیوان دیگر و معنی کوشیدن و ستیزه کردن هم آمده است
چو - بانامی مجهول بر وزن مور پرند است که آنرا تازو
میگویند و باین معنی با زای نقطه دار هم آمده است.

چوبکش - فتح رابع بر وزن حوروش افزاری باشد
از چوب که پنبه دانه را بدان از پنبه جدا کنند.
چوبنگه - بر وزن کودکی نوکر عسج دار و غم و امثال آنرا
گویند و مترویش سفید پاسبانان را نیز گفته اند.
چوبلین - بر وزن نوشه چین افزاری باشد که بدان

چور پور - بانامانی جمول و بای فارسی بروزن دور و دوری
 چور باشد که تدر و است و اورا خروس صحرانی گویند -
 چوز - بضم اول و سکون ثانی وزای بود پرندۀ شکاری
 را گویند که یکسال تمام پرواز کند و توکاک نکرده باشد
 یعنی هنوز پاهای او ترشیده باشند و تدر و رانیز گویند که در
 صحرانی است و فرج زان را هم گفته اند و پوتۀ گیاهی است
 بغایت سفید و شبیه است بدریسه -
 چوزا - بضم اول و سکون ثانی وزای نقطه دار بالان کشته
 پرندۀ است که اورا غلیوج گویند -
 چوزۀ - فتح تزای فارسی بروزن کوزه بچه مایکان باشد
 و باین معنی بازای بود هم آمده است و رختنای کرد و کلا
 نیز گویند که در وقت پنبه رشتن رسیان چرخ را در آن اندازند
 چوزۀ ربا - بارای ترشت و بای ابجر بروزن در روز کشت
 غلیوج را گویند و بازای بود نیز آمده است -
 چوزۀ لوا - بالام و و او بروزن و معنی چوزۀ رباست که
 غلیوج باشد و کسر لام هم آمده است و بازای نقطه دار
 نیز درست است -
 چوسیدن - فتح اول و کسر سین بی نقطه بروزن
 و معنی چوسیدن است اعم از آنکه چیزے با چیزی بچسبند
 یا بدست محکم بگیرند -
 چوشدن - بکسر شین نقطه دار مخفف چوشیدن است
 که معنی یکیدن باشد -
 چوشک - بروزن موشک کوزه لوله دار را گویند -
 چوشیدن - بروزن نوشیدن معنی یکیدن باشد -
 چوک - بانامانی جمول بروزن کوک مرغیست که خود را در
 اذرخش بیاید و زود فریاد کند تا زمانی که یک قطره خون از
 حلق او بچکد و آلت تناسل را نیز گویند عموماً و زانو زدن
 را خصوصاً و امر بزبان زدن هم هست یعنی بزبان آوردن
 گویند باین معنی ترکیب است -

چوگان - باکاف فارسی بروزن جولان معروف است
 و بفرنی صنوجان خوانند و دو چوب سرکج را نیز گویند عموماً
 و چوب سرکجی که در بل و تقاره را به این نوازند خصوصاً
 چوبی باشد بلند و سرکج که گوی فولادی از آن آویخته شد
 و آنرا کوکبه خوانند و آن نیز مانند چتر از لوازم پادشاهی است
 و بضم اول یعنی چگون باشد و معنی وقت و زمان هم آمده است
 و از برای شرط نیز می آید که مراد است اگر و ترجمه اذ باشد معنی
 شبیه و مانند نیز استعمال میشود -
 چوگان سنبل - کنایه از لذت معشوق باشد -
 چوگانی - بروزن جولانی اسپه را گویند که مناسب
 چوگان بازی باشد -
 چوگلک - بروزن کوچک چوگان را گویند و آن پرندۀ است
 نامبارک و پیوسته در خرابیها آشیان کند و بوم را هم گفته اند
 و او نیز پرندۀ است از جنس چوگلک بسیار بزرگ میباشد -
 چول - بضم اول بروزن غول بیابان و جای ثانی از آن
 را گویند و معنی تخم و خیمه هم آمده است و باین معنی شرح اول
 نیز گفته اند و بضم اول و ثانی چول آلت تناسل باشد -
 چونان - بروزن یونان معنی چنان و چنان و چوچان
 چوتاه - بروزن کوتاه معنی چوبین و چوچان باشد -
 چون حلقه بر زور بودن - کنایه از ثابت قدم و تیر بودن است
 چونین - بروزن زورین معنی چوبین باشد -
 چوگان - با تخمانی و کاف فارسی بروزن بوستان
 چوگان را گویند -

بیان بست و کلمه
 در حیم فارسی با استیل بسی و چهار لغت و کلمات
 چه - فتح اول و ظو ثانی مخفف چاه است همچو ش که مخفف شاه
 بود با خطای ثانی افاده تصدیق کند چون در آخر هر دو آید همچو
 با تخم و طاقچه و کسر اول و خطای ثانی مخفف است که در ترجمه
 و در مقام تفسیر استعمال کنند و صفت کثرت هم هست و معنی

هر چه باشد و جهت تعلیل نیز آمده است چنانکه گویند چیزی نمیتواند خواند چه آوازش گرفته است و عدد پانزده نیز از آن اراده میشود و باعتبار تحمیل و بامعنی شش و پنج - چهارم - بروزن مساوی سه گوشه را گویند و معنی پیشانی هم آمده است - چهارم آخر سنگین - کنایه از چهار حد جهان و چهار عنصر باشد که خاک و باد و آب و آتش است - چهارم ارکان - نوعی از خیمه باشد که آنرا در عراق شروانی گویند و در هندوستان را وی و چهار حد عالم را نیز گفته اند که مشرق و مغرب و شمال و جنوب باشد - چهارم اقرا - یعنی چهار ارکان است که خیمه شروانی و چهار حد جهان باشد و چهار بار رسول را نیز گویند - چهارم آیین - یعنی خیمه چهار گوشه است که شروانی و راوی باشد و کنایه از خلفای اربعه هم هست و چهار حد سب را نیز گویند - چهارم بالمش - کنایه از چهار چیز است اول تخت چندی که ملوک و سلاطین بر آن نشینند و دوم عناصر اربعه که خاک آب و هوا و آتش باشد سوم دنیا و عالم چهار جهات که مشرق و مغرب و جنوب و شمال باشد - چهارم بالمش ارکان - کنایه از خلفای اربعه و خیمه چهار گوشه - چهارم بالمش - یعنی چهار بالمش است که کنایه از تخت و مسند ملوک و چهار عنصر و جهات اربعه و دنیا باشد - چهارم پاک - یعنی خیمه و سکون کاف نام مضی است که آنرا بفرنی تقاضا گویند - چهارم بسیط - کنایه از عناصر اربعه است - چهارم حال - یعنی چهار بسیط است که کنایه از عناصر اربعه باشد - چهارم دریچه - کنایه از گوش و چشم و بینی و دهن باشد - چهارم یو از جهان - کنایه از چهار طرف عالم و کنایه از عناصر اربعه باشد - چهارم عیس - کنایه از عناصر اربعه باشد - چهارم زبان - کنایه از شخصی است که بر یک سخن نماند

باید دانست که
تلفظ چهار پاک
بسی بافت پاک است
چون چنانچه گفته
چنانچه پیش از این
سوفی بگوید که
است باین معنی
چون چنانچه پیش
بسی بافت پاک است
تلفظ چهار پاک
بسی بافت پاک است
چون چنانچه گفته
چنانچه پیش از این
سوفی بگوید که
است باین معنی
چون چنانچه پیش

و هر لحظه سخن گوید - چهار طاق - نوعی از خیمه است که آنرا در عراق شروانی و در هندوستان را وی گویند - چهار عیال - کنایه از آتش همان است که عناصر اربعه باشد - چهار گامه - با کاف فارسی بافت کشیده و فتح نیم اسپ راه دارد و تیز رو را گویند - چهارم کرکس - کنایه از چهار عنصر است و سخت شد او را نیز گویند و بعضی سخت کاوس را گفته اند - چهارم کفن - کنایه از چهار حد جهان و چهار عنصر است - چهارم گوشه - هر چیز که مربع باشد عموماً و ناموت را گویند خصوصاً و چهار جانب و سر بند و سفره گوچک را نیز گویند - چهارم منظر - کنایه از فلک چهارم است که فلک آفتاب باشد - چهارم منقوطفه - کنایه از فلک کرسی باشد که فلک البروج است - چهارم نقطه مشرق و مغرب و شمال و جنوب - چهارم نقطه - کنایه از چهار عنصر باشد - چهارم نقطه - کنایه از نام چهار عنصر است که هر یک اول بروزن هر روی را گویند که بحر و جود و زمین اصل ذات نیز آمده است - چهارم آزاد - با ذای هوز بروزن همراه با نام های و خبر همین باشد و همین بکلم شریعی که تالیح آن بود او را به کلح خود آورده و داراب از او متولد شد - چهارم آزاد - یعنی چهار آزاد است که دختر همین مادر داراب است و نام دختر اسفندیار هم هست - چهارم کسر اول صورت و روی آدمی باشد و بضم اول پسر ساده آمد و نوکر و ملازم را نیز گفته اند گویند تا یعنی پسر است - چهارم پرواز - مصور و صورتگر را گویند - چهارم شدن - کنایه از برخواستن بنا از عت باشد - چهارم چمید - بروزن شمید ماضی چکیدن باشد یعنی چکید - چهارم چمیدن - بروزن و ماضی چکیدن باشد -

چنان

بیان بست آو دوم	معنی سبب و باعث باشد چه چیزه بود که سبب را گویند که سبب آفرین باشد.
در حیم فارسی بایای حلی مثل بر شرد لغت کنایت	چیتان - بروزن سیستان پرسیدنی باشد و آنرا نقره گویند و بعربی اخلوطه خوانند و معنی ماهیت نیز آمده است.
چی - کسراول و سکون ثانی نغمت چیر است که آنرا بعربی شی خوانند چون در آخر کلمه ترکی افزاینده یعنی صانع و قائل آن چیز شود و همچو شپاشی یعنی کفشگر و پالاشی یعنی دروغاوی و صیال - بابای فارسی بروزن قیفال نام پادشاه مهور بوده است.	چو حیح - بروزن مین پرده مانندی باشد که آنرا از چوباسه باریک سازند و در پیش در خانه آویزند گویند ترکیست - چیلان - باثانی مجول بروزن گیلان غناب را گویند و آن میوه باشد شبیه بسجده و آلات و ادواتی که از آهن سازند همچو زرفین در روز نجر و حلقهای کوچک و یراق زین و لجام سپ در کاب و اشال آن - چیلانه - باثانی مجول بروزن دیوانه یعنی چیلان باشد که غناب است و آنرا سجدگان هم گویند.
چیت - کسراول و حیم و سکون ثانی و سین بی نقطه و فوقانی بلشت ژند و باژند که را گویند و بعربی جبل خوانند - حیح - بروزیح شخصی را گویند که از چشمهای او پیوسته آب در چک آید و بدین سبب شکرگانهایش ریخته شود - چیر - بروزن میر یعنی غالب شدن و ظفر بافتن و مستولی زویدن بر دشمن باشد و شجاع و دلای و رانیز گویند و معنی حصه و بهره و نصیب هم است و نام قریه باشد از قریه بود که چیر - بروزن خیره یعنی مستولی شدن و تسلط یافتن باشد و شجاع و دلای و رانیز گویند و هندی دستاری که بر سر بچند - چیر لیز - بازای هوز بروزن میش نیز این کلمه از لوان است و معنی چیری کم و اندک باشد و بعربی بضاعت جات خوانند - چیر و - بروزن نیکو خارشست کلان را گویند که خار باسه خود را مانند تیر اندازد -	چین - بروزن سین شهر است معروف و مشهور و معنی هلنج هم آمده است - چین برابر و فلکندن - کنایه از بر شدن و روسه در رسم کشیدن و در غضب شدن باشد - چینو - بروزن میر و چیل مرط را گویند بلشت ژند و پانزدهم یعنی باغای نقطه دار و درای بی نقطه هم آمده است که نینو باشد - چینده - بروزن زینده و آنرا مرغان را گویند و هر مرتبه از گل شاپا که بر دیوار گذارند -
چیزه بود - بابای اجد و ذال نخد بروزن کیسه دوز	چینه ان - بادال اجد بروزن بزبان و صله مرغان گویند

گفتار بهتر از کتاب برهان قاطع در حرف حامی بی نقطه با حروف هجی
 بلقنی بر سیزده بیان و محتوی بر یکصد و هفده لغت و کنایات

بیان اول	حاجت و مندر - لغت شالشت معنی محتاج و حاجت مند است -
در حامی بی نقطه با الف مثل بر هفت لغت کنایت	خاشا - باشین نقطه دار بالف کشیده نام دو اوست و آن نوعی از پودنه کوبی باشد و در عربی نقیصت که آنرا در مقام انکار استعمال کنند -
حاج - با اول بالف کشیده یکم زده نام خاریست که شتر را بر هفت تمام خورد و ترتیبین اذان حاصل میشود و شگفتی آن علاج بود اسیر کند - حاجب - کنایه از جبرئیل علیه السلام است -	حالوما - بالام بود آوریده و میر یافت کشیده رستنی باشد سرخ بیسایه مائل و آنرا سرخ مرد میگویند -

بیان سوم	حالی - بروزن عالی یعنی همین زمان و این دوم باشد - حامل وحی - کنایه از جبرئیل علیه السلام است -
در حای بی نقطه با چشم شتمل بر ده لغت و کنایت -	
حجاز - بکسر اول بروزن نیاز نام ولایتی سسته مشهور در عربستان و نام مقامی است از موسیقی -	بیان دوم
حجت استوار - کنایه از کتاب آسمانی است محمود قرآن را گویند مخصوصاً -	در حای بی نقطه بابی ایچ شتمل بر یازده لغت -
حجر - بروزن قمر با صطلح ارباب کیمیا جوهریست که ماده چو کیمیا و هیولای صور را کاسیر است و هر کس از وی چیزی اشاره کرده است و لهذا از نظر غیر در تنق خفا مانده است یعنی سنگ گویند حجر از منی - و نوع است یکی لاجوردی که گاهی نقاشان بجای لاجورد بکار برند و نوع دیگر سرخ می باشد و چون در بروی مالی گوئی که چرب است طبیعت آن گرم و خشک است در دوم گویند مسهل سود است -	حباقا - با قاف بروزن سراپا بلغت سربانی دار گویند که آنرا هند قوی گویند و بفارسی اند قو گویند منافح بسیار جسائل - بروزن قبائل شیطان زنان را گویند چنانکه ابلیس شیطان مردان را -
حجر اسیوس - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	حسب سجستانی - بکسر سین بی نقطه و جیم حب قاطعه را گویند که دانش پسبیل باشد -
حجر الکراک - یعنی کاف و زای نقطه دار سنگی است بسیار و آنرا در ساحل بحر هند یا بند گویند اگر کمین انگشتری از آن هر که در دست کند سحر بر وی کارگشود و نموده که از آن بر سوی سر کشند موی دراز گردد و هر که در آنده آنرا بیند و دست او حجر انا غاطس - یعنی نمزه و نون و نمین نقطه دار با لغت کشیده و طای حطی کسور سین بی نقطه زده بلغت یونانی سنگی است که چون آنرا با آب بسایند مانند خون از آن بز آید و چون با شیر زنان در چشم چکانند ورم چشم و بسیار آب آمدن را نافع باشد -	جبق - بروزن شفق پودنه را گویند و آن گرم و خشک است در سوم مرض و او الفیل را نافع باشد -
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	جبق ترنجبانی - یعنی تارای قرشت و سکون نون و جیم بالغت کشیده و نون و دیگر تحتانی رسیده و دوائی است که آنرا با درنجوبه گویند و آن بالنگو است و بهر چه بقله اترجیه خوانند -
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	جبق خراسانی - تره خراسانی است و آن رستنی باشد ترش مزه و آنرا ساقی ترشک خوانند و بهر بی حاضفه گویند جبق قرقلی - یعنی قاف و زای قرشت و ضم فاولام تحتانی رسیده و نمشک است که بالنگوی خود رو باشد و عوام آنرا بالنگوی گنده خوانند -
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	جبق کرمانی و جبق صغیری - شاه اسفرم است که در ایران باشد و آنرا ضمیران هم گویند -
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	جبق شطی - یعنی نون و سکون بای ایچ و طای حطی تحتانی کشیده بلغت اهل شام پودنه باغی است که آنرا حاحم نیز گویند چون یعنی اول و سکون ثانی و نون رستنی باشد که آنرا خرزهره گویند و بهر بی سم الحار خوانند برگ آن برگ بید است اگر حیوانات برگ آنرا بخورند میرند و بکسر اول هم گفته اند - جین - بروزن بین یعنی جین است که خرزهره باشد -
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	
حجر لاجوردی - یعنی سنگ شوره چه اسیوس میونانی شوره را گویند و آنرا نمک صینی خوانند -	

جمل هفتخ اول و ثانی و سکون لام کبابه را گویند آن پرنده ایست معروف که گوشت آنرا خورند.

بیان چهارم

در حای بی نقطه بارمی قرشت مثل بر چهارده نعت کنایت
حر اشنا بروزن تماشای لغت رومی گیاهی است که آنرا
بفارسی خردل میگویند لیکن خردل صحرائی است نه بستانی
و نبات آن بر روی زمین گسترده میشود و بعربی سطح خوانند
حرب بکسر اول و فتح ثانی و سکون بای ابجد شگفته خرما
را گویند و آنرا بعربی طلع خوانند سرد و خشک است در اول دو
و فتح اول و سکون ثانی در عربی معنی جنگ جدال باشد
حربا بکسر اول و سکون ثانی و بای ابجد بالف کشیده
بلغت سریانی نوعی از سوسمار باشد و آنرا بفارسی آفتاب پز
گویند گوشت وی زهر قاتل است اگر کسی بخورد فی الحال
بمیرد خون او را بر موضع موی زیادتی که از چشمش آمده باشد
ضماند کنند و بگر بر نیاید.

بطریق کنسایه بگویند -
حرف قان - با تاق بروزن پهلوان پختیست که آنرا بعربی
سم الفار و بفارسی مرگ موش میگویند گویند رومی است -
حرف فکیر بکسر کاف فارسی مردم معترض و اعتراض کنند را
گویند و کنایه از عیب جوئی و خطا گیرنده هم هست -
حرف مسروق - کنایه از حرفی است که مکتوب شود و مفلوظ
نشود همچو او و تو و چو و دو و خواجه و خواهش و غیر آن -
حرفل - با میم بروزن جدول نام دوائی است و آن سرخ
و سفید هر دو میباشد سفید آنرا حرفل عربی و صندل آنرا
سرخ آنرا حرفل نامی و هزار اسفند گویند و حرفل عامی نوعی
از سداب کوهی است گویند عربی است -
حرفیت گلوگیر کنایه از دنیا و روزگار است و غم و رور
و کسب را نیز گویند -

بیان پنجم

در حای بی نقطه بازای نقطه در شش بر چهار نعت
حرفا - بضم اول و ثانی بالف کشیده رستنی باشد و دوائی
و آن دو نوع است صحرائی و باغی صحرائی سداب بری تخم
آنرا بشیرازی میگویند گازرونی خوانند یعنی مزاج را نافع است
طه مخفی نام که غظامیرک گازرونی که در هیچ سرخ موجوده بران همین شکل و عنوان
واقع است از پنج کتابی از کتب لغت فارسی و طبی اشعاری تعیین کرده
و حرکات آن مفهوم نشده لیکن چون مراد از گفته اغلب که موافق محتلف
از برگ گازرونی تصحیف خوانی شده باشد چنانکه خودش در فصل از باب تعویج
نموده و گفته برگ گازرونی دوائی است که آنرا بشیرازی آموه و خشک
و بعربی حرفا گویند پس در بی صورت و در خط از بطور در آمد اول آنکه در مقام
اطلاق برگ گازرونی بر تخم آن نموده و این با عدم صحت بقول خودش نیز
مناجات دارد دوم آنکه در لغت برگ گازرونی گفته که بعربی حرفا گویند
بکسر حای بی نقطه و زای نقطه دار بالف کشیده و در بی مقام بضم نا گفته پس
قول اول هم منافی این قول و هم مخالف دیگر کتب لغت است و این خطای
فاشست است از وجه از قلموس نفع حاصل میشود ۱۳

حرف جوان - با جیم دو ادب بروزن فرقدان بلغت یونانی و
از بلخ است که بال و پر ندارد و آنرا گرفته بپزند و بانگ بخورند
حرف دون - بکسر اول و سکون ثانی و دال بی نقطه مضموم
بود و نون زده بلغت سریانی نوعی از سوسمار است که آنرا
یونانی سالامندرا گویند و از سموم قتاله است گویند اگر دل
او را بر خرقه سیاه بچیند و بصاحب تب برنج بندند شفا یابد -
حرف شفت - باشین نقطه دار بروزن اشرف لنگر را گویند
و آن رستنی باشد که با است خورند گویند عربیست -
حرف - بضم اول و ثانی و سکون فای بلغت رومی پند
باشد که تخم تره تیزک است و بعربی حسب الرشا گویند اگر قند
از آن دو و کنند گزندگان بگریزند و بعضی گفته اند عربی است -
حرف آخر ابجد - اشاره بغین نقطه دار است و مراد از آن
هزار باشد که بلیل است -
حرف پهلودار - مخفی باشد که کسی در وقت زبانه بازیا

و باغی را بشیرازی آید و دستک خوانند برکش بر گدازش
و برگ زدوک مانند طبع آن تلخ میباشد ز کام را نافع است
و پو اسیر راجع دارونی به ازان نباشد -

حرز نوز - بضم اول بر وزن گداز کوفتی و علتی باشد که آنرا
قوبا گویند و آن علتی است که در بدن آدمی پیدا شود و هر چند
بر آید پهن گردد و خارش کند -

حرز نبل - بضم بای اجد بر وزن قمر نفل یونانی یعنی است
که آنرا از طرف شام و بیت المقدس آورند و آن سفید
تیره رنگ میباشد یکدم ازان بجهت گزندگی عقرب مار با غسل
بخورند نافع است و شیخ بای اجد هم گفته اند -

حرز ایران - شیخ اول بر وزن وزیران نام ماه نهم است از
سال رو میانه و نام روز اول تابستان هم است -

بیان ششم

در جای بی نقطه با سین بی نقطه شش بر نفع کنایت

حسک - شیخ اول و ثانی و سکون کاف معرب حسک است
و آن خاری باشد ته پهلوی -

حسن حاربتی - خوبی حسنی را گویند که از حال سر نه آید
حسوی - بر وزن حد و آتش آماج را گویند -

حسیدیک - بابای اجد بر وزن کینزک روده بره فریه باشد
که آنرا قطعه قطعه کنند و هر قطعه بمقدار یک وجب و پنج پنج را
در یکدیگر پیچیده در آتش است که استقا باشد اندازند و
خوابین تنگی و تبر که بخانهای یکدیگر فرستند -

حسیننی - جمعی باشند از سادات منسوب به امام حسین علیه السلام
و ظریفی را نیز گویند که آنرا از بخار و گاهی از چرم هم دوزند و نام
مقامی است از موسیقی -

بیان هفتم

در جای بی نقطه با صاوی نقطه شش بر نفع کنایت

حصار - بکسر اول و ثانی بالف کشیده و برای قرشت زره
نام شعبه است از جمله است و چهار شعبه موسیقی و آن بلندی

جواز است و پستی آن سه گاه باشد و نام شهر است حسن خیز
و معنی قلعه و بار و عربی است -

حصار پولادی - کنایه از انگشتوانه خیاطان است کنایه
فولاد یا برنج سازند و آتش دکان را هم گویند و کنایه از آسمان
اول هم است چه بعضی گویند از فولاد است و هر حصاری
که بسیار سخت و محکم باشد -

حصار پروزه - کنایه از آسمان است -

حصار معلق - معنی حصار پروزه باشد که آسمان است -

حصار بنزایستی - کنایه از آسمان است عموماً و فلک البروج
و فلک ثوابت را گویند خصوصاً که فلک هشتم باشد -

حصاری - بر وزن شکاری مردی را گویند که مشوب بشهر
حصارند همچو شیرازی و صفایانی و کاشی داپسی را نیز گویند
که ازان شهر آورند و ثانی است از موسیقی که شعبه چهارم
باشد و معنی متحصن شده عربی است -

حصن فیروزه - بکسر اول معنی حصار پروزه است که کنایه
از آسمان باشد و نام شهری و قلعه هم است -

حصن معلق - معنی حصار معلق است و کنایه از آسمان است -

حصن بنزایستی - معنی حصار بنزایستی است که کنایه از آسمان
باشد عموماً و فلک هشتم را گویند خصوصاً -

بیان هشتم

در جای بی نقطه با قاف شش بر نفع کنایت

حق گوی - مرغ شب آویز را گویند و آن مرغی است که شبها
خود را بر درخت از یک پای سرگون آویزد و فریاد کند
چند آنکه قطره خونی از حلق او بچکد و کنایه از مردم است گویا
و نفس الامری هم است (تب) چوک -

حقه باز - معروف است که کنایه از مردم طراز و مکار و عیار باشد -

حقه بیغیر - کنایه از مرده دل بدون دایم دل نه بودن
و ناهیل و خلل بهم رساننده باشد -

حقه سبزه کنایه از آسمان است -

حلقه کالوس - نام نوآنی است از موسیقی و نام سخن ششم
 است از سی سخن باربر و آنرا حلقه کالوس هم گفته اند
 که بجای او لامل باشد -
 حلقه مینا - کنایه از آسمان است -

بیان نهم

در حای بی نقطه بالام مثل برتر لغت و کنایت
 حلال - با حای بی نقطه بر وزن جلال نوسه از
 پیاز صحرائی است -
 حلال - بر وزن کمال معروف است که در مقابل ام
 باشد و معنی مصطلک هم آمده است و آن صمغی باشد که آنرا
 حاک رومی خوانند -

حلام - بر وزن کلام بره و چون گویند را گویند و گویند عربی
 حلاب - فتح اول و کسر ثانی و سکون بای ابعده و لام
 بالف کشیده و بیای دیگر زده یعنی لهاب و عشقه است
 و آن گیاهی باشد که بر درخت پیچد -

حلبیب - بر وزن ترتیب سورنجان بندی است
 سر و خشک است در دو م و سوم -
 حکل - با حای حلی بر وزن فلفل معنی حلال است که
 نوعی از پیاز صحرائی باشد -

حازون - با زای هوز بر وزن مجنون نوعی از صدف
 باشد که آنرا بسوزند و در او آبی چشم کار برند گویند عربی آنرا
 حلقه - بر وزن قهوه چی حلوانی است که آنرا از لیبیا گویند
 و عبری زلابیه خوانند -

حلقه آنگون - کنایه از آسمان است -
 حلقه بر وزن - کنایه از طلب فتح باب کردن باشد -
 حلقه بر سندان زدن - یعنی حلقه بر در زدن است
 که کنایه از طلب فتح باب کردن باشد -

حلقه بگوش - کنایه از بنده و غلام و مطیع و فرمانبردار باشد
 حلقه دام - دای باشد که از موسی دم اسپ سازند و بر سر

راه یک گذارند تا پای او بران بند شود و روپاکی را نیز
 گویند که آنرا مانند دام بافته باشند -
 حلقه در گوش - یعنی حلقه بگوش است که کنایه از غلام و
 مطیع و بنده و فرمانبردار باشد -

حلقه زون - کنایه از طلب کردن فتح باب باشد و
 طوف کردن را نیز گویند -

حلقه سیسین - کنایه از ماه شب چهارم است و کنی را
 نیز گویند که در هواهای سرد در عرضهای مدور میزند -

حلیفه - بضم اول و فتح ثانی و سکون تحتانی و قافی مفتوح
 بعرب تخم دوئی است که آنرا بفارسی آهود و شک خوانند -
 حلیفوس فتح اول و ثانی تحتانی رسیده و میم بود او کشیده
 بشیرازی پنج رسننی باشد که آنرا حاض البقر و حاض البری
 گویند و بفارسی ترشینک خوانند -

بیان دهم

در حای بی نقطه باسیم مثل بر مینت لغت -
 حما حم - فتح اول و ثانی بالف کشیده و کسر حای بی نقطه
 و سکون میم نوعی از پودنه بستانی است که در شام حقی منجلی
 گویند و بعضی بستان افزون را گفته اند -

حماط - بضم اول و ثانی بالف کشیده و بطای حلی ز و طفت
 اهل مغرب نوسه از اخیر است و عبری تین گویند -

حجم - بضم هرو و سکون هرو و میم طفت اهل شام
 گا و زیان را گویند و آن دوئی است که عبری لسان اهل
 خوانند و بعضی خاکشی را گفته اند و آن علفی است که شتر
 آنرا بر غبت تمام خورد -

حمدان - با اول ابعده بر وزن انسان آلت تناسل را گویند
 اما معلوم نیست که لغت کجاست -

حمدون - بر وزن موزون یعنی حمدان است که آلت تناسل است
 حمدون - فتح اول و نون میون را گویند و آن جانور است

له منسکی بند فنگ شوری نوشته که حمدان لفظ فولادی است

<p>بر بالای آن نشستن و خوابیدن قطع شهوت میکند و قوت باه بر طرف شود - حور اسفند - نفتح اول و سکون ثانی و برای قوت دست و کسر همه و سکون سین بے لفظه و فاسد مفتوح بنون و دال زده رفتنی باشد که آنرا بستان افزون گویند -</p>	<p>قبیه بانسان و بهر بی قزو خوانند - حمر - بضم اول و سکون ثانی و زای نقطه دار قمر سندی را گویند و آنرا بفارسی خزما می سندی خوانند -</p>
<p>حوران - بر وزن دوران ب لغت رومی طرخون را گویند و آن سبزی باشد که خوردن آن ذائقه را برود قطع شهوت گناه حور رومی نفتح اول درختی است که صمغ آن گاه را با باشد برگ آنرا با سرکه بصروع دهند شفا یابد -</p>	<p>سیان یا زویم در حای بی نقطه بانون شستل بر پنج لغت</p>
<p>حور زبانی ساز - بضم اول کنایه از تیغ و شمشیر است - حور سندی - نفتح اول درانه است مانند دو قو گرم و شکست در سوم حیض را براند -</p>	<p>حنا - معروف است و آن برگ درختی باشد که بردست و پای بندند گویند طفلی که شروع در آبله آوردن کرده باشد قدری از آن برگت پای او بندند این گرد درازا که از چشم او بر آید حنای قریش - با قاف و رای بی نقطه و تخمائی و ششکین لفظه دار و حرکت مجهول زهر الحمر است که شکوفه سنگ باشد و آن چیز است که بر روی سنگهای کوهها بهم میرسد و در ایام بهار سبز می باشد علت خرازا که قویا باشد نافع است و آن عتی است که در بدن انسان بهم میرسد و روز بروز بزرگ میشود و خارش میکند و آنرا داد میگویند -</p>
<p>حوصله - نفتح اول و صاد بعربی چینه دان ترخان را گویند و کنایه از تاب و تحمل و برداشت هم هست - حوض آب - معروف است و کنایه از برج حوت هم هست که برج دوازدهم فلک باشد و آسمان را نیز گویند - حوض ترسا - حوضی را گویند که در آن انگور بریزند و گل کنند تا شیره آن بزیاید -</p>	<p>حشامی مجنون - و سمر را گویند و آن برگی است که زنان جوشانند و با بر و نهند و مروان بدان ریش رنگ کنند و بهر بی درقی ایل خوانند - حنجر - بر وزن سحر و دانی است که آنرا سحر مرده گویند و بهر عصبی الراجعی خوانند و نامی گلور را نیز گفته اند -</p>
<p>حوضک - مصغر حوض باشد و حوض کوچک را نیز گویند و طاس بزرگ را هم گفته اند - حوض ماهی - کنایه از برج حوت است - حوض نعمان - حوض و تالابی بوده پیر از آب شور تیغ گویند که در زمان ظهور سرور کائنات صلوات الله علیه آن آب شیرین شد و نیز گویند نام آن بر که نیسان بود چون حضرت رسالت بر سر آن برگ رسیدند حوض نعمان نام کردند -</p>	<p>حند قوتی - نفتح اول و سکون ثانی و دال ابجد مفتوح و قاف بود و رسیده و قاف دیگر تخمائی کشیده اند قوت است و آن دوائی باشد بوستانی و صحرائی بوستانی آن را بیونانی طرفین و صحرائی آنرا الوطوس اغویوس گویند آن نوعی از سبست باشد و بفارسی دیو اسپست خوانند -</p>
<p>حوفران - با فا و رای قشقت بر وزن هم زبان ب لغت رومی طرخون را گویند و آن سبزی است معروف است - حوک - نفتح اول و سکون ثانی و کاف نوعی از ریحان کوچک است که آنرا با درون گویند -</p>	<p>سیان دوازدهم در حای بی نقطه با د و شستل بر هفت لغت کنایت</p>
<p>حورای - نفتح اول بر وزن بهاری آرد رسیده دوباره بنیت را گویند - حوجم - نفتح اول و جیم و سکون ثانی و میم گل سرخ را گویند</p>	<p>حورای - نفتح اول بر وزن بهاری آرد رسیده دوباره بنیت را گویند - حوجم - نفتح اول و جیم و سکون ثانی و میم گل سرخ را گویند</p>

۵۱۰

جو مانه - بایمم بروزن جو دانه رستنی باشد که قد آن یک گز و شاخه آن بار یک و سیاه می باشد و گل آن از افیزی خوانند گزندگی جانوران را نافع است گویند عربی است -	حیرری - بکسر اول بروزن پیری ایوان و طاق و دروازه گویند و پاین معنی باغی نقطه دار هم بنظر آمده است - چیز بکسر اول و سکون ثانی و زای نقطه دار نام و دشت پاک و خنثی را گویند -
---	--

حوم - بضم اول و فتح میم و سکون ثانی و رای قرشت ترندی را گویند و آنرا خرمای هندی نیز گویند -	حیرری - نامردی و خنثی را گویند - حیصل - بفتح اول و صاد بروزن فیصل بفت اهل مغرب باد بخان را گویند و آن مشهور و معروف است - حیض عروس - کنایه از شراب اهل انگوری باشد -
---	--

بیان سیزدهم
در حای بی نقطه با ای حلی مثل بر پنج لغت و کنایت

گفتار سیزدهم از کتاب برهان قاطع در حرف خای نقطه دار با حروف هجی مبتنی بر بیست بیان و محتوی بر نصد و بیست و دو لغت و کنایت

بیان اول در حای نقطه دار با الف مثل بر صد و پنجاه و سه لغت و کنایت -	خانه را گویند - خاتون جهان - کنایه از خورشید است - خاتون خم - کنایه بود از شراب ناب و خم شراب را نیز گفته اند - خاتون شبستان فلک - کنایه از آفتاب است و زهره و ماه را نیز گویند - خاتون عرب - کنایه از کاه معظه است و فاطمه علیها السلام را نیز گفته اند - خاتون فلک - کنایه از آفتاب است و زهره و ماه را نیز گویند - خاتون کائنات - کنایه از کاه معظه است و فاطمه علیها السلام را نیز گفته اند - خاتون یغما - کنایه از آفتاب عالم آراست - خاج - بروزن تاج یعنی چلیپا باشد که صلیب نصاری و آن باین شکل بود و زهره گوش را نیز گویند معنی جا بگه گوشواره در آن کنند - خاد - بروزن باد یعنی خات است که غلیب و جی با نیز آمده است - خادم پیر - کنایه از شماره زمل است - خاوه - بروزن ساده چوبی باشد بلند و است که گشتی باین
---	--

خا - گویند که آبها را کثیف همچو آب مطبخ و زیر حمام بدانجا آرد -	خات - بروزن آب باز پس آنگنده را گویند و در عربی بمعنی بے بهره شده باشد -
---	--

خات - بروزن مات زغن را گویند که غلیب و ج است و بعر بی صدا خوانند -	خاتم سبیل نشان - کنایه از دمان محبوب و معشوق و شاید وساقی باشد -
--	--

خاتم سبیل نشان - کنایه از دمان محبوب و معشوق و شاید وساقی باشد -	خاتم گویا - بمعنی خاتم سبیل نشان است که کنایه از دمان محبوب و معشوق و شاید وساقی باشد -
--	---

خاتولمه - بروزن تا تولمه که وجهه دو خاکرون و دو بینی و دو دل بودن است -	خاتون - بروزن صابون بزرگ و بی بی و که بانومی
---	--

خاتون - بروزن صابون بزرگ و بی بی و که بانومی	
--	--

کشتی بدان رانند و چوبی را نیز گویند که جار و سبے بر سر آن
 بندند و دیوار و سقف خانه را بدان جاروب کنند هر چه
 رست رسته باشد و چوبیکه در سازند بجهت قصاص فزدان
 خار - بروزن مار معروف است و نام موضعی باشد و مضامین
 رے و ماه بدر را هم گویند که ماه شب چهارده باشد و ناز
 و کرشمه معشوق را نیز گفته اند و سنگ خار را هم میگویند -
 خار - بروزن دارا سنگ سخت را گویند و نوعی از بافته
 ابریشمی هم هست که مانند صوف موج دار بود و آن ساده
 و مخطط میباشد و مخطط آذربایجان خوانند و عتاب نام شخصی
 بوده که این خار را نسوب است باو -
 خار شتر یعنی شتر خار است و آن جنسه از خار باشد که
 شتر بر غبت تمام بخورد -
 خار انداز - بروزن باراندا نوعی از خار پشت باشد
 که خارهای خود را مانند تیر اندازد و عبرتی نفعند گویند -
 خار بست - آنچه بر در زراعت و سرهای دیوار باغ
 از خار و خلاشه بندند -
 خار پشت - جانوریست معروف گویند مار فمی را میگرد
 و سرخود و فرو میکشد و مار خود را چند آن بر خارهای پشت او
 میزند که هلاک میشود و نام سیه است که بهندی کشتن و کشتن میگویند
 خار چینیه - باجم فارسی بروزن آگینه موجینه و نقاش
 سر تراشان باشد و سرهای دو انگشت و دو ناخن بسیار
 و ابهام را نیز گویند که بدان گوشت و پوست بدن آدمی
 را چنان گیرند که بدر و آید -
 خار خار - باغی نقطه دار بروزن چار یا یعنی خارش
 باشد و کنایه از ظلمان و تعلق خاطر هم هست که ابتدای
 میل و خواهش باشد و یقینه میل و خواهش را نیز گفته اند -
 خار خشک - معروف است و آن خارے باشد رسته هلو
 بهترین آن بستانی بود و آنرا مغربیان محص الامیر خوانند
 گویند معتدل است و عصاره آنرا در جائے که یک بسیار

باشد بیفشانند همه میزند -
 خار در راه شکستن کنایه از محافظت کردن باشد
 و خار چیدن را نیز گویند -
 خار شتر - معروف است و آن جنسه باشد از خار که شتر از
 خوردن آن فریبه شود -
 خارک - بروزن تارک تصغیر خار است و نوعی از خرما هم هست
 خارکش - بضم کاف و سکون شین قرشت سر سوز را گویند
 و آن کفشی باشد که بر بالای سوز پوشند و آن در ما و راز انهر
 بیشتر متعارف است و عبرتی بر موق خوانند و فتح کاف
 شخصی را گویند که پیوسته خار بکشد و نام سرودی و نوالی است
 از موسیقی و شخصی که سرود خارکش نسوب بدوست -
 خار کرن - بروزن بادزن معروف است و آن شخصی باشد
 که پیوسته خار از زمین بکند و نام نواسے و صوتی است از
 موسیقی و نام شخصی که سرود خار کرن نسوب بدوست و بوته
 پر خار را نیز گفته اند -
 خار همک - نفتح سیم و سکون باو کاف حیثی است کوسمی در
 زمین سنگ تان روید و بهترین آن سبز باشد گرم خشک
 در سوم گویند اگر قدرے از آن در زیر بالین طفل که از بول
 او آب میرفته باشد بگذارد بر طرف شود و آنرا جمبرنی
 شو که العربیه و شکاعی خوانند -
 خار نهادن - معروف است که کنایه از نافرمانی نمودن
 و جفا کردن هم هست -
 خار - بروزن پار و یعنی خار است و آن پارچه باشد و پارچه
 و قیسی و سنگ خار را نیز گویند که سنگ سخت باشد و وزن را
 هم گفته اند که نقیض مرد است و معنی خاوه نیز آمده است که چوب
 رست رسته باشد و جار و سبے را نیز گویند که بر سر چوب در آرد
 بندند و سقف خانه را بدان رو بند و پاک کنند -
 خار - بسکون زای نقطه دار نوعی از جامه کتان باشد
 که آنرا مانند شقالے سفید و پشت دار ببافند و سنگ پاشوی را

نیز گویند و چرک و کثافت را نیز گفته اند-

خاشخشان - بازاری فارسی و عین نقطه دار بر وزن آشیان

ویک و پاتیل و امثال آنرا گویند و بحر بی مرخل خوانند-

خازنه - بفتح زای هوز و نون خواهر زن را گویند-

خازنی - بانون بر وزن آدمی نام حکیم بوده و آشنند-

خازه - بر وزن تازه سرشته و خمیر کرده را گویند عموماً در کلا

و گلی را که بر دیوار مانند خصر صاف-

خاسپ - بکسر سین بی نقطه و سکون با می فارسی سید با

گویند و آن میوه است که بحر بی تفلح خوانند-

خاش - بر وزن فاش کسی را گویند که محبت با فراط داشته باشد

و یعنی خش هم آمده است که مادر زن و مادر شوهر باشد و

ریزه خوب و علف و خار و خاشاک و قماش ریزه دم مقرر است

و امثال آنرا نیز گفته اند و نام موضع نیست از مضافات فراه

و یعنی مطلق خائیدن و چا و دیدن باشد خواه انسان بخاید

و خواه حیوانات دیگر-

خاشاک - بر وزن جالاک ساق علف و چوب ریزه های

باریک و خار و خس با خاک آمیخته را گویند-

خاشک - بفتح ثالث مخفف خاشاک است که خس و خار و

امثال آن باشد و یعنی خرد و در ریز و نیز هم آمده است-

خاشکد ان - با دال بلف کشیده و بنون زده بر وزن

ناچسبان صند و قچه زنان را گویند که در آن ریزه و نیز و خرد

مرد و چیز مانند و دخل دان استادان و بقال و تانبا و

آش پز و امثال آنرا نیز گفته اند و آن ظرفی باشد که قیمت

آنچه فروخته شود در آن گذارند و صند و سق را نیز گویند

که نان در آن نهند-

خاشخوش - هاشین و مشت بر وزن و معنی خار و خس

باشد و این لغت از توابع است و قماش ریزه ها را نیز گویند

که از دم مقرر است استادان خیاط و پوستین و دوز و از

دم تیشه در و در آن بریزد-

خاش و خماش - بفتح خا س نقطه دار و میم بلف کشیده

و هشین و مشت زده معنی خاش و خش است که خس و خار

وریزه های دم مقرر است و تیشه و چیزهای انگشتی و بکار

باشد و این لغت نیز از توابع است-

خاشه - بر وزن ماشه خس و خاشاک و ریزه های چوب

و سرگین و امثال آنرا گویند که همه بهم آمیخته باشد و معنی

رشک و حسد هم آمده است-

خاصکی - بفتح صا و بلف نقطه و کسر کاف فارسی و سکون

تحتانی کزینک صورتی را گویند و کنایه از هر چیز نفیس است

و مقرب پادشاه و خزینه دار را نیز گفته اند-

خاک - بسکون کاف تازی معروف است و آن یک

از عناصر اربعه است و بحر بی تراب خوانند و کنایه از نفس

مطلنه و شخص سلیم النفس باشد و فروتنی و افتادگی و مطیع و

فرمانبردار و قبر و مزار را نیز گویند و چیزهای مقدس و قیمت

و ضلع و بکار نیامدنی را نیز گفته اند و سکون کاف فارسی

بمعنی تخم مرغ باشد چه خاکینه مشتق از خاک است و باین معنی

با و ا معدوله هم آمده است که خواگ باشد-

خاک انداز - معروف است و آن بیل مانند است باشد از

از نقره و طلا و س و امثال آن که بدان خاکروب و خاکستر

و غیره بد و اندازند و سنگ انداز مرغ قلع و حصار را هم گفته اند

و پارچه را نیز گویند که بر دور شامیان و سائبان دوزند و معنی

ساحر و سحر کننده هم هست-

خاک بودن - کنایه از افتادگی کردن و متواضع بودن است

خاک نیز - بابای اجد بر وزن خاک بر شخصی را گویند که خاک

کوچا و بازارها را بجهت نفع خود جاروب کند و به ریزه کنایه

از کسی است که از براسه حصول مقصود بکارهای سخت

و محنتهای است قیام نماید و کنایه از مردم دقیق النظر و

باریک بین هم هست-

خاک بیار - کنایه از زرخش است-

خاک تاریک - بانای قرشت کنایه از جسده و قالب آدمی زاده بود -

خاک خسته - بضم خا سے نقطه دار و سکون سین بی نقطه و فتح باے ابجد پر بنده است صحرائی که آنرا بفارسی چرزو بترکی چفرق (ش) گویند -

خاک دران - با دال ابجد بروزن آسمان مزبله را گویند و کنایه از دنیا و عالم نیز هست -

خاک دران دیو یعنی خاک دران است که کنایه از عالم و دنیا باشد خاک دران غرور یعنی خاک دران دیو است که کنایه از دنیا باشد

خاک دران کهن - یعنی خاک دران غرور است که کنایه از دنیا باشد خاک ذلیلان - با ذال نقطه دار کنایه از جسده و قالب

کافران و جاهلان باشد - خاک رند - برای قرشت بروزن آکنده یعنی گرد و غبار است

خاک رنگین - عبارت از طلاست و نقره را نیز گفته اند و کنایه از گلزار و لاله زار هم هست و آدمی را در این گفته اند

خاک زون - کنایه از جاروب کردن باشد - خاک شرمی - بازای فارسی بختانی کشیده و تنگ باشد که آنرا

با کاف و ر و چشم کشند و در عربی بزرگ و بزرگتر خوانند - خاک سار - باین بے نقطه بروزن آید از بطنی خاک است

چه سار یعنی مانند هم آمده است و کنایه از پرنه کرد آلود هم هست و مردم افتاده و درویش و نامراد و خوار و ذلیل

را نیز گویند و کسه را نیز گفته اند که در صفت نعال یعنی در کفش کن خانه بنشیند -

خاکش - بروزن آتش مخفف خاک کش است و آن تحت است که در بقایان زمین شیار کرده را بدان همواکنند

خاکشوی - بروزن ناز بونجی است سیاه رنگ و ریخته که آنرا با کاف و ر و چشم کشند و بعبری بزرگتر خوانند -

خاکشی - باران بختانی کشیده یعنی خاکشوی است که بزرگتر خوانند باشد و علف آنرا بیشتر دهند -

خاک مطبق - کنایه از کره زمین است - خاک معلق - یعنی مطبق است که کره زمین باشد -

خاک نمک - بفتح نون و میم و سکون کاف نوعی از بازی باشد و آن چنان است که چیزی را در توده خاک نم کرده

پنهان سازند و بعد از آن خاک بدو بخش کنند و هر بخش از آن کسی باشد و آن چیزیکه پنهانست از بخش بر کسی برآید غالب

بود و او برده باشد و عسری این بازی افضیال گویند بروزن قیفال -

خاک و آب - کنایه از جسده و قالب آدمی زاده باشد - خاکی - بروزن پاکی فسوب بخاک را گویند و اشاره به نشانه

خاکی است که برج ثور و سنبله و جدی باشد و کنایه از مردم بی حرمت و خوار و ذلیل بود و لقب جماعتی و قبیله هم هست -

خاکیان - بروزن مایکان مردمان بے عزت و بے حرمت و خوار و ذلیل را گویند -

خاکی کردن - کنایه از افتادگی کردن و بندگی نمودن باشد و کنایه از بیقراری کردن هم هست -

خاکی نهاد - شخصی را گویند که خلیق و افتاده و متواضع باشد - خال - بروزن مال معروف است و آن نقطه سیاهی باشد

که بر روی و اندام مردم افتد و شتر سیاه بزرگ را نیز گفته اند و جنسه از بردیانی باشد که بیشتر عریان جامه کنند و علم را نیز

گویند بفتح عین و معنی ابرام و بجاخت هم آمده است و بعبری خالورا گویند که برادر ماد است -

خالاولن - بالام بالف کشیده و ضم و او و سکون نون گویند و آنه است تشبیه بکندم و آنرا بعبری حنطه رو میه خوانند

گرم و ترست با سر که بر جرب طلا کنند نافع باشد - خال عصی - کنایه از گناه باشد که در مقابل ثواب است -

خالم - بضم لام و سکون میم معنی بار باشد که بعبری حیه خوانند - خالو - بروزن آلود را در ماد باشد و سورانی را نیز گویند

و او را شاه ثانی و شهنائی هم خوانند -

خاور خاکیان

خالونجان بکسر لام دوم خونجان باشد و آن رستنی است دوائی که چوب آن خسرو دار و گویند و درخت آنرا بکسری که نوشیروانست نسبت داده اند -
 خالوما - باسیم بالفت کشیده بسریانی دوائی است که آنرا لغاری شدکار گویند و بعربی حافر الحار خوانند و ورق آن سرخ بسیار مائل باشد چون پنج آنرا از نان آبستن برگیرند بچینند ازند -
 خالو بی بی - نام آشی است از اشتهای آرد که در آن برنج نیز بکشد خالید و نیون و خالید و میون - بانون و میم هر دو گفته اند لغت است یونانی و معنی آن بعربی دوا و انعطافی باشد یعنی دوائی پرستوک و آن ما میرانست گویند چون بچکر پرستوک در آشیان نابینا شود مادرش برود و شاشی از ما میران بیارد و در آشیانه نند بچکر او شفا یابد -
 خام - بر وزن دام معروفست که فیض بخته باشد و خام را نیز گویند که قلم چیرے نوشتن است و نامی از نامهای شرب هم هست و چرم دباخت نکرده و ابریشم نافت و جامه چرمین را نیز گویند و کند و ریسمان بلند را هم گفته اند و کنایه از مردم بے تجرب و قورطانست و کار سه را نیز گویند که سر راه نشده باشد -
 خاما اخطی - باهزه مفتوح و قاف ساکن و طایه حلی بختانی رسیده لغتی است یونانی و معنی آن بعربی خان الاطفا باشد و آن کوچک و بزرگ هر دو میشود و کوچک آن درخت بل است و آن میوه باشد معروف در هندوستان و بزرگ آنرا سبوقه خوانند هر دو مجفف و محلل باشند باعث تلخ خاما و ریوس - بفتح دال و سکون را هر دو بی نقطه و بختانی بود او رسیده و بسین بے نقطه زده لغتی است یونانی و معنی آن بعربی بلوط الاراض باشد و آن گیاهی است سبز رنگ بغایت تلخ ابتدای استسقا رافع باشد و آنرا کما دیوس هم گویند -
 خاما ذاتی - باذال نقطه دار بالفت کشیده و قاف بختانی

رسیده لغت یونانی و معنی آن غار الاراض است آن دارو کے بود که برگش دراز تر از برگ سید باشد و شانهایش بدراز می یک گز و میوه آن سرخ و گرد میشود و عصاره آن بول حیض را بکشد -
 خامالا - بالام بالفت کشیده یونانی دوائی است که آنرا مازیون گویند برگ آن از برگ زیتون کوچکتر و از برگ میوه بزرگتر میباشد و رنگش بزرگی گراید گرم و خشک است در چهارم بر برص و بوق طلا کنند نافع باشد و با عسل بر یکدیگر خشک مالند رسود دهد و آنرا خامالون هم گویند و بعربی زیتون الاراض خوانند و بعضی گفته اند که خامالا یونانی حرا باشد و آن نوعی از چلباسه است و بعربی اسد الاراض گویند -
 خامالاون - بضم واو و سکون نون یونانی دواست که آنرا مازیون گویند و آن دو قسم است سیاه و سفید سیاه آنرا خامالاون ماس گویند و بعربی قاتل النور و خالق النور خوانند چه هر گاه پلنگ و یوز آنرا بخورند البته بمیرند و سفید آنرا خامالاون لوفس گویند و بعضی گویند سپن مصری است و بعضی دیگر گفته اند خامالاون نوعی از سوسمار است که آنرا بسریانی حرا گویند گوشت او سم قاتل است اگر قرد و اسد از آن بخورند کس دهند در حال بیدار و بعربی اسد الاراض خوانند -
 خامالیون - بکسر لام و تخمائی بود او کشیده و بنون زده بخت یونانی مازیون سیاه است و آن دوائی است که بر برص و بوق طلا کنند نافع آید -
 خاما سیلسن - باسیم بختانی کشیده و لام کسور بنون زده یونانی گیاهی است که آنرا با بونه گویند گرم و خشک است در اول و بعربی تفاح الاراض خوانند بوییدن آن خواب آورده خاما نیطس - بانون بختانی رسیده و طایه حلی کسور و سین بی نقطه ساکن یونانی حشیشی باشد و آنرا گل است بنفش رنگ که شیر از میان آنرا ماش دارو خوانند بر قان کما سود دارد و آنرا کما فیطوس هم گفته اند -

خامشده - بکسر ثلث و فتح شین قرشت و وائی است
 که آرایشتره گویند و عو بان شیطرح خوانند و آن گرم و
 خشک است در آخر درجه دوم -
 خام کردن - کنایه از محو کردن و بر طرف نمودن باشد -
 خامه - بروزن نامه قلم را گویند که بدان چیزه نویسد
 و هر توده را گویند عموماً و توده کوتل ریگ را خصوصاً -
 خامه زن - بازاری هوز بروزن جامه کن چیزه باشد
 که قلم تراشیده بران قطازند و بعد بی آزار مقط خوانند -
 خامیاز - بیا به حلی بروزن کار ساز خیمبازده و
 و بان دره را گویند -
 خامیازده - یعنی خامیاز است که خیمبازده و بان دره باشد -
 خان - بروزن کان پادشاهان ختا و ترکستان را گویند
 هر که باشد چنانکه پادشاهان روم را قیصر و چین را قفقور
 خوانند و یعنی خانه و سرای هم هست و کاروان سر را نیز گویند
 و شان عمل را هم گفته اند یعنی جائی که زنبور دران خانه
 کند و عمل بسته شود -
 خاماده - بروزن آماده بزبان گیلان شخصی را گویند که
 توان سپه سالار باشد که برساند -
 خان بره - بکسر ثلث و فتح بای ابجد درامی قرشت
 کنایه از بیج حل است -
 خانج - بسکون ثلث و جیم گوی باشد که طفلان بیجت
 جو زبازی بکنند و مشتق از جو زبهرت گرفته دران میان اندازند
 خانچه - کاروان سر و خانه و سرای کوچک را گویند و نیز
 طبعی باشد از چوب که آنرا نقاشی کرده باشد و باین معنی بود
 معدوله هم آمده است که خوانچه باشد -
 خان خرک - بکسر ثلث و فتح خا سه نقطه دار و راس
 سه نقطه و سکون کاف یعنی خان هست که کاروان سر را
 و کاروان سر را کوچک را نیز گفته اند -
 خان دل - بکسر ثلث و و ال ابجد و لام اشاره بکبک است

خان غروب بسکون ثلث و عین نقطه دار مفتوح بر اول
 سه نقطه زده خانه تابستانی را گویند -
 خانقاه بالا - کنایه از عالم بالاست که آسمان باشد و
 ملا و اعلی را نیز گویند -
 خانگاه - با کاف فارسی بروزن و معنی خانقاه است و
 آن خانه باشد که در ویشان و مشایخ دران عبادت کنند
 و بسر برند و خانقاه معرب است و بجزف الف هم
 آمده است که خانگه باشد -
 خانه - بروزن دانه معروف است و بعد بی بیت خوانند
 و کنایه از زن هم هست که نقیض مرد است -
 خانه آفت ریزه - کنایه از دنیا و عالم است -
 خانه باو - با و گیه و خانه تابستانی را گویند و عبارت از
 شلشه هموائی هم هست که برج جوزا و میزان و دلو باشد -
 خانه باز - بروزن چاره ساز شخصی را گویند که در تمار کردن
 اسباب خانه و مایعرت خود را ببازد -
 خانه برانداز - کنایه از معشوق و مطلوب است -
 خانه روشن کردن - کنایه از آخر شدن و بانتهار شدن است
 خانه نزر - کنایه از آفتاب عالیا است و فلک چهارم
 و برج اسد را نیز گویند -
 خانه نزرین - کنایه از آفتاب و ستارگان باشد و فلک
 هشتم را نیز گویند -
 خانه نیل ریزه - کنایه از شراب انگوری باشد -
 خانه شش در - کنایه از دنیا است باعتبار شش جهت -
 خانه شیر - با تختانی معروف کنایه از پستان است اعم از پستان
 انسان یا حیوان دیگر و با تختانی مجول برج اسد را گویند -
 خانه عسقا - نام نوادگی است از موسیقی -
 خانه غول - کنایه از دنیا و عالم باشد -
 خانه فردا - کنایه از حقیقی است که عالم آخرت باشد -
 خانه فروش - کنایه از مردی است که ترک دنیا کرده باشد -

خانه فروشی - کنایه از عوض نخل و بیان سامان و ساز
 و برگ باشد -
 خانه کن - یعنی کاف کنایه از مردم ناخلف و خانه برانداز
 باشد و کنایه از مردم مدبر و تدبیر کننده هم هست -
 خانه گیر - بکسر کاف فارسی گیرنده خانه را گویند و بازی
 چهارم است از جمله هفت بازی نرد که آن فاروژ پادستاره
 خانه گیر طویل هزاران منصوبه باشد -
 خانی - بر وزن فانی نام بهای دختر و درا باشد و زرنج
 را نیز گویند و نام زرنج است که در ماوراءالنهر راجع است و سوس
 بخان را هم گویند و حوض چشمه آب را نیز گفته اند و زونی
 سلطنت متعالی هم هست -
 خانیچه - بر وزن باوینچه حوض کوچک و چشمه کوچک را گویند
 خاور - بر وزن داو و زنی باخر است که مشرق باشد و
 یعنی مغرب هم آمده است -
 خاوران - بر وزن داوران نام ولایتی است از خراسان
 که چچم و منند و اصل آن ولایت است و تولد حکیم نوری
 آنجا شده چه او را اول خاوری تخلص میکرده است و
 مشرق و مغرب را نیز گویند -
 خاوش - یعنی ثالث و سکون شین ترشت خیماری باشد
 که بخت تخم نگا بهارند -
 خاوش - یعنی ثالث بر وزن کابل مورچه را گویند
 و آن از سوئیات است -
 خاوشان - بکسر لام و سکون نون و جیم بالنت کشیده
 و بنون دیگر زده یعنی خسرو داروست و آنرا خاوشان هم
 گویند و آن یعنی باشد و آنی گویند که با آشیان خود را
 از آن سازد چه در وقت بچه از آشیان باز برداشتن در
 آشیان باز بیاند و بسیار آورند -
 خاوش - یعنی ثالث بر وزن پابند مخفف خداوند است که
 صاحب و بزرگ خانه باشد یعنی محدود هم آمده که از حد

و محسوس باشد -
 خاوشکار - مخفف خداوند محسوس صاحب و بزرگ باشد -
 خاوشکار - سکون تخانی یعنی خاوشکار و نرم کردن و زور
 و ندان باشد و امر بخائیدن هم است یعنی بنجاسه و زور
 زور و همان نرم ساز -
 خاوشکار - بر وزن شایسته یعنی خائیده شده و وزیر
 و ندان نرم کرده باشد -
 خاوشکار - بکسر ثالث و سکون نون بی نقطه و کاف تک
 و چکش زرگری و مسگری و غیره باشد و بعربی مطرقه گویند -
 خاوشکار - بر وزن داننده بدندان نرم کننده را گویند -
 خاوشکار - بر وزن مایه خصیه انسان و حیوانات دیگر باشد
 گویند اگر غایب از گویی را که خصیته الایل خوانند خشک کنند
 و بخورد و اگر زنده در سنج است باید بر این مرغ را نیز گویند -
 خاوشکار - سنگ است که از جانب چین آورند و کنار
 از مردم کار و چیلد باز و عیار هم هست -
 خاوشکار - با دال اجد بر وزن کاسه لیس سماه و مرغ را
 گویند و آن رستی باشد سفید و شبیه تخم مرغ و آن بیشتر در
 جاهای سناک روی مردم در پیش و نظیر برزند و خوردند و
 معنی تمکینی آن هم تخم مرغ مانند است چه در لیس معنی شبیه
 و مانند باشد -
 خاوشکار - بر وزن بکسر رای ترشت و سکون یا سه حلی وزای
 خاکینه را گویند و بعربی عجر خوانند -
 خاوشکار - بکسر کاف و سکون تخانی و را سه بی نقطه
 جانوریست شبیه بکبوت که لعاب او مردم را هلاک سازد و
 بعربی ریتلا خوانند -
 خاوشکار - تصغیر خاوش که ریتلا باشد -
 خاوشکار - یعنی خاوش ریز است که خاکینه باشد و خاکینه
 مخفف خاوش گینه است -
 خاوشکار - کنایه از کاربرد و کار شناسی باشد که عیث

آزار و بیم و هلاکت گردد -
 خائیدن - بروزن سائیدن یعنی بدندان نرم کردن
 و چا ویدن باشد -
 خناییده - بروزن و معنی چا ویده و بدندان نرم شده باشد -

بیان و موم

در خاصه نقطه دار با باء ابعجد مشتمل بر هفت و لغت
 چهاره - بروزن هزاره چست و چابک و جلد و پیشیار
 در کار بار گویند -

خجاری - بضم اول و ثانی بلف کشیده و زای نقطه دار
 بتختانی رسیده نوع از غلی باشد و زرا بشیرازی غلی کو چک
 خوانند معتدل است برگ زندگی زنبور ضا و کنند نافع باشد -

خجاک - بروزن مخاک چهار دیوار سر کشاده را گویند که
 شبها گوسفند و گاؤ و خرد اشال آنرا دران کنند و نظیره
 مسجد را نیز گفته اند و با باء فارسی هم آمده است -

خجاید - بفتح اول و سکون دال ابعجد بروزن روایت
 یعنی بجاید و در زیر دندان نرم کند -
 خججه - بفتح اول و سکون ثانی و جیم مفتوح تر سندی و
 خراسه سندی را گویند -

خجیره - بفتح اول و سکون ثانی و راء بی نقطه مفتوح معنی
 محکم و استوار و پیچیده باشد و معنی سنجیدن و حساب هم
 آمده است و باین معنی بکسر اول نیز گفته اند -

خجروه - بازاء نقطه دار و دال بی نقطه بروزن و خجروه
 جانور است شبیه بجعل و بعضی گویند جعل است که سر گین گردان
 باشد و بعضی دیگر گویند رقیلاست که خایه گیر باشد و آن جانور
 است شبیه بطنکوت -

خجروک - بروزن پرستوک معنی خجروک است که جعل
 و سر گین گردانک باشد و عبری خنفسا گویند و باین معنی بجاک
 کاف رای قرشت هم بنظر آمده است که بروزن مستقر باشد
 و هزار بار را نیز گویند -

خجک - بفتح اول و ثانی و سکون کاف یعنی خفه و خفه کردن
 باشد یعنی فشردن گلو و معنی گلو گرفتن هم است -

خجکال - بفتح اول و کاف بلف کشیده بروزن ابدال
 نشانه تیر و تفنگ و اشال آنرا گویند که مانند سوراخی باشد
 و معنی سوراخ هم است و بکسر اول نیز درست است و باین
 بجاء حرف ثانی نون هم بنظر آمده است -

خجوک - بفتح اول بروزن ملوک معنی محکم و استوار باشد -
 خجوه - بفتح اول و ضم ثانی و سکون واو و با معنی خجوک است
 که محکم و استوار باشد و بسکون ثانی بروزن قنوه نیز بهین
 معنی آمده است و بضم اول و ثانی معنی تنگ گفته اند -

خجیه - بفتح اول و ثانی معنی خفه است که گلو فشردن باشد و
 تاسه و تلوا سهر را نیز گویند -

خجیده - بفتح اول بروزن و معنی خمیده است و خفه شده
 و گلو فشردن را هم گویند و بضم اول خا کشی را گویند که عبری
 بزرا تخم خوانند گرم و تر است اگر بانبات بخورند بدن را فرزند
 خجیر - بفتح اول بروزن کبیر معنی سنجیده باشد معنی سامان کار
 و کار سازی کرده و ساخته و میاگردانیده و معنی پیچیده
 هم بنظر آمده است و بکسر اول بروزن کشور هم گفته اند -

خجیره - بانالک مجهول بروزن کبیره معنی جمع حساب باشد
 و ساخته و پرداخته شده و پیچیده را نیز گویند و معنی تل ریگ
 و توده ریگ هم آمده است و بجای رای قرشت او هم گفته اند -

خجین - بضم اول و کسر ثانی و سکون تختانی و نون طبق
 چین باشد و باین معنی با جیم و باء فارسی هم گفته اند -

خجیوه - بفتح اول و ثانی بتختانی رسیده و او و مشتوح
 سامان کار و جمع حساب و توده ریگ را گویند و با باء
 فارسی هم گفته اند و با ضافه راء بی نقطه هم بنظر آمده است
 که خمیوره باشد بروزن مستوره -

بیان سلوم

در خاصه نقطه دار با بائی فارسی مشتمل بر شش لغت

خوب - یعنی اول و سکون ثانی یعنی خاموش باشد و امر
 بنجاموشی هم هست یعنی خاموش باش و دم زن -
 خیاک - بروزن مخاک چار دیوار سے باشد کہ شبها
 گوسفند و خروگا و راوران کنند -
 خچیم - یعنی اول بروزن کفر شاخ درخت پاریک هست
 را گویند و کبسر اول هم درست است -
 خچیک - بروزن نمک نان بزرگ را گویند و معنی گلو خشرنگ
 و خفه کردن و خفه و کلفت هم هست -
 خچیه - بروزن و معنی خفه است کہ نشرون گلو باشد -
 خچیده - بروزن و معنی خمیده و خم شده باشد -

از بد نشان اسپ از انجا آورند و معنی فریبنده هم بنظر آمده
 ختمبر بابا سے ایچد بروزن قلندر منفسے را گویند کہ لاف
 تو انگری زند و خود را مالدار و اناید و برعکس هم بنظر آمده است
 یعنی تو انگری کے کہ شکوہ منفسی کند -
 ختو - بضم اول و ثانی بو اور سیدہ شاخ گاوی است کہ
 در ملک چین پیدا شد و بعضے گویند شاخ کہ گدن است
 و جمع دیگر گفته اند کہ در ما بین ملک چین و زنگبار ملکی است
 خراب و در انجا مرغی میشو و بغایت بزرگ و این شاخ آن
 مرغ است و از ان زبگیر تراشند و دستہ کار و نیز سازند
 گویند خاصیتش آنست کہ اگر در جاسے چیزے سمو یا کجا
 بزهر آغشته بیاورند از ان شاخ علامتے ظاهر میشو و بعضے
 گفته اند شاخ مار است و هر گاه از عمر مار هزار سال بگذر شاخ
 برے آرد و بعضے گویند شاخ افنی است و بعضے دیگر گویند
 شاخ مای زمال است و بعضے دیگر گفته اند دندان جالور
 است و الله اعلم -
 ختوانه - بروزن پروانه جامه و لباس پیشینه درویشان
 و فقیران باشد -

بیان چهارم

در خامی نقطه دار با نامی قرشت مثل برده لغت
 ختا - بروزن عظام شهر نیست از مالک چین -
 ختار یعنی اول بروزن قطار پاک کردن باغ و کشتن
 باشد از گیاه خود و و خار و خلاشه و بضم اول هم آمده است
 خترق - بضم اول و فتح ر می قرشت و سکون ثانی و ثانی
 بلغت رومی دوائی است کہ آنرا افسنتین خوانند و آن
 نوع از بوسے مادران بود -
 ختفرج - یعنی اول و ثانی و ر می قرشت و سکون فا و
 جیم خرفه را گویند و آنرا عبری بقلة الحما خوانند -
 ختقل یعنی اول و سکون ثانی و لام معنی زینتن و گول
 زدن باشد و نام ولایتی است از بد نشان کہ اسپ خوب
 از انجا آورند و اسپ ختلی منسوب بآن ولایت است و
 اسپخول و بدز قطنو نار هم گفته اند -
 ختکلان یعنی اول و سکون ثانی و ثالث بالک کشیده
 بنون زده نام ولایتی است از مضافات بد نشان کہ بکول
 اشتقاق دارد گویند مردم آنجا خوش صورت میباشد و اسپ
 خوب نیز از انجا آرد و ختکلانی منسوب بدانجا است -
 ختلی - هر دو معنی اصلی منسوب بختلی باشد کہ نام ولایتی است

بیان پنجم

در خامی نقطه دار با جیم مثل برده لغت
 حجاره - بضم اول بروزن شماره معنی اندک و کم و قلیل باشد
 و معنی تسخر و مسخرگی هم آمده است و فتح اول نیز گفته اند -
 حجاو - بضم اول و ثانی بالک کشیده و بوا و زده آواز و
 صدا سے هر چیز را گویند -
 حچ - یعنی اول و سکون ثانی و جیم فارسی ورم و آماست
 گویند کہ در گلو هم رسد و بضم اول هم آمده است و این معنی
 بجای جیم فارسی چین قرشت هم آمده است -
 حجسته - بضم اول و فتح ثانی و سکون سین بی نقطه و در
 مفتوح معنی مبارک و میمون باشد و نام گلے هم هست زرد رنگ
 و میان آن سیاه میشود و آنرا همیشه بهار میگویند و بعضے گویند

نام گیسو است که آنرا بعباری میانه خوانند -
 بخش بیخ اول بروزن کفش آماسی و گر سبب باشد که در
 گردن و گلو سے مردم بهم رسد و درون کند و هر چند بماند
 بزرگ تر شود -
 خجک بیخ اول بروزن کجک بمعنی نقطه باشد و نشانی
 رانیز گویند که با سر چوب یا انگشت و ز زمین گذارند و نقطه
 و خال سفید سے رانیز گویند که در چشم افتد -
 خجند بضم اول و فتح ثانی و سکون نون و دال اجماع
 تصبیه است در ما و را و الله که مولد کمال است -
 خجو بضم اول و ثانی پرند است که آنرا چکا وک خوانند
 و بعباری قبره گویند -
 خجوله بکسر اول و فتح ثانی و لام و سکون دال و آبله را گویند
 که بسبب کار کردن یا سونقن در راه رفتن در دست و پا
 و اعضا بهم رسد -
 خجیر بکسر اول و ثانی بتجانی رسیده و برای قرشت زود
 خوب و زیبا و جمیل و خوش صورت و صاحب حسن را گویند
 و بضم اول هم آمده است -

بیان ششم

در خای نقطه دار با دال فی نقطه ششمانه شانزده لغت گفته اند
 خدا و خدای - بضم اول نام ذات باری تعالی است
 همچو آنکه واقعه مختلف خود اجماع است یعنی شخصی که خود آمده است
 و صاحب مالک رانیز گویند و با ذال نقطه دار هم خوانده اند -
 خدا و فرودشان - کنایه از صوفیان زراق که بطاهر خود را
 بیارینده آنها کے رانیز گویند که دعوی سے خدای کرد یعنی
 شده او و مرود و آنها را خدای فرودشان هم میگویند
 با و تحتانی و ر آخر -
 خداوند بیخ او و سکون نون و دال صاحب و
 بزرگ خانه را گویند -
 خدایگان - پادشاه بزرگ و خداوندگار اعظم باشد -

خدر رفق - بیخ اول و ثانی بروزن غور رفق بلفظ رومی
 و بعضی گویند یونانی عکسوت را گویند و باین معنی بجا سے
 نون یا سے حلی هم بنظر آمده است -
 خدره - بضم اول بروزن حمزه خرد و ریزه هر چه را گویند
 و خدره آتش رانیز گفته اند و بیخ اول هم آمده است -
 خدک - بیخ اول و ثانی بروزن کجک مطلق بل را گویند
 خواه با سنگ و خشت و گچ بر رود خانه بندند و خواه با چوب
 و خاک بر جوئے -
 خدستی - بروزن عشرتی بمعنی پیشکش باشد -
 خدنک - بروزن پانک نام در نیت بسیار سخت که
 از چوب آن نیزه و تیر و زین اسپ سازند و تیر خدنک و
 زین خدنک باین اعتبار میگویند -
 خدو - بضم اول و ثانی و سکون واو آب دهن را گویند
 که از اثر مزه چینه بهم رسد -
 خدوک - بضم اول بروزن سلوک پراگنده و پریشان بین
 طبیعت باشد از امور نا ملائم و معنی رشک و حسد و قهر و خشم
 و تجلوت و شرمساری نیز آمده است و معنی آزرگی و خصلت بجا
 خوردن هم هست و بیخ اول نیز گفته اند -

خدی - بیخ اول بروزن وزیر معنی حسن است که خوب و
 خوبی و خوشحالی و خوش خلقی باشد -
 خدیش - بضم اول و کسر ثانی و سکون تخانی مجول شین
 قرشت بمعنی پادشاه و کد خدا سے بزرگ و خداوند خانه
 باشد و کد بانوسه خانه رانیز گفته اند و بیخ اول هم آمده است -
 خدیو - بکسر اول و ثانی و سکون تخانی مجول و دال و پادشاه
 و وزیر و خداوندگار و بزرگ و یگانه معصرا باشد -
 خدیور - بکسر اول و ثانی و فتح رابع و سکون رای قرشت
 بمعنی خدیو است که پادشاه و وزیر و خداوندگار و بزرگ
 و یگانه معصرا باشد -
 خدیو - بکسر اول و سکون ثانی و فتح تخانی معنی مضائق

خدیو

که در مقابل مطلق باشد-

بیان هفتم

در نامه نقطه دار باره بے نقطه
مشتمل بر یکصد و شصت و پنج لغت کنایت

خر- بفتح اول و سکون ثانی معروف است و بجزئی حار را می گویند اگر کسی را عقرب گزیده باشد باید که با او زبلند بگوشد بگوید که مرا عقرب گزیده است و او از گونہ برو سوار شود و در زنگل گردد و همان جایی خرید برد آید که عقرب آنکس را گزیده است و اگر پوست پیشانی خراب بر گود کسک بندند که می ترسد دیگر نترسد و اگر مصروع یا خودنگا پدارد شفا یابد و کنایه از شخص سقش و حق هم هست و لای شرب و گل تیره و چسبندہ را نیز گویند که در تہ حوضها و جویها می باشد و نهی باشد پید ثانی هم گفته اند و خرک ظنبور و عود و قیجک و امثال آنرا نیز گویند و آن چوبکی باشد که در زیر تار باسه ساز باسه مذکور گذارند و هر چیزی را نیز گویند که در پدی و زشتی و نا همواری و بزرگی و ناتراشیدگی نهایت رسیده باشد همچو خراس و خرما و دود و خرط و خرپشته و خر پیوار و خروت و خرچال و خرچنگ و خرسنگ و خرگاه و خرکمان و خرکون و خرگس و خر موش و خر مہرہ و خر ناسے و امثال آن و ضمیر اول آفتاب حالت است و یکسر اول بزبان پہلو می نهی خوشی و خوشحالی باشد-

خراب- بروزن شراب معروف است که نقیض آبا باشد یعنی ویران و هر چیز ضائع گردیده نابود شده را نیز گویند و کنایه از مست و لای عقل هم هست-
خرابات- بروزن کرامات شراب خانه و بوزہ خانه و قارخانه و امثال آنرا گویند-
خرانگین- بفتح اول و ثانی بالف کشیده بوقاتی زده و کسر کاف فارسی و سکون تحتانی و فون نام نوسے از سہ این نظر صاحب فریبگ شخوری خراگیم نوشتند-

سلح جنگ باشد که پوشند و در بر کنند-
خراتین- بروزن و معنی خراطین است و آن کرمی باشد که در میان گل نرم تنگون شود و خراطین معرب آنست و اصل آن خرہ آتین بوده یعنی در گل بهم رسیده چه آتین معنی پیدا شده و آمدہ باشد و بجزئی حمر الارض گویند-
خرخر- بفتح هر دو خای نقطه دار بروزن سراسر صدا و آواز را گویند که از گوی مردم خفته کسی را که کلافش رده باشد بر آید-
خر او- بفتح اول و تشدید ثانی بروزن خرا نام پادشاهی بوده بفضل و دانش مشهور و نام یکی از پہلو انان ایرانی هم بوده است و بی تشدید ثانی نیز همین معنی باشد یعنی غلیوچ هم آمده است-

خراد مهر- یکسر هم بروزن حداد مهر نام آتشکده است و آن در زمان بابک بوده-
خرارہ- بفتح اول بروزن شرارہ آواز سے باشد که بسبب گریه کردن بسیار از گوی بر می آید و صداسے آید از جای بلند سے فرو میریزد-

خرازہ- بفتح اول و زاسے نقطه دار آلت تناسل را گویند و بحدف ثالث هم آمده است-
خراس- بروزن پلاس آسیاسے بزرگے را گویند که آنرا با چار و اگر دانند نہ باب-

خراسان- بجز اول یعنی مشرق است که در مقابل مغرب باشد و نام ولایتی هم هست مشهور و چون آن ولایت در مشرق فارس و عراق واقع است بنا بران بدین نام خوانده اند و نام نغمہ هم هست از موسیقی-

خراستر- بروزن در اکثر مذوات را گویند سلطانا همچو ماز و عقرب و زنبور و مورچہ و امثال آن-
خراس خراب- کنایه از آسمان است-
خراس خسیسان- یعنی خراس خراب است که کنایه از آسمان باشد-

خرایش - فتح اول بر وزن لوایش معنی رخنه باشد یعنی رخنه کردن و خراشیدن و از کار افتاده و سقط شده و نابکار هم آمده است و میوه سخت زده پوسیده را نیز گویند - خراشیدن - بر وزن تراشیدن بمعنی ریش کردن و مجروح ساختن باشد -

خراطین - بر وزن سلاطین معرب خراتین است و آن گرمی باشد که در گل نرم تکون پیدا کند و ببری حرالاکه گویند بضم حاء بے نقطه -

خرافات - فتح اول با فاء بر وزن کرامات سخنان پریشان و نامرطوب را گویند و بضم اول هم آمده است گویند عربی است خراک - فتح اول بر وزن هلاک صدا و خراخی که سبب گلو فشردن از گلو یا در هنگام خواب از بینی آدمی بر می آید و با تشدید ثانی هم گفته اند -

خرام - بر وزن نظام رفتارے را گویند که از روی ناز و سرکشی و زیبائی باشد و خوش رو و جمیل و زنان خوش صورت و شکیل را نیز گفته اند و نوید و مزوگانی و چیزهای خوش را هم گویند و معنی شادی و شادمانی هم آمده است یعنی همای و ضیافت و مژده بمهانی طلبیدن هم هست -

خرامه و - نوعی از ام و در بزرگ ناهموار زشت و بیخیزه بند -

خرامقان - بیخ اول و میم و قاف بر وزن قرابتان رستنی باشد مانند سنبل الطیب اما رنگ آن بسبزی مائل است و بیخ آن هم بسنبل میماند و بوی سنبل نیز دارد و طبیعت آنم نزدیک است بسنبل و در طعم وی اندک حلاوتی باشد -

خرامیدن - راه رفتن بنام و تکلف و زیبائی باشد -

خرامین - یکسر اول بر وزن ریاحین نوعی از علف است -

خران - یکسر اول و ثانی باشد و هالفت کشیده و بنون زده بمعنی مطیع و رام و فراتر در بار باشد و با ثانی مخفف هم آمده است -

خرانبار - بانون و باسے ایجد بر وزن سرفشا جمعیت و بجم عوام الناس باشد بجهت کاری و جماع کردن

چند شخص را گویند با یک کس فتنه و آشوب را نیز گفته اند و معنی خرجسته و شلتاق هم آمده است و کسی را نیز گویند که بجهت رسوائی بر خرسوار کنند و در شهر و محلات بگرداند - خراهن - فتح اول و کسر با بر وزن مدائن نوعی از رستنی باشد که بند می بوبال گویند و فتح با نیز آمده است -

خرابین - با با و بر وزن و معنی خراطین است و آن کجی باشد سرخ که در گل نرم تکون شود -

خرابازان - بر وزن سربازان نوعی از بازی باشد و آن چنان است که دو کس در برابر هم خم شوند و سرها بهم نهند و دستها بر زانو گذارند و سر رسیانے را بردست گیرند و سر دیگر آن رسیان را شخصی دیگر بدست گیرد و در دو رو پیش ایشان میگرد و دیگری از او که از مردم اجراے بازی کسے برایشان سوار شود و اگر اچھا ناسوار شود همچنان سوار خواهد بود تا دیگرے گرفتار شود و شخصی که سر رسیان را در دست دارد خرنده گویند بر هر کسے که پاے خود را بر نهد و در پایاورد و

با این دو کس دیگر در قطار کشند تا وقتی که دیگرے بهم رسد آن دو شخص اول نجات یابند و در عربی این بازی را تندج بر وزن تندج گویند -

خرزبه - مخفف خرزبه است و آن میوه باشد معروف و معنی بند و اند هم آمده است و عرب دا بوقه خوانند و گیکای نیز هست مانند اشان -

خرزبه ر و باه - حنظل را گویند و آنرا بکرمانی خرزبه میگویند و بعبری علقم خوانند -

خرزبه هندی - هندوانه را گویند و آنرا خرزبه سندی نیز گفته اند و بعبری بطیخ زتی خوانند -

خریشته - بضم باسے فارسی پشته بزرگ دراز ناهموار که میان آن بلند و دو طرفش نشیب باشد و خیمه و طاق و ایوان و هر چه که مانند اینها باشد و آنرا ماهی پشت هم میگویند و نوعی از جوشن هم هست که در روز جنگ پوشند -

خریطه - باطای حلی بر وزن شربت قلزرا گویند و او را
خریطه هم زیادتی های در آخر و باتای قرشت هم نظر کرده است
و گفته اند بطباتای حلی معرب بت باتای قرشت است
و باتای در آخر معنی سخته هم آمده است -

خریق - بر وزن ابق رستنی باشد و آن سیاه و سفید
هر دو هست سفید آنرا گیلانی پنجم و پلانم - ش - گویند
گیاه آن بر لبان اهل شیبیه است و بیج آن بهنج کمر
میان دو پوست آن مستعمل است و بهترین وی آن بود
که چون آنرا بجایند لعاب داشته باشد و سیاه و سفید
رستنی بود که برگ آن برگ خیار و تخم آن بخسک دانند
و پوست بیج آن مستعمل است و آنرا خیره بود مانند شیر تو
چون بلبل ازان بخورد و آوازش بگیرد گویند اگر نزدیک
درخت انگور بر وید و آن انگور را شراب سازند سهیل
و اگر آنرا بکوبند و بر گوشت پاشند و برگ دهند تا بخورد بعد از
ساعتی میروید و بدان سبب خالق الذئب قاتل الذئب خوانند
خریطه فتح اول و ثالث بر وزن سرکلده و لابل و چرخا گویند
خریطه - بر وزن ارزنده کسی را گویند که خرمالغ بگریه
دهد و نوسه از بازی هم هست و آن تفصیل و رلفت
خر باران مذکور شد -

خرپور - بر وزن شبکو ریشه بزرگ را گویند و ضم اول هم
آمده است و با باای فارسی نیز گفته اند و در جای دیگر خور
آورده که بجای حرف ثانی واو و بجای هاء در جیای
حلی و بجای راء قرشت راء هوز باشد و گفته
هر مرغی که در شب پرواز کند -

خرپوز - بکسر ثا ث بر وزن سروناز ریشه بزرگ را گویند
آن بزرگی غلیو ج میشود و بر سر و دوش ناخنها دارد -
خرپه - فتح اول و ثانی مخفف خرابه است که ویرانه باشد -
خرمیواز - باحتیانی مجهول بر وزن معنی ساز ریشه کلان باشد
و آن بزرگی غلیو ج میشود و پیوسته خود را سرنگون اندازد

آویز و با باای فارسی هم گفته اند -
خرتنگ - باتای قرشت بر وزن مردک مهره الوانی را گویند
که بخت و فتح چشم زخم بر بازو در گردن اطفال بندند و آویزند
و این معنی بجای نامی قرشت میهم هم آمده است -

خرتنگ - بر وزن خرچنگ نام قریه است در و فرعی قندهار
خرتوت - بر وزن فرتوت توت بزرگ زبون بیزه را گویند -
خرچال - باحیم فارسی بر وزن ابدال مرغیست بزرگ
از جنس هویزه و آنرا شاهین و باز شکار کنند و ترکان
تو قدری گویند و بعضی گویند مرغیست آبی و کبود رنگ
و بزرگ که ترکان و قداق - ش - خوانند و بعضی آنرا سرخا
ویش هم گفته اند المراد علم -

خرجسته - بر وزن خرجهت معنی جنک و خصومت و خزش
و شلتاق آورده اند و بعضی دیگر گویند جماعتی باشند شید
یعنی سید نیستند و سیادت را بر خود بسته اند و این جماعت
سادات خرجهتند و خرد نگ خوانند -

خرچلوک - فتح اول و سکون ثانی و حیم فارسی مفتوح
و کاف مضموم بود و کاف دیگر زوده و شنبوی و شمار را گویند
و آن رستنی باشد مانند خرزبه که چکه بنایت خوش خط و حال
و الوان و خوشبو و بعضی گویند گیاهی است که آنرا زبان
بخت زیاد شدن شیر خورند و آنرا خرک خوانند -

خرجل - فتح اول و حیم و سکون ثانی و لام نوسه از مرغ
باشد که شیر از زبان کور کور گویندش و بعضی گویند بی باق
که آنرا گفته بانگ پزند و خورند -

خرچلوک - فتح اول و سکون ثانی و فتح حیم فارسی و حیم
لام و سکون و او و کاف معنی خرک است و آن گیاهی است
که زنان بخت زیاد شدن شیر خورند -

خرچنگ - بر وزن فرنگ جانور است معروفی است
و پای بزرگ و ناهاوار دارد و و پرنی سلطان خوانند و یکی
از بروج و او زده گانه ملک هم هست که بر ج چهارم

و شبانه ماه باشد -
 خرخپون - بضم اول و سکون ثانی و خای مضموم و جیم
 بتختانی جمول رسیده و او مفتوح بنون زده بلفظ
 سریانی کابوس و عبد الجند را گویند و آن گرابی و سنگینی
 باشد که در خواب بر مردم افتد -
 خرخرشیخ دو خانه نقطه دارد و سکون دورای بی نقطه
 یعنی خم شدن و دولای گردیدن گردیدن باشد و طاق
 و پشته و ایوان را گویند و او از صدائے که بسبب گلو
 فشردن از گلو و خواب کردن از بینی آدمی برمی آید -
 خرخسه - بر وزن مدرسه جانور سے را گویند که صیادان
 بر کنار دام بندند تا جانوران دیگر او را دیده فریب خورند
 و در دام افتند و بعد بی طول خوانند -
 خرخشت - بضم ثالث بر وزن انگشت جائے باشد که
 انگور را در آن ریزند و لکه کنند تا شیر آن بر آید -
 خرخشه - بر وزن انمشه بجا و یوق مجاوله نمودن و مشت
 کردن و فلق و شلمان خاطر باشد و معنی خرد همه نیز آمده است
 و آن جانوری باشد که صیادان بر کنار دام بندند تا جانور
 دیگر در دام افتد -
 خرخیز - بر وزن شبیدیز نام شهر است از ختا و خستن که
 مشک خوب در آنجا میشود و نوسه از جامه ابریشمی هم از آنجا
 آورند و بجای زای هوزرای قرشت هم گفته اند که بر وزن
 شبگیر باشد -
 خرد - بفتح اول و تشدید ثانی و سکون و ال ابجد معنی
 گل تیره چسبند و باشد و بی تشدید ثانی هم درست است
 و کسر اول و فتح ثانی معنی عقل باشد و بضم اول و سکون
 ثانی و ثالث معنی کوچک باشد که در مقابل بزرگ است -
 خرد او - بضم اول بر وزن مرد او نام ماه سوم است از
 سال شمسی و آن مدت بودن آفتاب است در برج جوزا
 و نام روز ششم است از ماه شمسی و فارسیان درین روز

جشن کنند بنا بر قاعده کلی که در میان ایشان مقرر است
 که چون نام ماه و روز موافق باشد جشن و عید نمایند و این
 جشن را جشن خردادگان خوانند نیک است درین روز
 طلب حاجات از ملائکه و فرشتگان کردن و زن خواستن و
 نام فرشته است که موکل است بر آنهاست روان و درختان
 و امور مصالحه که در ماه خرداد واقع شود بدو تعلق دارد
 و نام آنشکده بود بسیار بزرگ و عالی -
 خردر - بر وزن زرگر خلیوان را گویند که زغن است -
 خردر گله - جماعتی باشند از تشدید یعنی جمع که سیادت را
 بر خود بسته اند -
 خردسوز - هاسین بے نقطه بر وزن جگر و ز نام آنشکده
 بوده در آذربایجان -
 خردول - بکسر ثالث بر وزن منزل یعنی ترسیده
 و بیدل باشد و بفتح ثالث خمی است و دوائی و آن بوستانی
 و صحرائی و فارسی میباشد بوستانی سرخ رنگ و فربه بود
 و چون بکوبند زرد شود گرم و خشک است و در چهارم گویند
 اگر بر عصاره انگور بریزند بحالت خود نگاهدارد و نگذارد که
 بجاوش آید و اگر در آتش ریزند از بخور آن گزندگان بگریزند
 و صحرائی که آنرا تبری نیز گویند از قسم بوستانی است لیکن
 طبیعت بوستانی ندارد و گیاه آنرا تبری نمی گویند و با است
 خوردند و فارسی تخم پند ان است که تری تریک باشد و خردول
 سفید نیز گویند و بعد بی حساب الرشاد خوانند -
 خرد ما - بضم اول و سکون ثانی و فتح دال و میم بالن کیش
 جانور است خوش آواز و خوش رنگ -
 خردمند - یعنی عاقل و صاحب عقل باشد چه خرد معنی
 عقل و مند معنی صاحب و خداوند است -
 خرد و مرد - بضم اول و میم این لغت از اتباع است یعنی
 تلباط و چیز ناسه سهل از روز نبر باشد و در مؤبد الفضلا
 خرد و مور و بواو معدوله در ثانی یعنی بریزه بریزه و تر جگر نشسته

خرد و مور

خرد و مند - بکسر اول و ضم ثالث یعنی خرد مند است که زیرک و عاقل و صاحب عقل باشد.

خرد و - بضم اول و فتح ثالث ریزه هر چیز را گویند و خس و خاشاک و امثال آنرا نیز گفته اند و شراره آتش را هم میگویند و یعنی قوس قزح هم نظر آمده است و نکته و گرفتگی را نیز گویند که برگشتگوسه مردم گیرند و کنند و کنایه از دقیق و باریک هم هست چه طوره بین باریک بین را گویند و یعنی دندان هم آمده است و نام نسکی است از جمله میست و یک نسک کتاب ژند یعنی قسمی است از جمله میست و یک قسم کتاب مذکور به نسک یعنی قسم است و بعضی گویند خرد و ترجمه کتاب ژند است که آنرا پازند خوانند و معنی عیب و گناه نیز آمده است و جانی را نیز گویند از دست و پای ستوران که چدار و تجم او بران گذارند.

خرد و دان - بضم اول مردم صاحب عقل و دانایان که همه چیز بسد از کلیات و جزئیات و باریک بین عیب جو را نیز گویند.

خرد و کا فور - کنایه از کواکب ستارگان باشد.

خرد و گاه - باکاف فارسی بالف کشیده و بهازده بندگاه سردست و پای اسپ و استر و خرد و امثال آن باشد که چهار و تجم بران نهند و ریسان بران بنهند و جلای را نیز گویند از سینه شتر که در وقت خوابیدن بر زمین نهد و آن مانند کف پای او شده باشد و پان معنی بحدف های اول هم گفته اند که خرد گاه باشد و خرد گاه نیمه کوچکی را نیز گویند که در درون نیمه بزرگ بر پای کنند.

خرد و کندر - بعر بی دقاق الگندر خوانند و آن معنی است مانند لبان و بعضی گویند لبان است که بپاری کندر و بیانی و بعر بی لبان میگویند و آن از درخته خارناک بهم میرسد و از عسل آورند.

خرد و گیر - کنایه از عجب جوی و نکته گیرنده باشد.

خرد و هرده - کنایه از ریزه ریزه و زیر و زبر شده باشد - خرد و پینا - معروف است که مینای شکسته و ریزه ریزه شده باشد و کنایه از شراب اهل بی هم هست.

خرد و نفتح اول و ثانی و سکون زامی نقطه دار اسباب خرد و فروشی را گویند از مهره و آئینه و شان و امثال آن چه خرد می خرد و فروش باشد و نام شهری حدیثیه هم هست - خرد و ان - نفتح اول و ثانی و سکون نام مہارزے بود و تورانی و بکسر ثانی هم گفته اند.

خرد و - بروزن هرزه آلت تناسل که آن سطر و دراز و گنده و ناتراشیده باشد.

خرد و هر - نفتح اول و ثالث معروف است که زهره خرد زهره بزرگ باشد و درختی است که برگ آن برگ بید شبیه است لیکن از برگ بید سطر تر و گنده تر و دو گل سرخ را سفید کند و بهت پرستان برگ آنرا بکار برند و حیوانات اگر برگ آنرا بخورند پلاک شوند و آنرا بعر بی سم الحار خوانند و معرب آن خرد مزج باشد و منطل را نیز گفته اند و نام گرمی هم هست سیاه و سرخ و زهر دار و در موذی انفضلا یعنی سگ انگور هم آمده است.

خرد و نفتح اول و ثانی و کسر ثالث و سکون تحتانی خرد و فروش را گویند.

خرد و زین - بروزن پروین چوبی باشد و راز که در مطهرها نصب کنند و زینها و میراق اسپها را بر بالای آن نهند و سته پایه را نیز گفته اند که زین اسپ را بر بالای آن گذارند و بگیه گایه را نیز گویند که بر گوشها صفا سازند و نومی از پالان هم هست.

خرد و نفتح اول و ثانی و سکون سین بی نقطه و فوقانی معنی سیاه است است که بعر بی طلع گویند.

خرد و بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و فتح فوقانی معنی زلو باشد و آن گرمی است سیاه رنگ که چون بچسبند

از اعضاے آدمی بحیساند خون از آن عضو بکشد -
 خر سگ - بکسر اول و فتح ثالث تصفیر خرس است آن
 جانوری باشد معروف و فرشی است پیش و از نو به از
 بازی هم هست و آن چنان باشد که خطی بکشد و شخصی
 در میان خط بایستد و دیگران آیند و او را زنند و او پای
 خود را بجانب ایشان می افشاند بهر که ام که پای او بخورد
 او را بدرون خط بجای خود آورد و این بازی را عریان
 حوره خوانند -
 خرس گیاه - یعنی گیاه خرس و بیخ آن گیاه شقاق
 است و خرس آنرا بسیار دوست دارد و بر غبت تمام خورد
 و بعضی گویند زردک و گزبری است و بعضی دیگر گویند
 کرفس صحرائی است -
 خر سلاک - فتح ثالث و لام هالف کشیده و بکاف زده
 یعنی خرنده باشد و آن شخصی است که خزالش بکرایه میدهند
 خر سله - بر وزن مرحله نام دارد و نیست -
 خرسند - بضم اول بر وزن گلقتد یعنی شادمان و همیشه
 خوش و خوشنود باشد کسی را نیز گویند که رضا بقضا داد
 بهره او را پیش آید شاکر در اضی بود -
 خر سنگ - بر وزن خرچنگ سنگ بزرگ نامسوار و نامش
 را گویند که در میان راه افتاده و مانع عبور آمد و شد مردم
 گردیده باشد و کنایه از کسی است که میان دو صاحب
 و طالب و طلب مانع شود و بنشیند -
 خرش - فتح اول و کسر ثانی و سکون شین قرشت کسی را
 گویند که از روی سزای و مسخرگی بروی خنده کنند و بضم
 اول و ثانی مخفف خروش باشد که شور و غوغای باگریه است
 و خار و خلاشه و سقط و انگدنی و بکار نیامدنی را نیز گویند -
 خرشا - بضم اول و سکون ثانی و ثالث هالف کشیده یکی
 از ناماے خورشید است -
 خرشاد - بضم اول بر وزن بنیاد یعنی خرشاست که یکی

از ناماے خورشید است -
 خر شسته - فتح اول و ثانی و سکون ثالث و فتح فوقانی
 یعنی خرام و خرامیدن باشد یعنی براه رفتن از روی ناز و شکر
 خر سه - فتح اول و ثانی و ثالث مخفف خر شسته است که
 شلتاق و بیجا و بیوقع جنگ و خصومت و مجادله کردن باشد
 و یعنی خراشیده و خراشیده شده هم هست -
 خر شین - بر وزن پروین یعنی خرامیدن باشد و نام
 طائفه ایست از افغان که دعوی سیادت میکنند -
 خر طال - بکسر اول با طایه حلی بر وزن اقبال پوست گز
 یا پوست گردن شتر را گویند که آنرا بر از شوشه طلا یا زلفه
 کرده باشند و بعضی قطار خوانند و فتح اول تخمی است
 دوائی و آن در میان گندم روید و طبیعت آن معتدل است
 خر غول - با و او مجهول بر وزن مرغول گیاهی است که آنرا
 بازنگ خوانند و در دواها خصوصاً در پاکیزه کردن جراحتها
 بی نظیر است و تخم آنرا ناکوفته با گلآب گرم کرده بخورند چرت
 اسرار نافع باشد و دریم آنجیخ آنست و آنرا بعضی لسان گل
 خوانند و بعضی گویند گیاهی است که آنرا خر گوشک میخوانند
 قابض است و رفع اسهال کند و بعضی دیگر گویند تخمی است که بزقظا
 گویندش و خرغول بسبب آن میگویند که شبیه است بگوش خر
 چه خرغول در فارسی یعنی گوش است و این خرغول هم همین است
 خرغول - بر وزن مرغوله یعنی خرغول است که لسان اصل شاه
 و آن گیاهی است دوائی -
 خرغون - بر وزن گردون نام شهر است و شهر را بعرب
 مدینه گویند -
 خر ف - بکسر اول و ثانی و سکون فام و م بهوت از کاف
 را گویند و گویند عربی است -
 خر فح - بکسر اول و سکون ثانی و فتح فام و مین بی نقطه کن
 بار و خت عشرت بغت اهلین گویند بعضی ازین خرت
 هست که اگر کسی در سایه آن خوابد تا قیامت بیدار نشود -

بیت

خرقی - بفتح اول بروزن ابل بفت ابل مشق خردل فارسی را گویند که تخم تره تیزک است -

خرقه - بضم اول بروزن سرده معروف است و آنرا پیرن گویند و در عربی بقلة الحقا و بقلة المبارک و بقلة الزهرا و بقلة الینه خوانند -

خرقطان - باقاف و طای حلی بروزن پهلوان سستی باشد که مانند کوشش بردخت زیتون و بادام و امر و پنبه خرقة انداختن - یعنی بخشیدن جامه باشد و کنایه از اقرار و اعتراف نمودن بگناه و عاجز شدن و تسلیم کردن و از هستی مبرا گشتن و مجرد دیدن و از خودی بیرون آمدن هم هست -

خرقه ساختن - کنایه از پاره کردن و دریدن و چاک ساختن باشد -

خرقی - بایای حلی و حرکت غیر معلوم غله ایست شبیه بکرسه و آنرا در بزرگو و توابع کرمان پهنند و بخورند و آردینز سازند و نان هم پزند -

خرک - بروزن فلک مخفف خارک است و آن نوسه از خرهای خشک باشد و بعضی گویند غوره خرماس است که خرهای نارسیده باشد و آنرا بعضی از عربان بسر خوانند و صغیر خریم هست و چون بکشد که بر روی طنبور و عود و کمانچه در با و اشال آن گذارند و تارها را برابر بالاسه آن کشند و نام در است از ولایت فارس در شهرت فرسخی شیراز و تخمه باشد که جرم آن و گناه گاران را بر آن خوابانند و دره تا درینست و چون بکشد گویند که استادان کنده شکن در وقت شکنت

سیمه در زیر آن گذارند و بشکنند و سهر چه باشد که بر پای هر کدام غلطک نصب کنند و بدست اطفال دهند تا راه رفتن بیاموزند و سکه پای باشد که هر دو سر کارگاه را برابر بالاسه آن گذارند و نقش و وزی و کلاتون و وزی کنند و ستر با آن زرگران پیش خود گذارند و چیسها را برابر بالاسه آن

سوهان کاری کنند و همچنین بنایان در زیر پای خود گذارند که گنج کاری و گنج بری سقف و دیوار خانه کنند و چیزه که بدان دیوار رخنه کنند و تخمه کویک را نیز گویند که پنبه از پنبه دانه جدا کرده را برابر بالای آن نهند و میل آهنی را چنانکه رسم است بر بالای پنبه دانه گذاشته بیوانی حرکت دهند که پنبه دانه از پنبه جدا گردد و نوسه از گرم هم هست که دستهای او دراز و پایهای او کوتاه می باشد -

خرگاه - بروزن درگاه جادو محل وسیع را گویند عموماً و نیمه بزرگ مدور را خصوصاً -

خرگاه خضر - بضم خا - دوم کنایه از آسمان است -
خرگاه سبز و خرگاه سبزگا و پشت - یعنی خرگاه خضر است که آسمان باشد -

خرگاه قمر - کنایه از ماه باشد و آن دایره ایست که بعضی اوقات از چهار بهم پیرسد چنانچه ماه مرکز آن دایره میگردد و خرگاه ماه - یعنی خرگاه قمر است که خرمن ماه باشد و آسمان اول را نیز گویند و کنایه از خط عذاره و نشان هم هست -
خرگاه مینا - کنایه از آسمان است -

خرگر - بروزن زرگر یعنی خرمن و ماه ماه باشد -
خرکس - بفتح اول و ضم کاف و سکون ثانی و سین بی نقطه کنایه از مردم بی عقل و ابله و احمق باشد -

خرکش - بضم کاف و سکون شین نقطه دار سر موزه را نیز گویند و آن کفشی است که بر بالای سوزه پوشند و در راه را از استعاره است و در عربی بر موق خوانند و جانوری هم هست خاکستری رنگ و شبیه بچهل و بیشتر در قبرستانها می باشد و کشته خر را نیز گویند -

خرکمان - بروزن پهلوان کمان بزرگ را گویند و افزای باشد که کمان گران کمان حلقه را بدان چله کنند و آن دو چاه چوب است که اندک خمی دارد و تله باشد مانند کمان که حکایت گرفتن شغال و جانوران دیگر بر سر راه ایشان در خاک

پنهان کنند همین که پای بران نهند تیر سے ازان بکشد
و برایشان خورده و پلاک سازد و کنایه از کار دشوار بی نفع
هم هست و گرفتار شدن مردم را نموده گویند در تعبیر
و آزار سے و تملک۔

خرگوار یعنی کاف فارسی بر وزن سرخراز چسبیده باشد
که خود گاو را به آن رسانند و بطنم کاف هم آمده است۔
خرگوش۔ بر وزن سرپوش جانوریست معروف گویند
ماده او را مانند زنان حیض آید و گیاه بارتنگ را نیز گویند
که لسان الحمل است و بارتنگ تخمی است دو آئی و باین تخمی
بسیار بی نقطه هم آمده است۔

خرگوشک۔ مصغر خرگوش است و نام گیاهی هم هست
دو آئی قابض و دفع اسهال کند و آنرا بعرنی آذان الاریب
مخوانند و آن نوعی از لسان الحمل است و بعضی گویند گیاهی است
که اسپغول تخم آنست۔

خرگوف۔ بر وزن موقوف نوعی از چند باشد بغایت
بزرگ چه کوف چند را گویند۔
خرگه۔ بر وزن در که مخفف خرگاه است که جا محل وسیع
و خیمه بزرگ مدور باشد۔

خرگاه ازرق۔ کنایه از آسمان است۔

خرگه همه۔ مخفف خرگاه ماه است که باله و خرمن ماه باشد
خرم۔ بضم اول و فتح ثانی باشد یعنی شادمان خوشوقت
باشد و نام راه دی است که ماه دهم باشد از سال شمسی و
بودن آفتاب در برج جدی و نام روز هشتم است از هر ماه
شمسی و بنا بر قاعده کلیه که نزد فارسیان مقرر است که چون
نام ماه و روز موافق آید عید باید کرد درین روز عید کنند
و جشن سازند و بضم اول و سکون ثانی بی تشدید نام
مرغاریست و در اینجا کوهی هم هست که هر مطلبی که عرض
کنند جواب آید گویند چون ذوالقرنین فوت شد رویسان
و فارسیان بر سر دفن او گفتگو میکردند فارسیان میگفتند

هر جا که فوت شده است دفن باید کرد و در ویسان میگفتند
جائے که مولد او ست دفن میکنیم چون گفتگو بند شد یکے
از فارسیان گفت بفلان کوه باید رفت و سوال باید کرد
بر چه جواب آید عمل باید نمود و چنان کردند و معنی بخار هم
بنظر آمده است که از روی آبها سگرم و زمینهای نساک میخورد
خرامی ابو جهل۔ نوسه از خرابا باشد و از پوست آن
رسن تابند۔

خرم روز۔ نام روز هشتم است از هر ماه شمسی گویند ملوک
عجم درین روز لیکن در ماه دس که آن ماه دهم است از سال
شمسی جشن کردند و جامهای سفید پوشیدند و بر خوش
سفید نشستند و در بان را منع کردند و با عام دادند
و با مور رعیت مشغول شدند و مزارحان و و بهقانان با کوه
بر سر یک خوان نشستند و چینه خور و نهدی و بعد از آن
هر غرضه و مدعائی که داشتند بیواسطه دیگر سے بعرض
رسانیدند و ملک بر جای گفتی من هم یکے از شمایم و مدار
عالم بر ز رحمت و عمارت است و آن بی وجود شما نمیشود
ما را از شما گزین نیست چنانکه شما انان و ما و شما و برادرموافق باشیم
خرم فضا۔ کنایه از آسمان است۔

خرمک۔ باشدید ثانی مصغر خرم است و بی تشدید و سکون
ثانی نام مهره باشد از شیشه سیاه و سفید و کبود که آنرا بکبت
دفع چشم زخم برگردن اطفال بندند و باین معنی نفع اول هم آمده است
خرمگاه۔ باشدید ثانی یعنی خرگاه است که خیمه بزرگ و
مدور باشد و بی تشدید ثانی هم درست است۔

خرمکه۔ مخفف خرمگاه است که معنی خرگاه باشد و بی تشدید
ثانی هم درست است۔

خرمل۔ نفع اول و ضم میم معنی خرام و درست و آن امر و
باشد بزرگ و بغایت بیخزه۔

خرمن۔ بکسر اول توده غله باشد که هنوز آنرا نکوفته و از گاه
جدانموده باشند و بعرنی که س خوانند و جمع آن اکدر است

۱۳۱۰

و بطریق استعاره توده هر چیز را گویند و ماه را نیز گفته اند -
 خرمنخس نفع اول و ضم ثالث و سکون ثانی دنون و جیم
 خرمنس را گویند چه منج یعنی مگس باشد و مردم منفلج را نیز
 گفته اند یعنی شخصی که فلج داشته باشد و رنگه هم هست
 از رنگه اسپ -

خرمن سوخته - کنایه از ماه بباد داده و مفلس و بیایه شد
 خرمن گدا - بکسرون کنایه از توده غله است که خوشه چین
 جمع کرده باشند و بسکون نون جمع را گویند که بر سر
 خرمنها بگدائی روند -

خرمن ماه - کنایه از ماه است که برد در ماه میرسد و آنرا
 خرمن مه نیز گویند و بجزفت الفتن خطه کار خوبان را هم گفته اند -
 خرמוש - بروزن خرگوش نوعی از موش باشد بغایت
 بزرگ که بگره جنگ کند و غالب آید -

خرمه - بضم ثالث سفیدمه ره باشد که نوعی از بوق است
 و آزاد در بازی گاه با دحما و آسیا با نو ازند و مه ره های
 بزرگ کم قیمت را نیز گویند که برگردن خربندند و خال سفید
 در چشم مردم افتد و بسبب آن نمائینا شوند -

خرنای - نای بزرگ را گویند که کره نای باشد و نام
 لحنه و سرودی هم هست از موسیقی -

خرنباش - نفع اول و ثانی و سکون نون و بای اجد
 بالفت کشیده و بشین قرشت زده نوعی از رستنی باشد
 که بفارسی مرد خوش گویند و بعرنی ریحان الشیوخ خوانند
 محلل و سکن ریح باشد و سده بلفنی بکشاید -

خرنجاس - بکسر اول و جیم بالفت کشیده بروزن قرزباش
 نام مبارزی است ایرانی و بجای حرف آخر کاف هم بنظر
 آمده است که خرنجاک بروزن طربناک باشد -

خرند - بروزن کند گیاهی باشد مانند اشنان که بدان هم
 رخت شویند و هم از ان اشخار و قلیا سازند و باین معنی
 بجای دوم زای نقطه در هم آمده است و خشتکاره

اطراف باغچه و کنار صفت و ایوان را نیز گویند -
 خرثوب - بروزن مرغوب چند قسم میباشد بنبطی و شامی
 و مصری و هندی بنبطی را بفارسی کبر خوانند و آن رستنی
 باشد خاردار که با سر که پرورده کنند و بخورند و آنرا کور نیز
 گویند و بعرنی نیوت و تضم قریش خوانند و شامی را بفارسی
 کورزه و بشیرازی کورک گا ذرونی گویند و مصری همان
 بنبطی باشد که گفته شده و هندی خیار چنبر است و آن
 دوائی باشد معروف -

خرو - بضم اول و ثانی مخفف خروس است گویند اگر مخز
 سرخروس را باشکد خوردن قوت باصره دهد و حافظه را زیاده
 کند و بکسر اول مخفف خرو است و آن گلی باشد که آنرا خنجر
 گویند و باین معنی بضم اول هم گفته اند تخم آن گزندگی
 جانوران را نافع است و بعرنی بذر را خرد خوانند و بکسر اول
 و سکون ثانی بزبان بعضی از عربان یعنی مطلق سرگین
 باشد بجز خرو و الدی که سرگین خروس است و آنرا بر زندگی
 سنگ دیوانه نهند نافع باشد و خرد الفار که سرگین موش
 است چون برد او را تغلب طلا کنند سودمند بود و همچنین
 خرو الذئب که سرگین گرگ باشد گویند اگر قدره از ان
 بر ریسمانی که از چشم گو سفندی که گرگ آنرا کشته باشد بنهند
 و آن ریسمان را بر ران صاحب قویج ببندند در حال کشاید
 خروچ - باثالث جهول و جیم فارسی بروزن و معنی خروچ
 است چه در فارسی سین بجم بدل میشود -

خروزان - بازاری بود بروزن خروشان بیلوانی بوده از توره
 خروسان طاوس دم - کنایه از صراحی های شراب نهد
 خروسک - باثالث جهول تصغیر خروس است و نام جانور
 سرخ رنگ و بیشتر در حما هم میرسد و گوشت پاره را نیز
 گویند که بر دهن فرج زمان میباشد و آنرا بعرنی بظر خوانند
 و زبیکه خروسک بزرگ داشته باشد بظرا و نامند و پوست
 خسته گاه مردان را نیز گفته اند -

نور خورشید

خروس کنگره عقل - کنایه از روح نفسانی است و سخن
موزون و موافق را نیز گویند -

خروسه - بضم اول و فتح رابع یعنی دووم خروسک است
که پاره گوشت میان نسر ج زنان و پوست پاره سر
ذکر مردان باشد و بریدن آنها سنت است -

خروش - بضم اول و ثانی و سکون ثالث مجهول و تشبیه
بر وزن سرش بانگ فریاد با گریه باشد و بانگ بی گریه را نیز گویند
خروشک - فتح اول و ثانی بود رسیده و بجان زده گیاه
باشد که زنان بجمت زیاد شدن شیر خوردند و بضم اول فتح
ثالث سرگین گردانگ را گویند که خفناست و آنرا بشیر از
خروشک تس کس - ش - گویند -

خروه - بضم اول و ثالث مجهول بر وزن کرده یعنی خروش
که عبری دیک خوانند و تاج خروس را نیز گفته اند -

خروک - با بار وزن خروسک معنی بسد است که عبری مرجان گویند
خروسه - بضم اول بر وزن کرده گوشت پاره میان
زنان باشد و جانور که را نیز گویند که صیادان بر کنار دام
بنزدن تا جانوران دیگر فریب خورده در دام افتند و عبری
آنرا ملوح خوانند -

خرویه - با فتح ثانی مجهول بر وزن غریبه صد او آواز گریه
بسیار بلند را گویند و آواز بسیار بلند و رسا را نیز گفته اند -

خروه - فتح اول و ثانی و خفاک با پهلو می چیده شده را
گویند و بجوم و اثر و حام خلق را نیز گفته اند که از جای پرشوار
گذرند و لای آب و شراب و روغن و امثال آن باشد و گل
ولای چسبیده تر حوض و جو را نیز گفته اند و ثقل بر تن
باشد که روغن آنرا کشیده باشند علم از کجده و غیر کجده مردم قهیر
آنرا باخر با گویند و بخورند و با معنی باشد یعنی ثانی هم آمده است
و آنچه از کجده باشد خزه کجده گویند و عبری کسب است و خرویه
و آنچه از بیدانجیر بود خزه بیدانجیر و عبری کسب الخروع گویند
و فتح اول و ضم ثانی و اظهار معنی نور باشد مطلقاً علم از

پر تو چراغ و آتش و آفتاب و بعضی باین معنی بضم اول و
فتح ثانی و اخفای با گفته اند چنانکه گویند خزه نوری است
که از آتش تعالی فائز میشود و بر خلق و بدان نور خلایق ریش
بعضی بر بعضی کنند و بعضی بوسیله آن نور قادر شوند بر صنعتها
و حرفتها و ازین نور آنچه خاص باشد پادشاهان بزرگ
عادل فائز گردند و آنرا گیاه خزه گویند و باین معنی بضم اول
و کسر ثانی هم بنظر آمده است و با و او معدوله نیز گفته اند که خزه
باشد و معنی حصه و بخش هم است چه حکمای فرس ملک
فارس را بر پنج حصه قسمت کرده اند و هر حصه را نامی
نموده اند اول خزه آرد شیر دوم خزه استخر سوم خزه داراب
چهارم خزه شاپور پنجم خزه قباد و باین معنی با و او معدوله هم
آمده است و نام جانور که است که هر چه بر زمین افتد بخورد
و عبری او را اررضه خوانند و علقی را نیز گویند که موی را بریزاند
و مرضی است که گوشت لب و بینی را به تحلیل میبرد و بضم
اول و فتح ثانی باشد ید صد او آواز که سبب
گلو فشردن از گلو و خوابیدن از بینی مردم بر آید و بضم اول
و ثانی و اظهار با مخفف خروه است که خروس باشد و
جانوران وحشی را نیز گویند -

خزه آرد و شیر - یک حصه از پنج حصه فارس است و نام
شده نیز بوده از بنا با سه آرد شیر که بهمن بن اسفندیار
باشد و باین معنی باشد ید ثانی هم گفته اند -

خروک - بضم اول و ثانی و فتح ثالث و سکون کاف مخفف
خروک است که معنی مرجان باشد -

خرمی - بکسر اول و ثانی و ثانی کثیده مخفف خرمی است
و آن گله باشد زرد رنگ پر برگ میان سیاه و آنرا همیشه بها
نیز گویند و معنی شوم و نحس و نامبارک هم آمده است و ایوان
و صفر را نیز گفته اند -

خریدار گیر - کنایه از چیز نیست که آنرا و ارجی باشد و زود
فروخته شود و آنرا عبری نافقه خوانند یعنی آنرا کاسه گویند -

خریده - نفتح اول بروزن دریده معروف است که بیخ شده باشد و کینزک بچم و در خرنار سیده را نیز گویند -
 خرنیش - نفتح اول و کسرتانی و سکون تختانی و شین قشت مخفف خندره پیش است و آن کسه باشد که از روی آهنگر و تسخیر و خنده کنند و خنده را نیز گویند که از روی تسخیر است و موس بود و پانالت بمول یعنی خراش باشد که از خراشیدن است یعنی پوست از بدن برداشتن و امر باین معنی هم هست یعنی بخراش و پوست از اندامش بکن و بکسر اول که بانو و خاتون خانه را گویند و بیضم اول یعنی پادشاه و بزرگ و که خدا باشد و که بانو را نیز گفته اند -

بیان هشتم

در خای نقطه دار با زامی نقطه دار مثل بر شانه زرافه است

خر - نفتح اول و سکون ثانی بلند می بردن را گویند و یعنی نشسته بر راه رفتن هم هست چنانکه طفلان روند و باشدید ثانی در عربی جانور است معروف که از پوست او پوستین سازند و جامه ابریشمی را نیز گفته اند -
 خرا - بروزن قواما خیری صحرائی است و آن رستنی باشد که بشیر ازی اردانه گویند اگر زن قدری از آن بردارد آبتن شود -

خران - بروزن و زان نام ماه هشتم است از سال مکی و نام روز هشتم است از شهر پور ماه قدیم و این روز جشن مغان است بنا بر قاعده کلیه که میان ایشان معمول است که چون نام ماه در روز موافق آید جشن کنند و بعضی گویند نام روز هژدهم است از شهر پور ماه و بعضی نام روز سوم گفته اند و الله اعلم و گویند فصله است از فصل اربعه و بهر بی خریف گویند و یعنی خردین یعنی باهستگی بجائی در رفتن هم هست و زرد شدن برگ درخت را نیز گویند -
 خروک - با دال ابجد بروزن مفلوک جانور سے باشد شبیه بجهل -

خرز - نفتح اول بروزن نظر نام ولایتی است در حوالی دریای کیلان و در ریای کیلان موسوم بان ولایتی عسل خوب از آنجا آورند گویند طوطی در آن ولایت زندگی نمیتواند کرد و بعضی گویند نام ولایتی است در ترکستان که مردم آنجا بسیار سفید میباشند و قند از آن ولایت آورند و آن جانور است آبی شبیه بسگ -

خرزان - بروزن مرجان یعنی خرز است که ولایتی باشد از کیلان و ترکستان -

خرزگ - بروزن چشمک یعنی صبن باشد و آن بزنج و فرج کردن است نزدیک مخلوق و از آنکه المگر بزبان شدن -

خرزوان - با و بروزن نمکدان نام دریای کیلان است و نام ولایتی هم هست که دریای کیلان منسوب بدوست و نام مبارز سے هم بوده از توران و نام دیوسے هم بوده است -
 خرمیان - نفتح اول و سکون ثانی و کسره هم و تختانی با هفت کشیده و بدون زوه چند بیدتر باشد گویند خایه بسگ آبی است -
 خرنده - بروزن سمنه نام گیاهی بود شبیه باشان -

خرنده - بروزن دونده حشرات الارض را گویند همچون مور و مار و اشال آن -

خروک - نفتح اول بروزن ملوک سرگین گردانگ گویند و بهر بی جمل خوانند -

خرزهره - مخفف خرزهره است و آن رستنی باشد که برگ آنرا حیوانات بخورند و بهر نذ خصوصاً خرا لایح که در ساعت می خورد و آنرا بهر بی سم نام خوانند -

خرزیدن - بروزن رسیدن یعنی آهسته بجائے در شدن باشد و نشسته بر راه رفتن را نیز گویند چنانکه اطفال روند -

خرزیده - بروزن نذیده شخصی را گویند که در جنگی و رخنه پنهان شده باشد و او را بهر بی اسم خوانند -

خرزیر - بروزن دزیر خاکستر سوزنده را گویند که در آن آتش هم باشد و بعضی خاکستر سرگین را میگویند و آتش را نیز گفته اند -

بیان مهم

وزخا سے نقطہ دار باسین سے نقطہ
مشکل بر جیل و دولت و کنایت

خس - یعنی اول و سکون ثانی معروف است که خاشه و
خلاشه و طاشاک باشد و مردم فرمایند و خیل و رزق و
وناکس و زبون را نیز گویند و مردمی که در کوه و کوهستان
بپاشند خصوصاً کفار صحرائین و بعضی گویند باین معنی
هندی است چه خس بزبان هند قومی باشند از کفار که در
کوهها سے ما بین هندوستان و ختاساکن اند و نام جانور
است که بدن او شبیه بدان جوی کوچک که پایای باریک
در از دار و بر روی آب می رود و بعضی گویند خس غیبت
سفید و بزرگ تر از کنگ و بعبری که بود خس میگویند
خساره - بکسر اول بر وزن اجاره یعنی پیر استن است
که بر بدن شاخهای زیادی باشد از درخت و فتح اول
هم آمده است -

خسائید - بر وزن رسانید ماضی خسائیدن باشد یعنی
بدندان لبش کرد و باین معنی باشین قرشت هم آمده است
خسائیدن - بر وزن رسانیدن یعنی بدندان لبش کردن
خساید - بر وزن سراید مستقبل خسائیدن است یعنی
بدندان لبش کند -

خس بدین گرفتن - کنایه از عجز کردن و زینهار
و امان خواستن باشد -

خس پوش - بابای فارسی بر وزن خرگوش معروف است
و کنایه از پنهان کردن چیزی و کاری مشهور باشد بطریق
احتیاط و کرم جلد و نفاق و استخفا سے عیوب و امر قبیح که
بمحنت اصلاح دهند -

خسبی - یعنی اول و سکون ثانی و بابی فارسی بتجانی کشید
ستاره مشتری را گویند

خست - یعنی اول بر وزن مست نهی خستن آزرده خستن

باشد یعنی مجروح کرد و آزرده ساخت و زنگ و لون را نیز
گویند و معنی قطع و فائده هم آمده است و بضم اول معنی قرار
و آرام باشد و استین جامه را نیز گفته اند -

خست - بر وزن کفر خسترات الارض را گویند همچو مور و مار
و موش و اشال آن -

خستین - بر وزن بستن یعنی مجروح کردن و مجروح شدن باشد
خستون - یعنی اول بر وزن بد خود اندکی و بار گویند همچو دانه
زرد آلود و شفتالو و خرما و مانند آن و بضم اول نام یکی از
اکابر و بزرگان چین است و اقرار و اعتراف کننده را نیز
گویند و معنی جانور خرنده هم نظر آمده است -

خستوان - بضم اول بر وزن استخوان اقرار و اعتراف
کنندگان و معرفت شدگان را نیز گویند -

خستوانه - بضم اول بر وزن خسروانه لباسی باشد که
در ویشان و قیصران پوشند و از آن پشمها و موها آویزان
باشد و خرقة را نیز گویند که از پارچه های الوان و دوخته شده باشد
و فتح اول هم آمده است -

خستونه - بضم اول بر وزن گلگونه معنی خستوانه است که
خرقة پاره پاره در ویشان باشد -

خسته - یعنی اول بر وزن دسته استخوان خرما و شفتالو
زرد آلود و اشال آن باشد و مجروح و زخم خورده و بیمار را نیز
گویند و زمینی که آنرا شیار کرده باشند و محفت خاسته بر خاک
هم است و بضم اول معنی پی و بنور و دیوار باشد -

خسته بند - بابای اجد بر وزن هرزه خند پارچه را گویند
که چون دستی یا پای شکسته باشد بدان بندند و کسی را نیز
گویند که زخم دست و پای شکسته را می بندد و هر چه که آنرا
بر زخم بندند خواه پارچه باشد خواه مهرم -

خس در دمان گرفتن - یعنی خس بدین گرفتن است
که کنایه از عاجز شدن و زینهار خواستن باشد -

خسرت - یعنی اول و ثانی بر وزن شرت یعنی بیخ باشد و آن است

۳۳

که در زمستان مانند شیشه بند و بضم اول ثانی پد رزن و پد ر شوهر باشد -
 خسرو - بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث و واد ساکن
 یعنی ملک و امام عادل باشد و نام پادشاه کیان هم هست
 و پادشاه صاحب شوکت را نیز گویند و بضم اول و ثانی
 و ثالث یعنی خسرو است که پد رزن و پد ر شوهر باشد و مادر
 و مادر شوهر را نیز گویند -
 خسرو و اقیم چهارم - کنایه از آفتاب عالیا است -
 خسرو و اجم - یعنی خسرو قلیم چهارم است که خورشید
 عالم آرا باشد -
 خسروانی - بروزن فردگانی نام مخنی است از مصنفان
 باربر و آن نثری بوده است مسیح مشتمل بر دعا و ناسی
 خسرو و مطلقاً نظم در آن بکار نرفته و این سخن در اصل
 نسی سخن مشهور نیست که اگر داخل باشد سی و یکم میشود
 و خواه نظامی سی و یک آورده سی و یکم همین را نام برده
 و نوسه از زرارنج هم بوده است و هر چه را که بسطین
 و نیکو و بزرگ باشد منسوب بخسرو ساخته خسروانی میگویند
 همچو خم خسروانی و امثال آن -
 خسرو چهارم سریر - کنایه از آفتاب عالیا است
 باعتبار فلک چهارم -
 خسرو و خاور - کنایه است از خورشید و پادشاه
 مغرب را نیز گویند -
 خسرو و اورو - رستنی و داروستی باشد که از خولجان
 گویند و بعضی گفته اند درختی است منسوب بانوشیر و آن
 که خوب آن درخت را خالولجان خوانند و جمع گویند
 نباتی است که آنرا سفید تاک یا سفید و بخرنی کره البیضا
 خوانند و میوه آن سبزه یا سفید و خوشه انگور شباهت
 دارد و بدان پوست را در باخت و بند و در اختیارات
 بجای حرف اول جیم آورده است -

خسرو زرین عطا - کنایه از آفتاب عالیا است -
 خسرو و سیمارگان - یعنی خسرو زرین عطا است که
 کنایه از آفتاب عالیا باشد -
 خسرو و هشتم بهشت - اشاره به حضرت رسول صلاوات
 علیه و آله و سلم است -
 خسرو می - نوسه از شراب عقی باشد -
 خسف - بروزن علف گردگان باشد که آن را
 جوز هم میگویند -
 خسق - بروزن شفق گلی است که آنرا بصفا بانی
 گل کافیشه گویند و بخرنی عصفرا خوانند -
 خسک - فتح اول و ثانی و سکون کاف خس و خاشاک
 و خاری باشد سه گوشه و خارها سه گوشه را نیز گویند
 که از آهن سازند و در سرب راه دشمن اندازند و در اطراف
 و جوانب حصار و قلعه ریزند و بضم اول مطلق وقت را گویند
 اعم از صبح و شام و غیره و تاخیر و درنگ را نیز گفته اند و کبیر اول
 و سکون ثانی گل مصفر باشد که آنرا گل کاجیره خوانند و خم
 آنرا خسک دانه گویند و بخرنی قرطم و حب مصفر نامند -
 خسکاتان - باکاف بروزن افغانان یعنی نخس و نخس
 بخرنی تفتیش و جستجوی بلخ باشد و بخرنی استقصا خوانند -
 خسکدانه - فتح اول و ثانی تخم کاهریه است و آنرا بخرنی
 حب العصفرا خوانند -
 خسرم - کبیر اول و سکون ثانی و میم یعنی جرئت باشد -
 خسنده - فتح اول بروزن پرنده یعنی هوام است که گس
 و پشه و امثال آن باشد -
 خشودن - بروزن کشودن در و گردن غله و علف را گویند
 خسور - بروزن قصور پد ر شوهر و پد رزن را گویند یعنی
 در و هم هست که بریدن غله و علف باشد -
 خسور دن - بضم اول و فتح دال اجد یعنی خسور است
 که بریدن و در و گردن علف و غله باشد -

خسوره بضم اول و فتح رای قرشت معنی خسور است که پدر شوهر و پدر زن باشد -
 خسیدن - بروزن رسیدن معنی خاییدن است که در زیر دندان نرم کردن باشد -

بیان و سیم

درخامی نقطه دار باشین نقطه دار

مشتمل بر سفا و صفت لغت و کنایت

خشش بضم اول و سکون ثانی معنی مادر زن و مادر شوهر باشد و فتح اول هم باین معنی و هم معنی تند و تیز و دیدن آمده است و بیخ بغل را نیز گویند و بعر بی البط خوانند -
 خشامن - بفتح اول و میم بروزن غلاضن معنی خش باشد که مادر زن و مادر شوهر است و باین معنی بضم اول هم آمده است -
 خشانیدن - بروزن رسانیدن بزدان پیش کردن شهر خشاوه - بکسر اول بروزن کلاوه پاک کردن باغ و زمین کشت زار و زراعت باشد از خش و خاشاک و علفنامه خود و معنی پیرستن هم هست که بریدن شاخها و زیادهای درخت باشد و باین معنی بجای و اورای بی نقطه هم آمده است -

خشاسک - بضم اول بروزن بهمانه خوش کننده و خوش آینه باشد -

خششت - بکسر اول بروزن زشت آجر خام و خسته را گویند و نوسه از سلاح جنگ هم باشد و آن نیزه کوچکی است که در میان آن حلقه از ریسمان یا ابریشم بافته بسته باشند و انگشت سبابه را در آن حلقه کرده بجانب خصم اندازند و نام نسک و ازو هم است از جمله بیست و یک نسک کتاب نژند و پانزده معنی یک قسم از جمله بیست و یک قسم به نسک معنی قسم باشد و نوسه از حلوایم است که در مشکما و جابا پیزند تا یک پارچه و قرص شود -

خششت ثانی - با فوقانی بالغ کشیده و فتح باسک ابجد

کوره و داس خششت پزی را گویند -
 خششامن - بفتح اول بروزن ترداسن مادر زن را گویند و بضم اول نیز درست است -
 خششچه - بکسر اول و فتح جیم فارسی خششک را گویند و آن پارچه چهار گوشه باشد که در زیر بغل جامه و میان تنبان دوزند و معنی آینه زانو هم آمده است -
 خششت خششت - بکسر دو خانه نقطه دار و سکون دوشین و تالی قرشت صدای ورق کاغذ و صدای جامه و زیر جا که نو پوشیده باشند -

خششته - بکسر اول و فتح رای قرشت و سکون ثانی و فوقانی معنی خششک است که پارچه چهار گوشه زیر بغل جامه و شلوار است -
 خششت زرو خششت زرین - کنایه از آفتاب عالم تاب است -
 خششک - صغیر خششت است و پارچه مربع زیر بغل جامه و تنبان و شلوار را نیز گویند و آینه زانو را هم گفته اند -
 خششک زر - کنایه از آفتاب عالم تاب است -

خششتشار - بفتح اول و شین نقطه دار بالغ کشیده بروزن بهمنیاد مرغابی بزرگی است تیره رنگ و میان سر و سفید می باشد و بترکی قشقلداق - ش - خوانند -

خششتوک - بفتح اول بروزن مفلوک حرامزاده را گویند و بضم اول هم آمده است -

خششته - بفتح اول و فوقانی و سکون ثانی مردم مفلس و بے برگ و نوار را گویند -

خششجان - با جیم بروزن افشان عناصر را گویند که آب و خاک و هوای آتش باشد -

خششاش - معروف است و آن چند قسم می باشد یعنی و اسود و زردی و مقرون خششاش اینها پوششانی است و آن سرد و تر باشد و بعضی گویند خششک است خوردن آن باعث منی را زیاد کند و خششاش اسود صحرائی است و از خششاش مصری هم گویند و آن سرد و خشک است و رسوم

خششاش

اگر بوبند و با شراب بخورد اسهال را نافع باشد خشکاش
 زبیدی نوعی از خشکاش است و آنرا برگ و تخم و سمر سفید
 میباشد و آن مسهل بلغم است و خشکاش مقرر خشکاش
 بحر می است و آن پیوسته در کنار باسه در یار وید و غلا
 آن مانند شلخ گا و باشد با شیر بر نقرس طلا کند نافع است
 و مطلق آنرا بر عربی رمان السعال گویند -
 خشکاش کردن - کنایه از ریزه ریزه کردن باشد -
 خش خشت یکسر دو خای نخد و سکون دو شین یک
 تایی ترشت یعنی خشت خشت است که صدای ورق
 کاغذ و جامه و ازار و شلوار نو پوشیده باشد -
 خشک - نفع اول و ثانی و سکون کاف نام کوهی است
 و بر عربی جبل خوانند و بضم اول و سکون ثانی و کاف
 معروف است که در مقابل تر باشد و یعنی محض و بخت و
 صرف نیز آمده است و ذخیل و مسک را هم میگویند -
 خشکاب - نفع اول بر وزن کشکاب نفع و منع کننده را گویند
 خشکا خور - بضم اول و نفع خای نقطه دار و سکون او
 سعد و له و رای ترشت کنایه از سال قطه و سالی که گیاه
 و علف کم رسته باشد و کنایه از کمی عیش مردم هم هست و
 مردم رذل و مسک را نیز گویند -
 خشکار - بر وزن بهشیا آردی باشد که نخاله آنرا جدا
 نه کرده باشند و خاکینه را نیز گویند -
 خشک افزار - با زای نقطه دار بر وزن در و افشار نخود
 و باش و حدس و با قلاه امثال آنرا گویند -
 خشک اما را نفع بهره و بیم بالغ کشیده و برای ترشت
 زده مرضی است که آنرا بر عربی استسقا گویند و باین معنی بچاک
 بیم نون هم نظر آمده است -
 خشکا مار - بضم اول و ثالث و بیم هر دو بالغ کشیده
 و برای ترشت زده یعنی خشک اما را است که مرض استسقا
 باشد و معنی تیع و استقصا و تفحص و تجسس استفسار و حساس

و استسقا هم آمده است -
 خشک انگبین - شمد و عسل را گویند که در خانه زنبور
 خشک شده باشد و آنرا عسل خشک خوانند طبیعت آن
 گرم تر از عسل متعارف است -
 خشک آوردن - کنایه از سخن گفتن و سکوتی باشد
 از غایت اعراض و بیدماغی -
 خشک باختن - یعنی بی شرط و گرفتار بازی کردن
 و کنایه از سامان مایعرف خود را باختن هم هست -
 خشک بازه - بابای ابجد بر وزن پشت بازه شاخه
 خشک را گویند که از درخت بریده باشند و پوست درخت
 را هم گفته اند -
 خشک پشت - جانوری است که او را سنگ پشت
 و لاک پشت نیز گویند -
 خشک پی - نفع بای فارسی و سکون تخمائی کنایه از
 مردم شوم قدم و نامبارک باشد -
 خشک جان - باجم بر وزن مرغ و آن کنایه از مردم
 بی فضل و بی هنر و ناقابل باشد و شخصی را نیز گویند که لذت
 عشق نخشیده و عاشقی نکرده و از یاد دوست محروم باشد -
 خشک جنبان - کسی را گویند که جنبش حرکتها
 بی نفع و فائده از او بعمل آید -
 خشک جهان - کنایه از روزگار و زمانه است که در آن
 اهل کرم و مردم صاحب بهت نباشند -
 خشک دامن - کنایه از پاکدامن و نیکوکار باشد که نقیض
 تر دامن و بدکار است -
 خشک و بان - کنایه از صائم و روزه دار باشد -
 خشک ریش - یکسر رای بی نقطه و سکون تخمائی و شین
 نقطه دار یعنی مکر و پیله و نفاق و فریفتن و بازی دادن
 و بیانه آوردن و عذر کردن باشد و خشکی را نیز گویند
 که بر روی زخم بسته شود -

خشک ریشہ - نفع ششین ترشست یعنی برمانه کردن و عمل
 آوردن باشد چنانکه اگر گویند خشک ریشہ میکند مردان
 باشد که برمانه میکند خشکی روی زخم را نیز گویند -
 خشکسار - باسین بی نقطه بر وزن بردبار زنی را گویند
 که از آب دور باشد و زنی که باران بران نباریده باشد -
 خشک سدس نفع سین بی نقطه بر وزن قفل گویند
 و پیوده گوسه و هرزه کار و سودائی و دیوانه مزاج را گویند
 خشک شانه - باشین نقطه دار بالنت کشیده و فتح وزن
 کنایه از مردم شکم باشد -
 خشک عثمان - بکسر سین بی نقطه کنایه از اسپ است
 که فرمان بردار نباشد -
 خشکفا - با فاقا بالنت کشیده نان فطیر را گویند و آن نامانی
 است که پیش از بر آمدن خمیر پزند -
 خشک مغز - یعنی خشک سرست که بی تهر و دیوانه و ش
 و تند فوسه باشد -
 خشکانه - بانون بر وزن سوربانه نامی را گویند که
 آنرا بی نان خورش خوردند -
 خشکناهی - بانون بالنت کشیده بختانی زده نامی که
 گویند و عبری حلقوم خوانند -
 خشکوا - با واو بر وزن و معنی خشکفاست که نان خمیر
 بر نیامده و فطیر باشد -
 خشک - بضم اول و فتح کاف معروف است که پلاویر غن
 باشد و آرو گندم نایخته را نیز گویند -
 خشل - نفع اول و ثانی و سکون لام نوعی از صمغ است
 و آنرا نقل گویند و نقل از رزق مشهور است بواسیر را نافع
 باشد و عبری خضلاف خوانند و بعضی گویند خضلاف و رزق
 نقل یکی است الله اعلم -
 خشمن - بکسر اول و کیم بر وزن چس کن خشکین
 و خشماک را گویند -

خشش - نفع اول بر وزن چمن گیاهی باشد که ازان
 جامه بافند و فقیران و درویشان پوشند و کبسر اول
 خضف خشین است و آن بازه باشد نه سفید و نه سیاه
 و در عربی هر چیز درشت را گویند -
 خششان - بضم اول بر وزن برمان فرخنده و نجسته
 و مبارک را گویند -
 خشش کوشیدن - کنایه از منافق بودن و
 نفاق کردن باشد -
 خشش خانه - بر وزن طرب خانه خانه را گویند که از
 نی بوری سازند و خانه را نیز گفته اند که در در و پنجره آن خانه
 بندند و آب بران پاشند تا هوا و نسیم سرد بدرون آید -
 خشسار - نفع اول باسین بی نقطه بر وزن طلبگار یعنی
 است که مرغابی بزرگ تیره رنگ بود که میان سرش خال سفید بود
 ترکان قزل قوش - ش - میگویند و بضم اول نیز درست است
 و باشین نقطه دار هم آمده است چه در فارسی سین و شین
 هر دو هم تبدیل میابند و بجای نون یای حلی هم گفته اند
 که بر وزن پدیدار باشد -
 خشگ - بر وزن پلنگ داغ سرد سر کبلی را گویند
 و مردم کبلی را نیز گفته اند -
 خشنو - بضم اول و ثالث بر وزن پرگو خضف خوشنود است
 که راضی و خوشحال باشد و نفع اول هم درست است -
 خشنی - بضم اول و کسر ثالث بر وزن معنی زن فاخته را گویند
 خشو - بضم اول و ثانی و سکون واو و مادر زن و مادر شوهر
 باشد و نفع اول در عربی خوماه زبون و ضائع و زبون
 شدن خوما را گویند -
 خشوانه - بضم اول و سکون ثانی دو او بالنت کشیده
 و فتح نون پیشینه را گویند که مویما از او آویخته باشد مانند
 ترسک و کبه و اشالی آن -
 خش و خاش - نفع اول و خاسه نقطه دار بالنت کشیده

بروزن

بروزن لاش این لغت از قواج است یعنی خرد و نر و ریزه ریزه
 باشد و معنی شس و خاشاک و قماش ریزه و هر چیز که فکندنی
 و دور انداختنی بود -
 خشو و - بضم اول بروزن کشود ماضی خشوون است
 که از پیراستن باشد یعنی شاخ زیادتی درخت را برید و قطع
 اول هم آمده است -
 خشوون - بضم اول بروزن کشوون یعنی پیراستن و
 شاخه های زیادتی درخت را بریدن باشد قطع اول هم
 درست است -
 خشوک - بضم اول بروزن سلوک حرام زاده را گویند
 و قطع اول هم آمده است -
 خشوی - قطع اول دشمنی کشیده چیزی را گویند که
 سفیدی آن نهایت رسیده باشد یعنی بسیار سفید و بعضی گویند
 یعنی خشیده است که سیاه تیره رنگ بگوید ماکس باشد و
 در عربی خشک را گویند که در مقابل تر است -
 خشج - قطع اول و کسر ثانی و سکون تتهانی و جیم معنی نقیض
 و ضد باشد و مخفف خشج هم هست که معنی عنصر باشد -
 خشجیان - با جیم بروزن رفیقان جمع خشج است که معنی
 خندان و نقیضان باشد و مخفف خشجیان هم هست که عمار
 باشد و آن خاک و آب و هوا و آتش باشد -
 خشیش - بروزن کشیش معنی غلبه و زیادتی باشد -
 خشیشار - با شین نقطه دار بروزن بریزار نوعی از مرغابی
 بزرگ سیاه رنگ باشد که در میان سرش خال سفیدی هست -
 خشیش - با راج تتهانی کشیده نوعی از پارچه باشد پوشیدنی
 خشین - بروزن فین هر چیزی که آن بگوید ماکس سیاه رنگ
 و تیره باشد عموماً و بازی را گویند که پشت او بگوید و تیره و
 چشمهایش سیاه رنگ باشد خصوصاً و گویند بعد از تو لک
 اول یعنی برینتن اول چشم او سبز میشود و او را تبرکی تو لک
 خوانند و بعضی گویند مارے باشد سیاه و نه سفید و نام دلایج

هم هست از ما و را و النهر -
 خشین - بپند - قطع با می فارسی و سکون نون و دال بجم
 معنی زغن است که غلیو لاج باشد و بعضی گویند نوسه از غلیو لاج
 باشد و آن کبود رنگ میباشد چه خشین معنی کبود رنگ و پند
 معنی غلیو لاج باشد -
 خشین سار - با سین بی نقطه بروزن زمیندار نوعی از
 مرغابی باشد که پشت او سیاه رنگ است و بر میان سر
 خال سفیدی دارد و او را خشین سار و کت آن گویند که
 با سیاه رنگ میماند چه خشین با سیاه رنگ سار معنی تاشه
 خشینه - بروزن دینه معنی خشین است که هر چیز سیاه رنگ
 ماکس بگوید باشد و بازے را نیز گویند که پشت او بگوید
 تیره رنگ بود و بعضی گویند مرغابی سیاه رنگ است که بگوید
 ماکس و معنی سفید و خورنگ هم بنظر آمده است که آنرا گویند
 قطع میم و لام مشدد -

بیان یازدهم

در خای نقطه دار با صا و بی نقطه مشتمل بر لغت کنایت
 حاصل قطع اول بروزن وصل معنی مذ است که او بر
 هفت باشد و بازی نر و شرط و پیمان و تیر اندازی و اگر در جنگ
 در قمار نیز هست و معنی کعبتین هم بنظر آمده است -
 خصمان سفلی - کنایه از عناصر را بعد است بسبب
 صدیقی که با هم دارند -
 خصم یک چشم - کنایه از شیطان است و در حال را نیز
 گویند و معنی دل هم هست که بعربی قلب خوانند و کنایه
 از آسمان باشد

بیان دوازدهم

در خای نقطه دار با طاء بی نقطه
 مشتمل بر بیست و یک لغت و کنایت
 خط ازرق - نام خط چهارم باشد از جمله هفت خط با هم
 و آنرا خط سیاه نیز گویند -

خط اشک - نام خط پنجم است از جام جمید و از خط خط گویند
خط اول - کنایه از هفت است که حرف اول حروف توحیدی باشد
و کنایه از عرش اعظم و یک معظّم هم است -
خط بسره خود و اول - کنایه از خطی که سبک نوشتن باشد -
خط بصره - نام خط سوم است از جمله هفت خط جام جمید -
خط بغداد - نام خط دوم است از جام جمید بعضی خط اول گویند
خط جور - نام خط اول جام جمید است که خط لب جام باشد -
خط - بر وزن سطر یعنی قدر و منزلت و شان و شوکت
و عظمت باشد و معنی آفت و دشواری و گرو بستن در
اسب دوانی و شرط در تیر اندازی عربی است و همه را
نیز گویند و آن برسگه باشد که بدان خضاب کنند و بعرب
ورق النیل خوانند -
خط ایبه - بر وزن همسایه جامه سپین در ویشان است
که ریشمانا و پشمها از آن آویخته باشد -
خط سبزه - خطی که تازه از رسا ز خوبان برآمده باشد و نوشته
و خط را نیز گویند که از غیب مرقوم شده باشد یعنی کسی نداند
که از کجا آمده است و که نوشته است و خط شب را نیز گویند که
خط سیاه است و آنرا خط ازرق هم میگویند -
خط سیاه - کنایه از خط سبز باشد که خط ازرق باشد -
خط شب - یعنی خط سیاه است و نام یکی از خطوط جام جمید
است که خط ازرق است -
خط شمشیر بند - کنایه از نوشته و خطی است که در آن
خون و خط بسیار باشد -
خط فرو دیند - نام خط هفتم است از جام جمید -
خط کاسه گر - نام خط ششم است از جمله هفت خط جام جمید -
خط گز از - بضم گاف فارسی در رای نقطه در ایالف کشیده
و برای بی نقطه زده کنایه از بقران دینزه در باشد -
خط کشیدن - کنایه از خوردن و بر طرف ساختن باشد
خط اول - کنایه از عرش مجید است که فلک اعظم باشد

و آن فلک نهم است -
خطه رگل - یعنی خط اول است که کنایه از عرش اعظم باشد
که فلک نهم است -
خطیب آگهی - کنایه از هفت غیبی باشد و کسی که ذکر
و ذکر می کند و شخصیکه قاری قرآن باشد و موحد را نیز گویند
خطیب فلک - کنایه از کوب شتری است -

بیان سیزدهم

در خای نقطه دار با فاخته مثل بر بیست دو واژه کنایت
خفت - بفتح اول و سکون ثانی نوعی از تشکیه است آن
گیا سه باشد نرم که زود آتش از بخاق در آن افتد و بعد
مخ گویند و بضم اول هم آمده است و رگو و پنبه نیم سوخته را
نیز گویند که بجهت تشکیه همی آورده باشد -
خفاچه - با تخفیف ثانی و جیم فارسی بر وزن سراچه طاقچه
از عواب را برهن و قطع الطریق و با تشدید ثانی و جیم
ابجد هم گفته اند -
خفتان - نوعی از جیمه و جامه روز جنگ باشد که آنرا
قرانند گویند و تبرکی قلمائی - ش - خوانند -
خفتانیدن - بضم اول بر وزن خشکانیدن یعنی خوابانیدن
باشد و غلطانیدن را نیز گفته اند -
خفتک - بضم اول بر وزن جنگ یعنی کابوس است و
آن سنگینی و گرانی باشد که در خواب بر مردم افتد و معرب
آن خفتق است و پرنده هم است که آنرا کاروانگ میگویند -
خفتو - بضم اول بر وزن پرگو یعنی خفتک است که کابوس
و عذاب آنست که در خواب بر مردم می افتد
خفت و خیر - کنایه از استسکی و تانی و تدبیر و اضطراب
و بیقراری باشد و کنایه از جلع کردن هم است -
خفته - بضم اول بر وزن گفته یعنی خوابیده باشد و خم شده
و خمیده را نیز گویند و معنی چالیک هم است و آن بازی باشد
که کودکان کنند و آن دو چوب است یکی بمقدار سه و چهار

و دیگر به مقدار یک قبضه و هر دو سرچوب کوچک نیز شیار
 خفیتد - بروزن خشکیدار منعی خفیتدن و غلطیدن است
 یعنی خوابید و غلط زد و منعی شیرماست شدن هم هست
 یعنی شیر جزرات شد و ماست گرید -
 خفیتدن - بروزن خشکیدار یعنی غلطیدن و خوابیدن
 و بزاف نور آمدن شتر و ماست گردیدن شیر و جزرات شدن شتر
 خفج - نفتح اول و ثانی و سکون جیم سنگینی و گرانی باشد که
 مردم را در خواب بهم رسد و آنرا بعربی کابوس و عبد الجنه
 گویند و نفتح اول و سکون ثانی هم آمده است و نفتح اول
 و ثانی خوردل صحرائی باشد که آنرا چچی گویند آنرا بگویند و در
 ماست کنند و با طعام بخورند و در عربی مطلق لرزیدن باشد
 عموماً و لرزیدن و کج شدن پایی شتر را گویند خصوصاً
 خفجی - نفتح اول و ثانی بروزن همه جا یعنی خفج است که
 سنگینی و گرانی در خواب باشد و در عربی لرزیدن پایی شتر را
 گویند در وقت بر خاستن -

خرقه را گویند و بعربی بقعه الحقا خوانند و نفتح اول و ثانی هم آمده است
 که بروزن بزرگ باشد -
 خفرج - بروزن شطرنج گرانی و سنگینی باشد که در خواب
 بر مردم افتد و در عربی کابوس و عبد الجنه گویند -
 خفنج - نفتح اول و ثانی و سکون نون و جیم ابجد یعنی نفتح و
 فائده و عیش و طرب و ناز و غمزه باشد -
 خفه - نفتح اول و ثانی نشردن گلو باشد و عطسه اینرا گویند
 و بضم اول و نفتح ثانی یعنی سرفه باشد که بعربی سعالی خوانند
 خفیدن - نفتح اول بروزن طپیدن یعنی خفه شدن
 و عطسه کردن باشد و بضم اول سرفه کردن را گویند -
 خفیده - نفتح اول بروزن رسیده خفه شده و عطسه کرده
 باشد و بضم اول سرفه کرده و در مؤید الفضل نقل از
 آداب الفضل یعنی مشهور و معروف و شهرت یافته شیده
 آورده است -

بیان چهارم

در خای نقطه دار با کاف مشتمل بر دو لغت
 خشک و - نفتح اول و ثانی با لغت کشیده و بجا آورده نام چاق
 و مقامی و ولایتی است و با کاف فارسی هم گفته اند -
 خشک - نفتح اول و ضم ثانی و سکون شین قرشت و
 کاف کوزه سفالین که آنرا بزنگهای الوان نقش کرده باشند
 و شیر خنک که یکی از شهرهای حسن خیر است و نخل چهار و خرمن
 کنند و در وصل این لغت خاک خشک بوده تخفیف
 داده اند خشک شده و باین معنی بجای حرف ثانی
 لام هم آمده است الله اعلم -

بیان پنجم

در خای نقطه دار با لام مشتمل بر بیست و چهار لغت کنایت
 حل - نفتح اول و سکون ثانی یعنی آمدن باشد و امر با
 هم هست یعنی بیا و بشد ثانی در عربی سرکه را گویند خواه
 سرکه انگوری باشد و خواه غیر انگوری و بضم اول یعنی خاسته

خفجاق - باجم فارسی بروزن چقاق مردم صیل از مکان
 صحرائین باشند و نام سیابانی هم هست از ترکستان که
 برشت قبیاق مشهور است -
 خفجه - نفتح اول و جیم ابجد که ثالث باشد و بسکون ثانی
 نام درختی است پر خار و آن میوه گرد سرخ رنگ دارد و آن
 درخت را بعربی عویج خوانند و نفتح جیم فارسی که خفجه باشد
 شوشه طلا و نقره است آن طلا و نقره که اخته باشد که در ناز و
 آهین ریخته باشند و موسی چند را نیز گویند از ران و کاکل
 که یکجا جمع شده باشند و بروی جمانان خوب صورت افتد
 شاخ درختی که بسیار هموار در است رسته باشد -
 خندان - با دال ابجد بروزن و معنی خندان است که
 سلاح جامه باشد که در روز جنگ پوشند -
 خنده - با دال ابجد بروزن خفته یعنی خمیده و خم شده باشد
 خفرج - نفتح اول و سکون ثانی بروزن مخرج سبزه و گیاه

و بزبان گیلان یعنی مقعد باشد و کج و خمیده را هم گفته اند
و دیوانه و مجنون را نیز گویند و کبکسر اول غلطی باشد که از
بینی انسان و گوسفند و امثال آن برمی آید و باین معنی
بضم اول هم درست است -

خلاب - بروزن سراب گل ولای و آب که بهم آمیخته شده باشد
و زمین گل ناک را نیز گویند که پای آدمی و چار و ادران بماند
خلاب - بروزن سراسر بزبان گیلان مردی را گویند از آنجا
که در خانه پادشاهان و سلاطین مرسوم خوار باشد -

خلابش - بفتح بای ایجد بروزن جفاکش بزبان گیلان
نوک و ملازم مرسوم خوار باشد -

خلاش - بفتح اول بروزن لوانش غلغله و شور و شوخیا
گویند و کبکسر اول هم باین معنی و هم یعنی زمین پر گل و آب
ولا به هم آمیخته باشد -

خلاشمه - کبکسر اول و فتح میم بروزن نگاهشسته علقی است
که در مابین بینی و گلو بسبب تخمه بهم میرسد -

خلات - بفتح اول بروزن میعان درخت بید را گویند
و آن نوعی از صفصاف است و کبکسر اول در عربی یعنی
مخالفت باشد و کنایه از دروغ و گزاف هم هست -

خلال - بفتح اول بروزن کمال خوره خرمارا گویند
و آن قابض است و کبکسر اول چوب و خلاشه و امثال آن
که بدان دندان پاک کنند -

خلال کردن - کنایه از دست کشیدن از طعام باشد
خلال مامونی - گیاهی است خوشبو که آنرا
بهر بنی از خر گویند -

خلالوش - بالام بروزن خطاپوش فتنه و آشوب
و شور و خوفا و مشغله و غلغله را گویند و باین معنی بجای
لام دوم کات هم آمده است -

خلاو - بفتح اول و او و ثانی بالفت کشیده سرگشته
و حیران و سرسپیده و رنگ را گویند و بانگ و مشغله را

هم گفته اند و کبکسر اول نیز آمده است -
خلبای - بفتح اول و سکون ثانی و بای ایجد بالفت
کشیده و بختانی زده بلغت یونانی بارز و را گویند و آن صحنی
است و دوائی مانند مصطکه و آزار بر زو هم میگویند گرم خشک
است و بچه مرده از شکم بیرون بر بی فتنه خوانند با قاف نون شود
خلج - بفتح اول و ثانی و سکون جیم فارسی طائفه باشند
از صحرا نشینان و ترکان -

خلجان - بفتح اول و ثانی با جیم ایجد بروزن همان نام
قریه است متصل بشیراز و یعنی خار خار و سیل خاطر و خوش
بهر نسیه هم هست و در عربی بخاطر درآمدن و بستن پهلو گویند
خلج - بفتح اول و ضم ثانی مشد بروزن فرخ نام شهر است
از ترکستان منسوب بخوبان مشک خوب از آنجا آورند
و یعنی خوشبو هم آمده است -

خلخال - بروزن پر کمال حلقه را گویند از طلا و نقره و امثال
آن که در پاسه کنند و نام شهری هم هست از آذربایجان
و در قافوس نیز باین معنی آمده است -

خلخال زرد - بفتح زایه هوز و سکون رای قرشت نام
شهر است باین قزوین و گیلان و پای برنجن را نیز گویند
و کنایه از آفتاب عالیه هم هست -

خلخال فلک - کنایه از خورشید و ماه است -
خلخان - بروزن فرجان نام گیاهی است مانند اشنان
که از آن هم بنهار سازند -

خلد - بضم اول و سکون ثانی و وال ایجد جانور است که
آنرا بشیرازی انگشت برگ و بفارسی موش کور گویند و او
پیوسته در زیر زمین میباشد و بیخ اشجار مخور چون خواهند
او را بگیرند پیاز و گند نام در سوراخ او نهند برمی آید گوشت
او در هر قاف است و در عربی کنایه از بهشت باشد -

خلد برین - کنایه از بهشت است و آنرا بهشت برین نیز گویند
خلد - بضم اول و فتح ثانی و سکون رای قرشت غلام است

هم گفته اند و کبکسر اول نیز آمده است -
خلبای - بفتح اول و سکون ثانی و بای ایجد بالفت
کشیده و بختانی زده بلغت یونانی بارز و را گویند و آن صحنی
است و دوائی مانند مصطکه و آزار بر زو هم میگویند گرم خشک
است و بچه مرده از شکم بیرون بر بی فتنه خوانند با قاف نون شود
خلج - بفتح اول و ثانی و سکون جیم فارسی طائفه باشند
از صحرا نشینان و ترکان -
خلجان - بفتح اول و ثانی با جیم ایجد بروزن همان نام
قریه است متصل بشیراز و یعنی خار خار و سیل خاطر و خوش
بهر نسیه هم هست و در عربی بخاطر درآمدن و بستن پهلو گویند
خلج - بفتح اول و ضم ثانی مشد بروزن فرخ نام شهر است
از ترکستان منسوب بخوبان مشک خوب از آنجا آورند
و یعنی خوشبو هم آمده است -
خلخال - بروزن پر کمال حلقه را گویند از طلا و نقره و امثال
آن که در پاسه کنند و نام شهری هم هست از آذربایجان
و در قافوس نیز باین معنی آمده است -
خلخال زرد - بفتح زایه هوز و سکون رای قرشت نام
شهر است باین قزوین و گیلان و پای برنجن را نیز گویند
و کنایه از آفتاب عالیه هم هست -
خلخال فلک - کنایه از خورشید و ماه است -
خلخان - بروزن فرجان نام گیاهی است مانند اشنان
که از آن هم بنهار سازند -
خلد - بضم اول و سکون ثانی و وال ایجد جانور است که
آنرا بشیرازی انگشت برگ و بفارسی موش کور گویند و او
پیوسته در زیر زمین میباشد و بیخ اشجار مخور چون خواهند
او را بگیرند پیاز و گند نام در سوراخ او نهند برمی آید گوشت
او در هر قاف است و در عربی کنایه از بهشت باشد -
خلد برین - کنایه از بهشت است و آنرا بهشت برین نیز گویند
خلد - بضم اول و فتح ثانی و سکون رای قرشت غلام است

شبیبه بکرسنه و آنرا در پزند و نواجی کرمان و گرجستان تا سبز
 خام خورند و بخورد و گاو نیز دهند. گاو را فرجه کند و چون رسید
 همچنان پزند و بخورند و گاو سه در اشها هم کنند و آسینا
 کرده آرد آنرا نان پزند و خورند و نوسه دیگر هست صحرایی
 چون ننان بخورند شیر ایشان بیفزاید.

خلش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون شین ترشت
 یعنی جرات کردن و فرو بردن چیزی را بجائی که جرات شود
 خلشک - بفتح اول و ضم ثانی و سکون شین نقطه دار
 و کاف کوزه باشد از گل ساخته آنرا منقش سازند و در
 چهار دهنه قرار دهند و بعضی گویند کوزه گلی است که در
 دران آبهای رنگین کنند و بیکدیگر باشند و پارچه آنرا
 و شلوار رنگین را نیز گفته اند و بضم اول و ثانی آب برین
 را گویند که خوب باشد.

خلق آتشین بفتح اول کنایه از شیطین و جنیان است
 و بضم اول کنایه از غضب و تند می مزاج مردم
 خلط بضم اول و ثانی و سکون میم نام قصبه است از قلوب
 بلخ و در سر حد بنشان واقع شده است و بده فرعون
 اشتها دارد و بکسر اول و سکون ثانی خلط غلیظ را گویند
 که از بینی آدمی و حیوانات دیگر بر می آید و آنرا بحر بی مخاط
 خوانند و باین معنی بضم اول و سکون ثانی هم گفته اند و هم
 و غضب را نیز گویند و یعنی گل تیره چسبنده هم هست
 که اگر پای دران شویند باسانی بر نیاید.

خلده - بکسر اول و ثانی و سکون میم و فتح دال ابجد
 یعنی را گویند که پیوسته آب و خلط از آن روان باشد.
 خلط بضم اول و برون سر مرگه سر عصارا گویند.
 خلن بضم اول و کسر ثانی و سکون نون کسی را گویند که
 پیوسته آب غلیظ از بینی او روان باشد.

خلنج بفتح اول و ثانی و سکون نون و میم هر جزو درنگ
 باشد و بحر بی البق خوانند و باین معنی بکسر اول برون خلنج

هم آمده است و کبوتر می را نیز گویند که تمام آن سیاه بود
 مگر یک پریاد و پر از بال ادا که سفید میباشد و بکسر اول
 و ثانی برون برنج گرفتن اعضا و کردن بناخن باشد.
 خلنده - بفتح اول برون و ونده باندر و نون رونده
 و محروح کننده را گویند.

خلنگ بفتح اول برون و نون و ننگ یعنی خلنج است که در رنگ
 و ابلق باشد و گرفتن اعضا را نیز گویند بناخن و بکسر اول
 هم هست.

خلو - بضم اول برون غلو یعنی آلو باشد و آن میوه است
 معروف و نوعی از آن بزرگ هم هست که آنرا غلو کرده
 نیز گویند و نام کوهی است بسیار بزرگ.

خلو کرده - بضم اول و کاف غاری نوعی از آلوی بزرگ
 باشد و بعضی گویند سیوه است شبیه به شفتالو.

خلو لیا بضم اول و ثانی مجهول و کسر لام برون غلویا
 بیشتر و بیابان و بیابان را گویند و مردم دیوانه مزاج را هم گفته
 اند و نیز گویند که هر کس که خوابد او را متصرف شود ماضی
 نداشته باشد و علت این را هم گفته اند.

خله بفتح اول و ثانی چوب حمازی که بدان کشتی میرانند
 و باین معنی بضم اول هم آمده است و چیزی که خلند و فروزنده
 در جایی باشد مانند سوزن و جوال و در و در و در و در و در و در
 و یعنی خالی هم آمده است که در برابر پرست و یاد و سر را
 نیز گویند خلنده در شکم و در دیکه بیک ناگاه در پیش و محال
 هم رسد و هرزه گوید و هر زبان را هم گفته اند و چیزی را نیز
 گویند که تند بروج و آهستگی و کم کم بر طرف شود و بفتح اول و
 ثانی مشد و در عربی شتر یکسال باشد و شراب ترش و مردم
 در ویش و بی چیز را هم میگویند و بضم اول و فتح ثانی مشد و
 آبی غلیظ که از بینی بر آید و بحر بی دوست و دوستی باشد
 و گویا هم هست که طعمی شیرین دارد و بکسر اول و فتح ثانی
 مشد و هم در عربی چیزی را گویند که در میان دندانها

داستر لحاف و پوستی که بر گوشه کمان پیچیده باشند -
 خلمه چوب - نفتح اول بر وزن اله چوب چوبه باشد که
 ملاحان بدان کشتی رانند -
 خلیج - نفتح اول و کسرتانی و سکون تختانی و جیم یعنی رودخانه
 و نهر عظیم باشد گویند عربی است -
 خلید - بر وزن رسید ماضی فلیدن باشد یعنی در چیزیست
 یا در جاهای فرورفت چنانکه زخم کرد -
 خلیدن - بر وزن رسیدن یعنی فرورفتن و خم کردن
 و مجروح ساختن باشد -
 خلیده - بر وزن رسیده در اندرون رفته و زخم شده
 و مجروح ساخته باشد -
 خلیس - بر وزن نفیس دو چیز در هم آمیخته را گویند عموماً
 آنچه مراد اید وصل و میوه تر و خشک و ماش و برنج و ذغال
 آن و ریش و موی را گویند خصوصاً -
 خلیش - نفتح اول و ثانی تختانی رسیده و شین نقطه دار
 زده گل و لای در هم آمیخته پسپنده را گویند که پای از آنجا
 بر شواری جدا شود و معنی شور و آشوب و شغلم آمده است

و حرکت غیر معلوم نام نوائی است از موسیقی -
 خمار بضم اول بر وزن دو چار نام شهر است از ملک تها
 و تخن فسوسب بخور و بیان و در عربی ملالت و کدورت گلنتی
 باشد که بعد از رفتن کیفیت شراب و غیره حاصل شود و بکلل
 مقنعه و رو پاک زنان را گویند و نفتح اول و تشدید ثانی
 در عربی شراب فروش را گویند -
 خماش - نفتح اول بر وزن لو اش هر چیز بکار نیامدنی و
 افگندنی باشد همچو بیز باسه دم مقراض و تیشه و آره
 و خسار و خلاشه -
 خماشه - بر وزن و معنی خلاشه است و هر چیز افگندنی
 و بکار نیامدنی را نیز گویند -
 خمالیون - بکسر لام و تختانی بود او کشیده و بنون زده و بیونانی
 نوسه از مازیون سیاه است و بعضی گویند خرق سیاه است
 که آنرا عربی قاتل النمر و خانی النمر خوانند -
 خمان نفتح اول بر وزن و معنی کمان تیر اندازی باشد
 و گویند کمان در اصل خمان بوده باعتبار اینکه هر خانه از آن
 نخه دارد و بتغیر السنه خابکات بدل شده است و بمعنی
 خم شدن هم هست و دو چیز خم شده را نیز گویند و در عربی
 دو ایست و آن دو نوع میباشد کوچک و بزرگ کوچک را
 میونانی خانامه اقطی خوانند و آن درخت بل است و بل
 میوه ایست در هندوستان و بزرگ آنرا شبوته گویند
 و مخفف و محلل باشد -
 خانده - بر وزن رسانه مستقبل خم کردن باشد یعنی کج کردن
 و خم گرداند و بمعنی تقلید کند هم هست چه کسی که تقلید کسی کند
 و سخن او را بهمان ترتیب باز نماید گویند فلان بازخاند
 و باز آورد نیز گویند -
 خانیبه - بر وزن رسانید ماضی خوانیدن باشد یعنی کج کشت
 و خم نمود و تقلید کرد -
 خانییدن - بر وزن رسانیدن تقلید کردن گفتگو

بیان شانزدهم

در خای نقطه دار با نیم شش برسی و پنج نشت کلمات
 خم - نفتح اول و سکون ثانی فیض رست رسیده کج باشد
 و کجی و چنگلی چیز را نیز گویند همچو خرپشته و طاق ایوان
 و مانند آن و بمعنی جستن و گرفتن هم آمده است و خانه
 زبستانی را نیز گفته اند و بضم اول ظرفی باشد بزرگ که
 در آن آب و شراب و سرکه و دو شاپ و امثال آن کنند
 و گنبد و عمارت را نیز گفته اند و بمعنی خاموش بودن هم هست
 و نقاره که در روزهای جنگ نوازند و نامی از زمین کوچک است
 نیز گفته اند که لغیر باشد و بکسر اول یعنی جرأت و جرک و پر
 باشد و غوی و طبیعت را هم میگویند -
 خیاخسر و - باخای نقطه دار و سین و رای بی نقطه و واد

در

و حرکات و سکانات مردم را گویند که بطریق تسخیر باشد
 و آنرا شیرازیان و الوچانیان خوانند و بر آوردن هم گویند
 و معنی کج کردن و خم نمودن هم هست -
 خمائیده - بروزن را نمیده یعنی کج کرده و خمیده شده
 و تقلید نموده باشد و آنرا بر آورده نیز گویند -
 خمایان - بضم اول و هائی بالف کشیده بروزن نیز
 سنگ باشد بغایت سخت و تیره رنگ بسرخی مائل و آن
 دو نوع است ز ماده چون نر آنرا آب بسایند مانند
 شخرف سرخ شود و ماده آن همچو زنج زرد گرد و گویند
 آن نوعی از آهن است و طبیعت سرد و سرد بود چون
 بر روی مای صفاوی و دیوی طلا کنند نافع باشد
 ماده آنرا که در برودت بیشتر است و اگر در ظرف آن شتر
 خورند مستی نیارود و آنرا بربی حجر حدیدی وصلند حدیقه
 خوانند و بعضی گویند سنگ است سیاه و سفید که از آن گین
 سازند و بابا قوری را هم گفته اند -
 خمایین - بروزن کشاوان یعنی خمایان است که سنگ
 سخت تیره رنگ بسرخی مائل باشد و بعضی گویند مهر است
 سیاه بسرخی مائل -
 خم آهن گون - کنایه از آسمان است
 خمک - بضم اول و سکون ثانی و هائی ابجد یعنی خم زنگ
 است و آنرا بربی دن گویند -
 خمیره - بارامی قرشت بروزن سنبله یعنی خمچه باشد
 که خم کوچک است -
 خمچه - بروزن غنچه یعنی خمیره است که خم کوچک باشد -
 خمخانه - باخانه نقطه دار بروزن ترکانه میسکده و
 شراب خانه را گویند -
 خمچم - بضم هر دو و سکون هر دو میم ستنی باشد که آن را
 شفرک خوانند و خاکشی نیز گویند و آنرا شتر رغبت نامند
 خمخه - بفتح اول بروزن زخمه متکبرانه سخن گفتن از بی

حرف زدن و طعام را بد خوردن باشد چنانکه صدای آن
 از بیبی و دهن این کس بر آید -
 خم داوان - کنایه از و کردن و رفع و دفع نمودن باشد
 چنانکه هرگاه گویند خم ندیدم او آن باشد که دفع کند و در نهان
 خمدان - بضم اول بروزن عثمان شرابخانه میسکده را گویند
 و دوش و کوره خشت پزی و سفال پزی را نیز گفته اند -
 خمده - مخفف خمیده است که از خمیدن و خم گردیدن باشد
 و معنی خفته و خوابیده هم آمده است -
 خمه - بارامی قرشت بروزن یعنی خمچه است که خم کوچک است
 خم زدن - بفتح اول کنایه از گریختن باشد -
 خمستان - بضم اول بروزن گلستان میسکده و شرابخانه
 را گویند و دوش و کوره سفال پزی و خشت پزی
 را نیز گفته اند -
 خمش - بفتح اول و ضم ثانی و سکون شین نقطه دار مخفف
 خموش است که از حرف زدن و صامت بودن باشد
 و دو اب رام شده را نیز گویند -
 خمک - بضم اول و فتح ثانی مشد و سکون کاف یعنی
 دست بردست زدن و صدای آن باشد با اصول
 و سه تشدید ثانی نیز همین معنی دارد و د و دائره کوکی
 را نیز گویند که چنبر آن از بربج یارومی باشد و صفر خم هم
 خلکده - خمخانه و شرابخانه را گویند که معنی خانه هم آمده است
 خل - بفتح اول و سکون ثانی و لام دوایی است که
 آنرا سورخجان گویند -
 خم لاجورد - کنایه از آسمان است -
 خموش - مخفف خاموش است که حرف زدن و
 سکوت در زدن باشد و دو اب رام شده و آنس
 بهم رسانیده را نیز گویند -
 خمیدن - بروزن رسیدن یعنی کج شدن خم گردیدن باشد
 خمیده - بروزن رسیده یعنی کج شده و خم گردیده باشد

خمینده - بروزن کینه باران تند بوقت غیر موسم را گویند

بیان بقدر هم

در خای نقطه دار با لون مثل ریچاهه و پشت پشت کنایت

خون نفع اول و سکون ثانی یعنی خانه باشد مطلقاً اعم از خانه زیر زمینی و خانه روی زمینی چه آتش خانه حمام را گلخن و بادگیر را با خون گویند و خانه زیر کشتی را نیز خون همین اعتبار گفته اند
خناوه - نفع اول بروزن قلاده بزبان کیلان شخصی گویند که فرمان سپه سالار را برایشکر رساند -

خناک - پاکاف بروزن و معنی خناق است که گزشتن گلو و فسردگی دل باشد بسبب زیادتی و فساد خون و خناق معرب آنست -

خنام - بروزن غلام نام عتی و مرضی است که خرد است و استر را بهم میرسد و آنرا بد نام نیز گویند و با تشدید ثانی بروزن حکام هم آمده است -

خنب - بضم اول و سکون ثانی و بای اجد خم را گویند و آن ظرفی باشد که شراب و مهثال آن در آن کنند و نفع اول یعنی طاق و صنفه باشد و باین معنی نفع اول و ثانی هم آمده است -

خنبانیدن - نفع اول بروزن خندانیدن یعنی قلیله کردن گشکو و حرکات و سکنات مردم باشد بعنوان سحر و شیرازیان آنرا اولو چنانیدن گویند -

خنبره - بارای قرشت بروزن سنبله خم را گویند که خم کوچک باشد و کوزه کوچک سرتنگ را نیز گفته اند -
خنبره دو و و ناگ - کنایه از آسمان است -

خنبنک - بضم اول بروزن اردک برهم زدن کنفای دست باشد با اصول بنوعیکه ازان صدای برآید و جاه و شت نشن که در ویشان و فقیران پوشند و بضم ثانی نام قره ایست از بزیشان -

خنپور - نفع اول و ضم های فارسی بزین طبع اول حلاط را

گویند و بضم اول هم درست است و بمعنی قیامت هم گفته اند و ز رعیت کننده را نیز گویند و بجای بای فارسی های حلی نیز بنظر آمده است -

خنبه شخج اول بروزن پنجه آن باشد که در باغهای انگور در میان رشته تاک چیرس برزند و گوید ال کننده خاکها سے آنرا برد و گنار آن ریخته کنار بارابند سازند و از سر بلندی تا سر بلندی دیگر چوبها اندازند تا درختها بر بالا سے آن بین شود و معنی طاق و صنفه نیز آمده است و بضم اول خم بزرگ و راز را گویند که غله در آن کنند و بمعنی گنبدی هم هست -

خنبیدن - بروزن جنیدن معنی خنک است که دست برهم زدن باصول باشد معنی جستن هم آمده است -
خنشی - بسریانی سوش را گویند و آن چیز است که صحافان و کفش دوزان بکار برند و در عربی شخصی را گویند که آلات مردان و زنان هر دو داشته باشد -

خنخج - نفع اول بروزن رنج یعنی باطل و ضائع باشد و ناز و عشوه و کز شمه را نیز گویند و معنی شادی و طرب و عیش هم هست و حاصل دفع و سود را نیز گفته اند و او آذ که بوقت جماع کردن از بینی و دماغ آدمی برمی آید و بضم اول نام ولایتی است از فارس -

خنخزر - بروزن سحر حرم ایست معروف بمعنی شمیر هم آمده است
خنخزر - کنایه از سر زدن آفتاب باشد و عمو و صبح را نیز گفته اند -

خنخزر فشان - معنی خنخزر است که عمو و صبح و سر زدن آفتاب باشد -
خنخرسیم - کنایه از عمو و صبح است -

خنخز فلک - کنایه از دیدن صبح و طلوع آفتاب باشد
خنخک - نفع اول بروزن اندک خار خسک را گویند و آن خاری باشد سه پهلوی معنی سیاه دانسته هم آمده است

و نام غله نیز هست و بضم اول در منہ را گویند و بکسر اول
 و سکون نون کنجی است و آن دانه باشد که خوردند و آنرا
 بعرابی جته انحصار گویند و درخت آن را لطم گویند -
 خنجه - بفتح اول بر وزن پنجه آوازی باشد که در هنگام عجت
 و مباشرت خصوصاً نزدیک بانزال آدمی ازین آدی برمی آید
 بضم اول هم آمده است -
 خنجر - بکسر اول بر وزن دلگیر هر چیز تند و تیز را گویند عموماً
 و بوی تیز که از سوختن استخوان و چرم و پشم و پنبه
 و چرب شده و چراغ خاموش گشته و اشال آن بر آید
 خصوصاً و نیزه و سنان را هم گفته اند و بفتح اول هم آمده است
 خندا - با دال بے نقطه بر وزن پیمان کند یعنی
 خندان خندان است و مخفف آن هم هست -
 خندان - بر وزن دندان معروف است که شکستگی
 باشد و هر چیز که آن شکسته شود مانند خنجر گل و انار و پسته
 و امثال آن و نام شهر نیست در فوجی چین -
 خندروس - بر وزن سندروس یونانی نمی است
 شبیه بگندم که آنرا گندم رومی خوانند و شعیر رومی هم گویند
 خندریلی - بر وزن اردبیلی یونانی کاسنی صحرائی باشد
 رازا بعرابی یعنی گویند و آن صمغی دارد مانند مصطلک اگر
 بر موضع گزندگی عقرب در تیلانند نافع باشد -
 خندستان - بفتح اول و ثالث بر وزن سرستان یعنی
 فسوس و سخره و لاغ باشد و مجلس و معرکه سخنگی را نیز گویند
 و کنایه از لب و دمان معشوق هم هست و آن را خندستانی
 هم گفته اند -
 خند و کین - بفتح اول و ثانی قرشت این لغت از اتباع
 است یعنی تری و مروت و زیر دوز بر و تاخت و تاراج و
 پراکنده و پریشان و بزبان آمده و نقصان رسیده باشد -
 خنده جام - کنایه از پر تو شراب است -
 خنده خورشید - بفتح خای نقطه دار و کسر رای بی نقطه

و سکون تحتانی و ثمین قرشت خنده که بر کسی از روی
 هزل و استهزا و ظرافت کنند و بعضی شخصی را گویند که در
 از روی تمسخر و استهزا و ظرافت در پیش خنده بر و خنده زنده و بعضی دیگر
 شخصی را گفته اند که از روی استهزا و تمسخر و دیگری خنده زنده و اول
 یعنی مفعول است و دوم فاعل و بهر دو معنی شایه آورده اند
 یعنی فاعل در فرنگک جداگیری و بهی مفعول در فتح النفس بر در
 خنده شیش - یعنی خنده خورشید است و او شخصی باشد
 که مردم بعنوان تمسخر و ظرافت برو خندند -
 خنده زمین - کنایه از سبزه و گل و ریاحین باشد -
 خنده می - کنایه از پر تو شراب است -
 خندار - بفتح اول و ثمین بے نقطه بر وزن زنگار باقور
 آبی که گوشت آنرا خورند -
 خندستان - بر وزن گنستان یعنی مبارک و میمون
 و فرخنده و نجسته باشد -
 خندش - بضم اول و سکون ثانی و ثمین نقطه دار با لغت
 کشیده یعنی خندستان است که فرخنده و مبارک و میمون باشد -
 خندشان - بضم اول بر وزن برهان یعنی خندش است که
 فرخنده و میمون و مبارک باشد و بکسر اول هم گفته اند -
 خنجر - بکسر اول و فاء و سکون ثانی و جیم دانه باشد سیاه رنگ
 و آنرا در داروی چشم کار برنده بعرابی بزرگ گفته گویند -
 خشک - بضم اول و ثانی و سکون کاف تازی معروف
 است که سرد و چابیده باشد که نقیض گرم است و بهی خوش
 و خوشایم گفته اند و بعرابی طوبی خوانند و بهی آسانی هم
 بنظر آمده است که نقیض دشواری باشد و بضم اول و سکون
 ثانی و کاف فارسی گوشه و پیچوله باشد و عاشق زار و مجروح
 و عاشقی سخت را نیز گویند و بفتح اول بد ذاتی و بد نفسی را
 میگویند و باول کسور هر چیز که آن سفید باشد عموماً باو پ
 موی سفید را گویند خصوصاً -
 خشک - کاف با لغت کشیده یعنی خوشایم خشک یعنی

خوش آمده است -
 خشک کبکسر اول و کاف فارسی بروزن اسمال یعنی
 نشان باشد مانند سوراخه -
 خشک بت - کبکسر اول و سکون ثانی و کاف فارسی
 و ضم بای ابد و نوقالی ساکن محشوق سرخ بت و اینها
 و درت بزرگ عظیم اند محض بقدر آنچه و دو گز بندی
 از سنگ تراشیده که در موضع بایسان که از مضافات کابل
 است گویند هر یک انگشتان دست و پای ایشان مردم
 میروند و بر می آیند و اینها را بهر بی نفوس و بی حوق خوانند
 خشک بید - کبکسر اول و رابع و سکون ثانی و ثالث
 و تخمائی و دال مطلق خار باشد عموماً و خار سفید را گویند
 خشک جان - با کاف و جیم بروزن بزرگان مردم
 بی حشق باشد کسی را نیز گویند که انتقام کشند
 خشک زینور کبکسر اول و سکون ثانی و کاف فارسی
 و زای نقطه در بختانی رسیده و و او مفتوح بر رای
 بی نقطه زده و سپه ابلق را گویند -
 خشک سار کبکسر اول و سین بی نقطه بالغ کشیده بروزن
 مشکبار کسی را گویند که تمام موی سر او سفید شده باشد
 و معنی ترکیبی این است سفید سر است چه خشک معنی سفید
 و سار یعنی سر باشد و معنی شوره که اذان باروت سازند
 هم آمده است -
 خشک شب آسنگ - کنایه از قهر است که ماه تابان باشد
 و صبح و ماهی را نیز گویند و سپه ابلق نیباه و سفید را هم
 گفته اند و کنایه از براق هم است که حضرت رسالت پناه
 در شب معراج بران سوار شدند -
 خشک - بروزن انگلی جو شن را گویند و آن سلامی باشد
 که روز جنگ پوشند -
 خشک و کبکسر اول و سکون ثانی و ثالث بوا کشیده
 رشتنی باشد که آرزو کشتن گویند و آن مانند عشقه بر خار یک

ترنجبین بران می نشینند چسبیده شود و بهر بی نقص
 خوانند بضم قاف -
 خشک و لوک - کبکسر اول و لام بوا و کشیده و بکاف
 کس را گویند که در جمیع چیزها عاجز باشد و هیچ کار از دست
 او بر نیاید این لغت از توابع است یعنی خشک را بی لوک
 و لوک را بی خشک باین معنی نیگویند -
 خور - بفتح اول بروزن تنور آلات و ضروریات خانه
 و ظروف و ادائی و کاسه و کوزه و خم و امثال آن شد
 و بضم اول هم آمده است و با تشدید ثانی نیز درست است
 و زراع و زراعت گفته را هم گفته اند -
 خنیا - بضم اول بروزن دنیا سرود و ساز و نغمه باشد
 چه خنیاگر خواننده و سازنده و سرودگویی را خوانند و ثانی
 بتقدیم بای حلی بر نون هم آمده است -
 خنیاگر فاک - کنایه از شماره زهره است -
 خنیدن - بفتح اول بروزن دوید ماضی خنیدن است
 یعنی صدا داد و آواز در کوه و صحرا و گنبد بچید و صدای را
 نیز گویند که از طاس بر آید و یعنی شهرت و اشتهار و آوازه
 هم آمده است و بضم اول یعنی پسندیده و پسند باشد و
 کبکسر اول یعنی یکیده یکیده -
 خنیدن - بفتح اول بروزن رسیدن چسبیدن آواز
 را گویند در کوه و حمام و گنبد و امثال آن و آوازه بلند
 شدن و شهرت یافتن را نیز گویند -
 خنیده - بفتح اول بروزن رسیده مشهور و معروف
 و شهرت یافته و پسندیده را گویند و دانای کار سرود یعنی
 مصنف و موسیقی دان و سرودگویی خوب و ستوده باشد
 و صدا و آوازی را نیز گویند که در میان دو کوه و گنبد
 و خم و امثال آن بچید و بضم اول یعنی پسندیده باشد
 و کبکسر اول یعنی یکیده -
 خنیک - بضم اول و کسرتنی و سکون تخمائی و کاف

نوعی از لباس و شست و خوشن باشد که در ویشان فقیران پند
خنیور - با محتانی جبول پروزن حلی گر قیامت پیل مرط
را گویند و مزاج و زراعت کنند و رانیز گفته و معنی اول
بتقدیم بای حلی بر نون هم آمده است -

بیان هر دویم

در خای نقطه دار با و آوتل بر یکصد و شصت و هفت کنایت
خوشخ اول و سکون ثانی یوب بندی باشد که بیان
و کتاب نویسان و نقاشان در درون و بیرون عمارت
ترتیب دهند و بر بالای آن رفته کار کنند و گیاه خود را
که در میان غله زار با و باغها روید تا آزار نه کنند غله و
زراعت قوت بهم نرساند و چنانچه باید نشو و نما کنند
و معنی کردن و دور کردن علف و بریدن شاخ و درخت
هم آمده است و هر گیاه که خود را بد درخت پیچد و با عشقه
و بلبلاب را گویند خصوصاً کف دست رانیز گفته اند
و یک مشت از هر چیز که باشد و بچو یک مشت آب و شست
گاه و اشال آن و معنی کفل و ساغوی اسبان هم هست
و قابلی رانیز گویند که استادان بنا طاق بر بالای آن زند
و بضم اول سرشت و عادت و طبیعت باشد -

خوایخ اول پروزن دو و معنی گوشت باشد که بعربی
گم گویند و بزبان عربی بالفت محذوره خالی بودن شکم از
طعام و هوای میان دو چیز میان دو پا باشد و رعاف را
نیز گفته اند و بالفت مقصوده هم درست است و کبیر اول
معنی مزه و لذت باشد و بضم اول آنچه روز به آن بگذرند
یعنی قوت لایموت -

خواب جاوید - بانامی معدوله کنایه از مرگ است که بیان
شدن در قیامت باشد -

خواب خرگوش - کنایه از غافل بودن و غفلت و تغافل باشد
خوابستان - بانامی معدوله پروزن تابستان کنایه از جای
خواب و مکان خوابیدن باشد -

خوابگاه خول - کنایه از دنیا و عالم است -
خواب ناوید - کنایه از طفل نابالغ باشد -
خوابنیده - بانامی معدوله پروزن و امید و محضت
خوابانیده باشد -

خواجه - بانامی معدوله پروزن را چه که خدا و زمین خانها
گویند و معنی معظم باشد و شیخ و پیر و مالدار و حاکم و صاحب
رانیز گفته اند و معنی اول در روح هم هست و خدا و شکر است که
آلت تناسل او را بریده باشند -

خواجه اختران - کنایه از ستاره مشتری باشد و
آفتاب رانیز گویند -

خواجه بار - بابای اجد پروزن لاله از طعام بقدر حاجت
باشد که آنرا بعربی قوت لایموت گویند -

خواجه تاش - بانام و شین و قرشت غلامان یک صاحب
و نوکران یک آثار را گویند و معنی خداوند و صاحب خان
هم آمده است -

خواجه سیرخ از رقی - کنایه از آفتاب عالمتاب است -
خواجه سه یاران - نام سیر گاهی است در دامن کوه
کابل و دو به تسمیه اش آنست که خواجه مود و دو چشمی و خواجه

خان سعید خلیفه خواجه مود و خواجه محمد یک روان خلیفه
خواجه خان سعید و روان موضع با هم صحبت داشته اند -
خواجه فلک - کنایه از آفتاب و ستاره مشتری باشد -

خواجه مسلح - اشاره بحضرت رسالت صلوات الله
و آله و سلم است چه مسلح بمعنی کثیر الخیر باشد -
خوار - بانامی معدوله پروزن چار معنی خورنده باشد و پختنی
بدون ترکیب در آخر کلمات گفته میشود و بچو شراب خوار و

کباب خوار و اشال آن و ذلیل و بی اعتبار رانیز گویند
و معنی رست رست نیز آمده که نقیض کج باشد و سسل و
آسان رانیز گفته اند و معنی اندک و قلیل هم هست و نام
ولایتی است در حوالی ری و بضم اول و ثانی بالفت کشیده

بروزن شمار یعنی خوردنی باشد و بهر بی آواز گاو را خوانند
 خوار پار - بانامی معدوله و پایی اجدد بروزن کارزار یعنی
 خوراک اندک است که قوت لایموت باشد و مزه دلذت
 نیز گویند و تومنی است از تومنات بخارا و خطه نزدیک ری
 خوار زم - نام شهری است معروف و مشهور از ترکستان
 خوار کار - بانامی معدوله بروزن کارزار تمگار و خوار
 کننده را گویند
 خوار کاره - بانامی معدوله بروزن چهارپاره
 و ششام دهنده را گویند
 خوار کاری - بانامی معدوله بروزن وارداری یعنی
 و ششام دهنی باشد و ششام دهنده را نیز گویند
 خواره - بانامی معدوله بروزن چاره یعنی خوردنی در وقت
 روزی باشد و بضم اول بروزن شماره یعنی دستور باشد
 که رسم و قاعده و قانون است و طعانی را نیز گویند که مقوی
 بدن شود و قابلی باشد که بنایان طاق و گنبد بر بالا
 آن سازند یعنی چوب بندی هم گفته اند
 خواری خوار - بانامی معدوله بروزن ماهی خوار و ششام
 شنونده را گویند
 خواری کردن - کنایه از دشتام دادن و زیابکاری
 کردن باشد
 خوار نشخ اول بروزن نماز چوب دستی که خروگاو و سار
 ستوران را بدان رانند
 خواره - بانامی معدوله بروزن غازه یعنی آفرین و خوش
 باشد و مطلق چوب بندی را نیز گویند اعم از آنکه بجهت
 آیین بندی یا بنائی و نقاشی کردن عمارت یا بجهت تان
 و اشغال آن بنند و کوشک و قبه را نیز گفته اند که بجهت
 و آیین بندی از گل و ریاحین سازند و بانامی نشخ اول
 بروزن طازه هم آمده است
 خواس - بانامی معدوله بروزن طاس یعنی خواستگار

و طلبگار باشد و نشخ اول بروزن پلاس یعنی ترس را
 بیم و هراس باشد
 خواست - بانامی معدوله بروزن رست راه کوفته شد
 و جزیره میان دریا باشد و طلب چیزی از کسی کردن را
 نیز گویند و یعنی زر و مال و سامان هم هست گاهی معنی اراد
 گفته میشود چنانکه گویند خواست خدا برین بود یعنی اراده خدا
 خواستار - بانامی معدوله بروزن پاسدار طلبگار و خواستگار
 خواهند و طلب کننده را گویند
 خواسته - بانامی معدوله بروزن رسته زر و مال بسیار
 و جمیت و سامان و بانک و اطلاق و آنچه دلخواه باشد و
 ترجمه معنی هم هست چنانکه در عربی گویند بالمعنی فلان
 فارسی گویند بخواسته فلان
 خواستی - بانامی معدوله بروزن رستی یعنی ارادی باشد
 چنانکه هرگاه گویند حرکت خواستی ازان حرکت ارادی خواهند
 خواسته - نشخ اول بروزن نواسه صورتی باشد که در فالین
 و زراعتها نصب کنند تا وحوش و طیور را ازان رسیده کسی
 بکشت زار رسانند
 خواگ - بانامی معدوله و سکون کاف فارسی مرغ خانگی
 را گویند و تخم مرغ را نیز گفته اند و خاکینه تخم مرغ برUGH
 بریان کرده باشد
 خوال - بانامی معدوله بروزن مال و دوده که بجهت ختن
 سیاهی و مرکب از دود چرخ گیرند و بضم اول بروزن جوال
 هم آمده است و خوردنی را نیز گویند
 خواستان - بانامی معدوله بروزن تابستان و دشت
 سیاهی را گویند
 خواسته - بانامی معدوله بروزن دانسته معنی خواست
 است که دوات سیاهی و مرکب باشد
 خواگر - بانامی معدوله بروزن شاگر سطح و طبلخ و طعام
 را گویند و معنی سفره بی هم نظر آمده است

در

خوالی - بانانی معدوله بروزن عالی معنی زیاده منا باشد
 و طعام را نیز گویند و در خانه آب را هم گفته اند و معنی
 نیز آمده است و کبسر اول بروزن نمایی هم درست است -
 خوالیگر - بانانی معدوله بروزن باز یگر طبلخ و مطبخ و خوان سالار
 و سفره چی باشد و کبسر اول نیز گفته اند که بروزن نهاییگر باشد -
 خوان - بانانی معدوله بروزن نان کنایه از خوردنی و
 مانده باشد و طبق بزرگه را نیز گویند که از چوب ساخته شده
 چه طبق کوچک را خوانچه گویند و خار و خلاشه و گیاه خوراک
 نیز گفته اند که از میان زراعت بکنند و در آنند از نذرتا
 زراعت قوت بهم رسانند و معنی چیز خواندن و طلبیدن
 هم هست و امر این دو معنی نیز آمده است یعنی بخوان و طلب
 خوان پایه - بانانی معدوله و بای فارسی با لغت کشید
 و فتح تخمائی و ستار خوان را گویند -
 خوانچه زرد و خوانچه زریں - کنایه از آفتاب است
 خوانچه سپهر و خوانچه فلک - معنی خوانچه زراعت است که
 کنایه از خورشید انور باشد -
 خوان سار - بانانی معدوله و سین بی نقطه بروزن جانان
 مخفف خوان سالار است که بکادل و سفره چی باشد -
 خوان سالار - معنی سفره چی و بکادل و طبلخ باشد گویند
 بکادل ترکی است و در هندوستان چاشنی گیر خوانند -
 خوان پنجا - کنایه از خوانی باشد که کریسان بگسترانند
 صلامی عام در دهند و معنی آن خوان تاراج است چه پنجا
 یعنی تاراج باشد -
 خواو - بانانی معدوله بروزن گاو معنی خواب است
 که بر بی نوم خوانند -
 خواهش - باها بروزن تابش مال و اسباب و خواست
 و خواستنی باشد -
 خوب معنی خوش و نیکو باشد و معنی محکم و استوار نیز آمده است
 خوابز کردن - معنی ترک عادت دادن باشد -

خوبانی - بروزن چوگانی زرد آکوی خشک شده باشد
 که مغز باوام در درون آن کنند -
 خوبانچین - بابای فارسی و غای نقطه دار بروزن و وزیر
 معنی مویبانی است و آن انسانی و کانی هر دو میباشد -
 خوب کلا - فتح کاف و لام الف نام تخمی است که آنرا
 بارتنگ خوانند -
 خوب کلان - بروزن موی کشان معنی خوب کلا است
 که تخم بارتنگ باشد گویند این لغت هندی است -
 خوبله - بانانی معدوله و باسه فارسی بروزن طبله
 معنی ابله و نادان باشد -
 خوبج - بروزن کوچ کله سرد و فرق سرد مرغان را گویند
 و گوشت پاره سرخی باشد که بر سر خروس است و نام گلی
 است سرخ رنگ که از ابستان افروز گویند و گوسفند جنگلی را
 نیز گفته اند و ترک کلاه و خود هم هست و تیزی طاق دیوان
 را نیز گویند و حری سرخی که بر گلوگاه نیزه بندند -
 خوبچه - بانانی مجهول بروزن کوچ معنی دوم خج است
 که گلستان افروز و تاج و مغفر خروس باشد -
 خوبو - بانانی معدوله بروزن زود معنی تلخ و مغفر باشد
 و بانانی معدوله معنی او باشد چنانکه گویند خود و اند معنی او
 داند و معنی ذات و نقیض غیر هم آمده است چنانکه گویند غلام
 خود را چنین و چنین میداند یعنی ذات خود را نه دیگر را
 و در بنامضان مضمی آید و ضد بیگانهم هست چنانکه گویند
 غلامی از خود است یعنی بیگانه نیست -
 خوبپرست - بانانی معدوله و کسر بای فارسی مردم تکبر
 و متحیر و خود ستا باشد -
 خوبسوز - بانانی معدوله و کسر بای بجهد و سین بی نقطه
 بود و رسیده و برای نقطه دار زده نام آشکده آذر بایجان
 و بجای بای ابجد بای حلی نیز هست -
 خود خروچ - باجهم فارسی معنی تلخ خروس است و آن

گوشت سرخی باشد که بر سر خروس است -
 خود خرو - باهای هوز بر وزن و معنی خود خروس است
 که تاج و مغز خروس و گلستان افزوز باشد -
 خود رارسن کردن - کنایه از خود را محبوس کردن
 و بقید انداختن باشد -
 خودستان - بانانی معدوله بر وزن شبستان شلخ تازه
 باشد که از درخت تاک انگور سرزند و آنرا بسبب خوش مزگی
 میخورند و بر وزن بزرگان هم بنظر آمده است -
 خود سوز - بانانی معدوله بر وزن سردوز معنی خود سوز
 است که نام آتشکده آذربایجان باشد -
 خود کامه - بانانی معدوله و میم بر وزن هنگامه معنی
 خود را سه و یکام خود بر آمده و خود سه باشد و کنایه از عفت
 خود روی هم هست -
 خود نما - بانانی معدوله بر وزن بدناشخصه را گویند که خود را
 بیروم و انانید و گیاه خود را نیز گفته اند و معنی خود ستا و تکبر
 هم هست چه خود خانی یعنی خود ستایی باشد -
 خودی سوز - باوا و معدوله و سین بی نقطه بر وزن
 پریروز معنی خود سوز است که آتشکده آذربایجان باشد
 خور - بانانی معدوله و رای قرشت معنی روشنی بسیار باشد
 و نام فرشته ایست موکل آفتاب که تدبیر امور در مصالحی که
 در روز نور واقع میشود متعلق بدوست و نام روز یازدهم
 از هر ماه شمسی باشد و نامی است از نامهای آفتاب و معنی
 مزه و لذت و خوردنی اندک باشد که آنرا قوت لایوت گویند
 و خورنده و خوردن و ام از چیزه خوردن هم هست یعنی
 چیزه بخور و نوعی از چلپاسه را نیز گفته اند و آنرا به سریانی
 حوا خوانند و نام کوشک است مشهور بخور نق -
 خورا - بانانی معدوله بر وزن سر معنی در خور و سزاوار و
 لائق باشد و خوردنی اندک را نیز گویند که یعنی قوت لایوت خور
 خورابه - باوا و معدوله بر وزن قرابه آب کمی را گویند

که از بندگی که در پیش آب بسیار بسته باشند تراوش کنند
 و آبی را نیز گویند که از برای خوردن باشد و بعضی گفته اند
 یعنی جوی کوچک است که از رودخانه بزرگ جدا کرده و بر
 بر بند و بزرگی را نیز گویند که جمیع اسباب زراعت کردن
 و بزرگی را معیاد داشته باشد -
 خوران - بانانی محمول بر وزن توران نام یکی از بهار دران
 کینسروین سیاوش بوده -
 خوراسه - بر وزن جولاسه معنی تلج و مغز خروس باشد
 و بانانی معدوله بر وزن قرابه آمده است -
 خورامی - بانانی معدوله بر وزن سرای طعام اندک را
 گویند که قوت لایوت باشد -
 خور حیون - بانانی معدوله و خای نقطه دار و چیم و واد
 بر وزن برگزیدن بغت سریانی نام دیو است از جایشان
 و کابوس را نیز گویند و آن سنگینی باشد که در خواب بر مردم
 خور و - بانانی معدوله ماضی خوردن است که اکل کردن
 باشد و معنی شکست و ریزه ریزه کردن هم در مؤید افضل نوشتار
 و معنی در خور و لائق و سزاوار نیز آمده است -
 خورستان - بانانی معدوله و وال و سین بی نقطه
 بر وزن انگستان شلخ تازه را گویند که از تاک انگور سرزند
 و آنرا بسبب ترش مزگی خوردن و شاخهای تازه درختان کبر
 و نهال گل و ریاحین را نیز گفته اند -
 خور و ستان - بانانی معدوله بر وزن منصور خان معنی
 خورستان است که شلخ تازه تاک انگوره و غیره باشد -
 خور و پز - بانانی معدوله بر وزن گنده پز معنی و طبلخ را گویند
 خوروی - بانانی معدوله بر وزن مروی ماکولات و
 اطعمه را گویند -
 خورشید سواران - کنایه از سحر خیزان و شب بیداران
 و عیسی رتبان باشد و مقربان پادشاه و فرشتگان و
 آنانکه بوقت گسوار شمرند -

خورمک - بانانی معدوله و سیم بر وزن مردک حمره باشد که
 بخت دفع چشم زخم برگردان اطفال آویزند و باین معنی
 به ثلث مشد و هم هست و بانا ثلث نقطه دارند گفته اند -
 خورمهر بضم اول و سکون ثانی و ثلث و سیم کسب بهاد
 بی نقطه زده نام شیر سلیمان علیه السلام است -
 خورند - بانانی معدوله بر وزن سیم یعنی در خور و زیبا
 و لائق باشد و نام روز دوازدهم است از هر ماه شمسی -
 خورنق - بر وزن فردق معرب خورند است و آن عمارتی
 بوده بسیار عالی که نعمان بن منذر بخت بهرام گور ساخته بود
 و همان یک قصر آنرا خورنگه نام کردند یعنی جای نشستن
 بطعام خوردن و قصر دوم را که تنگه گنبد است محل بود بخت
 مسجد و عبادت خانه تمام کرده بودند پس در موسم ساختن
 پیر بپان پهاوی گنبد را دید گویند -
 خورنگاه - بانانی معدوله بر وزن قدمگاه یعنی خورنق است
 که عمارت بهرام گور باشد و پیشگاه خانه را نیز گویند -
 خورنگه - بانانی معدوله بر وزن سحر که مخفف خورنگاه است
 که قصر بهرام گور و پیشگاه خانه باشد -
 خورنه - یعنی اول و ثانی و رابع و سکون ثالث بر وزن
 یعنی خورنق است که کوشک بهرام گور باشد -
 خورن - یعنی اول و ثانی و ثالث معدوله نوری است از اجزای
 خدای تعالی که بر خلایق فایز میشود که بوسیله آن قادر شوند
 بریاست و جفتها و صنعتها و ازین نور آنچه خاص دست
 میا و شایان بزرگ عالم و عادل تعلق میگردد و یک حصه از
 پنج حصه ممالک فارس باشد چه حکمای فارس فارس را پنج
 منقسم کرده اند و هر حصه را خوره نام نهاده اند باین ترتیب
 خوره آرد شیر خوره استخر خوره داراب خوره شاپور خوره قبا
 و نیز نام مهنی است ممالک که آنرا بنام خوانند و پنج اول
 و سکون ثانی و فتح ثالث خورنهر را گویند و آن درختی است
 که بت پرستان برگ آنرا بکار برند و بعضی ذلی خوانند و بعضی پایال

هم آمده است و بضم اول نوعی از جواهر است که آنرا پیران
 گفته و چنان بر بالاسه بار بردارند از مذکوره هر جواهر
 بگردن بار بردار باشد -
 خوره آرد شیر - بانانی معدوله شهری بوده در فارس
 بنا کرده آرد شیر -
 خوز - بر وزن روز نام ولایتی است از فارس که شکر خوب
 از آنجا آورند و شوشتر شهر آن ولایت است و معنی نیشکر
 هم گفته اند -
 خوزان - بر وزن سوزان نام پهلو است بوده ایرانی
 از چاکران کینختر شاه بن سیاوش و خوزان صفایان که
 قریب است از قزاقی آنجا منسوب بدو است و نام شهری است
 خوز و وک - با دال اجد بر وزن پرستوک جا فرس
 باشد سیاه شبینه بچل -
 خوزستان - بر وزن شولستان نام ولایتی است شکر
 از فارس که شوشتر شهر آن ولایت است و هر دو لایحه که
 شکر خیز باشد چه خوز معنی نیشکر هم آمده است و سلسله شکر زار
 و کارخانه شکر سازی را نیز گفته اند -
 خوزم - بانانی معدوله بر وزن عزم یعنی بخار باشد عموماً
 شرم را گویند خصوصاً و آن بخاری باشد تا ریگ ملاح زمین
 خوز سرج یعنی اول و سکون ثانی و سیم آخر معرب خوزنهر
 است و آنرا بعضی اسم الحار خوانند و آن درختی است
 که برگ آنرا بت پرستان بکار برند و اگر حیوانات برگ
 آنرا بخورند میسند -
 خوزی - بر وزن روزی کوفته و لس کباب را گویند
 و منسوب بخوز هم هست -
 خوزی خوار - بر وزن روزی خوار و یوش و کوفته خوار
 باشد چه خوزی کوفته و لس کباب را گویند -
 خوسانیدن - بانانی مجهول و سیم بی نقطه بر وزن
 بوسانیدن یعنی خیسانیدن باشد -

خوست - بانانی مجهول بر وزن پوست جزیره میان دریا و راه کوفته شده را گویند و بانینی بانانی معدوله هم گفته اند.
 خوسته - بانانی معدوله بر وزن خسته معنی کنده و برکنه باشد و معنی گنبدیده و بدبو هم آمده است.
 خوسه - بانانی مجهول بر وزن بوسه صورتی و علامتی باشد که در فالها با وزراعت سازند که بهایم و جانوران دیگر از دیدن آن بگریزند.
 خوش - بضم اول و ثانوی مجهول یعنی خشک و خشکیده و بفتح اول و ثانوی معدوله یعنی خود و خویش و خویشان باشد و خوب و نغز را نیز گویند یعنی مادر زن و مادر شوهر هم گفته اند و یعنی بوسه هم آمده است که عبری قبله خوانند بضم قاف و بضم اول و ثانوی معروف در عربی سدرین و کفل انسان و حیوانات دیگر باشد.
 خوشا - بانانی معدوله بر وزن رسا یعنی ای خوش باشد که عبری طوبی گویند.
 خوشاب - بانانی مجهول بر وزن و دوشاب هر چیز سیراب و تازه و آبدار باشد عموماً و جوهر و درایدر را گویند خصوصاً و نام قصه ایست از مضامین لاهور و بانانی معدوله بر وزن شراب هم گفته اند.
 خوش اسپرم - معنی شاه اسپرم باشد و آن نوعی از ریخت نیست آن در بلاد عرب می باشد و شاه اسپرم هاست.
 خوشامن - بانانی معدوله و مهم بر وزن نوازن مادر شوهر را گویند و مادر زن را گویند.
 خوش انگشت - کنایه از سازنده باشد.
 خوش نوزمی - بانانی معدوله دبای فارسی بر وزن نردوزمی یعنی بوسه باشد که عبری قبله گویند.
 خوشامن - بانانی معدوله و تامی قرشت بر وزن نردوزمی و مادر زن شوهر را گویند.
 خوش خواهش - معنی شوق و اشتیاق تمام باشد.

خوشدامن - با دال بجد بر وزن و معنی خوشناس است که مادر زن و مادر شوهر باشد.
 خوش گام - بانانی معدوله و کاف فارسی بر وزن بدنام کنایه از سبب خوش رفتار باشد.
 خوش کنار - بانانی معدوله و نون بر وزن صد هزار محبوب و معشوق را گویند.
 خوش نظر - بانون و ظامی نطفه دار بر وزن خوش خبر رستنی باشد که هر یک از برگ آن بچند رنگ میشود و آنرا لاله طاق و ریحان ناماری نیز گویند و عبری منج - ش - و تبرکی قلفه خوانند عصاره آنرا بر گوش چکاتند که گوش را بکشد و معنی الفت گیرنده هم آمده است.
 خوش نمک - بانانی معدوله و نون و مهم بر وزن احوک طعامی را گویند که نمک آن از قاعده بیرون نباشد و کنایه از مردم نکین و محبوب و معشوق هم هست.
 خوش نواز - بانانی معدوله و نون و و او بر وزن چچاز خیار و سازنده را گویند و نام دالی بیتال هم هست آن شهر نیست عظیم که آنرا بیتال خوانند.
 خوشه - بانانی مجهول بر وزن توشه معروف است که خوشه گندم و جو و خرما و انگور و امثال آن باشد و نام مرغی هم هست و کنایه از برج سنبله باشد که یکی از جهات دوازده برج فلکی است و بانانی معدوله مادر زن و مادر شوهر را گویند.
 خوشه چرخ - کنایه از برج سنبله باشد.
 خوشه در گلو آوردن - کنایه از غله ایست که نزدیک به بر آمدن و رسیدن خوشه باشد.
 خوشه سپهر - یعنی خوشه چرخ است که برج سنبله باشد.
 خوشی - بانانی مجهول بر وزن کوشی نام مرغی باشد و بانانی معدوله یعنی خوبی و نیکی آمده است.
 خوشید - بانانی مجهول بر وزن کوشید ماضی خوشیدن است یعنی خشک شد و خشکید.

خوش

خوششیدن - باثانی مجول بوزن پوشیدن بمعنی خشکیدن و خشک شدن باشد.

خوششیده - باثانی مجول بوزن پوشیده بمعنی خشک شد و خشکیده باشد.

خوک - بوزن دوک جانوری است معروف و گهسای را نیز گویند که از زیر گلومی مردم برمی آید و بعرنی خنزیر میگویند و جمع آن خنازیر است.

خوگر - بضم اول و سکون ثانی و فتح کاف فارسی و رای بے نقطه ساکن بمعنی الفت گیرنده و آیمزنده باشد.

خول - باثانی مجول بوزن طول نام پرنده ایست که چتر از کبشک و آن بغایت بلند پرواز و تیز پر می باشد و بعضی چکا و ک را گفته اند که بعرنی ابو اللیح خوانند و علی بن ابی نیز گویند و بعضی دراج سفید را میگویند و فتح اول و ثانی هم باین معنی و هم بمعنی لاغز که نقیض فرجه باشد آمده است و در عربی بمعنی خدمتگار باشد و بسکون ثانی هم در عربی بمعنی نگاهداشتن و نیک رعایت کردن باشد.

خولان - بفتح اول و ثانی بوزن سولان و کسبیت که آنرا بعرنی حفص خوانند و بهترین او آنست که از کله آویز و آن حصاره گیاهی است.

خوللو - با اول ثانی رسیده و فتح ثالث و لام بود او کشیده را زیاده صحرائی را گویند.

خولنجان - بوزن سورنجان یعنی ست دوایی و آنرا در آشیان باز یا بند و بغیر از آشیان باز جای دیگر هم نمیرسد چه گویند که آن از زمین یونان نیز در خسر و دارو همان است و آنرا بر زور بریزه کرده آورند و آنرا بر کی قره قاف - ش خوانند گرم و خشک است در دوم و سوم گویند در هر دو یک و کاسه که قدری از آن باشد گس گردان نگرود.

خوله - بضم اول و ثانی مجول بوزن لوله بمعنی خالی باشد که نقیض چرپ است و فتح اول و تیردان را گویند

که سپاهیان از گردن آویزند.

خولیا - بوزن توتیا چرپه را گویند که مانع تصرفند باشد یعنی هر کس که خواهد آنرا تصرف کند.

خون - بوزن نون معروف است و بعرنی دم گویند و بمعنی کشتن هم هست چنانکه گویند فلانی خون کرده است یعنی کسے را کشته است و مردم خونی و قتال و سفاک اینرا گویند و بمعنی خودی و خود بینی و تکبر هم بنظر آمده است و باثانی مجول بمعنی خانه و سرا باشد.

خون بط - کنایه از شراب لعلی است.

خون جام - کنایه از شراب انگوری باشد.

خون جبال - کنایه از لعل و یاقوت و عقیق و مانند آن باشد.

خونجک - باثانی معدوله بوزن اندک سیاه دانه را گویند و نام غله هم هست.

خون جگر - کنایه از غم و غصه و اندوه باشد.

خون جهان - کنایه از سرخی و شوق باشد.

خون حیوان - کنایه از شیر و ماست و روغن و عسل است.

خون خام - باغای نقطه دار بمعنی خون جام است که کنایه از شراب انگوری باشد.

خون خروس - کنایه از شراب لعلی باشد.

خون حم - کنایه از شراب است.

خوند - بفتح اول و ثانی معدوله بوزن چند بمعنی خداوند است و بمعنی تند و تیز هم آمده است.

خون دل - بمعنی خون جگر است که کنایه از غم و غصه و اندوه باشد و سختی و سختی را نیز گویند که عاقبت دل بر سر و رمی باشد.

خون دل را بناخن آوردن - کنایه از گریه کردن و سینه خراشیدن باشد.

خون دل بناخن رسیدن - بمعنی خون دل بناخن آوردن است که کنایه از گریه کردن و سینه خراشیدن است.

خون دل خاک - کنایه از گل و ریاحین لعل و یاقوت است.

خون رزق لفتح رای بی نقطه و سکون زای نقطه دار کنایه از شراب انگوری باشد.

خون سیاوش - نام دارویی است سرخ رنگ گویند چون اغرایا سیاب سیاوش رکشت در جانی که خون او بر زمین ریخته شد این گیاه در آن زمین رویند و بعضی چوب بقم را گفته اند که بدان چیز بازنگ کنند و کنایه از شراب لطف هم هست.

خون سیاوشان - یعنی خون سیاوش است و آن دارویی باشد سرخ رنگ و بعر بی آزاد ام الاخوین خوانند و چوب بقم را هم گفته اند گویند میوه درختی است که از خضر توت می آورند و اندک مشابیهتی بساق دارد و عطاران مکه آنرا فاطم الاجابی گویند و بعضی گفته اند صمغ درختی است مخصوص بجمشده و زنگبار و بهترین وی آن بود که صاف باشد طبیعت آن گرم و خشک است در اول و دوم در اسهال و موی و خون رفتن هر موضعی بکار برند و شراب انگوری را نیز گویند و کنایه از روشنائی صبح و فلق و سرخی فلق هم باشد.

خوم - ففتح اول و ثانی بروزن و معنی خبه است که خفه کردن و فشرودن گلو باشد و سکون ثانی یعنی خمیست که عرق آرد و حیوانات دیگر باشد و بضم اول و سکون ثانی مجهول گیاهی که در میان گندم روید و گندم را زبایان رساند و خواهر برادرین گویند و بعر بی اخت خوانند.

خوبل - بانامی معدوله بروزن سهل معنی کج و نارس است باشد و بانامی مجهول بروزن فوغل باین معنی و هم معنی حیوانی که دست و پایی او کج و نارس است باشد بنظر آمده است.

و با تخیلی میشود و بعر بی زمین دشت و هامون و زمین نم باشد و بانامی معدوله بروزن می عرق انسان و حیوانات دیگر باشد و بضم اول و ثانی مجهول خصالت و طبیعت عادت را گویند و معنی کلاه خود هم بنظر آمده است.

خومی از بغل روان شدن - کنایه از شرمندگی شدن و خجالت کشیدن باشد و کنایه از محنت و مشقت هم هست.

خوید - ففتح اول بروزن دوید گندم و جوی را گویند که سبز شده باشد لیکن خوشه آن هنوز نرسیده باشد و معنی غلظت هم بنظر آمده است و بکسر اول نیز معنی غله و جوانا رس بود و بانامی معدوله هم گفته اند که بروزن صید باشد.

خومی در و بکسر اول و ثانی و سکون تخیلی مجهول و اول ابجد مفتوح و بر او وال سبب نقطه زده نام مرضی است و آن چنان باشد که اطراف آنکشت پیخته شود و چرک کند و گاسه باشد که ناخن پیخته و آنرا در عربی و آس گویند.

خولیه - بانامش مجهول بروزن هر سیه باشد و مناقشه را گویند خویش بکسر اول و ثانی معدوله بروزن پیش معروف است که اقوام و خویشاوند باشد و معنی خود و خویشین هم هست و قلبه را نیز گویند و آن چوبیست که گاو آهن را بدان حکم سازد و زمین را شیار کند و بعضی گاو آهن را گفته اند و معنی خوب و نیک هم آمده است و وجود را نیز گویند که نفیض عدم است و نوعی از بافته گتان باشد.

خویشکار - بانامی معدوله بروزن پیشکار بزرگ و مزاج را گویند خویده - ففتح اول و لام و سکون ثانی معدوله و ثانی محروم بی فصل و نادان و ابله و احمق را گویند و بیشتر این لفظ از محل قرح و دشنام استعمال کنند.

خومی تاو - بروزن استا و کم سرخی است که در میان گل نم

مشکون میشود و عو بان خراطین گویند -
 خویوز - با اول ثناتی رسیده و ثالث بود کشیده و برای
 نقطه دار زده شپه را گویند که مرغ عیسی باشد و هر مرغی را
 نیز گفته اند که شب پرواز کند -
 خویب - بروزن مویب پاروب را گویند و آن بیل مانندی است
 از چوب که بدان کشتی بر مانند و برف و امثال آن نیز یاک کنند

بیان نوزدهم

در خای نقطه دار با مشتق بر پنج لغت

نم - یعنی اول و سکون ثناتی یعنی خوش و خوشاوزه و در
 و پر باشد که کلمه تحسین است و در ضمینی خوشا خوشا و پیر
 وزه و به عربی بنج و بارک اند گویند -
 نهر - بضم اول و سکون ثناتی و رای قرشت یعنی وطن
 و منزل و جا و مقام باشد -
 نخل - یعنی اول بروزن بیل بزبان گیلان یعنی کج
 و نار است و خم باشد و بضم اول هم گفته اند -
 نخله - یعنی اول بروزن بیل یعنی نخل است که خم و نار است
 و کج باشد -
 نخی - یعنی اول بروزن زسه کلمه تحسین باشد و آن
 مرکب است از ضم و ای یعنی رجا و بارک الله و آفرین

بیان بیستم

در خای نقطه دار بایای سلی مشتق بر پنجاه لغت کنایت

خی - بکسر اول و سکون ثناتی مخفف خیک است اعم
 از خیک ستایان و خیک ماست -
 خیار چنبر - دو آئی است معروف و به عربی قنار الهندی
 گویند اسهال آورد -
 خیار زه - یعنی زای هوز شوشه خیار را گویند و آن خیار
 باشد و از آنرا به عربی شعاری خوانند -
 خیار زه سپید - رستنی باشد مانند که اما خار ندارد و آنرا
 به عربی قنار و قنار البری خوانند -

خیار زه - یعنی اول و زای نقطه دار و نون و ثناتی با لغت
 کشیده و خواهر زن را گویند -
 خیال پرستان - کنایه از ارباب علم و نثر است که شعرا و نویسندگان
 باشند و عاشقان و دل از دست و اوگان را هم گویند -
 خیताल - بروزن قیتال یعنی دروغ و مزاج و خوش طبعی
 و مطابیه باشد و یعنی مزاج و طبیعت هم گفته اند -
 خیح - بانانی جمول بروزن بیخ خیش و آهن جنت باشد
 یعنی آهنی که بدان زمین را شیار کنند -

خید - بروزن بید مخفف خید است که غلده و آن رسیده باشد
 عموماً و چوب سبز را گویند خصوصاً -
 خیدن - بروزن دیدن یعنی کج شدن و خم گردیدن -
 خیسده - بروزن دیده کج شده و خم گردیده و خفته
 و خمیده را گویند و چشم و پنجه از هم باز کرده را نیز گفته اند -
 خیر - بکسر اول بروزن میر سرگشته و حیران باشد و هر زه
 و عجت و بی تقریب و بی سبب را نیز گویند و تیرگی و
 غبار را نیز گفته اند که در چشم بهم رسد و نام گلی است
 که آنرا خیری و همیشه بهار گویند و مردم بیجا و بی شرم و زور
 و دلیر را هم گفته اند و یعنی اول گاسه بجای نه استعمال کنند
 که لاست و کبرنی نقیض شر باشد -

خیر لوا - بکسر اول و ضم بای ایجد و او با لغت کشیده
 یعنی بیل است که به عربی قاطله صفا گویند -
 خیر خیر - با خای نقطه دار بروزن شیر گیر این کلمه از توابع
 است یعنی هر زه و بهیوده و بی سبب و بی تقریب باشد
 و یعنی تیره و تاریک هم گفته اند و یعنی شوخ شوخ هم
 بنظر آمده است -
 خیر و - با اول ثناتی رسیده و ثالث بود کشیده یعنی
 خطی باشد و بعضی گویند نوسه از گل خطی است و آن مرغ رنگ
 و سفید رنگ هم میباشد و خجازی همان است و معرب آن
 خیرج است و بعضی گفته اند خیری است که گل همیشه بهار باشد

و یعنی اول با نای نقطه دار نیز نظر آمده است.

خیره - بروزن تیره غبار سے را گویند که در پیش چشم پدید آید و معنی شوخ دیده و بی شرم و بی آزر و بهرزه و ناپهوار و بیجا و لجاج و سرکش و سخن ناشنوا باشد و زنده و شجاع و دلیر را نیز گفته اند و معنی بی سبب و بیهوده و بی تعجب و تعجب و شگفت بسیار و حیران و سرگشته و فرودمانده هم هست و معنی آشکارا و ظاهر و تیره و تاریک و عضوی که بخواب رفته باشد نیز گفته اند و گل همیشه بهار را نیز گویند و معنی بسیار و غلبه هم نظر آمده است.

خیره دست - کنایه از مردم سرکش باشد.

خیره گش - بضم گاف و سکون شین قرشت پدیاک و ظالم و بی سبب گش باشد و کنایه از معشوق نیز هست و سرکش ضعیف گش را هم گفته اند.

خیرمی - بروزن پیری گلی است و انواع آن بسیار است یکی از آنها سیاه رنگ می باشد و آنرا خیری خطائی میگویند و دیگری سفید است و آنرا خیری میردینی و بهفت رنگ خوانند و نوعی دیگر سفید و سرخ است و آن صحرائی می باشد و آنرا خیری خرمی گویند و یک نوع زرد است و آن را خیری شیرازی خوانند و گل همیشه بهار چنانست و فبرنی عصفیر و عصفیره خوانند طبیعت آن گرم و خشک است و خیر و را نیز گفته اند که خجادی باشد و معنی صفه و ایوان و طاق و رواق هم هست و رنگ سرخ را نیز گویند.

خیر - یکسر اول و سکون ثانی و زاسه هوز معنی بر خاستن و بر جستن باشد و امر از بر خاستن هم هست یعنی بر خیزد معنی موج آب و کوه آب نیز آمده است و مستی کبوتر ما و در وقت نشاط تر.

خیزاب - بروزن میزاب کوه بهر و موج آب را گویند - خیزگر - نوعی از بازی باشد و آن چنانست که جمعی بطریق دائره بر سر پای نشینند و شخصی برده در بی دایره از دنبال

دیگر میسد و اگر همان نقطه او را گرفت برگردن او سوار میشود و بر دور دایره میگرداند و اگر باره دوید و نتوانست که بگیرد یا نزدیک بگرفتن رسد آن شخص که میگردیدگی را از مردم همان دایره میگوید که بر خیزد بگیر و خود بجای او می نشیند و آن شخص از دنبال دایره اول میسد و دو میگردید و همچنین آن مقدار که خواهند و آنرا خیزگر میگویند بای ایجد هم میگویند.

خیززان - بارای قرشت بروزن میزابان نوعی از چوب و فی باشد که نخ شدن نشکند و ازان تا زیان سازند و پنج درخت سرور را نیز گویند.

خیززان بلدی - بفتح بای ایجد و لام مورد و سقم را گویند و آن آس بری است گرم و خشک است.

خیزنده - بروزن زمینده معنی خیز کننده و جنده و بر پا خاسته و لغزنده باشد و نوعی از بازی هم هست آن چنان باشد که کودکان بر توده خاک ترمی نشینند و دست از خود برداشته فرو لغزند این بازی را عرب زحوفه گویند.

خیزوان - بروزن و معنی شیروان است و آن ولایتی باشد معروف و مشهور.

خیزه گیره - باکاف فارسی بروزن خیره خیره معنی خیزگیر است و آن نوعی از بازی باشد و گفته شد.

خیزیدن - بروزن بچیدن معنی آهسته بجای در شدن باشد و معنی لغزیدن هم هست و ششسته چهار دست و پا بر راه رفتن اطفال را نیز گویند.

خیش - بروزن بیش افزاری باشد بخت زراعت کردن و بعضی گویند آهنی است که زمین را بدان شیار کنند و بعضی گویند چوبیست که آهن را بدان محکم سازند و دیگری میگویند چوبیست که برگردن گاوندند و نوعی از پارچه و بافتن کتان هم هست و جامه پنبه آگنده را گویند یعنی چیزیکه آنرا با پشم و پنبه با هم بافته باشند.

خیزان

خوبی است و جالی باشد که آنرا از ریسان پنجه بافته باشد و زردی
 روده و شکنجه را نیز گویند یعنی آنچه از روده و شکنجه برشند
 و قی و چرکی که در گوشه های چشم هم رسد و لعابی که از دهان
 و بینی مردم برآید و یعنی جرح است هم آمده است و دیوانه و مجنون
 را نیز گویند و نفع اول در زردی یعنی خیمه باشد -
 خیمه از رقی - کنایه از آسمان است -
 خیمه بصحرای بیرون - کنایه از غائب شدن باشد و معنی
 آشکارا و بی پرده بودن هم هست -
 خیمه در خرابی زردن - کنایه از بقیارت شدن و بقیاری
 کردن باشد و بیباک و بی میشرم بودن را نیز گویند -
 خیمه و هر - کنایه از آسمان است -
 خیمه روحانیان - معنی خیمه و هر است که آسمان باشد -
 خیمه زردن - کنایه از عجب و تکبر کردن و باد در بوق
 انداختن باشد که آنهم کنایه از برخواستن و برپای شدن
 آلت تناسل باشد و کنایه از زود آمدن و مقیم شدن و
 نزول کردن و لشکر کشیدن هم هست -
 خیمه زنگاری - کنایه از آسمان است -
 خیمه کبود - معنی خیمه زنگاری است که آسمان باشد -
 خیمه - بر وزن پیناسر و دو نغمه را گویند -
 خیمه گر - با کاف فارسی بر وزن تیر آور ساخته و معنی را گویند
 خیمه - نفع و او بر وزن پنجه بل صراط را گویند -
 خیمه - بکسر اول و سکون ثانی دو آب و هین را گویند
 و نفع اول و ضم ثانی هم درست است -
 خیمه بکسر اول بر وزن زرق نام ولایتی است از اقلانج ارازم

خیمه و نفع اول بر وزن بی جاوه زمین بسیار کرده را گویند
 خیمه شتیانه - بر وزن پیش خانه خیمه باشد که جهت دفع هوا
 گرم از کتان سازند و در وزن آن برگ بید بکترانند
 و بر اطراف آن آب میاشند و این نیز از خیمه است و نفع اول
 و پیراهن کتان را نیز گفته اند و بعضی گویند خانه باشد که آنرا
 از نی و علف سازند و بعضی دیگر گویند خانه باشد که اطراف
 آنرا از خار شتری برآوردند و از پیردن پیوسته آب بر آن بندند
 و از درون بادکنند جهت دفع گرما و این در سیستان مستعار
 و در سرزمین سیلیانی معنی زرخا ص هم آمده است و صاحب
 فریادک هم آنگیزی معنی اول که خیمه کتان باشد با سینه
 بے نقطه آورده است انما علم -
 خیمه شفق - نفع اول و سکون ثانی و نفع ثالث و فای
 بو اور رسیده و خیمه زده پنجه دانه را گویند و بعضی حساب آسمان
 خوانند سینه و سر فر را نافع است -
 خیمه - بر وزن فیل لعاب غلیظی را گویند که از بینی مردم
 برمی آید و نفع اول در عرقی معنی جماعت و طائفه باشد -
 خیمه تاش - با فوقانی با لاف کشیده بشین نقطه دار زده
 سپاهی و لشکری را گویند که همه از یک خیمه یک طائفه باشند
 و صاحب خیمه و سپاه را نیز گفته اند -
 خیمه خانه - بر وزن عیش خانه یعنی خاندان و در دهان باشد
 خیمه - با اول ثانی رسیده و ثالث بو او کشیده معنی خیمه
 و آن گلی باشد که آنرا خیمه می گویند -
 خیمه - بکسر اول بر وزن می معنی خوی و طبیعت باشد و بعضی
 خوی بدر خیمه گویند و مطلق خوی را و بعضی گویند معنی اول

گفتار هم از کتاب برهان قاطع و در حرف وال بی نقطه با حروف همی

مبتنی بر بیست و یک بیان و محتوی بر یک هزار و صد و نه لغت و کنایت
 و یک انجام که آنهم مشتمل است بر سیصد و نه لغت که اول آنها ذال نقطه دار باشد

و اب - بر وزن باب معنی کرو و فروشان و شوکت
 و خود نمایی باشد -

سیان اول
 در ذال بی نقطه با لاف مثل بر یکصد و شصت و نه لغت و کنایت

وا با - بروزن با بالخت ژند و پاژند ز سرخ و طلا را گویند
 و عبرتی ذهب خوانند -
 وا با بانتن - با با و نون و تانی قرشت بروزن سزناپکن
 بلخت ژند و پاژند یعنی خندیدن باشد و با باغی یعنی میخند
 و با با نیند یعنی بخندید -
 و ا پرزه - فتح بای فارسی وزای هوز بروزن واکرده
 فراشتر دک باشد و آن پرنده است که در سقف خانها
 آشیان کند -
 و ابشلم - بکسر ثالث و سکون شین قرشت و لام تبتانی
 کشیده و بیهم زده طائفه و قومی اند که پادشاهی سومنات
 پدیشان مخصوص است -
 و ابونتن - بانون و تانی قرشت بروزن باز و شکلیغبت
 ژند و پاژند یعنی دادن باشد که نقیض گرفتن است -
 و اتوبر - تانی قرشت و بای ابجد بروزن جادوگر یعنی
 داد و دروس باشد -
 و اج - بروزن تلج شب تاریکی شب را گویند
 و با تشدیدیم در عربی مکاری و تجار را خوانند -
 و اجک - فتح جیم فارسی بروزن ناوک گوشواره را گویند
 و ا ختن - بروزن ساختن یعنی و ا ختن باشد -
 و اخل - بضم ثالث بروزن کاکل درگاه پادشاهان را گویند
 و ا خم - بکسر ثالث بروزن قاسم یعنی رزق و روزی باشد -
 و ا خول - با و او مجول بروزن شاخول یعنی داخل است
 که درگاه پادشاهان باشد و دک و سکونی را نیز گویند که
 بر درگاه اکابر و سلاطین بخت نشستن سازند و علامتی را
 نیز گفته اند که صیادان در صحرا نزدیک به دام نصب کنند تا
 از آن بترسد و بجانب دام راهی شود و نیز علامتی باشد که
 بر اطراف زرع است سازند بخت منع و حوش و طیور -
 و ا خیدن - بروزن پاشیدن یعنی از هم جدا کردن و نظر
 بر چیزه انگندن و دیده و ر شدن باشد -

داد - بروزن با و بمعنی عمر و سن و سال آوری باشد و نام
 جوششی است با خارش بسیار که آنرا عبرتی قو با گویند
 و بهندی نیز این علت را داد خوانند و بمعنی فریاد و فغان
 هم آمده است و بمعنی راستی و عدل و عدالت و اعتدال
 باشد و تظلم و وارسیدن و بهره را نیز گفته اند و ماضی
 دادن هم هست -
 دادا - با و دال بالفت کشیده هر کینزک را گویند عمو
 و پیر کینزک را که از طفلی خدمت کسی کرده باشد خصوصاً -
 دادار - بروزن با تار نام خدای عزوجل باشد و پادشاه
 عادل را نیز گویند و معنی آن داد آورنده و داد دهنده است -
 داد آفرید - یکی از نامهای خدای تعالی است عزوجل
 و نام نوای هم هست از ویستی -
 داد آفرین - اسمی است از اسمای الهی و نوبت از بختی
 داده - بکسر دال سوم و سکون بانامی است از نامهای
 خدای تعالی و نام روز چهاردهم از ماههای ملکی هم هست -
 داد و نفع - نفع ثالث بروزن مادر بلخت ما و را و الله یعنی برادر
 باشد و دوست را نیز گویند و بکسر ثالث هم گفته اند -
 داد و رست - بارای قرشت بروزن باز خواست بمعنی عادل باشد
 و اورند - نفع ثالث بروزن ناپسند برادر بزرگ را گویند -
 دادستان - بسکون سین بی نقطه بروزن تابستان بمعنی
 شریک شدن و راضی گردیدن باشد در کاری و بکسر سین
 بمعنی داد و دروس و بمعنی فتوی هم گفته اند و کنایه
 از پادشاه نیز هست -
 داد فرامی - بانا و بیهم بروزن پای بر جایی یکی از نامهای
 حق تعالی است و پادشاهان عادل را نیز گویند -
 دادک - بضم ثالث بروزن چابک پیر غلام قدیمی باشد
 و مخفف داد بیگ است و او شخصه بوده مشهور -
 دادگر - نفع کاف فارسی و سکون رومی قرشت اسمی است
 از اسمای الهی و معنی عادل هم هست و نام جشنی باشد

از جشنها سملکی-

داو گستر- بضم کاف فارسی و سلگون سین سبے نقطه و
نوفانی مفتوح برای قرشت زده یعنی اول و دوم دادگر
است که نام خدای عزوجل و عادل باشد و کنایه از دل
هم هست که بعرنی قلب گویند-

داوند- بروزن پاینده محض داد در دست که برادر بزرگ باشد
داو و- بروزن با بوساطت غلام را گویند عموماً و پیر غلامی را
که از کوچک خدست کسی کرده باشد خصوصاً-

داور- بروزن و معنی دادگر است که نام خدای عزوجل باشد
داوند- نبتج و او بروزن آنگه معنی معتدل است
از اعتدال باشد-

داومی- بروزن هادی نام دانه و حی است بسیار تخ
باندام چو لیکن از جو بار یکتر و در از تر میشود و آنرا جو جاو
نیز گویند بوسیر را بغایت نافع است-

دادی رومی- دوانی است که آنرا برومی موفار بقین
گویند و آن حی است سرخ رنگ مانند سماق بغدادی
گرم و خشک است در سوم و چهارم محلل و ملطف و اورام
دار- بروزن خار مطلق درخت را گویند و چوبیکه در آن
را از آن بخلق آویزند و چوبیکه بدان خانه پوشند و معنی دارند
باشد و قتیکه با کلمه ترکیب شود همچو زردار و مالدار و معنی
نگهدارنده و محافظت کننده هم هست همچو اهدار و کفشار
و نام شهر نیست در بند و ستان و نام دارونی که آنرا فلفل و
یگویند و معنی داشتن و امر به داشتن هم هست و معنی دار
هم آمده است که یکی از آنها سلسله خدا باشد و بعر سلسله
خانه و محله را گویند-

دارا- بروزن خار نام پادشاه مشهور است که دارای کبر
باشد و او را داراب نیز گویند و او در زمان سکندر کشته شد
و دارای اصغر پسر اوست و معنی دارنده هم هست و اشارت
بذات باری تعالی و کنایه از پادشاهان باشد و لای دور و کلا

نیز گویند که در ته خم نشینند-

داراب- بروزن خاراب معنی رب است که پرورنده
و رب النوع خوانند و دارای اکبر را نیز گویند و نام دختر زاده
میدین همین هم هست و معنی کرو فر و شان و شوکت و خود
هم بنظر آمده است-

دارات- بانامی قرشت شان و شوکت و کرو فر باشد
دارا و ارکرون- با دال بجد کنایه از دیر پایدن و پختن
و داشتن و مدار کردن و بسیار ماندن باشد-

دار آفرین- با بهره معدوده و مقصوده هر دو آمده است
و بسکون فایده چیز که مردم بر آن تکیه کنند خواه آن شخصی باشد
و خواه آن محجری و خواه ستونی و امثال آن و پیچره و

محجری را نیز گویند که در پیش در خانه مابین دو بازوی در
سازند و دو که وصفه در خانه را نیز گویند و باین معانی بجا
را سببی نقطه دوم را سبب نقطه وار هم آمده است و نام
دار و سبب هم هست-

دارای- بروزن یارای معنی پروردگار است جل جلاله
و کنایه از پادشاه نیز هست و پرورنده را هم گفته اند که آنرا
رب النوع خوانند-

دارای گونه- با کاف فارسی بود کشیده و فتح نون نظمی
است که آنرا بعرنی رب النوع خوانند-

داربا- بابای ابجد بالف کشیده مایحتاج و ضروری و
در یابست را گویند-

دار باز- بروزن کار ساز شخصی را گویند که چوب بلندی
در زمین محکم سازد و بر اطراف آن رسیانها بندد و هر بالای
آن چوب رود و بازیمای عجیب غریب کند-

دار بام- بروزن شاد کام شاه تیر را گویند و آن چوب
بزرگ باشد که بدان بام خانه پوشند-

دار بر- بضم بای ابجد و سلگون رای قرشت نام غریب
سبز رنگ که در حقان را بنهار سوراخ کند و آنرا بشیرازی

دارنگ خوانند -
 دار پریشان - نفع بای فارسی چوب بقم را گویند و بدان
 چیز بازنگ کنند -
 دار بزین - بابای ابجد وزای هوز بزوزن ماه جبین
 پنجه و مجوس را گویند که در پیش در خانه سازند و مطلق میگردد
 رانیز گویند اعم از مجوس و ستون و دیوار و مانند آن -
 دار بوسه - بزوزن ماه روی چوب عود دست که از بهر
 بخارش بسوزند -
 دار خال - باغای نقطه دار بزوزن پارسال درختی که
 آرزوی نکرده باشد و شاخ درخت نونشاند رانیز گویند
 و هر پوتی درختی بود که از جانی کنده باشند و در جای دیگر نشاند
 دار و در کردن - کنایه از دیر پائیدن و ثبات داشتن
 و مدار کردن و بسیار ماندن باشد -
 داروان - بزوزن ناروان یعنی تمدان باشد و آن
 زمینی است که شاخهای درخت در آن فرو برند تا سبز شود
 و از آنجا بجای دیگر نقل کنند -
 دار رومی - دارونی باشد رومی گویند نافع لقوه است
 و از زرد - بازای نقطه دار بزوزن لا چور و زور و چوبه را
 گویند و بعضی عودق الصفر خوانند -
 دار سنج - کنایه از دنیا و عالم سفلی باشد -
 دار سلامت - کنایه از بهشت باشد -
 دارش - بزوزن خارش نگاه داشتن و محافظت کردن باشد
 دارشش در - کنایه از دنیا و عالم سفلی باشد باعتبار
 شش است -
 دار شیشعان - باشین نقطه دار و عین بی نقطه بزوزن
 آبریزگان درختی باشد سطر و خار و او پوست آن بقرند تا
 لیکن از آن گنده تر و سرخ تر میشود و اگر قدری از آن تخم
 کنند و با سرکه بپزند و بردند آن فمند در در افرو نشانند
 قدری از چوب آن زنان بخورند و بر گیرند فرزندی که در شکم

مرده باشد بیفتد و سنبل هندی رانیز در شیشعان خوانند
 و در شیعان هم گویند بجزف شین دوم -
 دار فرین - بافا و رای قرشت بزوزن بانگین صنف و نکو
 و دکه را گویند که جهت نشستن در پیش در خانه سازند و
 مطلق تکیه گاه رانیز گفته اند -
 دار فلفل - معروف است گویند شگوفه و بهار فلفل است
 و بعضی گویند درخت آن غیر درخت فلفل باشد و آن را
 فلفل در از نیز گویند گرم و خشک است در سوم -
 دار کدو - بسکون ثالث چوبی باشد باشد که در وسط حقی
 میدان بر پای کنند و در قدیم کدوی طلا و نقره از آن
 می آویخته اند و تیر اندازان سواره و ناخسته کرده تیری بر آن
 می انداخته اند تیر هر کس که بر آن میخورد است آن کدو را
 با اسپ و خلعت با و میداده اند و آن بدت را بعربی برجا
 و آن چوب را برکی قباق اقامی خوانند -
 دار کوب - بزوزن خاکروب بزبان گیلان مرغی را
 گویند که با نقره درخت را سوراخ کند -
 دار گوش - باکاف فارسی بود رسیده و بشین نقطه دار
 زده امر به نگاه داشتن باشد یعنی نگاه دار و محافظت کن -
 دار کیسه - بکسر کاف و سکون یای حطی و فتح عین بی نقطه
 کیسه مانند است که در بعضی از درختها هم میرسد و در آن
 آن پرازیسه میباشد -
 دار مک - باجم بزوزن آبچک نوعی از مرد باشد و آن
 مرد سفید است و مردی جنسی از ریاضین بود و سده بلغمی بکشت
 و اکثر امراض شقی را نافع است -
 دارنگ - بکسر ثالث و سکون نون و کاف فارسی خوانند
 یا طبقه را گویند که گوشت بر آن نهند -
 دار نمال - بکسر نون و پای بالف کشیده بلام زده چوب
 بقم را گویند که بدان چیز بازنگ کنند -
 دار کفی - بکسر ثالث و نون بجمانی کشیده نام وضعی است

در بند و ستان مشتمل بر بتخانه بسیار -
 دار و برود - بادال ابعجد در آخر بروزن ساز و برگ یعنی
 طاق و ترنب و گیر و دار و کوفه و تخته باشد -
 داره - بروزن چاره و طیفه و راتب را گویند و مخفف
 دائره است و پایه ماه را نیز گفته اند -
 دازه - بازای نقطه دار بروزن تازه آنست که دو چوب
 بن را بر زمین فرو بند باندک فاصله و چوب دیگر بعضی
 بر بالای آن دو چوب بندند تا کوبه تران و دیگر پرندگان
 بران بنشینند و ترجمه لفظ هم هست -
 داس - بروزن طاس افزاریست که بدان غله درو کنند
 و بعضی منجل خوانند و خسهامی سرتیزی را نیز گویند که بر سر
 دانهامی گندم و جو بیست که در خوشه بیاید و نوسه از
 دام هست که آنرا پاوام گویند و دام نخیر هم هست و گیاهی است
 دوانی که آنرا بعضی سداب خوانند و دهره را نیز گفته اند
 و آن سلاحی است مانند داس و دسته درازی هم دارد
 و نیز ضرب مردم گیلان است و استخوان ماهی را نیز گویند -
 داسار - بروزن پاکار و لال را گویند و بعضی سمسار خوانند
 و استار - باتامی قرشت بروزن پاسد از بعضی داسار
 که دلال و سمسار باشد و بعضی بیاع گویند -
 و استان - بروزن پاسبان شهرت و شل باشد و
 حکایت و افسانه را نیز گویند -
 و استخاله - باخای نقطه دار بالف کشیده و فتح لام در آن
 کوچکی باشد که بدان سبزی و تره درو کنند و درخت تاک
 و امثال آنرا نیز بدان بهیر ایند و عصای سرکج را نیز گفته اند
 و بعضی معشوقه هم بنظر آمده است -
 و استخاله - باعین نقطه دار بروزن و معنی د استخاله است
 که داس کوچک و عصای سرکج و معشوقه باشد -
 و استکاله - باکاف بروزن و معنی د استخاله است
 که مذکور شد -

و استخاله - باخای نقطه دار بروزن پارسانه معنی
 د استکاله است که داس کوچک باغبانان باشد و عصای
 سرکج را نیز گفته اند -
 و اس زرین - کنایه از ماه نو است و بعضی بلال گویند
 و استخاله - باعین نقطه دار بروزن و معنی د استخاله است
 که داس کوچک و عصای سرکج باشد -
 و استکاله - باکاف بروزن و معنی د استخاله است گفته شد
 داس و و لوس - بضم ثالث و فتح دال ابعجد و لام با و
 رسیده و بسین بی نقطه زده این کلمه از ابداع است و بجز
 تار و مار و ترنت و مرت یعنی ضایع و ابر و درواغ کند
 باشد مانند خارخوس و خاش و خاش و امثال آن و معنی
 سفیده و سفله و دون هم هست -
 و اسبه - بروزن کاسه خسهامی سرتیزی که بر سر دانهامی
 گندم و جوی بود که در خوشه است و داسی را نیز گویند که
 غله بدان درو کنند -
 و اش - بروزن فاش کوره که شست و خم و کاسه کوزه
 و امثال آن دران پیزند و معنی گلستان هم گفته اند -
 و اشاب - بروزن داراب یعنی داد و دوش و چیزه
 بر دم دادن باشد -
 و اشاد - بروزن آزما و معنی نشاط و عطا بخشش و انعام
 باشد و معنی اجر و تلافی هم آمده است و خوشبوئی فروش
 و عطار را نیز گویند -
 و اشتمه - بروزن چاشته کهنه و فرسوده و ضائع شده را گویند
 و اشخار - باخای نقطه دار بروزن آشکار چرک آهن باشد
 که ریم آهن گویندش و بعضی خبث الحديد خوانند -
 و اش خال - هر دو تن آش مال یعنی د اشخار است
 که ریم آهن باشد -
 و اشش - بروزن داس و بخشش و انعام باشد و اجر
 و مکافات و یکی را هم گویند و در نزد قوم است که دشن

نقد و جنسی را گویند که پارسیمان در عید و جشنها بر سر نم نذر
یا صدقه بفقرا و مساکین بدهند -
داغ - بروزن باغ معروفست و بعضی نشان هم آمده است
و معنی که شاعر چندی جا به بند و دو نام مشاعر که در غزل
د قصیده مذکور شود -
داغ بلند ان - کنایه از نشانی باشد که بسبب سجده
کردن بسیار در پیشانی مردم هم میسرند -
داغ سر - باسین بی نقطه بروزن کاشتر کسی را گویند
که آدم سر باشد یعنی پیش سر او تا فرق موی نداشته باشد
و او را بر بی اصلح خوانند و پرنده است از جنس کنجشک
و در سر او چند پر زرد میباشد و بچه طبل و جمل و سیر خوش آواز
بود و کنجشک نیز را نیز گفته اند و ماده آنرا اما و عیش - ش - شو
داغ شدن - بغایت آزرده شدن باشد و کنایه از
عیب دار گردیدن و شهرت یافتن و کمنه و مستعمل بودن
همه است -
داغ گار ان - نشانی باشد که بر کنار پارچه کنند تا در
شستن بدل نشود و در اینجا نیز نزدیک است -
داغول - باوای مجول بروزن شاغول عیار و مکا
و سر مزاده را گویند -
داغولی - بمعنی حرازدگی و عیاری باشد و نام جاسوس
نصر بسیار هم هست -
داغینه - بروزن پارینه کمنه و مستعمل را گویند -
دال - بروزن ال پرنده است که پراور را بر تیر نصب کنند
و بر بی عقاب گویند و حرفیست از حرف ت -
دالان - بروزن پالان و بلیز خانه و کوچ سر پوشید را گویند
و الانه - بروزن جانانه یعنی دالان است که در بلیز در خانه
و کوچ سر پوشیده باشد -
دالیزه - بمعنی بای ایچد و فتح زای بروز غنیست کوچک
و جنده که عیب صند گویندش و بعضی گویند نوعی از و طوطا

و بر بی وضع خوانند -
دال پوز - بابای ایچد و دال پوز بابای فارسی بروزن
خام سوز نوسه از و طوطا است و فراشتر وک را نیز گویند -
دال پوزه و دال پوزه - باز یادتی بمعنی دال پوز است
که نوعی از و طوطا و فراشتر وک باشد و در هر دو لغت بجای
بای ایچد بای حطی هم بنظر آمده است -
دال خال - باغای نقطه دار بروزن پارسال نمال
و درخت نونشانه و پیوند کرده را گویند -
دال من - بفتح میم بروزن خار کن مرغی است که آنرا
بر بی عقاب گویند -
دال مینو فر - بانون بروزن باغ نیلو فر نام نسکی است
از جنایست و یک نسک کتاب ثنذ یعنی قسمی است از جنای
بسیست و یک قسم کتاب ثنذ -
دام - بروزن رام نقیض دو باشد که آن دشی غیر وزنده
است عموماً و آهو و خوال و خجیر را گویند خصوصاً خشرات الار
و پرنده را هم میگویند و هر چیز که جانوران و ران بفریب گرفتار
شوند و نزد محققین بمعنی زخارف و نیوی و آنچه باعث
بازماندگی از مبداء باشد -
داغول - بانغین لقطه دار و او مجول بروزن مرغول
دانا و گر بهما باشد مانند گردگان که از اعضا و گوی مردم
بر می آید و در و نمیکند و آنرا سلمه میگویند و غول بیابانی
نیز گفته اند و نوعی از جن است -
دامک - بفتح ثالت بروزن کاکب جانوران و حشی
کوچک را گویند همچو خرگوش و روباه و امثال آن و مقصود
و سر انداز زنان را هم گفته اند -
دامگاه دیو - کنایه از دنیا و عالم سفلی است -
دامگاه ستور - بمعنی دامگاه دیو است که عالم سفلی باشد -
دامگاه گرگ - بمعنی دامگاه ستور است که جهان فانی
و عالم سفلی باشد -

دالیزه

وام گشتن - کنایه از بازی دادن و دام گزیدن و خلاصی از دام باشد -
 و امن باغی گرفتن - کنایه از خلوت گزیدن گوشه نشینی است
 و امن بدندان کردن - کنایه از فروتنی کردن و بجز خود
 باشد و کنایه از گرفتن هم هست -
 و امن بدندان گرفتن - یعنی و امن بدندان کردن است
 که کنایه از بجز فروتنی و گرفتن باشد -
 و امن برافشانیدن - کنایه از سفر کردن و کوچ نمودن
 و ترک دادن و اعراض کردن باشد -
 و امن خشک - کنایه از امن خالی باشد و عدم صلاح
 و تقوی را نیز گویند -
 و امن خورشید - کنایه از آسمان چارم در روشنی خورشید باشد
 و امن دریای افتادون - کنایه از اضطراب باشد و
 از روی اضطراب گرفتن را نیز گویند -
 و امن در کشیدن و و امن کشیدن - کنایه از اعراض
 و اجتناب نمودن باشد از چیزی و ترک صحبت کردن -
 و امن گریه - کنایه از صاحب است و کنایه از غمی و باعث
 سکون و مانع شدن هم هست -
 و امنی - بروزن دادنی سر انداز و متعنه زنان را گویند -
 و امن و - بروزن نابود یعنی غنود و بخشیدن کنایه است
 که بسبب از کسی صادر شده باشد -
 و امن و - بفتح و او و سکون را نقطه دار سله و سید -
 باشد بزرگ که دو چوب بر دو طرف آن بندند و بدان گستر
 و امثال آن کشند -
 و امن و - بروزن آروغ فریاد و فغان و ناله و زاری است
 و امنی - بروزن جامی صیاد را گویند -
 و امنی - بروزن کاسگاز یعنی دومی است که صیاد باشد -
 و امنی - بروزن بالیدن بر بالافتن و برابر چیزی
 شدن و از بیخ وین برکنیدن و تخم افشانیدن و بروزن

باد خاک را -
 و امنیده - بروزن نادیده بر بالای چیزی شده و از بیخ
 وین برکنده و افشانده شده باشد -
 و امن - بروزن نام مطلق دانند را گویند و مخفف دانند است
 و امن بروستن هم هست یعنی بدان و چون در آخر کلمه آید
 معنی ظرفیت بخشد همچو قلندران و کفشدان و قوه دان مانند
 و امنی طیس - اشاره بفروسی و خواججه نصیر است -
 و امنی ابرو ج - بفتح ثالث و همزه و او و ضم رای قرشت
 و سکون جبر اول و بای ایجد و جم آخر جمی است که از
 بشیرازی انجمنک خوانند و از کوه کیلویه که از ولایت
 فارس است آویند -
 و امنی و بر - بفتح ثالث و او و بای ایجد دانند و برست
 که حسب الراس باشد و آن تخی است ز روزنگ و طعم آن
 تلخ و بیاض و از کوهستان فارس و کردستان می آویند -
 و امنی - بسکون ثالث و فتح جم غمه است که بحر بی عدس گویند
 دانند - بفتح ثالث و سکون و ال ایجد یعنی تو اند باشد -
 و امنی - بازای فارسی بروزن و منی و آنچه است که عدس
 و امنی - بروزن بالش یعنی علم فضل و دستن چیزی باشد
 و امنی - بکسر بای فارسی و زرای فارسی بود او
 کشیده و بهارزه یعنی علم و فضل جوینده و طالب علم باشد
 چه برزه جوینده و تفحص کننده را گویند -
 و امنی - باکاف فارسی بروزن و نشور و انشور و دان
 و بسیار دان و عالم و فاضل باشد -
 و امنی - با او بروزن و انشور صاحب خداوند و دانند
 و امنی - بروزن و منی صاحب و خداوند و داننده است -
 و امنی - بفتح سیم و سکون نون و ال ایجد یعنی دانند
 و حکیم و بسیار دان باشد -
 و امنی - بکسر ثالث و رابع و سکون تخانی یعنی دانند
 که دانند و دان باشد -

وانک بفتح ثالت وسکون کات مطلق دانه را گویند
 اعم از گندم و جو و پاش و عدس و غیره و بضم ثالت آن باشد
 که بوقت دندان بر آوردن اطفال اقسام دانهها از جنس
 گندم وجود پاش و عدس و امثال آنها را با کله و پایه گویند
 پزند و بجانهای و وستان و غویشان و مصاجیان فرستند
 و در ملک و کن مہتر چار و ادا را گویند
 و انگانه - باکاف فارسی بروزن باز خانه آن باشد که حی
 چون خوابند بسیر و گشت روند هر یک زری به بند تازان
 سر انجام خوردنی و یا محتاج آن سیر کنند و فتح ثالت اسباب
 و متاع و کالا باشد
 و انگو - باکاف فارسی بروزن ساخو نوعی از غله باشد
 و آتش هفت دانه را نیز گویند و آن آشی هست مرکب از
 خود و باقلا و عدس و امثال آن
 و انم بفتح ثالت وسکون میم یعنی تو انم باشد
 و انوش - بروزن آنوش نام شخصی است که عذر را بجز
 و عذر ایزد کے بود مشوقه و ابق و قصه ایشان مشهور است
 و آنرا دو انوش هم میگویند که حرف ثانی و او باشد بروزن
 قبسا پوش و نو اش نیز گفته اند که حرف ثانی نون باشد
 بروزن او پاش و دیا نوش نیز بنظر آمده است که حرف
 ثانی یای حلی باشد
 و انہ چیدن - یعنی بر چیدن دانه است از زمین و کنایه
 از سجدہ کردن و گدیہ و گدائی نمودن هم هست
 و انہ وال - بروزن خاندان ظرفی و جانی باشد که
 غله و دانه در آن کنند و معنی پریشان و پراکنده و داد و
 ہم آمده است و زمینی را نیز گویند که در آن تخم کاشته باشند
 و زمینی که در آن شاخهای درخت فرو برد تا سبز شود و
 از آنجا بجای دیگر نقل کنند
 و انہ زن - بازای ہوز بروزن آمدن نوعی از ساحل
 و جادوگران باشند در ہندوستان کہ دانه ارزن و جورا

بر عفران زرد کنند و افسونی بر آن خوانند و بر کسیکه خوانند
 بزنند تا مقصودی کہ دارند بر آید
 و انہ گانه - باکاف فارسی بروزن دانه دانه اسباب
 و کالا و متاع دنیوی باشد
 و انہ کردن - کنایه از پراکنده و پریشان ساختن باشد
 و او - بروزن گاو یعنی نوبت بازی شطرنج و زرد و غیره
 باشد و زیادہ کردن خصل قار نیز بہست و آن از ہندہ
 زیادہ نینباشد چه از یاد آن بجز ناطق نیست و مراتب
 اعداد منحصر است تا بنہ پس دوا اول یکی است و دوم
 سہ و سوم پنج و چہین ہفت و نہ و یازدہ تا ہندہ کہ مرتبہ
 ہم اعداد است می رود تا تمام میشود و دعوی کار سے را
 نیز گفته اند و معنی بخش و دشنام ہم آمده است و ہر چہ
 و ہر مرتبہ درہ باشد کہ از دیوار گلی بر بالا سے ہم گم آید
 و آنرا داسے ہم گویند
 و او ر - بروزن خاد نام خدا سے عزوجل است و بادشا
 عادل و پرستش کنندہ را نیز گویند یعنی شخصی کہ میان نیک
 و بد حکم باشد و فصل کند و معنی حاکم گویندش و در اصل
 داور بروزن دادگر بودہ ہر دایام تخفیف دادہ اند داد
 شدہ و معنی دوا و درمان ہم بنظر آید
 و او روان - با دال ایچد بروزن نافرمان نام و ہی است
 کہ در طرف غربی و یک فرسخی واسط واقع است و ہنی ترکیبی
 آن خدا دان و حاکم شناس باشد
 و او رمی - بروزن لاغری جنگ و خصومت باشد و معنی
 تظلم و خصمہ و شکایت پیش کسی بردن و محاکمہ نمودن و
 یکسو کردن میان نیک و بد ہم آمده است
 و او زیا فتن - کنایه از ناشستن نقشی بر او باشد
 و او - بروزن ماہ کنیزک و پرستار باشد و بدول و واکس او
 ہم گفته اند و عدوہ را نیز گویند کہ بعرنی عشرہ خوانند
 و او - بروزن پایا یعنی درہ و ناکوہ باشد

و اهل بضم ثالث بروزن کاکل علامتی باشد که در رزق
و فالیز و امثال آن نصب کنند بجهت دفع جانوران
زیانکار تا از آن برمند و داخل زراعت نشوند و باقی
بکسر ثالث هم آمده است و نیز علامتی را گویند که صیادان
در صحرا نزدیک بدام نصب کنند تا جانوران از آن بر کم
بجانب دام آیند -

دایم - بروزن کاظم تاج پادشاهان را گویند و آنرا دایم
نیز خوانند و تخت شاهی و چتر پادشاهی را هم گفته اند -

داهول - بروزن شاخول معنی داهل است و آن
علامتی باشد که در بقایان بجهت دفع جانوران زیانکار
در میان زراعت نصب کنند و صیادان بر کنار دام
سازند و معنی تاج مرصع هم بنظر آمده است -

دایم - بکسر ثالث و سکون تختانی و میم دایم است
که تاج مرصع باشد -

داس - بروزن لاس هر چه پینه و روده و مرتبه را
گویند از دیوار گلی -

دایه شوهر لیسر - کنایه از کوه زمین است و بجز
ارض خوانند -

دباب - بضم اول بروزن کلاب نوعی از ریحان است
و آنرا سوسنبر گویند و آن گرم و خشک است در سوم فواقی
نافع است و نفع اول هم گفته اند -

دبال - بروزن و بال میوه است که آنرا ترنج گویند -
دباله - بروزن چخاله معنی دبال است که ترنج باشد -

دبابل - بادال ابجد بروزن در کتاب آوازه و شان
و شوکت و شکوه و عظمت را گویند -

دبدبه - بابا سے ابجد بروزن دغدغه معنی بزرگی و اظها
چاه و عظمت باشد و آواز عظیم و صدای دل و نقاره
و امثال آنرا نیز گویند -

دبس - بکسر اول و سکون ثانی و سین بلفظ دوشاب
خبر مارا گویند که آتش دیده باشد و گویند عربی است -

دبستان - نفع اول بروزن شبستان و دبستان
و کتب خانه را گویند -

دبستانی - بروزن شبستانی طفل کتب خانه را گویند -
دبلق - بکسر اول و سکون ثانی و قاف جمی است برنگ

و اندام زرشک و آنرا معجون غسل گویند بسبب آنکه چون
بشکنند لعاب سفید و لاج مائده غسل از درون آن بر آید

گرم و خشک است در روم و جمیع درهها را نافع است گویند عربی
و بپودار - بضم اول و ثانی بواور رسیده و دال ابجد بالک

کشیده و برای ترشست زده نوعی از اهل است و آنرا
صنوبر بندی نیز گویند و بجای حرف ثانی یا سه حلی هم

بنظر آمده است -
دبوس - نفع اول بروزن دبوس قلعه است در ماوراء النهر

ما بین سم قند و بخارا و بعضی گویند شنبه بوده دبوس نام
که آن قلعه را بنا کرده و گرز آهنین را نیز گویند و بجز

نیز همین معنی دارد و بوسه کشتی را هم گفته اند و آن
خانه است در پس کشتی -

دبوسک - نفع اول بروزن عروسک گل نان کلاغرا

بیان و موم
در دال بلفظ بابا سے ابجد
مشتمل بر بیت و دو نخت و کنایت

دب نفع اول و سکون ثانی یعنی نگاه داشتن باشد
و بندی جهانیدن اسپ را گویند و بابای فارسی دایه
را نامند و بجزی و ف خوانند و دت معرب آنست و بضم
اول در عربی خرس را گویند اگر قدری از خون خرس کسی که
نود بود اندیشه باشد بدیند عاقل شود -

دباب نفع اول و ثانی مشد و بالک کشیده که در را گویند
و بجزی و ف خوانند و بضم اول و سه شد بد ثانی هم
بنظر آمده است -

گویند و بعضی خبازی خوانند -
 و بوسه بفتح اول بروزن سبوح یعنی آفریدوس است که تا
 پس کشتی باشد -
 و بویکی بفتح اول و ثانی بود و رسیده و کاف بختانی کشیده
 یعنی و بوسک است که گل نان کلاغ باشد که بعضی خبازی
 خوانند و بعضی گویند بویکی فیرک است و آن بناتی باشد
 آفتاب پرست چه به طرفت که آفتاب رود آن بنات را
 بجانب آفتاب دارد و بعضی ملوکیه خوانند -
 و به روزی پامی شتر افکنند - کنایه از ترک شدن
 با شکر و بر سر پاشش آوردن و فتنه انگیزان را نیز گویند -
 و بیسب - بروزن طیب هر چیز که از نرم کوفته باشند -
 و بیروزن و زیر منشی و نویسنده را گویند -
 و بیستان - یعنی دبستان است که کتب خانه باشد
 و بعضی گویند دفتر خانه است -
 و بیروزن فلک - کنایه از کوب عطار دست -
 و بیروزی - بروزن حقیقی نوعی از قماش باشد و نهایت لطافت

بیان متکوم

در اول بی نقطه با هم متصل بر دو لغت
 و ج - بضم اول و سکون ثانی هر چه که درون دوشاب و
 شیر و عسل و امثال آن مالیده شده باشد و بر دست پا
 بچسبند و فتح اول در عوی مرغ صحرانی را گویند -
 و ج بفتح اول و کسرت ثانی و سکون رای قرشت غنه است
 که از آلبیا گویند و آن سرد خشک است و آبی که وی را
 در آن بچینه باشند حیض براند گویند عوی است -

بیان چهارم

در اول بی نقطه با غای نقطه آخر مثل بر بنده لغت کنایت
 و ج بفتح اول و سکون ثانی یعنی خوب و نیکو باشد و فوج
 و صفت را نیز گویند و سر و خلاصه هر چیز هم هست و بضم اول
 یعنی دخت است که مخفف دختر باشد و گیاهی را نیز گویند

که در میان آب روید و ازان حصیر بافند و آنرا در خراسان
 لوح گویند و بدان خربزه آونگ کنند و یعنی فی بویا هم
 آمده است و تیر آسانی را نیز گویند که تیر شهاب باشد -
 و خت بضم اول سکون ثانی و رای قرشت مخفف و خت است
 دختر آفتاب - کنایه از شراب اعلی باشد -
 و دختر خم - یعنی دختر آفتاب است که شراب انگوری باشد -
 و دختر رز - یعنی دختر خم است که کنایه از شراب اعلی باشد و
 یعنی انگور و دانه انگور هم آمده است که بعضی عنب خوانند -
 و دختر روزگار - کنایه از حوادث روزگار است -
 و دختره - بروزن بتکه بگارت و دخترگی و دوشیزگی باشد
 و نهری را نیز گویند که بر کیسه نهند -
 و دختر می - بروزن گل پری یعنی دختره باشد که دوشیزگی
 و بگارت است -
 و دختر - بروزن مخفف و دخترن باشد یعنی از دخترن
 و جمع کردن هم هست و دوشیدن را نیز گویند -
 و دختره - بروزن سوزنگ و دختر شوهر باشد از زنی دیگر
 و دختر زن از شوهر دیگر -
 و دختره - بروزن گفته مخفف و دختره است که خیاطت
 کرده شد و باشد و بعضی دوشیده هم آمده است -
 و دختره - بفتح اول و دال بی نقطه بروزن و ستار چادر
 و سفیدی را که بر روی تخت پوشند و بعضی گویند سرب
 تخت دار است که جامه خواب باشد -
 و دختره - بفتح اول بروزن خوش ابتداء آغاز کار و معالجه
 با کسی باشد و تیره و تاریک را نیز گفته اند -
 و دختره - بروزن زخم سرد آیه که مرده را در آن نهند -
 و دختره - بروزن زخمه یعنی دختره است که سرد آیه مردگان باشد
 و صندوق سوتی را گویند و در آن گاو رخانه گران را مخصوصاً
 و آن چیز را نیز گویند که شتر بوقت مستی از دوان بیرون می آورد
 آنرا بعضی عشقه خوانند -

دخمه زندانیان - کنایه از آسمان است -
دخمه فیروزه - بمعنی دخمه زندانیان است
که آسمان باشد -

بیان پنجم

در دال بی نقطه با دال بی نقطه شتلی بر دو لغت
دو فتح اول و سکون ثانی سبج را گویند که جانوران درند
باشد همچو شیر و پلنگ و گرگ و مانند آن و بیسبان
پرازشکار را نیز گویند -
دو ه - فتح اول و ثانی معنی دو دست که جانوران درند
باشد و قلندران را نیز گویند و در ترکی کینز که را گویند که
فرزند را کلان میکند -

بیان ششم

در دال بی نقطه با راس بی نقطه شتلی
بر یکصد و نود و پنج لغت و کنایت
در فتح اول و سکون ثانی در خانه و سرای و امثال آن
باشد و بعربی باب گویند و دره کوه را نیز گفته اند و معنی کوه
و مرتبه هم هست و بابی که در کتابهای نوین پسند چنانچه کتابی
در احکام دین زردشت هست شتلی بر صد باب و آنرا
صد و در نام نهاده اند و نوع جنس را نیز گویند و معنی دیدن
و پاره کردن باشد و امر بر پاره کردن هم هست یعنی بدر
و قاعل دریدن را هم میگویند و قتی که مرکب شود همچو پرده در
نوعی از مرغ صحرائی را گویند و آنرا سحر در خوانند با سین
و حا و زاس بی نقطه بر وزن فغفور و پیشه را نیز گویند که بعربی
بق خوانند و معنی درون باشد که نقیض بر و نست چنانکه
گویند در خانه رفت یعنی بدرون خانه رفت و نام میوه
و ثمر درختی است که آنرا قوت سته گل گویند و بعربی ثمره اهلوق
خوانند و برگ و ثمر آنرا با هم بچوشانند و بدان ریش رنگ کنند
و بضم اول در عربی معنی گوهر باشد -
در - بر وزن سر بمعنی درای است که رنگ و جرس است

و امر بداخل شدن بهم هست -
در آب فرو شدن - کنایه از نابود شدن و محو
گردیدن باشد -

در او و ز - با ثانی مشدود دال ابجد بود و رسیده و
زای هوز با لفت کشیده کسی را گویند که صاحب تجربه و دانا
و عاقل باشد که اگر اچنانا کار سے ناصواب از و سوز و صلاح
آنرا بدستگی تواند کرد و کسی را نیز گویند که جنگ و صلح وینکی
و بدی را با هم کند و آنرا بعربی منزل خوانند -
در اره - بر وزن هزاره دیوش و قلتیان را گویند و در
عربی دو که باشد که بدان پیشم ریسند -
در از - بر وزن نماز نقیض کوتاه باشد -

در از خوان - بر وزن سوادشان پیش انداز و
دستار خوان را گویند -
در از دستی کردن - کنایه از غارت کردن و ستم و
جر نمودن باشد -

در از دم - بضم دال دوم و سکون میم سگ را گویند و
بتازی کلب خوانند و میمون و عقرب را نیز گفته اند -
در از و نبال - بضم دال دوم و سکون نون و بای بچه
بافت کشیده بلام زده گاو و گاو میش را گویند -
در از شمشیر - کنایه از تیغ زن چیست و چالاک باشد -
در از کار - کنایه از شخصی است که مرکب کارهای شود که
زیاده بر حالت و مرتبه او باشد و مشکلم بسخنان لاف و گران گویند
در از نا - بانون بر وزن هزار پامل درازی را گویند -
در از نفس - کنایه از پرگویی و پر حرفی باشد -
در از استین کردن - کنایه از تصرف کردن و ملک
خود دانستن باشد -

در اسج - بفتح اول و سین بی نقطه بر وزن زبان - نوعی از
بلبل است و آن رستی باشد که بر درخت میخیزد -
در افتا و لن - کنایه از خصومت و جنگ و نزاع کردن باشد

در افسس - باسین بی نقطه بر وزن حوادث به لغت
 اهل شام شفتا لو باشد و آن میوه ایست معروف که
 بعربی خرخ گویند -
 در افق - با فابرون خلایق معنی در افسس است که
 شفتا لو باشد لغت اهل شام -
 در اقیطس - فتح اول و ثانی بالغ کشیده و قاف بخت
 رسیده و ضم طاء و سکون سین بی نقطه یونانی بیخ فیلگوش
 باشد و آن گلیست از جنس سوسن و آن را به عربی
 اصل اللوف خوانند -
 در انک - بانون بر وزن تبارک نام دریائی است که
 آنرا میونانی غالا غلطیون - ش - خوانند و گویند مقام
 زشتگان است -
 در انگشت آوردن - کنایه از حساب کردن باشد -
 در اس - بر وزن سراسر اسگ و بر س را گویند یعنی
 گفتگو باشد و ماضی گفتن است یعنی گفت و امر برگفتن هم
 هست یعنی بگو و امر بر آوردن باشد یعنی بدر و آن
 و سرکننده سخن و سخن سر کردن را نیز گویند و معنی تپک
 آهنگران هم گفته اند که بعربی سطره خوانند -
 در اید - بر وزن سراید یعنی بگوید و آواز دهد -

در ایش - بفتح اول بر وزن نمایش یعنی تاثیر و اثر کردن
 در اینه - بر وزن و معنی سراینده است که گویند و آواز کنند
 در آیدن - بر وزن سرآیدن یعنی گفتن و آواز کردن
 در آینه نقش پر می دیدن - کنایه از دیدن شراب
 در پاله بلوری و مشاهد جمال ساتی باشد در جام شراب -
 در باس فتح اول و سکون ثانی و با می بجد بالغ کشیده
 در وایت و ضروری و مایحتاج را گویند -
 در بازگمان رفتن - کنایه از در آمدن باشد بخانه گمان
 یعنی کیان کشیدن -
 در باقی شدن - کنایه از چینه نماندن و تمام گردیدن
 و آخر شدن و وجود نداشتن باشد -
 در باقی کردن - کنایه از بی باقی ساختن و تمام شدن
 و موقوف داشتن و ترک دادن باشد -
 در بان فلک - کنایه از آفتاب ماه است -
 در پاس - بر وزن دروای معنی ضروری و مایحتاج
 و دروایت باشد -
 در پایی افکندن - کنایه از اسهال و تعطیل کردن باشد
 در پاسه پیل انداختن - کنایه از رنج و مشقت
 کشیدن باشد -

سه بر نقادان جوهر الفاظه اصح و لایح باد که در افسس و در افق که
 هر دو لغت در متن کتاب صفت یعنی شفتا لو که بعربی خرخ گویند آورده اند
 کذابی تصریح بیان حروف بطریق مذکور در هیچ نسخه موجود که عدد آن در آن
 میرسد یافت شده این غلط فاش است از او چه میگوید برین معنی در آن
 ابوقاف و نون است چنانکه صاحب قاموس گوید - الله را ل - که علامه
 یشد و اشمس و الف خ شایسته - و همچنین کواکب نیز از این بیچاره در آن
 بغیر دال و تشدید را و کسرت قاف و نون در آخر نقل نموده و صاحب تخمین
 گفته در متن لغت شام هم خرخ است و همانا سبب افتادن صفت وین
 غلط فاحش عدم جلاله است و تحقیق لغات چه قاف را غاه فون آنرا
 قاف و گوییم خوانند برع خود و لغت قرار داد و احدی علم بالاصح است

در بایست - بر وزن و معنی دروایت باشد که احتیاج
 و ضرورت داشتن است و مزجه نوع هم هست که جمع آن انواع
 باشد و معنی آن در بایستگان -
 در پریش - بابای قاری بر وزن خنده ریش درویش
 و گویند که بر در خانها بگدائی رود و معنی کوزه و گاس
 و خشت پنجه هم گفته اند -
 در پس زانو نشستن - کنایه از تفکر و مراقبه باشد -
 در پشم کشیدن - کنایه از پوشیدن و پنهان داشتن باشد -
 در بند - بر وزن فرزند نام قلمه است و نام شمیری هم هست
 و گذرگاه و یا را نیز گویند آنرا بند خوانند و بجائی و منقش است

در

که در اینجا شراب خوب میشود و فاصله میان دو دولت هم میگذرد
 در پوست افتادون - کنایه از عیب گفتن و غیبت مردم
 کردن باشد -
 در پیه - بفتح اول و ثالث که بای فارسی باشد و خفای با
 پارچه و پنبه را گویند که بزجامه دوزند و بکسر ثالث و ظهور با
 یعنی جمت و بخشش و عفو باشد و معنی ناپیدا و ناپدید هم
 آمده است و معنی اول بفتح بای ابجد نیز گفته اند -
 در پی - بروزن چربی یعنی در پیه است که پنبه و پیونیدی
 باشد که بزجامه دوزند و پانجمی بابای فارسی هم آمده است -
 در پین - بابای فارسی و تخمائی بمجول بروزن پروین
 یعنی در پی باشد که پاره ورقه است -
 در تاج - باتامی قرشت بروزن کجوج گیاهی است
 عاشق آفتاب زیرا که بهر طرف که آفتاب گردد او نیز گردد
 و آزاد عراق تولد گویند -
 درج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم خطی را گویند که در گذشت
 منتقل نوشته شده باشد و در عرقی طوماری بود که در آن
 چیزها نوشته باشند و بضم اول هم در عرقی پیرایه دان را
 گویند و آن ظرفیست که زنان جوهر آلات خود را در آن
 درج تنک - کنایه از دمان معشوق است -
 درج در - بضم دال دوم یعنی درج تنک است که کنایه
 از دمان معشوق باشد -
 درج و بهقان - کنایه از کتاب تاریخ است چه بهقان
 مورخ را میگویند و قول بهقان را نیز گویند و معنی سخن مستتر
 و غیر مستتر هم هست -
 در حکر گل گرفتار - کنایه از زیر خاک کردن باشد -
 درج که کشودن - کنایه از سخن خوب نقل کردن باشد -
 در جوال شدن - کنایه از فریب و دغا خوردن باشد -
 در جوال کردن - کنایه از دغا و فریب دادن باشد -
 درخت سنبه - بضم سین بی نقطه و سکون نون و فتح

بای ابجد پرند است سبز رنگ که با منتقار درخت را سوزان
 کند و نوعی از زنبور سیاه هم هست که چوب را سوزان میکند -
 درختک و انا - بکسر کاف نام درختی است که بهر جا
 که آفتاب بگردد و برگهای آن رو بجنب آفتاب کنند و
 بعضی گویند درخت و قواق بهمانست -
 درختنه سنبه - بفتح نون یعنی درخت سنبه است که پرند
 باشد که درخت را با منتقار سوزان میکند و درختینه سنبه هم
 آمده است که بعد از فوقانی تخمائی باشد -
 در خرکمان کشیدن - کنایه از گرفتاری و محنت و مشقتی
 باشد که نجات ازان دشوار بود -
 درخش - بضم اول و ثانی و سکون خا و شین نقطه و معنی
 برق باشد و فروغ و روشنی هر چیز را نیز گویند و معنی تابنده
 و درخشان هم هست و نام آتشکده ایست در شهر ارنیه و
 بانی آن آتشکده راس مجوسی بوده و او را راس ایشل گویند
 و در هم بظلمت منسوب با دست و گویند شهر ارنیه و شیراز را
 بنا کرده است و نام دهبی است از ولایت قاین و قستان
 و در اینجا گلیم خوب مینامند و معنی اول که برق باشد بفتح اول
 و ثانی هم هست و فتح اول و ضم ثالث یعنی درخورد لائق و
 سزاوار باشد و معنی ثانی که فروغ و روشنی باشد بضم اول
 و فتح ثانی هم هست و فتح اول و ضم ثالث که معنی درخورد
 لائق و سزاوار باشد معنی شوق و اشتیاق هم گفته اند -
 درخشان - بضم اول بروزن سخندان یعنی تابان و
 روشنی و بینه باشد -
 درخشیدن - یعنی تابیدن و پرتو افکندن باشد -
 در خط شدن - کنایه از تشغیر شدن و آزرده گردیدن باشد
 و بیوش و بیقرار گشتن را نیز گویند -
 در خف - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و فایز نور
 سپاه را گویند -
 در خوا - با او معدوله بروزن درگاه یعنی التماس

و در خواست باشد و امر بیهیمنی هم هست یعنی التماس کن
و گدا و گدائی کننده را نیز گویند -
در خود گر بختن - کنایه از گردآوری خود کردن باشد
و در خود بفتح ثالث و سکون و او معدوله یعنی لائق و سزاوار
و در وسع و در خورشید و در طعام باشد -
و در خور و با او معدوله بر وزن شب گرد یعنی در خورست
که لائق و سزاوار باشد -
در خوش - با او معدوله بر وزن سرکش بمعنی شوق
و اشتیاق باشد -
در خون شدن - کنایه از قصد در کشتن دارد و چون
کردن باشد -
در داب - بر وزن زرد آب و متبویه را گویند و آن میوه
باشد کوچک و در خوشبوی شبیه بجزیره -
در وار - بر وزن سردار نام درختیست که پیشه باری آورد
بعربی شجره البق خوانند و بعضی گویند سفید و در همانست
و معنی ترکیبی آن در خانه دارد و بسیار و فاعل در آوردند و در آن
در دوار - بضم اول با او معدوله بر وزن بر دوار و
فقیر و دون و فرومایه باشد و کنایه از زمین هم هست که
بعربی ارض گویند -
در دشت - بکسر ساری قشقت نام محله است در صفایان -
در دمن - با یم بر وزن کفش کن مخفف در دمن است
که مردم افتاده و دردناک و خاکسار باشد -
در دمه - بر وزن سر دمه کواکب ستاره را گویند که زحل
و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و قمر باشد -
در دور - بضم اول و ثالث بر وزن پر زور گرداب مملک
و غرق کنند را گویند و گویند عربی است -
در دوه - بضم اول بر وزن مرده دردی شراب و آب
در دغن و امثال آن باشد -
در ریختن - بضم اول کنایه از گریه کردن و سخن خوب

و لطیف گفتن باشد -
در ز - بر وزن لرزش گاف جامه را گویند که دوخته باشد
و دختران کوچک سال را نیز گفته اند -
در زاده - بفتح اول و دال اجد تخمه باشد که آسیابانان
در پیش آب گذارند تا آب بطرف دیگر رود و آنرا در زاده
آسیاب نیز گویند -
در زبان و آشتن - کنایه از آنست که سخنان بد و نالایی
در حق کسی گویند -
در زکرون - کنایه از فاش گردیدن و آشکارا شدن باشد -
در زمان - بفتح اول و ثانی بر وزن نکدان رشته و سپان
تافته را گویند که در سوزن کشند -
در زن - بر وزن ارزن یعنی سوزن باشد و کسی را نیز
گویند که حلقه بر درزند -
در زنده - بر وزن فرزند جای بسیار خون ریزش را گویند
اعم از جنگ گاه و مسلح -
در زه - بر وزن هرزه توده و پشته حلفت و خار و خاشاک
باشد و معنی در زهم هست که چاک دوخته باشد و دختر را نیز
گویند و معنی اول بازاری فارسی هم آمده است که در شه
در سار - با سین بی نقطه بر وزن اغیار دیواری باشد که
در پیش در قلعه و محوطه و خانه بکشند چنانکه در قلعه و خانه
نمودار نباشد و پرده را نیز گویند که در پیش در خانه بیایزند
و معنی در گاه نیز آمده است -
در ساره - بر وزن گواره معنی در سار است که دیوار پیش
در قلعه و خانه و پرده باشد و معنی ترکیبی آن نیز در پرده است
چه ساره پرده را گویند -
در سپوز - بابای فارسی بر وزن بر فردا از سپوز سخن باشد
که بغض رساند رون کردن است یعنی در اندرون کن -
در ست - بضم اول و ثانی و سکون ثالث و فو قانی فیض
شکسته و غلط باشد و بعربی صحیح خوانند و معنی در هم و دینار

در روزی باشد که با شرفی اشتهار دارد و بهر بی طراز چه خوانند و زور و سیم و طلا و نقره را نیز گویند و معنی صحت و تندرستی هم هست -

درستان - بروزن نگدان شاگردانه باشد و آن درخت چند است که بعد از اجرت استاد و شاگرد دهند -

درستاران - بفتح اول و ثانی بروزن پرستان معنی درستان است که شاگردانه باشد -

درسته - بفتح اول و ثانی بروزن بسته معنی عفو و رحمت و گذشتن از جرائم و بخشیدن گناه باشد -

درستی - بضم اول و فتح ثالث بروزن الفقی نام دختر انوشیروان است که در جاکه بهرام بود و بکسر ثالث بروزن مفاسی هم آمده است و باین معنی با شین قرشت نیز گفته اند -

درس خوان - با و او معروله بروزن سخت جان شاگرد گویند و شخصی که پیش کسی چیزی بخواند -

درسه - بروزن عرصه معنی درسته است که بخشیدن عفو باشد و رش بفتح اول و ثانی و سکون شین قرشت نام نوعی از نیار است و آن باریک و دراز میشود و بسکون ثانی پایگاه و طولی اسپان را گویند -

درشت پسند - کنایه از نرم گتیب طبع باشد -

درشته - بروزن و معنی درسته است که عفو کردن و گذشتن از گناه باشد -

درشی - بفتح اول و ثانی بروزن حبشی معنی درش است که نیار باریک و دراز باشد -

درعوق شدن - کنایه از خجل شدن و خجلت کشیدن و شرمزده شدن باشد -

درغ - بروزن برقی بندی را گویند که در پیش آب بندند -

درغال - بروزن پرگان معنی آهن و مسوده باشد -

درغاله - بروزن بزرگ را همی را گویند که از میان کوه بگذرد و از اعرابی شعب خوانند و فرجه میان دو کوه را نیز گفته اند -

درغان - بروزن مرجان نام شهر است در حوالی سمرقند و نخست - بروزن بدست برزه و نام عقول را گویند -

درغلبکین - بالام و بای اجد و کانت بروزن برغبتن درمی را گویند که پنجه دار باشد و بعضی درمی را گویند که پیش آن پنجه داشته باشد و مردم از عقب پنجه نمایان شوند و معنی اول بهتر است چه غلبکین معنی پنجه است و بضم ثالث و فتح مای فارسی هم بنظر آمده است -

درغلبکین - بضم ثالث باز یاد قی سخانی مابین کاف و نون یعنی درغلبکین است که در پنجه دار باشد و بابا به فارسی ساکن هم درست است -

درغم - بروزن شکنج نام موضعی است که آنجا شراب خوب میشود و شراب در غمی تسووب بدانجا است و نام نموده باشد از موسیقی که شنیدن آن غم و الم از دل رنجور بیرون کند و معنی ترکیبی آن در اندوه باشد -

درغورگی مویز شدن - کنایه از برادر ز سپیدن و وضائع شدن باشد -

درغیش - بروزن درویش معنی انبوه و بسیار باشد و نام نوعی از زرد آگوه هم هست -

درفش - بکسر اول و فتح ثانی و سکون فاوشین قرشت افزاریست کفش و وزان و امثال ایشان را و علمی را نیز گویند که در روز جنگ بر پای مردم کنند و برقی را نیز گفته اند و معنی فروغ و روشنی و چیزی که در نشان باشد و فوطه که در روز جنگ بر بالای دستار و خود که برگی دو گفته گویند بچله -

درفشان - بروزن درختان معنی لرزان باشد و معنی تابان هم هست -

درفش کاوان - با و او بالعت کشیده علم فریدون است و تسووب بکاوه آهنگر و شرح آن در آخر کاویان مذکور شد -

درفش کاویان - با پای حملی بالعت کشیده همان درفش کاوان است که علم فریدون باشد -

درفش کاوان
درفش کاویان
درفش کاوان
درفش کاویان
درفش کاوان
درفش کاویان
درفش کاوان
درفش کاویان
درفش کاوان
درفش کاویان

ورفشه - بضم اول و ثانی و سکون فاء فتح شین فرشت
 یعنی تیغ و شمشیر باشد -
 ورفشی - بکسر اول و فتح ثانی و سکون ثانی و رابع
 تخیانی کشیده خود را مشهور ساختن و علم کردن باشد -
 ورفشیدن - بر وزن و معنی درخشیدن است که تابان
 و منور باشد و معنی لرزیدن هم آمده است -
 ورفخان گریختن - کنایه از پناه بردن کسی باشد -
 ورفنجک - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و نون که رابع
 باشد و جیم مفتوح بجاوت زده گرانی که در خواب بر مردم افتد
 و از ابعربی کا بوس خوانند -
 ورفقو - بفتح اول و سکون ثانی و قاف مفتوح معنی زره
 باشد که بعربی وسیع خوانند و معنی سپهر هم نظر آمده است که
 بعربی جنبه گویند -
 ورفک - بفتح اول بر وزن قدک و ستاره را گویند که در حالی
 در و پاک باشد و این معنی بجای حرف ثانی زای نقطه دار
 هم آمده است و در عربی معنی مال باشد -
 ورفکاله - بر وزن هر ساله مخ را گویند و بعضی مخی را گویند
 که در زیر نا و اوان بسته میشود -
 ورفکامی خورد - یعنی اینست که گجای زبید و کی در جور است
 یعنی نمی زبید -
 ورفکشیدن - کنایه از نوشیدن و برکشیدن و مخ کردن
 و رونودن باشد -
 ورفک - با کاف فاکری بر وزن دختر در و و گر را گویند -
 ورفکاله - بفتح اول و سکون ثانی و ضم کاف فارسی لغت
 و لام مفتوح معنی در کاله است که مخ زیر نا و اوان باشد آن
 در هوای سرد و شکل مخروطی بسته میشود -
 ورفک - بکسر اول و لام و سکون ثانی و کاف جانه کوتاه
 آستین کوتاه و پهنه از گویند -
 ورفوزینه سپهر بران - کنایه از فریب خوردن و کردن

کاری باشد که عیش کسی را منقص سازند و معنی و رشادی
 غم پیش آمدن هم هست -
 ورفوزینه سپهر و اوان - کنایه از کاری باشد که عیش
 کسی را بر هم زنند و فریب خوردن از کسی و در عین شادی
 غم پیش آمدن را نیز گویند -
 ورفلیک - بکسر اول و لام و سکون ثانی و تخیانی و کاف
 یعنی در لک است که قبای پیشوا آستین کوتاه باشد -
 ورفما - بر وزن سرما خرگوش را گویند -
 ورفمان - بر وزن فرمان علاج و دوا و دار و باشد یعنی
 درمانده و امر باین معنی هم هست -
 ورفم - بکسر اول و فتح سین بے نقطه دار اضرب
 و ضرب خانه باشد -
 ورفم گرین - بضم کاف فارسی صراف را گویند -
 ورفل - بر وزن بلبل غله را گویند که هنوز خوب نرسیده باشد
 و از ابریان کنند و خورند -
 ورفسان برون یعنی در دهن و در گره و بودن باشد -
 ورفن - بانون و حرکت غیر معلوم ز نور را گویند و آن جانوی
 باشد که خون از اعضای آدمی بکشد و گویند اگر او خشک است
 و در شیشه گره خانه بخور کنند هر شیشه بودی که در آنجا باشد
 بشکند و باقی نماند -
 ورفند - بر وزن سهند یعنی شکل و شمائل و صورت و مانند
 و سان باشد چنانکه گویند فلک در نند یعنی فلک سان
 و فلک نماند -
 ورفنگ - بکسر اول بر وزن فنگ صدائی باشد که از
 نواختن ناقوس و ساز و شکستن چینی و آگینه و امثال
 آن بر آید و رخ و محنت و هلاکت را نیز گویند و معنی وقت و
 ساعت و زمان باشد و معنی ثبات و اتمام و تاخیر هم هست
 و عالم آخرت را نیز گفته اند و نزد محققین اشاره است بدردگاه
 دمام بازماندگان و بقید تعقیدات و بی مجوس بودن -

در گیدن - بکسر اول یعنی درنگ کردن است که ثبات
داریم و زیدین و تاخیر کردن باشد -

در نور و نهادن - نفتح نون و واو کنایه از در هم چیدن
چیزها کردن و بے نام و نشان ساختن و در سوراخ
نهادن باشد -

در نه - بکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث تنج و شمیر
آب را را گویند -

در و ا - نفتح اول و سکون ثانی و واو بالف کشیده
سرگشته و سرگردان و حیران باشد و سرگون آویخته و نگان
و باژگون را نیز گویند و چیزه ضروری و ما یحتاج را هم گفته اند
که در و ایست باشد و نام فرشته ایست و کنایه از باروت
و مارت هم هست و بضم اول نام سلاطین بزرگان هند و تاج
است و معنی درست و تحقیق هم آمده است و در و اے
باضافه تخانی نیز گفته اند -

در و ا خ - نفتح اول و سکون آخر که خامی نقطه دار باشد
حالت بر خامتن از بیماری باشد که بفرنی نفاست گویند
و یعنی شجاع و دلیر و شجاعت و دلیری و محکم و مضبوط نیز
گفته اند و معنی یقین و درست و تحقیق هم هست که نقص
گمان باشد و معنی درشتی و غلظت نیز بنظر آمده است و
بجای حرف ثانی زای فارسی هم گفته اند و عیبت عار را نیز گویند

در و ا ر - بروزن خروار یعنی در و ایست است که ضروری
و ما یحتاج باشد و سرگشته و سرگون و حیران را هم گویند -

در و ا ثر - نفتح اول و سکون آخر که زای فارسی باشد یعنی
در و ا ر است که ضروری و ما یحتاج بود و معنی سرگون هم
در و ا زه گوش - کنایه از سوراخ گوش باشد -

در و ا زه نوش - کنایه از دبان باشد که عرب خم خوانند
در و ا زه هزار گام - میلمانی باشد که بر دو طرف راه
از برای نشان فرسنگ سازند -

در و ا نه - بروزن پروانه سوراخی باشد که بر بام خانه گفته

وز دبان بران گذاشته بالا روند و بر آیند -

در و ا ه - بروزن درگاه یعنی سرگون و حیران و ضروری باشد
در و ایست - بروزن و معنی در ایست باشد که ضروری
و ما یحتاج باشد -

در و ا طار س - نفتح اول و ثانی یوا و رسیده و کسر با صبه
ایجد و طای حطی بالف کشیده و رای کسور و سین ساکن
بر دو بی نقطه بخت یونانی رستی باشد مانند سرخس و آن
بیشتر درخت بلوط که سینه پیچیده شود اگر آنرا باشاخ و برگ
و فتح بگویند و بر پنج موی ضما و کت موی را بهر دو فالج و قوه
را مفید است -

در و ا و - بروزن سرود یعنی صلوات است که از خدا تعالی
رحمت و از ملائکه استقار و از انسان ستایش و دعا و از
حیوانات دیگر تسبیح باشد و نام روزنه پنجم است از نهمه مسترقه
سالهای ملکی و ماضی در ویدن هم هست یعنی غله را در و کرد
و با و ا و مجهول چوب و درخت تخته باشد و چوب تراش را
از نهمه در و در گویند -

در و ا و ن - بروزن کشتودن در و کردن و بریدن غله شهر
و در ویدن هم باین معنی آمده است -

در و ا و ش - بضم اول و واو مجهول بروزن سرودش نشتر حجام را
گویند که بدان رگ میکشاید و بفرنی بسنج خوانند و باین معنی
نفتح اول هم گفته اند و با و ا و معروف در عربی داغ و نشان است
خوانند و بکسر اول بروزن و معنی درفش است که از کشتن و در
و امثال آنها باشد و علم روز جنگ را هم گفته اند و فوطه را نیز
گویند که در روز جنگ بر بالای خود آهینین و دستار بندند
و معنی روشنی هم آمده است -

در و ا و قینون - نفتح اول و ثانی یوا و رسیده و قان مفتوح
و تخانی ساکن و نون یوا و کشیده و نون دیگر زدن معنی است
روی و بعضی گویند یونانی است بمعنی بنایی که بد زشت نمیتوان
ماند لیکن از یک گز که ناه ترمی باشد و بر گش در از تراز برگ زیتون

و گل آن سفید میشود و تخم آن بمقدار کرسنه کوچک میباشد و
 طبع آن تجمیج بزرگ است و اگر زیاده خوردند بیم پلاکت بود
 و روک - بضم اول بروزن سلوک بیزم پار یک را گویند -
 و روگر - بضم اول دشانی دفتح کاف فارسی تخفیف در و در است
 که استاد چوب تراش باشد و بعرنی بخار گویند و کبسر اول
 فتح ثانی شخصی که غله می برد و در میکند و او را بعرنی حضا
 درون - فتح اول یعنی اندرون باشد و نام شهری است
 در خراسان مابین مرو و تساک آنها نیز و شهر اند و بضم اول
 پیانه غله را گویند و دعائی باشد که مغان در ستایش خداستعالی
 بهل شانه و آذر خوانند و بر خور دنیا بدمند و بعد از آن بخورند
 و هر چه که بران درون خوانده و دیده باشند گویند پشته شده
 و هر چه خوانده باشند ناپشته یعنی ناخوانده چه پیشین یا تخم
 و شین قرشت و فوقانی یعنی خواندن باشد بزبان ژند و پشته
 درون پرور - کنایه از صاحب دل و صاحب مجامده باشد
 و کسی را نیز گویند که دل مردمان را بدست آورد -
 و روخج - فتح اول درایع و سکون جیم معرب و رونک است
 و آن دوائی باشد بشکل عقرب و بسبب آن در روخج عقربی
 خوانندش گرم و خشک است در دو مگزندگی جانوران را
 نافع است گویند اگر قدری از آن در میان خانه بپاشند
 مردمان آن خانه از طاعون امین باشند و اگر سوراخ کنند
 و در میان هر دو دران زن حامله آویزند فرزند آن زن از
 آفتها محفوظ باشد و صحیح و سالم تولد شود -
 و رونده - فتح اول بروزن فرزند نام پهلوانی است و نام دار
 هم هست چنگک و قلاب را نیز گویند و بعرنی معلق خوانند
 و بضم اول بد زهب و نام قید و فاسق را گویند بزبان ژند و پشته
 درون دار - کنایه از بداندرون و کینه در و منافق باشد -
 و رونک - بروزن عروسک مصغر درون باشد و نیز
 نیخی است دوائی شبیه بعقرب که آنرا در روخج عقربی گویند
 و در روخج معرب آنست -

در رونه - فتح اول با و او مجبول بروزن نمونه یعنی درونک
 است و آن گیاهی باشد شبیه بعقرب و معنی درون هم هست
 که کنایه از شکم باشد و قوس قزح و کمان حلاجی را نیز گویند
 و بضم اول هم بد معنی آخر است که قوس قزح و کمان حلاجی با
 و رو پوزه و در و پوزه - بازاری هوز و زای فارسی هر دو
 آمده است بروزن تخفیف یعنی ذری پوزه و گدائی باشد -
 در ویش سلطان دل - اشاره بسور کائنات مغز و حوش
 است که پیغمبر با صلوات الله علیه و سلم باشد -
 دره - فتح اول و تشدید ثانی شکنجه گویند و غیره باشد و
 کشادگی میان دو کوه را نیز گویند و تخفیف ثانی نیز همین معنی
 دارد و نام ولایتی هم هست از ملک بدخشان که مردم آنجا
 بخوش صورتی مشهور و معروف اند و نامار خوب در آنجا میشود
 و بضم اول و تشدید ثانی پوستی چند باشد باریک که بر هم
 بدوزند یا بر هم بیافند و گنابکاران را بدان تشبیه سازند و
 گاه باشد که دبل و تقاره را بدان نوازند و معنی دلیل و حجت
 و بر بان هم آمده است - و کبسر اول در عربی آلت ضرب
 و زدن را گویند -
 دره آسمان - کنایه از کمکشان است و آنرا بعرنی مجره خوانند
 در هام - بروزن فرجام معنی در هم باشد و آن در دست راج
 و وزنی است معروف -
 در شسته - بروزن سرشته معنی جود و عطا و گرم و خوشش باشد
 در هم بچلی - مشهور است و آن زری بوده نسوب براس بود
 که او را براس بچلی میگفتند و آن زر برابر یکت و سستی بوده
 یعنی آن مقدار که چون دست را پس سازند و آب برکت
 بریزند برابر باشد -
 در می - فتح اول بروزن پر می لغت پارسی پاستانی است
 و در تسمیه آنرا بعضی بضم تعبیر کرده اند و هر نختی که در آن
 نباشد در می میگویند بجز شکم و شکم و بگوسی و گوسی و بشنو
 و امثال اینها پس شکم و بگوسی و بشنو در می باشد جمعی گویند

لغت ساکنان چند شهر بوده است که آن بلخ و بخارا و بلخ
 و مرو است و بعضی گویند دری زبان اهل بهشت است
 چه رسول علیه السلام فرموده اند که لسان اهل الجنة عربی
 و فارسی دری و ملائکه آسمان چهارم بلفظ دری تکلم میکنند
 و طائفه برانند که در مان درگاه کیان بدان تکلم می شده اند
 و گروهی میگویند که در زمان بهمن اسفندیار چون مردم از
 اطراف عالم بدرگاه او می آمدند و زبان یکدیگر را نمی فهمیدند
 بهمن فرمود تا دانشمندان زبان فارسی را وضع کنند پس
 حسب حکم او وضع کردند و آن را دری نام نهادند یعنی زبانیکه
 بدرگاه پادشاه بدان تکلم کنند و حکم کرد تا در تمام ممالک
 باین زبان سخن گویند و جماعته برانند که وضع این زبان
 در زمان جمشید شد و بعضی دیگر گویند در زمان بهرام و
 دری بدان سبب خوانند که هر کس از خانه خود بیرون آید
 باین زبان حرف زند و این وجه خوبی نیست چه بر هر تقدیر
 که فرض کنند آنرا وضعی میباشد وضع آنرا سببی در کار است
 و منسوب بدره کوه را نیز گویند همچو کباب دری و این باعتبار
 خوش خوانی هم می تواند بود که باشد زیرا که بهترین لغات
 فارسی زبان و نسبت و بابای خطاب یعنی ظرف ظرفیت باشد
 دریا - معروف است و عبری بحر خوانند و نزد متحققین اشاره
 بذات پاک و جب الوجود است -
 دریاب - بروزن غوقاب دریا را گویند که عبری بحر خوانند
 و امر از دریافتن و فهمیدن هم هست -
 دریابار - بابای از بجد بروزن پهناء و اردریا سے بزرگ
 گویند و نام شهری هم هست و ولایتی را نیز گویند که
 بر کنار دریابا باشد -
 دریاک - بروزن و معنی تریاک است که افیون باشد
 و دفع کننده زهر را نیز گویند و معرب آن تریاق است -
 دریاکش - کنایه از شراب خوار است که در پرست شود -
 دریانوش - معنی دریاکش است که کنایه از شراب خوار است

که زود دست نشود -
 دریامی اخضر - کنایه از آسانست و نام دریایی هم هست
 دریامی بصره - کنایه از پیاله بزرگ پر شراب باشد -
 دریامی سائله - کنایه از دریایی است که مر و اید داشته باشد
 و شراب را نیز گویند -
 دریامی لعل - کنایه از پیاله و صراحی و خم پر از شراب باشد
 دریامی قمر - کنایه از شب تاریک و دوات پر سیاهی باشد -
 دریامی قیچ - کنایه از مر و اید بزرگ است که یکدانه تنها در دست
 باشد و کنایت از حضرت رسالت پناه صلوات الله علیه
 و آله و سلم نیز هست -
 دریامی افشادون - کنایه از آنست که کسی در مقام خرابی
 و استیصال کسی شود -
 دریادن - بضم اول بروزن بریدن معنی در دیدن باشد
 که بریدن غله است و فتح اول معنی پاره پاره کردن باشد -
 دریامی کسراول و ثانی تجانی مجهول کشیده و بغین
 نقطه داز زده کلمه ایست که آنرا در مقام تاسف و حسرت
 گویند و یعنی افسوس و اندوه و دشوار و اندوه کردن بر
 تقصیرات گذشته باشد و بضم اول هم نظر آمده است -
 دریگان - باثالث مجهول و کاف فارسی بروزن حریفان
 نوعی از اعمال و اشکال نجومی باشد و معرب آن دریجان است
 دریواس - باثالث مجهول و و او بروزن بلیناس چار خوب
 و در خانه را گویند و گرداگرد خانه و اطراف هر چیزی را نیز گفته اند و
 چونیکه در پس در اندازند تا در کشوده گردد و کسراول هم آمده است
 دریوز - بروزن هر روز یعنی دریوز است که گدیه و گدایی باشد
 دریوز - بروزن هر روز یعنی دریوز است که گدیه و گدایی باشد
 دریوش - بروزن خرگوش گدا و درویش مسکین را گویند -

بیان سیم
دروال بی نقطه با زای نقطه و در مثل برداخت
در کسراول و سکون ثانی نقطه و حصار باشد و فتح اول

کوشک و بالا خانه را گویند و باز اسه فارسی هم باین دو
 معنی بنظر آمده است -
 و زرافتا و بکسر اول و سکون ثانی و فتح همزه و قای ساکن
 و فوقانی بلف کشیده نام حصاری و قلعه ایست که شاپور
 بنا کرده بوده است و بجای فوقانی نون هم بنظر آمده است -
 و زو ار - بادل ابجد بروزن بسیار کوتوال و ضابط و
 حافظ قلعه را گویند -
 و زو افشار - شخصی را گویند که معاون و یاری دهنده
 و شریک دزد باشد -
 و زو افشره - بفتح شین نقطه دار و رای بی نقطه معنی دزد افشار
 است که مدد معاون و شریک دزد باشد -
 و زو مده - بفتح اول بروزن زمره سیارات را گویند که محل
 و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد باشد -
 و زوک - بروزن فلک دستار را گویند که مندریل و رو پاک است
 و بعضی دستار چه را گفته اند که دستمال و رو پاک باشد -
 و زو مار - بضم اول بروزن گلزار نام جانی است که کان سر
 در انجاست و کان نوعی از لاجورد هم متصل بدانجاست
 و آنرا لاجورد و زواری گویند -
 و زو ندیس - بکسر اول و دال ابجد بروزن فرنگیس معنی
 همانا و ظاهرا و گویا باشد -
 و زو سرح - بکسر اول و سکون ثانی و های مفتوح برای هشت
 و نیم زده قبله میشینیان باشد و آنرا بسربانی ایلیا خوانند
 و بعربی بیت المقدس گویند و بضم باین آمده است و سکون
 با بروزن سپهر هم گفته اند و تخانه را نیز گویند و باز اسه
 فارسی هم هست -

و معنی پدر هم بنظر آمده است و بفتح اول نیز درست است -
 و زو آبا و - بابای ابجد و دال بروزن اشارات پنجگانه
 و خشم آلود باشد -
 و زو آگام - با کاف فارسی بروزن دلارام خواجهر سر ارا
 گویند و معنی زاهد و پیر سیزگار هم آمده است -
 و زو آگامه - بکسر اول و فتح آخر معنی ذرا گام است که زاهد
 و پیر سیزگار و تقوی شعار و خواجهر سر باشد و بفتح اول نیز درست
 و زو آگاه - بابا معنی ذرا آبا و است که سهگین و خشم آلود باشد
 و بداندیش و تند شده را نیز گویند و کوتوال و محافظت کننده
 قلعه را هم گفته اند -
 و زو آگه - مخفف و ذرا گاه است که خشکین و قهرناک بدانیش
 و کوتوال قلعه باشد -
 و زو آکوه - بروزن گل آلود معنی خشکین و سمناک قهر آلود باشد -
 و زو آکون - بروزن طلاگون معنی حیفت و دروغ و فرسوس
 باشد و در مؤید الفضلا بهین معنی بعد از او و الف نوشته بودند
 که ذرا لوان باشد -
 و زو آنگاه - با کاف فارسی بروزن نظام شاه معنی ذرا گاه
 است که سهگین و خشم آلود و قهرناک باشد -
 و زو آنبج - بفتح با و سکون نون و جیم بدخوی و خشکین و سمناک
 و بد کردار باشد و معنی تیر بخش و زو پین که سنان کوچک
 باشد هم آمده است -
 و زو آهنگ - با کاف فارسی بروزن و معنی ذرا پنج است
 که بدخوی و بد کردار و خشمناک و سهگین و تیر بخش و زو پین باشد -
 و زو آسیاب - غاری بود که افراسیاب
 بدانجا گریخته بود -

و زو بران - بفتح بای ابجد بروزن و نواز معنی زشت نوعی
 و بدنا و نازیبا و خشم آلود و سهگین و خام طبع و عیب جوی باشد
 و بفتح اول نیز درست است و بابای فارسی هم آمده است -
 و زو برانان و و زو پرازان - بابای ابجد و بای فارسی

بیان هشتم
دوال بی نقطه با زای فارسی شکل برسی و بفت لقت
و زو - بکسر اول و سکون ثانی قلعه و حصار باشد و معنی زشت و بد و بدخوی و خشم و قهر نیز هست و چپندگی را نیز گفته اند

۴۱۷

جمع دژ بر از است که معنی عیب جوان و نازیبایان غیره باشد
 دژ بر و - بکسر اول و سکون ثانی و ضم ثالث و راسی قرشت
 و و او ساکن خشکین و قهر آلود و گره برابر و زنده را گویند
 و فتح اول هم درست است -
 دژ پسند - بفتح اول و سین بی نقطه بر وزن سر بلند
 زاهد و پرهنیز کار باشد -
 دژ پیم - بکسر اول و ثالث که با می خاری باشد و سکون ثانی
 و با می بود گر هپاسه را گویند که در میان گوشت و پوست
 آدمی و حیوانات دیگر می باشد و عبری غد و میگویند و فتح
 اول نیز گفته اند -
 دژ پیم - بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و تخیانی و ظهور نا
 معنی دژ پیم است که عبری غد گویند و آنرا دژ پیم بفتح با می
 هم گفته اند و دژ پیم بنظر آمده است که بر وزن عجیب باشد -
 دژ خم - بکسر اول و خامی نقطه دار و سکون ثانی و میم بدو
 و بد طبیعت را گویند چه دژ معنی بد و خم معنی خود طبیعت باشد
 و جلا و رانیز گفته اند -
 دژ خنی - بکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث و تخیانی ساکن
 بند یوان و زندان بان را گویند و معنی گرفته روی سبکین
 هم هست و بفتح اول و کسر ثالث نیز آمده است -
 دژ خیم - بکسر اول بر وزن اقلیم معنی دژ خم است که بدخوی
 و بد طبیعت و بد روی باشد و زندان بان و نگاریان و جلا
 و غنی رانیز گویند و معنی مسک و نخیل و خیس و لیم هم آمده است
 و بفتح اول نیز درست است -
 دژک - بضم اول و ثانی و سکون کاف آبله که بسبب
 کار کردن و راه رفتن بر دست و پا هم رسد و گری رانیز گویند
 که در وقت تابیدن ریمان و یا ابریشم و امثال آن بران
 افتد و بکسر اول و ثانی هم هست و بفتح اول کسرتی نیز گفته اند
 دژکاک - بکسر اول بر وزن تریاک کرس را گویند و آن
 مرغی باشد مردار و زار و بفتح اول هم آمده است -

دژ کام - بر وزن اگر ام سمناک و خشکین را گویند و معنی
 زاهد و پرهنیز کار هم هست و خواجهر سر رانیز گفته اند -
 دژ کامه - بکسر اول و فتح آخر معنی دژ کام هست که سمناک
 و خشکین و زاهد و پرهنیز کار و خواجهر سر باشد -
 دژ هم - بکسر اول و فتح ثانی و سکون میم معنی افسرده و
 غمگین و اندوهناک و رنجور و بیمار و اشفته و سرست و خنجر
 و فرو افکنده و اندیشه مند باشد و این معنی را بر غیر آدمی هم
 اطلاق کنند و معنی سیاه و تیره و تاریک هم آمده است -
 دژ مان - بکسر اول بر وزن کرمان معنی افسوس و دریغ
 داشتن و حسرت باشد -
 دژ ن - بضم اول و فتح ثانی و سکون چیرسه را گویند که
 طعم او تند و تیز باشد و بکسر اول نیز گفته اند و بضم اول و
 سکون ثانی هم هست -
 دژ نند - بکسر اول و فتح ثانی و سکون نون و دال ابجد
 معنی دژ ن است که چیرسه تند و تیز طعم باشد و مردم قهر آلود
 و شمناک و تند و تیز رانیز گویند -
 دژ و ل - بفتح اول و سکون ثانی و و او بالف کشیده
 و بجای نقطه دار زده دژشتی و غلظت و جلافت را گویند
 و معنی نقابست هم آمده است که از بیماری بر خاستن باشد -
 دژ وان - بفتح اول بر وزن الوان معنی حسرت و تاسف
 و دریغ باشد و بکسر اول نیز آمده است -
 دژ ه - بفتح اول و ثانی پر خشم و قهر آلود را گویند و بکسر
 اولی هم آمده است -
 دژ هخت - بکسر اول و ضم ها و سکون ثانی و خامی شخند
 و تاسی قرشت قبله پیشینان باشد و آنرا بسریانی ایلیا و
 عبری بیت المقدس گویند -
 دژ هخت گنگ - با کاف فارسی منقوح بنون و کاف
 دیگر زده معنی دژ هخت است که بیت المقدس باشد -
 دژ هرج - بفتح ثالث و سکون راسی بی نقطه و جیم معنی

در هجرت گنگ است که بیت المقدس باشد و باین معنی
 بضم ثالث هم گفته اند و کسر اول و سکون ثالث نیز
 بنظر آمده است و بتجانسه را هم گویند
 و ژر هوست - بروزن مید و هخت یعنی و ژر هج است
 که بیت المقدس باشد
 و ژر هوست گنگ یعنی و ژر هجت گنگ است که قبلا
 پیشینان و بیت المقدس باشد

و شاهین را نیز باعتباری دست نویسند همچنان که اسپ را
 سر و شتر را نفر و فیل را زنجیر و معنی یک عدد و معنی اندازه و یکبار
 بافتن قمار و بازی ستم تیر و معنی حرفت و پیشینه هم آمده است
 و ستار - بروزن پست تا مخفف و مرخم دستار است که مندیل
 و رو پاک باشد
 دست ابرنخن - نفتح هزه یعنی دست برنخن است که
 دستینه زنان باشد و آن سیلی بود از طلا و نقره و امثال
 آن که در دست کنند

بیان کلمه

در دال بی لفظ با سین بی لفظه

مشکل بر یکصد و بیست لغت و کنایت
 و س نفتح اول و سکون ثانی یعنی شبیه و نظیر و مانند باشد
 و معنی آن هم هست که کلمه اشاره است و بضم اول گل
 سخت را گویند و معنی گل پخته نیز بنظر آمده است الله علم
 و کسر اول بیونانی یعنی بند است باشد و مخفف وین هم
 که شبیه و نظیر است و باندی عدد ده را گویند که بر سه
 عشره خوانند

و ستا و ست - نفتح دال ابد و سکون سین مخفف و
 نامی قرشتن یعنی سودای نقد نقد باشد یعنی آنچه نیمی که
 بگیرند و همان لفظه قیمت به بند
 و ستار - بروزن رخسار مندیل و رو پاک را گویند
 امر و فاعل نیز آید
 و ستاران - بروزن زرداران اجرت و مزدی باشد
 که پیش از کار کردن بزدور دهند و معنی سگ روانه و
 مزدگانی هم آمده است

و ست - بروزن مست معرفت و عبرتی یگ گویند
 و معنی فائده نفع هم هست فتح و نصرت و فیروزی و قوت
 و ظفر یا فتن را نیز گفته اند و صدر و مسند ملوک و سلاطین
 و اکابر باشد و قوت و قدرت و توانائی را نیز گویند و یک چیز
 تمام را هم میگویند همچو یک دست خست یعنی از مندیل تا شلو
 و یک دست سلاح که از خود تا میزده که بینی باشد و یک دست
 خانه که از نشیمن و خوابگاه تا طویل باشد و هر چه که از پیش
 دران امر لازم بود و معنی یک دست هم هست که معنی برابر باشد
 همچو یک طرز و یک روش و یک قسم و یک جنس و یک بات
 و امثال آن و معنی قاعده و قانون و طرز و روش هم
 بنظر آمده است و کرت و مرتبه و نوبت را نیز گفته اند همچو یک دست
 دیگر شطرنج و یک دست دیگر زه بازی گویند و معنی دستور هم هست
 که وزیر باشد و مرغان شکاری مثل باز و شاه و چسب

و ستار بنده ان - کنایه از سادات و صدور و نقبا و علما
 و فضلا و قضات و مفتیان و درویشان و امثال ایشان
 باشد و عبرتی ارباب العالم خوانند
 و ستار چه - بروزن یک پارچه رو پاک و دستمال را گویند
 و پارچه را نیز گفته اند که بر سر نرزه و علم بندند و آنرا طره و
 شقه هم خوانند
 و ستار چه ساختن - کنایه از هدیه دادن و استمالت کردن
 و بردن و داشتن باشد
 و ستار خوان - سفره دراز باشد و معنی ناله و نواله هم آمده است
 دست از سر گرفتن - کنایه از بی شغتی نمودن و بی توجهی
 کردن باشد
 دست آس - آسیائی باشد که آنرا بدست گردانند
 و ستارنگ - بروزن رنگارنگ یعنی فلاخن باشد

۱۱۱۱۱۱۱۱

در دست کردن

دست افشان - کنایه از قاص و قص کردن شد -
 دست افشاندن - کنایه از قاصی کردن و آشکارا
 ساختن باشد و با نمودن و ترک دادن چیزها را نیز گویند -
 دست افکن - با کاف بر وزن قفص کردن کنایه از
 خادم و خدمتگار باشد و عاجز و ناتوان را نیز گویند و معنی
 با کار هم آمده است -
 دست آموز - مرغی را گویند که پر دو برود و باز برگشته بیاید
 و ستان - بر وزن ستان جمع دست است که دستها با
 برخلاف قیاس و نام زال پدر رستم بود و مکر و حیل و تزویر
 و گزاف و هرزه را نیز گفته اند و سر دو و نغمه و حکایت و مناسبت
 را هم گویند و نام جادویی هم هست و نیز نام موضعی است و قنبر
 دست انبویه - گلوله باشد مرکب از عطاریات و از جهت
 بوییدن بر دست گیرند و بعضی شامه خوانند و هر سه با که
 توان بویند عموگاو بناتی باشد کوچک و گرد و الوان و
 شبیه بخرنیزه که آزاد ستبوی گویند خصوصاً -
 دست انداختن - کنایه از شاکر کردن و شناوری باشد -
 دست انداز - تعدی و حواله بحساب را گویند و کنایه از
 رقص و شناور و کیسه بر و غارت و تاراج باشد و تیر انداز
 را نیز گویند کسی که دک و پهلوی کسی زند و شخصی که صدر و سینه
 بگسترانید دست یعنی صدر و سینه هم آمده است -
 دستان زنده - بازی هوز بر وزن اسبان چند نام
 زال پسر ساسام که پدر رستم باشد گویند زال را سیرغ این
 نام نهاده است و او یکی بوده است -
 دست او بر بن - با او و معنی دست بر بن باشد که تین
 است و آنرا از طلا و نقره و غیر آن هم سازند -
 دست آویز - بر وزن رستاخیز آنچه همراه آورند و آنرا
 وسیله مدعای خود سازند و معنی در آویختن و دست در پیش
 زدن و آنرا پشت پناه خود ساختن و تکیه بر آن کردن هم آمده -
 دست با پا و شاه کنایه از برابری کردن با پا و شاه باشد -

دست باز کسی را گویند که آنچه در دست داشته باشد به
 باز و تمام کند و معنی دست انداز هم آمده است که تعدی
 و حواله بحساب باشد و شخصی را نیز گویند که در شطرنج و زرد بازی
 و مهره که دست نهد همان را بازی کند -
 دست پاک - کنایه از دست خالی و فقر و سکنست پرزگار
 و ستدین باشد و دستمال را نیز گویند -
 دست بزدان کردن - و دست بزدان گزیدن
 کنایه از حسرت و ندامت و تاسف خوردن و پشیمانی باشد -
 دست بر آوردن - کنایه از دعا کردن و شفاعت نمودن
 باشد و تربیت کردن و غالب آمدن و دعوی نمودن -
 دست برتر کش زدن - کنایه از خود آرائی باشد یعنی
 آرایش و زینت کردن و خود را آراستن -
 دست بر جن - با هم بر وزن دست بستن منحن و دست بخن
 است و آن حلقه طلا و نقره و امثال آن باشد که در دست کنند -
 دست برد - بنم بای ایجد و سکون را و دالی بی نقطه بازی
 و گو بردن از حریف باشد و کنایه از قدرت و افزونی و داری
 و جنگ و غیر جنگ هم هست و کار نمایان کردن را نیز گویند
 و معنی فتح و فیروزی و چابک دستی و فزه و بازی و اوان هم هست -
 دست بردوان - و دست بردوان کردن - کنایه از
 چیزه خوردن باشد -
 دست بردوان بردن - کنایه از پشیمانی و افسوس و
 تاسف خوردن باشد -
 دست بر سر - کنایه از تحیر و تاسف و حیرانی باشد -
 دست بر بن - دستینه باشد از طلا و نقره و مانند آن که
 زنان بر دست کنند -
 دست برون کردن - یعنی دست بر آوردن باشد
 و معنی دست بستن هم گفته اند و کنایه از دست زدن هم
 دست پس - نفع با سه فارسی و سکون سین بی نقطه
 یعنی آخر کار باشد و خصیله را نیز گفته اند که تمسار بازان

در آثر بازی بیکدیگر و بهند و مسندی را نیز گویند که در مرتبه
 و رتبه از مسند های دیگر کمتر باشد -
 دست بسته - کنایه از بنحیل و خیس باشد و نماز گزارند
 را نیز گویند -
 دست سپین - یعنی دست پس است که داو آخر
 قمار و غیره باشد -
 دست بشاخی زون - کنایه از محشوق و یار نوبهم
 رسانیدن و مراد و مطالب نومی اختیار کردن باشد -
 دست بکیسه و عشق به پروازه - اشاره بکسی است که
 زرد و مال را بهتر از عشق و محبت داند -
 دست بند - لعل و مروارید و امثال آنرا گویند که زنان
 بر رشته کشند و بر دست بندند و حلقه زون مردمان و
 جانوران باشد ایستاده یا نشسته و یعنی دست یکدیگر
 گرفتن و رقصیدن بهم است -
 دست پیش داشتن - کنایه از منع کردن و دست
 بدعا برداشتن و دست بستن پیش کسی باشد و کنایه از
 گدیه و گدائی کردن بهم است -
 دست پیمان - اسبابی را گویند که دانا و جانانه عروس میترسد
 و تهری را نیز گویند که بوقت عقد کردن قرار دهند و آنرا
 مهر موهل خوانند و معرب آن دست پیمان است -
 دست تو بر سر من - کنایه از آنست که هر چه تو نصیب
 و میسر شد مرا هم نصیب شود
 دست خطر - آن دست نزد و شطرنج باشد که در آن شرط
 و گرو بسیار کرده باشند و مسندی را نیز گویند که در آن رفتن
 یا مضر است باشد -
 دستخوان - بر وزن هفت خوان یعنی سفره و دستار خوان
 و پیش انداز باشد -
 دست خوش - بفتح خای شخو و سکون داو معدود و لو
 شین قرشت یعنی مسخرگی باشد و دستمال را نیز گویند

و کنایه از عاجز و زبون و زیر دست باشد و چیزی را نیز گویند
 که حصول آن سهل و آسان بود -
 دست - بکسر ثانی بر وزن سرنگون بازی آخرین مرد است
 که کسی همه چیز را باخته باشد و دیگر چیزی نمانده است که بر سر خود
 یا یکی از اعضای خود بسته باشد و حرفت ششدر کرده او را
 بر سینه کشیده باشد و مسند حکومتی را نیز گویند که بر سر آن قتل
 و کشتن واقع شود و بسکون ثالث بر وزن لعل گون بهم است -
 دست وادون - کنایه از حاصل شدن و فعل آمدن و محبت
 کردن و آرام گردیدن و مضبوط گشتن باشد -
 دست وراستین و پشتین - کنایه از فارغ بودن از کارها
 دست وراستین کردن - کنایه از باز داشتن و منع کردن
 بود از کاره -
 دست و رکیسه زون - کنایه از جوانمردی کردن است
 یعنی بخشش و عاظمی نمودن -
 دست و دست اوست - کنایه از تسلط و زیادتی و غلبه است -
 دستر - بر وزن کفتر آره کوچکی را گویند که بیگ دست کار فرمایند
 و یعنی داس کوچک دنداندار بهم آمده است -
 دست راست - معروفست و کنایه از وزیر اعظم بهم است -
 دسترس - بفتح رابع و سکون سین بی نقطه کنایه از قدرت
 و توانگری و جمعیت و سامان باشد -
 دست رنج - بفتح رابع و سکون نون و جمع همیشه و حرفت
 و کسب و کار و صنعت باشد و کاری را نیز گفته اند که با دست
 کنند و مزد دست را نیز گویند -
 دستره - بر وزن مسخره یعنی دستر باشد که داس کوچک
 دنداندار است و اصل آن دستاره بوده است -
 دست زن - باندامی بود بر وزن کفش کن کنایه از مرد
 نادم و پشیمان باشد و صاحب طرب و سرودگویی و خوشحال
 را نیز گویند و کسی را نیز گفته اند که دست بر چیزی زده
 و متوسل بکسی شود -

دست

دست سنگ - باسین بی نقطه بر وزن هفت رنگ
 یعنی دستا سنگ است که فلاخن باشد -
 دست سوزه - بر وزن هفت روزه و ختری یازنی باشد
 که او را خواستگاری نموده باشند اما نکاح نکرده باشند -
 دست شستن - کنایه از ترک دادن و نا امید شدن باشد -
 دست شکسته - معروف است کسی را نیز گویند که سبب
 تحصیل معاشی از مایه و هنر و کمال و علم و فضل و قدرت و
 شجاعت و امثال اینها نداشته باشد و کار و صنعت
 و پیشه هم نداند -
 دست صلیب کردن - کنایه از دست بستن پیش
 مخلوق باشد -
 دست فال - با فال بر وزن رخت مال آغاز و ابتدای
 سود یعنی سودای اولی باشد که اصناف و اهل حرفت کنند
 و دستکار - با کاف بر وزن دستیار همکار و بدست کارنده
 را گویند و معنی ساخته و پرداخته باشد مطلقاً و اضافه
 بر کس که کنند و گویند دستکار فلان یعنی ساخته و پرداخته
 فلان و نشان و فرمان و نقش و کارنامه را نیز گویند که
 بر دیوار یا پیمانند و بر سنگها نقش کنند بجهت اعلام و تمشق
 مردم و معنی چیست و چابک و جلد هم آمده است -
 دستگاه - بر وزن تخنگاه معنی قدرت و جمعیت و سامان
 و دسترس و مال و علم و فضل و دشمنی باشد -
 دستگاه و چو و - کنایه از قوای عشره بشری است که
 سامعه و باصره و لامسه و ذائقه و شامه و واهمه و خیال
 و تصرفه و حافظه و حس مشترک باشد -
 دست گذار - بضم کاف فارسی و زامی نقطه دار بالف
 کشیده و برای بی نقطه زده کنایه از مددگار و مورد حاجت
 و شکر کردن - بر وزن چشمک زن مطرب و سازنده و
 سرودگویی و خواننده باشد و نادم و پیشبان را نیز گویند -
 دست گزیدن - بضم کاف فارسی معنی صدر مجلس

طلبیدن است چه دست معنی صدر مجلس و مسند باشد و
 بفتح کاف فارسی معنی در میخ و فسوس خوردن -
 دست گرمین - بضم کاف فارسی و زامی نقطه دار بضم
 رسیده و بنون زده اسپ جنبیت را گویند که اسپ کتل است
 و هر چیزی که آنرا انتخاب کرده باشند و کنایه از شخصی است که پیوسته
 خواهد در مسند و صدر مجلس نشیند -
 دست کش - بفتح کاف و سکون شین قرشت قائد نایبنا
 را گویند و آن شخصی باشد که دست کوران را گرفته هر جانب
 می برد و سائل و گد را نیز گویند و معنی اسیر و گرفتار و زبون
 و زبردست هم گفته اند و معنی حکم و مضبوط باشد و آنچه درست
 گرفته باشند همچو کباده و کمان زیر جاق و امثال آن و معنی
 مزد دست و مزدوری هم هست و شخصیکه خرج و مشاها
 نگاه میدارد و بشکار کردن میرساند و بچه شکاری که
 مادر و پدر او را در حضور این کس جنت کرده باشند و که اسپ
 این چنینی را نیز گویند -
 دست کشا و ن - معروف است و کنایه از جو اندازی
 و هست و بخشش باشد -
 دست کشی - معنی دست مالیدن و لامسه کردن است
 و گدیه و گدائی را نیز گویند -
 دست کشیدن - معنی دست مالیدن و لامسه کردن
 باشد و کنایه از دست دراز می نمودن هم هست و کنایه از
 دست باز داشتن و منع کردن و خارج شدن از کاری بود -
 دست کفچه کردن - کنایه از گدیه و گدائی کردن باشد -
 دست کله - بفتح کاف و لام چیرسه باشد از چرم بافته یا از
 ریسان تانته که در پشمای اسپان را بدان بندند و معنی
 شبه و نظیر هم آمده است -
 دست کشدن - کنایه از فسوس و پیشانی خوردن باشد
 دستگه - بفتح کاف فارسی مخفف دستگاه است که
 دسترس و سامان و علم باشد -

و شکیبایی - بروزن سرد سیر یعنی مددگار باشد و اسپر کرده شد
 راینر گویند و بمعنی فاعل و مفعول و امر هم آمده است -
 و ستکاف - بفتح اول و نام بروزن شعر بافت سودا
 اولی که استادان حرفت و اصناعت کنند و آرایشین
 و مبارک دانند -
 و شمال - معروف است یعنی هر چه بدست بالند و
 پارچه سندیل و مندیل راینر گویند و کنایه از گرفتار و
 اسپر و زبون باشد -
 و ست مرو - بفتح میم و سکون را و دال بجه نقطه یعنی
 پارود و دگر باشد -
 و ست مروی - بروزن رنگ زردی پارسی و
 مددگاری و شفاعت و امانت را گویند و بکسر ثالث
 کنایه از قدرت و قوت باشد -
 و ست مرو - بضم میم و سکون زای نقطه دار و دال
 بی نقطه اجرت و مزد کسی که کاری کرده باشد و مکافات
 نیکی و بدی را نیز گویند -
 و ست موزه - بروزن بهشت روزه یعنی تخمه دار مغز
 و دست آویز باشد -
 و ست موسی - کنایه از آفتاب و آفتاب است -
 و ستنبوی - گلوله باشد که آزا از اقسام عطریات سازند
 و پیوسته در دست گیرند و پومی کنند و آنچه از نخل و
 خوشبوی که آزا بدست توان گرفت و بعر بی شامه گویند
 و هر میوه که جهت بوییدن بر دست گیرند عموماً و بناتی
 باشد گرد و کوچک و الوان شیشه بجز نهنه مخصوصاً -
 و ستنبوی - بفتح تنانی یعنی ستنبوی است که شامه عطر
 و هر میوه که توان بویید و بوییدن مخصوص باشد -
 و ست نشان - کنایه از کسی باشد که شخصی او را بجاری
 نصب کرده باشد و بمعنی مطیع و فرمانبردار هم هست -
 و ست نماز - و ضرور گویند که شستن رو و دستها

و مسح کردن سرد یا با باشد -
 و ست نمودن - کنایه از اظهار قوت و قدرت کردن
 باشد و صدر و سنده و مجلس نمودن را نیز گویند -
 و ستوار - با و او بروزن و ستبار عصای پیران را گویند
 و بمعنی بدست و دستیار هم آمده است و دست بر سخن یا
 نیز گفته اند که دستینه زنان است و چو بدستی گنده و سطلگر
 شبانان بدست گیرند و هر چه پاره که بقدر دستی باشد
 و ستواره - بروزن لعل یا روزه یعنی دست مانند باشد
 چو روزه یعنی مانند است و هر چه که بقدر دستی باشد -
 و ستوانه - بروزن سرد خانه صدر و مجلس و سنده باشد
 و دستینه زنان و ساقه پند آهنگین مردان را نیز گفته اند
 که در روز جنگ در دست کنند و آزا بعر بی قفاز با قاف
 وزای نقطه دار بروزن حجاز خوانند و بترکی قولجاق گویند
 و ست وپازون - کنایه از طلب کردن بجد و جهد تمام
 باشد و کنایه از جان کردن هم هست -
 و ستور - بفتح اول بروزن مسطور وزیر و ششی باشد و
 رخصت و اجازت را نیز گویند و صاحب دست و سنده
 هم هست و آنکه در مشیت مهات با و اعما و کنند و وفا هم
 و وعده باشد و چوب گنده در آزی را نیز گویند که بعضی
 بر بالای کشتی اندازند و میزان کشتی را بدان نگاهدارند
 و چوبیکه در پس در اندازند تا در کشوده گردد و طرز و روش
 و قاعده و قانون را نیز گفته اند و پیشوا کسی است
 ز رشت را هم میگویند چو پیر بد و موبد که دانشمند و خاد
 بزرگ آتشکده است و بضم اول در عربی یعنی وزیر و کسی که
 بر قول او اعما و کنند و کتابی که در و ما بمتاج چیز با نوشته
 شده باشد و بعضی گویند و ستور بضم اول معرب است
 و این لفظ عربی نیست -
 و ست ورجن - باجم بروزن قصد کردن به حسنی
 دست بر سخن است که دستینه طلا و نقره و امثال آن باشد

و ستور

دست و برنج - بروزن و معنی دست برنج است که
 دستینه طلا و نقره زنان و امثال آن باشد -
 دستوری - بروزن فغوری رخصت و اجازت باشد
 و معنی سرکاو می هم آمده است و آن چیزه باشد که بر سر چیزی
 ستاند چنانکه شخصی یک من آگوز خرید سببی بر سر آن میگردد -
 دستوم - بروزن غدوم معنی تذکر است که آن ثبات معانی
 در نفس انسانی باشد -
 دستمه - بفتح اول بروزن جسته یار و مددگار و جاعت
 مردم را گویند و قبضه کار و شمشیر و تیشه و آره و امثال آن
 و آنچه بر کاسه عود و طنبور وصل کنند و دسته که از گلن ریخته
 و سبزه و علف و جاروب و گیاههای دیگری بندند و دست
 کاغذ را نیز گویند و معنی گستاخ و بی ادب و مردم را گستاخ
 گردانیدن باشد و بضم اول سنگ را گویند و بجزئی جزو است
 دسته چلک - بکسر جیم فارسی و لام و سکون کاف معنی
 چالیک است و آن دو پارچه چوب باشد که اطفال بدان
 بازی کنند یک در از بقدر دسته و دیگری کوتاه بمقدار
 یک قبضه و هر دو سر چوب کوچک تیز میباشد و بجزئی چوب
 بزرگ را مقلاده و کوچک را قلده خوانند -
 دستی - بروزن مستی ظرفیکه از اهد است توان بردشت
 سحر آن و سنج است و معنی یاری و مددگاری باشد و
 بعضی طلب هم هست یعنی دستی بره -
 دستیار - بروزن تختیار معنی مدد و معاون و مدد کننده
 و یاری دهنده و شاگرد و زیر دست باشد -
 دست یافتن - کنایه از نظر یافتن و مستولی گردیدن
 و برادر رسیدن و عاوت شدن باشد -
 دستینه - بروزن چرمینه حلقه طلا و نقره و امثال آن
 که زنان بر دست کنند و دسته کار و شمشیر و طنبور و عود
 و رباب و مانند آنرا گویند و مکتوبیکه به دست خود بنویسند و
 تویع و فرمان بادشاه را نیز گویند و آنچه در آخر کتاب الحاق

کنند همچو نام خود و تاریخ تمام و غیره -
 دستک - بفتح اول و سکون ثانی و کاف رشته و ریسمان
 تابیده را گویند که بر سوزن می کشند و باین معنی باشین
 نقطه دار هم بنظر آمده است -
 دستکره - بروزن مسخره مطلق شهر را گویند عموماً همچو مصر و غیره
 و نام شهری بوده در عراق عجم -
 دستم - بایم بروزن کفتر غله باشد شبیه باشم آنرا بجزئی
 درج خوانند و باین معنی باشین و شست هم آمده است -
 دستمه - بروزن کسه نوعی از غله باشد -
 دستور و - بفتح اول و و او بروزن پرورده چوبی باشد
 که بدان گلوله خمیر را پس کنند -
 دستوک - بضم اول بروزن سلوک بهیزم باریک را گویند
 و بفتح اول هم آمده است -
 دستسه - بفتح اول و ثانی شسته رسان و ابر شمی باشد که بجزئی
 کار در نور و مانند چون جولا به جامه بافته را از آن برود
 نور و بفتح نون و و او و سکون را و دال بی نقطه چوبی را
 گویند که جامه بافته را بر آن بچند گلوله ریسمان را پس
 گفته اند و بضم اول گلوله سنگ را -
 دستین - بروزن و فین معنی خم باشد که بجزئی دن گویند -
 دستینه - بروزن فینه معنی دست است که خم باشد علم از خم سر که در غیره

بیان و حکم

در دال بی نقطه باشین نقطه در شکل برست و لغت کنایت
 دست بفتح اول و سکون ثانی خود آرائی و خود آراستگان
 و آراستن و صورت خوش و شبیه و مانند و نظیر باشد -
 دستیل - بضم اول بروزن مقبل گرهای را گویند که
 در میان گوشت و پوست انسان و حیوانات و پرندگان
 و بجزئی غدو میخوانند -
 دستیل - بضم اول و سکون ثانی و بایمی فارسی تختانی
 کشیده و بلام زده معنی دستیل است که غدو باشد و آن

غالب شدن است

گره‌پی است در میان گوشت و پوست و معنی ترکیبی آن
 دشت پیل است یعنی گره بد پر دشت یعنی بدوزشت
 و پیل معنی گره باشد و جهت تخفیف تا را انداخته اند
 و شبیل شده است همچو دشمن که آن دشت من بوده
 یعنی پیل و زشت دل چون معنی دل هم آمده است و
 دشنام که معنی دشنام بوده و دشوار که دشوار و دشوار
 که دشوار و مانند آن -
 دشت - بفتح اول بروزن طشت صحرا و بیابان باشد
 و نام ولایتی است در خراسان مشهور به دشت بیاض
 و صحرائی است در ترکستان و آن به دشت قچاق اشتهار
 دارد و نام شهری هم بوده در آذربایجان و قریه ایست
 در صفاهان در موضعیت در فارس مشهور به دشت ارزن
 و معرب آن دست باشد با سین بے نقطه و بضم اول
 معنی بدوزشت بود -
 دشتان - بفتح اول و سکون ثانی و فوقانی بالفت
 کیشده و بنون زده حائض را میگویند یعنی زنی که خون
 حیضش آید -
 دشتی - بضم اول بروزن پشتی زو را گویند و آن کرمی
 باشد سیاه رنگ چون بر عضوی از اعضای آدمی بچسبند
 خون از آن بکشد -
 دشتیاو - بضم اول معنی سرخ باد معنی بدیا و نمودن
 غیبت کردن باشد -
 دشوار - با غای شخړه و او معدوله بروزن و معنی دشوار
 است که شکل باشد -
 دشتسته - بکسر اول و ثانی و سکون سین بے نقطه
 و فتح فوقانی معنی محسوس باشد و دشتستا معنی محسوسات
 و شک - بفتح اول بروزن رشک رسته تا بیده را گویند
 که بر سوزن کشند و در میان خام را هم گفته اند و بضم اول
 و کسر اول هم درست است و با کاف فارسی نیز آمده است -

و شکلی - بروزن خشکی ریمان خامی که زمان رسیدند
 و بر دوک مانند بیضه پیچیده شود و آن بیضه مانند را
 و شکلی و فرموک خوانند -
 دشگر - با یم بروزن کفر غله باشد شبیه باش و بجزئی
 در جج خوانند -
 دشمه - بروزن چشمه نام یکی از مبارزان ایرانست -
 دشمیر - بروزن تقصیر معنی نقیض و ضد باشد و عناصر
 اربعه را هم گفته اند که خاک و آب و هوا و آتش باشد
 اینها نقیضان اند -
 دشن - بفتح اول و سکون ثانی و نون معنی دستلافت
 که سودای اول اصناف باشد -
 دشنگ - بروزن پنگ نام شهری باشد از ناک نخای
 و خلاف خوشه خزا و شانه که خوشه بر آنست و بندی که
 در پیش آب بندند -
 دشنگی - بفتح اول و ثانی بروزن پنگی دنیا و روزگار و
 عالم سفلی را گویند -
 دشنه - بفتح اول بروزن تشنه نوعی از خنجر است که
 بیشتر مردم لا رسیدارند -
 دشنه صبح - کنایه از روشنی صبح است و آنرا عمود صبح
 هم می گویند -
 دشوار - با و بروزن هشیا معنی دشوار است که
 نقیض آسان باشد -
 دشوار گر - بفتح کاف فارسی و سکون رای قرشت
 بروزن هشیا تر معنی کوه و کوهستان باشد -
 دشیدشک - بفتح شین دوم بروزن لطیفک شهب را
 گویند و بجزئی لیل خوانند -

بیان یازدهم

دزال بی نقطه با سین نقطه و استرکل بر پاره لغت و کنایت
 و غ - بفتح اول و سکون ثانی زمین بی علت یعنی زمینی که

هرگز گیاه در آن فرستاده باشد و سرب می موی رانیز گویند که از کپلی بچو کون طلاس بود و چار ضرب زده رانیز گفته اند و آن شخصی باشد که ریش و سبیل و ابرو و مژه را پاک بتراند و مخفف داغ هم هست -
 و غا - بروزن هوا مردم نار است و دغل و عیب دار و حرا مزاده را گویند و سیم ناسره و زر قلب ولای و دره بر چیز خوش خاشاک رانیز گفته اند -
 و غد - بضم اول بروزن چغذ یعنی عودس باشد که زن داما است -

و نار استی کردن باشد -
 و نخول - بفتح اول بروزن قبول مخفف داغول است که حرا مزاده و عیار باشد -
 و نحو می - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و تخانی نام دشتی و صحرائی است که برادران پیران و سیه دران دشت کشته شده و گویند و زمی رستم و طوس و شکارگاه آنجا و ترس یافتند و پیش کاوس بروند و چون دختر یکی از ملوک بود کاوس او را بقدر تلخ خویش در آورد و سیاه و خش از او بهر سید و بضم ثانی نیز بهین معنی آمده است -

بیان دو آواز و هم

در دال بی نقطه با فاستشیل بر نه لغت کنایت

د ف - بفتح اول و سکون ثانی در سمره سلیمانی یعنی چیزه باشد که پوستی بران چسباندند و قوالان نوازند و در عربی یعنی پهلو آمده است -
 و فتر را گا و خورد - کنایه از است که حساب آخر شده -
 و فقه - بروزن هفت و هفتین جولا هگان باشد و آن از اریست مانند شانه -
 و فقیس - بروزن تقشین یعنی دفته است که شاه جولا هگان باشد -
 و ف زون - کنایه از خواستن و گدائی کردن باشد -
 و فرک - بروزن فنزک یعنی فرجه و گنده و وسطبر باشد مطلقا و بعربی غلیظ و ضخیم گویند -
 و فک - بروزن فلک یعنی پرف است که نشانه تیر باشد -
 و فلی - کبسر اول و سکون ثانی و لام مطلق بختانی کیشده خزیره است و آنرا بعربی سم الحار خوانند و آن نبات است بغایت تلخ گل وی مانند گل سرخ باشد گرم و خشک است و رسوم اگر برگ آنرا بچوشانند و در خانه بپاشند یک و اوضه بگریزند و هر چه ای آنی که برگ آنرا بخورد و بپزند سر بانی است و بعضی گویند عربی است -
 و فنوک - بانون بروزن مغلوک غاشیه دزین پوش را

د غدار - بفتح اول بروزن افسار مخفف داغدار است و بنده و عیب ناک رانیز گویند و بضم اول بترکی برنده است که آنرا با چرخ و شاپهرین و باز شکار کنند -
 و غدره - بفتح اول و غین نقطه دار بروزن غلمه یعنی سرب و بیم و تشویش خاطر و میل نمودن بچیزه باشد و کبسر اول و ثالث جنبانیدن انگشتان است در زیر بغل و پهلو کسی تا بجنده افتد و گفت پا خاریدن رانیز گویند -
 و غدو - بضم اول بروزن پرگونام مادر زردشت است و او از نسل فریدون بوده -
 و غدو یه - بضم اول و فتح آخر که یای حلی باشد یعنی دغدو است که نام مادر زردشت است -
 و غسر - بروزن آفسر کسی را گویند که سرش کجی می موی باشد و غل - بروزن اجل مکر و حیل و نار است و عیب و عشاء باشد کسی که دغلی و نار استی کند و سیم ناسره و زر قلب را نیز گویند و حسن خاشاک که در حماما سوزند و دردی و لاک بر چیز باشد اعم از شراب و آب -
 و غل خاک در آن - کنایه از قالبی دمی و دنیا و عالم غلی باشد و غل درمی بفتح اول و بجد و رای بی نقطه بختانی زده کنایه از عیب جوی و عیب گوی و منافق باشد -
 و غلی - بروزن علی یعنی حرا مزادگی و عیاری و مکاری

گویند و فتح ثانی هم باین معنی است و معنی چاق هم گفته اند
بیان سیزدهم
 در اول بی نقطه با قاف مثل بر چهار لغت
 وق - فتح اول و سکون ثانی معرب و ک است معنی
 گدائی و خواستن و سرب می بود پیشینه را نیز گویند که موپها
 ازان آویخته باشد و اعتراض بر سخنان مرموم کردن هم
 هست و نوعی از پارچه قیمتی را گویند بچوق مصری و
 دق رومی و کسر اول و تشدید ثانی در عوبی یعنی باریک
 باشد و علتی هم هست که آدمی را باریک و لاغری کنند -
 دق زدن - معنی خواستن و گدائی کردن باشد -
 و قطا مانون - فتح اول و سکون ثانی و طاسه حلی
 و میز با لفت کشیده و نون بو او رسیده بنون دیگر زده
 بیوتانی بود نه بری باشد و از مشکطرا شیخ نیز گویند اگر
 گوسفند ازان بخورد بجای شیر خون از پستانش بر آید
 و از ابروی بقلة الغزال خوانند -
 دق و وق - فتح اول و لام این لغت از اتباع است
 یعنی دق و ک یعنی خشک و خالی و صحرای بی علف
 و سر بے موسه را نیز گویند -

گویند و آن رسیان رشته شده است که مانند پنبه در دو
 پیچیده شده باشد و عبری نصله خوانند و بضم ثانی هم آمده است
 و ک زون - بازای نقطه دار بر وزن کر گدن معنی گدی
 و گدائی کردن باشد -
 و ک زده - بر وزن مسخره شخصی را گویند که چار ضرب ده شده
 یعنی ریش و بروت و مژه و ابرو را در هم تراشیده باشد -
 و کل - فتح اول بر وزن کل امر دیکه ریش او تمام بر نیامده
 و دست و پای بزرگ و گنده داشته باشد -
 و کلان - بضم اول بر وزن بتان آلت پشم و ابریشم تا بیدن
 باشد و آن چوبی است در روغن چوبه بران گذرانیده اند
 و کین - بر وزن کین تکبوه را گویند و عبری سیاه رنگ شدن
 باشد چه ادرکن بغایت سیاه را خوانند و بهندی معنی جنوب
 که در مقابل شمال است و نام ولایتی هم هست -
 و کینیا - بر وزن اغنیا نخل خرما را گویند بزبان ژند و پانژند -
 و ک و ویم - یا دال ابجد بر وزن زر و سیم این لغت
 از اتباع است معنی سر و صورت و سرور و باشد چه درک
 معنی سر و ویم معنی صورت و ر و بود -
 و ک و لک - بفتح ثانی بر وزن و معنی دق و وق است
 که خشک و خالی و صحرای بی علف و سرب می مو باشد این
 لغت نیز از اتباع است و دق و وق معرب است -
 و ک - بر وزن مک بزکوهی را گویند که عوام تکه خوانند و
 بسکون را نیز گفته اند و بهندی پہلو بر پہلو و دوش بر
 دوش را گویند -
 و کیا - بر وزن اشیا بلفظ ژند و پانژند معنی پاک شوم
 و طاهر گردم باشد -

بیان چهاردهم
 در اول بی نقطه با کاف مثل بر سیزده لغت کنایت
 و ک - فتح اول و سکون ثانی یعنی نصیب و تقدیر باشد
 و گدا و گدائی را نیز گویند و معنی محکم و مضبوط هم هست
 و آسید و ک را نیز گفته اند و معنی سر باشد مطلقا و عبری
 رس خوانند و سر آدمی که از کجی موی نداشته باشد و کوه
 و صحرائی که از سبزه و علف و بوته و خار و خلاشته خالی باشد
 و درختی که برگهای آن تمام ریخته باشد و زمینی سخت که آزا
 نتوان کنند و پی دیواری که پنبه بر بالای آن گذارند -
 و کان داری - کنایه از چرب زبانی و تعریف کنندگی شد -
 و کچی - بضم اول و سکون ثانی و جیم فارسی بختانی فرسودگی

بیان پانزدهم
 در اول بی نقطه با کاف فارسی مثل بر سیزده لغت
 سه برین معنی اصل این لفظ با کاف مخلوط التلفظ باست چون
 و کمن و کمن نیز خوانند -

عنه بضم بی با دال مخلوط التلفظ باست برین صورت در کتب دیگر

و اگر بکسر اول بروزن جگر مخفف دیگر است که معنی بازتاب
چون اضافه پیچیزی کنند افاده غیرت و کرا تفسیر و تعدد کند
و اگر گون - باکات فارسی بروزن جگر خون معنی سرگون
در وی باز پس کردن و باز گونه و تغییر حال باشد -
دگل - بروزن و معنی دغل است که مکر و حیل و فساد و دمار
وزرقاب و ناسره و غیره باشد و امر وی که نامش در دناها
شده دست و پای گنده و بزرگ داشته باشد -

و لب - بضم اول و سکون ثانی و بای اجد و زشت چنان
گویند و بعر بی برگ آزا ورق الدلب خوانند خشک شده آنرا
گویند و بر ریشها سه ترو سوختگی آتش افشانند نافع باشد
و گویند اگر برگ درخت چنار را در خانه خنفسا که نوعی از جمل
باشد و دکنند همه بگریزند -

پیمان شانزدهم
در اول بی نقطه بالام شتمل بر سی و هفت لغت کنایت

دل - بضم اول و سکون ثانی گر چه چند را گویند که در جا
و شکم از قبض بعد از بیماری بهم رسد و بعضی گویند مرضی است
مانند گره که در شکم بهم میرسد و مملک میباشد و بکسر اول
است و بعر بی قلب خوانند و وسط هر چیز را نیز گویند و معنی
باز گونه هم هست و آن لطیفه ربانی را نیز گویند که بزبان
در نیاید همچو آن -

و لپدیز - بابای فارسی و ذال نقطه دار بروزن بینظیر معنی
دلاویز است که مطلوب و مرغوب و دلخواه باشد -

دل بر کسی از زیدین - کنایه از عجزاری و مهربانی باشد -
دل بو ش - پاشانی شامه بروزن محبوس نوعی از سوسن صحرایی
است بیونانی و بعر بی سیب الغراب خوانند چه برگ آن
بشمشیر می ماند -

دل آسمان - کنایه از وسط آسمان باشد و ستاره و کوكب
نیز گویند و کنایه از زمین هم هست -

دل پیشینه - بابای فارسی بروزن بی ریشه کنایه از خاموشی است
دل خاک - بکسر ثانی کنایه از انبیا و اولیا باشد و مرکز دولت
زمین و قبر دگا و و ماهی را نیز گویند -
دلخواسته - یعنی دلخواه است و معشوق را نیز گویند -
دلخون - کنایه از شتاق و محبور باشد -

دل آشوب - باشین قرشت بود و کشیده و بیای اجد
زده نام دختی است خوش قد و قامت و برگ آن بیخ شانه
میباشد و آنرا بیخ انگشت میگویند و بیشتر در کنار باسه
جو پیا میرود و تخم آن بوی تیزی دارد و آنرا بعر بی نقطه خوانند
و در دو ایجا کاربردند خصوص در مرض استسقا -

دل دادن - بروزن استادان کنایه از دلیر ساختن باشد -
دل دل - بضم اول و دال اجد بروزن بلبل معروف است
و شیخول را نیز گویند و آن نوعی از خار پشت باشد که خارها
خود را چون تیر سه اندازد و بکسر اول و دال ناله در دمانکی
که نیز آه کشند -

دلال - بفتح اول بروزن غزال ناز و غمزه و اشاره چشم
اورد و گویند و بکسر اول هم آمده است -

دل دل کنان - کنایه از اضطراب کنان و آه زنان
و مترود در امور باشد -

ولام - بکسر اول بروزن نظام ژوپین را گویند و آن نیز در
کوپک و کوتاه که آنرا بجانب خصم اندازند -

دل روز - بکسر ثانی کنایه از نصف روز باشد و آنرا نیز گویند
دلشاد - باشین نقطه دار بروزن بهر ادب است و بخشش و
عطا باشد و معنی نشاط و خوشحالی هم هست -

دل انگیزان - نام مخفی است از موسیقی -
دلاویز - با و او بخانی رسیده و برای نقطه دار زده مطلوب
و مرغوب و دلخواه را گویند -

دل شب - بکسر ثانی کنایه از نصف شب است -
و لگر - بفتح کات فارسی بروزن بهتر که آن طعام باشد و آن
طعامی است که بر تیر و یک چینیده است و بر زرد رنگی جدا کنند -

دل گرم کردن - کنایه از عاشق شدن باشد -

دل کعبه کردن - کنایه از توجیه کردن باشد -

دلجم - بضم اول و ثانی و سکون میم چوششی باشد با عارش و آنرا بعرنی شرمی گویند -

دلکاک - بفتح اول و ثانی و ثالث و سکون کاف و لام را

گویند که پیوسته باشد و آن شیر بیست که بعد از مایه زدن بسته شود و بضم اول و سکون ثانی جانوری است شبیه بعلکبوت گویند زهر آدمی را اهلک کند و بعر بی رتیل خوانند -

دلعل - بر وزن بیل غله را گویند که هنوز خوب نرسیده باشد عموماً و نخود خام که در غلاف باشد و هر غله نارس که برین کند خصوصاً -

دلعه - بفتح اول و ثانی و ثالث شیری که بعد از مایه زدن بسته شود و بضم اول و سکون ثانی جانوریست زهر دار شبیه بعلکبوت که بعرنی رتیل خوانند -

دلنگ - بفتح اول بر وزن پنگ بندی باشد که از چوب و عات و خاک و گل در پیش آب بندند و در بین رانیز گویند و آن نیزه باشد کوتاه که سنین آن دو پره تیز میباشد و بجای خصم اندازند و غلاف خوشه خرمارا و آنچه خوشه خرماران باشد هم گفته اند و دست افزار چاه کنان را نیز گویند و آنرا بیتین خوانند و معنی آوگ هم هست که آویخته و آونگان باشد و کبیر اول نیز آمده است -

دلنگان - بر وزن زمستان یعنی آونگان است که آویران و آویخته باشد -

دل نمودن - کنایه از مردمی دهر بانی کردن باشد -

دلعه - بفتح اول و ثانی غیر شده و جانوری باشد که آرا قاتم گویند و گر بصره ای را هم گفته اند و معرب آن دلق است وزن دلاله و محتاله و جاسه پیشینه و خرقة و مرتع در ویشان آن نیز گویند که از آن پشمها آویخته باشد و با ثانی مرشد یعنی مکر حیل

و عیار و تار است و منافق باشد و گرد باد را نیز گویند و کبیر اول بمعنی دل است که بعرنی قلب خوانند -

دلهر - بکسر اول و های هوز بر وزن اختر نام پادشاهی و از پادشاهان هندوستان و بفتح ثالث نیز بنظر آمده است -

دلی - بکسر اول و ثانی تجمانی کشیده و مخفف دلی باشد آن شهر است مشهور در هندوستان و باشدید ثانی هم گفته اند - و لیده - بفتح اول بر وزن رسیده خورد و بفر شدن غله را گویند و یک بفتح اول بر وزن شریک میوه و شکر کلی است و آن مانند تخم سگ سرخ رنگ میباشد و بعضی گویند تخم گل است که بعرنی بزرگورد خوانند -

دلیسنس - بفتح اول و ثانی تجمانی رسیده و نون کسور بسین بی نقطه زده بیونانی نوعی از صدف کوچک باشد و آنرا تا خام است نکسو کرده میخورند و چون پخته شد نمی توان خوردن -

دیوان بفردهم
در و ال بی نقطه بایتم مثل بر جیل و بیخ گفت و کنایت

دم - بفتح اول و سکون ثانی دم و نفس باشد و فریب خدعه نیز گویند و معنی نخوت و تکبر هم هست و بوی را نیز گفته اند که بعرنی شم خوانند و معنی وزن شعر باشد و انبانی که زرگران بدان آتش افروزند و آه را هم گویند و افسون را نیز خوانند و در آن آدمی و غیر آدمی باشد و وقت و زمان را هم گفته اند و در عربی معنی خون است و بضم اول و نب و دنیا را گویند -

دمای - بفتح اول بر وزن هوا یعنی دم و نفس باشد و کبیر اول بمعنی رو و خانه است بغت ژند و پاژند و معنی مزاج و طبیعت هم آمده است -

دمادم - بفتح اول و دال ایچ یعنی دمدم و نفس بنفس و بسین نفس و هر نفس باشد و بضم اول بمعنی متعاقب و پی در پی یکدیگر باشد -

و مار - بروزن شتر یعنی پلاک باشد و آنچه مردم بدان محتاج باشند در زندگانی مطلقاً دوم و نفس را نیز گویند یعنی دود و دخان هم بنظر آمده است -
 و بلخ - بفتح اول و سکون غین نقطه دار بروزن رواق کنایه از عجب و تکبر و نخوت و تجتر باشد و در عربی مغز سر را گویند عموماً از هر حیوانی که باشد و بهترین آن از پرندگان مغز سر کبک و تیهوست و از چرندگان بره و گوساله و جمیع مغزها سردتر است و مغز سر خروس و مرغ بخت گزندگی ما و عقرب نافع است و مغز سر شتر که دماغ البعیر خوانند چون خشک کنند و با سرکه بمصرع دهند شفا یابد و مغز سر مرغابی در دوا و آرد مقدر نافع باشد و مغز سر خفاش را چون بکهنه پانند باه را بر آید بگیزاند و از اعضای رگبسته است که دل و جگر و مغز را باشد بخت بقای شخص و ایشین را نیز از اعضا رگبسته میداند بخت بقای نوع -
 و دامه - بروزن شامه کوس و نقاره را گویند و معنی نفیر هم آمده است که بر او رو چاک کرناست -
 و مان - بروزن امان معنی وقت و زمان باشد و معنی فریادگان از شادی و غضب منفرط هم هست و معنی تند و تیز رفتن و سخت حمله کردن هم آمده است و در منده و فریاد کننده را نیز گویند -
 و مان کش - بروزن کمان کش معنی وقت و زمان و مدت و گاه باشد -
 و ماوند - بروزن زراوند نام شهر است مشهور از زمان زدن و کوهی نیز هست نسوب بان شهر گویند ضحاک را در آن کوه محسوس کرده اند -
 و م تسلیم - بکسر ثانی کنایه از خاموشی و رضا طلبی و فرمانبرداری باشد و متک - بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث و کاف ساکن غریبت برابر بگنجهک پیوسته در کنارهای آب نشینند و جنبانند و آنرا جوانانی طرخلوئیس و بعلربن عصفور لشوک خوانند

و مچه - بضم اول بروزن مچه دم کوتاه را گویند و در بنا که هر چیز را نیز گفتند -
 و مخنیوش - باخامی نقطه دار و سیمین بی نقطه بروزن از سنی و ش نام سو و اگر می بود که عذر را از منقلوس زدند -
 و م خوردن - کنایه از فریفته شدن و فریب خوردن باشد و کنایه از نفس رهت کردن و آسوده شدن هم هست -
 و م و ار - بضم اول و دال بی نقطه بروزن پیش از مغز است و در بنا که کش لشکر را نیز گویند یعنی جماعتی که از دنبال لشکر دوازده راه روند و فرو و آیند و آنرا بعلربن ساقه و تهرکی چند اول خوانند و معنی قول و شرط هم بنظر آمده است -
 و مده - بفتح اول بروزن زمره معنی مکر و فریب و افسوس باشد و دهل و نقاره و امثال آنرا نیز گویند و معنی شمرت و آواز هم هست و سر کوب قلعه را نیز گفته اند و آن برج مانده باشد که از چوب و سنگ و گل سازند و آنرا نجما توپ و آفتاب قلعه اندازند -
 و م و میا - با تخمائی بروزن اثر و با بخت ژند و پاژند معنی دریا باشد که بهر بی بحر خوانند -
 و م زرون - کنایه از سکوت و زردیدن و توقف کردن و تن زدن و دعوی کردن باشد -
 و مساز - با سیمین بی نقطه بروزن شبهت از محب و موافق بعد عا را گویند -
 و م سرد - کنایه از حرف نویسی و آه نا امید می باشد -
 و مسچ - بضم اول و کسر ثالث و سکون ثانی و نون که رابع باشد و فتح تیم بابیل را گویند و آن مرغی باشد که چون بر زمین افتد نتواند که برخیزد -
 و مسه - بکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث ابرو شمشیر را گویند و معرب آن مسقی است -
 و مسیجه - با جیم بروزن دزدیده پرند است کوچک و پیوسته دم خود را بر زمین زند و بعلربن مسوره خوانند و بعضی گویند

ابابیل است هرگاه بر زمین افتاد و نتواند پرواز کرد و
 با جیم فارسی هم گفته اند -
 و هم شناس - بفتح اول و کسر شین نقطه دار و نون بالفتحه
 کشیده و بسین بی نقطه زده کنایه از حکیم و طبیب و انا باشد -
 دم غازه - بضم اول و سکون ثانی و غیرین نقطه دار و بالفتحه
 کشیده و فتح زای هوزنج دم و میان دم و استخوان
 میان دم حیوانات باشد اعم از پرنده و غیر پرنده -
 دم غزه - بازای نقطه دار و بدون نقطه یعنی دم غازه
 که پنج دم و استخوان میان دم حیوانات باشد و آنرا
 بر بنی عسیب گویند -
 دم گا و بکسر ثانی معروف است و تا زیاده بزرگ را نیز گویند
 و تغییر برادر کوچک کرنا را هم گفته اند و گا و دم همانست -
 و مگانه - بر وزن همراه کوره زرگران و آهنگران و سگران
 را گویند و کلخن حمام را نیز گفته اند -
 دم گرفتار - کنایه از سکوت و رزیدن و توقف نمودن
 و ترک وادن و تن زدن باشد -
 دم گرفته - پوستی را گویند که در وقت دباخت کردن
 بر بوی و گنده و متضخ شده باشد و قف گرفته را نیز گویند -
 دم گرگ - بکسر ثانی و ضم ثالث معروف است و یکی از
 سنازل قر باشد که آنرا شعله خوانند و صبح کاذب را نیز گویند
 و مگانه - بر وزن بهره مخفف و مگانه است که کوره آهنگران
 و کلخن باشد -
 دم لابه - بضم اول یعنی غلطیدن و دم جنبانیدن سنگ
 باشد در زیر پای صاحب و مری خود چه لابه یعنی عجز و فروستی است
 و من - بر وزن چمن مخفف و من است و در عربی جمع و من
 است که زله باشد یعنی کوی و جانی که خاک رو به و بجات
 و سرگین و خاکستر و امثال آن در آن ریزند و سرگین تنها
 نیز گویند و نام خشو قه مثل باشد و قصه تل و من مشهور است
 و نام بند ریست در هندوستان و بکسر اول و ثانی یعنی من

و من باشد چنانکه هرگاه گویند و من بده مراد آن باشد که من
 بده و من ده و مینتی است و در فارسی تخفیف و من شده
 و مشران - بر وزن قمدان یعنی دوزخ باشد و آتش اینز
 گویند و نام شهر سیست از توابع کرمان گویند نزدیک بان کنی
 است که معدن طلا و نقره و آهن و توتیاست و غاری دوزخ
 که پوسته صدای آب بگوش میرسد و بخاری از آن خار می آید
 و با طراف آن متکاتف میگردد و نوحه می شود -
 و مناره - بر وزن رونده فریاد کننده را گویند -
 و مننه - بفتح اول و سکون ثانی و نون مفتوح نام شغالی است
 که کتاب انوار سیلی احوال او مذکور است و سوراخی را نیز
 گویند که برای دکشی و باد آمدن به تور بگذارند و بر بنی گرسین
 ستوران را گویند که جمع کرده باشند و بکسر اول یعنی رو باه
 و شغال هر دو آمده است و کله از مردم عیار و محیل و فغان باشد
 و منده وانی - بادل ایچد بر وزن پهلوانی گفته اند چید
 را گویند که در سوراخ تور کنند تا بخار تور پرودن نرود -
 دم نیم سوز - بکسر ثانی کنایه از آه در دناک باشد -
 و مور بفتح اول بر وزن سمور و از نرم و آهسته را گویند
 نام یکی از خویشان افراسیاب است که در کشتن سپاهش سعی
 بسیار کرد و بضم اول و در عربی بر خصلت بخانه کسی رفتن باشد -
 و مه - بفتح اول و ثانی آتش افروز است و آن ظرفی باشد
 بهیئت کله آدمی و آب در آن کنند و در کنار اندک آتشی
 نهند از سوراخها یعنی آن بخار سه بر آتش وزد و آتش
 افروخته گردد گویند از مخترعات جالینوس است و یعنی دم
 آهنگران هم هست و سرا و باد و برف در هم آمیخته را نیز گویند -
 و میا - بر وزن دریا بفتت ژند و پاژند خون را گویند و
 بر بنی دم خوانند -
 و میا ط - بفتح اول بر وزن و طوطا نام دلیاتی است
 مابین مصر و عدن -
 و میسدن - بر وزن خمیدن یعنی لافت زدن خود را بر باد کردن

صاحب قلم و نویسنده

یکه انگ آن سمل رطوبات بود و نام گیاهی هم هست
 و قسمی از گدایان باشد که شاخ گوسفندی بر یک دست و
 شاخ گوسفندی بر دست دیگر گرفته بر در خانه پیش کان
 مردمان آیند و شاخ را بدان شاخه بخوانی بکشند که از آن
 صدای غریبی بر آید و چیزه طلب کنند اگر اجناس نا دور
 دادن ایهالی واقع شود بکار و اعضای خود را مجروح سازد
 و شاخشانه این معنی دارد و بضم اول نام نوعی از زنبور است
 و دندان - بروزن دندان معروف است که بعبی سن
 خوانند و کنایه از طمع و توقع هم هست -
 دندان آفریز - باهنزه بلف کشیده و بامی فارسی معنی
 خلل باشد و آن چوبی یا استخوانی است که میان دندانها
 بدان پاک کنند و فتح بهره هم آمده است که دندان آفریز باشد
 دندان آفریش - باشین نقطه دار بروزن و معنی دندان
 دندان آفریز است که خلل باشد و فتح بهره هم درست است
 دندان آفریز - بافا بروزن و معنی دندان آفریز است
 که خلل باشد -
 دندان آفریش - بروزن و معنی دندان آفریش است
 که خلل باشد -
 دندان بخون بردن - کنایه از زیدین و گزندگی کردن
 دندان پریش - بامی فارسی و کسر بامی بی نقطه و سکون
 تختانی و زامی نقطه دار چیزیکه بدان دندان خلل کند -
 دندان پریش - باشین نقطه دار بروزن و معنی دندان
 است که خلل باشد -
 دندان بزهر خابیدن - کنایه از سختی است که از نهایت
 دشمنی و عداوت ناشی گردد و گفته شود -
 دندان بجام فرو بردن - کنایه از کامیاب شدن و
 مستولی گردیدن و در غضب شدن باشد -
 دندان تیز کردن - بمعنی چسپیدن باشد و کنایه از مبارز
 کردن و خصومت و زیدین و کینه خواستن هم هست -

و دندان حوت - کنایه از باران ریزه و اشک چشم باشد -
 دندان داشتن - کنایه از چشمداشت و توقع داشتن باشد
 و کنایه از کینه و زیدین و در کاری بسیار بجد شدن اقدام
 نمودن هم هست -
 دندان زدن - بمعنی چسپیدن باشد و کنایه از بهاری
 کردن و خصومت و زیدین و کینه خواستن هم هست -
 دندان سا - باسین بلف نقطه بلف کشیده تخم خرفه را گویند
 و بعبی بقا الهبار که خوانند -
 دندان سفید - کنایه از دندان و شگفته باشد و معنی
 فروتنی هم آمده است -
 دندان سفید کردن - کنایه از رسیدن و عاجز شدن
 و فروتنی کردن باشد و نیز عبارت از خنده کردن است -
 دندان فرو بردن - کنایه از خشم و قهر داشتن و کینه
 و زیدین و کاره را بسیار بجد گرفتن و خام طبعی و اقااست
 نمودن در کاره باشد -
 دندان فریز - بافا بروزن و معنی دندان پریش است که
 خلل باشد -
 دندان فریش - بروزن و معنی دندان پریش است
 که خلل و دندان پاک کن باشد -
 دندان کاو - باکاف بلف کشیده بواورده چیزه که
 بدان دندان خلل کند -
 دندان کردن - کنایه از اعراض کردن و مضائق نمودن باشد
 دندان کتان - بفتح کاف کنایه از قطع طمع و بے وقوفی و
 بیقراری و زاری و رسوائی باشد و بضم کاف کنایه از رسوائی
 و خوار و نار کنان باشد -
 دندان کندن - کنایه از قطع طمع کردن باشد -
 دندان گوساله - نوعی از تیر باشد که پیکان آنرا از استخوان
 سازند شبیه بدن گوساله -
 دندان کرم - بفتح میم و سکون زامی نقطه دار شیرینی و دیگر گوشتها

که بعد از طعام خوردند -
 و ندان هر دو - بضم میم و سکون زای نقطه دار و دال
 بے نقطه نقد و جنسی را گویند که چون جمعی از فقر و مساکین
 را مهمانی و ضیافت کنند بعد از خوردن طعام بدیشان دهند
 و این رسم و قدیم متعارف بوده است و آنرا مردندان
 هم می گویند -
 و ندان ثنای - کنایه از خشم آورد و غضبناک باشد و
 کسی را نیز گویند که اظهار قهر و غضب و عجز و فرستی کند -
 و ندان نماید یعنی خوشحال شود و بخندد و مضارع غضبناک
 شدن و ترسانیدن و عجز کردن هم هست یعنی ترساند و
 غضب شود و زاری کند و عاجز گردد -
 و ندان نمودن - کنایه از ترسیدن و ترسانیدن و عاجز
 شدن و زاری کردن و تهدید نمودن باشد و خوشحال گردیدن
 و شده کردن را نیز گویند -
 و ندانند - بروزن مردانه لنگره هر چیز را گویند -
 و ندان نهادن - کنایه از قبول کردن و رغبت نمودن
 و طبع بجز بستن را گویند و ندان نهادن برعکس یعنی
 قبول نکردن و رغبت نمودن -
 و نارش - بروزن رنجش سخن گفتن باشد با کسی چنانکه
 دیگر در نیاید و عبری رزوا یا گویند -
 و ندند - بفتح اول و ثالث و نون و سکون ثانی سخن آهسته
 زیر لبه را گویند -
 و ندیدن - بروزن رنجیدن در زیر لب آهسته آهسته
 با خود حرف زدند باشد از روی قهر و غضب و خشمیدن از
 خشم و شیرازیان ندیدن بضم لام میگویند و خراسانیان نیز
 و فقر - باقاف بروزن لنگر شوره است و از آن باروت
 سازند بعضی گویند این لغت عربی است و بعضی رومی گفته اند -
 و نقه - بفتح اول و سکون ثانی و قاف مفتوح جمی است
 دوانی گویند اگر با گوگرد برهنی طلا کنند نافع است و اینچنین

در میان گندم روید مسکرو مدرباشد و آنرا شلمک میگویند
 و ننگ - بفتح اول بروزن سنگ صدفی که از برهم خوردن
 دو سنگ یاد و چوب و امثال آن برآید و معنی نشان و نقطه
 پرکار هم هست و خیر و بیوش و احمق و ابله را نیز گویند و کبسر
 اول چوبه باشد بیست سرد کردن رسپ که بدان مشتکی
 بگویند تا برنج از پوست برآید -
 و ننگاله - بفتح اول بروزن ننگاله آبی را گویند که از جای بگذرد
 تا زمین بیخ بسته باشد و بیخ زیر ناودان را نیز گفته اند -
 و نگداله - بسکون ثالث بروزن پنجهاله یعنی دنگاله است
 که بیخ زیر ناودان و امثال آن باشد و بفتح ثالث نیز آمده است
 و ننگل - بکسر ثالث بروزن منزل ابله و ناودان و احمق و
 دیوث و بی اندام را گویند و بفتح ثالث روبرو شستن
 در مجلس باشد و بعضی گویند باین معنی ترکیب است -
 و نگی - بکسر اول و سکون ثانی و ثالث تختانی کشیده
 و ننگ کوب را گویند و او شخصی باشد که برنج را از پوست جدا
 و نواش - بکسر اول و سکون ثانی و دوا و باغ کشیده و
 بیشین نقطه دار زده نام مردیست که عذر معشوقه و اوق
 را بفرودخت -
 و نه - بفتح اول و ثانی نام زنی است و بعضی نعمت و نیوی
 و شادی و صلوات نعره از قافیت خوشحالی هم آمده است
 و بعضی گویند و نه صدا و آواز خوانندگی زنان مطرب است -
 و نه گرفته - مشکبر و ناسپاسی کننده نعمت آبی باشد یعنی
 خوشحال و شادمان هم هست و تند براه رونده و دونده
 را نیز گفته اند -
 و نی - بروزن غنی یعنی بشادی و خوشحالی بخرامی و عبری
 مردم دون و خسیس را گویند -
 و نیدن - بروزن رسیدن یعنی دویدن به نشاط و خوشحالی
 براه رفتن باشد و بعضی از جای در آمدن و از خشم و قهر
 جوشیدن هم گفته اند -

<p>دوینده - بروزن ندیده یعنی بنشاط خرامیده و بجز شحالی راه رفته باشد -</p>	<p>دوینده - بروزن ندیده یعنی بنشاط خرامیده و بجز شحالی راه رفته باشد -</p>
<p>دو ال - بضم اول بروزن کلامه یعنی دو الگ است که در کتب خوشبو باشد و آنرا بعرنی شبیه الچوز خوانند و معنی دو ال هم هست و آن تسمه باشد که بدان قمار بازند و باین معنی بفتح اول نیز آمده است -</p>	<p>دو ال - بضم اول بروزن کلامه یعنی دو الگ است که در کتب خوشبو باشد و آنرا بعرنی شبیه الچوز خوانند و معنی دو ال هم هست و آن تسمه باشد که بدان قمار بازند و باین معنی بفتح اول نیز آمده است -</p>
<p>دو الی - بروزن جلالی نام والی انجاز و بعضی گویند نام والی بخار است که اسکندر نوشابه حاکیه بر معراج را بنجاح او در آورد و مالک بر معراج را بدو داد و مکاره و شجده باز را نیز گویند و معنی دو ال هم هست که دو ای خوشبو باشد گویند مانند عشقه بر درخت پیچد و در عربی علقی و مرضی است -</p>	<p>دو الی - بروزن جلالی نام والی انجاز و بعضی گویند نام والی بخار است که اسکندر نوشابه حاکیه بر معراج را بنجاح او در آورد و مالک بر معراج را بدو داد و مکاره و شجده باز را نیز گویند و معنی دو ال هم هست که دو ای خوشبو باشد گویند مانند عشقه بر درخت پیچد و در عربی علقی و مرضی است -</p>
<p>دو ان - بروزن روان معنی دونه باشد و نام دهی است از کاررون و دوانی منسوب به انجاست -</p>	<p>دو ان - بروزن روان معنی دونه باشد و نام دهی است از کاررون و دوانی منسوب به انجاست -</p>
<p>دو پا - بابای فارسی بروزن زرد خاکم سرخی است که در درخت بلوط میباشند و با آن ابریشم و امثال آن رنگ کنند و در دوا با نیز بکار برند -</p>	<p>دو پا - بابای فارسی بروزن زرد خاکم سرخی است که در درخت بلوط میباشند و با آن ابریشم و امثال آن رنگ کنند و در دوا با نیز بکار برند -</p>
<p>دو بادشاه قمار - کنایه از شب بوز باشد که لیل و نهار است -</p>	<p>دو بادشاه قمار - کنایه از شب بوز باشد که لیل و نهار است -</p>
<p>دو باروح - با اول پنهانی رسیده و بای ابجد بالف کشیده و رای بی نقطه بود رسیده و بجای بی نقطه زده است که آنرا عروس در پرده گویند و گانج هانست و باخای نقطه هم بنظر آمده است -</p>	<p>دو باروح - با اول پنهانی رسیده و بای ابجد بالف کشیده و رای بی نقطه بود رسیده و بجای بی نقطه زده است که آنرا عروس در پرده گویند و گانج هانست و باخای نقطه هم بنظر آمده است -</p>
<p>دو بال - بابای ابجد بروزن رومال معنی دو ال است که تسمه و چرم حیوانات باشد و مکر و حیل را نیز گویند و معنی زرد و شمشیر زرد ابر هم هست -</p>	<p>دو بال - بابای ابجد بروزن رومال معنی دو ال است که تسمه و چرم حیوانات باشد و مکر و حیل را نیز گویند و معنی زرد و شمشیر زرد ابر هم هست -</p>
<p>دو براب - بضم بای ابجد و رای قرشت بالف کشیده بروزن موکشای لغت ژند و پازرتیغ و شمشیر را گویند -</p>	<p>دو براب - بضم بای ابجد و رای قرشت بالف کشیده بروزن موکشای لغت ژند و پازرتیغ و شمشیر را گویند -</p>
<p>دو برادران - مرغیست شکاری کوچکتر از عقاب و برادران بسبب آن گویند که یکی چون قصد صیدی کند اگر عاجز شود دیگری بعد او آید و بعضی غلیون را هم گفته اند و آن دو ستاره</p>	<p>دو برادران - مرغیست شکاری کوچکتر از عقاب و برادران بسبب آن گویند که یکی چون قصد صیدی کند اگر عاجز شود دیگری بعد او آید و بعضی غلیون را هم گفته اند و آن دو ستاره</p>
<p>دو اول - بروزن جوال تسمه رکاب و غیر آنرا گویند و چرم حیوانات را نیز گفته اند و معنی مکر و حیل هم هست و معنی تیغ و شمشیر و زرد ابر هم آمده است -</p>	<p>دو اول - بروزن جوال تسمه رکاب و غیر آنرا گویند و چرم حیوانات را نیز گفته اند و معنی مکر و حیل هم هست و معنی تیغ و شمشیر و زرد ابر هم آمده است -</p>
<p>دو ال باز - کنایه از حیل ساز و مکار و طرار باشد و شخصی را نیز گویند که دوالی و حلقه و قلای بی دارد و نوعی مردم را فریب میدهد و زرا از ایشان می برد -</p>	<p>دو ال باز - کنایه از حیل ساز و مکار و طرار باشد و شخصی را نیز گویند که دوالی و حلقه و قلای بی دارد و نوعی مردم را فریب میدهد و زرا از ایشان می برد -</p>
<p>دو الگ - بروزن مبارک تصفیر دوال است و دوالی را نیز گویند که بدان قمار بازند و نام دارونی هم هست خوشبوی و الگ بازی - معنی دوال بازی است و معنی مکر و حیل ساز</p>	<p>دو الگ - بروزن مبارک تصفیر دوال است و دوالی را نیز گویند که بدان قمار بازند و نام دارونی هم هست خوشبوی و الگ بازی - معنی دوال بازی است و معنی مکر و حیل ساز</p>

دو الگ

روشنی را نیز گویند که بر سینه گدب اصغر است و آن را
 هفتوزنگ کمین خوانند و بفری فرقدان گویند-
 دو بل- بروزن فوفل بیوفا و بحقیقت را نیز گویند-
 دو پیکر- برج جز است از جمله دو ازوه برج فلکی و خانه عطارد
 دو چار- بضم اول و خفای ثانی و جیم فارسی بر وزن خفا
 معروف است که هشت باشد و رسیدن دو کس باشد
 به دیگر یک ناگاه و بخیر و بجزد ثانی هم درست است
 و در لغات متفرقه آمده است-
 دو چشم چار شدن- کنایه از ملاقات دیدار و وقوع شکر
 دو کس باشد یعنی دو کس یکدیگر را ببینند-
 دو چشمه- کنایه از آفتاب و ماه و شب و روز باشد-
 دو جنبیت- کنایه از شب و روز باشد-
 دو چوار- یعنی دو چار است که رسیدن دو کس باشد یکدیگر را
 دو حرف- کنایه از کائنات و نون باشد که مقصود از آن
 لفظ کن است-
 دوخ- بر وزن شوخ صحرائی بی گیاه و علف و شلخ
 بی برگ و بار و سرحی که موی نداشته باشد و روی سیاه
 و بی موی را نیز گویند و علفی هم هست پس بلند که از آن صیبر
 بافتند و در خراسان انگور و خرپزه بدان آونگ کنند و این را
 بسبب سادگی و بی برگی آن علف است و معنی تیره موهنی
 که تیر آتشازی باشد هم آمده است-
 دو خاتون- کنایه از آفتاب و ماه باشد و مردم چشم را نیز گویند
 دو خاتون بنیش- کنایه از مردمان چشم باشد و ماه و آفتاب
 را نیز گویند-
 دو خادم حبشی و رومی- کنایه از روز و شب است-
 دوخت- بر وزن سوخت ماضی دوختن و دو شیدن
 یعنی پاره را بهم وصل کرد و شیر را دو شید و ماضی او کردن و
 گزاردن هم آمده است یعنی قرض را داد اگر دو نماز گزارد-
 دوختن- بر وزن سوختن معروف است که دوختن را

باشد بسوزن و دوختن دروغ و زره باشد با تیر و نیزه بر بدن
 دشمن و چینی اند و ختن و مال جمع کردن هم هست و شیر
 دو شیدن را نیز گویند و چینی او کردن و گزاردن و ام و
 قرض و نماز باشد-
 دوخته- بر وزن سوخته معروف است و دو شیده و
 او را کرده و گزارده را نیز گویند-
 دوخ چکا و- با جیم فارسی و کائنات بر وزن کور سو او
 اصلع باشد و آن شخته است که سر و ساده و بی سر می بود
 پند دوخ یعنی ساده و چکا و چینی تارک سر و فرق سر است
 چکی را نیز گویند که سر او مانند کون طاس باشد-
 دو خواهر- دو ستاره شعرای شامی و شعرای یمنی باشد
 و آنها را دو خواهران هم گویند و بفری اجناسمیل خوانند
 عبور و غیره را نیز گویند-
 دو خط ملون- کنایه از صبح کاذب و مجمع صادق باشد
 و بر وزن زود سفر و مست و تم و اندوه و دم و نفس
 نیز گویند و در عربی معنی گرم باشد چه گرم ابریشم را و در بحر
 خوانند و گرم قرمز را و در الصبغین و گرم قرمز را نوری است
 که پاک آن در بوته غاری باشد و بیخته گویند و در دست
 بلوط است باشد-
 دو و افکن- نوعی از ساحران باشد و ایشان هر دو
 لبان و دانه سپند و نقل ازرق بر آتش نهند و شسته
 خوانند و چون را حاضر گردانند بعد از آن هر اراده که خواهد
 و دو اله- بر وزن گوساله نام بازی است اطفال را و آن
 چنان باشد که دو چوب بیاورند یکی بزرگ بقدر استه و چوب
 و دیگری کوچک بقدر یک قبضه و هر دو سر چوب کوچک را
 تیر کنند و بر زمین گزارند و چوب بزرگ را بر سر آن زنند تا از
 زمین بر خیزد فی الحال چوب بزرگ را بر سر آن زنند تا براه
 در رود و شخصی در آن دور ایستاده است اگر آرزو گرفت
 بازی از دست مال برده داشته بیند از دو چوب و بازی

بعضی در زمین گذارشته اند اگر آن شخص در آشنای انداختن
 بران چوب بزند بازی را برده باشد والا فلا و این بازی را در
 خراسان کال چینه - ش - و لا و بازی و در جاسه دیگر
 بله چوب گویند و چوب کوچک را در فارسی پل و بزرگ را چینه
 و بعضی کوچک را قله و بزرگ را مقلا خوانند -
 و و و آهنج - بیخ با و سکون نون و جیم سفالی باشد که بر
 چراغ تعبیه کنند جهت گرفتن دوده از برای ساختن مداو
 و مرکب و دودکش را نیز گویند و آن سوراخی باشد که در
 حامها و مطبخها و بخاری ها گذارند تا دود از آن راه بیرون
 و و و آهنگ - با کاف فارسی بر وزن و معنی دود آهنج
 است که سفال دوده چراغ گرفتن و دودکش محکم
 بخاری و مطبخ باشد -
 و و و برآوردن - کنایه از ستا صل ساختن باشد -
 و و و خانه - بر وزن رود خانه دودمان و خانوادہ را گویند
 و و و خوار - با و و معدوله بر وزن هوشیار نام پرندہ است
 و مطبخ و گنن تاب و تنباکوش را نیز گویند -
 و و و دل - بکسر ثالث کنایه از آه تله ولی باشد -
 و و و دم - کنایه از آه باشد -
 و و و دل - بضم اول و اخفای ثانی کسی را گویند که در
 امری متردد باشد یا در دو جا اظهار محبت کند و گرفتار باشد
 و مردم منافق را نیز گویند -
 و و و له - بانامی معروف و فتح ثالث و لام معنی دود است
 و آن بازی باشد که در خراسان کال چینه - ش - و لا و باز
 و درهای دیگر بله چوب و دسته پل گویند و باین معنی بکسر ثالث
 هم آمده است و بانامی مخفی و کسر ثالث کسی را گویند که در کار
 و آراوه ظنی و شکلی دارد و متردد است و نزد محققین آنکه هر خطه
 بکیشی و اعتقادی و با هر کسی برنجی باشد -
 و و و مان - با هم بر وزن دوستان خاندان و خانوادہ
 و قبیلہ را گویند و نام موضعی است نزدیک بشیراز -

د و و و - بضم اول بر وزن روده دودمان و خانوادہ را گویند
 و د و و و چراغ که جهت ساختن مرکب و سیاهی گیرند و دودکش
 حمام و مطبخ و بخاری را نیز گفته اند و پسر بزرگتر و معتبر باشد و
 بفتح اول یعنی دایره است -
 و و و بیخ - بر وزن زود بیخ سفالی که بآن دوده جهت سیمان
 و مرکب ساختن گیرند و دودکش حمام مطبخ و بخاری را نیز گویند -
 و و و هینگ - با کاف فارسی بر وزن و معنی دود بیخ است
 که سفال دوده چراغ گرفتن و دودکش حمام مطبخ و بخاری باشد
 و و و - بضم اول بر وزن سورس و دست که نقیض نزدیک
 باشد و بفتح اول خواندن در سمای گذارنده بود و پیاله شراب را
 نیز گویند و جاسوسان که اخبار امر ادا عیان را تحقیق نموده
 بسلاطین و پادشاهان نویسنند و معنی ایام و عهد و زمان است -
 و و و آسرا - با سین بی نقطه بر وزن زور آوران نام پاشا
 جادوگران باشد و او را دران سرون هم میگویند -
 و و و رخ - باغین نقطه دار بر وزن سوراخ دوغ و ماستی را
 گویند که شیر بران دوشیده باشند و اصل این لغت دوغ رخ
 است یعنی ماست و آن کوه اشاره باین که شبان در و این
 کوه شیر گو سفند ماست دوشیده است چراغ معنی و آن کوه
 نیز آمده است -
 و و و سرون - معنی دور آسرا باشد که نام پادشاه
 ساحران و جادوگران است و او پادشاهی بوده بغایت
 ظالم و جادوگر گویند زردشت در زمان او بهم رسید و او بخواست
 که زردشت را بکشد بنا بر آنکه باو گفتند این مرد پیشتر خداست
 و این تراب هم میزند -
 و و و رمی - بر وزن جویای نامی که مطربان نوازند و آنرا
 بعضی بر زبان خوانند و بازی نقطه دار هم گفته اند -
 و و و باش - بابای ایجاد امر از دور شدن باشد و نیزه را نیز
 گویند که سانش و دشاخه بود و در قدیم چوب آزار صعب گیرنده
 و پیشاپیش پادشاهان میبروه اند تا در مان برانند که پادشاهی آید

خود را بکناری کشند و پاوشن نقیب قافله را نیز گفته اند و آن چوبی بود که چاوش قافله بردست میگردد و عصا و نیزه کوچک را نیز گویند و معنی نایخ نیز آمده است که تبرزین باشد و گنایه از اهی باشد که از تبر دلی برآید-

دور بل - بفتح باسه ابجد بروزن مورچل مردم بیوفا دلی حقیقت را گویند-

دور خولی - بضم اول و خای نقطه دار بود آوریده دلام بختانی کشیده نوعی از سوسن صحرائی است و از ابرعری سیف الخراب خوانند چه برگ آن بشمشیر میماند-

دور دست - کنایه از چیز نیست که رسیدن بآن چیز بسیار مشکل باشد-

دورس - باسین بی نقطه و حرکت مجول گیاهی است که تخم آنرا شوکران گویند و خوردن بیخ آن جنون آورد و بعضی گویند دورس بیخ گیاهی است که تخم آنرا شوکران خوانند و آنرا از نفقت یزد آورند و بدورس تفتی مشهور است و بعر بی طهارت گویند-

دور فرو - بضم اول و کسر ف و رای بود آوریده چیزی بسیار عمیق و صاحب تعرباشد-

دور قمری - کسر ثالث دور آخر کوکب ستاره است و گویند دور هر کوکبی هفت هزار سال میباشد هزار سال بخودی خود صاحب عمل است و شش هزار سال دیگر بقدر شش کوکب دیگر و آدم علیه السلام در اول دور قمری بطور آمد آن دور و پایان رسید-

دور گیران - بفتح اول یعنی باده نوشان و بخوارگان و پادشاهان باشد-

دور و - بضم اول و خای ثانی و ثالث بود آوریده گل غنا را گویند چه کرمی آن زرد و دیگر و سرخ میباشد و کنایه از مرد منافق و مذنبین هم هست-

دور وزی - بازای نقطه دار بختانی کشیده صحت

دو تدرستی را گویند - و وره - بضم اول بروزن شور مرطبان کوچک را گویند و فتح اول دانه و پیمان شراب و معنی زلف هم آمده است - و وزای - بازای نقطه دار بروزن و معنی دهمای است که نامی مطربان باشد و بعر بی مزار خوانند و با ثانی مجول و وزاینده را گویند -

دورخ - معروفست و آن نقیبش بهشت باشد و کنایه از صحبت تا جنس است نزد ارباب معرفت و بزم رشاکت و حسد است نزد عشاق و سختی و درشتی و کلفت و رنج و محل عذاب کفار باشد -

دورنه و دورنه - بضم اول و د و مجول و فتح زای هون و زای فارسی و لون نیش زنبور و پیشه امثال آنرا گویند -

دوره - بضم اول و د و مجول و فتح زای فارسی گیاهی باشد که ثمر آن گریست خار دارد بزرگی فندق و مغز مغز در میان دارد و چون بجامه بچسبند جدا نشود و بعضی گویند لاک است و آن صمغ مانندی باشد که بدان کار و شمشیر و مانند آنرا بدشته بچسباند و بحدت های هوز هم آمده است - و ورنه - بازای فارسی و بختانی بروزن لوزینه یعنی دوزنه است که نیش جانوران گزنده باشد -

دو سائید - باسین بی نقطه بروزن جو شانید یعنی چسباید - و دو سائیدن - باسین بی نقطه بروزن جو شانیدن یعنی چسبایدن باشد اعم از آنکه چیزی را بچسباید یا خود را بکسی و ایندند -

دوست - بروزن پوست یعنی محب و یکدل و دیگرنگ و معنی دو عدد است باشد -

دوست بین - بابای ابجد بروزن پوست چین نام روز بیست و دوم است از ماههای مکی -

دوست کام - نقیض دشمن کام است یعنی اینکه کارهایش بر حسب مطلوب دیگر اول دوستان باشد و معنی شتر بخوری

بادوستان و بیاد ایشان هم هست -
 دوستگامی - نقیض دشمنگامی است که شراب خوردن
 بادوستان و بیاد ایشان باشد -
 دوستگان - بانون بر وزن و معنی دوستگام است
 که می خوردن بادوستان و بیاد ایشان باشد و معنی معشوق
 و آنرا که از جان ددل عزیز دارندش هم آمده است
 و پیاله بزرگ را نیز گویند -
 دوستگانی - بر وزن و معنی دوستگامی باشد که می خورد
 با معشوق و بیاد دوستان است و پیاله پر شرابی را نیز
 گویند که کسی در نوبت خود بدیگری تکلف کند و معنی ساغر
 و پیاله بزرگ هم آمده است -
 دوسر - بضم اول و ثانی غیر معلوم و فتح ثالث و سکون
 رای قرشت گیاهی است که در میان زراعت گندم جو
 روید و اگر اشغال را فائده دهد -
 دوسرانی - بفتح اول بر وزن نشرانی معنی گنده و سطر و بزرگ باشد
 دوسر بلینر - کنایه از عناصر رعبه است و جاس خسته را نیز گویند
 دوسر قندیل - کنایه از هفت کوب است و هر ستاره
 روشن را نیز گفته اند و کنایه از فلک هم هست -
 دوسری - بفتح اول بر وزن کوشری معنی دوسرانی است
 که بزرگ و سطر و گنده باشد -
 دوسند - بانانی مجهول بر وزن موبند یعنی چسپند و ملاصق
 دوسنده - بر وزن دوزنده معنی چسپنده باشد و زمین
 لغزنده و گل چسپنده را نیز گویند و کسر ثالث هم نیز آمده است
 دوسیدن - بر وزن بوسیدن معنی چسپیدن و ملصق
 شدن و رسیدن و لغزیدن باشد -
 دوسیده - بانانی مجهول بر وزن ژولیده معنی چسپیده
 و خود را چسپانیده باشد -
 دوش - بر وزن گوش معنی کتف باشد و شب گذشته را
 نیز گویند و از دوشیدن هم هست یعنی پر دوش -

دوشا - بانالث بالف کشیده هر چه که از امید و شش بچو
 گو سفند و گا و دامثال آن و کنایه از شخصه است که هر چه
 داشته باشد از دست بچ بگیرند -
 دوشاخه - چوبی را گویند که دوشاخ داشته باشد و آزا
 برگردن مجران و گنایه کاران گذارند و نوسه از پیکان
 دوشاخ هم هست -
 دوش پر زون - کنایه از شادی کردن باشد -
 دوشنه - بضم اول و ثانی مجهول و فتح ثالث و نون ظرفی
 باشد که در آن شیر دوشند -
 دوشه - بانانی مجهول بر وزن خوشه معنی دوشنه است
 که طرف شیر دوشیدن باشد -
 دوشیزگان جنت - کنایه از حوران بهشتی باشد -
 دوشیزه - بازای بوز بر وزن پوشیده دختر بکر را گویند -
 و طفل پسندیده - کنایه از مردمان چشم باشد -
 و طفل نور معنی و طفل پسندیده است که مردمان چشم باشد
 و و طوطی - کنایه از و لب محبوب و معشوق باشد -
 و و عاوی - کنایه از کوب زحل و شتری باشد -
 و و خجا - باغین نقطه دار بر وزن شور با آتش است و
 ماستابه را گویند -
 و و خو - بر وزن کو گو باقی مانده چیزی که روغن آنرا گرفته باشد
 در تریه دیگ و پاتیل بانند -
 و و قصل - بضم اول و قاف و سکون ثانی و صا و بی نقطه
 بغت اهل مغرب پیاز را گویند و بحر بی بصل خوانند -
 و و قو - با قاف بر وزن کو کو تخم زردک صحرائی است و پنج
 آن شقاقل است و گیاه آنرا خس گیاه خوانند چه خوش آنرا
 سه مخی نماند که در نقطه و قص صاحب برهان را سهوی عظیم واقع شده و آن
 اینکه فاکلرون سوم است قاف خوانند و حرف اول و سوم را که مفتوح است
 منوم نوشت چه گویند صاحب قافوس تصحیح نموده اند که دو قص بنامی
 بفتح اول و سکون ثانی و فتح فاست الله اعلم -

بسیار دوست میدارد-

دو قوس - بسکون سین بی نقطه لغتی است یونانی معنی دو تو که تخم زردک صحرائی باشد و بعضی گویند نوعی از است و آنرا بشیرازی بدان خوانند و بعضی دیگر گفته اند دو قوس تخم کرفس صحرائی است -

دوک - بروزن شوک آلتی که بدان رسیان رسیدند -

دو کارو - بانامی مخفی بروزن گزار و مقراض را گویند مطلقاً و بعربی جلمان بروزن سلمان خوانند و هر یک را جلم گویند و معنی حلقی هم آمده است و آن ضربتی و شستی باشد که بر زیر گلو زنند و آزاد و کاروی نیز گویند با ضافه تختانی -

دو گانه - باخضای ثانی و کاف فارسی بروزن فلاد عدد دو را گویند و نصف آن یک است و کنایه از دور کعبت نسا ز هم هست -

دو گا و پیر - بکسر او دووم کنایه از شب و روز باشد و بیج ثور و گا و زمین را نیز گویند -

دو گا نواره - کنایه از آسمان و زمین است -

دو گردان - با دوال اربعه بروزن دوستان صند و قچه و صید کو چکه را گویند که در آن دوک و گرد به رسیان و پنجه گذارند و بعربی حفش خوانند و جمع آن احفاش است - دوک رسیه - دوکی را گویند که بدان رسیان و طلائع و انشال آن تابند -

دو کعبتین - کنایه از آفتاب و ماه باشد -

دو کله دار - بضم کاف و ظهور با کنایه از آفتاب و ماه و روز و شب و دو پادشاه جبار باشد -

دو گوشمال - کنایه از زمانه پر خفت و ظلم و ایام فقر و فاقه و افتادن بجا دشمن عظیم باشد -

دو گوشه - کلاهی را گویند که دو گوشه داشته باشد از دو طرف چنانکه گوشها پیوسته و سه و کوزه را نیز گویند که دو دسته داشته باشد -

دو گوهر - بنایه از عقل و روح است -

دول - بانامی مجبول بروزن غول دلو آبکشی را گویند و بیج دلو را نیز گفته اند که بیج یا زدهم باشد از دوازده بروج فلک و معنی مکار و مجمل و شطرح و بیجا و سظم هم هست و دول آسیا را نیز گویند و آن ظرفی باشد مربع و مخروطی شکل که از آنرا چوب سازند و در مرکز مخروط آن سوراخی کنند و محاذی سوراخ سنگ آسیا نصب نمایند و بر آن غله سازند و نیز کشتی را نیز گفته اند و آن چوب بلندی باشد که در وسط کشتی برپای کنند و معنی کیسه و خریطه هم آمده است چه کیسه و خریطه را که بر میان بندند و دل میان خوانند و بعضی اول و فتح ثانی است و درخت زیتون هندی است و در عربی جمع دولت شهر -

دولاب - بالام العنق سبوی آب و شراب را گویند -

دولاب - بروزن دو شتاب یعنی چرخ و آنچه در سیر و دور باشد و مخزن و گنجینه کوچک را نیز گویند و سواد و معادن و داد و ستد با فراط را نیز گفته اند و منسوب بان را دولابی گویند -

دولاب یمن - کنایه از آسمان است -

دولابه - بروزن رود ایبه یعنی دولاب است که چرخ آبکشی و گنجینه و مخزن کوچک باشد -

دولانه - نفع نون میوه است شبیه بسیب کوچک و آن در باغ و صحرا هر دو هم میرسد و رنگش سرخ میشود و لذتش مانند آلوی رسیده میخوش مییابد و یکدخسته دانه دارد - دولت - بروزن شوکت نقیض نگبت باشد و جزو مستقیم و راستگی از علائق و حصول مطالب و این که دنیا و آخرت است بود و نزد مجربین زن و قرض نه شدن و با شتابی خوردن و خوابیدن باشد -

دولت خدائی - بسکون فوقانی معنی دولتندی باشد کسی را نیز گویند که فیض او عام بود و بکسر فوقانی هم در دست است و ولیان - کیسه و خریطه که از پوست دوزند -

دولت فتح اول و سکون ثانی و مالک مفتوح معنی دایره باشد -

بیان بیستم	
ورد اول بی نقطه باهای هوز مثل برینجا لغت کنایت	و گره باور این گویند و زلفت معشوقی را هم گفته اند و پیداله
ده - نفتح اول و سکون ثانی عددیست معین که بعد بی عشره	و پیداله شراب را نیز میگویند و نفتح اول و ثانی بی هم معنی پیاله
گویند و امر معروف و نهی منکر را نیز گفته اند و بکسر اول معروف	گفته اند و در عربی بر وزن صدقه بخت و طالع و بمعنی
که در مقابل شهر باشد و امر بدان هم هست یعنی بده -	غالب شدن باشد و بضم اول و سکون ثانی مکروه چیده را
و بار - بر وزن بهار غار دوره و شکاف کوه را گویند و معنی	گویند و مویه و ناله سگ را نیز گفته اند و معنی دایره هم هست
فضل و دانش و بانگ و فریاد نیز گفته اند و معنی اول آن	و شکم آدمی و سایر حیوانات باشد و معنی اشته بلندی نیز
نقطه دار هم بنظر آمده است -	آمده است و شخصی که خود را او نشاند و صاحب کمال انانیت
دهاز و دوپاژ - بازاری هوز و زرای فارسی بر دو آمده است	و آن چنان نباشد و در عربی معنی مالدار می و بی نیازی
بر وزن ناز بانگ و فریاد و نعره را گویند و بکسر اول دره	و مالیکه دست بدست از هم بگیرند و معنی گره و خاک باشد -
و شکاف کوه را و معنی اول بکسر اول و معنی ثانی نفتح اول	و نمان گرم و سرد - کنایه از آفتاب و ماهتاب باشد -
هم بنظر آمده است -	و دوم - بر وزن هجوم نام درختی است که مثل ازرق صغ
ده آگ - باهنزه محدود بر وزن افلاک نام صفاک است	آن درخت است و نفتح اول هم آمده است -
و بعضی گویند صفاک معرب ده آگ است و چون او بدعیب	و ویر - با تخفانی مجهول بر وزن گزیر و دیر و نویسنده و
که زشتی بیکر دکوتاهی قد و بسیار سه غور و سخت و شیرینی	نشی را گویند و ویر از آن جهت میگویند که بدینتر است
و بیجائی و پر خوری و شکم خوارگی و بد زبانی و ظلم و تعدی	یکه بنظر فضل و دیگری بنظر خطا و ویر معنی هیز باشد -
و شتاب زدگی و دروغ گوئی و بدولی باشد آریته بود بدین نشان	دو باروت کافر - کنایه از چشمهای سار معشوق و
خوانند چه آگ معنی عیب آمده است -	کنایه از دوزخ جا دوی محبوبان باشد -
و بان پشت - بکسر فون منفذ سفلی را گویند که سوزانند	و ویند و می طفل - کنایه از دوم در کس چشم باشد -
و بان دره - نفتح اول و رای بی نقطه خمیازه را گویند	و و می نفتح اول و کسر ثانی و سکون تخفانی و غابا از حیل
و آن کشودن و بان است بسبب کثرت خواب و بیبای	و جسد و باشد -
خمار کیف و کالی -	و بیت نفتح اول و ثالث مجهول معنی دو ات مرکب باشد -
و بان ضعیف - کنایه از نقطه اول بیج اسد است -	دو بیت آشور سیلی و چونیکه بدان دو ات مرکب را بر هم
ده انگشت بر و بان گرفتن - کنایه از عجز و تضرع و زاری	دویره - بر وزن کبیره دو دل و قسمه باشد که بدان
کردن و فروتنی نمودن باشد -	تسار بانند -
و بانه - بر وزن بهانه ز شمار معدنی باشد و از کان سیس	دو یک - بضم اول و نفتح ثالث و سکون کاف کنایه از
حاصل میشود و رنگ آن بسبزی و طعم آن شیرین تلخی ناک	دم آخر دم باشد -
بود و دهنه قرنگ همین است و از نادر دوا با کار بر نده	دو بل - بضم اول و کسر ثانی و سکون تخفانی مجهول و لام
بجست دفع سموم و داروی چشم و بهترین آنرا از ملک ملک و	معنی مکروه چیده باشد و بر بیشتر گنده را نیز گویند که از پیداله
	حاصل شود که دو کرم و در وزن آن باشد -

دلجام اسپ را نیز گویند و هر چیز که شبیه بدان باشد همچو دانه
و دهنه کوه و دانه و دهنه آب و دانه خیک و مشک و
اشمال آن -

ده پانزده داری - یعنی زیب و غز و زینت و آرایش و کار
و چچی - بروزن شطرنجی زر قلب و ناسره را گویند -

دچیچ - کبسر اول و سکون ثانی و فتح جیم فارسی بزبان و علم
رعیت و دهبقان را گویند -

ده خدا - کبسر اول که خدا و رئیس و بزرگ ده را گویند -

ده وار - بادال اجد بروزن بسیار دارند ده را گویند
یعنی سر کرده رعایا و مزارع بده و بدارده -

دلک - ففتح اول و سکون ثانی و کسر اول اجد و لام مفتوح
یو فا و هر جایی را گویند کسی که هر دم دل بدگیرد و بدو او
با او موس خوانند و نزد محققین آنکه هر نقطه با اعتقادی کوشی
باشد و کنایه از مردم دلیر و شجاع هم هست -

ده ده - بروزن ابله زبری عیب و خاص را گویند -

ده و بی - بروزن ابله یعنی ده ده باشد که طلا و زر را
بیب و تمام عیار است -

دهر کاسه گردان - کنایه از دنیا و روزگار و عالم سفلی باشد
ده رگه - باکاف فارسی بروزن معر که مرد بسیار دلیر
و شجاع باشد و مردم کار کرده و صاحب غیرت را نیز گفته اند
و یعنی خرازه هم آمده است -

دهر نکوهی - شکایت دنیا کردن و بد او گفتن باشد چه
یعنی دنیا و عالم سفلی و نکوهی یعنی عیب جوئی و بدگوئی باشد -

دهره - بروزن بهره حرب است دسته دار و دسته اش
از آهن و سرش مانند داس باشد در غایت تیزی بود و
بیشتر مردم گیلان دارند و بدان درخت اندازند و
را نیز گویند و آن از ازیست که بدان غله درو کنند و بعضی
گویند و هر شش بیست کوچک دو دمه و سرامند سرشان
باریک و تیز میباشد -

دهره صبح - کنایه از روشنی صبح است -
ده سالی - باسین بی نقطه بروزن ابدال یعنی کواکب
سیاره است که زحل و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و
عطارد و قمر باشد و یونانی بزرگ ترین موچه را گویند
از موچه ماسه دریا -

دهستان - بروزن دبستان نام شهری و مدینه است -
دهش - کبسر اول و ثانی و سکون شین قرشت یعنی دان
و هست و بخشش و عطا و کرم باشد -

دهشت - ففتح اول و ثانی و سکون شین و تالی قرشت
یعنی کبشتی و یک رنگی و یک رنگی باشد -

دهقان پیر - کنایه از شراب کمنه است -

دهقان خلد - کنایه از رضوان باشد که خازن بهشت است -

دهگان - باکاف فارسی بروزن و معنی دهبقان است
که زراعت کننده و مزارع باشد و دهبقان معرب است
و مردم تازی و تاتاری و تاتاری را نیز گویند -

دهر گانه - ففتح اول بروزن ارزانی نوعی از زر باشد
و آن در قدیم رایج بوده و کبسر اول دهبقانی و زراعت کردن
دل دریده - کنایه از سوخته باشد -

دهله - ففتح اول بروزن بهله نوعی از خار است که بوته آن
بزرگ و پهن و متصل زمین میباشد و آنرا کون بروزن چین
میگویند و مطلق بل را نیز گفته اند خواه از چوب و خشخاش
از سنگ و آهک سازند و بعضی منظره خوانند -

دهلیزی - بروزن شیخزی کنایه از سخنان ارباب
و بے حاصل باشد -

دهم - ففتح اول و سکون ثانی و میم درخت و بوته عیار است
و آنرا بعضی شجره الفار گویند و آن چوبی است که چون زینت
بوی خوش از آن آید -

ده موده گوی - یعنی پر حرف و بسیار گوی باشد -

ده مست - باسیم بروزن یک دست نام درختی است که

بهری غار گویند چون بسوزانند بوی خوش دهد و در بهار
 و زمستان سبز می باشد اگر شناخی از آن در اراضی و باغ
 دفن کنند آفتی که از ارضی و سماوی بهم رسد بر آن شلخ
 رسند و آن باغ و اراضی محفوظ باشد و بعضی گویند باز در
 و آنرا از غار میگویند و معنی ترکیبی آن مست باشد و عریان
 سکران خوانند -
 ده مسکن در لیس - بکسر اول و ثانی کنایه از بهشت
 عنبر بهشت است -
 و هناد - بانون بر وزن بغداد یعنی نظام و نسق باشد
 و بهن دره - فتح اول و ثانی در ای سبب نقطه مختلف
 و بان دره است که نیازه باشد -
 و سن در ریچه - کنایه از هر چه چانه و یا ده گوی و هر چه
 باشد و بیجا و بی شرم را نیز گویند -
 و هسنه - فتح اول و ثانی دون معنی دانه است که زنگار
 فرنگی باشد و آن سنگی است سبز رنگ مشهور بدین نام
 و آنرا از کوههای مشرق آورند و آن خاص و غیر خاص هم
 میباشد و طبع شیرین بلخی مائل است و معرب آن وینج
 باشد گویند اگر کسی راز بر داده باشند بخورد و دفع زهر کند
 و اگر زهر نخورده باشد بخورد و بپاک شود و دهنه و لجام
 اسپ را نیز گفته اند -
 ده نه - فتح اول و ضم ثالث و طو ثانی در رایج زیور و
 آرایش را گویند و آنرا بهر بهشت نیز خوانند و معنی نقصان آن
 هم هست و هر چه چیز را نیز گویند که در کیفیت و کیفیت نزدیک
 بهم باشند و حد و نو هم هست که بفرنی تسعین خوانند -
 ده و دار - بکسر اول و وال ایجد بالف کشیده بر وزن
 سه و چار معنی در و گیر و کر و فر باشد -
 و هون - فتح اول بر وزن زبون معنی حفظ و یاد و در حفظ
 داشتن و چیز را از بر خواندن باشد -
 ده هزار - بازی چهارم است از جمله بهشت بازی نروک

بهر هزار اشتما دارد -
 ده هزاران - یعنی ده هزار است که بازی چهارم از بز و باشد
 و آنرا دو هزار هم میگویند لیکن غلط است -
 ده هفت - بر وزن زربفت نام درمی وزری است
 که در قدیم رایج بوده -
 و سپید - بکسر اول بر وزن کلید امر مبادون باشد یعنی بهر
 و امر بزون هم هست یعنی بزیند -
 ده یو پد - لفتح اول و سکون ثانی و تحتانی بود و مجهول سید
 و بای فارسی مفتوح بدال ایجد زده امر معروف و نئی
 منکر را گویند -
 ده یو و - بر وزن افزوده معنی عشر باشد که ده یک است -

بیان بست و یکم
در وال بے نقطه بیا سبب خطی مشتعل بر
یکصد و سی و یک لغت و کنایت

ومی - فتح اول و سکون ثانی نام ملکی است که تدبیر امور و
 مصالح دیماه در روزی بهر و دیباؤین و دیباؤین و دیباؤین
 است و نام ماه دهم باشد از سال شمسی و آن مدت بودن
 آفتاب است در برج جدی که اول زمستان باشد و نام
 روز نهم از بهر ماه فارسی و درین روز از ماه و می غایب ان
 جشن سازند و عید کنند و بکسر اول روز گذشته را گویند -
 و یا قودا - فتح اول و ثانی بالف کشیده و قواف بود رسید
 و وال بی نقطه بالف کشیده و بخت یونانی شربت خشخاش را
 گویند که از پوست خشخاش پخته باشند نه از تخم آن -
 و یا لوش - بانون بر وزن قبا پوش نام حشر و زردانی
 باشد که در ایام واق و عذرا در خشکی و دریا در زمینی
 میگردند و بعضی گویند نام شصت است که عذرا را بفر و خشت -
 و یب - بکسر اول بر وزن سبب بندری باشد در بنج
 و در ترکی پنج دین هر چه را گویند -
 و یبا - بر وزن زیبا قاضی باشد از حریر و الوان و کنایه

ده در کسب از غار برای نقطه در نوشته یک خط یک سبب که غار بود و لای کوه شمشاد که در صد لغت در کتب است ۱۳۳

۱۳۳

از دیدار خوبان هم هست -

دیباجی - بروزن تیماجی دیبا بان را گویند یعنی هر چه از دیبا بافته شده باشد -

دیبادین - نفتح اول و دال دیگر بروزن شرم آگین نام فرشته است یکی از نامهای الهی هم هست و نام روز بیست و سوم باشد از به راه شمس درین روز از روی ماه مغان جشن سازند و عید کنند و نیک است درین روز دعا کردن بجهت دفع شر شیاطین و از حق تعالی فرزند خواندن و دیبا فر - نفتح اول و ذال نقطه دار بروزن سوداگر نام روز هشتم است از به راه شمس و درین روز از ماه دی که دیبا باشد فارسیان عید کنند و جشن سازند بنا بر قاعده کلیه که میان ایشان معمول است و نام ملکی است که امور و مصالح این روز بد و تعلق دارد و نیک است درین روز صدقه دادن از بهر تندرستی خود و فرزندان و دعا کردن -

دیبال - بروزن یتال نام شخصی است و دیبال پور که قصبه است در ملک پنجاب ادبنا کرده -

دیبانند - بروزن خونیشتا و نذقب طهورت دیوبند است و معنی آن تمام سلاح باشد -

دیباه - بروزن براه نوعی از قاش گرانمایه است -
دیبانه - یک پنجه در پنجه - دیبانی را گویند که تار و پودش بیچیک خام باشد -

دیبدار - یکسر اول و دال اجد بالف کشیده بروزن بشکاف درختی است که آنرا شجره الله و شجره الرحمن خوانند و آن صنوبر هندی است و آنرا دیو دار نیز گویند چه در فارسی بای ایچم و او بهم تبدیل میباشد -

دیبدرین - نفتح اول بروزن سرزمین نامی است از اساطیر الهی و نام فرشته هم هست و نام روز بیست و سوم باشد از به راه شمس و درین روز از روی ماه مغان عید کنند و جشن سازند نیک است درین روز دعا کردن از خدا فرزند و بعضی

گویند نام روز بیست و هشتم است از به راه شمس الله اعلم -

دیسر جاس - بارای بی نقطه و جیم بالف کشیده و زمین مملو و حرکت جهول بلغت یونانی نوعی از فرشته باشد -

دیمی بمر نفتح اول و کسر سیم و سکون با و رای قرشت نامی است از نامهای الهی و نام فرشته است و نام روز پانزدهم بود از به راه شمس و مغان این روز از از ماه دی مبارک دانند و جشن سازند و عید کنند و صورتی از گل یا از خمیر نان بسازند و در را بگذرند و تعظیم کنند چنانکه ملوک و سلاطین را میکنند و بعد از آن بسوزانند و قطام فریون درین روز بپوشد یعنی درین روز از شیر یا زشده و درین روز بر گاو نشسته و زردشت درین روز از ایران بیرون رفت گویند و در شب این روز هر که سوسن دو و کند تمام سال بفر اخت کند راند و از خطی و در خوشی امین باشد و هر که با داد این روز سید بخورد و زنگس بیاید تمام سال بی آزار باشد و بر است بگذرد و درین روز نیک است صدقه دادن و نذر ملوک و بزرگان بختن و سیه - باظهارای هوز مخفف دیبا است که نوعی از قاش از پیشی گران بها باشد و معرب آن دیتق است -

دیسر خسرو می - بانهای نقطه دار و زمین و رای بی نقطه بروزن جیفه و نیوی نام گنج دیبه است که گنج سوم از گنجهای خسرو میز باشد -

دیچور - نفتح اول و ضم جیم بروزن طیفورشی را گویند که بتقا سیاه و تاریک باشد -

دیدار - نفتح اول بروزن نشید یعنی ناپیدا و گم شده باشد و دیدار - بروزن دیوار ترجمه رویت است و معنی رخ و روی و چهره باشد و معنی رخ نمودن و دیدن هم هست و چشم را نیز گویند که بعضی عین خوانند و میانای و قوت با صوره را نیز گفته اند و حتی پیدا و پدیدار هم هست -

دید بان - با پای اجد بروزن ریسمان شخصی را گویند که بر جای بلند مانند سر کوه و بالای تیر کشتی نشیند و هر چه از دور

خبر دهد او بعبری ریبیه خوانند -
 دیده - با اول ثباتی رسیده و فتح ثالث چشم را گویند و
 بعبری عین خوانند و بعضی مردمک چشم را گفته اند و معنی عربی
 و شاید شده باشد و درخت بلند و کوه بلندی را نیز گویند
 که دیده بانان بر بالای آن نشسته نگاه کنند و ما ضعیف
 دیدن هم هست یعنی پیش ازین دیده بود و معنی دیده بان
 هم آمده است -
 دیده بان - بروزن نیز بان همان دید بان است
 که بعبری ریبیه خوانند -
 دیده بانان عالم کنایه از بهفت کوب است که زحل
 و مشتری و مریخ و عطارد و زهره و عطارد و ماه باشد -
 دیده بان فلک - کنایه از کوب زحل است که در
 فلک هفتم می باشد -
 دیده بان کبوتر و صحرای کنایه از زحل است و هر یک
 از کواکب سبعة سیاره را نیز گویند -
 دیده برداشتن - کنایه از منتظر بودن و انتظار
 کشیدن باشد -
 دیده پشت - بضم های فارسی اشاره بنفخه سفلی است
 که سوراخ مقعد باشد -
 دیده دار - بروزن کیسه دار یعنی دیده بانست و آنجی
 باشد که بر جای بلندی نشینند و آنچه از دور بینند خبر دهد -
 دیده کا فوری - کنایه از نایبنا باشد -
 دیده گاؤ - گله است که آنرا گا و چشم گویند و نوعی از سلاح
 و جامه باشد که در روز جنگ پوشند و نام نوعی از انگور هم
 هست و ستاره دران را نیز گویند و ادیکی از منازل قمر است
 و بعبری عین الثور خوانند -
 دیده گاه - با کاف فارسی بروزن نیمه راه جانشین
 دیده بان باشد -
 دیده گمان - بضم کاف و نون بالغ کشیده و بنون یکره

زده کنایه از نگاه کردن و مامل نمودن در کاری باشد -
 دیده گنج گان فارسی بروزن نیمه مخفی دیده گاه است
 که جای نشستن دیده بان باشد -
 دیده و رشدن - کنایه از رسیدن چیزی باشد چنانکه هست
 و نظر انداختن چنانکه باید -
 دیده ویرفتخ اول بروزن غیر معبد رهبان را گویند و کسر اول
 بمعنی دورست که نقیض نزدیک باشد و مدت متناهی را نیز
 گفته اند که در برابر زود باشد -
 دیده باز - بابای ابجد بروزن پیشوا از معنی و راز است که در
 مقابل کوتاه باشد و درازی زمان و مدت را نیز گویند -
 دیده تنگ - بفتح اول و تهای قرشت و سکون نون و کاف
 فارسی کنایه از دنیا است که عالم سفلی باشد -
 دیده زنده سوز - بفتح اول و کسر بر دورای بی نقطه یعنی دیده تنگ
 است که کنایه از دنیا و عالم سفلی باشد -
 دیده زرمی - بکسر اول و زرای هوز یعنی بسیار بان و زنگانی
 کن و نام روز نیست و هفتم است از اظه های ملکی -
 دیده زنجی - کنایه از دنیا است زیرا که آن مانند زنجی که خانه علفی
 است بقا و ثباتی ندارد -
 دیده شدن - بکسر اول کنایه از مردن و فوت شدن باشد
 و کنایه از دور شدن هم هست -
 دیده مکافات - کنایه از دنیا و عالم سفلی باشد -
 دیده مینا - کنایه از فلک است -
 دیده زرد - بروزن ریونند یعنی دیده باز است که در از مدت دراز
 و درازی زمان باشد و معنی دیده زمان که دنیا مقدار حرکت
 فلک اعظم باشد هم آمده است و تحوید و بازو بند را نیز گویند -
 دیده زنده - بروزن گیرنده یعنی دیده است که مدت دراز
 و زمان عالم باشد -
 دیده زبکسر اول و سکون ثانی مجهول و زرای نقطه دارد زنگ
 و لون را گویند عموماً چنانکه سپ سیاه خسرو پرویز را شبیدین

دیده

میگفتند یعنی شب رنگ و رنگ سیاه را گویند خصوصاً رنگ
خاکستری بسیاری مائل را نیز گفته اند که مخصوص اسپ و اسب
و خرو و بعضی از حیوانات دیگر که از کاکل تا دمش خط سیاه
کشیده شده باشد یعنی حصار و قلعه هم آمده است و نوعی
از دیگ و پاتیل مسین باشد و نوعی از شیاف است که در
پشترم کشیده کنند و چمبر دانه و غرابال و پرویزان را
نیز گویند.

ویزندان - بروزن بے دندان سته پایه آهنی باشد که
دیگ مسی را بر بالای آن طعام گزارند و طعام پزند.

ویزه - بروزن ریزه یعنی دیز است که رنگ و لون سیاه
و قلعه و حصار باشد و اسپ و اسب و خری را نیز گویند که از کاکل
تا دمش خط سیاهی کشیده شده باشد و الاغ و چاروسه که
رنگ آن بسیاری و سبزی مائل بود.

ویس - باثانی مجهول بروزن کیس بهتا و مانند و شبیه
نظیر باشد و بندی یعنی روز است که بعربی یوم خوانند و
ماک و ولایت را نیز گویند.

ویسقوریدوس - کبسر اول و ضم قاف و سکون ثانی و
ثالث و خاس که داد باشد و رای بے نقطه بتحانی رسیده
و دال ابجد بود و کشیده و بسین دیگر زده نام حکیمه است
از حکمای یونان گویند نباتات و رستنی را بسیار خوب شناختی
و یس ناو - بانون الف کشیده بروزن پنج سواد نام کتاب
است از تصانیف ثر دک وراثت مذہب خودش.

ویسه - بروزن کیسه یعنی شخص باشد.

ویش - باثانی مجهول بروزن ریش یعنی داد و دیش باشد
و امر بردن هم است یعنی بدیش.

ویف رخش - بافا و رای بی نقطه بروزن فیل بخش نام
نوائی است از ویسقی.

ویفرو جاس - کبسر اول و سکون ثانی و ضم ثالث و راء
بی نقطه بود و رسیده و جیم بالف کشیده بسین و مکرر و ولایت

یونانی نوعی از مرقشیشاست و آن معدنی و غیر معدنی میباشد
و معدنی گلی باشد بسیار سخت و صلب مانند سنگ و آنرا
از جزیره قرس از درون چاهی برمی آورند و غیر معدنی را
از مس و نقره و طلا میگیرند و آن چنان باشد که چون طلا و
نقره و مس را بکندازند قدری آب بر آن ریزند و از پوسته برآید
و تفلیک در ته بود مانده باشد مرقشیشاست و آنرا دیفر جوس
بمذرف الف نیز گفته اند چون آنرا سخی کنند و برومی غلیظ
افتشاند رقیق و نرم گرداند.

ویگ - کبسر اول و سکون ثانی معروف و کاف فارسی یعنی
دی باشد که روز گذشته است و بعربی خروس را گویند و
باحتحانی مجهول ظریفکه در آن چیز پزند و توب بزرگ را نیز
گویند که بدان گلوله بر قلعه اندازند.

ویگ افزار - افزار دیگ را گویند یعنی آنچه در دیگ طعام
ریزند از خود و کشتش با دام و فلفل و دارچینی و قزغزل زیره
و مانند آن و بعربی تا بل خوانند و جمع آن توایل است و
دیگ بزرگ را نیز گفته اند.

ویگ او زار - با و او بروزن و معنی دیگ افزار است که
نخود و بادام و کشتش و داروی گرم و دیگ بزرگ باشد.
ویگ پایه - یعنی دیگران و سته پایه آهنی باشد.

ویگ برویگ - کبسر اول و سکون کاف آخر بروزن
بج بر بیج نرمگ موش ساخته را گویند و آنرا از زرنج مصعد
سازند و از جمله سمیات است و بفتح اول نیز گفته اند.

ویگردان سر و بفتح سین و سکون را و دال بی نقطه کنایه
از موم بخیل و سیس باشد.

ویل - بروزن فیل یعنی نقطه است که طرف خط باشد چه
تعریف نقطه بطرف خط کرده اند و دل را نیز گویند که بعرب
قلب خوانند و محوطه را نیز گفته اند که شبها گو سفندان و گاوان
و دیگر چار پایان در آنجا باشند.

ویلیم - با اول بتحانی مجهول رسیده و فتح لام و سکون میم

نام شهرسیت از گیلان و موی مردم آنجا پیچیده و مجعد میباشد
و بیشتر حریم ایشان تبریزم شکنی و ژردین است که نیزه
کوچک باشد و در عربی سختی و محنت روزگار و زمانه را گویند
و جامی را نیز گفته اند که مردمان و مورچگان در آنجا جمع شوند
و پیلان - بروزن بیزان یعنی دیلم است که شهر
باشد از گیلان -

دیلمک - با اول ثانی مجهول کشیده و بسکون ثالث
و میم مفتوح بکاف زده جانورسیت شبیه بعنکبوت و لعاب
ممالک میباشد و در ابروی رسیلا خوانند و بفتح ثالث
تصغیر دیلم است -

دیلم - بسکون ثانی بروزن حیم رومی در خساره باشد و بسکون
خدا گویند و نوعی از چرم هم هست که بتازی اویم خوانندش
و بفتح ثانی در عربی جمع و میه است که باران سخت باشد -

دیلماس - بروزن ریواس ترجمه توضیح باشد که از وضع
شدن و ظاهرا گردیدن است -

دیلماطی - باطای حلی بروزن میقاتی بخار سوخته را گویند
که از برق بجم میرسد و بر جامی خور گویند سوخته آن
سیاه را بنفقه گردانند و بعضی گویند دیلماطی نوعی از سنگ
است که در دریا میباشد -

دیلماد - بفتح او و بسکون نون دوال نام کوه دماوند است
دیلم - بروزن دیگر معنی دیلم است که رخساره باشد و
بهر بے خدا گویند -

دیلموند - بروزن دل پسند مخفف دیلموند است که نام
کوه دماوند باشد -

دیلمه - بسکول بروزن نیمه رومی و رخسار باشد و بفتح اول
بعضی روشنی و ضیا بود و غله را نیز گویند که با آب باران
حاصل میشود و معنی باران و شبنم هم آمده است و بعضی گویند
بعضی باران عربی است -

دیلمی - ایلمی حلی بروزن دیوزاد کبر و غرور نفس را گویند

و آن آنست که اموال فایده شخصیسه را در نظر نیاورد و بر
بدل آن قادر باشد -

دیلمین - بسکول و ثانی مجهول بروزن سپین چابک باک
را گویند و آن دو چوب است یکی بمقدار سه و جب و دیگری
بمقدار یک قبضه و هر دو سر چوب کوچک تیز میباشد و اکثر
اطفان بدان بازی کنند و بفتح اول هم بنظر آمده است
و از دو بین چوب هم یگویند -

دین - بسکول اول بروزن سپین نام فرشته است که نظمت
قلم مامور است و نام روز نیست و چهارم بود از ماههای شمسی
نیک است و برین روز فرزندان بکتب فرستادن و نکاح کردن
و در عربی معنی راه و روش و کیش و عادت و فرمانبرداری
و شان و شوکت و مرتبه و مالک و پادشاه باشد و بفتح اول
هم در عربی قرض و وام را گویند -

دینا - بروزن بینا نام خواهر یوسف علیه السلام است یعنی
داور و دوری و قوی نوشتن هم آمده است -

دینار - بروزن بیمار ز سرخ را گویند و تمام معنی مترجم است
همچو تمام بنیاد تا نبود که چهل باشد و پرنده بزرگی است چه باز
بسیار بزرگ را با نسبت دهند و باز دینار گویند و بعضی
گویند دینار نوعی از باز است و آن بسیار صیل و کیاب
میباشد و برخلاف بازهای دیگر در روز دمک چشم او تحریر
سیاهی میباشد در غایت نزاکت و تخم کشوش را بسیرانی
دینار گویند -

دینار شمر و دینار شمر - صراف را گویند -

دینارویه - بازای بی نقطه بود و کشته و بفتح یای حلی
بسرانی گیاهی است دوائی و برگ آن بکرفس مانند و آنرا
بشیرازی آهوه و دستک خوانند -

دیناری - بروزن بیماری جنسی از جامه ابریشمی و نوعی
از شراب معلی باشد -

دین پرثوه - بسکرای وزای فارسی بود و کشید و بهازو

فایده شخصیسه را در نظر نیاورد و بر بدل آن قادر باشد -
دیلمین - بسکول و ثانی مجهول بروزن سپین چابک باک را گویند و آن دو چوب است یکی بمقدار سه و جب و دیگری بمقدار یک قبضه و هر دو سر چوب کوچک تیز میباشد و اکثر اطفال بدان بازی کنند و بفتح اول هم بنظر آمده است و از دو بین چوب هم یگویند -
دین - بسکول اول بروزن سپین نام فرشته است که نظمت قلم مامور است و نام روز نیست و چهارم بود از ماههای شمسی نیک است و برین روز فرزندان بکتب فرستادن و نکاح کردن و در عربی معنی راه و روش و کیش و عادت و فرمانبرداری و شان و شوکت و مرتبه و مالک و پادشاه باشد و بفتح اول هم در عربی قرض و وام را گویند -
دینا - بروزن بینا نام خواهر یوسف علیه السلام است یعنی داور و دوری و قوی نوشتن هم آمده است -
دینار - بروزن بیمار ز سرخ را گویند و تمام معنی مترجم است همچو تمام بنیاد تا نبود که چهل باشد و پرنده بزرگی است چه باز بسیار بزرگ را با نسبت دهند و باز دینار گویند و بعضی گویند دینار نوعی از باز است و آن بسیار صیل و کیاب میباشد و برخلاف بازهای دیگر در روز دمک چشم او تحریر سیاهی میباشد در غایت نزاکت و تخم کشوش را بسیرانی دینار گویند -
دینار شمر و دینار شمر - صراف را گویند -
دینارویه - بازای بی نقطه بود و کشته و بفتح یای حلی بسرانی گیاهی است دوائی و برگ آن بکرفس مانند و آنرا بشیرازی آهوه و دستک خوانند -
دیناری - بروزن بیماری جنسی از جامه ابریشمی و نوعی از شراب معلی باشد -
دین پرثوه - بسکرای وزای فارسی بود و کشید و بهازو

نام روز پانزدهم است از هر ماه ملکی و بضم با سه فارسی هم آمده است -

دین پیره - بضم با و زای فارسی و سکون با و مخفف

دین پیره است که نام روز پانزدهم باشد از هر ماه ملکی -

وینا فوس - کسر اول و ثالث و سین بی نقطه باله

کشیده و فای با و رسیده و سین بی نقطه زده بلغت

یونانی نوعی از خار باشد و برگ آن برگ کامیوسماند و آرز

بشیرازی طوسک خوانند و چون از هم بشکافند که همای

کوچک از میان ساق و برگ آن براید آرز است از

خس الکلب گویند و مشط الراعی همانست اگر گل و شاخه

آرز بکوبند و بر شیر گو سفند بالند در حال به بند و بر ضویک

خواهند بر ضد ضاد کنند عیس گرداند -

دیو - با اول بنانی مجهول رسیده و با و زده معرفت

و آن نوعی از شیاطین باشد و گمراه کج اندیش کج طبع را

نیز گویند و کنایه از مردم پهلوان و دلیر و شجاع باشد و نوعی

از جامه پشمینه است بسیار درشت که در روزهای جنگ

پوشند و کنایه از اسپ هم هست که بعرنی فرس خوانند و کنایه

از قهر و غضب هم نوشته اند -

دیوار خانه روزن شدن - کنایه از خراب شدن خانه یا

دیوار گر - دیوار ساز و گلکار و بتار گویند -

دیوار کوتاه دیدن - کنایه از عاجز و زبون دیدن باشد

دیو اسپست بکسر هزه و بای فارسی و سکون و سین

و فوقانی دورانی است که آرز آمده قو گویند و بر کلفت و

و بوق مانند نافع باشد و اگر طفله دیر ب حرکت آید چون بر و اند

زود حرکت کند -

دیوال - بالام بروزن و معنی دیوار است چه در فارسی را

ولام هم تبدیل میابد -

دیوانه رو - فتح برای درشت شخصی را گویند که مانند دیوانه

سلوک کند و بر او درشت

دیوپا - بانانی مجهول و بای فارسی با لغت کشیده و شکسته است

گویند و نام گیاهی هم هست که آرز آمده قو و قوسه قوئی خوش

و دیوپای نیز گفته اند با ضا و تخمائی آرز -

دیوباو - بانانی مجهول و بای ابجد بروزن و دیوزا و معنی

گردباد است و باد تند می رانند گویند که بهوارا تار یک ساز

و جنون و دیوانگی را نیز گفته اند -

دیوپند - بانانی مجهول و بای ابجد بروزن ریشند نام زود

شازد هم باشد از هر ماه ملکی و لقب قارن بر او زاده و جنبه

هم هست چه او را قارن دیو بندی گفته اند و ظهورش چو شید

را هم میگویند و نام دارونی هم هست -

دیو جامه - بانانی مجهول نوعی از جامه پشمینه باشد که

آرز از دهن میپوشند تا پشت میانی آن بر بالایه و پر با میان

بند کنند و شبها بشکار یکبار روز و بعضی گویند جامه باشد

از لباس گنده که در روزهای جنگ پوشند و پوست شیر و

پانگ را نیز گویند که بهادران و پهلوانان در راه زمره که

بر دوش اندازند -

دیو جان - بانانی مجهول و جیم بروزن و میان مرد و پرو

ساخته زده باشد و شیطان صفت و بد نفس را نیز گویند و کنایه

از سخت جان و غیر هم و دلاور هم هست -

دیو چه - بانانی مجهول و فتح جیم فارسی جانور است مانند چه

و در زمین منگک می باشد پشمینه و همچنین راتبا ساز و و خلیج

کند و بعرنی از ضد گویند و زور را نیز گفته اند و آن کرنی باشد

سیاه رنگ چون بر اعصاب چسباند خون فاسد را بگرداند و

خشک کرده در شیشه گر خانه بخور کنند هر شیشه که در آنجا باشد

بشکند و گیاهی هم هست که آرز و زودک خوانند و طبع نازک

نقطه دار و چوبی که بدان اندام نازند -

دیو خار - باغی نقطه دار بروزن پیشکار درخت است بر ضد

و آرز سفید خار و خچه گویند و بعرنی حجاج خوانند -

دیو دار - بانانی مجهول بروزن بیلد نوعی از درخت مرغان

و صنوبر پهن می رانیز گویند و بعضی شجره الجن خوانند و در
 اختیارات شجره اند نوشته اند و بعضی گویند درختی است
 مانند درخت کاج و شیره دارد که علاج لقوه میکند مردم
 دیوانه و مصروع را نیز گفته اند -
 دیو وارو - باضافه او در آتر همان دیو وار است که درخت
 کاج مانند باشد و شیره آن علاج اترخای اعضاکن -
 دیو دول - باثانی مجول بر وزن شیر دل مردم شجاع و دلیر
 و دلوار باشد و مردم سپاه دل تیره دل و سخت دل و بی رحم
 را نیز گفته اند -
 دیو دولت - باثانی مجول بر وزن و معنی تیز دولت شایسته
 و تیز دولت شخصی را گویند که دولت او را بقای نبود و زود
 زوال پذیرد و بر طرف گردد و کبیر ثالث کنایه از دشمن است
 و در بزود زوال باشد -
 دیو وید - کنایه از دیوانه و مجنون باشد -
 دیو وید - معنی دیو وید است که کنایه از دیوانه و مجنون است
 دیو وین - کبیر ثالث کنایه از شیطان لعین است -
 دیو ویر - بر وزن نیرو صاحب خانه و سرای را گویند و بهر
 برادر کوچک شوهر باشد -
 دیو ویش - بر وزن فیل شش معنی وینت رخش که فغم
 باشد از موسیقی -
 دیو زای - بازای هو ز بر وزن فیل پای کنایه از مردم
 غصه ناک و غضب آلود باشد -
 دیو سار - باسین بلفظ بر وزن پیشکار معنی دیو مانند
 چه سار معنی شبیه و نظیره مانند باشد و کنایه از مردم بد خود
 زشت رو هم هست و بعضی رانیز گویند که از اعمال ناشایسته
 سرزند و شخصی که دیو جامه پوشیده باشد و آن جامه است
 درشت و خشن که در روزهای جنگ پوشند و نیز شبها بجهت
 شکار کردن کبک در بر کنند -
 دیو سپست - معنی دیو سپست است که آنرا حنه قونی خوانند

کلفت و بهن را ضا د آن نافع است -
 دیو سبست - کبیر رابع و سکون بامی اجد و لام مفتوح
 بغوقانی زده گیاهی است که آنرا بعضی خذرات گویند و با
 فارسی هم بنظر آمده است -
 دیو سپید - باثانی مجول و کبیر ثالث معروف است و او
 پهلوانی بود مانده رانی که رستم زال او را کشت -
 دیو سوار - کنایه از سپه سوار باشد -
 دیو غول - باضین نقطه دار بود رسیده و بلام زده گری
 باشد که در گردن و گلو و اعضای آدمی بهم میرسد و در کتکند
 و آنرا بعضی سله گویند و غول بیابان را نیز گفته اند -
 دیو غولی - باحتیانی در آخر یعنی دیو غول است که سله باشد -
 دیو ک - باثانی مجول و فتح ثالث بر وزن زیرک جانور است
 که چوب عمارت و شپینه و آنچه در زمین افتد بخورد و ضایع
 کند و بعضی ارضه خوانند و زو را هم گفته اند و آن کرمی
 باشد سیاه رنگ که خون فاسد از بدن آدمی بکشد و مصروع
 هم هست و چشم ثالث نیز بنظر آمده است -
 دیو کلوخ - بضم کاف و لام بود کشیده و بجم فارسی زود طفل
 مصروع و کودکی که گرفته را گویند -
 دیو کلوخ - کلوخهای بزرگ را گویند که در وقت فشار کردن
 زمین بر نیزه و بر اطراف بریزد -
 دیو گندم - بر وزن دیو مردم نوعی از گندم است که هر دو
 در پاک غلات پیدا شد و بعضی خوشه بزرگی دارد را گویند -
 دیو گیر - باثانی مجول بر وزن شیر گیر کسی را گویند که او را
 گرفته باشد و یا کسی که دیو را بگیرد و نام شهر است در ملک
 دکن و درین زمان بدولت آباد شهرت دارد -
 دیو گیر - نوعی از قماش باشد که در دیو گیری بافند که آن
 دولت آباد است -
 دیو لایخ - بلام بلف کشیده و بجای نقطه دار زده جانور
 دیو را گویند چرخ معنی مکان است همچو سنگ لایخ در دلال

و کله الخ بغیر ازین ستمه موضع جامی دیگر نیامده است و جزا
 و خارتانی را نیز گویند که از آبادانی دور باشد و جایگاه خراب
 و خراب و چراگاه دور را نیز گفته اند و سر و سیر را هم میگویند -
 دیومردم - در اصطلاح یعنی جن و مردم سفید و مفتن باشد
 و نوعی از حیوان هم هست که بعر بی نسانس گویند -
 دیوشنگ - نفع میموشین نقطه دارد و سکون نون و کاف فاکه
 یعنی گاوشنگ است و آن نوعی از جنوب باشد که چون
 پوست آنرا بکنند بعدس مقلشر ماند -
 دیوند - بر وزن ریوند نام دارو نیست و دوائی -
 دیو - بر وزن میوه کرم پیلای ابریشم را گویند -
 دیوهفت - در کنایه از اقالیم سبعة است -
 دیوهفت سر - کنایه از شب است که بعر بی لیل خوانند
 باعتبار اینکه هفت ساعت هم میشود و در که زمین را نیز گفته اند
 باعتبار هفت اقلیم و هفت طبقه -
 دیهول - با اول بشارتی جهول رسیده و بای هوا کشیده
 و بلام زده یعنی آخردا جهول است که تلج مرصع باشد -
 دیهیم - کبسر را بر وزن تعظیم تاجی که مخصوص پادشاهان است
 و معنی عظمت و چار باش و پتیر هم گفته اند و بعضی گویند و هیم
 افسری بوده که آنرا در قدیم بهشت یمن و تبرک بر بالای سر
 پادشاهان می آویخته اند و کلاه مرصع را نیز گویند -

انجام

در حرف ذال نقطه در با حروف تکیه شتلی بر سیزده لغت
 ذاقنو بداس - کبسر قاف و نون هوا رسیده و کسری
 ابجد و دال بی نقطه بالف کشیده و بسین جمله زده یعنی آ
 یونانی یعنی مانند خار و آن دارویی است و گویند نوعی از
 مازریون است و برگ آن بن میباشد -
 ذاتی - بر وزن ساقی یونانی درخت خار را گویند و آن
 درختی است که برگش از برگ بید درازتر و از برگ مور درازتر
 و نرم تر و سفید تر میباشد و سبزه آن از قنداق کوچک تر

و از خود بزرگتر است اسمال خوبی را مانع بود و یک نوع
 ازان را ذاتی الا سکندری خوانند -
 ذبل - کبسر اول و سکون بای ابجد و لام پوست لاک
 بندی باشد و بعضی گویند پوست لاک پشت دریائی است
 خاکستر آن با سفیده تخم مرغ شقاق را مانع است -
 ذرخش - بر وزن و معنی درخش است که برق و تابیدن
 روشنی باشد -
 ذرع - بر وزن سرع کنار و گوشه کشت و زرع است را گویند
 در عربی یعنی گز باشد و آن چوبی است که چیز با بدان پایند -
 ذریس - با سین بی نقطه بر وزن در عین بلغت اندلس
 گویند و آن پرنده است مانند کبک لیکن از کبک بزرگتر است -
 ذرک - با کاف بر وزن کفتر تخم کرفس کوبی است و آن را
 بیونانی فطر سالیون خوانند -
 ذکر - نفع اول و کاف و سکون رای قرشت بلغت فرزند
 و پازند یعنی نر باشد که در مقابل ماده است و بعر بی یزد
 همین معنی دارد و نوعی از عود الصلیب هم هست و آن
 بز و ماده میباشد و بعر بی ورد الحیر خوانند و آن گیاه است
 ذکران مر تو تا - کبسر نون روز سوم قوز ماه باشد و ذکران
 یعنی یاد کردن و مر تو نام دانشمندی بوده است بلغت
 سریانی و آن چنانست که چند موبد بوده اند که هر یک
 چند روز را از روزهای دیگر افضل میدانستند و در آن
 در عبادتخانههای خود روزهایی که منسوب به هر یک از ایشان
 بوده ایشان را یاد میکردند تا نوبت بذر آن دیگر
 برسد و هر موبد یکی در آن ایام متولد میشده بنام آن موبد
 میکردند و در آن روزها جشن می نموده اند و مرتبه
 دکان از مرتبه عید فرور است -
 ذوراق - با او و ر و ا و قاف و حرکت جهول طعای آ
 که آنرا از آرد و گندم پزند -
 ذوش - بر وزن هوش تند و بخلق را گویند -

<p>فویا نیطس - بکسر اول و تخمائی بالف کشیده و لون سبزه رسیده و ضم طایفه حلی و سکون سین بی نقطه بیوناسه کو فنی است که از ابجدی سلس البول گویند.</p>	<p>فوی قنوس - با اول تجمائی رسیده و ضم قان و لون بود و سین بی نقطه زده نام مردی بوده را مشگور خدمت تلقا ط شاه.</p>
--	--

گفتار و هم از کتاب برهان قاطع در حرف ر ای بی نقطه با حروف سبزه
بستنی بر بیت و سه بیان و محتوی بر پانصد و هشتاد و سه لغت و کنایت

بیان اول

در رای بی نقطه بالف مثل بر یکصد لغت و کنایت

را بو - بابای ابجد بود کشیده نام گل است از گلگامی پیکار
را تیانج - بکسر فوقانی و تخمائی بالف کشیده و لون مفتوح
بچشم زده یعنی راتینج است که صمغ درخت صنوبر باشد
و آن سه نوع است یکی روان که منقعه نشود و نوع دیگر
صلب و بسته باشد و نوع سوم صلب است لیکن آنرا
آتش خسته باشند و این نوع را خلفونیا گویند و بشیرازی
زیگباری خوانند.

راتینج - با فوقانی تخمائی کشیده و لون مفتوح بچشم زده یعنی
راتینج است که صمغ درخت صنوبر باشد گویند و روی است
ر لاج - بسکون حای بی نقطه نام نوانی است از موسیقی
و در عربی یکی از نامهای شراب است.

ر لاج - بر وزن شاخ غم و اندوه بسیار را گویند.

راد - بر وزن شاد و کریم و جوانمرد صاحب همت و سخاوت
را گویند و یعنی شجاع و دلدار هم هست و حکیم و دانشمند را
نیز گفته اند و معنی سخنگوی و سخن گزار و قصه خوان هم آمده است.

را و بوی - بابای ابجد بر وزن ماهروی چوب عود را گویند
را و فاش - بفتح سیم و کسر نون و سکون شین قرشت که کرم
و سخا پیشه را گویند.

راز - بر وزن قاز یعنی پوشیده و پنهان و نهفته و اسرار
دل باشد و رنگ و لون را نیز گویند و امر برنگ کردن هم است
یعنی رنگ کن و غار پشت را نیز گفته اند و آن جانور است

معروف و معنی زنبور سرخ و بزرگ هم آمده است و بنا و گلکارا
نیز گویند و عربی طیان خوانند و بعضی گفته اند راز در عربی
کلان بر و بزرگ بنایان باشد و بعضی گویند رازی معرب
رازی است چنانکه باز معرب باز و نام قریه ایست نزدیک
بسبز و ارو نام پادشاه زاده هم بوده است گویند و را بر ادوی
بود که ری نام داشت هر دو بالفاسق شهره بنا کردند
چون با تمام رسید میان هر دو در تسویه آن مناقشه شد چه
هر که ام میخواستند که سعی بنام خود کنند بزرگان آن زمان گفت
دفع مناقشه شهر را بنام ری کردند و مردم شهر را بنام رازی
حالا نیز شهر رازی میخوانند و اهل شهر را رازی میگویند.

راثر - بسکون زاسه فارسی و قبه و توده و خرمن غساله
پاک نکرده را گویند.

رازبان - بر وزن بادبان یعنی صاحب راز باشد کسی را
نیز گویند که سخن ارباب حاجت را بعرض سلاطین رساند.

راز دل آب - کنایه از لطوبت و برودتی بود که در جبه
آب است و آن باعث بر آمدن و نموی نباتات میشود
و عکس را نیز گویند که در آب اخته و مطلق رستنی و سبز شدنی
و روئیدن را نیز گفته اند.

رازقی - بر وزن حاشی نوعی از انگور است که در نمای آن
کوچک میباشد و بعضی گویند تخم کتان است و از آن روغن
گیرند و بعضی دیگر گویند سوسن سفید است و دیگری میگویند
رازقی زنبق سفید است.

راز نهان خاک - کنایه از نباتات است که بتدریج

رازی

از خاک برشته آید-

رازه - بروزن تازه یعنی راز است که پوشیده و پنهان و نهفته و اسرار دل باشد-

راز یاحم - با میم بروزن و معنی با دیان است که راز یانه باشد و معرب آن راز یانج است از اوم علیه السلام نقل کرده اند که هر کس از اول عمل یعنی روزیکه آفتاب برج حمل می آید هر روز یکدرم راز یانه بایکدرم دیگر کند سفوف سازد و مداومت کند تا روزی که آفتاب برج سرطان آید درین سه ماه قطعاً میض نشود و آن بوستانی و صحرائی و شامی میباشد و راز یانه شامی انیسون است و بعضی گویند همین راز یانه رومی است و بعضی دیگر گویند هر دو کیفیت و انیسون راس - بروزن طاس بخت زنند و پانزده راز و چهاره را گویند که بعرنی طریق و صراط خوانند-

راست - بروزن ماست نقیض کج و ضد دروغ باشد و نام مقامی است از موسیقی یعنی تمام مساوات هم آمده است - راستا - بروزن پار سا یعنی راست باشد که نقیض کج است و راه رانیز گویند که بعرنی صراط خوانند-

راستا و بسکون سین بروزن باد او و طیفه و راتب را گویند راست بود و بنا بای ایجد بود و رسیده و بدالی بی نقطه زد موجود حقیقی را گویند که ذات باری تعالی باشد جل جلاله - راست خانه - کنایه از شخصه است که با همه کس از قرار راستی و درستی و امانت و دیانت معاش کند-

راست خدیو - اشاره بباری تعالی است عرشانه-

راست روشن - نفتح راوشین قرشت و سکون و اذنون وزیر بهرام گوز بود و ظلم بسیاری کرد بهرام از قضیه شبان و سگ خائن متنبه شده او را سیاست تبلیغ فرمود-

راست ساز - با سین بی نقطه بروزن ماست باز نوعی از غنوم سازندگی و صفتی از صفات سازهای ذوالادوات است راسته - بروزن خانه آنکه همه کار بار اید است راست کند

وراه راست هموار رانیز گویند-

راستین - بروزن آستین یعنی حقیقی دروغی باشد - راستینه - بروزن ماستینه یعنی راستین باشد که حقیقی است در سخت - بضم ثالث و سکون حقیقی نقطه دار و قوی قرشت مس سوخته باشد و آنرا روی سوخته نیز گویند و معرب آن رو سنج است بهترین آن مصری باشد و طبیعت آن گرم است در سوسم-

راسن - بروزن دامن نام درخت بیل گوش است و آن داروئی باشد نافع جمیع آبکها در درواخه و صا و دیگر از رطوبت و سردی بود و گرندگی جانوران را سود دارد و آنرا قسط شامی و زنجبیل شامی نیز گویند و غرسا ماست و پنج آنرا اصل ال سن و تخم آنرا حسب الراس خوانند یعنی گویند نباتی است که بوی آن بوی سیر میماند و بعضی دیگر گویند علفی است که ترکان آنرا پی گویند و با ماست خورند - راسو - بروزن مازو جانور است که آنرا موش خرما گویند و بعرنی این عوس خوانند اگر درون وی را پر از کشیزه کنند و خشک سازند خوردن قدری از آن گرندگی جانوران زهر دار را دفع باشد گویند اگر گسب آنرا بوقتی که زنده باشد بیرون آورند و بر بای راست زن بندند و با دجله کشند بهترین گردد و گویند طعامی که زهر داشته باشد همین که ببیند مویزهای خود را راست کند و بجز یاد آید اگر خون او را بر سفال مخرنایر طلا کنند نافع باشد-

راش - بروزن ماش توده و انبار غله پاک شده و از کاه بر آورده را گویند-

راطینی - بکسر طای حطی و نون و سکون هر دو تحتانی بخت یونانی مطلق صغ را گویند خواه مصطک و خواه کندر و خواه کثیر و نامند آن-

راعیمیل - با عین بی نقطه بروزن قابیل نام زبیدی مشهور است-

سرخ - بروزن بلغم مغز او صحر باشد و او اسن کوهی را نیز گویند که بجانب صحر باشد -
 راف - بروزن کاف بز باز است و بعربی بسباسه خوانند گویند پوست جوز است -
 رافونه - بروزن بابونه پودنه را گویند و با معنی بجای فاق و بجای نون تاسه قرشت هم بنظر آمده است که راقوته باشد -
 رافه - بروزن تافه گیاهی است مانند سیر برادر سیازو آنرا بر بیان کرده بخورد بغایت لذیذ باشد و با این سمنه بازای نقطه دار هم آمده است و بعضی گویند انجدان است که صحن آن حلتیت باشد و بعضی دیگر گویند بیخ درخت انجدان است -
 راک - بروزن خاک قوج و گوسفند جنگی را گویند و معنی کاسه آنجوری هم آمده است و رشته سوزن را نیز گفته اند و بغلت ژند و پانژند راه باشد که بعربی صراط و طریق خوانند راکاره - با کاف بروزن آواره زن فاحشه آواره را گویند رام - بروزن کام نقیض وحش است که الفت گرفته و آموخته و فرمانبردار باشد و نام روز نیست و یکم است از ماههای شمسی و نام فرشته ایست که موکل روز آرام و صبح امور مردم است در آن روز آرام و طاقت و آرامیدن را نیز گویند و معنی روان و رونده باشد و نام شخصی که وضع ساز چنگ بوده و خوش و شاد و خرم را نیز گفته اند و نام دره ایست در ملک هندوستان و نام عاشق و بیس هم هست و چون او بسیار عیاش و شاد و کام و پیوسته خوشحال و خوش طبع بود او را بدین جهت رام می گفتند و بر این شهرت دارد و قصه ایشان منظوم و مشهور است و نام پادشاه هند باشد و هندی نام خدای بزرگ است جل جلاله -
 رام اگر و شیر نام شهر است که آرد شیر با بجان بنا کرده بود

رامح برترین - بایم دبابی ایچ روزای هوزن بروزن ماه پروین نام آتشکده و نام پهلوانی بوده است -
 راشین - با تاسی قرشت بروزن جانشین نام شخصی بود چنگ نواز گویند ساز چنگ را او وضع کرده است -
 رامح - فتح تیسیم بروزن ماور نام شهر است که ابریق رامح منسوب بدان شهر است و کبیر هم هم آمده است -
 رامش - بکسر ثالث بروزن دانش معنی آرا میدن آسوزگی و فراغت باشد گویند نقش نگین انوشیروان چنین بوده که راه بسیار تار یک است مراچه بنیش و عمر دوباره نیست مرا چه خواهش و مرگ در قفاست مرا چه راهش و معنی ساز و نوا و عیش و طرب هم هست چه ریشگر خواننده و سازنده را گویند راشت - بکسر ثالث بروزن بالشت معنی ریش آرا میدن و نام روز چهارم باشد از خیمه مستقره سال مکی -
 رامش جان - بکسر رابع نام نوانی است از موسیقی و نام سخن هشتم است از سی سخن باره -
 رامشخوار - با خای نقطه دار و او معدوله درای بے نقطه بروزن فارغ بال نام نوانیست از موسیقی -
 رامشک - بکسر ثالث و سکون رابع و کاف معنی راشت است که آراش آرا میدن و رامشگر باشد -
 رامشگر - با کاف فارسی بروزن دانش و مطرب و نیاگر را گویند که خواننده و سازنده باشد -
 رامشی - بکسر ثالث و رابع و سکون تخانی معنی رامشگر است که سازنده و خواننده باشد -
 رامک - فتح ثالث و سکون کاف مصغرام است که نقیض وحشی باشد و مرکبی است از زاج سیاه و ماژ و پوست انار و صمغ و دوشاب انگوری که خوردن آن دفع اسهال کند -
 راموز - بازای نقطه دار بروزن ناموس کشتی بان و ناخد را گویند -
 رام هرز - بسکون ثالث و ضم ماور است بی نقطه ساکن

راه اخوان - کنایه از آنست که وزوان در راه بر سر
 محضه بریزند و غارت کنند و معنی زیان رسیدن هم گفته اند
 راه انجام - کنایه از اسباب سفر است عموماً و کم کسب سوار
 باشد خصوصاً و معنی قاصد و شاطر و پیک هم آمده است -
 راه سپ - بروزن صاحب زاهد و گوشه نشین ترسایز گویند
 راه پره برون - کنایه از صورت مقبولیت حرف کسی باشد
 راه بسیر کردن - کنایه از تمام کردن و بانتهار رسانیدن راه است
 راه بند - بروزن تاشکند یعنی دزد و راهزن و راهدار باشد
 راه جامه و ران - بکسر ثالث نام صوتی است از تصنیفات
 نمیکسنای چنگی گویند این صوت را چنان نواخت که حضار
 مجلس همه جا می برتن پاره پاره کردند و مدیهوش گردیدند
 بنابراین نام موسوم شد -
 راه خارکش - بکسر ثالث و سکون آخر که شین نقطه دار
 باشد نام نوایست از موسیقی -
 راه خارکن - باهای کسور و سکون آخر که نون باشد یعنی
 راه خارکش است که نام نوایست از موسیقی -
 راه خسروانی - بکسر ثالث نام نوایی است از موسیقی و
 بعضی گویند سرود است مبعج از جماع تصنیفات باربد -
 راه خفته - کنایه از راهی است که بسیار دور دراز و هموار باشد
 راه پاره - بروزن خاکسارنگایان و محافظ راه باشد و
 دزد و راهزن را نیز راه پاره گفته اند -
 راه روح - نام پرده پیست از موسیقی و نام محن پنجم است
 از سی محن باربد آن برح روح مشهور است -
 راهزن - بروزن بادزن دزد و قطاع الطریق باشد و سزا
 و سرودگویی را نیز گویند امر با معنی هم هست -
 راه شاه - باشین نقطه دار بروزن چالگاه یعنی شاه راه است
 که راغبین و بزرگ و عام باشد -
 راه شبدیز - نام محن سیزدهم است از مصنفات باربد -
 راه غول دار - بکسر ثالث کنایه از دنیا و روزگار باشد -

راه قلندر - کنایه از ترک و تپه و از دنیا باشد و نام نواست
 است از موسیقی -
 راه گان - بروزن و معنی رایگان است و رایگان چیزی را
 گویند که در راه بیابند و چیزی نیست که در عرض باید داد -
 راه کاکشان - بکسر ثالث سفیدی را گویند که شهباد آسمان
 ینا پدید آید و آنرا آسمان دره خوانند و آن صورت راهی است
 که در فلک هشتم از اجرام کوکب سماویه ظهور یافته است
 و بعضی مجره گویند -
 راه گستر - بضم کاف فارسی و سکون سین بی نقطه و نونانی
 مفتوح برای ترشت زده کنایه از مرکب است مطلقاً اعم از
 اسپ و استر و شتر و گاو و امثال آنها و مرکب را هوار و فرخ گاو
 و خوش راه را نیز گویند -
 راه گل - بضم کاف فارسی و سکون لام نام نوایست از موسیقی
 راه نشین - کنایه از گدا و مردم بی خان و مان و غریب و فقیر
 و کسی که بسیار راه میرفته باشد -
 راه نور و فتح نون و او و سکون را و دال بی نقطه کنایه
 از مرکب و قاصد و مسافری که پیاده میرفته باشد و گدا و مردم
 بی خانمان را نیز گویند -
 راه واره - بروزن گاهواره یعنی ارخان و راه آرد و بار
 راهوی - بضم با و او و بتجانی رسیده نام مقامی است
 از موسیقی که بر باد می مشهور است -
 راهی - بروزن ماهی نان لو اش را گویند و راه روزنه
 را نیز گفته اند -
 راهی - بروزن جای معنی راه باشد که عیان صراط مستقیم
 و سلاطین و حکام و بزرگان هند و ستان را نیز گفته اند
 و در عربی معنی تدبیر و مقتضای عقل باشد -
 راهی زن - فتح زای هوز و سکون نون کسی را گویند
 که با او در کارها مشورت کنند -
 رایگان - بکسر تجانی بروزن ساکا محبوب و مطلوب را گویند

و مردم ما ز ناران ریگا خوانند بخذف الف -
 ریگان - باکاف فارسی بروزن کاروان چیز نیست
 که در راه بیابند یا مفت بدست آید و آنرا عوض و بهره
 نباید داد و ریگان در اصل ریگان بوده حرف باران بجز
 مثنیه بدل کرده بصورت یانویسند -
 رایه - بروزن مایه نام جوششی است که بر سر روی اطفال
 بر می آید و آنرا بعرنی سفینه خوانند -

بیان دوم

در رای بی نقطه بابای ابجد مشتمل بر و ا ز ده لغت
 ر با - بضم اول و ثانی بالف کشیده یعنی ربون باشد که صد
 است و ا در ربون هم هست یعنی بر با و باشد ثانی بغت
 ژند و پاژند یعنی بزرگ و عظیم باشد یعنی نشان و رخننده
 هم آمده است و کسر اول در غوی سو و نفع زر را گویند -
 ر باب - بضم اول بروزن غراب سازی باشد مشهور که
 مینوازند و آن طنبور مانند می بود بزرگ و دسته کوتاهی
 دارد و بر روی آن بجای تخمه پوست آه کاشند -
 ر برق - بکسر اول در رای قرشت و سکون ثانی وقاف
 بغت سربانی سنگ انگور باشد که بتازی غلبه خوانند -
 ر بر و قتن - بانون و فوقانی بروزن پهلوشکن بزبان
 ژند و پاژند یعنی مردن باشد که در برابر زینتین است -
 ر بزنا - بفتح اول و زای نقطه دار بروزن در جا بغت ژند
 و پاژند خورشید را گویند -

ر بل - بکسر اول و سکون ثانی و لام نوعی از فستقین است
 که بومی مادران باشد و بعرنی اقحوان گویند -
 ر پو نه - بفتح اول و آخر که خای نقطه دار باشد و ثانی بواد
 رسیده خوش و خوشی را گویند عموماً و خوشی و لذت که در
 مباشرت و مجامعت بهر سه خصوصاً و با یعنی بازی نقطه دار
 و جیم هم بنظر آمده است -

ر پوسه - بضم اول و فتح آخر که سین بی نقطه باشد و ثانی

بواد رسیده سرپوش را گویند عموماً و چادر و مقنعه و رو پاک
 و امثال آنرا خصوصاً -
 ر پوشه - باشین نقطه دار بروزن و معنی ر پوسه است که
 سرپوش و چادر و مقنعه و رو پاک زنان باشد و آن در اصل
 ر پوسه بود که کثرت استعمال ر پوسه شده و فتح اول هم گفته اند
 ر پولک - بفتح اول و آخر که لام باشد و ثانی بواد رسیده بغت
 اندلس ستنی باشد که آنرا کنگر گویند و با ما است خوردند -

ر بون - بفتح اول بروزن ربون پیش مزد و بیجان را گویند و آن
 زری باشد که پیش از کار کردن بزور دهند. و بعضی گویند
 زری باشد که در میت متاعی داده باشد بشرط و با اینکه اگر خوش
 نگا در آید و الایس دهند و زرخور بگیرند و در خریده دهند و
 بشرط کار گویند و بعضی دیگر گفته اند که ر بون زری است که
 زیاده از آنچه مزد در قرار داده اند دهند -

ر بیتا - بانای شله بروزن مسیما بغت سربانی نوعی از
 ماهی کوچک باشد که از جانب هموز آورند و آنرا در گیسیر
 ماهی اشند گویند و ماهیانه از آن پرند و همچنان خشک نیز خورند
 قوت باه و در -

بیان سوم

در رای بی نقطه بابای فارسی مشتمل بر و لغت
 ر پد - بفتح اول و ثانی و سکون وال ابجد گیاهی باشد که
 چون جوانات چرند و قدری از آن خورند دست گردند -
 ر پوسه - بروزن کبود معنی ر پد است که گیاهی باشد که چرند را
 خوردن آن مست کند -

بیان چهارم

در رای بی نقطه بانای قرشت مشتمل بر چهار لغت
 رت - بفتح اول برهنه و عریان را گویند و بضم اول برهنه
 و بیوا و برهنه و خالی را گویند و معنی کاغذ هم بنظر آمده است
 و همه را نیز گویند و بعرنی گل خوانند -
 ر تکس - بضم اول و فتح ثانی و سکون کاغذ بود که بری شهر

که اگر گوسفند از آن بخورد شیر او مانند خون برآید و آنرا مشکطه شیع و مشکطه اشیر نیز گویند و بعضی بقاعه انزال ثوراً رتبه - با اول و ثانی مفتوح بار درختی است در هند شیبیه بنده اما کوچک تر از آن و سیاه رنگ میباشد و آنرا در آب کنند و دست بر آن زنند چون صابون کف بر آورد جامه پان شویند خصوصاً جامه ابریشمی و چون با سرکه بر خنار برطل کنند تحلیل دهد اگر آب مرزنگوش در چشم کشند شبکوری را برود و بعضی فندق بنده می خوانند -

رتیبانج - کبکسر اول و ثانی بتختانی رسیده و بای ابجد بالغ کشیده و نون مفتوح بچشم زده نوعی از سرطان بحری باشد و بعضی گویند سنگی است مانند سرطان و در دارو با سه چشمه چار بر بند -

در جو عا بجزفت میم هم بنظر آورده است -
 رجه - نفتح اول و ثانی طنابی باشد که جانسه و لنگی و چیزهای دیگر بر بالای آن اندازند -

بیان ششم

در راسه بی نقطه بانها سه نقطه دار
 مشتمل بر میست و دو لغت و کنایت

سرخ - نفتح اول و سکون ثانی یعنی شرکاف و زرخنده و چاک و خم و خصمه و اندوده باشد و بضم اول رخساره و روی را گویند و بعضی طه خوانند و نام جانوری است که او نیز مانند عقدا در خارج وجود ندارد و آنچه گویند که فیل و گرگدن را طهره که پهای خود میکند غلط و در مرغ است و یک جمره از مهرهای شطرنج بنام او موسوم است و بعضی گویند با معنی عربی است و عنان اسپ را نیز گویند و معنی دیگر هم هست که تاج بادشاها باشد و سومی و طرف و جانب را نیز گفته اند و نام گیاهی است که آنرا لوخ خوانند و از آن حصیر بافند و انگور و خسر پزه بدان آویزند -

بیان هفتم

در رای بی نقطه با چشم مشتمل بر شش لغت -

رجاف - نفتح اول بر وزن طواف آواز صدای کوس و نفاسه را گویند -
 رجفک - با ضمیمه نقطه در بر وزن نغزک آروغ را گویند و آن بادی باشد که از راه گلو برآید -
 رجک - بر وزن کجک معنی رجفک است که آروغ باشد و بضم چیم فارسی هم باین معنی گفته اند -
 رجله - نفتح اول و آخر که لام است و سکون ثانی ساروغ باشد و آن گیاهی است که در زمین شناک و دیوارهای حمام روید و آنرا میخورند و شیر آن جلای بصر دهد و بعضی خرفه را گویند -

رخام - بضم اول بر وزن غلام نوعی از سنگ است و آن زرد و سفید و سرخ میباشد و بهترین آن سفید است و گویند بغایت صلب و سخت میباشد و بعضی دیگر گویند بسیار نرم میشود و گویند عربی است -

رخمین - بضم اول و بای ابجد بتختانی رسیده بر وزن زخمین و نوعی ترش سخت نشده را گویند و بعضی گویند چیر است که آنرا از کشک و آرد و شیر سازند و ترش مزه باشد و مانند قراقرق سیاه رنگ بود و نوعی ترش سخت شده همچو نمبر یا نیز گفته اند و کبکسر اولی هم آمده است و بعضی گویند هر چیز که آنرا از نوع ترش سازند زخمین و نمیدانه خوانند -

رخمینه - بضم اول معنی آن زخمین است و آن هر چیزی باشد که از نوع ترش سازند و صمغ صفتی بر آن نیز گفته اند -

رخت - نفتح اول بر وزن سخت معنی رخت و در رخت شام

بجای

و معنی اسپ هم آمده است که بهر بی قوس خوانند و پوشیده
 و اسباب خانه و بار و نوبه و سامان را نیز گویند و معنی غم و
 غصه و اندوه هم هست و طعام و خورش یک مرد را نیز گفته اند
 رخت افکندن - کنایه از تمیز شدن و عاجز آمدن باشد
 رخت بر بستن - کنایه از سفر کردن و مردن باشد
 رخت بصحرای کشیدن - کنایه از مردن باشد که
 سفر آخرت است -

رخت بستن - کنایه از سفر کردن و دنیا و آخرت است
 رنج بضم اول و سکون ثانی و حیم نام ناحیه است از نواحی
 رخش - فتح اول و سکون ثانی و شین نقطه و از رنگ سرخ
 و سفید در هم آمیخته باشد و بعضی گویند رنگی است میان
 سیاه و پور و اسپ رستم را نیز باین اعتبار رخش می گفته اند
 و مطلق اسپ را هم میگویند و معنی ابتدا کردن هم هست
 و قوس قزح را نیز گویند و معنی مبارکی و فرخندگی و مبارک
 و میمون هم آمده است و باز گونه و عکس را نیز گویند و بضم
 اول روشنی و شعاع و پرتو درخشندگی باشد و یکی از اقسام
 آفتاب عالم است -

رخشا - فتح اول و سکون ثانی و ثالث بفتح کسیده معنی
 رخشان و درخشنده و تابان باشد و بضم اول نیز گفته اند
 رخشان بضم اول بر وزن بهتان یعنی رخشا است
 که تابان و روشن باشد
 رخش بهار - کنایه از با بهاری و ابر بهاری باشد
 رخش خورشید و ماه - کنایه از شعل و پرتو آفتاب ماه باشد
 رخ خور و نوبه بضم اول و کسر ف و رای بی نقطه بود و کشیده
 و برای نقطه وار زده نام روز هفتم از ماههای ملکی باشد و فتح
 اول و شینند را گویند که آنرا چهار توپچو بسیار تابید و باشند
 رخ گیره - فتح اول و کسر کاف بر وزن همیشهر و شینند
 رخ فرود است که دشتینه باشد که آنرا چهار تو مانند در بسیار
 تابید و باشند -

رخمه - فتح اول و میم و سکون ثانی نام مرغیست که آنرا
 مردار خوار گویند اگر سر گین او را در زیر زن آستین بخور کنند
 بچه بیندازد و اگر بر او زور خانه بخور کنند جمیع جانوران
 گزنده بگریزند -

رخنه - فتح اول و نون و سکون ثانی را سی را گویند که
 در دیوار واقع شده باشد و مشورخ هر چه را نیز گفته اند و معنی
 و ریچ و شکاف و چاک و امثال آن هم آمده است و بضم
 اول کاغذ را گویند و بهر بی قرطاس خوانند -

رخنه زده زبان - کنایه از طعوتن خلافت باشد
 رخیدن - بر وزن رسیدن معنی افکندن کشیدن باشد سبب
 بر داشتن و کشیدن با گرگان و شفت و بگر
 رخینه - بر وزن کینه معنی رخینه است که شمشیر و رخت صندل
 باشد و بهر بی راتج خوانند و بعضی گویند راتج لغتی است در کما
 و بعضی دیگر گویند عرب رخینه است -

بیان مهمتم

در رای بی نقطه با دال بجد مثل رخش لغت و کنایت
 رو - فتح اول و سکون ثانی حکیم و دانشمند و خواج و پهلوان
 و دلاور و بهادر و شجاع باشد و باشد ثانی در عربی معنی
 مردود و از نظر افتاده بود -
 روانی نیل - کنایه از آسمان است و شب را نیز گویند
 رو کا - فتح اول و سکون ثانی و کاف بفتح کشیده و بخت
 ژند و پانزدهم است و درست باشد که در مقابل کج و در دست
 رو بگو - با بجم بر وزن سخن بونام گرمی است که شینند را نیز
 می کند و بهر بی ارضه گویند و باین معنی بجای حرف ثانی
 و او هم آمده است -

روه - فتح اول و ثانی صفت درسته آدمی و حیوانات دیگر
 و هر چه که در یک رشته باشد همچو دندان و کان و خانه و برج
 و امثال آن و چوبی را نیز گویند که در برهان غلطکار است
 کنند و برگردان گاه بنند و بر بالای غله که از گاه جدا شد باشد
 گزنده -

رویت سرطان - اشاره برج اسد است که یکی از دوازده برج فلکی باشد.

بیان هشتم

در رای بی نقطه بازاری نقطه دار مثل بر سیزده لغت

رز - نفتح اول و سکون ثانی درخت انگور باشد و بهر بی گرم خوانند نفتح گان و معنی انگور هم آمده است و بهر باغ را گویند عموماً و باغ انگور را خصوصاً و مطلق رنگ را نیز گفته اند و معنی رنگ کننده و امر رنگ کردن هم هست و زهر باهل را نیز گویند و کسر اول مخفف بر باشد که از رختن مشتق است و در عربی شالی را گویند که برنج پوست دار باشد چه رزاز بیج کوب را می گویند.

رزبان - بابای اجد بابت کشیده بروزن یزدان باغبان را گویند. رز و نفتح اول سکون ثانی و وال را بجد پرخورد شکم خواره را گویند. رزده - نفتح اول بروزن زرده یعنی بانده و کوفته شده و از راه راه باشد.

رزیم نفتح اول و سکون ثانی و یم معنی جنگ و جدال باشد و سیمه و سیم طعام چختن را نیز گویند و نفتح اول و ثانی یعنی رنگ میکنم چه رز معنی رنگ هم آمده است. رز مگاه - بروزن بر مگاه مکان جنگ کردن و جنگ گاه باشد. رز مگه - بروزن بر مگه نختن رز مگاه است که جنگ گاه باشد. رز مگیر - بروزن گرم سیزده روز پانزدهم باشد از ماههای ملکی. رز مه - نفتح اول و ثالث و سکون ثانی بو قچه درخت را گویند و یک لنگ بار و اسباب و قماش را نیز گفته اند و بعضی گویند این لغت عربی است و کسر اول است.

رز م یوز - با یم و یای حلی بروزن مشک و در معنی جنگجوی باشد چه یوز معنی نخس و تجسس و جستجو کردن هم آمده است. رزه - نفتح اول و تخفیف ثانی یعنی رجه است و آن طابانی باشد که هر دو سر آن را بجائی بندند و جامه و لنگی و امثال آن

بران اندازند و بهر بی شرط گویند و بزبان دیگر ساز و خوانند و ساگ انگور را نیز گفته اند که بتازی غناب الشعلب گویند و با تشدید ثانی در عربی حلقه که بر استان در نصب کنند و نقل را نیز گویند و معنی زدن هم هست که بهر بی ضرب خوانند و زیدین - بروزن رسیدن یعنی رنگ کردن باشد.

رزین - بروزن این معنی محکم و استوار و مضبوط باشد و در عربی معنی آرامید و آرام گرفته و گرانمایه و چیزیکه بوزن گران و سنگین باشد.

بیان نهم

در رای بی نقطه بازاری فارسی مثل بر دوا لغت

رز و - نفتح اول و سکون ثانی بروزن و جد مرد بسیار خوار و حریص در همه چیز را گویند. رزه - بروزن رجه ریسائی که بنایان بر آبی آن دیوار سازند و آنرا رزه پسنانیز گویند و ریسائی که هر دو سر آن را بجائی بندند و بران رخوت پوشیدنی و امثال آن اندازند و آنرا ساز و گویند و عوبان شریطه خوانند.

بیان دهم

در رای بی نقطه همین بی نقطه مثل بر بیست یک لغت کنایت

رس - نفتح اول و سکون ثانی یعنی رسیدن و دار رسیدن باشد و معنی فاعل که دار سنده باشد و امر بر رسیدن هم هست یعنی برس و وارس و طباب و کند و رسن را نیز گویند و طلا و نقره و مس و سیاه و سرب و آهن و هر چه از فلزات که آنرا کشته باشند و در بند می شیره هر چیز دیگر یک از فلزات کشته را رس میگویند و جمع آنرا رساین و نام رودخانه ایست که بارس اشتهار دارد و گلوبند زمان را نیز گفته اند و معنی هفتاد و فساد کننده هم آمده است و شکم خواره و پرخورد حریص در چیز خوردن را نیز گویند و بهر بی اکول خوانند و معنی آنرا که اکول و شکم خواره و حریص باشد یعنی اول هم آمده است و گلوبند را نیز گویند و محکم و سخت را هم گفته اند و کسر اول بر رسیدن و رستن است یعنی بریس و در عربی نفتح اول

چیزی

ژمانی مشد وساکن معنی صلاح و فساد کردن در میان مردم باشد و اینجا بطریق اضداد است و چیزی باشد از خبر و حکایت و اشغال آن و مقدمه و ابتدای تب و بهر سیدن حرارتش نیز گویند و نام کوپی هم هست -

رسم - باشد یعنی ثانی بروزن قسام نام آهنگری است که بتدریج کند را آینه ساخت و نام نقاشی که در خدمت پیرام گورس بود -

رسانه - بروزن بهانه حسرت و افسوس مع تاسف را گویند رسیدن - بابای فارسی بروزن تخمینا بلفظ ژند و پاژند فضل یا پیز را گویند -

رست - نفع اول بروزن است ماضی رستن است یعنی خلاص شد و نجات یافت و نزد محققین بر کسی اطلاق کنند که از صراط خواهش نفسانی رسته باشد و از دورخ قیسم بر پشت نجات پیوسته و معنی زمین و صفت و ایوان هم آمده است

در استه و صفت کشیده را نیز گویند و بضم اول ماضی رویندن باشد معنی رویند و برآمد و معنی محکم و مضبوط هم آمده است و نوعی از خاک سخت باشد و مطلق خاک را نیز گفته اند و معنی شجاع و دلیر و چیره و غالب آمدن و مستولی شدن هم هست -

رستایز - باغی نقطه وار بروزن دستا ویر قیامت را گویند که محشر باشد -

رستاد - بروزن بهشتاد و هفت رستاد است که معنی وظیفه و راتب و روزیانه باشد -

رستار - بروزن دستار و هفت رستگار است که معنی نجات و نجات باشد و نزد محققین صاحب دولتی است که زخارف و نبوی و تعلقات صورتی و جنوی دانسیگر حال او نباشد

رستاک - بروزن اخلاک شلیخ تازه را گویند که از هیچ درخت بر آید و با معنی باشین نقطه دار هم آمده است -

رستخیز - نفع اول و ثالث یعنی رستایز است که قیامت باشد و بضم اول معنی نوخیز باشد -

رستگار - با کاف فارسی بروزن فندها معنی خلاص و نجات و فیروزی یا بنده باشد -

رسته - بروزن دسته معنی خلاص شده و نجات یافته باشد و مطلق صفت را نیز گویند اعلم از انسان و حیوان دیگر و رسته هر چه نیم هست بجز رسته دندان و رسته بازار و خانهای که در یک صفت واقع شوند و معنی قاعده و قانون و طرز و روش باشد و نزد محققین شخصی است که در ظاهر و باطن گرفتاری و آلودگی نداشته باشد بضم اول

حوائی بود شیبیه بقروت و آرزای بگری کعب الغزال خوانند و معنی روئیده هم آمده است -

رسته خاک - کنایه از سایر موجودات است - رستم - بضم اول و سکون ثانی و فتح فوقانی و با و میم در ساکن رستم زوال را گویند -

رستی - بضم اول بروزن سستی رحمت و فراغت باشد و چهرگی و دلیری و شجاعت و غالب شدن و مستولی گردیدن را نیز گویند و معنی رزق و روزی و نان و حلوا و با حضرت فرزند اندک هم هست و معنی محکم و استحکام نیز آمده است و نفع اول معنی خلاص و نجات یافتی -

رسد - بروزن حسد معنی سزاوار باشد و معنی رسیدن و غور کردن و متوجه شدن هم هست و حصه و حصه را نیز گویند که میان اصناف و رعایا قسمت میشود و هر کس چیزی میرسد و حصه بهاد معرب آنست -

رسم - نفع اول بروزن خصم خدمتگار نزدیک باشد بجز آید از وجامه وار و اشغال آن و معنی دلغ و نشان هم هست و شیوه و عادت و متعارف را نیز گفته اند -

رسمو - بروزن بدخوز بنوعی را گویند و بهر بی عیوب خوانند رسمی - بروزن خصمی خدمتگار مقرب و نزدیک را گویند بجز سفری و آید از و شمر ایدار و ساقی و آمان که سال بسال و ناه بجاه و روز بروز راتب گیرند -

رسمو - بروزن بدخوز بنوعی را گویند و بهر بی عیوب خوانند رسمی - بروزن خصمی خدمتگار مقرب و نزدیک را گویند بجز سفری و آید از و شمر ایدار و ساقی و آمان که سال بسال و ناه بجاه و روز بروز راتب گیرند -

رسمو - بروزن بدخوز بنوعی را گویند و بهر بی عیوب خوانند رسمی - بروزن خصمی خدمتگار مقرب و نزدیک را گویند بجز سفری و آید از و شمر ایدار و ساقی و آمان که سال بسال و ناه بجاه و روز بروز راتب گیرند -

رسنوا و بفتح اول و نون بر وزن کم سواد بزبان نژند
 و پانزده نیزه منجلی باشد و بعر بنی ریح خوانند -
 رسین - بر وزن پسین معنی رسنوا است که نیزه باشد
 بلغت نژند و پانژند -

بیان یازدهم

در رای بی نقطه با شین نقطه و آتش بر سر ده لغت کنایت
 ریش - بفتح اول و سکون ثانی نام روزیازدهم است از
 هر ماه شمسی و درین روز سفر کردن و صحبت داشتن ممنوع
 است و نام فرشته هم هست که عدل بدست اوست و
 مصلح روز ریش با و تعلق دارد و نوعی از جامه ابریشی
 گران بها باشد و بازو را نیز گویند که آن از سر ووش است
 تا آرنج و مسافت میان دو دست را نیز گفته اند چون از
 باز کنند و مخفف ارش هم هست و آن از آرنج است تا
 انگشتان دست و گز و مقدار را نیز گویند و زمین پشته را
 هم گفته اند قسمی از خرماسه و آن سیاه و بایده میباشد
 و نام نوعی از انجیر هم هست و سیاه و زیر بن را نیز میگویند
 و باستانی شده و در عربی باران اندک و ریزه ریزه را گویند
 و رشان جمع آنست و بضم اول گردانیدن چشم باشد از
 قدر و غضب چشم و بکسر اول مخفف ریش است که بعر بنی لیه
 گویند و مخفف ریش بر جهت هم هست -

و سرشت و طینت را نیز گفته اند -
 رشتاک - با فوقانی بر وزن افلاک شامی که تازه از بیخ و رشت
 بر آمده و راست رسته باشد -
 رشته - بکسر اول و فتح فوقانی تار ابریشیم و ریشمان و آنچه از
 رشته باشند و نام مرغیست و آن چیزی باشد که از اعضای مردم
 بسان تار ریشمان بر می آید و بیشتر در شهر لاریم می رسد و گو
 از سلوا باشد و آشی و پلاوی هم هست و بضم اول رنگ رشته
 و رنگ کرده را گویند -
 رشته تب - ریشمانی خام بود که آزادتر تا بالغ رشته باشد و بکثرت
 وضع تپ فسون بران خوانند و گاهی چند بران نهند و بران تپا بر بند
 رشته و نازک کنایه از طول مدت و فرصت و فرود را باشد در کار
 رشته ضحاک - کنایه از با نرست که بعر بنی مطر گویند طول مدت را نیز گفته اند
 رشته نمکنده - بکسر نون و فتح کاف فارسی و سکون نون
 دیگر و دال بی نقطه مفتوح ریشمانی باشد که جانه خواب همچو
 لحاف و توشک و اشال آزار بدان دوزند -
 رشتی - بفتح اول بر وزن کشتی معنی خاکساری باشد و شخصی را
 نیز گویند که لجن پاک میکند و خاکستر و خاک رو بر میبرد و مشوب
 برشت را هم گفته اند و معنی دوم که خاکروب و خاکرو بر باشد
 بجای فوقانی نون هم آمده است -

رشتاک - بفتح اول و سکون ثانی و کاف معروف است
 سه باید دست که در میان معنی رشتاک صنف بچند وجه مخطا نوده اول آنکه رشتاک
 با فتح معنی گرم گفته درین خلاف هم و اهل لغت است چه در فرنگهای مشرق
 با کسر معنی تخم سپیش که بپند یکه گویند آمده و آن غیر گرم است دوم آنکه گفته
 که گرم مذکور را عریان صواب گویند و درین نیز مخطاست زیرا که در عربی
 صوابه بوزن غرابه معنی همان تخم سپیش آمده نه معنی گرم چنانکه مصنف ذکر
 کرد سوم آنکه رشتاک معنی عجب و بگرم گفته و این در هیچ کتاب از کتب
 مقدار و لغت نیست اینجاست که بعضی از متاخرین اهل لغت این معنی
 نموده اند و گفته که این معنی یعنی عجب و بگرم که صاحب برهان گفته
 سند میخورد و این علم بالصواب ۱۳

کتاب

که غیرت و حسد باشد و محنی غیور و عجب و تکبر هم آمده است
و کرمی باشد که عیان صواب میگویند و بضم اول عقرب و
گژدم و بکسر اول چوک و ویریم و پرم و گی و تخم نیش را گویند
و یعنی رست ایستاده و شخصی ریس بزرگ و بیخانی هم آمده است
ریشکن - بفتح اول و کسراف و سکون ثانی و نون شکبر و
صاحب عجب و غیور و حسود باشد -

و آن جانی باشد که مردم سوداگر را باج کنند و جایکه اصناف
در عیایا پنجه بند یعنی حساب مال و اخراجات دیوانه را
مفروض سازند -

رصد رگاه و هر کنایه از دنیا باشد -

رصد رگه خاکی - کنایه از دنیاست و قالع جسد آدمی را نیز گویند -

بیان سیزدهم

در رای بی نقطه باطای حطی مشتمل بر دو کنایه است -

رطب نوش و ادون - کنایه از سیاه و ادون بدون هذوق تمام
و خوشحالی بدام باشد -

رطل گران - کنایه از پیمان و پیمان بزرگ باشد -

بیان چهاردهم

در رای بی نقطه باغین نقطه و آتش مثل بر پنج لغت

اربع - بضم اول و سکون ثانی آریغ را گویند و آن باد می آید
که با صند از راه گلوبرمی آید -

رخت - بفتح اول و سکون ثانی و نامی شامه گنار است
و آن گل درخت انار است که بغیر از گل شری دیگر ندارد و
بهترین آن گنار فارسی باشد -

زخوه - بر وزن سبزه پورا گویند و آن نوعی از لباس است
که از پیشم گوسفند بافند و بیشتر مردم به نشان و بعضی از
مردم کشمیر پوشند -

رغوان - با و او بلف کشیده و بنون زده و حرکت اول
مجهول نام کوهی است در مغرب نزدیک بافریقیه -

رغید - بر وزن سعید البخت سر بانی دانه است در میان
گندم که آنرا بشیر ازی بر گویند بفتح با و سکون را و بعضی
گویند عربی است -

بیان پانزدهم

در رای بی نقطه با قاطع مشتمل بر شش لغت

رفت - بر وزن صفت سکونی که بر در خانها بجهت نشستن
سازند و بر آمدگی باشد از دیوار درون خانها بقصد چنانچه است

رشمیر - بر وزن شمشیر جانور است چوب خواره که بربی
ارضه گویند -

رشن - بفتح اول و سکون ثانی و نون نام فرشته است
و نام روز پیر و هم هست از ماههای شمسی و یعنی پشته و کوه
کوچک و گردیدن و گردنگی هم آمده است و در عربی ناخوانده
بروسی و همانی رفتن باشد و فرود بردن سنگ سر خود را
بر وزن دیگر و کاسه -

رشنوا - بفتح اول و سکون ثانی و نون مفتوح و او
بلف کشیده و بدال بجز زده نام یکی از نوکران هاسی
و ختسره بین بوده -

رشنی - بر وزن شیمی خاکروب و خاکروبه کش را گویند -

رشیده - بر وزن قصیده ریشه دستاری را گویند که بعضی
از آنرا شبکه کرده باشند -

رشمینه - بر وزن قرینه صمغ درخت صنوبر است و مغرب
آن را تیغ باشد و بعضی گویند را تیغ باین معنی عربی است
و بعضی گفته اند رومی است و الله اعلم -

بیان دوازدهم

در رای بی نقطه با صادی نقطه مشتمل بر شش لغت کنایت

رصد رگاه - بفتح اول و ثانی و سکون و ال و کات فارسی
بلف کشیده و بهار زده یعنی قدمگاه و نظرگاه و پاییکه در
نشسته نگاه کنند و حساب حرکات و درجات لوایت و سیاه
راضط نامیند و آنرا رصدخانه نیز گویند و کنایه از درگاه و محل
بار و ادون پادشاهان باشد مردم را و با جگاه را نیز گویند

یا بیشتر که از برای زینت خانه چیز با بران گزارند و در عربی نیز آن برآمدگی را رفت میگویند.

رفغان - فتح اول بر وزن زبان شفع و شفاعت کننده باشد رفو - فتح اول و ثانی بود و مجهول رسیده پیوندشال چهارم پاره و سوراخدار باشد بنوعیکه معلوم نشود.

رفوشه - باشین نقطه دار بر وزن سبوچه بازی و مسخرگی و ظرافت باشد یعنی بی برون و یافتن و برچیدن هم هست و عصیان و گنا و رانی گفته اند.

رفه - فتح اول و ثانی پر دین را گویند که آن شش ستاره کوچک باشد که در کویان ثورست و بهر بی ثریا خوانند. رفیده - فتح اول بر وزن رسیده است و گفته چند باشد که برشال گردانشی در هم دو زنند و نمیران را بر بالای آن گسترانیده بر تنور بندند.

بیان شانزدهم

در رای بی نقطه با قاف مثل بر چهارده لغت کنایت

رق - بکسر اول و سکون ثانی پوست لاک پشت دریایی باشد و بعضی گویند پوست لاک پشت صحرایی است و بعضی دیگر گفته اند نام لاک پشت است در عربی و باین معنی بفتح اول هم آمده است.

رقاراق - بفتح اول و ثانی در رای بی نقطه بالغت کشیده و بقاف زده صدای دست و پامی ستوران باشد.

رقاقس - بضم اول و کسر قاف و سکون سین بی نقطه بالغت یونانی جفت آفرید را گویند که نوعی از سوراخجان است و بعضی گویند نصیته اشعاب است و الله اعلم.

رقص - پہلو - کنایه از حرکت و استراحت کردن و از پہلو پہلو غلطیدن باشد.

رقعا - با اول مفتوح و سکون ثانی و سین بی نقطه بالغت کشیده یعنی سرخس و گیلدار و باشد و آن چوبکی است و در آن که در کنار دریای خزر یابند گویند عربی است.

رقعه - بفتح اول و ثالث هر گیاهی را گویند که بر شگس ن کند همچو خا اقطعی و انجبار و نبتومه و مانند آن عموماً و معنی رقعاً که سرخس و گیلدار و باشد خصوصاً و آن بنی است سرخ رنگ اگر آنرا بگویند و یک مثقال از آن باد و بیضه نیم پشت بخورند آزاری را که بسبب افتادن یا برداشتن چیزی سنگین بمرسیده باشد نافع است و بضم اول در عصبه پنبه و پاره را گویند.

رقعه - بکسر اول و سکون ثانی - کنایه از زمین است و بجای سین بی نقطه شین نقطه دار هم نظر آمده است که رقعته پشت ینلگون باشد.

رقعه بلند نیلگون - کنایه از آسمان است.

رقعه غیر - یعنی رقعته پشت نیلگون باشد که زمین است. رقعته کزوم - گویند سفان که آتش پرستان باشد در روز اول از پنجره و ز آخر اسفندار ماه جشن می کرده اند و درین یکشنبه از روزه رقعته می نوشته اند بهت دفع مضرت هوام و بر سر دیوار خانه می چسبانیده اند و طرف صدر را خالی میگذاشته اند و چون درین روز فریدون طلسمها فرمودی نوشتن بعضی وضع این رقعته فریدون را میداند و ازینست که فارسیان بران رقعته پیام ایزد و پیام بنوا فریدون میگویند و جمعی او را نوح میدانند و عربان سلام علی نوح فی العالمین مینویسند و بر عم اهل هند روز پنجم اسفندار ماه باشد که در چهارم عت است و درین روز رقعته کزوم مینویسند بسبب آنکه میگویند در پنجم حوت صورت حشرات دارد.

رقون - بر وزن ربون یعنی سنا باشد و آن برگیست که بگویند و بردست و پانندند و بضم اول هم آمده است.

رقیبان - راز - کنایه از عارفان و اصحاب مشایده و نگه دارندگان اسرار و راز باشد.

رقیبان هفت بام - کنایه از سبعة ستاره است.

رقیمه اول - کنایه از عرش و کنایه از حرف الف باشد.

برای قاطع

از روی قهر و غضب -	بیان مقدم
بیان خبر دوم	در رای بی نقطه با کاف نازی مثل ریاضه لغت
<p>در رای بی نقطه با کاف نازی مثل بر سیزده لغت کنایت رگ - بفتح اول و سکون ثانی معروف است با خود آهسته آهسته از روی خشم و قهر سخن گفتن باشد و بمعنی اصل و نسب هم آمده است -</p>	<p>رک - بفتح اول با خود از قهر و خشم آهسته آهسته حرف زد باشد و باین معنی باز رای نقطه دار نیز گفته اند و بمعنی رسته و صفت کشیده هم آمده است و لغت ثند و پازند بمعنی تو باشد و بعباری است گویند -</p>
<p>رگال - بضم اول بر وزن و معنی زغال است که گشت شد رگ باز گرفتن - کنایه از کابلی و سستی کردن باشد در کار رگ سسل خاریدن - کنایه از کردن کاریست که خود را بسبب آن بگشتن دهد -</p>	<p>رکاب - بکسر اول بر وزن نقاب پیاله باشد هشت پیاله و در ادب معنی اسپ سواری هم آمده است و در عربی حلقه مانندی را گویند از طلا و نقره و امثال آن که در دست زین اسپ آویزند و بوقت سواری پنجمای پارادرن کنند -</p>
<p>رگ جان - بکسر ثانی کنایه از شریان و جیل الوید باشد رگ خوا بانیدن - بمعنی رگ باز گرفتن است که کنایه از کابلی و سستی کردن در کاری باشد -</p>	<p>رگا بدار - پیاده را گویند که همراه سوار براه رود و زین روزگار را در جلودار خوانند و شخصیکه تعلبکی و پیاله نگاه میارود رگابی - بر وزن حسابی پیاله و تعلبکی و طبقه باشد و در لغت و کتل را نیز گویند و شمشیر که بر پیلوی اسپ بربندند و آنرا زیر رگابی هم خوانند -</p>
<p>رگ و رتن برخاستن - کنایه از قهر و غضب و خشم و استیلا باشد -</p>	<p>رگاسه - بضم اول بر وزن خلاصه خارشپتی که خاریابی خود را چون تیر اندازد و آنرا بعباری ابو بن گویند -</p>
<p>رگوه - بکسر اول و ضم ثانی و سکون و او مجهول که پاس است و جامه کهنه سوده شده و از هم رفته باشد و چادر شب یک نخت را نیز گویند و بضم اول هم درست است -</p>	<p>رگاشه - باشین نقطه و ابر بر وزن و معنی رگاسه است که خارشپت تیر انداز باشد -</p>
<p>رگوک - بضم اول و با تالک مجهول بر وزن سلوک بمعنی رگوست که که پاس و جامه و لته کهنه از هم رفته باشد -</p>	<p>رگان - بفتح اول بر وزن زبان بمعنی سخت گویان با خود آهسته آهسته از روی خشم و قهر و باین معنی باراسه نقطه دار هم آمده است -</p>
<p>رگوه - بکسر اول و سکون ثانی و نظیر رای نیز بمعنی رگوه است که لته کهنه و که پاس از هم رفته باشد و چادر یک نخت را نیز گویند -</p>	<p>رگنی - بضم اول بر وزن قطنی از خالص باشد منسوب بشخصه و آن شخص کیساکر بوده و در کنا باد و شیر از این گویند -</p>
<p>رگومی - بایای حلی بر وزن و معنی رگوه است که کهنه و لته سسل و چادر یک نخت باشد -</p>	<p>رگوتما - بفتح اول و ثانی بود و رسیده و فوقانی بالف کیشد بزبان ثند و پازند بمعنی بیشمار و صاحب هوش باشد -</p>
<p>رگید - بر وزن رسیداضی رگیدن باشد یعنی آهسته آهسته از روی قهر و غضب با خود سخن گفت و حرف زد -</p>	<p>رگوم - بفتح اول بر وزن سوم بخت ثند و پازند بمعنی شما باشد که خطاب با بظلم و خطاب با جمع است و بعباری آنم گویند -</p>
<p>رگیدن - بر وزن رسیدن بمعنی آهسته آهسته با خود از روی قهر و غضب سخن گفتن باشد -</p>	<p>رگیدن - بر وزن رسیدن یعنی خود بخود سخن گفتن</p>

رنجبال - بروزن چنگال طعام و خوردنی را گویند -
 رنج باریک - یکسره نیم کنایه از مرض وق باشد -
 رنجم - بروزن پنجه یعنی آزرده و رحمت و بیاری باشد
 و از روی ناز و تخرت خرامیدن را نیز گویند -
 رند - نفع اول و سکون ثانی و دال ابجد یعنی حرف نون
 باشد و تراشه را گویند که از چوب جدا شود و دست افزاری
 که در دروگران بدان چوب و تخمه تراشند و امر بر بندین
 هم هست یعنی برند چوب تراش و تراشده را نیز گفته اند
 و یعنی خوشبو و خوشگوار هم آمده است و یعنی گره و خیار با
 چه خاک رند گردی را گویند که از روی خاک بریزد و مورد
 را نیز گفته اند که برنی آس خوانند و بعضی گویند رند و حست
 غار است و آن درختی باشد بزرگ و برگ آن بزرگ تر
 از برگ بید میشود و آرایه نانی ذاتی خوانند و در بون و
 در دیدن را هم میگویند و هر چه از تخم را نیز گویند همچو مازو
 و پیلد و پوست انار و امثال آن و یکسره اول مردم محمل
 و نیز یک و بیساک و منکر دلا ابالی و بی قید باشد و ایشان
 از بخت رند خوانند که منکر اهل قید و صلاح اند و شخصی که
 ظاهر خود را در ملامت دارد و باطنش سلامت باشد -
 رند افیس - باهنه و فاو رای قرشت و یای حلی سون
 شخص بروزن اسپ انگیر بلغت فرنگ یعنی پادشاه پادشاه
 باشد که کنایه از پروردگار است و علم پادشاهی هم هست گویند
 در جزیره از جزایر او درختی است که باران درخت مرغ است
 و دیگر عجایب است هم هست -
 رندان خاک بیر - کنایه از باریک بنان و دقیق نظرن
 و کسانیکه دقیقه از دقائق تحقیقات را فرود گذارد -
 رند و هل دریده - کنایه از کسی است که قدم از جاوده شرح
 بیرون نموده باشد -
 رندش - یکسره ثالث بروزن رنجش ریزانی که از تراشیدن
 چوب و مس و رنج و امثال آن بریزد -

رندک - یکسره اول تصغیر زند است که محمل و نیز یک باشد
 و یعنی غلام بچه و کودک هم آمده است -
 رنده - نفع اول بروزن خنده افزاری باشد که در دروگران
 چوب تخمه را بان هموار کنند و بزرگ و عظیم را نیز گویند و باغی
 بازاری نقطه دار هم آمده است و نام گیاهی است بهاری
 که اکثر چرندگان نفع و صاگو سفند بچیدن آن فر به گرد و
 نوعی از چرم باشد سیاه رنگ -
 رندیدن - بروزن خندیدن یعنی تراشیدن باشد و یعنی
 رستن هم هست و یعنی خرامیدن بنا و تخرت نیز گفته اند -
 رنفت - نفع اول و سکون نون و فایه یعنی بهراج است که
 بید مشک باشد بلغت بربری و بعضی گویند عربی است -
 رنگ - بروزن سنگ چند معنی دارد اول مهر و دست
 که بر بی لون خوانند ۳ حصه قسمت و نصیب بود و معنی
 و عار را گویند هم محنت و آزار و رنج باشد ۵ زور و قوت
 و توانایی ۶ روح و جان را گویند ۷ شتری قوی که از هر
 نتاج نگاه دارند ۸ مال و زر و اسباب را گویند ۹ نفع و فائده
 باشد ۱۰ آرنده که در ویشان پوشند ۱۱ طرز و روش و شیوه
 و قاعده و قانون باشد ۱۲ مثل و مانند و نظیر و شبه را گویند
 ۱۳ آنچه و بزکوبی و گاه دشتی ۱۴ مکر و چله و دغا ۱۵ رستن
 و روییدن باشد چه خورد رنگ یعنی خورد و روییدن یعنی
 روییدن باشد ۱۶ خوبی و لطافت ۱۷ اخوشی و خوشحالی
 و شندستی ۱۸ اجمالت و شرمندگی ۱۹ خون را گویند و بعضی
 دم خوانند ۲۰ روح و رونق کار ۲۱ مایه اندک قویل ۲۲
 زرد و سیم و روی ۲۳ قار و حاصل قار هم ۲۴ خداوند و ولی
 و صاحب ۲۵ بر را گویند که نقیض خوب است ۲۶ شخص
 احوال را گویند ۲۷ کنایه از اخذ و جربا باشد چنانکه کسی از کسی
 طمی و توقمی دارد گویند رنگی بر و ندراری یعنی اخذ و جربا
 نمیتوانی کرده ۲۸ خال و نقطه سیاهی که بر جانی گزاردند
 ۲۹ شیرین کاری یعنی مصدر فعل خوب شدن ۳۰ جلال

دائرة اسم ششم با خجالت آمیخته ۲۳ شرم و حیاس ۳۳
 ناراستی و خیانت -
 رنگ آزادان - کنایه از طرز روش سیرت جوانان باشد
 رنگ آور - بر وزن جنگ آو کسی را گویند که هر دم خود را
 بشیوه وزنگی برآورد و فریب دهنده و محیل را نیز گفته اند -
 رنگ آوردن - کنایه از چل شدن و روساختن باشد
 و ششم و قهر با خجالت آمیخته را نیز گویند -
 رنگ برآوردن - یعنی چل شدن و ششم و قهر
 با خجالت آمیخته باشد -
 رنگ برگان - بکسر ثالث نام سنگی است بسیار نرم
 که شیشه گران آنرا بجهت شیشه سفید کردن بکار برند و
 آنرا سنگ برگان هم گویند -
 رنگ بست - کنایه از رنگ برقرار و بی تغییر باشد -
 رنگ ریج - بکسر ثالث کنایه از روح و رونق بهار باشد -
 رنگ رز گلگون - کنایه از شراب فروش است و
 بعضی خسار گویند -
 رنگ و تاس - بکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث در اس
 بی نقطه بود او رسیده و فوقانی بالغ کشیده بزبان فرزند و
 پانزده خیل بزرگ را گویند و آن جانوری معروف است
 در هندوستان و باین معنی بازاری نقطه دار هم بنظر آمده است
 رنگ روش - بفتح اول و ضم رابع بر وزن زهر نوش مختلف
 رنگ فروش است که ابریشم فروش و ابریشم گرد رنگر در پاش
 و محیل و سکار را نیز گویند -
 رنگ فروش - کنایه از سکار و محیل و فریب دهنده باشد
 و رنگر و ابریشم فروش را نیز گفته اند -
 رنگ لکا - بکسر اول و سکون ثالث و ضم لام و کاف بالغ کشیده
 رنگ لاک باشد و بدان چیز را رنگ گویند -
 رنگ و بوسه - کنایه از نشان و شوکت چکر و غرور
 استعداد تمام باشد -

رنگ هوا - بکسر ثالث کنایه از تاریکی و تیرگی هوا باشد -
 رنگیدن - بر وزن رنگیدن روئیدن و رستن گیاه باشد -
 رنگینا - بانون بالغ کشیده شترنگ باشد و آن میوه
 ایست شبیه بشفتالو -
 رنگینان - بر وزن کشتیان یعنی رنگیناست که شترنگ است
 رنگین کمان - بفتح کاف قوس قزح را گویند -
 رنود - بفتح اول و او بر وزن سرمد یعنی فیبت است
 که در مقابل حضور باشد -
 رنوس - بر وزن خلوس نام سنگی است گویند هر که خاتمی
 از آن سنگ در گشت کند غم و اندوه و حزن برودند -

ایمان بیلیت و حکم

در رای بی نقطه با و اول بر یکصد پنجاه و هفت لغت و کتابت
 رو بفتح اول و سکون ثانی یعنی رفتن و امر رفتن باشد
 یعنی برو یعنی آواز خیزن هم آمده است و بضم اول معروف است
 که بعضی وجه خوانند و سبب و جهت و باعث را نیز گویند
 و بعضی ریا و ساختگی باشد و تنها دامید را هم گفته اند یعنی
 پیدا کردن و شخص و تجسس نمون هم هست -
 روا - بر وزن هوا یعنی جائز و جاری و روح و روان
 باشد و همین حصول کار هم هست همچون کام روا و بضم اول
 در عربی دیدار و خوبی منظر باشد و بکسر اول هم در عربی
 سیراب شدن را گویند رسیانیکه بدان بار بستر بندند -
 روا - بفتح اول بر وزن سواد زمین نیست و بلند و
 پشته پشته پر آب و علف باشد و کنایه ای رود خانه را
 گویند که سبز و خرم بود و آب تیره رنگ را نیز گفته اند
 و بضم اول هم آمده است -
 روا - بفتح اول بر وزن مدار خد متکار مجوسان و زندان
 را گویند و باین معنی بازاری نقطه دار هم هست -
 روا - بر وزن نماز یعنی روا است که خدا شکر زندان
 روا - باین بی نقطه بر وزن پلاس رستنی باشد

و آن

وآن بیشتر در آبهای ایستاده روید و بر بی جرمی الماء
 و کف الماء خوانند -
 رواق - بکسر اول بروزن عراق پیشگاه خانه را گویند
 و ایوانیکه در مرتبه دوم ساخته باشند -
 رواق بیستون - کنایه از آسمان است -
 روان - نفتح اول ثانی بالف کشیده و بنون زوده یعنی
 راه رفتن باشد و معنی فی الحال و زود هم هست و مانع
 و جاری را نیز گویند و معنی جان و نفس ناطقه و روح باشد
 و معنی محل جان که دل باشد هم گفته اند و بعضی گویند که مراد
 از روان نفس ناطقه است و از جان روح حیوانی -
 روانان - جمع روان است که نفوس باشد چه روان
 معنی نفس است -
 روان آورد - نفتح او و سکون را و دال بی نقطه
 حکیم و بخرد و دانا و صاحب عقل را گویند -
 روان بخش - نام فرشته ایست که علم و دانش با او است
 و بر بی اور روح القدس خوانند -
 روان بد - بضم بای ابجد و سکون دال بی نقطه نفس گناه
 روان خواه - باغای نقطه دار و او معدوله بروزن
 شبانگاه اهل در یوزه و گدا و گدائی کننده باشد -
 روان کرد - بکسر کات و سکون را و دال بی نقطه یعنی
 ملکوت باشد چنانکه کی آباد معنی جبروت است -
 روانه - بروزن کجاوه زباب را گویند و آن سگ است
 مشهور معنی ترکیبی آن آواز خرین بر آورنده است
 چه رو آواز خرین داده بر آورنده صدا و ندا باشد -
 روانی - بروزن هوایی معنی مجازی باشد که در مقابل
 حقیقی است و روح در وقت داشتن را نیز گویند -
 رو با - بضم اول و بای ابجد بالف کشیده معنی رو باه
 است که بر بی جنب اشعلب خوانند در اختیارات -
 رو باه تر باب - بضم تالی و ششت و فتح با سه ابجد

و سکون کات سگ انگور را گویند چه تر باب معنی انگور باشد
 و بر بی جنب اشعلب معنی الفنا خوانند نفتح فا -
 رو باه ترکی - با بای کسور خارشست بزرگ تیر انداز باشد
 رو باه زرد - بکسر با کنایه از آفتاب عالم تاب است -
 رو باهی کروان - کنایه از مکر و حیله و زریدن باشد -
 رو بند - بروزن موبند نقاب را گویند -
 رو پوش - با بای فارسی برقع و پرده باشد و طمع و مطلا
 را نیز گویند و کنایه از هر چیزی که ظاهر و باطن آن بیک نوع
 نباشد و امر باین معنی و فاعل هم هست -
 رویان - بکسر ثالث بروزن رویان معنی از بیان است
 که بلخ آبی باشد و بر بی جراد و البخر خوانند چون آنرا با خود
 سیاه بگویند و بر نافع ضما و کندی حب القرح را بیرون آورد -
 روح - با جیم بروزن و معنی روز است که بر بی نما خوانند
 و بهندی نیله گاو را گویند که گاو کوهی باشد -
 روح - بضم اول و سکون ثانی و حای حلی نام پرده باشد
 از پرده های موسیقی و در عربی نفس ناطقه را گویند -
 روح مکرم - بکسر حای حلی کنایه از جبرئیل علیه السلام است
 روح - بضم اول و بی سکون ثانی و حای نقطه دار گیاه است
 بلند و از برگ بار خالی و در میان آب میرود و از آن صیبر
 میبافند و در خر اسان انگور و خر پزه بدان آونگ کنند -
 روح چکاد - با جیم فارسی بروزن کورسوا کسی را گویند
 که میان سر او موی نداشته باشد و او را آدم سر و بعر بے
 اصلح خوانند با صا و عین بے نقطه گویند این لغت
 پہلوی است و مرکب است از روح و چکاد معنی تارک سر
 ساد و چه روح گیاه بلند ساد بی برگ و بار است و چکاد
 بالای پیشانی که نزدیک تارک سر باشد -
 رو و - بضم اول و سکون ثانی مجهول و دال ابجد هر دو حای
 عظیم و سیال را گویند عموماً و رو و خانه امور خصوصاً و فرزند
 نیز گویند و نام ساز است که نوازند و معنی روده گویند و غیره

باشد و زه کمان حلاجی و تارے که بر روی ساز باشند
 و مرغ و گوسفندی که پر و موسی اورا تمام کنده باشند و
 بروغن بریان کرده باشند -
 رو د ا به - بروزن نوشابه نام دختر مهاب کابلی است
 که زال اورا خواست و رستم از دولدیافت و نام قلعه است
 که رو د ا به دران توطن داشته -
 رو د آ و رو - بیخ وادو سکون را و دال هر دو بی نقطه
 نام رو د خانه است و در مؤید الفضلا بخدمت دال آخر
 نوشته اند -
 رو د آ هو - بضم با و سکون و او نام رو د خانه است -
 رو د بار - بابا کے اجد بر وزن کو سار نام بلوکی است
 و شهریت مابین گیلان و قزین و معنی جد اول آب
 و رو د خانهای بزرگ و جایکه دران رو د خانه بسیار جاری
 رو و ثرم - بسکون ثالث و فتح زاسے فارسی و سکون بضم
 نام رو د خانه است مشهور -
 رو و ساز - باسین بے نقطه بلف کشیده و برای نقطه
 زده مطرب و سازنده را گویند -
 رو و ک - بانانی مجهول بروزن خوبک و شق را گویند و
 آن جانور است که از پوستش پوشتین سازند گویند هر چند
 اورا بیشتر زنده تر شود و پوستش نفیس گردد -
 رو و گان - بفتح ثالث و گان فارسی بلف کشیده و
 بنون زده جمع روده است -
 رو و گانی - بروزن کوزدانی یعنی رو و گان است که
 جمع روده باشد و معنی مفرد روده هم گفته اند -
 رو و لالخ - بالام بلف کشیده و بجای نقطه دار زده چنگ
 دران رو و خانه و چشمه و زهاب بسیار باشد -
 رو و ن - بروزن سوزن رو نیاس باشد و آن گیاهی است
 که چیز با بدان رنگ کنند
 رو و ننگ - با و ال اجد بروزن هوشنگ یعنی رو و ن

که رو نیاس باشد -
 رو و ه - بروزن سوده معروف است که اسعای گویند
 و غیره باشد و این معنی مرغی یا بره را نیز گویند که پر و موسی
 اورا پاک کرده بروغن بریان کرده باشند و آزار دوده کرده
 هم میگویند و بجز بی سمیط خوانند -
 رو و رمننا - بضم اول و سکون ثانی مجهول و رای حوش
 و فتح بضم و نون بلف کشیده بلفت ترند و پانزده معنی آفات
 که بجز بی زبان خوانند -
 رو و ز - معروف است و بجز بی نهار و یوم گویند و معنی آفتاب
 هم هست چنانکه گویند روز برآمد مراد آن باشد که آفتاب
 برآمد و کنایه از ظاهر و آشکارا و روشن باشد و معنی
 روزگار هم هست که کنایه از فرصت باشد چنانکه گویند
 امر و زر و ز غلانی است یعنی روزگار غلانی است و
 فرصت از دست -
 روز افکن - باهمزه و فا و گان بروزن خوبک زن
 تپ یکروز در میان را گویند یعنی تپی که یکروز آید و یکروز
 نیاید و آن تپ را بجز بی غیب خوانند بکسر ثمین نقطه دار -
 روز امید و بیم - کنایه از روز قیامت است -
 روز بازار - رونق کار و بار و گرمی بازار باشد و هر دو
 را نیز گویند که در یکجا مردم خسرید و فروخت کنند و کنایه
 از روز قیامت هم هست -
 روز بازار خوب است - معنی اخیر روز بازار است که کنایه
 از روز قیامت باشد -
 روز بان - بابای اجد بلف کشیده و بنون زده کسی را
 گویند که بر درگاه سلاطین و پادشاهان و غیر ایشان نشینند
 و اورا درین زمان در بان خوانند و روز بانان جمع است
 که در بانان باشد و سرسنگ و چاوش و نگهبان و شفیع را
 نیز گویند و معنی جلا و هم آمده است -
 روز پیکر - بفتح بای فارسی یعنی روشن رای است که مرد

۱۰

<p>روزگردو - بسکون ثالث و کاف فارسی مفتوح بر اول بے نقطه زده یکی از اما س آفتاب عالیا است - روزگوشش - بسکون ثالث کنایه از روز جنگ و جدال باشد - روزنظام - یعنی روز درنگ باشد که کنایه از روز قیامت است روزمه - با سیم بر وزن نوزده یعنی تاج است و آن حساب نگاه هشتن سال و ماه و روز باشد - روزنگ نام - بسکون ثالث یعنی روزگوشش است که کنایه از روز جنگ و جدال و قتال و کینه خواستن باشد و دروغنا وساز و صحبت را نیز روزنگ و نام میگویند - روزنگ و نبرد - یعنی اول روزنگ و نام است که روز جنگ و کوشش باشد - روزنه - فتح اول و ثالث و نون و سکون ثانی معروف است که سطلق سورخ و منفذ باشد - روزهرمز - بسکون ثالث و ضم با و سیم و سکون را و زا و دال ابجد نام روزی شنبه است - روزه مریم - کنایه از خاموشی و سکوت باشد و کنایه از مرگ و موت هم هست - روزی افزای - نام ماه چهارم باشد از ماههای یکی بزرگ روس - با ثانی مجهول بر وزن لوس نام ولایتی است در جانب شمال و یعنی رو باه هم آمده است و خرامیدن و سبقت گرفتن و گدشتن را نیز گفته اند - روساختن - کنایه از شرمندگی شدن و خجالت کشیدن باشد - روس انگرده - بضم کاف فارسی رو باه ترکیب است که سگ انگر باشد چه روس یعنی رو باه و انگرده و دانه انگر را گویند و بعضی غلبه اشکب خوانند - روسی - ابایی فارسی بر وزن دوستی زن فاحشه و بدکاره را گویند - روستا و روستای - با ثانی مجهول و فوقانی بالف کشیده ده را گویند که در مقابل شهر است و باشد ده یعنی دهقان</p>	<p>رہست و درست بی غل و غش و صاف و پاک باشد - روزجک - بسکون ثالث و فتح جیم و سکون کاف روز پانزدهم شعبان است که روز برات باشد و شب این روز را شب جگ و شب برات گویند - روزخسب - بضم خای نقطه دار و سکون سین بی نقطه و بای ابجد کنایه از کابل و غافل دست بودن در کار باشد روزخسب شیخ کنایه از عابد و زاهد ریائی باشد و در و راهزن و شیر و رانی گویند - روزخوش - بسکون ثالث کنایه از ایام جوانی است - روزخون - بسکون ثالث تاخت برون در روز باشد بر سر طبرستان ایشان سخنر و غافل باشد و تاخت برون در شب راجون گویند - روزدار - با دال ابجد بر وزن هوشیار خد متنگار و بندگان را گویند - روزدرنگ - بسکون ثالث کنایه از روز قیامت باشد - روزرخ - بسکون ثالث روشنی و شفافی و سرخی رو را گویند و کنایه از سرخ روی هم هست - روزسیاه و روزسیه - بسکون ثالث کنایه از روز بد و روز ماتم و روز منسج آزار و تشویش باشد - روزفراخ - بسکون ثالث و فا و رای بی نقطه بالف کشیده و بجای نقطه دار زده کنایه از بعد طلوع صبح است که نزدیک بطلوع آفتاب باشد - روزگار - با کاف فارسی بالف کشیده معروف است که زمانه ناپایداری باشد و فرصت را نیز گویند و اضافه بجزیه کسی و زمانی کنند که آن چیز آن کس در آن بوده باشد همچو روزگار جوانی و روزگار پیر و سال آن و با کاف تازی روز جنگ را گویند - روزگار برون - کنایه از عمر و اوقات ضائع کردن باشد روز رفتگان - کنایه از بید و تان و بی حاصلان باشد</p>
--	--

هم گفته اند که روستائی باشد و معرب آن رستاق است
 و جمع مردمان رانیز گویند خواه بجهت تماشا باشد
 و خواه بجهت کاری و همی دیگر -
 روستم معروف است که رستم زال باشد -
 روستخج - فتح ثالث و سکون غامی نقطه دار و فوقانی مفتوح
 بجم زده معرب رسوخته است که راحت باشد و آن
 مس سوخته است و بعر بی نخاس محرق گویند بهترین
 آن مصری بود گرم است در دهم -
 روسی - بروزن طلوسی منسوب بولایت روس باشد نام
 پهلوانی است تورانی و نوعی از پارچه هم هست منسوب
 بروس و پیا له شراب رانیز گویند -
 روش - فتح اول کسرتانی و سکون شین نقطه دار بمعنی
 راه رفتن و سبقت گرفتن و در گذشتن و خرامیدن باشد
 و طرز و عادت و قاعده و قانون و مثل و مانند رانیز گویند
 و خیابان و راه و میان باغ را هم گفته اند و بضم اول ثانی
 مجهول مخفف روشن باشد که از روشنائی است چنانکه گویند
 چشم شمار روشن و امر بدنه معنی هم هست یعنی روشن کن متذکر
 و بدخلق رانیز گفته اند -
 روشان - بانهائی مجهول بروزن جو شان معنی روشن است
 که از روشنائی و فروغ باشد -
 روشن - بضم اول بروزن کو کن معنی روشنائی و فروغ باشد
 و کنایه از ظاهر معلوم و بین هم هست -
 روشناس - کنایه از شخصی مشهور و معروف و آشنا
 همه کس بعضی گویند ترجمه وجه است -
 روشناسان - کنایه از ستارگان و مردمان مشهور
 و معروف باشد -
 روشنان فلک - کنایه از ستارها باشد -
 روشنائی - معروف است که در مقابل تاریکی باشد و نام
 جوهری است که آنرا قشیشا گویند و بعر بی حجر النور خوانند

در دار و باس چشم بکار برنگویند اگر برگردن اطفال بندد
 از هیچ چیز ترسد -
 روشن چرخ - بکسر جیم فارسی نام نوایست از موسیقی -
 روشندان - بانهائی مجهول منفذ سورانی را گویند که در خانها
 بجهت روشنائی بگذارند و تا بدان رانیز گویند یعنی روشنی
 هم هست که چنانچه ان باشد -
 روشن قیاس - بکسر قاف کنایه از مردم صاحب فرست باشد -
 روشنگ - بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث و نون و
 کان ساکن نام دهنه در است که سکندرموجب و حدیث و ادا
 او را بقدر کمال خود در آورد و نام داروئی است مانند کما
 خشک شده و در روکن شعله را روشنگ میگویند -
 روضه باغ رفیع - کنایه از ریاض بهشت است -
 روضه تزکیب - کنایه از قالب دم است که جسد آدمی باشد -
 روضه دوزخ مار - کنایه از شمشیر آبدار باشد -
 روضه فیروزه رنگ - کنایه از آسمان است -
 روع - بضم اول و سکون ثانی و غین نقطه دار مخفف
 آروغ است و آن بادمی باشد که از راه گلو برمی آید و فتح
 اول در عربی حیله روبا و حیله کردن کسی و پنهان بسوی
 چیزی رفتن و میل کردن و گریختن را گویند و بینی کوه را
 نیز گفته اند -
 روعن - فتح اول بروزن کودن معروف است و آنرا
 از دوع گویند و گاو و ایشال آن میگیرند و نوعی دیگر هم است
 که از جوبات میگیرند و در تسمیه آن روان شده روعن است
 و عن سنگ عصاره باشد -
 روعناس - بروزن و معنی رویناس است و آن گیاهی
 باشد که چرنا بدان رنگ کنند -
 روعن بریک ترختن - کنایه از کار و مهم فرمودن مردم
 بے حاصل و مهمل و ضائع باشد -
 روعن خود - بکسر نون کنایه است از نهیب و دین خود -

روشن

روغن خوش بکسرون و ضم غامی نقطه دار روغن کنج را گویند که روغن شیر بخت باشد سموم را نافع است -
 روغن رفته - کنایه از کسی است که از عمر و دولت سیر شده باشد -
 روغن زبان - بسکون نون و فتح زامی نقطه دار کنایه از زخم گفتار و چا پوس و قیتالی و فزیب و سنده باشد -
 روغن مصری - روغن لبسان را گویند -
 روغن مغز - کنایه از عقل و تدبیر باشد -
 روغن بنفشه - بفتح اول و غیر نقطه دار ثانی باشد که خمیر آن را بار روغن سرشته باشند و عصاره و روغن را نیز گویند -
 روغن عین - با عین نقطه دار و نون بر وزن هر شیبین نانی گویند که خمیر آنرا پهن کرده در روغن برزند و بعضی گویند نان گرمی است که بران روغن بریزند و دیگری را برابر باله آن گذارند و همچنین تا چند آنکه باشد -
 روغن - با فا بزبان سغدی سمرقند بر قطه مارا گویند و آن نجی است معروف -
 روغن - بضم اول کسفا و سکون عین نام حکیمی است یونانی -
 روگانه - با کاف فارسی کنایه از ویجا به کتاب است و دست بالائی جاسه را نیز گویند و پیشواست قوم و پیشوای است را هم گفته اند -
 روکش - بفتح اول و کاف بر وزن جوش یعنی دهر باشد که دنیا و عالم است و بضم اول هر چیز که ظاهر آن بچو پلش باشد روم بضم اول و ثانی مجهول بر وزن موم موی ز نهار باشد و با ثانی معروف ملکی است مشهور بحد و دشام و خفت رومی هم هست یعنی روی من و بفتح اول نام درختی است که قتل یکی تراست و بعضی گویند صمغ آن درخت است -
 روملوس - باللام و سین بی نقطه بر وزن خود سوز نام شهر است از فرنگ بنام بانی آن که پسر نمود و باشد و از فرود راد زمان حکومت خود خادم ساخته بود و آلت تناسل او را

فرمود بریدند و فرود از او گرفتند و او بعد از آن بختن نمود و آن شهر را بنا کرد -
 رومنا - بضم اول و ثانی مجهول و فتح میم و نون بالف کشیده و لغت ژند و پانزده نام را گویند و عبری رمان خوانند -
 رومه - بضم اول و فتح میم موی اندام را گویند و موس زهار را نیز گفته اند -
 رومی بچکان - کنایه از اشک چشم است -
 رومی خوشه - کسی را گویند که دورنگ متلون مزاج باشد و بهر که رسد برنگ و خوی او شود -
 رومی زن رعنا - کنایه از آفتاب عالیا است -
 روینا - بر وزن بوسینا یعنی زردوده است که از پاک کردن و زرد کردن باشد -
 رومی وزنگی - کنایه از زرد و زو شب است -
 رومی و سندی - یعنی رومی و زنگی است که کنایه از زرد و زو دلیل و نهار باشد -
 رومیه - بضم اول بر وزن یومیه نام شهر است که نوشیروان بر کنار دریای روم بنوخته انطاکیه بنا کرده بود و گویند از آن راه تا قسطنطنیه یکسال راه است -
 رون - بفتح اول بر وزن چمن امتحان و آردایش را گویند و بضم اول و ثانی و معروف بر وزن نون یعنی سبب و باعث باشد چنانکه گویند رون آن یعنی سبب آن و باعث آن و با ثانی مجهول نام قصبه است در هندوستان که مولد ابو فرح بود -
 روناس - بضم اول و ثانی مجهول و ماث بالف کشیده و بسین بی نقطه زده گیاهی است معروف که بدان جامه و ابرشیر و امثال آن رنگ کنند و عبری فوج و عروق الحمر خوانند -
 رونج - بفتح اول و سکون نون و جیم زده و معانی گویند را گویند که با گوشت و صلح بر کرده باشد و بر سبب عصب خوانند و کبیر اول هم گفته اند که بر وزن شکنج باشد -
 رونجو - بفتح اول و ضم جیم بر وزن سمن بوکری باشد چوب خوار

و بر بی ارضه گویندش -
 روندگان عالم - کنایه از سبجه ستاره باشد که زحل مشتری
 و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و ماه است -
 رونما و رومی نما - کنایه از بهر و تحفه است که در وقت
 دیدن رومی عروس دهند -
 روه - بروزن کوه نام کوهی است در تویج کابل معنی ریه
 نیک و پارسانی هم هست و رو به بیان مرکب ازین است -
 رو سنده - یعنی شالک بروزن جوینده کشت و زراعت
 پر زور و بالیده را گویند -
 رو سنی - بضم اول و سکون ثانی و کسر شالک و فون بتجانی
 رسیده آهن و فولاد جوهر دار و آنچه از آن سازند -
 رو سینا - باثانی مجهول بروزن بوسیدنا معنی رو سنی است
 که آهن و فولاد جوهر دار باشد و آنچه از آن سازند رو سنی گویند
 نه رو سنی و شمشیر جوهر در قیمتی را نیز گفته اند و رو سینیا
 بدویای حلی هم نظر آمده است -
 رو سینیا - بضم اول و سکون ثانی مجهول و شالک و فون
 هر دو بتجانی رسیده معنی رو سناست که آهن و فولاد جوهر دار
 باشد و آنچه از آن سازند -
 رومی - بضم اول و سکون ثانی و تخانی یعنی زور و خسار
 است که بر بی وجه گویند معنی ریاضت و سستی و امید و تفحص
 تحت نفع و ناپیدا کردن و سبب و باعث هم آمده است
 و باثانی مجهول سینه از فلزات باشد و آن مس قلعی که در
 رو یا - بروزن گویند معنی روینده باشد یعنی هر چیزی که از زمین
 روید و در بی خواب دیدن را گویند -
 رومی بند - معنی روینده است که از انقباب گویند -
 رومی پوش - معنی روپوش است که برقع و پرده و طبع و طلا
 باشد و کنایه از کسی و چیزی که ظاهر و باطنش یکی نباشد -
 رومی خاندان - کسر شالک کنایه از بهترین و اشرف
 دو دیان و خاندان باشد -

رومی دل نمودن - کنایه از مردی و گرمی و احسان
 کردن باشد -
 روس و دیدن - کنایه از طرف گیری و جانب داری
 کردن باشد -
 روین - یعنی اول بروزن تمیز یعنی ظن است چنانکه اگر
 گویند روین غالب چنین است مراد آن باشد که ظن
 غالب چنین است -
 رویشند - یعنی اول و شین نقطه دار بروزن علی بنده است
 زرد و پائین سپر را گویند که بر بی جنبه گویند و در جاسه دیگر
 سر را گفته اند که بر بی راس گویند اسد اعلم -
 روین - باثانی مجهول بروزن سوزن روناس باشد که چیز
 بدان رنگ کنند -
 رویناس - باثانی مجهول معنی روین است که روناس باشد -
 رومی نسل آدم - کنایه از اشراف خلاق و پیغمبران باشد
 و قرار و آرام را نیز گفته اند -
 روینک - بروزن پوشنگ معنی روناس است که حسینا
 بدان رنگ کنند -
 رومی نمودن - کنایه از حاصل شدن و در خاطر گذشتن
 در راه نمودن باشد -
 روین - باثانی مجهول و یای حلی بروزن روزین نام
 پهلوانی بوده ایرانی که داماد طوس و پسر پیشک بوده و
 نام پسر او اسپاب هم هست که در جنگ و داوره رخ بر دست
 بیزن پسر گویند کشته شد و نام پسر پیران و بیسه که او نیز پسر
 بیزن کشته گشت و نام دلایمی هم هست و هر چیز را نیز گویند
 که از رومی ساخته باشند -
 روین تن - لقب اسفندیار است و او را اسفندیار روین
 میگفته اند و کنایه از معزول هم هست چه روین تنی معزولی
 را گویند و معده را نیز گفته اند -
 روین خم - بضم تنای نقطه دار کوس و دامنه نقاره بزرگ گویند -

و در

روئین و زبکسر دال اجد قلعہ است از ولایت توران
گویند ارجاسپ والی آنجا دختران گشتاسپ را گرفت
در آن قلعہ مجوس دشت و اسفندیار از راه هفت خوان
رفته آن قلعہ را گرفت و ارجاسپ را کشته خواهران خود را
خلاص کرد و کوس روئین را نیز روئین و زخوانند
روئینہ تن - فتح نون بہان روئین تن است کہ لقب
اسفندیار کنایہ از معنہ باشد -
روئینہ خم - فتح نون یعنی روئین خم است کہ کوس و
نقارہ بزرگ باشد -
روئینہ وثر یعنی روئین وثر است کہ نام قلعہ باشد از توران

رو انجام روحانی - کنایہ از براق است کہ مرکب سواری
شب معراج پیغمبر صلعم باشد و نفس مطمئنہ را نیز گویند -
رہ آورد - فتح اول یعنی راہ آورد است کہ سوخت و
ہر چیز کہ کسی از جاسے بیاید و برای کسی بیاید و اگر ہمہ چند
بیت از نظم وثر باشد و آنرا بعرنی عراضہ گویند و راہ آورد
بجذف دال اجد ہم گفته اند -
رہاومی - بروزن سماوی نام مقایست از موسیقی -
رہ بہان - بضم اول و باہمی اجد بالف کشیدہ بروزن بہان
زادہ و پربہرگار باشد و دو چہ تسمیہ اش محافظت کنندہ نیکی
و سیرت نیک باشد چہ رہ یعنی نیکی و بان یعنی محافظت کنندہ
است چنانچہ باغبان و گلہ بان و امثال آن و فتح اول خدا و راہ
رہبر - بروزن شہیر یعنی حجت و دلیل و برہان باشد -
رہ جامہ دران - بکسر ثانی صوتی است از تصنیفات
کیمیای جنگی گویند این صوت را چنان نواخت کہ حصار
جاہل برتن پارہ پارہ کردند و مدہوش گردیدند -
رہ روان ازل - کنایہ از طالبان حق و سالکان دین باشد
رہ روان سحر بکسر نون کنایہ از سالکان شب زندہ دار است -
رہ روان گردون - کنایہ از سبطہ سیارہ است کہ بہفت
کوکب متحیرہ باشد -
رہ شاہ - ہاشمین نقطہ دار بروزن در گاہ یعنی شاہ راہ است
کہ راہ کشادہ و بزرگ باشد -
رہ شہ - فتح اول و ثالث بروزن رعشہ اردہ را گویند
و آن کجند آسپا کردہ است کہ با غسل و شہرہ و و شتاب خوردند -
رہ شہی - بروزن وحشی یعنی رہشہ باشد کہ اردہ کجند است
و آن گرم تر و غلیظ بود -
رہ گشای - باکاف فارسی بروزن رہنمای نام روضہ ہند ہم
از بہا سہلی یز و جردی باشد -
رہ گوی - باکاف فارسی بروزن سہ روی مطرب و خوانندہ
و خنیاگر و نغمہ سرای است -

بیان ہیئت و دووم

در رای بی نقطہ باہم مثل بہست و پنج لغت و کنایت
رہ - فتح اول و سکون ثانی مخفف راہ است کہ بعرنی طریق
گویند یعنی مرتبہ و بار ہم بہست چنانکہ گویند یک روئین یک تہ
و یکبار رسم و قاعدہ و قانون را نیز گفته اند و نغمہ و آہنگ
ہم خوانند و یعنی ہوش و شعور نیز باشد و بضم اول نیکی و سیرت
زادہ و عباد و پارسایان باشد و رہبان مرکب از این است
و آنرا رہبان ہم میگویند -
راہ افتاوان - کنایہ از ریختن دروان بر سر مردم و غارت
کردن مال ایشان باشد و معنی زریان و نقصان رسیدن
ہم گفته اند -
رہام - بضم اول بروزن غلام نام پسر گودرز است کہ در
جنگ دوازده رخ باران را کشت و بکسر اول در عربی
باران قطرہ ریزہ را گویند کہ نرم باران باشد -
رہ انجام - بروزن سر انجام یعنی زاد و راہ و اسباب سفر
باشد از مرکب و غیرہ و بعضی گویند یعنی مرکب است مطلقا چہ
معنی انجام نہایت رسانندہ و باخراورندہ است و مرکب راہ
راہ نہایت و آخر میرساند پس این معنی بہتر باشد و معنی
چیک و قاصد ہم آمدہ است

ره نشین - کنایه از گدای سر راه باشد مردم غریب و
 بی خانمان و مسافر و قاصد یکدیگر پیوسته در راه باشد و وز
 و قطع الطریق و باج ستان را نیز گویند -
 ره نورو - بانون و واد بر وزن هرزه گرده یعنی اسپ
 باشد خصوصاً و رونده را نیز گویند عموماً که به تنندی و جلندی
 و شتمم بر راه رود خواه انسان باشد و خواه حیوان دیگر و
 هر چیزی که راه را در هم نورد و دوچرخه و غلطه و کنایه از گدای
 گدائی کننده هم هست -

رهو - بضم اول و ثانی بود رسیده نام کوهی است در شهر نند
 گویند آدم ضعیف چون از بهشت بر آمد بر آن کوه افتاد و طرز
 دروش و قاعده و قانون را نیز گویند و بی و نشان و بیگانه
 از دور را نیز گفته اند یعنی اول و فتح اول هم آمده است -
 رهوار - بر وزن رفتار در کب رونده فراخ گام و خوش راه
 را گویند -

رهوار - بر وزن شهر مخفف رهوار است که اسپ
 خوش راه باشد -

رهی - بفتح اول و کسره ثانی و سکون ثانی رونده و غلام
 و بنده و چاکر باشد یعنی این کس هم هست -

رهیدان - بر وزن رسیدن یعنی خلاص شدن و
 نجات یافتن باشد -

بیان بیست و سوم

در رای فی نقطه بایای حلی مثل بر شهادت و یک لغت گدای

ری - بفتح اول و سکون ثانی نام شهر است در عراق و نام
 پادشاهان و هم بوده گویند او را بر ادوی بود از نام درشت
 هر دو با اتفاق شهر بپا کردند و تسمیه آن ایشان را با هم
 مزاج شده هر یک میخواستند که نام خود کنند بزرگان آن زمان
 برای دفع نزاع شهر را نام ری داند شهر را بنام راز کردند و حال این
 شهر را میگویند اهل شهر را رازی و زبان فرنگی پادشاه را گویند
 ریاس - با ثانی مجهول و بابی ابجد بر وزن کیلاس رستی

خوردوی و مردم آنرا خورد طعم آن میخوش است و لغت است
 نمازگ میشوود و آنرا ریواس هم میگویند -

ریسید - بفتح اول و بابی ابجد و سکون ثانی و دوال بی نقطه
 نام صحرائست که جنگ و وازده رخ که بیازده رخ مشهور است
 میان ایرانی و تورانی در آنجا واقع شد -

ریسناج - با اول ثانی رسیده و فوقانی بالف کشیده و
 نون مفتوح بجم زده یعنی رانج است که نوعی از صمغ و رخت
 صنوبر باشد -

ریتم - بفتح فوقانی بر وزن ریشم بار درختی است در هند
 شبیه بفسقین لیکن کوچک تر از آن باشد آنرا در آب کنند
 و دست بر آن زنت تا بکف آید سرد موی و لباس مخصوصاً
 ابریشمین بدان شویند -

ریقیاسج - با تحتانی و جیم بر وزن میتاندر سلطان جریست
 و آن سنگ بود مانند سلطان طبیعت آن سرد است در دوام
 و بعضی گویند نوعی از سلطان دریائی باشد -

ریچار - با جیم فارسی بر وزن وید از مطلق هر بار گویند عموماً
 و مرتباً که از دو شاب پخته باشند خصوصاً و هر چیز را نیز گویند
 که از شیر گوسفند پزند هر سوخته که باشد -

ریچال - بر وزن قیفال یعنی ریچار است که مرابهی دو کمان
 و آنجا از شیر و ماست گوسفند و غیره پزند -

ریچال - بالام بر وزن بیچاره یعنی ریچال است که مرابے
 ووشابی باشد -

ریحان تاکاری - بکسر نون یعنی خوش نظر است و آنرا
 ترکی قلعه گویند -

ریحان واو - رستنی باشد که آنرا مرزنگوش خوانند و
 بعربی اذان الفار گویند -

ریحان زرو - کنایه از شعاع آفتاب است -

ریخ - بکسر اول بر وزن ریخ فضله انسان و حیوانات دیگر
 که روان و آبکی باشد -

ریحان

برنجین - بروزن پیش بین پزیر باشد سیاه و بسیار ترش
که آنرا از آرد بیده و شیر گوسفند سازند و بهربی کج خوانند
بضم کاف و سکون با و حامی حلی -

ریختنی - بروزن بیختنی کنایه از نثار باشد اعم از گل و
زرو باشد آن -

ریختر - باثانی مجهول بروزن دیگر نوعی از پارزهر باشد و
معرب آن فاو زهر است -

ریخن - بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و نون آدمی و
حیوانات دیگر که اسهال و شکم رو داشته باشد و آلوده کاری کند

ریخیر - بکسر اول و ثالث بروزن بی چیر چوبیکه گاو آهن را
بر آن نصب کنند و آنرا بر غنیش بندند بحیث زمین شیار کردن

ریدک - بکسر اول و فتح دال ابجد بروزن زیرک پسران
امروبی ریش و غلامان ترک مقبول باشد و فتح اول نیز

گفته اند و نام مردی هم بوده است و بجای حرف اول
زای نقطه دار هم بنظر آمده است -

ریدگان - بروزن گردگان غلام بچکان و پسرکان را گویند
ریر بکسر اول و سکون ثانی مجهول و زای نقطه دار جرعه و

بیانه و نعمت و کام و هوا و مرد و حمت باشد و خورده و پیره را
نیز گویند و امر ریختن هم هست یعنی بریز -

ریش - بکسر اول و سکون ثانی و زای فارسی زمین پشته پشته
باشد و کام و مراد و آرزو و هوا و هوس را نیز گفته اند -

ریشک - بکسر اول و فتح زای فارسی بروزن شیشک عسک
و گناه کردن و از جانی فرو لغزیدن باشد -

ریره سیمین - کنایه از نثار گان باشد -
ریریزی بریزی یعنی حستی کهن چیر ز یعنی رحمت هم آمده است -

ریس - بکسر اول و سکون ثانی و سین بی نقطه غصه و قهر
و خشم را گویند و باثانی مجهول شور بای غلیظی که بر بالای شل و پنا

دکشلک و امثال آن ریزند و هر سیه و حلیم را نیز گفته اند لیکن
قبل از آنکه پخته شود یعنی هنوز آبکی باشد و امر ریختن هم است

یعنی بریس و فتح اول و عربی خرا میدان را گویند -
رئیت - بروزن زئیت یعنی زئید که ماسخه ریدن و
نجاست کردن باشد -

رئیتین - بروزن زئیتین فرو رقتن بچاه یا حوض امثال
آن باشد و معنی موییدن و نوحه کردن هم هست و مخفف

رئیتین و گریه کردن بود و ریدن و نجاست کردن را نیز گویند
رئسی - با اول بثانی مجهول رسیده و ثالث بتثانی کشیده
نام نوعی از انگور است -

رئیدن - بروزن رئیدن رشتن پنجه و تافتن پشم و
ابریشم و امثال آن باشد -

ریش - بروزن ریش معروف است و عربان نجیه گویند و بهربی
پر مرغان را خوانند و باثانی مجهول جراحت و شور بای سیریه

گویند پیش از کف زدن -
ریش بر سوغ سفید کردن - کنایه از مردم بی عقل و کسی که کم تجربه باشد -

ریش خوک - باثانی مجهول نام مرضی و علتی است که بهربی
خف ازیر گویند -

ریش قاضی - معروف است و لته را نیز گویند که بر شیشه
یا کدوی شراب بندند تا چون شراب در پیاله ریزند صاف

ریخته شود و گوشه آن لته را که آویخته و بشراب تر شده و
قطره قطره شراب از آن میچکیده باشد نیز ریش قاضی گویند -

ریش گاو - باثانی معروف مردم ابله و احمق و طامع و
صاحب آرزو باشد گویند شخصی پسر خود را گفت که هرگز ریش گاو

بوده پس گفت که ام است ریش گاو گفت آنکه هر صبح از زنا
بر آید با خود گوید گنجی بیایم و چنان و چنین کنم پس گفت ای پسر

من همه عمر ریش گاو بوده ام -
ریش کندن - کنایه از تشویش بر فائده کشیدن باشد -

ریشمال - باسیم بروزن پیر زال و پوشت و بی حمت را گویند -
ریشمالی - بروزن نیک خالی دیوانی و بی حیثی باشد -

ریشمه - بروزن تیشه تاریهای رسیان یا ابریشم باشد که از جابجا

و چیزهای باریک و بزرگ و آنچه از درخت در زیر خاک باشد و نام
 درختیست که آنرا عرق بدنی گویند -
 ریشیدن - بروزن بچیدن فروختن چیزی باشد در چیز
 ریشیده - بروزن بچیده یعنی ریشه دستار باشد و معنی
 رنگ برشته و رنگ نماده بود و پریشان نقش را نیز گویند
 و نام یکی از پادشاهان هند هم بوده است و معنی رخشنده و رخش
 هم هست و باثمانی همول ریش زخم شده را گویند -
 ریشخ - بروزن تیغ مخفف آریخ است که لغت و حدوت
 و کینه باشد و باثمانی همول معنی رخ است که دامن کوه
 بجانب صحر باشد -
 ریخال - باغین نقطه دار بروزن قیصال قیج و کسکول
 گویند و باین معنی بازای نقطه دار هم آمده است -
 ریگ - بکسر اول و سکون ثانی و کاف معنی ای نیکبخت
 باشد و در عربی و یحک گویند و با کاف فارسی بروزن و یحک
 معروفست و عربان رمل خوانند و کنایه از ذره هم هست و
 معنی بخت و طالع نیز گفته اند و معنی نیکبخت هم هست که
 عربان و یحک خوانند و باین معنی بجای حرف اول واد
 نیز آمده است -
 ریگاسه - بروزن زیبا مطلوب و محبوب و معشوق باشد -
 ریگاسه - باثمانی همول و سین بی نقطه بروزن بیجا ده
 بزبان اهل مرو و خاریشت کلان را گویند و عربی قنقذ خوانند
 ریگاشه - باشین نقطه دار بروزن و معنی ریگاسه هست
 که خاریشت کلان تیر انداز باشد -
 ریگ روان - بکسر کاف فارسی ریگی است که در جانب
 جنوب میباشد و پیوسته روان است گویند آن ریگ تمام
 نقره است و هر چشمه که از آن برمی آید آبش با سیاب آمیخته باشد
 آب بر بال و سیاب در زیر و بر حیوانی که از آن آب بخورد
 فی الحال میرود -
 ریگ - کنایه از ذره ذره باشد -

ریگ زاوه - یعنی ماهی سفید است و آن جانور است
 شبیه به ماهی و پیوسته در ریگ میباشد -
 ریلو - بالام بروزن نیکو اشخار و قلیا باشد و بعضی گویند ریلو
 شنج است و آن ستمی باشد که برگ آن سیاه و خش طبر بود و اندک
 ریخ - بروزن سیم چرک باشد که از حرمت برود -
 ریگام - بیونانی حیوانی است که آنرا بخاری گویند که گدن خوانند
 و گویند شاسنه بر سر پنی دارد -
 ریماز - بروزن شیخ از نوعی از جامه لطیف بود و از آنگیسا
 با کاف فارسی هم گویند -
 ریخ آهن - چرک و کثافت آهن باشد که در وقت گدختن
 در کوره میماند و هنگام تپک زدن ازان میریزد -
 ریخ آهنک - با کاف فارسی بروزن و معنی ریخ آهن است
 که پنج خرغول باشد و آن چرک و ریخ زخم را پاک سازد
 ریخ آهن معرب است -
 ریخ کسراول و فتح ثالث و سکون ثانی و زای نقطه دار
 یعنی ریماز است که نوعی از جامه باشد -
 ریخعت - با سین و سین بی نقطه بروزی تحت بلغت
 سریانی دو است که آنرا عبری سعد گویند و بترکی طیلان خوانند
 گرم است در اول و دوم و بعضی گویند یونانی است -
 ریخین - فتح اول و ثالث و سکون ثانی و نون محیل و مکاره
 و غا باز و کینه در باشد و بکسر اول مخفف آهن است که از آن
 برینا و شیطان باشد و محیل و مکار را نیز گفته اند و این را هم
 میگویند و معنی سپهر هم هست که نقیض و ختر باشد و بکسر اول و ثانی
 بروزن چرکن زخمی را گویند که پیوسته ازان چرک و ریخ آید و
 این نون هم چو نون چرکن است که در آنجا در آخر چرک و در اینجا
 در آخریم افزوده اند نه نون اصل کلمه -
 ریخیمه - بروزن نیمه چرک گنج چشم و میان مژگانها باشد -
 ریو - بکسر اول و سکون ثانی همول و واد و معنی مکر و جسد
 و تزویر و فریب باشد و نام سپهر کپاوس هم هست که داماطون بود

مکمل

و بر دست فرو دین سیاوش کشته شد -
 ریواج - باثانی مجول و جیم بروزن و معنی ریواس است
 که رستنی میخوش نازک خود رو باشد -
 ریواژ - بروزن شیراز معنی عدالت باشد و آن درسته
 افعال است و وضع هر چیز و موضع لائق -
 ریواس - باین بی نقطه بروزن و معنی ریوان است که رستنی
 مشهور باشد معنی ریافنفاق و فریب و فسون هم آمده است -
 ریوجام - باجیم بروزن نیکنام معنی بطلان شهوت است
 و آن بازایستادن باشد از کسب لذات مطلقاً -
 رمی و قاف - معنی قاف و دال است که کنایه از هرزه
 و هرزه کاری و هرزه گوئی و کارهای عبث باشد و قول و
 دلیل زبیه نگیند -
 ریونجو - بکسر اول و سکون ثانی مجول و فتح داو و نون گن
 و جیم مضموم باوزده معنی دیوک است که بعربی ارضه گویند -
 ریونجه - بکسر اول و سکون ثانی مجول و فتح داو و نون
 ساکن و جیم مفتوح معنی ریونجو است که ارضه باشد و آن
 گرمی است که پیشینه را ضائع کند -
 ریوند - بکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث دنون و دال
 هر دو ساکن دارویت معروف که همال آرزو لبرنی را و گنگو
 ریونیز - بروزن پیش نیز این لغت را در چند فرنگ سردی
 و سه سیلانی بعد از او تاسی قرشت نوشته بودند لیکن در
 فرنگ جاگیر می بعد از او نون آمده است و آنچه بر گوش
 هم خورده قول آخر است الله اعلم و نام پسر کیکاوس ناماد و اول

باشد و او در جنگ پیشین بر دست برادران پیران دین
 کشته شد و بعضی گویند بر دست فرو دین سیاوش -
 ریوه - بروزن میوه مخفف کر یوه است که کوه کوچک و پشته
 بزرگ باشد و نام پسر کیکاوس است که بدست فرو دین کشته شد
 و معنی مکر و فریب و حیل و افسون هم آمده است و بزبان علمی
 اهل هند نام رودخانه است که آرا نریده میگویند -
 ریویج - بکسر اول و سکون ثانی و ثالث بیای حمل رسیده و
 بجیم زده معنی ریواس است که رستنی میخوش خود رو باشد -
 ریویز - بازای نقطه دار بروزن و معنی ریویج است که ریواس
 باشد و مکر و حیل و ریور نیز گویند -
 رییر - بکسر اول و سکون ثانی و ظهور با معنی خاک شور و شور
 باشد و معنی افتادگی و بیچارگی هم آمده است -
 ریهمانیدن - بروزن بیچانیدن معنی ویران کردن باشد -
 ریهمانیده - بروزن بیچانیده یعنی خراب کرده و ویران ساخته
 ریهمقان - بفتح اول و ثالث و قاف بروزن ضمیر این لغت
 بعضی ازعبان زعفران باشد و آن معروف است -
 ریهم - بکسر اول بروزن شیهه پادشاه را گویند -
 ریهمیدن - بروزن بیچیدن معنی افتادن باشد مطلقاً و
 خاک نرم از جانی ریختن را نیز گویند -
 ریهمیده - بروزن بیچیده معنی افتاده و خاک نرم از جانی ریخته
 و ویران شده باشد -
 ریهمه خم - بضم اول و کسر ثانی معنی رو پینه خم است که کوس
 و دامنه و نقاره بزرگ باشد -

گفتار یازدهم از کتاب برهان قاطع در حرف زاء نقطه دار با حروف هجی

ستنی بر هر زده بیان و محتوی بر پانصد و هشتاد و یک لغت و کنایت

زبا - بروزن با با لغت ژند و پاژند زر طلا و زرخ باشد -	بیان اول
زباغیر - بسکون ثالث و غیرین نقطه دار مضموم برای بی نقطه	وزرای نقطه دار با الف شش بر هشتاد و یک لغت و کنایت
زده آن باشد که کسی دبان خود را بر باد کند و دیگری پنهان	زاب - بروزن باب معنی صفت باشد و صفات جمع است

دستی بران زند که آن باد از دمان او با صد اجدد -
 زراگر - با کاف فارسی بروزن و معنی زرا بجز است و آزار تبلیغ
 نیند گویند -
 زرا بل - بضم ثالث بروزن کابل نام ولایت سیستان است
 و نام قومی و جماعتی هم هست و نام شعبه است از سبیتی -
 زراییدن - بروزن نو زراییدن معنی موصوف شدن باشد
 بصفتی از صفات -
 زراج - بروزن بلج معرب زراگ است و آن جوهری باشد
 کانی شبیه نیک و وزن نوزائیده را نیز تا بصفت روز زراج
 گویند و باین معنی باجم فارسی هم آمده است -
 زراج سور - بسکون جیم نام شاد می و جشن و سوری باشد
 که در هنگام زراییدن زنان و ایام ولادت کنند -
 زراچه - بروزن پانچ معنی دوم زراج است که زن نوزائیده با
 و باجم اجد نیز درست است -
 زراخل - بروزن داخل نام درخت زقوم است و بجای
 خامی نقطه در جیم هم گفته اند ولیکن معنی درخت آگ الله علم
 زراخورش - مخفف زراخورش است معنی زنی که طعام اندک
 خورد و کم خور باشد و خوب آن زن را قتمین گویند با قاف
 و تالی ترکت هم درین گین -
 زرا د - بروزن با مخفف آزاد است که نقیض بنده باشد
 و معنی فرزند آدمی و گره نوزائیده شده از اسپ و خرو غیره
 نیز آمده است و معنی زراییدن و ماضی زراییدن هم هست یعنی
 زرایید یعنی سن سال هم گفته اند لکن نام دوم سال خورده را
 بزاد پر آمده خوانند و در عربی توشه را را گویند -
 زرا د خور - با خامی نقطه در بروزن ناز بویس فر قوت
 سالخورده را گویند -
 زرا د خور - با و و معدوله و سکون رای ترشت معنی زرا د خور
 است که پیر سالخورده فر قوت باشد و باین معنی بجز در او معنی
 هم گفته اند که زرا د خور باشد -

زرا د خوست - با و و معروف بروزن ناز بویس است معنی
 زرا د خور است که پیر سالخورده باشد و شخصی را نیز گفته اند که پیر
 کم خورد و ضعیف و نحیف و ناتوان شده باشد و شخصی را
 نیز گویند که هر چه دارد صرف کند -
 زرا د سر و - مخفف آزاده سر و است که سر و آزاد باشد -
 زرا و شتم - فتح شین ترشت بروزن چار خم نام پیرا فریاست
 و بعضی گویند نام جدا فریاست است که پیر پدر باشد -
 زرا و مرد - باسیم بروزن لاجور و مخفف آزاد مرد است که جوان و
 و کریم و صاحب بهت باشد -
 زرا و و بود - با بای اجد بروزن تار و بود و کنایه از بهت و
 نیست و تمام سرمایه و اسباب و سامان باشد -
 زرا و - بروزن ساده معنی زرا د است که فرزند زائیده شده
 و نائیده باشد -
 زرا و د خاطر - کنایه از نظم و نثر و آنچه زرا و د طبیعت باشد
 همچو صوت و کار و عمل -
 زرا و د خوست - معنی اول زرا د خوست باشد که پیر فر قوت
 سال خورده است -
 زرا و د وین - کنایه از سخن باشد اعم از نیک و بد یعنی
 هر چه از دهن بر آید -
 زرا و د شمش روز - کنایه از هر دو جهان از مخلوقات
 زرا و د مرغ - کنایه از آهن است که از آن سیخ و سیخ و نجیب
 و انشال آن سازند -
 زرا - بروزن لار معنی مکان روئیدن باشد همچو گلزار و لاله زار
 و غله زار و علف زار و معنی انبوهی و بسیاری هم آمده است
 و ضعیف و نحیف و خوار و نحیف و نالان و گریان و گریه کردن
 بسوز را نیز گفته اند و باشد یحرف آخر و عربی فریاد زدن
 و بانگ کردن شیر درنده را گویند -
 زرا ا ننگ - باغین نقطه در بروزن بالانگ زمین سخت را
 گویند و زمین ریگ بوم را نیز گفته اند -

زرا

زارشفت - بهتر تایی ترشت بر وزن خارشفت زرشفت
 باشد و او حکمی بود از نسل منوچهر و شاگردی اخلا و وس حکیم
 کرد چون علم بیاموخت در حد و وسیلان در کوهی منزوی شد
 و بر ریاضت مشغول گشت و کتابی ساخته آنرا زنده نام نهاد
 چون سی سال از بادشاهی گشتاسپ بگذشت از کوه بریز
 آمد و لباس آتش پرستی بر خود مرتب ساخت و نزد گشتاسپ
 رفت و دعوی پیغمبری کرد گشتاسپ علماء را جمع نمود ایشان
 از وی حجه خواستند زرشفت گفت تا من را بگذرانند و بر
 او ریزند چنان کردند چون او داروئی ساخته بود و بر خود
 بالیده بود که دفع ضرر آتش میگرد و زیاده آزاری باو نرساند
 گشتاسپ و اسفند یار بملت او درآمدند و مذہب آتش پرستی
 و کیش گیری از وی پدید آمدند و او بدو آله قائل است یکی بزود
 که فاعل خیر است و یکی شیطان که فاعل شر و حجتی بر آنند که در
 سال سوم از حکومت گشتاسپ ظاهر شد و او خادم یکی از
 ملاحد بود و اهل فلسطین بسبب دروغ و خیانتی که از او ظاهر
 شده بود در اخراج کردند و او مبروص نیز بود عاقبت با زربانیان
 آمد و دین مجوسی اصداد کرد و بعضی گویند زرشفت آذربایجانی
 بود و نام اصلی او ابراهیم است و شاگردی یکی از پیغمبران کرده بود
 و علم نجوم را خوب میدانست مدتی مسافرت کرد و با حکمای مصر
 و شام و روم و هند صحبت داشت و از ایشان نیز نجات و سلامت
 آموخت و کتابی ساخت بخت فرس و آنرا بستلغ نام کرد
 و هیچکس او را نمی فهمید با وجود باماسب حکیم که از او بر حکمای
 فرس است اکثر لغات آنرا نمیدانست و او مدعی آن بود که کتاب
 خدای را نمی فهمد مگر پیغمبر و رسول خدای بعد از آن آنرا تفسیر
 کرد و در زنده نام نهاد و آن تفسیر را تفسیر و یک سنی بپارزند آخر الامر
 بین رفت و گشتاسپ را بدین خود دعوت نمود و حجه از آتش
 بردست گرفتن و بدرون آتش رفتن بود و گشتاسپ بدو گردید
 و کتاب ژند و پازند که بزعم فارسیان بومی بزرگداشت نازل شده
 در پوست دو از ده هزار گاو که نقش بطلا و لاجور بود و در وقت آن

مرفون ساختند و بعضی گویند در زمان انوشیروان آن کتاب
 منسوخ شد و گویند زرشفت بزبان سریانی نام ابراهیم پیغمبر
 علیه السلام است و بر دایت دیگر زرشفت و بر زمین هر دو
 پیشوایان ملت ابراهیم بودند و علم عندها شد
 زاراج - بر وزن خارج زرشک را گویند و آن بار خردت است
 که در طعام کنند
 زار خورش - زنی را گویند که طعام اندک خورد و کم خورش باشد
 و او را بعربی قتین گویند فتح قاف و کسر فوقانی -
 زار و شفت - بادال ابجد بر وزن خارشفت همان زارشفت
 است که زرشفت باشد و حقیقت احوال او مذکور شد
 زار و هشت - بضم دال ابجد و سکون با و شین و تایی قر
 زرشفت پر آتش پرستان باشد
 زار غنک - بفتح غین نقطه دار بر وزن باد رنگ زمین
 ریگ ناک و سخت باشد
 زاره - بر وزن چاره یعنی خوار و زار و خواری و زاری و
 گریه و ناله و تضرع باشد
 زار هشت - بضم رای بی نقطه و سکون با و شین و تایی قر
 زرشفت آتش پرست باشد
 زار یانه - بکسر رای ترشت بر وزن تازیانه یعنی سبب و
 باعث زاری کردن باشد
 زار زال - بازای موز بر وزن آغال مرغی باشد سیاه و
 پایچه کوتاه و پرستوک مانند چون بر زمین نشیند نتواند که بر خیزد
 زار زال - بزای نقطه دار بر وزن اصل ترشی بالا باشد آن
 ظرفی است که مانند کفگیر سوراخ دارد و طباطبایان و حلوایان بدان
 برنج و شیر و امثال آن صاف کنند
 زارستر - بر وزن آستر یعنی زانوس تر و ازان طرف تر و دور تر
 و پستر باشد و معنی زیاد نیز آمده است و معنی جدا شده هم است
 زارغ - بر وزن بلغ مرغی باشد که بعرابی خواب گویند و آن

سیاه میباشد و منقار سوراخی دارد و جنسی از گویوتر که سیاه باشد
 و سخت متحرک بود و فتنه رانیز گویند و معنی گوشه گمان است
 و نام قوی باشد از موسیقی و وزن رانیز گفته اند که آن گویتر
 کافی شبیه بنک -
 زراغ پاپا - بابای فارسی بر وزن پارسا کنایه از طغنه
 سز نش باشد -
 زراغ حج - بکسر ثالث بر وزن خاج یعنی زراغ است که مرغ
 سیاه و منقار سرخ باشد -
 زراغ غریب - ثالث بر وزن ساغر حوصله را گویند که چینه دان
 است و بعضی ثالث نیز گفته اند -
 زراغ زبان - بسکون ثالث در سبب تعریف است و در
 آدمی کنایه از مردم سیاه زبان باشد یعنی کسانی که نظرین
 ایشان را اثری هست -
 زراغ غول - بانون بود او رسیده و بلام زوده آلتی باشد یعنی
 و سر کج و دوخته و از که بران زمین کنند و در جنگ نیز بکار برند
 زراغ عوته - با نامی قرشت بر وزن آسوده جانی باشد و شمع
 که بران شمع نصب کنند و ماشوره رانیز گویند -
 زراغ حوک - بعضی ثالث و سکون و او و کاف همه گمان کرده
 را گویند یعنی گلی که جهت گمان گروه گلوله کرده باشند -
 زرافه - بر وزن نافه خارشپشت را گویند و آن جانور نیست
 و معنی گیاهی نیز هست شبیه بسیر کوبی -
 زراق - بر وزن ساق بچه هر چیز را گویند -
 زراق ران - با دال ابجد بر وزن پاسبان بچه و آن
 وز بران را گویند -
 زراق و زریق - این لغت از اتباع است معنی طفلان کوچک
 از دتر و پسر و کنیز و غلام و معنی شور و غوغا و آشوب هم آمده است
 زراک - با کاف فارسی گوهر است کافی که بنک ماند و معرب
 آن زراج است و آن بیخ رنگ میباشد اول شرح و آنرا بروی
 قلعند گویند و دوم زرد و آنرا بروی قلعطار نامند و بفسارسی

زاگ شتر و ندان گویند سوم سبز و آنرا بروی قلع لیس خوانند
 و میونانی خلقینس و در اختیار است زراج سفید را قلع لیس و زراج
 سبز را قلعند نوشته اند چهارم سفید و آنرا بعرنی شب یمانی
 گویند با تشدید بای ابجد پنجم سیاه و آنرا بعرنی زراج الاسا گفته
 ززال - بر وزن سال پیر فرقت سفید موی باشد و نام پدر
 رستم نیز هست و چون او سفید موی بود و آمد باین نام خوانند
 ززال ابرو - کنایه از آسمان است باعتبار بلبل که ماه کیشبه
 ززال بد افعال - کنایه از دنیا و عالم باشد -
 ززال رخا - یعنی ززال بد افعال است که کنایه از دنیا باشد -
 ززال زرد - بکسر ثالث پدر رستم را گویند باعتبار سرخی چهره چونک
 او سرخ و موی او سفید بود -
 ززال سر سفید سیاه دل - کنایه از دنیا و مردم بهمیر و شفقت باشد
 ززال سفید رو - یعنی ززال رخا است که دنیا باشد -
 ززال عقیق - یعنی ززال سفید رو است که کنایه از دنیا و فلک
 دنیا باشد -
 ززال کوز پشت - کنایه از فلک است که آسمان باشد -
 ززال کوفه - پیر زنی بود و در زمان فوج که اثر طوفان از تیر خا
 او ظاهر شد و با او مضرت نرسانید -
 ززال مداین - پیر زنی بود که خانه در ورون عسارت
 نوشیر و آن داشت -
 ززال مستحاضه - معنی ززال عقیق است که کنایه از دنیا باشد -
 ززال موسیه - معنی ززال مستحاضه است که کنایه از دنیا
 باشد و ساز چنگ را نیز گویند و آن سازی است مشهور که
 بیشتر زمان نوازند -
 زالو - بر وزن خالو معنی زالو باشد و آن کرمی است که چون
 بر بدن چسباند خون فاسد را بکشد -
 زالوک - بر وزن و معنی خالوک است که همه گمان کرده باشد
 و آن گلوله است که در گل سازند و با گمان کرده همه تفکک بن آنرا
 زرام - بر وزن دام و تره است و در هندوستان که سلطان

جمود غنوی دران شکار میگرد گویند در یک روز یکصدوسی
 دسته گرگ را دران دره گرفتند -
 زرا حمران - با باورای قرشت بر وزن نافرمان نام دارد
 که آن تریاک باشد یعنی خاصیت پازهر دارد و در نوشد از آن
 داخل کنند و بجای الف آخر او هم بنظر آمده است که زرا حمران
 زامینا و بسکون ثالث و تختانی بالف کشیده و بدال بجز
 زده نام روزمیت و هشتم است از ماههای شخصی و نام فرشته
 است که مصالح و تدبیر امور این روز با و تعلق دارد و بظلمت
 حوران بهشتی نیز نامور است گویند درین روز درخت نشانند
 و تخم کاشتن و عمارت کردن بغایت خوب است -
 زرا میسم - با ثالث تختانی رسیده و میم زده نام رود خانه است
 بسیار بزرگ -
 زران - بروزن جان مخفف از ان است چنانکه گویند
 زان طرف و زان سوی یعنی از ان طرف و از ان سو و نام
 درختی هم هست باریک و دراز که از ان تیره و تیره سازند و در
 ملک شام بسیار است -
 زرا نستر - بضم سین ب نقطه مخفف زرا نسوتر است که
 از ان طرف تر باشد
 زرا نور صد گاه کردن - کنایه از مراقبه کردن و متفکر
 و اندوگین نشستن باشد و زرا نور صد کردن هم هست
 که بے گلگه گاه باشد -
 زرا نه - بروزن خانه جانوری است سیاه رنگ و پر دار که
 بیشتر در حاکما متکون شود و بانگ طولانی کند و بعضی گویند
 زرا نه خفاست که سرگین گردانک باشد -
 زرا نیخ - بانون تختانی رسیده و بجم زده وطن مالوف را گویند -
 زرا و - بسکون و اد قومی و زبردست و پر زور را گویند و استاد
 بنا و گلکار را نیز گفته اند و شکاف و رخنه هر چیز باشد و دره کوه
 نیز گویند و معنی ششت پارچه و نیم ششت هم آمده است -
 زرا و - بروزن یا و معنی خادم و خدمتگار باشد و اشاره زهره

نیز گویند و معنی قوت و قدرت و ژنده بود یعنی بزرگ قوی است
 و توانا و معنی زهره که کنایه از دلیری و پیا را باشد و معنی
 چار و ای سواری هم آمده است که بعضی را حله خوانند و زرا
 و سلماست را نیز گفته اند و معنی آب سیاه هم آمده است آن
 علتی باشد مشهور و بعضی هر عضو را که آب سیاه آورده باشد
 گویند زرا در شده است یعنی آب سیاه آورده است و معنی
 رنگ و لون سیاه نیز آمده است و مسک و نخیل را نیز گویند
 و معنی متنوع هم هست که در برابر ممکن باشد -
 زرا و فر قماش - نفع خاک و سکون رای بی نقطه و فوقانی
 بالف کشیده و بشین نقطه دار زده متنوع الوجود را گویند
 چه زرا و معنی متنوع و فر قماش معنی وجود باشد -
 زراوش - بضم وا و بروزن خامش نام کوبکب مشتری باشد
 و باین معنی بروزن نموش و خاموش هم آمده است و بروزن
 خاموش کوبکب عطار در این گفته اند -
 زرا ول - بضم ثالث بروزن و معنی زابل است که ولایت
 سیستان باشد و نام قومی و طائفه بود و نام شعبه از پیشینی
 هم هست و یکی از جمله بیفت زبان فارسی باشد که آثار اولی
 میگفته اند و اکنون متروک است -
 زرا ولانه - بروزن گاو خانه بند آهنی است که بر پای ستون
 و گریز پایان گذارند و آنرا تیرکی بنام گویند و معنی موسی محمد
 و پیچیده هم آمده است -
 زرا ووش - بروزن خاموش معنی زراوش است که اشاره
 مشتری باشد و عطار در این گفته اند -
 زرا ووق - بروزن فاروق نام حیوه است باصطلاح
 اکسیریان و بعضی زریق گویند -
 زرا وویل - با و او بروزن بامیل استار بنا و گلکار را گویند -
 زرا و خشک - کنایه از زاهدی است که نهایت اهتمام در
 زهد و پرهیزگاری داشته باشد و زرا و سبزه در و زرا و سبزه
 را نیز گویند -

<p>زبان وادون - کنایه از عهد و شرط کردن و رخصت دادن باشد - زبانندان - کنایه از فصیح و بلیغ و سخنگوی باشد و شخصی را نیز گویند که همه زبانها را بداند و شاگردان نیز گفته اند - زبان ران - برای قرشت بروزن زبانندان صاحب قیل و قال و پرگویی و مرفضول را گویند و قصه خوان را نیز گفته اند -</p>	<p>زبان کوه - بکسر اول کنایه از خورشید جهان آرا باشد - زبان هری - با با بروزن حاضری بوی خوش را گویند و بجا راسی بی نقطه زای نقطه دار هم آمده است - زایش - با یای سلی بروزن نا لاشن معنی زایدن و افزون گردیدن و حمل شدن باشد -</p>
<p>بیان دوم</p>	
<p>وزرای نقطه دار با یای ایچ مشتق از پیل لغت کنایت</p>	
<p>زبان زون - کنایه از حرف زدن و سخن گفتن باشد - زبان سندن - کنایه از خاموش گردانیدن باشد - زبان طوطی - بکسر نون نام گیاهی است و دوائی - زبان گاو - بکسر نون نام نوعی از پیکان تیر شکاری باشد و نام گیاهی است که گاو زبانش گویند - زبان کجشک - درختی را گویند که بازش زبان کجشک است و بعضی بار آن درخت را گفته اند و بعضی لسان الحصا فیر و البته الحصا فی خوانند و حسب الوز هم گویند و بنده زای نقطه دار زبان گیر - کنایه از باسوس باشد -</p>	<p>زبان فتح اول و سکون ثانی یعنی رایگان است و آن بر چیز باشد که بیابند یا بیفت بدست کسی آید که در عوض آن چیزی نباید داد و معنی آسان هم هست که در مقابل دشواری زبان - بضم اول و ثانی مشدوبالفت کشیده نام دختر پادشاه است که تا خدیبه قاتل پدر خود نگذشت موی زبانش نکند - زبان و فتح اول بروزن سواد عرقی دیگرکی باشد که آنرا از میان پای جانوسه گیرند و آن جانور بگربه مانند باشد لیکن سر او از سر گربه کوچکتر است و آن عرق بغایت خوشبو است و بیاشد و از جمله عطریات مشهور است -</p>
<p>زبان شمع اول بروزن بهانه ایچ در میان شاهین ترازو باشد و زبان هر چیز را نیز گویند و بضم اول هم درست است - زبان یافتن - کنایه از رخصت یافتن باشد - زبان بکسر اول فتح ثانی و سکون رای قرشت یعنی از پیکان که حفظ کردن و بیاد گرفتن و بخاطر نگاه داشتن است و فتح اول یعنی بالا باشد که در مقابل پایین است و بعضی فوق گویند و حرکت فتح را نیز گفته اند -</p>	<p>زبان شمع اول معروف است و بعضی لسان گویند و بضم اول هم درست است - زبان تبر - بضم بای ایچ کنایه از خاموش کردن مدعی است بدلائل و جوا بیکه دیگر حرف نیتوانند زدن و معنی عطا و بخش نیز آمده است چنانکه در زمان پیغمبر شاعرے را حضرت رسالت فرمودند بعضی که زبانش را بر عمره خود است که با کار و ببرد حضرت امیر فرمود که با و چیز سے بد -</p>
<p>زبان بره - بکسر نون گیاهی است که آنرا زکوشک خوانند و بعضی لسان الحجل آذان الجدی گویند علاج اسهال کند - زبان بستن - کنایه از خاموش شدن باشد - زبان نی سر - بکسر نون کنایه از سخن بهوده باشد - زبان ترک کردن - کنایه از سخن گفتن و تقسیم در برین گذشتن باشد -</p>	<p>زبان بره - بکسر نون گیاهی است که آنرا زکوشک خوانند و بعضی لسان الحجل آذان الجدی گویند علاج اسهال کند - زبان بستن - کنایه از خاموش شدن باشد - زبان نی سر - بکسر نون کنایه از سخن بهوده باشد - زبان ترک کردن - کنایه از سخن گفتن و تقسیم در برین گذشتن باشد -</p>

زبردست - صد مجلس را گویند و کنایه از مردم توانا و صاحب قوت و قدرت و زورمند باشد -
 زبر قوت - بغای مضموم بوا و در خاروه یعنی و شام نفرین باشد
 زبر کله یید - با کاف فارسی و لام و واد و یای حلی و وادان
 و حرکت مجهول یعنی دیگر باشد که در آن طعام نزنند -
 زبرم - بکسر اول و فتح ثانی و سکون ثالث و میخ یعنی از برت
 که حفظ و بیا و دشمن و بخاطر نگا بدشمن باشد -
 زبرغز - بفتح اول و سکون ثانی و ضم ثمین نقطه دار و راس
 بی نقطه ساکن آنست که کسی در آن خود را پر باد کند و دیگری
 دستی بر آن زند که آن باد با صد از زمین او بر آید و آنرا زلف
 و اوق خوانند -

زبر - بکسر اول و فتح ثان و زین کشور نیز از شد زین پدر و مادر
 باشد از فرزند و آنرا بعرنی حاق گویند -
 زبر کرون - بکسر اول کنایه از عاقی ساختن پدر و مادر و فرزند
 و نیز از شدن از و باشد -
 زبر پیده - بر وزن نمیده یعنی فرو قاده باشد و مطلقاً هم
 از جانی یا از منصبی یا از قوت و قدرت -
 زبریب - بفتح اول بر وزن نجیب هر سیه که خشک شده باشد
 و عربان زبریب گویند عموماً و خرمای خشک و مویرا گویند زبریب
 و بادانه خوردن مویرا در معار اناخ باشد -
 زبریر - بکسر اول و ثانی و سکون ثانی و رای قرشت یعنی
 از بر و حفظ و نگا بدشمن بخاطر باشد -

بیان مضموم

در زای نقطه دار با جیم مشتمل بر چهار لغت
 زنج - بضم اول و سکون ثانی تیر پرتاب باشد که پیکان آنرا
 از استخوان فیل و شلخ قوچ و گاوش و امثال آن سازند
 و کوماه ترین تیر را نیز گویند یعنی چیزی باشد که آنرا از دو رخ
 ترش سازند و تبری قوا قوت خوانند و با جیم فارسی نیز همه
 معانی آمده است -
 زجبال - بفتح اول بر وزن مجال عکینوت را گویند -
 زجبول - با نیم بر وزن مقبول حی است و دوانی و آنرا بفرقی
 تخم کشو ش خوانند طبیعت آن معتدل است و در گرمی و سردی -
 زجه - بفتح اول و ثانی زنی را گویند که زائیده باشد و او را تا قبل
 روز زبر می توان گفت و با جیم فارسی هم درست است -

بیان چهارم

در زای نقطه دار با خای نقطه دار مشتمل بر هفت لغت و کنایت
 زخ - بفتح اول و سکون ثانی آواز ناله نرین را گویند و بانگ
 و صدای زنات و جرس را هم گفته اند و فرودن چیزی باشد
 بر زور و عنف و در خاک و عتی باشد که آدمی و اسب را هم میرسد
 و آنرا زخ نیز گویند و بعرنی ثولول خوانند و هفت و نیم هم هست

زبگر - بفتح اول و سکون ثانی و ضم کاف فارسی بر وزن و
 معنی زبر است که زلف باشد و آنرا اوق نیز گویند و بکسر اول
 و فتح ثانی و ضم کاف تازی نیز گفته اند و با کاف مضموم می شود
 هم آورده اند و بیان تثنی بجای حرف ثانی یای حلی نیز آمده است
 که بر وزن دیگر باشد و تبری زمرطه ش - خوانند -
 زبوخه - بفتح اول و خای نقطه دار آن خوشی و لذتی را گویند
 که در صین جمع کردن بهر شد -
 زبووه - بفتح اول بر وزن بود یعنی بی تامل و بی ترتیب
 باشد و یعنی سبزی است که آنرا گند نا گویند و بعرنی کراش
 خوانند و بضم اول نیز گفته اند -
 زبور - بر وزن صبور کنایه است آسمانی که باد و عایله
 نازل شد این لغت عبری است -

زبور - بر وزن تور یعنی گرداب باشد و آن عصبه است و در پاره
 زبول - بفتح اول و سکون آخر که نون باشد یعنی ضلع و بند
 باشد و زبردست و چهاره و ضعیف و نالنده و گرفتار و خراب
 نیز گویند و بضم اول خریداری باشد که چیزی را از دست تمام خرید
 و در عربی شتری را گویند که بوقت دو شیدن و دو شده را بگویند
 زند و جامه کوچکی که در زیر قبا پوشند -

بیان ششم	زخاره - بروزن شراره شاخ درخت را گویند -
در زرای نقطه دار باراسه بی نقطه مشتعل بر یکصد و هفت لغت و کنایت	زخم بر بیان - یعنی دم بخت است و آن طعامی باشد معرجه زخم ناخن - یعنی با ناخن ریش کردن باشد و کنایه از قوم
زرق - یعنی اول طلار را گویند و آنرا بربی ذریب خوانند و مردا پیر فرزت را نیز گفته اند عمو ما خواه مرد باشد و خواه زن و پیر سفید موی سرخ رنگ را گویند خصوصا و پیر رستم را ازین جهت زال زر گفتندی که بازگ سرخ موی سفید از ما در ستود شده بود و مخفف زر و هم هست -	منجمان هم هست - زخمه - یعنی اول بروزن نغمه چو کی باشد که سازند با بدان ساز نوازند و بربی مضراب خوانند - زخاره - بانون بروزن انگاره معنی زخاره است که شلخ درخت باشد - زخو و شدن - کنایه از مدبوش و بخود و نیز و شدن باشد
زراب - بروزن سراب نام کو بی است در نوای بغداد و کنایه از شراب زرد رنگ باشد و طلای حل کرده و مالیده را نیز گویند که استادان نقاش بکار برند -	بیان پنجم در زرای نقطه دار با اول بی نقطه مشتعل بر هفت لغت و کنایت
زر آتش - بضم فو قانی زر دشت را گویند کوش آتش پرستی را و هم رسانید و کتاب زند و پازند را و آورو -	زردای - بکسر اول بروزن زردایند و پاکیزه گفتند را گویند و امربین معنی هم هست یعنی زردای و پاکیزه سازد و پدید و صاف کردن و پاکیزه ساختن باشد -
زر لاج - بروزن رواج زرشک باشد و آن چیر پیست که در اشما و طعامها کنند و خوردند -	زور - بکسر اول بروزن جگر یعنی در خور و لائق و سردار باشد -
زر اچه - یعنی اول بروزن خفاچه نام یکی از پهلوانان نگبار است که بهرامی پلنگ پادشاه زنده نگه داشت و جنگ میکند را تا بزر و در روز اول به قتل آورد و آخر الامر سکندر خود بیدان او رفت و بیک ضرب عمود کار او ساخت و با جیم فارسی هم آمده است -	زورون - بروزن بدن معروف است و کنایه از چیر و خورون و مباشرت کردن و جملع باشد و چون مرکب شود معنی بسیار در مقابل جدا -
زر اوشت - بضم دال اجد بروزن معنی زر ترشت است که زر دشت آتش پرست باشد -	زوروار - بروزن و معنی جدوار است که ماه پروین باشد - زورودن - بکسر اول بروزن خوردن معنی ازاله کردن و پاک ساختن باشد عموما چنانکه دل را از غم و آئینه و شیشه و اشغال آرا از رنگ و اعضا را از چرک و ملک را از قتنه -
زر او هشت - بضم دال و سکون او شین و نامی ترشت همان زر دشت است که مذکور شد -	زودوشتن - بانون و نامی ترشت بروزن سبوشکن بخت زند و پازند یعنی خریدن باشد -
زر اسب - یعنی اول و سکون ثانی و همزه مفتوح بسین بی نقطه و بای اجد زده نام اسپرطوس بن نوذرت است و او را که کاکاوس بود و نام مبارزی از ایران بوده -	زوه - یعنی اول و ثانی یعنی خورده باشد که از چیری خوردن است و آراسته و مزین و زینت داده را هم میگویند و پیر است و بریده را نیز گویند که از قطع کردن باشد و هر چه گشته و فرسوده را هم گفته اند و چون ترکیب کنند با لفظ دیگر معنی بسیار دارد -
زر اغش - باغین نقطه دار بروزن جفاکش زمین ریگشاک و زمین سخت را گویند -	

زرد

زراغخن - بروزن فلان جن بستن گلو را گویند و بعضی فواق خوانند و زمین سخت و زمین ریگ را نیز گفته اند -
 زراغخنک - بفتح خین نقطه دار و سکون نون و کاف معنی آنخزراغخن است که زمین ریگناک و سخت باشد -
 زراف - بروزن طواف جانوری است که آنرا زرافه و شترگا و پلنگ خوانند چه گویند سر و گردن او مانند شتر و دست و پایی او همچو دست و پایی گاو و بدن او به پلنگ میماند -
 زرافین - بضم اول و فامی تبتانی رسیده و بنون زده معنی زرفین است و آن حلقه باشد که بر چارچوب در خانه نصب کنند و زنجیر در را بر آن اندازند -
 زراوشان - بکسر اول و و او بروزن طلا فشان گلی است که آنرا خیری میگویند و اقسام آن بسیار است -
 زراوند - بفتح اول بروزن دما و دنام دوائی است که آن دو نوع میباشد یکی زراوند طویل میگویند یعنی دراز و آنرا شیخه رستم و قنار الحیمه میخوانند و آن زراوند کثرت گنده تر گرم است و در سوم و خشک است و در دوم و دیگری را زراوند مدح خوانند یعنی مدور و آن ماده باشد و معروفست بشامی بهترین آن زرد زعفرانی باشد و آن گرم است و در دوم و خشک است و در سوم -
 زراوه - بروزن کجاوه نام پهلوانی است از پهلوانان ایران -
 زراه - بروزن تباه سطلق دریا را گویند و بعضی بحر خوانند -
 زراه کفوه - بفتح همزه و سکون کاف و ضم فای و زون افزوده دریای خزر باشد چه کفوه نام آن دریاست همچو دریای عمان و دریای قلمز و اشال آن -
 زراول - بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و تحتانی مجهول و او و نقاب و رو بند را گویند -
 زربان - بروزن در بان پیر سال خورده را گویند و نام حضرت ابراهیم علیه السلام هم هست و باین معنی بجای بای اجد فامی سغص و میم نیز آمده است که زرفان

وزربان باشد -
 زرششت - بضم تالی قرشت بروزن انگشت یعنی آفریده اول و نفس کل و نفس ناطقه و عقل فلک عطار دو و نور مجرب و عقل فعال و رب النوع انسان و در ست گوی و نور بزوان باشد و زردشت را نیز گویند که پیر و پیشوای آتش پرستان است -
 زرتنگ - باتامی قرشت بروزن زردک آب خسق شهید و خسق گل کا و ایشه را گویند یعنی آب گل کا و ایشه و آب زعفران را نیز گفته اند -
 زرتلی - بکسر ثانی و فوقانی و لام تحتانی رسیده زرتلار را گویند نرج بفتح اول و کسر ثانی و سکون جیم فارسی بکس را گویند و آن پرده ایست صحرائی و آن دو قسم میباشد درمی و غیر درمی و درمی بزرگتر از غیر درمی میشود -
 زرجامی - با جیم بروزن بدنامی نوعی از انگور باشد -
 زرجعفری - بکسر ثانی طلای خالصی بود و منسوب بجعفر نامی که کسیاگر بوده است و بعضی گویند پیش از جعفر بر یکی زرقلب سکه میکردند چون او وزیر شد حکم فرمود که طلار را خالص کردند و سکه زدند و با و منسوب شد -
 زرخشک - بکسر ثانی و ضم خای نقطه دار و سکون شین و کاف طلای خالص بی غل و خش را گویند -
 زردآب - بادال اجد بروزن غو قاب نام خلطی است که بعضی صغرا گویند و آبی که از گل کا بیره بوقت شستن آن بر روی و کنایه از شراب زعفرانی رنگ هم هست -
 زردآب ریز - کنایه از خون ریختن باشد و کنایه از غصه کردن و بدخوی نمودن و دل خالی کردن از قهر و غضب هم هست و شخصی که بدخوی و قهر و غضب و غصه کند -
 زردوان - بروزن مردان یکی از اکابر مجوس است و اهل او را زردانیه گویند و اعتقاد ایشان آنست که زردان شخص بسیار از روحانیات اجدات نموده است و زردان اعظم و بزرگترین روحانیات است و این من از افرا و بهر سید و زردان شهر هزار

مرد و نود و نه سال ایستاده عبادت کرد -
 از پنج اول و جامی نقطه در بزوزن مرد و نام گیاه
 که بیشتر در باغات زوید و گل زرد و خوشبو می دارد -
 و روخ کنایه از شمر خنده و شغل باشد و کنایه از ترسناک
 و ترسناک هم هست -
 زرد و سناوه - بکسر ثانی و سین بی نقطه بالفت کشیده
 و فتح دال طلایی باشد که آنرا نوزگان بر آورده باشند -
 زرد و ست افشار - طلای دست افشار مشهور است
 که خسرو پسر ویزدوست و مانند موم نرم میشد و بهر صورتیکه
 از آن می خواستی ساخت گویند این شکل آنرا باین ترتیب
 رسانیده بودند -
 زرد و شت - بضم دال با ج شصت که دین آتش پرستی را بهر شت
 و احوال او در لغت زرد و شت تفصیل مذکور شد و بعضی گویند
 زرد و شت بزبان سریانی نام ابراهیم علیه السلام است و بعضی
 دیگر گویند که زرد و شت و بریزین هر دو امان ملت ابراهیم بودند -
 زرد و شت بزبان پهلوی نام حضرت ابراهیم
 علیه السلام است و بعضی گویند بزبان سریانی -
 زرد و ک - فتح اول و ثالث و سکون ثانی و کاف معروف است
 و آنرا زرد گویند و عرب آن چیز است و صغیر زرد هم هست
 و آن رنگی باشد معروف و آب زعفران را نیز گویند و بعضی
 زرد و ک هم آمده است که آب گل کا و شیشه باشد یعنی زرد و آب
 گل کا جیره و خود رنگ را هم گفته اند یعنی جامه های و جانوری
 بهر جهت که گوشت او بغایت خرم و لذیذ و لطیف میباشد -
 زرد و ک برگی - بکسر کاف و دال بی نقطه و کاف فارسی
 هر دو چغنی رسیده نام دارویی است که آنرا شغال گویند -
 زرد و کفت - فتح کاف و سکون فاکنایه از خورشید است -
 زرد و گوش - بضم کاف فارسی و سکون دال و و شین نقطه
 کنایه از موم منافق و میزبین باشد -
 زرد و ه - بزوزن ازده سی را گویند که زرد و رنگ باشد

و کوبی است که کان طلا در آنست و بعضی گویند کان نقره
 نیز در آن کوه است -
 زرد و ه بی - بکسر ثانی و فتح ثالث زری باشد قلب و نام
 که نصف آن طلای خالص است و نصف دیگر سن اشال آن
 زرد و ه بی - بکسر ثانی زرد خالص صره تمام عیار باشد -
 زرد و هشت - بضم ثالث و سکون با و شین و تالی قرشت
 همان زرد و شت آتش پرست باشد -
 زرد و هشتی - زرد یک از ده حصه چهار حصه آن غل و خش باشد
 و شش حصه دیگر طلای خالص -
 زرد و ه کامران - کنایه از آفتاب باشد و کنایه از روز هم است
 که در آن یوم گویند -
 زرد و ه کوه - کوبی است در رستان و سکن لران است
 و آب کرکات که در و خانه است مشهور از طرف آن کوه آید
 و بنوعی صفا بان گذرد -
 زرد و ه جمی - بکسر ثانی و میم بهتر از زرد و ه بی تمام عیار است -
 زرد و ه بی - زری را گویند که عیار آن یک مرتبه از ده بی
 کمتر باشد یعنی نه حصه طلای خالص و یک حصه غل و خش و هشت شه
 زرد و هشتی - زری باشد که عیار آن بدو مرتبه از ده بی
 کمتر است یعنی هشت حصه آن طلای خالص باشد و دو حصه
 دیگر سن و اشال آن -
 زرد و ه هفتی - زری باشد که از ده حصه طلای خالص حصه
 مس و اشته باشد -
 زرد و گنی - بضم گنی قرشت و سکون کاف و نون چغنی
 رسیده زری بوده خالص و منسوب بر کنی نامی که بسیار بوده است
 زرد و مال - زرد و کوش را گویند و آن زری باشد که درون آن
 سن بیرون آن تنگ طلا یا نقره که بر روی مس پوشیده باشند -
 زرد و می - بکسر میم کنایه از آفتاب عالم تاب است -
 زرد و ه - بازای نقطه در بزوزن طنز و ه جانوری است
 از جنس عنکبوت و آنرا گس گیر که خوانند

سواد

زر ساو - بکسر ثانی و بین بی نقطه بالف کشیده پواو زده
زر خالص تمام عیار را گویند که ریزه و کوچک باشد بجز بیستی
و پاره و اشغال آن و براده زرگری را نیز گفته اند و با تشدید
ثانی هم آمده است -

زر ساوه - بروزن خلقاوه براده و سونش طلا و نقره
باشد و زر ریزه و خرده و شکسته را نیز گویند -

زر شش سری - زر خالص تمام عیار را گویند -

زر شک - بکسر اول و ثانی بروزن سر شک بار و زنجی است
معروف که در طعامها و آشماکننده خورد و بجز بی انبر باریس
خوانند و بعضی گویند انبر باریس و زشت زر شک حسابا انبر باریس
زر شک باشد و نام کلی هم هست خوشبوی از گلهاماسه
پسند و ستان -

زر غنچ - بفتح اول و سکون ثانی و ضم غین نقطه دار و نون
و جیم ساکن گیاهی است بغایت بدبوی و از چین آورند
و آنرا حلیمه چینی گویند برگش بزرگ سداب ماند و طبعش سرد
و تر است و خاصیت وی آنست که دفع خشکی بوی مشک کند
زر فان - با فاء بروزن لرزان پیر فرقت کمن سالی بود
و نام ابراهیم هم هست -

زر فشان - بروزن زر نشان نام روزنم باشد از ماههای ملکی
زر زین - بضم اول بروزن خرچین حلقه باشد که بر چارچوب
در نصب کنند و زنجیر در برابران اندازند و معنی زره و پره
نقل هم آمده است و عربان زر زین را بکسر اول گویند که
بروزن مسکین باشد -

زر قوری - با قاف بروزن فغوری بلفظ رومی دوانی
باشد که آنرا پامی کلاع گویند و بجز بی رطل الغراب خوانند
و آن از جمله کشایش است و در دوشکم و اسهال را نافع بود -
زر قون - بروزن مجنون بلفظ سربانی سرخ را گویند و آن
رنگی است معروف که نقاشان و جدول کشان بکار برند
و آنرا برومی سلیقون خوانند -

زرک - بکسر اول و ثانی و سکون کاف زر شک را گویند
و بجز بی انبر باریس خوانند و فتح اول و ثانی زر ورق را گویند
و آن چیز نیست که زمان بروی پاشند و داخل بهر سفی است
که آن سر سه و دوسمه و نگار و خازنه و خال و سفید آب زرک
است و بعضی بجای خال غالیه گفته اند که خوشبوی باشد -

زر گنج - بضم کاف فارسی بروزن و معنی زر غنچ است و آن
گیاهی باشد بدبوی که دفع خشکی بوی مشک میکند و کاسه
سفالین بزرگ را نیز میگویند و زر گنج کنایه از آفتاب است -
زر کوه - با کاف بروزن اندوه نام کوهی است در میان
دریای عمان چون کشتی پد انچارسد اکثر و اغلب آنست
که بشکند و غرق شود -

زر بان - بروزن در مان پیر فرقت را گویند و نام ابراهیم
علیه السلام هم هست -

زر مشت افشار - بضم هم همان طلای دست افشار است
که در خزانه خسرو پرویز بود و مانند بوم نرم میشد چنانکه هر صدوقی
که میخواهند از آن میساختند گویند اهل صنعت اکسیر آنرا
باین مرتبه رسانیده بودند -

زر مغربی - کنایه از زر خالص باشد و کنایه از آفتاب است
زر ناشی - زری را گویند بغایت خالص که چون ناخن بر آن
نماده زود رنگند فرورود -

زر زنب - بفتح نون بروزن مشرب دوانی است خوشبوی
مقوی و مفرح دل باشد و آنرا بفارسی سرو ترکستانی و بجز بی
رجل الجراد گویند چه شباهتی بی پای میخ دارد -

زر بناو - بضم اول و ثانی بروزن فرینا نام دارویی است
مانند پاسک میخ و بجز بی رطل الجراد خوانند و اهل مکه آنرا عرق الکاح
و عروق الکافور گویند و آن میخی است که از ان بوسه کافور
می آید گرم و خشک است در ورم گویند اگر تازه و تر آنرا بگویند
و بر کف پای بماند هر علتی که در سر باشد زائل گرداند و اگر در
خانه بخورد بجز خورد و مورچه را بگریزند -

زرنج - بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم بای ا بجدولام
 و جیم هر دو ساکن ریواس را گویند و آن میوه ایست خود رو
 و دشمن و برترین آن نیشاپوری باشد سرد و خشک است و در
 زرنج - بکسر اول و ثانی و سکون نون و جیم نوعی از صمغ درخت است
 زرنج - برون خندانگ نام درختی است کوهی دآن بسیار
 محکم و سخت میباشد و ازان تیر و نیزه و خای زین و امثال
 آن سازند گویند آتش آن قریب پهل شبانه روز بماند و نام
 شیر است که حاکم نشین سیستان بوده و زرشک را نیز گویند
 که انبر بارین باشد و سر کوه و قلعه کوه را هم گفته اند و معنی گامه
 و اینجی اسپان باشد و باین معنی بضم اول هم آمده است
 یعنی نو هم آمده است که نقیض گفته باشد و زرد چوبه را نیز
 گفته اند و معنی خردل هم هست و زرد آب گل کا و دیشه
 را نیز گویند -
 زرنجی - برون برنی مخفف زرنج است و آن جوهری
 باشد گانی دآن بر دو نوع است احمر و صفر احمر را اهل صنعت
 کیمیا بکار برند و صفر را استادان نقاش -
 زرنج - بفتح اول و سکون آخر که قاف باشد برون و معنی
 زرنج است و بکسر اول هم آمده است -
 زرنج - بفتح اول برون غریبه ریواس را گویند و آن
 رستنی باشد معروف که خوردند و معرب آن زرنج است -
 زرو - برون و معنی زرو باشد چه در فارسی رایج بی نقطه
 بلام تبدیل میباشد و آن جانور است که چون بر عضا چسپا شد
 خون از آنجا بکشد و نام داروئی هم هست که مانند سرسره و توتیا
 در چشم کشند و ششائی چشم را زیاده کند -
 زرو اس - برون که پاس معنی سخاوت باشد که بذل
 بی سوال است یعنی چیزی کسی داون بی آنکه او بطلبید و بخوراد
 زروان بزرگ - بکسر نون بزبان پهلوی نام حضرت
 ابراهیم علیه السلام است -
 زروع - بضم اول برون و زوع یعنی آروغ است و آن

بادوی باشد که با صد از راه گلو بر آید و بفتح اول نیز گفته اند -
 زروک - بفتح اول برون ملک نام گیاهی است و دوائی -
 زره - بکسر اول و ثانی و ظهور بای هوز معروف است آن
 جامه باشد که از حلقهای آهنین ترتیب داده اند و در رود که
 جنگ پوشند و نام یکی از خویشان افراسیاب است و او سعی
 تمام در کشتن سیاهوش کرد و نام ولایتی است از سیستان -
 زره تهن - بانون و تاهای قرشت برون صفر اشکن بلخت
 ژند و پازند یعنی زائیدن باشد -
 زره بیج - بفتح اول و ثانی و ظهور ثالث و بای فارسی بخجانی
 رسیده و بیج فارسی زده بلخت ژند و پازند یعنی زمستان باشد
 که در مقابل تابستان است -
 زره تشت - بفتح اول و ثانی و ظهور با و فوقانی مضمون
 و تاهای قرشت زده زردشت را گویند که پیشوای آتش پرستان شد
 زره وشت - بفتح اول و ضم دال برون و معنی زره تشت
 است که زردشت باشد -
 زره یون - برون مریون بزبان پهلوی نام ابراهیم
 علیه السلام است و زره یوان بالف برون تر خوان هم
 بنظر آمده است و شاید که درست نباشد چه این واو باید که
 معدوله باشد و واو معدوله البته بعد از خای نقطه در مشق
 می باشد و معدله علم -
 زرتیوتن - تاهای قرشت و نون و فوقانی برون پر رنگ
 بلخت ژند و پازند یعنی کاشتن باشد و زرتیوتنم بکسر نون یعنی
 میکارم و زرتیوتن یعنی بکارید و زرتعت کنید -
 زریر - بفتح اول برون حریر نام برادر گشتاسب است و گیاه
 باشد زرو که جامه بدان رنگ کنند و آنرا اسپرک نیز گویند و
 بعضی گویند برگ زرو چوبه است و بعضی گویند گل است و آن در
 کوهستان حورجان بسیار است و نام غلطی هم هست که آنرا
 صفر گویند و برقان را نیز گویند و آن علتی است معروف
 و بکسر اول هم آمده است -

زریرا - بروزن نصیر بلغت سربانی خرقة را گویند و بعرنی
 بقله المبارکه و بقله الحقا خوانند -
 زریک - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و کاف بمعنی
 زرشک باشد و بعرنی انبر بارئیس خوانند -
 زریین ترنج - کنایه از خورشید عالم افروز است -
 زریین و زخت - گویند و زخت اترج است و بعضی گویند
 درختی است که آن در ولایت گازرون بسیار میباشد و برگ
 آن برگ زیتون می ماند و گل آن مانند قرص آینه زریین
 است یعنی آفتاب -

زرش بگویم یعنی چه بگویم و زرش آن و زرش این یعنی
 چه آن و چه این -
 زرشک - بکسر اول و سکون ثانی و فو قافی ضد زیاست
 که زبون و بد باشد و بمعنی دویدن هم آمده است و بفتح اول
 بمعنی دیدن باشد و بعرنی رویت خوانند -
 زرشک یابو - بکسر اول بمعنی بد یاد کردن است که غیبت و
 بدگویی و خبث کسی کردن باشد -

بیان هشتم

در زرای لفظه دار با عین بی نقطه مثل بر چهار لغت

زریین صدف - کنایه از آفتاب همانتاب است -
 زریین کاسه - بمعنی زریین صدف است که کنایه از آفتاب
 همانتاب باشد -
 زریین گاو سامی - کنایه از صراحی و ظرفی باشد از طلا
 که بصورت گاو ساخته باشد -
 زریین کلاه - کنایه از خورشید جهان پیاست -
 زریین زرگسه - کنایه از ستارهای آسمان باشد -
 زریون - بفتح اول و کسر ثانی و سکون ثالث و واو بمعنی وقار
 باشد و آن نگاه داشتن نفس است از حرکات قبیحه که از
 قوت شمولی ظاهر گردد -

زعرور - بارای ترشت بروزن معذور بلغت اهل مغرب
 میوه است صحرائی شبیه سیب لیکن از سیب بسیار کوچکتر
 است و آنرا در خراسان علف شیران و علف نرس گویند
 و بعرنی تفاح البرمی و درخت آنرا شجرة الذهب خوانند -
 زعفران - معروف است گویند در خانه که باشد سام ابرس
 که نوعی از چلیپا سه است در آن خانه نرود گرم است در دوم
 و خشک است در اول -

زریون - بروزن گردون سبز و خرم را گویند و گل شقائق را
 هم گفته اند و بمعنی زرد رنگ هم آمده است چه یون بمعنی رنگ
 و لون باشد و زرمخف زرد -

زرعفری - بروزن جعفری بمعنی زعفرانی باشد که آن
 رنگ زرد است -
 زرعیر - بروزن شعیر در جمع الفرس سردی بمعنی تخم گستان
 نوشته اند و آن دانه باشد که روغن آنان گیرند و باین معنی
 در فرهنگ جاهلگیری باغین لفظه دار آمده است الله اعلم -

بیان نهم

در زرای لفظه دار با عین بی نقطه و در مثل بر شش لغت

زریوند - با ثالث جمول بروزن علی بند نام بهار زری
 است مازند رانی -
 زریوه - بفتح اول و راج بمعنی ناپیر گشتن از خود باشد و آنرا
 بعرنی فشار فی الله خوانند -

زرخار - بروزن بهار یعنی زمین نمناک باشد و نوعی از خوردنی
 و طعام را نیز گویند و بمعنی سختی و رخ و محنت هم هست و هر چیز
 که رنگ هم رسانیده باشد همچو آینه و شمشیر و غیره و بمعنی فریاد
 و فغان هم آمده است -

بیان دهم

در زرای لفظه دار با عین بی نقطه و در مثل بر شش لغت

زرخار چه - بروزن تغار چه گیاهی است بهاری و باس که نوزد
 بغایت لذیذ است و آنرا بعرنی رجل العراب خوانند چه شباهتی

زرش - بفتح اول و سکون ثانی بمعنی چه باشد چنانکه گویند

بیای کلخ دارد و پنج آن قویخ را نافع است -

زخار کرم کرمی است که آنرا خراطین و اسعاده الارض گویند
و آن کرم سرخی است که در میان گل نرم مشکون میشود و با پیله
مرغابی در گوش را نافع است -

زخار و بفتح اول و رابع بروزن روار و خانه فوآش و قبحخانه
را گویند و بضم رابع هم آمده است -

زخاره - بروزن شراره نان گاورس و ارزن باشد یعنی
گاورس و ارزن هم آمده است و گلگونه و خانه زمان را نیز گویند

و معنی اول بازاری نقطه دار هم هست که بروزن ملازه باشد -
زخاک بفتح اول بروزن سفاک شلخ و زخت انگور را گویند

زخا و بفتح اول و ثانی بالفت کشیده و بواوزده زن فاشه
و قبحه را گویند و قبحه خانه را نیز گفته اند و بازاری فارسی هم آمده است

زخیر بابایی ایجد بروزن جعفر و سفید را گویند و آن سستی
باشد و دوائی که اکثر امراض یعنی را نافع است -

زخو - بروزن قرنام و نمر نوطا علیه السلام است و نام چشمه هم
هست فسور با و گویند چون آن خشک شود علامت کینه
است و دو حال نلور کند و طعام و خوردنی را نیز گفته اند -

زخوش - بروزن خشخاش ریزهای پوست باشد که پوئین در
بدو را نوازند -

زخو یا ش - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بتثانی رسیده
و بیم بالفت کشیده و شین نقطه دار زده یعنی زخوش است که
خرده ریزهای پوستین باشد که بدو را نوازند -

زخکاک - بفتح اول و ثانی و کاف فارسی بروزن هوسک
بستن گلو باشد و از بعرنی فوآق گویند -

زخیم - بضم اول و فتح ثانی و سکون میم یعنی زور و قندی
و زیادتی باشد -

زخین - بروزن چمن گوشت ربا و غلیو ج باشد گویند
شش ماه زودشش ماه ماده است و بعضی گویند یکسال زود
یکسال ماده میباشد و بعضی گفته اند که زخین کجشک سیاه است -

زخسار - بضم اول و نون بالفت کشیده بروزن گلزار و داس
را گویند و آن گیاهی باشد که چیزها بدان رنگ کند -

زخند - بروزن سمن از جامی بر جستن باشد بر شمال آهو
و یعنی آواز و صدای بلند هم آمده است چه زخند زودن فریا
کردن را گویند و آواز سیاه گوش و یوز را نیز گفته اند -

زخنگ - بروزن پلنگ بر جستن گلو باشد که بعرنی فوآق
گویند و یعنی لحم هم آمده که بقدریک چشم زودن باشد -

زخوته - بفتح اول و ثانی بواور رسیده و فوآقانی مشتق گردیده
خام که بروک پیچیده شود و بجای فوآقانی نون هم نظر آمده است
و مخفف زراخوته هم هست که ماشوره باشد -

زخیده - بفتح اول بروزن یکپیده یعنی فشرده و فشارده باشد -
زخیر - بروزن شعیر تخم کتان را گویند و نوعی از طعام هم است
و معنی اول باعین بی نقطه هم آمده است و اسد اعلم -

بیان و محم

در زرای نقطه دار با فاشتمل بر ده لغت

زخاک - بفتح اول بروزن هلاک ابر بارنده را گویند -
زخاقان - با اول مضوم زبان را گویند و بعرنی لسان خوانند -

زخانه - بروزن و معنی زبانه باشد که زبانه آتش و زبانه لاجب و
امثال آنست و آن چیز نیست که در میان شاهین ترازو میباشد

زفت - بفتح اول و سکون ثانی و فوآقانی معنی درشت و فر
باشد و گنده و سطر و سفیت و سنگفت را نیز گفته اند و معنی پیر
و مال مال هم آمده است و طعم تیز و مزه تیز را نیز گویند که زبان را بگذرد

و بضم اول معنی نجیل و مسک و لیم و گرفته و ترش روسی
و ستیزه خومی و خشونت کننده باشد و طعم ولذت زخمت را نیز

گویند مانند مازو و بلیله و امثال آن و بعرنی غضغ اند و کبسه
اول نوعی از تیر باشد و آن چیز نیست سیاه و سپینده که از درخت
صنوبر حاصل شود و بر سر کچلان چسباند و در عربی نیز کبیل اول

همین معنی دارد و آن سه نوع است یکی زفت رومی و آن بر
وصاف و افس و بیاشده از رومی آورند و بعضی گویند همین

زفت است نهایتش برومی شهرت دارد و دیگری زفت تر
 و آن آبی دروان میباشد و آن را در همه جا بکار برند و آن از
 قبیل تیر است و از انواع صنوبر گیرند و نوع سوم زفت خشک
 است و آن را بیشتر از بیضه و از زگیل که پوسته کبر و صنوبر تر باشد
 و صنوبر تر به جهت آن گویند که باری ندارد و مطلق آن گرم
 و خشک است -

زفر - زفت اول و ثانی بر وزن سفره مان را گویند و بعبه فی فم
 خوانند و کج و مان را هم گفته اند و استخوانی را نیز گویند که در فم
 از آن روید و بر آید و زفت اول و سکون ثانی و ثالث هم معنی
 بر آن و کج و مان است و در عربی معنی بازداشتن و دوا کردن
 باشد و بضم اول و فتح ثانی هم در عربی بزرگ و مترو و جوی بزرگ
 و رودخانه کوچک باشد و یکسر اول و سکون ثانی و در عربی
 نایم کج و مان یعنی مسافر را گویند چو مشک آب و زشت خواب
 و بار و اسباب و مانند آن -

زفرین - بضم اول بر وزن معنی زفرین است و آن حالتی
 باشد که بر چهارچوب در نصب کنند -

زفنی - یکسر اول و سکون ثانی و لون تخمائی رسیده سنگ
 باشد سیاه رنگ و آن دانه قروح و جذام است -

زفون - بضم اول و ثانی بوا و کشیده زبان را گویند و بعبه فی لسان
 زفون یا بر وزن فلونیا نام دشتی است خاژار و آن نوعی از زفون
 زفیر است - زفت اول و ثانی تخمائی رسیده و رای بی نقطه منقوح
 بقا زده بر آن اندلس عناب را گویند و آن میوه باشد شبیه سیب
 و بیشتر در دوا بکار برند -

زکاب - زفت اول بر وزن صواب مرکب و سیاهی باشد که در
 دوات کنند و بعبه فی جبر و ما گویند -

زکاره - زفت اول بر وزن هزاره مردم خیره و ستیزه کار
 و لجاج را گویند -

زکاسه - بضم اول و فتح سین بی نقطه بر وزن خصله
 شاریشتی را گویند که خارهای خود را چون تیر انداز و بعبه
 ابو مدیح خوانند -

زکاشه - باشین نقطه دار بر وزن معنی زکاسه است که شمشیر
 تیر انداز باشد و پانزای فارسی هم درست است -

زکان - زفت اول بر وزن مکان شخصی را گویند که از خود در پیش
 و خود بخود سخن گوید و بضم اول هم گفته اند -

زکش - زفت اول و کسه کاف و سکون شین نقطه دار لذت
 و طعم زخمت را گویند و بعبه فی عنفص خوانند -

زکج - بضم اول و فتح ثانی بر وزن ترنج کاسه سفالین بزرگ باشد
 زکج - بضم اول و فتح ثانی بر وزن خجند یعنی زکج است که
 کاسه سفالین بزرگ باشد -

زکور - زفت اول بر وزن حبیب یعنی سفله و خجل و گرفته باشد
 و در دوا را بهرن و قطاع الطریق را نیز گویند -

زکیا - زفت اول و کسه ثانی و تخمائی بالنت کشیده و بلغث زرد
 پاشند که در را گویند و بعبه فی سکین خوانند -

زکیدن - زفت اول بر وزن رسیدن یعنی خود بخود از قدر و شرم
 سخن کردن و بضم اول هم درست است -

زکال - بر وزن و معنی زغال است که نکشت و انگر گشته باشد
 و بعبه فی فم خوانند -

زکالاب - بضم اول و ثانی و لام هر دو بالنت کشیده و سیاهی
 ایجاد کرده مرکب و سیاهی باشد که در دوات کنند و بعبه فی جبر
 مداد خوانند -

زکالاب - بضم اول و ثانی و لام هر دو بالنت کشیده و سیاهی
 ایجاد کرده مرکب و سیاهی باشد که در دوات کنند و بعبه فی جبر
 مداد خوانند -

زکالاب - بضم اول و ثانی و لام هر دو بالنت کشیده و سیاهی
 ایجاد کرده مرکب و سیاهی باشد که در دوات کنند و بعبه فی جبر
 مداد خوانند -

این بیان از زفت است
 که در کتب قدیم است
 و در این کتاب
 از کتب قدیم است
 و در این کتاب
 از کتب قدیم است

بیان یا زده هم
 در زای نقطه دار با کاف تازی مشتکل بر دوا زده لغت

زک - زفت اول و سکون ثانی مخفف زاک است و آن جوهر
 باشد شبیه بنام و بضم اول خود بخود حرف زدن باشد در زبانه
 و امر باین معنی هم هست که بزرگ و عوام گویند بلند بضم لام و بضم
 ژند و پاشند یعنی آن باشد که کلک اشاره باشد -

زک - زفت اول و سکون ثانی مخفف زاک است و آن جوهر
 باشد شبیه بنام و بضم اول خود بخود حرف زدن باشد در زبانه
 و امر باین معنی هم هست که بزرگ و عوام گویند بلند بضم لام و بضم
 ژند و پاشند یعنی آن باشد که کلک اشاره باشد -

زنگاله بضم اول بروزن گلاله معنی زنگالاب است که سیاهی و مرکب باشد.

بیان سیزدهم

در زای نقطه دار با لام شتمل بر پانزده لغت و کنایت

زلزال بضم اول بروزن جوال گرمی را گویند که در میان برهم می رسد و او پرند است پراز آب صاف و آن آب را آب زلال خوانند و آن گرم را اندک حیاتی و حرکت مذبحی هست و زلال معنی صاف عربی است.

زلزل بستن - کنایه از نمودن مطالب است خود را بعاتق و دل او را بکنند خود آوردن.

زلزل خطا - بکسر ثالت معنی خطا و گناه و تقصیر باشد.

زلزل زمین - بکسر ثالت کنایه از شب است که بحر بی لیل خوانند و کنایه از خاکی هم هست که جوهر آدمی از آنست و بلیه ارضی را نیز گویند.

زلزل و خال - معروف است و کنایه از آرایش و زینتی است از طلا و لاجورد که در شب زفاف بر روی عروس کنند.

زلزله - بفتح اول و ثانی و ثالث کوچه تنگ و تاریک را گویند.

زلزلین - بضم اول بروزن معنی زرفین است و آن حلقه باشد که بر صندوق و چارچوب در خانه نصب کنند.

زلزلو - بفتح اول و ثانی بواو کشیده گرمی باشد سیاه رنگ چون بر اعضای آدمی بچسباند خون از آنجا بکشد.

زلزلوک - بفتح اول و ثانی بواو کشیده و بکاف زده معنی زلزله باشد که گرم سیاه معروف است.

زلزله - بفتح اول و ثانی مشدود جانوری باشد شیبین بلخ که پیوسته در میان غلزار باه هوای گرم فریاد طولانی کند و او را چرخو

بروزن پزدهم خوانند باین معنی بکسر اول نیز آهه است یعنی گویند جانور است سیاه رنگ و پراود در زیر کاسه پشت او می

و آن نوعی از جنل باشد و بعضی دیگر گویند جانور است پر دار که بیشتر در حاصا و جابای نرگاک هم می رسد و شبها فریاد تند و پیروز

و طولانی میکند و او را چرخ دلیسه نیز میگویند و در عربی طعانی باشد که مردم فرمایند از جانی بردارند و برند.

زلزلیا - بابای اجد بروزن کلیدیا نام حلوانی است مشهور و عربان زلا بیه گویند.

زلزلیجا - بضم اول و غای نقطه دار بالف کشیده بروزن سویدا نام زن عزیز مصر باشد.

زلزلین - بفتح اول بروزن حریت معنی ترس و بیم باشد.

زلزلین - بفتح اول بروزن طپیدن معنی ترسیدن و بیم زدن و تهدید کردن و ترسانیدن باشد و معنی کینه و انتقام هم آمده است و چرخ را نیز گویند که بدان پنجه دانه را از پنجه جدا کنند و بکسر اول هم گفته اند.

زلزلیل - بروزن خلیل آواز و صدای گلور را گویند.

بیان چهاردهم

در زای نقطه دار با ییم شتمل بر بیست و دو لغت و کنایت

زرم - بفتح اول و سکون ثانی نام رودخانه است و بعضی گویند نام شهر است که این رودخانه از پهلو می آن میگذرد و بدان

شهر موسوم است و معنی سرما باشد که در مقابل گرم است و لذت ایام سرما را ازستان گویند و باد سخت و تند را نیز گفته اند و نام

چشمه هم هست و بعضی چشمه زرم را گویند یعنی آبسته هم هست و زرم معنی آبسته است و طفلی که در هنگام حرف زدن آب

از دهانش بیرون آید و شخصی که بوقت خندیدن حرف زدن گوشت لب او بیرون آید و گوشت دهان او تمام پیدا و نمایان شود

و فقیه را نیز گویند مطلقا خواه فقیه داغ و خواه چرخ باشد و خواه فقیه تنگ و زخم دور عربی با ثانی شده و معنی حصار

گردن شتر باشد و معنی نگه و سخت هم هست و بلند برداشتن بر او نیز گویند و معنی پیش رفتن هم آمده است.

زمار ع - بفتح اول و ثانی بالف کشیده درامی بی نقطه بواو رسیده و بغین نقطه دار زده رستنی باشد که از زمینهای دشت

و سفن و دیوارهای حمام و زیرهای نم آب و امثال آن رودند

باند امیر و عوام از آنگاه قاضی و چتر مار گویند و بضم اول هم آمده است
 زمام - بکسر اول بروزن نظام مهارت باشد گویند عربی است
 زمان - بفتح اول بروزن زمان یعنی فوت و موت و مرگ
 باشد و در عربی مقدار حرکت فلک اعظم -
 زمتر - با تاء و رای قرشت بروزن فلک سابعث شد و
 پازند یعنی مسخر و شیند باشد -
 زرج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم ابعده مطلق صحیح را گویند
 خواه صحیح عربی باشد و خواه غیر عربی و مطلق زاج را نیز گویند
 اعم از زاج سفید و سرخ و سیاه و زرد و سبز و بعضی گویند این
 لغت بفتح اول و ثانی است و معرب زمه است و زمه زاج
 سفید باشد نه مطلق زاج و بضم اول و فتح ثانی مشد و بربی
 مرغیست که آزاد و برادران میگویند و بعضی گویند مرغیست
 شکاری و خوش منظر از جنس سیاه چشم یعنی از جنس جرج و شکار
 زرج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم فارسی یعنی زاج است
 مطلقاً چه زاج سفید را زرج بلور میگویند و نام مرغی هم است
 و زرخسان و احمد زیمی بان موضع موسوم است و یکسر اول
 مرغی باشد سرخ رنگ و بزرگ شبیه عقاب و بعضی گویند
 شکره است و آن پرندۀ باشد شکاری کوچک تر از باشد -
 زرج بلور یکسر جیم فارسی زاج سفید را گویند و بربی شبیه
 خوانند باشد پیدای ابعده -
 زرجک - بفتح اول و جیم فارسی و سکون ثانی و کاف نام
 پرندۀ است غیر معلوم
 زرجیکور - با جیم فارسی و کاف این لغت را سروری در
 فرسنگ خود از مؤید الفضل بروزن کردی دور آورده است
 یعنی زرج بلور که زاج سفید باشد و چنین ظاهر میشود که زرج بلور
 متصل نوشته بودند و یا آن تصحیف خوانی کرده اند امد اعلم -
 زرحمت - بضم اول و ثانی و سکون غای نقطه دار و فوقانی
 طبعی را گویند مانند طعم بلبله و ماژ و امثال آن و بربی بعضی
 خوانند و یعنی نیشکر هم آمده است و گری را نیز گفته اند که بغایت

بسته باشند و کنایه از مردم گرفته و مقبول و نجیل و ورشت و
 مالایق باشد و فتح اول هم آمده است -
 زرخاک - با کاف بروزن و معنی زحمت است که طعم عفن و
 گره سخت و مرد و نجیل و ناکس باشد -
 زمر و متن - بانون و تاسی قرشت بروزن پهلوانان بخت
 ژند و پازند یعنی سر آمدن و خوانندگی کردن باشد و زمر و می
 یعنی بسرایم و خوانندگی کنم و زمر و نید یعنی بسراید و خوانندگی
 زمرم - بروزن هم معنی آهسته آهسته است چه نرم آهسته را
 گویند و خوانندگی و ترمی که باهنگی کنند و زمرمه عبارت از آتشیست
 و کلماتی باشد که مخان یعنی آتش پرستان در محل ستایش
 باری تعالی و پرستش آتش و هنگام بدن شستن و چیزه
 خوردن بر زبان رانند و نام کتابیست از صفات زرشفت
 و نام چاهی است در کوه مظهر -
 زمرم آتش فشان - کنایه از آفتاب عالیا است -
 زمرمه - بروزن سردمه یعنی زمرم است ای باهنگی چیزه
 خواندن و کلماتیکه مخان در محل ستایش و مناجات باری تعالی
 و پرستش آتش و چیزه خوردن بر زبان رانند و نام کتابیست
 از صفات زرشفت -
 زمرگان - بفتح اول و کاف فارسی بروزن ابیان موسی
 زمار را گویند و بضم اول هم آمده است -
 زمرنج - بکسر اول و ثانی مضموم بنون و جیم زده مرغی باشد
 از جنس عقاب و رنگش بسرخ مائل بود و بعضی گویند مرغیست
 سیاه و از غلیظ و بزرگتر و آزاد و برادران خوانند و بعضی گویند
 جانور است شکاری بغایت پاکیزه منظر از جنس جرج و آنچه گرش
 بسرخ زنده تر است و آنکه در صحرا تو لک و گریز کرده باشد یعنی
 پیرهای خود را ریخته باشند بجاری نیاید و آنرا بربی زمرنج خوانند
 و بعضی دیگر گفته اند که هاسی است و آنرا استخوان زنده میگویند -
 زمرس - بفتح اول و ضم ثانی و سکون و او مجهول این لغت از
 اهندا است معنی گل تر و گل خشک هر دو آمده است که بربی

طین گویند و بضم اول هم باین معنی و هم معنی سقف خانه باشد که آنرا از چوب و علف و گل پوشیده باشند و آنرا بعرابی نمی بر وزن هوا خوانند -

ز مودن - بفتح اول بر وزن مودن معنی نقش نگار کردن باشد ز مودن بفتح اول بر وزن مودن نقش نگار کرده را گویند -

ز میده بفتح اول و ثانی زنج سفید را گویند و معرب آن زنج است و بعضی گویند زمه سنگی است شبیه بزنج -

ز مهریر - بر وزن بد خمیر معروف است و آن جانی است بسیار نزدیک با تنهای کرده و او این بلفظ کعب است از زم و مهریر معنی سرمای سخت گفته چه زم معنی سرمای سخت و مهریر معنی کننده باشد که فاعل است -

ز می - بفتح اول و ثانی تختانی رسیده مخفف زمین است که بعرابی ارض خوانند -

ز میا و - بفتح اول و کسر ثانی و تختانی مشد و بالفت کشیده و بدال ابجد زده نام روز است و هشتم است از هر ماه هفتی گویند و زمین روز تخم افکندن و درخت نشاندن و شمارت کردن بسیار خوب است و نام فرشته است که بجا فطرت حوران بهشتی و توبه مصالح این روزها دوست و فتح اول و سکون ثانی هم بنظر آمده است

ز مییدن - بر وزن رسیدن معنی خائیدن و چا ویدن باشد زمین از زیر پای کشیدن - کنایه از آنست که دیوانگان با بازی بازی بترسانند -

زمین پیاسه - مسلح و سیاح و عالم گردد و جهان پیاسه و مسافر گویند -

زمین جسته - معنی زمین بی پای است که مسلح و مسافر باشد - زمین خسته بکسر نون و فتح ثانی نقطه در زمین شیار کرده را گویند که در زیر دست و پای مردم و چار و انرم شده باشد -

زمین کوب - با کوفت بود و رسیده و بی پای از بجز زده کنایه از بیاد و شتر و اشالی اینها باشد -

زمین موده - بکسر نون و ضمیم کنایه از زمینی است که در آن

رستی نه روید -

بیان پانزدهم

در زای نقطه دار بانون مثل برشته و لغت و کنایت

زن - بفتح اول و سکون ثانی معروف است که تقیض مرد باشد و بضم اول کنایه است که آزاد و سرگویند و در میان زرع است گندم و جو روید -

زنلاج - بضم اول و ثانی مشد و بالفت کشیده و بجم زده چرب روده گو سفند را گویند که دهنه و برنج را با هم کوفته و در میان آن پر کرده با روغن پر کرده باشند و بعرابی عصبیب خوانند و باجم فارسی هم آمده است -

ز نثار - بضم اول و ثانی مشد و بر وزن کفار هر شسته را گویند و نثار و رسته که بت پرستان و آتش پرستان با خود دارند خصوصاً -

ز نثار سناغ - بکسر زای قرشت کنایه از موج پیاله شراب است و خطه را نیز گویند مخنی که از شراب در پیاله حلوم می شود و تا چرخیدن پیاله -

ز نبار - بفتح اول و بیای ابجد بر وزن انگاره زن دوست را گویند چنانکه غلام باره پسر دوست را چه باره معنی دوست هم آمده است -

ز نبر - بفتح اول بر وزن خیر چهار چوب باشد مانند ثوبان و قبا که میان آنرا بر میان بانو را با چرم ببندند و از خاک و خشک و اشغال آن پر کنند و دو کس برده اشبه از جانی بجائی برند و بعرابی نقل خوانند و شکله را نیز گفته اند که بر دو سر آن دو چوب تعبیه کرده باشند و بدان آب کشند و زرشک را نیز گویند و آن چیزی باشد ترش مزه که در آتش و طعام کنند و خوردند و بعرابی انبر باریس خوانند و نام یکی از آلات جنگ است و کنایه از دیوش و مردک باشد که در محافل و مجالس قابل دفع کردن باشد و شتاب بازار نیز گویند و بضم اول و ثانی آن باشد که کسی دیوان خود را پراپا کند و دیگر ببنوعی دوست بران زند که آن با دیار صد از دیوان او ببرد -

زمین

زنبیری - بابای ابجد بر وزن لنگری کشتی و چهار بزرگ را گویند -
 زنبخل - پنجم اول و ثالث و عین و سکون ثانی و آخر که لام باشد
 آنست که شخصی در بان خود را بپا کند و دیگری چنان دست
 بر آن زند که آن باد با صدا از زبان او بچد -
 زنبیل - بر وزن تنبل یعنی زنبیر است که بدان خاک و خشت
 کشته و یعنی زرشک هم بنظر آمده است -
 زن بزود - پنجم قسیم و کس کش را گویند و بعرب
 خوانند -
 زنبور سرخ - کنایه از خاک آتش باشد -
 زنبورک - تصغیر زنبور است و توپ کوچک را نیز گویند و توپ
 از اسلحه باشد سر آن بنا به تیز
 زنبوره - بر وزن طنبوره نوعی از ساز باشد که بیشتر اهل هند
 نوازند و آن چوبی بود که بر دو سر آن دو کد و نصب کرده باشند
 و دو تار بر آن بسته نوازند و آنرا لنگری نیز گویند که سر کاف و
 زنبور سیاه بزرگ را هم میگویند و نوعی از پیکان تیر و اسلحه جنگ
 باشد و توپ کوچک را نیز گفته اند و معنی کرده بسیار و مردم
 انبوه هم آمده است -
 زنبیه - پنجم اول و ثالث بر وزن اینه گلی است سفید که بر گمای
 آن دراز و خوشبوی میشود و معرب آن زنبق است -
 زنبیر - بابای ابجد بر وزن زنجیر ظرفی باشد که آذرا از حصیر فند
 و دو دسته بر آن نصب کنند و گوشت و مرغ و اشال آن در آن
 گذارند و از جانی بجائی برند -
 زنبیل - بر وزن قندیل یعنی زنبیر است که ظرفی باشد از حصیر
 بافته که چیر باد را در آن نهند و از جانی بجائی برند -
 زنج - پنجم اول و سکون ثانی و حیم معنی گریه نوحه کردن است
 و زنج و لایغ را نیز گویند که سوزگی باشد و گریه که از تنه و زخمت بر آید
 و پنجم اول چانه و زنج را گویند و بهر بی وقتن خوانند و مطلق صمغ را
 نیز گفته اند خواه صمغ عربی باشد خواه صمغ غیر عربی و یکسر اول
 زنج سفید باشد و بهر بی شبیهانی خوانند بنشدید بابای ابجد -

زنجار - معرب زنگار است و آن دو نوع میباشد معدنی و گلی
 بهترین آن معدنی است و از کان مس آورند گرم و خشک است
 و در همه مسا بکار برند -
 زنجبیل شامی - آهن باشد و آن نوعی از فیگوش است و
 بعضی پنج آهن را گفته اند برای آن جمیع المهای سرد را نافع است
 زنجرف - یعنی شخرف است و آن جوهری باشد کافی و علی
 بهترین آن کافی است و علی را از سیاه سازند و آن بر قاشق
 زنجرف و پنجم اول و سکون ثانی و حیم و رای بی نقطه مضموم
 بود و زده نام معنی است که گاهی ورق طلا و نقره را بدان حل
 کنند و آنرا جز زردت و آنزروت هر دو خوانند و بعضی گویند
 نام گیاهی است و پنجم اول هم آمده است -
 زنجره - بر وزن خنجره جانور است کوچک شبیه بلع و خورشیدها
 آواز و صدای طولانی کند و عربان صرار لیل خوانند -
 زنجک - با حیم فارسی بر وزن زردک زن فاشه و قهبره گویند
 زنجبه - بر وزن زنجبه در و اندرون شکم و زهر باشد و معنی گریه و
 نوحه و مویه هم آمده است و تسلسل را نیز گویند -
 زنجبه - با حیم فارسی بر وزن چچ معنی زنجک است که زن
 فاشه و قهبره باشد -
 زنجیر معروف است و بهر بی سلسله گویند و آهنی باشد که
 جهت زمین شیار کردن بر سر قلبه نصب کنند و تخمه که زمین
 شیار کرده را بدان هموار سازند و با معنی بجای حیم حاسه
 نقطه دار هم آمده است و یکسر اول نیز درست است و در عربی
 صدا و آوازی باشد که از زون انگشت ابهام بر انگشت بیاب
 و وسطی بر آید و فیل را نیز باعتبار سه زنجیر نویسند چنانکه شتر را
 نفوذ سپ راسه -
 زنجیری - کنایه از دیوانه باشد -
 زنجیر بیان - کنایه از دیوانگان باشد -
 زنج - پنجم اول و ثانی و سکون غای نقطه دار معروف است
 و آنرا زخمه آن هم گویند و بهر بی وقتن خوانند و معنی مطلق سخن

آمده است عموماً و سخنان بی نفع و بهره و لاطائل و بیهوده
 و خالی از معنی و لاف و گزاف باشد خصوصاً -
 زنج بر خون زون - کنایه از نجل شدن و نجات کشیدن
 و شرمندگی باشد -
 زنج زون - بمعنی افسانه گویی و سخن سرزنی و قصه خوانی
 باشد و کنایه از سخنان بی نفع و بی معنی و بهره و بیهوده و
 لاطائل گفتن و بهره و زمانی کردن و لاف زدن هم هست
 از نده بیخ اول و سکون ثانی و دال ایچ نام کتابی است
 که ابراهیم زردشت دعوی میکند که از آسمان برای من
 مازل شده است و بعضی گویند نام صحف ابراهیم است و
 بعضی دیگر گویند زنده و پادشاه و نساک انداز صحف ابراهیم یعنی
 دو قسم از قسم آن و نام پهلوانی بوده تورانی که وزیر سر
 بن رستم بود و رستم او را بیک مشت گشت و او را زنده به سر
 میگویند و معنی بزرگ و عظیم هم آمده است و آهنی را نیز گویند
 که بر سنگ زنده و از آن آتش بجمد و برکی چلخ خوانند و
 چوبی باشد که خردان بر بالای چوب دیگر گذارند و چوب
 زیرین را مانند بر ماه بصف بگردانند تا از آن هر دو چوب آتش
 بهم رسد و چوب بالا را زنده و پایین را پازند گویند و عربان چوب
 بالا را زنده و پایین را زنده خوانند و درخت مورد را نیز گفته اند
 و در عربی استخوان سردست را گویند که بجانب ساعد باشد و
 بکسر اول بزبان فرس قدیم بمعنی جان باشد که روح حیوانی
 است و از نجاست است که ذبیحیات را زنده خوانند -
 زنداستا - باین بی نقطه و نامی قرشت بر وزن رفت از با
 نام کتاب زردشت باشد که با اعتقاد او آسمانی است و آترا
 زنده و ستاهم خوانند نطق داد -
 زندان خاموشان - کنایه از گور باشد که بجز قبر خوانند
 زندان سکندر - شهر زنده را گویند و کنایه از ظلمات هم هست
 زندآور - بر وزن گنج آور معنی حلال است که نقیض حرام باشد
 زندبار - بابای ایچ بر وزن سنگسار هر جانوری آزار باشد

از جنس گو سفند و گاو و امثال آن -
 زند باف - بر وزن بند باف بمعنی زند خوان است که تابعان
 زردشت باشند و آن جماعت را مجوس خوانند و دلیل و
 فاخته را نیز گویند -
 زند چچی - فتح اول و کسر ثالث و با و جیم فارسی هر دو بتجانی
 محمول رسیده جامه فرخ و ریشمانی سفید و گنده و سنگفت
 وسطی باشد که پارچه آرا بسیار سفت بافته باشند بعضی گویند
 زند چچی پارچه باشد در نهایت درستی و سفتی و سفیدی -
 زند خوان - باخای نقطه دارد و او معدوله بمعنی زند باف است
 که تابعان زردشت باشند و دلیل و فاخته را نیز گویند و هر جا که
 خوش آواز را هم گفته اند -
 زند رزن - باراسی بی نقطه و زای نقطه دارد بر وزن مردگان
 نام موضعی است بر کنار شهر نیشاپور -
 زندش - بر وزن زرخش بمعنی تخت و درود و سلام است -
 زند لاف - بالام بر وزن بمعنی زند باف است که مجوس و
 مرغان خوش آواز و دلیل باشد -
 زند و اف - با و او بر وزن و معنی زند لاف است که دلیل
 و مرغان خوش الحان و زند خوان باشد که مجوس است -
 زند وان - بر وزن ریزان بمعنی زند خوان است که عندی
 و فاخته باشد و مجوس را نیز گفته اند -
 زن و و و افکن - بکسر ثانی کنایه از شب تاریک است
 و زن ساحره را نیز گفته اند -
 زند و ستا - باین بی نقطه و فوقانی بر وزن و معنی زند است
 که نام کتاب زردشت باشد و بزعم او کتاب آسمانی است
 و با و نازل شده -
 زنده - بیخ اول بر وزن خنده آهن چنق و آتش زنده را
 گویند و بکسر اول زندگی و حیات را و بمعنی درویش و فقیر هم آمده است
 و نام مردوخانه است در صفا بان که بزنده رود اشتها دارد
 و بمعنی بزرگ عظیم و شکبر هم هست همچو زنده پیل و زنده رود

و نام پهلوانی بوده تورانی وزیر سهراب بن رستم که رستم زال
 او را بیک مشت گشت داور ازنده رزم هم میگفته اند-
 زنده پیل - بکسر اول یعنی فیل بزرگ چه زنده یعنی بزرگ
 و عظیم باشد و لقب شیخ احمد جامی هم هست-
 زنده کرم - یعنی فتح رای بی نقطه و سکون زامی نقطه دار و میم
 نام پهلوانی است تورانی وزیر سهراب بن رستم که بیک مشت
 کار او را ساخت-
 زندیک - یعنی اول بروزن نزدیک شخصی را گویند که با او
 و نواهی کتاب زند و پانزده عمل نماید و معرب آن زندیق است-
 زانشت - بکسر اول و ثانی بروزن بهشت یعنی دیدن پادشاه
 و عبری رویت خوانند-
 زن فعل سهرنچا در - کنایه از دنیا است و کنایه از مفعول
 هم هست و ماتم زده را نیز گویند و بعضی مکاره هم آمده است-
 زنگ - یعنی اول بروزن رنگ سبزی و زنگار و چرکه
 باشد که بر روی آئینه و شمشیر و امثال آن نشیند و معرب
 آن زنج است و ولایت زنگبار را نیز گویند و پرتو آفتاب و
 ماه را هم گفته اند و زنگله نیز گفته اند که شاطران و قلندر
 بنده و بعضی تند و تیز و سوزنده هم آمده است و آب و شراب را
 هم گفته اند و حسین و فاطمی میگویند که از اشعار چنین معلوم میشود
 که زنگ آب صاف باشد و شراب را بان تشبیه کرده اند
 و چرکی که در گوشهای حشر هم میرسد و عبری مص میگویند و
 کف زدن را نیز گفته اند که دستک زدن باشد-
 زنگان - با کاف فارسی بروزن انبان نام شهری است
 مابین قزوین و تبریز و آنرا در شیر با بجان بنا کرده است
 و معرب آن زنگان باشد-
 زنگانه - بروزن افسانه نام پرده ایست از موسیقی و نام
 رودخانه هم هست-
 زنگانه رود - معلوم است و بضم رای قرشت و سکون او
 دوال نام ساز است که زنگیان در روز جنگ نوازند و نام

رودخانه ایست که از پهلومی زنگان میگردد-
 زنگا هسن - بابا بروزن پس داون چرمیست که آنرا بزرگ
 زعفران الحدید میگویند و ساختن آن چنانست که سیاه و زرد
 براده آهن و با آب نم کنند و بر روی صفحه آهنی تنگ سازند
 و بگذرانند تا خشک شود و بعد از آن بگویند و به بیزند آنچه بماند
 باز نم کنند و خشک سازند و همچنین تا همه رنگ زعفران گردد
 طبیعت تازه آن سرد باشد و چون گندم گردد گرم و خشک شود
 در قابضات بکار برند-
 زنگبار - بابای اجد بروزن سنگار و دات سیاهی را گویند
 و نام مکه هم هست-
 زنگباری - بروزن سنگاری معروف است که مردم زنگبار
 باشد و صمغ را نیز گویند سیاه که از درخت صنوبر گیرند-
 زنگدان - بروزن سنگدان زنگله و جلاجل را گویند-
 زنگل - یعنی اول و ضم کاف فارسی و سکون ثانی و لام زنگ
 و در او جلاجل و زنگوله را گویند-
 زنگله - یعنی اول و آخر که لام باشد در او جلاجل و زنگ را
 گویند و نام بهار زیست تورانی که در جنگ بود از دود و بخت
 فریب ایرانی گشته شد و نام مقامی است از موسیقی و بکسر اول
 و ثالث خوشه گویند که علی را گویند از آنکه هرگز خوشه بزرگ باشد
 و باین معنی بجای لام رای بی نقطه هم آمده است-
 زنگله روز - کنایه از عالمتاب است-
 زنگ کوچه باستان - بکسر ثانی کنایه از دنیا و عالم سفلی باشد
 زنگوله - بروزن مرغوله یعنی زنگله است که جلاجل و نام پهلوانی
 باشد تورانی و نام مقامی است از موسیقی-
 زنگه - یعنی اول و ثالث و سکون ثانی نام ولایتی است و نام
 پهلوانی هم بوده که پدر او را شادوران خوانند-
 زنگی وارو - بنامش بتجانی رسیده دو دویست که آنرا عبری
 عقربان خوانند و آن پنج کبر رومی است و بعضی گویند نوسه
 از استیل است و جمعی گویند شصت و اطمال باشد و آنرا

بیان شانزدهم

وزن اول نقطه دار با او مثل برینجاه و دولت و کنایت
 ز و فتح اول و سکون ثانی نام سپهر طماست است که در
 ایران پنج سال پادشاهی کرد و در بارانیز گویند و بحر بی
 خوانند و بضم اول مخفف زود است که تعجیل و شتاب باشد
 و نام ولایتی هم هست که آنرا وزن بروزن سوزن گویند
 ز و ار - فتح اول بروزن هزار مطلق خادم را گویند عموماً و
 خادم بیاران و زندانیان را خصوصاً و زواره برادر بزرگسال
 و زنده و ذمی حیات را نیز گویند و صدا و آوازند و تیز باشد
 وزن پیر فرقت ساخوره را هم گفته اند -
 ز و اره - فتح اول بروزن هزاره نام برادر رستم زال است
 و نام قصبه هم هست از عراق در توابع کاشان که او بنا کرده است
 ز و ا غار - باغین نقطه دار بروزن هوادار نام مرغی است
 غیر معلوم و در یوید افضل میگویند نام مرغی است یعنی آتش پرستی
 ز و اله - فتح اول بروزن نواله گلوله آرد خمیر کرده را گویند که
 بمقدار یک تهنان ساخته باشند و ممره گمان کرده بر رانیز گفته اند
 و آن گلوله باشد از گل بمقدار فندقی و خمیر پارهای مالیده در آن
 رانیز گویند که بجهت بغراضتیا کنند و بعضی گویند طعامی است
 که بحر بی فروقه خوانند -
 ز و ان - بضم اول بروزن و معنی زبان است که بحر بی لسان
 خوانند و فتح اول نام دارویی است که با گوگرد بریق طلا کنند
 نافع باشد و آنرا شکاک و شیلیم نیز گویند -
 ز و انه - بضم اول بروزن و معنی زبانه است که زبانه آتش
 و زبانه شاهین ترازو و هشال آن باشد -
 ز و او و ق - با و او د قاف بروزن ساروغ معنی زرا و ق
 باشد که جیوه است بزبان ارباب عمل که کمیاب گرانند و عو بان
 زریق خوانند -
 ز و اه - یکسر اول بروزن سیاه طعامی باشد که بجهت زندانیان
 میسازند و ممره گمان کرده بر رانیز گفته اند و آن گلوله باشد

حشیشة الدوبیه نیز گفته اند و بیونانی هتقو لو تندر یون خوانند -
 ز و لگی خراج - کنایه از شخصی باشد که پیوسته خوشحال است چه
 زنگیان را طرب و خوشحالی ذاتی میباشد
 ز و نستان - با تاهی قرشت بروزن قلدان دو پوستک در آن
 را گویند مانند سر پستان که از زیر گوی گویند و بز او خسته میباشد
 ز و نند - بروزن سمنه معنی آراسته و آرایش باشد -
 ز و نو - بروزن زلو جانور است که آنرا بحر بی ار ضه خوانند و
 ز و را هم میگویند -
 ز و نور - بروزن تنور بن خوشه خرما باشد و نام کرم سیاه رنگ
 هم هست که آنرا زلو میگویند خون از بدن میگذرد -
 ز و نویه - فتح اول و آخر که یای حلی باشد و ثانی بو او مجبول
 رسیده نویه و ناله سگ را گویند و بتازی هر بر خوانند -
 ز و نوییدن - فتح اول بروزن بنوییدن معنی ز نویه است
 که ناله و مویه و وزه کردن سگ باشد -
 ز و نهار یکسر اول و سکون ثانی و یای بالنت کشیده بروزن
 بسیار معنی امان و مهلت باشد و عهد و پیمان را نیز گویند و در
 مقام تاکید هم گفته میشود چنانکه ز نهار شراب نخوری یعنی البته
 نخو اهی خورد و امانت و دیانت را هم گفته اند و معنی ترس هم
 هم هست و معنی شکوه و شکایت و پر بریز و اجتناب را نیز گویند
 و معنی حسرت و فسوس باشد و معنی شتاب و تعجیل هم آمده است
 و هوش و آگاهی را هم گویند -
 ز و نهار خوار - با خاسه نقطه دار و او و او معادله عمه گسل و
 پیمان شکن را گویند -
 ز و نهار و ار - با دال بی نقطه امان و مهلت و بنده را گویند -
 ز و نهار می - بروزن بسیاری کسی را گویند که شرط و عهد کند و
 امان و مهلت طلبد و ز نهار یان جمع است -
 ز و نیان یکسر اول و سکون ثانی بروزن بریان ناخواه را
 گویند و آن تخی است که بروی خمیر تان باشند و باز از
 خاوری هم آمده است -

از گل بمقدار خف دقتی -
 زوبا - با دل ثنایی رسیده و بای ابجد بال کشیده بلفظ
 ژند و پاژند و زور و زور و زور و قطع الطریق را گویند -
 زو باغ - بضم اول و سکون ثانی و بای ابجد بال کشیده
 و بغین نقطه دار زده نام کسی است که چیزی را و خنثی را و بنام
 و از زائیده شد -
 زوپه - بضم اول و فتح بای فارسی بلفظ ژند و پاژند یعنی
 قرض باشد و بعر بنی دین خوانند -
 زوپین - با ثانی مجهول و بای فارسی بر وزن چوپین عربی
 مردم کیلان است و آن نیزه کوچکی بود که سر آن دو شاخ
 باشد و در قدیم بدان جنگ میکرده اند و نام سپر کاوسن هم
 زوخ - بر وزن شوخ گوشت پاره که بر تن مردم بر وید و آنرا
 بعر بنی ثولول خوانند -
 زو و اشنا - باشین نقطه دار بر وزن زو و از جان زور و زور
 را گویند که فارسیان آتش خانها آوردند -
 زو و انداز - زو و معلوم است با هزه مفتوح و نون ساکن
 و دال بی نقطه بال کشیده و برای نقطه دار زده لفظی است
 که بعر بنی بدیده گویند و تفسیر آن سخن بی اندیشه است -
 زو و خیز - زو و معلوم است با غای نقطه دار بختانی رسیده و
 برای نقطه دار زده کنایه از فرمان بردار و خدمتگار باشد -
 زو و سیر - کنایه از کسی است که از محبت زو و سیر شود و دیگر گردد
 زو و نقد - کنایه از تو نگار بسیار مال و صاحب جمعیت باشد -
 زو و رفیع اول و ثانی بر وزن نظر یعنی زیر است که بالا باشد
 چه در فارسی بای ابجد و او بهم تبدیل مییابند -
 زو و رفیع اول و سکون ثانی و رای بی نقطه بال کشیده
 و جمله بغداد را گویند و بعضی گویند زو را بغداد است و عربی است
 زو و رانه - رفیع اول بر وزن هخانه بندی باشد آهنگین که
 بر پای بندیان گذارند -
 زو و رفین - با فا بر وزن دورین یعنی زرفین است و آن

حلقه باشد که بر چارچوب در و صندوق و اشال آن زنند
 و زنجیر بر آن اندازند و قفل کنند -
 زو ورق - رفیع اول و ثالث و سکون قاف کشتی کوچک را
 گویند و کلاه را نیز گویند باندام کشتی که قلندران بر سر گذارند
 و آنرا کلاه سی هم میگویند -
 زو ورق زیرین - کنایه از خورشید عالم است -
 زو ورق سیمین - کنایه از ماه یکشنبه است که بعر بنی هلال خوانند -
 زو ورقی - نوعی از کلاه قلندران باشد و آن شبیه است به کشتی
 زو و رمنه - با هم بر وزن نوش خند یعنی صاحب قوت و
 توانا باشد چه مندر یعنی صاحب هم آمده است -
 زو و رفیم - بانون و میم بر وزن تبریزین پارچه را گویند که
 باندام خاصی از جانب پشت بر گریبان جامه دوزند -
 زو و روم - بضم اول و ثالث و فتح دال ابجد و سکون هم
 بمعنی زور و قوت و کسب و غور باشد و این لغت را در
 فرنگ بهماگیری روز دوم تصحیح کرده اند که تقدیم دال باشد
 بواد و اند اعلم -
 زو و ره - رفیع اول و ثالث یعنی فقره است و فقره و عربی
 نهرهای پشت را گویند و بطریق مجاز بقرات سخنان نشر
 استعمال کنند -
 زو و زن - با ثانی مجهول و فتح ثالث بر وزن سوزن نام
 ولایتی است و نام پادشاهی نیز بوده و کسر ثالث بر وزن همون
 بمعنی درم باشد که بعر بنی درم گویند و آن چیل و شست جبه است -
 زو و زنی - بضم اول و سکون ثانی و ثالث و نون تحت ثانی
 کشیده بلفظ ژند و پاژند را نور را گویند و بعر بنی رکه خوانند و
 رفیع ثالث بر وزن سوزنی منسوب بر وزن باشد -
 زو و زه - بر وزن کوزه گریه و نوحه و مویه را گویند -
 زو و زوش - رفیع اول و ثانی بر وزن هوش بمعنی زادش است
 که نام ستاره ششتری باشد و بضم ثانی بر وزن هوش نیز گفته اند
 و با ثانی مجهول بر وزن هوش بمعنی خشکین و ترش وی و تشو

در کتب عربی
 زو و زوش
 زو و زوش
 زو و زوش

و کج طبیعت و زود روخ باشد و نیز و مند و صاحب قوت را
نیز گفته اند -

ز فرغ - بروزن و فرغ نهر و رودخانه را گویند -

زوفای - بنام اول و فرغی بایف کشیده و دانی است و آن

دو نوع میباشد خشک و تر خشک را زوفای بایس میگویند

و آن برگ سنا و کی میماند و بهترین وی آنست که از کوه ریت باشد

آورند و آن بزوفای مصری شهرت دارد گرم و خشک است

در سوم و تر از زوفای رطب خوانند و آن بر کبک است که بر زیر

دندله گوسفند را من جرح میشود و نوع دیگر نیز در اختیارات گفته اند

طبیعت آن گرم است در سوم مرض استسقا را نافع باشد -

زوفرا - بنام اول و فرغی بی لفظه بروزن در نافع دارد است

که آنرا بشیرازی آموه و دستک خوانند و برگ آن مانند کرفس

باشد که زندگی عقرب را نافع است -

زوفرفین - بروزن دورین زرفین در خانه و صندوق را گویند

زوفلفین - بالام بروزن و معنی زوفرفین است که زرفین

در خانه و صندوق باشد -

زولابی - بروزن دولابی نام جاسوس ابو سلمه بوده -

زولانه - بنام اول بروزن بودانه معنی زاولانه است آن

آهنی باشد که بر پای گندگاران نهند و بر پای ستوران نیز نهند

و ترکی بخا و گویند و موسی محمد و پیچیده را نیز گفته اند -

زول زوه - بازای لفظه دار بروزن غول کده نام صحیحی است

که آنرا بفرنی کثیر خوانند -

زولفین - بالام بروزن و معنی زولفین است که زرفین

و صندوق زر باشد -

زولون - بروزن چون حصه و بهره قسمت باشد -

زوفای اول و ثانی و سکون نون و جیم رودهای گویند

باشد که با گوشت و پیچیده کرده قاق کنند و در وقت حاجت

بزنند و خورد و بکسر اول هم گفته اند و باین معنی بجای نون

بای حلی هم نظر آمده است -

زوزنگ - بنام اول و ثانی و فرغی لفظه دار و سکون ثانی

و کات مردم کوز پشت و زبون و حقیر چشم را گویند -

زوزنگ - بروزن خازنگ بمعنی زوزنگ است که مردم

کوز پشت و حقیر باشد -

زوزنگل - با کات فارسی و لام بروزن قاندر معنی زوزنگ است

که مردم کوز پشت و حقیر باشد -

زوزنی - بروزن تونی بمعنی زولوا باشد و طلقا نژاد از آنست

باشد و خواه حیوانات دیگر و جانان که به خوانند و طبیعت ترند

و پازند نیز همین معنی دارد -

زوزمه - بانامی جبول و سکون بای هوز بروزن چونند

درخت و کشت و زرع است و بالیده پر زور باشد و بنام ای هوز

بسم آمده است -

زوزنج - بنام اول بروزن حون رود و باسه پراز کشت

و پیچ آنگده باشد -

بیان سینه سیم

وزرای لفظه دار با تامل برسی و صفت لغت و کتابت

زوه - بکسر اول و سکون ثانی بمعنی پادشاهی است و گفته

باشد که در محل تحسین گویند بگو آفرین و بارگاه اند و معنی خوب

و خوش هم هست و زانچیدن آدمی و حیوانات دیگر باشد و آنجا

بنام اول هم آمده است و معنی لفظه و پیچ و فرزند هم گفته اند و آنجا

فرزند را زود زود و رحم و بچه در آن را از زبان میگویند و باین معنی

بنام اول هم آمده است و چله کمان و ابریشم و رود و تاپیده

نیز گویند و کاپه از کنار هر چیز هم هست همچو زه که بیان و زه و

زه صفحه و امثال آن و بنام اول و ظهور ثانی سکون چو شین

و بر آمدن آب و بنام اول و فرغی ثانی آلت تناسل باشد -

زوپاب - بنام اول بروزن شهاب تیرا و پیدن آب باشد از کتا

رودخانه و چشمه و تالاب و امثال آن و موضع چشمه را نیز گویند

یعنی جای که آب از آنجا میسر شود خواه زمین باشد و خواه سنگان

سنگ و آبی که تفرش پیدا باشد و چشمه که هرگز نایستد و پیچیده

است

سنگ و آبی که تفرش پیدا باشد و چشمه که هرگز نایستد و پیچیده

روان باشد و پان معنی بکسر اول نیز آمده است -
 زهر آب بکسر اول بروزن از اثر مگانه را گویند که موضع فرج و گوشه
 زه از نفع اول بروزن نماز بانگ و فریاد و نعره را گویند -
 زه زهره - بکسر هر دو زای نقطه دار و طهر بر دو پایه بود
 تحسین از پی تحسین باشد -
 زه بر زون - کنایه از شیرازه بستن باشد -
 زه بند - بروزن دل بند نوحی از گردن بند باشد -
 زه بدان - بچه دان و قرار گاه نقطه باشد و بربی رحم گویند -
 زه بدان نه دادن - کنایه از عاجز شدن در جنگ و بحث و
 معر شدن و اعتراض نمودن برستی و کم نمی خود -
 زه و دیده - کنایه از شوخ چشم و شوخ دیده و خیره باشد -
 زهر - بروزن قهر معروف است و بربی سم گویند معنی غصه
 و غضب و خشم و قهر نیز آمده است -
 زهر آب نفع اول بروزن زرد آب آبی که بعضی از خاکه و
 نباتات را در آن میسازند تا نمکی و شورری که در شسته باشد بر
 و آبی را نیز گویند که بدان پیوسته اند یعنی مایه که شیر را پیوسته کند -
 زهر اوجی - بروزن بیضی نام یکی از اطباء است -
 زهر بار و نفع اول و سکون ثانی و ثالث و هائی ابجد بالف
 کشیده و بدل زده یعنی با دهر است و آن مرصه باشد که
 بربی خنای گویندش -
 زهر خنده خنده را گویند که از روی قهر و غضب خنای کنند -
 زهر خرد و کبسی رنجین - کنایه ازین است که کسی قهر و غضب
 خود را تمام صرف شخصه کند -
 زهر دار و زهر معلوم است و با دال ابجد بالف کشیده
 درای قهر است و او رسیده با زهر را گویند و جان خا و زهر خنده
 زهر کردن - کنایه از تلخ کردن عیش است -
 زهر گیا - بکسر کاف فارسی گیاهی است که هر کسی که اندک
 از آن خوردنی الحال پلاک شود -
 زهر حمره - حمره باشد که بدان وضع زهر نمی و غیره کنند -

زهره نفع اول بروزن بهره پوستی باشد پر آب که جبک
 آدمی و حیوانات دیگر چسبیده است و کنایه از دلیری و عجز است
 بود و معنی شگوفه عربی است و بضم اول ستاره ایست
 معروف که آنرا ناپسند خوانند -
 زهره شب - نفع اول کنایه از روشنی شب باشد -
 زهره میخ - کنایه از قطرات باران است -
 زهره نوا - بضم اول و فتح نون دو و ابالف کشیده خوش
 و خوش الحان را گویند -
 زهره او - بروزن بهزا یعنی نسل و فرزند باشد -
 زهره شش - بکسر اول و ثانی و سکون ششم نقطه دار یعنی آب
 و زهاب چشمه و موضع جوشیدن و بر آمدن آب از چشمه باشد
 و صفت و تحسین هم است -
 زهره شست - بروزن بهشت دم و نفس را گویند -
 زهره کاف - نفع اول و سکون ثانی و کاف شیر زنان و شیر جبهه
 نونا نیده باشد و آنرا خور و فله نیز گویند و جان لباء خوانند
 بکسر لام و هائی ابجد بالف کشیده و در عربی بستن با دست
 باشد و بکسر اول هم درست است -
 زهره کوفی - بکسر اول آنست که شخصی پشت پای خود را بضر
 و زور بر روی تا متر بر شسته نگاه دیگری زند -
 زهره بر - بروزن دیگر معروف است و آن انگشته ماندی باشد
 از شلخ و استخوان و غیره که در انگشت ابهام کنند و کنایه
 فرج زنان هم است -
 زهره بضم اول و سکون ثانی و میم دو ای است در عربی که
 بفارسی زرناد گویند -
 زهره است - بکسر اول بروزن نصبت بوی گوشت و بوسه
 مایه خسام باشد -
 زهره نفع اول بروزن بهمن نام خانه بوده از شهر رے
 گویند صاحب آن خادمی در ویش بود شبی در خواب دید
 که در ویش گنجی خواهد یافت بنا بر آن به شوق رفت و سرگردان

و حیران برگردد و چه و باز میگشت ناگاه مودی دو چار او شد
 پرسید که کجائی و درین شهر سرگشته و حیران چرائی گفت من
 رازی ام و از ملک رمی آیم و در خواب دیده ام که در مشرق
 گنجی بسیار باین شهر بطلب گنج آمده ام و گنج را میجویم آن شخص
 بختخیز و گفت چندین سال است که من بجز آب دیده ام که
 در شهری خانه ایست نام آن زمین و در آنجا گنجی است
 من بران اعتماد کردم زهی سلیم دل که تو باشی چون این
 پیشیند باز گردید و بجای خود آمد و زمین میسکند تا با دنی ز زمین
 بیافت بوزن سی من و ازان تو نگر شد
 زه نجه بکسر اول بروزن شکست معنی ریاضت و سختی آزار باشد
 زه نجه نفتح اول بروزن عدو چوک گوش را گویند
 زه و زاو - بکسر اول و زای نقطه دار با لغت کشیده و بیزال
 بی نقطه زده این اخت از تو اوج است معنی زن و نسر زنده
 و اهل و عیال نسل
 زه پیدان - بکسر اول بروزن نشین معنی زاریدن باشد
 و نفتح اول معنی افتادن آمده

زیاده و سه - کنایه از کسی است که زیاده بر حالت خود معتقد
 خود باشد و کاری دهنده را که از حمله آن بر نتواند آمد پیش
 و با نجام نرساند
 زیبان - بروزن میان معنی نقصان باشد و زینده و
 زنده گانی کننده و زنده گانی کردن را نیز گویند و امر باین معنی هم
 هست یعنی زندگی بده و زنده بدار
 زب - بکسر اول و سکون ثانی و بای ای معنی زینت و
 نکویی و آرایش باشد
 زیبا - بروزن و بیا معنی نیکو و خوب است که فیض نشست و
 باشد و معنی زیننده هم هست
 زیسال - بابای ایجد بروزن قیغال کنایه از سپ و اشتر
 و هر حیوان تند رو باشد
 زیسیان - بروزن میرزان معنی زیبا و خوش آینده باشد
 زیریق کردن - کنایه از نیست و نابود کردن باشد
 زمین - بکسر اول بروزن سخن شخصی را گویند که عالم نشست با
 زده و ترک دنیا داده باشد و نفتح اول هم گفته اند
 زیتار - نفتح اول و تالی و ترشت بروزن فی زار فضل زیتون
 که روغن آنرا کشیده باشد و بعبری عکرا زیت خوانند

بیان بیشتر و بهتر

در زای نقطه دار بایای حقیقتی بر بجه و لغت کنایت
 زری - نفتح اول و سکون ثانی جان و حیات و زندگی را گویند
 که نفس و روح است و باین معنی بکسر اول هم آمده است چنانکه
 در امر باین معنی گویند که دیرزی معنی بسیار بان و پیوسته زنده باشد
 و بکسر اول معنی اندازه و حد باشد چنانکه گویند از زری خود
 بیرون رفته است یعنی از حد و اندازه خود بیرون رفته است
 یعنی سوی و طرف و جانب و نزدیک هم هست چنانکه گویند
 زری فلان یعنی طرف فلان و سوی فلان و جانب فلان
 و نزدیک فلان و باشدید ثانی در عربی معنی شعار باشد
 زیاده و بکسر اول معنی افزونی و زیادتی باشد و نام سیکه از
 بازیهای نرد هست و معنی زنده گانی کنایه معنی همیشه زنده باشد
 هم هست و شخصی را نیز گویند که گواهی با حق دهد

زیت بنی اسرائیل - سنگی است بزرگ و اندام زیتون و
 خطوط بسیاری موازی یکدیگر دارد و آنرا بعبری حجر الیهود
 و حجر الزیتون گویند
 زینج - با اول سکون ثانی و هم ایجد معرب زیگ است
 و آن کتابی است که بجهان احوال و حرکات افلاک و کواکب
 اوزان معلوم کنند و تخمه بنایان و حماران که در آن طرح حرکات
 کشند و رشته بنائی را نیز گفته اند و بعضی گویند باین دو معنی
 عربی است اما اصحی میگویند معنی نام این لفظ فارسی است
 یا عربی و با هم فارسی معنی بیرون آوردن و بیرون کشیدن
 باشد و خوش و چابک و جلد و خوش وضع را نیز گویند و نوعی
 از انگور بنیابت خوش لذت باشد معنی لاغ و سخرگی هم آمده است

ایضا

وزیر کفش و موزه را هم میگویند و ریسانها بلکه استادان
نقشبند نقش جامه را بدان بندند.

زیر سبک - باجم فارسی برون سبک روده گو سفند را
گویند که با گوشت و برنج و دیگر مصالح پیکرده باشد و بگذازد
تا خشک شود و در زمستان بپزند و بخورند و بعضی گویند
روده بره شیر خواره است که آنرا پاکیزه کنند و در هم بچینند
مانند نارنجی و چندی ازان را بر سبک کشند و کباب کنند و
آنرا بریان فقر آخوانند.

زیر یک - با دال برون زیر ک غلام بچه ترک قبول آگویند
زیر یکسر اول و سکون ثانی و رای قرشت نقیض بالا و
ضد بر باشد و معنی پوشیده و پنهان هم هست و معنی کسره
و جرد معنی بزرگ و متهر نیز گفته اند و نام گیاهی است که بغایت
زرد و باریک میباشد و آنرا زیر و اسپرک میگویند و معنی گتان
هم آمده است و آن پارچه باشد که در تابستان با پوشند
گویند اگر کسی در زمستان جامه گتان نپوشد بدن او
لاغر شود و اگر در تابستان بپوشد فریه گردد و اگر در زمستان
گتان شسته بپوشد فریه شود و در تابستان لاغر
زیرا - یکسر اول و ثالث بالف کشیده یعنی از براسه آن
و ازین جهت -

زیر از میانه - کنایه از بون بودن و بد بودن باشد -
زیر افکن - برون شیر افکن معنی نهالی و توشک آنچه
در زیر افکنده باشد و نام مقامی است از موسیقی که آنرا کوچک خوانند
زیر افکنده - بسکون نون و دال ایچ معنی زیر افکن است
که نهالی و توشک در زیر افکنده باشد و نام مقامی است از
موسیقی که آن کوچک است -

زیر بر - بضم بای ایچ و سکون رای قرشت کنایه از کیسه
باشد شخصی را نیز گفته اند که بظاہر خود را دوست و نماید و در
باطن دشمن باشد -

زیر برزگان - بانانی مجهول سکون ثالث نام معنی بود از موسیقی

زیر چاق - باجم فارسی بالف کشیده کمان کم زور را گویند
و کنایه از کسی است که بطور او را خواهند و هر چه با و بگویند
یا بفرمایند فرمان بردار باشد -

زیر خرو - بضم خای نقطه دار و سکون را و دال بی نقطه
نام سخن بود از موسیقی -

زیر زبان گفتن - یکسر ثالث کنایه از پوشیده و پنهان
و آهسته سخن گفتن باشد -

زیر فون - با فابر وزن نیلگون نوعی از درخت است
و آنرا میوه میدهد و بیشتر در دمشق میشود و سرد و خشک
است و در قابضات بکار برند -

زیر قان - با قاف برون شیر خان نام ماهی است
از ماهها سملکی -

زیر یک - برون میرک دانا و حکیم و فیم و مدرک و صاحب ش
باشد و معنی فولاد و چوهره و از نیز گفته اند -

زیر گاه - بانانی مجهول برون پیشگاه معنی گرسی باشد
که بران نشینند -

زیر ک سار - با سین بی نقطه بالف کشیده و بر اسه
بی نقطه زده خداوند ادراک و فهم و شعور باشد -

زیر لب گفتن - معنی زیر زبان گفتن است که کنایه از است
و پوشیده حرف زدن باشد -

زیر و بالا - معروف است که تحت و فوق باشد و کنایه
از آنست که دو پسر ام و با یکدیگر مباشرت کنند و کنایه
از خطا هم هست -

زیر و زار - با زای نقطه دار برون گیر و دار کنایه از
آو از حزن و آهسته باشد -

له از صاحب برهان در بیان این لغت بد و وجه سه و واقع شد اول
اینکه در قان در قاموس باهای ایچ موجود است و اینجا پاسه حطی
نوشته دوم اینکه در بیان معنی گفته که نام ماهی است از ماهها سملکی
حالا که صاحب قاموس گفته از بر قان با کسر القمه ۱۲ -

زیر و با - بابای ابرو بر وزن دیده سا آشی را گویند که با گوشت مرغ فرجه و زیره و سرکه پزند بمطون را نافع است یعنی شکم بزرگ را -

زیره رومی - تخمی است که آزارک و یا وزینان و ناخواه گویند زیره - با اول مکسور ثانی رسیده وزای نقطه وارزده ریزه ها برف و برف ریزه های باشد که از هو اهن گام سر ما بار و آزار بعبری سقیطه گویند و جانوری هم هست کوچک تر از مرغ و شها با ناک طولانی کند و عربان صرار گویند -

زیرغ - بکسر اول و سکون ثانی و غین نقطه وار نوعی از خوش و بساط باشد و معنی جمعیت خاطر و نشاط اول و فراغت هم هست و حصیر و بوزیائی را نیز گویند که از دوح با فند و دوح علفی است که بدان انگور و خرزهره آونگ کنند و فتح اول و عربی معنی شک و ریب و میل از حق باطل باشد -

زیرخال - با غین نقطه دار بر وزن قیصال قح و پیاله بزرگ را گویند -

زیرغ - بر وزن قیص زفت را گویند و آن صمغی باشد سیاه که بر سر کچلان چسباند و معنی گناه و بی ادبی هم هست و در عربی زر قلب ناسره باشد -

زیرغون - با فا و نون بر وزن قیرگون شهرست که عذرا را در آن شهر میخو استند که بکشند بگریخت -

زیرگ - بکسر اول و سکون ثانی و کاف فارسی تارهای باشد که استادان نقشند نقش جامهائی که با فند بدان بندند و کتابی که بنجان احوال و اوضاع نجوم و افلاک را از جدول آن معلوم کنند و همچنانکه آن قانونی است جامه با فان را در بافتن نقشهای جامه این کتاب نیز دستورست بنجان را در شناختن احوال و اوضاع فلکی و همچنانکه کیفیات نقوش جامه از آن تار با پیدا میشود کیفیات و حرکات کو اکب از جدولهای این کتاب ظاهر میگردد و معرب آن زنج است و نام جانوری هم هست خیره چشمه و خاکستری رنگ و چکر آو خنجر

وزیر هر دو بال او سرخ است و آواز او بغایت خوش است و خزین میباشد و نام طائفه است از گردان که در کوه گیلویه توطن دارند -

زیرک - با ثانی مجهول و کاف بر وزن زیر با بخت شند و پاژند با در او گویند و بعبری بیخ خوانند -

زیرگر - بر وزن دیگر یعنی آپوق است و آن دست زدن باشد بر زبان پر باد کرده شخصی تا آن باد از دهان او با صدای چمد - زیرلو - بکسر اول و ثانی مجهول بر وزن نیکو پلاس و گلیم را گویند و آنرا شطرنجی نیز خوانند و فتح اول هم آمده است -

زیرلوچه - پلاس و گلیم کوچک را گویند همچو بوق و بوچه و صندوق و صندوقچه و امثال آن -

زیرکله - فتح اول و ضم میم بر وزن زنگله کجاوه مانند می باشد که پرازیسوه و سبزی و امثال آن کنند و بر پشت چار و اهنند و از جالے بجالے برند -

زیرور - بکسر اول و ضم میم بر وزن بی نور معنی افشای سرها و آن مرکب است از خرق و خنانت یعنی حرفی را کسی بسیارند که بجائی نگوید ادفاش کند و همه کس و همه جا بگوید -

زیرن - اقرار سلج و کیم را گویند که یراق جنگ و پوشش اسپ باشد در روز جنگ -

زیرنان - بر وزن میزان یعنی این جماعت و ازینها باشد و زینان را هم گویند که ناخواه است و آن تخمی باشد که بر روی خمیس زنان باشد -

زیرن برگا و نماون - کنایه از روان شدن و رفتن باشد - زیرن کوه - با کاف بر وزن نیم سوده قرپوس زین اسپ را گویند و آن بلندی پیش زین باشد -

زیرن کوه - بضم کاف و سکون واو و ظهور با زین کوه است که قرپوس زین اسپ باشد -

زیرن کوه - با با بر وزن و معنی زین کوه است که قرپوس و بلندی پیش زین باشد -

زیرن

<p>زینهار - یعنی زینهار است که پناه جستن و امان خواستن باشد و عهد و پیمان و ترس و بیم و شکایت را نیز گویند و معنی فسوس و حسرت و امانت و تعجیل و آگاهی نیز آمده است - زینهار می پناه آورنده و پناه داده شده و عهد بسته و در عهد و پیمان کسی در آمدن را گویند - زینیان - بایای حلی بروزن میمان زینان است که ناخواه باشد و آن نخی است که بر روی خمیر نان باشند -</p>	<p>زیزوار - باثانی مجول بروزن دیوار یعنی سویت و سناوی بودن و برابری باشد - زیور - بروزن دیگر معنی زینت و آرایش باشد و آنچه بدان زینت و آرایش کنند - زیزمین - یعنی اول بروزن زمین بشتن زنند و پاشند معنی دراز و بلند باشد که نقیض کوتاه است و کبسر اول صاحب و صاحب جانب را گویند -</p>
---	---

گفتار دوازدهم از کتاب برهان قاطع در حرف زای فارسی با حروف تہجی

بستی برده بیان و محتوی بر شصت و دو لغت و کنایت

<p>تراثره - بازای فارسی بروزن تازه یعنی تراثر است که علف بیمزه و کنایه از سخنان هرزه باشد - تراثر - بروزن لاغر چینه دان مرغان را گویند و بعضی تراکه بسکون لام و فتح کاف گیاهی است دوائی شبیه با گنگستان چلباسه و زغن - تراله - بروزن لاله لگر را گویند و سبب آن چنان است که چون بخار بهوار و دوسر مادر و اثر کنند غلیظ شود و قطره باران گردد و در محل فرو آمدن فعل برودت در روز پاده تاثیر کند اور بفشرد و میخ بندد و شبنم را نیز گویند و سبب آن چنان است که شدت سرما هوای صافی را غلیظ کند و بخار سازد و از زمین اندکی بلند شود و بر برگهای نباتات نشیند و آنان قطره پدید گردد و باران نیسان را هم گفته اند و جالبه را نیز گویند و آن چیز است باشد که از چوب و علف سازند و مشکمای پر باد بر بندند و بران نشسته از آب گذزند و بعضی آن مشکمای پر باد را مشکراک شناوران بر پشت بندند تراله گویند - ترا و - بسکون و او خالص خلاصه هر چیز را گویند -</p>	<p>بیان اول در زای فارسی با الف مشتمل بر شصت لغت و کنایت تراثر - بابای اجد زای فارسی بروزن فالیز دار و نیست که از ابوی مادران گویند و سر شک آتش را نیز گویند آن قطره بانی است که از بیم تر در وقت سوختن میچکد و بعضی گویند شراره آتش است - تراثر - بازای فارسی بروزن قاز بوته گیاهی باشد بغایت شفقت و سفید و شبیه بر مننه در نهایت بیزگی و هر چند شتر آز را بخاید نرم نشود و سبب بیزگی فرو بردن و بعضی مطلق تره دو رخ گفته اند یعنی آنچه از ستنی که در دم غ و ماست کنند و علف را نیز گویند خاردار که در ماست کنند و آنرا کنگر خوانند و جمعی گویند علفی است که بی تخم میرود و آن نوعی از درمنه است که بدان آتش افروزند و این معنی اول نزدیک است و بعضی میگویند هر علفی که بی تخم رود و بعضی گفته اند حشیش یا کله البعیر - یعنی علفی است که از شتر خورد و بعضی غلیص بروزن حرلیص خوانند و کنایه از سخنان هرزه و یاوه و بیمزه و بنیان هم هست - تراثر و مک - باثالث بود و رسیده و بیم مفتوح بکاف زده لو بیار گویند و آن نخی است که بجز لبی لیا خوانند کبسر لام -</p>
<p>بیان دوم</p>	
<p>در زای فارسی با خای نقطه دار مشتمل بر دو لغت شخ - یعنی اول و سکون ثانی مخفف شخ است و آن دانند</p>	

سخت و بیدر که در اعضای آدمی بهم پیوسته و آنرا برنی
 قول خوانند و آواز خیزن و آهسته و صداسه ناری
 و ناله رانید گویند -
 رخار - کبسر اول بروزن شکار بانگ و نعره را گویند
 و معنی سختی نیز آمده است -

بیان سوم

در زای فارسی با دال ابجد ششستل بر سه لغت
 ژ و فتح اول و سکون ثانی مطلق صمغ را گویند و آن
 چیز است چسبنده که از ساق درخت برمی آید -
 ژ و و از فتح اول بروزن یعنی جدا است که ماه پروین باشد
 و آن دوائی است مشهور و بضم اول نیز گفته اند و جدا
 معرب آن است -

ژده - کبسر اول و فتح ثانی مخفف آژده است که سوزن
 زدن و اثرینه بنگ آسیا زدن باشد -

بیان چهارم

در زای فارسی با رای بی نقطه ششستل بر چهار لغت
 ژر و - بروزن زر و معنی بسیار خوردن و پر خوری باشد -
 ژرف - بروزن حرف معنی عمیق است مطلقا خواه در پیا
 و خواه چاه و خواه رودخانه و حوض و امثال آن و کنایه
 از احتیاط نمودن و نظر بدقت کردن و باریک بینی و فکر دقیق نمودن
 هم هست و عبرتی غور گویند -

ژرفا - با فافا کف کفیده معنی عمق و عمیقیت عمیق بودن باشد -
 ژرفی - با فای بیخانی رسیده فکر عمیق و احتیاط کردن و باریک بینی
 باشد معنی احتیاط کننده هم هست و عمیقیت هر چیز را نیز گویند -

بیان پنجم

در زای فارسی با غین نقطه دار ششستل بر شش لغت -
 رخار - فتح اول بروزن تفرگیاپی باشد که بدان جامه
 رنگ کنند و معنی سختی هم آمده است که نقیض سستی باشد و
 آواز بلند و فریاد و سسناک را نیز گویند -

رخاره - فتح اول بروزن کناره نان ارنان باشد و سرخی
 و خارزه را نیز گویند که زنان بر روی مانند و نانات حیوانات را
 گویند و مو و نانات گاو در خصوصاً معنی فریاد و فغان هم آمده است
 رخاله - بروزن حواله یعنی رخاره است که نان ارنان و
 سرخی زبان و نانات حیوانات باشد -

رخاو - فتح اول و ثانی بالفت کشیده و بواوزده زن چشم
 و قبه را گویند و قبه خانه را نیز گفته اند -

رخوشخ - با زای فارسی و غین نقطه دار بروزن تعلق آواز
 که در محل چیزی خوردن و چا ویدن چیزی از دهن و بسبب
 بسیاری سر و کثرت قدر و غضب از دندانها برآید و صدرا
 و آواز کردگان و بادام و امثال آنرا نیز گویند و قتی که در حال
 یا جای دیگر بزنند و بر هم خورد -

رخشد - بروزن کند آواز بلند و میب و سه ناک می باشد که
 سباع و بهائم بوقت گرفتار شدن در دام کنند و معنی سختی هم
 آمده است که نقیض سستی باشد -

بیان ششم

در زای فارسی با فافا ششستل بر پنج لغت
 ژرف - فتح اول معنی تر است که نقیض خشک است -
 ژرفه - بضم اول بروزن سفره پیرهن دبان را گویند -
 ژرفک - فتح اول بروزن اشک معنی چرک کنجهای چشم است
 خواه تر باشد و خواه خشک و در عربی رص چرک خشک و فصل
 چرک تر را گویند -

ژرفک آب - بروزن کشکاب آب و چرکی را گویند که در گوشه
 چشم جمع شده باشد خواه تر باشد و خواه خشک -

ژرفیده - بروزن رسیده معنی تر شده و خیسیده باشد و ژرفیدن
 مصدر است که معنی تر شدن و خیسیدن باشد و عبرتی تر شدن گویند -

بیان هفتم

در زای فارسی با کاف ششستل بر شش لغت -
 ژشک - فتح اول بروزن شک سخی که از روی غضب و خشم

از

در زیر لب گویند کسی که با خود می خندد و او امر یا معنی هم هست
و بعضی اول نیز گفته اند و در شیراز و خراسان لند گویند بعضی لام
و سکون نون و اول -

ترکاره - بفتح اول بروزن هزاره مردم لجاج و گران و ستیزه کار
و ستیزنده را گویند -

ترکال - بروزن و معنی زغال است که نکشت باشد و لجرنی هم
خوانند گویند این لغت ازنی است و با کاف فارسی هم درست است

ترکان - بفتح اول بروزن مکان از خود رسیده و شخصی که از او
اعراض در زیر لب خود بخود آهسته سخن گوید و بعضی اول هم آمده است -

ترکس - بفتح اول و ثانی بروزن قفس این لفظ در مقام
معادله گفته میشود یعنی در جایی که عربان معاذ الله گویند

فارسیان ترکس میگویند -
ترکفر - بروزن جعفر یعنی شکیباست و آنرا لجرنی صبور خوانند

و ترکفری شکیبائی باشد -
ترکور - بفتح اول بروزن صبور یعنی بخیل و خسیس و سلفه و پیچید

و گرفته باشد و در دو و قطع الطریق را نیز گویند -
ترکیدن - بفتح اول بروزن رسیدن آهسته سخن گفتن باشد

در زیر لب از روی خشم و تهر و غضب و بعضی اول هم آمده است -

بیان هشتم

در زبانی فارسی بانون مثل بر پشت لغت -
ترند - بفتح اول بروزن چند معنی پاره باشد و ترند ترند معنی

پاره پاره و معنی خرقة و کهنه هم آمده است و آتش نه و چاق را
نیز گویند و نام کتاب زردشت است که بزندان شمار دارد -

ترنده - بروزن خنده یعنی از زردست که خرقة و پاره و کهنه باشد
و هر چه بزرگ و عظیم و میسب را نیز گویند چو ترنده بیسل

یعنی بیسل بزرگ -
ترنگ - بفتح اول بروزن رنگ کتاب مانی نقاش است

و آن مثل بوده بر تصویرات و نقشههایی که اختراع اوست و
چین و کجی را نیز گویند که بر روی و اندام مردم پدید آید و بر اول

بمعنی قطره باران است و باین معنی بجای نون یای حلقه
هم آمده است -

ترنگدان - بروزن سنگدان معنی ترنگ و ترنگله و جلاجل
باشد و باین معنی بحد الف هم بنظر آمده است -

ترنگله - بروزن ترنگله سمی را گویند که دوپاره باشد چو هم آه و گاو
گو سفند و امثال آن -

ترنگه - بفتح اول و کاف فارسی و سکون ثانی آفتی است
که بغله رسد و آن چنان باشد که نوشته غله از دانه خالی

گردد و زرد شود -
ترنه - بفتح اول و ثانی نیش سوزن نیش جانوران گزنده یا

گویند مانند زنبور و پشه و امثال آن -
ترنیان - بکسر اول و سکون ثانی بروزن بریان ناخواه

گویند و آن نجی است که برومی خمیر نان باشند -

بیان نهم

در زبانی فارسی با و او مثل بر این زده لغت
تر و اغار - باغین نقطه دار بروزن هوادار نام یکی از

بت پرستان بوده -
ترورک - بفتح اول و رای ترشت و سکون ثانی و کاف

پرنده ایست سرخ رنگ بزرگی گنجشک معنی گویند پرنده است
که سر و گردن او سرخ میباشد و او را سرخاب میگویند -

ترور - با اول ثانی رسیده و بزبانی فارسی زده خارش است
گویند و آن جانور بیست معروف -

ترور - با زبانی فارسی بروزن موزه معنی ترور است که
خارش است باشد -

ترول - بانانی مجول بروزن غول معنی چین و کج و نام هواری باشد
تروله - بضم اول بروزن لوله نام مرغی است که آنرا چکاوک

خوانند و لجرنی قره گویند -
ترولیدن - بانانی مجول بروزن چو شدن معنی در هم شدن

و در هم رفتن در بریشان گردیدن باشد -

<p>ثرو پیدا - بزوزن شوریده در سحر رفته و در هم شده و آمیخته و بدست بالیده شده و پریشان را گویند و این معنی را بیشتر در زلف و کاکل استعمال میکنند.</p> <p>ثرو میدو - بایم بزوزن ثروید که کشت و زراعت آب زوده را گویند.</p> <p>ثرون - بزوزن نون یعنی بت باشد و بجزی صنم خوانند.</p> <p>ثرو میدن - باثانی مجهول بزوزن شوریدن چکیدن آب گویند از صفت خانه بسبب باران باریدن.</p>	<p>ثریان - کبکسر اول بزوزن میان تند و غضب و خشمناک و قهرا لو و درنده را گویند از انسان و هر یک از حیوانات دیگر نیز درنده و پرنده و درنده که در ایشان صفت غضب و خشمناکی باشد.</p> <p>ثریر - کبکسر اول بزوزن شیر یعنی اثری است که آبگیر و تالاب و گوی باشد که آب باران و غیره در آن جمع شود.</p> <p>ثریره - بزوزن و معنی زیره است که بجزی کون خوانند و بهترین آن کرمانی باشد.</p> <p>ثریر - کبکسر اول و سکون ثانی و زای فارسی بمعنی مردار و پلشت و نجس باشد.</p>
<p>در زای فارسی با یای حطه مشتمل بر هفت لغت -</p> <p>ثرمی - کبکسر اول و سکون ثانی آبگیر و آبدان و شمر و جانیکه آب در آن جمع شده باشد و نام قریه است از صفایان و در آنجا بنگ خوب حاصل میشود.</p>	<p>ثریک - کبکسر اول و سکون ثانی و کاف قطره باران را گویند و معنی خالیست هم آمده است لیکن اشاره بچرکتش نشده.</p> <p>ثریوه - بزوزن و معنی حیوه است که سیاب باشد و معرب آن زریق است و بجزی فرار بزوزن کرار گویند.</p>

انتباه

بر زای معنی آرایان از باب و اش و ضمیر خورشید تنویر اصحاب بنیش چون آفتاب نیمه و زور حجاب و استتار مباد که کتاب برهان قاطع لاریب دلیل ساطع است بر صحت استعمالات لغات فارسی و پهلوی و وری و یونانی و سترانی و وری و بعضی از لغات عربی و لغات ژرند و پارزند و لغات مشترکه اللسانین و مصطلحات فارسی و استعارات و کنایات بجزی آمیخته و آن چنان ترتیب نخست و بر صیغ بهایون یافته که با سهل طریق ناظرین را برای استخراج لغت رهنمون است که لغات و مصطلحاتش بر آنچه مطلوب باشد بر حرف اول و ثانی و سیمین است و بر حرف ثالث و رابع مزین پس آسان تر طریق استخراج لغت به ازین نشاید که بادی تو چه بفرم هر کس بیاید

خاتمه اطبع

محمد سخن آفرین را که بامداد و عنایتش جلداول برهان قاطع مشتمل بر دوازده گفتار و دویصد و چهل و چهار بیان دوهزار و چهارصد و شصت و سه لغات و مصطلحات مبتنی بر بیان از حرف هزه با حروف تمجی ترتیبی تا حرف زای تا حرف با حروف تمجی ترتیبی در مطبع نشی نول کشور واقع کهنه بازار دوم پیرایه انطباع یافت

ماه اکتبر سنه ۱۳۰۴

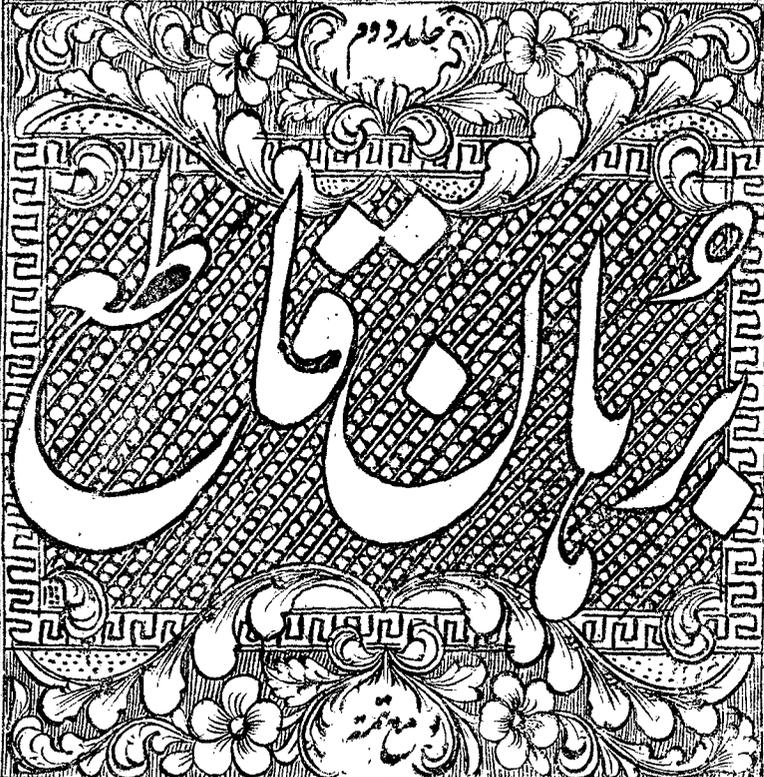
<p>طبیعت مفرد مصلح - بدل - تدریج ثبوت افعال - و خواص کمال بسط و شرح سے لکھے ہیں مع رسالہ تعداد ادویہ مسرہ حکیم محمد نور کریم دو جلد میں -</p> <p>مجموعہ میزان الادویہ - الفاظ الادویہ - فہرست فہرست یہ حل مخزن الادویہ - یہ مجموعہ تین کتاب کا علی الترتیب تصنیف حکیم نور الدین شیرازی و حکیم طالع محمد حکیم احمد علی عظیم آبادی ہے -</p> <p>ضروری المطب - مؤلفہ حکیم کتاب راے جداول میں نام دو اور اسکے مفرد مصلح کا بیان -</p> <p>مقالات احسانی - مفردات کا بیان مصنفہ حکیم احسان علی کوٹیل -</p>	<p>مجمع بکار الانوار - مع تکرار کے چھی چھاپہ بہت صاف خوش خط اسلحہ درجہ کی صحت اور یہ اس رتبہ کی کتاب ہے کہ جیسے قاموس حاوی لغات عرب ہے ویسا ہی یہ کتاب جامع لغات احادیث سرور دو عالم ہے مصنفہ عالم جلیل القدر شیخ طاہر بیہار تہمت اسکی زیادہ تھی تدریج نفع کے لیے قیمت میں تخفیف کی گئی اور اس بے باک کتاب کی مع کلمہ چار جلد ہیں -</p> <p>۱- جلد اول - میں لغات ہمزہ سے تا حرف راے مہملہ باحاطہ حطی ہیں -</p> <p>۲- جلد دوم - میں لغات حرف راے مہملہ باحاطہ ہمزہ سے تا میں مہملہ باحاطہ تحتانی ہیں -</p> <p>۳- جلد سوم - میں لغات حرف عین ہمزہ سے تا یا تحتانی مع الیا ہیں اور اس جلد کے آخر میں علوم لغت اور لسانی اصطلاح اور رواد و محدثین کے طبقات کا بیان اور واقعات غزوات کا بیان تفصیص و صراحت تام مقامات بقید ماہ رسالہ اور خاتمہ کتاب اور خاتمہ الطبع ہے -</p> <p>۴- جلد چہارم - میں تکرار حسین لغات ہمزہ سے تا یا تحتانی مرسوم ہیں اور آخر کتاب میں بجز الہ نام کتاب کے جو ماخذ لغات کا ہے، ہر حرف موزن تصریح کر دی ہے و درحقیقت یہ کتاب کیا ہے ایک معدن لغات حدیث سرور کا گمان ہے -</p> <p>قاموس - لغت عربی کی کتاب متعارف و متداول تنقہی الصفات ہے از مجد الدین محمد فیروز آبادی شیرازی دو جلد میں</p> <p>۱- جلد اول - میں ہمزہ سے حرف سین ہمزہ تک کے لغات کا بیان -</p> <p>۲- جلد دوم - میں لغات شین منقوطہ سے تا یا تحتانی و حرف منوی کے استعمال کا بیان ہے -</p> <p>ایضاً - بشرح صید بکلمہ مراتب -</p>
<p>لغت غیر مختص</p>	
<p>تصحیح اللغات - مؤلفہ سید صنمان علی تخلص بہ جلال -</p> <p>امان اللغات - مصادر عربی کے مشتقات کا بیان مؤلفہ مولوی محمد امان الحق مدرس -</p> <p>لرحم اللغات - کلان حاوی الفاظ لغت عربی و فارسی یہ بیانی معنی اردو مصنفہ مولوی کریم الدین ڈپٹی انسپکٹر مدارس پنجاب -</p> <p>الضما - خرد -</p>	
<p>نفاکس اللغات - کلان لغت عربی اور فارسی کے مہرہ اور معانی کا اردو میں بیان ہے مؤلفہ مولوی ادھال الدین بلال خان</p> <p>ایضاً - خرد -</p> <p>لغات سروری - عربی فارسی الفاظ کا اردو میں ترجمہ مؤلفہ مفتی غلام سرور لاہوری -</p> <p>خیابان گلشن - نصاب لغت ہے زبان درسی فارسی کی مؤلفہ مولوی محمد علی -</p>	
<p>اربع عناصر - ایمن جداول کے چار خانے میں خانہ اول لغت اردو خانہ دوم لغت فارسی خانہ سوم لغت عربی نسخ خط میں خانہ چہارم لغت انگریزی خط میں مؤلفہ</p>	<p>مخزن الادویہ - اردو حسین ہر ایک دو کی ماہیت</p>

<p>مفید فیض فارسی - فارسی قواعد و فن کی عمدہ کتاب - چہار گزار - قواعد صرف و نحو و معانی و عروض میں ہے - اصول چہیتہ مصنف مولانا محمد الحق محدث دہلوی - ارمغان نادر - کتاب قواعد میں حسین تین رسالہ میں ابجد امجد قواعد و قواعد خطی تشریح الالفاظ مترادف با ترجمہ اردو جہادول میں لٹری الاطلاق نصاب میں - عروض سنی - فن توفی و عروض - میزان الافکار - شرح فارسی معیار الاشعار - شجرۃ العروض و روضۃ القوافی و رسالہ اضافت و رسالہ آذر کدہ - فن معانی نادر کتاب ہے - حدائق البلاغت - علم بلاغت و بیان و بدیع وغیرہ میں - شجرۃ الامانی - مصنفہ خزانہ حسن قلیل - رسالہ عجب الواسع - ہانسوی قواعد فارسی میں - عزیز المصاویر - گردان مصاویر شرح لازم متعدد از مولوی عبدالعزیز صاحب - ناصر الصبیان - معروف بہ تعلیم مصطفائی سووند اطفال از ناصر علی صاحب - ناصر الصبیان - معروف بہ مصاویر نامی تصنیف - بسین اظہری - یہ ایک عجیب رسالہ ترکی زبان کے صرف و نحو میں جس سے اندک فراوات میں تکم زبان ترکی آسکتا ہے تصنیف جناب مولوی عبدالعلیم صاحب خان صاحب بہادر نوشہرگی خوجوی نیشن دار ملک نظام -</p>	<p>مولوی محمد ناصر علی - کتاب نادر الوجود اس میں ترتیب بطور بہرہ کشا لغات اعضاء حیوانات کے ایک جگہ میں اور نام اہل قرابت اور رشتہ داروں کے جو جو شہتہ ہو الگ الگ ہیں و علی ہذا جقدر حیوان مذہب خفی میں حلال ہیں وہ یکجا اور اسی طرح حیوانات پرند بہر حال سب لغت اپنے مناسبات کے ساتھ مذکور ہیں یہ سب قیامدہ مندی کا ہے - ایسی کتاب اس صورت خاص سے لغت اردو کو فارسی خطا تعلق میں ہو اور لغت عربی عرب خط نسخ میں اور لغت انگریزی خط انگریزی میں حروف چھاپرٹپ میں چھپے ہوئے سب رنگ کے اور جدول ہر صفحہ کی اور خطوط مابین صفحہ کے سب سب چھاپہ ٹپ کے ہیں - قرہنگ دستور الصبیان - درحقیقت یہ قرہنگ بجز شرح دستور الصبیان کے ہی کہ اس میں سب مطالب جزئی اور کلی کو حل کیا ہے مصنفہ نشی گردھاری لائل خلیف فطین ٹل کلاس سکول ضلع فرخ آباد - تفسیر الفرقان لشرح لغات القرآن - اس میں مخصوص لغات قرآن ہیں اب قرآن کے معانی سمجھنا اسکے ذریعہ بہت سہل ہو گئے مصنفہ مولوی محمد سعید صاحب - گنجینہ زبان اردو - سوون بہ گلشن فیض - لغات کی تحقیقات مع اثنائہ کلام اساتذہ اردو کو مولف حکیم ضامن علی تخلص جلال -</p>
<p>اخلاق و تصوف</p> <p>گلستان - حضرت سعدی شیرازی تجلی لائق - ایضاً - متوسط قلم - ایضاً - چوب قلم کاغذ سفید ولایتی عمدہ - ایضاً - کاغذ حنائی - ایضاً - قلم و نسخ و نحو خط نسخ و قلم رنگ و قلم رنگین خوشنما -</p>	<p>قواعد فارسی و ترکی قواعد عروض قافیہ</p> <p>قواعد فارسی - از روشن علی انصاری - گلشن فیض - قواعد فارسی منظوم - مفید نامہ - حساب و آداب و القاب کے قواعد - جوہر ترکیب - از نسی سیدارام جوہر تخلص رئیس بریلی - شرح جوہر ترکیب - از شیخ التاج سید علی مرحوم - نہر الفصاحت - مستحسنہ از مرزا تقی -</p>

حساب کن و کافضل خلائی و زین
بهرین کن و کن و کن و کن و کن

تا در کتابی از شاه پرست که چراغ هدایت و جلا است بنامه راه انجمن طاعت دارد و موید تحقیقات بهرین برادر ساطع بودم

جلد دوم

از ایتیف عالم بهر مولوی محمد حسین مختص بر بیان تازه عنوان و بطرز پسندیده هر هر وجودان باروم

ناگراگر انشائی کو که بهر مزر و وقت
در طبع می می نشی که طبعین یا

اطلاع۔ اس مطبع میں ہر طرف فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ وار فروخت کے لیے موجود ہے جسکی فہرست مطول ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہے۔ چونکہ معائنہ و ملاحظہ سے شائقان اہلی حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہیں قیمت بھی از زمان ہر اس کتاب کے پیش وچ کے تین صفحہ جو سادے ہیں لیکن بعض کتب لغات فارسی و عربی ذخیرہ کی درج کر کے ہیں تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہے اس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدر و انون کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو۔

کتب لغت فارسی	اور جدید ہفتم صنائع لفظی اور معنوی کی حادی ہر حال اقسام صنائع
لغات المبتدی۔ ردیف وار لغات کا بیان حرف اول و آخر کی رعایت تہ ترتیب تہجی مصنفہ مولوی سیف اللہ عظیم آبادی۔	مع اشلہ کا بیان ہے۔ کہ کوئی صنعت فرد گنہ ارت نہین ہوگی سابق میں یہ کتاب مطبع شاہی محمد دولت ابو المظف غازی الدین حیدر شاہ غازی بصرف خزانہ بشمار باہتمام و ترتیب مولوی قبول چھپھی نئی نئی الحال بنظر خواہش خریدہ ایران بطرزہ پسندیدہ سات جلد بجائی ہو کہ بصحت طبع ہوگی
نصاب الصبیان۔ ہر قسم کے لغت منظوم ہیں مصنفہ ابو نصر فراہی یہ کتاب نہایت مفید خاص و عام ہے اور بہت مشہور اور شد اول ہے۔	فرہنگ گلستان۔ لغات عربی و فارسی گلستان کے ردیف وار با تشریح اور اسکے معانی کا بیان ہے مصنفہ مولوی عبد اللہ صاحب۔
شرح نصاب الصبیان۔ بہت مستند شرح ہے مشہور بشرح و شت بیاضی شارح مولوی کریم الدین دشت بیاضی۔ کشف اللغات۔ دو جلد میں۔	فرہنگ جہانگیری۔ مؤلفہ جمال الدین حسین ابن جو لقب بفضہ الدولہ دو جلد۔
۱۔ جلد۔ لغت ہمزہ سے تا مطبقہ تک۔ ۲۔ جلد۔ نظام خطی سے یاے ثناۃ تھمہ تک مصنفہ مولوی عبد الرحیم بن احمد سور۔	۱۔ جلد۔ باب ہمزہ سے تا تک۔ ۲۔ جلد۔ باب کاف فارسی سے تا یاے تجتانی۔
غیاث اللغات۔ مع نقشہ کہ مصنفہ مولوی غیاث الدین مع چراغ ہدایت مصنفہ سراج الدین علی خان آرزو۔ ایضاً۔ تازہ طبع کا لم وار ہر لغت سطر سے آغاز ہے۔ بہار عجیب لغات و اصطلاحات فارسیہ میں نیکنہ بہار کی مشہور کتاب ہے جسکو برعایت تہجی حروف تہجی بعنوان برہان قاطع مولوی ہادی علی نے بحال شقت اصل مسودہ و تخطی مصنف سے لفظ بہ لفظ مطابق کیا بصحت تمام ہے۔	فرہنگ سکندر نامہ۔ حسین لغات و محاورات مختلفہ سکندر نامہ ردیف وار ہیں یہ فرہنگ جدید ترتیب کاشف مطالب سکندر نامہ ہے مؤلفہ اب حسن صاحب مرحوم جو ملازم مطبع تھے۔
کتاب ہر کسکو برعایت تہجی حروف تہجی بعنوان برہان قاطع مولوی ہادی علی نے بحال شقت اصل مسودہ و تخطی مصنف سے لفظ بہ لفظ مطابق کیا بصحت تمام ہے۔	طائف اللغات۔ فرہنگ لغات و مصطلحات خاص ثنوی مولانا روم مصنفہ مولوی عبد اللہ لیلیف۔
ہفت قلم۔ مع فرہنگ لغات جامع لغات و اصطلاحات و ہتعارات فارسی انتہا درجہ کی کتاب ہے جسکی سات جلد ہیں جلد اول سے چھ جلد تک لغات و مصطلحات کا بیان ہے	کتاب لغت عربی
تہ ترتیب حروف تہجی و خط اور ہر لغت آغاز سطر سے بقلم متنازعہ کر ناظرین کو بکالنے لغت کی بہت آسانی ہوتی ہے	مصباح المیزان۔ لغت عربی نادر کتاب مستند ہے مصنفہ احمد بن محمد بن علی المغربی مشہور لقب فاضل شہاب قوی۔ منتخب اللغات۔ معروف کتاب ہے لغات عربی کی بجا بیان معنی عبارات فارسی ہیں ہے مصنفہ مولوی جلال الدین احمینی المدنی۔

بخوان که ز کتب انفضال به خلا زوز مایه
بعون لایق کنین و پلوق مین کن

نادر کتابی از شاه پیر کتب که چراغ هدایت بهما گریست بشاه و شاهانای فاضل و درودیه تحقیقات برین برین طبع

از تالیف نفیس عالم مشهور مولی محمد حسین المخلص به برهان بنیازه عنوان و بطرز پسندیده به هر پروردگان بار سوم

بخوانا که از کتب انفضال به خلا زوز مایه
بعون لایق کنین و پلوق مین کن

کفتار سیزدهم

از کتاب برهان قاطع در حرف سین بے نقطه با حروف تہجی مبتنی ر بست
و چهار بیان و محتوی بر یکہزار و سی صد و شصت و ہفت لغت و کنایت

بیان اول

در سین بے نقطه بالف مثل بر کصد و چیل
و پنج لغت و کنایت

و آن گیا ہیست کہ بروخت می پیچد و جل و نغ را نیز گفتم
و آن چیز سبز باشد کہ بر روی آبناک ایستاده بہم رسد
و نام نغ ہم ہست از فنون گشتی گیری و آن آنست کہ نغ
پاسے خود را بر پاسے دیگر بہ پیچد و بر زمین زند۔
سا بورہ۔ بروزن قارورہ چیز و مخمش و پشت
پاسے را گویند۔
سا بوس۔ بروزن ساوس اہنول و بزرقطو نام را
گویند و آن تخت معروف۔
سا بیزج۔ با تالٹ بہ تخمائی رسیدہ و زاسے نقطه دار
مفتوح بجم زدہ رستی باشد کہ آزار مردم گیا خوانند و بعبری
لفاح گویند و پنج آنرا اصل الفاح نامند۔
سا بیزک۔ با کات بروزن و سنی سا بیزج است کہ مردم گیا
و لصال باشد و سا بیزج معرب آنست۔
سات۔ با تاسے قرشت بروزن ات یعنی خوابیدن

سا۔ بروزن جابج و خرابے را گویند کہ پادشاہان و ملان
از یکہ گریستاند و بپنی شبہ و نظیر باشد و نوع از قماش
ہم ہست و سایدن و سوون را نیز گویند و امر سایدن
و سوون باشد یعنی پاسے۔
سا بقہ سالار۔ سر لشکر و قافلہ باشی را گویند و کنایت از
حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نیز ہست۔
سا بوتہ۔ با تاسے قرشت بروزن آسودہ زن پیر را
گویند بزبان زند و استا۔
سا بوو۔ بضم ثالث بروزن نابو و معنی ہالہ و خرمن ہالہ باشد
در سیانے را نیز گویند کہ طفلان در ایام عید و نوروز از جانے
آویزند و بران نشستہ در ہوا آیند و روز و بپنی عشقہ باشد

دخواب کردن باشد -
 ساکنی - بسکون تا سه قرشت و کاف کسور و وزن بتجانی کشیده بر وزن صاف دلی قرح و پیاله بزرگ باشد که بدان شراب خورند -
 ساکنی - بسکون فوقانی و کاف فارسی بتجانی کشیده یعنی ساکنی است و پیاله و قرح شرابخوری باشد -
 ساکنین - با کاف فارسی بر وزن پاک دین یعنی مطلوب و محبوب باشد و قرح و پیاله شرابخوری را نیز گفته اند -
 ساکنینی - بر وزن دارچینی قرح و پیاله بزرگ شرابخوری را گویند -
 ساقل - بر وزن قائل داروئیت مانند کاف خشک شده و آنرا بشیرازی روشک خوانند و با شین نقطه دار هم آمده است و معرب آن ساطل است -
 ساج - بر وزن کاج در شسته باشد بسیار بزرگ و بیشتر در هندوستان میشود طبیعت آن سرد و خشک است و مسخ بود که آنرا مرغ کج خواره گویند و بعضی ماده مرغ کج خواره ساج گویند و تابه آن پزی را نیز گفته اند و آن آهسته باشد پس که نان تنک را برابر آله آن پزند و بزبان عربی چوستی که آنرا از هندوستان آورند و طیلسان را هم می گویند و آن چادر است که بروش اندازند -
 ساجور - باجم بر وزن سا طور گردن بند و چوبی باشد که بر گردن سگ بندند تا نتواند گریخت و نتواند چاودید و بعضی گویند عربی است -
 ساجی - باجم فارسی بر وزن کاجی یعنی سفید باشد که بحرانی بیاض گویند -
 ساخت - بر وزن باخت معروف است یعنی کاسه را تمام کرد و دو ال و تسمه رکاب و یراق و بند و بارزین است پس را نیز گفته اند و یعنی برگستوان هم هست و آن پوشش است که در روز جنگ بر سب پوشانند و خود نیز پوشند -

ساخته - بر وزن باخته یعنی موافق و آماده باشد و کنایه از مردم شتیا دو چا پلوس هم هست -
 ساخته رنگ - بر سه قرشت بر وزن پارچه رنگ یعنی موافق باشد که در مقابل مخالف است -
 ساخن - کسر ثالث بر وزن ساکن یعنی صابون است و آن چیز است باشد که آهک داخل آن سازند و کار فرمایند -
 ساوه - بر وزن باد یعنی ساده است که در مقابل نقش باشد و استا در این گویند و خوک زرا هم گفته اند که گراز باشد یعنی دشت و صحرا و بیابان هم هست -
 ساو اوران - بر وزن با مادران بخت سرایانی چیز است مانند صمغ و آنرا در درون بنج درخت گردگان که مجوف شده باشد یا بند سرد و خشک است در دوم و سوم خوردن و ضا کردن آن بر شکم اسهال خوبی را مانع باشد و آنرا برومی قظار و بحرانی خاتم الملک خوانند -
 ساوه - بر وزن ماده معروف است که در برابر نقش و ریش از باشد و مردم بی اندیشه و نادان و خالص را نیز گویند و مخفف ایستاده هم هست و یعنی دشت و صحرا و بیابان هم آمده است و نام برگ درخت است دوائی و آنرا از هندوستان آورند و صحرا آن سافج باشد -
 ساوه و شت - بفتح ذال اجمد و سکون شین و تاسه قرشت کنایه از عالم ملکوت و جبروت است و آن مجرد بود از اجسام و بعضی گویند کنایه از عالم ناسوت است که محض خیال و نمایش باشد و کنایه از فلک طلسم هم هست که فلک اعلا و فلک الافلاک خوانند -
 ساوه دل - یعنی رعنا و نادان و بی عقل باشد و مردم صادق و بی نفاق را نیز گویند -
 ساوه سپهر - یعنی سپهر ساده است که مراد از آن فلک طلسم و معدل النهار و فلک الافلاک باشد -
 سافج - بفتح ذال نقطه دار و سکون جیم بر گ است

دوایی مانند برگ گروگان و آن بر روی آب پیدای شود
 و آن هندی و رومی هر دو می باشد و بهترین آن هندی است
 یک روی آن بسبزی در روی دیگرش بزردی نایل می باشد
 چون بر جامه پراگند از سوس محفوظ ماند و سوس کرسه است
 که بیشتر لباس ابریشمی را خراب و نابود کند و آن برگ را
 بربی خوخ اقرع گویند و معرب ساده هم هست -
 سار - بروزن چار یعنی سر باشد که بربی راس گویند
 بهر گوشت یعنی سر نیز و گزگاو سار یعنی گزگاو و سگسار
 که مخلوقیست سر او بزرگ و بدن او به بدن آدمی می ماند
 و پرنده است سیاه و خوش آواز که خالهای سفید ریزه دارد
 و مرغ مرغ خوار نوع ازان است و یعنی شتر هم آمده است
 چه شتر بان راس باران گویند بهر باغبان و در بان و یعنی جا
 و مقام و محل باشد عموماً و محل بسیاری و انبوهی چیز بار
 گویند خصوصاً بهر نکسار و کوهسار و شاخسار و این معنی بدو
 ترکیب در آخر کلمات گفته میشود و بعضی از نکسار و کوهسار
 مکان نیک و کوه خواسته اند بسیار و انبوهی و یعنی جا
 انشودن انگور هم هست و بربی مصر خوانند و یعنی بلند و بالا
 و یعنی شبه و نظیر مثل و مانند هم آمده است بهر دیوار و خاکسار
 و مانند آن در نج و آزار و محنت باشد و کلک و نه میان خالی
 نیز گویند و یعنی صاحب و خداوند هم هست بهر شتر سار یعنی
 صاحب شتر -
 سار - بروزن نارا یعنی خالص و زبده باشد اگر چه این لفظ
 این معنی شائستگی صفت چیزهای دیگر نیز دارد ولیکن ترکیب
 آن بهر عنبر و مشک و زرب نظر نیامده است بهر عنبر سار او مشک
 و زرب سار او نام زن ابراهیم علیه السلام هم بوده است -
 ساران - بروزن باران یعنی سر باشد که بربی راس
 خوانند و یعنی سر نیز گفته اند که جمع سر باشد و نام قصبه
 ایست از عراق -
 ساربان - بابی ابجد بروزن ناروان یعنی محافظت کنند

و نگارنده شتر باشد چه سار یعنی شتر و بان معنی محافظت
 کننده و نگارنده آورنده آمده است -
 سارج - بفتح ثالث و سکون جیم نوعی از سارست و آن
 جانوریست باشد سیاه و پر خط و خالی و کوچک تر از فاخته
 و آواز خوش دارد و آواز او را نصد اسه را باب چار تاره
 تشبیه کرده اند -
 سارچه - بروزن پارچه یعنی سارج است که جانوریست
 خوش آواز باشد -
 سارخک - بفتح خاء نقطه دار بروزن آب چک
 یعنی پشته باشد و بربی این گویند و این معنی بسکون خانه
 نقطه دار هم آمده است و بعضی بکسر ثالث و سکون خاء
 نقطه دار گفته اند یعنی پیش پشته و کنه -
 سارخکدار - ابدال ابجد بروزن گاو رس زار درخت
 باشد که آرزای پشته غالب و پشته خانه گویند و بربی شجره البق خوانند
 سارشک - باشین نقطه دار بروزن و معنی سارخک
 است که پشته باشد -
 سارشکدار - باشین نقطه دار بروزن و معنی سارخکدار
 است که درخت پشته غالب باشد -
 سارک - بفتح ثالث بروزن تارک معنی سار باشد
 و آن جانوریست سیاه برابر پهد و خالهای سفید دارد و بعضی
 هزارستان او را می دانند -
 سارنج - بفتح ثالث بروزن نارنج درختی باشد سیاه و کوچک
 و ضعیف -
 سارنگ - باکاف فارسی بروزن و معنی سارنج است
 که رنگ سیاه و ضعیف باشد -
 سارو - بروزن پارو یعنی ساروج باشد و آن آهک
 رسیده با چیزهای آمیخته است که بر آب انبار و حوض و امثال
 آن مالند و با او و مجهول نام برنده باشد سیاه رنگ و در هند
 هم می رسد و مانند طوطی سخن گوید -

ساربان

ساروان - بروزن و معنی ساربان است که نگه دارنده
 و محافظت کننده شتر باشد چه در فارسی بار ابرو بتدوین میکنند
 ساروک - با تالاش بود و رسیده و بکافش زود یعنی سارو
 باشد که مرغ خشک است -
 ساروش - بروزن دار و نه درخت و تاک انگور را گویند -
 ساره - بروزن پاره نوسع از فوطه و چادر باشد و آن
 لباس اهل و کن است خصوصاً زمان آنجا که یک سر آزا
 بر کمر بندند و سر دیگر آزا بر سر بندند و آزا ساری می گویند
 و معنی برده هم آمده است در شوش و پاره را نیز گفته اند -
 ساری - بروزن جاری نام شهر است از مازندران و یک
 اهل و نام پرمه است سیاه و خالدار که آزا سار هم میگویند
 و لباس اهل و کن هم است و زنان آنجا یک سر آن بطریق
 فوطه و تنگی بر کمر بندند و سر دیگر آزا مانند مقنعه در و پاک
 بر سر بندند و معنی ساریت عربی است -
 ساریان - بروزن ماکیان نام شهر است از خجستان -
 ساریج - بروزن تاج نوسع از سلاح است و آن چوبی
 باشد که بر سر آن چند زنجیر کوتاه تعبیه کنند و بر سر زنجیر
 گوسه از فولاد نصب سازند -
 ساز - بسکون زاسه نقطه دار ساز که نو از مذامند جنگ
 و عود و بر لبه و طنبور و قیچک و قانین و امثال آن سامان
 مفروضه تعداد و ساختگی کار با درونق مهم را گویند و معنی
 سازگاری و تحمل و ام بسازگاری و تحمل باشد و بعضی
 سلاح و ادوات جنگ از خود و خفتان و زره و چار آینه و
 مانند آن هم است و ضیافت و مهمانی را نیز گویند و معنی مکرر
 حیل و فریب و ضد هم آمده است و معنی مثل و مانند و شبیه
 و نظیر باشد و نفع و فایده را هم می گویند -
 سازگری - بفتح کاف فارسی بروزن تاجوری نام
 برده است از موسیقی مرکب از مقام عراق و صفایان -
 سازمند - با هم بروزن پاسه بند چیز ساخته و آرا

و با نظام باشد اعم از توشه و زاد و راه و ساختگی آنچه
 در سفر بکار است -
 ساز نوروز - بکسر ثالث سامان و ساختگی و سر انجام
 نوروز باشد از اشربه و اطعمه و البسه و نام کهن دوم است
 از سی کهن بار بد بقول شیخ نظامی -
 سازو - بروزن بازو ریسمانی است در غایت استحکام
 که از لیت خرما تابند و در کشتی و جهاز بزرگ آزا بکار دارند
 و گاه به وزدان را نیز بدان بخلق کشند و ریسمان علفی را
 نیز گویند و بعربی شریطه خوانند -
 سازوار - با و بروزن و معنی سازگار است
 یعنی موافق مزاج -
 سازواری - بروزن و معنی سازگاری باشد یعنی
 موافقت در مزاج و در طبع و در کارها -
 ساز و باز - بروزن چاقو باز ریسمان باز را گویند
 و او شخصی است که بر بالاسه ریسمان رود و بازیناسه
 غیر مکرر کند -
 سازور - بروزن دایره ساخته و پروا خست و مهتاب
 کرده شده را گویند و صاحب و خداوند ساز را هم میگویند
 همچو تاجور صاحب و خداوند تاج را -
 سازیدن - بروزن بازیدن یعنی ساختن و راست
 کردن و در خور آمدن باشد -
 ساس - بروزن پاس یعنی لطیف و پاکیزه باشد و
 بزبان هندی با درزن را گویند و نام جانور است سیاه
 از قبیله لیک و شیش لیکن بزرگ تر از آنها می باشد و
 در هندوستان بسیار است و آزا بزبان هندی کتل و بدکنی
 مکن گویند بفتح کاف -
 ساسارگشت - با تالاش بالف کشیده و براسه با نقطه
 زود و کسر کاف و سکون شین و راسه قرشت بفتح سربانی
 تخمست و والی که آزا بعربی بزرا لاجره و قریش خوانند -

ساسا لیوس - بکسر لام و تخمائی بود و سید و سپهر
 به نقطه زده بخت سر یابی انجیران را گویند و آن را تخم
 که صیغ آنرا حلیت خوانند و بعضی گویند انجیران روی است
 و آنرا کاشمش - و می نیز گویند و آنهم ناسع ازین است لیکن
 اندک دراز تر از آن می باشد و آنرا ساسا لیوس و
 و سیالیوس هم گویند -
 ساسان - بروزن آسان صاحب ترک و تجرید و نظیر
 باشد و گدا و گدائی کنند و را نیز گویند و نام پسر تهمتن بن
 اسفندیار هم است که از نهاسه دخت که هم خواهر دهم مادر
 او و هم زن و هم دختر پدر او بود و گر بخت گویند چون تهمتن
 هاسه دخت خود را و لیعهد گردانید ساسان از خون جان
 کوه سارگر بخت و سیاحت پیشه کرد جمعی از درویشان بر گرد
 آمدند و در هیچ سکه منزل نداشت و هیچ موضعی وطن نگرفت
 برین معنی آن طالع را که ایشان با نون گدی و گدائی و همتا
 سوال جوهر و نقود از و کان و کیهاسه مردم استخراچ
 می کردند ساسانیان خوانند و بعضی گویند ساسان
 چون از بیم و خوف خواهر خود با جمعی از درویشان
 سر در جهان نهاد و او ابره بود او نیز ساسان نام
 داشت با یک والی فارس دختر خود را بوسه داد بعد از آن
 فرزندان ساسان بن ساسان که میر باه با یک بودند
 ملک را فرو گرفتند و ایشان را ساسانیان خوانند -
 ساسا - با تاسه قرشت بروزن پار ساسام و پویت
 از تابان آهر من -
 ساسر - بفتح ثالث بروزن لاغری یعنی ساجست
 که سار باشد و بضم ثالث قلم و نه میان خالی که بدان
 چیزه نویسد -
 ساسم - بروزن قاسم نامخواه را گویند و آن تخم است که
 بر روی خمیر نان باشد -
 ساسی - بکسر ثالث بروزن عاصی گدا و گدائی کننده

و گدائی کردن را گویند -
 ساسطریون - با طایه حطی و را تختانی بروزن آوزگون
 بخت تختانی چیز است که آنرا عبری خصی الثعلب و خصیثه الثعلب
 گویند و شست باه دهد -
 ساسطل - بکسر طایه حطی معرب ساسطل است و آن سست
 باشد که شیر از یان روشک خوانندش و باین معنی با شین
 نقطه دار هم آمده است -
 ساسخ - بروزن بلخ جانور است باشد مانند سار -
 ساسخر - بروزن لاغری یا شراب را گویند و نام قصبه است
 از ملک و کن -
 ساسفوت - با فا بروزن لاهوت صداسه باشد که
 کبوتر بازان کنند و آن چنان است که سرو و انگشت را
 بر زبان نهند و به تندی هر چه تمام تر لبت کنند تا صدای
 بلند از آن پدید آید -
 ساساتی - کتیه و حانیان - کنایه از آدم صغی علیه السلام است
 و بعضی گویند کنایه از جبرئیل باشد و شیطان علیه الهه
 را نیز گفتند -
 ساساتی شب - کنایه از ماه است و صبح صادق و پیر
 او مرشد را نیز گویند -
 ساسک - بروزن پاک یعنی فسخ باشد و فسخ و لغت یعنی
 جهل و ضعف و فساد است و نقصان است و در طریق
 اهل تاسخ آنست که روح بد و مرتبه فرور و یعنی از صورت
 انسانی بصورت بناتی چمن آرا گردد -
 ساکنان گردون - کنایه از ستاره با باشد و
 ملائکه را نیز گویند -
 ساکینز - اکاف بروزن فالینز را گویند مطلقا خواه
 نه کتیه باشد و خواه غیر مذکویه -
 سال - بروزن مال معروف است و آن حرکت یک
 دوره آفتاب است از نقطه اول برج حمل تا نقطه آخر برج حوت

و آنرا بهر بی سینه گویند و معنی کشتی و جهاز هم آمده است و
 بهر بی سینه گویند و بهندی و ختیت که از چوب آن کشتی
 و جهاز سازند -
 سالار - بروزن تالار سردار و متر قوم باشد و پیشرو
 متاقله و قافلده باشی را نیز گویند و معنی کهن و سال خورد
 هم هست -
 سالار بیت الاحرام - کنایه از حضرت رسالت صلوات
 علیه و آله است -
 سالار خوان - بکسر راے قرشت خوان سالار باشد
 که سفرچی است و در بند و شان چاشنی گیر خوانند -
 سالار هفت خردار کوس - کنایه از آفتاب
 عالیاست -
 سال افزون - نام ماه دوازدهم است از سال ملکی -
 سالاندر - بفتح سیم و سکون نون و کسر وال ابجد و راء
 قرشت بالف کشیده یونانی نوسه از جلیاسه است و آن
 چهار پاسه دارد و دویم او کوتاه است و گردش باریک و
 لون او ابلق بود و از سیاه و زر و گویند هر چند سنگ برو
 زنده کارگر نشود و بر آتش اندازند نسوزد و از آذر درون
 هم می گویند از جمله زهره پاسه کشنده و سموم قتال است
 و بیشتر در کان نوشادری باشد اگر دل او را در لیس
 بسته بر بازوسه شخصی که تپ ریح داشته باشد
 به بند نشانیاید -
 سال بر - بفتح باء ابجد بروزن فالگرد و خسته را گویند
 که یک سال با آورد و یک سال نیارد -
 سالخورده - بسکون لام یعنی بسیار سال و کهنه و دیرینه
 و عمر باشد و او را سالخورده هم می گویند -
 سالکان عرش - کنایه از ملائکه باشد و اهل سلوک را
 نیز گویند -
 سال سه - بسکون لام و فتح هم بروزن چارده یعنی

تاریخ است و آن حساب نگاه داشتن سال و ماه و روز باشد
 و معنی علی الدوام نیز گفته اند و کبیر لام سال قمری باشد
 و آن سه صد و پنجاه و چهار روز است -
 سالنج - بفتح لام بروزن نامنج یعنی سالنج است که هر یک
 سیاه و کوچک و ضعیف باشد -
 سالوس - بروزن ناقوس مردم چرب زبان و ظاهر ناما
 و فریب دهنده و مکار و مجمل و دروغگو و فریبنده باشد
 و بهر بی شیا و خوانند -
 سالوک - بسکون کاف و زو و خونی و راهزن باشد -
 ساله - بروزن ژاله لشکر را گویند که در پیش سر قلب
 نگاه دارند و زبان بهندی بر او رزن را گویند -
 سالی - بروزن قالی هر چیز درینند و کهنه و مستعمل را گویند
 و بهندی خواهر زن باشد -
 سالیان - بروزن مادیان یعنی سالهاست که جمع سال
 باشد و معنی هم روز هفتم است و سال واحد را نیز گفته اند
 و نام ضعیفست در شر و ان بر کنار آب ارس و بعضی گویند نام
 شهر است از ولایت شر و ان -
 سالیون - بیاے حطی بروزن خالدون یونانی کرفس را
 گویند و آن رستنی باشد معروف و بعضی تخم کرفس کو بهی را
 گفته اند و معنی اول جمع است -
 سام - بروزن لام نام پسر نوح علیه السلام است و در عربی
 نیز بهین معنی خوانند و نام پدر زال هم هست که جد رستم باشد
 و نام عتبه و مضر است که بعضی آنرا درم و داعی می دانند و
 سر سام همان است قال الطبری هذا الاسم فارسی و تفسیره
 مرض الراس فان سر هو الراس و السام عند هم المرض
 و قال الشيخ هو درم الراس و معنی آتش باشد چه جانور که
 در آتش متکون میشود و او را سام اندر میگویند یعنی اندر آتش
 و سمند رخصت آن است و نام کوه است در ماوراء النهر و در
 عربی زر طلا باشد و گمانه را نیز گویند که از زر و طلا در کان

وسعدن بهم میرسد و مرگ و هلاک احمی گویند و در عربی نوع
از چلیپا سه هم بست و آنرا سام ابرص گویند و او بیشتر در باغها
می باشد و موزی نیست و ما ترنگ نیز خوانندش گرم خشک
است و چون بشکافند و برگزندگی عقرب نمیدانند با شد و
بغفت بهندی نام کتابت -

ساما ماخج - باغی است نقطه دار بر وزن بازار چه سینه بند
زنان را گویند و آن پارچه باشد چهار گوشه که پستانها را
برای بندند -

ساما کچ - با کاف بر وزن در معنی ساما پنجه است که سینه بند
زنان باشد -

ساما کی - بر وزن چالاک یعنی ساما با کچ است که سینه بند
زنان باشد -

سامان - بر وزن داران نام شخصیت است که آلبان
که پادشاهان سامانیه اند با و منسوب اند و معنی ترتیب و
اسباب و سالیس و بر و ساختن چیز با و ساختن کار
و نظام و رواج آن باشد و معنی نشانه و اندازه هم آمده است
و آرام و سکون و قرار را نیز گویند و شهر و قصبه و بلاد را هم
میگویند و معنی عصمت و عفت هم است و قوت و قدرت را
نیز گفته اند و معنی طرف و کنار و حد باشد و نشانه گاه مرز را
نیز گفته اند و آن بلندیهایی که از زمین هموار است که در آن عرش
کرده باشد و معنی میتر هم است چنانکه هر گاه گویند سامان
مراد آن باشد که میترش و فعل آمد و آنچه بدان کار و وضع
و امثال آن تیز کنند -

سامر - بکسر ثالث بر وزن ساحر نام جایست که در آنجا پناه
تنگ بسیار لطیف با فند و جامه سامری منسوب بدانجاست
و تخمیکه در زمان موسی علیه السلام گوساله سخنگو بود بهر هم
ساخته بود نیز از آنجاست -

سام کیس - بکسر کاف بر وزن با و عیس معنی بزرگ و
شریف باشد و شهر سام کیس یعنی شهر بزرگ و شریف -

سامندر - بفتح ثالث بر وزن آهنگر یعنی سمندر است و
آن جانوری است باشد بهیات موش و در ورون آتش شکون
میشود و از پوستش کلاه سازند و چون چرکن شود و آتش
اندازند پاکیزه گردد و در بعضی گویند بصورت مرغ است
و الله اعلم -

سامندل - بالام بر وزن و معنی سامندر است که جانور
آتشی باشد چه در قازی را و لام بهم تبدیل می یابند -

سامه - بر وزن نامه عدد و بیان و سوگند باشد و قرص
و دام را نیز گویند و معنی خاصه و مخصوص باشد و جاس
امن و امان و پناه را نیز گفته اند -

سامیر - بر وزن کاریز معنی فسان است و آن سنگی باشد
که بدان کار ووشش و امثال آن تیز کنند -

سان - بر وزن کان یعنی طرز و روش و رسم و عادت
باشد و مطلق سوا بان را نیز گویند اعم از چوب سادی و آهن
و طلا و نقره سادی و شبه و نظیر و مثل و مانند را هم گفته اند
و مطلق سلاح جنگ باشد خواه خود پوشند و خواه برنیل و سپ
پوشانند و معنی حصه و پاره و بهره هم است چه هر گاه گویند
سان سان کردند مراد آن باشد که پاره پاره کردند و فسان
نیز گفته اند و آن سنگی باشد که کار ووشش و غیره بدان تیز کنند
و معنی سامان و سر انجام و اسباب و دانمودن خود را بچون
هم است و عرض لشکر را نیز گویند و نام قصبه ایست نزدیک
بجاریک کار که آنهم قصبه ایست از کابل -

سانق - بکسر قاف و فتح قاف خون سیاوشان را گویند و آن
دوائی باشد که بجزئی دم الاخون خوانند -

سانج - بفتح ثالث بر وزن ازنج مرنگی باشد سیاه
و کوچک و ضعیف -

ساو - بر وزن گاو و معنی باج و خراج است و آن زسه
باشد که پادشاهان قوی از پادشاهان ضعیف بگیرند و
معنی حصه و رصده هم آمده است و زرو و طلا و خالصه را

نیز گویند که شکسته در ریزه ریزه شده باشد و بوشر باشد خوار
 و سفید رنگ بر بلندی یک گز و آزا بجای همید بسوزانند
 و نیز در میان کرمه های پلید نهند تا پیلید بر آن تند و یعنی مطلق
 سودن و ساقیدن باشد و آینه را نیز گویند که بدان کار
 و شیرتیز کنند -
 ساو آهن - بر وزن گا و آهن سونش و براده کهنه را
 گویند که از دم سوهان بریزد -
 ساوه - بر وزن کاوه نام پهلوانیست توراتی خویشتر
 کاوس کسانی که در جنگ رستم کشته شد و او را ساوه شاه
 نیز می گفتند و نام شهرت مشهور و معروف در عراق
 گویند دریاچه در آنجا بود که هر سال یک کس در آن غرق
 میکردند تا سیلان امین می بودند و در شب ولادت برود
 کائنات آن دریاچه خشک شد و زرخا صی را نیز گویند
 که شکسته در ریزه ریزه شده باشد -
 ساویر - با او بر وزن کار نیز شخصی خوش خلق و نیکو باشد
 ساویس - با نالت بختانی رسیده و بسین بلفظ
 زده یعنی چیزه گرانمایه باشد و پنبه محلول کرده که در جابه
 گذارند و جامه پنبه آگنده را نیز گویند که در روز جنگ پوشند
 و یعنی سبده باشد که زمان پنبه را که بجهت روشن مینماید
 آماده کرده باشند در آن نهند -
 ساوین - بر وزن یاقین یعنی آخر ساوین است و آن
 سبده باشد که پنبه مینا کرده بجهت روشن را در آن گذارند -
 ساهور - بر وزن لاهور که همیشه در مغرب که سعدن
 سنگینت همین نام و آن سنگی باشد که جمیع سنگهاست سخت
 قطع کند و بجای باسیم هم بنظر آمده است و اندک علم -
 ساهویه - با بر وزن آنویه نام معجزه و تقبیر کننده
 بوده که در علم تقبیر مثل و نظیر نداشته و بعضی گویند
 زنده بوده است معجزه ساهویه نام -
 ساسه - بر وزن لاسه فاعل ساسیدن را گویند که

سانیده باشد و امر این معنی هم هست یعنی بسا و نوسه
 از قماش نفیس و لطیف هم هست -
 سانبان - آفتاب گیر را گویند و آن چیزه باشد مانند
 چتری که بر سر پادشاهان دارند تا مانع از تابش آفتاب گردد
 و درین زمان چادره باشد که آزار سه چهار لاله بر سر
 یکدیگر دوخته باشند و آزار نامیانه خوانند -
 سانبان سیما بی - کنایه از صبح کاذب است -
 ساید - بر وزن شاید یعنی ریچ آهن است و آن چیکه
 باشد که از آهن بیرون آید -
 سائیس پنجم رواق - کنایه از کوب مریخ است چه او
 در فلک پنجم میباشد و سائیس در عربی شخصی را گویند که
 سب را نگاه دارد و بیمار و محافظت آن کند -
 سائیش - بر وزن مالش یعنی سائیدن باشد -
 سائلی - بسکون ثالث و کاف بختانی رسیده قبح و
 بیاد شرا بخوری را گویند و یعنی کالیغ نیز بنظر آمده است -
 ساپوس - بر وزن ساوس اهنول را گویند و آن
 تخمیت معروف و عبرتی بزرگ طوطا خوانند -
 سایه - بر وزن مایه معروف است و نام دیوسه هم
 بوده است و جن را نیز سایه گویند و کنایه از فسق و فجور
 هم هست و معنی حمایت هم آمده است چنانکه گویند در سایه
 یعنی در حمایت تو -
 سایه افگندن - کنایه از توجه نمودن و متوجه احوال
 گردیدن باشد -
 سایه این دورنگ - کنایه از حمایت زمان
 و روزگار باشد -
 سایه پرست - کنایه از شخصی باشد که پیوسته فسق و فجور
 و کار باه نشایسته کند -
 سایه پرستی - کنایه از فسق و فجور و کار باه
 نشایسته کردن باشد -

سایه برگ - بضم باء ابجد و فتح راء قرشت و سکون کاف گویا هستی که چون شتر قدی از آن بخورد بخواب رود و بابای فارسی هم بنظر آمده است -
 سایه پرور - کسی را گویند که پیوسته بفریخت و آسودگی برآمده باشد و محنت و مشقت نکشیده باشد و گویا این است که از زمان خویش کند و گنایه از مردم مفت خور باشد -
 سایه پروردان خم - گنایه از واهنای انگور است که در خم بخت شراب اندازند -
 سایه پوش - بابای فارسی بر وزن باد و نشیبی سائبان و شایان باشد -
 سایه خزرک - بفتح خا و زاء لفظ دارد و سکون کاف رستنی و نباتی باشد بقدریک گز با خطهاست سفید که با آن خورند -
 سایه خوش - با و او بعد اول بر وزن باد و کش درخت نار و آن را گویند و آن درخت است پر برگ و خوش سایه -
 سایه وار - با دال ابجد بر وزن لاله زار است که را گویند که جن داشته باشد -
 سایه رب النعم - گنایه از خلیفه و پادشاه است -
 سایه رکاب - گنایه از حمایت باشد گنایه از تابان و تابان هم هست -
 سایه رو - بفتح راء قرشت و سکون واو گنایه از شب زنده دار باشد و گنایه از زود و عیار و شب و هم هست -
 سایه زوه - بر وزن مایه زده یعنی سایه دار است و آن که باشد که او را جن گرفته باشد -
 سایه شکن - گنایه از روشنگر و روشن کننده باشد و گنایه از شخصی است که شکننده ذهاب ظلمت باشد یعنی کفر و ندوم -
 سایه گستر - گنایه از التفات نمودن و پرشانی و پنهان ساختن و نمیدین و بسن و برگشتن باشد -

سایه نشین - گنایه از شخصی است که قنبر و محنت روزگار ندیده و نه چشیده باشد -
 سایه و نور - گنایه از سایه درخت است چه سایه و آفتاب هر دو دارد و گنایه از شب و روز هم هست -

بیان دوم

در سین بی نقطه بابای ابجد مشتکل بر شصت لغت و گنایت

سیا - بفتح اول و ثانی بالفت کشیده نام شهر است که بلقیس پادشاه آن شهر بود -
 سیاوه - بضم اول بر وزن کشاده مخفف سباده است و آن سنگ است معروف که از آن فسان سازند و حکاگان گین انگشتری و امثال آنرا بدان تراشند -
 ساروک - پارسی بی نقطه بواو کشیده و بجان زده یعنی کبوتر است و عبری حام خوانند -
 سبارمی - بکسر اول بر وزن شکاری سان خرنه گوید و جورا گویند و این معنی بابای فارسی هم آمده است و عبری جل خوانند بکسر جیم و سکون لام -
 سباع - بکسر اول بر وزن چراغ یعنی نان خویش است و معرب آن صباع باشد -
 سبایل - بر وزن قبایل دار الملک قندهار را گویند -
 سبج - بفتح اول و ثانی و سکون جیم معرب سبب است و آن سنگی باشد سیاه و نرم که از آن گین انگشتری و چیز دیگر سازند گویند سر که کشیدن از میله که از سبب باشد و روشنائی چشم را از یاده کند و هر که با خود دارد از چشم زخم این گردد -
 سبج - بکسر اول و فتح ثانی و سکون خاء لفظ دار نکلا گویند مطلقا خواه در آومی باشد خواه در طعام -
 سبجین - با دال ابجد بر وزن عرق حسین یعنی پسچین است و آن بقیه و تخته میوه و انگور است بود که

و از خراسان فصل سیوه در باغها و درختها جایمانده باشد -
 سبز آخر - یعنی خاک نقطه دار کنایه از آخر نیست که در آن
 علف سبز باشد و کنایه از آسمان هم هست و بود او معدول
 نیز نویسند که سبز آخور باشد -
 سبز اندر سبز - نام سخن نهم است از جمله سی سخن بار بر -
 سبز با - اباء فارسی بلف کشیده مردم شوم قدم
 و نامبارک بے باشد -
 سبز باغ - کنایه از تن و بدن آدمی باشد و کنایه از آسمان
 هم هست و بهشت را نیز گویند -
 سبز بال - بر وزن قط سال نام نوع از انگور است
 و بجای باس که به سیم هم نظر آمده است که سبز بال باشد -
 سبز بالی - بر وزن قوط سالی یعنی سبز بال است
 که نوع از انگور است -
 سبز پری - بر وزن چرخ گری فصل بیج را گویند که بر است
 سبز پوش - کنایه از زاهدان و اهل ماتم باشد -
 سبز پوشان بهشت - کنایه از حوزان بهشتی باشد -
 سبز پوشان فلک - کنایه از ملائکه باشد -
 سبز بهار - نام سخن نهم است از موسیقی -
 سبز خوان - کنایه از آسمان است -
 سبز در سبز - کبر ثالت یعنی سبز اندر سبز است که نام
 سخن نهم باشد از سی سخن بار بر -
 سبز و - کسر و ال ایجد و ظهور های هوز کنایه از
 آسمان است -
 سبز زاغ - باز از هوز بر وزن سبز باغ کنایه از
 دنیا است و آسمان را نیز گویند -
 سبز طاقوس - کنایه از فلک است که آسمان باشد -
 سبز طشت - یعنی سبز خوان است که کنایه از آسمان باشد
 سبز قبا - یعنی قاف و باس ایجد بلف کشیده مرغیست
 که از این رنگ خوانند و آن سبزی باشد سبزی ماکل و تاجی

هم دارد و کنایه از بهک هم هست و آن کعبی باشد معروف -
 سبز ک - بر وزن نغز کن مصغر سبز باشد و یعنی سبزی
 شراب هم هست و نام مرغیست سبز رنگ سبزی آینه و تاج
 هم دارد و مانند پر و آفرین عربی شقران خوانند و یعنی گویند
 سبز ک برنده ایست که او را که می گویند -
 سبز کارگاه - یعنی سبز طشت است که کنایه از آسمان باشد -
 سبز گرا - با کاف فارسی در اس قشقت بلف کشیده
 یعنی سبز قبا است و آن مرغی باشد سبزی ماکل و تاج
 دارد و باشد پیر اس قشقت هم به نظر آمده است -
 سبز گوشک - یعنی سبز کارگاه است که کنایه از آسمان باشد -
 سبز اندر سبز - یعنی سبز اندر سبز است که نام سخن نهم
 باشد از سی سخن بار بر -
 سبز بهار - معروف است و نام نوازی کعبی باشد از موسیقی
 سبز در سبز - یعنی سبز در سبز است که نام سخن نهم باشد
 از سی سخن بار بر -
 سبزی - با تالک شتانی کشیده معروف است که
 مشوب سبز باشد همچون سپاهی و سفیدی که مشوب بسپاه
 و سفید است و سبزی خوردنی را نیز گویند و یعنی سبزی
 شراب هم آمده است و خرمن و طراوت را نیز گفتند اندر
 سبع الوان - و سبب الوان هفت رنگ طعام را
 گویند و آن از سنتهای فرعون است و کنایه از هفت آسمان
 و هفت طبقه زمین هم هست -
 سبغانه - یعنی اول و عین نقطه دار بر وزن ستانه یعنی
 بیجان باشد و آن زرد است که پیش از کار کردن به مزدور
 بدهند و بهر اول درازند و کشیده بالا را گویند -
 سبک - یعنی اول و نهم ثانی و سکون کاف معروف است
 که در مقابل سنگین باشد و کنایه از مردم بے وقار و بے
 بود و یعنی چیست و چاک و تعجیل و شتاب و مجرد بے تعلق
 هم آمده است و بهر اول و کسر ثانی یعنی سبک و سستی باشد

و کسرا اول و ثانی پرندة ایست عاشق و طالب رقیب
و این غیر شب پرواست چه این روز با بجان قفس آفتاب
پرواز کند -

سبکاو - با کاف بروزن بغداد یعنی سرکوه و قلعه کوه
باشد و فرق سرانیز گویند -

سبکبار - بفتح اول و باء ابجد بالف کشیده و براس
قرشت زده یعنی فارغبال باشد و کسی را نیز گویند که پوست
شادی کند و خوش حال و صاحب انتعاش باشد -

سبکپای - با بای فارسی کنایه از گریز پای و تند و تیز
براه رزنده باشد و پای و گانی را نیز گویند که منزل بمنزل گذراند
بهر و زامه بیکدیگر رسانند و این در هندوستان معارف است
و اسپه که در هر منزل بجهت یک تعیین کنند -

سبک خیز - کنایه از مردم جلد و تند و زود خیز باشد -

سبک دست - کنایه از شتاب و جلدی باشد و کار باه
که با دست کنند و شخصیکه در کار با سرعت و جلدی بکار برد -

سبک رو - بفتح زات قرشت یعنی سبکپای است که گریز پای
و تند و تیز بر اه رزنده و جلد رفتار و شتاب رو باشد -

سبک روح - کنایه از مردم بی تکلف و خندان و شگفت
و ظریف و بی کبر و عنایا باشد -

سبکبار - با سین بی نقطه بروزن سبکبار یعنی خوار و
بیقرار و بی تکلیف و بی وقار و شتاب زده باشد یعنی

سبک سر هم هست که کنایه از فرومایه و سفیه باشد چه ساز یعنی
سر هم آمده است و مجرد و بی تعلق را هم گفت اند -

سبک سایه - بفتح یاء حطی کنایه از کم بقا و بی ثبات
و گذرند و باشد -

سبکسازان - کنایه از فرومایگان و سفیهان و غلسان
و مهماب قلوب را نیز گویند -

سبک سنگ - بسکون نون و کاف فارسی مردم
سبکسار و بی وقار و کم قیمت باشد -

سبک عثمان - کسر عین بی نقطه یعنی سبک روست
که کنایه از تند و تیز بر اه رزنده و جلد رفتار و شتاب رو باشد
و کنایه از حمله کننده هم هست -

سبک بقا - کسر لام و قاف بالف کشیده مردم سبک روح را
گویند یعنی شخصی که مطیع و فرمان بردار و کشاده رو باشد و
ترش رو و مقبوض نباشد و ملاقاتش زود دست دهد -

سبک - بفتح اول و ثانی بروزن اجل مضمض باشد از
امراض چشم و آن موئیست که درون پاک چشم بر می آید
و پرده را نیز گویند که در چشم بهم رسد و بیضه گویند این معنی
عربی است و بسندی میله باشد از فولاد که بران زمین میوراند
سبلان - بفتح اول و ثانی بروزن و معنی سولان است
و آن کوهی باشد نزدیک بار و بیل -

سبکست - کسر اول و لام و سکون ثانی و تاء قرشت
سر شمر را گویند و آن چیز است چسبنده که بچرم خام پزند و

کاکران و غیر ایشان بکار برند و با اول و ثانی مسور بلام
و فوقانی زده نیز این معنی گفته اند و کسر اول و فتح لام
در عربی یعنی بروت و بیل باشد که موی پشت لب است -

سبکج - بروزن شکنج چوب قلبه باشد و آن چوب است دراز
که بیک سر آن گاو آهن را نصب کنند و سر دیگر آنرا

بر یوغ بندند و زمین شیار کنند و یوغ چوبی است که
بر گردن گاو نهند -

سبوره - بفتح اول بروزن توره چیز و مخت
و پشت پای باشد -

سبوسن - بفتح اول و ثالث مجهول بروزن مجوس نخاله
هر چیزی را گویند عموماً و نخاله و پوست گندم و جو آرد کرده را
خصوصاً و بضم اول هم آمده است -

سبوسه - بفتح اول و او مجهول بروزن دوسه شکنج
باشد مانند سبوس که بسبب پوست مزاج در سردی پیدا

می شود و آنرا عبری حرازه گویند بفتح حای بی نقطه و زای

نقطه دارد و ریزه چوب را نیز گویند که از دم آرد جدا شود
 و سپس آرد گندم و جو را نیز گشت اند و گرمی باشد که
 در آنها رگندم و جو افتد -
 سبوس گستن - کنایه از ناسید شدن و ناسید گردیدن
 و شراب ریختن و منع شراب کردن باشد -
 سببوش - بکسر اول و سکون ثانی و تحتانی بود کشیده و
 بشین نقطه دارد و هم سهول است که بعضی بزقطونا گویند

بیان سوم

در سین بے نقطه باباے فارسی شتل بر
 هشتاد و هشت لغت و کتابت

سپار - بضم اول بروزن و چار آهن جفت را گویند
 و آن کهنه باشد ستریز که زمین با آن شیار کنند و بکسر
 اول اسباب و مایحتاج و آلات و ادوات خانه باشد
 از هر نوعی و چرخ را نیز گویند که بدان شیره آنگو گویند
 و بعضی که در آن شیره آنگو میفشارند و آنرا بر سب
 معصر خوانند و مطلق ظروف و ادواتی را گویند عموماً
 و ظرفی که در آن آنگور کرده از جاسی بهائی بر ضد
 و این معانی بضم اول هم آمده است خصوصاً آلات
 و ادوات خانه و امر سپردن و فاعل سپردن هم است
 سپاروک - بفتح اول و ثانی بالفت کشیده و ثالث
 بود و رسیده و بکاف زده یعنی کبوتر باشد و بعضی هم گویند
 سپارو - بکسر اول بروزن اشاره مخففت سی پاره است
 و آن یک جزو باشد از سی جزو کلام خدا و بفتح اول سنگی
 گویند که فسان سازند یعنی کار و دشمنی بدان تیز کنند -
 سپاری - بکسر اول بروزن شکاری ساق گندم و
 جو را گویند و آن طغنی باشد میان خالی که بخوشه گندم
 پیوسته است و بعضی خوشه گندم و جو هم بنظر آمده است
 و بندی فوفل باشد و آن چیز است شبیه بنقدق دور
 هند وستان بابرگه که آنرا بان گویند خورند -

سپاس - بکسر اول بروزن قیاس یعنی حمد و شکر نعمت
 باشد و بعضی قبول و منت هم هست چنانکه گویند سپاس
 دارم یعنی قبول دارم و منت پذیرم و بعضی لطف و
 شفقت و رحمت نیز آمده است -
 سپاسه - بکسر اول و فتح رابع منت هر کسی نهادن باشد
 و بعضی لطف نمودن و شفقت کردن هم هست -
 سپاسی - بکسر اول بروزن قیاسی کنایه از گدا و
 گدائی کننده باشد -

سپاسیان - بروزن قیاسیان گدایان و گدائی
 کنندگان باشند و استان اولین پیغمبر را نیز گویند
 که بجم مبعوث شد و او را مه اباد می نامند بکسر میسم و
 کتاب او را سواتر -

سپانخ - بکسر اول و ثانی بالفت و ثون بالفت
 کشیده و بنامه نقطه دارد و بعضی اسفناخ است آن
 سبزی باشد که در آتش و شله پلا و کنند -
 سپاوه - بکسر اول و فتح و او بروزن سپاه فرود شکوه
 و شان و شوکت باشد -

سپتاک - بکسر اول و فوقانی بالفت کشیده بروزن
 تریاک سفید آبی را گویند که زمان بر رواند و نشان
 و مهوران بکار برند -

سپید - بکسر اول و فتح ثانی و سکون دال بجد یعنی
 زمین است که بعضی ارض گویند و نام ملکه هم هست موکل
 زمین و نام ماه دوازدهم باشد از سالهای شمسی و نام روز
 پنجم است از ماه های شمسی درین روز قاریان عید کنند و
 جشن سازند بنا بر قاعده کلیه که نزد ایشان معتبر است که چون
 نام ماه در روز موافق آید آن روز را عید کنند و جشن
 سازند بیک است با حقا و ایشان درین روز درخت
 نشانند و نو پوشیدن و سپند را نیز گفته اند و آن تخمی
 باشد که بجهت دفع چشم زخم در آتش کنند -

سپهر اول و فتح ثانی و سکون راست قمر است معروفست
و بجز بی جنبه گویند و معنی روزه و پانمال کنند نیز آمده است
و امر بر رفتن و پانمال کردن هم هست یعنی راه رو و پانمال کن
سپهر آشتین - بکسر ثالث کنایه از آفتاب عالم است
سپهر افکندن - کنایه از بهریت کردن و اگر بخین و تیزل
نمودن و عاجز شدن و تنگ و عار باشد -
سپهر انداختن - معنی سپهر افکندن است که کنایه از منزل
د فروتنی نمودن و عاجز شدن و تنگ و عار باشد و معنی
غروب کردن هم هست -

سپهر بر آب افکندن - کنایه از زبون شدن و فوئی
کردن و تیزل و ترک تنگ و ناموس و عار نمودن باشد -
سپهر اول و ضم ثانی بروزن فشرده معنی سپهر است
و معنی گوشه نشینی و قناعت و تحمل و فروتنی و پانمال کردن
در راه و روش سلوک باشد و بانتهار ساندن و تمام کردن
خوانندگی و سازندگی را نیز گویند و ضم اول و ثانی هم
آمده است واضح این است -

سپهر اول و ضم ثانی معروف است که چوب
پیش کے امانت گذاشتن باشد و معنی گوشه نشینی و قناعت
و تسلیم کردن و توکل و تحمل و سلوک و فروتنی نمودن و
پانمال شدن و پانمال کردن هم هست و بکسر اول و فتح ثانی
معنی سلطه کردن و راه رفتن بود و باین معنی بفتح اول
و ثانی هم آمده است -

سپهر اول و فتح اول و سکون راست قمر است
و پانمال گردیده و بیای کوفته شده باشد و بکسر اول هم هست
سپهر سیاه - بکسر سین به نقطه و تحتانی بالغ کشیده و
بها سه زو و یک از نامهای آفتاب است -

سپهر غم - بفتح غین فقط دار و سکون سیم مطلق گلهما
و ریاحین را گویند و عموماً گفته که آزار ریاحین خوانند خصوصاً
و فتح ثالث بروزن اسپهر هم آمده است -

سپهر اول و فتح ثانی و ثالث و سکون کاف نام
علتین است از قسم خوشبختی که بر روسه طفلان و کودکان بدید
آید و سکون ثانی بروزن خشک معنی زیر است و آن گپا
باشد ز - و که بدان جامه رنگ کنند و بجز بی درس گویند و پان
معنی بفتح ثانی هم آمده است که مخفف اسپرک و مصغر سپر باشد -
سپهر کاف و بکسر ثالث و کاف فارسی بالغ کشیده و بود
زده سپهری باشد که از پوست گاو میش سازند و آن قمر
سپهر چند و ستان بسیار است -

سپهر کی - بکسر اول و فتح ثانی و کاف فارسی بروزن
بجز دی در و درج و محبت و سختی بود و بفتح اول و ثالث
هم گفته اند که بروزن بدرگی باشد و باین معنی بجای حرف
ثانی تحتانی و بجای ثالث زائده نقطه دار هم آمده است
سپهر لوس - بلام بود و مجبول رسیده و بسین به نقطه دار
خانه سلطین و پادشاهان را گویند -

سپهر م - بکسر اول و فتح ثانی و ثالث و سکون هم مخفف
سپهر غم است که نوعی از ریحان باشد و سکون ثانی نیز آمده
است و معنی همیشه جوان هم گفته اند -

سپهر ننگ - بکسر اول و فتح ثانی و ثالث و سکون نون
و کاف فارسی مخفف اسپرنگ است و آن قریبه باشد از قره
سمرقند مشهور با سمرنگ -

سپهر هم - با بار و وزن و معنی سپهر غم است که ریحان باشد -
سپهری - بروزن جگری معنی آخر و تمام و انتها و برسد
و تمام شدن و با آخر رسیده باشد و معنی پانمال و نام چیز
هم هست و تیر شمار را نیز گویند و آن تیرس باشد که بجای
پیکان چوب پهنی یا استخوان یا آهن پهنی نصب کنند -

سپهر لیس - بکسر اول و تحتانی مجبول بروزن ادیس
مخفف اسپر لیس است که میدان اسپ ووانی باشد -
سپهر یغ - بفتح اول و سکون آخر که غین فقط دار باشد
بروزن تحقیق خوشه انگور بسیار دانند را گویند و معنی گفته اند

خوشه انگور است که هنوز دانه‌هاست آن کوچک و ریزه باشد
 بعد از از زنی و هنوز سخت و درشت نشده باشد و بعضی
 بضم اول و فتح ثانی هم باین معنی و هم یعنی خوشه خرا و مثل
 آن گفته اند که بروخت باشد و یعنی راه راست هم آمده است
 سپس - کسر اول و فتح ثانی و سکون سین بے نقطه یعنی
 پس و پسر و بعد باشد چنانکه گویند ازین سپس یعنی
 پس ازین و بعد ازین -
 بسیار کسر اول و سکون ثانی و سین بے نقطه برون
 بسیار یعنی و لال است که بفری سمار گویند -
 سپست - بفتح اول و کسر ثانی و سکون ثالث و فوقانی
 مخفف سپست است و آن گویا ہے باشد بغایت نرم و پس
 که چار و از خوردن آن فربه سازد و بفری نصفه و ترکی
 پونجه خوانند و یعنی بدبوی و گنده و پلید و بوسه ناخوش
 هم گفته اند و بضم اول و ثانی بونیاک و بوسه گرفته باشد
 مانند بوسه ماهی و جامه نم گرفته و بوسه قیر که آن نصیحت
 سیاه و ظروف مس و برنج بد بوسه -
 سیستان - کسر اول برون و بستان میوه است
 بعد از آلودی کوچکی و در روز آن شیر و باشد نج و بجز
 و آزاد رود و ابا بکار برند و معنی آن اطباء الکلبه است
 و بفری دین خوانند ابدال و بایه ایچ و درخت آن را
 شجره الدیق گویند گرم و ترست و سرفرا نافع باشد -
 سکا - کسر اول و سکون ثانی و کاف ز روی را گویند
 که بر روی غلزار نشینند و دانه گندم را بوج و ضائع گردانند
 سکا و - کسر اول برون افتاد یعنی چکا دست کیان
 و بالاسه پیشانی و سر کوه و قله کوه باشد -
 سپل - بفتح اول و ثانی برون اجل سم شتر و
 ناخن فیل را گویند -
 سلیج - برون شکم یعنی همان باشد و معنی عاریت هم
 گفته اند و خانه باشد که مزارعان و دشت بانان در غلزار

و فالیز و امثال آن از چوب و علف سازند و آرام گاه
 عاریتی را نیز گویند و چون دینار ابقاے نیست و حکم همان
 و خانه عاریتی دارد و از این نظر این معنای سراسر سلیج خوانند
 و یعنی چراگاه جانوران هم هست که در آن آب و علف بسیار
 باشد و پانزده را نیز گویند چرا پانزده سلیج است -
 سلیج - کسر اول و فتح ثانی و سکون ثالث و حیم بالفت
 کشیده و بیاسه ایچند ده نام ولایتی است که کاموس کشانی
 که رستم اورا کشت ضابط آن ولایت بود و باین معنی بجز
 حرف ثانی هم بنظر آمده است -
 سپند - کسر اول معروف است و آن تخمه باشد که جهت
 چشم زخم سوزند و نام کوهی هم هست و بفری آن کوه را
 جبل گویند و سه نصیحت -
 سپندار - کسر اول برون شکم دار یعنی شمع باشد که
 معشوق بر دانه است و نام پسر گشتاسب و مخفف سپند
 هم هست و آن بودن نیز عظم باشد در برج حوت -
 سپندار مذ - بضم سیم و سکون ذال نقطه دار بے سنه
 سفندار مذ است که ماه دوازدهم از سال شمسی باشد و نام
 سوزنیم از ماههاست شمسی هم هست این روز را فارسیان
 بنا بر قاعده کلیه که پیش ایشان معمول است که چون نام ماه
 با نام روز موافق آید عید کنند درین روز جشن سازند
 و عید نمایند نیک است رخت پوشیدن و درخت نشانیدن
 درین روز با اعتقاد ایشان و معنی زمین هم گفته اند و نام
 فرشته هم هست که موکل زمین و درختها و جنگلهاست و
 مصالح این ماه بدو تعلق دارد -
 سپندان - بفتح اول برون نونان خروال قازی
 باشد و آن تخمه است دوائی و تخم تره تیزک را نیز گفته اند
 و بفری حب الرشا و خوانند و کسر اول هم بنظر آمده است -
 سپندوز - کسر اول برون سپر و ز بادیه و کماج خمیر را
 گویند و آن تخمه باشد میان سوراخ که بر سرتون خمیر گذرانند -

سپندین - بروزن درم چین یعنی سپندان است که خردل
فارسی و تخم تره تیزک باشد -

سپوخت - بکسر اول بروزن فروخت ماضی سپوختن است
که فرو بردن بزور باشد یعنی چیز را در چینه یعنی سختی

وزور فرو برد یعنی بر آورد هم است که از بر آوردن باشد
و این اعتبار این لغت از اضداد است و بفتح اول هم آمده است

سپوختن - بکسر اول و واد مجهول بروزن فروختن یعنی
چیز را در چینه یعنی سختی و زور فرو بردن بر آوردن

باشد این لغت از اضداد است و بفتح اول هم آمده است -
سپوخته - بکسر اول و واد مجهول بروزن فروخته به معنی

زور فرو برده و خلاصیده و بر آورده باشد و بفتح اول هم آمده است
سپوز - بکسر اول و واد مجهول یعنی سپوختن است که گنای از فرو بردن

و بر آوردن یعنی فرو بردن باشد چیز را در چینه و امر
این معنی هم آمده است یعنی فرو بردن و بجان و بر آوردن -

سپوز - بروزن فروزد یعنی فرو بردن و بجانند
و از اندرون کند و بر آورد و به معنی تاخیر کند و کار بار

باز پس انداز هم گفته اند -
سپوز کار - با کاف فارسی بالف کشیده و برای بی نظار

زده کسی را گویند که در کار تاخیر کند و باز پس اندازد -
سپید - بکسر اول و ضم باء ایجد سپید سالار و خاندان

و صاحب لشکر گویند چه سپید یعنی لشکر و بزمینی صاحب
و خداوند باشد و بهر بی سفید خوانند و بعضی گویند سپید

نامی است مخصوص پادشاهان بلرستان که دارالرض باشد
چنانکه قیصر مخصوص پادشاهان روم و خان مخصوص

پادشاهان ترکستان -
سپیدان - بدال ایجد بروزن بگنای نام

برده است از موسیقی -
سپهر - بکسر اول و ثانی و سکون با و راه قرشت معرک

که آسمان باشد و بهر بی سما خوانند -

سپهرار - بروزن گرفتار کرده آتش را گویند و آن بالاک
کرده هواست و کرده اشیر همان است -

سپهرم - بروزن سپهرم نام یکی از پهلوانان توران است
از خویشان افراسیاب که در جنگ دوازده رخ بردست

بجیرین گویند زکشته شد -
سپهره بند - بابای ایجد بروزن سینه زنده طلسم جادوگر گویند

سپی - بفتح اول بروزن معنی مخفف سفید باشد و بهر بی
بیاض گویند و بکسر اول هم آمده است -

سپیتاک - بفتح اول و تحتانی مجهول و فوقانی بالف
کشیده و بجان زده بروزن و معنی سفید آب است که زنان

بر رویه مالند و نقاشان و مصوران هم بکار برند و بکسر
اول نیز آمده است و مخفف سفید تاک هم است و آن بر ته است

که بهر بی کرمة البیضا خوانند -
سپیچ - بضم اول و تحتانی مجهول بروزن کلیم چیز است

باشد که بر رویه خم شراب دسر که مانند آن بسته شود
و بکسر اول و فتح اول هم آمده است -

سپید - بروزن و معنی سفید است و بهر بی بیاض خوانند
و نام قلعه و صارسه باشد از توران که شهر اسپین شهر

گرفت و نام دیو که رستم کشت و نام رودخانه هم است -
سپیدار - مخفف سفید و درست و آن از جمله درختهای

بسیار است و نوعی از بید باشد -
سپیدان - بروزن کلید آن نام قلعه سگوان باشد

که بمشید در فارس ساخته است -
سپید با - بابا ایجد بالف کشیده معنی آتش است است

که است با باشد چه با معنی آتش است -
سپید پا - بابا ایجد فارسی بالف کشیده معنی مبارک قدم

و خسته می باشد بر خلاف بنی که نام مبارک قدم را گویند
سپید بالا - بابا ایجد و لام هر دو بالف کشیده کتاب

از صبح اول است که صبح کاذب باشد -

سپهر

سپید پر - بفتح باء اجد بروزن سفید گز فصل تابستان گویند -
سپید پر - باء فارسی بروزن سفید گز بمعنی پرشته باشد
و بعربری بقی خوانند -

سپید برگ - بفتح باء اجد و سکون راء قرشت کاف
فارسی نام گیاه هست که آنرا بعربری بقله یمانیه گویند -

سپید پنهان - کنایه از صبح دوم است که صبح صادق باشد -
سپید تاک - با فوقانی بلف کشیده و کاف زده
بوته است که آنرا بعربری کرمه البیضا خوانند و میوه آن
سرخ می باشد و بخوشه آنگو میماند و بدان پوست را و باخت
کنند و آنرا خسر و دار گویند -

سپید خازن - با خاف نقطه دار بلف کشیده و بر اء
بی نقطه زوه دار و بی است که در کوهها و مرغزارها هم پیدا
و آنرا بعربری شوکه البیضا خوانند -

سپید دار - با و ال اجد بلف کشیده و بر اء قرشت
زده و درخت است بسیار خوش قد و قامت و خوش برگ و
از جمله هفت بید است و میوه و ثمرندار و گویند میان این
درخت و نخل خرما مخالفت است و در یک مکان بنشینند -

سپید دست - بفتح و ال اجد و سکون سین و تائی قرشت
بمعنی جوان مرد و سخی و صاحب همت و فحمت و مبارک
باشد و کنایه از موسی علیه السلام هم هست -

سپید رو - بضم راء قرشت و سکون و او و ال اجد
نام رودخانه است از آذربایجان که بر دلیمان و گیلان گذرد
سپید روی - بروزن سفید موسی قلمی را گویند و
آن جوهر است که ظروف مس را بدان سفید کنند و کنایه از
روشن روست و سرخ روست و نیک بخت هم هست -

سپید شدن - کنایه از ظاهر شدن و آشکارا گشتن باشد
سپید کار - با کاف بلف کشیده و بر اء قرشت زده
کنایه از مردم نیکو کار و صالح و نیکو مدار و جوانمرد باشد -

سپید مرد - بفتح میم و سکون راء قرشت و و ال اجد

سختی باشد مانند بستان افزون که سابق آن سفید و
برگش سبز باشد -

سپید نامه - با و ن بلف کشیده و فغ میم کنایه از
مردم صالح و پرهیزگار و درستکار باشد -

سپیده - بروزن سفیده پنهانی روشنی صبح صادق را
گویند و سفید آبی که زنان بر روست مانند آن اقسام بسیار
بهترین آن آنست که شاخ گوزن را بسوزانند تا سفید شود
و کوبند و بپزند و با ماست خمیر کنند و خشک سازند و بعد
از آن بسایند و بر روست مانند -

سپیده دم - بفتح و ال اجد و سکون میم سحرگاه دوم
صبح صادق باشد و بضم و ال اجد سرخ مرد را گویند و آن
گیاه هست شبیه بستان افزون و ساقش سفیدی باشد -
سپی دیو - بمعنی دیو سپید است که رستم در مازندران شتر
کشت چو سبی یعنی سفید باشد -

سپیرک - بفتح اول بروزن فقیرک جانوری باشد
سرخ رنگ و پر دار که پوسته در حامهائی باشد -

سپیر و - بفتح اول بروزن پریر و بمعنی سپیرک است
که جانور است باشد پر دار و سرخ رنگ و بیشتر در حامهات
جاهاست نناک مشکون میشود -

سپیل - بروزن اصیل آواز و نواسه مرغان را
گویند و بعربری صفیر خوانند -

ایمان چهارم

در سین به نقطه با تاء قرشت مثل بر
هفتاد و پنج لغت و کنایت

تا - بکسر اول و تائی بلف کشیده بمعنی ستایش و
ستودن است که از دعا و ثنا و شکر نعمت باشد و ستاینده
و ستایش کننده را نیز گویند و باین معنی بدون ترکیب در
آخر کلمات گفته نمی شود و بجز آفتاب ستا و خود ستا و امثالین
معنی هم هست یعنی ستایش کن و ستای و نوعی از چادر است

که آرزو شایسته و سالیان هم میگویند و نام کجی است از سبقتی
 و طنبوره و سازه را گویند که آزانسته تار باشد و سه
 پیاله شراب را نیز گویند که بموجب قرار داد حکما هر نهار بنام
 تاسعه را از اخلاط بشوید و غسل دهد و آزا بعرنی ثلاثه
 عساله گویند و بمعنی سه توی و سه لای باشد و عدد سیت
 معلوم و بازی سوم زد باشد و سه تایی بمعنی ساز و ثلاثه
 عساله و سه توی و عدد معلوم را منفصل باید نوشت
 که اگر متصل بنویسند بی املا خواهد بود و بفتح اول بمعنی است
 که تفسیر زنده پاژند باشد و آن کتاب معانیست در احکام
 آتش پرستی از تصنیفات زردشت و باین معنی بصند
 اول هم گفته اند -

ستاخ - بکسر اول و ثانی بالف کشیده و بجای نقطه دار
 زده شاخ درخت نوحه نازک را گویند که از شاخ دیگر بجهت
 و بعضی گویند شاخ و خیمت که در شاخ دیگر بچید -
 ستاد - بکسر اول بروزن قناد مخفف ایستاد باشد که
 بر پایه بودن ست و مخفف ستانده هم هست که از گرفتن
 باشد و باین معنی بفتح اول هم آمده است -

ستاؤاب - بکسر اول و ثانی و ذال مجمله بالف کشیده
 و بیایه بجد زده بالا رفتن آب را گویند از جائی و بمعنی
 چکیدن آب هم منظر آمده است -

ستاؤن - بکسر اول بروزن قنادن بمعنی ایستادن
 باشد و بمعنی چیزه گرفتن هم هست که ستن باشد و باین
 معنی بفتح اول هم آمده است -

ستاخ - بفتح اول بروزن قناد مخفف ستاره باشد که
 بعرنی کوکب خوانند و خیمه را نیز گویند که کجیت منع مگس و
 پیشه زنده و آزادترین زمان پشه دان گویند و بمعنی اول کجس
 اول هم آمده است و این صح است و ساز و طنبوره را هم میگویند
 ستاره - بفتح اول بروزن شراره نوحی از چادر باشد که
 آزا شایسته خوانند و خیمه را نیز گویند که از پارچه بسیار نازک

دو زنجیرت منع مگس و پشه و آزادترین زمان پشه دان
 خوانند و بمعنی اول کجس اول هم آمده است که بروزن اشاره
 باشد و کجس اول طنبوره و سازه را گویند که سه تار داشته باشد
 و باین معنی منفصل باید نوشت و کوکب را نیز گویند و افزای
 جدول کشان را هم ستاره میگویند و آن چیز است راست
 و تنگ و پهن بعرض دو انگشت یا کمتر از نواد یا چوب استخوان
 و امثال آن سازند و بعرنی مسطر خوانند و بمعنی کوکب
 و مسطر بفتح دال هم گفته اند و بازی سوم نرور را نیز
 گویند که ستا باشد و بمعنی رایت و علم هم آمده است و
 آستان در خانه را هم میگویند -

ستاره زمین - کنایه از سنگ طلق باشد و آن سنگیت
 مانند آئینه براق و شفاف که پرده پرده از روی هم بر میخیزد و
 ستاره ششم بضم شین نقطه دار نهم ستاره شناس را گویند -
 ستاره ششمون - کنایه از سپیدار بودن و شب
 زنده داری باشد -

ستاره شناس - بمعنی ستاره شمرست که نجم باشد -

ستاره قلندران - کنایه از آفتاب عالیاست -

ستاغ - بکسر اول بروزن چراغ بمعنی که سپ شیه خواره
 باشد و کره سپه را نیز گویند که هنوز او را زمین بر پشت
 نهاده باشند و مطلق سپ را نیز گویند اعم از آنکه کره باشد
 یا غیر کره و بمعنی اسپه زانیده و آدم نازانیده هم هست
 که بفارسی سترون و بعرنی عقیمه گویند و شتران شیر و پنده
 و شتران بسیار شیر را نیز ستاغ میگویند و بمعنی سرون هم
 آمده است که شاخ گاؤ و گوسفند و سرین و قفل باشد -

ستاگ - بکسر اول و ثانی بالف کشیده و بجای زده
 هر شاخ نوره تازه و نازک را گویند که از بیخ درخت بجد عمود
 و شاخ نازک و تازه درخت تاک را که درخت انگور باشد
 گویند خصوصاً و آزا بسبب ترش مزگی میخورند و بمعنی مطلق
 شاخ درخت را گفته اند خواه تازه باشد خواه غیر تازه

بمعنی

و بشین نقطه وار هم آمده است و درست است چه در ناری
 سین و شین هم تبدیل می یابند -
 ستام - بکسر اول بروزن کجام ساخت و یراق زمین است
 گویند مطلقاً و یعنی کجام و سرافسار محلی بز و نقره هم آمده است
 و آستان در خانه را نیز گویند -
 ستان - بکسر اول بروزن نشان بر پشت خوابیده را گویند
 و جای انبوه و بسیاری چیز باشد همچو گلستان و نیستان
 و هندوستان و امثال آن و این معنی بدون ترکیب
 گفته نمی شود و یعنی بے صبر و بی طاقت نیز آمده است و مخفف
 آستان هم هست که جای کفش کردن است در خانه و بفتح
 اول ستانده را گویند که چیزی سه گیرنده باشد و این معنی
 هم هست یعنی ستان و بگیر -
 ستانه - بروزن فناء یعنی آستانه است که جای
 کفش کردن باشد -
 ستاوند - بفتح اول بروزن و ماوند رواق و بالاخانه
 باشد که پیش آن مانند ایوان کشوده بود و صفت بلند بزرگ
 نیز گویند و صفت راهم گفته اند که سقف آن از یک ستون
 برافراشته باشد و بضم اول نیز آمده است -
 ستاوه - بفتح اول بروزن کجاوه یعنی مکر و فریب جلد
 و خدعه باشد و بکسر اول هم گفته اند -
 ستاه - بکسر اول بروزن سیاه مخفف ستاره باشد
 که بعبری که کب گویند و یعنی نقره و سیم قلب و ناسره
 هم آمده است و نام پرده هم هست از موسیقی -
 ستایش - بکسر اول بروزن فزایش و عاوشنا و شکر نعمت
 و مدح و نیکی گفتن و ستودن و آفرین باشد -
 ستایشگاه - شرطیه و مخلص شعر را گویند یعنی بیته که
 قصیده یا قطعه یا شعری بدان تمام نشود -
 ستیر - بکسر اول بروزن و معنی سطر است که گنده و لک
 بک غلیظ باشد و سطر باطامی حطی معرب است -

سبتر نامی - بانون بالف کشیده بجمانی زوده گندگی
 و سطری و غلیظ و لک و پکی و بزرگی چیز را گویند و آنرا
 بعبری خضمه خوانند -
 ستخر - بکسر اول و فتح ثانی و سکون خاس نقطه دار و در
 بے نقطه مخفف استخر است که تالاب و آبگیر باشد و نام
 قلعه ایست مشهور در فارس که همیشه ساخته است و چون
 در آن تالاب بزرگی هست بنا بر آن بدان نام خوانند
 و سطر معرب است -
 ستخره - بکسر اول و فتح ثانی و سکون ثالث و سین
 بے نقطه مفتوح یعنی غرابال باشد که بدان چیزها نیز
 و بعبری اهلال گویند -
 ستخوان - بضم اول و ثانی مخفف استخوان است
 و تبازی عظم گویند -
 ستخیز - بفتح اول بروزن لبریز مخفف رتخیز است که
 محشر و قیامت باشد -
 ستر - بفتح اول بروزن سفر مخفف استر است
 که بعبری بقل گویند -
 ستردن - بکسر اول بروزن فشردن یعنی پاک
 کردن و تراشیدن و بواشد و بضم اول و ثانی هم گفته اند -
 سترسا - بفتح اول بروزن فلک سا یعنی حس باشد
 و مع آن حواس است و سترسانی یعنی حس یعنی آنچه
 بنظر و حس در آید -
 سترگ - بضم اول و ثانی بروزن بزرگ مردم بنام
 بزرگ جنبه و قوی همیکل و درشت را گویند و ستیزه کار و
 تند و خشناک را نیز گفته اند و مردم بچو و بے آزر را
 هم می گویند و بفتح اول و کسر اول هم آمده است -
 سترکا - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف بالف
 کشیده صفت است سرخ بسیار باطل و بعضی گویند صفت
 روم است و آن درخت است که مقل کی میوه آن است و بعضی

و گیر گویند که صمغ درخت زیتون است و آن گرم و خشک است و نیز که رانغ می باشد.

سترکش - بضم اول و ثانی و کسر کاف و سکون شین نقطه اول یعنی برآشفتن و جلال باشد که در مقابل شکفتن و جمال است.

سترنگ - بفتح اول بر وزن بدرنگ مردم گویا باشد و آن رستی و نباتی است شبیه آدمی و در زمین چین روید گویند

گونسار بود و چنانکه ریشه اش بمنزله موسی سر آدمی باشد ز ماده دست در گردن هم کرده و پایها و یکدیگر محکم ساخته و زربا پای

راست بر پایه چپ ماده افتاده است و ماده را بعکس آن و هر کس آنرا بکند باندگ روزی بمیرد و حال کردن آن این

نوع است که اطراف آنرا خالی کنند چنانکه باندگ قوی گفته شود پس ریسانه آورند و یک سر ریسان را بران و سر دیگر را بر

سگ بندند و جانور را در پیش سگ سر دهند تا سگ بجانب شکار بدو و آن از بیج گفته شود و آنرا به عسری

ببر و ج لهنم خوانند و بازیه هم است مشهور و معروف و چون دران بازی صورت پادشاه و وزیر هر دو را از بیج ساخته اند

باین اعتبار سترنگ نام نهاده اند و معرب آن شطیح است و اکنون بتعریب اشتها دارد.

ستروک - بفتح اول بر وزن ستروک مردم به مایه و بیگا و بدخوشمناک و دزد پیشه و هرزه گو سه را گویند.

سترون - بفتح اول و او بر وزن قلبن زن نازاینده و عقیقه را گویند و معنی ترکیبی این لغت استرمانندست چه ستر

معنی استردون بمعنی شبه و مانند باشد و چون استرنی زاید اور لب این اعتبار بدین نام خوانده اند و زنده را نیز گویند که

بیش از یک فرزند زنده زائیده باشد و باول و ثانی مضموم هم آمده است

ستل - بفتح اول و ثانی بر وزن کفل بمعنی کتک زدن و آزار دادن باشد و کسر اول آگیر و تالاب و استخر را گویند.

ستم - بکسر اول بر وزن شکم معروض است که تقدی و آزار باشد و معنی دیده و خواننده نیز گفته اند و بحرلی حمد خوانند.

ستم آبا و کنایه از جایست که در اینجا ظلم و تعدی بسیار واقع شود و کنایه از دنیا هم است.

ستم پرور - بفتح باسه فارسی کنایه از ظالم و ظلم کننده و ظلم روا دارنده باشد.

ستن - آوند - بضم اول و ثانی و سکون نون و هزه ممدود و فتح واو و نون و دال ابجد هر دو ساکن صفت و ایوان خانه را

گویند که بیک ستون برپایه باشد و کسر اول نیز گفته اند.

ستنبه - بکسر اول بر وزن شکنبه مردم درشت و قوی پیکل و دلیر را گویند و صورتی را نیز گفته اند که از غایت کراهت

و زشتی طبع از دیرنش رمان و هزار سان باشد و معنی کاپوس نیز آمده و آن سنگینه باشد که مردم را در خواب زیر کند و جنس

سختن ناشن و ستینه نده و حنینه گفته اند را نیز گویند.

ستنج - بکسر اول بر وزن تنگنج چوبی را گویند که در زیر آن غلطکها نصب کنند و آنرا بر گردن گاو بندند و بر بالای غله

که از گاه جدا نشده باشد بگردانند تا غله از گاه جدا گردد و بوی ذخیره و پس انداز هم آمده است و جمع کردن مال و بهر رسانیدن اسباب و سامان را نیز گفته اند و بفتح اول و ثانی هم درست است.

ستغیر - بفتح اول و خاس نقطه دار تحتانی مجهول رسیده بر وزن سحر خیز بمعنی رستاخیز است که قیامت و حشر و نشر باشد

ستو - بکسر اول و ثانی بو او مجهول رسیده طنبوره را گویند که سته تار داشته باشد و ز قلب زو کش را نیز گفته اند

یعنی درون آن مس یا آهن و بیرون آن نقره یا طلا باشد و معرب آن ستوق باشد.

ستوا - بفتح اول و سکون ثانی و او بالفت کشیده نام بتی است که از سنگ تراشیده اند و شکل پیرزنه در زمین

بامیان قریب به خشک بت و سرخ بت و او را ستم برودند همدم می گویند.

ستوار - بضم اول بر وزن گلزار مخفف استوار است

که یعنی مضبوط و محکم باشد یعنی امین و معتد هم هست و باور
 کردن و تصدیق نمودن را نیز گویند و بنهم اول و ثانی هم آمده است
 ستوان - بنهم اول بروزن هستان یعنی ستوارست که
 مضبوط و محکم و مستند و امین و باور داشتن باشد -
 ستودان - بنهم اول بروزن جهودان عمارت را
 گویند که بر سر قبا آتش برستان سازند و یعنی گورستان هم
 آمده است و دوشم را نیز گویند یعنی جایی که مرده را در آنجا گذارند
 و بفتح اول هم آمده است -
 ستودن - بکسر اول بروزن فرودن یعنی وصف نمودن
 و ستایش کردن باشد و بنهم اول هم آمده است و صحیح این است
 ستوده - بکسر اول بروزن فروده یعنی میج کرده شده باشد
 یعنی کسکه او را میج کنند و بیکوی او را بگویند -
 ستور - بنهم اول بروزن حضور هر جانور چارپایه را
 گویند عموماً و سپ و استر و خر را خصوصاً -
 ستورون - بکسر اول یعنی ستردن است که تراشیدن و
 حک نمودن و پاک کردن باشد و بنهم اول هم آمده است -
 ستوسر - بفتح اول و سین بی نقطه بروزن کبوتر هوایی
 باشد یا صد که بی اختیار از راه دلخ بجد و آزا بجهت بی
 عطسه خوانند -
 ستوسه - بفتح اول و سین بی نقطه بروزن و بوسه یعنی
 ستوسست که عطسه باشد -
 ستونه - بکسر اول و فتح نون بروزن چکونه حمل کردن
 شاهین و بگری و انداز نمودن بازو باشد و امثال آن باشد
 بجانب باولی و باولی جانوری را گویند که بعضی از پر دبال
 او کنده باشند و در پیش بازو شاهین نوز ساندند و تازه بنگ
 در آورده سر و بند تا باسانی بگیرد و یعنی گریز و گریختن هم
 آمده است و بعبری فرار گویند و موج آب را نیز گفته اند -
 ستوه - بنهم اول بروزن گره یعنی ملول و عاجز
 و بازمانده و پستگ آمده و افسرده باشد -

سته - بفتح اول و تشدید ثانی و خفاصه یا یعنی اگر باشد
 که بعبری عصب گویند و هر چیز را نیز گفته اند که شب بران
 گذشته باشد و شب مانده شده باشد و این دو معنی بضعیف
 ثانی هم آمده است و سر که را نیز گویند که در مقابل دو شب است
 و بکسر اول و فتح ثانی یعنی رنجور و ضعیف و ناتوان باشد و بنهم
 اول و ثانی بضعیف ستوه است که یعنی ملول و پستگ آمده و عا
 شده باشد و بکسر اول و ثانی یعنی کجاست و ستیزه کردن و
 ضعیف و ناتوان را هم گفته اند -
 ستها - بفتح اول و ثانی و هاء بالف کشیده بلفظ
 شند و پازند یعنی دنیا و روزگار است -
 ستهد - بکسر اول و ثانی و فتح ثالث و سکون و ال ای بعد
 یعنی ستیزه نماید و آواز بلند سازد و عذر و عهده کند -
 سستی - بکسر اول و ثانی و ثالث بتحتانی کشیده یعنی ستیزه کنی
 و آواز بلند سازی -
 سستی - بفتح اول و ثانی بتحتانی کشیده فولاد آهن را
 گویند و نوع از نیزه و سان هم هست و بزبان هند
 یعنی را گویند که خود را با شوهر خود که مرده باشد در آتش
 اندازد و بسوزد -
 ستیا - بفتح اول و ثانی و تحتانی بالف کشیده بلفظ
 شند و پازند یعنی ستهاست که دنیا و روزگار باشد -
 ستیخ - بکسر اول و ثانی و سکون تحتانی مجهول و خاصه
 فقط دار هر چیز بلند و راست را گویند همچون ستون و قامت
 مردم و بمعنی راستی و بلندی هم گفته اند و راست ایستاده و
 سر کوه و قلعه کوه را نیز می گویند -
 ستیر - بتحتانی مجهول بروزن دلیر یعنی بیست که یک
 حصه از چهل حصه من باشد و آن بوزن تبریز پانزده
 مثقال است چه یک من تبریز شش مثقال بود و
 هر مثقالی شش دانگ و بعضی گویند تبریز شش درهم و نیم باشد
 ستیز - بکسر اول و ثانی و سکون تحتانی مجهول و ذاسه

نقطه دار یعنی جنگ و خصومت و سرکشی و بجا جت و شتم و کین
و عناد و قصب و ناسازگاری باشد و معنی ستیزه هم گفته اند
و امر باین معنی هم هست -

ستیزه - با اول و ثانی کسور و فتح زاسه نقطه دار یعنی
ستیزه است که جنگ و خصومت و بجا جت و قهر و کین باشد
و معنی ظلم و تعدی هم آمده است و بازاسه فارسی یعنی چله
باشد و آن ریسانه است که از پستای کار جولا همگان زیاد آید -

ستیع - استخوانی مجهول بروزن در لغت معنی ستیع است که
چیز راست و راست ایستاده و بلند باشد همچو ستون
و نیزه و امثال آن و بلندی سر کوه و قلعه کوه را نیز گفته اند
و آسمان را هم میگویند و معنی ستیزندگی و بجا جت هم هست -

سیتیم - بکسر اول و ثانی و سکون تخمائی مجهول و نیم خون و
چرک و کینه باشد که در جراحت جمع شود و تا شتر زنده برین
و جراحت سرا خورده و آماس کرده را نیز گویند و آنرا زک
خوانند و بعضی خون فاسد را گفته اند که در عضوی بهم رسد
که اگر دفع نکند چرک دریم گردد و آن عضو را مروج سازد -

ستیهه - با بروزن ستیز و ماضی ستیهیدن است یعنی جنگ
و فریاد و شور و غوغا کند -
ستیش - بکسر اول و سکون شین نقطه دار یعنی بجا جت
و ستیزندگی باشد -

ستیهنگی - بروزن فریبندگی معنی ستیزه است که بجا
و جنگ و سرکشی و نافرمانی باشد -
ستیهنده - بروزن فریبنده نافرمان سخن ناشنود
ستیزه کننده و فریاد زنده را گویند -

ستیهیدن - بروزن شکیهیدن معنی ستیزه کردن سخن
ناشنودن و نافرمانی نمودن و فریاد و شور و بجا جت کردن باشد

ثانی در عربی گل بر یوار مالیدن و زرم شدن چیزه غلیظ بود
و بضم اول سرین و کفیل را گویند -
سجاء - بفتح اول و ثانی بالفت کشیده عنوان کتابت نام را
گویند و در عربی معنی دوام و سکون باشد -

سجاء و هانان - کنایه از سرفه و دستار خوان باشد -
سجاء کند - بفتح اول و کاف بروزن زراوند کسی گویند
که مکمل و مسلح شده باشد -

سجام - بروزن عوام سر مای سخت را گویند و باین
نقطه دار هم آمده است -
سجائیدن - بفتح اول بروزن دمانیدن معنی سرد
کردن چیزه گرم باشد و بکسر اول نیز درست است
و باین معنی سجائیدن هم بنظر آمده است که بجای نون اول
یا حطی باشد -

سجائیده - بروزن دو انیده کسی را یا چیزه را گویند
که بسبب سر مای سخت از حال خود گذشته باشد -
سجاءهر - بفتح اول و با بروزن سراسر معنی قرین و شبیه
نظیر و مانند باشد -

سجد - بفتح اول و ثانی بروزن نمد سر مای سخت را گویند
و باین معنی باشین نقطه دار هم آمده است -
سجک - بفتح اول و ضم ثانی و سکون کاف معنی جستن
گلو باشد و بجزئی فواق گویند و شیر و ماست در هم آمیخته با
کشت رازیزه کرده در آن ریخته باشد و آزاد و ریح نیز
گویند و با جیم فارسی هم آمده است -

سجلاط - بفتح اول و ضم ثانی و لام بالفت کشیده و بجا
حطی زده بلغت یونانی یا سمین را گویند که یا سمین زرد
و یا سمین سفید باشد و بکسر اول هم گفته اند -
سجمن - بفتح اول بروزن چمن معنی سجده است که سر مای
سخت باشد و باین معنی باشین نقطه دار هم آمده است -

سجیدن - بروزن دویدن سر مای سخت شدن را گویند

بیان چشم

در سمن بی نقطه با جیم مثل بر سزده لشت و کنایت
سج - بفتح اول و سکون ثانی معنی رخساره باشد و با تشدید

ان

بیان هشتم

در سیمین بی نقطه با حاء بی نقطه
مشتمل بر چهار لغت و کنایت

سحر بنان - کسر اول و سکون ثانی و راء قرشت و
فتح باء اجد و بون بالفت کشیده و بون دیگر زده کنایه
از خوش نویسی باشد و کسر راء قرشت کنایه از خط خوش نویسی
سحر حلال - کسر ثالث و فتح حاء بی نقطه و لام بالفت
کشیده و بلام دیگر زده کنایه از سخنان فصیح و بلیغ باشد و
نام کتاب ملا الهی شیرازی هم هست -
سحر و رفتح اول بروزن فنون نوعی از مرغ سحر است
سحلیس - بفتح اول و ثانی تجتانی رسیده و کسر لام و
سکون سیمین بی نقطه لغت سرایی گویا باشد خوشبوی
و عبری از خر گویند -

بیان نهم

در سیمین بی نقطه با حاء بی نقطه و ا
مشتمل بر بست و سه لغت و کنایت

سح - بضم اول و سکون ثانی یعنی خوب و نیک خوش
و خوشی باشد و بفتح اول یعنی شوخ است که چرک بدن
و جامه باشد و عبری و سح گویند -
سحاح - بفتح اول و ثانی بالفت کشیده و بجماع نقطه دار
زده زمین نرم را گویند -
سخت - بفتح اول بروزن بخت یعنی بخیل و رزیل و
مردم گرفته و حسیس باشد و فراوان و بسیار و غایت و
نهایت و چسبیده و درشت و تنگ و دشوار را نیز گویند
و یعنی محکم هم هست که نقیض نرم و سست است و ماضی
کشیدن و وزن کردن و سنجیدن باشد یعنی کشید و وزن
کرد و سنجید و باین معنی بضم اول هم آمده است -
سختانه - بروزن مستانه سخن سخت و درشت را گویند -
سخت بازو - با باء اجد بالفت کشیده و زاء هوز

و او رسیده کنایه از مردم قوی و تیر و توانا و صاحبیت باشد
سخت لگام - کسر لام و کاف فارسی بالفت کشیده و
بیم زده اسپ سرکش را گویند و کنایه از مردم گردن کوش
باشد یعنی کسانی که سر باطاعت فرو نیارند -
سختو - بضم اول بروزن برگزیده گویند که
از با گوشت و برنج و مصالح نیک کرده بروغن بریان کرده باشد
و کنایه از آلت تناسل هم هست که قوی باشد -
سختی - بفتح اول بروزن اخت یعنی سنجیده و بوزن
و وزن کرده باشد و بضم اول هم گفته اند -
سختی و یوار و هر - کنایه از آفتاب عالم است
و کنایه از حوادث روزگار هم هست -
سحج - کسر اول و فتح ثانی و سکون جیم علتی باشد که آثر
نگی نفس گویند و با جیم فارسی هم آمده است -
سخره - بضم اول بروزن مهره یعنی بیگار است که کار
بنازد کردن باشد و یعنی زبون و زیر دست هم آمده است
و در عربی یعنی سخرگه و استهزا باشد -
سختش - بفتح اول بروزن رخس که نه پوسین و کهنه جا
و کهنه کلاه و امثال اینها را گویند و باین معنی باشین
نقطه دار هم آمده است -
سختلات - بفتح اول و سکون آخر که فوقانی باشد
بروزن اخلاط گل یا سیمین را گویند که یا سمن سفید و
کبود باشد -
سختن - بضم اول و ثانی معروف است و عبری کلام
گویند و بضم اول و فتح ثانی و بفتح اول و ضم ثانی و بفتح
اول و ثانی هم آمده است -
سختن جوز - کسر نون و فتح جیم و سکون و او و راء
قرشت کنایه از سخن بی لطافت و دل شکن باشد -
سختن و لغزش - کنایه از سخن خوب نضج و مرعک
باشد و سخن و لغزش هم بنظر آمده است که بجای سخن نقطه دار

زاسه نقطه دار باشد -

سخن ز مهر بر - کتایه از سخن بیزه و شک و فرود باشد -

سخن زن - بفتح زاسه نقطه دار و سکون نون کتایه از

شاعر و قصه خوان و سخن گذار باشد و کتایه از مردم افزا کند

و سخن فهم نیز هست -

سخن سحج - یعنی سخن زن است که کتایه از شاعر و قصه خوان

باشد و مردم فهمیده و سخن فهم را نیز گویند -

سخن سنگ - بکسر تالک کتایه از سخنی است که برگزین گران

سخن - بفتح اول و ضم ثانی و و او و نون هر دو ساکن

یعنی سخن است که کلام باشد -

سخنیر - بوزن فیکر و وائی است طبع طبیعتش گرم و خشک است

و مقوی معده هم هست و سنده جگر کشاید -

سخنینوس - بفتح اول و ثانی به تخمائی رسیده و نون

بودا کشیده و بسین به نقطه زده بفتح یو یائی گیا هست

که آزا حلال مامونی گویند و بجزئی از خر خوانند و به معنی

مصطلک هم بنظر آمده است -

بیان هشتم

در سین به نقطه با دال به نقطه مثل

بر پانزده لغت و کتایت

سدا - بفتح اول و ثانی الف کشیده آواز را گویند که

در کوه و گنبد و عام و انثال آن پیچید و معرب آن صد است -

سدا ب - بضم اول بوزن گلاب گیا هست باشد

دوائی مانند پودنه خوردن آن دفع قوت باه و مباشرت

مردان و اسقاط حمل زمان کند و بهستی قوت و قدرت

و توانائی هم آمده است و آزا بجزئی فیچین بوزن کفخ است

سدا نیبه - بفتح اول بوزن علانیه نام قریه است از قوی

له معنی نقطه سدا بسین مملد یعنی آواز گنبد و غیره آورده و

گفت که معرب آن سدا بصاد مملد است طاک سدا بسین مملد

این معنی در هیچ کتب موجود یافتند شده ۱۲۰

سخ که از زمان منوچهر تا زمان اسلام از موقوفات نوبهار پنج

بوده و تولیت آن بهر کس که مستحق بوده او را بر یک

می نامیده اند -

سدا هرا - بفتح اول و باه هوز و ثانی و وای شت

هر دو بالف کشیده نام مرغیست که بغیر از لاهور بجای

دیگر نمی باشد -

سدا پایه - باه فارسی بوزن همسایه هزار پارا گویند

و آن خزنده ایست زرد که در گوش رود -

سدر - بفتح اول و ثانی و سکون راسه قرشت کنار در

گویند و آن میوه ایست معروف شبیه آلوچه و در هندوست

بسیارست و بعضی درخت کنار آگفته اند گرم و خشک است

و قابض گویند صمغ و خت آن موس را سرخ گردانند و

بعضی گویند عربی است -

سدره نشینان - کتایه از ملا که مقرب است -

سدا کام - بجاف بالف کشیده بوزن بد نام از کس

چیز طلب کردن باشد از دوسه شرط و ضرورت -

سدا گاه - بوزن و معنی درگاه باشد -

سدا کیس - باکاف و تخمائی مجبول بوزن تقدیس

قوس قزح را گویند و حرف آخر نقطه دار هم آمده است

که سدا کیش باشد -

سدا وس - بفتح اول بوزن محوس یعنی نیده است که

عصاره نیل باشد و آن چیز است که بران چیز بازنگ کنند

سدا وم - بفتح اول بوزن سموم نام قاضی شهر لوط است

و او فتوی بلواطت داده بود و نام قریه ایست از قوس

لوط و دران میاه و اشجار بسیار بوده و درین زمان

مقلوب است و در زمین آن زنج و گیاه نر و پودنه بیشتر

سیاه باشد و مفروش بسگماه سیاه گویند آن سگماه است

که بر قوم لوط باریده بوده است و حاکم ظالم را نیز گفته اند

و بضم اول نام دارالسیاسته بهرام گور بود و چون در آنجا

می نشست بار اول نطق بر که می افتاد و ارامی گشت تا آنکه
روزی اعرابی را دید و حکم گشتن او کرد و اعرابی پرسید سبب
گشتن من چیست گفت دیدن تو مرا مبارک است اعرابی
در خنده شد و گفت الحال دیدن تو مرا شوم و نامبارک باشد
بهرام ازین گفتگو متاثر شد و بر طرف کرد -

جرم ساخته باشند بهم رسد و پراز پشه باشد و در ایام بهار
در آن خریطه آبی بهم رسد و در تیر ماه بنجد شود مانند صمغ آنرا
بعوض صمغ عربی در سیاهی کنند سیاهی را بسیار شفاف
و رنگین سازد و آن درخت را اغال پشه - و پشه نغال -
و پشه دار - و در وار - و سار خکدار - و سار شکدار - و انگار
و کوم - و کجک - و نازین نیز خوانند و عبری شجره ابن گویند
و معرب آن صدق است -

سده - بیخ اول و ثانی یعنی آتش شعله گشته و آتش شعله
بلند باشد و نام قریه ایست از قرای صفایان و نام روز دهم
بهمن ماه است و درین روز فارسیان عید کنند و جشن سازند
و آتش بسیار افروزند و ملوک و سلاطین ایشان مرغان
و جانوران محرابی را گرفته دستهای گیاه برپای ایشان
بسته آتش در آن گیاه زنند و با کنند تا در هوا بپزند و در
صحرای رند همچنین آتش در کوه و صحرا زنند گویند و فتح این
جشن کیومرث بوده و باعث برین آنتست که کیومرث را صد
فرزند از انانث و ذکور بود چون بگذرند و تیز رسیده و شب
این روز جشن ساخت و همه را که خدا کرد و فرمود که آتش
بسیار بر افروختند بدان سبب آنرا سده می گویند و بعضی
منتهی این جشن بهوشنگ بن سیامک را میدانند و سبب آن
در جشن سده مذکور است و سبب بر آنتست که چون درین روز
عدو فرزند آن آدم بعد رسید جشن عظیمی کرد و بین نام و سده
شد و بعضی دیگر گویند که چون ازین روز تا نوروز بجاور
و پنجاه شب است که مجموع آن صد باشد بنا بر آن سده
می گویند و صد بصدا معرب سده سین است چه در کلام
فرس قدیم صد نیامده است و نام درختی هم هست که در
دارالمرز و ناورا از الهنرا و دیگر بلاد ایران و توران بیشتر
میشود و بنام بزرگ که تنه آن بدشواری در بغل سه چهار
در آید و برگهایش بر تنه انبوه که باران از آن نگرود و آواز
سوار در سایه آن آرام تواند گرفت و بجد مدور که برگ
از برگهای دیالند تر نباشد و ساقش در نهایت مورچه
و لطافت بود و بران درخت چیزی که گردانند خریطه که از

سده - بیخ اول و ثانی یعنی آتش شعله گشته و آتش شعله
بلند باشد و نام قریه ایست از قرای صفایان و نام روز دهم
بهمن ماه است و درین روز فارسیان عید کنند و جشن سازند
و آتش بسیار افروزند و ملوک و سلاطین ایشان مرغان
و جانوران محرابی را گرفته دستهای گیاه برپای ایشان
بسته آتش در آن گیاه زنند و با کنند تا در هوا بپزند و در
صحرای رند همچنین آتش در کوه و صحرا زنند گویند و فتح این
جشن کیومرث بوده و باعث برین آنتست که کیومرث را صد
فرزند از انانث و ذکور بود چون بگذرند و تیز رسیده و شب
این روز جشن ساخت و همه را که خدا کرد و فرمود که آتش
بسیار بر افروختند بدان سبب آنرا سده می گویند و بعضی
منتهی این جشن بهوشنگ بن سیامک را میدانند و سبب آن
در جشن سده مذکور است و سبب بر آنتست که چون درین روز
عدو فرزند آن آدم بعد رسید جشن عظیمی کرد و بین نام و سده
شد و بعضی دیگر گویند که چون ازین روز تا نوروز بجاور
و پنجاه شب است که مجموع آن صد باشد بنا بر آن سده
می گویند و صد بصدا معرب سده سین است چه در کلام
فرس قدیم صد نیامده است و نام درختی هم هست که در
دارالمرز و ناورا از الهنرا و دیگر بلاد ایران و توران بیشتر
میشود و بنام بزرگ که تنه آن بدشواری در بغل سه چهار
در آید و برگهایش بر تنه انبوه که باران از آن نگرود و آواز
سوار در سایه آن آرام تواند گرفت و بجد مدور که برگ
از برگهای دیالند تر نباشد و ساقش در نهایت مورچه
و لطافت بود و بران درخت چیزی که گردانند خریطه که از

بیان سده

در سین بی نقطه بار است که بی نقطه شکل
بر دو صد و شصت و دو لغت و کلمات

سر - بیخ اول و سکون ثانی معروف است و عبری راس
گویند و یعنی فکر و خیال و زور و قوت هم هست و در وار
و مقدم لشکر را نیز گفته اند و جمع سر که یعنی راس است
بسیار گفته و جمع سر که یعنی مقدم و سردار است بران
و یعنی میل و خواهش هم آمده است و یعنی بالا باشد که عبری
فوق خوانند چنانکه گویند بر سر دیوار یعنی بر بالای دیوار
و بر سر کوه یعنی بر بالای کوه و بر سر راه یعنی بر بالای راه
و بر سر دوش و بر سر پا و امثال آن و زبده و خلاصه و
خالص را هم می گویند و سبب را نیز باعتبار سر نویسنده
همچنانکه مرغان شکاری را دست و بضم اول شاری باشد
که از بیخ سازند و کفش و موزه و امثال آنرا گویند و بعضی
گویند کفش باشد که در روتای خراسان روستای آنرا از
ریسمان سیاه سازند و نام جوشش است که بر عصا بن شود
و بشهر را سبب گرداند و از عبری شری خوانند و نام گویند

از ماهی که طول آن یک گز باشد و خرطوم بزرگ دارد و مانند
 پیکان تیر و اکثر حیوانات را بدان گزند رساند و معنی رنگ سرخ
 باشد و معنی ناودان هم هست که در با همای خانه بجهت
 آب باران نصب کنند و نوعی از قصب باشد شبیه باغشنگ
 سراب - بر وزن خراب زمین شوره را گویند که در آفتاب
 می درخشند و از دور بآبی ماند و بعضی گویند بخار
 باشد آب ناکه در بیابانها نماید و نام قریب است در آذربایجان
 نزدیک بار و بیل و معنی سرخشیمه و جاک باشد که آب از رودخانه
 بجو می آید و معنی زبده و خلاصه هم هست و کنایه از معدوم
 و نابود و غرور و تکبر باشد.

سراپا - بابای فارسی معنی همه و تمام باشد -
 سراپروه - بارگاه پادشاهان را گویند و پرده بلند
 نیز می گویند که بتزلزل دیوار باشد که بر دو رخیمه گاه کنند -
 سراپروه کحلی - کنایه از آسمان و ابر سیاه باشد -
 سراپتلی - بابایه ابجد بر وزن قبا تیلی نخت و چیز
 و پشت پاسه را گویند -

سرات - بر وزن نبات نام کوهیست نزدیک مین -
 سراجه - بکسر اول و فتح چشم نام وضعیست از صفات تم
 که آنجا خیزه خوب میشود و نام مرضیست که سبب و است
 و خراغ را بهم میرسد -

سراجه - بفتح اول و جیم فارسی معروف است که برای
 کوچک باشد و چیزیست بودمانند قفسه که ته نداشته باشد
 و مرغیست خانگی را در زیر آن نگاه دارند -

سراجه آدرنگ - بکسر اول معنی سر است پنج است که کنایه
 از دنیا باشد -

سراجه ضرب - دار الضرب را گویند که ضرب بخانه باشد
 سراجه نخل - بضم کاف کنایه از عرش باشد که فلک عرش
 و کنایه از دنیا هم هست -

سراخر - بضم خاء نقطه دار بر وزن صفر است
 سرطویه را گویند یعنی اسپه که بر سر همه اسبان مقدم بندند
 و با او و معدوم و له هم آمده است که سر آخر باشد -
 سراد - بر وزن سواد یعنی خلال است که غوره خراب باشد
 سرادار - بر وزن هوادار که را گویند که خدمت دار است
 کند و باحوال بیماران بر داند و درین زمان شخصی ایگویند
 که خدمت کاروان سرانیکند -
 سراروی - بار است قرشت بر وزن شاگویی نام گیت
 که چون او را بکشایند خون از سر و رو می آید و کشیده شود
 و بعرنی قیفال گویند -
 سر از شیشه تپی چرب کردن - کنایه از مکر کردن
 و فریب دادن باشد -
 سر اسر - باسین بلفظ بر وزن برابر یعنی همه و تمام باشد
 و نوع از قماش نفیس هم هست و معنی سر و گشت هم آمده است
 این طریق که در کنار آبی یا بنره آیند و روند -
 سر اسیمه - معنی شوریده سر باشد چه اسیمه معنی شوریده
 آمده است و معنی مضطرب و حیران هم گفته اند -
 سر اعوج - بفتح اول و ضم عنین نقطه دار و سکون جیم
 گیسو پوش زنان باشد و آن کیسه ایست مانند همان برادر
 که گز و بریک سر آن کلاه است باشد و آن چیزیست که از
 مر و اید و زرد و زرد با نام محراب و بر پیشانی گذارند و
 گیسو در آن کیه نهند و بر سر دیگرش سلسله بود و آنرا از
 زیر بغل راست گذرانند هر کتف چپ اندازند و در آن
 تکلفات کنند -
 سر اعوج - بضم عنین نقطه دار و سکون و او جیم فارسی
 یعنی سر اعوج است که گیسو پوش زنان باشد -
 سر اغوش - با عنین نقطه دار بر وزن قبا پوش یعنی
 سر اعوج است که گیسو پوش زنان باشد و بعضی گویند او است
 که زنان بدان زیب و زینت کنند یعنی روپاکی است که مان
 دام با منته آید -

سراجه

سراگوش - باکاف فارسی بروزن و بمعنی سرآغوش است و گفته شد -
 سراگوفت - بضم کاف و سکون و او و فا و ت ای قشش بمعنی سرزنش و طعن باشد
 سراگون - باکاف بروزن فلاطون بمعنی سرگون باشد که سرازیرست -
 سرآل - باهزه مدوده بروزن پرگال کسی را و چیزی را گویند که مانند فلک و آسما گردون سرگردان و همیشه در گردیدن باشد -
 سراماج - بانانی و سیم هر دو با لفت کشیده و به جیم زده بیخ را گویند و آن چوبی باشد که برگردن گا و نهند و چوب گا و آهن را بدان بسته زمین را نشا رکندند و بعضی با جیم فارسی آورده اند و گفته اند چوبی است که گا و آهن ابران نصب کنند و عبری هم گویند -
 سرانجام - عاقبت و آخر کار باشد و سامان کار را نیز گویند
 سران چپسرخ - بکسرون کنایه از ملائکه درو بیان و حاملان عرش باشد -
 سرانداز - بروزن در انداز مقنعه دروپا که باشد که زبان بر سر اندازند و کسیکه از روی ناز و نخوت و سستی سر خود را بهر جانب حرکت دهد و خرامان خرامان براه رود و به بعضی سرانگندگی هم آمده است و شخص چست و جالاک بلب پروا و بیباک و وزید و خونی و مردم کش و ناپاک را نیز گویند و ستونی را نیز گفته اند که در پیش ایوان عمارت اندازند که سرچوبهای دیگر بر بالای آن باشد و قالی و پلاس کو چکرا گویند که بر سر حفت قالی و پلاس بزرگ بر عرض خانه اندازند و نام اصولی هم هست از جمله هفده بحر اصول موسیقی و آنرا صوفیان خوانند و بمعنی جلد و چاکب هم بنظر آمده است -
 سراندرزون - کنایه از پنهان شدن باشد از ترس و بیم و کنایه از سردرگریان فرود بردن و متفکر و تفرودن هم هست

سراندریب - نام کوهی است مشهور که آدم صغی علیه السلام از بهشت بدانجا فرود آمد و مقام کرد و نقش قدم او در آنجا هست و بعضی گویند نام شهر سیت بزرگ برب دریا و آن کوه منسوب آن شهر است و گویند قریب ابو البشر در آنجا است -
 سراندریل - بالام بروزن و بمعنی سراندریب است که کوهی باشد مشهور بقدم گاه آدم صغی علیه السلام -
 سرانگشتی - بضم کاف فارسی و سکون شین نقطه دارد و قافیه استخوانی کشیده نوعی از آتش آرد و گویند و حسانی که بر سر آ انگشت دست و پای بندند -
 سراو - بفتح اول و ثانی و نیم بهره و سکون و او بروزن سمون نام رودخانه ایست که شهر او ده بر کنار آن رودخانه واقع است -
 سراورون - کنایه از آخر شدن و به نهایت رسیدن باشد
 سراوند - بروزن زراوند رنگ زرد را گویند مطلقا -
 سراهنک - بفتح اول و با و سکون نون و کان شکر خوانندگی و دو بیت خوانی را گویند و پیش و لشکر را نیز گویند که عبری مقدمه ابجیش خوانند و برتری هر اول گویند و بمعنی عس و شکر و هم آمده است و سرینگ مخفف آنت و تارگنده را نیز گویند که بر سازها کشند -
 سراوی - بروزن در اسه بمعنی خانه باشد که عبری بیت خوانند و بمعنی خوانندگی و سرانیدن هم هست و بمعنی شنگومی و حرف زن که شاعر و قصه خوان باشد هم آمده است لیکن درین دو جا بدون ترکیب گفته نمی شود و هر دو جهت سرای و سخن سرا سه زامر باین دو وجه معنی باشد یعنی چینه بخوان و خوانندگی کن و مدح بگو و حرف بز و نام شهر سیت بزرگ و حسن خیز در جانب شمال در الملک تاتار -
 سراپان - بروزن که ایان خوانندگی و گویندگی و نغمه سازی کنان را گویند نام جانی هم هست در خراسان -
 سراوی جاوید - کنایه از بهشت و غیر سیرت است

کجنت الماوی باشد
 سرای جزا کنایه از عالم آخرت است و بهشت نیز گویند
 سرای سلنج - خانه علفی باشد که بر کنار خالیز و کشت و
 زراعت سازند و کنایه از روزگار و دنیا هم هست -
 سرای سرور - بهنم سین و راسه بے نقطه شراب خانه
 و خرابات را گویند و کنایه از بهشت هم هست -
 سرایش - بکسر راجع بر وزن تراوش یعنی زبان
 قال است که سخن گفتن و نغمه پردازی آدمیان و سرود
 مرغان باشد -
 سرای شروه - بهنم شین نقطه دار کنایه از میکده و
 شراب خانه باشد و قمار خانه را نیز گویند و کنایه از دنیا و
 دوزخ هم هست -
 سرای شش در - کنایه از دنیا است باعتبار شش جهت
 که بالا و پایین و پیش و پیش و چپ و راست باشد -
 سرای شمرده - خانه را گویند که رعایا مال واجب خود را
 در آنجا شمرده تسلیم تحویلداران دیوانی نمایند و این نام را
 نوشیروان نهاده و پیش ازین بوده -
 سرای محمود - مقامات محمود است که خداے تعالی
 بحضرت رسالت پناه صلوات الله علیه وعده کرده است
 و کنایه از بهشت باشد -
 سرای نهفت - کنایه از عالم آخرت است که
 عالم جاوید باشد -
 سرای هفت رخشان - کنایه از آسمان است -
 سر امیدن - یعنی سرایش است که نغمه پردازی و سخن
 سرایی و حرف زدن آدمیان و سرود مرغان باشد -
 سرپ - بفتح اول و کسر ثانی بر وزن عقب یعنی بوده
 و افشوده و از هم رفته باشد و بهنم اول و سکون ثانی مخفف
 اسرپ است که عبری آنک و بهندی سبیا خوانند -
 سر باری - باباے ابجد بر وزن سرکاری بار و بسته

کو چکر را گویند که بر بالاسه بار و بسته بندند و باره را نیز
 گفته اند که بر سر گیرند -
 سر پاس - باباے فارسی بر وزن کرباس سردار شایان
 و محافظان را گویند چه پاس یعنی محافظ آمده است و به سخن
 گزرگران سنگ هم گفته اند و یعنی خود آهنی و سپهر هم آمده است -
 سرپاش - باباے فارسی بر وزن پرخاش گزرگران را
 گویند و عبری عمود خوانند -
 سر پاک - باباے ابجد بر وزن عنناک سردار ضابط
 و صاحب سیاست را گویند -
 سر پایان - باباے فارسی بر وزن ترسایان یعنی عمار
 و دستار و شمله و علاقه دستار و مغف باشد و خود آهین و کلاه
 زره را نیز گویند و هر خیز زره را نیز گفته اند که در زیر کلاه
 و کلاه زره و وزند تا سر را آزار نکند و یعنی آزار هم بظرف آمده
 که فوط و لنگوته و شلوار باشد -
 سر بر تیغ خاریدن - کنایه از کشتن گردن زدن باشد -
 سر بخش - بر وزن زربخش حصه و نصیب و قسمت و بهره
 باشد و کنایه از شخص گذشته و صاحب همت هم هست -
 سر بر آوردن - کنایه از برگشتن و باغی شدن باشد
 از صاحب ولی نعمت خود و کنایه از خروج کردن هم هست -
 سر بر تاختن - کنایه از نافرمانی کردن باغی شدن بهشت
 سر بر خط داشتن و سر بر خط نهادن - کنایه از
 اطاعت کردن و فرمان برداری باشد -
 سر بر زانو نشستن - کنایه از کور شدن باشد
 یعنی پشت خم گردیدن و کنایه از مراقبه هم هست و کنایه
 از عملین نشستن باشد -
 سر پرست - بفتح اول و باباے فارسی بر وزن زربست
 یعنی خادم و خدمتکار باشد -
 سر برغ - باغین نقطه دار یعنی سراب است یعنی جایی که
 آب از چشمه یا در خانه در بر رخ رود و برغ بندی باشد که آب

۳۹

در آن جمع شود مانند تالاب و استخر -

سر بر کردن - بمعنی اول سر بر آوردن است که کنایه از باغی شدن و نافرمانی کردن باشد و سر بالا کردن نیز گویند سر بر گرفتن - کنایه از خواب برخاستن و بیدار گردیدن باشد و کنایه از مسافرت شدن هم هست -

سر بر کم زون - کنایه از دیوانه شدن و سودا گردیدن باشد -

سر بر نهادن - کنایه از ترک سخن کردن و ساکت شدن باشد -

سر بزرگ - کنایه از مردم عظیم الشان و عالی مرتبه باشد -

سر به گریبان بردن - کنایه از فکر کردن و اندیشه نمودن است -

سر بپنجه - بابایه فارسی و جیم برون از زنده بپنجه است گویند و کنایه از مردم پر قوت و زبردست و مردم آزار دمیابک هم هست -

سر پوشیدن - یعنی لوزن بمعنی مطلق سر پوش است ام از سر اندازد و مقنعه زنان و سر پوش یک طبق و خوان پوش و اشال بان -

سر پوشیده - یعنی شین نقطه دار بمعنی سر پوشیده است که مقنعه زنان و سر پوش دیگر طبق و خوان پوش باشد -

سر بهای - یعنی بابایه ابجد برون از دو بمعنی خون بهای آدمی باشد که لجرلی دیت خوانند و کنایه از زینت که با کمال جور دهند و اسیران و گرفتاران را خلاص کنند ام از آنکه مردم بر دهند و خلاص کنند یا خود بدهد و خلاص شود و لجرلی فدیة گویند -

سر بپنجهیدن - کنایه از سر کشی و نافرمانی کردن باشد -

سر بپلیه - بابایه ابجد برون غریبه پیکان بینی را گویند که مانند پیل باشد یعنی شبیه بان باشد -

سر تا سر - باتاسه ترشت بالف کشیده و فتح سین بی نقطه برون حلو اگر بمعنی همه و تمام و مجموع باشد -

سرت سز باد - کنایه از این است که عورت دراز باشد -

سرت ساج - بضم ثالث و میم بالف کشیده و بی چشم زده بمعنی سر آغوش است و آن کیسه دراز است باشد که زنان کیسه خود را در آن گذارند و لجرلی صقاع خوانند لجر صا و سب نقطه -

سرتیر - برون پنجه بمعنی بزرگ و حکیم و فعال و دانشمند باشد -

سرتیز - باختانی مجهول برون برهیز مردم تیز مغز و تند و تیز باشد و کنایه از فرزگان خوبان هم هست و خار و نیزه را نیز گویند -

سرتیغ - بکسرتانی بمعنی سرتشیر و سرکوه باشد و کنایه از روشنائی هم هست -

سرحب - باجم فارسی برون هر شب سفیدی را گویند که بر پوست آدمی پدید آید و لجرلی بهن خوانند و بابایه فارسی هم بنظر آمده است -

سرحفت کردن - کنایه از سرگوشی کردن باشد -

سرحکا و - باجم فارسی و کان برون کم سواد به معنی بالای پیشانی است چه چکا و پیشانی را گویند -

سرحکامی - باجم فارسی و کان برون کم سواد به معنی چیز باشد که بر سر چیز است مانند چنانکه یک من گشمش بچند وشت خود به یا چیز دیگر بر سر آن گیرند و آن را در بند و ستان دستور می گویند -

سرحنگ - باجم ابجد برون و معنی سرنگ است که پیشرو لشکر و سردار سپاه و پهلوان و مبارز باشد -

سرحنگ - برون خرچنگ نوعی از سر بازون باشد و آنرا ز کونی گویند و آن چنان است که شخصی پشت پای خود را بزور هر چه تمام تر بر پشت گاه دیگری زند و کنایه از تعجب و آزار هم هست -

سرجوش - باجم ابجد برون سر پوش شور باسه را گویند که در اول جوش از دیگر بر آید و به نیک جوش خوردند

سرجوش - باجم ابجد برون سر پوش شور باسه را گویند که در اول جوش از دیگر بر آید و به نیک جوش خوردند

و کنایه از خلاصه و زبده و اول هر چیز است -

سرخ خاب - بضم اول و خاء نقطه دار بر وزن مرغاب
نام رودخانه ایست که چک در نواحی کابل که آب آن برخی
مائل است بسبب سرخی خاک رودخانه و نام کوهی است
بر جنوب شهر تریز متصل است بشهر و گویند چند جای دیگر
سرخاب هست و نوسه از مرغابی باشد سرخ رنگ گویند
ماده آنرا مانند زمان حیض می آید و بعضی گویند پرنده ایست
که تمام شب از جفت خود جدا باشد و یکدگر رسد - اینه سیند
لیکن آواز و مهنه و بهمت آواز به قصد ملاقات هم آیند
اناملاتی نشوند و تمام شب بیقرار باشند و چون از جفت
جدا شو جفتی دیگر نکند و اگر یکی از آنها جفت خود را در آتش
بیند و نیز خود را در آتش اندازد و او را خراجال هم میگویند
و سرخی و غازه باشد که زنان با سفید آب بر روی خود
مالند و نام پهلوانی بوده از پهلوانان فیروز پسر زوج و
و نام یکی از ملوک هم هست و او از نسل بهرام گور بوده
و سربا پسر استم را نیز سرخاب می گفتند اندو شراطی
را نیز گویند و کنایه از خون هم هست که بعربی دوم خوانند -

سرخ خار - بر وزن انگاره بنوزن زریبی باشد که زنان
بجست زینت بر سر زنند و مقنعه را بان بر یکجک بند کنند تا از
سر ایشان نیفتد و سبب مانند را نیز گویند که از آستخوان
سازند و بر آن بدن را خارند -

سرخ خاریدن - کنایه از نومید شدن و نگاه داشتن
و تسلی کردن و راعب شدن و لطف نمودن و تعلل و
درنگ و اجمال و زردین و عاجز شدن در جواب خصم و حیل
و مکر کردن و تکل نمودن و خجل شدن و شرمندگی کردن و
بهانه آوردن باشد -

سرخ بال - باباے اجد بر وزن خشک سال تهورا
گویند و آن پرنده ایست مانند کبک لیکن از کبک
کوچک تر می باشد -

سرخ پای - باباے فارسی نام سبزه ایست بغایت نازک
و طعم آن ترش باشد و بعربی حماض خوانندش -
سرخ بست - بضم اول و باے اجد و خنگ بست بکسر حاء
نقطه دار و دست بزرگ اند در موضع باسیان از مضافات
کابل در سرحد بدخشان از سنگ تراشیده گویند بلندی
هر یک از آن پنجاه و دو گز باشد در میان آنها مجوف است
چنانکه از کهنه پای ایشان راه است و زردبان پایسا
کرده اند که جمیع تجار و کسب آنها می توان گشت حتی سرباے
انگشتان دست و پای ایشان و آنها را بعربی یعون و لغوی
خوانند و بعضی لات و منات گویند و گویند سرخ بست عاشق
خنگ بست و از سرخ بد هم خوانند که بجهت حرف آخر
وال اجد باشد -

سرخ بید - نوع از درخت بید است و بعضی گویند بید و
است که بید مجنون باشد -

سرخ چشم - کنایه از جلا و فرودم خونریز باشد -
سرخ حبه - بضم اول و کسر ثالث و فتح جمع اجد نوع از
دمیدگی و حصه باشد که بیشتر کو دکان را بهم میرسد و آن
جوشیده بود سرخ رنگ و علامت آن تشنه می و بد بوئی
نفس و اضطراب و بی خوابی و تشنگی باشد و باجم فارسی
هم بنظر آمده است -

سرخ خده - باوال اجد بر وزن و معنی سرخجه است که نوع
از حصه باشد و اکثر طفلان را بهم میرسد -

سرخ خر - بفتح اول و کسر ثانی معروف است و بعربی
راس الحار میگویند و کنایه از مردم بی حیا باشد کسی را
نیز گویند که بی توقع بجائی بیاید و متشنجند که جابه او نباشد -
سرخ خره - بر وزن و معنی سرخده است و آن نوع از
حصه باشد و باز آن نقطه دار هم آمده است -

سرخ زنبور - ان کنایه از سر انگشتان دست باشد
که بجمار رنگ کرده باشند -

سرخره - و سرخره باز از لفظ داروز از فارسی
 بروزن و معنی سرخره است که نوع از حصه باشد و بیشتر
 اطفال را هم می رسد -
 سرخس - یعنی اول و ثانی و سکون ثالث و سین بی نقطه
 نام شهر است از خراسان و نام دارویی است که از ایلان
 گویند و آن چوبی که باشد سیاه رنگ بر کنار دریا خزر
 که دریا کیلان باشد یا بند و آن دو قسم است بزودا و کجبت
 دفع کدو دانه امراض دیگر نیز مفید است -
 سرخ سرکس - یعنی راس بی نقطه و سکون کاف نام است
 که سر و سرخ می باشد و بجز بی او را حمه خوانند یعنی حابه
 بی نقطه و فتح و تشدیدیم -
 سرخ سوار - کنایه از جگر است و آن از جمله آلات
 اندرونی انسان و حیوانات دیگر باشد و بجز بی کبد خوانند -
 سرخ شبان یا هو وار - نام حضرت موسی علیه السلام
 است بزبان بملوی -
 سرخشک ابلق - کنایه از دنیا و زمانه و روزگار است -
 سرخک - مصغر سرخ است و نام رستی باشد و دوائی
 و آنرا سرخ مرد گویند و بجز بی حمیر خوانند -
 سرخ مرد - یعنی بی سکون را و دوائی بی نقطه نازک بدن
 است و آن را رستی باشد که برگش بزرگستان افزون
 ماند و ساق آن سرخ و خوش آینه بود -
 سرخ مرز - باز از لفظ داروزن و معنی سرخ مرد است
 که رستی باشد شبیه بستان افزون -
 سرخو - یعنی اول و ثالث و سکون ثانی و او به معنی
 سرخبر باشد و آن جوشته است که بیشتر اطفال را
 در بدن هم می رسد -
 سرخوار - بکسر اول و او معدول بروزن اظهار مردم
 ولی شعار و صاحب اسرار باشد و شاعران نیز گفته اند -
 سرخوال - باه او معدول بروزن ترخان یعنی سر ذاکر

باشد یعنی شخصی که پیش خوانی کند و دیگران ذکر گویند -
 سرخوانی - با او معدول بروزن ترخوانی یعنی پیش خوانی
 باشد و خوانندگی و گویندگی را نیز گویند و معنی سر نوشت
 خواندن هم گفته اند و به معنی طنز و مسخرگی کردن هم آمده
 سرخوش - کنایه از کسی است که از شراب و ساقان مباب
 و حسن خوب خوشحال باشد -
 سرخه - یعنی اول و فتح خاف لفظه دار نام پس از اسباب
 که فرامرز او را زنده گرفت و رستم بکین سیاوشش بکشت
 و نام موضعی هم هست از مضافات سمنان و نام نوعی از
 گیوت سرخ رنگ باشد -
 سرخیزه و سرخیزه - یعنی اول و فتح زای هوز در لغت
 اول و ز از فارسی در لغت دوم یعنی سرخیزه است که کوهی
 از حصه باشد و آن جوشته بود که بیشتر طفلان را هم می رسد -
 سرخوس - یعنی اول و کس ثالث و تخانی بود و رسیده
 و سین بی نقطه زده بلغت یونانی دوائی است که آن را
 شیطخ خوانند گویند هر که از دندان در کند آنرا برکت است
 مخالف گیر و در شیب روسته نندوز و ساکن گردد -
 سرداب - بروزن زرداب خانه را گویند که در زمین
 سرداب - یعنی باس ابجد یعنی سرداب است که خانه زیر
 زمین باشد و خانه تابستانی بسیار سرد است گویند و نام
 آبشار است در آب گرم قزوین و نام جزیره ایست از جزایر
 سر ویجان - کنایه از مردم غیر فصیح و کندی طبع و کیکه سخنان را
 مردم را بر بخاند و مردم ناموزون را هم می گویند -
 سرور گلیم - بکسر کاف فارسی نام بازیست و آنچنان باشد
 که جمعی در جا بجا بجا بجا و چیزها بر سر خود کشند و نمی نهد
 بعد از آن آن شخص سرد کنار شخص دیگر نهد و آنها که
 خوابیده بودند جا بار تغییر دهند و سرد گلیم بالمخاف کشند
 بعد از آن شخصیکه سرد کنار نمانده بود بر خیزد و هر یک را
 بگوید که کیست اگر درست گفته باشند آن شخص را سوار شود و هر

تاسر او را در کنار گیرند و اگر خلاف گفته باشد آن شخص او را
 بر دوش خود گرفته بهر جا که مقرر شده باشد برود -
سر در نشیب کردن - کنایه از شرمندگی و حجل شدن
 و زوال کار باشد -
سر دست افشاندن - بکسر ثانی کنایه از غضب
 کردن و ترک دادن و قفس و رقاصی نمودن باشد -
سر دستی - بر وزن بستنی یعنی در حال و حاضر باشد یعنی
 آنچه حاضر باشد و زود آید و زود سازند و آنچه در دست
 بوده باشد و آنچه بر سر دست بود و چون بیک قلندران بر دست گیرند
سر و شدن - معروف است که نقیض گرم شدن باشد
 و کنایه از مردن و از کاره و اسوختن و ملال بهم رسانیدن
 هم هست -
سر و گوی - کنایه از کند طبع و سیکه مردم را به سخنان
 و درشت و راست برسانند و کنایه از مردم ناموزون هم هست
سر و فور - بفتح ثالث سر کرده جاسوسانی که احوال مرا
 بر پادشاهان نویسند -
سر و - بر وزن ارده قدیمی که بدان شراب خوردند و
 سر کرده و پیشوای میخوارگان باشد و ساقی را نیز گویند چینی
 انخریزه هم هست و هر مویه پیش رس را نیز گویند و معنی نوع
 باشد و انواع جمع آنست -
سر وین - با دال بجد بر وزن پروین بفتح اهل مغرب
 نوعی از ماهی باشد که آنرا به زنانی ساریس خوانند -
سر رین یافتن - یعنی سر رشته یافتن و در یافتن کار
 بهم رسیدن بمقصود باشد -
سر رشته - بکسر ای رشته کنایه از مدعا و مقصود است -
سر رشته از دست رفتن - کنایه از سر اسیر شدن
 و ترک دادن هم و معالجه و مردن باشد -
سر رشته یافتن - کنایه از در یافتن کار و هم
 و مقصود و مدعا باشد -

سر ز - بفتح اول و ثانی و سکون ز اسے لقطه دار مال را
 گویند که بنایان بدان گنج و آهک بر دیا را مانند و بسکون
 ثانی بهم گفتند -
سر زون - بر وزن کرگدن یعنی سر زنش باشد و به معنی
 گردن زدن هم هست و بی رحمت و اجازت و بی خبر و
 بیگ ناگاه بجا نهد و مجلسه در آمدن را نیز گویند -
سر زلف - بکسر ثانی و ضم ثالث و سکون لام و فاکنایه
 از ناز و غمزه و عشوه و کرشمه و عتاب باشد -
سر زن - بر وزن ازین یعنی سرکش و عنان پیچیده
 و نافرمان باشد -
سر زیره - بر وزن زنجیره نام گیاه است خوشبوی -
سر سار - با سین ب لقطه بر وزن بغداد گیاهی است
 که آنرا بیخ انگشت گویند و عبری ذو خمس صلح خوانند -
سر ساخ - بر وزن چرخ ابریشم با یک هموار گویند -
سر سبز - بفتح ثالث و سکون باء البجد و زاسه بود کنایه
 از حیات و زندگی و ترمی و تازگی عیش و جوان حساب
 دولت و کامکار و پادشاه باشد -
سر سمری - بر وزن مرمری مردم فرومایه را گویند و
 نیست گرفتن کار با در حایت حقوق آنها را ابوابی نکرند
 و کار آسان باشد و کنایه از کار بی تامل و سخن بی فکر و
 بی بوده و خام و سریع الفهم و سپر سریع است هم هست -
سر سفره - بکسر ثانی کنایه از سوراخ مقصد باشد -
سر سینه - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و فتح نون
 نام ولایتی است از ملک عجم و بفتح اول هم نیز آمده است -
سرش - بکسر اول و ثانی و سکون ثانی نقطه دار مخفف
 سرش است و آن مقصد در و باکی باشد که چیزش یعنی
 گزیم آمده است و بکسر اول و ثانی مخفف سرش باشد
 و آن آرد است که گفتگران و صحافان و امثال ایشان
 کار فرمایند و بلیغ ترند و پازند یعنی بر وزن بون است که در

ک

مقابل نیک و نیکو باشد
 سرشاخ - بفتح اول و کسر ثانی و ثالث بالف کشیده و بجای
 نقطه دار زده بلند می را گویند که بر دو جانب پیشانی می باشد
 و بسکون ثانی چوب باشد در از که بام خانه را بدان پوشند
 و سرای آن از عمارت بیرون باشد -
 سرشار - بر وزن خرد یعنی لبریز است چه شارب یعنی بخشن
 باشد و یعنی لبالب هم آمده است -
 سرشب - بر وزن هر شب یعنی شامین باشد و آن
 جانور است شکاری -
 سرشت - بکسر اول و ثانی بر وزن بهشت خلقت و
 طبیعت و رایط و طبیعت و خوب آدمی را گویند و به معنی
 مخلوط و آخته و ماضی آخته کردن هم هست -
 سرشفت - بفتح ثالث بر وزن وقت نام غله ایست
 شبیه بجزول که روغن تلخ از آن گیرند و گل آن زرد
 و سفید می باشد -
 سرشک - بر وزن و معنی زرشک باشد و آن نبات است
 معروف که بعرنی انبر یا ریس گویند و قاقق آنها کنند و بعضی
 درخت و بوته زرشک را سرشک می گویند و مطلق قطره را
 گویند عموماً و قطره باران و اشک چشم را خصوصاً و به معنی
 شراره و خرده آتش بود که بجد و جنده باشد و نام درخت
 در بلخ که گلهای سفید مائل بسرخ دارد و آرزای آن درخت
 میگویند و بعضی گویند گل آن درخت سرشک نام دارد -
 سرشک آتش - کنایه از قطره آتشیست که از بهر نرم تر
 بر آتش می چکد -
 سرشک آبین - کنایه از ترشی و چاشنی است که مرکب
 از آب و سسل و سرکه باشد و در خواب را نیز گفته اند -
 سرشک شور - بکسر کاف کنایه از اشک غم و گمان باشد
 سرشکوان - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و رابع
 و و او بالف کشیده بدون زده پرده را گویند که در شبان

به پیش عروس بیاویزند و آزار بربی کله گویند -
 سرشکون - بفتح واو و سکون نون یعنی سرشکوان است
 و آن پرده باشد که در پیش عروس آویزند -
 سرشوی - بر وزن بدوی سر تراش و حمام را گویند و چون
 از گل هم هست که بدان سرشویند و گل سرشوی گویند -
 سرعشیر - بفتح عین بی نقطه و سکون شین و
 راء قرشت نقشه و نشانیست که در حاشیه قرآن حکمت
 هر ده آیت کنند -
 سرعطسه آدم - کنایه از عیسی علیه السلام است -
 سرخ - بکسر غین نقطه دار و سکون جیم فارسی
 کاسه چوبین را گویند -
 سرغنه - بفتح نون بر وزن احسنه یعنی عظیم و بزرگ
 و بی همتا باشد -
 سرغوغا - یعنی سرفته است و آن کسی باشد که باعث
 و بانی فتنه و غوغا و آشوب گردد و معنی طلبه لشکر هم گفته اند
 و آزار برتری بر اول خوانند -
 سرغین - بفتح اول و کسر ثالث بر وزن پروین به معنی
 سرنا باشد که مخفف سوزنای است و آزار نای ترکی نیز خوانند
 و بکسر اول و ثالث هم بنظر آمده است -
 سرغینه - بر وزن چرمینه یعنی سرغین است که نای ترکی
 باشد و آزار سوزنای گویند -
 سرف - بفتح اول و ثانی بر وزن صدف در و گلو و
 سیند را گویند که به سبب سرف کردن بهم رسیده باشد و بعضی
 اول و ثانی هم باین معنی و هم یعنی خاریدن کام آمده است
 و بعضی اول و سکون ثانی بر فر را گویند و بعرنی سعال خواب
 و معنی سرف کنند هم هست -
 سرفراز - بفتح فاء و راء بی نقطه بالف کشیده و بزای
 نقطه دار زده نام روز سوم است از ماههای ملکی و کنایه از
 بلندی جاه و عزت و اعتبار و دولت باشد و معنی سر بلند

و گردن کش و منکبر هم آمده است
 سرک - بفتح اول و ثانی و سکون کاف بزبان عربی
 پس را گویند که برادر دختر است و تصغیر سر هم هست و بضم اول
 و سکون ثانی و ثالث یعنی سرخچ است و آن جو شسته باشد
 که از سرور و و اندام اطفال بر آید و بکسر اول و سکون
 ثانی و کاف سرخاب و سفید آبی را گویند که زنان بر روی مالند
 و یعنی سرخ و سفید هم آمده است -
 سرکا - بکسر اول و سکون ثانی و ثالث بفتح کشیده یعنی
 سر که باشد و بزبان عربی خل گویند -
 سرکب - بفتح ثالث بر وزن هر شب نام مطریه و سازنده
 بوده که در عهد خود نظیر نداشتند -
 سرکجلی - بضم ثالث و سکون حاء بی نقطه بر وزن قسطه
 هر چیز سیاه را گویند عموماً و ابر تیره سیاه را خصوصاً -
 سرگر - بفتح اول بر وزن زرگر کفشگر و کفش دوز را گویند
 و بضم اول هم باین معنی و هم یعنی بوزن فروش و بوزن ساز
 باشد چه سرش را بگویند که از آرد و برنج سازند -
 سرگران - بکسر کاف فارسی کنایه از کسی است که در قرد
 غضب بود و خشمناک باشد و منکبر را نیز گویند و در سر و
 ملامت را هم گفته اند -
 سرگردا - با کاف فارسی بر وزن پس فردا یعنی سرگیجه
 باشد و آن علیت آدمی را و عبری دوار خوانند -
 سرگرفته - کنایه از در دسر باشد و سرزنش کردن و
 طعن زدن را نیز گویند و ملامت کننده را هم میگویند -
 سرگره - بکسر کاف فارسی و راه ترشت و ظهور با
 عقده و گره را گویند که بر تسبیح تعبیه کنند -
 سرگزیت - بفتح کاف فارسی و کسر زاء نقطه وار و
 سکون تخمائی و فوقانی زری را گویند که سر شمار کفار نموده
 از ایشان بطریق جزیه بگیرند جزیه یعنی جزیه باشد اگر چه
 گزیت بفتح کاف فارسی و تخمائی باینست بسبب آنکه جزیه

معرّب است نمایش در فرزندک جهالگیری بفتح کاف و سکون
 تخمائی نوشته شده بود و باین بیت مستند گردیده که بیت
 خراج قیصر و روم است و سرگزیت خلم در بهاس بندگی را هم
 باجینال -
 سرگزید - بر وزن بر مزید یعنی سرگزیت است که جزیه و سر
 باشد که از کفار گیرند -
 سرگزین - بضم کاف فارسی آن باشد که کان حاکم از
 هر گله گو سفند و گاؤ و اینی آب یک گو سفند و یک گاؤ و
 یک آب انتخاب دگرین کرده بگیرند -
 سرکس - بفتح کاف و سکون سین ب نقطه نام ضربت
 خوش آواز -
 سرکش - با کاف بر وزن مفرش نام خنیاگر و مطرب
 بوده بے عدیل و نظیر و کنایه از مردم دیر آشتا باشد و
 آب سرکش و سرخ را نیز گویند و مردم صاحب قوت و قدرت
 و نافران و مغرور را نیز گفته اند -
 سرگل - بفتح کاف فارسی بر وزن صندل گوئی باشد
 که طحلان از رسیان سازند و بدان بازی کنند -
 سرگله نهادن - کنایه از برگزیدن و اعتبار کردن باشد
 سرکلبین - یعنی سلکچین است و آن مرکبی باشد از سرکه
 و عسل چنانکه بجهت غسل است -
 سرکوب - بر وزن مرکوب بلند می را گویند که بر قلعهها
 و خانهها مشرف باشد و یعنی طعنه و سرزنش هم گفته اند
 و حرلیف قوی و پر زور بود که جنگ و خصومت آمده باشد
 و شخصی را نیز گویند که در هر فن زیادتی کند و بر دیگری فائق
 باشد و یعنی ضابطه هم آمده است -
 سرکوبه - بر وزن منصوبه بر زگران را گویند -
 سرگوتان - بکسر اول و ضم کاف فارسی و فوقانی بفتح
 کشیده بلفظ ثنید و پانزده یعنی راز باشد که سخن مخفی است و بفتح
 اول هم بنظر آمده است و یعنی داری که در روان را از خلق آویزند
 طایفه و زوان و زبان ۱۲۵۲

سر کویچک - بفتح جیم فارسی کنایه از مرموم فرومایه و
 بیقدر و قیمت دینی تعیین باشد -
 سر که ده ساله - کسر با کنایه از کینه دیرینه باشد -
 سر که فروختن - کنایه از ترش رویی کردن و رسوایی
 و برهم کشیدن باشد -
 سر که فشانی - کنایه از سخنی در عبارت و بدگویی کردن
 و طعن زدن باشد -
 سر گیش - کسر کاف فارسی و جیم بمعنی گردیدن سر باشد
 و آن چنان است که چون کسی از جای برخیزد و اندک راه
 سرش بگردش در آید که اگر چشم نباشد البته بیفتد -
 سر گیمجه - بفتح جیم بمعنی سرگیش است و بمعنی دوار گویند -
 سر گیس - کسر کاف فارسی بروزن که همس به معنی
 سنگین است که قوس قزح باشد و آنرا کان رستم و کان
 شیطان هم میگویند چه قزح نام شیطان است بعرابی -
 سر گین گردان - بروزن و معنی سرگین غلطان است
 که جعل باشد -
 سر لایب - بضم اول و لام الف بروزن مرغاب
 مخفف اسطرلاب است و آن آلتی باشد بخمان را از جهت
 ارتفاع گرفتن آفتاب و ثوابت و کارهای دیگر -
 سر لاد - بالام بروزن بغدادی معنی سردیوار باشد چنانکه
 بن لاد پای دیوار است چه لاد بمعنی دیوار باشد و بمعنی
 دیوار هم گفته اند مطلقاً -
 سر م - بفتح اول و سکون ثانی و سیم کنگر باشد و آن سستی بود
 که برکش خار دار است و آنرا بزندان باست خورند و بعرابی
 حرفت خوانند بفتح حاء بے نقطه -
 سر مار یزگی - هوای باشد متصل و ماس زمین که از
 غایت سرفا شده گردد و مانند برنه در نهایت ریزگی
 و تنگی بزمن بریزد و اکثر در شبهای خشک یا در اول و آخر
 روز که سربا بیشتر باشد هم رسد -

سر ما فرای - کسر فاء و زاء نقطه دار بالف کشیده و
 بختانی زوده نام ماه نهم است از سال مکه -
 سر مایک - نام بازی است که کودکان بازی و آن چنان
 باشد که شخصی را مایک نام کنند و یکی از کودکان سر در کنار
 او نهد و دیگران گر بختی هر یک بگوشه پنهان شوند بعد از آن
 طفلی که سر در کنار مایک داشت بر خیزد و در جست و جوی
 اطفال شود و طفلان یک یک از کنار و گوشهها برآمده و سستی
 بر سر مایک رسانند اگر طفلی را پیش از آنکه دست بر سر
 مایک رساند بگیرد و بدوشش آن طفل سوار شده پیش
 مایک آورد و همان طفل مرکوب سر بر کنار مایک نهد و اگر
 نتوانست طفلی را گرفتن چنان خود سر بر کنار مایک نهد و
 بازی را از سر گیرد -
 سر ماهی - بروزن خرگاہی ماهیانه و مقرری باشد که در
 هر سراه بنور و امثال آن دهند و آنرا بعرابی مشا هر گویند -
 سر مچ - بفتح اول و سیم و سکون ثانی و جیم دو ایست که آنرا
 اسفنج رومی گویند و آن بستانی و صحرایی هر دو می باشد
 صحرایی آنرا بگیرند و بچوشانند آب آنرا از نیکه شمشیر و شکرش
 مانده باشد بخورد و در ساعت بیفتد و آنرا عریان سرمق
 میگویند که بجای جیم قاف باشد -
 سر مخار - بفتح اول و ثالث کنایه از تعجیل است یعنی
 توقف مکن و زود بیا -
 سر مش - کسر ثالث و سکون شین نقطه دار زرد آلودی
 خشک شده باشد که مغز باوام در درون آن کنند -
 سر ماک - بروزن زردک نوعی از سبزی باشد و
 شوره گیاهیست نیز هست که آنرا اسفنج رومی خوانند
 و معرب آن سرمق باشد -
 سر موتک باناس - قرشت بروزن زنبورک بمعنی آشوب
 و شور و عوفا باشد -
 سر موزه - بروزن هر روز کفشی باشد که بر بالای موزه

پوشند و در ماوراء النهر متعارفست -

سرمه - بضم اول و فتح ثالث معروفست و آن چیزه باشد که در چشم کشند و نام قریه هم هست از قراسه فارس که در آن سرمه خیزد -

سرمه خاک مین - سرمه بود که خسرو پرویز داشت گویند هر که یکبار در چشم کشیدی تا یک گره عمق زمین را بدیسی و امدت یک سال این چنین بودی -

سرمه کش - بفتح کاف و سکون شین نقطه دار شخصه را گویند که سرمه کشیده باشد و یکد سرمه در چشم مردم کشد و کتابه از روشن کنند چشم و بینائی دهند و کتابه از شب تا یک هم هست -

سرمه - بضم اول و وزن بالف کشیده مخفف سورنای است که در نقارخانه و روزهاست جشن و سوزنوار و آزارنامه رومی نیز گویند -

سرمه - بوزن هه گامه آنچه بر سر کتابتها نویسند که در فلان محل به فلانی برسانند و بعضی گویند سرمه عنوان است یعنی آنچه بر بالاسه نامه نویسند -

سرمه نامی - بضم اول و سکون آخر که یاسه حطی باشد بعضی نامی رومی است که سرمه باشد و بحدف الف هم آمده است سرخ - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و بسیم سرخ را گویند و آن دو باره روستک باشد مانند طبع بک کتاره و بر پشت آن قبه سازند و بندی بر آن تعبیه کنند و بر دست گرفته بر یکدیگر زنند تا بصد از آید و بیشتر با نقاره و دال و امثال آن نوازند و طعمی و سرب سوخته را نیز گویند و آن رنگیست که نقاشان و مصوران بکار برند و آن در غایت حرمت می باشد چه باطن سرب سرخ است و چه چند آتش حرمت آن ظاهر می شود و استقلال او در حرمت بزرگ و نظرون است نزد اهل عمل -

سرمه - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و دال بجد

ریسمانی باشد که طفلان در ایام عید با جشنها از جانی آویزند و بزبان نشسته در هوا آیند و روند و جل و نغ را نیز گفته اند و آن چیزه باشد سبز که در آبهای ایستاده بهم رسد و باین دو معنی بجای نون یاسه حطی هم آمده است و لبلاب را نیز گویند و آن رستنی باشد که بر درخت پیچد و بعرنی عشقه خوانند و باین معنی بانائی مفتوح نیز بنظر آمده است و فتنه باشد از جمله فنون کشتی گیری و آن چنان است که کشتی گیر یاسه خود را یاسه دیگر بند کند و او را بپندازد و آزارا بعرنی شغز بیه خوانند و بعضی ریسمانی باشد که یک سر آنرا حلقه کنند و در زیر خاک پنهان سازند و سر دیگر آن شخصه گرفتند و یکمین بنشینند تا آدمی یا جانور که یاسه در آن میان بندد آن شخصه بسوبه خود کشد و او را بگیرد -

سرمه نوبه - بفتح ثالث و باب بجد سرگروه و ریش سفید پاسبانان را گویند چه نوبه بوزن تویه یعنی پاسبان است -

سرمه نوشت - حکم ازل و قضای ازل است یعنی آنچه در روز ازل تقدیر شده باشد -

سرمه - بضم اول و فتح ثالث بوزن پرمی مخفف سورنای است که ناسه رومی باشد و نامی ترکی هم میگویند -

سرمه - بضم اول و ثانی بواو کشیده مطلق شاخ را گویند خواه شاخ گاؤ باشد و خواه شاخ گاؤ میش و شاخ گوسفند و امثال آن و پیاله شراب را نیز گویند و معنی دروغ و بهتان هم گفته اند و بفتح اول و سکون ثانی و و او نام ختمیست مشهور و معروف و آن سکه قسم میباشد که سر و آزاد و دیگری سر و سبی و سوم سر و ناز هر یک در جای خود خواهد آمد و عریان سر و شاخه کجسته خوانند چه گویند هر جا که سر دهنست البته مار هم هست اگر بزرگ آزار بگویند و با سر که بیامیزند موسی را سایه کند و نام یکی از پادشاهان مین است که دختر سیکه از فرزندان فریدون داده بود -

سرمه - بوزن پروا یعنی حدیث و سخن باشد و بمعنی افسانه دروغ و شعر هم گفته اند -

سرمه

سر و او - بروزن فرهاد کلام منظوم و شعر را گویند و معنی
افسانه و افسون و سرود هم گفته اند -

سر و او ه - بفتح اول بروزن شهرزاده قافیه شعر را
گویند همچو بهار و نگار و هزار و زمین و کیمین و امین و خرم
وال درین لغت و لغت ما قبل بنا بر قاعده کلی نقطه دار است

سر و آزا و - بکسر و او سر و ب را گویند که راست رود
و آزا این اعتبار آزا گفته اند که از قید کجی و ناراستی و
پیوستن بشاخ دیگر فارغ است و بعضی گویند هر درختی که

میوه نهد آزا آزا خوانند چون سر و میوه نهد بدان
سبب آزا باشد و جمیع گفته اند هر درختی را کمالی و ذوالکمال
است چنانکه گاه پیر برگ و تازه است و گاه پسته پزمرده
و بی برگ و سر و هیچ ازینها نیست و همه وقت نیز تازه
است و ازین علتها فارغ و این صفت آزا و گان است
پس بدین جهت آزا باشد -

سر و اله - بضم اول بروزن بزغال عطف بود که بر سر آن
خار باشد تیز باشد و همین که بجایه فرو رفت جدا کردن آن
بسیار دشوار است -

سر و سب - بفتح اول و ضم ثانی و سکون ثالث مجهول
و باء ایجاب لغت نرند و پاژند یعنی سخن باشد و بجز
کلام گویند -

سر و تک - بفتح اول و فوقانی و ثالث مجهول بروزن
عروسک یعنی شورش و آشوب و غوغا باشد و باین معنی
بفتح اول و ثانی و فوقانی هم گفته اند که بروزن فزوق باشد
سر و سب - بفتح اول و ضم ثانی و سکون ثالث مجهول و هم
فارسی نام دشتی است در نواحی کرمان -

سر و خشت - بفتح اول و کسر خاء نقطه دار در جایی
و محل گفته میشود که محضه را سخن گویند یا از روی مهربانی
نصیحت نمایند و نشنود -

سر و و - بضم اول بروزن در و و بی سخن باشد و بی

خوانندگی و گویندگی مرغان و آدمیان هم هست و بعضی
رقص و سماع نیز گفته اند و بفتح اول بروزن سر و معنی اول
سر و است که نظم و نثر و شعر و افسانه و قصه باشد -

سر و و کرون - یعنی سر و و در هم کشیدن است که گنایه
از خشکین شدن و خطاب و عتاب کردن باشد -

سر و ستان - باناء قرشت بروزن نرگدان
معروف است و آن جائی باشد که درخت سر و بسیار بود
و نام کمن و هم است از سی کمن بار بد و نام قصبه ایست
در ملک فارس -

سر و ستاه - بروزن گرم نگاه نام نرگ است از موسیقی -
سر و سوسی - بکسر و او سر و باشد و شاخ و شاخهای
آن راست می باشد چه سی یعنی راست آمده است نام
کمن یا ز و هم است از سی کمن بار بد -

سر و سیاه - بکسر ثالث و تحتانی بالفت کشیده و درخت
نازور را گویند و آزا بجزی صنوبر الصغار خوانند -

سر و شش - بضم اول بروزن خروش نام تبریز است
خصوصاً و هر فرشته که پیغام آور باشد عموماً و مطلق فرشته
نیز گفته اند و بجزی ملک خوانند و حکمای فرس گویند که
حق تعالی سی و پنج سر و شش آفریده است از جمله سی نفر آنرا
که روزهای سی گانه همراه از ماههاست شمس بنام ایشان است
گشته و پنج نفر دیگر آنکه سبزه در دیده که خسته مستقره باشد بنام
آنهاست و از جمله آن سی سر و شش دوازده نفر اند که آهنگ
دوازده گانه سال شمسی بنام ایشان موسوم شده و هر یک
ازین دوازده سر و شش بتدبیر امور و مصالح ماهی که بنام
اوست محین است و همچنین تدبیر امور و مصالحی که در هر یک
از روزهای سی گانه واقع میشود حواله بسرو شش است
که آن روز بنام او موسوم است و این سر و ششها که بتدبیر
روزها قیام دارند کارکنان سر و ششهاست اند که بتدبیر آنها
اقدام می نمایند پس هر روزی که بنام آن ماه موسوم باشد

سروش که آن ماه بنام اوست و تدبیر مصالح آن روز بدو
مقررست خود هم تدبیر و مصالح آن روز بر او و با این
بجست شرف آن روز را عید کنند و جشن سازند و نیز
هر کدام از سر و شهابه محافظت جوهرست و حضرت مقررست
چنانکه خرد او بر آب موکلست و اردوی بهشت بر آتش
و مرد او بر اشجار و باقی سر و شهابه محافظت آنچه در ذیل
نام آن سروش مقررست و نام ملکه نیز هست که ریاست
بندگان بدست اوست و بتدبیر امور و مصالح که در روز
سروش واقع می شود بدو متعلقست و نام روز به نام
باشد از هر ماه شمس نیکست درین روز دعا کردن و
باتشکره رفتن و باقی امور بدست -

سروش - بضم اول و فتح شین قرشت یعنی سروش است
که جبرئیل باشد خصوصاً و ملائکه دیگر عموماً -

سرو - بفتح اول بروزن ملول یعنی قد باشد و آن
هگویی و غیبت مردم در خاطر نگاه داشتنست و طالب
فرصت بدی کردن بودن -

سرون - بفتح اول بروزن زبون یعنی شاخست اعم
از شاخ گاؤ و گوسفند و امثال آن و بضم اول یعنی سرین است
که نشسته نگاه مردمان و کفیل چار پایان باشد -

سرو ناز - بکسر ثالث سرو ناز است را گویند چه ناز به معنی
نورسته هم آمده است در سرو را نیز گویند که شاخهای آن
به طرف مائل باشد بخلاف سرو آزاد و نام نواز است از نوعی
سرو می - بفتح اول و بضم ثانی و سکون ثالث و تحتانی
یعنی سرونست که شاخ گوسفند و گاؤ باشد و بضم اول سرین
و کفیل مردم و چاروا -

سرو سید - بفتح اول و تحتانی مجهول بروزن نوکیسه
نوسن نوح را گویند و مهرای سنگین را هم میگویند -
سره - بفتح اول و ثانی زردیج تمام عیار باشد و آن مقض
قلبست که ناسره گویند و آب عقیقه که از سر مردم بگذرد

و هر چیز نیکو و راست و بی عیب و خلاصه و پسندیده
و برگزیده و اسطه و نفیس باشد چنانکه هر چیز زبون و بد
عیب دار را پایه گویند و شقه حجر بر سفید علم را نیز می گویند
و یعنی اصل هم آمده است چنانکه فرع را پایه خوانند -

سرمال - با هاء بالف کشیده بروزن ابدال مردم
گرشته و سرگردان را گویند و یعنی گردون هم آمده است
و فلک را نیز گفتند اندو هر چیز را می گویند که همیشه
در گردش باشد -

سرمهنگ - بروزن فرنگ سردار و پیشرو لشکر و سپاه
باشد چه بهنگ بمعنی سپاه نیز آمده است و به معنی پهلوان
و مبارز هم گفته اند -

سرمی - بفتح اول بروزن پری سرداری و سپهسالار
باشد و بمعنی سراسر هم هست که خانه باشد و چیز را نیز
گویند از آهن که در روز جنگ بر سر سپ بندگان و نام یکی
از اولیاد الله است مشهور بسرمی سقلی -

سرمیکه بروزن در یکج نام جانور است برنده و کوچک
جسته و در آردم که بیشتر بر کنار هاست آب نشیند و دم چنانند
و آنرا مرغ فاطمه خوانند و عبری صعوه گویند -

سرمکینه - با خاء نقطه دار بروزن خلیفه مرغ سفار را
گویند و آن برنده است که در فلک سهل او یعنی در زیر
منقار زیرین او پوسته به مانند شکرچه آویخته است -

سرمید - بروزن کشید جامه عموک را گویند و آن چیزی
باشد بنزد که در آبهاست ایستاده بهم رسد و بسیاری اطفال
از جاسه آویزند و بر آن نشسته و بهر آینه دروند -

سرمی بر وزن حریر بمعنی سرو سید است که قوس قزح باشد
و این بمعنی کسر اول هم آمده است و نام ولایتی و جاسه نیز
هست که غار کبوتر است و عبری اورنگ دخت را گویند -
سرمی افراز - با نای نقطه دار در آخن نام شهر است و قمار
که بخیر و بدرون آن رفت و غائب شد و نواحی آن شهر است

<p>سز میوتن - با فوقانی و وزن و تاء قرشت بروزن پر و فلک بلغت ژند و پاژند یعنی رفتن است که در مقابل آمدن باشد -</p> <p>سزید - بروزن یزید یعنی سز باشد که مکافات بدی و یکی است و معنی لائق آمدن سزاوار گردید هم هست -</p>	<p>سز رفلک - کنایه از نبات لغزش است و آن هفت ستاره باشد شمالی بصورت چوگان -</p> <p>سزیری - بروزن حرب نام پادشاه سزیرا فرزند و منسوب بسزیرا نیز گویند -</p> <p>سزیش - بسز اول و ثانی و سکون ثالث و شین قرشت رستنی باشد که در سز و تازگی یزید و بااست بخورند و بعد از رسیدگی خشک کنند و آرد سازند و کفشگران و صحافان چیزها بدان چسباندند و سزیش را می گویند که بر په بر کمان بچینند -</p>
<p>بیان یازدهم</p>	
<p>در سیم بی نقطه با سیم بی نقطه مثل بر لغت کنایت</p>	
<p>ست چهار - بضم اول و سکون ثانی کنایه از رام و مطیع و رام شدن و مطیع بودن و مردم بی استعداد نا قابل را نیز گویند -</p> <p>سطیعون - بفتح اول و کسری حلی و ضم سیم بی نقطه بروزن افریدون بلغت سربانی نجی ست و ثانی و آزار و فراینز گویند و برگ درخت آن بگرس مانده است و آزار بشیرازی آلود و سنگ خوانند -</p> <p>سعد - بفتح سیم بی نقطه بروزن پس بلغت سربانی عود و لسان را گویند و آن نوعی از عود است و عرق النساء و صرع و تاریکی چشم ضیق نفس را نافع است -</p>	<p>سریع - بفتح اول و کسرتانی و سکون و او و نون که هنوز دانه اش درست نشده باشد -</p> <p>سریقون - بفتح اول و ضم قاف و سکون و او و نون لغتی است سربانی و معنی شجرف سوخته است یعنی شجرف عملی که آزار از سیاب سازند نه آنکه از کان بر آورند -</p> <p>سرسن - بضم اول و کسرتانی و تحتانی و وزن ساکن نشسته گاه آدمی و کفل و ساغری حیوانات دیگر -</p> <p>سرسین افکندن - کنایه از چار زانو و در پنج شستن باشد سرسن گاه - یعنی مطلق نشسته گاه باشد عموماً و به معنی تخت پادشاهان بود خصوصاً -</p>
<p>بیان دوازدهم</p>	
<p>در سیم بی نقطه با طامی حلی مثل بر لغت</p>	
<p>سطح سیمس - بفتح اول و ثانی بالفت کشیده و خای نقطه دار به تحتانی رسیده و وزن مضموم سیم بی نقطه زود بلغت یویانی رستنی باشد مانند گند مائے کوهی بول و حیض را براند و بجه از شکم بنیدارد -</p> <p>سطار یون - بفتح اول بروزن حواریون بلغت یویانی کیا هست که آزار بفارسی برابران گویند ضمناً و آن برگ زرد عقرب نافع باشد -</p> <p>سطبوس - باباے ابجد بروزن محبوس به لغت یونانی گل انار باشد و آزار گلزار خوانند و عربان جلالت سطراک - بارانے بی نقطه بروزن افلاک بلغت</p>	<p>سز - بفتح اول بروزن جزایا و اش میکی و بدی باشد و لائق و سزاوار و موافق را نیز گویند -</p> <p>سز و - بفتح اول و سکون ثانی و وال ابجد یعنی جاوید باشد که سفید خار و خار سفید است و بفتح اول و ثانی یعنی می سزد باشد یعنی لائق و سزاوار است -</p> <p>سزکی - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی به تحتانی رسیده یعنی سختی و سنج و آزار باشد -</p>

یونانی دو ایست که آنرا بفارسی زرباد گویند و بجای حرف
 ثالث و او هم آمده است که سطواک باشد و الله اعلم -
 سطرگاه - بکسر اول و فتح ثانی و سکون ثالث و کاف
 بالف کشیده و صمغ درخت زیتون است و دو خان آن قائم مقام
 دو خان کندر باشد سرفرا مانع است -
 سطرلاب - بضم اول و ثانی یونانی مخفف سطرلاب است
 و آن آتک باشد از برج که بدان ارتفاع آفتاب گیرند -
 سطر و نیون - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث با و و سینه
 و نون کسور و تحتانی بود او کشیده و بنون دیگر زده بلفظ
 یونانی پنجی است که آنرا بشیرازی چون یک آستان خوانند و
 آن نوعی از کندرش باشد و آذر بوجهان است -
 سطقتات - بضم اول و ثانی بلفظ رومی مخفف
 سطقتات است که عناصر اربعه باشد و اصل چیز بارانیز گویند

بیان سیزدهم

در سیم بی نقطه با عین بی نقطه مثل چهار لغت
 سحر - بفتح اول و فوقانی برون جعفر دوائی است
 که آنرا اوشه گویند گرم و خشک است در سوم و آن صحرایی
 و بتانی هر دومی باشد بتانی را مرزه خوانند و آن سبزی
 باشد که خوردن این لغت را باین معنی در کتب طبی الهام گویند
 آبشیر ملتبس نشود و گویند عربیست -
 سحر باز - برون کفر با زنی را گویند که چرمینه بند و
 و بازن و بگر مجامعت کند و آن چرمیست که بصورت و
 بیانات آلت تناسل دوخته اند -
 سحری - برون و فتری یعنی سحر باز است
 که زن چرمینه باز باشد -
 سغد - بضم اول و سکون ثانی و دال ابجد نام دوا
 که آنرا بتراکی تپلان گویند بضم تاء قرشت و فتح باء
 فارسی و بهترین آن کوفه است و بفتح اول در عربی
 نقیض نحس باشد -

بیان چهاردهم

در سیم بی نقطه با عین بی نقطه دار شکل بر بازوه لغت
 سع - بفتح اول و سکون ثانی پوشش و سقف خانه
 و کسبه و امثال آن باشد و نوعی از عمارت طولانی و
 در از رانیز گویند و آنرا بعربی ازج خوانند و شلخ گاؤرا
 هم گفته اند -
 سخانه - بفتح اول برون چغانه یعنی زیر زمین و در راه باشد
 سغیر - بفتح اول و باء ابجد و سکون ثانی درای قرشت
 به لغت رومی دوائی است که آنرا بفارسی سرخش و گیلدار و
 گویند و آن چوبی باشد که در کنار دریا گیلان باشد -
 سغبر - بضم اول و فتح باء ابجد چیزه چرب و روغنی را
 گویند و یعنی زرفینه و بازی داده شده نیز آمده است و
 در عربی گرسنه و تشنه را گویند لیکن بهی تشنه چندان
 مستعمل نیست -

سغبین - بفتح اول کسری ابجد برون برین بلفظ یونانی
 نوعی از صمغ باشد که بیرون آن سفید و درونش سبزه
 مائل است و برعکس نیز گفته اند -
 سغد - بضم اول برون چغد زمین نشیب را گویند که
 آب باران در آن جمع شود و نام شهر است از ماوراء النهر
 نزدیک سمرقند گویند آب و هوای آن در نهایت لطافت
 باشد و آن بسغد سمرقند شهرت دارد و آنرا بهشت دنیا
 هم می گویند -
 سغد و - بضم اول و دال ابجد برون و معنی سمنوست
 که چرب روده با گوشت و مصالح پر کرده باشد -
 سغده - بفتح اول برون معده یعنی اسغده است که
 آماده و میا باشد -
 سغدیانه - بفتح اول و کسره دال ابجد برون بنگیانه
 پیانه شراب را گویند -
 سغری - بضم اول و فتح ثانی و سکون رومی قرشت خار شیب

۱۷۱

کلان را گویند که خار با سه خود را چون تیر اندازد و بضم اول و ثانی هم گفته اند.

سغراق - بفتح اول بروزن چماق کوزه لوله دار را گویند خواه چینه باشد و خواه سفال و غیر آن و بعضی گویند این لغت ترکی است.

سغرنه - بضم اول و فتح ثانی و سکون راس قرشت و نون مفتوح یعنی سغرت که خار پشت بزرگ تیر انداز باشد. سغری - بفتح اول بروزن فخری مخفف ساغری است که کفل سپ و حیوانات دیگر باشد.

سغو - بفتح اول و ثانی و سکون و او صد او آواز طلاس و طشت و طبق و امثال آن باشد و بفتح اول و سکون ثانی هم آمده است.

سغو - بضم اول بروزن کشود مرغ سنگ خواره را گویند و بجز بفتح اول خوانند.

بیان پانزدهم

در بیان بی نقطه با فاشتهای سی و دو لغت و کنایت

سفا و یکوس - بفتح اول و فاء بالفت کشیده و وال بی نقطه به تثنائی رسیده و کاف مضموم با و و سین بی نقطه زده بلغت یونانی پیاز صحرائی را گویند و بجز بصل الفار خوانند و گویند اگر موش قدری از آن بخورد فی الحال بمیرد. سفاری - بروزن شکاری ساق خوشه گندم را گویند یعنی علف که خوشه گندم پیوسته است و میان مجون می باشد و آنرا بجز بفتح اول خوانند بجز جم.

سفال - بضم اول و ثانی بالفت کشیده و بلام زده معرکه که ریزه کوزه و سبوی شکسته باشد و پوست گردگان و پوسته و بادام و فندق و پوست انار شکسته و امثال آنرا نیز گویند و بضم اول هم آمده است.

سفال - بضم اول بروزن پیاله یعنی سفال است که ریزه کوزه و سبوی شکسته باشد و واسی را نیز گویند که بدان

عله در و کنند و بضم اول هم آمده است.

سفانی - بفتح اول بروزن امانی حشمتی است که آن را بجز بفتح اول خوانند و آن همچو دانه نمور باشد و اندک حلاوتی دارد و گویند غیر از شتر هر حیوانی دیگر که بخورد بمیرد مخصوص جانوران زهر دار و طبع آن موی را سیاه کند. سفا همین - بفتح اول و با سه هوز بروزن فلاخن شانه زلف و گیسور گویند.

سفت - بضم اول و سکون ثانی و فوقانی و دوش را گویند و بجز بفتح اول خوانند و ماضی سفتن هم هست که از سولخ کردن باشد و بمعنی محکم و مضبوط و سخت نیز آمده است و هر سوراخ کوچک را گویند عموماً و سوراخ سوزن را خصوصاً و بجز اول نیز بمعنی سطر و غلیظ و محکم و مضبوط و دوش را گویند باشد آمده است.

سفتگر - بضم اول بروزن قفلگر شخصی را گویند که دروازه و در جان و امثال آنرا سوراخ میکند.

سفتن - بروزن گفتن بمعنی سوراخ کردن و سوراخ شدن باشد و بمعنی تراویدن و تراوش هم آمده است.

سفته - بضم اول بروزن خفته هر چیزی است که سوراخ کرده را گویند همچو دریا در سفته و لعل سفته و مانند آن و حلقه طلا و نقره را نیز گفته اند که در گوش کنند و بمعنی تخمه و چیزی باشد که شخصی بجهت شخصی از ملکه بملک دیگر برسم تکلف یا بصناعت بفزند و بفتح اول بروزن هفت است که کسی چیزی از کسی بطریق عاریت یا قرض یا در عوض چیزی بگیرد تا در شهر دیگر باز دهد و دست لاف را نیز گویند و آن سودای اول هسان و فروشدگان باشد و بمعنی بیکان تیر و سان نیزه و هر چیزی که سر آنرا نیز کرده باشند هم هست و باین معنی بضم اول هم آمده است و سخن تازه و نورا هم می گویند و شخصی که موضعی در جائی از او گرفته باشند و جایگاه دیگر با داده باشند و بضم اول هر چیزی غلیظ

وسطه رسته و سخت و محکم و مضبوط را گویند عموماً و جبهانه سنگفت و گنده و سطر را خصوصاً -
 سفینه گوش - گوش سوراخ کرده را گویند شخصی را نیز گویند که گوش او سوراخ باشد و کنایه از فرمان بردار و قبول کننده و مطیع و تابع و غلام هم هست -
 سفینین - بکسر اول و فوقانی بر وزن سکین نام دلاوی است از ترکستان جنوب بخوبان -
 سفیج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم فارسی یعنی کاکلیت که خرپزه خام و نارسیده باشد و با جیم ابجد نیز گفته اند و بعضی شراب جو شاییده که آنرا عبری مثلث گویند هم آمده است -
 سفیج - بر وزن کفچه یعنی سفیج است که خرپزه نارسیده و شراب مثلث باشد -
 سفد - بکسر اول و فتح ثانی و سکون دال ابجد یعنی سپید که زمین باشد و عبری ارض گویند و نام فرشته هم هست که موکل زمین است و نام ماه دوازدهم و نام روز پنجم باشد از سالها و ماههاست شمسی و درین روز فارسین جشن کنند و عید سازند بنا بر قاعده کلیه که میان ایشان معمول است که چون نام ماه و نام روز موافق آید آن روز را عید باید کرد و درین روز نوپوشیدن و درخت نشانیدن را خوب میدانند -
 سفید - بر وزن و معنی سپید است که تقیض سیاه باشد و عبری ایض خوانند و کنایه از ظاهر و نمایان هم هست چه چهره گویند سفید شد مراد آن باشد که ظاهر شود و نمایان گردید و سفید شد یعنی پیدان شد -
 سفید اسفند - بکسر اول و همزه و فتح فاء و سکون نون و دال ابجد خروال سفید را گویند و آن نوعی از تخم سپندان باشد -
 سفید بر می - بفتح باسے ابجد و راسے بی نقطه بتجانگی رسیده فصل خزلیت را گویند که موسم پائیز و برگ بران باشد سفید تاک - بمعنی سپید تاک است و آن نباتی باشد که خسرو دارو گویندش و با میوه آن پوست را داغت

و سطر رسته و سخت و محکم و مضبوط را گویند عموماً و جبهانه سنگفت و گنده و سطر را خصوصاً -
 سفینه گوش - گوش سوراخ کرده را گویند شخصی را نیز گویند که گوش او سوراخ باشد و کنایه از فرمان بردار و قبول کننده و مطیع و تابع و غلام هم هست -
 سفینین - بکسر اول و فوقانی بر وزن سکین نام دلاوی است از ترکستان جنوب بخوبان -
 سفیج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم فارسی یعنی کاکلیت که خرپزه خام و نارسیده باشد و با جیم ابجد نیز گفته اند و بعضی شراب جو شاییده که آنرا عبری مثلث گویند هم آمده است -
 سفیج - بر وزن کفچه یعنی سفیج است که خرپزه نارسیده و شراب مثلث باشد -
 سفد - بکسر اول و فتح ثانی و سکون دال ابجد یعنی سپید که زمین باشد و عبری ارض گویند و نام فرشته هم هست که موکل زمین است و نام ماه دوازدهم و نام روز پنجم باشد از سالها و ماههاست شمسی و درین روز فارسین جشن کنند و عید سازند بنا بر قاعده کلیه که میان ایشان معمول است که چون نام ماه و نام روز موافق آید آن روز را عید باید کرد و درین روز نوپوشیدن و درخت نشانیدن را خوب میدانند -
 سفید - بر وزن و معنی سپید است که تقیض سیاه باشد و عبری ایض خوانند و کنایه از ظاهر و نمایان هم هست چه چهره گویند سفید شد مراد آن باشد که ظاهر شود و نمایان گردید و سفید شد یعنی پیدان شد -
 سفید اسفند - بکسر اول و همزه و فتح فاء و سکون نون و دال ابجد خروال سفید را گویند و آن نوعی از تخم سپندان باشد -
 سفید بر می - بفتح باسے ابجد و راسے بی نقطه بتجانگی رسیده فصل خزلیت را گویند که موسم پائیز و برگ بران باشد سفید تاک - بمعنی سپید تاک است و آن نباتی باشد که خسرو دارو گویندش و با میوه آن پوست را داغت

و بر شد و بعر بی کر مه البیضا خوانند -
 سفید رخسار - بروزن و معنی سپید رخسارست که آنرا بعر می
 گویند که البیضا خوانند و درختی هم هست خلد و ار که آنرا بخر گویند
 و بعر بی عوج خوانند -
 سفید شدن - کنایه از ظاهر شدن و آشکارا گشتن باشد
 سفید کاسه - کنایه از جوانمردی و بهمت بود بر خلاف
 سیه کاسه که خسیس و دون است باشد -

سفسین - اسپین بی نقطه بروزن فسوزین نام
 ولایتی است غیر معلوم - سه
 سقط - بیخ اول و ثانی بروزن و معنی غلط و خطا باشد و
 فضله هر حیوانی را نیز گویند خواه بکار آید خواه نیاید و عربان
 رخت و کالای بد و زبون و کار زشت را می گویند
 سقف - بضم اول و ثانی و سکون فاعل صفت بهت
 که قاضی ترسایان و حاکم و متهران ایشان باشد و زاهد را
 نیز گویند که خود را بهت ریاضت نفس بزنجیر آویزد -
 سقف لاجورد - کنایه از آسمان است -
 سقف محنت زامی - یعنی سقف لاجورد است
 که آسمان باشد -

بیان شانزدهم
 در سین بی نقطه با قاف شتمیل بر بست
 و هفت لغت و کنایت

سقا قلو س - بیخ اول و ثانی بالف کشیده و هم قاف
 و لام بو او رسیده و بسین بی نقطه زده لغت یونانی یعنی
 موت عضو و بطلان حس باشد -
 سقراط - بضم اول و سکون طای حطی بروزن جفراست
 یونانی نام حکیم است مشهور گویند در زمان اسکندر بود -
 سقراطیون - بیخ اول و سکون ثانی و ثالث بالف
 کشیده و کس طای حطی و تخمائی بو او رسیده و بیون زده
 نوعی از کما قه باشد و آنرا بعر بی قبیل و بشیر ازی کبدا
 می خوانند برگ آن برگ سوس و بیخ آن و طعم آن
 آن به بصل الفار ماند -

سقف عینا - کنایه از آسمان است و درختان
 بزرگ و سایه دار را نیز گویند -
 سقف نیم خانه - کنایه از آسمان است و گنبد را نیز گویند
 سقلاب - بیخ اول و لام الف بروزن همتاب نام
 ولایتی است از روم و باین معنی بجای حرف اول صداد
 بی نقطه هم بنظر آمده است و سنگ گبی را نیز گویند که سیاه رنگ
 سقالات - به تشدید لام یعنی سقرات است و آن چنان
 باشد معروف که از ششم بافند و بجزف تشدید و تاس
 حطی هم بنظر آمده است که سقلاط باشد -

سقراق - بیخ اول بروزن جفراق یعنی سقراق است
 که کاسه و کوزه لوله دار باشد گویند ترکی است -
 سقالات - بیخ اول و کس ثانی معروفست و آن جای
 باشد بشیرین که در ملک رنگ می بافند و در ملک روم
 هم بافته میشود و با طای حطی هم آمده است -

سقلاطون - بروزن افلاطون یعنی سقالات است
 و جائه پنجمی را نیز گویند و بعضی گویند نام شهر است که سقالات
 مشوب بان شهر است و معنی رنگ و لون هم آمده است
 و بعضی گویند رنگ کبود است چه سقلاطون و اصل سقلاطون
 بوده است و کاف بکسر استعمال افتاده سقلاطون شده
 و در قدیم رنگ سقالات منحصر و کبود بوده است -

سقر بیوس - بیخ اول و سکون ثانی و ثالث جتانی
 رسیده و لون بو او کشیده و بسین بی نقطه زده لغت
 یونانی عقرب را گویند که کثروم باشد و بعضی گویند
 حیوانی است دریائی -

سه صاحب رشیدی میگوید که سفسین بیخ سین اول و کس روم
 ولایتی است از ترکستان و بعضی سفسین خوانده اند سکون فاعل و ثانی
 قاضی گویند سفسین طرادان سفسین تا سفسین بنوبت گاه در گاهش کربند

سقلاطین - بروزن پشماگین یعنی سقرات است و جامه
 پنجوانی را نیز گویند -
 سقلیس - بروزن تقدیس بلغت رومی نام شهر است
 آباد کرده ذوالقرنین و این معنی بتقدیم لام بر قاف هم بنظر
 آمده است که سقلیس باشد -
 سقلینون - بانون بروزن اقیمنون بر یونانی سقلیس است
 که پنج کبر رومی باشد و آزازنگی دار و گویند و به عربی
 حشیش الطحال خوانند -
 سقمونیا - ایسم بروزن افلونی بلغت یونانی دواست
 که آن زخموده میگویند و آن عصاره باشد بغایت تلخ و
 سهل صفر بود -
 سقن - بروزن چمن و و شتاب آتش زنده خرمار گویند
 و آزار سیلان هم میگویند و عبری دیس خوانند که بر ال بی نقطه
 سقنقس - یعنی اول و ثانی و سکون ثالث و ضم قاف
 دیگر و سین بی نقطه ساکن یعنی سقنقور است و آن جانوری
 باشد مانند سوسمار هم در آب و هم در خشکی زندگی تواند کرد
 و آن را از کنار دریای نیل آورید گویند این لغت رومی است
 سقنقور - لغت رومی جانور است شبیه بسوسمار گویند
 گزنده است و در وقت گزیدن اگر عضو خود را تشنه آب
 رسانید و زود آب در آمد بهتر و الا بومی باشد و در بول
 خودی غلط آن شخص می میرد و اگر آن شخص آب بافت و در
 آب در آمد سقنقوری میرد و بیشتر از کنار رود نیل آورند -
 سقور دیون - یعنی اول و ضم ثانی و سکون و او در
 قرشت و کسزوال ابجد و تخمائی بود و کشیده و بنون زده
 لغت یونانی سیر جزائی باشد و عبری نوم البری خوانند -
 سقوط - باطاس حطی بروزن کبوتر گیا هست که صبر
 از ان حاصل میشود و بعضی گویند نام جزیره است نزدیک
 بسواحل جبل فرنگ و جبل فرنگ که صبر خوب از آنجا
 آورند و صبر سقوطی منسوب با نجا است و اهل آن جزیره

ساحر و بیدین اند و صل ایشان از یونان بوده و سکندر
 ایشان را بجهت ساختن صبر بدین جزیره آورده و بحر ایشان
 بر تبه ایست که اگر با شخصی خصم داشته باشد اگر آن شخص حاضر
 شد بنما و الا صورت و شکل او را بخاطر آورد و قدحی پر از آب
 در پیش خود نهد و شروع بسحر کند تا آن زمان که نقطه نخونی
 در میان قدح آب پیدا شود و بعد از زمانی آن قدح پر از
 دل و جگر و ششش گرد و او آن شخص در حال میرد و چون
 شکم او را بشکافند جگر و شکمش نباشد -
 سستی ر غلا - یعنی اول و ثانی و ثانی بتجانی رسیده و رای بی نقطه
 مفتوح و سکون غین نقطه دار و لام الف لغتی باشد سریانی
 و بعضی گویند یونانی است و معنی آن عبری کثیر الارجل باشد
 یعنی بسیار پا و آن دوائی است که آزار اسفنج خوانند و این
 معنی بجای حرف ثانی کاف هم بنظر آمده است که سکی ر غلا باشد
 سقیموس - یعنی اول و ثانی بتجانی رسیده و راس
 بی نقطه بود و کشیده و سین بی نقطه زده بلغت یونانی
 هر ورم و آماس صلب و سخت را گویند -

بیان هفتدهم

در سین بی نقطه با کاف مثل بر پنجاه
 و نه لغت و کنایت

سکب - بضم اول و سکون ثانی یعنی نکبت و فلاکت
 باشد و در عبری نام نوعی از عطریات است و بعضی گویند
 که مرکبی است که از چیزهای عفن و تلخ سازند و بعضی گویند
 عصاره آمده است و کبر اول یعنی سر که باشد و سکبام کب
 از دست که آتش سر که باشد -
 سکاجیم - بضم اول و ثانی بالف کشیده و فتح جیم فارسی
 بعضی سخن ناستند و میپندند و سینه کننده باشد و کابوس
 و عبد الجند را نیز گویند و آن سنگی است که در خواب بر مردم
 می افتد و خارشست تیر انداز را هم میگویند -
 سکاو - یعنی اول بروزن سواد سر کوه و فرق سردی را گویند -

سکار - بکسر اول بروزن شکار یعنی زغال و انگشت باشد
 و انگشت افروخته را نیز گویند و نوعی از طعام هم است
 اول و ضم اول هم آمده است -
 سکار آبیج - بضم اول و سکون رابع و همزه ممدوده و
 های مفتوح بنون و جیم زده آهسته باشد سرچ که بدان گوشت
 از دیک و نان از شور بر آرند -
 سکار و - بضم اول و رابع بود کشیده نان و گوشتی را
 گویند که بروی زغال افروخته و احگر بنیزند یعنی چنگالی
 و مالیده هم آمده است -
 سکا سته - بضم اول و سکون سین بی نقطه بروزن گفته
 یعنی زکاسه است و آن خارپشته باشد که خارهای خود را
 مانند تیر اندازد و اورا عربی ملج گویند -
 سکا سه - بضم اول و فتح سین آخر بروزن خلاصه یعنی
 سکا سته است که خارپشته تیر انداز باشد -
 سکا شته - بروزن گذاشته یعنی سکا سه است که خارپشته
 کلان تیر انداز باشد -
 سکا شه - همین نقطه دار بروزن و معنی سکا سه است
 که خارپشته کلان تیر انداز باشد -
 سکا فره - بضم اول و ثانی بالف کشیده و بفا زده
 و فتح برای قرشت زخمه سازند بار گویند و عربی مضرب
 خوانند و آن در قانون و در باب استخوانی است که بر دست
 گیرند و در عود و طنبور ناخن دست باشد -
 سکا فه - بضم اول و فتح آخر که فا باشد یعنی سکا فره است
 که مضرب سازند با باشد -
 سکا ل - بکسر اول بروزن نهال یعنی اندیشه و فکر
 باشد و معنی خواهنده و طلب کننده و گویند هم آمده است
 و امر بدین معنی نیز هست یعنی گب و بجواه و بطلب و معنی
 گفتگو هم گفته اند -
 سکا لش - بکسر اول بروزن سفارش یعنی فکر و اندیشه
 باشد و معنی متفکر و اندیشه مند بودن و خواستن و کار سازی
 کردن هم هست و با کاف فارسی هم آمده است -
 سکا لو - بضم اول و رابع بود او کشیده معنی سکار و باشد یعنی
 آنچه بروی زغال افروخته و احگر آتش بچته باشد از نان
 و گوشت و غیره و سکا لیوم گفته اند که بعد از لام های حلی باشد
 سکا ل - بضم اول بروزن بخال فضله سگ را گویند -
 سکا لیدن - بکسر اول بروزن خراشیدن معنی اندیشه
 و فکر و گفتگو کردن باشد و با کاف فارسی هم درست است
 و معنی گفتن و نوشتن و خواستن هم آمده است -
 سکا لیده - بروزن خراشیده یعنی فکر و اندیشه و
 گفتگو کرده باشد -
 سکا هین - بکسر اول و فتح هاء سکون نون رنگ سیاهی
 را گویند که از سر که و آهن ترتیب دهند و بدان جامه و
 چیز های دیگر رنگ کنند و بیشتر کفش دوزان به جهت
 چرم رنگ کردن سازند -
 سکا با - بکسر اول و بای ابجد بالف کشیده نام آبی است
 که از سر که و گوشت و بلغور و میوه خشک پزند و آن چنان
 که گندم را بلغور کنند و در سر که بچسباند و خشک سازند
 و هر وقت که خواهند صرف کنند و وجه شمشیر سر که
 باست چه سگ معنی سر که و با آتش را گویند -
 سکا پ - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی نوعی از طعام است
 و روغن بالکش آمیخته را نیز گویند -
 سکا پینه - با با ابجد بروزن پشمینه گیاهی باشد و لانی
 و عرب آن سکا پین است و بعضی گویند صمغ نباتی است و
 این صمغ است و بهترین وی آنست که بیرون آن
 به سفیدی و درونش سرخی مائل باشد و باین معنی سجا
 بای ابجد و او هم آمده است که سکونیه باشد چه در فارسی
 با و او هم تبدیل می یابد و بعضی صمغین خوانند و بعضی
 گویند صمغین معرب سکا پینه است -

سکج - بفتح اول و کسر ثانی و سکون جیم مویز را گویند و آن را گویند
 باشد که در آفتاب یا سایه خشک سازند -
 سکر فنده - با قاف و وزن شکر خنده اسپ و استر سکندری
 خود را گویند یعنی بسر در آینه -
 سکر فیدن - با قاف و وزن نه فیدن بسر آمدن و سکند
 خوردن ستور را گویند -
 سکر که - بضم اول و ثانی و سکون رای قرشت و فتح کاف
 شرابی را گویند که از ارزن سازند -
 سکره - بضم اول و تخفیف کات بر وزن سفره کاسه را
 گویند که از گل ساخته باشد و باشد یک کاف هم گفته اند و بضم
 اول و فتح ثانی و ثالث مشدو هم آمده است -
 سکر - بفتح اول و کسر ثانی و سکون زاء نقطه دار
 صفت است که از اعرابی مصطلک خوانند و باشد پیدان
 در ترکی عدد هشت را گویند -
 سکره - بکسر اول و ثانی و فتح زاء هوز یعنی سینه است
 که جنگ و خصومت و بجا جت باشد -
 سکستن - بضم اول و ثانی و سکون سین بے نقطه
 و فتح فو قاتی و نون ساکن یعنی کسختن و کنده شدن و
 پاره پاره گشتن باشد -
 سکسک - بضم هر دو سین و سکون هر دو کاف زمین
 ناهموار و درشت را گویند و اسپ که راه نداشت باشد
 و قطره رود و نام درخت تلخ هم هست که چوب آن را سوزند
 و آتش آن بسیار بماند و یعنی آواز پای هم آمده است -
 سکسکه - بضم هر دو سین و سکون ثانی و راجع بختانی
 کشیده زحمتی باشد که آدمی را در غایت ضعف پیدا میشود
 و آن طبع دلی است که باندک جنبش و حرکتی بهم رسد -
 سکسنویس - بفتح اول و سکون ثانی و سین بے نقطه
 مفتوح بنون زده و پای اجد بود رسیده و فتح ختانی لغتی
 است رومی و آن دوائی باشد که بقارسی پنج انگشت گویند

و در اختیارات بعضی حب لفظ آمده است که تخم پنج انگشت باشد
 سکنج - بضم اول و ثانی و سکون نون و جیم گندگی و بهن
 و بوی و بان را گویند و بجز بوی بخورند و شخصی را نیز گفته اند
 که بوسه بان داشته باشد و باین معنی بفتح اول هم آمده است
 و با اول کسور یعنی سرقه کردن و آواز جگوار آوردن
 باشد و بمعنی تراش هم هست که از تراشیدن باشد و گزیدن
 را نیز گویند که از گزندگ باشد و بفتح اول و نون و سکون
 ثانی و جیم سنگه باشد سیاه و سبک و بوی قیر کند و آن را
 از شام آورند از وادی که آن وادی را درین زمان
 وادی جهنم خوانند -
 سکنجید - بکسر اول و ضم و فتح ثانی نهر دو آمده است مضاعف
 سکنجیدن باشد یعنی تراشد و بگذرد و سرقه کند و بکسر
 اول و ثانی هم گفته اند -
 سکنجی - بکسر اول و ثانی یعنی تراشی و بگری و سر فر کنی
 و آواز در گلو اندازی و باین معنی بفتح اول و ثانی هم گفته اند
 سکنجیدن - بکسر اول و ثانی مصدر سکنج است که بمعنی
 سرقه کردن و تراشیدن و گزیدن و آواز جگوار کردن باشد
 و بانانی مفتوح هم درست است -
 سکنجیده - بر وزن ستمیده بمعنی تراشیده و گزیده و
 سر فر کرده و آواز جگوار آورده باشد -
 سکند - بر وزن فگند بمعنی جماع و مباشرت باشد -
 سکندر - مخفف اسکندر است و آن نام پادشاه است
 مشهور و معروف از روم و ارسطو وزیر او بود و بعضی او را
 ذوالقرنین میدانند اما ذوالقرنین اکبر که خضر علیه السلام
 در زمان او بود فریدون را میگویند و بمعنی سرگون هم است
 و اسپ که بسر در آید گویند سکندر خور و نام یکی از باز پاست
 و آن چنان باشد که هر دو کف دست خود را بر زمین گذارد
 و هر دو پای را در هوا کرده راه روند -
 سکسکین - با کاف فارسی بر وزن معنی سکنجین است

و آن ترکیبی است که از سرکه و عسل یزندی جهت دفع سرفه و بزم
 سکنه - بکسر اول و فتح ثانی و نون مخفف است
 و آن افزاری باشد در دیگران را که بدان چوب سدران
 کنند و بکنند و آنرا عربی بپیم خوانند -
 سکنه کانون - کنایه از اخگر آتش و انگشت و
 از غال باشد -

سکون - بکسر اول و ضم ثانی و سکون و او چیز است باشد
 چهار شاخه و پنج شاخه با تمام کف دست و دسته هم در آن
 که در هفتادان غله کوفته شده را بان باد دهند تا از گاه جدا
 شود و آزاد در خراسان چهار شاخ گویند و در جای دیگر
 چک و بواشه و عبری ندره خوانند و بضم اول و ثانی
 و و او مجهول بمعنی تنگنا هست و آن بلند است که در
 و و طرف در کوه و میان باغها و یا در ختاسه بزرگ
 سایه و از سازند و باین معنی بفتح اول هم آمده است -
 سکوا - بکسر اول و وزن و معنی سکبات و آن آشی باشد
 که از گوشت و لبن و سرکه پزند -

سکوبا - بضم اول و ثانی و یا به ابدال ک کشیده نام
 عابدی است نصاری که در سر ساخته بود و بنام او شهر
 گویند عیسی علیه السلام بدیر او بر رفت و از آنجا آسمان
 صعود کرد و با بای فارسی هم بنظر آمده است که نکو یا باشد -
 سکوره بضم اول و ثانی و فتح راء قرشت بمعنی سکره
 است که کاسه گلی باشد -

سکوی - بضم اول و ثانی و و او مجهول و فتح او سکون
 نون و سیم خار خشک را گویند و آن خاری باشد که گشته
 سکوی - بفتح اول و سکون آخر که تحتانی باشد بمعنی
 سکوست که بلندی در خانه و باغ و پایا درخت و
 امثال آن باشد -

سکومینه - بفتح اول و کسر ثالث و وزن و معنی سکینه است

و آن صمغ نباتی باشد و والی شبیه بچینار زده و بهترین وی
 است که بر و نشس سفید و در و نشس بسرخ باکی باشد -
 سکه - بکسر اول و فتح ثانی مشد و بمعنی طرز و روش و قاعده
 و قانون باشد و سیرت و ناموس را نیز گویند و بمعنی لباس
 هم آمده است و در عربی نقشیکه بر روی طلا و نقره و مس رایج
 باشد و آهسته را نیز گویند که نقش زر رایج را بر آن کنده باشند
 و آهسته که زمین را بدان شیار کنند و کوه و بازار و درختان
 خراک صفت زده باشند و کنایه از صورت و رخساری که خط
 بر آورده باشد و هر چیز که خوب بنظر در آید -

سکی ر خلا - بفتح اول و راء قرشت و وزن و معنی
 سکه ر خلاست و آن لغته باشد یونانی و بعضی گویند
 سریانی و معنی آن بکسر بی کثیر الارجل باشد یعنی
 بسیار پا و آن دوائی است که بسفاج گویند و
 بسفاج مغرب بس یا یک است اگر قدری از آن در
 شیر اندازند شیر را بپزند -

سکینه - بکسر اول و وزن سکنه بمعنی رحمتن و آینه نون
 و حفته انداختن ستور باشد و بمعنی جنده و حبت و خیز
 گفته و امر بدین معنی هم آمده است -
 سکینه ان - بکسر اول و زاء نقطه دار بالف کشیده و
 بوزن زده بمعنی حبت و خیز کنان باشد -

سکینه و - بوزن سکنه و مضارع سکینه بدین است بمعنی
 حبت و خیز کند و آینه اندازد -
 سکینه ه - بوزن سکنه بمعنی سپ و استر جنده
 و لکد اندازنده باشد -

سکینه ه - بوزن سکنه بمعنی حبت و خیز و لکد انداختن
 ستور باشد و بمعنی سکنه هم آمده است که جنگ و خصومت
 و حاجت باشد -

سکینه بدین - بوزن سکنه بدین بمعنی حبت و خیز کنان
 و حفته و آینه انداختن ستور باشد -

سکینه - با تخانی مجهول بر وزن جمیده یعنی جستن گلوباشد
و بعربی فوان گویندش -

بیان اسپید

در سینه ب نقطه با کاف فارسی مثل
برسی و چهار لغت و کنایت

سگ ابلق - بکسر تانی کنایه از روزگار است باعتبار
شب و روز یا نیکی و بدی یا شادی و غم -

سگابی - بر وزن خرابی مخفف سگ آبی است آن
حیوانی باشد که آتش بچکان و چند بیدتر از و بهم می رسد
و او را بتازی قضاغه خوانند -

سگال - بکسر اول بر وزن خیال یعنی اندیشه و فکر
باشد و سخن و گفتگور اینز گفته اند چه بد سگال بدگوزر گویند
و دشمنی و خصومت را اینز گویند و بمعنی خواننده و گوینده
هم آمده است -

سگالش - بالام بر وزن سفارش بمعنی دشمنی و خصومت
کردن و فکر و اندیشه نمودن و سخن بد گفتن باشد -

سگاله - بفتح اول بر وزن حواله سرگین سگ را گویند
و بضم اول هم گفته اند -

سگالیدن - بکسر اول بر وزن خراشیدن بمعنی سگالیدن
است که دشمنی و خصومت کردن و فکر و اندیشه نمودن
و سخن بد گفتن باشد -

سگان آرز - بکسر نون و همزه با لفت کشیده و بزاس
نقطه دار زده کنایه از طالبان دنیا و اهل حرص باشد -

سگ انگور - دارویی است که از بتازی عرب نشاءگیند
و در کتب معتبره است -

سگانه - بکسر اول بر وزن میله نام قریه ایست از قزاق
غزنین نزدیک بخت که آنهم از قراسه غزنین است -

سگاوند - بفتح اول بر وزن زراوند نام کوهی است
نزدیک بسستان و معرب آن سجاوند است و باشین
نقطه دار نیز بنظر آمده است -

سگستان - بفتح اول و کسر بای فارسی معروفست
و آن دارویی باشد که از اسپستان گویند که انگور دستی باشد -

سگ پوی - بابای فارسی بر وزن بدخوی آواز پای را
گویند بوقت آمدن و رفتن و این بمعنی باشین نقطه دار هم آمده است -

سگ جان - بر وزن مر جان بمعنی سخت جان
و سختی کش باشد -

سگ جگر - بمعنی سگ جان است که سخت جان و دشمن
باشد و مردم و مر خا دل و نامهربان را هم گفته اند -

سگ دل - بکسر اول ابجد و سکون لام بمعنی آزار
کننده باشد -

سگ دندان - بر وزن بر دندان دندانیش را
گویند که هر یک ارباع و بهایم را می باشد و همچنین مار را نیز
که بران دندانیش بینند و از بتازی نامی میگویند -

سگر - بضم اول و ثانی و سکون راس بی نقطه بمعنی
چکاسه است که خار پشت بزرگ تیر انداز باشد و بزاس
نقطه دار هم گفته اند -

سگر نه - بضم اول و ثانی و سکون راس فرشت و فتح
نون بمعنی سگر است که خار پشت بزرگ تیر انداز باشد و
باین معنی بازاس نقطه دار هم آمده است -

سگر بکسر اول و سکون ثانی و زاس نقطه دار نام کوهی است
بسیار بلند از ولایت زابلستان باین کوه و مکران و
دریای سند از پهلوی آن کوه می گذرد و گویند تولد
رستم زال در آنجا واقع شده است و او را سگر
ازان جهت گویند -

سگر زن - بفتح اول بر وزن رگ زن نوعی از تیر کوچک
باشد و بچکان آن بغایت باریک و تیزی باشد -

سگر نه - بضم اول و ثانی و سکون زاس نقطه دار و فتح
نون خار پشت کلان تیر انداز را گویند یعنی خار باس خور
چون تیر اندازد -

سنگ سگزی - بگردن و ثالث و سکون ثانی و تحتانی یعنی سگزیست
 که نام کوهی باشد در زابلستان و ساکنان آنجا را بنام آن کوه
 میخوانند و سگزیان میگویند و در شتم زال از آنجاست و بعضی
 گویند سگزی یعنی سیتانی است چه سیتان را سگستان هم میگویند
 و آن مخفف سگزیستان است و معرب آن سگری باشد و نام
 یکی از قرایه صفا بان هم است -
 سگسار - باسین بی نقطه بر وزن رفتار یعنی سگسار است
 چه سار یعنی مانند هم آمده است و یعنی سگ سر هم است چه سار
 یعنی سر باشد و نام ولایتی است که مردم در آنجا مانند سگ
 و تن همچون آدمی باشد و نام مردم آنجا هم است و کنایه از
 مال و طالب دنیا و پزنده و مفت را باشد -
 سگستان - بر وزن سیتان زابلستان باشد که سیتان
 است و معرب آن سستان بود -
 سگسندیویه - بفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه بفتح
 و نون ساکن و های ایچ ضموم و فتح یای تحتانی تخمیناً گشت است
 و آنرا عبری حسب الفقه گویند و این معنی تقدیم نون بر کاف
 هم بنظر آمده است که سگسندیویه باشد -
 سگک - بر وزن فلک مصغر سگ است که بازی کلانند
 و گیاهی باشد که بار میوه آن گری است که چک و بزخار که در
 جامه آویزد و نوعی از قلاب هم است -
 سگکش - بضم کاف و سکون ثانی نقطه دار یعنی باشد
 که بیشتر در آبهای ایستاده و پر و برگ آن برگ میدانند است
 و سابق آن سرخ و گره داری شود و آنرا بتازی قفل المار و
 و نجیل الکلاب خوانند و چون تر باشد با تخم آن کوبند و بر کف
 طلا کنند نافع بود -
 سگ کن - بفتح اول و کاف بر وزن مخزن مردم گیاه باشد
 و آنرا از آن جهت سگسکن میگویند که هر کس آنرا می کند می
 پس بوقت کندن اطراف آن را خالی کند و طناب آورد
 یک سر آن را بر کمر سگ و سر دیگر را بر آن گیاه بندد و سگ

نسیب دهند تا برود و در آن اثنا آن گیاه از زمین کنده شود
 گویند بعد از چند روز سگ می میرد و میوه و تر آن را بر روی
 قنار ایچن خوانند -
 سگ کنگ - بر وزن شب پرک مصغر سگ کن است
 که مردم گیاه باشد -
 سگ لایب - بالام الف بر وزن مهتاب حیوانی باشد
 آبی شبیه بسگ و در خشکی نیز تعیش تواند کرد گویند خصییه
 آتش بچکان است او را بیدتر و خصییه او را چند بیدتر خوانند -
 سگ لابی - بالام بر وزن مهتابی یعنی سگ لایب است
 که بیدتر باشد و عبری قنار خوانندش -
 سگ لاو - با و بر وزن عراق یعنی سگ لایب است
 که بیدتر باشد -
 سگلاوی - بر وزن سرداوی یعنی سگ لایب است که
 سگ آبی باشد و او را بیدتر خوانند و عبری قنار گویند
 خصییه وی آتش بچکان است که چند بیدتر باشد -
 سگنگور - با کاف فارسی بر وزن سقور مخفف سگنگور
 است و آن میوه باشد بقدر غلغل و آن سرخ و سیاه رنگ
 نیز می باشد و بتازی عنب لقب گویند و در فرنگ سرداوی
 یعنی سستان هم آمده است -

بیان نوزدهم
 در سین بی نقطه بالام مثل بر چهل
 و دو لغت و کنایت
 سل - بفتح اول و سکون ثانی چیزی باشد که از چوب
 و خلاصه در هم بندند و با آن از آب گذرند یعنی کشتی هم
 آمده است که عبری سفینه خوانند و شش را نیز گفته اند
 که عربان رویه گویند و کسر اول نام خصیست و نام یکی از
 هندوان باشد و زو بین بهان است -
 سلما - بر وزن علام حنیا گریست -
 سلالت - بر وزن عالت نام سازنده بود و در عربی

سگسندیویه - بفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه بفتح
 و نون ساکن و های ایچ ضموم و فتح یای تحتانی تخمیناً گشت است
 و آنرا عبری حسب الفقه گویند و این معنی تقدیم نون بر کاف
 هم بنظر آمده است که سگسندیویه باشد -
 سگک - بر وزن فلک مصغر سگ است که بازی کلانند
 و گیاهی باشد که بار میوه آن گری است که چک و بزخار که در
 جامه آویزد و نوعی از قلاب هم است -
 سگکش - بضم کاف و سکون ثانی نقطه دار یعنی باشد
 که بیشتر در آبهای ایستاده و پر و برگ آن برگ میدانند است
 و سابق آن سرخ و گره داری شود و آنرا بتازی قفل المار و
 و نجیل الکلاب خوانند و چون تر باشد با تخم آن کوبند و بر کف
 طلا کنند نافع بود -
 سگ کن - بفتح اول و کاف بر وزن مخزن مردم گیاه باشد
 و آنرا از آن جهت سگسکن میگویند که هر کس آنرا می کند می
 پس بوقت کندن اطراف آن را خالی کند و طناب آورد
 یک سر آن را بر کمر سگ و سر دیگر را بر آن گیاه بندد و سگ

کاسه لیس را گویند -
 سلاح است - بفتح اول و کسره جیم و سکون فوقانی نام دارد
 دروائی و آن سنگی باشد که پوست بول و شانش از ان می آید
 و گویند این لغت هندیست -
 سلاح - بفتح اول و صاحب بی نقطه شانش بزکوهی را گویند
 که برنگ کرده باشد و سنگ سیاه شده باشد و از اجزای آنست
 در دوای بکار برند مخصوصا جدام را نافع است و ظاهر که بگفت
 سابق تصحیف خوانی شده باشد والله اعلم -
 سلاک - بر وزن بلاک شوشه طلا و نقره را گویند و آن
 جسمی که ساخته باشد که در ناوچه آهنین ریزند و معنی کرایه هم است
 سلب فرشته داشتن - کنایه از رنگ سبز پوشیدن باشد
 سلجوق - بفتح اول و ضم جیم مخفف سلجوق است که پدر
 کلان سلجوقیان باشد و باجم فارسی هم آمده است -
 سلجین - بفتح اول و جیم بر وزن مخزن یعنی بی شرمی کردن
 و سخنان درشت بروی مردم گفتن باشد -
 سلجوق - بر وزن سه طوق پدر کلان باوشان سلجوقی
 باشد و باجم فارسی هم درست است -
 سلح شور - بفتح اول و ثانی یعنی سپاهی و مستعد قتال
 و جدال باشد و معنی آن سلاح و رز است که از سلاح بهر سپاه
 و تحصیل کردن اسباب جنگ باشد و در عربی مقدمه است
 و تیرگی شرابش از ان گویند و مرد مسلح و سلاح بسته را نیز گفتند
 و پیاده سلاح بدست را هم می گویند -
 سله اینون - بفتح اول و سکون ثانی و دال بی نقطه
 بالفت کشیده و سکون و تخمائی بود رسیده و بدون دیگر زده
 یعنی یونانی خرتی باشد که البته آن از زمین بقدر سکه در
 بلند شود و گله دارد بسیار شرح و تم آن بقدر کشیدند
 برگ و تم آنرا باجم گویند و برگزیدگی دارد و محقر است که از آن
 ساسیس - باسین بی نقطه بر وزن تیسس سنگی باشد
 متخلف چنانکه گوی باوزان بر می آید -

سلسش - بفتح اول و کسره ثانی و سکون شین نقطه دار لغت
 ژند و باژند یعنی بد باشد که در مقابل نیک است و این معنی
 بعد از حرف ثانی یاست حلی هم آمده است که سلیش باشد -
 سلطان اختران - کنایه از آفتاب عالمتاب است -
 سلطان فلک - یعنی سلطان اختران است که کنایه
 از آفتاب عالمتاب باشد -
 سلطان یک اسپه - یعنی سلطان فلک است که
 خورشید جهانگر و باشد -
 سلطان یک سواره - یعنی سلطان یک اسپه است
 که آفتاب عالمگرد باشد سلطان یک سواره گردون هم میگویند
 سلطه - بفتح اول و طایه حلی بر وزن احمق نوحه از
 پوشش قلندران است که پار بازان آویخته باشد -
 سلف - بضم اول و سکون ثانی و فای معنی سرفه باشد و
 آن بسبب خارش گلو هم میرسد و بکسر اول یعنی هم و اما و باشد
 یعنی دو خواهر باشند و هر یک را شخص زن کند و آن دو شخص
 هر یک بر اسلف باشد و در عربی نیز همین معنی است و بفتح
 اول و ثانی در عربی معنی گذشته و پیشینان باشد -
 سلوق - بفتح اول و سکون ثانی و قاف در آخر لغتی است
 عربی و صاحب اختیارات میگوید که آن دو نوع است یک
 نوع آنست که پیاسی هم از اسلق میگویند نوع دیگر آن که
 پیاسی چقدر خوانند گویند اگر آب برگ آنرا بر شراب ریزند
 سرکه شود و اگر بر سرکه ریزند شراب گردد و بضم اول و ثانی
 کینه بزرگ چرینه را گویند که اصناف و اجلاف بریان بنند
 سلقیس - بر وزن بقیس نام شهر است آبا و کرده و واقفین
 و این معنی بتقدیم قاف بر لام هم بنظر آمده است که سلقیس باشد
 سلاک - بکسر اول و سکون لام و کاف ناودان را گویند
 این معنی بفتح اول و ضم اول هم گفته اند و در عربی رفته را
 گویند عموما و معنی رفته مراد میورشته سوزن باشد مخصوصا
 بفتح اول و سکون ثانی و کاف بردن چیزی در چیزیست

۵۱

و در کشیدن چیز در چیز باشد همچو وارید و مهره و امثال
 آزاد یک رشته کشیدن و ملازم شدن چیز به راسی یعنی
 جزو لاینفک چیز شدن و بضم اول و فتح ثانی در عربی بکبک
 بجزو را گویند خواه بکبک درسی باشد و خواه غیر آن -
 سگک و ور قهر - کنایه از دنیا و روزگار است و کنایه از
 شب و روز هم هست -

سگک الائی - بضم لام وسطی یعنی عقده وارید است کنایه
 از عقده دزدان مجوبان هم هست -

سگک - بکسر اول و فتح کاف بروزن خشک صفت سگک
 است که ناودان باشد یعنی ناودان کوچک -

سلم - بفتح اول و سکون ثانی و بهم نام پسر بزرگ فریدون است
 و بکسر اول و فتح ثانی تخمه و نومی باشد که در کان بران چیز
 نوسید و از آن چیز خوانند و بفتح اول هم باین معنی آمده است
 و بفتح اول و ثانی در عربی پیشه فروختن و خریدن غله است که هنوز
 نه رسیده باشد و بجم سلم همان است و یعنی گردن نهادن و اعطای
 کردن هم هست و بضم اول و فتح ثانی مشت و در عربی ریزه پا
 و زرد بان را گویند و بکسر اول و سکون ثانی هم در عربی آشتی و
 صلح را گویند که در مقابل جنگ است -

سگک - بفتح اول و بهم بروزن مروک نام آوازه ایست
 از جمله شش آوازه موسیقی که آن شهناز و گردانیه و گوشت
 و مایه و نوز و سگک باشد -

سلمه - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی تخم خاری است که
 بدان چرم را در باخت کنند و آن مانند خرزب نامی باشد
 لیکن از آن سفید تر است -

سلنج - بکسر اول و ضم ثانی و سکون نون و هم مخفف سلنج است
 یعنی سلب چهره یعنی لب هم آمده است و کسی را نیز گویند
 که لب بالائین بال زیرین او چاک باشد -

سه تالی بفتح لام اول بفتح عربی جمع نوست و در اینجا صفت بضم لام گفته
 ظاهر معلوم می شود که غلطی کاتب باشد و او را علم است -

سلور - بکسر اول و ضم ثانی مشت و سکون و او و رای
 قرشت نوعی از ماهی باشد و آن در رود نیل بهم می رسد
 و از اهری جری میگویند -

سلمه - بروزن غلزه نیل را گویند که چیز با دران گذارند
 و هر سبدر اینگز گویند عموماً و سبده که بار گیران مار در میان
 آن کنند خصوصاً -

سلج - بکسر اول و ثانی و سکون تحتانی و حاء بلفظ
 یعنی مشهور است که مستعد قتال و جدال و محض سلاح است
 و مقدمه همیشه باشد -

سلیمه - بفتح اول و حاء بلفظ دار و ثانی تحتانی رسیده
 پوست درخت است دوائی و بهترین آن سرخ رنگ و سطر باشد
 و مانند دار چینی در هم پیچیده بود گرم و خشک است در سوم -
 سلیمس - بروزن نفیس یعنی تنیس است که سنگ یا
 باشد و آن نوعی از سنگ است متخلخل -

سلیسون - بفتح اول بروزن فریدون نام برادر
 پادشاهی بوده که او را فخر طایمی گفته اند -

سلیش - بفتح اول و ثانی تحتانی کشیده و نشین نقطه
 زده بلفظ ژند و پانزده یعنی بدوز بون باشد که نفیض
 خوب و نیک است -

سلیط - بروزن شرط بلفظ یونانی روغن زیتون را گویند
 سلیقون - بفتح اول و ضم قاف بروزن فریدون
 بلفظ رومی سنج را گویند و آن رنگی است که نقاشان
 بکار برند -

سلیک بروزن شریک مخفف بوسلیک است
 و آن نام مقامی است از جمله دوازده مقام که آن بزرگ
 و بوسلیک و حجاز و حسین و راست و رباوی و زنگوله و
 سفاکانک و عران و عثمان و کوچک و لوا باشد -

سلیمانی - نوعی از مغز است سفید باشد و سنگ
 بهم است مشهور -

سکون اول و نون بر وزن فریدون بخت
یونانی رستنی باشد که بیشتر در آبهاست ایستاده روید و آنرا
بهری جهری الما و کرفس الما و قره العین گویند برگ آن
بزرگ نشاء مانده لیکن بزرگ تر از آن است۔

بیان سیم
در سینه بی نقطه با سیم شبیه بیجا و سه
نفت و کنایت

سیم به بضم اول و سکون ثانی معروف است که سیم است
و اکثر در فروگا و گو سفند و امثال آن باشد و این بزرگ
ناخن است آنرا و معنی پاسبی هم آمده است که بهری رجل
خوانند و عاقل را نیز گویند که در زمین پاد کوه بکند و جان
سازند که در درون آن توان ایستاد و خوبید بچنانکه
مردمان در درویشان از براسه خود و چوپانان به جهت
گو سفندان سازند و بفتح اول در عربی زهر را گویند۔
سماخچه - بر وزن سراچه سینه بند زنان را گویند۔
سماخچه - بفتح اول و سکون خاسه نقطه دار بر وزن
تغاریه مختلف سماخچه است که سینه بند زنان باشد۔

سماخ فرخ - بار سنی نقطه دار کشیده و بجای نقطه دار
زوه رستنی باشد که آنرا غایه گویند چه به تخم مرغ می ماند
و کلاه دیوان هم خوانند که از زینه هاسه منساک و دیوارهای
حمامها روید در صحرای تیزی باشد و آنچه در صحرا را و بیجان خوانند
و آنچه در جابا هاسه دیگر بروید بسبب همین که در روئی خورد گویند
شیر آن جلاسه بعبر و در دعوا ام از اجتر را گویند۔

سماخ فرخ - باضین نقطه دار بر وزن و معنی سماخ فرخ است و
آن رستنی باشد که در دیوار هاسه حمام و زمین هاسه منساک
و نیز هاسه نم سرکه و امثال آن روید و بجای خاک شور و شور
وزن بی محل هم است۔

سماخ روک - بضم راسه بی نقطه و سکون و او و کاف بضم
کیو تر باشد و بهری حمام خوانند۔

سماخی - بضم اول بر وزن بخاری کشتی و جبار گویند
و بهری سفینه خوانند۔

سماخ سنیس - بفتح اول در راجع تجانی کشیده و بسین بی نقطه
زوه یونانی نام نوعی از ماهی باشد و آنرا اهل مغرب سروین گویند
سم افکندن - کنایه از تنگ شدن باشد۔

سماخ قیل - بفتح اول و کسره قاف بر وزن ابابیل سماخ را
گویند و آن چیز است که در آنها و طعامها کنند۔

سماک - با کاف بر وزن و معنی سماق است که در آتش کنند
و سماق معرب آنست۔

سماکار - بفتح اول و کاف بر وزن هوادار سبکوش بخاند
گویند یعنی خدمتکار شرابخانه و مطلق خدمتکار را نیز گفته اند۔

سماکاره - بفتح اول و راسه قرشت معنی سماکار است
که سبکوش میخانه و مطلق خدمتکار باشد۔

سماکچه - با کاف بر وزن و معنی سماخچه است که سینه بند
زنان باشد۔

سماخ - بفتح اول بر وزن کمان مختلف آسمان است و نام
روز است و آنتم بود از هر ماه شمسی و یکسر اول نام شهری و مدینه است

سماخه - بر وزن زمانه مختلف آسمان است که سقف خانه باشد
و پرده هم است کوچک و از برتری بلدرچین و بخت دیگر که
بر وزن فلک خوانند و در عربی نیز همین معنی دارد و بهند نام
شهر است که در هندوستان که نوعی از جامه بلدی که زانجا آورند

سماخی - بفتح اول بر وزن امانی نام فریست که از دریا
خیزد و او را بهری قتیل الرعد خوانند بسبب آنکه هرگاه صاعقه
رعد بشنود برود و بعضی گویند سلوی است که بفارسی کرک
و برتری بلدرچین خوانند۔

سماخ - بضم اول و سکون ثانی و جیم جاسه را گویند که در
زیر زمین پاد کوه به جهت درویشان و فقیران یا گو سفندان
بکنند و نقب در زندان را نیز گویند و با جیم فارسی و بفتح
اول هم بنظر آمده است۔

سماخ - بضم اول و سکون ثانی و جیم جاسه را گویند که در
زیر زمین پاد کوه به جهت درویشان و فقیران یا گو سفندان
بکنند و نقب در زندان را نیز گویند و با جیم فارسی و بفتح
اول هم بنظر آمده است۔

سجده بضم اول بروزن چچ بفتح سیم است که خانه زیر زمین و
نقشب و جانگه گو سفندان باشد و کوه یاد سحر -

سمر - بفتح اول بروزن قمر نام پادشاهی بوده از ترک
و دست افزار است جولا بهگان را و آن مانند جاربے
باشد که با آن ابار بر تاره جامه مانند و با تشدید تانه هم
آمده است و در عربی بمعنی افسانه و افسانه گفتن باشد و بفتح
اول و سکون ثانی هم در عربی بمعنی افسانه گفتن و میخ آهنی
بر جانگه گو فتن باشد -

سمر او - بروزن فرهاد بمعنی وهم و فکر و خیال باشد -
سمر کند - با کاف بروزن و معنی سمر قدست و آن شهر
باشد در ماوراء النهر که کاغذ خوب از آنجا آورند و سمرند
معرب آنست و معنی ترکیبی آن ده سمرست و سمر نام پادشاهی
بوده از ترک و ترکان و در آنکندی گویند و این ده را او
بنام کرده بود و بمرو را یام شهر شده -

سمسوق - بفتح اول و سکون ثانی و کسر سین بفتح
وقاف ساکن بفتح رومی مرزنگوش را گویند و آن گنبد
باشد و وائی که بعبری آوان الفار خوانند و بعضی گویند سق
عربیت و بمعنی یاسمین است -

سمسیمون - با سین بی نقطه بروزن فتمون بفتح یونانی
و دایمت که آنرا بفارسی مرزنگوش و بعبری آذان الفار
خوانند خورون آن با شراب گزندگی افنی را نافع باشد -
سمک - بفتح اول و ضم ثانی و سکون کاف بمعنی رعنا و
رعنائی است که ب عقل و ب عقله و بی هنر و بی هنر باشد
و بفتح اول و ثانی در عربی ماهی را گویند -

سمکار - بکسر اول و سکون ثانی و کاف فارسی بالف
کشیده و بر برای قرشت زده نام شهر است از بخشان -

سمسن - بفتح اول بروزن چین گل سه برگه را گویند سین
گیاهیست و رستنی است که آنرا سه برگه می گویند گل آنست
و آن در و در صد برگ و یاسین رنگ می باشد و بضم اول هم

بتظر آمده است و بعضی گویند گلی باشد بیخ برگ و سفید و خوشبو
که آنرا و شیر خوانند و در عربی مطلق روغن را گویند و عموماً
و روغن گاؤ را خصوصاً و روغن گاؤ چون بسیار گفته شود
و فتح سم افنی کند -

سمسار - بکسر اول و نون بالف کشیده بروزن گلکار نام
بنامی بوده رومی که سه و پر و خورنق را اوستا ساخته بود و گویند
نسل سام بن زریان است و عربان بتقدیم نون بر سیم
می گویند که سنار باشد -

سمناک - بروزن عنناک بمعنی ساجت است و آن بذل
کردن بضرورت باشد یعنی بر و واجب شود سپیدی از اسباب
سمند - بروزن کندرگی باشد بزردی مائل مرسپ را
و بمعنی تیریکان دار هم گفته اند و نام قریب است از قزاقی سمند
سمند اسلار - سمند معلوم بفتح همزه و سکون سین بی نقطه
و لام بالف کشیده و بر برای بی نقطه زده جانوری بود که در زمان
اسکندر روس بن ذوالقرنین بهم رسیده بود و گویند یکی از حکمای
هند بجام تعظیم او را پیدا کرده بوده است و گویند که نظر آن
جانور بر هر که می افتاد فی الحال می مرد و بارسطو متصل شد
او گفت که آئینه در پیش روی آن جانور بداری تا چون عکس
خود را مشاهده نماید بمیرد چنان کردند چنان شد -

سمندر - بروزن قلندر نام جانور است که در آتش متکون
می شود گویند مانند موش بزرگ است و چون آتش بر آید
می میرد و بعضی گویند همیشه در آتش نیست گاهی بر می آید در آتش
او را میگیرند و از پوست او کلاه و رومال می سازند و چون
چراگن میشود در آتش می اندازند چرا که آتش آن را می سوزد
و پاک می شود و بعضی گویند بصورت موسار و چلپاس است
از پوست او چتر سازند تا گرمی را نگاهدارد و از موسه او
جامه بافند و در هوا سه گرم پوشند محافظت گرما کند و
بعضی دیگر گویند بصورت مرغ است و اشد اعظم و نام ولایتی
است از هندوستان که چوب عود از آنجا آورند و بعضی

اول بگردان و منسم دال هر دو بنظر آمده است -
سمندل - بالام بروزن و معنی سمند است که جانور آتشی باشد -
 سمندور - بروزن سفنقور یعنی سمند است که جانور آتشی باشد و نام ولایتی هم هست که از آنجا عود آورند -
سمندوک - بروزن پرستوک به معنی سمند است که حیوان آتشی باشد -
سمندول - بروزن و معنی سمندور است و آن جانوری باشد که در آتش منگون شود -
سمندون - بروزن شفقگون به معنی سمند است که جانور آتشی باشد و اصل این لغت سام اندرون بوده یعنی در اندرون آتش چه سام یعنی آتش هم آمده است -
سمنگان - یعنی اول و کاف فارسی بلف کتیده نام شهر است و راهوازی که دختر پادشاه آنجا را رستم خواست و سهراب از او بوجو آمده و بنفسه ثانی هم گفته اند و درین زمان آن شهر را امر مز خوانند و عوام را مز گویند و بعضی گویند نام شهر است در توران -
سمنو - یعنی اول و ثانی و نون مضموم و او ساکن چیریت است مانند خلواست و از آن شیره ریشه گندم بنز شده پزند و بنهم اول آتش رشته و آتش اگر باشد -
سمنون - یعنی اول بروزن ممنون نام درویشی بوده صاحب حال و ریاضت کش -
سمنه - یعنی اول و سکون ثانی و فتح ثالث بجزی دانده است سیاه رنگ از خود کوچک تر و آزاد خراسان نقل خواجگویند فریبی آورد و باه را بر انگیزد و هر ترکیبی را نیز گویند که آدمی را فریب کند و آنرا سمینون هم میگویند -
سمو - بروزن عوتره و ختی را گویند و آن بنز است که با طعام نخزند -
سموت - یعنی اول و ضم ثانی و سکون و او و قواست

فراک را گویند و آن دوالی باشد با یک که در زمین است آویزند و برتری قنوقه خوانند -
سمور - بروزن تنور جانوری است معروف که از پوست آن پوستین سازند ۴ ب ۴ ترگون -
سمور بیور - سمور معلوم است بکسر باء ابجد و پای حلی بود کشیده و بر آتش زده بلفت یونانی کرفس صحرایی باشد -
سمور سیم - بکسر باء کرفس و بین معنی کتابه از شب است که عربان لیل گویند -
سمه - بکسر اول و فتح ثانی یعنی سمر باشد که دست افزار جولاهاگان است و آن جاروب مانند باشد که بدان آهار بروی تاره جامه کشند و رنگ آب را نیز گویند و آن چیزی باشد بنز که در روی آبهاست ایستاده بمرسد و بعضی چوبی باشد بقدر یک وجب و سه پن دارد و جولاهاگان که با آن نوز چسبیده را بدان مالش دهند تا هموار شود و بعضی پوشیده و پنهان هم آمده است در عربی و لغ و نشان را گویند و بعضی نشان کردن و دلغ کردن هم گفته اند و چشم سات باشد -
سمیدن - بروزن دسیدن یعنی بو کردن و بویدن باشد **سمیرا** - یعنی اول بروزن نصیر اثناس را گویند که بدان سجا کنند و نام موضعی است در راه که مغز و بنهم اول و فتح ثانی نام همین بانوسه عمده شیرین باشد -
سمیرم - یعنی اول و ثانی بتجانی رسیده و رای بی نقطه متقوق بهم زده ناحیه است مابین عراق و فارس که آب طخ را از آن ناحیه آورند گویند و گفته که این آب است امی بزند و باید که ظرف آنرا بر زمین نگذارند و نگاه بر عقب نکنند تا محلیکه بمقصد برسد طیور سه چند کوچک و سیاه پیدا شود و هر طیکه در آن ولایت باشد نام را بکشند گویند بانی آن ناحیه سام بن ارم بوده و سام ارم نام آنجا است و بکثرت استعمال سمیرم شده است -
سمیره - بروزن خمیر و بعضی خط باشد که بکشند خواه

بر دیوار و خواه بر زمین و خواه با قلم و خواه با چوب و بپسند
 نوشته هم آمده است -
 سیمین - یعنی اول بروزن عزیز یعنی دعا باشد که در برابر
 نقرین است -
 سیمین - بروزن کینه پارچه نازک تک رقیق را گویند -

بیان بست و یکم

در سینه بی نقطه با وزن ششصد و بست
 و هفت لغت و کنایت

سن - یعنی اول بروزن من رستنی باشد که بر درختها پدید
 و ببری عشقه خوانند و معنی سان هم هست که مثل و مانند و
 رسم و عادت و طرز و روش باشد و سان و نیزه را نیز گویند
 و برک معنی تو باشد که عریان است گویند -
 سنا - یعنی اول و ثانی بالف کشیده چوبی باشد که
 بدان سواک کنند و در عربی گیاهی است سهل و بهترین
 آن کمی باشد -

سنا و - یعنی اول و سکون آخر که دال بی نقطه باشد
 بروزن سواد یعنی بسیار و فراوان و دافر بود و یکی از
 عیوب ملقبه قافیه هم هست و آن عبارت از اختلاف
 ردیف اصلی باشد چون داوود و دود و در عربی بمعنی
 مخالفت آمده است -

سنا - یعنی اول بروزن کنار تنگ آبی را گویند از دریا
 که تنگ نمایان بود و گل داشته باشد تا کشتی در آن بند شود
 و بایستد و نگذرد و هم شکستن باشد و باین معنی بکسر اول
 هم گفته اند و معنی شخص عاشق و گرفتار نیز آمده است و بنسب
 اول زن پسر را گویند که عروس باشد و برکگیلین خوانند
 و هندی زر را میگویند -

سنا و - یعنی اول و ثانی بالف کشیده و با او زده یعنی مطلق
 سوش باشد اعم از طلا و نقره و سوش پس و برنج و امثال آن
 و معنی بسیار هم آمده است که عریان کثیر خوانند -

سنب - یعنی اول و سکون نون و با سیم چهار پایان
 گویند و معنی با سیم آمده که بگری رحل خوانند و سوراخ کردن
 و سوراخ کننده و امر بسوراخ کردن هم هست و خانه زبر زین را
 نیز گویند که در کوه و صحرا جهت درویشان و خوابیدن گوسفندان
 سنبات - یعنی اول و با سیم بالف کشیده بروزن جز
 یعنی نمودنی باشد یعنی چیزی که بنظر در آید و نمودنی داشته باشد
 و بیخ اول هم بنظر آمده است -

سنب و - یعنی اول بروزن بغداد نام محوسی بوده پیشاپوش
 الاصل و با وجود عداوت دینی با بوسلم مروزی محبت داشت
 و قوت فکریه را نیز گویند و این قوتی باشد عاقله که حصول فکر است
 سنباه - یعنی اول و فتح آخر که دال باشد گنگی است که
 بدان کار و شمشیر و امثال آن نیز کشند و گنیم را با آن بر خراش
 و جلا دهند و در دواها نیز بکار برند گویند نعدن آن سنگ در
 جزایر دریای چین است و مغرب آن سنبانج است -
 سنبالو - با د و بچول بروزن شفتالو بوزیر را گویند و
 آن نوعی از سیمون باشد و بزبان هندی نام درختیست که
 گل و برگ آن را در دواها بکار برند -

سنبک - یعنی اول و ثالث و سکون ثانی و کاف
 کشته کوچک را گویند -

سنبیل - بروزن بلبل گیاهی است و وانی شبیه بزلف
 خوبان و خوشبو می باشد و در عطریات بکار برند و آن
 رویه و حیل و هندی می باشد و هندی آن را بجر بے
 سنبیل طیب خوانند -

سنبیل - تر سبکسرام و فتح فوقانی کتابه از خط جوانان
 و زلف خوبان است -

سنباله زر - یعنی زاسه نقطه وار و سکون رای بی نقطه
 کتابه از منقل آتش و آتشدان باشد -

سنبوت - یعنی اول بروزن فروت بمعنی سنبات است
 که نودسز باشد و لغت یونانی زیره را گویند و بهترین آن

<p>هست شکاری و مردمان صاحب حال و وجد و سماع را نیز گویند - سنجستان - یعنی خانقاه باشد و آن جائی است که مردمان در آن وجد و سماع کنند چه سنج یعنی مردمان صاحب حال است جای بسیاری چیزها باشد -</p>	<p>گرمانی باشد - سنبوسه - یعنی اول هر شکل مثلث را گویند عموماً و لکنه نان را خصوصاً و قلماب را نیز سنبوسه گویند -</p>
<p>سنج - یعنی اول و سبز یعنی فریفته باشد و افزاری را نیز گویند که چیزها بدان سوراخ کنند و آنگاه که بدان آسپارا نیز کنند و زنبور سیاه را نیز گفته اند و یعنی انگور هم هست که بعضی عنب خوانند و بدو معنی آخر مجبول حرکت باشد -</p>	<p>سنج - یعنی اول و سبز یعنی فریفته باشد و افزاری را نیز گویند که چیزها بدان سوراخ کنند و آنگاه که بدان آسپارا نیز کنند و زنبور سیاه را نیز گفته اند و یعنی انگور هم هست که بعضی عنب خوانند و بدو معنی آخر مجبول حرکت باشد -</p>
<p>سنجوق - بروزن خندق بلغت رومی نشان و علم را گویند و امیری را نیز گویند که صاحب نشان و علم باشد و سوزنی را نیز گفته اند که بر یک سر آن گره و کلمه باشد از قلمی و برج و طلا و نقره و یعنی کمر بند و چهار زری هم هست و باین معنی یعنی ثالث نیز بنظر آمده است -</p>	<p>سنج - یعنی اول و سکون ثانی یعنی وزن و کیل است که از وزن کردن و کشیدن برآورد و باشد و کسر اول جلال دفع و دائره را گویند و مخفف سنج نیز هست و آن چیزه باشد بسیار از جلال و دائره بزرگتر و در میان قبه دارد بند بر آن قبه نصب کنند و در چشمها و بانگه گاه یا بانقاره و در بل نوازند و باین معنی یعنی اول نیز درست است و رنگی نیز گویند که صوران و نقاشان کار فرمایند و بضم اول کفل و سرین مردم و حیوانات دیگر باشد -</p>
<p>سنجوق - بروزن صندوق یعنی اول سنج است که علم و نشان باشد و کمر بند و چهار زری را نیز گویند - سنج - یعنی اول و ثالث و سکون ثانی نام و پوست مانند رانی و سنگ را نیز گویند که چیزها بدان وزن کنند و نام او کالی و کالی آ و در انبار و دخانه عظیمی هست گویند بی بران رودخانه بسته اند از یک طاق و یعنی آخر کرده و دخانه مجبول حرکت است -</p>	<p>سنج - یعنی اول و سکون ثانی و خای نقطه و یعنی ناکطعام باشد و یعنی چرک و رجم هم آمده است که عریان و سح گویند و کسر اول در عربی سنج و اصل و ماده هر چیز باشد -</p>
<p>سنج - یعنی اول و ثانی و سکون خاس نقطه دار و چشم علت است که از آنگلی نفس گویند و عبری صیغ نفس خوانند و باجم فارسی و کسر اول هم آمده است - سند کسر اول بروزن هند نام ولایتی است از هندوستان و نام رودخانه عظیمی هم هست که ما بین هندوستان و خراسان میگذرد و حرامزاده را نیز گفته اند و آن طفلی باشد که از سر راه بر میدارند و عبری لقیط میگویند -</p>	<p>سنج - یعنی اول بروزن انبار نام کوی و نام قلعه است در انبارجی و وصل و دیار که گویند و در سلطان سنج در انبار واقع شد - سنج کوی - کسر اول و سکون و ال بی نقطه و ضم بای که بروزن بلفل نوسه نام نوع از گل باشد -</p>
<p>سند - یعنی اول بروزن انکاره یعنی حرام زاده باشد و کسر اول نیز آمده است و بحدث العن هم گفته اند که سدره باشد -</p>	<p>سنج - بروزن سنج نام پادشاهی بوده مشهور و نام پرنده هم</p>

سنج

سندان - بکر اول بروزن زندان معروف است
 و آن افزاری باشد سکران و زرگران و آهنگران را
 و تنگ آهنی را نیز گویند که بر تخته درهای کوچک میخ زنند
 تا یک خواهد صاحب خانه را خبردار کند حلقه را بران بگذرد
 آینه زند -
 سندان و بکر اول و سکون ثانی و ثالث و باس
 بالف کشیده و بدال زوده نام کتابی است در مصالح و پند
 و حکمت علی و حکیم ارزقی بنظم آورده است -
 سندر - بفتح اول بروزن بندر صغیر باشد زرد
 و شبیه بگاه ربا -
 سندر و س - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و رای
 قرشت بر او مجبول رسیده و به همین بے نقطه زوده یعنی
 اول سندر است که معنی باشد شبیه بگاه ربا و روغن کمان
 اذنان بزند و خانش نافع نواصیر باشد و رنگ سرخ را نیز
 گویند و شبتش برنگ زرد و خود ظاهر است و تفرقی میان
 سندر و س و گاه ربا این است که گاه ربا را چون بر آتش
 سندان بوی مسکه آید و از سندر بوی بغایت خوش
 سندر - بروزن چنبره یعنی سندر و س است که معنی
 باشد شبیه به کمر یا یعنی حرامزاده هم گفته اند و باین معنی
 بکر اول و ثالث نیز آمده -
 سندان - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و لام کنش
 و پای افزاری را گویند و بی عقل و ابله و احمق را نیز گفته اند
 و کشتی کوچکی باشد که از کنار رود یا پرازد آب شیرین و اسباب
 و ما بخت کشتی کرده بکشتی بزرگ برند -
 سندرک - بالام بروزن کنگر صغیر سندان باشد
 که کفش و پای افزاری است -
 سندر - بروزن مزبله یعنی سندرک است که کفش و
 پای افزاری باشد -
 سندی - بروزن جنگلی کرسی را گویند که کفش و پای

افزار را بر بالاس آن گذارند -
 سندر و قش - بفتح اول و سکون ثانی و وال بو اور سپه
 و قاف سکور سین بے نقطه زوده لغت یونانی سرخ را گویند
 و آن رنگی باشد که نقاشان و مصوران بکار برند و خوشی
 آتش را نافع است -
 سنده - بفتح اول بروزن خنده سندان آهنگران باشد
 و ضنده و غایط گنده آدمی را نیز گویند و باین معنی بضم اول
 هم آمده است -
 سندان - بکر اول و ثالث و باس بالف کشیده و
 بزود عمو و هندی را گویند طبیعت آن گرم و خشک
 است در سوم -
 سندیان - بکر اول و ثالث و ثانی بالف کشیده
 بزود مردمان منسوب بسندر را گویند و آن ولایتی است
 مشهور و نام درخت بلوط هم است لغت اهل شام -
 سندر - بضم اول و کسر ثانی و سکون زامه نقطه دار سیاه
 را گویند و آن تخمی باشد که بر رویه نمیران باشند -
 سندان - بفتح اول و سین بے نقطه بالف کشیده بروزن
 و ندان سخن غیر فصیح و بلغ را گویند -
 سندن - بفتح اول بروزن اردن یعنی سندان است
 که سخن غیر فصیح و بلغ باشد -
 سندر - بروزن زبور خرطوم را گویند و آنرا فیل و
 پیشه هر دو دارند -
 سندن - بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث زبور سیاه را
 گویند و یعنی انگور سیاه نیز آمده است -
 سندر - بضم اول و قاف و سکون ثانی و رای قرشت
 یعنی شتقار است و آن مرغی باشد شکاری از جنس چرخ
 گویند بسیار زنده می باشد و پیوسته پادشاهان ایران
 شکار کنند -
 سندر - بضم اول و قاف و سکون ثانی و فتح رای قرشت

مرفیست که آنرا کلغ سبز گویند و بشیر ازی کاره سنگ خوانند
 گوشت او سمیت دارد -
سنگ - بفتح اول بروزن رنگ معروف است و بعبری
 حجر خوانند و بعضی تکمین و وقار و اعتبار هم گفته اند و وزن و
 گرانی چیز بار اینز گویند -
سنگ آتش - بعبری حجر النار گویند اگر زنی دشوارزاید
 بر آن او بندد زانیدن بر او آسان گردد -
سنگ احمر - بعبری حجر الاحمر خوانند و آن سنگی باشد بزرگ
 در جان گویند از سموم قاتله است یک دانگ وی کشنده می باشد
 و بعضی گویند نوعی از الماس است -
سنگار - بروزن زنگار یعنی همراه و رفیق باشد پس
 درین صورت دو کس که با هم بجای می روند هم سنگار گویند
 باشد و همچنین اگر دو کشتی در دریا با هم بر راه روند نیز هم
 سنگار خوانند بود -
سنگ اسپنگ - آزا بعبری حجر الاسفنج و
 حصاة الاسفنج خوانند و آن سنگی است که در میان بوته
 اسفنج هم میرسد آن را بسایند و با شراب بخورند سنگ
 میانه را بریزند -
سنگ اسکاف - حجر الاسا گفته است و آن سنگی
 است که کفشگران بدان افزار تیز کنند سووه آن
 ملازه را مانع است -
سنگکاش - باکاف فارسی بروزن پر خاش بعبری
 رشک و حید باشد -
سنگ اشکن - بکسر همزه نام غده ایست و نام نوسه
 از خز با باشد که آنرا سنگ اشکنگ خوانند -
سنگ انداز - سوراخمانی باشد که زیر کنگرهای دیوار
 قلعه سازند تا چون دشمن نزدیک دیوار آید سنگ و خاک
 و آتش بر سرش ریزند و بعضی بر قنداز و کلوخ انداز هم
 آمده است و آن جشن و سیر کشتی باشد که در آخراه شعبان

کنند و آنرا سنگ اندازان هم می گویند و اولم الحمر و شراب
 خورون دائمی را نیز گفته اند چنانکه یک روز در میان فاصله نشو
 سنگانه - باکاف فارسی بروزن زنده اند پرند و ایست که یک
 و بعبری آزا صعوه گویند -
سنگ پیرستوک - حجر الخاطیست است گویند بجا اول و
 چون بگیرند شکم چاک کنند و پارچه سنگ بر آید یکی یک سنگ
 دو بگیرد الوان هر یک را در پوست گوساله بچیند پیش از آنکه
 گرد و خاک بوسه رسد بر بازو و یا بر گردن کسیکه صرع داشته باشد
 بندد نافع باشد -
سنگ بر شیشه زون - کنایه از توبه کردن و گذشتن
 از شراب است -
سنگ بر قراب زون - یعنی سنگ بر شیشه زون است
 که کنایه از توبه کردن و گذشتن از شراب باشد -
سنگ بر قندیل زون - کنایه از توبه کردن و گذر
 ساختن باشد -
سنگ بر گان - بکسر ثالث و کاف فارسی بالف کشیده
 و بنون زده نام سنگی است الوان و بغایت نرم و مست که
 شیشه گران شیشه را بدان سفید کنند و آن را رنگ بر گان
 هم می گویند و بر گان نام و هیست و شیراز در قریه فاروق
 و کان این سنگ در انجاست -
سنگ پستان - بکسر باء فارسی یعنی پستان است
 و آن داروست باشد معروف -
سنگ پشت - بضم باء فارسی جانور است معروف
 که در الاک پشت و کاسه پشت نیز گویند و نوعی از ماهی
 دریم دار هم است -
سنگ بلور - حجر البلور است گویند چون بر شخصیکه در خواب
 می ترسیده باشد بندد دیگر ترسد -
سنگی - بفتح جیم فارسی یعنی ترا باشد که مگرگ است -
سنگ جو و آل - حجر البودست و حجر الزیتون هم میگویند

چون شایسته بزیتون دارو گویند مانند مرجان از دریا می روید
اگر با خون خفاش بسایند و در چشم کشند و برابر و مالند می
چشم و ابرو که ریخته باشد بر ویاند -

سنگ حمام سنگی است که در دیگر حمام هم میرسد چون
در ابتدا سرطان که علتیت مملک ضما و کند نافع باشد
علاج سرطان رحم باین است و بعبقری حجر الحام گویند -

سنگ خروس - بعبقری حجر الدیک خوانند گویند گاه آ
که از شکم خروس بر می آید بمقدار باقعه و مانند آینه شفاف است
اگر آرزو بشویند و شخصی که بسیار تشنه باشد بخورد تشنگی او برطرف
شود و غم و اندوه از دل بیرون -

سنگ خرفی - بفتح خا و زای نقطه دار و فای بتخلای
کشیده سنگی است مانند زبد البحر که گف دریا باشد آب بسایند
و بر موی بالند موی را بستر و بعبقری حجر الشعر خوانند یعنی
گویند حجر الشعر قیو سرت که گف دریا باشد -

سنگ خوار - باخای نقطه دار و او معدول و روزن
زنگبار نام مرغیست که چک و سیاه رنگ و کامل دار که سنگریزه
می خورد و بعبقری قطا خوانند -

سنگ خوارج - باجم بروزن و معنی سنگ خوارک است
که اسفرو باشد و آن جانور است که چک و سیاه رنگ برابر
به خنثک و چند پریش شاخی بر سر دارد و عمان قطا گویند
سنگ خوارک - همان مرغک سنگ است که بعبقری قطا گویند
سنگ خور - مرغی است که سنگریزه خورد -

سنگ خورک - یعنی سنگ خور است که مرغ سنگریزه خور
باشد و عمان قطا گویند -

سنگ ورموزه افتادون - کنایه از اقامت کردن
و ترک نمودن سفر و مزاحمت و بیقراری باشد -

سنگ دل - کنایه از سخت دل و بیرحم باشد -

سنگ دوله - بضم اول و سکون ثانی و ثالث و دال
به نقطه با و اوریسه و لام مفتوح یعنی گردباد باشد و آن باد است

که خاک را به شکل مخروط بر هوا ببرد و بعبقری اعصار گویند و با و او
مجمول هم بنظر آمده است -

سنگ - بفتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و راء قرشت
یعنی سوزن است که خار پشت تیر انداز باشد یعنی خار هاب
خود را چون تیر اندازد -

سنگ راه شدن - کنایه از مانع شدن و منع کردن باشد
سنگ رعد - بکسر ثالث و فتح راء قرشت و سکون صین
و دال به نقطه کنایه از گلوله توپ و گلوله بادیج باشد -

سنگرگ - بفتح اول و راء قرشت بروزن چک یک یعنی
سنگی است که تگرگ و زال باشد و یعنی باد ریسیم آمده است و
آن خرم یا چوبی باشد مدوز که در گلوله دوک محکم کنند و با
فکر خوانند و بضم کاف فارسی و سکون راء قرشت هم
آمده است که حرف ثالث و رابع باشد و این صح است -

سنگ روشانی - حجر البوز است که قرشیتا باشد و آن را
در و او با جمجم بکار برند -

سنگ زخم - بکسر ثالث و فتح زای هوز و سکون خاسی
نقطه دار و هم بعبقری حجر اعرابی گویند و آن سنگی باشد مانند عاج
چون سخت کنند و بر موضعیکه خون ازان روان باشد بریزند
باز دار و آزارشکر سنگ هم میگویند و حجر العالج همان است -
سنگ زن - بفتح زای نقطه دار و سکون فون کنایه از
تراز و کم وزن باشد -

سنگسار - باسین به نقطه بروزن زنگبار سیاسته باشد
مشهور که آدمی را تا که در خاک نشاند و سنگ باران کنند
و یعنی رنج هم آمده است و رنج در لغت یعنی ثبوت باشد که از
ثابت شدن است و باصطلاح اهل صنایع است که چیزی است
مرتبه منزل شود یعنی روح از صورت انسانی بصورت حیوان
دیگر جلوه نماید و بعد ازان بصورت نباتی چون آراگرد و آرا
بگذارد و بصورت جمادی ظهور کند -

سنگ سپیدی - بفتح اول و سکون ثانی و کسر ثالث و صین

بنی نقطه سکن و با سبب بجد بود و سیده و تخمائی مفتوح نام
گیاهی است که آنرا بیخ انگشت گویند و بجزئی ذوقسته اصابع
و ذوقسته اوراق و عین السراطین خوانند و تخم آن را حب الفقه
گویند و معرب آن بمسوییه است -

سنگست - بیخ اول و ثالث و سکون ثانی در رابع و فوقانی
نام جائی و مقامی و موضعی است -

سنگ - بتازی حجر الکلب خوانند و گویند بعضی
از سنگ هست که چون سنگ بر او اندازند آن سنگ را از
غایت خشکی که دارد دیدن بگیرد و نگاه دارد پس چون خونی
که میان دو شخص دشمنی افتد بنام آن دو شخص هفت سنگ دراز

و یک یک را بجانب آن سگ اندازند او هر یک را به دهن
برگیرد و بر زمین گذارد و بعد از آن دو سنگ از آن سگها را
در آب اندازند و از آن آب بخورد آن دو شخص دهند میان
ایشان دشمنی صعبی بهم رسد و اگر یک سنگ از آن بدج کوبد

اندازد همه کجوتران بگریزند چنانکه دیگر نیایند و اگر در شراب اندازند
و بخورد و اهل مجلس دهند همه با هم جنگ و عریزه کنند -

سنگ سووا - بیخ سین به نقطه سنگی است متخلخل و پررنگ
آب ایستد و فرو رود و بجزئی حجر الافروج خوانند که زندگی
عقرب را نافع است -

سنگ شجرمی - بیخ شین نقطه دار و چشم بسدر گویند که
مرجان باشد بسبب آنکه از دریا مانند درخت میروید -

سنگ شکن - مختلف سنگ شکن است که نام غله باشد
نوع از خرمایم است -

سنگ شیر - بجزئی حجر البینی خوانند رنگ آن خاکستری
باشد چون آب بسایند از وی مانند شیر بیرون آید و بطعم
شیرین باشد و بر چشم کشند پلان آب را بر طرف کند -

سنگ قطعی - بکس قات حجر قطعی است و آن سنگی باشد بنزیره
رنگ و بسیار است و زرم و زود در آب حل شود و گاه در آن صفت
کتاب آن را خواندند و در اسهال بکار بر نماند نافع باشد -

سنگ قر - بیخ قات و سیم و سکون را سه به نقطه سنگیست که
آزاد و بلا در عرب بنهار افزونی ماه یا بند و آن سفید و شفاف
می باشد گویند اگر بر درختی بندند که باز و میوه نه و در بار آورند و در
چون بسایند و به صاحب صبح دهند شفا یابد و آنرا بجزئی حجر البقر
و زخوة القمر خوانند -

سنگک - بروزن از ک مصفر سنگ باشد و نوعی از اوان
هم هست که بر روی سنگ نریا به گرم زرد و تگرگ و تار را نیز
گویند - و نام نوع از غده است ه آن سیاه و کوچک می باشد و نام
درغیت کوچک و شکاری از جنس سیاه چشم که آنرا تریستای گویند

سنگ کلاخ - بالام بالف کشیده و بجای نقطه دارد و به معنی
سنگستان است که جا و مکان سنگ باشد چه لاج بمعنی مکان
آمده است همچو دیو لاج که جا و مقام دیور گویند -

سنگکله - بیخ ثالث بروزن زنگنه نامی باشد که از آرد گاو در
و از زن پزند -

سنگم - بیخ ثالث بروزن هدم بمعنی همراه و رفیق باشد و
افصال و امتزاج دو کس یا دو چیز را نیز گویند با هم و زبان هدم
نیز همین معنی دارد و بیخ ثالث بروزن انجم بر زده است بقایه
نیز بر و بعضی گویند جانوری است مانند جمل که پیوسته در جایها
می باشد و بعضی دیگر گویند کرمی است که می برد -

سنگ ماهی - بجزئی حجر کحوت گویند و آزاد و سراهی یا بند
و آن سفید و سخت می باشد خوردن آن سنگ گرده را بر زنده
و در علم دیده بکار آید -

سنگبر - با هم و با بی بجد بروزن سرو فر بمعنی اول سنگ است
که همراه رفیق و اقبال و امتزاج دو شخص یا دو چیز باشد با هم -

سنگ معنی - بیخ سیم و سکون عین نقطه دارد و لون سحمانی
رسیده سنگ است الوان و لغایت سنگست می باشد و آنچه
سیاه بود و بجزئی زنده و نقطه های سفید بر آن باشد و شیشه گران
بکار بر نماند و آنرا سنگ برگان هم گویند و برگان درصیت از شیشه
و معدن این سنگ در انجاست -

سنگ

سنگوان - با او بروزن سنگدان نام قلعه است و بنا بر
 که بر سپیدان مشهور است -
 سنگور - بروزن اگر سلسله باشد که ققاعیان شیشه ها و کوزه ها
 نفاع را که پوزه باشد در میان آن بچینند و باور سیه و دوک
 نیز گویند و آن جرم با چوبی باشد و در گلو و دوک
 محکم سازند و بفری فلک خوانند و نام مرغ هم است -
 سنگوک - با او و جمول بروزن مفلوک باور سیه و دوک
 گویند و بفری فلک خوانند -
 سنگول - بروزن معقول مطلق ضروریات را گویند یعنی
 هر چیزی که در کار باشد و ضروری بود -
 سنگویه - بفتح اول و آخر که تحتانی باشد نام حصار است و
 عمارتی است عظیم در هندوستان که ستونهای آن یک پا
 است و هر ستونی را هزار مرد نتوان برداشت گویند آن
 عمارت را دو کس کرده اند مردی و زن مرد و با زمین
 وزن مازینه نام داشته است -
 سنگه - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی خاریشته را گویند
 که خار باه خود را مانند تیر اندازد -
 سنگ یاسم - با تحتانی بالث کشیده و سین بی نقطه کسوف
 بیم زده سنگی است بنور ز روی مائل چون بسایند اجزای
 آن مانند شیر بر آید و زبان را بگزود و چشم را نافع باشد و
 آنرا بفری حجر جیشی خوانند -
 سنگ یرامی - بفتح تحتانی حجر الیرام است گویند هر تیش را
 که از آن سنگ آب دهند چون بر سنگ زنند مطلقا آواز دهد
 و در سنگ مانند گل فرود و سخن کنند و بر دندان مالند
 سفید و سخت گرداند -
 سنگین خوار - با خاسه نقطه دار و او سفید و بروزن
 نرسین زار سنگ خوار که گویند و آن بر نمره باشد که یک
 و غذای او سنگ نریه است -
 سنگین ساریه - با سین بی نقطه بالث کشیده و به راه

قرشت زده نوسه از سار باشد و آن بر نمره ایست سیاه رنگ
 و بر شیت نقطه های سفید دارد -
 سنگ - بفتح اول و لام بروزن بر نفع نیم تنه را گویند و آن
 باشد پیش باز که قدر استین از کوه کند و درین زمان کانی
 شمار - بکسر اول و هم بالث کشیده بروزن گلکار نام شسته
 بوده و روی آن قصر خورق را او ساخته است و او را عوان
 شمار بکسر اول و تشدید میم خوانند گویند شمار خورق را چنان
 ساخته بود که در شانزوزی بچند رنگ مختلف می شد و بچند
 کبود بود در نیم روز سفید می نمود و وقت عصر زومی شد
 چون تمام گردید او را خلقه فاخر و نعتی و افراد اند از آن
 بغایت خوش وقت شد و گفت اگر می دانستم که ملک این
 این چنین احسان می کند عمارتی به ازین می ساختم چنانکه
 آفتاب به طرفت که سیر نماید آن قصر بدان جانب میل کند
 سخنان به تصور آنگه مباد ابرای دیگره از ملوک بهتر ازین
 بسازد و حکم فرمود تا او را بر بالاسه قصر برده بزرگداشتند -
 سنو - بفتح اول بروزن مسود استمال فلک است در
 امور که بفتح کار نیاید -
 سنوس - بضم اول بروزن خروس نام درختی باشد و
 نام گیاهیست هم هست و باین معنی بجای حرف ثانی یاس
 تحتانی هم آمده است -
 سنه - بفتح اول و ثانی و ظهور باه بود یعنی لعنت و
 نفرین باشد و باین معنی باشین نقطه دار هم آمده است و
 باخسای باور عربی یعنی سال باشد و بضم اول و ثانی
 زن سپرد گویند که بعروس شهرت دارد -
 سنهار - بضم اول بروزن گلزار یعنی آخر سنه است که
 زن سپرد باشد و بفری گلن خوانند -
 سنی - بکسر اول و تخفیف نون به تحتانی کشیده مخفف
 سین است و آن خوانی باشد که از طلا و نقره و مس برنج
 سازند و بینه ریم آهن هم گفته اند و بفتح اول و ثانی

وسکون تختانی یعنی آهن و فولاد است و بضم اول و کسر ثانی
 شده و معروف است که اهل سنت و جماعت باشند و نام نوعی
 از ماهی باشد در لبنان و گوشت آن بغایت لذیذ میشود -
 سنیز - بضم اول بر وزن گریسپاه و اندر آگوبند و آن تخمی
 باشد سیاه که بر روی خیمران ریزند -
 سنیزه - بفتح اول و زای فارسی ریمانی باشد که از
 پرناسه کار زیاده می آید و آن را جولا هگان نمی بانند و
 بر آن گشت پیچیده گوشت می گذارند و آن می گویند که ریمان خاک
 بر آن تمند -

سوارک آب - با کاف یعنی سواران آب است که حباب
 و موج آب باشد -
 سوارون - بفتح اول و ضم رای قرشت بر وزن فلاطون
 تخم خاشی باشد و آن را بعربی بذر انجم خوانند -
 سواک - بضم اول و ثانی بلف کشیده و بکاف زده زرد
 باشد که بر روی غلزار نشینند و غلزار ضایع کند و بکسر اول
 در عربی سواک است و آن چوبی باشد که در وقت نماز کردن
 و غیر آن بردانها مالند -

بیان بست و دووم

در سینه بی نقطه با و او شملیه است تا دو
 دو لغت و کنایت

سوپ - بضم اول و سکون ثانی و باء فارسی زبان
 خبوق که یکی از اسکاے خوارزم است آب را گویند چنانکه
 بکنند باء فارسی و کاف بر وزن سمنان را و سوپ
 و بکنند آب و نان است و بعضی گویند طلب آب و نان است
 و بزبان هندی غلذ بر افشان باشد -

سو - بفتح اول و سکون ثانی نام چشمه ایست در ولایت
 طوس و چشمه سبز اشتهار دارد گویند بزود جردین بهرام
 بن شاپور را که پادشاه ظالمی بوده در کنار آن چشمه ای
 بر زمین کوفت پالکده بر روی زرد و بکشت و بضم اول یعنی
 جانب و طرف باشد و یعنی مثل و مانند هم هست و تلفظ
 سو باشد که در مقابل زبان است و روشانی را نیز گفته اند
 که ضد تاریکی است و تبریکی آب را گویند -

سو بدی - بضم اول و سکون ثانی و باء اجد و اول
 بی نقطه تختانی کشیده نام پرند ه ایست کوچک و آن را
 بفارسی سار گویند و بعربی زر زور بر وزن پر زور و تبری
 صفر جین خوانند -

سواب - بفتح اول بر وزن جواب پالان شدن و چکین
 آب را گویند از چیزی که هیچ کس دست و انال آن -
 سوا و عظم - هر شهر و مدینه بزرگ را گویند عموما که معطر
 را خصوصاً -

سو بر - بضم اول و فتح ثالث و راء بی نقطه بلف
 کشیده بلفت زند و پاژند یعنی امید و امیدواری باشد -
 سو بهار - با هاء هوز بر وزن روزه دار نام تخانه بوده
 قدیم در نواسه غزنین و باشین نقطه دار هم بنظر آمده است
 و آزارش بهار نیز گویند -

سواران آب و سوارگان آب - کنایه از حباب
 است و آن قبه باشد شیشه مانند که در وقت باریدن باران
 بر روی آب بهم میرسد و موج آب را نیز گفته اند -
 سوار یا - باء فارسی بلف کشیده یعنی پاسوار است
 که کنایه از پیاده هفت و چابک باشد -
 سوارستان - کنایه از رستم زال است -

سو تام - با اول بتانی رسیده و فوقانی بلف کشیده
 و بهم زده هر چیزی که کم و اندک را گویند و بعربی قلیل خوانند
 و بزبان طوسی یعنی کوچک و اندک و ناقص هم آمده است
 سو ح - بضم اول بر وزن عوج یعنی سوز است که از خشونت
 باشد چه در فارسی جسیم اجد برای هوز و عرس تبدیل می یابد
 سو ح و متن - با اول بتانی رسیده و فتح چشم و راء
 قرشت بو او کشیده و کسر نون و فوقانی مفتوح بنون زده

بلغت نژد و پاژ یعنی آردون باشد که در مقابل برون است
 سوچش - کبرچیم برون و معنی سوزش است که از سوختن باشد
 سوچه - برون که در چشمک جامه را گویند و آن پارچه باشد
 چهار گوشه که در زیر بغل جامه دوزند و آنرا بشک نیر گویند
 یعنی آن پارچه مثلث مساوی الساقین را گفتند اندک از
 برتر بر جامه بزند تا خشک را بر آن دوزند و این معنی سجا
 چیم فارسی زای فارسی و عربی هر دو آمده است -

سوخ - بضم اول و سکون آخر که خاک فقط دار باشد یعنی
 پیاز است و بجزئی بصل خوانند -

سوخته - برون و دوخته معروف است یعنی هر چیزی که
 آتش در آن افتاده و سوخته باشد و در کوی سوخته را
 نیز گویند که بدان آتش از آتش زنده گیرند و بجزئی سوزانند
 و نام گنج پنجم است از جمله هشت گنج خسرو پرویز که گنج افراسیاب
 و گنج باو آرد و گنج بار و گنج خضر ادویه خسرو می و گنج سوخته
 و گنج شاد آرد و گنج عروس باشد و آنکه جگرش از حرارت قاسد
 شده باشد و شمشیکه او را دروسه و مصیبت رسیده باشد و یعنی
 سنجیده و بوزن در آمده هم هست و در ولایت روم مردم
 طالب علم را سوخته می گویند و معنی نقل شراب هم آمده است
 که بعد از فشردن بدور اندازند -

سو - بضم اول و سکون ثانی و دال معروف است که در
 مقابل زیان باشد و بجزئی نفع گویند و ماضی سوون
 هم هست و معنی سوز هم آمده است که جشن و شادمانی و سوزنا
 باشد و بفتح اول و ثانی برون و معنی سب باشد و آن طریقی
 که از جبهه با یک و نرم باشند -

سو و ابه - بضم اول برون خوانده نام دختر پادشاه باو را
 که زن یکیاوس باشد و بفتح اول برون گرامیه هم گفته اند -
 سو و انیات - بضم اول و کسرون بجد الف و تخمائی
 بالف کشیده و بغوقائی زده بلغت یونانی مرغه باشد
 سوزنگ و سوزن دراز سه دار و درختان را ببقا سوزن

گند و آنرا بشیرازی و ارنک خوانند -

سو و آور - برون زور آور یعنی سوداگر باشد و بجزئی تجار گویند
 سو و او - باو او برون و معنی سوداچه است که نام زن
 یکیاوس باشد چه در فارسی باء ابجد و او بهم تبدیل می یابند
 سور - برون شور یعنی هنگامه و جشن و طومی و مهمانی
 و عروسی و ختنه سوری و بزم ایام عید باشد و معنی رنگ
 خاکستری به سیاهی مائل هم هست و سب و استر و خالغی را
 گویند که خط سیاهی مانند سمنند از کاکل تا دمش کشیده شده باشد
 و بعضی سب آن رنگ را خوب نمی دانند لهذا میگویند
 سورا از گله ووز و نام مرغ هم هست و رنگ سرخ را نیز گفته اند
 چه گل سرخ را گل سوری و لاله را لاله سوری و شراب علی را
 شراب سوری می گویند و بعضی از افغان هم هست که باین
 لقب مشهور اند و نام شهره هم بوده است و در عربی دیوار
 قلعه را گویند و شراب سرخ را نیز عربان خمر السوری خوانند
 و بضم اول و سکون آخر هم در عربی نیم خورده و پس مانده الطهر
 و اشربه را گویند -

سورا - برون نوز نام شهره و مدینه است -

سوران - برون توران یعنی سار و باشد و آن برنده
 است سیاه رنگ و نقلهای سفید دارد و خوش آواز باشد -
 سورج - برون توج نوز است که دریا باشد و آن سجا
 گنزدیک بدریا کوه و سنگ باشد هم میرسد و مانند سنگ شور
 می شود لیکن از سنگ سفید تر و لطیف تر است -

سور نامی - یعنی نانی که در سور و جشن و عروسی نوازند و
 سرنا خفت آنست و آنرا شنائی نیز خوانند -

سور سخان - بکسر ثالث و سکون نون و جیم بالف کشیده
 و بنون دیگر زده بلغت اندلس و وانی است که آنرا در عراق
 لغت بر برمی گویند و قلع آنرا یعنی شکوفه و گل آنرا بجز
 اصابع بر سر و آنرا حافر المهر یعنی هم خوانند و بعضی گویند
 اصابع بر سر برگ آنست نقرس را نافع باشد -

سوری - بروزن نوری منسوب بسور باشد و نوس از
 ریاحین سرخ است و بمعنی رنگ سرخ هم آمده است و گلی باشد
 که آزار به پیکان تشبیه کرده اند و نوسه از پیکان هم هست
 و شادی و خوشحالی را نیز گویند و نام یکی از سلاطین هم بوده
 و نوسه از زاج باشد و آن زاج سرخ است که لعنت روست
 قلعند خوانند -

سورپوس - بکثرالت و محتانی بود و رسیده و بسین بی نقطه
 زده نام اهلی نرودست گویند و در افسر بود و پدید گرفت
 و آخته کرد تا دیگر او را فرزند هم نرسد و خود پادشاه شد -
 سوزا - بازای نقطه دار بالف کشیده یعنی سوزنده باشد
 سوزاک - بروزن پوشاک نام غریب است مشهور و آن
 سوزفته باشد که بسبب زیادتی صفرا در مجرای بول هم پدید
 و آنجا ریش کند و چوک آید -

سوزن عیسی - گویند و قتیکه عیسی علیه السلام را آسمان پدید
 سوزنه همراه داشت چون به فلک چهارم رسید تا آنکه خواستند
 که بالاترش برند آمدند که جست و جو کنند تا از دنیا چه چیز همراه
 دارد چون دیدند سوزنه و کاره شکسته داشت فرمان رسید
 که با نجانگاهش دارند -

سوزه - بروزن موزه بمعنی تریز جامه است که چابن باشد
 سوزه - بازای فارسی بروزن کوزه خشک پیراهن
 و جامه باشد و آن را بنگلک نیز گویند و بعضی آن پارچه را
 گویند که از سر تریز بر بند تا خشک بر آن دوزند و نوسه از
 رستنی باشد مانند استفاح و آزار در آنها کنند و عبری قنابری
 خوانند و اهل خراسان بر غشت گویند -

سوزیان - بازای هوز بروزن صوفیان بمعنی نفع
 و سود و فایده باشد که در مقابل زیان است و زرو مال
 و سرمایه را نیز گویند آنچه باشد از نقد و جنس و پنهان و آشکارا
 و سخن و راز نهانی و چیزی پنهان که مخزون خاطر باشد
 و آزار عبری بافی یعنی گویند و بعضی سرگوشی هم هست و

مربان و عنجوار را نیز گفتند اند و بعضی آرمغان و سوغات
 و راه آورد هم آمده است و کنایه از نیک و بد هم هست
 اصل سو و وزیان بوده بکثرت استعمال سوزیان شده -
 سوس - بروزن طلوس کره باشد که بیشتر جامه های
 ابریشمی را ضائع کند و مخفف سوسمار هم هست و چربی آزار
 زمان بجهت فریبی خورد و بر بدن مالد و سهل طبیعت را
 نیز گویند و گیاه خشک هم هست مانند سبت و علفی که حاسیان
 سوزند بیج آن دافع سعال است و در عربی کره را گویند
 که گندم و برنج و اقوام غله را ضائع می کند و نام درختیست
 که بیج آنرا سهل سوس و اصابع لسوس می گویند و به لغت
 هندی نام خوک آبی است و آن حیوانی باشد آبی مانند گاو
 پر از باد و خرطوبه نیز دارد -

سوسبار - بکثرالت و باای ابجد بالف کشیده
 بروزن روزگار طغنت نرند و پانزده اسپ را گویند و عبری
 فرس خوانند و باین معنی بجزف رایس قرشت هم بنظر
 آمده است -

سوسپند - بابای فارسی بروزن گو سفند نام گیاهیست
 که چون آزار بشکنند از آن شیر سفید می مانند شیر بر آید
 و آزار در خصنا بها بکار برند و بعضی گفته اند که علف شتر است
 ظاهر ابا علف شیر که گیاه شیر دار باشد تصحیف خوانند
 شده است و الله اعلم -

سوسک - بفتح ثالث بروزن خوبک پیهورا گویند
 و آن برنده باشد شبیه به لیک لیکن کوچک تر از دست
 و بسکون ثالث نوسه از جعل باشد و او بیشتر در جامه
 تنگون می شود -

سوسمار - باسیم بروزن هوشیار جانوری است مانند
 راسو لیکن از وسط تر باشد پیر و چربی اور از آن بجهت
 فریب شدن خورد و بر بدن مالد و عبری صلب گویند و نزد
 شافعی مذهبان گوشت او حلال است -

سوسن - بروزن سوزن گله است معروف و آن چهار قسم
 می باشد یکی سپید و آن را سوسن آزاد می گویند و ده زبان دارد
 و دیگری که بود و آن را سوسن ازرق می خوانند و دیگری که زرد
 و آن را سوسن خطائی می نامند و چهارم الوان می شود و آن
 زرد و سفید و کبود می باشد و آن را سوسن آسمان می گویند
 اگر سوزن و پنج آن را بر ساخوانند و این چهار قسم هم صحرای و
 بوستانی می شوند و نام درخت چلغوزه هم هست و آن را
 عبری صنوبر الکبار و ثمر آن را که چلغوزه باشد حب صنوبر
 الکبار می گویند -
 سوسن - وسیه کنایه از عدم سازگاری و موافقت باشد
 مطلقاً همچو آب و آتش -
 سوسنه - بفتح ثالث و وزن مبنی سوسن است و آن
 گله باشد معروف -
 سوسه - بروزن بوسه گرمی باشد که در گندم افتد
 و ضایع کند -
 سوغه - بفتح اول و غین نقطه دار مر سوسه باشد که سیاه
 از علوفه و ماهیان خود بنویسند گان دهند -
 سوف - بضم اول و سکون ثانی و قاف بفتح یونانی یعنی
 حکمت باشد و سونی حکیم را گویند -
 سوفار - بروزن بودار ظروف و اوانی باشد که از گل چینه
 باشند مانند کوزه و سبوی و طغار و خم و امثال آن و هر سوراخ
 را گویند همچو سوراخ سوزن را خصوصاً و دهان تیر را نیز
 گفته اند و آن جای باشد از تیر که جاله کمان را در آن بند کنند
 سوفال - بالام بروزن و معنی سوفار است که ظروف و
 اوانی گلی و سوراخ و دهان تیر باشد -
 سوفته - بروزن کوفته که در فریب و جلد باشد و گرم گندم خوراک
 را نیز گویند -
 سوفیج - بفتح بیهم فارسی بروزن دو کپه ریزه هر چیز را گویند
 و یعنی خوشه زرد و سیم هم آمده است -

سوفرا - بفتح ثالث و راء بی نقطه بفتح کشیده نام وزیر
 کیتا بدین فیروز پدرو شیر و آن بوده -
 سوفسطائیه - قوسه انداز حکما باطل -
 سوفسطیون - بفتح ثالث و سکون طاء حطی و تحتانی
 بود و رسیده و بنون زده بلفظ یونانی آتش بچهارا گویند و
 عبری خصیة اشعلب خوانند -
 سوئی - بروزن کوفی بلفظ یونانی بمعنی حکیم باشد -
 سوگ - بانثانی مجول دکاف فارسی بروزن خوک بمعنی
 مصیبت و ماتم و غم و اندوه باشد و باکاف تازی کوسه را
 گویند و آن شخصی باشد که چند موی بر سر زرخ داشته باشد
 و معرب آن کوسج است و یعنی خوشه گندم و جو هم گفته اند و
 دانه گندم و جو را نیز گویند و آن خنهای سرتیز بود که بر سر
 خوشه گندم و جو باشد -
 سوگلک - بروزن خوبک زردی باشد که بسبب آبی
 در کشت و زراعت افتد و باین معنی بجای کاف آخر لام
 هم آمده است -
 سوگل - بفتح کاف و سکون لام بمعنی سوگلک است و آن
 زردی باشد که بسبب آفت بر روی زراعت افتد
 سوگوار - بروزن گوشوار مصیبت زده و صاحب ماتم را
 گویند چه سوگ بمعنی ماتم و در معنی صاحب باشد -
 سوکه - بفتح کاف هر سوراخ را گویند همچو سوراخ
 قبل و در بر یعنی پیش و پس خصوصاً و در جمع القوس هر دو
 بجای کاف لام هم آمده است -
 سوگی - باکاف فارسی به تحتانی کشیده بمعنی سوگوار است
 که ماتم زده و اندوه گین باشد -
 سول - بضم اول و سکون ثانی بروزن غول بمعنی دوم
 سوزست که رنگ خاکستری بسیار مائل باشد مر سب و
 استر و خرا لاغی را که خطه سیاه از کاکل تا دم کشیده شده باشد
 و بمعنی ناودان هم آمده است و بلفظ هندی قولنج را گویند

و بنهم اول و فتح ثانی ناخن پاستر باشد و آنرا بر عرق فرس خوانند
با قاصدین بی نقطه بر وزن بحر کن -

سولان - بفتح اول و ثانی بر وزن همدان نام کوهی است
در ولایت آذربایجان نزدیک بار و بیل و پیوسته مردم خدا پرست
و متراض پیش از اسلام و بعد از اسلام در آنجا ساکن بوده
و هستند و معان آنجا را اذ جمله اماکن متبرکه که در آنجا نشاندند
قسم بدان یاد می کرده اند و نوحه از دوائی هم هست و آنرا
از جانب روم آورند لقمه را داخل است و به لغت یونانی
نام پیغمبر است از نبی اسرائیل و معنی بام خانه هم هست و
مطلق بلند بیار اینگونه گویند -

سولک - بفتح ثالث بر وزن خوبک ز رویه را گویند
که بسبب آفتی بر غلذ زار افتد -

سوله - با ثانی مجهول بر وزن لوله مطلق سوراخ را گویند
عموماً و سوراخ پس و پیش را که در و فرج باشد خصوصاً
و خانه زان را اینگونه گویند که پدر و مادر او هر دو هندوستانی
باشد و بعضی آواز بلند هم آمده است همچو مویه و زوزه و
تارنگ -

سومنا - بضم اول و فتح میم و نون بالف کشیده بر وزن
مهمات بجانده بوده در ملک کبریا گویند سلطان محمود غزنوی
آن را خراب کرد و منات را که از بهتای مشهور است در آن
بجانده بود شکست و بعضی گویند که قریش منات را از که
گریزانیده بودند و از راه دریای بخرام آورده و بسکون میم
هم گفتند و گویند این لغت هندو می است که مفسر شده
یعنی فارسی گردیده و آن نام سبته بود و معنی ترکیبی آن
سومناست یعنی منمنی است نموده قمر چه سوم بهندی قمر را
گویند و منات تنظیم است -

سومندر - با دال اجد بر وزن سوزن گر میسند است
و آن جانوری باشد که در آتش تنگن کون می شود -
سوم - بضم اول و فتح میم یعنی انتها و حد و طرف باشد -

سون - بضم اول و سکون ثانی و وزن یعنی طرف و جانب
و سوس باشد و شقیه و نظیر و مانند را نیز گویند و بفتح اول یعنی
سوح و ثنا باشد -

سونانک - بضم اول و ثانی مجهول و ثالث بالف کشیده
و بر نون و کاف زده نفسی باشد با صد که در هنگام خواب یاد
وقت دیدن از می بر می آید -

سونج - بفتح ثالث بر وزن دوزخ نام شهری و دینیه است -
سونش - بکسر نون بر وزن سوزش ریزگی فلزات را گویند که
از دم سوهان ریزد و بر عرق بر آید خوانند -

سوهن - با با هوز بر وزن سوزن مخفف سوهان است -
سوی پاویدن - کنایه از شرمندگی و خجل شدن باشد -
سوی زن - بفتح زای نقطه دار و سکون نون یعنی سوزن
باشد که بدان چیز یاد آورند -

سویس - بفتح اول و ثالث مجهول بر وزن خیس یعنی آگاه
نبودن است که بر عرق غفلت خوانند -
سویست - با ثالث مجهول و نون قافی ساکن یعنی سویس باشد
که آگاه نبودن و غفلت است -

سویسه - با ثالث مجهول بر وزن هرزه یعنی قوس فرج باشد -
سویس - بر وزن زمین دیک و طبع و کاسه و کوزه و امثال
آن باشد مطلقاً و بر عرق طرف و ناگویند و آبران سگ را نیز
گفته اند یعنی طرفی که سگ در آن آب خورد -

بیان بست و سوم

در بیان بی نقطه با شستلبری و شش لغت و کنایت
سه اسپه - بکسر اول و فتح باء اجد کنایه از تعجیل و شتاب
است و کسی را نیز گویند که در کار یا تعجیل و شتاب کند و بسبب
این است که چون شخصی خواهد که تعجیل و زود بجا سزای رود
سه اسپه همراه می برد تا هر کدام که مانده شود دیگری را سزاوارتر
سه ساله - بر وزن نخاله خورده و ریزه و سوزش طلا و نقره را گویند -
سه ایوان و باغ - کنایه از محل فکر و محل خیال و محل حفظ باشد -

سہ پرک۔ بفتح باء فارسی و راء بے نقطہ و سکون کاف
 خطے چند باشد کہ قمار بازان بخت قمار بازی بر زمین کشند۔
 سہ پرہ۔ بفتح باء فارسی و راء قشمت بمعنی سہ پرک
 است و آن خطے چند باشد کہ بخت قمار باختن بر زمین کشند۔
 سہ تا۔ با فو قانے بالف کشیدہ طنبور سے را گویشد کہ
 بدان سہ تار بستہ باشد۔
 سہ جاوہ۔ باجم بالف کشیدہ فتح ذال بمعنی ابعاد و ثلثہ
 است کہ طول و عرض و عمق باشد و باصطلاح سالکان اشارہ
 بچقیقت و طریقت و شریعت است۔
 سہ خوان۔ با و او معدولہ و سکون نون چاعتے را گویند
 کہ ایشان قائل ثبالت ثلاثہ اند و انہا نوسے از مضارعی باشند
 کہ ذات واجب را سہ میداند خدا و مریم و عیسیٰ۔
 سہ خواہران۔ کنایہ از نباتات باشد و آن سہ ستارہ
 است پہلو سے ہم از جملہ ہفت ستارہ نباتات بخش کہ آرا
 ہفت اورنگ و دہ اکبر نیز گویند و چہار دیگر اکبرورت
 کہ سیست بخش خوانند۔
 سہ دختر۔ بضم دال ابجد بمعنی سہ خواہران است کہ کنایہ
 از سہ ستارہ نباتات باشد از نباتات بخش۔
 سہ ورک۔ بفتح و ال بروزن و معنی سہ پرک است و
 آن خطے چند باشد کہ بخت قمار بازی بر زمین کشند۔
 سہ ووری۔ بانالٹ بو او رسیدہ و رای بے نقطہ
 بہ تخمائی کشیدہ بمعنی سہ جاوہ است کہ طول و عرض و عمق
 باشد و بعربی ابعاد و ثلثہ گویند۔
 سہ ویر۔ بفتح نالٹ و سکون تخمائی و راء قشمت
 عارتے بودہ مشتمل بر سہ گنبد کہ نعمان بن منذر بخت معبد
 ہرام گور ساختہ بود و چون بزبان پہلوی گنبد را دیر
 مے گویند آرا بدان سبب سہ دیر مے گفتہ اند و عربان
 معرب ساختہ سہ دیر بروزن غدیر مے خوانند۔
 سہر۔ بکسر اول و سکون ثانی و راء قشمت گا و را

سے گویند و عربان ہقر مے خوانند و بعضے گویند سہ مادہ گا و
 و بفتح اول و ثانی و ثانی و رعی بمعنی بیداری باشد کہ در مقابل
 خواب است۔
 سہرا ب۔ بضم اول نام سپہر شتم زال است کہ از
 دختر پادشاہ سمنگان ہم رسیدہ بود و اورا از انستہ کشند۔
 سہ روح۔ باراء قشمت بو او کشیدہ و بجائے حلی نوہ
 بمعنی موالید ثلاثہ است کہ حیوان و نبات و جہاد باشد۔
 سہ رو و۔ باراء قشمت بو او رسیدہ و بہر ال نزو
 بمعنی سہ تار است کہ طنبور سہ تار بستہ باشد و بعضے گویند
 چنگ و رباب و پر بٹ است۔
 سہ مستن۔ بفتح اول و سکون سین بے نقطہ بروزن
 نشستن بمعنی ترسیدن و رسیدن باشد۔
 سہ سنبل۔ بضم سین بے نقطہ و سکون نون و باء ابجد
 مفہوم بہ لام زدہ بمعنی سوسنبر است و آن سبزے باشد
 میان پودنہ و نناع زیرا کہ چون پودنہ را دست نشان کنند
 سوسنبر شو و و آرا سی سبزی نیز گویند۔
 سہ شلخ۔ باشین قشمت بالف کشیدہ و بجای نقطہ ذال
 زدہ بمعنی سہ روح است کہ کنایہ از موالید ثلاثہ باشد و آن
 حیوان و نبات و جہاد است۔
 سہ ظلمت۔ کنایہ از تاریکی صلب پدر و تاریکی شکم و
 تاریکی زہدان مادر است و آرا سہ ظلمات ہم میگویند۔
 سہ علم۔ کنایہ از علم آسمی و طبیعی و ریاضی باشد۔
 سہ عرفہ و دماغ۔ بمعنی سہ ایوان دماغ است کہ محل فکر
 و محل خیال و محل حافظہ باشد۔
 سہ عرفہ و مغز۔ بمعنی سہ عرفہ و دماغ است کہ محل فکر و
 محل خیال و محل حافظہ باشد۔
 سہ فرزند۔ موالید ثلاثہ است کہ نبات و جہاد و حیوان باشد۔
 سہ گانہ۔ باکاف فارسی بالف کشیدہ و فتح نون کنایہ از
 جام و پیالہ شرابخوری باشد۔

<p>بیان بست و چهارم</p>	<p>سه گل - بضم کاف فارسی و سکون لام نام درخته است که</p>
<p>در سین بے نقطه بایست خطی ششبار یک صد و پنجاه و شش لغت و کنایت</p>	<p>میوه آن چون پخته شود سرخ گردد و بغایت قابض باشد و آن را به فارسی توت سه گل و به عربی توت لعلین خوانند</p>
<p>سی - بفتح اول و سکون ثانی سنگ را گویند و به عربی حجر خوانند و بکسر اول عدوی است معلوم -</p>	<p>چرخ آن را عربان علیق گویند و توت حبشی نیز همان است سه گنبدان - عبارت از قلعه سنگوان است که در شیراز</p>
<p>سیا - بکسر اول مخفف سیاه است که در مقابل سفید باشد و بفتح اول سنا را گویند و آن داروئی است که در سهلالت بکار برند -</p>	<p>بسیده آن مشهور است و آن سه قلعه بوده که در انجا جمشید ساخته است اول قلعه استخر و دوم قلعه شکست و سوم قلعه سنگوان و نیز یک صد و چهل ستون بر سر نشسته بر آورده و کوشک بطول یکصد و شصت گز بنیاد کرده بود که اکنون آثار آن را چهل ستون خوانند -</p>
<p>سیاب - بکسر اول بروزن نقاب امر آراستن باشد یعنی بیاراسه و آرایش ده و معنی حیات هم گفته اند که زندگی باشد و حیاب هم بنظر آمده است و الله اعلم و بفتح وادی القره یعنی خلخال باشد و آن گیاهی است که بزرور سیده آنرا بجهت اسهال خورند و نار سیده آنرا به جهت تبض و اسهال -</p>	<p>سه گوهر - یعنی سه فرزند است که گنایه از مولود ثلثه باشد - سه کوبک - با کاف و باء هوز بروزن چه خوبک معنی خار خشک است و آن خار سه باشد سه گوشه - سهل - بفتح اول و سکون ثانی و لام معنی آسان باشد که در مقابل دشواریست و نام وزیر پادشاهان هم هست - سهم - بروزن و هم معنی ترس و بیم باشد و در عربی تیر پیکان دار را گویند -</p>
<p>سیار - بکسر اول بروزن خیار کشکینه را گویند و آن تان باشد که از آرد و جود با قلا و ارزن پزند -</p>	<p>سه مند - بروزن سمند کوهی است مشهور در ولایت آذربایجان نزدیک تبریز و بعضی گویند نام دهی است متصل بدان کوه و آن کوه بدو منسوب است -</p>
<p>سیاسر - بکسر اول و فتح سین بے نقطه بروزن و لام قلم تراشیده نویسنده را گویند و بفتح اول و سین بی نقطه معنی سارست و آن پرنده باشد معروف -</p>	<p>سه نوبت - کنایه از ایام کودکی و ایام جوانی و ایام پیری باشد و کنایه از تجد و اشراق و چاشت هم هست و نوبت نواختن را نیز گویند یعنی نقاره زدن چه در قدیم است نوبت می نواخته اند و آنرا اسکندر وضع کرد و در زمان سنج بچ وقت شد و بچ نوبت شهرت یافت -</p>
<p>سیا کینر - با کاف بروزن فراز پزند را گویند و آن چیز است که از پشم می بافند -</p>	<p>سهی - بروزن صغی راست و درست را گویند عموماً و هر چیز راست رسته را خوانند خصوصاً و بعضی تازه و نوج و جوان هم آمده است سهیت - بفتح اول و ثانی بے تخمائی رسیده بفتوحاً زده عمارت عالی را گویند -</p>
<p>سیال - بفتح اول بروزن عیال یا سحین را گویند و آن سفید و زرد می باشد -</p>	<p>سهی - بروزن صغی راست و درست را گویند عموماً و هر چیز راست رسته را خوانند خصوصاً و بعضی تازه و نوج و جوان هم آمده است سهیت - بفتح اول و ثانی بے تخمائی رسیده بفتوحاً زده عمارت عالی را گویند -</p>
<p>سیاخ - بفتح اول و ثانی بالف کشیده و لام مسور بخاک نقطه دار زده خار خشک مانند را گویند سه پہلو که از آهن سازند و بر سر راه دشمن و اطراف قلعه ها پزند و خار خشک را نیز گفته اند -</p>	<p>سهی - بروزن صغی راست و درست را گویند عموماً و هر چیز راست رسته را خوانند خصوصاً و بعضی تازه و نوج و جوان هم آمده است سهیت - بفتح اول و ثانی بے تخمائی رسیده بفتوحاً زده عمارت عالی را گویند -</p>
<p>سیام - بکسر اول بروزن نظام نام کوهی است ما بین سمرقند و تاشکند به سمرقند نزدیک است گویند قنقار است</p>	<p>سهی - بروزن صغی راست و درست را گویند عموماً و هر چیز راست رسته را خوانند خصوصاً و بعضی تازه و نوج و جوان هم آمده است سهیت - بفتح اول و ثانی بے تخمائی رسیده بفتوحاً زده عمارت عالی را گویند -</p>

در

که اورا حکیم بن عطای گفتند بزور سحر و شعبده مدت و ماه از چاه که در عقب کوه سیام کنده بود ماهی برمی آورد و آن ماه از پیش آن کوه طلوع می کرد تا پنج فرسخ در پنج فرسخ توران می یافت و بفتح اول هم گفته اند -

سیامک - بکر اول و فتح میم و سکون کان یعنی مجروح است که از ترک و تخریب باشد و نام پسر کیومرث هم بوده و نام کی از پهلوانان توران که در جنگ دوازده رخ بدست گرازه آریا کشته شد -

سیان - بفتح اول بر وزن عیان گویا هست که بر درخت پیچیده و بر بی عشقه گویند -

سیاوشش - بکر اول و فتح و او و سکون خاوشین نقطه وار لذت عقلی را گویند و نام پسر کیکاؤس پدر کیخسرو هم هست که در ولایت نیروز بود و عاشق مادر خود شد و آه شده بود و بر آتش رفت و ز سوخت -

سیاوشش آباد - نام شهری بوده در توران که سیاوشش آنرا بنام خود بنا کرده بود -

سیاوشش گرو - بکر کان فارسی و سکون را و اول بی نقطه یعنی سیاوشش آباد است که نام شهر پسر کیکاؤس است سیاوشش - بر وزن بنا گوش همان سیاوشش است که پسر کیکاؤس باشد و بفتح و او هم آمده است و یعنی پرند ه هم هست که آنرا سرخاب میگویند -

سیاوشش آباد - همان سیاوشش آباد است که مذکور شد - سیاوشش گرو - یعنی سیاوشش گرو است که نام شهر سیاوشش باشد -

سیاه - بر وزن نگاه معروف است که در مقابل سفید باشد دست طالع از خود بجز رانبر گویند و غلام حبشی رنگی را سه بر مستجاب آنرا سلف ظاهر است که سو او به زن کاؤس مادر اندر سیاوشش برده عاشق شده بود و چون که مصنف ذکر کرده که سیاوشش عاشق مادر اندر خود سو او به شده بود ۱۲

هم می گویند و نام خطیها هم است از جمله هفت خط جام هم که خط ازرق باشد و بعضی نحس و شوم و وازون و وواتر و نه هم گفته اند و نام هب اسفندیار است و چون سیاه بوده بین نام بخوانده اند و آن کتابی است از مصنفات نزدش و آن را از مزم نیز خوانند -

سیاه باو ام - کنایه از چشم معشوق است چه چشم را باو ام تشبیه کرده اند -

سیاه پستان - زنی را گویند که فرزند او نازد و هر چه را که شیر دهد بمیرد -

سیاه پوش - بابا سی فارسی بر وزن سیاه گوش شب گرد و عس و میر بازار و میر شب را گویند و چاوشش نیز گفته اند و آن کسی باشد که پیشاپیش پادشاهان دور است گوید و این جماعت در قدیم بجهت بیست و صلابت و سیاه سیاه پوشیده اند و تکیه و سوگوار و صاحب تعزیت را نیز گویند و شیرانان را یعنی جماعتی که شیر و بره را با نران درنده نگاه میدارند هم میگویند -

سیاه بید - نام نوسه از بید باشد - سیاه چرده - یعنی سیاه رنگ باشد چه چرده یعنی رنگ دلون هم آمده است -

سیاه خانه - معروف است که خیمه صحرانشینان باشد و کنایه از بندی خانه و خانه بی نیست و بدین هم هست -

سیاه خانه وحشت - کنایه از دنیا و روزگار باشد و کنایه از خدوگور و قبر هم هست -

سیاه دارو - ابدال بی نقطه بالف کشیده و رای بی نقطه بود و رسیده نام درخت تاک صحرایی است و آنرا بعربی کرمه البیضا خوانند خوشه آن ازوه دانه سفید نشود و در اول سبز باشد و در آخر سرخ گردد و گل آن لاجوردی میشود - سیاه دست - ابدال بی نقطه بر وزن سیاه است کنایه از مردم پخیل و زریل و مسک باشد -

سیاه سنگ - باسین بے منتظره بوزن سیاه رنگ نام
موضعی است در جریان چشمه ایست در آن موضع که همین
نام دارد اگر جمیع ازان چشمه آب بردارند و یک شخص از
ایشان پاسه برکس که در هانجامی باشد بگذارد آب همه
آن مردم تلخ می شود -

سیاه کار - باکان بالفت کشیده و براس قرشت زده
کنایه از فاسق و فاجر و ظالم و محیل و گناهگار باشد و
سیاه کاری فاسقی و بدبختی -

سیاه کاسه - یعنی سیاه دست است که کنایه از مردم محیل
و مسک و رزل و بدبخت باشد -

سیاه کرد - یعنی سیاه کار است که کنایه از فاسق و فاجر و
ظلم کننده و محیل باشد -

سیاه کلیم - بکس کاف فارسی کنایه از بدبخت و بی دولت
و سیه روز باشد -

سیاه گوش - باکان فارسی بوزن سیاه پوش جاگوش
ورنده که سلاطین و امرا بدان شکار کنند -

سیاه نامه - بازن بالفت کشیده و فتح میم کنایه از عاصی و
کننگار و فاسق و بدکاره و ظالم باشد -

سیاه و سفید فرق کردن - کنایه از سواد داشتن
یعنی مصحف و کتاب خواندن باشد -

سیاه هر - یعنی تفصیل رخوت و اسباب و اسامی مردم
و کتاب و امثال آن باشد و کنایه از زن بدکاره و فاحشه
و قبحه هم است -

سیاه بی ده - بکس وال اجد و سکون پاسه بوزن معنی
شرمند کن و خجل ساز باشد یعنی شخصیکه مردم را در گفتگو شرمند
و خجل سازد و معنی طاقت ده و آرایش ده و خلافت ده نیز
آمده است و امر باین معنی هم است -

سیب - بوزن و معنی تپ است که سرگشته و در هوش
گشتگی و در شغل و کار باشد و باثباتی محمول یعنی میوه ایست

معروف که آن را البرقی تفتح خوانند -
سیب و تیب - بکس تاسه قرشت این لغت از اتباع است
همچو تار و مار و خان و مان و امثال آن و معنی سرگشته و تخیر
و در هوش و حیران باشد و به معنی سرگشتگی و در شغل و کار نیز هست
سیبوس - یعنی اول و ضم پاسه فارسی بوزن کیموس در
جمع الفرس سرورس یعنی سهول و اسبفروش آمده است و از
برقی بزرگ تلو ناخوانند -

سیبوسن - با پاسه اجد بوزن پیبودن این لغت در
جمع الفرس سرورس یعنی سهول آمده است که زرقطونا باشد
سیبویه - یعنی حطی مخفف سیب بویه است که بوسه
سیب باشد و فتح و او نام فاضله است مشهور گویند چون هر دو
رخساره او بزرگ و ضیا مانند و سیب بود و بنا بر این باین نام
موسوم گشت و بعضی گویند این لغت عربی است -

سیبیا - بکس پاسه اجد بوزن کیمیا لغت سر پاسه
نوعی از ماهی باشد در ناحیه بیت المقدس و در بعضی از
سواحل مغرب نیز است -

سی توی - با فوقانی بود و کشیده و تحتانی زده چیزی است
از اندرون آلات گویند و غیره که باشند به باشد -

سیج - یعنی اول و سکون ثانی و جیم یعنی مویز است که انگور
خشک شده باشد و بکس اول یعنی سیج و محنت و مشقت و
باجیم فارسی هم باین معنی و هم یعنی ترتیب دادن و ساز کردن
و میاساختن کاره باشد -

سیچمنه - با اول بتانی رسیده و ضم جیم فارسی و فتح من
نقطه دار و نون یعنی باشد باشد و آن برنده ایست شکاک
از جنس زرد چشم و معنی صعده هم بنظر آمده است و به فتح جیم
فارسی هم گفته اند -

سیچیدن - بوزن پیچیدن یعنی میاساختن و ترتیب
دادن کاره باشد -

سیچیده - بوزن پیچیده یعنی میاساختن و آراسته باشد -

سجود

سیر شدن - معروف است و کنایه از مستغنی شدن از هر چیزیست و کنایه از آرام گرفتن هم هست -
 سیرم - بضم ثالث شمه و دوالی باشد سفید که چشمه آن را کنده باشند بجهت آنکه نرم شود و ازان بند شمشیر کنند و بندگار و خنجر و شکار بند پرندگان شکاری نیز سازند -
 سیرمان - بروزن میمان یا قوت سرنخ را گویند و حریر نازک منقش و ملون را نیز گفته اند -
 سیرنگ - بروزن بزرگ برنده ایست که از اسیر غوغا خوانند و عقاب مغرب همان است و از اعقاب سبب آن گویند که گردن او بسیار دراز بوده است و مغرب بضم بیهم جهت آنکه بدماغ حنظل بن صفوان که پیغمبر بود غروب کرد و کنایه است از محالات و چیزی که فکر کسی بدان نرسد و اشاره بر ذات باری تعالی هم هست -
 سیرون - بانامی مجهول بوزن بیرون سراسر نزدیک باعتبار ال را گویند -
 سیره - بفتح اول و راس قرشت پرنده ایست از جنس کبشک و مانند جل و بلبل خوش آواز است -
 سیر - باز است هوز بروزن و معنی تیز است که در مقابل کندی است
 سیرگی - بروزن ریزی که یعنی سختی و بیخ و آزار و درد باشد
 سیس - بروزن کیس یعنی سب جلد و تند و تیز باشد و بمعنی جست و خیز هم آمده است و ظرف شراب را نیز گفته اند و بزبان علمی هندی سر را گویند -
 سیسارون - باز است قرشت بروزن میناگون خوب شویزیست یعنی سلخ بوته سیاه دانه و بعضی گویند سیارون قلقاس است و آن رستنی باشد در آب و برگ آن برگ که و مانند است -
 سیسالیوس - بکسر لام و تخمائی بواور رسیده و بسین به نقطه زده بلبنت یونانی سلسالیوس است که انجان باشد و آن رستنیست معروف -

سجود - بروزن همچون نام رو و خانه ایست در ماوراء النهر نزدیک بخجند -
 سنج - بابی فارسی بروزن بیشتر بچ جانوران برنده را گویند که هنوز پرایشان خوب بر نیامده باشد و مانند خار است در نظر نماید گویند سنج پر شده است -
 سنجک - بروزن بچک چهار قطعه گوشت که بر سنج کشیده کتاب کنند و مصغری هم هست -
 سنجگاه یافتن - سرد ازان است که کسی بداند که بچه چیز شخصی را از جامی توان در آورد و آن شخص بچه چیز از جا در می آید -
 سنجول - بروزن بی پول خار پشت کلاسه را گویند خار بابی ابلق دارد و مانند تیر اندازو -
 سیر - بکسر اول و سکون ثانی مجهول و راس قرشت معروف است که نقیض گرسنه باشد و وزنی هم هست معین و آن در خراسان پانزده مثقال است و نام شهره و دیده باشد و بانامی معروف مشهور است که بیاور پایز باشد و بهر بی نوم خوانند و گلبه نیز هست که پیوسته در آهله است او روید و خوردنش حیض را بکشد و بول را براند و آنرا بعرابی قره العین و کرفس الما خوانند -
 سیراف - با فاء حرکت مجهول نام شهره بوده است در کنار دریای فارس -
 سیر آمدن - کنایه از طول شدن و به تنگ آمدن و بی نیاز شدن باشد -
 سیر سورب - با سین به نقطه بروزن فیل زور نام روز چهارم است از هرامه شمسی و فارسیان درین روز عید کنند و جشن سازند و درین روز گوشت و سیر برادر پایز خورد و گویند که خورون آن امین بودن از مس جن است و جن گرفته را ازان و بهند تک است درین روز فرزند بکتب دادن و پینه و صنعت آموختن -

سیسان - بروزن بیزبان تخم گیاه پنخ آگشت است و آنرا
بعر بے حب الفقد خوانند -

سی ستاره پاک - ابایی فارسی کنایه از سی و دندان است
سیستن - بروزن زینتین یعنی جستن و جست و خیز
کرون باشد -

سی سرک - بکسر اول و ثالث و سکون راء قشمت و
کاف کرمی را گویند که در انبار گندم افتد و گندم را اضماع کند -
سیسر و - بکسر اول و فتح ثالث و راء قشمت بود و کشیده
بمعنی سی سرک است که گرم گندم ضائع کن باشد -

سیک - بروزن میخک بمعنی سیسر و باشد که گرم گندم خراب
است و نام غله هم است که آزارشنگ میگویند -

سیسینبر - بابای ابجد بروزن بے لنگر سبزی است میان
پوژنه و نخلع زیرا که پوژنه را چون دست نشان کنند سیسینبر
شود و چون سیسینبر را دست نشان کنند نخلع گردد و پوی آن
تند و تیز می باشد و در دوا با جگر بر بند و برگ زندگی زنبور و غیره
مالند فایده کند و از ابهری نام خوانند و نام الملک هم میگویند -

سیسینبرون - بارای بود و رسیده و بنون زده نوعی از
گیاه باشد مانند قره العین و پیوسته در آب روید و آن را
بهری حرف الما خوانند خوردنش اورا آورو -

سیغ - باغین نقطه دار بروزن تیغ خوب و نیکو و نغز گویند
سیغیر - یعنی ثالث و سکون راء قشمت بمعنی سیغول است
که خار لیشت بزرگ تیر انداز باشد -

سیغور - یعنی اول بروزن مقصود بمعنی تواضع است و آن
انهار خون و اجتناب از عجب و تکبر باشد -

سیغور - یعنی اول بروزن تیمور بمعنی شهامت باشد و آن
حرف است بر کار با سه بزرگ از برای حدودت جمیل -

سیغور - با فابروزن طیفور بافته بر شیمی بسیار لطیف را گویند
سیک - بکسر اول و سکون ثانی و کاف زردی و عطی باشد
که بر روی غله زار نشیند و بر کی آلت تامل را گویند و امر

بر باشرت و جماع هم است -

سیکک - بروزن میخک بمعنی سیکست که گرم گندم و جو
ضائع کن و مشک باشد و زردی غله زار را نیز گویند -

سیکل - یعنی ثالث و سکون لام بمعنی آخر سیکک است که علت
وزردی غله زار باشد -

سیکی - بکسر اول و ثالث بروزن نیکی ببلغت شیرازی بمعنی
شراب و پیاله شراب هر دو آمده است چنانکه باوه که شراب و
هم پیاله شراب راء گویند و شراب جو شانه شده را نیز گفته اند
که بر بے شلت خوانند یعنی از شش دانگ چهار دانگش رود
و دو دانگ باقی ماند و این لفظ در اصل سیکک بوده ترکیب
کرده اند سیککی شده -

سیلاب کند - یعنی اول زمین را گویند در کوه و صحرا که
آب سیل آزار کند و در شنا در آن افکنده باشد و آن را شنا را
نیز سیلاب کند خوانند -

سیلان - بکسر اول و ثانی مجهول بروزن گیلان شیر در
گویند که از خرابی رسیده بچکد و نوع ازد و شراب هم است
و در عربی نام شخصی بوده و یعنی اول نام ولایتی است مشهور
که در صحنی خوب از آنجا آورند و بعر بی جاری شدن و روان
گردیدن آب و شراب و انشال آن باشد -

سیلانه - بکسر اول بروزن دیوانه غاب را گویند و آن
سیوه ایست مانند سنجید و در دوا با جگر بر بند -

سیلحن - یعنی لام و سکون حاء بے نقطه و نون سرود
چند است که بار بر ساخته بود و از برای خسرو پرویزی نوشت
و نام آنها بترتیب حروف ابجد بدین تفصیل -

۱- آرایش
خورشید و آرایش جهان هم گفته اند - ۲- آئین جمشید -
۳- اورنگی - ۴- باغ شیرین - ۵- تخت طاقدیسی -

۶- حقه کاوس - ۷- راج روح - ۸- رایش جان و آرزو
رایش جهان هم خوانده اند - ۹- سزور سبز - ۱۰- سروستان

۱۱- سروسی - ۱۲- شاد روان مروارید - ۱۳- شنبزید

۱۴- شب فرخ و فرخ شب نیرنگ گویند - ۱۵- قفل رومی - ۱۶- گنج باو آورده - ۱۷- گنج گاو و گنج کافوس هم نظر آمده است
 ۱۸- گنج سوخته - ۱۹- کین ابرج - ۲۰- کین سیاوش - ۲۱- باد بر کوبان - ۲۲- مشک دانه - ۲۳- مروای
 نیک - ۲۴- مشک مالی - ۲۵- مرانی و آزار مرگانه
 هم گفته اند - ۲۶- ناقوس - ۲۷- نوبهاری - ۲۸- نونین
 باوه و باوه نونین هم نظر آمده است - ۲۹- نیروز
 ۳۰- نجر گانی - و شیخ نظامی در خسرو شیرین ذکر اینها کرده است
 و سه نام از اینها را که آیین جمشید و روح و نوبهاری باشد
 نیاورده اما چهار نام دیگر که ساز نیروز و غنچه یکب درمی و
 فرخ روزه و خیمه روی باشد آورده است و چون براسه هر یک
 بیست فرموده بنا بر آن می باید کسی و یک سخن باشد حال آنکه
 سی سخن مشهور است الله اعلم -
 سیلک - نونین ثالث بروزن کیلک یعنی سیلک است که در
 گندم صنایع کن باشد و بصورت ثالث هم گفته اند و بعضی زردی
 رومی غله زار هم نظر آمده است -
 سیله - بانانی مجبول بروزن حیل مطلق گله و رمد را گویند
 از اسپان و آهوان و گوسفندان و گاو و ان و امثال آنها و
 بزبان هندی بافتار سیلک باشد شبیه به ملل و بیشتر در ولایت
 دکن می شود و آزارشید با شین فقط دار نیز گویند -
 سیلی - بروزن فیلی آفت که انگشتان دست را راست
 کنند و هم چسباند و تیغ وار بر گردن مجربان و گندگاران و
 بی ادبان زنند و اینکه طبیبان نیز سیلی میگویند غلط است -
 سیم - نونین اول و ثانی بروزن بقره چوبهائی است که بر بزرگان
 بر دو طرف چوبه که بر گردن گاؤز را عن گذارند به بندند و
 بکسر اول بروزن جیم نقره را گویند و نام ماهی هم است درم
 که آزار ماهی شیم هم می گویند با شین فقط دار و بعضی گویند نام
 روزه خانه ایست که آن ماهی در آن رود خانه می باشد یعنی
 رزم و ایما و اشاره هم آمده است -

سیما سب - بروزن بیتاب جیوه را گویند و معرب آن زینون
 باشد و جزو اعظم اکیر است بلکه روح اکیر در روح مجمع اجساد است
 و بعضی خیره و بیجا هم آمده است -
 سیما سب آتشین - کسر باء اجد کتایه از آفتاب طلایه
 است و سیما آتشی هم میگویند بجزف نون -
 سیما سب آتشین سر - نون سیمین بعضی سکون رای قرشت
 یعنی سیما آتشین است که کتایه از غور شید عالم آرا باشد -
 سیما سب یا - باء فارسی بالف کشیده کتایه از مردم
 گریز باشد چنانچه غلام و طفل که از کتب بگریزد -
 سیما سب در گوش - کتایه از کسی است که گوش او کرب باشد
 و چیزی نشنود و ناشنوائی و کس را نیز گویند -
 سیما سب دل - کتایه از غر دل باشد یعنی خجسته دل چه غر
 چینه خجسته هم آمده است و مردم به جگر و بیدل و ترسند و
 لرزنده و واهمه ناک را نیز گویند -
 سیما سب شدن - کتایه از بقیار شدن و گریختن و
 ناپدید گردیدن باشد -
 سیما فوه - با ذال نقطه دار بروزن شیرانه نوعی از سنگ
 باشد که بجهت صیقل کارها بسیار آید و سباده را نیز گفته اند -
 سیماک - بروزن بیباک نام غلامی بوده است -
 سیما سنگ - با با بروزن مینارنگ رستی باشد و دانه
 و آزار عبرتی قنار البری خوانند یعنی خیار صحرائی و قنار انکار
 همان است که خیار زده سفید باشد برUGHن جو شائیده بر بویاس
 طلا کنند نافع است -
 سیمبر - نونین باء اجد سکون را سه قرشت اشاره بجزف
 سفید است و بزبان کیلانی در سراسر خود را گویند
 و در جاه دیگر همان خانه نوشته شده بود و کتایه از جوان
 هم است که در مقابل پیر باشد -
 سیمبر اسوار - نونین سیمین سکون سین بی نقطه دو اوبالت
 کشیده و بر سه قرشت زده بزبان کیلانی نو کران عرب گویند

که بر در خانه پادشاهان مرسوم خوار باشند و اسب سلاح
 داشته باشد۔
 سیمبر شدن۔ کنایه از جوان شدن باشد۔
 سیمتاج۔ با فوقانی بافت کشیده و بجای نقطه در زده
 یعنی نعل باشد و آن منع سائل است بوجهی از وجه با وجود
 قدرت و استطاعت۔
 سیمراخ۔ باره به نقطه بالفت کشیده و بجای نقطه در
 زده چیزے از خدا می خواستن باشد۔
 سیمرغ۔ یعنی نالت و سکون راه به نقطه و عین نقطه در
 عقار گویند و آن پر زده بوده است که زال پر رستم را
 پر زده و بزرگ کرده و بعضی گویند نام حکیم است که زال
 خدمت او کسب کمال کرد۔
 سیمرغ آتشین۔ کنایه از خورشید جهان افزوست و
 او را سیمرغ آتشین پر هم میگویند۔
 سیم سوخته۔ نقره سوخته را گویند همچو مس سوخته و آهن سوخته
 و مانند آن و کنایه از نقره پاک و خالص و نرم باشد۔
 سیم گاؤرس وار۔ کنایه از ماه با ستارگان باشد
 چو ستاره را با گاؤرس تشبیه کرده اند۔
 سیم کش۔ یعنی کاف است و مفتول کش را گویند اعم از آنکه
 مفتول طلا و نقره و آهن و اشغال آن بکشد و کنایه از مردم
 و چیزے گیرنده و چیزے واکننده و چرکننده باشد و بعضی کاف
 کنایه از مردم سرف و بسیار خرج کننده باشد و طالب مال و
 اسباب و نگاه دارنده باشد۔
 سیم رگل۔ بکسر کاف فارسی و سکون لام گلابه را گویند که
 بام و دیوار مانند و بر روی آن کالکل کنند۔
 سیم مجبول۔ با جیم و باء ابجد کنایه از چشم است که در بان
 عین خوانند و سیم مجبول هم بنظر آمده است که بجای بائی بجا
 عین به نقطه باشد و الله اعلم۔
 سیم مذاب۔ با ذال نقطه دار کنایه از آب صاف و

شراب صافی باشد۔
 سیمناو۔ با نون بر وزن زیر باد یعنی سوره باشد همچو سوره
 الحمد و سوره قل هو الله و اشغال آن۔
 سیمی مهره ماه صیام۔ کنایه از سی روز ماه رمضان است
 سیمه سار۔ با سین به نقطه بر وزن نیمه کار یعنی خیران
 و سراسیمه و سرگشته باشد۔
 سیمیا ذه۔ با تهمانی بالفت کشیده و فتح ذال نقطه و از عینی
 سیما ذه است و آن سنگی باشد که چیز بار مخصوصا جوهر را
 بدان صیقل و جلا دهند۔
 سیمیا ر۔ بر وزن پیشکار اشاره کننده و رمز گویند و را نوا
 یعنی شخصی که چیز بار ابا یا اشاره خاطر نشان کند۔
 سیمین صواب لجان۔ یعنی صوابه نقطه و لام کنایه از لجال
 و ماه نوبانند۔
 سیمین فواره۔ یعنی قافه بعضی در اے قرشت کنایه
 از ماه است که بعرابی قمر گویند و بجای قاف و نون
 هم بنظر آمده است۔
 سین۔ حرف نسبت معروف از حروف تہجی و نام شهر چین است
 و معرب آن سین است بکسر صوابه نقطه و شخصی را نیز گویند
 که شیخ بسیار کند و نام قریه است در صفایان و اشاره به علم سینا
 باشد باصطلاح ارباب صنعت و نام حضرت رسالت پناه
 صلوات الله علیه و آله هم هست۔
 سینا۔ بکسر اول بر وزن مینا سوراخ کننده را گویند و نسبت
 ژند و پازند یعنی سینا باشد که عربان صدر خوانند و نام پدر
 شیخ ابوعلی هم هست و بعضی گفته اند نام جد شیخ ابوعلی است
 و بعضی گویند لقب شیخ ابوعلی است و الله اعلم و فتح اول هم
 درست است و در عربی به فتح اول نام کوه طور است۔
 سینجر۔ به فتح اول و ثانی و سکون نون و ضم جیم در اے
 به نقطه ساکن یعنی فکر و پار پائے آتش باشد و شتراره
 آتش را نیز گویند۔

سین

سین دخت - یعنی دال بے نقطه و سکون خاے نقطه دار
 و تاسے قرشت نام زن مہراب شاہ والی کابل است کہ ماہ
 رود ابرجد مادی رسم باشد -
 سینہ - بروزن کینہ معروف است و عبری صدر گویندش
 و پستان زنان را نیز گویند مطلقا خواه پستان انسان و خواه
 پستان حیوانات دیگر باشد از زوداده و یعنی طعنہ و زرش
 و کوشش ہم آمدہ است -
 سینہ باز - باباے بالف کشیدہ و بزاسے نقطه دار زود یعنی
 و وزنگ باشد کہ عبری ابلق گویند -
 سینہ کردن - کنایہ از دو چیز است یکی صہ طلاح تیر اندازان
 آن باشد کہ چون تیرے بند از بند بر زمین خورد و از آنجا چیز
 کردہ بجای دیگر افتد گویند این تیر سینہ کرد و دیگرے تفاخر
 کردن و فخر نمودن باشد -
 سینہ کشا و ن - کنایہ از خوش وقت شدن و خوشحال
 گردیدن باشد -
 سینہ کشیدن - کنایہ از قوت نمودن و زور کردن باشد
 سیننی - بروزن چینی خوانسے باشد کہ آنرا از طلا و نقرہ و
 مس و برنج سازند و یعنی ریم آهن ہم گفته اند و نوعی زلف آ
 ہم هست و آن بغایت شکنندہ ہے باشد و کاشی را نیز گویند
 کہ بر دیوار عمارتھا و حائما چسپانند -
 سیو - باثانی مجهول و واو بروزن و معنی سیب است
 کہ عبرنی تفاح گویند چه در فارسی باے اجد و واو بسہ
 تبدیل سے یابند -
 سیوار تیر - باثانی مجهول و تاسے قرشت بروزن یواگر
 نام نوائی است از موسیقی -
 سیوختہ - بکنہ اول بروزن فروختہ گیاہیست کہ در آب
 روید و بجای سوختہ و آشکیرہ بجا برزند -
 سیوس - یعنی اول بروزن خروس نام درختی است
 و بعضے گویند نام گیاہیست -

سیو بست - یعنی اول بروزن شش بست یعنی ناگاہ
 و آگاہ نبودن است و عبری غفلت خوانند -
 سیہ - بکنہ اول بروزن نگہ مخفت سیاہ است و
 است طلخ و غلام حبشی و ہندی و زنگی را نیز گویند و نام خط چکا
 است از جملہ ہفت خط جام جم و آنرا خط ازرق نیز خوانند و
 شش و شوم ہم ہست و نام است اسفند یا ہست و آن سیاہ
 بودہ و نام کتابی است از معنیات زروشت -
 سیہ با و ام - کنایہ از چشم سیاہ خوبان باشد -
 سیہ پستان - بکنہ باے فارسی زنہ را گویند کہ فرزند
 نماند و زنہ را نیز گویند کہ ہر طفل را کہ او شیریدہ ہمیرد -
 سیہ پوش - مخفت سیاہ پوش است کہ شبگاہ ہوس و
 میر باز او میر شب و جاوش و شیر بان یعنی سنیر و ہیر
 نگاہ دارندہ باشد -
 سیہ چروہ - مخفت سیاہ چروہ است یعنی سیہ رنگ
 چہ چوہہ یعنی رنگ ولون باشد -
 سیہ خانہ - معروف است کہ خانہ مردم صحرائشین باشد
 و کنایہ از زندان ہم ہست و خانہ بد میں را نیز گویند یعنی
 خانہ کہ سیمت نداشتہ باشد -
 سیہ خانہ آبخوسی - کنایہ از نائی کہ آنرا از چوب آہوس
 ساختہ باشند و نوازند -
 سیہ دست - یعنی دال اجد و سکون سین بے نقطه و تاسے
 قرشت مردم بخیل و رزل و شوم و نام مبارک را گویند -
 سیہ سار - باسین بے نقطه بروزن سپیدار رنگ را
 گویند و آن جانور است مشہور و معروف در دریا -
 سیہ سر - یعنی سین بے نقطه و سکون راسے قرشت کنایہ
 از آدمی زاو باشد و قلم نویسندگے را نیز گویند -
 سیہ سنبل - یعنی سین بے نقطه یعنی سینہ است و آن
 باشد میان پودنہ و نعناع -
 سیہ کار - کنایہ از مردم بد کردہ و فاسق و فاجر و بد زکار باشد

سیه کاسه - کنایه از مردم خلیل و رزق و گرفته و سفره و مسک باشد	خلل و لغ و داشته باشد -
سیه کرد - یعنی سیه کارت که فاسق و فاجر و بدکاره و بدکننده باشد	سیه نامه - کنایه از مردم فاسق و فاجر و گنگار و بدکاره و نامر سیاه باشد -
سیه کلیم - بکسر کاف کنایه از بد بخت و سیه روز و سیه دولت و همیشه پریشان و مفلس باشد -	سیه اول - بکسر اول و فتح ثانی و ثالث کنایه از زن بدکاره و نمجه و فاحشه باشد -
سیه مغز - کسی را گویند که سودا بر مزاجش غلبه کند و	

گفتار چهارم

از کتاب برهان قاطع در حرف شین نقطه دار با حروف تجمی مستثنی بر بست و سه بیان و محتوی بر نصد و نو دو چهار لغت و کنایت

بیان اول

دشین نقطه دار بالف مشهور و صد لغت و کنایت

شاه - بوزن چا مخم شاد دست که از شادی باشد -
 شاپاش - بابا به ابجد بوزن پا و اش کلمه تحسین باشد
 و مخفف شاد باش هم هست چه شاپاش شاد آمده است
 وزیر - را نیز گویند که نثار کنند و بطریان و رقاصان
 و بازیگان دهند -
 شاپانگ - بفتح نون و سکون کاف دار و نیست که آزا
 بخری بخیج الکلاب خوانند و بشیرازی شس گ گویند و
 معرب آن شاپانج است علت صرع را سودا و آرد -
 شاپران - بضم ثانی و راء بی نقطه بالف
 کشیده و بنون زده نام شهر و در بندی است از ولایت
 شروان و بفتح ثالث هم گفته اند یعنی ولایت از شروان -
 شاپران - بضم ثالث و فتح رابع و سکون نون نام نولاد معنی
 سکه بیدار است که در آن این نقطه تاباک که بجای نون بای نازی باشد
 و معرب آن شاپانج نیز است که بخری برون خوانند چنانچه صاحب گویند
 مالایط طبیب جلد نوشته و آن در شیت که برگش شبیه برگ زعفران
 و مغز و بنت آن مرست -

شاپ رومی - بکسر ثالث و رابع بود رسیده و بیست
 کشیده فلفل سفید را گویند و آن بزرگتر از فلفل سیاه است
 و بهترین وی آنست که بزرگی مائل باشد گرم و خشک است
 در سوم و چهارم -
 شاپو - بفتح و او بوزن چار قد یعنی بال و طوق و
 خرمن ماه باشد -
 شاپور - بابا به فارسی بوزن لاجور نام پادشاهی
 بوده از آل اشک بن یافت و ذکر یاد عهد او شهید شد
 و او را شاپور ذوالاکتاف می گفتند بسبب آنکه هر کس اگر
 از اعراب میگرفت شانهای او را بر می آورد و در پاسه کرد
 و بعد از چند شاپور دیگر پادشاهی کردند و نام مصوری که واسط
 بود بیان شیرین و خسرو -
 شاپور - بکسکون بابا بوزن لاجور و بیست شاپور
 که بال و طوق و خرمن ماه باشد و باین معنی بجای بابا بوزن
 بابا به حلی هم آمده است ظاهر تصحیف خوانی شده باشد و الله اعلم
 شاپور گان - بار اے قرشت بوزن آسودگان
 نولاد معنی را گویند و معرب آن شاپورقان است -
 شاپورن - بار اے قرشت بوزن آسودن یعنی

شاپورگان

شاہ پورگان ست کہ نولا و معدنے باشد -
 شاہ بار - یعنی ثالث و ہامی بالف کشیدہ و براس قرشت زود
 ام تجانہ بودہ است قدیم در نواحی کابل و در اطراف آن دستی
 و سحر اسے بس بزرگ و عظیم واقع است -
 شاتل - کبیر فوکانے و سکون لام داروئے باشد نامت
 کماہ خشک و آزا بشیر از سے روشک خوانند و معرب
 آن شاطل است -
 شاخ - سکون حاسے نقطہ دار چند معنی دارو ۱ - شاخ
 و رخت باشد ۲ - شاخ حیوانات مثل گوسفند و گاؤ و گاؤ
 میش و بز و امثال آن ۳ - یعنی پارہ باشد چنانکہ گویند
 شاخ شاخ یعنی پارہ پارہ ۴ - پیالہ و ظرفے کہ در ان شراب
 خورد و چون در ولایت گرجستان بیشتر شراب را در شاخ
 گاؤ سے خوردند باین اعتبار پیالہ و ظرفے را کہ بدان شراب
 خوردند شاخ گفته اند ۵ - شاہ تیر را گویند و آن چوبے
 باشد بزرگ و دراز کہ بام خانہ را بدان پوشند ۶ - یعنی
 پیشانیے باشد مطلقاً عم از انسان و حیوانات دیگرے -
 دست را گویند از انگشتان تا کتف کہ سر و دوش باشد
 ۸ - جوے کو چکر را گویند کہ از زر و ود خانہ بزرگ جدا
 کردہ باشند ۹ - چاپق و تریز جامہ را گویند ۱۰ - خوشبو
 و عطریے باشد کہ از حیوان شبیہ بگرہ حاصل سے شود و آن را
 زاوے گویند و چون ز باد را در میان شاخ گاؤ سے کنند
 از جانب زیر باد سے آوردند سبب آن شاخ سے گویند ۱۱ -
 لنگ پارہ گویند و آن از سر انگشتان با ست تا پنج را ان
 ۱۲ - یعنی مطلق بر رستہ و لو کہ درہ باشد خواہ انسان و خوا
 نبات و جاد کہ تدریج بزرگ شوند ۱۳ - استخوان پہلو را گویند
 ۱۴ - شرابیے باشد کہ با کلاب آمیختہ کنند و خوردند ۱۵ - نام
 جانور سے کہ ز باد از ان حاصل سے شود -
 شاخا بہ - اثنالث بالف کشیدہ و فتح با سے ابجد جو سے
 کو چکر را گویند کہ از زر و ود خانہ بزرگ پار و ود خانہ کہ از دریا چکر

سے شود جدا شدہ باشد و آزا بعرنی خلیج سے گویند و باین معنی
 بجاسے با سے ابجد نون ہم نظر آمدہ است -
 شاخ آہو - کبیر ثالث معروف است و یعنی کان
 تیر اندازے باشد و کنایہ از وعدہ دروغ و مطالبے کہ حصول
 ان مقدور نباشد -
 شاخ بر و یوار - کنایہ از مردمان پیش خود بر پاوڑی
 و گردن کش باشد -
 شاخ بشاخ - کنایہ از گوناگون و رنگارنگ باشد و یعنی
 دور و دور از نیز گفته اند و کنایہ از گریہ بسیار کردن ہم است
 و شاخ در شاخ تیر زمین معنی دارو -
 شاخچہ بندی - کنایہ از تمت سازی و ہتھان باشد
 کہ در حق کسے کنند -
 شاخ دار - بادال سے نقطہ بروزن شاخا فقرہ
 پاک و پاکیزہ و بے غش را گویند و کنایہ از مردم دیوشت
 و چشم خود بین باشد -
 شاخ در شاخ - یعنی شاخ شاخ است کہ کنایہ از رنگارنگ
 و گوناگون و دور و دور از و گریہ کردن بسیار باشد -
 شاخ زرین - کنایہ از قلم زر درنگ نویسنده گی باشد
 شاخا خسر - بروزن خاکسار جاسے انبو سے درختان
 بسیار شاخ باشد و افزاریت زر کشان و سیم کشان را
 و آن آہنے باشد ہمیں کہ سوراخا سے بزرگ و کوچک ان
 کنند و مفتول طلا و فقرہ از ان کشند تا باریک ہموار بر آید
 شاخ سمن - کبیر ثالث و فتح سین سے نقطہ و سیم و سکون
 نون کنایہ از قد و بالاسے مطلوب است -
 شاخا خانہ - باشین نقطہ دار بروزن کار خانہ سے یعنی
 تہدید کردن و ترسانیدن باشد و نام قسمے از گدایان است
 کہ شاخ کو سفند سے را بر یک دست و شانہ بروست دیگر گیرند
 دبر در خانہ و پیش و کان مردمان ایستند و آن شاخ را بدان
 شانہ بعنوانے بالانہ کہ صداسے غریب از ان بر آید نام مردمان

آن صدرا شنیده چیزے بریشان دهند و اگر ایانا اهاهاسے
 درواون واقع شود کاروسے کشیده اعضاے خود را مروج
 سازند و بعضے از ان جماعت کار در ابدست پیران خود
 که آهنا این عمل کنند تا مردم ازین فعل نفرت کرده زودتر
 چیزے بریشان دهند و اکنون مثل شده است و در سکا
 گویند که کسے از شخصے چیزے و حاجتے خواهد و آن میسر نشود
 گوید چون حاجت را بر نئے آرمی ترا یا خود را می کشد
 آن شخصے گوید شاخشان بمانے کشی -
 شاخ خوال - کبر ثالث و فتح غین و زاسے نقطه دار معنی
 اول شاخ آهوست که کنایه از کمان تیر اندازے باشد -
 شاخ کوزن در هوا - کنایه از ماه نو باشد و بعد
 بلال گویند -
 شاخ گیسو - کنایه از پاره موی است که یکجا در سر
 جمع شده باشد -
 شاخخل - کبر ثالث بروزن داخل نام نوسے از غله
 است و ان از ان پزند و بضم ثالث هم آمده است -
 شاخول - بروزن شاخول یعنی شاخخل است که نوع
 از غله باشد -
 شاخی - بانالت تجمانی رسیده چوبے باشد شاخ
 دوسته هم دارد که در هفتان با آن غله کوفته شده را
 بر باد دهند تا دان از گاه جدا شود -
 شاد - بروزن باد معروف است که خوشوقت خوشحال
 و بے غم و با فرح باشد و بعضے پروب بار نیز آمده است همچو
 شاد آب یعنی پر آب و بسیار آب و بعضے شراب هم است
 هم شاد بخوره را شاد خوار نیز گویند -
 شاداب - بروزن آداب یعنی سیراب و پر آب
 و تر و تازه باشد -
 شاد اسپرم - کبر همزه نام یکی از اقسام ریجان است
 و نسبت آن در بلاد عرب باشد و خوش اسپرم همان است -

شادوان - بروزن نادان یعنی خوشحالی کمان باشد
 و زنان فاحشه و مطرب را نیز گویند -
 شاد و باد - باباے ابجد بالف کشیده و بدال زده نام
 پرده ایست از موسیقی -
 شاد و باش - باباے ابجد بالف کشیده و بشین قمش
 زده نام روز بست و ششم از ماههاے ملکه باشد -
 شاد و بهر - بروزن فاو زهر یعنی خوشی و خوشحالی باشد
 و نام کیز کے هم بوده -
 شادوخ - بفتح وال بے نقطه و سکون خاے نقطه دار
 نام شهر نیشاپور است -
 شاد و خواب - باوا و معدوله بروزن کامیاب
 خواب خوش و شکر خواب را گویند -
 شاد و خوار - باوا و معدوله بروزن خاکسار یعنی خوشحال
 و فرحناک و شادمان باشد و زنان فاحشه و مطرب را نیز
 گویند و بعضے شراب جز هم است و شراب خوردن بے ترس
 و بیم و بے اختیار را نیز گفته اند و بعضے معاش گذرانیدن
 بے زحمت که ورت و تنگے باشد -
 شاد و خواره - باوا و معدوله بروزن ماه پاره زین فاحشه
 و مطرب باشد و شراب خوردن بی اختیار و شاد بخوره را نیز گویند
 شاد و خواست - باوا و معدوله بروزن بازخواست
 یعنی شوق و اشتیاق باشد -
 شاد و خور - بروزن باد خور یعنی شاد خوار است که شادمان
 و فرحناک و بے غیر و اختیار شراب خوردن باشد -
 شاد و ران - بضم ثالث بروزن و بعضے شاد بران است
 که نام در سینه از ولایت شروان باشد -
 شاد و روان - بضم ثالث و سکون رابع و واو بالف
 کشیده و بدون زده پرده بزرگے را گویند مانند شامیان
 و ساروده که در پیش در خانه و ایوان ملوک و سلاطین کشیدند
 و سائبان را نیز گفته اند و بعضے فرش منقش و بساط بزرگ

کتاب

گر انما یہ ہم بہت و نام لکھے باشد از سی لکن بار بکے بشاد و
 مروارید شہورست و زیر لنگر باے عمارتھا و سرد خانہا را نیز
 گفتہ اند و شاد در بان کہ بجای و او باے ابجد باشد ہم
 بنظر آمدہ است و درست است چہ در فارس باے ابجد
 و و او ہم تبدیل سے یا ہند۔

شادروان مروارید۔ نام لحن دوازدهم است از
 سی لکن بار بدوان اول شادروان نام داشت بواسطہ
 آنکہ در زیر شادروان این تصنیف را ساخته بود روزے
 بار بدہمین تصنیف را بہت خسرو سے نواخت خسرو را
 بسیار خوش آمد فرمود طبقہ مروارید بر سر بار بد شاد کردند
 بعد از ان شادروان مروارید نام نہاد۔

شاد کام۔ باکاف بالف کشیدہ و ہمیں زدہ نام ہراد
 فریون بودہ است۔

شادگونہ۔ بروزن بازگونہ بمعنی نہالی و توتک باشد
 کہ بر بالے آن خواب کنند و بمعنی جبہ و بالا پوشش بندہ
 ہم بہت و تکیہ و تکیہ گاہ را نیز گفتہ اند و بمعنی زنان
 مطربہ ہم آمدہ است۔

شاد مار۔ باسیم بروزن یادگار مار بسیار باشد
 و مار بزرگ را نیز گویند۔

شاد نہ۔ بروزن دانستہ گئے باشد سرخ رنگ بسیار ہے
 مال و زو دشکن مانند گل بجرمی و آن دو نوع است عدی
 و گاوری و آنرا از طور سینا و گاہے از ہندوستان
 ہم آورند و در ووا ہا خصوصاً دارو سے چشم بکار سے ہرند
 و آنرا عبرتے حجر الدم خوانند و حجر الطور و حجر ہند سے ہم
 می گویند ہوا سیر را نیز نافع است و ارباب عمل در اکسیر بکار بند
 و معرب آن شادنج باشد گویند اگر سنگ آہن تر بارانہ و
 عمل شادنج کنند۔

شاد و رو۔ بروزن لاجورد و بمعنی طون و بال و خرمن ماہ
 باشد و تحت پادشاہان را نیز گویند و بمعنی مطلق فرش باشد

از کلیم و قالی و مانند آن و نام گنج ہفتم است از جملہ ہشت گنج
 خسرو پرویز و نام پردہ ایست از موسیقی۔

شادی۔ بروزن بادی معروف است کہ خوشحالی باشد
 و نام غلامے بودہ حرام خوردیمون را نیز گویند۔
 شاد و باج۔ باحتیانی بالف کشیدہ و خاے نقطہ دار است
 بمعنی شادخ است کہ نام شہر نیشاپور باشد۔

شاد و یکچہ۔ بروزن باز یکچہ بالا پوش و لحاف را گویند۔
 شاد و یح۔ بفتح ثالث و یای حطہ بمعنی شاد نہ است و آن
 دو الے باشد کہ بہت دارو سے چشم از ہند آورند مظاہر
 تصحیف خوانی شدہ باشد و اللہ اعلم۔

شار۔ بسکون رائے قرشت بمعنی شہر باشد کہ عربیان ہند

خوانند و پادشاہ غر جستان را نیز گویند ہر کس باشد
 چنانکہ پادشاہ روم را قیصر و پادشاہ چین را مغفور و پادشاہ
 ایران را شاہ و ترکستان را خان سے گویند و بمعنی گویند
 شار پادشاہ جہتہ است و غل و عشی را نیز گویند کہ در طلاہ
 نقرہ و چیز باے دیگر کنند و بمعنی شغال ہم آمدہ است و
 آن جانور سے باشد شبیہ برو باہ و چادر سے باشد
 بنایت نازک و رنگین کہ بیشتر زنان از ان لباس کشت و
 جامہ فانوس نیز سازند و نام جانور سے است سیاہ رنگ
 و مانند طوطی سخن گوید و بناے بلند و عمارت عالی را نیز
 گفتہ اند و بمعنی شاہ را ہم بہت کہ راہ فرج و کشاہ باشد
 و فرور بخین آب و شراب و امثال آن باشد ہر آب شار
 و سر شار و بمعنی رقص و سماع نیز بنظر آمدہ است۔

شاروہ۔ بسکون ثالث و فتح و ال ابجد نام جزیرہ است
 از جزائر دریائے روم۔

شارسان۔ باسین بے نقطہ بروزن خاکدان بمعنی
 شہر و شہرستان باشد۔

شارستان۔ بروزن نارستان بمعنی شارسان است
 کہ شہر و شہرستان باشد و نام کتابت است از تصنیفات

فوز اند بهرام کیلے از حکماے جحمت و کوشک و عمارتے را
 نیز گویند کہ اطرافش بسا تین باشد کہ
 شاشک - بفتح ثالث و سکون شین نقطه دار و کاف
 یعنی تہو باشد و آن جانوریت مانٹ رکبک لیکن کوچکتر
 از رکبک است و بعضے رباب نیز آمده و آن سازیت مانٹ
 طنبور بزرگے کہ دستے کوتاہے داشته باشد و بجایے
 تختے بر رویے آن پوست آہو کشند و چار تار بران بندند
 شاکرک - بروزن تاوک پرندہ ایت سیاہ و مانٹ
 طوطی سخن گوید و بعضے گویند پرندہ ایت سیاہ و کوچک
 دآر ہزار دستان نیز خوانند و بعضے دیگر گفته اند فریت
 کوچک و خوش آواز کہ آواز اور ابد اسے چار تارہ
 تشبیہ کردہ اند و قید سیاہ و سفید کردہ اند -
 شامار - باسیم بروزن کارزار نوسے از
 مار بزرگ و عظیم باشد -
 شارو - با و او بروزن جار و بعضے شاکرک است
 کہ جانور سخن گوے باشد -
 شاروان - بروزن کاروان محقق شادروان
 است کہ پرندہ بزرگ و شایانہ باشد -
 شارو و - بفتح واو و سکون دال ابجد یعنی شادو است
 کہ بال و خرمن و طوق ماہ باشد -
 شاریو - بفتح یاء حطے بروزن آمویہ نام شیروہ
 پسر خسرو پرویز است کہ خسرو اکت و اورا شیروہ
 گویند بحدف یاے حطی و بجایے تھانی نون مسہ بنظر
 آید ہست کہ بروزن وار وند باشد -
 شارہ - بفتح ثالث و ستار ہندوستانی باشد کہ
 بزبان ہندی چیرہ گویند و چادرے رنگین و بغایت
 نازک را نیز گفته اند کہ بیشتر زنان ہندوستان جامہ
 کنند و جامہ فانس نیز سازند و در فرنگ حسین فانی
 بازلے نقطہ وار یعنی دستار بزرگ آمدہ ہست -

شایدین - بروزن باریدن یعنی ریختن آب شراب
 و امثال آن باشد و تراویدن آب را نیز گویند از جرح است -
 شاسپرم - بسکون سین بے نقطہ و فتح باے فارسی
 و اسے قرشک و سیم ساکن یعنی اسپرغم است کہ نوسے
 از ریجان باشد -
 شاش - بروزن باش معروف است و بعضے بول
 گویند و نام شہریت مشہور بکالج و از انجا کمان خوب و نیز
 شاشدن - محقق شاشیدن است کہ بول کردن با
 شاشک - بروزن تاوک یعنی تہو باشد و آن
 جانوریت شبیہ رکبک لیکن از ان کوچکتر میشود و ربابا
 نیز گویند و آن سازیت مشہور و معروف -
 شاشک - بانون بروزن آہنگ رباب را
 گویند و آن سازیت معروف و بعضے تہو ہم آمدہ ہست
 و آن جانورے باشد کہ چکتر از رکبک -
 شاشو - بروزن ماشو نام گیاہیست کہ تخم آزاد
 دو باہکار بر بند و شخصے را نیز گویند کہ پوستہ بخود شاشد -
 شاشولہ - بفتح لام بروزن تا توہ شملہ و علاقہ دستار
 و امثال آن باشد -
 شاشہ - بروزن ماشہ معروف است کہ بول کینہ باشد
 و بعضے تر بولون و ترشح نیز آمدہ ہست -
 شاشیدن - بروزن پاشیدن یعنی بول کردن کینہ
 کردن باشد و بعضے ترشدن و ترشح کردن ہم آمدہ ہست -
 شاشولہ - باعین نقطہ دار بروزن و معنی شاشولہ است
 کہ شملہ دستار باشد -
 شاک - بسکون کاف سینہ بند زمان را گویند و آن
 پارچہ باشد چار گوشہ کہ پستانماے خود را بدان بندند
 و بزیر را نیز گویند و آنرا کہ خوانند بروزن مکہ -
 شاکار - بروزن پاکار یعنی بیگار باشد و آن کار فرمای
 ہست کہ مردم را کار فرمایند و مزدوری و اجرت نہ بندند -

شاگرد - بفتح کاف بروزن چاکر یعنی شاکر است که بیگار
و کار فرمودن بے مزد باشد -

شاگردانه - بکسر کاف فارسی زردانه کے باشد که بعد از
اجرت اوستاد بطریق انعام بشاگرد دہند و عطای
بقدر انیز گویند و بعضے شاگرد ہم نظر آرد ہست -

شاگردوی - معروف است کہ در مقابل اوستاد
باشد و بعضے شاگردانہ ہم ہست و اہل کار خانہ امر اولیائے
رائزہ گویند -

شاگلول - بالام و واد بروزن زاغول مردم
بسیار خوار و بسیار گوسے و پر حرف را گویند -

شاگند - باہم بروزن پائے بند یعنی ند باشد و آن
چیز است کہ از پیشم گو سفند مالند و بعضے گویند آزا کہ از
پیشم گو سفند و موسے ہند سیاہ در ہم آمیزند و بالنت
شاگند خوانند -

شاکونی - باہم بواور رسیدہ و نون تبتانی کشیدہ
باعقاد کفہ ہند پیغمبر صاحب کتاب است و بچکین ارباب
او واقف نیست و در ولادت و وجود او خرق عادات
و خرافات بسیار گویند و کتاب او را نیز شاکونی خوانند
و بعضے گویند پیغمبر اہل خطاست -

شاخ - بکسر لام و سکون خائے نقطہ دار پسر قبیلان بن
ارغشند بن سام بن نوح است و عابر پسر اوست و عجر
از عابر مشتق است -

شال وہ - بسکون لام و فتح و ال ابجد اساس و
بنیاد دیوار و عمارت را گویند -

شالنگ - بفتح لام و سکون نون و کاف فارسی
آن باشد کہ شخصے را در عوض دیگرے بہت طلبی کہ از
دیگرے وار و بگیرند و فرو بستن و فرو بستن شاطران و
پادہ روان را نیز گویند و کلمی را نیز گفتمند کہ در زیر فرشتاد و
شالنگی - بفتح ثالث بروزن نارنگی رسیان تابندہ

و مویاب را گویند و آن شخصے باشد کہ بہت خیمہ و امثال
آن رسیان بتابد و آزا بفری لواف خوانند -

شال مند - ندے را گویند کہ از پیشم بز مالندہ از
پیشم گو سفند -

شالنگ - بفتح ثالث و با بروزن پالنگ یعنی گرو
و گروگان باشد و آزا بفری رہن و مرہون خوانند و بعضی
اشتم و زیادتی و سرکشی و نافرمانی ہم آرد ہست و کمر
و جیلہ و فریب را نیز گویند -

شالی - بروزن قالی شلتوک را گویند کہ برنج از پوست
بر نیامدہ باشد -

شالی پایہ - بابائے فارسی بالفت کشیدہ و فتح پائے
خطی شالی زار را گویند کہ برنج زار باشد -

شاماخ - باہم بالفت کشیدہ و خائے نقطہ دار ساکن نام
نوعے از علم ہست و داناہائے آن بغایت کوچک میباشد
و سینہ بند زنان را نیز گویند و آن پارچہ باشد کہ زنان
پستانہاے خود را بدان بندند -

شاماخچہ - بفتح جیم فارسی یعنی دوم شاماخ است کہ
سینہ بند زنان باشد -

شامار - بارائے بے نقطہ بروزن بازار نام عمومی است
کہ گروہے از گبران در آن توطن دارند و باہم شامی بازار
نقطہ دار بروزن آواز ہم آرد ہست -

شاماک - بروزن چالاک جامہ کو چکے را گویند
کہ مردم در وقت کار کردن پوشند و سینہ بند زنان
را ہم گفتمند -

شاماکیچہ - بروزن و معنی شاماخچہ است کہ سینہ بند
زنان باشد -

شاماکی - بروزن جالاک سینہ بند زنان باشد -

شامس - بکسر میم و سکون سین بے نقطہ نام یکے از
جزائر یونان است و باشتین نقطہ دار ہم آرد ہست -

شاموس - بروزن نام بلد است از بلاد یونان و بعضی گویند نام جزیره است -
 شامه - بروزن جامه مقنعه و روپا که باشد که زنان بر سر کنند -
 شان - بروزن نان خانه زنبور عسل را گویند که درین عسل باشد و نوعی از پارچه سفید است که از هندوستان آورند و مخفف ایشان هم هست که ضمیر جمع غائب باشد و در عربی بمعنی قدر و مرتبه و شوکت و عظمت و حال و فکر و اندیشه و کار و بار باشد و بهم داشتن از چیزه را هم گویند و گاهی بجای لفظ هم گفته میشود چنانکه میگویند این آیه در شان او نازل شده است یعنی در حق او آمده است -
 شانم - بروزن دانه یعنی زلف و کامل را شانم گویند -
 شاندن - بروزن ماندن بمعنی شانم کردن باشد و مخفف شاندن و نشانیدن هم هست -
 شانک - بروزن ناوک سنگدان و چینه دان مرغان را گویند -
 شانم - بروزن چانه معروف است و آن چیزی باشد که از چوب و غیره سازند و بدان ریش و زلف و گیسو را بره از و هند و افراست چو لاهگان را که تارهای بسیار از آن گذرانند بعنوانی که در وقت بافتن دو تار یک جا و پیلو به هم واقع نشود و بمعنی شان عسل و خانه زنبور هم هست و حبت و خیز اسپ را نیز گویند و استخوان کتف را هم می گویند -
 شانم سر - بهر را گویند و آن برنده است معروف -
 شانم سرک - تصغیر شانم سر است که بهر باشد -
 شانم کاری - کنایه از در آوختن کسی باشد یعنی آن شخص در مقام زد و خورد آید -
 شانم کرایس - چوبی را گویند که جولاهاگان بر هر دو سر آن سوزن محکم سازند و در پیش خود برهنای کار بند کنند -

شانی - بروزن مانی زر و درم و هفت را گویند و آن در قدیم رایج بوده -
 شاوران - بروزن خاوران نام شهری و ولایتی است از شروران -
 شاورو - بفتح ثالث و سکون زایه هوز و وال ابجد خا سفید سبزه باشد شبیه بذر منه که آنرا بعرسب نام بفتح ثامه مثلثه گویند -
 شاورو - بفتح غین نقطه دار بروزن گاو سر نام ولایتی است از ماوراءالنهر که ساکنان آنجا بیشتر جولاها باشند بر یک طرف آن ولایت بیابان ریگ است که کافران در آن مقام دارند و ناسه روی را نیز گفته اند که نیر بر او کوچک کرنا باشد و آنرا ناسه روی هم خوانند -
 شاونی - بسکون ثالث و نون بتجانی کشیده گواره پور را گویند یعنی چادر سه که بر روی گواره اطفال پوشند و بعرسب معوز خوانند -
 شاورو - با و او بروزن و معنی شاپور است و او پادشاه بود از آل اشک بن بافت و شخصی را نیز گویند که میان عاشق و معشوق میانجی باشد و پیغام ایشان را بیکدیگر برساند -
 شاه - بروزن ماه بمعنی اهل و خداوند باشد و چون پادشاهان نسبت بزمان اهل و خداوند باشند ایشان را شاه خوانند و اما در این شاه گویند که شوهر دختر کسی باشد و یکی از آلات شطرنج را هم شاه می گویند و کشت کردن شاه شطرنج را نیز گفته اند و کشت بکسر کاف باصطلاح شطرنج بازان آنست که مهره از مهره با شطرنج را در خانه گذارند که بحسب حرکت آن مهره شاه در خانه او نشسته باشد و شاه خوانند یعنی بر خیز از خانه من و هر چیز که آزاد در بزرگی و خوبی بحسب صورت و معنی از امثال خود امتیاز باشد همچو شاه باز و شاه راه

شاه

و شاه کار و شاه کاسه و شاه توت و شاه باوت
 و شاه تره و شاه سوار و شاه رود و شاه تیر
 و شاه انجیر و شاه آلود و امثال آن و راه کشاده را نیز
 گویند که از آن راه با و شعبها جدا شود و نام جانور است
 در هندوستان و نام جامه و پارچه ایست که از هند
 آورند و بزبان عربی گویند را گویند و شاه جمع است
 شاه با سبب بروزن نایاب رنگ برهنه باشد که
 مرتبه اول از گل کا زیره کشند
 شاه اسپر غم - کبکس هزه ریجان را گویند و آنرا بهی
 ضیمران خوانند گویند ضیمران پیش از زمان نوشیروان
 نبود و زس نوشیروان بدیوان مظالم نشسته بود
 و بار عام داده مار بزرگ از زیر تخت او برآمد چنانچه
 حاضران را از دیدن او خوف بهر سید قصد او کردند
 ملک فرمود بگذارد تا بدین غلامه داشته باشد بر اثر او
 بر رفتند به کنار چاه رسیدند بار بر کنار آن چاه حلقه
 آنگاه بدرون رفت و بر آمد چون در آن چاه نگاه
 کردند مار سه دیدند مرده افتاده و عقرب بیفش بر او بند
 کرده نیزه از بالا به چاه بر پشت آن عقرب فرود بردند
 و همچنان بنزد ملک آوردند و از حال مار و نیش عقرب
 ملک را آگاه گردانیدند چون یکسال بگذشت بهمدان
 روز ملک نشسته بود و دیوان مظالم سے پرسید همان
 مار بنزد سر بر ملک آمد و از دهن خود قدری تخم سیاه
 بر نخت و بر رفت کسری فرمود آن تخم را کاشتند از آن
 شاه اسپر غم بر آمد و نوشیروان پیوسته ز کام داشت
 از پوئیدن و خوردن آن بر طرف شد و خواص آن
 بسیارست خصوصاً عاف و بواسیر خونی را و اگر قدری
 از تخم آن با شکر بسایند و بزیر نخل بمالند بوسه
 نخل را بر طرف سازد
 شاه اسپر غم - همان شاه اسپر غم است که ریجان

و ضیمران باشد -
 شاه اسپر غم - با بروزن و معنی شاه اسپر غم است
 که ریجان باشد -
 شاه اسپر غم - با فا بروزن و معنی شاه اسپر غم است
 شاه افسر - بفتح هزه و سکون فاء سین بی نقطه ففتح
 براسه قرشت زده اسپرک را گویند و آن را بعر به
 اکلیل الملک خوانند -
 شاه انجم - کبکس ثالث کنایه از آفتاب عالیا است -
 شاه انجیر - نوسه از انجیر است و آن را انجیر و زهر
 هم خوانند -
 شاه باز - بابا بجد بروزن کار ساز باز
 باشد سفید و بزرگ و پا و شاهان با آن شکار کنند و آنرا
 بترکی طوغان خوانند -
 شاه باله - بالام الف یعنی بند و نشسته و بر ترکه
 ساق و نش خوانند و آن شخصی باشد که بقدر و بالا و سن
 سال موافق باشد با قدر و بالا و سن و سال یکسان او را
 داماد می کنند و او را نیز مانند داماد آراسته کرده همرا
 داماد بخانه عروس برند -
 شاه بانگ - بفتح نون و سکون کاف گیاره است
 و دوائی و آنرا بتازی بفتح الکلاب خوانند و معنی آن
 شاه بانج است -
 شاه پرم - بفتح باء فارسی مخفف شاه اسپر غم است
 و آن ریجان باشد کوچک برگ و عریان ضیمران خوانند -
 شاه بسه - بضم باء بجد و فتح سین بی نقطه و دو است
 که بعر به اکلیل الملک خوانند -
 شاه بلوط - بفتح باء بجد و لام با و رسیده و
 بطا حطی زده نوسه از بلوط باشد بقایت شیرین
 سموم را نافع است و نشان را سود دهد و آن را بعر به
 بلوط الملک و برومی قشقل خوانند -

شاه بوسے۔ بروزن ماہر دے یعنی عنبرست
بعضے گویند کہ آن از گاؤہ ہم میرسد چنانکہ مشک از آہو
و بعضے گویند موم عمل دریائے است۔

شاه ترہ۔ بفتح فوقانی و راسے بے نقطہ مشد و نام
سبزہ ایست بنایت سبز و خرم و در طعم اندک تلخ است
و در دوا با بکار بر بند خصوص جرب و خارش را بفتح است
و معرب آن شیطح باشد و بعبری بقلۃ الملک خوانند۔
شاه تیر۔ با فوقانی بروزن باد گیر چوبے بزرگ باشد
کہ سقف خانہ را بدان پوشند۔

شاه جان۔ با جیم بلف کشیدہ بروزن ماویان
نام ولایت مرو باشد و مر و شہر است قدیم از خراسان۔
شاه چینیی۔ با جیم فارسی بروزن دار چینی عصارہ
گیاہ است چینی و بعضے گویند حناے آنجا را با سرکہ
مے سرشند و آنرا شاه چینیی مے گویند طلا کردن آن
و در سر را برو۔

شاه خاور۔ بکسر ثالث کنایہ از خورشید است۔
شاه خرگاہ مینا۔ یعنی شاه خاور است کہ کنایہ از
خورشید باشد۔

شاه وارو۔ نامے است کہ جمشید بشراب انگور سے
گذاشته است و سبب آن بود کہ چون انگور در زمان جمشید
بہم رسیدہ جمشید میخواست کہ اکثر اوقات بلکہ ہمہ سال
از انگور منتفع شود فرمود تا ظرفے چند را از انگور پر کردند
و گذاشتند و ہر روز قدر سے ازان بر میداشتند تا دوس
ظرف تمام شد و چون ظرفے دیگر را سر کشودند و دیدند
ہمہ ہم برآمدہ در جوش اندہ همچنان گذاشتند بعد از چند
روز دیگر خبر گرفتند و دیدند کہ از جوش فرو نشسته است
چون جمشید تلخ شدہ بود جمشید گمان کرد کہ مگر زہر
قاتل است فرمود تا صاف کردند و در گوشت گذاشتند
جمشید را کینز کے بود کہ اورا بسیار دوست داشتہ تھا

مدتے بدر و شقیقہ مبتلا بود و از دروسے طاقت گردیدہ
برگ راضی شدہ بود و بانو گفت صواب آن است کہ
قد سے ازان زہر بخورم و خود را خلاص کنم پس چند
قح بے درسے خورد ہیچ مضرتے نیافت و خوشحال شد
قد سے دیگر بخورد و مسرت عظیم یافت و چون چند روز
کہ خواب نکرده بود و سر بہنا دو یک شبان روز بخت چون
بیدار شد ازان زحمت از سے نماندہ بود آن حال را
بعض جمشید رسانیدند و جمشید آنرا شاه دار و نام کرد۔
شاه دانہ۔ بفتح نون تخم بنگ را گویند و بعبری کنب
خوانند و معرب آن شاه و انج باشد و انج ہر ہم
بہ نظر آہہ است۔

شاه جان۔ بکسر دال ابجد و جیم بلف کشیدہ کنایہ
از قصود جان باشد۔
شاه درخت۔ نام درخت صنوبر باشد و ناہج
ہمان است۔

شاهد رخ زرد۔ بکسر راء کنایہ از آفتاب عالم است
شاهد روز۔ یعنی شاہد رخ زرد باشد کہ آفتاب ہمان ثابت
شاہد زربفت پوش۔ کنایہ از آسمان است
و کنایہ از آفتاب ہمہ است و روز را نیز گویند کہ در مقابل
شب است۔

شاہد زعفرانی۔ یعنی شاہد رخ زرد است کہ کنایہ
از آفتاب عالم آرا باشد۔
شاہد شاہ فلک۔ بکسر دال ابجد کنایہ از خورشید
جان پیاست۔

شاہد طغان حیح۔ بکسر دال کنایہ از نیر اعظم است۔
شاہد فاستقم۔ اشارہ بحضرت رسول اللہ صلوٰات اللہ
علیہ وآلہ است۔
شاہد لحمک۔ یعنی شاہد فاستقم است کہ اشارہ
بحضرت رسالت پناہ صلوٰات اللہ علیہ وآلہ باشد۔

شاه راه - باره بے نقطه برون پاوشاه راه عام
 و جاده بزرگ و وسیع را گویند -
 شاه ارش - باره قرشت برون ماه و ش مخفف
 شاه ارش است یعنی ارش بزرگ و آن مقدار است از
 سر انگشت میانین دست راست تا سر انگشت میانین
 دست چپ و قتیکه و ستار از هم بکشایند و آنرا بعر بے
 باع و بترکی قولاج گویند و آن بمقدار پنج ارش کوچک
 باشد و ارش کوچک از سر انگشت میانین دست است
 تا مرفق که بند گاه ساعد و باز دست و شاه ارش را میان
 اعتبار پنج ارش سے گویند -
 شاه رود - نام رودخانه است بزرگ و منبع آن از
 ولایت طالقان قزوین باشد و نام ساز سے هم هست
 مانند ناس که اکثر و اغلب رویان دارند و در بزم و رزم
 نوازند و تاریخی را نیز گویند که در اکثر سازها بندند و آن در
 مقابل تار زیر است و نام قصیه است مابین و امغان بطام
 شاه زاول - کسر ثالث و زای نقطه دار بالف کشیده
 و ضم و او سکون لام اشاره بسلطان محمود بکلیگین است -
 شاه زنگ - کسر ثالث و فتح رابع و سکون نون و
 کاف فارسی شب را گویند و بعر بی لیل خوانند -
 شاه زیره - یعنی زیره بزرگ و نام کروی است که آزا
 کرا دیه و نابخواه خوانند و زیره رومی همان است -
 شاه سپر عم - یعنی شاه اسپر عم است که ریجان بزرگ
 زیره باشد و بعر بی ضمیران خوانند -
 شاه سپر عم - یعنی شاه اسپر عم است که ضمیران باشد
 و آزا شاه سقرم نیز گویند -
 شاه سپر عم - یعنی شاه سپر عم است که ریجان و
 ضمیران باشد -
 شاه سیارات - کسر ثالث کنایه از آفتاب
 عالم تاب است -

شاه طارم فلک - یعنی شاه سیارات است که کنایه
 از خورشید عالم آرا باشد -
 شاه قام - باقاف بالف کشیده برون شاد کام
 آنست که کسی چون خود را در بازی شطرنج زبون بیند
 حرفین را بے در بے کشت گوید و او را فرصت مدهد
 یا بازی دیگر کند و بازی قائم شود -
 شاه کار - باکاف بالف کشیده برون راه و اربینه
 بیکار است که کار فرمودن بے مزه باشد یعنی مردم را کار
 فرمایند و اجرت و مزدوری ندهند و کار بزرگ را نیز گویند -
 شاه کال - برون آش مال بمعنی کاج است
 که بعر بی احوال خوانند -
 شاه گردون - کسر ثالث کنایه از خورشید جهان گرد باشد
 شاه گوهران - کسر ثالث نام گوهری بوده زوخر مشرق
 که چون آزا بر شسته بسته بد ریاحی انداختند بعد از ساخته
 که بر می آوردند گوهر سے بسیار بر اطراف او چسبیده بود -
 شاه گویندگان - اشاره بحضرت رسالت پناه
 صلوات الله علیه و آله است -
 شاه لوج - بضم لام و سکون و او و جیم میوه است
 زرد رنگ شبیه بزر و آلو و آزا آلو کرده خوانند و بعر بی
 اجاص صفر گویند -
 شاه مثلث بروج - کنایه از خورشید تابان است
 و شاه مثلث نیز گویند -
 شاه مربع نشین - کنایه از خانه کعبه است باعتبار
 شاه مشرق - کنایه از خورشید خاوری است -
 شاه نام - بانون بالف کشیده برون شاد کام
 نام شهر است از ولایت مروان و نوعی از ساز هم هست
 شاه ناسے - ناسے ترکی است که آزا سور ناسے گویند
 و آن ساز است معروف که بسر ناسه تار دارد -
 شاه نندن - بفتح ثالث و سکون نون برون

آوردن تقوی و صلاح داشتن متقی و پرہیزگار بودن باشد
 شاهندہ - بروزن پابند متقی و پرہیزگار و صلاح
 نیکو کردار باشد و ہر چیز خوب و مبارک را نیز گویند -
 شاہنشاہ - مخف شاہان شاہ است یعنی سر آمد
 پادشاہان کہ ذات باری تعالی باشد و کسے را نیز
 شاہنشاہ مے گویند کہ دیگران بدو اود شاہ شوند -
 شاہنشاہ زمند و استا - کنایہ از آفتاب
 عالم آرا باشد -
 شاہنشاہ فلک - یعنی شاہنشاہ زمند و استات
 کہ آفتاب عالم تاب باشد -
 شاہ نشین - کنایہ از بساط گرانمایہ و جای نشستن
 پادشاہان باشد و نوسے از عمارت ہم ہست -
 شاہ نیم روز - کنایہ از آفتاب ست و والی و حاکم
 سینا را نیز گویند چہ سینا را نیز روز ہم میخوانند -
 شاہ وار - باو او بالف کشیدہ بروزن نامدار ہر چیز
 خوب را گویند کہ لائق پادشاہان باشد از جوہر باطن
 و امثال آن عموماً و در سہ کہ بہ ہمتا بود خصوصاً و آنرا
 در تیمہ ہم مے گویند -
 شاہ کور و - بروزن لاجور و یعنی بار و طون و خرمین
 ماہ باشد -
 شاہہ - یعنی ثالث نام شہر بودہ بنا کردہ پدید رود
 در باوران و تولد سووایہ زن یکاوس دوران نمند شدہ
 شاہی - بروزن ماہی یعنی پادشاہی و سروری باشد
 و نام شاعرے ہم بودہ ہست و نام حلوائست بسیار
 لطیف و لذیذ کہ از نشاستہ و تخم مرغ سازند و نام زرے
 و ورے ہم ہست -
 شاہیدین - بروزن چاہیدن یعنی پادشاہے و
 بزرگی کردن باشد و یعنی پارسائی و بندگی کردن صلاح
 و تقوی داشتن ہم ہست و ظاہر این معنی باشاہیدن

تضعیف خوانی شدہ باشد و اشدرا علم -
 شاہیدہ - بروزن چاہیدہ یعنی شاہندہ ہست کہ
 متقی و پرہیزگار و صلاح و نیکو کردار باشد -
 شاہ یک اسپہ - کنایہ از خورشید جهان گردست -
 شاہین - بروزن لاجین معروف ست و آن پرندہ
 باشد شکاری و زندہ از جنس سیاہ چشم وزبانہ ترازو و
 چوب ترازو را نیز گویند و یعنی نگیدہ گاہ ہم نظر آمدہ ہست -
 شایان - پایے حلی بروزن پایان مخف شاگان
 کہ یعنی لائق و سزاوار و درخور باشد و ہر چیز خوب
 نیز گفتند از خواہ لائق پادشاہ باشد و خواہ امر او یعنی
 رواہم ہست کہ عبرتی جائز گویند و ممکن را نیز گفتہ اند کہ
 در مقابل واجب باشد -
 شائستہ - کہ تختانی بروزن آہستہ یعنی اول شایان
 کہ سزاوار و درخور و لائق باشد -
 شائستہ بوو - یعنی باے اجد و سکون و او و دال یعنی
 واجب الوجود ہست کہ در مقابل ممکن الوجود باشد -
 شائستہ ہستی - یعنی با سکون سین بے نقطہ و فوقاً
 تختانی رسیدہ یعنی شائستہ بودست کہ واجب الوجود باشد -
 شاگان - بروزن راگان یعنی فراخ و کشاد باشد
 و سزاوار و درخور و لائق را ہم گفتہ اند و ہر چیز خوب
 نیز مے گویند کہ لائق پادشاہان باشد چہ دلیل شاہگان
 بودہ یعنی شاہ لائق بار اہمترہ بدل کردہ بصورت یا
 نوشتند و ذخیرہ و مال و اسباب بسیار و بی نہایت را
 نیز گفتہ اند و خسرو پر ویزیکے از گنجانے خود را کہ بس
 بزرگ و بسیار بود و شاگان نام کردہ بود و ہر گنجے کہ بزرگ
 و لائق پادشاہ باشد شاگان توان گفت و قافیہ
 شعرے را نیز کہ آن محکمے ہست شاگان گویند چہ محکم
 مناسب پادشاہان ست و آن برو و قسم مے باشد
 شاگان خنی و شاگان حلی و شاگان خنی گفتن مے بود

که در آخر کلمات آید یعنی قائل همچو گریبان و خندان این
 کلمات را بارمان و کمان قافیہ نتوان کرد و همچنین کلید که
 بانون نسبت داشته باشد مانند آتشین و سیمین یا زمین
 و کیمین قافیہ نے توان کرد و شاکان علی الف و نون
 باشد که در آخر اسما بحت افادہ معنی جمع آوردند همچو باران
 نودوستان و این کلمات را با فروشل فلان و یمان قافیہ
 نتوان کرد و این توانی را در غزل بلکه در قصیدہ زیادہ کر
 محل جائزند استہ اند و بعضی بکار یعنی کار بے مزد و موزون
 ہم ہست و چون در کار بے مزد فرمودن حکمے باید و حکم
 نسبت بر باد شایان دارد و از این شاکان گفت اند
 و بعضی مکر ہم آمدہ است۔

سویقی و عربی یعنی جوانی باشد کہ در مقابل پیری است و
 کبر اول نام درختیست کہ آزا ماہودانہ گویند و برگ آن بہا
 کوچک سے ماند و میوہ آن شدہ سے شود و استہ بناوق کبا
 و از ابروی حب الملوک خوانند و این غیر حسب ہماست
 و سهل عرق النساء و مفاصل و نقرس باشد۔

شامی کلیو۔ بفتح کاف و لام بحتاتی رسیدہ و بوز
 زودہ نام بغیر است از پیچیدہ ان عم۔
 شاکلہ۔ بکسر اللام و فتح کاف نام خار است کہ صمغ ناز
 از زوت خوانند و در ہما بکار برند۔

شباط۔ بضم اول و ثانی بالف کشیدہ و بطاس
 حلی زودہ بعت رومی نام ماہ آخر زمستان باشد۔
 شب افروز۔ بضم ماہ است کہ بجر بے قر خوانند چو شب
 از و فروزان و روشن میگردد و کرم شب تاب را نیز گویند
 و نام ماہ دہم ہست از سال طے۔

شاسے و ر۔ پروزن لاجورد یعنی شاد و درست
 کہ بالہ و طوق و خرمن ماہ باشد و نام گنج ہفتم ہست از گنجما
 شرو پرویز و نام پردہ ہم ہست از موسیقی۔
 شایہ۔ بروزن پایہ یعنی میوہ باشد و بعربی شرو خوانند۔

شبالنگ۔ بفتح لام و سکون نون و کاف فارسی نخب
 گویند و آن جانورانی باشند کہ آہن را شکار کنند مانند
 و قح صحرائی و بز و گا و کوی و امثال آن۔

بیان دوم
 در شرح نقطہ وار بابے ابجد شتمل
 بر ہشاد و نہ لغت و کنایت

شبان۔ بضم اول و ثانی بالف کشیدہ و بنون
 زودہ چو پان را گویند کہ چیرانندہ و محافظت کنندہ گویند
 باشد و اورا بعربی راعی خوانند و این معنی بفتح اول شتر
 وارد و درست است و بفتح اول شب پرہ را گویند و از
 مرغ عیسی ہم خوانند و جمع شب ہم ہست کہ شبہا باشد لیکن
 برخلاف قیاس ہست۔

شب۔ بفتح اول و سکون ثانی معروف است بعربی
 لیل خوانند و ہا تشدید ثانی نوع از نزاج باشد و از
 نزاج بلور خوانند گویند کہ آن از کوہ فوجکہ و مانند
 بفسر و بہترین و سے است کہ از جانب لین آوردند گویند
 اگر کسی در خواب فریاد کند قدسے از ان در زیر بالین
 و بہتر او گذارد و دیگر فریاد کند گویند این معنی عربیت۔
 شباب۔ بفتح اول بروزن شراب نام پردہ است از

شب انبوس۔ بفتح اول و سکون نون و باے
 ابجد بواور رسیدہ و بحتاتی زودہ گل شب بوی باشد و ان
 زرد رنگ میشود و بعربی منشور خوانند بضم ثانی شلف۔
 شبان فریب۔ نام مرغیست کہ کوچک شبیہ بیاشد و
 بعضی گویند شبیہ بفراتر و کست و بعضی مرغ عیسے
 شبان فریبک خوانند مجلا گویند چنان بر روی زمین
 نشیند کہ ہر کس اورا بیند پندارد کہ قوت برخوردار است
 پریدن ندارد و ہمین کہ پیش او روند برخاستہ اندک
 را پس پرواز کند و باز بنشیند و ہر چند این کس نہیں و
 او چند قدم پرواز کند و بہ نشیند۔

شبان فریبک - همان شبان فریبست که مرغ کوچک شبیه باشد باشد -

شبان فریو - باوا و پروزن و معنی شبان فریبست که بر زده شبان بازی ده باشد -

شبان فریوک - باوا و پروزن و معنی شبان فریبک باشد شبانکاره - باکاف بلف کشیده و فتح راے قرشت

ولایت است از فارس و نام دهیست از ولایت طوس شبانگاه - باکاف فارسی پروزن جهان شاه معنی

در آمدن شب باشد و جایگاه چهار پایان و گوسفندان نیز گویند که شب در اینجا باشد و بضم اول جا و مقام راعی باشد

که گوسفندان است و بفتح اول نیز درست است - شب انگیز - باکاف فارسی به تهمانی کشیده و برای

نقطه دار زده پنج درخت بزرگ است و برگ آن شبیه گویند و تخم آنرا انگ بفتح سیم خوانند -

شبان وادی امین - کنایه از حضرت موسی علیه السلام است -

شبانور - بر وزن بلا و در شب پرده را گویند و آنرا مرغ عیسی خوانند و بر وزن کلا تر هم آمده است -

شبانه - بر وزن زبانه هر چیز شب مانده را گویند یعنی شب بر آن گذشته باشد از آب و نان و امثال

آن و مخمور و خمار آلوده را نیز گویند و شراب را که در شب بخورند و هر محافظت کننده را گویند عموماً و راعی را که

گله بارنده و محافظت کننده گوسفندان است خصوصاً و باین معنی بضم اول هم آمده است -

شبانویر - نام مرغیست که خود را در تمام شب از یک پایه آویز و تا صبح فریاد می کند که از آن حق حق میگوید

شود و بعضی گویند تا اوام از گلو می او قطره خون می زند چکد خاموش گردد -

شبانگ - بفتح با و سکون نون و کاف فارسی نام

تاره کاروان کش است و آن تاره باشد که پیش از صبح طلوع کند و بعرنی شعری خوانند و معنی دوم شبانگاه

نیز آمده است که جایگاه ستوران باشد و مرغ سحر خوان را هم می گویند که بلبل باشد و بعرنی عندلیب خوانند -

شب باره - باباے ابجد بر وزن انگاره زنی را گویند که شبها هرزه گردی کند و معنی این لغت شب دوست است

چهاره معنی دوست هم آمده است همچو غلام باره یعنی پسندیده و شب پرده را نیز گویند که مرغ عیسی باشد -

شب بازه - معروف است و آن شخصی باشد که شبها بازی کند و صورتهاے مختلف از پس پرده نماید و معنی شب بازه

که بعرنی قائم اللیل خوانند هم آمده است و شب پرده را نیز باعتبار شب بیداری مرغ شب باز گویند و این لغت را متصل و باشد ید حرف ثانی هم نوشته اند باین صورت شب بازه

شب بازه - باباے ابجد بر وزن دروازه شب پرده را گویند که مرغ عیسی باشد و باین معنی بجای باباے ابجد

باباے حطی هم بنظر آمده است - شب پرده - و شب پرک معروف است که مرغ عیسی باشد

و بعرنی خفاش خوانند گویند چون او را بکشند و بر زبان او دوکان پیش از بلوغ بالند مرغ بر آمدن موسی کند و اگر

او را در سوراخ موش نهند همه بگریزند - شب پوزه - باباے ابجد بر وزن هر روزه شب پرده

را گویند که مرغ عیسی باشد - شب پوست - باباے فارسی بر وزن خرگوش کلاه

و طاقیه باشد و تخفیفه که شبها بر سر نهند و برقع را هم میگویند و لحاف را نیز گفته اند -

شب بوسه - بضرهای ابجد و سکون و او و بای حطی نام گلپست و بیشتر کبود رنگ می باشد و سفید و الوان هم میگویند

و شبابوی خوش کند و آنرا گل کا و چشم نیز گویند و بعرنی عرو و عین البقر خوانند و بعضی گل خیره را شب بوی گویند

شب پوسے - بضم پاء فارسی وسکون واو و یاء
 عطلی آواز پائے را گویند در نهایت آسگی و خفت و تیرورا
 نیز گویند و باین دو معنی بجایے پاء فارسی نون هم به نظر
 آمده است ظاهراً تصحیف خوانی شده باشد والله اعلم -
 شب پیمایے - کنایه از شب بیدار و دردمند یعنی
 صاحب درد و آزار و عاشق مجبور و بیقرار باشد -
 شب پیموون - کنایه از شب بیدار بودن است بهر
 عنوان که باشد -
 شب ت - کسر اول وسکون ثانی و فوقانی بمعنی دالان
 و دایره خرد و کوچک باشد و رستنی را نیز گویند که در راست گشته
 و بشیرازی شود خوانند و باین معنی کسر اول و ثانی هم آمده است
 شب تاب - سه روزن متاب ماه را گویند و بعبه
 قمر خوانند و جانورے هم هست که کوچک و پرنده شبیه پروانه
 که دنباله آن جانور در شب مانند آخردرخشند میگویند این
 روشنائی از فضل اوست و او را بعبه ولد الزمانی گویند
 چون ستاره سهیل طلوع کند آن جانورے میرود و تقریباً
 گوهر را نیز شب تاب کرده اند -
 شب تاز - بازاء نقطه دار و وزن پرواز یعنی شبخون
 باشد و آن آختیست بیخبر و غافل که در شب بر سر دشمن برود
 شب تک - با تاء قشقت بروزن نغزک نوسے
 از بازی باشد و آن چنان است که بکیاسے بر جبهه و لگد
 بر پشت و پهلوے هم زند و باین معنی بجایے تاء قشقت
 نون هم آمده است -
 شب چراغ - گوهرے را گویند که در شب مانند چراغ
 افروز و در روشنائی دهد گویند گاوسے در دریا میباشند
 و شبها بخت چرا از دریا برے آید و این گوهر را از درخت
 بر زمین می گذارند و بروشنائی آن گوهر چرا می کنند و آنرا
 کور شبگون هم می گویند -
 شب چراغک - بفتح فین وسکون کاف کرم شب تاب یا

گویند و عربان ولد الزنا خوانندش -
 شب چره - باجم فارسی بروزن شب پره چرا که درون
 حیوانات را گویند در شب و باین مناسبت نقل و میوه
 خشک را نیز گویند که مردم در هنگام شب نشینی خوردند -
 شب چاک - کسر ثانی و فتح بجم فارسی وسکون کاف
 شب برات را گویند که شب پانزدهم شعبان است زیرا که چاک
 یعنی برات باشد و باجم اجد هم بنظر آمده است -
 شبخانه - باخاء نقطه دار و وزن پروانه بمعنی شبستان
 که حرم سرے پادشاهان باشد و خانه را نیز گویند که شبها
 در ویستان در آن بسر برند -
 شبخوان - باو او بعد و له بروزن و ستان لیل را گویند
 و بعبه عبدلیب خوانند -
 شب خوش - کنایه از وداع است یعنی کله باشد که
 در وقت وداع کردن گویند خصوصاً در شب -
 شبخون - بمعنی شبخون است و آن آختیست بردن باشد
 بر سر دشمن چنانکه غافل و سبے خبر باشد -
 شب خیزک - با تاء شبخانی رسیده و وزای نقطه دار
 مفتوح بکاف زده تره تیزک را گویند و آن سببیت معرزه
 که خورد و تره تیزک نیز گویندش و بعبه رشاد خوانند و
 تخم از احب الرشاد نامند -
 شب در میان وادن - کنایه از عدده کردن و
 حساب وادن باشد اعم از آنکه یک شب یا بیشتر در میان
 شب بدیز - باو ال اجد بروزن همیز نام سبب خسرو
 بوده گویند رنگ آن سیاه بود و وجه تسمیه آن شب نکت
 چه در بعضی رنگ باشد گویند از همه اسبان جهان چهار روز
 بلند تر بود و آنرا از روم آورده بودند و بعضی گویند شب بدیز
 و گلگون هر دو از یک نام و باین هم رسیده اند و حقیقت آن
 در لغت گلگون مذکور است و چون او را نقل بستند
 به پنج پر دست و پایش محکم کردند و هر طعنا بیک خسرو

خوردے اور نیز خورائید ندے و چون شب بزم و خسرو اور
کفن و دفن کردہ صورت اور افرمود کہ بر سنگ نقش کرد
و ہر گاہ کہ بدان گریستے گریستے و صورت شب بزم پر وزیران
سوارت در کرمان ست۔

شب بزم نقرہ خنگ۔ کنایہ از آسمان ست و کنایہ از شب
و روز و لیل و نهار و زمانہ و روزگار و عالم و دنیا ہم گفته
شب بزم۔ با ذال نقطہ دار پر وزن پنچ نایست از اسامی
الہی جل جلالہ و باین معنی بجای حرف ثانی یا می حطی ہسم
آمدہ است۔

شبر۔ بفتح اول و ثانی و سکون راءے قرشت شبر
آتش را گویند و کبیر اول و سکون ثانی و ثالث نام شمر
بن ذمی الجوشن ست لعنتہ اللہ علیہ و در عربی وجب
بست را گویند و آن از دست مقدار سے باشد باین
انگشت کوچک و انگشت بزرگ۔

شبر خان۔ بضم ثالث و ضین نقطہ دار بلف کشدہ
بر وزن مروان در قدیم الایام نام شہر بلخ بودہ در ریخت
نام قصبہ است نزدیک بلخ مشہور شبر خان بر وزن نگدان
شبرم۔ کبیر اول و سکون ثانی و فتح ثالث و میم ساکن
گیا ہیست شیر دار و آن بیشتر در صحرا و کنار ہای چوپا
روید و رنگ ساق آن بسخنی مائل ست گویند اگر گاؤ
از بخور و میرد و گو سفند را ضررت زساند و آنرا بشیرازی
گاؤ بنظونگ بدش بخوانند۔

شبرنگ۔ بر وزن خرچنگ نام اسپ سیاوش بودہ
و نام گلے باشد سیاہ رنگ بزومی مائل و نام سنگیست
سیاہ و آراشہ گویند چون بر آتش نهند بسوزد و بوی نفاذ کند
شبروان۔ کنایہ از شب بیداران و سالکان باشد کنایہ
از عس و دزد و عیار ہم ہست۔

شبست۔ کبیر اول و ثانی و سکون سین بی نقطہ و فوقا
چیزے را گویند کہ بر طبع گران و ناخوش آید و باین معنی

باشین نقطہ دار ہم بنظر آمدہ است و بازشت قافیہ کردہ اند
و این ہم درست است چہ در فارسی سین بے نقطہ و نقطہ دار
ہم تبدیل سے یابند۔

شبستان۔ بمعنی شخانہ است کہ حرم سرای پادشاہان
و خلوت خانہ و خواجگاہ لوک و سلاطین باشد و در مساجد
شبستان جائے را گویند کہ درویشان و غیر ایشان در آن
عبادت کنند و شبہا نیز بخواب روند۔

شب سده۔ کبیر ثانی و فتح ثالث و ذال ابجد بمعنی
شب آتش بلند باشد چہ سده بمعنی آتش بلندست و آن
شب وہم بہن ماہ است و وجہ تسمیہ این آنتست کہ چون
فریدون بر سخاک دست یافت و خدم و نزدیکان اورا
گرفتہ سے کشت از انجملہ طباطبائی داشت از مائیل نام کرد و مارا
کشتہ و مغز سر ایشان را بچست ماران سخاک بیرون کوشے
نزد فریدون آوردند خواست کہ اورا بقوبتے تمام کشتہ
از مائیل گفت ہر روز یک کس را از ان دو کس کہ بہن
می داوند کہ کبشم آزاد سے کردم و در عرض او مغز سر
گو سفند داخل سے نمود تو باید کہ باہن مکافات نیکے
بجائے آوری و اگر باور نداری اینک آن مردم پناہ
بگوہ و ماوند برودہ اند فریدون بالشکر سوار شدہ متوجہ
کوہ و ماوند گردید تا آن مردم را بشہر باز آورد و چون
نزدیک رسید شب در آمد و راہ را گم کرد پس بفرمود
تا آتش بسیاکے برافروختند و مروان گریختہ چون آتش
بدریدند حیران ماندند کہ آیا چہ چیزست متوجہ شدند و خلقے
عظیم از آزاد کرد و گان طباخ جمع آمدند گویند آن شب جمع جا
آتش افروختہ بودند و آن شب وہم بہن ماہ بود۔

شب شدن۔ کنایہ از آخر شدن ایام جوانی ست۔
شب طباط۔ بفتح اول و کسر ثانی و سکون طای حطی و
بے ابجد بلف کشدہ و بطائے دیگر زدہ بمعنی طباط
کہ سرخ مرد باشد و آن گیا ہیست سرخ بسیاہی مائل و

۱۱۷

بهری عصی الراجی خوانند خون شکم به بندد -
 شب عنبر من - بکثرانی فتح عین بے نقطه کنایه از
 شب تاریک باشد -
 شبنغا - باغین نقطه دار بر وزن سر ماحوطه و جابے را
 گویند که شبنها سپ و گا و و خر و گو سفند در ان بسر برند -
 شبنغاز - باغین و زاس نقطه دار بر وزن پرواز ماحوطه
 باشد که شبنها گا و ان و گو سفندان و دیگر جانوران در ان
 بسر برند و باراس بے نقطه بر وزن هموار هم نظر آمده است
 شبنغازه - بر وزن دروازه یعنی شبنغازت که حصار و
 محوطه باشد بجهت خوابیدن گو سفندان و گا و ان و امثال
 آنها و باراس بے نقطه بر وزن گواره هم آمده است -
 شبنغا و - با و او بر وزن غرقا و یعنی شبنغازه است که
 جابے خوابیدن گو سفند و خر و گا و باشد -
 شب غریب - باغین نقطه دار و راس بے نقطه بر وزن
 عندلیب نان و حلوائے باشد که در شب اول قبریت
 بجهت ترویج روح او قنمت کنند -
 شب فرخ - بکثرانی فتح قاقام نوائی است از سوسیه
 و نام کن چهارم هم باشد از سی کن بارید -
 شبک - بسر اول و سکون ثانی و کاف دو ک با درسیه
 دو ک را گویند و آن چیزه باشد از چرم یا چوب تنگ
 که بر گلو بے دو ک مضبوط سازند -
 شب کائنات - کنایه از دنیا و عالم کون و فضا باشد -
 شبگرد - بفتح کاف فارسی و سکون را و اول بے نقطه
 باه را گویند و بهر بی قر خوانند و عس و شبر و این گفته اند
 شکند - با کاف بر وزن الوند یعنی آشیان است که جا
 و مقام مرغان باشد -
 شبکو - با کاف فارسی و او مجهول بر وزن بگونام بهتر
 و بزرگ یا سیانان باشد و او را چوبک زن هم می گویند
 و خواننده و گوینده را نیز گفته اند -

شبکوک - با کاف بر وزن مفلوک نوسه از گدائی باشد
 و آن چنانست که شبها بر بالای منارے یا پشته یا درخت
 که در میان محله واقع باشد بر آید و با و از بلند یک یک از
 مردم محله را نام ببرند و عا کنند تا ایشان صدقه بدهند -
 شبکو کا - بر وزن مفلوکا یعنی شبکوک است که گداسے
 بالاے منار باشد -
 شبکو که - بفتح کاف دوم یعنی شبکو کاست که نوسه
 از گداسے باشد -
 شبگون - با کاف فارسی بر وزن افنون بے معنی
 شبرنگ است چگون یعنی رنگ آمده است و بے معنی
 شب چراغ هم است بجهت آنکه گوهر شمع را در شبگون نیز گویند
 شبکو نشن - با مے قرشت و نون بر وزن پہلو نشن لغت
 ژند و پاژند یعنی گذاشتن باشد و شبکو پئی یعنی گذاشتم
 و شبکو نید یعنی بگذارید -
 شبگون عیار - بسر نون و فتح عین بے نقطه
 کنایه از آسمان است -
 شبگیر - با کاف فارسی بر وزن بکیر یعنی صبح و سحر گاه
 باشد و راهی شدن پیش از سحر و بعد از نیم شب را نیز شبگیر
 گویند و تام مرغبت که در وقت صبح صداسے حزمین کند -
 شبلا شیدن - بالام بر وزن و معنی جب پانیدن باشد
 خواه چیزی را بچیزه بچسباند یا شخصی خود را بکسے و ایند -
 شبنگ - بفتح اول و نون و سکون ثانی و کاف
 نوسه از بازی باشد و آن چنانست که بر یک پاسے بچمند
 و لکد بر پشت و پہلو سے هم برزند -
 شب نخر - بسر نون و فتح با گنج و زر و جواهر سے را
 گویند که در زیر زمین پنهان کنند -
 شبور - بفتح اول و ضم ثانی مشد و سکون و او را
 قرشت یعنی ناسے رو من است که تغییر باشد و بهر بی نیز
 همین معنی دارد و بے تشدید ثانی مره تر سیان باشد -

و آن کیے از سان باست که می نوازند -
 شبوط - بانانی بو او کشیده و بطاسه حطی زده نوس
 از ماهی باشد و آن در و جله بغداد و فرات بهم میرسد و
 زهره او را در واره و پاس چشم بکار برند -
 شبوطه - بضم اول و ثانی بو او رسیده و فتح قان خان
 بزرگ است و آن درخت میوه ایست که در هندوستان
 بل می گویند -
 شنبه - با اول و ثانی مفتوح بهازده نام سنگی باشد
 سیاه و براق و در زمی و سکی همچو گاه ر باست و آن
 دو بابت می شود یکی آنست که از دشت قبحان می آورند
 و آن آبی است که بر و را یا م بسته می شود و دیگری کانی
 باشد و از گیلان آورند طبیعت آن سرد و خشک است
 گویند هر که با خود دارد از چشم زخم و سوختن آتش امین
 گردد و اگر بر سر پیاویند و در سر را ساکن سازد و اگر نور
 چشم کسی سفید باشد و در چشم او خیا لها و چیزه مانند ابر پدید
 آید و چشم خیرگی کند آینه از آن سازند و پیش چشم بدارند
 چشم را قوت تمام بخشد و آن مرض را زایل کند و شیخ نزول
 آب کینز از چشم کند و با میله که از آن بازند سر که کشیدن
 یا همان سیل را بے سر مه و چشم کشیدن روشنائی
 چشم را زیاد کند و قوت با صره دهد و چون آذر آتش نهند
 با سنگ سیریم بسوزد و بوسه نطق کند -
 شنبه - بفتح با بر وزن شکر منقار چرخ را گویند و آن پرنده
 باشد شکاری از جنس سباه چشم -
 شنبی - بفتح اول و با شنبانی کشیده نوس از جامه خسته
 باشد و بپوش گویند پوستین است و جامه که شب بر خود
 پوشند و هر چیز که از آن شب نسبت دهند -
 شنبی - بر وزن اغیار رستنی باشد تلخ و آنرا بعبری هم
 گویند طبع آن گرم و خشک است و مسهل صفر بود و طوط
 و بلغم از سر و مفاصل جذب کند و بهترین آن سقوطه

می باشد و سقوطه جزیره ایست نزدیک بو اهل امین و نام عجونه
 هم هست که آزاد شب خورد و خوابند -
 شنباز - بر وزن خمیازه یعنی شب پره باشد که مرغ
 عیسے گویندش -
 شنبیخون - یعنی شنبون است و آن تاخت بردن باشد
 بر سر دشمن چنانکه غافل بے خبر باشد -
 شنبیم - بر وزن ندیم یعنی گر بختن باشد -
 شنبینه - بر وزن کینه یعنی شبانه است که هر چیز
 شب مانده باشد از آب و نان و طعام و میوه و امثال
 آن و شب پره را هم گفته اند که مرغ عیسے باشد و صبح درخت
 صنوبر را نیز گویند -

بیان سوم

در شین نقطه دار با باے فارسی مثل
 بر لبست و یک لغت
 شب - بفتح اول و سکون ثانی یعنی هنده و خیز کننده
 باشد و بمعنی زود هم آمده است که عربان اجل گویند -
 شایاب - بانانی و شین نقطه دار با الف کشیده
 و باے فارسی زده آواز و صدای پیکان تیر باشد
 که بے در پی در جائے بخورد -
 شایک - بکر اول بر وزن خشک بمعنی لکد زدن
 باشد خواه انسان بزنگد و خواه حیوانات دیگر -
 شایر - بفتح اول و ثانی مشتد و سکون راے
 بے نقطه لغت سریانی بمعنی خوب و نیک است و عبری
 حسن گویند -
 شایش - بکر اول و ثانی جانور است معروف
 گویند اگر شیشه را از سر بگیرند و در سوراخ با قلاب نهند
 و سیکه تب ربع داشته باشد بخورد شفا یابد و مجرب
 است و بضم اول و ثانی و بفتح اول و ضم ثانی
 هم آمده است -

شایب

شیشاپ - بابای فارسی در آخر بروزن مهتاب یعنی شیشاپ است که صد آواز بی در پی خوردن بیکان تیر باشد بجای -

ششپ - بابای فارسی در آخر بروزن غنغب یعنی منقرب و بی گلین و زوزو و و باشد صد آواز تیر انداختن بی در پی را نیز گویند و شاخ و دخت را هم گفته اند ششپ - کسر اول و ثانی و فتح ثالث کرکے باشد که بیشتر اوقات در فصل تابستان و هوای گرم در پوستین و نمد و سرقلاط و صوف و دیگر پشمینها و گندم و دیگر غله افتد و آنهارا تباہ و ضائع کند -

ششل - کسر اول و سکون ثانی و لام پایه و مرتبه را گویند و پاچه شتر را هم می گویند از آنجا که بز زمین نزدیک است و معنی صد آواز بلند کردن هم هست و آواز ساقوت نیز گویند و آن صد آواز بلند کردن است که کبوتر بازان در وقت کبوتر پرانیدن از دهان کنند -

ششیت - کسر اول و فتح ثالث بروزن نسبت معنی شل باشد که پایه و مرتبه و صد آواز بلند و آواز ساقوت باشد و کسر ثالث هم برگوش خورده است -

ششیدن - کسر اول و لام بروزن بچیدن یعنی صغیر زدن یعنی آواز کردن از دهان بوقت کبوتر پرانیدن و بفتح اول بروزن گردیدن یعنی شیفته شدن و شیلانی بودن و دیوانگی کردن باشد و این نیز کسر اول هم بنظر آمده است و معنی افشردن هم هست -

ششختن - کسر اول و واو مجهول بروزن فروختن و کزدن و صدمه و آسیب رسانیدن باشد از روی قوت و قدرت و معنی افشانیدن هم آمده است -

ششپوز - بفتح اول و ضم ثانی مشد و سکون و او وزای نقطه وار معنی شب پرده باشد که عربان خفاش گویند و باز آ فارسی هم بنظر آمده است -

ششپوش - بفتح اول و ضم ثانی مشد و سکون و او و شین قرشت کلاه و طاقیه و تخفیه را گویند و بعضی بالا پوش و کمان هم آمده است -

ششپختن - کسر اول و تحتانی مجهول بروزن فریختن یعنی پاشیدن باشد مطلقا هم از آب و غیر آن -

ششپخته - کسر اول و تحتانی مجهول بروزن فریخته ترشح کردن و پاشیده شدن آب باشد -

ششپسر - بروزن کبیر نام کوهیست بغایت بزرگ و بلند و با ثانی مشد و لغت سربانی مصغر خوب و نیک است که خوبک و نیلک باشد و عبری حسین خوانند -

ششپیل - کسر اول و تحتانی مجهول بروزن سهیل معنی فشردن باشد و معنی ساقوت هم گفته اند و آن آواز بلند باشد که بیشتر کبوتر بازان از دهان بر آورند و به معنی شیفنگه و دیوانگی هم هست و بفتح اول پاچه شتر را گویند و بتازی رجل اکل خوانند -

ششپلند - بالام بروزن ششپلند یعنی بیفشازند و شیفنگه و دیوانگی کنند و صغیر بر مرغان زنند -

ششپلنده - بالام بروزن فریخته معنی فشازنده و صغیر زننده و دیوانگی کننده باشد -

ششپلیدن - بالام بروزن فرمیدن یعنی فشردن و شیفنگه و دیوانگی کردن و صغیر زدن باشد -

ابیان چهارم

در شین نقطه دار با ثانی قرشت مثل بری لغت و کت ایت

ششت - بفتح اول و سکون ثانی مخفف شل است و آن زرے باشد که در آخر قمار بجا ضران دهند و نیز نقطه است در فارسی ترجمه لفظی که در عربی حضرت گویند -

ششتا - کسر اول بروزن رشنا یعنی ناشتا و نااست و در عربی فصل زمستان را گویند -

شتاخ کبیر اول بر وزن چرخ هر زن شیر و هنده
 و ماوه هر حیوانی که شیر بسیار دهد -
 شتاک - بفتح اول بر وزن هلاک شاخ تازه و نازک
 باشد که از بیخ و بن درخت و از شاخ درخت سرزند و بیرون آید
 شتالنگ - کبیر اول و فتح لام و سکون نون و کاف
 قاری استخوان بچول پارا گویند و آن استخوانی باشد که
 در میان بندگاه پا و ساق واقع است و به بازی کعبه پند
 شتانی - بضم اول بر وزن فلان لغت ثمره و پاد
 یعنی سالها باشد که جمع سال است و به عربی سین خوانند -
 شتاه - بر وزن نگاه یعنی شاه آمده است که
 آب و رزق و شتاوره باشد -
 شتر - بفتح اول و سکون ثانی و راه قرشت یعنی
 کتانه و گوشه و طرف باشد و در عربی بعضی قطع است اعم
 از بریدن یا شکستن و بهندی دشمن را گویند و بفتح اول
 و ثانی منقار مرغان باشد و بضم اول و ثانی معروف است -
 شتر پایی - بضم اول و ثانی گپا است باشد که برگ
 آن کبک پائے شتر اند -
 شتر بیه - بفتح اول و ثالث بر وزن مشرب نام گاو است
 که به تزویر شغافه که بدمنه موسوم است فریفته شود
 با شیر جنگ کرد و کشته شد و این حکایت است در
 کتاب کلیله و دمنه -
 شتر خار - نام نوعی از خار باشد که شتر آنرا
 بر غبت تمام خورود -
 شتر دل - یعنی بد دل و کینه ور باشد و بر بے جگر
 و بیدل و نامرد و هم اطلاق کرده اند همچنانکه شیر دل
 بر دلیر و شجاع و مردانه -
 شتر دندان - نام نوعی از زاج است و آن مرمی
 می باشد و بدندان شتر می ماند گویند معتدل ترین اجزای
 شتر خار - همان اشتر غار است که بیخ درخت انگدان

باشد و بعضی گویند گپا هیست که بیخ آنرا چار سازند -
 شترک - بضم اول و ثانی و فتح ثالث و سکون کاف
 بعضی معج است اعم از موج دریا و غیره و آدمی را نیز گویند
 که خود را بصورت شتر گویند و گاو مانند آن بسیارند -
 شتر گاؤ - جانور است که از ابروی زرافه گویند آن
 جانور بر شتر و بعضی گویند بر گاؤ که هر دو مماند و سینه
 و دم و شاخ او سینه و دم و شاخ گاؤ و شبیه است لیکن
 شاخش از شاخ گاؤ بار کثیر و کوچکتر است و پوستش مانند
 پوست پلنگ بر خال می باشد ازین جهت شتر گاؤ پلنگ
 نیز گویندش و دمش مانند دم آهو و دندانهایش همچو
 دندانهای خالغ و گردن و دستهایش بسیار دراز
 و پایهایش کوتاه بود گویند از آنند اردو کاره نیز از او
 بر نه آید و ترکیبش بغایت عجیب و غریب است و طبع
 از او پرنش خوش می آید گویند ناقه یعنی با گاؤ که هر دو
 جمع می شود و این صورت تولد می کند و بیشتر در ولایت
 نوبه بهم میرسد و نام یکی از مهربای فطوح کبیر هم هست -
 شتر گریه - هر چیز مخالف و نامناسب و نامتجانس را
 گویند و در چیزه را نیز شتر گریه گویند که در غایت جفا
 و پستی و کوچکی و بزرگی باشد -
 شتر مرغ - معروف است و آن مرغی باشد شبیه
 شتر و عو بان لغامه خوانند -
 شتر مور - گویند در جنگله از جنگلهای مغرب زمین
 درختی هست که برگهای آن کارا کسیر می کند و در آن
 جنگل مورچه نیز می باشد بزرگی بزغال بزرگ و گوساله
 کوچکی کیسه بدان جنگل در آید مورچگان بدو آویزند و
 در یک لحظه پاره پاره اش کنند -
 شتر مرغ - بر وزن شتر مرغ اقسام غلدر آگویند که هم
 آمیخته باشند و اگر از آن آشته بیزم آن آتش را آتش شتر
 و اگر ناله بیزندان شتر بجی گویند -

کتاب

شترنگ است - باکاف فارسی روزن و معنی شطرنج است
 و آن بازی باشد مشهور و معروف که آنرا حکیم و اهره هند
 یا پسر او در زمان نوشیروان اختراع کرده بود و ابو زر چهار
 در برابر آن زور ساخت و شطرنج عرب آن باشد و نزد
 محققین نزد اشاره بجهت و شطرنج باختیار و مردم گیاره
 را نیز گویند و آن گیاره باشد که بیشتر از چین آورند -
 لطف مخفی نماند که شترنگ در هند می آید هر گاه بود و شطرنج فارسی و ضم
 آنست فرشت و پنج راسه مملکه و سکون نون و کاف فارسی که معنی آن اعتبار
 چهار گانه است و آن عبارت از نین و اسپ ارابه و پیاده باشد و قاریان
 ضمیر تا احوال نمودند شترنگ که عرب آن شطرنج است گویند و آنچه که در
 تقاسم الفون می نویسد آن عبارت بعینه در اینجا نقل کرده شد که وضع
 شطرنج حصه بن و اهره کبکی از حکمای هند بوده است و انظار آن بجای که از نین
 او بود و نمود و سبب انظار او آن بود که مملکه از لوکه هند را که مجاریه و جهانگیری
 و مبارزت و لشکر کشی مشغول بودی غلبه پیدا کرد که به پست نشستن بتند
 حکما و وزیرکان را حاضر کرد و گفت بخواهم که تدبیر اندیشید که بی آنکه بر
 فتنیم بچرب و کارزار مشغول شوم و ازین علت خلاص یابم بجای خدمت
 کرد و گفت تدبیر کار پیش من است بر خاست و بجای رفت و شطرنج پیش ملک
 کیفیت لعب آن بر عرض کرد و ملک را آن وضع بنایت پسندید و آمد و
 بنواخت و از او باختر آن بیاموخت و پیوسته بدان مشغول می بود
 تا وفات یافت و از او بگذرد و او را تحت باشد نماند مگر زنی که از او آستین بود آن
 زن با اتفاق متران ملک بتدبیر ملک مشغول شد تا او مدتی وضع محل در
 و فرزند زنیه بیاد ملک نام او شاه بنام او تربیت او میکرد و از بزرگ شد و بر
 کردن شروع کرد و تمامی ملک پدر او در قبضه تصرف آورد و به طرف کرد
 می کرد و نظر او را بود و بعد از مدتی در بعضی از حروب مجروح گشت و بدان
 یافت و بچسب را بحال آن نبود که حال او بلکه عرض کرد و یکی از بزرگان
 که لعب شطرنج اطلاع داشت روزی در پیش او رفت و او را بنایت لول
 یافت از سبب ملالت و تکرر خاطر سوال کرد و ملک گفت مدتهاست که از
 خبره بنامه و هیچ معلوم نیست که حال او بچسبید آن شخص گفت ملک
 معلوم باشد که اشتغال با پادشاهی و مهمات جهانگیری را از مشقت نفوذ

خوبت چاره نباشد و در تمامی حماد و حکایت لعب شطرنج را در میان آورد
 او ملک را بران شغف شده از دو درخواست کرد و شطرنج را حاضر کرد و اندو
 تعلیم دهد آن شخص شطرنج را حاضر کرد و اندو لعب آن او را بیاموخت و
 او را بدان مشغول کرد و اندو چنانکه در باختر استوار شد و در سه باو
 شطرنج بی باخت غلبه ملک را بود و ناگاه شاه خواست چون شاه او بجا
 بر داشت ملک گفت شاه مات است آن شخص گفت ملک را بقا بود
 تا این حالت واقع شده و بچسب را قدرت آن نبود که اعلام دهد تا
 بر نطق ملک گذشت ملک را احوال فرزند معلوم شد و بواسطه شطرنج واقعه
 چنان اهل بز و اسان گذشت و از آن وقت باز شطرنج در دیار هند
 شد اما در ملک ایران کسی را بران و قوسه نبود و گویند سبب در
 ایران آن بود که چون ملک به نوشیروان رسید و آواز فضل و دانش
 حکیمان که ملازم او بودند باطرا من متذکر گشت یک از ملوک هند
 او بود و بسبب استحسان آلات شطرنج باختر و هدایای بسیار پیش
 نوشیروان فرستاد و نامه نوشت که درین ملک زیرکان با شطرنج
 وضع استخران کرد و اگر از او صنایع آنها مانند این باشد بفرستد
 نوشیروان و ملازمان او چون این وضع ندید و بود نماز عمده آن بیرون
 متواستند آمد و بزرگمهر حکیم را در آن مدت میل کشید و بود و در
 بعد از آن تا سبب نمود و او را طلب داشت چون بزرگمهر حاضر شد
 نوشیروان از او عذر خواست بزرگمهر گفت پادشاه چون بر بند
 غضب کند باید که چسب از او بستاند که باز چون بسرمست آید آن
 بدو تو اندو او را نوشیروان بخل شد بزرگمهر گفت بدولت پادشاه
 در چشم من اندک روشنائی مانده است نوشیروان بدان شاد شد و
 شکر گزار دو آن رسول را طلب داشت چون او بیاد و شطرنج
 بزرگمهر عرض کرد بزرگمهر گفت بیات من با تو بیازم آن شخص پیش آمد
 یک نیمه شطرنج را بنام بزرگمهر نیز همچنان برابر او نهاد و دست او را
 کرد و دست دوم بر او غالب شد پس بجای رفت و زور استخران
 کرد و بعضی گویند زور پیشتر از او نیز بود اما آن وقت که بهترین
 و لعب فار دو خاکسیر و یک کعبتین پنج مضروب و یک کعبتین
 در آن سر و دو و ملک است هند فرستاد

شفتت کبر اول و فتح ثانی و سکون فادوقالی یعنی
 بلند می و علو باشد و سقف خانه را نیز گویند و پوشش
 هر چیز را می گویند عموماً و پوشش عمارت و حسانه و
 امثال آنرا خصوصاً و کبر اول و ثانی هم به نظر آمده است -
 شکار - بفتح اول بروزن انکار یعنی شکار است که
 شکار فتن زمین باشد بجهت رراعت کردن و کبر
 اول و صنم اول هم گفته اند -
 شغل - بروزن و غل زر باشد که در قمار بر بند
 بجا خزان مجلس دهند -

شتم - بضم اول و ثانی و لام و سکون میم یعنی
 هشتم است و آن در شت کردن بغیر موقع و بیجا و ظلم و
 اعتدلی نمودن باشد با مردم -
 ششمین - بفتح اول و سکون ثانی و کسر میم و نون ساکن
 بلغت ژند و پاژند شتگاه را گویند و عبری مقعد خوانند
 شتن - بفتح اول بروزن چمن بلغت ژند و پاژند یعنی
 شهر باشد و عبری مدینه گویند -
 شسته - بفتح اول و ثانی یعنی آلود باشد و هر چیزی را
 نیز گویند که شب بر آن گذشته باشد و صباح خورد و کبر
 اول و تشدید ثانی هم آمده است -
 شستی - بفتح اول و ثانی تجمانی کشیده یعنی سینی باشد
 و آن خواند است که از طلا و نقره و مس و برنج و امثال
 آن سازند -

شستینا - بروزن امینا بلغت ژند و پاژند یعنی
 خنده باشد و عبری بی شگک خوانند -

بیان چشم
 در تبیین نقطه دار با چشم ششم چهار راه لغت
 شج - بفتح اول و سکون ثانی مخفف زمین سفید است
 کم گیاره را گویند که در آن غلزد و پدید آید و ثانی در عربی
 یعنی سر شستن باشد و شگافتن کشتی آب در باره -

شجارا - بروزن نضار بلغت ژند و پاژند یعنی خشت
 باشد که عربان شجر گویند -
 شجام - بفتح اول بروزن سلام و کبر اول هم گفته اند
 سر را می سختی باشد که در ختان را بختگانند -
 شجائیدن - بروزن چشائیدن سر را داون چیز
 و سر را خوردن باشد -
 شجائیده - بروزن چشائیده کس را و چیز را
 گویند که بسبب سر را سخت از جا می خود و از حال
 خود گشته باشد -

شجاید - بروزن سر را یعنی سر را خورد و سرد شود -
 شجد - بروزن نذ یعنی شجام است که سر را
 سخت باشد -

شجره ابراهیم - گیاه است که از پنج انگشت گویند
 و بعضی شجره ابراهیم خار مغیلان را گفته اند -
 شجره رستم - دو آیت که از ازرا و نذ طول میگویند -
 شجره سلیمان - گیاه است که از اسراج القطر
 خوانند و مستعمل از سخم آست و طبیعت آن گرم
 و خشک است و در اول و دوم قطع خون رفتن کند و
 بعضی گویند سراج القطر شجره ذوالقرنین است و بعضی
 دیگر گویند شجره الصنم باشد که مردم گیاه است و دیگر
 میگویند گیاه است که در میان کتان میروید و غنچه آن
 بر گل سرخ میماند و بیج آن بگردگان شباهت دارد و
 بعضی گویند نبات است که تا تر و تازه بود و در شب مانند
 آتش می درخشد و چون خشک شود آن فعل از و
 بر طرف گرد و دیگر می گویند بیج و رخت سروست
 و بعضی دیگر گویند گیاه است باشد شبیه بز و فاد و الله اعلم -
 شجره مریم - بخور مریم است و آن گیاه است
 که بیج انگشت مانند و بغایت خوشبو است بود و
 یرقان را نافع است -

شجره صابون

شجره موسی - نام درختی است که آنرا بعضی علیق القدس خوانند و علیق الکلب همان است گل آنرا در دست باج خوانند و میوه آنرا سکه گل گویند و در قابضات بکار برند - شجلیه - بروزن دلهیز یعنی شجرت که سرمای سخت باشد - شجن - بروزن چمن یعنی شجلیه است که سرمای سخت باشد -

بیان هشتم

در شین نقطه دار باحای نقطه وار شکل برسی نه لغت

سحرور - باره قرشت بروزن نفور نوع از مرغان صحرائی باشد و بعضی گویند لکب درمی است و عربیت شحنه پنجم حصار - کنایه از کوه کعبه است چه آسمان پنجم جائے اوست -

شحنه چهارم - کنایه از حضرت رسول صلوات اللہ علیہ وآلہ است -

شحنه چهارم حصار - کنایه از آفتاب عالم تاب است و کنایه از عیسی علیہ السلام هم است باعتبار اینست که در آسمان چهارم می باشد -

شحنه چهارم کتاب - اشاره بحضرت رسالت پناه صلوات اللہ علیہ وآلہ است -

شحنه در پامی عشق - یعنی شحنه چهارم است که کنایه از سرور کائنات و بهترین موجودات صلوات اللہ علیہ وآلہ باشد -

شحنه شب - کنایه از عس و شکر و باشد و دوز و عیار و عاشق و گرفتار را نیز گویند -

شحنه شب و سحر - اشاره به پیغمبر آخر الزمان است علیہ الصلوٰة و السلام و کنایه از عس و شب و رو و محافظ شب روان باشد -

شحنه غوغا - قیامت - یعنی شحنه شب و سحر است که اشاره به سرور انبیا محمد مصطفی صلوات اللہ

سخ - بفتح اول و سکون ثانی یعنی کوه باشد که بر بی جبل خوانند و بی کوه را هم گفته اند و هر چیز محکم را نیز گویند و عموماً از زمین محکم که در و اسن کوه و سر کوه باشد خصوصاً و مخفف شاخ هم است اعم از شاخ گاو و شاخ درخت و بضم اول مخفف شوخ است که یعنی چرک بدن و جامه باشد شخال - بفتح اول بروزن جفا یعنی خراش مخیدن و فرورفتن چیز باشد بجائے -

شخاوان - بفتح اول بروزن شخاوان یعنی مجروح کننده و بناخن کننده باشد -

شخار - بروزن چهار قلبار گویند که صابون بزبان بکار برند و بهترین آن آنست که از شان سازند و در خواص عجیبه بسیارست خصوصاً صنعت کیمیا و نوشادر را نیز گفته اند و آن چیز است مانند نمک و بیشتر سفید گران بکار برند و زمان بعد از نگار و حنا بستن ناخن را بدان میگویند شخال - بفتح اول بروزن مجال یعنی شخا باشد که خراش و خلیدن و فرورفتن چیز است بجائے -

شخالیدن - بالام بروزن و معنی خلائیدن و خراشیدن باشد -

شخانه - بضم اول بروزن فلان شیر شهاب را گویند آن شعله ایست که شبها مکرر در آسمان پیدا گردد و گویند بخار سوخته ایست و بسبب تظلیک دارد و متوجه زمین میشود - شخاید - بفتح اول بروزن سرای یعنی ریش کند و خراشند شخائید - بایا حطی بروزن خراشید یعنی ریش کرد و خلائید و باین معنی بجای تختانی اول نون هم

بخط آمده است که بروزن دو انید باشد -
 شخانیدن - بروزن سرائیدن بمعنی ریش کردن و
 نلانیدن و خراشیدن باشد -
 شخند - بفتح اول بروزن لکد یعنی از جاسه فرو افتد -
 شخسار - باسین بے نقطه بروزن رفقار زمین سخت و
 زمین محکم را گویند که در دامن کوهها واقع است و مخفف
 پاشا خاست هم هست که جای بسیاری و انبوهی درختان باشد
 شخش - بفتح اول و سکون ثانی بروزن رخس بمعنی
 کخشیدن است که پاسه از زمین جدا شدن و افتادن
 و خزیدن و لغزیدن باشد و جامه و لباس و پوتین که
 را نیز گویند و باسین بمعنی باسین بے نقطه نیز آمده است
 و نام مرغ هم هست و بعضی گویند بضم اول و فتح ثانی
 نام مرغیست کوچک و خوش آواز -
 شخشد - بروزن و معنی شخشد بمعنی از جایی بلغزد و میفتد
 شخشید - بروزن کخشید یعنی از جاسه لغزید و افتاد -
 شخشیدن - بروزن و معنی کخشیدن و لغزیدن و از
 جاسه افتادن باشد -
 شخشیده - بروزن نمیده بمعنی کخشیده و لغزیده و از
 جاسه افتاده باشد -
 شخکاسه - باکات بروزن چلپاسه بمعنی تگرگ و
 زاله باشد -
 شخل - بروزن عقل بمعنی صغیر و فریاد و بانگ و نعره
 باشد و بمقتار گزیدن جانور گوشت را -
 شخلی - بروزن عقلی سح گیاه و خار گیاه را گویند خاک را
 شخلیدن - بروزن نمیدن بمعنی صغیر زدن باشد و
 پژمرده شدن را نیز گویند -
 شخسم - بضم اول بروزن تخم زمین را گویند که بخت
 زراعت شیار کرده باشند و بمعنی شیار هم آمده چه تخم کردن
 شیار کردن باشد -

شخن - بروزن چمن بمعنی خراش و خلبیدن و فرو رفتن
 چیز باشد -
 شخنشار - باسین نقطه دار بروزن سمن زار نام مرغیست
 آبی و تیره گون و میان سرا و سفید می باشد -
 شخود - بفتح اول بروزن حود و یعنی بناخن و دندان
 مجروح ساخت و خراشید -
 شخوون - بفتح اول بروزن نمودن بمعنی مجروح کردن
 بدن را و ریش نمودن بناخن و خراشیدن پوست رومی باشد
 شخوده - بفتح اول بروزن نبوده بمعنی خراشیده و
 کالبدیده و ریش کرده باشد بناخن یا بدن را -
 شخول - بروزن قبول صغیر و صدائی را گویند که در وقت
 آب خوردن اسپان کنند تا اسپان را میل آب
 خوردن بیشتر شود و معنی ناله و فریاد و بانگ و نعره هم
 آمده است و معنی پژمردگی هم گفته اند و بکسر اول نیز
 درست است -
 شخولید - بفتح اول یعنی پژمرده شد و صغیر زد و فریاد
 کرد و بکسر اول نیز آمده است -
 شخولیدن - مصدر شخول است که بمعنی صغیر زدن
 و فریاد و بانگ و نعره کردن باشد و بکسر اول نیز
 گفته اند و بمعنی بناخن کردن هم آمده است و پژمرده
 شدن را هم میگویند -
 شخولیده - بمعنی پژمرده شده و صغیر زده باشد -
 شخید - بروزن رسید یعنی لغزید و از جاسه فرو افتاد
 و ترجمه لفظی است که آنرا اعرابی حضرت می گویند -
 شخیدن - بروزن رسیدن بمعنی لغزیدن و فرو افتادن
 از جاسه باشد -
 شخیده - بروزن رسیده بمعنی پژمرده شده باشد و
 بمعنی لغزیده و افتاده هم هست -
 شخیره - بروزن ذخیره قلیا و شخار باشد که بدان صابون نیز
 میگویند -

<p>بمعنی جفت گاؤر ایدن وزمین را شگافتن و مستعد ساختن است بجهت زراعت کردن -</p>	<p>شخیش - بروزن کشیش مرنگی باشد که چک خوش آید شخیل - بروزن و خیل بمعنی شخول است که صغیر و صد است باشد که در وقت آب خوردن اسبان کنند و بیسته باله و فریاد و بانگ و نعره هم آمده است -</p>
<p>بیان نهم در شین نقطه دار باره بی نقطه مثل بر بست و هفت لغت و کتایت</p>	<p>شخیلیدن - بروزن و خیلیدن بمعنی پژمرده شدن و صغیر زدن باشد - شخیلیده - پژمرده شده و صغیر زده را گویند -</p>
<p>شسر - کسر اول و سکون ثانی نایست از جمله نامهای آفتاب عال کتاب -</p>	<p>بیان دهم در شین نقطه دار با دال بے نقطه مثل بر شش لغت</p>
<p>شراحی - بروزن صراحی نوسه از کباب و قسمی از نظام باشد که با هم در فرن پزند -</p>	<p>شس - بضم اول و سکون ثانی یعنی رفت و گذشت و بفتح اول و تشدید ثانی به مطلق نغمه و ران و مطربان آست که نغمه را بلند کنند و پست کنند تا وقتیکه موافق در عار است شود و در عربی بمعنی استوار بستن و سخت شدن و سخت گرفتن و قومی گردانیدن و بلند شدن روز و جمله برون باشد -</p>
<p>شران - بضم اول بروزن شران بمعنی پایه ریزنده در وزن باشد و باران را نیز گفتند اند باعتبار پایه رختین و باین معنی کسر اول هم آمده است و عربان شجاج گویند بانام شلسه بروزن دراج -</p>	<p>شکار - بضم اول و کاف بلف کشیده بروزن گلزار بمعنی شیار است یعنی زمین را بجهت زراعت کردن بشگافند و مستعد سازند و با ذال نقطه دار هم گفتند بمعنی زمین که آزارش آرد کرده باشد و تخم افشانده باشد -</p>
<p>شراب - بفتح اول بروزن چرب چشنه باشد از کتان نازک و رقیق که بیشتر در صر بافند و اکابر و بزرگان آنجا بر سر بندند و آن بسیار لطیف و گرانا می است و بضم اول بعربی آشامیدن و شراب خوردن را گویند -</p>	<p>شدگیس - بفتح اول بروزن کلبیس قوس قزح گویند و آزار کمان رستم نیز خوانند -</p>
<p>شربت - معروف است و آزار زدن و غسل و دو شاب هم گفتند و نام دارو نیست که آزار فراسیون گویند و بعربی صوف الارض و حشیشة الکلب خوانند و آن گند نامی کو همی است -</p>	<p>شده بند - بضم اول و ففتح ثانی و باء ابجد و سکون نون و دال بے نقطه واقع نویس را گویند -</p>
<p>شربت الماس - کنایه از شمشیر آبدار است - شربتی - بروزن بگفته ریسمانی باشد بغایت باریک و نازک و لطیف و کاسه آب بخوری را نیز گویند -</p>	<p>شدیار - بایه جلی بروزن و معنی شد کار است که شخم کردن و شگافتن زمین باشد بجهت زراعت کردن و با ذال نقطه دار هم آمده است بمعنی زمین که آزار آگاه رانده باشد تا تخم بنفشاند -</p>
<p>شریون - بضم اول و باء فارسی بروزن گلگون بمعنی قطران باشد و آن چیز است بغایت سیاه و هر چه بسیار سیاه را با و نسبت کنند - شرین - بفتح اول بروزن قزوین نام درخت قطران و آن نوسه از صنوبر باشد -</p>	<p>شدیاریدن - بضم اول مصدر شد یار باشد که</p>

شروع - باوال بی نقطه و عین نقطه وار بروزن شلتاق
جامه پیشواز آستین کوتاه باشد -
شروزک - کبر اول و ثانی و سکون زاسے ہوز و فتح
وال ابجد و کاف ساکن آنوے گوہی را گویند و آن زرد
رنگ مے باشد و علف شیران ہمان ست و مغربیان زعور
و عربان قفاح البری خوانند -
شروزہ - بروزن ہرزہ بمعنی خشکیں و برہنہ دندان و
صاحب قوت و زور مند باشد و این لغت را بغیر از
شیر و پلنگ بر سبع دیگر اطلاق نکرده اند و صاحب یفضل
مے گوید شروزہ درندہ ایست غالب تر از شیر -
شرف - بروزن کلف تختہ باشد کہ پیش در نصب
سازند و در عربی بمعنی بزرگوار شدن باشد -
شرفاک - بفتح اول بروزن عنماک ہر صد اے
آہستہ را گویند عموماً و صد اے پائے مردم را خصوصاً
و کبر اول ہم آمدہ است -
شرفالنگ - بفتح اول و لام بروزن سبزارنگ
بمعنی شرفاک ست کہ مطلق صد اے آہستہ و آواز پاپا
و کبر اول و لام نیز درست ست -
شرفانگ - بفتح اول و سکون نون و کاف فارسی
بمعنی شرفالنگ ست کہ ہر صد اے آہستہ و صد اے پائے
باشد و کبر اول ہم آمدہ است -
شرفنگ - بروزن خرچنگ بمعنی شرفالنگ ست
کہ مطلق صد اے آہستہ و آواز پاپا باشد و کبر اول ہم
آمدہ است -
شرفہ - بفتح اول بروزن ہرزہ صد اے آواز پاپا
گویند خصوصاً و ہر صد اے را عموماً و کبر اول ہم ست
و بضم اول در عربی مطلق کنگرہ را گویند خواہ کنگرہ قلعہ
باشد و خواہ کنگرہ بام و دیوار خانہ و غیرہ -
شرک - بفتح اول بروزن فلک بمعنی شرابا شد و آن

جوششے ست کہ بسبب خون با صفر آہستہ ہم مے رسد و
بہر بی حصہ مے گویند و در عربی بمعنی بلغش نہ است و
آن رسیانے باشد کہ یک سر از حلقہ حلقہ کردہ گرہے
بران بزند و سر دیگر آنرا از میان حلقہ بگذرانند
برنجیکہ بجز و کشیدن رسیان آن حلقہ تانگ شود و
شاہ راہ را نیز گویند کہ راہ وسیع و بزرگ باشد و وسط
و میان حقیقی راہ را ہم گفتہ اند و بفتح اول و سکون
ثانی و ثالث جامہ و پارچہ باشد کہ در آن دار و بندند
و کبر اول و سکون ثانی و ثالث نوے از جوششے باشد
کہ کوہ کا نرا ہم مے رسد و آنرا بہر بی جدرے خوانند و
در عربی بمعنی کافر شدن باشد بسبب شریک و انباز
بر خدا و ادا داشتن -
شرم - بروزن نرم ترجمہ حیا و ناموس باشد
و آلت تناسل را نیز گویند -
شرناق - بانون بروزن تریان گوشت سرخ زائد
باشد کہ بر پلک چشم آدمی ہم مے رسد -
شرنگ - بروزن پلنگ مطلق زہر را گویند و خرزہ
مخ خود رو کہ در صحرا شود و بہر بی حنظل خوانند و خرزہ
را نیز گفتہ اند و آن درختیست کہ برگش بغایت تلخ میباشد
اگر حیوانات بخورد در حال بسیرند و عربان
قطف مے گویند -
شروہ - باوا و بروزن ہرزہ نوے از خوانندگے
باشد کہ آنرا شہرے گویند و بفتح روے نام پہلوانے
بودہ ارمنے نژاد -
شروین - بروزن پروین نام قلعہ شروان
است و نام یکے از فرزندان زاد ہائے ملک کیوس برادر
نوشیروان ہم ست -
شریتا - بااے قرشت بر وزن سجا بلنت
ژند و پانژند پادشاہ را گویند -

شیران

شیریدن - بروزن رسیدن یعنی تراویدن باشد
 و پنجم اول و ثانی شدند بروزن عنسیریدن یعنی بخیزن
 پے در پے باشد پے فاصله -
 شتریتونشن - با و نون و تاء و شت بروزن
 پریر و فگن لغت شترند و پاژند یعنی کشادن باشد و
 شتریتونشی یعنی کشایم و شتریتونید یعنی کشائید -

بیان دهم
 در شین نقطه دارباشین بے نقطه مثل
 بر شش لغت و کنایت

شپ - بفتح اول و سکون ثانی و بای فارسی
 یعنی جنده و خیز کننده باشد و بمعنی غیبت هم آمده است
 که در مقابل حضور است -

شت - بروزن دست چند معنی داروا - عدد
 معروف که عبری شین گویند و معرب آن شصت باشد
 ۳ - یعنی زمار باشد و آن ریسماست که گهران و جنود
 بر کمر بندند و برگردانند از بند ۳ - شش و شتر ضیاء
 و رگ زن باشد و عبری بیضغ خوانند ۴ - انگشت زرگ
 باشد که انگشت زبگیر است و عبری ابهام گویند ۵ - یعنی
 زبگیر باشد و آن انگشترمانند است که از استخوان سازند و در
 انگشت ابهام کنند و در وقت کمانداری زه کمان را بدان
 لیزند و آزا باعتبار انگشت ابهام شست می گویند
 ۶ - قلاب باشد که بدان ماهی گیرند ۷ - ضراب گویند
 و آن چیز است که بعضی از ساز باشل چنگ قانون و عود
 و طنبور و رباب را بدان نوازند ۸ - تار و وده و ابریشم
 و مفتول برنج و فولاد باشد که بر سازها بندند ۹ - حلقه
 زلف و حلقه کیس و حلقه رسن و کند و انشال آنرا گویند
 ۱۰ - نشنگاه زنان باشد و با اول مکسور مخفف شست
 باشد که در مقابل رخاست است -

شستگانی - کسر اول و سکون ثانی و فوقانی و

کاف فارسی بالف کشیده و نون تجماتی رسیده یعنی بنیاد
 و پے عمارت باشد و عبری اساس خوانند -
 شست گران - بفتح کاف فارسی کنایه از تیر اندازان
 و کمانداران باشد چشمتگر کماندار را گویند -
 شسته - بروزن مخففه معروف است که از شستن
 و پاکیزه کردن باشد و بمعنی رو پاک و دستار چه هم گفته اند
 و معرب آن شستوبت -

ششن - بفتح اول و سکون آخر که نون باشد و حرکت
 ثانی مجهول صدف را گویند که گوش ماهی باشد و نامیرا
 نیز گفته اند مطلقاً یعنی هر چیزی که آن منو کند و بسبالد و
 بیقراید و نیشگر را نیز گویند و بمعنی خار چرخچین هم است
 و در حرم را نیز گفته اند که بچردان باشد و بجای حرف ثانی
 شین نقطه دار هم بنظر آمده است -

بیان یازدهم
 در شین نقطه دارباشین نقطه وار مثل
 بر شست و نه لغت و کنایت

شش - بفتح اول عدد است معروف و بضم اول
 چیز است سفید بخرنی مائل مانند گوشت و به جگر متصل است
 و باوزن و فروجه اول باشد و کنایه از بیستان نرم و
 است و آو بخیر هم است -

شش آماسیده - بضم اول کنایه از مردم بد دل
 و بد اندرون و نامرد باشد -

شش انداز - بروزن پس انداز کسی را گویند
 که شش بچول بازی می کرده باشد و آن نوعی از
 تمار است و تزار را نیز گویند یعنی کسیکه نزد بازی کند و
 ششم را نیز گفته اند که شش گوی الوان مدور را خوب
 یا غیر آن هر دو دست گیرند و بر هر دست سه عدد و در هر
 انداز دو می گیرند و هر شش را چنانکه بر زمین نمی افتد
 و پیوسته چهار عدد آن در هر دست است ماه شش پرده را نیز گویند -

شش بانو - کنایه از شش کوب است که آن محل
 و مشتری و میخ و زهره و عطارد و قمر باشد -
 شش پستان - بنام اول و کسر باسه فارسی برون
 اگر چنان زنه را گویند که پستانها از نرم و بزرگ و افتاده
 باشد و کنایه از زن پیر هم هست و بفتح اول و شش باشد
 زنان را چه ایشان را سنگ نسبت کنند و سنگ را نیز گویند
 که بتاری کلب خوانند -
 شش پنجه - برون سر پنجه نام دارد و است که آنرا
 کشند برون و شش میگویند -
 شش بندان - بابی ایچ برون فرزندان
 درخت تاک صحرائی باشد و آن مانند عشقه بود و ختابچه
 و آنرا بشیرازی سیاه دارد و بعضی کرمه الاسو خوانند -
 شش تا - بانو قانی بالف کشید و طنبور شش را
 گویند چنانکه سه تا طنبوره سه تاره را گویند -
 شش تازون - بفتح زای نقطه دار و دال
 بفتح نقطه طنبور شش تار و آنرا چمن را گویند و شش بچول
 با چمن را هم گفته اند که نوسه از قمار است -
 شش تره - بفتح تاد و اسه قوتش رو ناس را
 گویند و آن بکیمیت که چیز با بدن رنگ کنند -
 شش خاتون - بمعنی شش بانو است که شش کوب
 زحل و مشتری و میخ و زهره و عطارد و ماه باشد -
 شش خان - برون الوان خیمه مدور و خمیه
 گرد را گویند و بعضی پرده و سراپرده هم آمده است -
 شش خانه - برون پرده از بمعنی شش خان است
 که خیمه گرد و پرده باشد و معرب آن شش خانج است -
 شش شخ - برون شطرنج گرد گانه باشد که در
 آنرا اقلی کنند و جهت قمار بازی پرازد سب سازند -
 شش در تنگ - بفتح دال ایچ و کسر ای شش
 کنایه از دنیا و عالم است و شش حمت را نیز گویند و معنی

خجالت هم بنظر آمده است -
 شش در فنا - بکسر را و فتح فای بمعنی شش در تنگ
 است که دنیا فانی باشد -
 شش وری - برون جعفری کنایه از دنیا و
 خانه شش در باشد -
 شش روز کون - بفتح کاف اشاره بشش
 روزیست که آفرینش عالم در آن شش روز شد -
 شش روزن - بفتح زای بی نقطه و زای
 نقطه دار کنایه از دنیا است باعتبار شش حمت و کنایه از
 حیوان هم هست باعتبار سوراخمان گوش و دهان بینی
 و پس و پیش و کنایه از شش کوب هم بنظر آمده است -
 شش سری - با سین بی نقطه برون جعفری
 زر خالص تمام عیار باشد -
 شش سو - با سین بی نقطه برون پهلو بمعنی
 شش حمت است که بالا و پایین و پس و پیش و چپ و راست باشد
 شش ضرب نتیجه خوب - کنایه از گوهر و
 زر باشد و کنایه از مشک و کنایه از شکر و عسل و قشام
 میوه هم هست و بحدف ضرب هم بنظر آمده است که شش
 نتیجه خوب باشد -
 شش ضرب - داوی است در نزد بازی و آنرا
 شش ضرب نیز گویند -
 شش عروس - بمعنی شش خاتون است که کنایه
 از زحل و مشتری و میخ و زهره و عطارد و ماه باشد -
 شش قاقل - با دو قاف دو آیه است که آنرا
 شاقل گویند و آن زردک صحرائی است سطر و سنگین و
 بزردی مائل به باشد و قوت باه دهن -
 شش وینج - کنایه از قمار است و کنایه از هر چیزی
 که در معرض تمک باشد و شش وینج بازی کنایه از
 کمر و قریب و حیلده باشد -

شش

شش و پنج زمان - کتابه از قیام باز آن باشد
و آزادگان کامل را نیز گویند و شخصی را نیز که هر چیز دارو
در معرض تلف آرد -

شش - یعنی اول و ثانی شش روز بعد از عید
ماه رمضان را گویند و روزه داشتن در آن شش روز
سنت است -

شش پندان - ایام حلی بر وزن فرزندان
بمعنی شش است که شش روز بعد از ماه رمضان باشد و
سنت است در آن شش روز روزه گرفتن -

بیان دوازدهم

در شین نقطه دار با عین بے نقطه مثل
برت لغت و کنایت

شعبده - ایام بعد بر وزن بتکده بازی را گویند
که نموده داشته باشد لیکن او را بوسه نباشد و این
بجرت دست و سرعت آن صورت بندد -

شعر مومک - کنایه از یک چشم آدمی و حیوانات
دیگر باشد و آن پوست بالابین فرکان و از چشم است و
آز الحاف چشم هم می گویند -

شعوره - باد او بر وزن و معنی شعبده است که
نموده بود باشد -

بیان سیزدهم

در شین نقطه دار با عین نقطه دار مثل برده لغت

شع - یعنی اول و سکون ثانی شاخ را گویند مطلقاً خواه
شاخ درخت و خواه شاخ آهو و گوشت و امثال آن و
شاخ گاو را نیز گفته اند که بیان آنرا خالی کرده باشند

و بدان شراب خورند و بضم اول هم آمده است -
شع - یعنی اول بر وزن غذای ترش و تیردان را گویند
و آن جایست که تیر در آن نهد و بگریند و بجرمی جبه
خوانند و بضم اول هم آمده است -

شع - یعنی اول بر وزن سواد نام برادر است ز آل بود
که رسم را بارش در چاه انداخت و خود هم یک تیر رسم
کشید و بضم اول هم آمده است -

شغال - بر وزن کمال جانور است معروف و او برین
است بیان گرگ و روباه گویند در زمان الوشیر و آن هم رسید
شغالی - بر وزن کمالی نوعی از انگور باشد و بجرمی عود
شعاه - بر وزن تبا کیش و ترکش و تیردان را گویند
و بجرمی جبه خوانند -

شغر - یعنی اول و ثانی و سکون راسه قشمت پوست
دست و اندام باشد که بسبب کار کردن و کار فرمودن
بسیار سخت و سطر شده باشد و یعنی اول و ثانی هم بیان
معنی دهم یعنی آبله باشد که بسبب راه رفتن در پای و

کار کردن در دست بمرسد و در عینی یعنی خالی شدن
شهر باشد از مردمان و یک پار و داشتن سگ باشد
بجست ناشیدن -

شغر بغر - یعنی اول و عین دوم بر وزن شکر بر کلمه است
از توابع بمعنی بر آگنده و پریشان -

شغک - بر وزن کجک مردم جلف و ابله و نادان
را گویند -

شغه - یعنی اول و ثانی بمعنی اول شغ است که شاخ
درخت و شاخ گوسفند و گاو باشد و پینه دست و پا و
اعضای انسان و حیوان را گویند که بسبب کار کردن
بسیار بهریده و بسیار سخت و سطر و گنده شده باشد و
آبله دست و پا را نیز گویند که بسبب کار کردن و راه
رفتن بمرسد باشد -

بیان چهاردهم

در شین نقطه دار با قاف مثل ربت لغت

شفت - یعنی اول و سکون ثانی شب را گویند و بجرمی
لیل خوانند و در عینی پارچه نازک و تنگ پرده تنگ

شفقت - با نام حرکت مجهول گویا بهیست که آنرا سه برگ گویند و بمن گل آنست -
شفقت - بکسر اول بروزن کشتن بمعنی خار زیندن و جرا کردن و تراویدن و چکیدن و چکانیدن باشد -
شفقت - بروزن هفته حصه مانند باشد از رسیان که برود پیچیده شود -

شفقتیدن - بکسر اول بروزن بشنیدن بمعنی شفتن است که خار زیندن و جراحت کردن و تراویدن و چکیدن و چکانیدن باشد
شفقتش - بیخ اول بروزن کفش نئے و چوبه باشد که در خان پنبه را بدان زنند و گرد آوری و جمع نمایند و شاخ درخت را نیز گفته اند و بضم اول هم آمده است -
شفقتا هنج - باشین نقطه دار بروزن و بمعنی شفتا هنج است و آن تخمه آهنی باشد که در آن سوراخهای بزرگ کوچک بقاوت کرده باشند و سیم کتان طلا و نقره را از آن کشند تا باریک و منقول شود -

شفقتا هنج - بروزن رنگارنگ بمعنی شفتا هنج است که آهن سوراخدار استادان زرکش باشد و بمعنی حلاج و کمان حلاجی و شفته حلاج هم آمده است و آن چوبی باشد که در وقت پنبه زدن بر زه کمان میزنند و بمعنی شافتا نیز بنظر آمده است -

شفقتش - بروزن رفوف شاخ درخت که کجواج باشد و بیخ درخت را نیز گویند -

شفقتشه - بکسر اول بروزن نصفه شوشه طلا و نقره را گویند و آن طلا و نقره گداخته است که در ناوچه آهنین ریخته و بیخ دوم خنجر هم آمده است و آن موس چندیت از کاکل و زلف معشوق که بر روست او افتاده باشد و شاخ درخت بسیار نازک و راست و هموار را نیز گفته اند و بیان معنی بیخ اول هم آمده است و بمعنی چوبی که حلاجان پنبه را بدان زنند و گرد آوری کنند هم هست -

و باریکی را گویند که از پس آن چیزی توان دید و بمعنی لاغر کردن و اندوختن یا ختن هم آمده است و بکسر اول هم در عربی بمعنی کس و افزونی و کم کردن و افزون کردن سود و زیان و نقصان کردن باشد و این لغت از احمد است -
شفق دارو - یعنی دارو سفید و آن پاد زهر است و مریب آن فاو زهر باشد -

شفقتا - بروزن زاننه نام مرغیست که سر او چهار رنگ است و بال و اندام او نیز چند رنگ است و بزرگتر از مرغی است که غلیو اج است -

شفقت - بیخ اول و سکون ثانی و فوقانی چیزیست که بهار و از زان و مغت را گویند و کج و ناراست و خم و نامهربان را نیز گویند و بمعنی فر به شخم و لمی و گنده و ضخیم و نازا شید باشد و نام قریه است از گیلان که در آنجا کاسه و مرتبان و حقه و دیگر اوانی از کاشی سازند و بکسر اول هم بمعنی کج و نامهربان آمده است و هم بمعنی تراویدن خون دریم و زرد آب از زخم و بضم اول مسک و بنجیل را گویند -

شفقتا لوس - بروزن زرد و آلمیوه است معروف و کنایه از بوسه هم هست که بنفاری لوج و بعرنی بقله گویند بضم قاف -
شفقتا هنج - بیخ با سکون نون و جیم تخمه فولادی باشد خم و تنگ و سوراخ بسیار از کج کوچک و بزرگ است و در زرکشان طلا و نقره را از سوراخهای آن کشند تا منقول شود و باریک گردد -

شفقتک - بکسر اول بروزن بهتر که بستنی باشد که علف شتر شود و آنرا خاشکی گویند و بعرنی تخم خوانند و تخم آنرا بزرگ گویند و بعضی تخم خاشکی را نیز شفقتک می گویند -
شفقتنگ - بیخ اول و ثالث و رابع و سکون نون و کاف فارسی نام میوه است سرخ و سفید بزروی مائل و شبیه بشفقتا گویند و درخت شفتا لوس و زرد آورا چون با هم پیوند کنند این میوه حاصل شود -

شک - بفتح اول و ثانی بروزن محک بی هنر و الج
 و جلف و نادان را گویند و بسکون ثانی یعنی کهنه و
 فرسوده و از هم رفته باشد -
 شغل - بفتح اول بروزن کفل ناخن شتران با کشش گویند
 شغلج - بفتح اول و لام و سکون ثانی و جیم میوه کبر است
 از آب شیرازی کورک و بجر بی ثمره الکره و ثمره الاصفت خوانند
 تشکیدن - بضم اول بروزن تشکیدن یعنی صغیر زدن
 باشد چنانچه کبوتر بازان در وقت کبوتر پرانیدن یا متهرا
 بوقت آب دادن با سپان زنند -

و بجر بی شقاق النعمان خوانند -
 شقر دیون - بفتح اول و ثانی و سکون راء قرشت
 و فتح و ال ابجد و تحتانی یوا و کشیده بنون زده بفت یونا
 سیر محرمی را گویند و بشیرازی سیر و بجر بی حافظ الاجساد خوانند
 شقق - بروزن شقق دست بر هم زدن با اصول باشد
 چنانکه صدای از آن بلند شود -
 شقه - بفتح اول و ثانی پینه دست و پای آدمی بود که
 بسبب رکودن و راه رفتن بمرسیده و سخت شده باشد -

بیان ساز و دهم

در شین نقطه دار با کاف تا ز می شکل بر نو
 و شت لغت و کنایت

شفتین - بکسر اول و نون بروزن مسکین بفت یونا
 نام نیست که از بفارسی بویار و غم خورک و بجر بی یام
 خوانند و بفتح اول هم گفته اند و آن دو نوع می باشد
 بزی و بجر بی بزی بویار است که گفته شد و بجر بی جاویر است
 به شکل خفاش و بال درنگ او نیز بخفاش می ماند و دم او
 به دم موش شباهت دارد و در پنج دم خار دارد که بدان
 میگویند و اگر در زیر بالین کسی گذارد آن کس را خواب نبرد
 و اگر در پای درخت دهن کنند آن درخت خشک شود -
 شفو ده - بضم اول بروزن کشوده یعنی هفته باشد
 که از شنبه است تا جمعه -

شک - بضم اول و سکون ثانی حرکت موش را گویند
 از ابجر بی تراب المالک و سم الفار خوانند و بفتح اول
 در عری یعنی گمان باشد که در برابر یقین است و بزبان
 ژند و پازند هم این معنی است و عکس را نیز گویند و آن
 برنده اینست معروف -

بیان پانزدهم

شکاشک - با شین نقطه دار بروزن چکاوک آواز
 پای را گویند که بهنگام راه رفتن بر آید -
 شکاف - بکسر اول بروزن غلاف معروف است که
 رخنه و چاک باشد و بعضی رخنه کننده و ام بر خنه کردن هم
 و ابرسیم کلافه کرده را نیز گویند -

در شین نقطه دار با قاف شکل بر شش لغت

شکافه - بروزن قیافه چو بکی یا پارچه شاکه باشد که
 بر آن ساز نوازند و آنرا بجر بی مضرب خوانند و بعضی
 گواره هم آمده است که بجر بی حمد گویند -
 شکافه زن - سازنده و مطرب را گویند -
 شکال - بکسر اول بروزن خصال یعنی چدار است و
 آن زیبانه باشد که بر دست و پای سپ و اشتر بند
 بندند و بعضی کمر و فریب و حیل هم آمده است -
 شکانک - بفتح اول و نون بروزن چکاوک

شقا - بفتح اول بروزن بقا یعنی تیردان است یعنی
 جان که تیر در آن گذارند و آنرا ترکش و کیش نیز گویند و
 بجر بی جعبه خوانند -
 شقاقل - با قاف بروزن قفاقل زردک صحرایی است
 و بهترین آن سطر و سنگین و بزودی مال می باشد اگر زن
 بخورد بر کبر و بجه بیندازد و آنرا جز را قلیطی خوانند و جنسی از
 ماهی ریزه هم هست که بجهت قوت باه خورند -
 شقر - بکسر اول و فتح ثانی و سکون راء قرشت لار را گویند

چینه وان مرغان را گویند و بعر بی حوصله خوانند -
 شکا و نده - بکسر اول فتح و او بر وزن شگافنده نقیب
 و چاه جوے را گویند و بعر بی نقاب خوانند -
 شکا و نه - بکسر اول فتح و او و نون یعنی شکا و نده است
 که نقب زن و چاه جوے باشد و کفن دزد را نیز گویند و او را
 بعر بی بنامش بر وزن نقاش خوانند و بسکون و او هم
 درست است -
 شکپا - بکسر اول و سکون ثانی و باء فارسی بالف
 کشیده مردم ترش رو و مقبوض را گویند -
 شکپوے - باء فارسی بر وزن بدخوے آواز
 باء را گویند و شب با نهایت آهستگی و آهسته براه رنده
 را نیز گفته اند و معنی صدا و آوازے باشد که شب خواب
 از مردم بر آید -
 شکر - بکسر اول و فتح ثانی مخفف بر وزن جگر یعنی شکار و
 شکار کننده و شکننده باشد و شکر یعنی دشمن شکن و
 امر شکار کردن و شکنش هم هست یعنی شکار کن دشمن
 بشکن و با ثانی مشتد سیول را گویند که خار پشت تیر انداز
 باشد و بفتح اول و ثانی معروف است و آن چیزی باشد
 که قند و نبات و چیز باء دیگر از آن سازند و نام زنی بود
 که سر و پرغ شیرین او را در جاله نکاح خود در آورده بود و شوهر
 از زنبور سیاه باشد که شش پائے دارد و پیوسته بگل تشینه
 و کنایه از لب معشوق و سخن شیرین هم هست -
 شکر آب - معروف است و کنایه از رغبت اندک هم هست
 که در میان دو دوست واقع میشود -
 شکر بادام - زرد و آلوے خشک کرده شده دانه برآورد
 را گویند که مغز بادام بجای دانه در میان آن گذاشته اند
 و بادام خشک شده و بادام قندے را نیز گفته اند و کنایه
 از لب و چشم معشوق هم هست -
 شکر برگ - بفتح باء و سکون راء قشمت و

کاف فارسی نوع از شکر پاره باشد و پر کالهای دراز و پهن
 نیز گویند که از شکر سازند و بر هم بندند و آنرا شکر قلم خوانند -
 شکر پوره - با رابع بر او رسیده و راء بے نقطه مفتوح
 سنبوسه باشد که درون آن از قند و مغز بادام و پسته
 یکگوفته پر کنند و بپزند -
 شکر بوزه - بفتح زاء بے نقطه دار یعنی شکر بوزه است
 که سنبوسه قندے باشد -
 شکر بیره - با رابع به تحتانی رسیده و فتح راء قشمت
 یعنی شکر بوزه است که سنبوسه قندے باشد -
 شکر بیزه - بفتح زای نقطه دار بر وزن و معنی شکر بیره است
 شکر خند - با خاء نقطه دار بر وزن کربند کنایه از تیر
 باشد یعنی در زیر لب خنده کردن -
 شکر خنده - بفتح دال یعنی شکر خند است که قسم باشد -
 شکر خواب - بمعنی شاد خواب است که خواب خوش
 باشد و خواب سحر را نیز گویند -
 شکر و - بکسر اول و فتح ثانی و ثالث و سکون دال اچیه
 یعنی چاره و علاج کند و بمعنی شکار کننده هم هست -
 شکر دن - بر وزن چکردن بمعنی شکار کردن و سخن
 باشد و بمعنی علاج و چاره نمودن هم آمده است -
 شکر ده - بفتح اول و دال بجد بر وزن تیر ده مردم
 جلد و چابک و صاحب جلد و جلد در کار بار را گویند -
 شکر ریز - با راء قشمت بر وزن سحر خیز آنچه در شکر
 بر سر عروس و داماد تار کنند و بعضی گویند آنچه از خانه دانه
 به خانه عروس فرستند و کلام شیرین و فصیح و بلیغ و شعر و
 خوانندگی گویندگی را هم گفته اند و بینه خوش طبع
 بزرگ گوے نیز هست و بمعنی اگر یی شادی هم آمده است و
 لب خوبان را نیز شکر ریز خوانند و شخصی را گویند که از
 شکر چیزها سازد و او را بعر بی قناد خوانند -
 شکر ریز طرب - کنایه از گریه شادی باشد -

شکر ریزی - بروزن سحر خیزی گریه را گویند که از روزه
شادی و خوشحالی کند و بعضی گفتار خوش و سخنان شیرین
وزم و آهسته هم است -
شکر زخم - بفتح ز او خانه نقطه دار و هم کنایه از رسیدن
تیرست بر نشانند -
شکر سنگ - بفتح سین بی نقطه و سکون نون و کان فارسی
حجر اعیانیت و آن سنگی باشد سفید چون آرزو باشد بر روی
خون می آمده باشد ریزد خون را باز دارد -
شکرش - بفتح اول و کسر ثالث بروزن و رزش یعنی برین
باشد یعنی بچیز با به شهرت کردن -
شکر عقیق رنگ - کنایه از لب مشوق است -
شکر فند - بکسر اول و فتح فابر وزن و خشنده یعنی
و بر در آینه باشد و سبب سکندی خور را نیز گویند -
شکر فیدن - بکسر اول و فابر وزن و خشنده یعنی
غزین و بر در آمدن باشد و بفتح اول هم گفته اند -
شکر لب - شخصی را گویند که لب بالا یا لب پایین او شکافند
و چاکه را باشد و همچنین از ما در زائیده شده باشد و کنایه
از محبوب و مطلوب هم است -
شکر رنگ - بروزن یک رنگ مخفف شکر رنگ است یعنی
شکر روئیده چه رنگ یعنی روئیده درسته هم آمده است و بعضی
شکر برگ باشد و آن برگها و پارهای دراز است که از شکر سازند
و بر هم بندند -
شکر و ده - بفتح اول و او بروزن فلک زده در
جلد و چیت و چاک و صاحب جد و کار با و ساخته و آاده
در ممالک باشد و بضم و او هم نظر آمده است -
شکره - بکسر اول و فتح ثانی و ثالث پرنده است شکاری
از جنس باشد لیکن از دو کجتر باشد -
شکر پنج - بفتح اول و سکون نون و هم عرب شکر رنگ
است که خشک باشد و آن خاریت است به بلو و این معنی

بجای راس قرشت و او هم آمده است -
شکریدن - بکسر اول بروزن شنویدن یعنی شکار کردن
و شکستن دشمن باشد -
شکر مینه - نوعی از حلوا می شکر باشد و آنرا عربی ناطق خوانند
شکستن - بفتح ثانی معروف است و بعضی اعراس کردن
و تندر شدن باشد و بعضی خوردن و چاودین هم آمده است
و خجل شدن و هزلیت لشکر را نیز گویند -
شکست و مکت - بکسر اول و هم از اتباع است و بعضی
ماضی شکستن باشد یعنی پیش ازین شکست -
شکاشک - بفتح اول و شین قرشت بروزن نغزک
از ازابا باشد که در وقت راه رفتن بر آید -
شکفت - بکسر اول و فتح ثانی و سکون فا و فو قاعه
یعنی خار باشد و آن جایست در کوهها ساخته و میباشند
که اکثر درویشان و فقیران در اینجا بسر برند و بعضی کج و ناها
نیز گفته اند و بضم ثانی از هم کشودن را می گویند و شکفتن
و وا شدن غنچه گل را هم گویند و بکسر ثانی یعنی عجیب
و عجب و تعجب آمده است و این معنی با کاف فارسی
هم گفته اند -
شکفتن - بکسر اول و ضم ثانی یعنی وا شدن غنچه گل
خندان شدن باشد و بکسر ثانی یعنی تعجب نمودن -
شکفتیدن - بکسر اول و ثانی بروزن فرستیدن
تعجب نمودن و تعجب شدن باشد و با کاف فارسی هم
این معنی آمده واضح این است -
شکفتن - بکسر اول و ضم ثانی و فتح فا مخفف شکوف
است که گل درخت میوه دار باشد -
شکک - بروزن کجک طنبوره را گویند و آن ساز است
معروف و بعضی خار است هم است گرد و در که در و آن
آویزد و آواز با ساز را نیز گفته اند در وقت راه رفتن -
شککال - بکسر اول بروزن اقبال عظیم ترین و بزرگترین

پادشاهان هندوستان بوده -

شکله - بکر اول و سکون ثانی و فتح لام آنچه از جامه و امثال آن در جائی بند شود و پاره گردد و پارچه را نیز گویند که از سر هند و آنه و خرزله بکار بردند و آنرا بعر بی قواره بطین گویند و بفتح اول هم گفته اند -

شکم منده - بمعنی شکم خواره و پر خور باشد و بعر بی عبدین خوانند و کنایه از توکری باشد که بنان فقط چاکری کند - شکم چار پهلو کردن - یعنی شکم را از طعام و غیر آن چندان پر کرده باشد که مربع شود -

شکم خاریدن - کنایه از بهانه کردن و عذر آوردن باشد - شکم خوار - با او معذرت و له بر وزن شکم دار کنایه از گرسنه باشد و بمعنی بسیار خور و خورنده هم آمده است و او را شکم خور و شکم خوری نیز گویند -

شکمی - باثالث تجمانی رسیده پوست شکم بر جانور را گویند که آنرا پوستین سازند و مردم شکم بزرگ و شکم خواره را نیز گفته اند - شکم - بکر اول و فتح ثانی و سکون نون بمعنی احوال کردن و تشدید شدن باشد و خوردن و خائیدن را نیز گویند و بمعنی گریختن و هزینت و شکست لشکر هم آمده است و بمعنی چین و شکنج هم هست هر چه شکن زلف و شکن اندام و شکن جامه یعنی چین زلف و چین اندام و جامه و مکر و حیل و فریب و تزویر باشد و اصول را نیز گویند که در مقابل بی اصول است و بمعنی سخن و سرود و نرمی و ملائمت هم بنظر آمده است و بکر اول و ثانی نام و لایست است و باین معنی بفتح اول و سکون ثانی هم گفته اند -

شکنج - بکر اول و فتح ثانی و سکون نون و جیم بمعنی تاب ریمان و گره و چین زلف و کامل و پیشانی و شکم چین جامه و امثال آن باشد و شکنجه و آزار است که فردان را کنند و نوکی از مار باشد که بر جان حیه گویند و بعضی گفته اند که مار سنج را سنج می گویند و بمعنی اصول هم هست که در مقابل بی اصول است

دغمه و نوارا گویند و مکر و قریب و حیل را نیز گفته اند و بعضی گفته اند که از دیدگی بهم رسد مانند خیارک و امثال آن و بضم ثانی گرفتن عضو می باشد بسراخن چنان که بد رو آید -

شکنده - بفتح اول بر وزن سمنده که می باشد سرخ و خرنده در میان گل و آنرا خراطین گویند و بکر اول هم آمده است - شکن کار می - بمعنی کار شکنی کردن و حرف بی تصرف و محل گفتن و بی عزت کردن و شکست دادن بطین باشد - شکنه - بکر اول و فتح ثانی و نون بمعنی عشو و کرشمه و غنچ و دلال باشد و سخیل را نیز گویند و آن خار پشته است که خار باه خود را مانند تیر اندازد -

شکوب - بضم اول بر وزن غروب ستار و منبیل گویند - شکو ثانی بضم اول و ثانی بوا و رسیده و نای شلته بالک شیده بعنت سر بانی تخم کتوت را گویند و آن تخم است و دوائی که سده جگر کشاید -

شکوخ - بضم اول و ثانی و سکون واو و حامی نقطه دار بمعنی لغزش و بسرد آمدگی باشد و بکر اول هم هست - شکو خند - بکر اول و فتح رابع بر وزن فرزند یعنی بفرزند و بسرد آید و بیفتد و بضم اول هم آمده است -

شکو خنده - بکر اول بر وزن فرشته است و بکنندری خواند و بسرد آید را گویند و بمعنی لغزنده و بیست دارند هم گفته اند و بضم اول نیز گفته اند -

شکو خیل - بضم اول بر وزن خروشید یعنی لغزید و بسرد آمدن و با اول کسور هم گفته اند -

شکو خیدن - بضم اول بر وزن خروشیدن بمعنی لغزیدن و بسرد آمدن و افتادن است و آدم باشد و بمعنی از رسیدن و بیست زده شدن هم آمده است و بفتح اول و کسر اول نیز گفته اند -

شکوف - بضم اول و ثانی و سکون واو و فامعنی شکاف و رخنه و رخنه کننده باشد و امر بر خنه کردن هم هست -

شکوف

شکو فند - کبر اول و فتح فابروزن فروز یعنی بشکند و شکفته شود و شکافته گردد و بفتح اول بروزن خموشند هم گفته اند -

شکو فنده - کبر اول بروزن فروز شده یعنی شکافته و رخنه کننده آمده است -

شکو فنه - کبر اول و فتح فاکل درخت میوه دار باشد و بفتح ن و استقر غ نیز گفته اند -

شکو فنه سنگ - ترجمه زهر الحمر است و آن چیز است که در کوهها بر روی سنگ پیدا میشود و آنگاه سنگ هم میگویند سیلان خون و ورم زبان را نافع است -

شکو فنه مس - ترجمه زهره النحاس است و آنرا کف مس نیز گویند و آن چیز است که چون مس را بگردانند و در کوهی ریخته تا بسته شود قدری آب بر آن ریخته آن آب جوش میزند و کمی از آن بر روی مس هم میرسد مانند نمک بهترین آن سفید باشد و بسیار نافع است -

شکو فیدین - با قاف بروزن فضولیدین یعنی کشودن و کشودن شدن و رخنه کردن و رخنه شدن و گسستن لشکر آمده است و بروزن خموشیدن هم گفته اند -

شکول - بضم اول بروزن دخول یعنی جلدی و چاکی باشد شکولیدین - بضم اول و و او مجهول بروزن فضولیدین یعنی پریشان ساختن و شورانیدن و بر آوردن و پراکندن کردن باشد -

شکوه - بضم اول و ثانی و سکون و او مجهول و او یعنی هر یک با توت و کبابت و شان و شوکت و بزرگی باشد و آنرا عبری حشمت خوانند و کلامه و ده کوچک را نیز گفته اند و کبر اول یعنی ترس و بیم است و در عربی پوست بره نیز خوانند و را گویند که در آن شیر کنند -

شکو هد - کبر اول بروزن فروز یعنی برسد و او هم برسد و برینند و بفتح و بضم اول بروزن فروز شده یعنی انهار

بزرگی کند و گوش سخن اندازد و زیبا شود - شکو هنج - کبر اول و و او مجهول و فتح ها و سکون نون و هم خار خشک را گویند و آن خاری باشد رسته پیلو -

شکو هندی - بضم اول بروزن فروز شده یعنی انهار بزرگی کردن و سخن شنیدن و زیبایی نمودن باشد و یعنی لغزش و افتادگی و بر در آمدن هم آمده است و کبر اول یعنی ترس و بیم باشد -

شکو هنده - بضم اول بروزن فروز شده یعنی هیبت دارنده و اظهار بزرگی کننده باشد و گوش سخن مردم اندازنده و زیبا شود و را نیز گویند و کبر اول بهم وارنده و ترسده باشد -

شکو هیدین - کبر اول بروزن گو هیدین یعنی ترسیدن و بیم بردن و او همه کردن باشد و بضم اول یعنی اظهار کردن و گوش سخن مردم انداختن و زیبا شدن باشد -

شکو هیده - بضم اول بروزن فروز شده یعنی اظهار کرده و گوش سخن کسی انداخته و زیبا شده و کبر اول یعنی رسیده و بیم برده باشد و یعنی سپاس بر آورنده آمده است -

شکو ه - بضم اول و ثانی مخفف شکوه است که توت کبابت و شان و شوکت باشد و کبر اول یعنی هیبت و ترس و بیم آمده است -

شکو ه اول و ضم ثانی و فتح ها و سکون و ال یعنی ترسد و او را گویند و هم برود -

شکو هیدین - کبر اول و ثانی و او یعنی مضرب گشتن و بیقرار شدن باشد -

شکوب - بروزن نیب صبر و آرام و تحمل باشد -

شکوبیا - کبر اول و ثانی و ثانی رسیده و ثالث بالف کشید یعنی صبر و تحمل کننده و صبور و تحمل آرام گیرنده باشد -

شکوبیانی - بضم آرام گیرندگی و صبر و تحمل کشندگی باشد -

شکوبانیدن - یعنی صبر کردن و تحمل نمودن و فروز شدن است

شکینده - بکسر اول بروزن فریبنده بمعنی صبر و تحمل کننده باشد -

و بجاوند و بکسر اول شکاف و سوراخهای عمیق را گویند که در زمین بسبب صدمه سیلاب بهم رسیده باشد و چواری که بر دست و پای اسبان نهند -

شکیمیدین - بروزن فریبیدن بمعنی صبر کردن و تحمل نمودن و قرار و آرام گرفتن باشد -

شکال - بفتح اول بروزن حواله بمعنی تمام و همه باشد -
شکالیو - بضم اول و سکون رابع و تحتانی یواور رسیده هر چیز را گویند که بر روی آخرا آتش پزند از نان و گوشت و غیر آن -

شکیر - بفتح اول بروزن فطیر شکرنگ است و آن میوه یا شبنم بشفقالو -

شکاوند - بروزن و ماوند نام کوهیست نزدیک بیتان و معرب آن سجاوند باشد -

شکیش - بفتح اول بروزن کشیش جوالی باشد که از دوزخ سازند و آن گویا هیست که از آن حصیر بافند -

شگاه - بفتح اول بروزن پناه کیش و ترکش و تیردان را گویند و بعبی جبهه خوانند -

شکیفت - بکسر اول و تحتانی مجهول بمعنی عجب و تعجب باشد و بمعنی صبر و قرار و آرام هم هست مانعی شکیفتن باشد بمعنی صبر کرد و آرام گرفت -

شکیوس - ابای فارسی بروزن بدخوی آواز بای را گویند که آهسته روند در شب و باین معنی بجای کاف لام و یا حلی هر دو آورده است که تلیوی و شیوی باشد -

شکیل - بکسر اول بروزن سبیل بمعنی چدر است و آن ریش باشد که بر پای اسپ و استر بخصالت بندند و بمعنی کوفه و ب و حیل هم گفته اند -

شکر - بکسر اول و فتح ثانی و ثالث بروزن نگر و بومی چیز بخورد و و شکار بکند و بشکند -

شکینه - بروزن سفینه ظرف درازی و خمی باشد که غده در آن کنند -

شکرت - بکسر اول و فتح ثانی و سکون رابع و تحتانی و قاف نیکو و زیبا و لطیف و محترم و بزرگ و قوی و مطرب و صاحب ثروت و شمت باشد و بمعنی شگفت هم هست و بمعنی جو شایسته و کل و منفتح هم آمده است -

شکار - بفتح اول بروزن بهار بمعنی شکار باشد و آن جانور معروف و بضم اول بمعنی زغال و انکشت باشد و بکسر اول چیزی خوردن را نیز گویند -

شکفت - بکسر اول و ثانی بروزن گرفت بمعنی عجب و تعجب باشد -

شکل - بکسر اول و ثانی و سکون لام چواری باشد کوچک که هر دو دست اسپ و استر را بدان محکم بندند و ریسمان را نیز گویند که بر پای کفشک بندند -

شکون - بضم اول و ثانی و سکون نون منفتح شکون است که فال نیک و بقال برداشتن و سمیت و انستن چیز باشد مثل پرواز و آواز مرغان و حرکات و سکانات آدمیان و وحوش و امثال ایشان -

شکال - بفتح اول بروزن و معنی شغال است و آن جانور معروف گویند در زمان انوشیروان پیدا شد و بضم اول بمعنی زغال و انکشت باشد و بمعنی شکار هم آمده است و آن گاه و در آنیم خاییده است که شتر و گوسفند و گاو از خلق بر آرند

شکون - بضم اول بروزن سکون بمعنی شگون است که

بیان مہفتدہم

در شین نقطه دار با کاف فارسی سخن باز و است

شکار - بفتح اول بروزن بهار بمعنی شکار باشد و آن جانور معروف و بضم اول بمعنی زغال و انکشت باشد و بکسر اول چیزی خوردن را نیز گویند -

شکال - بفتح اول بروزن و معنی شغال است و آن جانور معروف گویند در زمان انوشیروان پیدا شد و بضم اول بمعنی زغال و انکشت باشد و بمعنی شکار هم آمده است و آن گاه و در آنیم خاییده است که شتر و گوسفند و گاو از خلق بر آرند

شکون - بضم اول بروزن سکون بمعنی شگون است که

قال نیک بقال برداشتن و مبارک استن چیز باشد -

بیان اسپر

درین نقطه دار بالام مثل رست و مثل لغت

مثل - بفتح اول و سکون ثانی پوست نازک رنگینی را گویند که در میان در ز کفش و موزه و پیراق زمین اسپر بناوه بدوزند بهجت خوش آیندگی و بعضی از یراق اسپر را نیز بان دوزند و زان آدمی را گویند خصوصاً و ران سار حیوانات را عموماً و بهر بی دست و پای را گویند که از کار از نامه باشد و بضم اول چیزی نرم و سست را گویند و کبر اول نیزه کوچکی باشد که سبک آن را گاهی دو پره و سه پره سازند و بیخ و ده آزار بردست گیرند و یک یک را بجانب دشمن اندازند و میوه باشد که در دور ماند بی و طعم آن نیز با طعمی آینه باشد و آزار بهندی بیل گویند و از آن قر با سازند و باین معنی بضم اول هم آمده است - شلاکین - با یای حلی بروزن سلاکین شخصی را گویند که در ابرام افراط کند -

شلیکوس - با یای فارسی بروزن حلقوی آواز پایی را گویند که بهنگام راه رفتن بگوش آید -

شلتوک - با و اوجول بروزن مفلوک برخی را گویند که هنوز از پوست بر نیاروده باشد و بهندی ثالی خوانند -

شلتی - با اول مفتوح و سکون ثانی و فتح فوقانی جای مردار و ناپاک را گویند یعنی موضعی که در آن سرگین و پلیدی خاک ریزد و امثال آن ریزند -

شلتی - با اول و ثانی مفتوح و سکون خامی نقطه دار و فتح می قرشت لکدی باشد که مردم در وقت بازی کردن با پشت پای یا سر زانو بر زنگاه و شستگاه یکدیگر زنند و آنرا شلتی بحدف و نیز گفته اند و گاهی از روی قهر و غضب هم می زنند -

شلتف - بفتح اول و سکون ثانی و فازن بدکاره و جفا را گویند و نام رودخانه ایست در زمین افریقیه -

شلتفیه - بفتح اول بروزن چرمینه فرج زنان را گویند و بضم اول هم گفته اند -

شلتفیه - بفتح اول بروزن الفیه یعنی شلتفیه است که فرج زنان و موضع جلع ایشان باشد و نام کتابی هم است که آنرا الفیه شلتفیه میگویند و بضم اول بجای تختانی نون هم آمده است -

شلتک - بفتح اول و سکون ثانی و کاف ز لور را گویند و آن گرمی باشد سیاه رنگ چون بر عضوی بچسباند خون از آن عضو بکند و کبر اول گل تیره سیاه چسبند را گویند که چون پا در آن بند شود بدشواری بر آید -

شلتکا - بفتح اول و سکون ثانی و کاف بالف کشیده یعنی شلتک است که ز لور باشد و کبر اول گل سیاه تیره چسبند -

شلتک - کبر اول بروزن خشک یعنی تا و دان باشد و سوراخی را نیز گویند که در ته دیوار با کنند تا آبهای کثیف بچرک و آب باران و غیره از آن عمر بیرون رود -

شلتل گوش - بالام و کاف فارسی بروزن نند پوشش گس را گویند که سومی بسیار برگوش او رسته باشد و گوشه اش فرود آید و بخت -

شلم - بفتح اول و ثانی بروزن کلم مخفف شلم است بکون ثانی پاک افزار ساfran باشد و بضم اول و ثانی بکلی شلم است که تندی و غلبه کردن و بهر ستم و زور چیزی گرفتن باشد از مردم و کبر اول و ثانی یعنی صمغ است مطلقاً خواه صمغ عربی باشد و خواه غیر عربی و باین معنی بکون ثانی هم آمده است -

شلماپه - بفتح اول و سکون ثانی بروزن گرما به شلم و آب شلم را گویند و بفتح ثانی هم گفته اند -

شلمک - بروزن نقرک نام دارد و است لعل و لطف چون با گوگرد برهن طلا کنند نافع باشد و آنرا شلم نیز گویند - شلمیز - بفتح اول بروزن کشیز یعنی حلبه است و آن سنی باشد معروف که شبلیله نیز گویند و بیونانی فریقه خوانند -

شلتگ - بفتح اول و ثانی بروزن پلنگ بر جستن و

<p>بیان نوزدهم</p>	<p>نوزدهمین شاطران باشد بجهت ورزش و مشق راه رفتن بسیار برنجیکه پاشنه پای ایشان بسوی ایشان می رسد و بکبر اول و ثانی هم گفته اند -</p>
<p>در شین نقطه دار با سیم مثل بر سبزه کشتش لغت و کسایت</p>	<p>شلووار - بفتح اول بروزن هموار از ازار و تنبان پارچه کوتاه را گویند و بضم اول هم آمده است -</p>
<p>شم - بفتح اول و سکون ثانی مخفف شوم بروزن قلم باشد و بمعنی رم در میدان و فرب و خنده و نفرت و دوری و اشت و پریشان و بیپوش نیز آمده است و امر بر میدان و نفرت کردن و فرب دادن و افغان و نوحه نمودن و بیپوش شدن هم هست و ناخن دست و پارچه گویند و بمعنی و بضم اول و سکون سیم هم هست و نام پهلوانی هم بوده است و در عربی به تشدید ثانی مطلق بوی باشد اعم از بوی گل و ریحان و غیر آن و بزبان علمی بهند بمعنی فراغت و آسایش باشد و بضم اول پای افزاری را گویند که زیر آن از جرم و بالای آن از ریسمان باشد و آزاره ترکی چاروق گویند -</p>	<p>شلوک - بفتح اول و ضم ثانی و سکون و او و کاف بمعنی زوباشد و آن کریمت سیاه رنگ که خون از بدن بکند - شلون - بفتح اول بروزن زبون جانور است از جنس شمال و در عربی چاروائی را گویند که گرسنه و لاغر باشد و بمعنی چاروائی فربه را گفته اند و بعضی چاروائی را گویند که نه فربه و نه لاغر باشد -</p>
<p>شماخ - بفتح اول و ثانی بالف کشیده و بجای نقطه دار زده مخفف شماخ است که سینه پند زنان باشد و آن پارچه است که پستانهای خود را بدان بندند و نام کمی از پهلوانان از آن هم هست و او سوری بود و پادشاهی هم داشت و باین معنی باشد و ثانی هم گفته اند و با ثانی مشدود در عربی نام شاعری بوده است -</p>	<p>شله - بفتح اول و ثانی مخفف کشتن قاطع را گویند و در عربی مقتول و بعبودی قصاص خوانند و با ثانی مشدود است و بیت پرست و تنگبار و جای تنگ و تنگنا باشد و بمعنی سخت جامه هم هست که یک توب پارچه باشد و سرگین دان را هم گویند و جای را نیز گفته اند و کوچک که پلیدی و خاک روم و امثال آن در آن ریخته و بضم اول و فتح ثانی به تشدید نوعی از طعام است و آنرا شله یا گویند و بفتح ثانی باشد بمعنی فرج زنان و موضع پلیدیها و سرگین و آن باشد و نیز گویند که زنان در ایام حیض در فرج خود نهند و در عربی نیست اراده و کارهای دور و دراز باشد -</p>
<p>شماره - بضم اول بروزن خار معروف است که شماره و حساب باشد و بمعنی دوستی و محبت و شبه و نظیر و مثل است هم هست و زخمی را نیز گویند که کاری باشد و از آن است نباشد و بکبر اول نام و زخمی است کوتاه و بسیار سخت که پیشه در آن از آن دسته افزار و دست افزار سازند و بمعنی راز یا زهر بظر آمده است که با دیان باشد -</p>	<p>شلیخ - بفتح اول و ثانی به تخطائی کشیده و بجای نقطه دار زده بمعنی صدا و آواز باشد - شلیخان - باخا نقطه دار بروزن میجام نام صحابه ترسایان باشد و او یکی از صحابه عیسی علیه السلام بود -</p>
<p>شماس - باشد و ثانی بروزن کما س نام شخصی است که گیش آتش را وضع کرد و بهم رسانید - شماس - با سیم بالف کشیده و سیم بی نقطه زده نام مبارزه بوده است تورانی که بر دست قارن بن کاوه مبارزه کرد و در عربی زره کوتاه و جامه که در زیر زره پوشند -</p>	<p>شلیک - بروزن صغیر بمعنی شفت رنگ است و آن میوه باشد شبیه بشقاو و در عربی زره کوتاه و جامه که در زیر زره پوشند شلیل - بفتح اول بروزن خلیل بمعنی شلیک است که شفت رنگ باشد و در عربی زره کوتاه و جامه که در زیر زره پوشند -</p>

گشته شد و نام هیلوانی هم بوده ایرانی در لشکر سیاوش و حرف
 آخرین را نقطه دار نیز گفته اند که شماساش باشد -
 شماسیان - بروزن شده و این جمله است که بر دین شماس
 آتش پرست بودند و عدل ترسایان داشتند و ایشان را
 عربان شماسه خوانند -
 شماغنده - باغبین نقطه دار بروزن بر آگند و بهر چه بود
 را گویند عموماً دوزن بد بوست و متعفن را مخصوصاً -
 شمال یکبر اول بروزن نهال یعنی خوبی ذات و سرشت
 نیکو باشد و بفتح اول در عربی نام بادی است معروف و
 جانب راست کسی را نیز گویند که در طرف مغرب کرده باشد
 شماله - بروزن حواله طلین شمع را گویند خواه از موم خیزد
 خواه از پیرونی از برنج خوردنی هم هست -
 شمامه کافور کنایه از آفتاب و ماه است که شمس و قمر باشد
 و کنایه از روز در روشنائی روز هم هست -
 شمان - بروزن امان یعنی آریان و نوحه کنان و سریده
 و آشفته و پریشان گشته باشد و معنی نفرت کننده و ترسند و
 بهیوش شده و نفس بر نفس افتاده از تشنگی و باگ و گریه
 و ما دم و گریه در گلو هم هست -
 شمانید - بروزن و معنی رمانید باشد که ماضی رمانیدن است
 و معنی آشفته کرد و آشفته شد و ترساید و ترسید و پریشان
 ساخت و پریشان شد و بهیوش کرد و بهیوش گردید هم گفته اند
 و معنی نفس بر نفس افتادن از تشنگی یعنی بی دربی و دم هم
 نفس کشیده هم آمده است و شمانیدن مصدر آن باشد -
 شمالی - بفتح اول بروزن حائل جمع شمال است که یعنی
 خوبی ذات و سرشت نیکو و خصلتهای پاکیزه و حسنات
 پسندیده باشد و این معنی یکبر اول هم آمده است و این
 صفت و مرادف شکل باشد و شاخ نورسته و شاخ خرد
 درخت و جوی کوچک و جدول آب و گروه مردم اند
 را نیز گفته اند -

شمسوری - ابای فارسی بروزن بخوری یعنی قسری باشد
 که نقیص طبعی است -
 شمش - بفتح اول و ثانی و سکون ذال نقطه دار زبان سفید
 نیکو را گویند و بعضی بنظر خوانند و لاجورد کم رنگ را نیز گفته اند
 ششم - بفتح اول بروزن قمر حوض خرد و کوچک را گویند و آب
 و بر جا که آب استاده باشد و جای از زمین و کوه که آب آن
 در آن جمع شود و بای و زخت را نیز گویند که آب آن استاده
 و بعضی آب کم و اندک را شمر گویند که در هر جای از روی زمین
 و جویها و شاخهای سنگ و بای و زخت و امثال آن
 بایستد و جوی کوچک و خرد و جدول آب را نیز گفته اند و
 نور در آب راه می گویند یعنی گرد آب و معنی تیمان هم
 بنظر آمده است که روی شیر باشد -
 شمش - بضم اول و ثانی و کسر اول سکون شین قشمت یعنی
 فرض و تقدیر باشد و در جایی استعمال کنند که عربان بالفرض
 و التقدر گویند -
 شماس - باسین بی نقطه بروزن عید البخت شود و یا زود
 یعنی زود باشد که آن روشنائی معنویست و پر از آفتاب و
 ماه و چراغ و آتش و امثال آن را نیز گفته اند -
 شمش - بضم اول و سکون ثانی و شین قشمت شمش طلا
 و نقره را گویند و آن طلا و نقره که آشفته باشد که در ناوچه
 آهنین ریزند -
 شمشاد - یکبر اول بروزن بهزا معروف است و آن
 درختی باشد که چوب آن در غایت سختی و طنائی بود و
 از آن چیز بسازند و مزنگوش را نیز گویند و آن نوسه
 از ریجان باشد در غایت سبزی و خوشبویی و بفتح اول
 هم آمده است و کنایه از قاست خوبان هم هست -
 شمشاد - یکبر اول بروزن بسیار شاخهای تازه را گویند
 که از درخت شمشاد بر آید و برگ آن در نهایت سبزی
 و لطافت و طراوت و تراکت باشد و از غایت نازک

سبل بجانب زمین کند تا ششرا آن را از لطف خوبان تشبیه کرده اند و بعضی گویند در خیرت مانند شمشاد و آن هم پوسته سبز و خرمی باشد و از چوب آن هم چیزهای تراشیده و بعضی دیگر گویند شمشاد و شمشاد هر دو یکی است اختلاف در دال و راء شده است

شمشدر سب و دال و راء بی نقطه بر وزن سنگریه لغت از رند و پازیر برادر پازیر گویند -

شمشرا - برای بی نقطه بر وزن غمز و استغنی باشد و دالی و آنرا هم از گویش خوانند و لبر بی اذان الفار گویند -

شمشک - کبر اول و فتح ثانی و سکون ثالث و کاف بلغت ثانی و بازنه کجدر را گویند و آن دانه باشد معروف که از آن روغن گیرند -

شمشور - بضم اولی بر وزن بر زور لغت گیلانی استنی باشد که برگ آن برگ سحر مانند و در آسمای ترش داخل کنند و روغن آن در گوش را مانع است -

شمشیر - بفتح اول بر وزن نخ معروف است و در به تشبیه آن شمشیر است که دم شیر و ناخن شیر باشد چه شمشیر و دم ناخن هر دو آمده است و در وثائی صبح و آفتاب را نیز گویند - شمشیر گوشتین - یعنی تیغ گوشتین است که کنایه از زبان با و لبر بی لسان خوانند -

شمع زرین لکن - کنایه از خورشید انور باشد - شمع سحر - کنایه از عمو و صبح اول است که صبح کاذب باشد و کنایه از آفتاب عالم است -

شمع صباح - کنایه از خورشید عالم آراست -

شمع صبحی - یعنی شمع صباح است که کنایه از آفتاب باشد -

شمع عالمتاب - یعنی شمع صبحی است که خورشید باشد -

شمع فلک - کنایه از آفتاب و ماه باشد و عمو و صبح گویند را گویند مخصوصا -

شمع مزعفر - کنایه از شیر عظم است که آفتاب باشد -

شمع بیودی و ش - کنایه از شراب لعلی انگوری باشد - شمعغندر - باغین نقطه دار بر وزن فرزند زنی را گویند که بغایت بدبوی و گنده و متعفن باشد و لبر بی لحن بر وزن سرا خوانند -

شمعغندره - باغین نقطه دار بر وزن شرمندره یعنی شماغندره است که چیزها به بدبو و متعفن باشد کسی را نیز گویند که از غایت ترس و بیم مذهوش و بی خبر شده باشد و شخصی که از دلبسته بد آید -

شمکور - با کاف بر وزن رنجور شهرت نزدیک گنجی از ولایت ایران -

شمل - بفتح اول و ثانی و سکون لام پامی از فرج زمین باشد و پامی از فرجی را نیز گویند که زیر آن از چرم خام و رویش از ریشمان باشد و آنرا چاروق گویند بزرگی و در عربی یعنی فراگرفتن باشد و بفتح اول و سکون ثانی هم در عربی یعنی کارها به پراکنده و کارها به جمع شده و پراکنده گی و جمعیت باشد و این از اصدا دست -

شمخ - بفتح اول و لام بر وزن برنخ یعنی شلم است و بفتح اول و ثانی و سکون لام هم گفته اند -

شمغ - باغین نقطه دار بر وزن و معنی شمش است که شلم نام شمله - بفتح اول بر وزن حله ثالی باشد که بر دوش اندازند و بر سر هم پیچند و علاقه دستار را نیز گفته اند و بضم اول یعنی تیر شهاب است و آن روشائی باشد که شهاب در هوا از جانبی بچلنبه دیگر رود -

شمگید - بر وزن تمهید استنی باشد که آنرا لبر بی حله گویند بضم هاء بی نقطه و گنگ باشد زرد و خوشبوی و بجای حرف آخر هاء فرشت هم آمده است -

شمگینر - بر وزن برهیزر یعنی شلم است که حله و شبلیله باشد -

شمسن - بر وزن چین بت پرست را گویند -

شمندان - بفتح اول و ثانی بر وزن سرطان جمع شمسن است

شمسان

که بت پرستان باشند و سی را نیز گویند که سبب و دیدن یا تشنگی
یا برداشتن باری نفس تمدنی در پی می زود باشد و فراش و
بساط بزرگ را نیز گویند

شمند - بروزن کند یعنی بهوش و بهوشی باشد و معنی چو
و افغان گفتند و بر مندم گفته اند و معنی بهبودی هم
بنظر آمده است -

شمند - بیخ اول بروزن زنده مردم شجاع و دلاور و
پهلوان را گویند و بهوش شده و بیم زده و بوینده را هم می گویند -
شمول - با و و مجول بروزن قبول معنی جمعیت سامان
و سکون و آرام باشد -

شمند - بکسر اول و فتح ثانی سرشیر و قیاق را گویند و پیری شیر
و پیر را نیز گفته اند و باشد ثانی هم باین معنی آمده است و فتح
اول و ثانی مخفف شیر را گویند که اثر آن در سرستان پیش
از آنکه بدوشند ظاهر باشد و بی دو شدن قطره قطره هم بر آید و فتح
اول و ثانی شده و در عربی معنی کم دانگ باشد و مطلق بوی را
نیز گفته اند خواه بوی گل و خواه بوی چیزه دیگر باشد -

شمی - بیخ اول بروزن کمی معنی رمی باشد که از رسیدن آن
و معنی نوحه و افغان کنی و مستقر شوی و برتری و آشفته کردن
هم گفته اند -

شمید - بروزن رسید معنی بهوش باشد و معنی بهوش کردن
و آشفته شدن و بر رسید و متفر و به زده گشت و رسید هم گفته اند
و این لفظ را به و وجه استعمال کنند اول بالفظ شمید که شمید
و شمید باشد معنی کند کور شد و دوم بالفظ شمان که شمید و
شمان باشد معنی و ماد از تشنگی نفس کشید معنی شخصی که او را از
تشنگی نفس بر نفس افتد همچو غریب و غمگ که و ماد بود از گریستن
و نوحه کردن و شمید و شمان نیز گفته اند یعنی و ماد و بی در پی
از تشنگی نفس کشید و نوحه کرد که ماضی و دم بدم نفس کشیدن و
نوحه کردن باشد -

شمیدن - بروزن و معنی رسیدن باشد و معنی بهوش
شمیدن - بروزن و معنی رسیدن باشد و معنی بهوش

گویند و آشفته شدن و بریشان گشتن و رسیدن هر رسیدن
و نوحه و افغان کردن و گریستن و متفر شدن و لغت کردن و
بوسیدن هم آمده است -

شمید - بروزن و معنی رسیده باشد و بهوش و آشفته کردن
و رسیدن و ترسیده و بیم زده شده و بوینده و متفر کردن را نیز
گویند و به معنی گریه و نوحه کرده و افغان نوده هم هست و
په در پی از تشنگی نفس زنده را نیز گویند و شیر شکر را نیز گفته
اند که شیر خشکین باشد -

شمیر - بیخ اول بروزن تیز مزاج و زراعت کننده را
گویند و بضم اول زبینه باشد که آنرا بجهت زراعت کردن
آراسته باشند -

شمیسا - باین بلفظ بروزن سیاحت سرایانه
معنی نور باشد که روشنائی معنوی است -

بیان ستم

در شین نقطه و اربابون مثل بر خجا و دو وقت
شن - بیخ اول و سکون ثانی ناز و گریه را گویند و نام
آیا بهیست که از پوست آن ریمان تاباند و در عربی نام
قبیله ایست و خیک گفته و پاشیدن آب را نیز گویند -

شنا - بکسر اول بروزن نام معروف است که شادری
و آب ورزی باشد -

شتاب - بکسر اول بروزن لغت معنی شتابت که
آب ورزی باشد -

شثار - بکسر اول بروزن چنان معنی شادری و آب ورزی
باشد و معنی نامبارک و شوم و نحس و تنگ عارضه گفته اند
و ولایت خرابی را نیز گویند که کسی در آن توطن نکند و خالی
از مردمان باشد و شثار نوی را گویند که تازه از دخت بر آید
و در عربی معنی دشمنی کردن و دشمن داشتن باشد یعنی با کسی
و چیزه بد بودن -

ششان - بضم اول مخفف اشنان است و آن گیاهی است

که بدان رخت شنبه و کبر اول دار و نیست که آزا بپوشانی فرایند
گویند و بشیر ازی گنداسه کوهی خوانند و بعضی گویند باین
معنی عوبیت -

شناو - با و اد بروزن و معنی شتاب است که شناوری و آب
ورزی باشد و شناکننده را نیز گویند -

شاه - کبر اول بروزن نگاه بمعنی شناوست که آب بزی
و شناکننده باشد -

شنب - بفتح اول و سکون ثانی و بای ابجد بمعنی گند
باشد و ازین است که گندی را که سلطان عتازان در
اوز بایجان ساخته بود و شنب غازان خوانند یعنی گند غازان
شعبه - کبر است ابجد بروزن مسجد شنبه را گویند که روز
اول هفته باشد -

شنبلیلیت - بفتح اول و سکون ثانی و بای ابجد بمعنی
و لام بتجانی رسیده و به فوقانی زده تخمیت که حمل نغز باشد
و گلان زرد رنگ است و بشیر به بهار نارنج و بوی تیز
و اردو بوسیدن آن دفع درد سر کند و آنرا گل راه رو گویند
چپ بیشتر در سر راهماز دید -

شنبلیله - با و ال ابجد بروزن و معنی شنبلیلیت است که گل
را بر و باشد و بعرنی حلب گویند و بعضی گویند شنبلیله گل و
شکوفه سورنجان است و بعضی دیگر گویند برگ سورنجان است
شنبلیله - بروزن سر طویه بمعنی اول شنبلیله است و
آن رستنی باشد که بعرنی حلب و بهندی می و بونانی فرقیه خوانند
شنبه - بفتح اول و ثالث بروزن خنده شنبه است
گویند و بعرنی صیل خوانند و آواز شیر را نیز گفته اند که
از جمله بیع است و کبر ثالث و ظهور با معروف است که نام
روز اول هفته باشد -

شنت - بفتح اول و ثانی و سکون فوقانی لغت نند و پانزده
ساعتی گفته اند الاصل تاسه مخلوط است که گفته اند
بر غیر هندی دشوار باشد بدین صورت میثقی ۱۱۶ -

بعضی سال است و بعرنی سسه گویند -
شنتان - بروزن سلطان لغت نند و پانزده جمع سال
باشد که سالهاست و بعرنی سنین خوانند -

ششخ - بفتح اول و سکون ثانی و بجم یعنی کوه باشد و زمین را
نیز گویند که بنایت سخت بود و شکسته و ناهمواری و سنگ ریزه
داشته باشد و کبر اول و سکون ثانی کفل و سرین مردم و
سیدان است دیگر را گویند و باین معنی بفتح اول هم گفته اند و بانه
مردون ساخته اند و بنام اول و سکون نون در عربی نوع
از صدف باشد که آنرا توتیا است که خوانند و بشیر از آن
تصبلک گویند و ترنجیدگی و در هم کشیدگی را نیز گفته اند -
ششخار - باجم بروزن زنگار معرب ششکار است که نوع
از سرخ مرد باشد و آنرا بعرنی شجرة الدم و حمار الغول و عاقه
و عود الفاو نیز گویند -

شند - بفتح اول بروزن قند منقار مرغان را خوانند -
شندف - بفتح اول بروزن اشرف طبل و دامه و
رطل و نقاره بزرگ را گویند -

شندله - بضم اول و سکون ثانی و کسر ال ابجد و فتح لام
دو است که آنرا تودری خوانند و در کرمان نادر دخت گویند
و تخم آنرا بعرنی بزرالموه خوانند -

ششش - بفتح اول و سکون نون و ششین قرشت است
و چوبی باشد که ندافان پنبه را بان گردآوری کنند و پنبه زده
ازین رو بان روگردانند و بفتح اول و ثانی در عربی خرمای
را گویند که دانه آن هنوز سخت نشده باشد -

ششخ - بضم اول و ثانی و سکون عین نقطه دار شاخ
گا و را گویند -

ششخار - بضم اول بروزن بلغار زبان رومی بریده
باشد از جنس سیاه چشم و بشیر به چرخ و بیشتر پادشاهان
بر آن شکار کنند و باین معنی بجمای عین قاف نیز آمده است
ششخار - کبر اول بروزن ششخار بمعنی شنیدن باشد

و بعلی مسمع گویند -
 شفقار - بضم اول و قاف بروزن گلزار یعنی شفقار است
 که جانور سیاه چشم شبیه جرسخ باشد و سلاطین آن شکار فرمایند
 شنگ - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی شاپوش
 و ظریف و شیرین حرکات و خوب و نیک و زیبا باشد و دزد و
 راهزن و عیار را نیز گویند و معنی مکابره و مبالغه هم آمده است
 و خیال باشد که برای تخم گاو بدهند و درخت سرور هم میگویند
 و خرطوم نیل را نیز گفته اند و بضم اول نام درختی است خوش
 وضع و تنه آن سفید و راست و امس می باشد و سر آن چترند
 و چوبش را کمان گران بکار برند و آن چوب در خراسان بیش
 از همه خوانند و بعضی درخت سرور گفته اند و کبر اول نوعی از غله است
 و آن از باغی کوچک تر و از عدس بزرگ تر است و دانه های
 آن در غلاف طولانی دراز متکون شود و آن غلاف را بادانه
 شنگ خوانند و نوع از خیار هم است و آن دراز و کوچ می باشد
 و گویا به باشد که آن را با سر که نان خویش سازند و خوردند
 و آن را در صفا بان الا شنگ و در خراسان ریش بن خال را
 و بعلی بحیثه التیس او تاب کخیل گویند و نام و به هم است
 از مضافات سمرقند -
 شنگار - بروزن زنگار گویا هم است که همیشه سطر و برگش
 سیاه می باشد و بر سخی مائل است و اگر بیخ آن از زمان بخورد
 بر کبرند و در آب گرم نشینند حیض را بکشد و معرب آن
 شنگار است و بعلی شجرة الدم خوانند -
 شنگان - بکسر اول بروزن زندان نام ولایتی است
 و جمع شنگ هم است -
 شنگ بیز - بکسر باء بعد بروزن رنگ ریز شراب
 باشد که از درخت خرما حاصل شود و بزبان پهلوی
 زنجبیل را گویند -
 شنگرف - با کاف فارسی بروزن و معنی شجرف باشد
 آن چیز است که از سیاه و گوگرد سازند و نقاشان بصورت

بکار برند و معرب آن شجرف است و بیونانی سر لقیون خوانند
 و نام کره هم هست دراز و گندم خوار که در گشت زار با هم
 و غله را خراب کند -
 شنگرک - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بروزن پنج انگ
 نام یکی از رایان هندوستان است که بدو فراسیاب گفته بود
 و فراسیاب او را بیاری پیران و سیه فرستاد و فنی که پیران
 به جنگ طوس بن نودر می رفت و معنی اول شنگ هم است
 که شوخ و ظریف و دزد و راهزن و خرطوم نیل باشد و بعضی
 کاف فارسی و سکون راسه بی نقطه و کاف با درسیه دو ک
 گویند و آن چوب یا چرم باشد و در کله می دوک حکم سازند
 شنگ زن - یا زه نقطه دار و وزن یعنی دوم شنگرف
 باشد و آن کره است که گشت و زراعت را خور و و ضلع
 کند حرکت این لغت معلوم نبود -
 شنگل - بفتح اول و ضم ثالث بروزن فر گل زرد راهزن
 و عیار باشد و نام پادشاه هند که بدو فراسیاب آمده بود
 بفتح اول و ثالث جنبی از غله را گویند و معنی دزد و راهزن
 هم آمده است -
 شنگله - بفتح اول و ثالث و لام مطلق خوشه را گویند هم
 از خوشه خرما و انگور و گندم و جو و معنی ریشه باشد از ریش
 و غیره که بر سر دستار و رو پاک و امثال آن دوزند و جامه را
 بزبان و جای ناپاک صطبل را نیز گویند که آخور باشد -
 شنگلیل - بروزن و معنی زنجبیل است -
 شنگور - بروزن انگور با درسیه خمه را گویند و آن خمه
 باشد دور و در میان سوراخ که بر سر چوب خیمه محکم سازند
 چوب و چرم را نیز گویند که بر گوسه دوک کنند -
 شنگوک - بروزن مفلوک یعنی آخر شنگوست که با درسیه
 دوک باشد و بعلی فلک خوانند و باین معنی بجای کاف
 اول لام هم آمده است -
 شنگول - بروزن مقبول یعنی شوخ و ظریف و زیبا باشد

دو روز در این روز و خرطوم فیل را نیز گفته اند -
 شنگوله - با او مجهول بر وزن زنگوله یعنی شنگول است
 که شیخ و ظریف در عناد و زو و عیار و خرطوم فیل باشد -
 شنگویر - با او و سخانی مجهول بر وزن رنگ ریز یعنی
 شنگ نیز است و آن شراب باشد که از درخت خرما بهم رسد
 و بجای زاسه نقطه دار رای بی نقطه هم بنظر آمده است
 بر وزن ارو شیر -

شنگه - به فتح اول و ثالث و سکون ثانی الت تاسل
 گویند و جائی و موضعی را نیز گفته اند که در آنجا سرگین خاشاک
 و خاک روبرو و پلیدها انبار کنند و گفته که زنان در ایام حیض
 بر منسج نهند -

شنگیار - کسر اول و سخانی بالف کشیده بر وزن کشند
 نوع از خیار باشد و آن در ازواج کس شود -

شنگینه - به فتح اول بر وزن چرمینه چوب باشد که خر
 و گا و را بدان رانند -

شنگک - به فتح اول و لام بر وزن اندک یعنی خوشه
 باشد اعم از خوشه انگور یا خرما یا گندم یا جو -

شنگوک - بر وزن مفلوک با درین دوک را گویند
 آن چرم یا چوبی باشد در در که در گلو و دوک محکم سازند
 و بر بی فلک خوانند -

شنوشه - به فتح اول و ثانی بوا و کشیده و شین نقطه دار
 مفتوح هوائی باشد که از راه دماغ به جلدی و تنگی تمام
 به اختیار بر آید و آنرا بر عربی عطسه گویند و کسر اول هم گفته اند
 و با سین بی نقطه نیز درست است چه در فارسی سین و
 شین هم تبدیل می یابند -

شنوفتن - با تاء قرشت بر وزن سبوتکن به لغت
 نزد و پاشند یعنی نوشتن باشد و شنوشه یعنی نویسم و
 شنوید یعنی بنویسید -

شنه - به فتح اول و ثانی بی تشدید بر وزن آواز بار

گویند و آنرا بجز سر بر قلم و آواز نفیر و تاس و سوزناب و آواز
 و بهایم و وحوش و طیور خوانند آن و شبیه است این گفته اند
 خصوصاً و آنرا بر عربی صیقل خوانند و بجنه چار شاخ و بهقان هم
 آمده است و آن آبنی باشد مانند پنجه دست و دسته نیز دارد
 که آن غله کوفته شده را بیاورد و هند تا از گاه جدا شود و معنی
 نقرین و لعنت هم هست و با تشدید ثانی شبیه است گویند -
 ششی - به فتح اول بر وزن دنی گنیا است باشد که از پوست
 آن ریمان سازند و معنی سینی هم گفته اند و آن خوانی باشد
 که از طلا و نقره و مس و امثال آن سازند -

شنیدن - به فتح اول بر وزن رسیدن معروف است
 و بر عربی ساع گویند و معنی بوییدن و بوسه کردن نیز گفته اند
 و معنی هجوم نمودن و جمعیت کردن هم آمده است -

شنینر - به فتح اول بر وزن تینر خوب آبنوس را گویند و
 گمان تیر انداز را نیز گفته اند و بضم اول مخفف شنینر است
 که سیاه دانه باشد -

شنیره - به فتح اول و زاسه فارسی بر وزن مینر سیاهانی
 باشد که از پنهان کار جولا هنگان زیاد آید و آنرا بنامند و با ت
 پیچیده در کنار سگ گذارند -

بیان بست و کیم

دشین نقطه دار با او مثل برینتا و یک لغت

شوه - به فتح اول و سکون ثانی یعنی شب است که بران لیل
 خوانند چه در فارسی باء ابجد و او هم تبدیل می یابند و امر
 بشدن هم هست یعنی بشو و بضم اول مخفف شوه است که شوه
 باشد و مرادش شست که از شستن است همچو شست و شوه -

شوا - به فتح اول و ثانی بی تشدید بالف کشیده که را گویند
 یعنی نسکه گوش او نشنود و بر عربی اصم خوانند و با تشدید ثانی
 در عربی بریانی و بریان پزر را گویند و کسر اول سختی و گندگی و
 پنیه پوست دست و اعصاب را گویند که بسبب کار کردن
 بهر سبب باشد و با تاء دست و پارا نیز گفته اند که آن هم بسبب

راه رفتن و کار کردن هم رسد و چرکه که آن نیز بسبب کار کردن
بر اندام نشیند و دالان و دلبیز خرد و کوچک را هم می گویند
ثبت را نیز گویند و آن رستنی باشد مشهور بثبوت که در راست
و در طعام نیز کنند و در عربی بمعنی بریان باشد مطلقاً اعم از
گوسفند مرغ و ماهی و غیره -

شوات - یعنی اول بروزن حیات نام برنده ایست از
جنس مرغابی باشد و از سرخاب گویند و بعضی گفته اند شوات عربیست
بسرخی مائل و هر زمان برنگه دلونه برآید و بعربی بوقلمون و
ابو بر اقس خوانند و بضم اول هم آمده است -

شوار - یعنی اول بروزن شراب یعنی شوات است که نوع
از مرغابی باشد و از سرخاب نیز گویند و بوقلمون را هم گفته اند
و بضم اول نیز آمده است -

شواصر - یعنی اول و ثانی بلف کشیده و صواب لفظ
مفوج و رای قرشت بلف کشیده لغت سرایی نوعی از
برنج است و از آن بعربی مسک اچن خوانند و برنج است
گیاهیست که از اوس ماوران گویند -

شوال - یعنی اول بروزن کمال شلوار و تنبان را گویند
و بمعنی کار عمل و صنعت و حرف و پیشه نیز آمده است و بعضی
شوات هم هست که سرخاب باشد و آن نوعی از مرغابی است
و بوقلمون را نیز شوال گویند و به تشدید ثانی در عربی نام ماه
بعد از رمضان است -

شوالک - یعنی اول بروزن تبارک مصغر شوال است
که سرخاب و بوقلمون باشد و عربان ابو بر اقس خوانند -

شوان - بروزن و معنی تنبان است که چوپان و نگهبان را
گوسفند باشد -

شوائی - بروزن هوایی بمعنی کرمی و ناشنوائی باشد -

شوب - بضم اول و سکون ثانی مجهول و باء ابجد
دستار و مندیله را گویند و بفتح اول در عربی بمعنی درهم
آمیختن و داخل شدن در یکدیگر باشد و گمین اول نیز گویند

شوبست بضم اول و سکون ثانی مجهول و باء ابجد فتح سیم
بی نقطه و فوقانی زده افسون را گویند و بمعنی علاج هم هست
و با بای فارسی نیز درست است و باین معنی بجای بای ابجد
نون هم آمده است -

شوخ - بضم اول و سکون ثانی و خای نقطه دار چرکه باشد که
بر بدن و جامه نشیند و بعربی و سخ گویند و چرک و ریم زخم را هم
گفته اند و با ثانی مجهول بمعنی بیابک و دلیه و فضول و بی حیا
و بی شرم و زود در راه زن باشد و درختی را نیز گویند که چون
یک شاخ آنرا بشیرند چندین شاخ دیگر برآرد و پوست دست
و اعضا که بسبب کار کردن سخت شده و پینه بسته باشد -

شوخط - بفتح اول و خای نقطه دار و سکون ثانی و طای
بمعنی نقطه بمعنی خوشه باشد عموماً اعم از خوشه انگور و خرما و گندم
و خوشه ارزن را گویند خصوصاً -

شوخلکن - با اول مضموم ثانی و ثالث زده و کسراف
فارسی و سکون نون بمعنی چرکن باشد -

شوخلین - با کاف فارسی بروزن پوستین بمعنی شوخلکن
است که چرکن باشد -

شوخیدن - بروزن پوشیدن بمعنی چرکن شدن باشد -
شود - بضم اول و سکون ثانی و دال با بجد یعنی شد و رفت
و گذشت و مورچه کوچک را نیز گویند و کبکس اول و ثانی مثبت
گویند و آن رستنی باشد معروف که در راست کنند و در کوه
و طعام نیز -

شودائیت - بضم اول و دال بلف کشیده و نون سیم
رسیده و بقاف زده معرب سو دانیات است و آن مرغی
باشد که درخت را با مقدار سوراخ کند -

شودن - بروزن بودن بمعنی شدن باشد -

شور - بضم اول و ثانی مجهول بروزن مورطی و لذت
باشد معروف و آشوب و غوغا و فریاد را گویند و شوم و خس
و نامبارک را نیز گفته اند و بمعنی سخی و کوشش هم هست

و نامی رومی را نیز گویند که نفیر باشد و معنی در زرش و کارس را خوب در زیدین هم هست و بر هم خوردن و بر هم زدن و بهم آمیخته را نیز گفته اند و بعضی مایع خوانند و شستن و پاکیزه ساختن آب باشد و شوریدن و شورش مصدر است و بفتح اول و ثانی بزبان نژاد و پازند یعنی سیرست که در بر آن گرسنه باشد.

شور یا - بضم اول و بای قایسی بالف کشیده چارواک را گویند از پداستر و خرالغ که در وقت راه رفتن سر را با پای او از هم دور باشد و قاب با پای هم رسد و سائیده شود و بعضی گویند چارواک که زانوهایش بهنگام رفتن بهم بسایند شور یا ج - اچیم ساکن معرب شور باست که آب گوشت بپخته باشد.

شور سلج - معنی سلج شورست که در زیدین سلاح جنگ باشد بکار فرمودن یعنی بچگونگی بکار باید فرمود و کسی را نیز گفته اند که مستعد قتال و جدال باشد و مقدمه الجیش را نیز گویند یعنی جمعی که جنگ را بهم رسانند و بزرگی شراشان خوانند شورش - بکسر الشاء معنی شوریدن است یعنی شور و غوغا کردن و در هم آمیختن و بر هم زدن و بر هم خوردن شورم - با هم و حرکت مجبول معنی که در باشد و بعضی جبل خوانند.

شور و مور - بروزن کور و مور این لغت از اتباع است و معنی شوم و ضعیف باشد چه شور یعنی شوم و خشن نامبارک و مور یعنی حقیر و ضعیف است و هر گاه خواهند کسی را یا سپهر را بزبونی و ناتوانی و حقارت و انانیت گویند شور و مور و معنی شور و غوغا و آشوب نیز آمده است و بجزت و او عطف که شور و مور باشد مور بهاس خرد و کوچک را گویند.

شوره - بفتح اول و ثالث معنی خجالت و خجالت باشد و بهتر اول زمین شنک و خاک شور و شوره که از ان باروت سازند بعضی لم الدبا یعنی گویند و معرب آن شورج است.

شوره گز - بفتح کاف فارسی و سکون زاء نقطه دار و نوسه از درخت گز باشد.

شوریز - بفتح اول بروزن نونیز مزایع و زراعت کنند را گویند و بضم اول و ثانی مجبول هم باین معنی و هم معنی برین که بجهت زراعت کردن مستعد کرده باشند و نام داروئی هم شوش - بفتح اول و سکون ثانی و شین قرشت شاخهای درخت انگور را گویند و بعضی قصابان بضم قاف خوانند و بضم اول نام شهر است در خوزستان که شوشتر باشد.

شوشتر - باشین نقطه دار بروزن خوبتر نام شهر است در خوزستان.

شوشاک - بروزن موشک ظنور در باب چهار تار را گویند و معنی تیونیز آمده است و آن در غیبت که چکتر از کلبک - شوشمیر - با هم بروزن موش گیر معنی هیل باشد و بعضی قاقله صفار و خیر بوا خوانند.

شوشو - بضم هر دو شین و سکون هر دو و او معنی گاورس و ارزن باشد.

شوشه - بروزن خوشه شفته و شبکیه طلا و نقره و امثال آن را گویند و آن جد که داخته باشد که در ناوچه آهنین ریزند و هر چیز طولانی و کوتاه را نیز گویند مانند لوح مزار و محراب مسجد و تخمه حمام و امثال آن و نشان و علامتی را نیز گویند که بر سر قهرشده ابر باشد کنند و ریزه هر چیز را نیز گفته اند و هر پشته و بلند می را گویند عموماً و پشته در یک و خاشاک را خصوصاً.

شوخ - بروزن دوغ پینه و آبله را گویند که بر صورت و پا بسبب کار کردن و راه رفتن بهم رسد و چسک که بر بدن و جامه نشیند و معنی شوخ هم آمده که به شرم و بیجا و بیجاک باشد - شوخا - بفتح اول بروزن غوغا حصار و محوطه را گویند که شماگان و گوسفندان و چهار پایان دیگر در آنجا باشند - شوخار - بفتح اول بروزن شکار معنی شوخاست

که جای خوابیدن چهار پایان باشد در شب و بسم اول زاج سفید را گویند -

شو غاره - یعنی اول بروزن انگاره یعنی شو غارست که جای خوابیدن گویند ان باشد در شب -

شو غاه - یعنی اول بروزن خرگاه یعنی شو غارست که جای خوابیدن چهار پایان باشد در شب و در اصل این لغت شنگاه بوده و چون در کلام فارسی باء اجده بود و کاف فارسی باین تبدیل می یابد شنگاه شو غاه شده -

شو غه - یعنی اول و فتح ثالث پینه و آبله باشد که از بسیار کار کردن بردست و بدن آدمی و حیوانات دیگر بهرسد -

شوگ - یعنی اول و سکون ثانی و کاف بخت نژد و پانزده یعنی باز است که بران سون گویند -

شوگا - کاف فارسی بروزن شو غا یعنی شو غارست که جای خوابیدن چهار پایان باشد در شب -

شوگاه - کاف فارسی بروزن و معنی شو غاه است که محوطه باشد بخت شب خوابیدن چهار پایان -

شوگران - یعنی اول و کاف بروزن نگران گیاهی است دوائی که خوردن پنج آن جنون آورد و بعضی گویند بخت کوهی و آنرا دورس گویند و در وقت که از ولایت بردست میشود و آنرا دورس یعنی سیگویند و شوگران تخم آنت و آنرا بعرولی طما خوانند -

شوگل - یعنی اول و ثانی مجهول و کاف بروزن نوظل بادریسه دوک باشد و آن خوب یا چرمی است مدور که در گلهای دوک محکم سازند و بجای لام کاف نیز بنظر آمده است که شوگل باشد -

شوکه - یعنی اول و فتح کاف ناوچه آهنی باشد که زروسیم گداخته را در آن ریزند تا شوشه شود -

شول - بانانی مجهول بروزن غول یعنی دید و دانست باشد که از دیدن و دانستن است و امر این معنی هم هست

یعنی بهین و بدان و نام طائفه هم هست مثل کرد و لر و راه بشو لیدن هم هست که از پریشان کردن باشد یعنی پریشان کن و متفرق ساز -

شولان - یعنی اول بروزن جولان یعنی کند باشد و آن ریسانست باند -

شوگک - بانانی مجهول بروزن کوچک است جلد و تنه و تیز قرار را گویند و نام مرکب هفتاد و یکم بوده است و معنی بادریسه دوک نیز است و آن هم با چوب گردی است که در گلهای دوک محکم سازند -

شولمن - یعنی اول و ثانی مجهول و لام و سیم بروزن گویند بخت نژد و پانزده یعنی دوزخ باشد که در برابری است -

شوله - یعنی اول و ثالث و سکون ثانی یعنی سرگین و آن در جادو منویست در که چماک خاکروب و خلاشه و بلید بیادان ریزند و جاسه زاینتر گویند که اگر باه بانان سرگین در آنجا خشک سازند و نام یکی از منازل قمر هم هست و معنی نخت جانینی است

یک ثوب پارچه باشد و تیر شهاب را نیز گویند و آن روشنائی باشد که شهاب در جانب آسمان از طرفی بطرف دیگر رود -

شولی - با اول بنانی رسیده و ثالث تجمانی کشیده نوبی از رانندی و شهرت باشد که مردم فارس خوانند -

شولیدن - بروزن ژولیدن یعنی در هم شدن و پریشان گشتن و تخریب و حیران و پریشان خاطر گشتن و در مانده گردیدن باشد -

شولیده - بروزن ژولیده یعنی پریشان شده و در هم گشته و حیران گردیده باشد -

شومارمند - بروزن طومار بند یعنی گریه و نوحه و گریه و نوحه کننده باشد بخت نژد و پانزده -

شومر - یعنی اول و کسر هم و سکون زای هوزر یعنی را گویند که بخت زراعت کردن آماده و مستعد ساخته باشند -

شومن - یعنی اول و فتح ثالث بروزن سوزن بزبان

شود و پاره نمیشود پشانی باشد و بربی ناصیه خوانند و کبر سیم هم گفته اند
 شو میتر - پشانی بود و رسیده و ثالث بتجانی کشیده و بزاسه
 نقطه دار زده یعنی شو فرست و آن نشیبه باشد که جهت زراعت
 کردن مستعد و آماده کرده باشد و یعنی شیار هم آمده است
 چنانکه گویند زمین شو میتر کرده یعنی زمین شیار کرده و بجای زراعت
 نقطه دار را بی نقطه هم بنظر آمده است و بر وزن مبین که بفتح
 اول باشد زراع و زراعت کنند و بر زبیر را گویند -
 شو میتر پین - بر وزن سو میچیدن یعنی شیار کردن و
 زراعت نمودن باشد -
 شوند - بفتح اول و ثانی و سکون نون و دال ایچدی یعنی پشانی
 و سبب و ماده هر چیز باشد -

بضم اول و سکون ثانی و تخمائی یعنی شوهر باشد و یعنی شستن
 و امر شستن هم هست و کبر اول و ثانی شبت را گویند
 آن رفتنی باشد که آزار یزه کنند و در طعام دماست ریزند و در
 و دالان خرد و کوچک را نیز گفته اند -
 شو نیست - بفتح اول و ثانی بتجانی کشیده و بسین بی نقطه
 و فوقانی زوه یعنی بر انگذگی و پریشانی باشد -
 شویلا - بضم اول و ثانی بتجانی رسیده و لام بالف کشیده
 لغت سرابی گویا هست که آزار بوسه باوران گویند و بیوا
 از طبعها خوانند -
 شوی مال - بر وزن گوشمال شخصی را گویند که آزار
 و آتش بر تار جامه کمی بافند باله -

بیان بست و دووم

در شین نقطه دار با هشتل بر جمل و شش
 لغت و کنایت

شوندان - بر وزن قلدان جمع شوند است که اسباب
 مواد و بو اعش باشد یعنی سببها و ماده با و اعشها -
 شونست - بضم اول و کسر ثالث و سکون سین بی نقطه و
 فوقانی یعنی شون و علاج باشد -
 شو میتر - با اول بتانی رسیده و ثالث بتجانی کشیده و بزاسه
 نقطه دار زده سیاه و اند را گویند و بربی حبه السودا خوانند و
 آن تخم باشد که بر روی خمیر نان پاشند و زمین شیار کرده و بر زبیر
 و زراعت کنند و را نیز گفته اند -

شده - بفتح اول و سکون ثانی مخفف شاه است که اصل و
 خداوند و بزرگ باشد و داماد را نیز گویند و سید و معتدل
 اگر سید را هم گفته اند و یعنی منع هم آمده است که در برابر خست
 و رضاست و کشت کردن شاه خطیج باشد یعنی مهره را
 در جایی بگذارند که شاه حریف را علاج از جاس خود بخیزد
 یا علاج بر خاستن کند و هر چیز را نیز گویند که در بزرگی و خوبی
 بحسب صورت و سیرت از امثال خود بزرگتر و ممتاز باشد
 همچو شمشیر و شهباز و شهب و امثال آن و بضم اول کلمه است
 که در محل گرا هست و لغت گویند -

شو میتر - بفتح اول و تخمائی آخر نام سبب است غیر معلوم -
 شوه - بفتح اول و ثانی و ظهور با بر وزن و معنی شیب است
 و آن سنگ باشد پناه و سبک و با خفا و با معنی سبب و
 باعث و ماده باشد -
 شوی - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تخمائی معروف و معنی
 پیراهن است و بربی تمیص گویند و بضم اول و تخمائی مجهول
 شویا و آبار سه را گویند که بر روی پارچه کمی بافند باله و

شهاب - بر وزن شراب مخفف شاه آب است و آن
 آب سرخی باشد که مرتبه اول از گل کاجیره گیرند و در عربی
 شیب باشد از گو سفند یا گاو که آب آینه است و کبر اول
 هم در عربی گویند ستاره و شعله کشیدن آتش را گویند و
 شهب جمع است -
 شهاوت سر بسته - گواهی و شهادت را گویند که در آن

شک و ریب و ساختگی و غرض نباشد و از روی راسته
 و اخلاص باشد -
 شهباز - بابای ابجد بروزن پرواز جانور است شکاری
 که بجهت از باز بزرگتر و بگیرانی گفته می باشد و باز بزرگ را
 نیز گویند -
 شه بالا - بالام الف یعنی شاه بالاست یعنی دو ما و بالا
 چه شه یعنی داما و هم هست و آن شخصی است که به قد و بالا
 و سن و سال با سیکه اورا که خدای کنند برابر می باشد و او را
 نیز مانند داما و آراسته کرده با داما و سخا عروس می برند و
 سان و دوشن می گویند -
 شه باله - بروزن ده ساله یعنی شه بالاست که همدوش
 داما باشد -
 شه پر - بابا فارسی بروزن کفتر پراولین بال جانور
 پرند را گویند -
 شه تار - بروزن رفتار اولین تار و تاریم و تار گنده را گویند
 که در سازها بندند -
 شه جان - بروزن مرجان مخفف شاه جان است که نام
 و لقب مرد باشد و آن شهر است مشهور در خراسان -
 شه مند - بروزن عمد یعنی آگین است و بعربی عمل گویند
 شه دانه - مخفف شاهانه است که تخم بگ باشد و معربان
 شه دانه است -
 شه دو پاس - بابای فارسی بالف کشیده اشاره به حضرت
 رسالت پناه است صلوات الله علیه و آله که شفاعت
 گنا بگاران را تا دو پاس از روز می کند و گنا به از آفتاب
 هم هست و گنا به از آدم علیه السلام باشد چه او تا دو پاس وز
 که پانصد سال باشد و بهشت بود و یک روز بهشت هزار
 سال دنیا است و گنا به از دل هم هست که بعربی قلنج باشد -
 شه آراسه - بروزن بزم آراسه یعنی زینت
 و آئین بستن شهر باشد و کسی را نیز گویند که شهر آئین بندد

و امربین معنی هم هست -
 شهر آزادی - نام شهر است که از دشمن شیر و پادشاه
 آنجا را زهر داد و کشت و آن شهر را شرف گشت و شه زار
 نیز بنظر آمده است -
 شهر روا - زرو سیم راج و سره را گویند -
 شهر زور - بنم زای نقطه دار و سکون دار و راست
 بی نقطه نام شهر است نزدیک شهر باهل -
 شهر سبزه - بفتح سین بی نقطه و سکون باه ابجد و زاس
 نقطه دار نام شهر است در زوالی سمرقند و کوش بفتح کاف و
 سکون شین قرشت اشتها دارد -
 شهر ستان - ابان قرشت بروزن زگدان
 را گویند که بر دور شهر بزرگ باشند -
 شهر ناز - بانون بالف کشیده و زاس نقطه دار زود نام
 خواهر جمشید است که با خواهر دیگرش از نواز در جباله صخاک
 و بعد از کشته شدن صخاک هر دو بفریون منتقل شدند -
 شهر روا - با و او بروزن که بلا گویند یکی از پادشاهان ظالم
 طبیعت زرق لب ناسه زوده و آنرا شهر و نام کرده و در شهر
 و تندی خوسه در ملک خور راج گردانید و در غیر ملک او
 هیچ نمی گرفتند -
 شهر رود - بروزن مقصود هر رود و رودخانه بزرگ را
 گویند عموماً و نام رودخانه ایست در عراق خصوصاً و نام
 شهر است در ملک عراق که خسرو پوزیز برب رودخانه شهر رود
 بنا کرده بود و بنام آن رودخانه موسوم ساخته و نام ساز
 ماتد موسیقار که رویان در بزم و رزم نوازند و نام صوت
 نیز هست و تار گنده و تاریم را نیز گویند که معنی از سازها
 شهر وز - از اس نقطه دار بروزن و معنی شهر دوست
 که رودخانه بزرگ و شهر خسرو پوزیز و ساز رویان و غیره
 شهر وزه - با و او مجول بروزن هر روز گدائے را
 گویند که هر روز بر دور سیکه از محلات شهر که چه روز را

بگرد و گدالی کند -
 شهر یار - پایای بالف کشیده و برای قرشت زده پادشاه
 را گویند که از همه پادشاهان عصر خود بزرگتر باشد و کلان تر و
 بزرگ شهر را هم می گویند -
 شهر پیره - بروزن فمیده یعنی پراکنده و پریشان شده
 و از هم پاشیده و پنج و بین گریده باشد -
 شهر یار - بروزن تقریر یعنی شهر یورست که ماه هشتم شمس
 باشد و نام روز چهارم است از هر ماه شمسی -
 شهر یور - با داد و بروزن بزرگتر نام ماه هشتم باشد از سال
 شمس و آن بودن آفتاب است در برج سنبله و نام فرشته ایت
 موکل بر آتش و موکل بر جمیع فلزات و تدبیر امور و مصالح ماه
 شهر یور و روز شهر یور که روز چهارم است از هر ماه شمسی بدو
 تعلق دارد و درین روز مغنجان جن کنند و عید سازند بنابر
 قاعده کلمه که نزد ایشان معتبر است که چون نام روز با نام ماه
 موافق آید عید باید کرد و بسبب آنکه درین روز تولد دارد آب
 واقع شود و جشن سازند و عید کنند -
 شهر نورگان - با کاف فارسی بالف کشیده و بنون
 زده نام روز چهارم است از هر ماه شمسی که شهر یور ماه باشد
 درین روز مغنجان جن سازند و عید کنند -
 شهر نور - با زای نقطه دار بروزن محمود مخفف شهر نور
 است و آن شهر است باشد نزدیک بابل و بجای راتی خرم
 و ال هم بنظر آمده است که بروزن افزود باشد -
 شمله - پنج اول و سکون ثانی و لام الف چشم سپاهی را
 گویند که ماکل بسرنجی باشد و فریبندگی داشته باشد -
 شهلمان - بالام بروزن مرجان نام گویمت از کوهها
 عالم یعنی گویند نام ولایت است و بعضی دیگر گویند نام جایی
 و مقامی است نزدیک کوه اوند -
 شهلمنگ - بروزن خرچک رسیان آب را گویند و آن
 شخصی است که رسیان و طباب خیمه و انشال آن می تابد و

بهری لوات گویند -
 شمله - پنج اول و ثالث گوشت بسیار چرب را گویند -
 شهلینزه - بالام بروزن فمیده یعنی شهر پیره است که پراکنده
 و پریشان شده و از هم پاشیده و پنج و بین گشته باشد -
 شهنشاه - مخفف شاه نامه است که سرنا باشد و آنرا
 سوزنا می گویند -
 شهمنند - بروزن سمند یعنی بهبودی و نیکی باشد -
 شهنشاه - باشین نقطه دار بروزن قدرگاه پادشاهی را
 گویند که از همه پادشاهان زمان خود بزرگتر باشد -
 شهنشاه فلک - کنایه از خورشید جهانگیر است -
 شهمنشاه - مخفف شهنشاه است که پادشاه است باشد از همه
 پادشاهان عصر خود بزرگتر -
 شهنگار - بروزن زرنگار کنایه از فریب و غای عظیم باشد
 شهنگانه - بروزن صحنی نه ترال و تگرگ را گویند -
 شه نیروز - کنایه از آدم صغی علیه السلام است چه او
 نهم روز در بهشت بود که پانصد سال باشد و هر یک روز
 بهشت هزار سال دنیا است و حضرت رسالت صلوات الله
 علیه و آله را نیز گویند زیرا که او نهم روز شفاعت امتان
 گناهگار ان خواهد کرد و درستم راهم می گویند بسبب آنکه
 بیستان را بنمرد خوانند و کنایه از دل آدمی هم هست و بجز
 قلب گویند و آفتاب جهات تاب را هم گفته اند -
 شهوار - بروزن رهوار مخفف شاهوار است که هر چیزی
 لائق و سزاوار پادشاهان باشد -
 شهتمه - بکسر اول و فتح ثانی مخفف شهیم است که صدای
 سپ باشد و بهری مهیل خوانند -
 شمس - بروزن صغی یعنی پادشاهی و دامادی است چه
 داماد را نیز شه گویند و هر چیزی تغییرین باشد عموماً و خلواصه
 که از نشاسته و تخم مرغ بزرگ خصوصاً و بعضی خوشش و نرم
 نیز آمده است -

شهر

ششمین - بروزن زمین نام شهر زنگان است و معرب آن زنگان باشد گویند آن شهر را اردو شیر باجان بنا کرده است -

بیان بست و سوم

در شین نقطه داد بایست حطی مثل بر یکصد و هفتاد لغت و کس است

شیار - بکسر اول بروزن خیار زمین را گویند که بخت زراعت کردن باگ و آهن شگافته باشد و معنی زراعت هم آمده است و بی فتح اول نیز گفته اند -

شیاریدن - بروزن نشانیدن مصدر شیارست یعنی شیار کردن و زمین را شگافتن و رانیدن بخت زراعت و شد باریدن هم می گویند و معنی زراعت کردن هم آمده است - شیان - بکسر اول بروزن میان جزا و پاداش و مکافات یعنی و بی و بی هر دو باشد و نام و ازوست هم است که آزار خون ساوشان می گویند و عبری دم الاخرین خوانند و بی فتح اول هم یعنی اول آمده است -

شیانی - بکسر اول بروزن نمانی درم و دینار ده هفت را گویند و آن زر بوده راج که در قدیم در خراسان میزده اند - شیب - بکسر اول و سکون ثانی مجهول و بای اجد معروف است که در مقابل بالا باشد و معنی رانیز گویند که باران بران بارید و مردم و حیوانات بر بالاس آن تردد آمد و شد بسیار کرده باشد و بعد از آن آفتاب خورده و خشک شده باشد چنانکه زرد بران دشوار بود و دنبال آن زمانه رانیز گویند که رشته تازبانان باشد و معنی آشفته و مدبوش و سرگشته و بیخبر و متعجب و شتاب زده هم آمده است و گریه و نوحه را گویند که از نهایت اندوه باشد و کون را هم گویند که زبان عربی در خوانند و با ثانی معروف نیز گفته اند و با طلب قافیه کرده اند -

شیبیا - بروزن زیبا را معنی را گویند - شیبیان - بکسر اول بروزن بجان معنی آینه و برهم زده و در هم کرده باشد و معنی لرزان هم گفته اند -

شیدبا نیدن - بروزن بجانیدن یعنی آردگندم و امثال آن را در آب و غیره آینهختن و برهم زدن و معنی لرزانیدن هم آمده است -

شیب پالا - بای فارسی بالف کشیده و لام الف بعضی ترشی پالا باشد و آن ظرفیست که مانند کفگیر سوراخها دارد و بران چیزها صاف کنند -

شیدب - بروزن بی بد یعنی برهم زده شود و بر زود - شیب بالا - بکسر ثالث و فتح باس اجد و لام الف کنایه از دنیا است که عالم کون و فضا باشد -

شیشم - بروزن بی غم یعنی برهم زده و آینهخته گرم و لرزان کشوم - شیدبنده - بروزن زمینده یعنی آینهخته و برهم زده و لرزان باشد -

شیب و بالا - کنایه از زمین و آسمان است و کنایه از راست و دروغ و گرم و سرد هم هست و داد و ستد و دوا را نیز گویند از راه دیگر -

شیب و تیب - با فوقانی بختانی رسیده و بای اجد زده این لغت از اجتماع است و معنی سرگشته و مدبوش و شتاب زده باشد -

شیدور - بکسر اول بای فارسی بروزن بی نور نفیر گویند که برادر کوچک کرناست و آزارناست و روی نیز خوانند و بی فتح اول هم گفته اند و بای اجد نیز درست است -

شیدوس - با بختانی در آخر حرکت مجهول یعنی شکوهیست که آواز زبانی باشد که در شب آهسته بر له روند و صدای کدر خواب آهسته از مردم پرسه آید -

شیدره - بی فتح اول و فوقانی بروزن مسره دوا نیست که آزار بختانی سرخوس و لید یون خوانند و معرب آن شیط است گویند که اگر آزار از سر بیاورد و در دندان را ساکن سازد و بجا بای هوز کاف هم نظر آمده است یعنی سواک لاری خوانند -

شیخ - کبر اول و سکون ثانی و حاسه بی نقطه در منبر را گویند و بهترین آن ترکی است مشهور در منبر ترکی -

شیخ مجیدی - کبر خاسه نقطه دار و فتح نون شیطان لعین را گویند -

شید - کبر اول و سکون ثانی مجول و دال یعنی نور باشد مطلقا که آن روشنائی معنوی است و هر چیز بسیار روشن را نیز گویند و عبری کثیر الشعاع خوانند و یکی از نامهای آفتاب است و چشمه آفتاب را هم سگ گویند و نام پسر افراسیاب نیز بوده که او را پشنگ خوانند و بفتح اول زرق و ساقوسه و ساخنگی باشد -

شیدار - بفتح اول بروزن پیدا یعنی دیوانه و لایعقل باشد - شیداب - کبر اول بروزن تیزاب نام حکیم بوده و او خاک را الیامید اند چنانکه دیگران آتش را -

شیداس - پدید - یعنی روان بخش است که بعربیه روح القدس خوانند -

شیدان - کبر اول بروزن شیلان خوان طعام و نعمت را گویند -

شید آهر من - کبر اول ترجمه نور شیطان است چه شید یعنی نور باشد و آهر من شیطان را گویند و کنایه از خیالات زشت و تخیلات باطل بود -

شید رنگ - باره قرشت بر وزن تیز جنگ نام پهلوانی بوده در نهایت فضل و دانش و او طبع را واجب الوجود میداند چه هیچ چیز خالی از نیست -

شیدوش - بانامی مجول بروزن بهوش نام پسر گورد است و گویبر را در او بود -

شیده - کبر اول و سکون ثانی مجول و فتح دال یعنی شید است که هر چیز روشن و نام آفتاب و نام پسر افراسیاب باشد گویند چون او بقایب حسن و جمال داشت پدرش بشیده لقب گردانید و کینسرو بن سیاوش که خواهر زاده او بود

روزه باو کشتی می گرفت چنانش بر زمین زد که هلاک شد و نام کی از شاگردان سنارست که بجهت بهرام گور خور نگردد و بر ساخت و بعضی گویند نام حکیم بود که بجهت بهرام هفت عمارت فرموده ساخت که به هفت نظر مشهور است و شهر آمل اجمازه گزیند - بانامی مجول و ذال نقطه دار بروزن دیگر کی از امهاسه خداست جل جلاله -

شیدر - کبر اول و ذال نقطه دار بروزن زگیر به معنی شذر است که یکی از اسامه الهی باشد -

شیر - کبر اول و سکون ثانی مجول در اسه قرشت جا تو ریت معروف و عبری اسد گویند و نام یکی از دو ازده برج فلک هم هست و بانامی معروف نیز معروف است و آن چیزه باشد سفید و روان که از پستان ماده حیوانات بر آید و از آن پیر و ماست بندند -

شیرابه - با اول ثانی رسیده و ثالث بالغ کشیده و فتح با ابعجز شخاش را گویند و بعضی شیر و شخاش را گفته اند -

شیراز - دو معنی دارد اول نام شهر است مشهور و معروف در فارس گویند و لیث از اقمیر کرد و دوم آنکه مثبت اریز و کنند و با است بیامیزند و قدره شیر در آن ریزند پس در مشکبک با طرفه کنند و چند روز بگذارند تا ترش گردد و بعد از آن با ناه خورند و بعضی گویند یعنی دوم عربی است و بعضی ریچال هم نظر آمده است که مرابسه ووشابی باشد -

شیر البشر - کنایه از حضرت رسالت صلوات الله علیه و آله است -

شیران پولاد خاسه - کبر نون کنایه از مردمان دلیر و شجاع و بهادر باشد و کنایه از سپهر زور هم هست -

شیر انداز - بانامی معروف بروزن زیر انداز پستانه را گویند که پراز شیر باشد و از آن قطره قطره شیر بچکد و بانامی مجول کنایه از مردم دلیر و شجاع و بهادر باشد -

شیر اوژان - با او و زاسه فارسی بروزن معنی شیر افکن

شیر

که کنایه از مردم شجاع و مردانه باشد و نام شخصی هم بوده است -
 شیر یا - بانامی معروف و با آب اجرد با لنت کشیده شیر مرغ را
 گویند و آن شده مانند بست که از مرغ و شیر گو سفند یا گاو پزند
 و بعضی گویند شیر با شیر بست که آزما می زنند تا چون جغرات
 بسته گردد و بعد از آن میوه خشک در آن ریزند و بعد از آن
 خورد و دوغ را نیز گویند و آن ماسته باشد که در آن شیر گو سفند
 و گاو ریزند و آنرا بصری شیر از خوانند -
 شیر بخشیر - مرغ با آب اجرد و سکون خامی نقطه دار و شین فرشت
 بختانی کشیده و با آب بی نقطه زده نام نجیبست و دوائی و آن را
 از هندوستان آوردند طبیعت آن گرم و خشک است -
 شیر بها - قیمت و بها شیرست و چیزه را نیز گویند از شیر
 و جواهر و زرد سیم که در هنگام دامادی و کدخدائی بجانم عودت
 بفرستند -
 شیرج - بروزن ابرج معرب شیره است که روغن کهنه
 باشد و بر بے وین الحبل خوانند با حای بی نقطه -
 شیر جامه - بروزن زیر جامه پستان زنان و حیوانات
 دیگر باشد و کاسه و پیاله را نیز گویند که شیر در آن کنند -
 شیر خام خوردن - کنایه از غفلت کردن و حسام
 طبعی باشد -
 شیر خشک - بهترین خاک سکون شین نقطه دار و کاف
 شیر شست را گویند و آن کشتم مانند بست که در خراسان بر کوه
 از درخت بید نشیند -
 شیر داغ - بانامی مجول بروزن بیرون جامه پیش باز
 آستین کوتاه را گویند -
 شیر دل - بانامی مجول کنایه از مردم دلیر و شجاع باشد -
 شیر زرا - بروزن میرزا دوائست که آزما بوزید آن
 گویند خوردن آن شیر را زیاد کند و تن را فریب سازد اگر
 بار و مرغ حلوا پزند و خوردند -
 شیر زرج - یعنی زاسه نقطه دار و سکون چیم شیر خفاش را

گویند که مرغ عیسیه باشد و بغاری شیر خوانند و گویند هیچ مرغ
 شیر ندارد و الا خفاش و شیر مرغ که گویند همین است گرم و
 خشک بود و سنگ شانه را بریزند اگر بخورند و ناخنه بچشم را
 بر در اگر در چشم کشند -
 شیر زده - به فتح زاسه نقطه دار و دال بی نقطه طلق را
 گویند که در ایام شیر خوارگی شیر کم خورده باشد و بدان سبب
 ضعیف باشد -
 شیر زوق - یعنی رابع و سکون قاف یعنی شیر زج است
 که شیر خفاش باشد گویند هیچ مرغ شیر ندارد و الا خفاش -
 شیر زنده - یعنی رابع و نون چوبه را گویند که بدان ماست
 را بشورند و بر هم زنند تا مسکه از دوغ جدا شود -
 شیر زده - به فتح زای نقطه دار یعنی زور و قوت و قدرت باشد
 شیر سپهر - کنایه از مرغ اسد است و آن از جمله دوازده
 مرغ فلک باشد -
 شیر سوار - کنایه از آفتاب عالم گرد است باعتبار اینکه
 مرغ اسد خانه اوست -
 شیر شادروان - صورت شیر را گویند که در سائبانها
 و سراپردها نقش کنند -
 شیر شتر زده - شیر برهند و دندان و خشکین و قهرناک را
 گویند و کنایه از حضرت امیر علیه السلام هم است -
 شیر شتر زده غاب - باغین با لنت کشیده و بیابا آب اجرد
 زده کنایه از شاه مردان و شیریزوان علی بن ابی طالب
 علیه السلام است -
 شیر شخرف کون - بانامی معروف کنایه از شراب لعلی
 انگوری است -
 شیر طاقی - بانامی مجول کنایه از مردم صاحب غرور
 و پیدل باشد -
 لاله نقطه شیطانی در فرنگ کشیدی بهی بی بدل و مقرب بودن
 آورده و برین بیت نجیب جربا و فانی مشک نموده همیت

به شیر طاقی خود غرضی ترمیمی چند روز کار کردار دهناد و طبع پلنگ به
و مطابق آنست قول صاحب بهار جم و خان آرزو نیز در سراج اللغه
بمعنی تفرود و به بل گفته و اینکه در بریان یعنی صاحب خود و بیدل
واقع شده در هیچ یک از کتب لغت نیست و با کتب مذکوره منافاتی دارد
چنانکه از سابقین ظاهرست و الله اعلم بالصواب ۱۲

و ساکنان طریق حق را نیز گفته اند -
شیر مرغ - به سکون ثالث مرغ عیسای را گویند که شب پره باشد
چه گویند او می زاید و بچه خود را شیر می دهد و کبک ثالث کنایه
از حال باشد و با جان آدم مراد است چنانکه می گویند شیر مرغ
و جان آدم -

شیر گردون - کنایه از برج اسد است و آن از جمله برج
فلک باشد -

شیر مرغزار فلک - بمعنی شیر گردون است که کنایه از
برج اسد باشد -

شیرک کردن - بانانی مجبول کنایه از دل دادن و دلیر
کردن و ستولی گردانیدن باشد که می رسد -

شیر گس - بانانی مجبول و فتح میم و کاف فارسی و سکون
سین به نقطه عنکبوت را گویند -

شیر گنجشک - برنده ایست بزرگ و در نده در در خواص
که او را کاک نیز گویند بنوعی و او -

شیر و شلیم - بانالث بود او رسیده و کشرین نقطه و اولام بخت
کنیده و بهیم زده نام شهر است که مسجد افضلی در آنجاست و آنرا
بعربی بیت المقدس خوانند -

شیر گویا - گویا هیست که چون آنرا بشکنند از آن شیر
سفیدی مانند شیر بر آید و در خضابها بسیار برند -

شیر و نونه - به فتح نون نوعی از خوش باشد که بر اندام و روس
اطفال بر آید و آنرا بعربی سفه خوانند و بیماری سرد و داغ و
جنون را نیز گویند و مضمی باشد از امراض دواب -

شیر گیر - با کاف فارسی بختانی رسیده و برای بی نقطه
مردم نیم است را گویند و گاهی به مردم مست را هم می گویند و
نام روز است که ششم باشد از ماههای ملکی -

شیر و می - بر وزن نیگوی نام شیر خسرو پرور است که به پدر
عاق شد و شیر و به شصتار و در و نام بی از پهلوانان ایرانی
هم هست که در خدمت منوچهر شاه می بوده -

شیر گیری - با کاف فارسی در است قرشت هر دو بختانی
رسیده بمعنی شیر گیری است که مردم نیم مست و مست و نام روز
است و ششم از ماههای ملکی باشد -

شیر و یه - بانانی مجبول و فتح تخمائی آخر بمعنی شیر و یه است
که به خسرو بر و نیز باشد و بمعنی شکوه مند و صاحب شان و شکوه
و شجاع و دلیر هم هست -

شیر لعاب - کنایه از عمل است که شهید و انگبین باشد -
شیر ماهی - نوعی از ماهی سفید فلوس و از باشد و بوزن
یک من تبریزی شود و گوشت بسیار لذیذی دارد -

شیره - بر وزن زبره نوعی از شراب است و آن چنان باشد
که بوزه و بنگاب را در یکدیگر داخل کنند و خوردند و در عن
شیر نعت را نیز گویند که در عن گنجد باشد و معرب آن شیرج
است و بعربی و همین الحکل گویند با حاسه بی نقطه و خواص
پایه دار را هم می گویند -

شیر مرد - با هم بر وزن نیم سرد کنایه از مردم دلیر و
شجاع باشد و از باب سلوک شخصی را گویند که سرد گرم مجاهد
در راه عالم ملکوت و جبروت کشیده و تلخ و ترش ریاضات
در مسافرت عالم لاهوت چشیده و از حفظ نفس فارغ شده و
بزرگ خدایانوس گشته و از بلاها نلذذ یافته و از نیم هر دو جهان
نفرت گرفته باشد -

شیر و مان - کنایه از مردمان شجاع و دلیر و پهلوانان
شیر و مان -

شیر و می - بر وزن نیگوی نام شیر خسرو پرور است که به پدر
عاق شد و شیر و به شصتار و در و نام بی از پهلوانان ایرانی
هم هست که در خدمت منوچهر شاه می بوده -

شیر و یه - بانانی مجبول و فتح تخمائی آخر بمعنی شیر و یه است
که به خسرو بر و نیز باشد و بمعنی شکوه مند و صاحب شان و شکوه
و شجاع و دلیر هم هست -

شیر و یه - بانانی مجبول و فتح تخمائی آخر بمعنی شیر و یه است
که به خسرو بر و نیز باشد و بمعنی شکوه مند و صاحب شان و شکوه
و شجاع و دلیر هم هست -

شیر و یه - بانانی مجبول و فتح تخمائی آخر بمعنی شیر و یه است
که به خسرو بر و نیز باشد و بمعنی شکوه مند و صاحب شان و شکوه
و شجاع و دلیر هم هست -

شیر و یه

لفظ مذکور بیامی فارسی بطبع درآمده تا مراعات شیخ که قاعده مقرر در این کتاب است از دست نزود لیکن چون درین اوقات در اثبات شیخ این مصنفات از کتاب مشکک که بسند فرزندک شعوری نوشته معلوم شد که لفظ شیش در شیر بخت بیامی تازی است و تحت لغت شیر به بیامی تازی بطبع گشت شیر نیک به صغر شیرین باشد و نوعی از جوشش هم هست که بر اندام و روسه اطفال بر می آید و بعد بری سفسه گویند - شیرین کار به باکاف بالف کشیده و برای قرشت زده مردم مسخره را گویند و شخصی را نیز گویند که سخنان شیرین و لطیف و طرفه گفته باشد - شیرینه - بروزن در پیریه یعنی شیر نیک است که نوعی از جوش روی و بدن اطفال می باشد و نام مرضی است که دو آب را بهم می رسد و وجهی که بظرات را از دماغ تا سکه بر آرد - شیر - کبک لول و سکون ثانی و زای نقطه دار آهون اگر گویند آن چوبی باشد سیاه که از آن چیز سازند و کمان تیر اندازی را نیز گفته اند - شیشاک - بشین نقطه دار بروزن میباید که سفند کیسار را گویند و باب چهار تا را نیز گفته اند و آن ساز نیست شعور - شیشک - بروزن شیک یعنی شیشاک است که گوشت یکساله در باب چهار تا ره باشد و نام مرضی هم هست که آنرا تهور خوانند و یعنی عکله هم بنظر آمده است - شیشکه - بفتح ثالث و لام یعنی سست و بی قوت باشد و دست و پای سست و بی قوت را نیز گویند و بعد بری مثل خوانند شیشم - بضم ثالث و سکون میم نوعی از ساز باشد که نوازند و نام قوک است از مصنفات بار پد - شیشور - با اول ثانی رسیده و ثالث بود و کشیده تهورا گویند و آن مرغیست مانند کبک لیکن از کبک کوچکتر است - شیشیه باز - بابای اجدد بروزن گویند ساز کنایه از جمیل و زوفا باشد و کنایه از آفتاب عالم تاب هم هست - شیشیه خون تاب - کنایه از آسمان است -

شیشیه گردان - یعنی اول شیشیه از دست که کنایه از مردم محیل و دوغاباز باشد - شیشیه ماه - کنایه از آسمان اول است و کنایه از ماه هم هست که قمر باشد - شیشیک - با اول و ثالث بختانی کشیده و بجان زده یعنی شیشو باشد که تهور است - شیشیه - باقار و وزن ریخته عاشق و مدیهوش و دیوانه مزاج و داله و تخییر باشد - شیشفتگی - باقار و وزن ریختگی یعنی برهنه زگی و بیوشی جزائی باشد شیشقوموری - باقاف و سیم هر دو دیوانه رسیده و اول در آ قرشت بختانی کشیده لغتی است یونانی و معنی آن بعد بری تین است باقاف و آن نوعی از انجیر است که برگ آن پر رنگت میزند شیشک - کبک لول و سکون ثانی و کاف مثل را گویند یعنی دست و پای که در آن گیرانی و قدرت رفتار باشد - شیشکار - باکاف فارسی بروزن و معنی بیگار است که کار فرمودن بی اجرت و مزد باشد - شیشلان - بروزن گیلان یعنی عناب است و آن میوه باشد مانند سجد که در و ایا بکار بر بند خون را صاف کند و ساط سلاطین و امرار اهرم میگویند یعنی اسباب طعام را نیز گفته اند شیشلان - بانانی جمول بروزن دیوانه یعنی اول شیشلان است که عناب باشد - شیشلم - بفتح اول و لام و سکون ثانی و سیم نام داروست که آنرا با گوگرد برهن طلا کنند نافع باشد و آنرا از وان شلک نیز گویند و در میان گندم روید - شیشلونه - بروزن میوه لاک پشت و سنگ پشت را گویند - شیشم - بروزن سیم نام رودخانه ایست که منبع آن از کوهها و میان است و بجانب گیلان میرود و نام نوعی از ماهی کوچک فلوس در آن باشد که بر پشت نقطه های سیاه دارد و بعد بری زجرو خوانند و بعضی ماهی را گویند که یونس علیه السلام را فرود برده بود

در این کتاب است
در این کتاب است
در این کتاب است

<p>وامثال آن آهنگن را گویند خصوصاً و بعضی لرزانیان هم آمده است -</p>	<p>و کلمه نظم نیز است مانند شیخ و خواجہ و امثال آن - ششم - بانانی مجهول بر وزن همیشه نام نوع از انگور است و عرب عنب خوانند -</p>
<p>شیشم - بضم اول و ثانی و فتح شین نقطه دار نشوئند طلا و نقره را گویند و آن طلا و نقره که رخته است که در ناوچه آهنین ریزند و دنباله نخریزه و بهند و اند را نیز گفته اند -</p>	<p>شین - بر وزن سین مخفف شین است که امر بنشین باشد و حرفی بود از حروف تہجی و از نوات ثلثه است که صد باشد شیناب - بانون بر وزن بیتاب یعنی شنا و آب ریزی باشد شینیز - بفتح اول و کسر نون بر وزن شیدیز یعنی شود نیز است که سیاه دانه باشد و آن نجیست که بر روی خمیر نان پاشند و لعربی حبه السود خوانند -</p>
<p>شیوم - بفتح و او بر وزن بغم یعنی برهم زود گردم و آمیخته شوم و بیایزم و بلرزم و لرزان گردم -</p>	<p>شیر - بانانی مجهول بر وزن دیو کمان تیر اندازی را گویند و بعضی شیب هم آمده است که نقیض بالا باشد -</p>
<p>شیون - بانانی مجهول بر وزن چین ناله و افغان را گویند که در هنگام محنت و مصیبت کنند -</p>	<p>شیوا - بانانی مجهول و او بالف کشیده یعنی فصیح و بلیغ باشد -</p>
<p>شیونده - بر وزن بینده یعنی آمیخته و برهم زود و لرزان باشد -</p>	<p>شیوا از بان - یعنی فصیح زبان که بلیغ بیان باشد -</p>
<p>شیوه - بانانی مجهول بر وزن میوه یعنی ناز و کرشمه طوطی و عمل و طرز و روش و قاعده و قانون باشد و بعضی پسر و کمال هم است و خوشنشین نمودن و خود نمائی و زیبائی خوبی و نگوئی کردن را نیز گویند -</p>	<p>شیوان - بر وزن دیوان یعنی آمیخته و برهم زود و لرزان باشد -</p>
<p>شیخه - بکسر اول و سکون ثانی و فتح با آواز و صدک اسپ را گویند و بجز به صهیل خوانند -</p>	<p>شیوانیدن - بر وزن بیچانیدن یعنی آمیختن و برهم زودن باشد عموماً و آرد و گندم و مانند آنرا در آب</p>

گفتار پانزدهم

از کتاب برای قاطع در حروف صدادی نقطه با حروف تہجی مبتنی بر ذہ بیان و محتوی بر ہفتاد و هفت لغت و کنایت و یک انجام کہ آنہم مشتمل است بر ہشت لغت کہ اول آنہا صناد نقطہ دار باشد

<p>بر آید سفید مانند شیر و بعضاً بانی سیب را کہ تقاح باشد صاب خوانند و در عربی حنظل را گویند -</p>	<p>بیان اول در صدادی نقطہ بالف مشتمل بر بیچہ لغت و کنایت</p>
<p>صابوتہ - بانالث بو اور سیدہ و فتح فوقانی زن پیر ہفتاد سالہ را گویند -</p>	<p>صاب - بسکون باے ابجد ہر بنا تے را گویند کہ آنرا شیرے باشد یعنی در وقت بریدن و شکستن از ان چیزی</p>

تاریخ

صاحبون - باالث بود کشفه و بنون زده معروف است آن
 چینه باشد که بران جاسه و انشال آن شونید و سهل خلط خام است
 صاحب - اجاسه بی نقطه بر وزن کاتب و زبر را گویند و
 یعنی خداوند هم آمده است و عربی است -
 صاحب افسه گردون - کنایه از حضرت عیسی علیه السلام است
 صاحب امضا بکسر همزه و سکون میم و ضا نقطه دار بالف
 کشیده کنایه از وزیر و نویسندگان باشد -
 صاحب جوزا - کوب عطار و را گویند چه برج جوزا
 خانه اوست -
 صاحب خاطر ان - کنایه از شاعران و اهل سخن و
 خوش طبعان باشد -
 صاحب خیر - ابایی ایچید بر وزن صاحب نظر کنایه از خیر
 و لقبیان و معرفان و الیچیان باشد -
 صاحب خطر ان - کنایه از ملوک و سلاطین و اهل راه
 شاهیر باشد -
 صاحب رای - یعنی دزیرت چه راه در مطلق
 دزیر را گویند و کنایه از شیخ بوعلی هم است باعتبار اینکه وزیر
 خرد و دلاور پادشاه رے بوده -
 صاحب سفران افلاک - کنایه از سبب سواره است
 که زحل و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و ماه باشد -
 صاحب رنگ - کنایه از مردم باوقار و صاحب قدر
 و تکمیل باشد و کنایه از غیبت کننده و طعن زننده هم است
 صاحب صابئی - بابایی ایچید کنایه از عیسی علیه السلام است
 و نام مرثیه بوده صاحب فطرت و فطانت عالی داشته
 و ستاره پرستی را او هم رسانیده است -
 صاحب عین و بران - کنایه از برج ثور است که
 سه مخفی تا آنکه صاحبون مختلف اصحاب البونی است و شرح آن در متنکس چنین
 می نویسد که محمد صابون عبد الرحمن البونی بوده بنابر آن در ابتدا از اصحاب کبریا
 گفتندی آخیر برود و هر سبب کثرت استعمال برای شیف صاحبون کردند

بیان دوم

در صوابی نقطه بابایی ایچید مثل برینده لغت کنایت
 صباغ کنان - کنایه از صباغ ایچید گویان است یعنی مردمان
 که بصباغ ایچید گفتن عادت کرده باشند -
 صبار - بضم اول و ثانی بالف کشیده و برای قرشت
 زده خراب بندی را گویند که تر بندی باشد و به فتح اول
 در عربی یعنی سنگ سخت باشد -
 صباغ تنکار - کنایه از ماه است که قمر باشد -
 صباغ جواهر - کنایه از آفتاب عالم تاب است -
 صبح دل - بسکون حاسه بی نقطه مردم صاف دل و
 روشن ضمیر و متقی و پر بهیزگار باشد -
 صبح راست - کنایه از صبح صادق است که صبح دوم باشد
 صبح راست خانه - یعنی صبح راست است که کنایه از صبح
 صادق باشد و بجای بنون میم هم نظر آمده است که راست
 خانه باشد -
 صبح روان - کنایه از جوانان است که نقیض بران باشد
 و مسافران را نیز گویند -
 صبح طمع نقاب - کنایه از صبح کاذب است که صبح اولی باشد
 صبح سخت - یعنی صبح طمع نقاب است که کنایه از صبح
 کاذب باشد -
 صبح نشینان - کنایه از صبح خیزان است که مردمان غافل
 سحر خیز باشند -
 صبور - بر وزن نوره خیز و منشت و پشت پاسه و
 پلید را گویند -

صحبی - بفتح اول و ثانی بختانی رسیده گنایه است که آرزو
سازگوبند و بهترین آن کیست و بعضی گویند عصاره است
و در اختیارات عصاره اشنان نوشته اند و در عربی
طفل را گویند -

صدف آتشین - کنایه از آفتاب عالمتاب است -
صدف روز - یعنی صدف آتشین است که کنایه از
خورشید نور باشد -

صدف صد و چهارده عقد - اشاره بقرآن مجید
چون قرآن یک صد و چهارده سوره دارد -

صدف فلک - کنایه از فلک الافلاک است که فلک
اعظم باشد و کنایه از آفتاب و ماه هم هست و شکل را نیز گویند
در جانب شمال از پنج ستاره بنات النعش و سه ستاره دیگر
که بصورت حدیفی می نماید و نقطه قطب در میان آن واقع است
صدف گون ساغر - پیاله را گویند که از بلور ساخته
شده باشد -

صدف مشکین رنگ - کنایه از آسمان است
با اعتبار کبودی -

صدف هزار بیدون - کنایه از ستاره ای آسمان است

بیان پنجم

در صوابی نقطه اول بی نقطه مثل بر لغت و کنایت

صرف خزان - کنایه از خورشید است و باد خزان و
فضل خزان را هم می گویند -

صرف کوه پیکر - کنایه از اسب و اشتر قوی میکل و جلد با
صع ستارگان - کنایه از ارزش و چنگ
زدن ستارگان باشد -

صرفان - بکر اول بر وزن عرفان یعنی اسب باشد
که قلعی گویند و نام نوس از خرما هم هست و بفتح اول و ثانی
در عربی بهین معنی است و شب و روز را نیز گویند -

صرف بجا و ده رنگ - بکر اول کنایه از شراب
زعفرانی باشد -

صرف بردون - کنایه از دو چیز است یکی از سبقت
نودن و پیشی گرفتن و دیگری از نفع بردن و فائده کردن
صرف - بفتح اول و سکون ثانی و او را بهین شوکران است

بیان سوم

در صوابی نقطه با حای بی نقطه مثل بر لغت و کنایت

صحرا سیم - بکر سیم بی نقطه و سکون بختانی و سیم کنایه
از صبح صادق است که صبح دوم باشد -

صحرا سدی - کنایه از عالم لا هوت است که ملکوت
سموات باشد -

صحرا - بانون بر وزن هیبات نوس از طعام و خور
در لار که ما بهایه گویند و آرزو از ماهی باشد نرند -

صحرا دورنگ - کنایه از دنیا و عالم سفل است -
صحرا سیم - بکر سیم بی نقطه و سکون بختانی و سیم کنایه از

صفحه کاغذ سفید باشد و کنایه از قرص ماه نیز هست -
صحرا عظیم - کنایه از سطح ارض و روس زمین باشد -

صحرا وسیع - یعنی صحرا عظیم است که کنایه از روی زمین
و سطح ارض باشد -

صحرا تیغ سحر - کنایه از روشنائی صبح کاذب است
که صبح اول باشد -

صحرا نزر - کنایه از آفتاب عالمتاب و رخ زرد و در گنایه
خزان دیده و رخساره عاشق باشد -

بیان چهارم

در صوابی نقطه اول بی نقطه مثل بر لغت و کنایت

صدرا بر وزن ادا معرب سداست و آن آوازی باشد
که در کوه و گنبد و انثال آن سید و بان جهان شنیده شود و
در عربی نیز بهین معنی دارد -

صد شاخ کرون - یعنی صد پاره کرون باشد چه شاخ
یعنی پاره و هم آمده است -

و آن

و آن بیخ باشد که از نزد و لغت آورند و بعضی گویند و در دست
و آن گیاه باشد که هر کج آنرا خورد چون بهم رسانند -
صبر را - بر وزن نصیر نام گلست که آنرا بستان افزون
و تلخ خردس خوانند -

بیان ششم

در صوابی نقطه بافتل برش لغت و کنایت

صفحه پنج - کنایه از دو طرف پنج است و آن را
صفحه پنج هم می گویند -
صفحه خاصه - کنایه از خیل پیغمبران و انبیا صلوات
علیهم اجمعین باشد -

صفحه اخون - باغین نقطه دار بر وزن افلاطون بلخیت
یونانی نام مرغیست بمقدار کبچک آنرا بر عربی صفور الشوک
خوانند و بعضی گویند نوعی از مرغ صیاد است -

صفرا کردن - کنایه از خشم کردن و اعراض نمودن باشد
و استقرار و قی کردن را نیز گویند -

صفرا کردن - بکسر اول کنایه از زخالی کردن است چنانچه
بمعنی خالی و تهی باشد -

صفینه - بر وزن خزینه درخت ابل را گویند و آن سرو
کوهری است و بر عربی عه خوانند -

بیان هفتم

در صوابی نقطه با لام مشتل بر چهار لغت و کنایت

صلا - بفتح اول بر وزن طبار از ختن آتش را گویند بجهت
سراسه سخت و فریادی باشد که بجهت طعام اودن بر رویشان
و فقیران و چیزه فروختن کنند و بکسر اول در عربی
برایان را گویند -

صلا - بیدرانت که منسک بسند فزنگ شعوری می گویند که سفر از خون
طاریت زرد رنگ مائل بسایه که اکثر فالیزایه باشد و آن را
سفر آگون بجان نازی نیز گویند و بسند نعمت الهی گویند که
برنده ایست که آنرا بر عربی سلوی و بهندی می خوانند - ۱۳

صلا - بضم اول بر وزن کلاب مطرا را گویند و آن
آلتی باشد که از برنج ساخته اند و همان برایان است که اگر کس
کنند و گویند سپر او را پس پیغمبر علیه السلام وضع آنست -

صلمون - بفتح اول بر وزن زبون میوه کبیر است که بقاری گویند
گویند و آن رستی باشد شبیه به گروه گو سفند و خروپ خلی باشد
و بر عربی بنوت خوانند و در شب پرورده آن او را آورد
و در سر که پرورده شکم بندد -

صلمیب اکبر - کنایه از تقاطع خط استواست با خط محور که
خط شمال و جنوب باشد و تقاطع میل شمالی و میل جنوبی و
تقاطع فلک تدویر را نیز گویند -

بیان هشتم

در صوابی نقطه بان مشتل بر سه لغت و کنایت

صنار - بکسر اول بر وزن و معرب چهارست و آن
درختی باشد معروف -

صندل وانه - بفتح اول دو اوست که آنرا یونانی
مولی و پیش از می هزار سفند و بلفظ دیگر حمل عربی خوانند
و معرب آن صندل و آنج است و آن نوعی از سداب کوهی
باشد گرم و خشک است در سوم و سفید آن بهتر است بول و
حیض را براند و عرق النساء و مفاصل را نافع است -

صنعت سخن - کنایه از شجرت و آن کلامی باشد موزون
و نغمه و آواز بلند در دناک باشد -

صنعت سخن - کنایه از آه و ناله و مشرباد و فغان
صبحگاهی باشد -

بیان نهم

در صوابی نقطه با واد مشتل بر پنج لغت و کنایت

صو راه - بضم اول و کسر راء قرشت کنایه از فریاد
و نغمه و آواز بلند در دناک باشد -

صو صبحگاهی - کنایه از آه و ناله و فریاد و فغان نیم شبی باشد
صو صبحگاهی باشد -

صو صبحگاهی - کنایه از آه و ناله و فریاد و فغان نیم شبی باشد
صو صبحگاهی - بضم اول و فتح طاء حلی و لام نوعی از سلطنت
باشد و بعضی گویند چندان است زرد رنگ بسفیدی مائل

<p>ضمرب - بفتح اول و سکون رای قرشت و بای ایجد سخیول را گویند که خار پشت تیر انداز باشد یعنی خارهای خود را چون تیر اندازد و در عربی بمعنی زدن باشد -</p>	<p>نبرد سخی اگر آب برگ از درش آب ریزند بعد از دو ساعت سرگرد و اگر بر سر گرد ریزند بعد از دو سه ساعت شراب شود - صومعه داران فلک - کنایه از ملاکه مرتضین باشد -</p>
---	---

بیان دوم

<p>ضرع - بفتح اول و سکون را و عین بی نقطه یعنی پستان است و آن چیزی باشد از انسان و حیوان دیگر که شیر از آن دوشند گویند عربی است و بفتح اول و سکون ثانی هم در عربی لاغری ضعیف را گویند -</p>	<p>در صادی بی نقطه بای حلی مثل بر دو لغت و کنایت صیقل مس آفرینش - کنایه از آفتاب عالم است و صیقل سیر آفرینش صیقل مصر آفرینش هم بنظر آمده است صیگان - باکاف فارسی بر وزن نیمجان نام دلاجوی است از ملک فارس -</p>
---	---

انجام

<p>ضرم - بفتح اول و سکون رای قرشت و میم نام دارد که از ابیونانی اسطوخودوس گویند و آن شاه هفتم رومی است علت صرع را نافع باشد و در عربی افروخته شدن آتش و سخت گرم شدن و بسیار گرسنه گردیدن باشد - ضریع - بر وزن سیرغ نیابتی است در بای و بیشتر در ساحل و کنار دریا یا بند -</p>	<p>در ضا و نقطه دار با حروف نهجی مثل بر پشت لغت ضال - به تحقیق لام بر وزن شال میوه ایست سرخ رنگ شبه بناب آنرا بقاری کنار خوانند بضم کاف و بعربی ثور است خوانند و در هندوستان هم گویند و به تشدید لام در عربی بمعنی گراه باشد بضم کاف فارسی - ضجاج - بکسر اول و جیم بالف کشیده و جیم دیگر زده نوز از صغیر است و آن سفید می باشد و بجای صابون کار فرمایند و جامه و چیزی را به دیگر بدان شویند و در عربی بمعنی بدست کردن باشد و بفتح اول هم درختی را گویند که دو دو دام آنرا ببویند و در عربی بمعنی باگ و فریاد کردن باشد -</p>
---	--

انجام

<p>ضغیو کس - با عین نقطه دار بر وزن محبوبوس جنس زکانه سید را گویند که کالک باشد و بعربی مردم ضعیف و لاغری را گویند و گویند به معنی اول هم عربی است - ضومر - به فتح اول و میم و سکون ثانی در است قرشت گل بتان افروز است و آنرا تاج خروین هم می گویند و بیدن آن عطسه آورد -</p>	<p>در ضا و نقطه دار با حروف نهجی مثل بر پشت لغت ضال - به تحقیق لام بر وزن شال میوه ایست سرخ رنگ شبه بناب آنرا بقاری کنار خوانند بضم کاف و بعربی ثور است خوانند و در هندوستان هم گویند و به تشدید لام در عربی بمعنی گراه باشد بضم کاف فارسی - ضجاج - بکسر اول و جیم بالف کشیده و جیم دیگر زده نوز از صغیر است و آن سفید می باشد و بجای صابون کار فرمایند و جامه و چیزی را به دیگر بدان شویند و در عربی بمعنی بدست کردن باشد و بفتح اول هم درختی را گویند که دو دو دام آنرا ببویند و در عربی بمعنی باگ و فریاد کردن باشد -</p>
---	--

گفتار شانزدهم

از کتاب برهان قاطع در حرف طاء بی نقطه با حروف نهجی بستنی پرواز
بیان و مخنوی بر یک صد و هفتاد و شش لغت و کنایت و یک انجام که
انهم محتوی است بر شش لغت و کنایت که اول آنها طای نقطه دار باشد

طاحک - با خای نقطه دار بر وزن آبک نوز	پایان اول
طاحک - با خای نقطه دار بر وزن آبک نوز	در طای بی نقطه بالف مثل برسی و نه لغت و کنایت

۱۳۴

بازان برستان یعنی درختیست که بعضی آنرا طنک ابلای حلی و غیرین
نقطه دار و طاق نیز گویند و در تحقیق لغت طنک بلند کتاب مذکور
می نویسد که آن شبیه بدخت سرو یا درخت صنوبر است ۱۳۵

از درخت است که آنرا طاق گویند و بعضی علقم خوانند و بعضی
گویند طانک میوه درخت طاق است و بعضی گویند شوره
درختیست که آنرا در گرگان زهر زمین گویند اگر بهایم برگ
از آن بخورد بدمییرد.

طار طقه - به فتح ر می بی نقطه و سکون طای حلی وقاف
مفتوح دانه ایست که آنرا ماهوب دانه گویند و بعضی
حب الملوک خوانند و این غیر حب السلاطین است.

طارق - به فتح ثا لث بر وزن آصف مال نوافته را گویند
و در عربی بکسر ثا لث شخصی را گویند که میان او و جد او آب است
باشد یعنی از جد او بسیار دور باشد.

طارق - بکسر ثا لث بر وزن شارق یعنی در باشد که در میان
اب گویند و یعنی ستاره و کوكب هم آمده است و بعضی گویند
ستاره صبح است و در عربی در شب پیدا شونده و در شب
آینده را گویند.

طارم - بر وزن آدم خانه را گویند که از چوب سازند و همچو نگاه
و غیره و بام خانه را نیز گفته اند و یعنی گنبد هم آمده است و چرخ
را نیز گویند که از چوب سازند و بر اطراف باغ و باغچه به جهت
منع از دخول مردم نصب کنند.

طارم اخضر - کنایه از آسمان است.

طارم فیروزه - یعنی طارم اخضر است که کنایه از آسمان باشد.

طارم نیلگون - یعنی طارم فیروزه است که کنایه از
آسمان باشد.

طار یقه - با ثا لث جتانی رسیده و فتح قاف جوتانی مخفی است
که آنرا بعضی حب الخطائی و حب السلاطین خوانند و
بیشتر از بی با گویند.

طاس آیکون - یعنی طارم نیلگون است که کنایه از

آسمان باشد.

طاس زر - کنایه از آفتاب عالم است.

طاس نگون - بکسر نون اول کنایه از آسمان است و
عربان فلک خوانند.

طاق - بر وزن ساق معروف است که آن محراب و تیز
ایوان و عمارت و پلی رود خانه باشد و معنی باز شده و کشوده
هم آمده است و نوع از جامه هم هست و آن فرجی و جیبی نیز
باشد و طلسان در و در آن نیز گفته اند و این معنی اول
عربی است و معنی کینا باشد که در برابر جفت است یعنی جفت
و بی مانند و نوعی از صدا و آواز را نیز گویند.

طاق ازرق - کنایه از فلک است که آسمان باشد.

طاق باز بچهره رنگ - معنی طاق ازرق است که
آسمان باشد.

طاق بر نهادن - کنایه از فراموش کردن و ترک دادن
چیز است.

طاق خضرا - معنی طاق باز بچهره رنگ است که کنایه از
آسمان باشد.

طاق قدیس - بکسر و ال ایچ و سکون تحتانی و سین بی نقطه
معنی طاق ماتر است چه دیس مانند را گویند و تحت خضر بر وزن
را که از فریدون بوسه رسیده بود و طاق قدیس می گفتند گویند
جمع حالات فلکی و نجومی در آن ظاهر می شده و آن است
طبقه بوده و در هر طبقه جمعی از ارکان دولت اوجا بجا
قرار گرفته اند و خضر و نیز بر آن تخت لمحات و تقرقات
کرده بود و وصف حضرت سلیمان را هم گفته اند و ایوان
پادشاهان را نیز گویند و تیزی پیش عمارت را هم می گویند.

طاق شکر بوره - کنایه از قطاب و سنبله شکر است.

طارق طارم - معنی طاق اخضر است که کنایه از آسمان باشد.

طاق فیروزه و طاق فیروزه رنگ - هر دو
معنی آسمان است.

طاق کحلی - یعنی طاق فیروزه رنگ است که کتایه از آسمان باشد -

طاق لاجوردی - یعنی طاق کحلی است که کتایه از آسمان باشد -

طاق مقرنس - صفت حضرت سلیمان علیه السلام را گویند و کتایه از آسمان هم هست -

طاق نیلوفری - یعنی طاق لاجوردی است که کتایه از آسمان باشد -

طاق نیجایه - یعنی پایه حلی در آخر کتایه از آسمان باشد و طاق نیجانه هم بنظر آمده است که بجای تختانی نون باشد -

طاق و ترنب - یعنی فوقانی و راس قرشت و سکون نون و باء ابجد از لغات مترادفه است و یعنی طمطراق و کروف و خود نمائی باشد -

طاق و طرم - یعنی طاورا سه بی لفظ و سکون هم یعنی طمطراق و کروف و خود نمائی باشد اینهم از لغات مترادفه است -

طاقه - یعنی ثالث بروزن فاقه یک تار از ریشمان و یک عدد از جامه ابریشمی و غیره و یک شاخ از ریجان باشد و تا و طاق و نخل و نوانائی را نیز گفته اند -

طاقی - بروزن ساقی نوسه از کلاه باشد -

طالیسفر - باسین بی نقطه و فابروزن فالیزگر لغت است پوست بیخ زیتون هندی است و بعضی گویند برگ درخت زیتون هندی باشد -

طالیقیون - بروزن غاریقیون بزبان رومی هفت جوش را گویند و آن هفت جسد است که طلا و نقره و مس و قلمی و سرب و آهن و روح نوتیا باشد آنها را با هم

گدازند و از آن چیزها سازند گویند اگر منقاشی ازین بنام و موسی زیادتی که در چشم باشد آن منقاش بکنند و مگر بنام و بعضی طالقون بخذف پایه حلی هم گفته اند و از نوعی

از مس میدارند و گویند مس زرد است و از باب اکسیرا رست خوانند و گویند در کان مس روئیده است و آن

سختی هم هست -

طامات - باسیم بروزن حاجات احوال را کند و بزبان و سخنان هرزه و اراجیف و بی اصل را گویند و بعضی عجمه است و در زبان یعنی فصاحت مداشته باشد -

طاؤس آتش پر - کتایه از آفتاب عالم تاب است -

طاؤس پران اخضر - کبکسوزن کتایه از فرشتگان باشد و ستارگان را نیز گفته اند -

طاؤس خلد - کتایه از حور و غلمان بهشتی باشد -

طاؤس مشرق خرام - کتایه از آفتاب است و آسمان را نیز گویند -

طاؤس سرده و طاؤس سرده نشین - هر دو کتایه از جبرئیل علیه السلام است -

طاؤس قدسی - کتایه از فرشته و ملک باشد -

بیان دوم

در طایفه بی لفظ باء ابجد مثل رب است لغت و کنایت

طهار - کبکس اول و ثانی بالف کشیده و براسه بی نقطه زده نوسه از اینچیز است و آن سخ و بزرگ می باشد -

طبا شیر - بروزن و معرب تباشیر است و آن چیز است دوامی و با سخوان سوخته سه ماند سرد و خشک است در دوم و سوم -

طبا شیر صبح - کتایه از سفیدی صبح صادق است -

طباق - یعنی اول و ضم اول هر دو آمده است و بکون قاف لغت رومی یعنی ناف است و آن گل باشد

لاجوردی و دراز شکل و از حوالی کوهستان شیراز آورند گرم و خشک است در اول و دوم و کبکس اول در عربی

زمین بلند و هر چیزی که آزار بر روست هم بترتیب چیده باشد -

طبا هج - یعنی اول معرب تباهج است که گوشت نرم باشد و خاکینه را نیز گویند -

طبر - بروزن خطر نام ولایت طبرستان است که از ندران با
 وید طبری که بر بید مخنون اشتباه دارد منسوب با نجاست -
 طبر خون - باخامی نقطه دار بروزن شفق گون بید سنج
 باشد و آنرا بید طبری نیز خوانند و بعضی گویند طبر خون سه عدد
 چوبست که آنرا با حلقه های آهنی تعبیه کرده بهم پیوسته اند و شایط را
 بدست گیرند و مرغان و جانوران را بدان زنند و شکار کنند
 و رنگ سنج را نیز گفته اند و معنی عناب هم آمده است و آن
 سیوه باشد و وائی شبیه بسنج -

وران کنند -
 بطبخ - بفتح اول و ثانی بتحانی رسیده و بجای نقطه دار زود
 بمعنی خریزه است که بران بطبخ گویند و در عربی هر چیزی بخت
 شده باشد -
 طبیعت شناس - کنایه از طبیب معالج باشد -

بیان سوم

در طایفه بے نقطه باراس بی نقطه شتمل بر چهل
 و دو لغت و کنایت

طبریه - بروزن حنفیه شهر است در جانب مغرب گویند و عجم
 دران شهر بسیار است -

طرا تیش - باد و شامی مثلثه بروزن نوا میس بمعنی طر قوش
 باشد و آن سیوه است که بفارسی بل گویند -
 طرار - بروزن و بمعنی عیار است که کیه بر باشد -

طبطو - باطای حطی بروزن بدو نام نوعی از مرغابی باشد -
 طبع کافوری - کنایه از مزاج سرد و خشک باشد و کنایه
 از مردم کند طبع و خشک و بار و بیخ بسته هم هست و کنایه از
 فوت و موت باشد -

طراز - بفتح اول بروزن نماز نام شهر است در حد و چین
 حسن خیزه باشد و خوبان طراز مشهور اند و مشک خوب
 نیز از آنجا آورند و نام یکی از ولایات برخشان هم هست و آن
 ولایت نیز بخوبان اشتها دارد و هر کجا که دران جاهاست
 قیمتی و فاخر باشد عموماً و کارگاه دیبا بانی را گویند خصوصاً
 دیبا تماشیت ابریشمی در نهایت نفاست و نام نیشکر و کاغذ
 شکر سازی باشد در خوزستان و قسم آب را نیز گفته اند یعنی
 جایی که آب رودخانه همیشه از آنجا بر چند قسمت می شود و
 هر قسمتی بطرف می رود و باصطلاح بعضی از اهل خراسان بمعنی
 آراستن و پیراستن و ساختن چیزی با بود و بمعنی نقش و نگار و
 زیب و زینت و آراسته و زینت و پهنه نیز آمده است طراز
 و روش و قاعده و قانون و منط باشد و گروهی از آدمیان
 هم هست و کبر اول در عربی سخاف جامه و امثال آنرا گویند -
 طرازنده - بفتح اول آرایش و پهنه و پیرایش کننده باشد -
 طرا علیس - باعین نقطه دار بروزن نوا میس لغت یونانی
 و او ایست که آنرا بفارسی جوهر پهنه و بر پهنه و پیرایش است گویند
 و آن چیزی باشد مانند گندی که پوست آنرا کنده باشند و اینست
 طرا قیس هم آمده است که بجای عین قاف باشد -

طبقا - بفتح اول و سکون ثانی وقاف بالف کشیده لغت
 رومی نوعی از گندم باشد لیکن باهکیت از گندم است و آنرا
 بفارسی کاکل گویند خوردن آن است پل ضرر نرساند لیکن
 آدمی را ضرر بعد رساند -

طبقری - بروزن جعفری طبقه را گویند و بمعنی کنار و دکان
 هم هست و جائی و مقامی باشد غیر معلوم -
 طبق زنبور - کنایه از خانه زنبور است -

طبل خورون - کنایه از رم کردن در میدان باشد -
 طبل در زیر گلیم زدن - کنایه از پنهان داشتن امر است
 که آن ظاهر و هوید بود و شهرت یافته باشد -

طبل در زیر گلیم ماندن - کنایه از بی نام و نشان بودن است
 طبل واپس و طبل واپسین - هر دو بمعنی طبل نام
 است یعنی طبل که در عاشوره و ماتم نوازند -

طبلنگ - بفتح اول و ثانی بروزن و بمعنی تنگ است و
 آن طبعی باشد پهن و بزرگ از چوب که بقالان اجناس

طراحیون - بفتح اول و عین نقطه دار و تحتانی بو اور سیده
 و بنون زوده نام نباتت و صمغ آن مانند صمغ عربی می باشد
 یک مثال آن سنگ گرده را بریزند و حیض را بکشاید -
 طراق - بفتح اول بروزن روان صدا و آوازی باشد
 که از کوفتن و شکستن چیزی همچو استخوان و چوب پستاندان بر آید
 طراک - بفتح اول بروزن پلاک یعنی طراق است که
 آواز کوفتن و شکستن چیزی را باشد -
 طراوه - بفتح اول و واو جامه باشد بر بنیمی که بر سر سنان
 و علم بندند -
 طروش - باد و نامی شلته بروزن محبوس بگشت یونانی
 میوه است که آن را بفارسی بل گویند و آزار اثر اثبت نیز خوانند
 طرخان - باخاغ نخد بروزن مرجان نام پادشاه ترکستان
 است و قوسه از ایشان را نیز ترخان گویند و شصت که قلم کلین
 از او برداشته باشند که هر چیز خواهد بگوید و نوسه از سبزه
 خوردنی هم هست -
 طرخشوق - باخاوشین نقطه دار و قاف بروزن طلکون
 کاسنی صحرائی را گویند و آزار ترخشوق هم گفته اند که بجای
 نون قاف باشد -
 طرخون - بروزن افیون علفیست که عاقر قرحا بیخ آنست
 و نوسه از بستی خوردنی هم هست -
 طردلیون - بازال نقطه دار و لام بروزن افیون بفتح
 یونانی انگدان باشد و آن درختی است که صمغ آن انگوزه
 است و بعضی انگوزه را نیز طردلیون خوانند که طلیت باشد -
 طرز - بفتح اول و سکون ثانی و زای نقطه دار یعنی قاعده
 و قانون و روش باشد -
 طرسوج - بفتح اول و ثانی و سکون سین بے نقطه و نون قافی
 بو اور سیده و بیجم زوده نوسه از ماهی دریایی باشد گویند
 خوردن آن مشکورے را بود -
 طرسیقوس - بضم اول و سکون ثانی و سین بے نقطه

تختانی رسیده و قاف بو او کشیده و سین بے نقطه زوده نام نازک
 و حکیم بوده از نصاری و بعضی گویند نام پادشاه میست از نصاری
 طرطانیوش - باطایه حلی و نون و تحتانی بروزن حلو افرو
 نام جزیره است در میان دریا و عذرا دران جزیره افتاد
 و خاص شد -
 طرغلو و لیس - بفتح اول و سکون ثانی و ضم عین نقطه دار
 و لام بو اور سیده و و ال بے نقطه تختانی کشیده و سین بی نقطه
 زوده بیونانی مرغه باشد بزرگی کجشنگ و در بال او پر زرد
 بے باشد و پیوسته در کنار باسه آب نشیند و دم جنبانند و آن
 بمرئی عصفور الشوک و عصفور السباح خوانند و طرغلو و لیس
 طرغلو و فس هم گفته اند گوشت او سنگ گرده بریزند و صمغ آن
 هم کنند که دیگر هم زسد -
 طرف - بفتح اول و ثانی و سکون فای یعنی حصه و پاره از چیزی
 باشد و سکون ثانی یعنی گوشه و کنار باشد و گوشه و کنار چشم را
 نیز گویند و بند فقره و آهن جامه صندوق را هم گفته اند و بعضی
 که بند هم آمده است -
 طرفا - بروزن سرادخت که در چوب گز را گویند -
 طرف بر سبقت - کنایه از نفع یافتن و چیزی حاصل
 کردن باشد از کسی دان جائے -
 طرفدار - باوال ابجد بروزن طلبکار کنایه از پادشاهان
 و حکام و جاگیر دار و سرحد نشین را نیز گویند -
 طرفدار انجم - کنایه از آفتاب عالم تاب است -
 طرفدار پنجسم - کنایت از ستاره مرغ است چه
 فلک پنج جاے اوست و پادشاه ترکستان را نیز گویند
 بسبب آنکه اقلیم پنج در تصرف اوست -
 طرف گرفتار - کنایه از حمایت کردن باشد و به معنی
 گوشه نشینی و سرحد گیری هم هست -
 طرف - بضم اول بروزن سرفه چیزی را گویند که گنمی دیده باشد
 و بظرف خوش آید و در مقام تعجب نیز گویند خواه دیده شود و

خواهشند که در دو به فتح اول نام یکی از منازل قمرست در عربی و
نقطه سرخی را نیز گویند که بسبب آسب و ضری در چشم بهم رسد -
طرفه شش طاق - بضم اول کنایه از عالم دنیاست باعتبار
شش جهت و اسباب دنیا را نیز گویند -
طرفوزن - کنایه از چوبدار و چاوش و بساوی باشد که
پیش پیش امر او را در سلطین رود و مردم را از میان راه بطرفی
منیب و در -
طرم - بضم اول و ثانی و سکون میم صداد او از دبل و قنار
باشد و کبر اول و سکون ثانی در عربی سکه و عمل را گویند -
طرمینون - با هم و نون بر وزن افعیمون لغت یونانی
نوعی از سنگ یش باشد و بهترین آن سبز رنگ است گویند
اگر بر بازو بزند از صاعقه ایمن باشد -
طرنجوماتس - به فتح اول و ثانی و سکون نون و جیم بود
رسیده و سیم هفت کشیده و نون کسور بسین بی نقطه زده یونانی
نام دوائی است که از ابفاری پرسیا و شان و به عسر
شعر لجن خوانند -
طرقوقون - بضم اول و ثانی و هر دو قاف بود کشیده
و نون زده و لغت یونانی نیده ایست صحرائی که از اب عربی
زرد و در درخسان علف شیران گویند و آنرا طوقون هم
خوانند از د و بعضی گویند زرد و هم یونانی است -
طرقون - بضم اول و ثانی و قاف هر دو بود کشیده و نون
ساکن یونانی گلی است که از استان افروز و قاج خروس گویند -
طره - بضم اول و فتح ثانی باشد و شانفوله و علاقه دستار و گویند
و امثال آن باشد و موسی پیشانی اسپ را نیز گویند و خط است
اگر بر پهلو کسی شانه خراغ باشد از جانب چپ و جانب راست
و گویند را نیز گفته اند و مجمع معانی گویند عربی است -
طری - به فتح اول و ثانی و ثانی کشیده معنی تازه و تر باشد
و گویند عربی است که تازگی و رطوبت باشد -
طریله - بکسر اول و ثانی و ثانی رسیده و ضم های ابجد و فتح

لام نام دار و نیست که از احد قوقه و بفاری اند قوقه گویند اگر
طفله دیر بچرکت آید و حرکت اعضای مردم کم شود آب برگ
آز اگر گرفته بار و عن کجید بچو شاند بعد از آن بر اعضا مالند بچرکت
آید تخم آن قوت باه و در -
طریخ - بفتح اول و ثانی و ثانی رسیده و بجای نقطه دارد
نوعی از ماهی کوچک باشد و از طرف آذربایجان آورند -
طریده - بفتح اول بر وزن جریده تیر ناوک و گرنشکاری
را میگویند و معنی را هنر و دزد و عیار هم آمده است -
طریقان - باغین نقطه دار بر وزن رفیقان نوعی از کاک
باشد و آن مانند گل خشک زرد و خار دار میشود و بعربی
قرطم بری خوانند و بر وزن حریقان هم بنظر آمده است که
بجای غین فا باشد -
طریقون - باغین نقطه دار بر وزن شبیخون بیونانی نام
مرغیست که از ابوتیار گویند و این معنی بجای غین قاف
هم بنظر آمده است -
طریقین - بکسر اول و ثانی و ثانی رسیده و فتح فا و لام و
سکون نون دو ایست که از اندوه قوقه گویند و حذ قوقه
هائست و آن هاست باشد و بسربی ذ و ثلثه الوان
و ذ و ثلثه اوراق خوانند و معنی آن هم بیونانی ذ و ثلثه اوراق
است و گیاه خسی الغلب را نیز گویند -

بیان چهارم
در طای بی نقطه با شین نقطه دار مثل بر جبالش کتاب
طشت زر - معروف است که طشت طلا و لکن طلا باشد
و کنایه از آفتاب عالم است و جام طلا را نیز گویند -
طشت گر - بفتح کاف فارسی و سکون رای و شت شخصی را
گویند که طشت می سازد و نام سازنده و مطرب هم بوده است -
طشت نگون - بکسر نون اول کنایه از آسمان است -
طشت و خایه - نوعی از بازی و ادون مردم باشد و آن
چنان است که درون تخم مرغ را خالی کنند و از شبنم پر سازند

دشته را در آفتاب گذارند و تخم مرغ را در پشت نهند چون
گرم شود تخم مرغ باصول راه بالا برقص در آمده برپود رود و کنایه
از آسمان و زمین بهم است چه زمین بمنزله تخم مرغ است در میان
آسمان و نام طلسم باشد و علم نجوم را نیز علم طشت و خایه گویند

بیان نهم
در طای بی نقطه باغین نقطه وار مثل بر دو لغت و کنایت
طغر - بضم اول بر وزن بغرا القابی باشد که بر سر فرمان پادشاهان
می نویسند و در قدیم خطی بوده است مخفی که بر سر حکام ملوک کشیده
طغر ل - بضم اول و ثالث بر وزن لبلب نوعی از مرغ شکاری
باشد و کبکسر ثالث نام پادشاهی بوده از پادشاهان سلجوقی

بیان ششم
در طای بی نقطه با قاشقش بر هفت لغت و کنایت
طغشقیقون - با شین و قاف قرشت بر وزن اقیقون نام
دوایست لغت رومی که آنرا از ملک رین آورید پیکان تیر و
بیشتر سله جنگ ابدان زهر آلود سازند و بجای حوت ثانی
خامی نقطه دار هم نظر آمده است که طغشقیقون باشد

طغشش - کبکسر اول و ثالث بر وزن تخیل نوعی از طعام باشد
و آن حدس مقرر کرده است که با سر که پزند و خورند
طفل چهل روزه - اشاره با دم صفی الله علیه السلام است
سبب آنکه طینت و گل او در چهل روزه سرشته شد
طفل زباندان - طفل را گویند که سخن او ستاد را یک
شنیدن بفرود یا بگیرد و باوستا و باز گوید
طفل مشیمه - کنایه از شراب انگوری است
طفله - بفتح اول و لام و سکون ثانی بلغت اهل اندلس
زیره صحرانی باشد و بجزئی کمون البری خوانندش
طفل جند - مردک خیم را گویند باعتبار سیاهی

بیان هفتم
در طای بی نقطه بالام مثل بر هشت لغت و کنایت
طل - بضم اول و سکون ثانی زن بی شوهر را گویند

با تشدید ثانی در عربی شیر گویند و شیر بر حیوانی که خورند
طلما - کبکسر اول معروف است که بجزئی ذریع خوانند و در عرب
شراب آگویند و بعضی گویند طلما مثلث است یعنی شیر آنگور است
که سه حصه آن جو شده و یک حصه مانده باشد و قطران را نیز
گفته اند و آن صمغ باشد سیاه و بفتح اول در عربی تن و بدن
حیوانات و بجز حیوان سم شگافه باشد

طلب - بضم اول و سکون ثانی و بای اجد جماعت و گروهی
از مردم را گویند که یک جامع شده و گرد آمده باشد و بفتح اول
و ثانی در عربی بمعنی جستجو باشد

طلحنه - بفتح اول و حای بی نقطه بر وزن فرزند نام پادشاه
هندوستان است که از مردم چین شکست خورد و از غصه آن
بر تخت فیل جان داد و بعضی گویند از برادر خود شکست یافت
و جمعی برانند که سکندر را و شکست داد و مادر از فراق فرزند
بی طاقتی میکرد و صمصم بن داهر که یکی از حکامی هند بود و حجت
شکین او شطرنج را وضع کرد و در مجلس رومی باخت تا او شغل
شود و از آن اندوه باز آید

طلون - بفتح اول و سکون ثانی و قاف گوهری باشد کانی
گویند هر که حل کرده آنرا بر بدن مالد آتش بر بدن او اثر نکند
و بجزئی که کب الارض خوانند و کبکسر اول عربی بمعنی حلال
باشد که در برابر حرام است و بمعنی آزاد هم هست که در مقابل
بنده باشد

طلون روان - کبکس قاف کنایه از شراب است و بجزئی
نم گویند

طلل - بر وزن خلل بمعنی نشان سراسی و عمارت خراب
باشد و تن و بدن آدمی و حیوانات دیگر را نیز گفته اند و
گویند عربی است

طلیسا - بفتح اول و سکون ثانی و تمانی بالغ کشید
نوعی از صدف باشد و آن کوچک می شود و تک شود و کوزه
با آن خورند

بیان نهم

بیان هشتم

در طای بی نقطه با بی مشتعل بر پنج لغت و کنایت

طرا - باره بی نقطه بر وزن خلوا بیدار بخیر را گویند و آن دانه باشد که از آن روغن گیرند و بهر بی خروع خوانند -

طراطق - بضم هر دو طاء طلی یعنی طاق و ترناب است که در فز خود نامی باشد -

طلمع خام - کنایه از توقع داشتن بچیز نیست که نگویند بجز حاصل نماند -

طمنج - بفتح اول و غین نقطه در بر وزن امواج نام ولایتی است از ترکستان -

طمنج خانه - نام پادشاه سمرقند بوده و بعضی گویند نام پادشاهان تبت و یمن است -

بیان نهم

در طای بی نقطه با ون مشتعل بر سه لغت

طنبک - بضم اول و فتح بای ابجد بر وزن اورک کوهی باشد دم دراز که آرزو از خوب و گاهی از سفال نیز سازند و از یکران و سر آوازه خوانان در زیر بغل گرفته و از آن خوانند -

طنجیه - بر وزن گنجام شهر است در جانب مغرب دیک بکوه قافله طنطنه - با طای حطی بر وزن زنگنه آواز بآب و بر بطا و رود و امثال آنها را گویند -

بیان دهم

در طای بی نقطه با و او مشتعل بر پنج لغت و کنایت

طواره - بر وزن شراره یعنی پیش است و آن بیخه باشد مانند ماه پروین گویند با ماه پروین در یک جا روید لیکن اسم قائل است -

طواف سرکش - شخصی را گویند که میوه و امثال آن را بر سر گرفته گرد کوچ و بازار بگرداند و بفروشد و عس و شکر و راتیز گویند و معنی زد و در این هم آمده است -

طور - بفتح اول و سکون تانی و رای قرشت یعنی طرز و نوع و خاصه و قانون باشد و معنی حد و طرف هم آمده است و

برای قاطع

بضم اول و تانی مجهول یعنی خوشی است که در مقابل رام باشد و بانامی معروف نام گویند که در مقابل رام است -

طور روان - با و اول ابجد بر وزن دو و مان اسپد است و شتر بزرگ با سرش و رونده را گویند -

طور زیبا - بکر زای می امروز و سکون بای حطی و بای بیج بافت کشیده نام گویند که در یک بیت المقدس شرف است -

طوس - بضم اول و سکون تانی و رای قرشت یعنی طرز و نوع و خاصه و قانون باشد و معنی حد و طرف هم آمده است و

طوس سیقوس - بضم اول یعنی طوس سیقوس است که نام زاهدی و حکیمی و پادشاه بوده از فارس است -

طوس سینا - بکر سینا گویند که در حد و در مصر نزدیک شهر کرمان شام دوادی قوی است و محل مناجات موس است -

طوس اسلام بوده و بعضی گویند در صحرا است تیره باشد نزدیک شهر قلزم که نهایت در باب فارس است -

طورک - بضم اول بر وزن خوبک نام سپهسالار ضحاک اسدی بوده -

طور هارون - گویند که هارون برادر موس است علیه السلام در آنجا مدفون است -

طوری - بانامی مجهول بر وزن نوری یعنی رسیدگی و وحشت باشد که نقیض رام شدن و انس است -

طوسک - با سین بی نقطه بر وزن خوبک نوعی از خا است که از ابروی شوکه ال در اجین خوش طعم و شط الرای خوانند گویند اگر قدره از گل آن بکنند و در شیر اند شیر بسته گردد و اگر بچوشانند و بر موضع که خواهند قطع کردن ضام کنند عیس گرداند -

طوط - بر وزن لوط یعنی پنبه باشد که بهر بی قطن گویند و مرد دراز قد را نیز گفته اند -

طوطاق اغریوس - با طاء حطی بافت کشیده و بقاف زده و فتح همزه و کسر رای قرشت و تحتانی بود

<p>بیان یازدهم</p>	<p>کشیده و سین بی نقطه زده لغت است یونانی و معنی آن عبری جاض البری است و آن رستنی باشد که جاض البقر و طوق هم می گویند و آنرا جاض اعز یون هم خوانند که بجای سین نون باشد -</p>
<p>در طایع بی نقطه با هشت مثل بر سر لغت</p>	<p>طوطک - بروزن خوبک نام مرغیست مشهور بطوطی -</p>
<p>طرف - بفتح اول بروزن بخت در عربی بمعنی ذره باشد و آن نوعی از علم است و بعضی گویند طعناست که از ذره بزرگ طها سب - نام یکی از پادشاهان ایران بوده گویند بخت سال خراج تمام ایران را بخشید و پنجاه سال پادشاهی کرده -</p>	<p>طوطیا نوش - نام دبیر اسکندر بود و او را در لشکر پادشاه بک بقتل آوردند و خون او را خوردند -</p>
<p>طهمورث - نام پادشاهی بوده از نیربایه هوتنگ گویند ابلیس را مرکوب ساخته بود و سوار می شد و مدت پادشاهی او را بعضی سی سال گویند و بعضی هزار سال نوشته اند -</p>	<p>طوطیا نیوش - بزبانی تختانی بعد از نون همسان طوطیا نوش است که دبیر و منشی سکندر باشد -</p>
<p>طوی صحرای کنایه از سبزه صحر است -</p>	<p>طوف - بروزن صوف زنی را گویند که بغایت پیر و کهنه شده باشد -</p>
<p>طویا - بفتح اول بروزن حیالغت یونانی نوشتار پیکانی را گویند و آن چیز است شبیه پنک -</p>	<p>طوفیوس - بضم اول و فتح فا و سکون رای قرشت تختانی بود و کشیده و سین بی نقطه زده یونانی نوعی از کما در بوس است و آن گیاهی است سبز رنگ بسیار تلخ و بشیر از سی زبان داروی تلخ گویند -</p>
<p>طیاره - بروزن هزاره گشتی و جهاز تیز رو را گویند -</p>	<p>طوق بهار - بکسرات قوس قزح را گویند -</p>
<p>طیاف - بکسر اول بروزن غلاف سنگینه در گمانی را گویند که در خواب بر مردم افتد و بفری کا بوس خوانند -</p>	<p>طوقدار - بروزن شمسار کنایه از سپهر ام و مخطط باشد و به معنی بنده و اسیر و گرفتار هم هست و قمری را نیز گویند -</p>
<p>طیان - بفتح اول بروزن خزان یا سن صحرائی را گویند و آن مانند لبلاب بر یکدیگر پیچید و بر شاخهای آن خار می باشد مانند خاکل و آزا بفری عشبه النار خوانند -</p>	<p>طوق عشر - بکسرات کنایه از نودمیدگی خط خوبان باشد -</p>
<p>طیاسه - بکسر اول بروزن خیره تجلیت و خجالت و خجل را گویند و بمعنی آزر دگی هم آمده است و در عربی بمعنی فال برداشد و فتح اول هم در عربی بمعنی قمر و خشم باشد -</p>	<p>طوق ماه - بمعنی بار و خرمن ماه است و آن دایره باشد که در بعضی از شبها از بخار بر دور ماه هم میرسد -</p>
<p>طیسقون - بفتح اول و سین بی نقطه و قاف بروزن پر طون نام شهر است در ایران زمین و آن پای تخت پادشاهان ایران بوده -</p>	<p>طولیدون - بضم اول و لام تختانی رسیده و و ال بی یوز و کشیده و نون زده یونانی و و است که به فارس رو باه ترک دبیری غلبه خوانند -</p>
<p>طیسه - بفتح اول و سین بی نقطه بستر و بالین را گویند -</p>	<p>طونیس - بضم اول و نون و سکون سین بی نقطه و لام مضموم سین بی نقطه زده یونانی گیاهیست خوشبوی که آنرا بفارسی گاه که دبیری از خر خوانند -</p>
<p>طیطان - باطای حلی ثانی بروزن گیلان لغت عربی گندانه صحرائی را گویند و بفری کرات بری خوانند -</p>	<p>طیطو - باطای حلی بروزن تهبونوع از مرغابی باشد</p>

و طبع نیز گفته اند که طاس دوم تاس قرشت باشد -
 طیفور سه فتح اول و ضم فابرو زن و بجز مطلق پرنده را
 گویند اعم از مرغ و ملخ و امثال آن -
 طیفقی - با اول و قاف هر دو تجمانی کشیده جی باشد سرخ
 رنگ مانند سماق بغدادی و بعضی گویند حب لبسان است -
 طیلافیون - بفتح اول و سکون ثانی و لام الف و قاف
 مفتوح و تجمانی بود کشیده بنون زده نوعی از حی العالم است
 که برستان افروز باشد و بعضی تخم برستان افروز را گفته اند -
 طیلسان - بفتح اول و لام ر و ذ و ف و ط را گویند که عو بان
 و خطیبان بر دوش اندازند -
 طیلسان مزخرف - کنایه از شعاع آفتاب است -
 طیلسان مطرا - کنایه از شب است که بحر بی لیل خوانند -
 طینون - بفتح اول و سکون ثانی و نون بود کشیده
 و بنایه شکسته زده حیوانی باشد مانند ذراغ لیکن کوچکتر
 از دست و فعل ذراغ از روی آید و ذراغ جانور است
 از گس بزرگتر و عروسک همان است -
 طیور سدره - کنایه از فرشتگان آسمان باشد -

طیروج - باجم معرب تیروست و آن مرغی باشد شبیه کبک
 لیکن از کوچکتر است -
ا ب ج
 در نمای نقطه دار بالام مثل بر شمش لغت و کنایت
 ظل حق - کنایه از خلیفه و پادشاه باشد -
 ظل حسدا - یعنی ظل حق است که کنایه از خلیفه و
 پادشاه باشد -
 ظل زمین - کنایه از شب است که بحر بی لیل خوانند -
 ظلمات ثلثه - کنایه از کدورات طول و عرض و عمق
 عالم سفلی است و بعضی گویند کنایه از سه تاریکی باشد که پوئیس
 علیه السلام در آن مبتلا بود و آن تاریکی شب و تاریکی شکم است
 و تاریکی فقر در یاست و جمعی بر آنند که کنایه از کدورت طبعی و
 هوای نفسانی و خاصیت حیوانی باشد و با اعتقاد بعضی کنایه
 از تاریکی مشیمه و تاریکی رحم و تاریکی شکم مادر باشد و الله اعلم -
 ظلمتیان - کنایه از بت پرستان و خلافت نهب حق باشد -
 ظلمیم - بر وزن حلیم نام مرغیست که آرزای مرغ گویند و در عرب
 بنایت ستم کننده را گویند -

گفتار هفتم

از کتاب برهان قاطع در حرف عین بی نقطه با حروف تهجی مستثنی بر نوزده بیان و
 محتوی بر یکصد و هشتاد و دو لغت و کنایت

بیان اول

در عین بی نقطه با الف مثل بر نوزده لغت و کنایت

عاریت سرا - کنایه از دنیای فانی و عام سفله باشد -
 عاشق با - بکسر شین نقطه دار و سکون قاف و بایمی بجد
 الف کشیده نام نوعی از طعام است که آرزای کبک یا آب پیروزند
 عاشق خشک - بضم خای نقطه دار کنایه از عاشق

خیس و رذل و بی صدق و یتیمالی باشد -
 عاشق سگ جان - کنایه از دنیا طلبان و طالبان
 دنیا باشد -
 عاشق قول - با قاف بود کشیده و بی لام زده نوعی از
 خربوب است که کبر باشد و بعضی گویند و زشت سلج است -
 عالم تر - بکسر لام و میم و فتح قوفانی و سکون ر می قرشت

کنایه از شخصه است که خور و اصل و فاضل و نامید و جا بل و فاسق باشد و به فتح لام اشاره به عالم جا بلت است -

عالم جان - یعنی عالم ارواح و کنایه از دنیا و عالم سفلی هم هست و عناصر اربعه را نیز گویند -

عالم خاک - کنایه از دنیا باشد و جسد آدمی را نیز گویند -

عالم کون - کنایه از دنیا و عالم است باعتبار شب و روز و کنایه از مردم منافق و دور و و عذاب هم هست -

عالم کوان - کنایه از دنیا و عالم است که زحل و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و قمر باشد که ماه است

عالم جان - بکسر لام اشاره بذات پاک باری تعالی است جل جلاله و کنایه از عناصر اربعه هم هست -

عالم وریا و کوان - کنایه از آفتاب عالم است

عالم طبع - کنایه از روح حیوانی است -

عالمیته لب جوی - پرنده ایست که آنرا عبری صعوه میگویند

بیان دوم

در عین بی نقطه با بی ایجه شش چار لغت و کنایت

عباسیان - اشاره به خلفای عباسی باشد -

عجب - بفتح اول و ثانی و سکون بای ایجه میوه و شتر کاج است که عروس در برده باشد و آنرا عجب نیز گویند -

عجرت پذیرفتن - کنایه از نپذیرفتن و نصیحت گوش کردن باشد -

عجرت شش روزه - کنایه از آسمان و زمین و آنچه در مابین آسمان و زمین و روی زمین است از مخلوقات و کنایه از آنچه در میان آوریم و از با فعل آید و کنایه با آنچه از حوادث با فعل آید -

بیان سوم

در عین بی نقطه با بیجه شش چار لغت و کنایت

عجب روزه - باره بی نقطه بر وزن تک سو و نام

یکه از سازهاست که می نوازند و بعضی گویند از قسم مزامیر است که سازها بی نی باشد و بعضی صد او از سازنی را عجب و گویند

عجما - بفتح اول و سکون ثانی و میم بالف کشیده کسی را گویند که هیچ چیزی و شرب و از سیده باشد و در عربی حیوان غیر ذی عقل و زنی که قادر بر سخن کردن نباشد -

عجوز خشک پستان - کنایه از دنیا است و فابا باشد و زنی را نیز گویند که هرگز زائیده باشد -

عجوزه فرقت - کنایه از دنیا می کمن و عالم برهن باشد

بیان چهارم

در عین بی نقطه با اول بی نقطه شش چار لغت و کنایت

عدرنا - بفتح اول و ثانی و سکون راء قرشت و نون بالف کشیده یعنی کندش است که آنرا بشیرازی چوبک شانا خوانند و آذربویه بهمان است -

عدنگ - بر وزن خدنگ مردم ابله و نامطبوع و نادان را گویند -

عده وار بکر - بکسر اول کنایه از شراب است که هنوز از آن نخورده باشند و خم شراب را نیز گویند -

عده واران رزان - کنایه از خنما باشد پر از شراب که هنوز سر آنها را نکشوده باشند -

بیان پنجم

در عین بی نقطه با ذال نقطه و شش چار لغت

عذبه - بفتح اول و بای ایجه و سکون ثانی میوه و شتر چوب گز است و آنرا گزمازک و عبری تمره الطرفا گویند و

بفتح اول و ثانی رسته تازیان و رسته که در میان دست ترازو یعنی شاخه بنزد و بهر دو معنی عربی است -

عذر - بضم اول نام عشوقه و اسم است و او کثر کی بود

عذر - بضم اول است و مشهور نیز همین است لیکن معلوم است که صاحب برهان از کجا باضم نقل نموده ۱۲

کوز و شیشه

برود و شیر در زمان سکندر ذوالقرنین و قصه واسن و عذرا مشهورست و یکی از مصلحات بازمی زوهم هست و آن چنان باشد که هر کس بی در پی یازده ندب از حریف ببرد گویند عذرا برونیکه را بسا آنچه کرده باشد بسازد و باز چون حریف دوم یازده ندب بی در پی ببرد گویند واسن برونیکه را بد و آنچه کرده کرده باشد گویند و معنی آشکار هم آمده است که نقیض زمان باشد و بیج سبیل را نیز گویند و آن بیج ششمست از دوازده بیج فلک و بیج اول در عربی دختر کرر گویند و کفارسی و شیر و عذرا عذر لنگ - بکسر ای قرشت کنایه از بهانه است و ضعیف و عذر تقیم باشد -

بیان ششم

در بیان بی نقطه برای بی نقطه سخن چهل لغت و کنایت عوار - بی فتح اول بر وزن قرار گلیست که از اکل گاو چشم و ابونه گاو گویند و بعربی عین البرق و بیونانی قربانیون خوانند و عربی است -
عربانه - بی فتح اول و ثانی و باب اجدالف کشیده و نون مفتوح یعنی دق و دانه باشد و بعضی دانه حلقه دار را گویند عوده جوی - کنایه از جنگجو و جنگ آور باشد و کنایه از چالاکا و فریب دهنده و کنایه از بازگیر حلقه باز و امثال آن هم هست
عش - اگر - کنایه از دل آدمی زاده باشد و بعربی قلب خجسته
عش سبانی - بکسر شین نقطه دار و فتح سین بی نقطه کنایه از سخت بقیسی زن سلیمان باشد که پادشاه شهر سبأ بود -
عش و ران - کنایه از انبیا و اولیا و اهل الله و اهل دل باشد که تقدیم را بر او هم نظر آمده است که عش روان باشد -
عشیان - کنایه از ملاکه مفرین و حاملان عش باشد -
عصفت - بی فتح اول و صاوی نقطه بر وزن قرقف شیشه است که از اشیرازی ماش دارد و بیونانی کافیلوس خوانند -
عصم - بکسر اول و صاوی نقطه و سکون ثانی و بیج بی لغت اهل یمن با و تاجان صحرائی باشد -

عوطینیا - باطای حطی و نون و ناسه مثلثه بر وزن فرشتیه شام پنجمست که از اشیرازی چون یک شان خوانند از آب آن دو قطره در بینی چکانند و در دندان را سود دارد و صاحب یدنه سلا میگوید خربزه شرح که میان او سفید باشد -
ععر - بی فتح هر دو معین و سکون هر دو را بعربی درخت سرو گویند گویند میان آن درخت و نخل خرما عداوت است و یکجا با هم نرویند -
عوق چین - با قاف و بیج فارسی نومی از کلاه است و آنرا توبی نیز گویند و تظیفه را هم گفته اند و هر چه که در آن عوق پاک است عوق کردن - کنایه از چیزی دادن باشد و کنایه از نخل شدن و خجالت کشیدن هم هست -

عوق کرده - کنایه از آبی باشد که او را بکثرت سواری چنان کرده باشد که از دو اندین و ترود فرمودن بسیار عوق بر بدن او نشیند و نقش تنگ نشود -
عوق گیر - کنایه از نخل و شتر منده باشد و پارچه را نیز گویند که بدان عوق از بدن پاک سازند -
عوقوب - با قاف بر وزن مرغوب نام شخصی بوده از عرب داو بخت و عده مشهورست -
عوقیه - با قاف بر وزن حنفیه تارچه و رو پاک بر شمی گویند -
عوم - بی فتح اول و کسرتانی و سکون بیج نومی از ماهی باشد که اهل مغرب از سروین و بیونانی سارین خوانند و در عربی نام استخوان گبری بوده که اهل سبأ از با سنگ و قیر بسته بوده اند و بیج اول و ثانی در عربی گوشت بی استخوان را گویند -
عومض - بی فتح اول و بیج و سکون ثانی و صاوی نقطه دار و نون از درخت کنار است و آنرا خا را با نند قلاب و متقار مرغان می باشد و هرگز بار و میوه نمیدارد و در عربی بجانه خاک را گویند و آن چیز باشد بنر که در روستا آید استاده بهم رسد و طلب همان است -
عون - بیج اول و سکون ثانی و نون بیج بیست و سه گران

در بلبوی دست و پای سپ نزدیک برانوهانند جرم میشود و در
 روز بلندتر میگردد و عرب آنرا عظم اسپین میگویند بخور آن تب
 ریح را نافع است و بفتح اول و ثانی یعنی شقاق باشد و آن کجیک
 دست و پای آدمی و اسپ حیوانات دیگر است -
 عروس - معروف است که زن دادا باشد و نام گنج اول است
 از گنجهای خسرو پرویز و یکی از گنجهای کیکاووس هم هست که بطوس
 داده بود و کجیخسرو آنرا بگودرز سپرد که بزالت درستم و گوید بدو گوگرد
 در روزانیز عروس گویند و اهل عمل آنرا نفس خوانند -
 عروس از عنون زن - کنایه از ستاره زهره است و
 آسمان سوم جاب است -
 عروسان باغ - کنایه از گلها و میوه ها و نهالهای نوبر آمده
 و درخت میوه دار باشد -
 عروسان چمن - یعنی عروسان باغ است که کنایه از نهالها
 و گلها و میوه های نوریسیده باشد -
 عروسان خلد - بضم خای نقطه دار کنایه از حوران شستی باشد
 عروسان بیابان - کنایه از شران بارکش باشد عموما و
 شتران راه که را گویند خصوصا -
 عروس چهارم فلک - کنایه از خورشید جهان آرا باشد -
 عروس جهان - کنایه از جهان باشد بطریق اضافه یعنی
 عروسیکه آن جهان است و کنایه از کوب زهره هم هست -
 عروس چرخ - کنایه از آفتاب جاگردد است -
 عروس خاوری - یعنی عروس چرخ است که آفتاب
 جهانتاب باشد -
 عروس خشک پستان - کنایه از دنیا بی بقا باشد
 و زنی را نیز گویند که عقیده بود یعنی هرگز نه زانیده باشد -
 عروس در پرده - دو انیست که آنرا کج گویند تخم آنرا
 آهفت و زهر روز هفت عدد در زنی که بخورد هر روز آبستن نگردد
 عروس روزه - یعنی عروس خاور است که خورشید عالم فروز باشد
 عروس شوی مرده و عروس مرده شوی - کنایه

از دنیا فانی باشد -
 عروس عرب - کنایه از که مظهر است زاد با اله
 شرقا و نظیما -
 عروس عدل - کنایه از ماه باشد و یعنی قمر خوانند و کنایه
 از ستاره آسمانی هم هست و پرستار و خدمتگاری را نیز گویند
 که شبها با او دخول توان کرد -
 عروس فلک - کنایه از آفتاب جهان آراست -
 عروسک - بردن خورشک مخمبین کجیک را گویند و آن
 آلتی باشد که در قلعهها سازند و بدان سنگ و آتش و خاک تر
 بجانب دشمن اندازند و یعنی کرم شب تاب هم آمده است
 و نام پرده ایست که شبها بیدار باشد و باگ کند و رنگ لعلی
 نیز گویند و یعنی که دخترگان سازند و تصغیر عروس و دختر نابالغ
 که اورا بشهر دهند و بوم ماده را نیز گویند و آن پرده ایست که
 عروس کج - کنایه از صورتی باشد زشت و میسب که
 طفلان را بدان ترسانند -
 عروس نه فلک - کنایه از آفتاب است و کنایه از
 اخلاک هم هست بطریق اضافه یعنی عروسی که آن نه فلک است

بیان هشتم

در معنی بی لفظ باسین بی لفظ شتمل بر پنج لغت
 عسلنج - بفتح اول و ثانی هالت کشیده و لام کسور بنون و
 جیم زده برگ و دخت انگور است و آنرا بجزئی لغت الکرم خوانند
 و بر شیرازی بجز ز گویند -
 عسل و او - بادال بی نقطه و او و دال و کیر و غنی
 باشد که از ساق درخت حاصل میشود و طعم آن شیرین است
 و معنی نازک و کتب لغت عربی مانند قاموس و معراج عسل و عسلج یعنی
 شلخ نرم و بنزست از دخت انگور و عسلج یا بعد لام و قبل جیم جمع آن
 و چون صورت خطی عسلنج بنون و عسلج بختانی کی است مصنف را
 تصحیف خوانی شده چه عسلنج بنون یعنی مذکور جهان که در برهان آ
 در هیچ کتاب یافته نشد ۱۱ -

۱۱

و از بربی زمین اهل و بیوانه اورمالی خوانند -
 عمل طبر زود - یعنی طهای خطی و بای اجد و زای هوز و سکون
 را و اول بی نقطه شیریه نبات را گویند -
 عمل لعین - یعنی لام و بای اجد و سکون نون نوعی از صغیر
 باشد و آزمانند کند رسوزانند و بربی میعد ساله خوانند -
 عملی - یعنی اول و ثانی بر وزن کلی پارچه زودی باشد که
 بیواند بجهت امتیاز بر دوش جامه خود بدوزند و بعضی جاها را
 گویند که مخصوص گبران است و رنگی را نیز گویند که بیشتر فقیهان
 دیگران بدان رنگ جامه پوشند -

خوانند اگر دندان طرف راست و در کند قدری ازان بدست چپ
 باید گرفت و دست را در زیر روی بجا نهد که دندان در دست کند
 باید گذاشت و در راس کن کند و همچنین برعکس -
 عصب اول - یعنی اول و فتح ثانی و سکون بای اجد چهار است
 که صغیر آن کثیر باشد و شیرازی کم و بیوانی نواس خوانند و بعضی
 سواک لعاب و سواک اسج گویند خوردن آن چار پایان را
 فریب سازد -
 عصبه - یعنی اول و بای اجد و سکون ثانی ریجانی است
 که آزار هم اسفرد خوانند و بعضی گویند بلبل است که عشق بیجان با
 عصمتیان - بکسر اول و ثانی قرشت کنایه از انبیا و اولیا
 و ملائکه و اهل عرلت و خلوت نشینان و مخدرات باشد و
 در محراب و عیسای علیه السلام را نیز گفته اند -
 عصفیه - یعنی اول و فاء و رای بی نقطه و ثانی تحتانی
 رسیده بلفظ اهل بغداد و وصل خبری زود باشد و آزار خبری
 شیرازی گویند -

بیان هشتم

در عین بی نقطه با صوابی نقطه در شکل چهار لغت و کنایت
 عشر - یعنی اول و سکون ثانی و رای قرشت هر ثانی را گویند
 که در وقت شکستن شاخ آن یا بر کردن برگ آن شیر می آرد و
 بر آید و نام معنی هم است که فرموده از بربی ضریح گویند که کاش
 باشد و عصف نیز خوانند و بعضی گویند نوعی از قرشت است که گلاب
 و گلاب است چیز است مشهور و بعضی دیگر گویند خنثیست که آن را
 در هندوستان آگ خوانند و بلفظ اهل عمان ساسی یکی باشد و
 بربی عدد ده را گویند و هر ده آیت از قرآن را نیز گویند -
 عشر خوان - کنایه از قاری قرآن است که قرات کننده و حافظ
 کلام الله باشد کنایه از مردم معزول شده هم است -
 عشق - یعنی اول و سکون ثانی و رای بی نقطه کسور بقاف
 زود خنثیست و وانی که از بربی بذر المر و بکاری تخم مرد گویند -
 عشقه - یعنی اول و قاف و کسر ثانی نوعی از بلبل است که
 و به فارسی عشق بیجان خوانند گویند لعین آن یعنی شیران سواک
 را بستر و شیش را آب کشد -

در عین بی نقطه با صوابی نقطه در شکل بر سه لغت
 عضات - یعنی اول و وزن نبات هر دو تحت خار و را
 گویند مطلقا -
 عضایت - یعنی اول و تحتانی بر وزن امانت نوسه از
 سوسماست و بربی ضحج اندر گریمن آن سفیدی که در چشم
 افتاده باشد بر دو آزار اعضا هم میگویند بجزوف تحتانی و یا
 عضمس - بکسر اول و رای قرشت بر وزن نفوس خطی سحر
 را گویند و آزار بیوانی البا و بربی تخم المرح خوانند و طبع آزار اگر
 با سر و زیت بر اعضا مالند حضرت گزیزگان کند -

بیان نهم

در عین بی نقطه با صوابی نقطه در شکل بر سه لغت
 عصاب - یعنی اول بر وزن کلاب بلفظ بربری و آزار
 که آزار شاهتره گویند و معرب آن شیطرح باشد و بیوانی لبیند
 و بعضی گویند که آزار شاهتره گویند و معرب آن شیطرح باشد و بیوانی لبیند
 و بعضی گویند که آزار شاهتره گویند و معرب آن شیطرح باشد و بیوانی لبیند

بیان دهم

در عین بی نقطه با صوابی نقطه در شکل بر سه لغت
 عصاب - یعنی اول بر وزن کلاب بلفظ بربری و آزار
 که آزار شاهتره گویند و معرب آن شیطرح باشد و بیوانی لبیند
 و بعضی گویند که آزار شاهتره گویند و معرب آن شیطرح باشد و بیوانی لبیند

در عین بی نقطه با صوابی نقطه در شکل بر سه لغت
 عصاب - یعنی اول بر وزن کلاب بلفظ بربری و آزار
 که آزار شاهتره گویند و معرب آن شیطرح باشد و بیوانی لبیند
 و بعضی گویند که آزار شاهتره گویند و معرب آن شیطرح باشد و بیوانی لبیند

<p>ایمان سیزدهم</p>	<p>که بخاری نیر خوانند و آسمان دوم جای اوست و منبل رومی را نیز گویند و آن پنج باشد بزرگ شبیه ایمان و شکل آنند سارون عظامی که را بهضم کاف کنایه از عمر صد و بست سال باشد عطب - یعنی اول و سکون ثانی و بای بجز نبیره را گویند و آنرا قطن هم خوانند و در آن زکام را مانع است -</p>
<p>دو صین بی نقطه با قاف مثل بر دو از ده لغت و کنایت</p>	<p>عطر مشکلی کنایه از عطریست که در کب از مشک جنز و غیره است و دیگر باشد و بجزئی غالیه گویند -</p>
<p>عقاب بهنین منقار - کنایه از تیر چکان و ارست -</p>	<p>عطسه چاه - کنایه از صدای باشد که از چاه بر می آید بسبب آبگ کردن در آن -</p>
<p>عقاب شدن - کنایه از طالب شدن بچیز باشد -</p>	<p>عطسه شب - کنایه از صبح صادق صادق باشد -</p>
<p>عقار آدم - بهضم اول و کسر است قرشت و بعد از آن لفظ آدم بنامی باشد و والی سفید و بزرگ و بی باکی گویند پنج درخت انار صوابست نهاد کردن آن که فکلی و شکلی را مانع است و تخم آن قوت با دود -</p>	<p>عطسه صبح - کنایه از آفتاب عالم تاب است -</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>عطسه عنبرین - کنایه از بوسه خوش است خواه از گل باشد خواه از چیز بای دیگر -</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>عطشان به یعنی اول و ثانی و شین نقطه دار بالف کشیده و بنون زده نوعی از خار است که از آبتازی خس نکند خوانند و بسکون ثانی عربان تشنه را گویند -</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>عطف کردن - کبر فای فتح کاف فارسی کنایه از روی برگردانیدن باشد خواه چشم و خواه بقره و غضب -</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>عطف اول و قاف و وزن مغل بید مشک را گویند آن بهار درخت نوسه از بید باشد -</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>بیان دوازدهم</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>در صین بی نقطه با قاف مثل بر دو لغت</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>عقرا - به فتح اول بر وزن صفر معشوق عروه است به فتح</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>عین و او و ایشان هر دو از بنی عذره بوده اند و عود در آرزوی معشوق خود بر دو و عوبان گویند و اگر گویند که بسرخ مائل باشد -</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>عصفه - بهضم اول و فتح ثانی باشد و پستین پوست بره را گویند که آن عاقبت نر باشد و عوبان زن بره را گویند و باین معنی</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>یعنی اول هم بظن آمده است و بنیه شیری را گویند که در پستان پیازد -</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>عقل اول - کنایه از نور حضرت رسالت پناه محمد صلووات الله علیه و آله و کنایه از جبرئیل علیه السلام در روح اعظم و عرش و فلک اول باشد -</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>عقل کل - بهضم کاف یعنی عقل اول است که کنایه از نور محمدی و جبرئیل و روح و عرش اعظم باشد -</p>
<p>عقار کوبان - با کاف بو او سیره و بای بالف کشیده و بنویز زده دو آیت که آنرا بلفظ دیگر عاقر قره خوانند و بهر بی عود و لفظ گویند و بجزن الف هم آمده است که عقر کوبان باشد -</p>	<p>عقیق نایب - کنایه از لب معشوق و اشک خرمین عاشق باشد و کنایه از شراب اعلی انگوری نیز باشد -</p>

بیان دوازدهم

بیان چهاردهم

در عین سب نقطه با کاف مشتمل بر هفت لغت

عکس - بفتح اول و بای اجد و سکون ثانی و رای قرشت نوسه
از گل است و آن زرد و سفید و بنفش و سرخ هم می باشد و گس
عسل آرزاجست خوردن خود و بچسب خود می آورد و بعضی گویند
چیز نیست که در میان عسل پیدا شود و آرزایشی از می دارد و گویند
و گس نخل بجهت خوراک بچکان خودی آورد و آن بغایت تلخ
می باشد و بعضی دیگر گویند عکس و سنج الک است و آرزو میانی نخل
خوانند و بشیرازی بر می گویند جهت کوفتی و سنگله اعمد نافع است
عکسک - بفتح هرد و عین و سکون هرد و کاف یعنی عکس باشد
و آن برنده ایست مشهور و او سفید و سیاه و دراز دم می باشد
و جبری عقور می گویند یعنی گویند عقور معرب عکسک است -
عکک - بوزن فلک یعنی عکک است که عکک باشد و آن
برنده ایست سیاه و سفید از جنس کلاغ -

عکله - بفتح اول و لام و سکون ثانی لغت است که آرزو افزاری
است شبندان و جبری کرده الاسود و بشیرازی سیاه دارد و بوی
فانشرستین خوانند و آن نوسه از لبلاب است -

عکسه - بفتح اول و نون و سکون ثانی لغت است که آرزو در اندرس
سورجان و در عراق لغت بر بری خوانند -

عکوب - بفتح اول و ثانی بوا و کشیده و بای اجد زده نگردد
گویند و آن رشتنی باشد خار دارد که باست پرورده کنند و خوردند
عربان غبار را گویند چنانکه عکاب و دورا -

عک - بفتح اول و ثانی شد و نام مرغیست معروف و آن از جنس
کلاغ است و المین و سیاه و سفید می باشد و جبری عقور خوانند و
لاعلی بجنیدی در شرح مختصر قایه میگوید که این لغت فارسی است
آنجا که میفرماید و اما العقق نوع من الغراب طویل الذنب فی
سواد و بیاض یقال بالفارسیه عک -

بیان پانزدهم

در عین بی نقطه لام مشتمل چهارده لغت و کلمات

علا - لام بفتح اول بر وزن کمالا بک و شور و غوغا باشد و
و کنایه و حرف اهل و در اینتر گویند -

علقت - بکسر اول و سکون ثانی و ثانی مثلثه نوعی از کاسنی صحرا
باشد و برگ آن بکاسنی صحرائی می ماند و معنی دارد و مانند صطلک
و بفتح اول عربان آنچنین را گویند -

علجان - باجم بر وزن سرطان گیاهی باشد که آرزوگاه که
می گویند و بدان دست شویند و از خر و عسل بهان است -
علقت - بفتح اول و ثانی بر وزن بدن گیاه است که
آرزو افزاری است و جبری فصفه گویند -

علفخانه - باقار بر وزن طرخانه کنایه از دنیا و عالم کون و قیامت
علقم - باقاف بر وزن شلمغ عربان هر چیزی تلخ را گویند همو و او
زبان اگر لحن طفل باشد خصوصاً او بعضی وقت طفل را میگویند -

علک - بکسر اول و سکون ثانی و کاف هر صفت را گویند که آرزو
توان نمایند و بهترین آن علک و عیت که صطلک باشد -

علم انداختن - یعنی سپر انداختن است که کنایه از عاجز
شدن و در گردانیدن باشد و کنایه از خافل شدن هم است
علم بخشش - کنایه از قسمت و حصه بخشی است از غنایم که
بسپاریان که در زیر علم حاضر بوده اند و هند -

علم چهل صلیح - کنایه از علم چهل روزه است که تخم خاک
آدم علیه السلام می شد -

علم صلیح - کنایه از روشنائی صبح دوم است که صلیح صادق
باشد و صبح اول را نیز گفته اند -

علمهای روز - کنایه از صبح اول و صبح دوم است که
صبح صادق و صبح کاذب باشد و ستاره صبح و آفتاب هم گفته اند -

علمو یان - بفتح اول و ثانی کنایه از اسادات باشد و بنام
اول و سکون ثانی کنایه از ملاک و فرشتگان باشد و بیارات
را نیز گفته اند که زحل و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد
و ماه است -

علیق - بضم اول و فتح ثانی و سکون ثانی و قاف ختمی است

که برگ آن را بپزند و در خضاب بکار برند و آرزای یونانی باطس خوانند و بفتح اول و کسر ثانی در عربی پوست سفیدی باشد که بر آن چیزی نویسند و جوا سب را نیز نویسند.

بیان شانزدهم

در عین بی نقطه با میم مشتمل بر چهار لغت و کنایت

عجم اول بفتح اول بروزن بهار آس را گویند که درخت مورده باشد و بعضی گویند غار است و آن گیاهی باشد که چون بسوزند بوی خوش کند و نام شخصی هم هست که عاری را وضع کرده و بهر سائیده و عمارت را نیز گویند و آن چیز است دراز و شبیه کجاوه و بعضی چون خوانند.

عجم دوم بفتح اول و سکون ثانی و ضم زای قرشت و سکون و ال ابجد رستنی باشد که آرا کرس گویند.

عجم و ز شدن بفتح اول یعنی عجم بسیار هم رسانیدن و حسن و صاحب بن شدن و عمر گردیدن و کنایه از تمام شدن عمر و باخر رسیدن زندگی باشد.

عجم بفتح اول و لام و سکون ثانی و جیم نوع از خز به زمستان باشد و عجمان خز به را بطبع گویند.

بیان هفتم

در عین بی نقطه با زین مشتمل بر یک لغت و کنایت

عجماب بضم اول و ثانی مشد و بالف کشیده و بیای ابجد زده میوه ایست شبیه بسج و در نضجات و مهلات بکار بند خوردن آن خون را صاف کند و کنایه از لب معشوق هم هست عجماب تر بکسر با ابجد و فتح تا و سکون را قرشت کنایه از انگشتان محبوب است.

عجمان ال سبک شدن کنایه از نوسید شدن و ناسید گردیدن باشد.

عجمان بر عجمان کنایه از برابری و همسری کردن باشد عجمان تا فتن کنایه از عاجز شدن و روی گردانیدن است عجمان و زو دیدن کنایه از باز ماندن باشد.

عجمان ز زمان رفتن کنایه از بچل و شتاب رفتن باشد عجمان سبک کردن کنایه از آهسته بر راه رفتن و در کار آسانی و قائل نمودن باشد.

عجمان از زان کنایه از گیسوی مشکبوی حضرت رسالت نبی صلوات الله علیه و آله است باعتبار بفتح عام.

عجمان تر بفتح تایی قرشت کنایه از خط و زلف و خال محبوب و معشوق باشد و شب را نیز گویند که بجزئی لیل خوانند.

عجمان چه نوعی از زیور است که بر عجم کنند و بر گردن اندازند عجمان از زان بفتح لام یعنی عجمان زان باشد کنایه از گیسوی حضرت رسالت نبی صلوات الله علیه و آله است.

عجمان سنبل کنایه از زلف و موی محبوب است عجمان نیه بمعنی عجمان چه باشد و آن زیور است که زمان برگردان اندازند.

عجمان بضم اول و جیم و سکون ثانی و ال ابجد وانه میوز را گویند که اگر خشک شده باشد و بجزئی عجم الزنبوب خوانند عجمان بضم اول و سکون ثانی و فتح جیم یعنی سرشتن و آغشتن باشد و بینه گرد کردن و جمع نمودن هم آمده است.

عجمان بر وزن بدم بضم را گویند و آن چوبی باشد که چیزی بر آن رنگ کنند و خون سیاوشان را هم گفته اند.

عجمان سیرخ را گویند و او را عجمانی مغرب بضم میم خوانند و بسبب مغربیت حل بر چیز باس تا بود و معدوم و حکم کنند و کنایه از هر چیز بافت و نایاب باشد.

عجمان با قاف بر وزن سجد و ایست که آرا الفارسی رنگش خوانند عجمان بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی باگ و غره خز لاغ را گویند و بعضی خز لاغ زرا عجمان گویند که جفت ماده باشد.

عجمان بفتح اول و سکون ثانی و میم گلندار را گویند و معرب آن گلندار است و آن گل درخت نوعی از انار باشد و آن درخت بغیر از گل میوه و قشر و دیگر ندارد و در خشک است و در اول و دوم خون شکم را به بندد.

عجمان

بیان هیز و هم

در عین بی نقطه با او شمل بر پشت و کنایت

عوا - بی فتح اول و سکون ثانی بیضی آواز و بانگ و صدا و فریاد باشد مطلقاً -

عوا - بروزن عوانام که از منازل فرست و آن بصوت مردی باشد از جمله چهل و هشت صورت فلک که گویا آواز بلند شخصی را می طلبد و در آدمی زانیز گویند که مقصد باشد بزبان عرب -

عوانان فلک - بانون بالف کشیده کنایه از سبب بسیار است که زحل و مشتری مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و ماه باشد -

عوا - بیض اول و سکون ثانی و دال معروف است و آن چوبی باشد سیاه رنگ که بخت بخور سوزانند گویند عود بیخ و رختی است که آن را می کنند و در زیر زمین بنین می کنند تا تیره روی پدید آید و عود خالص گرد و در نام سنگ هم است که نوازند -

عود الصلیب - در اینست که آزارها و آینا گویند با هر که باشد از زحمت صرع همین گردد و بعضی گویند چوبیست که آتش بر آن کار کنند و هر چند بشکنند مرغ بر آید و چوب سه گوشه را نیز گویند که در تنویر بای که در کان بر رشته کشند تا در خواب ترسند و کنایه از صبح دوم هم است که دم صبح باشد -

عود کسیمی - یعنی دوم عود الصلیب است که کنایه از دم صبح باشد -

عود گلآبی - کنایه از سفیدی و سپاهی باشد -

عودی سخت - کنایه از آسمان است -

عوج - بی فتح اول و سین بی نقطه و سکون ثانی و هم نوسه از طبق باشد و آن در نیست که برگ را بزنند و در خضاب کار بزنند

بیان نوز و هم

در عین بی نقطه با پای حلی شمل بر پانزده لغت کنایت

عیشام - بی فتح اول و سکون ثانی و نای شمله بالف کشیده و بیض زره درخت چنار را گویند و بعضی گویند بار وخت چنار است -

عیقده فقر - بی فتح فا و سکون قاف در است قرشت کنایه از قطع و بریدن از خلق و مخلوق و وصل شدن بجای باشد -

عیسی مسیح - کنایه از روزیست که از آسمان به دعای عیسی علیه السلام مانده فرود آمد -

عیس زان - بازاء نقطه دار و راء بی نقطه بروزن میزبان میوه باشد صحرائی که آزار در خراسان علف خیران و عبری زعد در خوانند -

عیسوب - با سین بی نقطه بروزن مطلوب دارد که آزار از گوسش خوانند -

عیسی خورو - بسکون راء و دال بی نقطه کنایه از خوشه انگور باشد -

عیسی دهبقان - کنایه از شراب انگوری باشد -

عیسی ره نشین - کنایه از آفتاب و شعاع و پروانه آفتاب و کنایه از طبیب حاذق هم است -

عیسی ششماهر - کنایه از میوه ایست که آتش ماه پنجه شود و برسد عموماً و انگور را گویند خصوصاً -

عیسی کده - کنایه از آسمان چهارم است و خانه حضرت عیسی علیه السلام و صومعه و معبد او را نیز گویند -

عیسی نه ماهه - بیض نون کنایه از خوشه انگوری است که از آن شراب سازند و کنایه از شراب انگوری هم است -

عیسی هر درو - بی فتح هاء بی نقطه و دال اجد یعنی عیسی و هفانست که کنایه از شراب انگوری باشد -

عیشا - با اول ثانی رسیده و سین نقطه دار بالف کشیده تر از گاه طفل را گویند در رحم مادر -

عیش و ه روزه - کنایه از زندگانی و حیات اندک است - عیص - بی فتح اول و سکون ثانی و صاد بی نقطه برادر بزرگ یعقوب است گویند فرنگ از نسل اویند -

گفتار بیستم

از کتاب برهان قاطع در حرف غین نقطه دار با حروف تجمیعی برهمنی برهمنی شده بیان و محتوی برسی صد و هفت لغت کنایت

بیان اول

در غین نقطه دار بالغت مثل برجهل و یک لغت و کنایت

عاب - بروزن آب حدیث و سخن بهیوده و لاطامل و هرزه و
پزیمان و یاره باشد و معنی بازمانده و بقیه خورونی و طعاسه بود
که دره طبع از خورش کسه زیاده آمده باشد و معنی از این است
و دور مانده و سقط و خراب شده و از کار افتاده نیز آمده است
و در عربی بیشتر را گویند -

غابانگ - با اول و ثالث بالغت کشیده و وزن مفتوح
بجای زوه و والی است که از ابتنازی بهنج کلاب و بشیر از
بش سگ گویند -

غابش - بروزن تابش نام دختیست که بی کیمیه آن را
غباریه و عنب الدب گویند شبیه است بکنار -

غابوک - با ثالث بود کشیده و بجای زوه ماده کمان گرو
را گویند و آن گلوله باشد که از گل سازند و کمان گرو هر را نیز
گفتند -

غاققر - با قاف بروزن کاشغر نام شهر است از ترکستان
که در آن سرزمین دخت سرو آزد و مشک خوب و صاحب
حسانت مرغوب هم می رسد و نام محله هم است از محلات هم قند
و نام یکی از پهلوانان تورانی باشد -

غار - بروزن مار گیاخته باشد که چون بسوزندش بوسه

سار - با کاف صاعه سنگ جاگیر و رشیدی و شکله است و در سنگ شعری
چشمی این معانی مذکوره غافقر بجا جای قاف آورده اند اما غاققر با قاف
چنانکه در برهان است و هیچ کی از نسخ مراد لغت نظر نرسیده پس غلب که
مصنف درین لغت تصحیف غافرا قاف خوانده باشد و الله اعلم ۱۲

خوش کند و تخم آرزاجب الفار و دخت آرزاجبه العار خوانند
و یعنی مغاره و شکاف کوه را گویند -

غار تیدن - با ای قرشت بروزن و ارسیدن بمعنی غارت
کردن و تاملج نمودن باشد -

غارج - بکسرای بی نقطه بروزن خارج بمعنی صبحی باشد و آن
شراب است که بوقت صبح خورند و شراب را نیز گفته اند مطلقا خواه
صبح خورند خواه شام و باجم فارسی هم درست است و بر فتح
را بی نقطه نیز است و برای نقطه دار هم نظر آمده است -

غارچی - بروزن خارجی شراب صبحی را گویند یعنی شرب
که هنگام صبح نوشند و ساقی را نیز گفته اند کسی را هم میگویند که
صبحی خورد و باجم فارسی نیز آمده است و بجای حرف ثالث
و او ساکن هم است -

غارخم - بکسرای بی نقطه فتح غین نقطه دار کلمه از زمین
و بند خانه و کور و قبر و گناه کاران باشد -

غار و غور - با غین نقطه دار بروزن مار و مور این لغت
از اتباع است یعنی هیچ مرغ و آشوب و فتنه باشد -

غار - بروزن چاره بمعنی خارج است که شراب صبحی
باشد و بمعنی غارت و تاراج و غارت کنندگان هم است و
بج و تاب رسیان را نیز گویند -

غار یقون - با ثالث بختانی رسیده و قاف بود کشیده
و بنون زوه یکی از اجزای سهیل است و آن دو قسم می باشد
زواده گویند ماده آن بهتر است و تریاق همه زهر است
و در مویذ بفضل این معنی از ای نقطه دار آمده است -

غاز - بسکون زسه هوز پنجه و وصله باشد که مردم در روز

دقیق برجامه دوزند و پرندۀ ایست معروف از جنس مرغان
 آبی و بمعنی شگاف و پاره و باز شده و شکافته و چاک و تراک
 و از هم شکافتن هم هست و بمعنی نیاز هم آمده است که حاجت و
 احتیاج باشد و قحط و غلار هم میگویند و خوردن طعام را نیز
 گفته اند از روزه لذت و شستها و بمعنی بر هم زدن و صلاحی
 کردن پیشم گفته باشد بحجت رشتن -

غاز به سکون زاس فارسی بمعنی خراب باشد مطلقاً اعم از خاک گل
 و خار و رخت و امثال آن و مردم دهان فرخ را نیز گفته اند
 غاز غاز - باز او عین نقطه دار بر وزن طاس باز بمعنی
 از هم شکافته و باز شده باشد -

غاز کردن - باز اس فارسی بر وزن ناز کردن بمعنی
 چنبدانه از جنبه بیرون کردن و پیشم رازدن و مهتیا شدن
 از برای رشتن و باز اس هو ز هم آمده است -

غازه - بر وزن تاز بمعنی گلگون است و آن سرخی باشد
 که زنان بر روزه مالند و بمعنی صدا و ندا و آواز هم آمده است
 و فتح دم حیوانات را نیز گویند از چرنده و پرند -

غازی - بر وزن بازی بمعنی زنان فاحشه و پسران
 سحر گیر و ریسان باز باشد و چرب روده پر مصالح را نیز
 گویند و در عربی کسی را گویند که بحجت ثواب با اعدا
 دین حرب کند -

غاسول - باسین بی نقطه بود و رسیده و بلام زده یعنی
 گدازه است که آنرا بفارسی اشتمان خوانند و بدان دست
 هم شویند و اشخار از آن سازند -

غاش - بر وزن فاش دوست دارند و بغایت را گویند
 یعنی عاشق که عشق او بدرجه اعلای رسیده باشد و خوشه انگور
 نارسیده و غوره را نیز گویند و خیاره باشد که از برای تخم
 کاهدارند و بمعنی کج سلیقه و کم ادراک و کند طبع و کند ذهن
 و کورن هم بود و بمعنی شور و غوغا است سخت هم آمده است -
 غاشیه بر دوش - کنایه از مطیع و فرمانبردار است -

غا غاطی - با عین نقطه دار بالف کشیده و طای بی نقطه
 بختانی رسیده سنگ باشد سیاه و سبک و بوی قیر از آن می آید
 و آنرا از وادی شام آورند و در قدیم آن وادی را غا غا
 میخوانند اند بجزند طای و ایس حلی و احوال وادی هم گویند
 اگر بر آتش نهند بخور آن مصروع را نافع باشد و گزندگان گزند
 و آنرا ابروی حجر غاطیس و حجر غاطیسوس خوانند -

غاصه - یعنی عین نقطه دار بغت عمان بود و نرا گویند و
 معرب آن فودج است -

غافت - یعنی فاد سکون تاس قرشت بر وزن آفت
 کلیت لاجور و رنگ دراز شکل و شاخهای باریک دارد
 بر رازی یک و جب و گل و برگ و شاخ آن همه تلخ است
 و از کورستان حوالی شیراز آورند و آنرا خشیش لغافت
 و شجره البر اعینت و شوکه منند گویند نیم شقال آن جنس را
 براند و بکبر فاد سکون تاسی مثلثه گویند هم نظر آمده است تبا آن
 خاک - بر وزن چاک صدا و آواز و بانگ کلغ را
 گویند و بمعنی غمته و آشوب هم آمده است -

غالی - بر وزن قال بر پیلر غلطیدن باشد و آشنیاز
 ز نور را نیز گفته اند و سوراخ باشد که جانوران صحرائی همچو
 روباه و شقال و کفتار و امثال آنها در آن پسر برند و بچه
 کنند و مغاره را نیز گویند که شبانان بحجت شها خواهرین
 گو سفندان در صحرا و اسن کوه سازند و غار و شکاف
 کوه را هم گفته اند و بعربی گفته خوانند -

غالا لوط - بالام الف و لام بود و رسیده و طای حلی
 بالف کشیده بیونانی باقلای قطبی را گویند و آن در مصر
 بسیار است و از باقلا کوچکتر است و سیاه رنگ بود و بهال
 را نافع است -

غالد - یعنی لام و سکون و ال ایجد بمعنی غلظت است که
 باصنی غلظت اندین باشد حمو او کیک بر سبیل عشرت هم چنان
 و معشوق خود را ازین طرف آن طرف و از آن طرف

باین طرف غلط اند خصوصاً -
 خالوک - بالام بود کشفیده و بکاف زده گلوله و مهره گمان
 گروه را گویند خواه از سنگ باشد و خواه از گل ساخته باشند
 و گمان گروه را هم گفته اند -

بیان دوم

خالیا بار - ایست حطی و بایه بعد هر دو بالف کشیده و
 رای بی نقطه ساکن بود خوش دهنده را گویند -
 خالیدین - بروزن نالیدین معنی غلطیدین غلطانیدن
 خالیه بار - بمعنی خالیا بار است که کنایه از بوسه خوش
 دهنده باشد -

خالیه سامی - باسین بی نقطه بالف کشیده و بتجانای زده
 خوشبوسه ساز و خوشبوسه فروش را گویند -

خامی - بروزن جامی معنی ضعیف و خیف نام توان باشد
 خانه - بفتح زون بروزن خانه نام شهر است در حدود مین
 گویند خاک آن شهر طلا دارد زیرا که خاک رو به آزما می شوند
 سونش طلا بر می آید -

خاؤ - بروزن و معنی گاؤست که بعربی بقر گویند چه در
 فارسی زمین و کاف بهم تبدیل می یابند و بمعنی خال نیز
 آمده است و آن سوراخ باشد در زیر زمین جهت
 خوابیدن گوسفندان و جانوران دیگر -

خاؤش - بضم او و سکون شین نقطه در اختیار بزرگ
 را گویند که از برای تخم نگا دارند و بفتح او هم باین معنی
 هم بمعنی خوشه انگور رسیده که آزار نیز جهت تخم گذارند
 آمده است -

بیان سوم

خاوشنگ - بسکون ثالث و شین نقطه در مفتح
 بزون و کاف فارسی زده چوب باشد که بر یک سر آن
 سبک انداخته بن نصب کنند و بر سرین و کفل خر و گا و خلانند
 تا تودوز و در راه روند و معنی ترکیبی آن گاؤند باشد چه ناو
 یعنی گاؤ و شنگ معنی جلد و تند و تیز آمده است -

خاوشو - بضم او و و شین بود کشفیده عاشره را گویند که
 زنا کننده و زانی و پلید طبع را هم می گویند -

عشق او در چه کمال و اعلی رسیده باشد و خیار بزرگ که از برای
 تخم نگا دارند و خوشه انگور را رسیده و عذره را گویند -
 خاوه - بفتح او نام کوبه و جلیله باشد -

بیان دوم

در ضمن نقطه دار باب است که بفتح اول
 غبار - بضم اول بروزن کتا و بمعنی ابداع باشد
 نو آوردن و نو ساختن و شعر نو گفتن است و مردم برخی را
 نیز گویند یعنی در فعل حق طرف نقیض انگیر و جانب کسی را
 ملاحظه کند و روزه نمیند و آنچه حق است عمل آورد -
 غبار - بکسر اول بروزن اشاره چوب باشد که بدان خر
 و گاؤ را نهند و چوب دستی را نیز گفته اند و باین معنی بازای
 نقطه دار هم آمده است -

غباریه - بضم اول و کسر راء قرشت و فتح یای حطی
 درختی است کوهی و سیوه آن سرخ رنگ می باشد بمقدار
 عناب کوچک و بعضی گویند نام همان سیوه است و آن را
 بعربی عنب الدب خوانند -

غبار و غبارزه - بفتح اول و زاء هوز چوب
 دستی قلندران را گویند -

غضب - بفتح اول و ثانی بروزن او گبشت
 زیر رخ را گویند و آنرا غضب نیز خوانند -

در ضمن نقطه دار ابامی توشت مشتعل بر لغت

عخت - بضم اول و سکون ثانی بمعنی جاهل و احمق
 و ابله و نادان باشد و بفتح اول نیز باین معنی آمده است
 عتقر - بضم اول و فتح فاء بروزن دختر بمعنی عت است
 که جاهل و ابله و احمق و نادان باشد -

عققره - بضم اول و فتح راء قرشت بروزن بتکده
 بمعنی عققرست که نادان و جاهل و احمق و ابله باشد و
 زنا کننده و زانی و پلید طبع را هم می گویند -

عققره

بیان چهارم

در غین نقطه دار با وال بی نقطه مثل پیش لغت

غداره - بفتح اول بروزن کناره پیکان پهن بزرگ
فسکاری را گویند و آنرا با نام پیل سازند و در بعضی اینگونه
غدر - بفتح اول بروزن حدز جیب جامه و سلاح جنگ گویند
غدرک - بروزن نقره یعنی غدرست که جیب جامه رو
جنگ باشد و بعضی گویند غدرک یکی از سلاح اهل هندست
و آنرا جدر و کتار نیز خوانند و بعضی اول در مویده الفضا بسجا
حرف ثالث الف نوشته اند و الله اعلم -

غدرغن - بفتح اول و ثانی و غین نقطه دار و لون ساکن
بمعنی شتاب و تاکید باشد و بعضی خطاب هم آمده است -
غدره - بضم اول و فتح فا و راء بی نقطه بروزن نگین
بمعنی غنچه است که مردم جاہل و احمق و نادان و کودک
و ابله باشد -

غدنک - بفتح اول بروزن غدنک بمعنی غنچه است
که ابله و جاہل و نادان و احمق و بی آرام و بی اندام باشد -

بیان پنجم

در غین نقطه دار با راء بی نقطه مثل ستم استناد

و چهار لغت و کنایت

غر - بفتح اول و سکون ثانی زن فاحشه و محبه را گویند و
مردم بدول را هم گفته اند و بضم اول مردم و به خایه را گویند
یعنی شخصیکه خصمیه اش بزرگ شده باشد و برآمدگی در عینا
را نیز گویند و آن مانند گلوله در گردن یا پیشانی و گرسه در
زیر گلو هم میرسد و بریدن و بر آوردن آن کم خطرست و
ترکی بوقمیه خوانند و باد در دهن جمع کردن را نیز گویند
بجست آنکه شخصی دست بران زند و آن باد با صد ابر آید و
آنرا ترکی ز نبلق و زمره خوانند و بفتح اول و ثانی مشد
در عربی چینه و اون مرغ باشد بچه خود را بنظار و شکستن جای
براسته کردن و شکستن و چین اندام و رو باشد و بضم اول

هم در عربی هر چیز سفید را گویند و پیشانی سفید را
مردم بزرگ و بزرگوار را نیز گفته اند و کبسل اول هم در عربی
مردم صاحب غفلت و ناآزموده کار باشد بزرگ -
غراب بضم اول هر چیز که تصف بسفیدی و روشنی باشد و
آفتاب را نیز گویند بسبب روشنائی -

غراب زمین - کنایه از شب سیاه و شب تاریک باشد -
غواچه - بفتح اول بروزن سراچه چیز مختل و نام در را گویند
و مردم و پوش و بچشم خودین وزن بحر لغت بر این گفته اند
و احمق و ابله و نادان را هم گویند و نام ولایت هم هست -

غزاره - بفتح اول بروزن کناره آب در دهن کردن و
جنبانیدن باشد براس پاک شدن دهن و آنرا عربی
مصنعه گویند و در عربی بمعنی غافل شدن و غفلت
در زیدن و ناآزموده گشتن از روزگار باشد و کبسل اول
نوعی از سلاح جنگ است و آنرا در روز جنگ پوشند و
بعضی گویند غراوه بدال است و آن بمعنی خود آهنگین باشد
و بعضی جوال هم آمده است و جوالی را نیز گویند که آزارمانند
وام از سپاهان بافته باشند و پنجه و پنجم و گاه در گین و ماتند
آن در آن کنند و از جابجای بجا بزنند و در عربی نیز بمعنی
جوال شبکه دار آمده است -

غواش - بفتح اول بروزن لواش بمعنی غواش و زخمی
باشد که از خراشیدگی هم رسیده باشد و قمر و غضب و خشم
را نیز گویند و بعضی اندوه و غم هم هست و باین معنی باسین
بی نقطه هم آمده است و آن نیز درست است چه در فارسی
سین و شین هم تبدیل می یابند -

غواشیدن - بروزن و معنی خراشیدن است و بعضی
خشم گرفتن و قهر کردن و غضب نمودن هم هست -
غواشیده - بروزن و معنی خراشیده باشد و قهر آلود
و خشناک را نیز گویند و باین معنی غواشیده هم بنظر آمده است
که بجای شین نون باشد -

غز اورنگ - بفتح اول و بهره و راء بی نقطه و سکون
ثانی و واو و نون و کاف فارسی بمعنی بسیار بزرگ باشد
و عبری عظم خوانند و بمعنی تخت و اورنگ بزرگ هم هست
لیکن بروزن عیالند -

غز بید - بفتح اول و بای اجد بروزن فرقد و شتری را
گویند که چون بشوهر دهندش ظاهر شود که بکارت ندارد -
غز میب - بفتح اول بروزن ترکیب نوس از انگور
سیاه باشد -

غز تیان - بانام قرشت بروزن در طبیان سنگه باشد
تراشیده و مدور طولانی که آزار بر بام خانه که نومی پوشند
غلطانند تا بام محکم نماید شود و آزار بام گردان هم میگویند
و دیوت وزن بجرک بر رانیز گویند -

غز چپ - بفتح اول و جیم فارسی بمعنی خواجیه است که نام رود
مخت و چیز و چشم خود بین و دیوت باشد و بمعنی ابله و
احمق و نادان و جاهل و زبون هم آمده است و ولایت
غزستان و مردم آنجا را نیز گویند و آن ولایت است شهر
از خراسان -

غز و - بفتح اول و سکون ثانی بروزن سردخانه تابستانی را
گویند و بفتح اول و ثانی در عربی بمعنی آواز گردانیدن است
سرد و خوانندگی باشد و بفتح اول و کسرتانی هم در عربی
نوعی از پامی افزار و کفش باشد که از گیاه و علف سازند
و نوعی از ریشنی هم هست که کمات گویندش -

غز دل - بفتح اول و کسرتانی بروزن منزل مردم نام رود
و به جگر ترسند و واهمه ناک را گویند و معنی ترکیبی آن
تعبیر دل است چه غز بمعنی تعبیه باشد -

غز و - بروزن ارده بمعنی عراب و گردون چوبی باشد -
غز و - بفتح اول و ثانی و سکون زاء نقطه دار نام نومی
از عصبی الراعی منقرست که سرخ مرده باشد چه آن بدم
مشو و ز ماده و آزار بشیرازی گفته گویند -

غوس - بفتح اول بروزن ترس بمعنی قهر و غضب و خشم و
ندی و بر آشفتگی باشد و کسرتانی باین معنی و بمعنی خراش
هم آمده است و بفتح اول در عربی بمعنی درخت نشاندن و
چیزه کاشتن باشد -

غوسا - بفتح اول بروزن ترسا و اوست که آزار بخیل است
گویند و بفارسی فیل گوش خوانند و راسن همان است -
غوش - باشین نقطه دار بروزن عوش بمعنی خراش باشد
و بمعنی خشم و قهر و غضب نیز گفته اند و بضم اول و کسرتانی
مشد هم بمعنی قهر و غضب و خشم آمده است -

غوش - بضم اول و کسرتانی مشد و سکون شین و سکا
قرشت آواز و صدای مهب و با مهابت حیوانات باشد
عموماً آواز شینه سپ را گویند خصوصاً -

غوش منه - بضم اول و فتح نون بروزن گرسنگی است
باشد که آزار بوقت نرمی و تازگی خورد و چون خشک
شود دست بدان شویند و عبری از خر گویند -

غوش پیدن - بروزن بر چیدن بمعنی خشنک شدن
و قهر آلود گردیدن باشد -

غوش سیده - بروزن بر چیده بمعنی غضبناک و خشکین
و قهر آلود گردیده باشد -

غز غر - بضم هر دو عین و سکون هر دو را و بخواه را گویند
یعنی تخمه که خضیه او بزرگ و پر باد شده باشد و عبری
مفتوح خوانند و کسی را نیز گویند که از روس خشم و قهر
در زیر لب سخن گوید و بفتح هر دو عین بمعنی غلطک باشد
و آن چیز است از چوب که رسیان بر بالای آن اندازند
و در آب و امثال آزار از چاه و غیره به آن کشند و در
عربی سر حلقوم را گویند که از جانب دهان است و به کسر
هر دو عین در عربی نوعی از مرغ خاکی باشد و آن درسته
بسیار است و بعضی گویند مرغ صحرائی است -

غز و - بفتح اول و عین نقطه دار بروزن بخره بعضی
گویند -

غوغاست که غلطک آکبشی باشد و در عربی آب و دوامی را
گویند که در گلو کند و حرکت دهد و بریزند و رسیدن جان
نیز گویند و در گلو بوقت نزاع و بضم اول و ثالث یعنی اول
غوغاست که در جایه باشد و از روی قهر و غضب زیر لب
حرف زدن را نیز گویند و کسر اول و ثالث نام نوع از
مخ است و بعضی مرغ خاکی و بعضی مرغ صحرایی را گویند
غوغاشه - یعنی اول و ثالث و شین نقطه دار بر وزن و
معنی خرخره است که شلتاق کردن و بی سبب و بی موقع
آبسی مجادله نمودن و خصومت ورزیدن باشد -
غوغن - یعنی اول و ثالث بر وزن کردن پوستی باشد
غیر کیمخت و ساغوی و از آن هم کفش دو زند و کبکثالث
هم آمده است و باز ای نقطه دار هم گفته اند -
غوغند - بر وزن فرزند یعنی غوغن است که پوست غیر
کیمخت و ساغوس باشد -
غوغ - بضم اول و فاء بر وزن اعج در منه و آتشگیره را
گویند و هم بهرین معنی که زود آتش در آن افتد و بعرب
الو سیراج خوانند -
غوغ - بضم اول بر وزن ارگنج مردمی را گویند که خضیا
ایشان بزرگ و پر باد باشد و بعربی مفتوح خوانند -
غوقاب - با قاف بر وزن چوقاب آب عمیق را گویند
که نقیض با آب است -
غوقاب شدن - کنایه از غرق شدن در آب باشد
غوق چشمه سیما ب - کنایه از مغرور و فریفته شدن
بر دنیا و روزگار باشد -
غوق چشمه قیر - کنایه از فرود رفتن در آب و فرود رفتن
بر دنیا باشد و کنایه از فرود رفتن آفتاب هم است -
غوقد - یعنی اول و قاف بر وزن فرقد نوعی از عوج باشد
و آن درخته بود که برگ و بار آن را بچوشتانند و در
خضابها بکار برند -

غوم - بضم اول و سکون ثانی و سیم پیش کوهی را گویند
یعنی گو سفند ماده کوهی و بمعنی قوج شهری هم نظر آمده است
که گو سفند جنگی باشد و در عربی بمعنی تاوان و جرم و جریمه باشد
و بفتح اول بمعنی قهر و غضب و خشم است و بفتح اول و
هم باین معنی گفته اند -
غوما سنگ - با سین بی نقطه بر وزن ریحار گنگان تنگ
بر وزن خورشانیده باشد و بفتح اول و ثانی هم گفته اند و جبا
سیم پای حلی هم آمده است -
غومان - بر وزن فرمان بمعنی خشنک قهر آلود و کلین باشد
غومانوش - بانون با او کشیده و بشین نقطه دار زده
از خون را گویند و آن سبزی باشد معروف که خوردن و چشیدن
است کوهی که از اعاقر قره خوانند -
غومج - بفتح اول و کسر سیم و سکون حیم فارسی سیاه دانه
را گویند و آن خمی باشد سیاه که بر روی خیمه نان پاشند
و بفتح سیم هم آمده است -
غومنده - بر وزن شرمنده بمعنی قهر آلود و خشنک باشد
غومیده - بفتح اول و کسر سیم بر وزن رنجیده بمعنی
غومنده است که خشنکین و قهر آلود باشد -
غورن - بفتح اول و ثانی بر وزن کفن باگ و دمدمد
نوعی در وقت گریستن را گویند و گریه در گلو سچیده را نیز گفته اند
غونا طه - بفتح اول و سکون ثانی و نون بالف کشیده
و طای حلی مفتوح تام و لایته است در هندوستان و
بر زبان آنجا کرناک خوانند و بعضی گویند عرب کرناک است
له پوشیده نازک غونا طه نام شهر و ولایتی است از مضافات
اندلس و اینک مصنف ذکر کرده که نام ولایتی است در هندوستان
املی نازد و در صدق این مقال قول بیگامیل کسیری که از کتاب تاریخ
غونا طه تصنیف ابی عبد الله بن علی بن اسماعیل نقل میکند و آن است
و آن ایگه غونا طه اسم عجمی مدینه کوره الیه و شمی شام الاندلس
و آن نقل الملک الیها عام ربما یتن من الهجرة من البیره علی

خوشتر و کشت فرسخ و لمان الشهرة بنفسها و اعلامها ما هو معلوم و
 غرناطه من معمورة الاقليم الخاس مبتدی من بلاد ایاچ ثم یمر علی
 خراسان ثم سواحل الشام ثم علی کثیر من بلاد الاندلس لی البحر المحیط
 الذی فی فی قریب من الاعتدال شامیه فی اکثر الاحوال مینا و بین
 دار الملک الاول قرطبیة اعداد الله شعون میلاد هی منہا بئس حق
 و قبلہ و البحر الشامی بین غروب و قبلہ علی اربعہ بر و الجبال بین شرق
 و قبلہ و البحر اجلات بین شرق و جوف و الکنبانیه بین جوف و غرب
 الی آخره ۱۲

غروب - بضم اول و ثانی و سکون ثالث و فتح باء الجبر
 باگ و فریاد و شور و شغل و نروش را گویند و معنی چوب است

هم آمده است -
 غر بنید - بضم اول و ثانی ماضی غر بنیدن باشد معنی بفریاد
 آمد و شور و غوغا نمود -
 غر بنیدن - معنی آواز در گلو میچیدن و شور کردن و
 فریاد و غوغا نمودن و خروش و باگ بر آوردن باشد -
 غر بنیده - بضم اول و ثانی باگ و فریاد کرده را گویند -
 غر بنده - بضم اول و فتح ثانی باشد و بر وزن برنده شیر و
 اگرگ خشم آلود را گویند که از غایت خشم فریاد کند و پر خود میچید
 و در دیگر سباع نیز اطلاق کرده اند -

غونگ - بفتح اول بر وزن یلنگ صدای خرخری را
 گویند که بسبب گریه کردن یا فشردن گلو در حلق و سینۀ در
 افتد و بکسر اول نیز باین معنی آمده است و معنی ناله حزین
 و آواز نرس باشد که در حالت گریه کردن از گلو می مردم
 بر می آید و باین معنی بضم اول بر وزن ادرک هم منظر
 آمده است و گریه و زاری کردن را نیز گویند -
 غریچی - بانون و جیم فارسی بر وزن درویش سر او
 زمستان سخت را گویند -

غرو - بفتح اول و سکون ثانی و واو و معنی نای بیان
 تنی باشد که نوازند و بهربی مزار خوانند و نای چیزی است

نیز گفته اند و آنرا خامه گویند و معنی شکفتن هم منظر آمده است
 غرواش - بفتح اول و سکون ثانی و واو بر وزن فرداش
 لیف شو یا لان و جولا همگان و کفش ووزان باشد و آن
 گیا همیست که از امانند چاروب بندند و بدان آب و آهار
 و شور بار جامه که می بافند بیاشند و زنجبیل شامی را نیز
 غرواش گویند و بفتح اول و ثانی یعنی خراسان و زنجبیل از
 خراسان هم رسیده باشد و معنی تهر و خشم و غضب و غم آلود
 نیز گفته اند -

غرواشه - بفتح اول و آخر یعنی اول و آخر غرواش
 است که لیف جولا همگان و تهر و غضب و خشم باشد -
 غروب - بضم اول و ثانی بوا و رسیده و فتح باء الجبر
 معنی غروب است که فریاد و شور و شغل و باگ خروش باشد -
 غرود - بفتح اول بر وزن کبود دختری را گویند که بشتر
 بکارت بشوهر دهند و دوشیزه نباشد -
 غرونه - بضم اول و ثانی بوا و رسیده و نون ساکن و
 باء الجبر مفتوح یعنی غروب است که غروب و شور و غوغا و
 باگ و خروش باشد -
 غرویزن - بر وزن و معنی پرویزن است و آن آلتی
 باشد که بدان آرد و اشال آن نیز مذکور بعربے عنبرال
 و بهمال گویند -
 غریاسنگ - بایه حطی بر وزن و معنی غریاسنگ
 که نان تنگ بر روغن بریان کرده باشد -
 غریچی - باجیم فارسی بر وزن غری سرامی سخت را گویند
 غرید - بفتح اول بر وزن درید دختر را گویند که بشتر
 دوشیزگی بشوهر دهند و نباشد -
 غریدن - بضم اول بر وزن بریدن یعنی آواز بلند
 کردن و فریاد زدن باشد و بانامی شده هم گفته اند -
 غرین - با تخانی مجهول درای قرشت بر وزن کشیدن
 گل و لای سیاه را گویند که در بن حوضها و تالابها و

غری

تیره پهای باشد -
 غریز - بروزن نیز بمعنی حلم و بردباری باشد که ترک انتقام است از بدی -
 غریزان - با تحتانی مجهول بروزن عزیزان به معنی غریزان است که آلت آرد بختن باشد و بعر بی غزال و باهمال گویند -
 غریزن - بروزن و معنی پرزن است که آرد بیز و غزال باشد و بمعنی خلاب و گل سیاه نیز گفته اند و باین معنی بمعنی اول هر دو بازای فارسی آمده است -
 غریزنگ - بازای فارسی بروزن پر رنگ گل و لاله سیاهی را گویند که در بن حوضها و تالابها و جویها می باشد -
 غریغ - بفتح اول و ثانی تحتانی مجهول رسیده و فاعل مفتوح به جم زده بمعنی خلاب و گل و لاله باشد سیاه و تیره که پاسبان از آن بد شواری بر آید و خشک را نیز گویند و آن کوه پاره زری باشد که کو دکان و جوانان بر آن لغزند و دیگر را از بالا گرفته بزیر کشند و آنرا بعر بی زحلوفه خوانند -
 غریغش - بازای فارسی بروزن و معنی غریغش است که گل و لای سیاه و تیره باشد که در بن و تالابها می باشد -
 غریو - بکسر اول و ثانی و سکون تحتانی مجهول و و او بوی شور و فریاد و بانگ و غوغا باشد -
 غریوان - با و او بروزن دلیران بمعنی فریادکنان و بانگ زنان باشد -
 غریوید - ماضی غریویدن است بمعنی فریاد و شور و غوغا کردن -
 غریویدن - بکسر اول و ثانی بمعنی فریاد زدن و شور و غوغا کردن باشد -

بیان ششم

در عین نقطه دار باز اس نقطه دار مثل بر

چهارده لغت و کنایت

غز - بضم اول و سکون ثانی صفت از ترکان غارتگر

بوده اند که در زمانه سلطان سخر قوت گرفتند و خراسان را تصرف آوردند و سلطان سخر را گرفته در قفس کردند -
 غواره - بفتح اول بروزن هزاره بمعنی بسیار است و بسیار شدن باشد -
 غزالان - بالام الف و نون کنایه از غزالخوانان و سربان است که مراد از خواننده و سازنده باشد -
 غزاله فلک - کنایه از آفتاب جهات تاب است و بجمع عمل را نیز گویند که بجمع اول است از دوازده برج فلک -
 غزغن - بفتح اول و عین نقطه دار بروزن ارزن پوست عیس که سخت را گویند از آن کفش دوزند و غوغا را نیز گفته اند که دیگر طعام زلیست -
 غوغند - بروزن فرزند بمعنی دیگر طعام پیزی باشد و پوسته را نیز گویند غیر سخت و ساغری که از آن کفش و پاسبان سازند -
 غولاولور - بضم اول و سکون ثانی و لام با و او رسیده و لام دیگر بالف کشیده و او مفتوح بر اس ب نقطه زده در فرسنگ جهانگیری بمعنی دیه بر بختن نوشته بودند -
 غوزم - بضم اول و سکون ثانی و میم بمعنی هیبت و شرم و قهر و کینه باشد -
 غوزنگ - بضم اول و فتح نون بروزن ادرک گیاه باشد که در عوض اشکان بدان رخت و جامه نشویند -
 غزوف - بفتح اول و نون بروزن پر تو نام شهر غزنین باشد و آن در مابین کابل و قندهار واقع است -
 غزنه - بروزن شخمه بمعنی غزنوست که شهر غزنین باشد -
 غزنی - بفتح اول و نون و سکون ثانی و تحتانی مخفف غزنین است که شهر مذکور باشد گویند هزار مدرسه داشته است -
 غزه - بفتح اول و ثانی آواز و صدای آواز را گویند و مخفف غازه هم است که بیخ دم حیوانات چرند و پرند باشد -

غزنیو بر بضم اول و سکون ثانی و حرکت باقی حروف دیگر
که یای حلی و و او و و رای قرشت باشد مجبول یعنی غز اول
که دیگر بر چنین باشد -

گا و خطائی باشد و برومی قطاس گویند -
غز گا و - باکاف فارسی بروزن و معنی غز غا دست که گا و
قطاس باشد و بجری قطاس همان است -

بیان هفتم

در غین نقطه دار برای فارسی مثل بر یازده لغت

غز - بفتح اول و سکون ثانی نشسته بر راه رفتن را گویند
چنانکه اطفال و مردمان زمین گیر مثل بر راه روند -
غز شب - بضم اول و سکون ثانی و بای اجد و از انگور
را گویند که از خوشه جدا افتاده باشد و شیر و تخم در میانش
باشد یعنی تازه بود و خشک نشده باشد و استخوان انگور
را نیز گویند و معنی خوشه نخورده هم بنظر آمده است و معنی شتم
و قهر نیز هست -

غز م - بضم اول و سکون ثانی و میم یعنی غزب است که در آن
انگور از خوشه جدا شده شیر و آرد تازه باشد و معنی شتم و شتم
آمدن و قهر و کینه هم آمده است -

غزید - بفتح اول بروزن خزید چیز باشد که چون بر هم
گذارد بر هم نشیند بواسطه جنسیت و معنی خزید و در یکدیگر
نشست هم هست که ماضی غزیدن باشد -
غزیدن - بروزن کشیدن معنی نشسته بر راه رفتن باشد
چنانکه طفلان و مردمان مثل بر راه روند و معنی بر یکدیگر
نشستن هم هست بسبب جنسیت و معنی خزیدن هم
آمده است و طبقه طبقه بروس هم گذاشتن و چیدن را
نیز گفتند -

غزیده - بروزن کشیده معنی بر هم نشسته و بر هم چسبیده
و نشسته بر راه رفته باشد -

بیان هشتم

در غین نقطه دار با سین بی نقطه مثل غز غا غس

غز غا - با غین نقطه دار بروزن فردا گویند که در میان
کو بهای خطا و هندیستان میدامی شود و آن را طغیت
رومی قطاس می گویند و بعضی گویند گا و یست دریائی
و بجری قطاس بسبب آن خوانند و قلاده پرچم را نیز گویند -
غز غا و - با غین نقطه دار بروزن مند و معنی غز غاست
که گا و قطاس باشد و بعضی دم آن گا و را قطاس میگویند
بجهت آنکه اصل این لغت گز گا و است یعنی ابریشم گا و گز
معنی ابریشم هم آمده است و چون در لغت و زبان فارسی
تبدیل کاف بظین و برعکس جائز است همچو گام و لغام
و گلوه و غلوه و امثال اینها درین لغت نیز کاف بظین
تبدیل یافته است و گز گا و غز غا و شده است -

غسا - بفتح اول و ثانی بالف کشیده غوره خرمار را گویند
یعنی خرمای نارسیده و آثر ابرجی بلخ خوانند -
غساک - بفتح اول بروزن پاک عشقه را گویند و آن
کیا بهیست که بر درختها چید و خشک سازد -
غسک - بفتح اول و ثانی و سکون کاف جانور است
از لیک و شپش بزرگتر و در میان رخت خوابی باشد
و مانند لیک و شپش خون آدمی خورد و آزاد در آرز
و کیلانات ساس گویند و در هندوستان کتک و در
هند و کن مکن خوانند -

غز شک - کبر اول و فتح ثانی و سکون کاف سازی باشد
که آنرا کمانچه خوانند این لغت را در فرهنگ سرورس
در سرمد سلیمانی با عین بی نقطه و زای فارسی نوشته اند
و گفته اند سارزیت که مطربان نوازند و در جاسه دیگر
معنی ساز طنپور آمده است -

غسل - بفتح اول و سکون ثانی و لام نام گلیت که
آز خطه گویند سرخ آتشی و سرخ نیم رنگ سفید میباشد -

غز گا - باکاف فارسی بروزن و معنی غز غاست که

غشلیج - بفتح اول ولام و سکون ثانی و جیم بحیثیت که آن را بشیر از ی چوبک ایشان خوانند -

بیان نهم

در غین نقطه دار با تین نقطه دار مثل بر سه لغت

غشاک - بفتح اول بر وزن هلاک بوی گنده و بوسه ناخوشی باشد که از زبان مردم آید و عبری بخر گویند -
غشته - بفتح اول و فوقانی و سکون ثانی یعنی آیمخته و آغشته باشد و کسر اول هم باین معنی آمده است -
غشه - بکسر اول و ثانی برگ نی صحرایی را گویند -

بیان دهم

در غین نقطه دار با ضا و نقطه دار مثل بر سه لغت و کنایت

غضبان - بفتح اول و ثانی بفتح کشیده و بدون زده طعام پس مانده را گویند و بضم اول هم گفته اند -
غضبان - بابا بے ابجد بر وزن سرطان سنگه را گویند که در تخمین گذارند و جانب خصم اندازند و معنی بخنجر هم آمده است و در عربی معنی تهر آلود و خشکین غضبناک باشد
غضبان فلک - کنایه از آفتاب عالمان است
او را صاحب التاج هم گویند و کنایه از تاج هم است
داود در آسمان پنجمه باشد -

بیان یازدهم

در غین نقطه دار با فاش مثل بر پنج لغت

غف - بر وزن صفت موی در هم پیچیده و مجد را گویند
غفج - بضم اول و سکون ثانی و جیم فارسی جاس عمیق و گور را گویند و آلبه و تالاب را نیز گفته اند و معنی سدان آهنگری و سگری و غیره باشد و معنی تمشیر آبدار هم است
و هر چیز راست و دراز و سطر را هم می گویند و با جیم هم نیز درست است -

عقج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم فارسی به تخمبانه کشیده معنی اول عقج است که گودال و جای عمیق باشد

و تمشیر آبدار را نیز گویند -
غفوده - بضم اول بر وزن کشوده معنی ایام هفته باشد که از اول روز شنبه است تا آخر روز جمعه -

غفه - بضم اول و فتح ثانی مخفف بوستین بره بسیار نرم باشد و با ثانی شده هم باین معنی آمده است -

بیان دوازدهم

در غین نقطه دار با کاف مثل بر دو لغت

غک - بفتح اول و سکون ثانی شخصی را گویند که کوتاهی داشته باشد و باین قد و بالا بسیار فریب دلی اندام و متحک هم باشد -
غکه - بضم اول و فتح ثانی حستن گله را گویند و آنرا عبری خوانند -

بیان سیزدهم

در غین نقطه دار با لام مثل بر سه لغت و کنایت

غلام - بضم اول بر وزن کلام از لغت معشوق را گویند و کسر اول در عربی جامه را گویند که متصل ببدن باشد و بعضی جامه را گفته اند که در زیر زره پوشند و روغنی را گویند که بر تن و پنج نموس سر رسیده باشد و آب که در پاس درختان جاری و روان باشد و بینائی را نیز گویند که از راه صواب منحرف شود یعنی طریق حق را بگذارد و و بر راه باطل پیشی گیرد -

غلام فلکم - کنایه از پیش آمدن کاری باشد برخلاف مراد و توقع که

غلبکن - بفتح اول و بے ابجد و کاف بر وزن نسرین در س باشد شبکه دار که در پیش دریا نصب کنند و آنرا از پیچره گویند و در س را نیز گفته اند که از چوب و نر ساخته و در روستا بایر درهای باغها آویزند و از بستان نگاه کنند -

غلبکین - بر وزن عنبرین معنی غلبکن است که در پیچره و در باغ باشد که آنرا از چوب و نر بر هم بسته باشند

چنانچه از پس آن نگاه توان کرد-

غلبه - بضم اول بروزن کلبه پرند است سیاه و سفید
آزرا عک و کلخ همیشه هم می گویند و باین معنی بابای فارسی
هم آمده است و بعضی گویند پرند است که آزابزرگ هم
می گویند و هر سوراخ را نیز گویند عموماً و سوراخی که از انجا
آب بیاید خصوصاً -

غلبیز - بابای ابجد بروزن همین معنی غراب است که از
چیزهای بیرون و مشهور براسه بی نقطه است -

غلت - بفتح اول و سکون ثانی و فوقانی بروزن
و معنی غلط است که از غلطیدن باشد و غلط معرب است
و بفتح اول و ثانی غلط و حساب و کتاب شماره را گویند -
غلتیان - بروزن دشتیان سنگی باشد مدور و طولانی

یعنی بشکل سطوانه زباده بر نیم گرد و آزابرشته است باسه که نو
می پوشند غلطانند تا محکم شود و باران فرود نیاید و مردم
به حیثت و دیوش را هم می گویند چه او را نیز مانند این سنگ
اختیای نیست و محکوم زن خود است بهر جا که خواهد پیشتر

و بهر طرف که داند میدواند و بفتح ثالث هم درست است
که بروزن به زبان باشد و درین زمان بسبب قرب مخرج
غین را باقاف بدل کرده قلتیان می نویسند -

غلتک - با تاء قرشت بروزن و معنی غلطک است
و آن چه به باشد گرد و میان سوراخ بزرگ آن را پایه
عوابه کنند و کوچک آن را برابر باله چاه بندند و در میان
را برابر باله آن اندازند و بسیار است آن آب آسان از
چاه کشند و غلطک معرب است -

غلتنگ - بفتح اول و ثالث و نون بروزن کترک
یعنی غلطک است که پایه عوابه و آلت آب کشی باشد -

غلیج - بکسر اول و سکون ثانی و جیم فارسی گری را گویند
در نهایت استحکام که آنرا آسانی بلکه هیچ وجه نتوان کشودن و
بعضی گویند غلیج دو گره است که برابر باله هم زنند و با جیم

درست است و بفتح ثانی هم گفته اند -

غلیچ - بفتح اول و جیم فارسی و سکون لام روستائی و
رند و او باش را گویند -

غلیج - بکسر اول و غین نقطه دار و سکون ثانی و جیم فارسی
جنابانیدن انگشتان باشد در زیر بغل و پهلو و آدی
با بنجده در آید -

غلفعل - بضم اول و غین نقطه دار بروزن بلبل شوریدن
بلبلان و مرغان را گویند در حالت مستی و صد آواز بسیار
از یکجا که معلوم نشود که چه میگویند -

غلفلاج - بضم اول و سکون ثانی و بفتح ثالث و لام با
کشیده و جیم زده چیزه را بزور و قوت هر چه تمام تر بردها
از اختن باشد -

غلیج - بکسر اول و غین و لام بختانی کشیده و جیم فارسی
زده جنابانیدن انگشتان در زیر بغل کسی و خاریدن
پهلوی که پارا گویند چنانکه بنجده در آید و بفتح اول و غین
هم درست است -

غلیجی - بفتح آخر که جیم فارسی باشد یعنی غلیج است که
جنابانیدن انگشتان در زیر بغل و خاریدن پهلو و کف
پاهای مردم باشد -

غلفونه - بروزن و معنی گلگون است و آن سرخی باشد
که زنان بر خساره مالند و بجایه غین دوم قاف هم
بنظر آمده است -

غلیج - بفتح اول و ثانی و سکون فاد جیم فارسی زنبور
سرخ و زنبور عسل را گویند و معنی زنبور هم گفته اند و آن
جانوری باشد که بر هر جای از بدن که بچسباند خون از انجا
بکشد و بسکون ثانی هم آمده است که بروزن اعوج باشد و
با جیم ابجد هم درست است -

غلفت - بفتح اول و سکون ثانی و قاف بافت کشیده
کیا هست شبیه کبر و شاخ و برگ می گرد باشد و از جمله

تیوات است یعنی چون شاخ آز می شکند یا برگ از شاخ
جدامی کنند شیر سفیدی مانند شیر ازان برمی آید و شیر
و کار و دیراتی دیگر را که بدان شراب دهند زخم آن بهر
که رسد ببرد و اگر ازان شیر بر قوبالمانند که علت داوست
بر طرف شود -

غلگ - بضم اول و فتح ثانی مشد و بکاف زده کوزه
باشد که سر از آب گرم گیرند و سوراخی در آن کنند و تخاچ
و راهاران و غیر هم زبره که از مردم بگیرند در آن کوزه
ریزند و در بعضی از هزارها و بقها نیز هست که مجاوران
و خدمت آنجا از خیرات و نذورات در آن ریزند و در قمارخانه
معمول و غلگ قمارخانه مشهور است -

غلیج - باسیم بر وزن و معنی غلیج است که چنانچه در
باشد در زیر بغل و پهلوی آدمی تابانده افتد -
غلیج - باسیم بر وزن و معنی غلیج است که خاریدین زیر
بغل و پهلوی کف پای مردم باشد -

غلو فیر یا بضم اول و ثانی با و کشیده و قای تختانی رسیده
و کسرای قرشت و تختانی بالف کشیده بلغت روی پنج
هنگ است و از ابهری اصل السوس خوانند -

غلول - بضم اول و ثانی با و رسیده و بلام دیگر زده طعم
را گویند که در راه گلوبند شود و زحمت تمام فرودود -
غلوله - بر وزن و معنی گلوله است چه در فارسی غین و
کاف هم تبدیل می یابند -

غله - بفتح اول و ثانی یعنی خطر آب و بیقراری باشد و
بضم اول و فتح ثانی مشد و کوبه کوچک رنگ را گویند
در عربی لوله آفتاب باشد و شکر افراط را نیز گفته اند -

غله و ال - بضم اول و فتح ثانی مشد و و ال بالف
کشیده بنون زده یعنی غلگ است و آن کوزه باشد که سر از
آب گرم گیرند و سوراخی در آن چرم کنند و نماجیان و راهاران
و قمار ازان و غیر هم زبره که از مردم بگیرند در آن ریزند و

بثانی غیر مشد و هم آمده است -
غله و ال عدم - بفتح غین و و ال بی نقطه و سکون می
کنایه از زمین است که بعربی ارض خوانند -
غلیته - بااے قرشت بر وزن خریده گیاهی باشد که
از ان با نند جو ال چیزه سازند و بدان گاه و پنجه امثال
آن کنند -

غلیجین - بضم اول و فتح ثانی و سکون تختانی و کسر جیم و
نون ساکن بلغت یونانی یعنی پودنه باشد و آن نوع از
نمناع بود و معرب آن فودنج است -

غلیشرن - باز اے فارسی بر وزن دویدن یعنی بجن
و گل و لایه سیاهی باشد که در ته حوضها و جویها و تالابها
بمرد و آزار اخلان نیز گویند و باز اے هوز هم آمده است -

غلیغیر - بکسر اول و ثانی و تختانی مجهول و غین نقطه و
مفتوح برای بی نقطه زده است و با و گلکار را گویند -
غلیگر - باکاف فارسی بر وزن و معنی غلیغیر است که
است و گلکار و بنا باشد -

غلیو - بفتح اول و کسر ثانی و سکون تختانی مجهول و و
یعنی سرگشته و حیران باشد و معنی حماقت و احمق است
و آن تصور ممتنع است در صورت ممکن -

غلیو اج - بفتح اول و ثانی به تختانی مجهول رسیده و و
بالف کشیده و بجم زده مرغ گوشت را را گویند که زغن باشد
و او شش ماه ز کوشش ماه ماده می باشد و بعضی گویند
کیسال ز و کیسال ماده است -

غلیو اثر - بازای فارسی بر وزن و معنی غلیو اج است که خاد
وزغن باشد و او را مرغ گوشت را با و موش گیر و کور کوره نیز گویند
غلیون - با و او بر وزن و معنی غلیون است که گل و لایه
سیاه حوضها باشد و در عربی نام کوشک بوده است و درین -

بیان چهاردهم
در غین نقطه دار باسیم مثل بر شازده لغت و کنایت

عجارتک - یعنی اول دثنائی بالف کشیده شده ووزا سے
نقطه دار مفتوح بکاف زده چو کبک باشد که بر سیماں قلاب
دشت ماهی گیری بندند و در آب اندازند و آن چو کبک
آب فرو میرود و هر گاه که ماهی بقلاب می آید و آن چو کبک
فرو می رود معلوم می گردد که ماهی بقلاب آویخته است
غلام - بروزن تام ابرم رده را گویند و آن چیز نیست
مذکر م خورد و چون بر طرف آب گذارند آب را بخورد کشد
و بعضی گویند آن حیوانی است در یابی و قتی که می رود آب
اورا بر ساحل اندازد و بعضی گویند بناتی است در یابی
بملا اگر در شراب آب آویخته نهند آب را تمام بخورد کشد
و شراب را که در دو در عربی ابر را گویند که سحاب است -
غم بادیه - بابی اجد بروزن عم زاده بیماری بود که بسبب
غم خوردن بسیار عارض شود -
غم خورک - بروزن کم خورک نام جانور است که بر لب
حوض و تالاب نشیند و از غم اینکه مباد آب آن کم شود آب
نی خورده و او را بو تمان نیز خوانند -
غمدان - بروزن خندان نام عمارتی بود بسیار عالی
و در زمان خلفا فرو آورند و کنایه از و نیای بی بقا است
غمزه - بروزن رمزی یعنی نماز و غمزه و حرکت چشم و ابرو باشد
غمزدای - بازاسه هوز و دال اجد بروزن غمزدای
نام روز ششم است از ماههاست مکی -
غمزه - بروزن حمزه مژه چشم را گویند و حرکت چشم و مژه
بر هم زدن باشد از روی ناز و بگری نیز همین معنی دارد -
غمزه اختر - کنایه از روشنائی ستاره باشد بوقت وسیع
صبح و بعضی از زین ستاره را گویند -
غمزه ستاره - یعنی غمزه اختر است که روشنائی ستاره
باشد بوقت وسیع صبح -
غمزه سر تیز - کنایه از فرج و بسیاری خوش منشی باشد -
غمزه گل - کنایه از شگفتن گل باشد -

غمزه لاجوردی - کنایه از نازها و غمزه های غیر کرکری
غمزه نسرین - کنایه از شگفتن گل نسرین باشد -
غمگسار - بضم کاف فارسی و سین بی نقطه بالف کشیده
و برای قرشت زده یعنی غم زده است و کنایه از مطربان
و محبوب و چینی که دور کننده غم بود -
غمنده - بروزن زنده یعنی غمگین و غم اندوز و غمناک
و آز رده باشد -

بیان یازدهم

در عین نقطه دار بانون مثل برسی و سه لغت و کسایت
عخن - به فتح اول و سکون ثانی یعنی سنگ عصار است
و آن سنگی باشد که بر تیر چوب عصار می بخت زیادت
سنگینی بندند و بعضی یعنی تیر عصار می گفته اند -
عخاوه - بضم اول و ثانی بالف کشیده و فتح و او سار است
که مطربان نوازند و نوع از بازها هم است -
عغنیه - بضم اول بروزن دنبه تشنج کردن و بانگ
بر کسی زدن باشد از روی قهر و خصه و غضب -
عخج - به فتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی جوال باشد و
بعضی گویند جوال است مانند خرچین که آنرا بعر بے حرب
بضم حاء بی نقطه بروزن فرج خوانند و معنی ناز و عشوه
و غمزه که آن حرکات چشم و ابرو باشد هم هست و گلگون و
غازه را نیز گفته اند و آن چیزی بود سرخ که زنان بر روی
مالند و معنی ناک باشد که معنی آغشته است چنانکه گویند
بیا رخ یعنی بیار ناک و در ناک یعنی آغشته بیماری و در
و معنی سرین و کفل حیوانات هم هست و این معنی بکسر
اول نیز گفته اند -
عخچار - با جیم بروزن زنگار یعنی غازه است و آن سرخی
باشد که زنان بجهت زیبایی بر روی خود مالند و ناز و
غمزه را نیز گویند -
عخچاره - بروزن انگاره یعنی عخچار است که غازه زنان

از او عشوّه جوانان باشد -
 غنچال - بروزن چنگال هر سیوه ترش را گویند همچو انگور
 ترش و انار ترش و سید ترش و امثال آن و بعضی گویند
 سیوه ایست ترش که از احب الملوک گویند -
 غنجر - بروزن خنجر غازه و سرخ باشد که زنان به جهت
 زیبایی بر روی خود مالند -
 غنجرش - به فتح اول و سکون ثانی و ثالث و راس
 بی نقطه مفتوح بشین نقطه دارد و معنی وزن و عوکل باشد
 که بر بی ضفح خوانند و بعضی کسر را بی نقطه هم گفته اند
 غنجره - بروزن بجزه سرخ و غازه باشد که زنان بر روی
 غنجرش - به فتح سیم و کسر راس بی نقطه و سکون بشین
 نقطه دارد یعنی غنجرش است که وزن و عوکل باشد و
 به فتح راهم گفته اند -
 غنجرش - با سیم بود کشیده و بشین نقطه دارد و زده
 بروزن سبز پوشش یعنی غنجرش است که وزن و عوکل با
 غنجه - بضم اول و سکون ثانی و فتح جیم یعنی سرشتن و
 جمع کردن و گرد آوری نمودن باشد و غنجه نگل را هم گویند
 و از این سبب جمع آوردن و گرد آوری نمودن بر گما
 غنجه خوانند و معنی اول بفتح اول هم بنظر آمده است -
 غنجه آب - کنایه از حباب است و آن شیشه مانند است
 باشد که در وقت باریدن باران در روی آب بچسبد -
 غنجه ارخوان - کنایه از شراره آتش باشد و اشک آتش
 را نیز گویند -
 غنجه شدن - کنایه از گرد شدن و جمع گردیدن باشد -
 غنجه زکبک درسی - نام یکی از سی کمن بار بدست
 و از این شیخ نظامی بجای روح آورده است که
 کمن به فتح باشد -
 غنجه بضم اول و سکون ثانی و اول ابعده یعنی گرد کرده
 و جمع آمده باشد و فراهم آوردن چیزی را نیز گویند -

غنجد رو - بضم اول و سکون ثانی و ثالث و راس
 بی نقطه بود کشیده و بمال ابعده زده یعنی بغیر باشد که برادر
 کوچک کرناست و چون در قدیم از ابعده جهت فراهم آمدن و
 جمع شدن مردم می نواخته اند و غنجد یعنی جمع و فراهم باشد
 و در دو ساز را گویند برین سبب از این نام خوانند -
 غنجدش - بضم اول و کسر ثالث بروزن پیشش منبر بود
 گرد کرده شده را گویند -
 غنجدش - بضم اول و سکون ثانی و ثالث و چهارم الف
 کشیده و بشین نقطه دارد و غله ایست که آن را اوبیا خوانند
 و در آشها کنند -
 غنجه - بضم اول بروزن عمده یعنی غنجدش است که برین
 گرد و گلوله کرده شده باشد و گلوله خمر نام راهم میگویند یعنی
 جمع کرده شده و فراهم آمده باشد و مطلقاً و حکبوت را نیز گویند
 و نوع از حکبوت را هم گفته اند که زهر دارد و گرد زده می باشد
 و عربان رتیله خوانندش و نظیر این نیز گویند که برادر کوچک
 کرناست -
 غنجه رو - بروزن سر سه سو یعنی غنجد رو است که
 بغیر برادر کوچک کرنا باشد گویند در زمان قدیم از ابعده
 جمع آمدن و گرد شدن مردم می نواخته اند و غنجه یعنی
 ساز جمعیت است چه غنجه یعنی جمع و فراهم آمده و در دو
 ساز را گویند -
 غنجه قلیلی - بضم اول و سکون ثانی و قاف و لام هر دو
 بتثانی کشیده و بغت روی شلغم برادر چقدر را گویند -
 غنجهک - بفتح اول و سکون ثانی بروزن زنگ صفا
 و از این بلند را گویند و تیر دکان حصاری را نیز گفته اند
 یعنی چوبی که دانه در زیر آن فشرده میگردد و خرالغ را
 نیز گویند -
 غنجه - بضم اول و فتح ثانی و سکون و اوام بخوابیدن باشد
 یعنی بخواب و در خواب شود خواب را نیز گویند که در مقابل

بیماری است -
 غمخورد - بضم اول بروزن کشود یعنی آرسید و آسود باشد
 و بخواب رفت -
 غمخوردن - بروزن کشودن یعنی آسودن و آرسیدن
 و در خواب شدن باشد -
 غمخورد - بروزن ربوده یعنی در خواب شده و آرسیده باشد
 و بعضی غمخورد را بمعنی بخواب گفته اند -
 غمخورد بضم اول بروزن خرسند عهد و پیمان و شرط را گویند -
 غمخوردن بضم اول و فتح ثانی و ثالث تجتانی کشیده و دال
 مفتوح بنون زده بمعنی خوابیدن و آسودن و آرسیدن باشد -
 غمخورد - بضم اول و فتح ثانی و دال بمعنی خوابیده
 و آسوده و آرسیده باشد -
 غمخیزد - بروزن کمیند جای از بنور مثل را گویند و غمخیزد
 منج خانه ز بنور است و بعربی خشم خوانند باخا و شین
 نقطه دار بروزن مرمم -

غمخورد بضم اول و سکون ثانی و جیم فارسی گویند
 شاید از جنگی را گویند -
 غمخوردی - بفتح اول و سکون ثانی و جیم فارسی تجتانی رسیده
 بمعنی گودال باشد که جاب عمیق است -
 غمخور - بضم اول و ثانی معروف بروزن مور نام ولایتی
 است معروف نزدیک به قندهار و بانانی مجهول چیز خوش
 را گویند و بفتح اول بروزن جور در عربی بمعنی مفاک و قعر
 هر چیز باشد و زمین نرم و آب بزین فرورفتن و فائده
 رسانیدن و دیت دادن را نیز گویند
 غمخور ملس - بسکون راس قرشت نوع از ملس است
 بسبزی مائل باشد و بعضی گویند نوع از زنبور است و
 آن کوچک می باشد مانند ملس چشم کبود و سبز رنگ است
 غمخور و آشته - بضم اول و دال و بالف کشیده و فتح
 شین نقطه دار بمعنی غم و آشته است که کیف شوی ملان
 و جولا هر گان باشد -
 غمخوره افشردن - کنایه از گریان ساختن و رشک
 فرمودن و شامت کردن و غالب شدن باشد -
 غمخوره - بانانی مجهول بروزن موزه غلات پنبه را گویند
 که هنوز پنبه از آن بر نیاروده باشد و معرب آن جوزقه است
 و کوسه نقره را نیز گویند که بعربی قداس خوانند -
 غمخوره - بضم اول و فتح راس فارسی بمعنی غمخوردگی است
 و جوزقه را نیز گفته اند که بار درخت پنبه و غلات پنبه است
 غمخوره آب - بروزن کوزه آب کنایه از حباب است
 و آن شیشه مانند است باشد که بیشتر بوقت باران باریدن
 بر روی آب بهم رسد -
 غمخورش - بروزن و معنی گوش است که بعربی اذن گویند
 و اسب جنیبت را نیز گفته اند و آن از ابترکی کوتل خوانند
 و سرگین سائر حیوانات را هم می گویند و بمعنی جوخنگ
 نیز آمده است و آن جوی باشد سخت که از آن تیر و نیزه

بیان شانزدهم

در غین نقطه دار با و او شمل کسی است و کنایت

غمخورد بفتح اول و سکون ثانی صدرا و او از بسیار بلند را
 گویند مانند فرادی که با دران در روز جنگ کنند و صدرا
 رعد و او از کوس و نظیر و کرنا و امثال آنها را نیز گفته اند -
 غمخورد بضم اول و کسریه ایجد و فتح نون سکون
 کاف گویا هست که بدل ایشان بدان جا می شوید -
 غمخورد بضم اول و سکون ثانی مجهول و تاس قرشت بمعنی
 فلاخن است و آن چیزی است باشد که شبانان از پیشم بافند و
 بر آن سنگ اندازند و گویا همه هم هست مانند پنبه
 در غایت سبکی و بمعنی غوطه نیز گفته اند که سر آب فرو بردن
 و فرو رفتن در آب باشد -
 غمخورد بآس قرشت بروزن و معنی غوطه است که سر
 آب فرو بردن و فرو رفتن در آب باشد و غوطه معرب آن است

غمخور

وزین اسپ سازند و معنی نگاه و تفریح و دیدن هم هست
 و برهنه مادر زاور این گفته اند -
 غوشا - بانانی مجهول و شین قرشت الف کشیده مطلق
 خوشه را گویند هم از خوشه آگور و خرمای خوشه گندم و جو و
 محوطه و چار دیواری را نیز گفته اند که شبها گوسفندان
 و شتر و اسب و خر و گا و در اینجا بسر برند و سرگین ساز
 حیوانات را نیز گویند -
 غوشا و - بانانی مجهول بر وزن فولاد جای فرود آمدن
 کاروان و تاقگاه باشد و جاب خوابیدن گاوان و
 گوسفندان و جایگاه دیوان و جنیان هم هست و درخت
 بلند را نیز گفته اند و سرگین ساز حیوانات را هم می گویند
 و به فتح اول نیز آمده است -
 غوشاک - بانانی مجهول بر وزن پوشاک محوطه و چار
 دیواری باشد که شبها گاوان و گوسفندان و چارپایان
 دیگر در اینجا بسر برند و سرگین خشک حیوانات این گویند -
 غوشامی - ایاسه حطی یعنی غوشاک است که جاب
 خوابیدن چارپایان و سرگین خشک حیوانات باشد و
 خوشه گندم و جو را نیز گفته اند -
 غوشت - بضم اول و سکون ثانی مجهول و شین و تایی
 قرشت برهنه مادر زاور گویند و بخریب عور خوانند -
 غوشینه - بضم اول و سکون ثانی مجهول و شین
 ثالث و نون گیاه است که آزاد در هنگام تری و تازگی
 خورند و چون خشک شود دست بدان شویند و رنگ
 آن سیاه و سفیدی باشد و بعضی گویند نوسه از کماة
 است و زمان ازان حلوا بزند و به جهت فریبی خورند و
 بعضی گویند گیاه است که جاب ایشان بدان رخت
 شویند و بعضی گویند نوسه از فطرس است بضم فاکه ماروغ
 باشد و بسکون ثالث نیز آمده است -
 غوشه - بانانی مجهول بر وزن خوشه یعنی خوشه است

و آن گیاه است که چون تر و تازه است خورند و چون
 خشک شود و محمول سازند دست بدان شویند و نوسه
 از طعام هم هست که آنرا ترینه گویند بر وزن قرینه -
 غوغا - بانین نقطه دار بر وزن سودا باگ و فریاد
 و شور را گویند و معنی انجمن هم هست که جمعیت مردم
 باشد و برکی تورتاے خوانند -
 غوغامی نهر اسندگان - کنایه از استغفار
 و توبه کنندگان و تائبان و آه پشیمانان ترسندگان باشد
 غوک - بانانی مجهول بر وزن دوک یعنی وزن است
 که ابروی صنفی می گویند -
 غوک چوب - دو چوب باشد یکی کوتاه بقدر یک
 قبضه و دیگری دراز بمقدار سه و جب که اطفال
 جوانان بدان بازی کنند و هر دو سر چوب کوتاه تیر
 و آزاد است چلک و چالیک نیز گویند و معنی ده دل نیز
 آمده است که میوفاد هر جائی و بوالهوس باشد -
 غول - بضم اول و سکون ثانی مجهول و لام جاب
 باشد که در دامن کوهها و صحرا بکنند و بسیارند و گوسفندان
 و گاوان و دیگر ستوران و چارپایان شبها در اینجا
 و آنرا ابروی غار خوانند و حرام زاده را هم می گویند و
 دو طفل را نیز گفته اند که از مادر توان آمده باشند یعنی
 باهم از یک شکم زائیده شده باشند و معنی گوش هم هست
 که بر بے اذن گویند و شخه را نیز گویند که آنرا اسپ خول
 خوانند و این بسبب آنست که برگ آن بگوش اسپ
 میماند و در عربی نوسه از جن دیوست که در شعاب
 کوهها و جاهاے دور از آبادانی می باشند و به شکل که
 میخوانند بر می آیند و مردم را از راه می برند -
 غولان روزگار - کنایه از طالبان دنیا و کنایه از
 مردم بدسیرت باشد -
 غولتاش - باکے قرشت بر وزن دور باش یعنی

خودت و آن کلاسه باشد از آهن که سپاهیان در
روز جنگ بر سر گذارند و بترکی دو لخته خوانندش -
غول سیاه - بکسر لام و سین بے نقطه کنایه از
شب تاریک است -
غولک - بضم اول و ثانی مجول بروزن بولک
بمعنی غلک است و آن کوزه باشد که سر آن را بچرم گیرند
و سوراخ در آن چرم کنند و تنغا چیان و راهداران و
قمار بازان و امثال ایشان سیم و زر سے که از مردم
گیرند در آن ریزند -

مخلوج را نیز گفتند -
غیذارق - باوال ابجد بروزن قیاق نام طبیعت نزدیک
برشت قیاق که تیر پکا نذر خوب زانجا آورند و تیر عیداتی مشهور است
غیذارقی - بروزن چخانی تیری باشد بنایت سخت که سنگ را
می شکند منسوب بغیذارق و آن طبیعت از ترکستان -
غیر - بکسر اول و سکون ثانی و رای قرشت جوشه باشد که
در اعضا همین شور و بشره را سرخ گرداند و از ابروی شتر خوانند
غیر - بکسر اول و سکون مجول و زای فارسی امر نیشیدن است
که بزبان و چهار دست و پانزده برافتن باشد -

غول - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث مفتوح مردم
بے عقل و خام و کورن را گویند و بضم اول و ثانی مجول
بمعنی غولک است که غلک تنغا چیان و راهداران قمار بازان
باشد و بمعنی انبار غله هم آمده است -
غولین - با ثانی مجول بروزن زوین سبویان
فراخ را گویند -
غولیشه - بفتح اول بروزن همیشه بمعنی غولیشه است
که نوع از کماة باشد و بعضی گویند نوع از مار و غ است -

غیر پیرن - با ثانی مجول و زای فارسی بروزن و بی
خیزیدن است که بمعنی لغزیدن و بی چهار دست و پا و زانو
نشسته برافتن طفلان و مردمان مثل باشد -
غیش - بروزن کیش غم و اندوه بسیار و بد حالی فراوان
و هر چیز انبوه را گویند مانند میشه و جنگل و غیر آن -
غیشته - بروزن و معنی میشه باشد که از جنگل گویند و
نیستان را هم گفته اند و بعر بے غاب خوانند و عطف هم است
که از آن جوان سازند و گاه و سرگین و امثال آن بدان
گشند و حصیر هم از آن گیاه بافند و جوانا کیشی را نیز گفته اند -
غیم - بفتح اول و سکون ثانی و نیم بمعنی خام است که بر رو
باشد و آنرا بر کین هم میگویند و آن چیز نیست مانند
که هم خورده و اسفنج البحر همان است -

بیان هفتدهم
در بیان نقطه دار یا بای حطی مثل بر
پانزده لغت و کنایت
غیا - بکسر اول بروزن خیار پارچه باشد زرد
که جووان بهجت امتیاز بر دوش خود و دوزند و بهری
نیز همین معنی دارد -

غیوران - بفتح اول و رای قرشت جوشه باشد که
در اعضا همین شور و بشره را سرخ گرداند و از ابروی شتر خوانند
غیر - بکسر اول و سکون مجول و زای فارسی امر نیشیدن است
که بزبان و چهار دست و پانزده برافتن باشد -

غیازه - بفتح اول بروزن ملازوم کوچک را گویند
آهن که بر سر جبهه نصب کنند و خر و گا و را بدان برانند -
غیبینه - بفتح اول و بای ابجد و سکون ثانی پارهای
آهن باشد که آنرا در کتیر و جوشن که از جله جنگ است
بکار برند و معنی تیر و ان کیش و جبهه هم آمده است و در آنجا
را نیز گویند و سر که از چوب ابر شیم بچیده باشند و پیشه

غیوران - بفتح اول و رای قرشت جوشه باشد که
در اعضا همین شور و بشره را سرخ گرداند و از ابروی شتر خوانند
غیر - بکسر اول و سکون مجول و زای فارسی امر نیشیدن است
که بزبان و چهار دست و پانزده برافتن باشد -

صدا و آواز بسیار بلند باشد -

گفتار نوزدهم

از کتاب برهان قاطع در حرف فا با حروف تتهی مستثنی بر نوزده بیان و مخوی
برشش صد و چهل و سه لغت و کنایت

بیان اول

در حرف فا الف مشتمل بر بیجا لغت و کنایت

فا کلمه ایست که گاهی از جای با و گاهی بجای با
استعمال می کنند چنانکه می گویند فا و گفت و فا و رفت
و فا و نمود و فا و داد و معنی با و گفت و با و رفت و
با و نمود و با و داد و معنی محبوب شکرین هم آمده است
فالبش - بروزن تابش بلغت یونانی با تظار گویند
و باسین بی نقطه هم بطر آمده است -

فالتحیه فکر - کنایه از ابتدا و سخن اول باشد -
فاتر سین - بار و سین بی نقطه بروزن با کلین یعنی
اسپندان باشد و آن تخمیت بغایت ریزه که آنرا خردل
می گویند و معنی سپند سوختن هم گفته اند و آن تخم باشد
که بخت چشم زخم بر آتش ریزند و بجای فوقانی شین نقطه
هم آمده است که فاشر سین باشد -

فاتوریدن - بارای قرشت بروزن پاوسیدن یعنی
دور تر شدن و یکسو رفتن و رسیدن باشد -
فاتوسین - بروزن ناموسین یعنی فاتر سین است
که تخم اسپندان و تخم سپند سوختن باشد -

فاتولیدن - بالام بروزن و معنی فاتوریدن است
که دور شدن و یک طرف رفتن و رسیدن باشد و معنی
راست کردن و دور کردن هم است -
فاجام - باجم بروزن با دام بقیه خرما و اگر راکویند
که بر درخت مانده باشد -
فاجشمه - بکسر جم و فتح شین نقطه دار چند بید تر است که

که آن را آتش بجا گویند -

فاخره - به فتح خا خا نقطه دار بروزن ناسره و آن ایست که
آن را بشیرازی کبابه شکافته می گویند و صلح معده و جگر سردی
فادج - به فتح دال بی نقطه و سکون جیم پازهر کانی باشد
و آن سنگیست زرد سفیدی مائل و سبزی در گهاس
و گریز بر و ظاهر است و آنرا از چین آورند چون بانچه و
بر سنگ بسایند سبز پسته بر آید گویند پازهر همه زهر است
خصوصاً وقتیکه طلا کنند و شربت آن دوازده جو باشد
با آب سرد -

فادزهر - معرب پادزهر است و هر دو آئی را که حافظ
روح باشد و دفع ضرر رسم کند فادزهر گویند عموماً و آنرا
که بعر بی حجره التیس خوانند خصوصاً -

فاراب - بروزن داراب مخفف فاراب و آن
نام شهر است از ترکستان که در مابین بلخ و بلاساغون که
هر دو از شهرهای ترکستانند واقع است و تولد حکیم ابو نصر
از آنجا است و بعضی گویند نام ولایتی است از ترکستان
وزمینی را نیز گویند که آب کاریز و رودخانه مزروع شود
بر خلاف زمین دیمه که با آب باران زراعت نشود -

فارد - بکسر راء قرشت بروزن باردکی از بازبای
ز دوست و آن بفرید شهرت دارد و در عربی معنی تنها باشد
و گاو گوهری را نیز گویند -

فارسطاریون - بکسر ثا لث یعنی فسطاریون است
و آن لغت یونانی غله باشد بزرگتر از ماش که بعر سبب
رحی الحام خوانند و آنرا کبوتر بسیار دوست دارند -

فارغ - بروزن بالغ یعنی فرصت یافتن باشد و سرور قلب و باد سر و تابستان را نیز گویند و در عربی خلاص و نجات یا بنده را می گویند -

فاریاب - ایای حلی بروزن ماہتاب یعنی فاریاب است و آن ولایتی یا شهر است باشد از ترکستان و مینی را نیز گویند که با آب رودخانه و آب کاری مزروع شود -

فاریا و - با و بروزن و مینی فاریاب است که ولایتی یا شهری باشد از ترکستان و زمینش که با آب رودخانه زراعت شود -

قار - بسکون زراعت فارسی یعنی دہان دره است که خمیازه باشد و بعضی گویند دہان باز کردن در خواب است قار و بفتح زراعت فارسی و سکون دال ایچھا ماضی خمیازه کشیدن است یعنی خمیازه کشید -

قار و ہ - بفتح زرای فارسی یعنی اول قار است که خمیازه باشد و بعضی سائبان ہم بنظر آمده است -

قاریدین - از اس فارسی بروزن پاشیدن یعنی خمیازه کشیدن باشد -

فاسقون - بسکون سین بے نقطه و ضم قاف بروزن و از گون بلغت رومی نام بیشه و جنگل است در روم -

قاش - بروزن باش مینی آشکارا و ظاہر باشد و مینی پر آگندہ ہم آمده است -

قاشرا - بفتح اول و سکون شین نقطه دار و در اسے بی نقطه بالف کشیدہ بسر بانی نوعی از رستی باشد که تا عشقہ بردخت پیچید و خوشه میوه آن زیادہ برده دانستی

و آن در اول سبز و در آخر بجایت سرخ گردد و آن را ہزار چہان گویند یعنی ہزار گرد و بشیرازی خوشی خوانند بسبب آنکہ میوه آن در زمستان خشک نمی شود و بوجہ

کرمۃ البیضا و حالق الشعر و عنب کبیرہ و باحای بی نقطه و بیونانی انبالس لوفی ہست کہ گویند -

قاسر ستمین - کسرتین و راس قرشت و سکون سین بے نقطه و فوقانی بختانی رسیدہ و بیون زدہ بلغت سرا و بعضی گفته اند یونانی یعنی دافع شخصت علت باشد و آن گیاہ نیست کہ شیر از بان سپاہ دار و گویند و بوجہ کرمۃ الاسود خوانند و آن کشتش بند است کہ مانع شقتہ بر درخت پیچید -

قاسر سین - بروزن و معنی قاسر سین است کہ خوردل و سپند سوختن باشد -

فاط - بسکون طاسے حلی بلغت رومی جد و ارا گویند کہ ماہ پر دین است -

فاعیہ - کسرتین بے نقطه و فتح یاسے حلی پنج نیلو فر ہندی باشد -

فاغر - کسرتین نقطه دار بروزن حاضر گلے باشد خوشبو و بز روی مائل برگ آن مانند گل زنبق درازی شود

و اغلب در ہندوستان می باشد و بہ ہند سے رای چنپا خوانند -

فاغرہ - بفتح غین نقطه دار بروزن ناسرہ نوع از عطرت و آن دانہ باشد دہان کشادہ و سخت بمقدار نخودے و بعضی گویند یعنی فاغر است کہ گل رای چنپا باشد و بعضی اول عربی میدانند -

فاعوش - باغین نقطه دار بروزن آغوش با سین بے نقطه بروزن فانوس نام دار و میست کہ آنرا شیطیح ہندی گویند -

فاعیہ - کسرتین نقطه دار و فتح تخمانی مینی فاغر است کہ گل زردی باشد خوشبوے در ہندوستان مانند زنبق و ہندی راس چنپا گویند و گل حنا و درخت حناے گل

رودہ را نیز گفته اند و ہر شاگردہ را نیز گویند کہ خوشبوی باشد -

قافا - بروزن کا کا ہر چیز نیکو و خوب و بروج باشد -

قالج - کسرتین بروزن خارج مرد نظر و منظور را گویند

قاسر

و در عربی شتر سطره گویند را خوانند و نام علتی هم هست -
فالرخس - بکسر لام و غین نقطه وار و سکون را و سین
بی نقطه یونانی مرغیست که آنرا لک لک می گویند آخوان
اورا با خود داشتن عشق را زائل میکند و بیضه او خضاب
سوسه باشد و فالرخس هم بنظر آمده است که بعد از غین
واو باشد -

فالکلباز - بفتح کاف و سکون کاف و باء الجذالفت
کشیده و بزائ نقطه وار زده فالگیر می را گویند که بر سر کلاه
کوچه و بازار نشسته بجهت مردم فال می گیرد -

فالنجیقین - بکسر لام و سکون نون و جیم تخمائی رسیده و
قاف مفتوح بنون زده لغت یونانی نبایست که گل آن نام
سوسن و تخم آن سیاه بزرگی عدس می باشد و چون آن
زمین بر کنند زرد می باشد و بعد از آن سفید گردد و در وقت
در تله خاک روید برگ و تخم و گل آنرا بگویند و بیاض
گردد گی حقرب و ریتلار انافع بود -

فالوود - بالام بروزن نابود معرب پاو دست که ماشه
پاودن باشد یعنی صاف کرد و از غل خوش پاک ساخت -
فاللینوس - بروزن جالینوس یعنی باشد که آنرا شایسته
گویند و در وادها بکار برند خوردن آن حله و جرب انافع است
فام - بروزن و معنی دام است که بهر بی قرص و دین خوان
و یعنی کون و رنگ و شبیه و مانند و نظیر هم آمده است و
نام قصیده ایست از قصصات حسنه اسان و دوله مولانا
شهاب الدین که در علم انشا و تاریخ و شعر هماره قی تمام در آن
از بیخاست -

فامر - بکسر میم بروزن فامر شهر است در جالی فرخار و
نزدیک آن شهر بیابانیست که آنهوسه مشک در آن
بیابان نافر اندازد -
فامر - بروزن عامره یعنی فامرست که نام شهری باشد
نزدیک بفرخار و مشک خوب از آنجا آورند -

فانوس خیال - فانوس باشد که در آن صورتها کشند
و آن صورتها به واسطه آتش چراغ گردش در آید و کنایه از
آسمان هم هست -

فانوس گردان - بمعنی فانوس خیال است و کنایه از
آسمان هم هست -

فانه - بروزن شانه چوبک تنگی باشد که آنرا کاپه در زیر
در نهند تا در کشوده گردد و در و در گردان در شگاف چوبک
منه شگافته باشد فرزند و کفشگر آن در فاصله قالب و
کفش گذارند و یعنی حوض کوچک هم هست و مخفف
ز فانه هم هست که زبانه آتش و زبانه چوب و امثال آن باشد
و زبانه ترازو را نیز گویند -

فانیزه - بیا به حلی بروزن جاوید معرب پانیزه است
که نوعی از حلو باشد و قند سفید را نیز گویند -

فاوا - پاو و بالف کشیده یعنی شرمند و رسوا باشد و
شرمندگی و رسوائی را نیز گویند -

فاوانیا - بکسر نون بروزن آقا سیا و خت عو کالیب
است بجهت دفع فقر و صرع و کابوس نگهدارند و در خانه
کنند و آنرا فاوانیا بخند الف نیز گفته اند و عود الیج
همان است -

فاید - بفتح تخمائی بروزن شاید معنی آست که کلمه
بنتها باشد و در عربی حتمی گویند -

بیان دوم
در حرف فابامای قرشت شکل برهنده
لغت و کنایه

فتات - بروزن نبات ریزه آن را گویند و ریزه
هر چیز را نیز گفته اند -
فتا بریدن - بکسر اول بروزن حصار بریدن معنی کنند
و ریختن و در بریدن و شگافتن و پراکنده و پریشان
ساختن و از هم جدا کردن باشد -

قتال - فتح اول بروزن کمال یعنی پیچیدگی و از هم
گسستن باشد و معنی برکنندگی و برکندن هم هست و
درخت نوشتار را نیز گویند و کسر اول به معنی بریدن
و گسستن و از هم گسستن چیز باشد -
قتالید - به فتح اول ماضی قتالیدن است یعنی فشانیدن
و ریختن و از هم گسستن و پراکنده کردن و به معنی بریدن و
شکستن هم آمده است -

قتالیدن - به فتح اول بروزن طراویدن یعنی نختن
و دریدن و شکافتن و پریشان و پراکنده کردن و کنندن
و از هم جدا کردن و گسستن باشد و کسر اول هم گفته اند
فتح باب - کنایه از در باز کردن و کشاد کار با باشد و
ابتدای فصل باریندی و ابتداء باریندی را نیز گویند
و معنی باریندی هم هست و نظاره گویند این گفته اند با هم
که خانها ایشان مقابل باشد همچو عطار در کتانه او
جوز است ناظر باشد با شتری که خانه او قوس است -

فته اک - کسر اول بروزن ادراک شمه و دوالی باشد
که از زب و پیش زمین اسپ آویزند و آن را بترکی فخره
گویند به سبب ترکون -

فترو - به فتح اول و ثانی و سکون را و دال بی نقطه
فترون است یعنی چیزی را از هم درید و پاره کرد و معنی
فاعل که درنده و مفغول که دریده شده و مصدر که درید
باشد هم گفته اند -

فترون - به فتح اول بروزن کردن معنی دریدن
و پاره کردن باشد -

فترید - بروزن طلبید معنی درید و دریدن هر دو
گفته اند که ماضی و مصدر باشد -

فتزیدن - به فتح اول بروزن طلبیدن معنی دریدن
و شکافتن و پریشان و پراکنده کردن و کنندن باشد و
کسر اول هم درست است -

فتکیدن - بالام بروزن و معنی فتزیدن و قماریدن و قتالیدن
که نختن و شکافتن و کنندن و غیره باشد -
فتن - به فتح اول بروزن چمن معنی شکل و شمائل باشد
و نام ملک است در هندوستان و کسر اول در عربی جمع فتنه
است که فتنه آواشو بها باشد -

فتنه - کسر اول و فتح آخر که نون باشد نام کینک بهرام گویند
است و او جنگ را بغایت خوب می نواخت حکایت او
و قهر و غضب بهرام او را در برام قصر بردن او گاو را
مشهور است و در عربی شور و غوغا و آشوب را گویند -
فتنه را که کشادون - کنایه از تسکین دادن فتنه است
یعنی فرو نشاندن شور و غوغا -

فتو - به فتح اول و ثانی و سکون و او معنی عزیمت جو
و غره و مغرور باشد و بجای حرف ثانی نون هم آمده است
والله اعلم -

فتوده - بضم اول بروزن کشوده معنی فریفته و مغرور
باشد و این معنی بجای حرف اول نون هم هست -

بیان سوم

در حرف فایا جیم عربی ثل بر دو لغت
فتح - بضم اول و سکون ثانی فرشته لب را گویند یعنی
کسی که لب زیرین او فرو افتاده باشد و کسر اول نیز همین
معنی دارد و بفتح اول معنی راه فرخ و کشاده آمده است -
فجا - به فتح اول و ثانی بالف کشیده بقیه انگور و خرمارا
گویند که بر درخت مانده باشد و کسر اول هم گفته اند و در
عربی معنی ناگاه رفتن باشد و این از باب مفاعله است

بیان چهارم

در حرف فایا خای لفظه و از شمل دو از دو لغت
فتح - به فتح اول و سکون ثانی معنی تله باشد و آن لغت است
که بدان جانور گیرند و معنی شکار و شکارگاه نیز آمده است -
فخت - به فتح بروزن و معنی بخت باشد که چمن بخت است

در عربی

و در عربی سغله ماه را گویند که مهتاب باشد.

فخرز - به فتح اول و کسر رای بی نقطه بر وزن هرگز
فربه و قوی هر یک و مرطوب باشد.

فخرفه - به فتح اول و فاء بر وزن مجره سبوس آرد گندم
و آرد و جوز را گویند.

فخفوره - بر وزن و معنی فغفور است که با دشتا چین است
هر که باشد.

فخلمه - به فتح اول و لام و سیم و سکون ثانی مشتق حلاجان
را گویند و آن آلتی است از چوب که بر زه کمان زنده
با پنبه حلاجی شود.

فخم - به فتح اول و ثانی و سکون سیم چادر است باشد که
شماره چینیان بر سر او چوب بندند تا بدان از هوا نشاء بر باد
و چادر شب را نیز گفته اند که در زیر درخت میوه دار نگاه دارند
و درخت را بتکانند تا میوه در آن جمع شود.

فخده - به فتح اول و ثانی بر وزن زنده پنبه را گویند که
پنبه دانه ازان بر آورده باشند.

فخمید - بر وزن فهمید ماضی فخمیدن است یعنی پنبه ازان
پنبه دانه جدا کرده و بیرون آورد.

فخمیده - بر وزن فهمیده پنبه را گویند که پنبه دانه ازان
جدا کرده و بر آورده باشند و هنوز حلاجی نکرده باشند.

فخن - به فتح اول و سکون ثانی و نون میان و درون
باغ را گویند و وسط حقیقی باغ را نیز گفته اند و به فتح اول
و ثانی هم درست است.

فخیز - بر وزن تیز یعنی همین است و آن آهنی باشد که
که بر پشت کفش میوزده نصب کنند.

بیان چشم

در حرف فابا اول ابجد مثل بر هفت لغت

فدا - بکسر اول و حوض و پارس را گویند که خود را یا دیگر
را بجان بر مانند نجات دهند.

فدرانی - بر وزن رضانی کسی را گویند که دانسته مرکب
امری شود و بر عینت و رضای خود که سلب حیات را لازم
داشته باشد نه با کراه و زور و یا به حکم پادشاه و شیخی عاشق
و دوز و خوئی را نیز گویند.

فدر رنگ - باره قرشت و سیم بر وزن فرزندک
دیو است که در خواب آدمی را فرو گیرد و حکم گویند داده
سودائی است که در خواب چنان نماید و آنرا عربی کاوس
و عبد الجنه خوانند و پیرامون دبان را نیز گفته اند از
طرف بیرون.

فدرنگ - برای قرشت بر وزن خرچنگ چوبی
باشد گنده و سطر و قوی که در پس در که چه اندازند تا در
کشود و گرد و چوبی که کازران بر جامه زنند و جامه را
بدان تاب دهند و میفشارند و چوبی را نیز گویند که دقاق
جامه را بدان کوبند و در خانهای زنان بخت پوشیدنی
و غیره زنند و تاه کنند و آنرا جندره و رخت مال خوانند
و کنایه از قمرسان و دیوش هم هست و بزبان ماوراالنهر
خوردنی و طعمی باشد که در کس تالی بسته از جامه
بجای بزنند و مجنی دستور هم بنظر آمده است.

فدر ونگ - برای قرشت و وزن بر وزن زنجورک
نگه را گویند که رنگرهای قلعه و حصار گذارند تا چون دشمن
پایه دیوار آید بر سرش اندازند.

فدره - به فتح اول و رای قرشت و سکون ثانی پوریای باشد
که از برگ خرما و غیره بانند و بر بالای چو بهار و پر و ارباسی
سقف خانه اندازند و خاک و گل بر بالای آن ریخته خاک منبت
فدوند - به فتح اول و و او بر وزن پس بند یعنی اول قدر
است و آن چوبی باشد که در پیش اندازند تا در کشود و نگرود.

بیان ششم

در حرف فابا رای بی نقطه مثل بر سه صد و
نوزده لغت و کنایت

فردی که در اول و سکون ثانی یعنی شان و شوکت و رفعت
 و شکوه و سنگ و بهنگ باشد و یعنی نور هم گفته اند چه در
 نورانی را فرزند و فرموند گویند و یعنی بران پیش برانندگی
 و زیاده و زیاده و زیندگی نیز آمده است و سیلاب را هم
 گویند و یعنی مطلق بر باشد اعم از مرغ خانگی و پر مرغان
 دیگر و باشد در ثانی در عربی یعنی گریختن و گریزان شدن باشد
 و بضم اول کتا بجانته یهودان را می گویند -
 فرا - بروزن سر یعنی سوی و طرف و جانب کج و گوشه
 باشد و یعنی پیش و پیشتر و میان و وسط هم آمده است و یعنی
 بالا و بلندی و قریب و بعید یعنی دور و نزدیک هم هست
 و یعنی برود که عبری علی و بی خوانند و یعنی همه و مجموع
 و زیادت و اخذ کردن و ستانیدن هم آمده است و باشد
 ثانی بخت عربی یعنی گریختن و گریزان شدن باشد -
 فرا برز - یعنی اول و ضم با می اجد و سکون را می ترست
 و زاسه هوز نام پهلو آن بوده ایرانی از سپه داران و
 راسه زنان دارا و او مرده بود که پیوسته دارا در کار
 با مشورت کردی و او را بجنگ اسکندر خدمت نداد -
 فرا - بضم اول و فتح تا سه قرشت که آب انگور است
 که فشا است و آرد گندم در آن ریزند و چندان بچونانند
 که بقوام آید و سخت شود و آرد برشته که مغز بادام مغز
 کشیده باشد مانند شمع بریزند و آرد را در آب بجان باشد
 پیش به گویند بضم اول اجد -
 فراتین - با سه قرشت بروزن سلاطین سخن و گفتار
 آسمانی باشد چه فراتین نواد یعنی آسمانی زبان است
 بخت نژاد و ثا و نواد زبان را گویند به فتح نون -
 فراخ - به فتح اول و ثانی بالفت کشیده و بجای نقطه دار
 زده یعنی کشاد است و یعنی بسیار هم آمده است و بکسر اول
 در عربی جمع فتح است که چه در مرغ خانگی باشد -
 فراخا - به فتح اول و ثانی و رابع بالفت کشیده یعنی فراخی

و کشادگی باشد و محل فرسخ و کشادگی را نیز گویند یعنی
 چیزی که فرسخ و کشادگی قائم باوست -
 فراخ استین - کنایه از جوانمرد و صاحب بهمت
 و کریم و بخشنده باشد -
 فراختن - به فتح اول بروزن نواختن یعنی افراختن
 که بلند ساختن و بالا بردن باشد -
 فراخ دست - به فتح اول و دال اجد یعنی فراخ استین
 است که جوانمرد و صاحب بهمت و بخشنده و کریم باشد -
 فراخ دهن - به فتح دال و کتا به از بسیار گویند و بوجه گو
 و هرزه چانه و بد زبان است -
 فراخ رفتن - کنایه از شتاب و تعجیل رفتن باشد -
 فراخ رو - به فتح ر می بی نقطه تعجیل و شتاب برونده
 را گویند و کنایه از کسی است که از حد خود بیرون رود و در رفتن
 و هرزه خج را نیز گویند و بضم ر است قرشت مردم کشاده
 و شکفته و خندان باشد و کسیکه پیوسته بعیش و عشرت
 گذراند و با مردم خوش خلقی کند -
 فراختن - بانون بروزن هزار یعنی فراخ است
 که فرسخ و کشادگی و محل فراخی و کشادگی باشد -
 فراخور - با دو معد و بروزن تقاخر یعنی شائسته
 و لائق و سزاوار باشد -
 فراخیدن - بروزن دو انبیرن موی در بدن برخاستن
 و راست ایستادن باشد و یعنی از هم جدا کردن هم هست
 فرا در - به فتح اول بروزن برادر چوبه را گویند که
 در پس در کوبه اندازند -
 فرا رون - با سه بی نقطه بروزن فاطون کسی را
 و چیزی را گویند که بطریق صلاح باز پس رود یعنی روز
 نباشد و روز بروزی رود -
 فراز - بروزن ناز چند سنی دارد - همین شده خوش
 گردیده باشد - سه و کشاده و باز کرده شده و باز کردن

در

و کشودن و پوشیدن در باشد و باین معنی از اضداد است
 ۳ - قریب و نزدیک و پیش و حضور باشدیم - جمع و فراهم
 آمده را گویند ۵ - یعنی بعد ازین و ازین باز باشد ۶ -
 یعنی عقب پس باشد چنانکه گویند فرازده یعنی پس برده
 ۷ - یعنی باز باشد که از تکرار است چنانکه گویند فرازده
 یعنی باز برده و مکرر برده ۸ - یعنی زمان باشد چنانکه گویند
 از صبح فراز یعنی از صبح باز و از ویروز فراز یعنی از ویروز
 باز انتظار می کشم ۹ - یعنی فروز باشد که از افروختن است
 ۱۰ - بالا و نشیب و زیر و زبر را گویند و باین معنی هم از
 اضداد است ۱۱ - یعنی بلند و بلندی آمده است باین
 معنی بروزن حجاز هم گفته اند و امر باین معنی هم هست
 یعنی بلند شود و بالا بر و اسم فاعل نیز آمده است که بلند شود
 و بالا روزه باشد ۱۲ - سرکش را گویند اعم از مردم و فرما
 و آب سرکش ۱۳ - یعنی آلت تناسل باشد ۱۴ - یعنی
 وصل باشد چه فرازیدن وصل کردن را نیز گویند ۱۵ -
 زیاده و زائده باشد ۱۶ - یعنی درآمد و فرازیدن
 باشد ۱۷ - در نسخه وفائی یعنی خون نوشته بودند که
 عربان دم خوانند -
 فراز مان - با هم بالف کشیده و بنون زده حکم و
 فراز را گویند -
 فراستوک - به فتح اول و سکون سین به نقطه یعنی
 پرستوک است که خطاف باشد -
 فرا سوده - بروزن نیا سوده یعنی بسیار گفته شده
 و از هم رفته باشد -
 فرا سیاب - به فتح اول مخفف از سیاب است
 که پادشاه ترکستان بوده و معنی سیاب هم آمده است
 و آن شیشه مانند است که سبب باریدن باران
 بر روی آب هم میرسد -
 فرا سیون - به فتح اول و کسر رابع بروزن حواریون

گندناے کنی باشد و آنرا بتازی حقیقه الکاف صوفی الاثر
 و صدیان الارض خوانند چون بانگ برگزینی سگایان
 ضما و کنند نافع باشد و آن بضم اول و ضم رابع هر دو به نظر
 آمده است و بجزف و او که فراسین باشد هم گفته اند و در
 فرهنگ سروری بهین معنی بایشین نقطه دار بروزن
 طراویدن نوشته اند و الله اعلم -
 فرا شاشا - بروزن تاشا حاله ترا گویند که آدمی را پیش
 از هم رسیدن تب واقع میشود و آن خمیازه و هم کشیده
 شدن پوست بدن و راست شدن سوی براندام باشد
 و آن حالت را عبری قشعریره خوانند -
 فرا شترو - به فتح اول و تاء قرشت یعنی پرستوک
 است و آن پر زده باشد که بیشتر در سفینای خانان ایشان
 کنند و عبری خطاف گویند -
 فرا شتروک - به فتح اول و تاء قرشت به معنی
 فرا شتروست که پرستوک و خطاف باشد و طول اطراف
 نیز گفته اند -
 فرا شتک - به فتح اول و ضم تاء قرشت و سکون
 رابع و کاف یعنی فرا شتروک است که پرستوک خطاف
 باشد و آنرا فرا شتوک هم می گویند -
 فرا شتن - به فتح اول مخفف از شستن است که یعنی
 بلند کردن و بالا بردن باشد -
 فرا شیدن - به فتح اول بروزن فرا شیدن یعنی
 لرزیدن و خود را هم کشیدن در ابتداست تب باشد
 آنرا فرا شاد و عبری قشعریره خوانند -
 فرا شیون - به فتح اول و او بروزن خرا شیون
 گیاه است که آنرا عبری صوف الارض خوانند و
 بقاری گندناے کوهی گویند و در فرهنگ سرور
 بهین وزن یعنی صدف الارض نوشته بودند که بجای
 و او دال باشد الله اعلم -

فراغ - بضم اول بروزن سرخ یعنی فروغ و روشنائی
 چراغ و آتش گویند آن باشد و در عربی آب منی را گویند
 و آن آبی است که در هنگام احتلام و جماع و سه تن از مردم
 بر می آید و کسر اول یعنی فرصت یافتن باشد و با و سرد
 تابستان را هم گویند و یعنی سرد قلب و نشاط دل هم
 آمده است و در عربی یعنی آسوده شدن و فراغ گردیدن باشد
 فراگ - بضم اول و سکون آخر که کاف باشد به معنی
 پشت است که در مقابل روست و عبری ظهر خوانند و بعضی
 چیز و مخفی را گفته اند و پدید و پشت و زبون را هم بگویند
 فراکن - بفتح اول و کاف بروزن فلاحن جوی نوکنده
 عمیق را گویند که در آن تازه آب جاری و روان شده باشد
 و جوی بلند را نیز گویند همچو جوی که در کوه و انشال آن
 کنده باشد و یعنی بلند هم آمده است که نقیض است باشد
 فرامرز - بفتح اول و هم نام پسر رستم بن زال است
 فراموش - بفتح اول و ضم هم مخفف فراموش است که
 از یاد رفتن و از خاطر محو شدن باشد
 فرامشت - بفتح اول و تانی الف کشیده و هم مضموم
 بشین و تاسه قرشت زوه یعنی فراموش است که از یاد
 رفتن باشد و آنچه کسی در دست گیرد هم فرامشت خوانند
 فراخج - بفتح اول و نون و سکون جیم یعنی کاپوس است
 و آن سنگینی باشد که در خواب بر مردم افتد
 فرانک - بانون بروزن تبارک نام مادر فریدون است
 فراوار - با و او بروزن هو او را بالاخانه تابستان را
 گویند و باین معنی بجز ف الف اول هم آمده است که
 فروار باشد
 فراور - با و او بروزن سر اسر نام موضعی است در
 خراسان و در اینجا چشمه ایست که چون در آن چشمه
 غوطه خورد بربیع راز اکل کند
 فراوند - بروزن و ماوند چوب گنده باشد که در پس در

گویند بزمند تا در کشوده گردد
 فراوین - بفتح اول و کسر او سنجاف جامه و غیر آن باشد
 فراهت - بفتح اول و با و رزن فراغت یعنی شان
 و شوکت و شکوه مندی و زیبایی باشد
 فراختن - با و ادا حسه نقطه دار بروزن نماز است
 آوختن باشد مطلقاً و یعنی تربیت نمودن و ادب کردن
 هم آمده است
 فراختن - با و با و رزن بر آوختن یعنی فراختن است
 که آوختن و ادیب نمودن و تربیت کردن باشد
 فرایسته - بفتح اول و کسر با و حلی بروزن بایسته
 یعنی زیاد و زیاده باشد
 فرایوش - با و با و حلی بروزن فراموش یعنی بهوش
 و از بهوش رفته باشد
 فریب - بفتح اول و سکون تانی و با و بجد نام
 رودخانه باشد بزرگ و عظیم
 فرباره - بروزن گواره یعنی شان و شوکت و
 عظمت باشد
 فربال - بروزن هر سال خانه تابستانی و بالاخانه
 را گویند که اطراف آن در باد بجز باد داشته باشد
 فرباله - بروزن هر سال یعنی فربال است که خانه تابستانی
 و بالاخانه بجز در باشد
 فربابنیون - بفتح اول و کسر نون و تمانی بواد کشیده
 بنون دیگر زده بخت بنانی کلیست که بیرونش سفید و
 اندرونش زرد و عبری عین البقره و نموان گویند
 فرپرک - با و فارسی بروزن و معنی شیرک است
 و آنرا فرعیسی گویند و مخلوق عیسی علیه السلام است
 فربود - با و با و رزن فرمود یعنی راست و درست
 باشد چه فرمود کیش و فرمودین کسی را گویند که در کیش دولت
 و ذهاب خود راست و درست باشد

فریب

فریونی - بروزن امروزی مخفف فر بودین است و آن
 که شد که در دین ولست خود راست و درست باشد -
 فزایی - پنج اول و سکون ثانی و بای اجد بتجانی رسیده یعنی
 تو باشد که در مقابل لاغرت -
 فریون - بابا اجد بروزن و معنی فریون است و
 آن دارد و باشد و آئی چون برگزندگی جانوران و مگر
 یواز طلا کنند مانع باشد -
 فرت - پنج اول و سکون ثانی و فوقانی تانه و تار باشد
 جامه باشد که جولا هگان بجهت بافتن آراسته و مرتب
 در کشند و بنم اول گیا هست که در شکم را سود دارد
 در شن کردن و صاف کردن دل را نیز گویند بریا صفت
 باعث و آنرا عبری مجاهده خوانند -
 فرتاش - باتا فرشت بروزن پر خاش معنی وجود است
 در برابر عدم باشد -
 فرتوت - باتای فرشت بروزن مربوط پیر ساخورده و
 حرف شده و از کار رفته را گویند -
 فرتوتیه - با و مجهول بروزن محمود یعنی فرتوت است که
 پیر ساخورده و از کار افتاده و حرف باشد -
 فرتور - پنج اول و ثانی و سکون ثانی و رابع و راسی
 و ثنت یعنی عکس باشد و بارابع مجهول بروزن محمود نیز همین
 معنی دارد که عکس باشد -
 فرتوک - بروزن مفلوک معنی پرستوست و آن مرغی
 باشد که بعر بی خطاف گویند -
 فرج - پنج اول بروزن و معنی ارج است که معنی قدر و
 نیست و مرتبه و حد باشد و در عربی معنی تنگافتن و و ابرو
 اندوه و شکاف چیزی و سوراخ پس و پیش آدمی و جای
 رس ویم و این هر دو باب است -
 فرجاو - اجم بروزن فراد معنی فاضل رودانند باشد
 فرجار - اجم معرب پر کار است و آن آلتی باشد که

بران دائره کشد -
 فرجام - بروزن و معنی انجام است که معنی انتها و آن باشد
 فرجامگاه - با کاف فارسی بروزن برام شاه نمیشی گو
 است که قبر باشد و آن جایست آدمی را که بعد از رحلت
 از دنیا در آنجا نهند -
 فرجد - بروزن اجد پدر جد را گویند که پدر سوم است
 خواه مادری باشد خواه پدری -
 فرجمند - بروزن و معنی ارجبند است که صاحب خداوند
 قدر و مرتبه باشد و معنی زیبایی هم آمده است -
 فرجو - بروزن مقصود معنی معجزه و اعجاز باشد و اعجاز
 خلاف عادتی است که از انبیا و کرامات از اولیا بطور رسیده
 فرخ - پنج اول و ضم ثانی مشد و خلص لفظ در ساکن
 یعنی مبارک و خجسته و بیون باشد و معنی زیبارو هم
 آمده است چه اصل این لغت فرخ است و معنی زیبا و رخ
 رو را گویند و نام بروز دوم است از خمسة ستره قسا لک
 بلکه و پنج اول و ثانی ساکن در عربی چون فرخ خالی باشد
 و شاخ تازه را نیز گویند که از تخم و از سر بر آورده باشد و
 نزدیک آن شده که دوسه شاخ آتشود -
 فرخا - با خا لفظ در بروزن فراد معنی فراخی و گنا د
 باشد و محنت و سختی و آله را نیز گویند که بر کس و لغت شود -
 فرخاد - بروزن فراد معنی غالب باشد که نقیض مغلوب است -
 فرخار - بروزن سرشار نام شهر است منسوب بخوبان
 و صاحب حسان و نام بخانه و بکده هم هست و به معنی
 آرایش و آراستگی هر چیز باشد و چند شهر فرخار نام است -
 فرخاش - بروزن و معنی پر خاش است که جنگ جدال
 و خصومت و ناورد باشد -
 فرخاک - بروزن افلاک معنی موسی بی خم و جسم و
 فرود شده و بی حرکت باشد یعنی موسی که در هر سجده و سجده
 همچو لغزهای عملی زنان و با کاف فارسی معنی گوشه نشین

و قایم است که بر بالای آن تخم مرغ بریزند چه فرم یعنی بالا و خاک
 تخم مرغ را گویند -
 فرخ حال - بر وزن پنجال یعنی اول فرخاک است که برین
 شد بچراکت و بی شکون و در هفتاد و هشتاد -
 زشتار - کبر اول و ضم ثانی و سکون ثالث و فوقانی بافت
 شده و برای فرشت زده یعنی فرو شده باشد یعنی شخصی
 چیزهای فرو شد -
 فرخ - بر فتح اول و ثانی و سکون ثالث و جیم فارسی کفش آید
 و گویند حیوانات را گویند و معنی زشت و نازیباهم گفته اند و
 معنی زشت و باره نیز آمده است و با جیم هم درست است
 فرخ حسته - بضم ثالث و فتح جیم و سکون سین یعنی مبارک
 و سکون باشد و نام نوشته از کل است و مطرب و سازنده را
 نیز گویند -
 فرجی - بر فتح اول و ثانی و سکون ثالث و جیم بتختانی
 کشیده معنی پشتی و زبونی و بدی باشد -
 فرخ روز - بر فتح اول و ضم ثانی باشد و سکون ثالث
 و راس بی نقطه بود و کشیده و به راس نقطه دار زده نام بر
 است از موسیقی و صدای او صفات بارید و بقول شیخ نظامی
 با مکن بست و غم است از سی گن بارید -
 فرخ زاده - باز از نقطه دار بافت کشیده و بدل بی نقطه
 زده یعنی مبارک زاده باشد و فرخ یعنی مبارک آمده است
 و نام فرشته هم هست موکل بر زمین -
 فرشته - بر فتح اول و ثالث بر وزن سرشته یعنی خسته
 بر زمین کشیده باشد -
 فرخش - بر فتح اول و ثانی بر وزن فرخش یعنی کفش
 و استر و گاو و دیگر چهار پایان باشد -
 فرخشته - بر وزن برگشته باشد کوچک که از فرخ بیانند
 و درون آن از این فرخ نام و بسته و لوزینه های دیگر کشند
 و هر دو سینه پند و شیر و تند بر آن ریخته بجزند و آن را

بهر بی قطائف خوانند و معنی بر زمین کشیده هم آمده است -
 فرخشور - بر فتح اول و ثانی بر وزن سفقور پیچید و رسوا گویند
 فرخشته - بر فتح اول و ثالث و رابع یعنی فرخشته است که
 کوچک بر مغز بسته و لوزینه باشد و بعضی گویند نالی است که
 نشاسته و لوزینه برینند و بعضی قطیفه خوانند و بعضی دیگر
 فرشته رسته قطائف است -
 فرخمید - بر وزن تنبلیله مانسی فرخمیدن است یعنی
 پند دانه را از پنبه جدا کرد و خلاصه نمود -
 فرخمیدن - بر وزن پروریدن یعنی پنبه و الم از پنبه
 بر آورده و خلاصه کردن باشد -
 فرخمیده - بر وزن تنبلیله یعنی پنبه دانه را از پنبه جدا
 کرده و خلاصه نموده -
 فرخنج - بر وزن شطرنج یعنی باطل و عبث و بی حاصل است
 و عیش و طرب و سرور و نفع و حصه و نصیب و ناز و غم را
 نیز گفته اند -
 فرخنده - بضم ثالث و فتح و ال اجد یعنی مبارک و
 میمون باشد -
 فرخو - بر فتح اول و ثالث بر وزن بر تو چو استن که درخت
 تاک و غیره و بریدن شاخه های زیادتی آنرا گویند و معنی
 پاک کردن کشت و زراعت و باغ از خش خشاک هم هست
 فرخاک - با او معدوله و کاف فارسی بر وزن افلاک
 قلعه و گوشه را گویند که بر بالای آن تخم مرغ بریزند و چون
 چه فرم یعنی بالا و خاک تخم مرغ را گویند -
 فرخورد - با او معدوله و لیم بر وزن صر سر گذرگاه آب را
 گویند و بر وزن فغفور هم یعنی گذرگاه آب باشد و هم بچرا
 پیور را گویند و آن برنده است کوچکتر از کبک -
 فرخوسه - بر فتح اول و سکون ثانی و ضم ثالث و
 سکون رابع و ثانی یعنی خلق بضم خک نقطه دار باشد
 و اخلاق جمع آنست -

فرخون

فرخیدن - بفتح اول و ثالث و سکون ناسته بر وزن
برویدن پراستن و خت تاک و غیر آن باشد یعنی برین
شاخهای زیادنی آزا -

قر و خانه - بر وزن سر و خانه خانه باشد که مردم غریب از
راه رسیده در آنجا فرو آیند و خلوت رانیز گویند و آن خانه
باشد که در خانقاه سازند یعنی چله خانه و آن خانه کوچکی باشد که
مردم در آن بچله نشینند -

فرور - بر وزن زرگر چوب بزرگ گنده باشد که در پس
در کوچ بخت تا در کشوده نگرود -

فروره - بر وزن بخره یعنی فرورست که چوب گنده پس
در کوچ باشد و این معنی بازای نقطه دار هم آمده است -

فرور - با فاء بر وزن کفشگر ب النوع انسان را گویند
یعنی پرورنده او را -

فروروس - بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و واو و سین
بی نقطه بخت را گویند و باغ آنگور را نیز گفته اند -

فرورین - بر وزن پرورین مخفف فرورین است که ماه
اول باشد از سال و بدون آفتاب است در برج حمل آن
برج اول است از دوازده برج فلک -

فرز - بکسر اول و سکون ثانی و زائه نقطه دار سینه باشد
در غایت خوبی و تری و تازگی و نام مهره هم هست از مهره
شطرنج و آن بمنزله وزیر است و بضم اول یعنی اول هم است
که سینه ترازه باشد و معنی غلبه و زیادتی و معنی کنار دریا
و رودخانه است بزرگ که کشتی و سنیک در آنجا بایستند و
از آنجا راهی شوند و بفتح اول بزرگ را گویند که در مقابل
او یک است -

فرز - بضم اول و ثانی و سکون زائه فارسی گیاهی باشد
در غایت تلخی که وضع مرض کناک که آن پیش و وزیر است
کند و در شکم را نافع باشد و آن را از ملک چین آورند
و بعضی گویند و ج است که آن را اگر ترکی و گیاه ترکی

نوانند و بعضی گویند ریوندست و آن داروئی باشد که شمشیر
بجست اسهال آوردن و بفتح اول هم آمده است -

فرزام - از اسم نقطه دار بر وزن سرسام یعنی لائق و
سزاوار در درخور باشد -

فرزان - بفتح اول بر وزن لرزان معنی علم و حکمت
و دانش و استواری باشد و کسر اول فرزین شطرنج را
گویند و آن مهره باشد از جمله مهره های شطرنج و آن بمنزله
وزیر است -

فرزانه - از اسم نقطه دار بر وزن پروانه یعنی حکیم و
دانشمند و عالم و عاقل باشد و نیز محققین آنکه مجرد و
مطلق العنان باشد -

فرز بود - بفتح اول و باء ایچد بر وزن گرم سوختن
حکمت باشد که آن در یافتن فضیلت سلوکات است شغل علم
فرز و - بضم اول و ثانی و سکون ثالث و وال ایچد
سینه است در نهایت سبزی و تازگی و تری و آزار فرزند
نیز گویند و بعضی گویند سینه باشد که در روسه آبهاست
ایستاده بهم می رسد و در تابستان و زمستان سبز و
خرم است باشد -

فرزند آب - بکسر وال ایچد کنایه از حیوانات آبی باشد
و صاحب رانیز گویند و آن شیشه مانندی است که بوقت
باریدن باران بر روسه آب بهم میرسد -

فرزند آفتاب - بکسر وال کنایه از لعل یا قوت
و جواهر کانی باشد -

فرزند خاور - کنایه از آفتاب جهات تاب است -

فرزند شاد - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و رابع
و شین نقطه دار بالغ کشیده و بدال بی نقطه زده یعنی
مراقبه است که سرنجیب فرورون در ویشان صاحب
حال باشد -

فرزو - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بود و کشیده

یعنی فرزند بودست که حکمت باشد و آن در یافتن فضل معلومات است فضل علم -

فرزه - به فتح اول بروزن هرزه یعنی فرزند است که نومی از نبره تر و تازه باشد که آنرا فرزند گویند و بضم اول کنار رودخانه و دریاست که محل عبور کشتیها باشد -

فرساو - بروزن فرهاد حکیم و دانشمند را گویند -
فرسان - به فتح اول بروزن ترسان نام جانور است که از پوست آن پوستین سازند -

فرسایه - به فتح اول و سکون ثانی و ثالث بالف کشیده و تحتانی زده یعنی محو کننده و کشته کننده و بیایه گویند و باشد و امر بفرسودن هم هست یعنی کشته کن محو ساز و در پایه بال -

فرساینده - بکسر یایه حطی و فتح و ال ابجد چیزی باشد که به سبب از اسباب مانند رسیدن آسیبه و مکر و بی باکنت دست خوردن و یا نال شدن و یا شدت غم و اندوه و نظر و یا مرور ایام و طول زمان ضرر و نقصان و خرابی تمام بدان رسیده باشد -

فرسب - به فتح اول و ثانی و سکون ثالث و بای ابجد و بای فارسی هر دو آمده است یعنی شاه تیر و آن چوب برنگی باشد که با مغان را بدان پوشند و جامه های الوان را نیز گویند که در ایام عید و نوروز باه جشن بخت زینت و آرایش در دیوار و دکانه ها و سقف خانه ها کشند -

فرست - به فتح اول و ثانی و سکون ثالث و فوقانی جا و دس و ساحر را گویند -

فرساده - بکسر اول و ثانی پیغمبر و رسول را گویند و چیز را نیز گویند که شخصی بخت شخصی بفرستد -

فرستوه - به فتح اول و ثانی بروزن ارسطو یعنی برستوک باشد و بهر بی خطاب گویند و بکسر اول و ثانی هم گفته اند -
فرستوک - به فتح اول بروزن و معنی برستوک است که

خطاف باشد و بکسر اول و ثانی هم گفته اند -

فرستوه - بضم اول و کسر ثانی و سکون ثالث و فوقانی بود و کشیده و بهار زده نام پادشاه ففتشورست و آن شهر است از ملک چین و مردم آنجا بسیار جمیل و خوش صورت میباشند فرسته - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و فتح فوقانی یعنی فرستاده است که رسول و پیغمبر باشد و چیز را نیز گویند که بخت کسی فرستند -

فرسد - به فتح اول و ثالث بروزن سحر یعنی فرساید باشد یعنی نقصان و خرابی بچیز راه یابد -

فرسطایون - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و طای حطی بالف کشیده و رای بی نقطه کسور و تحتانی بود و درین و بنون زده بلغت یونانی و آن است مانند ماش و عدس و آنرا مقشر کرده بگاوه دهند گاوه را فر به کند و بهر بی ای حکام و بفارسی کرسنه گویند -

فرسطون - باطالع حطی بروزن شفق گون بلغت رو قبان را گویند و آن تر از زمانند است که چیز را بدان بچند و وزن کنند و باین معنی بجای طالع حطی تالی قرشت هم بنظر آمده است -

فرسک - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و کاف شقنا و را گویند و آن میوه ایست معروف -

فرسلوس - به فتح اول و ضم لام بروزن اشکبوس نام سنگیست که سنگدور در ظلمات یافته بود و آن اکسیر است چون بیاب طح کنند نقره شود -

فرسلون - بروزن یعقلون نام سنگیست که آنرا طلق میگویند و آن همچو آینه شفاف در روشن می باشد -

فرسناف - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و نون با کشیده و بفاز زده شب نوروز را گویند -

فرسنافم - بکسر اول و فتح آخر که باشد یعنی فرسناف است که شب نوروز باشد -

فرسند لاج - بر فتح اول و ثالث و سکون ثانی و وزن و
دال بی نقطه بالف کشیده و بحیث فارسی زده مطلق است
گویند یعنی است هر پیغمبر که باشد -

فرسنگ - بفتح اول و ثالث بر وزن سرسنگ قدری
باشد معین از راه و آن بقدر سه میل است و هر سیله
چهار هزار گز که مجموع فرسنگ دو هزار گز باشد و طول
هر گزی بقدر است و چهار انگشت دست باشد که
بعرض در پهلوی هم گذارند و آن شش قبضه است یعنی
شش مشت -

فرسنگسار - باسین بی نقطه بر وزن خرچنگ و از علاتی
گویند که در راه با بخت و استن مقدار فرسنگ سازند
و سنگ چینی را نیز گفتند اندک در راه با براس
نشان راه کنند -

فرس نهادون - بفتح اول و ثانی کنایه از مغلوب
شدن و عاجز آمدن باشد -

فرسوده - باسین بی نقطه بر وزن فرموده چینه را
گویند که بنایت کند و از هم ریخت و پایمال گردیده
دافسوده شده باشد -

فرش - بضم اول و سکون ثانی و شین قرشت آخوز
دوله را گویند و آن شیر می باشد که از حیوان نودا سیه
دوشتند و چون بر آتش نهند مانند شیر بسته شود و بفتح
اول در عربی گسترانیدن و فراخ شدن میان پای شتر
د هر چیز که گستر دنی باشد همچو حصیر و پلاس و قالی و مانند
آن و چار و اسه را نیز گویند که غیر از خوردن را نشاید و
شتر بچه که قابل بار کشیدن نباشد -

فرش باستان - بکسر شین و باسه ابجد بالف
کشیده یعنی فرش خاک است که کنایه از زمین باشد
عربان ارض گویند -

فرشتوک - بر وزن و معنی پرستوک باشد که عربان

خطاف گویند و بجزوف کاف هم آمده است که فرشتو باشد -
فرشته - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و فتح فوف ثانی
معروف است و بعربی ملک خوانند -

فرشته تنان - بفتح ثانی قرشت و نون بالف کشیده و
بنون دیگر زده کنایه از روحانیان باشد -

فرشته سحاب - بفتح مسین بی نقطه کنایه از
بریکائیل علیه السلام است -

فرش خاک - بکسر ثالث یعنی فرش با شان است که
کنایه از زمین باشد -

فرش و وزنگ - کنایه از روزگار است باعتبار
شب و روز و کنایه از زمین هم هست -

فرش عاج - کنایه از برف است که روس زمین را
سفید کرده باشد -

فرشک - بفتح اول و کسر ثانی و سکون شین نقطه دار
و کاف خوشه های کوچک انگور را گویند که خوشه بزرگ
چسبیده باشد و آن را بعربی خصله خوانند -

فرشته - بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث یعنی اول
فرش است که آخوز و فله باشد و بکسر اول هم آمده است -

فرشید - با تخمائی مجهول بر وزن بخشید نام برادر
پیران و یسه است -

فرشیم - بر وزن تسلیم یعنی قسم و جزو باشد چنانکه گویند
فرشیم اول و فرشیم دوم یعنی قسم اول و جزو دوم -

فرصا و - بکسر اول و سکون ثانی و صاد بی نقطه بالف
کشیده و بدال زده فوت سفید را گویند و آن درختی
قائم مقام انجیر است اگر برگ آن را با برگ انجیر سیاه
برگ انگور در آب باران بپوشانند و موسی را بدان
بشویند سیاه گرداند -

فرطوس - بفتح اول و ضم طایه حلی بر وزن
محبوس نام بازار است از لشکر انرا سبک نام باطنجان

بجوده که ضعیف است از ترکستان -
 فرخ خواران خاک - با عین بی نقطه کنایه از آرمیان است
 فرعون - بکسر اول و فتح عین و سکون ثانی و واو و نون
 بزبان عبری لقب ولید بن مصعب است و او اول فرعون
 مصر بوده و ثانی شکر و سرکش باشد -
 فرغ - بفتح اول و سکون ثانی و عین لفظ دار چوبه و بچی
 مرغ خاکی را گویند -
 فرغار - بروزن سرشار یعنی خیسانیده و نیک تر شد
 و سرشته گردیده و آغشته باشد و نام ترکی که از اسبابش
 بهجاسوسی فرستاده بود و نام معلوم کند که در تمام مقدار شکر در آن
 فرغاریدن - بروزن سرخاریدن چیز را خوب
 ترکردن و خیسانیدن در آب و غیره و بهم سرشتن و آغشته
 کردن باشد -
 فرغاج - بفتح اول و سکون ثانی و نالت بالف کشیده
 و بزبون و جیم زده ماده گاو و فرجه پر گوشت را گویند و ماده آن
 فرجه را نیز گفته اند و باجیم فارسی هم بنظر آمده است و بعضی گویند
 این لغت ترکی است -
 فرغانه - بروزن بردانه نام ولایتی است از ملک
 ماوراءالنهر باین سرمنته و چین که آن را اندکان گویند و
 معرب آن اندجان است و نام کوهی هم هست که مردم گیاه
 در آن کوه میشود و آن سستی باشد که غرابان بیروح آنهم خوانند
 و نام شبلیست از موسیقی که آنرا سازندک میخوانند -
 فرغ - بفتح اول و نالت بروزن سر مشنگ رووی را
 گویند که سیلاب از آنجا گذشته باشد و در هر جائی از آن
 قدری آب ایستاده باشد و بعضی جوی آب هم آمده است و
 شمر را نیز گویند که غرابان غدیر خوانند -
 فرخوده - بروزن پرورده آغشته و بهم سرشته را گویند -
 فرغون - بروزن کردن جوی نومی را گویند که تازه احد
 کرده باشند و آب در آن روان کنند -

فرغند - بروزن فرزند گیاه است که بر درخت چیده و بهر جا
 عشقه گویند و چیز پلید و گندیده و بد بوست و متعفن و ناخوش
 را نیز گفته اند و باین معنی بازای فارسی هم آمده است -
 فرغنده - بروزن شرمند و بعضی فرغند است که گیاه
 عشقه و چیز بد بوست و ناخوش و گندیده باشد -
 فرغور - بروزن زنبور یعنی میوه باشد و آن برنده ایست
 مانند لیک لیکن از لکب که چکرت است و بعضی جل هم آمده است
 و آن برنده باشد که کل دار شیبیه که بخشک و اندک از
 بخشک بزرگتر است و عوگ را نیز گویند که درق باشد و
 بعضی ضفح خوانند -
 فرغوک - با و او مجهول بروزن مفلوک بمعنی خاموش
 و تن زده باشد و ناخیر و تکامل و کاملی در کار بارانیز گویند -
 فرغول - با و او مجهول بروزن معقول بمعنی خفالت و
 غافل شدن و تاخیر و درنگ و کاملی در کار باشد -
 فرغومی - بکسر اول و سکون ثانی بروزن و بجوس
 مرغیست که کوچک از جنس باشد که بدان شکار کنند و
 ترکی فرغو گویند -
 فرغوش - بروزن درویش یعنی کمند و فرسوده باشد
 و پوستین را نیز گویند که از انگلی سوسه گریبان و دامن سر
 آستین آن ریخته باشد و بعضی گویند پوستین کمند باشد
 که موهاست آن از درازی بزین کشیده شود و بعضی
 گویند که موست باشد که از زیر پوستین سرفود آورده باشد
 و بعضی کله و فرو گذاشت و عطلت هم آمده است -
 فرغت - بفتح اول و فابروزن زحمت رسانی است که
 از شاه تره می گویند -
 فرغینز - بفتح اول و نالت بروزن رستی خمیست که از
 خرد گویند و فرغ نیز خوانند و بعضی بقله الحما گویند -
 فرفر - بفتح هر دو ف و سکون هر دو را یعنی زود و شتاب
 و عجل باشد و بیجیل خواندن و شتاب نوشستن در

در

نیز گفته اند و معنی که آنرا اشتاب و تعجیل به کسی گویند و به معنی
 باو فرهم آمده است و آن چسب باشد و در کطفلان ریسانه
 در آن گذرانند و در کشاکش آورند تا از آن صدای فروری
 ظاهر شود و با وزن را نیز گویند -
 فر فر نوشتن - کنایه از زود و به تعجیل و اشتاب
 چیزی نوشتن باشد -
 فر فروزان - به فتح فای اول و ضم فای دوم بود
 رسیده و زای نقطه دار بالف کشیده و بنون زده و با
 انسان را گویند که پرورنده و پرورش کننده آدمی باشد -
 فر فروک - به فتح اول و ثالث در آن بود کشیده و کاف
 زده یعنی باو فر باشد و آن چیز است که اطفال از چوب
 تراشند و ریسانی بر آن بچیند و از دست گذرانند تا بر روی
 زمین گردان شود -
 فر فره - به فتح اول و وزن غرغره یعنی فر فرست کنند
 و تعجیل و اشتاب در کارها و گفتهها و نوشتنها باشد و چرمی دور
 که اطفال ریسانه در آن گذرانند و در کشاکش آورند و
 با وزن را نیز گویند و کاغذ پارچه را هم گفته اند که اطفال به چوب
 تعبیه کنند و بدست گیرند و رو بیاورند تا باو آن را
 گردش در آورند -
 فر فر یوس - به فتح اول و ضم ثالث و بای حلی و سکون
 و او دوسین به نقطه نام حکمی بوده چلیس اسکندر -
 فر فور - به فتح اول و وزن فقور برنده ایست که آنرا
 تیهو گویند شبیه است به کبک لیکن کوچکتر از کبک می شود
 و بعضی کرب را گفته اند که ترکان بلخ چین و عربان سلوی
 خوانند و گویند فر به را هم می گویند و بضم اول کشک بسیار
 باشد که ترکی قراقرق خوانند -
 فر فور یوس - با تخیانی بود کشیده و سین بی نقطه زده
 همان فر فر یوس است که حکمی بوده چلیس اسکندر -
 فر فور به بر وزن سرد و ز همان فر فور است که تیهو باشد

و آن مرغیست شبیه به کبک -
 فر فوس - بر وزن افوس سنگ باشد سرخ رنگ است
 آن جراحیست اسود مندر باشد -
 فر ف - به فتح اول و ثالث یعنی حرف باشد و آن تخم است
 معروف که ببری بقله الحما گویند و فرخ معرب است -
 فر فسن - به فتح اول و با بر وزن فسن رستنی باشد که آنرا
 حرفه گویند و ببری بقله الحما خوانند و بسکون با هم آمده است
 فر فیر - بر وزن شبگیر یعنی فر فور است که تیهو باشد
 گویند فر بر این نیز گویند و معنی بنفشه هم آمده است و آن گل
 باشد شهر گویند باین معنی عربی است -
 فر فین - به فتح اول و ثالث و سکون ثانی و تخیانی و وزن
 یعنی بر پهن است که حرفه باشد و ببری بقله الحما خوانند و
 بعضی گویند فر فین به فتح تخیانی معرب بر پهن است که همان
 بقله الحما و فرخ باشد -
 فر فینه - بر وزن چرمینه تخیی باشد که آنرا حرفه گویند -
 فر فیون - کبک ثالث بر وزن سرگون نام دو ایست
 که آنرا ببری آکل نفسه و حافظه اخل و حافظه اطفال
 منافع بسیار دارد -
 فر ف - به فتح اول و سکون ثانی و قاف میان سرد
 کله آدمی باشد و در عربی تفرقه کردن و جدا نمودن را
 گویند و بضم اول نام قرآن مجید است و کبک اول هم
 در عربی کله درند گویند و گروه جماعت آدمی و حصه و
 پاره هر چیزی باشد -
 فر فور - با قاف بر وزن مخمور یعنی فر فور است که تیهو باشد
 و آن مرغیست شبیه به کبک -
 فر کلخ - درین لغت خلاف است صاحب فر کلخ
 به فتح اول و بضم نوشته است و می گویند شبیه است که از کبکی
 و خردی را برهن باشد و کلا سردی در جمع الفرس به فتح
 اول و ضم سیم آورده است و گفته است شیر می باشد که

هر طعام بریند و صاحب بود الفضلا می گوید آن شیر که بر خورد
 ریزند و بچک شاه بنیاد و رده و الله اعلم -
فرگاه - بروزن خرگاه بقلیست که آن را به عربی
 حضرت می گویند -
فرگفت - به فتح اول و ضم کاف فارسی و سکون فاء و
 فوقانی یعنی فرمان و حکم باشد -
فرکن - به فتح اول و کاف بروزن مخزن زمین را گویند
 که بصدر میل کننده شده باشد و جا بجا آب ایستاده باشد
 و جوی را نیز گویند که نواحداش کرده باشند و آب در آن
 تازه جاری شده باشد و چیزی را نیز گویند که بسبب طول مدت
 از هم فرو ریخته و بوسیده باشد -
فرکنند - با کاف بروزن فرزند یعنی فرکن است که زمین
 بود که میل آنرا کند و جا بجا آب ایستاده باشد
 و جوی تازه احداث کرده شده را نیز گویند و چونیکه در
 زمین از جای به جای راه کرده باشد یا در زیر زمین از جای
 بجای دیگر راه یافته باشد و راه گذر آب را می گویند مطلقا
 در روی زمین و خواه در زیر زمین و خواه در دیوار باشد
 شمر و غیر را نیز گفته اند و آن جای باشد از زمین که آب آن
 ایستاده باشد و هر چیز از هم ریخته و بوسیده را هم میگویند -
فرکنده - بروزن شمر شده یعنی فرسوده و کهنه شده و
 از هم ریخته باشد -
فرم - به فتح اول و ثانی و سکون میم یعنی غم و دلنگی و اندوه
 و فرومانی باشد و بفتح اول و سکون ثانی دار و قیست که زمان
 بجهت تنگی موضع مخصوص است تعال کنند -
فرمانروا - کنایه از پادشاه نافذ الامر باشد -
فرمد - بروزن سرمد نام قریه ایست از قریه طوس و گویند
 خوب در آن می شود مشهور با گور برمی و درین زمان
 بشارت هشتم بار دار و گویند زردشت دودرخت سرد
 بطالع سعد نشانده بود که را در همین قریه و دیگر را

در قریه کاشمیر که از قریه ترشیز است از ولایت خراسان و
 مجوس گویند که زردشت این دودرخت را از بهشت
 آورده بود و درین دوقریه کاشت -
فرمرست - به فتح اول و ثالث و ضم راء و قشمت
 و سکون ثانی و سین به نقطه و فوقانی شش راء گویند
 که چیزی کم و اندک بخورد و بسبب کم خوردن ضعیف و
 زبون و لاغر باشد و این قسم که راعربان تصبیح خوانند
 به فتح قاف -
فرمس - به فتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و سین
 به نقطه بزبان فرس قدیم نام شهر و امغان است -
فرمش - بضم ثالث مخفف فراموش است که در یاد
 نداشتن باشد -
فرمکن - بکسر کاف فارسی بروزن شرگن یعنی تنگدل
 و فرومانده و ملگین و اندوهناک باشد چه فرم یعنی غم و
 اندوه و گن یعنی صاحب خداوند است که خلاصه معنی
 آن صاحب غم و خداوند اندوه باشد -
فرملگین - بروزن شرگین یعنی فرمکن است که صاحب
 غم و دلنگ و اندوهناک باشد -
فرمکنند - بروزن فرزند مردم نورانی و پاکیزه
 وضع را گویند -
فرموشش - بروزن خرگوش یعنی فراموش است
 که از یاد رفتن و در خاطر نماندن باشد -
 سه بر آنکه صاحب برهان لفظ قوس بقاف را بضعف فرس
 بقا و خوانده چنانکه رشیدی در ترجمه لغت فرس می نویسد که صاحب
 فرهنگ سمو کرده چو قوس را بضعف فرس خوانده و قوس بضم قاف و
 سکون و اولی است شتمل بر دم و قری و نوا می بنیاد و در الملک
 آن و امغان است و شش که نیز بنده جهان ناگه کتابت بزبان ترکه
 در علم جزا فی قوس بقاف و او یعنی مذکور آورده و کوس بجای
 ناز و سین به نقطه نیز نوشته ۱۲

در

فرنگ - بزوزن مغلوبه که در میان برید هشت روز
گوشه که بر دو کس پیچیده شده باشد و چوبه را نیز گویند باند
خردولی که طهکان رسیانه را بر آن پیچند و از دست گذارند
تا در روسته زمین به چرخ در آید -

فرنگ - بزوزن اول و بزرگ و نام قریه است از
قراسه طوسی مشهور و چهارم گویند و درخت و درخت سرو
بطالع خود کاشته شود که در کاشمیر و کبک در زمین قریه -

فرنگ - بزوزن اول و بیستم یعنی آخر فرنگ است که بنفشه باشد
آن گلیست مشهور -

فرنگ - بزوزن فرنگ یعنی پایان و پایاب باشد -
فرنگ - بزوزن اول بزوزن کریم یعنی ماعقل نادان
باشد و غفلت و نادانی را نیز گفته اند و یعنی نیم خواب خواب
هم آمده است و خواب اندک را نیز گویند و کبر اول در
شیر درنده سطر گردن باشد -

فرنگ - بزوزن اول و ثانی و سکون نون و جیم پیرامون و اطراف
و بان را گویند و شاخ بزرگ را نیز گفته اند که چون آن را
ببرند شاخه که کوچک از اطراف آن بر آید و بزوزن اول
ثانی و کبر اول و ضم ثانی هم آمده است -

فرنگ - بزوزن اول و ثانی و سکون ثالث و کاف و کاف
کاوس و عهدی که را گویند و آن گران و سنگینه باشد که
در خواب بر مردم افتد و حکما گویند سبب آن ماده سودا و
است و در خواب چنان می نماید و کبر اول و ثانی هم آمده است
و در مویذ الفضلا این معنی باقیات نوشته اند -

فرنگ - بزوزن اول و ضم بیستم یعنی آخر فرنگ است
که بالنگوی صحرائی باشد و حوام آنرا بالنگوی گویند
و لبربی بقلة الضب خوانند و اسیر اناض و جیف معنی باشد
فرنگ - بزوزن اول و ثانی و جیم و سکون ثالث نام دلاخی
و بندریت بر ساحل دریای فرنگ و کبر اول بزوزن
شکوه هم آمده است -

فرنگ - بزوزن اول و ثانی و سکون ثالث و دال ایچ چوهرت
و شمشیر را گویند و کبر اول هم گفته اند -
فرنگ - بزوزن اول و ثانی بزوزن شرنگ معروف است
و لبربی الصاری گویند و کبر اول و سکون ثانی بزوزن
شک و باز سکه اطفال باشد و آن چوب که ست پهن و مدور
که پائین آنرا نیز سازند و بالای آنرا یعنی بلندی آنرا آفتاب
کنند که بدو انگشت گرفته توان گردانید -

فرنگ - بزوزن اول و ثانی و سکون ثالث و کاف فارسی
و ثانی کشیده و بیست بی نقطه زده نام دختر فراسیاب است
و او در عهد سلاجق سیاهوش بود و کبک و کبر اول است و در
مویذ الفضلا بجای نون یا حطی نوشته اند -

فرنگ - بزوزن مقصود یعنی برهان و دلیل باشد
فرنگ - بسار - بسین به نقطه کاف کشیده بزوزن انگور
نام که ابست در جمیع فنون حکمت و معنی آن برهانشان
و دلیل شان باشد چه فرنگ یعنی دلیل و برهان و دلیل
یعنی جا و مقام بود -

فرنگ - بزوزن اول و ثالث یعنی لعنت و نفرین باشد
فرنگ - بزوزن اول و ثانی بود و رسیده نومی از پستین با
باشد و آن اگر کمترین پستین رو باه است بعد از آن کوه
و دیگر قاف نام -

فرنگ - بزوزن چهار خانه تابستانی را گویند و باد الاغ
که اطراف آن را و بجز باد است باشد خصوصاً یعنی خانه
تابستانی هم تظراً آمده است -

فرنگ - بزوزن گواره یعنی فرود است که خانه کاتب
و بالا خانه چهار در و باد گیر باشد و معنی گنبد هم آمده است
فرنگ - بزوزن انداز چوب کواست باشد بقدر او
یعنی دو شبر و آنرا در پوشش خانه بار فاصله چوبهای بر
نصب کنند و بویار باله آن گشته اند و گل و خاک نیز
و اندازند و خانه تابستانی و بالا خانه را هم می گویند -

فروال - بروزن اطفال یعنی فزوره است که خانه تابستانه
 و بالاخانه باشد که اطراف آن دریا و بجزا دارد -
 فروال - بروزن بر کار یعنی فروال است که خانه تابستانی
 و بالاخانه اطراف آن کشاوه باشد -
 فروت - مفتح اول و ثانی و سکون ثالث و فوقانی
 یعنی بسیار باشد و بعد بر می خوانند و بضم اول هم گفته اند -
 فروتن - بکسر اول و مفتح ثانی و سکون ثانی
 تواضع کننده و متواضع را گویند -
 فروتنده - بضم اول بروزن خرد شده یعنی متخسرو
 فشرده شده است -
 فروختار - بکسر اول و ثانی بود آور سیده و سکون ثانی
 نقطه دارد و فوقانی بالف کشیده و براس قرشت زده فروخته
 را گویند و بعد بر می آید خوانند -
 فروخته - بکسر اول بیج کرده شده را گویند و یعنی افزون
 هم آمده است که فروزان و درخشان باشد -
 فرو - بفتح اول و ثالث مجهول بروزن حسود نام پس
 سیاوش بن کیکاؤس بوده و بضم اول برشته و بریان
 کرده باشد و بکسر اول یعنی نشیب و زیر و پائین و فریفته و
 فریبده و فریب دهنده و زبون و بد و مغرور و غرور و بی معنی
 چوب زیرین چهار چوب در خانه باشد و بعد بر عتبه گویند و نام
 پسر سیاوش برادر کجمنه و که از دختر پیران و پسر هم رسیده بود
 و بروزن ابجد چوب پس در خانه را گویند -
 فرو داشت - بکسر اول و ثانی بود آور سیده و اول بجد
 بالف کشیده و نشین و ثانی قرشت زده یعنی فرو گذاشت
 است که آخرا رسانیدن و ختم کردن خوانندگی باشد و بانتهاس
 رسانیدن کار را نیز گفته اند -
 فرو دست - بکسر اول و مفتح رابع و سکون سین بی نقطه
 و فوقانی خوانندگی و گویند که را گویند که چند کس آواز مارا
 با هم یکپند و کوک سازند و با دایره و امثال آن اصول

نگاه دارند و ولایت بنگال را نیز فردوست می گویند و خوانندگی
 و گویندگان آنجا مردم هندوستان فردوستی خوانند -
 فروده - بضم اول بروزن کشوده یعنی خست و دناست
 و خیس و دینی بودن باشد و یعنی بریان کرده شده و
 برشته گردیده هم آمده است و باین معنی بکسر اول نیز گفته اند
 و مفتح اول و ثالث بروزن سر زده چوبی باشد که در پس
 در خانه اندازند و باین معنی بجای دال ابجد رای قرشت
 هم بنظر آمده است که بروزن شب چره باشد -
 فرو دین - بفتح اول بروزن درگزین مخفف فرو دین
 است که نام ماه اول سال و نام روز دهم از هر ماه ششم
 باشد و پارسیان بنا بر قاعده کلیه دین روز عید کنند و
 جشن سازند و نام فرشته هم هست و باد که درین روز
 وزدان را باد فرو دین گویند و بضم اول و ثانی دوا و
 مجهول یعنی زیرین باشد و چوب زیرین چهار چوب
 در خانه هم هست که چوب آستان در باشد و بعد بر عتبه
 خوانند و باد و بور را نیز گویند که با طرف مغرب است و
 ضرر آن زیاد بر نفع است برخلاف باد صبا -
 فرور - بروزن زرگر یعنی جدائی و جدا شدن و افتراق
 فرور و بروزن و معنی پروردست که ماضی پروردون
 پرورش دادن باشد چه در فارسی باهی فارسی و فاهم تبدیل
 می یابند -
 فروردگان - باکاف فارسی بروزن شجرت دان
 خسته مستقر را گویند یعنی پنج روز آخر سال و این پنج روز
 در فارسیان بنایت معتبر دارند و جامهای نفیس پوشند
 و جشن سازند و عطریات بسیار بکار برند و نعمات کنند
 و میوه های لطیف خورند و آتش خانها را روز دگانه منبار
 همسپینند بر راجل آورند یعنی دعاها و بخور است که در روز
 اول خسته مستقر باید خواند و باید کرد درین پنج روز کنند و
 خوانند و مغرب آن فرورد جانست -

فرو دین

<p>فروشاندن - بائین نقطه دار بر وزن فروزان یعنی دور کردن و بیکطرف راندن و رفتن باشد - فروشک - بر وزن خموشک یعنی بنورست و آن غله باشد که در آسیا اندازند تا خرد شود و بشکند -</p>	<p>فرو رویان - بایای حلی بر وزن و معنی فروزدگان است که بجز روز آخر سال فاریان باشد و از آنست که می گویند فرو رویان - نام ماه اول سال شمسی باشد و آن بودن آفتاب است در برج حمل و آن برج اول است از برج ووازده گانه فلک و باد و بوبر که با مغرب است درین ایام می وزد و نام فرشته هم است و او از خازنان بهشت است و تدبیر امور و صالحی که درین ماه در روز فرو رویان که نوزدهم این ماه است واقع شود بدو متعلق است و نام نوزدهم باشد از هر ماه شمسی و درین روز فاریان جشن سازند و عید کنند بنا بر قاعده کلیه که پیش ایشان جاریست که هر روز از ماهی که نام همان ماه داشته باشد عید باید کرد و نیک است درین روز با اعتقاد ایشان جامه نو پوشیدن و دیدن گوسفندان و گله و رمله گاوان و پان فسر روز بیستم اول و ثانی و سکون و او وزای می بود یعنی تابش و روشنی و فروغ آفتاب و غیره باشد و بعضی صفت هم آمده است -</p>
<p>فروش - بفتح اول و آخر که شین نقطه دار باشد یعنی افروخته است و آن حلوا و نان خورشیده است در گیلان و لوز پندرا نیز گویند یعنی هر چه که در آن مغز با دام کرده باشند و بیضم اول گندم میگویند را گویند -</p>	<p>فروزان - بضم اول و فتح قاف دوم یعنی فروزان است که رب النوع انسان باشد یعنی پرورنده و پرورنده کننده آدمی -</p>
<p>فروغ - بر وزن دروغ یعنی فروزست که شعاع و روشنی و تابش آفتاب و آتش و غیره باشد - فروخته - بر وزن و معنی فروخته است که بیج کرده شده و افروخته و درخشان و فروزان باشد و این معنی بجا است قرشت نون هم آمده است -</p>	<p>فروزان - بضم اول و فتح قاف دوم یعنی فروزان است که رب النوع انسان باشد یعنی پرورنده و پرورنده کننده آدمی -</p>
<p>فروغده - ابدال بی نقطه بر وزن و معنی فروخته است که بیج کرده شده و افروخته و درخشان باشد - فروک - بفتح اول و ضم ثانی و سکون ثالث و کاف فرغ جوان تخم ناکرده را گویند -</p>	<p>فروزگان - بضم اول و کاف فارسی بالف کشیده و بنون زده یعنی صفها و صفات باشد که جمع صفت است - فروزها - بضم اول و باء بالف کشیده جمع فروزست که روشنائیها و تابشها و فروغها باشد و جمع صفت هم است که صفها باشد -</p>
<p>فرو کاسل - با کاف بالف کشیده و سین بی نقطه زده مردم خیس و دون است را گویند - فرو گذاشتن - کنایه از افعال نمودن و تقصیر کردن و ضایع ساختن باشد -</p>	<p>فروزیده - بضم اول و رابع تجماتی رسیده بر وزن خروشیده یعنی روشن شده باشد و معنی موصوف هم آمده است فروزمینه - بضم اول و فتح آخر که نون باشد آتش برک آتش زنده و حجاج را گویند و خار و خاشاک را نیز گفته اند که بران آتش افروزند و معنی آخر فروزم آمده است که صفت با فرو مالمیدن - بکسر اول و لام کنایه از برچیدن و چین و افشردن باشد -</p>
<p>فروشش کردن - بکسر اول یعنی دعوت کردن با کجاست و سماجت باشد و کنایه از اقامت کردن در جائی ماندن هم است -</p>	<p>فرو مالمیدن - بکسر اول و لام کنایه از برچیدن و چین و افشردن باشد -</p>
<p>فروش و ماندن - بکسر اول و بیضم بالف کشیده یعنی نقطه باشد که شق از اشتکارت است و کنایه از بیضم شدن و و عاقر گردیدن هم است -</p>	<p>فروش و ماندن - بکسر اول و بیضم بالف کشیده یعنی نقطه باشد که شق از اشتکارت است و کنایه از بیضم شدن و و عاقر گردیدن هم است -</p>

فرویداد - بکر اول و پنج آخر که پاسه حل است یعنی
 بهر حال و بیدارش باشد و شخصی را نیز گویند که کار پاسه و فی
 سوسل کند و بی مهر و فقیر ایدم گفته اند -
 فرویداد - پنج اول و سوم و سکون آخر که والی بهر باشد نام
 فرویداد از قریب طوس و بغا نشود است -
 فرویداد - بضم اول و ثانی بود و سیده و بیون درود
 پنج و سکون کاف گرانی و سنگینی باشد که در خواب برود
 افتد و بگری کاوس و عبد الجند گویند و اطراف و پیرایون و
 را نیز گفته اند از جانب بیرون -
 فرویداد - پنج اول و برون اولی باشد که در پس در
 گویند از نمد تا در گذشته نگرود -
 فرویداد - برون از زنده یعنی فرویداد است که چوب
 پس در خانه باشد -
 فرویداد - بضم اول و پنج با برون فرویداد یعنی جوهر است
 که در مقابل عرض باشد -
 فرویداد - بضم اول و کسر اول و لام یعنی گذاشتن و
 آنگندن باشد -
 فرویداد - بضم اول و ثالث مجهول و کسر اول و سکون اول
 و پنج والی بهر یعنی فرشته است و بگری ملک خوانند و یعنی
 خوروسه و نیکیویرت و با ادب هم آمده است -
 فرویداد - بکر اول و با برون گویند یعنی طن ابرو
 آنگار و بانگور و شان و شوکت باشد و پنج اول برون نشود
 مردم خردند و عاقل و دانارا گویند -
 فرویداد - برون لبر یعنی فراویز است که سخاوت جلد و غیره باشد
 فرویداد - برون درویش یعنی تقصیر و فرو گذاشت باشد
 و یعنی تطیل و کابلی و درنگ و فراوشی در کار با هم است
 و یعنی درشتی و شونت و بیکاری نیز آمده است و بر بان و
 پرشته را نیز گویند -
 فرویداد - پنج اول و نشد یعنی ثانی یعنی شان و شوکت و شکوه

و شکست باشد و بکر اول و کشف ثانی یعنی سهفت و پیشی
 بسیار و انزوان و زیاد باشد و انزوان زیاد می که در
 را با هم در نزد و شطیح و امثال آن می شود و این معنی با
 نقطه در هم است و یعنی خوش پیش و خوش خوسه و صاحب
 نیز آمده است -
 فرویداد - پنج اول و سکون ثانی و ثالث البت کشید
 بیون و جیم زده شاخ بزرگ را گویند که از درخت بیون
 باشد خالص دیگر بر آید و شاخ درخت را نیز گویند که پیوند کنند
 بدخت دیگر و یعنی شاخ درخت انگور است که آزاد در زیر
 کشند و از جاب و دیگر تیره آنرا آرند و آن را بعر بعلکس
 می گویند یا عین بی نقطه و کاف برون یعنی بیرون بان
 نیز گویند از جانب بیرون و گرانی رنگینی که در خواب برود
 و عریان کاوس خوانند -
 فرویداد - برون مشربت یعنی شان و شوکت
 و شکوه مندی باشد -
 فرویداد - برون سر سخت ماضی و فخرت است یعنی
 ادب کرد و تا ادب فرمود -
 فرویداد - پنج اول و ثالث برون بر جستن یعنی تربیت
 کردن و ادب آموختن و تا ادب نمودن باشد و به معنی
 آوختن هم آمده است و کسر ثالث هم درست است -
 فرویداد - برون بر جسته یعنی ادب کرده و تا ادب
 نموده باشد -
 فرویداد - برون بدست یعنی جادو و جادو و سحر و
 سحر و ساحر باشد -
 فرویداد - پنج اول و ثالث برون سگ گویند یعنی فریب
 و نزدیک باشد و یعنی صاحب عقل و خردمند هم آمده است
 و پنج اول و سکون ثانی هم گفته اند که برون نقشند باشد
 فرویداد - برون شطیح یعنی علم و فضل و دانش و عقل و
 ادب است و کاتب را نیز گویند که شتمل باشد بر لغات قلم

و نام مادر یکاوس هم هست و شلخ و ختی را گویند که آزا بخوابند
 و خاک بر باله است آن ریزند تا بچ بگیرد و آزا بخوابد بجا
 و یکر نهال کنند و نام دواسه نیز هست که آزا کشت گویند و
 آزا زرا کشت خوانند -
 فرجه - مضارع فرجهیدن است یعنی ادب کند و تا در بیاید
 فرجه - بروزن بر وجه مردم با ادب و خوش روئی و نیکو
 صورت و سیرت را گویند -
 فرجه چیدن - بروزن بر هم چیدن یعنی ادب کردن و تا در
 نمودن باشد -
 فرجه چیده - بروزن بر هم چیده یعنی ادب کرده شده و
 ادیب پذیرنده باشد -
 فرهنک - باکاف فارسی بروزن و معنی فرنج است که
 علم و دانش و ادب و بزرگی و سنجیدگی و کتاب لغات فارسی
 و نام مادر یکاوس باشد و شلخ در شته را نیز گویند که در زیر زمین
 خوابانیده از جاس و دیگر سر بر آورند و کاریز آب را نیز گفته اند
 چه درین فرهنک جاس را می گویند از کاریز که آب روی زمین
 فرهنک گاخ - باکاف فارسی بالف کشیده و بجای نقطه دارند
 بعضی میان و وسط باشد -
 فرهنک سار - باسین ب نقطه بالف کشیده و براسه
 بی نقطه زده یعنی شخ است و شخ در لغت معنی زائل کردن و
 باطل نمودن چیز است باشد و اصطلاح اهل تاسخ عبارت
 از آنست که چیزی صورتی که دارد را کند و صورت دیگر
 بهتر از آن صورت بگیرد و مثلاً صورت جماد را کند صورت
 نبات بگیرد و صورت نبات بگذار در صورت حیوان بگیرد
 و صورت حیوان را کند صورت انسان قبول نماید این
 همه مراتب شخ است -
 فرهودی - بروزن محمودی کسی را گویند که در دین و
 ملت و کیش و مذاهب خود راست و درست در شخ باشد
 فرهودمند - باسیم بروزن افروزند و فورانی پاکیزه

روز کار باشد -
 فرهی - بفتح اول و کسر ثانی مشد و نالت تختانی رسیده
 یعنی فروشان و شوکت و شکوه و عظمت و افزونی داشتن
 فرجه چیدن - بروزن انجمن معنی ادب آموختن و تادیب
 و تربیت کردن و آدینستن باشد -
 فریاد خوان - با یاء حلی کنایه از در خواست
 و مظلوم باشد -
 فریب - بکسر اول بروزن شکیب معنی عشو و مکر باشد
 و غافل شدن بخدمت و غافل کردن بخدمت را نیز گویند و
 طلسم را هم میگویند چه فریب گاه جان باشد که در انجا طلسم
 بسته باشد -
 فریبا - بکسر اول و ثانی بروزن شکیب معنی فریفته و فریبده باشد
 فریرز - بفتح اول و ضم بای انجید و سکون راء بی نقطه
 و زاء نقطه در نام سپر یکاوس است که در جنگ و نبرد
 رخ کلبا و سپر پیران و یه او را به قتل آورد و نام زنه
 هم بوده است -
 فریگاه و فریگه - معنی طلسم باشد و جان را نیز
 گویند که طلسم در انجا بسته باشد -
 فریج - بفتح اول و ثانی تختانی کشیده و بچیم زده رستنی
 و بنایست که آزا اگر ترکی خوانند -
 فرید - بفتح اول و ثانی تختانی کشیده و بدال زد و میان
 قلاده - گویند و در عربی بمشیل و مانند باشد و نام و جمال
 هم هست و ضم اول معنی شکاری و شکار شده آمده است -
 فریدون - بفتح اول و کسر اول هر دو آمده است نام
 عقل فلک هشتم باشد که فلک البروج است و نام پادشاه
 معروف که ضحاک را گرفته و بر بند کرد -
 فریده - بفتح اول بروزن ندیده معنی مغرور و خود را با
 فریدیس - بفتح اول و ثانی تختانی رسیده و کسر اول
 انجید و یاء حلی و سین بعضی لغت اهل مصر لحن در بلخی

باشد و بهر بی جراد البحر خوانند -

فریر - بروزن حصیر گیا همیست بغایت خوشبو و تفریح دل کند و بدان تدوی نمایند و آزا کا و ز بان گویند و بهر بی سان الثور خوانند و در عربی گو ساله و بچه گا و را گویند -

فریرون - برای به نقطه بروزن انیسون یعنی کس و چیزه باشد که باز پس رود و بطریق صلاح یعنی روز پنجاه شنبه روز - به فتح اول و ثالث جمول بروزن خویز گیا همی

است در نهایت مینری و تازگی که از خوردن آن دو آب فریرون شود و کبیر اول هم آمده است و نوعی از گیا خوشبوی را نیز گویند و سخاف و فرادیز جامه را هم گفته اند و گوشت قدید و کباب گوشت قدید را نیز می گویند یعنی گوشتی که آزا خشک کرده باشند و معنی کندن و ستردن موی و چشم با

خواه از سر و خواه از عضو دیگر چنانکه هر گاه گویند غلانی سر را فریز کرد و در آن باشد که سر را تراشید و پوست را فریز کرد یعنی پشم آزا کند -

فریس - بروزن نفیس یعنی فریزست که گیا خوشبو و گوشت قدید باشد و در عربی چیزی را گویند که از چوب سازند

فریسوس - به فتح اول و ثانی به تختانی رسیده و سکون سین بی نقطه و میم بود و کشیده و بسین و دیگر زده باخت یونانی نام علمتست مردان را و آن شدت لغو است یعنی بر پست

آلت مردی بر پایی باشد - فریش - به فتح اول و کسرتانی با تختانی جمول بروزن کشیش یعنی ناخت و تاراج باشد و معنی آفرین و بارک الله هم است

که در مقام تحسین بیان کنند و گوشت بریان کرده را هم می گویند و پوز را نیز گویند که پیرامون دایره اسپ و آدمی و غیر آن باشد از جانب بیرون و با تختانی معروف در عربی

هعب و خز لاغ را گویند که هفت روز باشد که زانیده باشد و کره نوزانیده را نیز گویند و فرایش جمع آنست و کبیر اول و فتح ثانی یعنی نرت و مرت باشد که بر نشان در پراگنده است -

فریشته - کبیر اول و ثانی یعنی فرشته است که بهر بی کات خوانند فریقه - بروزن سلیقه لغت یونانی گیا همیست که آزا با کات شکر و شنبلیله و بهر بی حله خوانند -

فریور - کبیر اول و ثانی و تختانی جمول و فتح و او و سکون رای بی نقطه معنی راست و درست باشد چنانکه گویند فلانی فریورین و فریوریش است یعنی راست کیش و درست است

است و نام گیا همیست و به فتح اول نیز آمده است - فریوری - به فتح اول و رابع و خامس تختانی کشیده معنی راستی در دین و درستی در اعتقاد باشد -

فریوریدن - به فتح اول و دال و جبه و سکون نون و آفر یعنی راست شدن در دین و ملت و بر جاوه مستقیم بودن باشد فریوک - بروزن مویزک یعنی خربزه است که عسبان بطیخ گویند -

فریه - کبیر اول و فتح ثالث معنی نقرین باشد و در عربی به معنی دروغ و بهتان گفته اند و به فتح اول معنی لعنت باشد چنانکه گویند فریه خدای بشیطان یعنی لعنت خدای بشیطان -

بیان هفتم

در حرف فا با زای نقطه دار مثل بر هفت لغت فر - به فتح اول و سکون ثانی آلت مردی و آلت تناسل را گویند و بهر بی زب و ذکر خوانند -

فرا - کبیر اول بروزن رضا معنی افزایش و افزایشنده باشد و امر با فرودن هم هست یعنی میفر او زیاد کن و معنی همیازه هم آمده است -

فشار - به فتح اول بروزن هزار معنی افزایش است که آلت پیشه در آن باشد یعنی آلتیکه مردم اصناف بران کار کنند -

فراک - به فتح اول بروزن پاک معنی فرقی سرو کله سر باشد و معنی بلید و مرور و پشت و پیدی هم گفته اند - فراسته - کبیر تختانی بروزن نشابته معنی زیاد و افزون باشد

فشروره - بروزن شب پره چوبه باشد که در پرنه
خانه اندازند -
فشره - کبر اول و ثانی و سکون با پلید وزشت اگر پلید
و بعضی غالب شدن هم آمده است -

بیان هشتم

د حرف فابازای فارسی مثل برتراده لغت
فشر - به فتح اول و سکون سین یعنی چرک باشد که عرب
و سخ گویند و بضم اول یعنی ایل است باشد و در عربی حرف
بضم عین بی نقطه خوانند -
فشرک - به فتح اول بروزن هلاک معنی پلشت چرکن
و چرک آلود و پلید باشد -
فشرکن - بروزن ساکن یعنی فشرک است که چرکن
چرک آلود و پلشت و پلید باشد -
فشرکین - با کاف فارسی بروزن شیاطین معنی فشرکن
که چرکن و چرک آلود و پلید و پلشت باشد -
فشروره - بروزن شب چره چوبه باشد که در پس در
خانه اندازند تا در کشیده نگردد -

فشره - به فتح اول و ثانی و سکون زای فارسی گیاهی است
که در شکم را سود دارد و از گیاه ترکی و اگر ترکی خوانند
فشره - به فتح اول و غین نقطه دار بروزن سر کرده
یعنی خیسیده و نم کشیده و زگرده و آغشته باشد -
فشرخنده - بروزن فرزند چهره پلید و چرکن را گویند و
بعضی عشقه هم آمده است و آن گیاهی باشد که بر درخت پیچید
فشرخنده - بروزن ارزنده یعنی پلید و چرکن و چرک
آلود باشد -
فشرکن - با کاف فارسی بروزن و معنی چرکن است -
فشرکنده - با کاف فارسی بروزن و معنی فشرخنده است که
چرک آلود و پلید و چرکن باشد -
فشرکننده - بروزن و معنی فشرخنده است که پلید و چرکن

و چرک آلود باشد -
فشرم - به فتح اول و سکون ثانی و سیم به معنی دشت
فروماندگی باشد -
فشرولنده - کبر اول و فتح لام بروزن فرو شده
و قاضا کننده و بر انگیزاننده بجنگ و کارهای دیگر باشد و
بمعنی دور کننده در آینده هم آمده است -

فشرولیدن - کبر اول و لام بروزن نکو میدن به معنی
پرموده کردن و پرموده شدن باشد و بر نشان گردیدن
و در هم شدن را نیز گویند و بضم اول یعنی تقاضا کردن
و بر انگیزش بجنگ و کارهای دیگر باشد و معنی دور کردن
و راندن هم هست و دور کردن و نکانیدن گرد و خاک را
نیز گویند از دامن -

فشره - کبر اول و ثانی و ظهور را معنی زشت و پلید و زشت
باشد و به فتح اول و ثانی و خفاست استخفا را گویند که
پیوسته خود را پلید و چرکن دارد و به پلیدها آغشته کنند
و ندانند که پلیدان را نیز گویند -

فشریره - به فتح اول و ثانی به تختانی کشیده و بزای فارسی
زده معنی دو ایست که آنرا گیاه ترکی و اگر ترکی خوانند -
فشرینون - به تختانی مجهول و غین نقطه دار بروزن
نام حکیمی بوده و بجای نژاد -

بیان نهم

د حرف فاباسین بی نقطه مثل بر بست و چهار
لغت و کنایت
فسا - به فتح اول و ثانی بافت کشیده شهرت از نکات است
فسار - به فتح اول بروزن مهارت معنی فسارست و آن چیزی
باشد که از چرم دوزند و بر سر اسبان کنند -
فسان - به فتح اول بروزن زبان سگ باشد که کار و شمشیر
بدان نیز کنند و افسانه و حکایت را نیز گویند -
فسانه - بروزن زمانه معنی افسانه و حکایت بی اصل باشد

و بمعنی شهرت یافته شده و مشهور نیز آمده است -
 فسانیدن - بروزن رسانیدن بمعنی مالیدن و راست
 کردن و رام ساختن و افسانه گفتن و افسوگری کردن باشد -
 فسانیده - بروزن رسانیده بمعنی افسون خوانده و رام
 کرده و راست نموده و مالیده باشد -
 فسامی - بفتح اول و ثانی بالف کشیده و پختانی زوده بمعنی
 افسوگر و رام کننده باشد و فسانیدن بمعنی افسون کردن
 و رام نمودن -
 فسانیده - بروزن رسانیده بمعنی فسامی است که افسوگر
 و رام کننده باشد -
 فسرد - بضم اول و ثانی و سکون را و اول بی نقطه ضمه
 فسردن است یعنی بسته شد و بجهت گردید و کبیر اول هم گفته اند -
 فسردن - بضم اول بروزن فسردن بمعنی بسته شدن
 و بجهت گردیدن باشد و کبیر اول هم آمده است -
 فسروه - بضم اول بروزن فسروه بمعنی بجهت گردیده و بسته
 شده باشد و بمعنی دل سرد گردیده و سرد شده هم هست
 یعنی دست و دل کسی بکاره زود و بمعنی شکاره هم
 بنظر آمده است و با اول کسور نیز گویند -
 فسروه یستان - بضم اول و کسره با فارسی گفته
 از زنی است که هرگز نرسانیده و عقیده باشد و زنی پیر
 نیز گفته اند -
 فسروه بیان - بضم اول و فتح باء بجهت کنایه از کسی است
 که سخنان او خشک و بی مزه و بی روح و بی هووه باشد -
 فسروه دل - بضم اول کنایه از مردم دل مرده و از
 باشد و کنایه از مردم سخت دل و بی مهر هم هست -
 فسره - بکسر اول و فتح ثانی و ثالث بمعنی لرزه باشد خواه
 از سرما و خواه از ترس و بیم -
 فسراط - بفتح اول و سکون ثانی و طاء حطی بالف کشیده
 و بطاء دیگر زوده بفتح رومی سر برده را گویند و نام شهر

هم هست از ولایت مصر و نهر جاح را نیز گفته اند و بعضی
 گویند که این لغت جمعی است و بضم اول است -
 فسفسه - بفتح هاء و فاء و زین و سوسه بمعنی سپست باشد
 و آن علفیست که بعبری رطبه و بترکی پونجه گویند و فسفسه
 بعبری است -
 فسلیون - بفتح اول و سکون ثانی و کسرام و تخانی بود
 کشیده و بون زده بیوانی تخیمت که سیوش و بزقطو باشد
 فسفن - بروزن چین مخفف فسان است و آن سنگ باشد
 که کار و دشمن را بدان نیز کنند و در عربی سان را گویند و
 بمعنی اول بروزن سنگن هم آمده است -
 فسوجن - بضم اول و فتح جیم بروزن بدون نونه از
 طعام باشد که بیشتر مردم گیلان بزند و خورند -
 فسوس - بکسر اول و ثانی بود و بجهت رسیده و بسین بی نقطه
 زوده بمعنی بازی و ظرافت و سخن و باغ باشد و بمعنی در مرغ و
 حسرت و تاسف هم آمده است و از راه بیرون شدن و
 بی راهی کردن را نیز گویند و با و معروف نام شهر است
 که پاس تحت و قیافوس بوده -
 فسوسیدن - بروزن نکو هیدن بمعنی در مرغ و تاسف
 و حسرت خوردن و سخن و ظرافت کردن و از راه بیرون
 شدن و بی راهی کردن باشد -
 فسون - بروزن چون بمعنی افسون است و آن کلماتی
 باشد که افسوگران و عزائم خوانان و ساحران بجهت مقاصد
 خوانند و نویسند و کبر و حیل و تزویر را نیز گویند -
 فسینه - بروزن و سینه کله و روم و بمعنی اسب و استر
 و خراب باشد و گاه آهو و گاو را نیز گفته اند و بمعنی شاخ درخت
 هم آمده است و عربان نزال درخت خراب را گویند -

بیان و اتم

در حرف فایستین نقطه دار مثل بر هفت لغت

فش - بفتح اول و سکون ثانی بی تشدید بمعنی بریشان باشد

و کامل است را نیز گویند و معنی مشبه و نظیر و مانند هم است
 و آنچه از سر و ستار به مقدار یک و جب بطریق طره و علا و گذار
 و معنی صدا و آواز کشودن بند جامه و زیر جامه و از ارا هم
 آمده است و پیرامون و بان را نیز گفته اند معنی تا پیرامون و
 اطراف و بان است را خصوصاً و بضم اول یا دوم است را
 گویند و دنباله هر چیزی را نیز می گویند و عبری و نسب خوانند
 باشد و ثانی در عربی بیرون آوردن با و از جنگ و غیر آن
 و زود در شنیدن شیر و غیر آن و قفل را می کشید و آوردن -
 فشار - بفتح اول بر وزن قطار معنی فشردن و پاشیدن و
 ریختن و فشار زده باشد و کسر اول نیز درست است و امر
 بفشردن هم است یعنی بفشار -
 فشار و ن - یعنی افشردن و فشردن باشد و حال ایند
 و زود بر وزن چیزی را نیز گفته اند در جائی -
 فشار - کسر اول و ثانی بالف کشیده و بعین بی نقطه و
 معنی فاشرا باشد که درخت تاک کوهی است و به عربی
 کریمه البیضا خوانند و بعضی گویند فاشرین است که در بان
 کریمه الاسود خوانند -
 فشار فاش - بفتح اول و قای دوم بالف کشیده و بشین
 نقطه دارد و صدا و آواز تیر باشد که از پی هم بیندازند -
 فشار فش - بفتح اول و قای دیگر بر وزن کشاکش به معنی
 فشار فاش است که آواز تیر از خشن از پی هم باشد -
 فشار فاش - بفتح اول و ثانی بالف کشیده و بدون زود نسبت
 بی شاهد و یک نسخه معنی گذر و در دو نسخه دیگر معنی آرزیکه
 با و ال نقطه دارد و دیگری با و ال نقطه دارد نوشته شده بود
 و الله اعلم و کسر اول یعنی ریزنده و ریزان و امر بر فشاران
 باشد یعنی بپاشان یا بپاشان و پاشان -

باشد و این بدترین همه انواع است و پوست این زهر قاتل است
 و اگر کمتر خوردند بهوش گرداند و بفتح اول در عربی معنی آفریدن
 و ابتدا کردن در کار است و مخرج چرخ شدن و شکافتن شدن
 و ندان شتر و شکافت هر چیزی باشد و گویند همه معانی عربی است
 قطار - بر وزن صحران لغت یونانی مطلق تخم را گویند و به عربی
 بذر خوانند -

قطار سالیون - لغت یونانی تخم کرفس باشد چه قطار یعنی
 تخم سالیون کرفس را گویند و بعضی گویند قطار سالیون کرفس
 گویند و بعضی گویند نوع از ساروغ است -
 قطیر - بر وزن خمیر ناسه را گویند که خمیر آرد آبی زوده باشد
 و بر نیامده و زسیده باشد و خمیر می یابد را نیز گفته اند و در
 عربی معنی تازه و هر چیزی که زود رسانیده شود و بدوشت
 شیر و شنیدن را نیز گویند و گویند همه معانی عربی است -

بیان دوازدهم

در حرف فایضین نقطه دار مثل ابره لغت
 فح - بفتح اول و سکون ثانی لغت فرغانه و اورا از انهر
 بمعنی بت باشد که در بان صنم خوانند و بعضی معشوق و یار و دوست
 و صاحب و کسی را که بسیار دوست دارند هم آمده است
 و کتاب از جوانان خوب صورت و صاحب حسن بهم است -
 فناک - بضم اول و ثانی بالف کشیده و بکاف زود معنی
 ابله و نادان و بی عقل باشد و حرام زاده را نیز گویند -
 فغانستان - بضم اول و کسر ثالث بر وزن گلستان یعنی
 بتخانه و بتکده است و حرم سراسر بادشاهان را نیز گویند و کتاف
 از خوب صورتان و صاحب حسان هم است و بضم اول و ثانی
 یعنی زن منکوحه و صورت سلاطین و امر باشد -

فشار و ن - یعنی افشردن و فشردن باشد و حال ایند
 و زود بر وزن چیزی را نیز گفته اند در جائی -
 فشار - کسر اول و ثانی بالف کشیده و بعین بی نقطه و
 معنی فاشرا باشد که درخت تاک کوهی است و به عربی
 کریمه البیضا خوانند و بعضی گویند فاشرین است که در بان
 کریمه الاسود خوانند -
 فشار فاش - بفتح اول و قای دوم بالف کشیده و بشین
 نقطه دارد و صدا و آواز تیر باشد که از پی هم بیندازند -
 فشار فش - بفتح اول و قای دیگر بر وزن کشاکش به معنی
 فشار فاش است که آواز تیر از خشن از پی هم باشد -
 فشار فاش - بفتح اول و ثانی بالف کشیده و بدون زود نسبت
 بی شاهد و یک نسخه معنی گذر و در دو نسخه دیگر معنی آرزیکه
 با و ال نقطه دارد و دیگری با و ال نقطه دارد نوشته شده بود
 و الله اعلم و کسر اول یعنی ریزنده و ریزان و امر بر فشاران
 باشد یعنی بپاشان یا بپاشان و پاشان -

بیان یازدهم

فغانستان در شنیکه بسند و رنگ شعری یعنی زن و سر سلاطین
 و امر که کثیر طایفه باشد و در دو نسخه کتاب لغت فغانستان بمعنی
 صورت سلاطین و امر و بتخانه که صفت و ذکر و در نیامده پس معلوم میشود
 که معنی مذکور از دست تصرف اسخان در کتاب است مطلق کرده یا خود

در حرف فایضین نقطه دار مثل ابره لغت
 فح - بفتح اول و سکون ثانی در ای قشع زوی از ساروغ

صاحب بران در تحقیق ترجمه این لفظ غفلت در زبده ۱۲
 معذور - بروزن محمود شاه چین را گویند هر که باشد نیز
 بادشاه است از آل اشکان که بعد از اسکندر پادشاه شد و
 شصت و دو سال ملک راند -
 قضا - یعنی اول بروزن سمنند یعنی از جای چین
 باشد بر مثال آهو و بضم اول و کسر اول هم همین معنی دارد -
 قعقشور - بضم اول و فتح ثانی و سکون نون و شین
 نقطه دارد و مجهول کشیده و براس بی نقطه زود نام شهر است
 از ملک چین و مردم آنجا بنایت خوب صورت و صاحب حسن
 میشوند و جمیع بتان و بتگران در آن شهری باشند و بفتح
 اول و ثانی هم آمده است -

فقوارة - بضم اول و واو بالف کشیده بروزن رضاره
 کسی را گویند که از غایت و مانع و کبر و نهایت غرور و تجریدان
 بسیاری اندوه و طلال و دنگلی و خجالت ساکت شده باشد
 و حرف نزنند و معنی ترکیبی این لغت است مانند است چغ
 بت را گویند و دره مانند را یعنی همچو جادو خاموش است -
 فعیاز - ایسه حطی بروزن و مساز یعنی عطا و بخشش باشد
 و معنی شاگردان هم هست و آن زری باشد که بعد از اجرت
 استاد بطریق انعام بشاگرد دهند و معنی فرود و نوید هم آمده است
 و فعیازی فردگانی را گویند -
 فعیازی - بروزن و مسازی یعنی شاگردان و مزدگان
 باشد لیکن معنی شاگردان بطریق مجاز است -

بیان سیزدهم

در حرف فاباقان مشتمل بر شش لغت و کنایت
 فقاغ کشودن - کنایه از لاف زدن و قفاخر کردن و
 نازش نمودن باشد و معنی آروغ زدن هم هست و آن با
 باشد اصد که از راه گلو بر آید -
 فقاغ می کشاید - یعنی قفاخر میکند و لاف میزند -
 فقاغ - بفتح اول و سکون ثانی و وال ایچ گیا هم هست

دوایی که از آنج انگشت می گویند و در علت استقا بکار آید
 بعضی گویند تخم سنج انگشت است و عربی است -
 فقاغ - بفتح اول و ثانی و سکون عین بی نقطه نوعی از سارخ
 باشد و آن بیشتر از جالبه منگک و دیوار است حمام و نیز برای
 تخم شراب روید گویند هر که آزاد در جنابت بخورد و شل وی منقطع
 شود و معنی صراط هم آمده است و عربی -
 فقوگان - با عین بی نقطه و کاف فارسی بروزن پهلوان
 یعنی فخر و قفاخر و لاف و کزاف و نازش و خود ستایی
 و خود نمایی باشد -

فقاغ کشودن - بضم اول و فتح ثانی یعنی فقاغ کشودن است
 که کنایه از لاف زدن و قفاخر کردن و نازش و خود نمایی و
 خود ستایی نمودن و آروغ زدن باشد -

بیان چهاردهم

در حرف فاباکاف فارسی و عربی مشتمل بر
 شش لغت و کنایت
 فکار - بکسر اول و کاف فارسی بروزن شکار یعنی فگار است
 که جرات پشت چار و ابا باشد بسبب سواری و بار بسیار
 کشیدن و معنی زمین گیر و بجا مانده و آزرده نیز آمده است -
 و کال - بکسر اول و کاف فارسی بروزن جدال به معنی
 فگار است که زخم شده و درین گردیده باشد -

فکانه - بفتح اول و کاف فارسی بروزن زمانه بچرا گویند
 که پیش از زانین در شکم مادر بوده باشد یا پیش از وعده
 ساقط شود خواه از انسان باشد خواه از حیوانات دیگر و
 با کاف عربی هم گفته اند و بکسر اول هم آمده است و بجای
 نون میم هم دیده شده است که فکانه باشد -
 فکانه - بفتح اول و سکون کاف عربی و زای مجرود و کوش
 دیگران و آتش دران حمام و بخار را گویند و بفتح اول
 و کاف هم آمده است -

فکانه سبب - با کاف عربی و فتح عین بی نقطه کنایه از

مراشبه کردن باشد و کنایه از مجمل و منفعل و شرمند و نیز هست -
فکنده مسرین - کنایه از جمع و چار زانو نشستن باشد و
کعبه را نیز گویند که چار زانو و ریح کشیند -

بیان یازدهم

در حرف فاء لام مشتمل بر چهار وجه لغت و کنایت
فل - بضم اول و سکون ثانی بمعنی نیلوفر باشد و بمعنی پنج
نیلوفر هم آمده است و بعضی گویند پنج نیلوفر بندیت و بجز
اهل انبیا و فرامندی خوانند و فاخته بهمان است و چو
دشت آبی را نیز گویند و آبی پیوه ایست که آن را بجز
سفرجل و بهقاسی ہی خوانند و بفتح اول و تشدید ثانی در
بمعنی شکستن و رختن کردن و نیز است و ادون لشکر و قومی که
از لشکر شترم شده باشد و شخصی که از جنگ گریخته باشد و
شکسته دم تیغ را نیز گویند و کس اول و تشدید ثانی هم در
عربی زینت را گویند که در آن هرگز باران نبارد و گیاه زویر
فلمات - بفتح اول و ثانی بالفت کشیده و بفتو قانی زده
تآن و تان را گویند و آن تارهایی باشد که جلا بهگان بکبت آتین
میاد و آماده کرده باشند و در عربی دشت و بیابان را گویند -
فلاته بکسر اول و فتح آخر که فو قانی باشد نوعی از حلواست
که از آب شیر گو سفند پزند و در قانس آن را میده خوانند و بضم
اول هم آمده است -

بنظر آمده است -
فلا سنگ - بفتح اول و سین بے نقطه و سکون نون و کاف
فارسی بمعنی فلاخن است و آن چیزیست باشد که از پیشم بافند
و بدان سنگ اندازند -

فلاطن - بفتح اول و سکون آخر که نون باشد بروزن طلا
مخفف فلاطون است و او حکیمی بوده است در زمان عیسی
علیه السلام -

فلاطوس - بفتح اول و طاء صلی بود و کشیده و سین مهمل
در دو نام حکیمیست و او استاد و عذر معشوقه و اوست
و قصه و اوست و عذر را بهمان مشهور است -

فلاطون مخفف افلاطون است و آن حکیمی بوده مشهور
و معروف در زمان عیسی و او استاد و سطوی معلم اول -

فلاخان - بضم اول و سکون آخر که نون باشد شخص مجبول
چیز غیر معروف است باشد و بهمان نیز همین معنی دارد و بیشتر
بهم استعمال کنند -

فلالان از فلالان - کنایه از لاف زدن و گراف
گفتن باشد -

فلاوه - بروزن کجاوه مرگشته و حیران و سرگردان
را گویند -

فلج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم زنجیر و کلیدان در را
گویند و آنرا در عربی غلق خوانند و در عربی غلق است باشد که
بخش از اجزای بدن است شود و از کار باز ماند و
فالج همان است -

فلجم - با جیم بروزن شلم بمعنی قفل و غلق در باشد بمعنی زنجیر
در واژه و کلیدان و باین معنی باخامی نقطه دار هم است -

فلنج - بفتح اول و ثانی و سکون خاء نقطه دار بمعنی ابتدا
و اول هر کار باشد و سکون ثانی پنجه و آن از پنجه بیرون
کردن را گویند -

فلنجم - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و جیم بمعنی فلاخن است

فلاخان - بفتح اول و خاء نقطه دار بروزن کلانان
فلاخن است و آن چیزی باشد که از پیشم بافند و شبان
و شاطران بدان سنگ اندازند -

فلاخن - بفتح اول و خاء جمع بمعنی فلاخان است که
آلت سنگ اندازی باشد -

فلاوه - بروزن فساد بمعنی بیووه و بیفائده و بے نفع
و عبث باشد -

فلاوه - بفتح اول بروزن فدا بمعنی فداوست که بیووه
بی فائده و بے نفع و عبث باشد و بضم اول و کسر اول هم

که آلت سنگ اندازی باشد و به فتح اول و ثالث و سکون تمام
و میم شسته حلاجان را گویند و آن آلتی است از چوب که
بر زه کمان زنند تا پنبه حلاجی شود و قتل صندوق و غیره باشد
و دخمه و مقبره گبران را نیز گفته اند -

فلکمان - باسیم بر وزن بخشان یعنی فلاخن است که آلت
سنگ اندازی باشد -

فلخنه - بفتح اول و ثانی و سیم و سکون ثالث یعنی فلکمان است
که فلاخن باشد و به سکون ثانی و فتح ثالث دخمه و مقبره و گویند
گبران را گویند و قتل را نیز گفته اند و شسته حلاجان را
هم می گویند -

فلخنید - ماضی فلخنیدن باشد یعنی پنبه را حلاجی کرد -

فلخنیدن - بسکون ثانی بر وزن بر کشیدن یعنی پنبه
بر وزن و پنبه حلاجی کردن باشد و بفتح اول و ثانی بر وزن
نقصیدن هم آمده است -

فلخنیده - بر وزن بر دریره یعنی حلاجی کرده شده باشد -

فلخنود - بر وزن فرمود یعنی پنبه را انداختند و ماضی فلخنودن
هم هست یعنی پنبه را انداختند و پنبه بیرون کرد و کسی را نیز گویند
که پنبه را انداخته پنبه بیرون میکند -

فلخنودن - بر وزن فرمودن به معنی پنبه را انداختن
بیرون کردن باشد -

فلخنوده - بر وزن فرموده هر چیزی را گویند که آلت از غل و
غش پاک و پاکیزه ساخته باشند عموماً و پنبه که آلت از پنبه را
جد کرده باشد خصوصاً -

فلخنید - بر وزن فهمید پنبه را گویند و ماضی فلخنیدن هم

هست یعنی پنبه را انداختند اگر دو کسی را نیز گویند که

پنبه را انداختند و پنبه بیرون آورد و پنبه زن را هم میگویند یعنی
شسته که پنبه را حلاجی کند و ماضی پنبه زن و حلاجی کردن
هم گفته اند که مصدر باشد و ماضی هم آمده است یعنی پنبه
زود و حلاجی کرد -

فلخنیدن - بر وزن نقصیدن یعنی پنبه را انداختند و پنبه بر آوردن
باشد و ماضی پنبه زن و حلاجی کردن هم آمده است -
فلخنیده - بر وزن فهمیده هر چیزی را گویند که آلت از غل و غش پاک
ساخته باشند عموماً و پنبه که آلت از پنبه را جد کرده باشند یعنی
پنبه را انداختند و پنبه بیرون آورد و پنبه زن را هم میگویند
یعنی پنبه را حلاجی کند و ماضی پنبه زن و حلاجی کردن هم
گفته اند که مصدر باشد و ماضی هم آمده است یعنی پنبه
زود و حلاجی کرد -

فلخنه - بفتح اول و سکون ثانی و ذال نقطه دار و در عین معنی
بریدن و قطع کردن باشد و کسر اول پارهای دیگر و جگر افشردار گویند
فلخر زه - بفتح اول و ثانی و سکون ر ای سبه نقطه و زاسه
نقطه دار یعنی زله باشد و آن خورد سبه و طعمی باشد که از
مها مینا و عروسها که کپاس پاره و دستمالی بندند -

فلخرنگ - بفتح اول و ثانی و زاسه نقطه دار و سکون
نون و کاف فارسی یعنی فلخر زست که خوردنی و طعمی باشد
که از مها مینا برداشته بجای دیگر برند -

فلکشک - کسر اول و ثانی و سکون شین نقطه دار و کاف
کوثره که بجهت طفلان نقاشی کنند -

فلخنند - باعین نقطه دار بر وزن فرزند پر چین و خاریستی را
گویند که بر دور و دیوار باغ و ذراعت کنند و ضم اول و سوم
هم درست است و جا و محل نظر فلک را هم گفته اند از دور یا که
کشتی را دوران خطر عظیم است و آنرا لبرنی فرم الابد خوانند -

فلنفل در آتش افکنند - کتابه از بقره ساختن باشد
چه بر گاه عاشق خواهد که معشوق را بخورد و مهربان کند بنده
که با عاشق را نه بیند آرام بگیرد و اسمی چند بر طفل خوانده
بر آتش ریزد معشوق بقرار گردد -

فلنفلون - باسیم بودا که شیده و بنون زده بود نه کوهی
را گویند و آن نوع از بودا باشد و بجای نون را سه
قرشت هم بنظر آمده است -

فلنفلویه - باسیم بودا و رسیده و فتح تخمائی بیخ و خرت
مفضل است -

فلقرطه - بفتح اول و ثانی بر وزن سفر لاط نام پادشاهی
است -

بوده روستی -

فلک یعنی آسمان است و چو بے را نیز گویند که شمس در وسط آن قرار داده اند جهت کت پامی زدن طفلان و بی اوبان - فلک اندازہ کرون - کنایہ از بلند مرتبہ شدن و بزرگی یافتن باشد -

فلک پر وہ بر وارو - یعنی قیامت قائم گردد -

فلک پر وہ دار - کنایہ از عرش است کہ فلک طلسم باشد - فلک سپر - کنایہ از تند رفتار و تیز رو باشد خواه انسان و خواه حیوان دیگر -

فلک مکوکب - کنایہ از کرسی است کہ فلک ثوابت و فلک البروج باشد -

فلما خن - با سیم بالنت کشیده یعنی فلاخن است و آن آلتی باشد کہ از پیشتر بافتند و بدان سنگ اندازند -

فلنج خشک - بروزن و منی و نمج خشک است کہ گیاه بالنگو نام و بعضی گویند نمج بالنگو است -

فلنج - بی فتح اول و ثانی و جیم و سکون ثالث یعنی اقلنج است و آن نمجی باشد مانند خردل لیکن بسیار سخی است بیکوترین وی آن بود کہ چون در دست بالند بوی سبب کند و در عطریات بکار برند -

فلنجیدن - بی فتح اول و ثانی بروزن پسندیدن به معنی جمع کردن و انداختن باشد -

فلوزہ - بیضم اول و ثانی بواو کشیده و فتح زای نقطہ دار ستونے و چو بے را گویند کہ بدان خانہ پوشند و باراس بی نقطہ ہم آمده است -

فلہ - بی فتح اول و ثانی مشدود و غیر مشدود یعنی آغوز است کہ شیر اول حیوان نوزائیده باشد و بعربی ابا خوانند و ما را نیز گویند کہ فی الحال بسته شود و کور راست را نیز فلہ سے گویند -

فلید - بی فتح اول و سکون تحتانی بروزن رسید ماضی فلید

است یعنی بر دل شد و دل بر کرد و چیز سے را بعفت زور و جاک فرد برون باشد چنانکہ ریش گرد و زخم شود و باین معنی بکار اول ہم آمده است -

فلیقہ - بیضم اول و فتح ثانی و سکون ثالث و فاولام حیدر و مفتوح پیرہ درخت محو دست و آزار اثره العود گویند و در لغت اندلس نامخواہ را کہ زنیان باشد فلیقہ خوانند -

فلیق - بروزن غلیق یعنی سلیہ باشد کہ از پیشتر از ان ہم سیر فلیق - بی فتح اول و سکون ثالث و واو به معنی فلا دست کہ پیورده و بے قائمہ و بے نفع باشد -

فلیقوہ - بی فتح اول و آخر کہ واو باشد یعنی فلیقوست کہ پیورده و بے قائمہ و بے نفع باشد -

بیان شانزدهم

در حرف فابون مثل ربست و چهار لغت نامت

فنا - بی فتح اول و ثانی بالنت کشیده دارو است کہ از ابقار رو باہ ترکیب خوانند و بعربی عنب اطلب گویند -

فتاروز - باراس قرشت بروزن نو آموز نام جائے و محلی است از سمرقند کہ شراب آنجا بنامت نیکو میشود -

فنج - بی فتح اول و سکون ثانی و جیم و بے حایہ را گویند و بعربی مفتوح خوانند و بعضی زشت و قبیح نیز آمده است و بعضی اول نام شهر است از ولایت زنگبار و بے حایہ را نیز گویند و بی فتح اول و ثانی باراس را گویند کہ آزار بے کسے نرساند -

فنجاب - بی فتح اول بروزن تنها حالتیست کہ آدمی ز اور قوت در آمدن تب واقع شود و آن خمیازہ و کشش و اکشش و گمان کشی بدن باشد و بعربی قشعریرہ و تملی خوانند و بروزن را نیز گویند و آن چیز است کہ در ایام زمستان از آسمان با آ

پنبه کہ حلاجے میگردہ باشد فرو بار و بکسر اول یعنی دسر باشد و آن باد است کہ در وقت باریدن برف ہم میسازد - فنج - بروزن سحر خصصے را گویند کہ آلت مردی او بزرگ کند و فنجره - بروزن جذره یعنی فنجرت کہ مرد بزرگ باشد -

فنجره - بروزن جذره یعنی فنجرت کہ مرد بزرگ باشد -

فنجنگشت - بروزن و معنی پنجگشت است و آن رستنی باشد که بر لبی ذوقمسه اصابع و ذوقمسه اوراق خوانند -

فنجخوش - بانون بروزن زرد گوش ریم آهن مصنوعه باشد و بر لبی خست الحیدر گویند و ساختن آن چنان است که گریه زرد ریم آهن را و سخن نمایند و در شراب انگوری خیسانند تا چهارده روز بعد از آن خشک کرده باز بسایند و باروغن باد بر آن کنند باه را زیاده کند -

فنجیدن - بروزن رنجیدن معنی خمیازه و خود را کشیدن باشد پیش از آنکه تب هم رسد و آنرا بر لبی قشقریه و قطعی گویند و در حالت خمار شراب و خمار خواب نیز این حالت هم میرسد -

فندق - به فتح اول و سکون ثانی و دال اجد یعنی مکر و حیل و فریب و شید و زرق و سخن پیوده و بیفانده و دروغ باشد و بعضی نقطه هم آمده است و خال را نیز گویند مطلقا خواه خال عارضی و خواه خال اصلی باشد و کبر اول نام شاعر است -

فندق رنگ - به فتح اول و دال اجد و رای قرشت و سکون ثانی و سین به نقطه و کاف نام شهر است از ولایت اسر آباد -

فندق - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و قاف معروف است گویند عقرب از آن میگرداند اگر مغز آنرا با انجیر و سداب بخورد زهر کار نکند و معرب آن بنندق باشد و آنرا فندوق نیز گویند و کنایه از لب معشوق هم است -

فندق زون - آن باشد که دست چپ را پشت سازند و سر انگشت سبابه دست راست را به نوسه در مابین انگشت سبابه و وسطا سه دست چپ زینند که صدای از آن بر آید -

فندق سنجاب رنگ - کنایه از زمین است -

فندق سیم - کنایه از ستاره های آسمانی باشد -

فندق شکر - کنایه از نوسه دادن باشد -

فندقیره - کبر اول ثالث و سکون ثانی و ثانی و فتح را

قرشت سنگ گروی را گویند که از سر کوه بطلانند -

قظا قلدون - به فتح اول و سکون ثانی و طاء حلی بالف کشیده و کسر فادلام بود رسیده و بدون زوده لغت یونانی رستنی باشد که آنرا پنجگشت خوانند -

قنک - به فتح اول و ثانی و سکون کاف نام جانور است باشد بسیار موسه که از پوستش پوستین سازند و بعضی گویند نوع از پوست باشد که آن از سنجاب گرم تر و از سمور سرد است و بعضی زو هم آمده است و آن جانور است که خون از بدن آدمی بکشد و شمع مانند می رانند که در دزدان و شجر و ان بر دست گیرند هر گاه خواهند روشن شود دست را بجانب بالا کسان بدهند و چون خواهند فرو نشاند بجانب پایین و به فتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی بمعنی فلاکت و پریشانی و میر و سامانی باشد و بنا بر این گویند بسیار تلخ و آنرا بر لبی حنظل خوانند -

قنقو - به فتح اول و ثانی و سکون دال و بعضی فریب و غرور باشد و فریفته و مغرور را نیز گفته اند -

قنقو - به فتح اول بروزن کبود ماضی قنقون است یعنی فریفته شد و مغرور گردید و آرام گرفت و کسی را نیز گویند که در گفتار و کلام نمودن و در رفتار و وقت و ثانی نماید و بضم اول هم آمده است و بعضی ناله و زاری هم گفته اند و این معنی بسیار فاقان نیز نظر آمده است -

قنقون - بضم اول بروزن بودن بمعنی فریفته شدن و مغرور گردیدن و آرام گرفتن و توقف نمودن و گفتار و رفتار قنقوده - بضم اول بروزن کشوده بمعنی فریفته شده و غره گردیده و آرام گرفته باشند -

قنقور - بضم اول بروزن حضور یعنی جدائی و از هم دور افتادن باشد -

قنقور - بضم اول بروزن حضور یعنی جدائی و از هم دور افتادن باشد -

قنقور - بضم اول بروزن حضور یعنی جدائی و از هم دور افتادن باشد -

قنقور - بضم اول بروزن حضور یعنی جدائی و از هم دور افتادن باشد -

قنقور - بضم اول بروزن حضور یعنی جدائی و از هم دور افتادن باشد -

قنقور - بضم اول بروزن حضور یعنی جدائی و از هم دور افتادن باشد -

قنقور - بضم اول بروزن حضور یعنی جدائی و از هم دور افتادن باشد -

قنقور - بضم اول بروزن حضور یعنی جدائی و از هم دور افتادن باشد -

بیان هر هفته بهم

در حرف فایاد او شش عمل بر لبست و نه لغت

نوبتم اول و سکون ثانی بختیست که برگ نبات آن مانده
یک کرفس است و گل آن بزرگس میماند و ساق آن یک گز
شود و بول و حیض را براند.

واده - بفتح اول بروزن کباده خمیر خشک را گویند که از ان
بگانه سازند و آبگامسه نوز شست که از ماست و شیر
نجم پسند سوختن و سرکه و خمیر خشک سازند.

عرب - بضم اول و سکون ثانی و باسه ابجد در جمع الف
مردی و سره سلیمانی یعنی باسه باشد که بعد از دعای
داندن بجهت چشم زخم و افنون از زمین بر آرد و همچنین با
بجهت بیرون آوردن چینه که در چشم افتاده باشد بزور
زمین بر آرد و در فرنگک چهارگیری باین دو معنی بجای
سه ابجد تا سه قرشت آفند و است و باسه را نیز گفته است
از زمین بجهت آتش روشن کردن دهند.

فتح - با اول ثانی رسیده و کسر فوقانی و فتح زن و سکون
هم معرب بود و است که نوسه از نفع باشد و به عربی بخت
اند و آن چند قسم میشود و شبیکه در میان جوی آب می رود
تا راجع انفساح و جین الما گویند.

دو - بروزن و معنی بودست که در مقابل تار باشد و
نارسیانی است که جولا هرگان در پهنای کار بافند.
دو - بروزن دوده خمیر خشک را گویند که از ان آبگامه
زند و آن خورشیدست مشهور در صفایان.

بر - بروزن مور نام رای کنوج است که یکی از رایان
پادشاهان هند باشد و سکندر او را کشت و رنگ سرخ کم رنگ
بزرگویند.

بران - بروزن توران نام شهر کنوج است که یکی از شهرها
د باشد و معرب آن قنوج است.

رانیان - بروزن تورانیان قنوجیان باشد یعنی در
شوب اند بهر قنوج و ایشان را فوریان هم گویند.

بروگان - با اول ابجد بروزن مور چکان باید دانست

که فارس پان نهمه مشرقه را بر پنج روز آخر آبان ماه افزایند
جمع ده روز شود و آن را بدین نام خوانند و در ان ایام
جشنهای عظیم نمایند و شادی کنند و آنرا جشن پور و گان نام
می گویند و معرب آن نور و جان است.

نور و جان - با باسه عطی بروزن و معنی نور و گان است که
پنج روز آخر آبان ماه با نهمه مشرقه باشد و آفتاب در ان ایام
در برج عقرب می باشد و آن ایام جشن فارسبان و سمان است
نور و جان - بفتح اول و ثانی بروزن تبریزین مخفف فتح و جان
است که ماه اول سال شمسی باشد و بضم اول بروزن پوزین
هم آمده است.

فورک - بروزن کوچک نام دختر را که کنوج است که
یکی از پادشاهان در ایام عظیم ایشان هندوستان بوده و او
در جبال بهرام گور بود.

فوردیوس - با سه قرشت و نون و دال ابجد و باسه
عطی و دو او و سین بی نقطه و حرکت مجهول نام شهر است بوده
از یونان زمین.

فوریان - بضم اول بروزن حوریان اولاد فور را گویند که
پادشاهان و رایان کنوج بوده و فورانیان را نیز گفته اند که در
شهر قنوج باشند.

فوریون - بضم اول و سکون ثانی و کسر نالت و ستمانه
بودا کشیده و بنون زده یعنی یونانی داروسه باشد که آنرا
عاقق را گویند و آن پنج طرخون رومی است و بعد به
عود الفرج خوانند و در دزدان را سوداوارو.

فوز - بضم اول و سکون ثانی و زسه نقطه و ا ر اطراف
پیرامون دکان را گویند از جانب بیرون خواه از انشان و
خواه حیوان دیگر باشد و هجوم و غلبه را نیز گویند و به سینه
صداسه نیز آمده که در هنگام جماع کردن از کس بر آید و به سینه
آر و غ هم هست و آن باسه باشد که با صد از گلو بر آید
و بفتح اول در عربی یعنی رسیدن و فیروز می باشد و ستم

درستن و خلاص شدن و هلاک گردیدن باشد -
 قوزان - باز اسه فارسی بروزن سوزان فریاد و
 صد او بانگ عظیم را گویند -
 قوزه - بروزن کوزه پیرامون دبان را گویند
 جانب بیرون -
 قوشخ - بضم اول و سکون ثانی و فتح شین لفظ دار و
 نون و جیم هر دو ساکن معرب پوشنگ باشد و آن قوشخ
 ایست نزدیک بهرات -
 قوشنه - بروزن بود و نوسه از فطرت که سماروغ باشد
 و آن از جابا سمنگ روید -
 قوگان - باکات فارسی بروزن غویان فطاح را گویند
 آن چیز است مست کننده که آثار وجود و غیر آن سازند و بوز
 جانست -
 قول - بضم اول و سکون و او و لام بمعنی باطلا باشد و بزبان
 عربی جر جر گویند -
 قولاد - بروزن و معنی بودادست و آن آهسته باشد
 جوهر دار که کار دو شمشیر از آن سازند -
 قولس - بضم اول و ثانی بروزن پونش نام حکمی بوده و زانی
 قولیون - بضم اول و سکون ثانی و کسر لام و تحتانی بود
 کشیده و بنون زده دارو است که از ملک شام آورید و جگر
 تازه را از مفع است -
 قوم - بروزن موم گندم را گویند و عربان حنطه خوانند -
 قوه - به فتح اول و ثانی مخفف نام نجیبست که آزار و ناس
 میگویند و بدان چیز بارنگ می کنند و بضم اول و فتح ثانی
 میشد و هم بنظر آمده است -
 قوهیل - بکسر اول و نون موصول بمعنی شوره باشد و آن چیز است
 که از آن باروت سازند و در هندوستان بدان آب سرد کنند

قه - به فتح اول و جوب یعنی را گویند که کشتی امان بدان کشتی
 مانند و عربان کشتی را گویند که در حرف زدن و سخن گفتن
 عاجز باشد و بکسر اول هم یعنی پار و ب کشتی امان باشد و
 آهسته را نیز گویند بیل مانند که در میان آن چوبی و بر دو طرف
 آن ریسمانی بندند یک شخص سرعوب را و دو کس دیگر
 سر ریسمان را بدست گیرند و زمین شیار کرده را بدان هموار
 سازند و آنرا عبری مجرزه خوانند و جوبه و شخته را نیز گویند
 که بر زبیران زمین را بدان هموار کنند -
 قهار - بروزن بهار سنگی باشد رنگ یا قوت طلسمی
 و آنرا از مشرق زمین آورند و در کان طلاست باشد
 گویند خورون آن و فتح جنون میکند -
 قمانه - بروزن زبانه چوبک تنگی را گویند که آن را گاهی
 در سپهر در خانه نهند تا در کشوده گردد و کفشگران و موزه
 دووزان در فاصله قالب کفش و موزه نهند تا فرزند گردد
 و او ستادان و رود گرد و بخار و چوب شکن در شکاف چوبی
 که به آره یا تبری شکافته باشد فرو بردند تا زود شکافته گردد
 گاهت در زیر ستون گذارند تا راست بایستد -
 قمرست - بکسر اول و راه قرشت و سکون ثانی و سین
 سعفس و فوقانی تفصیلی باشد در ابتدا اسه کتاب که در آن
 اظهار آنچه از باب و فصل در آن کتاب شده باشد بیان
 و نوشته را نیز گفته اند که در آن اسامی کتابها باشد و عربان
 قمرس می گویند بجزفت تا به قرشت چنانکه گفته اند و القهر
 کتاب الذی جمع فیه الکتب و هو معرب -
 قمل - بروزن سهل بمعنی فراخ و کشاد باشد -
 قمه - بکسر اول و فتح ثانی چوب باشد که کشتی امان بدان
 کشتی را اند -

بیان قوز و هم	بیان قوه و هم
در حرف قالیبای حطی مثل زبیل و یک لغت و کنایت	در حرف قالیبای حطی مثل زبیل و یک لغت و کنایت
قیار به فتح اول بروزن در معنی مثل کار عمل صنعت پیشه باشد	در حرف قالیبای حطی مثل زبیل و یک لغت

<p>فیروز زمین - بانون به تختانی کشیده و بنون دیگر زده یعنی فیل و کار نیک باشد -</p>	<p>فیال - بروزن عیال زمین را گویند که بار اول آن را زراعت کرده باشد و غیره را نیز گفته اند که پیکان آن</p>
<p>فیروزه معروف است و آن یکی از جواهر مشهوره است و هر بار داد نظر بر آن کردن روشنی چشم افزاید -</p>	<p>و و شاخ باشد - فیاوار - با و او بر وزن سزاوار یعنی فیارست که صنعت</p>
<p>فیروزه تاج - با آن قرشت بالف کشیده و بجمیم زده تاج کجسره را گویند و کنایه از سالکان و قفت را و</p>	<p>و شغل و عمل و کار و هنر باشد فیاور - بروزن سراسر یعنی فیاوارست که کار و صنعت</p>
<p>اهل سلوک باشد - فیروزه تخت - کنایه از آسمان است -</p>	<p>و شغل و عمل باشد - فیجن - به فتح اول و جمیم بروزن همین دو است که آن را</p>
<p>فیروزه دریا - یعنی فیروزه تخت است که کنایه از آسمان باشد و آنرا فیروزه گون دریا هم میگویند -</p>	<p>سدا بگویند بهترین وی آن بود که نزدیک درخت انجیر رسته باشد و خوردن برگ آن با انجیر خشک و گردگان دفع</p>
<p>فیروزه سقف - یعنی فیروزه دریا است که کنایه از آسمان باشد -</p>	<p>سوم کند - فید - بروزن صید یعنی خرام و خرامیدن باشد و یعنی زیاده</p>
<p>فیروزه طشت - به فتح طایط حلی و سکون شین و سما قرشت تخت کجسره را گویند و کنایه از آسمان هم هست و</p>	<p>و زیاده شدن و نفع و فائده هم هست و موسی آپ این گویند و در عربی نام نر نیست در راه کعبه -</p>
<p>بنات انخس را نیز گفته اند و آن بهفت ستاره باشد در آسمان بشکل چوگان و از جمله چهل و هشت صورت</p>	<p>فیدار - به فتح اول بروزن نزار یعنی فیاورست که که صنعت و شغل و کار و عمل باشد -</p>
<p>فلک است و آنرا ادب اکبر خوانند - فیروزه کاخ - با کاف بالف کشیده و بجای نقطه دار</p>	<p>فیدار - به فتح اول و آخر که قاف باشد نام نیست و او حاکم بر موع بوده و آن ولایتی است که استر بر روی منسوب</p>
<p>زده کنایه از دنیا و عالم سفلی باشد - فیروزه مرقد - به فتح مرقم و قاف و سکون را و دال</p>	<p>آن ولایت است و باین معنی بجای حرف اول قاف و و بجای حرف آخر فاهم بنظر آمده است -</p>
<p>به نقطه یعنی فیروزه کاخ باشد که دنیا و عالم سفلی است - فیردین - بروزن پچیدین یعنی خرامیدن باشد و یعنی</p>	<p>فیروزه - کبر اول بروزن میر یعنی تاسف و افسوس و سخره و لاغ باشد -</p>
<p>بر نعمت شدن و افسوس خوردن و استهزا کردن هم آمده است -</p>	<p>فیروزه - بانانی مجول بروزن دیر و یعنی مظفر و منصور و آنگه حاجاتش بر آمده باشد و نام روز سوم است از خمشه</p>
<p>قیسا - با اول و بنانی رسیده و سین به نقطه بالف کشیده یعنی طاؤس باشد و آن پرند است معروف</p>	<p>ستبرقه سالک است ملکی - فیروزگر و - بکس کاف فارسی و سکون را و دال بی نقطه</p>
<p>در هندوستان - فیصویر - با صا و بی نقطه بروزن طیفور نام شهر است</p>	<p>نام شهر اربیل است و یعنی فیروز شهر باشد چه گویند یعنی شهر هم آمده است و آنرا فیروز جدانوشیر و آن بنا کرده است</p>
<p>در جانب شرقی دریای محیط و کاتور از اسخا آورند -</p>	<p>و مغرب آن فیروز جرد باشد -</p>

فیض اقدس - فیض باشد از جانب حق تعالی بی واسطه روح اعظم و بدین فیض شیوانات ذاتیه و اعیان ثابت ثابت گشتند -

فیض مقدس - برخلاف فیض اقدس است چه این فیض از جانب حق تعالی بواسطه روح اعظم فائز شود بدین فیض وجود ارواح و نفوس بهر سید -

فیض - باغافه نقطه دار بزوزن هر یک بلغت اندک زیره صحرانی باشد و بعرابی کمون البری خوانند -

فیلا - با اول بتانی رسیده و لام بالغت کشیده بر لغت یونانی بمعنی دوستدار باشد -

فیلا سوف - بمعنی دوستدار حکمت باشد لغت یونانی چه فیلا دوستدار و سوف حکمت را گویند -

فیلاق - بر فتح اول بزوزن قیامق بمعنی لشکر و سپاه باشد بزبان رومی -

فیله زهره - معرفت است که زهره فیله باشد و در حقیقت حضرت رانیز گویند و قرآن مانند لفظ باشد یرقان را نافع است -

فیلسفه - کسر اول و فتح ثالث بزوزن بی دسته بمعنی رومی و خساره باشد و بمعنی ساعد و آستان هم آمده است فیلسوف - مخفف فیلا سوف است که دوستدار حکمت باشد بلغت یونانی -

فیلق - بزوزن خندق مخفف فیلاق است که بر لغت رومی لشکر و سپاه باشد -

فیلقوس - بر فتح اول و ثالث بزوزن سندروس

نام پادشاه روم است و بعضی گویند جدا درمی اسکندر بوده است و اصل این لغت فیلق اوس است بمعنی امیر لشکر چه فیلق بزبان رومی لشکر و اوس امیر را گویند و او را فیلا توس هم می گویند -

فیلک - بر فتح اول بزوزن عینک تیره را گویند که پیکان آن دو شاخ باشد و تیره چرخ را نیز گفته اند که کوب عطار در باشد و نام مقامه و جایست در راه کعبه -

فیل گوش - با کاف فارسی بزوزن و یک جوش نام کلیت از جنس سوسن لیکن خالها سیاه دارد و گل آنیلوس را نیز گفته اند و نام دارد و هم است که آن را بعرابی آذان الفیل خوانند اگر پنج آن را بر بدن مالند انخمی نه گزند و نام نوسه از علو اهرام منظر آمده است -

فیمان - بزوزن ایمان بمعنی حسن بدی باشد و آن محبت نفس است به تکمیل خود بخوبی قول و فعل -

فیمون - بزوزن میمون ناسه باشد که بدروغ بعد از گذاشته بودند -

فینک - بانون بزوزن کیلک نوعی از کف در پاست و آن مانند گله بود سفید و تجویف بسیار در دار و دوا آن فینج باشد -

فیئید - بزوزن رسید ماضی فیئیدن است یعنی دل بد کرد و بد دل شد -

فیئیدن - بزوزن رسیدن بمعنی دل بد کردن و بد دل شدن باشد از کس و از چیزی -

گفتار بیستم

از کتاب برهان قاطع در حرف قاف با حروف تخیل معنی بر نوزده بیان و مخمومی بر سیصد و هجده یک لغت و کنایت

تاریخ

بیان اول

در حرف قاف با الف متصل برسی لغت کنایت

قافان - با همزه بروزن خاقان پادشاه چین را گویند هر که باشد -

قابل امانت - کسر لام کنایه از آدمی زادست -

قابوس - بروزن ناموس نام حکمی بوده پادشاه استرآباد

قابول و قاپول - لغت اول بابی اجدودوم بابی

فارسی بروزن شاغول مخارج عمارت را گویند و نادانی

نیز گفته اند که برکنار باه با سازند تا آب باران بران بیاید

کند و بجای لام کاف هم بنظر آمده است که قابوک باشد -

قاور انداز - تیر انداز و کماندار را گویند که تیر او

خطا نکند -

قار - بروزن بار این لغت از اضداد است چه در

فارسی نسبت آن بچرخ های سیاه و سفید هر دو کنند و

بزان ترکی برف را گویند و در عربی قیر باشد و آن

صنعت سیاه -

قاراسیا - با همین بی نقطه و تحتانی بروزن آقارصنا

بلغت رومی میوه باشد شبیه به گیلاس و آزاره فارسی

آلی بالی گویند لیکن با لبو شهرت دارد گویند تازه آن

شکم براند و خشک شده آن شکم را به بند و صمغ آن سفید

را و چکانیدن شیر مغز دانه آن بر آلت مرد و سوزاک

نافع است -

قارن - بر پنج نالت بروزن آهن پهلوانی بوده در

زمان رستم زال -

قاره - بروزن چاره رستنی باشد مانند گدازه که بوی

بول و حیض را براند و بجز از شکم میندازد -

قازقان - بازای نقطه دار و قاف بروزن آشیان
دیگ بزرگ را گویند که در آن چیرے پزند گویند این
لغت ترکی است -

قاس - بروزن طاس غوک را گویند که وزق باشد
و بمعنی ابرو هم بنظر آمده است که بهر بی حاجب خوانند و
بمعنی اندازه و مقیاس هم گفته اند -

قاصد حیح - کنایه از راه است و کنایه از آفتاب هم است
قاضی حیح و قاضی فلک - کنایه از ستاره
شتری است -

قاطون - باطای حلی بود کشیده و بنون زده چیر نیست
مانند تک و آزار افارسی نوشا و گویند و بیشتر سفید گران
بکار برند -

قاف - بروزن کاف حرفیت از حروف تہجی و آن
حساب اجدودوم نام گویند مشهور و محیط است
بر پنج مسکون گویند با قصد فرسنگ بالادار و بیشتر آن

در میان آب است و هر صباح چون آفتاب بران افتد
شعاع آن سبزی نماید و چون منگس گردد که بود این عیب
غلط باشد چه در حکمت مبرهن است که لون لازم اجسام

مرکب است و بسط را از تلون بهره نیست همچنین بر آن
ثابت شده است که ارتفاع اعظم جبال از دو فرسنگ
نیم زیاده نمی باشد و الله اعلم -

قافلہ شد - بمعنی قافلہ رفت باشد یعنی قافلہ سالارفت
که کنایه از فوت شدن پیغمبر باشد صلوات الله علیہ -

قاف و وال - بمعنی مزخرف و هرزه و هرزه گوئی
و هرزه کارے باشد و بمعنی قول بود دلیل هم آمده است و
کنایه از طمطراق و کش و فش هم هست و آن را راس و

وال نیزے گویند -
قافیہ تنگ شدن - کنایه از عاجز شدن و گفتار
و کردار باشد -

قافیه سخن - اشاره بشاعران و شاعران و مردمان
موزون باشد -

قاف - بروزن طاق بمعنی قدید و خشک باشد مردم
در از و بار یک و لاغر را نیز گفته اند -

قافله - بضم قاف و فتح لام بار و خنثیست که از ان خورش
سازند و آنرا سایه پرور هم میگویند و بعضی گویند چیز نیست
مانند تخم سپندان و در غلاف می باشد و الاچی همان است
و از جنس هریل باشد لیکن بزرگتر است از هریل -

قافلی - بضم قاف بروزن کاغذی است یعنی باشد مانند نشان
و در طعم آن شور است و گویند کثوت است و فعل
و طبیعت وی گرم و خشک باشد و ضعف جگر را دفع است
و آنرا بعرابی رحیل الفروج میگویند -

قاقم - بضم ثانی و سکون میم پوسته باشد سفید و بغایت
گرم می باشد و مردمان اکابر پوشند و کنایه از روز بهم است
که بعرابی یوم می گویند چنانکه شب را قند ز چه هر گاه گویند
قاقم آورد و قند ز آورد مردمان باشد که روز آورد
و شب آورد -

قاقم نامه - کنایه از سفید نامی و روشن نامی باشد
قاقولس - بروزن ناقوس بیونانی غله ایست که آن را
بعرابی عدس می گویند -

قاقیا - بکسر ثانی بروزن با قیافت اقا قیافت و
ان عصاره تخم خاریست که چیز با بدان و باغت کنند و بعضی
گویند صمغ آنت و آن صلب و سطر و سیاه رنگ می باشد -
قالنجه - بکسر لام و سکون نون و فتح جیم برنده ایست که
آزاشیر از میان حله و عریان عقعق و صلصل خوانند و بعضی
گویند قالنجه فاخته است -

قالموس - بالام بروزن جاسوس نام نواز است
است از موسیقی -

قالنصه - بکسر نون و فتح صا و بی نقطه سنگدان مرغ را گویند

پوست اندرونی او را خشک کرده بسایند و با شراب بیاقا
در سعه را سود دارد و خاصه پوست سنگدان خروس گویند
عربی است -

قانون - بانون بروزن بارون بمعنی اهل و رسم و قاعده
باشد و نام کتابت و طب و نام ساز است که سه نوازند
گویند این لغت معرب کانون است و عربی نیست لیکن
در عربی مستعمل است -

قاورد - بروزن ناور و نام نوع از حلو است -

قاوند - بروزن خاوند چیزی باشد مانند پسته چه آنرا
پسته قاوندی و در عربی تخم قاوندی می گویند و آن روغنی
باشد سنجیده و از دانه گیرند مانند فندق سرفه که نه در روغن است
که از سردی باشد سود دارد -

قاول - بکسر او بروزن قابیل گروهی و قومی باشند
از مردم که در جانب شمال می باشند -

قاه قاه - باد و قاف بالفت کشیده و دو باس ساکن
خندیدن با و از بلند را گویند -

قاس - بروزن جاس نام جاد و مقامی است مشهور
بخوانان -

قائم انداز - شخص شطرنج باز و بازی نظیر را گویند
و کنایه از مردم عاجز و ناتوان هم است -

قائم پنجم آسمان - کنایه از کوب مرغ است که
والی سپهر پنجم باشد -

قائم رنجش - کنایه از عاجز شدن و جنگ ناکردن باشد

بیان دوم

در قاف بابای بجز شکل بر بست و لغت و کنایت

قباه - بروزن صبا جامه پوشیدنی را گویند و نام شهر
و مدینه هم است و معنی اول قباه نیز گویند زیادتی و در آخر
قباتنگ شدن - کنایه از بے طاقت شدن و تنگی
معاش باشد -

قالب

قبا چاچانے۔ باجم فارسی بروزن سراپاسے قبا و جاسے کو چک باشد۔
 قباچہ۔ بروزن سراچہ بمعنی قبا چاچانے است کہ قبا و جاسے کو چک باشد۔
 قبا و۔ بروزن مروانام پدرون شیروان ست و حلوان و گازرون ردا و بناگردونام پوتہ باشد خار و ارک شترآن را بر غبت خور و ازان صحنے سفید حاصل میشود۔
 قبا س۔ بضم اول بروزن نخاس آفتاب لکتاب گویند۔
 قبا س زربفت۔ کنایہ از آسمان ست در شہماسے تاریک بی ابر و آزا قبا زربفت ہم می گویند۔
 قبا س کحلی۔ کنایہ از آسمان ست۔
 قبا س اول۔ بکسر اول نام دشتے و صحرائی ست از ترکستان و طائفہ از ترکان جان نواحی را قبا س می گویند۔
 قبا س۔ بضم اول و راسے قشقت و سکون ثانی و سین بی نقطہ نام جزیرہ ایست از جزائر یونان۔
 قبا س۔ بکسر اول و سکون ثانی و طاسے عطلی اہل مصر گویند بلغت عبری و یکے از ایشان را قبا س خوانند۔
 قبا س حمشید۔ کنایہ از آتش ست و شراب لعلی را نیز گویند و کنایہ از آفتاب ہم ہست و جام جان نارا نیز گفتمہ اند۔
 قبا س و ہرقان۔ کنایہ از آتش است۔
 قبا س زرو شتیان۔ بمعنی قبا س و ہرقان است کہ کنایہ از آتش باشد۔
 قبا س گاہ مجوس۔ بمعنی قبا س زرو شتیان ست کہ کنایہ از آتش باشد۔
 قبا س۔ بضم اول و فتح ثانی مشد و برآمدگی ہر چیز را گویند و عربان شاخ جام را می گویند کہ بدان حجامت کنند بہ بہ کہ بہ۔
 قبا س آب۔ کنایہ از حباب است و آن شیشہ مانند باشد کہ بنگام باریدن باران در روے آب ہم میرسد۔

قبا س زربجدی۔ کنایہ از آسمان است۔
 قبا س زربفت۔ کنایہ از آسمان ست و شب با ستارہ۔
 قبا س زربین۔ کنایہ از آفتاب و عمود صبح است۔
 قبا س علیا۔ بضم عین کنایہ از فلک ست۔
 قبا س فلک۔ کنایہ از معدل النہار ست کہ فلک نیم باشد و عربان عرش گویند۔
 قبا س گردندہ۔ بمعنی قبا علیا ست کہ کنایہ از آسمان باشد۔
 قبا س سینا۔ بمعنی قبا زربجدی ست کہ کنایہ از آسمان باشد۔
 قبیلہ۔ بروزن طویلہ جاعتے را گویند کہ از یک پدر باشند۔

بیان سوم

در قاف با نامی قشقت مثل بر کہ لغت
 قشقت۔ بضم اول و سکون ثانی پونچہ خشک شدہ را گویند و آزا ببارسی آہست و بعد بی نقصہ خوانند۔
 قشقتا۔ و فتح اول بروزن سواد خار لیست کہ کثیر مرغ آنت و عربان مساواک العباس گویندش۔
 قشقت۔ بفتح اول و کسر ثانی و سکون قاف ماست فلک شک و ترشی و چاشنی را گویند کہ در آس کنند و نان خود شسازند۔

بیان چہارم

در قاف با جیم فارسی مثل بر دولت
 قج۔ بضم اول و سکون ثانی گو سفند شاخ و درگی را گویند
 قجقار۔ بضم اول و قاف بالف کشیدہ بروزن کسا گو سفند گشتی را گویند۔

بیان پنجم

در قاف با و ال بجم مثل بر پانزدہ لغت کنایت
 قد الف جو میم کردن۔ کنایہ از مراقبہ و سر حبیب فرو بردن باشد۔
 قدح لاجورومی۔ کنایہ از آسمان باشد۔
 قدح مریم۔ گیاہیت دوائی کہ برگ و بیج آن

<p>بیان هشتم</p>	<p>سنگ مشانه را بریزند و بول براند و آن را معی از می لعا که</p>
<p>در قاف برای قرشت مثل برنجاه و لغت کلمات</p>	<p>و آرزو از لغت الملوک نیز گویند.</p>
<p>قرا - بکر اول و ثانی بالف کشیده مخمق را گویند و آن چیز</p>	<p>قدر اندازد - یعنی قادر اندازست و آن شخصی باشد</p>
<p>که در قلعهها سازند و با آن سنگ و خاک و خاکستر بجانب</p>	<p>کماندار که تیرش خطا نخورد -</p>
<p>و شمن اندازند و بضم اول در عربی جمع شهرست که شهرها</p>	<p>قدر خان - نام پادشاه چین و پادشاه سمرقند بوده -</p>
<p>باشد و ده هارا نیز گویند -</p>	<p>قدر ف - بروزن رفوف نام شهر است و آن شهر را</p>
<p>قرا بزرگین - کنایه از آفتاب عالم تاب است -</p>	<p>بهری قطریف هوش به گویند و معربش قطرف باشد -</p>
<p>قراچور - باجم فارسی بروزن بلاد و معنی بلاد و بر</p>	<p>قدر فی - بروزن اشرفی نام زریست که در شهر قدر ف</p>
<p>و معنی شمشیر دراز و شمشیر دار هم نوشته اند و الله اعلم -</p>	<p>بیزده اند و راجح بوده و منسوب بقدر ف را نیز گویند -</p>
<p>قراچوری - بروزن بلاد ووری یعنی شمشیر و شمشیر بردا</p>	<p>قدح - به فتح اول و سکون غین نقطه دار ظرفی و پیاله را</p>
<p>و شمشیر زن هر سه آمده است و بجای راس قرشت لام</p>	<p>گویند که از شاخ گاو سازند و بدان شراب خوردند و به ضم</p>
<p>هم نوشته بودند که قراچولی باشد -</p>	<p>اول و ثانی تبری بجه خراغ را گویند که کره خر باشد -</p>
<p>قراخان - نام پادشاه هند پیش بدست و با اسکندر</p>	<p>قدم - بضم اول و ثانی و سکون میم معنی عاقبت کار را</p>
<p>سگاکر بوده و نام یکی از سبازان افراسیاب هم بوده است</p>	<p>باشد و به فتح اول و ثانی در عربی یعنی پای و پیش پای</p>
<p>قرا سنقر - به فتح اول و ضم سین بی نقطه و سکون</p>	<p>و سا بقچه چینه از خیر و شر بود و از سر انگشت پاست</p>
<p>نون و قاف مضموم برای قرشت زده نام مرغیست شکاری</p>	<p>تا باشد را نیز گویند -</p>
<p>و سیاه می باشد و کنایه از شب هم هست که در صفت ابل</p>	<p>قدم از جان بر آوردن - کنایه از ترک جان</p>
<p>روزست و نام سلطان سنجین ملک شاه پادشاه</p>	<p>گفتن باشد -</p>
<p>خراسان هم هست و او را قرا سنقر هم می گویند که بجای</p>	<p>قدم افشردن - کنایه از ناپدید شدن بودن باشد -</p>
<p>الف با باشد و بعضی گویند این لفظ ترکیست لیکن</p>	<p>قدم بر سر کار خود نهادن - کنایه از مقصد و مطلب</p>
<p>در مویذالفضلاد در حباب لغات فارسی نوشته اند -</p>	<p>و مراد خود گذاشتن باشد -</p>
<p>قرا سو - بسین بی نقطه بروزن جفا جو نام رودخانه است</p>	<p>قدم خاک - بکسر میم کنایه از زمین است که بهر بی</p>
<p>در حوالی خوارزم و تبری کی آب سیاه را گویند -</p>	<p>ارض خوانند -</p>
<p>قرا ص - به فتح اول بروزن خلاص رستنی باشد که آنرا</p>	<p>قدمیا - به فتح اول و ثانی و سکون میم و ثانی بالف</p>
<p>بابو گویند و بهر بی اقوان خوانند و در کتب اللغات همین</p>	<p>کشیده معنی اقلیمیاست و آن معدنی و ذریه و قفسه</p>
<p>معنی بضم اول و تشدید ثانی نوشته شده است -</p>	<p>و نحاسی میباشد و بهترین آن معدنی است و از جزیره</p>
<p>قرا صیا - به فتح اول و کسر صاد بی نقطه و ثانی بالف</p>	<p>تبرس می آرند و در واسه چشم بکار برند -</p>
<p>کشیده بلفظ رومی یعنی قارا سیاه باشد که آلوبالوست و</p>	<p>قدید - بروزن جدید گوشت خشک شده را گویند مستقیما</p>
<p>آز آلی بالی و آلوی ابوعلی نیز گویند و آن سرفرم میباشد</p>	<p>لایع است خصوصاً که در سر که جوشانیده باشند -</p>

شیرین و ترش و غصص شیرین آن شکم را براند و ترش آن شکم را
فرو نشاند و غصص آن شکم را ببرد و معرب آن جبر ایست
و بجای صفا و سین هم بنظر آمده است -

قر اطار عجمین - به فتح اول و طای حطی بالغ کشیده
و براس قرشت زده و عین نقطه دار بود رسیده و تحتانی
لسور و نون ساکن بلغت رومی بنا نیست که برگ آن بگردد
لندم میان دو شاخه بسیار دارد و همه از یک اصل رسیده
و تخم آن مانند گاو رس می باشد و بیشتر در جا نگاه سایه
لویند هر زنی که تا قبل روز بعد از طهر بخورد آن با آب
مدامت کند و همچنین مرد هم بخورد پیش از جماع کردن و
بعد از آن مجامعت کند فرزند ایشان البته زنی باشد
قر آن خوان - معروف است یعنی شخصی که پوسته
قر آن خواند و کنا بر از شخصی است که او را از حکومت و
نصب مهم معزول کرده باشد -

قر انیا - به فتح اول و کس نون و تحتانی بالغ کشیده
نام در حقیقت بزرگ و آن در کوه های سرد سیر و
برگ آن مانند برگ آزاد درخت و سیوه آن شبیه زیتون
باشد لیکن در از زیتون است و چون برسد سرخ شود
اسهال را بغایت مفید است -

قر انیطس - به فتح اول و نون تحتانی رسیده و طای
عطی مضموم بسین بی نقطه زده بلغت یونانی ورم و آس
مجاب و ورم دماغ باشد -

قر امی طلیسانی - به فتح اول و طای حطی و سکون تحتانی
ناپه از کوب زحل است -

قر بانینون - به فتح اول و سکون ثانی و باء ابجد بالغ
شیده و کس نون و تحتانی بود رسیده و بنون زده بلغت
یونانی نوسه از با بونه است و بفارسی گاو چشمه گویند
بر بی عین البقر می خوانند تا سوره انا نفع است -

قر اوس - به فتح اول و ضم باء ابجد بر وزن محسوس

کو هر زین است را گویند و آن بلندی بیش زمین است
و باء فارسی هم بنظر آمده است و لغصم اول نیز
دید شده است -

قر بول - با باء ابجد بر وزن مرغ و ک نوسه از عشقه و
لبلا بست که بر درخت پیچد -

قرت - به فتح اول و سکون ثانی و فوقانی دیوش و
قلبتان و چشم خود بین را گویند و لغصم اول در عربی
خشک شدن خون و سیاه شدن پوست بدن از است
خوردن و متغیر شدن رو باشد از اندوه -

قر تبان - بر وزن و معنی قلبتان است که دیوش چشم
خود بین باشد -

قر تبوس - به فتح اول و ثالث بر وزن اشکوبس یعنی
قر تبان است که دیوش و بی حمیت باشد -

قر ته - به فتح اول و ثالث یعنی قر تبوس است که بی حمیت
و دیوش باشد -

قر حان - با حای بی نقطه بر وزن مرجان بلغت یونانی
نوسه از کماه است و آن سفید و کوچک می باشد و عربان
شتره را می گویند که هرگز با عدلت جرب نرسیده باشد
یعنی گزیده شده باشد و آدمی که هرگز او را در دست و
کوفته نرسیده باشد -

قر خواک - با حای بی نقطه دار و او معدول بر وزن
افلاک یعنی گوشه تاب باشد -

قر دیون - به فتح اول و سکون ثانی و دال بی نقطه
بالغ کشیده و کس لام و تحتانی بود رسیده و بنون زده
بلغت یونانی بسر را گویند و بر بی مرجان خوانند -

قر دامن - به فتح اول و میم و سکون ثانی و نون بلغت
یونانی تخم سبذان را گویند و آن تخم باشد و دانی که بزبان
عربی حرف و حب الرشا و بفارسی تخم تره تیزک و خردل
فارسی همان است چون در آتش بریزند از رو و آن جمع

گزندگان بگریزند-

قر و امومن - باسیم اول بو اور سیده و فتح بیم دوم و سکون
نون نسبت یونانی یعنی قر و امن است که تخم سپندان باشد
و بعضی گویند قر و امومن قر و امن است که گردیای کوهی باشد
قر و امینی - باسیم بروزن فرد امینی رستنی باشد که آن را
سیسنگر گویند و آن پوسته در آب روید مانند قره امین
و بدان سبب حرف الما خوانندش -

قر و مانا بضم اول و ثالث و سکون ثانی و میم و نون هر دو
بالت کشیده گردیای صحرائست و آنرا گردیای حبلیه و
گردیای رومیه و گردیای فارسیه نیز گویند و بعضی گویند
تخم بدر است و آن رستنی باشد صحرائی بغایت بد بو
مانند ترب و بین سبب آنرا ترب صحرائی و تخم آنرا تخم
ترب صحرائی گویند -

قر زم - بروزن و معنی قلزم است و آن دریای باشد
مشهور و چاه پر آب راهم بطریق کنایه قر زم گویند -
قر سینه - بکسر اول و ثانی و سکون بین بی نقطه و فتح
نون چرک و ریسه را گویند که بر روی جراح است و زخم بسته
و سخت شده باشد -

قر ص زر - کنایه از آفتاب عالم تاب است -

قر ص زر مغربی - کنایه از آفتاب عالم تاب است
در محل غروب -

قر ص سیمین - کنایه از ماه است -

قر صحنه - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و عین
و نون مفتوح نونه از خار است و آنرا در اندلس شویکه
ابراهیم گویند و گل و سفید بود و سرگی و سه بسرخ
زند و شش خار بر دور آن می باشد و زنبور غسل از آن
گل خورش کند و بزبان تو میک زنبور غسل دارند آن را
خار خشک خوانند گزندگی جانوران را نافع است -

قر ص گرم و سرد - کنایه از نیرین است که آفتاب

و ماه باشد -

قر صه زر - بفتح ز و سکون رای بی نقطه کنایه از
آفتاب عالم تاب است -

قر ص هفت دره - کنایه از آفتاب است باعتبار
هفت آسمان -

قر ط - بضم اول و سکون ثانی و طای حلی نونه از
اوست باشد و آنرا سه برگه گویند و صد اسه فرو بر وزن
آب راهم گفته اند و کنایه از صبر و تحمل هم هست و بکسر اول
نونه از کراش است که گندنا باشد و آنرا بعرنی کراش
و کراش الما خوانند و بفتح اول نام میوه خار است که
آنرا بعرنی شو که قطبیه گویند و آن مانند خر نوب شامی است
لیکن ضعیف تر و سفید تر از دست و عصاره آنرا اقا قنیا
خوانند و باین معنی باز است نقطه دار هم بنظر آمده است -
قر طمان - باسیم بروزن بلبلان دانه و حبیب است که در
گندم روید گویند قابض و محلل است -

قر طمانا - بروزن و معنی قر و مانا است که گردیای صحرائی
باشد و بشیر از تخم تر خر گویند -

قر طور - اطای حلی بروزن فغفور نام قلعه است
در ولایت آذربایجان -

قر غوسه - بکسر اول و ضم عین نقطه دار بروزن
دجوسه پرنده است شکاری از جنس باز لیکن از باز
کوچکتر است -

قر قمر - بکسر اول و سکون ثانی و فتح فای پست هر چیزی را
گویند عموماً و پوست درخت است شبیه باد چینی خصوصاً و عموماً
مردم نمت زده را قر قمر گویند -

قر قار - باقاف بروزن سردا که بر تر بخداوی را گویند -

قر قرون - بضم اول و سکون ثانی و قاف مضموم و
ر است بی نقطه بود و کشیده و بنون زده و در اوست که آنرا
سعد گویند بضم سین بی نقطه و تبرکی تلاق به ش

خوانند بضم تاء قرفت گنده و دهن و بینی و بوا سیر را نافع است
و ب پد بیعت -

قر قفت - بضم هر دو قاف و سکون ثانی و قاف نام یکے اند
کتابکے ترسایان است و باین معنی بفتح هر دو قاف هم
آمده است و در عربی شراب را گویند -

قر قمان - با قاف و میم بر وزن پہلوان چوبے را گویند که در میان
نقل کی میباشد و در سننات بکار بزرگ گوشت بن دندان را
سخت کند و دندان را سفید سازد -

قر قو - بضم اول و سکون ثانی و ثالث و او کشیده بیونانے
زعفران را گویند چه قر تو معالفت یونانی نقل روغن زعفران
باشد و معالفتی نقل است -

قر قوبی - بفتح اول و ضم قاف بر وزن محبوبی نوسے
از جامه است که در عراق و عرب بافند و بضم اول هم گفته اند
قر کن - بفتح اول و کاف بر وزن ارزن زمینے را گویند
که آزار آب با سلاب کند و در هر جائے از آن قند
آب ایستاده باشد و جوے را نیز گویند که آزار نکند و
احداث کرده باشند -

قر حرز - کبر اول و میم و سکون ثانی و زائے
نقطه دار چیز است که بدان چیز بارنگ می کنند و گویند
قرمز جانور است که چک و بر بوتاسے خارجی نشیند آزار
می گیرند و خشک می کنند و بعبری دو دال صباغین خوانند
و چه دیگر هم است مانند عدس و آزار نیز قرمز گویند اگر
آن را در آب ریسم سخی کنند و بر مجموع آویزند تب از او
مفارت کند و شفا یابد -

قر مرزی روز - کنایه از شفقت است که پیش از طلوع آفتاب
و بعد از صبح بهم میرسد -

قرن - بفتح اول و سکون ثانی و نون یعنی هشتاد سال
و بعضی گویند هر قرنی سی سال می باشد و در عربی شاخ گاو
و شاخ بز و غیر آن و گروه و زمانه دهم سال و هم زمانه و طرنا
روسے طرف سر و موسے تافه شده و آنچه در میان فرج
زمان می باشد و مناره و طرف بالائین آفتاب و قتی که آن
افتح بر می آید و تیخ آفتاب را نیز گویند -

قر نباد - بضم اول و ثانی بر وزن زرباد که در
صحرائی است -

قر نقل بستانی - دوائی است که آزار و خشک خوانند
و آن بالنگوے صحرائی است و بعبری بقلة الغضب خوانند
بوا سیر را نافع است -

قر نطیس - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بختانی
رسیده و ضم طایه حلی و سکون سین بعضی بفتح یونانی
بمعنی عقل و فهم و دهن در اسے باشد -

قر اول - بضم اول و ثانی و سکون او و لام و جان بفتح
گویند و بفارسی افسد خوانند -

قر و م - با او و هم و حرکت غیر معلوم سنگے باشد
هفت رنگ -

قر و ه - بر وزن و معنی گرو ه است که گلوله باشد خواه
از سنگ و گل و خواه از چیزهای دیگر سازند -

بیان بهفتم

در قاف باز ای نقطه دار شکل بر کلفت کلمت

قرز - بفتح اول و سکون ثانی ابریشم خام بر قاشق آگویند -
قر اخند - با عین نقطه دار بر وزن و ماوند جامه را گویند
که در خشو آن ابریشم و پنبه نهند و آجیده کنند و در روز جنگ
پوشند گویند این کلفت فعلی است -

قر اگند - با کاف فارسی بر وزن و معنی قر اخند است که

سله معنی ماند که نقطه ترا معنی نمرانی و معنی آتش پرست هر دو آمده
چنانکه صاحب برهان تصریح نموده و ششکے بسند رنگ شعوری گفت
که قرفت کتابت و درین جوس و چون جوس آتش پرستانند
درین صورت از لفظ ترسایان که در ترجمه لفظ قرفت آمده یعنی ثانی
یعنی آتش پرستان مراد باشد ۱۱

قسطا - بر فتح اول و ثانی بالف کشیده نام دو اوست که آنرا
سلیخه گویند و آن پوست درختیست و در عربی بمعنی سخت است
و سخت دل شدن باشد.

قسطاس - بضم اول بر وزن نخاس نام کوهیست و زمین
که آنرا بعبری عقیق میگویند و معدن عقیق نیز آنجاست و بعضی
گویند قسطاس نام نوعیست در دیار ارمنیه و کان آهن آنجاست.

قسطا لون - بضم اول و ثانی و لام هر دو بالف کشیده
و فتح و او و سکون نون ر و عن زفت باشد و صنعت آن
چنانست که زفت را بر وقت سخن بخارند بر بخیز و در وقت
پاک یعنی پارچه که از چشم بافته باشند بر آن بخار می آویزند
و ساعت بساعت آن صوت را می افشارند و بعد از آن
آنرا از قرح و امین میچکانند منافع بسیار دارد.

قسطب - بر فتح اول و سکون ثانی و باس ابعده
از خرمای خشک باشد که اهل نجد آنرا بر شوم خوانند گویند
قسطب است و شکم به بند و در عربی بمعنی سخت باشد که
در مقابل سست است.

قسطا - بکسر اول و سکون ثانی و طاء حطی بالف کشیده
نام پسر لوقاست و ایشان دو حکیم بودند در یونان و او کتابی
در دین آتش پرستی بنام پدر خود تصنیف کرده و بعضی گویند
قسطا نام کتابیست که لوقا تصنیف کرده بود و بضم اول
هم آمده است.

قسطاس - بضم اول و سکون ثانی و طاء حطی
الف کشیده و بسین بی نقطه زده زبان رومی تر از در گویند
و بعبری میزان خوانند و بکسر اول نیز همین معنی دارد.
قسطاط - بضم اول و سکون ثانی و ثالث بالف کشیده
و بطاء حطی زده بلف رومی نام شهر است در حد و در
و بعضی گویند این لغت هفتیست.

قسطس - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و سین بی نقطه
بیونانی دو اوست که آنرا قسط میگویند و آن چند نوع میباشد

جامه پنبه و ابریشم آکنده آبیده کرده باشد که در روزگار
جنگ پوشند و آن را خفتان گویند و نهالی و توغک و جامه
خواب را نیز گفته اند.

قرا انگ - با هر دو کاف فارسی بر وزن و معنی فراگند
است که خفتان جنگ باشد و زره را نیز گفته اند و آن جامه
باشد که از حلقه های آهن ترتیب داده در روز جنگ پوشند
قراوه - بر وزن و معنی کجاوه است که محل باشد.

قزح - بضم اول و فتح ثانی و سکون حاء بی نقطه نام یکی
از سیاهترین است و بدین سبب قوس قزح را کمان شیطان
می گویند و نام کوسه هم است و بر فتح اول و سکون ثانی
شاش سگ را گویند و بکسر اول و سکون ثانی داروهای
گرم و امثال آن که در دیگر طعام ریخته گویند بر سینه
عربی است.

قزوار - بادال ابعده بر وزن رفتار نام شهر است در
حد و دهندستان.

قزغند - بضم اول و سین نقطه دار و سکون ثانی و نون
و و ال ابعده بار درخت پسته است و آنرا مغز می باشد و بدان
پوست را و باغت کنند گویند درخت پسته یک سال پسته
مغز دارد و یک سال بی مغز باری آورد.

قزقان - با قاف بر وزن مرجان دیگر و پاتیل
بزرگ را گویند.

بیان هشتم

در قاف بازای فارسی مشتمل بر دو لغت

قز او ه - بر فتح اول بر وزن و معنی کجاوه است و
آنرا بعبری محلی میگویند.

قز ه - بکسر اول و ثانی و سکون های هوزم هر چه پلشت
و پلید و نجس را گویند.

بیان نهم

در قاف باسین بی نقطه مشتمل بر شانزده لغت

تجدید

و آن معروف است کانی و علمی هر دو می باشد و بهترین آن کانی
دور مرزها بکار برند.

بیان دهم

در قاف با صا و سب نقطه مثل پریشش
لغت و کنایت

قصما پاک - بروزن اتانک نام پرنده است که اغلب
و اکثر بر لب آب و کنار رودخانه نشیند و بغایت خوش رفتار
و تیز پر است باشد.

قصب سده داسنی - کنایه از دریا باشد باعتبار طول و
عرض و عمق و جامه پاک دار را نیز گویند.

قصبک - بروزن نزرگ نوع از صدف است
و آن جانور است که بر لبی حلزون گویند.

قصب مصری - نام پارچه است که از اورد مصر می آید
و کنایه از شعاع و پرتو آفتاب هم هست و برقی برادر در حد
نیز گویند.

قصر و از ده دری - کنایه از آسمان هشتم است که
فلک البروج باشد باعتبار دو از ده برج.

قصه دراز کردن - کنایه از بزرگوئی و بسیار گفتن سخنان
بیهوده و بی حاصل باشد.

بیان یازدهم

در قاف با طاء حطی مشتل بر لغت و کنایت

قطابی - بضم اول بروزن گلابی چیز است مانند سنبوسه
و آن را در روغن پزند و باین معنی بجای آب اچند قاف
مفص بروزن تلافی هم آمده است.

قطاط - بضم اول و ثانی بالف کشیده و بتازده به لغت
رومی مرغ است که از ابقاری سنگ خوارک می گویند
و در عربی کفلی است که جای سوار شدن رویت است.

قطاس - بضم اول و ثانی بالف کشیده و بسین به نقطه
زده لغت رومی گاو است بجزی که دم او را بر گردن پستان

نوع اول عربی است و آنرا قسط بجزی خوانند و آن سفید و بیابان
و دیگرش قسط هندی و آن سیاه می باشد تلخ است و قسط در جان
و نوع دیگر قسط رومی است و آن سفید و شیرین میشود و نوع
دیگر هم هست که آنرا سیاه رنگ است و بوسه صبر از آن می آید
بهترین آن سفید و فربه و تازه باشد بعد از آن سیاه و سبک و
هندی گرم و خشک است و چهارم و سوم و فاکمه آن بسیار است
اگر یک درم باشد آب سفیدترین بخورد بزرگی افمی و عقرب و
مجموع گزندگان را نافع است.

قسطل - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و لام لغت رومی
شاه بلوط را گویند و آنرا بجزی بلوط الملک خوانند.

قسططنین - بضم اول و فتح ثالث و طاء حطی بروزن
پر تکمین نام شهر است مشهور از ملک روم بغایت عظیم بنام
ایلی آن که پسر قتل پادشاه روم باشد و آنرا سطنین نیز گویند
و نام کتابی هم هست که در قاجکیم در کیش آتش پرستی تصنیف
کرده بود و در جای دیگر بجای لوقا و القاسم نوشته بود و الله اعلم

قسطوره - بروزن مسطوره لغت یونانی چندید است باشد
که حوام آتش بجا گویندش.

قسطوریون - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بو اورد
و کسر راء قرشت و تحتانی بو او کشیده و بدون زده لغت است
یونانی یعنی قسطوره که آتش بجا باشد.

قسطیر - بکسر اول بروزن دیگر لغت یونانی از زیر آگویند
و بجزی اصاص خوانند.

قسطوس - بضم اول بروزن خروس لغت یونانی بلبل است
عشقه را گویند و بقاری مشق بجان خوانند و بلبل ساسان است
تسولیدوس - بضم اول و ثانی بو او و لام تحتانی رسیده

دوال بی نقطه بو او کشیده و بسین به نقطه زده لغت یونانی
روایت که آنرا کالج گویند و عروس در پرده همانست.

قسطیلوس - بکسر اول و ثانی تحتانی رسیده و طاء حطی
بو او کشیده و بسین به نقطه زده زبان یونانی در بکار باشد

در بر سر با علم هند و بعضی گویند گاوینت که در کوههاست
 ختانی باشد -
 قطره - بضم اول و سکون ثانی و راس قرشت خطی را گویند
 که از مرکز دایره گذرد و بعضی مس هم آمده است که بعضی خاک
 خوانند و باین معنی در کتبه لغت بکسر اول نوشته اند -
 قطران - بفتح اول و وزن گبران نام شیره بوده بنام
 شیت پیغمبر علیه السلام و سینه از بیت پرستان در قلعه آن
 بود و در سیلان علیه السلام قطنس نام دیوسه را فرستاد تا آن
 قلعه را از جاسه برکنده پیش سلیمان آورد و نام شاعر
 هم بوده است و هر چیز سیاه را نیز آن منسوب کنند و نام آن
 باشد که بر شتران گروار باشد و آن روغن است که از درخت
 حور که سر و کوهی باشد بگیرند و از ابروی حیوة الموتی خوانند
 قطره آب - معروف است و کنایه از تنج و شمشیر و کمان
 و لکه صیقل زده هم هست -
 قطره زرد - کنایه از ابر باشد که عرابان منسوب گویند و آن

و علف را گویند -
 قفقس - بفتح اول و ثانی و وزن هوس معروف است
 و آن جانست باشد شبکه دار که از چوب و برنج و آهن و انشال
 آن باشد و جانوران برنده و حشی را در آن کنند و معربان
 قفقس باشد لیا و بی نقطه -
 قفل آسمان - کنایه از کفر و شرک و زندقه باشد -
 قفل رومی - نام کهن یا زده هم است از سی کهن بار بود
 قفله را نیز گویند که بر دریا خاز و صندوق و غیره زنند -
 قفلوط - بضم اول و سکون ثانی و لام بود و کشیده و بگله
 حلی زده رستی باشد که آنرا کرات شامی گویند و آن نومی
 از گند ناست -
 ققور - بوزن صبور آگیا هیست دوائی و آنرا قطاة
 که مرغ سنگنواره باشد خورد -
 ققیض بر آمدن - بضم با فارسی کنایه از بس آمدن و
 آفریدن و بانهار سیدن مدت حیات باشد -

بیان سیزدهم

در قاف با قاف مثل برک لغت

ققدان - بفتح اول و ثانی و وزن همدان خریطه
 عطار را گویند -
 قققنس - بفتح اول و سکون ثانی و ضم نون و سین
 بی نقطه ساکن لغت رومی مرغیست بنایت خوشترنگ
 و خوش آواز گویند منقار او سی صد و شصت سوراخ دارد
 و در کوه بلندی در مقابل باد نشیند و صدای عجب و
 غریب از منقار او بر آید و بسبب آن مرغان بسیار جمع آید
 از آنها چند را گرفته طعم خود سازد و گویند هزار سال
 عمر کند و چون هزار سال بگذرد و عمرش باختر آید بهیزم بسیار
 جمع سازد و بر باله آن نشیند و مردون آغاز کند و دست
 گرو و بال بر هم نهد چنانکه آتش از بال او بجهد و در نیزم
 افتد و خود با نیزم بسوزد و از خاکسترش بجهت بد آید و او را

بیان دوازدهم

در قاف با قاف مثل برده لغت و کنایت

ققاگیران - بکسرات فارسی کنایه از مظلومان باشد -
 ققا هیر - بوزن مشا هیر صورت خوب و روسه
 نیکور را گویند -
 ققایی فلک - کنایه از حوادث فلكی است -
 ققفر - بفتح اول و سکون ثانی و راس قرشت نام
 دار و گیسست که آنرا کشوت خوانند و آن مانند عشت
 بر خار تر بهین سپید و در عربی زمین خالی و بیابان بی آب

۱۴

جفت نمی باشد و موسیقی را از آواز او دریافته اند -
ققنوس - پروزن افوس یعنی تقنس است و آن مرغی
باشد که هزار سال عمر کند و عاقبت بسوزد -

بیان چهاردهم

در قاف بالام مثل پنجاه و یک لغت کنایت

قلا - به فتح اول و ثانی بالفت کشیده یعنی فلاخن است و
بمعنی شکار و قلیا هم آمده است که مزاج سیاه باشد -

قلاط گازران - موضعیت در شیراز شیخ سعدی
در انجامه فون است -

قلاچوری - باجم فارسی پروزن و معنی قراچوری است
که شیراز آباد باشد -

قلارون - بار است به نقطه پروزن فلاطون نقیبان
لشکر را گویند -

قلاوری - بضم اول و ثانی بالفت کشیده و رای بی نقطه
بجتماعی رسیده نوعی از انجیر سفید باشد و سر آن

زرد می شود -
قلازاره و قلازاره - به فتح اول و زای نقطه و
بالفت کشیده در لغت اول و زای فارسی در لغت دوم

و فتح رای قرشت پرنده ایست سیاه و سفید از جنس
کلاغ که او را کلاغ پیس و عک خوانند -

قلا سنگ - به فتح اول و سین به نقطه و سکون نون
و کاف فارسی فلاخن را گویند و آن کف ایست که از انجیر

و امثال آن بافتند و بر دوسر آن دور میان بندند و شاهر
بر آن سنگ اندازند -

قلاش - با ثانی مشد و پروزن فراش مردم به نام و
سنگ و لون دو بی چیز و مفلس و از کائنات مجرور گویند -

قلا شیره - به فتح اول و شین نقطه و در اجتماع رسیده
در رای بی نقطه مفتوح قلیا و اشعار است که مزاج سیاه باشد -

قلاقل - بکسر اول و فتح قاف و سکون لام نام درخت

انار صحرایست و آنرا قلاقان هم می گویند و به عسری
رمان البری خوانند -

قلا ووز - با و او پروزن قباد و وز سوار است را گویند که
بجست محافظت لشکر در بیرون لشکر می باشند و همچنین

و او هم آمده است که پروزن تجا و ز باشد و بار ای بی نقطه
هم گفته اند و گویند ترکیب است -

قلب - بضم اول و سکون ثانی و با س ایچد بزبان
اندلس تنخه باشد بسیار صلب و مانند نقره درخشنده و سفید

بود چون آنرا با شراب بخورد رنگ متاثر را بریزد و تنخه
اول در عربی میان هر چیز را گویند عموماً و معنی دل باشد

خصوصاً و معنی برگردانیده و عکس هم آمده است و نام سر را
نیز گویند که تاراج باشد و معنی چپ هم است که تقیض است بهشت

قلبه - بضم اول پروزن حلبه چوبی باشد که گاو آهن را
بر آن نصب سازند و زمین را شیار کنند -

قلت - به فتح اول و سکون ثانی و فوقانی یعنی قلیت است
که دیوت و قواد و بی همیت باشد و بکسر اول انش همیدی

گویند و آنرا بفری حسب القلت خوانند رنگ آن عود می
باشد و اندام او با نام گندم کوچکی بود -

قلتبان - به فتح اول پروزن هم زبان سگ باشد کوتاه
و آنرا شکل هتوانه تر است یعنی مدور طولانی و بر پشتها

بام غلطانند تا پشت بام سخت و محکم گردد و مردم دیوت و
به حمیت و بچشم خود بین و قواد را نیز گویند و سکون ثالث

هم آمده است و قریبان معرب آن باشد -

قلتبوس - پروزن اشکبوس یعنی دوم قلیتبان است
که مردم به حمیت و دیوت و قواد باشد و مردم به دیوت

را نیز گویند -
قلته - به فتح اول و فوقانی و سکون ثانی یعنی دوم قلیتبان

که دیوت و قواد باشد -
قلج - بضم اول و سکون ثانی و جم چهار پایه را گویند از سپ

واستروخراللاغ که هر دو بند پایش از یکدیگر جدا و دور باشد
و هر پایه از نویش نزدیک و بهم پیوسته چنانکه برنگام
راه رفتن برهم سایه دو سه است این چنین را سنگ دست
سے گویند۔

که زواج سبز باشد۔
قلعہ نظار۔ باطالع حلی بروزن سوسن زار یعنی قلعہ نظار
که زواج زرد باشد۔
قلعہ۔ یعنی اول و ثالث و فتح نون بزبان رومی جزائیت
که در پایه سب و استرو و امثال آن بهم میرسد۔

قلزم پنج شاخ۔ کنایه از کف دست و انگشتان مردم
سختی و صاحب هست باشد۔

قلما۔ بروزن سر یا یعنی فلاخن ست و آن آلتے باشد
شبانان را که بدان سنگ اندازند۔

قلزم گون۔ کنایه از آسمان ست که فلک باشد۔
قلعہ کهر با گون۔ کنایه از دنیا و عالم سفلی باشد۔

قلما سنگ۔ باسین بے نقطه بروزن رنگارنگ یعنی
فلاخن ست و آن آلتے باشد که از ابریشم الوان و غیره
بافتند و شاطران و شبانان بدان سنگ اندازند۔

قلضو نیا۔ بضم اول و سکون ثانی و فاسے بود و رسیده
و نون کسور و تخمائی بالف کشیده بیونانی نوعی از صمغ
درخت صنوبر باشد و آنرا بقاری رنگباری گویند بسبب
آنکه بسیار سیاه است و بعضی عکک یا بس خوانند۔

قلماش۔ بروزن فرداش یعنی هرزه و بیبوده و یاوه
و نامعقول باشد۔

قلقاس۔ بضم اول و سکون ثانی و قاف بالف کشیده
و بسین بے نقطه زده بزبان رومی گنایه است که در آب
رود و در برگ آن برگ که در ماند مقوی باه بود و باشین
نقطه و در هم آمده است یعنی رستی که آن مانند زردک و
گز باشد و آنرا بزرد و مان خورش کنند۔

قلم جعد کردن۔ کنایه از کتابت کردن باشد۔
قلم در سیاهی نهادن۔ کنایه از قلم بر سخن کسی کشیدن
و تسلیم در کشیدن۔ کنایه از محو کردن باشد۔

قلقدیس۔ بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث و ال
بتمثانی رسیده و بسین بے نقطه زده بزبان رومی زواج
سبز را گویند۔

قلم زن گم۔ اشاره ببولینده باشد۔
قلم کردن۔ کنایه از دوپاره کردن چیزی باشد بیک
ضرب و یعنی تراشیدن و بریدن هم آمده است۔

قلقطار۔ باطالع حلی بروزن گل بهار بزبان رومی
زواج زرد باشد و آنرا زواج شتر و ندان هم می گویند۔

قلم نیست۔ یعنی حساب و کتاب بے نداد و وضاعت آ
قلنگک۔ بفتح اول و ثانی و باسے ابعده و سکون نون
و کاف نونه از عود باشد بچایت خوشبو که چون بر دست
مالند دست خوشبو که رود۔

قلقل۔ بضم هر دو قاف و سکون هر دو لام مردم بکنند
و ظریف را گویند و آواز خراب را نیز گفته اند که از گلو سے
صراحی بیرون می آید و بکنر اول و فتح قاف نام درخت
انار صحرایست و آنرا قلاقل و قلقلان هم میگویند۔

قلندر۔ بروزن سندر عبارت از ذایتست که از نقوش
و اشکال عادی و آمال بے سعادت مجرود و با صفا گشته باشد
و بر تنه روح تزیی کرده و از قیود و کلفات رسمی و تعریفات
اسمی خلاص یافته و دامن وجود خود را از همه در چیده و
از همه دست کشیده بدل و جان از همه بریده و طاعت خال
و جلال حق منته و بدان حضرت رسیده و اگر ذره بگویند
و اهل آن میله داشته باشد از اهل خود دست خالی

قلقدیس۔ بروزن گلقند بخت رومی زواج سرخ را گویند
و یعنی زواج کبود را گفته اند۔

قلقدیس۔ با تخمائی و بسین بے نقطه یعنی قلقدیس است

و فرق میان قلندر و ملاستی و صوفی آنست که قلندر تجربه و تفرید بکمال دارد در تخریب عادات و عبادات کوشش و ملاستی آنرا گویند که کم عبادات از غیر کند و اظهار هیچ چیز و خوبی نکند و هیچ شکر و بدی را نپوشد و صوفی آنست که صلا و اول او بخلق مشغول نشود و التفات بر دو قبول ایشان نکند و مرتبه صوفی از هر دو بلندترست زیرا که ایشان با وجود تفرید و تجربه بطبیع و پیر و پیغمبر اند و قدم بر قدم ایشان می نهند.

میاند و سوخته فلزات دیگر را نیز گویند و بعضی ریزه زرد و سیم را نیز گفته اند و نام دختر آدم علیه السلام هم هست -
قلیبه خوار - یا او معدوله بروزن پرده دار قلمتبان و دیوت را گویند -
قلیبه سفیدی - بضم سین بے نقط و سکون غین نقطه دار و دال تجمانی رسیده قلیه را گویند که از گوشت و چربی و ده و تخم مرغ پزند -

بیان یا ترو هم

در قاف با سیم مثل بر مشاء لغت
قمار - بضم اول نام شهر است در هندوستان که عود قمار که نوع از عود است و عنبر اشهب و طاقس خوب ازان شهر آورند و کبیر اول در عربی هر بازی را گویند که در آن شرط باشد مگر تیر اندازی و اسب دوانی -
قماشیر - بروزن طباشیر معرب که شایسته آن صمغ کرفس کوهی باشد بول را براند و چینی آورد -
قمح - بفتح اول و سکون ثانی و حاء بے نقطه گندم یا گویند و بهر بی خطه خوانند -

قلوز - بفتح اول و ثانی و ضم و او و سکون زای نقطه دار بمعنی راهبر باشد و سواران را نیز گویند که پیشاپیش لشکر بر آه روند -

قلوس - بضم اول و ثانی بو اور رسیده و سیم مضموم بسین بے نقطه زده بو ثانی دو اسے باشد که آزار به عربی اذ ان اللب گویند یعنی گوش خرس چه شباهت بان دارد -
قلوسن - بروزن کشودن لغت رومی چیز لیست مانند آئینه و قتیکه تر باشد و آزار در کنار دریا یا بند و بهر بی زید البحر گویند -

قلم - بضم اول و فتح ثانی شد و سر کوه را گویند و سبوی بزرگ را نیز گفته اند و ثانی غیر شد و نوع از آنگور است و اسب را نیز گویند که رنگش بزردی مائل باشد -
قلی - بکسر اول و ثانی تجمانی رسیده چیز لیست که آزار قلیا گویند و از ایشان سازند و دوک را نیز گفته اند -
قلیا - بفتح اول بروزن دریا بمعنی قلی است که اشعار باشد و زاج سیاه همان است و کبیر اول هم آمده است -
قلیدس - بضم اول مخفف اقلیدس است و آن کتاب باشد در علم هندسه از ریاضی و نام مصنف آن کتاب هم هست و درین زمان بتجربیه اقلیدس مشهور است -
قلیمیا - بکسر اول و سیم بروزن کلبیا بمعنی اقلیمیا باشد و آن مخلوط و درویش است که بعد از گذاختن طلا و نقره در خالص

قلمه - بروزن لمحه و او ایست که آزار قصبه از ریزه گویند
قمر و ن - باره بے نقطه بروزن نمون بلغت اندلس
قلمخ در یابی باشد و آزار بهر بی جراد البحر خوانند -
قمل - بضم اول و تخفیف ثانی و سکون لام شیش را گویند و از خواص کبیر آنست که آزار بگیرند و در سوراخ با قلمها نهند و بخورد و شخصی که تب رنج میگردد باشد دهند شفا یابد و بفتح و تشدید ثانی در عربی کنه را گویند و آن جانور است که در گو سپند و شتر و خر و گاومی افتد و خون می مکد و معنی اول هم گویند عربیست -
قمره - بضم اول و فتح ثانی بمعنی میان سر باشد و بهر بی فرق گویند و کبیر اول عربان قد و قامت آدمی را میگویند
قمیر - بضم اول و ثانی تجمانی رسیده و برای فرشت زرد

بعضی اول قمارت و آن شهره باشد در بند و مستان که
عمود قماری از آنجا آورند -

بیان شانزدهم

در قاف با نون مثل ربت و شش کنت و کنایت

قفا و یل حیح - کنایه از ستارگان باشد -

قنب - بروزن و معرب کنب است و آن رستی باشد
که از رنگ و تخم آنرا شاهانه گویند -

قندیط - بکر اول و سکون آخر که طایه حلی باشد بروزن
که برت گویند لغت است رومی و در عربی شایع یعنی کلمه رومی
و آن رستی باشد که در شکله پلاؤ کنند و با ما است هم خوردند -

قنبیل - بروزن زنبیل خاکه باشد که از ابرشته و بریان کنند
زرد شود و خوردن آن کرم معده را بکشد -

قنبیلک - بروزن غریبه دار و روست و آنرا تخمه
کوچک می باشد در غلاف و چون دست بدور رسد دست
رنگین کند -

قنچ - بضم اول و سکون ثانی و جیم یعنی بیوده و هرزه
باشد و خزالع دم بریده را نیز گویند و به فتح اول یعنی زخم
نشودن باشد و در عربی یعنی ناز و غمزه است که معشوق
بعاشق کند -

قندز - بضم اول و وال ابجد بروزن هر مز نام ولایتی
است نزدیک نخلکات و نام جانور است هم هست شبیه برواه
و پوسته باشد که سلاطین پوشند و کلاه نیز سازند گویند پوست
همان جانور است و بعضی گویند جانور است شبیه به سنگ
و در ترکستان بسیار است و بعضی دیگر گویند سنگ آبی است
و آتش بجا که جند بیدتر باشد خصیه اوست و یکی از نامهای
شراب هم هست و کنایه از شب تاریک باشد چه قندز شب
سیاهی شب را گویند و هرگاه گویند با قندز آرد و مراد آن با
که بر شب آورده و شب شود همچنان که قائم کنایه از روز است
قندز قوری - با قاف بود رسیده و راه فرشت

تتمانی کشیده چند بیدتر است که آتش بجا باشد و آن خایه
برواه در پائست و بعضی گویند سنگ آبیست چه قندز سنگ آبی
و قور خایه را گویند -

قندس - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و سین بی نقطه
برومی گنایه است که بیخ آنرا ایشان خوانند و نام جانور است
هم هست -

قندکر - کنایه از لبلب معشوق باشد -

قندول - بکر اول و سکون ثانی و ثالث بود کشیده
و بلام زده لغت رومی در ایشیاعان است و آن درخت
باشد خارناک -

قندبار - با بروزن شرسار نام شهر است معروف
بعضی گویند از ترکستان است و بعضی دیگر گویند از
هندوستان -

قندیل ترسا - قندیله را گویند که پوسته در کلیسیا
که معبد ترسایان است آویخته باشد -

قندیل حیح - کنایه از آفتاب و ماه است -

قندیل ووسر - کنایه از آسمان است -

قندیل شب - کنایه از سیاهی شب است -

قندیل عیسی - کنایه از آفتاب عالمتاب است -

قنطار - بکر اول و طایه حلی بالغ کشیده لغت است
دوایست که آنرا بفارسی خون سیاوشان و به عربی
دم الاخوین خوانند -

قنطار - با طایه حلی بروزن و در لغت رومی یعنی
ساد او را است و آن چیز است مانند صمغ و در روزن
بیخ درخت گردگان می باشد خون راه بند و قطع آهنال
کند و در عربی پوست گاو پرازر باشد -

قنطاسیا - بکر اول بروزن و معنی نبطاسیا است
که حسن مشترک باشد لغت یونانی -

قنطال - بروزن اقبال نام پادشاه روس است

قوت مسیح - کنایه از شراب کیشبه باشد -
قوت مسیح کیشبه - کنایه از خراست که عربان
شکر گویند -

قوثر - با اول بتانی رسیده و ثابته مشکه کسور براسه
قرشت زده درخت وچ باشد و آنرا عبری عود الودج و
بغاری اگر ترکی خوانند -

قوح - بر وزن کوچ گویند شاخ دار بگی را گویند -
قور - بر وزن مور پنه را گویند و عبری قطن خوانند و
بعضی خصیه هم آمده است و گره و برآمدگی در اعضا و غیر آنرا
نیز گفت اند -

قورسا - بضم اول و سکون ثانی و راسه قرشت و
سین بے نقطه بالغ کشیده بیونانی عود و طلسان را گویند
و بجای سین ثابته هم بنظر آمده است -

قور یون - با اول بتانی رسیده و ستمانی بو او کشیده
و بنون زده کشنیز را گویند و گزیره همانست -

قوس - بضم اول و سکون ثانی و سین بے نقطه صومعه
ترسیان را گویند و بفتح اول و رعی کمان باشد -

قوسه - بفتح اول و سین بے نقطه یعنی قوس قزح است
و آنرا کمان شیطان و کمان رستم هم می گویند -

قوسیا - بر وزن طوطیا بلفظ سریانی نام داروست
و آنرا عبری قسط خوانند و بوسه صبر و زوی آید بخور کردن
آن در زیر و اسن در و رحم را نافع باشد -

قو طولیدون - با اول و ثالث بو او و لام بتانی
رسیده و وال بے نقطه بو او کشیده و بنون زده و بجا
نوسه از ریاحین بود و آن پوسته سبزی باشد و در بجا
دیوارها و جایگاه سایه داری روید گویند نوسه از حی الحمله
است و عبری آذان الشمس خوانند و قوح مرغ همانست
قو طوما - با اول و ثالث بو او رسیده و میم بالغ کشیده
بیونانی یعنی آذر یون سسه و آن بیخ خار سبه باشد

قو طوما - با اول و ثالث بو او رسیده و میم بالغ کشیده
بیونانی یعنی آذر یون سسه و آن بیخ خار سبه باشد

که سکندر را نوازش کرد و جمیع ممالک خود را به او داد -
قنطس - بفتح اول و ضم ثالث و سکون سین بے نقطه
درخت مورور را گویند و عبری آس خوانند -

قنطوریون - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بو او
رسیده و کسور راسه قرشت و ستمانی بو او کشیده و بنون
زده و دایست و آن دو قسم می باشد کبیر و صغیر کبیر آنرا
قنطوریون غلیظ خوانند برگ آن برگ گردگان و بارش
بمسکندانه ماند و صغیر آنرا قنطوریون دقیق گویند برگ آن
برگ پودنه صحرائی ماند اول را عزیز الکیبر و دوم عزیز الصغیر
خوانند هر دو بعین و راسه بے نقطه -

قنقهر - بفتح اول و سکون ثانی و قاف مفتوح و هاسه
کسور برای قرشت زده صمغیت ناخوش طعم و بعضی گویند
سندروس است و بعضی دیگر گویند سنگه است و آنرا از بلاد
مغرب آوزند و بعضی دیگر گویند صمغیت شفاف مانند سدرک
و این صمغ است و آنرا عمل مصری خوانند در دوزدان را
نافع باشد خوردن آن با سنجبین بدن را لاغر کند -

قنوق - بر وزن کشو کسی را گویند که در کاره گفتار غزه
شود و دلیر گردد -
قنه - کبیر اول و فتح ثانی مشد و نوسه از صمغ است با نده
مصطکه و آنرا بار زود و بیزد گویند گرم است در دوم -

ایمان هفتاد هم

در قاف با و او مثل بر بست و نه لغت و کنایت

قواد - بفتح اول و وال بے نقطه و ثانی بالغ
کشیده زنی را گویند که بجا بار و دوزنان بجهت مردان
بهم رساند و مرد این کار را آس کش خوانند -

قواره - بر وزن شراره پارچه ایست که خیاطان از کربان
جامه و پیراهن و امثال آن بر می آورند و بعضی پاره هم
آمده است چه هر گاه گویند قواره قواره یعنی پاره پاره و
آگشتان دست را نیز گفته اند و گویند عبری است -

که بشیر از می چوبک ارشستان خوانند -
 قوقا - با اول ثبانی رسیده وقاف بالف کشیده نوس
 از صغ صغ بر باشد و از اهرمی ملک یالس خوانند و
 بفارسی زنگبار می گویند -
 قوقالس - با اول ثبانی رسیده وقاف بالف کشیده و
 کسر لام و سکون سین بے نقطه لغت یونانی یعنی ترخست
 که نوس از تر ب صحرائی باشد خوردن آن با دوا را بشکند -
 قوقنس - بضم اول و سکون ثانی وقاف و نون مضموم
 بسین بے نقطه زده یعنی قوقنس است و آن مرغ باشد
 بنایت عجیب غریب گویند چار سال بزید -
 قوقنوس - باز یادنی و او بعد از نون یعنی قوقنس
 باشد که بقوقنس شهرت دارد -
 قوقو - بضم دو وقاف و سکون دو و او یعنی قوقو است
 که کلمه کلاه و گریبان و امثال آن باشد -
 قوقه - بضم اول و فتح ثالث یعنی قوقوست که کلمه کلاه
 و پیراهن و امثال آن باشد -
 قوقتی - با اول ثبانی رسیده و ثالث بتجانی کشیده گویند
 حیوانیست در بانی که جند یعنی آتش بچها خصیة اوست
 و او را بیدتر گویند گوشت آن حیوان صغ را نافع است
 قول کاسه گر - نام قوقیست از قولماے موسیقی
 یعنی نقیضه است -
 قوقنج - بضم اول و کسر لام و سکون نون و هم معرب
 کونج است که در دشمم و در دپلو باشد -
 قوقار نون - با اول ثبانی رسیده و هم بالف کشیده
 و کسر راء قرشت و ثاء مثلثه با او رسیده و چون زده
 لغت یونانی را زبانه صحرائی را گویند که با دیان و شی
 قوم قبیل - اشاره باصحاب الغیبل است -
 قوقوسی - با اول ثبانی رسیده و کسر سیم و نون بتجانی
 کشیده شرا بیت که آنرا از اردو و آروان زن و غیره

سازند و از ابوزره گویند خوردنش سستی آرد -
 قونیا - بانون بروزن توتیا لغت یونانی خاکستر را گویند
 قونین - با یای حلی و نون و حرکت غیر معلوم جمعیت که آنرا
 بفارسی کسکو نه ش و به عربی عرق النسا خوانند -
 قونینطن - با اول ثبانی رسیده و فتح تخمائی و سکون نون
 و طاء حلی مفتوح بنون زده لغت رومی گیا هیست که آنرا
 بعربی خانق المزر گویند و آن نوس از اذریون است چون
 بنگ و پوز بجز نذ خاق بهر ساند و میر زده بدین سبب
 قاق المزر خوانند -

بیان همید هم

در ستان با اشتل برت لغت
 قمران - با سیم بروزن پہلو ان کارنر مارا گویند -
 قمرستان - معرب کمرستان است و آن ولایتیست
 در خراسان و به تعریب اشتهار دارد -
 قمرقه - به فتح اول و سکون ثانی وقاف مفتوح و اخذ
 با دوز بلند را گویند و نام جایست در ولایت طوس -

بیان نوزدهم

در قاف با یای حلی مثل بر بست و کشش
 لغت و کنایت
 قیامت کردن - کنایه از کار بے محیب کردن و
 کار بے محاسب آنگیختن باشد -
 قیادار - با او بروزن سسزا و از معنی کار و شغل عمل
 و صنعت باشد -
 قیادقه - به فتح اول و سکون ثانی و دال بے نقطه بالف
 کشیده و قاف مفتوح نام زنیست که حاکم بروج و اندلس و
 بروج ملکه است که استر خوب راهوار از آنجا آوردند و
 استر بروی مشهور است -
 قید و - به فتح اول و سکون ثانی و دال بے نقطه یوا
 کشیده نام پادشاه مغلان است -

قیر - بروزن میرد و غنچه باشد سیاه که بر شتران گرگین لند
 و صفت هم هست سیاه و چپنده که بر کشتی و جہاز مالند
 تا آب بندون کشتی نرود و سیاه را نیز گویند چہر چیز سیاه
 با و نسبت کنند -

قیس - بہ فتح اول و کسر ثالث و سکون تہمتانی و سین
 بی نقطہ لغت نیست یونانی بمعنی سوم کہ بصری شمع گویند -

قیروان - بروزن شیروان اطراف مجموعہ عالم را گویند
 و نام شہر ہے ہم ہست در مغرب و مشرق و مغرب را نیز گویند
 و بمعنی کاروان ہم آمدہ است -

قیرونی - بروزن مخروطی بلغت یونانی سوم روضن را
 گویند و بمعنی گویند مرہے باشد کہ آزاران و عن گل سست
 و اکلیل الملک و زعفران و کافور و موم سازند -

قیسوس - بکسر اول و سکون آخر کہ سین بی نقطہ باشد
 بروزن ہے سوز یونانی نوع از لبلاب است کہ آزار
 بصری جبل المساکین و عثقہ گویند صبح آن شپش
 بکشد و بخورد بر گرفتن حیض را بکشداید و بخور کردن آن
 صبح آبتنی کند -

قیشور - باشین نقطہ دار بروزن دیسور نوع از
 کفن دریاست و آن سگے باشد سفید و تجویب بسیار دارد
 گویند و صغے کہ شراب آن در جوش باشد قدر سے از آن
 اندازند از جوش باز ایستد -

قیصر - یا صا و بی نقطہ بروزن حیدر زبان روی فرزند
 باشد کہ مادرش پیش از آنکہ او را بزاید بید و حکم مادر را
 بشکافند و آن فرزند را بیرون آورند چون اول یادش
 قیامد کہ اعطوس نام داشت این ہمین بوجود آمدن باران
 برین ہسم مونسوم گشت -

قیصران - بروزن ہزبان نام پرودہ است از سوتی
 قیصور - بروزن طیفور نام شہر است در جانب شرقی
 بحر محیط و نزدیک کافور خوب از آنجا آوزند

و بعضی گویند نام کوہیست در دریا ہے ہند -
 تقصوم - بروزن محروم نوع از برہا سب ہست
 کہ بوسے مادران باشد -

قیطاقون - باطای حطی وقات بروزن افلاطون
 بلغت یونانی بمعنی ترس است کہ باقلای شامی و باقلای
 مصری باشد -

قیطس - بہ فتح اول و کسر طای حطی بروزن ترگس
 یونانی نام درختیست کہ آزار بفارسی سور و وہ عربے
 آس گویند -

قیطون - بروزن بیون نام مرد ہے بودہ و بمعنی گنجینہ
 ہم آمدہ است -

قیقطن - بہ فتح اول و سکون ثانی وقات مفتوح و کاف
 بکسور و وزن ساکن بمعنی قنقرہ است کہ صغے باشد تا خوش
 طعم و بعضی گویند سدر و س ہست -

قیل - بروزن مثل نام بیابانے و دشتے است مذمت
 را نیز گویند و آزار از و رخت صنوبر گیرند -

قیلغی - بروزن مرد ہے بلغت اہل مشرق بخیست
 کہ آزار بفارسی چونک ایشان خوانند -

قیلموس - باسیم بروزن سندر و س ہے صغے
 ہوشیاری باشد -

قیلوٹا - بروزن مرہو بلغت اہل مغرب و ایتست
 و آن برگ گندناے شامی باشد کہ نوع از گندناے
 قیل و قال کردن - کنایہ از بخت و مباحثہ و گفتگو
 کردن باشد -

قیمولیا - با اول تہمتانی کشیدہ ویم بودہ سیدہ
 کہ لام و تہمتانی بالف کشیدہ نوع از گل است و آن را
 بصری حجر الرخام گویند و آن مانند صغھاے رخام بودہ
 سفید و خوشبوی باشد و از آن بوسے کافوری آید چون
 نازہ باشد و آزار حمر الشفاف نیز گویند -

<p>باشد و آن روغنی باشد بجهت که از دانه گیرند مانند فندق در پشت و سرفه که هر که داده آن از روی باشد نافع است و تخم قیوندی که در کتب طبی نوشته اند همان است -</p>	<p>قیوینا - بکر اول بروزن میانس از بقوله احمق است که بغاری خرفه گویند - قیوند - بروزن روغن یعنی قاون دست که پیه قاون است</p>
--	--

گفتار نسبت و یکم

از کتاب برهان قاطع در حرف کاف تازی با حروف تهجی مستثنی بر نسبت و سه بیان
و محتوی بر یک هزار و شصت و پنجاه و چهار لغت کنایت

<p>گویند کابنه بدو در مراد آن باشد که چشم از او برگردان و از نظر میندازد -</p>	<p style="text-align: center;">بیان اول</p>
<p>کابوک - بانالت بود او کشیده و بجاف زده یعنی کابک است که آشیانه مرغان و کبوتران خانگی باشد و زنبیل است که کبوتران و فاختگان در آن تخم گذارند و آلت نان بر تن چسباندن را نیز گفته اند که رفیده باشد -</p>	<p>در کاف تازی بالغ متعل بر دو صد و سی و هشت لغت و کنایت</p>
<p>کابیدن - بروزن و سنی کاویدن است که کندن و خراشیدن باشد و معنی شکافتن هم گفته اند -</p>	<p>کابک - بضم کاف بروزن چابک آشیان مرغان را گویند عموماً و آشیان کبوتر خانگی و کبشکه که در خانه آشیان داشته باشد خصوصاً و زنبیل مانند س را نیز گویند که در خانهها آویزند تا کبوتر در آن تخم کند و بچه بر آرد و رفیده را نیز گفته اند و آن کبچه باشد که بر روی هم دو زن مانند گرد باشد و خمیر نان را تنگ ساخته بر روی آن گسترانند و بر تنور چسباند -</p>
<p>کابیشه - بانالت جتانی رسیده و فتح شین نقطه دار گل کاجیره را گویند و از آن چیز نارنگ کنند و بر سر عصفر خوانند -</p>	<p>کابل - بضم ثالث و سکون لام نام شهریت مشهور در میان کوه مابین ماوراءالنهر و هندوستان و بعضی گویند مابین خراسان و هندوستان و نام ولایت هم هست که در آن ولایت جراجان خوب است باشند و نام نوعی از ساز باشد که نوازند -</p>
<p>کابینه - بر وزن لام هر چیز که در آن غلبه کند عموماً و دار و کوب عطاران را گویند که با دهن گسسته باشد خصوصاً و بعضی مهران خوانند -</p>	<p>کابلج - بسکون ثالث و کسر لام و هم ساکن انگشت کوچک دست و پا باشد و بعضی خضر گویند - کابلج - بر وزن مارچ یعنی کابلج است که انگشت کوچک دست و پا باشد -</p>
<p>کابین - بر وزن لاجین مهر زنان را گویند و آن سلیقه باشد که در هنگام عقد بستن و نکاح کردن زنان مقرر است کات - بسکون فوقانی نام شهریت از ولایت خراسان و بعضی گویند از ماوراءالنهر و نوعی از برج است که در ولایت شوستر هم میرسد گویند چون آنرا بکارند ماهفت سال بار دهد و بعضی نظر هم بنظر آورده است</p>	<p>کابنه - بکسر ثالث و فتح نون یعنی چشم باشد چنانکه هرگاه</p>

و در هندی چیزی باشد که آنرا با پان خورد و پان بر گیت
 معروف که بر زخمها نیز باشد خشک سازد -
 کاتب - بروزن راتب در عربی نویسنده را گویند و آنرا
 خیک در زراعت نیز گویند -
 کاتب جان - کبر ثالث و جیم بالف کشیده و بنون
 کتایه از حضرت باری تعالی است جل جلاله -
 کاتب وحی - پتخ و او و بکون حاوی است حلی کتایه از
 عثمان بن عفان است -
 کاتور - بروزن ماشوره یعنی سرگشته و حیران باشد و
 سرگشتگی و حیرانی را نیز گویند و یعنی صداع و در دوسر
 سرگرانی هم بنظر آمده است و بعضی کار آگاه هم هست که نمی
 و اخبار رساننده باشد و بعضی اول بجای راس قرشت
 وال ابجد نیز گفته اند -
 کاتورزی - بازه نقطه دار تحتانی کشیده زاهد و عابد را
 گویند و باید دانست که همیشه که طوائف نام را بر چهار
 قسم کرد یکی را کاتورزی نام نهاد و فرمود که بروند و در کوهها و
 سفار بجای سازند و عبادت خدا تعالی و کسب علوم
 مشغول باشند و دیگر را انیسازی و گفت که سایر کتی
 و بجهت سودی لقب داد و کشت و زراعت کردن امر
 فرمود و طبقه را آهنو خوشی خواند و گفت که با نواح حرفتها
 پروازند -
 کاج - بروزن لاج یعنی لوح باشد که به عربی احوال گویند
 یعنی یک چیز را دو بند و بعضی کاش و کاشک هم هست که
 یعنی افسوس و تاسف باشد و به عربی لیت خوانند و آن را
 بیشتر بوقت طلب چیزی یا کردن کاره بطریق آرزو گویند
 وسیله و گردنی را هم میگویند و نام را بطیست مابین قدمها
 و نام درختی باشد که آنرا به عربی صنوبر الصغار گویند و هم آنرا
 حب الصنوبر الصغار خوانند و آن تخمیت ثلث و سه گوشه
 علم آن بجلغوزه نزدیک است -

کاج - باجیم فارسی بروزن لاج یعنی افسوس و کاشش
 و کاشک باشد و بعضی تقازون و گردنی هم هست و شیشه
 صلایه کرده را نیز گویند که کاسه گران بر رویه طبع و کاش
 تا پنجه مالذ و تارک سرو فرق سر را نیز گفته اند -
 کاجار - بروزن ناچار آلات و ادوات و ضروریات
 و ما به محتاج خانه را گویند از هر چیزی که باشد -
 کاجال - باجیم فارسی بروزن پامال یعنی کاجار است
 که آلات و ضروریات خانه باشد از هر گونه و بعضی متاع و
 اسباب هم آمده است -
 کاج خورون - کتایه از دو چیز است یکی کتایه از پسته و
 و گردنی خوردن و دیگری پسته داون یعنی تقاضا نمودن
 و گردنیستن -
 کاجخفر - باجیم فارسی بروزن و معنی کاشخفت و آن شمشیر
 باشد از ماورا انهر و بعضی گویند چلچ همان است که گمان
 خوب از اسباب آورند -
 کاجک - باجیم فارسی بروزن آهک تارک سر را گویند
 که فرق سرو میان سر باشد -
 کاجچول - باجیم فارسی بروزن شاخول کون جنابانین
 باشد یعنی حرکت داون سرین بوقت تصفیدن و شرفی کردن
 کاجچ - بروزن باجیم یعنی هانه و زنج باشد که موضع
 بر آمدن ریش است -
 کاجچی - باجیم فارسی بروزن و معنی کاشچی است و آن
 سفال باشد که شیشه صلایه کرده بر روی آن مالیده و کاش
 باشند و طواسه روانی را نیز گویند که از دو ایا و
 شمشایه گرم بزند -
 کاجحیره - باجیم تحتانی رسیده و راسه بے نقطه مفتوح
 دانه باشد سفید که از آن روغن کشند و با گل آن جابر
 رنگ کنند و به عربی آن دانه را احرضین و گل آنرا معصر
 گویند و بعضی گویند احرضین گل کاجحیره است -

گویند که از حقیقت کار آگاه و با خبر باشد و مردم صاحب
 فراست و منی را نیز گویند یعنی مردمی که اخبار باطراف
 برسانند و قاصد و جاسوس را نیز گفته اند و کار آگاهان
 جمع کار آگه است که دانایان و صحاب فراست و اهل تجر
 و بیخمان باشند چه منجم را نیز کار آگه می گویند -
 کار با - بابایه ایجد بروزن پارسا مخفف کاه ربا است
 و آن معروف است -
 کار بان - بروزن ساربان قطار شتر و استر و خرانغ
 را گویند و بمعنی قافله و کاروان هم آمده است چه در فارس
 با و او هم تبدیل می یابند -
 کار بند شدن - بمعنی اطاعت و فرمان برداری کردن باشد
 کار پیچ - بروزن پارچ جامه و پارچه را گویند که کشیده گردن
 و کلاه تون و وزان لفاقه کار خود سازند بجهت محافظت آن
 کار تن - بمعنی فوقانی و سکون نون عنکبوت را گویند
 اگر پای عنکبوت بر کس بندند که شبها تپ می کرده باشد
 تپ از و مفارقت کند اگر جایگاه عنکبوت را با عکس
 بنور کنند تمام بگریزند و الا بمیرند -
 کار تنه - بسکون ثالث و فتح فوقانی و نون بمعنی کاذب
 است که عنکبوت باشد و آزا کارتنگ هم می گویند و به فتح
 ثالث و سکون رابع بمعنی شنبلیت است و آن نجمی باشد
 معروف و بعربی حلبه گویند -
 کار چراغ خلوتیان - کنایه از افروختن بدوام
 باشد و روشن ساختن جائی که تاریک را نیز گویند و دود
 افکندن را هم گفته اند -
 کار چوب - بروزن مارچوب چوبها و آلاتی باشد
 که بولاهاگان جامه های بنافه فراز کرده را با آنها میافند
 و بعربی شنج گویند -
 کار خانه فلک - کنایه از دنیا و عالم است آسمان
 را نیز گویند بطریق اضافت -

کاخ - بسکون خامه نقطه دار یعنی کوشک و قصر و عمارت
 بلند باشد و خانه بے روزن را نیز گویند و باین معنی عربیت
 و بمعنی باران هم آمده است که عربان مطر خوانند و نام قصبه
 باشد در خراسان از مضافات تون -
 کاخر - به فتح ثالث بروزن لاغر علت برقان را گویند
 زردی را نیز گویند که بر روی زراعت افتد و عمل را
 مناع کند و بمعنی باران هم بنظر آمده است که عربان مطر گویند
 کاخ ماه - اشاره به برج سرطان باشد چه سرطان خانه
 ماه است و فلک اول را نیز گویند -
 کاخ مشتمی - اشاره به برج قوس و برج حوت باشد
 چه هر دو خانه مشتمی است و آسمان ششم را نیز گویند -
 کاخر - به فتح خامه نقطه دار بمعنی باران باشد که بعربی
 مطر خوانند و علت یزقان را نیز گفته اند -
 کاو - بسکون دالی که بمعنی حرم و شره باشد -
 کاومی - بروزن شادی بنام است بسیار خوشبو
 و آن از درختی حاصل می شود مانند درخت خرما و آن را
 بشیرازی گل گیری گویند و در ملک دکن کوره بکس کاف
 و سکون او و فتح راسی به نقطه خوانند شراب آن دفع
 آبد و جد رمی کند و جذام را نافع باشد -
 کار - بسکون راسی به نقطه بمعنی صنعت و هنر و پیشه
 باشد و بمعنی کشت و زراعت هم آمده است و امر به
 زراعت کردن هم هست یعنی بکار و زراعت کن
 و جنگ و جدال را نیز گویند و بمعنی سخن هم گفته اند -
 کاراب - بکسر راسی به نقطه بمعنی شراب با فراط
 خورون باشد -
 کار راسی - با ثالث بالف کشیده و سین به نقطه
 بتحتانی رسیده نام جانور کبک است که آواز حزین دارد
 و بعضی گویند فرنگی است خوش آواز -
 کار آگاه - با کاف فارسی بروزن با شاه کسی را

کاف

کاروانگ - بر فتح ثالث بروزن آهنگ یعنی صاحب ب
 چرب زبان و زبان آور باشد -
 کاروان - بروزن ساروان معروف است که قافله
 و شتر و استر و خزالغ را نیز گویند و را بگذرند و مسافرت
 نیز گویند که جهت تجارت بجای رود -
 کاروانک - بر فتح نون و سکون کاف نام پرند است
 کردن دراز و پیوسته در کنار آب نشیند و همین معنی
 بجای و او دال هم آمده است و بعربی کروان گویند
 بروزن رمضان -
 کار و ثول - بضم و او و وزه فارسی بروزن چار و ثول
 مطلق کار فرما را گویند و شخصی که بر سر فطه و بنا و مزدور
 بایستد و ایشان را کار بفرماید -
 کار و گر - بر فتح کاف تازی بروزن بال و پر یعنی پشت
 و پناه و مراد و مقصود باشد -
 کاره - بروزن پاره یعنی پشتواره است و آن پشت باشد
 کوچک از همیزم و علف و غیره که بر پشت بندند -
 کاری - بروزن لاری مبارز و جنگجو را گویند و شخصی
 که از او کار بآید -
 کاریز - باثالث تجمانی جمول کشیده و بزای نقطه
 زده جوے آبی را گویند که در زیر زمین بگنجد تا آب ازان
 روان شود -
 کاز - بسکون زای نقطه دار خانه را گویند از چوب و
 نه و علف مانند خانه که مزارعان و پالیزبانان بر کسار
 زراعت و پالیز سازند و بعضی جائے را گفته اند که در کوه و
 بیابان در زیر زمین بجهت گوسپند و خرگاو و غیره بگنجد
 و آنرا بری متارعه خوانند و بعضی گویند صومعه باشد که
 که بر سر کوه ساخته باشد و باین معنی با کاف فارسی هم
 آمده است و اصح این است و صومعه در عربی خلوتخانه
 نصاری را گویند که سر آن را بلند و باریک سازند و البته

کار و ار - با دال که بروزن کامکار و وزیر پادشاه را
 گویند و کاروران جمع آنست که وزیران باشند -
 کاروان - با دال که بروزن ساربان یعنی کاروانست
 که وزیر باشد -
 کاروان فلک - کنایه از کوکب عطار است و کوکب گویا
 نیز گفته اند و مجموع را کاروانان فلک می گویند -
 کاروانک - بر فتح نون و سکون کاف پرند است که آواز
 کاروانک می گویند که بجای دل و او باشد و بعربی کروان
 کارزار - ازای نقطه دار بروزن کامکار یعنی جنگ جلال
 کارسان - با او سین بے نقطه بروزن پاسبان نظری باشد
 مانند صندوق و آن را از چوب و گل هم سازند و نان و حلوا
 و امثال آن در آن گذارند -
 کارشناسان - بکسر شین نقطه دار کنایه از دانایان و
 نبهان و صاحب فراست و اهل تجربه و قاعده و قانون دانان
 و عارفان و بخردان و عاقلان باشد -
 کارگاه فلک - کنایه از دنیا و عالم باشد و آسمان را
 نیز گویند بطریق اضافت -
 کارگاه کن فلکان - کنایه از دنیا و مافیهاست که موجودات
 و این باشد -
 کارگر - بر فتح کاف فارسی بروزن تاجور مخفف کارگیر است
 که خداوند و صاحب کار و بار کننده باشد و همین اثر کننده
 و موثر هم هست و بمعنی صفت شخص هم نیز آمده است -
 کارکیا - بکسر ثالث و کاف فارسی و تجمانی بالف کشیده
 یعنی پادشاه و وزیر و کار فرما و کاروان باشد و هر یک از
 عناصر را بعربی نیز گفته اند -
 کارنامه - با نون بالف کشیده و فتح هم کار و هنر و صنعت را
 گویند که کسی تواند کرد و بمعنی جنگ نامه و تاریخ هم گفته اند -
 کارنجک - بر فتح ثالث و هم و سکون رابع و کاف چهار
 باد رنگ را گویند که بنر و بزرگ باشد -

باشد که باغبانان درخت را بدان پرورش دهند یعنی شاخها
زیادتی آرزایان بر نه درخت صنوبر صحنه را نیز گویند
و باین معنی بازای فارسی هم آمده است و سیلی و تقاضون
و کردنی را نیز گفته اند و شاخهای باشد از درخت که سیاه
گند و لته و چیزها بر آن آویزند و بر یک طرف دام بر زمین
گنند تا جانوران از آن رمیده بجانب دام و دانه آید و بوی
ابری هم آمده است و آن ریسانه باشد که در ایام عمید و نوروز
از شاخ درخت و اشال آن آویزند و زنان و کودکان بر آن
نشینند و در هوا آید و روز -

می گویند که مصفر باشد و بعضی نبات آرزای گل کاثری و
تخم کاثری را شهور است -
کاس - بروزن طاس یعنی کوس باشد که نقاره بزرگ
و بعضی خاک زهم آمده است که جفت خاک ماوه باشد و در
عربی کاسه و پیاله را گویند -
کاسان - بروزن آسان نام است باشد از نواسه
سرمه که بر شمال خسیکت واقع است -
کاسانه - بروزن جانانه مرگه باشد سبز رنگ پسرخمی
مائل و در ولایت خوزستان بسیار است -

کاثر - بسکون زای فارسی یعنی لوح باشد که بعرب
احول خوانند و درخت صنوبر صغار را نیز گویند -
کاثر و ن - بروزن حاضر و ن نام شهر و ولایت
باشد از فارس و باین معنی بازای فارسی هم آمده است
کاثر و ن - بازای فارسی بروزن و معنی کاثر است و
آن شهر باشد از ماوراءالنهر -

کاست - بروزن راست یعنی دروغ باشد که عربان
کذب می گویند و دانه کاستن هم هست یعنی کاهشیم که
کاستکار - باکان پالک کشیده و براس قرشت زده
در ونگو که را گویند کاست یعنی دروغ هم آمده است -
کاسته - بروزن راسته یعنی کمر شده و کاهیده باشد -
کاسج - بضم ثالث و سکون جیم خارشیت کلان تیر انداز
را گویند -

کاثره - بفتح زای نقطه دار مطلق منزل و خانه را گویند
عموماً خانه که مزارعان از چوب و علف برکنار زراعت
سازند خصوصاً و تالار و عمارت چوب را نیز گویند و معنی
و خلوتخانه نصاری را هم گفته اند که در سرای کوه سازند
علامت باشد که سیاهان در کنار دام از شاخه و درخت
سازند و چیزها از آن آویزند تا صید از آن رمیده طرف
دام و دانه آید یا خود در عقب آن پنهان شده دام را
بکشند و سائبان را نیز گویند -

کاسجوک - بسکون ثالث و جیم بود کشیده و بکان زده
یعنی کاسج است که خارشیت کلان تیر انداز باشد -
کاسک - بفتح ثالث و سکون کاف مصفر کاسه باشد -
کاسکینه - بروزن آگینه مرسته باشد سبز رنگ پسرخمی
مائل و آرزای بزرگ نیز گویند تا بچه بر سر او مانند هر
و بعضی شتراف خوانند -

کاثره - بفتح زای فارسی خانه و منزلی و مقام را گویند
عموماً و کین گاه صیاد را خصوصاً -
کاثریره - بازای فارسی بروزن و معنی کابیره است
و آن دانه باشد سپید که روغن از آن گیرند و آنرا بر سب
احریض خوانند و بعضی گویند احریض گل کاثریره است
که بعضی آرزای مصفر خوانند و بعضی گل آرزای کاثریره

کاسمو - بضم بود و کشیده بروزن ناز بوموسه خاک ز
را گویند کاس یعنی خاک زهم آمده است و رسته باید که
را نیز گفته اند که کفتگران و موزه ووزان بر سر سوزن
گنند و ریسان گنده را که بدان کفش موزه ووزن بدان
چون گنند و بعضی گویند بوموسه بلبت خاک است و آنرا
بب خوانند و بعضی گفته اند بوموسه بلبت رواه است و آنرا
کاسموه با دیوانی تخمائی در آخر نیز می گویند -

کاسن - بروزن و اسن نام قریب است از قراسه سم قند -
 کاسنی - برنج ثالث و نون بختانی رسیده مردم را گویند
 که بقریه کاسن منسوب اند که قریب است از قراسه سم قند و
 بسکون ثالث گیا همیشه معروف است که تب انافع است و
 باشین نقطه وار هم آمده است و هند باهانت و بر سبب
 بقله بیودیه خوانند و بعضی گویند بقله بیودیه کاسنی صحراست
 و بعضی دیگر گویند خبار است و بعضی گل آنرا کاسنی می گویند
 و الله اعلم -
 کاسه - برنج ثالث معروف است و آن ظرفی باشد که چیر
 در آن خورند و بعضی طبل و کوس و نقاره بزرگ هم آمده است
 و کنایه از فلک و آفتاب و زمین و دنیا باشد -
 کاسه آتشین - کنایه از آفتاب عالم است -
 کاسه پشت - بضم باء فارسی لاک پشت و کشف است
 گویند و کنایه از آسمان هم هست -
 کاسه تن - برنج ثالث و فوقانی و سکون نون کنایه
 از کسی است که از جمیع حیثیات و قابلیتها بی بهره باشد و
 کنایه از مرده و میت آدمی هم هست و مردم کوز پشت را
 نیز گویند -
 کاسه درویشان - اکلیل شمالی را گویند که از جله چهل
 بهشت صورت فلکیست و آن بهشت ستاره باشد مانند
 حاجی متصل بمیزان و عقرب -
 کاسه رود - نام رودخانه است غیر معلوم -
 کاسه سرنگون - کنایه از مردم صاحب بهمت و جوانمردی
 باشد و کسر کنایه از آسمان است -
 کاسه سیاه - یعنی سیاه کاسه است که کنایه از مردم مسک
 و خجیل و گرفته باشد و کاسه سیاه نیز گویند -
 کاسه شدن - کنایه از کوشیدن و تلاش نمودن باشد
 یعنی کوز شدن و خمیده گردیدن هم هست -
 کاسه گاه - با کاف فارسی بالغ کشیده و سکون با

نقارخانه را گویند چه کاسه یعنی نقاره هم آمده است -
 کاسه کجا برم - کنایه از مهمان طفیلی است یعنی شخصی که
 هر روز بوسیده شخص دیگر بماند و مردم رود -
 کاسه گر - بفتح کاف فارسی شخصی را می گویند که کاسه طبع
 می سازد و نام نواسه و قولیست از موسیقی و نام مطرب است
 هم هست که قول کاسه گر مخرج اوست و نام خط ششم است
 از جمله خطوط جام جم و آنرا خط کاسه گرمی گویند و نقاره نواز
 و نقارچی را نیز گفته اند -
 کاسه گردان - شخصی را گویند که بر در خانها و دکانها رود
 و گدائی کند و ساقی را هم می گویند و کسر کنایه از آسمان است
 کاسه لمیس - بالام بختانی رسیده پر خور و شکم خواره را
 گویند و فقیر و گدای را نیز گفته اند و کنایه از مردم صاحب شره
 و حرص باشد و مردم دون بهمت و خوش آمدگویی نیز گویند
 کاسه مینا - کسر او هم بختانی رسیده و نون بالغ کشیده
 کنایه از آسمان باشد -
 کاسه نگون - کسر او نون یعنی کاسه میناست
 که آسمان باشد -
 کاسه نواز - نقاره نواز و نقارچی را گویند -
 کاسه بیتجان - یعنی کاسه درویشان است که کلیل شمالی
 باشد از جله چهل و بهشت صورت فلک البروج -
 کاش - بسکون شین نقطه دارد و شکست که کله باشد
 از اسما سه تری و تنی که خواهرش و آرزو و حضرت است
 و در محل طلب چیزه بطریق آرزو گویند و بعضی افسوس
 و تاسف هم آمده است و مخفف کاشان هم هست و قلان
 شهر است معروف از عراق -
 کاشانه - بروزن جانانه خانه کوچک محقر و خانه زمستانی
 باشد و آشیانه مرغ خان را نیز گویند -
 کاشت - بروزن چاشت ماضی کاشتن است که زراعت
 کردن باشد و ماضی برگردانیدن هم هست یعنی برگردانیدن

و بعضی روزه برگردانید هم بنظر آمده است که ماضی روزه برگردانیدن باشد.

کاشتن - بر وزن داشتن یعنی زراعت کردن و بر کشتن و برگردانیدن باشد و گنایه از نو میگردن هم هست چنانکه کسی چیزی طلبد و نخواهد کرد بدو بدهند گویند کاشته اند.

کاشتر - با عین نقطه وار بر وزن دادگر نام شهر است از ترکستان منسوب بخوبان و خوبورتان.

کاشک - با کاف تجانی رسیده کلمه کاشتنی است که آرزو باشد و بعضی کاشف و انوس و حضرت هم آمده است.

کاشم - بر وزن هاشم و ایت و آن بزرگ از انجمنان باشد و آنرا انجمنان رومی گویند ضیق نفس را نافع است و بعضی گویند کاشم تخم انجمنان رومی است گرم و خشک است و در دوم و سوم.

کاشم - با هم بر وزن کاشتر نام شهر است در ترکستان منسوب بخوبیان و نام قریه هم است از ولایت ترشیز

من اعمال خراسان گویند ز روست دو درخت سرو باطل سعادت شاد بود که را در همین قریه و دیگر را در ستره

فارم که از جمله قریه طوس است من اعمال خراسان وز عم مجوس آنست که ز روست دو شاخ سرو از بهشت

آورد و درین دو موضع کاشت و متوکل عباسی هنگام عمارت جعفریه سامریه حکم بطاهر بن عبداللہ که حاکم خراسان

بود و کاشت که آن درخت را قطع نماید و تنه آن درخت را برگردانند و شاخها را از انجمنان بار کرده بجهاد

بفرستد جمعی از مجوس پنجاه هزار دینار میدادند قبول نکرد و آن درخت را قطع نمود و بوقت افتادن آن درخت

زمین چنان بلرزه درآمد که بگاریز با و بناها را آن حدود و خلل عظیم راه یافت گویند از عمر آن درخت که هزار و چهار

و پنجاه سال گذشته بود و در تنه آن درخت بستند و هشتاد و نه سال بود در سایه آن زیاده از دو هزار گاو

و گویند قرار میگردند و جانوران مختلف الا نواع زیاده از حد و ضروران آشیان داشتند چنانچه بوقت افتادن آن درخت

از بسیار جانوران روزه آفتاب پوشیده گشت و هر دو مار یک شد و شاخها را از بر هزار و سی صد شتر بار کرده بخر

و خر تیز آن درخت تا به بغداد و پانصد هزار درم شد و چون یک منزله جعفریه رسید همان شب متوکل عباسی را غلامان

او پار و پار کردند.

کاشه - به فتح ثالث یعنی کازه است و آن خانه باشد علفی که بر کنار کشت و زراعت سازند و بیخ تنگ و نازک را نیز

گویند و آن آب است که در زمستان می بندند و منجمد میشود.

کاشی - بر وزن ماشی نوع از خشک تنگ باشد که نقاشی کنند و آنگونه سائیده بر روزه آن بالند و نیز چنان

شبیله چینی شود و منسوب بکاشان را نیز گویند و تجانس

مجمول مخفف کاشک است که کلمه کاشتنی و آرزو و حضرت و منسوب و اسف باشد.

کاخ - بسکون عین نقطه و از معنی آتش باشد که بگری نار گویند و بعضی نشخار هم گفته اند و آن چاودین دانه و علف

نیم خائیده است که گویند و شتر و گاو از معده بر آورند و باز فرو برند و بعضی ناله و فریاد هم آمده است و بانگ صدای

کلاغ را نیز گویند و صدای جنبانیدن مهره و گلوله باشد در میان طاس و امثال آن و نام مرغه هم هست سیاه رنگ که

بیشتر در آبگیر باه باشد.

کاخاله - بانالت بالف کشیده و فتح لام کاجیره را گویند و آن رستنی باشد که از گل آن چیز را رنگ کنند و از تخم آن

روغن بر آردند.

کاغذ زر - کاغذ زر را گویند که در آن مبلغی پیچیده به کس دهند و کاغذ زر را نیز گویند که در آن تفصیل زر نقدی که

تحويل کس کنند باشد و برات زر نقد را نیز گویند که بانعام با موجب کس داده باشند و کاغذ زر را نیز گویند که طلا کوبان

در

ورق طلا و نقره را در آن بچیند یا بر آن چسباند و ورق طلا را نیز گفته اند -
 کاغذ می - با ذال لفظه در تجتانی کشیده کاغذ رو کاغذ فروش را گویند و هر چیز که پوست آن بنایت نازک باشد با دوام کاغذ می و جزو کاغذ می و امثال آن -
 کاغذین جامه - کنایه از عجز و بیچارگی و نظم و زاری باشد کاغک - به فتح ثالث و سکون کاف بمعنی خوشی و خوشحالی و نشاط و خرمی باشد -
 کاغ کاغ - با کاف بالف کشیده بروزن چای باغ بانگ و آواز کاغ را گویند و آواز زراغ را هم می گویند -
 کاغله - به فتح لام مخفف کاغاله است که کاجیره باشد کاغون - بانون بود و کشیده بروزن آرزو کر می باشد سیاه و سرخ و زهره دار و در اخر زهره هم می گویند و بعضی گویند مرغیست که آزار و دست خوانند و پیوسته شبها پرواز کند -
 کاغنه - به فتح ثالث و نون نام قریه ایست از قره است قندار و بعضی ثالث جانور گریست سرخ و زهره دار و در بعضی سیاه باشد و بیشتر در فالینز پیدا شود و فالینز اضالع گویند و اورا بفری فروخ خوانند و بعضی گویند مرغیست که شبها پرواز کند و گرم شب تاب را نیز گفته اند -
 کاف - بروزن قاف حرفیست از حروف قه می و بمعنی شکاف و تراک هم آمده است و شکافنده را نیز گویند و امر این معنی هم هست یعنی بشکاف و باصطلاح اهل صنعت اشاره بعلوم کیمیاست و در عربی بمعنی کفاف و کافی و متداول باشد که دندانها را او سائیده و کوتاه گردیده باشد -
 کافنت - به سکون ثالث و قوفانی ماضی شکافتن است یعنی شکاف و تراکیند و ماضی کافتن هم هست یعنی جستجو کردن و تفحص و تجسس نمود -
 کافتن بروزن بافتن بمعنی شکافتن و تراکیندن و کاویدن

و جستجو کردن و تفحص و تجسس نمودن باشد لیکن میان شکافتن و کاویدن فرقیست زیرا که شکافتن بریدنی باشد و تراکی کاویدن عمق پیدا کردن است در زمین و غیر آن -
 کافته - بروزن یافته بمعنی شکافته و تراکینده و جستجو و تفحص کرده باشد -
 کاففتیده - با فو قانی تجتانی رسیده و فتح و ال بمعنی تراکیده و شکاف بهم رسانیده باشد -
 کافد - به فتح ثالث و سکون و ال ابجد یعنی بشکافند و تراکی و جستجو کند -
 کاف لولاک - اشاره بسور کائنات صلوات الله علیه و آله و صحابه و سلم باشد -
 کافور - بروزن ناسور و حروف است و آن دو قسم میباشد یکی از درخت حاصل میشود و آنرا جووانده گویند و دیگری علمی و آن چوبی است که می جو شانند و از آن بر می آورند و هر چیز سفید را نیز آن نسبت کنند و نام بادشاهی هم بوده پیدا و گوارد می خوار و رستم بن زال اورا گرفتند به بنام و اصل کرد و نام چشمه ایست در بهشت -
 کافور بار - بابا به ابجد بالف کشیده و برابر است قرشت زده کنایه از هر چیزی بنفایت سرد و بسیار خوشبو است باشد و بمعنی برف بار هم هست چه کافور بار برف کسایه از برف باریدن است -
 کافور جووانده - نوعی از کافور است بنفایت خوشبو بودیدن آن در و سر از نافع باشد و خوردن آن قطع شهوت جماع کند -
 کافور خوردن - بسکون را سه کافور کنایه از عدم رجولیت باشد -
 کافوری - بروزن لاهوری معنی باشد که آنرا با بون گویند و بفری اتخوان خوانند و نوسه از گل با بون هم هست که آنرا گل گاو چشم می گویند و عربان عین البقری نامند آن را

ن جستجو کردن

شک کرده بسایند با سنگین بیانشانند سهال بغم کنند
بوییدن آن خواب آرد -

کاف و لام - کناچه از گل است که گیل بهم گویند و کناچه از
گزان و لان است چه از کاف مراد گزان و از لام لان

باشد و دروغ و کذب را نیز گویند و کناچه از لوهو و لوب هم است
کافیدن - بروزن و معنی کافیدن است که گندن و

حکافتن و نفخس و نجس کردن باشد -
کافیشته - بر نفخشین نقطه دار بروزن ماهیج معنی کابیره

است و آن گیاه باشد که از گل آن چیز بارنگ کنند و از
تخم آن روغن گیرند -

کافیلو - بانگ تجانی رسیده و لام بواو کشیده رستنی و
گیا هست بسیار است و سابق باریکی هم دارد و آنرا

بهری شکامی خوانند و عوبان هرگاه شخصی را ببیند که بسیار
ضعیف و لاغر است گویند کانه عو و شکامی -

کاک - بسکون کاف یعنی مرو باشد که در مقابل زن است
و معنی مردم که آدمی باشد و مردک چشم هم هست و بهری

انسان العین خوانند و هر چیز خشک را گویند عمو و آگوشته
تقدیر را خصوصاً آدمی و حیوانی که بسیار لاغر و ضعیف

شده باشد و آن خشک و ناله که از آرد و خشک پخته باشند
یعنی خوب پخته باشند و روغن و شیر در آن کرده باشد

در معرب آن کمک است و بعضی گویند کاک قرص آن خشک است
و آنرا بهری کمک خوانند و آنرا علم و قرص ماه را نیز گویند

که ماه شب چهارده باشد و نام قلعه است از قلاع آذربایجان
و معنی کاواک و میان خالی هم آمده است -

کا کا - بر دو کاف بلف کشیده برادر کلان را گویند و
غلام قدیمی که در خانه پر شده باشد و میوه خشک نقل است

را نیز گویند و بهندی عمو باشد که برادر پدیده است -
کا کا و - با کاف بلف کشیده و بواو زوده نوسه از بازی

باشد و آن چنانست که یک کس دستها را بر زمین گذارد
مرو و مشهور -

دفر یاد کند که کا کا و حریفان دیگر از اطراف او در آمده ادرا
در با و شلاق گیرند او همان طریق دست بر زمین نهاده از

حریفان دو دو و بهر کس که سر بای خود را برساند او را بجای
خود آرد -

کا کبان - بابای بلف کشیده بر وزن باغبان گل گایه
باشد و بهری محصفر گویند -

کا کره - بکسر کاف و فتح راسی بلف نقطه دار و دست که آزا
عاقه قرح خوانند باه را از یاده کنند و آن بیج گیاه است باشد

و بهری عود القرح گویندش و بفتح کاف در اهرم آمده است -
کا کل - بضم کاف نازی و سکون لام معروف است که کوس

میان سر سیران و مروان و اسب و استر و غیره باشد و نو
از گندم هم هست که آنرا حنظل رومی گویند و شور گیاه را نیز

گفته اند که ایشان باشد و بهری حمض خوانند و بفتح کاف
فارسی کلک و قلم چیریه نوشتن و نه میان تهر را گویند

که در میان آب میروید و بکسر ثالث گلهای که در میان آب و
کا کله - بضم ثالث و فتح لام نام مبارزه بوده ایراسی

از فرزندان تور -
کا کنج - بسکون ثالث و فتح نون و جیم ساکن لغتی است معنی

گویند عربیست و بعضی گویند معرب است و آن دو ناله باشد
که عوس در برده گویندش و تخم آزار جوز المرج و حبله او خوانند

و بعضی گویند کا کنج عنب الثعلب است و این صحنه نزار و
چه همه جا گفته اند که عنب الثعلب بدل کا کنج میشود -

کا کو - با کاف بواو کشیده معنی خانو باشد که برادر را
و نام پهلوانی هم بوده از پسر زاده ای سلم بن سلمه بن

دو دختر زاده و دختر ضحاک و او را کا کوس نیز گویند باز آن
تختانی در آخرو او در دست سام زبانه کشته شد -

کا کوبی - بر وزن یا قومی گیاه است که آنرا بهری مستحضر
کا کوش - بر وزن آخوش بفتحه را گویند و آن گل باشد

مرو و مشهور -

مرو و مشهور

کاکول - بضم کاف و سکون و او و لام بمعنی کامل است
 که بوسه میان سر مردان و پسران و پاپ و استر باشد -
 کاکویه - بر فتح تخمائی بمعنی کاکوست که خالو باشد و آن براد
 مادر است و نام پهلوانی هم بوده از پسر زاد با س سلم بن
 فریدون و دختر زاد با س سخاک -
 کاکلی - بر وزن خاکی نام شخصی است که پسر او را مانا میگفته
 و حاکم جانے بوده -
 کال - بسکون لام بمعنی خم و خمیده و کج باشد و جا و مقام
 و جایگاه بود و چه میان کال میان جارامی گویند و زمین شکافته
 و آب کند را نیز گفته اند و بمعنی شرو لیده و در هم نیه آمده است
 و خام و نارسیده را هم می گویند و بمعنی گندنا و کدو هم است
 و نزع از گل را نیز گویند و بمعنی بهر لیت و گریز باشد چه
 که گریخت گویند کالید -
 کالار - بر وزن بالاب معنی رخت و رخت و اسباب متاع
 باشد و طبعت تند و بازند باگ و فریاد و فغان را گویند -
 کالار - بسکون را س قشقت آگیندی را گویند که بسیار
 عمیق باشد و از کنار کنار او آن مقدار باشد که سب آدم
 نتواند جبت و تخمه سنگ تنگ و نازک را نیز گویند که بر س
 مرور رود با س زیر جام و جو بیاس آب پوشند -
 کالاشکن - بسکون شین نقطه دار و فتح کاف بر وزن
 داداشتن نزع از جلوا باشد -
 کالاب - بر وزن و معنی قالب است که آزا کالید نیز گویند
 کالید - بضم با و سکون و ال ابجد بمعنی قالب است که قالب
 هر چیز باشد و بمعنی تن و بدن آدمی و حیوانات دیگر نیز است
 و بر فتح با س ابجد هم گفته اند -
 کالپوسه - با س ابجد بود و رسیده و تخمائی زده
 بمعنی سرگشته و تخمیر و حیران باشد و بمعنی نادان و بیچاره
 هم آمده است و بحدف تخمائی هم درست است که بر وزن
 نازبو باشد -

کالجا - باجم بالف کشیده بلمنت گیلان بر وزن بومنی کاندنا
 است که جنگ و جدال باشد و مزرعه برنج را نیز گویند -
 کال جوش - باجم بر وزن شال پوش نوسه از ماحضر
 باشد که در ویشان پزند و آن چنانست که نان را ریزه کنند
 همچنانکه براس اشکنه ریزه می کنند و کشک آب نرم کرده را
 باروغن و اندک فلفل و زیره و مغز گردگان و نان نلس
 ریزه کرده در دیگر ریزند و دو سه جوشه و او فرو آورند
 و خورند -
 کالید - بر فتح ثالث و سکون و ال ابجد بمعنی در هم شود
 و بگریزد -
 کالفتة - بر وزن آلفته بمعنی آشفته و شیدائی و دیوانه
 مزاج و پریشان حال باشد -
 کالفة - بضم ثالث و فتح فاب معنی کالفتة است که آشفته
 و شیدائی باشد -
 کالک - بر فتح لام و سکون کاف خربزه نارسیده که کوچک
 گویند و بعبری خضف خوانند و کدو س استادان حجام را نیز
 گفته اند که آن حجامت کنند -
 کالم - بضم ثالث و سکون سیم زنه را گویند که شوهرش مرده
 باشد یا طلاق گرفته باشد -
 کالنج - بر فتح ثالث و سکون نون و جیم نام میوه ایست
 شبیه به کنار و آزا در خراسان حلفت شیران و بعبری
 زعور خوانند -
 کالنجر - بر فتح ثالث و جیم بر وزن آهنگر نام قلعه ایست
 در هندوستان که نیل از آنجا آورند و نیل چیز است که
 بدان چیز رنگ کنند -
 کالنجیه - بضم ثالث و فتح جیم فاخته را گویند و آن برنده آ
 مشهور و شیرازیان آزا قالنج خوانند و بعبری صلصل گویند
 و بعضی عکد را نیز قالنج خوانند -
 کالوج - با ثالث با و کشیده و جیم زده که بر تر را گویند

<p>وژولیده گردیده و موسی مادر زاد و گر نخته باشد و چیز را که گرد و خاک بران نشسته باشد هم کالیده می گویند -</p>	<p>و آن پهنه ایست معروفه و انگشت کوچک را هم میگویند که بران خنصر خوانند و باین معنی باجیم فارسی هم آمده است -</p>
<p>کالیو - بانا نش بختانی کشیده و بواور زده یعنی نادان و ابله و سرگشته و کج و جبران و سراسیمه و بیوش و دیوانه مزاج باشد و کر را نیز گویند یعنی کسی که گوشش نه شنود و لبرجی هم خوانند -</p>	<p>کالوخ - بسکون خای نقطه دار گیا هست باشد بد بو و بعضی گویند گندناست و آن سبزی باشد که خورند -</p>
<p>کالیوس - بر وزن آبنوس یعنی کاجوش است و آن نان ریزه کرده باشد که با کشک و روغن و مغز گردگان و ادویه گوناگون جوشانیده خورند و آزاد خراسان اشکته قروئی گویند -</p>	<p>کالوس - بر وزن سالوس یعنی نادان و ابله و احمق و بی عقل باشد -</p>
<p>کالیوه - بر فتح و او یعنی کالیوست که نادان و احمق گشته و دیوانه مزاج و کر باشد یعنی گوشش نشنود -</p>	<p>کالوسیک - بسکون سین بی نقطه و کاف باقلار گویند کالوشه - بر فتح شین نقطه دار دیگر طعام نری را گویند و آنست هم هست مخصوص مردم دیلمان که از برنج و نخود چینی و سرکه پزند و چون بچینه شود کشنیز تر و نفع را با هم گویند و در روغن بریان کنند و بر بالاس آن ریخته بخورند -</p>
<p>کام - بسکون سیم صفت دیان را گویند یعنی خاک اعلی و لبرجی خشک خوانند و دیان را نیز گفته اند و بعضی مراد و مقصد هم آمده است -</p>	<p>کالونی - بر وزن قانونی نام گیا هست که آن را لبرجی سعتر می گویند</p>
<p>کامته - بر فتح تاء قرشت نام شهر است از ولایت لوج و آن مابین بنگال و ختا واقع است و در آن شهر ساحران و جادوگران بسیار اند -</p>	<p>کاله - بر وزن لاله یعنی کالاست که اسباب و متاع باشد و گلوله پنبه حلاجی کرده و پنبه که بخت رشتن فتنه کرده باشد و هر که در آنیز گویند عموماً و که و س که شراب در آن کنند خصوصاً و بعضی کالک هم آمده است که خرزهره کوچک رسیده باشد و زمین را نیز گویند که بخت زراعت کردن آراسته و میا ساخته باشند -</p>
<p>کامرو - باراسه بی نقطه بوا و کشیده نام شهر است مابین بنگال و ختا و در آن شهر نیز مانند کامته ساحران و جادوگران بسیار اند و گویند راسه و پادشاه آنجا نیز ساحر است -</p>	<p>کالادان - بادل ابجد بر وزن لالاسان سله و سبک باشد که زنان پنبه رشتن در میان رفته شده را در آن گذارند کالی - بر وزن قالی یعنی محافظت کننده و نگهبان باشد و در عربی یعنی نسیم است که نقیض نقد باشد -</p>
<p>کام فیروز - تام و لایته است از فارس - کامگار - با کاف فارسی بر وزن نامار پادشاه صاحب اقبال را گویند و نام یکی از طیور یا سباع شکاری که بغایت سیاه و شکاری است باشد هم هست و بعضی گویند هر سباع و مرغ شکاری را که همه چیز گیر باشد کامگاری گویند کام ناکام - این لفظ در مقام لفظ گفته میشود که آزا بر بی الهیته می گویند -</p>	<p>کالید - بر وزن جاوید باضی کالیدن است یعنی در هم شدن و در هم کردن و آسخت و بعضی گریخت هم آمده است که ماضی گریختن باشد -</p>
<p>کالیدن - بر وزن کالیدن یعنی در هم شدن و در هم کردن و گریختن باشد -</p>	<p>کالیده - بر وزن کالیده یعنی در هم شده و آسخته و آشفته</p>

کامو - با نالت بوا کشیده و برال اجد زده یعنی بسیط است
 که در مقابل مرکب باشد -
 کام وریش - باراسه بی نقطه بتجانی کشیده و براسه فارسی
 یعنی دراد و مقصد و هوا و هوس باشد و هر یک از کام در پیش
 هم جدا گانه باین معنی است -
 کاموس - با نالت مجول بروزن نام مبارزیت
 کشانی و او پادشاه سنجاب بود و تا بلک روم ولایت داشت
 بعد افراسیاب آمد و رستم او را بجم کند گرفت و کشت و به معنی
 کامو هم آمده است که بسیط در مقابل مرکب باشد -
 کامه - بروزن نام معنی کام و مراد و خواهش و مقصد و طلب
 باشد و مرجان را نیز گویند و آن در قعر دریا میرود و در پیمانها
 بران بنزد و کشته تا بر آید و در وقت بر آمدن سبز رنگ است
 چون باد بر میخورد و آفتاب می تابد سرخ میگرد و در آرد و
 چشم بکار بر نذوقت بصر دهد و شیر و روغ در هم چاشنیده را
 نیز گویند و نان خورشید است مشهور که بیشتر مردم صفایان ساز
 دوزخ و زور و سجال را نیز گویند که مراسه و دوشابی باشد و بعضی
 گویند طعناست که بزبان عربی کلج میگویند و بعضی گویند کلج
 عرب کانه است و نام تو منی است از مصافات کابل یعنی
 نصبه ایست که صد پاره ده در تحت دارد و و کجام اسپ را
 نیز گویند -
 کان - بسکون نون معروف است و عبری معدن خوانند
 یعنی کندن هم است -
 کانا - بروزن و انا یعنی نادان و ابله و احمق و بی عقل باشد
 و چوب بن خوشه انگور و خرمبار را نیز گویند و پاره از خوشه انگور
 و خرمبار هم گفته اند -
 کاناژ - بسکون زای نقطه دار بروزن آواز چوب مرغی شده
 خرمبار گویند یعنی جان که به شکل چسبیده باشد -
 کاند - بسکون نون و دال اجد یعنی قد است و شکر را
 نیز گویند -

کان کن - بر فتح کاف شخصی را گویند که کان را می کند و امر
 باین معنی هم هست و فر پاد را نیز گویند بطریق کنایه و ضم کن
 ترکیب اضافی -
 کانور - بروزن کافور کند و س غدر را گویند یعنی ظرفی
 که غدر در آن کنند -
 کانون - بروزن قانون یعنی آتش دان باشد مطلقاً
 اعم از گلخن یا منقل آتش و کسی را نیز گویند که مردم او را
 گرامی دارند و سفارش قبول کنند و طرز روش و قاعده را
 نیز گویند و لغت سریانی نام بعضی از ماهها را رومی است
 که کانون اول و کانون آخر باشد و آن ماه سوم و چهارم است
 کانیر و - با تخطانی مجول و راسه قرشت بوا و کشیده
 بروزن نایکو دار و نیست که آزار از یون گویند و بجهت
 دفع هستقا بکار آید -
 کان یسار - بر فتح تختانی و همین به نقطه بالغ کشید
 و براسه قرشت زده تو نگر و مالدار و صاحب جمعیت
 بسیار را گویند -
 کاو - بسکون واو یعنی کاویدن باشد و امر بکاویدن
 هم هست یعنی بکاو و کاوند را نیز گویند که فاعل باشد و
 یعنی شجاع و دلیر و خوش قد و قامت هم آمده است -
 کاواک - با و اوبروزن چالاک میان خالی و پوچ
 و به مغز را گویند -
 کاوانی ورفش - مخفف کاویانی ورفش است که رفش
 کاویانی باشد و آن علم فریون بوده منسوب بکاوه آهنگر
 آن چهره بود از پوست پلنگ و یا پوست بز که کاوه در وقت
 کار کردن بر میان می بست و در هر جنگ که آن همراه بود
 فتح می شد گویند حکیم در صفایان صد در صدی ساعت صمد
 بران کشیده بود و بعضی گویند شکل از سونگیهاست آتش
 در آن هم رسیده بود که این خاصیت داشت و فریون
 بعد از کشتن منخاک آزار صمد کرده بود و هر جا که میرفت

البتة فتح می کرد تا در زمان خلافت عمر برست مسلمانان افتاد
آزاد پاره پاره کرده قسمت کردند.

کا و اول - بروزن شاخول یعنی جاشنی گیرست که سحر
باشد و بجا اول را نیز گویند که ترکان تو شمال بیخوانند.

کا و رک - بر فتح ثالث و سکون راست بی نقطه و کاف
آشیا نمرغان را گویند و فتح را سه قرشت بار و میوه که باشد
و آن شبیه است بنیاز کوچک و از اختیار کبر هم میگویند در
انراخته اچار سازند و با طعام خورند.

کا و ه - بر فتح و او نام آهنگر بوده مشهور که فریدون را
پیدا کرد و بر سر صخاک آورد و درفش کاویانی منسوب است
و قافه مشک را نیز گویند.

کا و ک - بر فتح ثالث بروزن ناوک مخفف کا و اک است
که بویج و میان خالی و بیغیر باشد.

کا و یانی و درفش - علم فریدون است منسوب بکاوه آهنگر
چه آن پسته بوده که کاهه در وقت کار کردن بر میان خودی
کا و یدین - بروزن جاویدین یعنی کافتن و سبجو کردن
سی را بدست و زبان آزار دادن باشد.

کا و کاو - با دو کاف با لفت کشیده و سکون دو و او بعضی
تفخس و تفتیش باشد.

کا و یش - با ثالت بتجانی رسیده و بشین نقطه دار زده
طروف و انانے دوغ و ناست را گویند.

کا و کلور - با کاف و لام دو و او را سه قرشت و حرکت
غیر معلوم آلت تناسل را گویند و بعضی قضیب خوانند.

کا و ین - بروزن و معنی کابین است که مهر زمان باشد
و آن سلغنی است که در وقت نکاح کردن مقرر کنند.

کا و ل - بروزن و معنی کابل است و آن شهر است
معروف و مخفف بجا اول هم هست که ترکان تو شمال میگویند
و سفرچی را نیز گفته اند که گنداسه که بی راه می گویند و آنرا

کا و ینک - بر فتح نون و سکون کاف در شیراز مطبق
سال را گویند اعم از بلخ خوار و غیر بلخ خوار.

بهری گراش الکرم خوانند گرم و خشک است در چهارم سوّم
کا و سنجک - بر فتح ثالث و جیم و سکون نون و کاف
خیار باورنگر را گویند که سبز و تازه و بزرگ باشد.

کا ه - بسکون با علف خشک را گویند و امر بکاستن و
کاهیدن و ضعیف شدن هم هست.

کا و کون - بر فتح نون جانور کبک است سرخ و زهر دار
دیرو خالک سیاه باشد و بیشتر در فالینز با هم سرد و خرد
راضان کنند و گرم شتاب را نیز گفته اند که عروسک است

کا ه - کایه پاره بیاد او ان - کایه از لاف زدن و حکایت
و سخنان گذشته گفتن و برگزیده فخر کردن و نازیدن باشد
و آنرا کاه کنه بیاد دادن هم می گویند.

کا و وس - او او بروزن ناموس نام کی از پادشاهان
کیان باشد و بعضی نرود را گویند و جیم فرعون را او باشد

کا ه ربا - بر فتح راء قرشت و باء اجد بلف کشیده
صمغ درخت جوز لیست خاص و بعضی گویند صمغ درخت جوز
رویت و بعضی صمغ ابجوز الرومی خوانند و بعضی دیگر گویند

اعلم و معنی پاک و لطیف و اصل و نجیب و ستولی باشد
و معنی بتائید آبی را نیز گویند و معنی شعله و شمر و تندی
هم آمده است و رسم الخط آن درین زمان بیک است اوست
بجوطاوس و داود و امثال آن -

صمغ درختیست مانند پسته همچو کبریت سوزد و آنرا سید الکلبات
خوانند و کاه را با جانب خود کشد هر که با خود دارد و ازیرقان
امین باشد و بعضی گویند در حد و دروس چشمه است که بر چویند

کا و وک - معنی اول کا و رک است که ایشان
مرغان باشد.

و چون باد بران می وزد و لبه میشود و کربانے خاصه آنست
و آنرا بعضی مصباح الروم خوانند و بعضی گویند سنگ است زرد
همچنانکه شهاب سنگی است سیاه و الله اعلم.

سجده

کاهش - بروزن کاوشس معنی کم شدن و نقصان
بیرفتن باشد -

کاکشان - باکاف بروزن ماه و شان شکل لهیست که
که بهاد آسمان پیدمی آید و آنرا عبری مجرہ سے گویند -

کاکلی - کبکثالت و فتح میوکات مشد و بتجانی کشیدہ
رستنی باشد کہ آنرا اختلال مامونی لیکویند و عبری اوخر خوانند -

کاکہنگان - بفتح ثالث و سکون نون و کاف فارسی
بالف کشیدہ و بیون زدہ یعنی کاکشان ست کہ عربان مجرہ

گویند و آن ستارہ ہے بسیار کوچک نزدیک ہم باشند -
کاجو - بروزن آہونام ترہ ایست کہ خورد و عبری خرگویند

و معنی جنازہ ہم آمدہ است عموماً و جنازہ گبران را گویند
خصوصاً و آن تابوتیست کہ مردہ را در آن گذارند و بجانب

تسیر برند -
کاجوکب - بضم کاف و سکون باسے ابجد معنی جنازہ است

و آن تابوتے باشد قبہ وار کہ مردہ را در آن گذارند و بجانب
قبر برد و عبری متوط ہش ہ خوانند -

کاسیدن - بروزن چاہیدن معنی کاستن و
کم شدن و نقصان کردن و ضعیف و خیف گردیدن باشد -

کایتہ - بروزن آئینہ امر کردن باشد بخصی کہ چشم از من
گردان و با من باش و با من معنی کایینہ با دو یاسے حطی

بروزن آئینہ ہم نظر آئندہ است -

بیان دوم

درکات تازی بابای ابجد شکل پنجاہ و یک لنت کثایت
کب - بفتح اول و سکون ثانی اندرون رخ را گویند
کہ در گردوبان از جانب درون و وہان را نیز گفته اند -

کباب تر از ران آہو - در مویذ الفضل کتابہ از پرکا کتاب
برفت کہ در ایام زمستان سے بارو -

کبابہ - بفتح باسے دوم بروزن خرابہ دو ایست کہ
سے معنی نامہ کہ اطلیاسے انگلستان چنان تحقیق نمودہ اند کہ کبابہ

در جزیرہ جاوہ کبکثت پیدا شد و بعضے گویند از ملک ہما نیز خبر و ہم
و معنوی سمدہ است و خوردن یک و نیم درم از سفوف آن یا ہفتدہ

شقال آجے روز سہ بار داغ سوزاک و عسر البول است کہ بہرقت
وورد ہوا بچکلہ دو اسے مذکور در خاصیت مسطور نجایات مجرب است

ہا اینکہ اگر چند روز بطریق مرقوم ہستہ حال و رآبر بالکلہ مرض و اثر
آن را دفع نماید ۱۳

آنرا عبری حسب العروس خوانند و عبری آن بہتر است و آنرا
از جزیرہ شلاہ طہ آورند گرم و خشک است -

کباوہ - بروزن قلاوہ کمان نرم بسیار شستہ آگوست
کبار - بفتح اول بروزن ہزار شخصے را گویند کہ جوہ و

علف و ہیزم و امثال آن از صحر اہبت فروختن می آورد
و کبکراول در عربی معنی بزرگان باشد -

کبارہ - بفتح اول بروزن شرارہ سہدے را گویند
کہ میوہ و امثال آن در آن کنند و بر چار و ابار نمایند و آن

جائے بجائے ہرند و معنی خانہ زنبور و کاسٹالین ہم آمدہ است
کباک - بفتح اول بروزن ہلاک رسیان و طنابے را

گویند کہ از لیف خرما تانبند -
کبال - بفتح اول بروزن و بال معنی کباک است و آن

رسیانے باشد کہ از لیف خرما سازند -
کبست - بکسر اول و سکون ثانی و فوقانی زنبور عمل را

گویند و با من معنی بفتح اول ہم آمدہ است و در عربی بفتح
اول معنی ہلاک ساختن و خوار کردن و بر سر و انگندن باشد

کبتر - بروزن و معنی کفتر است کہ کبوتر باشد -
کبج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم خرالغ دم بریدہ را

گویند و ہر چارہ واسطے کہ زبردانش ورم و آماس کردہ باشد
و با من معنی باہیم فارسی ہم آمدہ است -

کبجہ - بفتح اول و جیم معنی کبج است کہ خرالغ دم بریدہ باشد
و ہر چارہ واسطے کہ زبردانش ورم کردہ باشد گویند کہ کبجہ

و باہیم فارسی ہجہ با من معنی وہیم معنی جوبے باشد کہ بران گویند

بریان کرده شده را که با چیزی آغشته کنند بر هم زنده و بشود آن
و آزا بهری مخرج گویند -

و فوقانی زده گوگرد را گویند و آن گرم و خشک است
چهارم و اقسام آن در گوگرد مذکور میشود و زغال ص
نیز گفته اند عربیت -

گنبد - به فتح اول و سکون ثانی و والی ابعده یعنی فرجه باشد
که در مقابل لاغز است و کیم زرگره و مسکه را نیز گویند

گنبدت - به فتح اول و ثانی بروزن است رتبی باشد
تخ شبیه به استنبوی که بعربی خنظل و بفارسی خمر زرق گویند

آن چیزیست باشد که مس و طلا و نقره و امثال آن را بر آن
بهم پیوند کنند و بعضی سریشم هم آمده است و آن چیزیست باشد

و گویند چار موضع شخصی را عقرب گزید و درم خنظل به آن
شخص دادند تا بخورد و همین که خورد و در طرف شد اگر خنظل

که در و در آن استخوان و چوب را با آن بهم بچسباند و بعضی
شتاب و تمجیل هم آمده است و در عربی کبستر ثانی یعنی جگر باشد

بمقدار پشت ماشینی سوراخ کنند و پراز روغن زنبق سازند
و سوراخ آن را با خمیر حکم بگیرند و بر بالاس آتش نهند

و میانه هر چیز را نیز گویند خصوصاً قهضه گمان و میان آمان -
گنبد اسبروزن فردا یعنی کیم زرگره و مسکه باشد که آن

تا جوشی چند بزند و بعد از آن بردارند و بر پوست سفید مالند
سیاه کند این خنضا بیست از نمود و بعضی گویند گنبدت

چیز را اصل و پیوند کنند و سریشم و در گران را نیز گویند که
آن چیز را با هم بچسباند و بعضی فرجه هم هست که تقیض لاغز

غیر خنظل است و آن گیاهیست باشد بغایت تلخ و زهر آلود
نیز گنبدت گویند و در مویذ الفضلا است نیشکر را گفته اند -

باشد و تمجیل و شتاب را نیز گفته اند -
گنبد - به فتح اول و ثانی بروزن نظر رتبی باشد که در سر

گنبدتو - بروزن ارسطو یعنی گنبدت باشد که زهر گیاه
و خنظل است -

پزورده کنند و خورد و در و با نیز بکار برند خصوصاً خانان
را نافع است اگر با مس که طلا کنند و بعربی اصف خوانند و

گنبدتو باشد که خنظل و زهر گیاه است -
گنبد - به فتح اول و سکون ثانی و کاف تازی و سقا

بسکون ثانی زبان پهلوی خفتان جنگ را گویند و بکار
و فتح ثانی در عربی بزاد بر آمدگی و بلند سالی را گویند و

گویند که عربان به خوانند و بعضی کف دست را گفته اند و
با کاف فارسی برنده است مشهور و معروف و آن در

بسکون ثانی بزرگوار است -
گنبد یا - بابا به ابعده بروزن خبر آتش کبر باشد چنانکه

می باشد در می و غیر در می هر دو بیک شکل و شاملی لیکن
در می بزرگتر و غیر در می کوچکتر است و معربان قنچ است

آتش است را است با گویند چه با معنی آتش است -
گنبد ک - به فتح اول و ثانی و ثالث و سکون کاف گنبد

گنبد ک - کتابه از ساقیان مطربان و شاپوران
مجلس باشد -

خار و در آن از بعربی مسک و بشیرازی خار سوک باشد
و بصفا یانی هر دو گویند و در مغرب محس الامیر خوانند ضاد

گنبد ک - بروزن دبدبه جدا است پای ستوران و شران
و آدمیان باشد بطریق اجراع -

کردن بروزم های گرم نافع است -
گنبد او - با او بروزن و معنی کبر است که آتش کبر باشد

گنبد ک - کتابه از ساقیان مطربان و شاپوران
مجلس باشد -

چه در فارسی با ابعده و با او هم تبدیل می باشد چنانکه
دست بار است و او هم گویند -

گنبد ک - بروزن دبدبه جدا است پای ستوران و شران
و آدمیان باشد بطریق اجراع -

گنبد ک - بروزن دبدبه جدا است پای ستوران و شران
و آدمیان باشد بطریق اجراع -

۱۱۱

که آن را برعربی دراج س گویند -

کبکبچیر - به فتح اول و ثالث و سکون ثانی و نون و هم تخمائی رسیده و براس قرشت زده فلاخن را گویند و همین مرغ تیز پرو بلند پرواز هم آمده است و بعضی گویند کبکبچیر دراج است آن پرزده باشد ششور -

کبیل - به فتح اول و ثانی و سکون لام یعنی کول است و آن پوستینه باشد که از پوست گوسفندان بزرگ دوزند -

کبوتر موم - به فتح دال ابعده و سکون سیم کنایه از همان بود که مطلوب گذاشتن و زبان مطلوب را مکیدن و پوسته خاطر خوردن باشد و بضم دال علاقه دستار و کمر بند را گویند که بر کبوتر راست ایستاده باشد -

کبوتر و آراب - با و او کنایه از پایاب است و آن جلای باشد از رودخانه که پیاده توان گذشت -

کبود - بروزن حصور گلیت معروف و آسمان به آن است و نام کوبه هم هست و عربان کوه را جبل گویند -

کبودان - بضم اول و ثانی بود و مجهول رسیده و ثالث این کشفه و بنون زده نام قریه ایست از مضامفات نیشاپور و تخم باشد که آرا سیاه دانه خوانند -

کبود پشت - بضم باه فارسی و سکون شین و مای ترشت کنایه از آسمان است -

کبود و حصار - یعنی کبود پشت است که کنایه از آسمان باشد - کبود - با دال ابعده بروزن کبوتر کرکس باشد در آب آرا

ماهیان کوچک خورند و بعضی گویند مرغیست آبی و ماهی خوا و آنرا بوتیار خوانند و جمعی گویند کرکس بزرگ و ماهی خوار که جز در شب پیدا نشود و روز مخفی باشد -

کبود پشت - به فتح طایه خطی کنایه از آسمان است - کبوده - بروزن نبوده نام چوپان افراسیاب بوده و در

باشد بزرگ کرتنه آن لطیف و خوش آئینه باشد و بعضی گویند درخت پشته خال است و نوحه از بید هم هست و بعضی

گویند درخت بید رشک است -

کبوس - با و او مجهول بروزن کبوس یعنی کج و نار است باشد و در فرهنگ جاهگیری باین معنی بجای حرف ثانی یا به خطی هم آمده است -

کبوک - به فتح اول و ثانی بود و کشیده و بجان زده مرغیست که بوزنک بمقدار باشد گویند که با همجنس خود جفت نشود و بعضی گویند مرغیست آبی و سرخ رنگ و آزار خراب گویند و ترکان عنقد بهش به خوانند و به تشدید ثانی چکا و ک باشد که عربان ابوالمیش خوانند -

کبه - بضم اول و فتح ثانی مشد و شیشه یا شاخ یا کوهی باشد که جامان آزار بر محل حجامت نهند و بکنند و معرب آن قبه است و برآمدگی هر چیز را نیز گویند و بغیر تشدید هم درست است و به فتح اول نیز بنظر آمده است و بابای فارسی هم هست کبی - بروزن صینی میون سیاه را گویند -

کبیتا - بضم اول و فوقانی بالغ کشیده بروزن ازوید ا حلوای باشد که از مغز بادام و پوسته و گردگان و کنجشود و امثال آن پزند و آنرا حلوای مغزی هم می گویند و برعربی ناطقه خوانند و معرب آن قبطا باشد و بعضی گویند نایست که از فکر و کنج پزند و بضم اول و کسر ثانی طعایست که از خمیر آرد گندم سازند و خورند و برعربی قطائف گویند و آن رشته قطائف نیست چه برعربی رشته قطائف را کثافه خوانند -

کبیتک - بضم اول و فتح ثانی درایع و سکون تخمائی و کاف آسیان را گویند و آن آسالتی باشد که آسیار بران نیز کنند -

کبیته - بروزن قبیله صینی کبیتاست که حلوای مغزی است کبچی - به فتح اول بروزن دریکه چاروائی را گویند که زیر دامن او درم و آس کرده باشد و پشت خار را نیز گویند و آن چوبک باشد که باندام سنجید دست یا اندام دیگر سازند

دلشت بران خارتند -

کبیر - بفتح اول بروزن وزید کیم زرگری را گویند و آن چیزه باشد که طلا و نقره و مس را با آن بهم وصل و پیوند کنند و سریشم را نیز گویند و آن چیزه باشد که در و در گران چوب و استخوان را بهم چسباند -

کپچیم - بروزن و مسنی کفچیم است و آنرا چیم نیز گویند - کپراس - بروزن کرباس یعنی تبدل و بندر گویی باشد و آن خشست از خود برداشتن و با مردم خوش طبعی و مزاج بسیار کردن و هرزه گویی باشد -

کبیدن - کبسر اول بروزن نشین یعنی از جاس گشتن و از جاس کشیدن و گردانیدن باشد -

کیوک - بفتح اول پرنده الیست که با غیر جنس خود هم نشین شود و اگر احياناً کیوک نیز پرنده دیگر را بیندنی احوال ماده گرد و با او جفت شود گویند نگاه داشتن استخوان و قوت باه - کسبه - بفتح اول و ثانی مشد و شلخ و شیشته و کدوی جمان باشد که بدان حجامت کنند و بضم اول نیز آمده است -

کبیره - بضم اول و کسرتانی بروزن کلیچ آرد و گویند که گندم آنرا بریان کرده باشد و آرد برنج و نخود و جو بریان کرده و غیر بریان کرده را نیز گویند و معنی دلیده هم آمده که درشته و شکسته شدن گندم و بلغور باشد -

کپی - بفتح اول و کسرتانی مشد و غیر مشد و میمون را گویند عموماً و میمون سیاه را خصوصاً و بزبان علمی است نیز میمون که پی می گویند و آن جانور است شبیه آدمی - کپیدن - بروزن طپیدن یعنی رلودن باشد -

کبیسه - بروزن هر سیه زیادتی باشد که آنرا منجان ماه شکار اعتبار کنند و آنرا بر بی فضل است خوانند -

بیان چهارم

در کاف و قاری بابی و شفت مثل برشی و دو لغت و کنایت

کبیک - بفتح اول و کاف و سکون جیم در آخر نوسه از کرفس صحرائست و آنرا بر بی کن اسبع و شجره اصفهان خوانند و پیشه از سیکن و بریان و بصفا بانی موسک گویند و آن از سموم قتل است با سر که بردار و اغلب طلا کنند آنغ است و بعضی گویند لغت سریانی نام سنگی است موکل بر خشت است -

کست - بفتح اول و سکون ثانی تحت پادشاهان را گویند عموماً و تحت پادشاهان هندوستان را خصوصاً که بیان آنرا بافته باشند و معنی کار نیز هم آمده است چه چاره وجود کار نیز کن را کنگن میگویند یعنی تخمه و چوب نیز آمده است بسبب آنکه در و در گزرا کنگر و کنگار میگویند و کب اول یعنی که ترا باشد چنانکه گویند کت گفت یعنی که ترا گفت -

بیان سوم

در کاف تازی بابی فارسی شکل برین لغت

کتاب - بروزن خطا بزبان ژند و پانژند کتابت فرمان نامه گویند کتابون - بفتح اول و ضم باه ابجد بروزن فلاطون نام مرعی و نام نه بوده است و در فرنگ جهانگیری میگویند و نام دختر قیصر - و م نوشته اند که زن گشتاسپ بوده و اسفندیار از دست لیکن در مجمع الفرس سروری باین معنی بجای باه ابجد باه خطی آمده است و الله اعلم -

کب - بضم اول و سکون ثانی یعنی دهن باشد و برعکس نم گویند و بیرون و اندرون دهن را نیز گفته اند چه در هر جا که بر کب نویسند اراده بیرون دهن باشد و هر جا که در کب نویسند اراده اندرون دهن است و معرب آن قب باشد - کبک - بفتح اول بروزن هلاک مرعک باشد که بود و سفید و دم دراز که او را مسج نیز گویند بر لب آب نشیند و دم جنبانند - کپان - بروزن و معنی قبان است و آن ترازو است که یک پله دارد و بجای پله دیگر سنگ از شاهین آن آویزند و بلیغتی روحی قسطاس می گویند -

کتابه - کبسر اول و فتح باه ابجد این لغت را احضاجب میگرداند و در سلک لغات فارسی نوشته است یعنی خطی

که آنرا بچشم جلی در دسه کاغذ یا پارچه باریک بسته باشند
 کتاره - به فتح اول بر وزن هزاره عربی است که بیشتر
 اهل هند بر میان زنند و کتاره بجزف با مشهور است -
 کتاله - بالام بر وزن و معنی کتاره است که هر چه اهل هند باشند
 کتام - به فتح اول و سکون میم یعنی تالار باشد و آن عمارت
 که از چوب و تخته ساخته اند -
 کتان - به فتح اول و تشدید ثانی و سکون نون نوبه
 از جامه باشد و آنرا از علف بافتند طبیعت آن سرد و
 خشک است و پوشیدنش نشفت رطوبت و عرق از بدن
 میکند گویند اگر کسی خواهد که بدن او لاغر شود و در زیستان
 جامه کتان نوز پوشد و در تابستان جامه کتان شسته و اگر
 خواهد که لاغر نشود بر عکس یعنی در زیستان جامه کتان شسته
 پوشد و در تابستان نوبه تشدید هم درست است و دانه
 را نیز گویند که از آن روغن چراغ گیرند و بعضی گویند باین
 آب که اول باشد و به تشدید -
 کتخ - بفتح اول و ثانی و سکون خاے لفظ دار به معنی
 کتک باشد که دوغ خشک شده است و ترکان قروت
 می گویند و باین معنی بجای حرف ثانی نون هم آمده است
 و آن خورشیده را نیز گویند که از شیر و دوغ ترش و نمک
 سازند و بر آن شیر از گویند و بفتح اول و کسره ثانی چاشنی
 گویند و آن ترشی و شیرینی هم آمیخته باشد -
 کتخ شیر - باشین لفظ دار بر وزن کتخ گیر ماسته باشد که
 که شیر و روغن و نمک در آن ریزند و خورد و بعضی گویند
 ماستینه باشد که روغن و شیر و نمک در آن کنند -
 کتران - بر وزن و معنی قطران باشد و آن دارو است
 سیاه که از درخت عرق که آن سرد و کوبیده است که در بعضی
 گویند از درخت صنوبر میگیرند و رنگ و بویش را می کشند
 و علت که جرب انسان و حیوان دیگر خصوصاً شتر گزین
 مالیدن آن نافع باشد و قطران معرب آنست -

کترو متن - بالسه فرشت بر وزن پهلوی شکر بخت شکر
 و باشد یعنی ماندن و بجای نه رفتن باشد -
 کتس - بر وزن نفس بخت شکر و باشد یعنی کوچک
 خرد باشد و عربان صغیر گویند -
 کتغ - باغین لفظ دار بر وزن شفق یعنی اول کتغ است
 که کتک باشد -
 کتف بر وزن - کتایه از شادی کردن و خوشحالی
 نمودن باشد -
 کتف ساره - با سین به لفظ بر وزن خشت پاره آن
 موضع را گویند از پشت آب که پیش زمین بر آن باشد -
 کتک - به فتح اول و ثانی و سکون کاف نوبه از
 گو سفند است که دست و پاے او کوتاه می باشد و بعضی گفته
 میگویند و آن گو سفند بجزین است و بهندی نام دانه است
 که آنرا کوبند و به بیزند و در آب گل آلود ریزند آب را
 صاف کنند -
 کتکار - بر وزن رفتار یعنی درودگر باشد -
 کتکو - بضم اول و سکون ثانی و کاف معنوم و فوقانی
 بود و کشیده بزبان گیلان کاکوتی باشد و بعضی سخن خوانند -
 کتکر - بر وزن لشکر یعنی کتکار است که درودگر باشد -
 کتکن - بر وزن مخزن چاه جسمه را گویند که کاریز کن باشد
 کتکل - بضم اول بر وزن جبل است جنیبت باشد و آن
 است ست زمین کرده که پیش پیش سلاطین و امرا بر مذبح
 کل بلند هم آمده است که نشسته بلند خاک کوه است باشد -
 کتم - به فتح اول و سکون ثانی و میم و سمه را گویند و آن
 باشد که زنان ابرو را بر آن رنگ کنند و آن برگ نیل
 چه آنرا بعضی درق النیل خوانند و در عربی معنی پوشیدن
 راز و اخفای سر باشد و بعضی به فتح اول و ثانی گیاه است
 گویند شبیه بوسمه که آنرا داخل و سمه کنند -
 کتیر - باباے ابجد بر وزن قلندر مردم کامل و لذی

و شکم پرست در خور باشد -
گفتنی - بالام بروزن و معنی کتبرست که مردم شکم خوار
و لذی و کاهل باشد -

کتو - بر فتح اول و ثانی بواو کشیده مرغ سنگواره را گویند و
بهری قطا خوانند و بضم اول خوره پنبه باشد که غلاف
پنبه و پنبه ناریده است -

کت و مت - بضم اول و هم این لغت از توابع است
و معنی بعینه باشد چنانکه گویند فلانی کت و مت بقلای کت
یعنی بعینه باو میماند -

کتیب - بکسر اول بروزن نسیب بندی باشد که بر پای
نهند و غلی که برگردن گذارند -

کتیره - بر فتح اول بروزن صمیر سراب را گویند و آن شوره
زینی باشد که در صحرایا از دور مانند آب ناید و زمین شوره
هم گفته اند و بضم اول نیز درست است و نوع
از قاش هم است -

کتیران - بر فتح اول بروزن وزیران یعنی قطران است
و آن دو واسطی باشد که بر آدم واسط و استر و گا و دنگ
گرگین مالند نیک شود -

کتیره - بر فتح اول بروزن نیره صمغ درخت قناد است
و آن بوته باشد خار دار که شتر آنرا خور و بگرسا که
باران کتر بارو -

کتیم - بضم اول بروزن ادیم نیک و شک را گویند که
آب از او مطلقا تراوش نکند و معنی شوره زمین هم است

بجانب خود کشند خصوصا و بضم اول گیا همیشه که کما لکن
بر باز و سینه از جابر آمده بنزد و مهره سفید کم قیمت اینز گفته
کجا - بضم اول و ثانی بالف کشیده مختصر هر کجاست و به معنی
هر کجا نیز آید و معنی که کبر کات و چه کبر جسم فارسی باشد یعنی
کجا که و چه استعمال میشود و معنی جا و مقام هم آمده است
چنانکه گویند هر کجا باشد یعنی در هر جا و هر مقام که باشد و معنی
که بفتح کات که کلمه انکار است و کدام جا هم است -
کجا به - بر فتح اول و باء اجد بروزن و معنی کجاوه است
و آن جائی باشد که بیست شش سن سازند و بر شتر بنده و در
هروج خوانند -

کجاز - بر فتح اول بروزن ناز است یعنی باشد از آهن مانده
تیشه و تبر و غیر آن -

کج آخند - با ضین نقطه دار بروزن دماند جامه باشد
که درون آنرا اجاس پنبه ابریشم کج پر کرده باشند و در
روز جنگ پوشند -

کج آگند - با کاف فارسی بروزن و معنی کج آخند است
که جامه روز جنگ باشد -

کجاوه - با و او بروزن کجا به است که بجزی هروج گویند -
کجبه - بر فتح اول و ثانی و باء اجد مخفف کجا به است
که کجاوه باشد -

کجک - بر فتح اول و ثانی و سکون کاف آسپنه باشد
سج و دسته دار که فیلبانان بدان فیل را به طرف ک
خواهند برند و آن بمنزله عنان است و چوب کجی را نیز گویند
که بر سر چوب قبق بنده و چوب قبق چوبیست بلند که در میان
میدان بر پایه کنند و گویاه طلا و نقره از آن آویزند
و تبر بران اندازند هر که بران گویا زد و گویا از آن آویزند
و بجزی آنرا بر جاس گویند و چوب سر کجی را نیز گویند که
بدان کوس و نقاره نوازند و بر پایه باشد سیاه و کج پشت
دم بطوار و کز که آنرا بیشتر شاطران بر سر زنند و آنرا

بیان پنجم

در کاف تازی با حیم اجد استیلن همی که لغت کنایت
کج - بر فتح اول و سکون ثانی نقیض راست باشد که
آن خم و معوج و ناراست است و نوع آنرا بریشم فرمایند
کم قیمت را نیز گویند و معنی مطلق قطاب آمده است
و قطاب که بدان معنی در میدان اندازند و کشتیبا آن کشتی

پوشند واسپ را نیز پوشانند و کبر اول را در روغن آگوبند	گاسته بر یک طرف سر بند کنند و مطلق قلاب را نیز گفته اند
بیان ششم	و نام داروئی هم هست که در دارو های چشم بکار برند و آن
در کاف تازی باجیم فارسی مشتمل بر دو آرد	نوسه از گوش ماهی باشد و شیر از یان آنرا تصبک و عریان
لغت و کت است	حلزون و شیخ خوانند و معنی تخم هم بنظر آمده است که تخم کوچک
کج - بضم اول و سکون ثانی بمعنی خلوس ماهی باشد -	باشد و کوزه سفالی را نیز گویند که درون آن پرازش را
کچری - بکسر اول و سکون ثانی در اسهال نقطه تجتانی	کرده باشند -
کشیده طعامیست مرکب از برنج و ماش و روغن و بیشتر	کج کلاه - به فتح اول و مشم کاف کنایه از محبوب و
در هندوستان پزند -	مشوق باشد -
کچک - به فتح اول بروزن کچک جانور است که شکم	کچله - به فتح اول بروزن بهله پرنده است از جنس کلاغ
را پاره کند و آنرا مشک در نیز گویند -	و آن سیاه و سفید می باشد و آنرا کله هم می گویند و لبعری
کچکول - بروزن و معنی کچکول است که گداو گدا سئ	حقن خوانند و بهندی نام دو ایست و بعضی گویند
کننده باشد چه کاسه کچکول کاسه گدایان است و آن را	دو اباحه سطلی است نه بجم -
کچکول هم گویند که بجای حرف اول خانه نقطه دار باشد	کچور - بروزن صبور نام دو ایست که آزار نهد گویند
کچل - به فتح اول و ثانی و سکون لام شخصی را گویند که	دال که عرق الکافور خوانند گویند این لغت هند است -
سرا و موس نداشته باشد و زخم یا داغهای زخم داشته باشد	کچوک - بضم اول بروزن سلوک نام طایفه و ضمیمت که
و اورا لبعری اقع خوانند و آدمی و حیوانی را نیز گفته اند	که آنرا کنگو خوانند و لبعری عرق النساء گویند -
که باها س او کجواج باشد یعنی راست و درست باشد	کچومن - به فتح اول و میم و ثانی با و اور سیده و سکون
و معنی کچک هم هست و آن جانور س باشد که مشک کباب	نون بشیرازی دو ایست که آن را کج گویند که
پاره کند و باین معنی بضم اول نیز بنظر آمده است -	عروس در پرده باشد -
کچله - بضم اول و ثانی و فتح لام چیز است از جمله سموات	کچوه - به فتح اول و ثانی و ثالث مخفف کچاوه است
خصوصاً اگر گوسگ را زود کشند و آنرا لبعری قاتل کله	که عربان هودج خوانند -
و خانی الکلبه گویند -	کچیره - بضم اول و ثانی و ثانی رسیده و براسه
کچلی - به فتح اول و ثانی بروزن و غلی نام قریه ایست	قرشت زده و فتح وال یعنی پیش او سر کرده مردمان باشد
از قراب صفایان و ضمیمت که طفلان را در سر بهمند	و بضم اول و فتح ثانی نیز درست است و باین معنی باجیم
و بعد از نیک شدن موس بر نی آرد -	فارسی هم آمده است -
کچول - با و او مجول بروزن قبول جنبانیدن جفته	کچیم بروزن قدیم برگستوان را گویند و آن پوشته باشد
و سرین باشد هنگام تقصیدن -	که در روز جنگ پوشند و بر سپ نیز پوشانند -
کچه - به فتح اول و ثانی انگشته یعنی خاندان را گویند	کچین - به فتح اول بروزن کین برگستوانی باشد که در
یعنی حلقه باشد از طلا و نقره و غیره که بر انگشت کنند و	درون آن بجایه چینه ابریشم کج آغنده باشد و در روز جنگ

<p>بیان هشتم</p>	<p>آنرا بفریفتن خوانند بفتح خاء نقطه دار و بدان شبه با بازی کنند</p>
<p>در کاف تازی با خاء نقطه دار مثل بر پنج لغت</p>	<p>کچه بازی همان است و نریخ و چانه را نیز گویند که موضع ریش</p>
<p>بضم و سکون ثانی گویا سه باشد که از درون آب روید</p>	<p>برون آمدن باشد -</p>
<p>و از آن حصیر بافند و در خراسان انگور و خرزهره بدان آویزند</p>	<p>کچه گل کردن کنایه از ظواهر شدن و فاش گردیدن</p>
<p>و کرم را نیز گویند چه هر گاه گویند که بغلان چیر کج افتاده است</p>	<p>چیزا سه نهانی باشد -</p>
<p>مرا و آن باشد که کرم افتاده است و هر صورت مهیب و</p>	<p>کچیر - بروزن و زیر سر کرده و پیشوا سه مردمان را گویند -</p>
<p>زشته باشد که با زنند و اطفال را بدان ترسانند و این سخن</p>	<p>کچیر سه - بفتح اول و دال ابجد یعنی کچیر است که سر کرده</p>
<p>بفتح اول بهم بنظر آمده است و بفتح اول نام شهر است و</p>	<p>و پیشوا سه مردمان باشد و بضم اول و فتح ثانی هم گفته اند -</p>
<p>مدینه ایست و بکسر اول یعنی تلخ و بی مزه باشد و گاهی</p>	<p>بیان هفتم</p>
<p>این لفظ را بجهت نفرت فرمودن اطفال از چیز است</p>	<p>در کاف تازی با حای طی شکر لغت و کنایت</p>
<p>که سخا دهند بایشان بدهند یا خواهند از ایشان پس گیرند گویند</p>	<p>کمال شریعت - اشاره بحضرت رسول صلوات الله</p>
<p>کچمه - بضم اول بروزن خفته یعنی شعله آتش باشد -</p>	<p>علیه و آله است -</p>
<p>کج - بضم اول و سکون ثانی و جیم گویا سه باشد که از آن</p>	<p>کحلا - بضم اول و سکون ثانی و لام الف است و شکر</p>
<p>جاری و با سازند و آتش هم بدان روشن کنند و این معنی</p>	<p>بر چند چیز اول بر گا و زبان و آن دو آیت معروف که</p>
<p>باجیم فارسی هم آمده است -</p>	<p>لسان الثور خوانند و دوم مرغ گویا را گویند و آن نیز</p>
<p>کج شده - بفتح اول و زانه فارسی بروزن شمرنده</p>	<p>دو آیت که آذان الفار خوانند و سوم خردل صحرائی است</p>
<p>بمعنی دیو باشد که در مقابل پرست -</p>	<p>و چهارم بوه جوهر را گویند که ابو خلسا باشد -</p>
<p>کفخ - بکسر هر دو کاف و سکون هر دو فاکمه ایست که</p>	<p>کحل خولان - بفتح خاء نقطه دار دو آیت که آزا</p>
<p>آنرا در وقت نفرت فرمودن از چیز است گویند و صدای</p>	<p>حفض یابی گویند -</p>
<p>خنده را نیز گفته اند و بضم هر دو کاف صد او آواز سرف</p>	<p>کحل فارسی - آنزروت را گویند و آن صمغی باشد</p>
<p>کردن و سرفیدن باشد و بضم حرارت و گرمی هم آمده</p>	<p>سرخ و سفید که آنرا عنزروت خوانند -</p>
<p>لیکن اشاره بچرگتش نه شده -</p>	<p>کحلی برند - بفتح با سه فارسی کنایه از تاریکی شب باشد</p>
<p>بیان نهم</p>	<p>کحلی حریخ - کنایه از آسمان اول و سیاهی آسمان و</p>
<p>در کاف تازی با دال ابجد مثل بکت و چهار لغت</p>	<p>سیاهی شب باشد -</p>
<p>کد - بفتح اول و سکون ثانی یعنی خانه باشد و بفری</p>	<p>کحلی روز - کنایه از تاریکی شب باشد -</p>
<p>بیت خوانند و بضم نخست و اول هم آمده است و با شکر</p>	<p>کحلی شب - یعنی کحلی روز است که کنایه از تاریکی</p>
<p>ثانی در عربی یعنی جد و جهد و کوشش باشد و بلفظ</p>	<p>شب باشد -</p>
<p>ژند و پاژند یعنی کس باشد بفتح کاف و عریان سخن نیند</p>	<p>کچیل - بروزن بود همیشه است که بفارسی گا و زبان</p>
<p>کدامی - بکسر اول و ثانی با الف کشیده و بیهم بتجانی رسیده</p>	<p>و بفری لسان الثور خوانند -</p>

<p>مقدار است از پنجه دست آدمی مابین انگشت کوچک و انگشت بزرگ -</p>	<p>سنگ باشد سبز تیره رنگ آن در سواحل بجز ربه می رسد و در شت می باشد ارباب صنعت آن را بر قلعی طرح کنند -</p>
<p>که رفت - بی فتح اول و ضم ثانی و سکون فا و فو فتان کاسه سر را گویند -</p>	<p>که با - بابا ایجد بالف کشیده بر وزن فردا بلغت زنند و اژند یعنی دروغ باشد و لغری کذب خوانند -</p>
<p>که کده - با کاف و دال ایجد بر وزن و سوسه آواز و صدرا خایک و سندان و امثال آن باشد -</p>	<p>که بانو - بی فتح اول بی بی و خاتون و بزرگ خانه را گویند چه که یعنی خانه و بانو یعنی بی بی و خاتون باشد و در اصطلاح زنی را گویند که معتبر و موقر باشد و سامان خانه را بر وجه لائق کند و پیش منجمان دلیل جسم است چنانکه خدا دلیل روح و کیفیت و کمیت عمر مولود را ازین دو صهل استخراج کنند و این دو بے هم نمی باید که باشد و هر کدام ازین دو که سبب دیگر باشد عمر مولود را بقا نبود و که بانو را بیونانی بهیلاج خوانند و معنی آن چشمه زندگیت -</p>
<p>که گنگ - بر وزن تفنگ چوبی باشد که گاز را نوقا قان جامه را بدان وقایف کنند -</p>	<p>که خدا - یعنی صاحب خانه باشد چه که یعنی خانه و خدا یعنی صاحب و مالک آمده است و در اصطلاح و عرفان شخصی را گویند که موقر و معتبر و کار ساز و مهم گزار مردم باشد و پادشاه را هم که خدا می گویند و مردم را نیز گویند که زن داشته باشد و نزد منجمان دلیل روح است چنانکه که با دلیل جسم باشد و کیفیت و کمیت عمر مولود را ازین دو دلیل استخراج کنند و اگر یکی ازین دو نباشد عمر مولود را بقای نیست</p>
<p>که نکه - با کاف فارسی بر وزن خورنده یعنی کنگ است که بدان جامه وقایف کنند -</p>	<p>که در - بی فتح اول و سکون ثانی و واد بالف کشیده و دال بے نقطه مفتوح بنای دیوار عمارت و خانه را گویند -</p>
<p>که دوبا - بی فتح اول و بایه بالف کشیده بر وزن یهودا آتش که دور آگویند چه با یعنی آتش است -</p>	<p>که در - بی فتح اول و سکون ثانی و واد بالف کشیده و دال بے نقطه مفتوح بنای دیوار عمارت و خانه را گویند -</p>
<p>که قوخ - بی فتح اول و ثانی بوا و مجهول کشیده و بجای نقطه دار زده یعنی حمام و گرم خانه باشد و معنی جام هم بنظر آمده است -</p>	<p>که در - بی فتح اول و سکون ثانی و واد بالف کشیده و دال بے نقطه مفتوح بنای دیوار عمارت و خانه را گویند -</p>
<p>سه مخفی نماند که کدوخ یعنی حمام که معنی اول آنست در جمع فرنگهاست متعارف است اما معنی دوم که جام به جمیع باشد مخفی برین کتاب و درین نظر است چه در مشکک و غیر آن از کتب لغات اگر زری بجای جام خام بجای سیم نوشته اند اگر گویند چون صاحب برهان اشعار بے ضبط حرفش کرده پیش کمر ادش نیز خام بخا باشد که بلفظ ناسخین نقطه بالا باین آمده گویم آرسه لیکن در مجمع شیخ موجود جام به جسم نوشته بودند والا اگر در یک نسخه سیم بجای یافتیم چندان در علت نمی نمودیم و انشد مسلم ۱۲</p>	<p>که در - بی فتح اول و سکون ثانی و واد بالف کشیده و دال بے نقطه مفتوح بنای دیوار عمارت و خانه را گویند -</p>

که و دانه - بر فتح اول بروزن بود آنکه کرم سده را میگویند
که و نیمه - بانون بختانی رسیده و فتح نیمه کوزه و ظرف
شیر بخورند را گویند -

و نیم باشد و بفتح اول کسی را گویند که گوش او چیزه نشنود و به عربی
اصم خوانند و یعنی نه و رو قوت و تاب و توان و مراد و مقصود
هم آمده است -

که و ه - بضم اول و ثانی بروزن ستوه یعنی خراشش و
خراشیدن باشد و یعنی گرفتن هم آمده است -

که ا - کسر اول و ثانی بالف کشیده مختصر هر که باشد چنانکه گفته اند
که اگر گنج و دانش بود با دانش است - یعنی هر که او یعنی که کسر

که ه - بفتح اول و ثانی یعنی خانه باشد همچو بکده و یعنی ده
نیز آمده است که به عربی قریه گویند و بضم اول و فتح ثانی ملازمه را
گویند و آن دو کلمه مانند است باشد در استمانه کام و یعنی خراش
و خراشیدن هم آمده است و کلید آن خانه و باغ و امثال آنرا
نیز گویند و چون که راهم گفته اند که کلید آن بدن بند شود -

کاف هم آمده است و بطریق استقنا هم یعنی کدام کس را باشد
چنانکه هر گاه گویند که میگوئی مراد آن باشد که کدام کس را میگوئی
و در عربی گریه را گویند که اجرت نشستن در خانه و دوکان کسی
و بار کردن شتر و خراغ و امثال آن باشد و بفتح اول تشبیه
ثانی سر تراش و حجام را گویند و آنرا کس نیز میگویند باضافه
تختانی در آخر -

که ین - بضم اول بروزن سرین یعنی که نگ است و
آن چوبی باشد که گازران و دوقاقان بدان جامه را دقانی کنند
که ین - بضم اول و فتح آخر که نون باشد یعنی که ین است که
چوب گازران و دوقاقان باشد -

که ا جیدین - بفتح اول و کسر جیم اجد بروزن تراشیدن
با گ و فراد کردن مرغ خاکی را گویند در وقت بیضه نماندن
و با جیم فارسی هم نظر آمده است -

که یور - بفتح اول و ثانی بختانی مجهول رسیده و او و فوج
برای قشت زده بر ریز و زراعت کنند را گویند و باغبان
را نیز گفته اند و ریش سفید قریه و ده راهم می گویند
و یعنی که خداست صاحب خانه و سر راهم آمده است
و کنایه از دنیا و روزگار هم هست -

که ر ا خ - بفتح اول و ثانی بالف کشیده و بجای نقطه دار ز
با گ و فراد با کبان باشد در وقت بیضه نماندن و با جیم هم
نظر آمده است -

که پوری - یعنی برزگری و در هفتان و زراعت
کردن و باغبان باشد -

که ر ا خ ا ن - با خانه نقطه دار بروزن فراد آن نام پس بر
افرا سیاب است -

بیان و هم
در کانه تازی بار است قشت مشتمل بر یکصد
و نود و سه لغت و کنایت

که ر ا د - بضم اول بروزن مراد جامه گفته پاره پاره را گویند
و این معنی باز است نقطه دار هم آمده است -

که ر - بضم اول و سکون ثانی نام دور و خانه ایست که
در شروان و دیگر در فارس و برین رودخانه امیر
عسکندر و ولیمی پل بسته است و یعنی برنج هم نظر آمده است
که بر آن آرز خوانند و در عربی حوض آبی را گویند که هر یک
از طول و عرض و عمق آن سه و نیم در سه و جب

که ر ا د ه - بضم اول بروزن کشاده یعنی که راست که
جامه گفته باشد و بفتح اول هم نظر آمده است و این معنی بجا
حرف آخر را به نقطه هم گفته اند -

که ر ا ر - بضم اول بروزن و چار چوب زیرین در خانه باشد
که چوب آستان است و زین را نیز گویند که بخت سبز
کاشتن و غیر آن مستعد کرده و کنار های آن را بلند
ساخته باشند -

که ر ا ر ا - بضم اول بروزن گوارا یعنی که راست که چوب

۱۳۱

آستان در خانه باشند و نشینند که بجهت زراعت کردن مستعد کرده باشند و باین معنی بجای حروف ثانی و او هم گفته اند بجای حرف آخر و ال بجد هم بنظر آمده است و الله اعلم -
 کرا ره - به فتح اول بروزن کنار ه جامه گنده پاره پاره را گویند
 کرا ز - بضم اول بروزن گداز کوزه آب سرتنگ باشد که مسافران با خود و دارند و آزار تنگ نیز گویند و بعضی حوصله هم هست که چینه دان باشد و به فتح اول یعنی اول هم آمده است و آن تب و حرارت را نیز گویند که زمان را در وقت بایستد از شدت در و بهم رسد و بکسر اول یعنی خرام و راه رفتن از روزه ناز و غمزه باشد و امر باین معنی هم هست یعنی خرام و بیله را نیز گویند و دسته دار که بر دو طرف آن دو حلقه باشد و در میان آن بر حلقه های آن بسته می کشند و زمین بدان می کشند و همواره می کشند -

کرا زان - بکسر اول بروزن و معنی خرامان است و کرا زانیدن یعنی خرامانیدن و کرا زیدن یعنی خرامیدن باشد و باین معنی در فرهنگ جهانگیر می بضم اول و کاف فارسی آمده است -

کراس - بضم اول و ثانی الف کشیده و بسین بی نقطه زده پرنده باشد سیاه و سفید که بر کنار آب نشینند و دم جنبانند -

کراسه - بضم اول و ثانی مخفف و فتح سین سه نقطه مصحف و کلام خدا را گویند و بانامی شده بعبری معنی دفتر و کتاب باشد -

کراش - به فتح اول بروزن لواش یعنی پریشانی باشد و نام مرغیست بزرگ بخری آینه خسته -

کراشه - به فتح اول و شین نقطه دار یعنی طرز و روش و صفت و گونه باشد -

کراشیدن - بروزن خراشیدن یعنی تباه شدن کار و پریشان گردیدن باشد -

کراشیده - بروزن خراشیده یعنی پاشیده شده و آشفته و پریشان گردیده باشد و معنی تباه و نابود هم هست -
 کراغ - بضم اول بروزن سراغ گویا است باشد که بازوسه فرود آمده و استخوان از جاسه بدر رفته را بدان بندند -
 کراک - به فتح اول بروزن هلاک نام پرنده ایست که بود و سفید و دم دراز که بر لب آبها نشینند و دم خود را بجنبانند و آنرا بعبری صعوه گویند و بعضی عکرا گفته اند و باین معنی بضم اول هم آمده است و بعضی گویند که کست که بود تباه باشد و آن پرنده ایست بر خط و خال از تپه و کوه چکتر که بعبری سلوی و بترکی بلدرچین خوانند -

کراکا - به فتح اول بروزن سرا باینی کراک است که بعضی عکرا و بعضی صعوه و بعضی بلدرچین گویند و معنی آنست که پرنده باشد و دم دراز که پیوسته در کنار آب نشینند و دم جنبانند -

کراکر - به فتح اول و کاف بروزن سرا سراغ را گویند و آن پرنده ایست معروف و بضم اول و فتح کاف زراغ و کلاغ هر دو را گویند -

کراان - به فتح اول بروزن امان یعنی کنار باشد که در مقابل میانست و معنی انتها هم هست که در مقابل ابتداست و کرا ز و گوشه گرفتن و دوری گردیدن را نیز گفته اند و بضم اول لیس را گویند که رنگ او بیابان زرد و بور باشد و باین معنی بحدف الف هم آمده است گویند ترکیت -

کراانه - بروزن زمانه یعنی کراان باشد که کنار است و سرا را نیز گفته اند سیاه رنگ و طلی السیر یعنی تند نتواند برسد -

کراوش - بکسر اول و ضم همزه بروزن بیوش چرخ را و خنک را گویند -

کراویا - یعنی کراویه است که زیره رومی باشد و آنرا باخواه نیز گویند -

کراه - بروزن تباه یعنی کنار و انتها و نهایت باشد -
 کرایه - به فتح اول و آخر که تختانی باشد و غنیمت سیاه رنگ

دلیلی الیه یعنی سست پرواز و بکسر اول اجرت بار کردن
اسپ و شتر و چغره و اجرت ششستن در خانه و دکان مردم
کرب - به فتح اول و سکون ثانی و باء ابجد یعنی شطرا
و اندوه باشد و گویند عریست -

کر بسو و کر بشو - اول باسین بے نقطه و دوم باسین
نقطه دار بر وزن لیلو یعنی کر باسه است که چلیپاسه و وزغ باشد
کر بسو و کر بشو - لغت اول بر وزن مدرسه و دوم پرواز
اقمشه هر دو بمعنی کر بس است که سام ابرص باشد -

کر پا - بضم اول و سکون ثانی و باء فارسی بلف کشیده
گیاه است باشد و دانی و آزا بلند و زهم می گویند و با کاف
فارسی هم هست و با باء ابجد نیز آمده است -

کر پیش پایه - با باء فارسی نام رستنی باشد و آن در کنار
دریا میزند هم میرسد و آزا با گلستان کریش که نوسه از
چلیپاسه باشد تشبیه کرده اند -

کر پاسو - باسین بے نقطه بر وزن تنباکو نوعی از مرکبات
و آن کوچک می باشد و چون بزندد دمش از بدن جدا شود
و تا دیر بے حرکت کند و عربان وزغ گویندش از موزی است
و گویند هر که وزغ را بزندان باشد که هفت من گندم
به درویش تصدق کند و باسین نقطه دار هم آمده است -

کر به - به فتح اول و آخر که باء ابجد باشد مرغیست که آزا
سبز کمی گویند و بمعنی وزغ و چلیپاسه هم آمده است و بضم
اول و فتح آخر بمعنی دکان است و رستنی و گیاه است هم هست
که آزا خورد و بربی حلف گویند -

کر پاسه - بر وزن و معنی چلیپاسه است که وزغ و کر پاسو باشد
کر پاشه - باسین نقطه دار بر وزن و معنی کر پاسه است
که وزغ و چلیپاسه باشد -

کر ست - به فتح اول و سکون ثانی و فوقانی نام میوه خار است
که آزا بربی شو که قطبیه گویند و آن میوه شبیه است بجزوب سما
و معرب آن قرط باشد -

کر بال - بضم اول بر وزن و بنال نام و لایسته است
از فارس و برنج آنجا مشهور است -

کر تاج - بر وزن حجاج بمعنی عزم همت باشد یعنی امور
عالیه مادام که نهایت نرسیده باشد بنظر او در نیاید -

کر پاوان - با باء فارسی دو او بر وزن سرداران
بمعنی کر پاست و آن گیاه است باشد و دانی که بلند و گویندش
کر بالیس و کر پالیش - باسین بے نقطه و ششین
نقطه دار بر وزن و فرازش بمعنی کر پاسه است که وزغ و
چلیپاسه باشد -

کر تلمه - به فتح اول و ثالث و لام پسرام و تاهموار درشت
اندام را گویند -

کر بز - بضم اول و ثالث بر وزن هر مرغی که دراز را گویند
و بربی قنار اکهار خوانند -

کر تو ما - باسیم بلف کشیده بر وزن محمود اتمام حکیم
دانشمند بے بوده از فارسیان -

کر بس و کر بش - به فتح اول و ثالث و سکون سین
بے نقطه در لغت اول و ششین نقطه دار در لغت دوم هر دو
بمعنی جالور است گزیده و موزی از جنس چلیپاسه است
و پاسه کوتاه دارد و بیشتر در ویرانها باشد گویند هر که
گزند آن او در زخم با نوسه ابرص جهانت -

کر ته - بضم اول و سکون ثانی و فتح فوقانی بمعنی پیراهن
است و معرب آن قرط باشد و بربی قمیص گویند و جامه
و قبایه یک شتی و نیم تنه را نیز گفته اند که عربان سر بال
خوانند و بکسر اول علفی باشد که از آن جاروب سازند و
درخت کوچک خار دارد که آزا شتر خار گویند و به فتح اول
قطعه زمین زراعت کرده و سبزی کاشته را گویند -

کر ته و شتی - بکسر اول گیاه است خوشبوی که آن را
بربی اذخر گویند -

کر تینه - بر وزن پیشینه پرده سفید است باشد مانند کاغذ که

کتابت

عسکرت ساز و بدر و آن رفته تخم نهد و بچ بر آرد اگر آزا
 بر بازو کس که کتب ریح میکرده باشد بجز نذائل شود -
 کرج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم گوے گریان را گویند
 با جیم فارسی هم باین معنی و هم بعضی شکاف گریان پیراهن و
 کرت باشد و بکسر اول و ثانی پارچه را گویند که از گریان بیرون
 آزند و آنرا بری قوار خوانند و تراشه خرز و هندوانه را
 نیز گفته اند و باین معنی بکسر اول و سکون ثانی هم آمده است و
 اصح این است و بضم اول و سکون ثانی و جیم فارسی هم معنی
 تراشه خرز و هندوانه و غیر آن است -
 کرجنو - باقاع بعضی بر وزن بلبو پرنده باشد از تپو و کچک
 و آزا بری سلوی و تبرکی بلد چین گویند -
 کرجن - بضم اول بر وزن بردن آخوان نوسه را گویند که
 توان چا وید مانند آخوان گوش و سر آخوان شانه و آخوان
 بلبو مانند آن و آنرا بری خضوف خوانند و غرضوف
 نیز گویند -
 کرجه - بضم اول و فتح جیم فارسی خانه باشد که فالیز بانان
 و مزارعان در سر فالیز و زراعت از چوب و علف سازند -
 کرج - بفتح اول و ثانی و سکون خاسه نقطه دار مخفف
 کرجت است که بے حس و بے شعور و بے خبر شده باشد و عسکر
 را نیز گویند که این حال بهم رساند و شخصی را نیز گویند که این حال
 داشته باشد و آن حال را بری خدر گویند و نام موضع
 هم هست در ماوراء النهر و بفتح اول و سکون ثانی نام محله
 و نام دهنه است در بغداد که شاپور ذوالاکتاف آن را
 بنا کرده است -
 کرجت - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و فوقانی یعنی
 اول کرجت است که بے خبر شده و بے حس و بے شعور گردیده باشد
 اعم از انسان و اعضاء انسان -
 کرج نر راه - بازاسه نقطه دار و راه بے نقطه و الف
 و باین پیاده باشد که در مقابل سوار است -

کرج - بفتح اول و سکون ثانی و دال ایجاب معنی کردن است
 یعنی بفعول آورد و بمعنی کردار هم آمده است که کار و عمل و
 بفعول آورد و نهما باشد اعم از نیک و بد و شایسته را نیز گویند
 که در وقت پیراستن از درخت بریده باشند و بکسر اول هم
 آمده است و بضم اول نام طایفه ایست مشهور از سمرقند
 و ایشان در زمان ضحاک پیدا شدند و قطعه زین را نیز گویند
 که کنار راه آزا بلند کرده باشند و در میان سبز بکارند
 بازراعت دیگر کنند و زمین زراعت را گویند و ماوکشت
 و زراعت شالی و برنج و سبزی خوردنی و تره و مانند آنرا
 خصوصاً و بمعنی آبگیر و آب انبار و تالاب هم هست که بری
 سمر گویند و چوپان و گو سفند چران را نیز گفته اند -
 کرج او - بر وزن بند او بنای عمارت و دیوار و امثال
 آن باشد و باین معنی بفتح آخر هم آمده است که کرج او باشد -
 کرج او - بکسر اول بر وزن بسیا یعنی شغل و کار و بفعول
 آورد و نهما باشد از نیک و بد و طرز و روش قاعده را نیز گفته اند
 کرج او - بفتح اول بر وزن صرصر زمین پشته پشته و
 زمین سخت و زمین کوه و دوه را گویند -
 کرج او - بکسر اول بر وزن خرسک بمعنی لغز و چیتان
 باشد و آنرا بنظم و نثر از هم پرسند از نظم چنانکه س آن است
 که با و سرندار و بگردست و دراز و در نما و دانه کش
 ستارگانند و جز نام دو جانورند ارد و کخر بوزه باشد
 و از شغل است که بین مادر شما و دراز پر شما چه چیز است
 مراد از آن مقنعه و دستار بود -
 کرج او - باکاف فارسی بر وزن انتظار نام است از
 نامهای خداے تعالی و بمعنی دانسته و عهده هم گفته اند -
 کرج او - بازاسه نقطه دار در آخر بر وزن امتیاز بمعنی
 کرج او است که نام خداے تعالی و دانسته و عهده باشد
 در فرهنگ جهانگیری -
 کرج او - بر وزن در و سندی جلد و تند و تیز و تمجیل و

کتاب و نعت باشد یعنی بسیار جلد و تند و تیز -

گردنگ - بروزن سرچنگت یوشا و ابله و بے اندام باشد
گردنگل - بفتح کاف فارسی و سکون لام بمعنی گردنگ است
که دیوش و ابله و بے اندام باشد -

گرو - بروزن بد خوشاشی را گویند که از درخت بریده باشد
گروه کار - بروزن هرزه کار مردم جلد و کار دران و
کار آزموده و تجربه کار را گویند و نگرده کار در مقابل این است -

گرویلین - بفتح اول و ثالثه تهمانی رسیده و لام مسکور
بنون زده نوسه از انجدان است و آزار انجدان رومی
گویند و چار پایان را خوردن آن باعث زیادتی تناسل گرد
یعنی بچه بسیار آوردند -

گروزه - بضم اول و سکون ثانی و زلفه نقطه در زینت را گویند
که بجهت سبزی کاشتن و زراعت دیگر هموار کرده و کنارهای
آزابلند ساخته باشند -

گروزمان - بفتح اول و سکون ثانی و سیم بالف کشیده بروزن
مرزبان آسمان را گویند مطلقاً و بمعنی عرش عظیم هم گفته اند
که آسمان نهم باشد و باین معنی بفتح اول و ثانی هم آمده است
بروزن نگدان باشد -

گروزن - بروزن کردن نیم تاج مرخصی بوده است که طوک
پیشین از بالای سر خود بجهت زمین و تبرک می آویخته اند و گاه
بر سر نیزه نهاده اند و تاج را نیز گویند که از دیاد و نعت باشد
و با کاف فارسی هم آمده است و در عربی میان سر و فرق سر
خوانند و بمعنی زینیل هم است -

گروزه - بضم اول و فتح ثالث یعنی گروزه است که زینت باشد
برای کاشتن گنجه گنجه ساخته و هموار نموده و کنارها را
بلند کرده باشند و آن بلند می را نیز گویند که در کنارها
مرز کنند و بفتح اول و ثالثه مادر زاده را گویند که
آلت تناسل نداشتند باشد -

گروزه ماه - بضم اول و سیم بالف کشیده و بهار زده است
گروزه ماه - بضم اول و سیم بالف کشیده و بهار زده است
گروزه ماه - بضم اول و سیم بالف کشیده و بهار زده است

و گویا به باشد بغایت خوشبو و آبیاری کشت و زراعت
را نیز گویند -

گرس - بضم اول و فتح ثانی و سکون سین بے نقطه بضم
چرک در نیم اندام باشد و بیچ و شکن موسه را نیز گویند و
موسه پیچیده و مجد را هم گفته اند و بضم اول و ثانی یعنی
چرک در نیم و بضم اول و سکون ثانی موسه پیچ را گویند که
موسه بان باشد و باین معنی پاکاف فارسی هم آمده است
و بکسر اول در عربی مهل و نسیب چیز و خانک در نیم
پیوسته متصل بهم و بول و سر گمین بر نیم شسته و پر
جمع شده را گویند -

گرسشان - بفتح اول بروزن ترسان ظرفی باشد دور
صندوق مانند که از گل یا از چوب سازند و نان و حلوا در آن
و امثال آن در آن گذارند و بکسر اول بفتح هندی نزل
وزراعت کنند را گویند -

گرسب - بابا بے اجد بروزن و بمعنی کرفس است چنان
رستنه باشد که خوردند -

گرسنون - با تا بے قرشت بروزن شفق گون یعنی تپان
باشد و آن تران و مانند است که چیز با به آن وزن کنند و
بمعنی لفظ گرسنون هم بنظر آمده است که بعد از او
الفت باشد -

گرس طوس - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و طاب
حطی بود و کشیده و بسین بے نقطه زده بفت آنجیل نام باری
است جل جلاله و با اول و ثانی مفتوح عیسی علیه السلام را گویند -

گرسفت - با فاء معفص بروزن و بمعنی کرسب است
که کرفس باشد و آن رستنه بود که خوردند -

گرسه - پوشیده مانند که کرسان لفظ هندی بمعنی کتا و درست آزا
کسان نیز گویند و آن هر دو مشتق است از لفظ سبکرت که کرسشان
بکسر کان و نشین لفظ دار باشد بمعنی خداوند زراعت چه کرفس بضم
زراعت و کشتکاری آمده و باین معنی خداوند است ۱۲

گرسه - پوشیده مانند که کرسان لفظ هندی بمعنی کتا و درست آزا
کسان نیز گویند و آن هر دو مشتق است از لفظ سبکرت که کرسشان
بکسر کان و نشین لفظ دار باشد بمعنی خداوند زراعت چه کرفس بضم
زراعت و کشتکاری آمده و باین معنی خداوند است ۱۲

گرسه - پوشیده مانند که کرسان لفظ هندی بمعنی کتا و درست آزا
کسان نیز گویند و آن هر دو مشتق است از لفظ سبکرت که کرسشان
بکسر کان و نشین لفظ دار باشد بمعنی خداوند زراعت چه کرفس بضم
زراعت و کشتکاری آمده و باین معنی خداوند است ۱۲

گرسه - پوشیده مانند که کرسان لفظ هندی بمعنی کتا و درست آزا
کسان نیز گویند و آن هر دو مشتق است از لفظ سبکرت که کرسشان
بکسر کان و نشین لفظ دار باشد بمعنی خداوند زراعت چه کرفس بضم
زراعت و کشتکاری آمده و باین معنی خداوند است ۱۲

گر شیخ - بروزن شطرنج یعنی کم کم تندی باشد و آن ضعف لغت است
از طلب مراتب عالیه -
گر سینه - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و فتح نون چرک و
بیسے را گویند که بروی زخم بسته و سخت شده باشد و بفتح اول
و سکون ثانی و فتح ثالث و نون نام غده ایست تیره رنگ و طعم
آن مابین ماش و عدس باشد آنرا مقشر کرده بگاؤ دهند گاؤ را
چاق و فری کند و بیونانی ارونس خوانند و باشین نقطه دار
هم نظر آمده است -

گر شفته - بروزن اشرف یعنی مینب باشد که بعربی قطنج است
و شحم الارض نیز گویند و بعضی گویند باین لفظ هم عربیست -
گر ششمه - بکسر اول و فتح آخر که میم باشد بروزن فرشته ناز
و خمره و اشاره بچشم و ابرو باشد -

گر شسته - بکسر اول و فتح نون یعنی کر سینه است و آن غده
باشد تیره رنگ مابین ماش و عدس که آنرا مقشر کرده بگاؤ
دهند گاؤ را فری کند و صاحب فری رنگ چه آگیزی میگوید
که اگر چه در فری رنگهاست و دیگر این غده باشین نقطه دار آمده است
اما غلط است و اللہ اعلم -

گر شش - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث و فتح نون یعنی
گرش است که فریب و خدعه و چا پلوسی و فروتنی و افتادگی
و آدم بازی و ادا ن باشد و بضم اول و ثانی ریسانه را
گویند که از موسی تافته باشند -

گر شیدن - بفتح اول و ثانی بروزن طلبیدن به معنی
فریب و ادا ن و فروتنی کردن و چا پلوسی نمودن و آدم
بازی و ادا ن باشد و بفتح اول و سکون ثانی هم آمده است
که بروزن بخشیدن باشد -

گر شیخ - بضم اول بروزن مرغ یعنی کرغ است و آن گیا هس
باشد که کمانگران بر بازو سے فرو آورده و استخوان از جاسے
بدر رفته بندند -

گر عشت - بروزن بدست گیا همیشه و آن گل زردی
دارد و به چار پایان دهند و بیشتر خورش خراغ کنند و بعضی
گویند تره بهاری است طعم آن تیز و تندسے باشد تر و تازه آنرا
پزند و خورد چون خشک شود بجزو گاؤ دهند و آنرا بعضی
قنابری و مخلول خوانند -

گرف - بفتح اول و سکون ثانی و فاسو ادسے باشد که نگران
بکار برند و بعضی قهر هم آمده است و آن صحنه باشد سیاه

گر سینه - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و فتح نون چرک و
بیسے را گویند که بروی زخم بسته و سخت شده باشد و بفتح اول
و سکون ثانی و فتح ثالث و نون نام غده ایست تیره رنگ و طعم
آن مابین ماش و عدس باشد آنرا مقشر کرده بگاؤ دهند گاؤ را
چاق و فری کند و بیونانی ارونس خوانند و باشین نقطه دار
هم نظر آمده است -

گر سید - بضم اول و فتح ثانی و سین بے نقطه چرک و ریم را
گویند و موسی پمپیده و مجد را نیز گفته اند و در عربی بکسر اول
و سکون ثانی اهل هر چیز و بول و سرگین در هم نشسته را گویند -
گر سی خاک - بضم اول و سکون ثانی کنایه از کوه خاک
است که زمین باشد و بضم اول و ثانی باکیانے را گویند که از کوه
ننادن باز ایستاده باشد -

گر سی دار مجلس طور - کنایه از حضرت موسی علیه السلام است
گر سیدن - بفتح اول بروزن ترسیدن به معنی فریب ادا ن
و فروتنی کردن باشد و باین معنی باشین نقطه دار هم آمده است
و صح آنت -

گر سی زر - بفتح نون نقطه دار کنایه از آفتاب است
و کنایه از روز هم هست که بعربی یوم خوانند و کنایه از کفل و
سرب سیم بدان باشد -

گر سی ششش گونه - کنایه از دنیا و روزگار است باعتبار
شش جهت که پیش و پس و زبر و بالا و چپ و راست است
گرش - بفتح اول و ثانی و سکون ثین نقطه دار به معنی
فریب و خدعه و چا پلوسی و فروتنی و افتادگی باشد و

بکسر اول و ثانی هم باین معنی و هم بعضی چرک و ریم اندام آمده است
و بضم اول و ثانی ریسانه را گویند که از موسی تافته باشند
و بکسر اول و سکون ثانی آواز و صداسے باشد که در وقت
خواب از راه و بلخ مردم بر سے آید -

و اینم اول هم گفته اند -

گرفه - بکسر اول و ثانی و سکون فا و فوقانی چرکته و کثافت باشد و شش را نیز گویند که خود را از نجاست پاک نه سازد و ملا از نجاست نکند -

گرفه - برون اعرج گیا ہے باشد که بدان آتش افزونند و در نه و عریان ابو سربط گویندش -

گرفه - برون اول و ثانی و سکون ثالث و سین بے نقطه برتنی باشد که از ان ترضی سازند یعنی در میان سر که اند از نر و خورد گویند تخم آن شہوت مردان و زنان برابر انگیزاند و ازین جهت است که زن را که بچہ شیرے دهند از کفر خوردن منع کنند -

گرفه - برون مغزش چلیپا سه و دوزخ را گویند و آن خانه بسیارست گویند زدن و کشتن آن جانور آنقدر از خواب از کسی هفت من گندم سختی بدد -

گرفه - بکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث یعنی ثواب است که در مقابل گناه باشد -

گرفه - برون اول و ثانی و سکون کاف مرغیست از تیه کو چکتر که بربی سلوی و برکی بلد رحین گویندش و نام شهریش از رضا خان بیت المقدس و بزبان بخارا سفت خان را

گویند و بفتح اول و سکون ثانی مرغ خانگی و اکیان باشد و آبک را نیز گفته اند و آن دو قسم است باشد وری و غوری

وری بزرگتر و غیر وری کوچکتر و سرطان و خرچنگ نیز گویند و یعنی مردم چشم هم بنظر آمد هست و شاخ درخت را هم گویند

و با کاف فارسی در آخر کردن را گویند و آن جانور است معروف در ہندوستان شبیه بگاومیش و بر سرش شافی دارد گویند اگر زہرہ اورا خشک کرد بچہ نکند باو بسیار

بے اختیار از مردم رہا شود و بفتح اول و فتح دوم سربلی است را گویند که از کبلی شده باشد و کبلی را هم گفته اند یعنی اول

و سکون ثانی باکیانے را گویند که از بیدار کردن باو آندہ

دست شده باشد و پیشتر سے را نیز گویند که ازین موے بڑ

بروید و آنرا بشانہ بر آوردہ بریسند و شال و امثال آن بافتند و از ان تکیہ و نر و کلاہ و کپنک مانند آن ہم بالند -

گرفه کاس - باکان برون الماس تخم گیا ہیست که از آن دوسر گویند و در میان زراعت گندم و جو روید گرم خشک است و راول و دوم و محلل و رم خنازیر باشد و تسلیم حالت

گرفه کام - برون سرام یعنی قوت و توانائی و مردان و مقصد باشد -

گرفه کاس - بفتح اول و کاف فارسی و دال ابجد برون سترن جانور سے باشد شبیه بگاومیش و بر سرش شانی دارد و گویند بچہ آن در شکم ادر پنج سال میماند و بعد از یکسال

سر برے آور دو علف سے خورد و چراسے کند یعنی طریق ماچار سال بعد از ان برے آید و دیگر نر و حکمت درین است

که زبان ماورا و بسیار درشت است و بچہ در نهایت نزاکت تاب لیسیدن ماورندارد و پوستش پاره سے شود و بعضی

گویند که گردن پرندہ ایست که بیل ده سال را شکار کند و بعضی دیگر گفته اند که جانور است بغایت بزرگ و فیل شکار و

پریش است او خا را باشد مانند ستونے و هر فیل را که شکار کند بر پشت خود دارد و بجهت بھالے خود آورد گویند چون فیل

بزرگ شود و فیل پریش است او باشد و فراموش کند تا آن فیل کبند و گرم در ان افتد و چون فیل تمام شود در ان سر جان او

گذارند و او را شروع در خوردن کنند ہم بدان جراتت ببرد و بعضی گویند فیل آبی است و ابتدا علم و عرب آن

گرفه کزن باشد یعنی کاف اول و فتح کاف دوم و زای نقطه دار شد و -

سلفی مانند که در قاموس و غیره کتب لغت عربی کردن بدان

مطلوبه شده آمد اما بزاسے همه چنانچه مصنف ذکر کرده در هیچ یک از کتب لغت عربی و انگریزی یافتہ نشد ظاہر است مصنف باشت

و الله اعلم بالصواب ۱۱

گر کرک - بفتح و و کاف و سکون دور ای که از نامهای خدای تعالی است
 است جل جلاله یعنی کارگزار هم آمده است که پادشاه صاحب
 اقبال باشد در وقت کج را نیز گویند و بعربی صنوبر خوانند و بکسر
 هرو و کاف نوسه از با قلابا باشد و معرب آن جر جرست و باین
 معنی با کاف فارسی هم هست -
 اگر کرک آنک - بروزن پهلوانک استخوان زسه باشد که آنرا
 بعربی غضروف خوانند -
 اگر کرک - بروزن کترک نام برنده ایست دوم دراز که در
 اندام است آب کشند و دم جنابند و بعربی صعوه خوانند و حکم
 هم گفته اند و بیفته کرک را گویند که سلوی و بلد چین باشد -
 اگر کرک و این - بر فتح اول و ثالث و رابع بود آوریده و با
 کسور بدون زوه میورنه باشد از کباب رنگافته و غلجه و بسا سر
 و صندل مقاصری و سنبل لطیب و ماز و عمل قوت دلخیز
 و قبض آورد -
 اگر کرک این - بر فتح اول و ثالث و کسر با و سکون وزن بلغت
 بر بری دو ایست که آنرا عاقره قرخا خوانند و آن پنج خطر خون
 رد می است -
 اگر کرکی - بفتح اول و ثالث بروزن سر سر می استخوان
 زسه را گویند که آنرا اژان خالیدن مانند استخوان سر شان
 و غیره که بعربی غضروف خوانند و بضم اول و ثالث هم
 بظن آمده است -
 اگر کرک - بر فتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و زسه نقطه
 یعنی علاست راه و دلیل و راه بر باشد -
 اگر کرس - بروزن الطس مرغ مردار خوار باشد و بعربی سر
 گویند و کنایه از شیر هم هست که در جان هم خوانند -
 اگر کسار - با کاف فارسی بروزن شرسار نام ولایتی
 است و نام پهلوانی هم بوده و ترانی و همین بن اسفندیار و در
 دستگیر کرده و او همین را فریب داده از راه نشتوان که به آب
 و علف بود و بر زمین و بر در و همین در غنچه داور است و در

گر گسان فلک - اشاره به شطرا و نسر واقع است
 که دو صورت اند از جمله چهل و هشت صورت فلک که بروج -
 اگر کس ترکش - بکسر رابع تیرا را گویند که در ترکش
 گذارند و کس یعنی تیر هم آمده است -
 اگر کس فلک - شعرا را گویند و آن ستاره ایست از جهت
 اگر کس کفیض - با فاء بروزن رسته یعنی کفگیر باشد و آن چمبر
 ایست سوراخدار -
 اگر کرم - با کاف بروزن بریم قوس قزح را گویند و به معنی
 زعفران هم آمده است و بیفته گویند بیخ و رس است و آن
 گیاهیست باشد مانند گیاه کنبه -
 اگر کما - با هم بروزن درجا برنده ایست دم دراز که
 بعربی صعوه گویند -
 اگر کمان - بضم اول بروزن ترکمان دو ایست که آنرا
 حند قوی گویند و بقاری انده تو خوانند بر کف مان
 نافع باشد -
 اگر کمیسه - بر فتح اول و ثالث و میم جتانی کشیده و بین
 بی نقطه مفتوح نام گلیمت خوشبوی که چند رنگ می شود
 و بیشتر در کوه الوندی باشد -
 اگر کمن - بر فتح اول و ثالث بروزن ارزن غله و دلیل را
 گویند یعنی گندم وجود خود و با قلا که نیم رس شده باشد و
 همچنان با شاخ و برگ بریان کنند و خورند و بضم ثالث و
 کس ثالث هم گفته اند و با کاف فارسی نیز آمده است -
 اگر کم - بر فتح اول و ثانی و سکون میم کلم برادر شلم را گویند
 و در عربی یعنی جوان مردی و بهمت باشد و با سکون ثانی
 سبزه را گویند که بر لبهاست جو آب رسته باشد و هر چیزی
 نیز گویند از درخت و بوته و انثال آن که از کنار جوی آب
 روید و در عربی درخت انگور را خوانند و بضم اول و
 سکون ثانی یعنی غم و اندوه و گرفتگی دل باشد و به معنی زخم
 و جراحت نیز آمده است -

گر کوز - با کاف بروزن سرد و زبجی علامت راه و دلیله
در اهر بر باشد -

گر کی - بضم اول و سکون ثانی و ثالث بختانی رسیده پرنده
ایست که آزا کلنگ خوانند اگر مغز سر کلنگ را در چشم کشند
شکوری راهبرد -

گر ماسیس - با دو سین بے نقطه بروزن مقناطیعی بختانی
گوشت سرخه را گویند که در اندرون چشم آدمی پیدا شود -
گر مان شهان - با شین نقطه دار و باروزن بریان بز
نام شهر سے و مدینه ایست -

گر مایل - بروزن عزرائیل نام کیے ازان دو پا و شاهرازه
باشد که بطخی ضحاک بود و دهر روز یک کس را بر اے مغز
سراو میکشند و یک کس را آزادی کردند و بجای آن یک
کس مغز سرگوسفند داخل می نمودند بخت آزار سے که ضحاک
داشت و گویند گردان ازان جماعت اند -

گر مبادامه - بکسر اول و سیم کرم قر را گویند که کرم ابریشم
باشد یعنی تخم ابریشم چ بادامه پیل را گویند که ابریشم ازان
بهم می رسد -

گر م دانه - بکسر اول تخم نوسه از ما فریون است که
آزا بغاری هفت برگ خوانند و مورد دانه نیز گویند و
آن جرم دانق باشد -

گر موشی - بفتح اول ریشی باشد صحرائی و بغایت بلند
میشود مانند عشقه و بلبلاب بر درختها می پیچد و خوشه میوه
آن زیاده برده دانه می شود و آزا عبری کرته ابیضا خوانند -
گر ماک - بکسر اول و فتح ثالث بروزن خشک تصفیر کرم است
و ایشان را نیز گویند که بدان رخت شویند و لغز و چستان
هم گفته اند و بفتح اول در مویه لفظا یعنی طعاسه باشد که
از باقلا پزند -

گر مند - بروزن فرزند یعنی شتاب کار باشد و تند و تیز
و تعبیل و شتاب کاری را نیز گویند -

گر میخ - بروزن و مسی گل میخ است که میخ سر سبزین آهنی باشد
و میخ سر بزرگ چوبه را نیز گویند -

گر ن - بضم اول بروزن سخن لیسے را گویند که رنگ او
سیان زرد و بور باشد -

گر نوب - بفتح اول و ثانی و سکون نون و پلسه ابجد کلمه را
گویند و آزاد راست پرورده کنند و خورد و در آشنایند
داخل سازند و بهترین آن کلمه رومی است و بسکون ثانی و فتح
نون و وایست که چون بسک و هندسگ را در ساعت بکشند
و بتازی قائل لکب خوانند و بقصد الاضار نیز

گر نجا - با یایه ابجد بروزن سخن سا آتش کلمه را گویند چهل
آن کرب باست و با معنی آتش باشد و بضم اول و کسرتانی اول
از ساز و افزار در درو گردان است و باین معنی بجای با یایه
یا یایه حطی هم آمده است -

گر ننج - بفتح اول و کسرتانی و سکون نون و سیم سیاه دانه باشد
و آن تخمی است سیاه که بر روسته نان کنند و بضم اول و کسرتانی
شیر آمده است و بکسر اول و فتح ثانی هم باین معنی است و در
ابو جمل را و زهر قاتل را هم سے گویند و باین دو معنی بفتح
اول و ثانی نیز گفته اند و با جیم فارسی درست است -

گر نجو - با جیم بروزن سخن بولجینی کابوس است و آن سنگینی
باشد که در خواب بر مردم افتد -

گر نند - بضم اول بروزن خجند میوه ان اسپ دو انی را گویند
و رنگیست مخصوص اسپ که آزا کران خوانند و جگر و حلقه زون
مردم باشد و دیگر را نیز گویند که رنگ رزان بقر در گلهاسے
دیگر دران جوشانند و نام رودخانه ایست که از طرف زرد کوه
سے آید که مسکن لران است و از نواحی صفا بان سے گذرد
و بضم اول و ثانی لیف جولا بگان و خوشه مالان باشد
و آن جاروب مانند است که بدان آشی و آبار بر تاره جانند
گر نده - بضم اول بروزن کهنده یعنی کرم است که بران
و رنگ مخصوص اسپ و حلقه و جگر مردم و دیگر رنگ نیز سے

<p>هم آمده است -</p>	<p>ورودخانه زرده کوه سکون لان باشد ولیف جولا هگان را</p>
<p>کر و بیان - بیخ اول و ثانی مشدوبو اور سیده و کسر با</p>	<p>نیز گویند و این معنی - بیخ اول و کسرتانی هم گفته اند -</p>
<p>ابجد و تخانی بالف کشیده و بنون زده فرشتگان مقرب را</p>	<p>کرنگ - بروزن تنگ سپ آل را گویند و معنی میدان</p>
<p>گویند و ایشان را در عالم اجسام بیخ تعلق و تدبیر و تصرف است</p>	<p>و جاس صفت کشیدن سپاه باشد و هر که و حلقه زدن مردم و</p>
<p>کروت - بضم اول بروزن قروت یعنی فریب باشد که در</p>	<p>سپاه را هم می گویند و نام رودخانه است -</p>
<p>برابر لاغر است -</p>	<p>کرنگانی - با کاف فارسی بروزن نمک انی نام نوعی از</p>
<p>کروتنه - بیخ اول و ثانی و ثوقانی و نون و سکون ثالث</p>	<p>انگور است -</p>
<p>عکسبوت را گویند -</p>	<p>کرنگه - بضم اول با کاف فارسی بروزن و معنی کرده است که</p>
<p>کر قوخ - بضم اول و ثانی و سکون ثالث و خای نقطه دار</p>	<p>میدان سپ دوانی و صفت کشیدن و حلقه زدن مردم و سپاه</p>
<p>نام قریه است از قراسه عالم -</p>	<p>درنگ مخصوص با سبک دیگر رنگریزه و نام رودخانه زرده کوه</p>
<p>کر و خان - با خای نقطه دار بروزن خروسان نام بران</p>	<p>باشد و بضم اول و ثانی لیف جولا هگان را گویند -</p>
<p>پیران و لیه است -</p>	<p>کرته - بیخ اول و نون و سکون ثانی نام قریه است از</p>
<p>کر و - بضم اول بروزن سرو و چاه بسیار عمیق را گویند که آب</p>	<p>رودتاق بر خشان و در اسخا مرد و و ناشپاتی بغایت خوب</p>
<p>از آن بر شوری توان کشید و بیخ اول هم گفته اند -</p>	<p>میشود و بزبان هندی نوعی از ترنج است مدور و بوی بیاری</p>
<p>کر و ز - بازای نقطه دار بروزن خروس یعنی عیش و نشاط</p>	<p>از نارنج بزرگتر می شود و کسر اول خاریست که آنرا اشترا</p>
<p>و شادی و طرب باشد و اندوه و ملالت را نیز گفته اند و باز</p>	<p>می گویند و بعضی گویند مار لیست که آنرا اشترا خوانند و</p>
<p>فارسی هم آمده است -</p>	<p>گفته را نیز گفته اند و آن جانور لیست که بر بدن خرو و شتر و</p>
<p>کر و س - بکسر و سکون ثانی و فتح ثالث و سین بے نقطه</p>	<p>گا و چسب و خون خور و -</p>
<p>ساکن لغز و چیتان باشد -</p>	<p>کر و ن - بیخ اول و ثانی بوا و کشیده پرده سفید را</p>
<p>کر و ش - بضم اول بروزن خروش شکنبند را گویند -</p>	<p>گویند مانند کاغذ که عکسبوت سازد و در آن تخم کند و بجز بر آن</p>
<p>کر و کر - بیخ اول و کاف بروزن کبوتر یک از نامها</p>	<p>و بضم اول و ثانی نام یکی از خوبان افراسیاب است و</p>
<p>خدای تعالی است جل جلاله -</p>	<p>او در کشتن سیاوش سعی بسیار میکرد و بکسر اول و فتح ثانی</p>
<p>کر و ن - بضم اول و فتح ثالث و سکون ثانی و نون و سین</p>	<p>و نذائنه را گویند که میان آن سعی و کاواک شده باشد</p>
<p>گویند که رنگ او را بین زرد و پور باشد -</p>	<p>و کشتی و جهاز کوچک را نیز گفته اند و بیخ اول و سکون</p>
<p>کر و شین - بیخ اول و ثانی بوا و سیده و نون و ثانی کشیده</p>	<p>ثانی هم یعنی دندان میان سعی و کاواک شده آمده است -</p>
<p>و سین بے نقطه زده نام جزیره است که در امتن مملوک است</p>	<p>کر و ا - بروزن خلوا یعنی رخنه گرفتن و وصل کردن و چوب</p>
<p>در آن جزیره می بود -</p>	<p>باشد یا هم -</p>
<p>سده پوشیده ماند که کرفی قریه است از صنایع طراسان چاه</p>	<p>کر و ان - بروزن مروان نام گیا همیست که قوت مغز و دانه</p>
<p>کوئیس این تفریح نمود ۱۲ -</p>	<p>و نام مرغ هم هست و این معنی در عربی بیخ اول و ثانی</p>

کروه - بضم اول و ثانی بر او مجهول رسیده و بهازوه شکت و
 سکه یک فرسخ را گویند و آن سه هزار گره است و بعضی گویند چهار
 گز و زیاد ازین نیست و آنرا بعربی کرش خوانند و بعضی آنرا
 و آشیانه مرغان و غیره نیز آمده است و به فتح اول و ثالث سکون
 ثانی دندان میان تی و کواک را گویند و به فتح اول و ثانی
 و ثالث جانور است باشد سیه رنگ گویند زخم آن جانور زیاد
 بر زخم ماست -

کرو یا - بر وزن اغنیاء نخست که آنرا از پیره رومی گویند
 ناخواه همانست بر روی خمیر نان باشند و خوردن آن
 بناشاقوت معده دهد و کروی و زنیان هم بگویندش -
 کروی - به فتح اول و سکون ثانی بر وزن شدید یعنی لطف
 و ادراک کلیات باشد و عرفان انسان باین تفصیلت است
 و به فتح اول و ثانی هم آمده است -

کروی زره - بکسر زره اسه لفظ دارد و راه قرشت سکون
 نام یکی از خویشان افراسیاب است و او در کشتن سیاوش
 سعی بسیار کرده -

کروه - به فتح اول و ثانی و نفلک پایست دست و پا و
 اعضا را گویند که بسبب کار کردن بسیار سخت شده و
 بسته باشد و بعضی چوک هم آمده است که عربان و سحری گویند
 و سکر را نیز گفته اند و آن روشنی باشد که از دوع گیرند و بعضی
 حجره هم است که خانه کاروان سر او در سه باشد و خانه عکبوت
 را هم گویند که در آن تخم کند و بچه بر آرد و آنرا مانند کاغذ
 سفید سازد و زنگار مانند را گویند که بر روی نان بیرون

له بدانکه نظر کن که در مجمع نسخ موجوده برهان قاطع همین شکل و عنوان
 واقع است درین مقام نبات نامناسب است زیرا که بعضی که در این صفت
 است در کتب لغت و ببا وجود تفسیر نام معلوم نظر رسیده و بعضی یک
 از معانی مقارنه آن که در کتب لغت مسطور در رساله مشهور است
 درین مقام ندارد و لهذا تفسیر کتاب تنبیه اللطالاب حرسه چند نقل کرده
 و ابتدا علم بالصواب ۱۱۳ -

و اشغال آن نشینند و عرب آن کرج باشد چه هر چیز که گرفته را
 شکر کرج خوانند و نوسه از خار هم هست که عصاره آنرا سیف
 فشرده آنرا قاقیا گویند و بزبان هندی دست برنجن باشد
 و آن حلقه ایست از طلا و نقره و غیره که در دست کنند و نام
 شهر است هم هست و به فتح اول و سکون ثانی و عربی یعنی
 ناخوشنودی و نارضا مندی و جبر باشد و بضم اول و سکون
 ثانی هم باین معنی و هم یعنی دشوار باشد که در مقابل آسان
 و بضم اول و فتح ثانی شد و بچه اسپ دستور و خالغ را گویند
 و با غیر میشد و گوئی را که با جوجان بازند و بچه اسپ و خرا
 نیز گفته اند و هر چیز که گرد و دور باشد مطلقا و عناصر را هم
 می گویند بطریق اضافت بچو کره آتش و کره هوا و کره آب
 و کره خاک و بعضی کلیدان و دندان کلیدان هم آمده است -
 کره آب - باشد دندانهای کنایه از موج آب باشد و به
 تشدید ثانی آبی که زمین را احاط کرده است -

کره تن - به فتح اول و ثانی بر وزن عدن عکبوت گویند
 کره لاجورد - کنایه از آسمان است -

کره و هم سوز - یعنی کره لاجورد است که گستاخ از
 آسمان باشد -

کرمی - به فتح اول و ثانی چغمانی کشیده عطیست معروف
 در گوش و پرده سفید است را نیز گویند که عکبوت بجست
 تخم کردن و بچه بر آوردن میسازد -

کریاس - بکسر اول بر وزن الیاس در بار پادشاهان
 امر و اعیان را گویند و در عربی بالاخانه را گویند و خلوت
 سلاطین و امرار هم گفته اند و محوطه درون سرد و طهارت
 خانه که بر بالای خانه و حجره سازند -

کریان - بضم اول و سکون ثانی و ثالث الف کشیده
 و بنون زده یعنی قربانی و خدا باشد یعنی بر نی که خود را یا
 دیگر را از بلا بر باند و بکسر ثانی هم باین معنی باشد و بکسر
 اول و عربی خواب آلود و پستی زنده را گویند -

<p>کریج - بفتح اول و کسرتانی و سکون تخمائی و نیم معنی خانه کوچک باشد مطلقاً و خانه کوچک را گویند که از سبزه و علف سازند مانند خانه که در حقانان در کنار زراعت و خالیزه سازند و تالار است</p>	<p>کریج - بفتح اول و کسرتانی و سکون تخمائی و نیم معنی خانه کوچک باشد مطلقاً و خانه کوچک را گویند که از سبزه و علف سازند مانند خانه که در حقانان در کنار زراعت و خالیزه سازند و تالار است</p>
<p>کریسید - بکسر اول و فتح سین بیه نقطه معنی کریس است که فریب و چالپوسی باشد و باکات فارسی نیز آمده است</p>	<p>هم گفته اند که بر باله خرمن غله تا گرفته سازند تا باران صانع نکند و باین معانی بضم اول و باجیم فارسی هم آمده است و چون</p>
<p>کریشک - بکسر اول و ثانی بتخانی مجهول رسیده و فتح شین نقطه دار و سکون کاف مرد جنگی و جنگ کننده را گویند و جوجه مرغ را نیز گفته اند و معنی مفاک و گو وال هم بنظر آمده است</p>	<p>دور ریختن جانوران پرنده را نیز گویند خصوصاً چرخ و بازو شاهین و امثال آنرا</p>
<p>کریشنگ - بضم اول و کسرتانی و شین نقطه دار مفتوح بنون و کاف فارسی زده مفاک و گوهر را گویند</p>	<p>کریجیم - بضم اول و ثانی بتخانی کشیده و براسه بیه نقطه زده معنی پیش کار و پاکار باشد و بفتح اول در عربی آواز و صدا کردن کسی باشد که سینه او گرفته باشد و صدای کسی که او را خفه میگرداند باشد و صدای آواز خرخره که در وقت مردن از آدمی ظاهر می شود</p>
<p>کریغ - بضم اول و ثانی بتخانی کشیده و بغین نقطه دار زده معنی گریز باشد که از گریختن است و معنی پر ریختن جانوران پرنده هم بنظر آمده است</p>	<p>کریز - بضم اول و ثانی بتخانی کشیده و بزاسه نقطه دار زده معنی کریج است که خانه کوچک و خانه علفی باشد و پر ریختن پرنده گان را نیز گویند و معنی کج و گوشه خانه هم آمده است و بفتح اول نیز گفته اند</p>
<p>کریغتن - بر وزن و معنی گریختن باشد و باکات فارسی هم آمده است</p>	<p>کریزه - بضم اول و ثانی و معنی کریجه است که خانه کوچک و پر ریختن مرغان باشد</p>
<p>کریم - بر وزن قدیم نام یکی از اجداد رستم زالی است و نام شهر کرمان هم بوده است و در عربی جواهر کشیده را گویند</p>	<p>کریزی - بضم اول و ثانی و رابع هر دو بتخانی کشیده مردم پر ریخته را گویند که در فوای او هم قصورس به رسیده و خرف شده باشد و شاهین و بازه را نیز گویند که در صحرای خود تو لک کرده باشد یعنی پر ریخته باشد چیزی هم هست که بخورد پرنده گان شکاری دهند تا زود تو لک کند و پر ریخته</p>
<p>کریمان - بر وزن نریان نام جد دوم رستم زالی است که پدر نریان باشد و نام شهر کرمان هم بوده است و در عربی کرم کنندگان و جواهر دان باشد</p>	<p>کریس - بکسر اول و ثانی بتخانی کشیده و بسین بیه نقطه زده معنی فریب و خدعه و چالپوسی باشد و باکات فارسی هم درست است</p>
<p>کریمن - باد و نون بر وزن پر و فگن بفتح ثانی و پاد معنی خواندن باشد</p>	<p>کریون - بر وزن اقیون دو آیت بسیار تلخ و آن را قتلور یون و قین خوانند هر مجموع گزندگان را مانع است</p>
<p>کریون - بر وزن اقیون دو آیت بسیار تلخ و آن را قتلور یون و قین خوانند هر مجموع گزندگان را مانع است</p>	<p>کریون - بر وزن اقیون دو آیت بسیار تلخ و آن را قتلور یون و قین خوانند هر مجموع گزندگان را مانع است</p>

بیان یازدهم	
دکانه مازی بازامی نقطه دار مثل برست و هفت لغت	گزره - بضم اول بروزن حجره گنیاست باشد خوشبو و آب آن کشت زار در زراعت سیراب را نیز گویند.
گزی - بفتح اول و سکون ثانی مخفف است که از باشد و نام ولایتی است از هندوستان و بفتح اول و ثانی هم باین معنی میگویند.	گزی طرخون - باطالع حلی و خانه نقطه دار بروزن غیرگون دارد و نیست که آنرا عاقر قرحا گویند قوت باه و دهر و باین معنی بازاسه فارسی و تاسه فرشت هم آمده است.
گزیاب - باباسه ابجد بروزن و معنی کجاوه است.	گزیخ - بضم اول و فتح ثانی و سکون عین نقطه دار مخفف گزیخ است و آن گیاهیست باشد که بر بازو و فرو آمده و استخوان از جاسه بدر رفته بنزد و عربان اشق گویند و بسکون ثانی هم آمده است که بروزن مرغ باشد.
گزی اول هم گفته اند.	گزیار - بضم اول بروزن غبار نشتر حجام را گویند.
گزیخ - بضم اول بروزن سراغ گیاه است که آن را و چوب آنرا بر بازو و فرو آمده و استخوان از جاسه بدر رفته و عربان اشق خوانند.	گزیغ - بضم اول و فتح ثانی بروزن خرف یعنی قیر باشد و آن دارو نیست سیاه و بدبوست که بیشتر بر شران گرگین باشد و نقره و سیم سوخته را نیز گویند و با ثانی کسور نیز باین دو معنی آمده است و بضم اول و سکون ثانی هم گفته اند و سواد است نیز گویند که زرگران بکار برند.
گزی او - بروزن و بهی کجاوه است.	گزیوم - بفتح اول بروزن جزم سبزه باشد که بر کنار حوض و لب حوض روید.
گزیایش - بکسر اول بروزن فرایش یعنی در خورد و لاف باشد و بضم اول هم هست و چوبه را نیز گویند که خود کا و در ابدان رانند و با کاف فارسی هم آمده است.	گزیلک - بکسر اول و لام و سکون ثانی و کاف کار و کوچک و قلم تراشیده را گویند که نذک آن کج باشد و نذک تیغ و دشنه کج را نیز گفته اند و معنی اول با کاف فارسی هم آمده است.
گزیابا - باباسه ابجد بروزن فردا نوسه از ریواس باشد و آن سبزه ایست که بی باز ام سان دست.	گزیان - بفتح اول و ثانی و سکون نون روستا و مجمع را گویند که در ایام عاشورا مردم بسیار در آن جمع شوند و چیز و خشت را نیز گفته اند.
گزیاب - باباسه ابجد بروزن فردا نوسه از ریواس باشد و آن سبزه ایست که بی باز ام سان دست.	گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.
گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.	گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.
گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.	گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.
گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.	گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.
گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.	گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.
گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.	گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.
گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.	گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.
گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.	گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.
گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.	گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.
گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.	گزیه - بفتح اول و ثانی و فتح ثانی و کاف فارسی هم آمده است.

۱۵۱

کرنی یعنی تر و خشک باشد و بعضی یعنی گل تر و خشک ده
 دهر دو معنی با کاف فارسی هم آمده است -
 کز و اول بفتح اول و سکون ثانی و و او با لث کشیده بروزن
 فردا نوع از یواس است و آن میوه باشد که می باندام
 ساق دست -
 کز و اول - کسر اول و سکون ثانی و ثالث با لث کشیده و
 بنون زده با در نگویید و آن دو ایست که بفارسی
 بالنگو خوانند هر که از برگ و تخم و بیج آن قدری در خرقه کند
 و با ابریشم محکم ببندد و با خود نگاه دارد هر که در ابریشم
 دارد و محبوب القلوب گردد -
 کز و یغ - بفتح اول و ثانی با و کشیده و بعضی نقطه دار زود
 مهره گردن انسان و حیوانات دیگر باشد -

وروزهاے جنگ پوشند -
 کز و آغندش - کسر اول بے نقطه و سکون ثانی نقطه دار
 یعنی کز آغند است که جامه روز جنگ باشد -
 کز آگند - بفتح کاف فارسی بروزن و معنی کز آغند است
 که جامه کج آگنده روز جنگ باشد -
 کز آگندش - با کاف فارسی بروزن و معنی کز آغندش
 است که برگستوان باشد -
 کز او - بروزن و معنی کجاوه است که عبری بود و خوانند
 کز تر خون - با تاء قشرت و خاے شخه بروزن جنبرگون
 وارویست که آنرا عاقر قرها خوانند قوت باه دهد و باطل
 حلی هم آمده است -
 کز خاطر ان - کنایه از مردم ناموزون و کج طبیعت باشد -
 کز دم - با دال اجد بروزن انجم جانور است گزنده که آنرا
 عبری عقرب گویند و نام یکی از دوازده برج فلک هم است
 و آن برج هشتم است -
 کز دم بحر می - نوعی از ماهی خاردار است و آن تیره
 بسرخ می نائل می باشد و بر سر آن ماهی خار است که هر
 اوست و بدان میزند گویند زهره او شکور سے را برود
 و نزول آب را نیز از چشم نافع باشد -
 کز دم خواره - با خاے نقطه دار و او معدود و لث
 در اے بے نقطه مفتوح نام جانور است در دیار خوزستان
 از ولایت فارس گویند چون بر او میرود دم خود را بر زمین
 می کشد و هر که را بزند هلاک شود -
 کز دم گردون - کسر سیم کنایه از برج عقرب است که
 برج هشتم فلک البروج باشد -
 کز دم نیلوفر می - معنی کز دم گردون است که کتایه
 از برج عقرب باشد -
 کز دم - بفتح اول و سیم در آخر نام و طبیعت بسرخ نائل
 آن در اطراف ناخن پیدا میشود و عبری داس می گویند -

بیان دوازدهم

در کاف تازی با زای فارسی مثل برسی و بیج لغت و کنایت

کز - بفتح اول و سکون ثانی یعنی کج است که تعیض است
 باشد و شمس از ابریشم فرومایه و کم قیمت بود که عبری فرگونی
 و بعضی گفته اند که قرعرب است و بعضی اول بیج درخت باشد
 کز ابه - با باء اجد بروزن و معنی کجاوه است -
 کز اتره - بفتح اول و تاء قشرت پلید ابریشم را گویند -
 کز ار - بضم اول بروزن و چهار چینه دان مرغان باشد
 و عبری حوصله گویندش و با این معنی در فرهنگ جاهگیری
 با کاف و زای فارسی آمده است و الله اعلم و بیج اول یعنی
 پاره باشد که از دریدن است و امر این معنی هم است
 یعنی پاره کن -
 کز ایدین - بفتح اول بروزن تراشیدن یعنی پاره کردن
 و دریدن باشد -
 کز آغند - با عین نقطه دار بروزن و ماوند جامه باشد که
 در آن آنرا بجاے پنبه ابریشم پر کنند و بخیه بسیار می زنند

کز و اول بفتح اول و سکون ثانی و و او با لث کشیده بروزن
 فردا نوع از یواس است و آن میوه باشد که می باندام
 ساق دست -
 کز و اول - کسر اول و سکون ثانی و ثالث با لث کشیده و
 بنون زده با در نگویید و آن دو ایست که بفارسی
 بالنگو خوانند هر که از برگ و تخم و بیج آن قدری در خرقه کند
 و با ابریشم محکم ببندد و با خود نگاه دارد هر که در ابریشم
 دارد و محبوب القلوب گردد -
 کز و یغ - بفتح اول و ثانی با و کشیده و بعضی نقطه دار زود
 مهره گردن انسان و حیوانات دیگر باشد -

کرتوف - بروزن اشرف گیاه است باشد بنایت بدوست
چون بدوست گیرند بوسه آن به تنها از دست زود -

کرتوف خون - باطاس حلی بروزن و معنی کرتوف خون است که
عاقبت قرصا باشد -

کرتوغا - باغین نقطه دار بروزن صحرانحفت کرتوغا دست
و آن گاوسه باشد که در کوهمایه مابین ختا و هندوستان
بهم می رسد و آنرا برتری آنجا قطاس می گویند -

کرتوغان - بروزن و معنی قزغان است که دیگر نام زبیدی است
کرتوجا و - بسکون و او در آخر یعنی کرتوغا است و آن گاوسه
باشد که در مابین کوهمایه هندوستان و ختا بهم می رسد و دم او
برگردن اسپان و سر او علم هند و آنرا برتری ختائی قطاس
می گویند و بعضی گویند گاودر پاکست و آن باعتبار پرده
قطاس خوانند -

کرتوف - بضم اول و سکون ثانی و فائمه و سیم سوخت را
گویند و قیر را نیز گفته اند و آن چیز است باشد که بر شتر گرگین مالند
و سواد ز گرمی را نیز گفته اند -

کرتوک - بروزن فلک آهسته باشد سر کج و دسته دار که فیلبان
بدان فیلبان را هر جانب که خواهد بر بند و چوب که را گویند که
بر سر چوب قیون که چوب بلند میان میدان است بستند
و گویند طلایه و نقره از آن آویزند و تیر بر آن اندازند هر که
بزند گوید طلایه و نقره با و تعلق دارد و آنرا ابروی بر جاس
خوانند و چوب که کوس و نقاره بدان نوازند و کلید
کلیدان را نیز گویند و پرده باشد سیاه و کج بر پشت دم پلازد
آنرا بیشتر شاطران بر سر زنند و گاهی زنانه هم بر یک طرف
سر بند کنند و مطلق قلاب را نیز گفته اند و کوزه گلی و سفالی
باشد که میان آنرا از خرما پر سازند -

کرتوگا - باکان فارسی بالف کشیده منصف کرتوگا دست
که گاو قطاس باشد و دم آنرا برگردن اسپ و سر علم بندند -
کرتوگا و - باکان فارسی بروزن و معنی غرغاده است و آن

گاوسه باشد که در کوهمایه مابین ختا و هندوستان بهم می رسد
و برتری ختائی قطاس میگویند و بعضی گویند گاودست
در یائی و بگری قطاس بسبب آن خوانند و قطاس دم آن
گاودست و بعضی همان دم را کرتوگا و می گویند یعنی ابریشم گاو
چون کرتو یعنی ابریشم هم آمده است و آنرا بر سر علمها و گردن
اسپان بندند -

کرتمازون - باسیم وزاسه نقطه دار بروزن افلاطون
نام دارد و دست دوائی -

کرتوف زبان - طفل را گویند که نوپس چون در آمده زبانش
بکلمات فصیح جاری نشده باشد -

کرتوف - بفتح اول و نون پنجه و وصله و پاره را گویند که بر جا
دو زند و بگری رفته خوانند -

کرتور - بروزن صبور زرباد را گویند و آن بیخ گیاه است
باشد تلخ مزه و در دوا با جگر بر بند -

کرتوند - بروزن فرزند پاره کلیدان را گویند -

کرتوه - بفتح اول و ثانی کجک فیلبان را گویند و آن آهسته
باشد سر کج و دسته دار که فیلبانان بدان فیلبان را هر طرف
که خواهد بر بند و آن فیلبان را بنام عمان است و هر قلاب را
گویند عموما و قلاب قناره قناریان را که بر آن گوشت آویزند
خصوصا و بعضی ملازه هم آمده است و آن گوشت پاره باشد
در ابتدا و حلق که محاذی بیخ زبان آویخته است و آنرا
بگری لمانه خوانند و چوب سر کج که در فل و نقاره در لب بدان
نوازند و چوب که بر درون کلیدان افتد و محکم شود و باین
معنی باراسه بی نقطه هم بنظر آمده است و در مویدا الفضلا
نوشته است که کره بفتح راسه بی نقطه کلیدان است و بزرگ
نقطه دار و دندان کلیدان -

کرتیم - بروزن نیم یعنی برگستوان باشد و آن پوشش است
که درون آنرا بجای پنجه ابریشم کرتو بر کنند و بنام زنده در روز
جنگ پوشند و بر سپهر پوشانند -

کرتو

گوشین - بروزن کین یعنی برکتوان است و آن جامه باشد که در روز جنگ پوشند و برپوش نیز پوشانند -

بیان سیر و هم

در کاف تازی با سین بے نقطه مشتمل بر سی و شش لغت و کتایت

کس - بر فتح اول و سکون ثانی یعنی مردوم باشد چه کسی دمی و ناکسی نام دمی را گویند و عقلا و دانشمندان را نیز گفته اند و بضم اول موضع جماع زنان باشد که عربان فرج خوانند - کسا - بروزن رسا کلیم و پلاس را گویند -

کساو - بروزن سواد نار و اشخان متاع و کالا باشد - کسار - بضم اول بروزن و چار یعنی خورنده باشد و امر

باین معنی هم هست یعنی بخور لیکن این لفظ را بغیر از عکسا و نیکسار با چیزے دیگر ترکیب کرده اند و نان گسار و آب گسار گفته اند و با کاف فارسی مشهور است اما در مؤید الفضلا با کاف تازی نوشته اند و اصح نیز این است چه گسارون که مصدر است در فرهنگ جاگیری با کاف فارسی بے معنی گذاشتن آمده است نه یعنی خوردن و الله اعلم -

کسارون - بضم اول بروزن شمارون یعنی غم خوردن و باوه خوردن باشد لا غیر و کاف فارسی یعنی گذاشتن -

کسارنده - بروزن شمارنده یعنی کسارست که غم خورنده و باوه خورنده باشد -

کسبر - بضم اول و باے ابجد و سکون ثانی و راس قرشت بیونانی زفت را گویند و آن صمغ مانند باشد سیاه که بر کپلان و کشتی و جاز چسبانند -

کسبرج - بفتح اول و باے فارسی و راس قرشت و سکون ثانی و جیم در آخر یعنی مرورید باشد که بعرلی لوگو خوانند -

کسبره - بضم اول و باے ابجد و فتح راس قرشت و سکون ثانی یعنی کشنیز است و آن رسته باشد معروف که تازه آنرا در آتش بپاړ کنند و خشک آنرا با نبات بسایند و بخورند و نفع

فروشانند و منی را خشک سازد و گویند چهل درم آب کشنیز کشند و مملکت است -

کسبره - بضم اول و سکون ثانی و فتح باے ابجد کنجاره را گویند و آن باقی مانده و نقل تخمهاے باشد که روغن آنرا گرفته باشد -

کستر - بروزن کفتر خارے باشد سیاه و آنرا بسوزانند - کستل - بروزن محل جمل و سرگین گردانگ را گویند -

کستن - بروزن گفتن یعنی کوفتن باشد - کسته - بروزن خفته نکه کوفته باشد که هنوزش پاک نکرده باشند

یعنی از گاه جدا نشده باشد و سرخ مرد را نیز گویند و آن رستی باشد بسیار بی مائل که عربان عصبی الرامی خوانند -

کستی - بضم اول بروزن سستی یعنی کشتی باشد و آن چنان است که دو کس بر هم چسبند و یک دیگر را بر زمین زنند و صل این لغت

کستی است چه از کستن مشتق است که یعنی کوفتن باشد و چون در فارسی سین بے نقطه و شین نقطه دار بهم تبدیل می یابند

بنابر آن کشتی خوانند و بعضی زنا بهم آمده است و آن ریسمانی باشد که ترسایان و هیزدان بر کمر بندند و گاه بر گردن هم افکنند

در ریسمانے را نیز گویند که کشتی گیران خراسان بر کمر بندند و در عرف ایشان زنا خوانند و معرب آن کستیج است و کستین

هم بنظر آمده است که بعد از محتامانی لوفن باشد - کسقیمه - بفتح اول بروزن پسینمه خارے را گویند که

شتر آنرا بر غنچه تمام خوزد - کسرمی - کسبر اول و سکون ثانی و راس قرشت بتختانی

کشیده نام نوشید و آن عاقل است و هر یک از پادشاهان عجم را نیز کسرمی بے گفته اند -

کسط - بضم اول و سکون ثانی و طائے حطی دو ایست که آنرا قسط گویند بول و حیض براند و فالج و اسهال خاسے

اعصارا نافع باشد - کسک - بفتح اول و ثانی بروزن نکه یعنی قلیه گوشت

باشد و نام پر نده هم هست سیاه و سفید که او را عک گویند

و لبعربی عققن خوانند و بترکی کهنی کلنج باشد.

پلند را گویند.

کسمه - بفتح اول بروزن و سمره موسی چند باشد که زمان از سر
زلف ببرد و پچ و خم داده بر رخسار گذارند و بپخته گویند که زمان
معلی است و آنرا از بال آب بکنند و بر روی خود گذارند و بپخته
گویند که سمره آن موسی سیاهی است که درین زمان زنان عراقی
در پیش سر بزنند و آن کلچو را هم گفته اند.

کسون - بفتح اول بروزن درون نام یکی از علمای موسی
و با عقدا و او اهل نصر در سده عنصر است که آب و آتش و خاک
باشد و هر سه را قدیم میدانند و هستی موجودات را از هستی آنها
گویند و صورت اسرافیل هوایست که قره العین وجود عبارت
از ان است و تبتناخ قائل است.

کسناج - بانون بروزن کجواج کاسنی را گویند و آن ریشی
باشد و دوائی که آنرا هندی با خوانند.

کسه - بفتح اول و ثانی یعنی آسانی باشد که در مقابل دشمن
است و باین معنی با شین نقطه دار هم گفته اند.

کسدر - بفتح اول و ثانی و ضم و ال ابجد بروزن شکر کسر
و نایل را گویند و بروزن چقدر هم آمده است که بضم اول
و ثانی باشد.

کسیدا - با دال ابجد بروزن مسیحا دارو است که آن را
سیلخه گویند و لغت هندی کھیلا خوانند و آن شبیه است به آب پزی
جیض و بول را بر اند و بجای دال ابجد لام هم آمده است.

کسنگ - بکسر اول و نون بروزن خشک نام غله باشد
با بین ماش و عدس و بهر دو شبیه است و آنرا مقشر کرده
بگاوهند و گاو را فریب کنند و آنرا بیهوشی از دوش و لبعربی
رعی الحام خوانند.

کسینس - بروزن نفیس دارو است باشد که بسبب آن
چو هر فولاد ظاهر گردد و لغت اهل حبشه شراب باشد که
عربان نمز گویند و بپخته گویند کسینس بنیز خردا در آن است.

کسنی - بفتح اول و سکون ثانی و نون بختانی رسیده مخفف
کاسنی است و آن گیاهی است باشد و دوائی و تلخ و باین معنی
بکسر اول هم گفته اند و بکسر اول مخفیست بدو که آنرا
لبعربی حلیت گویند و معرب آن قسنی باشد و باین معنی با کاسنی
فارسی هم آمده است.

کسیقون - با قاف بروزن شبیهون نوعی از سوسن میوه
باشد و آنرا عربان سیف الغراب خوانند.

کسوت جان و ادن - بکسر اول کنایه از خاصیت
دادن و عیادت دادن و زنده کردن باشد.

کسیل - بضم اول و ثانی بختانی مجهول کشیده و بلام زده
یعنی نامزد کردن باشد و یعنی روانه کردن و دفع نمودن هم
است و باین معنی بحدف لام نیز گفته اند و با کاف فارسی
هم آمده است.

کسوت کافوری - کنایه از برف است که کوه و دشت
پوشاننده باشد و آن چیز است مانند پنبه حلاجی کرده که در
زمستان ببارد و زمین را سفید کند.

کسیلا - بالام بروزن نصیرا یعنی کسیدا است که سیلخه باشد
و آن پوست درختی است شبیه برابچینی و قره با عمل شبیه
در دوزان را مانع باشد و دوزان را حکم سازد.

کسو - بکسر اول و سکون و طیل ابجد بروزن فرصت یعنی
خون است و آن در شتی کردن باشد با مردم.

کسیله - بفتح اول و ثانی و رابع نوعی از کسبلاست که
سیلخه باشد.

کسور - بضم اول بروزن قنور یعنی سر فر کردن و نگاه داشتن
چیزی باشد و در عربی زمین سر از بر و سر بالا و پست و

کش - بفتح اول و سکون ثانی نام شهر است از راه اراک

بیان چهاردهم

دکات نازی با شین نقطه دار شکل پهنشاد

و پنج لغت و کت است

کشی

نزدیک به شش و مشهور بشهر سبز گویند حکیم بن عطا که گفتند اینها
 دار و مدت دو ماه هر شب ماسه از چاه سیام که در نواحی آن شهر
 است بیرون می آورد که چهار فرسخ در چهار فرسخ بر تومی انداخت
 دستاره زحل را هم می گویند و سینه را نیز گفته اند که ببری صدر
 خوانند و هر گوشه و پیچ را را گویند و عموماً گوشه و پیچ را را
 خصوصاً و بعضی نعل و شنگاه هم آمده است و دست در نعل کردن
 و از روی ادب دستها بر تنگانه نهادن را نیز کش گویند و بعضی
 خوش و نیک باشد چنانکه گویند کش رفتار و کش گفتار است یعنی
 خوش رفتار و خوش گفتار است و زخم در پیشه را نیز گویند که بر دست
 دپایه شتر هم می رسد و از آن پیوسته زرد آب بیرون می آید
 آن هم آن شتران صحیح را داغ کنند که مبادا با آنها سرایت کند
 و آنرا ببری غره خوانند یعنی شین نقطه وار و امر کشیدن است
 یعنی کش و اسم فاعل هم آمده است که کشنده باشد همچو جفاکش
 یعنی جفا کشنده و کنایه از خورنده هم هست همچو پاکش یعنی
 شرا بخور و بضم اول امر کشتن و فاعل کشتن باشد و یکسره
 اول مرکب است از کات خطاب و شین ضمیر یعنی که ادرا
 چنانکه گویند کش گفت یعنی که ادرا گفت و ادرا که گفت و ادرا
 بر غیر ایندین شاه مخرج است و فتنکه در خانه مهره حریت
 نشسته باشد و امر بدور کردن در اندن مرغ خاکی نیز هست
 و بعضی گفته هم آمده است و آن خطی باشد که بجهت باطل نمودن
 بر نوشته کشند -
 کشا - بضم اول و ثانی بالفت کشیده امر کشودن و فاعل
 کشودن و باز کردن باشد و با کاف فارسی شهرت دارد -
 کشا خلی - بضم اول و فتح خا که نقطه وار و سکون لام هم
 یعنی از غله باشد و آنرا شاخل نیز گویند و از آن نان پزند
 و بضم خا که نقطه وار هم بظن آمده است -
 کشاد - ماضی کشادن و باز کردن و فتح نمودن و خندیدن
 و تیر از کمان را که کشودن باشد یعنی کشود و باز کردن و فتح نمودن
 خندید و تیر از کمان را که در با کاف فارسی شهرت دارد

و بعضی فراخ هم آمده است که نقیض تنگ باشد -
 کشا و نامه - بضم اول اگر چه این لغت با کاف فارسی شهرت
 دارد ولیکن در چندین نسخه و همچنین در سواد الفعلا با کاف
 نازی آمده است و بعضی مشهور و فرمان پادشاهان و بعضی
 طلاقنامه هم گفته اند -
 کشاکش - به فتح اول بر وزن هلاک یعنی ضمیر است که
 خاطر و در دل گرفته باشد -
 کشاکش - بر وزن جفاکش کنایه از فرمایش و فرموده است
 پی در پی و تازه بازه و کششهاست شغاف و بردن و
 آوردن و امر نوی و ناخوشی و غم و الم بسیار و خوش ناخوش این
 کشان - به فتح اول بر وزن جهان خیمه را گویند که یکسره
 بر پایه باشد و نام ولایت هم هست که کاموس کشانی منسوب
 بان ولایت است و بعضی کشنده باشد که فاعل کشیدن است
 و جمع کش هم هست همچو دروست کشان یعنی شرا بخواران
 و دلکشان یعنی محبوبان و معشوقان -
 کشاورز - به فتح اول و او بر وزن فرامرز به معنی
 و بهر قان و برزگر و زراعت گفته اند باشد و زمین زراعت
 و کشت زراعت را نیز گویند -
 کشار - با تاء فرشت بر وزن هشیار جانور بسمل کرده
 گویند و ببری مذبح خوانند -
 کشاؤ - به فتح اول و سکون ثانی و فوقانی بالفت کشیده
 دیو از دهه بمعنی رقت است که آن منجموم بضم مردم بود
 و بقدر حال در خیر و صلاح آن کوشیدن باشد -
 کشت زار دیو - کنایه از دنیا در روزگار است که
 عالم سفلی باشد -
 کشتک - بضم اول بر وزن جفتک حمل را گویند
 و آن جانور است که سر گن را می خلطاند و می برد -
 کشتگان زنده - کنایه از شهیدان است و شهید کسی است
 گویند که در خدمت امام زمان با کفا چنگ کند و گفته شده است

گشتمند کبیر اول و فتح میم بروزن خشت بند زمین زراعت کرده شده را گویند -

گشتو - به فتح اول بروزن ابرو انگور نیم بخت و نیم رس گویند گشتوک - بروزن مفلوک بمعنی لاک پشت و کاسه شیت و کشف باشد -

گشته - کبیر اول بروزن رشته بمعنی کاشته و زراعت شده باشد و آلو زرد آلو دامر و دوشفتا لو و اشال آنرا نیز گویند که وانه آهنار ابر آورده و خشک کرده باشد و بفتح اول

کاج و لوح و احوال را گویند و با کاف فارسی هم آمده است - گشتی - بضم اول بمعنی زنا باشد و آن زنیست که ترسیان و کافران بر میان بندند و گاهی برگردن هم اندازند بمعنی اینکه

دو کس هم حسدند و خواهند یکدیگر را بر زمین زند شهسور است و خطاب از گشتن هم هست و بفتح اول سفینه را گویند و پیاله که به شکل سفینه سازند و کبیر اول خطاب از زراعت کردن

یعنی زراعت کردی - گشتی رونده صبح - کنایه از شتر باشد که عریان بپیر گویند - گشتی زرد - پیاله را گویند که آنرا از طلا باندام سفینه سازند

و کنایه از آفتاب عالم تاب هم هست دماه نور نیز گویند که بلال باشد - گشتی شدن - کنایه از شناوری کردن و شناور شدن باشد

گشتی خم - کنایه از دنیا است که عالم سفلی باشد - گشتی کش - بفتح کاف گشتیبان و ملاح را گویند و کنایه از مردی شرافت خواره هم هست -

گشخ - به فتح اول و ثانی و سکون خایه نقطه دار در سیاهان باشد که خوشه های انگور و گشمش را بر بالاس آن گذارند تا هوا خورد و خشک شود و این برخلاف آونک است -

گشتخان - با خایه نقطه دار بروزن افغان بمعنی دیوت باشد و دیوت مخفی را گویند که زن او هر چه خواهد کند و او چشم از آن پوشیده دارد -

گشتم - بضم اول و فتح ثالث بروزن دختر بمعنی اقلیم باشد و آن یک حصه از هفت حصه ربع سکون است -

گشسه - بضم اول و سکون ثانی و فتح سین به نقطه بمعنی خط و نوشته باشد اعم از خط عربی و فارسی و هندی و سی -

گشش - بفتح اول و کسر ثانی و سکون شین نقطه دار بمعنی ناز و غمزه و کرشمه باشد و راه رفتن شباز روزی را نیز گویند بر سبیل تو از تو رفتار با ناز و عشو و کرشمه و شادمانی و جاذبه بایا و اشارت را نیز گفته اند -

گشفت - بفتح اول و ثانی و سکون فالاک پشت و کاسه پشت را گویند و برج سرطان را نیز گفته اند و آن برج چهارم است از جمله دوازده برج فلکی و کوزه سر بهن دهان فراخ باشد

و آنرا بخندان هم می گویند و نام کوهی باشد و بعبه کوه را جبل خوانند و بضم اول و سکون ثانی بمعنی سیم و فقره خشت و سواد زرگر است و زلفت باشد که بر سر کلهها چسباند -

گشفتن - به فتح اول و ثانی و سکون ثالث و فوقانی بمعنی پراکنده و پریشان باشد و ماضی گشفتن هم هست یعنی پراکنده کردن و پریشان ساختن و پرموده گردانید و بضم اول و ثانی هم گفته اند و بضم اول و کسر ثانی عبادت خانه و معبد یهودان را گویند -

گشفتن - بضم اول و ثانی بروزن شفتن به معنی گشودن و شگافتن و پراکنده و پریشان کردن و پرموده شدن و معدوم گردیدن باشد و بفتح اول و ثانی هم آمده است -

گشفته - بضم اول و ثانی بروزن شفته بمعنی پریشان و پراکنده و پرموده شده و سوخته و معدوم گردیده باشد و بفتح اول و ثانی هم آمده است -

گشفت رود - باراسه به نقطه بروزن تک سود نام رودخانه است که سام بن زبان در حوالی آن از دیوانه راکشت -

گشک - به فتح اول و سکون ثانی و کاف و و غ

پ

کشک شده باشد و بهتر کی قروت خوانند و بعضی گویند نان خشک است که آزار از ماست می برند و بعضی گویند طعمه باشد معروف که آزار از آر و گندم و آرد جو و شیر گو سفند راست می کنند و یک قسم از آن را گوشت و گندم نیز داخل می سازند و مانند هر سیب می خوردند و بفتح اول و ثانی یعنی عک باشد و آن پرنده است سیاه و سفید که عربان عقص خوانند و بعضی خطا هم آمده است خواه بر روی او کشته خواهد بر روی کاغذ و بعضی اول و سکون ثانی مخفف کو شک است که بالا خانه باشد.

گویند و بعضی فلاحین هم آمده است و بعضی اول توپ کلان است که بدان دیوار قلعه را سوراخ کنند و بشکنند و خواب سازند و بعضی گویند گلوله توپ است و بعضی دیگر گویند سنگ باشد که در سوراخ گذارند و بر حصار اندازند یا بر خصم زنند و وجه تسمیه آن کو شک سوراخ کننده باشد چه شک مخفف کو شک است و ابجری یعنی سوراخ هم آمده است.

کشکاب - بروزن منتاب آتش جو را گویند که جهت بارش است که کشاکش - بسکون و او بروزن و معنی کشکاب است که آتش جو باشد.

کشکینه - کبکسکان مخفف کشکینه است که نان جو باشد و بعضی گویند نان باشد که از آرد جو و آرد باقلا و آرد گندم و آرد نخود و جو و برهم آمیخته خمیر کنند و پخته و بعضی دیگر گویند گندم بریان است که در ظرفی کنند و ماهیانه در آن ریزند و پیاز خام و مساق چغندر و تخم خرفه در آن داخل کنند و در آفتاب گذارند تا ترش گردد و کشکوب - بروزن بدر و بعضی کشکاب است که آتش جو باشد و نام مرغی هم هست سیاه و سفید که آزار عک خوانند.

کشکبا - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث و بایع اجد بالنا کشیده آتش حلیم را گویند.

کشکول - بروزن مقبول یعنی گدا باشد یعنی شخصی که گدائی کند و کاسه کشکول کاسه گدای را گویند و معنی ترکیبی آن کشیدن بدوش است چه کش معنی کشیدن و کول و کول و کتف را گویند و با گدائی کننده این معنی هست و کاسه را نیز گویند که گدایان دارند و آنچه مشهور است ظرفی باشد که آزار با ندام کشتی سازند.

کشکرک - باران قشمت بروزن احدک پرنده است سیاه و سفید که آزار عک می گویند و عربان عقص خوانند.

کشکما - بر تو - بفتح اول و ثانی یعنی خطوط شغالی است چه کشکک معنی خط باشد و بر تو بمعنی شطوع - کشکین - بروزن بروین یعنی اول کشکینه است که نان جو باشد و نان را نیز گویند که از آرد باقلا و نخود و گندم و جو در هم آمیخته پخته باشند.

کشکشان - بروزن هوشان مخفف کشان کشان است که گدایان از آهسته و بتانی بر راه رفتن و بر راه بردن باشد.

کشکینه - بروزن پشمیه معنی کشکینه است که نان جو و جو باشد کشمان - کبکس اول بروزن مهان زمین کشت و وزر است کرده شده را گویند.

کشکنجی - بفتح اول و سکون ثانی و نون و هم چنانی کشیده و بر آک قشمت زده چیزی باشد که به کشیدن آن ارمان و آرزوی گمان کشیدن حاصل شود و آن چنان است که ستونی بر زمین فرو برند و سر آنرا شگافه غلطک بر آن قرار دهند و ریسمانی بر بالای غلطک اندازند و از آن شگافه بگذرانند و از یک سر ریسمان تو بزه را بر آرزنگ و ریگ کرده بیاویزند و بر میان آن ستون قبضه مانند نصب کنند تا کسی که خواهد شوق گمانداری کند بدست چپ آن قبضه را بگیرد و بدست راست سر آن ریسمان را دور کشان آورد و آنرا بشیرازی بنخل و بجزبی مجریش و و بهندی مجر

کشمر - کبکس اول و فتح سیم بروزن کشور نام فریه است از آنرا شیره پخته خراسان و آنرا کشمر نیز گویند و در شت و در چوب

سر و بطالع سعد فشانده بود یکی در عین قریه و دیگری در قریه
 فارمد که از قراس طوس است و شرح و لبط آن دولت کاشمیر
 مذکور شد و نام شهر است از ترکستان منسوب بخوبان -
 کشمکش - بروزن پنج کش کشیدن و واگذاشتن و باز اعامه
 کردن باشد و معنی کشاکش هم هست که کنایه از فرمایند شامه
 بی در پی و تازه بازه و غم و ارم بسیار و امر و نهی و خوش
 و ناخوش باشد -

که از جا های نناک و بد بود و دیوار های حمام روید و بعضی گویند
 کیا هست که بسما روغ میان دو نام دارد و هست که از آن
 سرخش بچینه گویند و بعضی گویند دارد و هست که از آن کشینج خوانند
 و معنی آسانی هم آمده است که در مقابل دشواری باشد -
 کشنی - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث تجمانی کشیده همیشه
 و جنگل و جاب درختان انبوه را گویند و کبر اول هم باین
 معنی و هم معنی گرسنه آمده است و آن نوسه از غله باشد
 بیان ماش و عدس که خوردن آن گاؤ را فریب کند -

کشمور - بروزن نقفور نام دشته و صحرا است و بعضی
 گویند نام جاب و مقابله است در جالی دشت مور -
 کشمیده - بروزن نمیده معنی کشه باشد و آن خطی است
 که جهت علامت بطلان بر نوشته بکشند و بعضی گویند
 معنی نوشته باشد و بعضی دیگر گویند معنی خط است مطلقا خواه
 بر زمین بکشند و خواه بر دیوار و خواه با چوب بکشند و خواه
 با قلم و انگشت و امثال آن -

کشینج و شتی - گیاه است که از آن بانگو خوانند -
 کشو - بفتح اول و ثانی و سکون و او معنی کشف است که
 لاک پشت و کاسه پشت باشد و گیاه را نیز گویند که از آن
 طناب در سن تابند و بعضی گویند کشو بید انجیر است که در آن
 خروع خوانند و بعضی دیگر گویند کتوست که تنگ باشد -
 کشواو - بروزن فراد نام پهلوان پاست تحت یک کاوس
 پادشاه ایران بوده -

کشش - بفتح اول و سکون ثانی و سکون نون معنی انبوه و بسیار
 باشد و بفتح اول و سکون ثانی و فتح اول و سکون ثانی هم
 آمده است و با کات فارسی نیز هست -

کشش - بفتح اول و سکون ثانی و سکون نون معنی انبوه و بسیار
 باشد و بفتح اول و سکون ثانی و فتح اول و سکون ثانی هم
 آمده است و با کات فارسی نیز هست -

کشش - بفتح اول و سکون ثانی و سکون نون معنی انبوه و بسیار
 باشد و بفتح اول و سکون ثانی و فتح اول و سکون ثانی هم
 آمده است و با کات فارسی نیز هست -

کشش - بفتح اول و سکون ثانی و سکون نون معنی انبوه و بسیار
 باشد و بفتح اول و سکون ثانی و فتح اول و سکون ثانی هم
 آمده است و با کات فارسی نیز هست -

کشک - کبر اول و سکون ثانی و فتح ثالث کاف
 ساکن غله است تیره رنگ و طعم آن میان ماش و عدس
 باشد و آنرا مقشر کرده بگاؤ دهند گاؤ را فریب کند -
 کشنه - بفتح اول و سکون ثانی و سکون نون معنی تشنه است که مراد آن
 گرسنه باشد و نوسه از سما روغ هم هست و آن رسته باشد

کشو - بفتح اول و ثالث بروزن سرد معنی فخر است
 و آن انتهاه زور و قوت شهوانیه قبیله واری شکاف امور
 فراخ است و بفتح اول و ثانی یعنی کشو است و آن
 رسته باشد و والی -

کشور - کبر اول و فتح ثالث بروزن مهتر ترجمه اقلیم است
 یکصد از هفت صد ربع مسکون باشد چنانکه گویند کشور
 اول و کشور دوم یعنی اقلیم اول و اقلیم دوم و هر کشور
 گویند قلع دار و کشور اول که اقلیم اول باشد بزرگ و آن
 هندوستان است دوم بشتی و آن چین و ختاست سوم
 به پنج و آن ترکستان باشد چهارم با قناب و آن عسراق و
 خراسان است پنجم بزهره و آن ماوراءالنهر است ششم بطلان
 که روم باشد هفتم بقره و آن اقصای بلاد شمال است -

کشیده - بروزن رسیده یعنی وزن کرده و بلند و دراز باشد
 چه کشیده روم مردم روم دراز و کشیده ریش مردم دراز ریش
 گویند و در خراسان یعنی نقشه باشد که زمان بر روستا پارچه
 می دویند و شسته که خواهند بر کس برزند -
 کشیش - بروزن کشیش پیشوایان و راه نمایان زاهدان
 و عالمان لغاری باشند و معرب آن قسیم است
 کبر قاف -

بیان پانزدهم

در کاف تازی با عین بے لفظ ششل بر
 پنج لغت و کنایت

کشور خدا و کشور خدای - پادشاه را گویند باعتبار
 سنی ترکیبی آن که کشور یعنی اقلیم و خدا یعنی صاحب مالک
 باشد و کشور خدیو نیز گویند و کشور خدای یعنی پادشاهی باشد
 کشور ز - کبر اول و سکون ثانی و فتح ثالث در اسے
 بے لفظ و زاسے لفظ در هر دو ساکن یعنی بزرگ باشد
 که کشور زبان یعنی بزرگان است -

کعبه غزال و کعبه الغزال - نوع از
 شکر پاره باشد و نوع از حلوایم است و یعنی شراب
 نیز بنظر آمده است و کعبه الغزال هم گفته اند که بحدوث
 لام آخر باشد -

کعبه جان - کنایه از عرا و مقصود جان باشد -
 کعبه جهان گرو - کنایه از آفتاب جهات است
 کعبه رهرو - به فتح هر دو راسے بے لفظ یعنی کعبه
 جهانگرد است که آفتاب عالم تاب باشد -
 کعبه محرم نشان - بضم میم و سکون حاسے بے لفظ
 یعنی کعبه رهرو است که خورشید جهانگرد باشد -

کشه - کبر اول و فتح ثانی نام دو ایست که آن را بیوانی
 اسطوخودوس گویند و خط را نیز گفته اند که جهت علامت
 بطلان بر نوشته بکشند و یعنی گویند یعنی خط نوشته است
 مطلقا خواه خط عربی باشد و خواه فارسی و هندوی و غیره یعنی
 یعنی خط نوشته بضم اول گفته اند و خط بطلان را کبر اول
 و بفتح اول و ثانی یعنی خطی باشد که بکشند خواه بر دیوار خواه
 بر زمین و خواه بقلم و چوب و انگشت و غیره و تنگ چار و ارا
 نیز گویند و آن نوارسے باشد که بر زمین و بالان دو زند و یعنی
 که او گدائی گفته و معنی آسانی در برابر دشواری نیز گفته اند
 و بر چار پایان هم حمل کرده اند و باشد ثانی حیوان بالان
 انگذره را گویند -

بیان شانزدهم

در کاف تازی با قاف اول و لفت و کنایت

کشی - به فتح اول و ثانی بتجانی کشیده یعنی خوشی و بند
 باشد و این معنی با کاف هم آمده است -
 کشیجان - بروزن پشجان یعنی دیوش و چشم خود بین
 باشد چه کشیجانی یعنی دیوش است -

کف - به فتح اول و سکون ثانی چیزسے باشد سیاه که
 مشاطگان برابر روستا عروس اند و خرفزار نیز گویند که عربان
 بقلة احمد خوانند و امریکافتن هم است یعنی رنگت و
 چیزسے علیطا که بر روستا آب می کشند و از جوش و غلیان که
 هم میرسد و از البری رغوةسے گویند و باشد ثانی در
 عربی بیان دست و پا باشد که مراد از کف دست و
 کف پا است -

گفتا - بر فتح اول بروزن جفایج و سختی و محنت و تکی و افشردن
گهورا گویند و در عربی بمعنی بر روزه در افکندن و برگردانیدن
اجامه باشد و کبیر اول نیز در فارسی بمعنی برنج و محنت و سختی است
و در عربی بمعنی جزا دادن و مانند یکدیگر شدن و توانائی و
دامن خیمه باشد -

گفت آگینه - کبیر ثانی آب باشد که مانند کف بر روزه
آگینه پیدا شود هنگام که اخن و بعضی گویند ریه آگینه است
سفیدی چشم از ازل کن و آنرا بر عربی بد القواریر و ما الزجاء
خوانند و بیونانی مستوحونیا و مستحونیا گویند -

گفتا - بروزن رساند یعنی بشکافد و بر کاندوشن کن
بر رازی -

گفتا - بروزن بهانه بچه را گویند که نارس است شکم مادر میزند
گفتا - بروزن رسانیدن بمعنی شکافستن و
ترکانیدن بر رازی باشد -

گفت بیضا - یعنی بد بیضا است که معجزه موسی علیه السلام
بود گویند هر گاه می خواست ظاهر سازد دستمار از لیل
بر می آورد نوزده از دستهای او پیدا می شد که تا
آسمان میرفت -

گفت - بر فتح اول بروزن رفت ماضی گفانیدن است
یعنی شکافتن و ترکانیدن و شکافتن شده در دست است
و بضم اول مخفف شکفت باشد که از شکافتن و خواندن است
و مخفف کوفت هم هست که از کوفتن باشد و کبیر اول بمعنی
دوش و سردوش است و بر عربی کف خوانند -

گفت - بروزن و فتر کبوتر را گویند و بر عربی حمام خوانند -
گفتی - بروزن و فتری شانه و دفتین جولاهاگان
و بافندگان باشد -

گفتی - بر فتح اول بروزن بر شکافتن شدن و
ترکاندن بود و را گویند -

گفتی - بر فتح اول بروزن رفتن بمعنی از هم باز شدن

و از هم باز کردن و ترکاندن باشد -
گفتور - بروزن گفتور بمعنی شتاب است و آن یک جهت
بودن در امور و تحمل کردن در آلام باشد -

گفت - بروزن هفتت بمعنی شکافتن شده و ترکیده و شکفته است
گفت - بر فتح اول و سکون ثانی و جیم فارسی مخفف کبیر است
که جیم باشد و بمعنی کف صابون و کف شیر و کف آب و کف
دوین و امثال آن هم آمده است و آنرا کفک نیز گویند و
بر عربی رغوّه گویند -

گفتی - بروزن چشک دامن زین است را گویند -
گفتی - بروزن جدول کفل و سرین است را گویند -

گفتی پوش - بابای فارسی بروزن مرزنگوش بمعنی
کفل پوش است و آن نوع از پوشش باشد که زرد و سی
گند و بر پشت است اندازند و آنرا بر کی اورنگ خوانند -

گفتی - تا تخمائی نجومی بروزن است و جیم بزرگ را خوانند
را گویند و آنرا کفگیر نیز خوانند و جانور که را نیز می گویند که
در آب می باشد و سرتنه مدور و دایره دارد و گویند
بچه وزغ است در غلاف بعد از چند روز از غلاف بر می آید
و آنرا بر عربی دعووس خوانند و بعضی گویند نوسه از ماهی
باشد و آنرا سنگ ماهی خوانند -

گفتی - باصافه کاف در آخر بمعنی دوم کفیلر است
و آن جانور که باشد در آب و بهر وزغ شود و در عمان
دعووس خوانندش و بعضی گویند سومار کوچک است و بعضی
گویند جانور کبیر شبیه بجایا سه و دوم مرخی دارد و کفگیر
کوچک را نیز گفته اند -

گفتی - بروزن شنبلیله بمعنی کفیلر است که کفگیر جانور
باشد که در عمان دعووس خوانند -

گفتی - بروزن و معنی جیم است و تاب سر زلف را
نیز گویند و بر عربی طره خوانند و نوسه از ما هم هست -

گفتی نزل - کفچه معلوم و لون معلوم بود و اولام زده عربی

که منقار او کبچہ می ماند و بترکی اور اقا شق بورن خوانند
یعنی کبچہ بینی -

کفد - بفتح اول و ثانی و سکون وال ابجد یعنی بتر کرد
بشکافد و از هم باز شود -

کف در یا - بکسر ثانی چیز باشد سفید شبیه باستخوان
بوسیده و آثر ابجری زبد البحر گویند -

کفر - بضم اول و سکون ثانی در اس بے نقطه بلف کف
بهار خرم را گویند یعنی شکوفه خرم و بعضی گویند پوست

بهار درخت خرم ماده باشد و آثر کفره باز یادتی باو
کفری بجای الف یا حلی هم میگویند باشد ید ثالث

در عربی -
کفر الیهود - بفتح اول یعنی فقر الیهودست و آن نوع

از موسیائی باشد و بشیرازی موسیائی کو ہی و موسیائی
پلوده گویند -

کف سفید - بسکون ثانی کنایه از مردم صاحب همت
است که بسبب بخشندگی مفلس و پریشان شده باشد و کسر

ثانی برف را گویند و آن در ایام زمستان می بارود -
کفش - بفتح اول و سکون ثانی و شین نقطه دار معروف

است که پای افزار باشد و معرب آن کوش است باو او
دشمنه مثلثه -

کفش خوانستن - کنایه از سفر کردن و بسفر رفتن چنانکه
کفش نهادن کنایه از اقامت کردن و از سفر باز ماندن است

کفش - بفتح اول بر وزن برزن یعنی دشت و صحر باشد
و محل را نیز گویند که قبل ازین غله کاشته بود و اند -

کفشیر - باشین نقطه دار بر وزن کفگیر بوره را گویند و آن
داروست باشد مانند مک که طلا و نقره و فلزات دیگر را بسبب

آن باقیم میزند کنند و بعضی گویند که قلعی دار زریست و بهر
شکستگیهای ظروف من ریخته را بچم کنند و بعضی ظروف و آلات

سیند و برنج شکسته را گفته اند که مکرر بچم کرده باشد -

کف عایشه - بکسر ثانی و عین بے نقطه بلف کف
بسیخ نبانے ست زرد تیره رنگ گزندگی جانوران را مانع

است و آنرا کف مریم نیز گویند و بعربی اصابع الصفر و
شجره الکف خوانند -

کف غنچه کردن - کنایه از پیچگرد و ساختن و مشت کردن
کردن باشد -

کفک - بفتح اول و سکون ثانی و کاف بمعنی کف باشد
مطلقا عم از کف صابون و کف آب و کف گوشت و کف

و بان و کف شیر و امثال آن -
کفل - بر وزن اجل سرین آدمی و حیوانات دیگر را گویند

و پلاست را نیز گویند که ستوران را بدان چار بامه کنند و
سوار شوند -

کفل پوش - نوع از پوشش هپست و آثر از تکان
اور تک خوانند -

کفلیر - باستخوانی مہول بر وزن دلیر بمعنی کفگیر باشد که
بچرخه سوراخدار است و ترشی پالارا نیز گویند و آن ظرفی

باشد سوراخدار که در آن شیر و روغن و امثال آن
صاف کنند -

کفلیرہ - بفتح زای نقطه دار بمعنی کفلیر است که کفگیر
ترشی پالا باشد -

کف مریم - بکسر ثانی و فتح میم بمعنی کف عایشه باشد و آن
بسیخ ست زرد تیره رنگ و گزندگی جانوران را مانع باشد -

کف مس - بکسر ثانی و میم و سکون سین بے نقطه چیز
سفید مانند مک چون مس را بکند از نود و دو گوے ریزند

نابسته شود و مشت آبے بر روی آن بریزند و آن جوش
مے زند و کف از آن جوش بر روی آب می ماند و آنرا

بعربی زہرۃ النحاس گویند و اسیر را مانع است -
کفنج - بفتح اول و ثانی و سکون نون بمعنی نوع از ماهی باشد

که خوردن آن مانند سفوف قوت باه دهد و آثر ابجری

سکه صید آگویند -
 کف - به فتح اول و ثانی و ف و دائره را گویند و خوشما -
 گندم و جو را نیز می گویند که در وقت خرمن کوفتن آنها
 کوفته نشده باشد و بعد از پاک کردن غله آنها را با دیگر بکوبند
 و عربان آنرا قصاده خوانند و باشدید ثانی نام شهر است و در
 ایست و بعبری پله ترازو باشد -
 کھیار - بروزن اغیار یعنی گل و ریج کشیدن باشد
 باعمال شایسته جمیل -
 کیفیت بفتح اول و کسرت ثانی و سکون تحتانی و فوقانی یعنی
 ترکیه و شگافت و باز شد و از هم جدا گردید و از هم باز شدن
 و باز کردن را نیز گویند -
 کفید - با اول ابجد بروزن و معنی کفیت است یعنی ترکیه
 و شگافت و از هم باز شد -
 کفیدن - بروزن کشیدن ترکیه و شگافتن و از هم
 باز شدن و باز کردن باشد -
 کفیده - بروزن قفیده یعنی از هم باز شده و شگافت
 و ترکیه باشد -
 کفیز - بروزن موز پیمان باشد که بدان چیز بار پیمان کنند
 و قفیز معرب آنست -

کلمی - بروزن فخری نام شهر است در هند وستان و
 بهندی خیار و باورنگ و کالک را می گویند -
 کلتر - به فتح اول و کسرت ثانی و سکون زای فارسی تیز
 را گویند و آن سبزی باشد خوردنی که بعبری جبر و ایقان خوانند
 گلش - به فتح اول و کسرت ثانی و سکون شین لفظ دار
 بمعنی گلرست که تره تیزک باشد -
 گلک - بروزن چشمک چیز بسیار سیاه که بر روی دندان
 مردم بهم میرسد و آنرا ماه گرفت نیز گویند -
 کله - به فتح اول و ثانی فاصله و افکنندگی آدمی باشد و
 بعبری براز و فاطمه گویند -
 کلی - به فتح اول و کسرت ثانی و سکون تحتانی بمعنی کله است
 که فاصله و افکنندگی و غلط آدمی باشد -

بیان هفتدهم

در کاف تازی بالام شتمل بر یک صد و
 شصت و سه لغت و کلمات است

کل - به فتح اول و سکون ثانی کل را گویند یعنی شخصی که
 سر او زخم یا جاسه زخم داشته باشد و موم نداشته باشد
 و اورا بعبری اقح خوانند و نیزه جمیع حیوانات را گویند
 عموماً و گاو میش زرا خصوصاً و بضم اول خمیده پشت و زده
 و معنی را گویند و در روستا را نیز گفته اند چه کلی و سه و
 روستائی باشد و بمعنی کوتاه و ناقص هم آمده است -

کلا - به فتح اول و لام الف بمعنی وزق و عوگ باشد
 و اشخار و قلیا را نیز گویند -
 کلا او - بفتح اول و همزه بوا و رسیده بروزن ملاکو بمعنی
 اول کلاست که وزق و عوگ باشد و بضم اول هم است -
 کلا پشت - بضم اول و با فارسی و سکون شین و نا
 پشت جاهه باشد سیاه و سبز که آنرا از پیشم گویند با فند و
 بیشتر مردم گیلان و مازندران پوشند -
 کلا پشت - بضم اول و با فارسی بمعنی کلا پشت است

بیان هفتدهم

در کاف تازی با کاف تازی شتمل بر لغت

کک - به فتح اول و سکون ثانی نانه باشد که از آرد شکر
 پزند و گیاه ورستی را نیز گویند و بضم اول ماکیان را
 گویند که از تخم کردن باز مانده دست شده باشد و تیرکی
 بیج و ریشه علف را گویند -
 ککا - بروزن صفا زبان زند و پازند و ندان را گویند
 و بعبری سن خوانند -
 ککجه - به فتح اول و جیم و سکون ثانی پنبه دان را گویند و
 بعبری حب القطن خوانند -

که جامه شال کوتاه مازدرانی و کیلائی باشد -

کلابیه - بابایه اجد روزن و معنی کلابیه است و آن ریشمانی باشد خام که از دوک بچرخد و غلوه ریشمان را هم گفته اند و معنی چرخه هم آمده است و آن چرخه باشد کوچک که ریشمان از دوک در آن بچیند -

کلابیه - بابایه فارسی بختانی جمول رسیده و فتح سین بی نظیر گردیدن چشم باشد از جابه خود چنانکه سیاهی چشم پنهان شود بسبب لذت بسیار و یا بخت ضعف و سستی و یا بواسطه خشم و قهر -

کلات - یعنی فتح اول بروزن حیات نام شهر است از ترکستان که فردیسر سیاوش با مادرش آسجاسی بود و قلعه یاد چینه بزرگ گویند که بر سر کوه یا پشت بلندیه ساخته باشند خواه آباد باشد و خواه خراب و بعضی گویند همیشه که در آن دکان و بازار باشد و نام قلعه هم هست از مضامفات قندهار که بر سر کوه واقع است مشهور بقلات -

کلاته یعنی فتح اول و فوقانی قلعه یادیه باشد کوچک که بر بلندیه ساخته باشند و محل را نیز گویند و بعضی دهنه را می گویند که دکان داشته باشد و بعضی زرد کوچک را گفته اند و قید بلندی و پستی کرده اند و صاحب مؤید الفضلا می گوید قصر است سلاطین و ملوک را که گرد بر گرد آن خانه ساخته باشند و آنرا العری و سکره بارایه فرشت خوانند -

کلابو - اجمیر بروزن تر از و معنی پیاله باشد مطلقا خواه پیاله شرابخوری و خواه قوه خوری -

کلابوه - یعنی فتح اول و ذال نقطه دار کلاب و احوال را گویند - کلابه - بروزن بهار غوک و وزق را گویند -

کلابه - بسکون زاسه فارسی لوح و کلاب و احوال را گویند و برنده هم هست سیاه و سفید از جنس کلاب که آنرا کلابه و کلابه پیس گویند و بعمری عقیق خوانند -

کلابه - یعنی فتح اول در آن فرشت بروزن عم آواره

یعنی کلابه پیس و عکله باشد -

کلابه - یعنی فتح اول و کلاب بروزن هوا زده قلاب گویند عموما و قلابه که بدان چیز بماند که در چاه افتاده باشد بر آنند خصوصا -

کلابه - یعنی فتح اول یعنی کلابه است که لوح و کلاب و احوال کلابه پیس باشد که عکله است و بعضی گویند کاسکین است و آن برنده باشد بنزیر سخی بلبل و تابج مانند هر پسر و در و آنرا بنزیر نیز گویند و بعمری شتران خوانند -

کلابه - بروزن و معنی کلابه است که فلاخن باشد و آن چیز است که از چشم و گاسه از ابر چشم هم می بافتند و شبانان و شاطران بدان سنگ اندازند -

کلابه - یعنی فتح اول و سین بے نقطه نام جائی و مقامی است - کلابه - بروزن لوانش عکبوت را گویند -

کلابه - یعنی فتح اول و سین بے نقطه نام جائی و مقامی است - کلابه - بروزن لوانش عکبوت را گویند و بیونانی ابر کاکیا خوانند و خانه عکبوت را هم گفته اند که در آن تخم نهد و بچه بر آرد -

کلابه - یعنی فتح اول و سکون کلاب یعنی کلابه است که فلاخن باشد -

کلابه - یعنی فتح اول و کلاب بروزن نیافتن نام یکی از حلوها باشد -

کلابه - یعنی فتح اول و کلاب بروزن را گویند که چیز با آن از چاه بر آرد -

کلابه - یعنی فتح اول معروف است و آنرا زاغ دشتی هم میگویند و صاحب مؤید الفضلا گوید کلابه با ضم و قبل با فتح کنگر باشد که آنرا گرد بر گرد قبور بزرگان می دارند و آن از سنگ و چوب نیز بود -

کلابه - یعنی فتح اول و کلاب بروزن را گویند که آنرا کلابه و کلابه پیس گویند و بعمری عقیق خوانند -

کلابه - بروزن و معنی کلابه باشد و آن ریشمانی است خام

که از دو کبیر چرخ چسبند -

ککالک - بفتح اول بر وزن بلاک دشت و صحرائی را گویند

که مطلقاً در آن ذراعت نشده باشد و بالاس پیشانی را هم گویند

که تارک سر باشد و آن از ستگاه موس سرست تا میان سر

و باین معنی بجای کاف لام هم آمده است و بضم اول یعنی بنی

و خالی باشد و موج بزرگ را نیز گویند و کبیر اول خوب دراز

سریک باشد که گل و میوه که دست با نه از سد بدان بچسبند -

ککاک موش - بفتح اول موش صحرائی و دشتی باشد چه ککاک

دشت و صحرا را گویند -

ککال - بفتح اول بر وزن حال تارک سرست که ما بن فزونی

و پیشانی باشد و در عربی مانند گی اعمنا و خیره شدن چشم و در هندی

شراب فروش را گویند و بضم اول کوزه که در کاسه گر را میگویند

یعنی شخصی که کوزه و کاسه گلی در صفائی میسازد و بخری بخار گویند

و زبان علمی هندوستان هم کوزه گر را ککال می گویند -

ککال - بضم اول بر وزن تخال موسی پیچیده را گویند و بعرس

مجدد خوانند و یعنی کاکل و دسته گل هم بنظر آمده است -

ککالیوه - بالام و او بر وزن و معنی سر اسیمه و گشته و دنگ

و دنگ باشد -

ککالان - بفتح اول بر وزن مکان یعنی بزرگ و بهتر و ممتز

باشد و معنی بلند و افزون هم آمده است و بالاس سر را نیز گویند

و کبیر اول ککیدان را خوانند و آن بست و بند در پای باغ

و طوبی و امثال آن باشد -

ککالان روضه - کنایه از حضرت رسالت پناه محمدی

صلی الله علیه و آله است -

ککالو - بفتح اول و سکون آخر که او باشد و وزن و عنوک

را گویند -

ککالور - بر وزن تکاور یعنی ککالوست که وزن باشد -

ککالو - بر وزن ترازو و نوس از موش صحرائی باشد -

ککالو - با او بر وزن و معنی ککالوست که رسایان حرام

که بر چرخ پیچیده باشد و معنی سر اسیمه و سر گشته هم آمده است و

عنوک و وزن را نیز گویند -

ککالو - بفتح اول و چرخ - معنی ککالو چرخ باشد که عربان منطقه خوانند

و کنایه از گردش چرخ هم است -

ککالو - بضم اول و سکون با معروف است یعنی چیزی که

از پوست و پارچه و زربفت و غیره و وزن و بر سر گذارند و تاج

پادشاهان را نیز گویند -

ککالو انداختن و ککالو بر انداختن - کنایه از شاد

شدن و خوشحالی نمودن باشد -

ککالو اندازد - یعنی شتاب و تعجیل تمامی طلب کند -

ککالو بر سر نهادن - کنایه از چیزی را اعتبار کردن

و بزرگ و خوب و انون و عظم دادن باشد -

ککالو چرخ - کبیر با بطریق اضافت بمعنی آسمان باشد

یعنی ککالو که آن چرخ است و آفتاب را نیز گویند -

ککالو داری - معنی پادشاهی و سلطنت باشد چه ککالو

پادشاه را گویند -

ککالو زمین - بفتح زای نقطه دار کنایه از آسمان است

و کنایه از آفتاب و ماه هم است و معنی را نیز گویند که از

زمینهای نناک و دیوارهای حام بر آید و آن را

ساروخ خوانند -

ککالو زنگ - تخنه ککالو را گویند و آن ککالوست که از آن زنگ

و دم زو باه بسیار است آویخته باشد و محتبان بر سر مردم

کم فروش نهند و در بازار گردانند -

ککالو شکستن - کنایه از برگردانیدن گوشه ککالو باشد

و کج گذاشتن ککالو را نیز گویند بر سر -

ککالو ملک - بضم هم کنایه از پادشاه است -

ککالو نهادن - کنایه از تواضع و مجزوز بونی باشد و کنایه

از سجده کردن و سر بر زمین نهادن هم گفته اند -

ککالو - با او بر وزن ترازو و نومی از آیه بے پشایع باشد -

کلابه اول - بروزن بلا دور نام پہلو اسے بودہ ماژند رانی -
کلابه اول - بروزن فلاطون نام پہلو اسے وہاوسے بودہ -
کلبک - بفتح اول و ثانی و سکون باے ابجد گرد بر گردان
گویند و منقار مرغان را نیز گفته اند و باین معنی باباے فارسی
هم آمده است و سکون ثانی عربان سگ را گویند و بضم ثانی در
نام یک شتا بزور برهنے باشد و آن هزار سال است از طبیعت
کل و تمام آن سی و شش هزار شتا بزور است -
کلبا - بروزن فردا بلفظ ژند و پاژند یعنی سگ باشد
و بتازی کلب خوانند -
کلبا و - بروزن فرود نام پہلو اسے بودہ تو رانی کرد جنگ
دوازده رخ بدست فریبرز سپر کاؤس کشته گشت گویند این
جنگ در کوه کنا بد واقع شد و عرب آن جنا بدست -
کلباسو - باین بے نقطه بروزن تنباکو یعنی چلباسه باشد
که در غمست و در خانها بسیار است گویند کشتن آن نواب
هفت سن گندم دار و کربستخ برهند -
کلبستان - کبیر ثانی بروزن زرفشان یعنی کلبین باشد
و آن آئینست آهنگران و امثال ایشان را که آهن نقطه را
بدان برگینند و آنرا نیز هم سے گویند -
کلبیره - بفتح اول و باے فارسی و راس قرشت و سکون
ثانی و فوقانی سخنان پیوده و زبون و بے معنی را گویند و
بوک ربابی بخش بند را نیز سے گفته اند -
کلبسو - باین بے نقطه بروزن لبلبو یعنی چلباسه است
له معنی تانده صاحب برهان لفظ کلب هندی یعنی یک شتا بزور
بے معنی که هزار سال باشد و تمام آن سی و شش شتا بزور است
نوشته و این خطاے فاسخ است چه در اکثر کتب معتبره علی هند
کلب بفتح کاف تازی و باے فارسی در آخر یعنی یک روز بهانوشه است
که ۳۲۰۰۰۰ سال طبعی باشد و بتک و بنا در هین روز است
و شب این روز نیز باین مقدار است و تمام کلب را در مطلق این
نام معنی گویند فقط ۱۰

که در غم باشد -
کلبک - بضم اول و فتح ثالث و سکون ثانی و کاف تالک
باشد که بروے خرمن سازند تا باران صانع نکند و خانه کوچکی را
نیز گویند که دشتبانا و خالیز بانان در قالیز و خرمن سازند و باین
معنی با کاف فارسی هم نظر آمده است و صاحب مرید الفضل
چیز نیست که بدان خرمن اندازند و الله اعلم -
کلبه - بضم اول و فتح ثالث خانه کوچکی تنگ و تاریک را
گویند و حجه و دکان را نیز گفته اند و معنی کج و گوشه هم نظر آمده است
کلبان - با تے قرشت بروزن در بان از جمله چهار چوب
در آن دو چوب را گویند که بر پہلو باے در خانه باشد -
کلبستان - بروزن و معنی غلبتان است که مردم بجمیت
و پیوست باشد و عرب آن قلوبان و قلوبان است -
کلبه - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی حیوان پیرا خورد
و از کار باز آمده و از کار افتاده را گویند و هم قسم که باشد اعم از
دو دام و غیره و هر چیز ناقص و کوتاه و پست و حقیر و اندک
و نامرتب و دم بریده را هم گفته اند و شخصی را نیز گویند که زبانش
بعضا است چارسی نباشد و حرفار از مخرج نوزاد خوب کردن
و چوب دستی گنده و نظیر و کوتا را نیز گویند -
کلبج - بکسر اول و سکون ثانی و جیم سبک را باین و کناس
گویند که بدان سرگین و پلید بیا کشند و بفتح اول و سکون ثانی
و جیم فارسی هم باین معنی و هم یعنی چوک و وسیع و معنی عجب
و خود تائی و کبیر و تاجر آمده است و بضم اول و سکون ثانی
و جیم فارسی نان ریزه شده را گویند و نوسه از پوشش هم
که از از پشتم بافند و از جانب کلبه آورند -
کلبان - بروزن مرجان ریزه را گویند و آن جلے باشد
که خاک رو به و پلید بیاد در آن ریزند -
کلبچنگ - بضم اول و فتح ثانی و جیم فارسی و سکون نون و
کاف فارسی خرنجنگ را گویند و آنرا جان سلطان خوانند -
کلبچیم - بفتح اول بروزن زگیو چمنغفت کلبچیم است که بے معنی

عظمتی باشد و آن کف پاسته خاریدین و جیبانیدن انگشتان باشد
در زیر بغل مردم تا بخنده افتند و کبکسر اول هم آمده است -

کلمه - کبکسر اول و سکون ثانی و حاء بی نقطه لغت از صغیر است
که آنرا بارزد و بر زرد و هر دو گویند و عربان قته خوانند شبیه است
به مصطک -

کلمه - بضم اول و سکون ثانی و حاء نقطه دار نوعی از گیاه
و رستنی باشد -

کلمه - بفتح اول و سکون ثانی و سکون خا سه نقطه دار و جیم فارسی چرک
را گویند که بردست و پا و اندام دیگر نشیند و عبری و سغ خوانند -

کلمه - بفتح اول و دال و جیم و سکون ثانی زمین سخت و درخت
را گویند و نام شخصی نیز بوده است -

کلمه - کبکسر اول و سکون ثانی و زاء سه نقطه دار دوای است
که آنرا مغاث هندی گویند و آن بیخ درخت در مان البرسی است
که آنرا صحرائی باشد شکستگی و کوفتگی عصاره آن نفع است -

کلمه - کبکسر اول و باین سه نقطه بوزن و معنی کلز است که
مغاث هندی باشد و عبری آهک را گویند و بضم اول نیز
حلاجی کرده باشد -

کلمه - بضم اول و عین سه نقطه لفظی است که جهت مردم
ناهموار و نازا شنیده وضع کرده اند و مدوقی هم یکی را نیز
گویند و مردم هر زده گوسه و پوچ گوسه را هم گفته اند -

کلمه - با عین نقطه دار بوزن زرگر پشم بسیار نرم را گویند
و نوعی از شیرم و همیله سوختن هم است -

کلمه - بفتح اول و ثانی و سکون فا و فو قافی منقار مرغ
را گویند و بضم اول و ثانی درشت و ناهموار را خوانند -

کلمه - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و حاء
نقطه دار که رایج باشد و وزن و کاف فارسی یکی را گویند که
در ایام زستان در زیر ناودانها بندد و آن بیشتر اوقات
کاودنال میشود -

کلمه - با یاء بعد از فاء بوزن و معنی کلغشک است

کلمه - مخزومی اندام زیر ناودان باشد -

کلمه - بفتح اول و ثانی و سکون کاف نشتر فصا و گویند
و عبری مضع خوانند و یعنی منقل و آتشدان گلی و سفالی است
و چوب و نه و علف بود که بر هم بندند و مشکه چند برابر باد کرده
بر آن لصب کنند و بر آن شسته از آبها عین بگذرند و آن

موضع است از مصافات و امغان که در آنجا گندم خوب حاصل
میشود و انجمن و مجمع مردم را نیز گویند و یعنی در دوسر هم آمده است
و تصغیر کل باشد که کچل است و شوم و نام مبارک را نیز گویند و این
سبب کوفت و بوم را کلمه خوانند و بعضی با ثانی کسور یعنی بوم

گفته اند و خرزیه نارسیده و غوزه کهنه نیز در شکفته است
و کا و میش زیره جوان را هم می گویند و بفتح اول و سکون ثانی
یعنی بغل و آغوش باشد و بضم اول و سکون ثانی هم به معنی

آغوش و بغل و هم یعنی پیشتر زده باشد که از بن موسی بز
باشا نیز آورند و از آن شال و امثال آن بافتند و تکیه دهند
و کلاه و کینک و مانند آن مانند کبکسر اول و ثانی انگشت
کوچک را گویند و عبری خضر خوانند و یعنی لوح و کاج و اولی

هم آمده است و کبکسر اول و سکون ثانی هر نه میان حالی را
گویند و عموماً و نه قلم کتابت کردن را خصوصاً و هر چهار دنیا
تیز سباع را هم می گویند و آنرا عبری ناب خوانند و نام علمی
در نهایت لطیفی و آنرا از درخت جو دانند بره آورند و عربان

غزروت میگویند و بضم اول و ثانی یعنی احوال و کاج باشد
و در دشکمر را نیز گویند -

کلمه - بفتح اول و کاف و سکون هر دو و لام یعنی هر زده گوی
کردن و کا و کا و نمودن باشد و نام دارو است که آنرا عبری
مقل گویند و باین معنی کبکسر اول و صم اول هر دو آمده است
و در عبری یعنی سینه باشد که هم در عبری صدر خوانند -

کلمه - بضم اول و کاف و سکون ثانی و هم یعنی منجین باشد
و بفتح اول و کاف هم باین معنی دهم یعنی کافتن گفته اند
و یعنی قوس قزح نیز نظر آمده است -

کلمه - بضم اول و کاف و سکون ثانی و هم یعنی منجین باشد
و بفتح اول و کاف هم باین معنی دهم یعنی کافتن گفته اند
و یعنی قوس قزح نیز نظر آمده است -

کلمه - بضم اول و کاف و سکون ثانی و هم یعنی منجین باشد
و بفتح اول و کاف هم باین معنی دهم یعنی کافتن گفته اند
و یعنی قوس قزح نیز نظر آمده است -

کلمه سنگ - بکسر اول و فتح رابع که نون باشد بر وزن شکلیک تخم
 غرذرا گویند و عبری بقلمه الحقه خوانند و بر وزن دلنگ هم
 بنظر آمده است -
 کلکی - بر وزن فلکی بر سه باشد که در زیم و رزم بر سر زنند و
 تبر کے جینے خوانند -
 کلکینہ - بضم اول بر وزن مرغینہ نخل دو خواہر را گویند و
 آن جنسیت مشهور از قماش ابریشمینہ -
 کلل - بفتح اول بر وزن خلل یعنی کلکی باشد و آن پرست
 که پادشایان و جوانان خوش صورت و مردم شجاع و دلادور
 زیم و رزم بر سر دستار و کلاه زنند و آنرا جیفه هم می گویند -
 کلم - بفتح اول و ثانی و سکون میم از جمله حواج است که در آشپز
 کنندگان و انواع و انواع می باشد و غیره بهترین آن رومی است
 و آن پرستار عربان و عمامه زده فرودشان ماند -
 کلم - بر وزن گرما بمنت زنند و پانزده درخت انگور را گویند -
 کلماسنگ - با سین بے نقطه بر وزن رنگارنگ فلاخن را
 گویند و آن چیز است که شاطران و شائیان بدان سنگ اندازند
 کلمرخ - بفتح اول و ضم میم نوسه از کرس باشد و آن غریب
 که بر سر او پرنی باشد -
 کلموش - بازه فارسی بر وزن خرگوش جلیاسه و وزغ را گویند
 کلمن - بضم اول و فتح ثانی و سکون نون گول و گویه باشد که از گرد
 و احصاے مردم بر سه آید و باغور این گویند و آن عطیه باشد که پیش
 زحمت دیگر بهم رسد و چون زحمت اول بر طرف شود آن هم
 بر طرف گردد و زحمتی را نیز گویند که پاسبادی بر او بر باد می شود و
 عربان دارالفیقل خوانند و پینه زده را نیز گویند که از برای شستن
 گول کرده باشند و در عربی نیز میگویند که گول کرده را کمن خوانند -
 کلمتیه - بضم اول و ثانی و سکون نون و فتح طاء اجد کلیم باشد
 که درون آنرا از حلا و مغز بادام پراخته باشند و یعنی گول
 هم آمده است خواہ گول از حلا باشد و خواہ گول از سنگ -
 کلنج - بکسر اول بر وزن کلنج یعنی چرک و دوح باشد و یعنی عجب

و خود ستانی و کبر و تجبر هم آمده است -
 کلنجار - بر وزن گرفتار یعنی خرچنگ باشد که بزبان عربی
 سلطان گویند و بهترین آن بجهت دوائی آنست که در روغن
 آب شیرین باشد -
 کلنجر - بکسر اول بر وزن سکندر نام موضعی و قلعه ایست
 در هندوستان -
 کلنجری - بکسر اول و فتح ثانی بر وزن سکندری مردی را
 گویند که منسوب به کلنج باشد که نام موضعی و قلعه ایست و بفتح
 اول و کسر ثانی نام نوعی از انگور سیاه است و آن در ولایت
 هرات بغایت نازک و شیرین می باشد و خوشه آن پنج من
 میشود و هر دانہ پنج درم -
 کلنجک - بضم اول و فتح ثانی و جیم و سکون نون و کاف
 خرچنگ را گویند و عربان سلطان خوانند و بکسر اول و ثانی
 هم آمده است -
 کلندر - بفتح اول بر وزن سمند دست افزا رقب کمان
 و کلکاران و سنگ تراشان باشد که بدان زمین کنند و آنرا
 کلنگ نیز گویند و بضم اول هم باین معنی و هم یعنی کلیدان و
 خلق در کوچ باشد و هر چیز تا تراشیده را گویند عموماً و چون
 که بر قلاده سنگ بندند خصوصاً و آنرا بتازی سا جور خوانند -
 کلندر - بر وزن قلندر مردم نازا شیده و ناهموار کک
 و یک را گویند و چون کنده نازا شیده را نیز گفته اند که آنرا
 کاسه در پیش اندازند تا در کثوده نگرود و گاسه هم ورخ
 کرده بر پاسبان گناهکاران و مجرمان و گریز پایان محکم کنند
 و قلندر معرب آنست -
 کلندر - بفتح اول و ثانی و رابع و راسه قرشت و سکون
 ثالث یعنی کلندر است که چون کنده نازا شیده و مردم ناهموار
 درشت باشد و بضم اول هم آمده است -
 کلندن - بضم اول و فتح ثانی و رابع و سکون ثالث و نون
 یعنی کسانیدن و افشانیدن قالی و دامن و امثال آن باشد -

کلمته - به فتح اول بروزن رونده لنگه را گویند و آن چوبک
 باشد که یک سر آن را ببول آسیا و سر دیگر آن را در سوراخ سنگ
 آسیا بکنند و نصب کنند که از گردش سنگ آسیا آن چوبک
 حرکت کند و از دول کم کم دانه در آسیا بریزد -
 کلمتری - به فتح اول بروزن بوندی زمین سخت و درشت
 را گویند -
 کلمندیدن - بروزن پسندیدن معنی کندن و شکافتن و
 کاختن زمین باشد -
 کنگ - بکسر اول بروزن خشک تخم خرفه باشد و بعربی
 بقلة الحما خوانند و سوره الح کلمه آن را نیز گویند و باین معنی
 بکسر اول و فتح ثانی و سکون نون و کاف فارسی و عربی هر دو
 آمده است و بضم اول و ثانی و سکون ثالث و کاف فارسی
 دست افزاسه باشد که چاه جویان و گلکادان بدان زمین
 و دیوار کنند و بضم اول و فتح ثانی پرنده ایست که بزرگ و
 دراز گرون بزرگتر از کلب که او را شکار کنند و خوردند و بول
 زیر دم او را بر سر زنند و خروس بزرگ را نیز گفته اند و به فتح
 اول و کسر ثانی معنی کاج و لوج و احوال باشد -
 کنگلک - بکسر اول و فتح رابع بروزن اشکلک معنی خرفه
 است که بعربی بقلة الحما خوانند -
 کنگلی - بضم اول بروزن قنگلی معنی طامع و حریص باشد
 و کسی که همیشه بطرف خود زند و نوسه از خروس هم هست -
 کلمه - بضم اول و سکون ثانی و فتح نون منقار خرغان را
 گویند -
 کلو - بضم اول و ثانی بوا و مجهول کشیده و کلان تر بازار
 و رئیس و ریش سفید محله را گویند و نان بزرگ روئی
 نیز گفته اند -
 کلو - بروزن حلوا معنی رختن گرفتن و وصل کردن چیز
 باشد بچوبه دیگر و در مؤید الفضل معنی شوک آمده است
 که وزن باشد -

کلوب - بضم اول و ثانی بوا و رسیده و بباله بچندین
 کلبه و قالب باشد -
 کلو بنده - بضم اول بروزن خرومشنده بزرگ و بهر
 را گویند و باین معنی باکاف فارسی هم بنظر آمده است -
 کلو تک - بضم اول بوا و مجهول و تاء قرشت بروزن خرو
 یعنی کدنگ است و آن چوبه باشد که دقاقان گازران
 جامه را بدان وقافی کنند و بفتح اول هم آمده است -
 کلوته - بضم اول و ثانی بوا و مجهول کشیده و فتح تاء قرشت
 کلاه را گویند گوشه دار و پر پنجه که بیشتر بجهت طفلان دوزخ
 و گوشه های آن را در زیر چانه ایشان بندند و معنی حلقه دام
 و دامک و دوشیزگان و دخترگان هم هست و آن رویا که
 باشد مانند دام که دخترگان بر سر کنند و بعربی شبکه خوانند
 و رویا که و مقصد را نیز گویند عموماً و بعضی گویند کلوته از بول
 دختران بمنزله کلاه است پس آن را باین معنی باکاف فارسی
 هم آمده است و صح آنست -
 کلوج - به فتح اول و ثانی بوا و رسیده و جیم ساکن نماند
 گویند که خمیر آن از دیوار تنور ریخته باشد و در میان آتش
 پخته شده باشد و دست و پا را نیز گویند که انگشتان
 او را بریده باشند و یا سر ما برده باشد و بضم اول کلور را
 گویند که قرص نان روغنی بزرگ باشد و نان ریزه شده را
 هم می گویند و با و او مجهول و جیم فارسی معنی عوض و بدل باشد
 و معنی خائیدن و جاویدن چیزهاست که صدا کند مانند نبات
 و نان خشک و امثال آن هم آمده است و کلوچین مصدر است
 کلوخ - بضم اول و سکون آخر که حاسه نقطه دار باشد
 سرو است که گل خشک شده و کهنه است و با و او افتاده و
 خاک بر هم سپید است و آنرا بزرگی کسک است
 و خشت پارچه خام و پخته را نیز گویند و کتایه از مردم خشک
 طبیعت و کم فطرت و بی همت باشد -
 کلوخ امرود - نوسه از امرود بزرگ نام هواری نرود باشد -

کلوچ

اکلوخ انداز سوراخهاست باشد که در زیر کنگر یا سدی و در اول قلع
سازند تا چون خشم نزدیکه دیوار قلع آید از آن سوراخها سنگ و
آتش و خاک و خاکستر بر سرش ریزند و آنرا سنگ اندازیم گویند
و سیر و گشت و شراب خوری و عیش و عشرت را گویند که در
آخر با سه ماه شعبان کنند و آنرا اکلوخ اندازان هم می گویند
و بعضی گویند که اکلوخ انداز نام سلخ ماه شعبان است و بنیر و فرزند
نیز گفته اند که پس پسیر یا دختر دختر فرزند باشد یعنی فلاحن هم
آمده است و آن آلتی باشد که شاطران و شبانان بدان
سنگ اندازند.

اکلوخ بر لب مالیدن - کنایه از محضی و پنهان داشتن
امر است باشد.

کلوز - یعنی اول و سکون زای نقطه دار بر وزن خروس
غوزه پند را گویند که شکفته شده و پنهان از آن برآمده باشد -
کلوزه - باز از آن نقطه دار بر وزن کلوه یعنی کلوز است که
غوزه پند شکفته شده باشد و آنرا جز غه نیز خوانند.

کلوس - بر وزن خروس پس را گویند که چشم در و و پوزا
و سفید باشد و این چنین پس را شوم و بدین میدانند.

کلوک - یعنی اول و ثانوی با و او و مجمل بر وزن سلوک یعنی
بے ادب و بی حیاء و شطاح باشد و بفتح اول پس را گویند
و بعضی ملک هم بنظر آمده است و آن دانند باشد بزرگتر از آن
کلونده - بر وزن الوند نام کوهیست و عربان کوه را جبل
گویند و نوسه از خیار و باد رنگ هم هست و آنچه مانند شبیه
از آنجور قیسه و گردگان و خرمای خشک بر رشته کشیده باشد
و این معنی با کاف فارسی هم آمده است.

کلونده - بر وزن ازنده مطلق خیار را گویند و نوسه از
خیار هم هست که آن کوچک و باریک می باشد و آنرا این
گویی خوانند و بعضی گویند کلونده خیار بزرگ است که آن را
بجست تخم نگاه دارند و خرپزه نارسیده را هم می گویند
که کاکب باشد.

کله - بفتح اول و ثانوی غیر مشد و خلفه یا خساره و روس
را گویند و کوسه را نیز گفته اند که در وقت خندیدن بر دوش
بوسه پیدا شود و اطراف دیان را نیز گویند از جانب دن
و کمان را نیز گفته اند که عبری قوس خوانند و نام شهر است و
مدینه هم هست در میان جزیره دهر مرتبه که سوزن را بر جا
فرو برند و بر آرنده گویند و فرو بردن و بر آوردن در جلع را
هم می گویند و بجهت کردن خیاطان جامه را و معنی دیگر آن هم
آمده است و اگر از آهین را نیز گویند و با ثانی مشد و معنی سر
مطلقاً اعم از انسان و حیوان و دیگر و فرق سر را هم گفته اند
و معنی بے وفا و بے حقیقت و هر جایی هم آمده است و بعضی
اول و ثانوی غیر مشد و خلفه یا هر چیز کوتاه و ناقص را گویند
عموماً و آدم کوتاه را خصوصاً و بطور اتمحفت کلاه است و
بمعنی حرکات در جلع مشهور است و با ثانی مشد و موسه سر
و بوسه کاکل را گویند که یکجا جمع کرده کرده باشد و بند پار
نیز گویند و عبری کعب خوانند و بکسر اول و فتح ثانی غیر مشد و نام
شهر است و مدینه باشد و بجهت زدن جامه را نیز گفته اند و با ثانی
مشد و سقف خانه و هر چیز که بمنزله سقف باشد و در عربی بنی
پرده باشد و پرده را نیز گویند که همچو خانه دوخته باشد و عود است
در آن میان آرایش کنند.

کله انداختن و کله بر انداختن - یعنی اول کنایه از
شادی کردن و خوشحالی نمودن و فریاد زدن از روزه
شوق و انتقاش خاطر باشد و در بدست آمدن چیزی که
مردمان همه طالب آن باشند.

کله خشک - یعنی خانه نقطه دار کنایه از مردم دیوانه مزاج
و سودائی و تریاکی باشد و تخم مرغه را نیز گویند که آنرا سر از بر
گذاشته خشک کرده باشد.

کله خضر - بکسر اول و فتح ثانی مشد و کنایه از آسمان است -
کله دار - کنایه از پادشاه جبار است و متکبر و سرکش را نیز گویند
و کله داری یعنی پادشاهی باشد و کنایه از سرکشی هم هست -

کله و خانی - کبیر اول و فتح ثانی مشد و یعنی کله خضر است که

آسمان باشد و ابرسیاه و شب تاریک را هم می گویند -

کله سری - بفتح اول و ثانی پروزن اهری نوسه از موش باشد

بغایت دوزخه و آزار موش برنده هم می گویند و در هند و ستا

بسیارست و آن خط خطی باشد مانند دانه منجد دم آزار است

نقاشی کنند و با کاف فارسی هم می گویند -

کله زوه - کبیر اول و فتح ثانی مشد و وزاسه نقطه دار و

دال بے نقطه تخت و اورنگ یا مشکا و سائبان را گویند -

کله سائلی - بفتح اول و ثانی یعنی بدبختی و سیاه گلیی باشد

چه سیاه گلیی و بدبختی لازم سوال و سائلی باشد و برهند و آن

کافران هم اطلاق کنند و کلاغ بسیارست را نیز گویند که بر سر مرد

هجوم کرده باشد این لغت باین معنی با کاف فارسی می آید

لیکن همه جا با کاف تازی نوشته اند -

کله گوشه بر آسمان - کنایه از عظمت مرتبت و

سرفرازی باشد -

کله گوشه ملک - بضم میم کنایه از پادشاهزاده باشد -

کله مشکین - بضم اول و فتح ثانی مشد و کنایه از زلفت و

کاکل است -

کله نیلوفرمی - بانامی مشد و کنایه از آسمان است -

کلی - بضم اول و ثانی تجمانی رسیده یعنی دسپه در ستانی

باشد چه کل یعنی روستا و ده هم آمده است و عربانه را نیز گویند

و آزار اتره باشد حلقه دار که بیشتر عربان و آزارند و نوسه

از مایه هم هست و آن پرگوشه و کوچکی می باشد و

خوردنش قوت شهوت جماع دهد و آزار عربان سگ مرغی

خوانند و نام غلته و مرغی هم هست که آزار خوره گویند و مرغی

آن روغنی بزرگ را هم گفته اند و بفتح اول یعنی چلی باشد

و آن غلثیت معروف که در سراطفال هم میرسد -

کلیا - کبیر اول و سکون ثانی و تجمانی بالف کشیده یعنی

شتر است که کلیا باشد و بیشتر صاحبان بز آن بکار برده اند

زند و پازند گو سفند را گویند -

کلیاس - کبیر اول بروزن قرطاس یعنی در خانه باشد و

او بخانه را نیز گویند که بر بام خانه سازند و آزار اهری کر یا ش

کلیانی - کبیر اول بروزن مهمانی یعنی اشق است و آن

صمغ گنیاست باشد که آزار بدن گویند و اهری صمغ الطرقت است

کلیا و ه - بفتح اول و آخر که او باشد که را گویند یعنی کسی

که گوش او نشنود و اهری هم خوانند -

کلیج - بفتح اول و ثانی تجمانی کشیده و بجم زده صاحب عجب کبر

و تجربه و خود ستا باشد و یعنی چوک و دریم هم آمده است و باین معنی

باجیم فارسی نیز گفته اند و بضم اول ناسه باشد که خمیر آن از دیوار

تنورا قاده و در میان آتش بچخته شده باشد و نان بزرگ غنی

نیز گویند و کبیر اول و تجمانی مجهول است که را گویند که هر دو پاست

کج باشد -

کلیچ - بفتح اول و جیم فارسی کلید چوبین را گویند که بدان کلید

را بکشایند و بضم اول نان کوچک روغنی باشد و کنایه از قرص

و آفتاب هم هست و باین دو معنی با کاف فارسی هم آمده است

و جامه را نیز گویند که آزار مانند سوزنی آجیده کرده باشند و

آجیده را هم گفته اند -

کلیچ سیم - کنایه از ماه شب چهاردهم است -

کلیدان - بفتح اول بروزن حریران کنده را گویند که بر پا

زدان و گناهیگاران نهند و کبیر اول آلت بست و کشاد

در باغ و در کوچه و امثال آزار گویند و اهری غلن گویند و غل

نیز گفته اند -

کلیدانه - بروزن دلیرانه یعنی آخر کلیدان است که قفل

و غلق در خانه باشد -

کلید ایمان - کنایه از کلمه شهادت باشد -

کلید بهشت - یعنی کلید ایمان است که کنایه از کلمه

شهادت باشد -

کلیر - بفتح اول بروزن مویر یعنی زنبور باشد گویند اگر

<p>کلیواثر - بازای فارسی بروزن و معنی غلیبوج است که زغن باشد و آنرا مرغ گوشت را با هم می گویند - کلیون - بروزن گلگون جامه را گویند که از بهفت انگ یافته باشد -</p>	<p>زنبوسه بر موش مرده شسته باشد و کسی را بگذرد آن کس مایک شود کلیه دان - ابدال اجدد بروزن عزیز خان خانه زنبور را گویند که کلیه یعنی زنبور باشد - کلیزه - به فتح اول بروزن عریضه سبوسه آب را گویند - کلیسه - کسر اول و ثانی تجمانی مجول رسیده و سین بنی نقل بالف رسیده مخفف کلیسیاست که جاب پرستش و معبد ترسایان باشد -</p>
<p>بیان نوزدهم در کاف تازی با هم شش بر هفتاد و ست لغت و کنایت</p>	
<p>کلیک - به فتح اول بروزن شریک تخم گل را گویند و عربان بزندان خوانند و پرند را نیز گویند که به نخست مشهور است و آنرا چند کوف و بوم نیز گویند و معنی کاف و لوج و احوال هم بنظر آمده است کسر اول هم این معنی که احوال باشد و هم معنی انگشت کوچک بود که به معنی منفر گویند -</p>	
<p>کلیکان - به فتح اول بروزن کینه ان گیاست باشد بنایت گنده و بدبو که آنرا کاس و گل گنده نیز گویند و کسر اول سبزی باشد معروف که خورد و آنرا بشیر ازی ترخانی گویند و بعضی گویند گیاست باشد که آنرا طرخون خوانند و بیج آن را عاقر قحطانند -</p>	
<p>کلیکرون - کسر اول و فتح رابع و راسه بی نقطه بود و کشیده و بنون زده بهفت یونانی است که آنرا که کز خوانند و آن خردل بوستانی است آب آنرا گرفته در پاست و درخت نازک بریزد شیرین شود و بعضی گویند تره تیزک است که بزبان عربی جرجیر خوانند -</p>	
<p>کلیکی - بروزن حقیقی کلج و احوال را گویند هر چیز بیبایست که معنی احوال باشد چه کلیک معنی احوال است لیکن هم جابجایی لوج و احوال آمده است و این هم درست است -</p>	
<p>کلیم دست - یعنی مبارک دست و نادر دست و پاکیزه دست باشد معنی در کار با دیگر بیضا ناید - کلیواج - با ثانی مجول بروزن و معنی غلیبوج است که خا و وزغن باشد -</p>	

<p>کمان آید - کمان کبیر اول بروزن امام نوسه از کندر باشد و آنرا صمغ بینی گویند -</p>	<p>کمانس - بر فتح اول بروزن حماس نوسه از تنگ باشد و ان گرد و پهن و گردن کوتاه می باشد با ندام کاسه پشت و آنرا از سفال و چوب هم می سازند و بیشتر شبانان و مسافران دارند و کاسه چوبین و کنگول گدایان را هم گفته اند و یعنی کم و اندک هم آمده است که عربان طویل خوانند و بد معنی اول بضم اول و تشدید ثانی هم گفته اند -</p>
<p>کمان - یعنی اول بروزن امان معروف است و عبرتی توس خوانند و برج نیم باشد از جهله و از دوه برج فلک و جمع کم نیز هست یعنی کمانا -</p>	<p>کمانسه - بضم اول و فتح سین بے نقطه کاری زن و چاه چورا گویند و یعنی شاه و وزن فاحشه و فحشه هم آمده است و غلطی را نیز گویند یعنی شخصی که آلت مردی و زنی هر دو داشته باشد و نام کوهیست از ولایت خراسان یعنی اول یعنی اول کمانس از تنگ گردن کوتاه و کاسه چوبین باشد -</p>
<p>کمان بهمین - بکسر نون و فتح بایه ابجد کنایه از قوس قزح باشد و آن نیم دایره چند لیست الوان که بیشتر در فصل بهار و بهار ایست تر در آسمان ظاهر می گردد -</p>	<p>کمانسی - با سین بے نقطه بروزن خلاصی یعنی کمی است در مقابل بسیار باشد -</p>
<p>کمان جول - با جیم یوا و جمل رسیده و فتح لام یعنی قران باشد یعنی جلدی که کمان را در آن گذارند -</p>	<p>کمانش - یعنی اول و سکون شین نقطه دار یعنی اول کمانس و تنگ گردن کوتاه و کاسه چوبین گدایان و شبانان باشد -</p>
<p>کمانچه - بر وزن تپانچه کمان کوچک را گویند و کمانی که زمان بدان پهنه زنده و نام ساز لیست مشهور و کمان شکار نیز گویند که بر بالاسه فرامین سلاطین بکشند و آن بمنزله طغرا باشد -</p>	<p>کمانشیر - بر وزن طباشیر صمغی باشد مانند جاشیر آن صمغ کرفس کوهیست بول را بر اند و حیض آورد و در سهامات نیز کار برند -</p>
<p>کمان رستم - بضم راء و قشمت یعنی کمان بهمن است که قوس قزح باشد -</p>	<p>کمانس - بفتح اول و فک تجمانی رسیده و طاس علی یوا و کشیده و بسین بے نقطه زده لغتست یونانی و یعنی ن عبرتی صنوبر الارض باشد و آن حشیشیست که گل آن فش رنگ می شود و با خرم می گردد و آنرا بشیر از سه ش دار و خوانند و بعضی گویند طرخون رومیست و بعضی بگویند خرم کرفس رومیست و تان را نافع باشد -</p>
<p>کمان زنبوری - با فتح زاء و نقطه دار و سکون نون تنگ را گویند و عبرتی بندق و تری مطلق خوانند -</p>	<p>کمانس - با سین بے نقطه با لغت کشیده یعنی کمان رستم است که قوس قزح باشد -</p>
<p>کمان شیطان - یعنی کمان سام است که قوس قزح باشد کمان فلک - کنایه از برج قوس است که برج نیم از فلک البروج باشد -</p>	<p>کمانس - بضم اول بروزن مخالف ابریشم که را گویند و آن ابریشم روایه است -</p>
<p>کمان قروه - بضم قاف یعنی کمان گرد و ه است و آن کمانی باشد که بدان گلوله و مته گل اندازند و عربان توس البنادق و قوس اجملا هم خوانند -</p>	<p>کمانس - بفتح اول و کسر لام و تجمانی یوا و کشیده بنون زده نوسه از ناز چون است و آن سیاه می باشد و در خشک است در چهارم بر برص و بهن و نش طلا گفته اند -</p>
<p>کمان گردون - یعنی کمان فلک است که برج قوس باشد و قوس قزح را نیز کمان گردون می گویند -</p>	<p>کمانس - بفتح اول و کسر لام و تجمانی یوا و کشیده بنون زده نوسه از ناز چون است و آن سیاه می باشد و در خشک است در چهارم بر برص و بهن و نش طلا گفته اند -</p>

کمان

کمان گروهر - بروزن و معنی کمان قزوهر است که کمان گلوله باشد.

کمان گرهر - بکسر کاف فارسی و راس قرشت و فتح با یعنی کمان گروهر است که کمان گلوله اندازی باشد.

کمان گیر - بروزن چنانگه که گذارے را گویند که در فن تیر اندازی به نظیر باشد و لقب آرش هم هست و او پهلوانی بوده است که یک تیر از آمل برواند اخته است و آن مسافت چهل روزه راه است.

کمان مهره - بضم میم کمان مهره اندازی است که کمان گلوله باشد.

کمانه - بروزن زمانه یعنی کمان باشد که بعرلی قوس خوانند و چوب کج را نیز گویند که دوالی بران بندند و بان بر ماه و منقش را بگردانند تا چیز بار اسوراخ کند و کمان شکل که بد آن ساز نیجک را نوازند و پیاله شرا بخوری را هم گفته اند و کمان کن و چاه جوے را هم میگویند و چاه ہے را نیز گویند که چاه کمان بخت استخوان آب در زمین فرو برند.

کماه - بفتح اول و سکون ثانی و همزه مفتوح و هاء ساکن در صحاح الادویه یعنی انواع ساروغ آمده است اعم از خوشه و غولپسته و شنج و پهل و فطره غیره که بعضی از آن صحرائی باشد و در زیر سرگین روید و بعضی از دیوار های حمام و بعضی از زیر خنجره شراب و آب بر آید و انواع آن را عربان بنات الرعد خوانند بکسر یاء الجحد.

کماه - بضم اول بروزن و و ماه تقوید و باز و بند را گویند. کماهی - بضم اول بروزن هماغه نام پهلوانی بوده است که در کماهیست باشد بقاییت گنده و پهل و و متعفن.

کمایوک - بضم اول و یاء حطی یو اور سیده و یکایف زده یعنی رقیده باشد و آن چیز نیست که از لته گفته اند که در دوزند و غیر زمان را بروے آن پهن ساخته بر تنور صیانتند کبار - بابایه بجد بروزن رنگار رنگار سیاه باشد که آزار

از لیت خرماسازند -

کمیسیر - بابایه فارسی بروزن زنجیر پیر سالخورد و فرقت را گویند.

کچ - بروزن چمچ یعنی زنده و پاژ نرغ را گویند و بعرلی جواد خوانند.

کحی - بکسر اول و خاء نقطه دار بلف کشیده جامه منقش را گویند که بالوان مختلف بافته باشند و بفتح اول هم گفته اند یعنی جامه منقش یک رنگ.

کخاب - بکسر اول بروزن گرداب یعنی کخاست که جامه منقش الوان باشد و بفتح اول هم آمده است و جامه منقش یک رنگ را نیز گویند.

کخت - بضم اول و فتح ثانی و سکون خاء شخند و کاف قرشت یعنی زنده و پاژ یعنی آینه و در هم باشد.

کمر - بفتح اول و ثانی و سکون راء قرشت معروف است که میان باشد و آنچه از یک دور بر میان بندند از ابریشم و زلفه و مانند حلقه و طوقه و میان کوه را نیز گویند که کمر کوه باشد و یعنی بلندی هم آمده است.

کمر - بروزن صحرای محوطه را گویند که شبها چهار پایان و ستون را در آن کنند و باین معنی باکات فارسی هم آمده است و طاق بلند را نیز گویند مانند طاق درگاه سلاطین و امراد دیوار بلند را هم گفته اند و زمارے که استان زروشت بر میان سے بسته اند.

کمر آفتاب - حطی که بر مرکز آفتاب گذرد و همچو محور دایره در رویه الفضا کتابه از کوه و تجویفات آن نوشته اند.

کمر بر کمر - یعنی بلندی بر بلندی چه کمر یعنی بلندی هم آمده است که بستن - کتابه از اختیار کردن و قوی دل شدن در کار و از تمام نمودن در آن کار باشد و کتابه از مقابل و برابر شدن در مقابل و جنگ هم هست.

کمر بستن آب - کتابه از بخت شدن و بخت بستن آب است

گرم بسته - یعنی مستعد و متباد و آماده خدمت شده باشد و نوکر

و ملازم را نیز گویند -

گرم بند - بروزن سمرقند چیزه را گویند که بر میان بندند و

اگر این معنی هم هست یعنی میان خود را ببندند و بعضی فاعل

هم آمده است که گرم بندند است و کنایه از ملازم و نوکر و

خدمتگار باشد -

گرم دار - بروزن خبردار یعنی خادم و ملازم و نوکر و خدمتگار است

گرم دون - بادال اکبر بروزن شفق گون قوس قزح را گویند

گرم رستم - یعنی گمان رستم است که قوس قزح باشد -

گرم کش - به فتح اول و کاف بروزن قروش مردم شجاع و

دلیر و دلاور و بیاد و بهلوان باشد -

گرم کشادون و گرم کشودون - کنایه از ترک دادن قفس

کردن باشد و کنایه از توقف نمودن و بازماندن از کاره

هم هست -

گرم کوه - معروف است که میان کوه باشد یعنی وسط کوه و کنایه

از آفتاب عالمتاب و آسمان چهارم عیسی علیه السلام است

هم هست -

گرم بایه - بروزن انبیا بابت زنده و با زنده استاب را گویند -

گرم زده - بروزن غمزه شخصی را گویند که پیوسته در قمار نقش

کم زند و کافر و منافق را نیز گفته اند چه کم زده چند کنایه از کفایت

و منافقان است -

گرم زرن - بروزن کردن در بر صاحب ندیر و راسه باشد

و شکسته که خود را او کمالات خود را عظمی ندید و سهل انکار و بے

دولت را نیز گویند و شخصی که پیوسته در قمار نقش کم زند -

گرم است - به فتح اول و ثانی و سکون سین بی نقطه و فوقانی

نوعی از جواهر زبون کم قیمت و ارزان باشد و کنایه از دروغ

بدهل و نادان هم هست -

گرمسک - به فتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف چیزه

باشد از شیر و روغن در هم آمیخته که آزار آنان خورش کنند و بعضی

شیر از گویند -

گرم کاسه - با کاف بروزن تلواسه مردم بخیل و کم هست و

با قفص و کم سفره و نان مخور باشد و کم کاسگان و کجیلان و کم

گرم کام - با کاف تازی بروزن اندام دایره است که آزار

بهری انواه الطیب و ضرر خوانند و آن نوسه از درخت

بلوط است در کوهستان این بسیار می باشد و صمغ آن را

صمغ الکام خوانند و بعضی گویند پوست بیج آن درخت است

و بعضی دیگر گویند کام صمغ آن درخت است و اللہ اعلم -

گرم گرفتن - کنایه از ترک دادن و واگذاشتن و ناشده

انگاشتن باشد -

گرم کم - بضم هر دو کاف و سکون هر دو سیم صدا و آواز کند

نقب و جاه باشد و آزار کم نقاب گویند و صدایه شردن

زر را نیز گفته اند و آزار کم آفتاب خوانند و بعضی زعفران

و رنگ روان هم آمده است -

گرم کمان - بالام و کاف بروزن قلبدان جوے کوچک

و قطره آب را گویند -

گرمه - بضم اول بروزن جمله یعنی الجوه و احسن و نادان باشد

گرمه گلی - به فتح اول و سکون ثانی و لام تحتانی کشیده جان

و بافته پشمین بسیار درشت و خشن را گویند که فقر او در دنیا

و مردم فرومایه پوشند و زبان هندی نیز همین معنی دارد -

گرمی - به فتح اول و کسرتانی و سکون تحتانی معروف است

که در مقابل بسیار می باشد و مخففت کمین هم هست که

پنهان شدن بقصد رشکار و غیره باشد -

گرمیت - بضم اول و فتح ثانی و سکون تحتانی و فوقانی

نام شاعرے بوده از عرب و شراب سرخ را نیز گویند که

بسیار می زند و سب سرخ بال و دم سیاه را هم می گویند -

گرمیت نشاط - بکسر فوقانی و نون کنایه از شراب

ارغوانی باشد -

گرمیچ - با شتانی مجهول بروزن در پیچ یعنی کمانچه است

<p>بیازده رخ شهرت دارو و معرب آن چنانید باشد - کما و سه فتح اول و ثانی بالف کشیده و بدال اچیز زده نام پرند ه باشد که آنرا مرغ آبی گویند و آن کبوتر صحراست و بمری و رشان خوانند -</p>	<p>کساز مشهور و معروف باشد و کمان کوچک و گرم شتاب نیز گویند که جانور است پرند و شبها پائین تنه او مانند شتراره آتش می ورشد و بمری یراع گویندش - کیمخت - بضم اول بروزن گریخت بزبان زنند و پازند یعنی در هم آمیخته باشد -</p>
<p>کنار - بضم اول بروزن دو چار میوه باشد سرخ رنگ شبیه بعناب لیکن از عناب بزرگترست و در هند وستان بسیار می باشد شیرین و نازک میشود و بمری آنرا سدر میگویند و بیر می خوانند و این معنی باشد ثانی هم بنظر آمده است و بفتح اول بن خوشه خرماس و این معنی باز است لفظ دار هم آمده است و میوه باشد که آنرا موز میگویند و نقیض میان هم هست و کسر اول یعنی آغوش باشد یعنی جدائی هم گفته اند</p>	<p>کیمیر - بضم اول بروزن گریختش را گویند و بمری بول خوانند و کسر اول هم آمده است و با کاف فارسی نیز گفته اند - کمین - بروزن زمین یعنی پنهان شدن بقصد دشمن و شکار باشد چه جای پنهان شدن را کمین گاه گویند و بمری قرموص خوانند</p>
<p>کنارنگ - بضم اول و فتح را سه قرشت و سکون فون و کاف فارسی والی و حاکم و سخنه ولایت و خداوند زمین باشد که او را مرزبان گویند چنانکه یعنی زمین و رنگ یعنی والی خدا هم آمده است و بفتح اول نیز درست است -</p>	<p>کمینه - بروزن سفید یعنی کمر و کترن و فرومایه باشد - بیان بستم در کاف تازی با نون شتمل بر یک صد و چهارده لغت و کنایت</p>
<p>کناره - بفتح اول بروزن هزاره یعنی کنار هر چیز باشد و قلاب آهنین را نیز گویند و معرب آن قناره است و قناره در لغت هر چیزی را گویند که بران چیز با او زنند و در اصطلاح قلاب را خصوصاً قلابی که قصابان گوشت بران زنند گویند - کنار - بفتح اول بروزن نازن و بیخ خوشه خوار گویند - کنارغ - بضم اول بروزن سرغ یعنی گرم پلید باشد یعنی گرم که برابریشم می تند و یعنی تار و ریمان و تار را بریشم و تار عنکبوت هم هست و یعنی طرف و جانب و کنار هم بنظر آمده است - کنارک - بفتح اول بروزن مناک پیش تنگم را گویند و کسر زحیر خوانند و یعنی در تنگم نیز گفته اند -</p>	<p>کن - کسر اول و سکون ثانی یعنی بخیه باشد که خیاطان بر جامه و امثال آن زنند و آنرا بمری غزه گویند و بضم اول مخففت کون است که نشسته گاه باشد و عربان دهر خوانند - کنا - بضم اول و ثانی بالف کشیده یعنی زمین باشد که کبر ارض گویند و زمین مرز را نیز گفته اند و آن زمین باشد که کنار هاست آنرا بلند ساخته باشند که در میان آن زراعت کنند و چیز با کارند و بفتح اول هم درست است و کسر اول بلغت زنند و پازند ما هی را گویند و بزبان عربی حوت خوانند - کنابد - بفتح اول و با هاء ابعده که رابع باشد و ثانی بالف کشیده و سکون آخر که وال بی لفظه باشد نام جائی و مقامی است و در اینجا گویند که گو در زمر لشکر کیمیشتر آنجا رود و دور آنجا بیرون دوسه برادر پیران را بچند عصا کشت بعد از آن ده پهلوان دیگر از تورانیان بردست ده ایراسنی کشته گردیدند و همدران روز گو در زیر پیران را در بالاس کوه پقتل آورد و این جنگ را جنگ دو از ده رخ گویند لیکن</p>

گنانه - بفتح اول بروزن زمانه یعنی گنده باشد که در مقابل
نوست و در عربی نام شخصی باشد -

گنبد - بروزن ادب کیا هیست که ازان ریسمان تابند
و کاغذ هم سازند و بعضی گویند ریسمانیست که آزا از پوست

کمان می تابند و آن در نهایت استحکام می باشد یعنی در وقت
هم آمده است که بنگ باشد و شاه و دانه را نیز گویند که تخم بنگ باشد

و عبری چوک دست و پاس را گویند که بسبب کار کردن هم
میرسد و بضم اول و سکون ثانی نام شهر قم است که نزدیک

بکاشان باشد و نوسه از خیار هم هست که آزا بشن خیار خوانند -
گنفت - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و فوقانی یعنی

گفت است که زبور عمل باشد و بزبان عربی نخل گویند و بکل اول
و ثانی هم آمده است -

گنبور - بروزن طنبور یعنی مکرو فرب و آدم بازی دادن باشد
گنبوره - بروزن طنبوره یعنی مکروستان و فریبندگی باشد

و مکاری و جیلوری و سو و خورون را نیز گویند -
گنبوریدن - یعنی مکاری کردن و فریفتن و فریب دادن

و جیلوری نمون باشد -
گنبد - بفتح اول و ثانی و ثالث ریسمان خام را گویند -

گن بهین - بکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث و باو وزن
هر دو ساکن یعنی ون است و آزا ابترکی چتلاقوج خوانند

و عبری حبه آنضرا گویند -
گنبدیدن - بفتح اول بروزن رنجیدن چیز را از جا

کشیدن و بر آوردن باشد و بضم اول بروزن گنجیدن
یعنی بر جستن و خیز کردن بود -

گنبدینه - بضم اول و فتح پنجم که زاسه لفظه دار باشد بروزن
گنبدینه نوسه از خیار است و آن در وقت خامی شیرین خوش

زه باشد و چون بخته شود یعنی برسد نمی تواند از ش خود و بعضی
گویند گنبدینه کالک است یعنی خوزه ناریده -

گنبتو - بکسر اول و فتح ثانی و فوقانی بوا و کشیده تخم بید است
و بجز هر باشد و کلفه رو یعنی خالها سفید ریزه که بر روی

و عبری حب الحرف مع خوانند که بر خاسه لفظه دار گرم و خشک است
در دوم و سه ل بفتح باشد و قوج را بکشاید -

گنج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی ملازه باشد و آن
گوشت بازه ایست که از انتهای کام او بخته است و مردم

احسن و خود ستایه و صاحب عجب و تکبر را نیز گویند و باین
معنی با جیم فارسی هم هست و بعضی کشک هم آمده است که در

خشک شده باشد و ترکان قروت خوانند و بعضی برون کشیده
هم گفته اند و بضم اول معروف است که گوشه و پیچوله خانه باشد

و عربان زاویه خوانند و چین و شکنج که در بدن و جامه و کلیم
پلاس و امثال آن اند و کسی را نیز گویند که دو تا شده باشد

و چیزیست همچو کوبان از پشتش بر آمده باشد و اورا عبری احدا
خوانند و بعضی را نیز گویند که در زیر زمین مانند خانه کنده باشد

و بکسر اول فیل بزرگ جسته و قوی بسیار صیقل و جنگی باشد -
گنجار - بضم اول بروزن رخسار رخا و نقل تخم گنجد و هر تخم

که روغن آنرا گرفته باشند -
گنجاره - بروزن رخساره یعنی گنجار است که رخا و گنجد و

هر تخم که روغن آنرا کشیده باشد -
گنجال - بضم اول بروزن و بنال یعنی گنجاره است که

نقل تخم روغن کشیده باشد -
گنجاله - بروزن و بناله یعنی گنجال است که رخا و گنجد و هر تخم

روغن گرفته باشد -
گنجدک - بضم اول و ثالث و فتح و ال ابجد بروزن بختک

کلفه را گویند که بر روی مردم هم میرسد یعنی روی مردم
افتشان میشود و آزا عبری برش میگویند و بعضی خال هم

آمده است و نام معنی هم هست که آزا از روت خوانند و
در دو اباس چشم در ریشها و زخمها بکار برند و بعضی پازهر نیز

گفت اند -
گنجده - بضم اول و کسر ثالث یعنی گنجدک است که آزا از روت

و پازهر باشد و کلفه رو یعنی خالها سفید ریزه که بر روی

۱۷۱

و اندام آدمی افتد و پند و روز افشان کند و خال را نیز گفته اند
و بفتح جیم و ضم جیم هم بنظر آمده است -

کنج - بکسر اول بروزن و لبر فیل بزرگ جبهه و قوی بیکل
حکمر را گویند -

کنجک - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و کاف نام
و خمیست که آزار ایشغال گویند و بضم اول هر چیز غریب
و تازه و نوزاد گفته اند که دیدن آن مردم را خوشش آید
و بربی طرفه گویند

کنج کنج - بکسر دو کاف و سکون دو نون و دو جیم یعنی کویک
و خرد باشد و بضم اول کس و کم و بهره بهره نیز آمده است
و این معنی با هم فارسی هم گفته اند و بجای نون یاء
حطی نیز بنظر آمده است -

کنجلی - بروزن بلبل هر چیز در هم کشیده شده و چین و
کنج هم رسانیده باشد دوست و پاسه را نیز گویند که
افغانستان آن در هم کشیده شده باشد و خمیر تانے که در تنور
افتاده در میان آتش پخته شده باشد -

کنجک - بضم اول و ثالث بروزن بلیک چین و
کنج رو و اندام و قالی و پلاس و امثال آنرا گویند و
این معنی بسکون ثالث هم آمده است -

کنج - بضم اول و فتح ثالث خال را گویند که زیر دانه
درم کرده باشد و خال را هم بریده را نیز گویند و بفتح اول
جیم فارسی هم این دو معنی آمده است -

کنجیده - بضم اول بروزن کنجیده یعنی کنجاره است که
نعل تخم روغن کشیده باشد عموماً و نعل کنج را گویند و خصوصاً
کنج - بفتح اول و ثانی و سکون حاء فقط دار و فتح تنگ
شده را گویند که کشک و قروت باشد -

کنخت - بفتح اول و ثانی بروزن کنخت یعنی جوهر
باشد چنانکه گویند شمشیر بکنخت یعنی شمشیر جوهر -

کند - بفتح اول و سکون ثانی و وال ایچ یعنی شکر باشد

و معرب آن قندست و بمعنی جواحت و ریش هم آمده است و
نام دهیست در ماوراء النهر بطریق کاشغر که با دام خوب آنجا
آورند و بمعنی گریز هم آمده است که از گریختن باشد و بتری و
گویند که در مقابل شهر است و بضم اول بمعنی دلیر و پهلوان
و مردانه و شجاع باشد و فیلسون و دانا و حکیم را هم گفته اند
و کنده که بر پایه مجرمان و گریز پایان نهند و تقیض نیز هم
چنانکه گویند این کار و کندست یعنی تیز نیست و خصیه و آلت
تیناسل را نیز گفته اند و این معنی با کاف فارسی هم آمده است
و اصح آنست -

کنده - بضم اول بروزن دنیا حکیم و فیلسون و دانا و مجرب را
گویند و بمعنی شجاع و دلیر و پهلوان هم هست و بفتح اول
نیز بر دو معنی بنظر آمده است و نام نقاشی و مصور
هم بوده است و با کاف فارسی نیز درست است -

کنده اگر - بضم اول بروزن خنیاگر بمعنی کند است که حکیم
و دانا و شجاع و دلیر و پهلوان باشد -

کنده اموی - بضم اول و نیم و سواد و زاده باشد یعنی
سواد که چون طفل زائیده شود در بدن او باشد -

کنده اول - بضم اول و واو و بلف کشیده و فتح لام مرد
بلند باله قوی بیکل را گویند و بمعنی امر و زشت اندام
فریه نیز هست که مزلف بد اندام باشد و بعضی امر و بزرگ
ناهموار را گفته اند -

کنده اور - باوا بروزن و معنی کند اگر است که حکیم و دانا
و مبارز و پهلوان باشد و بمعنی سپهسالار هم بنظر آمده است
و بمعنی پهلوان و سپهسالار با کاف فارسی هم گفته اند -

کنده - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و راء و ثنت
مطلق شهر و مدینه را گویند عموماً و شهره بوده از شهر پاسه
خراسان خصوصاً و بفتح اول و ضم ثالث ظرفه باشد که
از گل سازند و گندم و نان در آن کنند و بضم اول و ثانی
صفتیست که آزار مصطک خوانند و بعضی گویند مصطک هم تو

<p>کندک - بضم اول بروزن اورگ نان ریزه شده ویاره یاره را گویند -</p>	<p>از کندرست و کندر لوبان باشد و بعضی دیگر گویند کندر خستیت شبهیه برخت بسته لیکن بارسه و میوه دستخیزند و صمغ آزا</p>
<p>کند گوش - باکاف فارسی بروزن سرخ پوش کسه را گویند که گوش او کم تنو باشد یعنی چیزی را بلند یا کلفت تابشند</p>	<p>بنام آن درخت خوانند و صمغ البطم همانست و آن شبیه است بمصطک و طبیعت آن گرم باشد و نام پادشاه سقلاب هم بود</p>
<p>کند لالان - بفتح اول و ضم ثالث و لام بالف کشیده و بزین زده نوسه از خیمه را گویند و بعضی این لغت را ترکی میدانند و بضم اول و فتح ثالث می گویند -</p>	<p>و او بیاری افراسیاب آمده بود - کندر رومی - صمغی است که آنرا علق رومی میگویند و مصطک همان است -</p>
<p>کند نه - بضم اول و ثالث و فتح لام چیزی که رده شده و کجا جمع گشته را گویند -</p>	<p>کندرک - بضم اول بروزن سبناک صمغی باشد که آزا بخاوند و آنرا علق خانیدی هم می گویند و گویند مصطک همان است -</p>
<p>کند منده - بفتح اول و ضم ثانی و وزن نقشبنده عمارت را گویند که خراب شده و از هم ریخته باشد</p>	<p>کندر و - بروزن گفتگو نام وزیر خاک بوده و مصطک را نیز گویند کندر و ش - بفتح اول و ثالث و سکون آخر که شین لفظ باشد و همین پرشته پرشته را گویند -</p>
<p>کند و - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بود و کشیده ظرفی گویند مانند خم بزرگ که آنرا از گل سازند و پراغند و کند و معرب آن کند و ج باشد و بضم اول هم باین معنی و هم بمعنی غول بیابا آمده است -</p>	<p>کندر - بضم اول و ثالث و سکون ثانی در اسه نقشه دار در آخر نام شهر است بوده آباد کرده همیشه دیار تحت فریدون هم بوده است و معرب آن قندز باشد و بضم اول و کسر ثالث مخفف کمن در ست که قلعه گفته باشد و کوشک و بالا خان کندر را هم گفته اند و نام شهر است بوده در توران آباد کرده فریدون و اکنون میگویند گوندش -</p>
<p>کند و اله - بضم اول بروزن خود ساله مرد بلند بالا قوی هیکل را گویند و پس از او بداند نام زشت را نیز گفته اند و اورا کر تله هم می گویند -</p>	<p>کندر - بضم اول و ثالث و سکون ثانی در اسه نقشه دار در آخر نام شهر است بوده آباد کرده همیشه دیار تحت فریدون هم بوده است و معرب آن قندز باشد و بضم اول و کسر ثالث مخفف کمن در ست که قلعه گفته باشد و کوشک و بالا خان کندر را هم گفته اند و نام شهر است بوده در توران آباد کرده فریدون و اکنون میگویند گوندش -</p>
<p>کند و ره - بروزن طنپوره سفره چرمین را گویند و پیش از را نیز گفته اند و آن پارچه باشد که در پیش سفره و بر روی زانوس مردم بگسترانند تا چیزی از خوردنی بر زمین و در مردم نریزد و این رسم در ملک روم جاریست -</p>	<p>کندر سه - بضم اول و ثالث و بفتح سین بے لفظ چیز است که آنرا آفریون گویند و بشیرازی چونک ایشان خوانند اگر سه قطره از آب بیخ آن در بینی چکانند درد دندان را نافع باشد -</p>
<p>کند و رسی - بروزن رنجور سفره دوستار خوان چرمین را گویند و بعضی انداز را گفته اند یعنی پارچه که در پیش سفره در وسه زانو اندازند بوقت چیزی خوردن -</p>	<p>کندش - بضم اول و کسر ثالث بروزن جنبش گلوله پنبه بر زده را گویند که جهت رشتن مهیا کرده باشد و چوبه را نیز گویند که حلاجان پنبه بر زده را بر آن بچینند تا گلوله شود و بفتح اول و ضم سوم نیز نظر آمده است و بمعنی کند سه هم است که چونک ایشان باشد و معرب آن قندش است -</p>
<p>کند و ک - بضم اول و سکون ثانی و ثالث بود و کشیده و کاف زده ظرفی باشد از گل مانند خم بزرگ که غده در آن کند و معرب آن کند و ج باشد -</p>	<p>کندر و کوب - بفتح اول و ضم کاف بروزن لغز خوب است -</p>

کنایه از تشویش و بیقراری باشد -
 کند و ل - بضم اول و فتح لام یعنی کند و کست که مخی باشد
 از گل ساخته که عند دران کنند و سقال را نیز گویند که کوزه و
 کاسه و خم شکسته باشد -
 کند و یستر - با و بر وزن و معنی چند بید ترست که آتش بجای
 باشد و چند بید تر معرب آنست و گویند که آن خایه گسک است
 و او را قند ز خوانند و از پوست او کلاه سازند -
 کنده - بفتح اول بر وزن بنده جری و گویند که
 برگر و حصار و قلعه و لشکر گاه کنند تا مانع آمدن از دشمن
 گردد و معرب آن خندک است و بر زمین را نیز گویند که در حصار
 بجست مسافران کنده باشند و جان که در دامن کوه بجست
 گویند آن کنده باشد و بضم اول بر وزن و نبه کنده تصابا
 و هر چوب گنده بزرگ را گویند عموما و چوبی که بر پایه
 گناه گران و مخمران گذارند مخصوصا و پس امر و قومی جسته
 غول بیابانی را نیز گفته اند -
 کنده چهارمید - کنایه از دنیا است با اعتبار چهار عنصر
 کنده گر - بفتح اول و کاف فارسی بر وزن پنجه و بر معنی
 کنده کارست یعنی شخصی که در مس و درج و چوب و تخمه و
 اشغال آن نقشها بکند -
 کندمی - بفتح اول بر وزن لندی نام گله باشد سفید و اصل
 بز زردی و بز درازی نیم گز شود و بغایت خوشبوسه باشد
 و در خنت و طلع آن شبیه بر خشت و طلع خراست و این گله
 در بلاد عرب و گرم سیر و شیراز و هندوستان بسیارست و آنرا بجز
 کاومی و بهندی کیوژده گویند -
 کنز - بفتح اول و ثانی و سکون ز اے نقطه دارین و پنج خوش
 خزار را گویند یعنی جائیکه بر خشت چسبیده است -
 کنفت - بفتح اول و ثانی و سکون سین بے نقطه و فوقانی
 آتشکده و آتش خانه را گویند -
 کنفتو - بر وزن ارسلو ایشان باشد و آن گناه است که

بانج آن جامه شویند و بعضی گویند کنفتو ستنی باشد شبیه باشان
 و آن بیشتر در ولایت یمن و قناره روید و بعبری محلب خوانند -
 کنفتش - بضم اول و کسر ثانی و سکون شین نقطه دار یعنی کردار آ
 خواهد کرد و از نیک باشد و خواهد کرد و در بد و مخفف کنفتش هم است
 که آتشکده و معبد یهودان باشد -
 کنفتشت - بضم اول و کسر ثانی و سکون شین و تاء قرشت
 یعنی آتشکده است و معبد یهودان و جاسه بسین خوکان را
 نیز گویند و یعنی کردار هم آمده است چنانکه گویند بکنفتشت
 یعنی بد کردار -
 کنفتشتو - بفتح اول بر وزن ارسلو یعنی غوره باشد که انگور
 نارسیده است و بعبری حصرم خوانند و گیاه است را نیز گویند که
 بدان جامه شویند -
 کنفتتوک - بر وزن پرسنوک یعنی دوم کنفتتوست و آن
 گیاه است باشد که بدان جامه شویند -
 کنفتشک - بکسر اول بر وزن سترشک تیرک زدن عصاره
 گویند بسبب در و مندی و آنرا بعبری و صح خوانند -
 کنفتشن - بضم اول و کسر ثانی و سکون ثالث و ثون یعنی کنفتش
 که کردار نیک و بد باشد و یعنی کنفتشت هم آمده است که آتشکده
 گبران و معبد یهودان و جاسه خوکان باشد -
 کنفتشو - بفتح اول بر وزن بدگو یعنی غوره باشد که انگور
 خام است -
 کنفتان - با عین بے نقطه بر وزن مرجان نام شهر است
 که مسکن یعقوب و مولد یوسف علیها السلام بوده و نام پسر
 نوح علیها السلام هم بوده و نام پدر نرود علیها السلام هم
 بوده است -
 کنفتخ - بکسر اول و سکون ثانی و عین نقطه دار چرک کنج و
 گوشه های چشم را گویند -
 کنفتال - بضم اول بر وزن دنبال یعنی پنهان و خفته و پنهان
 دوستان باشد -

کنگاله - به فتح اول بر وزن بنگاله یعنی خواستن و خواستگاری کردن باشد عموماً و خواستگاری وزن خواستن باشد خصوصاً و زن فاحشه و مقبره را نیز گویند و معنی پنجهل و ممسک هم آمده است و پنجهل و ممسک را نیز گفته اند و نام کوسه هم هست در خراسان - کنگف - به فتح اول بر وزن علف ریسانه را گویند که از پوست کتان تابند و آن بغایت محکم و مضبوط میباشد و در عربی به معنی کرازه و جانب و ناحیه و طرف و ظل و حرور و حمایت و پستانه و گاه داشتن و ستر باشد و بال مرغ را نیز گویند -

کنظلیل - با قاف و لام بر وزن زنجبیل ریش بن بزرگ را گویند کنگ - به فتح اول و ثانی بر وزن فلک نوسه از گیاه باشد که از آن ریسانه تابند و گردگانه که مغز آن بدشواری بر آید و پنجهل و خیس را نیز گویند و کسر اول و ثانی و کسر اول و فتح ثانی هم آمده است و به فتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی - به معنی بال است یعنی از سر انگشتان دست آدمی تا دوش و از جای پرنده جناح و از درختان معنی شاخ باشد و بضم اول و سکون اول و کاف فارسی نام بند رسیت از بنادر و مدیتره قوی پنجهل را نیز گویند و معنی پنجه و بن خوشه خرمای هم هست و کسر اول و سکون ثانی و ثالث پس از درشت قوی جسته را گویند و معنی پنجه یا سنگ پنجه خیس زبان آور هم آمده است -

کنگاج - کسر اول و سکون ثانی و کاف فارسی بلف کشنده و بهیم زده معنی مشورت باشد یعنی بواسطه کاره و معنی پنجه صلاح بیند و مشورت کنند و به فتح اول هم آمده است سرطانه و خرچنگ را نیز گویند -

کنگاره - به فتح اول بر وزن زنگار ماره را گویند که تازه پوست آکنده باشد و بضم اول هم گفته اند - کنگاش - کسر اول و سکون آخر که شین نقطه دار باشد بر وزن و معنی کنگاج است که صلاح و مصلحت و مشورت باشد و باین معنی با سینه به نقطه و فتح اول هم آمده است و خرچنگ را نیز گویند که سرطان باشد -

کنگاله - به فتح اول بر وزن بنگاله یعنی کنگاله است که خواستن و خواستگاری کردن و وزن فاحشه و مقبره و ممسک و پنجهل نام کوسه باشد از خراسان -

کنگر - به فتح اول و کاف فارسی و سکون ثانی و سله قرشت رستنی باشد معروف و آن بیشتر در کوهستان روید و کنار باغ برگ آن خار ناک میباشد و آزار نرزد و با ماست خوردن قوت دهد و عرق را خوشبو کند و لعربی آنرا حشفت و جناح است و نیز خوانند کبیر باه ابجد و شوکه الدین هم می گویند و تخم آنرا حبب العزیز و حبب الزلم و فلفل اسودان خوانند و معنی تصب و خصومت هم آمده است و بضم اول و ثالث قسمی از گدایان با کشته و شانه گو سفند به دست گیرند و بر درختان و کاهها مردم آید و آن شاخ را بران شانه مالند یعنی که از آن صدهای غرضی ظاهر شود و چینه طلبند اگر ارحامی ناور داد اهلای واقع شود و کار دس بر اعضا خود زده و مجروح سازند و بعضی کار در ابراست فرزندان خود دهند تا آنها این کار کنند و این قسم گدایان را شاخ شانه کش گویند و معنی بوم هم هست و آن پرنده ایست به شوست و شامت مشهور و هر کنگره را نیز گویند خواه کنگره قلعه باشد خواه کنگره خانه و چیزهای دیگر و بجای و شطاح را نیز گفته اند و شاخ درخت نوزسته را هم می گویند و کسر اول و ثالث نام ساریت و آزار بیشتر مردم هندوستان نوازند و آزار انگری گویند -

کنگر نو - به فتح اول و ثالث و کسر زده فقط دار و سکون دال به نقطه صمغ کنگر است و آزار انگری هم می گویند خوردن آن باسانی است و استقرخ آورده و به عربی صمغ الحشفت در آب الیقه خوانند -

کنگر کبریا - بضم اول و ثالث و کسر کاف کنایه از نهایت جبر و شت از راه عروج -

کنگر کندن - به فتح اول و ثالث و کاف کنایه از کار بی منفعت بسیار شقت به حاصل بر آزار و تعب کردن باشد -

کنگر کندن - به فتح اول و ثالث و کاف کنایه از کار بی منفعت بسیار شقت به حاصل بر آزار و تعب کردن باشد -

کنگر کندن - به فتح اول و ثالث و کاف کنایه از کار بی منفعت بسیار شقت به حاصل بر آزار و تعب کردن باشد -

کنگره - کسر اول و ثانی یعنی کنگرست کسانے باشد
 که مردم هندوستان خوانند و آن چوبیسست که بران دو تار
 فولادی کشیده اند بر سر هر دو سر آن چوب دو کد و نصب
 کرده اند و بضم اول و ثالث بلند بیاس هر چیز را گویند عموماً
 و آنچه بر سر دیوار صامو قلعه و دیوارهای دیگر سازند خصوصاً
 و آزار اعرابان شرفرو خوانند -
 کنگری - به فتح اول بر وزن بنگری صمغ کنگر را گویند و آزار
 کنگر و نیز خوانند و کسر اول و ثالث یعنی کنگره است کسانے
 باشد که هندوان خوانند -
 کن کن بضم اول و فتح بی معنی امر و نهی است و مردم
 متردد و الطبع را نیز گویند و پادشاه و صاحب حکم را نیز گفته اند
 کنند - بر وزن کنند و فرارے باشد که چاه کنان و گلکاران
 بدان زمین کنند و بیله را نیز گفته اند که سران خمیده باشد و
 بر دیگران کار فرمایند -
 کتو - به فتح اول و ثانی و سکون و او بنگ را گویند و بعربے
 و روق انخیال خوانند و بفتح اول و ضم ثانی هم گفته اند -
 کتو و ان - به فتح اول و ثانی بر وزن قلمدان شاهانه را
 گویند که تخم بنگ است و بضم ثانی هم گفته اند -
 کتو و ان - به فتح اول و ثانی بر وزن طربساز یعنی کتو و ان
 که شاه داند باشد و آن تخم بنگ است و بضم ثانی هم گفته اند -
 کنور - به فتح اول بر وزن تنور ظرفے را گویند مانند خمزرگ
 از گل ساخته که غله در آن کنند و معنی مکر و فریب مردم بازی
 و ادون هم آمده است و باین معنی کسر اول هم هست و بضم
 اول یعنی بر عدل و بر او برق باشد و باین معنی به فتح اول نیز
 آمده است -
 کنوره - کسر اول و ضم ثانی و فتح راسے و شست یعنی فریبند
 و مردم بازی و نهند باشد و باین معنی بفتح اول هم آمده است
 کنوریدن - به فتح اول و کسر اول هر دو آمده است یعنی بازی
 بازی و ادون و فریبند مردم -

کنوزہ - به فتح اول و ذر اسے نقطه دار چنبره بر زده و حلا بجه
 کرده را گویند و بضم اول و کسر اول هم آمده است -
 کنون - به فتح اول بر وزن زبون یعنی کند و باشد و آن
 ظرفیت بزرگ از گل ساخته که غله در آن کنند و بضم اول
 مخفف اکنون است که معنی این زمان و حال او احوال باشد -
 کمنه - به فتح اول و ثانی جانور است که بر بدن گو سفند و شتر
 و گاو و خردسگ و امثال اینها چسبند و مانند شمش فون خورد
 و لعبرتی قرار گویندش اگر خون او را در شراب داخل کنند و
 خورد و مردم سستی آورد و بضم اول و تشدید ثانی در توبه افضل
 یعنی سائبان آمده است -
 کن بهرہ - به فتح اول و ثانی بر وزن بدمزه یعنی کشتواکش
 و خمیازه باشد که مردم را پیش از آمدن تب واقع شود و
 آزار لعبرتی قطنی گویند -
 کنیا - بایسے حلی بر وزن تنها بخت زنده و پازندنی میان
 خالی را گویند که کلک باشد -
 کنیت - بضم اول و سکون آخر که فوقانی باشد بر وزن
 و معنی کنیت است که امر کردن باشد یعنی بکنید چه در فارسی
 دال و با هم تبدیل سے یا بند و بضم اول و فتح تحتانی و در
 ناسے را گویند که در اول آن اب یا ام باشد همچو ابوالمعالی و
 ام کلثوم -
 کنیز - به فتح اول بر وزن کنیز معروف است که پرستار و خدمتگارا
 زمان باشد و لعبرتی جار بیخوانند و دختر بکر و دوشیزه را نیز
 و معنی بن و بیج خوشه خرمای و رطب هم آمده است و باین معنی
 بضم اول هم گفته اند -
 کتیلہ - کسر اول و ثانی بتحتانی رسیده و فتح سین بی نقطه
 معبد گبران را گویند -

کنیسی - معنی نماند که کنیسه لفظ عربی است و معنی آن معبد یهود و نصاری
 و کفار چنانکه صاحب قاموس گوید و کنیسه معنی معبد یهود و نصاری
 و الکفار پس آنچه صاحب برهان معبد گبران گفته خطای فاش است

کنوریدن - به فتح اول و کسر اول هر دو آمده است یعنی بازی
 بازی و ادون و فریبند مردم -

از و دانسته علم بالصواب ۱۲-

کنیش - بضم اول و ثانی تجانی کشیده و بشین نقطه دار
زود یعنی کردارست خواه کردار نیک باشد خواه کردار بد -

بیان بست و یکم

در کاف تازی با و او شش بر دو صد و بست
و هفت لغت و کت است

کو - به فتح اول و سکون ثانی مردم زیرک و عاقل باشد
و بضم اول راه فرخ و بزرگ را گویند که شاه راه باشد
راه کوچک و تنگ را کوچ و بضمی چه شد و کجارت هم هست
کو اده - کسر اول بروزن بقا و ده چوب آستان در خانه
باشد و چوبی را نیز گویند که پاشنه در بر آن گردد -

کو ار - به فتح اول بروزن شرار سبده را گویند که میوه
و انگور و چیزهای دیگر در آن کنند و بر پشت گیرند و از جایی
بجای برند و دو عدد آن را یک اللغ بار کنند و آنرا بهر
دو خله خوانند و بر سر را نیز گویند که در شبهای تابستان کل
بند و بضمی گندنا هم آمده است و آن سبزه باشد خوردنی و
بضم یعنی اول باشد که سب میوه کشتی است و نام قصبه هم هست
از مضافات شیراز -

کو ار - بضم اول بروزن بخارا یعنی اول کو اده است
که چوب آستان در خانه باشد و فتح اول هم آمده است -
کو ارون - بضم اول بروزن هاپون ملکیت باخا
که پوست بدن را درشت گرداند و باین معنی پاکاف فارسی
هم آمده است -

کو اره - به فتح اول بروزن شراره یعنی اول کو ارست که

سه نخی نازک که جارت صفت درخت لغت کو اره که خرمن را هم می گویند
و بهترین خرفنا پوست خرنج است در جمیع نسخ موجوده بالاتفاق همین
سیاق واقع است و بهر متبع پوشیده نیست که خرمن در لغت سقال را
گویند و از قرینه لفظ پوست ظاهر است که مراد از خرنج همین جانور
سرطان و الا از عالم توحید تقریر است و دیگر در لفظ خرنج میتوان

دو چون سقال از جنس پوست نمی باشد بهترین آن پوست خرنج بود
ظاهر احسن نزار و شایسته صفت بسبب قلت اعتدال درین مقام خطا کرد
یا تا همین به تخریف این عبارت را آورده اند و الله اعلم بالصواب
سبده باشد که میوه و غیره در آن کنند و بر ستور بار کرده از جای
بجای برند و بهر بی دو خله گویند و خانه زنبور را نیز گفته اند و آنرا
که در شبهای تابستان بروزی بود پیدا آید و بضمی نرم هم بنظر
آمده است و آن بخار س باشد تیره و غلیظ ملاصق زمین و بضم
اول طرف سفالین را گویند و خرمن را هم می گویند و بهترین
خرمنها پوست خرنج است -

کو ازه دان - با و او بروزن بقا کستان شخصی را گویند که
کوفتند و گا و و امثال آنرا بچراغین بر دو و بهر بی او را
سراج می گویند -

کو ازه - به فتح اول بروزن نماز تنگ را گویند و آن کو زها
باشد سر تنگ و گردن کو ماه که مسافران با خود دارند و چوب
دستی را نیز گویند که خر و گا و را بدان رانند -

کو اره - به فتح اول و سکون آخر که زای فارسی باشد طعن
و سرزنش را گویند -

کو ازه - به فتح اول بروزن ملازه یعنی اول کو ارست که
تنگ مسافران باشد و بضم اول تخم مرغ نیم پخته را گویند و
معرب آن جوازق است و کسر اول چوبی که خر گا و بدان رانند
کو اره - به فتح اول و زای فارسی یعنی طعن زدن و
سرزنش کردن باشد و بضمی سخر و لاغ و مزاج و خوش طبعی
هم هست و مزاج کننده را نیز گویند و بضمی نان و طعام نیم
پخته و تخم مرغ نیم پخته هم آمده است و با نامی مشدو هم هست
و باین معنی پاکاف فارسی نیز گفته اند -

کو اس - بضم اول بروزن قطاس یعنی صفت و گویند
و طرز و روش و قاعده و قانون باشد -

کو اسمه - بضم اول و فتح میم بروزن مناصف یعنی
سهل و آسان باشد -

کواسمه - بروزن خلاصه یعنی کواس است که گونه و صفت
 و طرز روشن باشد -
 کواشیمه - بضم اول و رابع بختانی رسیده و فتح میم یعنی کواشیمه
 است که سهل و آسان باشد و بمعنی آسانی هم گفته اند که در
 مقابل دشواری است -
 کواش - بضم اول و سکون آخر که شین لفظه دار باشد
 بمعنی کواس است که صفت و گونه و طرز روشن باشد -
 کواشیمه - بضم اول و فتح میم یعنی کواشیمه باشد که سهل و
 آسان است و بمعنی آسانی هم هست که در مقابل دشواری است
 کواشتمه - بروزن و بمعنی کواسه است که صفت و گونه و
 طرز روشن باشد -
 کواشیر - بفتح اول بروزن طباشیر نام جامیست که فیروز
 که رنگ و کم قیمت از آنجا آورند و پاکان فارسی نیز آمده است
 کواشیمه - بروزن و معنی کواشیمه است که سهل و آسان
 و آسانی باشد -
 کوال - بفتح اول بروزن زوال یعنی انداختن و جمع
 کردن باشد و بمعنی نمودن و بالیدن و افزایش کشت و زراعت
 نیز آمده است و بضم اول هم درست است -
 کوال غنچه - بمعنی کول غنچه است و آن غازه باشد که زنان
 بزوسه مانند تاروسه را سرخ گردانند -
 کوالفت - بفتح اول و کسر رابع و سکون فاد و ایت
 که آنرا با داور گویند و بجز شوکه البیعنا خوانند -
 کوالی - بضم اول بروزن زلالی یعنی جمع کنی و بپندوزی
 کوالیدن - بفتح اول بروزن مکانیدن بمعنی جمع کردن
 و انداختن باشد و بالیدن و نمودن گردانند و گویند و بضم
 اول هم آمده است -
 کوالیده - بفتح اول بروزن تراویده غله و کشت و زراعت
 بالیده و نمودن کرده را گویند و بمعنی انداختن و جمع کرده نیز آمده است
 و بضم اول هم درست است -

کواوم - بضم اول و همزه و سکون واو و دو میم کیا هیست
 خوشبو که بدان دست شویند و بجزی از خر خوانند -
 کوایم - بکسر همزه بروزن گویم کیا هیست که بیخ آن بیخ نغ
 مانند در زمین شیار کرده بسیار است -
 کوب - بروزن چوب ضربی و آسیب و کوفته باشد که از چوب
 و تنگ و شست و اشال آن بکس رسد و از ابجرنی صدمه
 گویند و قسمه از بود یا هم هست که گیاه آن بسیار گنده و نرم
 میباشد و آلتی که فیلبا آن فیل را بدان رانند -
 کوب - بابای فارسی بروزن کوب بمعنی کوه باشد که
 عربان جبل گویند و بلخنت ژند و باژند هم گوهر کوب خوانند
 و صمیر گنده را نیز گویند -
 کوباره - بابای فارسی بروزن جوباره که در نهر و نواح
 و کوبند و سایر حیوانات را گویند -
 کوبال - بابای فارسی بروزن رومال عبود و گرز آینه
 گویند و گردن سطر و گنده را نیز گفته اند و نام مبارزه بوده
 از خویشان پادشاه روس و باین معنی پاکان فارسی هم
 آمده است -
 کوبل - بابای اجد بروزن فوغل گله است که آنرا کوان
 خوانند و معرب آن اتخوان است -
 کوبل - بابای فارسی بروزن فوغل شکوفه و بهار و زخمت
 را گویند -
 کوبله - بضم اول و فتح باس اجد و لام موسی سر و کله سر آدمی
 باشد و بفتح اول بروزن حوصله هم آمده است -
 کوبله - بضم اول و فتح باس فارسی و لام قبه را گویند که در
 ایام شادی و آیین بندی و جشن عروسی بپند و سواران
 آب را نیز گویند که حباب باشد و شکوفه بهار درخت را هم
 گفته اند و قفل آهنین که بر صندوق زند و موسی فرق
 و کله سر را نیز گویند و بفتح اول بروزن حوصله هم آمده است
 کوبن - بابای اجد بروزن سوزن چکش آهنگران و مسگران باب

و بعد از مطران خوانند و آن دو قسم میباشد یکی مربع و آنرا پتک خوانند و دیگری دراز و آنرا گزینه گویند -

گوپه - بضم اول و ثانی مجهول و فتح باء اجد گویا است باشد زیرا که آنرا خورند و هیچ آب را نیز گویند و معنی بستگ هم گفته اند و آن دلی باشد و هم در از که از چوب و گاهه از سفال هم سازند و هم که گیران و سر آوازه خوانان برنج بپل گیرند و نوازند و مشک را نیز گویند که در آن دوغ کنند و جنبانند تا روغن از آن بر آید و هر چیز را نیز گویند که بدان چیزه گویند و عسیران بدق خوانند -

گوپه - بضم اول و فتح باء فارسی شاخ و شیشه جامت کننده را گویند -

گوب یا زه - بضم اول و سکون ثانی مجهول و باء مجید و تثنائی بالک کشیده و فتح زای نقطه دار مطران و چکش آهنگری و مسگری را گویند و هیچ گوب را نیز گفته اند -

گوبین - بانائی مجهول بوزن چین نظری باشد مانند کفش ترازو که از برگ خرما یا از سنبه باخند و بعد از آن خوانند و استوان روغن مغز ناسه کوفته را در آن کنند و در سنگت نهند تا روغن از آن بر آید و تنگ تیر شکنجه کھساری را گویند -

گوت - بفتح اول و سکون ثانی و فوقانی سرین و کفل آدمی را گویند و باین معنی بضم اول و ثانی مجهول هم آمده است و بفتح کاف فارسی نیز گفته اند و بوزن حوت بزبان هندی قلعه را گویند -

گوتار - بانائی مجهول بوزن مو دار کوچه را گویند که بالاسه آنرا پوشیده باشند -

گوتاه یا - جانور است مانند گوزن خالما در شش و شاخ و نیز همچو شاخ گوزن شاخ می باشد و او را گوتاه یا هم گویند باز دلی تثنائی و معنی خرگوش هم آمده است با آنکه در خرگوش گوتاه است نه پاسه او -

گوتاه یا چه - معنی گوتاه پاسه است که جانور شبیه گوزن باشد

و شخصی را نیز گویند که بسیار کوتاه قد باشد -

گوتاه نظر - شخصی را گویند که از عواقب امور نمیدانند و عاقبت اندیش نباشد و غافل و صاحب غفلت باشد و کبلی و مسک را نیز گویند و کوه نظر هم می گویند -

گوترا - بفتح اول و ثالث یعنی کبوتر باشد و عربان حمام گویند و بضم اول هم گفته اند -

گوتنگ - بوزن هوشنگ یعنی کدنگ است و آن چوبی باشد که گازران بدان جامه را گویند یعنی دقائی کنند و آنرا گوتنگ گازر هم می گویند و بعد از مدتی خوانند -

گوتوال - با د و بوزن لوت مال نگهدارنده قلعه و شهر باشد و او را سر تنگ هم می گویند و بعضی گویند این لغت هندیست و فارسیان استعمال کرده اند چه کوهت هندی قلعه است کوهت یا مخفف کوتاه است و آن جانور است شبیه گوزن و او را گوتاه پاسه هم می گویند و خرگوش را نیز گفته اند -

گوتاه یا چه - مخفف گوتاه یا چه است که جانور شبیه گوزن باشد کوهت یا بال - با ب و بوزن کوچک سال یعنی کوهت باشد چه بال یعنی قد و قامت هم آمده است گویند در یکی از جزایر چین گردن بزرگ چهره گوتاه قد هستند و قد ایشان زیاده بر چهار و جب نیست و از تنگی گفتار نمی توان فهمید که چه می گویند غیر از آنکه با آن سواد می کنند و در جزایر بجز تنگ هم هست -

گوتینا - بوزن بوسینا بلشت ژند و پاژند است را گویند و مادرش اسپ است -

گوچ - بفتح اول و ثانی مطلق صمغ را گویند خواه صمغ عربی باشد و خواه غیر عربی و صمغ جامه را نیز گویند که در روغنک پوشند و بضم اول و سکون ثانی یعنی کاج است که احوال باشد و معنی اول با کاف فارسی هم آمده است -

گوچ - بضم اول و سکون ثانی مجهول و هم فارسی یعنی لاج و احوال باشد و نام طائفه است از صحرائشیمان و از

منزل و مقاصد بمنزل و مقام دیگر نقل و تحویل کردن روانه شدن
 را نیز گویند و چند راه گفته اند و آن برنده باشد به نحوست
 مشهور که پیوسته در ویرانه‌ها آشیان کند و بمعنی خانه کوچ هم هست
 کزن و فرزندان و اهل و عیال باشند و پیاده در راه زن و در
 او دباش را نیز گفته اند و نام ولایت است مابین بگال و ختا -
 کوچ بکوچ - بمعنی رفتن بتواری و پد در پد باشد و هیچ کس
 در ددان در راه زن را هم گویند -
 کوچ کردن - از منزله بمنزله دیگر نقل و تحویل کردن را
 گویند و کنایه از گریختن و غروب کردن هم هست -
 کوچ و بلوچ - بضم باء ابجد و لام این لغت از تواریج است
 و نام طائفه باشد از صحرائشیمان که در کوهماس اطراف
 کرمان توطن دارند و گویند اینها از عربان حجاز اند و حرفش
 ایشان جنگ و خونریزی و دزدی و راهزنی باشد اگر احوال
 بیگانه نیابند یکدیگر را بکشند و مال یکدیگر را تاراج کنند و
 همچنین برادران و خویشان و قریبایان و دوستان با هم
 جنگ کنند و این فعل را بسیار خوب دانند و بعضی گویند
 موضعیت میان صفایان و کرمان -
 کوچ - بضم اول و فتح جیم فارسی راه کوچک و تنگ گویند
 چه راه بزرگ و فراخ را کوچک خوانند و بعضی گویند بمعنی
 برزن هست که عبری محله خوانند -
 کوچیه باستان - بابا ابجد و سین محض کنایه از
 دنیا و عالم است -
 کوچیه خط - باخاے نقطه دار و طاس بے نقطه بمعنی کوچیه
 باستان است که عالم و دنیا باشد -
 کوچ قنادون - بکسر فاکنایه از غریب شدن و بغربت
 افتادن باشد -
 کوچ - بضم اول و سکون ثانی مجهول و خاے نقطه دار خا
 باشد که آنرا از چوب و نر و علف سازند و خانه بے روزن
 نیز گویند و گویا هست که از ان حصیر یافتند و در فراسان خوبزه

آونگ کنند و چوک کبچ و گوشه است چشم هم می گویند و بعضی کرده هم
 آمده است چنانکه گویند در فلان چیز کوخ افتاده است - یعنی گرم
 افتاده است -
 کوخک - بضم اول و فتح خاے نقطه دار بر وزن کوچک
 خوشه انگور را گویند و بعضی نصله خوانند و باین معنی بفتح
 اول و ثانی و سکون ثالث و کاف هم آمده است -
 کو - بفتح اول و ضم ثانی و سکون دال ابجد مخفف کبود است
 و آن رنگی باشد مغرو و بضم اول و ثانی مجهول بر وزن
 سود تووه و خرمن غله را گویند و پارسه که بر زمین زراعت
 ریزند تا زمین قوت گیرد و زراعت خوب آید و ترجمه مجرعه
 هم هست که در مقابل برانگنده است -
 کو و آب - بر وزن و معنی دو شب است و آنرا شیه و انگور نیز
 گویند و بادل ثانی رسیده و ثالث مفتوح براس قرشت شده
 زمین دامن کوه را گویند -
 کوره - بر وزن سخره نوسه از مرغابی باشد که مکان
 در آب سازد -
 کووک - بر وزن خوبک غلام و نوکر را گویند که کوچک
 باشد و بجد بلوغ نه رسیده باشد و بعضی گویند کووک غلام بچه
 ایست که بنده باشد و آنرا در ابرامیل مجاز کووک خوانند -
 کورون - بفتح اول بر وزن مردم کمینه و دون
 و کم عقل و نادان و کند فهم و کج طبع و بے ادراک را گویند
 و سپ پیر کند رو پالانے کراه را نیز گفته اند -
 کور - بضم اول و فتح ذال نقطه دار بر وزن بودر پو
 گو ساله را گویند -
 کور - بفتح اول و ثانی و سکون راسه قرشت کبر است
 و آن رستنی باشد خار ناک که از ان آچار سازند و در و دانا
 نیز بکار برند و بفتح اول و سکون ثانی جاسے را گویند که رسته
 و شکسته بسیار داشته باشد و قابلیت آبادانی و زراعت کردن
 نداشته باشد و بعضی سراب هم بنظر آمده است که در صحرا با آن در

<p>کورشست - بضم اول و سکون ثالث و سکون شین و تاء و بعضی دسته چلک باشد و آن دو چوبست یکی بلند بمقدار شصت و دیگری کوتاه بقدر یک قبضه که دوکان و جوانان در سیر و جا بازی کنند و هر دو سر چوب کوچک و تیز باشد و عربان چوب بزرگ را مقلاده و کوچک را قلده گویند -</p>	<p>بآب میماند و بضم اول و سکون ثانی نامینار گویند و بضم اول و فتح ثانی در عربی صحیح کوره است که عبارت از شهر و قصبه باشد - کوراب - بر وزن دو شاب کسی را گویند که بسیار تشنه باشد و آب اندک خورد و سراب را نیز گفته اند و آن شوره زینه باشد و میوه که از و بر آب ماند و این معنی باکاف فارسی هم آمده است کور امین - بضم اول و خامس بختامی رسیده و بنون زوده یعنی کوبین باشد و آن ظرفیست مانند کوزه ترازوسه بزرگ که از خرمایا از لیت خرمایا از نه بانند و در غنجران مغزهای کوفته در آن کنند و در سنگنج در آرد تار و عن ازان بر آید و آن را عربی سعدل خوانند -</p>
<p>کورک - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف بمعنی کوز است که میوه و بار کبر باشد و نام موضع هم هست نزدیک بهر و نام جمعی از کفار باشد -</p>	<p>کور با - بفتح اول و ثانی و باء ابجد بالف کشیده آشته باشد که از کبر بزند و آنرا عربان کبری گویند - کورت - بضم اول و سکون ثانی و ثالث و فوقانی کوزه گردن باریک را گویند - کور دل - بضم اول و کس و ال بے لفظ و سکون ثانی و ثالث و لام کذفهم و کج طبع و بے ذهن و بے ادراک گویند - کوروی - بر وزن قویجی جامه پیشین را گویند - کورین - بر وزن پوستین بمعنی کوروی باشد که جامه پیشین است و کلیم و پلاس را نیز گویند -</p>
<p>کورگان - باکاف فارسی بر وزن مولتانی بمعنی سختیان و یتاج باشد و این معنی باکاف فارسی و زان بے نقطه و ارام آمده است -</p>	<p>کور کور - بضم هر دو کاف و سکون هر دو و او مجهول و بے قرشت بمعنی غلیو ج باشد که مرغ گوشت رباست و آنرا عربی حداده کبر حاب بے لفظ خوانند گویند اگر زهره آرزو خشک کنند و آب حل سازند چون کسی را مار یا عقرب گزیده باشد اگر زخم در طرف راست باشد سلسیل ازان بچشم چپ و اگر در طرف چپ باشد بچشم راست کشند البته خلاص یابند -</p>
<p>کور کور - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف فارسی و تختانی بالف کشیده بهازده درخت و میوه و بار کورست که آنرا عربی خر نوب میگویند و بضم اول و ثانی مجهول و وزن دور نگاه هم بنظر آمده است بمعنی گیسو که آنرا نیز خر نوب گویند و بعضی گویند از خرست که خلال نامونی باشد و الله اعلم - کور موش - نوع از موش باشد بغایت گنده و بد بوست و کرمی منظور و روز با بیرون نیاید -</p>	<p>کور زه - بر وزن تبرزه بمعنی کورز است که میوه و بار کبر باشد و کبر رستنی بود خار دار و خر نوب شامی همانست - کورس - بضم اول و سکون ثانی مجهول و راء بے لفظ مفتوح بسین بے لفظ زوده موسی پیچیده و مجد را گویند و بمعنی بیک و بریم آمده است و بضم اول و ثانی نیز این معنی است و بفتح اول و ثانی هم بمعنی پیچ و شکن موسی باشد -</p>
<p>کورک - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف فارسی و تختانی بالف کشیده بهازده درخت و میوه و بار کورست که آنرا عربی خر نوب میگویند و بضم اول و ثانی مجهول و وزن دور نگاه هم بنظر آمده است بمعنی گیسو که آنرا نیز خر نوب گویند و بعضی گویند از خرست که خلال نامونی باشد و الله اعلم - کور موش - نوع از موش باشد بغایت گنده و بد بوست و کرمی منظور و روز با بیرون نیاید -</p>	<p>کورس - بضم اول و سکون ثانی مجهول و راء بے لفظ مفتوح بسین بے لفظ زوده موسی پیچیده و مجد را گویند و بمعنی بیک و بریم آمده است و بضم اول و ثانی نیز این معنی است و بفتح اول و ثانی هم بمعنی پیچ و شکن موسی باشد -</p>
<p>کورک - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف فارسی و تختانی بالف کشیده بهازده درخت و میوه و بار کورست که آنرا عربی خر نوب میگویند و بضم اول و ثانی مجهول و وزن دور نگاه هم بنظر آمده است بمعنی گیسو که آنرا نیز خر نوب گویند و بعضی گویند از خرست که خلال نامونی باشد و الله اعلم - کور موش - نوع از موش باشد بغایت گنده و بد بوست و کرمی منظور و روز با بیرون نیاید -</p>	<p>کورس - بضم اول و سکون ثانی مجهول و راء بے لفظ مفتوح بسین بے لفظ زوده موسی پیچیده و مجد را گویند و بمعنی بیک و بریم آمده است و بضم اول و ثانی نیز این معنی است و بفتح اول و ثانی هم بمعنی پیچ و شکن موسی باشد -</p>
<p>کورک - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف فارسی و تختانی بالف کشیده بهازده درخت و میوه و بار کورست که آنرا عربی خر نوب میگویند و بضم اول و ثانی مجهول و وزن دور نگاه هم بنظر آمده است بمعنی گیسو که آنرا نیز خر نوب گویند و بعضی گویند از خرست که خلال نامونی باشد و الله اعلم - کور موش - نوع از موش باشد بغایت گنده و بد بوست و کرمی منظور و روز با بیرون نیاید -</p>	<p>کورس - بضم اول و سکون ثانی مجهول و راء بے لفظ مفتوح بسین بے لفظ زوده موسی پیچیده و مجد را گویند و بمعنی بیک و بریم آمده است و بضم اول و ثانی نیز این معنی است و بفتح اول و ثانی هم بمعنی پیچ و شکن موسی باشد -</p>
<p>کورک - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کاف فارسی و تختانی بالف کشیده بهازده درخت و میوه و بار کورست که آنرا عربی خر نوب میگویند و بضم اول و ثانی مجهول و وزن دور نگاه هم بنظر آمده است بمعنی گیسو که آنرا نیز خر نوب گویند و بعضی گویند از خرست که خلال نامونی باشد و الله اعلم - کور موش - نوع از موش باشد بغایت گنده و بد بوست و کرمی منظور و روز با بیرون نیاید -</p>	<p>کورس - بضم اول و سکون ثانی مجهول و راء بے لفظ مفتوح بسین بے لفظ زوده موسی پیچیده و مجد را گویند و بمعنی بیک و بریم آمده است و بضم اول و ثانی نیز این معنی است و بفتح اول و ثانی هم بمعنی پیچ و شکن موسی باشد -</p>

گوره - فتح اول و ثالث زمينه را گویند که آنرا سیلاب گفته باشد
 و بدان سبب گوید در آن هم رسیده و برگل و لاس باشد و سیلاب
 سیلاب هم نظر آمده است و بضم اول و فتح ثالث هم یعنی اول
 و هم یعنی آتشگاه آهنگر و مسگری و جاس که خشت و گچ و ایشا
 آن پزند و در عربی یعنی شهرستان باشد و کور جمع آنست و
 بهندی پارچه و جابنه نامشته و طرف سفالین آب رسیده
 را گویند و بانامی مجهول یک حصه باشد از پنج حصه ولایت فارس
 چه حکام فارسبان تمامی ممالک فارس را پنج قسم ساخته اند و هر
 را کوره نام نهاده اول آن کوره آرد شیرست و دوم کوره استخر
 سوم کوره داراب چهارم کوره شاپور پنجم کوره قباد و آنرا خوره
 نیز گویند چنانچه گفته شد -

گوری - بر وزن نوری بانامی را گویند و نام غله هم هست
 خود رو و آنرا چین و خوراک مرغان گویند -

گوز - بر وزن روز پشت خمیده و دو تا شده را گویند خواه از پیری
 باشد خواه از علت دیگر و کنایه از فلک هم هست -

گوز - بکسر اول و سکون ثانی و زای فارسی نام میوه است
 سرخ رنگ که پوسته نهال آن از زمین شور برمی آید و آنرا
 بعربی زعفرور می گویند و بضم اول و کسر ثانی هم باین معنی
 آمده است و بضم اول و سکون ثانی یعنی کوزت که پشت خمید
 دو و تا شده باشد -

گوزانوک - بسکون کاف و آخر بر وزن نوشا نوش پر
 کلیدان در طویل و بیخ و امثال آنرا گویند -

گوز برتا - بانامی مجهول و زای هوز و باب اجد و تاسی
 قرشت بر وزن عمر فرسای زبان ژند و پارتی سستی باشد که آنرا
 کشیز خوانند و بعربی کز بره گویند -

گوز و - بانامی مجهول و زای فارسی بر وزن پوشد صمغ قرشت
 پر خار است که آن درخت را بعربی شاکه خوانند و آن صمغ را غشیز
 گویند و آن سرخ و سفید میباشد و بسیار تلخ است و در کوهها
 شایگانگه شیر از هم میرسد و در وایس چشم و زخمها بکار برند -

گوز و - بانامی مجهول بر وزن موصده یعنی کوز دست که صمغ
 درخت شاکه باشد و آنرا جهودانه نیز گویند و آن صمغ را
 عنبر روت خوانند -

گوزر - بازای هوز بر وزن بودر خسته گندم و جو را
 گویند که در وقت کوفتن خرمن خرد نشده باشد و بار دیگر گویند
 و آنرا بعربی قصاله و قصامه خوانند -

گوزره - بضم اول و فتح زای هوز و راس قرشت صمغ
 باشد که کوچک و کبود رنگ و او بیشتر در آب می باشد -

گوز شب - بضم اول و فتح زای هوز و سکون شین
 قرشت و باب اجد نام یکی از پادشاهان بوده -

گوز گانی - بازای هوز و کاف فارسی بر وزن مولتانی
 سختیان و تیلج را گویند -

گوزانوک - بضم اول و سکون ثانی و زای فارسی و لوان
 مضموم بود و کاف زده یعنی گوزانوک است که بره کلیدان
 در بیخ و طویل و امثال آن باشد -

گوزره - بازای فارسی بر وزن موزه خراغ سفید را گویند
 و بعربی لقمه خوانند -

گوز می - بازای هوز بر وزن روزی یعنی آبگیر و تالاب
 و استخر باشد و بعربی شمر خوانند -

گوس - بانامی مجهول بر وزن طوس یعنی فرو کوفتن باشد
 که عربان صد می گویند و دو کس که دوش بر دوش یا پلو بر پلو
 زنند و نقاره بزرگ را نیز گویند و آنرا هم بسبب فرو کوفتن
 باین نام خوانده اند و بعضی صفت و قطار و جگر هم آمده است
 و نام قصبه است از ما زندان که بکوسان اشتهار دارد و
 نوسه از بازی باشد و آن فی الجمله شباهت به بازی شطرنج دارد
 چه هر یک از این در دو جانب دو صف میچینند و چون کوس
 یعنی صفت آمده است آنرا هم باین اعتبار کوس می گویند
 و گوشه جامه و کلیم و پلاس را نیز گویند که از گوشه های دیگر زیاده
 یعنی دراز تر شده باشد و بعضی ایما و اشاره هم آمده است و

بهنی یعنی کرده است که گشت فرسخ باشد -
 کوسان - بسین لے لفظ برون سوزان نام شخصے بوده
 نئے وئے نواز در زمان یکے از پادشاهان قدیم و نئے از
 خوانندگی را نیز گویند و نام قصیدے باشد از ما ندران -
 کوست - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و فوقانی رسته
 باشد که آنرا عبری حظل گویند و درخت آنرا شرے خوانند
 بضم اول و ثانی مجهول برون پوست یعنی نقاره و طبل و
 مانند آن باشد و الم و آسیب و آزارے را نیز گویند که از پہلو
 بر پہلو و دوش بر دوش زدن و فرو کوفتن بهم رسد و آن را
 عوان صدہ خوانند -
 کوستن - برون و معنی کوفتن است که آسیب و الم رسانند
 و زدن باشد -
 کوس فرو کوفتن - کنایه از کوچ کردن باشد یعنی از سفر
 بمنزله دیگر نقل و تحویل نمودن -
 کوسک - بفتح اول و کس ثانی و سکون ثالث و کاف
 باقارار گویند و عبری جرجیر خوانند -
 کوسه - برون بوسه معروف است یعنی شخصے که او را درخت
 و زنج زیادہ بر چند موسے نباشد و همچنین شخصے که در دہانش
 بست و ہشت دندان باشد و معرب آن کویج است و نام
 شکل پنجم ہست از اشکال رمل و آنرا فرح خوانند -
 کوسہ بر نشین - نام چشمے است کہ با رسیان در غرہ آذماہ
 سے کرده اند و وجه تسمیہ اش آنست کہ درین روز مرد کوسہ
 یک چشم برقیافہ منھک را بر لاسے سوارے کردند و در وہا
 گرم بر بدن او طلامے نمودند و آن مرد منھک مروضہ و باو
 در دست داشت و پیوستہ خود را با دیکر دو از گرما شکار
 می نمود و مردان برف و یخ برو میزدند و چندے از غلامان
 پادشاہ نیز با او ہمراہ بودند و از ہر دکانے یکدم سیم میگرفتند
 و اگر کے در چیزے دادن اہمال و تقلل سے کرد گل سیاہ
 و مرکب ہمراہ او بود بر جامہ و لباس آن کس می پاشید

و از صبح تا نماز پیشین ہر چه جمع می شد لعلق بسے کار پادشاہ
 و از پیشین تا نماز دیگر بکوسہ و مجھے کہا او ہمراہ بودند و اگر کوسہ
 بعد از نماز دیگر بنظر بازاریان در سے آمد اورا آنقدر کہ توانست
 میزدند و آن روز را عبری رکوب کوسج خوانند گویند و درین
 جمشید از در با مرد و اید بر آورد و درین روز خدا سے تعالی حکم
 سعادت و شقاوت فرمود و ہر کہ درین روز پیش از آنکہ حرف
 زندگی بخورد و ترنج بگوید تمام سال اورا سعادت باشد -
 کوسیا و - بایاے حطی برون او ستاد سنگ سیاہے باشد
 کہ سوان دران کار کنند و چون در آب گذارند ماہیان
 بران جمع شوند گویند مکلس آنرا یعنی سوخته آنرا با آہن منم
 کنند سیاہ را منقذ سازد -
 کوش - با ثانی مجهول برون موش یعنی کوشش و سعی باشد
 و امر بکوشش کردن و کوشیدن ہم ہست یعنی بکوش و کوش
 و سعی کن و کوشش و سعی کنند و اینرا گویند کہ فاعل باشد
 و نام روز چہارم ہست از ماہماے فارسی -
 کوشا - برون نوزا یعنی کوشندہ و سعی کنندہ و جنگ
 و جدال باشد -
 کوشاب - برون و معنی دوشاب ہست و آنرا از
 شیرہ انگور پزند -
 کوشا و - برون فولاد و چنگیاسے باشد خوش رنگ
 و آنرا حطیا ناگویند تریاق جمیع زہراست -
 کوشاسب - بضم اول و ثالث با لث کشیدہ و بسین
 بے نقط و باے بجز زوہ یعنی خواب است کہ عبری نوم خوانند
 و معنی احتلام و شیطانی شدن ہم بنظر آدہ ہست و کا بوس
 و عبد الجذہ نیز گفته اند و آن گرائی باشد کہ در خواب بر مرد
 افتد و مرد سے را نیز گویند کہ ہنوز خطش نہ وسیدہ باشد و
 باین معنی و معنی احتلام با کاف و باے فارسی ہم آدہ ہست -
 کوشان - برون جوشان کوشش و سعی و جہد
 کنندہ را گویند -

کوشش - بانامی مجهول بروزن پوشش یعنی سعی و جهد و جنگ و جدل باشد -

کوشک - بضم اول و فتح ثالث بروزن کوشک یعنی کوچک باشد و مردم کوچک اندام را نیز گویند و عرب آن قوشق و اسکون ثالث بنا به بلند را گویند و بعرلی قصر خوانند -

کوشکچیر - بضم اول و فتح کاف دوم یعنی کشکبیر است کنگ بنجینق و گلو که توب باشد و وجه تشبیه آن کوشک انجیر است یعنی کوشک سوراخ کن چه انجیر یعنی سوراخ هم آمده است کوشته - بروزن توشه یعنی کوشیده و سعی و جهد نموده و بدست آورده باشد -

کوشیار - بروزن هوشیار نام حکیمه بوده است از گیلان و بعضی گویند نام حکیمه بوده است از فارس و شیخ ابوعلی سینا شاگردی او کرده است و بکاف فارسی هم آمده است -

کوخ - بروزن دوغ یعنی درون شدن و اندرون شدن است

کوف - بروزن صوف پرند است پنجمت مشهور که از ابروم و چند نیز گویند و آن دو قسم است باشد کوچک و بزرگ کوچک را چند و بزرگ را ابروم خوانند و مثلاً جولاهاگان نیز گفته اند

کوفت - بضم اول و سکون ثانی و فا و فو قانی یعنی آسیب و آزار و ضربی باشد که از سنگ و چوب و مشت و کلد و آتش آن به کسی رسد و ماضی آزار و آسیب رسانیدن هم هست یعنی آسیب و آزار رسانید -

کوفته - بروزن سوخته یعنی آسیب رسیده و آزار کشیده باشد و گلوهاست که کوچک و بزرگ را نیز گویند که از گوشت سازند و در دیگ آتش و شعله و امثال آن اندازند و کنایه از مردم ابله و نادان و احمق هم هست -

کوفته بریان - نوسنی از طعام باشد و آن چنان است که گوشت را بکوبند و بعد از آن با مصالح و روغن بریان کنند و بر روی خشک بپزند و بخورند -

کونج - بانامی مجهول بروزن کونج نام جامعی است که در

کوهما - کرمان ساکن اند و عرب آن قونص باشد -

کوفجان - باجم بروزن بوستان قفس مرغان را گویند یعنی کونج هم آمده است که جاسی باشد و کوهما کرمان - کوفشانه - بانامی مجهول و شین لفظ دار بروزن سوریانه یعنی جولاها و بافنده باشد -

کوک - بانامی معروف بروزن دوک یعنی کمان باشد و آواز و صدای بسیار بلند را نیز گویند و بانامی مجهول کاهو باشد و آن تره ایست که خوردن آن خواب آورده و بعرلی خس گویندش و بنجیهاست دور را نیز گفته اند که بطریق استعمال بر دو پارچه جامه که خواهند بهم پیوند کنند زنده تا در دوختن کم و زیاده نشود و آهنگ ساختن سازها و موافق نمودن آوازیها باشد با هم و یعنی سرفهم آمده است و بعضی گنبد هم هست -

کوکا - بروزن و معنی غوغا باشد که صد او آواز بسیار بلند است و یکی از نامهای ماه هم هست که عربان قمر خوانند -

کوکان - بانامی مجهول بروزن سوبان ساز و برگ استادان گان را گویند -

کوکبا - بفتح اول و ثالث و باء ایجاب الف کشیده لغت ژند و پانزده ستاره را گویند و عربان کوکب خوانند -

کوکب شاموس - نام گلپست و آنرا از جزیره قیرس آورند و آن از گل محنوم خشک تر است باشد و او را کوشنده و گزندگی جانوران را دفع است و بعرلی طین شاموس خوانند -

کوکبوس - بفتح اول و سکون ثانی بروزن اسکبوس یعنی کج و نارس است باشد و بفتح اول و ثانی هم آمده است -

کوکب - بفتح اول و ثالث و باء ایجاب جوب بلند است که باشد با کوس فولادی صیقل کرده از آن آویخته و آن نیز مانند چیز لازم پادشاهی است و آنرا پیشاپیش پادشاهان برند و بسیار و انبوسه مردم را نیز گویند و بعضی درختان بعرلی است -

کوکردان - یعنی موافق ساختن ست اعم از ساز و آواز و غیره -

کوککک - بانامی مجهول و فتح لام بروزن کوچکک غوزه پنجه را گویند که هنوز نه شکفته باشد یعنی غلاسه که پنجه در درون آنست -

کوکله - بانامی مجهول و کسر ثالث و فتح لام مرغیست تا جایی که آوازش را میسر گویند و مرغ حیلان همان است و بعربری پر خوانند و بروزن حوصله هم گفته اند -

کوکما - بانامی مجهول و سیم بروزن روستا بلخند و نزد پادشاهان از نامهای آفتاب است -

کوکن - بانامی مجهول بروزن سوزن چند را گویند و آن مرغیست که به نحوست اشهار دارد و غله نیم رس بریان کرده نیز گفته اند که در تل باشد و بندگی نام ولایتی است از بلخ و کن بر ساحل دریای عمان -

کوکنار - بروزن هویشار غلاف و غوزه خشخاش باشد و بعربری رمان السعال گویند و بعضی تخم خشخاش را هم گفته اند و حصاره و فشرده آن را نیز گویند -

کوکنگ - بانامی مجهول و فتح ثالث بروزن کوچکک صغیر گویند که چند باشد و آن پرند است به نحوست شهره گو گو - بضم هر دو کاف و سکون هر دو و او صد او آواز فاخته را گویند و خاکینه را نیز گفته اند -

کوکوز - بضم اول و ثالث و سکون زایه هوزن نوعی از قماش نفیس لطیف باشد -

کوکوه - بفتح رابع بروزن غلغله یعنی کوکنگ است که چند باشد -

کوکوه - بانامی مجهول و فتح ثالث یعنی کوکوه است که چند باشد و آن پرند است نحوس و تیرگی برادر رضاعی را گویند یعنی در طفلی با هم شیر خورده باشد و قرص نان کوچکی را هم می گویند -

کوکول - بفتح اول بروزن کبل نوعی از پوستین است که آزار از پوست گوسفند بزرگ دوزند و در زبانه آن را تسمه دوزند

کوکولیم و پلاس کهنه و اسب که راه و همیز خور و کند رور اینگونه و نام قصبه ایست از ولایت فارس و بضم اول یعنی دوش و کفت باشد و بانامی مجهول یعنی تالاب و استخر و آبگیر بود

چند را نیز گفته اند که پرند است نحوس باشد و این معنی با کاف فارسی هم آمده است و ترکان هم تالاب را کول می گویند و مردم گیلان و سیس پس پشته و تل را و بهندی امر بکشون باشد یعنی بکشاش -

کولاب - بانامی مجهول بروزن دو تالاب استخر و تالاب را گویند و موجه عظیم را نیز گفته اند و نام ولایتی است از مضافات برخشان که آنرا ختلان می گویند و نام شهر است و در سینه هم بوده است -

کولاک - بانامی مجهول بروزن پوشاک یعنی دو کولاب است که موجه عظیم باشد -

کولان - بفتح اول و ثانی بروزن همدان نام کو بهیست و گویا به راینه گویند که در آب رود و از آن حصیر بافند -

کولانج - بضم اول و سکون فنون و جیم نام حلوا ایست که آزار لابلای گویند و باین معنی با کاف فارسی هم آمده است و گویا باشد که آنرا قویج خوانند -

کولایان - بضم اول و کسر او و دوم بروزن پونانین بیلوانان و گردان را گویند -

کولنج - بروزن دوزخ یعنی آتشندان و منقل باشد و بانامی مجهول نام مرصه بوده و زانی که اسفند یار را در راه آوازها برویند و ترسانیند -

کولنجیم - بضم اول و نمین نقطه دار و فتح جیم فارسی غازه زمان را گویند و آن سرخی باشد که بر روی مالند و باین معنی با کاف فارسی هم آمده است و اصح آنست -

کولک - بروزن کودک که دوسه را گویند که زمان پیر

پیر

رشتن را در آن نهند -

کولم - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و میم فلفل سیاه را گویند آن معروف است -

کولنج - بوزن و معنی قولنج باشد و آن با سست که بسبب آن شکم و پهلو درد کند و بیم هلاکت باشد و قولنج معرب کولنج بود و آتش آن را نیز گویند و نام وایست از موسیقی -

کولنگ - با ثانی مجهول بوزن هوشنگ چیز و مخنت و پشت پاره را گویند -

کولم - با ثانی مجهول بوزن لوگوسه را گویند که سیاه و در آن نشینند تا صید ایشان را زبند و دام را بکشند و معنی ابله و احمق و بی عقل و کوتاه باشد و معنی حرام زاده هم است و خاریشت کلان و کوچک را نیز گفته اند و باین معنی باکان فارسی هم آمده است -

کولیدن - با ثانی مجهول بوزن ژولیدن یعنی کزیدن و کاویدن زمین باشد و ریشه کندن و بر آوردن از زمین نیز گویند -

کوم - بضم اول بوزن سوم گپا ہے باشد خوشبو که آرزو آخر گویند و بعضی گفته اند گپا ہے است که در زمین شیار کرده پیدا شود و پنج و ریشه آن همچون آن باشد و معنی اول باکان فارسی هم آمده است و در عربی گله در موشتران را گویند و

بفتح اول هم در عربی بالارفتن است زیرا باشد بر سپاده - کولاج - یعنی کلاج است و آن ناله باشد معروف -

کومر - بضم اول و فتح ثالث و سکون راء قرشت بلنت زنده و پازند یعنی امرود باشد و آن میوه است معروف که بعبیری کثیری خوانند -

کومش - بکسر ثالث بوزن جوشش چاه جوس و کتکریا گویند که چاه کن باشد -

کومر - با ثانی مجهول و فتح ثالث خاثر را گویند که از سبزه علف سازند و گاه به پاییز بماند در آن نشسته محافظت نماید

وزراعت کنند و گاه به صیادان در کین صید نشینند -

کولن - بضم اول و فتح ثانی و سکون نون درخت پاره را گویند و آن نوعی از سید باشد که بار و میوه نهد و بعبیری غریب خوانند و چیز و مخنت را هم می گویند و بضم اول و کسر ثانی روستاو مجسمه باشد در عاشورا که چندین هزار کس جمع شوند و باین معنی بفتح اول و ثانی هم به نظر آمده است و چیز و مخنت را نیز گفته اند و بضم اول و سکون ثانی سرین و جفته و نشسته گاه باشد و بفتح اول و سکون ثانی در عربی چیزیست حادث را گویند یعنی نبوده و پیدا شده -

کولنج - بفتح اول و کسر ثانی و سکون نون و جیم شش نیز را گویند که سیاه دانه باشد و آزار بر ریه و خیر نان باشد -

کول خاریدن - کنایه از پشیمان شدن باشد -

کولن خور - بکسر نون و فتح حاء فقط دار و سکون راء به نقطه معروف است و کنایه از محروم درشت ناچهار بی تنی و نادان و بی عقل و احمق باشد -

کونده - بفتح اول بوزن رنده چیزیست باشد که آن را مانند دام از علف بافتند و در آن گاه و سرکین و امثال آن کنند و بر شتر و الاغ بار کرده هر جا خواهند برند و خنزه ناسید را نیز گویند -

کونسته - بوزن گله سه جفته و سرین و کفل آدمی را گویند - کونه - بضم اول و فتح ثالث یعنی کونسته است که کفل و سرین آدمی باشد -

کونیان - بایس عطی بوزن مولتان یعنی خواب باشد که عربان نوم خوانند -

کورو - بوزن و معنی کبود است و آن رنگی باشد معروف و آسمان بدان رنگ است -

کوه - بضم اول و فتح ثانی غوزه و غلاف پنبه را گویند و کنار که غلاف خشمش باشد و پنبه ابریشم را نیز به پنا ماند همه را کوه میگویند و بضم اول و ظهور با معروف است و

عربان جبل خوانند
 کوه ایراهیم - نام کوهی است در ولایت کرمان -
 کوه اخضر - کنایه از کوه قاف است -
 کوه اسد - به فتح همزه و سین بے نقطه کوهیست که پیوسته
 آتش از آن افروخته و درختان باشد و هرگز فرو نشیند -
 کوه باموسی - بضم اول و ثالث با لغت کشیده و سیم پیاوردید
 و بتختانی زده نام نوسه از بازی باشد و آن چنان است که
 خاک را توده کنند و موسه در میان آن پنهان سازند و
 بعد از آن آب بر آن ریزند و گل کنند پس گروسه و شترطه
 بندند و بر دور آن گل نشینند و موسه را طلبند هر که بیاید شتر
 در گرداگرد آن بازی را عبری بقیری خوانند -
 کوه بان به ثالث مجهول بر وزن سوهان یعنی زمین سب و
 آنچه از پشت شتر و گا و بر آمده هم کوه بان سے گویند لیکن
 بطریق مجاز -
 کوه بان ثور - بفتح ثاء مثلثة لفظ ثانی بر آمدگی پشت گا و را
 گویند و یعنی پروین هم هست و آن چند ستاره کوچک باشد
 که بنزد کوه بان است در ثور و آن یکی از منازل قمر است و
 عبری ثریا خوانند -
 کوه پاره - بابای فارسی بر وزن گوشواره حصه و پاره و
 از کوه را گویند و کنایه از سب هم هست که عربان فرس خوانند
 کوه پایه - و امن کوه را گویند یعنی زمین که در پائین کوه
 واقع است و یعنی کوهستان هم هست -
 کوه بر کوه - غیر مطبق را گویند و آن نوسه از غیر است که
 طبقه طبقه بر روی هم نشسته است مانند کوه -
 کوه پشت - بر وزن و معنی کوه پشت است که عبری
 بهضبه خوانند -
 کوه تیغ - کنایه از روشنی بسیار است -
 کوه حاج - بضم اول و کسر ثالث و سکون هم آلو سے کوهی را گویند
 و عبری زعفران خوانند و درخت آنرا عجم سے گویند -

کوه جگر - کنایه از مردم صاحب صله و لیز و شجاع باشد -
 کوه جلیل - بکسر ثالث و فتح جیم نام کوهی است که نوح علیه السلام
 در اینجا خانه داشت و آب طوفان مرتبه اول از آن خانه چوشت
 کوه رحمت - بکسر ثالث و فتح راء قمر است نام کوهیست
 نزدیک بکوه اعظم -
 کوه رونده - کنایه از سب است که بازی فرس خوانند -
 کوهستان - معروف است که کوهسار باشد یعنی جائے که
 در اینجا کوه بسیار است و نام دلایته هم هست از خراسان که
 از آنکهستان هم سے گویند و عرب آن قستان است و بتعریب
 اشتها را دارد و قبل ازین سمرقند را نیز سے گفته اند -
 کوه کوب - بضم اول و کاف در چهارم و سکون و اذ و با
 آنچه کنایه از اسب و شتر است و فراد را نیز گویند که عاشق
 شیرین بود -
 کوه کین - با کاف قاصی بر وزن پوستین یعنی خداوند
 و صاحب و بزرگ باشد -
 کوه هم - بانانی مجهول و کسر ثالث که با باشد لیکن بطریق
 خطایان باید کرد چنان که سماءه بالفعل آید و بسکون سیم
 گنیا سے است که آن در زمین شیار کرده سے باشد و بیخ و
 ریشه آن پهن سیم نامد -
 کوه محروق - یعنی کوه سوخته و آن کوهیست
 سیاه در حدود ارمن -
 کوه تنگ - بر وزن هوشنگ یعنی خیز کردن و
 بر جستن باشد -
 کوه - بانانی مجهول و فتح ثالث زمین سب را گویند
 عموماً و بلندی پیش و پس زمین سب را خصوصاً شایع پیش را
 پیش کوه و عقب را پس کوه خوانند و هر چیز بلند را نیز گفته اند
 و بر آمدگی پشت گا و پشت شتر را هم میگویند و مطلق بلندی را
 نیز گویند و یعنی موجب آب هم هست و جن را نیز گفته چمن گرفته
 کوه گرفته هم میگویند و یعنی نسیب و حمله هم آمده است -

کوه سرب آب - یعنی جست و خیز آب است که موجب بزرگ باشد.
کوه آسمان - یعنی بلندی آسمان است و یعنی آوج هم
آمده است -

کویست - یعنی اول سکون سین به نقطه بروزن که کویست
یعنی کوفگی و آزار باشد -
کویستن - یعنی اول بروزن که کویستن یعنی کوفتن غده و غیر آن
باشد و کسر اول و فتح اول هم آمده است -

کوه گرفته - جن گرفته را گویند یعنی شخصی که او را جن گرفته باشد
کوهی - بانالت تختانی رسیده آوسه کوهی را گویند و
بهری زعفران خوانند و در این گویند که در کوهستان
سے باشد -

کویسته - یعنی اول بروزن بیخه غده کوفته شده را گویند و
دو طرف سرین و نشنگاه را نیز گفته اند و ظاهر آنکه با کویسته
بفتح نون تصحیف خوانی شده باشد -

کویسج - کسرت نالت و سکون تختانی و هم یعنی کویسج است که
آوسه کوهی باشد و بهری زعفران خوانند -

کویستیدین - یعنی اول بروزن که بزیدین یعنی کویستیدین
است که کوفتن غده و غیر آن باشد و به فتح اول و کسر اول
هم آمده است -

کوهین - بانالت جمول بروزن نزدیک است که این آن
بیخه ناله میماند و در زمین تیار کرده بسیار است -

کویش - یعنی اول بروزن حشیش ظروف و ادوانی دویغ
و ماست را گویند -

کوهی - بروزن جو سه راه فراخ و کشاده را گویند که شاه را
باشد و یعنی سرگذر و محل هم بنظر آمده است -

کویشه - بروزن همیشه یعنی کویش است که ادوانی و ظروف
دویغ و ماست باشد -

کویچه - بروزن مورچه صغر کوه است که راه کوچک و
نگب باشد -

کویل - بانالت جمول بروزن طویل شکوفه با بویه و برجان
را گویند -

کویر - کسر اول و تختانی جمول بروزن و لیز زمین به آب
و شوره زار باشد و آنرا بهری قراح گویند و یعنی سراب

کویل - بانالت جمول بروزن طویل یعنی کامل باشد که در
سیان سرست و یعنی اول و فتح ثالث هم گفته اند -

هم آمده است و آن زمین باشد شور که از دور آب ماند
زمین را نیز گفته اند که باران بر آن باریده باشد و مردم

کوین - یعنی اول بروزن سرین دست افزاری است
و عسکران را مانند کوه ترازو که از بزرگ خرابا باشد -

و حیوانات دیگر بر بالاسه آن آمد و شد بسیار کرده باشند
و آن زمین بر تپه شک و ناهموار شده باشد که ترد و آرد

کویه - یعنی اول و فتح ثالث گویا به باشد شیرین که
مردمان خوردند -

بران دشوار بود و یعنی شیر زبان هم آمده است که شیر شمشاک
و قرآلود باشد -

کوی هفتاد راه - کسرت ثالث کنایه از دنیا و روزگار
کوی یافت - بانختانی بان کشفه و بقا و فوقانی زوده
طیله را گویند که بر سر راه انداخته باشند

کویز - بانالت جمول بروزن مویز کج و گوشه خانه را گویند -
کویز - بازاسه فارسی بروزن تیر یعنی کیل باشد و آن

پایه ایست که چیزها بر آن پیایند و بهری تغیر خوانند و بعضی
گویند که تیر یعنی کیل به فتح کاف نیست بلکه کسر کاف است

و آن میوه باشد صحرانی شبیه بسیب و آنرا در خراسان علت
شیران و بهری زعفران خوانند و الله اعلم -

در کاف تازی باهاست مثل بر چهل و بیخ لغت و کنایت
که - به فتح اول و سکون و ظهور ثانی مخفف کاه است که

اسپان و شتران و گاوان و خزان خوردند و یعنی اول مخفف

اسپان و شتران و گاوان و خزان خوردند و یعنی اول مخفف

کوه هست و بعربی جبل گویند و بضم اول و فتح ثانی مخفف کوه هست که پیش و پس زمین است و موج آب و بلندی پشت شتر و گاو باشد و بکسر اول و ظهور ثانی یعنی کوچک باشد و بکسر اول و خفاست ثانی افاده معنی علت و دلیل کند چنانکه گویند بسبب آنش زوم که ناز نمی کرد -

کتاب - بروزن همتا یعنی گاه دو باشد و او و یو چو شتا را نیز گویند که اگر گرم جهت شخصیت و صبح و در بر عضو ورم کرده و از جاسه بر آمده بندند -
کتر - بکسر اول بروزن همتا یعنی کوچک و خود باشد -

کها - بروزن خطا یعنی جمل و منفعل و شرمنده باشد -
کها ب - بروزن شهاب گیاها و او اهاست جو شانه باشد که اگر گرم بر عضو ورم کرده و از جاسه بر آمده بندند تا در د ساکن شود -

کهر - بفتح اول و ثانی بروزن سفر رنگی باشد مخصوص سپ و اشتر و آنرا کیمیت هم می گویند -
کهر یا - مخفف کاه را است هر کجا خود دارد از غلت بر قان امین باشد -

کهمان - بفتح اول بروزن و معنی جهان است که عالم و دنیا و روزگار باشد و مخفف کهمان هم هست که آن نیز بروزن جهان است و بکسر اول جمع که یعنی کوچکان و خردان باشد -
کسب - بفتح اول و کسرتانی و سکون باء ابجد یعنی رنگ و قمار باشد و بکسر اول نیز بنظر آمده است -

کهر بارنگ - یعنی لون و رنگ زرد است و چیزه را نیز گویند که خاصیت کاه را داشته باشد و کتابه از رو با نیده و بر دانه و بکسر است هم هست -
کهرم - بضم اول بروزن رستم نام مبارزه بوده تورانی که بر دست یکی از پهلوانان ایرانی در جنگ دو از دروغ کشته شد -

کسید - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و و ال ابجد مخفف کوه بودست یعنی کوه بودمه که عبارت از زاهر و عسار و مراض و گوشه نشین و و هرفان باشد و معنی تحصیلدار و خزانة دار و صراف هم هست و عربان ناقة خوانند بکسرتان و معنی مسار نیز گفته اند و معانی آخر که خزینه دار و تحصیلدار و صراف و مسار است بفتح اول و کسر اول هم آمده است که بروزن سرد و نعمت باشد و معرب آن جهیدست -

کهره - بفتح اول بروزن بهره بز خاله شیر مست را گویند -
کهرک - بروزن فقرک خردل بوستانی باشد گویند اگر آب آنرا بگیرند و در پات درخت انار ترش بریزند آن درخت شیرین گردد و بعضی گویند که تره تیزک است که بزبان عربی جرجیر خوانند -

کهمر - بفتح اول بروزن بهر نام ولایتی است در هندوستان که بکسر اول و راسه قرشت بروزن احمدک مادکجان را گویند و آن چیز است معروف که قلعه کنند و خورند که بکسر اول بروزن مهل یعنی بی عقل و احمق و ابله باشد و بفتح اول و ضم ثالث هم آمده است -

کهنرل - بفتح اول بروزن منزل رستنی و دار و سائ باشد که در و اها نیز کار برند و بعربی جرجیر گویند و در آرد و طمین و سخن و مقوی باه باشد -
کهمسار - بروزن رخسار مخفف کوه مسار است یعنی زیننه و جلّه که در آنجا کوه بسیار باشد -

کهمستان - بروزن گلستان مخفف کوهستان است و نام ولایتی است از خراسان و معرب آن قستان باشد و احوال بر تنوع اشتها دارد -
کهمسار - بضم اول بروزن گسته کوزه پر آب را گویند -

کهمسار - بروزن گلستان مخفف کوهستان است و نام ولایتی است از خراسان و معرب آن قستان باشد و احوال بر تنوع اشتها دارد -
کهمسار - بضم اول بروزن گسته کوزه پر آب را گویند -

که سله بروزن سله یعنی نادان و آهمن باشد -
 گذشته - باشین نقطه دار بروزن یعنی که سله است که کوزه
 بر آب باشد -
 که کان - یعنی اول و کاف بروزن بهتان یعنی که کن باشد
 و ککانی یعنی که کنی است -
 که کشان - بروزن هوشان مخفف که کشان است و آن
 سفیدی باشد که شبها بطریق راه در آسمان نماید و آن از بسیار
 ستاره که کوچک نزدیک بهم است و عربان مجره میگویند -
 که کوب - یعنی اول و کاف بروزن اسلوب کنایه از سپ
 و شتر باشد و فراد نیز گویند که عاشق شیرین بوده -
 که کلم - یعنی اول و لام بروزن تلفظ یعنی با و خجان است -
 که کله - یعنی اول بروزن بمله ریزه و گاو در سهاله زرد سمر را
 گویند و زرد سفیدی در لاج را نیز گفته اند و تیرکی آفرین خوانند -
 که کنبار - یعنی اول و باسه ایجد بروزن قلم کار مخفف گاه این
 است که انبار گاه باشد و یعنی اول یعنی خانه است که بعرب
 بیست خوانند و بارگاه را نیز گویند و زرد دشت گفته است که
 روزگار کن بارها کرده است و بهر باره گونه آفریده است
 چون آسمان و زمین و گیاه و جانوران و جهان را با مردم بس
 آفریده و هر یک ازین کن مار با پنج روز است و نام شان هم
 کن ناست با منافع اول و دوم همچو کن بار اول کن بار دوم
 و کن بار سوم و فارسیان بهر کن باره شش ساخته و عید کنند
 چنانچه در کتابها بتفصیل مذکور شد -

همیازه است و آن کشیده شدن دست و پا باشد بسبب غلبه
 خواب یا خمار یا آمدن تب و لعربی مطلق گویند -
 که من فرش - یعنی فاکنا یا از زمین است که لعربی را نیز گویند
 که منی - بکسر اول و سکون ثانی و نون بختانی کشیده حسانه
 زمستانی باشد و خوس را نیز گویند و آن جانور است معروف -
 که منی - بکسر اول و ثانی بختانی مجبول رسیده نام قلعه است
 در ولایت سیستان -
 که میان - بروزن اجیان و وایست که آنرا لعربی عود است
 گویند بر مصروع آفریند نافع باشد -
 که منج - یعنی اول و ثانی بختانی مجبول کشیده و بکیم فارسی زرد
 یعنی که نام قلعه باشد از ولایت سیستان و بعضی
 گویند که منج معرب که می باشد -
 که میر - با ثلث مجبول بروزن صغیر سبب صحرائی باشد و آنرا
 در خراسان علف شیران و لعربی زعفران خوانند -
 که میلا - بالام بروزن ایما نام مینار زمی بوده ایرانی -
 که میله - بروزن جمیله پوست درشته باشد نازک و تنگ مانند
 شیطخ و آزاد در دواها بکار برند -
 که مین - بکسر اول بروزن نلین یعنی کوچکترین باشد چه که
 یعنی کوچک است و سبب صحرائی را نیز گویند که لعربی زعفران
 و ذوقه نجات خوانند بسبب آنکه دانه آن سته بیلومی باشد -
 که مینه - بکسر اول بروزن نگیده یعنی که مین است که کوچکترین باشد

بیان بست و سوم

در کاف تازی بایای حطی مثل بر یکصد و پنج گفت و کنایت
 کی - یعنی اول و سکون ثانی یعنی کدام وجه وقت باشد و
 در وقت انکار تیر این لفظ را گویند و یعنی پادشاه پادشاهان
 یعنی پادشاه که در عصر خود از همه پادشاهان بزرگتر باشد و
 لعربی ملک الملوک خوانند و پادشاه تمار و چهار بلند مرتبه را
 نیز گویند و این نام را در بلندی و قدر از کیوان گرفته اند چرا
 بلندترین کوکب سیاره است و بعضی گویند معنی لغوی که

کن خرابات - کنایه از دنیا و فانی است -
 کن وز - بازه هوز بروزن هندن نام قلعه است
 قدیم از قلاع بدخشان و معرب آن قندزست و کمال نیز
 بقندز اشتها وارود -
 کن ویر - کنایه از آسمان است و کنایه از دنیا و جهان
 هم است -
 که نزه - یعنی اول و ثانی وزا هوز و سکون ثالث یعنی

پادشاه چهارم است و در قدیم این چهار پادشاه را که یکاؤس گویند
 و کیتا دوی که هر اسپ باشد که می گفته اند و بعضی پنج میگویند
 و کیومرث را داخل می دانند و هر یک از عناصر را بعد از این گفته اند
 و بعضی پاکیزه و لطیف هم آمده است و اصل و بنیاد نیز میگویند
 و ترجمه سلطان هم هست و بعضی گویند که این نام بر ازال بر
 رستم بقباذ گذاشت و که قباد خواند و در عربی به تشدید تان
 یعنی داغ باشد که بر پوست و پا و اجنه های دیگر نهند و که
 نشان را هم گفته اند.

کیا - کبر اول و ثانی بالف کشیده یعنی که پادشاه
 بزرگ جبار باشد و مرزبان را نیز گویند که زمیندار باشد یعنی
 پادشاه کوچک و پهلوان را هم میگویند و بعضی صاحب خداوند
 نیز آمده است و بعضی دهرقان هم هست و طباطبائی را نیز گویند که
 برودت و حرارت در طوبت و بیوست باشد و هر یک از
 عناصر را بعد از این و بعضی پاکیزه و لطیف هم گفته اند و بعضی
 سربانی مصطلک را گویند و آنرا ابروی ملک رومی خوانند و
 بعضی گویند ملک رومی نوع از مصطلک است و بعضی دهان
 هم بنظر آمده است که ابروی هم گویند.

لیا باو - باو ال ابجد بروزن خرابات یعنی جبروت است
 چنانکه روان کرد و بعضی ملکوت باشد.

لیا جور - به فتح اول بروزن بلا دور مائل و قاضل و
 ازارا گویند.

پیا خزه - کبر اول و ضم خاس نقطه دار و فتح زای نقطه
 زری را گویند که از جانب الله پادشاهان فائز می شود
 و کیا یعنی پادشاه و خزه نوزی باشد از جانب خدای تعالی
 از برندگان خود که سبب کن ریاست کنند و باو او معدوم هم
 مدد است که کیا خوره باشد.

سیاخن - بروزن فلاخن یعنی آهسته رفتن و آهسته گشتن است
 بزنی و هموارسی ملک که کردن باشد و سخن چوب و شیرین را
 هم گفته اند و باکاف فارسی هم آمده است.

کیا خوره - باو او معدوم و از بروزن و معنی کیا خزه است و آن
 نوزی و پرتوی باشد از جانب خدای تعالی به سوی خلق که
 بسبب آن نوزی بعضی پادشاه و بعضی رئیس شوند و بعضی صنعت
 و حرفت آموزند.

کیا ده - بروزن پیاده یعنی رسوا باشد.
 کیا ر - کبر اول بروزن و یا یعنی کاهلی باشد و بعضی اول
 هم آمده است و نام کیا به هم هست.

کیا را - به فتح اول و ثانی در کعب هر دو بالف کشیده یعنی
 اندوه و ملالت و تیرگی روس باشد بسبب گلو فشردن و خفا
 کردن یا چیزی بسیار خوردن و آنرا ابروی کلفت گویند و بعضی
 نامه هم آمده است و آن سیل و خواهش هم رسانیدن بخوردنی با
 و این حال بیشتر زمان آسستن را هم رسد.

کیا رش - به فتح اول و رابع بروزن جفاکش نام کمی از
 چهار پسر کیتا دوی است.

کس ازمین - باسیم بروزن فرورین نام یکی از چهار پسر
 کیتا دوی است.

کیا رنگ - باکاف فارسی در آخر بروزن و ما و ندرنگ
 پاکیزه و لطیف را گویند و بعضی سفید هم آمده است.

کیا زمد - کبر اول و فتح زای نقطه دار و سکون نون وال
 بی نقطه یعنی پادشاه بزرگ و عظیم باشد که کیا پادشاه و زمد
 بزرگ و عظیم را گویند.

کیا غ - کبر اول بروزن چرخ یعنی گیاه است که
 علف باشد.

کیا کن - باکاف دوم فارسی بروزن مسکن یعنی
 مخالف باشد و درشت و ناهموار را نیز گویند.

کیان - به فتح اول جمع که باشد یعنی پادشاهان جبار
 بزرگ و پادشاهان کیان را نیز گفته اند که کیتا دوی و کیمه و
 و یکاؤس و که هر اسپ باشد و بعضی اول خیمه گردی را
 گویند که یک ستون بر پایه باشد و آنرا کلمندی هم میگویند.

و بعضی گویند خمیده کردن و عربان صحرانشین باشد و کبسر اول هم باین معنی آمده است و هم ستاره و هم کوب و نقطه ای که کار را گویند که مرکز و آبر است -

بفارسی از سنگ ساخته باشد و آن صمغیت بغایت صلب و از درخت نوعی از بلوطا هم می رسد و بعبری صمغ الباطا گویند بخدش تختانی بعد از فاهم بنظر آمده است و بعضی گویند سریانی است -

کیانا - بروزن زبانا یعنی طابع باشد که حرارت و برودت و رطوبت و یبوست است و عناصر ریح را نیز گویند و اصل و بنام هر چیز را هم گفته اند و مرزبان هم میگویند که زمیندار باشد کیان خره - بضم خاے نقطه دار و فتح را سه بے نقطه یعنی کیان خره است و آن نوره باشد از جانب الله سبحی پادشاهان چه کیان پادشاهان و خره نوره و پر نوره را گویند که از جانب خداست تعالی بندگان فایز شود که بدان سبب بعضی پادشاهان و ریاست کنند و بعضی صنعت و حرفت آموزند -

کیسه - بانامی مثلته بروزن کیسه چرک و ریم نقره را گویند و بعبری خبث الفغه خوانند -
کیج - کبسر اول و سکون ثانی و جیم ابعده از الخ دم بریده را گویند و چارواغی را نیز گفته اند که زیر گلو و زیر دماغش ورم و آماس کرده باشد -

کیان خوره - با و او معدوله یعنی کیان خره است که نوره باشد از جانب الله فایز پادشاهان و رؤسا -
کییا - بفتح اول و باء فارسی بروزن شیرالغنتند و پادشاهان نقره را گویند و بعبری ضغه خوانند -

کیج - کبسر اول و سکون ثانی و جیم فارسی یعنی پراکنده و پریشان باشد و جنبه از جامه ابریشمی هم هست و نام ولایتی است نزدیک بیستان و بعضی کم و اندک و کوچک است هم آمده است -

کیپوشین - با بے فارسی و شین نقطه دار بروزن درگزین نام یکی از چهار پسر کیکاووس است و بجای بے فارسی تون کبسر هم بنظر آمده است -
کیپو - کبسر اول و ضم باء ابعده بروزن تپو غبست بزرگ و آرزوینار هم میگویند و بعضی گویند مشک است که کوچک است که نام مختلف دارد و آشیانه ساز و کوه گویی از ریحان بافته اند و از درخت آویزان کند -

کیچ - بفتح اول و فتح ثالث یعنی کوچک و کوچک و خرد خرد و اندک اندک و آهسته آهسته باشد -
کیچیم - کبسر اول و فتح ثالث یعنی کوچک است که راه تنگ باشد -
کیخ - کبسر اول و سکون ثانی و خاے نقطه دار چرک را گویند که در گوشه چشم می رسد و چرک که بردست و بانشیند -
کیخس - بفتح اول و سکون ثانی و ضم خاے نقطه دار و سکون را و سین بے نقطه غله ایست که آرزو گاو رس میگویند -
کیخسره - یعنی پادشاه بلند مرتبه و امام عادل باشد و نام پادشاه است مشهور -

کیپیدین - با بے ابعده بروزن پیدین بیک سو رفتن و تماشایی نمودن و از جای گشتن و از جای بجای کشیدن و گردانیدن باشد -
کیتو - بانامی قرشت بروزن تپو نام پرند است که همیشه اوقات سنگریزه خورد -

کیخسره وی - نام کهنه است که برسی کهن بار برفا فرود آمده است و قبول بعضی سی و یک کهن است -
کید - بفتح اول بروزن صید نام پادشاه قنوج است و او معاصر اسکندر ز و القربین بود و دختر او را اسکندر سجال کساح در آورده بود و چیزه را نیز گویند که بدان طلا و نقره و امثال آرزو هم وصل کنند و آرزو بعبری کیم خوانند و بزبان عربی یعنی کرم و جلد و جنگ جدال و معارض شدن زن باشد -

کیشو فیلا - با تختانی مجهول و نامی مثلته با او و فایا بے خطی رسیده و لام بالث کشیده لغت یونانی و معنی آن

کسیر پا - بابای فارسی بروزن اثر داتا نام زنی است که با دوشاه
 بروغ بوده و او را نوشتا بیگ گفتند و معرب آن قید اوست -
 کسیرخ - با اول بتانی کشیده و راسه بے نقطه مفتوح بحالے
 نقطه دار زده دو تحتہ میان پیوسته باشد که قرآن و کتاب
 بران ننند و بعربی رحل خوانند و باین معنی با کاف فارسی هم
 آمده است واضح آنست -

کیر و - بروزن پیر و معنی حفظ و نگاه داشتن و حصول چیزها
 باشد که پیش ازین در ذہن پوشیده بوده -

کیریان - بایسے عطی بروزن سپهان معنی خدا و قربان باشد
 و آن بدلی است که خود را یا دیگرے را بدان از بلا برمانند -

کیر - با اول بتانی کشیده و راسه نقطه دار زده یعنی ند باشد
 و آنرا از پیشم مانند و بعربی لبد گویند -

کیس - بکسر اول و سکون ثانی و سین بے نقطه حسین و
 شکیخ را گویند و بعربی توبره و خرطیله را خوانند -

کیسر گونہ - بفتح اول و ثالث و نون آخر و سکون ثانی
 و راسه قرشت و کاف فارسی بود و رسیده نام دو ایست

که آزابیوتانی فولیون و بعربی جده گویند و رقان سیاه را
 نافع است -

کیسنہ - بروزن اشکنہ رلیمانے را گویند که بوقت رشتن
 بر دوک سچیده شود -

کیسو - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث با او کشیده معنی
 کسیر گونہ است و آن دواسے باشد که بعربی جده گویند -

کیسه بردوختن - کنایه از توقع داشتن با فراط باشد -
 کیسه بصا بون زدن - کنایه از خرج کردن و خاسے
 نمودن باشد -

کیسه دار - بروزن ریشہ دار شخصی را گویند که چیز با را بوقت
 ارزانی بخرد و نگاه دارد و در ایام گرانی بفروشد -

کیسه صورت کشادون - معنی مسخ شدن باشد یعنی چیزی
 صورت اصلی خود را با کند و صورت دیگر بهتر از آن بگیرد -

کیش - بانامی مجبول بروزن ریش معنی ترکش باشد و آن
 جامیست که تیز دران کنند و بر کمر بندند و معنی دین و مذہب
 و ملت هم آمده است و پرمغان را گویند مطلقاً خصوصاً چرم
 که بر تیر نصب کنند و نام شهر سیست در جزیره ازوریا و آن بهترین
 اشتهار دارد و وجه این آنست که چون بر بلند بیلس اطراف
 هر روز بر می آیند مانند کیش که ترکش باشد بنظر در می آید و توغ
 از جامه بود که از کتان بافند و نام جانوریست که از پوست آن
 پوستین کنند و درخت شمشاد در اینر گفته اند و فقیست که کنگا
 شطرنج بازی در محل خود گویند و آن چنان است که مہرہ از
 مہرہ بے شطرنج را در جائے گذارند که در یکے از خانہا که باین
 مہرہ تعلق دارد شاه حریت نشسته باشد و کیش گویند شاه خمر
 لا علاج از آن خانه بر نیز دیا علاج آن کند و راندن و دور
 نمودن مرغ را نیز باین لفظ کنند و این لفظ امرست بروزن
 و رفتن یعنی دور شود و دور شطرنج نیز همین معنی دارد -

کیش هند - بفتح اول و میم بروزن روش مند یعنی بجای
 و وقتک باشد بلغت ژند و استا -

کیخ - بکسر اول بروزن تیغ چرک گوشتاے چشم بیمار گویند
 که چشم در کند گویند -

کیغباد - یعنی عادل برحق باشد چه کے معنی عادل و عباد
 یعنی برحق است و نام پادشاهے هم بوده مشهور در ایران
 و در عهد او پادشاهے بزرگتر از و نبود صد سال پادشاهی
 و ملک رانی کرد و ورین زمان کیغباد نویسنده که بجای عین
 قاف باشد و در فرس قدیم حرف قاف نیست -

کیغال - بروزن قیقال مردم رند پیشه و جانش و کوچہ گرد
 و صاحب عربده و بدست و لوندر را گویند و باین معنی بجای
 حرف ثانی نون هم بنظر آمده است -

کیفر - بفتح اول بروزن جیدر مکافات نیکی و مکافات
 بدی را گویند و بعربی جز خوانند و ظرفے باشد تنار مانند که
 است فروشان و بر زبیران شیر و است دران کنند و کنایه

از کنار تغار اندک بلند ترمی باشد و ناودانه هم دارد و مانند
 بر غنچه و بلبله و مشک و دوغ و هر چیز را نیز گویند که شیر و ماست
 در آن کنند مطلقاً و نام قلعه ایست که در آن طلسم بسته اند و
 هیچ کس قدرت برگرفتن آن قلعه نیافته است و سنگ را نیز گویند که
 بر کنگره قلعه نهند تا چون غنیمت نزدیک آید بر سر او زنند و بعر بے
 مترس خوانند و باین معنی بکسر اول هم آمده است و مذمت
 و پشیمانی را نیز گویند و نه زور و دخانه آب را هم گفته اند و باین
 معنی در صحیح و حجت هم باشد -

کیفصام - بفتح اول و ثالث و سین بے نقطه بلف کشیده
 و باین معنی گمان است و آن سرنگا بد اشتن رازها باشد یعنی
 افشاء راز نکردن -

کیفوس - بروزن آهنی یعنی مسامت است و آن بذل
 کردنی باشد بنا بر وجوب حاجت بعضی از آنچه لازم شود
 که لهر اسپ - از جمله پادشاهان کیان است که کیقباد
 و کینسه و وکیکاوس باشد گویند چون در عصر لهر اسپ پادشاه
 از و بزرگتر نبود لفظ که را بران زیاد کرده اند که لهر گفته اند

کیک - بفتح اول و سکون ثانی معروف است که برادر
 شپش باشد گویند عمر یک زیاده بر پنج روز نمی شود و عربان
 بر غوث خوانندش و بکسر اول و سکون ثانی یعنی مردم است
 که آدمی باشد و مردم یک چشم را هم می گویند و بکسر اول و فتح ثانی
 نام میوه ایست و اسپه را نیز گویند که آبی رنگ باشد و باین معنی که
 هم آمده است که عربان سنور خوانند -

کیکاوس - یعنی عادل و نجیب و نجیب باشد چه که یعنی
 عادل و کاوس یعنی امیل و نجیب هم آمده است و نام یکی
 از چهار پسر کیتباد است -

کیک در پاچه افگندن و کیک در پاره افگندن و
 کیک در شلو از افگندن - هر سه لغت کنایه از مضطرب
 و بی طاعتی و بی قراری کردن و مضطرب ساختن باشد -

کیکن - بکسر اول و کاف و سکون ثانی و وزن یعنی تاریکی یا

که در مقابل روشنائی است و کجیم را نیز گویند و آن چیز است که
 بدان طلا و نقره و امثال آن را بهم پیوند کنند و بکسر اول و
 فتح ثالث هم باین معنی و هم یعنی اول آمده است که تاریکی باشد
 کیکیس - بفتح اول بروزن زنجیر یعنی تیره تیزک باشد و آن
 سبز نیست خوردنی و بعر می گویند و باین معنی بکسر اول
 و زاب نقطه دار هم بنظر آمده است -

کیکیش - بفتح اول بروزن درویش یعنی کیکیس است که
 تیره تیزک باشد و بکسر اول هم بنظر آمده است -

کیل - بکسر اول و فتح ثانی و سکون لام نام میوه ایست صحرای
 شبیه آلوچه و سیب کوچک و آزاد در خراسان علف شیران
 و علف خرس گویند و بعر می زعفرور و درخت آن را شجره الدب
 خوانند و کیل سرخ نیز گویندش و بعضی گویند زعفرور یونانی است
 نه عربی و الله اعلم و بکسر اول سکون ثانی یعنی خمیده و کج شده
 باشد و آرزو مند و صاحب آرزو را نیز گویند و کلیم و
 بلاس پوش را هم گفته اند -

کیلیک - بکسر اول و فتح ثانی و ثالث و سکون کاف یعنی
 اول کیل است که علف شیران دزرور باشد -

کیلیکان - بروزن بیزبان چوبی باشد سیاه رنگ و در
 ساحل دریای خزر یا بند که دریای کیلان است و آن
 دو قسم می باشد زرماده و بجهت دفع کدوانه و امراض
 دیگر نافع است و نوعی از گندنا هم هست -

کیلو - بکسر اول و فتح ثانی و لام بواو کشیده علف شیران و
 علف خرس را گویند و آن میوه ایست صحرایی شبیه سیب
 کوچک و آلوچه و عربان زعفرور خوانندش و سکون ثانی آخر
 و تالاب را گویند -

کیلواس - باسین بے نقطه بروزن پیشوا نام شهر است
 که تولد شاگونی که با عقدا کفره بند پیغمبر صاحب کتاب است
 آنجا شده -

کیلوس - بفتح اول بروزن محسوس یونانی یعنی بسته و

رسیده باشد و باصطلاح اطباء اولین طبعی را گویند که غذا در معده می یابد -

عاشقی را کیمیا و کیمیاگری گویند و از زیر این گفته اند که عبری رصاص خوانند -

کیله - بر وزن حیلله پیاپی باشد که بدان غله وارد و چیزها را دیگر پیاپی و بهندی میوه ایست که عربان موز گویند -

کیمیا می جان - بکسر باء طلی و جیم بلف کشیده و بنون زده کنایه از شراب آگوری باشد -

کیماک - بکسر اول بر وزن میماک بالاسک را گویند و آن نوار است باشد بنی که بر بالاسه بار الاغ و استر کشند و نام شهر است

کین - بکسر اول و سکون تخمائی و نون یعنی کینه است که عداوت و دشمنی باشد و مخفف که این هم هست و آنرا بلف هم نویسند

از دشت قیماق و نام دریای هم هست و بفتح اول هم باین معنی و هم بمعنی قیماق باشد که شیر است -

باین صورت کاین -

کیمال - بر وزن خیقال جانور است که از پوستش پوستین سازند و آن پوستین کبود رنگ می باشد و بیشتر از جانب

کینال - بر وزن قیتال مردم شرابخورد و پوست را گویند -

شروان آورند -

کین ابرج - بکسر نون نام سخن نوز و هم است از سی سخن باری و نام نواست هم هست -

کیمنت یکسر اول و ضم ثالث بر وزن می سخت معروف است و آن پوست گنفل و ساغر است و خست که بنوع خاص

کین توڑ - با تاء قرشت بر وزن نیم و ز این لغت مرکب است از کین و توڑ یعنی کینه کش و صاحب کینه که تلافی کند و بدی باشد چه کین بمعنی کینه و توڑ بمعنی کشیدن آمده است -

دباخت کنند و بعضی گویند کیمنت و آنها نیست که در آن پوست می باشد و پوست تر سنجیده و در هم کشیده را نیز گویند -

کین سیاهوش - بکسر نون نام سخن بیستم است از جمله سی سخن باری -

کیمنت ماه - بکسر فوقانی و میم بلف کشیده و بهاء زده کنایه از آسمان است و عبری ساخوانند -

کینه - بر وزن سینه بمعنی بهرمی و عداوت و آزار کسی را در دل پوشیده و داشتن باشد -

کیمس - بفتح اول و ضم ثالث و سکون سین بلف کشیده و بهاء زده کنایه از آسمان است و عبری ساخوانند -

کینه ایرج - بمعنی کین ایرج است که نام سخن نوزدهم باشد از سی سخن باری -

کیموس - بفتح اول بر وزن کیلوس بلفت یونانی بمعنی دوباره بچته باشد و آن دومین طبعی است که غذا در جگر می آید -

کینه کش - بفتح کاف و سکون شین فقط دار تلافی کنند بدی باشد و نام روز و از و هم است از ماههای مکی -

کیموشتن - بکسر اول و نون و سکون سین بلف کشیده و بهاء زده کنایه از آسمان است و بعضی خوانند و

کینه ور - صاحب کینه و صاحب عداوت و به مهر باشد کیو - بفتح اول بر وزن عدو بمعنی کاهو باشد و آن تیره است که خورد و عبری ض خوانند و بمعنی ماده و سبب و علت هم هست -

طلبیدن باشد -

کیمیا - بکسر اول و ثالث بر وزن سیمیا بمعنی مکر و حیل باشد و علم است مشهور نزد اهل صنعت که بسبب استخراج روح و نفس اجساد ناقصه را بمرتبه کمال رسانند یعنی قلبی و من را نقوه و

کیوان - بر وزن ایوان نام ستاره زحل است که در فلک هفتم است باشد و فلک هفتم را نیز گویند و بمعنی گمان هم آمده است

ملا کنند و چون این عمل نیز خالی از حیل و مکر نیست ازین جهت باین نام خوانند و نظر بر و مرشد کامل را نیز گویند و عشق و

هم هست -

باین نام خوانند و نظر بر و مرشد کامل را نیز گویند و عشق و

<p>کیوه یکی اول و فتح ثانی نوع از ملک رومی است که مصطلک باشد - کیهان - کیه اول بروزن ایشان بمعنی جهان و روزگار و دنیا باشد و بفتح اول نیز بنظر آمده است و با کاف فارسی هم درست است -</p>	<p>که بهر بی قوس خوانند - کیوه - بروزن کیوه بمعنی آخر کیوه است که ماده و سبب علت باشد کیوه - بفتح اول بروزن بوده بمعنی کیوه است که علت و سبب و ماده باشد -</p>
<p>کیهان خدیو - بمعنی بزرگ و صاحب دیگانه و پادشاه عالم و دنیا کیهان بمعنی دنیا و جهان و عالم و خدیو بمعنی پادشاه و صاحب دیگانه باشد و این لفظ را بجز باری تعالی بر کسی دیگر اطلاق نکنند برخلاف خدا یگان -</p>	<p>کیوس - کیه اول و او مجهول بروزن فلوس نار است و کج را گویند و بفتح اول نام جزیره ایست که عذر معشوقه و را آنجا فرود خند و نام برادر او شیروان هم هست -</p>
<p>کیهوشستن - کیه اول و ثالث باور سیده و نون کسور و سین بی نقطه ساکن و فوقانی مفتوح بنون زده باشد ثانی و پانزدهم یعنی بر آمدن و روئیدن و سبز شدن باشد -</p>	<p>کیوغ - بفتح اول و ضم ثانی و سکون ثالث و غین نقطه دار گل بی کاه را گویند یعنی کاه گل نباشد -</p>
<p>کیهوشیدن - بروزن بی روئید ماضی کیهوشیدن است بفتح ثانی و پانزدهم یعنی روئید و بر آمد و سبز شد -</p>	<p>کیومرت - بفتح اول و سیم و سکون را و تا سه قرشت اول کسی است از فرزندان آدم علیه السلام که پادشاه شد بویسته در کوه گشتی و پوست پوشیدی و بانای شلخته هم میگویند که کیوش باشد و باین معنی با کاف فارسی هم آمده است و صحیح است -</p>
<p>کیه - کیه اول و فتح ثالث نام درختی است پر خار و میوه آن شبیه بتوت باشد و بعضی گویند رستنی بود که مانند عشقه خود را بر درخت پیچد و میوه آن بتوت ماند و بهر بی علین خوانند -</p>	<p>کیوه - بفتح اول و سکون ثانی سینه باشد که برگ آن مغزدار و میوه اش خوب و خوشبو می باشد و بعضی گویند کاهوست و آن تره باشد که خوردند و بهر بی خس خوانند و کیه اول نوع از بایه افزار باشد که رودت آنرا از لیسبان و پارچه سازند و باین معنی با کاف فارسی هم آمده است و شهرت نیز دارد -</p>

گفتار بست و دوم

از کتاب برهان قاطع در حرف کاف فارسی با حروف تهجی مستثنی بر نوزده بیان
و محتوی بر هشت صد و نود و نه لغت و کنایت

<p>کا خواره - با خاے نقطه دار و او معدول بروزن آواک بمعنی گواره است و بهر بی هند خوانند -</p>	<p>بیان اول در کاف فارسی بالغت شکل بر هفتاد و شش لغت کنایت</p>
<p>کار - بروزن چار لفظی است که افاده فاعلیت کند قوی که لفظی دیگر داخل شود همچو آموز کار و ساز کار و لفظ گرامر از قوی</p>	<p>کا باره - با بایه ابجد بروزن آواره غار و شکاف کو را گویند و کله گا و زانیر گفتند -</p>

این است و معنی خداوند هم بنظر آمده است -

گاری - بروزن لاری چیزے بے مدار و ناپائنده و بے ثبات را گویند -

گاز - بسکون زاسے نقطه دار یعنی دندان باشد و لب یا عضو دیگر را دندان گزشتن و خالیکن را نیز گویند و آستین

که بدان طلا و نقره و مس و غیر آن بزند و مراض را هم گفته و منقاشے که با آن سرشمع گیرند و موسه چینه را نیز گویند و علف

چار و اراهم می گویند و معنی اخذ و جرم هم هست و غار و مغاره گوهر را نیز گفته اند و جائے و سوراخے را نیز گویند که در کوه یا در

زمین صحرایکشنده تا وقت ضرورت آدمی یا گوسفند در آنجا رود و صومعه را هم می گویند که در سر کوه ساخته باشد و باین معنی

باکاف تازی هم آمده است - گاز - بسکون زاسے فارسی معنی جا و مقام باشد مطلقاً -

گازرک - یعنی گازرست و پرنده را نیز گویند که پیوسته در کنار هاسے آب نشیند و دم خود را جنباند و بر زمین زند

و عیان صعوه گویندش - گازرگاه - نام روضعیست در شیراز که شیخ سعدی علیه الرحمه در آنجا آسوده است و نام مقابله است در بهرات که خواج

عبدالله انصاری در آنجا مدفون است - گازره - بروزن تازه رسیاسے را گویند که در روزهای عید

و جشن از بام خانه یا شاخ درخت آویزند و بر آن نشینند و در میان آینه و روند و رسیاسے را نیز گویند که دو شکله ابران تعبیه کنند و

اطفال را در آن خوابانند و بجنبانند تا بخواب روند و از البری ارجوه خوانند و خانه فالیزبان را هم گفته اند که

در عصر از چوب و علف سازند و نشسته نگاه جویند گویند یعنی خانه که از چوب و تخمه سازند و آنرا تالار خوانند و معنی

کسیگاه سیاه باشد که از شاخ و درخت سازند و در عقب آن نشینند تا صیدشند و بپند و آرا آفتاب خانه صیاد هم میگویند

و صومعه سر کوه را نیز گفته اند و باین معنی باکاف تازی

هم آمده است -

گازی - بروزن بازی نام گلیست خوشبوے که بپندے کیوژده گویند کپسکاف -

گاشاک - بروزن خاشاک کپسک خرد و کوچک را گویند یعنی پارچه بای پوست شکنبه را به بروزند و با گوشت و برنج و مصلحا

پختند و بزند - گاشت - بروزن چاشت ماضی گاشتن است که بمعنی گردانیدن باشد یعنی گردانید -

گاشتن - بروزن و اشتن بمعنی گردانیدن باشد - گاف - بروزن و معنی لاف است که سخنان دروغ و گران

و لاطالی و سجاوز کردن از صد و اندازة خود باشد و بمعنی شکاف هم بنظر آمده است -

گاگا - باکاف فارسی بروزن بابا بمعنی نقل و نبات و میوه بای خشک باشد -

گال - بروزن سال بمعنی دور باشد که در مقابل نزدیک است و نام غذا است بسیار ریزه و آنرا گاورس میگویند

و خوزه و غلاف پنیر را نیز گفته اند و معنی شغال هم آمده است و آن جانورے باشد مانند روباه لیکن از روباه کوچکتر است

و فریاد و آواز بلند را هم می گویند و معنی غلطیدن هم هست و فریب دادن و بازی دادن را نیز گویند و نوسے از

عنکبوت است که بعبری زتیلا خوانند و خروس را هم گفته اند و سرگینے را نیز گویند که در زیر و جنبه گوسفند از چشم آویخته و

خشک شده باشد - گال بنگ - به فتح بای اسجد بروزن آب رنگ

گیا همیشه که در ایام بهار از میان زراعت گندم و جو روید و خوزه دار و گنگره دار مانند خوزه لاله در درون

آن چند دانة گندم نارسیده باشد و خردن آن سستی آورد اگر بیشتر خردند مردم را بے شعور کند و دیوانه سازد -

گال - بروزن لاله بمعنی دور است که در مقابل نزدیک باشد

وگله از پنجه بزوه و حلاجی کرده رانیز گویند که بخت نشین میمانند
 و یعنی جوال هم آمده است و آن نظریست که از پنجم و ششم میمانند
 گام - بروزن لام مسافت مابین پاهای را گویند در وقت آهنگ
 و یعنی قدم نیز بنظر آمده است که از پاشنه پا باشد تا سر انگشتان
 و یعنی تمام پاهای هم آمده است در ستاوده که در رانیز گویند
 و بهندی هم ده را گام میگویند
 گامیش - مخفف گام و میش است و آن جانور می باشد
 از جنس گاؤ -
 گان - بروزن جان یعنی لایق و سزاوار باشد و پادشاه
 و سلاطین ظالم رانیز گویند و یعنی پیوستن هم آمده است و
 افاوه یعنی جمع میکند و فتنه که در آخر کلمه در آید که آخر آن
 کلمه با باشد همچو ایستادگان و نشستهگان و خوابیدهگان -
 گانه - بروزن خانه لفظی است از الفاظ زائده که در آخر
 هر یک از اعداد آورند و معنی همان عددی کم و زیاد
 مفهومی گردد -
 گاؤ - معروف است و عبری تور خوانند و صراحی و ظرفی را
 نیز گویند که بصورت گاؤ سازند و مسافت سه کرده زمین را
 نیز گفته اند و هر کس سه هزار گز و بعضی گویند چهار هزار گز است
 پس گاؤ سه هزار گز و بقول بعضی دوازده هزار گز راه با
 و کرد و مبارزو دلیر را هم میگویند و باین معنی بخند و الف
 هم هست -
 گاؤاب - بروزن داراب جل و زق و جامه شوک را
 گویند و آن چیزیست باشد سبز مانند نم که در روسی آهلب
 ایستاده بجز سد و عبری تور الما و مطلب خوانند -
 گاؤاره - بروزن آواره گله گاؤ را گویند و مخفف گاؤ
 هم هست که عبری مهد خوانند -
 گاؤآهن - آهنی باشد که بر سر قله نصب سازند و زمین
 بدان شیار کنند -
 گاؤبیشه - بکر یا اسب و سکون یا سه و فتح نشین ترشت

کنایه از دنیا و روزگار است -
 گاؤپیکر - به فتح با سه فارسی و سکون یا سه حلی و در
 نام گرز فریدون است گویند که آنرا ایسات سر گاؤ میش از
 آهن ساخته بودند -
 گاؤتازی - با تاسه فرشت بروزن کار سازی کنایه از فنا
 و نمودن است خود را بر خصم دشمنان تهدید آریز گفتن و استلزام
 نمودن در رسانیدن باشد او را -
 گاؤچشم - یعنی فراخ چشم و نام گلیست که آنرا در شب
 بوسه باشد و در روز نماند و عبری عرار گویند و نام گل
 هم هست که بر و نش سفید و در و نش زردی باشد و عبری
 عین البقر و بهار و در و وصل شجره الکافور و بیوانی فریبانیون
 گویند طبیعت آن گرم و حرمت و با بونه گاؤ و اتحوان همان
 اگر آب آنرا گرفته بر حوالی انبیین بالذقوت مجامعت دهد
 و بوییدن آن سبب آدر و آن مرغیست مملکت بعضی
 گویند نزع از انگور که همیشه که عبری عین البقر خوانند -
 گاؤچشمه - به فتح سیم نام دار و میست که عبری عین البقر
 و عین الجبل خوانند -
 گاؤچهر - بکر سیم فارسی و سکون یا در اسه فرشت یعنی
 گاؤپیکر است که گرز فریدون باشد و آنرا ایسات سر گاؤ میش
 از آهن ساخته بودند -
 گاؤد - بکر ثالث بروزن خالد لغت ترند و پاژند گاؤ
 کوهی را گویند -
 گاؤول - بکر و ال ابجد و سکون لام بول و ناوان و
 اصحق را گویند -
 گاؤوم - پنجم رابع و سکون هم یعنی نفیر باشد که برادر کوچک
 گز است و بعضی گویند گز است و عبری بوق خوانند -
 گاؤدنبال - هر چیزیست و شکلی که یک سر آن پهن و دیگری
 آن باریک باشد و آنرا مخروطی گویند -
 گاؤدوش - ظرفی باشد سر آن کشاده و بر آن تنگ

کثیر گاو میش و گاو دران و دوشند و آنرا عربی علیه و محلب خوانند
 و طغاری و دیواره بلندی را نیز گفته اند که لوله یا نایه مانند جرف
 داشته باشد -
 گاو دوشه - بروزن چار گوشه یعنی گاو دوش است و آن
 طرفی باشد که دران شیر دوشند -
 گاو دوی - باراج به تختانی رسیده نادان و ابله و اجمن و
 بی عقل را گویند -
 گاو در - بروزن خاور نام درختیست که صمغ آنرا گاو شیر گویند
 و جابو شیر عرب آنست -
 گاو شیر - بار او شین فرشت بروزن دانگی صمغیست
 که آنرا گاو شیر هم می گویند -
 گاو رنگ - بروزن آب رنگ یعنی گاو پیکرست که
 گرز فریدون باشد و آنرا بهیات سرگاو میش از آهن
 ساخته بودند -
 گاو ریش - یعنی ریش گاو است که بی عقل و اجمن و
 ابله و خام طبع باشد -
 گاو زاو - بازای نقطه دار بالف کشیده و بدال بی نقطه
 زده کنایه ازین است که میراث یافت و حلقه بهم رسیده و
 دوستی بتازگی ظاهر شد -
 گاو زاون - کنایه از میراث و نفع یافتن باشد -
 گاو زبان - حیثیست که آنرا بزبان عربی لسان النور
 خوانند گرم و تر باشد نزدیک باعتبار و بعضی گویند سرد و
 سرفه و خشونت سینه را نافع باشد -
 گاو زور - بکسر ثالث و فتح رابع صراحی و ظرفی را گویند که
 از طلا بهیات گاو ساخته باشند و گاو را نیز گویند که سام
 زرگر کیکی از اقرابای موسی علیه السلام بود و از زرهاست
 غنائم فرعونیان ساخته بود و خاک ستم جبرئیل که آنرا
 در روز عقیق شدن فرعون بدست آورد و بود در دوش
 دیده آن گاو مانند گاو ان دیگر بانگ میکرد و چه خاصیت

خاک ستم اسپ جبرئیل که براق باشد آن بود که مرده را زنده میکرد
 و بدان سبب نه و نیم سبط بنی اسرائیل یعنی نه و نیم قبیله از بنی
 اسرائیل گوساله پرست شدند و او را گاو زورین هم میگویند -
 گاو زورین - یعنی گاو زورست که صراحی طلا و گاو سامری
 باشد و جانور است هم هست بزرنگ شبیه بچیل -
 گاو زمین - کنایه از ان قوتیست که خداست لقا لاد
 مرکز زمین خلق کرده است -
 گاو زور - کسی را گویند که بی درزش کشتی گیری و ریاضت
 آموختن فنون آن در نهایت زور و قوت باشد -
 گاو زهره - سنگی باشد که در میان زهره گاو استگون شود
 و بعضی گویند در میان شروان گاو بهم میرسد و آن در لون
 و خاصیت مانند بازهر باشد و بعضی حجر البقر خوانند و معرب آن
 جادو زهرج بود و آن سنگ در گوسفند نیز یافت شود و آن
 زرده تخم مرغ زردیست باشد و بعضی بدول هم آمده است و
 بعضی جهان گویند -
 گاو سار - باسین بی نقطه بروزن کارزار یعنی گاو
 مانند است چه سار یعنی مانند باشد و بعضی گاو و چهر نیز آمده است
 که گرز فریدون است و آنرا از آهن بهیات سرگاو میش
 ساخته بودند -
 گاو سامری - بکسر ثالث گاو بود که سامری زرگر از طلا
 ساخته بود و شرح و بسط آن در لغت گاو زور مذکور شد -
 گاو سر - بروزن داوگر یعنی گاو سارست که گرز فریدون
 باشد و آنرا گاو سر هم گویند یا زبوتی یا در آخر -
 گاو سفالین - صراحی و ظرفی را گویند که آنرا از سفال
 بهیات گاو ساخته باشند -
 گاو سنگ - بروزن آب رنگ سنگی باشد که آن را
 گاو زهره گویند و بعضی حجره البقر خوانند و چوبی را نیز
 گفته اند که گاو را بدان رانند و این معنی باشین نقطه دار
 هم آمده است -

و بعضی

گاو سیمین - سر اجمی و نظریه را گویند که از نقره بصورت گاو
ساخته باشند همچنان که گاو زین را از طلا -

گاو و شنگ - با شین نقطه دار بر وزن آب رنگ چوبی باشد
که بر سر آن بیخ از آهن نصب کنند و خود گاو بدان رانند و وجه

تسمیه آن گاو کند کن باشد به شنگ یعنی تند هم آمده است -
گاو و شنگ لمبیده - بطریق کنایه کسی را گویند که عجب و کبر

دارد و سخت پوست روزگار ندیده است -
گاو و شیر - با شین نقطه دار بر وزن باد گیر صمغ درختی است

که ساق آن کوتاه و برگ آن شبیه برگ انجیر و برگ زیتون
می باشد و گل آن زرد و تخمش خشک و میوه میوه مساق آنرا

باشکافند تا صمغ از آن بر آید بهترین آن زعفرانی باشد و در
آب زرد و حل شود و مانند شیر ناید گویند و قتی که از ساق درخت

بر می آید سفید است و چون خشک میشود زرد میگردد و طبیعت
آن گرم و خشک است و معرب آن جادو شیر است -

گاو و ک - بر وزن ناوک کند را گویند و آن جانور است که
بر اکثره و خر و گاو و چپد و خون را بکشد و مضر گاو هم هست و تو

از استر نیز می باشد و آنرا گاو که هم می گویند -
گاو و کار - بکسر ثالث و کاف بالف کشیده بر آب قرشت

زده گاو را گویند که آن زمین شیار کنند -
گاو و گردون - بکسر ثالث کنایه از برج قزست و آن برج

دوم است از جمله دوازده برج فلکی و گاو را نیز گویند که
بگردون بنزد -

گاو و گلین - بکسر او و کاف فارسی و لام یعنی گاو و سفالین
است و آن صراحی و نظریه باشد که بیات گاو و از گل سازند و نیز

گاو و گون - بسکون و او در دم سفید و بی عقل است را گویند
گاو و گون کردن - کنایه از طهارت کردن و دیدن باشد

گاو و شنگ - بفتح سیم و شین قرشت بر وزن گاو و شنگ
نوعی از جنوب است یعنی غله ایست که چون پوست آنرا

دور کنند بعدس مقرر ماند -

گاو و - بر وزن آهو گاو و کوهی را گویند -
گاو و ورزه - بکسر ثالث و فتح رابع که آنم و اوست

بر وزن کار هر زه یعنی گاو و کار است که گاو می باشد که
بدان زمین شیار کنند -

گاو و تیرن - باز اسه نقطه دار بر وزن با شین زهره گاو را
گویند بعضی گویند چیزی باشد مانند سنگ و آن از زهره گاو و تیر

چنانکه حجره التیس از زهره گاو و کوهی بر می آید و رنگ آن
مانند زردی تخم مرغ باشد و چون از زهره گاو بر آید نرم بود

و اندک زمانی که در زمین گیرند سخت و محکم شود و آنرا زهره
زهره گاو هم می گویند و معرب آن جادوین باشد -

گاو و لیش - بانالت بتجانی کشیده و بسین بی نقطه زده
طرز را گویند که شیر و دوغ در آن کنند و با شین نقطه دار

هم آمده است -
گاو - بر وزن ماه تخت پادشاهان و کرسی زرین را گویند

و یعنی وقت و زمان باشد و بوی که طلا و نقره و امثال آن
در آن بگذرانند و صمغ صادق را نیز گویند و یعنی جادو محمل و

مقام هم هست لیکن باین معنی بدون ترکیب گفته نمیشود همچون
بارگاه و لشکرگاه و خیمه گاه و غیر آن و ستاره جدی را هم گویند

بفتح جیم و آن ستاره ایست نزدیک به قطب شمالی -
گاو و بارها - باره قرشت بر وزن ما هتاها و گاه هتاها

بر وزن آب انبار یا این دو لغت یک معنی دارد و آن
شش روزیست که خداست تعالی عالم را در آن آفرید

مبوس در کتاب نژاد از زروشت نقل می کنند که حق سبحان
تعالی عالم را در شش گاه آفرید و اول هر گاه سه نام دارد

و در اول هر گاه شش سازند و گاه گاه هتاها اول سید
نام دارد و آن خور روز باشد که روز پانزدهم از هشتاد

ماه قدیم است گویند که زردان ازین روز تا چهل روز
آفرینش آسمان را با تمام رسانید و گاه گاه هتاها دوم سید

نام دارد و آن خور روز است که یازدهم تیر ماه قدیم باشد

گویند که بزوان ازین روز تا نهمت روز آفرینش آب را
 تمام کرد و گاه گاه هینار سوم پیتی سهیم نام دارد و آن آشتاد
 روز است که بست و سوم شهر یور ماه قدیم باشد گویند که بزوان
 ازین روز تا هشتاد و پنج روز آفرینش زمین را با تمام رسانید
 و گاه گاه هینار چهارم ایاتهریم نام دارد و آن آشتاد روز است
 که بست و ششم مهر ماه قدیم باشد گویند بزوان ازین روز
 تا سی روز آفرینش نبات و اشجار و رستنیها را با تمام رسانید
 و گاه گاه هینار پنجم میدیاریم نام دارد و آن مهر روز است که
 که شانزدهم بهمن ماه قدیم باشد گویند که بزوان ازین روز تا هشتاد
 روز حیوانات را بیا فرید حیوانات چرند و پرند و دود و
 هشتاد و دو چرند و یکصد و ده نوع دیگر پرند و گاه گاه هینار
 ششم هشتاد و یک نام دارد و آن اهنود روز است که روز
 اول نمسه مسترقه قدیم باشد گویند که بزوان ازین روز تا هشتاد
 و پنج روز آفرینش آدم علیه السلام کرد و مبادی این ایام
 بر تقدیر است که نمسه مسترقه را در آخر بهمن ماه آفرینند و
 بهمن ماه را سی و پنج گزند و بعضی گویند اول گاه اول بست
 و ششم اردی بهشت ماه قدیم است و اول گاه دوم بست
 و ششم تیر ماه و اول گاه سوم شانزدهم شهر یور ماه و اول
 گاه چهارم یازدهم مهر ماه و اول گاه پنجم یازدهم و پناه و اول
 گاه ششم سی و یکم اسفند یار ماه است که اول نمسه مسترقه و
 آخر اسفند یار ماه باشد و جمعی دیگر گویند که اول گاه اول
 یازدهم و پناه قدیم و اول گاه دوم یازدهم اسفند یار ماه
 و اول گاه سوم بست و ششم اردی بهشت ماه و اول
 گاه چهارم بست و ششم خرداد ماه و اول گاه پنجم شانزدهم
 شهر یور ماه و اول گاه ششم سی و یکم آبان ماه است که اول
 نمسه مسترقه باشد.
 گاه هینگان - بانون در آخر بروزن تا هنگام که ایشان را
 گویند و آن چیز است باشد سفید که شهباد در آسمان نماید و
 بعدی مجره خوانند.

گاه هوار ه - با و او بروزن ماه پاره گواره را گویند و بعد از
 مه خوانند.

بیان دوم

در کاف فارسی بابی است که بر هفت لغت
 گلبهمن - بفتح اول و کسرت ثانی و سکون باء ابجد دوم و
 بیهم کسور بنون زده بلغث ثنید و پازند و یک نشیخه بمعنی بست
 در مقابل بلند و در نشیخه دیگر پشت در برابر روست نوشته بود
 و الله اعلم.

گبر - بفتح اول و تانی بروزن سفر سنگی باشد که از آن دیگر
 و طبق و کاسه و امثال آن سازند و نام شهر است از ولایت
 بجزر و آن مابین کابل و هندوستان واقع است و خیمه را
 نیز گویند که بیک ستون بر پایه کنند و بعضی خود و خفتان آنچه
 بدان ماند از آهن هم آمده است و بفتح اول و سکون تانی هم
 بمعنی خود و خفتان و هم بمعنی مرغ باشد که آتش پرست است
 و نام گیاهیست نیز هست مانند زنجبیل که آزاد در خراسان از
 زمین بر آید و بجهت دفع سردی میخورند.

گبرکی - با کاف بروزن کلبتی طرغی باشد که شراب
 در آن کنند.

گبر - بفتح اول و سکون تانی و زاس نقطه دار هر چیز
 گنده و قوی و سطر را گویند.

گبست - بفتح اول و ثانی و سکون سین ب نقطه و فوقانی
 بمعنی گیاهیست باشد بسیار تلخ و حنظل را نیز گویند و بعضی زهر بار
 هم آمده است.

گبنا - بفتح اول و سکون ثانی و نون با لغت کشیده بلغث ثنید
 و پازند بمعنی مر باشد که در مقابل زن است.

گبه - بفتح اول و تانی مشد در وزن و به شیشه حجام را
 گویند که بدان حجامت کند.

بیان سوم

در کاف فارسی بابی است که بر دو لغت

<p>بیان هفتم</p>	<p>گفت بر فتح اول و سکون ثانی یعنی سخن باشد و سخنان دروغ و گزاف را نیز گویند و معنی گنده وسطی و بزرگ هم آمده است</p>
<p>در کاف فارسی با اول اجد مشتمل بر دو ازوه لغت گد - بر فتح اول و سکون ثانی یعنی گدا باشد که گدائی کنند هت و گدائی را نیز گویند -</p>	<p>گپت - بضم اول بروزن و معنی گفتن است که سخن کردن و حرف زدن و بیان نمودن باشد -</p>

<p>گد آره - بضم اول بروزن شماره بالا خانه تابستانه را گویند و معنی تختهاست باشد که با م خانه را بدان تخت پوش کنند گدا غازی - باغین نقطه دار بروزن و غابازی زنان و پسران ریسمان باز و معر که گیر را گویند و چون در فرس قدیم زنان فاحشه و ریسمان بازا غازی می گفته اند و متاخرین خواستند که در میان غازی عربی که غزا کنند هت و غازی فارسی فرقه باشد این را گدا غازی نام کردند -</p>	<p>بیان چهارم در کاف فارسی با آ - قرشت مشتمل بر سه لغت گت - بضم اول و سکون ثانی یعنی بزرگ باشد و بزرگ عظیم و کبیر گویند و تبرکی معنی کون باشد که عربان و بر خوانند گترم - بضم اول و ر - قرشت بروزن قلم معنی لاف و گزاف است یعنی سخنی که از حد و اندازه گویند تجاوز باشد گت - بضم اول و فتح ثانی یعنی گت است که بزرگ و عظیم کبیر باشد -</p>
---	---

<p>گدر - بر فتح اول و سکون ثانی و ر - قرشت بروزن صدر سلاح جنگ را گویند - گدرک - بر فتح اول و ر - قرشت بروزن زروک معنی گدرست که سلاح جنگ باشد - گدرست - بکسر اول بروزن نشست معنی وجب و پشت باشد و آن مقدار است از سر انگشت کوچک دست آدمی تا سر انگشت بزرگ - گدک - بر فتح اول و ثانی بروزن فلک گیبایه کوچک و خرد را گویند و آن پوست پارهای شکفته گویند که در کوزه و از برنج و گوشت و مصالح پر کنند و بپزند -</p>	<p>بیان پنجم در کاف فارسی با جیم اجد مشتمل بر دو لغت گج - بر فتح اول و سکون ثانی نوع از خاک باشد که آزاریند و بدان عمارت سازند و خانه سفید کنند و باین معنی با جیم فارسی هم آمده است - ججیل - بر فتح اول بروزن جیل نام حمله است در تبریز و نام قبرستان هم هست که بنام آن حمله خوانند و قبرشتمس غلیه الرحمه در آن قبرستان است -</p>
--	---

<p>گد گدی - بضم اول و سکون ثانی و کاف فارسی مضموم و اول بی نقطه تحتانی رسیده کلمه باشد که شبانان بدان بزرگوارش کنند و بجانب خود طلبند و جنبانیدن انگشتان را نیز گفته اند در زیر بغل کسی تا سینه افتد و بعضی گویند این معنی هند است - گد من - بر فتح اول و سکون ثانی و هم کسور بنون بزده لغت ژند و پاژند معنی نور باشد که روشنائی معنویت - گده - بر فتح اول و ثانی و ن - کلمه باشد -</p>	<p>بیان ششم در کاف فارسی با جیم فارسی مشتمل بر سه لغت گج - بر فتح اول و سکون ثانی خاک باشد که آزاریند و بدان خانه سفید کنند - گچک - بکسر اول بروزن و معنی گچک است و آن ساز باشد معروف و مشهور بکمانچه - گچ - بر فتح اول و ثانی مخفف کسی را گویند که زبان او بفضاحت جاری نباشد و باین معنی باشد که ثانی برسم نظر آمده است -</p>
---	---

هموار کنند و پیش و مضطرب را نیز گویند که مردم را از حرارت
 ببرد و این حال بیشتر زنان را در وقت زائیدن واقع میشود
 و کوزه پنبه باشد که در غلاف کنند و همراه داشته باشند و بعضی گویند
 کوزه نرسنگ است که مسافران همراه میدارند و آن نوسه از
 تنگ باشد و چوبه را نیز گویند که کوفته و خرگاو را بدان رسانند
 و یعنی بالش و نوبه هم آمده است که از بالیدن و نمو کردن باشد
 و کنایه از مردم شجاع و دلیر هم هست -
 گرازان - بروزن خراسان یعنی جلوه کنان و خراسان
 باشد و جمع گراز هم هست -
 گراز و بروزن گداز یعنی جلوه کند و از روزه ناز و کینه
 بخورد و بر آه رود -
 گرازنده - بروزن گدازنده از روزه ناز و کینه خراسان
 و بر آه روزه را گویند -
 گرازه - بضم اول و فتح رابع نام پهلوانی است ایرانی که
 در جنگ دوازده رخ سیاه را بقتل آورد و خوک ز راهم
 میکویند که گراز باشد -
 گراژیدن - بروزن شماریدن بناز و کینه و غمزه بر آه فتن
 و خراسان باشد -
 گراس - بفتح اول بروزن هر اس یعنی تکه و ناله باشد
 و بعرنی لقمه گویند -
 گراش - بروزن و معنی خراش باشد که از خراشیدن است
 و یعنی پریشان و پراکنده هم هست -
 گراشیدن - بروزن و معنی خراشیدن باشد و یعنی پریشان
 شدن و کردن هم آمده است
 گرامی - بروزن نظامی یعنی عزیز و مکرم و محبوب بزرگ باشد
 گران - بکسر اول بروزن نشان ثقیل و سنگین باشد که
 در مقابل خفیت و سبک است و در مقابل ارزان هم هست
 او بضم اول و سه گندم و جو و زرد که گویند که باغوشه باشد -
 گران بار - بابی بجد بروزن نشاندار یعنی باردار و

بارور باشد اعم از درخت و حیوان و انسان و شخصی را نیز گویند
 که مال و اسباب و منبه و غنائم بسیار داشته باشد و کنایه از انسان
 و حیوان آبتن هم هست -
 گران پشت - بکسر اول و ضم بای فاسی مردم قوی پشت
 و بارکش و حامل را گویند -
 گران جان - باجیم کنایه از مردم سخت جان و مردم بسیار
 پیر و سالخورده در عهده ناک باشد و مردم فقیر و بیچاره از جان
 سیر آمده را نیز گویند و امار و پالوده را هم گفته اند چه آن نیز مانند
 پیران لرزان در عهده ناک است -
 گران خواب - کنایه از مردمی است که در خواب رود
 و در بیدار گردد -
 گران خوار - مردم خورنده و بسیار خوار و شکم پرست گویند -
 گران دست - بفتح و ال کنایه از کسی است که کار بار
 بسیار و بیرو تباری و درنگ کند -
 گران دوو - بادال بوا و کشیده و بدال دیگر دوده ابر سیاه
 تیره را گویند و یعنی نرم هم آمده است و آن بخار است باشد
 غلیظ و ملاصق زمین -
 گران رکاب - بکسر راء بے نقطه کنایه از کسی که در زور
 بکلمه نضم از جانزدود و ثابت قدم باشد و جاه خور و نگاه دار
 و کنایه از مردم آرمیده و با انگین هم هست -
 گران سایه - با سین بے نقطه بالف کشیده و فتح یای حلی
 کنایه از مردم عالی رتبه و صاحب جاه و مرتبه باشد -
 گران سر - بفتح سین و سکون راء بے نقطه یعنی سنگبر و
 مدیح باشد و صاحب لشکر و سپاه انبوه را هم گویند و او را
 سپهسالار نیز خوانند -
 گران سرشت - کنایه از مردم سنگبر و صاحب قار و انگین
 باشد و مردم کاهل را نیز گویند -
 گران سنگ - بفتح سین بے نقطه و سکون نون و کات
 فاسی کنایه از مردم با انگین و وقار باشد و مردم قانع و

صا بر رانیز گویند که قناعت کننده و صبور باشد -

گران گوش - مرصه را گویند که گوش ایشان سنگین باشد یعنی در بشنود و گرانیز گویند چه گران گوشه یعنی کرمی آمده است -

گرانمایه - باسیم بالف کشیده و فتح تحتانی هر چیز پیش بسا و قیمتی را نیز گویند و عبری نفیس خوانند -

گراوس - باسیم بے نقطه در آخر بروزن نو آموز چرخ رو عنقریب را گویند و با یک و او هم درست است همچو طاق و کادوس -

گراه - بکسر اول بروزن سیاه یعنی گرسه است که میل و رغبت باشد و امر باین معنی هم هست یعنی میل کن و رغبت نامه و میل کننده را نیز گویند که فاعل باشد و معنی شده و مانند هم آمده است چنانکه اگر کسی بکس شباهت داشته باشد گویند بفلانی می گراید یعنی بفلانی میماند -

گراسه - بکسر اول و ثانی بالف کشیده و تحتانی زده یعنی میل و رغبت و خواهش و قصد و آهنگ باشد و معنی گرفتن دست و پاه و دامن و کمر هم هست و معنی سنگین و ثقیل و گران هم آمده است و جمله را نیز گویند یعنی چیز را مانند چوب و سنگ و امثال آن برداشتن و بجانب کسی انداز کردن و نینداختن و یا و دیدن بطرف کسی بقصد زدن و در زدن و امر باین معنی هم هست یعنی میل نامه و قصد و جمله کن و میل و قصد و جمله کننده را نیز گویند که فاعل باشد و بفتح اول و تخفیف ثانی هم معنی مذکوره و هم لقب پادشاهان تا تار باشد چنانکه پادشاهان عم را که و روم را قیصر و ترک را خان گویند و با تشدید ثانی دلاک و سر تراش و حجام را می گویند و بنده را نیز گفته اند که در مقابل آزاد است -

گراید - بکسر اول و فتح اول هر دو آمده است بروزن بسیار و ثانی یعنی قصد و آهنگ کند و میل و رغبت نماید و معنی بیچاند هم هست یعنی نافرمانی کند چنانکه گفته اند سه شنش ایا توان

اشاهی که گردون - نیار و کز جنابت سرگراید -

اگر ایستقن - بکسر اول و فتح اول هر دو آمده است بروزن بد استقن و در استقن یعنی قصد و آهنگ نمودن و میل خواهش کردن باشد و معنی بیچیدن هم آمده است که نافرمانی کردن باشد -

اگر ایلیش - بکسر اول و فتح اول بروزن ستایش و نمایش و آهنگ است و معنی قصد و آهنگ و میل و خواهش و پیش باشد که نافرمانی کردن است -

اگر آید - بکسر اول و فتح اول باصنی گرایدن است یعنی قصد و آهنگ میل و خواهش نمودن و بیچیدن یعنی نافرمانی کرد -

اگر آیدن - بفتح اول بروزن سر آیدن یعنی آهنگ و قصد و رغبت و خواهش و میل نمودن و جمله برون و بیچیدن باشد یعنی نافرمانی کردن و بکسر اول هم آمده است -

اگر پاه - بضم اول و باء فارسی بالف کشیده گناه است که آنرا بلند و ز خوانند و در دو ابا بکار برند -

اگر بال - بکسر اول بروزن و معنی غریب است و بدان چیز نیزند و بعضی گویند غریب معرب گربال است و بفتح اول هم درست است -

اگر بز - بضم اول و ثالث بروزن هر مز مکار و محیل را گویند و معنی دلیر و شجاع و زیرک و دانا و بزرگ هم آمده است چه گریز معنی دلیری و عاقلی و بزرگی و داناتی باشد و باید دانست که حکمت را دو طرف است یکی افراط و دیگری تفریط طرف افراط را گریزی و طرف تفریط را محو و خوانند و معرب آن جز باشد و بکسر ثالث هم بنظر آمده است -

اگر بگو - بضم اول و فتح ثالث و کاف فارسی بود او کشیده بید شک را گویند و آن کلیت معروف -

اگر بپه - بضم اول و فتح ثالث معروف است و عبری سنور خوانند و بید شک را نیز گویند و نام گپا به هم هست -

اگر ب از بغل - افکندن - کنایه از ترک کمر و حیل و

فرب کردن باشد
 گریه بید - بید شک را گویند و بعضی گویند نوع از بید شکست
 و آن از جمله هفتده بید است و گل آن به پیچیده گریه میماند و آنرا
 بید طبری نیز گویند -
 گریه در انبان داشتن - کنایه از مکر کردن و حسیله
 در زیدن باشد -
 گریه در زندان کردن - کنایه از نهایت بخل و غایت
 خست باشد -
 گریه دشتی - بفتح اول سکون شین نقطه دار و فوقانی تجمانی
 کشیده گیا بهیست خوشبو که آنرا اعرابی اذخر گویند -
 گریه سان - باسین بالف کشیده و بدون زده کنایه از بخل
 و مکار و فرب دهند باشد -
 گریه گون - باکاف فارسی بو او رسیده و بدون زده یعنی
 گریه سان است که کنایه از فرب دهند و دوغاباز و محیل باشد -
 گریه - بضم اول و سکون ثانی و جیم اجد نام ولایتی است که
 آنرا گریستان میگویند و کبیر اول و فتح ثانی و سکون جیم فارسی
 گریه را گویند که بدان عمارت سازند و خانه سفید کنند و ترکان
 نیز بهین لفظ می خوانند -
 گریچه - باجیم فارسی و وزن و معنی هر چند است که
 سبالله و چند باشد و چند مقدار است غیر معین -
 گریچه - بضم اول و فتح جیم فارسی یعنی گریچه است که تالار و خانه
 کوچک باشد و لقب زیر زمین و چاه و زندان را نیز گویند -
 گریختن - بضم اول مخفف گریختن است -
 گرد - بفتح اول و سکون ثانی و وال اجد خاک را گویند و
 و خاک را لیخته را مخصوصاً و بعضی گردیدن و بجز زدن و
 گردنده و گردان و امگر دیدن و بجز زدن هم است و گردان
 و فلک را هم می گویند و یکی از نامهای آفتاب است و بعضی
 بوسه خوش باشد و نفع و فائده و منفعت را گویند و عکس را
 نیز گفته اند و بعضی غم و اندوه و شادی و بیهی نیز آمده است

و درین دو معنی از اخذ دست و برین راه هم گفته اند و آن
 شعله ایست که بوقت باریدن باران در هوا هم می رسد و
 بعضی از بارشیر و ابریشمیند باشد و بضم اول مبارز و دلار و بیا
 و شجاع را گویند و کبیر اول یعنی مدور و دور است باشد و دور
 حوالی و اطراف را نیز گفته اند و فاده جمع هم می کند که گرد آمدن
 و جمع شده باشد و بعضی شهر و مدینه هم هست همچو داراب گرد
 و سیادش گرد که در ادا از آن شهر داراب و شهر سیادش است
 و بعضی خرگاه نیز بنظر آمده است و کبیر اول و فتح ثانی
 مخفف گیر د باشد -
 گرداسه - بفتح اول بر وزن فردا مخفف گردان است و
 بلد را نیز گویند و آن چوبی باشد مخروطی که طفلان بازی
 بر آن میچند و از دست بر آکنند تا در زمین گردان شود و کبیر
 اول یعنی بخت باشد -
 گردابا - بکسر اول و باء اجد بالف کشیده و بدل از زده
 نام شهر در آن است و آنرا طهمورث دیوبند که از جملة
 پیشدادیان است بنا کرده بود و همیشه با نام رسانید -
 گرداس - بضم اول و سکون ثانی و وال بالف کشیده
 و بسین بی نقطه زده سنگر و ظالم را گویند و باشین نقطه دار
 هم آمده است -
 گرد آفتاب - بفتح اول و کسر ثالث ذرات را گویند
 و آن خنجر است باشد که در پر تو آفتاب که از روزن بر جاسی
 افتد ظاهر گردد و بعرابی سحراره خوانند -
 گرداگرد - بفتح اول بر وزن تنها گرد یعنی بی در پی
 و همیشه در گردش باشد و کبیر اول و کاف فارسی اطراف
 و جوانب را گویند -
 گرد آلوده - معروف است که هر چیز غبار آلود باشد و
 کنایه از آنست که اسباب و اموال و نبوی را حاصل است -
 گرد آلوده مبارز - یعنی اسباب و اموال و نبوی
 در یکے -

گردان - بروزن لرزان نوسه از کباب است و آنچنان باشد که گوشت مرغ یا گوسفند را در آب بپوشانند و بعد از آن آنرا بر آرزو دهاست گرم کرده سیخ کشند و کباب کنند.

گردان کشیده - بایست حلی بر وزن لرزانیده یعنی گردان است و آن کبابی باشد که گوشت آنرا اول در آب جوشانند و بعد از آن سیخ کشند.

گردان و ترند - بضم اول و فتح زای فارسی بروزن و سینه گردانگندست چه از ترندن یعنی افکندن باشد و نام مرد مبارک هم بوده است.

گردباده - کبر اول و فتح وال در ششم یعنی گردباد است و آن باد است که خاک را بشکل منای بر آسمان برود.

گردپاسه - کبر اول و باه فارسی بالف کشیده و تجمانی زد و پیرامون تخت و اطراف جای نشستن را گویند.

گردپایه حوض - گردیدن - کنایه از آنست که در کم و نیم در جای برد و بواسطه ساختن کار و بدست آوردن مطلب.

گرد بر آوردن - بفتح اول کنایه از پائمال کردن و آنا بود ساختن باشد.

گرد بندن - باون بعد از باسه بعد بر وزن سر و گردن یعنی گردن بند باشد.

گردور - بفتح اول بر وزن سر و زمین سخت را گویند که در دامن کوه واقع است و زمین پشته پشته کوه دوره را نیز گفته اند و یعنی شهر و قصبه هم آمده است.

گردوران - کبر اول استخوان ران را گویند که بران کوه بسیار باشد و کنایه از میسر و رفاهیت هم است.

گردور و کبر اول و ثالث معروف است که اطراف و دره رو باشد و سیخ را نیز گویند از مردارید که زمان بجهت شایسته بر گرد و سه خود بندند.

گرد زابل - بضم اول و کسر ثالث کنایه از رسته زابل است.

گرد زمر و - بفتح اول و کسر ثالث و بضم زای هوز و میم در آفرشت کنایه از سینه نوزسته و خط نو مید که خوابان باشد.

گردوش - بر وزن و رزش یعنی گردیدن باشد که جرخ زدن است و معنی تغییر هم هست همچنان که رزش یعنی تبدیل است.

گردوشب - بفتح اول و رابع کنایه از سیاهی شب است.

گردوشده - کبر اول و فتح شین بر وزن نیم خنده حشرات را گویند یعنی جانورانی که در زمین خانه سازند.

گردوک - کبر اول بر وزن خرک مصغر گرد باشد و خرگاه نیز گویند که خیمه بزرگ مدور است و بعضی خیمه کوچکی را گویند که مخصوص پادشاه باشد و جمله که بهت عروس بیاریند و بعضی لغز و چیتان هم هست و ناله که درون آنرا پرا از حلو است قند و مغز بادام و پسته و غیره کنند و پزند و آنرا در خراسان کهنه گویند و ترجمه جمله هم هست بضم جیم.

گردویان - کبر اول و کاف فارسی یعنی پیراهن و یک تکی باشد و آنرا بعربی سر بال خوانند.

گردکوه - کبر اول نام کوهیست در ولایت مازندران.

گردگیر - بضم اول یعنی شجاع و دلاور گیرنده و نام پسر از سیاب هم بوده.

گردمانه - کبر اول و میم بالف کشیده بر وزن و معنی گرد و آنست که نوسه از تخم مازریون باشد و معرب آن جردمانق است.

گردن - بر وزن ارزن معروف است و بعربی جید و عنق خوانند و جمع آن گردنه است و شجاع و قوی و صاحب قدرت را نیز گویند و جمع آن گردنان باشد.

گردنا - بفتح اول و ثالث دنون بالف کشیده و مطلق سیخ را گویند اعم از سیخ چوبی و آهنی که بدان کباب کنند یا مان و تنور بر آردند و کباب را نیز گویند که اول گوشت آنرا در آب جوشانند و بعد از آن او را حاره بر آن پاشند و بر سیخ کشند و کباب کنند و معرب آن گردناج است و گوشته عود و در باب استعمال

بخود دادن باشد -	وامثال آنرا نیز گفته اند که تا بران بندند و بگردانند تا ساز
گردن خاریدن - کنایه از عذر آوردن و بهانه گردن باشد -	آهنگ شود و معنی باو برهم آمده است و آن چوبی باشد مخروطی که طفلان را بیسانه بران بچسبند و از دست گذارند
گردن شتر - بکسر ثالث و ضم شین و تاء و قشت و سکون را معروف است و کنایه از همیان برز باشد -	تا در زمین بچرخ در آید و آلتی را نیز گفته اند که از چوب سازند و بدست اطفال دهند تا بدان راه رفتن آموزند و بکسر اول
گردنگ - به فتح اول بر وزن فرنگ مردم احمق و دیوث را گویند -	بعضی سیخ کباب و کاسه ز انو باشد و عبری رصفه خوانند و گل سیخ را نیز گویند -
گردن کش - کنایه از مردم با قوت و قدرت و تافران باشد -	گردنماج - بر وزن استفناج یعنی گردانیده است و آن کباب باشد که گوشت از او آب جوشانیده باشند و بعد از آن سیخ
گردن کشان نظم - کنایه از شاعران صاحب قدرت و شعراست نامدار و غزالباشد -	کشد و کباب کنند و بهترین آن مرغ جوان فریه باشد - گردنماسه - بکسر اول و فتح آخر که سیم باشد دعایست که بر طرف
گردنگل - به فتح اول و ثالث و کاف فارسی و سکون ثانی و رابع و لام در آخر معنی گردنگ است که ابله و احمق و دیوث باشد -	کاغذ پاره نویسد و نام غلام و کنیز که که گریخته باشد در میان آن مرقوم سازند و در زیر سنگ نهند یا در خاک دفن کنند و کاسه بر ستون خانه هم آویزند و بعضی گویند در میان ستون
گردنه - به فتح اول و ثالث و نون بر وزن و معنی درون است و آن چوبی باشد سرطابار یک و میان گنده که بدان گلوله خمیران را بین سازند -	یوسف باید گذاشت البته آن گریخته بجای نتواند رفت و بدست آید و معنی ترکیبی این لغت شهر نامه است چیزی با پهلوی شهر اگر گویند و سکه و نقش گین را هم گفته اند -
گردن نهادن - کنایه از فروتنی کردن و فرمان برداری و اطاعت نمودن باشد -	گردنان - به فتح اول بر وزن و معنی سروران است که بزرگان و صاحب قدرتان و سران باشد -
گردنی کردن - کنایه از سرکشی و نافرمانی کردن باشد -	گردنان نظم - کنایه از شعراست نامدار است - گردنماهی - بکسر اول و سکون ثانی و وزن بالف کشیده
گردن سرشت - کنایه از مردم صاحب عجب و تکبر و باوقار و تمکین و کاهل و ناموافق باشد -	و بتثانی زده یعنی گل سیخ باشد و چوبی را نیز گویند که بران غسلک نصب سازند و بدست طفلان دهند تا راه رفتن
گردن مینا - کنایه از آسمان است -	بیاوزند و به فتح اول هم باین معنی و هم معنی چوبی باشد و دوسه که طفلان را بیسانه بران بچسبند و دوسه بر زمین
گرده - بکسر اول و فتح ثالث و نون غیر تنگ باشد و هر چیزی دور و گرد را گویند عموماً و پارچه زرد دور سر بان که بیودان بر کتف جامه خود دوزند بجهت امتیاز از مسلمانان خصوصاً و از ابروی غیبار خوانند و بالمش گرد را نیز گفته اند و معنی همه و مجموع هم هست و معنی نگاه نیز آمده است و	اندازند که تا دیر زمان در گردش باشد و عبری آنرا دوا خوانند باشد و او - گردنماهی بچرخ - به فتح جیم فارسی یعنی آسمان است - گردن شمشیر خاریدن - کنایه از قرار گشته شدن

بفتح اول خاکه نقاشان باشد و آن زغال سوخته ایست که در
 پارچه بسته اند و بر کاغذ هاسه سوزن زده طراحی کرده اند
 تا از آن طرح و نقش بجای دیگر نشیند و آن کاغذ سوزن زده
 را نیز گویند -
 کرده آلو - بضم اول یعنی آلو کرده باشد و آن میوه ایست
 شبیه بزره آلو -
 کرده بان - بابا بجز بوزن صدفمان یعنی نگاهبان باشد
 چه کرده یعنی نگاه هم آمده است -
 کرده چرخ - کنایه از آفتاب است و ماه را نیز گویند -
 کرده گردون - یعنی کرده چرخ است که کنایه از آفتاب
 و ماه تاب باشد -
 گرز - بضم اول و سکون ثانی وزاے نقطه دار عمود آهین
 را گویند و چاق چوب را هم گفته اند و دسته پا در را نیز گویند
 و کنایه از قضیب هم هست که آلت تناسل باشد -
 گرز و من - بفتح اول و ثانی و سکون زاسه نقطه دار
 و فتح دال بے نقطه و کسر هم و نون ساکن بلعنت زنده و پازنه
 یعنی دشمن و غنیم باشد -
 گرز و ن - بضم اول و فتح ثانی و رابع و سکون ثالث و
 نون آخر یعنی چاره کردن و علاج نمودن باشد -
 گرز و ن - بفتح اول و کسر ثالث بوزن و رزش تظلم
 و ادخا و بی و قضرع و زاری نمودن را گویند و با کاف تاریک
 هم بنظر آمده است -
 گرز م - بضم اول و فتح ثانی و سکون ثالث و میم برادر اعیا
 اسفندیار است و او بگوئی اسفندیار پیش گشتاسب کرد
 و گشتاسب اسفندیار را بزند فرمود -
 گرز مان - بفتح اول و ثانی و رابع بالفت کشیده بوزن
 فلک سان آسمان را گویند و بفتح اول و سکون ثانی هم آمده
 و عرش و عظم را نیز گفته اند که فلک لافلاک باشد -
 گرز ن - بوزن ارزن تاج م صعبه بوده کیان را بسیار

بزرگ و سنگین و آنرا ابرباله تحت محاذی سر ایشان
 باز بنحیر طلای آویخته اند گویند در آن صد و اندوه و آری بوده
 هر یک بقدر ریخته بکنشک و آن بانوشه و آن رسید و عریان آنرا
 فنقل بوزن منقل گفتند و منقل گنبد و پیمان بزرگ گویند
 گرز ه - بفتح اول بوزن هرزه نوسه از مار است و بعضی
 گویند مارے باشد سر بزرگ و پر خط و خال و زهر او زیاده
 از مار هاسه دیگر است و هیچ تریاقه بزهر او مقاومست بکنند
 و در بعضی از ولایت دار المرز موش را گرز هاسه گویند و بعضی
 اول هم یعنی اول و هم یعنی گرز باشد که عریان نمود گویند -
 گرز ه کا و و پیکر - گرز فریدون را گویند چه آن را بهیست
 سر کا و میش از فولاد ساخته بوده اند -
 گرز ه کا و و چهر - یعنی گرز ه کا و پیکر است که گرز فریدون باشد
 گرز ه کا و و سار - یعنی گرز ه کا و چهر است که عمود فریدون باشد
 گرز ه کا و و سر - یعنی گرز ه کا و سار است که گرز فریدون باشد
 گرز ه کا و و میش - یعنی گرز ه کا و سر است که گرز فریدون
 باشد و آنرا مانند سر کا و میش از فولاد ساخته بودند -
 گرز ید ن - بضم اول و فتح ثانی بوزن سنجیدن یعنی گرز ن
 باشد که چاره و علاج کردن است -
 گرز ین - بکسر اول بوزن سکین تاج کیانی را گویند
 آنرا م صعب ساخته از باله تحت محاذی سر ایشان باز بنحیر
 طلا آویخته بوده اند و بعضی زنبیل هم آمده است و تیر بکیان و آنرا
 را نیز گفته اند -
 گرز س - بضم اول و سکون ثانی و سین بے نقطه گرسنگی را
 گویند که در مقابل سیری است و بعضی چوک و ریم جامه و بدن
 هم آمده است دموه پیچیده و دموه پیچیده را نیز گفته اند که بوی
 زنان باشد -
 گرز ست - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و فو قانی یعنی
 سیاه است باشد و بهربی طالع گویند و بزبان علمی اهل هند
 فرودون لغمه و امثال آن باشد و عریان بلع خوانند -

گرستن - کبر اول و ثانی مخفف گریستن است که گر -
 کردن باشد -
 گریستون - به فتح اول و ثانی بر وزن نیرفردون یعنی کپان
 است و آن ترازو مانند است که بهما و سنگهای بار را بدان سنجند
 گریستون - به فتح اول و ثانی بر وزن شفق گون یعنی گریستون
 است که کپان باشد و یعنی کیل و پیاپی بزرگ هم آمده است و
 عرب آن قسطون باشد -
 گریسته چشم - بضم اول و ثانی کنایه از بخیل و مسک
 باشد و مردم فقیر و گدا را هم می گویند و کنایه از مردی هم هست
 که از قحط و غلای آمده باشد -
 گریسته چشمان کنعان - کنایه از برادران یوسف
 علیه السلام است -
 گریسان - بایه حطی و یون و حرکت غیر معلوم نوسه
 از سنگ باشد و آن در بند و ستان بهم میرسد و در صنعت
 کیمیا بکار آید -
 گریسیوز - به فتح اول و ثانی مجهول بر وزن سینی بر تمام برادر
 افراسیاب است و باکات تازی هم بنظر آمده است -
 گرشاسب - باشین نقطه دار بر وزن طها سب نام یکی
 از اجداد رستم زال است و او پسر اتر و باشد که از بنا کر
 جمشید است و نام زو پسر طها سب هم هست و او در حیات
 پدربادشاه شد و همان در حیات پدر در جنگ اسفندیار
 کشته شد -
 گرشاسب - با فاء بر وزن و معنی گرشاسب است که پسر
 اتر و نام پسر طها سب باشد -
 گرشال - بضم اول بر وزن دنبال جانور است که از گرگ
 و شغال حاصل می شود و از هر دو نصیب دارد و بعضی بگویند
 گفته اند جانور سه را نام برده اند که از خرس و شغال
 و لکند و الله اعلم -
 گرشسپ - به فتح اول و ثالث و سکون ثانی و سین

بے نقطه و باه فارسی همان گرشاسب است که پسر اتر و نام پسر
 طها سب باشد -
 گریخت - با عین نقطه دار بر وزن سرست ستنی باشد
 خورد و روزه شبیه با سفنج که در غله زار یا کنار ماهی جوئی آب
 روید و در عوض اسفنج در آتش و شله کنند -
 گرفت - کبر اول و ثانی و سکون فاء و قافی یعنی طعنه
 است که زدن نیزه باشد و سخته را نیز گویند که بعنوان سرزنش
 گفته شود و معنی جرم و جنایت و غارت و تادان و مواعظ
 هم آمده است و ماضی گرفتن بهر دو معنی هم هست که گرفتن
 و سدن باشد و نگه داشتن و مالش دادن و لرزانیدن است
 و دست باشد در ساز باه و وی الا و تار تا نغمه موج دار و
 بهر دو در بر گوش خورد و معنی خسوف و کسوف هر دو بنظر آمده است
 که ماه گرفتن و آفتاب گرفتن باشد -
 گرفت کردن - کنایه از اعراض کردن باشد و بمعنی
 مالش دادن ساز هم هست یعنی کاره کردن که نغمه از آن
 بگوشش آید -
 گرفته - بر وزن فرشته یعنی طعنه است که زدن نیزه و گرفتن
 سخنان بطریق سرزنش باشد و معنی تادان و غارت هم هست
 و معنی لان و گزاف نیز آمده است و اسیر و گرفتار را نیز گویند
 و مردم خیس و بخیل و مسک را هم گفته اند و هر چند که راه آن
 مسدود شده باشد و مزو کار و اجرت پیشی را هم می گویند -
 گرفته زون - یعنی نیزه و طعنه و کنایه و لاف زدن سرزنش
 کردن و گزاف گفتن باشد -
 گرفته لب - کبر اول و فتح لام کنایه از مردم خاموش باشد
 و خاموشی را نیز گویند -
 گرگ - به فتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی حیوانی را
 گویند که گرداشته باشد یعنی جرب داشته باشد و آن جوشسته
 است با خارش بسیار و بضم اول معروف است گویند اگر گرگ
 را بزنند یک وسیله در زیر خاک کشته هیچ گرگ جانب آن و ده

گاه کند اگر سرگرگ را در هیچ کجوتر آویزند بیخ حیوانی نمودنی کرد
 آن بیخ مگر دو و اگر در جائی که گو سفندان سے خوابند و فن کنند
 همه گو سفندان تبدیل میزند و اگر دم او در جائی که علف
 خوار گاو باشد یا ویزند مادام که آن دم او بچینه باشد آن گاو
 علف نخورد هر چند گرسنه باشد و اگر سرگین او را در جائی بچینند
 موشانی که در آن توابع باشند همه آنجا جمع شوند و اگر زنی
 بر باله شاش گرگ بشاشد هرگز آبستن نشود -

گرگ آشتی - صلح بفتاق و مکر و جلد و فوب را گویند -
 گرگ آشنائی - کنایه از آشنائی و دوستی بفریب و نفاق و ک
 و جلد باشد -

گرگان - بضم اول و کاف فارسی بلف کشیده بروزن
 سلطان نام شهر است در دار الملک استرآباد و معرب آن
 جرجان باشد و معنی دشت و بیابان هم بنظر آمده است -

گرگانج - بضم اول و سکون نون و جیم ام دار الملک لایت
 خوارزم باشد و معرب آن جرجانیه است و ترکان آن گنج خوانند
 گرگا و - بضم اول و سکون واو در آخر نوسه از پایه افزاست
 که شاطران و پیاده روان پوشند و بکرگابی شهرت دارد -

گرگ بند - بفتح باه و سجد و سکون نون و وال کنایه از
 گرفتار و اسیر و زبون و خفیف باشد -

گرگ بند کردن - کنایه از زبون و خفیف و اسیر کردن باشد
 گرگج - بفتح اول و کاف فارسی بروزن اعجمی سرکوبی را گویند
 که بجهت گرفتن قلند از سنگ و گل و چوب سازند -

گرگ دو - بضم اول و فتح وال و سجد و سکون واو کنایه از
 دویدن آهسته و بسرعت رفتن و پوی کردن و قطره زدن باشد
 و آنرا بربی هر دو گویند -

گرگ ویزه - معنی گرگ رنگ باشد ویزه معنی رنگ
 دلون هم آمده است لیکن رنگ سیاهی مائل که خاکستری باشد
 و معنی جامه اطلس هم بنظر آمده است -
 گرگر - بفتح هر دو کاف فارسی و سکون هر دو رسه قوت

نایب است از نامهای خداست تعالی و معنی آن صنایع الصنائع است
 و سخت پادشاهان را نیز گویند و نام قصبه ایست از ولایت
 آذربایجان و بضم هر دو کاف سخنی را گویند که کسی آهسته در زیر
 گوید و بکسر هر دو کاف غله باشد گرد و سیاه رنگ از نخود و کجکتر و
 بعضی گویند از باقلاست و معرب آن جرجر باشد -

گرگ سیمین ششم - کنایه از مردم غالب و قومی و پرزور و
 زیادتی کننده باشد -

گرگ فسونگر - کنایه از دنیا و عالم است و آسمان را هم گفته
 گرگ مست - باسیم بروزن مزدوت معروف است
 و کنایه از معشوق و جفا و ستم کننده و آزار رساننده باشد -

گرگن - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و نون معنی دلم
 باشد و آن غله ایست که هنوز خوب رسیده باشد و گاه
 در آتش بریان کنند و خورند و بفتح اول و کسر ثالث شخصی
 گویند که صاحب گر باشد یعنی علت جرب داشته باشد چه گن
 یعنی صاحب هم آمده است -

گرگنج - بضم اول بروزن و معنی ارگنج است که دار الملک
 خوارزم باشد و باجم فارسی هم بنظر آمده است -

گرگوز - بضم اول بروزن بفتوز نام پہلو ایست که از آسیا
 اورا بیاری پیران و سیه فرستاده بود و ضابط ولایت را نیز
 گویند و بفتح اول هم آمده است -

گرگوس - بروزن بگوس نام پہلو ایست بوده تورانی
 که خود بد و افراسیاب آمد و بود و افراسیاب اورا نیز و یک
 پیران و سیه بنگ طوس و رستم فرستاد -

گرگنج - بکسر اول و سکون ثانی و ثالث تجمانی رسیده و بجم
 زنده نام شهر است از شهرهای عالم و عربان شهر زامدینه خوانند
 گرگین - بضم اول بروزن خرچین نام پہلو ایست ایرانی
 و بفتح اول شخصی را گویند که صاحب گر باشد یعنی جرب داشته باشد
 گرگین معنی صاحب هم آمده است -

گرگینه - بضم اول بروزن مرغینه مطلق پوسین را گویند -

<p>گر مگه - بروزن بزنگاه یعنی میان روز باشد که هوادر نهتا گرمی است -</p>	<p>گرم - بضم اول و سکون ثانی و میم یعنی غم و اندوه و زحمت سخت و اگر فکلی دل و دلگیری باشد و گرفتن انگ رانیز گویند از جمله طلب</p>
<p>گرم کردن - کنایه از شتاب کردن و تعجیل نمودن و در همین ساختن و بقهر و غضب در آوردن باشد -</p>	<p>بسیار و قوس قزح را هم می گویند و بفتح اول و ثانی معروف است که در مقابل سرد باشد و بهمه معنیها اول آمده است</p>
<p>گرم و سرد - کنایه از محنت و راحت و سخت و آسودگی شدت در خا و بدی و نیکی و امثال اینها باشد -</p>	<p>الا قوس قزح و بهی شتاب و تعجیل نیز گفته اند -</p>
<p>گرم و سرد و پرخ - کنایه از آفتاب و ماهتاب و حادثه فکلی باشد -</p>	<p>گر ما بان - بابا سے اجدد بروزن گر ما بان یعنی حمام باشد و آنرا گرما به نیز گویند و مخفف گرما به بان هم هست که استاده حامی باشد -</p>
<p>گرمه - بروزن زمه هر سینه و پیش رس را گویند عموماً در خزانه پیش رس را خصوصاً -</p>	<p>گرما به - بروزن سردا به یعنی حمام باشد -</p>
<p>گرمه سبز - بابا سے اجدد بروزن ریشتر غزال سورخ تنگ را گویند -</p>	<p>گرما و - بروزن جلفا و بهی گرما به است که حمام باشد -</p>
<p>گرمه ویز - با و او بروزن و معنی گرمه سبز هست که غزال سورخ تنگ را گویند -</p>	<p>گرما فزای - کبر فایم ماه سوم است از سال فکلی -</p>
<p>گر میخ - بضم اول بروزن گل میخ بزرگ چین یا آهنگین که بر دو سر طویل بر زمین فرو برند و ریسمانی بر آنها بسته اسپان را بدان ریسمان بندند -</p>	<p>گرما که - بروزن ده ساله و او است باشد برنگت و در سنگ و در مرمها بکار برند گوشت را بر ویانند و اگر آب بسایند و در زیر بغل و در جاک عرف آن بدبو باشد بالند بوسه آنرا بر و دیوانی مولودانه خوانند -</p>
<p>گر می خوشتابه - کنایه از بسیاری و شتاب تعجیل در گریه باشد</p>	<p>گرما نیل - بروزن عزرائیل نام پادشاه زاده است و او مطبخ ضحاک بود و گویند هر روز و کس را با او میدادند تا مغز سر ایشان را بجهت علت دو شهاب ضحاک مرهم سازد و او هر روز مغز سر یک کس را با مغز سر یک کوسفند مینیامی کرد</p>
<p>گر میخ - بضم اول و کس ثانی و سکون نون و جیم یعنی چین و شکنج باشد و کج و گوشه و پیچوله خانه را نیز گویند و پرخ خوردنی را هم گفته اند که لعربی از خوانند و باین معنی به فتح ثانی هم هست -</p>	<p>و یک کس را آزاد می نمود و گویند کردان صحرائی از نسل آزاد کرد با گرما نیل اند -</p>
<p>گر سنجار - بضم اول و کس ثانی و سکون ثالث و جیم الف کشیده و بر است قرشت زده پرخ زار و شمالی زار را گویند -</p>	<p>گرم خیز - کنایه از مردم سحر خیز و زود بیدار شونده و سکی و جلد و چابک و تیز رو باشد و صوفی و مردم نماز شب کن را نیز گفته اند -</p>
<p>گر سنج بشیر - یعنی شیر پرخ است و آن شکر باشد که بشیر یزند -</p>	<p>گرم دلان - عاشقان و دوستخوانان را گویند -</p>
<p>گر نده - بضم اول و کس ثانی و سکون نون و فتح و ال لیسف جولا هرگان و شو یا لان باشد و آن جاروب مانند است که بدان آتش و ایار بر تار جامه مالند و لعربی شوکه ای که کج از نده</p>	<p>گرم روان - کنایه از تعجیل و شتاب روندگان باشد و عاشقان بے صبر و ساکنان چالاک را نیز گفته اند -</p>
<p>گر ننگ - به فتح اول و ثانی بروزن پلنگ لشکرگاه و جنگگاه</p>	<p>گرماک - بروزن زردک با قلم در آب جو شانیده را گویند و نوع از خزانه پیش رس باشد و تصغیر گرم هم هست -</p>

را گویند و کسر اول و ثانی یعنی در هم شکسته باشد -
 گره - بصفت اول و فتح نون نام گیاه است -
 گرو - کسر اول بروزن کشور یعنی واجب باشد که در
 مقابل ممکن است -
 گرو فر تاش - بفتح فا و تاء بالف کشیده این لغت
 مرکب است از گرو و فر تاش یعنی واجب الوجود چه گرو و فر
 واجب و فر تاش یعنی وجود باشد -
 گروزه - بضم اول و فتح زاء نقطه دار بروزن ستوده یعنی
 جمع و گروه مردم باشد -
 گروس - بضم اول بروزن خروس یعنی موسه پیچید و
 موسه بان زنان باشد و معنی چرک و ریم جامه و بدن هم
 هست و گرسنگی را نیز گویند -
 گروغ - بضم اول بروزن و معنی دروغ است و بعرری
 کذب گویند -
 گروگان - بضم اول و ثانی و کاف فارسی بروزن
 خروشان آلت تناسل را گویند و کسر اول و فتح ثانی گرد
 کردنی را یعنی مرهون و معنی بنده و عید هم بنظر آمده است -
 گروگر - بفتح اول و کاف فارسی بروزن که بوترکیه از نام
 خداست تعالی است و معنی آن مرد و بخش باشد -
 گروه - بضم اول و ثانی بروزن ستوده جماعت مردم را
 گویند و بعرری قوم خوانند -
 گروه - بضم اول و ثالث مجهول و فتح با بروزن و معنی گلوله
 است مطلقا خواه گلوله رسیان و خواه گلوله توپ و تفنگ گلوله
 بازی و گلوله خمیر نان و پیچ و گلوله کمان گروه و امثال آن
 باشد و بعرری جلاهی خوانند و گلوله جلوائی باشد که عربان
 کعب الغزال گویند و معنی گروه و جماعت مردم نیز آمده است
 و کسر اول یعنی کوچی باشد و آن گلوله رسیان است که در وقت
 ریش بر و ک پیچید و بعرری تصفیه خوانند -
 سه باید دانست که لفظ تصفیه یعنی کوچی در کتب متعارف لغت

عربی بنظر رسیده اما فصل یعنی رسیان که از دو ک بر آید نوشته اند و این معنی
 مطلوب یعنی کوچی صحیح نیست و بدین معنی آنچه در لغت عرب موضوع و در کتب
 متداوله مسطور گشته لفظ و شیعه و در جاهت چنانکه بر مستیع پوشیده نیست
 والله اعلم بالصواب ۱۱
 گروی - بضم اول و سکون ثانی و ثالث بتجانی کشیده و نام یکی
 از یوشیان افراسیاب است که در کشتن سیاوش مکر را و جملها است
 و او را گروی زره نیز گویند -
 گرویدن - کسر اول و فتح ثانی یعنی ایوان آوردن و سر
 باطاعت نهادن و پذیرفتن و بر دل محبت و اطاعت شخصی
 گره بستن باشد -
 گره - کسر اول و ثانی و ظهور با معروف است اعم ازین که در
 رسیان یاد رخت و امثال آن از جائی بر آمده باشد و بعرری
 عقده گویند و تخم خار است هم هست که بدان پوست را در باخت
 کنند و آنرا بعرری قرط خوانند و دل راهم گفته اند که عربان با
 گویند و معنی مشکل هم بنظر آمده است چه گره کتا یعنی مشکلا
 باشد و بفتح اول و ثانی و خلاب با سورا گویند و آن ظرفی
 باشد بجهت آب آوردن -
 گره - کسر اول و ثانی و سکون با و باء مضموم بر اے
 قرشت زده یعنی طرار باشد و آن شخصی است که درین زمان
 کبیره بر شهرت دارد -
 گره بر باد - کسر اول و ثانی کنایه از بے اعتباری دنیا باشد
 چه هر گاه گویند گره بر باد مزن مراد این باشد که مال دنیا
 ذخیره منته و بر عمر اعتماد مکن که دنیا اعتماد در انشاید -
 گره بر گره - کنایه از مشکل بر مشکل و پیچ در پیچ است -
 گره بر گوش زدن - کنایه از سخن کسے نه شنیدن و
 گشتن باشد -
 گره چیم - کسر اول و فتح جیم فارسی گره کوچک را گویند -
 گره زدن - کنایه از ذخیره نهادن و مال دنیا جمع
 کردن باشد -

گره خوان

گره گردان - نام نوعی از بازی باشد -
 گره گوشت - بکسر اول و ثالث غد در گویند و آن گریست
 سفید که در میان گوشت می باشد -
 گره - بکسر اول و ثانی و فتح ثالث یعنی گره باشد که گره کوچک
 است و این معنی باشد نیز ثالث هم گفته اند و گره کوچک که در
 نباتات بخرسد و بضم اول و ثانی مخفف گره هست که گلوله
 و گره مردم باشد -
 گری - به فتح اول و کسر ثانی و سکون تحتانی هر بیانه را گویند
 خواه جریب که بیانه زمین است و خواه گز که زمین و جامه و امثال
 آن بدان چایند و گز کنند و خواه کیله که بیانه غله است و خواه بگا
 که بیانه ساعت باشد و آن جامه است از مس و در بن آن
 سوراخ کنند بعنوانی که چون آزار بر آب گذارند بعد از
 گذشتن یک ساعت بخومی بر آب میشود و بتر آب می نشیند و آن
 از ساعت شبان روزی را نیز گری گویند و آن بست و دو
 دقیقه و سی ثانیه ساعت باشد و معنی گری بودن یعنی علت
 جریب داشتن هم هست و بکسر اول و ثانی یعنی گریه است و آن
 گریه کردن باشد یعنی گریه کن و مخفف گریه هم هست که از
 گرفتن باشد و با تحتانی مجهول یعنی گره باشد مطلقا اعم از
 گره ریمان و جوب و امثال آن و گردن را نیز گویند که بر بی
 جید خوانند و ازین جهت است که بنیجه جامه را گریان می گویند
 یعنی نگهدارنده گردن چربان یعنی نگهدارنده است و در دیگر
 برایان بلا و نیز محاذی گردن گویند بر بیان را اگر بگاه خوانند یعنی
 جامه گردن -
 گریالی - بر وزن ابدال تخمه باشد از هفت جوش که چون
 از آن ساعت بگذرد و گری که بنگان است در آب نشیند
 چوب بران تخمه هفت جوش زند تا صدای کند مردمان و
 که چو مقدار از روز یا از شب گذشته است و این در هند و سوا
 متعارف است -
 گریان - بکسر اول معروف است که گویند کمان باشد و

بضم اول یعنی آتشدان که باه باشد که آزا گنن هم می گویند و
 یعنی فدا هم هست یعنی بدی که خود را یا دیگر را بداند از
 بلا نجات دهند -
 گریبان و امن کردن - کنایه از مراقبه کردن و سرگریبان
 فرورون باشد و مان درویش و صاحب حال را -
 گریبانی - بکسر اول پیر این و کرترا گویند و عبری سر بال
 خوانند و پوسته را نیز گویند که بر گریبان پوستین و کروسه
 و کاتبی دوزند -
 گریچ - بضم اول و ثانی تحتانی کشیده و بجم فارسی زده یعنی
 تالار و خانه کوچک نقت بر زمین و چاه زندان باشد -
 گریچه - بر وزن کله یعنی گریچ است که تالار و خانه کوچک
 و نقت بر زمین و چاه زندان باشد و گلوله حلوانی را
 نیز گویند که عربان کعب الغزال خوانند -
 گریزیدن - بضم اول یعنی گریختن و گریزدن باشد -
 گریس - بکسر اول و ثانی و سکون تحتانی و سین بی لفظ
 یعنی مکر و حیل و فریب و چالپوسی باشد -
 گریستن - بکسر اول و ثانی از بارش کردن و باران باریدن باشد
 گریسنگ - به فتح اول و رابع و سکون نون و کاف فارسی
 یعنی سناک و گو باشد و بضم اول و فتح رابع آواز بلبل و بانگ
 که قلندران و معرکه گیران بیکبار کشند -
 گریسه - بکسر اول و ثانی و فتح رابع یعنی فریب و مکر و چالپوسی
 است چه گریسیدن یعنی فریب دادن و حیل نمودن و چالپوسی
 کردن باشد -
 گریش - به فتح اول و ثانی تحتانی مجهول رسیده و به شین
 فقط در زده نام جانوریست که تا هفتاد و دست و پا دراز و
 بغایت جلد و تند و دود -
 گریغ - بضم اول و ثانی تحتانی کشیده و بغین فقط در زده
 یعنی گریز است که از گریختن باشد -
 گریختن - با فاء بر وزن و معنی گریختن است -

<p>بمعنی قرض پس دادن و نماز کردن باشد و امر این معنی هم هست یعنی ادا کن و بجزار و ادا کننده را نیز گویند و بعضی خواب هم بمطرح آمده است که در مقابل بیدار است -</p> <p>گزارش - بضم اول بروزن مدار سخن گزار و ادا کننده سخن را گویند -</p>	<p>گر بگاه - بکسر اول در یک بریان بگردد جائے را گویند که محاذی کردن گویند بریان باشد -</p> <p>گر یوازه - بانالت مجهول و او و زاسه یوز بروزن لیرا بمعنی هارست که در و اید و لعل و امثال آن باشد که بر رشتہ کشیده باشند -</p>
<p>گزارون - بضم اول و فتح وال ابعده یعنی ادا کردن باشد چنانکه گویند قرض خود را گزار و نماز گزار دینی آدا دین نمود و نماز کرد و نقش و طرح کردن اول نقاشان و طراحان را نیز گویند -</p>	<p>گر یو ووم - بفتح اول و نانی بختانی رسیده و بواوزده و ضم وال و سکون و او ووم بمعنی خیانت باشد و آن وقت را خیانت کردن و انکار نمودن است -</p> <p>گر یولون - بفتح اول بروزن پرین علتی است که آنرا استند و او و بجزای قویا گویند -</p>
<p>گزارش - بضم اول و کسر رابع و سکون شین فقط دار تعبیر خواب را گویند و بمعنی شرح و تفسیر و عبارت هم آمده است و بمعنی گفتن و ادا کردن سخن و گزارانیدن و بمعنی در گزار و پیش کش نیز هست و بمعنی گذشتن هم گویند -</p>	<p>گر یوه - بفتح اول و رابع کوه پست و پیشته بلند را گویند و بکسر اول هم آمده است و زمین بلند و پیشته خاک را نیز گویند که باران آنرا رخنه کرده بریر آمده باشد -</p>
<p>بیان و هم</p> <p>در کاف فارسی بازاسه لفظ دار مشتق بر بچاه و دو لغت و کنایت</p>	
<p>گزارش گر - بفتح کاف فارسی و سکون راسه قرشت معبر و تعبیر کننده خواب را گویند و گزاراننده و آورنده و برنده و قبول کننده را هم می گویند -</p>	
<p>گزارشن - بکسر راسه قرشت و سکون شین و نون یعنی گذارش است که تعبیر خواب و شرح و تفسیر چه چه گفتن و ادا کردن سخن و گذشتن باشد -</p>	<p>گر - بفتح اول و سکون نانی پایت باشد از چوب یا آهن که در جامه و قالی و پلاس و زمین و امثال آن پیانند و گزنده را نیز گویند و امر گزیدن هم هست یعنی بگزد درختی باشد که بیشتر در کنار آب و رودخانه و رود و آنرا بجزای طرفا خوانند و بارش که ثمره الطفا باشد امراض چشم و زهر ریش را نافع است و نوعی از تیرب پر و پیکان هم هست که دوسران باریک و میان آن گنده می باشد و بکسر اول بمعنی دندان است و بجزی سن میگویند -</p>
<p>گزارش نامه - کتاب تعبیر خواب است و کتاب تفسیر نیز گویند و آنرا گزارشی نامه هم می گویند که بعد از شین یا کسطلی باشد -</p> <p>گزار نامه - بمعنی گزارش نامه است که کتاب تفسیر و کتاب تعبیر خواب باشد -</p>	
<p>گزارنده - بمعنی گزاراننده و ادا کننده و گوینده و نگارنده یعنی نقش کننده باشد -</p> <p>گزاره - بضم اول و فتح رابع بمعنی گزارش است که تعبیر خواب و تفسیر و شرح و عبارت باشد و بمعنی زیادتی هم آمده است -</p>	<p>گزار - بروزن هو اگر گزنده و گزنده رساننده را گویند -</p> <p>گزار - بروزن و جار نشتر حجام و فضا در آگویند نقش باریک و کم رنگ نقاشان و مصوران را نیز گویند که اول میکشند بجهت اندام و اسلوب و بعد از آن رنگ آمیزی کرده پرواز میدهند و بمعنی ادا هم آمده است که از ادا کرد</p>

گزار نامه

گزاره نامه - یعنی گزارش نامه است که کتاب تغییر خواب و تفسیر باشد -

گزاریدن - بضم اول بروزن شماریدن یعنی گزاردن او اگر باشد اعم از قرض پس وادون و نماز کردن و سخن گفتن و گزاریدن یعنی در گزاردن و بشکیش نمودن و طح کردن و نقش و نگار نمودن اول نقاشان باشد که باصطلاح ایشان آب رنگ گویند -

گزار - بضم اول و ثانی بالفت کشیده و بزای نقطه دار زده پیش و اضطراب را گویند که مردم را بسبب حرارت و غیره بهم میرسد -

گزارف - بکسر اول بروزن خلان یعنی بیوده و هرزه باشد و معنی بیار و حساب و بجهت هم آمده است و بضم اول نیز هست -

گزارف رنگان - بفتح اول و راء قریشت و کاف فاکر بالفت کشیده بروزن هزارستان یعنی شتاب و تعجیل باشد -

گزارفه - بکسر اول بروزن اضافه یعنی بجد و بجهت حساب و بسیار باشد و معنی هرزه و بیوده و کار عبث و دروغ را هم گفته اند -

گزاروشکان - بفتح اول و سکون و او بروزن و معنی گزارف رنگان است که تعجیل و شتاب باشد -

گزاروشکان - باو او و نون و کاف فارسی بروزن صلابت خان یعنی گزاروشکان است که تعجیل و شتاب باشد -

گزاروه - بروزن و معنی کجاده است و عبری بودج خوانند - گزاراس - بفتح اول و ثانی بالفت کشیده بختانی زده یعنی گزارنده و گزارنده باشد و از این معنی هم هست یعنی

گزارنده برسان - گزارایان - بروزن گدایان یعنی گزارنده گزارنده گان باشد و معنی گزارنده گزارنده و گزارنده گزارنده هم آمده است -

گزارید - بفتح اول بروزن سراید مشتق از گزاریدن است یعنی گزارنده و گزارنده خواهد بر بان -

گزاریش - بضم اول بروزن کشایش یعنی در خورد و لایق باشد و بفتح اول هم باین معنی هم باشد که خرد و کاف و در این را نند و بکسر اول نیز گفته اند و معنی پیش هم هست -

گزر - بفتح اول و ثانی و سکون راء قریشت زردک گویند و معرب آن جز رست و بضم اول و کسر ثانی مخفف گز رست که

چاره و علاج باشد و بضم اول و فتح ثانی خرچین شبان را گویند و معنی دوم که چاره و علاج باشد بفتح دوم هم آمده است -

گزر و - بضم اول و فتح ثانی و سکون راء و اول بجهت معنی علاج و چاره باشد چنانگیز و معنی علاج باشد -

گزر و ن - بضم اول و فتح دال ابجد یعنی علاج کردن و چاره نمودن باشد -

گزر نامه - کتاب تغییر خواب را گویند چنانگیز معنی خواب هم آمده است -

گزره - بفتح اول و ثالث و ضم ثانی گیاه است که آرزو سر زیره خوانند -

گزشاگان - گزه باشد بقدر یک ارش و نیم آدمی که مستوی الحلقه باشد و بعضی گویند از یک ارش و نیم چیز که

گزست و آن گز در ولایت خراسان رواج دارد - گزارف - بفتح اول و سکون ثانی و فا معنی قیر باشد و آن

صفت سیاه که بر کشتی و جهاز اند و سیم سوخته را نیز گویند و سواد زر گره را هم گفته اند و بضم اول نیز نظر آمده است و بازای فارسی هم هست -

گزرک - بر وزن تک هر چیز که بدان تفسیر ذائقه کنند و سرما زده را نیز گویند -

گزرلک - بکسر اول و لام و سکون ثانی و کاف کار و کوچک دسته دراز را گویند و نوسه از قلعه اش را هم گفته اند که سر آن برگشته و دنبال اش باریک باشد و بیشتر از جانب مصر آورند -

گزرم - بفتح اول و سکون ثانی و سیم درخت گزارا گویند و عبری طرفا خوانند -

گزمازک - بفتح اول و سکون ثانی و سیم بالفت کشیده و زای نقطه دار مفتوح بکاف زده بار و صفت درخت گزارا

می گویند و مغرب آن جزایج است و بفرنی ثمره الطرفا خواستند
حب الاثل همان است بانایه مثلثه -

گزنماز و - بروزن شفتالو یعنی گزنمازک است که میوه
درخت گزن باشد -

گزن ملک - یکسرتانی و ضم ثالث و سکون لام و کاف یعنی
گزن شایگان است و آن بمقدار یک ایش و نیم است بجزیره کم -

گزنند - بروزن کنده یعنی آسیب آفت درخ و چشم زخم باشد -
گزنند - باد و نون بروزن فرزند جوال برگاه را گویند -

گزنه - بفتح اول و نون نباتی است و دانی که آنرا انجور خوانند
بانون و جیم و راس بلفظ و تخم آنرا بزرا الانجور مستقار را

نافع است -
گزنی - بفتح اول و نون و سکون ثانی و تخمائی یعنی ترد
خشک باشد عموماً و گل تر و گل خشک را گویند خصوصاً که در

فصل است باشد و آن موسم زستان است -
گزیت - بفتح اول و کسرتانی و سکون تخمائی و فوقانی زب
باشد که حکام هر ساله از رعایایم گیرند و آنرا خراج هم میگویند

وزرے را نیز گویند که از کفار ذمی ستانند چنانکه شیخ نظامی
گفته است که گش خاقان خراج چین فرستد بدگش قیصر

گزیت دین فرستد و آنچه شهرت دارد و کسر اول و فتح ثالث است
و مغرب آن جزیره باشد و بضم اول و کسرتانی یعنی انتخاب

و اختیار کرده شده و پسندیده بود -
گزید - بفتح اول و کسرتانی بروزن زید باصنی گزیدن است

خواه عقرب و خواه مار بگزد و خواه کسه بدندان بگزد و یا شمشیر
سخت در شسته بگوید و معنی هر دو تحفه و رشوت و پاره و بله که

از رعایا همه ساله میگیرند و زرے که از کفار ذمی ستانند هم
و بضم اول یعنی اختیار کرده و پسندیده و برچیده و انتخاب نمودن

بزرگ ساخت و پسندیده و گزین کرده شده راهم گفته اند
که گزیده باشد و نام بازیه هم است که آن را خرنده و

مزاوے گویند -
گزینی - بضم اول و کسرتانی بروزن دو بینی یعنی آخر گزینی است

گزیدن - بفتح اول بروزن و زیدن یعنی بیش زدن است
خواه با آلت باشد و خواه بزبان و بدندان گرفتن راهم میگویند

خواه انسان بگیرد و خواه حیوان دیگر و معنی بریدن و ترسیدن
که قطع کردن و واهمه نمودن باشد هم بنظر آمده است و بضم اول

یعنی برچیدن و انتخاب کردن باشد -
گزیده - بضم اول و فتح دال اجد یعنی پسندیده و انتخاب

کرده شده باشد و تفسیر مخصوص هم است و نام بازی است
که آنرا خرنده گویند و بعضی گفته اند نام بازی است که آن را

خیزگیر خوانند و هر دو لغت بتفصیل در جای خود مذکور شده است
و بفتح اول یعنی ترسیده و رنجیده که از واهمه کردن و رنجیدن

باشد هم بنظر آمده -
گزیر - بضم اول یعنی چاره و علاج باشد چه ناگزیر یا چاره

لا علاج را گویند و افاده ضرورت هم می کند و بفتح اول یعنی
پاکار و پیش کار باشد و کسر اول هم باین معنی و هم معنی تنگ

و بطلوان و عس آمد است -
گزیره - بضم اول و فتح رابع یعنی گزیر است که چاره و علاج است

گزین - بضم اول و سکون آخر کزون باشد یعنی گزیده و
انتخاب کرده شده است و فاعل را نیز گویند که انتخاب

کننده باشد همچو خلوت گزین و عشرت گزین و امر باین معنی
هم است یعنی انتخاب کن و بگزین -

گزینش - بضم اول و کسر رابع و سکون شین لفظ دار یعنی
برگزیده و پسندیدگی باشد و ترجمه خاصیت هم است -

گزینیه - بفتح اول بروزن خرنیه یعنی جکیش و تپک دراز
مسکران باشد که میان ظروف را بدان عمیق سازند و معنی

گنجینه و مخزن هم آمده است و کرباس گنده را نیز گفته اند که
از آن خمیه و سائبان سازند و فقیران و مسکینان جامه کنند

و بضم اول یعنی گزیده و برچیده و انتخاب کرده شده باشد
و ترجمه خاصیت هم است -

گزینی - بضم اول و کسرتانی بروزن دو بینی یعنی آخر گزینی است

<p>در و چینه باشد و ام این معنی هم هست یعنی پهن کن و و بیفزازد و فر چین و خار سیاه و خار سفید را نیز گویند -</p>	<p>که خاصیت باشد -</p>
<p>گسترش - بر فتح دال و سکون نون یعنی پهن کردن و فرو چین و فرز کردن باشد -</p>	<p>بیان یازدهم</p>
<p>گسترش - یعنی اول و سکون آخر که شین نقطه دار باشد هر چیز را که توان فرو چیند و پهن کرد از دام و بساط و فرش و امثال آن -</p>	<p>در کاف فارسی باز سه فارسی مثل بر چهار لغت گزاش - یعنی اول و ثانی بالف کشیده و بز سه فارسی زده چینه دان مرغان را گویند و بعبری حوصله خوانند -</p>
<p>گسترش - یعنی اول و فتح نون بر وزن دسته یعنی سرگین باشد که فضل است و اشتر و خر و گاوست -</p>	<p>گزدهم - بر فتح اول و سکون ثانی و فتح دال اجد و با و سکون میم که پهلوانیت ایرانی -</p>
<p>گسترش - یعنی اول و فتح با بر وزن محترم نام پسر نوزدهمین منوچهرست و نام پسر کزدهم نیز هست و ادویه از پهلوانان ایران بود -</p>	<p>گرتف - بر فتح اول و سکون ثانی و فامعنی قیر باشد و آن معنیست سیاه که بر در زبانه کشتی و جهاز ماند و معنی هم خسته و سواد زرگری هم آمده است -</p>
<p>گستی - بر فتح اول بر وزن پستی یعنی در شنی و زبونی و نازیبایی باشد -</p>	<p>گرتم - یعنی اول و سکون ثانی و میم درخت سده را گویند که درخت پشه خال است و بعبری شجره البین خوانند و معنی آنده و دنگلی هم بنظر آمده است -</p>
<p>گسته چهار - کنایه از بے قید و سرکش و ستیزنده و سخن ناشنود و بسر خود باشد و عربان ظلیع العذار گویند -</p>	<p>بیان دوازدهم</p>
<p>گسته نور - یعنی اول و نون کنایه از ماه نوبت که بلال باشد و پیاله را نیز گویند که از طلا و نقره با نام کشتی ساخته باشد این دو لغت را در موبد الفضل با کاف تازی نوشته اند -</p>	<p>در کاف فارسی با سین بے نقطه مثل بر بست و یک لغت و کنایت</p>
<p>گسل - یعنی اول و کسرتانی و سکون لام یعنی گسختن باشد و امر بر گسختن هم هست یعنی گسل و گسخته شو -</p>	<p>گسار - یعنی اول بر وزن دچا یعنی گذار باشد که از گذشتن و امر گذشتن هم هست یعنی گذار و معنی خورنده و خم خورنده شراب نیز هست که بر عکسار و میگسار -</p>
<p>گسله - یعنی اول و کسرتانی و فتح لام یعنی گسخته شده باشد گسن - یعنی اول و سکون ثانی و نون یعنی گرسنگی باشد که در مقابل سیر است -</p>	<p>گسارون - بر وزن و معنی گذشتن باشد و معنی خوردن هم هست لیکن خوردن شراب و خم خوردن -</p>
<p>گسار - بر وزن و معنی گذاشته است -</p>	<p>گست - بر فتح اول بر وزن دست یعنی زشت و قبیح و نازیبای باشد -</p>
<p>گسار و ه - بر وزن و معنی گذاشته است -</p>	<p>گستاخ - یعنی اول بر وزن و معنی بستاخ است که بے ادب و دلیر و تند باشد -</p>
<p>گست - یعنی اول بر وزن دست یعنی زشت و قبیح و نازیبای باشد -</p>	<p>گستاخ دست - کنایه از چابک دست و جلد و تند کار کننده باشد -</p>
<p>گسار و ه - بر وزن و معنی گذاشته است -</p>	<p>گستر - یعنی اول بر وزن دختر یعنی پهن کننده و افزاننده</p>

مقابل سیر باشد و گشلی مخفف گرسلی بود -
 کسی - بضم اول و ثانی به تثنائی کشیده مخفف گسیل است که
 یعنی دود کردن و روانه نمودن دود کردن و فرستادن
 باشد کس را بجای -
 گسیل - بضم اول و سکون آخر کلام باشد یعنی وداع کردن
 و دفع نمودن و روانه ساختن و فرستادن کس باشد بجای -

بیان سیزدهم

ورکاف فارسی با شین لفظ دارش مثل بر بست
 و پنج لغت و کنایت -

گش - بفتح اول و سکون ثانی یعنی خوب و خوش و رفتار
 بازر و کبر و شادمانی باشد و یعنی گشتی ملاح هم بنظر آمده است
 و دوسوسه و مزاحمت را نیز گفته اند و بضم اول بلغم را گویند که از
 جمله اخلاط اربع است که آن خون و صفرا و سودا و بلغم باشد و
 کسر اول دل را گویند که بعربی قلب خوانند -

گشا و - بضم اول بروزن مراد یعنی فراخ است که در برابر
 تنگ باشد و مانعی گشادن هم هست که در مقابل بستن است
 و یعنی فتح و ظفر هم آمده است و خوش و خوشی را نیز گویند
 و بر کار کردن تیر باشد ارشست -

گشا و نامه - فرمان پادشاهان را گویند و آنرا بعربی منشور
 خوانند و یعنی عنوان کتابت و فرمان هم هست یعنی آنچه بر سر
 کتابتها نویسند و این لغت با کاف تازی هم آمده است -

گشاده دل - کسر دال ابجد کنایه از کریم و بخشنده باشد
 و خوشحالی با فرح را نیز گویند -

گشاده زبان - بفتح زای لفظ دارکنایه از مردم
 فصیح و بلیغ باشد -

گشاد و هنگامان - کنایه از فضول اربعه است که بار
 و تابستان و پاییز و زمستان باشد -

گشاسب - سکون سین به نقطه و بایه ابجد همان
 گشاسب مشهور است که پادشاه بود پسر اسفندیار و زمین

او یکصد و شصت سال پادشاهی کرد -
 گشاک - بضم اول و ثانی بالف کشیده و بکاف زده بازو
 در از خانه را گویند و آن از سر و دوش است تا آرنج -

گشپ - بضم اول و سکون ثانی و بایه ابجد یعنی جهنده
 و خیز کننده باشد -

گشت - بروزن طشت یعنی گردیده باشد که ماضی گردیدن
 است و در مقام شد استعمال می کنند چنانکه گویند مستعد گشت
 یعنی مهیا شد و آماده گردید و سیر و گشت را نیز گویند و بعضی
 حک کردن و محو ساختن هم گفته اند و خرزهره برادر بند و انزرا
 هم می گویند و بعضی حنظل نیز آمده است و بعضی دیدن و نظاره
 کردن هم بنظر رسیده است -

گشتا - بضم اول و فوقانی بالف کشیده بهشت را گویند و
 بعربی جنت خوانند -

گشاسب - بضم اول بروزن که اسب نام برزخ است
 که میان خلق و خالق باشد براسه رسیدن فیض حق و نام
 پادشاه است معروف و او پسر اسفندیار و زمین تن بود
 گویند یکصد و شصت سال پادشاهی کرد و دین زردشت
 پذیرفت و چون زردشت گشته گردید بجای او منسوب شد
 و آئین زردشت را بر پای داشت -

گشت بر گشت - بفتح اول و بایه ابجد یعنی پیچ بر پیچ
 باشد و نام رستی بود برهم پیچیده مانند ریمان بهم تافته و از
 پیچ عدد بیشتر نمی باشد و قاطع شهور است اگر لفظ در گواره
 گریه بسیار کند در زیر او قدره از ان بگذارد آرام گیرد و
 بخواب رود و بعربی عشقه گویند -

گشتسب - بضم اول و فتح ثالث و سکون سین به نقطه
 و بایه ابجد مخفف گشاسب است که پادشاه بود و معروف
 و مشهور -

گشتک - بروزن چشمک سرگین گردان را گویند و
 بعربی جمل خوانند -

گشسته - بفتح اول و ثالث یعنی گردیده و محکوم باشد و کاج و لوج و احوال را نیز گویند -

گش - بضم اول و فتح ثانی و سکون سین بے نقطه و باء اجد جان گش است که پدر اسفندیار روئین تن باشد و بمعنی جنده و نیز کننده نیز آمده است و بفتح اول تفسیر اشراق باشد که گش سببی اشراقی را گویند و بمعنی پرست هم هست که ششک از پرستیدن است چه از گشست خدای پرست را گویند -

گشفت - بفتح اول و سکون ثانی و فاء بمعنی گرفت باشد و آن صفت سیاه که بر در زبانه کشتی بالند و سیم سوخته و سواد زگره را هم می گویند -

گش - بفتح اول و ثانی و سکون نون بمعنی بسیار انبوه باشد و این بمعنی بفتح اول و سکون ثانی هم درست است و بضم اول و سکون ثانی بمعنی زبانه که در مقابل ماده است و درخت خرما را زگره بر می مغل گویند و بمعنی طالب زشدن و بار گرفتن ماده ساز حیوانات و بارور شدن درخت خرما باشد -

گشش - بفتح اول و کسر ثالث و ثنین نقطه دار بختانی رسیده و بخون زده نام روز چهارم است از ماه های مکی -

گشسته - بضم اول و سکون ثانی و فتح نون بمعنی گریسته باشد - گششی - بضم اول و سکون ثانی و ثالث بختانی رسیده رفتن جانور زبانه بر باله ماده یعنی جفت شدن حیوانات با هم و گششی درخت یعنی چیزی از درخت خرما که زبردخت خرما باشد ماده داون گویند یکسال حضرت رسالت صلوات الله علیه از گششی درختان منع فرمود در آن سال درختان بار نگرفتند بعضی رسولی رسانیدند که امثال درختان بارور نشدند حضرت فرمود آنم آنم یا نور و میا کم بعد از آن معاد هم سال را بجا آوردند -

گششیر - بکسر اول رستنی باشد که آنرا بعبری حبلجان گویند و بفتح اول رفتار با ناز و شادمانی و خرامان و شادان باشد - گششیر حصرم - کنایه از شراب انگوری باشد -

گششی - بفتح اول و کسر ثانی مخفف و سکون تخطائی بمعنی خوشی و خوشحالی و تندرستی باشد و بانامی شده و نیز همین معنی دارد و و خراسیدگی و جلوه گرمی و ناز رفتاری را نیز گویند -

بیان چهاردهم

وکاف فارسی بالام مثل بریک صد و سه لغت و کلمات کل - بضم اول و سکون ثانی معروف است و بعبری ورد خوانند و بمعنی آنگر آتش هم هست و رنگ سرخ را نیز گویند و بطریق کنایه افاده بمعنی دولت هم می کند چنانکه گویند از گل تو اینهارا می شنویم یعنی بدولت تو و بکسر اول خاک آب آسمینه را گویند -

کلاج - بضم اول و ثانی بالف کشیده و یکم زده نام حلواست پالیزه و عربان قطائف می گویند و بعضی گویند ناسه است بسیار نازک و تنگ مانند کاغذ مرید و آنرا از نشاسته و تخم مرغ پزند و در شربت قند و نبات ریزه کنند و با قاشق و چوبخوبه

کل - بضم اول و کسر ثانی و هجره مضموم براسه و زنده و فتح باء اجد و او ایست که آنرا از شام آورند و خوب پزند و خوانند گویند گی جانوران را نافع است و بعبری جده گویند کل - بکسر اول و ثانی گله باشد سرخ رنگ بسیاری مائل و بعبری طین ارمنی خوانند چه را که در ایام و باد طاعون بمرسد نافع است گویند و قتی در ارمن و باد طاعون عظیم هم رسیده چنانکه معدود و سه چند مانده بودند چون از ایشان تقصص کردند در آن ایام ازین گل میخوردند -

کل - بکسر اول و فتح ثالث و سکون قاف و راسه قرشت بختانی رسیده و طاعون عظمی مضموم بسین بے نقطه زده نوعی از گل باشد و آنرا از جزایر یونان آورند گویند اگر زن آبستن بر خود بندد بچه او را آسبیده نرسد تا برسد -

کلا گوته - بضم اول و کاف فارسی بود رسیده و فتح نون بمعنی نازه و گلگون است و آن چیزیست باشد سرخ که زنان بر کلاه

گل آکین کردن - کنایه از لبریز کردن یعنی پراساختن
پیار و صراحی باشد از شراب نعلی -

گل کاله - بروزن نخاله یعنی پیراهن باشد و بعرنی قیاس
و یعنی زلف برادر کامل هم هست -

گلان - بضم اول بروزن فلان قسمی از نان میدید باشد که
آزای مقدار برگ بفرسازند چون در میان روغن بریان کنند
باوسه در آن افتد و دو پوسته شود بعد از آن در میان شیر
اندازند تا شیر را بچود کشد بسیار لذیذ میشود و بعضی بکنان
افشان هم آمده است که از کنایه و افشانیدن قالی و در آن
باشد و امر این معنی هم هست یعنی بکنان و جمع گل را نیز گفته
اما بر خلاف قیاس است -

گلانیدن - بضم اول یعنی بکنانیدن و افشانیدن و آن
جمله و قالی و امثال آن باشد -

گلا - بفتح اول بروزن تباه معنی سیاه است و هر چیز را
نیز گویند که سوادے آن باشد و لقب شیخ زین الدین علی
علیه الرحمه گلا بوده است بسبب آنکه یکی از اجداد شیخ مذکور
از اصحاب امام حسین علیه السلام بود و چون خیر شهادت آنحضرت
بوسه رسیده سیاه پوش گردید و بعضی گویند سبب آن بوده
که شیخ مذکور وقتی از اوقات از اعنکاف برآمده بوده است
و شخصی که در آن زمان از اکل اولیا بود بواسطه او جبهه از پیشتر
سیاه و دخته فرستد و او از مبارک و میمون می گیرد و در پیشتر
و تاد حیات بود سیاه پوشیده و همچنین فرزندان او سیاه پوش
بوده اند -

گلبار - باباے ابجد بروزن گلزار نام شهره و مدینه بوده -

گل باری - بضم اول و کسرتانی نام گلست بقایات سرخ و
خوش رنگ و آنرا گل صدر برگ و گلنار فارسی هم می گویند
و کسر اول و ثانی گل سرخه باشد و آن گلست که زنان
سر بدان شویند و در روشش را نافع است و بعرنی
طین فارسی خوانند -

گل بام - باباے ابجد بروزن گلغام آواز بلندے باشد که
نقار چیان و شاطران و قلندران و معر که گیران در وقت
نقاره نواختن و شنگ زدن و معر که بستن بیکبار کنند -
گل بانگ - بسکون نون و کاف فارسی معنی گل بام است که
که آواز کشیدن شاطران و معر که گیران و امثال ایشان باشد
و آواز و بانگ بلبل را نیز گویند -

گل بایگان - بضم اول و باے فارسی بلف کشیده نام شهرت
از عراق عجم و معرب آن جرباقان است -

گل بست - بفتح اول و باے ابجد بروزن شربت معنی کشتی
و جهاز بزرگ است و معرب آن جلست باشد -

گل بسین - بضم اول و باے ابجد و سکون ثانی و نون درخت
و بوته گل را گویند و باے درخت و پنخ درخت گل را نیز گویند -

گل پیاده - بضم اول و کسرتانی و باے فارسی و تخماتی
بالت کشیده و فتح واک هر گله را گویند که آزاد درخت و بوته
بزرگ نباشد همچو زکس و موسن و بنفشه و لاله و امثال آن
و جمع گلهاے صحرائی را نیز گویند -

گل تر - بکسرتانی و فتح فوقاتی و سکون راسه قرشت معروف
که گل تازه باشد و کنایه از عارض خوبان و دوست محبوبان
هم هست -

گل چکان - بکسر جیم فارسی بروزن مشرکان نام درختی
است که آزاد در هندوستان موه می گویند و بفتح جیم فارسی
از مصنوعات آتشبازان باشد -

گل چیره - بکسر جیم فارسی نام معشوقه شخصی است که
اورنگ نام داشته -

گل چین - معروف است یعنی شخصی که گل سے چند و امر این
شخصه هم هست یعنی گل چین و نام زنه هم بوده است و شعا
گویند خدا را در خواب دیده بوده است -

گل حجر - بضم اول و کسرتانی و فتح حا و جیم و سکون راسه
بے نقطه معنی آتش است و بعرنی ناز خوانند -

گل جیا کبر اول و ثانی و فتح خاصه بے نقطه و تخمائی بالفت کشیده گلپست که بعبری طین بلد المصطلک گویند و آن سفید بسیار بی مائل می باشد سوختگی آتش را نافع است -

گل خج - بضم اول و سکون ثانی و فتح خاصه نقطه دار و جیم ساکن گلوله چنگالی و گلوله خمیر باشد -

گل خراسانی - گلست که آرزو بریان کرده خورد و بعبری طین ماکول و طین نیشابوری خوانند و آن بغایت سفید می باشد و بشیرازی گل سفید گویند منع قی کردن کند -

گلخن - بضم اول آتشگاه هم را گویند و معنی ترکیبی این آتشگاه باشد چو گل یعنی آتش و خن خانه زیر زمین را گویند -

گل خوج - بضم اول و فتح آخر که جیم فارسی باشد بر وزن برونه جنبانیدن انگستان در زیر لعل و خاریدن پهلو و کت پاس مردم باشد تا بخنده آیند -

گل رومی - کبر اول بعبری طین رومی گویند بجماعت قانبر بود و آب کاسنی طلا کنند خونی که از چشم بر آید باز دارد -

گلزار - باز آن نقطه دار معروف است که گلستان باشد و نام کهنه هم هست از موسیقی -

گل زرد - کبر اول گلپست که آنرا از موضعی که نزدیک است بقسططنیه آورند و آنرا بعبری طین الصنم و طین الاصفه خوانند سرد و خشک است بر در هماغه گرم طلا کنند نافع باشد در همال خونی را ببرد -

گل زرد و فلک - بضم اول کنایه از آفتاب عالم است گلزار ریون - با آنکه حطی بر وزن ظلمت گون نام شهر است از ولایت اورا و انهر در آن طرف شهر جلیج و نام رودخانه هم هست که این شهر را بنام آن رودخانه خوانند -

گل شمشک از کتاب جهان ناقص نوده که گلریون نام درایم چون است که آنرا نهرشاش و نهر جلیج و نهر خجند و نهر شهر و قیام خوانند و شمشک مذکور کتاب است در علم جغرافیه زبان ترکی که در کتاب الجغری در دارالمطبعه قسطنطنیه بنال طبع در آید ۱۲ -

گلست - بفتح اول بر وزن است سیاه مست را گویند و بعبری طلخ خوانند -

گلستبو - بضم اول و کسره ثانی و سکون ثالث و فو قاضی بود و کشیده یعنی گلستان باشد که گلزار است -

گل سرخ - معروف است یعنی هر گلی که سرخ باشد و کت است از آفتاب عالم است هم هست -

گل سنگ - بضم اول رنگه را گویند که بر روی سنگ پیدا میشود و آنرا بعبری زهر الجهر و بهین الجهر و خراز الصخر گویند با آنکه حطی و خراز بهت آن می گویند که زحمت خراز را که علت قوی است نافع است و قوی بعبری علت دارد را گویند -

گل شاموسی - بعبری طین شاموسی خوانند بهترین آن سبک و سفید بود و بزبان بچسپه و قائم مقام گل محمود باشد -

گلشاه - کبر اول بر وزن دلخواه کیومرث را خوانند و وجه تسمیه اش آنست که چون در زمان او غیر از آب و خاک چیزی نبود که تصرف شود او را بر این نام خوانند و بعضی گویند کیومرث آدم علیه السلام است چون او را از گل آفریده اند این نام موسوم گردانیدند و بعضی دیگر گویند که چون اول کسی که بر روی زمین پادشاهی کرد کیومرث بود این نام نامیدند و بعضی اول نام معشوقه و رقیه است -

گل شدن - بضم اول کنایه از ظاهر شدن و فاش گردیدن و کنایه از نهایت عظمت و بزرگی یافتن باشد -

گلشن قدس - کنایه از عالم جبروت است - گلشبه - کبر اول و فتح ثالث و ظهور و مخفف گلشاه است که کیومرث باشد و بعضی آدم علیه السلام او را امیدانند و بعضی اول معشوقه و رقیه است -

گلشهر - بضم اول بر وزن برزهر نام زن پیران و پسته است که سپه سالار او فراسیاب باشد -

گل صدر برگ آسمان - کنایه از آفتاب عالم است گلشیر - بضم اول و کسره ثانی و فتح جیم فارسی یعنی

فعلی است که جنبانیدن ایشان باشد در زیر نعل مردم تا بخنده آید
 کلمه - بضم اول بروزن دختر بنم زده باشد که از بن موی بز باشد
 بر آرد و از آن مثال بافند و کسول یعنی بنا و گکار باشد
 کل غنچه - بضم اول و ثالث و سکون ثانی و نون و فتح جیم
 فارسی یعنی غازه زن است و آن چیز است باشد سرخ که
 بر روی مالد -
 کل خنده - بضم اول و فتح ثالث بروزن جنبنده پنبه
 بر زده باشد که بهشت رشتن گلوله کرده باشد -
 کلفونده - بضم اول و ثالث و سکون و او یعنی کلفنده
 است که پنبه گلوله کرده باشد بهشت رشتن و کنایه از مردم فریب
 دست و کابل هم است -
 کلفونه - بروزن و معنی کلفونه است که غازه و سرخی زنان
 باشد که بر روی مالد -
 کلفیم - بروزن سرخچو یعنی کلفیم است که جنبانیدن ایشان
 باشد در زیر نعل تا بخنده آید -
 کلف شنگ - بضم اول و فتح فاق و شین لفظ دار و سکون ثانی
 و او نون و کاف فارسی است که در فروختن باز جاسه بلند
 بیخ بسته باشد مانند بیخ زیر ناودان -
 کل قبرسی - کسر اول گلیست که از جزیره قبرس که یکی از
 جزایر یونان است آورد و آن سرخ است باشد و چون بروست
 با لند سرخی آن در دست بماند و چون بشکنند در ورون آن
 رنگه زرد باشد و آن قائم مقام گل مخوم است و بعبه
 طین قبرسی گویند -
 کل مخمیه - بضم اول و کسر ثانی و فتح قاف و سکون حاء
 بی نقطه و فتح باسه ابجد گل دور حصه را گویند که گل رعنا
 باشد و آن گلیست که بیرون آن زرد و درون آن سرخ
 است باشد و عربان و در انبار میگویند بشده جیم -
 ککاک - بضم اول و فتح ثانی و سکون کاف و فتح باش
 که از روی طعن و سرزنش کسی گویند و نوع از صمغ است

و آن از بوته خار جهودانه حاصل میشود و عربان عنزروت
 می گویند و تصغیر گل هم است -
 ککاک انار - گل انار بوستانی است و آنرا بعبه عربی جنبه الرمان
 گویند بضم جیم و سکون نون و کسر باسه ابجد و ضم و ال بی نقطه
 و رمان خود معلوم است منفعت آن نزدیک بگل انار باشد -
 ککاج - بضم اول و فتح کاف و سکون ثانی و جیم یعنی گلج است
 که گلوله جنگالی و گلوله خمیر باشد -
 ککاج - بضم اول و فتح کاف فارسی و جیم ابجد آداب و رسوب
 باشد که از زمان تولد اطفال تا او ان عقیقه و گهواره بستن
 بطریق سنت و عرف بفعال آورند -
 گل کردن - این لفظ را بجای خاموش کردن استعمال کنند
 چنانکه گویند چراغ را گل کن یعنی خاموش کن یعنی ظاهر شدن
 و نمودار گردیدن هم است چه هر گاه گویند که گل کرد معنی آن
 باشد که ظاهر شد و نمودار گردید -
 گل گل - به فتح هر دو کاف فارسی و سکون هر دو لام نوی
 از لیون باشد بمقدار نارنجی بمناب ترش که اگر سوزنی در آن
 فرو برند و اندک زمانه بگذارد سوزن گداخته شود و بضم
 هر دو کاف دارو است باشد که آنرا بعبه عربی مقل خوانند بضم میم
 و سکون قاف و لام در آخر -
 گل گندم - کسر اول و سکون ثانی و فتح کاف فارسی و سکون
 نون و ضم و ال ابجد و میم ساکن بیخ گیاهی است دو اسه
 و آن در نظر جهان نماید که گوی بیخ شش دانگ گندم بر هم
 چسبیده است -
 گل گنده - به فتح کاف فارسی بروزن جنبنده نوعی از
 کلس باشد و آن بغایت گنده و بدبو میشود و زمان بخت
 از بی حلو کنند و خورند -
 گل گولی - بضم اول و کاف بر او رسیده و باسه ابجد
 بتثانی کشیده سیر و گشتی باشد که در اول بهار کنند و آن چنان
 بود که مخم بر جمیع گلهای زرد است بشگفتند و در آن ازان

ککاج

گل بسیار بچینند و بر باغها رفته در حوضها بباغ ریزند و خوشین کنند
گل کوزه - نسرین را گویند و زکس را هم گفته اند چه قلم آزا
در کوزه کرده در خانه نهند -

گلگون - با نالت فارسی بروزن بر خون یعنی سرخ رنگ باشد
چو گل یعنی سرخ و گون رنگ و لون را گویند و نام اسپ شیرین
مشوقه فراد هم بوده است گویند گلگون و شید ز دو سب بودند
زاده مادیان و نشت ابجد و دشت و مکه هم بنظر آمده است که بجا
الف اول باشد و بجا بے ابجد هم باشد و الله اعلم و آن مادیان
را جفت نمود و در آن دشت اسپ بود از رنگ ساخته و هر گاه
آن مادیان را ذوقه هم میرسد خود را بان اسپ سنگی می کشید
بقدرت خداست تعالی آن مادیان بار میگرفت -

گلگون جبرخ - کنایه از آسمان باشد -
گلگونه - با کاف فارسی بروزن و معنی گلگونه است که غازه
و سرخی زنان باشد و یعنی گل رخساره هم است چه گویند یعنی
رخساره باشد و یعنی گل رنگ هم آمده است چه گویند رنگ را
نیز گویند -

گلگونه ادیم آدم - یعنی سرخ کننده روزه آدم که کنایه از
حضرت رسالت پناه مهدی صلوٰة الله علیه و آله باشد -
گل گیتی - بضم اول و کسر ثانی و کاف فارسی بیایه حلی
رسیده و فوقانی بتحتانی کشیده یعنی گل زمین و نوسه از
گل هم است که بر گامه آن از هر طرف سه جا خار دارد
و آن دو نوع میشود سفید و زرد و گل پیاده را نیز گویند یعنی
گل که آزا درخت و بوته بزرگ نباشد همچو بنفشه و زکس و
سوسن و امثال آن -

گل مخوم - بکسر اول و ثانی و فتح سیم گلست سرخ رنگ
و بسیار اطلس و آنرا از تل بجزیره آورند و آنرا طین الکاهن
هم می گویند بسبب آنکه زن ساحره آنرا پیدا کرده است و
بعضی گویند گلست که آنرا با خون بز کوهی بر سرشند و از
بجزیره ملیوس آورند و بعبری طین مخوم و خاتم الملک

و خاتم الملک خوانند بسبب آنکه صورت او را طلسم کرده اند
پادشاهان یونان بود بر آن نقش کشند و مخوم جبر است آن گویند
که زود نقش بپذیرد و مهر میگیرد و آنرا از غایت لطافت
وزنی است و بهترین است آن باشد که بوسه شربت کند و
بر لب بچسبند تریاق همه زهر باست -

گل - بروزن و ختر نام گلست بغایت خوشبوست و نوسه از
بیکان تیر هم است -
گل مشکین - بضم اول و کسر ثانی و سکون شین نقطه دار و
کاف بتحتانی کشیده و بیون زده نوسه از نسرین است و آن
سفید و صدف رنگ و کوچک می باشد -

گل مصری - بکسر اول بعبری طین مصری خوانند طلا کردن
بر بدن مستقیم بغایت نافع است -

گل موش - بضم اول و سکون آخر که زاسه فارسی باشد بروزن
تینو ز چلباسه و سوسار را گویند -

گل مهره - بکسر اول هر گلوله مهره را گویند که از گل سازند
عموما مهره کمان گرد و هر را خصوصاً که ز زمین را هم گفته اند کمان
از آدمی هم است -

گلنار - بضم اول و با نون بروزن هیشیا رنگوفه و گل انار را
گویند و بعضی گویند که آن گل درخت انار بری است و بغیر از
گل ترس ندارد و درخت همان است و بهترین آن مصری باشد
و بعبری تر الشوکه المصری خوانند و هر گل سرخ بزرگ صدف رنگ
نیز گفته اند و معرب آن جلنار باشد -

گلنارک - بکسر اول بروزن تریاک یعنی حصار قلعه باشد
و بضم اول هم بنظر آمده است -

گل نبشته - بکسر اول و ثانی و نالت و با بجد بروزن
دل فرشته گل مخوم را گویند و آن دو ایست مشهور و معروف
جست و فتح سموم -

گلنده - بضم اول و فتح ثانی و سکون نون و فتح دال ابجد
زن بد فعل و بدکاره را گویند -

کل نشاط - بضم اول و کسر ثانی و ثالث و شین نقطه دار باشد کشیده و بطایع بی نقطه زده شراب لعل انگوری را گویند -

کل نفسی - بفتح ثالث و فاکنا یا از خوشبوی و خوش کلامی باشد -

کلنگبین - بضم اول و فتح ثانی و سکون ثالث میگوید باشد مانند گل تشد لیکن تفاوت آنست که گل قند را با گل و قند سازد و کلنگبین را با گل و انگبین که عسل باشد -

گلو - بضم اول و ثانی با او کشیده معروفست که جسلق و حلقوم باشد -

گلوته - بضم اول و فتح فوقانی و ظهور با کلاسه باشد گوشه دانه پر پنبه که بیشتر بخت طفلان دوزند و گوشه های آزار دزیر جانته ایشان بندند و وجه تشبیه اش خود ظاهرست -

گلوز - بفتح اول و وزن توموز یعنی فندق باشد و بعضی گویند چلغوزه است و بعضی با دام گوچی را گفته اند و الله اعلم و معرب آن جلوز باشد -

گلوله - بر وزن و معنی غلول است که گرد و هیز میان و غیره باشد گلوله - بفتح اول بر وزن فرزند مسلم را گویند معمولاً یعنی هر چیزی که بطریق تخته و بدیهه بجایست فرستند و چیزیست باشد که آزار باشد گلوله از جنوز و انجیر سازند و بجایست فرستند خصوصاً آن را گلوله نیز گویند و نام کوه نیز هست -

گلو - بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث سوراخ توخالی را گویند -

گلو - آسیا - سوراخ وسط آسیا را گویند که دانه از آن راه ریزد تا آس گردد -

گلو - سرخ - سرخ روده را گویند و آن محل گذشتن آب و دانه است -

گله - بفتح اول و ثانی مشد و غیر مشد هر دو آمده است یعنی گله در راه گوسفند و شتر و خر و گاو و آهو و امثال آن باشد و بضم اول و فتح ثانی مشد و آسمان گیری باشد و آن پارچه ایست که بر سقف خانه ها مانند سابلان بندند و نموی جمع شده را

نیز گویند و بضم اول و فتح ثانی غیر مشد و زلث معشوق را می گویند و کبر اول و فتح ثانی مخفف شکوه و شکایت باشد و دانه انگور که از خوشه جدا افتاده باشد و راسته که در میان دو کوه واقع شده باشد -

گله و دست - بفتح اول و ضم دال ابجد بر وزن همه است در دگلور گویند -

گله موش - بضم اول و فتح ثانی و میم با او کشیده و شین نقطه زده بید مشک را گویند و عربان به راجع خوانند -

گلیجه - بر وزن کلیچه جستن گلور را گویند و عبری فواق خوانند و قرص آفتاب و ماه و قرص کوچک نان ز عینی را هم گفته اند -

گلینر - کبر اول قنلی بختانی رسیده و بزاسه نقطه دار زده کلبه و لعاب را گویند که از دهن انسان و حیوان دیگر بر آید و بفتح اول هم گفته اند -

گلیگان - با کاف فارسی در چهارم بر وزن گزبان کما سله گویند و آن گیاه است باشد بغایت گنده و بد بوست -

گلیگر - کبر اول و ثانی بختانی رسیده و کاف فارسی مفتوح بر آفت زده گلکار و نیار را گویند -

گلیم شوی - معر و نست یعنی شخصی که گلیم و لباس پیشوید و ام این معنی هم هست و بیخ خار است باشد که گل آزار آید گون خوانند و آن بیخ را چون یک اشنان گویند و بدان چیز را شویند خصوصاً بضم را بغایت پاکیزه سازد و بعضی از مشایخ محاسن را نیز بدان شویند و بعضی گویند بیخ زعفران است و الله اعلم -

گلیم گوشان - مرده بوده اند مانند آدم لیکن گوشه های آنها بر تن بزرگ بوده که یک را بستر و دیگر را کمان می کرده اند و آنها را گوش بستر هم می گویند -

کلین گو - کبر اول و ثانی و سکون ثالث و نون گو - زمین و کره خاک را گویند -

کل یوسف - بضم اول گل بستان افزور را گویند که گل تاج خروس باشد و بعضی گل زرد را گفته اند -

گلیم - بضم اول و فتح ثانی و سکون ثالث و نون گلیم - زمین و کره خاک را گویند -

گلیم گوشان - مرده بوده اند مانند آدم لیکن گوشه های آنها بر تن بزرگ بوده که یک را بستر و دیگر را کمان می کرده اند و آنها را گوش بستر هم می گویند -

گلیم گوشان - مرده بوده اند مانند آدم لیکن گوشه های آنها بر تن بزرگ بوده که یک را بستر و دیگر را کمان می کرده اند و آنها را گوش بستر هم می گویند -

گلیون - بفتح اول بروزن افسون نوسے از آتش کبرهفت رنگ باشد چنانکه هر هفت رنگ اوزان توان دید و آن را بوقلمون هم سے گویند۔

اسم مغربی نباتی است خوشبو و شبیه بران زانہ و ازان کو پخته شعبدہ آد بیشتر و مشک و تخمش مانند افسون ۱۱۔

بیان پانزویہم

نوسے از مایہ باشد و معرب آن جمہر است بضم جیم و عربان بہین لفظ سے خوانند۔

در کاف فارسی با ہم مثل بر ہشت لغت و کنایت گمار۔ بضم اول بروزن شمار ہر یکما شتن است کہ شخصے را بر سر چیزے و کارے واداشتن باشد و صدا و آواز پاسے نیز گویند ہنگام راہ رفتن۔

گنیر۔ بکسر اول و ثانی تحتانی کشیدہ و بزائے نقطہ دار زدہ پیشاب را گویند کہ شاش باشد و عبری بول خوانند۔

گماند۔ بضم اول و فتح نون و سکون وال یعنی گمان میکند و نلن سے برد۔

بیان شانزویہم

در کاف فارسی بانون شتمل بر نو دگفت و کنایت گن۔ بکسر اول و سکون ثانی یعنی صفت باشد ہر گاہ آزا با کلمہ ترکیب سازند چو شکر گن و گر گن و امثال آن و افادہ

گمانہ۔ بضم اول و فتح نون یعنی گمان باشد کہ در مقابل نہیں است و عبری ظن سے گویند و معنی مردم را در گمان انداختن ہمست و چاہ اولی را نیز گویند کہ چاہ کمان بہت دانستن اینکہ زمین آب دارد و آب آن چہ مقدار دورست میکنند و چاہ جو سے و چاہ کن را نیز گفته اند۔

معنی صاحب ہم می کنند یعنی صاحب شرم و صاحب گر کہ حرب دار باشد و بضم اول مخفف گند بود کہ خصیہ است۔

گن اہلیس۔ بضم اول یعنی خایہ شیطان چہ گن یعنی خصیہ باشد و دانہ ہمست بسیار سخت و سیاہ رنگ بزرگی جو زبوا چون آزار کت و ہند و چینا نند مغز آن در درون آن صدا

گست۔ بفتح اول و ثانی و سکون سین بے نقطہ و فوقانی جوہر است فرومایہ و ارزان و رنگ آن کہ بود بصرخی مائل بیابا و معدن آن بدینہ طیبہ نزدیک است گویند در پیالہ و ظروف گست ہر چند شراب خوردستی نیاورد و اگر قدر سے ازان در قح شراب اندازند ہمین خاصیت دہد و اگر در زیر بالین گذارند و بخوابند خواہ اسے خوش بیند۔

کنند اگر در زیر زدن آہستن قدر سے ازان دو دکنند آسانی بزاید و آزارعربان حجر الولادہ و حجر الفسیر نیز خوانند۔

گنبد۔ بضم اول و فتح باے اجد و سکون ثانی و وال سے نقطہ نوسے از عمارت باشد مدور کہ از شمش و گل و گچ و آجر پوشند و غنچہ گل را نیز گویند و نوسے از آئین بندی باشد کہ مانند گنبد سانا

گم شدہ لب دریا۔ کنایہ از شخصے است کہ شناوری و آب ورزی نداند و در آب غرق شود۔

و عبری قبة گویند و معنی حسن و خیر کردن ہمست و مطلق پیالہ نیز گفته اند خواہ بدان شراب خورد و خواہ چیزے دیگر۔

گنبد سکنایہ از جناب است و آن شیشہ مانند باشد کہ پو بار بدن باران بر رو سے آب ہم میرسد۔

گم کردہ سے۔ یعنی ہے گم کردہ است کہ کنایہ از نبی نشان باشد و کنایہ از کسی است کہ کاسے را چنان کند کہ دیگر سے بے بطلب و مقصد آن کس نبرد۔

گنبد از روق۔ کنایہ از آسمان است۔

گنبد عظم۔ یعنی فلک عظم است کہ فلک الافلاک باشد و عرش عظم نام است۔

گمہ۔ بکسر اول و فتح ثانی نام رستی باشد مانند رازیانہ و آزا کو سفند و شتر و دو آب خورد و عبری قزل گویند و بضم اول

گنبد تیز رو۔ یعنی گنبد آفت پذیر است کہ کنایہ از آسمان باشد

لسے صاحب تحفۃ المؤمنین سے گوید کہ لفظ قزاق بقاف و زائے ہجر

گنبد چار بند - کنایه از آسمان است باعتبار چهار نقطه مشرق و
 مغرب و شمال و جنوب و کنایه از دنیا هم هست باعتبار چهار عنصر -
 گنبد جانستان - یعنی گنبد تیز روست که کنایه از آسمان باشد -
 گنبد حراقه رنگ - یعنی گنبد جانستان است که کنایه از
 آسمان باشد -
 گنبد خضرا - یعنی گنبد حراقه گشت که کنایه از آسمان باشد -
 گنبد دو دو گشت - یعنی گنبد خضرا است که کنایه از آسمان
 باشد و آنرا گنبد دو گشت هم گفته اند که بجای دال در مرتبه هفتم
 راس قرشت باشد -
 گنبد دو لایاب رنگ - یعنی گنبد دو گشت باشد که کنایه
 از آسمان است و آنرا گنبد دو لابی هم می گویند -
 گنبد شگرت - یعنی گنبد دو لایاب رنگ است که کنایه از
 آسمان باشد -
 گنبد صوفی لباس - یعنی گنبد شگرت است که کنایه از
 آسمان باشد -
 گنبد طاق قدیس - یعنی گنبد صوفی لباس است که کنایه
 از آسمان باشد -
 گنبد فیروزه خشت - یعنی گنبد طاق قدیس باشد که کنایه
 از آسمان باشد -
 گنبد گل - بنام کاف فارسی و سکون لام غنچه گل را گویند
 و کنایه از پیاپی از زمین هم بنظر آمده است -
 گنبد گیتی نورو - یعنی گنبد فیروزه باشد که کنایه از
 آسمان است -
 گنبد مایل - با هم بالفت کشیده و تحتانی کسور و لام ساکن
 کنایه از فلک چهارم است که فلک آفتاب باشد -
 گنبد معنبر - معنبر معشوق را می گویند اگر چه معنبر را
 گنبد مناسبیست اما وقتی این تشبیه را می توان کرد که
 معشوق سر بر پشته کرده باشد -
 گنبد مقررش - کنایه از آسمان است و بعبارة ساجده

گنبد نارنج و گنبد نارنگ - یعنی گنبد مقررش باشد که کنایه
 از آسمان است -
 گنبد نیلو فری - یعنی گنبد نارنج باشد که کنایه از آسمان باشد -
 گنبد ه - بروزن بنگره یعنی گنبد است و غنچه گل و پیاپی و کاس
 و سبتن و خیز کردن را نیز گویند -
 گنبد می - بروزن و یکی یعنی گنبد باشد و پنجم را نیز گویند که
 یک ستون بر پایه باشد و یعنی جستن و خیز کردن نام است -
 گنج - بنام اولی و سکون ثانی و جیم یعنی گنجایش است که از
 گنجیدن و در آوردن در است آمدن چینه در چینه و در آمدن
 در جات ننگ باشد و صمد در صمدی را نیز گویند که در میان
 جمعی از مردم کنند و بهر کس قسمتی رسانند و بفتح اول لسا ز گویند
 باشد که در زیر زمین دفن کنند و کبر اول یعنی گنج در گشته
 و متحیر باشد و یعنی صاحب عجب و کبر و خود ستا هم آمده است
 گنجار - بفتح اول بروزن رنگار یعنی غازه باشد و آن
 سرخست که زنان بروس و نالد و آنرا غازه و خنجر و خنجر
 و غنچه و غنچه و غلفونه و گلگونه نیز خوانند -
 گنجاره - بروزن انگاره یعنی خنجر است که غازه و گلگونه
 زنان باشد -
 گنج افراسیاب - نام گنجیست که افراسیاب بنامده بود
 و پرویز از بیافت و آن گنج چهارم است از جمله هشت
 گنج خسرو پرویز که گنج عروس و گنج باد آورده و بی خسرو
 و گنج افراسیاب و گنج سوخته و گنج خسرو گنج شاد آورده و گنج بار باشد
 گنج الهی - بکسر جیم و همزه کنایه از قناعت است و کلام
 خدا را نیز گویند -
 گنج باد - یعنی گنج باد آورده است که گنج دوم باشد از جمله
 هشت گنج خسرو پرویز و آن چنان بود که قیصر روم از پنجم خسرو
 خزان پدران خود را بکشتیها آورده و بجاناب دریای
 گریزانیده بود اتفاقا باد و طوفان بر خاست و آن
 کشتیها را بجای که خسرو پرویز لشکر گاه ساخته بود آورد

و نامی خزاین بدست خسرو آمد از این نام خوانند -

کنج باد آورد - همان کنج باد است که کنج دوم خسرو پروریز باشد و آنرا کنج باد آور هم می گویند که بحدت دال آخر باشد و نام نواسه و کنه هم هست که از جمله کنی بارید گویند چون این کنج بدست خسرو افتاد باره این کن را ساخت و نواخت -
کنج بار - بابا بجد بلف کشیده و براسه قرشت زده نام کنج هشتم خسرو پروریز است و آن کنج کاوش شهرت دارد و این کنجیست که خسرو برهنه می یافت و آن کنج صد آفتاب برانزرد و جواهر بوده از جمله دقان ذوالقرنین این کنج را کنج شاد آور هم می گویند -

کنج حکیم - اشاره بسوره فاطمه الکتاب است که سوره اول قرآن باشد -

کنج خاکی - باخاسه نقطه دار بلف کشیده و کاف بختا رحیده که نایب از آدم صغری علیه السلام و فرزندان او باشد که بنی آدم است -

کنج خضر - نام کنج ششم است از جمله هشت کنج خسرو پروریز کنج دار - بکسریم دال بلف کشیده و براسه قرشت زده نام نواسه و صغریست از موسیقی -

کنج ویس - همان دیب خسرو است که نام کنج سوم خسرو پروریز کنج دیوار بست - نام کنجیست که در زرد دیوار است بود و آن دیوار نزدیک بافتاد شده بود خسرو علیه السلام آن دیوار را راست کرد و بعضی گویند کنج بود که آنرا در میان دیوار بستن انبار و توده کرده بودند -

کنج - بروزن سحر سرخه و خازنه باشد که زنان بر روی اند کنج روان - نام کنج قارون است گویند همیشه در زیر زمین حرکت می کند -

کنج - بروزن سحر یعنی گنج است که خازنه و سرخی زنان باشد که بر رخساره مالند -

کنج سوخته - نام کنج پنجم است از جمله هشت کنج خسرو پروریز

و معنی ترکیبی آن کنج سنجیده است چه سوخته و سوخته یعنی سنجیده هم آمده است -

کنج شاد آورد - نام کنج هفتم است از جمله هشت کنج خسرو پروریز کنج شاکان - بعضی گویند همان کنج باد آور است که کنج دوم خسرو باشد و چون شاکان چیزی را می گویند که لایق و سزاوار پادشاهان و ذخیره و مال بسیار و بی پایان باشد و این کنج بغایت بزرگ بود و جواهر ب نهایت داشت بنا بر آن بدین نام خوانند -

کنج مشک - پنجم اول و کسر ثالث معروف است و آن برنده باشد که در بان محصور خوانند و او را خاکی نیز گویند و مرغ جوجه و مرغ کوچک را هم گفته اند و هر پرندة کوچکی را با او نسبت کنند مغز سر او قوت باه دهد -

کنج عروس - نام کنج اول است از جمله کنوز نایب خسرو گویند این کنج را خود جمع کرده گذاشته بود و نام کنج تصنیف را بر بد هم است -

کنج فریدون - بکسر ثالث و فام نواست از موسیقی - کنج گاؤ - نام کنجیست از کنج های جمشید و آن در زمان بهرام گور ظاهر شد گویند و هفتاد زراعت را آب می داد و

ناگاه سوراخه بهم رسید و آنها تمام آن سوراخه برفت و صد آ عجیب از آن سوراخه بر می آمد و هفتاد بز و بهرام آمد و احوال را گفت بهرام با بخار فته فرمود آنجا را کند عمارت پیدا شد پس عالی اشاره بمبود کرد که در آس این خازن چون در آمد و گاومیش دید از طلا ساخته بودند و چشمهای آنها از باقوت قیمتی بود و شکمهای آنها را برانزار و صیبا و امرد درین کرده و درون میوماسه زمین را برانزار و درینا خازن بود و پیش هر گاو میشی آخورس از طلا بسته بودند و آنها را برانزار جواهر قیمتی نموده و بر گاو میشها نام جمشید کنده بودند و بر اطراف گاو میشها اقسام جانوران پرند و بی پرند از طلا ساخته و معصوم کرده بودند خسرو بهرام آورد و بهرام فرمود تمام آن کنج را

بستخفین و مردمان کم بصناعت و او نمود در مالک و مستحق
 و پریشان نماز که صاحب سامان نشد و نام سخن هفتادم است
 از سی سخن باربد -
 گنج گاو ان - همان گنج گاو است که از جمشید بود و دست
 بهرام گور افتاد -
 گنج گاو میش - یعنی گنج گاو ان است که گنج جمشیدی باشد
 گنج گاو س - نام سخن هفتادم است از سی سخن باربد و آنرا
 گنج گاو س می گویند و رسم الخط این زمان بیک واوست -
 گنج گاه - بروزن و معنی بیخ گاه است که شعبه بلندی مقام
 و شعبه پستی آن مبرق است -
 گنجور - بروزن رنجور خزانه دار را گویند
 گنجور - با و او بختانی مجهول رسیده بروزن سردیست لطیف
 زند و بازند یعنی گنجور است که خزانه دار باشد و در جاس دیگر
 بجای تختانی باس ابجد نوشته بودند و الله اعلم -
 گنج - بروزن پنجم شهر است مشهور مابین تبریز و شرهان و
 گرجستان و فولد شیخ نظامی علیه الرحمه از بیجاست و خوالاخ
 دم بریده را نیز گویند و عبری ابر خوانند -
 گند - بفتح اول و سکون ثانی و دال ابجد بوسه بدر گویند
 و لغیم اول یعنی خایه باشد که عبری خصیه خوانند -
 گند - بروزن عمد چیزه را گویند که گندیده باشد و از ان
 بوسه ناخوش آید -
 گند آور - بضم اول و فتح و او بروزن خنیا که مردم شجاع
 او دلاور و مردانه را گویند و سه سال را نیز گفته اند -
 گندالی - بروزن در والی یعنی گند است که هر چیز بد بوسه
 را گندیده و متعفن باشد
 گند بیدستر - یعنی خایه سنگ بود چه گند یعنی خایه و بیدستر
 حیوان است آب شبیه بگ و معرب آن چند بیدستر باشد و آنرا
 آتش بیگان گویند و عبری خصیه البحر خوانند -
 گند تر - بفتح اول و کسر ثالث و سکون ثانی و زای فارسی

مخفف گنگ و زست و آن قلعه بود که خنیاک در شهر پابل است
 و از اہشت گنگ نام نهاده بود و در آن قلعه جادوگران ساحر
 بسیار بودند اکنون خراب است و بجز تپه باقی نمانده و بر سر آن
 گل چایه است بسیار عمیق گویند که باروت و ماروت در
 چاه محبوس اند -
 گندسگ - بضم اول و کسر ثالث و فتح سیمین سے نقطه
 تفسیر خصی الکلب است و آن بیخ باشد مانند خصیه الثعلب
 هر زوجه بر هم حسپیده هیکه بزرگ و دیگری کوچک اگر مرد
 بزرگ آنرا بخورد و بازن جماع کند فرزندان زیند آورده اگر زن
 کوچک آنرا بخورد و مادینه خشک آن قطع شهوت کند و تر آن
 مقوی باه باشد و عربان آنرا قاتل آنسبه گویند بواسطه آنکه
 آنها دو بیخ اند مانند دوزیتون بر هم حسپیده که یک سال یک
 فریه و دیگری لاغر میشود و سال دیگر آنکه فریه بود و لاغر آنکه
 لاغر بود فریه میگردد -
 گندش - بکسر ثالث و بزین ریش گوگرد را گویند و آن
 دو قسم است احمر و سفید گوگرد احمر یک جزو از اجزای
 اکسیر است و گوگرد سفید یک جزو از اجزای باروت -
 گندک - بروزن اندک یعنی گوگرد است و باروت
 را نیز گویند -
 گند گیاه - بفتح اول و کسر کاف فارسی یعنی ترس گیاه
 است گویند شقاقل بیخ گند گیاه است و ترس آنرا ابیات
 دوست میدار و دو بطنه گویند که ترس صحرایی است -
 گندم با آتش - گندم را گویند که حلیم باشد -
 گندمه - بروزن ترجمه گرته باشد سخت و آن از بدن
 آدمی برمی آید و عربان تو لوک می گویند و فارسیان آرخ -
 گندنا - بفتح اول و ثالث و نون بالف کشیده معروف است
 و آن سبزه باشد خور و می گویند چون خواهند روغن بسیار
 بیازمایند گندنا را آن جرب سازند و بر جراخ دارند اگر لاف
 خالص است و لاله اگر تخم گندنا در سر که ریزند ترقی از باروت کند -

گندنا گوهر - نبات است که آرزای علم می گویند و آن خطل است
که هند و ایش طبع باشد و بعضی گویند گندنا گوهر بیاره هند و ایش طبع است
اگر بوی خطل باشد -

گندنا گون - باکاف فارسی یعنی سبز رنگ باشد چه گون یعنی
رنگ و لون هم آمده است -

گنده - بضم اول و فتح ثالث معروف است که در مقابل با یک
باشد و کوفت بزرگ را نیز گویند که از گوشت سازند و در شکل و پلاوی
و آتش اندازند و گول که از خمیر بهمت یک تان کنند و گریه
که از بدن بر آید و در گوشت و بصری تولی خوانند و بفتح اول
بوسه بد و هر چیز که بد پوشیده باشد -

گنده پیر - زبان پیر سال خورده را گویند -

گنده پیر کابلی - پیر زاسه بوده جا و گرو سحر و در کابل
گنده مغز می - بفتح اول و سیم و سکون عین نقطه دار گنداب
از کبر کردن و سخنان متکبرانه گفتن و هرزه و یاوه بر زبان راندن
و در شتی و کج خلقی نمودن باشد و شخصی را نیز گویند که این صفات
داشته باشد -

گند - بفتح اول و ثانی و سکون راء بی نقطه نام جنگ گاه
سلطان محمود غزنوی پادشاه توران باشد -

گنگ - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی چند معنی دارد
۱- نام بنگده ایست از بنگدهای چین ۳ - رودخانه باشد
بسیار بزرگ در ملک هندوستان و منبع آن کوههای سواک
است و از ملک هندوستان و بنگال گذشته بعمان می ریزد
و هندوان بدان اعتقاد بسیار دارند و در آن آب غسل
کردن و مرد و داس خود را سوختن و خاکستر استخوانهای نهال
در آن آب ریختن فوز عظیم و سبب درجات و منزلت است
می دانند ۴- نام تجانه ایست در ترکستان و گویند آن تجانه
را یکاوس ساخته است ۵- نام جزیره ایست در میان دریای
۵- هر جزیره خمیده و کج و کوتر را گویند عموماً و کوتر را در خصوصاً
۶- نام کوهیست و عربان کوه را جبل می گویند - نام است

که بسبب سودا در بدن مردم هم میرسد و بن مویهای خار و آکو
را گندند خارش بر طرف نمی شود ۸- نام شهر است که در شرقی قحط
واقع است گویند شب و روز همیشه در آنجا یکسان است یعنی
هر یک از دوازده ساعت نمی باشد و هوای آن در نهایت اعتدال
بود و چنانکه پیوسته در آنجا بهار باشد و گنگ در جهان است ۹- نیکو
و خوب و زیبارا گویند ۱۰- نام شهر تاشکنت است که آرزای حاج
هم می گویند ۱۱- نام قبله پیشینیان است که بیت المقدس باشد
و بضم اول معروف است و آزالال گویند و بصری ابکم خوانند
یعنی شخصی که با یاد و اشاره حرف زند نیز زبان و لوله که بجهت
آب از سفال سازند و در زیر زمین هم وصل کنند -

گنگار - بضم اول و سکون ثانی و کاف فارسی بافت کشیده
و براسه بی نقطه زده مار می گویند که تازه پوست افکنده باشد

گنگ بهشت - نام قلعه ایست که ضحاک در شهر بابل ساخته
و چاه باروت و ماروت در آنجا است و آثر بهشت گنگ
نیز گویند نام شهر است در حدود شرق از بلاد ترک
منسوب بخو برویان و در آن شهر مسجدیست مشهور و قنبر مار -

گنگ دژ - کبر و ال اجد و سکون ژا اے فارسی نام قلعه
که ضحاک در شهر بابل ساخته بود و نام منوچهر است در حدود شرق
که بقبه الارض مشهور است و آرامگاه پریان باشد و آنجا پیوسته
روز و شب یکسان است یعنی هر یک دوازده ساعت است -

گنگ دژ بهخت - بضم با و سکون خاء نقطه دار و
ثاء قرشت نام بیت المقدس است و سیرانی ایلیا خوانند
و پیش ازین قبله بیت المقدس بوده و حالانیز قبله نصارت
و کبریا هم گفته اند -

گنگ دژ هر ج - بضم با و سکون راء قرشت و سیم یعنی
گنگ دژ بهخت است که بیت المقدس باشد و کبریا نیز آمده است
و کبر اول و فتح وال اجد و زاسه پیوسته در اسه قرشت
هم گفته اند که بر وزن نیم زبرجد باشد -

گنگ دژ هوخت - بضم با و سکون واو و حامی نقطه دار

دوقانی یعنی گنگ در هر ج است که بیت المقدس باشد و

آیند و روند -

بجانه را نیز گویند -

گوار - بروزن شمار مخفف گوار است که نقیض گلوگیر باشد

گنگ ده زبان - بکسر ثالث کنایه از گل سرخ است و آنرا

و آن هر چیز بود از خوردنی و آشامیدنی که در خلق آسانی رود

گنگ صد زبان هم می گویند باعتبار صد برگ -

وزود همش شود و بفتح اول طائفه از صحرا نشینان باشند

گنگل - بروزن صندل هزل دطرافت و مزاج و سحرگی

در هندوستان -

را گویند -

گوار اول - بضم اول بروزن بخارا نقیض گلوگیر است و هر چیز

گنگ گلاج - بضم اول و فتح ثالث و لام بالف کشیده و پیچیده

را گویند که ذائقه را خوش آید و بجلت آسانی رود و زود همش شود

شخصه را گویند که در زبانش گرفتگی باشد و عربان الکن خوانند

گواران - بروزن خداوان یعنی گوار است که خوردنی

و بسکون ثالث هم گفته اند -

ندید و زود همش باشد -

گنور - بروزن تور نام قلعه ایست از ولایت هندوستان

گوار دوم - بروزن شماره یعنی همش کند و همش شود و تجلیل رود -

در جانب مالوه -

گوارش - بضم اول بروزن گذارش ترکیب باشد که بخت همش

گنور - بضم اول و فتح راس فرشت یعنی کننده و سازنده

نمودن طعام سازند و خورد و معرب آن جوارش باشد -

باشد یعنی شخصی که کار می کند و چیزی می سازد -

گوارشت - بسکون فوقانی یعنی گوارش است که مرکب

بیان هفتده هم

در کاف فارسی با او و مشتمل بر یک صد و نود و

گوارون - بروزن هاپون جو شسته باشد که بسبب بودا

هفت لغت و کنایت

بر پوست آدمی پیدا شود و روز بروز پهن گردد و پوست را

گو - بفتح اول و سکون ثانی زمین پست و مناک را گویند

درشت گرداند و بعرمی تو با گویند -

و یعنی شجاع و دلیر و مبارز و بهلوان و همتر و محترم و بزرگ

گوار ه - بفتح اول بروزن شماره مخفف گوار ه است و

هم آمده است و بضم اول یعنی گوسه باشد که آزا با جویگان بازا

بعرمی مهد خوانند و کله گاؤ و گاؤ میش را نیز گویند و معنی خانه

دکنه جاسه و گریبان راسه گویند و معنی خود و کوچک همس نظر

ز نور هم آمده است -

آمده است و گنجهتین هم است یعنی گبو و بانامی جمول گاؤ را

گوار - بفتح اول بروزن نماز چوب دستی باشد که گاؤ و خروساز

نیز گویند که عربان بقر خوانند -

ستوران را بدان برانند و باون چوبین را هم گفته اند و عربان

گوا - بضم اول و ثانی بالف کشیده مخفف گواه است و بصر

جواز باشد و معنی اول بضم اول هم بنظر آمده است -

شاهد گویند -

گوازه - بفتح اول بروزن ملازه یعنی گوازه است و آن چوب

گواچه - باجیم فارسی بروزن دعا گو ریسانه باشد که

باشد که ستوران را بدان برانند و باون چوبی را هم گویند

در روزهای عید از درخت آویزند و بران نشینند و در هوا

و بازاسه فارسی یعنی سحرگی و مزاج مردم خوش طبع هم آمده است

آیند و روند -

و از بار دو است و را نیز گویند که لنگی در و پاک باشد -

گواچه - بضم اول و فتح جیم فارسی یعنی گواچه است و آن

گواش - بضم اول بروزن قماش یعنی صفت و رنگ

ریسانه باشد که از جاسه آویزند و بران نشینند در هوا

و لون باشد و بفتح اول هم آمده است -

بجانه

گو اشتمه - بفتح اول و میم بروزن نداشته دانسته را گویند و آن
 منقعه و روپا که باشد که زنان بر سر اندازند -
 گو اشیر - بفتح اول بروزن تابشیر نام ولایت است و در آن
 فیروزه سفید رنگ کم بها هم میرسد و معنی گاوشیر هم هست
 و آن صمغ درختی است که در وایجا کار برنگرم و خشک است
 در دوم و سوم -
 گو ال - بضم اول بروزن و معنی جوال است و جوال معرب
 است و معنی بالیدن و شو کردن و انداختن و جمع نمودن
 هم آمده است و معنی مالش و بالیدن هم هست اعم از آنکه چیز
 را بر چیز یا کند یا کسی را مالندگی کنند و بفتح اول نیز گفته
 و بزبان هندی گاوبان را گویند یعنی شخصی که محافظت گاو کند
 گو الیدین - بضم اول و فتح اول هر دو آمده است یعنی
 بالیدن و شو کردن اعم از نبات و حیوان -
 گو ان - بفتح اول بروزن روان جمع گواست که پهلوانان
 و دلیران و شجاعان و مردمان باشکوه و نهیب باشند -
 گو اوجی - بفتح اول و سکون رابع و جیم تختانی کشیده معنی دلیر
 و پهلوان باشد و سردار گو ان را نیز گویند که سالار باشد -
 گو انگله - بضم اول و فتح ثالث که حلقه را گویند که برگریبان
 پیراهن و غیره و دوزخچ گو معنی کمره و انگله حلقه باشد که گوی
 در آن اندازند و گاه آن حلقه را به گو هم گویند که میگویند
 و همچنین گو را نیز بے انگله و جو زگره را هم گفته اند و آن گو
 از گرد باشد و کنایه از آفتاب هم هست -
 گو باره - بروزن جو باره معنی دوم گواره است که گاه گویش
 و گاه باشد و جایگاه گاوان را نیز گویند -
 گو پال - پایاے فارسی بروزن رومال نام مبارزی بود
 از خنیشان پادشاه روس و معنی عمود گردن آهینین و تخت
 و اورنگ آهینین و چوبین هم آمده است -
 گو پان - بانانی مجهول بروزن و معنی چوپان است که شکار
 باشد و باباے ابجد هم آمده است لیکن معنی گواره بان یعنی

شخصی که گاو و گاو میش را بچرانیدن می برد -
 گو پاشا - بضم اول و سکون ثانی مجهول و فتح باب ابجد شصتین
 نقطه دار بالف کشیده بزبان ژند و پارژند انگبین را گویند و
 بعربی عسل خوانند -
 گو پیا - بانانی مجهول بروزن لویا بخت ژند و پارژند زبان
 را گویند و بعربی لسان خوانند -
 گو پیازه - کسرای فارسی و فتح زاسه نقطه دار طعامی است
 متعارف در بلخ و آن بگه پیاز بلخی اشتهار دارد -
 گو ت - بفتح اول و سکون ثانی و فوقانی کفیل و سرین
 مردم را گویند و بضم اول و ثانی مجهول بزبان ترکی نیز همین
 معنی دارد -
 گو ج - بفتح اول و ثانی و سکون جیم صمغ درخت را گویند و بضم
 اول و سکون ثانی و جیم بزبان ترکی یعنی زور و قوت باشد -
 گو چاه - باجم فارسی بروزن همراه گوے را گویند که چندان
 عمیق نباشد و زن آزار توان دید -
 گو چی - باجم فارسی بروزن اوجی معنی گو دال و جلے
 عمیق باشد -
 گو و - بفتح اول و سکون ثانی و دال ابجد یعنی گو باشد که
 جاس عمیق و پست و مخاک است و بضم اول و فتح ثانی مخفف
 گوید است که از گفتن باشد -
 گو و اب - بضم اول بروزن و معنی دو شب است و
 آشنه را نیز گویند که از گوشت و مرغ و نخود و مغز گردگان پزند
 و قاتیق آزار سر که دو شب کنند و آنرا آتش جشی خوانند
 و بعضی گویند طعامی است که در زیر بریان پزند و آنرا بریان
 خوانند و معنی دوم بجاسه دال زاسه نقطه دار هم آمده است
 واضح است -
 گو و ر - بفتح اول و ثالث بروزن که ژ نام غنیمت از جنس
 مرغابی که گوشت آن بغایت بد بوے می باشد و بچه گا و را
 نیز گویند که گوسال باشد و بچه گوژن را هم گفته اند که گا و گوچی است

د پوست گوسال را هم می گویند و نوسه از غله خود و هم هست
 در میان زراعت گندم و جو که آرزو در وجوده خوانند و نام هم
 شاه پور و نام یکی از پهلوانان ایران باشد -
 گو در ز - یعنی اول و فتح ثالث و سکون راسه ب نقطه و ناله
 نقطه دار نام دو پادشاه است از ملوک اشکانی اول نام پادشاه پور
 که ولیم مدیر خویش بود و در زمان او معابد و مساجد بسیار
 خراب شد و ظلم و جور بغایت رسید و او بیخا و بیعت سالی در
 کرد و عیسی علیه السلام در زمان او بوجود آمد و دو پهلوان
 که بعد از پدیر پادشاه شد و سی سال پادشاهی کرد و نیز نام
 دو پهلوان دیگر است از ایران یکی پسر قارن بن گاوه آهنگر
 که حکومت صفهان کرد و دیگری پسر گشاد که پدیر گویا باشد
 نام مرغ هم هست که بیشتر بر کنار س آب نشیند و چیزی را
 نیز گویند که خرق و التیام نه پذیرد یعنی از هم جدا نشود و هم نیاید
 و این معنی در فلکیات جاریست لا غیر -
 گو در ه - یعنی اول و ثالث و رابع یعنی گو در دست که غله
 خود رو بجه گاوه و گوزن و پوست گوسال و نوسه از مرغالی
 و نام پسر شاه پور و نام پهلوانی باشد از ایران -
 گو ر - یعنی اول و سکون ثانی و راسه قشقت آتش بر تان
 را گویند که بدین ولایت زردشت باشد و ایشان را من میگویند
 یعنی سیم و سکون غین نقطه دار و توسته و قبیله باشند از کنار
 هندوستان و نام شهره بوده در دار الملک بنگال و اکنون
 خرابست و یعنی اول و ثانی مجهول یعنی قبر باشد و آن جایست
 که مرده آدمی را در آن گذارند و دشت و صحرا و هماری را نیز
 گویند و ازین جهت است که خردشتی را گو در خرسه گویند و بیست
 خردشتی هم آمده است که گو در خرابند و آنرا بهری همانرا الو حش
 خوانند گویند نگاه کردن بر چشم او قوت چشم افزاید و صحت چشم را
 نگاه دار و رو منع نزول آب کند و لقب پادشاه هم بوده از
 ساسانی که او را ابرام گو دره گفتند و معنی شراب و عیش و
 عشرت هم بنظر آمده است -

گو راب - بانانی مجهول بر وزن شراب نام شهریت که از
 مرو شاه جان تا با سجا چهارده روز راه است و میدان را نیز گویند
 که بجهت اسب دوانی ساخته باشند و گنبدی که بر سر قبر پادشاه
 و چاقشور ساق کوه است و گنبدی را نیز گفته اند که بجهت دفع سرما در زم
 سوزده پوشند و معرب آن جوزاب است و زمین سوزده زان
 باشد در صحرا که از دور آب مانند و آنرا اسراب می گویند -
 گو راب - بانانی مجهول بر وزن رود و اب نام موضعیت که در
 پدران در ستم در آنجا است و گنبدی را نیز گویند که بر سر قبر پادشاه
 گو را گو ر - یعنی کاف فارسی بر وزن زرد از در بر یعنی
 زود از دست که مبالغه در زودی و جلدی و تند می تیزی
 گو ر ب - یعنی اول و فتح ثالث چاقشور ساق کوه تا پیشانی
 که در زمستان در زیر کفش و عوزه پوشند و معرب آن جوزاب
 است و کفش نند را هم گفته اند -
 گو ر با مد فون - سکنه ثالث کنایه از ان ماهی باشد که
 یونس علیه السلام را فرو برده بود و باین معنی بجایه بایه
 نون هم بنظر آمده است -
 گو ر ب با فک - پرنده ایست که خانه از خاشاک نرم
 سازد مانند جوراب و از شاهنامه درخت آویز و او را اب
 و صعد خوانند -
 گو ر چشم - پارچه باشد ابریشمی که بوقت بافتن چشم گو در خربان
 نقش کنند مانند پارچه که آنرا چشم بلبل می گویند و آنرا بهر
 می خوانند بر وزن میخ -
 گو ر خان - باخا نقطه دار بر وزن مولتان نام
 پادشاه چین باشد و بهرام گو در را هم می گفته اند -
 گو روین - با دال ابجد بر وزن پوستین یعنی کلیم و پلاس
 باشد و جامه پشمین را نیز گویند -
 گو رس - یعنی اول و سکون ثانی و ثالث و سین ب نقطه
 یعنی گرس است که از گرسلی باشد -
 گو رشگا ونه - بانانی مجهول شخصی را گویند که تنها گو در و قبر
 عسرت هم بنظر آمده است -

بیشگافد و کفن مرده را بر دو او را عربان بنامش می گویند
 و بر کی فصل پذیر باشد -
 بروزن نقاش -
 گورک - بروزن بویک سنگ گازرے را گویند یعنی سنگ که
 گازران جامه بران زنند و شویند -
 گورگانی - باکاف فارسی بروزن مولتانی تاج و سختیان را
 گویند و بازای نقطه داروزای فارسی هر دو آمده است -
 گورگور - باکاف فارسی بروزن مورور یعنی گورگور است
 که زود زود و جلد جلد باشد و نوسه از پرند هم هست که آزا
 خریل می گویند -
 گورگیاه - گیاه است که گورخ آزا بر غبت تمام خورد و چون
 بخایند مزه قنقل و مصطلک کند و بفری اذخ و طیب لعرب خوانند -
 گورماست - ماست را گویند که از شیر گورخ باشد و ماست است
 که صحرانشینان سازند و آن ماست چکیده است که شیر خام در آن
 داخل کنند و بر هم زنند و خوردند -
 گورن - بضم اول و ثانی مجهول و فتح ثالث و سکون نون
 حلقه زدن مردم باشد و بعضی گویند باین معنی ترکیب است -
 گورنفس - بکسر ثالث و فتح نون و فا و سکون سین بی نقطه
 کنایه از تن و بدن آدمی است -
 گوره - بفتح اول و ثالث نام قبیل است در ملک هندوستان
 گورچی - بضم اول بروزن حوری یعنی عشرت و نشاط و
 بعشرت و نشاط رفتن باشد و دیدن بمانند گورخ را هم گفته اند
 گوز - بفتح اول و ثانی و سکون زای نقطه دار مخفف گوزن
 است که گاو کوهی باشد و سکون ثانی گردگان را گویند و معرب
 آن جوز است و بضم اول هم یعنی گردگان دهم باد را گویند
 که اصد از راه یابین بر آید و بدر این گفته اند که در مقابل
 نیک است چه هر گاه گویند با نقران نقری و با گوزان گوزی
 مراد این باشد که باینکان نیکی و با بدان بدی و یعنی مقل هم
 آمده است و بهترین آن مقل ازرق است و بعضی گویند نبات
 مقل است یعنی علف مقل و مقل صمغیست که ازان بهم میسازند

گوزاب - بفتح اول بروزن مهاب آشته را گویند که از گوز
 و برنج و نخود و گردگان برزند -
 گوزاز - بضم اول و سکون آخر که زای نقطه دار باشد نام
 پرند است و است غرض آواز شبیه ببلبل -
 گوزاگند - بفتح اول و کاف فارسی بروزن و معنی جوز
 است که معرب آن باشد و آن شفتالو است خشک که درون
 آزا از مغز گردگان پر کرده باشد -
 گوزبان - بانانی مجهول و بایه اجد بروزن بوستان
 پاردم جاروار را گویند و آن جرم یا نوازے باشد که در زیر دم
 ستوران گذارند -
 گوزمین - بفتح اول و ضم بایه اجد درخت گردگان را
 گویند و بضم اول هم درست است -
 گوزو - بفتح اول بروزن اوجده یعنی جعل باشد و آن
 جانور است که سرگین را گلوله کند و غلطاند و برود -
 گوزوه - بضم اول و فتح دال نوسه از صمغ باشد که رنگ
 آن بصرخی زرد و از بوسه خارے حاصل میشود که آزا جوش
 می گویند و بفری عشرت خوانند و بفتح زای فارسی هم
 آمده است و نیز جانورے باشد شبیه بلخ که شها فریاد کند -
 گوزشک - کنایه از آسمان است -
 گوزعه - بفتح اول و ثالث و غین نقطه دار غوزه عذرات
 بنیر را گویند و معرب آن جوزعه است -
 گوزک - بضم اول بروزن بویک کعب پارا گویند -
 گوزگانی - باکاف فارسی بروزن مولتانی تاج و
 سختیان را گویند و بازای فارسی هم بنظر آمده است -
 گوزگره - بفتح اول بروزن و معنی جوزگره است و آن
 نوسه از گره باشد خوش نما و خوش طبع که مانند گره چیزها
 گوزکنا - بضم کاف تازی و نون بالغ کشیده یعنی چرخ
 زمین چه کنایه معنی زمین هم آمده است و آن چیز است که

پسندی داتوره و عوام تا اوله و لعربی جوز مائل و جوز مائل و جوز مائل و جوز مائل
 و جوز مائل و جوز مائل و جوز مائل و جوز مائل و جوز مائل و جوز مائل و جوز مائل و جوز مائل
 گوژ کند - باکاف فارسی بر وزن نوشند سخنان لاف و
 گزاف و دروغ را گویند -
 گوژ کند - یعنی اول بیخ گیا هست که در نظر جان نماید
 که گویند بیخ نشش دان کندم است که بر هم سپیده اند و خوردن آن
 منع آرزو سے خاک خوردن کند گویند اگر یک کیلا از آن را
 با ده رطل عمل وی رطل آب نیک در هم آمیزند و در ظرفی کرده
 سر آنرا بگیرند و ساعت شراب رسیده خوشگوار گرد و آن شراب
 فربهی آورده وقت با به و در آنرا معرب کرده و چون چندم خوانند
 گوژن - یعنی اول و ثانی و سکون ثالث و لون نوس
 از گاو کوهی باشد و شاخهای او بشاخهای درخت
 خشک شده مانند گویند آب گوشتهاست چشم او تریاق زهر است -
 گوژ - بانانی مجول بر وزن روزه غلاف و غوزه ششاش
 و پنبه و بیله ابریشم و امثال آن را گویند و بازای فارسی
 هم آمده است -
 گوژ هر - یعنی اول و کسرتانی و فتح ثالث و سکون هاور
 و رشت عقده راس و ذنب را گویند و آن دو نقطه تقاطع
 فلک حائل و مائل قسمت و معرب آن جوز هر باشد -
 گوژ مخ - یعنی اول و سیم و سکون خاسه نقطه در غلاف
 کل خرما را گویند -
 گوژ سینه - یعنی اول بر وزن لوزینه خلوا سے را گویند که آن
 مغز گردگان برزند -
 گوساله - معروف است که بچه گاو باشد و معنی شتر بچه و بیل بچه
 و هر چیز که آن کوچک و خردسال باشد هم هست چه گو معنی خرد
 و کوچک نیز آمده است و گاه به بطریق کنایه بچوانان
 به عقل اول عمر هم استعمال کنند -
 گوساله فلک - کنایه از برج ثور است که برج دوم باشد
 از جمله ده اندوه برج فلک -
 گوسپند کشان - یعنی کاف روز عید قربان را گویند -
 گوست - بر وزن پوست کوفلی و کوفته شده را گویند یعنی
 کوس هم هست که نقاره بزرگ باشد -
 گوش - بانانی مجول بر وزن موش معروف است و بعضی
 اذن گویند یعنی کبچ و گوشه هم آمده است و نام فرشته ایست
 که موکل است بر نجات خلق عالم و نام روز چهاردهم از هر ماه
 شمس باشد و فارسیان درین روز جشن کنند و عید سازند و آنرا
 سیر سور گویند و درین روز سیر برادر پاپا خورد و گوشت را
 با گیاه و علف پزند و با چوب و بهیزم و گویند این باعث امان
 یافتن از مس و لاسه جن است و بدان دو اسه امر اضنه
 کنند که منسوب بجن است و درین روز نیک بست و فرزندان
 دادن و همیشه آموختن و معنی نظر و منتظر و انتظار نیز آمده است
 و معنی حفظ و محافظت هم هست -
 گوش اسپ - یعنی اول و ثالث بالف کشیده و بسین بقیه
 و بای فارسی زده یعنی خواب دیدن باشد که عربان رویا
 گویند و معنی احتلام و شیطانی شدن هم هست و جواسه را
 نیز گویند که هنوز خطش نرسیده باشد -
 گوش افتادون - کنایه از گشتن و نداشتن گوش با
 گوشان - بانانی مجول بر وزن جوشان عصر و نشوده
 انگور را گویند -
 گوشانه - بر وزن روزانه یعنی گوشه و کین گاه باشد -
 گوش آوایی - با او بالف کشیده و بختانی زده شخصی را
 گویند که هر چیز شنود خوب فهم کند و یاد گیرد -
 گوش بدر - بکر بایه اجد و فتح و ال و سکون راسه
 به نقطه یعنی گوش بر آواز است که منتظر و انتظار کش باشد -
 گوش برداشتن - کنایه از ناسید شدن و قطع نظر کردن
 از انتظار باشد و در جاه دیگر معنی انتظار کشیدن نیز آمده است
 گوش برداشتن - کنایه از انتظار کشیدن
 و منتظر بودن باشد -

گوش بپیتیر - کبیر باس ابجد و سکون سین بے نقطه و فتح تاسے
 قرشت نام شخصے بود که چون اسکندر زدو القرین متوجه شهر بابل
 نمی شد در اثنای راه کوبه رسید بس عظیم و در دامن آن
 کوه دریائے بود لشکر یا نش بشکار مشغول شدند و مرے را
 یافتند بزرگ جثه و درشت اعضا و پر موے و پهن گوش گویند
 پهنی گوش او بمثاب بود که چون خوابیدے یک گوش را بستر
 و گوش دیگر را محاف کرد می نزد اسکندر آوردند تحقیق احوال
 او کرد و نام او را پرسید گفت که مصر عمه م گوش بستر نهادن نام
 گوش پیچ - بمعنی گوشمال است و پارچه را نیز گویند که جهت
 دفع سرما بر دور سر و گوش بپیند -
 گوش سپیده - کنایه از شاگرد باشد و گوشمال داده را
 نیز گویند -
 گوشت - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و فوقانی نام
 یکی از شش آواز ه موسیقی است که آن نوز و زو مایه و سلک
 و گوشت و شهنواز و گردانیه باشد -
 گوشتاب - بروزن بونقاب بمعنی گوش پیچ است
 که گوشمال و پارچه باشد که بر دور گوش بپیند -
 گوشتاسپ - بے سکون سین بے نقطه و باسے فارسی
 بمعنی احتلام و شیطانی شدن باشد و متقارمرغان را
 نیز گویند -
 گوشت آهنج - بفتح ه و سکون نون و جیم قلابے را
 گویند که بدان گوشت از درون دیک بیرون آرند و
 غلیو اج را نیز گفته اند که زغن باشد -
 گوشت آهنگ - باکاف فارسی بروزن و مسنه
 گوشت آهنج است که قلاب گوشت از دیک بر آوردن
 و غلیو اج باشد -
 گوشت ربا - بضم راء قرشت و باسے ابجد بالفت
 کشیده غلیو اج را گویند که زغن باشد و گوشت ربا سے
 هم گفته اند باستانی در آخر و گویند یک سال نزدیک سال

ماده سے باشد و بعضے شش ماه گفته اند و قلابے را نیز گویند
 که گوشت را بدان از دیک بیرون آرند -
 گوش خارک - باخاسے نقطه دار بالفت کشیده و فتح
 را و سکون کاف هر چیز که بدان گوش خارند و جانور سے را
 نیز گویند بسیار باسے که گوش مردم رو و آدمی را بے آرام
 سازد و بسیار باشد که بلاک کند و آزار هزار باهم سے گویند -
 گوش خاریدین - کنایه از توقف کردن و مکث نمودن
 و فکر کردن و در فکر شدن باشد -
 گوش خبه - این لغت را در فرهنگ جهانگیری به فتح
 رابع و باسے ابجد بمعنی گوش خارک آورده که میل گوش
 پاک کن و جانور بسیار باسے باشد که در گوش رو و آزار
 گوش خرک نیز گویند و باین معنی بجای باسے ابجد باسے
 حطبی هم بنظر آمده است و الله اعلم -
 گوش خر - بفتح خا و سکون زاهر و نقطه دار جانور است
 که آزار هزار باسے گویند -
 گوش خرک - بفتح رابع و خاس و سکون کاف بمعنی
 گوش خرس که هزار باسے -
 گوش خورده - کنایه از گوشمال خورده باشد -
 گوشدار - بادال ابجد بروزن هوشیار محافظت کنند
 و نگاه دارند و را گویند و امر باین معنی هم هست یعنی نگهداری
 و محافظت کن -
 گوش داشتن - بمعنی متوجه شدن باشد و کنایه از
 دیدن و نگاه داشتن و نگاه کردن نیز هست -
 گوش زد - کنایه از سخن و حرفے بود که یکبار دیگر
 شنیده شده باشد و نیز سخنے باشد که بشخصه بگویند تا وقتے
 از اوقات بکار آن شخص یاد گیرے آید -
 گوش سر اسے - بفتح سین بے نقطه و راسے
 قرشت بالفت کشیده و تحتانی زده کسے را گویند که هر چه
 بشنود نیکو فهم کند -

گوشک - باتانی مجهول بر وزن موشک دو گوشت
 پاره را گویند که بر سر حلقوم آدمی که مجرای طعام است میباشد
 و آنرا به عربی لوزتان خوانند و صاحب ملازه را
 نیز گویند و او را کام فرود آمده هم می گویند و تصغیر گوش باشد
 که بعبری اذن خوانند -
 گوش گرد - ماضی گوش کردن است یعنی شنیدن و نگاه داشتن
 و نگاه کرد و دید -
 گوش کردن - یعنی شنیدن و نگاه داشتن و نگاه کردن باشد
 گوش گشتن - کنایه از سخن شنیدن و متوجه شدن باشد -
 گوش کشیدن - یعنی گوش گشتن است کنایه از سخن شنیدن
 و متوجه شدن باشد -
 گوش لب - بر وزن نوش لب آنکه خطش هنوز
 نه دیده باشد -
 گوش ماهی - صدف را می گویند و آن غلات مردار است
 و پالار نیز گویند که از صدف سازند -
 گوش موش - بکسر تالک گویا است که آنرا موش گویند
 خوانند و آن خوشبو است و بر آن گوش موش میماند
 و بعبری آذان الفار خوانند -
 گوش نهادن - بکسر نون کنایه از سخن شنیدن و متوجه
 شدن باشد و کنایه از ترک دادن و واگذاشتن هم هست
 گوشواره فلک - کنایه از ماه نوباشد که ماه کیشبه است
 و بعبری هلال گویند -
 گوشه باغ گرفتن - کنایه از گوشه نشینی و خلوت
 گزیدن باشد -
 گوشه پایش - کنایه از گوشه و کنار مسند باشد -
 گوشه جام گسته - کنایه از ماه نوباشد که هلال گویند -
 گوشیار - بر وزن هوشیار نام حکیمی بوده از فارس و
 شیخ ابوعلی سینا نامش را گوی او کرده -
 گوگ - بضم اول و سکون ثانی مجهول و کاف فارسی یعنی

نمکه گریبان باشد و از آگوسه گریبان هم می گویند و در آنهاست
 سخته که در احضنا هم میرسد و در دینی کند و عربان نولول خوانند
 و یعنی گوساله هم آمده است که بچه گاؤ باشد -
 گوگار - با کاف فارسی بر وزن مودار نام جانور است که
 سرگین را گلو کند و گرداند و غلطان غلطان بسوراخ خود
 برود و آنرا عربان خفسا میگویند -
 گوگال - بر وزن گوپال یعنی گوگار است که سرگین
 گردانک باشد و عربان خفسا گویندش -
 گوگرد - بکسر کاف فارسی و سکون را و دال بے نقطه
 جوهر است که آنرا کبریت هم میگویند و آن چهار نوع میباشد
 سفید و زرد و سرخ و سیاه و بعضی گویند خشمه نیست روان
 چون نمجد گرد کبریت شود و بعضی گویند معدنیست و آن
 بخاک باشد و خانی که بعضی از آن در زیر زمین نمجد میشود
 و بعضی از فرجه او تراکهاست که بر می آید و در اطراف آنها
 بر روی هم نشیند و گوگرد می شود و گوگرد احمر از جوهر است
 و معدن آن در وادی موران است باشد و موران آنجا
 مقابل بزمی است شوند گویند در شب مانند آتش می درخشند
 چنانکه روشنائی آن چند فرسخ میرود و چون از معدن بیرون
 آورند این خاصیت ندارد و آن جزو اعظم اکیر است
 چنانکه سیلاب ابوالارواح خوانند آنرا ابوالاجساد نامند
 گرم و خشک است در چهارم و اقسام آن منافع بسیار دارد
 گوگردانک - بادال بالف کشیده و فتح نون و سکون
 کاف سرگین گردانک باشد و او را عربان جبل خفسا
 خوانند و ترکان قفقوسش گویند -
 گوگه - بضم اول و ثانی مجهول و فتح کاف فارسی یعنی اول
 گوساله باشد که بچه گاؤست و یعنی گوگ هم هست که گوسه
 گریبان و نمکه باشد و در آنهاست را نیز گویند سخت که در عصب
 آدمی هم میرسد و در دینی کند و بخت نمی شود و آنرا الفارسی
 اشخ و بعبری نولول خوانند و عربان توده است -

گول - بضم اول بروزن غول یعنی المذوادان باشد یعنی
 کوزه بجم هست و آبگیر را نیز گویند که اندک آب در آن
 ایستاده باشد و یعنی چند هم آمده است و آن برنده ایست بخوبی
 که در ویرانه ها و خرابیها بسپرد و بیشتر شهاب پرواز کند و بفتح اول
 پشمینه ایست با صویهاست آویخته و آزار و ایشان پوشند و
 عبری دلق گویند -
 گولاج - بضم اول و تانی مجهول و لام بالف کشیده و جیم
 ساکن نام حلو ایست که آنرا لابلای گویند -
 گولاد - بروزن فولاد نام پہلو ایست ایرانی -
 گولانج - بسکون نون و جیم یعنی گولاج است که نوعی از
 حلو باشد و بعضی گویند نایست در غایت نراکت که از
 سفید و تخم مرغ و نشاسته بزند و در شربت قند اندازند و خوردند
 گولخ - بانامی مجهول بروزن دوزخ یعنی گلخن باشد که
 آتشگاه حمام باشد -
 گولخن - بانامی مجهول بروزن کوکن یعنی گلخن است
 که آتشگاه حمام باشد -
 گولغنی - بضم اول و نین نقطه دار و سکون نون و فتح جیم
 فارسی غازه و گلگولہ زمان را گویند و آن سرخ باشد که
 بر روی مالند -
 گول - بانامی مجهول بروزن لول یعنی گلوله است خواه کوچک
 باشد از برای بازی کردن و خواه بزرگ باشد از برای توپ
 و تخمین و یعنی خاریست هم آمده است و کوزه آبخور
 را نیز گویند -
 گوم - بروزن موم گیا ایست خوشبوست و آن را
 عبری اذخر گویند -
 گومست - بفتح اول و سکون تانی و کسر میم و سکون
 نین بی نقطه و فوقانی نام کتابی است که بر پیغمبر موسی
 که جوست نام داشت فرود آمده بود گویند آن کتاب را
 هفتاد و شتر برے داشت همچون آن پیغمبر را کشند و آن

کتاب را سوختند -
 گومشون - بضم اول و سکون تانی و فتح ثالث و شین نقطه دار
 بود و کشیده و بدون زده بزبان زنده و پاشند یعنی اوشان و ایشان
 و آنها باشد -
 گومن - بروزن سوزن بلفت زنده و پاشند یعنی این باشد
 و عبری ہذ گویند -
 گومه - بانامی مجهول و فتح ثالث خانه را گویند که از چوب
 و نی و علف سازند -
 گون - بضم اول و سکون تانی و نون یعنی رنگ و لون
 باشد چه گلگون گلرنگ را گویند و یعنی طرز و روش و قاعده
 و قانون و صفت نیز آمده است و بضم اول و کسر تانی نام شهر
 از شهرهای فارس و معرب آن چون باشد -
 گونا - بضم اول و نون بالف کشیده یعنی گونه و رنگ
 و لون باشد چه گوناگون یعنی رنگارنگ است و غازه که زنا
 بر روی مالند و یعنی طرز و طور و روش و قاعده و قانون
 و صفت هم آمده است و بلفت زنده و پاشند بچه و بره گویند
 را گویند -
 گوناب - بروزن خوب سرخی و گلگولہ باشد که
 زنان بجهت زیبایی بر رخساره مالند -
 گوناگون - یعنی رنگارنگ و جنس بجنس و انواع باشد -
 گونجی - بضم اول و کسر تانی و سکون نون و جیم بختانے
 کشیده یعنی عزیز و گرامی باشد و یعنی شجاع و دلیر و پہلوان
 هم آمده است -
 گون زده - بفتح زای فارسی و دال ابجد بروزن
 شورزه یعنی زنجره است و آن جانور است باشد شبیه
 بلخ که شهاب آواز طولانی کند -
 گونسته - بروزن گلدسته هر طرف سرین و کفل گویند
 گویند - بروزن موبند جوالد در را گویند -
 گونہ - بضم اول و فتح نون یعنی رنگ و لون باشد و

کلوذ و غازه را نیز گویند که زنان بر خساره مانند و معنی عارض
 و خساره هم هست که عبری خد گویند و هر دو طرف مرین و کفل
 نیز گفته اند و ترجمه لفظی است که عبری جنس میگویند و اجناس
 جمع این و گونها و گوناگون جمع آن -
 گونه گون - معنی گوناگون است که رنگارنگ جنس جنس
 و انواع باشد -
 گونیا - بضم اول و سکون ثانی و ثالث و تحتانی بالف کشیده
 شصت باشد مثلث قائم الزاویه در استادان بنا را که کجی و راستی
 عمارت را از ان دریا بند و نیز افزایه باشد و رودگران را
 در میان راه هم میگویند که استادان بنا چون خواهند عمارت
 بسازند از آبکشند و رنگ عمارت بریزند -
 گوواره - بفتح اول و و او بر وزن و معنی گواره است
 و عبری مهد گویند و گله گاؤ و گاو میش را نیز گفته اند -
 گوهر - بضم اول و فتح ثانی و ظهور با مخفف گواه است -
 گوهر - بر وزن جوهر یعنی مر و اید است که عبری لولو
 خوانند و مطلق جوهر را نیز گفته اند و معنی اصل و نژاد و
 فرزند باشد و معنی ذات هم آمده است چه هر گاه گوهر
 گویند مراد از ان ذاتی باشد و معنی سرنهانی و صفات پوشیده
 که ظاهر شود و عقل و فزینگ هم هست و معنی عوض بدل
 نیز آمده است و باین معنی غریب است و جوهر معربین باشد
 گوهر آدم - معنی ذات و اصل آدم باشد و فرزند آدم
 نیز گویند و خاک را هم گفته اند و عربان تراب خوانند -
 گوهر آسمان - کنایه از اصل و جرم آسمان است و کنایه
 از کواکب هم هست -
 گوهر آکین - هر چیز که در ان جوهر نشاند باشد و کنایه
 از مردم تجار و دلاور و پهلوان هم هست -
 گوهران - بر وزن جوشقان چهار عنصر را گویند که کره خاک
 و آب و هوا و آتش است -
 گوهر تر - بکسر راء و فتح فوقانی و سکون راء قرشت

کنایه از اشک چشم باشد -
 گوهر خانه خیز - کنایه از حضرت رسالت پناه محمد
 صلوات الله علیه و آله است -
 گوهر خانه - معنی گوهر خانه خیز است که کنایه از حضرت
 رسالت پناه محمدی صلوات الله علیه و آله باشد -
 گوهر زاس - معنی بزرگ زاده و اصل زاده باشد
 چه گوهر معنی اصل و نژاد هم آمده است و معنی نیکو کار و عادل
 و خردمند و صبیح نیز هست -
 گوهر سفین - کنایه از انشای سخن کردن و قصه خوانی
 باشد و از اگر سفین هم میگویند -
 گوهر شکستن - کنایه از دست دادن دولت و منصب
 کنایه از خندیدن و خنده کردن باشد -
 گوهر کش - بفتح کاف تازی و سکون شین لفظ دار است
 بر سخن و دستنه مرصع را گویند و بکسر کاف فارسی هم آمده است
 یعنی گوهر دل چه کش معنی دل باشد -
 گوهر مرغ صفت - کنایه از انگشت و زغال باشد
 و از اگر صفت مرغ هم میگویند -
 گوهر مطهر - بکسر راء هر چیز پاک و پاکیزه و سره و پاک
 و نیکو را گویند -
 گوهر ملک - بضم میم و سکون لام و کاف کنایه از پادشاه
 باشد و پادشاه را نیز گویند -
 گوهر نیم صفت - معروف است و کنایه از کلام سر سبزه
 باشد یعنی چنان گویند که همه کس فهمند و کنایه از کلامی
 است که تمام قواعد و قوانین و صنایع و بدائع سخن در ان
 صرف نشده باشد -
 گوهری - بر وزن جوهری چیز را گویند که از گوهر
 ساخته باشد و خداوند اصل و نسب را نیز گفته اند و جواهر فرود
 و جواهر شناس را هم میگویند و معنی ذاتی هم هست که
 در مقابل عرضی است -

گوهریدن - یعنی چینه را چینه عوض و بدل کردن -
 گو - بروزن موسه یعنی تکه باشد که گریبان است
 و مطلق گول را نیز گویند عموماً و گول که از چوب سازند و با چوب
 بازند خصوصاً و امر بگفتن هم هست یعنی گو -
 گویا - بروزن جو یا یعنی گوینده سخن کننده باشد و زبان
 نیز گویند که بربی لسان خوانند و ساز سیر آهنگ را نیز گفته اند
 و یعنی ظاهر ادغالاً هم آمده است -
 گوی انگله - یعنی هزه و کاف فارسی تکه و حلقه را گویند که
 بر گریبان پیراهن و غیره دو زنده گو - یعنی تکه و انگله
 یعنی حلقه باشد که گو - را در آن اندازند و گاه به آن
 حلقه را نیز گو - انگله می گویند و یعنی جوز گره نیز آمده است
 و آن نوسه از گره باشد و کنایه از آفتاب هم هست -
 گویای گواره - کنایه از حضرت عیسی علیه السلام است
 و گویا به هد هم می گویند -
 گوی باز - معروف است یعنی شخصی که چوگان بازی کند
 و باز بگردد را نیز گویند که چند عدد گو - الوان در دست
 گرفته یک یک را بر هوا اندازد و بگیرد و نام روز نوزدهم است
 از ماه های مئی -

بنالشت فوقانی زوه یعنی کوفتی و ضرب باشد که از تنگ و چوب
 و لکده و مشت و امثال آن به کسب رسد و بضم اول و کسر تخمائی
 هم آمده است و یعنی کوفته شد و کوفته گردید هم هست -
 گویسته - یعنی اول بروزن نینجه یعنی کوفته شده باشد -
 گویسه - بروزن هر سیه یعنی گویس باشد که ظرف و انامی
 شیر و ماست است -
 گوی سیم و گوی سیمین - کنایه از ماه باشد -
 گویش - بروزن خشیش یعنی گویس است که ظرف و انامی
 و بیخ و ماست باشد و بروزن سوزش ترجمه مقاله باشد -
 گوی شدن - کنایه از سر زانو نهادن و دبر اقبه
 رفتن باشد -
 گویشه - بروزن همیشه یعنی گویش است که ظرف و
 انامی شیر و ماست باشد -
 گویک - بروزن خویک تکه و گو - گریبان را گویند -
 گوی گردان - جانور است که سر گین را گلوله کند و
 بغلطاند و بر دو بربی جعل و خفسا گویند -
 گوی گردانگ - باز یا دنی کاف یعنی گوی گردان
 است که خفسا باشد -
 گوینده - بروزن سوزنده یعنی زبان است که زبان
 لسان گویندش و یعنی سخن گو - و نطقه خوان و منهی قائل
 و خواننده و ساز سیر آهنگ هم هست و مطرب را نیز گویند که
 نقش و صورت بسیار بجا طو داشته باشد -
 گویه - بروزن مویه یعنی غار باشد و آن گو - و تنگانی
 است که در کوها هم رسد و بیشتر مردم فقیر در آنجا بسر برند -

ابیان همیچ هم

در کاف فارسی باهاشتمل بر پانزده لغت و کنایت
 که - یعنی اول و سکون ثانی مخفف گاه است که یعنی وقت
 و زمان و تحت پادشایان و بویژه زرگران که طلا و نقره در آن
 گذارند و یعنی جاب و مقام و اسم مکان هم هست همچو

گویی زرو گوی زری - کنایه از آفتاب است -
 گویس - بروزن نفیس ظرف و انامی شیر و ماست
 را گویند -
 گوی ساکن - کنایه از کوه زمین است و نقطه های را
 نیز گویند که بر خط گذارند -
 گویست - یعنی اول و ثانی بتجائی مجول رسیده و

<p>شش روز است که در آن عالم را خدای تعالی آفرید گواره فنا - کنایه از عالم و دنیا است - گهولی - بروزن قبولی عوض و بدل کردن چیزه باشند بجزه دیگر -</p>	<p>بار که و چرا که و منزه که و معنی زود هم آمده است که عبارت از صیح زود باشد - گمان - بروزن نمان معنی جهان است که عالم و دنیا باشد بلغت فارسی و شیراز -</p>
<p>بیان نوزدهم در کاف فارسی بایه حلی مثل بر جبل و سه لغت و کتابت</p>	<p>گهبار - باباے اجد بروزن رفتار معنی گاه بار و گاه بنیا است که پیش ازین گفته شد و آن شش روز است که خدای تعالی عالم را در آن شش روز آفریده است و فارسیان</p>
<p>گی - بفتح اول و سکون ثانی پرنده ایست که پر آن ابلق می باشد و بر تیر نصب کنند و بکنز اول لفظ است که معنی حاصل مصدر رود و معنی بودن باشد و قتی که در آخر کلمه در هم خوانند گی و بخشند گی -</p>	<p>گویند آن شش گاه باشد و هر گاه بنام و مدته دارد و باندت و نام هر یک در لغت گاه بنبار تفصیل مذکور ساختیم - گهبار ها - بروزن رفتار یا معنی گهبار است و آن شش روز است که خدای تعالی در آن عالم را آفرید -</p>
<p>گیاه - بکسر اول مخفف گیاه است که علف باشد و موطاوه را نیز گویند -</p>	<p>گهر - بروزن همنز مخفف گوهر است که مرادید و اصل و نسب و زاد و فرزند و ذات و صفات و سر بنامی و عقل و</p>
<p>گیاه خن - بفتح اول بروزن فلاخن معنی نرمی و آهستگی دکای کردن به نرمی و آهستگی و استواری باشد -</p>	<p>فرنگ عوض و بدل باشد و بعضی گویند که جمع گوهر است - گهر خانه اصلی - کنایه از جوار و قرب حق سبحانه و تعالی است</p>
<p>گیاه شیر - بکسر اول شیر گیاه را گویند مطلقا هر گیاه که باشد -</p>	<p>گهر عقد فلک - بکسر ثالث کنایه از ستارهاے آسمانی است -</p>
<p>گیاه غ - بروزن چراغ معنی گیاه است که علف باشد - گیاه آبلیمه - گیاه هیست که آبلیمه را بدان جلا دهند سرفه کننده را نافع باشد و آنرا بعرابی شجره الزجاج خوانند -</p>	<p>گهر گستر - معنی جوانمرد باشد و ناصح و واعظ را نیز گویند - گهزن - بروزن رهزن یکم از افزار کفش و زلیت -</p>
<p>گیاه قیصر - بکسر با و فتح قان دارو میست که اهلل الملک خوانند و ارام مفاصل و احتشارانافع است -</p>	<p>گهله - بفتح اول بروزن بمله گا و زرهاے طلا و نقره باشد و انگاره زو طلا و نقره را نیز گویند که هنوز آنرا پهن نکرده و سکه نزده باشد -</p>
<p>گیاه نمناک - بکسر با و فتح نون بروزن سیاه نمناک سبز ایست که آنرا خرفه و پربن می گویند و به عربی بقلة الحمقا خوانند -</p>	<p>گهن - بضم اول و سکون ثانی و نون کر می را گویند که چوب خورد و خورده آن مانند آرد و چوب فرویز و آن آرد را بعرابی نشاره خوانند -</p>
<p>گهبار - بفتح اول و باے اجد بروزن سخن زار به معنی گهبار است و آن شش روز است که خدای تعالی عالم را بیا فرید -</p>	<p>گهبار ها - بروزن سخن زار یا معنی گهبار است و آن</p>

بسیار خوشبو که از دریای بصره آورند و با آب مشکه هم نظر
آمده است در مؤید الفضلا -
گیتی بان - یعنی نگاه دارنده دنیا و روزگار است که کتای
از پادشاه هفت اقلیم باشد چه گیتی یعنی دنیا و بان نگاه دارنده
در محاطت کند هر گویند -
گیتی تروه - یعنی باوزای فارسی یعنی دنیا طلب و
طالب دنیا باشد چه گیتی یعنی دنیا و تروه طالب و خواهان
دجویان باشد و کنایه از پادشاه است -
گیتی نورو - یعنی جهان گرد باشد گیتی یعنی جهان و
نور دیدن یعنی گردیدن است و کنایه از آفتاب است
و کنایه از اسکندر هم است و اسب را نیز گویند -
گیج بکسر اول و سکون ثانی و جیم یعنی پریشان و پراکنده خاطر
باشد و شخصی را نیز گویند که بسبب صدمه دماغ او پریشان
شده باشد و محم و ابله و تخیر و سرگشته و حیران را نیز گویند و
این معنی با هم فارسی هم نظر آمده است و خود ستای و متعجب
عجب و تکبر را هم گفته اند -
گیجه - بکسر اول و فتح جیم یعنی کج است که پریشان و پراکنده
و تخیر و سرگشته و حیران باشد -
گیچیده - بروزن بچیده یعنی دماغ پریشان شده و سر آید
گشته و سرگردان و حیران گردیده باشد -
گید بکسر اول و سکون ثانی و دال ابجد مرغ گوشت برابرا
گویند که غلیو اج است و او شش ماه زوشش ماه ماده میباشد
و بعضی گویند یک سال نزدیک سال ماده است چنانکه مشهور
است که شخصی را شخصی پرسید که راست است که غلیو اج شش ماه
زوشش ماه ماده است باشد جواب داد که از کس باید پرسید
که یک سال غلیو اج نوره و بنا بر آنست که کس را که رجولیت
و غیرت و حمت نباشد بگوید نسبت کند و گیدی گویند -
گیر بکسر اول و سکون ثانی و در است و شت یعنی مرغ است
و آن تیزی و تلخی باشد که در مغز آدم و پسته و گردگان مثال آن

هم میرسد -
گیرا - با اول بنانی رسیده و ثالث بالف کشیده یعنی سرفه باشد
و آن بیشتر بسبب هوا زدگی هم میرسد -
گیرخ - بکسر اول و فتح خاے بے نقط و سکون ثانی و خاے
نقطه دار یعنی رحل باشد و آن چیز است که از چوب سازند و
مصحف و کتاب بر بالای آن گذارند و خوانند -
گیرنگ - بروزن بے رنگ نام قصبه باشد از اعمال باورد
و آن بلده است از خراسان -
گیر و دار - یعنی فرماندهی و حکمرانی باشد -
گیرومی - بروزن بے موس نام پهلوانیست ایرانی -
گیره - بروزن خیره سبک کوچک را گویند و آن ظرفیست که
از چوب و نر و گیاه و امثال آن بافند -
گیریان - بایست حطی بروزن شیردان یعنی فدا باشد
یعنی بد که خود را یا دیگر را بدان از بلا برساند و بعضی
را گریان هم است که گریه کنان باشد -
گیس - بکسر اول و سکون ثانی و سین بے نقط مخفف گیسو
باشد که موس سر زمان است -
گیسو دار - بادال ابجد بروزن نیکو کار معروف است و
کنایه از سید و مولانا زاده و پیرزاده هم است -
گیل - با ثانی مجبول بروزن فیل گیلان را گویند و آن
ولایتی باشد معروف از تبرستان و بزبان گیلانی غربت
و روستائی و مردم حامی را گویند -
گیل وارو - بکسر اول و چو بکشد سیاه رنگ و آن را
بساحل دریای خزر یا بند و آنرا ز ماده میباشند و کد و دانه
راغ است که گرم شکر باشد و مغرب آن جیل داروست -
گیلک - با ثانی مجبول بروزن میلک بزبان گیلان
مردم عامی و روستائی و رعیت را گویند -
گیله - بروزن حیل نام جابے و مقایه است -
گیلی - بروزن فیلی منسوب گیل را گویند و نام طائفه است

<p>و آن سحرک - گیوگان - بانامی مجهول و کاف فارسی بروزن سپهان نام هپلواسه است ایرانی که سپهراگراره نام داشته - گیومرت - بفتح اول و ثانی بنالت کشیده و سیم مفتوح بر او نامه فرشت زده نخستین کسی را گویند که در عالم پادشاه کرد و معنی ترکیبی این لغت زنده گو یا ست چه گو یعنی گو یا مروت یعنی زنده آمده است و در میان متأخرین کاف تازی نامه مثلثه مشهور است و حال آنکه این رسم فارسی قدیم است و در کلام فارسی قدیم نامه مثلثه نیامده است و الله اعلم - گیوه - بانامی معروف بروزن میوه نام پادشاه زمین خاور است و او یکی از مبارزان شاه کیمخروین سیاوش بوده و بانامی مجهول نوسه از کفش و پاسبان است که روست آن را از ریشمان دوزند و آزار از لسته سازند و آن را کفش جاگلی نیز گویند - گیوه - بظهور بروزن سیه مخفف گیاه باشد که علف است - گیوها - کسر اول و فتح ثانی و ثالث بالف کشیده بلفت زنده و پازند گیاه و علف را گویند - گیهان - بفتح اول بروزن بیان معنی دنیا و روزگار و جهان باشد -</p>	<p>از ترکان و بعضی گویند کیلی طائفه باشند از کلیم پو شان - گیومیا - بروزن سیمیا یعنی ریاز است که نوسه از جامه پارچه نفیس لطیف باشد - گکین - بروزن سیمین یعنی صاحب و خداوند باشد چون با ترکیب کنند یعنی در آخر آن کلمه در آورند همچو گکین و ستر گکین و یعنی صفت هم هست هر گاه با و اصف مرکب سازند و بعضی گویند یعنی برست که در مقابل خالی باشد چه گکین در اصل گکین بوده و معنی آن پراز غم و پراز شرم باشد - گکینه - بروزن سینه مخفف آگینه است که آینه باشد - گیو - کسر اول و ثانی مجهول بروزن دیو نام سپهراگراره است که کیمخرو را بعد از هفت سال دید و از ترکستان بایران آورد و بفتح اول بره زن عمومی گو یا باشد که سخن کننده است و زبان را نیز گویند که بعربی لسان خوانند و معنی ظاهر و غالب هم استعمال میشود - گیور - بروزن زیور و لغت یعنی نقل کننده و سخن راننده و نغمه خوان و افسانه گو است و در اصطلاح معنی سحر است است و آن اول قوسه است مرتب در مقدم تجولین و ماغ و اجتمع صور محسوسات پیش او باشد که اگر او باشد ماحکم نتوانیم کرد که این سفید است و آن سیاه و این ساکن است</p>
--	--

گفتار بست و سوم

از کتاب برهان قاطع در حرف لام با حروف تهجی بر بست و دو بیان و
 محتوی برسی صد و هشتاد و شش لغت و کنایت

<p>هم هست همچو لا اله الا الله - لاب - بروزن باب بلفت یونانی آفتاب را گویند و نام سپهرا در پس علیه التسلام هم هست و بعضی گویند نام حکیمه است که استرلاب را او وضع کرده است و بعضی دیگر</p>	<p style="text-align: center;">بیان اول</p> <p>در لام بالف مشتمل بر هفتاد و نه لغت و کنایت لا - یعنی لان و گزان و هرزه گوئی و پر گوئی باشد و در عربی معنی نه است که نفیض آرسه باشد و معنی نفی</p>
---	---

گویند نام سپهر سطر است واسطر نام پادشاهی بوده از یونان -
لاجر لا - بالام بروزن پابرجا یعنی تو بر تو و بر تو باشد
وام نوسه از حلو اهم است -

لا به - بروزن تا به معنی سخن باشد و اطهار اخلاص بانیا زمان
رائیز گویند و معنی چرب زبانی و چاپلوسی و فلتن و فروتنی و عجز
و نیاز و خواهش بهم است و فریب و بازی دادن را هم
می گویند و چیزه رائیز گویند که از سر تا پای چیزه پیچید
لا بدین - بروزن معنی لافدن که سخنان زیاد از حد خود
گفتن باشد و معنی پر گوئی و بهرزه گوئی هم است -

لا تو - با سخنانی بود که زبانه زبانه و زینه پایه را گویند و
معنی گردنا هم است و آن جوبه باشد مخروطی و میخه کوچک
بر سر آن نصب کرده اند و اطفال را سیاهان بر آن پیچید و
نوسه بر زمین اندازند که دست بچرخ زند و تله رائیز گویند که
آلت گرفتار شدن حیوانات است -

لاج - بروزن باج مراد ف رشوت است و معنی برهنه
و عریان باشد و سگ ماده را نیز گویند -

لاج - باجیم فارسی معنی بازی و فریب لاغ باشد که معنی
سخره و ظرافت است -

لا جور - بفتح و او و سکون را و دال بی نقطه سنگ
است که بود که از آن گین انگشتر سازند و صلابه کرده که بیت
نهبان و نقاشان بعمل آورند و تفریح و تقویت کند و خوبی
آن بهتر از دوزمار است باشد -

لا جور و خم - بضم خا و نقطه دار و سکون میم کنایه از
آسمان است که آنرا خم لا جور هم میگویند -

لا جور و می سقف - معنی لا جور و خم است که کنایه آسمان باشد
لا جور و نیمه خم معنی لا جور و می سقف است که کنایه آسمان باشد
لاچی - بروزن کاچی قافله باشد و آزمایال و سبیل نیز
گویند و داخل او و یوهاره در طعام کنند -

لاخ - بروزن شاخ معنی جابه و مقام باشد لیکن بدن

ترکیب گفته نمی شود و همچو سنگ لاج و دیو لاج و دو لاج یعنی
جابه سنگ و جابه دیو و جابه رودخانه و معنی بسیار و انبوه
نیز آمده است و این معنی هم تنها گفته نمی شود و بغیر ازین محل
در جابه دیگر استعمال نشده است -

لاخشته - بکسر ثالت بروزن آغشته نوسه از آتش آرد
باشد و بعضی گویند آتش تجاج است -

لاخشته - بروزن فاحشه معنی لاخشته است که نوسه از
آتش آرد باشد یا آتش تجاج است -

لاخه - بفتح ثالث معنی پینه و پاره باشد و لاخه دوز پینه
دوز را گویند -

لاخیر - بروزن فالینز سیلاب باشد -

لا و - بروزن شا و معنی دیوار باشد چه سر لاد و سر دیوار
و بن لادین دیوار را گویند و بنیاد و بنای دیوار را نیز

گفته اند و سهل هر چیز را هم می گویند و در مقام سبب و
جست نیز گفته می شود مثل اینکه هر گاه گویند لا و برین مراد
این باشد که بنا برین و بدین سبب و ازین جهت و هر چیزی

در و راه را نیز گویند از دیوار گلی که بر بالاسه هم گذارند و معنی
دیباچه نازک و تنگ و لطیف و خوش قماش باشد و در عجز

نیز معنی دار و دو خاک را هم می گویند و بعضی ترا ب
خو استند و مخفف لادین هم است و آن نوسه از مشروبات

است یعنی بوسه کردنیها و نام شهنلار بوده است و در قدیم
و درین زمان دال بر تبدیل یافته است و هر گل و گلگون

را نیز گویند و معنی آبادانی هم آمده است که در مقابل خرابی
است و قلعه را نیز گویند -

لا دن - بروزن دادن نوسه از مشروبات است معنی
بوسه کردنی و آن مانند دوشاب سیاه می باشد و آن را

عسبر عسلی گویند و در و ابا بکار برند و آن از زمین گستان
حاصل میشود این طریق که گیاه از زمین روید و لادین

آغشته باشد و بر آن گیاه را دوست میدارند و هر گاه چاشنی

موسه بدن بزبان آلوده می شود بعد از آن جدا می سازند
 و آنچه بر ریش بر آلوده باشد بهتر از اینست که بر موسه ران
 و اعضا و دیگر گویند اگر در زیر دامن زسنه که بچه مرده
 در شکم داشته باشد بخورد بکند بچه مرده از میثم بیرون آید -
 لاونه - که بر ثالث و فتح نون گویا است باشد که از پوست
 ساق آن ریمان سازند -
 لاوه - بروزن ساده یعنی بی عقل و اجتن و ابله باشد و
 سگ ماده را نیز گویند -
 لارجان - باجم بروزن خاکه آن نام کوسه است در
 طبرستان گویند در آن کوه چشمه است که هر قطره که از آن
 میچکد سنگ میگردد -
 لارث - بسکون زاسه فارسی نام دسه است از صفات
 جام که از دار الملک خراسان است -
 لاورود - بازاسه فارسی بروزن و معنی لاجورد است
 و آن سنگ است که در نقاشان و مصوران بکار برند گویند
 اگر زسنه خواهد که بچه او ساق نشود نیم درم لاجورد را بار
 زیت آمیخته بخورد بر گیرد بچه سلامت ماند تا بظهور آید -
 لاس - بروزن طاس ابریشم فرمایه باشد و جنبی از زیشم
 نیز هست و ابریشم پاک کرده را هم می گویند و ماده هر حیوان
 باشد عموماً و سگ ماده را گویند خصوصاً -
 لاسکوی - بفتح سین بی نقطه و کاف و او بجمانی رسیده
 نام جانور گریست کوچک و خوش آواز -
 لاسش - بروزن فاش بزبان مرغی معنی تاخت و
 تاراج و غارت باشد و مرغی نام جان و مقاصد است و
 معنی ضائع و زبون و فرمایه و بی اعتبار نیز گفته اند و
 یعنی هیچ باشد و چیز اندک و کم و کوچک را نیز گویند -
 لاشکن - با کاف بروزن با درزن نام کوهیست نزدیک
 ملک روس و این معنی بحدف شین نقطه دار هم آمده است
 لاشه - بروزن ماشه آدم و اسپ و خر لاغر و پیر و

زبون را گویند و مرده جمیع حیوانات را نیز گفته اند -
 لاسخ - بروزن بلغ هنرل و ظرافت و خوش طبعی باشد
 و معنی فریب و بازی و فریب و بازی دادن و بازی کردن
 و سخنی نمودن هم هست و معنی بدولی و بدولی و دل بر
 کردن هم آمده است -
 لاسخوس - با ضین نقطه و ابر بروزن ناقوس بزبان
 رومی در مویذ الفضل اخرا گوش را گویند و لبرجی ارباب
 و بطلای توشقان خوانند گویند بایه و س تا بازن باشد
 آبستن نشود اگر پیرمایه او را با نسکه و عسل حل کنند هر
 که بخورد دیگر آبستن نشود و اگر بخورد بر گیرد آبستن گردد -
 لاسخون - بروزن هامون بخت رومی معنی لاسخوس
 باشد که خرگوش است -
 لاسخینه - بروزن آدینه درختیست که آب از بالای
 آن بتدریج فرود آید و جمع شود و باین معنی بحدف نون
 هم بنظر آمده است که لاسخینه باشد و بجای نون ناسه مثلث هم
 دیده شده است که لاسخینه باشد و الله اعلم -
 لاسخیه - بروزن باویه نباتت و آن را سگ باشد مانند
 گل شبث و زنبور عسل گل آن را خورد و چون برگی باشد
 از آن جدا کنند شیر بسیار از سوسه بر آید گرم و خشک است
 در سوسه اگر از خوب آن بر آب که ماهی داشته باشد اندازند
 همه ماهیان بر روزه آب افتند و در عربی سخن باطل و
 زن بهوده گویند را گویند -
 لاف - بروزن کاف کلام فضول و عبارت کشاده
 و خوشن سانی و خود نمائی باشد و بی حیاء و بیبائی را
 نیز گویند -
 لافیس - با فاع بجمانی کشیده و سین بی نقطه زده
 نام دیولست که مردم را در نماز و سوسه کند و باین معنی
 بجای حرف ثالث قاف هم بنظر آمده است -
 لاک - بروزن خالک معنی طهارت و کاسه و کاسه چوبین باشد

ولاک پشت و کاسه پشت را نیز گویند و نام رنگیت مشهور که در هندوستان بهم میرسد و بدان چیز بارنگ کنند و آن شنبلیله باشد که بر شاخه های درخت کنار و درخت های دیگر نشیند و نمجد گردد و آنرا بگرد و بکوبند و بپزند از آن رنگ سرخی حاصل گردد که مصوران و نقاشان هم کار کنند و غازه زنان را نیز از آن سازند و نمخال آن مانند صمغ باشد و بدان کار و شمشیر و خنجر و امثال آنرا در دسته محکم کنند و بکارهای دیگر نیز می آید و هر چیز صنایع و زینون را نیز می گویند و در عربی بمعنی خائیدن و چا و بدین باشد.

لاکچ - بروزن یا غنچه بمعنی تاج باشد و آن آشنیت معروف -

لاکن - لفتح ثالث بروزن لاون بمعنی لاشکن است و آن کوسه باشد نزدیک ملک روس -

لال - بروزن نال معروف است که گنگ و زبان گزفت باشد و رنگ سرخ را نیز گفته اند و بمعنی لعل هم آمده است و آن گوهر است که انما به که معدن آن در بدخشان است و بعبه لعل گویند و بعضی گویند لعل معرب لال است -

لالا - بروزن کالا بمعنی غلام و بنده و خادم و خدمتکار باشد و برگویی و برزخه چاگی را نیز گویند و گویا به هم است که آنرا از جانب که آورند و بخوران و دفع علت بوسه کنند و بعضی درخشنده هم آمده است چنانکه گویند لوسه لالا بمعنی مروارید درخشنده و دانه ایست مانند کبچد و بعضی گویند باین معنی و معنی تکرار و تفرقی عربی است -

لالاسرا - لفتح سین به نقطه خواجه سراسر گویند بمعنی غلام که آلت تناسل او را بریده باشند -

لالس - لفتح لام و سکون سین به نقطه نوع از بافتن ابریشمی خوش قماش نازک لطیف و سرخ باشد و بزبان علمی

لالس بمعنی روس چنانکه مصنف ذکر کرده در هیچ لغت مسکرت یافته نشده -

اهل هند بمعنی روس باشد که بعبه لبرجی و به خوانند و دوستی و محبت را نیز گویند -

لالک - بروزن کالک کفش و پاپه افزار را گویند و تاج خروس را هم گفته اند و آن گوشت مرغیست که بر سر خوک می باشد و مطلق تاج را هم گفته اند که عربان اکلیل خوانند -

لالکا - لفتح ثالث و کاف بالغ کشیده بمعنی لالک است که کفش و پاپه افزار و تاج خروس باشد -

لالنگ - بروزن پانگ بمعنی زله باشد و آن طلاست که مردم فرمایند از مهابه نهار و در مردمان پارهای گدائی را نیز گویند -

لاله - بروزن ناله هر گله را گویند که خورد و باشد عموماً دانه و انداز که آنرا لاله النعمان خوانند خصوصاً و آن هر چند نوع است لاله کوهی و لاله صحرائی و لاله شقائق و لاله دلسوخته و لاله دلسوز و لاله خطائی و لاله خود روس و بعضی بدین گونه آورده اند لاله سرخ و لاله زر و لاله سفید و لاله آل و لاله دوروس و لاله نعمان و کنایه از لب معشوق هم هست -

لاله دختر می - بضم دال به نقطه نوع از لاله است که کنار باغ آن بجایت سرخ رنگ باشد و میانش سیاه و آنرا آذرگون خوانند و بعبه شقائق النعمان گویند -

لاله سار - با سین به نقطه بروزن لاله زار نام مرغیست خوش آواز -

لاله سرا - بروزن و معنی خواجه سراسر است و آن غلامی باشد که آلت تناسل او را بریده باشند -

لام - بروزن جام مرغیست از حروف نجی و بحساب بجد سیست و زنده و خرد و درویشان را نیز گویند و آنچه از خنجر و مشک و سپند سوخته و نخل و لاجورد که بجهت چشم زخمه بر پیشانی و چهره اطفال نقش کنند و بمعنی لالت و گزالت هم گفته اند و زیور و زینت و آرایش را نیز گویند و بعضی کربانه

دیسان بنده هم آمده است و در عربی بمعنی زوره باشد -

<p>لا مان - بروزن مانند یعنی افشانیدن و جنبانیدن باشد لا نه - لفتح نون یعنی آشیانه و خانه زنبور و جانوران پرند و چرنده و درنده باشد عموماً و خانه زنبور و مرغ خانگی را گویند خصوصاً و بعضی صدها و نوا خوانندگی و نغمه سرایی هم آمده است و مردم کابل و بیکاروبه غیرت را نیز گویند و بعضی دریده شده و پاره گردیده و رانده و دور کرده شده هم هست - لائی - بروزن مانی یعنی بجنابانی و بیفشانی - لائیدن - بروزن الیدن یعنی جنبانیدن و افشانیدن باشد -</p>	<p>لا مان - بروزن سامان بزبان ژند و پازندان را گویند و بهری خبر خوانند و بعضی لاف و گزاف هم نیز آمده است - لامانی - بروزن خاقانی یعنی لاف و گزاف و دروغ باشد و چالپوس و لاله کننده را نیز گویند و بعضی زره پوشی هم آمده است - لامچه - بروزن باغچه یعنی سوم لام است و آن چیز باشد که بخت چشم زخم از تشنگ و غم و سپند سوخته بر پیشانی و عارض اطفال کشند -</p>
<p>لا و - بروزن گا و خاک سفید را گویند که آنرا گلاب سازند و خانه را بدان سفید کنند و خوب باشد هر دو سرتیز بمقدار یک قبضه که طفلان بدان بازی کنند باین طریقی که آنرا بر زمین گذارند و خوب بر سر آن زنند تا بر او جه و در وقت فرود آمدن خوب را بر میان آن زنند تا بدور رود و آنرا بعر بی قلعه و خوب دیگر را که بر آن زنند مقلد خوانند و بعضی لابه و چالپوسی هم آمده است -</p>	<p>لامح - بکسر ثالت و سکون خاے نقطه دار نام پد نوح علیه السلام است که پسریک باشد و او بیشتر از ملک و فوات یافت و نوح را ملک پرورش داد و بعضی گویند پد نوح را نام داشت - لامشگر - باکات فارسی بروزن و انشور و خشت پشته غالب را گویند و بعضی شجره البق خوانند - لامک - لفتح تالت و سکون کاف چارگز را گویند که بر بالاس دستار بندند و آن در هند بیشتر متعارف است و نام پد نوح علیه السلام است باعقاد بعضی -</p>
<p>لاوشیر - با و او در اسه و شست بروزن عالمگیر صمغ و ختیت که در دواها بکار برند و عرابان چاوشیر گویند - لاوشیر - بروزن و معنی جاوشیر است و آن صمغ باشد و دوائی - لاوک - بروزن ناوک تغارسه باشد کنار بلند که در آن آرد را خمیر کنند و بعضی لواس هم هست که نان تنگ باشد -</p>	<p>لامه - بروزن نامه یعنی اول لام است و آن چهار زر باشد که بر بالاس دستار بلام الف بندند و هر چیز را نیز گویند که سرتاپای چیزی به چینه و بعضی زره نیز آمده است که جامه باشد از حلقه های آهن و بے غیرت را هم گفته اند - لائان - بروزن جان یعنی بے حقیقتی و بیوفائی باشد و امر بر جنبانیدن و افشانیدن هم هست یعنی بجنابان و بیفشان یعنی سار هم آمده است که جا و مقام محل انبوسه و بسیاری چیزها باشد مانند تک سار و شاخار چه تک سار را تک لان هم می گویند و بعضی مغاک و گودال هم آمده است -</p>
<p>لاوه - بروزن ساوه یعنی لابه و چرب زبانی و تلمق و سخن باشد و بعضی فرب و بازی داون هم آمده است و بازی چالیک را نیز گویند و آن دوا پارچه خوب است که اطفال بدان بازی کنند که بقدرت و خوب و دیگر سه بمقدار یک قبضه و هر دو سرحوب کو تا ه نیز باشد - لااه - بروزن ماه یعنی لاس باشد که نوسه از بافت</p>	<p>لائند - لفتح تالت و سکون و ال ایچ یعنی جنبانند و افشانند و بسکون تالت ماضی لائیدن است یعنی مکان او و افشانید و جنبانید -</p>

اگر پیشه سرخ رنگ است -

لاهور - با وزن گاه زور یعنی لاهور است آن شهر است معروف -

لاهور - بروزن ماشوره تراشه و برش خریزه و هندوانه است و آنرا برکی قاش می گویند -

لامی - بسکون یا سه طی یعنی گفنن است همچو هرزه لاسه یعنی هرزه گو سه و می لاید یعنی می گوید و یعنی ناله کننده و

هرزه گوینده نیز گویند و امر باین معنی هم است یعنی ناله کن و کبوس و نوسه از بافته ابریشمی باشد که از چین آورند و در

جرات نیز بافتند و آن ساده و الوان هر دو سه باشد و گل تیز و سیاه را نیز گویند که در چرخها و جویها نشیند و در وی شراب

و امثال آنرا نیز گفته اند و تاسه کاغذ و جامه و رسیان را هم می گویند همچو یک لاسه کاغذ و یک لاسه جامه و یک لای

رسیان و عبری طاق گویند و یعنی دره کوه هم آمده است که فاصله مابین دو کوه باشد -

لاید - بروزن شاید یعنی ناله کند و هرزه گوید -

لاپنده - بروزن آینه ناله کننده و هرزه گوینده را گویند لایبی - بروزن قاشی جامه کوتا سه را گویند که در ویشان

و فیران پوشند و بعضی جامه پشمی را گفته اند خواه در ویشا پوشند و خواه غیر ایشان -

لایید - بروزن ناهید یعنی ناله کرد و هرزه گفت -

لاییدن - بروزن قاییدن یعنی نالیدن و هرزه گوید و هرزه چالگی کردن باشد -

ایمان دوم

در لام بابا ایچید مستل برسی و سه گفت و کنایت

لب - بفتح اول و سکون ثانی معروف است و عبری شفت گویند و یعنی سیلی و گردنی باشد و کنار و اطراف

هر چیز را نیز گویند -

لبا - بکسر اول و ثانی بالف کشیده یعنی آغوز است و

آن شیر است باشد که بار اول از گو سفند نوزامیده و دو شش و گویند عربی است -

لنبا تش فشان - کنایه از لب معشوق است و کنایه از لب شخصی است که از زبان او آه سوزناک و نفرین بر آید و طعنه

زننده را نیز گویند -

لباچه - بروزن سراچه یعنی بالا پوش و فرجه باشد -

لباد - بفتح اول بروزن سواد جامه بارانی را گویند یعنی چیز است که در روزی است باران پوشند و بنیم اول چوبه که

برگردن گاو عرابه و گاو گردون و گاو زراعت گذارند و با ناله شد و بروزن شدا و استاد ندمال را گویند -

لباوه - بفتح اول بروزن کباوه یعنی کبا دست که جامه بارانی باشد و بنیم اول چوبه که برگردن گاو و قلبه و گردون گذارند -

لباس را اهب - کنایه از لباس سیاه است چهلکها رهبانان بیشتر سیاه می باشد -

لباس عنبر سیاه - یعنی لباس رهبانان است که کنایه از لباس سیاه باشد -

لباشن - بفتح اول و شین نقطه دار بروزن فلاخن یعنی لواشه است و آن حلقه رسیان است که بر چوبه نصب کنند و لب بالاسه اسپان و خران بد نقل را در آن

رسیان نهاده تاب دهند تا عاجز شوند و حسر کات ناپسندیده کنند -

لباشه - بروزن و معنی لواشه است که لب اسپان و خران بد نقل گذارند و بچیند -

لب آفتاب - شعاع آفتاب را گویند که متصل به سایه باشد -

لبا لب - یعنی پر و لبریز و مالامال باشد و معنی لب بر لب نهادن هم هست همچو دوشادوش که دوش بردوش رفتن باشد -

لبان - بروزن شبان صمغی است که آنرا کندر می گویند و درخت آن مانند درخت پسته می باشد و گل و میوه و بار و تخم ندارد و جمع لب هم است که لبها باشد بر خلاف قیاس -

لب چرا - بفتح اول و جمع فارسی بروزن قهقران خود و قهقران و نقل و اقسام میوه است خشک را گویند که مردم بوقت صحبت داشتن در میان ریزند و کم کم خورند و صحبت دارند و بعضی خوردنی هم آمده است مطلقاً و علف چار و ارا نیز گویند -

لب خضر - بکسر ثانی و ضم خاء لفظ دار که آینه آسمان را گویند که نایه از افاق باشد

لب را چشمه خضر ساختن - کنایه از شراب خوردن همیشه است بے فاصله شب و روز -

لبسان - یعنی لب مانند چسان یعنی مانند باشد و درسته را گویند که آنرا بترکی می خوانند و بااست خزند و بعضی گویند لبسان خردل صحرائی است -

لب سفید کردن - کنایه از تبسم کردن باشد یعنی نیم خندیدن -

لب کشنگاه - بفتح کاف گذرگاه رودخانه را گویند و بعضی معبر خوانند -

لبلاب - بفتح اول و لام بروزن مهتاب عزائم خواندند و افروگر را گویند و کسر اول عشقه را و آن گویا است که بر درخت پیچیده گاه باشد که درخت را خشک کند و عریان از اجل المساکین و بقله بارده و شجره بارده خوانند

لبلبو - بفتح هـ و لام چقدر ریخته را گویند که با کشک و سیر بخورند -

لبنان - بانون بروزن عثمان نام کوهی است نزدیک حمص که مسکن فقرا و اولیاء الله و اقطاب است -

لبنگ - بروزن پلنگ کرمی باشد که آنرا دیوک خوانند و بعضی ارضه گویند -

لبنته - بفتح اول و ثالث یعنی شیشه باشد و آن گرمی است

که غدر اضلاع و تباها کند و بعضی اول نام آلتی است از سطلاب لبی - بروزن مدنی صمغ درختی است که از روم می آورند و آنرا میوه می گویند آنرا از ان روان و آبکی باشد میوه سالک خوانند و عمل لبی هم می گویند که خشک است در اول دوم و هر چیز را نیز گویند که از شیر و باست سازند -

لبید - بفتح اول بروزن طپید یعنی سخن و گفتگو بے لاف و کزاف باشد و اشاره بشاعر و قصه خوان و سخن گزار هم است چه لبیدی یعنی شاعری و قصه خوانی و سخن گزاری باشد -

لبیدن - بروزن رسیدن سخنان لاف و کزاف زدن و هرزه گویی کردن باشد -

لبیدیون - بفتح اول و کسر ذال لفظ دار و تحتانی بود کشیده و بنون زده بلفظ یونانی و دایست که آنرا بفارسی شیره گویند و بعضی عصاب خوانند و معرب آن شیطع است و بتعرب اشتهار دار و در و دندان را بنات نافع است -

لبیش - بروزن کشیش یعنی لوانه است که بر لب اسپان و خران بد نعل گذارند و بچیند و نعل کنند -

لبیشن - بروزن کشیدن یعنی لبیش باشد که لوانه است و آن حلقه باشد از ریشمان که بر لب اسپ و خربند نعل نهند و بچیند -

لبیشه - بروزن همیشه یعنی لبیش است که لوانه باشد -

لبیاب - بایاء حطی بروزن گرداب رودخانه و نهر عظیم را گویند -

لبینا - بروزن امینا نام نوائست از موسیقی -

بیان سوم

در لام باب فارسی مثل بر چهار لغت

لب - بفتح اول و سکون ثانی لغت کلان و تکلم بزرگ را گویند -

لیاچه - بروزن سراج یعنی فرجی و بالابوش باشد و بعضی دیدن و نگاه داشتن و پاره کردن هم آمده است -

لیان - بکسر اول بروزن فسان یعنی درخنده و تابنده باشد
 و باین معنی بجای حرف ثانی یا سه حلی هم آمده است -
 لب لب - بفتح و و لام و سکون و و باء فارسی صد و آواز
 آتش خوردن و آب خوردن سگ را گویند -

بیان چهارم

در لام با تاء قرشت شکل بر یازده لغت

لست - بفتح اول و سکون ثانی یعنی زدن و کوفتن و تلنگ
 و شلاق باشد و معنی گرز هم آمده است که لغز می گویند و
 کتان را هم می گویند و آن تانته باشد معروف که پوشند و معنی
 پاره و کخت هم هست چنانکه گویند لت یعنی پاره پاره و
 کخت کخت و توب درست بارچهره ریشی و غیره را نیز گویند
 همچو یک لت مخمل یعنی یک توب مخمل و دولت زربفت یعنی
 دو توب زربفت و سلت و ستار یعنی سه توب و ستار و
 نام رو و خانه است از ملک و پیمان که بملت رود و شهرت
 دار و و شکم را نیز گفته اند که عربان بطین خوانند و باشد یثانی
 همه این معانی عربیست که از فی مؤید الفضلا -

لت انبان - با همزه و نون و باء ابجد بروزن
 یعنی حر لیس و پر خور و بسیار خوار و شکم پرست باشد و عربان
 جو غنچه خوانند و گاه این لفظ را بطریق قبح و دشنام هم
 استعمال کنند -

لتر - بروزن خطر مقدار است و آن بروزن نیم من تبریز باشد
 کسی صد مثقال است و ظرفی را نیز گویند که در آن شراب
 و غیره کنند -

لتره - بفتح اول بروزن قطره یعنی کمند و پاره پاره و دریده
 باشد و مردم فریب و مرطوبی و برگشت و بیکار و کاهل و کمیند
 یعنی از اول را گویند و بعضی اولی زبان قرار داده باشد
 میان دو کس که با هم شکم کنند و دیگران نه نمهند و شخصی را
 نیز گویند که بند زبان نه داشته باشد یعنی هر چه بپوشند همه جا
 نقل کند و معنی رانده و دور کرده هم آمده است -

لتک - بروزن لچک نام نوسه از بازی باشد که کنند -
 لت لت - بفتح و و لام و سکون و و تاء قرشت یعنی
 تخت تخت و پاره پاره باشد -
 لتنیار - بانون و باء ابجد بروزن قلندار مردم حر لیس
 و پر خور و شکم پرست باشد و مردم ابله و کاهل و نادان را
 نیز گویند -

لتنیان - بروزن قلندار یعنی لتنیار است که مردم حر لیس
 و پر خور و کاهل و نادان باشد -

لتشر - با باء ابجد بروزن قلندر یعنی لتنیان است که
 مردم شکم پرست و پر خور و هیچ کاره و نادان و کمیند باشد -
 لتبه - بفتح اول و ثانی مرشد و معنی کمند و پاره پاره باشد
 لتین - بروزن یعنی زبان فرنگی را گویند -

بیان پنجم

در لام با جیم ابجد شکل بر چهار لغت

لج - بفتح اول و سکون ثانی معنی لگد باشد که در مقابل
 مشت است و معنی لجاجت و دشمن لقیض هم هست -
 لجلج - بروزن و معنی لیلج است که پیر و مرشد تار بازا
 باشد و بعضی گویند نام شخصی است که واضح شطرنج است و
 بعضی دیگر گویند لجاج نام واضح شطرنج است و مردم سرد و
 خاطر را هم می گویند و معنی زبان گرفته هم آمده است که بعضی
 لکن خوانند و باصطلاح کمیاب اگر آن سیاه و زردی پاک
 و صاف باشد و باین معنی هم لجاج خوانندش نه لجلج و الله
 اعلم به ب و در لفظ شطرنج و حاشیه آن -

لجم - بفتح اول و سکون ثانی و سیم گل تیره و لاسه سیاه است
 را گویند که در ته حوضها و گولابها و جویها آب می باشد و لغت
 بعضی از عربان یعنی خوزه باشد که انگور رسیده است -
 لجن - بفتح اول و ثانی و سکون نون معنی لجم باشد که
 گل سیاه و تیره ته حوض و جوی آب و غیره باشد و بفتح اول
 و کسر ثانی هم گویند و بعضی هر چیزی را که گل آغشته شده باشد

بجن سے گویند۔

نختان - بروزن یخندان جمع تخت است یعنی اجسزا

بیان هشتم

و پارہ -

در لام باجیم فارسی شتمل برد و لغت

تخت دوز - یعنی لاجد دوز است کہ پیچیدوز و پارہ دوز

لج - بفتح اول و سکون ثانی یعنی رخساره و روسے و عارض

باشد یعنی شغف کہ برکش بارہ شدہ پیچیدوز و

باشد و بضم اول مخفف لوج است کہ بمعنی برہند و عریان باشد

نختہ - بروزن تختہ بمعنی تخت و پارہ باشد -

نچک - بروزن نچک پارچہ باشد مرجع کہ زنان ہر دو گوشت

نختیہا - بروزن نختیہا بمعنی جزئیات باشد کہ در مقابل

آزاد بر بالاسے ہم اندازند یعنی کشتک شود و در ان

کلیات باشد -

مخلفات بسیار کنند از کشیدہ دوزی و کلابتون دوزی و جواک

لج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم فارسی زاج سیاہ و آشکار

نیز در ان بدوزند و بر بالاسے سراغ بگذارند و بر سر بندند

باشد کہ آزاد قلیانیز گویند و بفتح اول و ثانی ہم گفته اند -

چنانکہ دو گوشہ آن در زبر خنک و چاہانہ ایشان بستہ شود و

نختہ - بروزن کفچہ شعلہ و اخگر آتش را گویند -

مضبوط گردو -

نختک - باشین نقطہ دار بروزن کشتک نوعی از

بیان نهم

آتش آرد باشد و نام حلوائے ہم است و بمعنی تر ترک ہم

در لام باخاسے نقطہ دار شتمل بر پارہ لغت کتابت

آمدہ است و آن سنگ باشد لغزندہ در بعضے از کوہا کہ مردم

لج - بضم اول و سکون ثانی بمعنی کج است و آن علفی باشد

بر بالاسے آن نشستہ خود را سرد ہند و ہمہ جا لغزیدہ بیابان

کہ در آب روید و تیزی دارد و بر سر آن مانند چشم چیرے

آیند و بیخہ را نیز گویند کہ در روسے زمین مسلج بستہ باشد

جمع شدہ و آنرا داخل آبک رسیدہ کنند و در حوضہا بکار برند

و طفلان و جوانان بنوعی پاسے بر آن زنند کہ ہمہ جا

و از ان علف حصیر یافتند و در خراسان با آن خوزہ آونگ

لغزیدہ روند -

کنند و در ہندوستان بخور و فیل دہند -

نختسہ - باشین نقطہ دار بروزن و بمعنی نختہ است کہ شعلہ

لحا - بفتح اول بروزن سخا کفش و پاسے افزار و سوزن

و اخگر آتش باشد و سرشک آتش را نیز گفته اند و آن قطرات

را گویند -

است کہ از یک سر چوب تر بر آتش ریزد و نوعی از آتش

نخت - بروزن سخت بمعنی گرز باشد کہ بعمری عمود گویند

آرد ہم ہست کہ آنرا نختک خوانند و بمعنی لغزیدہ و پاسے

و کلاہ خود آہنیں را نیز گفته اند و بمعنی بال و گو بال ہسہ

از پیش بدر رفتہ ہم آمدہ است -

آمدہ است و کفش و پاسے افزار و سوزنہ و سوزنہ را نیز گویند

نخشیدن - بروزن بنخشیدن بمعنی لغزیدن است کہ

و بمعنی کتک و شلاق ہم ہست و بمعنی پارچہ و حصہ و بر خ

پاسے از پیش بدر رفتن و افتادن باشد -

و جزو پارہ است ہجرت کہ وہ و نخت جگر یعنی پارہ از کویہ

مخلج - بفتح ہر دو لام و سکون ہر دو خا بمعنی ضعیف و

و پارچہ از جگر و بمعنی زدن و ستیزہ کردن و پارہ

لاغر باشد -

کردن ہم ہست و کار و استادان نصاب را نیز گویند و بمعنی

مخلجہ - باخاسے نقطہ دار بروزن و دغدغہ ترکیبے باشد کہ آنرا

خرگس ہم آمدہ است کہ گس بزرگ باشد و ترجمہ بعض

بجست تقویت و باغ ترتیب دہند و گوسے عبری باشد

ہم ہست -

کہ از خود قمارے و لادان و مشک و کافور سازند -

۱۰۱

تغلیظ نامے عمبری - یعنی دوم نخل باشد که گویے است از
غیر و شک و غیره ترتیب داده شده و گنایه از ساعات شب
هم هست -

بیان هشتم

در لام بار اسے قرشت مشتمل بر سه لغت

لر - بفتح اول و سکون ثانی یعنی جوسے باشد اعم از آنکه آنرا
سیلاب کنده باشد یا آدمی و یعنی بغل و بیج بغل هم گفته اند
و ضعیف و لاغر را نیز گویند و بضم اول طالعته باشد از
صحرانشینان مردم قستان و یعنی کام و توان و مرد و مطلب
هم آمده است و بره و بیکر گو سفند را نیز گویند و نام شهرے
هم هست که آنرا لور خوانند -

لر و - بفتح اول بروزن فرود میدان اسپ دوانی را گویند
و نام میدانی هم هست در هر موز که بار دایر شتهار دارد -
لر لر - بفتح اول و سکون دوم را یکے از نامهای خداے
تعالی است جل جلاله -

بیان نهم

در لام باز اسے نقطه دار مثل دو لغت

لر و م - بضم اول بروزن هجوم کباده را گویند و آن کن
ز سے باشد که گمان داران شق گمان کشیدن کنند و در
عربی یعنی لازم شدن باشد -
لر زیر - بروزن وزیر یعنی هوشمند و عاقل و دانا و بزرگ
و پر پر بزرگ باشد -

بیان دهم

در لام باز اسے فارسی مشتمل بر دو لغت

لر و م - بفتح اول و ثانی و سکون سیم گل و لاسے تیره و
سیاه را گویند که در تیره حوضتا و بن تالابها سے باشد و آنرا
لجن هم سے گویند -
لر ن - بروزن و یعنی لجن است که گل سیاه تیره حوضتا
لا سے بن تالابها باشد -

بیان یازدهم

در لام با شین قرشت مشتمل بر شش لغت

لش - بضم اول و سکون ثانی مخفف لوش است که لجن
باشد و آن گل و لاسے تیره و سیاه است که در تالابها و بن
حوضتا هم میرسد -

لش شتن - بفتح اول بروزن گشتن یعنی تماشای تفریح باشد
و کسر اول یعنی لبیدن یعنی زبان بر چیزے مالیدن -
لشک - بفتح اول و سکون ثانی و کاف یعنی پاره باشد
چه لشک لشک یعنی پاره پاره و یعنی ششم هم آمده است و
آن رطوبتے باشد در هوا که بر روی زمین و سبزه نشیند
و مانند برف زمین را سفید کند و این معنی کسر اول
هم آمده است -

لشکر شکوف - بکسر شین دوم یعنی لشکر شکاف باشد
یعنی شخصی شجاع و دلاور که خود را بر قلب لشکر غنیم زند
و بشکافد و رخنه کند چه شکوف یعنی شکاف و رخنه آمده است
و آن شخص را لشکر شکن هم سے گویند -

لشکه - بفتح اول و کاف و سکون ثانی یعنی لشک است
که پاره پاره باشد و لشکه لشکه یعنی پاره پاره و یعنی ششم
هم آمده است -

لشکن - بفتح اول بروزن زمین چیزے زم و لفرزنده و
بے خشونت را گویند و یعنی بے نقش و ساده و هموار نیز
آمده است و سکون ثانی هم گفته اند و بفتح اول و کسرتانی
نیز درست است -

بیان دوازدهم

در لام با عین سه نقطه مشتمل بر سبت و بیج
لغت و کنایت

لعاب عنکیبوت - معروف است که تیزه عنکیبوت
باشد و کنایه از طراچی و نقاشی هم هست -
لعاب گاو - با کاف فارسی بالغت کشیده و سکون دوم

کنایه از کاغذ سفیدست و کنایه از روشنی و سفید صبح باشد
 و بر ف را نیز گویند و شنبه که روی زمین را سفید کند -
لعاب گوزن - بفتح کاف فارسی و او و سکون را
 نقطه دار و وزن بمعنی لعاب گاوست که کنایه از روشنی و
 سفیدی صبح و بر ف و شنبه باشد و کنایه از روشنی آفتاب و
 برق برادر رعد هم هست و نوعی از تریاک سفید فاقم نیز است
 که بر گوه و گاه و مانند آن نشیند -
لعاب لعل سان - کنایه از شراب لعلی انگوری باشد
لعاب گس - بمعنی غسل باشد چه غسل از گس بهم میرسد
 و کنایه از شراب انگوری هم هست -
لعبتان - جمع لعبت است و آن آنست که دخترگان
 و دو شیرگان از جامه ولته بصورت آدمی سازند -
لعبتان دیده - کنایه از مردمان دیده است -
لعبت بر برمی - نام دو است که آواز زبان
 اندلس سور بخان و بلغت مصر مکنه خوانند و آنرا لعبت بر
 هم می گویند -
لعبت زرنج - بفتح زای نقطه دار و سکون رای
 بی نقطه و نون بختانی کشیده و بجای نقطه دار زده کنایه
 از آفتاب عالمتاب است -
لعبت مطلقه - بضم بهم و فتح طایه حلی و لام مشدود
 و قاف کنایه از مردم گیاه است و آن گیاه است که شبیه
 با انسان و عبری بیروج الضم گویند و لعبت معلقه هم بنظر
 آمده است که بجای طایه حلی عین بی نقطه باشد -
لعل آبدار - معروف است و کنایه از لب معشوق
 هم هست -
لعل از رنگ و اودن - کنایه از بدست آوردن
 چیزی باشد با نهایت مشقت و رنج و کسب و اودن -
لعل از رنگ ز اودن - باز آن نقطه دار بمعنی
 لعل از رنگ و اودن باشد که کنایه از بدست آوردن

چیز نیست در نهایت صعوبت و سختی -
لعل پیکانی - لعل را گویند که باندام پیکان باشد و ازان
 گوشواره سازند -
لعل خوشاب - با او معدوده بمعنی لعل سیراب باشد
 و کنایه از لب معشوق هم هست -
لعل روان - بفتح رای بی نقطه و او و بالف کشیده
 و بنون زده کنایه از شراب لعلی انگوری باشد -
لعل سفته - بضم سین بی نقطه کنایه از شراب لعلی
 انگوری باشد -
لعل شکر بار - بفتح شین نقطه دار بمعنی لعل آبدار است
 که کنایه از لب معشوق باشد -
لعل طراز - بفتح طایه حلی یعنی آفریننده لعل و نگارنده
 لعل را نیز گویند چه طراز بمعنی نقش و نگار و زیب زینت
 هم هست -
لعل فلک - بفتح فا و لام و سکون کاف کنایه از آفتاب
 عالمتاب است -
لعل قبا - بفتح قاف و باء ابجد بالف کشیده معروف
 است که با آن جامه قفر می باشد و کنایه از خون هم هست که
 عبری دم گویند و کنایه از جگر باشد و شراب انگوری لعلی را
 نیز گویند چنانکه رنگ را سبز قبا -
لعل قبائی - کنایه از مستی و سکر باشد -
لعل گهر بار - بفتح کاف و سکون با و فتح را و باء ابجد
 بالف کشیده و کنایه از لب معشوق است -
لعل مذاب - بضم میم و ذال نقطه دار بالف کشیده
 و باء ابجد زده کنایه از شراب لعلی انگوری باشد و کنایه
 از خون هم هست که عبری دم گویند و بفتح میم هم آمده است
لعل ناسفته - بمعنی لعل سوراخ نکرده و کنایه از سر و دوستانند
 تازه و تصنیفات بکر باشد و سخنان دلکش و تازه را نیز گویند -
 لعل نظر بار در ریجاسنی و لفظ بجزئی تحقیق شده ۱۲۰

لعل

<p>لغیان - بروزن افشان شخصه را گویند که بسبب خشم و غم لبهاسه خود را فرو بسته باشد - لغین - لغت اول و ثالث بروزن همین بمعنی لغج است که لب گنده و گوشت بے استخوان دزن بدکاره باشد کسی را نیز گویند که لب گنده وسطه داشته باشد و باین معنی بکارش هم درست است - لغی - بروزن کفیه بمعنی لغین است که لب گنده و گوشت بے استخوان و غیره باشد و کله بریان کرده را نیز گویند -</p>	<p>بیان سیزدهم در لام باغین نقطه دار مثل برشتش لغت و کنایت - لغ - لغت اول و سکون ثانی بمعنی صاف و بے موه باشد و صحرای خشک بے علف را نیز گویند و تخم مرغ ضالعه شده و گندیده را هم گفته اند - لغام - بروزن و بمعنی لگام است که لجام و دهنه است و لجام مغرب لگام است - لغز - لغت اول و سکون ثانی و زایه نقطه دار بمعنی خزیدن باشد از جای خود یعنی لغزیدن و بغض اول و فتح ثانی در عربی معنی سبیدگی باشد و ازین جهت است که چستان را لغز گویند که سبیدگی دارد - لغزیدن - بروزن لرزیدن بمعنی پاس از پیشتر رفتن و افتادن باشد و لغت ماوراء النهر بمعنی دو شنیدن و آشامیدن باشد - لغسر - بروزن افشانه شخصه را گویند که سر او موه نداشته باشد چون لغ بمعنی بے موه و صاف آمده است - لغوئه - بفتح اول بروزن لغوه بمعنی زینت و زینت آرایش باشد -</p>
<p>بیان یازدهم در لام باقاف مثل برشتش لغت و کنایت لق - لغت اول و سکون ثانی بمعنی بے موه و صاف باشد و تخم مرغ گندیده و ضالعه شده را نیز گویند و بمعنی خراب و بازنی دادن هم آمده است و باین معنی لغتم اول نیز درست است - لقمه آهن کشیدن - کنایه از زخم خوردن باشد و کنایه از زخمی بر پاست داشتن هم است - لقمه خلیفه - نام نوعی از حلوا باشد - لقوماش - لغت اول و ثانی بو آوریده و میم بالغت کشیده و بشین نقطه دار زده نام پدرا رسطاطالیس باشد که رسطوست - لقومه - بفتح اول و میم بجز لغوماش است که پدرا رسطاطالیس باشد - لقوه - بفتح اول بروزن لغوه عتیقه است که دست و پاس آدمی از کار بازمانده و رویش کج میشود گویند حکما آینه ساخته اند که صاحب لغوه چون در آن بیند صحت یابد و در عربی شمره را گویند که زود آستن شود و بکسر اول هم در عربی عقاب ماده را گویند و بمعنی اول نیز بجهت گویند عربی است -</p>	<p>بیان چهاردهم در لام باقاف مثل برشتش لغت لقت - بکسر اول و سکون ثانی و تاسه قرشت لغتم را گویند و گویند عربی است - لقتره - بروزن شب چهره مردم سفله و فرومایه و کمینه و ار اول را گویند - لغج - لغت اول و سکون ثانی و جیم بمعنی لب گنده و وسطه باشد مانند لب شتر چون در وقت اعراض لب را فرو گذارند گویند لغج انداخت و پارچه گوشت بی استخوان را نیز گویند و بمعنی زن بدکاره و فاحشه هم آمده است و باجیم فارسی نیز درست است -</p>
<p>بیان شانزدهم در لام باکاف تازی مثل بر پازده لغت</p>	

لک - بفتح اول و سکون ثانی صد هزار را گویند یعنی
 عدد هر چیز که بصد هزار رسد آنرا لک خوانند و بعضی اهل
 و نادان هم هست و سخنان بیوده و بهرزه و هذیان را
 نیز گویند و جامه و لثه کنه پاره پاره شده و ریخته و لباسی که
 مردم روستا پوشند خواه نوباشد و خواه کنه و دلخ و لکه جاس
 و غیر آن را هم می گویند و نام طائفه باشد از گردان صحرائین
 و بے موس صامت را نیز گویند و بضم اول هر چیز گندیده و
 نازا شیده باشد و غلوه و گره و برآمدگی که در اعضا هم رسیده
 زگیست مشهور که در پند و ستان سازند و ساختن آن چنانست
 که آن شبیه است که بر درخت کنار و غیر آن نشیند و منجر گردد و آنرا
 گرفته گویند و نیزند و از آن رنگ سرخ حاصل شود و با نقل و غیر
 آن کار و درخت و نمشیر را در دسته محکم کنند و بکار پاس دیگر هم
 می آید و بعضی شالنگ نیز هست که بعبه گویند و صمغ
 گیا سیم هست که بر و شباهت دارد و سرخ می باشد و در شبیه
 نیز گویند که در شکم پیدا شود و چنانکه شکم را سوراخ کند و آنرا بعبه
 و بیل خوانند و بکسر اول جانوریت پرند که گوشت لذیذیست
 دارد و آنرا خراجال می گویند -

لکا - بفتح اول بروزن صفا کفش و پاسه افزار باشد
 و تاج و سختیان را هم گفته اند و بعضی چرم را گویند که آنرا
 دیاخت کرده باشند و مسافران بر کف پاسه بندند و روند
 و آنرا چاروق گویند و پوسته را نیز گویند که بغایت نرم و
 پیراسته باشد و بعضی گل سرخ هم هست و بضم اول بروزن
 جدا یعنی رنگ لاک است و آن رنگی باشد سرخ که در
 هندوستان سازند و با نخل آن کار و نمشیر را در دسته
 محکم کنند و بعضی زمین و بوم و ولایت و اکاهم هست و
 بلغت ژند و با ژند نیز یعنی بوم و زمین و ولایت باشد و
 یعنی در یک هم نظر آمده است -

لکات - بفتح اول بروزن نبات هر چیز ضائع و
 زبون را گویند -

لکام - بضم اول بروزن غلام یعنی بے ادب و بے شرم
 و بیجا باشد و نام کوهیست که در محاذی شهر شیراز و شهر
 حاه واقع است و شمال آن کشیده است تا بصهیون و منتهی
 می شود باطلایه و بعضی گویند کوهیست در ملک شام -

لکامه - بفتح اول و هم رده گویند که آنرا با گوشت
 و نخود و مصالح بر کرده بچخته باشد و آنرا بعبه عصبیب اند
 و بعضی آلت تناسل هم آمده است -

لکانه - بروزن شباهت یعنی لکامه است که روده گو سفند
 گوشت آکنده و بچخته باشد و آلت تناسل را نیز گویند -

لکالی - بروزن هوای یعنی سرخی و رنگ سرخ باشد
 چه گل سرخ را کالی گویند -

لکک - بکسر اول و فتح ثانی و سکون کاف آلای
 ترش را گویند -

لکل - بکسر اول و فتح ثانی و سکون لام میوه ایست که
 آنرا امرود گویند و بعبه کشری خوانند -

لکلاک - بفتح هر دو لام و سکون هر دو کاف سخنان هرزه
 و باوه را گویند و بکسر هر دو لام چه کسی باشد که بر دول آسیا
 بعنوانی نصب کنند که چون آسیا بگرددش آید سران چوب
 حرکت کند و بدول خورد و بدول را بچنانند و دانند
 به تندی در گلوک آسیا ریزد -

لکلکه - بفتح هر دو لام بروزن و سوسه سخنان هرزه و بیوه
 باشد و بکسر هر دو لام چه کسی باشد که یک سر از بر دول آسیا
 بندند و سردیگر آن در گلوک آسیا باشد و بوقت گردش آسیا
 صدای اذان ظاهر گردد و بدول بسبب آن چوب
 حرکت کند و گندم در گلوک آسیا ریزد -

لکن - بروزن زمین طشت بے آفتاب باشد و این معنی
 با کاف فارسی هم آمده است و تمدان را نیز گویند و بعضی عود سوز
 هم نظر آمده است که بران بجزه خوانند و نقل آتش را هم میگویند
 و جامه فانوس را نیز گفته اند و معرب آن لکن باشد -

لکک

لک و یک - بفتح اول و بلف فارسی و بضم ثانی و سکون کاف در آخرین لغت از توابع است و تفسیر عباسی که در عربی بصناعت مزجات گویند و معنی اسباب و ضرورت یا خانه از فروش و گسترده و پوشیدنی و غیره که فی الجمله کهنه و مندرس شده باشد و معنی بے همزه هم آمده است که در مقابل همزه دست و تکاپوس و آید و شد با جمیل را نیز گفته اند و بضم اول و بلف فارسی هر چیز گنده یا تراشیده را گویند - لکهن - بفتح اول و با و سکون ثانی و نون روزه و کبر سگی و فاقه باشد که بت پرستان در دین و آئین و کیش و مذبح دارند و معنی جمع هم بنظر آمده است که چیرے بسیار خوردن و سیر شدن باشد و بعضی این لفظ را هندی میدانند - لکین - بضم اول و برون سرین معنی نمد باشد و آزا از پیشم گو سفند باشد -

ابیان هجدهم

در لام با هم مثل بر ز لغت

لم - بفتح اول و سکون ثانی معنی رحمت و بخشایش باشد و معنی آسایش هم هست و در عربی معنی نه است که لا باشد - لما - بفتح اول و ثانی بالف کشیده دوایست که آزا عنب الثعلب گویند خوردن آن قطع احتلام کند - لام - بفتح اول و لام برون و ماد معنی کباب و مال مال است -

لمتر - بفتح اول و سکون ثانی و ضم فوقانی و راء بے نقطه ساکن معنی فر به در گوشت و قوی میل و گنده و ناهموار باشد و مردم کابل و بے رگ را هم گویند -

لم زون - معنی وا کشیدن و خوابیدن بفر اغت باشد - لمس - برون شمس هر چیزی که نرم و سست باشد و در عربی معنی سودن و جماع کردن آمده است - لمشک - بکسر اول و ثانی برون سرنگ جرات و ماسته را گویند که شیر و نمک در آن ریزند و خوردن و باسین بے نقطه هم بنظر آمده است -

لمغان - باعین نقطه دار برون کنعان نام ناحیه ایست از نواحی غرین و بعضی گویند نام شهر بے بوه نزدیک بغرین -

ابیان هفتم

در لام با کاف فارسی مثل بر ز لغت و کنایت

لک - بفتح اول و سکون ثانی معنی ریج و محنت و الم و کتک و شلاق و بند و زندان باشد - لکام - بضم اول و برون معنی لجام است که بر دهن اسب کنند و لجام معرب آنست - لکام خاسیدن - بضم اول کنایه از سرکشی و نافرمانی کردن باشد -

لگام و اذن - کنایه از جمله کردن و متوجه شدن باشد - لگام ریز - معنی جلو ریز باشد که کنایه از شتاب کردن و سرعت تمام رفتن باشد -

لکاک - بفتح هر دو لام و سکون هر دو کاف فارسی لک بر آنکه لفظ لگام در رشیدی و مدارا فاضل و سرچ لغت و بهار جم بفتح لام آورده اند و مشهورترین معنی است و گویند منسک که لام نوشته اند و از زبان دانی نیز با کسر شکر شده لیکن معلوم نیست که صاحب برهان بضم لام از کجا آورده ۱۲

<p>و بضم اول لب را گویند و بعضی شفقت خوانند و بعضی اندرون رخساره باشد که در دیگر دو بان است از جانب درون و بعضی گویند بیرون روسه است یعنی بر دور یعنی و پاره از روسه و نام چانه و زرخ و مردم مثل را نیز گویند یعنی شخصی که دست و پای او از کار افتاده باشد -</p>	<p>لنگ - بفتح اول و سکون ثانی و کاف نام پدر فوج بیغیر علیه السلام است و اورا مکان هم می گویند -</p>
<p>لنج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>	<p>بیان نوزدهم در لام با نون مثل بر نوزده لغت</p>
<p>لنجان - بکسر اول و وزن فنجان نام ولایتی است در صفایان که در آنجا برنج خوب حاصل میشود و گویند پیش بسیار وارد -</p>	<p>لنجان - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>
<p>لنجه - بفتح اول و جیم و سکون ثانی یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>	<p>لنجه - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>
<p>لنجیدن - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنجیدن کشیدن باشد -</p>	<p>لنجه - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>
<p>لنجد - بفتح اول و سکون ثانی و دال ایچ یعنی لسنج است که در مقابل دختر است و آلت تناسل را نیز گویند و زبان هندی هم آلت تناسل باشد و بضم اول سخنان گزاف گفتن و لاف زدن باشد و بعضی زکیدن هم هست که آلت در زیر لب سخن گفتن از روسه قهر و غضب و خصمه باشد و باین معنی نیز هست یعنی بلند -</p>	<p>لنجه - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>
<p>لنجه - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>	<p>لنجه - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>
<p>لنجه - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>	<p>لنجه - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>
<p>لنجه - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>	<p>لنجه - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>
<p>لنجه - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>	<p>لنجه - بفتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی لنج است که رفتار باشد از روسه ناز و غمزه و خراسته از راه تخریب و کبر و رعنائی و بیرون بیرون و بیرون کشیدن چیزه از جایی بجای و بضم اول لب را گویند و گرد بر گرد دو بان را -</p>

دو بحر بی اسح و میوب الزبل خوانند و مانند قافل را نیز گفته اند
 یک روز و دو روز در راه با و آلت تناسل را بهم گویند و
 بضم اول فوط و لگی باشد و بکسر اول از پنج ران باشد تا سر
 انگشتان پاست و بعضی کعب پارا نیز لنگ گفته اند -
 لنگاک - بروزن غمناک سخن زشت و ناخوش را گویند -
 لنگ - بفتح اول و کاف فارسی بروزن بند گفته باشد
 بسیار سنگین که کشتی را بدان از رفتار نگاه دارند و چای را
 نیز گویند که هر روز در آنجا مردم طعام دهند و لهذا خاقانها
 هم لنگه گویند و مجسمه را نیز گویند از سنگ یا از چوب یا
 خشت و گل که بر در و دراز بزرگان کشند و بعضی ضریح
 خوانند و بعضی نگین و وقار هم آمده است و شخصی را نیز گویند
 که در کرم و حیل و خیرگی در جبر اعلی داشته باشد و بهر چاره و
 سنگینی کن یعنی ناگوار و نادل چسب و بد رزق باشد و خلا
 با و بان که مردم بکرم و دجسب را گویند -
 لنگسن - بفتح اول و ثالث بروزن همین یعنی گسلی و قافه
 و روزه باشد که بند و ان موافق آئین و کیش ملت خود بجای می
 لنگوته بضم اول و سکون ثانی و کاف فارسی با و مجهول است
 و فتح فوقانی لنگه باشد کوچک که در ویشان و فقیران مردم
 بے سرو پا بر میان بندند و بندی نیز همین معنی دارد -

بیان بستم

در لام با و او شکل برهفتاد و هشت گفت و کنایت
 لو - بفتح اول و سکون ثانی نام نوح از حمله اوست و بعضی
 پشته و بلندی هم آمده است و ز رو آب را نیز گویند و بعضی
 صفر خوانند و بعضی لب هم آمده است که بزبان عربی شفت
 گویند چه در فارسی با و او بر عکس تبدیل می یابد و نام قصبه
 است از مازندران -
 لواره - بفتح اول بروزن شاره نام قصبه است
 در هندوستان -
 لواش - بفتح اول و ثانی الف کشیده و شین نقطه دار
 زده نام تنگ نرم را گویند -
 لواشه - بفتح اول و آخر که شین نقطه دار باشد طلقه باشد
 از ریشمان که آزار بر سر چوبه نصب کنند و بر لب اسپان
 بد فعل گذاشته تا بند تا حرکات ناپسند نکند -
 لواو - بفتح اول و لام بروزن دوا و شخص را گویند که
 بسیار بک و بے تکلیف باشد -
 لوبره - بضم اول و ثانی مجهول و فتح باء اجد و درای
 قرشت میش و شتی را گویند و در بعضی از نسخ گاو میش شتی
 نوشته اند و الله اعلم -
 لوبشه - بضم اول و فتح باء اجد و شین قرشت غله کوفته شده
 را گویند که هنوز از گاه جدا نگردیده باشد -
 لوبیا - بروزن تو تیا نام غله است که آن سهل تر از ماش
 بهضم شود و نفخش از با قلا کمتر باشد و بهترین آن سرخ رنگ
 بود و آرزو او با هم می گویند چه در فارسی با و او بهم تبدیل
 می یابند و لوبیا هم بنظر آمده است که بعد از حرف ثالث الف باشد
 لوبیه - بضم اول و کسر ثالث و فتح تحتانی یعنی لوبیا باشد
 و آن غله است معروف -
 لوت - بضم اول و سکون ثانی و فوقانی یعنی برهنه باشد
 که بعضی عربان گویند و بانانی مجهول و قسم طعامهاست
 لذیذ و طعام در نان تنگ پیچیده باشد و کله و کله بزرگ را
 نیز گویند و بسرا مر و تا هموار و درشت را هم گفته اند -
 لوتر - بضم اول و ثانی مجهول و فتح فوقانی و سکون راء
 قرشت زبانه باشد غیر معمول که دو کس با هم قرار داده باشد
 تا چون با هم سخن کنند دیگران نفهمند و آزار از زبان زرگری
 هم می گویند و بعضی لغز و چپستان هم آمده است -
 لوتر - با زیادتی الف در آخر همان یعنی لوتر است که گفته
 و همین معنی بجای الف با هم آورده است که لوتره باشد
 لوت و لوت - بضم اول و باء فارسی این لغت از تونع
 است یعنی اقسام خوردنیها و انواع طعامها و ناکولات و مشروبات

لوح - بضم اول و سکون ثانی مجهول و جیم نام ولایتی است از ایران و با جیم فارسی کاج را گویند که بعربی احوال خوانند و بانامی معروف بمعنی پوست است که برهنه و عریان باشد -
لوحیا - بروزن لوبیا بگفت یونانی بمعنی دراز باشد که بعربی طویل خوانند -
لوح پا - بفتح اول و کسره حاء بی نقطه و باء فارسی بالف کشیده بمعنی پا افتار است و آن دو تخته کوچک باشد که بافتند گاه و چو لاله گان چون پاسه راست بر یک افشارند نصفه از شترها پائین رود و چون پاسه چپ را بر ویگسه افشارند نصفه دیگر -
لوح خاموشی - بمعنی خاموشی است و لوح را استعاره کرده اند -
لوح دورنگ - کنایه از دنیا و روزگار است باعتبار شب و روز -
لوح ناخوانده - کنایه از علم لدنی باشد و آن مخصوص پیغمبران و امامان است -
لوح - با اول بتانی کشیده و بجای نقطه دار زده گیاهی است که در آب روید و از آن صغیر یافتند و در خراسان بدان خربزه آونگ کنند و در هندوستان به قیل و هندو بمعنی کوزه هم آمده است که مردم پشت خمیده باشد -
لوحن - بانامی مجهول بروزن سوزن بمعنی ماه است که بعربی قمر خوانند -
لوحه - بفتح اول و دال ابعده و سکون ثانی بمعنی گواره است و آن سبده باشد دراز که میوه در آن کنند و بر پشت گرفته بجایا برند و دونه آنرا بر چار و پاد کنند -
لور - بانامی مجهول بروزن مور زین را گویند که آنرا سیلاب گفته باشند و بمعنی سیلاب هم نظر آمده است و دونه از پیر باشد و آنرا آب پیر نازه مانند پیر سازند و ماست چکیده را هم می گویند و بمعنی بے شرم و بیجا هم آمده است و کمان حلاجی را نیز گفته اند و نام شهره و مدینه هم است و دونه از مردم

صحرانشین باشد -
لورا - بانامی مجهول بروزن نوزاپیر تر را گویند و آنرا دلمه پیر خوانند -
لورا تک - بضم اول و ثانی مجهول و فتح نون و کاف و بے روغن را گویند و بعضی گویند ظرفی باشد برنجی که روغن و غیره در آن کنند -
لورا در - بانامی مجهول بروزن زور آور بمعنی لورا تک است که دبه روغن و زرافه برنجی باشد که روغن و امثال آن در آن کنند -
لورک - بانامی مجهول بروزن خوبک بمعنی کمان حلاجی باشد و نوسه از تیر بر کمان دار هم هست -
لور کند - بانامی مجهول بروزن هوشمند لشته و زین را گویند که آنرا سیلاب گفته باشند لور بمعنی سیلاب هم آمده است و در فرهنگ سروری این لغت بمعنی آب آمده است -
لوره - بانامی مجهول بروزن شوره بمعنی لور کند است که زمین سیلاب گفته باشد و پائین معنی باز است نقطه دار هم نظر آمده است -
لوری - بروزن شوری علقه و مریه که گوشت اعضا مردم فرو بریزد و آنرا خوره گویند و بعربی جذام خوانند و بانامی مجهول بمعنی بیجا و بے شرم باشد و نام طالع هم هست که ایشان را کاولی می گویند و سر و گوشه و گدازه کوچا را هم گفته اند و بمعنی ظریف و لطیف و نازک هم آمده است -
لوز تان - با فوقانی بروزن هم زبان بمعنی ملازه باشد و آن گوشت پاره ایست که در بن حلقوم آدمی آویخته است گویند عربی است لیکن در فرهنگ جهانگیری نوشته بودند -
لوزه - بروزن روضه هر چیز که آن چرب و شیرین باشد خواه لغزه خواه سخنان خوب و دلکش و بمعنی فروتنی و چالپوسی و فریب هم هست -
لوزینه - هر چیز را گویند که از خوردنها که در آن مغز بادام

گروه باشند و از مغز بادام بچینه ساخته باشند چه لوز بعسری
 بادام را سه گویند -
 لوس - بانامی مجبول بر وزن طوس بمعنی تلمق و فروتنی و
 چرب زبانی و مردم را بزبان خوش فریفتن و بازی ادن با
 و غشی را نیز گویند که داخل کافور کنند و آنرا منقوش سازند
 و بدان کج و کج دیان را نیز گفته اند و بجن و خلاصه که پاسه
 از ان بر شواری توان بر آورد و بانامی معروف در عرب
 بمعنی چشیدن باشد -
 لوسانه - بر وزن روزانه بمعنی چالپوسی کردن و فروتنی
 و تلمق نمودن باشد -
 لوسیدن - بر وزن بوسیدن بمعنی فریب دادن و فروتنی
 کردن و چالپوسی باشد -
 لوش - بضم اول بر وزن موش گل سپاه و تیره که درین صنها
 و تالابها و اشکال آن بهم رسد و کسی را نیز گویند که در پیش کج
 باشد و شخصی را که بعلت جذام گرفتار باشد و بمعنی پاره و در
 هم آمده است و بجز و بیوش را نیز گفته اند و بانامی مجبول ام
 حکیم است رومی و او را لوشا هم می گویند و بفتح اول خربزه
 بود و مضحک شده و از کار رفته باشد -
 لوشا - بانامی مجبول و شمن بالف کشیده نام حکیم بود در
 او در صنعت نقاشی و تصویر می عدیل و نظیرند است و
 همچنانکه مانی در چین سالار و بزرگ نقاشان و سرآمد ایشان
 بوده او نیز بزرگ و سرآمد نقاشان روم بوده است چنانکه
 کتاب مانی را انگلیس می خوانند کتاب او را تکلو شاشا
 می نامند و تکلو شاشا هم می گویند -
 لوشابه - بانامی مجبول بر وزن لوشابه بمعنی چرب و شیرین
 و دلکش باشد اعم از طعام و خوردنی و سخن و کلام شنیدنی و
 بجای پای ابجد کون هم آمده است بمعنی لوسانه که چالپوسی
 کردن و فروتنی و تلمق نمودن باشد چه در فارسی سین
 بی نقطه و نقطه دار هم تبدیل می یابند -

لوشاره - بانامی مجبول و فتح را سه بی نقطه زین را
 گویند که آنرا سیلاب کننده باشد -
 لوشن - بانامی مجبول بر وزن سوزن بمعنی کج است آن
 گل تیره و سیاه باشد که درین حوضها و تیره جوها هم میرسد -
 لوشاک - بالون بالف کشیده و بجای زده آب تیر
 و گل آلود را گویند -
 لوطوس - با اول و طاء حلی بود و کشیده و بسین بی نقطه
 زده بمعنی انده قوت باشد لغت یونانی و آن دو اوست که آنرا
 حند قوتی خوانند بهترین آن صحرائی بود و آنرا لوطوس غریبی
 خوانند یونانی چه اغریوس صحرا گویند کلف و بهین را نوع است
 لوح - بر وزن دوغ بمعنی دوخیدن باشد و بمعنی آشامیدن
 هم هست و دو فشه و آشامنده را نیز گویند که قاعل باشد
 و امر باین معنی هم هست یعنی بدوش و بیاشام -
 لوحیدن - با عین نقطه دار بر وزن و معنی دوخیدن
 باشد و بمعنی آشامیدن و در کتب هم آمده است -
 لوف - بر وزن صوت و اوست که آنرا بفارسه
 بیل گوش و عبری خبز القرد گویند و آن دو نوع است کبیر و
 صغیر کبیر را عبری شجرة التبنین خوانند و آن رستنی باشد که
 بیج آن بهن و کلف را نافع است و آنرا اصل اللوف میگویند -
 لوقا - بضم اول و فاء بالف کشیده دارو است که آنرا
 قطور یون خوانند خوردن آن زنان را بچه مرده از شکم بر آرد
 و بعضی گویند زرع از حی العالم است -
 لوفرویس - بضم اول و فتح ناکث و سکون را سه ترشت
 و دال ابجد یونانی کشیده و بسین معقوف زده بلف یونانی
 حجر قبلی باشد و آن سنگی است مصری بنام است و در آب
 زود حل شود گویند گازران مصر کتان را بدان شویند و
 دهنها و ریشها را نافع است -
 لوقا - بضم اول و قاف بالف کشیده نام بدرقطام است
 دایمان دو حکیم بوده اند در یونان و بعضی گویند سلطان است

که لوقا تصنیف کرده است در احکام دین آتش پرستی و آن را قسطای لوقا خوانند -

لوقا هین - بضم اول و باء اجد تختانی کشیده و نون ساکن بلفظ سریانی سپندان را گویند و آن مرد فلانی فارسی است و بعباری حب الرشا خوانند و اسفند اسفید همان است گویند صفوف آن برص را مانع است -

لوقس - بضم اول و کسر ثالث و سکون سین بلفظ بلغت یونانی سفید را می گویند که در مقابل سیاه است -

لوقیون - بایه حطی بر وزن مومنون بلفظ سریانی یعنی قبل زهرجست که درخت بفضض باشد و قرآن مانند قنقل است و فضض عصاره آن بود و در سپرز و یرقان را مانع است لوک - بانامی مجهول و سکون کاف نوعی از شتر کم موسی بارکش باشد و هر چیز حقیر و بزبون را نیز گویند و بلفظ اهل سیستان یعنی عشقه باشد و آن گیاهیست که بر درخت سبزه و کس را نیز گویند که با هر دو زانو و کفلسه دست بر راه رود و دو رخ را نیز گویند که گردان بچو شانند تا قوت شود -

لوکر - بضم اول و فتح کاف و سکون راء قرشت نام شهر است از هندوستان -

لوکشور - با کاف و شین نقطه دار و او را بلفظ با عقدا شاکونی و تاسخیه وجوده باشد که هرگز فانی نشود و ارواح کامل را از قید صور ناقصه حیوانی خلاصی دهد و بر شبه انسانی رساند -

لوکه - بضم اول و فتح کاف مطلق آرد را گویند خواه آرد گندم باشد و خواه آرد غیر گندم و آردی را نیز گویند که گندم و نخود و آنچه از آن آرد کرده باشند و بریان کرده باشند و پنبه که پنبه از وجود کرده باشند و هنوز حلاجی نشده باشد و یعنی آواز گریه و ناله گ هم آمده است که بازی یکی را هر دو یک را کلب خوانند -

لوکیدن - با کاف بر وزن کوشیدن درشت و ناهموار

براه رفتن باشد و باز انوکت دست و نشسته بر راه رفتن طفلان را نیز گویند -

لول - بانامی مجهول بر وزن غول بضم شرم و بیچاره را گویند و لولی که قحبه و فاحشه باشد منسوب بان است -

لولاینج - بضم اول و لام بلفظ کشیده بزبون و جیم فارسی زده نوعی از سلوا باشد که آنرا لابلان نیز گویند -

لولانگ - بضم اول و فتح نون و سکون کاف بضمینه لوراک است که دیگر روغن و ظرف برنجی بزرگ باشد که روغن و امثال آن در آن کنند -

لولاور - بر وزن زور آور یعنی لولانگ است که دیگر روغن و ظرف برنجی بزرگ باشد -

لولو - بفتح هر دو لام و سکون هر دو او یعنی لوالوست که مردم سبک و بی تکلیف باشند و بضم هر دو لام صورت میباید بود که بهجت ترسانیدن اطفال سازند -

لوله - بضم اول و فتح ثالث معروف است و آنرا ماشوره هم می گویند و بانامی مجهول یعنی لوکه است که آرد و نخود و گندم و امثال آن بود که بریان کرده باشند و بعضی گویند کیش است آرد گندم یا جو بریان کرده باشد که آنرا خمیر کرده باشند -

لولی - بر وزن و معنی لوریت که سرد گوشت کوچه را گویند و در خانه ها باشد و معنی نازک و لطیف و ظریف هم آمده است و در هندوستان قحبه و فاحشه را می گویند -

لون - بفتح اول و سکون ثانی و نون نوعی از خرما باشد و بعباری معنی مطلق رنگ است خواه رنگ زرد و خواه سرخ و غیر آن باشد -

لوند - بر وزن کند مردم کامل قبل و هیچ کاره را گویند شخصی که زن خود را دوست دارد و عشرت کننده را نیز گویند و معنی زن فاحشه و پسر بی کاره هم هست و پیشکار را نیز گویند که تا گرد و خرد در خدمت کار باشد و معنی خبر نیک و خبر خوش هم آمده است و همان طفیلی خراباتیان را نیز می گویند و در عرف لوند رنگ

<p>نهند و تاب دهند - لوی شتر بر وزن همیشه یعنی لوی شتر است که لوانه لب اسپان و خزان باشد -</p>	<p>بیای که را گویند که اورانه ترس خدا و نه شرم خلق باشد و مال مردم را در حق خود مباح پندارد - لونه - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی تازه و گلگون و سرخی زمان باشد که بر رویه باشد -</p>
<p>بیان بست و یکم</p>	
<p>در لام با هشت مثل بر شانزده گفت</p>	
<p>له - بفتح اول و ظهور ثانی یعنی شراب آگوری باشد و طلق است را نیز گویند خواه بود خوش باشد و خواه بود بد و نام شهر است از ترکستان و بفتح اول و خفایه ثانی درخت آجور می گویند و یعنی صنوبر خوانند و بضم اول نام پرنده است صاحب غلب و در کوه ماس بلند آشیان کند و بعرنی عقاب گویندش و کبک اول از هم پاشیده و همراه شده و مضمحل گردیده باشد و نام شهر است از ترکستان که در حدود روم واقع است -</p>	<p>لویا - با و بر وزن و معنی لوی است و آن خلیفه باشد معروف که آنرا در دوایا نیز بکار برند و لویا هم می گویند که کبک ثانی و حد و او باشد و عربان و جبر خوانند - لوه - بفتح اول و ثانی یعنی زغن است که خلیف اوج باشد و بفتح هندی پرنده باشد شبیه به پیو که آنرا شکار کنند - لویا و ر - بفتح اول و او بر وزن سو و اگر نام شهر لاهور است و بضم اول و ثانی مجهول هم گفته اند - لوه ر - بفتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی در اسه قرشت یعنی لویا و درست که شهر لاهور باشد -</p>
<p>له مار - بضم اول بر وزن خار نام خمر است و میبند است نام طوطی له ماشم - بفتح اول و ضم شین قرشت بر وزن قاطع هر چیز زبون و زشت و نازیباد و دون و بدر گویند -</p>	<p>لوه چینی - با ثانی مجهول و لوان بر وزن خوشه چین است گویند که بدان پنبه دانه از پنبه جدا کنند - لوه هور - بفتح اول بر وزن فغفور یعنی لوه رست که نام شهر لاهور باشد و باین معنی لوه هور و لوه هور هم بنظر آمده است که در لغت اول بعد از و ا و الف و در لغت دوم بعد از و ا و و او باشد -</p>
<p>لهماک - بفتح اول و تشدید ثانی بر وزن و لاک نام برادر پیران و سیه است که در جنگ دو از ده رخ گریخت و گستم در تقاب نموده بقتل آورد و بضم اول علت و او ده چیز است را گویند -</p>	<p>لویه - بفتح اول و ثانی تختانی کشیده و بدال اجد زده و یک و با تیل بزرگ سر کشاده مسین را گویند و باین معنی بجایه وال اجد راس قرشت هم بنظر آمده است و کبک اول نیز گفته اند - لویزه - بفتح اول بر وزن عزیزه نام دختر است باشد که با بیل از یک شکم آمده بود چنانکه اقلیما با قابیل -</p>
<p>لهما نور - بفتح اول و ضم نون بر وزن بلا در نام شهر لاهور است و بضم اول هم گفته اند - لهما و ر - بفتح اول و او بر وزن بر وزن سراسر یعنی لهما و است که نام شهر لاهور باشد -</p>	<p>لویش - بفتح اول و کسرتانی و سکون تحتانی مجهول و شین نقطه دار حلقه باشد از رسیان که بر سر حوبه نصب کنند و لب اسپان و خزان بد فعل را در آن حلقه نهند و تا بند تا حرکات ناپسند نکند -</p>
<p>لهبله - بفتح اول و باء اجد بر وزن مسئله یعنی نادان و ابله و احمق باشد - له ر - بفتح اول و ثانی بر وزن خطبه خانه و شراب خانه را گویند و قبه خانه را نیز گفته اند و بزبان هندی موج آب باشد - له ر اسپ - بضم اول بر وزن گشتاسب یعنی اعتدال حقیقی باشد و نام یکی از پادشاهان است که گنجینه بعد از ترک</p>	<p>لویش - بر وزن دویدن یعنی لویش است که بر لب اسپان</p>

سلطنت تاج و تخت را با و داد او در هنگام پیری پادشاهی را
به پسر خود گشتاسب سپرده در پنج پادشاهی مشغول گشت
لهفت - بضم اول و فتح فابروزن و معنی لعبت است و
آن صورتی باشد که دخترکان از پارچه سازند و بان بازی
کنند و بکسر اول و ضم ثانی هم بنظر آمده است -

لهفتان - بروزن و معنی لعبتان است که جمع لعبت باشد
یعنی صورتی از یک دخترکان که از جامه سازند و بجای
حرف ثانی حله حلی هم بنظر آمده است که کجبتان باشد -
لهلمهان - بفتح اول و لام و باء بالف کشیده بروزن
رهرودان خمیست دودانی که آرزو فرجه شک خوانند -

لهنج - بفتح اول و ثانی و سکون نون و جیم سنگ گازر
باشد یعنی سنگی که گازران جامه بران زنند و شویند و معنی
سنگ گازر هم گفته اند که فشان باشد و معنی سازگار و سازگار
هم بنظر آمده است و جامه دیگر سازگار و سازگاری
نوشته بودند و این معنی اول مناسبه دارد و ظاهر آنکه
میان این دو کس خلط شده باشد چه که سازگاری و دیگری
سازگاری نوشته است و الله اعلم -

لهنه - بروزن شمشه البر و احمق و نادان را گویند و معنی
سنگ هم آمده است که بعبری حجر خوانند -

لهنه جانگزا - بفتح اول سنگی است در موجگاه دریای
عظیم و آب آن دریا همچو سیاب است و آفتاب هم در آن
دریا غروب می کند گویند هر که آن سنگ را ببیند چندان
بمخندد که ببرد و آنرا لهنه جانگزا هم گویند که بعد از آن
پای حلی باشد و بعبری لهنگ خوانند -

لهی - بکسر اول و ثانی به ستمانی کشیده معنی خصم است اجازت باشد

لیتر گویند که از پیکر یکدیگر بر خشتد و بکسر اول هم آمده است -
لیتک - بانانی مجهول و نامی فرشت بر وزن زیرک
بمعنی مفلس و بی سر و پا و بی خبر و پریشان باشد و بکسر اول
غلام و کینتر مقبول و فریب و بدصل را هم می گویند و فصله هر چه
نیز گفته اند -

لیتکان - بروزن زیرکان زیرکان جمع لیتک است
غلام بچگان و بکسر گان و کینتر گان باشد -

لیشرعس - با اول ثانی رسیده و فتح ثانی مثلثه و سکون
راے فرشت و ضم عنین نقطه دار و سین بے نقطه ساکن
بلغت یویانی معنی نسیان و فراموشی باشد -

لیچار - بانانی مجهول و جیم فارسی بروزن ویدار معنی ریجا
ست که طلق مر با باشد عموماً در بانی را که از دو شایب زند
خصوصاً و آنچه از شیر و دوغ و ماست پزند بر سر خود که باشد -

لیچال - بانانی مجهول و جیم فارسی بروزن قیقال به معنی
ریچار است که ربانی و ثانی آنچه از شیر و دوغ و ماست پزند باشد
لیذیون - بکسر اول و ذال نقطه دار و ستمانی بود و کشت
و بنون زده بلغت یویانی رسته باشد دودانی که آرزو شیر و گویند
و شتر مرغ عرب آنست -

لیر - بکسر اول و سکون ثانی مجهول و راے فرشت آب
خلیقه باشد که از دیان و گوشه های لب فروریزد و بیرون آید -

لیرت - بانانی مجهول بروزن سیرت خود آهنی را گویند که
در روزهای جنگ بر سر گذارند و برترکی دو لنگه گویند شمشیر
عربان میخیز خوانند و معنی غراره هم است و آن نوسه
از سلاح جنگ باشد و بروزن ریخت هم بنظر آمده است و ثانی
و ثالث در این همه ساکن باشند -

لیرو - بکسر اول و سکون ثانی مجهول و ثالث و دال کعبه
بمعنی غراره باشد و آن نوسه از سلاح است که در
روز جنگ پوشند -

لیر - بکسر اول و سکون ثانی و زاے هر دو زمین لغزنده

بیان بیست و دوم

در لام ایست حلی مشتمل بر سی و شش لغت

لیان - بفتح اول بروزن کیان معنی درخشان و تابان
باشد و معنی فروغ آینه و تیغ هم است در و ثانی و فروغ

وزنم را گویند و هر چیز که با او لغزندگی و نرمی باشد و بمعنی آینه است
 و دست افزا کشیدن بر چیزه هم هست -
 لیزم - بروزن هم نرم کبابه را گویند و آن کمانی باشد نرم و
 سست که بدان شمشیر کمان کشیدن کنند -
 لیزه - بروزن ریزه بمعنی آینه باشد چه لیزیدن بمعنی آینه
 آمده است و دست افزا بر چیزه کشیدن را نیز گویند -
 لیزیدن - بروزن بچیدن بمعنی آینه شدن باشد و بمعنی
 لغزیدن هم گفته اند -
 لیسینه - بکسر اول و ثانی مجهول و فتح مسین به نقطه و وزن
 لوله و ماشوره باشد و بعضی این لغت را بهمین معنی باز یاد می آید
 فارسی کسور با همین سین و نون آورده اند و سین را ساکن
 ساخته اند باین صورت لیسینه -
 لیفت - بکسر اول بروزن قیف چیزه باشد که از پوست
 خرما سازند بچفت گش و موزه ساغر و چیزه است دیگر پاک
 کردن و آنرا از موب دم اسپ نیز سازند -
 لیفته و ان - دوات مرکب خوشنویسان را گویند و دوات
 شخرف و صدف شخرف را نیز گفته اند -
 لیک - بکسر اول و سکون ثانی و کاف خرچال را گویند
 و آن پرنده ایست که پرغ و شاهین شکار کنند و خورد و پماید
 را نیز گویند که بدان غله و خرد و غیر آن پماید و ختم لیکن هم هست
 لیک - با کاف بروزن زیرک بمعنی لیک است که خرچال
 باشد و او پرنده ایست که در رنگ بسخی بائل -
 لیج - بکسر اول بمعنی لیج است که لغاری نیله گویند و آن حصا
 نیل است که بدان چیزه رنگ کنند -
 لیج - بروزن میرج بمعنی لیج است که نیل باشد و بدان
 چیزه رنگ کنند -
 لیکنگ - با کاف فارسی بروزن و معنی لیج است که
 نیل باشد -
 لیو - بکسر اول بروزن زیلو تالاب و استخر و آب گیر را گویند -

لیلویر - با بای فارسی بروزن و معنی نیلو فرست و آن
 گله باشد که بود که از میان آب روید و گاه سرخ و سفید هم می
 و تکفین آن بوقت طلوع آفتاب است -
 لیلویل - بالام در آخر بروزن و معنی لیلو پرست گله نیلو
 باشد و آن گله بود و سرخ و سفید هم می باشد -
 لیلیا - بالام بروزن انبیا لغت ژند و پارژند بمعنی
 شب است که غریبان لیل گویند -
 لیمو - با اول بتانی رسیده و میم بود که کشیده معروف است
 گویند آب لیمو دفع سم مار و عقرب می کند و بعضی گویند در
 است که میوه آن لیموست -
 لیمو دارو - با دال ابجد بالغ کشیده در اسه قرشت
 بود آوریده نهایت کوهی که در بهار از میان درز باسه
 سنگ برمی آید و بوسه لیمو میکنند و از ابهری و شیخ گویند -
 لیمو نیون - بکسر نون و تحتانی بود که کشیده و بتون زده
 بلغث سر بانی دو ایست که بیخ آنرا بشیرازی طیلم خوانند
 نهاد کردن آن در دو مقاضل و لقرس را مانع است -
 لیج - بانون بروزن اربع نوسه از اظلم است و آنرا
 در جزیره قبرس در معدن مس یابند -
 لیو فر - بروزن و معنی نیلو فرست و آن گله باشد که بود که بیشتر
 در میان آب روید و در همای گرم مانع است و خوردن آن
 منع اختلام کند -
 لیو - بکسر اول و سکون ثانی مجهول دوا دیکه از ناهاسته
 خورشید است که نیر اعظم باشد -
 لیوک - بروزن زیرک پسر ام و ضمیر لک و یک
 را گویند -
 لیولنگ - بانانی مجهول و فتح لام بروزن دیورنگ
 برف را گویند و آن چیزه باشد سفید که در زمستانها
 مانند بینه جلای کرده از آسمان فرود آید و بعبری تلخ خوانند
 باین معنی لیج اول بروزن تو منند هم گفته اند و بعضی ترن

مراح دوست باشد۔ لیسیدن۔ برنج اول و ثالث مجهول بروزن دویدن بمعنی خائیدن و چا ویدن باشد۔	که قزاقوت باشد ہم نظر آمده است ظاہر اگر در معنی لغت التقصیف خوانی شده باشد و اللہ اعلم۔ لیوہ۔ بروزن میوہ بمعنی فریبنده و چا پلوس و مردم
--	---

گفتار بیست و چهارم

از کتاب برهان قاطع در حرف میم با حروف تہجی سہتہی بر بیست و ہشت بیان
و محتمی بر یک ہزار و بیست لغت کنایت

ماج۔ بسکون جیم فارسی بمعنی بوسہ است کہ بھری قبلہ گویند ماچوچہ۔ باہر دو جیم فارسی بروزن ماسوسہ ظرفی باشد لورہ دار کہ با آن شربت و دار و در گلوے اطفال ریزند ماج و موج۔ باہم بروزن قلع و قوج بمعنی بوسن لوس باشد یعنی بوسیدن و لیسیدن چنانکہ گریہ کند کہ خود را۔ ماخ۔ بسکون خلسہ نقطہ دار زر قلب نامہ را گویند و مردم سفلہ و دون بہت و کینہ و خسیں منافق را نیز گفتمہ اند و بعضی مردم پیر و حقیر ہم آہہ است۔ ماخار یون۔ با ثالث بالف کشیدہ و کسر را سے بے نقطہ و تختانی بواو رسیدہ و بنون زدہ بلغت یونانی نوع از سوسن صحرائست کہ برگہا سے دراز دار و دویدن سہب آزار عرابان سیف الغراب خوانند و بیج آزار نافح گویند و بندا و بسیار سے باشد علاج بوا سیر کند۔ ماخان۔ بروزن نامان نام قریہ ایست از مضافات مردشاہجان و نام پہلوان سے بودہ از پہلوانان چین و حاکم چین را نیز گویند۔ ماچچی۔ بسکون ثالث و جیم فارسی و تختانی کشیدہ طسپہ را گویند کہ از یک جانب عربی و جانب دیگر ترکی باشد و آزاد و تہجد ہم سے گویند و بھری مجہس خوانند و بعضی گویند سپ عراقی است و آزار عرب بروزن خوانند و اسپ	بیان اول در سیم الف مشتمل بر دو صد و چار و لغت کنایت ما پروین۔ باب سے فارسی مخفف ماہ پروین است و آن بیجی باشد کہ دفع سموم و زہر عقرب و مار کند و آزار بھری جد و ار خوانند۔ ما بون۔ باب سے ابجد بروزن صابون نام عطیہ است و حیز و مخنت و پشت پاس را ہم سیکویند و در عربی نیز تین معنی دار و جیم مفعول اینہ است و اینہ عطیہ باشد در موضع مخنت ما ترنگ۔ کسر تاو را سے قرشت و سکون نون و کاف فارسی چلباسہ را گویند و بعضی گویند سام ابرص است کہ نوع از چلباسہ باشد چون شکم اورا بتگانند و برگزندی عقرب نہند در ساعت در دسا کن شود۔ ما تو رنگ۔ با فوقانی بواو رسیدہ و را سے بے نقطہ مفتوح بنون و کاف فارسی زدہ بمعنی سوسمار است و آن جانور سے باشد کہ شامعی ندہ جان خورد و عرابان حسب خوانند بھوش خراشا شبہتہ دارد لیکن از دوزر گتر است سپہ اورا زمان بہت فریہ شدن خوردند۔ ماج۔ بسکون جیم بمعنی ماہ باشد چہ در فارسی جیم و باہم تبدیل سے یابند و عرابان قمر خوانند و بمعنی راوی و روایت کنند ہم بہت و نام لاوی رووی شاعر نیز بودہ است۔
--	---

راهوار ترکی راهم گفته اند و اسبش جولان را نیز گویند -
 ماخور - بروزن لاهور خرابات را گویند که شرا بخار و پوزه خا
 و تارخانه باشد -
 ماخولیا - بکرام یعنی مالینو لیا است که خلیل و کوفت و باغی
 و سودا و خیال خام باشد گویند یونانی است و بعضی گویند
 عبری است و الله اعلم -
 ماد - بسکون دال مخفف مادر است که عیان والده و ام گویند
 مادر آب و آتش - بکسر را سه فرشت کنایه از گریه
 کننده بسوزست یعنی تحسین که از روست سوز گریه کند -
 مادر باغ - بکسر را سه فرشت کنایه از زمین است که بجز
 ارض گویند و باغ راهم گفته اند بطریق اضافه باعتبار
 اشجار و انار یعنی درختان میوه -
 مادر وخت - بهم دال ابجد و سکون خا شخند و تاس
 فرشت توری را گویند و آن شخم باشد ریزه و آرزو صفا
 قدومه خوانند خوردن آن قوت باه دور -
 مادره - بکسر ثالث و فتح رابع نام و لایحه است در
 مغرب زمین -
 ماددر - بانون و دال ابجد بروزن خار که مخفف ماددر
 است که زن پر باشد -
 مادر - بسکون را سه فرشت معروف است که بزبان عربی
 حیه گویند و مخفف مادر هم هست که والده باشد و مخفف میانه
 باشد که کنی و منع از آوردن است و بیمار و معیض و معلول
 نیز گویند چه پارتان را مادرستان هم گفته اند و حکام و امرای
 غرستان را نیز گویند همچنانکه پادشاه اشجار را خوانند و
 بعضی دفتر حساب و محاسب هم آمده است و حساب کننده و
 محاسب را نیز گویند و بهندی امر بزودن باشد یعنی بزین
 ماراب - بروزن فاراب یعنی تازه بختی باشد یعنی
 بخت و دولت تازه و نو -
 مار اسپند - باهزه و باه فارسی بروزن دانشمند

نام پر آذرباد است که یک از موبدان آتش پرتان دانشمند
 ایشان بوده و نام روز بست و نیم است از هر ماه شمسی یک
 است درین روز نکاح کردن و باد و ستان نشستن و نام
 ملکه باشد که موکل است بر کره آب و تدبیر امور و مصالح روز
 مار اسپند با و تعلق دارد -
 مار اسپندان - باهزه بروزن دانشمند ان به منی
 مار اسپند است که روز بست و نیم باشد از هر ماه شمسی و نام
 ملکه که موکل آب است و امور و مصالح این روز با و تعلق دارد
 مار اسفند - با فابروزن و منی مار اسپند است که نام روز
 بست و نیم ماه به شمسی و نام فرشته موکل بر آب و نام پر
 آذرباد باشد -
 مار اسفندان - بروزن و منی مار اسپندان است
 که گفته شد -
 مار افسا - باهزه و فادوسین به نقطه بالف کشیده افسونگر
 مار و مار آموزند و هست که مار گیر باشد و بعضی گویند مار افسان
 که زهر مار را با فسون از بدن انسان فرود آورد و علاج مارگزیده
 مار افسار - با زیادتی را سه فرشت یعنی مار افسان است که
 افسونگر مارو مار گیر و مطیع سازنده مار و بر آورنده زهر مار
 از بدن انسان و حیوان دیگر زور افسون -
 مار افسان - باهزه بروزن آتشان یعنی مار افسار
 که مار گیر و افسونگر زهر مار باشد -
 مار افساس - پایسه حطی بروزن پابر جای یعنی
 مار افسان است که گفته شد -
 مار بدست و گیره گرفتار - کنایه از کار دشوار
 فرمودن باشد و گیره را -
 مار بدست گرفتار - کنایه از کار دشوار کردن باشد
 مار پلاس - بکسر ثالث و فتح باه فارسی و لام الف
 و سین به نقطه چلیپاسه و وزعه و حرار را گویند و بسکون
 ثالث هم گفته اند -

مارمین - بابی اجد بروزن پاک دین نام ناحیه ایست
مشکل بر چاه و همشت پاره ده از مضافات صهفان گویند
تمام آن ناحیه بنز لیک باغ است بسبب پوگی باغستانها هم
مارنون - با آن مثلثه بروزن خالدون لغت یونانی
و بعضی گویند بسربانی را زیاد بستانی باشد و آزا ابدیان
هم می گویند -

مارچوبه - باجم فارسی بود رسیده و فتح باب اجدار گیاه
است و آزا بصری بلون خوانند و غموم جانوران گزنده
و بار و عقرب کند -

مارخوار - باخانه نقطه دارد و او مسدود و بروزن کارزار
گاو کوهی باشد و آزا گوزن خوانند مار را می گیرد و می خورد
و بعضی گویند نوسه از گوشت کوهی است چون سوراخ
مار را بند بپنی و درین خود بران نهند و دم در و دم مار بچسبند
شمیدن بوسه نفس را و بسبب تاشی از سوراخ بر آید و آن
گوشتند و آزا خورد اگر پوست این گوشتند بر در سوراخ
مار بسوزانند همین که پوست دو دو بار برسد شوریده شده از
سوراخ بر آید گویند کت دهن این گوشتند باز هرست -
مارخورون - کنایه از سرخ و سختی بردن و غم و اندوه
خودن باشد -

مار در پیراهن - کنایه از دشمن نزدیک باشد -
مار ووزبان - کنایه از مردم منافق و دوروس باشد -
ماروی - بکسر ثالث در اربع بروزن خارجی رنگ سرخ
و کلگون را گویند مطلقا در هر چیز سرخ را هم گفته اند و بسکون
ثالث هم آمده است که بروزن کاروی باشد -

مارسار - باسین بے نقطه بروزن کارزار ضحاک ماران
را گویند -

مارسان - بکسر ثالث و سین بے نقطه بروزن عاشقان
یعنی مارستان است که بیارستان و دوار الشقا باشد -
مارستان - بروزن خارستان یعنی مارسان است که

بیارستان و دوار الشقا باشد -
مارش - بفتح ثالث بروزن آتش نام یکی از تمانهاست
قدیم است که در سفر سنگ صهفان بر سر کوهی ساخته بوده اند
و آن از جمله هفت تمان است که نام سبعة استاره کرده بودند
و گننا سب بهانه آن تمانها را بر طرف کرد و آتشکده ساخت
و هر یک را با صافه نوبهاره خوانند همچو نوبهار ماه و نوبهار
تیر و نوبهار ناسید و غیره و نوبهار آتشکده را می گویند -
مارشکم سوراخ - کنایه از نامهای هفت بند است که
استادان ناله نوازند -

مارضیالی - کنایه از زنجیر است که بر پایه مجربان نهند -
مارفش - با فابروژن بارکش کنایه از ضحاک ماران است
مارقشیشا - بفتح قاف و شین بتجانی رسیده و شین
دیگر بالف کشیده یعنی مرقشیشا است و آن جوهری باشد
که در دواهاست چشم بکار برند و آن اقسام می باشد و از همین
قضی و نحاسی و حدیدی و شیمی بهترین آن ذره ای است گویند
چون آزا بشکنند درون آن زرافشان باشد -

مارگیا - یعنی مار گیاه است که مارچوبه باشد و بصری
بلون خوانند -

مار مصری - بکسر ثالث کنایه از نیزه و سان مصری باشد -
مار مهره - مهره ایست که با ما می باشد و آزا از قطعات
سراو بر می آورند و آن بنز رنگت و خاکستری رنگ هم
می شود و پاز هر را نیز گویند -

مار ندر - باون و دال اجد بروزن خار تگر مخفف
نادر است که زن پدر باشد -

مارنه - بکسر ثالث و فتح نون نام گیاه هیست که آزا بجز
حمیه القیس خوانند -

مارنه سر - بکسر ثالث و ضم نون کنایه از زلفک است -
مار ویدوزن خار و یعنی مارد است که دالده باشد و
بزبان هندی نام مقام است از موسیقی -

مارون

<p>در چهارم و یک قسم از آن زهر قاتل است و آنرا عربی حباله گویند و بعضی گفته اند چوب درخت بلوط است چرمادالاز خاکستر چوب بلوط باشد.</p>	<p>مارون - بروزن قارون سنگی است که آنرا با سر در چشم گشاید سفیدی را برود نام دوائی هم هست که آنرا مردوخوش گویند بخاران در دوسر اناخ است</p>
<p>مازل - بکثالث و سکون لام نام کوهیست در هندوستان مازن - بفتح ثالث و سکون نون استخوان میان پشت گویند و آنرا بتازی صلب خوانند و بعضی گویند جوی و زانو</p>	<p>ماره - بروزن چاره یعنی حساب و محاسبه و فز باشد و بعضی سکه و مهر انگشته هم آمده است - مارمی - بروزن لاری هلاک شده و کشته گردیده را گویند</p>
<p>که در میان پشت از فریبی بهم میرسد - مازندر - بادال ابجد بروزن خار تگر مخفف ماژندان است که ملک طبرستان باشد -</p>	<p>ماریره - بفتح راء قمر شست و باد آخر بروزن ناویده یعنی مادر اندرست که زن پدر باشد و بعضی مادر خوانده هم بظن آمده است مار یعقوب - بسکون ثالث تام شخصیست که مجتهد و صفا نذیب ترسایان بوده -</p>
<p>مازمین - بروزن پاک دین نام مردیست که عمارت سکویه را در هندوستان بهر ای زنی مازینه نام ساخت چوب سگویه -</p>	<p>ماز - بسکون زاء نقطه دار مطلق چین و قنچ را گویند و شکاف و تراک و پوار را نیز گفته اند و بعضی گویند شکاف و تراکیست که از چوب برد پوار و غیر آن افتد و مخفف ماژدهم و آن چنینی باشد که پوست را بدان و باغت کنند و یک جزو از اجزای سیاهی باشد -</p>
<p>مازو - بروزن ساز و بار درخت است و بدان پوست را و باغت کنند و یک جزو از اجزای مرکب هم هست و بعضی مازن هم آمده است که استخوان میان پشت باشد که عربان صلب خوانند و مال بزرگ را نیز گفته اند و آن تخمه باشد که بر روی زمین تیار کرده بکشند تا کله خوله آن بشکند و زمین هموار شود -</p>	<p>ماژر - بسکون زاء فارسی یعنی عیش و عشرت و فراغت است ماژار - بروزن بازار عطار و گیاه فروش را گویند و مخفف سیازار هم هست که منع از آردادن باشد یعنی آزار دهنده ماژور - بسکون زاء فارسی و فتح دال بروزن چارسر مخفف ماژدرست که ماژ بزرگ باشد و عربان ثقیان گویند</p>
<p>ماژو موثر - بادوزاء فارسی و سیم بروزن ساز و سوز این لغت از تولع است یعنی فریاد باشد که موش درخت که گریه را بیند یا مالک قصد گرفتن او کرده باشد کند -</p>	<p>ماژوستان - بسکون زاء نقطه دار و دال بتجانی رسیده و سیم ب نقطه ساکن و فوقانی بالفت کشیده و بنون زده بغت ژند و پاژند یعنی دوری از بدبها و پالیزگی از نگاه باشد ماژریون - بایا حلی بروزن آذرگون دوائیست موجب از براسه دفع استقا و آن دوفوع می باشد سفید سیاه</p>
<p>مازه - بروزن غازه استخوان میان پشت را گویند که عربان صلب خوانند و بعضی نادره را که در میان پشت افتد گویند - مازه درو - درو پشت را گویند چه مازنه استخوان پشت است و این معنی در چند نسخه مخفف دال آخر نوشته شده بود که مازنه در باشد و الله اعلم -</p>	<p>سفید آنرا انجیس و سیاه آنرا هفت برگ خوانند و آن از برگ زیتون کوچکتر است و از برگ مور و بزرگتر و بزرگی مایلی و بعضی گویند ماژریون مور و زرد است و آن نوع از مور و باشد و بعضی زیتون الارض خوانندش گرم و خشک است</p>

مازیاره - بروزن آشکاره نوعی از خوردنی و طعام باشد
و معرب آن مازیار است -

مازینه - بروزن آدینه نام زینت است که با اتفاق مرصع
مازین نام عمارت سنگی هندیستان را ساخت -

ماس - بروزن طاس مخفف آماس است که در م باشد
بزبان هندی ماه را گویند که عربان هم خوانند و الماس این
گفته اند و آن جوهر است معروف و بعضی گویند یعنی الماس
عربی است -

ماسا - مخفف میاسا باشد که منع از آسوده
بودن است یعنی آسوده مباش -

ماست - بروزن راست معروف است که جبرأت باشد
و بعضی جبرأت چکیده را و بعضی دیگر بایه را که بر شیر زند است
گویند و علق رومی را نیز ماست میگویند که مصطلک باشد
و آن صنعه است که خایند -

ماسوج - بروزن آلوچه پرند است مانند فاخته و قمری
و او بیشتر در کنار بایه طاغی و میان کاسها و طبق تخم هند
و بچه بر آرد -

ماسور - بروزن ناسور چیز است در هم آمیخته را گویند و این
سنی با سین فقط در هم آمده است چه در فارسی سین و سین
هم تبدیل است یابند -

ماسی - بروزن حاصی بی پروا و بیایک را گویند -

ماسیدن - با سین بی لفظ بروزن و اچیدن بی سنه
شیر راست کردن و یعنی لیسیدن و نمد شدن هر چیزی باشد -

ماشا و - با سین لفظ دار بروزن آزاد جامه پشمینه را گویند
ماش دار و - خسته است که گل منبش رنگ دارد و با خر تخم
گرد و آنرا یونانی خامیطس گویند یعنی صنوبر الارض
و بی لفظ دیگر عرص خوانند و کانیطوس همان است خورد
آن با عسل عرق النسا را نافع است -

ماشرا - بار بی لفظ بروزن ناسر بلغت سزایی درم

دومی را گویند یعنی در سه که ماده آن از خون باشد
ماشرز - بفتح ثالث و سکون را بی لفظ وزا لفظ
انبر را گویند و آن دست افزار است زرگران و آهنگران
و سگران را و بعضی کلبتان و کلبتین گویند -

ماش عطار - غذا است که آزر است که خوانند و آن میانه
و کوچکتر از ماش است -

ماشو - با تال ث بود و کشیده نوعی از غزال باشد که چیز است
بدان نیزند و ترشی پالار این گویند و آن ظرفی باشد که در آن
و شیر و امثال آن در آن صاف کنند و نوعی از بافته پشمین
هم هست که فقیران و درویشان پوشند و کلیم و پلاس را
هم گفته اند -

ماشوب - بروزن آشوب یعنی اول ماشوب است که غزال
و آرد نیز باشد و مخفف میاشوب هم هست یعنی آزرده شود
و شور و غوغا کند -

ماشور - بروزن عاشور چیز است در هم آمیخته را گویند -

ماشوره - با و او مجهول بروزن قاروره بی لفظ کل
گویند که جلا هگان ریحان بران بیچند از براس بافتن و سبزه
خانه را نیز گویند که بر دوک پیچیده شود و بی لفظ سرکان
در دبان و سردیگر در آب نهند و بکنند و مطلق لوله را هم
میگویند و نوعی از بازی هم هست و هر چیزی که بهم در آمیخته باشد
ماشوره حاج - کتایه از گردن معشوق باشد -

ماشوه - با با بروزن و معنی ماشوب است که غزال و
بروزن و ترشی پالا باشد -

ماشته - بفتح ثالث یعنی انبر باشد و آن افزار است
زرگران و سگران و آهنگران را و عربان کلبتان خوانند
و آهن را نیز گویند که قتیله تفنگ را در آن محکم کنند و آتش
بر تفنگ زنند و یک حصه اند و از ده حصه تو لچه را نیز گویند
و تو لچه دو مثقال و نیم است و هر چیزی را نیز گویند که بقدر
ماش باشد -

ماش هندی - غلایست عودی رنگ باندام گرام
 کوچه و آزا عبری حب القلت خوانند کبر قاف -
 ماشیا - بروزن باقیاشیش از غامونی ست و آن رتبی
 باشد مانند شمشاد و بشیرازی مایشه سرخ گویندش -
 ماشیوه - باحتتانی بجمول و فتح و او بروزن نادیده
 ماشوه باشد که پرویزن و ترشی بالا باشد -
 ماصح - بسکون صا دبه نقطه یعنی ماه است که عبری
 فرسی گویند لیکن معلوم نیست که لغت کجاست -
 ماطونیون - باطالای حطی بو اور سیده و کسرون و تحاتی
 بو او کشیده و بنون زده لغت یونانی نام درخت است که بار زود
 صبح آن درخت است و آن صبح را عبری قته گویند -
 ماغ - بروزن زراغ نوعی از مرغابی است و آن سیاه
 می باشد و عبری مایکون و تبرکی قشقدان پیش میگویند
 و از گوشت او بوسه بکن می آید و یعنی مرغ و نرم هم گفته اند
 و آن بخار می باشد بسیار تیره و ملاصق بر روی زمین و آن را
 عبری زباب خوانند و نوعی از کبوتر هم است که هر دو بال
 و گردن و سینه او سرخ می باشد و سبز هم می شود و سبز آن را
 سبز ماغ و سرخ آن را سرخ ماغ می گویند -
 ماقه - بروزن شاذو چوبی را گویند که در پس درختانند
 تا در کشود و نگرود -
 ماقوت - بروزن یا قوت نام نوعی از حلوا باشد و
 آنرا ماقوتی هم می گویند -
 ماکان - بروزن پاکان نام یکی از حکام بوده که پراد
 کالی نام داشته است و نام ولایت هم است که بشیر سلجوق
 آنجا تروین است که نیزه کوتاه باشد -
 ماکانی - بروزن خاقانی مردی را گویند که منسوب بکاب
 باشد و حریه که منسوب بایل ماکان است و آن تروین است
 که نیزه کوچک است -

ماکر - بکسر ثالث بروزن ذاکر یعنی پس فردا باشد که برادر
 کوچک فرداست -
 ماکو - بروزن ماشودست افزا رجوا لاهگان باشد که
 بدان جامه بافند -
 ماکول - بروزن شاکول هر چیز که بر گلوبندند همچو سبزی
 یعنی شکم خواره و پر خور هم آمده است و غلامی را نیز گویند که
 بزرگی رسیده باشد و این معنی بجای کاف لام هم است -
 ماکیان - بروزن مادیان مرغ خانگی را گویند که مادین
 خروس باشد -
 ماکیان برور کردن - کنایه از غایت بخل و نهایت
 خست باشد -
 ماکیان زراغ رنگ - کنایه از شب است که بجز
 لیل خوانند -
 مالاناک - بالام الف و فتح نون و سکون کاف شکر
 را گویند و آن میوه ایست شبیه به شقالو -
 مالاس - بسکون یا ص حطی تخفیف میالاست
 که منع از آلوده کردن باشد یعنی آلوده مکن -
 مال بخش - بروزن تاج بخش نام روز هشتم است از ماه
 بلکه معنی دیگر خود معلوم است -
 مالس - بضم ثالث و سکون سین بی نقطه لغت یونانی
 یعنی سیاه است که لقیض سفید باشد -
 مالکانه - با کاف بروزن شاخخانه نام حلوا ایست که
 از برنج پزند و آن در گیلان متعارف است و بعضی گویند
 حلوا ایست خشک و آنرا از هفت مغز سازند که مغز بادام
 و مغز گردگان و زرد آلو و شفتالو و پیسته و فندق و پیلغوز
 باشد و خرما و قصب را نیز گویند و با کاف فارسی معنی
 قضیب گفته اند که آلت تناسل باشد -
 مالک وینار - بکسر کاف و دال ابجد نام شخصی بود
 از اولیاد ائمه -

<p>ماخولیا گفته که یعنی گویند جبری است خطاست و این که درین مقام سبیل گمان آورده که گویند یونانی است ناشی از قلت استقرای ۱۳۱ -</p>	<p>مالکاکا - باسیم و کاف بروزن پارچه یعنی اول مالکانه است و آن حلوسه باشد که در گیلان از برنج پزند -</p>
<p>مالیطرنا - بفتح طاء حطی و سلون راس قرشت و نون بالف کشیده بلفظ یونانی زراج سیاه باشد و آن زراج کفشگران هم میگویند و بحدف ثانی هم آمده است که طلیطرنا باشد -</p>	<p>مال تاطق - بکسر تاء و طاء حطی کنایه از سپ و شتر و گاؤ و امثال آن باشد و کنایه از زروسیم سکه دار هم هست مالوالی - با و او مجهول بروزن پارسالی نوسه از چلپاسه است که آنرا سام ابرص میگویند -</p>
<p>مام - بروزن لام مادر را گویند و عبری والده و آم خوانند - مامک - بروزن ناوک مصغرام است که مادر باشد یعنی مادرک مادر را هم میگویند -</p>	<p>مالول - با و او مجهول بروزن شاقول کلوننده را گویند و آن غلاسه باشد که بر تپه بزرگی رسیده باشد چه کلون یعنی بزرگ است و شکم پرست و جوعه را نیز گفته اند -</p>
<p>مامون - بروزن مامون نوسه از پودنه کوهی باشد و آنرا عبری مصغرا حکام خوانند و مصغرا اگر چه باسین بے نقطه است لیکن در کتب طبی بصدا نوشته اند تا بشعیر مشته نشود خوردن آن در طعام ضعف چشم را نافع باشد و قوت باصره را نگاهدارد مامهستان - بفتح تاء و کسر با بروزن ناوکستان دوائست که آنرا سافج هندی گویند و آن بر گیسیت مانند برگ گردگان و در روئے آب پیدا میشود و بخور آن بچرا از شکم بزرگ آورد -</p>	<p>ماله - بروزن خاله تخم را گویند که بزرگترین بر زمین شیار کرده باشند تا کلون خاله آنرا نرم کند و زمین را هموار سازد و افزایس که گلکاران بدان کاهگل و گچ و آهک بر دیوار مالند و افزایس که جولا هکان از خس باشد جاروب و لیس سازند و با آن تاندر اهار دهند و یعنی الامال هم آمده است که بر و لبریز باشد و یعنی مالش و مالندگی هم هست -</p>
<p>مامیشا - با تاء و سیمانی رسیده و ثلثه مثلثه بالف کشیده بلفظ سریانی نام رستنی باشد بجایت بے مزه و در آب هم میرسد و در قابضات بکار برند و عصانه آنرا شیاف مایتا خوانند -</p>	<p>مالی - بروزن خالی یعنی بسیار و فراوان باشد و بلفظ پودنه انگین را گویند که عسل باشد و در ملک و کن باغبان را مالی میگویند -</p>
<p>مامیران - باراس بے نقطه بروزن غازی خان نوسه عروق الصفیر است و آن دوائی باشد زرد رنگ بسبزی ماکل باریک و گره دار می شود گرم و خشک است در چهارم برقان را نافع است و آنرا عبری بقلة الخطاطیف و شجرة الخطاطیف خوانند گویند چون بچه پرستوک در آشیان نایبنا شود مادر و سے ثلثه از مامیران آورده در آشیان نند چشم بچراش میناگردد -</p>	<p>مالیا - بروزن بالیا دختیست باریک و دراز که از خوب آن درخت نیزه و شیر سازند و بلفظ یونانی یعنی سیاه باشد که در برابر سفید است -</p>
<p>مالیح - با تاء و سیمانی کشیده و بجماعه نقطه وارزده یعنی مایخو لیاست که کوفت و خلل دماغی و سودا و خیال خام باشد مایخو لیا - یعنی مایخ است که کوفت و خلل دماغی و سودا و خیال خام باشد گویند که یونانی است -</p>	<p>مالیخو لیا - یعنی مایخ است که کوفت و خلل دماغی و سودا و خیال خام باشد گویند که یونانی است -</p>

مانند که متکلم مع الفیست و بمعنی ما را هم هست که در مقابل تمارا باشد و امر بر گذاشتن و ماندن هم هست یعنی بگذار و باش و بان و شبه مثل و مانند را نیز گویند و معنی باقی و ابد و جاودان هم گفته اند و بعثت هندی بمعنی حومت و عزت و قبول و تحویل است مانا - بروزن و نامزبان ژند و پانژند نام خداست عزوجل است و بمعنی شبه و نظیر و مثل و مانند هم آمده است و بمعنی همانا گوئی و پنداری نیز گفته اند -

ماناف - بروزن آلاف مانا چرا گویند و عبری قائل خوانند و بمعنی نان هم آمده است و آن گوئی باشد در حکم -

مانستن - بروزن دانستن بعفت چیزی شدن باشد یعنی شبه و مانند و نظیر شدن -

مانطس - بانون و طاسه حلی و سین سقفس و حرکت نامعلوم حجریت هندی یعنی سنگ است که در هندوستان است باشد گویند باطل السحر است هر که با خود دار و سحر برود کار نکند و از جمیع امراض محفوظ باشد -

مانک - بسکون نون و کاف فارسی بمعنی ماه باشد که قرآنی و بعینه آفتاب هم بنظر آمده است و بمعنی اول صبح است -

مانمن - بسکون ثالث و کسر سیم و نون ساکن در آخر بعثت ژند و پانژند جاب باشد که بدان شراب دایب انال آن خوردن مانند آباد - اشاره بعالم برنج است و آن عالم باشد میان ملک و ملکوت -

مانورک - بانالت بوا و کشیده و راسه بے لفظ مفتوح بکاف زده بمعنی چکاوک است و آن پرندة باشد که بعرب بے ابو الملیح خوانندش بعضی گویند پرندة ایست آبی که آن را سرخاب می گویند و نام دار و بے هم هست و بمعنی اول بخت راسه قرشت هم آمده است -

مانوسار - باسین بے لفظ بروزن آلاوز نام یکی از قاتلان و کشنده بے دار بے بن دار است که در افریقا بود و قصد حیات او کرد -

مانوش - بروزن خاموش نام کوهی است که منوچهر در آن کوه است و شد و آزا مانوشان هم می گویند -

مانوک - بانالت بوا و کشیده و بکاف زده مرغیست که آزا بفارسی چکاوک و بعربی ابو الملیح خوانند و بعینه گویند مرغیست آبی که سرخاب گویندش -

مانه - بروزن خانه بمعنی اسباب و ضروریات خانه و منزل باشد و محل خانه هم هست -

مانی - بروزن دانی بمعنی نادر باشد که از مذرت است که بے همتا و بے مثل و یک و تنها باشد و نام نقاشی بوده شهر در زمان اردشیر و بعینه گویند در زمان بهرام شاه بود و بعد از عیسی علیه السلام ظاهر شد و دعوی پیغمبری کرد و بهرام شاه بن هر مؤز شاه او را بقتل آورد -

مانید - بروزن جاود بمعنی گذاشت و نهاد و با کرد و چون کسی را کار بے که باید کرد نکند و سخنی که باید گفت نگوید گویند مانید یعنی و انا و بمعنی جرم و گناه و تقصیر هم آمده است چنانکه کسی کار کردنی و سخن گفتنی را نکند و گوید گویند مانید باشد یعنی گناه از دست و گناه کار است -

مانیدن - بروزن باریدن بعفت چیزی شدن باشد یعنی مثل و مانند و شبیه چیزی شدن و بمعنی گذاشتن در کار هم هست -

مانستار - باسین بے لفظ و تاسه قرشت بروزن آبی نفس کل را گویند که بعد از عقل کل است -

ماور - بعفت و او بروزن باور مخفف میا و رست که منع از آوزون باشد -

ماه - بروزن شاه بمعنی نیر مغرست که عربان قر خوانند در جمعه شهر هم هست و آن از دیدن بلبله تا دیدن بلا دیگر است که یک حصه از دوازده حصه سال باشد و آن گاه سی روز و گاه بیست و نه روز می باشد و بودن آفتاب نیز گویند در یک برج و نام روز و دوازدهم بود از بهر ماه شمسی

و نام فرشته هم است که موکل است بر عجم و یعنی قرص ماه و
 نمبر و مصالح روزها که روز دهم از ماه شمسی باشد باحو
 تعلق دارد و بزبان پهلوی شهر و مملکت را گویند که عربان نیز
 خوانند گویند خلیفه بعد از فتح همان بنام آن آمده و چون نهادند
 کوچک بود و گنجائی سپاه او داشت فرمود که آنچه لشکر کوثر
 بود برین روز و هر چه سپاه بصره بود نهادند فرود آمدند و چون
 بزبان پهلوی شهر و مملکت را گویند نهادند اما ماه بصره و دینور
 را ماه کوفه گفته اند از عربان هم این دو شهر را ماهین میخوانند
 و کنایه از معشوق هم است -
 ماه آب و مہ آب - کنایه بمعنی ابان ماه است که ماه اول
 خزان باشد و آن بودن آفتاب است در برج عقرب و
 درین ماه بادهاست به نفع بسیار و روز -
 ماه پارس - بر وزن ناپار بمعنی مهار شتر است و آن بمنزله
 عیان باشد در شتر را -
 ماه آفرین - نام کنیزک ایرج بود بعد از کشته شدن
 ایرج معلوم شد که حامله بوده بعد از آن دخترش آورد و نور
 نام کردند و منوچهر از آن دختر هم رسید -
 ماه پام - با او میبرد و بالف کشیده مادرش کومنی است
 و شاکونی با عقدا کفره هندی پیغمبر صاحب کتاب است -
 سکن پوشیده ناز که بد است اکثره شاکونی که بجای خود گذشت
 و بهر کیفیت و با اعتماد اهل بندرج و شنور زمین در آن جرم حل
 نموده نزدیک بلده گیاره سلب سد بودن و از بطن مایه ای باها مایه
 سوزند گردیده و از مولف هم چند کوش که یک از کتب معجزه منسوب است
 چنین منقول است که شاکونی شخص هفتم و آخرین بدان است و حقیقت
 حالی او معلوم نیست اما او پیغمبر تبتیان و تاتاریان و چینیان بود
 او او پگیو و چایان و جاوه او ساندیپ است و گویند که کتابها و کتابها
 بسیار که پیش آنهاست اول است ما نوزده دست از کتب چینیان
 چنان بطور سه پیوند که قبل ازین بسته هزار سال شاکونی
 متولد گشته ۱۲ -

ما بان - بر وزن شایان نام قصبه ایست از توابع کرمان
 و جمع ماه باشد برخلاف قیاس -
 ماه پانی - بر وزن شایانی نوسه از سنگ است و آن زرد
 و سفید است باشد در خراسان بهم میرسد گویند دفع مرض سکنه
 که کند و راوش بوا سیر را نافع است -
 ماه پارس - بابا فارسی بر وزن تاج در آن خفت ماه پاره
 و کنایه از صاحب حسن و خوش صورت باشد -
 ماه برکوپان - نام کنه باشد از مصفاکات بار بدو آن کن
 بست و یکمست از سی کن بار بد -
 ماه یگر درفش - کنایه از شب است و بعبه لیل خوانند -
 ماه تباب - بر تو ماه را گویند و ماه را نیز گفته اند همچو آفتاب
 و چیزی که آتش بازان از شوره و گوگرد و غیره سازند -
 ماه چو شاخ گوزن - کنایه از ماه و بار یک و خمیده است
 که ماه شب اول و شب دوم و سوم باشد -
 ماه پچه - بر وزن باغی سر طری را گویند که بصورت ماه ساخته
 یعنی گرد و مدور و صقیل زده از طلا و نقره و غیره و سوزنی را
 نیز گویند که بر یک سر آن گلک باشد از طلا و نقره و برنج و مانند
 آن که زنان بر سر و گردن بپوشانند و از آن استی هم می گویند
 و یک حصه از دوازده حصه تو خیر را نیز گفته اند که همیشه چه
 باشد و تو خیر دو مثقال و نیم است -
 ماه خرگه - ساسه را گویند که در آن باشد چه باک را نیز خرگه
 گویند و کنایه از شاهد موش هم است -
 ماهر - بر وزن ظاهر بخت زنند و یا زن یعنی فردا باشد که
 بعبه غنیمت گویند و در عربی بمعنی استاد باشد -
 ماه رمه - بسکون ثالث و فتح را سه بی نقطه و هم بر ماه
 گویند و آن آلتی باشد که در و در آن بدان چوب و سخت
 سوراخ کنند و بزبان عربی منقب خوانند -
 ماه روز - بسکون ثالث بر وزن چار و زه به معنی
 سال سه باشد که بعبه تاریخ گویند و آن حسابگاه در آشتن

<p>شعبده ساخته بود و شب نام شهر است در ترکستان که آزا</p>	<p>سال و ماه و روز است -</p>
<p>قرشی می گویند بفتح قاف -</p>	<p>ماه سیام - بکسر ثالث و سین بی نقطه و تحتانی بالف کشیده</p>
<p>ماه نو - بکسر ثالث و فتح نون و سکون و اول لال را گویند و نام</p>	<p>و بیهم زده مانده را گویند که متغیج بسحر و شعبده نامت چهار ماه</p>
<p>ماه اول است از سال ملکی -</p>	<p>هر شب از چای که باین کوه سیام بود بر می آورد و چهار فرسخ</p>
<p>ماه هجده - بروزن کا هر یعنی زیرب زینت باشد و نام حاکم است</p>	<p>در چهار فرسخ روشنائی می داد گویند جزو علم آن سیاب بوده -</p>
<p>هم بوده است و او از جانب یزید و حکومت کرد و او را ماهوت</p>	<p>ماه سی روز - یعنی ماه بسیار باریک و لال یک شب</p>
<p>هم می گفته اند و چوب دست شتر بانان را نیز گویند که شتر را</p>	<p>و کنایه از معشوق بیمار و ضعیف هم است -</p>
<p>برهان برانند -</p>	<p>ماه سی شب - یعنی ناچیز شده و محو گردیده و بر طرف گشته باشد</p>
<p>ماه هوار - بروزن راهوار یعنی ماهیانه باشد و آن مخلوق است</p>	<p>ماه قصب پوش - کنایه از شاد بگفتان پوش است چوب</p>
<p>که ماه در ماه بنو کران دهند -</p>	<p>جامه گفتان باریک را می گویند -</p>
<p>ماه هوب وانه - بضم با و سکون و او و باء و بعد وانه است</p>	<p>ماه قصب و وخته - یعنی ماه قصب پوش است که</p>
<p>که آزا بصری حب الملوک و قتل احواس خوانند و این خیر</p>	<p>کنایه از شاد بگفتان پوش باشد -</p>
<p>حب السلاطین است -</p>	<p>ماه کاشغر - بکسر ثالث یعنی ماه سیام است و کنایه از غمناک</p>
<p>ماه هوانه - با دال ابجد بروزن طوا سانه یعنی ماه اول</p>	<p>و ماه و شان ترک هم است -</p>
<p>است که حب الملوک باشد و آن میوه درخت شباب است</p>	<p>ماه کش - بکسر ثالث و فتح کاف و سکون شین نقطه دار</p>
<p>و بصری معشوق می گویند -</p>	<p>همان ماه کاشغر است که ماه سیام باشد و کش شهر است مشهور</p>
<p>ماه هور - بروزن لاهور نام شعبه است از موسیقی -</p>	<p>سبز و کوه سیام در لواحق آن شهر است -</p>
<p>ماه هویه - بفتح هاء حلی نام شعبه است که از جانب یزید و</p>	<p>ماه هلو - بکسر ثالث و لام بود کشیده نام دو ایست که آزا</p>
<p>حاکم سیستان و سی سال اخراستان بود بعد از آن که یزید و</p>	<p>بصری حاکم گویند گرم و خشک است در دوم و سوم و خواص</p>
<p>از لشکر اسلام گرفتند و ببرد رفت ماهویه با خاقان ترکستان</p>	<p>آن بسیار است بهترین آن زرد بسرخ می ماند و</p>
<p>ساخت و گمان خود را فرستاد تا یزید و جرد را بقتل رسانیدند -</p>	<p>برگ آن بنزد کوچک است و گل آن زرد و خرد -</p>
<p>ماه - بفتح هاء یعنی راه است و آن افزایه باشد که در و گرا</p>	<p>ماه فرور - بفتح و او شده و یعنی ماه سیام است که ماه متغیج</p>
<p>بر آن چوب و تخمه و حکاکان چو اهر سوراخ کنند و آزا بصری</p>	<p>باشد چه آزا بسحر و تزویر ساخته بود -</p>
<p>مشق خوانند و یک حصه از دوازده حصه تو لچه را نیز گویند</p>	<p>ماه متغیج - همان ماه فرور است که حکیم بن عطا بزور سحر</p>
<p>که شست چه باشد و تو لچه دو مثقال و نیم است که نود و شش</p>	<p>و شعبده ساخته بود -</p>
<p>حب باشد -</p>	<p>ماه منجوق چتر - بکسر قاف قبه زرینه را گویند که بر چتر</p>
<p>ماه هیا به - با تحتانی بالف کشیده و فتح باء ابجد خوردنی باشد</p>	<p>نصب کنند -</p>
<p>که در لار و شیراز ماهی اشنه سازند و آزا بصری صححات گویند</p>	<p>ماه شمشب - بفتح نون و شین قرشت و سکون خا</p>
<p>گرم و خشک است در دوم -</p>	<p>نقطه دار و باء ابجد یعنی ماه متغیج است که حکیم بن عطا بسحر و</p>

ماهی اشسته ساشته بهنج همزه نوسه از ماهی باشد بسیار کوچک
 و آثر از جانب هر موز آدرند و ماهیان را از ان سازند و معنی
 بر کبسی آد ماهی نارس باشد چه اشته بمعنی نارس آمده است -
 ماهیان - بروزن ماکیان جمع ماهی است که حوت باشد و
 جمع ماه هم هست بر خلاف قیاس همچو سالیان که جمع سال است -
 ماهیان - بروزن را زبانه آنچه ماه در ماه در وجه واجب و
 مقرری بکسے دهند همچو سالیان که سال در سال مے دهند و
 بمعنی ماهیان هم آمده است و آن نان خورشته باشد که
 از ماهی سازند -

ماهی شور - بشین نقطه دار بود رسیده و براسے نقطه
 زده نام یکے از پیغمبران صاحب شریعت کفره هندست گویند
 اورا کسے ز زائیده دهر گز نمیروزن و فرزندار و وجودار
 از سه جسم است از آفتاب و ماه و آتش و تابجان اورقص
 ساع بسیار کنند -
 ماه یمانی - به فتح رابع اشاره بر خسار خسور سرور کائنات
 صلوات الله علیه و آله است -
 ماهی و چشمه مخضر - کنایه از زبان و دهبان معشوق است -
 ماسے - بروزن ناکے مخفف ماسے باشد که منع از
 آمدن است و جانوران خزنده را نیز گویند مطلقا همچو مار و
 و انواع کرهها و مانند آن و نام یکے از رایان و بزیرگان اینند
 هم هست و نام شهرے نیز بوده در هندوستان که موضع ساحرا
 و جادوان بوده همچو بابل و در بعضے از ولایتها مادر را گویند
 که والدہ باشد -

ماهیچه - بروزن باز بچه آنچه از خمیر باریکی رسبان مالند و
 بزند و آتش ماهیچه مشهور است -
 ماهی وان - بروزن جاویدان حوض را گویند -
 ماهی وان - بروزن جاویدانه بمعنی ماهی و انده است که
 حب الملوک باشد و آن میوه درخت شبابست -
 ماهی رسیان - به فتح راسے قرشت و سکون باے ابجد
 و تخمائی بالفت کشیده و بهون زده کلمه دریائی را گویند و
 بزبان عربی جراد البحر خوانند -

ماده خرگهی - بفتح خاء نقطه دار کنایه از نعیم آسمانی است
 ماده سالار - سفره چی را گویند و در هندوستان
 چاشنی گیر خوانند -
 ماده یت - بکسر یون و ظهور با بمعنی ماده سالار است که
 سفره چی باشد -
 مایندر - به فتح ثالث بروزن آهنگر بمعنی مادر اندرست
 که زن پدر باشد -
 مایون - بروزن قارون ماده گاوسے بوده که فریدون
 شیر مے داد و اورا بر مایون هم مے گویند -
 مایه - به فتح ثالث بمعنی مقدار باشد چنانکه گویند چایه یعنی

ماهی زرین - نوسه از ماهی باشد که در میان ریگ
 پیدا شود و چنان صاحب قوت باشد که در میان ریگ
 ذه گز و پانزده گز بد و دوان در نواحی بغداد و ملک سنده
 هم میرسد و آنرا بغوض مشفقور بکار برند و بعضے گویند ماهی
 زرین همان مشفقور است -

سے مخفی نازک ماهی شور و اصل سنکرت مہیسور است که در
 یکے از طبائع کتبه هندی باشد اول است گن یعنی قوت حاصله صلاح
 و کمال دوم رج گن یعنی قوت حاصله تمون و ملال سوم نو گن یعنی
 قوت حاصله فساد و ضلال و مہیشور مجسم باین قوت است زود جانش
 از گاو پس از انش کار تک و گنیش ۱۲

ماهی زهره - پوست بنج گیا ہے است بغایت سیاه
 مانند جگر ماهی و آنرا بعرابی سم السمک و شیکران الحوت
 خوانند اگر قدرے از ان در آب ریزند ماهیانے که در
 آب باشند مست میشوند و تمام بروسے آب آیند و معرب
 آن ماهی زهرج باشد -
 ماهی سپهر - بکسر سین و باے فارسی اشاره به برج حوت است
 و آن برے باشد از برج دوازده گانه فلکی -

میسور

چهارم مقدار و ماه هر حیوان را گویند عموماً ماه و شتر را خصوصاً و
 یعنی مایون هم هست که گاو و گاو و فریدون را شیر میداد
 و یعنی دستگاه و سامان هم هست و بنیاد هر چیز را نیز گویند -
 مایه وار - بادل اجد بر وزن لاله زار هر چیز را گویند که با او
 گذری و سخاسته باشد و بزبان گیلان جماعتی را گویند که در شب
 لشکری ایستند و آنهارا شترکی چند اول خوانند -
 مایه شب - کنایه از سیاهی و تاریکی شب باشد -
 مایه صدق - بکسر صاد بے نقطه و سکون دال و قاف
 کنایه از ابابکر بن ابی قحافه است -

بیان دوم

در سیم بابی اجد مشتمل بر پنج لغت و کنایت
 مبارک - بر فتح اول بر وزن نهار روده گویند باشد که آنرا
 از گوشت و برنج و مصالح پر کنند و بپزند و بفری عصب
 گویند و بضم اول هم آمده است -
 مبعشر بنام - کنایه از حضرت عیسی علیه السلام است
 چه مردم را بشکارت داد آمدن خاتم مینا بران صلوات
 علیه وآله -
 مشتمل - بر فتح اول و شین نقطه وار و سکون ثانی و لام منع
 از در آوختن و آوختن و بچیدن و خوابیدن باشد یعنی
 در میان و میا و نیز و بیخ و مخاب -
 مشول - بر فتح اول و سکون ثانی و شین نقطه دار بود
 کشیده و بلام زده منع از بر همزدگی و پرتانی باشد یعنی
 بر همزده مشو و کسی را نیز بر همزده و پرتانی کن و منع از
 دیدن و دانستن و کارگزاری کردن هم هست -
 مبعشره - بر وزن و معنی مبعشره است که دختر از اسباب
 باشد اگر چه این لغت بنون شهرت دارد لیکن در بوی الفاضلا
 هم بابی اجد بود و الله اعلم -

بیان چهارم

در سیم بابی اجد مشتمل بر پنج لغت و کنایت
 مشک - بر فتح اول و سکون ثانی و کاف لغت سریانی
 دوائی است که آن را سوس گویند و اصل سوس پنج آن است

ستاره - بر وزن هزاره یعنی آفتاب است و انا و طرے را نیز
 گویند که از چرم و دوزند و بفری مطهره خوانند -
 مترا - بر وزن فخر ابلغت ژند و پاژند باران را گویند و
 بفری مطر خوانند -
 متراک - باره فرشت بر وزن افذاک نام منزه نیست از
 منازل قمر و آنرا بفری عوا گویند -
 مترس - بر فتح اول و ثانی و سکون رادین بے نقطه خوب
 گنده را گویند که در کوه اندازند تا در کشتوه نگرود و بر
 لنگر بایه دیوار قلعه نیز گذارند تا چون غنیمت بپایه دیوار آید بر
 سرش زند و صورتی را نیز گویند که مزارغان در کشتزار
 و زراعت سازند بجهت دفع جانوران زیانکار -
 مشک - بر فتح اول و سکون ثانی و کاف ترج را گویند و
 آن میوه ایست که پوست آنرا مایه سازند -
 متواری - بر وزن پرواری یعنی پنهان شده باشد
 که مقابل آشکار است و در عربی هم این معنی و هم بفری گشته
 و حیران باشد -
 متولی چیره زبان - کنایه از کواکب عطار دست -
 مته - بر فتح اول و ثانی مشد در ماه را گویند و آن آستین
 باشد که در و دیگران بدان خوب و تخمه سوراخ کنند و بی نشانه
 ثانی هم درست است و کرمی را نیز گویند که در پشمینه آلات
 افتد و کرمی که کندم را خراب و نابود کند و بفری سوس گویند -
 عشیت - بر فتح اول و کسرت ثانی و سکون تخمائی و فوقانی
 شانه گریس را گویند یعنی شانه جولاهاگان -
 عشیل - بکسر اول و ثانی و سکون تخمائی مجبول و لام یعنی
 پیروز باشد که برادر شمعدان است -

و بفارسی مهک خوانند -
 نشانست - باشد پرتانی معروف است و آب انگور را نیز
 گویند که بجز نشانست از شش حصه و دو حصه با نذر است -
 نشانست آتشیشی نشانست ناری باشد که کنایه از برج حمل و برج
 و برج قوس است از جمله برج دوازده گانه فلكی -
 نشانست باوی - نشانست هوایی باشد که کنایه از برج جوزا و
 برج میزان و برج دلوست -
 نشانست خاککی - اشاره به برج ثور و برج سنبله و برج
 جدی است -
 نشانست مائی - نشانست آبی باشد که کنایه از برج سرطان
 و عقرب و حوت است از جمله دوازده برج فلكی -
 نشانست عطار و بودون - کنایه از دوبر و منشی و وزیر
 و مدبر بودون است -
 نشان - بانون بالف کشفه بروزن در بان لغت سر
 درخت کرده اند را گویند و آن نوسه از مازرون است -

بیان پنجم

در سیم باجم اجد مشتمل بر شانزده لغت و کتابت
 مع - به فتح اول و سکون ثانی یعنی باجم است که راوی و
 روایت کننده باشد و نام راوی شعر و وکی شاعر هم بود
 و ما در این گفته اند که بهر بی غیر خوانند و از اتبع هم است
 نقیض راست باشد همچو کج و معطل کج نیز است -
 مجاجنگ - به فتح سیم دوم بروزن شاهنگ چرمینه را
 گویند و آن چرم باشد مانند آلت تناسل که از چرم دوز
 و زنان آتش شویت را بدان فرو نشانند و باجم فارسی
 هم آمده است -
 مجاوران فلك - کنایه از سبعة سیاره است که زحل
 و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و ماه باشد و
 ثوابت را نیز گویند که پاتی ستارهای آسمانی باشد -
 مجاهز ارواح - بکسر زایه نقطه دار اشاره بذات

یک حق سبحانه تعالی است و کنایه از سرور کائنات صلوات الله
 علیه و آله هم است -
 مجاهزگان - بکسر زایه نقطه دار کنایه از خورشید
 عالم آرا باشد -
 مجرک - به فتح اول و ثانی بروزن تگرگ معنی بیکار باشد
 یعنی مردم را بزور و ستم و بے اجرت و فروری کار فرودن -
 مجری - بکسر اول و راکے به نقطه تختانی کشیده خرفه
 باشد عطار و دار و فروش را که در آن دار و با گذارند -
 مجس - به فتح اول و ثانی بروزن گس جایی که طیبیان
 چیز با بیابند -
 مجسط - بکسر اول و فتح ثانی و سکون سین و طاء به نقطه
 نام موبدے بوده فارسی نژاد که کتاب محسطی معانی منسوب
 باوست -
 مجسطی - بکسر اول و فتح ثانی نام کتابت معان را یعنی
 آتش برستان را در احکام آتش پرستی از محط موبدے و
 نام کتابت هم است از اقلیدس حکیم یونانی در علم ریاضی -
 مجسطی کشا - شخصی را گویند که حل مسائل کتاب
 محسطی را که در علم ریاضی نوشته اند بکند -
 مجلس افروز - کنایه از شراب انگوری باشد و شمع
 را نیز گویند و نام نغمه هم است از لغات موسیقی -
 مجهر آتش - معروف است که آتش دان باشد و کنایه از
 آفتاب حالت تاب هم است -
 مجهره فقره پوش - کنایه از دنیا و عالم است -
 مجوس - به فتح اول بروزن عروس تا بیان زرش
 را گویند -
 مجه - به ضم اول و فتح ثانی شده و گیاه باشد مانند سفنلخ
 و آن بیشتر در کنار بے جوسے آب رود و آنرا سبزی آتش
 کنند و خست جهان است و باجم فارسی هم آمده است -
 سله بدانکه کتاب محسطی از تصنیفات جلم بطلمیوس است نه حکیم بطلمیوس

کتابت

بیان هشتم

در سیم باجم فارسی مثل بر هفت لغت

مچا چنگ - باجم دوم فارسی برون شبانگ چرینه را گویند و آن چینه باشد که از چرم و غیره مانند آلت تناسل سازد و زنان حرمین شهوت بکار برند -

مچرک - بر فتح اول و ثانی برون تگرگ یعنی بیگار و کار فرمودن بزور و ستم و بے اجرت باشد -

مچفس - منع از چسبیدن باشد که یعنی چسبیدن است یعنی مچسب -

مچک - برون یکک یعنی حدس باشد و آن غله است که در آشنا کنند و گاه همه هر سینه نیز بند و بعضی گویند با دام کوهی است و آن تخم است باشد و آنرا بریان کرده در آتش بپار بجاس روغن بکار برند -

مچپ - بضم اول و فتح ثانی مشد و بر خست را گویند و آن گیاه است بهاری مانند اسفناخ که در آشنا کنند -

مچپ و ا - بضم اول و و او بالف کشیده آتش باشد که از مچپ زنده و بعضی آتش است و مچپ گیاه است باشد خود رو و بهار می شبیه باسفاخ که بعضی قناری خوانند -

مچیدن - بر فتح اول برون رسیدن یعنی خرامیدن و رفتاری باشد از روی ناز و زیبایی و بعضی دیدن هم آمده است و بکسر اول نیز گفته اند -

بیان نهم

در سیم باجم فارسی مثل بر یازده لغت و کنایت

مچاجم - بر فتح اول و ثانی بالف کشیده و جم کسومیم زوده لغت آنکس و و اے باشد که آنرا مخلصه خوانند و وجه تشبیه آن بخلصه آنست که شخصی در اول بهار سه روز هر روز یک شغال ازین دانه و با شارب خورده بود گویند در آن سال چند مرتبه او را زهره او نماز نکند و چون نفس کرد ازین دانه خورده بود و آن سبب مخلصه نام نهادند -

مچوبه - باجم برون مضموبه چوب را گویند که در پس در اندازند تا در کشوده گردد و بعضی مینی در را گفته اند و عربان زن را گویند که صاحب حجاب و شرمین باشد -

مچوبه احمد - اشاره بهمه احمد است که حرف اول احمد باشد -

محراب حمشید - کنایه از آفتاب باشد و آتش را نیز گویند و بختی جام جهان نامه هست -

محراب شکر پوره - کنایه از سنبله قند است -

محرر ان فلک - کنایه از سبزه تیاره باشد که قوت و عطار و وزهره و شمس و مریخ و مشتری و زحل -

محر و ش - بانگ شلخته برون محوس بیخ درخت انجدان باشد و بعضی گویند درخت انجدان است که خلقت صمغ آن درخت باشد و بانگ قشمت هم بنظر آمده است که برون فروت باشد -

محلک زر ایمان - کنایه از حجر الاسود است و آن را حجر الاسود هم می گویند -

محلک زرین - کنایه از سنگی است که طلار ابدان استخوان کنند و کنایه از حجر الاسود هم هست و آن سنگ باشد سیاه و یک رکن از ارکان کعبه است -

محلپ - بکسر اول و فتح لام برون اشنام و ختیت خوشبو است مانند صندل شبیه بدخست بید و گل سفید است و در و مردم نهادند از چوب آن دسته نازبان کنند تا دست خوشبو گردد و تخم آنرا حب المحلب خوانند و در عربی طرفه باشد که در آن شیر دوشند -

محمروه - برون فرموده نام دو ابست که آنرا بیوتانی می خوانند که زندگی عقرب را نافع باشد -

بیان دهم

در سیم باجم فارسی مثل بر هفتده لغت و کنایت

محم - بر فتح اول و سکون ثانی آتش را گویند و بعضی ناز خوانند

و یعنی زنبور هم آمده است و آن جانور است باشد پرنده و گزنده
 و این معنی بضم اول هم آمده است و یعنی چسبیده و خرنده نیز
 گفته اند و مع ازین معنی هم هست یعنی محسب و کم شده و ناگفته
 و بر طرف گردیده و رانیز گویند و یعنی لجام سنگین باشد که بر سر است
 و استر سرکش زنده و بضم اول هم این معنی و هم نام جانور است
 که اقسام غله را ضایع کند و آنرا بعرابی سوس خوانند و درخت
 خرما را نیز گویند و در عربی یعنی مغز استخوان و دماغ و خالص
 هر چیز باشد -

مخاطبه - بضم اول و ثانی بالفت کشیده و فتح طایه حطی و دست
 که آنرا بقاریسی بستان گویند عربی است -

مخالف مال - بکسر فاکانایه از کریم و سخی و صاحب بهمت
 باشد و بسکون فاکانایه از قهر کننده بر اعدا و دشمن شکن باشد -

مخت - بضم اول و سکون ثانی و فوقانی یعنی امیدوار
 باشد و بعرابی رجا گویند -

مختار حق - بکسر راء قرشت کنایه از حضرت رسالت
 صلوات الله علیه و آله است -

مختصران - کنایه از کم همتان و فرومایگان باشد -

مخران - باره قرشت بروزن بچندان نام ویرس و
 کلیک است که بعد ترسایان باشد گویند بنا کننده آن مخران
 نام داشته و بنام او شهرت یافته -

مختان - بروزن گلستان نخلستان و خرمستان
 را گویند -

مختسوس - بضم اول و کسین بے نقطه و وزن بروزن
 بر فسوس نام حکمی بوده یونانی بغایت عاقل و دانشمند -

مخلّا - بالام مشد و بروزن مصلاطع است و آن چنان
 باشد که چند عدد با و بخان بزرگ را بچند با کین گوشت بریان
 کرده و بر با ساطور نرم سازند و چند لیمو را بریده در آن بفشانند
 و در ناهای یوخته آب زرد پیچند و بخورند -

مخلج - بالام بروزن اعوج نام گیاه است که چون چار و اخورد
 است شود -

مختلف - بضم اول بروزن مشرف کبوتر بچرا گویند و آن
 از ببران خوش صورت خردسال هم هست -

مخند - بفتح اول بروزن رونده چسبیده و خرنده را گویند
 که مراد از حشرات الارض باشد و بضم اول و کسرتانی فرزندی
 که سخن پدر و مادر نشنود و عاق و عاصی شود و یعنی چسبیده هم
 آمده است اعم از ذبیحات و غیر ذبیحات -

مخنید - بفتح اول و کسرتانی و سکون تحتانی و دال ماضی
 مخیدن است یعنی جنید و حرکت کرد و خرنید و برقرار آمد
 هر چیز چسبیده و خرنده را گویند عموماً و چسبیده که بر سر است
 جامه افتد خصوصاً آنچه کوچک و پیش و مانند آن و یعنی چسبید
 هم هست که از چسبیدن باشد اعم از آنکه با دست محکم گیرد
 یا چیز بچیز بچسبید همچونان در تئور و امثال آن فرزند
 را نیز گویند که عاق شود یعنی فرمانبرداری پدر و مادر نکند -

مخنیدن - بروزن رسیدن یعنی خرنیدن و لغزیدن و
 چسبیدن و حرکت کردن و چسبیدن و نافرمانی کردن عاق
 و عاصی شدن باشد -

مخیز - بالالت مجهول بروزن مویز یعنی مہینت و آن
 آهسته باشد سرتیز که بر باشد کفش و موزه نصب کنند و بر
 پہلو بے خلتانید تا آسب تند شود -

مخیطا - باطای حطی بروزن میحانام دارو است که
 بقاریسی بستان گویند -

مخیز - بالالت مجهول بروزن مویز یعنی مہینت و آن
 آهسته باشد سرتیز که بر باشد کفش و موزه نصب کنند و بر
 پہلو بے خلتانید تا آسب تند شود -

مخیطا - باطای حطی بروزن میحانام دارو است که
 بقاریسی بستان گویند -

مخیز - بالالت مجهول بروزن مویز یعنی مہینت و آن
 آهسته باشد سرتیز که بر باشد کفش و موزه نصب کنند و بر
 پہلو بے خلتانید تا آسب تند شود -

مخیطا - باطای حطی بروزن میحانام دارو است که
 بقاریسی بستان گویند -

مخیز - بالالت مجهول بروزن مویز یعنی مہینت و آن
 آهسته باشد سرتیز که بر باشد کفش و موزه نصب کنند و بر
 پہلو بے خلتانید تا آسب تند شود -

مخیطا - باطای حطی بروزن میحانام دارو است که
 بقاریسی بستان گویند -

مخیز - بالالت مجهول بروزن مویز یعنی مہینت و آن
 آهسته باشد سرتیز که بر باشد کفش و موزه نصب کنند و بر
 پہلو بے خلتانید تا آسب تند شود -

مخیطا - باطای حطی بروزن میحانام دارو است که
 بقاریسی بستان گویند -

اورا با گشت کند -
 مدائن - بروزن و خان هفت شهر بود آبادان در زمان
 او شیروان در حوالی بابل و همدان و اکنون همه خراب بیا
 است و در عربی جمع شهرست که شهر را باشد چه درین معنی
 شهرست -
 مدبران فلک - کتابی از سبعة سیاره است که زحل و
 شمس و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و ناه باشد -

مدی - به فتح اول و ثانی بختانی کشیده یعنی مدی مدی است که مدی
 از داول باشد -
 مدین - به فتح اول و ثالث بروزن ارزن نام شهر است
 برکنار دریای مغرب -
 مدینا - بروزن اینا لغت نزد و پانزده یعنی شهر است
 و بحر می تدبیر گویند -

ایمان و هم

مد - به فتح اول و ثانی و سکون راسه فرشتت مخفت مد
 است که مرکز زمین باشد و معنی کلخ هم آمده است و منع و منی
 از درین هم است -
 مد مومتن - با دو میم و نون و تاس فرشتت بروزن لیلگون
 لغت نزد و پانزده یعنی رسیدن و وایه کردن و رسیدن باشد
 و مد موم یعنی رسیدم در میدم در مومیند یعنی بر رسید و برسد
 و وایه کنید -

مد - بهضم اول و سکون ثانی یعنی صاحب و خداوند باشد
 و مرکب می آید همچو اسفندار مذ -
 مذاب - بهضم اول بروزن گلاب یعنی گداخته باشد و
 به فتح اول هم آمده است -
 مذکر سماعی - کتابی از شهر است که مضبوط از خود است
 یعنی مرد که مطیع و فرمانبردار زن خود باشد -
 مذنگ - بروزن و معنی مذنگ است که کلید چوبین و
 دندان کلید و پرده قفل و چوب گنده باشد که در پیش اندازند
 تا در کشوده گردد -

ایمان یا زد هم

مدن - به فتح اول و ثانی و سکون نون یعنی بعینش قشای
 مرو که منع کردن از رفتن بسیر و مهمانی باشد چون یعنی پیش
 و نشاء است -
 مذنگ - بروزن لنگ کلید چوبین باشد که کلیدان را
 بدان کشایند و دندان کلیدان و پرده قفل را نیز گویند و معنی
 چوب پس در انداختن هم است و با ذال نقطه دار نیز
 درست است -

مدیم باراسه به نقطه مشتمل بر یک صدوسی
 و هفت لغت و کتابت
 مد - به فتح اول و سکون ثانی حساب را گویند و هر عددی
 باشد از اعداد مثلاً شصت و هزار می شمارد و در هر صدی
 یک عدد چیز می دارد چون همه شمرده شود آن چیزی است
 که باز اسه هر صدی داشته است مرگوبند اگر گره شده باشد
 ده مر و اگر بیشتر شده باشد بیشتر و بعضی گویند هر چه پنجاه است
 چه صد را دو مر و صد و پنجاه را سه مر خوانند و از جمله کلمات
 زائد هم است که از برای حسن کلام آورند چنانکه در
 گفتیم و مر او را دیدیم یعنی باو گفتیم و او را دیدیم و گاه
 یعنی حصر هم می کنند چنانکه گفته اند مر مر او را رسد که باو می

مدونه - به فتح اول و ثانی معنوم و سکون و او و سکون
 لغت نزد و پانزده میور گویند که بهشت باشد و بعرب
 جنت خوانند -
 مدله - بهضم اول و فتح ثانی یعنی بیمار و ناخوش باشد -
 مد هوش - با با بروزن سر و سر و سر گشته و حیران را
 گویند و در عربی صاحب و هشت باشد -
 مد چون - با با بروزن مجنون چرم و باخت کرده را گویند
 و در عربی معنی روحن مالیده باشد -

یعنی دیگر برانی رسد و باشد یثانی در عربی بر معنی
مرو کردن و گذشتن بر چیزی و از جای باشد و بمعنی شمار
هم هست -

مر اهل نشین - کنایه از هر یک از کواکب سبعة سیاره
باشد که قمرست و عطارد و زهره و شمس و مریخ و مشتری و
زحل و منافر اینز گویند و مراحل نشینان مجموع هفت کوه
و مسافران -

مر اول - کبر اول بروزن قناد نام سنگی باشد بسیار عجیب
و از حرکت آفتاب الوان مختلفه در ظاهر می گردد یعنی
هر ساعت برنگی نماید و از بلغت سریانی سردطالیمس
می گویند یعنی سنگ بر زهره که در هوا از بخار لطیف
شود و باد آنرا از جبهه بجهت افکنند گویند و ام که آفتاب
فوق الارض باشد هر که آن سنگ را با خود دارد و شیاطین
البعیث می شوند و بضم اول در عربی خواسته شده باشد

مر اول - بفتح اول بروزن هزار نوسه از باد آورد و
شکای باشد که بعربی شوکه البیضا خوانند و آنهم بوی خاص
است سفید که در خاصیت کار باد آورد می کند -

مر اش - کبر اول بروزن خراش بمعنی قه باشد که آنرا
تگوزد و استقرخ هم می گویند و باین معنی بجزف الف
نیز آمده است که مرش باشد -

مر اعنه - بفتح اول و عنین نقطه دار نام شهر است از ولایت
آذربایجان و بمعنی غلطیدن باشد عموماً و غلطیدن است
و خرد گویند خصوصاً و در عربی هم بمعنی غلطیدن است -

مران - بفتح اول بروزن سران بمعنی آلت است که اشاره
بچیز دور باشد و بلفظ امر که از جمله الفاظ زائده است
لمعنی شده و منع از زانند هم هست و بضم اول نام درخت
است باریک و دراز که از چوب آن نیزه و تیر سازند -

مر انیه - بروزن علامیه بلغت اهل مغرب درختی است
مانند درخت باسین و آنرا عربان هموم الجوس گویند

چه مجوس در وقت زمزمه یعنی وقتی که سایش و عبادت کنند
و چیزی خوردند شاخه از آن در دست گیرند سنگ مثانه را
بریزانند و بول را برانند -

مر بع خانه نور - کنایه از خانه کعبه است -
مر لوبیا - بفتح اول و سکون ثانی و باء ابدی و او رسیده و با
حطی بالفت کشیده لغت ژند و باژند یعنی خربزه شیرین باشد
و در نسخه دیگر خربزه میان دریا نوشته شده بود و بر هیچ یک شاه
نیادیده بودند و الله اعلم -

مرت - بفتح اول و سکون ثانی و فوقانی بمعنی زنده باشد
که در مقابل مرده است -

مر تک - بضم اول و فتح فوقانی و سکون ثانی و کاف چیز است
که آنرا مردانگ خوانند و معرب آن مردانج است در عربی
بکار بزرگ قدری از آن در سر که اندازند سر که را
شیرین کند -

مر تگو - باکاف بروزن لبلبو کجنگ را گویند و بعربیه
عصفور خوانند -

مرج - بفتح اول و سکون ثانی و جیم بمعنی مردست که زمین
باشد و زمین را نیز گویند که کنار باء آنرا بلند ساخته در درون
آن چیزی بکارند و نام شهر هم هست در کوهستان مفرق
و باین معنی بضم اول نیز آمده است و در عربی بمعنی انیم کشود
و بجز سردادن و دو آب و چراگاه و مرفزار باشد و بفتح اول
ثانی هم در عربی خطمی صحرائی را گویند و بمعنی جنبیدن انگشته
باشد در انگشت و بمعنی جنبیده شدن و تباها گردیدن و آشفته
گشتن هم هست -

مر جان - بروزن از زان بمعنی جان است که بالفظ امر
که آن از الفاظ زائده است لمعنی شده و در عربی جوهر است
سرخ گویند از دریا می رود و در دریا نیزه را نیزه گویند -

مر جان پرورده - کنایه از لب معشوق و محبوب است
و کنایه از شراب انگوری هم هست -

مرجاده - بر فتح اول و دال ایچد آلتی باشد که آنرا مانده جوال
بزرگ از چرم می دوزند و پراز گاه می کنند و بر بالاس آن
اسباب می گذارند و مردم هم سواری شوند و انساب می گذارند
و بجای دال را دو هم بنظر آمده است -

مرچمک - بروزن مردک غله ایست که بعبری حدس
خوانندش -

مرخسته - باخادشین نقطه دار بروزن اتمشه در فر هنگ
یعنی سخن باشد که کلام است و در جاب دیگر بروزن طبعه یعنی
نخس و نامبارک و شوم نوشته اند و این معنیست چه گفته اند
که آند نوز و زو بر مید بنفشه بد بر تو جسته به خصم
باد مرخسته -

مرداب - بادال ایچد بروزن چرخاب تالاب و آتخر
و آنگیز عمیق پر عرض و طول را گویند -

مرداو - یعنی اول بروزن خرد نام فرشته ایست که کل
بر فصل زمستان و تدبیر امور و مصالحی که در ماه مرداو و
روز مرداو واقع شود و بدو تعلق دارد و نام ماه پنجم است از
سال شمسی و آن بودن آفتاب است در برج اسد که خانه
اوست و نام روز هفتم باشد از هر ماه شمسی و بعضی روز هشتم
گفته اند و فارسیان بنا بر قاعده کلی این روز را عید کنند و
چش سازند و این جشن را جشن نیلو خوانند و درین روز
هر که حاجتی از پادشاه خواسته باشد روا شده -

مردارخانه - خانه را گویند و بازی نزد که مهره در آن خانه
در ششدر یا هفتدر افتند و نتوانند بیرون آمدن -

مرد اسفرم - بر فتح اول و کسر هفزه و قانونی از موردست
و آن آس صحرائی باشد بخور آن کرم معده را بکشد و آن را
مرد اسیرم هم می گویند بابای فارسی -

مرد اسنگ - یعنی اول یعنی مرد اسنگ است و آن جوهر
باشد که از سرب سازند و در هر جا بکار برند و معرب آن
مرد اسنج است -

مردان علومی - یعنی عین بلفظ کنایه از هفت کوی
است که بعبری سبعة سیاره خوانند و آنها را مردان علوم
یعنی فن هم می گویند و هفت او تا در اینتر گفتند
ایشان بزرگان عالم غیب اند -

مرد قوش - باقاف بروزن برده پوش بلفظ یونانی
دو ایست که آنرا مرد گنوش و مرد خوش گویند و بعبری دان افلاک
خوانند خوردن آن با شراب گزندگی جانوران را نافع است -
مرد گیر - باکان فارسی بروزن سرد سیر سلسله باشد که
مانند چوگان -

مرد گیران - نام جشنیست که مغان یعنی آتش پرستان
در پنج روز آخر اسفند یا ماه کنند و درین پنج روز زمان برده
تسلط بهم رسانند و هر آرزوی که دارند بفعول آن زمانه و مردگان
گویند و در روز اول این پنج روز از طلوع آفتاب تا طلوع آفتاب
دیگر بگفت دفع عفرت رفته گزدم گویند و شرح و بسط آن در لغت
رفته گزدم نوشته شده است -

مردم یک - شخص واحد را گویند از آدمی و ترجمه انسان
و مردمان جمع آنست و مردک تصغیر آن -

مردم آهنک - یعنی مردم کش و مردم انداز باشد
و سلاح کبی را نیز گویند مانند چوگان و آنرا مرد گیر هم خوانند
و معرب آن مردم آهنج است -

مردم زاد - یعنی آدمی زاد باشد چه مردم آدمی را گویند
مردمک - یعنی ثالث بروزن مردک تصغیر مردم است که
شخص واحد باشد از آدمی و سیاهی چشم را نیز گویند و در
آذربایجان قبیله خوانند -

مردم گیا - گیا به باشد شبیه آدمی و در زمین چین روی
و آن سرزیر و گولسار می باشد چنانکه ریشه آن بمنزل سوی
اوست نر و ماده دست در گردن هم کرده و پایا در یکدیگر
حکم ساخته گویند هر که آنرا بکند در اندک روزی بمیز و وطن
گذن آن چنان است که اطراف آنرا خالی کنند چنانکه باید که

زور سے کندہ شود و در سیاه بر آن بندند و سر سیاه را بر
سنگ تازی محکم سازند و شکاف سے در پیش آن سنگ با کنند
چون سنگ از عقب شکار بند و آن گياه از پنج ورسته کند
و سنگ کن باين اعتبارش گویند و سنگ بعد از چند روز بمیرد
و آنرا مردم گياه و مردم گيه نیز خوانند و زو ماده آنرا از هم
تفرقه توان کرد اگر قدر سے ازان باشی گاو بخورد ز سینه
بد بند که عقیده باشد البته فرزندش بهم رسد اگر از زنجور در فرزند
ز و اگر از ماده بخورد فرزند ماده -
مردمه - بمعنی مردک است که عربان انسان العین خوانند -
مردوس - بروزن افسوس گذنای شامی را گویند -
مروه ری - بارای بے نقطه بروزن سفره حی مال بسیار
را گویند که از کسے بعد از مردن مانده باشد و بعضی نیز از خوانند
مروه ریگ - با زیادتی کابن بمعنی مروه ری باشد که مال
و میرانے است که از کسی بماند و شخصے را نیز گویند که است
فر و مای کار و بیکار و همچکاره باشد و از و کاری بر نیاید -
مروه سنگ - بضم اول و فتح سین بے نقطه بمعنی مروه
است و آن جوهر سے باشد که از سر سیاه نمدن جدا علاج کنند -
مروز - بفتح اول و سکون ثانی و زائے نقطه و از زمین را گویند
و همچنین را نیز گفته اند که مربع سازند و کنار بایے آنرا بلند کنند و
در میانش چیزها بکارند و بمعنی سرحد هم آمده است چه مرزبان است
و حاکم و گندارنده سرحد باشد و بمعنی آبادان هم هست و بوزنه
نیز گویند و آن شراب است که از گندم و گاو ورس و جو سازند
و مقدر و شستگاه و مخج سفلی را نیز گفته اند که سوراخ کون باشد
از انسان و حیوانات دیگر و بمعنی ممانت و مجامعت هم هست
و در عربی چیز سے را بچنگال گرفتن باهنگی و چیز سے را
بمدین و خراشیدن باشد و بضم اول بمعنی مخج سفلی هم آمده
و موش را نیز گویند که عربان فارس خوانند -
مروز - بفتح اول و سکون ثانی و زائے فارسی نام کیے از
آتش پرستان است و بکسر اول هم گفته اند -

مرزبان - بازای نقطه دار بروزن و شت بان حاکم
میر سرحد و صاحب طرف و مالک زمین و زمیندار باشد
گندارنده و نگاهبان را نیز گویند و بروزن پهلوان هم بنظر
آمده است که بفتح ثالث باشد و عربان متمر و بزرگ آتش پرستان
را میگویند و جمع آن مرزایم است -
مرزغان - باغین نقطه دار بروزن پهلوان دوزخ را
گویند که در مقابل بهشت است و بمعنی آتشدان و نقل آتش
هم آمده است و گورستان و قبرستان را نیز گفته اند -
مرزغن - باغین نقطه دار بروزن کرگدن بمعنی مرزغان
است که دوزخ و گورستان و آتشدان باشد -
مرزگون - باکاف فارسی بود رسیده و بنون زده
آلت تناسل را گویند -
مرزمان - باسیم در مرتبه چهارم بروزن صهمان نام دو
کوکب است ثوابت و عربان مرزین خوانند -
مرزن - بروزن ارزن بمعنی موش باشد و عربان
فارسه گویند -
مرزنگوش - یعنی گوش موش و معرب آن مرزنجوش
باشد و آن نوسه از ریحان است در رعایت سبزی و خوشبو
و گل کبود سے دارد و برگ آن شبیه است گوش موش ارزن
جست مرزنگوش گویندش و بعضی جن الفتی و جن الفیل
و آذان الفار خوانند -
مروز - بروزن بدو بمعنی دوم مرزست و آن زینیه باشد
که بجهت زراعت کردن آباد کرده و کنار آزار است
ساخته باشد -
مرزوان - بروزن و معنی مرزبان است که حاکم و میر
وزمیندار و نگاهبان باشد -
مرزوس - بروزن بر بوسه بمعنی مرزوست که
زمین مستقر شده باشد بجهت زراعت کردن -
مرزه - بروزن هرزه بمعنی چراغدان باشد و باين معنی

بمقدیم زاسه نقطه دار بر راسته بی نقطه هم گفته اند و مال با جان
و گلکار آن را نیز گویند و آن آلتی است که بدان کاه گل و گنج
برد یوار ماند و نوسه از صنعت هم هست و آن بوستانه باشد
و ورق آن دراز بود و آزا با طعام خورد بغایت تند و تیز
می باشد و آزا بر عربی شطریه گویند و یعنی موش هم آمده است
که برایان فاره خوانند -

گویند و بضم اول و سکون ثانی معروف است که مطلق بریزگان
باشند و برایان طیر خوانند و کنایه از آفتاب هم هست و پنجه از
بخیل را نیز گفته اند یعنی پارچه از بخیل که چند شاخ داشته باشد
مرغاب - بضم اول بروزن سرخاب نام رودخانه است
که از پهلوسه مروشا به جهان می گذرد و آزا مرو و در هم می گویند
یعنی رودخانه مرو -

موزه گوش - باکاف فارسی بروزن پرده پوش بمعنی
گوش موش چه موزه بمعنی موش هم آمده است و ریجاسه
هم هست که آزا مرو زنگوش خوانند -

مرغ آذرا فروز - کنایه از تقش باشد و آن مرغیست
که هزار سال عمر کند و بعد از آن همینم بسیار جمع کرده خود را
بسوزد و پرواز را نیز گویند -

موس - بفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه نام یکی از
آتش پرستان و نام میوه هم هست ترش و میخوش هم می باشد
و در عربی بدست مالیدن چیزه و خاسیدن کودک گشت
خود را و نهادن خرماد را در آب و در شیر و امثال آن و پاک
کردن دست باشد بمبدیل و بفتح اول و ثانی هم در عربی
بمعنی طناب و ریسمان و کارزار کردن مرد باشد در نهایت
شدت و بکبر اول و ثانی هم در عربی طبیب و کمال و مرد
که در بان چیزها کند -

مرغ آفتاب علم - کنایه از آتش باشد که بر عربی ناز گویند
مرغ الهی - کنایه از روح است و نفس طاهره را نیز گویند -
مرغان سیدره - کنایه از ملائکه و فرشتگان باشد -
مرغان عرشی - بفتح عین بی نقطه بمعنی مرغان سدره
است که ملائکه و فرشتگان باشند -

مرست - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و فوقانی بمعنی
مانا و باشد یعنی نماند و معدوم شود -

مرغ باغ - کنایه از بلبل هزار داستان است که برایان
عند لیب خوانند -

مرسله میوند - کنایه از قلم است که بدان چیزه نویسند -
مرطیس - باطاسه حطی بر کوزن تلبیس سنگ باشد لاجورد
رنگ چون سخن کنند بوسه خمیر کند بقدر سه نخود از بوسه
در دلد را نافع باشد -

مرغ بام - بسکون بی معنی مرغ باغ است که بلبل باشد و
قری را نیز گفته اند -

مرغ - بفتح اول و سکون ثانی و عین نقطه دار بمعنی فرزند
و آن نوسه از سبزه باشد که حیوانات چرنده آزا بر غنبت تمام
خوردند و آن زیاده از نیم شیر بلند نشود و بغایت سبز و خرم
و در هم بر روییده باشد و نام شهره و مدینه هم هست و برایان
مطییدن ستور را گویند در علف زار و تمام گیاه و علف را
چریدن و خوردن و بفتح اول و ثانی هم در عربی آب من را

مرغ چمن - کنایه از بلبل است که عند لیب باشد -
مرغ خوشخوان - بمعنی مرغ چمن است که کنایه از
بلبل باشد -

مرغ دول - بسکون ثالث کنایه از بے دل و ترسده و
داهمه ناک باشد و بکبر ثالث بمعنی دل است و عقل را
نیز گویند -

مرغ زنگین تاج - کنایه از خروس است با اعتبار گوشه
سرسه که برفق دارد و دراج را نیز گویند -

مرغ روز - کنایه از آفتاب عالم تاب است -
مرغ خز - بفتح اول و ثالث بروزن مرکز نام جلعه و سقا
است و بضم ثالث هم آمده است -

مرغزار - باز اے نقطہ دار بروزن بختیار یعنی سبز و زار باشد
 و زمینے را نیز گویند مرغ در آن بسیار رسته باشد -
 مرغزار عقبی - کنایه از بهشت عنبر سرشت است -
 مرغ ز بانگ - بار و خجست شبیه بزبان گنجشک و آواز
 بزبان عربی لسان العصافیر خوانند -
 مرغ زر - بکسر ثالث و فتح ز اے نقطہ دار و سکون رای
 بے نقطہ کنایه از آفتاب عالم است و صراحی طلا را نیز گویند
 خصوصاً اگر بصورت مرغابی و امثال آن ساخته باشند -
 مرغزان - بروزن گرگدن یعنی مرزغن باشد که گورستان
 و قبرستان است -
 مرغ ز یک سار - مرغ باشد سیاه رنگ و مانند طوطی
 سخن گوید و آزار سار و نیز گویند -
 مرغ سحر - بلبل را گویند که عند لیب باشد و خروس اہم
 گفته اند و ببری و یک خوانند و قمری را نیز گویند و کنایه از
 سالک سحر خیز ہم است -
 مرغ سحر خوان - کنایه از بلبل و قمری و خروس باشد -
 مرغ سلیمان - مرغیست کامل دار که اورا شانہ سردیوی
 گویند و ببری ہر ہر خوانند منافع او بسیار است اگر بال در آن
 نزد مورچگان و موران دود کنند ہمہ بگریزند -
 مرغ شب آویز - مرغیست که خود را در شہا از یک بابی
 آویزد و حق حق گوید تا وقتی کہ قطرہ خونے از گلو می او بکجد -
 مرغ شب خوان - کنایه از بلبل است و خروس را
 نیز گویند -
 مرغ شب و روز - کنایه از ماہ و آفتاب است -
 مرغ صبح خوان - یعنی مرغ شب خوان باشد کہ بلبل
 و خروس است -
 مرغ طرب - کنایه از بلبل است و معنی و سازندہ خوانند
 را نیز گویند و بمعنی کبوتر نامہ بر ہم آمدہ است و بدو معنی اول
 مرغ مطرب ہم گفته اند بطریق اصافت یعنی مرغ کہ آن

مطرب است -
 مرغ عیسی - شہرہ را گویند کہ خفاش باشد و او مانند
 موسی است گویند سورخ مقعد ندارد و می زاید از زبان
 یا لقبہ دیگر و بالش از پوست بود گویند حضرت عیسی علیہ السلام
 بدین صورت مرغی از گل ساخت و منقذ سفلی اورا فراموش
 کرد بفرمان الہی حیات ہم رسانید و بہر چند آنکہ از نظر
 غائب شد و ہیقتاد و بہر دلہی حق سبحانہ تعالی شبیہ آزار
 خلق گردانید -
 مرغ فلک - کنایه از فرشتہ و ملک است -
 مرغاش و انا - طوطی سخن گوے را گویند و آن مرغیست
 معروف و مشہور -
 مرغ گوشت ربا - غلیو اج را گویند کہ زغن است -
 مرغ کلب - بکسر ثالث و فتح لام و سکون باے ابجد
 کنایه از سخن و کلام است خواہ نظم باشد و خواہ نثر -
 مرغ نامہ - یعنی مرغ نامہ برکت کہ کبوترے باشد نامہ
 بال او بندند و از شہرے بشہرے دیگر فرستند -
 مرغ نامہ آور - کنایه از ہدہ است کہ مرغ سلیمان باشد
 و بیک و قاصد را نیز گویند و کبوتر نامہ بر اہم گفته اند -
 مرغوا - بضم اول و ثالث و و او بالف کشیدہ و سکون تا
 قال بدر گویند و بمعنی نفون ہم است و بفتح اول نیز آمدہ است
 مرغول - بروزن مقبول یعنی پیچ و تاب باشد و زلف
 و کامل خوبان را نیز گویند وقتی کہ آزار شاخ شاخ کنند و
 بعد از آن بچند و تحریر و بچیش نغمہ و آواز را ہم گفته اند و
 آواز مطربان و خوانندگان و مرغان را بدین سبب
 مرغول و مرغول خوانند و بمعنی عیش و نشاط و خرمی ہم آمدہ است
 مرغولہ - بروزن مدخول یعنی مرغول است کہ پیچ و تاب و
 زلف و کامل تاب خوردہ و نغمہ بیجان و سلطان و عیش
 و نشاط باشد و بمعنی طرہ و ستارہ موسے پیشانی ہم آمدہ است -
 مرغ یا قوت پر - کنایه از آتش است کہ ببری نار خوانند -

<p>مقلد - باقاف بروزن سرد نام دار و میت که آرزو بندی و انوره گویند و بتا تو له شهرت دارد و افیون و تریاک اینز بدین نام خوانند و در عربی جلسے را گویند که میت را در آن دفن سازند -</p>	<p>مقلد - باقاف بروزن سرد نام دار و میت که آرزو بندی و انوره گویند و بتا تو له شهرت دارد و افیون و تریاک اینز بدین نام خوانند و در عربی جلسے را گویند که میت را در آن دفن سازند -</p>
<p>مرگ - بضم اول و کاف فارسی و سکون ثانی و دو کونجنگ را گویند که عربان عصفور خوانند -</p>	<p>مرقیشتا - یعنی مار قشیشات و آن جوهرے باشد که در دار و باسے چشم بکار برند و آن اقسامے باشد ذہبی و فضی و نحاسی و حدیدی و شہمی و بہترین آن ذہبی است و آرزو عربی حجر النور خوانند -</p>
<p>مرم - بفتح اول و ثانی و سکون ہم مخفف مرم است و آن چیزے باشد کہ بر زخم بندند -</p>	<p>مرقع دار البلیسی - یعنی طائفہ شیطانی و خلیفہ البلیسی و کنایہ از اعمال ناشایست کردن باشد در لباس قفولے و تصوف و بطریق خطاب ہم آید یعنی اینہا توئی و تو میکنی و باین معنی بلفظ مرقع دار امانی ہم بنظر آمدہ است -</p>
<p>مرنگ - باکاف فارسی بروزن و معنی مرنج است کہ نام قلعه باشد از ہندوستان -</p>	<p>مرقون - بروزن مجنون نام یکے از اصحاب مجوس است و اوہل راسہ میدانند نور و ظلمت و معدل جامع کہ سبب امتزاج و اختلاف است -</p>
<p>مرنگو - باکاف فارسی بروزن سخن بوخار پشت بزرگ تیر انداز را گویند و باین معنی بازے نقطہ دار ہم آمدہ است مرو - بفتح اول و سکون ثانی و واو گپا ہے باشد خوشبو کہ آرزو و خوش گویند و عربان ریجان الشیوخ و جن ایشان خوانند و سنگ آتش زینہ را نیز گفته اند و نام شہرے ہم است در خراسان مشہور بحر و شاہجان -</p>	<p>مرگ - بضم اول و سکون ثانی و کاف فارسی آب بنی گویند کہ سطر و غلیظ شدہ باشد و بفتح اول معروف است کہ مروں باشد -</p>
<p>مروارید - بضم اول بروزن خرمقال نیک و دعای خیر باشد مروارید لبستن - کنایہ از خدمت و منصب و یافتن ترقی در احوال ہم رسیدن باشد و کنایہ از مجمل شدن و خجالت کشیدن ہم است -</p>	<p>مرگا مرگ - بفتح ہر دو میم و سکون ہر دو را و کاف ہا فارسی باشد از الفاظ متلازمہ است یعنی بلاے عام و مرگ عام کہ بعربی طاعون گویند -</p>
<p>مروای نیک - بمعنی فال نیک باشد و نام سخن بست و دوم است از سی سخن بار برد -</p>	<p>مرکب جسم - بکسر باے ابجد و فتح جمیم کنایہ از باد است کہ از جملہ عناصر باشد -</p>
<p>مرو خوش - بمعنی اول مروست و آن گیا ہے باشد خوشبوے -</p>	<p>مرکز زاین - باکاف و زایے نقطہ دار و راسے بے نقطہ و تحتانی بروزن اندر دامن بلغت زند و پاژند مقدارے از گناہ باشد کہ از فعل آن بز فاعل کشتن لازم آید - مرکز خورشید - کنایہ از آسمان چہارم است و گناہ از دنیا ہم است - مرکز مثلث - و آن چہارست کہ مثلثہ آتشی و مرکز</p>

مرور و رور و رودخانه مرغاب است و شهر مرد در کنار آن
 واقع شده است و نام جانے هم هست -
 مروریه - بروزن ارمینیه نوسه از کاسنی صحرائی باشد و
 یعنی گویند نوسه از کاهوسه تلخ است -
 مرویس قطنی - یعنی اول و کسین بے نقطه دهنزه و سکون
 قات و طایا و یاسه حطی یعنی است یونانی یعنی حرز گوش و
 آن دو دواست که عربان آذان الفار خوانند -
 مرویدین - باو او مجهول و سین بے نقطه بروزن خوشبو
 یعنی عادت کردن بچیزه باشد و بیخ بردن در کاره
 بوقت بے چیزه و مفلسی -
 مرویش - بروزن خوش منغ از روشن کردن
 یعنی روشن کن -
 مرویشجان - یعنی مرویشجان است که شهر مرو باشد
 و آن شهر نیست از خراسان -
 مرویه - یعنی اول و فتح ثالث مشد و ظهور با یعنی مرو
 است که سخت خوشبو و معطر کننده باشد و این در اصل
 مروح بوده فارسین بجهت استقامت قافیه حاصه حطی
 بهایه بود بدل کرده اند همچنانچه در قفص صداد سین بنی
 بدل شده است -
 مروی - کبر اول و تختانی مجهول بروزن هری یعنی کوشیدن
 و برابر می کردن باشد با کسه در قدر و مرتبه بزرگی یعنی
 خصوصت کردن و یکله بودن در بکرداری هم گفته اند
 و یعنی فردگانه نیز آمده است و در عربی باشد یثانی
 رگه را گویند که گذرگاه آب و نان است و یعنی اول آنگه
 خود را در شراب خوردن بدگره ایثار کند و در عرسه
 باشد یثانی آنگه را گویند و آن خوردن شسته است مشهور
 خصوصاً در صفایان -
 مرویا قطن - یعنی اول و سکون ثانی و تختانی بالف کشته
 و کسه فالام مضموم بیون زده یعنی است یونانی و یعنی آن کبر

ذوالف و رقه باشد و آن بیخ گیاه است که از شام است
 آوردند و از حرنبل نیز گویند که زندگی مار و عقرب اناج است -
 مریخ - کبر اول نام کوبه است از جمله سبزه تیاره و در آسمان
 پنجم بے باشد و کنایه از انگشت وزغال افزوده است و بهطلک
 اهل صنعت که کیمیاگران باشند آهن و فولاد -
 مریخ آفتاب علم - کنایه از آتش شعله ناک است -
 مریخ ذنب فعل - کنایه از حلقه زنجیر است که بر آب
 ستوران گذارند و از مریخ ذنب فعل زحل سپاهم میگویند
 مریخ زحل خوار - کنایه از آتش انگشت وزغال است
 یعنی زغاله که احقر شده باشد نه چوب و نه نرم -
 مریخ سلب - یعنی سین بے نقطه و لام و سکون با
 ابجد کنایه از لباس سرخ است و سرخ پوش را نیز گویند -
 مریخ و کویوان و یدان - کنایه از انگشت وزغال نیز
 سوخته در منتقل و یدان باشد -
 مری ز بانگ - یعنی اول و ثانی تختانی رسیده و فتح
 زایه نقطه دار و با ابجد بالف کشیده و لون مفتوح بجا
 زده نام دوائی است که تخم آزابارنگ خوانند و خوب کلان
 همان است -
 مریشم - یعنی اول و ثانی تختانی مجهول کشیده و سین
 نقطه دار مضموم بهم زده خسته بند را گویند و آن چیزه
 باشد که بر جراحت بکند -
 مریح عور - یعنی بے نقطه و او دورایه فرشت کنایه
 از شایخ درخت آنگور است در ایام خزان و برگ بران -

بیان دوازدهم
در سیم بازایه نقطه دار مثل برست و
شش لغت و کنایت
مرز - یعنی اول و سکون ثانی یعنی مکیدن باشد و امر مکیدن هم هست یعنی بک و یعنی اول و سکون ثانی باشد و در عربی یعنی ترش و شیرین باشد که آنرا میگویند

در سیم بازایه

مزاج کو هران - کنایه از عناصر اربعه است که خاک و آب
 و هوا و آتش باشد و باز از فارسی هم نظر آمده است -
 مزاج کوسے - کنایه از خوشامد کوسے باشد -
 مزاد - به فتح اول بروزن سواد نوسے از بازمی باشد و آن
 چنانست که دو کس در برابر یکدیگر خرم شده بایستند و سر بر سر
 بهم نهند و سر ریسمانے بردست گیرند و یک سر دیگر آن ریسمان را
 شخصی بردست گیرد و در دور پیش ایشان می گردونی گذارد
 که کسی بر ایشان سوار شود و بر پشت ایشان نشیند و شخصی را
 که محافظت ایشان سے کند خرنده گویند چون آن شخص پاک
 خود را بر یک از حرفیان بزند او را باید دو بجای آن
 دو کس باز دارد و همچنین محافظت آن یک کس میکند تا دیگری
 پا خورد و آمده سر بر سر شخص اول نهد و اگر احیاناً شخصی از
 حرفیان بر آنها سوار شود فروونی آید تا دیگری بدام نیفتد و بعد
 از آن همه خلاص شوند و حالت اول دست دهد و این بازی
 را عربان تدبیر با دال به نقطه بروزن نفع خوانند و هم در عرب
 یعنی زیاد کرده کردن قیمت چیزه باشد مثل آنکه قیمت آن چیز
 بدو دینار رسیده باشد و کس بدوازده دینار برساند همچنین -
 مزو - بضم اول و سکون ثانی و دال ابجد اجرت کار کردن
 باشد اعم از کار و دنیا و آخرت -
 مزور - بضم اول و سکون ثانی و دال به نقطه فتح باس
 ابجد و سکون راسه قرشت یعنی مزدور باشد و آزار مزدور
 و مزده بر نیز گویند -
 مزودندان - بضم اول یعنی دندان مزدور است و آن
 کسی باشد که چون فقر او مردم نام او را بهمانی آورد بلیغ بقدر
 آنچه خرج طعام و شراب ایشان شده باشد بعد از خوردن
 طعام با ایشان سمت کنند و این رسم در قدیم متعارف بوده -
 مزدقان - با قاف بروزن پهلو ان نام شهر است در
 آستان و باز از فارسی هم است واضح آنست -
 مزدور - بروزن پرز و معنی شاگرد باشد و مزدور را

مزویند یعنی شخصی که کار بکند و اجرت بگیرد -
 مزور و دیو و مزدور و دیوان - شخصی را گویند که
 کار باسے لایعنی کند که در آن بی فائده دنیا و نفع آخرت
 بجست او باشد و این چنین شخصی را همیزم کش و مزخ نیز
 گویند و عاملان و مقصدیان دیوانی را هم گفته اند -
 مزده پر - باباسے ابجد بروزن مهره که یعنی مزدور باشد
 و زبان ابجد گویند -
 مزو - به فتح اول و سکون ثانی در اسے قرشت بوزه را
 گویند و آن چیز است مست کننده که از گندم و گاو رس و چوب
 سازند و لعربی بنید خوانند -
 مزعه خاک - کنایه از زمین است و کالبد و جلد انسان
 و حیوانات دیگر را هم گفته اند و قبر و گور را نیز گویند که محل دفن
 کردن انسان باشد -
 مزعه و انه سوز - کنایه از دنیا و عالم است -
 مزره - بروزن اگره یعنی چراغدان باشد و با بن معنی
 تقدیم راسے به نقطه هم گفته اند که بروزن هرزه باشد -
 مزک - به فتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی درخت
 بادام تلخ است و معرب آن مزج باشد -
 مزکت - به فتح اول و کس کاف فارسی و سکون ثانی و
 فوقانی سبج را گویند که بفارسی خانه خدا و لعربی بیت الله خوانند
 مزکو - بضم اول و فتح ثانی و کاف مشدود و غیر مشدود و
 کشیده نوسے از طعام است -
 مزگه - بکسر اول و فتح کاف فارسی هواسے تیره را گویند -
 مزمل - بضم اول و فتح ثانی و کس سیم مشدود و سکون لام
 لوله باشد از مس یا برنج که چون بر جانب راست پیمید آب
 از آن لوله روان شود اگر بطرف چپ گردانند بایستد و
 این لوله را بیشتر در حمامها و آب انبارها سربو شده
 نصب کنند و با تشدید ثانی و ثالث در عربی یعنی در چاه
 پیمیده باشد -

مژگان - بکسر اول و سکون ثانی و نون بalf کشیده بلفت ژند
 و پانزده یعنی ترازو باشد و عبری میزان گویند -
 مژنده - بروزن رونده کوزه اجنور سے را گویند و معنی مکیدن
 هم آمده است و مکنده را نیز گویند که فاعل باشد چه مزیدن
 بمعنی مکیدن است -
 مژنگو - باکاف فارسی بروزن ارسطو خارش است گویند
 و آن جانور است که مار را می گیرد و می کشد و لیس خورد -
 مژید - بروزن و معنی مکید باشد که ناصی مکیدن است
 و در عربی معنی اضافه و زیاده کرده شده باشد -
 مژیدن - بروزن و معنی مکیدن باشد -
 مژیده - بروزن ندیده بازی باشد که آنرا مزاد و مزین
 گویند و آن تفصیل و رفعت مزاد گفته شده است و باز
 نیز مژید را نیز گویند و آنم و رفعت نیز بگیرند و گر دیده است و باز
 معنی باز از فارسی هم آمده است -

مژمال باشد و خواه در زن و هر کس که زن آن متقدد داشت
 اگر عربی آمده و خواستی نمی توانست با و بگوید که نمی دهم
 زن او را گرفته و برده و تا خواستی نگاه داشته و اگر شخصی طار
 بیشتر داشت به مفسس نمی توانست بگوید که ندارم یا نمی دهم مال
 از او گرفته جو امان و سفیهان را مذہب او خوش آمده متابع او
 شدند و چون قباد را بزنان رغبت تامی بود او را نیز این
 خوش آمد و بدو گردید و این مذہب را رواج داد و چون از پیش
 پادشاه شد او را باهشتاد هزار کس که تابع او بودند قبل آورد
 و در بیابان فضلا بضم اول و سکون زاء هوز آمده است -
 مژوگانے - باکاف فارسی بروزن نکته دانی معنی نوب
 و بشارت و فرود باشد که خبر خوش است و چیز را نیز گویند
 باورنده فرود دهند -
 مژوہ - بضم اول و فتح ثالث بشارت و خبر خوش و نوب
 و شادی و خوشحالی را نیز گویند و بکسر اول هم آمده است -
 مژگان - بکسر اول و فتح ثانی و کاف فارسی بalf کشیده
 و بیون زده جمع مژه است که موسے پلک چشم باشد یعنی مژگان
 مفرد هم استعمال می کنند و بضم اول هم آمده است -
 مژوہ - بکسر اول و سکون هر دو زاء فارسی گس
 باشد که چون بر گوشت کشید گوشت را بد بوسه و گنده ساق
 و گرم در آن افتد و خرگس را نیز مژوہ می گویند که گس
 بزرگ باشد -
 مژنگ - بروزن پلنگ یعنی ناخوشی و زشتی باشد
 و چیز و خنث را نیز گویند -
 مژوہ - بکسر اول و ثانی بو او کشیده علفی را گویند که همان
 سوزند و عربان شرس خوانند و مرکب را نیز گفته اند که عرس
 مژوہ - بکسر اول و فتح ثانی معروف است که موسے پلک چشم
 باشد و آنرا مژگان هم می گویند بضم اول -
 مژیده - بروزن ندیده نوسه از بازی باشد که آنرا نیز مژید
 و معنی گویند بازی مزاد است که در بیان هم بازای نقطه دارد که مژید

بیان سیم و هم

در سیم باز از فارسی ستمل بر یازده لغت
 مژ - به فتح اول و سکون ثانی مهمل که و اتباع و مراد
 اوست همچو مژ و مژ یعنی مچ که نقیض است باشد و بضم اول
 مژگان را گویند و معنی مچ هم آمده است و آن بخاری باشد
 تیره و ملاصق زمین و هر چیز که بهوار اثار یک سازد -
 مژوقان - باقاف بروزن پهلو ان نام شهر است
 در قستان -
 مژوک - به فتح اول بروزن مرد کلیم خصی بوده و پشاپور
 که در زمان پدراونشیروان دعوی پیغمبری کرد و مذہب او
 آنست که نور و ظلمت هر دو قدیم اند و فعل از بقصد و اختیار
 است و فعل ظلمت به بخت و اتفاق و کیش آتش برستی را
 بر قرار گذاشت و کج از زن بر طرف ساخت و گفت من
 عم و بر زید و زن زید بر عمر و حلال است و تصرف زمال
 دور کرد و گفت که باید خلق با هم مساوات منظور دارند و خوا

مژوہ - بکسر اول و سکون هر دو زاء فارسی گس
 باشد که چون بر گوشت کشید گوشت را بد بوسه و گنده ساق
 و گرم در آن افتد و خرگس را نیز مژوہ می گویند که گس
 بزرگ باشد -
 مژنگ - بروزن پلنگ یعنی ناخوشی و زشتی باشد
 و چیز و خنث را نیز گویند -
 مژوہ - بکسر اول و ثانی بو او کشیده علفی را گویند که همان
 سوزند و عربان شرس خوانند و مرکب را نیز گفته اند که عرس
 مژوہ - بکسر اول و فتح ثانی معروف است که موسے پلک چشم
 باشد و آنرا مژگان هم می گویند بضم اول -
 مژیده - بروزن ندیده نوسه از بازی باشد که آنرا نیز مژید
 و معنی گویند بازی مزاد است که در بیان هم بازای نقطه دارد که مژید

مژوہ - بکسر اول و سکون هر دو زاء فارسی گس
 باشد که چون بر گوشت کشید گوشت را بد بوسه و گنده ساق
 و گرم در آن افتد و خرگس را نیز مژوہ می گویند که گس
 بزرگ باشد -

بیان چهاردهم
 در سیم با سیم بے نقطه مثل برکت و
 شش لغت و کنایت
 مس - بر فتح اول و سکون ثانی پائے بندی را گویند که
 کسے از ان خلاص نجات مشکل و دشوار باشد و بعضی
 گویند بندی باشد که بر پائے مجرمان و گناهکاران نهند و بعضی
 متر و بزرگ هم هست و در عربی دست بالیدن و دست سودا
 باشد بر چیزے و بعضی دیوانگی هم نظر آید هست و بعضی اول مانع
 باشد که کسے بسبب آن مانع بجائے نتواند رفتن و این بسبب
 اول نزدیک است و کسے اول معروف است و آن جوهرے
 باشد از فلزات که دیگر و طبع و غیره از ان سازند در باب
 صنعت که گویا اگر ان باشند از اطلاق کنند -
 مسافران و الا - کسے نون اشاره باولیا اللہ و
 ساکان و طالبان دین حق است -
 مس بند - بر فتح اول بر وزن پس بند شخصی را گویند که
 پائے بند کسے پاچیزے شده باشد که بواسطه آنکس یا آن
 چیز بجائے نتواند رفت و بعضی اول هم باین معنی آمده است -
 مست - بعضی اول و سکون ثانی و فوقانی کلمه و شکوه و
 نکایت باشد و بیچ گویا بے هم هست خوشبو کسے که بعبری سعد
 گویند و تخم آخر افوری خوانند و بعضی غم و اندوه نیز آمده است
 و ازین است که گلین و اندوهناک را مستندی گویند -
 مستار - بر وزن دستار نام گویا بے دست دوائی و بوسے
 خوشه دار و در غایت تلخی هم هست و از امر و نیز گویند
 باشند نقطه دار هم هست و در دست است چه در فارسی سین
 و شین هم تبدیلے پابند چنانچه در فوائد گفته شد -
 مستبند - بر وزن مستند شخصی را گویند که گرفتار محنت
 و بیخ و غم باشد و بعضی مس بند هم نظر آمده است و آن کسے
 باشد که پائے بند چیزے شده باشد و نتواند بجائے رفتن -
 مستر و - بارے قرشت بر وزن لبلب یعنی خالاست

که نوعی از ازیون باشد و بر برص و بیهق طلا کنند نافع باشد و
 با غسل بر ششماے خشک مالند سودمند بود -
 مستمند - بعضی اول و فتح سیم یعنی صاحب غم و بیخ و محنت و
 اندوه باشد چه است یعنی غم و اندوه و مست یعنی صاحب خداوند
 باشد و او را گلین و اندوهناک هم میگویند و محتاج و نیاز مند
 و کلمه مست و شکوه ناک را نیز گفته اند -
 مستو - بر فتح اول و ثالث بواور سیده مراد است و محل مستو
 که جانور خزنده و مردم مقر و معترف باشد -
 مسته - بعضی اول و سکون ثانی و فتح فوقانی یعنی جور و ستم
 و غم و اندوه باشد و نام دار و نیست که آنرا بعبری سعد گویند
 و طعمه جانوران شکاری را مثل باز و شاهین و بیخ و شکوه نیز
 گفته اند و بعضی گویند باین معنی عربیست و بفتح اول و کسے ثانی
 و ضم فوقانی و ظهور یا منبع از سینه کردن و بجاخت نمودن باشد
 یعنی سینه کن و کوچ میباش -
 مستقیمند - بعضی اول و سکون ثانی و فوقانی بختانی کشیده
 و سیم مفتوح بنون و دال ابجد زده نام موضع است بر سر راه
 که تک سفید از آنجا آوند -
 مستحقوینا - بر فتح اول و سکون سین و فتح پائے بے نقطه
 وقاف بواور سیده و کسے نون و تحتانی بالف نشیده بلفظت
 یونانی کف آگینه را گویند و آن آبه باشد که مانند کف بر روی
 آگینه پیدا گردد و آنرا بعبری زبد القوار بر و ما الزجاج خوانند
 سفیدی چشم را از آنکند -
 مسدس عالم - کنایه از شش جهت است که بالاد
 پایین و پس و پیش و چپ و راست عالم باشد و بعبری
 جهات ست خوانند -
 مسر - بر فتح اول و ثانی و سکون راءے قرشت بیخ را گویند
 و آن آبه باشد که در زمستان سخت بجم شود و مانند بلبلو نایه
 مسر و و - بر وزن مقصود و ما و افسون را گویند -
 مسره چرخ - بر فتح اول و کسے ثانی کنایه از ماه است که

بهره فر گویند -
مسطحی - اطلس حلی و نون و نیم و تخمائی بلغث روی مصطکی
را گویند و آن صمغی است که بغاری کند روی و بسیار است
کیا خوانند -

مستطالون - کبر اول و سکون ثانی و قاف بالفت کشیده
و طایه حلی بود رسیده و بنون زده بلغث روی خود هندی
را گویند -

مسکل - کبر اول و فتح کاف و سکون ثانی و لام سازه را
گویند که بعضی مردم از دهن به واسطه دهن بطریق موسیقار نوازند
سماجنک - بی فتح اول و جیم بر وزن رنکارنگ چرمینه را
گویند و آن چیزیست باشد مانند آلت مردی که از جرم و امثال
آن سازند و خوانین تیر شهبوت بکار برند و کبر اول نیز درست
است و با جیم فارسی نیز آمده است -

مسهمقار - با هم و قاف بر وزن هرزه کار بلغث اول
و واسطه است که آنرا از اوند طویل گویند و آنرا مسهمقان و
مسهمقوره نیز خوانند -

مسمن - کبر اول و فتح ثانی و سکون نون سنگی باشد بزرگ
که کار و بدان تیز کنند و سوده آن سفیدی چشم را سود دارد -
مسند آسودگان - یعنی قبرست و آن جایی باشد
که آدمی را در آنجا دفن کنند و گنایه از دنیا هم هست -

مسند جم - یعنی رجب هم است که گنایه از باد باشد -
مسهاک زر اندود - گنایه از دوستی و آشنائی
به نفاق باشد و دروغهای راست مانده را نیز گویند -

مسینون - بی فتح اول و ثانی بتجانائی رسیده و کس نون و
یای حلی بود کشیده و بنون زده بلغث یونانی شیخرف را
گویند که صورت آن و نقاشان بکار برند -

مشاش - بی فتح اول و ثانی بالفت کشیده و بنون نقطه وار
زده انگبینه را گویند و آن عسلی باشد قوام داوه که بر طبق برزند
و همین کنند تا سرد شود و سخت گردد و در وقت خوردن دندانگیر
باشد و منع از نشاندن و بول کردن هم هست و بعضی اول
در عربی زمین زرم و نفس و طبیعت و استخوانهاست زرم
که توان خوردن -

مشبک قلعه - گنایه از حجره و عود سوزست و گنایه از
آسمان هم هست -

مششت - بی فتح اول و سکون ثانی و فوقانی یعنی انبوه
و بسیار و پر و در بر نیز وسطه و گنده و غلیظ باشد و نام قریه است
از بلوکات غزنین نزدیک بموضع سکا که آنهم از زرم است
غزنین است و بعضی اول معروف است که گره کردن پنجه دست
باشد و جمع نمودن انگشتان چنانکه پنجه دست ظرفیت هم است
و مردم کم قلیل و گرده اندک را نیز گویند و بعضی مالیه هم آمده است
که ماضی مالیدن باشد چه مشتق یعنی مالیدن است و چه گنایه
هم هست خوشبو است که تخم آنرا توری خوانند و بعضی سعد گویند
مششت آتشی - کبر ثالث گنایه از ظالمان و ظلم کنندگان
است و آتش بر شان راه هم می گویند -

مششاسنگ - بر وزن مرداسنگ سنگ فلاخن را
گویند و فلاخن چیزیست از نیشیم باشد بافته شده که شبانمان
بدان سنگ اندازند و سنگ بزرگ را نیز گویند که در میان
آن جایی دست ساخته باشند و آنرا مششت گرفته بر دارند
مششت افشار - بهم اول طلایه دست افشار باشد
آن در خزینه خسرو پر ویز بود گویند مانند موم نرم شده و هرگز
که از آن خواستند ساختند و شراب را نیز گویند که از آن
پیش رس رسانیده باشند و آنرا باصطلاح شرابخواران شراب
جهودی گویند و بلغث اهل شام مسطار خوانند و مخدوم هم
هم آمده است -

مششت خاک - گنایه از گره ارض است و گنایه از
مششت

ایمان پانزدهم

درسیم این نقطه در شمل بر یکتا دو دو
لفت و گنایت -

هم هست و آدمی را نیز گویند -
 مشت برنده - باز اسب بلفظ بر وزن خشک است
 زنده و در گران را گویند و آن افزایه باشد که بدان خوب
 و تخته تر باشد -
 مشت برنده - باضافه هاء آخر یعنی مشت برنده است
 که زنده در و در گران باشد
 مشت برده - یعنی اول و در اسب قوتش بود او کشیده شود
 از ناز و یون باشد آن دو است که برهن و برهنه بمانند
 نافع باشد و از مشت رو بسبب گران گویند که چون مشت از آن
 بر روی کسی زنده روی آن کس سیاه گردد -
 مشتقشماره یعنی مشت افشار باشد که طلایه دست نشانی
 است و شراب جهودی یعنی شراب انگور پیش از این گویند -
 مشتقش - یعنی اول بر وزن کشتن یعنی مالیدن باشد
 اعم از آنکه دست در چیزی باشد یا نند یا چیزی را در چیزی دیگر -
 مشتقشنگ - یعنی اول و فتح ثالث و سکون ثانی و نون
 و کاف فارسی و ز و راه زن را گویند و یعنی آن
 دست تنگ است که نفس و بریشان باشد -
 مشتقش - یعنی اول بر وزن پر گونا نام گشت سرخ رنگ -
 مشتقشواره - یعنی اول بر وزن شتواره رنده در و در گران
 را گویند که بدان خوب و تخته تر باشد و یک مشت از هر چیزی را
 نیز گفته اند و یعنی گویند یک دست از ثانی و گندم و جو و رو
 کرده است که با چیزی بسته و در دست گرفته باشد همچو شیشه و آه
 که بنده و بر پشت گیرند -
 مشتقه - یعنی اول و سکون ثانی و فتح فوقانی در سه هر چیزی را
 گویند عموماً همچو سه کار و در خنجر و میته و امثال آن و افزایه
 که در افغان و صلابان بر زه کمان زنده تا پنبه حلاجی شود و صلابان
 و از البعری مدق گویند و نیز گفته باشد از برنج و فولاد که در آن
 کفش دو زجرم را بدان گویند و یعنی اول چیزیست فروختن
 بگرد و حیل و فریب را گویند مثل آنکه شخصی را روکش کنند و

صاحب مال گردانند و اسباب خود را بنا بر او بفرود دهند -
 مشتقی - یعنی اول بر وزن کشتی نوسه از جامه لطیف
 و حریر نازک باشد و کنایه از معدومست چند و گروست
 اندک هم هست -
 مشتقی آتش - یعنی مشت آتشی باشد که کنایه از طافان
 و ظلم کنندگان و آتش پرستان و دیوان است -
 مشتقش خاک - کنایه از دنیا است و کنایه از گروست
 اندک از مردمان و آدمیان هم هست -
 مشتقش زیاو - بجز اسب بلفظ دار کنایه از گروه مخالف
 و مردود و حقیر و اندک باشد -
 مشتقش شزار - یعنی نشتن لفظ دار کنایه از ستاره است
 آسمان است و هفت کواکب را نیز گویند که فرست و هفت
 و زهره و شمس و مریخ و مشتری و زحل -
 مشتقش خیار - یعنی غنیم لفظ دار کنایه از گروه مردمان
 باشد که در زمین راهم گفته اند -
 مشتقش باخا - لفظ دار بر وزن و معنی مشتقش است هم
 از چیزیست نشتن بسیار و کارهای دیگر -
 مشتقش - یعنی اول و ثانی و سکون ثانی و سکون ثانی لفظ دار
 منع از کشیدن باشد یعنی بخشش چنانچه کشیدن یعنی لغزیدن
 کشیدن آمده است -
 مشتقش - یعنی اول و فتح ثانی و سکون ثالث لفظ دار و
 نون مفتوح و فرمگ هماگیری نونه از حلو انوشته اند
 و در جاب و دیگر لفظ اول و بجای نون آسب قوتش بر وزن
 شلخته آمده است یعنی حلوای که از آتو بر تو گویند -
 مشتقش کشته زال زر - یعنی صبح و سپیده
 آفتاب بر آمده و بجای زال زر بال زر هم بنظر آمده است -
 مشتقش و عشق - بانون و آسب قوتش بر وزن بیلو شکر
 بلغت زنده و باشد یعنی چیدن باشد و مشتقش یعنی چیدن
 و مشتقش یعنی چیدن -

مشعبدان حقه کسب - کنايه از ماه و آفتاب است و بعضی
گوایک بعد گرفته اند -

مشعله خاوری - کنايه از خورشید جهان آراست -
مشعله روز - یعنی مشعله خاوری است که آفتاب
حالتاب باشد -

مشعله صبح - یعنی مشعله روز است که کنايه از خورشید باشد
مشعله کیتی فرورز - یعنی مشعله صبح است که کنايه از آفتاب
حالتاب باشد و اشاره بحضرت رسول صلوات الله علیه
و آله نیز است -

مشقوکیه - باقاف و لام بر وزن گردونیه نام ماورزن
و امن باشد و امن عاشق عذرا بود و قصه دامن و عذرا
مشهور است -

مشک - کسر اول و سکون ثانی و کاف فارسی معروف
گویند ناف آهوه خطائی است و عربان مسک خوانند
باسین بلفظ و بفتح اول پوست گو سفند است باشد که
درست کنده باشد خواهد باغت شده باشد و خواهد شده باشد
و دوران ماست و آب کنند -

مشک بید - بضم اول یعنی بید مشک است و یعنی عود
هم بنظر آمده است -

مشک دانه - بضم اول دانه باشد خوشبو است که آرا
سوراخ کنند و برشته کنند و نام سخن بست و دوم است از
سی سخن بار بد و کسر اول هم آمده است -

مشکدر - بفتح اول و دال اجد و سکون ثانی و ثالث
و راه فرشت جانور است که مشک و خیک آب را پاره
و سوراخ کند -

مشکدم - بضم اول و فتح دال اجد و سکون هم در آخر جا
باشد سیاه رنگ در غایت خوش آوازی -

مشکر - بفتح اول و کسر ثانی منع از شکار کردن است یعنی
شکار کن چه شکر یعنی شکار آمده است -

مشک زمین - گیاه باشد بقایت خوشبو است و آرا
بعربی سعد گویند و مشک مینی هم می گویند -

مشک فوشان - معروف است و کنايه از فردمان
خلیق و مهربان و خوشبو است باشد -

مشک فشان از قفا - کنايه از شخصه است که در وقت
حرف زدن بوسه خوش از دهنش آید -

مشکک - بضم اول تصغیر مشک است و نام گیاهی هم است
خوشبو است که بعربی سعد خوانند -

مشکل - بفتح اول و سکون ثانی و ضم کاف فارسی و لام سخن
وزور اینرا را گویند و باین معنی بجای حرف ثانی نون
هم آمده است و الله اعلم -

مشکالی - باسیم بلف کشیده بر وزن خشکالی نام سخن
بست و چهارم است از سی سخن بار بد است

مشکون - بفتح اول و کاف نسی و فتح از شکستن است و یعنی
مندی سخن و آشفته مشهور آمده است که منع از تندی کردن و
آشفته شدن باشد -

مشکنافه - بسکون کاف فارسی گیاه است که دانه و تخم
آن همانند مشک خوشبو است باشد و کسر کاف مشک خالص
و پیش را گویند -

مشکنک - بضم اول و سکون ثانی و کسر ثالث و فتح نون
کاف ساکن بر زده الیت کوچک شبیه بلبک و او پیوسته
در کنار آب نشیند و گوی همین را نیز گویند که در زمین افتد

مشکو و مشکوسه - بضم اول و سکون ثانی و ثالث بواو
مجهول کشیده در لغت اول و ثانی زوده در لغت دوم یعنی
بختانه باشد و کنايه از حرم سراسر باوشایان و سلاطین هم است

و خلوت خانه شیرین و مشهور را نیز گویند و یعنی کوشک و بالاخانه
باشد مطلقا خواه کوچک و خواه بزرگ و بعضی بالاخانه کوچک را

مشکو خوانند و با طعم را هم گفته اند و بفتح اول نیز درست است
و تصغیر مشک و خیک هم است که مشکچه باشد -

مشکوفه - بفتح اول و آخر که فای باشد نوع از حلوا می باشد
و شکریست و از مشکوفی هم می گویند که بعد از فای می چلی باشد
مشکول - بوزن مشکول یعنی مشک خیک کوچک باشد
و از آنجا که مشکوفه نیز خوانند و مهل مشکول هم هست و در عربی میگویند
و یکایک سفید را گویند از دو اب -

مشکوله - بوزن مدخوله یعنی اول مشکول است که مشک
و خیک کوچک باشد -

مشکوه - بوزن مستوه شیخ از ترسیدن و واهمه کردن باشد
یعنی ترس و اندیشه کن چ مشکوه بکسر اول یعنی ترس هم آمده است
مشکویه - بفتح اول و تحتانی آخر یعنی مشکوی است که تجانه
و حرم سراسر سلاطین باشد و نام نوا نیست از موسیقی -

مشکوفی - بوزن بدخوفی یعنی آخر مشکویه است که نام
نواست و مخنی از موسیقی باشد -

مشکیره - بازاء لفظ و از بوزن تخفیفه یعنی مشکوچ است
که خیک و مشک کوچک باشد -

مشکین - بضم اول هر چیز مشک آلود را گویند و بعضی میگویند
هم گفته اند -

مشکین چاه و مشکین چه - لغت اول اجیم فارسی
بافت کشیده و ظهور با لغت دوم بفتح جیم و ظهور با کتایه از
خال خوبان است و در جائی دیگر خال را مشکین چو گفته اند
بفتح جیم و سکون واو -

مشکین ختام - بضم اول و کسر خاء لفظ دار کتایه از
شراب است که در آخر یکے مشک کند و این کلمه را در تعریف
و بعضی در صفت شراب گفته اند -

مشکین سنان - بضم اول و کسر سین ب لفظ کتایه از
ترکان معشوق است -

مشکینک - بضم اول و فتح نون و سکون کاف در آخر
نوع از حلوا باشد و از آنرا از حسل و گاه به از شرک هم میزنند -

مشکین کلاه و مشکین کلاه - لغت اول بضم اول

وکاف و لام الف و ظهور با و لغت دوم بحدف الف از کلاه
بمعنی کلاه سیاه است و معشوق کلاه سیاه را نیز گویند و کتایه از
گیسوسه خوبان هم هست و کاکل و زلف را نیز گفته اند -
مشکین مهره - بضم هم و سکون با و فتح را کتایه از کراه
زمین است -

مشکین و فوادار - بکسر نون گل سرسین را گویند و آن
گلک باشد سفید و کوچک و صند برگ و خوشبوست و فوادار
از آن جهتش گویند که از اول بهار تا آخر تابستان و در بعضی
از مواضع تا آخر پاییز در درخت بماند و مشکین با اعتبار بسو
است نه رنگ -

مشمشا - بفتح اول و هم و سکون ثانی و شین نقطه دار لفظ
کشیده بلفظ ژند و پازند نوع از زرد آلو قویسی باشد -

مشمش - بضم اول و فتح ثانی و سکون نون و جیم نوع از غله باشد
که از آهندی کلاه و باکاف و لام الف و واو و کرا و باکاف
و راه قرشت و الف و واو گویند و بکسر اول گفته باشد
سبز رنگ که چون برگ گوشت نشین گوشت را کنده کند و کرا
در آن افتد -

مشنگ - بضم اول بوزن تفنگ یعنی اول مشخ باشد که
نوع از غله است و بفتح اول بوزن خدنگ هم همین است
و هم یعنی زرد و راهزن باشد -

مشنگک - بضم اول و فتح ثانی و سکون نون و کاف کاف
مفتوح بکاف تازی زده یعنی مشک است که غله نیز معلوم
باشد و در راهزن بود بفتح اول -

مشو - بضم اول و ثانی با و کشیده غله است مانند عدس
و قوت و منفعت آن نیز همچو قوت و منفعت عدس باشد و
آنرا بنقه نیز خوانند -

مشیا - بفتح اول بوزن اشیا بلفظ ژند و پازند
روغن گو سفند را گویند -

مشیب - بفتح اول و ثانی تحتانی کشیده و بیای بجز بزرگ

منع از در هم شدن و آشفتن گردیدن و لرزیدن باشد یعنی آشفتن
مگر در در هم شدن و لرزیدن چه شبیهانیدن یعنی بر هم زده شدن و آشفتن
گردیدن باشد -
مشتمله و نیا - کنایه از آسمان است و کنایه از آفتاب
هم هست و آنرا ششم عالم نیز گویند -

معد - به فتح اول بروزن سده خصیه انقلب را گویند -
معد انبار - به فتح اول و هزه کنایه از مردم بسیار خوار و
پرخوار و شکم پرست باشد -
معدر - تنگ کردن - به فتح تاء فرشت کنایه از بسیار
چیز خوردن و شکم پر کردن باشد -
ممشوق - تنگدل - کنایه از دنیا و عالم است و این سخن
بجای لفظ تنگدل سنگدل هم بنظر آمده است و سنگ دل
بمعنی سخت دل گفته اند -

بیان شانزدهم
در سیم با صواب لفظ شتمل بر پنج لغت و کنایت

مصر - بکسر اول و سکون ثانی و راء فرشت لغت عربی
بمعنی شهرت عموماً و شهر که معروف و مشهور است خصوصاً و
بمعنی شهرت هم آمده است -
مصر لیمخا ناه - کنایه از قاف جسد آدمی باشد که پناه
و طیب است روح است -
مصر و حاور می - کنایه از آفتاب عالم است است
در محل بر آمدن و فرود رفتن -
مصر می - مشوب بمصر را گویند و کنایه از قلم است که بر آن
چیز نوشته گویند و شمیر را نیز گویند و تریاک و نبات را هم
می گویند -
مصر می مار - کنایه از نیزه و سنان مصری است -

معقار - با قاف بروزن دلدار معنی درخت آو را گویند -
معطلت زن - کنایه از بازگیر و رقاص و مردم لوند باشد
و چیز و منقش را نیز گویند و شخصی را هم می گویند که نماز را به
تمام گزارد -
معکومی - حرف آخر درین کلمه فارسی است بمعنی آگاه
و دریافت باشد -
معموره عمر و لیسث - کنایه از شهر شیراز است که بر سر
شیراز را عمر و لیسث بنا کرده است -
معن زالمده - شخصی بوده از عرب در نهایت همت
و کرم و سخاوت -

بیان هفتم
در سیم با عین بی لفظ شتمل بر سیزده لغت و کنایت

معاشران - باشین لفظ دار و راء بی لفظ بروزن
و معنی مصاحبان باشد چه لفظ معاشر عرب است و العن و لول
در آخر جمع فارسی است -
محرز شیخ - کنایه از برگه کس خزان دیده باشد و گلهای
زرد را هم می گویند و شعاع صبح صادق را نیز گفته اند -
محر خالیه یون - کنایه از شب است که عربان لیل خوانند
محرزه شیخ - با ذاء لفظ دار کنایه از ماده باشد که
از آسمان بجهت عیسی و حریم نازل شد و مرده زنده کرد
عیسی را نیز گویند -

بیان هجدهم
در سیم با عین لفظ دار شتمل بر سبک لغت و کنایت

مع - به فتح اول و سکون ثانی بمعنی زرف است که لجر بی
عین خوانند و بمعنی رودخانه هم آمده است و بعضی اول تش بر
را گویند و بکسر اول مخفف معج است و آن بخار است باشد
تیره و ملاصق زمین -
مغاشا - با تاء شلته بروزن لباس بیخ درخت انار
صحرایی است که لبربی رمان البربی خوانند و نوعی از آن لفظ
و نوعی هندیست و آن سفید بزروی ماکلی می باشد و فنگلی
و شکسته اعضا را نافع است -
مغاک - به فتح اول بروزن پلاک یعنی گودال است

مغاک

خواه در زمین و خواه در غیر زمین باشد -
 مفاک ظلمت - کنایه از زمین است و کنایه از جسد و قاع
 آدمی هم هست و از مفاک ظلمت خاک می گویند -
 مفاک غار - بکسر ثانی و غین نقطه دار بالف کشیده و
 بر سه قرشت زده کنایه از گور و قبر باشد -
 مغان - بضم اول جمع منعت یعنی آتش پرستان و
 نام ولایتی هم هست از آذربایجان و موغان نام شهر آن
 ولایت است -
 مغانه - بضم اول بروزن دو گانه طرز روش و قاعده
 و قانون و آداب آتش پرستان را گویند -
 مغد - بفتح اول و سکون ثانی و دال ایچه علف شیران را
 گویند و عبری لجاج البری خوانند و زعفران است و بعضی
 گویند مغد باد سنجان است و بعضی دیگر گویند نوعی از کاه کوچک باشد
 مغزو - بار سه قرشت بروزن محمود و بلغت بربری است
 از کاه کوچک باشد -
 مغزبرون - بضم باء ایچه کنایه از بسیار گفتن و در
 دادن باشد -
 مغز تر کردن - بفتح تاء سه قرشت کنایه از حرف زدن
 و سخن کردن باشد -
 مغز در سر کردن - کنایه از خاموش شدن و سکوت
 در زمین باشد -
 مغزین - بروزن قزوین نام نوسه از حلو باشد -
 مغزینیه - بروزن کبجیه بمعنی دماغ باشد -
 مغکده - با کاف و دال ایچه بروزن بفتح میانه و شراجه
 را گویند و خانه آتش پرستان را نیز گفته اند -
 مغفل - بفتح اول بروزن عقل بمعنی خواب استراحت باشد
 مغلاج - بفتح اول بروزن کجواج گوشت را گویند که بخت
 گردگان بازی کنند و وجه تشبیه این گو دال بازی است
 چرخ بمعنی گو دال و لاج یعنی بازی باشد و کبیر اول هم گفته اند -

مغلاج - با غین نقطه دار بروزن و معنی مغلاج است که گوید
 جوی بازی باشد -
 مغلاگاه - بفتح اول بروزن تنگگاه جایی استراحت و خوابگاه
 آدمی و حیوانات دیگر باشد چنانچه معنی استراحت و نگاه بمعنی
 جایی و مقام هم آمده است -
 مغلی قندرز - بضم اول و ثانی و قاف و دال ایچه و سکون
 نون و زاء هوز اشاره به محل بچای بیه و بیباک و
 خوزیز و خوشخوار باشد -
 مغمومه - با هم بروزن منظور بلغت اهل بربر قلیه
 باد سنجان را گویند -
 مقناطیس - بلغت یونانی سنگ آهن را باشد گویند که
 قدره مقناطیس در گردن آویز و زمین او زیاد شود
 و هیچ چیز فراموش نکند و در پشت را نیز نافع است و همچنین
 در پاهای و فقرس را چون بردست گیرند و گویند معده آن
 در فقره ریاست اگر از آب سیر یا آب دهن روزه دار
 بیند این خاصیتش زایل گردد و بجز الف هم نظر آمده است
 که مقطیس باشد و بچای حرف دوم قاف هم درست است -
 مغند - بضم اول و ثانی و سکون نون و دال ایچه بمعنی گلوله
 باشد مطلقاً و گرفته را نیز گویند که در میان گوشت می باشد
 و آنرا خدوسه گویند و هر چیز مزوج و در هم آمیخته را نیز گفته اند
 مغنده - بضم اول و ثانی و سکون نون و فتح دال ایچه
 گرفته و گنده را گویند که بر اندام مردم از گوشت مانده
 گردگان بر می آید و بعضی گره و گنده های کوچک را گفته اند
 که در میان گوشت و گلسته در زیر پوست مانند شیل می
 باشد و عبری غده است گویند و بعضی هر گره و گنده را گویند
 که در بدن آدمی بهر سه خوله کوچک خواهد بزرگ خواهد در گنده
 و خواه در و گنده بلکه بعضی گفته اند گره و گنده و دنبه باشد
 که بسیار در و کند -
 مغنیسا - با سین ب نقطه بالف کشیده بروزن و سبیا

گل باشد سیاه رنگ و آنرا از کواکشان آورند و آن بر قشیشا
 بود و بعضی گویند که ست الوان و بسیار است نرم که
 شیشه گران بکار برند و آنرا سنگ سیلانی گویند و بچ رنگ
 شهرت دارد -
 مغیاز - بکبر اول و یاس حطی و زاسه هوز بر وزن مقر
 یعنی شاگردانه باشد و آن دوسه بولیت که بطریق الغام بعد
 از اجرت استادش گردد و هندی و فتح اول هم آمده است -
 مغیلان - بالام بر وزن سلیمان نام درختیست خار دار
 و عبری آنرا آم غیلان خوانند -
 مغیلان باستان - کنایه از دنیا و روزگار است -
 مغیلا نگاه - باکاف فارسی بر وزن سلیمان جاه یعنی
 مغیلان باستان است که کنایه از دنیا باشد -

کشیده و نون کسور سین بے نقط زو بلغت رومی و بعضی
 گویند بیونانی تخم کرفس که همیشه و آن سیاه و طولانی بیابان
 و آنرا اسالیون هم گویند -
 مقدونیه - بر وزن گردونیه نام شهر است که دار الملک
 فیلقوس پیر اسکندر بوده -
 مقر - بر وزن صبر علفیست که صبر از آن بهم میرسد و صبر
 است معروف گویند عربی است و معنی تلخ باشد -
 مقرضه - بکبر اول و فتح ضاد و نقطه دار نوع از پیکان تیر
 باشد و آنرا دو شاخه سازند و نوع از حوا هم هست -
 مقرش - بضم اول و فتح ثانی و نون و سکون ثالث و
 سین بے نقطه در مویده الفضا ایست بلند مدور باشد که با نوز
 بر آن روند و نقل از زفان گویند که کتابت معنی بناست مدور
 آهوی و نوبان پایست بلند باشد و نوع از کلاه هم هست
 یعنی رنگ برنگ هم آمده است و در کتب اللغت عربان عمارت
 را گویند که آنرا انقاشی کرده باشند -
 مقصود کن فکان - اشاره به حضرت رسول صلوات
 علیه وآله باشد -
 مقفل - بضم اول و سکون ثانی و لام معنی گریز باشد که بجز
 عمود خوانند و نام درختیست و بعضی گویند صحنه است و آنرا
 مقفل از رق و مقفل کبی و مقفل الیهود و مقفل عربی و مقفل
 خوانند و گویند از عطریات است چه بخور آن خوشبوست
 می باشد و نوع از عطر باشد که آنرا از عود و عنبر و صندل
 و غیر آن سازند بواسیر را نافع است و هفت تخم بزوری را
 نیز گویند که بجهت عاشقان بپزند بجهت دفع عشق از ایشان
 مقلوبنا - بر وزن افلوبنا بریانی خیار دراز را گویند -
 مقلیان - بفتح اول و سکون ثانی و کسر لام و تحتانی و
 نون مثلثه هر دو بالف کشیده بلغت سریانی تخم سپندان است
 که تخم تره تیزک باشد و عبری حب الرشا خوانند -
 مقفیل - بضم اول و ثانی تحتانی رسیده و بلام زده هفت

بیان نوزدهم
 در رسم باقاف مثل بر چهار لغت و کنایت
 مفرج کران فلک - کنایه از فرشتگان و ملاک باشد
 دستار باو کواکب را نیز گویند -
 مفرس - براوسین بے نقطه و حرکت غیر معلوم نوع
 از زینت زینت باشد که از سقف عمارت آویزان کنند -
 مفلک - بر وزن افلاک مردم تهیدست و پریشان
 و درویش و فلس و فلاکتی را گویند -
 مقفلان - باحای حطی بر وزن مفلان نام رودخانه
 ایست و سرحد ولایت خزان و معنی رستگاران هم هست
 چه مفلح در عربی معنی رستگار باشد و الف و نون جمع فارسی است

بیان بیستم
 در رسم باقاف مثل بر چهار لغت و کنایت
 مقامات رضوان - کنایه از بهشت بهشت است
 مقام مصلح - جائز گویند که ابراهیم علیه السلام در آنجا
 نماز گزارده بود -
 مقفوش - بفتح اول و سکون دوم و اول بجد بواو

دانه باشد که در ایام عاشورا نیز خوردن و آن گندم و جو و نخود و عدس و باقلا و ماش و لوبیا است و در عربی خواب چاشت و شراب خوردن وقت چاشت را گویند -
 مقیلا - بابا است بالف کشیده آشته را گویند که از گوشت کوفته و روده گوشت زنده کرده و دنبه و پیاز و گندم و برنج و نخود و عدس و لوبیا و باقلا و شلغم و چغندر و گندنا و زردک پزند بعضی گویند مقیلا آشته است و در عاشورا نیز که آتش عاشورا باشد -
 مقیم منزل هفتم - کنایه از زحل است و آن در فلک هفتم است باشد -

کشیده و بنون زده نام شهر است مشهور در ایران و نام ولایت آن شهر هم هست گویند رودخانه دارد و در ایران از یک گشت سنگ ساخته اند هر که از آن پلی می گذرد البته او را تعویذ می آید و عثمان می کند چه بسیار مردم شرابا کرده اند و زمین خود را بسته از آن پلی گذرشته اند و در ساعت فی کرده اند و این با کجا صیبت است و بفتح اول هم گفته اند -
 مکر نه - بفتح اول و ثالث بروزن ارجه یک است که آن را بعرابی حکمته التیس خوانند -
 مکر و متن - با تا سه فرشت بروزن بپوشان بلفش شود پازنده یعنی پذیرفتن و قبول کردن باشد -
 ملس - بفتح اول و کسر ثانی و سکون سین بی نقطه بر معنی باج و دستوری و راهداری و امثال آن باشد و آنرا ملس هم گویند -
 مگست - بکسر اول بروزن و معنی شکست باشد و اتباع دوم ادون و مهمل شکست هم هست -
 مکمل - بفتح اول و کسر ثانی و سکون لام زبور گویند و آن کره باشد سیاه رنگ و دراز که خون فاسد از بدن انسان می مکد -

بیان بست و یکم

در هم با کاف تازی شکل بر هیچ وجه لغت و کنایت

مک - بفتح اول و سکون ثانی یعنی مکیدن باشد و امر مکیدن هم هست یعنی مک و مکند و مکند را نیز گویند که فاعل مکیدن باشد و بضم اول یعنی زودین است و آن نیز می باشد کوچک که عربان سطر خوانند و این معنی بفتح اول هم آمده است -
 مکاب - بروزن خواب منخ از کافتن و کاویدن باشد یعنی بسجود کاو کاوکن و با او نیز درست است چه در فارسی با سه اجدود و او هم تبدیل می یابند -

مکو - بفتح اول و ثانی نواد مجهول کشیده افزا رست جولا همگان را که ماشوره را در میان آن نصب کنند و جامه بپوشند -
 مکوک - بفتح اول و سکون کاف در آخر یعنی مگوست که دست افزا جولا همگان باشد و بدان جامه بپوشند -
 مکیار - بکسر اول و سکون ثانی و تحتانی بالف کشیده و بزوی نقطه دار زده پسر امر را گویند و چیز و مخمشت و پشت پاس را نیز گفته اند -

مکاس - بضم اول بروزن قطاس نهایت تاکید و با لغت کردن را گویند و کاسه و معامله و طلبی که پیش کسی باشد و آنرا بعرابی تقصضا خوانند و زرسه و چیزه را نیز گفته اند که بر هم دستوری و باج و راهداری از آینه و رنده بگیرند و فاعل این فعل را نیز گفته اند که باج گیرنده و عشار و راهدار باشد -
 مکاکفت - بفتح اول و ثانی بالف کشیده و کاف مفتوح با فاء فوقانی زده یعنی ریخ و آفت و آزار باشد -

مکیب - بفتح اول و ثانی تحتانی کشیده و بیله اجد زده منخ از مکیدن است که معنی تماشایی نمودن و بیکسورفتن و از جابه کشتن باشد یعنی از جابه نشو و بیکسور و در جابه دیگر نوشته اند که از راستی بطرف چپ می رود و معنی میباید هم گفته اند -

مکد لطیس - با دال اجد و یا و طاسه حلی و سین بی نقطه نام پدر و این است که عاشق عذر باشد و قصه و امت و عذر مشهور است -
 مکران - بضم اول و سکون ثانی و زایه بی نقطه بالف

مکیب - بفتح اول و ثانی تحتانی کشیده و بیله اجد زده منخ از مکیدن است که معنی تماشایی نمودن و بیکسورفتن و از جابه کشتن باشد یعنی از جابه نشو و بیکسور و در جابه دیگر نوشته اند که از راستی بطرف چپ می رود و معنی میباید هم گفته اند -

یعنی مردم را از راستی کجی راه نمائی نکن -
 مگیش کردن - بمعنی مگش کردن و درنگ نمودن و تاخیر
 کردن باشد -
 مگیدن - بروزن و معنی مزیدن است و آنرا جوشیدن
 هم می گویند باجیم فارسی -
 مگیس - یعنی اول و ثانی بتحتانی کشیده و بسین بلفظ
 زده یعنی مکاس است که نهایت مبالغه کردن در کار است و
 معامله و طلبی باشد که بیش کسی است -

بیان بست و دوم

در سیم با کاف فارسی شتمل بر پنج لغت و کنایت
 مگ - بر فتح اول و سکون ثانی جماعتی اند که ایشان در
 سواحل بعضی از بحورها باشند و بلغت نژاد و پاژند درخت
 و نخل خرمار گویند -
 مگر - بر فتح اول و ثانی و سکون راء قشقت ترجمه الاست
 و از برای پنهان آید و در مقام شک و گمان استعمال میکنند
 نه در مقام یقین و تحقیق و گاهی در مقام یقین وقتی هم می آید
 مگس بر اینیدن - کنایه از کساد می بازار باشد -
 مگس گیر - بروزن نفس گیر عکلیوت را گویند -
 مگکل - بر فتح اول و ثانی و سکون لام یعنی وزن و غوک باشد
 و کبستر ثانی زور را گویند و آن کریمت سیاه رنگ که خون فاسد
 از بدن و اعضا مردم بکشد -

بیان بست و سوم

در سیم با لام شتمل بر سی هفت لغت و کنایت
 مل - یعنی اول و سکون ثانی یعنی امر و باشد و آن میوه است
 معروف که بفرنی کثری خوانند و نوعی از امر و در رنگی قرمز است
 که آنرا حمل می گویند و یعنی شراب انگوری هم است و بلغت
 اندک دو است که آنرا پریاوشان گویند و کبستر اول یعنی سوس
 باشد مطلقا اعم از سوسه مردمی و ریش و اعضا دیگر از
 انسان و حیوان و بفتح اول و تشدید ثانی و عربی یعنی سیر شده

و از گرسنگی بر آمده باشد و آنرا دانه و ملال یافته را نیز گویند
 و بمعنی خمیر در زیر آتش کردن و جامه و سخن هم آمده است -
 ملطاح - بر فتح اول و ثانی بالف کشیده و بجای نقطه دار زده
 نام جزیره است از جزایر زیر باد و اکنون بجا خانه اشتهار دارد
 و نام دوازده هم است مانند اشنان -
 ملازه - یعنی اول و فتح زاء نقطه دار گوشت پاره باشد
 شبیه زبان کویکلی که از آنهاست کام آویخته است و بفتح اول
 هم درست است و بازای فارسی نیز آمده است -

ملان - بر فتح اول و سکون آخر که نون باشد منع از نشاندن
 و جنبانیدن باشد یعنی میفشان و مجنبان چرلان بمعنی جنبان
 و افشان است -

ملاسه - بفتح اول و سکون آخر که تحتانی باشد منع از
 لائیدن است که بمعنی گفتن و نالیدن و آلوده کردن باشد
 یعنی حرف مزین و ناله کن و آلوده ساز یعنی میالاسه -
 ملائک - کنایه از مبارک است - کنایه از مبارک است - کنایه از مبارک است
 مبارک قدم باشد -
 مل تنگ - بمعنی تنگ شراب باشد یعنی شخصی که حوصله
 در شراب خوردن نداشته باشد و او را مل تنگ بروزن
 خرنگ هم می گویند -
 ملجای نوح - کنایه از کوه جودیت که کشتی نوح علیه السلام
 آنجا فرود آمد -

ملیح - بر اول و سکون ثانی و فتح جیم فارسی و خا نقطه دار
 ساکن می باشد را گویند که در فلاحین گذارند و اندازند -

ملیچکا - باجیم فارسی بروزن کر بلا یعنی تصدوار اده باشد
 ملح - با حاء بلفظ بروزن مزیم جاره و بافته ابریشمی را گویند
 ملخ آبی - نوعی از ماهی کوچک باشد که آنرا عبری پر بیان گویند
 ملخ سیاه - ملخ چنده را گویند و آن غیر ملخ پرور است
 یعنی گویند ملخ است که هنوز پر پر نیارده است و آن را
 عبری دبی خوانند -

ملج - بیخ اول و ثانی و سکون ثالث و حیم فارسی گویا به باشد
 که چون چهار پایان خورد دست گردند -
 ملحقه - باعین بے نقطه وقاف بروزن و غده کفچ آهنی را
 گویند و در خراسان ملاقه خوانند -
 ملعم - باعین بے نقطه بروزن و معنی مرهم باشد و بعضی گویند
 ملعم که سب و پینه نیست که مرهم را در آن مالند و بر زخم نهند و در
 مالیدن بر اعضا را نیز گویند و در هندوستان مردن خوانند
 بر بیخ سیم و اول و باعین فقط در مرهم بنظر آمده است -
 ملک - بضم اول و سکون ثانی و کاف و آن باشد بزرگتر از
 ماش و آنرا بزند و خورد و بعربی جلبان خوانند و کبیرا اول
 سفیدی را گویند که در بن ناخن پیدا آید و بعضی گویند لفظ
 سفید است که بر ناخن افتد و در عربی بمعنی زمین است و جمع آن
 املاک باشد و راه راست را نیز گویند -
 ملکا - بیخ اول بروزن ترسانام مردس بوده مجتهد و صاحب
 مذہب ترسایان و فقیه ملت ایشان و او را ملوکا هم می گویند
 بلغت نژاد و پانزاد پادشاه را گویند -
 ملک ارشی - بیخ همزه و راء قرشت بروزن سلگ حبشی
 کنایه از ملک ایران زمین است -
 ملککان - بروزن مرجان نام پدر خضر علیه السلام باشد و او
 از احفاد سام بن نوح است و الیاس از اعمام اوست -
 ملک آواز - بیخ اول و ثانی بمعنی بلند آواز باشد
 که مرد مشهور و معروف است -
 ملک شاه - نام پدر سلطان سمرقند پادشاه
 خراسان بوده -
 ملک فرج کردن - کنایه از یاد کردن و قوت دادن باشد
 ملک نیمروز - کنایه از آدم علیه السلام است باعتبار اینکه
 تالیف روز و در بهشت بوده و کنایه از حضرت رسالت پناه
 صلوات الله علیه و آله نیز هست باین اعتبار که تا نیم روز
 بهشتی را به بهشت و روزی را بدوزخ میفرستد و نیز باین اعتبار
 که بار اول از سلطین پادشاه سیستان بود که آن پادشاه است که از شهر
 آورد و کنایه از رستم زال هم هست و او پادشاه سیستان بود
 و حاکم سیستان را نیز گویند چه سیستان را نیم روز هم می گویند
 بسبب آنکه چون سلیمان علیه السلام با بنجار سید زمین آن را
 پر آب دید دیوان را فرمود خاک بریزد و در نیم روز پر خاکش
 گردند و وجوہات دیگر هم دارد -
 ملکو تا - با کاف و تاء قرشت بروزن محمود ابلیس است
 و پانزدهمین شهر یار باشد و آن پادشاه است که از شهر
 پادشایان زمان خود بزرگتر است -
 ملماز - با سیم بروزن شهنماز رنگه و گویند باشد که رنگرزان
 بدان جامه را زرد کنند و آنرا ملیمه بروزن هم نیز گویند
 ملمع کار - معروف است و آن شخصی است که تنگه نقره و طلا را
 بر روی مس و آهن می چسباند و کنایه از مردم منافق و
 نفاق و غدار و مکار هم هست -
 ملمع کار شیطانی - کنایه از مردی باشد که باطل را
 در لباس حق جلوه دهد -
 ملنجیدن - کبیر اول و ثانی و سکون نون و حیم تحتانی
 کشیده و دال مفتوح بنون زده بمعنی پر کشیدن باشد و بمعنی
 او سختن هم بنظر آمده است -
 ملنگ - بروزن پلنگ مردم مجرد و پارس و به پیش
 دست آبی را گویند و منع از لنگیدن هم هست -
 ملوخیا - بضم اول و ثانی بواور سیده و کسر خاف نقطه دار
 و تحتانی بالف کشیده بلغت گیلان نوسه از گل خنابزی
 باشد و آنرا بشیر از می خطمی کوچک میگویند و بلوکیه مشهور است -
 ملوکا - بیخ اول و کاف بالف کشیده بروزن صبور بمعنی
 ملک است که مجتهد و فقیه و صاحب مذہب ترسایان باشد -
 ملونیا - بضم اول و کسر نون و تحتانی بالف کشیده بلغت
 سربانی خیار در اندر گویند -
 ملعم - با هاء هوز بروزن و معنی مرهم است -

طیبارہ بابا سے کج بروزن پیدار نام و لاسیتہ است
 برکتا دریاے عمان و مودم آن ولایت ہمہ دیوتہ اندر چہ
 ایشان ہر یک دو شوہر و زیاد کنند و فرزندے کہ ہم سے رسد
 بعد از یک سال ہمہ یکجا جمع سے شوند ہر یک چیزے بردت
 می گیرند و آن طفل را می طلبند بجانب ہر کدام کہ مرتبہ اول متوجہ
 شد از ان شخص است و او تربیت می کند۔
 طعیطرا۔ برنج اول و ثانی بالف کشیدہ ہونانی بمعنی بطرانا
 کہ زاج سیاہ و زاج کفشگران باشد۔
 طعیوس۔ باباے حطی بروزن افسوس نام جزیرہ ایست
 از جزائر یونان کہ طین مخموم را از ان جزیرہ می آرند و اللہ اعلم

بیان بست و بیستم
 در سیم بانوں مشتمل بر ہفتاد و ہفت لغت و کنایت
 مسن۔ بر فتح اول و سکون ثانی معروف است و آن وزنے
 باشد مسین و بیہر جابے و آنچه درین زمان متعارف است پہل
 است راست و ہر استارے پانزدہ مثقال کہ مجموع من ششصد
 مثقال باشد بوزن تبریز و ہر مثقالے شش دانگ و دانگے
 ہشت جبہ و جبہ بوزن یکجو و ہا بن معنی عربان حرف ثانی را
 مشد و کنند و بمعنی خود ہم ہست کہ بعربی انا گویند و دل را
 نیز گفتہ اند و بعربی قلب خوانند و سوراخ وسط شاہین ترازد
 ہم گفتہ اند کہ زبانہ ترا زور از ان بگذرانند و ہر چیزے کہ
 بردخت بند و مانند گزلبین و ترلبین و بیدالکین و غیر
 و مانند آن و تودہ ہر چیز را نیز گویند۔

بیان بست و چہارم
 در سیم ہایم مشتمل بر شش لغت

عماس۔ بضم اول و ثانی بالف کشیدہ و سین بے نقط زو
 بمعنی گودال و مغاک باشد و سبتی را نیز گویند کہ در مقابل بلند
 است و فتح اول در عربی بمعنی مالیدہ شدن و سائیدن دو
 چیز باشد باہم۔
 قمل۔ بضم اول و ثانی و سکون لام عیبے و علتے را گویند
 کہ مخصوص چشم ہست۔
 حملان۔ بکسر اول و سکون ثانی و لام بالف کشیدہ و
 بنون زوہ نام پدر ہست و ان است و او پادشاہ تمام فرمایا
 بودہ و اورا امیرہ حملان سے گفتہ اند۔
 مملخت۔ بر فتح اول بروزن بد بخت کفش و پائے افزا
 باشد و ہا بن معنی ہلخت نیز آمدہ است کہ بجائے میسر اول ہا باشد
 مسمن۔ بر فتح اول و کسر ثانی و سکون نون بزبان ژند
 و پانزدہ بیضے چہ باشد چنانکہ ہر گاہ گویند مسمن میگوئی ارادہ
 آن باشد چہ گوئی۔
 ممول۔ بر فتح اول و ثانی بوا و رسیدہ و بلام زوہ
 منع از درنگ نمودن و تاخیر کردن باشد یعنی درنگ و
 تاخیر کن چہ ممول بمعنی تاخیر و درنگ است۔

منا۔ بر فتح اول و ثانی بالف کشیدہ و لغتے ژند و پانزدہ بیضے
 کشاد و فراخ باشد و آنرا شاگان ہم سے گویند۔
 مناخ۔ بر فتح اول بروزن و معنی فراخ است کہ کشادہ
 و معنی تنگ ہم آمدہ است و این لغتے از اصداہ است۔
 مناوی اسلام۔ کتابہ از مقری و موزن باشد۔
 منازل شناسان۔ کتابہ از عارفان و مجردان باشد
 و ایشان را منزل شناسان ہم سے گویند۔
 مناور۔ بر فتح اول و واو بروزن سر اسر شہر است نزدیک
 بشہر ختن بعض خلے لفظ دار و بعضے چین گفتہ اند بکسر جیم
 فارسی و اللہ اعلم و نام تجانہ ہم ہست۔
 منبر آل و دگان۔ کتابہ از قالب و جسد فاسقان و
 نامقیدان باشد۔
 منبر نہ پایہ۔ کتابہ از عرش است کہ فلک نہم باشد۔
 منبک۔ بکسر اول بروزن رندک گیا ہے را گویند کہ
 از ان جارب سازند۔
 منبل۔ بر فتح اول بروزن مثل بمعنی کابل و بیکار باشد
 و بمعنی بے اعتقاد و بد اعتقاد ہم ہست چنانکہ گویند غلامی

منجم یعنی بی اعتقاد و اویم و اعتقاد بی باوندارم و بضم اول
منگست که انکار کننده و از راه درویش دور باشد -
منبل دارو - به فتح اول و ثالث یعنی باشد که آزار بجست
نیک شدن جراحتهما و زخمهاست از سه استعمال کنند و بخت اهل
مغرب نیکه خوانند -
منبللی - بابایه ابجد بروزن صندلی یعنی کابلی و بیکاری
رسم اعتقادی و انکار باشد -
منفجوسه - بضم اول و سکون ثانی و فتح فوقانی و جیم بر او کشید
و بین بی نقطه مفتوح بخت رومی ناردین باشد و آزار منبل و
گویند و آن بخت خوشبوسه بسفیدی مایل -
منقو - با تاسه قرشت بروزن بدر و گویایه کوچک گویند
و آن پارهایه پوست شکسته گویند باشد که دوزخ و بار بخت
و مصالح پر سازند و بزند -
منج - به فتح اول و سکون ثانی و جیم نام دارو نیست که آزار
گویند و بضم اول هم زنجیر را گویند و موها و زنجیر عمل مخصوص
و کس بنور کس را نیز گفته اند و یعنی لاشه خرد ضعیف و ناتوان
هم آمده است و نام دهیست از بوانات و بزبان هندی
گفت باشد و آن گویا همیشه که از ان زبان سازند و معرب
منگ هم هست که درخت بزرگ یعنی باشد و بضم اول درخت
با دام تلخ است و کبر اول یعنی تخم باشد مطلقا خواه تخم گل و خواه
تخم خرزهره و غیر آن -
منج - بکسر اول و سکون ثانی و جیم مفتوح بجایه نقطه دار زده
شکسته باشد که بر فلاح گذارند و اندازند و این معنی بجایه زن
لام هم آمده است -
منج رورشان - بضم اول و کس زایه نقطه دار و او
در اسه بی نقطه و شین نقطه دار هر دو بلف کشیده و زن
در آخر تخم گلگیت که آزار خیزی می گویند -
منجک - به فتح اول بروزن اندک یعنی جستن باشد و کس
از جمله شعبده بائیست که شعبده بازان کنند و آن چنانست

که پارهایه آهن و سنگ زهره را در کاسه آب ریزند و یک را
از کاسه بیرون همانند و منجی قلم را از دوات و یعنی گمواره
هم هست که بعربی همد گویند و بضم اول مصفر منجست که بخت
عجل باشد و یعنی قزفل هم آمده است -
منجلی - بکسر اول و فتح ثالث و سکون ثانی و لام یعنی کنگیر است
و آن چیزه باشد که کشیدن آن آرزوی کمان کشیدن
حاصل شود -
منجلاس - به فتح اول و ثالث گوهر را گویند که در پس
حمامها و مطبخها کنند تا آبهاست چرکن و مستعمل بد اجبار و دوا
و گنده را نیز گویند -
منجلیک - با کاف بروزن و معنی منجینق است و منجینق
معرب منجلیک باشد و آن فلاحن مانند لیت بزرگ که بر
چوبه تعبیه کنند و سنگ و خاک و آتش در آن کرده بطرف
دشمن اندازند -
منجوق - بروزن صندوق ما بهی علم را گویند و به معنی چتر
هم آمده است و آن چیزه باشد که بخت محافظت آفتاب
بر بالای سر نگاه دارند و علم را نیز گفته اند -
منج - بروزن قدیم یعنی صاحب خداوند باشد و بیشتر
کلمات آید محمود و تمتد یعنی صاحب دولت و ارحم یعنی
صاحب خداوند قدرت و قیمت و حاجتمند و دردمند هم
ازین قبیل است یعنی صاحب ردد و غمناک و نام نزه از
عبر هم هست و آن سیاه و سنگین و گران است باشد -
منج اور - به فتح اول و او بروزن گجاور نام ولایی
است غیر معلوم -
منج پور - بابایه ابجد بروزن لند پور یعنی سیاه بخت و
منفلوک و بی دولت و صاحب او بار و گلین باشد -
منج عوره - بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث و عین
بو او کشیده و اسه بی نقطه مفتوح بخت رومی منج فلاح
بر لیت و فلاح میوه مردم گیاه است اگر در شراب قدیم

بخورد و کسی دهند بیوش گردد -

مندک - به فتح اول بروزن اندک یعنی کسادی و ناروا
اسباب و کال باشد -

مندل - بروزن مندل عود خام است و بعضی گویند
مندل شهرست در زمین هند که در اینجا عود بسیار است و عود
مندلی بسبب آن گویند و بعضی دیگر گویند که عود در زمین
مندل می روید بلکه در جزیره می روید و راه خط است و آب
آنرا مندلی می آورند و دائره را نیز گفته اند که عرازم خوانان بر دور
خود کشند و در میان آن نشینند و دعا و عرازم خوانند و بزبان
هندی نوحه از دبل باشد -

مندله - به فتح اول و ثالث و لام یعنی مندلی است که عود خام
و دائره عرازم خوانان باشد و بکسر ثالث نوحه از قماش باشد
که از آن خیمه و سائبان سازند -

مندو - به فتح اول و سکون ثانی و ثالث بود که سیده نام
شهرست در هندوستان -

مندو و ر با و او بروزن و معنی مندو است که مفلوک و
صاحب او یار و سپاه بخت و بی دولت باشد و معنی گرفته و
خسین بی بهره از نعمت خدا هم هست و معنی عثمانک نیز آمده است
و پایک و او هم نویسنده چو طالس و داوود و امثال آن اما بسیار
درست نباشد چه در اینجا و او اول بجای باء ایجاد واقع شده
بنا بر قاعده کلی که باء ایجاد و او بهم تبدیل می یابند -

مندره - به فتح اول بروزن خنده یعنی مندک است که
کسادی و ناروایی بازار و اسباب و متاع باشد و کوزه و سبک
بی دست و گردن شکسته را هم می گویند و حسین و فانی معنی نام
هم آورده است که بفری خبر گویند -

مندیش - مخفف میندیش است یعنی اندیشه مکن غم مخور
و نام قلعه هم هست در خراسان -

منزل - به منزل - آنست که بفری لاخلاق و الاملا
می گویند -

منزل جان - یعنی مقصد جان باشد و گنایه از بدن
انسان و عالم بالا هم هست -

منزل حزن - بضم حاء به نقطه کنایه از دنیا است -
منزل خاکی - یعنی منزل حزن است که کنایه از دنیا و
روزگار باشد -

منزل شناسان - پی کم کرده - یعنی شناسندگان
منزل که اثر قدم آسجاده نمیشود و آن کنایه از عارفان
و مجردان فانی باشد -

منزل نهیره فریب - به فتح نون و باء ایجاد کنایه
از دنیا و روزگار است -

منشم - به فتح اول و کسر سین به نقطه و سکون ثانی و سیم
رستنی است که قرآن را حل منشم خوانند و در عطاریات بکار برند
و بضم اول و شین نقطه دار هم بنظر آمده است -

منشدو - به فتح اول و سکون ثانی و ضم سین به نقطه و نون
بود که شیده نواخته و برگزیدگان حق را گویند -

منسوبه - بروزن و معنی منسوبه است که درست خوشستن
نقش و کار و مهمات باشد و بازی شطرنج و بازی هفتم نزد
نیز گویند -

منش - به فتح اول و کسر ثانی و سکون شین نقطه و ای معنی خوش
و طبیعت باشد چه منشی معنی طبیعت و طبع بلند و طبیعت بزرگ
را نیز گویند و معنی نهمت و سخا و کرم هم بنظر آمده است و بلغت
نمیزد و یا زنده یعنی دل باشد که عریان قلب خوانند -

منش گردا - به فتح کاف فارسی و وال بالف کشیده
برهنه و گی طبیعت و غنایان را گویند که قه و شکوفه باشد -
منش گشته - خوب و طبیعت گشته و مریض معلول را گویند -

منشن - به فتح اول و کسر ثانی و ثالث و سکون نون یعنی
منش است که خوب و طبیعت و بهمت و کرم باشد -

منشور نویسان باغ - کنایه از پرندگان باغ است
که لیل و قمری و امثال آن باشد -

ملشی - بر فتح اول و کسرتانی و ثالث و سکون تثنائی بمعنی طبعی باشد و بضم اول و سکون ثانی در عربی انشا کنند را گویند -
 منشا - بوزن اشقیاء لغت ژند و پاشند خردنگار آتشکده را گویند -
 ملشی فلک - کنایه از عطار دست و او را دبیر فلک هم می گویند -
 منظر چشم - کنایه از مردم دیده است -
 منظر پنجه گایه - کنایه از آسمان است و گنبد را نیز گویند -
 منظر - بر فتح اول و سکون ثانی و ضم نین نقطه دار و راس بے نقطه ساکن نوسه از پول زیزه خرد و کوچک باشد و بضم اول قبح و طاس بزرگ را گویند که در آن شراب خورند -
 منفرک - بر فتح اول بوزن مرکب بمعنی منفرست که پول زیزه خرد و کوچک و بضم اول قبح بزرگ شراب خوری باشد -
 منقار قار - کنایه از زبان قلم نویسندگی است چه ترکان سباه را قار هم می گویند و فارسیان نیز هر چیز سباه را بقار و قمر نسبت میدهند -
 منقار گل - بکسر کاف فارسی کنایه از زبان است که بجز زبان گویند -
 منقله - بوزن سنبله بمعنی انگشت دان از خال ان باشد -
 منگ - بر فتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی چند معنی دارد ۱ - روش و قاعده و قانون را گویند ۲ - بمعنی قمار و قمارباز و قمار بازی و قمارخانه باشد ۳ - لان و گزاف و لاف زد و گزاف گوئی کردن ۴ - انگیل و دعا بازی دادن ۵ - دزد و راهزن ۶ - رپوندر را گویند ۷ - خمیازه و دبان در شکستن اندام یعنی خوردن و در هم پیچید که صد از پشت و پهلو و شانه و گردن و اعضا دیگر بر آید ۸ - درخت بزرگ البیج است چه بزرگ البیج را تخم منگ خوانند ۹ - گیاه درویش در ستنی را گویند و بضم اول غله باشد که چکته از ماش و سیاه انگ بود و بعضی گویند نوسه از جو است و آن سرخ رنگ میباشد

و مشایسته بنا نخواهد و اروا بزرگتر از ناخواه است و خوردن آن عقل را مختل گرداند و آدمی را مست کند و گاهی در معاینه بکار برند و کس غسل را نیز گویند و عرب آن منج است و بکسر اول انگ را گویند و آن لوله باشد بزرگ که کوزه گران بجهت هم از گل سازند و بزنند -
 منگک - بر فتح اول و کاف فارسی بوزن اندک بمعنی قمار باشد که بعربی میسر خوانند و لاف و گزاف را نیز گویند -
 منگل - بر فتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و لام دروز و راهزن را گویند -
 منگکوس - بر فتح اول و ثالث که کاف فارسی باشد بوزن بند روس نام شهر است که در انجانیل قوی یکیل عظیم جنبه جنگی و دلاور میشد و و فیل سفید نیز در انجا بهم میرسد -
 منگله - بر فتح اول و ثالث و لام و سکون ثانی بمعنی منگکوس است و آن شهر است باشد که فیل خوب از انجا آورند و بضم ثالث بوزن زنگنه نام بنر است و تره ایست صحرائی و علاقه ابریمی و غیره را نیز گویند -
 منگور - بوزن انگور نام کوهیست در بلاد کپکاک که دشت بیجان باشد و در آن چشمه ایست که اندک آب دارد و اما هر چند بر او زرد کمی شود -
 منگوه - بکسر ثانی و با کاف نازی منع از کوه پیدن است یعنی بدگوسه و عیب کن -
 منگی - بکسر کاف فارسی بوزن اغنیاء بمعنی قمار باشد و قمارخانه را نیز گویند و سکون کاف هم درست است -
 منگیار - کاف اول کسور و کاف دوم مفتوح هر دو قمار بوزن زن بر او بمعنی قمار باز باشد -
 منگید - بوزن انگید ماضی سنگیدن باشد یعنی از سینه سخن گفت و در زیر لب حرف زد -
 منگیدن - بر فتح اول بوزن رنجیدن بمعنی سنگیدن است که آهسته آهسته در زیر لب سخن گفتن باشد از روزه تهر و غضب

و از بینی حرف زدن را نیز گفته اند باین معنی بضم اول هم آمده است
 غنگ - بروزن بلندگ گیا ہے باشد که از ان جاروب
 سازند و بجای نون دوم با حلی هم بنظر آمده است -
 مشو - بر فتح اول و ثانی و سکون و او منع از حرکت کردن و
 جنبیدن باشد یعنی مجنب و حرکت مکن و منع از ناله و زاری کردن
 هم هست یعنی ناله و زاری مکن و کسره اول و ضم ثانی مخفف می شود
 که بهشت باشد و یعنی علوی هم آمده است که در برابر فعلی است
 باین معنی بر فتح اول هم گفته اند -

در سبب بسیار باشد -
 مشیره - با تختای مجهول و زبانه فارسی بروزن و منی منجم
 است که نام دختر از اسباب باشد و شیرین بگرید باو عاشق بود -
 مینوش - منع از شنیدن و گوش کردن باشد یعنی شنیدن
 و گوش مکن چه بنوشیدن شنیدن و گوش کردن را گویند -

بیان بست و ششم

در سیم با او مشتمل بر هفتاد و دو لغت و کلمات
 مو - بر فتح اول و سکون ثانی آواز و صداسه گریه باشد و
 عربان گریه را سوز خوانند و لغت یونانی نام بیخ دو است
 که هم یونانی میون خوانند و آن رنگ و وزن تاریقون است
 لیکن اندک بزودی مائل است بول حیض بر اند گویند گزرو
 نزدیک صحراست و بضم اول معروف است و بعدی شمر میگویند
 مو الید سه گانه - بر بسته و بر رسته و جنبنده را گویند یعنی جواد
 و نبات و حیوان و آن را مو الید ثلاثه هم می گویند -
 موید - بضم اول و کسره باء ابجد و سکون ثانی و دال بر نقطه
 حکیم و دانشمند و عالم و انا و حاکم و صاحب دیر آتش برستان
 باشد و بفتح اول و باء ابجد هم گفته اند و بضم اول و فتح باء
 ابجد هم آمده است و نام شوهر و یه است که را این برادر او
 عاشق او بود -

موجان - باجم بروزن خوبان چشم خوب پر کشند
 خواب آلود را گویند -
 موو - بضم اول بروزن و دو و یعنی عقاب باشد و آن پرنده
 ایست بزرگ و سیاه که برادر بر تیر چپ است -
 مور - با اول ثانی رسیده و براسه بلفظ زده معروف است
 است که از جمله حشرات الارض باشد و مورچه مصغر آنست
 و زنجار را نیز گویند که در جسم آهن کار کند و بضم ثانی کردن
 بر طرف نشود و کتاب از حقیر و ضعیف هم هست -
 مورامون - با سیم بروزن گوناگون گزرو زرد
 صحرائی را گویند -

مشو هم - بکسره فارسی یعنی بهشت روس چه مؤن مخفف می شود
 که بهشت باشد و جبهه یعنی روس و یعنی علوی ذات هم هست
 چه مؤن یعنی علوی و چه یعنی ذات باشد و نام پسر ابرج است و
 بعضی گفته اند تغییر ابرج است از جانب دختر و الله را عا گویند
 چون سلم و تقد ابرج را کشند تیغ بر او لاد او نهادند و اکثر
 مخدرات او را هلاک ساختند که از مستورات حرم ابرج
 که به مؤن جهر عالم بود که بنام پناه بکوه ما نوش و چون نوجو در آن
 کوه متولد شد بود او را ما نوش چه نام کردند و نبر و لایم و تغییر
 منو چه شد و بعضی گفته اند که مادر او را نام نکرد تا بزرگ شد
 و او بخایت خوش صورت بود او را اینو چه خوانند یعنی
 بهشت صورت چه هر چیز خوب را به بهشت نسبت کنند و
 بتغییر آن منو چه شد و نیز نام مبارک بود او ایرانی پسرش
 منوشان - بروزن خموشان نام حاکم فارس است که
 از جانب کینر و حکومت و پادشاهی فارس که کرد و منع
 از نوشیدن هم هست -

مشو - بر فتح اول و ثانی و ظهور فلک مثل را گویند که جان
 و مرتبه پایین دهان باشد و کسره اول و ضم آخر در عربی یعنی
 آزاد باشد -
 مشیان بر فتح مسکون - کنایه از هفت کواکب است
 که زحل و شمس و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و ماه باشد
 مشیان سبع طاق - یعنی مشیان بر فتح مسکون است

سوال

مورجان - باجم فارسی بروزن کوسمال گودا لے را گویند که بہت گزشتن قلمہ در اطراف آن کنند۔

اب وغیرہ و معنی ناودان ہم بنظر آمدہ است و نوسے از بافتہ پیمانی باشد و معنی موش ہم بہت کہ مہرباے ریزہ باشد کہ زنان بردست و گردن بندند و نام ولایتی ہم بہت است از ترکستان۔

مورجان - باجم اجد بروزن دودمان کورہست در اطراف فارس دوران غارہست کہ از ان لہذا را خیمہ در انجا دار شود اب برمی آید یعنی اگر یک کس باشد بقدر یک کس و اگر صد کس باشد از نوز صد کس آب ہم میرسد۔

موریانہ - کبکثر ثالث بروزن روزیانہ رنگارے باشد کہ آہن و فولاد را ضالع کند۔

مورجانہ - باجم فارسی بروزن و معنی موریانہ ہست آن رنگارے باشد کہ در آہن و فولاد ہم میرسد۔

موز - بفتح اول و سکون ثانی وزاے نقطہ دار میوہ است در مصر و یمن و ہندوستان بسیاری باشد برگ درخت آن سہ چہار گز طول و زیادہ بر نیم گز عرض دارد و یکسال بیشتر بار نہ دہد و ہر سال از پنج می برزد و باز بندے شود و میوہ مے دہد و از زبان ہندی کیلہ بروزن چیلہ خوانند و بضم اول ہسم آمدہ است و او باندام ماہ چہشنبہ بہت و موز کی بہ بزرگے باد سجان میشود و در بعضی از نسخہا بمعنی ترکش کہ تیردان و ترکس کہ گل معروف باشد بنظر آمدہ است و مے تو اند بود کہ ہر دو غلط باشد و برگش باشد یعنی برگ درخت موز را نیز موزے گویند و تصحیف خوانی کردہ باشد و اللہ اعلم۔

مورچہ - مصغر مورست ہما ہما کہ با عجم مصغر باغ و موریانہ را نیز گویند و آن رنگارے باشد کہ در تیغ و آیینہ فولاد و امثال آن افتد و کنایہ از کسی است کہ بغایت ضعیف و نحیف و حقیر باشد۔

موز - باجم فارسی بروزن و معنی موریانہ ہست آن رنگارے باشد کہ در آہن و فولاد ہم میرسد۔

مورچہ سبے زون - کنایہ از چیدن ریش باشد از تیغ۔

موز - باجم فارسی بروزن چیلہ خوانند و بضم اول ہسم آمدہ است و او باندام ماہ چہشنبہ بہت و موز کی بہ بزرگے باد سجان میشود و در بعضی از نسخہا بمعنی ترکش کہ تیردان و ترکس کہ گل معروف باشد بنظر آمدہ است و مے تو اند بود کہ ہر دو غلط باشد و برگش باشد یعنی برگ درخت موز را نیز موزے گویند و تصحیف خوانی کردہ باشد و اللہ اعلم۔

مورچہ خیمہ سبے زون - کنایہ از خطا خوان و نوحطان است۔

موز - باجم فارسی بروزن سوز غم و اندوہ و مطیبت است گویند و بانامانی مجہول یعنی تالاب و آگیر و آب انبار باشد۔

مور و - بضم اول و سکون ثانی مجہول و ثالث و دال ابجد نام درختی است کہ آنرا آس مے گویند برگش در غایت سبزی و طراوت باشد و در دوا با بکار برند و بسبب نہایت سبزی آنرا بزلت و کیوسہ خوبان نسبت کنند و معنی مہر و نگین ہسم آمدہ است۔

موز - باجم فارسی بروزن سوز غم و اندوہ و مطیبت است گویند و بانامانی مجہول یعنی تالاب و آگیر و آب انبار باشد۔

مور و اسپرم - نام نوسے از ریجان است کہ برگ آن برگ مور و ماند و بعضی گویند مور و صحرائی است و بعضی دیگر گویند مور و رومی است بو کردن و خو کردن آن رطوبات دماغی را نافع باشد۔

موز - باجم فارسی بروزن سوز غم و اندوہ و مطیبت است گویند و بانامانی مجہول یعنی تالاب و آگیر و آب انبار باشد۔

مور و انہ - بروزن گورخانہ تخم نوسے از ماذریون است کہ آنرا گرم دانہ ہم مے گویند۔

موز - باجم فارسی بروزن سوز غم و اندوہ و مطیبت است گویند و بانامانی مجہول یعنی تالاب و آگیر و آب انبار باشد۔

موش - بروزن شورش مہرباے کوچک و ریزہ باشد کہ زنان در ریشہ کشند و بر سر باسے دست و گردن بندند و عربان خرز گویند۔

موز - باجم فارسی بروزن سوز غم و اندوہ و مطیبت است گویند و بانامانی مجہول یعنی تالاب و آگیر و آب انبار باشد۔

مورعی - بروزن خوری یعنی را گندر آب باشد در زیر زبیر و لولہ را نیز گویند کہ کوزہ گران از سفال سازند بہت را گندز

موز - باجم فارسی بروزن سوز غم و اندوہ و مطیبت است گویند و بانامانی مجہول یعنی تالاب و آگیر و آب انبار باشد۔

مورعی - بروزن خوری یعنی را گندر آب باشد در زیر زبیر و لولہ را نیز گویند کہ کوزہ گران از سفال سازند بہت را گندز

موز - باجم فارسی بروزن سوز غم و اندوہ و مطیبت است گویند و بانامانی مجہول یعنی تالاب و آگیر و آب انبار باشد۔

مورعی - بروزن خوری یعنی را گندر آب باشد در زیر زبیر و لولہ را نیز گویند کہ کوزہ گران از سفال سازند بہت را گندز

موز - باجم فارسی بروزن سوز غم و اندوہ و مطیبت است گویند و بانامانی مجہول یعنی تالاب و آگیر و آب انبار باشد۔

مورعی - باجم فارسی بروزن سوز غم و اندوہ و مطیبت است گویند و بانامانی مجہول یعنی تالاب و آگیر و آب انبار باشد۔

موز - باجم فارسی بروزن سوز غم و اندوہ و مطیبت است گویند و بانامانی مجہول یعنی تالاب و آگیر و آب انبار باشد۔

غرم و اندوه و مصیبت باشد و بانانی مجهول استخوان آگیزه و تالاب را گویند -

موزه در گل ماندن - کنایه از در مانده شدن و پاپنی گشتن و دشواری کشیدن باشد -

موزه نهادن - کنایه از ترک سفر کردن و اقامت نمودن باشد -

موسخ - باسین بے لفظه بروزن و دوزخ یعنی زنا باشد و آن رشته ایست که کفار بگردن اندازند و بر میان هم بندند

موسسه - بضم اول بروزن بوسه یعنی زنبور باشد و آن پرند است گزنده و بیخ اول هم آمده است -

موسجیم - باول بتانی رسیده و سین بے لفظه بتحانی کشیده و فتح جیم فارسی پرند است شبیه بقاخته و او بیشتر در میان

طبع و کاسه و کنار طاقچه خانها تخم می کند و بچمی آرد و بعضی صعدو را موسجیم گویند و بعضی ابا بیل را -

موسیقار - باقان بروزن بوی تار ساز نیست معروف که آواز از نیله بزرگ و کوچک بانام مثلث بهم وصل کرده اند

و بعضی گویند ساز نیست که در دیشان دارند و بعضی دیگر گویند ساز نیست که بتانان می نوازند و جیم گویند نام پرند است

که در بنقار او سوراخ بسیار است و از آن سوراخها آوازها می گویند بر می آید و موسیقی از آن مأخوذ است -

موش - بانانی معروف جانور است که بجز بی خار ه می گویند و بانانی مجهول گریه و نوحه باشد -

موش خوار - باخانه لفظه دارد و او معدول بروزن شیا زغن را گویند که غلیو لاج باشد -

موش در بندی - یعنی پوش در بندی است و آن گیاهی است که می گویند و از آن شیا نهامی سازند و از جاب

از منبیه می آرد که نفوس و در مهاسه گرم رانافه است - موشک - با کاف بروزن در ستانام یکی از عکاسیه بود است

موشک پران - بکسر کاف و فتح باس فارسی و تشدید

راے فرشت جانور است سفید و شبیه بپوش و از سر تا پیش خطه سیاه کشیده و دمش موسی بسیار است و در دور بال است

درخت می باشد و از درخت بد درخت می جهد هر چند فاصله بسیار باشد و ازین جهت است که موشک پران گویندش -

موشگر - بانانی مجهول دکاف فارسی و سکون راے فرشت نوحه گریه باشد و آن زسته است که هر گاه شخصی بپیرد او در میان

زمان نشسته صفات آن مرده را یک یک بشمارد و نوحه کند تا زمان دیگر آزار کشیده و گریه و مویه در آید -

موش کور - بکسر ثالث دکاف بود و کشیده و برای بی لفظ زده شپره را گویند که مرغ عیسے است و بعضی گویند جانور است

که در زیر زمین خانه کند و بیخ نبات خورد چون خواهست که او را بگیرند پیا زد کنند تا بر دور سوراخش انهد بیرون آید و

بیشتر از می آلت است برگ خوانندش گوشتش زهر قاتل است - موش کبر - با کاف فارسی بتحانی کشیده و براسه بلفظ

زده غلیو لاج را گویند که زغن است - موسخ - بروزن دوغ مرغ را گویند که آتش پرست باشد -

موقان - بروزن سویان جمع موسخ است که آتش پرستان باشند و نام شهر است در آذربایجان گویند دشته و صحرائه دارد

در نهایت صفا و زهت و خرمی و باین معنی بجای تنین لفظه قاف هم بنظر آمده است -

موفیون - باول بتانی رسیده و فتح فاو بتحانی بود و کشیده و بیون زده نوحه از زهر باشد و زوران مانند زوریش است

و علاج آزار نیز مانند علاج میش باید کرد - موشک - بضم اول بروزن شوک مطلق میش را گویند خواه

میش عقرب باشد و خواه میش چیز است دیگر - موشک بجم فتح اول بروزن مرکب معنی لشکر و سپاه باشد

موشکیان سحر - بکسرون کنایه از فرشته چند است که در شب باج همراه پیغمبر با صلوات اللہ علیه و آله بودند -

موشکوه - بروزن موصده یعنی مطلق است که در مقابل

مصاف باشد۔

مولی۔ بضم اول و ثانی بمجول بر وزن غول معشوق زن را گویند و بعضی بودن و درنگ تاخیر کردن در کار با و از ایستادن باشد و امر این معنی هم هست یعنی باش و بجای مرد و مولی یعنی باش باش و معنی بازگشت هم آمده است که گنایه از توبه یا نماز و عمره را نیز گویند و معنی حوازم آمده هم هست و بزبان سنجا قیمت و بهای هر چیز باشد و بزبان عربی عنکبوت را خوانند و بفتح اول هم در عربی مال و سامان و اسباب را گویند و در سنجا بیخ نباتات و مایه و سرمایہ را۔

مولا مولی۔ مانند لغت بیشتر با زیادتی الف و مول دیگر بعضی تاخیر از پی تاخیر و درنگ از پی درنگ باشد۔
موش۔ بر وزن کوشش درنگ و تاخیر و تانی کردن در کار با باشد۔

مولتج۔ بفتح ثالث و جیم بر وزن سوزنده پیشتر را گویند آن کرے است که در انبار غله افتد و تمام را ضائع کند۔

مولو۔ بضم اول و لام و سکون ثانی و دوا و شاخ آهوسے باشد که قن ران و جوگیان هندوستان نوازند و بعضی گویند نے باشد باشد که کشیشان در کلیسا نوازند و بعضی دیگر گویند مولو زنگی و حلقه چندیست از آهن که زاهدان ترسا در درون دیر نوازند و حلقه های آهن را جنبانند و ناقوس را نیز گفته اند۔

مولی۔ با اول ثانی رسیده و ثالث تثنائی کشیده بلفظ پویانے دوائے باشد سفید که آنرا حمر مل عربی گویند و بفارسی صندان خوانند بول و حیض را برانند و بهندی ترب را گویند و باطعام خوردن وزن معشوقه دار را نیز گفته اند و درنگ و تاخیر و نماز و عمره کننده را هم سے گویند۔

مولیدن۔ بر وزن شوریدن یعنی خرنیدن و لغزیدن یا زنگیدن و بازگردانیدن و دیر اندن و درنگ کردن و تاخیر نمودن باشد۔
مولی۔ بضم هر دو سیم و سکون هر دو و اولام در آخر نام غلے است که در چشم پیدا سے شود۔

مومیایی۔ با سیم بر وزن روستائی نامی است یونانی است که بر سر او کفن میکنند و تا سیاه باشد و بعضی گویند اصل آن موم آئین است که سیم و آئین نام در بیت نزدیک فارسی که مومیایی حاصل میشود و بعضی دیگر گویند معنی ترکیبی آن موم آئین است بسکون بضم ثانی موم روش و موم طرز یعنی آنچه موم و بعضی می گویند موم آئین است که بجای یاسه اول باس ایجاد باشد بد معنی تیکه آنگه آن ده که نزدیک بخار مومیایی است آئین نام دارد و دوم آنگه در آن آب هم هست و آنجا که مومیایی حاصل میشود در طوبی است و در مجلای آن دو قسم است باشد معدنی و علمی معدنی در زمان فریدون بهم رسید و آن چنان بود که روزی فریدون لشکر گرفته بود یکے از مردم او آهوبره به تیر نزد و چون شب نزدیک بود او را نیافت و آهوبره لنگان لنگان بشکافت کوهی در آمد از آنجا آخور و زخم او در حال نیک شد و مردم آن حدود و بر حال آهوبره اطلاع یافتند و او را صید کرده نزدیک فریدون آوردند و کیفیت زخم دیروز خوب شدن آنرا بعضی فریدون رسانیدند و جای زخم را با او نمودند فریدون حکما را طلبیده از آن حال پتفسار نمود ایشان گفتند خروس را باید آورد و پاسبان او را شکست و است و از آن آب خورایند تا معلوم گردد و چنان کردند پاسبان خروس درست شد فرمود تا آنرا ضبط کرده و نام علی در میان فرنگ معمول است چنانکه کودکی سرخ موی را محافظت کنند تا سالی شود و آنگاه طرفه از رنگ سازند آن چنانکه او در آن گنجد و پراز عمل کنند و آن شخص را در آن میان نماده سر از استوا سازند و گدازند تا یک صد و بیست سال بران بگذرد همه او مومیایی شده باشد و بعضی این قسم را بهتر از کانی میدانند۔
مونه۔ بضم اول و فتح ثانی خاصیت طبیعی را گویند مانند حرارت آتش و برودت هوا و رطوبت آب و پوست خاک و امثال اینها۔
موسے۔ معروف است و عربان شعری گویند و امر محبوب کردن هم هست یعنی گریه و زجر کن۔

موسے از کف بر آمدن کنایه از محال بودن امر
یعنی امر محال -

خواه سمور و قائم و امثال آن باشد چه موینه و وز پوشتین و وز
را سے گویند -

مویان - بروزن گویان یعنی گریان و نوحه کنان باشد و جمع
موسے بهم هست برخلاف قیاس -

بیان بست و همعتم

موسے بر بستن - کنایه از مستعد شدن و مهیا گردیدن
موسی تو مشن - باتاسے قرشت و لون و نوقانی بروزن
پر یرو فلکن لغت نژد و باز نژد یعنی شتر دن زر و چیزه دیگر باشد -
مویده - بروزن گوید یعنی گریه و نوحه کند -

در نیم با پشت تل بر مهفتاد و بهشت لغت و کنایت

مویزک - بروزن کیزک جبه باشد سیاه و بهترین آن مصری
بود و آن با خاصه پیش را کشند و آنرا مویزج حجری گویند و بعد
ز سبب الجبل خوانند یعنی مویزکوهی -

مه - به فتح اول و ظهور ثانی مخفف ماه است که قمر باشد و
مخفای ثانی یعنی نباشد که حرف نفی است و بعد عربی لا گویند
و افاده معدوم شدن و نابود گردیدن هم سے کند مثل ملین
ماند و مه آن یعنی نه این ماند و نه آن و در نقرین و دعا هر دو
استعمال سے شود همچو میناد و یعنی قلم و کلک هم بنظر آمده است
و تل ریگ را نیز گویند و کبسر اول و ظهور ثانی یعنی بزرگ باشد
چیز بزرگتر است خوانند و یعنی میغ و نزم هم آمده است و آن
شجارسے باشد تیره و ملاصق زمین -

مویزه - بروزن عربی نوحه از گیاه باشد که مانند عشتقه
بر درخت پیچید -

مهسا - به فتح اول بروزن بهاسنگے است مانند بلور و بعضی
گویند بلور است و کبسر اول یعنی بزرگ باشد -

موسے گیا - کبسر کاف فارسی سنبل هندی باشد و آن
میچ گیا هست باریک و انبوه و در هم پیچیده و لغایت خوشبو
می باشد و در عطریات و دواها بکار برند و بسبب آنکه شباهت
بموسے و زلف دارد و موسے گیاه خوانند و بعضی گویند میخ و
ریشہ گیا ہے ست -

مه آ باد - باباے بالف کشیده و بدل اجد زده نام
اولین پیغمبر است که بعجم مبعوث شد و کتابے آورده که آنرا
دساتیر خوانند -

مویندی - با ثانی مجهول بروزن خرسندی یعنی هندی
و صنعتگری باشد -

مه مار - به فتح اول بروزن بهار چوبے را گویند که در می
کند و ریسانه بران بندند -

موسے حمیر - کنایه از آسانی و آسودگی و موافقت باشد
مویده - یعنی اول و ثانی مجهول و فتح تحتانی گریه بانوحه را گویند
و ناله و زاری را نیز گفته اند -

مهان - یعنی اول بروزن و کان یعنی خوار و زار باشد
و کبسر اول یعنی بزرگان که جمع بزرگ است چه بزرگ آمد گویند
مهائل - به فتح اول و ضم نون بروزن تغافل افیون
و تریاک خالص را گویند -

مویه زال - بازاسے لفظه دار بالف کشیده و بلام زده
نام نواسے و گفته باشد که سطر بان خوانند و نوازند -

مه برستان - کنایه از عاشقان و گرفتاران معشوق باشد -
مهتاب میوون - کنایه از کارهای پیوده و هرزه کردن باشد
مهتوک - باتاسے قرشت بروزن مفلوک یعنی مرده است که
در مقابل زنده باشد و عربی یعنی برده و ریده بود -

مویه گر - به فتح کاف فارسی نوحه کننده را گویند -
موییدن - بروزن روئیدن یعنی گریه و نوحه کردن و
گر بستن باشد -

مویینه - به فتح نون پوشتین را گویند مطلقا خواه سنجاب و

مویینه - به فتح نون پوشتین را گویند مطلقا خواه سنجاب و

مهر - بر پنج اول و جمعی فاری کلوجه خیمه را گویند و آن تخت باشد
 سوراخدار که بر سر خوب خیمه بند کنند و سر علم را نیز گفته اند و آن
 چیز است باشد از طلا و نقره و غیره مدور و صیقل زده که بر سر ساسه
 علم نصب نمایند -

مهر - بر وزن شمه لغت شام نام بیخه است که آنرا باغی
 چونک ایشان خوانند و عرب را حه الاسد گویند و در عربی
 یعنی گواره باشد -

مهر - یعنی نالت بر وزن انجم برنده ایست صاحب خلب
 و دم او ابلق که باشد و آنرا بر تیر سازند و کبوتری را نیز گویند
 که تمام پر او سیاه و دم او سفید باشد -

مهر - کنایه از آسمان است -

مهر نفس موسی - کنایه از صندوفی است که موسی برای
 بعد از ولادت از خوف و بیم فرعون در آن میان گذاشت
 در وجه انداختند -

مهر - بر وزن مرسیه نام شهر است در حدود مغرب زمین -

مهر - بکسر اول و سکون ثانی و راس قرشت نام فرشته است
 موکل به مهر و محبت و تدبیر امور و مصالحت که در راه مهر که ماه ششم
 از سال شمسی و روز مهر که شانزدهم از بهرام باشد بهر متعلق است
 و حساب و شمار همه خلق از ثواب و عقاب پرست او است
 و یکی از نامه های آفتاب عالم است هم هست همچنین نام ماه
 هفتم باشد از سال که آن پودن آفتاب است و در برج میزان
 و نام روز شانزدهم از بهرام شمسی و بنا بر قاعده کلیه که میان رستا
 یعنی آتش پرستان ستعارف است که چون نام ماه و روز و وقت
 آید آن روز را عید کنند این روز را ازین ماه بغایت بزرگ
 و مبارک دانند و جشن سازند و عید کنند و بهر گان موسوم و آن
 نیک است و درین روز نام بر کوهک نهادن و کوهک را از شیر
 باز کردن و همچنین رجم و شفقت و مهر و محبت نیز هست و درین
 راه هم می گویند که در مقابل زمین است و نام گیاهی است که
 آنرا فارسی مردم گیاره و عبری بیروج و صندوفند و سنگ سرخ

را نیز گویند و نام آن شکده هم هست و قبه زر سینه که بر بر حبه و علم
 نصب کنند و نام قصبه ایست در هندوستان و نام مردی که
 پوزنه ماه نام عاشق بوده و قصه ایشان مشهور است و پنج اول
 و در عربی یعنی کابین است و آن نقد و جنبه باشد که در وقت عقد
 نکاح مقرر کنند -

مهر - یعنی اول و پنج ثانی و راس مشد و بالف کشیده و نیک
 پخته شده و منحل گردیده را گویند و بکسر اول و راس بی شکر
 نام والی کابل است که رستم از دختر او تولد یافت -

مهراب - بر وزن مهاب یعنی مهر است که نام پادشاه و
 کابل باشد و معنی ترکیبی آن آفتاب رونق بود زیرا که مهر آفتاب
 و آب رونق را گویند -

مهر اج - بر وزن معراج نام یکی از پادشاهان هندوستان
 و هندوان او را مهر اج خوانند -

مهر اس - بکسر اول بر وزن مقیاس یعنی باون باشد
 سلفا خواه باون سنگی باشد و خواه برنجی و خواه از جو ساخته باشد
 و در عربی سنگ را گویند که درون آنرا خالی و کاداکت و باشد
 و چیز داران گذارند و شتر صاحب قوت و پرند در دست
 بازگش را نیز گفته اند و نام پدر الیاس نیز بر علی است نام هم هست -
 مهر اسفند - بکسر اول و هجره نام سنگی و فرشته ایست موکل
 بر آب و تدبیر امور و مصالح روز مهر اسفند که روز است و هم
 از بهرام شمسی باشد بهر متعلق است و نام روز است و نیم از
 ماه بهرام شمسی هم هست نیک است درین روز عقد و نکاح کرد
 و باد و ستان نشستن و صحبت داشتن -

مهران - بکسر اول بر وزن طهران نام رودخانه ایست عظیم
 و نام مردیست صاحب فضائل و کمالات و نام پادشاه ساسانی
 هم بوده است -

مهر بانی - یعنی مهر و محبت نمودن و گرمی کردن باشد و
 نوعی از جامه لطیف و نازک بغایت خوش قماش باشد و نام
 سخن هم هست و باین معنی بجای بانه اجد کاف فارسی

و میم هم آمده است -

مهر جان - باجم بروزن مهربان معرب مهرگان است و مهرگان نام روز شازدهم همراه باشد که ماه هفتم است از سال شمسی -

مهر خاوران - اشاره بیکیم انوری شاعر است زیرا که او از خاوران بوده و در اول خاوری مخلص می کرده و خاوران ولایتی است از خراسان -

مهر خم - یعنی اول در ایام کنایه از سکوت و خاموشی است و این معنی بجای حرف رابع جم مفتوح هم گفته اند و بجای جم قاهره بنظر آمده است و مع این است -

مهر خوان - بکسر اول و او معدوله یعنی خطاب باشد همچنانکه در هندوستان متعارف است مانند آصف خان و اسلام خان و لشکر خان و امثال آن -

مهر دیان - به فتح دال بجهت معنی مهر خم است که کنایه از خاموشی و سکوت باشد و روزه را هم گفته اند که عربان صوم خوانند -

مهر دیانان - کنایه از روزه داران است -

مهر دیان روزه داران - کنایه از آفتاب است که تا غروب کند روزه نتوان کشود -

مهر شریعت - بکسر اول اشاره بجهت رسالت پناه محمدری صلوات الله علیه و آله است -

مهرگان - با کاف فارسی بروزن و معنی مهربان است که معرب آنست و آن معنی مهر و محبت پرستن است و نام روز شازدهم از همراه و نام ماه هفتم از سال شمسی باشد و آن بود آفتاب عالم است در برج میزان که ابتدای فصل خزان است و نزد فارسیان بعد از جشن و عید نوروز که روز اول آمدن آفتاب است به برج حمل ازین بزرگتر جشنی نباشد و همچنان که روز را عامه و خاصه می باشد مهرگان را نیز عامه و خاصه است و نامش روز تقییم این جشن کنند ابتدا از روز شازدهم و آنرا مهرگان عامه خوانند و از چهار روز است و یکم و

آنرا مهرگان خاصه خوانند و همچنان گویند که خداست تعالی زمین را درین روز گسترانید و اجساد را درین روز محل و مقراد ارج گردانید و درین روز ملائکه یاری و مددگاری کاوه آهنگر گردانید و فریدون درین روز بر تخت پادشاهی نشست و درین روز ضحاک را گرفته بکوه دماوند فرستاد که در بند کشند و مردمان سپید این مقدره حبشینه عظیم کردند و عید نمودند و نهادن حکام را مهر و محبت بر عاید میسید و چون مهرگان یعنی محبت پرستن است بنا بر این بدین نام موسوم گشت و بعضی دیگر گویند که فارسیان را پادشاهی بود و مهر نام داشت و بغایت ظالم بود و او در نصف ماه بجهت واصل شد بدین سبب آن روز را مهرگان نام کردند و معنی آن مردن پادشاه ظالم باشد چه مهر معنی مردن و گان یعنی پادشاه ظالم هم آمده است و گویند آردشیر با بجان تاسچه که بران صورت آفتاب نقش کرده بودند درین روز بر سر نهاد و بعد از پادشاهان عجم نیز درین روز همچنان تاسچه بر سر اولاد خود نهادند و دروغن بان که آن درختی است و میوه آنرا حساب لبان گویند محبت همین و تبرک بر بدن مالیه است و اول کسی که درین روز نزدیک پادشاهان عجم آمدی موبدان و دانشمندان بودند و هفت خوان از میوه کبکچر و ترنج و سیب و بی و انار و عناب و انگور سفید و کنار با خود آوردند و چون چه عقیده فارسیان آنست که هر کس درین روز از هفت میوه مذکور بخورد و دروغن بان بر بدن ببالد و گلاب بیاشامد و بخورد و دوستان خود بیاشد و دران سال از آفات و بلیات محفوظ باشد و نیک است درین ایام نام بر فرزند نهادن و کودکی شیر باز کردن -

مهرگان بزرگ - نام مقامی است از موسیقی که آن را بزرگ خوانند -

مهرگان خاصه - نام روزیست و یکم همراه باشد و آن روز جشن سفالت یعنی آتش پرستان -

مهرگان خردک - نام مقامی است از موسیقی که آن را

کوچک خوانند -

مهرگان عامه - روز شانزدهم مهرماه باشد و فارسیان درین روز جشن سازند و می کنند بنا بر آنکه فریدون درین روز ضحاک را در پابل گرفت و بد ماوند فرستاد و در بند کشیدند -

مهرگان کوچک - یعنی مهرگان خردک است که نام مقالی باشد از موسیقی -

مهرگانی - با کاف فارسی بروزن و معنی مهربانی باشد که نام

لحن بست و پنجم است از سی لحن بار بد و نام نواز است هم هست -

مهرگیا و مهرگیاه - گیاه است شبیه آدوسه که عسریان بی روح اصنم خوانند و بعضی گویند گیاه است که با هر کس باشد محبوب القلوب خلق گردد و بعضی گویند گیاه است که برگها آن در مقابل آفتاب می ایستند -

مهرمانی - با سیم بروزن و معنی مهرگانی است که نام لحن ششم پنجم باشد از سی لحن بار بد -

مهرماه - نام ماه هفتم است از سال شمسی و بودن آفتاب در برج میزان در اول فصل خزان -

مهره - یعنی اول و فتح ثالث چند معنی دارد یکی از آن حکمش و نیک آهنگری و سگریست و بانی معلوم است که مهره دیوار و مهر پشت و مهر گردن و مهره کاغذ و مهره گلوبند و دست بند و غیره باشد و بر کی علیست و شتر را -

مهرامی سیامی - کنایه از کواکب و ستارهاست آسمانی است و در مویذ الفضلا مهر است سیامی نوشته بودند -

مهراس فلک - یعنی مهراس سیامی است که کنایه از ستارگان باشد -

مهره جاندار و - یعنی مار مهره است که پازیر باشد و عروان حیرالتیس خوانند -

مهره خاک - کنایه از کره زمین است و کنایه از قالب و جد آدمی زاویه هم هست -

مهره در جام افکندن و مهره در جام انداختن -

گویند که در زمان کیان رسم چنان بوده که جاسه از هفت جوش بر پلوسه فیله می بسته اند و چون پادشاه سوار شد مهره نیز از هفت جوش در میان آن جام می انداختند و از آن صدقه عظیمی بر می آمد و مردم خردوار شده سوار می شدند -

مهره در کشیدن رپودن - کنایه از محبوس بودن و عاجز شدن باشد -

مهره در طاس افکندن و مهره در طاس انداختن -

یعنی مهره در جام افکندن است و درین زمان کنایه از گوزین با مهره در گردن جمع شدن - کنایه از شکستن گردن باشد - مهره زره - کنایه از آفتاب عالم تاب است -

مهره سیم - کنایه از ماه و هر یک از ستارگان باشد -

مهره سیامی - کنایه از ماه است که بحر می فر خوانند -

مهره گلین - یعنی مهره خاک است که کنایه از کره زمین و بدن و جد آدمی باشد -

مهره لاجور و - کنایه از آسمان است باعتبار کبودی -

مهره مشکین - باشین نقطه دار کنایه از کره زمین است و دنیا و عالم را نیز گفته اند -

مهره و حقه - کنایه از زمین و آسمان است -

مهری - کسر اول و سکون ثانی و ثالث تجمعاتی کشیده نوع از چنگ باشد و آن ساز است که مطربان نوازند و بعضی

گویند که از نامهای ساز چنگ است و زبان هند می نامند آن گویند هست - بر فتح اول و کسر ثانی و سکون سین بی نقطه و

نوقاتی یعنی سنگین و گران باشد -

مهرشید - باشین نقطه دار بروزن نمیده یعنی مهر است مهرشید روشنی و پرتو را گویند -

مهرک - بر فتح اول و سکون ثانی و کاف نام درخت است و بیج آن را بر عربی اصل السوس و اصل السوسین گویند -

مهرمانند - بالام بروزن فرزند تیغ و شمشیر می نامند آن را گویند -

مهرمانز - کسر اول و سکون ثانی و سیم بالف کشیده و بر نقطه دار

زود همبیز را گویند و آن سینه باشد که بر پاشنه کفش و موزه محکم کنند و بر پهلوی اسپ فرو برزند تا بجهت و خیز در آید -
 مهسان سراسی - کنایه از دنیا و روزگار است و جان را نیز گویند که بیوسه بفقرا و مساکین طعام دهند مانند هزاران خانقاه و امثال آن و آزالنگر هم می گویند -
 مه مرو - کبر اول و فتح ثالث یعنی مرد بزرگ چه در معنی بزرگ باشد و کنایه از مردم ریش سفید محله و بازار و اصناف هم هست -
 مه میر - کبر اول و ثالث و سکون ثانی و تحتانی و زاسی لفظه از معنی مهارت است و آن سینه باشد که بر پاشنه کفش و موزه محکم کنند بجهت است و خیز در آوردن اسپ و گویند مهارت عربی است و هر لفظی را که عربان امانه کنند فارسیان بیافزایند و خوانند و نیز فتح اول هم آمده است -

مهیاوه - به فتح اول و دو روزن سرداده مخفت ماهیاوه باشد و آن نان خورشی است که بیشتر مردم لارا از ماهی ریزه و کوچک در آفتاب ترتیب دهند و خورند -
 مهیر - بروزن فطیر که از نام ماه است که قر باشد -
 مهین - کبر اول بروزن گنیم یعنی بزرگتر و بزرگ ترین باشد -
 مهینه - کبر اول بروزن گنیمه یعنی مهین است که بزرگتر و بزرگ ترینه باشد -
 مهیوه - به فتح اول و ثالث و دو اسکون ثانی مخفت ماهیاوه است که نان خورش مردم لارا باشد که از ماهی کوچک سازند و خورند -

بیان بست و هشتم

در سیم بیایست حطی شمل هشتاد و دو لغت کنایات

س - به فتح اول و سکون ثانی شراب گوری را گویند و گلاب هم آمده است و پیال را نیز بطریق کنایه گفته اند همچنانکه می گویند پیال است خورند یعنی شراب بخورند -
 میاستو - بان است قرشت بروزن خواص گو نام معبد است ترسیان را و باطلاس حطی هم آمده است که میاستو باشد -
 میا مار - با سیم بروزن میا ز مرغ از حساب کردن و شمردن باشد یعنی شمار و حساب کن زیرا که امار و اماره است و شماره را می گویند -
 میان - کبر اول معروف که در مقابل کنار باشد و بعد از وسط گویند و معنی کرگاه هم هست و غلاف کار دو خنجر و شمشیر مانند آزار نیز گفته اند و معنی همیان هم آمده است و آن کعبه باشد طولانی که در دوران کنند و بر کعبه اند و لغت هندی بعضی بزرگ باشد که در مقابل کوچک است -
 میان سراسی - نوسه از انگور باشد و در خرسان بسیار است -
 میانه - کبر اول و فتح نون یعنی وسط و میان است که در

مهسانه - با نون بروزن پروانه بوزینه را گویند که سیمون باشد -
 مه سندس فلک - کنایه از ستاره زحل است و بنجم را نیز گویند -
 مهواره - بروزن گهواره یعنی ماهیانه و مقرری ماه در ماه باشد که بنوکران دهند و عربان مشاهره گویند -
 مهور - بروزن شهید نام گویا هست و آن در زمین عربی باشد بوقت که ماه در نقصان نباشد آزا بگیرند تا منفعت بخشد و آزا عربان لسان القمر و لسان القمر و بزاق القمر است لفظه از خوانند و بزاق القمر نیز گویند و بعضی گویند سنگ است که آزا در شبهای افزونی ماه یابند و آن سفید و شفاف می باشد سائیده بخورد و مضر و دهن نافع بود -
 مهوند - بروزن فرزند موصیست در هند که نمک آن بغایت سفید می باشد -
 مسمی - به فتح اول و ثانی تبتانی کشیده نوسه از بلور است و بعضی گویند سنگ است سفید یک رنگ و زنان چون در وقت زائیدن از گردن آویزند زائیدن بر ایشان آسان گردد و کبر اول یعنی بزرگی باشد چه در معنی بزرگ است -

مقابل گوشه و کنار باشد و در میان عفت
مروارید کند و آنرا عبری واسطه العقد خوانند و نام شهرست
با این عراق و آذربایجان -

سے پختہ - بہ فتح اول یعنی دو شاست و دو شاستے را
نیز گویند که چندان بچو شاند که بقوام آید و بعضی گویند شرابے
است که آنرا با داروے چند بچو شاند و صاف کنند و معربان
سے پختہ باشد و عبری عقید العنب خوانند -

سے پرست - کنایه از دائم الخمرست یعنی شخصه که پیوسته
شراب خورد -

میستین - بیایه مجهول و تاسه قرشت بروزن پیشین کلنگ
دلیل آهنی باشد که سنگ تراشان بدان سنگ تراشد و بشکافند
و بکنند -

میخ - بروزن بیخ معروف است و بمعنی سکه زریم آمده است
یعنی آهنی که در آن نقشه که بر دوسه زر و پول است کنده باشد
و بدان سکه بروزن زدند و بمعنی شاش هم آمده است که بول باشد -
میخستن - بانامی مجهول بروزن ریختن بمعنی شاشیدن و
بول کردن باشد -

میخ درم - بکسر ثالث و دال بے نقطه سکه را گویند و آن آهنی
باشد که نقش از زر و پول بر آن کنده باشند -

میخ دیناری - بمعنی میخ درم است که سکه باشد -
میخ قدم - بسکون ثالث و فتح قاف و دال و سیم ساکن
کے را گویند که پاشکسته کبچک است باشد و بجای نژود -

میخک - بانامی مجهول تر نفل را گویند و آن از ادویه حاره است
گویند تا آنرا بچو شاند اهل جزیره تر نفل بگذارند که بجای نژود -
میخکده - بہ فتح کاف و دال ضرابخانه و دارالضرب گویند -
میخکوش - بمعنی ترش و غیرین راست مزه باشد -

میخے - با اول ثالث مکه و هر دو بتجانگی کشیده جب و حرقه
در ویشان را گویند و آنرا هزار میخے هم گویند -

میدان - بہ فتح اول طرف و اوایں شراب را گویند و بمعنی

مشهور که عرصه آب و دوانی و چوگان بازی باشد عربی است و
بکسر اول امر بدانشین باشد یعنی بدان و عیان گویند اعلم -
میدان اخیر - بکسر نون کنایه از زمین است -

میدان بسر آمدن - کنایه از عمر آخر رسیدن باشد و
کنایه از قیامت قائم شدن هم است -

میدان خاک - کنایه از کوه خاک و زمین است و قالب
و جسم آدمی و حیوانات دیگر را نیز گویند و آنرا میدان خاکی و
میدان خاک فراخ هم گویند -

میدان علاج - باعین بے نقطه کنایه از ورق کاغذ است
میدان کشاوه یا فتن - کنایه از وسعت و فراخی
عیش و عشرت باشد -

میدان - بکسر اول بروزن دیدن یعنی مجدد و اول بودن
که در مقابل گفته و کهنگی باشد -

میدہ - بہ فتح اول و ثالث و سکون ثانی آر و گندم دوباره
بچند را گویند و نام حلوائیست که از شیر گوسفند و شکر سفید پزند
و بعضی گویند که نام حلوائیست که چیز میوه را در شکر پزند و بعضی
دیگر گویند که آب انگور است که نشاسته و آر و گندم در آن کنند
و چندان بچو شاند تا سخت شود بعد از آن مانند شمع برشته
که در آن مغز گردگان و بادام کشیده باشد بریزند و آنرا بترکی
با سق بپوش بچو گویند بضم دال اجد -

میدہ سالار - شخصه را گویند که نان مے پزد -

میدہ نہ - بکسر نون و سکون با کنایه از سفره جی باشد و
آنرا در بند و ستان چاشنی گیر مے گویند -

میراش - بکسر راء قرشت شخصه را گویند که بانگ آتش
زند یعنی کسیکه مردم را آتش خورون طلبد -

میردینی - با دال اجد بروزن پیش یعنی نوزد از خیر
بفمنش باشد و آن گلے است معروف و بافته حریر مے را
نیز گویند که بیشتر زنان آنرا پیرون کنند و پوشند -

میروک - با اول ثانی رسیده و ثالث بوا و کشیده و بچا

زود یعنی مورچه باشد که معضرت مورست و از حشرات الارض باشد -
میره - بروزن خیره یعنی خواجہ باشد کہ کد خدا و زمین صاحب
است و یعنی عداوت و کینه عربی است -

میرہشت بہشت - کنایہ از رضوان است کہ در بان بہشت
باشد -

میرہشتین - کنایہ از کوکب حل است چہ او در فلک ہفتم
مے باشد -

میرین - بکسر اول و فتح زاسے قرشت نام داما و قیصر و
کنایہ از امیر خسرو و امیر حسن و لہوی ہم ہست -

میر - بانائی مجہول و سکون زاسے نقطہ دار یعنی مہمان است
یعنی شخصے کہ بصفیافت کسی رود و اسباب مہمانی را ہم گفتہ اند و کہ

رانیزہ گویند کہ بر بالاسے آن طعام خورد و مخفف تیز ہم ہست و
پیشاب و شاش رانیزہ گویند و عبری بول خوانند و امر باین معنی

ہم ہست یعنی شاش و بول کن و یعنی بول کنندہ ہم آمدہ است
میربان - باباسے ابجد بروزن مہمان بصفیافت کنندہ باشد

یعنی شخصے کہ مردم را بصفیافت و مہمانی کند و میربانائی
مہمان کردن و مہمانداری نمودن و مہمانی باشد -

میر و سہ فتح اول و ثانی و سکون ثالث و دال ابجد یعنی مجلس
شراب و بزم عشرت و مہمانی باشد و بکسر اول و فتح زاسے ہوز

نیز باین معنی است کہ بزم شراب باشد و بکسر اول و ثانی مجہول
یعنی بشاش و بول کند چہ نیز یعنی شاش و نیزین بے معنی

شاشیدن باشد -
میر و ہ - بفتح اول و ثالث شراب زودہ را گویند و آن شخصے

کہ سبب بسیار خوردن شراب بد حال و بے مزہ باشد بر تہ کہ
بہیج چیز نتوان خوردن و میل بہیج چیز نداشته باشد -

میرز - بفتح اول بروزن قیصر و ستار و مندیلے را گویند کہ
بر سر بندند -

میرک - بانائی مجہول بروزن تیزک بول و شاش آگویند
و صغری بول و شاش ہم ہست -

میرہ - بروزن ریزہ میان زمین اسپ را گویند کہ خانہ زمین باشد
میزیدن - بانائی مجہول بروزن پچیدن بمعنی بول کردن
و شاشیدن باشد -

میس - بفتح اول و سکون ثانی و سین بے نقطہ لغت سربانی
نام درختے است بزرگ کہ ثمرہ و میوہ آرزو بانائی لوطوس خوانند

و بعضے گویند لوطوس نام بہان درخت است -
میستی - بانائی مجہول بروزن نیستی بمعنی بستی باشد و آن

علتے است کہ بزبان عربی برص گویند و بعضے گویند میستی بمعنی
جذامی است یعنی شخصے کہ علت جذام داشته باشد -

مے سوسن - بکسر ثانی شربت سوسن را گویند -
میشتا - با اول بتائی مجہول رسیدہ و شین نقطہ دار بالف

کشیدہ نام گیاہے است کہ آرزو اجمی العالم گویند و آن نوسے
از ریاحین است و ہمیشہ سبزے باشد اگر با یہ کہ نہ قدرے

از ان بکوبند و بر خازیر صفا کنند و تحلیل دہد و آرزو میشتائے
نیز گویند کہ بروزن زیبایی باشد -

میش بہار - نام گلے است کہ آرزو گل گاوچشمے گویند و فصل
بہار ظاہر شود و سہل بلغم و سودا باشد و سنگ گردہ را بریزند و

بعضے گویند نوسے از ریاحین است کہ آرزو اجمی العالم خوانند و
یعنی ابرہم ہست کہ عربان سحاب گویند -

میشتہ - بکسر اول و فتح تاسے قرشت معلوم جو دان را گویند -
می شعری فوش - کنایہ از شراب انگوری علی باشد -

میش مرغ - بکسر اول و سکون ثانی و ثالث پرندہ ایست
ابی و کبود رنگ کہ آرزو خراجال گویند -

میغ - بانائی مجہول بروزن تیغ بخاری را گویند تیرہ و ملان
زمین و یعنی ابرہم آمدہ ہست کہ عربان سحاب خوانند -

میگ - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی طخ را گویند
و عبری جراد خوانند -

میگزو - با اول بتائی رسیدہ و کاف فارسی مفتوح بزاسے
نقطہ دار و دال بے نقطہ زودہ بمعنی میر دست کہ مجلس بزم شراب

میگ

دو پیش و عشرت گاه و معانی باشد و معانی آنکه اکابر و سلاطین را نیز گویند و بفتح اول و کاف فارسی هم گفته اند -
 میگسار - یعنی شراب خوار چه گسار در معنی خوردن شراب باشد لا غیر -
 میگلک - بفتح اول و کاف فارسی و سکون ثانی و کاف بازی یعنی میگ باشد که لوح مست و تصغیر میگ هم هست یعنی تلخ -
 میسل - بکسر اول بروزن فیل مقدار یک مد بهر باشد از روی زمین و آنچه بان سرمد و تو تیا در چشم کشند و قلعه که روسی تخته و مانند آن از ابدان نقش کنند و بعضی میسل را قلم تخته خاک گفته اند و زشائے که در راهها بهشت شخیص فرسنگ در میدان بهت چوگان بازی نصب سازند بفتح اول در عربی معنی خواهش و توجه و رغبت دل باشد و بعضی گویند همه معانی عربی است -
 میسلاو - بروزن بیداد نام شهر است که کید پادشاه قنوج که یکی از اریانان هند بوده آزادار الملک ساخته بوده است و نام یکی از پهلوانان ایران است که چون کیکاووس مازندران رفت ایران را با سپرد و گرگین بسراوست -
 میسلا میل - یعنی میل تا میل و میل و میل اندر میل یعنی پے در پے و تو اثر و همه و جمع و عمر و ج و در هم آمیخت هم هست -
 میسلان - بفتح اول بروزن سیلان نام مردیست صاحب فضل و دانش و او بود اراحت میداند چنانکه دیگران آتش را میسلاو - بکسر اول و سکون آخر که او باشد یعنی شاگرد است که در مقابل او ستا و باشد -
 میسلاوه - بکسر اول و فتح آخر که او باشد یعنی شاگرد است و آن دو سه پوسه بود که بعد از اجرت استاد بشاگرد دهند و بعضی بشارت و نوید و فرود گانه هم آمده است -
 میل کشیدن - یعنی کور کردن باشد و کتاب از دو گردانیدن و از پیش راندن هم هست -
 میله - بروزن حیل نام جنگه سلطان محمود غزنویست

در ترکستان -
 میلی - بروزن سیلی گریه را گویند و عربان مسخو خوانند -
 میسم - بفتح اول و سکون هم نام قصبه است نامعلوم و بکسر اول نام حرفی باشد از حروف کجی و عدوش چهل ست و بعضی شراب ناب هم بنظر آمده است -
 میسم کاتب - بکسر ثالث کتابه از نابینا دور است -
 میسم ملطوف - یعنی لطف کو فیانست که کتابه از آلت مردی باشد -
 میسمندر - بفتح اول بروزن فرزند نام قصبه است از مضافات غزنین و ولایتیست از فارس -
 میسون - بفتح اول جانور است معروف و آن بزخ است میان انسان و حیوان غیر ناطق و گیاه است را نیز گویند که مانند عشقه بر درخت پیچید و بشیرازی سیاه دارد و بعره کره الاسود خوانند و در عربی میسون یعنی مبارک و حجه است -
 میسمیر - بکسر هر دو میم و سکون هر دو یا وزاے نقطه دار یعنی موز است که الگو خشک شده باشد -
 مینا - بروزن مینا آگینه را گویند و آگینه الوان را هم گفته اند که در مرصع کارها بکار برند و معنی مینا هم آمده است چو مینا را مینا گویند که گویند و نام قلعه ایست مابین لار و هر روز -
 میناسم - یعنی سیاه سم و بنرسم -
 مینک - بروزن زیرک گیاه است باشد که از آن جادو سازند -
 مینو - بروزن نیکو بهشت را گویند و بعره جنت خوانند و آسمان را هم گفته اند و معنی مینا هم آمده است که آگینه سفید و الوان باشد و مردوز بر جدر اینز گویند -
 مینوباو - باباے ابجد بروزن نیکو زاد نام شهر و مدینه بوده در زمان ضحاک -
 مینوس - بکسر اول و سکون آخر که مین بے نقطه باشد نام پادشاهیست که بدرویشی افتاد و بسیار پریشان شود و دیگران پادشاهی رسید -

میونوسے خاک۔ باخاے نقطہ دار کنایہ از گور قبر و مدفن باشد۔	میوہ دل۔ کسر باے ہوز و وال اجد و سکون لام کنایہ از فرزند دل بند باشد و شعر و سخن را نیز گویند۔
میو۔ بانامی مجہول بروزن دیو یعنی موسے باشد کہ عربان شعر خوانند و بعضی از بلاد تاک انگور را گویند یعنی درخت انگور میو او۔ بروزن و معنی می بادست کہ محفت میاید باشد۔	میہن۔ باہے ہوز بروزن دیدن بمعنی جاے و آرام و نگاہ و خان و ران و زاد و بوم و زن و فرزند و قوم و قبیلہ و خوش خوبے و سکے و کرہ و شیر گو سفند باشد۔

گفتار بست و پنجم

از کتاب برهان قاطع در حرف نون باحروف تہجی مستثنی بر بست و چہار بیان و محتوی بر نصد و شش لغت و کنایت

بیان اول

بروزن بالف ستمی برد و صد و شانزده لغت و کنایت

و بہائم و چہار دندان بزرگ حیوانات باشد و شیر از کار افتادہ را نیز گویند۔

نا باسے۔ باہے اجد بالف کشیدہ و بیایے خطی زودہ بمعنی محال باشد کہ در مقابل ممکن است۔

نا پروا۔ باہے فارسی و واو بروزن باہر جا بمعنی سرا سیم و بے فراغت و بے طاقت و بے آرام و بے التفات و بے ترس و بیم و بے رغبت و بیل و بے دانش باشد۔

نا بسو و۔ کسر باے اجد و سین بے نقطہ بوا و کشیدہ و بدل اجد زودہ ہر چیز کہ آن نو باشد و دست زودہ دست خوردہ نشدہ باشد۔

نا بسی۔ پنج ثالث و سین بے نقطہ تجمانی کشیدہ بمعنی محال باشد کہ در مقابل وجود است۔

نا ہوا۔ کسر ثالث و فتح نون و واو بالف کشیدہ ہر چیز سے را گویند کہ ضائع شدہ باشد و بکار سے نیاید۔

نا بو و۔ بضم ثالث و سکون و و وال اجد بمعنی معدوم باشد و مفلس و پریشان شدہ را نیز گویند۔

نا بو و مند۔ بروزن ناسود مند بمعنی صاحب پریشانی و افلاس کہ مفلس پریشان و فقیر و بے برگ و نوآ باشد۔

نا۔ بمعنی آہست کہ بحر بی ما گویند و بمعنی ناسے و نئے ہم آید و حلقوم را نیز گفته اند و بمعنی محل و مکان ہم است و فتحی کہ با کلمہ ترکیب شود همچو تیز نا و دراز نا و پینا یعنی محل نیز می درازی و پینی۔

نا انبان۔ پنج ہمزہ و باے اجد بالف کشیدہ بروزن باد بخان نے انبان را گویند و آن ساز بست مشہور و معروف کہ ناسے انبان ہم خوانندش۔

نا اندیش۔ با و ال اجد بروزن نادر ویش بمعنی بدبیبہ باشد یعنی ظاہر و روشن کہ احتیاج ب فکر ندارد چنانکہ گویند روز و شب است و شب تاریک۔

نا اوس۔ بروزن ناقوس معبد ترسایان باشد و آشکدہ را نیز گویند و نا و وس ہم آمدہ است کہ بجائے ہمزہ واو باشد۔

نا ب۔ بسکون باے اجد بمعنی لب لباب و خالص و بے آمیزش و بے عیب و صاف و پاک و بچش باشد و نا و را گویند عموماً و نا وے را کہ از فرہی بر کفل سپ و است و امثال آن رفتہ خصوصاً و در عربی چہار دندان پیش سبع

ناجره - بفتح ثالث و سکون با و راسه بے نقطه مفتوح بمعنی
بزرگ و عظیم باشد و فرومایه و دون و خسیس را نیز گویند و بعضی
بهنره نیز هست که ز قلب ناسره باشد و بمعنی پوست سیده و
پنهان هم آمده است -

ناجوسان - بفتح ثالث و تحتانی با و اور سیده و سین
بے نقطه بالف کشیده و بنون زده بمعنی چشم داشت و توقع
باشد و بمعنی ناگاه و غافل هم آمده است -
نا تراشیده - کنایه از مردم درشت اہموار و ناقبول و
بے اصول و بے ادب باشد -

ناچار - باجیم فارسی بالف کشیده و براسے بے نقطه زده
تفسیر لا بدست یعنی چیزیست که لازم و واجب و دلی آن میشود
تا حج - بفتح جیم فارسی و سکون خاے نقطه دار تبرزین را گویند
و آن نوع از تبرست که سپاهیان بر پہلو سے زمین است بندند
و بعضی گویند سانسے است که سر آن دو شاخ باشد و نیزه کوچک
را نیز گویند -

ناجر مک - بضم جیم و سکون راسے بے نقطه و فتح جیم و کاف
ساکن بمعنی در بنگدہ و تجمائے ششستن باشد و بعضی گویند نام
ز اہدیت ترسا و نام سعید ترسا بیان هم هست -

ناجر انجام - بضم جیم و سکون زاسے نقطه دار و فتح ہمزہ و
نون ساکن و جیم بالف کشیده و میم زده بمعنی نامتناہی باشد
و بعرابی الی غیر التمامیہ گویند -

ناجو - باجیم با و کشیده درخت کاج است و بعرابی صنوبر خوانند
ناجو و - بروزن نابود کاسے بزرگ و ظرف شتر بخواری گویند
ناخ - بروزن شاخ بمعنی ناف است کہ سورناخ وسط شکم باشد -
ناخاست - بروزن نار است کہے را گویند کہ از جاسے
خود نتواند برخاست یعنی زمین گیر -

ناخدا - محضت نا و خداست یعنی صاحب خداوند نا و کہ
کنایه از کشتی و جہاز است -

ناخن آفتاب - کنایه از آفتاب است و کنایه از ناخن

مطلوب و شاہ بہم است -

ناخن پال - باباے فارسی بالف کشیده و بلام زده و درے
باشد بصریحی مائل کہ بر اطراف ناخن مردم پیدا آید و در دیبا کہند
و آنرا بعرابی و اخس گویند -

ناخن بدندان - بمعنی انگشت بدندان است کہ کنایه از چیش
و انوس و سانسے و حیران باشد -

ناخن بر ا - بضم باے اجد و راسے قرشت بالف کشیده بمعنی
مقراض و قینبی باشد -

ناخن بر دل زدن - کنایه از تصرف در مزاج کردن باشد
ناخن پر یان - بفتح باے فارسی و کسر راسے قرشت و تحتانی
الف کشیده و بنون زده نوسے از صدف باشد و آن سفید است
بناخن و بسیار خوشبو سے می باشد و عربان اطفار الطیبین از پیش
و در عطریات و دوا با بکار برند اگر قدر سے ازان در زیر زنی کہ
حیض او بند شدہ باشد دو و کنند روان گردد -

ناخن پیراے - بکسر باے فارسی از فراسے باشد کہ
استادان سر تراش و حجام ناخن بدان گیرند و حجام و سر تراش
را نیز سے گویند همچنانکہ باغبان را بتان پیراے خوانند -

ناخن خامد - بکسر نون کنایه از نوک قلم است -

ناخن خوارہ - بمعنی ناخن پال است و آن در سے باشد کہ
در اطراف ناخن ہم رسد و ناخن را بندازد و بعرابی و اخس گویند -
ناخن خوش - بکسر نون و فتح خاے نقطه دار و سکون وا و حوا
و شین قرشت بمعنی ناخن پر یان است و آن نوسے از صدف
باشد و بعرابی اطفار الطیب خوانند -

ناخن دیو - بکسر نون و دال اجد و سکون تحتانی و وا و
بعضے ناخن خوش است کہ نوسے از صدف باشد بجا یہ خوشبو سے
ناخن روز - باراسے بے نقطه و وا و وزاسے نقطه دار
کنایه از آفتاب عالم است -

ناخن زدن - کنایه از جنگل زدن ناخن میان دو کس باشد
ناخستہ - بفتح نون ضمیمے است از امر ارض چشم و آن گوشتی باشد

که در گوشه چشم هم برسد و بند ریج تمام چشم را می گیرد و گویند از نگاه کردن
بستاره هسیل آن گوشت بر طرف میشود و آنچه در چشم آدمی بهر سبب
اگر علاج نکنند زیاد گردد و آنچه در چشم اسپ و استر هم رسد اگر
در ساعت نه بزندان پاک سازد -

تاخته چشم شب - کنایه از ماه نو است که هلال باشد -
ناخواستگ - با او محدود و بیرون ناراست بر معنی
بطلب باشد و هر چیز که بر پاس کوفته شده باشد عمر او زمین
پاس کوفته شده را گویند خصوصاً -

ناخواست - بضم خا و سکون دا و وسین بے نقطه و تا بے
قرشت یعنی دوم ناخواست باشد یعنی هر چیز که از آب کوفته باشد
ناخواستن - مصدر ناخواست باشد یعنی چیزی را بیای کوفتن
ناداشت - ابدال بالف کشیده و بسین و تا بے قرشت و

معنی بے شرم و بے حیاء و بے آزر م باشد و قوسه از گدایان را
نیز گویند که بر در و درگاه بنا رود و چینه طلبند اگر چیزی بایشان
ندهند گوشت اعضا سه خود را ببرد یعنی مفلس بے نوا هم
و مردم بے اعتقاد را هم گویند -

تا و آشتی - بر وزن ناراستی کنایه از بے شرمی و بیحیائی و
بے اعتقادی و پریشانی و افلاس باشد -
تا و ان و و مردم که بکس بگوید - کنایه از مردم نادان بسیار
گوسه در گوسه و پریشان گوسه و بیفائده و هرزه و لایق
گوسه باشد -

نار - مخفف ناراست و آن میوه باشد معروف و بعبه آتش گویند
نار افشانیدن - کنایه از گریه کردن بسوز و خون گریستن
و آتش گلگون بر چینجین باشد -

نار اسے - بانالت بالف کشیده و بجمالی زده بپخته
بے تدبیر و بے عقل و منکر و بے اعتقاد باشد -
نار پا - با بے بالف کشیده آتش انار را گویند چه با بپخته
آتش است -

نار پستان - بسکون ثالث دختره باز نه را گویند که

هنوز پستانها بے او سخت باشد یعنی آویزان و اقامه نباشند -
نار بن - بضم بے اجد و سکون نون درخت انار را گویند -
نار خو - با خا بے نقطه دار بود و مجبول کشید یعنی گل انار باشد
و آنرا گلنار هم می گویند و مردم تند و تیز و آتش مزاج را نیز گفته اند
نار خوگ - بسکون ثالث و کاف در آخر تر یک ایون گویند

نار و - بفتح را بے قرشت و سکون دال اجد مخفف نیار باشد
و یعنی نتوانند هم هست و کنه را نیز گویند و آن جالور است که
بر حیوانات چسبید و خون بکشد و پیش و پیش و کنه را هم گفته اند
و بزبان هندی نام یکی از حکما و مترجمان هندوستان باشد -

نار و ان - معروف است که دانه انار ترش باشد مثل آتش
و آتشدان را نیز گویند -
نار و ان افشانیدن - یعنی نار افشانیدن است که کن
از آتش گلگون ریختن باشد -

نار و انه و شتی - حب القلقل است بکسر مرد و قاف قاطع
و قلاق و قلقان انار صحرائی را گویند -
نار و ه - بسکون ثالث و فتح دال اجد یعنی پسته باشد و بعبه
بن گویند و کنه را نیز گفته اند و آن جانور است که بر حیوانات
چسبید و خون بکشد -

نار وین - ابدال اجد بر وزن آستین سبل رونی را گویند و
آن زرد رنگ می باشد اگر در سر رسد داخل کنند موی خور و بر او پاره
نار باب - بکسر ثالث و ضم را بے نقطه و با بے اجد
بالف کشیده و با بے دیگر زده نوسه از انار ترش باشد و
با تشدید خاص هم بنظر آمده است -

نارست - با سین بے نقطه مخفف نیارست باشد یعنی نتوانست
نار سید ه - یعنی نارن خام و نابالغ و بے بره و باکره باشد -
نار شیرین - معروف است که انار شیرین باشد و نام آن
از موسیقی -

نار فارسی - اقامه یعنی انار پاست که نوسه از زبر باشد
هر کس از چیزی باسکون تلخ و اندک از ان گفته است -

نار پستان

نار کفیده - بفتح کاف یعنی نار ترکیده چه کفیده یعنی شکافیده
ترکیده باشد -

نار کند - بروزن خار بندانارستان را گویند و همه را نیز
گفته اند که دران انار بسیار حاصل شود و نارستان و درخت انار
بسیار داشته باشد -

نار کوک - بروزن و معنی نار خوک است که تریاک افیون
نار کیوا - با کاف بجمانی رسیده و او بالف کشیده غوره شی
سیاه را گویند و بجز الف آخر غوره خشخاش سفید را و بعر
رمان السعال خوانند -

نار مشک - بضم میم و سکون شین فقط دار و کاف نار هندی
را گویند و آن تخمه است سرخ رنگ و اندک ببری در میان دانه
و آنرا بعر عربی رمان مصری خوانند و خاصیت او نزدیک است
است و کوره آهنگری را نیز گویند باعتبار آتش و انگشت -

نارنگ - با کاف فارسی بروزن و معنی نارنج است و آن
میوه باشد معروف و نارنج معرب نارنگ بود گویند بر کوه
دانه آنرا بخوردند و بزرگین عقرب و امثال آن او را از آنند -

نارنگی - با کاف فارسی بروزن و معنی نارنجی است که رنگ
مشهور و معروف باشد میوه هم هست از نارنج کوچکتر و شیرین تر
و بجزی بیری هم هست که عدم رنگ باشد -

نارو - بروزن جار و پرنده ایست خوش آواز مانند لیل اصل
درشته را نیز گویند که از اعضا سه مردم بر می آید و آنرا بعر
عربی حرنی خوانند -

ناروان - بروزن کاروان نارون را گویند و آن درخت
معروف بغایت خوش اندام و پر برگ و سایه دار و گلزار فارسی
را هم می گویند -

نارور - بفتح رال بروزن دادگر زنی را گویند که پستان او
مانند انار شده باشد -

نارون - بفتح رال بروزن با وزن یعنی ناروان است
که درخت معروف و گلزار فارسی باشد و نام همیشه هم هست

در وار المرز نزدیک به همیشه همیشه مشهور همیشه نارون و درخت
انار را هم گفته اند و این معنی بضم رال هم آمده است -

ناروند - بروزن خار بند یعنی اول نارون است که درخت
خوش اندام باشد -

ناروه - بضم ثالث و سکون و او و المعنی نارواست و آن
پرنده باشد خوش آواز مانند جل و بلبل و زبانه تراز و را نیز گویند
و این معنی بفتح و او هم بنظر آمده است -

ناره - بروزن چاره زبانه تراز و زبانه تباران باشد و این معنی
باز از فارسی هم آمده است و سنگ را نیز گفته اند که از قبیل
ساز آویزند بجهت وزن کردن اجناس و لیسان گنده را
نیز گویند و بجزی ناله و زاری هم آمده است -

نار هندی - میوه ایست در هندوستان شبیه به بی ایران
و آنرا ایل گویند و از آن مریاسانند بغایت خوب شود و آن را
اناروشتی هم می گویند -

ناری - بروزن جاری جامه پوشیدنی باشد و بلفظ هندی
زن را گویند که در مقابل مرد است -

نار - بسکون زاس فقط دار یعنی نوزخ و نورسته باشد و هفت
معشوق را نیز گویند از عاشق که بجزی باشد بر را نیز ایندین
و درخته که عربان همسور خوانند و این معنی باز از فارسی
هم آمده است -

نار - بسکون زاس فارسی درخت کاج را گویند که صنوبر است
و بعضی گویند درخته است شبیه بصنوبر و آن هم پیوسته
سبز می باشد -

ناریری - باز از تازی و با فارسی بروزن کاشتری
نام دختر پادشاه خوارزم است که در حال که برام گور بود -

نازک - بضم ثالث و سکون کاف معروف است و آنرا نازک
هم می گویند و کنایه از معشوق و مطلوب و شاه باشد -

نازک بدن - بفتح با و دال اجد و سکون وزن نوزع از
رستنی باشد شبیه به لیسان افزون لیکن شاخش سرخ و خوش رنگ

سے باشد و بعضے گویند سرخ فرو جانست -
 ناز نوروز - بکسر ثالث و فتح نون و و اسکن و رای بی نقطہ
 مضموم یو و وز اسے نقطہ دار نام نواست از موسیقی -
 ناز و - بروزن ماز و نوسے از طیبور باشد و بعضے گویند نوری
 است و گریہ بر اینز گفته اند کہ لغری سنور خوانند -
 ناز و - باز اسے فارسی یو او کشیدہ یعنی ناز جوست کہ قرشت
 صنوبر باشد -
 نازہ - باز اسے فارسی بروزن نازہ زبانہ قبان را گویند -
 نازین - باز اسے فارسی بروزن آپین و خست پشنگالی
 را گویند -
 ناسازی - اسین بے نقطہ و اسے نقطہ دار بروزن
 آزادی مخالفت و بے اصولی کردن و خارج صحبت بودن
 و ہوضعی باشد -
 ناسال - با اسے فارسی بروزن پارسال پوست ناز
 را گویند کہ ناز پوست باشد -
 ناسر ایش - زبان حال را گویند چنانکہ سر ایش زبان حال
 را گویند -
 ناسک - بکسر ثالث و سکون کاف نام یکے از صاحب
 غیر یعیان کفر ہندست و اعتقاد اتباع او آنت کہ آدمیان
 ہرچو گیا و مے رویند و خشک می شوند و از ہم مے ریزند و بخت
 قائل نیستند نہ روحانی و نہ جسمانی و جماعتے را نیز گویند از
 اہل مغرب کہ در دین راسخ نیستند -
 ناسکالیدہ - بکسر ثالث بمعنی بے فکر و اندیشہ و بے تامل باش
 چہ رسکالتش بمعنی فکر و اندیشہ است -
 ناسوری - بروزن لاہوری گلو و خلقوم را گویند -
 ناستا - بکسر ثین نقطہ دار و فوقانی بالف کشیدہ نابار را
 گویند کہ از باد او باز چیرسے نخوردن است -
 ناستاب - بروزن ماہتاب بمعنی ناستا و ناہارست کہ
 از صباغ باز چیرسے نخوردن باشد -

ناشتا شکستن - بمعنی ناہاری کردن و اندک چیزسے
 نخوردن باشد -
 ناشک - بکسر ثالث و سکون کاف قرصندار و دام دار
 را گویند -
 ناصیہ داران پاک - کنایہ از ملائکہ باشد و کنایہ از صالحان
 و عابدان و زاہدان ہمہ است
 ناطوری - باطاسے حلی و و او و اسے قرشت و تختانی
 کشتبان را گویند کہ زراعت نگاہ دارندہ باشد -
 ناظر و سراسے - نویندہ را گویند کہ بر در سراسے سلطین
 و حکام نشیند تا ہر کہ نام از نوکران کہ بجا گری نیاید بنویسد و
 اورا در ہندوستان ناعہ نویسے گویند -
 ناغوش - بروزن آغوش چیزسے را آب فرو بردن باشد
 و سرباب فرو بردن و غوطہ خوردن را نیز گویند -
 ناغول - بروزن شاغول زردان و زیندہ پاہ بقف دار
 را گویند و بعضے پوشش سر زردان را گفٹہ اند کہ برام خانہ
 سازند تا برف و باران بپایین نیاید -
 ناغیست - باغین نقطہ دار و تختانی و سین بے نقطہ
 و فوقانی بمعنی ناز شکست کہ نخمے باشد سرخ رنگ معدہ
 و جگر سرد را نافع بود -
 ناف - بروزن کاف معروف است کہ سورخ وسط شکم
 باشد و وسط و میان ہر چیز را نیز گویند -
 ناف ارضی - کنایہ از مکہ معظمہ است -
 ناف بر خوشی زون - آنت کہ ماہچہ در وقت
 بریدن ناف طفل نوزائیدہ خوشحال باشد و بخوشحالی برود
 آن طفل پیوستہ خوشوقت بودہ بخوشحالی بگذرانند گویند
 ناف اورا بخوشی زدہ اند و ہمچنین اگر در ساعت نیک
 بریدہ باشند -
 ناف بر غم زون - آنت کہ ماہچہ بوقت بریدن ناف
 طفل اگر غمگین و بے دلمغ باشد آن کودک ہمیشہ غمگین

نوروز

خواهد بود گویند ناف اور البخر زده اند و یا در ساعت بد بریده باشد
ناف خاک - یعنی ناف ارض است که کنایه از که مغلطه باشد
نافر تخته - با فاعل مفتوح مردم بے ادب و زشت رو سے
باشد چه فرج تخته یعنی ادب داشته شده است و یعنی بے ادبی
وزشت روئی هم نظر آمده است -

ناف زون - بروزن لاف زون یعنی ناف بریدن باشد
ناف زمین - یعنی ناف خاک است که کنایه از که مغلطه باشد
ناف شب - کنایه از نصف شب است چه ناف یعنی وسط
وسیان هم آمده است -

ناف عالم - یعنی ناف زمین است که کنایه از که مغلطه باشد
نافوخ - با خالک بود کشیده و بخالک نقطه دار زده بغت اهل
بند و بیخ نسوسن حوالی است و زمان بخت فریبی بکار برسد
نافه آف - یعنی نافه آهوسه مشک است چه آف یعنی
آهوسه مشک باشد -

نافه آهوسه معروف است و کنایه از موسه خوشبو سے باشد
که زلف و کامل معشوق است -

نافه بوسے - بابا سے اجد بود او کشیده و بختانی زده
کنایه از گنده و حالت یعنی شخصی که دبان او بوسے کند و
سخن چین و نام را هم سے گویند -

ناف ہفتہ - کنایه از روزہ شنبہ است چه در وسط ہفتہ
واقع است -

ناف مشک یا فتن - کنایه از بلند آوازگی و نیکنامی
و شہرت یافتن و نام نیک بہم رسانیدن باشد -

ناقور - با قاف بروزن شاہ پور یعنی نام بردار است یعنی آنچه
از ان در جاہا باز گویند و نام بزرگ را ہم گفته اند کہ کراسے
باشد و در عربی صورت اسرافیل را خوانند -

ناقوسی - بروزن طاوسی نام نوایست از موسیقی و نام
کمن بست و ششم است از سی کمن باربد -

ناک - بروزن خاک لفظی است کہ بہت بیان انصاف

موصوف بصفته و رآخر کلمات می آورند زیرا کہ دلالت سے کند
برداشتن چیز سے چون بلفظ ملحق شود بچو طربناک و غمناک و مانند
ان چنانچہ در فواہد مذکور شد و یعنی آلودہ و آغشته ہم آمده است
و بر ہر مغشوشے یعنی ہر چیز کہ در ان غش داخل کردہ باشد بہت حال
کنند عموماً و مشک و عنبر مغشوش را گویند خصوصاً و نوسے از ادویہ
ہم است کہ از ان شیرین تر و شاداب تر و لذیذ تر سے باشد
و کام و ملازہ را نیز گویند و فک اعلی و فک سفلی را ہم گنہے اند کہ
کام و چنانہ باشد چه فک اعلی را ناک بالا و فک سفلی را ناک
پائین سے گویند و در ہندی یعنی بینی باشد کہ عربان انف خوانند
و نام جانور سے ہم است آبی شبیہ بہ ہننگ -

ناکاج - با جیم بروزن و معنی ناگاہ است و بیکبار ہم گویند ش
و در فواہد گنہے شد کہ در فارسی جیم و ہا ہم تبدیل سے یا بند یعنی
لغوی ان بے وقت باشد چه گاہ یعنی وقت ہم آمده است -
ناکام - با کاف نازی بروزن با و ام یعنی نام اد و ناخواست
باشد و یعنی ناچار ہم است و عبری لا علاج سے گویند -

ناگرفت - بکاف فارسی و اسے بے نقط و سکون فاو
اسے فرشت یعنی ناگاہ و ناگمان و بیک ناگاہ باشد -

ناگزیر - بضم کاف فارسی و کسز اسے نقط دار و سکون راء
بے نقطہ مخفف ناگزیر است کہ ناچار و لا علاج باشد -

ناگزیران - با ز یادتی الف و نون ہماں یعنی ناگزیر است
کہ ناچار و لا علاج باشد -

ناگوار - بضم کاف فارسی و دا و بالف کشیدہ و برای بی نقطہ
زده طعام ناچختہ در معدہ را گویند و تخمہ و استلا را ہم گنہے اند کہ
گرائی تخم باشد از ہضمی و کنایہ از مردم برزق و نادل چسبہ ہم است
ناگوار و بضم کاف فارسی و سکون دل سنے نقطہ
در آخر ہماں یعنی ناگوار است کہ طعام ناچختہ در معدہ و استلا و تخمہ
و مردم دل ناچسب باشد -

ناگور - بضم کاف فارسی و فتح وا و سکون راء بے نقطہ
مخفف ناگوار است کہ استلا و طعام ناچختہ در معدہ باشد -

ناگورد - با کاف فارسی و بجز الف مخفف ناگوار دست
که طعنا م ناپخته در معده باشد -
ناگوهر - بی فتح کاف فارسی و با و سکون و او و راء
قرشت معنی عرض باشد که در مقابل جوهر است -
ناک - بروزن رال نه میان خالی را گویند و عربان فرما
خوانند و قلم نویسندگی و رگها در شیشه با سبزه که از نیان تلخ
بر می آید و کنه میان پر را هم گفته اند که از آن تیر سازند و معنی
نیشکر هم بنظر آمده است و در دو خانه کوچک و جوسه بزرگ را
نیز گویند و نام حکیمت کوچک و بسبب خوش آواز و معنی ناله
هم آمده است و امر بنالیدن هم هست یعنی بنال و ناله کن
ناله کننده را نیز گویند -
نالان - بروزن پالان ناله کننده را گویند و نام کویت
میان شیراز و کارون -
نال کس - کس کاف و سکون سین بے لفظ معنی سردیوار باشد
نال - بروزن لاله معروف است و آن آواز و صدای ناله
که از روسته در دوزاری از آدمی بر می آید و در دو خانه کوچک
هم می گویند و بهندی نیز در دو خانه کوچک ناله گویند -
نام از شکم افتادون - کنایه از معدوم شدن باشد -
نام آور - بی فتح و او بروزن بالاتر خداوند نام و آوازه
گویند چه در نیکی و چه در بدی -
نام پروار - بی فتح با ے اجد و سکون راء قرشت
و دال بے لفظ با الف کشیده و براسه بے لفظ ز و ده معنی
مشهور و معروف است و بضم با ے اجد هم گفته اند -
نام برده - بضم با و فتح دال اجد معنی نامدار است -
نام برینج زون - کنایه از فراموش کردن محو شدن باشد
نام مجوسه - بروزن کامجوسه نام روز دهم است از
سالها بے مکی و مردمان بهادر و شجاع را نیز گویند -
نامزد - بسکون ثالث و فتح زاء بهوز نشکر را گویند که بخت
میسر و کادس بطرفی روانه کنند و دختر است که بعد از چند گاه

دیگر بخواهند -
نامور - با و او بروزن و او گر مخفف نام آورست که خدو
نام و آوازه و مشهور و معروف باشد -
ناموس - بروزن قاموس معنی بانگ و آوازه و صاحب
سراخانه و منزل باشد و معنی عصمت و عفت هم هست و جنگ
و جدال هم گفته اند و ملائکه و احکام الهی را نیز گویند و بعضی
کعبه گاه صیاد هم آمده است -
ناموس اکبر - کنایه از جبرئیل علیه السلام است -
ناموس گاه - کنایه از جنگ گاه باشد چه ناموس بعضی
جنگ هم آمده است -
نامویه - بی فتح تخانی بروزن و او گویند که بغیر از
یک شوهر زنده و برود دیگر زنده باشد و میان او و شوهرش
نهایت الفت و محبت و اتحاد بود -
نامد - بروزن خامه کتابت و فرمان را گویند و معنی کتاب
هم هست همچو شاهنامه و فرس نامه و باز نامه و امثال آن و
بعضی سیلاب هم آمده است و خط تعلیق را نیز گویند باعتبار اینکه
احکام و فراین را بان خطی نویسند -
نامه چهارم - اشاره بفرقان است که قرآن باشد چه
بعد از نزول و تورات و انجیل نازل شده است -
نامی - بروزن جامی معنی نامور بودن و شهرت کردن
و نام بر آوردن باشد و نامه و فرمان را هم می گویند و در
عربی معنی بالنده و منو کننده باشد -
نان آتش روسته - کنایه از آفتاب عالم است -
نان تلخ - کنایه از نان سرد شده و شبانده و کهنه باشد -
نان جوسه - بروزن کامجوسه معنی گدا و گدائی
کننده باشد و طالب دنیا را هم می گویند -
نان حادثه خام بودن - کنایه از حادثه مخلوبت
و نامر بودن را نیز گویند -
نان حلال - قوسه را گویند که کبابی و زراعت کردن

نور ساری

بهم رسانند و کنایه از طاعت و عبادت و زهد و تقوی هم هست -
نان خرچنگ - کنایه از ماه است باعتبار اینکه برج سرطان
خانه اوست -

نانخواه - و آنرا نمانه نیز گویند بجزوف و او معدود و الف
و در عربی طالب آنجز خوانند و آن سخن مست خوشبوسه که
بر رویه نمیزان باشند و برگزندی عقرب طلا کنند نافع باشد
و گدا و گدائی کنند و رانیز گویند -
نانخورش خانه - سرکه انگوری را گویند و بعربی دوم بیت
و او ام البیت خوانند -

نان در انبان نهان - کنایه از مسافرت و سفر
کردن باشد -

نان دهرقان - کنایه از نان پادشاه باشد -

نان زرین - کنایه از آفتاب عالمتاب است -

نان سفید فلک - کنایه از ماه است -

نان سیمین - یعنی نان سفید فلک است که کنایه از ماه باشد -

نان شیرین بودن - کنایه از نایافت بودن و بهسم
نه رسیدن نان باشد -

نان فیروز خانی - ناسه بوده است بوزن کین -

نان گرم چرخ - کنایه از آفتاب عالمتاب است -

نان کش - بگون ثالث و سرفان و شین نقطه دار است
و ن را گویند و آن دانه است مغزدار که خوردند و آنرا بنام هم میگویند
بفتح با و بجد و بعربی حبه اخضر خوانند -

نان کشکین - ناسه را گویند که از آرد با قلا و آرد جو آرد
گندم بچینه باشد -

نان گلج - بکسر ثالث و هم کاف فارسی یعنی گلج است و
آن حلوائی باشد که عربان قطائف گویند و ناسه را نیز گفته اند
بسیار نازک که از نشاسته و تخم مرغ پزند و در شیر و قند و نبات
اندازند و خوبند -

نان گلایغ - بفتح کاف سنی باشد که در زمینهای نازک

و در بعضی گویند انخوان است و آنرا بعربی خبز الغراب خوانند -
نان کورسکنایه از حرام نمک باشد و در خمیر و نخیل همک
و درون همست را هم نان کور خوانند -

نان مش - بکسر ثالث و فتح سیم و سکون شین نقطه دار چینه
تادیه را گویند و بهی بیراهی کردن هم هست و بفتح ثالث و کسر
رابع نیز بنظر آمده است -

نان مشوش - ناسه را گویند بسیار نازک رقیق که بنشیند
عید با پزند و در شب و سفیده تخم مرغ را بقوام آورند و در
آن افشانند و خورند -

نان مشیدن - بوزن عالم دیدن یعنی از جهان کامی
نمیدن و مراد حاصل نکردن باشد -

نانو - بوزن بان خوانندگی و ذکره را گویند که زنان در وقت
گواره جنبانیدن طفلان کنند تا خواب روند و مخفف نانو
هم هست که نان پز باشد -

نانوخیه - بفتح خایه نقطه دار و تخمائی یعنی نانخواه است
که زنیان باشد اگر برگزندی عقرب بندند در اساکن کنند
گرم و خشک است در دوم و سوم -

نان و نکلان شکستن - کنایه از حرام خواری کردن
باشد -

نانوشان - بکسر ثالث با سحطی بوزن و افروشان
انگهان و بی خبر و ناشنیده باشد و بفتح ثالث هم درست است
تا و - بوزن کا و جو س آب را گویند و هر چیز دراز میان فلان
را هم گفته اند و بعضی رخنه و سوراخ هم آمده است و کشتی و جهان
کوچک و ناودان بام خانه و آنچه گندم بدان از دول بگوسه
آسیار یزد و چوب میان خالی کرده که در بعضی مواضع آنرا نان
بچرخ آسیا خرد و دیگر دوش آرد و چوبک که در میان پشت آدمی
و کف دوسرین اسب فربه و دانه گندم خسته خرمایه باشد
و معنی خرام هم بنظر آمده است که رفتار از روی ناز باشد -

تاوانیدن - بانون بوزن آرا میدن یعنی خم کردن

و خم دادن و مانده گردانیدن باشد -
 ناو رو - بروزن خاومر معنی ممکن باشد که در برابر واجب است
 ناو ران - بروزن خاوران ممکنات را گویند که جمع ناو
 باشد که معنی ممکن است -
 ناو رو - بی فتح ثالث و سکون را و دال بی نقطه جنگ جلال
 و پیکار را گویند و معنی رفتار هم آمده است -
 ناو رو گاه - معنی جنگ گاه هم هست چه ناو رو بمعنی
 جنگ و گاه معنی جا و مقام باشد -
 ناو و فر تاش - معنی ممکن الوجود است چه ناو و معنی ممکن
 و تاش وجود را گویند -
 ناو سند - بروزن و معنی ناپسند است چه در فارسی با و او
 بهم تبدیل می یابند و معنی ضعیف ترکیب و لاخر هم گفته اند و
 این معنی بجای نون یا س حلی نیز بنظر آمده است -
 ناوگ - بی فتح و او سکون کاف مصغر ناوست و نون از
 تیر باشد و آن تیر است کوچک و بعضی گویند آلتی است چوبین
 و میان خالی که تیر ناوک را در میان آن گذاشته اند از آن
 و بعضی گویند آلتی باشد از آهن که تیر کوچک را در آن نهند و
 بعد از آن در کمان گذاشته اند از آن و آلتی که از آن گندم و جو
 و رگوسه بسیار یزد و چون یک میان پشت آدمی را نیز گویند -
 ناوگ سحری - کنایه از دعای بد و نفرین باشد که
 در آخر ایام شب کنند -
 ناوگ قلبی - کنایه از آه ته ولی باشد و هم جورا نیز گویند
 که در مقابل مدح است -
 ناو ناوان - بانون و او دیگر بروزن پادشاهان معنی
 خزان و کرازان و جاهه کنان باشد -
 ناووس - بروزن ناقوس آتشکده و عبادتخانه همچون ا
 گویند و درین زمان بایک داد و نوسید مانند طاقوس کاوس -
 ناوه - بروزن ساده چوب کوتاه میان خالی کرده را گویند
 که گلکاران بدان گل کشند و تیشه چوبینه که در آن خمیر کنند

و آلتی که بدان گندم و جو از دول بسیار یزد و چون با آهن بیان
 خالی که تیر ناوک را در آن نهاده اند از آن و چون یک میان پشت
 آدمی و دانه گندم و خسته خنار را نیز گویند و نام جانے و مقاسے
 هم هست و جا در کهنه را هم گفته اند و بدن کتسبه را نیز گویند که
 قالب روح باشد -
 ناویدن - بروزن چاودین معنی پیکنه باشد که مقدره خوان
 است و معنی نالیدن و ناله کردن هم هست و معنی خرامیدن
 در قماره بناز هم آمده است و خم شدن و مانده گردیدن را
 نیز گفته اند -
 ناویریه - بی فتح زای فارسی بروزن آویزه معنی کتیف و
 ناپاک و عیب ناک و آینه و مغشوش باشد -
 ناها - بروزن ماه بوسه نم را گویند یعنی بوسه که از زبر زینها
 و سرداها بر دلغ خور و -
 ناها - بروزن ناچار معنی گرسنه باشد یعنی شخصی که از با داد
 باز چیزی نخورده باشد و معنی ترکیبی آن نا آه است یعنی
 ناخورد و چه آهار معنی خورش باشد -
 ناها ری - بروزن بازاری چیزی اندک را گویند که کسی
 در صلیح بخورد -
 ناها - بروزن زاهد دختر نارستان را گویند و مخفف ناهید
 هم هست که ستاره زهره باشد -
 ناها - بروزن ساجده معنی اول ناهید است که دختر نارستان
 باشد -
 ناهای - بروزن ماهی مخفف ناهید است که ستاره زهره باشد
 و در عربی نهای و نغ کنده است -
 ناهید - بسکون دال ستاره زهره را گویند و مکان او فلک
 سوم است و اقلیم پنجم بر و تعلق دارد و کنایه از دختر رسیده باشد
 و نام مادر اسکندر زوالقرنین هم هست -
 ناهیدیه - بی فتح دال معنی ناهید است که ستاره زهره و دختر
 رسیده باشد -

<p>بروزن بازپوش هم نظر آمده است و درست است چه در فارسی سین و شین بهم تبدیل می یابند - نامے مشک - بسکون ثالث و فتح نیم و شین و کاف هر دو ساکن یعنی نامے انبان است و آن سازه باشد مشهور و و آن نامے مشک هم می گویند با و کاف - نامیدن - بروزن زائیدن یعنی مخر کردن و مباحث دن باشد</p>	<p>نامے بسکون تخماتی نه باشد که نظر بان نوازند و بعضی مزار خوانند و کلو و حلقوم را نیز گویند و بوسه که در روز جنگ نوازند و آن نامے رومین خوانند که نفیر را ذکر کوچک کرنا باشد و بعضی کرنا را گویند و نام قلعه هم هست که سعد و سعد سلمان در آن قلعه محبوس بود و یعنی فخر و مباحث هم نظر آمده است - نامے انبان - نه انبان است و آن انبانے باشد که بر یک سر آن نیچ وصل کرده اند و آن نیچ سوراخ چند دارد آن انبان را بر باد کنند و در زیر بغل گیرند و خوانند و خوانند و نوازند - نامے تنگری - یعنی قائم مقام خدا چنانکه در عربی قائم مقام و تنگری در ترکی خدا را گویند و آن کنایه است از خلیفه و پادشاه - نامے ترکی - یعنی تاسه قرشت سوزن را گویند و آن سازیت معروف و بعضی گویند نامے است که در هنگام رزم و جنگ نوازند و آن یا نفیر باشد یا کرناے - ناتنج - بسکون ثالث و سکون جیم فارسی نامے باشد که طربان نوازند - نامے رومین - نامے باشد که در روز جنگ نوازند بعضی گویند نفیر است و بعضی گویند کرناست - ناتیر - بکسر ثالث و فتح زائے فارسی یعنی گلوگاه باشد و لوله ابرق و لوله هر چیز دیگر را نیز گویند و نه میان خالی و ماشوره که جولاهاگان بر آن رسیان بچیند برآه بافتن و هر چه بپوشد و نه میان خالی را هم گفته اند که برگ بران رسته و گره با داشته باشد و بچیند خوب خوشه گندم را نیز و بعضی تصعب خوانند و یعنی آب چکیدن هم نظر آمده است چنانکه اگر گویند تاثیر هه کند مراد آن باشد که آب می چکد - ناملوس - بالام بروزن پائے بوس موسیقار را گویند آن سازیت مشهور و معروف و مفصل هم نوشته اند که نامے بوس باشد بکسر تخماتی و این صح است و با شین نقطه</p>
<p>بیان دوم</p>	
<p>در وزن باباے اچید شمل بر شاهزاده لغت</p>	
<p>نباج - بروزن رواج یعنی انبلیغ است و آن دوزن باشد که در نباج یک مرد است - نبارش - بر فتح زائے بلفظ بروزن جفاکش چه بر گویند که در زیر چوب سقف کشتک باشد نهند و بر دیوار که مشرف بر افتادن باشد نصب سازند -</p>	
<p>نبلغ - باغین نقطه دار بروزن طلاق یعنی نباج است و آن دوزن باشد که در نباج یک مرد است - نبرو - بر فتح اول و ثانی و سکون زا و والی بلفظ کوشش و جنگ و جدال و رزم و کارزار باشد چه نبر و گاه جنگ را گویند و مردم شجاع و دلیر و دلاور را هم گفته اند - نبرو - بروزن نکرده یعنی دوم نبر دست که شجاع و دلیر و دلاور باشد -</p>	
<p>نفس - بر فتح اول و ثانی بروزن هوس و ختر زاده را گویند و این معنی باشد نثانی هم گفته اند - نفسه - بر فتح اول و ثانی و ثالث یعنی نفس است که دختر زاده و بعضی گویند پس و دختر لب است که سیر و خوانند و بعضی دیگر دختر دختر را گویند پس و دختر را و باشد نثانی هم گفته اند - نفسله - بر فتح اول و ثانی و سکون شین نقطه دار و دلام مفتوح و وال ساکن یعنی نچسپد چه بشکیند یعنی چسپیدن باشد - ننگ - بر فتح اول و سکون ثانی و کاف زهاب را گویند آن تراویدن آب باشد از کنار چشمه و رو و حانه -</p>	

میتا و بروزن فرما و معنی طلق نفس است و آن آزاد بودن
و صد کردن باشد از موضع تمسک و از تکاب نوازش -

بهره - به فتح اول و ثانی و سکون یا سه هوز در اسه قرشت
مفتوح یعنی قلب و ناسره باشد عموماً و سیم قلب را گویند خصوصاً
یعنی دون و فرومایه هم آمده است و معنی اول نابره باشد که
بزرگ عظیم است و معنی پوشیده و پنهان هم گفته اند -

بنی - یعنی اول و ثانی بختانی کشیده کلام خدا و قرآن و مصحف
باشد و به فتح اول در عربی پیغمبر و رسول را گویند و معنی اول با
فارسی هم آمده است و بکسر اول نیز گفته اند -

بنیید - یعنی اول و ثانی بختانی مجهول بروزن و معنی نویست
که مژگانے و خیر خوش باشد و به فتح اول در عربی شراب
خمر را گویند -

بغیر - بروزن صغیر فرزند زاده را گویند عموماً -

بنیسه - بروزن صغیر یعنی فرزند زاده باشد عموماً و بنیاده
را گویند خصوصاً و بعضی و خمر زاده را گفته اند خصوصاً و بعضی
دیگر بسیر بسیر و خمر را می گویند و معنی خفیه و پنهان هم
بنظر آمده است -

بنیسه - بروزن هر سیه فرزند زاده را گویند که از جانب
پسر باشد -

بیان سوم

در نون بابا سه فارسی شش بر سه لغت

نیراش - باره قرشت بروزن فرواش یعنی دکا باشد
و آن صنعت استخراج تلخ است آسانی -

نپور - بروزن مهور یعنی نیرست که برادر کوچک کرنا باشد -
پبی - بکسر اول و ثانی بختانی مجهول کشیده مصحف و کلام
خدا را گویند و بضم اول هم آمده است -

بیان چهارم

در نون بابا سه قرشت شش بر سه لغت و کنایت

نیاس - بکسر اول بروزن قیاس یعنی خوش و محرم و

خوشحال و سه تشویش و با فراغت باشد چنانکه هر گاه گویند
تاسیدم یعنی این باشد که خوشحال شدم و عمر را بفرغت گذرانیدم
تاسیدن - بکسر اول مصدر تاس با شد معنی فراغت کردن
و خوشحال بودن و عمر را بفرغت گذرانیدن -

نیترسنگ - کنایه از آتش باشد و آهن و مس و طلا و نقره
و لعل و یاقوت و مطلق معدنیات را گویند -

بیان پنجم

در نون بابا سه شش بر سه لغت

نخ - به فتح اول و سکون ثانی اندرون و جان را گویند و بضم
اول هم آمده است -

نخار - به فتح اول بروزن سزار گلگون و خارزه باشد که زنان
بزرگ و سه مالند -

نخب - به فتح اول و ثانی و سکون با سه اجد پوست چرم
را گویند عموماً از نباتات و پوست سلیز را گویند خصوصاً -

نحک - بروزن کجک نوعی از تبریزین باشد و با هم فارسی
هم آمده است و ترکان سخن گویند -

نجم - به فتح اول و سکون ثانی و هم معنی بیدگیاست که گزنج باشد
و آن گز درخت گز است که عرب شیره الطرافا خوانند و بجزئی ستاره
را گویند و معنی اول نجم هم بنظر آمده است که بعد از سیم باشد -

نخند - بفتح اول و ثانی بروزن سمنده معنی نژدست که اندکین
و عنماک باشد -

نحوان - به فتح اول دو اوبالغ کشیده بروزن از زمان
یعنی زعفران باشد -

نخیر - بروزن وزیر یعنی اول نجم است که گز نازج باشد جز است
نازه را نازع باشد و بجزئی شیره الطرافا خوانند -

نخیل - بروزن امیل یعنی نخیر است که گز نازج باشد

بیان ششم

در نون بابا سه نقطه دار شش بر سه لغت و هشتم

لغت و کنایت

نجم

حج - بر فتح اول و سکون ثانی یکبار رشته را گویند خواه ابریشم باشد و خواه ریشمان و بومی جرگه و صفت لشکر و مردم هم آمده است و پلاس و کلیم روی باشد و آن فرشته است بسیار لطیف و نقش و لعلی طغفسه خوانند و شطرنجی و سنالی کوچک را هم می گویند و نام دوتایی از جمله شیاطین و بعضی اندک و کم و قلیل هم آمده است چه هر گاه گویند رخ یعنی کم که اندک و آن یعنی باشد که بزرگتر آن بدان زمین شیار کنند و بضم اول قدم بر قدم رفتن باشد دراز و شبال کسه -

شکاره - بر وزن نقاره یعنی ناهار است و آن چیزه شکار است باید تے از روز -

حج - بر فتح اول و سکون ثانی و بهم فarsi گياست باشد مانند چاروب که زمین را بدان برو بند -

نخج - بر وزن ابجد ریم آهن را گویند و بعضی سنگ سخت و آهین هم آمده است و با بهم فarsi و ذال نقطه دارند گفته اند - پنچیل - بر فتح اول و ضم بهم فarsi بر وزن فوگل گرفتن اندامها یاد و سرناخن یاد و سر انگشت دست چنانکه بر رو آید و فتح بهم هم آمده است -

نخچند - با بهم فarsi بر وزن فرزند یعنی نخچست که ریم آهن باشد پنچوان - با بهم فarsi و او بر وزن مرزبان نام موصی و دلاست باشد -

نخچیر - با بهم فarsi بر وزن تصور یعنی شکار و شکاری و شکار کننده و شکار کردن و شکار گاه باشد و بهائم و شتی و هر جانور صحرائی را نیز گویند و قتی که گهیر در عمود تا در کوچه را خصوصاً خواه گهیر ند و خواه گهیر ند -

نخچیرگان - با کاف فarsi بالف کشیده و بزبون زده نام سخن آخر است از جمله سخن بار بد و آنرا نخچیر گانی هم خوانند و با م نوازانه هم هست از موسیقی -

نخچیر گاو - با کاف فarsi بالف کشیده و بواو زده نام نواز است از موسیقی -

نخچیر وال - با واو بالف کشیده و بلام زده و روشکاری و شکار انداز را گویند -

نخچیر - بازایه بر وزن و بلیز پیچیده و در هم گشته را گویند و بعضی پیچیدن هم گفته اند که مصدر باشد -

نخچیل - بر وزن تحویل یعنی نخچیل است که گرفتن اندامها باشد یاد و سرناخن دست یاد و انگشت چنانکه بر رو آید -

نخراز - بضم اول و سکون ثانی و بر اے بے لفظه بالف کشیده و بزایه لفظه دار زده بر اے را گویند که پیشه و گل و دره گویند باشد و عربان که از خوانند -

نخری - بر فتح اول و کسرت ثانی و بر اے قرشت و سکون سختی فرزند اولین را گویند -

نخز - بر فتح اول و ضم ثانی و سکون زایه لفظه دار بضم نخست باشد که اول و ابتدا است و نخزمین یعنی نخستین -

نخست - بضم اول و ثانی بر وزن درست یعنی اول و ابتدا باشد و نخستین یعنی اولین و لفتح اول و ثانی یعنی ریش و راحت کرد و چه نخستین یعنی ریش کردن و راحت نمودن باشد -

نخشب - بر فتح اول و شین لفظه دار بر وزن عقب نام شهر است از ترکستان که آنرا بترکی قرشی گویند بفتح قاف و حکیم بن عطا که بفتح شهنشمار دارد مدت دو ماه از چایه که در نواحی آنت است بسحر و شعبده ما بهی بر سر آورده که تا قرب چهار فرسنگ رویشالی میداد -

نخشه - بر فتح اول و شین قرشت و سکون ثانی یعنی حجت و برهان باشد -

نخکله - بفتح اول و کاف و لام و سکون ثانی گرد گانه را گویند که سخت باشد و زود نشکند و مغزش بر شواری بر آید -

نخلبند - بر وزن نقشند یعنی را گویند که صورتهاست درختان و میوه را از مردم سازد و باغبان را نیز گویند -

نخلمه محمود - بفتح اول و ثانی اشاره بر درختان چند است از خرمادر که بضم اول و نام مقاسه و خرماتسانه هم هست -

سختی - با و مجبول سیاه دارور را گویند که تاک و سستی باشد
 و بعضی کریمه البیضا خوانند و سختی بجهت آن گویند شش که
 میوه آن در زمستان خشک نشود و عنب کیمیوه آنست -
 پنجم - بفتح اول و ضم ثانی مخفف نحو اهرم و له خواهد بود
 پنجم - برون و وزیر مردم فرومایه و کمین را گویند و معنی کمین
 هم آمده است چه پنجر گاه یعنی کمین گاه باشد و سخندان را نیز گویند
 آن نیستی باشد که شاخچه درخت را در لنگ فروزند و تخم و گل را
 در آن پاشند تا سبز شود و از آنجا بجای دیگر نقل کنند -
 پنجمی - برون و وزیر معنی پنجمی باشد که فرزند اولین است
 پنجمی - بفتح اول و ضم ثانی و زاسه لفظ دار برون مویز معنی پنجمی
 است که مردم فرومایه و کمین و کمین و زمین سخندان باشد -
 پنجمی گاه - یعنی کمین گاه است -

بیان هشتم

در وزن باراسه بلفظ شتمل بر بی ستمل لغت کنایت
 تر - بفتح اول و سکون ثانی معروف است که تقیض ماده باشد
 و درشت و کریمه و نا هموار را نیز گویند همچو زگدا یعنی گدا را هموار
 و درشت و نام پر سام است و او را نیز گویند و زبان هم می گویند
 و آلت رجولیت را نیز گفته اند و کوهر و موج آب و شاخ میان
 درخت که شاخه های دیگر از اطراف آن برمی آید و معنی خنثی هم
 و آن شخصی باشد که آلت مردان و زنان هر دو دارد -
 ترا - برون سردیوار کوچک را گویند که در برابر چتر یا کشتی
 تراک - بفتح اول برون هلاک معنی همیشه دوام و بردوام است
 تراجل - بفتح اول و ثانی و ضم جیم و سکون لام نوعی از جابجاء
 ابریشمین باشد که در صحنه بافتند -
 تراخ - بکسر اول و سکون ثانی و خاصه لفظ دار معنی قیمت و بها
 اجناس باشد و معنی رواج و رونق هم آمده است -
 تراو - برون و بازی باشد معروف از مختصات بزجه
 که در برابر شطرنج ساخته و بعضی گویند نزد قدیم است اما در
 داشته دوسه دیگر را بزجه اضافه کرده است و گفته و ساق درخت
 را نیز گویند و ترکیب هم هست مرکب صندل و گل اشنی و
 فلفل و اقا قبا و صندل و سفید آب و مردارنگ که بر درهما
 گرم طلا کنند نافع باشد -
 ترابان - ترجمه درجه است و معنی زینت باشد اعم از چوب
 و غیر چوب -
 تراوک - بفتح اول برون تراوک مصغر تراوک و
 تراوک و چستان و افسانه را نیز گویند -
 تراو - برون تراو مخفف تراو است یعنی سینه تراو -
 تراوسک - بفتح اول و ثانی و سکون سین بلفظ و کاف
 نام خله ایست که بعضی عدس گویند -
 تراوسی - بفتح اول و سکون ثانی و سین بلفظ تراوسی کشیده
 یعنی واصل بجن باشد و نام بزرگ در دست او از اشکانیان

بیان نهم

در وزن با و ال ابجد شتمل بر لغت
 ترا - بفتح اول و سکون ثانی یعنی رشد و افزونی و نمو باشد
 و در عربی بخورس باشد مرکب از عنب و مشک و عود و بوسه
 آن مقدومی دل است و در لغت معوم و بغاری گفته گویند و نیز
 در عربی یعنی رفتن و رسیدن باشد و گفته که دال را مشد و
 کنند و بکسر اول و در عربی معنی همتا و مانند باشد -
 ترا - بکسر اول برون فدا یعنی بانگ و فریاد باشد و یک صده
 از شش صد فرنگ را نیز گویند چه فرنگ سه سیل است و سه سیل
 دو نند و بفتح اول در عربی کسه را خوانند و آواز کردن -
 ترا - بفتح اول و ثانی برون اوب و او کشیدن برت
 باشد و بازی نزد و آنرا بعضی عذر خوانند چون از بهت
 بگذرد و بیازده رسد آنرا تمامی ندب و داؤ فره گویند و بعضی
 و امن خوانند و چون برهفته رسد آنرا دست خون گویند
 و اگر از دست خون بگذرد حکم اول پیدا می کند چه داؤ بر
 پزده نمی باشد و در عربی معنی وارد اول شرط و کرد و شمار دوم
 نشان و جابجاء و جرح است سوم تملک و اضطراب -

۳۹

و بعضی اول هم بنظر آمده است -

زنگ - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی جر که و حلقه زو
مردم را گویند بجهت محافظت شکار تا از میان بیرون نرود و
بفتح اول و ثانی و سکون کاف تازی مهره باشد کوچک محوطی
دوران گلهها و رگها بسیار بود و بزرگ بلنگ باشد چه آزاد بچ
دوم بلنگ یا بند و بزرگ بلنگ گویند و بعضی حجر النمر خوانند هر آن
که ناسور شده باشد آنرا با آب بسایند و بالند نیک گردد و هر آن
که قدس از آن بسایند و بخورد هرگز آسنت نشود و هر مرد که
با خود او را و هیچ زن از او باز نگیرد و امتحان آن چنانست که چون
در شیر گو سفند اندازند شیر بریده شود و نزدیک تنوس که نان
چسبیده باشد بیارند تمام ناهاد از تنور بریزند -

زنگان - بفتح اول و تشدید ثانی که ایان ناهموار و درشت
را گویند -

زنگه - اگر ایان بے شرم و حراف و زبردست را گویند
زنگس - بکسر کاف فارسی کلمت معروف و کنایه از
چشم معشوق هم هست -

زنگس - بضم ز و کسب کاف کنایه از چشم معشوق و محبوب است -
زنگس و گل - کنایه از چشم و گوش مطلوب است -

زنگسه - بفتح ز و کسب کاف باشد که از عاج یا استخوان دیگر بصورت
زنگس تراشند و بر سق خاها نصب کنند و زنگس آن را نیز
گویند و کنایه از ستاره است و بیرون است و بیرون را نیز گفته اند
و زنگه بفتح ز و کسب کاف کنایه از بیرون باشد -

زنگسی - بروزن مجلسی جنبه از جامه باشد که پوشند و نوع
از طعام که خورند -

زنگه - بفتح کاف فارسی یعنی اول زنگ است که جر که و حلقه زو
وصف کشیدن مردم و حیوانات و دیگر باشد و بعضی گویند این
لغت باین معنی ترکیب است -

زرم آهن - کنایه از زبول و دست است باشد -

زرم - بضم ز و کسب کاف و سکون راء و تشدید نام افزاینده

در دو گران و آهن گران را و کنایه از مردم چابک و پوی و جیلور هم هست
زرم بضم ز و کسب کاف بکسر باء ابجد و سکون تحتانی و زاء سهو زغریال
سوراج کوچک را گویند -

زرم چشم - کنایه از سخت روئے باشد -

زرم دست - بفتح و ال ابجد و سکون سین بے لفظه و
تاء و تشدید نون از پارچه و جامه تنگ ملائم است که آنرا
بیشتر از زرم گویند -

زرمسار - بروزن نرسار یعنی بر دو بار و صاحب علم و حلیم باشد
زرم شانه - باین لفظه دار و نون کنایه از کمال و کم قدرت
و مطیع باشد -

زرم کردن - بفتح کاف فارسی کنایه از مطیع و فرمانبردار
باشد و با کاف تازی معنی مطیع و فرمانبردار کردن باشد -
زرم لگام - کنایه از سبب خوش جلو باشد یعنی سرکش نباشد
و کنایه از مطیع و فرمانبردار هم هست -

زرموره - باینم بروزن مستوره هر چیز گنده و کثیف
و ناهموار باشد و گردگان و فندق بزرگ را هم میگویند و بسیار
را نیز گفته اند که هر دو سراسر اجزای بندند و شخص در وسط آن
نشیند و دیگر دست بر وزن تا او متحرک شود و آید و رود و
بعضی گویند ریسمان است که در ایام جشن و عید از جاب آویزند
و طفلان و زنان بر آن نشینند و دور می آیند و روند و بعضی
از جبهه خوانند -

زروک - بفتح اول و ثانی بود و کشیده و بجا ف زو و جی باشد
سفید همچو لعبت بربری و بلنگ آنرا بسیار دوست میدارند و
بعضی دو او را نمر خوانند گویند بلنگ را از آمدن دشوار باشد
چون یکبار زاریه میداند که اگر آن بچ را بخورد و دیگر آسنت نشود
و آنرا پیدا می کند و در خورد دیگر آسنت نمی شود و خواص
آن بسیار است -

زره - بفتح اول و ثانی مشد و و غیر مشد و یعنی زرت که در
مقابل ماده باشد و زشت و کریه و ناهموار را نیز گویند همچو زره

دیو آلت تناسل را هم گفته اند و معنی موجه و کوزه آب هم آمده است
 و ساق درخت مداح هم می گویند و ندانه کلید را نیز گویند و بعضی
 خنثی هم آمده است یعنی شخصی که آلت مردان و زنان هر دو دارد
 و گدا و گدائی گفته اند را نیز گفته اند -
 نزه آب - کنایه از موج آب و کوه آب باشد -
 نرمی - بروزن خرمی آلت رجولیت را گویند مطلقاً خواه
 از انسان و خواه از حیوان دیگر باشد -
 نرمیم - بروزن کریم نام پدر سام است که جد رستم باشد -
 نرمیان - بروزن کریمان یعنی نرم است که جد رستم زال باشد -

نژاد و کسر اول بروزن نشاط اصل و نسب گویند و معنی اصل
 و نجیب و خداوند اصل و نسب هم آمده است -
 نژاد و کسر اول بروزن نشاط و معنی نژاد است که اصل و
 نسب اصل و نجیب باشد و به فتح اول هم آمده است و معنی گویند
 که اصل باشد و نژاد و تفسیر اصل است -
 نژاد خمار - با عنین لفظ دارد بروزن رفتار با نگ و فریاد و
 لغزه را گویند -
 نژاد خرم - کسر اول و سکون ثانی و هم معنی صبح است و آن
 بخار است باشد تا یک و ملاصق زمین و بضم اول هم نظر آمده است
 و عربان ضباب خوانند -

بیان اسم

در نون باز است لفظ دارش مثل برش لغت
 نزار - کسر اول بروزن شکار را غر و ضعیف را گویند و گوشت
 که در آن چربی نباشد -
 نزع - به فتح اول و ثانی و سکون جیم نام شهر است که بارزین
 مشهور است -
 نژو - به فتح اول و سکون ثانی و و ال ایچ ضعف نزدیک
 است -
 نژم - کسر اول و سکون ثانی و هم چهارم که در ایام نستان
 و غیره پیدا آید و ملاصق زمین باشد و هموار تا یک سازد
 و باز است فارسی هم آمده است و بجز بی ضباب می گویند و
 به فتح اول نیز درست است -

نژند - کسر اول و فتح ثانی و سکون نون و و ال ایچ بد معنی
 اندوگین و غمناک و فز و مانده و انسرده و سرفرو و افکنده و پز و
 باشد و معنی سرگشته و غمگین و نژاد و هم است و بیست و هفت
 نیز گویند که در مقابل بلند اوج باشد و بفتح اول هم آمده است
 نژنگ - به فتح اول و نون بروزن نژنگ دام و تکرار گویند
 که حیوانات را بدان گیرند -
 نژره - به فتح اول و ثانی و ظهور یا شاخ درختی را گویند که بسیار
 لطیف و نازک برآمده باشد و درین طلا و نقره را نیز گویند که
 به سیات برگ گل بریده باشند و بر سر پادشاهان و نژاد و امان
 تبار کنند و نام ستاره هم است از ثوابت و چه بے که بدان
 سقف خانه را پوشند -
 نژیدن - بروزن و معنی کشیدن باشد -

بیان یازدهم

نزه - به فتح اول و ثانی و ظهور یا معنی سقف باشد و بعضی گویند
 چوبی که سقف خانه را بدان پوشند و جاسه در آمدن باد
 و تراوش کردن آب را نیز گفته اند -
 نژیدن - بروزن و زیدن معنی بیرون کشیدن باشد -

در نون با سین به لفظ مثل برش لغت و کنایت
 نس - بضم اول و سکون ثانی معنی نهر باشد که گرداگرد لب و
 دانست از جانب درون و بیرون و معنی هوش و شور و عقل
 هم آمده است و باشد یثانی در عربی معنی خشک شدن و فتر
 را ندان باشد -

بیان دهم

در نون باز است فارسی مثل برش لغت
 نژ - به فتح اول و سکون ثانی بیرون کشنده چیزه را گویند
 و ندانه کلید را هم گفته اند -

نسنا - بفتح اول و ثانی بالف کشیده موضعی را گویند از کوه
 نژاد

و غیر آن که در اینجا آفتاب هرگز نشاید یا کمتر برسد و یعنی مرده هم
آمده است که نقیض زنده باشد و بکسر اول نام شهریت در خراسان
و بلخ و نرند و پانزده گوشت و استخوان مرده را گویند از آدمی
و سایر حیوانات دیگر و در عربی یعنی زن باشد که در مقابل
مرد است -

نسار - به فتح اول بروزن بهار یعنی اول نسا است و آن
موضع باشد که آفتاب کمتر بران تابد و سائبان را نیز گویند که
از چوب و خاشاک سازند و یعنی سایه هم آمده است -
نسیار - بابای فارسی بالف کشیده و براس قرشت زده
جای را گویند که انگور در آن افتند -

نسیوت - بابای بجد بروزن فرقت یعنی عقل است و
آن قوتی باشد که تیز میان نیک و بد و خیر و شر باو حال میشود -
نسیه - بکسر اول و سکون ثانی و ضم باس فارسی و سکون
باهر چینه زده و مرتبه را گویند از دیوار گلین که بر بالای سر گذارند
و به فتح باس بجد هم گفته اند چنانکه گویند این چند نسیه است یعنی
چند چینه است و بعربی عرق گویند -

نستاک - بابای قرشت بروزن مسواک بچاک شکم و
شکم بیج را گویند -
نسترن - بروزن که قرشت مخفف نترن است و آن گل باشد
سفید و باغایت خوشبو -

نسترون - به فتح اول و وال بجد بروزن پروردن یعنی
نترست که گل نترن باشد -
نسترن - بروزن که گدن یعنی نسترون است که گل سفید
خوشبو باشد و یعنی گلزار هم به نظر آمده است -

نسترون - با و اد بروزن و یعنی نسترون است که گل نترن
باشد و بروزن بر طون هم آمده است -
نستک - بکسر اول بروزن خشک مخلوط با یک بچه پیه
را گویند -

نستوه - بروزن اندوه مردم جنگی و ستیزنده و جنگ آور

و ستیزنده و بد فعل و زشت را گویند و کسی که از جنگ بگشت و
مخاصمت نمودن عاجز نشود و تنگ نیاید و روئے نگراند و نا
پهلوانی هم بوده ایرانی -

نستین - با با بروزن نترن نام برادر پیران و پیه است
که در کوه کنابد بر دست بچین کشته شد -

نستین - با با بروزن رقصیدن بهان نستین برادر پیران
و پیه است که در جنگ دوازده رخ بر دست بچین کشته شد -

نسر - به فتح اول و ثانی بروزن سفر یعنی نسا باشد و آن
جایست از کوهستان و غیره که آفتاب کمتر در آن تابد و سائبان
که بر سر کوه از چوب و علف سازند و مطلق سایه را گویند عموماً
و سایه کوه را خصوصاً و یعنی سایه کلاه هم به نظر آمده است و یعنی
سائبان بکسر اول هم گفته اند و به فتح اول و سکون ثانی بزبان عرب
اگر کسی باشد و آن برنده است مرد از خوار گویند اگر از مشرق
برواز کند و بلند شود در یک روز مغرب رود و باز از مغرب که
برواز کند و بلند شود در همان روز مشرق آید و این بسیار
عجیب است و الله اعلم و نام دو ستاره ایست در فلک سوره
به نسطار و نسطار -

نسر و - به فتح اول و ضم راس قرشت و سکون ثانی و وال بجد
حکایت و شکار کننده را گویند و به فتح اول و ضم ثانی و بضم اول
و ثانی هم گفته اند -
نسر م - بروزن هدم نام بت است بصورت زن سنی
در بتخانه با میان نزدیک بسرخ بت و خشک بت و اور است و
هم می گویند باسین بی نقطه و تاس قرشت -

نسرین - بروزن قزین نام گلیست معروف و آن سفید
و کوچک و صند برگ میباشد و آن دو نوع است یکی که گل سفید
می گویند و دیگری را گل نسرین و بعربی ورد و آیینی خوانند و نام
جزیره هم هست در میان دریا که عین از آن جزیره می آید و
نسرین نوش - بانون بروزن گلین پوش نام دختر پادشاه
سقلاب روم است که در حباله نکلج بهرام گور بود -

نسرین - بروزن قزین نام گلیست معروف و آن سفید
و کوچک و صند برگ میباشد و آن دو نوع است یکی که گل سفید
می گویند و دیگری را گل نسرین و بعربی ورد و آیینی خوانند و نام
جزیره هم هست در میان دریا که عین از آن جزیره می آید و
نسرین نوش - بانون بروزن گلین پوش نام دختر پادشاه
سقلاب روم است که در حباله نکلج بهرام گور بود -

نسرین - بروزن قزین نام گلیست معروف و آن سفید
و کوچک و صند برگ میباشد و آن دو نوع است یکی که گل سفید
می گویند و دیگری را گل نسرین و بعربی ورد و آیینی خوانند و نام
جزیره هم هست در میان دریا که عین از آن جزیره می آید و
نسرین نوش - بانون بروزن گلین پوش نام دختر پادشاه
سقلاب روم است که در حباله نکلج بهرام گور بود -

سسطور - باطاس حطی بروزن لغفور نام صاحب نهیب
وفقیه و مجتهد ترسیان است و در مؤید الفضل انط نوشته شده است
بحدف راس قرشت -

سسطوری - بروزن مسطوری یعنی ترسانی باشد -
سنگ - بر فتح اول و سکون ثانی و کاف نام غذا است
که بعبری عدس می گویند و خار خشک را هم گفته اند و آن جاکو
است سه پهلوسه گوشه و بر فتح ثانی در عربی یعنی شستن و
یک کردن باشد و بضم اول قسمی باشد از بست و یک قسم
کتاب زندک زردشت آرز منقسم کرده است و هر نسکه را یعنی
هر قسمی را نام نهاده و در عربی یعنی عبادت و پرستیدن خدا
تعالی و قربانی کردن باشد و بضم اول و ثانی هم در عربی جمع نسکه
است و نسکه قربانی را گویند -

سنگا - بر فتح اول و سکون ثانی و کاف بالف کشیده یعنی
زمین است که بعبری ارض خوانند -

سنگیا - بر فتح اول آتش عدس را گویند چه سنگ یعنی عدس
و یعنی آتش باشد -

سسل اوهم - کنایه از شراب است که از انگور سیاه ساخته
سساس - با وزن بروزن که باس دیوم دم را گویند و ایشان
جنسه از خلق باشند و بر یک پایه بر سه جهند و بزبان عربی
حرف میزنند -

سشو - بر فتح اول و ثانی پوا کشیده چیزه نرم و ساده و هموار
و خشان و لغزنده و بی درشتی و خشونت را گویند و کبر اول
هم آمده است و باشین لفظ دار نیز هست -

سشوبار - بر فتح اول و باء ابجد بالف کشیده و براس
قرشت زده بلخت ژند و پاژند یعنی ناهار و ناشتا باشد -

سشو - بروزن حسود یعنی نسوست که چیزه نرم و ساده
و خشان و لغزنده و بی خشونت باشد -

سشودی - بروزن حسودی بر زیر و زراعت کننده را
گویند و این قسم سوم است از چهار قسم طوائف انسان که همیشه

قرارداده است و شرح و لمبط آن در لغت کاتوزمی مذکور شد -
سهماشتن - با باونون و تاس قرشت بروزن صفر اشکن
بزبان ژند و پاژند یعنی بچتن باشد که تقیض خام بودن است و
سهنامی یعنی می پزم و سهنانید یعنی بز پدست که امربچتن باشد
سسیان - کبر اول بروزن احسان یعنی مخالفت و خلا
کردن باشد و در عربی یعنی فراموشی و یعنی اول لفتح اول هم
آمده است -

سسیج - بر فتح اول و ثانی بتجانی کشیده و بجم فارسی زده جامه
حریر زبافته باشد و باجم ابجد در عربی نیز همین معنی دارد -

سسیدن - بروزن رسیدن یعنی نهادن و گذاشتن باشد
سسیرم - لفتح اول و راس قرشت و سکون میم یعنی نرسیت
و آن جائی باشد که آفتاب بر آن کمتر تابد و تابان را هم گفته اند
و آن روزنه است از خانه که یک جانب آن را پارچه چسبانند
نقاشی کنند و بعضی گویند نسیرم جائیست که پیوسته آفتاب بر آن
تابد و الله اعلم -

سسیله - بر فتح اول بروزن و سبله کله و رمه سپ و استر و خربا
و بضم اول هم آمده است -

سسیمن - بر فتح میم بروزن رسیدن بلخت ژند و پاژند
عبادت و نماز کردن را گویند -

ایمان و وار و هم

در وزن باشین لفظ و اشکل جزل و لغت و سنایت

سش - بر فتح اول و سکون ثانی یعنی سایه و سایه گاه باشد
که جاس سایه است و معنی سایه کلاه هم نظر آمده است -

سشاشا - کبر اول و ثانی بالف کشیده لفظیست که از ابجد بر
شامل می گویند کبر میم و نشاسته را هم گفته اند که از ان پالوده نیز
سشاپور - کبر اول نام شهر است مشهور در خراسان و اصل
آن نیشاپور است یعنی شهر شاپور چه لغزین قدیم شهر را گویند و
نام شعبه هم هست از مقام تو آ که نیشاپور که مشهور است -

سشاخت - بروزن شناخت ماضی نشاختن باشد که معنی
شناختن است

تفاوت است

نشاندن است یعنی نشانند و نشاندن و معنی تعیین هم آمده است
 که خبر دادن و آشکارا ساختن و خاص گردانیدن باشد -
 نشاختن - بروزن و معنی نشانند باشد و معنی تعیین
 کردن هم آمده است -
 نشاخته - بروزن نشاسته معنی نشانیده و تعیین کرده
 شده باشد -
 نشاخیدن - بروزن و معنی نشانیدن و تعیین کردن باشد
 نشاره - بکسر اول بروزن اشاره چوب بوسیده را گویند که
 ماندار و شده باشد -
 نشاستن - باسین بے نقطه بروزن و معنی نشانند باشد
 نشاک - بفتح اول بروزن هلاک بلفظ ژند و پازند یعنی
 شکر باشد که از آن حلوا و چیزهای دیگر پزند -
 نشان - بکسر اول بروزن نهان معنی علامت باشد و
 و نصیب را نیز گویند و امر نشانند هم هست معنی بنشان و
 نشاننده را نیز گفته اند که فاعل نشانند باشد و با این معنی
 بجز ترکیب در آخر کلمات مستفاد نمی شود همچو شاه نشان گویند
 صفرا نشان و شیر و کاسنی حرارت نشان و معنی بدن و نشان
 تیر و تفنگ هم آمده است -
 نشانند - معروف است و معنی نهادن هم هست -
 نشانستن - باسین بے نقطه بروزن و معنی نشانیدن باشد
 نشیل - بفتح اول و باء ایچ بروزن شعل معنی دست
 بر چیز زدن و در آن خیزیدن باشد و معنی دو چیز را بر هم زدن
 و بهم چسبانیدن هم هست -
 نشبیل - بکسر اول و سکون ثانی و باء ایچ تیتانی کشیده
 و بلام زده طلق قلاب را گویند عموماً و قلاب و شست
 ماهی گیری را خصوصاً و بفتح اول هم با این معنی و هم آلت
 باشد مانند قلاب که بان خرما از درخت فرود می آورند -
 نششت - بفتح اول و سکون ثانی و فوقانی معنی خواب
 و ضایع و سست و پرموده و زبون باشد و بکسر اول

بمعنی خوش و نیک -
 نشتر - بروزن مهره مخفف بیشتر است که آلت فصد کردن
 حجام باشد -
 نشستن - بروزن رشتن مخفف نشستن باشد -
 نشتن چون خاک - کنایه از نشستن با کمال علم و آرام
 و بهواری باشد و کنایه از خوار و زار و سرافکندگی نشستن هم هست
 نشتو - بفتح اول بروزن گیر و نام مرتب بوده است -
 نشتی - بکسر اول بروزن زشتی معنی خوشی و نیک باشد و
 نشت معنی خوش و نیک است و خوشی و نیک معنی چوستن
 و در حال داری هم هست -
 نشخار - بضم اول و ضاء نقطه دار بالف کشیده بروزن
 همیشه را آنچه شتر و گاو و گوسفند و امثال آن خورده باشند و
 باز از معدده بدین آورند و بخایند و فرود برند و از البرجی جره
 گویند و بقیه گاه و علفی را نیز گفته اند که از ذواب باز ماند و
 از البرجی نشوار گویند و بکسر اول هم آمده است -
 نشخوار - با و او معدده و معنی نشخار است که همچو رده علف
 ستوران و از گلو بر آورده و خایند و شتران و امثال آن باشد
 نشخور - با و او معدده بروزن کشور معنی نشخوار است که
 گفته شد و بعضی مکرر خاییدن و چانه بر هم زدن شتران و
 گوسفندان را نیز گفته اند فرود خود را -
 نشره طفلان - آنچه باز عرفان و غیره بر روی تخت
 اطفال نویسند -
 نشک - بفتح اول بروزن اشک درخت صنوبر و
 کاج را گویند -
 نشکر و گازران - معنی اسفنج است که بر مرده باشد
 و آن چیز است مانند نمک خورده و آن را به عربی
 بر شقه و رخوة الحجامین گویند -
 نشکرده - بکسر اول و کاف فارسی و سکون ثانی و راء
 و شت و فتح دال ایچ از رایت صحافان و کفشدوزان

<p>از فلک و پوست درون مقعد را هم گفته اند و او هم ششمین هم هست یعنی بنشین -</p>	<p>و سر اجکان را که بدان پوست را بریزند و برایشند و از اشرفه نیز گویند و عبری از میل خوانند و به فتح کاف فارسی هم آمده است -</p>
<p>بیان سیزدهم</p>	<p>نشدگی - بکر اول و ضم کاف و سکون ثانی و وزن و جبر گرفتن عضا باشد با و سر انگشت با و سر ناخن و دست چنانکه بدرد آید و از</p>
<p>در تون با عین بی نقطه مثل بر از ده لغت و کنایت</p>	<p>عبری فرض و تیر کی چمدک خوانند -</p>
<p>نعل افکندن - کنایه از بنشاند و تحمیل رفتن باشد و کنایه از در ماندن و در مانده شدن هم هست -</p>	<p>نشدگی - بکر اول و ضم کاف معنی نشکج گرفتن باشد که گرفتن عضاست با و سر انگشت چنانکه بدرد آید -</p>
<p>نعل بها - بسکون لام ماله و زر را گویند که تصدیق و فدای ولایت خود بکشگر خصم قومی دهند تا از ناخت و تاراج امین باشند -</p>	<p>نشل - بفتح اول و ثانی و سکون لام قلاب ماهی را گویند و یعنی دو چیز را بر هم دوختن و چسپانیدن و دو چیز را با هم گرفتن و گرفتن و آمیختن و امر این معنی باشد یعنی دو چیز را با هم بدوختن و چسپان و کوب و بگریز و بیا و نیز معنی چنگ در زدن چسپان</p>
<p>نعل در آتش - کنایه از اضطراب و بیقراری باشد چه هر گاه خواهند که شخصی را بخورد ام کنند نام او را بر نعل اسپ بکنند و آن نعل در آتش نهند و افسوس می چند که مناسب آنست بخوانند آن شخص مضطرب گردد و آرام شود -</p>	<p>دورا و کینین بچسب هم هست که عربان تثبت گویند -</p>
<p>نعل زره - بفتح زای نقطه دار و دال بی نقطه معنی نعل بسته باشد و کنایه از اسپ است که جمیع اسباب ضرورت یا او را ساخته و مستعد کرده باشد از جهت سفر -</p>	<p>نشمین - بکر اول و میم و سکون ثانی و وزن بلغث زنده و پاره خویش و تبار را گویند -</p>
<p>نعل شام - کنایه از ماه است که قمر باشد و کنایه از زمین صبح هم هست -</p>	<p>نشو - بضم اول و ثانی بود او کشیده معنی هموار و صاف و دریا و لغزنده و نرم به خشونت و دورستی باشد -</p>
<p>نعلک - برون نعلک نوعی از رکاب است و آنرا نعلک هم گویند -</p>	<p>نشو - بفتح اول و دال معنی مستی باشد که در مقابل شیار است نشومی - بفتح اول و دال و تحتانی کشیده نام شهر سخوان است -</p>
<p>نعل و اثرگون - کنایه از کار است که مردم بی بدن نبرند و خبر دار نگردند -</p>	<p>نشیب - بکر اول و ثانی و سکون تحتانی و بانه اجد فیض فراز است یعنی پست و فرو خیزه را نیز گویند -</p>
<p>نعمت جذر اصم - کنایه از نعمت پرشت پرشت است نعمتکده - کنایه از بهنگ است -</p>	<p>نشید - بکر اول و ثانی و سکون تحتانی مجهول و دال معنی سرود و خوانندگی شعر باشد -</p>
<p>نعمنا - نوعی از پودنه باشد و اصل آن نفع است در عربی و فارسیان عین آخر را حذف کرده نفعان گویند -</p>	<p>نشیدن - بکر اول و ثانی مخفف نشاندن معنی نهادن نشیمن - بکر اول و تحتانی مجهول برون کلیم معنی نشیمن باشد که جا و مقام نشستن است مطلقا و آشیانه مرغ را نیز گویند -</p>
<p>نعمی پاک - بابی فارسی کنایه از اعمال شائسته است که طاعت و عبادت باشد -</p>	<p>نشیمس - ویو - کنایه از دنیا و عالم است -</p>
<p>نعمت جدر اصم - کنایه از نعمت پرشت پرشت است نعمتکده - کنایه از بهنگ است -</p>	<p>نشیمس - بفتح اول برون جرمیه پوست و تسمیه خنثام بر است را گویند که از آن بند کار و دوامثال آن سازند -</p>
<p>نعمت جدر اصم - کنایه از نعمت پرشت پرشت است نعمتکده - کنایه از بهنگ است -</p>	<p>نشیمین - برون گین قلب را گویند آن نقطه است</p>

نعمت جدر اصم

بیان چهار ذم

ورنون با عین لفظ دارشتمل بر بست و لغت

نغاس - بکر اول و ثانی بالف کشیده و بکاف زده یعنی
البد و نادان باشد و حرافزاده را نیز گویند و بعر بی دل و حرام خوانند
نغام - بفتح اول و بر وزن سلام یعنی زشت و ناخوش باشد
و تیره رنگ و سیاه فام را نیز گویند و بکر اول هم آمده است -
نغروج - بضم اول و سکون ثانی در اسے بے لفظ با و
کشیده و بجم فارسی زده چوبه باشد که خمیر نان را بدان پس
سازند و بعر بی مذک خوانند -

نغز - بر وزن مغرب یعنی خوب و نیک و نیکو باشد و هر چه بچسب
و بدیع را نیز گفته اند که دیدنش خوش آید و چست و چاک است هم میگویند
نغزک - بضم نغزست یعنی خوبک و نیکک و نام میوه هم
مخصوص هندوستان که آنرا عشب و انبه گویند -

نفل - بفتح اول و کسرتانی و سکون لام جاسے که در صحرا و در
کوه مانند زیر زمین بخت خوابیدن گو سفندان کنند و در عرب بے
بدهل و بدنسب را گویند و بفتح اول و ثانی هم در عربی تباہ شدن
پوست باشد و در وقت دباخت کردن خصوصاً و تباہ و ضائع شدن
هر چیز باشد عموماً و کینه خوردن و فساد و آلودگی است میان دو کس و
سخن چینی را هم گفته اند -

نغم - بفتح اول و سکون ثانی و میم یعنی سوراخ کردن و گاویندن
نرم زمین باشد که بعر بی نفس خوانند و بفتح اول و ثانی در عربی
آواز و صدای سخن کردن را گویند -

نغمه - عذفا - نام نوا نیست از موسیقی -
نغن - بفتح اول و ثانی و سکون نون سوراخ نافت را گویند
و ناخواه و زنیان را نیز گفته اند و آن نغمیست که گاهی بر روی
خمیر نان باشند -

نغشالان - با حاسے لفظ دار و لام بر وزن سخن بران یعنی
آخر سخن است که زنیان و ناخواه باشد و بفتح نغمه را سو و وار و
و شته آرد -

نغشواو - با و او معدول بر وزن کم سواد یعنی نغشالان است
که زنیان و ناخواه باشد -

نغشوالان - با و او معدول و لام بر وزن هرزه کاران یعنی
نغشواو است که زنیان و ناخواه باشد و بر وزن سخن ساقان
هم گفته اند -

نغشواوین - با و او معدول و یاء خطی بر وزن حشر است
یعنی نغشوالان است که ناخواه باشد و بر وزن ملکین هم آمده است
که بفتح اول و ثانی باشد -

نغش - بفتح اول و سکون هر دو و عین پیمان و قید است
گویند که بدان غله پیمانید و هر نغشے چهار خرد است و بضم هر دو
هم آمده است -

نغشیدن - با و او بر وزن نگر کشیدن یعنی ناخندون است
که بجهت ناخوابیدن و غافل شدن و نیار رسیدن باشد و بضم هر دو
یعنی خوابیدن و آرمیدن و آسودن است -

نغوسه - بفتح اول و سین بے لفظ و ثانی با و مجهول کشیده
این لغت از اضداد است یعنی تسکین دل شکسته و ادا کردن
دل کسی را از او بهتر گستن و با شین لفظ دار هم نظر آمده است -

نغوشا - بکر اول و ثانی با و مجهول رسیده و شین لفظ دار
الف کشیده گبر و آتش پرست را گویند و نام جهودس هم بوده است
و پیش و مذسب گبران را نیز گفته اند و بجهت از دین بے بین دیگر
نقل کردن هم آمده است و بعر بی صبابی گویند و صاحبین جمع
آنست یعنی از دین بے بین دیگر نقل کنندگان و گرانندگان و
گویند این جماعت از هر دین چیزی از خود اند و ملائکه می پرستند
و زبورس خوانند و در بے کعبه نمازسے گذارند و بعضی گویند
صایبان زنادند و بعضی دیگر گویند ستاره پرست اند و ایشان
از دین آدم گویند و بقره بقره و عبادت نوزانیات از کواکب
و ملائکه مشغول شدند و جمعی می گویند این طائفه قوسے اند
از مجوس و یهود و فریج کرده ایشان خورده نمے شود و بعضی
گوشت گو سفند و مرغے را که ایشان بکشند حرام است

و کحل زمان ایشان درست نیست و جمع دیگر گویند این طائفه ملائکه و آفتاب را پرستش میکنند و روز سه پنج نوبت سجده آفتاب کنند و گویند که خداست تعالی عالم را آفرید و امر بتظیم نورانیات فرمود از ملائکه و کواکب چه ملائکه مقربان عالم علوی و کواکب ان عالم سفلی اند و احوال عالم از خیر و شر و صحت و مرض همه باینها تعلق دارد پس تعظیم ایشان واجب است و بفتح اول هم آمده است -
 نفوشاک - بفتح اول و سکون آخر که کاف باشد یعنی نفوشاک که آتش پرست و کبر و جود باشد و کسی را نیز گویند که از کیش و طبع کیش و ملت دیگر برود و کبر اول نیز گفته اند -
 نفوشاکمیدن - از دین بیرون و دیگر شدن و اختیار دین دیگر کردن را گویند -
 نفوشه - بفتح اول و واو مجهول و شین نقطه دار یعنی نفوشه است که دل شکستن و شکین دل شکسته دادن باشد و بعضی گویند فرادادن سخن و کس باشد که با هم آهسته حرف می زنند -
 نفوک - بکسر اول و سکون آخر یعنی نفوشاک است که کبر و جود و آتش پرست باشد -
 نفول - با و او مجهول بر وزن قبول زیر زین را گویند که در صحرا و دامن کوه کجست گو سفندان بسازند و بضم اول ژرف و عمیق را گویند و بعضی راه دور و دراز هم آمده است و بعضی تمام و نهایت نیز گفته اند همچنانکه گویند فلاسه در فلان هنر نفول است یعنی بغور و نهایت آن رسیده است و در آن هنر تمام است بکسر اول زربان و زینیه پایه سقف دار را گویند و بعضی گویند پوشش سر زربان است که بر بام خانه سازند تا باران بمندون نیاید نفوله - با و او مجهول لام بر وزن تنوره زلف خوابان را گویند -

باشد و چیزه زشتت و زبون را نیز گویند -
 نقایه - بفتح اول بر وزن طلایه یعنی نقام است که تیره رنگ و سیاه فام باشد و در عربی سیم قلب ناسره را گویند -
 نفقت - بر وزن هفتت رو غنی باشد در ولایت شیروان پیدای شود و آن حیا و سفید هر دو معنی باشد نیا راه را سوزند و سفید را در دو و با بکار برند و گویند در آن ولایت زینیه است که چون آرزای بجاوند و بکنند نفقت باشد چنانچه آب روان گردد و معرب آن لفظ است -
 نفع - بفتح اول و سکون ثانی و جیم کاف غنایه را گویند که بر آن چیزه نویسد و در عربی بلند برداشتن پستان زن نوچه باشد پیراهن را یعنی بلندی که در پیراهن بسبب برآمدگی پستان بهم میرسد و شخصی را نیز گویند که در وقت سخن کردن آب خوار و دهنش بر آید -
 نفحه روح - کنایه از دوسه باشد که جبرئیل در آستین مریم مادر عیسی علیه السلام دمیده بود -
 نفروج - بفتح اول بر وزن مخلوج چوبی را گویند که خمیر نان را بدان بین سازند و بضم اول هم آمده است و بعضی مدک خوانند -
 نفری - بر وزن نصفی مخفف نفرین است که دعای بد باشد نفرید - بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و تحتانی و دال ضمی نفرین کردن باشد یعنی دعای بد کرد -
 نفریدن - بکسر اول و ثالث یعنی نفرین کردن باشد -
 نفس آباو - بفتح اول و ثانی و سکون سیمین است بلفظ شش را گویند و آن گوشتی باشد سفید رنگ متصل بچکر که پیوسته دل را با و کند و نفس آبا و نیز بهمن اعتبار گویندش و سینه را نیز گفته اند که عریان صدر خوانند -
 نفس تنگ - کنایه از زمانه است که در یک چشم بر هم زدونی بگذرد -
 نفس دراز - کنایه از دراز نفس و پرگو باشد -

بیان پانزدهم
 در نون با فاشتمل بر پانزده لفظ و کنایت
 نفاع - بکسر اول بر وزن چراغ فوج بزرگ را گویند که بر آن شراب خورند -
 نقام - بفتح اول بر وزن عوام یعنی سیاه و تیره رنگ

نفس دراز - کنایه از دراز نفس و پرگو باشد -

نقیض بر وزن حصیر برادر کوچک کرنا را گویند و معنی فریاد هم است
 و عربان گریز را گویند که از گریختن است -
 نقیض نام سه - بر فتح اول و کسرتانی و سکون تحتانی حکم و فرمانی باشد
 که سلاطین و حکام محبت جمع شدن و گرد آمدن سپاه و لشکری گویند

بیان شازدهم

در وزن با قاف مثل برسی و سلفیت و کنایت

نقاب خضر - کنایه از آسمان است -

نقاب نیلی - کنایه از شب است که بعبری لیل خوانند -

نقد جان - کنایه از جان است که روح باشد و ز رومی سوره
 راجع را نیز گفته اند -

نقد روان - یعنی نقد جان است که کنایه از جان و ز رومی
 سیم راجع باشد چه روان بهر دو معنی آمده است -

نقد شش روزه - کنایه از دنیا و مافیهاست -

نقد گیران - کنایه از مردمانی باشد که رشوت می گیرند و
 رشوت بخورند و طالبان دنیا را نیز گویند -

نقره - بضم اول معروفست و بعبری نقره گویند و کنایه از چیز
 سفید هم است و بکسر اول ریزه رومی باشد و آنرا گویا و گراوه
 و ناخواه می گویند -

نقره باهن رسیدن - کنایه از نیکی به بدی و فراغت بریا
 و خوشی بغم رسیدن باشد -

نقره خام - کنایه از نرمی و صافی و صفا و پاکیزگی باشد -

نقره خنک زرتشتی - کنایه از آفتاب عالمتاب است
 نقش آبا و - کنایه از شراب آتشی است -

نقش بجرام - کنایه از کسی است که قدر و قامت و ترکیب
 دارد و لیکن بنیابت کامل و بیچاره بود و او را عوام گویند بجرام
 می گویند -

نقش بر آب زون - کنایه از محکرون و بر طرف
 ساختن باشد و کنایه از چیز ناپسند است هم هست -

نقش بر آب کشیدن - کنایه از کار ناپسند است

دب با حاصل کردن باشد -

نقش پرگار گن - کنایه از جمیع مخلوقات است -

نقش پر نموز - بر فتح با سه فارسی یعنی شان غسل و خانه
 زنبور است -

نقش سبقت - کنایه از آفریدن و تصویب کردن و تصور و
 تخیل نمودن باشد و نقش نه سبقت بر عکس -

نقش بند حوادث - مراد خدای تعالی است جل جلاله -

نقش بے غبار - کنایه از دعای مظلوم است ظالم را -

نقش حرام - یعنی نقش بجرام است که کنایه از مردم و صفت
 قد و قامت و ترکیب و بے غیرت و بیچاره گویند حرام باشد -

نقش خاک گوهری - کنایه از صورت مردم همسپیل و
 سبب و صالح باشد -

نقش زیاده - کنایه از اسم بلا سنی و آنچه قابل دیدن نباشد -

نقش قند حصار - کنایه از صورت خوب و دلکش باشد -

نقش کل - کنایه از عرش است که فلک اعظم باشد -

نقش نیک - کنایه از زمان خوب و زمان نیک است
 که زود بگذرد -

نقطه دایره - کنایه از حضرت رسالت پناه صلوات الله
 علیه و آله است -

نقطه روشن تر پرگار - کنایه از قطب فلک است که
 از مرکز عالم هم هست و اشاره بسور کائنات صلوات الله
 علیه و آله باشد -

نقطه زرین - کنایه از آفتاب عالمتاب است -

نقطه گل - بکسرات فارسی کنایه از مرکز زمین است که
 از مرکز زمین هم هست -

نقطه دایره - کنایه از مرکز زمین باشد و اشاره بجهت
 رسالت پناه محمدی هم هست -

نقل - بضم اول و ثانی و سکون لام زیر زمین را گویند که در
 کوه و بیابان است خوابیدن گویند آنرا سازند و معنی سخت

وقوع و زرف هم آمده است و غور در هر چیز را نیز گویند -
 نقل خواجه - دانند باشد سیاه رنگ و مدور از خود کوچکتر بود
 آن بسیار سیاه و مغز آن بغایت سفید می باشد گرم و تر است تن
 فرزند و قوت باه و بدو بصری حب السمنه و حب الحنکله خوانند
 اجاعه بی نقطه -

هم آمده است -
 مکمل - بکسر اول و ثانی و سکون نام بسرام و نوحاسته را گویند و
 بفتح اول و سکون ثانی هم گفته اند و باکات فارسی نیز آمده است
 نکوهش - بفتح اول و وزن کسور بر وزن عد و فلک بلفظ نزد
 یا نزد یعنی کشتن باشد -

نقیبان بار - کنایه از ملائکه و فرشتگان باشد -

نکوه - بفتح اول و ثانی بواو کشیده و هاء زده فاعل کوش
 باشد که معنی عیب جوینده و بدگوینده باشد و امر باین معنی هم است
 یعنی عیب جوئی و بدگویی کن -

بیان هفتدهم

در وزن باکات تازی مثل برهفته لغت و کنایت
 نمک - بفتح اول و سکون ثانی زاج و زمره را گویند و آن چیز
 شبیه به نمک و بضم اول منقار مرغان باشد -

نکوه - بفتح اول و راجع که با باشد و سکون دال در آخر یعنی
 سرزنش کند و عیب مردم گوید -

نکاب - بفتح اول بر وزن صواب یعنی نمک است که زاج
 باشد و بعضی آب زاج را گفته اند و بعضی گویند مخفف نکاب
 است و بکسر اول بهله را گویند و آن پوسته باشد که با نام پنجه
 دست دوزند و میر شکار آن بردست کشتن جهت برداشتن
 باز و شاهین و امثال آن و باین معنی بابا س فارسی هم آمده است
 و بضم اول در عربی ورم و آماس بناگوش شتر را گویند -

نکوهش - بفتح اول و کسر راجع و سکون نشین نقطه دار در آخر
 یعنی سرزنش و عیب گوئی و مذمت باشد و بکسر اول هم گفته اند
 و معنی مصدر نیز آمده است که عیب گفتن و مذمت کردن باشد -

نکاس - بفتح اول بر وزن هر اس بلفظ نزد و پازند یعنی
 نگاه باشد که از دیدن و رویت است -

نکوهنده - بر وزن فروزنده عیب جوینده و سرزنش
 کننده را گویند -

نکاف - بکسر اول بر وزن شکاف یعنی دووم نکاب است
 که بهله میر شکار آن باشد و بضم اول در عربی ورم و آماس
 بناگوش شتر را گویند -

نکوهید - بفتح اول بر وزن صبو حید معنی نکوهیدن است
 یعنی سرزنش کرد و عیب گفتن مذمت نمودن و بکسر اول هم گفته اند -

نکته - با تاء قزمت بر وزن و معنی نقطه است و نشانه را
 نیز گویند که بزود سرنگشت یا سرچوب در زمین بهم رسد و
 در عربی معنی وجه و دلیل باشد و نکات جمع آنست -

نکوهید - بفتح اول بر وزن صبو حید معنی نکوهیدن است
 کرده شده باشد و قابل سرزنش و ملامت را نیز گویند -

بیان هجدهم

در وزن باکات فارسی مثل بر لبست و دو لغت و کنایت
 نمک - بفتح اول و سکون ثانی کام را گویند که سقف
 دهان است -

نکاس - بفتح اول بر وزن هر اس بلفظ نزد و پازند یعنی
 نگاه باشد که از دیدن و رویت است -

نکته بادی - بابا س اجد سخن ملائم و دلپذیر باشد و سخنان
 لاف و گراف و دروغ را نیز گویند -

نکاس - بفتح اول و سکون ثانی کام را گویند که سقف
 دهان است -

نکته پرکار - بضم با س فارسی کنایه از سخن دقیق و دلپذیر
 نکوهش - بفتح اول و ثانی و سکون زاء فارسی و دال بی نقطه
 مضوی کوزه و مشرب سقا لین را گویند و باین معنی باکات فارسی

نکاس - بفتح اول و سکون ثانی کام را گویند که سقف
 دهان است -

از محبوب و معشوق و مخفیست که او را بسیار دوست دارند
 گکارخانه - خانه را گویند که به نقش و نگار آراسته باشند یعنی نقاشی
 کرده باشند -
 نگاشت - بسکون شین و تاس قرشت باضی نگاشتن است
 یعنی نوشت و نقش کرد و ساخت -
 نگاشتن - بسکول بر وزن فراشتن یعنی نوشتن و نقش کردن
 و نقاشی کردن باشد -
 نگاشته - یعنی نقش کرده و نوشته و ساخته شده باشد -
 نگران - بسکول بر وزن پسران یعنی منتظر و بیننده و مال
 کننده باشد -
 نگریستن - بسکول اول و فتح ثانی مخفف نگریستن است که یعنی
 نگاه کردن و دیدن باشد -
 نگریش - بسکول اول و سکون آخر کشین فقط دار باشد یعنی
 نگریستن است که یعنی نگاه کردن و دیدن باشد -
 نگریدن - بر وزن درویدن یعنی نگریش باشد که دیدن
 و نگاه کردن است -
 نگریستن - بسکون سین به نقطه و فتح فوقانی به معنی
 نگریدن است که نگاه کردن و دیدن باشد -
 نگزوه - به فتح اول و ثانی و سکون زای فارسی و اول و
 گوزه و مشرب سفالین را گویند -
 نگزوه - به فتح اول و سکون ثانی و کسر زای فقط دار و
 به نقطه مفتوح بدل به نقطه زوه مخفف نگزیره است یعنی
 چاره نباشد و علاج نیست -
 نگزیره - یعنی چاره نباشد و علاج نبود -
 نگل - به فتح اول و سکون ثانی و لام آنکه خطش تمام ندیده باشد
 یعنی بسکول که زلف شده باشد -
 نگندن - بسکول اول بر وزن فگندن یعنی آجیده کردن
 جامه و پیچید کردن سوزن باشد -
 نگنده - بر وزن فگنده پیچیده آجیده جامه و سوزن را

گویند و معنی و فینه هم گفته اند یعنی آنچه در زمین و غیره پنهان کنند
 و در نسخه دیگر فینه نوشته بود و آن افزاینست جویا پنهان را -
 نگوسار - با سین به لفظه بر وزن نگوکار مخفف نگوسار است
 یعنی هر چیز که آنرا سر از زیر آویخته باشند و گنایه از نسخه هم هست
 که از خجالت سر زیر افکنده باشد -
 نگون - بسکول اول بر وزن فنون یعنی خم شده و کوز و
 سر و زیر افکنده باشد -
 نگون طشت - به فتح طایه حلی و سکون شین و تاس
 قرشت کنایه از آسمان است -
 نگهزاره - مخفف نگاه دارنده و نگه دارنده باشد -
 نگیسایا - بسکول اول و ثانی بتجانی رسیده و سین به نقطه بالف
 کشیده نام خنجر و زویر بوده و او نیز مانند بار بعدیل و نظیر
 نداشته و سر و خسر وانی از دست -

بیان نوزدهم

در نون بالام مثل بر پنج لغت
 پنج - به فتح اول و سکون ثانی و صم فارسی رطوبت بنام نوزدهم را گویند
 ماشاات بسکول اول بر وزن سرشک مردم و ام دار و قصد
 را گویند و نسک با سین به نقطه نیز هست و بجای لام
 باه اجد هم بنظر آمده است -
 نلک - به فتح اول و سکون ثانی و کاف آلوده گوهری را گویند
 و آنرا عبری زعفران خوانند و بعضی گویند نام درخت زعفران است
 و بسکول هم باین معنی و هم معنی آلوده خشک شده باشد و آن
 تشبیه را نیز گویند و معنی آنم و ادراک هم بنظر آمده است -
 نلکس - بسکول اول و سکون ثانی و کاف مفتوح بسین به نقطه
 زده یعنی نالکس است که سردیوار باشد و این لغت بالغت
 نلکس باه اجد ظاهر را محیف خوانی شده باشد و الله اعلم
 نلم - به فتح اول و سکون ثانی و هم معنی خوب و زیبا باشد -

در نون بالام مثل بر پنج لغت
 نلکس - بسکول اول و سکون ثانی و کاف مفتوح بسین به نقطه
 زده یعنی نالکس است که سردیوار باشد و این لغت بالغت
 نلکس باه اجد ظاهر را محیف خوانی شده باشد و الله اعلم
 نلم - به فتح اول و سکون ثانی و هم معنی خوب و زیبا باشد -

بیان بیستم

در نون باسیم مثل بر پنج لغت و کنایات

در نون باسیم مثل بر پنج لغت و کنایات

نمک - بفتح اول و سکون ثانی معروف است که رطوبت اندک باشد و معنی طراوت هم آمده است -

نما و - بروزن سواد یعنی نمود باشد که نمی نمودن است یعنی ظاهر شده و نمایان گردید و معنی فاعل هم آمده است که ظاهر کننده باشد و معنی ظاهر کرد و نمایان گردانید هم آمده است -

نمار - بروزن سوار یعنی ایما و اشاره باشد و ناران به معنی اشارات بواسطه آنکه جمع نمار است -

نماز - بفتح اول و ثانی بالف کشیده و بزای لفظ دار زده یعنی بندگی و اطاعت و ادای طاعت و سجود و پرستش و خردنگاری و فرمانبرداری باشد -

نماک - بفتح اول بروزن هلاک رواج و رونق و زیبایی گویند و نما - بروزن توانا بفتح یونانی یعنی سوسنبر باشد و آن نوع از نفع است و بجزی نام الملک خوانند -

نماش آب - یعنی مراب است و آن زمین باشد سفید شوره زار که در صحرا و بیابان از دور آب می ماند -

نمشک - بفتح اول و سکون ثانی و ضم فوقانی و کاف ساکن میوه باشد صحرایی که آنرا بجزی زعفران و شک است و گویند باین اعتبار که دانه او سه بنبلوست و در خراسان علف شیران خوانند و بفتح اول و ثانی هم گفته اند اما معنی آلوبالو و آن میوه است شبیه بگیلاس و بضم اول و ثانی چیز نیست مرغ مانند مرجان و باین معنی بجای است که قرشت نون هم بنظر آمده است -

نمچ - بفتح اول و سکون ثانی و جیم فارسی یعنی نم است که رطوبت اندک باشد -

نمد و آب و اشستن - کنایه از مکر کردن و در فکر حیل و دغا بودن باشد -

نمد زین - نمدی باشد که بر پشت اسب نهند و زین را بر بالای آن گذارند و درین زمان تکلمتو گویند -

نمنس - بضم اول و ثانی و سکون سین بی نقطه را سورا گویند و آن جانور است مشهور بموش خرما و عربان ابن عرس خوانند -

نمش - بفتح اول و سکون ثانی و سین قرشت مکر و حیل و دغا بازی را گویند و بفتح اول و سین در عربی خطها و شکها و نظما سیاه و سفید باشد و آن علتی است که در آدمی پدید می شود و بفتح اول و کسریم در عربی گاو کوسه را گویند که بر دلقطها سیاه و سفید باشد -

نمشته - بفتح اول و کسر ثانی و سکون ثالث و فتح فوقانی یعنی عقیده و اعتقاد باشد -

نمشک - بروزن سرشک شیری را گویند که از بیابان گو سفند و گاو بر دوغ و ماست بدوشند و معنی قیام شیر خام و مسکه و کره هم آمده است که بجزی زبده خوانند -

نمشیدن - بروزن فهمیدن یعنی کام یافتن و بمراد رسیدن باشد -

نمک انگیزیدن - کنایه از گریه کردن باشد -

نمک بر جگر و اشستن - کنایه از محنت بر محنت عذاب بر عذاب کشیدن باشد -

نمکدان - کنایه از دهمان معشوق و محبوب است -

نمکدان شکستن - کنایه از حق ناشناسی کردن و بی وفا در زیدن باشد -

نمک در آتش افکندن - کنایه از شور و غوغا و فربا و کردن باشد -

نمگزنی - بفتح اول و ثانی و سکون کاف و زای لفظ و آن بختیانی کشیده حلوا است که آنرا از آرد و شکر با عسل و روغن پزند و مغز گردگان و بادام و پسته و امثال آن داخل کنند و قند سوده و مشک و گلاب بر آن پاشند و خوردند و بعضی گویند میوه های خشک شده داخل کنند -

نمک سود - هر چیزی را گویند که بر آن نمک پاشیده باشند عموماً گوشت قدید و کباب گوشت قدید را گویند خصوصاً -

نمکینه - بفتح اول و ثانی و کاف بختیانی کشیده و نون معشوق و دوغ و ماستی باشد که در آن نمک و زیره و کشمش و زعفران پاشند -

نمک

و عربان ملیحه خوانند -
 نمک - بضم اول و ثانی و سکون نون و کاف چیز است
 سرخ و شبیه بمرجان -
 نمودار - بفتح اول و ثانی بواو رسیده و دال ایجاب کشته
 و بر است قرشت زده یعنی نمایان و مرئی باشد و شبیه و مانند
 دلیل و برهان را نیز گویند -
 نموسک - بروزن عروسک پرنده ایست که آزار تیهو
 می گویند که کوچکتر است از کبک -
 نموشک - بروزن خموشک یعنی نموسک است که تیهو باشد
 و در قاری سین و شین بهم تبدیل می یابند و بضم اول هم
 نظر آمده است -

و بد باشد و بخت زنده و پازند ماکیان را گویند که مرغ خاکی است
 و یعنی جنگ و جدال هم آمده است -
 تنگسار - بروزن سنگسار یعنی مسخست و مسخ در لغت
 گردیدن از صورتیست بصورت دیگر که جز بفتح نون صورت
 اول باشد و باصطلاح اهل تناسخ آنست که روح انسانی
 بعد از فراغ بدن بصورت یکی از حیوانات دیگر جلوه گر شود
 سنگنامه - بروزن و معنی جنگنامه است چنانکه معنی جنگ
 و جدال هم آمده است و نظم و نثر را نیز گویند که بطریق هجو
 و بدگویی و عیب جوئی نوشته شده باشد -
 سنگین - بروزن سنگین یعنی عیب دار و معیوب
 زشت شده باشد -

بیان بست و دوم

در نون با و و شتل بر یک صدر چهل زلف و کنایت
 نو - بفتح اول و سکون ثانی معروف است که تقیض گفته
 باشد و این معنی بضم اول هم درست است و دلیل و بطلان
 نیز گفته اند و معنی ناله و زاری هم آمده است و این معنی
 هم هست یعنی ناله و زاری کن و حرکت و جنبش و لرزه را نیز
 گویند و امر بزریدن و جنبانیدن هم است یعنی بلرز و جنب
 و بلرزان و جنبان -
 نوا - بروزن هوا چند معنی دارد این نغمه و آهنگ آواز
 و ناله را گویند و عموماً خواه از انسان باشد و خواه از مرغان
 نام مقاصد است از جمله دوازده مقام موسیقی است جمعیت
 و سامان و سرانجام و کثرت مال و توگماری و نیکوئی حال و
 رونق کار باشد ۴ - ساز و سرانجام و ساختن کار باشد
 ۵ - روزی و خوراک را گویند و بعربی قوت خوانند ۶ -
 سپاه و لشکر را گویند ۷ - گردگان باشد و بعربی زمین خوانند
 ۸ - گرفتار و پابند شده باشد ۹ - یعنی فزنده و فزنده زاده
 و فیره باشد ۱۰ - پیشکش را گویند که نزد سلاطین فرستند تا از
 تاخت و غارت این باشد ۱۱ - نامی است از نامهای

نموک - بفتح اول و ثانی بواو کشیده و بکاف زده نشاء
 تیر را گویند که هدف باشد -

نمونه - بفتح اول و نون آخر یعنی ناتمام و ناقص و بکار نیامده
 و زشت و بازگشته و مانند باشد و بکاف اول هم نظر آمده است
 نمید - بفتح اول بروزن و مید ماضی نمیدن است یعنی
 میل کرد و توجه نمود و نم کشید و امیدوار شد و بضم اول مخفف
 نا امید و نومید باشد -

نمیدن - بفتح اول بروزن و میدن یعنی میل کردن و توجه
 نمودن باشد و بضم اول نومید و نا امید شدن را گویند -
 نمیده - بفتح اول بروزن و میده یعنی میل کرده و توجه
 نموده و نم کشیده باشد و بضم اول نومید شده و نا امید گردیده
 را گویند -

نمیدی - بضم اول مخفف نومیدی و نا امیدی باشد -
 نمیرا - بفتح اول بروزن پذیرا یعنی شرح باشد که آشکارا کرد
 و ظاهر نمودن است یعنی لفظ اندک یعنی بسیار بیان کنند

بیان بست و یکم

در نون با نون شتل بر چهار لغت
 تنگ - بفتح اول بروزن تنگ یعنی زشت و عیب دار

مغولان و نام سازیت که نوازند نام آتش پرست هم هست ۱۲
 نوشته و آذوقه راه را گویند ۱۳ - بزرگترین و بهترین هر چیزی باشد
 ۱۴ - شالنگ و چرستن و فرو جستن شاطران باشد و در عربی
 خسته و درانه فرما را گویند یعنی جدائی و آگاهی هم هست -
 نوا جسته - به فتح اول و جیم و سکون سین بے لفظ و فتح فوقانی
 باشد را گویند که در ختان آنرا نوا نشانیده باشد و این معنی بجای
 جیم خاسه لفظ دار هم آمده است -
 نوا خانه - با خاسه لفظ دار بر وزن سلامانه یعنی زندان
 بندی خانه باشد -
 نوا خشن - به فتح اول بر وزن بنا خشن یعنی سر آمدن
 بگشت دن و خوش کردن و نوازش نمودن و بگرد رسانیدن باشد
 نواخته - به فتح اول بر وزن بناخته یعنی خیر و خیرات و
 تکلفات و انعامات باشد -
 نواخته - بر وزن معنی نواخته است که باغ نوا نشانیده باشد
 نوا - بر وزن سواد و سوراخ را گویند مانند مخزنه بجهت
 پنهان کردن چیزها و معنی زبان هم هست که عبری نقصان
 گویند و معنی زبان هم بنظر آمده است که عربان لسان خوانند
 و ظاهر او درین معنی شعیف خوانی شده باشد و الله اعلم -
 نوا - بر وزن قلاده یعنی تیره باشد که فرزند زاده است
 عموماً و پسر زاده را گویند خصوصاً و فرزند عزیز و گرامی را نیز گفته اند
 نوار - به فتح اول بر وزن هزار چیزه باشد پس که آزار
 رسانان با نند و بر خیمه و وزند و گاه به بار را بدان بر پشت چار
 محکم بندند و بضم اول هم آمده است -
 نوارس - بضم اول و سکون راء قرشت و سکون سین
 بے لفظه خیار و راز را گویند -
 نوار پان - به فتح اول و راء قرشت با بر وزن جفا کشان
 چیزه که شعر او اهل نغمه و کسی که خبر خوش آورده باشد بپند
 و تحفه دار سخنان و فرود گاه را نیز گویند -
 نوار پیدن - باره قرشت بر وزن تراویدن ناچا دیده

فردون باشد و عربان بلع خوانند -
 نواز - بر وزن نماز نوازش و نواختن و نوازنده باشد و نام نواز
 هم هست یعنی بنواز و معنی دلجوئی هم آمده است -
 نوازده - بر وزن گدازده پسر زاده و دختر زاده را گویند
 چه نوا یعنی فرزند هم آمده است -
 نوازان - به فتح اول و راء بالف کشیده و نمون زده یعنی
 نوازش کنان باشد و معنی نوازنده و نوازنده که خواننده باشد
 هم آمده است و امر این معنی نیز هست یعنی بنواز و بنوازان
 و دلجوئی کن -
 نوازیدن - بر وزن سر آمدن یعنی نواختن است که برادر
 رسانیدن و خوش کردن و خواندن باشد -
 نواسته - بضم اول و سکون سین بے لفظه بر وزن گداخته
 دیوار بے را گویند که از خشت و آجر بر آورده باشد -
 نواسه - به فتح اول و سین بے لفظه معنی تیره باشد که فرزند زاده
 است عموماً و دختر زاده را گویند خصوصاً -
 نواشته - بضم اول بر وزن گداشته یعنی خشت آجر
 و دیوار بے باشد که از خشت و آجر سازند و معنی خم و خمیده و
 کج هم بنظر آمده است -
 نواگر - به فتح کاف فارسی بر وزن سر خواننده و
 سازنده را گویند -
 نواله بر - به فتح اول و لام و ضم با بے آنچه و سکون راء
 قرشت کار و را گویند و عبری سکین خوانند و بفتح با بے آنچه
 نواله برنده و امر بنواله بردن باشد -
 نوالیدن - به فتح اول و کس لام بر وزن دو آیدن معنی
 نالیدن و زاری کردن و جنبیدن باشد -
 نوان - بر وزن روان یعنی سخرا مان و جنبان باشد یعنی
 حرکت کنان و بعضی ازین حرکت حرکت را گفته اند که طفلان
 در وقت چیزه خواندن کنند و مردم را هنگام او عیب خواندن
 یاد محمل فکر و خیال داند و غم و الم صادر شود و معنی نوازان

نوازان

و نالان و زاری کنان و فریاد زان هم هست و اصل معنیش نیز
 این است چه نوا یعنی ناله باشد و الف و نون در اینجا الف و نون
 صفتی است و نالنده و جنبنده و نالیدن و جنبیدن را نیز گفته اند
 و کوز و خم شده و خمیده و دو تا گردیده را نیز گویند و معنی گفته اند
 که در مقابل نوا باشد و لاغر و ضعیف را نیز گویند و معنی آگاه و بینا
 و آگاهی و شناسایی هم هست و اسپه را نیز گفته اند که گش میانه
 زرد و بور باشد -

نوا نیدن - بروزن دو انیدن مصدر نوان است که معنی
 زیاد و ناله کردن و جنبیدن باشد و معنی آگاه شدن آگاهانیدن
 و ناله در آوردن و جنبانیدن هم هست -

نواس جان - معنی ناله جان و گروگان جان باشد
 چنانچه معنی زمین و گروگان هم آمده است -

نواس چکاوک - به پنج جیم فارسی نام نغمه کوچکی است
 از موسیقی -

نواس خارکن - باخاے نقطه دار نام نغمه ایست از
 موسیقی و آنرا نواس خارکنده هم می گویند با دال بی نقطه در آخر

نواس خسروانی - نام نوح از کن است گویند باری
 جهرمی که در فن بر لبان نوازی اوستا بوده بنا به سخن و اعجاز
 خود را در مجلس خسرو پریز بر سر نهاده بود یعنی نظم نمی نواخت
 و آن مسجع بود معنی بر مدح و آفرین خسرو این قسم خوانند و
 کون را خسروانی خوانند چه خسرو را پسند خاطر شد و باین نام
 موسوم ساخت و نواس خسروان هم گفته اند بحدی آخر -

نوا نیدن - بروزن سر نیدن معنی ناله و فریاد و ناله کنان باشد
 نوا نیدن - بروزن سلاطین معنی زیبا و آراسته و نوبه پدید آمدن
 و نوبه داده باشد و آراستگی و زینت خانه را نیز گویند و بعضی را نیز
 گفته اند که آئین تازه در سمن نومی احداث کند -

نویان - بابی فارسی بروزن چوبان سبزه را گویند که
 از نوبه یافته باشد و بابی اجداد پادشاهزاده را می گویند -
 نوباه - به پنج اول و دو بروزن همسایه هر چیز نوبه آورده را

گویند عموماً و میوه نوریده و پیش رس را خصوصاً و عریان با کوزه
 خوانند و هر چیز را نیز گفته اند که دیدنش چشم را خوش آید و پسند
 طبیعت باشد و آنرا عبری طره گویند و معنی تحفه هم بنظر آمده است
 نوبت - بروزن شوکت نقاره را گویند که در اوقات شب
 و روز نوازند و آن در زمان سکندر رسیده نوبت بود بعد از آن
 چهار کردند در زمان سلطان سمرقند نوبت شد بسبب آنکه
 دشمنان سلطان جمعه را بجهت هلاک او تشنه سحر می کردند
 و سلطان روز بروز ضعیف و نحیف می شد و نایان آن زمان
 بفرستادند در یافتند و فرمودند که غیر وقت نوبت باید زدن
 و آوازه انداختن که سلطان فوت شد و دیگر به نوبت نشست
 چنان کردند چون ساحران شنیدند دست از کار و بار خود
 کشیدند و سلطان بجال خود باز آمد و آنرا سارک دانسته
 پنج نوبت می نواختند و خمیده بزرگ را نیز گویند که آنرا بارگاه خوانند
 و معنی باس و محافظت هم آمده است مجال و فرصت را نیز گویند
 و در عربی معنی وقت و کرامت و مرتبه باشد و باصطلاح و اعتقاد
 بر همان هر سی صد و شصت هزار سال یک نوبت است -
 نوبتی - بروزن نگینت نقاره می را گویند و خمیده بزرگ که آنرا
 بارگاه خوانند و بعضی خمیده را گویند که پاسانان در آن به نوبت
 می بووه باشند و سپ جنبیت و سپ کوتل را نیز گفته اند و
 بعضی پاسان هم آمده است -

نوبر - بروزن کوزه معروف است که میوه نورس و هر چیز از
 نباتات که پیش رس و نوبه آورده باشد و دختر را نیز گویند که
 پستانها را نوبه آورده و نایان شده باشد -

نوبه یعنی اول و پنج بابی اجداد نام ولایتی است از زنگبار -
 نوبهار - بروزن توبه کار معروف است و آن فصلی باشد از
 فصل اول از هجده و نام آن شکده بلج است و آنرا بر یک که نخستین
 برآمد بود ساخت و سقف و دیوار آنرا به بیابان الوان آراستند
 که در آن دو نام ماه دوم است از سال ملکی و نام آن نوبه است
 و بعضی گویند که همان خانه بزرگ که در بلج ساخته بودند در آن

عبادت آتش نمی کردند -

نوبهاری - با تخمانی در آخر نام نوا میست از موسیقی و نام کهن بست و بهنتم است از سی کهن بار بد -

نوبیخ - بابا ابجد بروزن زرنج عشقه را گویند و آن گیاهی است که بر درخت پیچید -

نوتاش - با تاس قرشت بروزن او باش یعنی سر دبا یعنی همیشه و دائم -

نوج - بروزن عوج درخت کاج را گویند که صنوبر باشد و با جیم فارسی هم آمده است که بروزن لوج باشد و بعضی گویند درختی است تشبیه به صنوبر -

نوجبه - بفتح اول و ثالث و با ابجد و سکون ثانی سیلابی گویند و یعنی فرشته هم بنظر آمده است -

نوجوان - پسر مردی را گویند که هنوز خطش رسیده باشد - نوج - بضم اول و سکون ثانی و حاء - بلفظ نام غیر نیست معروف و نام گیاهی هم هست که بر درخت پیچید و بعبیری عشقه و لیلاب و جبل المساکین گویند -

نوشلی - عالم کتاب از سنه نو رسیده ایام بهار باشد - نو - بفتح اول و ثانی و سکون دال ابجد عددیست که آنرا بعبری تسعین گویند و یعنی پلزد و روز دهم هست چون یعنی رزه هم آمده و موضع سهل را نیز گفته اند که عربان در خوانند و فارسیان کون -

نوداران - بفتح اول و سکون ثانی و دال و راء - بلفظ بابت کشیده و بنون زده شاگردان را گویند و آن دو سه پوسه باشد که بعد از اجرت اوستا و بشاگرد دهند و نوج آخر هم درست است که نوداران باشد -

نودارانی - بروزن تفتازانی زر را گویند که بشعرا و شخصی که زده و خوش آورده باشد بهرند و شاگردان را نیز گویند -

نودور - بروزن کوزه را گویند که حادث باشد یعنی نوبه رسیده و پیداشده باشد اما حادث بدات نحد و ش

بزمان و یعنی بدیع و پسندیده نیز آمده است و نام پسر نوزدهم که بدست فرسیاب گرفتار شد و با بیشتران لشکر کشته گردید -

نودوره - با تاس قرشت بروزن حوصله فرزند عزیز و گرامی گویند - نودوسا - بضم اول و سین - بلفظ بروزن اوستا و کسب کا از وجه لائق و سیل بکار پسندیده کردن باشد -

نوده - بفتح اول و ثانی و ثالث یعنی نیره باشد که فرزند زاده است و یعنی فرزند عزیزیم گفته اند و بفتح اول و سکون ثانی که

هوار را گویند که از جمله چهار عنصر است - نورا اسپهبد - بضم اول و با ابجد در ششم نفس ناطقه را گویند که روح باشد -

نورا اسپه و - با او در ششم یعنی نورا اسپهبد است که نفس ناطقه انسانی باشد -

نورا سفهبد - با فاء در ششم یعنی نورا اسپهبد است که نفس و روح انسانی باشد -

نورا سفه و و - بروزن و یعنی نورا اسپه و است که نفس ناطقه باشد -

نورا و - با او بروزن سوداگر طر فی باشد از برج که آنرا مانند دیبر و عن سازند -

نورابان - بفتح اول بروزن همایان چیز را گویند که کسی از جان برسم تحفه و هدایا و پیشکش و ارمان بیاورد و مغز و گانه و خبر خوش را نیز گویند -

نورسپین - بکسر راء قرشت و فتح باء فارسی اشاره بحضرت رسول صلوات الله علیه و آله باشد -

نور و - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و دال ابجد یعنی بیج و تاب و پیچ که در چیز است و نام افزاریست جواهر گمان

را و آن چوبی باشد و در و طولانی یعنی بطولانی که هر قدر از پارچه که بافته شود بر آن چوب پیچید و شبه و مانند و هم قدر و هم پندار و هم وزن و برابر را نیز گویند و یعنی اندوخته و جمع آوری و جنگ و ناور و در خدمت را نیز گفته اند و یعنی پسندیده

نور و

دو خورد و لائق و پسند کرده شده هم آمده است و نور و پیراهن را نیز گفته اند یعنی دامن پیراهن که آزاد اشکنند و بر وزنند و خال نور دیدن باشد که چینه است مجوره نور و او را این معنی هم است یعنی بنور و بویچ و بضم اول و سکون ثانی مجهول و ثالث و رابع تام صلی شهر گازرون است -

نور و ن - بفتح اول بر وزن قلزم مخفف نور دیدن است که یعنی چسبیدن و طے کردن باشد و نور در این گفته اند و آن خوبه باشد که آنچه از جامه بافته می شود بر آن چسبند -

نور و ه - بفتح اول و ثانی و رابع یعنی پیراهن باشد که بر آن تمیص گویند و بعضی تمیز پیراهن را گفته اند و قبلا و قبل از این گفته بودند و یعنی چسبیده و نور دیده هم آمده است -

نور و دیدن - بفتح اول و ثانی مصدر نور دست یعنی چسبیدن و طے کردن و بے نام و نشان ساختن را نیز گفته اند و یعنی تہ کردن و گذاشتن هم آمده است -

نور سا و ه - بکسر ثالث و سین بے نقطه بلف کشفه یعنی نور بے کدورت و نور مجرب باشد یعنی نور محض و نور بخت که نور آبی است -

نور عذر را - کنایه از نور عیسی و فریم است علیها السلام - نور گستره اندیدن - کنایه از آشکار کردن و دیدن و ظاهر نمودن و کشودن و التفات کردن و نیک گفتن باشد -

نور مبین - بضم سیم اشاره بر و کائنات صلوات الله علیه و آله است -

نور رنجبه - بفتح اول و ثالث بر وزن رنجبه تالاب آتخر گویند - نور نخستین - بکسر ثالث و فتح نون یعنی نور سپین است که اشاره بحضرت رسول صلوات الله علیه و آله باشد -

نور ند - بضم اول بر وزن موبند یعنی ترجمه باشد یعنی لفظه را از زبانی بزبان دیگر معنی گفته شود -

نور روز - یعنی روز نوست و آن دو باشد که نور روز عامه و دیگری نور و خاصه و نور و عامه روز اول فروردین ماه

که آمدن آفتاب بنقطه اول حمل باشد و دیدن او بان نقطه اول بهار است گویند خداے تعالی درین روز عالم را آفرید و بهر هفت کواکب در اوج تدویر بودند و اجات همه در نقطه اول حمل بود درین روز حکم شد که بسیر و دور در آیند و آرام علیه السلام را نیز درین روز خلق کرد پس بنا برین این روز از نور روز گویند و گفته اند که جمشید که او اول جم نام داشت و عریان او را سونخ بهش می گویند سیر عالم می کرد چون با ذریه ایجان رسید فرمود تخت مرصع را بر جاست بلندی را و بجانب مشرق گذارند و تخت تاج مرصع بر سر نهاده بر آن تخت نشست همین که آفتاب طلوع کرد و بر توش بر آن تاج و تخت افتاد شعاع در رعایت روشنی بپدید آمد مردمان از آن شادمان شدند و گفتند این روز نوست و چون بزبان پهلوی شعاع را شید می گویند این لفظ را بر جم افزو دند و او را جمشید خوانند و جشن عظیم کردند و از آن روز این رسم پیداشد و نور و خاصه روز است که نام آن روز خرد است و آن ششم فروردین ماه باشد و در آن روز هم جمشید بر تخت نشست و خاصان را طلبید و رسمهای نیکو گذاشت و گفت خداے تعالی شمار اخلق کرده است باید که با همای پاکیزه تن بشوید و غسل کنید و بسجده و شکر او مشغول باشید و هر سال درین روز بهین دستور عمل نماید و این روز را تابان نور و خاصه خوانند و گویند اگر سه هر سال از نور روز عامه تا نور روز خاصه که شش روز باشد حاجت های مردمان را بر آوردند و زندانیان را آزاد کردند و در مجرمان را عفو فرمودند و بعضی و شادی مشغول بودند و معرب آن نیز روز است

نور و زبزرگ - نور و خاصه است که ششم فروردین ماه باشد و نام صد ایت از موسیقی -

نور و زخارا - نام شعبه ایست از مقام نو که آن نام نهمه ایست از موسیقی -

نور و زخاصه - ششم فروردین ماه است و شرح و بسط آن در لغت نور و مذکور شد -

نور و زبزرگ - نور و خاصه است که ششم فروردین ماه باشد و نام صد ایت از موسیقی -

نور و زخارا - نام شعبه ایست از مقام نو که آن نام نهمه ایست از موسیقی -

نور و زخاصه - ششم فروردین ماه است و شرح و بسط آن در لغت نور و مذکور شد -

نوروز خردک - نام نغمه ایست از موسیقی -

نوروز عامه - اول فروردین ماه است که شرح و بسط آن در لغت نوروز گفته شد -

نور - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی چوبی را گویند که سقف خانه را بدان پوشند و بضم اول معروف است و آن را عربان حلاق اشعر گویند با حاء - بے نقطه -

نوربان - بفتح اول و باء بالف کشیده بروزن هم زبان یعنی نوربان است و آن چیزی باشد که شخصی برسم تحفه دارمخا از جابے بیارود و شعرے را نیز گویند که شاعران برسم راه آوردند و در خدمت اکابر و سلاطین خوانند و فرودگانے و خبر خوش را بهمے گویند و جمله و جائزہ شعر را هم گفته اند -

نوربانی - بروزن کن ترانی یعنی نوربان است که تحفه دارمخا و راه آورود و فرود و خبر خوش و صلہ شعر باشد -

نورمیت - بضم اول و فتح ثانی است فرشت بروزن پوشیده یعنی در رسیده و تصور کرده و بخاطر آورده -

نوز - بضم اول و سکون ثانی مجهول و زاء نطقه در مخفف هنوز باشد و درخت صنوبر و کاج را نیز گویند -

نوش - بضم اول و سکون ثانی مجهول و زاء فارسی یعنی دو نوش است که کج و صنوبر باشد و بعضی گویند درخت است مانند صنوبر که پیوسته سبز و خرم است -

نوزاد - بازاء نطقه دار بروزن او تا نام دهنیت در خراسان از ارضی طوس و در پنجاب بزرگ آسوده است -

نوزادگان چمن - یعنی نوزستان چمن است که نهالها و شاخه های نو رسیده و گلها و شکوفه های نو شکفته چمن باشد -

نوزان - بازاء فارسی بروزن سوزان نام رودخانه ای با نیب و شور بسیار و فریاد و صدا و بانگ سیمناک را نیز گویند -

نوزان - بازاء فارسی بروزن سوزان درخت صنوبر و کاج را گویند -

نوزنده - بفتح اول بروزن از زنده یعنی موثر و اثر کننده باشد

نوشه - بضم اول و فتح زاء فارسی بروزن روزه گریبان را گویند -

نوس - بانامی مجهول بروزن طوس نوس فزج را گویند و تقلید حرف نون و گفتگو و شخمس کردن را نیز گفته اند -

نوسته - بضم اول و سکون ثانی مجهول و سین بے نقطه فزج نوقالی صداسے گریه را گویند که در گل و سپید -

نوسه - بانامی مجهول بروزن بوسه نوس فزج را گویند و باین معنی باشین نقطه دار هم آمده است -

نوسیره - بفتح اول و زاء فرشت بروزن لوزینه یعنی بخت و مباحثه باشد -

نوش - بضم اول بروزن گوش مخفف نبوش است که از شنیدن و گوش کردن باشد و یعنی نوشیدن و آشامیدن و گوارا سازگار هم آمده است و امر باین دو معنی هم هست یعنی

گوش کن و بشنو و بنوش و بیاشام و یعنی فاعل هم هست که گوش کننده و شنونده و آشامنده و نوشنده باشد و یعنی گوارا باد و نوش جان باشد هم گفته اند و تریاک و پازهر و شهد و عسل همے گویند و گنایه از آب حیات و حیات که معنی زندگی باشد هم هست -

نوشابه - بضم اول بروزن رودابه نام زمیست که پادشاه ملک برقع بود و آب حیات را نیز گویند -

نوشاد - بفتح اول بروزن بغداد نام شهر است حسن خیز و بدین سبب منسوب بخوبان شده است -

نوشاور - بفتح اول و ضم خامس که دال باشد و سکون را فرشت دارو است کانی که بیشتر سفید گران کار فرمایند و معدن آن کو سبب است در نواحی سمرقند و نیز کو سبب است در نزدیکی

دسندان که از نواح کرمان است و در آن کوه غار است و آن غار بخارے بر می آید و خم میشود و این قسم بهترین اقسام است

و قسم دیگر از اسخشت بزمی و گلخن خام حال میشود و آن را

ارباب صنعت عقاب و نرطاطر و مشاطه گویند و هم بریان

نوش پوتیه خوانند سفیدی چشم را نافع است۔

نوش گویا۔ بکسر کاف فارسی و تختانی بالف کشیده مخلصه را گویند و آنرا تریاق گویند خوانند هر کس که یک شربت از وی بیاشامد تا یکسال از گزندگی مار و عقرب و جمع گزندگان این باشد نوش لبیدینا۔ بر فتح لام و باء ابجد تختانی رسیده و نون باشد کشیده نام نوا نیست از موسیقی۔

نوش آوز۔ با ذال نقطه دار یعنی آوز نوش است که نام آن کشیده دوم باشد از جمله هفت آن کشیده فارسیان و نام پہله آنست هم بوده است و در مؤید الفضل یعنی اول بجای حروف اول است قرشت آمده است۔

نوش باو۔ با بے ابجد بر وزن او ستاد نام پرده ایست از نواست چکاوک که آنهم نغمه و کهنه است از موسیقی۔

نوش باوه۔ بر فتح دال یعنی نوش با دست که پرده از نوا چکاوک باشد۔

نوشه۔ بر فتح اول و ثالث و سکون ثانی و ظهور با پادشاه نوجوان را گویند و نوداد را هم گفته اند و بضم اول و ثانی مجهول و خلفه با مخفف نوشته است که یعنی خوش و خوشا و خوشی و خوشحال و خرم باشد یعنی خم خوردن و تیار داشتن هم هست و قوس قزح را نیز گویند۔

نوشته۔ بر فتح اول و ثانی و سکون ثین و ثانی و ثانی ماضی نوشتن است یعنی فر و پیچید و در نور دید و بکسر اول و ثانی ماضی نوشتن است یعنی کتابت کرد و رقم نمود و بضم اول و سکون ثانی مجهول و ثالث در الیع ماضی نوشتن یعنی نوشید و قاشید چه در فارسی دال و تا هر دو بهم تبدیل می یابند۔

نوشیروان۔ مخفف نوشین روان است یعنی جان شیرین چه نوشین یعنی شیرین و روان جان را گویند و نام پادشاهان هم بوده عادل که پیغمبر صلوات الله علیه و آله در زمان او ظهور کرد نوشین۔ بر وزن زوین یعنی گوارا و شیرین باشد مخفف نوشین هم هست که گوش کردنی و شنیدنی باشد۔

نوشتن۔ بکسر اول و ثانی معروف است که چیزه نوشتن و کتابت کردن باشد و بضم اول هم نظر آمده است و بفتح اول و ثانی یعنی در نور دیدن و طے کردن و پیچیدن باشد و بر وزن و دخترن یعنی نوشیدن و آشامیدن باشد۔

نوشین باوه۔ یعنی شراب گوارا باشد چه نوشین یعنی گوارا و باوه شراب باشد و نام کهن بست و ششم است از سی کهن بارید و نام نوا نیست از موسیقی۔

نوشته۔ بکسر اول و ثانی یعنی کتابت کرده شده در رقم نموده و بفتح اول یعنی پیچیده و در نور دیده باشد۔

نوشین روان۔ یعنی جان شیرین است چه روان بمعنی جان و نوشین یعنی شیرین باشد۔

نوش خور۔ بر وزن نوش خور و نیز است از ماههای ملکی نوشدار و تریاق و با زهر را گویند و یکی از نامهای شراب است و بعضی گویند نوشدار و گنایه از شراب است و نام مجربی هم هست۔

نوشینه۔ بر وزن روزینه یعنی نوشین باوه است که شراب گوارا و نام نواست باشد از موسیقی۔

نوشروان۔ مخفف نوشیروان است یعنی رب انسان و رب انسان یعنی جبرئیل است و یعنی عادل هم هست و نام پادشاهان بود که پیغمبر صلوات الله علیه و آله در زمان او ظهور آمد و خردگ حکیم را که صاحب مذہب باحت بود باهشتاد هزار کس از تابانان بجهنم فرستاده که شکر که او را ابوان کسری گویند بنا کرده است و در بیان ابو شیروان خوانندش با بے ابجد۔

نوع و سانس چمن۔ یعنی نوزادگان چمن است که نهالها و شاخه نودمیده و گلها و شکوفه نوشگفته باشد۔

نوع و سانس روز۔ کنایه از درختان شکوفه کرده باشد و آنرا نوع و سانس نوز و نوع و سانس بهار هم می گویند۔

نوع - بروزن دوغ نام موضع است نزدیک بدشت بجان -
 نون - بضم اول بروزن صوف صدای که از کوه و عمارت
 عالی و حمام و چاه و غیره بازگردد و شور و غوغای را نیز گویند که
 از کثرت مردم و جانوران خیزد و آواز و فریاد کردن سگ
 هم گفته اند چه هرگاه سگ بانگ زند و فریاد کند گویند سگ
 می نوزد و بیخ اول در عربی معنی کوبان شتر باشد و دراز
 نیز گویند که در مقابل کوتاه است -
 نون فاع - بضم اول و فاعه بالف کشیده و بغین نقطه در
 زده نام شهر است و مدینه است -
 نون فاعه - مختلف نیوفتم یعنی نیتیم باشد که از افتادن است -
 نون فاعه - مختلف نیوفتم یعنی نیتیم باشد که از افتادن است -
 نون فاعه - بروزن کوزه شور و غوغا و صدا و آواز بلندی را گویند
 نون فاعه - بروزن کوشیدن یعنی غمیدن باشد و بر هم خوردن
 و شوریدن مردم را نیز گویند یعنی صد کردن باشد و عموماً صد
 که از بسیاری مردم و جانوران دیگر هم رسد خصوصاً و بعضی نیز
 خوانند و معنی جنبیدن هم بظن آمده است -
 نون ک - بفتح اول و سکون ثانی و کاف سرقلم و سرکار و خنجر
 و شان و خار و آهسته که بر بینی موزه حکم کنند و سر چیز که تیز باشد
 و بعضی سراسه انگشتان و منقار مرغان را نیز گفته اند و معنی منقار
 مرغان بضم اول هم آمده است -
 نون ک - بضم اول و فتح کاف و سکون راس قرشت نام پادشاهی
 بوده است و چاکر و ملازم را نیز گویند -
 نون کفار - بفتح اول و ضم کاف فارسی بروزن کم شماره
 هرزه گوئی و پرگوئی را گویند -
 نون کس - بانامی مجهول و کاف فارسی بروزن موبند و ریح
 و نوحه است را گویند -
 نون کوره - با واد بروزن و معنی نون کفار است که هرزه گوئی
 و پرگوئی باشد -
 نون کیوش - بضم اول و کس کاف فارسی بروزن بوزن نام

پادشاه جزیره ططانیوش است و آن جزیره بوده که عذرادران
 جزیره افتاد و نجات یافت -
 نون - بروزن غول منقار مرغان را گویند و اگر در دهان
 نیز گفته اند و لوله و نازله صراحی و مشرب را هم می گویند و گردن
 صراحی را نیز گفته اند -
 نون - بروزن لوله یعنی کلام بیت مطلقاً اعم از آنکه کلام خالق باشد
 یا مخلوق و معنی قول هم آمده است که در برابر فعل است -
 نون - حرفیست از حروف تہجی و بحساب ابجد پنجاه عدد است
 و تنه درخت را نیز گویند و معنی اکنون و در حال و همین زمان
 و بالفعل و حالا باشد و چاه زرخندان را نیز گویند و در عربی معنی
 شمشیر و کراشه شمشیر و مرکب سیاهی و دوات مرکب سیاهی را
 باشد و نام شهر است و مدینه هم هست و باصطلاح ارباب معماران
 گویند که عمران حاجب خوانند -
 نون - بروزن سمندهسپ را گویند مطلقاً و بعضی فرس خوانند
 و معنی هر تیز و زنده و تیز و باشد عموماً و سبب است تیز و زنده
 خصوصاً و یک شاطو و خبر آورنده و مردم تیز فم را هم می گویند
 و نام مکانیست که آتشکده بر زمین در آنجا بود و نام کوسه
 هم هست و نام مبارزه بوده ایرانی که پس از فرما و نام دشت
 و سپند را نیز گویند و آن نخست است که جهت دفع چشم زخم سوز
 و معنی صدا و آواز بلند هم آمده است -
 نون دول - بالام در آخر بروزن سقنقو یعنی نبره فرزند
 باشد که فرزند فرزند زاده است عموماً و پس از نبره را گویند خصوصاً
 نونده - بروزن رونده یعنی سبب جلد و تند و تیز و هر چیز
 تیز و زنده و مردم تیز فم و تخم سپند باشد و معنی حرکت کننده
 و فریاد زنده و لرزنده هم آمده است -
 نون نیاز - باحتیانی بالف کشیده بروزن سروناز شخص را
 گویند که تازه بعرصه آمده است و سالک مبتدی را نیز گفته اند
 و تفسیر مبتدی هم هست -
 نون - باهمزه و بالاسه و او بروزن سبوخرات تر و تازه را گویند

<p>بدین نام خوانند -</p>	<p>نوعه - بر فتح اول و ثانی یعنی بغیر است که فرزند زاده باشد و بکند هر چیز نور گویند و یعنی حادث هم هست که در برابر قدم است و پنجم اول بروزن کوه یعنی نه باشد که بعربی تسعه گویند -</p>
<p>ابیان بست و سوم</p>	<p>نومی - بکسر اول و ثانی بختانی مجهول کشیده کلام خدا و محمد دوران مجید باشد و بضم اول نیز باین معنی آمده است و بفتح اول بمعنی تجدید و تازگی باشد و بمعنی زاری کنی و بلرزی و لرزان شدن و جنبی و متحرک شوی هم هست -</p>
<p>در نون با کسمل بر هفتاد و لغت و کلمات</p>	<p>نویان - بروزن گویان پادشاه زاده را گویند و ترکان ملوک و سلاطین را بدین نام خوانند و سببش یا طبیعت را نیز گفته اند که از جوب بید یافته باشد -</p>
<p>نه - بکسر اول و ظهور ثانی یعنی شهر است که عربان مدینه و بلذ خوا بچو نشا پور که نشا پور است یعنی شهر شاپور و نه و نه یعنی شهر گوند چه در اینجا ظروف و او را نه بسیار می ساخته اند و امر نهادن است یعنی نه و بگذار و بضم اول و ظهور با عدد است که آنرا بعربی تسعه میگویند و اشاره بر نه فلک و نه سوراخ قالب می باشد که آن دو سوراخ گوش و دو چشم و دو سوراخ بینی و دو پا و دو سوراخ نیز و پس است و بفتح اول و خلفه ثانی افاده معنی لیاقت میکنند بچو شاپانه و بزرگانه و در ویشانه و تفسیر لای نفی عربی هم هست نه او - بکسر اول ماضی نهادن است که بمعنی گذاشتن باشد و بنیاد و سرشت و خلقت و طبیعت و باطن را نیز گویند و بفتح اول یعنی طرز و روش و رسم و عادت باشد -</p>	<p>نویج - بر فتح اول و ثانی بختانی مجهول کشیده و بضم فارسی زده گیاه است که بر درخت پیچید و عربان لبلاب عشقه گویند - نوید - بضم اول و ثانی مجهول بروزن گویند یعنی بلرزد و نه و نوع کند و با کسلی مجهول بروزن اسپد فرود و فرود گانه و فرود و هر چیز که بسبب شمالی شود و بشارت دادن بصیافت و سما و امیدوار گردانیدن و وعده کردن بخدمت دیوانی و کار با بزرگ با نفع و فائده و بمعنی متحرک لرزان و حرکت کرد و لرزان و لرزید هم آمده است -</p>
<p>نهادگی - بروزن قنادگی جامه و لبت را گویند که در روزگار عیسوی روزهای مهمانی و دیدن مردمان بزرگ پوشش و بیزار روزها در جاس بسته نگاه دارند -</p>	<p>نویدران - بروزن دویدن بمعنی زاری کردن و نالیدن یا و بمعنی حرکت کردن و جنبیدن و لرزیدن هم آمده است - نویده - بروزن خمیده بمعنی لرزیده و جنبیده و نالیده و زاری کرده باشد -</p>
<p>نهار - بر فتح اول بروزن بهار مخفف ناهار است که چیزی نخوردن از بامداد باشد تا مدت از روز و عربی از وقت طلوع صبح صادق است تا زمان بر آمدن آفتاب که چیزی نخورد را نیز گویند و بکسر اول بمعنی ترس و بیم و کاهشن گذارش تن باشد و باین معنی بفتح اول هم گفته اند -</p>	<p>نویکم - بفتح اول بروزن قدیم لفظیست که آنرا در عربی مخفی گویند بچنانکه گویند بنویم دیدن شناخت یعنی بضم دیدن شناخت نویم - بروزن سویه شاخ تر و تازه را گویند که از درخت رسته باشد و عربان سر خوانند -</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>
<p>نهاریدگی - بروزن هزاره یعنی نهار و باشد که طع انگ است و بدان ناشناختند -</p>	<p>نویمین - امانی مجهول بروزن مؤین بمعنی اول نویان است که پادشاه زاده باشد و ملوک و سلاطین را که خویش قوم و قوم باشد نیز بدین نام خوانند و بعضی گویند ترکان سلاطین خود را</p>

نهار از بضم اول بروزن که از بزه و گو سفندے را گویند که پیش پیش گله گو سفندان بر او دو و لبر بی که از خوانند و بطریق ستغاره بر سرداران و پیشوایان قوم اطلاق کنند و باین معنی بی فتح اول هم آمده است و بکسر اول یعنی ترس و بیم باشد و اوامر به ترسیدن و اوایمه کردن هم هست -

نهاران خانه بیروزی میان خانه گنجینه و مخزن را گویند که در میان دو دیوار یا گوشه خانه بسازند و خانه را نیز گویند که در زیر زمین سازند گنبد شستن در هوا با سه گرم و لبر بی حرفه خوانند نهاران در ۵ - بی فتح و ال در اس بے نقطه یعنی نهاران است که گنجینه و مخزن و خانه زیر زمین باشد -

نهار زید - یعنی ترسیدن و اوایمه کردن و بیم بردن باشد نهار زید ۵ - ترسیده و اوایمه کرده را گویند -

نهار و ند بکسر اول و فتح و او و سکون نون و و ال ایجد یعنی شهر آوند چه نام یعنی شهر باشد و آوند ظرف و اوایمه را گویند و در آن شهر بسیار ساخته اند و یعنی شهرستان هم آمده است

نهارال - بکسر اول بروزن وصال درخت موزون نوزسته و نوزشانه را گویند و یعنی استرو نهارالی و نوزشک هم آمده است و یعنی شکار هم هست چشکار گاه رانها لگانه نیز گویند -

بی فتح اول هم هست که بروزن ده و آوند باشد و آن از عراق عجم است و فتح علیه السلام بانی آن شهر بوده و آنرا نوزشاند گفته اند یعنی نوح تخت و نوح مسند چه بایه تخت نوح علیه السلام بوده و آوند یعنی تخت و مسند هم آمده است

نهار گاه - بروزن و معنی شکار گاه باشد و کین گاه صیاد را نیز گویند -

و کثرت استعمال نهار اند شده و نام شعبه هم هست از موسیقی نهار و ندی - بکسر اول بروزن که از ندی منسوب به نهار و ند را گویند و نام برده هم هست از موسیقی و این غیر از نهار و ندی که است که شعبه موسیقی باشد -

نهار که بروزن معنی شکار گاه باشد که مخفف شکار گاه و کین گاه است -

نهار که بکسر اول بروزن بیاله درخت موزون نوزسته باشد و شاخه درخت را نیز گویند که صیادان بر سر آن جاها می ایستند و بر بند و بر یک جانب دام بر زمین فرو برند تا جانوران از آن روم کرده بجانب دام آیند و معنی شکار و شکار گاه و کین گاه صیاد هم آمده است -

نهار گاه - بکسر اول معنی شکار گاه و کین گاه باشد چه نهارال یعنی شکار گاه هم آمده است -

نه نام - بابی ایجد بالف کشیده و بهم زده کنایه از نه آسمان نه یایه - بابی فارسی بالف کشیده و فتح تحتانی کنایه از نه آسمان است و معنی منبر خطیبان هم هست که بر آن بالا می و خطبه بخوانند -

نهار که بکسر اول معنی شکار گاه و کین گاه باشد چه نهارال یعنی شکار گاه هم آمده است -

نه پیر - بکسر باسے فارسی نه آسمان را گویند و آنها را آب آسمانی خوانند و هفت کوب را نیز زیاد و عقده راس و ذنب گفته اند -

نهار که بکسر اول و فتح کاف فارسی مخفف نهار گاه است که شکار گاه باشد -

نه پرو ۵ - بی فتح باسے فارسی و و ال ایجد یعنی اول نهار است که نه آسمان باشد -

نهار که بکسر اول و کسر میم بروزن سلاطین یعنی آهنگر باشد که عریان حدادے گویند و باین معنی بحدف نون آخر هم بنظر آمده است که نهای بروزن تمامی باشد -

نه پیر ۵ - بی فتح باسے فارسی کنایه از فرشتگان و ملائکه باشد و جن و پری و اشغال ایشان را نیز گویند -

نهار که بکسر اول و کسر میم بروزن سلاطین یعنی آهنگر باشد که عریان حدادے گویند و باین معنی بحدف نون آخر هم بنظر آمده است که نهای بروزن تمامی باشد -

نه پیر ۵ - بی فتح باسے فارسی کنایه از فرشتگان و ملائکه باشد و جن و پری و اشغال ایشان را نیز گویند -

نهار که بکسر اول و کسر میم بروزن سلاطین یعنی آهنگر باشد که عریان حدادے گویند و باین معنی بحدف نون آخر هم بنظر آمده است که نهای بروزن تمامی باشد -

نه پیر ۵ - بی فتح باسے فارسی کنایه از فرشتگان و ملائکه باشد و جن و پری و اشغال ایشان را نیز گویند -

نهار که بکسر اول و کسر میم بروزن سلاطین یعنی آهنگر باشد که عریان حدادے گویند و باین معنی بحدف نون آخر هم بنظر آمده است که نهای بروزن تمامی باشد -

نه پیر ۵ - بی فتح باسے فارسی کنایه از فرشتگان و ملائکه باشد و جن و پری و اشغال ایشان را نیز گویند -

نهار

نهار

نه نحر آس - باخاے نقطه دار یعنی مصارست که کنایه از
نه آسمان باشد -

نه خوش - یعنی اول و خلب نقطه دار و با او معدول و سکون
شین قرشت تاک و شنی را گویند و از البرجی کریمه البیضا خوانند
و نه خوش جهت آن گویندش که سیوه آن در زمستان خشک
نمیشود و بیاره اش بر درخت بچید و خوشه آن زیاده بر درخت
دانه نمیشود و در اول سبز و در آخر سرخ می شود و گل آن لاجورد
می باشد علت جرب و هر علتی دیگر را که در ظاهر بدن باشد
نافع است -

نهر ایلاق - بکسر راء قرشت و فتح همزه رودخانه ایست
در ایلاق که در ملک ختا و ایغورست گویند هر که در آن رود
غسل کند چون بخواب رود البته محکم گردد -

نهر واقع - بضم اول کنایه از نه آسمان است -
نهر و اله - یعنی اول دو و او بروزن هفت ساله نام اصلی
جراتت و آن ولایتی است در هندوستان -

نهر و ان - بروزن رهروان نام شهر و بدیند ایست
نهر - بروزن بهره چیر نیست که آن روغن از روغ جگ کفتند
به سپهر - کنایه از نه آسمان است چه آسمان را سپهر میگویند -
نهستن - اسین بے نقطه بروزن گرفتن یعنی نهادن و
گذراشتن باشد و باین معنی باشند نقطه دار هم آمده است
چه سپین و شین در فارسی بهم تبدیل می یابند -

نهشل - یعنی اول و شین نقطه دار بروزن جدول زردک
صحرایست که شاقول باشد -

نه شهر بالا - کنایه از نه آسمان است -
نه صحیفه گردون - یعنی نه شهر بالاست که نه آسمان باشد
نه طارم - یعنی نه صحیفه گردون است که کنایه از نه فلک باشد
نه طبع - یعنی نه طارم است که کنایه از نه آسمان باشد -
نهفت - بکسر اول و ضم ثانی ماضی نهفتن است یعنی
پنهان کرد و یعنی پوشیده و پنهان هم هست و یعنی مصدر نیز

آمده است که پنهان کردن باشد و خلوه خانه ملوک سلاطین را نیز
گویند و جاست و موشی را هم گفته اند که در میان دیوار کجاست
ذخیره گذاشتن سازند و نام شبیه هم هست از موسیقی -
نهق - یعنی اول و سکون ثانی و قاف رستنی را گویند که پوست
در آب میباشند و لعربی که نفس الما و در جبر الما خوانند -
نه قصر - یعنی نه طبع است که کنایه از نه فلک باشد -
نه کلخ - یعنی نه قصر است که کنایه از نه آسمان است -
نهسل - یعنی اول و سکون ثانی و لام نام یکی از مبارزان
تورانی باشد -

نهار - یعنی اول و ضم الف کشیده بروزن رهوار یعنی
بزرگ و عظیم و بسیار و بے نهایت و وافر و بیکران و همزه کیایی
باشد و یعنی کار بزرگ و عظیم و هر چیزی بسیار عجیب بے اندازه
و یعنی شکل و دشوار و عجب که از عجب کردن باشد نیز آمده است
و همین معنی باز از نقطه دار هم هست که بروزن شهنواز باشد -
نهم چرخ - یعنی چرخ فارسی کنایه از فلک عظیم است که غرض آن
نه مفرقش - کنایه از نه آسمان است -

نهنبان - در فرنگیها هم میگویند یعنی اول و ثانی و پای
اچید بالف کشیده بروزن بزرگان و درجای دیگر گفته اند
و ضم ثانی و در نسخه دیگر بکسر اول و فتح ثانی یعنی سر پوشیدن
و طبق تنور و امثال آن باشد -

نهشتن - یعنی اول و فتح ثانی بروزن شنهفتن و درجاست
دیگر یعنی اول و ضم ثانی و در مؤید الفضا بکسر اول و فتح ثانی با
اچید یعنی نهنبان است که سر پوشیدن و سر پوشیدن تنور باشد -
نهشپیده - بکسر اول و باء اچید بروزن تمهید یعنی پنهان
بود فیه و هر چیز پوشیده و پنهان را گویند -

نهشج - بکسر اول و ثانی و سکون ثالث و جیم حوال را گویند و
آن ظرفیست که از موس و زنبق بافند و آنگندم و امثال آن
در آن کنند -
نهسدره - بکسر اول بروزن سنگدره یعنی نهنان دره است

دور نشود و اگر درشت در برابر هموار نوشته شده بود به یک شایه
نداشتند -

نیاز ارم - به فتح اول و راسه فرشت بروزن نیاسام
یعنی آزار ندهم و معنی آزوده نشوم هم آمده است -

نیاز و مشد - بضم رابع و سکون واو یعنی نیازمند است که
محتاج و حاجتمند باشد -

نیازی - بروزن حجازی نام طائفه ایست از افغان
مغشوق و محبوب و دوست را نیز گویند -

نیازیان - بروزن حجازیان معنی حاجتمندان باشد و
کنایه از عاشقان هم هست -

نیازیدن - بفتح اول و وال و سکون نون معنی قصد و
آهنگ نکردن و دست بطرف چیزی دراز نمودن باشد

و معنی نیفکندن و نینداختن آنکه کردن و نماندین هم آمده است
نیاکان - باکاف فارسی بروزن بیابان معنی اجداد پسر

و مادری باشد -

نیام - بکسر اول بروزن حسام معنی غلاف شمشیر است و
میان و وسط تیغ و غیر تیغ را نیز گویند هر چه یک باشد و معنی تو

هم نظر آمده است و چوب بن خیش را نیز گفته اند و آن چوبی است
که بر زیر آن در وقت شیار کردن بدان چسبند و زور کنند

تا که او آهن بیشتر زمین فرود و در زمین را بیشتر بشکافد و
چوبیست که برگردن گا و زراعت گذارند -

نیایش - بروزن سایش معنی آفریدن و تحسین و دعای
باشد که از روسته تضرع و زاری کنند و معنی مهربانی هم آمده است

نیپال - به فتح اول و باه فارسی بروزن احوال نام محلی
جائزست که مشک خوب از آنجا آورند و بعد از مشک بقی

مشک نیپالی بهترین اقسام مشک است -

نیدلان - به فتح اول و لام بالف کشیده بروزن مردمان
سکنند باشد که در خواب بر مردم افتد و عمران عبد الجند و

کابوس خوانند و معنی صبح هم آمده است و آن علتی باشد که در خواب
نیرو - بکسر اول و راسه به نقطه و سکون ثانی و میم نام زبان
است که پدیر سام جدرستم باشد -

نیرو - بکسر اول بروزن گیر ابعثت ژند و پاژند آتش را گویند
و عبرتی نار خوانند -

نیرو - بکسر اول بروزن برین یعنی مکر و حیل و سحر و افسون و
طلسم و جادو است باشد و بعضی گویند نیروج معرب نیز نگ است

نیرونگ - باکاف فارسی بروزن و معنی نیروج است که سحر
ساحری و افسون و افسونگری و طلسم و مکر و حیل و افسون باشد

و همیولاس هر چیز را نیز گویند و آنچه مرتبه اول نقاشان باشد
وزغال نقش و طرح کنند و بکشند و بفتح اول هم آمده است -

نیرونو - بکسر اول و سکون ثانی و ثانی و ثانی و ثانی و ثانی
و بدل زده معنی فکر و نظر است که اندیشه و فکر استین باشد یعنی

یا فن حقیقت چیزی با فکر و خیال -

نیرو - بکسر اول بروزن نیکو معنی زور و قوت و توانائی باشد
و معنی تقدیم هم نظر آمده است چنانکه گویند بر هر چیزی بر هر تقدیر

نیرومند - معنی توانا و خداوند زور و قوت و قدرت باشد -

نیروز - بکسر اول و سکون آخر که زای نقطه دار باشد نام شهر است
مشهور که در آن آهنگ بسیاری باشد و نام شعبه هم هست از سقوی

نیروز - بکسر اول و سکون ثانی و زایه معنی دیگر است بجز
اینها گویند و معنی بعد ازین هم نظر آمده است -

نیروز - با اول بتالی کشیده و زای فارسی زده گیاه است
که بر درخت پیچد و بوعری عشقه گویند -

نیزه - بانائی مجهول و فتح زای نقطه دار معروف است و بجز
شان گویند و علم را هم گفته اند -

نیزه آتشین - کنایه از شعاع آفتاب است در وقت
طلوع و غروب -

نیزه بکف - کنایه از آفتاب عالتاب است -

نیزه حطی - نوعی از نیزه باشد و بعضی گویند نیزه راست
باشد مانند خط مستقیم -

عیساری - باسین بے نقطه بروزن بیداری سپاهی و لشکر را گویند و این قسم دوم است از چهار قسم طوائف انسان که جمعیست قرار داده بود -

عیسان - بفتح اول بروزن سیلان نام ماه هفتم است از سال رومیان و باران آن وقت را نیز گویند و هفت مانکن آفتاب در برج حمل و سربانی ماه دوم باشد از سه ماه بهار و بمعنی مانند هم هست چه سان بمعنی شبه و مانند بود و کسر اول بمعنی خلافت و مخالفت باشد -

عیسبه - کسر اول و سکون ثانی و ثالث و فتح باسے اجداد هم در مرتبه بر رسته و چین و دیوار گلین را گویند که بر روی هم گذارند - عیسه - کسر اول و سکون ثانی و ثالث و فتح فوقانی بمعنی نیست باشد که عربان نافعیش گویند -

عیسو - بروزن گیسو فضا و وحام باشد و آنرا عیسو یا هم گویند باحتیانی بالف کشیده در آخر -

عیسوق - بفتح اول بروزن سرطون بلغت یونانی میگویند است که آنرا اوج گویند -

عیش - بانانی مجهول بروزن ریش تیزی سر بر چیز را گویند همچونیش کار و خنجر و نیش مار و نیش عقرب و نیش دندان و اشال آن و بمعنی نشان هم آمده است و زهر را نیز گویند که جز سم خوانند و نوع از خرم هم هست که آنرا خرم اوجبل میگویند عیشا پور - باباے اجداد بروزن بیجا پور نام شهر است در خراسان که معدن فیروزه در حدود آنست و نام شعبه هم است مشهور به نیشا پورک -

عیشان - بروزن بیجان بمعنی نشان است - عیشک - بانانی مجهول بروزن کیلک وام دارد و قرضدار را گویند -

عیشکر خط - کسر راء قرشت کنایه از خط سبز است آنرا نیشکر هم گفته اند که بجای طلعه حلی دال اجداد باشد - عیشمن - کسر اول و سیم و سکون ثانی و ثالث و نون و

نژد و پانژد زن را گویند که در مقابل مرد باشد - عیشو - بروزن نیکو نوع از اقسام آو باشد و آنرا آو سے طبری هم می گویند و بمعنی نشتر حجام هم آمده است و عربان موضع خوانند -

عیشته - بروزن ریشته یعنی اول نیشوت که آو سے طبری باشد - نیشفه - بانانی مجهول بروزن جیفه بنزاز و شلوارد موضع گذر آمدن بنزاز و شلوارد باشد و بقره را نیز گویند و آن باقا باشد مرغ که خشت پوشیدنی و بجز در آن بندند و پوست کرم جانور سے هم هست و پوستین را نیز گفته اند چه نیشفه که باه بمعنی پوستین رو باه باشد و بمعنی رو باه نیز نظر آمده است چنانکه نیشفه پوستین گفته اند و از آن رو باه خواسته اند و الله اعلم -

عیل - بروزن فیل حشیش باشد و عصاره آنرا یعنی فشرده آنرا نیله گویند و بدان جامه و اشال آن رنگ کنند و سبز و سوسن نیز گفته اند که بخت چشم زخم برینا گوش پستانی اطلاق کنند - نیلیمر - بفتح باسے فارسی بروزن بے هنر بمعنی نیلو فرست و آن گلک باشد معروف و بعضی گل کبودی را گویند که بسیار آن بردخت پیچیده بالارود و آن نوع از نیلو فر باشد و بیشتر بے قابل انخل گویند بسکون حاسے بے نقطه -

عیلیج - بروزن ابرج معرب نیله است که بیل مشهور است و بدان چیز نارنگ کنند -

عیل خم آسمان - کنایه از نخوت آسمانی است - نیلیفر - باقا بروزن و معنی نیلیفر است که مخفف نیلو فر باشد و آن گلک است معروف و مشهور -

عیل فلک - بمعنی نیل خم آسمان است که کنایه از نخوت فلک باشد و سپاهی آسمان را نیز گویند -

عیلیک - بروزن کیلک مصغر نیل است و گرفتن اعضا و اندام را نیز گویند بسرو و ناخن انگشت دست چنانکه بدر آید نیلیگری کردن - کنایه از سبزه رو یا نیدن باشد - نیلیگون پرو پا - کنایه از آسمانهاست -

نیشکر خط

نیلگون خیام - باخاے نقطه دار یعنی نیلگون پرده است که
 کنایه از آسمانها باشد -
 نیلگون وطای - بکسر و او یعنی نیلگون خیام است که کنایه از
 آسمانها باشد -
 نیلویر - باباے فارسی بروزن و معنی نیلوفر است و آن گلے
 باشد معروف گویند که با آفتاب از آب سر بر می آورد و باز آفتاب
 فرو میرود و گویند مرغ بوقت فرو رفتن نیلوفر در میان نیلوفر
 در می آید و صبح که نیلوفر از آب بر می آید و دهان می کشد آن
 مرغ می پرد و میرود و شب از آب هیچ رحمت نمی کشد -
 نیلویرک - نیلگون کاف فارسی یعنی نیلوفر است که گلے
 باشد معروف -
 نیلویل - بالام بروزن و معنی نیلویر است -
 نیلوفتن - با فاروژن و معنی نیلویل است که گلی باشد معروف
 نیله - بروژن حیلہ عصاره و فشار ده نیل را گویند و نیل
 معرب آنست و یعنی کبود هم هست و آن رنگه باشد معروف
 و بیشتر بر اسب و استر اطلاق کرده اند -
 نیلی بجر - کنایه از آسمان است -
 نیلی پرده - یعنی نیلی بجر است که کنایه از آسمان باشد -
 نیلی حققه - یعنی نیلی پرده است که کنایه از آسمان باشد -
 نیلی دوار - بر فتح دال ابجد کنایه از آسمانهاست -
 نیم - بروژن میم معروف است که نصف باشد و نام درخت
 است در هندوستان که برگ آن زخم را نافع است -
 نیماو - بروژن بیاد و معنی نیم است و آن قوتی باشد که فرق
 میان حق و باطل با ویستر شود -
 نیم شکسته - بکسر نزه و سکون نشین نقطه دار و فتح کاف و
 جتلا که کشیده نام حلو است که نیم شکری شهرت دارد -
 نیم ترک - بر فتح فوقانی و سکون راسه بے نقطه و کاف کلا
 خود را گویند و آن کلابه باشد از آهن که در روزهای جنگ
 بر سر نهند -

نیم تن - بر فتح فوقانی و سکون نون نیم تنه و از خالق را گویند -
 نیم سنج - بفتح جیم فارسی و سکون راسه بے نقطه و خاے
 نقطه دار کنایه از سخن را گویند و آن نوع از کمان است -
 نیم خوشنگ - سنگ را گویند که بوزن نیم خوب باشد یا مقدار
 که بوزن نیم جو باشد -
 نیمجی - بفتح جیم فارسی جامه و بالا پوش که تاه باشد و بیشتر
 که تاه را هم گویند -
 نیم خانه مینا - کنایه از آسمان است -
 نیم خایه - باخاے نقطه دار بروژن پیلایه گویند و گویند
 گویند و کنایه از آسمان ظاهر است که نصف آسمان باشد -
 نیم دست - بر فتح دال ابجد بروژن نیم دست است که کوچک
 راسه گویند چو دست یعنی صدر و سینه عالی باشد -
 نیم وینار و نیمه وینار - کنایه از لب معشوق است -
 نیم راست - باره بے نقطه بالف کشیده و پسین معص
 و تا که قرشت زده نام پرده ایست از موسیقی -
 نیم رو خاکی - بکسر میم در صطلح یک طرف روے را
 بر زمین گذاشتن باشد -
 نیم روز - معروف است یعنی نصف روز و آن رسیدن
 آفتاب است بر دایره نصف النهار و ولایت سیستان را نیز
 گویند باین سبب که چون سلیمان علیه السلام با تجار رسیدن
 آنرا بر آب دید دیوان را فرمود تا خاک بریزند و نیم روز
 بر خاکش کردند و بعضی گویند خسرو چین آنجا را تا نیم روز
 لشکرگاه کرده بود و وجوهات دیگر نیز دارد و نام پرده ایست
 از موسیقی و نام سخن است و نیم است از سی سخن باربد -
 نیم سفته - معروف است که نیم سوراخ کرده شده باشد و
 کنایه از سخن ناتمام و در سینه هم هست و تراوش اندک انیز گویند -
 نیم شکری - نام حلو است مشهور به شکری -
 نیمجی و نیمقا - با قاف لغت یونانی نیلوفر را گویند و
 آن گله است معروف -

نیم تنه

نیم کاره - باکاف بروزن شیر خواره یعنی شاکر باشد و
 و مزدور را نیز گویند و هر چیز را تمام راهم گفته اند -
 نیم لنگ - بکسلاام و سکون نون و کاف فارسی قربان را
 گویند و آن جائے باشد که کمان را در آن گذارند و بر کمر بندند
 و بعضی ترکش و تیر و آن را نیز گفته اند و بعضی کمان هم بنظر آمده
 و یک عدل بار را نیز گویند که نیمه خردوار باشد و بعضی خوب و
 خوش و زیبا هم هست -
 نیمور - بروزن طیفور آلت تناسل را گویند -
 نیمه - بروزن همیشه نصف هر چیز را گویند و برقع را نیز گفته
 و آن چیز است که بر روی پوشند -
 نیم بلال - بکسر یا کنا یا از لب معشوق است -
 نینا و - با اول ثانی رسیده و نون بالف کشیده و بدل زده
 یعنی صبر باشد و آن مقاومت نفس است با هوا -
 نینوسه - یعنی نون دوم بروزن بے سوسه بفرق نیم
 نام تصبیه موصل باشد و نام شهره که یونس علیه السلام آنجا
 بهجت دعوت کردن مردم آن شهر رفته بود و وقوع طغیان
 در آنجا شد و بعضی کرده و سکه هم هست که عبری زبده خوانند و بعضی
 سخانی هم بنظر آمده است که بروزن لیمو باشد -
 نهان و ندی - نام دو ائیمت که عربان تصبیه یره
 خوانند و آن نه پارک است مانند قله و باریکه از تسلیم و آن
 تیره رنگ و تلخ باشد معدّه و جگر را نافع است -
 نینیا - بکسر یزد و نون بروزن که میا بلغت سرایانی ناخواه
 را گویند و آن میست که بر روی خمیر نان باشند و اجوان
 همان است -
 نیو - بکسر اول و ثانی مجهول بروزن دیو یعنی پهلوان و
 شجاع و دلیر و مردانه و دلاور و بهادر باشد و بعضی ناودان
 هم آمده است و بکسر اول و ضم ثانی نوع از در صینی باشد که
 عبری قرقه خوانند و فتح اول و ضم ثانی یعنی راست باشد
 که نقیض گج است -

نیوا و - بروزن میعاد و بعضی شجاعت باشد و آن حالتی است
 که بسبب آن مردم قومی دل شوند -
 نیوار - بروزن دیوار مابین زمین و آسمان را گویند و بعضی
 جو خوانند -
 نیواره - بانانی مجهول بروزن بیچاره چوبے باشد که خمیر نان
 بدان پهن سازند -
 نیو پاریدن - بفتح اول و ثانی یعنی نه انباشتن و بر کردن
 و فرو بردن و نیفلگدن باشد چه او باریدن یعنی فرو بردن
 بر کردن و انباشتن و افگندن است و مذکور شد که هر گاه
 نون مفتوحه بر سر کلمه که همزه داشته باشد بیاید در آن نون
 لایه نفی است و آن همزه بیایه حطی تبدیل می یابد -
 نیوتش - بکسر اول و فتح ثانی قرشت بروزن پیشکش
 جماع و مجامعت را گویند -
 نیو تور - با ثانی قرشت بروزن نیل زور یعنی کبر و غرور
 باشد و آن بزرگ داشتن است نفس خود را و دیگران را
 خرد شمردن -
 نیور - بروزن زیور یعنی کائنات باشد و کائنات در لغت
 یعنی حاصلات است یعنی آنچه در عالم حاصل شود -
 نیورا و - بارانی قرشت بروزن دیوار و بعضی انتظام باشد
 و آن حالتی است که نفس را که تقدیر و ترتیب امور میکند -
 نیور نیوار - بکسر راء بے نقطه در چهارم یعنی کائنات
 جواست یعنی چیز باری که در مابین زمین و آسمان هم میرسد
 همچو قوس قزح و شرف نیازک و ذوات الاذتاب و برف
 و باران و مانند آن چه نیور یعنی کائنات و نیوار یعنی جواست
 نیوسا و - بکسر اول و سین بے نقطه بالف کشیده و بود اوزده
 یعنی پانزده و بے زوال است و در عربی بقا باشد خوانند -
 نیوسوم - با سین بے نقطه بروزن رنگ بوم شره و حرمص
 بسیار باشد بر چیزی خوردن -
 نیوش - بکسر اول و ضم ثانی و سکون ثالث و شین قرشت

<p>بر عربی استراق سمع خوانند - نیوشیدن - بکسر اول بروزن نکوهیدن یعنی شنیدن و گوش کردن باشد یعنی جستن و طلبیدن و محسوس نمودن هم آمده است - نیونند - بکسر اول بروزن ریونند یعنی فهم باشد و آن حصول معانی است مرفس انسانی را و دوائی هم هست که آنرا جرمل عامی گویند و آن نوعی از سداب کوهیست - نیوند مریم - نوعی از جرمل است که هزار اسفند باشد و بر عربی جرمل کجک خوانند بکسر میم و سکون حاء بے نقطه - نیوه - بانائی مجول بروزن نیوه یعنی ناله و افغان و خروش و گریه و نوحه باشد - نیوه چکینه - یعنی جیم فارسی بروزن نیوه شبیه یعنی خلج باشد و آن حالتیست مرفس انسانی را که باختیار خود هر گاه خوا از بدن عنصری جدا شود و باز هر وقت که خواهد برتن پیوندد</p>	<p>امر شنیدن باشد یعنی گوش کن و بشنود و شنونده را نیز گویند که فاعل شنیدن است - نیوشا - بکسر اول و شین بالفت کشیده معنی شنوا باشد که شنونده دفعه کننده و یاد گیرنده را نیز گویند - نیوشد - بروزن فرزند و بغت زند و باز ند یعنی آموزد و یاد گیر باشد که از آموختن و یاد گرفتن است و در فارسی یعنی گوش کند و بشنود - نیوشنده - بکسر اول بروزن فرزند گوش کننده و شنونده را گویند - نیوشه - بکسر اول و فتح شین نقطه دار گوش فراداشتن باشد بجهت و آن کسی را گویند که چون دو شخص با هم هست حرف زند و صحبت شنیدن گوش خود را دراز کند یا از پس دیوار و از پس پرده و امثال آن گوش اندازد تا سخن ایشان را بشنود و بجای که نباید گفت بگوید و این معنی</p>
--	---

گفتار بیست و ششم

از کتاب برهان قاطع در حرف واو با حرف تهمی بر نوزده بیان و محتوی
بر سیصد و سی و سه لغت و کنایت

<p>چنانکه گویند در راو کن یعنی در کیشاے و معنی رجعت هم هست چه هر گاه گویند و اوچه مراد آن باشد که پس بد معنی دور هم بنظر آمده است که تقیض نزدیک باشد - وا با - بروزن با با قوت فهم را گویند - وا برون - بر فتح باء اجد بروزن و اگر در این پس کردن خمیر نان باشد بجهت لو اش سخن - وات - با اول بتائی کشیده و لغو قانی زده یعنی حرف و سخن باشد و معنی بوئین هم هست - واتر - بر فتح قانی بروزن ما و معنی دور تر باشد چنانکه گویند</p>	<p style="text-align: center;">بیان اول</p> <p>در واو بالفت مثل بر هفتاد و شش لغت و کنایت وا - یعنی آتش است همچو است و یعنی آتش ماست و بفرمی باج می گویند و معنی باج هم هست چنانکه گویند و او یعنی باز گویی و واگفت یعنی باز گفت و گاه به بجای با گفته میشود چنانکه گویند و او میگویم یعنی با تو میگویم و مخفف هم هست و آن کلمه است که مردم مریض و بیمار در زمان شد مرض بان ندانند و گاه به در محل ماسف خوردن کفهای دست بر هم ساینند و این کلمه را گویند و معنی کشودن هم آمده</p>
--	---

پایه داتر نهاد یعنی پارادور تر گذاشت -
 و انگر - با ناسه ترشت بروزن دادگر یعنی سخنور و شاعر و
 قصه خوان باشد و پوسین دوز را نیز گویند و نام رودخانه
 هم هست -
 و اوج - بروزن عاج امر بگفتن باشد یعنی بگو و بفرم بگو
 می گویند -
 و اجبار - بروزن و معنی بازار است که عربان سون می گویند
 و اجده - بروزن ماجد لغت اهل یمن لباب را گویند که عشقه
 و عشق بیجان باشد و در عربی پائنه و باقی را گویند -
 و اچیدن - باجم فارسی بروزن پاشیدن یعنی چین کردن
 دور کردن و ریختن بساط سطح و دره بمقتضای چین مرغ و پست
 بر چین چیزه را -
 و اراخ - باخاسه نقطه دار بروزن کاخ یعنی یقین است که در برابر
 گمان باشد و کلمه ایست که چون از دیدن و شنیدن چیزه
 خوب طبع را خوش آید و یا لذت یافتن از چیزه بر زبان رانند
 دور محل انتقاش طبیعت بطریق تسبیح تکرار کنند و گویند یعنی
 راست و درست هم بنظر آمده است -
 و اخییدن - باخاسه نقطه دار بروزن نا دیدن یعنی از هم
 جدا کردن و جدائی نمودن باشد -
 و اخیده - باخاسه شخه بروزن نا دیده چشم و پنبه بر زده
 و حلاجی کرده را گویند و معنی از هم جدا کرده هم هست -
 و او - بروزن و معنی باد است که عبری رایج گویند چه در فارسی
 با و او بهم تبدیل می یابند و معنی پسر هم آمده است که در مقابل
 دختر باشد -
 و او رنگ - بانالت بالغ کشیده و فتح را می گویند و کون
 نون و کات فارسی ترنج را گویند و آن میوه ایست معروف
 که پوست آن را با سازند -
 و او ه - بروزن ساده یعنی اصل و بنا و ماده هر چیزه باشد
 و خروشیند بخود ستائی را نیز گویند -

و او یاب - بکسر ثالث بروزن فارسی یعنی باطل گشته
 و نا چیز شده باشد -
 و او یان - بروزن و معنی باد میان است که راز یانه باشد
 چه در فارسی با و او بهم تبدیل می یابند -
 و او می ایمن - وادی مقدس را گویند و آن بیابان
 صحرا ایست که در آنجا خداست حق سبحان و تعالی بوسیله اسلام
 و او کج - بروزن و معنی با و کج است و آن آستینه باشد که از آنجا
 سفید و آبی و غیره قلمی آجیده کنند و شاطران و پیاده روان
 مانند ساق جاقشور بر پای کشند و جفت و چوب بدمی را
 نیز گویند که تاک انگور را بر بالای آن اندازند و جاله را
 نیز گویند از تاک که انگور از آن روید و جاله که انگور از آن
 و بعضی خمی را گفته اند که انگور در آن ریزند بجهت سر کشیدن -
 و ادی عروس - نام وادی است یعنی بیابان است در راه کعبه
 و اری - بسکون را می گویند یعنی شبه و مانند و نظیر باشد و در
 و خداوند در رسم و عادت را نیز گفته اند و معنی با هم هست که کثرت
 و مرتبه باشد چنانکه گویند یک وار و دو وار یعنی یک مرتبه و دو مرتبه
 و معنی بسیار و مکرر هم هست چنانکه وار با گفته ایم یعنی بارها بسیار
 و مکرر گفته ایم و بارشتر و خور نیز گویند همچو خور است که در
 و شتر داری جو و معنی مقدار هم آمده است همچو یک جامه وار
 و یک کلاه وار یعنی بمقدار یک جامه و یک کلاه و معنی کثرت
 هم گفته اند همچو شاهوار و گوشوار یعنی لائق پادشاه و لائق گوش
 و معنی مهر و محبت هم بنظر آمده است و در ترکی معنی هست باشد
 که نقیض نیست است و امر بر متن هم هست یعنی برو -
 و ارش و او و گنایه از سلیمان علیه السلام است -
 و ارشد - بفتح ثالث و سکون خاسه نقطه دار و دال بی نقطه
 مردم کابل و تپل را گویند -
 و ارون - بفتح دال اجد بروزن خار کن چوبیت که
 در سر آن با یک وسیان آن گنده می باشد و خیزان را بدان
 سازند و عربان ثونیا با ناسه مثلثه و نون بروزن بود می گویند -

و اوج

واحد کبش تالت بروزن فایغ یعنی برغ است و آن بندست
 باشد که در پیش آب از چوب و گل بندند و کجیم را نیز گویند و آن چیز
 باشد که طلا و نقره و امثال آن را از بدن پیوند کنند و بعضی تالت فتح
 تالت هم آمده است و چوب بندی و جفت انگور را نیز گفته اند
 وارن - بر فتح تالت بروزن قارن آرنج را گویند که بنگاه
 ساعد و بازو است و بعرابی مرفوع خوانند و کبش تالت هم باین
 معنی است و بعضی تالت مخفف وارون است که بازگفته باشد و
 بعرابی عکس گویند -
 و آرنج - بروزن و معنی آرنج است که بنگاه میان ساعد و
 بازو باشد و عریان مرفوع گویند -
 و وارون - بروزن قارون معروف است که بازگفته است
 باشد و عریان عکس و قلب خوانند و بعضی بدجنت و بد اختر
 و نحس و نامبارک هم گفته اند -
 و وارونه - به فتح نون در آخر یعنی برگشته و بازگفته و معکوس
 مقلوب باشد و بدجنت و شوم و نامبارک را نیز گویند -
 و ارس - بروزن چاره یعنی وارست که شبه و مانند و در علم
 عادت و کثرت و ثبوت و مرتبه بسیار و مقدار و خداوند و صاحب
 باشد و بعضی فصل و موسم نیز آمده است -
 و اری - بروزن کاری یعنی همچو باشد چنانکه گویند گل و اری
 یعنی همچو گل و نبات و اری یعنی همچو نبات لیکن بدون ترکیب
 گفته نمی شود و گاهی در این هم میگویند بروزن پاریته و بعضی میگویند
 و اثر - بسکون زاس فارسی یعنی باج است و آن زاس باشد
 که پادشاه زبردست از پادشاه زبردست میگیرد -
 و اترغ - به فتح زاس فارسی و سکون عین نقطه دار آنچه از دست
 خراب برند و بعضی اول نیز درست است و باین معنی بازاسه بود
 هم گفته اند و آنچه بدان تاگ انگور را بندند و باین معنی پاراسه
 و ترشت هم بنظر آمده است -
 و اترگون - بازاسه فارسی بروزن و معنی بازگون است
 که برگشته و اترغ و شوم و نامبارک باشد -

و اترگونه - بروزن و معنی بازگونه است که برگشته و معکوس
 مقلوب و نامبارک باشد -
 و ارنج - بازاسه هوز و لون بروزن ما پیچ رسیما را را گویند
 که در ایام جشن و عید با از جاسه آویزند و بر آن نشسته در هوا آیند
 و روند -
 و اترون - بازاسه فارسی بروزن و معنی وارون است که
 برگردیده و عکس و قلب باشد -
 و اترونه - بازاسه فارسی مخفف و اترگونه است که بعضی برگشته
 و معکوس و مقلوب و نامبارک باشد -
 و اتره - به فتح زاس فارسی بغت ژند و پاژند یعنی کل باشد
 که لفظ است و آن از دو حرف یا زیاوه مرکب میشود
 و اتریان - بازاسه فارسی و یاسه حلی بروزن آسمان یعنی
 خاصان و خاصگان و بزرگان باشد -
 و اسس - بروزن داس خوشه گندم را گویند -
 و اسطه عقد نجوم - کبر عین بی نقطه که نایب از آفتاب است
 و اشامه - با اول دشین نقطه دار بالف کشیده و میم مفتوح
 یعنی رو پاک و معجز باشد که زمان بر سر اندازند -
 و اشکرده - بسکون نشین نقطه دار بروزن کار کرده یعنی
 چسب و چابک و ساخته و پرداخته باشد -
 و اشنگ - کبر نشین نقطه دار و سکون نون و کاف فارسی
 چونک زن را گویند که با سبان و مهر با سبان باشد -
 و اشته - بروزن و معنی باشد است و آن پرنده باشد مانند
 باز لیکن از باز کوچکتر است -
 و اواف - بروزن قان لیل را گویند و بعرابی معنی لیب
 خوانند و بعضی خواننده هم آمده است -
 و اواق - بروزن طاق درخت است که صلیح بهار و شام
 خزان کند و بعضی همیشه و جنگه را گفته اند که آن درخت درختی
 است باشد و گویند ثرو بار آن درخت بصورت آدمی حیوانات
 دیگر باشد و سخن کند و گویند در اسما گویند معدن طلا و نقره

و بوزینگان در آن کوه بسیار باشد و آنرا اوقاق و و قواق هم میگویند و نام پرندۀ هم هست و وزن و جملک اینز گفته اند معنی گویند صدای و وزن است -

واک - بسکون کاف پرندۀ ایست که بود رنگ آن که در کنار آب نشیند و معرب آن واق است -

وال - بروزن و معنی بال است که نوع از ماهی بزرگ نفوس دار باشد و نام رودخانه هم هست که آن ماهی در آن رودخانه می باشد -

والا - بروزن و معنی بال است که قد و قامت و بلندی و قدرت و مرتبه و رفعت باشد و نوع از بافته ابریشمی هم هست که بیشتر زنان پوشند -

والاد - بسکون وال بروزن آبا و معنی سقف و پوشش خفا باشد و قالب و کالیطاق و گنبد را نیز گویند و عمارت کلین و عمارت کلین نقاشی کرده را هم می گویند و بعضی دیوار را گفته اند که از خشت بچینه و سنگ سازند و بعضی دیگر هر چه چینه دیوار کلین را گویند که بر بال است هم گذارند و گله را نیز گفته اند که در عمارت کردن بکار برند و معنی پی و بنیاد و پیو هم آمده است -

والا و گر - بفتح کاف فارسی و سکون راسه قرشت بنا و عمارت کننده را گویند و بعضی یوار ساز و داسه گر گفته اند و آن شخصه باشد که دیوار گلی را چینه چینه بر بال است هم گذارد و او را بگری رباح خوانند که بر راسه بے نقطه و اسه مشقه بالفت کشیده و صا د بے نقطه -

والان - بروزن نالان با و پا ن را گویند که راز یا نه باشد -
والاثر - بروزن کاشانه ریش و جراح است را گویند -

والغونه - با عین نقطه دار بروزن و از گونه سرخی و غازه زمان را گویند و بعضی سرخی و سپیدی آب را گفته اند -

والوحیانیدن - با جیم فارسی بروزن و اسوزانیدن معنی تقلید کردن باشد معنی گفتگو و حرف زدن شخصه را بطریق

آن شخص و گفتن -

واله - بفتح ثالث و خفایه با بروزن لاله معنی دوم و الا است که نوع از بافته ابریشمی باشد و خشینۀ سفید را نیز گویند و آن پارچه ایست سفید خود رنگ که از اسفید نکرده باشد و همچنان سفید بافته شده باشد و معنی سراب هم هست و آن چیزی است

باشد که در صحرا با از دور آب میماند و معنی زاری کردن و مباد نمودن در کار با نیز آمده است و بکسر لام و ظهور با در عربی حیران و بچود و سرگشته از افراط عشق و محبت را گویند -

والیس - بانانی بختانی کشیده و بسین بے نقطه زده نام حکیمه است که انیس و جلیس اسکندر بوده -

والی سپهر پنجم - کنایه از کوب مرغ است و او در آستان پنجم می باشد -

وامم - بروزن لام معنی قرض و دین است و رنگ لادن و شبه و مانند را نیز گویند و معنی دوم را که رنگ لادن و شبه مانند باشد بدان ترکیب استعمال نکرده اند -

وامران - بکسر ثالث بروزن حاضران گیا همیست که از ملک چین آوردند و ما میران هم گویندش سفیدی ناخن و سفیدی چشم را زائل کند -

وام زمین - کنایه از ذره خاک است که در وجود آدمی مرکب است چه این بمنزله قرض است آدمی را از زمین -

وامق - بروزن عاشق نام عاشق عذراست و قصه وامق و عذرا مشهور است و یک از صیقلات بازی نزد هم هست و آن داسه باشد که بر یازده کشند -

وامی - بروزن جامی قرضه اردو رسانده و عاجز را گویند -

وان - بروزن کان نام شهر است از ولایت مروان و شبه و مانند و نظیر را نیز می گویند و معنی نگهبان و نگار و نظیر و حارس و محافظت کننده هم هست همچو گله دان و دشت دان و قیل دان و اشال آن لیکن بدون ترکیب گفته نمی شود

وانج - بسکون نون و جیم غله ایست که از ابرقی میگویند

و انج

و اگلو متن - با کاف و نون دیگر و تا سه قرشت بروزن آرزو کن
 بلفظ نزد و باز یعنی که قرشت باشد -
 و اسے - بروزن لاسے چاہے را گویند کہ زینہ پایہ بران
 ساخته باشد تا باسانی بہتر رفتہ آب بردارند و معنی گمراہ نیز آید
 و لفظ باشد کہ در محل آزار سے دور سے دلہے بر زبان آید یعنی
 اول والی بروزن نالی ہم دیدہ شدہ است -
 و ایما - باحتیاتی بالف کشیدہ یعنی مراد و مقصد و حاجت
 و ضروری باشد و معنی کشادہ ہم آید -
 و ایما و اسے - با و بالف کشیدہ و تجانی زدہ شور
 و شوغاسے و اقعہ زدگان را گویند -

در و او با اسے قرشت مشتمل بر چیست لغت
 و ت - بر فتح اول و سکون ثانی یعنی پوسٹین باشد -
 و تاک - بر فتح اول و ثانی و سکون کاف نام مرغیست اوست
 و چکر و خوش خط و خال می باشد و بجزی سلوی و بجزی ابلد جین گویند
 و تکر - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی مفتوح ہر اسے
 بے نقط زدہ پوسٹین دوز را گویند چہ و ت یعنی پوسٹین باشد
 و تکر - بر فتح اول و ثالث و سکون ثانی و ز اسے فارسی دانند
 تخم انگور را سے گویند -

بیان چہارم

و ایچ - بروزن خارج چوب بندی و جفتی را گویند کہ کعبت
 تاک انگور سازند -
 و ایست - بکسر ثالث و سکون سین بے نقط و فوقانی
 یعنی و ایما باشد کہ حاجت و مراد و مقصد و ضروری است
 و ایہ - بروزن سایہ یعنی و ایست باشد کہ ضروری و حاجت
 و مراد و مطلوب است -
 و ایج - بروزن باوچ یعنی و ایچ است کہ جفت و چوب
 بندی تاک انگور باشد -

در و او با جیم اجد مشتمل بر فتح لغت و کسایت
 و جارش - بکسر اول بروزن سفارش بلفظ نزد و بازند
 بمعنی گذارش و کاہیدن و ضعیف و لاغر شدن باشد -
 و جر - بر فتح اول و ثانی و سکون ر اسے قرشت یعنی فتوی
 باشد و معنی آزاد کنہ اللغت و دستور حاکم شرع در مسئلہ تفری
 نوشتہ بودند و این معنی با جیم فارسی ہم آید -
 و جگر - بر فتح کاف فارسی و سکون ر اسے قرشت مثنوی
 و فتوی دہندہ را گویند چہ و ج یعنی فتوی آید -
 و جنگ - بروزن نقرک منقار مرغ خان را گویند -
 و جو و سا و معا دن - کہناہ از آفتاب عالم تاب است

بیان دوم

در و او با لے اجد مشتمل بر است لغت
 و پاسک - با سین بے نقط بروزن آنا یک خمیازہ و دوا
 دہہ را گویند و بجزی تو ما خوانند -
 و بر - بفتح اول و ثانی و سکون ر اسے قرشت جانور است
 شبیر کہ بگوید لیکن دم ندارد دواز پوسٹین پوسٹین سازند
 و بجزی یعنی پشم باشد مطلقاً اعم از نسیم گو سفند و پشم شتر و
 آن و نام رستی ہم است -
 و بروک - بار او دال بے نقط و کاف یعنی چستان رست
 کہ بجزی لغتے گویند حرکت این لغت معلوم نبود -

در و او با جیم فارسی مشتمل بر و لغت
 و چر - بر فتح اول و ثانی و سکون ر اسے قرشت یعنی فتوی
 باشد و آن دستور حاکم شرع است در مسائل شرعی -
 و چرگر - بفتح اول و ثانی و کاف فارسی بروزن قلندر یعنی
 مفتی و فتوی دہندہ باشد چہ و چر یعنی فتوی آید -
 و رسول را نیز گویند -

بیان ششم

در و او با غاسے لفظہ دار مشتمل بر ابد لغت
 و جر بفتح اول و ثانی و سکون ر اسے قرشت یعنی جا و مقام

در و او با غاسے لفظہ دار مشتمل بر ابد لغت
 و جر بفتح اول و ثانی و سکون ر اسے قرشت یعنی جا و مقام

بیان سوم

و مکان باشد -
 و خوش - بیفتخ اول و ثانی و سکون شین قرشت و ضعیف و علت
 است که در دست و پا و سر و خرم می رسد و بدان سبب
 لنگ میشوند و آنرا فرقه بدش به هم می گویند و بیفتخ اول و
 سکون ثانی نام شهرست از ولایت بدخشان و شغلان و
 آغاز و ابتدا هم نظر آمده است -
 و خوشت - بیفتخ اول و ثالث و سکون ثانی و ثوقانی نام
 روز چهارم است از ختمه مستقر قدیم -
 و خوشور - بیفتخ اول بروزن دستور پیغمبر و رسول را گویند
 بضم اول هم آمده است -
 و خوشور بند - بیفتخ اول و باب فارسی بروزن رنجور بند
 یعنی شریعت باشد یعنی شرع که پیغمبران قرار دهند و باب
 ابجد هم درست است -

و در نشمن باشد یعنی گرم هم نظر آمده است که در مقابل سرد است
 و وراغ - بیفتخ اول و ثانی بالف کشیده و بنین نقطه دارند
 آتش را گویند و عبری نار خوانند -
 و وخیمن - با حاسه نقطه دار بروزن پروین جانورست
 آبی و دندان دار و گردی و دار و بار یک دور از و پروست
 در آبهای شور و ناصاف و تیره است باشد گویند نایاست
 و چشم زار و و هندی بو بو میگویندش -
 و وراغ - بیفتخ اول و ثانی و سکون عین بی نقطه سفید مهربان
 گویند آن نوع از صدف است که عوام گوش ماهی را گویند
 و بعضی گفته اند که مهربان است سفید و از و را بر می آید و آنرا
 بفارسی کجک می خوانند و توتیای که بر همان است آن را
 بسوزند و در و آبای چشم بکار برند گویند عربی است -

و خوشور نما و یکسوزن و باب بالف کشیده و بدال زده
 یعنی خوشور بند است که شریعت پیغمبران باشد -
 و خوشی - بروزن خوشی نام جامه است خوش قماش و لطیف -
 و خوشیرک - بیفتخ اول و سکون ثانی و ثالث تختانی کشیده و
 را بی نقطه مفتوح بکاف زده در منخراسانی باشد
 مشهور بزمنه ترکی و معرب آن و خوشیرق است -
 و خوشینه - بروزن پشمینه نام مرغیست سفید که در بسیار
 پیدای شود و در باغها می باشد و هر چه سفید را نیز گویند
 و سفیده صبح را هم گفته اند و یعنی اول بجای نون شین
 نقطه دار هم نظر آمده است -
 و وراغ - بیفتخ اول و سکون هر دو و خاکمه است
 از توابع و آنرا در محل انقاش طبیعت و در وقت دیدن
 و شنیدن چیزی که طبع را خوش آید گویند -

بیان هشتم
 در و او بار بی نقطه مشتمل بر هشتاد و شش لغت گمانات
 و وراغ - بیفتخ اول و سکون ثانی سبق و ختمه اطفال را گویند که
 مسلمان بدان تعلیم دهند چنانکه غلامی فلان چیز در میدهند یعنی تعلیم
 میدهند و درس میگویند و یعنی گرمی و حرارت هم آمده است
 و مخفف اگر هم هست چنانکه مصرعه در و تو باشی مرا باشد غم
 یعنی و اگر تو باشی و با جمیع معانی مترادف است با بر چه در فار
 او را و هم تبدیل می یابد و افاده معنی صاحب و خداوند
 و دارند هم میکنند و قتی که با کلمه ترکیب شود همچو دانشور و تاجور
 و بار و و امثال آن و مثبت شوند و از سینه را گویند که عربان
 صدر خوانند -

و ورا - بروزن سر مخفف او را باشد چنانکه گویند مصرع
 در این که با ما چا میکند یعنی او را بر بین دورا بد یعنی اول
 و ورا و و - بار بی نقطه و او مجمل بروزن غم آور
 ترجمه ما و را الهیست و آن ملکیست مشهور -
 و ورا - بضم اول بروزن و خوشی گرا زست که خوشک نر باشد
 و بیفتخ اول و ثانی و ثانی هم باین معنی گفته اند -

بیان نهم
 در و او بادال ابجد مشتمل بر هفتاد لغت
 و وراغ - بیفتخ اول و سکون ثانی یعنی در دست که حکیم عاقل

و ورا و و

وراز و... بر فتح اول و هفتمه بروزن نمک سود یعنی در اسود
 که ماوراءالنهر باشد -
 وراغ - بر فتح اول و ثانی بالغ کشیده و بغین نقطه دار زده
 یعنی شعله آتش و روشنی و فروغ و تابش آن باشد -
 ورام - بروزن سلام چیزه سهل و سبک و کم وزن را
 گویند و نام شهره باشد از ملک که در این شهرتار دارد -
 ورا نبر - بر فتح اول و هفتمه و باء ابجد بروزن سمندر یعنی
 آن طرف و آن جانب و آن سو باشد -
 ورا سے پست و بلند - یعنی برتر و بالاتر از زمین و
 بیرون زمین و آسمان را نیز گویند که عالم لاهوت و عدم باشد
 و رپوشته - بر فتح اول و سکون ثانی و باء فارسی بواو کشیده
 و بشین نقطه دار زده و وزن مفتوح چادر و رو پاک و مقنع
 زنان باشد -
 و رپوشته - بشین نقطه دار بروزن لیسکوچ یعنی و رپوشته
 است که رو پاک و چادر و مقنع باشد -
 ورت - بر فتح اول و سکون ثانی و تاء قرشت یعنی برتر
 و عالیان باشد و بغیم اول هم نظر آمده است -
 ورتا - تاء قرشت بروزن فردا بلفت ژند و پازندگی
 گویند و لبعربی و در خوانند -
 ورتاج - بروزن کجواچ آتش پرست و آفتاب پرست باشد
 و بعضی گویند که است سرخ رنگ چون آفتاب است الا اس
 رسد بشکند و آنرا اخباری و نان کلاغ خوانند و بعضی دیگر گویند
 گیا همیت که پیوسته در آب می باشد و به طرف که آفتاب
 گردد بر گاه آن هم می گردد و گل نیلوفر نیز گفته اند و گوی
 هم هست که آنرا گل آفتاب پرست میگویند -
 وریج - بروزن تدریج پرند است شبیه به تیو لیکن از
 تیو کوچکتر است و آنرا لبعربی سلوی و سمائی و بفارسی کرک
 و برکی بلدرچین گویند و بعضی آستان در خانه هم نظر آمده است
 ورج - بر فتح اول و سکون ثانی و جیم یعنی قدر و مرتبه و

بزرگی و شان و شوکت باشد و معنی کندن و بر کندن و معنی سخت
 هم هست که در برابر است و بکسر اول هم آمده است
 و بکسر اول و فتح ثانی نام گیا همیست که آنرا اگر ترکی خوانند -
 ورج - بر فتح اول و ثانی و سکون خائے نقطه دار و جیم زشت
 و زبون و پلید و کریمه منظر را گویند و با جیم فارسی هم آمده است -
 ورجی - بروزن پیشی یعنی زشتی و زبونی و پلیدی باشد -
 ورو - بکسر اول و سکون ثانی و دال ابجد یعنی شاگرد و مرید
 باشد و در عربی کار هر روز سه و دائمی و بسوسه آب آیندگان
 و تشنگان و نوبت آب دادن شتر را گویند -
 وروان - بکسر اول و با دال ابجد بروزن کرمان دانها
 سخت را گویند که از اعصاب آدمی برمی آید و لبعربی تلول
 می گویند و معنی شاگردان و مریدان هم هست که جمع شاگرد
 و مرید باشد چه در معنی شاگرد و مرید است -
 وروک - بر فتح اول بروزن زر و ک جهاز عروس گویند
 یعنی اسبابی که با او بخانه شوهر برند -
 ورونه - بر فتح اول و ثالث و وزن چوبی باشد هر دو سر یک
 و میان گنده که خمیر نان را بدان بهن سازند و چوبی را نیز
 گویند که چرخ بران گردد و لبعربی محور خوانند -
 وروک - بروزن مفلوک خائے را گویند که با چوب
 و علف پوشیده باشد و جهاز عروس را نیز گفته اند -
 وروک - بر فتح اول و کاف آخر یعنی اول و دروک است
 که خانه علفی باشد -
 وروه - بر فتح اول و ثالث مطلق برج را گویند و عموما
 برج کبوتر را خصوصاً -
 ورویج - با جیم ابجد بروزن سرویج یعنی در تیج است که
 پرند که چکتر از تیو باشد که عربان سلونی و ترکان بلدرچین
 می گویند -
 ووز - بر فتح اول و سکون ثانی و زاء نقطه دار یعنی
 حاصل کردن باشد و کشت و زراعت را نیز گویند و بهر صنعت

و حرفت و کار باشد جموعاً و صنعت و باغت را گویند خصوصاً
 و نام رودخانه ماوراءالنهر هم هست و ماوراءالنهر را نیز گویند
 یعنی پایت کاره کردن هم آمده است و عبری ادمان خوانند
 و مرز را نیز گفته اند و آن زمین باشد که چهار طرف آن را بلند
 ساخته باشند و در میان آن چیزیست بکارند و فاعل و رزید
 باشد همچو آب و رز که شناکننده است و امر باین معنی هم هست
 و رز او - بروزن چرخا و گاو سه را گویند که زمین بدان شیاً
 کنند یعنی گاو زراعت -

ورزو - باره قرشت و وال بروزن گرم سود رودخانه
 ماوراءالنهر را گویند و ماوراءالنهر را نیز گفته اند که ترکستان باشد
 و رزش - بروزن لرزش یعنی ملکه کردن و ورزیدن باشد
 و رز کار - باکاف بروزن شرمسار برنگ و زراعت کنند
 و رزگا و - گاو سه را گویند که بدان زمین زراعت ایشا کنند
 و رزگن - باکاف فارسی بروزن که گدن کوزه پر آب را گویند
 و رزم - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و میم یعنی آتش
 باشد که بزبان عربی نار گویند -

ورزه - بروزن هرزه یعنی حاصل کردن و کشت و زراعت
 نمودن و صنعت و حرفت باشد و زراعت کنند را نیز گویند -
 و رزمی - بروزن درزمی مزاج و زراعت کنند را گویند -
 و رزیده - بروزن نهید که را گویند که مواظبت و مهارت
 بسیار در کار داشته باشد و چیز را نیز گویند که بسیار بدست
 کشیده باشد مانند پوست و امثال آن -

ورس - بفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطه یعنی هما
 باشد و آن ریسمانه و چوبه است که برپیشی شتر کنند و بن
 ریسمانه و رشته ریسمانه را نیز گفته اند و بفتح اول و ثانی هم
 درست است و در عربی گپا هست باشد زرد رنگ و آن در
 ولایت یمن بیشتر از جا هست دیگر هم میرسد گویند چون یکسال
 بگذارد و سال باقی ماند و نبات آن شبیه به نبات کنجد باشد
 و چانه که از آن رنگ کنند پوشیدنش قوت بسیار دهد

و از ابروی نخس خوانند یعنی خاک و سکون صا در بی نقطه و رنگ
 زرد را نیز گویند و بضم اول و سکون ثانی ثمر و میوه و بار و کوه
 باشد و عبری اهل خوانند -

ورساختیدن - باخاے نقطه دار بروزن ترسانیدن
 لشتن و لیسیدن باشد یعنی زبان بر چیزی مالیدن -
 و رساز - بازای نقطه دار بروزن شهنشاز نام جائے و
 مقامے و ولایتیست و مردم ظریف و مقطع و آراسته را
 نیز گویند و صاحب و خداوند رساز را هم می گویند چه و زنی
 صاحب و خداوند هم آمده است -

ورستا و - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و فوقانی بالف
 کشیده و بدال زده اوقات گذاری باشد که بجهت مردم نامرا
 و طالب علم مقرر سازند و عبری و طیفه گویند -

ورستان - بفتح اول و ثانی و فوقانی بروزن نکران
 است پیغمبر را گویند مطلقاً از هر پیغمبر که باشد و کبکستانی بروزن
 بهنگام هم هست و باین معنی باشین نقطه دار و نون هم
 آمده است -

ورسن - بفتح اول و ثالث بروزن مخزن بند ریسمانه
 و ریسمان و رسن را گویند -

ورسنگ - بفتح اول و ثالث بروزن خرچنگ معجم عجیب
 و معتبر و اعتبار باشد یعنی از هر نوعی چیزی در نظر خوش نماید
 و آن در آدمی از تنگی حوصله و تنگ چینی هم میرسد و
 پانسنگ تر از و را هم می گویند -

ورسج - بروزن تدریج یعنی آسمانه و سقف خانه باشد و
 بعضی آسمانه و زمین خانه را نیز گفته اند و شواهد که آورده اند
 نیز دلالت باین معنی میکند -

ورستان - بفتح اول و ثانی و شین نقطه دار بروزن
 سلطان پرند ایست که آنرا بفارسی مرغ آلی گویند و آن
 کبوتر صحراییست و عربی است -
 و رشتا و - باشین و تاس قرشت و دال بروزن و معنی

ورستان است

در ستاد دست که وظیفه در روز مراه باشد -
 و رشتن - با تاس قرشت بر وزن قلزم یعنی شستن و
 شست و شود دادن باشد -
 و رشک - بر وزن چشمک پارچه و جامه و کیسه را گویند که
 در آن دارو بندند و کنند -
 و رشتان - بانون بر وزن نمدان است پیغمبر را گویند
 مطلقاً از هر پیغمبر که باشد -
 و رشیم - بر وزن تسلیم یعنی قسم و پاره و جزو باشد چنانکه گویند
 و رشیم اول یعنی قسم اول و جزو اول -
 و رطلوری - باطلای حطی بر وزن معموری گویا هست
 که در کوهستانها و ریگستانها روید و جمیع مرصعات سوداوی
 را نامند و بعضی گویند نوع از گندم است که همیشه است -
 و رخ - بر فتح اول و سکون ثانی و غین نقطه دار بندی را
 گویند که از چوب و علف و خاک و گل در پیش رو و در خانه بنا کنند
 و فروغ و روشنی را نیز گفته اند و کسرت ثانی هم آمده است یعنی
 اول و ثانی یعنی تیرگی و کدورت باشد -
 و رعست - با غین نقطه دار بر وزن برست گویا هست
 باشد مانند سفناخ و آن بیشتر در کنار باس جوی آب رود
 و در آسها کنند و خوردند -
 و رقال - بر فتح اول و ثانی مشد و و قاف بالف کشیده
 و بنون زده یعنی شفیق و شفاعت کننده باشد یعنی در خوا
 کننده جرم و گناه -
 و رقا - بر فتح اول و قاف بر وزن بر پاکبوتر خاک گند
 گویند و گویند عربی است -
 و رقا - کنایه از خساره معشوق و محبوب باشد
 و رقا - بکسر قاف و باء ایجد بالف کشیده و باء
 زده کنایه از زبان است که زبان لسان خوانند -
 و رقا - کنایه از محض و بدل کردن مهر
 محبت باشد به قهر و کین و یا بر عکس کنایه از تغیر دادن

او صنایع و اسلوب هم هست -
 و رقه - بر فتح اول و قاف و سکون ثانی نام عاشق گل شا
 است و در عربی یعنی کریم و خسیس هر دو آمده است -
 و رک - بر فتح اول و ثانی بر وزن تک نام خار است که
 آنرا سوزند و آتش آن بسیار تند و تیز است باشد مخصوص بر آن
 نان بختن در میان در تنور گذاشتن و در عربی کفل و سرین
 را گویند و سکون ثانی هم در عربی تکیه کردن بر سرین باشد -
 و رکاب - بر فتح اول بر وزن پرکار هر میوه که درخت ندارد
 و بوته و بیاره دارد همچو خربزه و هندوانه و خیار و کدو و بادام
 و مانند آن -
 و رکاک - با کاف بر وزن افلاک مرغیست در نمده
 آنرا شیر کنجشک خوانند و بعضی گویند مرغ مدار خوار است -
 و رکنا - با کاف و تاء و قرشت بر وزن کربلا بخت کند
 و بازند استخوان را گویند -
 و رکوب - بر فتح اول و سکون ثانی و کاف با و مجهول کشیده
 نام شهر است که آن بر بالاس کوه واقع شده است و از جهات
 طرف آن چشمه آب روان است و با کاف فارسی یعنی
 برگو باشد که امر برگشتن است یعنی بگو -
 و رکوشی - بر وزن سرگوشی گوشتواره دراز است را گویند
 که تا بدوش برسد -
 و رکوه - با کاف بر وزن اندوه یعنی و رکوست و آن
 شهر است باشد از عراق عجم مشهور با بر قوه -
 و رکل - بر فتح اول و ثانی و سکون لام جانور است شبیه
 بسقنقور و سوسمار و تفرقه میان اینها آن است که سر سقنقور
 باریک و کشیده و رنگش زرد و سفید و سیاه هم آمیخته و پش
 نرم و املس است باشد و از نزدیک رود نیل آورند و در بیل
 پس و رنگش زرد و سرخی مایل و پوستش درشت و خشن است
 و در همه خرابها و بیابانهاست -
 و رکل ماهی - با میم بر وزن سحر گاهی جانور است شبیه

بسوسا هم در آب هم در خشکی میباشد و آن را بروی سق و خوانند
 ورمال زردن - بر فتح زاسه نقطه دار کنایه از گریختن باشد
 از ترس جان -
 ورمال کرون - بر فتح کاف بمعنی در مال زردن باشد که
 گریختن از ترس جان است -
 ورمالیدن - بروزن ترسانیدن بمعنی دامن بر میان
 زدن و پارچه از آستین جامه را بالا کردن باشد و کنایه
 از گریختن هم هست -
 ورمالندگی - بروزن در ماندگی در شکم و اوجاع روده
 و احشار گویند -
 ورمس - بر فتح اول و میم بروزن از زن بلغت زنده و پازند
 یعنی او باشد که ضمیر غائب است و عبرتی هومی گویند -
 ورمنا - بر فتح اول و سکون ثانی و وزن بالفت کشیده بمعنی
 جوان باشد که در مقابل پیرست و بمعنی خوب و نیک هم آمده است
 و بضم اول نیز درست است -

پنهان کنند و بر بالاس او گل و ریاحین بروینند و کنایه از نظر
 غائب شدن هم هست -
 ورواره - با و در ثالث بروزن انکاره بالا خانه و حجره
 را گویند که بر بالاس حجره دیگر سازند و غرقه و چارطاق را نیز گفته اند
 و روع - بضم اول و ثالث مجبول بروزن در روع بمعنی تیری
 و کدورت باشد و بمعنی آروغ هم آمده است و آن باد است
 باشد بر صدا و بد بو است که از راه گویا می آید -
 ورمین - بر فتح اول و پاسه هوز بروزن سر زمین نماند
 باشد که از آرد گندم و جو هم آید سخته زنده و عبرتی علیت با عین
 بے نقطه و لام بروزن حدیث گویند -
 وریب - بضم اول بروزن و معنی از پست کج و حرف
 باشد و عبرتی قیطاج گویند و کسر اول هم گفته اند که بروزن خوب باشد
 و رزب - کسر اول بروزن ستیز صمغ درخت است و
 بضم گویند اقا قیاس است و آن عصاره خار است باشد -

بیان اسم

در و او باز اسه نقطه دار شکل بر کنه لغت

وزان - بروزن خزان بمعنی جهنده باشد عموماً و توجع هوأ
 گویند خصوصاً -
 وزر - بر فتح اول و سکون ثانی و جیم خداوند حرم
 و شره را گویند -
 وزکن - با جیم بروزن حلقه باشد از طلا و نقره
 و امثال آن که زمان بردست و پاسه کنند آنچه بردست
 کنند دست و رخن و آنچه بر پاسه کنند پاسه و رخن خوانند -
 ورنجه - بر فتح اول و جیم بروزن زنده نام مرده بوده
 آلبانی از مبارزان لشکر و آلان شهر است در ترکستان
 و ریحین - با جیم بروزن نمد زین بمعنی در رخن است که در تینه
 زمان باشد و عبرتی آنرا که بردست کنند سوار و آنرا که بر پاسه
 کنند خنمال خوانند -
 ورنم نادان - است که شخصی را بکشند و در زیر خاک

وزر - بر فتح اول و سکون ثانی و نون بروزن صرفاً شکن
 زنده و پازند بمعنی رخن باشد که در مقابل آمدن است -
 وزرک - بضم اول و ثانی بروزن و معنی بزرگ است چه در
 قاری باس آبجد و او او هم تبدیل می یابند و عبرتی عظیم گویند -
 وزعمه - بر فتح اول و ثانی و عین نقطه دار نوع از چلبا است
 که عقرب را فرو می برد و گوشتش را زهر قابل است اگر در میان
 شراب افتد و بمیرد آن شراب هم زهر قابل گردد -
 وزرق - بر فتح اول و ثانی و سکون قاف معروف است
 و او را عنوک خوانند و عبرتی ضفوع گویند -
 وزرک - بر فتح اول و ثانی و سکون کاف درخت پدرا
 گویند و آن درختی است که هرگز بارند و عبرتی غریب خوانند

<p>باشد از دست مابین انگشت کوچک و انگشت بزرگ و بعربی شبر خوانند -</p>	<p>گویند اگر شخص را زو بجورفته باشد آب برگ آرز گرفته بر خلق ریزم بر آید -</p>
<p>بیان یازدهم</p>	<p>وزمه - بفتح اول و میم و سکون ثانی آخر فصل زمستان را</p>
<p>دروا و باسین بلفظ شمل بر یازده لغت</p>	<p>گویند چه وزمه باشد که در آخر زمستان وزد -</p>
<p>وسل - بفتح اول بروزن و معنی بس باشد چه در کلام فارسی با و او بهم تبدیل می یابند و در عربی حسب گویند -</p>	<p>وزیر - با ثانی مجهول بروزن زیر و زور چه بر گویند و با ثانی معروف در عربی بمعنی دستور باشد -</p>
<p>وستا - بفتح اول بروزن و معنی استاست که تفسیر ژند باشد و آن کتابست تصنیف زر دشت در احکام آتش است و معنی استایش خالق و خلق بهم است -</p>	<p>وزیری - بروزن امیری نوعی از انجیر باشد و آن میوه ایست معروف -</p>
<p>بیان دهم</p>	<p>بیان دهم</p>
<p>دروا و بازای فارسی شمل بر هفت لغت</p>	<p>دروا و بازای فارسی شمل بر هفت لغت</p>
<p>وستی - بروزن سستی بمعنی شرح و ترجمه باشد چنانکه اگر گویند وستی ترجمه یعنی شرح ترجمه و وستی مصحف یعنی ترجمه مصحف -</p>	<p>وزن - بفتح اول و ثانی بروزن چین کثافت و نجاست را گویند -</p>
<p>وسد - بضم اول و فتح ثانی باشد و سکون دال که بجهت که مرجان باشد و در کتب طبی حجر شجری گویند چه آن از دریا دخت می رود و آن بر رخ هست میان نبات و حیا چنانکه نخل خرما میان نبات و حیوان و بوزینه میان حیوان و انسان و سکرده - بفتح اول و کاف بروزن پرورده شخصی گویند که کار بار از او و جلد و پوست کند و کبک اول هم باین معنی دهم شخصه جلد و چابک و توانا و صاحب قوت باشد -</p>	<p>وزنگ - بضم اول بروزن تفنگ تو زنه باشد چو رنگ که بر باین تیر یعنی جانی که بر یکان را محکم میکنند بچینه و فرادیز سخاف جامه و زینت و آرایش پوستین که از پوست سور و خیر آن بر دور دامن و گریبان و سره های آستین کنند و پیوند و پیچ و وصله را نیز گویند که بر جامه دو زند و آنرا عربی رقعه خوانند و بمعنی دوم بفتح اول هم آمده است -</p>
<p>وسمه - بفتح اول و میم و سکون ثانی رستی باشد که زنان آنرا در آب جوشانند و ابرو را بدان رنگ کنند و بعضی گفته اند برگ نیلی است چه بعربی ورق انیل میگویند و بعضی دیگر گویند نوعی از حساست و آنرا حنا میگویند و جمع گفته اند سمنگ است که آنرا آب می ساینند و بر ابرو می مالند و سیاه میکند و کبک اول در عربی بمعنی داغ و نشان و داغ کردن باشد -</p>	<p>وزبول - بضم اول بروزن اصولی طعم و مزه شور و شوربا را گویند و ببول و کستخوان ستانگ را هم گفته اند که عربان کنج خاند و بمعنی شور و غوغا و تقاضا هم است -</p>
<p>وسن - بفتح اول و ثانی و سکون نون بمعنی آلوده و آلالیش و آلودگی باشد و در عربی خواب بیک و مقدمه خواب گویند و بمعنی اول باشین نقطه دار هم آمده است چه در فارسی سین و شین بهم تبدیل می یابند -</p>	<p>وزولند - بضم اول بروزن خروشنده شور و غوغا و تقاضا کننده و براگیزاننده کینگ را گویند و برکی شربشارن خوانند و شرو لیدین - بضم اول بروزن خروشدین بمعنی شور کردن باشد و بمعنی تقاضا نمودن و براگیزانیدن مردم را جنگ هم است -</p>
<p>وسنا و - بانون بالف کشیده بروزن برشتا و معنی بسیار</p>	<p>وزوه - بفتح اول و ثانی بود مجهول کشیده و بهایه زده چکیدن باران باشد از سقف خانه و امثال آن -</p>

دوانه و فراوان بودن هر چیز باشد و این معنی با شین نقطه
هم آمده است -
و سنگ - به فتح اول و ثانی و سکون نون و کاف فارسی
لیمو وارو باشد و آن گویا به ست کوهی که از در زهائے سنگ
روید و گل آن بوسے لیمو میکند و معرب آن و سنج است و
طبیعت آن گرم و خشک -
و سنی - به فتح اول و سکون ثانی و نون بتجانی کشیده و وزن
که یک شوهر داشته باشد هر یک مرد و یکسے را و سنی باشد و بضم
اول هم آمده است -
و سه - به فتح اول و ثانی چوب دستی را گویند یعنی قوت و
قدرت هم آمده است -

و شت - به فتح اول و سکون ثانی و فوقانی یعنی خوب خوش
و نیکو باشد و رقص و رقاصی را نیز گویند -
و شمشون - با سیم و نون و مائے قرشت بروزن بلبشون
بلغت زرد و پاژد یعنی خوردن و آشامیدن باشد -
و شستن - به فتح اول بروزن گشتن یعنی رقصیدن و رقص
کردن باشد -
و سنج - بضم اول و سکون ثانی و جیم معرب و شک است
که صمغ نبات بدان باشد و بدان گویا همیشه با نذرت
و شرک - بارائے قرشت جامه و پارچه و کینه را گویند که
جامه در آن بندند و کنند و این معنی در شک هم نظر آمده است
که حرف سوم بر دوم مقدم باشد -
و شفتک - به فتح اول و فاء و وزن فرنگ رستنی و گویا
باشد که از اخر فرمے گویند و عبری فرج نامند -
و شوق - به فتح اول و ثانی و سکون قاف جانور است و
ترکتان شبیه بر و باه پوست او را پوستین سازند گویند
هر که پوستین و شوق بپوشد از علت بوسه ایمن باشد -
و شک - بضم اول بروزن خشک صمغ نبات است مانند
ترب که از ایشیرازی بدان گویند و معرب آن آج است
و عبری اشق خوانند -
و شکرانه - بضم اول و سکون ثانی و و ال ایجد بالف
کشیده و فتح نون و ن را گویند که چتلا قوچ باشد و از عبری
حده انخضر خوانند -
و شکرده - به فتح اول و کاف بروزن پرورده شکر را
گویند که در کار با تجربه بسیار داشته باشد و بعد از عاقبت
شروع در کاستے کند و بعضی گویند که شکر باشد که کار با راجله
چپان کند و بضم اول و کس کاف هم گفته اند و کسر اول
نیز آمده است لیکن بعضی شکر باجد و جهد و صاحبیت
و قوی همیکل و در عبری و شکرده را شیخان میگویند بروزن
و شکر ویدن - با و ال ایجد بروزن شب نرسیدن

بیان دوازدهم

در و او با شین نقطه و در شتمل برسی و سه لغت و کنایت
و ش - به فتح اول و سکون ثانی یعنی خوب و خوش باشد
چنانکه گویند و ش آمدی یعنی خوش آمدی و یعنی سرود انتخاب
کرده شده هم هست و شبه و مانند را نیز گفته اند همچو شاه و ش
ماه و ش و یعنی فش هم آمده است که شله و ستار و علاقه و سزلی
و امثال آن باشد فام شهر است از ترکتان که مردم آنجا
بخوش صورتی مشهور اند و جامه و بافته هم هست از برسی که
از اطلس و شنی و دیبای و شنی میگویند -
و شاون - کسر اول بروزن فتادن بلغت زرد و پاژند
یعنی کشادن باشد که در مقابل بستن است -
و شاق - کسر اول بروزن عراق غلام مقبول و بسیار با
و خدمتگار فقیران و در ویشان را نیز گویند و بعضی کینزک
هم نظر آمده است -
و شاقان چمن - کنایه از درختان گل و نهالند
نشانه باشد -
و شانی - به فتح اول بروزن روانی زرد هفت را گویند
آن نرسے بوده است رایج که در قدیم در ملک اسان سکے میکردند

۱۹

بمعنی کاف ریاضت چابک جلد کردن و زود ساختن باشد -
 و شکر دیدن - بروزن پروریدن بمعنی و شکر دیدن باشد یعنی
 کار بار ریاضت و چابک و جلد کردن و زود ساختن -
 و شکل - بکسر اول بروزن شکل قوی را گویند که گویند زهرت
 و شکل - بفتح اول و کسر کاف بروزن شکل دانه انگور را
 گویند که از خوشه جدا شده باشد و بفتح کاف فارسی هم بنظر آمده است
 و شکل دیدن - بفتح اول و ضم کاف مخفف و شکویدن است
 که بمعنی جلدی و جلد دستی در کارها کردن باشد -
 و شکسته - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی و نون هر دو
 مفتوح آلت تناسل را گویند -

که بدان پنبه دانه را از پنبه بر سر آورند و قوده خربزه دهند و آنه
 و خیار و امثال آنرا نیز گویند -
 و شکله - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی بروزن معنی
 بمعنی شکسته است که آلت تناسل باشد و بفتح اول و ثانی بروزن
 البته هم آمده است -
 و شکی - بفتح اول و کسر ثانی بروزن شکی انگور و گلگون را گویند
 و شکی - بفتح اول و ثانی بختانی کشیده منسوب بوش را گویند
 و آن شهر است از ترکستان و قاش لطیفه هم هست که در همان
 شهر می باشد و به تشدید ثانی هم بنظر آمده است -
 و شکیه بروزن و فینه نام سلاسه است که آنرا جوشن میگویند -

بیان سیزدهم

در واو با عین لفظ دار مشتعل بر سبب لغت

و شکل - بکسر اول و سکون ثانی و کاف بواو کشیده و بلازم
 زده مرد جلد و چابک و هوشیار و قوی و مرصع در کارها را
 گویند و بمعنی جلدی و چابکی در کارها هم هست و بفتح اول و
 ضم اول هم آمده است -
 و شکویدن - مصدر و شکول است بمعنی جلدی و چستی
 و چابکی کردن در کارها -
 و شیم - بفتح اول و سکون ثانی و میم بمعنی بخار باشد عموماً
 همچو بخار است که از آب گرم و دیگر طعام و چیزهاست دیگر خیزد و
 زرم را گویند خصوصاً آن بخار باشد تیره و تاریک و مصلحت
 و بضم اول پرنده باشد شبیه به تیهو لیکن از تیهو کوچکتر است و آنرا
 عربان کمانی و سلمی و ترکان بلذجهین گویند -

و عهد - بفتح اول و سکون ثانی و وال ایچید با زبان را
 گویند و از آن قلیه بزنده در عربی بمعنی خدمت کردن باشد -
 و غست - بفتح اول و ثانی بروزن است بمعنی ظاهر
 و آشکار باشد -
 و غستن - مصدر و غست باشد بمعنی ظاهر کردن و آشکار
 نمودن -
 و غغوغ - بفتح هر دو و سکون هر دو عین صدا و آواز و فری
 را گویند -
 و غغیش - بفتح اول و ثانی بختانی مجهول کشیده و بشین
 لفظ دار زده بمعنی بسیار و انبوه و فرادان باشد و استعمال
 آنرا بغیر ذیجیات و جاندار کنند مانند مال و عمر و باغ و خانه و
 ملک و املاک و غیر اینها -

بیان چهاردهم

در واو با قاف مشتعل بر سبب لغت و کنایت

و شیمک - بفتح اول بروزن چشمک گفتن یا می نور چهره را گویند
 و شیمونتن - با دو میم از بی هم و نون و تاء و زشت بروزن
 لیدونکن بخت زنده و پاژند بمعنی شنیدن و گوش کردن باشد
 و شن - بفتح اول و ثانی و سکون نون بمعنی آلوده و آلاش
 و آلودگی باشد و سکون ثانی باعتبار بعضی از کفره نام میبرند
 و اتباع او همه صاحب ریاضت می باشند -
 و شینا و - بروزن فرادهر چیز بسیار و او فرادانوه را گویند -
 و شنگ - بفتح اول و ثانی بروزن پلنگ میلهی است

وقت زور - بکسر تاء و شت کنایه از کارزار و جنگ
 جنگ و جدال باشد -
 و قل - بضم اول و سکون ثانی و لام بروزن بمعنی مقل است

وآن دوای باشد مشهور بمقتل ازرق بخوران بواسطه افغان است
 و قواق - با و او در ثلث بر وزن چچاق نام جزیره است
 انجزا آورد یا بعضی گویند نام کوهیست و در آن کوه معدن طلا
 و مردم آنجا جمیع ظروف و اوابی خود در شیخ و قلاوه سگان از
 طلا کنند و بوزینه و میمون در آنجا بسیار است و آنها را احسانه
 جا رب کردن و نیزم از جنگل آوردن و کار باه دیگر تعلیم
 و در آن کوه ختمیت که بار و سبزه آن بصورت آدمی و حیوانات
 دیگر نیز باشد و از آن صورتها صد باب عجیب و غریب می آید
 و سخن میکنند و جواب میدهند و چون از درخت بیفتند بچینند
 دیگر آوازند و دهند و سخن نگویند و آن درخت را نیز و قواق میگویند
 و بعضی دیگر گفته اند نام درختیست در هندوستان که هر صبح برگ
 بر آرد و بهار کند و نام خزان شود و بریزد -

گویند که در گویست دوک گنند تا بسپاسی که رفته شود از دوک برین
 و از اب عربی فلک خوانند و در عربی یعنی زائیدن باشد -
 ولان - به فتح اول بر وزن زانه یعنی جراحت و زایش باشد و
 بکسر اول بر وزن نسانم هم آمده است -
 ولانی - بر وزن فلانی شراب نوسیده را گویند -
 و لاو - بر وزن پلاو متفرق و از هم پاشیده را گویند -
 ولایت ستان - کنایه از اولیا الهی است -
 ولایت قالو ابلی - کنایه از ایمان است یعنی ایمل که
 ارواح مومنان با خداست تعالی بدان میثاق و عهد کردند
 و بیان بستند -
 و نبح - به فتح اول و ثانی و سکون جیم ابجد پنده ایست از تیر
 که چاکتر که بعربی سلوی و تیرکی بحد چین خوانند و سکون ثانی
 هم درست است و بکسر اول نیز گفته اند و با جیم فارسی هم آمده است
 و لغونه - بضم اول و غیرن نقطه دار بر وزن و معنی نکلونه است
 که غازه و سرخی زبان باشد -
 و لوالی - با و او بر وزن چنگالی بلغت اهل سمرقند رود
 گویند را گویند که با گوشت و مصالح بر کرده و پخته باشند -
 و لوله - به فتح اول و او او بر وزن مشغله یعنی آشوب شور و غوغا
 باشد و در عربی او او بگفتن را می گویند -
 و له - به فتح اول و ثانی و خفت با قدر ختم و ناز را گویند و
 با تشدید ثانی هم باین معنی آمده است و عاشق از ار را نیز گفته اند
 و نظمو را در عربی بخودی و حیرانی از عشق را گویند -
 و له زده - با ظهار باه اول بر وزن فلک زده عاشق
 او دیوانه خشم دیده و قهر کشیده را گویند و با خفت انگین
 و قهر آوردن -
 و لعین - بکسر اول بر وزن لگین نام چشمت است که
 از اب عربی تو با گویند -

بیان یازدهم

در او با کاف مشتمل بر شش لغت

وک - به فتح اول و سکون ثانی و زوق را میگویند و بجز
 ضغیع خوانند و معرب آن وق باشد -
 و کانا - بر وزن زمانا پاره از خوشه خرما و انگور را گویند -
 و کتبه - بضم اول و فتح ثانی قرشت بر وزن و معنی نقطه با
 و آن معروف است -
 و کده - به فتح اول و ثانی و دال ابجد بلغت ژند و پاژند
 یعنی ماده باشد که در مقابل زهت -
 و کوک - به فتح هر دو و او و سکون هر دو کاف آواز و صدا
 و غوغا است بگ را گویند -
 و کیل در وکیل در بار و نایب مناسب را گویند -

بیان شانزدهم

در او با لام مشتمل بر چهارده لغت و کنایت

اول - به فتح اول و سکون ثانی یعنی شکوفه باشد عموماً و شکوفه
 انگور را گویند خصوصاً و بعربی فلق الکرم خوانند -
 و لاوله - بکسر اول بر وزن فاده چرم با چوب دورس را

بیان هفتم

در او با نون مشتمل بر شانزده لغت

و نبح - به فتح اول و ثانی و سکون جیم ابجد پنده ایست از تیر
 که چاکتر که بعربی سلوی و تیرکی بحد چین خوانند و سکون ثانی
 هم درست است و بکسر اول نیز گفته اند و با جیم فارسی هم آمده است
 و لغونه - بضم اول و غیرن نقطه دار بر وزن و معنی نکلونه است
 که غازه و سرخی زبان باشد -
 و لوالی - با و او بر وزن چنگالی بلغت اهل سمرقند رود
 گویند را گویند که با گوشت و مصالح بر کرده و پخته باشند -
 و لوله - به فتح اول و او او بر وزن مشغله یعنی آشوب شور و غوغا
 باشد و در عربی او او بگفتن را می گویند -
 و له - به فتح اول و ثانی و خفت با قدر ختم و ناز را گویند و
 با تشدید ثانی هم باین معنی آمده است و عاشق از ار را نیز گفته اند
 و نظمو را در عربی بخودی و حیرانی از عشق را گویند -
 و له زده - با ظهار باه اول بر وزن فلک زده عاشق
 او دیوانه خشم دیده و قهر کشیده را گویند و با خفت انگین
 و قهر آوردن -
 و لعین - بکسر اول بر وزن لگین نام چشمت است که
 از اب عربی تو با گویند -

ول - بفتح اول و سکون ثانی شبه و نظیر و مانند را گویند و
 بفتح صاف و پیش هم آمده است و میوه ایست مغزدار که
 بترکی چنلاق و بعبری جبهه انخضر گویندش و معنی بل و بلکه است
 که کلمه ترقی باشد و لغت خطائی ده هزار سال را ون میگویند
 و بهندی همیشه جنگل پر درخت را و با ثانی باشد و بزبان عربی
 ضعیف و ناتوانی در امور باشد و سبب که باگشتان نوازند
 نام شهر است که حسین فرخی و قی منسوب بان شهر است -
 و نامه - بروزن بهانه نان کرده را گویند -
 و نج - بفتح اول و ثانی و سکون جیم ناخوش و زشت و بمر
 را گویند و سکون ثانی که خشک که بزبان عربی عصفور خوانند
 و نجنگ - بفتح اول و ونون رابع و سکون ثانی و جیم و
 کاف خامس برهان و شاه اسپرم را گویند و بعبری همیلمن خوانند
 و نند - بروزن قندظرف و نادر را گویند مانند طبیعت و کاس
 و کوزه و امثال آن و معنی صاحب و مالدار هم هست و قند
 در آخر کلمه در آورند مجود و لمتند که او را دولت میگویند
 و نند - بروزن عمد لغت زند و پاژ یعنی خواهرش خواسته باشد
 و نندانه - بروزن دندان و ن را گویند که چنلاق و بعبری
 جبهه انخضر گویند -
 و نندسار - بروزن سنگا یعنی مرکز باشد که آن نقطه
 وسط حقیقی داره است -
 و ننده - بروزن بنده تیره را گویند و آن سبزی باشد
 خوردنی که بزبان عربی جرجیر خوانند -
 و نندید او - بادال در آخر بروزن تسلیات نام نسک است
 از نسک های کتابت یعنی قسمی است از اقسام آن کتاب -
 و نند - بازه فارسی بروزن ایچ صمغ درخت ون باشد
 که درخت چنلاق است چنر و بعبری صمغ است و بازه است
 هم آمده است -
 و ننگ - بفتح اول و ثانی بروزن نمک جانور است
 بے دم شبیه گربه و گبورد رنگ می باشد و بعبری دبر میگویند

و سکون ثانی و کاف فارسی بروزن رنگ معنی نمی و خالی و کلمات
 از تمیزی باشد و در ویش و گرا و مغلس این را گویند و معنی صفا
 و آواز هم آمده است و زشت و گریه را نیز گفته اند و کسر اول هم
 درست است -
 و نکل - باکاف بروزن مقبول در کار و ضروری و با محتاج
 را گویند -
 و ننگه - بروزن و معنی بلکه است که کلمه ترقی باشد و بعبری بل گویند
 و ننگ - بفتح اول و ثانی بروزن پلنگ رسیان و طنبانی
 را گویند که هر دو سر آرز بر دو دیوار یا دو ستون ببندند خوشه ها
 انگور از آن بیاورند و چوب خوشه انگور را نیز گفته اند که و انها
 در آن آویخته باشد و تاک انگور را نیز گویند و سر تاک بریده را
 هم میگویند که از اطراف آن شاخچه ها رسته باشد -
 و نیش - و - بادال ایچ در آخر بروزن غنیمت معنی و ثروت
 که صمغ درخت ون باشد و این معنی بازه است و هم آمده است

بیان ایچ هم

در او با اشتغال بر هفت لغت

و ه - بفتح اول و سکون ثانی کلمه ایست که در محل محتاج
 طبیعت بطریق تحسین گویند -
 و هر - بروزن شهر نام ولایت است -
 و هره - بروزن بهره معنی و هر است که نام ولایت باشد
 غیر معلوم -
 و هشت - بروزن وحشت نام روز چهارم است از
 خمسه مستر قدیم -
 و هیل - بضم اول و سکون ثانی و لام درخت کاج را گویند
 که صنوبر باشد و بعضی گویند و هیل درخت سر کوبی است و آنرا
 بعبری عرع و نثر از احب العرع گویند -
 و همشش - باسیم در سوم بروزن سرزنش لغت زند و یازده
 شخصی را گویند که در او گفتار و دل و زبان او با حق تعالی
 راست و درست باشد -

و به سنگ - بکسر اول بروزن درنگ حلقه چو مین را گویند که در بار بند و شریطه باشد و گاهی بجای رکاب آهنی هم آویزند -

ابیان نوزدهم

در او بایست حلی مشتمل بر سی و دو لغت

و سی - بر فتح اول و سکون ثانی یعنی او باشد چنانکه گویند و بر این گویم یعنی او را میگویم و مخفف و اس هم هست و آن لفظی است که در محل در دوسه و الی و آزار بر زبان می آید و بمعنی مقدار نیز گفته اند چنانکه اگر زراعتی ده برابر آنچه کاشته باشد حاصل شده باشد گویند ده و سه شده است و اگر صد برابر صد و سه و اگر سواد اگر متاع را که بدو برابر آنچه خریده فروخته باشد گویند دو و سه کرده است یعنی ده بیست و پنجم اول کلمه ایست که در محل تعجب و حیرت گویند -

و شیر - بر فتح اول و ثانی مثلثه بروزن قیصر گل سپید را گویند مطلقاً خواه پنج برگ باشد و خواه صد برگ و بکسر ثالث هم گفته اند -

و پید - بکسر اول و سکون ثانی و دال یعنی کم باشد که در مقابل بسیار است و یعنی کم در برابر بسیار هم هست و هر چیز عین آن گویند مانند ماز و پوست انار و امثال آن و یعنی چاره و علاج هم گفته چنانکه گویند چه دید کم یعنی چه چاره کم و باین معنی بفتح اول هم آمده است و بکسر اول و ثانی مجهول نام کتابیست آسمانی با عقا و کفره هند -

و پید - بکسر اول بروزن بیجا یعنی ویدست که گم و ناپیدا و ناپدید گشته و کم و ناقص و دور انداخته باشد و یعنی پید و پدید و ظاهر هم آمده است و در دال و آزار را نیز گویند و باین معنی بفتح اول هم گفته اند و صحیح این است -

و پید انک - با اول بتانی مجهول رسیده و دال بالف کشیده و فتح نون و سکون کاف یعنی کاسه و چیزی هم ناپدید باشد و آزار بعرابی طفره و در هند و ستان ناخن گویند -

و پید ستر - با ثانی قرشت بروزن بکسر نام حیوانی است

بخری و در خشکی هم باشد و نهنیه او را آتش بچکان گویند - و پیدان - بروزن و دیدن چاره جستن و علاج کردن باشد و بفتح اول هم آمده است -

و پیده - بفتح اول بروزن میده یعنی چاره جسته و چاره جوینده باشد و بکسر اول هم آمده است -

و پیدیدان - بفتح اول بروزن گردیدن بمعنی گم شدن و ناپدید شدن نقصان کردن و چاره و علاج جستن باشد -

و پیر - بکسر اول بروزن میر یعنی از برست که از حفظ کردن بخاطر نگاه داشتن باشد و یعنی فهم و هوش و ادراک هم هست و ناله و فریاد را نیز گویند و نام ده بیست از مضامین اردبیل بتانی مجهول بے عقل و احمق را گویند -

و پیرا - بروزن گیر یا گیرنده و آموزنده را گویند -

و پیران - بروزن لیلان نام پیر ارداس پیغمبر است -

و پیرج - بروزن ایرج نام داروئیست که آنرا اگر ترکی خوا و بهندی کج گویند -

و پیره - بفتح اول و راس قرشت درختی را گویند که ساق نه داشته باشد و بر زمین پهن شود مانند بیاره خنجره و بهند و آ و با بچوب و دخت بالار و همچو کدو و عشقه و امثال آن - و پیره - بکسر اول و سکون ثانی مجهول و زاس فارسی بمعنی خصوص خاصه و خالص خلاصه باشد -

و پیرش - با ثالث فارسی بروزن ریزش یعنی تقدیس و تقدس باشد -

و پیرگان - بفتح ثالث و کاف فارسی بالف کشیده بروزن دیده بان خاصان و خاصگان را گویند -

و پیره - با ثانی مجهول و زاس فارسی بروزن همیشه بمعنی و پیرت که خاص و خاصه و خالص و خلاصه باشد و پاک و بے عیب و بے آئینش را نیز گویند -

و پس - بکسر اول و سکون ثانی مجهول و سین بے نقطه نام معشوق را مین است و با بقیس قافیه کرده اند و او را پس

و پیر

گویند همیشه در آن دشت باغ در نهایت تنگی می آید چنانکه آب
و شتر را می غلطاند و وجه تسمیه اش به باد رویش آنست که جمیع از
در ویشان در آن بادیه واقع میشوند ناگاه باد تند به هم میرسد
و هر یک از در ویشان را بجای می اندازد و هر یک را الم میکنند
و باد رویش باد رویش فریادی زند تا وقتیکه هلاک میشوند
بادوری - یعنی ثالث بروزن لاهوری نوعی از گدایان است
در نهایت سماجت -

بادوریان - بروزن لاهوریان جمع بادوری است که
گدایان مبرم باشند و نیز جماعت مردم بے سرو پا را گویند که
چو باران دیساولان سلاطین ایشان را از سر راه دو گذرند
بادومی - بروزن شادی نام سنگی است گویند هر که آن سنگ را
با خود دارد سنگ باو فریاد کند و بجز بی هایت کننده و راه نماند
و آرا گویند و پیکان تیر را گویند -

بادومی مهدی غلام - اشاره بسور کائنات محمد صلی الله
علیه و آله است -

بار - بروزن ما چیزه را گویند عموماً که از پی هم بتوالی یعنی
پس در پی در آمده باشد یا بر ولا و پهلوسه هم در آرد و مرد و اید و
نعل و یا قوت سفته و امثال آنرا گویند که در یک رشته
کشیده شده باشد خصوصاً و گردن و مهر باغی که در آن حیوانات
نیز گفته اند و فتنه و افکنندگی انسان و حیوانات دیگر را هم میگویند
و بعضی تخیر و در مانده و خاموش و دیوانه هم بنظر آمده است که
گند زده و بد بوسه را نیز گویند و بعضی مهار شتر هم است -

باریا - بروزن چارپانوع از ماهی کوچک است و باغ
بسیار است و در و بر پشت او خار هم هست و باغی معنی باز یا
هم بنظر آمده است که بجای راس بے نقطه زاسه نقطه دارد
بجای باغ فارسی باغی معنی باغی است -

بارش - بروزن خارش یعنی نازش است که از نازیدن
و خیز کردن و خود نمائی باشد -

بارو - بروزن جابو نام زن اندروس است و بار و خیز

داشت در میان وریا و شهاب آتش از وخته تا اندروس بفرغ آتش
شکانتان آمده و پیش بار و رفت یک شب باک شد و آنقدر
بگشت و اندروس در میان دریا گم شد و بمرد -

باروت - بروزن ماروت نام یکی از ان دو فرشته است
که در چاه بابل سر از زیر آویخته بعد از آنکه قتل اند اگر کسی
بر سر آن چاه بطلب جادوسه رود او را تعلیم دهند گویند
این لغت اگر چه صحیح است لیکن فارسی نیست -

باروت فن - یعنی فاوسکون نون کنایه از ساحر و کهنه است
بارون - بروزن قارون نام برادر بزرگ موسی علیه السلام
است و بمعنی نقیث قاصد هم آمده است و فرماندگی و حیرت
نیز گویند و این لغت نیز صحیح است اما فارسی نیست -

بارون آستانه گردون - کنایه از ماه است که تیر باشد -
بارونیدن - یعنی فرماندن و حیران شدن باشد چه با
یعنی فرماندگی و حیرت هم آمده است -

باری - بروزن کاری کناس و سرگین کش را گویند و در
هندوستان حلال خور خوانند -

پاژ - بسکون زاسه فارسی هر چیز زبون و زشت و بد باشد
و بعضی را نیز گویند که از حیرت بر یک جا بفرمانده و خاموش
و اال شده باشد و بعضی سرگشته و حقیق و محقر هم آمده است -

پاژ و - بازاسه فارسی بروزن باز و بعضی پاژ است که هر چیز
زبون و زشت و مردم حیران و خاموش و در مانده و محقر باشد -

پاژ و پیدن - بازاسه فارسی بروزن پا بوسیدن یعنی
حیران شدن و فرماندن باشد -

پاژ و - بفتح زاسه فارسی یعنی پاژ و است که مردم و اهل و حیر
و فرمانده و هر چیز زبون و زشت و محقر باشد -

پاژ و پیدن - بازاسه فارسی بروزن پا شنیدن یعنی گریستن
و گریه کردن و گریستن بنگاه کردن باشد -

پاس - بسکون سین بے نقطه بمعنی دیگر و نیز باشد که بعب
ایضا گویند و مخفف هر اس هم است که ترس و بیم باشد -

پاک - بسکون کان بلجنت نژد و پاژند نژد را گویند -
 پاگره - بسکون کان فوج را بے نقطه شخصه را گویند که در
 حرف نژد زبانش میگرفته باشد و عبری الکن خوانند -
 پاکله - بالام بروزن و معنی پاگره است که مردم زبان گرفت
 و الکن باشد -
 پاکول - بروزن شاغول از جمله سمیات است آنگاه که
 گویند و عبری تراب المالک سم الفار خوانند و اهل عمل
 آنرا زنج سپید نامند -
 پال - بروزن مال اهل را گویند که از او یه حاره است و عبری
 قافله صفا خوانند و معنی قرار و آرام نیز آمده است و آن میلها را
 نیز گویند که بجهت چوگان بازی در دو سر میدان از سنگ
 کج سازند -
 پاله - بروزن لاله خرمن ماه را گویند و آن حلقه و دایره است
 که شهاب از بخار بر دورا بهم میرسد چنانکه ماه مرکز آن دایره میگردد
 و مردم مفسد و مفتن و بد ذات را نیز گویند و مطلق رنگ لون را
 هم گفته اند و معنی قرار گرفته و آرام یافته هم آمده است و نوع آن
 بهیزم گویند بغایت چرب که بجایه فنیله در شعلها میسوزند
 پامال - بروزن پامال یعنی بهال است که قرین و نظیر و شبیه
 مانند همتا و انباز و شریک باشد -
 پامان - بروزن دامان نام برادر ابراهیم علیه السلام بود
 و در وقت سوزانیدن حصانم و بهما سوخته شد و نام وزیر
 فرعون هم بود و این لغت نیز عجیب است -
 پاماور - بروزن نام آور ولایت شام است و ملک لبنان
 نیز گویند -
 پاموران - بروزن نام آوران بلادین را گویند و بعضی
 ولایت شام را گفته اند و بعضی گویند نام ولایتی است که
 پیر سو داده زن یکاوس پادشاه آن ولایت بود و انگفته
 که که نام ولایت است -
 پامراه - بروزن پادشاه یعنی همراه است که رفیق راه باشد -

پاخرز - پنج ثالث و سکون را بے نقطه و زاسه نقطه و اوست
 بزبان پهلوی امر بر خاستن است یعنی برخیز -
 پامسن - بضم سیم و سکون نژد مخفف پامون است که زمین
 هموار و دشت است که باشد که قبول باران نکند -
 پاموار - بواد بروزن نامدار معنی برابر و بیک طریق و بهر
 باشد یعنی پستی و بلندی نداشته باشد و معنی پیوسته و هموار
 و همیشگی هم آمده است -
 پامواره - بروزن گاهواره یعنی هموار است که هموار
 و بیک طریق و برابر و همیشگی و پیوسته باشد -
 پامون - بروزن قارون یعنی دشت و صحرا و زمین هموار
 خالی از بلندی و پستی باشد و عبری قاع خوانند -
 پامی - بروزن جامی سرگشته و حیران مانده را گویند -
 پامیان - بروزن آسمان همیان را گویند و آن کیسه
 دراز است باشد که در دوران کنند و بر کمر بندند -
 پان - بروزن کان کلمه تشبیه است یعنی در محل گامانیدن
 و تاکید در کار و امر و بکار بر ندخواه بطریق امر باشد
 و خواه بعنوان امری و خواه بنحوش طبعی و ظرافت و خواه بتصدیق
 وجد و امر ثواب کردن هم هست یعنی ثواب و جلد با
 پانی - بروزن کانی بزبان پهلوی امر خاستن باشد
 یعنی جنبین -
 پاموش - بضم واو و سکون شین نقطه و اوست را گویند
 مطلقا یعنی است هر چه غیر که باشد در ترجمه متعلق هم هست
 پاموش - بضم واو و سکون شین و تاسه قش است یعنی
 باوش باشد که است پیغمبر است و ترجمه متعلق هم هست یعنی
 نژد و پاژند -
 پاون - بفتح واو و سکون نژد معروف است و کنایه از
 فوج زنان یعنی موضع جماع ایشان هم هست و بکسر و بلجنت
 نژد و پاژند نام گاه اول است از جمله پنج گاه یعنی پنج وقت
 عبادت که در دشت قرار داده بود و ابجان او میکردند -

پا و ن کوب - شخصی را گویند که بخت عطاران و طبیبان دارو اجزای معاجین بگوید مرکب و سیاهی سازد رانیز گویند و گنایه از جماع کننده هم هست -

همسید - بر فتح اول و ثانی به تختانی کشیده و بدال زده نم خطی است گویند که خربزه رو باه باشد -
همسیون - بروزن و معنی ایفون است که تریاک باشد -

بیان سوم

در پاسه هوز بابا به فارسی شمل بر شست لغت
هسپاک - بر فتح اول و ثانی بالف کشیده و بجان زده و فر و تارک سر را گویند و بابا به ابجد هم آمده است -
همسیر - بر فتح اول و ثانی بروزن شتر یعنی حرک و بریم باشد -
همسیون - بروزن و معنی ایفون است که تریاک باشد -
باین معنی بابا به ابجد هم آمده است -

بیان چهارم

در پاسه هوز بابا به فارسی شمل بر شست لغت
هسج - بر فتح اول و سکون ثانی ز راست باز کردن چیز باشد مانند علم و نیزه و ستون و امثال آن و راست ایستادن نیز رانیز گویند بر زمین و باجمیم فارسی هم آمده است -
هسجاور - بر فتح اول و و او بروزن سر اسر نام شهر است از ملک ختاک مردم آنجا بخونش صورتی و صاحب حسنی مشهور است و جمع و گروه مردم را گویند -
هسجد - بروزن نمند بر عست را گویند و آن سبب است مانند اسفناخ و در آسها کنند -
هسجتم - بر فتح اول و نون بروزن مرهم بزبان زنند و پاژند یعنی می و هم باشد که از و ادن است -
هسجید - بر فتح اول و با تختانی مجهول بروزن کشیده لغت زنند و پاژند یعنی به بهید باشد که امر بد ادن است -
هسجر - بروزن فقیر نام سپر قارون بن کاوه است که او را سهراب و تیکه با بران میرفت در پای قلعه سپید و ریزه و از در چنگ نه گرفت و بضم اول یعنی خوب و نیک و نیکو و زبده و خلاصه باشد -

بیان پنجم

در پاسه هوز بابا دال ابجد شمل بر شست لغت کنایت

پاسه - بروزن و معنی و اسه است و آن لفظی باشد که در وقت دروسه و الی و آزاره و مصیبتی بر زبان رانند
پایا پاسه - با تختانی و پاسه بالف کشیده و بیایه حطی زده شور و غوغایه ماتم زدگان و واقعه دیدگان باشد
پایا هوس - بابا به بو او کشیده و بیایه حطی زده شور و غوغایه از باب طرب و میزبانی و عروسی باشد
برخلاف پایا پاسه که شور و غوغایه نام زدگان است
پایینه و یا پیشینه - بروزن آینه و آینه مخفف هر آینه است که معنی ناچار و لا علاج و لا بد و ب شک و بے دغدغه باشد -
پاسه پاسه - بتکرار پاسه یعنی زود زود و وجد جلد و تاکید و شتاب و تعجیل باشد و معنی پایا پاسه هم هست که شور و گریه مصیبت زدگان است -

پاسه هوس - بابا به هوز بروزن کا مجوسه یعنی پایا هوس است که شور و غوغایه میزبانی و عروسی باشد و بضم زود زود هم آمده است که تاکید در شتاب باشد -

بیان دوم

در پاسه هوز بابا به ابجد شمل بر شست لغت
هسب - بکسر اول لغت زنند و پاژند امر بر گذاشتن است یعنی گذار و بفتح اول و تشدید ثانی در عربی یعنی از خواب بیدار شدن و روان شدن شمشیر و نیزه باشد در ضرب
هسپاک - بر فتح اول بروزن مغاک فرق شتر را که را گویند همسید - بروزن لگد مال باشد که زمین شیار کرده شده را بر او هموار کنند و آن تخمه بزرگ بود و باین معنی بابا می فارسی هم آمده است
هسیر - بر فتح اول و ثانی بروزن خیر حرک و بریم زخم را گویند
پایه فارسی هم آمده است -
هسبک - بروزن نمک یعنی کف دست باشد -

پدیده - بی فتح اول و باء ابجد و سکون ثانی جانور است پرست
 و از اعوام خرد میگویند خوردن آن با شربت قان را نافع است
 پدیمان - بی فتح اول و سکون ثانی و بی مبالغ کشیده و بنون
 یعنی ایشارست و آن از خود باز گرفتن و بدگیری صفت کردن باشد
 پدینج - بی فتح اول و ثانی و سکون نون و جیم اسپ خنک گویند
 یعنی اسپ که موسی او پیدا باشد -

پدنگ - بروزن خنک یعنی بی پنج است که اسپ خنک باشد
 پده - بی فتح اول و فتح ثانی یعنی حق و راست و درست باشد
 چنانکه بیوده نام حق و باطل و پرهزه را گویند و معنی فائده هم
 بنظر آمده است که نقیض نقصان است -

پدی - بی فتح اول و سکون ثانی و تحتانی یعنی دیمه باشد
 و آن زراعتی است که از آب باران حاصل میشود و در عربی
 چاروازی را گویند که بجهت قربانی بکلیه مفضل فرستند اعوام زشت گویند
 پدینه - بروزن دینه یعنی زیند پایه باشد که زبان است -
 پدی و مذان - کنایه از زریست که بعد از آنکه جمیع افعال
 دستگیران را ضایف کرده باشد برسم پدی با ایشان و پند

نقره را نیز گویند که در زین و پراق اسپ بکار برند اعوام از کجام و
 سینه بند و غیره و بطن اول یعنی ترس هم باشد و خشنیدن را نیز
 گویند و معنی آواز مهیب باشد مانند آواز سباع و وحوش باریک
 بی فتح اول هم درست است بکسر اول یعنی از و کجین و آواز و صدای
 فرو رختن باشد و بجزفت تشدید نام شهر است و خراسان شهر پدینج
 هرات - بروزن صفات بخت نیک را گویند یعنی نیک بخت
 و نام شهر است در ملک خراسان -

هراس - بی فتح اول و سکون سین بے نقطه نام درخت است
 خار دار و بکسر اول یعنی ترس و بیم باشد و امر ترسیدن و بیم بردن
 هم است یعنی ترس و با این معنی بی فتح اول هم آمده است -
 هر اسندگان - اسبان و صاحبان و متقیان و ترسندگان
 و پشیمان شدگان باشد -

هراسه - بکسر اول و فتح سین بے نقطه آنچه مردم را پدید آید
 و چون را نیز گویند که در میان زراعت بر آب کنند و صورت
 و چیز باران نصیب از آن جانوران زبان کار بجانب زراعت
 نیابند و آنرا عبری بخندار گویند و بی فتح اول هم درست است
 هر اسپیدن - یعنی ترسیدن و دوا هم کردن باشد -
 هر اسش - بی فتح اول و سکون آخر که سین نقطه دار است یعنی
 قی و سقزغ و شکوفه باشد و بازی برسم انداختن سنگها باشد
 از بر آب جنگ کردن و معنی اول زیادتی را هم بنظر آمده است
 در مقابل حرف آخر باین صورت هر اسش -

هر اسپد - بروزن رسانید یعنی حقیقت و جگونی باشد -
 هر اسنه و هر آینه - بکسر یاء حلی یعنی ناچار و لا علاج
 و لا بر باشد و بیشک و بے دفعه را نیز گویند و در عربی
 علی کل حال خوانند و معنی ظاهرو روشن هم بنظر آمده است
 و ترجمه واجب هم است -

هر باسب - اباء ابجد بروزن لها سب هر یک سیارات
 را گویند که آن زحل و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد
 و ماه باشد -

بیان ششم
 در باب روز باران بے نقطه است که در
 و هفت لغت و کنایت

هر - بی فتح اول و سکون ثانی کلمه است که فاده معنی محمود
 آنچه هر جا هر کس و مانند آن و دانند هم هست که در میان گویند
 می روید و خوردن آن ضرر دارد و آنرا باران از گندم جدا
 و بلغت پہلوی یعنی کنند باشد که فاعل است و ترجمه کل هم است
 و در عربی یعنی ناخوش و مکروه شمردن و خوب ندانستن باشد
 بضم اول یعنی از جابے درآمدن و ترسیدن باشد و بکسر اول
 کلمه است که شبانان گویند را بسوس خود خوانند و در عربی
 نام زنی بوده است و گریه را نیز گویند که دشمن دشمن است -
 هر - بی فتح اول و ثانی مشد و بالف کشیده هلیله را گویند و آن
 دوام است معروف و بهترین آن کابی باشد و گلهای طلا و

هر باستان - باسے فارسی بروزن هفت آسمان -
 هر باستان است که سیارات باشند -
 هر بد - بکبر اول و سکون ثانی و فتح ثالث و اول بے نقط
 ساکن خادم آشکده باشد و قاضی گبران و آتش پرستان را
 نیز گویند و بعضی حاکم و خداوند آشکده را هم گفته اند -
 هر بناب - بضم اول و سکون ثانی و فتح ثالث و نون و کاف
 فارسی هر دو ساکن گنیا هیست که در ایام بهار در میان زراعت گنید
 هم می رسد و غوزه دارد و گنگوره دار مانند غوزه لاله در درون آن
 چند دانه گندم رسیده می باشد خوردن آن مردم را بے شعور
 گرداند و اگر بیشتر خوردند جنون و دیوانگی آورد -
 هر قوز - بفتح اول و ضم ثانی و قرشت بروزن هر روز یعنی
 صدق است و آن خبر دادن در چیزی باشد چنانکه حق او
 هر جان - بروزن مرجان لغت اهل مغرب نوسه از
 بادام گو هیست و لبر لبر روغن آرزیت الهران گویند و در
 پشت ران نافع است و قوت باه دهد -
 هر ج و مرج - این لغت از توابع است در محله گویند که
 جمعی ناموافق و بے اتفاق برخلاف هم کار می کنند و هر کرا
 آنچه از دست آید کند -
 هر و - بفتح اول و ثانی و سکون وال بجد زرد چوبه را
 گویند و لبر لبر عروق الصفر خوانند -
 هر روزه - باراسے بے نقط بروزن انگوزه به معنی
 پیوسته باشد و یعنی او را در او هم هست و آن سوره یاد دعا
 یا اسمے باشد که هر روز بخوانند -
 هر ز - بفتح اول و سکون ثانی و زاسے نقطه دار خف است
 که بیوده باشد و جلے را نیز گویند که آهاسے بے فائده و در آن هیچ
 هر زه در آئی - کنایه از بوج گوی و هر زه گوی و یاوه گوی باشد
 هر زه و زو - دزدے را گویند که چیز باسے سهل بندد
 که نه بکار او نه بکار دیگرے بیاید -
 هر زه ملاسے - بفتح میم یعنی بیوده مگوسے و

بوج مگوسے و هر زه گوی مکن -
 هر زید - بروزن لرزید یعنی او را و در باشد -
 هر س - بفتح اول و سکون ثانی و سین بے نقط چوب
 پوشش خانه را گویند -
 هر سه و ختر - آن سه ستاره را گویند که متصل است
 بیک پایه بنات آتش -
 هر سه نوح - بفتح نون و سکون و او و عین موالید ثلثه را
 گویند که جهاد و نبات و حیوان باشد -
 هر شه - بفتح اول و ثانی و سکون نانی عشق را گویند
 آن گنیا هیست که بر درخت پیچیده و از لبر لبر جمل لیساکین خوانند
 هر طمان - بفتح اول و طاسے حطی و هم باغ کشیده بروزن
 پهلوان دانه است که در میان گندم و جو می رسد و آرزو طمان
 هم میگویند یعنی قاف قابض و محلل و گرم و خشک است -
 هر فو لیسون - بفتح اول و فاسے بو او رسیده و کلام و تخم
 بو او کشیده و بنون زده لغت یونانی نوسه از تغلیع باشد
 که آرزو سنبه می گویند و نام الملک همان است گویند بوسه
 آن پیش را می کشد -
 هر قل - بکبر اول و قاف و سکون ثانی و لام نام دیرے
 و معبدے بوده است در قدیم و نام یکے از سلاطین روم
 باشد و بعضی گویند چنانچه سلاطین روم را درین زمان قیصر
 می گویند در زمان قدیم هر قل می گفته اند و این لغت
 رومے است و بفتح اول هم آمده است -
 هر قلوبس - با قاف و لام بروزن سندر و س بلغث
 یونانی نوسه از کاسنی صحرائی باشد استقار نافع است
 و آرزو هر قلوبه نیز گویند که بجایه سین باسے هوز باشد -
 هر گ - بضم اول و سکون ثانی و کاف فارسی احمق و
 بے عقل و سهوت را گویند -
 هر کاره - با کاف بروزن گواره دگی را گویند که از
 سنگ ساخته باشد و در آن آتش و طعام چرند و بعضی دیگرے

آهن را گویند که در آن حلو ایزند و بعضی گویند آتیه باشد حلو ایزان را
و بعضی دیگر گفته اند تیر حلو ایز است و جمع دیگر گویند هر چیز که در آن
آهن ایزند هر کاره توان گفت و شخصی را نیز گفته اند که هر کاس برسد
هرگز به پنج اول و کسکان فارسی و سکون ثانی و زایه روز یعنی
پنج وقت و پنج زمان باشد یعنی همیشه و لازمال هم آمده است -
هرگز می - بکسر ثالث در این یعنی ابدی و لازمالی باشد هرگز
یعنی همیشه و لازمال هم است -
هرم - به پنج اول و ثانی و سیم هر سه را گویند که مقابل هجده است
گویند عربی است -
هر و اس - یعنی اول و سکون ثانی و سیم بالف کشیده و سیم
به نقطه زده ایزان را گویند که راه نماند و بدیه است شریف
را هم می گویند -
هر مان - به پنج اول و سیم ثانی و سیم بالف کشیده و سیم زده
نقطه است در حدود مصر و نام پادشاه بوده است در یونان -
هر مز - یعنی اول و سیم و سکون ثانی و زایه نقطه دارد در آخر
نام روز اول است از هر ماه شمسی نیک است درین روز زنده
و جانم نوزیدین و نشاید دام دادن و نام فرشته هم است که
اور و مصالح روز هر مز با و قتل و دار و دام تازه مشتری نام
پسر یمن بن اسفندیار نام پسر نوشیروان هم بوده است
و یعنی رب الارباب هم است -
هر مزو - یعنی اول و سکون آخر و ال به نقطه باشد یعنی
هر مز است که نام فرشته و نام ستاره مشتری و غیره باشد و نام
روز پنجم نیز است باعتبار اینکه آن روز مشتری تعلق از
هر مس - یعنی اول و ثانی و سکون ثانی و سیم به نقطه
یعنی هر مز است که نام فرشته و نام اول هر ماه شمسی و ستاره مشتری
باشد و با عقاید یونانیان نام ادریس پیغمبر است و بعضی گویند
حکیم بود در خدمت اسکندر و بعضی دیگر گویند نام شخصی است
که ساز ببطرا او بجز ساند و جمعی گویند که حکیم اند که هر سهرس
نام دارنده یکی ادریس که او پیغمبر پادشاهی و حکمت را با هم

جمع کرده بود و علامه ریاضی را که حساب و هندسه و سیاحت با
او آورد و دیگر هر مس با بیلی است و او جامع اعداد و حکمت بود
و شاگرد فیتاغورس است و سهرس شاگرد فیتاغورس اول است که
طب و کیمیا او بوده است -
هر مس - با تا سه فرشت در آخر یعنی هر فرزند است که نام روز
اولی از هر ماه شمسی و ستاره مشتری و غیره باشد -
هر موز - یعنی اول بروزن یعنی ز نام شهر است مشهور -
هر موی - یعنی اول بروزن که موی یعنی هر شنبه باشد -
هر مند - که اول و پنج ثانی و سکون ثانی و ال ایجاب نام روز
است بسیار عظیم در زواجی هر جهان که از آن جزایب تاوری و
توان گذشت -
هر نوت - بروزن فروت یعنی مکر و حیل باشد و غیبت و
خیانت و بدگویی بود و نیز مردم مدول نگاه داشتن را نیز گویند -
هر نو - با فون و او و است هر روز و حرکت مجول میوه در
محوست و آن کو چکتر از فضل میباشد و بزوی مائل است و
عود میکند طبعش بول و ابراز و سنگ متان را بریزاند -
هر نید ساو - به پنج اول و سکون ثانی و ثانی و ثانی رسید
و ال ساکن و سیم به نقطه بالف کشیده و با و زده یعنی بیانی
فرنگ است و آن کتابی باشد در آداب جهان نامی از
تصفیفات مآب که عجمان او را ازین پیغمبر اندازد و پیران هم
هر نیز - بروزن همین یعنی تعین و چیزه بخود پیرون باشد
چهره نیز سنده صاحب تعین را گویند بخت زنده و پانزده و بعضی
تعین و قرار دادن هم است چنانکه گویند بواجب فلان را
هر نیز کردیم یعنی تعین کردیم و قرار دادیم -
هر و - به پنج اول و سکون ثانی و دو و مردم شجاع را گویند
در عربی یعنی زدن باشد -
هر وانگه - بظهور است هر روز در آخر بروزن انسان که
بیاستان را گویند و عربی دار الشفا خوانند -
هر وانه - بروزن پروانه یعنی هر وانگه است که بیاستان

دارالشفا باشد یعنی شکرچشم گفته اند نام کوچه هم هست -
 هر و قوم - بفتح اول و ثانی بود و مجهول رسیده و فوقانی بود
 مجهول دیگر کشیده و هم زده تخم میخورد است که بزقطونا باشد -
 هر و ک - بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و کاف که رابع باشد
 نام خسرو پرویز است -
 هر و ل - بکسر اول و سکون ثانی و ضم واد و لام ساکن و ثانی
 ایست مانند ماش و ادرا ملک خوانند -

هر و ن - بضم اول و کسر ثانی غیر مشدود بر وزن سرین آواز است
 را گویند همچو آواز سباع و دوحش و بفتح اول و ثانی مشدود هم گفته اند
 هر و یو - بکسر اول و ثانی بر وزن غریو شهر برات را گویند -
 هر و ه - بکسر اول و ثانی بختانی مجهول رسیده و فتح واد و ضو
 برات را گویند و زر خالص و راج را نیز گفته اند و زن فاش
 راه هم می گویند -

بیان هفتادم
 در هاست هوز باز است لفظه در شامل برست
 و شش لغت و کت ایست

هر و م - بفتح اول بر وزن سموم نام پهلوانی و دلاوری است
 و نام شهر که زمان هم هست و بعضی گویند نام شهر است که
 درین زمان برود میگویندش -
 هر و ن - با اولام و حرکت مجهول کجاره را گویند و آن
 شکار و غفل کجاست که روغن آنرا گرفته باشد -
 هر و می - بکسر اول و ثانی و ثالث بختانی کشیده منسوب
 برات را گویند و زبانه هم بوده است از جمله هفت زبان فارسی
 هر و ه - بضم اول و فتح ثانی مشدود و راج کون را گویند و مقصد
 و نشسته گاه را نیز گفته اند و گویا هست که در میان گندم و جو روید
 و غوزه دارد و لنگره دارد مانند غوزه شمشاد و در اندرون آن
 چند اینه باشد خود آن بیوشی و دیوانگی آورد -

هر و ر - بفتح اول ده صدر را گویند و بعر بی الف خوانند و
 بلبل را هم گفته اند که عریان عند لب خوانند و بازی چهارم زده
 هم هست که ده هزار باشد و درین زمانه داو هزار می گویند
 هزار اسپ - بفتح اول و همزه در چهارم و سکون سین
 بی نقطه و بی فاری نام قلعه ایست از مضافات خراسان
 هزار اسپند و هزار اسفند - در لغت اول با بی
 فارسی در دو م فاند و از سداب کوی است و آنرا بیونانی
 می گویند و بعر بی حرفل عامی خوانند گرم و خشک است در
 سوم و چهارم بر مفاصل طلا کنند نافع باشد -

هر و هفت - بر وزن زر لغت یعنی آرایش باشد مطلقاً
 و آرایش و زینت زمان را نیز گویند که آن حنا و سمنه و سرخی
 و سفید است و زر و روک باشد که زر و روغن است و بعضی
 هفت را قالیه گفته اند که خوشبو است باشد و بعضی حال غار
 گفته اند که از سره کین لب یا جاج است و دیگر از خساره گذارند -
 هر و می - بکسر اول و ثانی بختانی کشیده نام شهر است از
 ولایت خراسان که برات مشهور است -

هر و آستین - کنایه از روی است چه هر شعبه از آن
 بنزله آستین است -
 هزار افشان - بفتح اول و همزه و سکون فاد و شین
 نقطه دار بالف کشیده و بزین زده درخت تاک صحرائی
 باشد و آن مانند عشقه بر درخت پید و آنرا هزار چنان هم
 می گویند یعنی هزار گز -

هر و یار - بفتح اول بر وزن اغیار و ندان زیادتی را گویند
 هر و یو - بفتح اول و ثالث مجهول بر وزن وز یعنی کشنده با
 که قاعلی کردن است و ثالث معروف در عربی بانگ کردن گنگ
 و ناخوش داشتن چیزی را و خشک شدن گیاه را گویند -

هزاران - بر وزن بهاران جمع هزار است برخلاف
 قیاس و عدد هزار را نیز گویند که الف باشد و بلبل عند لب
 نیز گفته اند و بازی چهارم زده هم میگویند که داو هزار باشد -
 هزار آوا - با و ابالف کشیده بلبل را گویند که عند لب
 باشد و او را هزار آوا هم می گویند باز است لفظه در و در آخر

ہزار بڑ - بضم باء ابجد و سکون زاء سے ہوز نام قلعہ است
در ولایت خراسان -

ہزار سپر - بکسر باء فارسی و فتح سین بے نقطہ و سکون زاء
قرشت نام گیا ہیست دوائی -

ہزار تاپہ - با فوقانی بلف کشیدہ و فتح باء ابجد نامی
ارنا مہاے آفتاب عالم تاب -

ہزار توے - بضم تاء قرشت و سکون واو و یاء حطی
چیز است کہ باشکنبہ گو سفند و غیرہ می باشد و آزار ہزار خانہ

ہم سے گویند و بعرنی رمانہ خوانند -
ہزار جشان - بفتح جیم بروزن قطار کشان بچنے

ہزار افشان است کہ تا کہ صحرائی باشد و آن بسیار بلند میشود
و برد ختم سے پیچید و معنی آن ہزار گز است چہ جشان بمعنی

گرا باشد و خوشہ آن زیادہ بردہ دانہ نمی شود و کجبت و کجبت
کردن پوست و چرم بکار برند و بعرنی فاشتر گویند -

ہزار حیشمہ - بفتح حیم فارسی و سکون شین قرشت و میم
مفتوح علیے و ریشے باشد کہ بیشتر ریشت آدمی ہم رسد و

آزار بعرنی سلطان سے گویند -
ہزار خانہ - باخاے نقطہ دار بروزن انار دانہ چیزے

است کہ باشکنبہ گو سفند سے باشد و شکنبہ را نیز گویند -
ہزار داستان - با دال بے نقطہ بلف کشیدہ لبلیل

گویند و بعرنی عند لیب خوانند -
ہزار داستان - بحدف الف بعد از دال بے نقطہ بمعنی

ہزار داستان است کہ لبلیل باشد -
ہزار رخشان - با راء بے نقطہ و خاے نقطہ دار و

شین قرشت بروزن ہزار داستان بمعنی ہزار افشان است
و آن گیا ہے باشد کہ میوہ آن مانند خوشہ انگور است و باخا

بکار برند -
ہزار میخ - بروزن چار میخ خرقہ درویشان باشد کہ گویند

بسیارے بران زدہ باشند و آزار ہزار میخ ہم سے گویند و

کتابہ اند آسمان پر کو اکب ہم ہست -
ہزار اک - بضم اول و ثانی بلف کشیدہ و بکاف زدہ بمعنی از

وزبون باشد و بلد و نادان را نیز گویند و شخصے را ہم میگویند کہ
زود فریفتہ شود و بازی خورد و بفتح اول ہم آمدہ است -

ہزار ہنر - بکسر باء در ایج و سکون زاء نقطہ دار و آخر در
مؤید الفضلا و جنب لغات فارسی نوشتہ شدہ جنبش و حرکت

را گویند کہ از ترس خصم در میان لشکر بہر سدد و در کثر اللغات
بمعنی فتنہا نوشتہ اند کہ جمع فتنہ باشد -

ہنر و - بفتح اول و ثانی و سکون دال ابجد حیوانے است
و آن در خشکی نیز سے باشد و خصیہ اور آتش بچھا و خبید ستر

سے گویند و بترکی قند ز سے خوانند -
ہنر و گند - بضم کاف فارسی و سکون نون و دال ابجد

خبید ستر را گویند کہ آتش بچھا باشد و بترکی قند ز توری خوانند
ہنر مان - بفتح اول و سکون ثانی و میم بلف کشیدہ و بزبان

زودہ مخفف ہنر مان باشد کہ افادہ ہر دم و ہر ساعت میکنند
ہنر و - بفتح اول بروزن و موم دم دلیر و شجاع را گویند -

ہنر و ان - بفتح اول بروزن مر جان بمعنی زبان آتش
کہ عربان لسان سے گویند -

ہنر سینہ - بروزن و معنی خزینہ باشد و بمعنی خراج ہم ہست
کہ نقیض و خل باشد و بمعنی نقہ بحیال یعنی روز مرہ کجبت

زن و فرزند مقرر کنند ہم گفتہ اند و بمعنی ہر روزہ و پوپستہ
ہم آمدہ است -

بیان ہشتم

در ہاے ہوز با زاء فارسی مثل پر و لغت

ہنر ہار - با ہاے ہوز بروزن اشارت سے از علمتہا سے
اسیان است و آن در ان زیادتی باشد مر اسب اکہ

تا آنرا نشکند یا کنند سب علمت ہنر اعلت نیشہ اند
و نیز نے شود -

ہنر ہر - بفتح اول بروزن فقیر معنی ستودہ و پسندیدہ

و خوب و نیک و خاصگی باشد و معنی جلدی و چابکی و هوشیاری
هم آمده است و بضم اول نیز گفته اند -

بیان

در باب هوز باسین بے لفظ شتمل بر بهشت لغت

هستمره - بر فتح اول و تا سه قرشت بروزن مسخره جوال
مانند را گویند که از چوب و نر بافته باشد و بر پشت الاغ
گذارند و بدان خشت و آجر و خاک و امثال آن کشند -
هستمره - با تا سه قرشت بروزن بر خود انداخته و آن جوان بیچاره
گویند مانند دانه زرد آلو و شفتالو و غیره و معنی حق و راستی و در
و حقائق اشیا هم آمده است و شخصی اینز گویند که اقرار و اعتراف
بچیزی کند -

هستمردان - بر فتح اول و دال نالغ کشیده بروزن
نام پادشاه بوده در آذربایجان پس امیر مملان که او پادشاه
اول ملک آذربایجان است و حکیم قطران از مداحان او بوده -
هستمره - بر فتح اول بروزن و معنی خسته است که استخوان و دانه
میوه با باشد و معنی نوجو هم بنظر آمده است که لغت معجم دوم باشد
هستمره - بروزن مستی خود بینی و خود پسندی و انانیت را
گویند و نزد محققان اشاره بذات بخت است که جو و مطلق
عبارت از دست و آن وجود است عین وجودات کبی وجود
توحید و راجع نیست و بوجود او وجود است الا غیر تعالی شانه
هستمره - بر فتح اول و ثانی و سکون را سه قرشت بچ را گویند
و آن آب است که در زمستان مانند شیشه بندد -

هسک - بر فتح اول و ثانی و سکون کاف غلظتشان
گویند و آن آله باشد که آن غلظت را بیاورد و بند تا از کار جدا شود
و نیز طبعی باشد پس که از نر بافتند و بدان غلظت پاک کنند و بکون
ثانی هم بنظر آمده است -

هسیر - بروزن غیر معنی هسیر است که بچ باشد -

ایمان و هم

در بابی زمین لفظه در شتمل بکشت یک لغت و کنایت

هش - بر فتح اول و سکون ثانی یعنی فتن باشد که لغت معنی است
و معنی گل و لاله هم آمده است و بضم اول مخفف هوش است
که ز برک و ذهن و عقل و شعور و جان و روح باشد و فوت و موت
را نیز گفته اند که در برابر حیات و زندگیست -

هشیلک - بضم اول و با فارسی بروزن بلبلک است
که کبوتر بازان بوقت پرانیدن کبوتر با دو سر انگشت دست از
و بدان بیرون کنند -

هشمت باغ - کنایه از بهشت بهشت است -
هشمت لیستان - یعنی هشمت باغ است که کنایه از
بهشت بهشت باشد -

هشمت و بان - ابدال ابجد و است بروزن و سخت
کمان نام گنایه است بعضی عود هندی را گویند معنی دیگر گل خیر
را که جنابزی باشد نقرس را از دفع است -

هشمت کبج - عبارت از کوز تانیه خسرو پرویز است که
کبج عروس و کبج باد آورده و و پیم خسرو و کبج از اسباب کبج
سوخته و کبج خسرو کبج تا آورده و کبج با باشد و هر یک در
جای خود آمده است -

هشمت ماوی - کنایه از بهشت بهشت است -
هشمت مرغی - یعنی هشمت ماوی است که کنایه از
بهشت بهشت باشد -

هشمت منظر - یعنی هشمت مرغی است که بهشت بهشت
باشد و هشمت فلک را نیز گویند که فلک لبر و ج و فلک حل
و فلک مشتری و فلک مریخ و فلک آفتاب و فلک زهره
و فلک عطارد و فلک قمر باشد -

هشمتین - بک اول و سکون ثانی و فتح فوقانی و وزن ساکن
یعنی گذشتن و فرو گذاشتن در بار کردن و آویختن باشد -

هشمت و مشت - بضم اول و هم این لغت از تباخ است
یعنی جنگ کردن با مشت و کله و سیلی و امثال آن -

هشمتوش - بر فتح اول و سکون ثانی و کسر فوقانی

دو او بختانی مجهول کشیده و بشین لفظ دار زده نام روز نهم است
 از خمسة هفت قدیم که روز آخر سال فارسیان باشد -
 هشتامه - بکسر اول بروزن ریشه یعنی گذاشته و فرو گذاشته
 و با کرده و آویخته باشد -
 هشتامه - بیکسره اول و سکون ثانی و فاعل بختانی رسیده
 و فاعل دیگر مضموم و لام ساکن زرد که صحرائی را گویند که شغال
 باشد قوت باه دهد و شتر زمان را هم زیاده کند -
 هشتامه - بفتح اول بروزن پلنگ مردم بے سرو پا و
 منطس را گویند -
 هشتامه - بضم اول و ثانی و سکون و او بمعنی هوش و ذهن
 و عقل و زیرکی باشد و قلعه و حصار را نیز گفته اند -
 هشتامه - با و او بروزن و معنی هشیار است که نقیض
 بهوش باشد -
 هشتامه - بضم اول و فتح نهم بروزن کلونید یعنی هوشمند است
 که خداوند هوش و عقل زیرکی باشد و فتح اول هم گفته اند -
 هشتامه - بکسر اول و فتح دال بروزن بشین یعنی گذاشته
 و فرو گذاشتن و با کردن و آویختن باشد -
 هشتامه - بفتح اول و او بروزن خریدار یعنی خریدار
 و باقل و هشیار باشد و بضم اول هم درست است -

هفت اختان - بضم هجره کنایه از هفت کوب است
 که زحل و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و قمر باشد -
 هشتاد کشتی - بضم کاف کنایه از هفتاد علت است گویند
 امراضی که حیوانات را عارض میشود هفتاد است -
 هفتاد و دو شاخ - کنایه از هفتاد و دو قوم هفتاد و دو
 ترتیل قرآن و هفتاد و دو ملت است -
 هفتاد و دو کشتی - یعنی آخر هفتاد و دو شاخ باشد که
 هفتاد و دو ملت است -
 هفتاد و دو کوب - کنایه از هفت کوب است -
 هفتاد و دو آسیا - کنایه از هفت فلک است که فلک زحل
 و فلک مشتری و فلک مریخ و فلک آفتاب و فلک زهره و
 فلک عطارد و فلک قمر باشد -
 هفتاد و دو صهل - کنایه از هفت طبقه زمین است هفت
 اقلیم را نیز هفت صهل گویند -
 هفتاد و دو الوان - کنایه از طعامهای گوناگون در رنگ است
 و طعامی را نیز گویند که از آسمان بجهت عیسی علیه السلام نازل
 شد و آن نان و نمک و ماهی و سرکه و غسل و روغن تره بود
 که سبزی خوردنی باشد -
 هفتاد و دو ام - عبارت از سر و سینه و شکم و دست
 و دو پا باشد با اعتقاد بعضی و با اعتقاد بعضی دیگر سر و دست
 و دو پهلو و دو پا باشد و نام رگ هم هست که چون آن را
 بکشایند از جمیع اندام خون کشیده شود و آن رگ را بعره
 نهر البدن خوانند -
 هفتاد و دو رنگ - کنایه از هفت ستاره است که
 آنرا بعره بنات انوش خوانند و آن بصورت خوس است
 و بعره دب میگویند و از جمله چهل و هفت صورت فلک است
 باشد و دب اکبر همان است و بمعنی هفت تخت هم هست
 چه او رنگ تخت را میگویند و کنایه از هفت آسمان هم هست
 و بحدف هجره هم آمده است که هفت رنگ باشد -

هشتامه - بیکسره اول و سکون ثانی و فاعل بختانی رسیده
 و فاعل دیگر مضموم و لام ساکن زرد که صحرائی را گویند که شغال
 باشد قوت باه دهد و شتر زمان را هم زیاده کند -
 هشتامه - بفتح اول بروزن پلنگ مردم بے سرو پا و
 منطس را گویند -
 هشتامه - بضم اول و ثانی و سکون و او بمعنی هوش و ذهن
 و عقل و زیرکی باشد و قلعه و حصار را نیز گفته اند -
 هشتامه - با و او بروزن و معنی هشیار است که نقیض
 بهوش باشد -
 هشتامه - بضم اول و فتح نهم بروزن کلونید یعنی هوشمند است
 که خداوند هوش و عقل زیرکی باشد و فتح اول هم گفته اند -
 هشتامه - بکسر اول و فتح دال بروزن بشین یعنی گذاشته
 و فرو گذاشتن و با کردن و آویختن باشد -
 هشتامه - بفتح اول و او بروزن خریدار یعنی خریدار
 و باقل و هشیار باشد و بضم اول هم درست است -

هفت اختان - بضم هجره کنایه از هفت کوب است
 که زحل و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و قمر باشد -
 هشتاد کشتی - بضم کاف کنایه از هفتاد علت است گویند
 امراضی که حیوانات را عارض میشود هفتاد است -
 هفتاد و دو شاخ - کنایه از هفتاد و دو قوم هفتاد و دو
 ترتیل قرآن و هفتاد و دو ملت است -
 هفتاد و دو کشتی - یعنی آخر هفتاد و دو شاخ باشد که
 هفتاد و دو ملت است -
 هفتاد و دو کوب - کنایه از هفت کوب است -
 هفتاد و دو آسیا - کنایه از هفت فلک است که فلک زحل
 و فلک مشتری و فلک مریخ و فلک آفتاب و فلک زهره و
 فلک عطارد و فلک قمر باشد -
 هفتاد و دو صهل - کنایه از هفت طبقه زمین است هفت
 اقلیم را نیز هفت صهل گویند -
 هفتاد و دو الوان - کنایه از طعامهای گوناگون در رنگ است
 و طعامی را نیز گویند که از آسمان بجهت عیسی علیه السلام نازل
 شد و آن نان و نمک و ماهی و سرکه و غسل و روغن تره بود
 که سبزی خوردنی باشد -
 هفتاد و دو ام - عبارت از سر و سینه و شکم و دست
 و دو پا باشد با اعتقاد بعضی و با اعتقاد بعضی دیگر سر و دست
 و دو پهلو و دو پا باشد و نام رگ هم هست که چون آن را
 بکشایند از جمیع اندام خون کشیده شود و آن رگ را بعره
 نهر البدن خوانند -
 هفتاد و دو رنگ - کنایه از هفت ستاره است که
 آنرا بعره بنات انوش خوانند و آن بصورت خوس است
 و بعره دب میگویند و از جمله چهل و هفت صورت فلک است
 باشد و دب اکبر همان است و بمعنی هفت تخت هم هست
 چه او رنگ تخت را میگویند و کنایه از هفت آسمان هم هست
 و بحدف هجره هم آمده است که هفت رنگ باشد -

بیان یازدهم
 در باب هوز با فاعل بر یکصد و شانزده لغت و کنایت
 هفت - بفتح اول و سکون ثانی کارگاه جولایی را گویند
 بعضی شانه جولایی را گفته اند -
 هفت - بفتح اول و سکون ثانی و فوقانی عددیست هفت
 و بضم اول هر دو باشد از آب و شراب و شربت و دمنوع و
 استعمال آن که فرو کشند و بترکی قوت گویند و بکسر اول آنکه خشکی
 را گویند که بعد از تری بهم رسد -
 هفت آبا - کنایه از هفت آسمان است -

بیان یازدهم
 در باب هوز با فاعل بر یکصد و شانزده لغت و کنایت
 هفت - بفتح اول و سکون ثانی کارگاه جولایی را گویند
 بعضی شانه جولایی را گفته اند -
 هفت - بفتح اول و سکون ثانی و فوقانی عددیست هفت
 و بضم اول هر دو باشد از آب و شراب و شربت و دمنوع و
 استعمال آن که فرو کشند و بترکی قوت گویند و بکسر اول آنکه خشکی
 را گویند که بعد از تری بهم رسد -
 هفت آبا - کنایه از هفت آسمان است -

هفت آئینه و هفت آئینه - کنایه از هفت کوكب باشد که سبعة ثیاره است -

قرشت زده اشاره به هفت استا و قرای قرآن است که نافع مدنی و ابن کثیر کی و ابو عمر بصری و ابن عامر شامی و ماصم کوفی و حمزه کوفی و کسانی کوفی باشد -

هفت ایوان - کنایه از هفت آسمان است -

هفت پیکر - به فتح بای فارسی کنایه از هفت آسمان و هفت کوكب تیاره باشد و نام کتاب هم هست مشهور -

هفت بام - بابی ابجد یعنی هفت ایوان است که کنایه از هفت آسمان باشد -

هفت تنان - به فتح تاء قرشت کنایه از محاب کف است و آن بلخا و شلینا و شلینا و مروش و برنوش و شادنوش و مروش که راعی باشد و هفت اختیار را نیز گویند که عبارت از قطب و غوث و اختیار و اودا و ابدال و نقباء و نجبا باشد گویند اینها سی صد و پنجاه و شش کس اند برش مرتبه سی صد از ایشان در یک مرتبه باشند و چهل در یک مرتبه هفت در یک مرتبه و پنج در یک مرتبه و سه در یک مرتبه و یک در مرتبه بالاتر از همه است و قطب جهان است و قوام عالم از برکت وجود ایشان است -

هفت بانو - بانون بو او کشیده یعنی هفت آئینه است که هفت کوكب باشد -

هفت پدر - بکسر باء فارسی یعنی هفت بانوست که کنایه از سبعة ثیاره باشد و هفت آسمان را نیز گفته اند چه آنها را آبا بے علوی می خوانند -

هفت برادران - یعنی اول هفت اورنگ است که هفت ستاره بنات انگش باشد -

هفت چتر آبگون - کنایه از سلوات سبع باشد که هفت آسمان است -

هفت پرشیا - کنایه از کوكبترین ستاره است که در پروین است -

هفت چشم چرخ - کنایه از هفت کوكب است که سبعة ثیاره باشد -

هفت پرده از رو - یعنی آخر هفت پرده است که کنایه از هفت آسمان باشد -

هفت چشم خراس - یعنی هفت چشم چرخ است که سبعة ثیاره باشد -

هفت پرده از رو - اشاره به پردهای چشم است و کنایه از هفت آسمان هم هست و هفت پرده ساز را نیز گویند -

هفت جوش - هفت جد است که با هم گدازند و از آن چیزها سازند و آن آهن و حست که روح تو تیا باشد و سرب و طلا و قطعی مس و نقره است -

هفت پرده از رو - یعنی آخر هفت پرده است که کنایه از هفت آسمان باشد -

هفت حال - یعنی همیشه و دائم و علی الدوام و هم حال باشد -

هفت برگ - به فتح باء ابجد و سکون راء قرشت و کاف فارسی نام دارو است که آنرا ما ذریون میگویند و دفع مرض اشتقائه کند -

هفت حلال - یعنی همیشه و دائم و علی الدوام و هم حال باشد -

هفت پرگار - به فتح باء فارسی کنایه از هفت آسمان است -

هفت بنای - بکسر باء ابجد و ذون بالف کشیده یعنی هفت پرگار است که کنایه از هفت آسمان باشد -

هفت بنیان - یعنی هفت بناست که کنایه از هفت آسمان باشد -

هفت حروف آبی - حیم و ذاء نقطه دارد و کاف و ذین بے نقطه و قاف و ذاء شله و طاء نقطه دارد باشد -

هفت پوست - بابی فارسی بو او کشیده به معنی هفت بنیان است که کنایه از هفت آسمان باشد -

هفت حروف آبی - حیم و ذاء نقطه دارد و کاف و ذین بے نقطه و قاف و ذاء شله و طاء نقطه دارد باشد -

هفت پیر - بابی فارسی بختانی کشیده و برانسته

هفت حروف آبی

هفت حرف استی - الف و هاء هوز و حاء حلی
 و میم و قاف معفص و شین قرشت و ذال نقطه دار -
 هفت حرف استعلا - خاء نقطه دار و صاد بے نقطه
 و ضا و نقطه دار و ضین نقطه دار و طاء بے نقطه و قاف و
 طاء نقطه دار -
 هفت حرف خالی - و ال بے نقطه و حاء بے نقطه
 لام و عین بے نقطه و راء بے نقطه و خاء نقطه دار و ضین نقطه
 هفت حرف هوالی - باء ابجد و و او و یاء حلی و
 نون و صاد بے نقطه و تاء قرشت و ضا و نقطه دار -
 هفت حکایت - کنایه از خواص هفت اندام است
 یعنی هر یک را چه خاصیت است و بچه کاری آیند و هفت حکایت
 که دختران بجهت بهرام گور می گفتند و آن حکایتها را شیخ نظام
 علیه الرحمه در نسخه بے نظم آورده است -
 هفت خاتون کنایه از هفت کوكب است که
 سبعة سیاره باشد -
 هفت خراس کنایه از هفت آسمان است که سماوات
 سبع باشد -
 هفت خروار کوس - یعنی هفت خراس است که
 کنایه از هفت آسمان باشد -
 هفت خزمینه - کنایه از هفت عضو باطن آدمی
 است که آن معده و جگر و شش و دل و زهره و سپرز و گردن
 باشد و کنایه از هفت آسمان هم هست -
 هفت خضرا - یعنی دوم هفت خزمینه است که هفت آسمان
 هفت خط - یعنی خطوط جام جم است که آن خط جوهر خط
 بغداد و خط بصره و خط ازرق و خط اشک خط کاسه گرد
 خط فرودینه باشد و کنایه از هفت اقلیم هم هست -
 هفت خلیفه - کنایه از خلفای روح است که هفت
 عضو باطنی باشد و آن معده و جگر و شش و دل و زهره
 و سپرز و گردن است و کنایه از روح حیوانی و عقل و با صفا

و سامعه و ذائقه و شامه و لاسه هم هست و کنایه از هفت اعضاء
 و هفت طور اندام و هفت طور دل باشد که اول آن صدر
 و دوم قلب سوم شغاف و چهارم و پنجم حبه القلوب و ششم
 و هفتم مهبه القلوب است و هفت عضو ظاهر را نیز گفته اند
 که سجد گاه اند یعنی در وقت سجد باید که بر زمین گذاشته شود
 و آن پیشانی و دو کف دست و دو آرنج زانو و پد و گشت
 شصت پا باشد و سبعة منوره را هم گفته اند که عطیط و عریم
 سر موش و کلاب و ذوزادیه و کجیان و کید باشد -
 هفت خوان - دو عقبه بوده است یکی رفتی که یکاوس
 در مازندران به بند افتاده بود و رستم از برای خلاصی او میرفت
 در اثنا راه چند جادویان و جادوان را کشت و هفت رقیب
 مازندران رفتی که یکاوس را نجات داد و از هفت خوان عبور
 هم میگوند پس با ننگ از هر منزلی که میگذشت بنگرانی آن همانی
 و ضیافتی میکرد و دوم عقبه راه روئینه و تله بود چون از جاسپ
 پادشاه توران زمین خوان بهران سفند یار را در قلعه روئینه و تله
 در بند کشیده بود و اسفندیار دران ایام در بند پدر بود همین
 که نجات یافت از راه عقبه هفت خوان رفتی بلا بانه که در
 راه پیش می آمد و فتح آن کرده خود را بهر وسیله که بود پدر
 قلعه انداخت و بجزج و فریاد جاسپ با جمعی از مردم او
 و خواهران خود را خلاص کرد و بعضی گویند این هر دو عقبه
 یکبست و آن هفت منزل است میان ایران و توران
 و آن راه بغیر رستم و اسفندیار گفته زفته است -
 هفت واداران - یعنی هفت برادران چه دادر
 بلغت ماوراء النهر برادر را گویند و آن کنایه از بنات نعل
 است که دب اکبر باشد -
 هفت وانه - آتش عاشور را گویند چه آنرا از گندم
 و نخود و باقلا و عدس و امثال آن پزند -
 هفت دختر خضرا - کنایه از سبعة سیاره است که
 هفت کوكب باشد -

هفت در یعنی وال ایچ یعنی هفت دختر خضر است که کتا
 از هفت کوب باشد و آنرا هفت در هم می گویند -
 هفت در هفت یعنی هفت و آرایش زنان است که منا
 و دهنه و سر و سرخی و سفید آب و زرگ و غالبه باشد و هفت جا که
 دست و پا و چشم و ابر و وهر و وجانب رو که بعضی خدین گویند و تمام
 رخسار که آنرا هم سفید آب مالنند هم زرگ باشند و بدن است بکار
 و هفت خاصیت را نیز گویند و هفت عضو آدمی و کنایه از هفت ستاره
 هم هست و هفت فلک هفت کوب که عامل اند و هفت قیام
 و هفت کشور را نیز گویند و هفت زمین و هفت شهر و هفت دریا
 و عدد جبل و نه باشد و هفت در هفت جبل و نه می شود -
 هفت و کان - کنایه از هفت کشور و هفت اقلیم باشد -
 هفت دور - کنایه از هفت دور است که هر دوری مدت
 هزار سال است و تعلق یکی از سیئه ستاره دارد و چون هزار سال
 تمام شود دور تازه دیگر گردد و از زحل گرفته بزمین حال دور
 هفت یعنی گویند هر دور هفت هزار سال است که مجموع هفت
 نه هزار سال باشد و چون این ادوار تمام شود قیامت قائم گردد -
 هفت ده - پنج دال ایچ و سکون است هوز یعنی آراسته
 و پیرایه و زینت کرده و زیور پوشیده و مزین باشد و بگردان ایچ
 کنایه از هفت آسمان و هفت اقلیم هم هست -
 هفت راه - باره و شش بر وزن تخکاه کنایه از هفت
 پرده چشم است که صلبیه پیشه بکیه چنگبوتیه عنبیه قرنیه ملتحمه باشد -
 هفت رخشان - کنایه از هفت کوب است که سیئه
 ستاره باشد -
 هفت از صد - پنج را و صا و سکون دال بر سببی نقطه
 کنایه از هفت و شصت -
 هفت رفته او کن - کنایه از هفت طبقه زمین است
 هفت رنگ - اول آن سیاه است و بر محل تعلق
 دارد و غیرانی که رنگ خاک باشد بیشتر است و سرخ بر می آید و زرد
 آفتاب و سفید بر بهره و کبود به عطارد و زنگاری بقرون نام می آید

در هندوستان و آن هفت رنگ دارد و هر چیز منقش را نیز گویند
 هفت و آرایش زنان را هم گفته اند -
 هفت زرده - پنج تر است نقطه دارد و بر وزن سبز زرده رنگ
 صد برگ را گویند و بعضی بهر مضاعف خوانند -
 هفت زمین - کنایه از هفت کشور و هفت اقلیم باشد -
 هفت سقف - کنایه از هفت آسمان است -
 هفت سلام - سلام قولاً بین زرتشت رحیم سلام علی
 ابراهیم سلام علی توح فی العالمین سلام علی موسی و هرون
 سلام علی ائمه ائمه السلام فاولو با خالدهین سلام علی
 حتی تطلع الفجر -
 هفت سلطان - کنایه از هفت کوب است که سیئه ستاره
 باشد و سلطان خراسان علیه السلام و سلطان ابراهیم ادهم و
 سلطان بایزید بطامی و سلطان ابوسعید ابوالخیر و سلطان محمد
 غازی و سلطان سخر ناصی و سلطان اسمعیل سامانی را هم گفته اند
 هفت شاور و ان ادکن - یعنی هفت رفته او کن
 است که کنایه از هفت طبقه زمین باشد -
 هفت شمع - پنج شین نقطه دارد یعنی هفت سلطان است
 که کنایه از هفت کوب باشد -
 هفت ششم طلسم نرود - طلسم آب طلسم حوض طبل است
 بت نادری بر مناره بر روی آب رفتن درخت کسایه گستر -
 هفت طارم - کنایه از هفت آسمان است -
 هفت طبق - کنایه از طبقات آسمان و هفت طبقه
 زمین باشد -
 هفت طفل جان شکر - یعنی هفت شمع است که
 کنایه از سیئه ستاره باشد -
 هفت علفخانه - کنایه از هفت اقلیم و هفت کشور باشد
 هفت فرش - یعنی هفت طبقه زمین باشد و کنایه از
 هفت اقلیم هم هست -
 هفت فرشته ایام هفت - اور ایمل جمد یا سبل

شامیل رفائیل عثمانیل جبرائیل عزرائیل -
 هفت فعل قلوب - حسب طفت خلت علت
 رایت و جدت ز عمت -
 هفت قلعه خیمه - کنبیه نام شون قروس فطاة و طبع سلام
 هفت قلعه مینا - کنایه از هفت آسمان است -
 هفت قلم ثلث است و متحقق است و توفیق و سبحان
 رفاع و نسخ و تعلیق -
 هفتک - بر فتح اول و ثالث بروزن چشک فارسیان
 یک ربع کلام الله را خوانند -
 هفت کار - بروزن بختیار چیز را گویند که در آن هفت
 رنگ بافته شده باشد -
 هفت گاه - بروزن سخت گاه کنایه از هفت فلک
 هفت کشور باشد -
 هفت نحلی - بضم کاف و سکون حاء بے نقطه یعنی
 اول هفتگاه است که هفت آسمان باشد -
 هفت - بضم کاف و فتح راء بے نقطه هفت آسمان
 را گویند و کسره کاف فارسی و راء و شت هم هفت آسمان
 و هم هفت کوکب و هم هفت کشور را گفته اند -
 هفت گنبد یعنی اول هفت کوه است که هفت آسمان
 باشد و هفت گنبد برام گور را هم میگویند و هفت نظر شهرت دارد
 هفت گنجینه - کنایه از طلا و نقره و قلعی و سرش آهن
 و مس و برنج باشد -
 هفت گیسو دار - کنایه از هفت بنده است و هفت
 ستاره را نیز گویند که سبعة سیاره باشد و هفت آسمان را هم گفته اند
 هفت حجره - کنایه از هفت آسمان باشد -
 هفت محراب شلک - کنایه از سبعة سیاره است
 که هفت کوکب باشد -
 هفت محیط کنایه از هفت فلک است و هفت دریا
 را نیز گویند که دریا چین و دریا مغرب و دریا روم

و بحر طیس و بحر طبریه و بحر جرجان و بحر خوارزم باشد -
 هفت مرو - بر فتح میم و سکون را و دال هر دو بے نقطه
 کنایه از هفت کسب است و آن کلیجا و کشلینا و مشکینا و مرو
 و برنوش و شادنوش و مرطوش باشد که شبان است و اجیا
 را نیز گویند که قطب غوث و اختیار و ابدال و اوداد و نقباء و حجاب
 هفت مروان - یعنی هفت مرد است که کنایه از صحابه
 است و اختیار باشند گویند اختیار سی صد و پنجاه و شش اند
 شش مرتبه سی صد از ایشان در یک مرتبه می باشد و هفت در
 یک مرتبه و هفت در یک مرتبه و پنج کس در یک مرتبه و کس
 در یک مرتبه و یک در یک مرتبه و بالاتر از اینها قطب است
 و قوام عالم بوجود اینهاست -
 هفت مشعل کنایه از سبعة سیاره است که هفت کوکب باشد
 هفت کشور - کنایه از هفت استان است -
 هفت مندل - بادل اجد بروزن هفت منظر کنایه
 از هفت آسمان است -
 هفت منزل - بر فتح میم و کسره زاء نقطه دار کنایه از
 سبع سموات است که هفت آسمان باشد -
 هفت مهره زرین - یعنی هفت مشعل باشد که کنایه
 از هفت کوکب است -
 هفت میوه - عبارت از کشمش و طائفی و انجیر خشک و
 قیسی خشک شفتالو و خشک خرما و خشک آلو بخارا است
 هفت نژاد فلک - یعنی هفت مشعل باشد که کنایه
 از سبعة سیاره است یعنی هفت کوکب -
 هفت قطع - بر فتح نون و سکون طاء حطی و عین
 بے نقطه کنایه از هفت طبقه زمین و هفت اقلیم باشد -
 هفت نقطه - بضم نون و سکون قاف و فتح طاء حطی
 کنایه از هفت کوکب است که سبعة سیاره باشد و زیور و
 آرایش را نیز گویند -
 هفت نوبتی برنج - یعنی اول هفت نقطه است که

کنایه از سبب ستاره باشد -
 هفت نیم خایه - کنایه از هفت آسمان است -
 هفت و الاک خضر - یعنی هفت نیم خایه است
 که کنایه از هفت آسمان باشد -
 هفت واو - او او بالف کشیده و بدل زده علم شصت بود
 که هفت پسر داشته چه او یعنی پسر هم هست -
 هفت و جوه صرف - سه صحیح و مثال است و
 مضاعف به لقیف و ناقص و هموز و اجوف -
 هفت و رنگ - مخفف هفت اورنگ است یعنی هفت
 تخت و هفت ستاره را نیز گویند که عبری بنات انگش خوانند
 و آن صورت و یک است از جمله چهل هشت صورت فلکی
 هفت و شش - کنایه از هفت کوب باشد که سه
 قرست و عطار دوزهره به شمس و مریخ و مشتری و زحل و
 و شش جهت که مصرعه تحت و فوق است و بین است
 یسار و پیش -
 هفت و نه - یعنی هر هفت که حنا و سمر و سرمد و سینه
 و سفید آب و زرک و غالبه باشد و نه زینت که سر آویزه و گوشواره
 و سلسله و حلقه یعنی و گلو بند و بازو بند و دست برنجین و انگشتر
 و خانجالی است -
 هفت و هشت - یعنی هفت با سکون شین و تا سه قرشت
 کنایه از گفتار خصومت آمیز و وحشت انگیز باشد و آواز و
 فریاد و گریه گویند -
 هفت و بیکی - کنایه از هفت آسمان و هفت زمین
 باشد و تقویند با و بازو بند را نیز گویند -
 هفت و شش - یعنی هفت و او و روزن مهوش نوع از طعام
 و خوروفی باشد و آن چنانست که برنج نرم کرده را سه کوبند
 و بر پارچه می بندند و در ظرفی که ته آن سوراخ داشته باشد
 می آویزند و سر آن ظرف را محکم می سازند و بر بالای ده گلی
 که آب داشته باشد می گذارند و فاصله ظرف و دیگر را محکم

می سازند و آتش در زیر و یک دهن می کشند تا آن برنج کوفته
 در بخار آب بپخته شود -
 هفت و نه - یعنی هفت اول و ثانی و راس قرشت و فایده یعنی هر
 باشد و معنی زیب و زینت هم آمده است -
 هفت و هفت - یعنی دو با و سکون دو قاف و روزن عفت
 صدا و آواز سگ را گویند -

بیان دوازدهم

در باه هوز با کاف مشتمل بر هفت لغت
 هکیم - یعنی اول بروزن یعنی جستن گلو را گویند و به عربی
 فواق خوانند -
 هکری - یعنی اول بروزن مقری و لید را گویند و آن زراعت
 است که آب باران حاصل می شود -
 هکک - یعنی اول بروزن تفک یعنی هکیم است که جستن گلو
 باشد و عبری فواق خوانند و یکس اول هم یعنی فواق و هم چرب
 را گویند مانند کجاوه -
 هکل - یعنی اول و فتح ثانی و سکون لام ساروغ را گویند و
 آن رستنی باشد که از جابه نمناک و زیر خمه های آب و شراب
 و سرکه و مانند آن رویه گویند هر که آن را در محل جنابت و ناپاکی
 خورد نسل می منقطع گردد یعنی دیگر او را فرزند نشود و آن را بجز
 بنات الرعد خوانند که بر آب سجده -
 هکوی - یعنی اول و سکون ثانی و او و بتانی کشیده گشته
 و حیران و پریشان باشد و یعنی اول و ضم ثانی شراب نگوی
 را گویند و معنی نزد هم آمده است -
 هکمه - یعنی اول و فتح ثانی مشد و معنی هکک است که جستن
 گلو و فواق باشد -
 هکمهک - یعنی هر دو با و سکون هر دو کاف آواز و صدای
 گریه را گویند که در گلو افتد -

بیان سیزدهم

در باه هوز بالا مشتمل بر سی و دو لغت و کنایت

پهل - بضم اول و سکون ثانی بمعنی آغوش و بغل باشد و بکسر اول
امر برگزاشتن است یعنی بگذار و فروگذار و بیل را نیز
گویند که بعرنی قافله خوانند -

پهلا - به فتح اول و ثانی بالف کشیده بمعنی ندا باشد از برای
آگاهانیدن و تنبیه کردن و در طعن زدن مکرر کنند -

پهلا ششم - به فتح اول و شین نقطه دار بروزن و نامم هر چیزی
زبون و زشت و بد را گویند -

پهلال معنیه - بکسر اول کنایه از ابروی محبوب معشوق باشد -

پهلال منظران - کنایه از خوش صورتان صاحبان باشد -

پهلا لوسش - به فتح اول بروزن قبا پوش بمعنی شور و غوغا
و فتنه و آشوب باشد -

پهلاهل - به فتح اول و کسر باروزن حامل زهره را گویند
هیچ تریاق علاج آنرا نمواند کردن و در ساعت بکشد -

پهلا پهلا - با و لام بروزن طباطبا بمعنی سهل آسان باشد -

پهلتاک - به فتح اول و تاء قرشت بروزن افلاک بر
را گویند و آن چیزی باشد که در زمستان مانند نپه حلاج
کرده از آسمان ریزد و باین معنی بجای فوقانی نون هم آمده است

پهلد - بکسر اول و فتح ثانی و سکون دال ابجد یعنی بگذار و
فروگذار و پهلد -

پهلسش - به فتح اول و سکون ثانی و شین نقطه دار نام مرغی
باشد مردار خوار -

پهلیفا - به فتح اول و سکون ثانی و فاء بختانی رسیده
و فاء دیگر بالف کشیده لغت سریانی نوع از کاسنی باشد
و آنرا بفارسی تلخی گویند مستقار را نافع است -

پهلاک - به فتح اول بروزن فلک بمعنی بلک است که
جستن گلو باشد و عریان نوان گویند و بکسر اول هم گفته اند

و بضم اول جرعه باشد که آنرا مانند کفه ترازو سازند و از
سرجوب بستن آویزند و بر از سنگ کرده بجانب خصم اندازند

پهلاک - بضم اول و ثانی و سکون لام بمعنی حنض است

و آن دو آن باشد بجهت جمع و درهما و سبتن خون و آن کی و هندی
هر دو می باشد بهترین آن کی است و آنرا از عصاره میخیلان
می سازند و نوعی هم هست شیرازی که آنرا از عصاره برگ سگ
انگوری سازند و شیرازیان آنرا اهل مشک خوانند و هندی
از عصاره فیله زهره لعل می آورند و باین معنی بجای لام آخر
کاف هم بنظر آمده است -

پهلموت - به فتح اول و ثانی بروزن الموت بیخ نوعی از
چغندر صحراست و آنرا حلیمو هم می گویند بفتح طاء به نقطه -

پهلمناک - بفتح اول بروزن عنماک بمعنی برف است و آن چیزی
باشد که در زمستان مانند نپه حلاجی کرده از آسمان فروریزد و بعضی
ترف را گفته اند بفتح تاء قرشت که قزاقوت باشد و الله اعلم -

پهلمندوز - بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و دال به نقطه بود
کشیده و بزای نقطه دار زده گیا هست که آنرا در دوا بکار
وبارای به نقطه دار آخر هم بنظر آمده است که بروزن مستقر باشد

پهلمند - به فتح اول و ثانی و ثالث و سکون نون و دال ابجد
مردم بیکار و بیچاره را گویند -

پهلو - بضم اول و ثانی و سکون و او نوعی از شفتالو باشد و آنرا
شفتالو می آرند می گویند بقیات بر آب و شیرین و بی جرم
می باشد و رسیان را نیز گفته اند که طفلان از جانی آویزند
و بران نشسته در هوا آیند و روند -

پهلو چین - بضم اول و جیم فارسی کسور بروزن بلورین
آخر بلوست و آن رسیان باشد که در روزهای عید جشن از جانی
آویزند و زنان و کودکان بران نشینند و در هوا آیند و روند -

پهلو زون - به فتح اول و ثانی و سکون و او نوعی از
پهلو کشیده و بیون زده نقاشیها و اسلیمی خطایه های باشد که بر
اطراف کتابخانه و غیره نقش کنند -

پهلهال - به فتح اول و هاء بروزن خلخال آرد و نیز
گویند که بروزن است و بعرنی خراب خوانند -

پهلهل - به فتح اول و ثانی و کسر با و سکون لام مخفف پهلال است

و آن زهره باشد که هیچ تریاقی با او مقاومست نتواند کرد -
 پلیون - بایستی خنثی بر وزن حسرت گون میوه ایست
 صحرایی که آنرا عروس گویند و در خراسان علف شیران و
 بصری قفاح البری خوانند -
 پلیان - بایستی خنثی بر وزن پروانه نام داروست که آنرا
 شاپره گویند خارش و جرب را نافع است -
 پلیجو - با جیم بر وزن پر و بلغت نرند و پازند آلوچه را گویند
 و آن میوه ایست معروف -
 پلیدن - بکسر اول و فتح دال بر وزن نشین یعنی گزاشتن
 و فرو گذاشتن باشد -
 پلیش - بفتح اول بر وزن کشیش نام مرغی باشد مردار خوار
 پلیک - با تخماتی مجهول بر وزن شریک بخت نرند و پازند
 زرد آلو و قیسه را گویند -
 پلیو - بفتح اول و کسرتانی و سکون تخماتی و او سبده را
 گویند که از چوب و نی بافتند و چیزها در آن کنند و بسکون تانی
 بر وزن بدزد و بکسر اول بر وزن غریب هم بنظر آمده است -
 پلیون - بر وزن افیون گیاه است که آنرا مارچوبه و مار گیا
 خوانند برگ آن مانند برگ رازیانه باشد طبع آنرا خور و سنگ
 بد بندگ را بکشد گویند عصبیت -
 پلیوی - بکسر اول و تانی و سکون تخماتی مجهول و او کسور خنثی
 زده چارغ بازی و کردگان بازی را گویند و بعضی کردند آنرا
 گفته اند و آن چرخ باشد که طفلان از چوب و خلاش سازند و
 بر آب روان گذارند تا آب زرا بگردش آورد و ایشان تلاش کنند

پهاومی - بفتح اول بر وزن جادی گلی را گویند که گلی و تانی باشد
 پهاویان - بر وزن شربیان یعنی کلیات باشد که در برابر
 چیزیات است -
 پهاور - بفتح اول بر وزن بهار یعنی اندازه باشد و حساب
 نیز گویند که شمردن چیزی باشد -
 پهاور - بر وزن نصار یعنی همواره و همیشه و دائم باشد و در
 بندی یعنی مار است یعنی از ماست و تعلق با دارد -
 پهاور - بر وزن شراره یعنی هار است که اندازه و شمار و حساب
 باشد و مخفف همواره هم است یعنی همیشه و دائم -
 پهاوس - بضم اول بر وزن قطاس یعنی همتا و آناز و شریک
 و رفیق باشد و بفتح اول و تشدید تانی بر وزن عباس در عجم
 شیرورنده را گویند -
 پهاول - بفتح اول بر وزن شمال یعنی قرین و همتا و شریک و
 آناز و شبیه و مانند باشد و بضم اول هم آمده است -
 پهاونا - بفتح اول و تانی و نون هر دو بالف کشیده یعنی مانا و گاو
 و پنداری و گمان بری باشد و فرق میان مانا و پهاون هم است
 چه پهاون تحقیق نزدیکتر از اناست و بعضی گویند مانا یعنی ظاهرا
 و یقین باشد و مانا یعنی پنداری و گمان و یعنی شبیه نظیر و مانا
 هم بنظر آمده است -
 پهاوند - بفتح اول و نون بر وزن و او و مخفف هم مانند
 که یعنی شبیه و نظیر و مانند یکدیگر باشد -
 پهاواز - یعنی آنگاه آواز او موافق آواز دیگری باشد
 و گنایه از موافق و موافقت و رفیق هم است -

بیان چهاردهم

در سه روز بهیم مثل بر صفت و شش گنت و کنایت
 هم - بفتح اول و سکون تانی یعنی دیگر و یکی و یکدیگر و هم
 و بعضی نیز هم است که بصری ایقنا گویند و باشد تانی و عربی
 مراد و غم است آن و لگیزی و آزر و گلی بود که سبب نداشته باشد
 پهاوس - بفتح اول بر وزن جادی یعنی همه و جمع و کل باشد -

پهاور - بفتح اول بر وزن سراسر و ولایت شام وین را
 گویند و بعضی خواجراتش نیز است که یعنی هم صاحب و
 هم خداوند باشد یعنی دو کس یا بیشتر یک صاحب و خداوند
 داشته باشد چه آور یعنی صاحب خداوند هم آمده است -
 پهاوران - بر وزن شاگردان مخفف با ماوران است که ولایت
 شام باشد و بعضی ولایت این گفته اند و نام پادشاهی هم بوده است

ہما اور۔۔۔ بفتح اول بروزن قباز و چون دو کس باہم جنگ
 کنند ہر ایک مردیکے را ہماورد باشد یعنی ہمتا وہم کوشش۔
 ہما و لن۔۔۔ بروزن فلان نام کو ہے ست در ایران۔
 ہما ویز۔۔۔ بروزن بلاخیز یعنی ہماورد ست کہ ہم کوشش ہمتا
 باشد و عربان کھوسے گویند۔
 ہما سے۔۔۔ بضم اول و ثانی بالف کشیدہ و تجمانی زود نام
 و غیبت مشہور و معروف کہ استخوان خورد نام کیے از خواہن
 ہفت بار ست کہ ارجاسپ اور اسپر کردہ در قلندرین زندگیا
 داشتہ بود نام دختر بہمن کہ در حسابہ کجای پد خود بود نام
 پادشا ہزاوہ کہ بہایون عاشق بودہ و قصہ ہماے و ہمایون
 مشہور ست و نام دختر قیصر روم ہم ہست و اوزن ہرام گو
 بودہ ست و علم و نشانیے را نیز گویند کہ بر سر آن صورت ہمای
 ساختہ یا نقش کردہ باشند و بفتح اول گردون بازی اطفال
 گویند یعنی چرخے سازند از جوہ و خلاشہ دور کنار آب وان
 نصب کنند تا آب بران خوردہ آرزو بگردش در آورد۔
 ہما سے آزاو۔۔۔ باز سے نقطہ دار بالف کشیدہ بروزن
 تراب آباو نام دختر بہمن ہست کہ زن پد خود بودہ بشریعت
 زردشت و در اب از تولد یافتہ و اوسے سال پادشا ہی
 گرد بعد از ان پد خود را ولید گردانید۔
 ہما سے بضمہ دین۔۔۔ کنایہ از سرور کائنات محمد صلی اللہ
 علیہ وآلہ وسلم ہست۔
 ہمایون۔۔۔ نام مشہور ہما سے ست و قصہ ہماے و ہمایون
 بنظر آورہ اند و مشہور ست یعنی مبارک صحبت و ہمایون ہم ہست
 ہمایون گاہ۔۔۔ باکان فارسی بالف کشیدہ و ہما سے زودہ
 یعنی دار الملک ست کہ پے تخت پادشا بان باشند۔
 ہما ساز۔۔۔ بابا سے ابجد بروزن انداز یعنی شریک و ہما و
 حرفین و انہا ساز باشند۔
 ہما ہمسر۔۔۔ بروزن قہر یعنی ہما راہ و قرین و نظیر باشد و بعضے
 ہما ہرشدن و مقابل شستن ہم بنظر آمدہ ہست۔

ہما ہوسے۔۔۔ بفتح اول و سکون ثانی و بابا سے ابجد ہما و کشیدہ
 و تجمانی زودہ یعنی ہما سے وہم عاوت وہم روش و ہم طرز باشد
 و نام شہ ہم بودہ و در زمان ضحاک کہ براد خود را از بند ضحاک نکات
 ہمتا۔۔۔ بفتح اول و سکون ثانی و ثوقانی بالف کشیدہ ہما را
 و ہمیشہ ہمسر و شریک و نظیر و مانند را ہم گویند۔
 ہمتا زیا نتم۔۔۔ دو کس را گویند کہ در ہما ہمتا خشن و خاست و
 تاراج نمودن شریک و قدر باشند۔
 ہمتا از و۔۔۔ کنایہ از ہمزون در برابر و قدر باشد۔
 ہمتک۔۔۔ بفتح اول و تاسے قرشت و سکون ثانی و کاف
 یعنی رفیق و ہمراہ باشد در راہ رفتن۔
 ہماجا۔۔۔ باجم ہمزون عقیقہ یعنی طلاست و یا یزید باشد۔
 ہماچی۔۔۔ بفتح اول بروزن کنجی ہما زو لبت کو چک ماندر طبع
 پیوستہ بر روی حلفنامے گردو۔
 ہماخانہ و مسیح۔۔۔ کنایہ از آفتاب عالم تاب ہست چہ با سیمین
 علیہ السلام در یک آسمان ہست۔
 ہماخو نند۔۔۔ بفتح اول و خاے نقطہ دار و او معدولہ بروزن
 ہماچند مختلف ہم خداوند ست و آرزو خواہد باش ہم میگویند یعنی
 دو شخص کہ یک صاحب یک خداوند داشتہ باشند و یعنی نقطہ
 مقابل و تقیض و ضد ہم بنظر آمدہ ہست۔
 ہماستان۔۔۔ دو کس را گویند کہ پیوستہ باہم سخن گفتند و
 حکایت گویند و صحبت دارند و یعنی موافق و صالح و ہمراہ
 ہم ہست و یعنی راہی و شاکر و خرمند و راضی شدن و شاکر
 بودن و خرمند گردیدن ہم بنظر آمدہ ہست۔
 ہماستانی۔۔۔ بان سے قرشت بروزن عرش آشیانی زریے
 گویند کہ از عایا در وجہ خراج و مال و جہات میگیند و ہمسر ہے
 مال الرضا خوانند و این در زمان الوشیران پیدا شد و قبل از
 توت لایموتی بر عایا سے داوند و انچہ ہم رسانیدہ بودند از ایشا
 سے گرفتند۔
 ہما ست۔۔۔ بفتح اول و وال ابجد بروزن کہ ست یعنی شریک

ورفیع کوفن باشد یعنی همشین و همسر و همز در قوت و قدرت
و شان و شوکت و عظمت هم هست -

همهستان - بروزن سرستان جمع همه ست یعنی
همشینیان و همکاران و شریکان و رفیقان و همسران و یعنی
همهستان هم هست و یعنی دست بست نیز آمده است -

همدم - بروزن مرهم سیاه شرابخوری را گویند و دو خواص را
نیز گفته اند که دم و نفس هر دو موافق باشد یعنی وقتیکه دم نگاهدارد
هر دو برابر نگاه تواند داشت تا چون دم شخصی که در بیرون دریا
تمام شود آنرا که درون دریاست فی الحال بر آورد تا هلاک نشود -

همراه - باره قرشت بروزن فرهاد و کس را گویند که در دست
و سخاوت و شجاعت و جوانمردی و کرم همچو هم باشد چنانچه
سخاوت و شجاعت و همت و جوانمردی هم هست -

همراز - بروزن پرواز محرم اسرار را گویند یعنی شخصی که از و
هیچ چیز پنهان نکند -

همراهی - با فابروزن تو خاصه یعنی مفهوم است یعنی آنچه
بفهم در آید -

همسر - بروزن گرگس یعنی درم و دینار باشد -
همه فشرده - به فتح اول و راء قرشت و سکون ثانی و
قافه معضض اسپه را گویند که داخل در پنج سال شده باشد
و همه دندانهایش برآمده باشد و بجای قاف او هم گفته اند که
هم رفته باشد و بزبان عربی قارع خوانند -

همراه - بازاسه لفظ دار بروزن فرهاد یعنی همسر و همسال
باشد و رفیق را نیز گویند که در زاد و راه و توشه و کول و شتر و
شریک باشد و مشهور است که چون فرزندی متولد شد چنانچه هم
پا و وجودی آید و با آن شخص همراه می باشد آن جن را
همراه می گویند -

همراه - کنایه از بیخ کج است یعنی راست نباشد
چون الف مسما یعنی بیخ راست است -

همسایه - مسیح کنایه از آفتاب عالم است چنانچه
در قیاس است -

در فلک چهارم می باشد -
همسفران جاهل - کنایه از نفس و قالب آدمی است که
روح و جسد باشد -

همسنگ - به فتح اول بروزن فرنگ یعنی هموزن و هم
و مقدار باشد -

همسیراز - به فتح اول و سکون ثانی و سین بے لفظ تجانی رسیده
و راء بے لفظ بالف کشیده و بزای لفظه دار زده یعنی ترجمه
باشد یعنی لغت را از زبان فارسی به دیگر معنی نوشته باشد -

همشکر - تو امان را گویند یعنی دو فرزند که از یک شکم برآمده باشد
همعنان - بکسر عین بے لفظ بروزن همگان یعنی همراه و
برابر و همسیر باشد -

همقدم - به فتح اول و قاف و وال اکبر و سکون ثانی و
سیم آخر یعنی همراه و همسفر و هم طلب باشد -

همگان - با کاف فارسی بروزن سرطان یعنی همه و مجموع باشد -
همگر - بروزن لنگر جواهر و بافته را گویند و ترجمه نسبت هم هست
همگنان - بکسر کاف فارسی بروزن همعنان گروه و جماعت
حاضر را گویند یعنی همگسان و همچنان و همکاران
و همه و مجموع هم آمده است -

هم گوشه - به فتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی بودا گویند
و شین لفظه دار مفتوح یعنی همجنس و همسایه باشد -

هم تخت - به فتح اول و لام بروزن بدخت نوع از پاره
افزار جری باشد و چرم زیر کفش و موزه را نیز گویند -

هم سرد - به فتح نون و باء اکبر یعنی هم کوشش باشد
بزرگ کوشش هم آمده است -

هم نفس صبح قیامت - کنایه از طول مدت باشد
یعنی همچو قیامت است در درازی -

هم نشین - معروف است که با هم یکجا نشسته و مصاحب
باشد کنایه از مسیح آینه گمان مخلوقات و موجودات هم هست
هموار - با و ا و بالف کشیده و براس قرشت زده معروف است

که یعنی برابر و بیک طریق و مساوی باشد و معنی همیشه و دوام هم هست -

همواره - با و برزن انگاره یعنی پیوسته و همیشه مدام باشد
همیان - بیا سے عطی بر وزن انبان کیسے باشد طولانی کہ
برگنبد و بعرنی صرہ خوانند و یعنی کرو میان ہم بنظر آمدہ است
ہمیدرون - با دال اجد بود او کشیدہ و بنون زودہ مخفف ہم
ایدون سے یعنی ہمین دم و ہمین زمان و ہمین ساعت ہمچنین
و ہمین جا و ہم اکنون و ہمین نفس چہ ایدون یعنی این زمان
و این دم و اینجا و این چنین باشد و معنی ہمچنین و بیک ناگاہ
ہم بنظر آمدہ است -

ہمیزہ - با تالٹ مہول وزاے لفظ دار بر وزن عزیز لغت
زند و پازند یعنی تابستان باشد و بعرنی تہوز میگویند و بجای زوا
لفظ دار نون ہم بنظر آمدہ است کہ ہمین بر وزن زمین باشد و از لغت
ہمیشک جوان - بہ فتح شین و شت و سکون کاف و جیم
مفتوح و و او بالٹ کشیدہ و بنون زودہ بوثہ گیا ہیست کہ برگ
آن ہمیشہ سبز و خرم و تازہ مے باشد و از البرعری حی العالم
مے گویند و در و او با بکار برند و نام یک جزو از اجزای اسے اکسیر
ہم هست -

ہمتا لیس - بکراول بر وزن ستایش معنی تاثیر و اثر و اوہ شدہ باشد
ہمتبار - بر وزن و معنی انبارست کہ شریک و نظیر باشد -

ہمتبان - بر وزن و معنی انبان ست و آن پوستے باشد کہ
درست از گوسفند بر آورده باشند و باعث کشند و چسبند
و ران نهند و بعرنی جراب گویند و زمیل درویشان را نیز گفته
کہ سفرہ گرد و چرمین باشد -

ہمنج - بہ فتح اول بر وزن رنج یعنی کشیدن باشد و امر این معنی
ہم هست یعنی کش و معنی از اختن ہم گفته اند و و چیز این
گویند کہ بحسب کیفیت یک قدر رواشتہ باشد چہ او از مے
کہ با سائے کوک شدہ باشد و دو شخص کہ بیک قصد و یک عم
و یک ارادہ باشند و امثال اینہا -

ہمنجار - با جیم اجد بر وزن رنگار معنی راہ و روش و طریق
و طرز و قاعدہ و قانون و رنگ و لون باشد و معنی جاوہ و راہ
ہم آمدہ است و بعضی راہ غیر جاوہ را گویند لیکن مجازی راہ است
باشد کہ براہ روند و بعضی از غیر جاوہ براہ رفتن را این معنی گفته
کہ بہت نزدیکی منزل بر سیرا ہر براہ روند تا زودتر منزل برسند
بکراول ہم آمدہ است -

ہمنجام - بہ فتح اول بر وزن اندام مردم بیکار و تنبل کاہل
و باطل و طمل را گویند -

ہمنجد - بر وزن اجد یعنی بیرون کشیدن چہ معنی کشیدن است
ہمنجک - بکراول و سکون ثانی و فتح جیم و جیم و کاف ساکن
بر عست را گویند و آن علفست شبیہ با سفناخ کہ در آفتہا
آرد کنند و بعرنی مخلول خوانند -

ہمنجیدن - بر وزن رنجیدن یعنی بیرون کشیدن و بر آوردن
ہند - بہ فتح اول بر وزن چند یعنی ہستند و موجود اند و راہ
طریق و بخار و قاعدہ و قانون را نیز گویند و بکراول نام کلی است
و سبب کہ حدے بچین و حدے دیگر بر شدہ و ارو نام گروہے با
از مردم و نام شے ہم بودہ است -

ہمندبا - بکراول و سکون ثانی و ثالث و باے اجد بالٹ کشیدہ

بیان پانزدہم

در بے ہوز بانون شکل بر جہل و دو لغت و کنایت

ہن - بہ فتح اول و سکون ثانی غیر شدہ معنی منت باشد کہ
از ممنون شدن است و با ثانی شدہ و در عربی فریاد کردن شکر
و گریہ کردن آدمی را گویند و بکراول معنی ہست باشد کہ در
مقابل نیست است بلغت شیراز -

ہنام - چیم اول بر وزن غلام بلغت زند و پازند یعنی
اندام باشد کہ در برابر بے اندام است -

ہنایین - با بے ہوز بر وزن سلاطین معنی گفتگو و
ہجوم مردمان و صدای اسپان باشد و قتیکہ لشکر و جہاز
بسیار سوار شدہ میرفتہ باشند -

گیا هست تلخ که آرزو باقری کاسنی می گویند پنج آرزو بران
 اصل الهند با خوانند -
 هند بید - بکرول و سکون ثانی و ثالث و بابی بجهت تانے
 مجول کشیده و بدل بے نقطه زده یعنی هند یا باشد که کاسنی است
 هند سلمان - باسین بے نقطه بر وزن هندوان مخفف
 هندستان است و هندستان مخفف هندوستان -
 هند سه - بکرول و ثالث و فتح سین بے نقطه یعنی اندازه
 و شکل باشد و ارقامه را نیز گویند که در زیر حرف دفت کلمات نوشته
 محمود اوجیب بهوز حلی -
 هندوان - به فتح اول و ثالث و او بروزن هم زبان
 نام قلع پنج است -
 هند و بار - بکرول و بابی بالف کشیده بروزن گیسو
 یعنی هندوستان باشد و کنایه از ووات سیاهی هم هست -
 هندوی اثر و پا - کنایه از شمشیر و تیغ هندو است -
 هندوی بار یکسین - کنایه از کوب زحل است -
 هندوست پیر - یعنی هندوست بار یکسین است
 که کنایه از کوب زحل باشد -
 هندوست چرخ - یعنی هندوست پیرت که کوب زحل باشد
 هندوست دریا نشین - کنایه از نو لیسنگی باشد -
 هندوست سپهر - یعنی هندوست چرخ است که کنایه از
 کوب زحل باشد -
 هندوست گنبد گردان - یعنی هندوست سپهرت
 که کنایه از ستاره زحل باشد -
 هندی - معروف است که هندوستانی باشد و کنایه از تیغ
 و شمشیر هندی هم هست -
 هنگ - به فتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی چرخ
 داروا - سنگین و مگین و وقار باشد ۲ - قصد و اراده و
 هنگ طرنه و جانی ۳ - غار و شکاف کوه باشد هم - وزن
 و مقدار هر چیز ۵ - زور و قوت و قدرت را گویند ۶ -

بسته بسیار و او فرودان باشد - نگاه داشتن و مخواری کردن
 ۸ - زیرک و عاقل و دانائی و شکاری باشد ۹ - قوم و قبیله
 لشکر و سپاه را گویند ۱۰ - ضرب و صدمه و آسیب آزار باشد ۱۱ -
 دم آبی که خورند یعنی زکام و هوازدگی هم نظر آمده است و بکرول
 زحیر و پیش شکم باشد و هندی صبح و خت اشتر غارت که بزبان
 عربی حقیقت میگویند -
 هنگار - به فتح اول بروزن زنگار یعنی تنزی و تیزی باشد -
 هنگار و - بسکون را و اول بے نقطه یعنی هنگار است که تنزی
 و تیزی باشد و به فتح راسه یعنی تنزی و تیزی کند -
 هنگاه - بروزن اندام یعنی وقت و زمان و گاه باشد و یعنی
 موسم و فصل هم آمده است که یعنی هنگاه هم گفته اند که جمع و گن
 و معرکه باشد -
 هنگامه - بروزن شهنامه مجمع و جمعیت مردم و معرکه
 باز بکران و قصه خوانان و خواص گیان و امثال آن باشد
 هنگامه طفلان - کنایه از دنیا و عالم است -
 هنگامه گیر - معرکه گیر و باز گیر را گویند -
 هنگامی - بروزن بدنامی ترجمه خلق الساعه است یعنی
 جانور است که در ساعت موجود شود و همچو پشه و مگس مانند آن -
 هنگفت - به فتح اول و کاف ساکن بروزن انگشت یعنی
 گنده و سطر و صغیر باشد و این معنی را بر جامه و پارچه پوشیدنی بیشتر
 اطلاق کنند و بضم اول هم آمده است و کنایه از بسیار هم هست
 و صاحب مؤید الفضل بجای نون تاسے قرشت آورده است
 که هنگفت باشد و در جای دیگر نیز بنام قرشت نوشته اند
 والله اعلم -
 هنگه - به فتح اول و کاف فارسی و سکون ثانی مخفف هنگامه
 است که مجمع و معرکه باشد -
 هنگه - به فتح اول و سکون ثانی و وال سبزی را گویند که
 بر روی آب به رسد -
 هنگه ماش - به فتح اول و ثانی با و رسیده و تاسے قرشت

بالت کشیده و بسین بے نقطه زوه نزویکان و مقر بان درگاه
 احدیت را گویند -
 هسوز - بروزن تو ز یعنی تا اکنون و تا حال باشد -
 هسوند - بروزن فرزند یعنی حیا و شرم باشد و آن انحصار
 نفس است از ترس آن که بساوا امر سے قبیح از و صادر شود -
 هسینیر - باحتیاتی مجهول بروزن نیز یعنی هسوز است که تا حال
 و تا اکنون باشد -

آتش بازی را هم گفته اند که چون آتش بران زنند بهو ارد و وصل
 و در آمدی را نیز گویند که از جا بایست غیر معین بهر سد و کنا یا زمره
 که در بے هواد هوس نفس باشند -
 هو بر - یعنی اول و سکون ثانی مجهول و فتح بایست اجد و راس
 بے نقطه سالن دوش و نقل و کنا باشد و یعنی پشتی و حمایت هم
 آمده است -

بیان ستانز و هم

در بایست هوزاد او مشتمل بر صفت و چهار لغت و کنایت
 هو - بفتح اول و سکون ثانی زرد آب و ریغی را گویند که از زرم
 و جرح است بر آید و آب در ویدان زخم و جرح است را نیز گفته اند
 و یعنی اول یعنی آه و نفس باشد و کلمه ایست که از بر آه آگاهانند
 و خبر دار کردن گویند و در عربی یعنی او باشد که ضمیر غائب است
 هو - بفتح اول و ثانی بالت کشیده معروف است و نام قره
 ایست از قره و اسمان و در اینجا جزمه ایست که اگر چه
 مردار در آن چشمه افتد باد و طوفان عظیمی شود و بر تپه که سپه
 آدم را بنیاد زد و در عربی آرزو سے نفس را گویند -
 هو احو - بروزن جفا جوے طالب عاشق را گویند
 هو اخواه - با حاء نقطه دار و او معدود بروزن چراگاه
 یار دوست و محب را گویند -
 هواری - بروزن هزاری خیمه بزرگ بارگاه سلاطین گویند
 هواری - با زاء نقطه دار بروزن نمازی یعنی سیکار و
 یک ناگاه باشد و کبر اول هم آمده است یعنی بارگاه هم گفته اند
 هو اسیده - بفتح اول و سین بے نقطه بروزن هر اسیده یعنی
 گویند که خون در آن کم شده و خشک گردیده و گندم گون شده باشد
 هو اسے خفتان پوش - کنایه از هو اسے ابر است -
 هو اسے سنجابی - یعنی هو اسے خفتان پوش است
 که هو اسے ابر باشد -
 هوانی - بروزن نوالی سخنان هرزه و لغو را گویند و نیز

هو بره - یعنی اول و ثانی مجهول و فتح بایست اجد و راس
 برنده ایست که آنرا عبری جاری و بترکی تو غدیری گویند و فتح
 اول یعنی برگشته و حیران باشد -
 هو بسیا - یعنی اول و ثانی مجهول و فتح بایست اجد و سکون سین
 بے نقطه و تحتانی بالت کشیده بزبان ژند و پاژند دندان را گویند
 و عبری سن خوانند -
 هو لمین - با بایست فارسی ویم بروزن سوختن یعنی ژند و پاژند
 رو را گویند و عبری وجه خوانند -
 هو به - یعنی اول و ثانی مجهول و فتح بایست اجد و دوش و کفت
 گویند و یعنی پشتی و حمایت هم است و این معنی بایست بانے
 اجد بایست حلی هم آمده است -
 هو جره - یعنی اول و فتح بهم و راس ترشت گیا هیست که
 آرزو سرخ مرد گویند و عبری عسی الراگی خوانند و یعنی گویند
 گیا هیست و آن بیشتر در تبریز هم رسد و هیچ آرزو در همداختل
 سازند و سیاه پلا در ابدان رنگ کنند و یعنی گویند گا و زبان
 تلخ است -
 هو خ - یعنی اول و ثانی و حاء نقطه دار ساکن نام بیت المقدس
 است و در قدیم قبله بوده است و الحال قبله نصاری است -
 هو خت - با ثانی مجهول بروزن سوخت یعنی هو خت
 که بیت المقدس باشد -
 هو ختن - با ثانی مجهول بروزن سوختن یعنی پر کشیدن
 و نیز و کشیدن و آمدن و پیدا شدن باشد -
 هو خست - یعنی اول و ثانی مجهول و حاء نقطه دار سین

بے نقطه و فوقانی معنی هوجت است که بیت المقدس باشد -
 هوجیدن - بروزن کوشیدن یعنی برکشیدن و بیرون کشیدن
 و پیدا شدن و آمدن باشد -
 هود - بضم اول و سکون ثانی مجهول و دال ابجد رکوبه و لغت
 را گویند که بر بالاسه سنگ آتش زنه نهند و چنان بر آن زنند
 تا آتش در آن افتد و جامه را نیز گفته اند که نزدیک بسوق رسیده
 و زرد شده باشد و بانامی معروف نام پیغمبر است مشهور و بی فتح
 اول در عربی یعنی توبه کردن و بچون بارگشتن باشد و ازین گفتند
 و جود شدن را نیز گویند و بی فتح اول و ثانی هم در عربی گویند
 شتر را می گویند و آن جمع بوده باشد -
 هود - بضم اول و سکون ثانی مجهول و فتح و ال و راء
 بے نقطه ساکن هر چیز زشت و زبون را گویند و مردم بد رو
 و بد قیافه را نیز گفته اند و بی فتح اول هم بنظر آمده است -
 هودول - بکسالت بروزن معنی رسیده باشد چه بودل بند
 رسیده بند را گویند و رسد گاه جایست که حرکات افلاک
 و کواکب ادرانجا ضبط می کنند -
 هووه - بانامی مجهول بروزن سوده یعنی حق و راست است
 باشد چنانچه بیووده ناحی و باطل و بهرزه را گویند و معنی که چشم
 بنظر آمده است که در مقابل نوباشد -
 هور - بضم اول و سکون ثانی مجهول و راء قرشت میست
 از نامهای آفتاب عالم تاب و بخت و طالع را نیز گویند و
 نام ستاره هم هست که بر هر سال یکبار طلوع میکند و بهندی
 بمعنی دیگر باشد -
 هورخس - بضم اول و سکون ثانی مجهول و فتح راء قرشت
 و خاوشین نقطه و از هر دو ساکن یعنی اول هورست که نام
 آفتاب عالم تاب باشد -
 هورمز - بضم اول و سکون ثانی مجهول و راء بے نقطه
 و میم مضموم بزاسه نقطه و از زده نام فرشته ایست و نام روز
 اول است از بهر ماه شمسی و نام کوب مشتری و نام دختر اژدها

اسفندیار باشد -
 هورمز - بانامی مجهول بروزن و زور و معنی هورمز است
 که نام فرشته در زاول است از بهر ماه شمسی نام کوب مشتری و
 دختر زاده اسفندیار باشد -
 هوز - بضم اول و سکون ثانی و زاسه نقطه دار آواز تند و نیز را
 گویند مانند صدای که از طاس برنجی و امثال آن بر آید و نام سخا
 و جالب نیز هست -
 هوزان - بروزن سوزان زگرگس شگفته را گویند -
 هوز مشیر - بضم اول و سکون دوم و فتح میم و شین نقطه دار
 بتختانی کشیده و براسه بے نقطه زده نام اموازیست و آن
 الکه ایست مشتمل بر چند محل و از اخوزستان هم می گویند -
 هوشره - بی فتح زاسه فارسی بروزن موزه پرنده ایست
 کوچک و از ابجدی صعوه میگویند و بازاسه هوز صفا پانیا
 چکاوک را گویند و عربان ابوالملیح خوانند -
 هوس - بانامی مجهول بروزن طوس یعنی هوا و هوس باشد
 هوسرب - بضم اول و سکون ثانی مجهول و سین بے نقطه
 و راء قرشت مضموم بیاسه ابجد زده بلغت زرد و پازند یعنی
 نیکنامی و نام نیک باشد -
 هوش - بانامی مجهول بروزن گوش زیرکی و آگاهی شوی
 و عقل و فهم و فراست را گویند و معنی روح و جان و دل هم
 آمده است و بلغت پهلو می یعنی مرگ و بلاکت باشد و زهر قاق
 را نیز گویند و بی فتح اول معنی کرو و فرود آمدن نامی باشد -
 هوشار - بضم اول و ثانی مجهول و ثالث بالفت کشیده و
 بزاسه نقطه دار زده تشنگی است شتر و مانند آن را گویند که بغا
 رسیده باشد -
 هوشازره - بی فتح زاسه نقطه دار یعنی هوشازره است که
 تشنگی اسبان و شتران باشد -
 هوشازیدن - بازاسه نقطه دار بروزن خوشانیدن
 بغایت تشنه شدن است شتر و سایر حیوانات باشد -

هوس

هوشمند - با هم بروزن گویند یعنی صاحب هوش باشد
 چه بنده یعنی صاحب و خداوند هم آمده است و عاقل و مجرد ازین تو
 هوشنگ - باثانی مجبول و فتح ثالث و سکون نون و کاف
 فارسی یعنی امر اول باشد و هوش و آگاهی و عقل و خرد را
 نیز گویند و نام فرزند چهارم آدم علیه السلام است که کسی از
 سلاطین پدید آدی بوده پدرش سیاک و جدش کیومرث
 نام داشته گویند آتش و آهن در زمان او بهم رسید و آلات
 زراعت کردن ساخت و جویداروان کرد و شهر و عمارت
 بنا نهاد و شیاطین را از مخالفت آدمیان دور گردانید و
 بعد از کیومرث بر تخت نشسته چهل سال پادشاهی کرد و
 بعد از او تاسی صد سال پادشاه در عالم نبود مردمان با نصا
 سلوک میکردند و متعزز یکدیگر نمی شدند و بعضی گویند از فرزند
 بن سام اوست و پیغمبر کتاب جاویدان خود که بجای نام
 استهار و اوز و اوزادگار مانده است و وجه تسمیه او به پیش او
 آنست که پیوسته از عدل و انصاف و احسان سخن گفته و خلق را
 برادری و پیش ترغیب فرموده و او را انبیا بخش نیز گفته اند
 و نام پادشاهی هم بوده از باستانیان یعنی از پیشینگان -
 هوش و ارشاد - با او و اولاد و زب فارسی و نون یعنی
 معصومست که به شیار شدن باشد و با صلح صوفیه صحیح است
 میان خواب و بیداری که سالک در آن فیض از عوالم عالیه
 قایض شود و بعالم معنی وصول یابد و بعضی از مغنیات مشابه
 کند و این معنی اختیار او نیست و موقوف است بفرود آمدن
 فیض و این را کشف و مشاهده گویند -
 هوشیدن - بروزن جو شدن یعنی تعقل کردن باشد
 چه هوش معنی عقل هم آمده است -
 هوفار یقون - بلیغ رومی نام دو امیت که آن را
 وادی رومی گویند و آن جبه باشد سرخ رنگ سمان بعد از
 و بصری زمان الانهار خوانند عرف الناس را نافع باشد و بول
 و حیض براند و آزا میوه فار یقون هم می گویند که بعد از حرف

اول یا حطی باشد -
 هوفسطید اس - بضم اول و فتح فا و سکون سین بے نقط
 و طای حطی بختانی رسیده و دال و بعد الف کشیده و بسین
 بے نقط زده بلغت رومی نام عصاره کجیته آتیس است که بهار
 شنگ و بصری اذ ناب کجیل خوانند -
 هوفقیه اس - بفتح فا و قاف بختانی رسیده و دال با
 کشیده و بسین بے نقط زده بلغت رومی رستنی باشد سرخ
 رنگ بسیار مائل و بصری عصی الراعی گویند و اصل قلابش
 است خون راه بند و -
 هوفیلوس - با فای بختانی رسیده و لام بو او کشیده و
 بسین بے نقط زده بلغت یونانی گیا بهیست که آن را
 بفارسی شنکار و بصری حمیر خوانند برگ آن سیاه لسنی
 مائل است با سر که بر بهت طلا کنند نافع باشد از اخس الحاکم هم
 می گویند -
 هوفوگیک - بضم اول و کاف فارسی و یای حطی مفتوح بکان
 زده و مخ شب آویز را گویند که مرغ حق گوے است -
 هوفوگیک - بضم اول و سکون ثانی مجبول کاف فارسی ضم
 و بختانی مفتوح و کاف و گیر ساکن کالک را گویند که خرزهره
 فارسیه باشد -
 هوفول - بضم اول و باثانی مجبول بروزن غول یعنی بلند
 و رفیع باشد و معنی راست و درست هم آمده است و بفتح
 اول یعنی ترس و بیم باشد -
 هوفولس - بالام و سین بے نقط و حرکت خیر معلوم جهان را
 گویند و بصری روح خوانند -
 هوفولشک - بضم اول و کسر ثالث و سکون شین نقطه و آ
 و کاف مردم کشیف و کبیتی را گویند و شخصی که پیوسته خست
 خود را طوشت گرداند -
 هوفولک - بضم اول باثانی مجبول بروزن کوچک جوز بازی
 و گردگان بازی را گویند و بعضی گردون بازی را گفته اند

<p>هر یک مرد گیرے را هو و خوانند - هوے - بضم اول و سکون ثانی و تحتانی یعنی ترین هم باشد هوید - بضم اول و فتح ثانی و سکون تحتانی و وال جهاز شتر گویند و آن بجزله بالان اوست و بعضی گویند این لغت بفتح اول و کسر ثانی است و آن گویید باشد نیم آگنده یعنی پریشم که آزار بر دور کوهان شتر در آورند - هوید - بضم اول برون سوید یعنی ظاهر و روشن و مین باشد یعنی در نهایت ظهور - هویدک - بضم اول و فتح ثانی و سکون تحتانی و وال بی مفتوح بکاف زده یک از پیشوایان محمدان است - هوید - بضم اول برون بویه دوش و کتف را گویند و بمعنی پشتی و حمایت هم آمده است -</p>	<p>و آن چرخے باشد که طفلان از چوب و خلاش سازند و بر آب روان نصب کنند تا آب بران خورده بگردش در آید و به فتح اول آبله دست و پارا گویند و معنی بلاکت هم آمده است و موز را نیز گفته اند که انگو خشک شده باشد هولی - بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بتحتانی کشیده گره اسپه را گویند که هنوز زمین بر پشت او ننهد باشد و بهندی یعنی آهسته و بهوار باشد و بضم اول هم در بهندی نام عید و جشن است - هوم - برون موم نام مردیست از آل فریدون و او پیوسته در ویرانها بسر بوسه روزی افراسیاب در یکے از کوههاے آذربایجان گرفت و نزد کیمسر و برود نام درخته هم هست شبیه بدرخت گز و در حوالی فارس بسیار خوب است و سابق آن گره بسیار دارد و برگ آن برگ درخت یاسمین میماند مجوس در وقت زهرمه از آن چوب در دست گیرند و بزبان بهندی یعنی ضیافت آتش باشد و آن چنان است که انواع گوشتها و دروغنها در آتش ریزند و چیزها خوانند و طلب مطالب مدعیات خود کنند هو محس - باثالث بالف کشیده و ضم خای نقطه و وسین بی نقطه ساکن نام پدر ارسطوست که معلم اول باشد هو مان - باهم برون چوپان نام برادر پیران و بسیار و او در جنگ کماند بر دست بیزن کشته شد - هوان - بفتح اول و سکون ثانی و وزن مین شیار کرده کلوخ زار را گویند و زراعت را نیز گفته اند که سنگ و کلوخ بسیار داشته باشد و در عربی یعنی آهستگی و آرام باشد و بضم اول کلمه ایست که از براس تاکید گویند و در عربی خواری و بی غیرتی و خوار شدن باشد و زریست رائج و ملک و کن - هو و - بضم اول و سکون ثانی و و او آخر و سنی را گویند و آن دوزن است که در کالج یک مرد می باشد و</p>
<p>بیان هفتاد هم</p>	
<p>در باے هوز با یای حلی مثل هر چهل یک لغت کنایت</p>	
<p>هم - بفتح اول و سکون ثانی بلفظ دربی و لغت بهند بمعنی هست باشد که در مقابل نیست است و کلمه ایست که بجست آگایانیدن و خبر دار گردانیدن در مقابل تهدید و تخویف و زجر و استهزا گویند و گاهی در مقام تحسین هم گفته اند -</p>	
<p>همیاسه - بفتح اول برون لواسه دوالے را گویند که بران تنگ زین اسپ را بر پشت اسپ و تنگ بالاسه پار را بر پشت چار و آبکشند -</p>	
<p>همیاطله - باطای حلی برون مقابله نام شهرے و مدینه بوده است -</p>	
<p>همیب - باثانی مجهول و باے ابجد بلفظ ژند و پاژند عاقبت کار را گویند -</p>	
<p>همیتال - بفتح اول و سکون ثانی و فوقانی بالف کشیده و بلام زده بلفظ بخار آمد دم قوی بهیکل و توانا باشد و ولایت ختلان را نیز گویند از ملک بدخشان و بادشاها</p>	

آنجا راهبیا که می گفته اند و این جمع بطریق جمع عربی آمده است
همچو افغان که جمع آن افغانه است -

همستان - پنج اول و فوقانی بروزن شیطان یعنی کذب
و دروغ باشد و کسر اول هم آمده است -

همچ - کسر اول و سکون ثانی مجهول و جیم فارسی بر طرف
و متعدد گردیده و لاشه را گویند و کنایه از اندک و قلیل
و کم هم هست -

همید - پنج اول بروزن صید چیزه را گویند که بزیرگان
بدان خرمن کوفته را بیاود دهند -

همیدخ - پنج اول بروزن بر رخ اسپ تند و تیز و جهنده
را گویند و بجزئی طم خوانند و بجای خاصه نقطه دارد جیم هم آمده است
همیر - بانامی مجهول و راسه فرشت آتش را گویند و بجزئی
نار خوانند و معنی طاعت و عبادت هم آمده است و بزبان
علمی اهل هند طلار گویند -

همیر او - کسر اول بروزن بید او خود تازه روسته و
خوشحال بمرود و نمودن باشد و بجزئی بشیر خوانند -

همیر مید - بانامی مجهول و ضم باء ایجاد سکون و ال خام
و ضد متگار آتشکده را گویند و قاضی و معنی گبران را نیز گفته
و بعضی خداوند بزرگ و حاکم آتشکده را می گویند و بعضی
آتش پرست هم آمده است و صوفی مرغان را نیز گویند که
ریاضت کش باشد -

همیر سا - بانامی مجهول و سین ب نقطه بلف کشیده و بعضی
پارسا باشد و آن شخص است که در تمام عمر خود بازن ترویجی
نکرده است -

همیرک - بروزن زیرک که بچه بزرگ گویند که بزغال باشد و
بعضی گفته اند که همچنانکه بچه گو سفند را برده می خوانند و بچه شتر را
همیرک می گویند -

همیر مند - با هم بروزن ریشخند کی از القاب گناسپ است
و معنی آن عابد و عبادت کننده باشد و نام رودخانه هم هست

در ولایت نمروز -

همیرون - کسر اول و ضم ثالث بروزن بیرون نوسه از
نست و آذربایجانی نصب خوانند و آن محکم و میان برید باشد
گویند اگر بهار و گل آن بگوش رود گوش را اگر کند و گل آن به پنبه
برزده می ماند -

همیر می - کسر اول بروزن و معنی خیری است و آن گله
باشد معروف که شبها بوسه خوش کند -

همیر کبک - کسر اول بروزن و معنی اجز است که مخت و پشیمان باشد
و در فارسی باء هوز با حاء حقی بدل میشود و لغت بطلوی
و لوگرایه بان را گویند که بدان آب بر اطراف حمام ریزند و
نشت و شود هند و درین زمان بدو کچه مشهور است -

همیر ار ما - کسر اول و ثالث بلف کشیده و بزاسه نقطه
زوه و سیم و الف بلغت سریانی رستنی باشد که آذربایجانی لغت
گویند اگر زن پیش از جماع قدره از ان بخورد برگیره و آلبستن
نشود و بعضی گویند این لغت رومی است -

همیش - باشین فرشت بروزن و معنی هیچ است که لاشه
و معدوم باشد و بافته را نیز گویند از گتان که بیشتر در بلاد
هندوستان بافند و آهین جفت را نیز گویند و آن آهین
باشد که زمین را با آن شیار کنند -

همیشتر - بر فتح اول و شین نقطه دار بروزن قیصر کنگر صحرائی
است و در اسی آن زیاد بر یک گز میشود و شگوفه آن
پهن بود مانند بنفشه و در میان شگوفه آن مانند پنبه جیر است
اگر در گوش مردم رود که گرداند -

همیگر - با کاف فارسی بروزن قیصر سپ کیت را گویند
یعنی سپ سرخ که بسیار مایل بود و یال و دم سیاه
باشد و کسر کاف هم بنظر آمده است -

همیکل - با کاف بروزن بیقل تجان را گویند و هر تاله که عظیم
پنج باشد و معنی صورت و تنه هم هست و هر جوانی را نیز گویند که گنده
و عظیم و جیم باشد و معنی تعویذ و عا و باز و بند و محال مشهور است -

همیگل سبتن - کنایه از مردن و وفات یافتن باشد -
 همیگل خاکی عنبار کنایه از مجسد و قالب آدمی زو باشد -
 همیگل رضوان - کنایه از هیأت بهشت است -
 همیل - بانائی مجهول معروفست و بعربی قافله صغار سیگورند
 همیلا - بفتح اول و سکون ثانی و لام الف باشد را گویند و آن
 برنده است شکاری کوچکتر از باز -
 همیللاج - بفتح اول بروزن قیقاج این لغت یونانی است
 و معنی آن چیزی زنگانی باشد و آنرا بنحمان فارس کد باو گویند
 و آن دلیل جسم مولود است به طلاج منجمن چنانکه که خدا دلیل
 روح بود و کیفیت و کیمت عمر مولود را ازین دو دلیل استخراج
 کنند و بعضی گویند این لغت هندی است -
 همیلوس - بفتح اول بروزن بدخوشه چار مغز بازی و
 گردگان بازی را گویند و کسر اول هم آمده است لیکن معنی
 بازی لاعلی استین -
 همیلک - بروزن و معنی حیل باشد و کلمه نیک را نیز گویند -
 همیلیدین - کسر اول بروزن بچیدن یعنی فرو گذاشتن
 و ترک دادن و فرو انداختن باشد -
 همیغی - ناند که لفظ همیلک صاحب برهان بروزن و معنی حیل نوشته
 در هیچ لغت دیگر یافته نشده اما ششک بندقه رنگ شعوری می نویسد
 که همیلک بفتح اول یعنی که خدا و خداوند نماز است و کلمه نیک را بازنه

همیم - بفتح اول و ثانی و سکون همیم یعنی هشتم باشد یعنی موجود
 و حیات دارم و حاضر -
 همیمه - کسر اول و ثانی مجهول بروزن نیمه گشتا بر را گویند و همیمه
 را هم گفته اند و معنی اول بفتح اول هم آمده است که بروزن نیمه باشد
 همیمه تر فروختن - کنایه از مکر و حیل و تزویر کردن باشد -
 همین - بروزن شین یعنی این و اینک باشد و بعربی را گویند
 و معنی گفتن هم گفته اند و کلمه ایست معنی زود و شتاب و تعجیل که
 در محل تاکید و امر گویند یعنی زود باش و شتاب یعنی سیلاب
 هم آمده است و بعضی گویند باین معنی عربی است -
 همینا همین - بابا به روز بروزن نیک آئین به معنی
 شتاب زدگی و تعجیل باشد -
 همیند - کسر اول و سکون ثانی و نون و و ال ایچد معنی
 هند است که هندوستان باشد -
 همیون - بفتح اول بروزن زبون معنی شتر باشد مطابقا
 بعربی بعیر خوانند و بعضی گویند همیون شتر جازه است و بعضی
 شتر بزرگ را گویند و هر جانور بزرگ را نیز گفته اند و اسباب
 هم هیون خوانند -
 همیوند - کسر اول بروزن ریون یعنی عفت و پریرنگاری باشد
 همی - بفتح اول و کسر ثانی و سکون ثانی یعنی هستی باشد
 که در مقابل نیستی است و کسر اول هم گفته اند -

گفتار بست و هشتم

از کتاب برهان قاطع در حرف یای حطی با حروف تهنجی مبتنی بر نوزده بیان
 و محتوی بر دو صد و بست و هفت لغت و کنایت

و معنی ضلع و بکار نیامدی باشد و پیدا کننده و یابنده را	بیان اول
هم گفته اند و امر باین معنی هم هست یعنی بیاب و پیدا کن - یا بر - کسر ثالث بروزن عاجز و سه و وزینه را گویند	در یای حطی با الف ششکل برصفت پنج لغت و کنایت یاب - بسکون باء ایچد معنی نابود و دهر زه دبی حاصل

که سلاطین در وجه بیعت از باب استحقاق و غیره دهند و برتری
سیورغال خوانند -

یا خستن - بروزن ساختن یعنی بیرون کشیدن باشد
مطلقاً و بر آوردن تیغ از غلاف بود و یعنی زدن و انداختن
و آشکار کردن و پدید آمدن سوال نمودن هم هست -

یا خسته - بروزن ساخته یعنی بیرون کشیده باشد از آنکه
شمشیر و تیغ را از غلاف بیرون کشیده باشد یا چیزی دیگر از آن
جای دیگر و یعنی حجره که آن خانه است و حجره که خم کوچک باشد
هم هست و شبه و نظیر مانند را نیز گویند -

یا خستی - بروزن ساختن ماضی یا خستن باشد یعنی تیغ را بیرون
کشید و قصد کرد و اراده نمود و انداخت و زد و آشکار نمود
و یعنی بیرون کشید و انداخت و قصد میکرد هم هست
و یعنی مخاطب هم آمده است یعنی تو بیرون کشیدی و تو قصد
کردی و تو انداختی -

یا و - بروزن شاد معروف است که در خاطر نگاهاستن باشد
و یعنی بیداری هم هست که در مقابل خواب است و نقش
نگار را نیز گویند -

یا و - بروزن مادر نام روز و از دهم هر ماه است و در آن
روز جشن سازند -

یا و گار - بسکون ثالث و کاف فارسی بروزن تاجدار
انچه یار و دوست بهم بطریق تحفه بفرستند -

یا و تمدان - بر فتح ثالث و وال دیگر بروزن باد بخان
پادشاهان جهان و خداوندان دوران باشد -

یا و ه - بروزن ساده قوت حافظ را گویند -

یا ر - بسکون راس قرشت یعنی دوست و محب و اعانت
کننده باشد و یعنی آشا هم گفته اند و دوسته باون را نیز گویند -

یا ر - بروزن خارا قوت و قدرت و توانائی و زهره و
ولیری را گویند و مجال و فرصت را نیز گفته اند -

یا ر اسپند و یار اسفند - هر دو یعنی سپند یا رست

که بر کشتاسب باشد و انوری بر تقدیم یار بر سفند بظلم آورده است
یار و - بر فتح ثالث و سکون وال و بعد یعنی می تواند و قدرت
و یار اس این دار و دوازده ستش می آید -

یار رس - باره قرشت بروزن باز پس یعنی مددگار
و یاری دهند باشد -

یار ستن - بر فتح راس ب نقطه بروزن و استن بر معنی
توانستن باشد و یعنی دست درازی کردن هم هست -

یار فر و می - کنایه از تعریف کردن و تحسین نمودن باشد -
یارک - بر فتح ثالث و سکون کاف بجدان را گویند و عماد
بهری شمشیر خوانند پوسته نازک که بر سر و رویه بپوشیده

و آنرا بر عربی سلامی گویند خصوصاً و تصغیر یا هم هست نوعی از
خوانندگی باشد که غلجای برخشان یعنی زندان و او با نشان آنجا کنند
یار کی - با کاف بختائی کشیده یعنی توانائی و قدرت و
زهر و قوت و مجال و فرصت باشد -

یار مند - با میم بروزن بار بند یعنی دوست و اعانت کننده
و یاری دهند باشد -

یار نامر - بروزن کار نامه یعنی کار نیک نیک نامی باشد -
یار ه - بروزن چاره دست بر بن را گویند و آن حلقه باشد
از طلا و نقره و غیر آن که بیشتر زنان در دست کنند و یار و معر

آنت و بر عربی سوار گویند و معنی طون کردن هم بنظر آمده است
و نیز مر که باشد از ادویه ملینه که اطباء جهت تسهل سازند و معر

آن یا یاج است و مشهور یا یاج بود و معنی باره هم آمده است که
توانائی و قوت و قدرت باشد و معنی مقدار و اندازه هم هست

یاری - بروزن لاری یعنی وسنی باشد یعنی دوزن که یک
شهر داشته باشند هر یک مر دیگر را یار است باشد و بر عربی ختر

گویند و بعضی دوزن را گفته اند که در خانه و در اور باشد -
یا ز - بسکون زاس نقطه دار یعنی ملوک کننده و بالنده باشد چه

در خسته که باله گویند یا ز یعنی بالید و دست بچرب دراز کرد
را نیز گفته اند و معنی ارش هم آمده است و آن مقدار است باشد

را نیز گفته اند و معنی ارش هم آمده است و آن مقدار است باشد

از سرانگشتان دست تا رنج که بر عربی مرفق خوانند و معنی پچاکنده
 و پیچیدن هم آمده است و قصد و اراده کننده را نیز گویند و امر را
 معنی هم هست یعنی بریال و درازکن و بر پیای و اراده نلای
 یازان - بروزن نمازان یعنی قصد کنان و اراده کنان
 و پیای کنان باشد -
 یازو - بروزن ساز یعنی اراده کند و قصد نماید و دراز سازد
 یازون - بکثرت فتح و ال مخفف یازیدن است که قصد و
 آهنگ کردن و بلند شدن و دست بچیز دراز کردن باشد -
 یازش - بروزن سازش معنی قصد و آهنگ و اراده
 و نمودن بالیدگی و درازی باشد -
 یازند - بروزن پانز معنی شکل و بیات باشد -
 یازنده - بروزن سازنده معنی قصد و آهنگ و اراده
 کننده باشد -
 یازره - بروزن غازه یعنی لرزه باشد که از لرزیدن است
 یازیدن - بروزن و معنی بانیدن است که لنگ کردن باشد
 و معنی قصد و اراده و آهنگ کردن و بلند شدن هم هست -
 یاس - بروزن طاس مخفف یاسمن است و آن گل باشد
 معروف و در عربی معنی دانستن و ناامیدی باشد -
 یاسا - بروزن کا کا معنی رسم و قاعده و قانون باشد و
 بترکی ما تم را گویند -
 یاساق - بروزن ناچاق شریعت مغلان را گویند -
 یاسان - بروزن آسان یعنی لائق و سزاوار باشد و نام
 پیغمبر است از پیغمبران عجم -
 یاسج - بکسر ثالث بروزن خارج تبریکان و از را گویند و معنی
 گفته اهرتیر است که پادشاهان نام خود را بر آن نویسند و بنام
 ثالث و حیم فارسی هم آمده است -
 یاسم - بروزن کاظم معنی یاسمن است و آن گل است مشهور -
 یاسمن - بفتح ثالث و بضم سکون نون نام گل است معروف و
 آن سفید و زرد و کبود می باشد و سفید آن بهتر است معنی یازان

یاسمون - بضم میم و سکون واو و نون یعنی یاسمن است و
 مذکور شد -
 یاسمین - بکسر میم و سکون واو و تحتانی و نون یعنی یاسمون
 است که گل یاسمن باشد -
 یاسه - بروزن کاسه معنی راه و رسم و قاعده و قانون باشد
 و معنی خواهش و آرزو هم آمده است و بر عربی تمی گویند -
 یاشق - بضم شین نقطه دار بروزن قاشق نام درخت است -
 یافته - بروزن یافته قبض الوصول و حجت و صل خاطر را گویند
 یا فر - بفتح ثالث بروزن ساغر بازگردد قاص را گویند و بکسر
 ثالث هم آمده است -
 یافه - بفتح ثالث بروزن نافه گم شده و ناپدید گشته را میگویند
 و سخنان هرزه و بیوده و سردرگم و پریشان و پزیران و فحش
 نیز گویند که یاوه باشد -
 یاقوت - باقاف بروزن باروت نام جوهر است مشهور
 و آن سرخ و زرد و کبود نیز می باشد گرم و خشک است در جنگ
 و قائم النار یعنی آتش او را صنایع نمی کند و با خود داشتن آن
 دفع علت طاعون کند -
 یاقوت خام - باخاسه نقطه دار بابت کشیده و بپیم زده
 کنایه از لب معشوق است -
 یاقوت روان - کنایه از اشک خونین و شراب اعلی باشد
 یاقوت سر بسته - کنایه از مین معشوق و بهای خاموش باشد
 یاقوت مذاق - کنایه از شراب اعلی و اشک خوبی باشد
 و کنایه از خون هم هست و بر عربی دوم خوانند -
 یاقوت ناروان - یاقوت زمانی را گویند و آن نوسه
 است از یاقوت -
 یاکند - بفتح کاف بروزن پانز معنی یاقوت است و آن
 جوهر باشد معروف -
 یال - بروزن بال معنی گردن باشد و طلقا اعم از گردن
 انسان و حیوان و گاو و بر عربی عنق گویند و بیچ گردن را نیز گفته اند

<p>دریای حلی باباے اجد شمل بر چهار لغت</p>	<p>و یعنی بازو هم آمده است که از دوش باشد تا فرقی و موسی گردن</p>
<p>یاب - بی فتح اول و سکون ثانی تیر میکان دار را گویند - یابا - بی فتح اول و ثانی بالف کشیده و به فوقانی زده یعنی خراب است که در مقابل آباد باشد -</p>	<p>اسب را نیز گویند یعنی فرزند و عیال هم هست و مستی حیوانا را نیز یاب گویند چه هر حیوانی که مست شود گویند یاب آمده است و یعنی روست و رخساره هم بنظر آمده است -</p>
<p>یبروج - باره قرشت بروزن مخلوج در مویه الفضلا یعنی مردم گیا باشد که بیخ لفاح است و بعضی گویند لفاح میوه یبروج است و در جاب دیگر همین معنی بجای جیم حای بے نقطه و بجای حرف اول باء اجد و داخل لغات عربی نوشته بودند و اصح این است -</p>	<p>یالمند - باسیم بروزن پاسبند یعنی عیال مند است چریا یعنی فرزند و عیال هم آمده است - یال - بروزن لاله شاخ گا و را گویند - یام - بروزن لام پس را گویند که در هر منزله بگذارند تا قاف که بر حرت رود و بران سوار شود تا منزل دیگر -</p>
<p>یابست - بی فتح اول و ثانی و سکون سین بے نقطه و فوقانی گیاه بی باشد صحرائی شبیه باسفنناخ و آزاد را شها کنند و بهری غملول خوانند -</p>	<p>یابن - بروزن جان یعنی ندیان باشد و آن سخنان نام بود که بیاران خراگیند و صوفیه نیز در عالم غیب مشاهده میشود یان می گویند و یانات جمع آنست و عربان کشف خوانند و طرف و جانب را می گویند و امر بسوختن هم هست -</p>
<p>بیان سوم</p>	
<p>دریای حلی باباے قرشت شمل بر چهار لغت و کنایت</p>	<p>یانه - بی فتح نون یعنی باون باشد مطلقا و آن ظرفی است که</p>
<p>یتاق - بی فتح اول ثانی بالف کشیده و بقاف زده یعنی پاس پاسن آستن و محافظت کردن باشد و بضم اول هم آمده است یتاقی - بی فتح اول بروزن مذاقی پاسبان و نگاه دارنده و محافظت کننده باشد و بضم اول هم آمده است -</p>	<p>چیز باوران گویند و معنی زرنگ هم هست و آن نخ است که روغن ازان گیرند و بهری کتان خوانند - یاود - بی فتح و او بروزن آمد یعنی یابد است که از یافتن باشد چه در فارسی باء اجد بود و تبدیل می یابد و همچنین برعکس - یاور - بروزن ساغر یعنی یاری دهنده و مددگار باشد و دسته باون را نیز گویند و نام روز و بهم است از هر ماه -</p>
<p>یتوق - بی فتح اول و ثانی بوا کشیده و بعین بے نقطه زده هر بنای را گویند که در وقت بریدن آن شیره از او بر آید گویند اگر شیره بعضی ازان را در آفتاب بر سر آن میوه را ببرد و اگر مکرر کنند دیگر نرود و جمع آن یتوقات باشد و آن هفت است مازریون و ششبرم و ششبرم و آن عمره و عطشها و جلدان و ماهوانه و گویند عربی است و حرف اول آن تاسه قرشت است و اصح این است -</p>	<p>یاوگی - بی فتح و او و کاف فارسی بختانی کشیده یعنی گمشدگی و ناپدید گشتنی و هرزه گویی و بے حاصلی باشد - یاوند - بروزن و معنی یابند است که از یافتن باشد و در قاف باء اجد بود و برعکس تبدیل می یابد و یابنده را نیز گویند یعنی شخصی که چیزی یافته باشد و پادشاه را نیز گفته اند - یاوه - بروزن ساوه یعنی یاقه است که ناپدید گشته و گمشده و سخنان سردرگم و هرزه و ندیان و شش و دشنام باشد - یاسے - بروزن نایه بیار و ناخوش و ناچاق را گویند -</p>
<p>بیان چهارم</p>	
<p>دریای حلی باخانے نقطه دار شمل بر چهار لغت و کنایت</p>	<p>بیان دوم</p>

پنجم - به فتح اول و حسیم فارسی و سکون ثانی ثانی و کلام
را گویند -

سیخ و برهشت - نوع از حلو باشد و بعضی گویند حلو است
برنج است -

مکھنی - به فتح اول و سکون ثانی و نون بتجانی کشیده یعنی
پخته باشد که در مقابل خام است و یعنی ذخیره هم آمده است و
آن هر چیزی باشد از مال و زر و اسباب و غله و حیوانات و
حیوانات و غیر هم که آنرا نگاه دارند تا وقت حاجت بکار آید
و گوشت پخته شده و گرم و سرد را نیز گویند -

سیخ و سیخ - به فتح دو باء حطی و سکون دو حاء نقطه دار کلمه
ایست که ساربانان در وقت خوابانیدن شتر گویند -

بیان پنجم

دریای حطی با دال اکبر مثل برین لغت و کنایت

پد بیضا - مشهور است و آن از جمله معجزات موسی علیه السلام
بود گویند هرگاه موسی علیه السلام دست از نعل برمی آورد
نوعی از دست او تا آسمان ترقی می کشید و عالم روشن می شد
و چون به نعل می رسید بر طرف می شد و بعضی گویند در کف دست
او نور می بود که چون آمدن می درخشید و بجانب هر که می شد
به روش می شد و چون دست را به نعل می برد آن سخن بهوش
می آمد و بعضی دیگر گویند که کف دست موسی سوخته بود و
نشان سفیدی از سوختگی آتش در دست او بود و الله اعلم -
پدره - به فتح اول و راء قرشت و سکون ثانی لبلاب و
عشق را گویند که عشق بیجان باشد و آن نباتی است که بر درخت
می پیچد -

پدق - به فتح اول و ثانی و قاف درختی است مانند زرد آلو
و آنرا میونانی خاما و قطی گویند و سیوه آنرا بل خوانند که سبک است
ابجد و سکون لام و در سه ملامت بکار برزند و مابین معنی با و اول
نقطه دار هم بنظر آمده است -

پدمن - به فتح اول و سکون ثانی و سیم مکسور بیون زوده

بغت زنده و پازند یعنی دست است که بعر بی بد خوانند -

پده - به فتح اول و ثانی برف و باران آوردن را گویند
بطریق عمل سحر و ساحری و این عمل در مادران النهر شهرت دارد

بیان ششم

دریای حطی باراء قرشت مثل بر سیه و لغت و کنایت

پیرا - به فتح اول و ثانی بالف کشیده چین و شکنجه را گویند که
در اندام آدمی و چیزهای دیگر بهم رسد -

پیراع - به فتح اول و سکون مین بے نقطه در آخر در عربی
یعنی نصب است که نئے بیان پر و محکم باشد -

پیراغ - به فتح اول و سکون غین نقطه دار در آخر ایسے را
گویند که از بسیاری سواری قابلیت آن پیدا کرده باشد که برود
سوار شده از جهل بجای ایلخاز کنند یعنی بزودی بروند و

یعنی اتفاق و مصلحت بهم بنظر آمده است -

پیرامیع - به فتح اول و کسر سیم و سکون نهمانی و مین بے نقطه
در عربی نام دوائی است که آنرا ایلون و مارچوبه و مارگیا گویند

پیرخف - به فتح اول و سکون ثانی و حاء نقطه دار مفتوح بقاف و
جیم زده یعنی بر خنج است باباے ابجد در اول و آن سنگینی و

گرانی باشد که در خواب بر مردم افتد و آنرا بعر بی کابوس گویند
پیرسخ - به فتح اول و ثانی و سکون غین نقطه دار معنی پیراغ است
که آب سواری کرده شده و آرموده باشد -

پیرقانی - با قاف بالف کشیده کناپه از زرد شده و
خران شده باشد -

پیرم - به فتح اول و وزن مرموزنی اظهار چشم برآه داشتن باشد
پیرمغان - بر وزن و معنی ارغمان است و آن تخمه و چینه است
باشد که چون از جالب بجای آید بطریق سوغات بجهت
بزرگان و در دست آن آورند -

پیرمق - به فتح اول و سیم بر وزن ابلق یعنی درم و دینار باشد
پیرنا - به فتح اول و سکون ثانی و نون بالف کشیده یعنی
حناسه و آن چیزی است که بر دست و پانند می تازند گنیم شوم

و در خضاب یعنی رنگ بریش هم بکار برند -
 یکنداق - به فتح اول و ثانی و سکون نون و و ال با لغت
 کشیده و بقاف زده یعنی رود گلنه باشد که جمع رود است
 و شمه و دو اسه را نیز گویند که نرم و سفید و جسم باشد -
 بریان - به فتح اول و نون همیان نام شهر سمرقند است
 و آن شهر باشد در ماوراء النهر -

بیان هشتم

در یاسه حلی باز سه روز مشتمل بر هشت لغت
 یز - به فتح اول و سکون ثانی گنیاست باشد بر خار که بر اطراف
 خیمه و جایگاهست نمند که مردم و جانور نتوانند آمد -
 یز بهائش - بابا به بعد نون و تاءه قرشت بروزن
 از دها فکن بخت زند و پاژند زمره مکرون مغان را گویند
 بوقت طعام خوردن و یز بهائی یعنی زمره میکم من از بر
 طعام و یز بهائش یعنی زمره کنند و زمره کرد بر طعام -
 یزدادی - بروزن بغدادی قلیه و قیمره را گویند که بعد از
 پختن شدن تخم مرغ بر بالاسه آن ریزند و یعنی یزدادی گویند
 را گویند که در درون آن تخم مرغ پخته باشد و آنرا یزدادین
 هم می گویند که بعد از یاسه حلی در آخر نون باشد -

یزدان - به فتح اول و سکون ثانی و و ال با لغت کشیده
 و بنون زده یک از نامهای خداست تعالی است جل جلاله
 و نام فرشته هم هست که فاعل نیست هرگز از و شر نیاید و
 ثویه آفریننده خیر یزدان و آفریننده شر الهمین گویند و
 همچنین آفریننده نور یزدان و آفریننده ظلمت را الهمین
 و فقها خداست باطل را و شعر احداست حق را گویند -
 یزدان بخش - نام وزیر هر مزین انوشیروان بوده است -
 یزدجرد - بکسر جیم معرب یزدگرد است که پدر بهرام گور باشد
 و او را یزدجرد الاثیم می گفتند بنیابت ظالم بود روزی
 در کنار چشمه کشت که از اعمال طوبی است سببه او را کلد زده
 او کشت و نام پسر زاده انوشیروان هم هست که آخر طوبی کعبه

گویند و شهر مرو و یاد شهر فرشتا پور بر دست ملازمان خود و آسیا پا
 کشته شد -
 یزک - به فتح اول و ثانی و سکون کاف جمع قلیل و فرور
 کمی را گویند که در مقدمه و پیشاپیش لشکر راه روند و یکی قر اول
 خوانند و پاس و پاسبان را نیز گفته اند و یعنی جاسوس هم است
 یزتم - بروزن و زنه شوهر خواهر را گویند -

بیان نهم

در یاسه حلی با سین بی لفظ مشتمل بر دو لغت
 یسار - بروزن قطار یعنی را گویند که او نیستند از در و زمین
 دیدن روسته او نامبارک است و در عربی چپ را گویند که در
 برابر راست است -
 یسالی - به فتح اول بروزن جمال تابه را گویند که از گل
 و عیال همین سازند و روزی عید جشن و عشرت بر سر نمند -

بیان دهم

در یاسه حلی با سین لفظه مشتمل بر هفت لغت
 یسبب - به فتح اول و سکون ثانی و باه فارسی یعنی شیم
 است و آن سنگی باشد معروف و خاصیت است -
 یسبت - بروزن هشت نام سنگی باشد از کتابند یعنی
 قیسه از اقسام کتابند نزد چوینک یعنی قسم است -
 یسشتن - به فتح اول بروزن کشتن بخت زند و پاژند یعنی
 زمره مکرون و چیز خواندن باشد بر طعام و آن عبادتی
 است مغان را در وقت طعام خوردن -
 یسفت - باقا بروزن و معنی یسبت است و آن سنگی باشد
 معروف گویند با خود دارند آن از صاعقه این باشد -
 یسک - بروزن اشک شبنم را گویند و آن رطوبت باشد
 که شبها بر سبزه نشیند یعنی خالص و بخش هم آمده است چها
 و بدان بزرگ پیش سباع و بهائم را گویند که بدان ضرب کنند
 و بعد بی تاب خوانند -
 یسشم - به فتح اول و سکون ثانی و هم معروف است و آن سنگی باشد

و با خود نگاه داشتن آن بحیث دفع آفت برون خوب است -
یثیمه - بروزن چشمه جرم و پوست خام را گویند که بزور دست
مالش رسانیده باشند نه با کشش و دباخت -

خاقان چین است که در حباله کحلج بهرام گور بود -
یعنای - بر فتح اول نام شهر است در ترکستان منسوب بخوان
یعنی صا - بر فتح اول و سکون ثانی و نیم تثنائی رسیده و صا
بے لفظ بالف کشیده رستنی باشد خود روسته خصوصاً در کوهستان
و آزار بواسطه سگوند اگر عصاره آرزو چشم چکانند روشنی چشم
را زیاد کند -

بیان و هم

دریای حطی با عین لفظ دارش مثل برینده لغت
یعنای - بروزن عوام عول بیابانی را گویند -
یعنی - بر فتح اول و تاس قرشت بروزن اعرج نوع از
مار باشد زرد رنگ خوش خط و خال و آن بیشتر در باغها و
سبزه زار می باشد و از گزیدنش آزار می رسد و بعضی
گویند که آن مار کس را نمی گزد و زهر هم ندارد -

یعنی غ - بر فتح اول و سکون ثانی و وزن بالف کشیده در
بغین لفظ دار زده کلاه زردوزی را گویند و کبیر اول در
جمعیت مردم و لشکر را گویند در یک جا و جا را نیز گویند
که لشکر و مردم در آنجا جمع شوند -

یعنی - بروزن شطرنج یعنی شش است که مار سبزه زار باشد
و گزید و آسیب رساند و این معنی بجای حرف ثانی ناهم
آمده است -

بیان یازدهم

دریای حطی با فاش مثل بر و لغت
یعنی - با تاس قرشت در سوم بروزن شطرنج یعنی
یعنی است و آن مار می باشد زرد رنگ و بے آزار که پیوسته
در باغها و سبزه زار می باشد -

یعنای - بضم اول و سکون ثانی و لام الف ظرفی باشد دست
آهین که در آن دنبه گو سفند بریان کنند و بر روی آتش تا
وسر که دو شب ریزند و یعنی اول هم آمده است -

بیان دوازدهم

دریای حطی با قاف مثل بر سه لغت
یعنی طان - بر فتح اول و سکون ثانی و طای حطی بالف
کشیده و بنون زده بلغت رومی نوع از سنگ است و
آن هر جا که باشد خود بخود حرکت کند و چون دست کسی
بر آن رسد ساکن گردد گویند علت بر قاف و استخای اعضا را
بر طرف کند و هر که با خود دارد هیچ چیز را فراموش نکند -

یعنای و می - با و بروزن مستابی یعنی یغلا است که ظرف
آهین دسته دار باشد که در آن روغن و چیزهای دیگر بریان
کنند و در خراسان یغلا گویند یعنی لام -

یعنی طین - با طای حطی بروزن پر وین بلغت رومی درخت
کدور را گویند خصوصاً هر گسایه که ساق آن افراشته نباشد
عموماً بچوب خربزه و هندوانه و خیار و خنظل و اشال آن -
یعنی - بر فتح اول و ثانی مشد یعنی گریبان باشد و بعضی
گریبان شخصی را حکم و مضبوط گرفتن هم است -

یعنی غ - بر فتح اول و سکون ثانی و لام مکنسور یعنی لفظ دار
زده یعنی تیر پیکان دار باشد -
یعنی - بر فتح اول بروزن بدر و یعنی یغلا است که ظرف
آهین روغن و روغن کن باشد -
یعنی - لغت اول و ثالث بروزن پهلو است یعنی
یعنی است که ظرف آهین دسته دار باشد بحیث روغن
بریان کردن -

یعنی - بروزن سر نام شهر است از ترکستان منسوب بخوان
و صاحب حشان و یعنی تاخت و تاراج و غارت هم آمده است -
یعنی - با وزن بالف کشیده بروزن دریای بازن نام دختر

بیان

بیان سین و هم

در باب حطی باکات نازی شش بر چهل گفت و کنایت

یک اسپه - شخصی را گویند که یک اسپ داشته باشد و سوا
تهنار اهرم می گویند و کنایه از آفتاب عالم تاب هم هست -
یک انداز - بر وزن سراند از تیر زبونی را گویند که چون
بیند از نزد شخص صحبت و جوئے آن نکنند و بعضی گویند تیر
کو چکست که پیکان باریکی دارد و بغایت دور رود و بعضی
دیگر گویند تیر سبک که پیکان دو شاخه دارد و جائے از کوه و
کنار رودخانه و امثال آنرا نیز گفته اند که از بالا تا پایین برابر
و هموار باشد چنان که اسپ و آدم و غیره بالاتر از رفت و
پایین تواند آمد و یعنی یکسان و برابر هم آمده است -

یک پایک - بر فتح اول و پای حطی در چهارم بر وزن آتابک
یعنی ناگهان و غافل باشد و یعنی یک یک و یگان یگان هم
آمده است -

یک بدو - کلمه ایست که افاده معنی بیک ناگاه و ناگهان
و غافل می کند -

یک بسی - بر فتح اول و پای اجد بر وزن طلسمی یعنی
یکبارگی باشد -

یک پین شستی - بر فتح اول و پای فارسی کنایه از دین
اسلام است چنانچه هفتاد و دو کشتی کنایه از هفتاد و دو دولت باشد
و دین اسلام را پین شستی گویند که هر که در آید جایابد -

یک بیک - یعنی یکایک است که ناگهان و غافل یگان یگان
باشد و یعنی شبهه و یقین هم بنظر آمده است -

یکتا - باتاے فرشت بر وزن فردا یعنی یک عدد و یک لای
باشد و نام جامه و پوشش شسته است یک تنی و کنایه از باری اتفاق
هم هست جل جلاله -

یک تته - بر فتح اول و تاے فرشت و نون یعنی تنها و یک باشد -

یک تیغ کردن - کنایه از راست و درست و برابر و هموار
کردن باشد -

یک چشم معرفت و لبرنی واحد العین خوانند و کنایه از مردی
ظاهر بین هم هست و کنایه از مردی که چشم کم نور می دارد و کنایه
از مرد منافق هم هست و مردم موحذ را نیز گویند -

یکدانه - ابدال اجد بر وزن افسانه نوع از بار باشد و آن
چنان است که بیخ و کشتش رشته را بیاورد و در هر رشته بیخ کشتش
مروارید بکشند و همه را جمع کنند و بر مجموع یک جوهری از جوهر
بگذرانند که سوراخ آن کشاده باشد و باز رشته را از هم متفرق سازند
و بر هر یک چند دانه مروارید بطریق سابق بکشند و همچنین
جمع کرده جوهری که سوراخ آن کشاده باشد بر همه بگذرانند و
بهین دستور آن مقدار که خواهند و گوهری را نیز گویند که
بهینش مانند باشد و عدیل نداشته باشد و گردن بند را هم گفته اند -

یک دست معرفت که تقیض و دوست باشد و کنایه از چند
چیز است که بیک و تیره و یک چنین و یک طریق و بیک نوع مثل هم
باشد و یک چیز را نیز گویند که تمام آن بیک نسبت باشد -

یکدش - بکسر ثالث بر وزن ورزش از مزاج و اتصال
دو چیز را گویند با هم و پس را نیز گویند که پدرش از جنس مادرش
از جنس دیگر باشد و با عقدا و محققین نفس حاسه انسانی است
که مرکب از لاهوتی و ناسوتی باشد و محبوب و مطلوب را نیز گفته اند -

یکدک - بر فتح اول بر وزن لک لک آب و شیر و هر چیزی
را گویند که نیکرم باشد -

یکدله - بر وزن اشکله یعنی موافق و بر یابوی اتفاق باشد -

یکران - بر وزن مکران اسپ صمیل و خوب و سرد را گویند
و بعضی گویند رنگیست میان زرد و سرخ و هر پای و هر پای که
باین رنگ باشد بکران خوانند و بعضی برنگ اشقر گفته اند
بشرطی که بال و دمش سفید باشد و اگر چنین نباشد بوز گویند
و پس را نیز گفته اند که هنگام رفتن یکپاسه پس را رنگ ترشند
از پاسه دیگر یعنی کوتاه تر گذارد -

یک رشته - کنایه از موافق باشد و کنایه از متفق
هم هست -

<p>یک شست - بکشتن نقطه وار و سکون نسیم بلفظ و تائے قرشت بمعنی هم نشین باشد و کنایه از دور فیت و دو مصاحب هم هست -</p>	<p>یک رکابی - کنایه از اسپ جنیبت است که پ کتل باشد و کنایه از مستعد کاسه شدن هم هست -</p>
<p>یک گره - بکسر کاف فارسی و در اسے قرشت و ظهور کنایه از موافق و مثل و مانند و متفق باشد -</p>	<p>یک رنگ - به فتح اول بروزن فرنگ کنایه از مردم صادق است که یار بے نفاق و دوست بیر یا باشد -</p>
<p>یک نشست - بکسر نون و فتح ثمین قرشت بمعنی یک شست است که هم نشین و رفیق و مصاحب باشد -</p>	<p>یک رنگی - با کاف فارسی بروزن شطرنجی کنایه از اخلاص و دوستی و دوستی باشد که در ان شائبه از نفاق و ساختگی ور یا نباشد -</p>
<p>یک نور و - به فتح نون و واو و سکون را و اول هر دو بے لفظ بمعنی بیک طرف و بیک نسبت و بیک سو باشد -</p>	<p>یک و کرو - کنایه از ترک آشنائی و دوستی کردن باشد -</p>
<p>یکون - به فتح اول بروزن زبون نوسے از جامه باشد که آنرا از حریر الوان بافته اند و در عربی بمعنی میشود باشد -</p>	<p>یک و ویر - به فتح اول و ضم ثالث و تحتانی مفتوح کنایه از متفق و بے خلاف باشد و بمعنی ظاهر و روشن هم هست و هر چیز که آن دور و بے نباشد</p>
<p>یکون - به فتح اول بروزن نمونه مخفف یک گونه است که معنی یکسان و برابر و موافق باشد -</p>	<p>یک و وئی - بروزن برگویی بمعنی بربائی و بیاختگی و کجبتی و بے خلائی باشد -</p>
<p>یک و نیم ساز - بمعنی صفتی باشد از صفات سازها ذو سه الاوتار و نوسے از فنون سازندگی هم هست -</p>	<p>یکره - به فتح اول و ثالث و ظهور یا بمعنی بربا و بے نفاق باشد و بمعنی یک بار و یک طرف هم آمده است -</p>
<p>یکیتا - با تاء قرشت بروزن مسیحی بمعنی استا و معلم باشد -</p>	<p>یک و خیم - به فتح زائے نقطه وار و سکون خایه شخ و یق سام زیمان است بسبب آنکه از دهاے را بیک خیم گشته بود -</p>
<p>بیان چهاردهم</p>	<p>یکسان - با سین بے نقطه بروزن الوان بمعنی همیشه بر دوام و برابر باشد -</p>
<p>در یائے حلی با کاف فارسی مشتمل بر سه لغت</p>	<p>یکسره - بروزن افسر بمعنی سراسر باشد یعنی از یک سر خیز تا سر دیگرش یک نسبت باشد و بمعنی ناگمان و تنها هم آمده است -</p>
<p>یگان - به فتح اول و تائی بالف کشیده و سکون نون بمعنی یک است که واحد باشد چه یگان یگان یک یک را گویند و بمعنی همیشگی و بے مانند هم هست -</p>	<p>یکسره - بروزن مجمره بمعنی یک باره و یکبارگی باشد -</p>
<p>یگانه - بروزن زمانه بمعنی بے مثل و بے مانند و بے همتا و موافق باشد -</p>	<p>یک سواره - بمعنی یک اسپ است که کنایه از آفتاب عالمیاب باشد -</p>
<p>یگانه گوسے - با کاف فارسی بروزن بهانه جوے صدر را گویند -</p>	<p>یکسون - بروزن افسون بمعنی یکسان است که برابر و همیشه بر دوام باشد -</p>
<p>بیان پانزدهم</p>	<p>یکسونه - بروزن جدونه بمعنی یکسون است که برابر و همیشه بر دوام باشد -</p>
<p>در یائے حلی بالام مشتمل بر سه لغت</p>	<p>یکسونه - بروزن جدونه بمعنی یکسون است که برابر و همیشه بر دوام باشد -</p>
<p>یکسون - به فتح اول و سکون تائی سماع و دوازدهم و بیاد و بیاد را گویند و هر کرده شده و بزرگ و دیده و مظهر البستان را</p>	<p>یکسون - به فتح اول و سکون تائی سماع و دوازدهم و بیاد و بیاد را گویند و هر کرده شده و بزرگ و دیده و مظهر البستان را</p>

را گویند

نیز گفته اند چیزے را نیز گویند که از چیزے آویخته باشند و بعضے گویند چیز نیست که از چیزے برآمده باشد و دله از عم و اندیشه فارغ را نیز گفته اند -

یلاستان - بکسر اول و باء ابجد بروزن نگارستان نام و همیت مابین اسفرا مین و هرجان -

یلاق - به فتح اول بروزن طلاق سفال شکسته را گویند که در آن اطعمه و انشربه بسک و گریه دهند و بکسر اول نام پادشاه بوده است -

یالان - بروزن امان جمع یل است یعنی شجاعان و دلیران و پهلوانان و دلاوران و نام پهلوانے هم بوده توراتی که بر سر بزین مبارز ایرانی کشته شد و او را یلانسان هم می گفته اند -

یایلا - بفتح و یایه حطی و دو لام الف یعنی بیابا باشد که تاکید در آمدن است و بعربی تعال تعال می گویند -

یلدا - بروزن فردا شب اول زستان و شب آخر پاییز است که اول جدی و آخر قوس باشد و آن در ازترین بهشت در تمام سال و در آن شب یازد یک بان شب آفتاب برج جدی تحویل می کند و گویند آن شب بغایت شوم و نحس و نامبارک می باشد و بعضے گفته اند شب یلدا شب یازدهم جدی است و نام یکی از ملازمان عیسی علیه السلام هم بوده است -

یلک - بروزن فلک نوع از کلاه است ملوک و سلاطین را با بجد و گوش -

یلکن - بروزن الکن مخمبین را گویند و آن چیز نیست که در قلعه سازند و بدان سنگ و خاک بجانب دشمن اندازند و این معنی بجای حرن اول باء ابجد هم آمده است -

یلمه - به فتح اول و میم و سکون ثانی قبا و جامه پوشیدنی را گویند و معرب آن لمین است -

یلنجوج - به فتح اول و ثانی و سکون نون و جیم بود که کشیده و جیم دیگر زده عود هندی را گویند و بهترین آن عود مندی است

و آن خوشبو سے تراز عود های و یک است -
یلمه - به فتح اول و ثانی یعنی ربا و نجات و خلاص ربا کرده باشد چنانچه گویند اسپ را یکد و یعنی سرداد و ربا کرد یعنی کج هم آمده که در مقابل راست باشد و زن فاحشه و قمارباز را نیز گویند و یعنی هرزه و بیبوه هم گفته اند و یعنی تنها و مفرد و روان که از رویان و تازان که از تاخشن باشد هم آمده است -

یله لیشم - به فتح اول و ثانی و یایه حطی و سکون شین نقطه دار و میم نام کوهیست در حوالی خزوین که صورت حیوانات و غیر حیوانات هم در آنجا پیدا آیند همه سنگ شده و منجم گشته -
یلی زن - بروزن بریزن خواننده و سازنده را گویند و به تشدید ثانی هم گفته اند -

ابیان شانزدهم

در یایه حطی با میم مشتمل بر هشت لغت

یمال - بفتح اول بروزن هلاک نام پادشاهی بوده است -
یام - بروزن تمام مرغیست که آزار بویبار می گویند -
ییم روه - باره فرشت در سوم بروزن غمزه مردم گیاه را گویند و بعربی بیروج الصنم خوانند -

ییر و و - بروزن بزود نام جان و مقام است و مردم نازک طبیعت را نیز گویند و یعنی شاخ درختی که بوسته و نازک باشد و نهال درخت را هم گفته اند -

یسو - به فتح اول و سکون ثانی و سین ب نقطه بود که کشیده با روت تفنگ را گویند -

یکک - به فتح اول و ثانی و سکون کاف نام شهر است و در آن است حسن خیز و نام پادشاهان ایغور هم هست هر که باشد و بکسر اول در ترکی خوردنی را گویند -

یلسا - صاحب زبان در ترجمه لفظ عشقین و بویبار نوشته که بعربی یام گویند و همچنین لفظ یام را نیز ترجمه بویبار نموده و حال آنکه در کتب متعارف بویبار یام یعنی کبوتر حشی و خاکبسته است این خطا فاحش است از او چه جز بار بنگار برین غلط اصرار نمود چنانکه از ما سبب ظاهر است ۱۲

یو - بضم اول و سکون ثانی مجهول یک را گویند و بجز
واحد خوانند -
یوب - برون خوب فرس و بسا اگر انامیه را گویند که
بدان خانه را بیاریند و باین معنی بجای حرف اول بلا
ایچدهم آمده است -

یوبه - بضم اول و ثانی مجهول و فتح باء ایچدهم یعنی آرزو باشد
که بجزئی تمنی گویند و بمعنی خواهش شتبان هم آمده است -
یوت - بضم اول و سکون ثانی و فوقانی مرگ عام ستوان
را گویند همچنانکه مرگ عام مردمان را و با گویند -

یوح - بضم اول و سکون ثانی و جیم نام جانور است از
چیزندگان یعنی از جانوران که بسینه راه می روند و بعضی
چیزندگان را هم گفته اند یعنی جانورانی که علف می خورند
و هیچ کدام شاد ندارند و الله اعلم -

یوج - بضم اول و برون جوجه یعنی قطره باشد مطلقاً هم
از قطره آب و خون و امثال آن -
یوخ - بضم اول و ثانی مجهول و فتح خاء نقطه دار رسیدن
به نهایت لذت جماع باشد و بترکی نان تنگ را گویند -

یوز - بضم اول و سکون ثانی و زاء نقطه دار یعنی جستن
و تقص کردن و جوینده و طلب کننده باشد و نام جانور است
هم هست شکاری که چکتر از پلنگ و سگ توک شکاری را
نیز گویند که کبک و میوه و دراج و امثال آن از بقوت شانه بو
پیدا کند و از سوراخ و تراک سنگ و بوته خار بر می آورد
و بمعنی جست و خیز هم بنظر آمده است -

یوزک - بفتح زاء نقطه دار و برون چوبک مضمون است
و آن جانور است باشد شبیه به پلنگ و بعضی غلطیدان و مراغرو
جانوران هم هست و سگ توک شکاری را نیز گویند -
یوزه - برون موزه یعنی یوزک است که سگ توک شکاری
و غلطیدان جانوران در خاک باشد و نام گدای بوده است
در نهایت ابرام و سماجت و تند خوئی را نیز گویند -

در نهایت ابرام و سماجت و تند خوئی را نیز گویند -

یوگان - بضم اول و سکون ثانی و کاف فارسی بالف کشیده
و بدون زده نام قصبه است از بدنه شان که بر سمت کاشغ و واقع
است گویند و من حکیم ناصر خسرو در آنجا است و بعضی گویند
در سه روزه آنجا است -
یکینه - برون کینه معده را گویند که محل طبع طعام است و در کیم

بیان هفتدهم

در بای حلی بانون مثل برشش لغت
یعنی بفتح اول و ثانی و سکون باء فارسی و لام باء او کشیده
چا و مقایسه را گویند که از شهر که اسباب و امتعه و غله و آنچه
از اطراف آورند در آنجا فروشنده و معنی کاروان و قافلده هم
آمده است و اسباب و امتعه را نیز گویند -

یعنی بفتح اول و سکون ثانی و باء ایچدهم او کشیده
و بتک قرشت زده رستن باشد که از آخر نوب بطنی گویند
میوه آن سرخ بسیار می ماند و باشد و مشابهت تا سب
گرد و گوسفند دارد و بفارسی آن میوه را گور خوانند و در
گوکار را هم نیوت می گویند -

یعنی بفتح اول و سکون ثانی و قاف بلغت اندلس بنیای
را گویند و آن شیردان بره است و بجزئی الفحه خوانند -
ینگ - بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی جانور است
زرد رنگ و پیوسته در میان علف و گیاه می باشد و بمعنی
شکل و مانند و طرز و روش و قاعده و قانون و رسم و آیین
هم آمده است و بمعنی تمکین و وقار هم هست و بکسر اول
در ترکی آستین را گویند -

ینمه - بفتح اول و میم و سکون ثانی بلغت اهل مغرب گویند
باشد که بجهت نیک شدن زخمها و جراحتها بکار برند -

بیان هجدهم

در بای حلی باء او کشیده و چهار لغت و کنایت

<p>یو لاج بالام بروزن سورخ مکان سراب و سبے آب و دور از آبادانی را گویند - یون - بضم اول و سکون ثانی و نون بمعنی فلس و فلس باشد و نذر و نذرین را نیز گویند و نام رودخانه هم هست و رنگ لون را هم گفته اند همچو آذریون که بمعنی آذرگون است یعنی آتش رنگ - یونان - بانون بروزن توران نام ولاستیه است که اکثر حکما از ان ولایت بوده اند و سکندر آب دران انداخت و خراب کرد و نام پدر زنتی هم هست که یونان منسوب باوست است یونس در وہان ماهی شدن - کنایه از شکن روز و آمدن شب باشد -</p>	<p>یوسف روز - کنایه از آفتاب عالمتاب است - یوسف زین رسن - یعنی یوسف روزست که کنایه از آفتاب عالمتاب باشد - یوسف زیمق نقاب - کنایه از آفتاب پر ابر است یوسف گرگ مست - کنایه از شاه و محبوب و مطلوب باشد - یوسفی کردن - کنایه از پادشاهی کردن باشد - یوسه - بانانی جمول بروزن بوسه اره در و درگه را گویند یوش - بانانی جمول بروزن موش نقص نجس کردن و جب جو نمون باشد - یوع - بضم اول و سکون ثانی جمول و عین نقطه در چوب باشد که برگردن گاو زراعت و گاو گردون گذارند - یوک - بضم اول و سکون ثانی و کات سیخ آهنی را گویند که بر بالای تور نهند و بر یا ز ابران سیخ آویزند و بعضی رفیده هم آمده است و آن چیز است باشد مانند گرد و باشی از لوله که خمیر نان را تنگ کرده بر روی آن بگسترند و بر تنور چسبانند یوگان - با کاف فارسی بلف کشیده بروزن یونان بچردان و میثم آدمی و حیوانات دیگر باشد و روده پاک کرده گو سفند را نیز گویند -</p>
---	--

بیان نوزدهم

در یاسه حلی با یاسه هوز مشتعل بر سته لغت
 یهان - بفتح اول بروزن دهان بفتن شد و با نذر یعنی زردان است که یکی از نامهای خداست تعالی باشد جل جلاله یهودا - بفتح اول و ضم ثانی و سکون و او و وال بے نقطه بلف کشیده نام برادر یوسف علیه السلام است از مادر دیگر - یهودا نه بفتح اول بروزن سبوحانه پارچه زر و سب را گویند که یهودا بر جامه خود دو زندان امتیاز میان ایشان و مسلمانان باشد -

گفتار بیستم

<p>از کتاب برهان قاطع در لغات متفرقه معنوی برهمنقا و ویک لغت و کنایت بعرفان بدر بردن - کنایه از دانسته تحمل کردن و گذرانیدن حرف پهلو دار باشد از بنا سببش - لفت - بضم با س فارسی و سکون فا با و س را گویند که در وقت چراغ کشتن و آتش روشن کردن از دهن بر آزند - لقم - بفتح با س بجد و قاف و سکون سیم چوبه باشد سرخ</p>	<p>اواراتی - بفتح اول و ذال نقطه دار و راس بے نقطه بلف کشیده و قاف بنیانی رسیده یعنی گویند این لغت یونانی است و بعضی دیگر گویند رومی است و آن دو ایست که بخار که بجد گویند و از جمله سموم است خصوص گرگ و سگ را در حال س کشند و در عربی خانی الکلب و قاتل الکلب گویند -</p>
---	--

که بدان چیزها رنگ کنند و بضم اول و قاف اهل یمن درخت
و انوره را گویند که عوام تا لوله خوانند خوردن قدس از آن
مستی آورد -

هم - بفتح اول و سکون میم معروف است که نقیض و مخالف
زیر باشد و دست از روسه غضب و قهر بر سر و دستار کس
زود و نام نارنگنده ایست از جمله تارهاست ساز عود و
شد عود و آن تار پنجم است و نام قلعه هم هست از توابع کرمان
تحریر می باشد بفتح تاء و قرشت و حاء طحی و سکون زاء
بے لفظ و ضم میم و زاء لفظه و ارساکن یعنی حرام ازگی
باشد گویند این لفظ را فارسیان وضع کرده اند و از حرام زاده
مشق است -

تعویذ آسمان - کنایه از جواز است و آن برج سوم است
از جمله دوازده برج فلک -

تج - بفتح جیم فارسی و سکون جیم اجد طبعی باشد که از چوب
بافتند و بدان غله را بر باد دهند -

ججا - بفتح اول که جیم باشد و جیم دیگر بالف کشیده نام برزده
ایست سیاه که بر آن را به تیر نصب کنند و بجزر بے
عقاب خوانند -

ججی - بضم جیم و حاء بے لفظه تجمانی کشیده نام کس
از اکابر است که خود را دانسته بدیوانگی و جنون و مسخرگی
انگنده بود گویند روزی در محفل خوش طبعی خوشی کرد و
لطیفه خوب گفت کسی متوجه آن نشد از غصه آن چون
بخواند رفت چرخه ما در خود را شکست -

ججک - بکسر جیم فارسی و سکون زاء و کاف هر دو فارسی
خار پشت را گویند -

حشر ما - بفتح حاء بے لفظه و تاء شکسته و سکون راء
بے لفظه و جیم بالف کشیده نوعی از پودنه است و آن را
بعبری لغت می گویند -

حشیفیل - بفتح حاء بے لفظه و سکون شین نقطه دار

و فاءه تجمانی کشیده و فاءه دیگر مفتوح بلام زده شقاقل را
گویند و آن زرد ک صحرای است اگر زن آلبستن بخود برگیرد
بچه بیند از دوا آنرا شفیقل هم میگویند که بجای حرف اول
بایست هموز باشد -

حجکول - باخاے نقطه دار و جیم فارسی بروزن و معنی
کشکول است که گداو گدائی کننده باشد چه کاسه کشکول
کاسه گدار گویند -

دچار - بضم دال اجد و جیم فارسی بالف کشیده و براس
قرشت زده رسیدن و ملاقات کردن دو کس باشد
با یکدیگر یک ناگاه -

ررا - بفتح راء قرشت و راء بے لفظه بالف کشیده
بلغت زنده و بازنگوش را گویند و بعبری اذن خوانند -

رضوان کده - کنایه از بهشت عین قرشت است -

رعناے صاحب بربط - کنایه از ستاره زهره باشد -

زپ - بفتح زاء لفظه دار و سکون باء فارسی یعنی
راست و درست باشد -

زچیم - بفتح زاء لفظه دار و جیم فارسی زن نوزائنده را
گویند تا به چهل روز -

ززر و نه تر یا - بفتح زاء لفظه دار و سکون زاء هوز
و ضم راء قرشت و سکون واو و فتح نون و کسر فوقانی و
وراء بے لفظه ساکن و باء اجد بالف کشیده بلغت
زند و پانزدهم مرغ خانگی را گویند -

ززه - بفتح زاء هوز و زاء فارسی بروزن و معنی
رجه است و آن ریسانه باشد که در خانه باندند و لنگ قطیفه
درخت و رخت بران اندازند -

زقوم - بفتح زاء لفظه دار و فاقن بوا و کشیده و جیم زده
درخت است که ستمو نیا صمغ آن درخت است -

زگال - باز او کاف هر دو فارسی بروزن و معنی

زغال است که انگشت باشد -

سجک - بفتح سین بے نقطه و ضم جیم فارسی و سکون کاف
 رجبستن گلو باشد و آنرا بعبری فواق مے گویند و نان خوشی
 نیز گفته اند که از شیر و ماست و شبت سازند و آزاد و دلخیز گویند
 شجک - باشین نقطه دار و جیم فارسی بر وزن و معنی سجت
 که جستن گلو باشد که فواق است و نان خور سے ہم ہست
 شرو - بضم شین و زاہر دو نقطه دار و سکون واو بفت
 ژند و پاژند گناہگار و مجرم را گویند -
 صط - بکسر صا و فتح طای حطی و سکون خاے نقطه دار و
 راے کے نقطه مخفف صطر باشد کہ نام قلعه ایست در فارس
 گویند تخنگاہ داراے بن دارا اب بودہ -
 صقلاب - باصا و بے نقطه و قاف و لام بر وزن متاب
 نام ولایتی است از روم و بعضی گویند ولایتیست از ترکستان
 ططیدن - بفتح طای حطی بر وزن و معنی تپیدن باشد کہ
 حرکت کردن و رجبستن است مرصناے آدمی و حیوانات
 دیگر را بہنگام کشتن -
 طشرح - بفتح طای حطی و سکون ثاے مثلثہ و راے
 بے نقطه مفتوح جیم زدہ مورج زرد کوچک را گویند -
 طخشیقون - باطاے بے نقطه و خا و شین ہر دو نقطه دار
 و یا و قاف بر وزن تپتون بفت یونانی دو اے است کہ
 گاہے بدان پیکان تیر و خنجر و شمشیر از ہر آلود کنند و بعضی
 گویند بفت از مینی است و بجایے خاے نقطه دار فاہم بنظر
 آمدہ است کہ طخشیقون باشد -
 طقطقون - بفتح و و طای حطی و سکون دو قاف صد او آواز
 ہر چیز باشد عموماً و صدای دندان بہم خوردن را گویند خصوصاً
 عتاب - بضم عین بے نقطه و فوقانی مشد و بالفت کشیدہ
 و بیاے اجد زدہ نام شخصے است کہ مخرع خارا بودہ و آن
 بار جی است موج دار کہ از ابریشم مے بافند -
 عظا - بکسر عین بے نقطه و سکون طاے نقطه دار
 و فتح لام کویم ساکن و رخت نیل را گویند و نیل عصا ہ آ

و دسمہ کہ زمان برابر دسے نند برگ آشت -
 عچک - بفتح عین نقطه دار و باے فارسی و سکون کاف
 گیاہ نیست کہ از ان حصیر و پوریاسے بافند -
 عخت و عین - بفتح عین نقطه دار و ضم ثاے مثلثہ شد
 کناہ از اندک و بسیار و نیک و بد و قوی و ضعیف و تو نگر و
 درویش و ہر دو چیز نیست کہ نقیض ہم باشد سواے لاغر
 و فربہ کہ بان معنی عربی است -
 عحک - بکسر عین نقطه دار و فتح جیم فارسی و سکون کاف
 ساز نیست معروف کہ نوازند و آزادین زمان کمانچہ گویند
 و بعضی طنبور را عحک گفته اند -
 عجموک - بفتح عین نقطه دار و سکون جیم و ہم مضموم
 بر وزن مفلوک و زوق و عوگ راے گویند -
 فحجفی - بضم فا و سکون جیم فارسی و فاے مضموم جیم فارسی
 مفتوح سخن را گویند کہ بر زبانها و میان مردم افتادہ باشد
 لیکن بعنوان بہر گوئی و خفیہ ہم گویند -
 فحل آفاق و محلی آفاق - بفتح فا و سکون حاے
 بے نقطه و لام کنایہ از دنیا و عالم سفلی است -
 فحولیون - بضم فا و عین بے نقطه بو اور سیدہ و کسر لام و
 تخمانی بو او کشیدہ و بزون زدہ زبان رومی حنا را گویند و
 آن چیز نیست کہ بجهت خضاب بر لیش و دست و پاے بندند
 فٹ - بضم فا و سکون فاے دیگر آوا و صدای دمیدن
 دم زرگے و صدایے و غیرہ را گویند -
 فم - بفتح فا و سکون ہم چا دسے باشد کہ نثار چیان بر ریح
 بندد و بدان از ہوا نثار را بند و بجرمی دیان را گویند -
 فشمش - بکسر فاق بر وزن و معنی کشمش است و آن از
 مویز لطیف تر مے باشد -
 قضم - بضم قاف و سکون ضا و نقطه دار و ہم پیہ را گویند
 و عربان قطن خوانند -
 ققبل - بفتح قاف و سکون عین بے نقطه و باے اجد

مفتوح بلام زوده گیا ہیست دوائی کہ برگ آن بزرگ سوسن و
بج آن بهصل الفار میماند و آن نوع از گماہ است۔

گشاہ۔ بضم کاف و ثائے مثلثہ بالف کشیدہ و بہائے ہوز
زودہ بفتحتی یونانی تخم ترہ نیزک باشد و بعضے گویند تخم خردل صحرائی
گذر۔ بفتح کاف و ذال نقطہ وار و سکون رائے بے نقطہ
مردم بے عقل و احمق را گویند۔

گھمبیشون۔ بفتح کاف و سکون صاد بے نقطہ و نون
مفتوح بفتحانی زودہ و ثائے مثلثہ مضمر و او و نون ہر دو
ساکن ہونانی با و بجان صحرائی را گویند سابق آن باریک
میباشد و برترتہ صاحب طوبت کہ بروست می پیچد و میوہ آن
گرد و خار دار سے شو۔

گفالمہ بفتح کاف و نون نقطہ وار بروزن چنانکہ بمعنی کاہرہ است
ایسا ہی باشد کہ ز تخم آن روغن کشند و از گل آن چیز رنگ کنند
گفت۔ بضم کاف فارسی و سکون فا و فوقانی ماضی گفتن
کہ از سخن کردن باشد و مخفف شکفت ہم ہیست کہ ہر چیز بلم
و گندہ باشد عموماً و پارچہ گندہ و سفید را گویند خصوصاً۔

گھبتان۔ بضم لام و سکون حائے بے نقطہ بروزن و معنی
عبتات است کہ صورت بازیچہ دخترگان باشد کہ از پارچہ سازند
گذر وہ۔ بفتح لام و سکون وال بے نقطہ و ضم رائے
قرشت و واو مفتوح نام قلندہ ایست در ہندوستان۔
گست۔ بفتح لام بروزن است بمعنی خوب و نیکو باشد و
ہر چیز قومی را نیز گویند۔

گصفت۔ بضم لام و صاد بے نقطہ و سکون فارستنی باشد
کہ آنرا کبرے گویند و آجار آن بغایت خوب سے شو۔

گمپیشخ۔ بفتح میم و سکون باے فارسی و رائے بے نقطہ
و تختانی کشیدہ و بشین نقطہ وار زودہ بمعنی منخ و نہی است از
برگندہ و بریشان کردن یعنی برگندہ و بریشان کن۔

گسجک۔ بفتح نون و میم فارسی و سکون کاف نوع از سلاح
و بعضے گویند تبرجے باشد کہ بدان ہیزم شکنند۔

نخام۔ بضم اول و حائے بے نقطہ بالف کشیدہ و ہم زودہ
نوع از مرغابی باشد گویند عربی است۔

نصفی۔ بکسر نون و سکون صا و بے نقطہ و فائے تختانی کشیدہ
نوع از پیا الشراب باشد و صطلاب نصفی را ہم میگویند و آن
صطلاب بے باشد کہ خطوط و دوائر آنرا زودہ و درجہ کشیدہ اند
و نقرہ دہنجی را ہم گفتہ اند و آن نقرہ باشد ناسرہ و قلب نوع از
سازہم ہیست کہ مطربان نوازند و بعضے گویند ساز جنگ مست

نضارہ۔ بفتح نون و صاد نقطہ وار بالف کشیدہ و رائے
بے نقطہ مفتوح درخت گزے را گویند کہ در کوہستان روید و
صہل درخت گزے باشد کہ در صحرا روید گویند عربی است
نطاف۔ بکسر نون و طائے بے نقطہ بالف کشیدہ و بفا
زودہ بہلہ را گویند و آن پوستے است کہ باندام پیچد و دست دوزخ
و میر شکاران و چیرغ و باز داران بردست کنند۔

نظارگی۔ بفتح نون و طائے نقطہ وار مشدہ بالف کشیدہ
و رائے بے نقطہ مفتوح و کاف فارسی بفتحانی رسیدہ بمعنی
بینندہ باشد کہ فاعل دیدن است و گاہہ است کہ لفظ گی کہ
از کاف فارسی و باے حطی باشد بلفظ کہ لاحق میشود
افادہ بمعنی مصدر سے کند ہجوز ندگی و گرسنگی و تشنگی کہ بعضے
زودہ و گرسندہ و تشندہ بودن است پس نظارگی بمعنی دیدن باشد
و پریش۔ بفتح واو و سکون باے فارسی و کسر لے قرشت
و بشین نقطہ وار ساکن بمعنی رنگ و لون باشد۔

و تاق پیرزن۔ بکسر واو و ثائے مثلثہ بالف کشیدہ
و بقاوت زودہ خانہ و حجرہ ایست کہ پیرزنے در زون دو نیمجا
و بارگاہ انوشیروان داشت و ہر چند انوشیروان از خوا
کہ بقیمت اعلی بخر داو نہ فروخت۔

و فتوک۔ بفتح واو و سکون فا و نون پوا و کشیدہ و بکاف زودہ
عاشیہ پلنگ گویند و آن پرودہ باشد کہ بر روی سندان از بند
و گال۔ بضم واو و کاف فارسی بروزن و معنی زغال است
کہ انگشت باشد۔

و فتوک۔ بفتح واو و سکون فا و نون پوا و کشیدہ و بکاف زودہ
عاشیہ پلنگ گویند و آن پرودہ باشد کہ بر روی سندان از بند
و گال۔ بضم واو و کاف فارسی بروزن و معنی زغال است
کہ انگشت باشد۔

همیشه - بفتح هاء - هوز و سکون فوقانی و شین نقطه دار
 مفتوح رخ را گویند و آن آبه است که در سر او زستان منجز میشود
 بیج - بفتح هاء - هوز و سکون جیم فارسی نیزه را گویند که بر زین
 نصب کنند و علم بر پاهای کردن و راست نمودن را نیز گفته اند
 هرگاه چیزی را بر زمین بپایند و آن چیز راست بایستد گویند
 بیج کرده است یعنی راست ایستاده است و بضم اول هم آمده است
 همزه - بفتح هاء - اول و سکون هاء دوم صدای است که
 در وقتیکه خواهند درین شخص ابوجه که کشند از آن شخص گوش میخورد
 یعقوب - بفتح هاء - حطی و سکون عین بے نقطه و قاف بود
 کشیده و بایه ابجد زده نام پیغمبر بود مشهور و نام مرتضی
 بود صاحب مذهب و مجتهد رضای و کبک نیز از این گفته اند
 که جفت کبک ماده باشد و الله اعلم

بجستند این معنی که این کتاب از برهان قاطع مطبوعه کلمه مصحح علمای محققین لغات
 صرف بحرف منقول شده عبارت خاتمه اصل کتاب منقول عنه فرود شد

از آنجا که این نسخه نافع و ذخیره کامله که در علم لغات و میان مصطلحات
 فارسی نسبت به دیگر کتب متداوله این فن گوئی سبقت از میان
 بلاغت ربوده و فی زمانه در کثرت و جمعیت لغات و صحت و
 استناد مصطلحات توجه خاطر ارباب فضل و کمال بیشتر بر آن بود
 درین صورت مستر کمپتان روبریک صاحب بهادر نظر
 افاده کافه نام و افاضه جمهور خواص و عوام با عانت اکثر
 از محققان بلاغت تبیان این زبان بکمال جد و جهد بجایه تصحیح
 آراسته و پیرایه در مطبع خانه خود مطبوع ساخته بودند لیکن چون
 طالبان این علم شریف بسبب قلت کتاب مذکوره و زیادتی
 قیمت آن از اخذ و جرف و انداختن نافع محروم و مایوس ماندند
 ازین جهت اکثر بزرگان و الافطرت و قدر دانان عالی مرتبت
 و ارباب فضل و کمال و صاحب خیرت و استدلال اعیان این ام
 عظیم گشتند که اگر نسخه بلیغ مرتبه ثانیه بخط واضح بیایه طبع رسد که
 طالبان فضل و هنر و شایقان و الا که بره و افزاین صحیفه معتبره
 خواهند برداشت لهذا من محمد جهان صواتی و محمد حسین متوطن

هنگامی و غلام شاه توریسی متعلقه ضمیمه انگلیش طبع اجلاس
 مند و حین و اخلاص موصوفین راجعت استقاوه عامه بجان اول
 قبول نموده در عهد حکومت فرمانروای نواب مستطاب فلک کباب
 بهایون القاب رافع اعلام عدل و نصفت وقایع بنیان ظلم
 بدعت اشرف الاشراف مارگولس فرانس آف
 همیستنس گورنر جنرال بهادر دام ملکه کرسی در طبع خزان
 آن محکم بسته در اندک زمان با انجام آن پرداختیم
 بعون الله تعالی بروز جمعه بعد نماز پنجشنبه شهر جمادی ثانی
 ۱۲۳۲ هجری بنوی صلعم مطابق با نوزدهم ماه مارچ ۱۳۲۲ هجری موافق
 سوم ماه چیت ۱۳۲۲ بنگله مجله مغل پوره و تحولات بندر بهوگل
 مبارک بعمل جمیت مستر هنری او کلهی صاحب بهادر
 بسر رشته داری دیوان منشی غلام رسول صاحب اصل
 کتاب برهان قاطع تالیف ابن خلف البصریزی محمد حسین
 المتخلص به برهان تصحیح و مقابله محمد حسین و غلام شاه و
 مرزا فضل علی ساکنان بندر مبارک بحسن انجام رسید

فهرست اسامی ارباب دستخط برهان قاطع

سید مفتی حامد الله - مولوی سید نور العینی - مولوی محمد سعید مدرس - مولوی غلام سبحان - مولوی محمد مراد -

مولوی وزیر علی - مولوی قادر علی - حافظ احمد کبیر سرہندی - شیر محمد خان - مولوی دراست اللہ - مولوی ناصر علی -
 مولوی امانت اللہ - مولوی غلام مصطفیٰ - مولوی امداد علی - مولوی بدر علی - مولوی محفوظ علی - مولوی
 قنبر علی - مولوی محمد اوریس - مولوی محمد فاضل - منشی قربان علی - مولوی وارث علی - مولوی علی حسن -
 منشی محمد پناہ - منشی دادار بخش خان - منشی اودلال - منشی سدا سکھ - سیتا رام پنڈت - سید علی ثمان -
 منشی نصیر الدین - منشی فیاض الدین - شیخ امام بخش - منشی امیر محمد - سید غلام حسین - مرزا احمد - محمود خان
 منشی امین الدین محمد - منشی محمد جعفر - جتی شاہ - خزانہ زمان احمد - سید دلیر علی - حاجی فتح محمد - حکیم
 ولی اللہ - محمد داؤد خان - مرزا حکیم ظفر علی خان - میان محمد جمال - دیوان غلام رسول - سید علیم اللہ -
 مولوی ابوالقاسم - مولوی غلام مرتضیٰ - شیخ عبدالکریم - منشی فضل الحسن - محمد علی - خادم حسین -
 بابوشنب زبیر - واحد علی خان - قاضی غلام معصوم - مرزا انشا علی - ناظر غلام حیلانی - منشی آفتاب الدین
 سررشتہ دار - بابو جادو ناتھ - سید حسین - منشی نور الدین - مرزا غالب علی - داؤد علی خان -
 سید غالب علی - منشی بزل حسین - سید عباس - منشی سخاوت علی - شیخ صدر الدین - بابو گورا چاند -
 بابو انند چند - منشی غلام حسین - منشی لحاظ الدین - بابو انند ناگ - سید فضل حسین - سید بہادر علی -
 غلام محی الدین - محمد اسماعیل - سید نثار علی - مرزا طالب حسین - مرزا فضل علی - منشی عزیز الرحمن -
 مولوی اشرف علی - سید شیر علی - مرزا صفر علی - منشی امیر الدین - سید شمس الفیضی - سید حیدر علی -
 محمد حسین - سید پیر حسین - نواب نصیر الدین حیدر بخش - دیوان غلام مرتضیٰ - قاضی محمد صادق خان
 منشی ریاض الدین - منشی غلام علی - منشی نجف علی - منشی غلام اشرف - بابو کشن چند رائے - عبدالہجرت
 سررشتہ دار - بابو ادما کنت - منشی بشیر الدین - بابو برج موہن - بابو رادہ موہن - بابو رام کشور -
 سید واعظ الدین احمد - منشی آفتاب الدین - منشی محمد تقی - منشی کفیل الدین - مولوی سید حیدر علی -
 مولوی محمد علی - مولوی فضل علی -

بسم الله الرحمن الرحيم
تتمه

مشتمل بر لغات و کنایات که بلجقات برهان قاطع شهرت دارد و بعضی لغات و کنایات کتب دیگر که احوالش در مقدمه الطبع مرقوم گشت

الف ممدوده

آب آبستنی و بهر - یعنی زمین را حاصل نامیه گردانند -
آب آتش بوزن - کنایه از علم و غضب داشتن و حرارت و پروت در مزاج -
آب آتش شدن - کنایه از آشوب بعد از امنیت باشد جمی -
آب آتشناک - کنایه از شراب انگوری لعلی باشد -
آب آتشین - کنایه از اشک پر خون و شراب گلگون باشد
آب آذر - بنه شراب انگوری باشد -
آب احمر - کنایه از شراب انگوری باشد -
آب از دهن گل چیدن - کنایه از سخن کردن محبوب باشد و یعنی شبنم از گل ریختن هم آمده است -
آب افسرده - کنایه از پیاله بلور و شمشره آلات قتال و جدال -
آب اندام - کنایه از آدم سفید پوست و زرد تاز و نازک اندام و صاف اندام و روشنائی و پاکیزگی اندام -
آب اورا برود - یعنی رونق و طراوت و جاه او را برود و خجل کرد -
آبای علوی - کنایه از هفت کوب است که عبارت از زحل و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و قمر باشد
آبای گلگیر - کنایه از سرور و عیش جهان و کنایه از غم دنیا و شادی که بجهت فوت دشمن کنند -

آب باورنگ - کنایه از اشک خونی بود -
آب بر آتش زدن - کنایه از فرو نشاندن و تسکین دادن فتنه و آشوب است - جمی -
آب بقم شدن - کنایه از سرخ شدن باشد -
آب جگر - کنایه از خون و گریه غمزدگان باشد -
آب حرام - کنایه از شراب است و کنایه از عشق هم است
آب خاطر - رونق و روشنی خاطر و ضیاء فکر و تفکر صائب را گویند -
آب خور آتشی - کنایه از شراب خوار و خوار چشم غمزدگان باشد -
آب خورشید - یعنی آب زندگی است باین اعتبار که آفتاب موثرست بجهت حیات حیوانات و ادبلی روح است بر اے ظهور نفس -
آب خوش خورون - بسکون ثالث کنایه از آسودن و راحت یافتن و برخورداری گرفتن باشد -
آب دانی - بروزن پاسبانی مخفف آبادانی باشد -
آب در دل شدن - کنایه از سرور و انتعاش دل پیدا شدن باشد -
آب دید جام - کنایه از شراب و جرعه شراب باشد -
آب دال - بازال نقطه دار یعنی مستحق و سزاوار و در خور باشد و خاندان را نیز گویند -
آب رز - شراب انگوری را گویند -

آب رکنایا و چشمه ایست در کنایا باد شیراز و آن را
 آب رکنی هم می گویند -
 آب رنگین - کنایه از شراب گلگون و اشک پر خون است
 آب رو - بکسر ثالث کنایه از تری و تازگی و روشنائی
 باشد و بسکون ثالث شخصی که پیش بزرگان قدره و اعتبار
 داشته باشد -
 آب ریخت - یعنی نخل شد و شرمند گردید -
 آب زر - طلا به حل کرده نقاشان باشد و زعفران
 را نیز گویند -
 آب سبزه - کنایه از روح و رونق تسبیح باشد -
 آب سبک - گوارا و گوارنده و باضمه را گویند -
 آبستن فریاد خوان - بابای مفسور کنایه از بر لب
 باشد - جی -
 آبستنی - زن حامله را گویند و کنایه از بر لب هم هست -
 آب سسته - به فتح معین به نقطه یعنی آنست که زمین کجست
 زراعت آراسته باشند -
 آب شقائق - کنایه از شراب لعلی انگوری باشد و
 خون را نیز گویند -
 آب شور - معروفست و کنایه از اشک چشم غمزدگان باشد
 آب عرق - کنایه از گلاب است -
 آب فتنه - روح و رونق فتنه و بسیاری آشوب را گویند
 آب فتنه تیره شدن - یعنی فتنه فرونشستن -
 آب فلان روشن است - کنایه از عزت و آبرو بود
 و عبارت از روح و رونق و طراوت هم هست - جی -
 آب کور - کنایه از شخصی باشد که مردم را از آب و مان
 منتفع نگرداند - جی -
 آب گردش - کنایه از چارواک تیز رو و خوش خلق
 باشد - جی -
 آبگون پل - کنایه از آسمان است -

آبگون طارم - کنایه از فلک بود - جی -
 آبگینه خانه - یعنی آینه خانه و کنایه از آسمان اول
 دوم است -
 آبگینه شامی - نوع از شیشه باشد نهایت صاف و لطیف
 آب لطف - کنایه از فیض و عطا و بخشش باشد -
 آب ماه - کنایه از روشنی ماه باشد -
 آب میگون - کنایه از اشک گلگون باشد -
 آب ناروان - کنایه از شراب انگوری باشد -
 آب نبات - شراب و نبات و نوع از حلوا و شراب
 انگوری و رونق و تازگی رستینها و عصاره و شیره هر رسته
 را گویند -
 آب و رنگ - یعنی شراب انگوری و اشک خونی و
 کنایه از طراوت و تازگی باشد -
 آب و گل - کنایه از قالب و جسد آدمی است -
 آب یا قوت - کنایه از می انگوری باشد -
 آتش بیدار و فروختن - کنایه از روح دادن ظلم
 استم باشد -
 آتش پاشیدن - کنایه از شتابی و بیقراری کردن و
 ظلم نمودن باشد -
 آتش پاسی - کنایه از بیقرار و مضطرب و اسپه که
 از تندی نیک جان است -
 آتش پرست - نوعی از طبالعیه و جماعتی از قوم سبک
 صلح و پروانه -
 آتش تابنده - کنایه از آفتاب است و طبیعت آدمی را
 نیز گویند -
 آتش تر - کنایه از دو چیز است اول کنایه از شراب سرخ
 بود و دوم کنایه از لب معشوق باشد - جی -
 آتش جام زیمعی - کنایه از شراب است که در پیاله بلور
 یا پیاله نقره خورند -

آتش خورشید

آتش خورشید - نور گرمی آفتاب سوز عشق مسوزل
 را نیز گویند -
 آتش دل - بکسر اربع کنایه از سوز دل و محبت باشد -
 آتش و وزخ صفت - کنایه از شمشیر آبدارست -
 آتش روحانیان - جرم ملائکه را گویند یعنی جسم ایشان -
 آتش صلیب - کنایه از آفتاب بود - جی -
 آتش طبع - کنایه از زندگی و تیزی طبع باشد -
 آتش فرو نشاندن - کنایه از فتنه فرو نشاندن و
 غضب دور کردن باشد -
 آتش فسوده - کنایه از زربا باشد - جی -
 آتش فکر - یعنی آتش خاطر است که عاشق همیشه و تیز فکرم
 روشن را باشد -
 آتش قندیل - یعنی زونق در و اج قندیل و کنایه از سوز
 دل و محبت باشد -
 آتش گاو - چوبی که بدان آتش را بر همس زنند -
 آتش گل - یعنی روشنائی گل -
 آتش گون - یعنی آتش رنگ و نام گلست در غایت
 لطافت که چشم را از دیدنش روشنائی فزاید -
 آتش موسی - کنایه از آن آتش است که موسی علیه السلام
 را بکوه طور رهبری کرد -
 آتش نستان - کنایه از زونق بهار باشد -
 آتش واوی این - کنایه از واوی انا الله باشد -
 آتشیان - یعنی دیوان و پریان و کافران -
 آتشین بیکر - کنایه از سر چیز است اول کنایه از آفتاب باشد
 دوم کنایه از جسد جنیان سوم کنایه از شیاطین بود - جی -
 آتشین و لغ - یعنی داغ آتشین -
 آتشین سخن - کنایه از تیز زبان باشد - جی -
 آتشین کاسه - کنایه از آفتاب است -
 آتشین بهفت اثر و پا - کنایه از بهفت سیاره بود - جی -

آتشین یا فتن - کنایه از زونق در و اج بهر سانیدن باشد
 آجر - بالمد و کذا - آجور - شست بخت صبح -
 آجیدن - یعنی دندان بر آوردن در سوختن و یعنی خوشن
 که نجبه نباشد نیز آمده است - بم -
 آخ - ترجمه از است -
 آخرت - آن جهان و عالم غیب را نیز گویند و موعود -
 آخریان - بکسر ثالث پیشینان را گویند و بهر بی مقتدین -
 آخرین حرف - کنایه از تقدیر و انتمای کار باشد -
 آخرین راعی - کنایه از حضرت رسالت صلعم است -
 آخور خشک - آخور چارواک را گویند که گاه و علف باشد
 آدینه - نام روز جمعه است -
 آذر باد مار اسپند - یعنی آذر باد است که مرقوم شد -
 آذربایجان - همان آذر بایجان است که ولایت تبریز و
 شهر تبریز باشد -
 آذر پرست - یعنی آتش پرست باشد -
 آذر میدخت - نام دختر پریز شاه است شش ماه
 پادشاهی کرد -
 آذرمی - بر وزن لاغری منسوب آذر بایجان است و
 نام شاعر است هم بوده است -
 آراسته - معروف است و تجان را نیز گویند -
 آراک - بر وزن چالاک جزیره یعنی خشکی میان دریا
 را گویند -
 آرام خاک - ثبات و سکون زمین و کره ارض باشد
 و کنایه از حلم آدمی زاده هم هست -
 آرامیدن - یعنی آرام گرفتن و ساکن شدن و
 قرار گرفتن و بچسپیدن و گردانیدن و دادن باشد -
 آرد و بخرک - بضم باء ایچو چنگال با دام کبزی گویند -
 آرد و نیز - عنس بال را گویند -
 آردستان - نام ولایتی است از ولایات بلاد

توت و موت باشد -	که آنجا ناز خوب می شود -
آستان گردون - آسمان اول است که فلک قمر باشد -	آر و ور و غن - نوعی از حلو باشد که میزد حلو است -
آستانه پیش در و چوب پیش در خانه و در فن اولیا و اسد باشد -	آر و کج - چنگال است که بار طب و دوشاب خورد -
آسترنگ - یعنی استرنگ است که مردم گياه باشد -	آرزو - کشش خاطر باشد و بعر بی شهوت گویند -
آستین بر فشاندن - یعنی عطا کردن و خوب شدن	آرزوانه - آنچه آرزو کنند -
و رقص کردن باشد -	آرزون - بروزن و ازگون صفتهای نیک را گویند -
آستین بر گناه کشیدن - کنایه از عفو کردن	آرستن - بروزن و استن یعنی آرایش کردن و تزیین کردن
گناه باشد - جی -	آریدن - بروزن باریدن یعنی آرایش کردن و آراستن
آستین پوشیدن - معروف است و کنایه از عیب و	باشد -
عار باشد -	آرا - یعنی برابر است چنانکه گویند در آراست فلان کار یعنی
آستین ترو استن - کنایه از گریه کردن باشد - جی -	در برابر فلان کار و بکسر اول در عربی همین معنی دارد -
آستین گرفتن - کنایه از بیگانه گرفتن است یعنی کسی را	آزادگان - جمع آزاده است یعنی احرار و جوانمندان
به ظلم و تعدی کار فرمودن باشد بفرود اجرت و	و اولیا و حلال زادگان -
سخره گرفتن نیز همین معنی مستعمل است - جی -	آزادگاه جامه - جایکه استادان جولاها پارچه بافته شده
آسمان از رسیان نداشتن - کنایه از عدم قوت	را از کارگاه می برند -
بیز باشد - جی -	آزرون - به معنی ثالث بروزن و اگر در مخفف آزارین
آسمان از کجا و رسیان از کجا - این مثل در محله	است یعنی دیگر را آزار دادن و خود آزاده شدن -
گویند که شخصی سخن نادرست در برابر سخن درست و معقول	آزاده - یعنی تنگ آمده و شتر شده باشد و معنی رنجیده
گوید - جی -	هم آمده است -
آسمان را زمین کردن - کنایه از گرد و غبار بر آینه	آزما - آخزستان و بودون آفتاب در برج حوت است
و پاره کردن آسمان را و زیر پا می آرد و زون -	آزما - آسمان کننده و امر با زمودن باشد -
آسمان را سوراخ کردن - کنایه از واقعه عظیمی	آزمایش - یعنی تجربه باشد -
واقع شدن است - جی -	آزمودها - ترجمه تجربات است -
آسمان سوراخ نخواهد شد - کنایه از آن است که هیچ	آزیریدن - بروزن باری چیدن یعنی آزردن و
واقع عظیمی نخواهد شد - جی -	و آزار دادن و معنی آینه است که کشیدن باشد -
آسمان صفت بودون - یعنی قادر بر همه چیز بودون -	آسان - نقیض دشوار و تارهای رسیان را هم گویند -
آسودن - بروزن آلودن معنی راحت رسانیدن و	آسای - باستانی و آفرین آسای باشد که آسائنده و
راحت گرفتن باشد و کنایه از مردم به است -	آسودن هم است -
آسیب نظر - چشم زحمت را گویند -	آستان عدم - کنایه از دنیا و روزگار است و

جی

عمر آخرا باشد -	آتش معروفست و یعنی آتنام هم هست که از آتنامیدن باشد
آفتاب - بروزن بافته ترجمه مفهوم باشد -	آتش ترویر - آتش آرونه را گویند که بجهت بیمار بزند
آفریدگار - باکان فارسی پدید آکنده موجودات از	آشفتی - ترجمه صلح است -
عدم باشد	آش و قیق - آتشی که از آرد و برج بزند و بعضی گویند خلیج است
آقچان کرما - بلد است از بلغار -	آشفتن - یعنی شوریدن و شورانیدن و شوریده شدن
آقصر - باسین بے نقط از بلاد روم است و در اصل	و جنبانیدن و جنبانیده شدن باشد -
آن سرا بود -	آشفته رومیان - کنایه از آشفتگی و زغال فروخته است
آقشار - باشین نقطه دار بروزن خاکسار از شهر راس	آشفته مغز - یعنی شوریده و دیوانه مزاج و سرسپرده
روم است و اصل آن شهر بوده -	شبیخته و مده هوش باشد -
آگاه - باکاف فارسی بروزن ناگاه یعنی خبردار و با خبر باشد	آشگون - بروزن و معنی آسگون است که نام ولایتی است
و معنی دانش هم هست و آگاهی و خبرداری و با خبر بودن باشد -	آش مزور - آتش بزنجی را گویند که طبیبان بعد از فاقه
آگره - بروزن باکره نام شهر است که بعد از واپس پایی تخت	بسیار به بیمار دهند -
هندوستان است -	آشوبیدن - یعنی آشفته شدن و دیوانه گردیدن باشد
آلاله - معنی آلالنده و امر آلالیدن باشد یعنی بیابان	آشیج - ترجمه ضد است -
و آلوده کن -	آغارانیدن - بروزن آبا و انیدن یعنی فرو کردن
آلت شناس - سلاح شناس را گویند -	و فرو شدن بزین و حرکت دادن و تحریک نمودن باشد -
آل متغای - بسکون ثالث مهر یا دشا بان را گویند و در بعضی	آغاروز - ترجمه مبادی باشد -
از فرشتهها بطایع حلی مفتوح و هم ساکن و عین منقوطه در تخت	آغشتن - یعنی ترک کردن و تر شدن و آلوده کردن و
ترکی آورده اند - حی -	آلوده شدن باشد -
آلودگان و مهر - کنایه از دنیا داران و بخیلان و طالبان	آفتاب پرستک - مصغر آفتاب پرست است و پیکر
دنیا و گناه نگاران و عاصیان باشد -	و در بار آگویند -
آلودن - بروزن بالودن یعنی آلوده و ملوث شدن	آفتاب دولت - کنایه از بخت و اقبال و دولتی
و کردن باشد -	که همچو آفتاب روشن باشد -
آلوده خون آمدن - به معنی مجروح و کتایه از	آفتاب زرو - بکسر است آنچه کنایه از خمریه و شراب
اگر بیان آمدن باشد -	و محقرانی باشد -
آلوسیه - سیوه ایست ترش مزه و سیاه رنگ در هند	آفتاب ساوه - کنایه از سلیمان است -
و بندی جاسن گویند و درخت آنرا نیز گفته اند -	آفتاب فرد و کوه رفتن - کنایه از زوال عمر و
آلی - بروزن مالی رنگ که آنرا مصفر می گویند -	دولت باشد - حی -
آلی بالی - میوه ایست مشهور یا الوپالود	آفتاب فرور رفتن - کنایه از زوال دولت و رسیدن

آماجگاہ - معروف ست یعنی ہجائیکہ نشانی تیر در انجا نهند و کتاب از دنیا ہم ہست -	آہستہ راے - یعنی وانا و اولش مند باشد -
آماوگی - یعنی استعدا باشد -	آہ عنبرین - کنایہ از آہ دروناک باشد -
آمانیدن - یعنی ساختن و ساختن شدن و پر کردن و	آہن آشتیان - انگشت دان را گویند یعنی انگشت
معیان کردن و مستعد ساختن باشد -	استادان خیابا -
آمدہ گیر - یعنی آمدن اورا تصور کن آمدن او قبول کن	آہن افسردہ - کنایہ از تنگی و مشیر و کار و و خجرت گاہ
و از دل بپذیر بر سبیل دعا -	و کند شدہ و بکار نیامدہ باشد -
آہر و - بروزن نام در میوہ درخت اراک کہ بختہ شدہ باشد -	آہن سنجہ نخورو - یعنی زخم و شکستہ سنجہ نخورو و بیاستانہ
آہر نون و القلم - اشارہ بہ باری تعالی و کنایہ از حضرت رسالت پناہ باشد -	نہ پیوست و زحمت اورا نکشید -
آموزناک - باذن بالف کشیدہ یعنی آموزگار است کہ	آہنین کم - کنایہ از مبارز سخت جان باشد -
استاد و معلم باشد و حق سبحانہ تعالی را نیز گویند -	آہو برہ فلک - کنایہ از آفتاب اتاب برج حمل باشد -
آہنختن - مخلوط شدن و مخلوط کردن دو چیز یا زیادہ باشد کہ	آہو بزم - کنایہ از استادگان و شاگردان بزم باشد -
آہنختہ - بروزن او بختہ ترجمہ مخلوط و ملحق است -	آہوگان - باکان فارسی بروزن خالوجان بہ سننے
آہنیش - یعنی الحاق باشد -	آہو بچگان باشد -
آمان - بروزن نالان جمع آن است و بمعنی آن کسان	آہوے خانہ خاوری و آہوے خاوری - کنایہ
ہم آمدہ ہست -	از آفتاب باشد و از ابا ز سپید پر و پادشاہ چین و
آنکہ را - یعنی آنکہ اورا چہ نامکہ ہر کہ یعنی ہر کہ اورا -	پادشاہ ختن نیز خوانند - جی -
آواریدن - یعنی خوردن و گوارانیدن باشد -	آہوے کسی بلودن - یعنی اسیر و سپید کسے شدن -
آورگ - بر فتح و اووراسے قرشت ریمانے کداز جائے	آہوے زر - بر فتح نون کنایہ از ابرسے کہ بسپیدے و
آویزند و بران نشستہ در ہوا آیند و روند -	سیاہی مائل باشد -
آوزنگ - یعنی آونگ است عربان معلق گویند و ہر چیز	آسے - بسکون تختانی امر با بدن باشد یعنی پیاد و ترکان
آویختہ -	مادہ را گویند -
آوریدن - یعنی آوردن باشد کہ لقیض بردن ہم ہست	آیا - ترجمہ بل باشد -
آوو - یعنی ثالث و سکون و او دیگر نام شہرے و مدینہ است	آیندگان - موجود و شونندگان و کسانیکہ این عالمے آیند -
آہ آشتین - آہ گرم و آہ دروناک را گویند -	آیہ بسبتن آسمان - کنایہ از آفتاب پیدا کردن و
آہازیدن - بروزن آغازیدن بمعنی آہنختن ہست کہ	بر آمدن آفتاب باشد -
کشیدن باشد مطلقاً -	آسنہ پیل - آسنہ چند باشد فولادی در بگستہ این نیل سینے
آہ در جگر ندر و - کنایہ از مفسد و بے ذخیرہ باشد - جی	بروشش روز جنگ تعبیر کنند و رنگ نیل را نیز گویند -
	آیندہ خاکیان - اشارہ بذات باری تعالی است جل جلالہ
	و کنایہ از آدم صغری اللہ و کنایہ از اول مردمان ہم آمدہ ہست -

آئینه زرین - کنایه از آفتاب عالمتاب است -
 آئینه طلعت درویشان - کنایه از دل درویشان و
 باصناف بیانی روئے ایشان باشد -
 آئینه مقصود - اشاره بآیه *أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ*
 و *أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ* -
 آئینه بهفت جوش - کنایه از آفتاب است -
 آئینه یوسفان منش - کنایه از آفتاب است -

الف غیر محدود

ابار - بروزن شرار سرب و تزکین قورستون خوانند -
 اباخورس - نام حکمی بود یونانی -
 ابابے - بروزن گداسے کفل پوش چاروارا گویند -
 ابداشهر - نام رودخانه است و نام شهرے هم هست
 و کنایه از ان عالم باشد -
 ابدمی - آنکه نهایت ندارد -
 ابراهیم - نام پیغمبر است معروف و نام زردشت آتش پرست
 و نام کوهیست در کرمان گویند این لغت معرب برام است
 ابررگالی - ابرسیاه سیر السیرا گویند -
 ابرسنبل کون - کنایه از ابرسیاه و تیره است -
 ابرطوروش - به فتح هفتم که داوست کنایه از اسپ
 قوی بیگل و بزرگ و معنی ترکیبی آن ابرمانند کوه طور باشد -
 ابرغیسان - معروف است و بعضی بارے را گویند
 که در هواے سردبار دو گویند این باران صدف را
 آلبستن کند و دهن مادر از هر دو -
 ابرو کشا دن - کنایه از خوش حال شدن و باشا به
 ابر و سخن کردن باشد -
 ابروے فراخ - کنایه از خوش و خندان روے باشد - جی -
 ابریز - زر خالص را گویند - مل -
 ابلق بدست - یعنی براق بدست و براق اسپ معراج
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم است -

ابلق چشم - کنایه از چشم سیاه و سفید باشد -
 ابلق فلک - کنایه از روز و شب روزگار و دنیا باشد -
 ابلق مطلق العنان - کنایه از دنیا و روزگار است -
 ابنائے الشرف جان - کنایه از آدمیان و پریان باشد -
 ابنائے دهر و ابنائے روزگار - مردم عالم را گویند -
 ابو درد - نام مردے از صحاب رسول اللہ است و بعضی
 بضم وال گفته اند -
 ابو ذر چهر - نام وزیر نو شیروان بوده است -
 ابون - بروزن زبلون راس را گویند و آنرا از تخمیل شامی نیز گویند
 ابر - آب آسیا -
 ابهول - بضم اول بختیست که از اصل اهرس گویند -
 ابیر - بادل متفوح و ثانی کسور دپاس معروف بروزن
 و بی بی پیرا من باشد که بتازیش قمیص خوانند -
 ابیستین - بانالٹ مجول بروزن از بختن یعنی آرایش و
 آراستن باشد -
 اپاره - یعنی بسیط باشد و نا اپاره غیر بسیط -
 ایرواز - یعنی پرویز است -
 انست - بروزن الفت آنکه بھندی گدھا پورنه گویند
 باکان فارسی -
 اوشه - در مؤید الفضلا از قنیه نقل کرده است که نام عم
 شاپور است و در دستور بانون آمده است -
 اجرام فلک - افلاک و سیارات و ثوابت را گویند -
 احمد حسن - نام وزیر سلطان محمود سبکتگین است -
 احمد زنجی - نام یکی از پهلوانان و امیران لشکر ابو مسلم
 مروزی بوده -
 اختران سب زده - کنایه از ستارگان است که در آب نمایند
 اختر پنجم - کواکب مریخ را گویند که در آسمان پنجم است -
 اختر سبکتگر - سیاره سعد را گویند -
 اختر شمار - کنایه از پنجم باشد - جی -

احمد - بروزن نخچ در مویه الفضا نقل از شرفنامه یعنی زرد
طلا و نقره و نقل از قضیه یعنی مهریست از مس و در جاب و دیگر
سکه زر را گویند و ترکان زر را بچ را بچ و آنچه گویند با نامانی خاص
قالت -

احمد - نام یکی از امراء عالیشان خلفای بنی عباس
است در تاریخ آخوند میر آورده که مقتضی بالله عباسی اورا
احمد لقب داد و این لفظ ترکیست و در ان زمان اهل
فرغانه پادشاه خود را احمد گفته اند چنانچه فارسیان والی
خود را کسر می نامیدند - جی -

ادب آموز کردن - کنایه از بند قدر کردن و
تام آور گردانیدن باشد -
اوگر - با کاف فارسی ترجمه قیاس است -
اوتی - ترجمه غلط است -

او و و غیره - سلمان بن عوض و از اجداد پیغمبر است -
او و و یه گرم - حواله دیگر را گویند از غفلت و بیخک دار
وزیره و مانند آن -

او و چهاره - باز یادتی باور است قرشت یعنی او و چهاره
که خاک دانستگیر است -
ارچیند - بروزن و معنی هر چند باشد -

ار وستان - بر فتح اول و کسر اول هر دو آمده است
باتا است قرشت بروزن ترکش دان نام ولایت است از
ولایت های بلاد است و در اینجا خوب میسر می شود -
ار و و - بضم اول یعنی لشکر و لشکر گاه را نیز گویند -
ار و و خرما - بمعنی چنگالی خرما باشد -

ار و و بی - بر فتح اول و ثالث نام جانور است غیر معلوم
ارزان - بروزن مرجان معروف است که نقیض گران
باشد و مخفف اگر زن هم هست در محاورات -
ارزن - بروزن کردن غله است که بخری و خسته خوانند
و مخفف اگر زن باشد نیز در محاورات -

ارزن ریزه - قطرات باران ریزه و جرعه شراب و چه
کوچک را گویند -

ارزیدن - بروزن نمیدن کنایه از لائق و شرافت و بود
ارسلان - بروزن پهلوان نام پادشاه ایران زمین است
بزرگان ترکی شیر را گویند و نیز نام یکی از حکامان سامانیان بود
که شیر کشت بیک مشت و کنایت از غلام هم هست و ترکان
نامهای حکامان خود قره ارسلان و قرل ارسلان می نهادند
نسبت بزرگ سیاه شیر و سرخ شیر نموده - جی -

ارسمندوس - با اول مفتوح و ثانی زوده و سین و سیم مفتوح
بنون زوده و اول مضموم نام حکمی بوده یونانی که امین و جلیس
سکندر بود و متبتنا اسطو یعنی پسر خواننده اسطو و اسطو طاب
از خایت شفقت و مهربانی نیم دست پیشکاری خود با سر خدا
سکندر با و عنایت فرموده بود و در غیبت اسطو مقدمات
عظمت را فیصل داد و ایزد او را وزیر رومی سکندر می دانند
و در بعضی از فرسنگها با اول مفتوح یونانی زوده و سین مفتوح
مفتوح و سیم کسور تحتانی رسیده و اول مضموم و بشین نقطه
زوده آورده و گفته که حکمی بود شاگرد اسطو و از خدمتی شایسته
بظهور آمد تا که راز راه مهربانی کینرے که خاقان چین با و
داوه بود و در جنگ روس کارهای شایسته از او بر آمده و کینرے
و اکثر زور آوران و پهلوانان پسند نموده با و بخشیده - جی -

ارسیاسوس - نام حکمی بوده از نبی قبط - جی -
ارطامیدوس - نام پیغمبر بوده - جی -
ار و و - نام پسر فالغ است که غیره سام بن نوح باشد و از
اجداد پیغمبر است -

ار و و پشیده - نام یکی از اعیان است که عابربن شایع بن قینان بن انوشیروان
بن سام است و سام بن واسط از صلب نوح پیغمبر علیه السلام بوجود آمده پس مراد
از لفظ غیره درین مقام معنی مجازی است یعنی مطلق اولاد فرزندان معنی
حقیقه چه غیره در لغت فرزندان او باشد عمو ما و پسرزاده مخصوصا و بقول
بعضی دخترزاده هم که اهل لغت فرس تصریح نموده اند و بهر تقدیر نیز زود

ار و و پشیده - نام یکی از اعیان است که عابربن شایع بن قینان بن انوشیروان
بن سام است و سام بن واسط از صلب نوح پیغمبر علیه السلام بوجود آمده پس مراد
از لفظ غیره درین مقام معنی مجازی است یعنی مطلق اولاد فرزندان معنی
حقیقه چه غیره در لغت فرزندان او باشد عمو ما و پسرزاده مخصوصا و بقول
بعضی دخترزاده هم که اهل لغت فرس تصریح نموده اند و بهر تقدیر نیز زود

ار و و پشیده - نام یکی از اعیان است که عابربن شایع بن قینان بن انوشیروان
بن سام است و سام بن واسط از صلب نوح پیغمبر علیه السلام بوجود آمده پس مراد
از لفظ غیره درین مقام معنی مجازی است یعنی مطلق اولاد فرزندان معنی
حقیقه چه غیره در لغت فرزندان او باشد عمو ما و پسرزاده مخصوصا و بقول
بعضی دخترزاده هم که اهل لغت فرس تصریح نموده اند و بهر تقدیر نیز زود

از باب لغت مراد از ان ولد ولد است بیک واسطه زیرا که مراد ایشان از
لفظ عموم القیم لفظ فرزند است میان پسر و دختر تقسیم سلسله اولاد و طول و
استداد آن هر چند فرو تر رود و الله اعلم بالصواب ۱۲

ارغاف - بضم اول و سکون آخر که قبا باشد جوی آب گویند -
ارغوان تن - کنایه از مرغ نست که در آسمان پنجم باشد -
ارغشدر - نام پیغمبر است - جی -
ارغند - بروزن فرزند نام کو بهیست در زمین مغرب - جی -
ارگی - گو سفند و شتی را گویند - مع -
ارم - بفتح اول مابین آرنج و دوش که بازو باشد -
ارماک - بضم اول و سکون آخر که کاف باشد چوبیت شیهه یا چوب
ارمان خوار و ارمان خور - حسرت خورنده و آرزو کننده
را گویند -

ارمنیه - نام مملکت است و سیح که طرف مشرق دریای فرات
و جانب شمال و پارچه و کرهستان و آذربایجان و سمت مغرب
شروان و سمت جنوب گرجستان واقع است و آن منقسم در
قسمت یکی صفری و دیگری کبری پس تقسیم و توابع آن را
ارمنیه کبری نامند و خلاط و مصنفات آنرا ارمنیه صفری -
ارمیده - بروزن نمیده مخفف آرمیده است که قرار
گرفته و ساکن شده باشد -
ارمیس - بروزن تلبیس نوعی از خار بود که برگها
نرم آن دوائی باشد -
ارومه - بفتح اول و میم علفی که شخار از ان حاصل شود -
ارومک - با اول مفتوح یعنی دور بود و آزاد و نیز نامند -
اره زبان - مردم تند و تیز حرف زننده را گویند -
ازار خرگاه - کنایه از دامن خرگاه باشد -
ازالف آدم نامیم سیح - یعنی از آدم تا عیسی -
ازان جهان آمدن - کنایه از بیماری مملکت فاختن
و صحت یافتن باشد -
ازپاس در آمدن - کنایه از عاجز شدن و مردن و

یعنی لغزیدن و افتادن باشد -
ازپاس در آوردن - یعنی افکندن و از اختن و
عاجز کردن و کشتن -
از پشت سپاه زمین فرود - یعنی شب کوتاه شد و بعضی
گفته اند یعنی شب با خورشید و صبح شد -
از پشت کوه چادر احرام بکشید - یعنی برف بارید
و عالم را سفید کرد -
از پی مغر خاکیمان - یعنی از برای تری و مانع آدمیان
از جان سپر آمدن - کنایه از بنگ آمدن از زندگی و
یعنی بیدار شدن هم هست -
از جوی زر آتش کشیدن - یعنی از صراحی طلا
شراب انگوری در پیاله ریختن -
ازوب - بفتح اول و ضم دال ابجد و سکون باء فارسی
یعنی بگیر و بکش -
از دست گذشتن - کنایه از واگذاشتن دست برداشتن
از ویده خواستن - کنایه از بسیاری خواهش باشد - جی -
ازرق - یعنی آسمان است و از ریح ازرق هم میگویند -
ازرک - با اول و ثانی مفتوح و راء کسور برزرا گویند -
ازرم - مخفف آازرم است که شرم و انصاف باشد -
از زبان جستن و از زبان در آمدن - کنایه از سهوا
و خطا کردن در تکلم باشد - جی -
از سر زانو قدم ساختن - بیان حال مراقبه است سر زانو
می نهد و دلش بسیر می رود پس گوید که سر زانو قدم دل شده است -
از سر کار افتاد - کنایه از آنست که صنایع شده و دیگر از او
کاسبی نماند - جی -
از سر گذشتن - کنایه از واگذاشتن و دست برداشتن
از صورت خواری شستن - یعنی عزیز کردن
و آراستن و زیب و زینت دادن باشد -
از عدم در شدن - کنایه از مرده زنده شدن باشد -

<p>استا و ہفت آسمان - کنایہ از کوکب مشتری باشد کہ در آسمان ششم است -</p>	<p>از کار دور - یعنی نالائق و بیکار - از کارہ - بروزن ہر کارہ آنکہ سخنان گذشتہ را یاد کند مانند</p>
<p>استار - بالفصح سیر کہ در نشیج بحسب اختلاف مختلف است کہ آن وہ درم سنگ و در بعضی مواضع شش و نیم درم</p>	<p>قصہ خوان و امثال آن و قیاس اقتضائے ذال نقطہ دار سے کند باعتبار ذکر -</p>
<p>سنگ و در ہا اختلاف مواضع و اساتیر جمع و در کثر اللغات است کہ استار بالکسر چہار عدد از ہر چہ باشد و چہ از نیم شمال</p>	<p>از گرو عالم شائہ کرو - یعنی موجود کرو و آفرید و ظاہر گردانید -</p>
<p>و نیز جمع ستر یعنی پردہ بتازی و پوشیدہ شدن و ماندہ شدن مصدر است - تل - شت -</p>	<p>از گل او پر خوردید - یعنی از شفاعت و از خلق و او بہرہ مند گردید -</p>
<p>استبرک - دیباہ کندہ و سطر باشد -</p>	<p>از لباس نفس عریان شدن - یعنی از اوصاف ذمیمہ مجروح شدن و از خودی بیرون آمدن -</p>
<p>استخوان افشانیدن - یعنی ریختن شدن و تخم خسرما بر زمین کاشتن -</p>	<p>از ماہ مخفف آزماست کہ امتحان کنندہ باشد - از نفس گور خار بر رستن - کنایہ از خوارے و بے چہتاری باشد - جی -</p>
<p>استر آباو - نام شہریت درمازندران بر ساحل دریای خزر استر خا - ست شدن و فرو ہشتن ہر چیز - صح -</p>	<p>از ہفت و چار کنایہ از ہفت ستارہ و چار طبع باشد از ہم بر آمدن - پزیشان شدن و غصہ خوردن -</p>
<p>استوار بند - ترجمہ ربط است -</p>	<p>از ہم شدن - یعنی جدا شدن و شگفتن باشد - از یاد بردن - یعنی فراموشی کردن باشد -</p>
<p>استور بان - باباے اجدد الف کشیدہ زنان نازانندہ و سترون را گویند و لیکن معنی ترکیبی آن خداوند ستور و نگاہ دارندہ است -</p>	<p>ازین - یعنی چنین باشد چنانکہ اگر گویند ازین جائے ندیدہ ام یعنی چنین جائے ندیدہ ام -</p>
<p>استون - بزبان گیلی اذخر را گویند و بدان دست شویند -</p>	<p>اسامیس - بروزن نوامیس یا بونہ صحرائی را گویند -</p>
<p>استمدن - کہ اول و ثالث یعنی استمدیدن است کہ کجاست کردن و سیزہ نمودن باشد -</p>	<p>اسپور - بروزن پر زور کج سلیقہ کم ذہن و بسیار خضیب را گویند -</p>
<p>اسد آباو - بلدہ ایست نزدیک بہمان و قریہ ایست در نیشاپور -</p>	<p>اسپ چوبین - کنایہ از نابوت باشد - جی -</p>
<p>اسرار زمین - کنایہ از رستنیہا و نباتات باشد -</p>	<p>اسپر ز - یعنی سپرزست و ز بانگ فرج را ہم گفتہ اند اسپیدار و اسفیدار - نوبع از درخت بید باشد</p>
<p>اسراف - بروزن الفضاہ یعنی بندہ است کہ عبد باشد بلفظ سریانی -</p>	<p>آز امیوہ نبود -</p>
<p>اسرائین - یعنی اسرائیل است -</p>	<p>اسپید با - آسہ را گویند کہ در ان ترشی نباشد - اسپ نمہ - بیخ نون و نیم برگ ستوان را گویند و آن پوشش است کہ در جنگ بر اسپ پوشانند -</p>

اسرار

اسطقات واسطقات - با اول مضموم بتانی زده زبان
 رومی عناصر را بعد را گویند - جی -
 اسطرلاب چهارم - کنایه از آفتاب عالم تاب است -
 اسفناخ - معروفست و آن سبز باشد که در آتش کنند
 اسپر طبع - گرفتار نفس اماره -
 اشترک و پلنگ - یعنی زرافه باشد -
 اشتراقین - طائفه ایست از حکما -
 اشقر - با اول مفتوح بتانی زده و قاف مفتوح براس زده
 اسپه را گویند که فش و دم او سرخ بود و بعضی گویند اسپه که
 بسرخ و سپاهی و زردی مائل باشد و قبل اسپ سرخ و
 فش و دم رنگ او هم باشد و بعضی اسپ بود را گویند و بعضی
 اسپ سرخ که رنگ را گفته اند و کوهی بری را برده بود از آن
 دیو و بری این نتایج بصورت آمد قوی و جلد و تند و آزا
 اشقر و یوزا دم گفته اند بعد از آن سرلیسه که بصورت
 درمی یا قند آزا اشقر گفته اند این لغت عربی است و نام
 اسپ بهرام گور هم هست - جی -
 اشقره - هیزم نیم سوخته را گویند -
 اشک - در ترکی خزالدغ است - مع - می -
 اشکانی - قوس از ملوک است - مع -
 اشک خون بقم - اشک خون آلود که از اندوه و فراق زده
 اشک خوش نمک - یعنی اشک شور که از درد فراق
 دوستان زاید -
 اشک شور و گرم - یعنی اشک اندوه و فراق باشد -
 اشکنبه - یعنی شکنجه باشد -
 اشکیوان - بکسر اول و تخمائی مجهول نام جای و مقامی است -
 اصابع صفر - به فتح اولی و صا و مضموم بفا زده زرد چوب
 را گویند - جی -
 اصل داران پاک - کنایه از انبیا و اولیا و اصفیا
 و اتقیا و از کیا باشد - جی -

اصلاح پذیرفتن - به شدن باشد -
 اطر لفضل - نام معجونست و وانی که از بلبله و بلبله و آمله سازند
 و این ترکیبست که حکما بهند ترتیب داده اند و آزا زبان
 بهندی تر بچله گویند - جی -
 اطلس - دیبای مطهر و گنده -
 اغارون - یعنی سرشته کردن و بهم آمیختن و تخریک کردن
 باشد -
 اغار یقون - تخم زیتون دشتی باشد -
 اغال - بروزن و بال امر بشورانیدن و تخریب نمودن
 بجنگ و خصومت باشد -
 اغانی سراس - خوانندگی و سرودگی و خوش خوانی
 را گویند -
 اغیونتن - با اول مفتوح بتانی زده و با عجمی مضموم و و او
 معروف و تون مکسور و تاس فوقانی مفتوح به معنی بچین
 باشد - جی -
 افتادگی - یعنی فروتنی باشد -
 افتادون - بضم اول معروف است و کنایه از خراب
 گردیدن و دور شدن و تواضع کردن باشد -
 افتادون از دست افتادگان - کنایه از خراب
 شدن بدعای مظلومان باشد - جی -
 افدره - بروزن مسخره یعنی آخرا فدرست که برادر زاده
 و خواهر زاده باشد -
 افراز - یعنی افراست که کفش و پاپوش و مانند آن باشد -
 افرا هام - با اول مکسور بتانی زده بزبان نصاری نام
 حضرت ابراهیم است و ابراهام نیز بهین معنی آمده است و
 ابراهام بحدف الف هم گفته اند - جی -
 افرنجیون - با اول مفتوح بتانی زده و راس مکسور و تون
 حنیض کوکب را گویند بزبان یونانی - جی -
 افروزیدن - یعنی روشن کردن و افروختن و افزودن

وروشن شدن باشد -
 افری - به فتح اول و ثانی بروزن سفری مخفف آفرین
 که در مقام تحسین گویند و بسکون ثانی بهم درست است -
 افریقیه - نام ملکه است که حد آن از طرابلس مغرب از جهت
 برقه و اسکندریه تا بجا یه است و بعضی گویند که تا ملیان پس
 مسافت طول آن از ملیان دو و نیم ماه راه است و عرض او
 از دریای تار مالی که اول بلا و سودان است می شود -
 افرار یا - یعنی پافراست که کفش یا پوش و مانان آن باشد
 افسانیدن - یعنی بالیدن و راست کردن را گویند
 باشد -
 افسون پرده - بکسر با و ضم زاهر و فارسی خوانده افسون
 و افسونگر باشد -
 افشاندن و افشانیدن - یعنی رختین و پاشیدن
 و تار کردن باشد -
 افشردن - یعنی فشردن و پانجم کردن باشد -
 افعی زر فام - کنایه از قلم نویسی که در بانه آتش باشد -
 افگندگی - کنایه از افتادگی و فروتنی باشد و مضمره را نیز گویند
 افگندن - کنایه از برابری کردن - جی -
 افلاک شناسان - بجهان و ستاره شناسان را گویند -
 افلاک نخل - یعنی آسمان سایه و کنایه از بسیار حیات باشد
 افنجیون - اوج کوکب گویند بزبان یونانی - جی -
 افندی - خدا و خداوند را گویند و این لغت ترکیب است
 که در قسطنطنیه مستعمل است و استخراج از یونانیست - می -
 افیون خوردن حوادث - کنایه از مسدوم شدن
 حوادث باشد -
 اقبال بیهفته - کنایه از دولت اندک روز باشد -
 اقیه - بزبان ترکی درم را گویند - جی - می -
 اکت - بلده ایست کوچک در خراسان -
 اکبیا - با اول مفتوح ثانی زده و با کسور بروزن

اغنیایه - به باشد و آزابتازی عصب خوانند - جی -
 اگر چند - یعنی هر چند باشد و مخفف اگر چه اندک است -
 اگر چه - یعنی هر چه باشد چنانچه اگر چه یعنی هر چند است -
 الباق - بضم اول بروزن مشتاق نوع از جامه باشد
 و بعضی گویند پارچه باشد که در پس جامه دوزند و در برابر باد
 آن را بر پیشانی بنده تا گردن را گرم نگاهدارد -
 البه - بضم اول و فتح باء ابجد طعنه است ترکان را و
 آن نیز مانند میوه در آفتاب پخته می شود -
 البیارسالان - بابای فارسی نام پادشاه همدست
 نام دلاور است بهم است -
 البچنگ - صاحب ظفر نامه گوید که معنی این لفظ عربی
 و در بعضی از تواریخ مسطور است که مغول جد سوم را بچنگ
 گویند العلم عند الله - جی -
 البخار - باجم بروزن از زن زار لغت اهل بلخ انواع آله
 گویند همچو زرد آلود سیاه آلود سرخ آلود -
 الالف - المفرد من الرجل یعنی مرد فرد و در حساب جمل
 یک باشد -
 الف شدن - کنایه از مجرد شدن و مفلس شدن باشد -
 الف نقش بست - یعنی حروف صورت بست و بوجود آمدن
 الک - بیچاره و راه -
 اللد اکبر - نام کوهیست در شیراز -
 آلوجه - به فتح اول و تشدید لام مصغر آلو باشد -
 الوک - بروزن سلوک پیغام در رسالت باشد -
 امامان - دو امام اند که هر یک در هر قطب اند که را
 نام عبدالرب است و مسند وزارت او بردست راست
 قطب است و او ناظر ملکوت است و دیگر عبدالملک
 نام دارد و مسند وزارت او بردست چپ است و او ناظر
 در ملک و نام قطب عبدالهد است -
 امامیه - مذهب شیعه اثناعشریه را گویند - ون -

۱۲۱

امیر باریس - با اول مفتوح ثانی زده بزبان یونانی زنجک را گویند -
 امر - بر فتح اول و کسرتانی و سکون براسه قرشت نام روز چهارم است از ایام مجوز -
 انشاش - ترجمه قیاس است -
 امشط - با اول مفتوح ثانی زده صاحب مشورت پادشاه روم را گویند - جی -
 امله - نام دو ایلست که از آمله گویند -
 امید - بضم اول ترجمه رجا باشد چشم داشتن از کس -
 امید زاسی که کردن - یعنی نا امید کردن باشد -
 امر داد - نام ماهیست از ماه های شمسی -
 امیر آب حیوان - کنایه از حضرت خضر علیه السلام است -
 امیر صاحب ولق - اشاره ب حضرت امیر المومنین علی علیه الصلوٰة والسلام است -
 اتان - ناله و نالیدن و نالان -
 انباریدن - یعنی انبار و نشت که پر کردن چیزه باشد از چیزه -
 انبار ناک - ترجمه مشترک باشد -
 انبار می - ترجمه شرکت باشد -
 انباشته - برگشته و مملو گردیده -
 انبان - معروفست و هر خریطه که در آن چیزها کنند -
 انبان باد - انبان را گویند که پراز باد کرده باشند و شکم آدمی را نیز گویند -
 انبر باریس - با اول مفتوح ثانی زده بزبان یونانی زنجک را گویند -
 انبران - نام سلخ باشد که روزی ام است -
 انبور - بروزن زنبور یعنی انبرست و آن افزار زرگران و آهنگران باشد و یعنی پر کردن و مملو ساختن هم هست -
 انجاسیدن - تمام شدن و بانها و باخر رسیدن کار با باشد

انجروت - بروزن و یعنی خنزروت است و آن گشسته باشد -
 انج افشرون - کنایه از محکم کردن و مضبوط ساختن باشد -
 انجم کوز - کنایه از آفتاب عالمنا است -
 انجمن کمکشان - کنایه از راه کمکشان است که سفید میان آسمان باشد -
 انجیر و ز می - نوسته از انجیر باشد لغایت سفید و لطیف اند اس - ترجمه قیاس است -
 انداش کر - بروزن پر خاشاک که محففت اندایش گرت که گاه بگل و گلاب بر بام در دیوار مالند و باشد -
 انداسه یعنی اندا باشد که گاه بگل مالند و است و امر باین معنی هم هست -
 اندر جان - نام شهر است از ترکستان و پای تخت ولایت فرغانه است -
 اندر خسو - بزبان یونانی و او یعنی اندر است که پناه و حمایت باشد -
 اندر سیدن - بروزن افزاییدن گاه بگل و گلاب مالیدن را گویند -
 اندرواسی - بروزن صندل ساسی یعنی اندر و آه است که سرگشته و حیران و احتیاج و سرگون آورنده باشد -
 اندر و ر و و اندر و ر و ر - تنبان پارچه کوتاه را گویند -
 اندوزیدن - یعنی انداختن و قرض و افس و اوان و حال کردن و فراهم آوردن باشد و یعنی دور کردن هم منظور آمده است -
 انزوت - نام پادشاهی بوده از ترک -
 انزن - ترجمه عرض باشد -
 انطاکی - بروزن افلاکی دار و نیست و آن بهترین انواع ستمو نیا باشد -
 انطاکیه - شهر است در شام بنیابت وسیع که چشمه های از آب دارد و سوز هم دارد و در میان او پنج کوه و پنج قلعه واقع است و نه نیست سسی به نه العاصی و نه دیگر نیست سسی

بہ نیرالاسود کہ این ہر دو نیر با ہم جمع شدہ زیر ہجوم سورج ہوتا
 وقبر حبیب بخار و ران شہرست و این حوقل سے گوید کہ
 انکا کہ یہ شہریت بسیار پاکیزہ از جملہ شہر ہائے شام کہ بعد
 باین پاکیزگی شہر نیست و درین شہر شہر بنا ہیست از
 سنگ اور انحا طرہ کردہ است و مسکن و مسجد جامع و کشتی
 و قریبا نو اسیجا و غریبی سے گوید کہ مسافت و دور شہر بنا
 او دو وزہ میل است۔ فا۔
 انفخت۔ بروزن بد بخت بمعنی سرمایہ باشد۔
 انغی۔ ادا ل بمعنی انفخت است کہ سرمایہ باشد۔
 انضاح۔ بمعنی منخ است کہ پزیدن و خوار شدن
 و دور شدن باشد۔
 انگبار۔ رستہ باشد سبز رنگ بوا سیرا مانع است۔
 انگبین خانہ۔ خانہ زنبور را گویند۔
 انگشتان کینزگان۔ انگور کو شیت و عربان
 اصابع الجواری نہوانند۔
 انگشت شکر۔ با اول مفتوح ثانی زدہ و کان عجمی مضموم بین
 منقوط زدہ کنایہ از انگشت شہادت است۔ جی۔
 انگشت شکم۔ کنایہ از آلت تناسل باشد۔
 انگشت شہدین۔ یعنی انگشت فریبہ کنایہ از انگشت
 ایہام باشد۔
 انگشت کینزگان۔ بمعنی انگشت عروسان است کہ
 نوع از انگور باشد۔
 انگشت کہین۔ یعنی انگشت کوچک است کہ بعضی
 منفر گویند۔
 انگشت مہین۔ یعنی انگشت بزرگ کہ انگشت میانین
 باشد و عبری وسطی۔
 انگشت توانہ۔ کبیر ثالث زغال دان و بضم ثالث افزاک
 باشد کہ خیاطان در انگشت کنند۔
 انگگون۔ بیخ اول و ہر دو کان فارسی ترجمہ

صفات حمیدہ است یعنی صفہائے خوب۔
 انگور و شتر۔ دو اسے است کہ آذربایستان و سگستان
 سے گویند۔
 انگور یہ۔ ہر وزن منصوب یہ شہریت از روم و مغرب
 آن القرہ است گویند مقصود در انجا فوت شد و امر انقیس
 در انجا زہر دادند و آذربایستان سے گویند۔
 انگیزیدن۔ یعنی آگہن است کہ جبنایدن و بلند شدن
 بر شورا یدن و دور کردن و بر کشیدن باشد۔
 انگلیس۔ با کاف تازی بروزن اور پس نام کلیت
 از اشکال رمل و در عربی بمعنی برگشتہ و برگشتن باشد۔
 انبار۔ با اول مفتوح ثانی زدہ شہر سارا گویند۔ جی۔
 انموفوج۔ با اول مفتوح ثانی زدہ و مضموم بزبان
 یونانی نمونہ را گویند۔ جی۔
 انوش۔ بروزن نموش نام پسر شیت است و پیغمبر از
 نسل اوست۔
 انولوطیا۔ با اول مفتوح ثانی مضموم با وزوہ و لام مضموم
 با وزوہ و طے کسور قیاس بر ہانی را گویند بزبان یونانی جی۔
 انیسو۔ بروزن پروردو است شہور بہارومی خزستانی۔
 انیق۔ بروزن رفیق دارو است کہ بدان سوی را بریزانند
 آواریدن۔ گواریدن و خوردن۔
 اوت۔ با او و مجہول مخفف او و تو باشد۔
 اور طبقی۔ با اول مضموم بزبان یونانی بیان کیفیت
 تھنایاست۔ جی۔
 اور کچ۔ ہر کی نام ولایت دار الملک خوارزم است و آذربای
 عرب ساختہ جرجانیہ گفتند و بفارسی گر گاج گویند۔ جی۔
 اورہ افلاک۔ کنایہ از فلک الافلاک است کہ عرضاں شدہ
 اوزبک۔ قوسے است از ترکمان۔ یہ۔
 اوز جند۔ با ثانی مجہول و ذاسے ہوز و جیم بروزن ہوز
 نام جائے و مقامے است۔

۱۵۱۰

اوزین - حلقه که بر سر تک بند آدمی و تنگ است و وزند -
اوش نندیدن - بروزن برهم چیدن یعنی افکندن و
انداختن باشد -

اوقیانوس - با اول مفتوح ثانی زوه و قاف مکسور
دریای محیط را گویند بزبان یونانی و بدون واو که اقیانوس
باشد هم آمده است - می -

اول اروی بهشت - دو ز اول ماه دوم است از بهای
که اول نورست و ماه فروردین را نیز گویند که اول حمل باشد
با اعتبار آنکه اول اوست بعد از آن از دس بهشت -
اولی - ترجمه هویت است -

اولین حرف - کنایه از حرف الف و علم لدنی باشد -
اولین نقش - کنایه از تقضا باشد که مراد قدرت -
او که بفتح اول و کسری ثانی یعنی اجره باشد که خار و انگه است -
اولیشین - بشین نقطه دار و نون بروزن کشیدن مقرر
گویند و بعضی گویند نوعی از سبزی خوردنی باشد -

اهرام - جمع هرم است و آن بنا است در مصر از عجایب
دنیا صاحب تحفه الاسباب که شیخ احمد شرجی و صاحب خزانه
که ابن وردیست بروایت مختلف میگویند که بنا است متعلق
استادان بنا از سنگهای بزرگ بنا کرده اند به پنج که هر دو
آز اسوار است کرده سلاخ از آهن در آن سوراخ داخل نمود
و همچنین سنگی دیگر بر آن سلاخ نصب کرده و در جنب سوراخ
رصاص را گذاخته اند اخته اند و آن سه هرم است که ارتفاع
هر یک از آنها صد ذرع می است و آن با صد ذرع این مان
باشد و ضلع جهات آنها نیز صد ذرع مذکوره است گویند در هرم
غربی سی خزانه از سنگ صوان که همه از سنگ است ساخته
در آن جواهرات نفیس و الماس کثیر و اشکال غریب اسباب
و سلاح خوب گذاشته اند و در هر طرفی بیست فلکی و کواکب
مرتب کرده در آن حالات از ممتد ماضیه حال ثبت کرده اند و
در هر سوی اخبار کاهمان است که تا بهما از سنگ صوان

درست کرده صورت کاهمان نقش کرده اند و با هر کاهمان
انداوه انداز الواح حکمت و نیز در و عجایب صناعات ساخته
و بر سه هر هرم خازنه گذاشته اند گویند که زمانه که ما بمون

بسیار مصر متوجه شد آن بنا را دیدند اینها هم نمودند چه کسی و
کوشش کرد اینها هم آن صورت است مگر اینکه کمالی خبر که
و صرف الماس بحد طایفه کوچک از یک ازانها بر کند و
عقب آن طاقچه ای یافت بقدر آنکه که در کندی آن
صرف نموده بود و بلا نظر این حال بسیار متعجب شد و بعضی گویند
که سوره دو هرم بنا کرده است و سبب بنایش این است
خواب دید که آسمان بر زمین رسیده و طائران سفید پر بر زمینند

مراد میان را دماهی است بصورت زن مویش آن که بر سر
طیاینها میزند و سوره بیدر حال خواب آن زن از زمین و حالت
سوال کرد گفت گفته است که از آسمان نازل شده است چون
از خواب بیدار شد تعبیر این خواب از معبران بر سید گفتند که تو
خواهد آمد و همه عالم را هلاک خواهد کرد پس حکم فرمود که ماهرمین ساکن
و جمیع اموال و متاع خود را و را بنجا نقل کرد و بر آنها نوشت که
بنا کردیم این دو هرم را در شش ماه از خون آفت از لاله کس
هست که در شش صد سال آزا منهدم سازد و آنها را از خون
پوشانیدم کیست که آنها را به پوشانند از خون یا نقطه -

اهل ورون - اهل تقرب و خواص و محرم اسرار باشند -
اهل شوکت - خداوند قوت و قدرت باشد -
اهل فراش - یعنی صاحب بستر که بیمار باشد -
اهل مدر - عربانی که ساکنان شهر و قری باشند - صح -
اهل و بر - عربانی که ساکن آنها صحر باشند - صح -

سلسله - بکسول و سکون ثانی مجول ترجمه یاست که خوش
نما باشد -
ایام لیسر ورون - یعنی زندگانی کردن و روزگار با خیر
رسانیدن باشد -
ایکب - با اول مفتوح ثانی زوه نام قصبه ایست از قصبه

بیشتر از نزدیک باندراب جانب جنوب - جی -
 ایجان - باخاے نقطه دار بروزن ریحان نام ولایت
 است از ترکستان -
 اید اول - بضم و او نام کو بهیست از کوهمای عالم -
 ایدی - بزبان یونانی خداوند نعمت و دولت را
 گویند - جی -
 ایرمان خانه - یعنی ایرمان سرست که خانه عاریتی و سر
 قانی باشد -
 ایس - بر فتح اول بروزن قیس نام مردی که در بطالت
 و بدکاری ضرب الشل بود -
 ایسو - بر فتح اول نام ولایت است -
 ایس - با حرکت مجهول جاسوس باشد -
 ایچی - یعنی رسول و پیغامبر باشد - مع -
 ایچی و ایلیقی - گله اسپ را گویند - جی -
 ایلدانه - بانانی مجهول و دال ابجد بروزن فیلیخا بهیست
 گویند که قاقله صغارت -
 ایله - مدینه ایست واقع بر ساحل دریای قلم و در زمان
 سابق شهر بود و آن بود گویند که ساکنان آنجا سبب اعمال
 خود با بوزینه ها و خنجرها شده بودند و در آن شهر زراعت
 بسیار می شود و آن شهر در راه است که حاجیان مصر
 گنج از آن طرف می روند - فا -
 ایمن آباد - یعنی جاے امن -
 این - نقیض آن باشد و معنی شک هم آمده است -
 این و آن - یعنی حاضر و غائب و قریب و بعید و کنایه
 از دنیا و آخرت است -
 این سه - بروزن این سه یعنی این سه است و آن چیز
 باشد که در دوش و جل گردد -
 ایوان زرکاری - کنایه از آسمان است -
 ایوان سیاهی - نیز کنایه از آسمان است -

ایوان ماه - کنایه از فلک قمر باشد که آسمان دنیا است -
 ایوب - نام پیغمبر است که بصفه عبرت معروف است -
 ایوب خوزی - وزیر منصور خلیفه بود -
 بابا -
 بابا - الرجل الشیخ یعنی مرد بسیار شہوت و در حساب جمل و باشد
 بابا نداختن - کنایه از دور کردن و بدو رانداختن باشد
 باب سنجاب - گپا ہے ست آفتاب پرست و آزا
 بھری خبازدی و شکامی خوانند -
 بابندن - بروزن آگدن یعنی بخشیدن باشد -
 بابیزبانی ساختن - کنایه از سکوت و زردین و سخن
 ن زدن باشد -
 باحفضان و بو حفضان - معلم طفلان را گویند
 چه ام حفضا کیانے باشد که بچگان خود را در زیر بال آورد
 و دانه بخوراند -
 باحفضانه - کنایه از سخن کردن مبتدیان و طفلان باشد
 باختن - یعنی بازی کردن و چرخ دادن و بخشیدن
 بذل کردن باشد -
 باشنامه - ترجمه لقب باشد -
 بادام - معروفست و آن مغزے باشد که خوردن کنایه
 از چشم محبوب و مشتوق هم هست و چاک گوش اسپ را
 نیز گویند -
 بادام و مغز - معروف است و کنایه از ترک ترکیه
 هم هست -
 بادام شکر و گردن - کنایه از گریه کردن و گریان شدن
 و شکستن باشد -
 بادیزان - کنایه از خوشامد گوے باشد - جی -
 بادو - برمان و تبیین شرائط قیاس گویند - جی -
 بادو بون - کنایه از بیخ بودن و براد قنایق باشد -
 بادوس لشت - بادوغری را گویند و بھری و بوز خوانند -

۱۰۰

<p>بادویش - باد شرفی را گویند و بعد بی قبول خوانند - بادونگ بستہ - کنایہ از اسپ باشد - جی - بادوخور - باو او محدودہ بروزن تا جو را بگیر باشد - بادووردست داشتن - کنایہ از تہیدت و فلسفہ و کنایہ از عنان اسپ در دست داشتن باشد - بادوروز بویہ - گنایہ ہے سنت کہ بوسے ترخ سے وہو برگمایش شکافتہ سے باشد -</p>	<p>بادویران - تنگہ ان و مغروران و گردنکشان را گویند - بادوسرد - کنایہ از دم سرد و آہ سرد و نا امیدی باشد - بادوسلیمان - کنایہ از دولت و عظمت و حمت سلیمان و بادے کہ اورا لشکر اورا جا بجا سے برو - بادوسوار - کنایہ از اسپ سوار و کنایہ از اسپ تند و تیز باشد -</p>
<p>بادویمانی - بادے کہ از زمین وزد و کنایہ از اویش مینی ہم ہست - بادویہ پیامے - کنایہ از دو چیزست اول کنایہ از اسپ تیز رفتار باشد دوم کنایہ از مردم سیاح و مردم میان گرد و جی بار بار - نام پیغمبرست - جی -</p>	<p>بادوسیر - یعنی راج یعنی سیرج السیرت کہ تندر رفتار باشد - بادوشدن - کنایہ از تابدید گشتن و پریدن باشد - بادوحیسی - کنایہ از معجزہ مسیح علیہ السلام ہست - بادوخر - بروزن پار جابیعے باد فرست کہ جزا و مکافات بدی باشد -</p>
<p>بادویرا - بکثرت الٹ یعنی لے باری تعالیٰ و مردم صاحبزب و بارانیز گویند عربی حصیر و پوریا را گویند - بادیرین - بلوہ البست کو چنگ شتلی برقعہ و باغما و از حماة یک منزل راہ ہست ہون غزب - قا -</p>	<p>بادوگزار - بروزن راہ گذار روزنے کہ روے بر باد باشد و باو گیرانیز گویند و یعنی قصہ خوان ہم ہست بادوگردار - کنایہ از شتابان و شتاب رونڈہ باشد - بادوگریدن لب خورشید - کنایہ ازین ست کہ تا بر آمدن آفتاب باد صبح سے وزد -</p>
<p>بازار - معروفست و عربان سوق خوانند و یعنی رواج و سوق ہم ہست و یعنی سو و طرف نیز نظر آمدہ ہست و امر باز آوردن ہم ہست -</p>	<p>بادوگیر - عمارتے ست بسیار مرتفع کہ بر بالا خانہا و ایام تابستان سے سازند و در غنما بہر طرف میگذارند کہ ہر باو یکہ بیاید داخل آن عمارت شود - مع -</p>
<p>بازار کشیدن - کنایہ از ہرزہ گوی کردن و لاند زدن باشد - بازار پا - بمعنی لے بازاری و بمعنی تصغیر ہم آمدہ ہست یعنی بازار یک -</p>	<p>بادول - بروزن عادل یعنی صاحب دل و شجاع و دلا باشد و نام مبارزیت ہندوستانی - بادو بان - پیش و پس گریبان جا مہ را گویند -</p>

باز سحر کنایه از آفتاب عالمتاب است و کنایه از روز هم هست -
 بازو - از دوش باشد تا مرفق دست و بصری بال گویند و هر یک از دو جبهه و طرف دروازه خانه را گویند -
 بازو کشاوه - کنایه از نیازمند و محتاج باشد -
 باسطیوس - کار فرمای لشکر روم و نائب ملک را گویند - جی -
 باسلوس - بزبان یونانی پادشاه را گویند -
 باسلیق - بزبان یونانی نام شهر گیت در دست در آن مشوبت بطرف باسلوس که یعنی پادشاه باشد - گس -
 باسنگ - بروزن آهنگ یعنی گران بار و عظیم القدر و صاحب تکین باشد -
 پاسوس - بروزن جاسوس بیخ کبر روی را گویند -
 پاسه - بروزن کاسه سیاه روی را گویند -
 باش - ترجمه قدیم است -
 باشرفلعا است مستحکم بطرف شمال حلب و مابین آن و حلب دوروزه راه است و آن از مکانهای مشهوره است و آرائل باش نیز گویند حق -
 باشش - بروزن خواهش ترجمه سکنی باشد که مراد از ساکن بدن باشد -
 باشقه - چرکیک بسبب کار کردن در دست و عصا بهرسد -
 باشامه - لقب نیک و بهنادن و تقاضا کردن و منت نهادن باطرون - مقامیست بلند درون شهر روم در میدان کافاجا هر سال پادشاه جشن کند - جی -
 باغ ارم - ارم بکسر بنزه و فتحه است قرشت و سکون سیم نام باغیست که شد اوین عاود ساخته بود -
 باغ پرستاره - کنایه از باغ باشد پر از گلهای شکفته -
 باغ رنگین - کنایه از دنیا است -
 باغ لیل و نهار اشاره به باری تعالی است جل جلاله

کنایه از آفتاب عالمتاب هم هست -
 باکو - نام شهری و نام قلعه هم هست بغایت بلند -
 بالمشرفتن - کنایه از بکتب خانه رفتن باشد -
 بالمانی - بروزن دالانی یعنی جنبیدنی باشد صپ کنایه و صپ بار گیر را نیز گویند -
 بالالوست - یعنی فوق و تحت است و کنایه از آسمان و زمین و کنایه از عالم دنیا است -
 بالالایک - پشته کوچک باشد -
 بالاشنگ - صغر بالشت باشد و چیز نیست از پارچه و جلد پیچیده مانند بالشت کوچک که بر استخوان شکسته بندند و یعنی آخر در مویده الفینملا بالشتک آمده است که بجای تاسه قرشت نون باشد -
 بالکش عالی - کنایه از مسند عالی باشد -
 بالواه - پرند ه ایست که از ابروی خطن گویند -
 بام بدلیح - کنایه از آسمان نهم است که عرش باشد -
 بام بلند - کنایه از قصر و عمارت بلند و رفیع باشد و کنایه از آسمان است -
 بام پوش - سقف را گویند -
 بام خضر - کنایه از آسمان است -
 بامداد - نزدیک سفیده دم صبح باشد -
 بامدادان - وقت طلوع فجر و وقت ظهر را گویند زیرا که در تحت معنی غذاة و غدوه آمده است و بعضی مابین طلوع فجر و بر آمدن آفتاب را بامداد گویند و غدوه و غذاة همانست -
 بام رفیع - کنایه از فلک و عرش و کرسی باشد - جی -
 بام فرخ - کنایه از فلک نهم است که عرش باشد و هر آسمان را نیز گویند -
 بام کشاوه رواق - کنایه از فلک عرش و کرسی است -
 بام شستن - کنایه از خراب شدن و ویران شدن باشد -

باز سحر

بانگ اللہ - ہر فتح ہرزہ بانگ نماز را گویند۔
 بانگ بر اہلن زند - یعنی زمانہ و روزگار را از جرگہ کند و آواز دہد۔
 بانگ باون - ہر فتح و او کناہ از آوازہ دین محمی و علم شریعت باشد۔
 بانوا - نام مردے کہ در عہد ذوالقرنین بعد از بے نوالی بسیار تو نگر شدہ بود و خوش آواز را نیز گویند۔
 بانیا زان - بمعنی حاجتمندان باشد و مخلوقات را نیز گویند۔
 بانیا س - نام بلدہ ایست کہ چک شمل برد خندا و قراب ترش و نہر با و آن یک و نیم منزل است از دمشق بطرف مغرب و در انجا قلعہ ایست نامش صبیہ و صاحب غزوی سیکوید کہ دینہ بانیا س زیر کوه است کہ برف در انجا ہمیشہ بارہ خواہ موسم سرد و خواہ گرم می باشد۔ قا۔
 با و تاشکن - یعنی بت شکن و اشارہ ببراہیم علیہ السلام با و رچی - در ہندوستان مطبخ و آش بزر گویند و صاحب مؤید الفضلا سے گوید کہ ہنی چاشنی گیرست کہ بر سر طعام می کشند و در منہ کے بعد فرنگ شعوری نیز بہین معنی نوشتہ است کہ چاشنی گیر و مہتمم خاصہ و طعام با و شاہ باشد و این لغت زبان خوارزم است و این معنی بچیم تازی ہم آمدہ است۔
 باولی - جانورے کہ بعضے از پروبالے کندہ در پیش باز و شاہین نوتیار کردہ سرد ہند تا باسانی اورا گیرد و بر شکار چالاک شود۔ مع۔
 باہ - شہوت را گویند کہ آب پشت و کمر است۔
 باہا - باہا سے بالف کشیدہ نوعی از طعام است کہ عمان باہہ پیش بہ گویند۔
 باہم - بمعنی با یکدگر۔
 باہم باہمن کشیدن - کناہ از بند و زنجیر کردن باشد۔
 باید - بروزن و معنی شاید باشد۔

با یک - موجب را گویند۔
 با یو نیستی - ضروری العدم۔
 با و اول - کناہ از نیست و نابود کردن باشد۔
 با و روج - بروزن مخلوج در مؤید الفضلا بمعنی استرگ نوشتہ کہ مردم کیا باشد و در کشف اللغات افسرون باشد۔
 باسے اندر آمدن - کناہ از لغزیدن و افتادن باشد۔
 باسے شدن - یعنی ایستادہ شدن و توقف کردن باشد۔
 بائغی در بند - کناہ از ان است کہ بانگ چیزے موقوفست۔
 با طلاح سالکان عبارت از منظر سہمی مطلق است کہ آن حق تعالی است پس ہن من حیث الحقیقہ حق باشد نہ باطل و عبث۔ کبت۔
 با سخ - ہر سخ اول و سکون ثانی و خاصے سخ یعنی افشردن باشد۔
 با سنج - بکسر اول و ثانی نویسنده باشد و این لغت می باید کہ ترکی باشد چہ ترکان نوشتہ را بتک گویند۔
 با ست نگار - بکسر نون کناہ از نقاش و مصور باشد۔
 با جام عدل و اول - کناہ از پیش و کم ندادن و با عدل و اول باشد۔
 با جے خود بوون - یعنی موضع انشے فی محلہ۔
 با جیخون نشستن - کناہ از جیخون گذشتن و دور کشتی جیخون نشستن و کناہ از گریہ کردن بسیار ہم است۔
 با جکان دیدہ - کناہ از قطراے اشک چشم باشد۔
 با خضر - کناہ از آسمان است۔
 با کمال ماس - دریائے ست کہ در جزائر آن کان لکاس کمر دست - کناہ از سخی است۔
 با کمر زنگ - دریائے زنگبار است گویند ہر کہ از ان آب بخورد حرب بہر سازد و عرب آن بحر الزنج است۔
 با کمر عمان - دریائے ست عظیم کہ در ان لولہ ہے باشد و نام قصبہ ایست بر کنار دریا کہ آزا اسخار ہم گویند و کناہ از چشم ہم است۔

بکل - بکسر اول و ثانی یعنی بخشایش و عفو باشد -
 بخاک چسبیدن - یعنی خوار و زاری و دلیل ساختن باشد
 بخا و بزبان ترکی چیز است از آهن مثل زنجیر که در پاس
 گنگاران و ستوران واسپ کنند و آزار اولان و زولان
 نیز گویند و هندی بیکر او بیری گویند مع - سی -
 بخشاش - امر به بخشودن و شفقت کردن باشد یعنی
 بخشنده و شفقت کننده هم هست -
 بخشش - یعنی داد و دوش و عطا باشد -
 بخشیدن - یعنی دادن و دوا پس گرفتن باشد -
 بخطه پلاسور آوردن - کنایه از بلاگشی کردن و راضی
 بلا بودن باشد -
 بخم در شدن - کنایه از مراقبه کردن باشد -
 بخنود - بروزن خشنود یعنی پنجه باشد که رعد است -
 بخواب ستودن نشان دادن - یعنی انقطاع از ماسومی الله
 کردن باشد -
 بدر نیامدن - معروفست و معنی در مانده شدن هم هست
 بدر یا دادن - کنایه از شستن و دور کردن و قطع نظر
 نمودن باشد -
 بدکنش - بد کردار و بد فعل را گویند -
 بدکنشت - بضم کاف و کسرتون و سکون شین و تاء
 قرشت یعنی بدکنش و بد کردار باشد -
 بد مامدس - نام طبیب کامل حاذق بود - جی -
 بد مذهبان - اشاره با فلک است و معنی ترکیبی مراد است
 بدین - معروفست که تن باشد و زره کوتاه را نیز گویند -
 بده قرأت و السنن - کنایه از شناختن بواجبی
 باشد - جی -
 بدی - مخفف بادی است یعنی همیشه و جاوید باشی و
 تقیض نمی هم هست -
 بدیج صنیع - کنایه از روح عظم و قالب آدم باشد -

بذل سمین - بخشش و بخشندگی بسیار باشد -
 بذه - با ذال نقطه دار گوے ساخته -
 بر آب فلان - یعنی بطریق فلان و روش فلان -
 برابر - یعنی مساوی است -
 براده - بولش هر چیز را گویند -
 بر اشیدن - یعنی فرو نشانیدن باشد -
 براعت استمال - صنعتیست در انشا و کلام و آن
 آنست که لفظ چند آورند که دلالت بر مقصد مبتدی بر مراد باشد
 بر افگندن - یعنی دور کردن و فرستادن باشد -
 براق برق تاز - کنایه از اسپ جلد دهنده باشد -
 براق چهارم فلک - کنایه از آفتاب است و کنایه
 از فلک هفتم گفته اند -
 بر اور - بروزن سراسر درخت میوه و بار آورنده و
 امر بر آوردن باشد -
 برایه - ترجمه علت باشد -
 برایی - یعنی برای است که ترجمه علت باشد -
 بر باد و ادن خرمن - معروفست و کنایه از
 مستملک ساختن و ضایع کردن عیش و عمر تلف گردانیدن
 باشد -
 بر باد رفت - کنایه از انست که تلف شد و ضایع
 گردید و چنان رفت که باز نگردید -
 بر پاس خاک زدن - کنایه از خوار گردانیدن
 است جی -
 بر پاس و اشستن - کنایه از قائم و ثابت قدم بودن است
 بر پیچیده - بروزن سر پیچیده یعنی پزوده و دریم پیچیده
 شده باشد -
 بر تر - ترجمه علت است -
 برج آذر می - یعنی برج آتشی است که آن حمل و اسد
 و قوس باشد -

برج خوشه - برج سنبه را گویند -
 برج سیم - برج جوزار گویند -
 برج قید - نام برج است از حصار در بند -
 برج چین گاه - باجیم و کاف فارسی معنی کرسی باشد -
 برج حص نماز مرده کردن - کنایه از میرانیدن حص
 و شرف باشد -
 برج خار - بروزن بردار ترجمه رفع است -
 برج خاستن - یعنی ایستادن باشد و بمعنی افروختن
 هم گفته اند -
 برج خود گرفتن - یعنی بر خود لازم کردن و بر ذمه خود گرفتن
 برج خور و با - یعنی همیشه بر خور دار باشد و بر خور دار باشی
 برج خور و ن - یعنی خطا سید با و نعمتها برگرفتن و بر حاجت
 خود نظر یافتن و بر خور دار شدن و میوه خور و ن یافتن
 مطلب باشد -
 برج خویل - با و او محدود بروزن کم اهل معنی کج و نارا
 باشد و بحدث اول و ثانی هم باین معنی آمده است -
 برداشتن - ترجمه رفع است -
 برداشتنی - ترجمه حملت باشد -
 برداشته ترجمه محمول است -
 برو یمانی - نسبت از پارچه خطا دار که در این پیدا شود و مع
 بر رسیدن - یعنی تقص و تحس کردن و سوال نمودن
 و وار سیدن باشد -
 بروی آب آمدن - یعنی بروی کار آمدن است
 که کنایه از ظاهر شدن باشد -
 برو زبان آمدن - کنایه از گفتن باشد -
 برزخ - خطیست میان دوزخ و بهشت کنایه از استور
 و در بعضی نسخ میان دوزخ و آفتاب و فیما بینا دانی التاج
 البرزخ باز داشت میان دو چیز دور دستور مستور است
 برزخ آنکه در عشق زن باشد و الله اعلم و نیز برزخ روح اعظم را

گویند و آنچه میان دو چیز باشد و قبر را برزخ می گویند که میان
 دایره است - ما -
 برزوه - بروزن سرزوه شاخ و زخت و هر چیز ساخته و
 بلند شده باشد و بالیده را نیز گویند -
 برزیه - حصینست نزدیک سواحل شام بر کوه شاهنق
 و آن ضرب المثل است در بلا و فرج در ماده استحکام و
 مضبوطی و اطراف آنرا از همه طرف وادها گرفته است و
 ارتفاع آن قلعه باشد و بقا و ذرع است و سابق در عمل
 فرنج بود و بعد بهت ملک صلاح الدین مفتوح گردید - فا -
 بر سر زون - یعنی بے خود شدن و در اندیشه شدن با
 و معنی دیگر ظاهر -
 برش - یعنی تراشه و قاش است مع -
 برشته شستن - کنایه از آشکار شدن چیزی که
 خواهند که پنهان نمایند - جی -
 برشته - بریان کرده و بریان گردیده باشد -
 بر شکرش بر گلسر سخته - یعنی عاشق و معشوق بهم پیوسته
 و بهم پیوسته -
 بر فلان چکیدن - برنج چیم فارسی کنایه از بر فلان افتادن
 و بر فلان گمان بردن و بر فلان ثابت شدن باشد -
 برفش - بروزن و زرش یعنی رنگ برنگ شدن باشد -
 برق شدن - کنایه از شتاب رفتن و دویدن باشد -
 برقه - بروزن حلقه نام شهره و مدینه است که طرف شمالی آن
 در دریا واقع است و اکثر آن وادیه است و در آنجا آثار شهر
 بزرگ هست که در قدیم ایام آباد بود و در آنجا سواست یکسان
 نیست و آن نهر اور نا گویند و این جمل گویند که برقه برقه است
 متوسط بر زمین مسطحی و حوالی آن آبادیست و اطراف آن
 آبادی وادیه است - فا -
 برق یمانی - برتره گویند که از جانب بن کعبه در پیش برق
 جانب بن دلیل اراک است و شمیری از این گویند که برین ساق

برگرفتن - یعنی قبول کردن باشد -
 برگری - بکسر ثالث مخفف برگری باشد یعنی بستنی -
 برگزیدن - مقبول شدن را گویند -
 برگسست - بضم کاف فارسی دگرسپین بے نقطه اول سکون
 سین ثانی و فوقانی یعنی گسیخت و بمعنی برگردانید به نظر آمده است
 برگشته شدن - یعنی بر روز بر شدن -
 برگ و ساز - یعنی برگ و نواست که کنایه از سر و سامان
 و زرو پول باشد -
 برگوگ - حرف سوم و آخر هر دو کاف فارسی بروزن و
 عارت را گویند و باین معنی بابای فارسی هم آمده است -
 برگ و نوا سکنایه از سر و سامان و زرو پول باشد -
 برگه - بکسر اول بروزن سکه آنگیز کوچک باشد و بضم اول
 مرغابی را گویند -
 بر ماه مشک انداختن - کنایه از خط سیاه بر رخسار
 و آشتن باشد -
 بر تانه - بروزن دیوانه خانه گلین را گویند -
 بر تانی - بروزن تنهائی یعنی جوانی و نوچگی باشد -
 برنج زرد - برنجی که باز عفران و زرد چوبه آلوده بپزند -
 بر نیان - بروزن سختیان جامه و بافته ابریشمی باشد و بعرنی
 حری گویند و بابای فارسی هم آمده است و مشهور است -
 بروت - یعنی متین معنی لب را گویند که بعرنی شارب خوانند
 برومندی - یعنی بر خورداری باشد -
 برون - با اول مفتوح و ثانی مشدود و مضموم بازن باشد که
 بزکوبی بود و بز را گویند که پیشاپیش گله براه برود - حی -
 بره آب - در مؤید الفصلا یعنی موجه آب آمده است و
 نقل از شرفنامه بره آب که بجای حرف اول نون باشد -
 بر پهنه سری - کنایه از محرومی باشد -
 بر پیده - بروزن رسیده را بگذار را گویند -
 بر پیده زبان - کنایه از خاموشی باشد -

بر سیال - بفتح اول و سین بے نقطه بالف کشیده و اول
 نام والی و حاکم سین است -
 بریشم - بفتح اول مخفف ابریشم است -
 بز اختلک - بروزن و معنی گداختن باشد -
 بز اریدن - بضم اول و راه تنائی رسیده یعنی گداختن
 بز اعنه - بلده ایست از اعمال حلب در اوای بطنان نامی
 منبع و حلب و ما بین آنها یک نزل راه است و در اینجا چشمهای
 جاری و بازار با سه خوب و پاکیزه هستند - قا -
 بز ز - بفتح اول و سکون ثانی و راه ترشت تخم کنان را
 گویند و آن غذا است -
 بز زجهر - همان بز زجهر است که وزیر انوشیروان باشد -
 بز زرقی - یعنی احتیاط تمام و تمین بسیار -
 بز زگله - گله بز را گویند خواه وحشی خواه برایشی -
 بز زمان - بفتح اول و بضم اول هر دو آمده است یعنی نمودار
 و نگین باشد و آرزو را نیز گویند و باین معنی بابای فارسی
 فارسی هم آمده است -
 بز زطیبه - نام شهر روم است که آنرا قسطنطنیه می گویند -
 بز زریخ دست ستون کردن - کنایه از نگین
 بودن است -
 بساط خاک - کنایه از زمین است -
 بساط ساختن از رخسار - کنایه از سر بسجده گذاشتن
 و بمراقبه رفتن باشد -
 بساط فلک - کنایه از کره زمین است -
 بساط مقراضی - بساطی باشد منقش که آنرا با مقراضه
 بریده و بطرح دوخته باشند -
 بساطه کردن - یعنی سودن و صلابه کردن باشد -
 بستر - بکسر اول جامه خواب گسترانیده را گویند -
 بسترم بضم اول و ثالث چو شش و دیدگی عضا باشد و کسر
 اول یعنی بستری و پاک سازم و معنی اول با شین نقطه و ابریشم آمده

بزرگوار است

بستر تازیانه گرفتن - کنایه از سپه تیغ و شمشیر و بسر سواری گرفتن باشد -

بسودن - دست زدن و دست مالیدن و سودن و سود و بریزه کردن باشد -

بشستن - بکسر اول و ضم ثانی یعنی شستن و پاکیزه کردن باشد و بکسر ثانی یعنی نشستن که لقیض برخاستن است -

بشپاق - پاسه افزارر گویند - جی -

بشمخ - بایم بر وزن برنخ نام دعایست -

بشیک - ترجمه خاصه است -

بشیمه - بروزن چرمی پوست خام و باغث نکرده و شمه را گویند -

بصره - مدینه است که بنا شده است در ایام عمر بن الخطاب و در اینجا محله ایست بزرگ که عربان از اطراف و جوانب حج می شوند و بیچ و شرای کنند - فا -

بصری شام - قصبه ایست که نزد عربان مشهور است که جناب رسالت صلعم را که تجارت در آنجا رفته بودند و نیز بصری قریه بنجد است - فا -

بطح - با اول مفتوح ثانی زده بزبان رومی شیخ کامل را گویند - جی -

بطک - مصغر بطاست و بط کوچک و صراحی شراب که بصورت بط ساخته باشد -

بجرقان بیرون بردن - کنایه از دانسته تحمل کردن و در گذرانیدن باشد - جی -

بعلمک - شهریت از اعمال و مشق اندرون که در آن قلعه ایست مستحکم و بناهای عجیب و مکانهای غریب و آن شهر بسیار است که مثل آن در دنیا نیست -

بعقاد و معوره - کنایه از سیری و چرمی شکم و سیراب بودن باشد - جی -

بعراس - بلده ایست مشتمل بر قلعه مرتفع و در آن چشمه ها

و او دیها و باغها و افع است صاحب عزیزی میگوید که ما بین آن و انطاکیه دوازده میل راه است و اسکندرونه نیز دوازده میل راه است - فا -

بقر تاش - باتاسه فرشت بر وزن گهر باش زدن تاریخ را گویند که بندگان ساعد و باز پوست و آلتی هم هست از مس که از آنفکیر گویند ترکی است -

بفضل کشا و ن - کنایه از ورزش کردن و امتحان نمودن و غلبه خود ظاهر کردن باشد و مستعد شدن بر کار را نیز گویند - جی -

بقراط - نام طبیبیست کامل و ماهر و حاذق - جی -

بقلقنقاز - بروزن کفت انداز نام جانور است که بود رنگ و ابلق و گردن و پاهایش دراز باشد و منقارش همین بود و گوشش حلال است و این لغت ترکی است - جی -

بکاس - نام دو قلعه ایست که یکی را بکاسن الشرف و دیگری را بکاسن من جند قنسرین گویند و آن هر دو قلعه بالاسه کوه واقع است و زیر آن نهلیت جاری و فو که و باغها و سبزه ها و راهها در آن شهر واقع است و آنها در میان انطاکیه و قاسیه گذاشته شده اند و بطرف شرقی نمر بالاسه آن پلیست مشهور که در آن بازار است که مردمان بروزشنبه جمع میشوند - فا -

بکاغذ بردن - کنایه از لغت تمام بردن باشد -

بکاول - بضم واو و سکون لام بزرگ و ریش سفید مطبخ را گویند و این لفظ در هندوستان بیشتر متعارف است -

بکتانوش - نام پیریکه پادشاه جنیان باشد -

بکتوش - نام مردی بوده -

بکجا - بکسر اول و خای نقطه دار بالف کشیده حریر ساوه را گویند -

بکل - بکسر لول و سین ب نقطه امر به بریدن و شکستن و سست گردانیدن باشد -

بکف آوزون - کنایه از بدست آوردن و تصرف نمودن

<p>بلند و کتایه از ظاهر کردن هم هست - بلین کردن - یعنی آرد و نخ و بریان کردن یا سفوف خشک در دهن کردن -</p>	<p>بلند و کتایه از ظاهر کردن هم هست - بلین کردن - یعنی آرد و نخ و بریان کردن یا سفوف خشک در دهن کردن -</p>
<p>بلندی - نقیض پستی باشد و کتایه از بزرگی هم هست - بیج - کبک اول و ثانی و سکون ثالث و جمیع یعنی قدر و انداز و مقدار و وجب را گویند که عربان شبر خوانند -</p>	<p>بلندی - نقیض پستی باشد و کتایه از بزرگی هم هست - بیج - کبک اول و ثانی و سکون ثالث و جمیع یعنی قدر و انداز و مقدار و وجب را گویند که عربان شبر خوانند -</p>
<p>بلبل - بروزن دلیل مخفف بلبله است و آن دو ایست قالبض -</p>	<p>بلبل - بروزن دلیل مخفف بلبله است و آن دو ایست قالبض -</p>
<p>بنات انغش صمغی - بهفت اورنگ کین - بنات انغش کبری - بهفت اورنگ مین -</p>	<p>بنات انغش صمغی - بهفت اورنگ کین - بنات انغش کبری - بهفت اورنگ مین -</p>
<p>بنات گردون و بناس گردون - هر دو لغت مختصر بنات انغش گردون است و سه ستاره صفت زده را گویند از جمله بهفت ستاره بنات انغش و جمله ستاره است آسمان را هم بنات گردون می گویند -</p>	<p>بنات گردون و بناس گردون - هر دو لغت مختصر بنات انغش گردون است و سه ستاره صفت زده را گویند از جمله بهفت ستاره بنات انغش و جمله ستاره است آسمان را هم بنات گردون می گویند -</p>
<p>بن و اما مان - کتایه از زمین است و اسفل و اما مان را نیز گویند -</p>	<p>بن و اما مان - کتایه از زمین است و اسفل و اما مان را نیز گویند -</p>
<p>بن و اما مان شبستان کردن - یعنی زمین را خوب نگاه خود ساختن و بر اقبه رفتن را نیز گویند -</p>	<p>بن و اما مان شبستان کردن - یعنی زمین را خوب نگاه خود ساختن و بر اقبه رفتن را نیز گویند -</p>
<p>بند بازی - ریمان بازی را گویند - بند جان کشیدن - کتایه از عاشق شدن و محنت عاشق کشیدن باشد -</p>	<p>بند بازی - ریمان بازی را گویند - بند جان کشیدن - کتایه از عاشق شدن و محنت عاشق کشیدن باشد -</p>
<p>بندیدن - بروزن خندیدن یعنی بستن - بنفش - بضم اول رنگیست معروف و کبود را نیز گویند - بنفش کردن - کتایه از کبود کردن باشد -</p>	<p>بندیدن - بروزن خندیدن یعنی بستن - بنفش - بضم اول رنگیست معروف و کبود را نیز گویند - بنفش کردن - کتایه از کبود کردن باشد -</p>
<p>بنگ - بی فتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی نام دو ایست خراسانی که گاهی باریک اردو مانند خم کرفس سیاه و سفید میباشد و سفید آن را بکار برند و نام گویا است که مغرب آن بیج است و تخم آن را نیز بلبل گویند -</p>	<p>بنگ - بی فتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی نام دو ایست خراسانی که گاهی باریک اردو مانند خم کرفس سیاه و سفید میباشد و سفید آن را بکار برند و نام گویا است که مغرب آن بیج است و تخم آن را نیز بلبل گویند -</p>
<p>بنگ رنگ - بی فتح اول و ثانی و فتح اول و سکون ثانی هر دو آمده است یعنی نفس بسته -</p>	<p>بنگ رنگ - بی فتح اول و ثانی و فتح اول و سکون ثانی هر دو آمده است یعنی نفس بسته -</p>
<p>بلبله - بضم اول و ثالث مخفف بلبله است که گندم بخت دلیده کرده باشد -</p>	<p>بلبله - بضم اول و ثالث مخفف بلبله است که گندم بخت دلیده کرده باشد -</p>
<p>بلبله میان - کتایه از صاحبان کشت او لیا و الله باشد بلند پروازی کردن - میل بطرف عظمت و رفعت نمودن باشد - مع -</p>	<p>بلبله میان - کتایه از صاحبان کشت او لیا و الله باشد بلند پروازی کردن - میل بطرف عظمت و رفعت نمودن باشد - مع -</p>

بلبله

بوئسیدن - یعنی نیشستن است که طبع کردن و ناچسب و دیده فرود بردن باشد۔	بوئسیدن - ترجمہ امکان است۔
بوسہ بناطناب - بنایان را گویند چه بوسہ یعنی طناب باریک باشد۔ جی۔	بوشنگ - قصہ ایست نزدیک بہرات۔
بوشیم بستن - بروزن کلیم بستن کنایہ از حساب مال اخراج دیوانے خود را مفرغ ساختن باشد۔ جی۔	بوصی - نوعی از کشتی است و معرب آن بوزی بازارے نقطہ دار است قیس۔
بوشیقہ - بروزن سلیقہ خشک پیراہن را گویند۔	بوہمان وقت - کنایہ از مخالفان و مستبدان و باطل کنندگان و منکران دلائل معقول و منقول محسوس باشد۔
بوان - بروزن دو ان نام ولایتی است کہ موزن دارد در آنجا بسیار باشد۔	بوناغ - شراب انگوری را گویند۔
بو بردن - کنایہ از واقف شدن اندک خبر دار گردیدن و بے بردن۔	بو نیر - ژوپین را گویند کنیزہ کوتاہ است۔
بو براقش و بو براقش - جانور است کہ آنرا بوقلمون گویند بو حنا - کنیت کجی پیغمبر علیہ السلام است۔	بوے شمیدن - یعنی را کج خوب یا بوے بد مرغ رسیدن و در یافتن شامہ باشد۔
بو خلاف - شیطان را گویند۔	بوے ناکان - آنکہ بوے کند و نشناسد یعنی قوت شامہ نداشته باشد۔
بو و - یعنی ہستی و بودن باشد۔	بوے پیکرنی - کنایہ از خوے اتحاد و طبع اخلاص و محبت بے ریا و علامت اتحاد و اثر اخلاص باشد۔
بو و نا بو و - یعنی وجود عدم است و کنایہ از فقر و غن ہم ہست۔	بہار آرا و بہار پیرا - کنایہ از باران بہاری و گل و شگوفہ و امثال آنرا نیز گویند۔
بورانی - تام طعایت کہ اکثر باد بخان را بریان کردہ در ماست داخلے کنند و میخورند۔ مع۔	بہاران - وقت و فصل و موسم بہار باشد۔
بورق - بضم چیز است مانند مک معرب بورہ و ہندی آنرا کچلون گویند و بہترین آن بورہ از منی است کہ آن را نطون خوانند۔ مب۔	بجاشتن - با اول مفتوح بروزن نداشتن یعنی گریہ کردن باشد۔ جی۔
بوڑہ کباب - بضم اول آنت کہ چون برہ در سنج کشند یا در روغن بریان کنند از تاب حرارت آتش جا بجائے آن ے ترک کہ آن پارہا را از ان جدا ے کنند و می خورند و برہ کباب می گویند بغایت لذیذ است۔	بامدن - یعنی بافتادن باشد کہ بہبو و خیریت است۔
بوستان سندس - کنایہ از بنبرہ و گلہائے گوناگون است۔	بہمانہ - بروزن زمانہ معروف است کہ عذر بیجا باشد و یعنی واسطہ ہم آمدہ است۔
بوستان بازراع - اشارہ بقام وحدت باشد۔	بہبو و - یعنی خیریت باشد۔
بوسیدگی - سختی و فروتنی باشد۔	بہترین - اشارہ بحضرت رسول اللہ صلوات اللہ علیہ و آله باشد۔
	بحدکہ - بروزن مشعلہ مادر عاصم قاری قرآن باشد و نام مردے ہم بودہ است۔
	بہران - بضم اول باد سموم را گویند۔
	بہر سہ نوع - یعنی کائے و نباتے و حیوانے۔

بہرم - بروزن اوہم مخفف بہرام است -
 بہراؤ - بالکسر نام سپ سیاوش بن کیکاوس بوده و نام
 اسفندیار بن گشتاسپ ہم ہے -
 بہشت - دار الجبر از نیکو کاران بود و عبرتی جنت خوانند
 و ماضی گذشتن ہم ہے -
 بہشت دنیا - کنایہ از سعادت و قدرت بضم سین بی نقطہ
 و سکون غین نقطہ دار -
 بہشتہ - ترجمہ موضوع ہے -
 بہفت آب شستن - کنایہ از شستن در نہایت
 احتیاط ہے -
 بہفتا و بہفت آب لب را بشوے - یعنی
 صلاحیت طہارت و پاکی باطن بہم رسان و کمال احتیاط
 بر خود لازم دار - حی -
 بہم بر بستہ - کنایہ از نہمت و افترا باشد - حی -
 بہند - چو بے باشد مخروطی کہ اطفال ریمان در ان بچیند
 بر زمین اندازند یعنی نیکو بچرخ در آید -
 بھسید - بروزن سفید نام غلہ است کہ آزا سنگ شکن
 مے گویند -
 بیاض خور - کنایہ از پر تو آفتاب است و کنایہ از روز
 ہم ہے -
 بیان - جانوریت دشمن شیر گویند بہ بر شاہتہ دار و دوبرہان
 کہ جیبہ جانمہ رستم باشد از پوست او بودہ ہے -
 بیاتان - بالون بروزن نمایان طائفہ باشند و نہایت
 بے اعتباری -
 بے پرمائی - بے افسردگی و بے اندوہی و بے غمی
 بے تری و بے بی -
 بیت المقدس - بلدہ است مشہور از شہر مے
 فلسطین - ال -
 بے تخاصی - یعنی بیباکی و بکیسو شدن -

بیت لحم - بلدہ است قریب بیت المقدس مشہورست کہ مولد
 علیہ السلام در انجا است و آن بلدہ از بیت المقدس شش میل
 مسافت دارد و در انجا کنیسہ است از قطعہ شملہ کہ مریم ازان
 خوردہ بود و بطرف آناج مے کنند - فا -
 بیجاوہ آب - ہر چیز کہ زرد رنگ و سرخ و ام باشد و
 شراب را نیز گویند -
 بیجاوہ شدن - کنایہ از زرد شدن و بیراہ شدن باشد
 بیجاوہ مذاہب - کنایہ از خون باشد مے سرخ رنگ و
 شراب زعفرانی را نیز گویند -
 بیچند - بروزن ریوند درخت را گویند -
 بیدیایے - نام حکیمست در ہند و او از ہند ماسے
 رائے و اشلیم بادشاہ ہند بود و مفصل حال او در
 عیار دانش ابوالفضل مذکورست -
 بے دیدہ - بروزن بچیدہ معروفست کہ نابینا باشد
 و کنایہ از شوخ و بے شرم و حق ناشناس ہم ہے -
 بیراہی کردن - کنایہ از بے ادبی کردن و زیادتی نمودن
 باشد -
 بیروق نور - کنایہ از روشنائی صبح کاذب ہے -
 بیروت - از توابع دمشقست و ارق بکنار رُدریا و درین
 دو برج و باغنا و نہر ہاست و صاحب عزیز میگوید ما بین آن
 و بلبلک سی و شش میل راہ است و در میان آنہا مدینہ است
 عجموس نام کہ بست و ہمار میل از بیروت مسافت دارد - فا -
 بیرہ - قلعہ است مستحکم و مرتفع و مشتمل بر بازار بار خرابات
 و در انجا وادی است مشہور بوادی زمینون کہ در ان وادی
 درختا و چشمہا بسیار ہے - فا -
 بیزابانی - کنایہ از خاموشی باشد -
 بیسان - شہرست مشتمل بر باغنا و نہر زیاد ازین تا بہ طبرہ
 ہیچدہ میل راہ است - فا -
 بیستی - نوعیست از پول کہ در ایران رایجست - مع -

ع

بیسران - کسانیکہ ہے تربیت مادر و پدر بزرگ شدہ باشند
بے سرو پا معروف است و بمعنی سر اسیمہ و مہرہ دور
ہم آمدہ است -

بیسن - بروزن بچن زہر قاتل را گویند -

بے سنگ - کنایہ از بے وقوف بے اعتبار است - جی -

بیشکین - نام ممدوح خواجہ نظامی و ظہیر فاریابی -

بیشے بے گوشہ - کنایہ از جا و مقام و گوشہ فقر است -

بیشہ آفتاب - کنایہ از آفتاب باشد - جی -

بیشہاے زرین - کنایہ از آفتاب است -

بیشہ خاکی - کنایہ از کرہ زمین است و بیشہ کہ مرغ از
خاک می گیرد -

بیشہ در کلاہ - بیشہ را گویند کہ باز گیران در کلاہ خود
پہنان سازند و کنایہ از سر آدمی ہم ہست -

بیشہ صبح - کنایہ از آفتاب عالمتاب است -

بیشہ کا نور - کنایہ از برف است و آفتاب و ماہ را
نیز گویند -

بیمعی - بی فتح اول و کسر اول ترجمہ دفع است و بجائے
حرف ثانی باء ایچ ہم آمدہ است -

بمقطلون - نام مردے بودہ -

بیگ - در ترکی بمعنی صاحب و خداوند است - می -

بیگزینی - بمعنی خداوند و امیر امیرانست - می -

بیگمان - بمعنی تحقیق و یقین باشد -

بیلاق - بکسر اول و سکون ثانی جمہول و لام الف و قاف
ساکن جائے سرود کہ بخت تابستان در زیر زمین کنند -

بیلینخت - بکسر اول و فتح ثانی و سکون لام و فاء مفتوح
بخائے لفظہ دار زدہ و تائے قرشت یا منی الفخس است یعنی
بہر سائید و جمع کرد و انداخت و آورد -

بیلو - با ثانی جمہول بروزن پیشوا دار و فروش را گویند و
باباے فارسی ہم آمدہ است -

بیمار خیز - کسی را گویند کہ از بیماری برخاستہ باشد -
بیم بر - بفتح باء ایچ و سکون راء قرشت بمعنی بہا
و قیمت باشد و بیم برندہ و ترسندہ را ہم گویند -

بیمجا یا - بمعنی بیدار بچ باشد -

بے محلے - کنایہ از بے التفاتی باشد -

بے مغز ان تر دامن - کنایہ از صاحبان خلل و
فاسقان و فاجران باشد -

بے نعل بودن - کنایہ از بے برگ بودن باشد و بعضی از
فرہنگها کنایہ از بے سامان و بے سر انجام بودن - جی -

بینگ چشم - مردیک چشم را گویند -

بے نور کردن - کنایہ از گشتن و ذوق نشاندن شمع و
چراغ باشد -

باباے فارسی

بابا دامن کردن - کنایہ از گوشہ گرفتن و صبر کردن و
تقاعد نمودن باشد -

بابا بستن - محبوس شدن -

بابا بند - نقیض مجرد است و آنچه بر پاسے دو آب بندند -

بابا پوشش - آنچه بر پا پوشند و برہ روند -

بابا چاہ - چاہک جولاہگان -

بابا ختمہ - بروزن یا آنچه چہ بلند و طناب است ادا بنا را گویند

بابا خوردن - کنایہ از فریب خوردن باشد -

بابا دادن - کنایہ از روان کردن و قوت و قدرت داد
باشد -

بابا دامن و پاسے دامن - جائے را گویند از دامن
کہ بر زمین نزدیک باشد -

بابا شاہی کردن - کنایہ از محکم کردن باشد و ظلم کردن
را نیز گویند - مع -

بابا راج - بروزن تاراج آنچه بہت مہمان بہ عنوان
پیشکش آورند -

<p>پای سنگین - کنایه از استواری پای باشد و پای که از جانے نخبند -</p>	<p>پاروان - بروزن کاروان یعنی جوال باشد و تنگ و ادانی شراب و شراب را نیز گویند -</p>
<p>پای شمال در گل بودن - کنایه از نه وزیدن باد شمال است -</p>	<p>پارکاب پرواشتن - کنایه از سواری کردن باشد - پارینه یعنی سال گذشته و روز گذشته و گفته باشد که در مقابل نوست -</p>
<p>پای عدل - کنایه از قوت و قدرت و شفاعت عدل باشد -</p>	<p>پاستان - یعنی باستان بپای تازی است که متقدمین و اولین باشد -</p>
<p>پای عقل - کنایه از قوت عقل و شفاعت عقل و حرف آخر باشد -</p>	<p>پاشامه - بروزن و معنی پا جامه که تنبان و شلووار باشد - پاشنده - عقب پای و عقب کفش باشد -</p>
<p>پای کم و اشتن - کنایه از حرف نشدن و برابر کردن و بر نیامدن باشد -</p>	<p>پاشیدن - ریختن و ریخته شدن و برگردن شدن باشد - پای لانی - کند روزه و پ بار گیر و بارکش را گویند -</p>
<p>پای مدوی - دستگیری و شفاعت باشد - پای اندانی - ضامنیت -</p>	<p>پایانیدن - یعنی فزون باشد - پایاننده - یعنی افزاینده و افزون کننده باشد -</p>
<p>پای نوب - کنایه از قوت آباد اجهدا باشد - پای نظر در گل فرو رفتن - کنایه از فریفته شدن و شیفته و عاشق گشته شدن باشد - جی -</p>	<p>پای نیر - بروزن جاگیر مدت بودن آفتاب در برج سرطان - پای از شادی بر زمین نرسیدن - کنایه از خوشحالی مفراط است - جی -</p>
<p>پای تلوپ - پای فارسی در آخر بروزن مطلوب نام خور که از ماست و شیر و مغز گردگان سازند - پ -</p>	<p>پای افزاه - کنایه از افزاینده مرتبه باشد - پای بر نهان - کنایه از متابعت کردن باشد -</p>
<p>پای اول و ثانی مفتوح نوسه از شیر راست باشد و این لفظ هند است بلکه تعقیل و الف در آخر - پیچشک - بضم اول و ثانی طیب و در و فروش را گویند - پیچشگان حقیقت - یعنی دانایان اسرار است و کنایه از واصلان حق -</p>	<p>پایان روزی بخورون - کنایه از انقطاع حیات و باخر رسیدن روزی باشد - جی - پای پس آمدن و پای پس شدن - کنایه از گریختن و بزیبیت نمودن و کم آمدن از حرف خود باشد -</p>
<p>پای تلوپ پتا - با اول و ثانی مفتوح نوسه از شیر راست باشد و این لفظ هند است بلکه تعقیل و الف در آخر - پیچشک - بضم اول و ثانی طیب و در و فروش را گویند - پیچشگان حقیقت - یعنی دانایان اسرار است و کنایه از واصلان حق -</p>	<p>پای پوش بر نه زوه - نوسه از پا افزار و جوراب باشد - پای چوبین - چوبی که باز گیران بر پای خود بندند و بلند شوند و با آن بر راه روند -</p>
<p>پای تلوپ پتا - با اول و ثانی مفتوح نوسه از شیر راست باشد و این لفظ هند است بلکه تعقیل و الف در آخر - پیچشک - بضم اول و ثانی طیب و در و فروش را گویند - پیچشگان حقیقت - یعنی دانایان اسرار است و کنایه از واصلان حق -</p>	<p>پای خاطر بسنگ - در آمدن - کنایه از است که دل در جائی میله بهر سائیده باشد -</p>
<p>پای تلوپ پتا - با اول و ثانی مفتوح نوسه از شیر راست باشد و این لفظ هند است بلکه تعقیل و الف در آخر - پیچشک - بضم اول و ثانی طیب و در و فروش را گویند - پیچشگان حقیقت - یعنی دانایان اسرار است و کنایه از واصلان حق -</p>	<p>پای سائر - بروزن سائرت مانند آفتاب باشد در برج سرطان -</p>
<p>پای تلوپ پتا - با اول و ثانی مفتوح نوسه از شیر راست باشد و این لفظ هند است بلکه تعقیل و الف در آخر - پیچشک - بضم اول و ثانی طیب و در و فروش را گویند - پیچشگان حقیقت - یعنی دانایان اسرار است و کنایه از واصلان حق -</p>	<p>پای تلوپ پتا - با اول و ثانی مفتوح نوسه از شیر راست باشد و این لفظ هند است بلکه تعقیل و الف در آخر - پیچشک - بضم اول و ثانی طیب و در و فروش را گویند - پیچشگان حقیقت - یعنی دانایان اسرار است و کنایه از واصلان حق -</p>
<p>پای تلوپ پتا - با اول و ثانی مفتوح نوسه از شیر راست باشد و این لفظ هند است بلکه تعقیل و الف در آخر - پیچشک - بضم اول و ثانی طیب و در و فروش را گویند - پیچشگان حقیقت - یعنی دانایان اسرار است و کنایه از واصلان حق -</p>	<p>پای تلوپ پتا - با اول و ثانی مفتوح نوسه از شیر راست باشد و این لفظ هند است بلکه تعقیل و الف در آخر - پیچشک - بضم اول و ثانی طیب و در و فروش را گویند - پیچشگان حقیقت - یعنی دانایان اسرار است و کنایه از واصلان حق -</p>
<p>پای تلوپ پتا - با اول و ثانی مفتوح نوسه از شیر راست باشد و این لفظ هند است بلکه تعقیل و الف در آخر - پیچشک - بضم اول و ثانی طیب و در و فروش را گویند - پیچشگان حقیقت - یعنی دانایان اسرار است و کنایه از واصلان حق -</p>	<p>پای تلوپ پتا - با اول و ثانی مفتوح نوسه از شیر راست باشد و این لفظ هند است بلکه تعقیل و الف در آخر - پیچشک - بضم اول و ثانی طیب و در و فروش را گویند - پیچشگان حقیقت - یعنی دانایان اسرار است و کنایه از واصلان حق -</p>

ولعربی والد گویند و بانامی لفظ دار هم آمده است -
 پذیرا سخن - سخن خوب و مطبوع و مقبول باشد -
 پذیرانیدن - قبول کنائیدن و مسترف گردانیدن باشد
 پذیرفتار - بانوقانی بالف کشیده و براسے بے لفظ زده
 قبول کننده چیزے و سردار و ریش سفید قوم باشد -
 پذیرفتی - ترجمه انفعال است -
 پیران - یعنی پرنده است -
 پیر باز کردن - کنایه از رفتن است که در مقابل آمدن باشد
 و کنایه از جفت شدن هم است -
 پیر بون - بر وزن مجنون یعنی پر بون است که در باسے
 نقش تنگ و نازک باشد -
 پیر پوز - بر وزن سرود ز گرد اگر دکلاه و دبان انسان و
 حیوانات چرنده را گویند و متعارفان را از طرف پیرون -
 پیر تر - بر وزن صرصر ابارسے را گویند که بر کاغذ و جامه مالند -
 پرواز - یعنی برداشتن و امر برداشتن و فاعل برداشتن
 پروان - یعنی حد است -
 پروه ایزوی - یعنی حجاب الہی -
 پروه خالی کردن - کنایه از ظاہر نمودن و فاش کردن باشد
 پروه وار - پروه پوش و در بان را گویند -
 پروه سرا - سرا پروه و یکسین سازنده را گویند -
 پروه عنکبوت - نوسے از حلق چشم و تنیده عنکبوت باشد
 پروغن - آنست که جانوران پرنده در وقت خوشے
 چنج براسے خود را بانقار خود پروازسے دهند -
 پروین - معروف است و کنایه از عاجز شدن و مجرد کردن
 باشد از علایق -
 پرستگاری - عبادت کردن و خدمتگاری نمودن باشد -
 پرستنده - خدمتگار و زاهد و عابد و عبادت کننده باشد -
 پرستیدن - یعنی عبادت کردن و خدمتگاری نمودن باشد
 پرشاش - یعنی اول روزن و معنی پرشاش است که نام اول

از ترکستان باشد و بضم اول هم آمده است -
 پرطاس - یعنی اول بروزن که پاس جنبسے از نمونیند باشد
 سنجاب و قاقم و بضم اول هم آمده است -
 پرگار فلک - کنایه از دور فلک و منطقه فلک باشد -
 پرگند - باکاف فارسی بمعنی مفارق باشد -
 پرگندگی - مخفف پرگندگی است که پریشان بودن و متفرق
 گردیدن باشد -
 پر مهره - گرہے باشد از پروغیرہ که جانوران شکاری مثل
 باز و شاهین و امثال آنها از معدہ برمی آورند و از باهر کی
 او خشی پیش برے گویند -
 پرواز گرفتن - کنایه از گرفتن جانوران شکاری همچو
 باز و شاهین و امثال آن باشد -
 پرورش آموز - اشارت بذات حق تعالی باشد جل جلالہ
 و کنایه از پرورش و مرشد و ہادی و صحاب ادب و علم و حکمت و
 ارباب مجاہدہ هم است -
 پرہ - دکلان را گویند که دوک پشم زشتن باشد -
 پریدن - یعنی اول پرواز کردن و بضم اول پر و مملو
 ساختن باشد -
 پریر بان و پریر بان - بابے ابجد و یاسے حطی ہر دو
 بنظر آمده است نخسے را گویند که آردسے بیزد -
 پریشانیدن - یعنی بد حال و پریشان گردانیدن و شستن
 و بیخود گشتن و گردانیدن باشد -
 پریشتم - معروف است کہ ابریشتم باشد -
 پرزند - با و او بر وزن فرزند بوقیہ برخت را گویند -
 پیستہ - سیوہ ایست معروف و کنایه از وہان معشوق ہم است
 پیسر گیر - پیسر خواندہ را گویند -
 پس رو - یعنی راسے قرشت لعربی مقتدی گویند -
 پسلمنگ - کبرلام پس افتادہ و در مانڈہ را گویند -
 پیسٹیدن - یعنی ستودن و خوش آمدن باشد -

پس نهاد - یعنی ذخیره پس انداز و گنج و میراث باشد -
 پسندیده رو - به فتح را به قرشت یعنی خوشن قرار و
 نیکو روش باشد -
 پسوریدن - یعنی دعای بد و نفرین کردن باشد -
 پشت انداز - فاعل و مفعول عمل کو اطر را گویند و بر
 مفعول بشیبه اطلاق کنند -
 پشت بانگ - معروفست و کنایه از ابلق هم هست -
 پشت خم شده - مردم کوزور کعبه و ضایع را گویند -
 پشت زمین - کنایه از روسه زمین باشد -
 پشت گمان خم دادن - یعنی معانته را در گمان
 انداختن -
 پشت کوز - مردم پشت خم و کنایه از فلک باشد -
 پشت ملک - کنایه از قوت ملک و کسی که قوام ملک
 باو باشد -
 پشتیمان - باسیم بر وزن و معنی پشتیمان است -
 پشتیون - مخفف پشتیمان باشد -
 پشتخانه - به فتح اول و ثانی خانه باشد که از پرده نازکی است
 که ریشه از رنده -
 پشت کشیدن - کنایه از دور کردن مغزید و هرزه گوئی باشد
 از خود با لطافت اخیل و در بعضی از قریه گمان کنایه از امانت
 کردن و به قرشدن و از اعتبار ساقط کردن باشد - جی -
 پشتک قندی - حلوائه پشتک را گویند -
 پشتی از کلاهش کم - کنایه از نقصان باشد که بغایت
 سهل بود و هیچ در حساب نیاید - جی -
 پشت زین - شراره آتش را گویند -
 پشت زعفران - کنایه از زغال دانگشت افروخته است -
 پیغیوز - مرد که ترش رو و در هم کشیده و مبتدی باشد - مع
 یل آبیون آستیار - کنایه از فلک و آسمان و کره آتیه -
 پیاو - به فتح اول یعنی نعمت باشد عموماً و نام طعامی است که

از برنج و گوشت سازند خصوصاً -
 پیل بالان - پله و بند بست نزدیک هرات گویند سکنده
 اول آن پیل را ساخت و بعد از آن هرات را بنا کرد -
 پیل خام - فلفل سفید را گویند -
 پیل مشک - مشک دانه را گویند و آن دانه های باشد
 سیاه رنگ که بوسه مشک دهد -
 پیل پویه - یعنی فلفل پویه است و نام دوا نیست -
 پیل چکنم - نام پسته در شیراز گویند مردم باج گیر و راهدار
 در آن سر ابل نشسته اند هر که گذرد و مسافر که آنجا
 میرسد به اختیار میگوید چکنم -
 پلنگ موش - باسیم و دوا و دشین رستی باشد خوشبو -
 پنبه پاسبی - نوع از پاسبی افزرا باشد -
 پنج از کان - عبارت از توحید و نماز و روزه و حج و زکوة
 باشد -
 پنج نوسن سلامت - کنایه از خواص خمس باطن است -
 پنج دعا - کنایه از پنج نماز است که صلوة خمس باشد -
 پنج بجره - بکراول و سکون چهار نام ولایتی است از توران زمین
 و پنج جیم هر چه شبکه دار و نفس جانوران و دید بان کشتی -
 پنج شاخ دست و پنج شاخ درخت - کنایه از
 پنج انگشت دست باشد -
 پنج نوبت - پنج وقت نماز و پنج وقت نهاره باشد که
 در شبانروز بر در سلاطین نوازند و پنج آلت هلام جنگ
 نیز گویند که دهل و دمامه و طبل و سنج و دف باشد -
 پنج و شش و هفت و چهار - کنایه از پنج حس و هفت
 هفت کوب و چهار طبع باشد -
 پنج تیر کردن - کنایه از جنگجویی و سینه زدن باشد -
 پنج کردن - کنایه از قبض گرفتن و طباخ زدن باشد -
 پنجاهیدن - پنداشتن و محب و مکر نمودن باشد -
 پندر - بر وزن سخن نام قطعه است در بالای کوه از ولایت تیسر

پندر

پنیر آب - آبیکه از پنیر تر بر سر آید -
 پنیر کیسه - پنیر که شب در کیسه کنند که آب آن برود -
 پو و نه پو و دینه - معروفست و بحر می لغت کوبند -
 پور آذر - کنایه از ابراهیم پیغمبر علیه السلام است -
 پور آتین - فرود دست که ضحاک را کشت چه نام پدر آتین بود -
 پور درستان - رستم زال را گویند -
 پور بستگین - سلطان محمود پادشاه خراسان که غلامش ایاز بود -
 پور سقا - زاهدی و عابدی بوده که بر دختر مجوسی عشق شد و دین مغان اختیار کرد چون دختر از اجواست او با دختر و بیشتر مجوسیان توفیق اسلام یافت -
 پور سینا - شیخ علی سینا را گویند -
 پور عمران - موسی و هارون را گویند -
 پور قان - با فاکد ایان شوخ چشم را گویند -
 پور قباو - انوشیروان عادل را گویند -
 پور باجر - اسمیل پیغمبر را گویند -
 پور زنگ - رقعہ و پاره را گویند -
 پوست بر کردن - کنایه از اظهار مافی الضمیر و راز باشد -
 پوست پاره - اشاره بر فرش کاویان است چه آن پاره پوستی بوده -
 پوست مس - تو بال مس را گویند و آن ریزه های سنگ است که در وقت سنگ زدن از آن می پاشد -
 پوسته - مخفف پوستیده و از هم ریخته باشد -
 پوستیدن - معروفست و یعنی آما سیدن هم آمده است -
 پوستیده چوب - چوبیست که در شب مثل چراغ افزون و چوب که نه و پوستیده را نیز گویند -
 پوستیده چشم - مردم تا بینا را گویند شخصی که نظرش

بر بیگانه نیفتاده باشد -
 پویان هنر بر - کنایه از سبب است که عربان فرس خوانند -
 پهلوی به بستر بردن و پهلوی به بستر سپردن - کنایه از خواب نوشین کردن باشد - جی -
 پهلوساس - یعنی پهلوی زنده و برابری کننده و هجتم و پنشنین باشد -
 پهناور - هر چیز که عرض بسیار داشته باشد -
 پیاله - قح و کاسه که بدان شراب خورند -
 پیاله جور - کنایه از پیاله پرومالا مال باشد -
 پیام آور - پیک و خبر آورنده را گویند و پیغمبر را نیز گویند -
 پی بر پی - یعنی قدم بر نشان قدم و اثر و نقش قدم باشد یعنی متعاقب رفتن -
 پیچا پیچ - باجم فارسی بر وزن پیشاپیش یعنی خم در خم و سخت پیچیده باشد -
 پیچ و پیچ در پیچ - یعنی خم در خم باشد و در صنعت تشبیه و تطبیق طرح میگویند و در صفت چیزی دیگر بطریق دم گفته می شود -
 پیچیدن - یعنی خم دادن و گرد انداختن و تابیدن را بیان و موافق بر بالاشدن و غصه کردن باشد -
 پیدا - یعنی آشکارا و هویدا که نقیض پوشیده و پنهان است - مع -
 پیرار - بر وزن دیدار سال از پیش پارسال و روز پیش از دیروز را گویند -
 پیرا سیدن - یعنی سائیدن و سودن باشد -
 پیر بر ناوش - کنایه از دنیا و فلک باشد - جی -
 پیر تعلیم - کنایه از معلم علوی دینی باشد -
 پیر خدا - کنایه از عثمان باشد -
 پیر خمیس - کنایه از کونکب حل و کنایه از شیطان باشد -
 پیر و تما - کنایه از آسمان باشد -

<p>پیر زر - کنایہ از پیر کین سال باشد - پیر زن - حرج - کنایہ از فلک است - پیر زمی - مختلف پیروزی است - پیر کش - حرج - کنایہ از کوب مشتری باشد - پیر گشته - غوغا - کنایہ از عثمان بن عفان است - پیر کنعان - یعقوب پیغمبر را گویند - پیر معان - پیشوائے مجوسیان باشد و رہبان و مالک دیر را نیز گویند و بمعنی سے فروش ہم آمدہ است - جی - پیر و - بہ فتح اول و ثالث بمعنی پس رو باشد و عبرتی مقتدا گویند و ترجمہ تالی ہم ہے - پیر وزہ طشت - بمعنی پیروزہ چادرست کہ آسمان باشد - پیر وزہ مغفر - کنایہ از آسمان است - پیر بہشت خلد - کنایہ از رضوان خادم بہشت باشد - پیش آتش و پس دریا - کنایہ از دنیا و روزگار است پیشار - بروزن دیوار پیش آب و بول بیمار را گویند کہ پیش طیب برند - پیش انداز - انچه زنان از مرصع دم و وارید سازند و از گردن آویختہ در پیش سینہ اندازند و پارچہ تازکے را نیز گویند کہ در وقت طعام پر روضے تراویگتہ اند و امر بہ پیش انداختن و فاعل ہم ہے - پیشانی کشادہ - کنایہ از کشادہ پیشانی است - جی - پیشبندی - بمعنی تمہید و مقدمہ مطلب - مع - پیش دستی - بمعنی سبقت باشد - پیشرو - بہ فتح رائے فرشت پیش قدم و مقتدی و مقدم و امام را گویند و جلسے مخصوص کہ سازند ہا نوازند - پیشکارہ - بمعنی پیشکار است کہ در دور و خد متکار و غیرہ باشد - پیشکش - معروف است و از اخذ متی ہم سے گویند - پیشگی - انچه بوقت افطار خوردند -</p>	<p>پیش ور - صاحب ہنر را گویند - پیشہ مرغ - مرغ مردار خوار را گویند - پیشی - تفسیر سبقت است - پیغلو پیش - نام گلے است از جنس سوسن و بمعنی خانہ نمونہ و دہان و گوش ہم آمدہ است - پیے فشردن - کنایہ از ثابت قدم ہون و استوار شدن و استوار کردن و قدم نہادن باشد - پیک - بہ فتح اول و ثانی بمعنی طفیل است و بسکون ثانی و کا فارسی پیام و خبر آورندہ را گویند - پیکان کمان - کنایہ از آفتاب عالم تاب است و ستارگان را نیز گویند - پیکانہ سم - انچه سمش باندام پیکان باشد - پیکر - بختے بگدہ است - پیکر پرست - بت پرست را گویند - پیگور - بہ فتح اول و کاف فارسی دنبال و پے گو خرو پکان تازی بمعنی بے نشان و کنایہ از مردم ناپینا باشد - پیل آب کش - کنایہ از ابر سیاہ بود - جی - پیلیند - منصوبہ ایست از بازی شطرنج بد و پیادہ و یک قبل بندے شود - پیلکش - نوع از سلاح جنگ باشد - پیلور - باو او بروزن پیشہ طیب دار و فروش را گویند - پیلہ فلک - یعنی صحراے فلک - پیوستگی - بمعنی و صید و توصل باشد - پیوستن - بمعنی ملحق شدن و داخل ہم گردیدن باشد - پیوکان - بروزن عروسان بمعنی عروس باشد - پیوم - مترادف و متواتر و پے در پے باشد - پیوول - با حرکت مجبول جانوسے کوچک کہ خون از اندام و بدن بگد -</p>
<p>تار فوفسانی تار - البقرة المتی تملب و انما یعنی گاوے کہ دوشیدہ شود</p>	

همیشه و بحساب ابجد چهار صد باشد -
 ناپان - بابای فارسی یعنی تاپال است که تنه دخت باشد -
 نایب ماهی - ماهی را گویند که بعد از بختن در رخن بریان کنند
 ناتو - ابن وردان است و آن جانوریست که در حمامها و
 پ خانها است که شود -
 ناج برسم - چیزیست که از ان نیک و بد طعام معلوم میشود -
 ناج خروس - گوشت پاره سرخه که در سر خروس است باشد
 ناکه هم هست که از استان افروزه گویند و عیان بهر مویانند
 ناج سعدان - کنایه از زحل است -
 ناحستن - یعنی دو انیدن و غارت کردن و تاخت و تالیج
 نودن باشد -
 نارتن - بروزن خار کن عبارت از غنچه تارست و آن
 نایه از سه چیز است اول جو لاه است که با فنده جامه و قمشه
 شده دوم کنایه از گرم ابریشم است سوم کنایه از عنکبوت است - جی -
 نار توتور - باره ساسن یعنی پاره پاره و ذره ذره باشد
 ناحت و بسیار تاریک و تیره -
 نازیانه - یعنی شلاق است که چابک باشد و برتری
 بجی گویند - جی -
 نالان - یعنی غارت و تاراج - مع -
 ناوانیدن - غلطانیدن باشد -
 ناورمان - بروزن نافرمان یعنی زیر و زبر باشد -
 ناس - زحمتیست که از ابرجی حمی گویند -
 ناسخچه معرفت مع -
 ناک - به فتح اول نام مردی بوده -
 نایز - صاحب لباب میگوید که شهر است از شهر باسن
 شهوره آذربایجان و عوام آنرا توتوریز باو اسم گویند و
 بن حوقل می گوید که آن قریب است در بزرگی و عظمت
 خوبی در اینجا تنگگاه و خنجر ملا گوید و بعد از ان مدینه نو که
 ز افریند ساخت تنگگاه مقرر شده - فا - و بالک در فارسی

یعنی سرفه است - می -
 نپیدن - یعنی تفسیدن که گرم شدن باشد -
 نخت خورشید بر سر ضرغام - کنایه از بودن
 آفتاب است در برج اسد -
 نخته آسیا - چوبی و نخته که آهن گاو را بر ان
 نصب کنند بجهت شیار کردن زمین -
 نخته استریش - نخته چوبی که گاو آهن را بدان محکم کنند
 بجهت زمین شیار کردن -
 نخته چوبی - کنایه از رنگ سبز و کبود باشد و کنایه از
 رنگارنگ هم هست -
 نخته خاک - زمین را گویند و نخته محاسبان هم هست -
 نخته رقوم - نخته رمال و نمخ را گویند -
 نخته حاج - نخته که از دندان فیل سازند و کنایه از روز
 هم هست و کنایه از سرین بلورین باشد -
 نخته گوبی - کنایه از چو گایست سران مانند چوپان
 گوبی بازی کنند و آنرا ابرجی طلباب گویند -
 نخته محاسبان - کنایه از زمین است - جی -
 نخته محاسبان شود - یعنی خاک بر سر افتد و
 گرد آلود شود -
 نخته نرو آهونسی - کنایه از فلک لبروج است - جی -
 تدبیر شناسان - کنایه از مردمان عاقل و حکیم و
 دانایانند -
 تدمر - نام بلده ایست در بادیه شام از اعمال حمص که طرف
 شرقی حمص واقع است و زمین آنجا اکثر شوره زار و ذریع
 آن بلده خراب و ویران است اما آثار قدیمه از سنگ و غیره
 هنوز باقی است و از حمص و سلمیه سه منزل راه است و صاحب
 عزیزی می گوید که مدینه تدمر مدینه ایست بزرگ که بنا شده است
 از سنگها و در اینجا چشمها و اثرها و زراعتهاست و مابین آن و
 دمشق پنجاه و نه میل راه است و از ان تاریخ کهنه و میل است

و نیز سے گوید کہ آن مدینہ ایست قدیم مشتمل بر آثار عجیب گویند کہ
 آنرا سلیمان بن داؤد بنا کرده است - فا -
 ترازو شدن - کنایہ از برابر شدن دو غنیم باشد چنانچہ
 ہیچ کدام بزرگی کے غلبہ نتواند کرد و ظفر و نصرت نتواند یافت
 و در بعضی از فرہنگها بمعنی افتادن و پیچیدن و گریختن
 از جنگ مرقوم است - جی -
 ترازو کے انجم - بمعنی صہط لاپ است -
 ترازو کے چرخ و ترازو کے فلک - کنایہ از
 برج میزان است -
 ترک شہر - کنایہ از کوکب میخ است -
 ترکان - جمع ترک باشد -
 ترک کردن زبان - کنایہ از سخت و زشت گفتن و لغت
 و رد ہان گذاشتن باشد -
 ترکستان - ملک ترکان باشد - می -
 ترک سلطان شکوہ - کنایہ از آفتاب عالم است -
 ترکی - منسوب بہ ترک و بہ معروف و خاریشت تیر انداز
 ترند - بکسر اول و ثالث نام شہر سے است کہ سادات آنجا
 صحیح النسب اند -
 ترند - بروزن سمندر یعنی ترندست کہ صعوہ باشد -
 ترند - ترجمہ لتوحج است -
 ترو خشک - معروف است و کنایہ از زمان خورش و بغیران
 خورش و اندک و بسیار و امثال اینہا -
 تریاک اکبر - کنایہ از پازہر است کہ عاشق بے عشق دہد -
 تریک - بہ فتح اول مخفف تازیکی است کہ غیر عرب ترک باشد
 تساجہ - بروزن خفاہ ہنگ را گویند و بشین فرشت
 ہم آمدہ است -
 تسلح - بمعنی تغافل و اغماض و چشم پوشی است و بمعنی
 ملائمت و نرمی بیاس خاطر کسی ہم ہست - می -
 تستر - بضم اول بروزن دختر نام شہر سے و مدینہ ایست -

تشت - بروزن ہشت معروف است کہ لگن باشد و در عرب
 تشت باطلے حلی خوانند و کسی را نیز گویند کہ تشت و آفتاب
 بران نهند -
 تشتن - بہ فتح اول بروزن گشتن تیشہ بزرگ را گویند -
 تعویذ آسمان - کنایہ از جواز است - جی -
 تغدسی - تہرکی پرندہ ایست کہ در عربی جاری و در فارسی
 جز باجم تازی و فارسی گویند -
 تفتہ دل - بمعنی تنگدل و غمناک باشد -
 تفریط - دور گردانیدن -
 تفلیس - بروزن بقیس نام شہر است کہ آب ارس
 از کنار آن سے گذرد -
 تقریک - بروزن نزدیک بمعنی ادب کردن و تنبہ
 نمودن باشد -
 تقوع - مدینہ ایست از فراسے بیت المقدس - بیت -
 تہک بن - حوض کوچک را گویند -
 تہکتاز - بروزن شہاز مخفف تگ و تاز است کہ دویدن و
 ماختن و جہت و جو کردن باشد -
 تکریت - بہ فتح اول و بضم اول ہم آمدہ است بلکہ ایست
 مشہور ما بین بغداد و موصل واقع بطرف غربی و جلہ کہ ازان
 تا بغداد سی فرسخ راہ است و در اسحاق قلندہ ایست سخا کہ یک جا
 آن بطرف و جلہ است و تکریت دیگر از شہر ہائے جزائر است
 متصل عراق ابن سعید گوید بطرف جنوب تکریت و بطرف
 شرق آن نہر اسحانی است کہ آن نہر در ایام متوکل اسحق
 بن ابراہیم بنا شدہ است و صاحب لباب سے گوید کہ تکریت
 تسمیہ آن بنام دختر وائل کہ خواہر بکر بن وائل باشد ہست
 و قلندہ آن شاپور بن آردشیر بن بابک بنا کردہ است و درین
 آن قلندہ خراب است - فا -
 تگر دوان و تگر دوانہ - پردہ کہ داندہ انگور در میان آنست
 و پوست انگور را ہم سے گویند -

انگلتو - چیزه که از نمد و غیره دو زرد و زیرین بگذارد تا آسیب نرسد
 آب نرسد و بروت را نیز گویند - مع -
 انگ و تاز - دویدن و ناختم و جفت و جو کردن باشد -
 انگول - بروزن قبول یعنی اول تگوک است که صراحی بصورت
 جانوران باشد -
 انگین - بکسر اول نام بیلوانیست و آتش را نیز گویند -
 تل باشر - قلعه ایست مستحکم و وسیع بطرف شمال حلب مابین
 آن و حلب دوروزه راه است - فا -
 تلخ اریج - زغال و اخگر آتش افزوده آتش را گویند -
 تلخ خالک - قلعه ایست از نواحی حلب - فا -
 تلخ جوان - با او معدوله بروزن کيفدان زهر قاتل و فوت
 و موت -
 تلخ خوان - زهره را گویند و آن متصل است بچکر جوانات -
 تل سلطان - موضعی است که مابین آن و حلب یک منزل
 راه است - بیت -
 تل صافی - حصنی است از اعمال فلسطین - فا -
 تل کیسان - موضعی است از سواحل شام - فا -
 تلف - بضم اول کتافه که بعد از خوردن انگور و هتال
 آن بجائے ماند -
 تلوازه - خانه که از چوب سازند و در هندی میجان گویند
 تلونه - شگوفه و بهار درخت را گویند -
 تمارخ - برنج اول و راس قرشت گیاه نیک را گویند -
 تماهیج - گوشت نرم و زار و پخته و مهران را گویند -
 تمثال گر - صورتگر و نقاش را گویند -
 تمساح - بالکسر یعنی نهنگ است - کس -
 تمسینجی - تمام دعائے است -
 تمغا - داغی است که بران آب و دیگر مویشی نهند و باجه که
 از ترو دین گیرند و مهره که از چوب کنند بر درانبار غله امثال آن
 تن پرستان - کنایه از تن پروران و کاهلان و بیکاران باشد

سندنه - بروزن از تنه پاک صمد و شور و غوغای جنگ گویند -
 تنجه و تنجه - یعنی تو شد دان - مع -
 تن در گمان دادن - یعنی احاطه گمان کردن و محیط
 ظن شدن و صاحب ظن و گمان گردیدن باشد -
 تندمی - یعنی درستی و تیزی و جلدی بلندی نفیض سستی باشد
 تندمیه - بروزن تنقیه یعنی تندمیه که صورت و تشال باشد
 تنگ ظرف - یعنی ساده لوح است - مع -
 تنگلو شا - علم خانه رومیان در صورتگری -
 تنگ مزاج - گرم مزاج را گویند -
 تنگ میدانی صبح - کنایه از بے بقای صبح است -
 تنگنایه خاک - کنایه از دنیا و قالب آدمی و کج باشد -
 تنگنایه دهر - کنایه از دنیا و روزگار است -
 تنگ نشین نهاد - کنایه از فلک دنیا و زمانه است -
 تنگوب - بروزن مرکوب اچاره که از ماست و سیرد
 مغز گردگان سازند -
 تنگه - ورق طلا و نقره - مع -
 تن محرم آسا - کنایه از تن برهنه است باعتبار بے لفظ
 بودن لفظ محرم -
 تنوی - ترجمه شائخص است -
 تنویه - یعنی بزرگی باشد -
 توار - ریساینگه بدان بار بر چاروا بندند -
 تو اهیج - گوشت پخته نرم و نازک را گویند -
 توب - بروزن خوب یعنی دیده باشد و جنی طاقه نیز است
 که بهندی تھان گویند -
 توباره - بززر را گویند -
 تو دوستی - یعنی مدد و یاریست - مع -
 تو و پاس خاک - کنایه از طبقات زمین و هفت اقلیم
 و قالب آدمی زاد است -
 تو ووه کافور - کنایه از انبار پرست تن برین سفید را گویند -

<p>توشہ چشم - کنایہ از نگاہ کردن با فرط بود بجانب مطلوب - حی تو کچھ - نام وزن است - مع توکک - بمعنی زیرک است - تومار - بزوزن و معنی طومار است و آن لوله باشد از نقره و طلا کہ توبہ دوران نهند و برگردن اطفال بندند - مع - تومان - بمعنی تومن است کہ دہ ہزار دینار باشد - توین - بضم اول و کسر ثانی مہربان شونہ و مہربانی کنندہ را گویند - توتی - معروف است یعنی دیگرے نیست و نام پرندہ ہم است بسیار کوچک - تہدست - کنایہ از فقیر و بچیل و مسک و مسند خالی یعنی کیسکہ در صدر و مسند نشستہ باشد - تہی رفتن - کنایہ از بیراہی کردن و تہنہ رفتن و سفری و دست خالی و مفلس و بچہ رفتن باشد بجلے - تیراہ - بزوزن بیراہ پرندہ است سبز رنگ کہ پر او را در زرد و زمی بکار برند او را سبزک گویند - تیر باران - کنایہ از آہ سحر و گریہ سحریت - تیر بازو سہ چرخ - کنایہ از کوکب عطار و تیر چرخ را گویند - تیر تاج - تیرے کہ خمیر نان را آن تنک سازند - تیر فلک - یعنی تیر چرخ است کہ کوکب عطار و باشد - تیر قرعہ - دو تیر است کہ بدان فال گیرند - تیر گر - سازندہ تیر را گویند - مع - تیر ماہ - نام ماہ چہارم از سالہائے شمسی است کہ بودن آفتاب در برج سرطان باشد - تیر نان - قیسے است از چوبے مع - تیرہ خاکدان - کنایہ از دنیا است - تیرہ شدن آب اختران - کنایہ از رفتن آب طراوت و روشنی اختران باشد - تیرہ کامل - کنایہ از ماہ است کہ قمر باشد -</p>	<p>تیغ بیجا وہ گون - کنایہ از تیغ خون آلودہ باشد - تیتغدار - نگہ دارندہ و دارندہ تیغ باشد یعنی تابدار و روشن ہم ہست - تیغ و دوستی - تیغ و شمشیرے را گویند و از کہ بقدر دوست باشد یعنی دو ذراع و کنایہ از بسیار چیزے گرفتن از مردم و دادن بمردم ہم ہست - تیلماچی - بزوزن شیر حاجی مترجم را گویند یعنی شخصے کہ عبارت زبانے را بزبان دیگر بیان کند و از اجناسی ترجمان گویند و کار گزار را نیز گویند - تیمزد تیموز - با اول مفتوح ثانی زودہ و ہم مضموم در ہر لغت بزبان مغلی آہن را گویند - حی - تیناب - بزوزن سیاب انچہ در خواب دیدہ شود و بچربے رو یا خوانند - تین احمر - انچہ دشتی را گویند - تن -</p>
<p>تیار متلکثہ</p> <p>تیا - یعنی من کل شیء یعنی زندگانی کند ہر چیز و بجا ہا ابجد با الفصد عدد - تیاقب - سنسکے بسند زہنگ شعوری سے گوید کہ گدا وساکی را گویند - تیا - چند ستارہ کہ یکجا جمع شدہ اند و آنرا روین نیز گویند و کنایہ از گوہر آبدار و دندان محبوب ہم ہست - می - تیا یا - دو دندان پیشین را گویند - تیموم - نام نبات شبیہ بکنندم کہ بدن سفیدی چشم بکار آید و آنرا تمام بالضم نیز گویند - قس - تن -</p>	<p>تیرہ کامل - کنایہ از ماہ است کہ قمر باشد -</p>
<p>تیم تازی</p> <p>ج - حرفیست از حروف تہجی و بحساب ابجد سہ عدد - جا جرم - نام شہریت معروف - جاد و خیالی - یعنی خیال جادوانہ و ساحرانہ - جا روب از مرثگان کردن - معروف و کنایہ از مراقبہ</p>	<p>تیرہ کامل - کنایہ از ماہ است کہ قمر باشد -</p>

<p>جاودان سراسر - کنایه از بهشت و عالم اخری باشد - جاوین - چیز نیت که در میان زهره گاو بهم میرسد - جاه - بروزن ماه یعنی منزلت باشد و کنایه از دنیا بهم هست - جبروت - نفیختین بزرگی و عظمت و تکبر کردن و نیز عالم بالقوه را گویند و در اصطلاح سالکان جبروت مرتبه وحدت را گویند که حقیقت تجریدیت و تعلق بمرتبه صفات وارد است - جدجد - کرکیت سیاه که شبها مانند بلخ فریاد کند - جدومند - یعنی مفارق باشد - جراد - یعنی بلخ است - مع - جرنوم - اصیل را گویند - جی - جرجیس - نام پیغمبر است علیه السلام - جی - جرخست - بروزن بدست جرخ انگور مالی باشد و باجیم فارسی هم گفته اند - جرسدار - قاصد و شاطر را گویند - جرخان - طعنا و طعراے آتش پرستان و مغان باشد - جی - جرم صبح - کنایه از آفتاب و روشنائی صبح و روشنی روز باشد جز جزب - بکسر جیم اول و فتح جیم دوم صدای دیگر را گویند بهنگام گوشت یاد نبه بریان کردن و انشال آن - ججد زخمه - کنایه از ججد مکلف و ججد چار شخ باشد - ججد سادو - کنایه از ججد غیر مکلف و جمع شده - جعفر آباد - نام موضعی است نزدیک بشیراز - جفته زون - معروف است و شبی زون است نیز گویند یعنی نگذار که کسی بر کفیل او سوار شود - جگتیو نسختن - با اول مفتوح ثانی زده و تاس فوقانی مکسور و یاس تحتانی معروف و با عجمی مضموم دواد معروف و زون مکسور بسین زده و تاس فوقانی مفتوح بروزن منزل پریدن یعنی نوشتن باشد - جی - جگر تاب - تفته و تفسیه جگر باشد -</p>	<p>و سجده کردن بهم هست - جاگرم کردن - کنایه از دو چیز است اول کنایه از جاے قرار گرفتن باشد دوم کنایه از بلزاقیه رفتن بود - جی - جاماسف - همان جاماس است که حکیمه باشد شهور - جام بورک - کنایه از کاسه آتش بفر است - جام جهان نما - جام جسم را گویند - جام زنبقی - کنایه از پیاله بلور باشد و پیاله نقره را نیز گویند جام سلیم - یعنی جام نقره و کنایه از زرخندان معشوق بهم هست جام شیره - کنایه از پستان و کنایه از نستان بهم هست جام گوهری - پیاله بلور و اصل کنایه از لب معشوق باشد - جام گیتی نما - یعنی جام جهان نماست که جام جرم باشد - جام ملک شرق - کنایه از قرص آفتاب و پیاله پادشاه مشرق - جامو تله - یعنی گوینده آمده - جی - جان افزا - آنکه مدحیات باشد همچو آب حیات مثال آن جانان - محبوب و معشوق و مطلوب را گویند - جاناور و جانور - یعنی جاندار باشد و بیشتر پرندگان را گویند و کنایه از مردم بے عقل بهم هست - جان بخش - بخشنده جان و امر بجان بخشی و جان نصیب باشد جان بر میان - یعنی سستخ ساخته و در ده انگاشتن باشد جان تو و جان او - ازین کلام اظهار اتحاد و یگانگی مراد است جان تو و جان من و جان شما و جان من و جان من و جان شما - این عبارات که هر گاه که کسی را یا چیز را به کسی سپارد و سفارش نماید که این را عزیز دار و نیک محافظ کن ازین عبارات مذکور بگوید - جی - جان جماش - کنایه از شراب انگوری باشد - جان صبا - یعنی خاصیت صبا - جان عالم - کنایه از حضرت رسالت صلوة الله علیه است جانور - ترجمه حیوان است -</p>
---	---

جوڑہ لوا۔ فلیواج راگویند کہ زغن است۔	جگر تشنه۔ یعنی تشنه جگر است کہ کنایہ از مشتاق و صاحب شوق باشد۔
جو غن۔ بروزن روزن سلاوہ سنگے راگویند۔	جگر گرم۔ جگر عاشق و جگر مردم مدقون و جگر تفتیده و سوخته۔
جو فروش گندم نما۔ شخصے کہ محیل دغا بازو بے دیانت باشد۔	جگر گل۔ یعنی شکم زمین و کنایہ از قبر و کجدم ہم است۔
جو نمک۔ بضم اول و سکون نون منقار مرغان راگویند۔	جلد انگ۔ نوع از بازی باشد کہ کوزہ گردانگ است و بعضے گویند گوے گردانگ است کہ خفصا باشد۔
جو ہر جان۔ یعنی اصل جان است کہ عین ثابتہ باشد انچہ باری تعالی مرتبہ اول آفرید۔	جلپان شکرگف۔ کنایہ از لالہ و گلہاے شریخ باشد۔
جو ہر زمانہ۔ صہل روزگار راگویند۔	جلغوزہ ہندی۔ میوہ ایست جنگلی و تخم پیاز را ہم میگویند۔
جو ہر علومی۔ آسمان راگویند و روح را ہمے گویند با عقداہ کسانیکہ روح را جو ہر میداند و آتش را نیز گفته اند۔	جماشان گل۔ کنایہ از گل پچینان باشد۔
جو ہر فرد۔ آنست کہ جزو لایختری باشد۔	جمالوک۔ نام مردے بودہ دزد و رازہزن۔
جو ہر یانی۔ معروف است و طائفہ ہم است کہ ایشان خدا کا تعالی را جو ہر میداند۔	جنایت ستان۔ خراج ستان و جزیرہ گیرندہ راگویند۔
جو یا۔ باثانی جمول جویندہ و تفحص کنندہ باشد و نام پہلوئے کہ رستم اورا کشت۔	جنبدہ۔ حیوانات راگویند مطلقاً۔
جوینہ۔ انچہ از جویند و لبربی کردان خوانند۔	جندوق۔ نام داروئیست۔ جی۔
جویندن۔ یعنی جستن و طلب کردن باشد۔	جنظین۔ یعنی جنلی است کہ پادشاہے بوداند یونان۔
جهان آب و گل۔ کنایہ از قالب آدمی زا دست و عالم و دنیا را نیز گویند۔	جنطیانہ و جنطیانہ۔ دو ائیست مشہور و منسوب بہ جنلی پادشاہ یونان۔
جهاندار۔ کنایہ از پادشاہ نگاہ دارندہ جهان باشد۔	جنوب۔ طرفیت از اطراف استہ مقابل شمال میب
جهان داشتن۔ معروف است و کنایہ از مال و اسباب و سامان داشتن باشد۔	جو ان۔ بیخ اول بروزن روان معروف است کہ نقیض پیر باشد۔
جهان سالار۔ کنایہ از پادشاہ است۔	جو ان خوش شکل۔ معروف است و کنایہ از برج طعام ہم است۔
جهان قدیم۔ کنایہ از ازل و ابد است۔	جو انہ۔ یعنی جو ان و جوانی ہم است۔
جهان کو۔ بہ فتح کاف یعنی پادشاہان جهان و پہلوانان	جو برہنہ۔ نوع از جو باشد کہ پوست ندارد۔
جهانیان۔ مردم دنیا راگویند۔	جو ترش۔ نوع از جو باشد کہ پوست ندارد۔
جهنچہ۔ نوع از کفش و پائے افزاہ باشد۔	جو جگاہ۔ جنگ گاہ باشد۔ جی۔
جهیدن۔ یعنی جستن و تند و تیز براہ رفتن باشد۔	جو زبوا۔ جان جو زبویاست کہ ہندی جاسیحیل گویند۔
جیب افق۔ کنارہ آسمان راگویند۔	جو زبویہ۔ جان جو زبویاست کہ جاسیحیل باشد۔
جیبپال۔ نام پادشاہ لاہور بودہ گویند تہل او بہر سانیدہ سخت باشد۔	جو ز مغز۔ مغز گردگان باشد و کنایہ از چیزے کہ آن سخت باشد۔

<p>باشه - بم - چارم صمط لاپ - کنایه از آفتاب و اقلیم چهارم باشد و صمط لاپ ریحی را نیز گویند - چارم کتاب - قرآن مجید را گویند - چال کردن - کنایه از باره کردن و شق نمودن باشد - چال پشت - ستورے کرشانه و کفلس برآمده و کمرش زور فته باشد -</p>	<p>و نام داروسے ہم ہست - جیحون - نام دریائے ست - جیعہ چیز نیست از زر کہ بر سر دستار گذارند و آن را گلی و کانی گویند - مع - جیلان - معرب گیلان است و کتخدار اہم سے گویند -</p>
<p>جسیم فارسی</p>	
<p>چاہ بابل - چاہیست کہ ہاروت و ماروت درو بنیادند و کنایہ از چاہ زرخندان ہم ہست - چاہ شفق - نام چاہیست از چاہ ہماے راہ مکہ - چاہسیدان - سرد شدن دندان بخوردن آب سرد یا برن و بخ و نگرگ و سر ما خوردن -</p>	<p>چاہکدست - کنایہ از شتاب کار و سرعت نمایندہ باشد - چاپہ - بابے فارسی قالب چوبی کہ بدان نقش و جزان کنند و این در اصل لغت ہندست کہیم مخلوط الہا کہ چاپہ باشد - بم - چادر - بمعنی و طاو و در ترکی بمعنی خیمہ - بم - چادرا حرام - کنایہ از برنست - جی - چادرا جساو - کنایہ از عناصر اربعہ ہست - جی -</p>
<p>چپ اندازہ معروف و در مقام جیلہ ہم استعمال کردہ اند - چپانی - بروزن روانی مردم بے سرو پا و کہہ پوش را گویند و باشندید ثانی ہم آمدہ ہست -</p>	<p>چادر قلندری - نوعی از خیمہ - بم - چادر زروی - نوعی از چادر سفید مخصوص زنان بزرگ و در وقت بیرون شدن از خانہ بستر کنند - بم -</p>
<p>چپاول - تاختن نوعی از لشکر چہ ابر سر مخالف از مسافت بعید - بم - چپ کن - بر فتح کاف تازی نوعی از پوشش ایران مثل جامہ - بم -</p>	<p>چار آخشیج - چار عنصر را گویند - چار ارکان - عناصر اربعہ ہست - جی - چار اسباب - کنایہ از جاذبہ و ماسکہ و ہاضمہ و دفعہ باشد و عناصر اربعہ را نیز گویند -</p>
<p>چیلان - سرسوزہ را گویند و آن کفشتے است کہ از بالائے ہوزن پوشند و در ماورا او النہر متعارف است -</p>	<p>چارپا - چار پا چوب باشد کہ بر دستہ گیرند و بعد آوردند و بدان صد ارض کنند -</p>
<p>چپو - بمعنی تاخت و تاراج - مع - چتر زون - ورزشے ہست کشتی گیران را کہ بر روی دو دست ایستادہ پا پارا ہوا جفت کنند - بم -</p>	<p>چار بالمش ارکان - کنایہ از چار طبع ہست کہ حرارت و برود و میوے و رطوبت باشد - چار برو - نام شہرے و مدینہ ایست -</p>
<p>چتلا قوج - در ترکی بمعنی بن کہ جبتہ الخضر ہست - جی - چخاخ - بروزن و معنی چنان است کہ آتش زنہ باشد -</p>	<p>چار برومی - منسوب بہ چار برد و شارح شافیہ - چار بندمی - بمعنی تو شدہ دان ہست -</p>
<p>چراغ آسمان - کنایہ از آفتاب و ماہتاب ہست - چراغ برہ - بر فتح باے اجد و راستے قرشت چو اعدان را گویند و عبرتی مشکوٰۃ خوانند -</p>	<p>چار چشم - کنایہ از بیارشتاق و منتظر - بم - چار حد - مشرق و مغرب و شمال و جنوب را گویند - چار شانہ - کسیکہ قدش کوتاہ و چار شانہ اش گذہ و چنان</p>

چرخ جهان و چراغ جهانتاب - کنایه از آفتاب ماهتاب باشد -
 چراغ روز - کنایه از آفتاب عالمتاب است -
 چراغ روز پروانه شدن - کنایه از روزه آفتاب پوشیده شدن و فرو رفتن آفتاب باشد -
 چراغ غشب - کنایه از ماهتاب است -
 چراغ کش - توسته معروف که عمل شنبغ شهرت دارد و عمل شنبغ را چراغ کشانی گویند - بم -
 چراغ کورشیدن - کنایه از مردن شخصی باشد که از او هیچکس نماند -
 چرب آخر - کنایه از فرونی عیش و کثرت علف چار و او چرخ آخری فرخ عیشی -
 چرب بالا - هر چیز که آن خوشش قد و قامت باشد -
 چرب تر - یعنی بهتر و رایج تر -
 چرخ آتیر - کنایه از کوه آتش و فلک اول است -
 چرخ اختصر - کنایه از فلک اول است -
 چرخ طلسم - کنایه از عرش مجید است که فلک نهم باشد -
 چرخ اکبر - کنایه از عرش عظیم و فلک الافلاک باشد -
 چرخ برین - عرش را گویند که فلک الافلاک است -
 چرخ جنبری - کنایه از آسمان است -
 چرخ ساز - یعنی سازنده چرخ و امر هم هست یعنی بسازد و بگردان و چرخ مانند چرخ شکل -
 چرخ سداب رنگ - کنایه از آسمان است -
 چرخ سنگدل - کنایه از فلک اول و چهارم باشد با اعتبار ماه و آفتاب -
 چرخ صوفی لباس - کنایه از فلک اول است که فلک تر باشد - جی -
 چرخ کبود - کنایه از آسمان است -
 چرخ کبود جامه - کنایه از فلک اول باشد - جی -

چرخ مدور - کنایه از آسمان است -
 چرخ مینا - آسمان اول را گویند -
 چرخ نهم - فلک الافلاک که عرش مجید است -
 چرخ عنو - ظرفیست شرابخوری و نام سانه هم هست - می -
 چرخ اول و ثانی نام مقابست از ایران زمین -
 چرخ گاو - کنایه از تازیانه باشد و از آدم گاو و دوزخ گاو نیز گویند - جی -
 چرخ اول و ضم ثانی نام شهر هر موزست -
 چرخمه - بالکسر یعنی موزه ترک است - می -
 چرخور - چیزیکه از دنبه و پیه بعد از گداختن بماند -
 چرخ - بالضم یادیکه به صدر باشد - بم -
 چرخپانده - دو کاغذ با هم ملحق که بکار مشق آید و در هند و تاتار از او صلی گویند - بم -
 چستی - مقابل سستی و مقابل فراخی هر دو آمده - بم -
 چشم - ترجمه معنی باشد -
 چشم است - بالکسر یعنی چیست او را او ستاد محقق میفرماید که گمان نفیر چه شیئی ای چه چیز است - بم -
 چشم آخول - یعنی چشم آغل است که از گوشه چشم نگاه کردن باشد که از قهر یا غمزه -
 چشم بلبل - نوع از پارچه که بصورت چشم بلبلان باشد و بلبل چشم نیز گویند - بم -
 چشم لپشت و دیده لپشت - صطاح مغلان مقعد بم -
 چشم پیش گرفتن - کنایه از چشم پوشیدن باشد و کنایه از حجل شدن هم هست -
 چشم داشتن - کنایه از امیدوار بودن و انتظار کشیدن باشد -
 چشم روز - کنایه از آفتاب است - بم -
 چشم زاغ - بسکون بیم کنایه از شخص سببیا - بم -
 چشم زراغ پیش از پرویدن - کنایه از تکمال حدس

تتمه

دانتقال است کہ ہوشیار و باخبر بودن از جہات است باشد۔ جی۔
چشم ز ال۔ کنایہ از عادل باشد۔
چشم کما عیال۔ کنایہ از چشم سلطان است۔
چشم سیل زن و چشم سیل روان۔ کنایہ از چشم گریان است۔
چشم شب پیاسے۔ چشم شب زندہ دار را گویند۔
چشم کما وانہ۔ کنایہ از چشم زراخ است۔
چشمک زون و داون۔ کنایہ از اشارت کردن
بچشم بود۔ بم۔
چشم مغل۔ چون خواب مغل مطلق مقرر است ازین جہت
چشم مغل نیز صحیح شدہ۔ بم۔
چشم نرم۔ کنایہ از سیرام و اہل بے مضائقہ است۔
چشمہ آتش۔ کنایہ از آفتاب است و کورہ آہنگران ہنرال
از اہمے گویند۔
چشمہ اخضر۔ کنایہ از آب حیات است و وہان مشوق و
شراب را نیز گویند۔
چشمہ تیغ۔ کنایہ از آب تیغ است۔
چشمہ حیوان۔ آب حیوان است۔
چشمہ خور۔ کنایہ از آفتاب است۔
چشمہ خون۔ کنایہ از دل است کہ قلب باشد۔
چشمہ درماہی۔ کنایہ از بون آفتاب است در برج حوت۔
چشمہ قیر۔ کنایہ از شب است کہ بحر بی لیل گویند۔
چشمہ نوش۔ کنایہ از دو چیز است اول کنایہ از آب حیات
باشد دوم کنایہ از وہان مشوق بود جی۔
چشمہ ہفت اختر۔ کنایہ از پروین است کہ ثریا باشد و
ان یکے از منازل قمرت۔
چشمیرہ۔ نزع از آتش آرد باشد کہ درون خمیر قیمیہ بر کند۔
چغز لاوہ۔ جل و زق را گویند۔
چغزت فلک۔ آسمان و حمے آسمان را گویند۔
چغز۔ چغزین شہراخانہ و ظاہر ترکی است۔ بم۔

چھماچی۔ طعن و سرزنش ماخذش سنگ بر چھقان زدن
است۔ بم۔
چکان۔ چکندہ و چکانندہ و امر بچکیدن باشد۔
چکندر۔ بروزن و معنی چقدر است۔
چک چکانہ۔ بو او عطف و دوم نیز جیسیم فارسی
بوج گوئی۔ بم۔
چکی۔ آہن بہن سور اخدار کہ آسیا بدان گروہ۔
چلیل۔ نامے ہست کہ آزا چلیک خوانند و در سخن جوشا
چیل چوراغ۔ نزع از نخل باشد جو بہن یا نقرہ کہ چوراعنان
بسیار دران افزونند و در بعضے رسائل یعنی نوسع از
آتش بازی است۔ بم۔
چیل و ختران۔ گنہیست در ولایت۔ بم۔
چیش۔ یعنی تین گیاہیست ترشش کہ در آشہا پزند۔ بم۔
چیل صبح۔ چیل صبا جی را گویند کہ تخمیر گل آدم کردہ شدہ بود۔
چلیساے فلک۔ کنایہ از تکلیست کہ از تقاطع خط
و خط معقل النہار حاصل شود۔ جی۔
چلیدن۔ بالفتح روان شدن و لائق و سزاوار۔ بم۔
چاشمشہ خور۔ یعنی شخصے کہ از کسے منتفع شدہ و بعد از ان
بہمین نوع ہمیشہ پیرامون آن شخص گروہ۔ مع۔
چماندن۔ یعنی خرامیدن باشد۔
چم بریشی۔ یعنی متفارت یعنی مشکک۔
چمک۔ بکسر اول و ثالث و سکون ثانی در ترکی یعنی آرا
خندو گرفتن چنانکہ بدو آید کہ ہندی چکی گویند جی۔
چمنندہ۔ خرامندہ و از روسے ناز براہ روندہ را گویند۔
چمن۔ یعنی اول مخفت چون است کہ ترجمہ اذابا شد۔
چمنہ چرخ۔ منطقہ دور چرخ و گردش چمن را گویند۔ جی۔
چمنہ کبود۔ فلک اول را گویند۔ جی۔
چند ہر وہ۔ چیزیکہ چند ہر ہر سزاوار و کافی باشد و موازہ
چند کس را نیز گویند۔

چنگالی - نان گرم و روغن و شیرینی بهم مالیده شده -
 چنگ در ناس نهادن - کنایه از دست به گلو گذشتن
 و فشردن گلو باشد -
 چنگ ریح و ش - همان چنگ مشهور که می نوازند و ریح و ش
 بهت آن گویند که شباهت به ریح و ش دارد -
 چنگلی - شخصی که ساز چنگ نوازند -
 چنگیز - بکر اول و ثالث نام پادشاه مغلان است و چنگیز بیرون
 نیز گویند و او شریعت بناماده بود و توره نام کرده -
 چشبین - بزم اول مخفف چون این باشد -
 چوب - معروف است و بهیزم عصاره را نیز گویند -
 چوب او بر خاستن - کنایه از خیز کردن و جستن باشد -
 چوبان - بانامی محمودی شبان گو سفندان و کله بان اسپان باشد
 و بابای فارسی نیز آمده است - ما - مل -
 چوب پاره - مال بزرگ که در آن زمین بسیار کرده را
 هموار سازند -
 چو حقیق دل و سب مغز بودن - کنایه از مرده دل و
 اهل دل نبودن باشد - جی -
 چو حقه بر روز بودن - کنایه از میقیم بودن بر دست - جی -
 چو روز - کنایه از ظاهر و آشکارا روشن باشد - جی -
 چو سایه در گل خفتن - کنایه از غلطیدن و درون باشد -
 چو باق - نوسه از سلاح باشد گویند عزمیت و فارسان
 با جیم فارسی کرده اند -
 چو مهره در شش شد ز بودن - کنایه از عاجز بودن و
 خلاصی نیافتن باشد -
 چو نال - چوبی که در آن خمیر نان را پهن سازند -
 چون حرف آخر است ز ابجد که سخن - کنایه از آن
 که در وضاحت همچو بلبل است باعتبار آنکه حرف آخر ابجدین
 منقوطة است و بنین هزار است و هزار اسم بلبل است - جی -
 چو را این - کنایه از خلفاے اربعه است که ابابکر و عمر و

عثمان و علی است رضی الله عنهم و نیز کنایه از مجتهدین اربعه است
 که شافعی و ابوحنیفه و مالک و حنبل باشد - جی -
 چهار پنج و چهار پنج حیات - چهار عنصر را گویند -
 چهار تکبیر زدن - کنایه از ترک دنیا و ماینها دادن و کنایه از
 نماز میت گزاردن باشد -
 چهار جوهر - کنایه از عناصر اربعه باشد -
 چهار جوے - کنایه از جوهای بهشت است و عناصر را
 نیز گویند و نام ولایتی است از خراسان -
 چهار جوے فطرت - کنایه از چهار عنصر است -
 چهار خانه - یعنی شکنجه است - مع -
 چهار درمی - معروف است و کنایه از دنیا هم است -
 چهار شنبه - کنایه از عطارد باشد -
 چهار طاق فکن - کنایه از فراش است -
 چهار طوفان - کنایه از چهار عنصر و چهار طبع باشد -
 چهار علم - کنایه از چهار پارت که ابابکر و عمر و عثمان و علی
 رضی الله عنهم باشد و کنایه از عناصر اربعه هم است -
 چهار کوهر - عناصر اربعه را گویند -
 چهار لنگر - کنایه از چهار دست و پاهای حیوانات باشد -
 چهار ماور - کنایه از چهار عنصر است -
 چهار میخ - کنایه از چهار عنصر و عمل لواط است -
 چهار و هفت - کنایه از چهار عنصر و هفت کواکب باشد -
 چه در سر دارو - یعنی چه خیال دارد -
 چه ره آتش نا - بر افروختگی و سرخی رو سے را گویند
 بهنگام مستی و غضب -
 چه ره بر داز جهان - کنایه از آفتاب جهان است -
 چه ره جو تاج خسروان - کنایه از چه ره زرد است -
 چه ره زرانند و درون - کنایه از زرد شدن باشد -
 چه کشید - یعنی بچه کار خواهد آمد -
 چیدن - دانه از زمین برداشتن و انتخاب کردن و

۱۱۱

بر بالاس هم گذاشتن و بساط گسترانیدن باشد -
 چیر چنگ - چه میند را گویند و آن آلتی باشد باندام آلت تناسل
 که از چرم ساخته باشند -
 چیرگی - یعنی دلاوری و شجاعت باشد -
 چیز - موجود و گرانمایه - چنانچه ناچیز معدوم و نر و مایه - بم -
 دور محاوره یعنی طعام باشد - مع -
 چیزک - مصغر چیز و خاریشت را نیز گویند -

ح ا ر ه م ل ه

حاد - الرجل الصالح یعنی مرد نیکو کار و زن بلند آواز و در حسنا
 جل بهشت باشد -
 حاتم - تاسه کسور مشهور و استعمال فارسیان بفتح فوقانی
 نام جوانمرد معروف پسر عبداللہ بن سعد طائی - بم -
 حاجب - بکسر جیم پرده دار - بم -
 حارم - بلده ایست کوچک مشتمل بر قلعه و درختها و چشمها و
 نهر کوچک و این سعید گوید آن حصنه است کثیر الارزاق و
 مابین آن و انطاکیه یک منزل راه است - فا -
 حاضری - مراد آن حاضر و آن عبارت بود از طعاع
 که در اول روز خوردند اما سیرت خورند - بم -
 حال کردن - وجد کردن - بم -
 حامل سفار - کنایه از خردست که حار باشد و عامل
 قاری جاہل را نیز گویند -
 حانی - مدینه ایست مشهور در دیار بکر که در آن مدینه معنی
 آهن است و در تمام بلاد از اسجا آهن می برند - میت -
 حباب - بالضم و بالفتح گنبد آب - بم -
 حباری - نام پرندہ ایست و از اجز نیز گویند - می -
 حجاب کحلی - کنایه از آسمان است و ابرسباه و خبار باشد -
 حجامت - بالکسر خون کشاوند - بم -
 حجت محکم - که مصنوعی که زنان حکم بر خود فرود کنند - بم -
 حجب - بر وزن کجک گل را گویند که بعرقی در خوانند -

حجله - بالتحریک پرده که بر اس عروس مرتب سازند و قاری
 بسکون استعمال کنند و آنرا حجله و اما دی نیز خوانند - بم -
 حدیث - خبر - بم -
 حدیده - بهر دو ال افزار است زرگران را که بسیار سولخ
 دارد و تارسیم ازان کشند - بم -
 حذر - بر وزن کبر پر بهیز کردن و ترسیدن و بکسلول نیستند
 آمده - بم -
 حرارت - بر وزن صدهوت گرمی - بم -
 حرارت شستن - دور شدن حرارت - بم -
 حر امرزاده - این لفظ حسب الشرع و شتام است و در عرف
 شری و فتنه انگیز را گویند حتی که در مہندی مستعمل است - بم -
 حرام مغز - مغز درون استخوان پشت را گویند -
 حرامی - دزد و راهزن و حر امرزاده و ولد الحرام است -
 حرف - بالکسر کسب و پیشه - بم -
 حرقت - بالضم سوزش - مب -
 حرکت - بر وزن عظمت جنبش - بم -
 حروف موقوف - آنچه در حرکت ظاهر نکند لیکن
 در وزن گیرند بر خلاف مسروق -
 حریر سینہ - یعنی نرم سینہ -
 حرلیف گلو بر - کنایه از دنیا و فلک و روزگار است غرور
 و تکبر را نیز گویند - جی -
 حساب - بالکسر و بالضم شمردن و شمار یعنی معامله مجازه بم -
 حساب حمل - حساب ابجد را گویند -
 حسابان - بلده ایست کوچک مشتمل بر درختها و باغها و
 ریاحینها و زراعتها و آن تخنگاه و بلقاست - فا -
 حسد - بالفتح کینه و بد خوئی - بم -
 حسد آرا - بد خواه را گویند -
 حسرت - بالفتح درنج و پشیمانی - بم -
 حسن میندی - وزیر سلطان محمود سلجوقی -

حشر - بالفتح بر الخیثن یعنی محشور مجازت - بم -
حشرگانی - زنی که چند کس جمع شده او را بگایند معنی ترکیبی
آن گانیده لاهوتی و توابع - بم -
حشم - بالتحریک چاکران و خدمتگاران که بر اے صاحب خود
غضب نمایند و باحرین جنگ کنند - بم -
حصار برین - فلک را گویند موافک الافلاک را
خصوصاً -
حصار ترکش - کنایه از قلعه جویره در بند ملاحظه است که
بهر موز شستهار دارد و نیز عبارت از تیردان است و آن را
قندیل نیز گویند - جمی -
حصار شادمان - نام شهر است از ولایت ماورای النهر
حضرت - درگاه و نزوی و حضور و اضافه آن چیزه از
جهت تعظیم بود - بم -
حطین - قریه ایست مابین طبریه و عکا و از آن تابعیه و در فوج
راه است و نزدیک آن قریه ایست جباره که قبر شعیب در آنجا
است - بیت -
حفظ الغیب - کنایه از باس خاطر غائب داشتن است -
حق - بالفتح و تشدید و فارسیان به تخفیف نیز استعمال کنند یعنی
راست و درست و نامے از نامهای خدا و حمد و نصیب - بم -
حق القدم - آنچه بجهان یا قاصد و مانند آن دهند - بم -
حق طراز - یعنی حق نگار که پیدا کننده حق باشد -
حقه - مراد فطری گویند حقه لعل و حقه گوهر و حقه معجون و
حقه لشک و در هندی قلیان را گویند - بم -
حقه های مینا قام - کنایه از افلاک باشد -
حقه کاوس - نام پرده ایست از پرده های موسیقی که با آن
مطرب وضع نموده -
حک - بالفتح تراشیدن و دور کردن و این مجازت - بم -
حکم - بالضم فرمودن و فرمان و حکم کردن بر چیزی عام است
از آنکه بزبان بود یا بدست پس نوشتن بقلم و کشتن به نیخ

نیز از احکام باشد - بم -
حکم انداز - قادر انداز - بم -
حکم بیاضی - علامی فهای در کین اکبری نوشته که چون
برخی از احکام سلطنت درنگ بر نمی تابد از جهت تعجیل و حقا
را از مشور مقدس تنها به بگین شاهای پیرایه گیر دوازده تا تر
نگذرد و از احکام بیاضی گویند انتمی در وقت عرش آشیانه
حکم بیاضی معتبر تر از احکام و فتری بوده و در عهد اخلاف
آن جناب کم رتبه شد و رسیدش به بگین شاهای هم نامده بهر
امراشد لیکن از دفتر نگذرد و ازین جهت کم اعتبار است - بم -
حلاجی کردن - کنایه از حرفهای درشت گفتن خواه
کنایه و خواه صریح و از قبیل موشگانی و دقت هم هست - بم -
حلالی - یعنی تازه باشد و بهر بی طری خوانند و حلال زاده
و حلیت و ابراز ذمه را گویند -
حلب - بلده ایست بزرگ و قدیم و در آنجا قلعه ایست
مرتفع و مستحکم و مقام ابراهیم خلیل در آنجا است و مابین آن
و قنسرين دوازده میل راه است - فا -
حلق - بالفتح گلو - بم -
حلقه - معروف یعنی هر چیزی مدور و در شکل اثره و اینها پایه گردون
که در عرف هندی پیه خوانند - بم -
حلقه بینی - آنست که زنان حلقه طلا با دو دانه مروارید
و در میان آن یا قوت در بینی اندازند و آن را در هندی
نخ خوانند - بم -
حلقه دست بند - کنایه از ارفق است و کنایه از زمین
هم هست -
حلقه زن - طالب فتح باب را گویند و معلم را نیز میگویند -
حلقه سفره - حلقه های را گویند که بر دور سفره چرمین دو زنده
حلقه نوش - کنایه از لب و دهان است -
حلم - بالکسر بردباری و وقار - بم -
حلوا - چیزه که از شیرینی ساخته باشند - بم -

حلقه

<p>حیض سفید - کنایه از مہمی - بم - حیوان - بالتحریک زندہ بودن و زندگانی و مہمی جاندار مجازت و فارسیان بہر دو معنی بیشتر بسکون استعمال نمایند بم</p>	<p>حلہ آدم - کنایہ از رنگ سبزست - حلہ گر خاک - رویانندہ سبزہ را گویند - حلی آب - آن نقوش را گویند کہ از وزیدن باد بر آب پدید آید حلی بند آب - یعنی آرایندہ زمین بسبزہ و آفرینندہ مرد از قطرہ آب -</p>
<p>خار مجسم</p>	
<p>خار - شعرت یعنی مورے سرین و حساب ابجدش صد باشد خابور - نام نہرست بزرگ کہ از چشمہ خارج شدہ است بطرف فرات می ریزد و خابور نام نہر دیگر است از اعمال موصول بطرف شرقی دجلہ و در انجا قریہ ہاے وسیع است و بعضی گویند کہ آن نہر از زمین خارج شدہ در دجلہ می ریزد - بیت -</p>	<p>حماة - مدینہ ایست قدیم کہ حال آن در کتب اسرار الیمین مذکور است و آن مدینہ پاکیزہ تر از بلا و ہاے شام است و نہر عاصی آنرا احاطہ کردہ است از طرف شرق و شمال در انجا قلعہ ایست مشتمل بر بنا ہاے خوب - قا -</p>
<p>خاتم - بہ فتح فوقانی و کسر آن انگشتر کہ در دست کنند و فصیح عجم فتح استعمال نمایند بکسر - بم -</p>	<p>حمام - بالتشدید گرامہ و فارسیان بخیف استعمال نمایند بم حامل فلک - کنایہ از میل فلک است و آن شمالی و جنوبی مے باشد -</p>
<p>خاتم بند - آنکہ بر استخوان فیل و شتران و جز آن گلماد تصور کنند بکنند و این را خاتم بندی و خاتم بستن نیز گویند - بم - خاتم جم - انگشتری سلیمان علیہ السلام است و کنایہ از جگر ہمہ است -</p>	<p>حنی - ہمان حناست کہ بر دست و پا مے بندند - حنا بندان و حنا بندی - جشنی باشد کہ در کتب اہلسنا ہنگام جنابستن عروس کنند و در ہندی مہندی خوانند بم حنجرہ غلطان - خوانندہ خوش خوان - بم - حواش خفت - یعنی حواش معدوم شد -</p>
<p>خاتون - خواہر باشد و آنرا خوانن و خاتن نیز خوانند جمی خاتون آباو - نام محلہ در صفایان کہ خاتون نام زن بانی آن بود - بم -</p>	<p>حوالت و حوالہ - سپردن - بم - حوالہ گاہ - مقام تفریح کہ گردگیر و شہر باشد - حوالی - بہ فتح لام گرداگر و چیزے - بم -</p>
<p>خاتون خرگہ سنجاب - کنایہ از آفتاب و ماہ است - خاتون طلیاب - کنایہ از کلمہ عظمت است - خاتون عنب - کنایہ از شراب انگوری - جمی -</p>	<p>حوت گردون - برج حوت را گویند کہ برج دوازدهم است حوران - بالفتح ناحیہ ایست وسیع از اعمال و مشق - حولہ - بالضم نام دوناحیہ ایست و در شام کہ سیکے از انما از اعمال حمص مابین حمص و طرابلس است و دیگر ناحیہ ایست مابین بانہاس و صور از اعمال و مشق مشتمل بر قریہ ہا - بیت -</p>
<p>خاوم خانقاہ باو - کنایہ از آفتاب عالمتاب است و ستارہ ششتری را نیز گویند - جمی - خاوم سپہر - کنایہ از کوب زحل است - خار و کوشش - قلابیکہ بدان ولو از چاہ بیرون آرند -</p>	<p>حویت - بہ فتح اول و یا مے مجهول گیسے را گویند کہ بکوب شتر باشد - حیا - شرم و نفی آن بلفظ بے کنند - بم - حیات - زلیستن و زندگانی مقابل موات جاودانی - بم -</p>
<p>خار سپہر - کنایہ از حادثہ باشد - خار سپید - خاریست کہ از آباد آورد خوانند و نام دوس ہمہ است - خار سفیلان - خار درخت سفیلان است -</p>	

خار و ترنج - کنایه از رخ و راحت است چنانچه گویند که معلوم نیست که فرو از خار و ترنج کدام یک در پیش آید - جی -
 خار و خرما - کنایه از تنگی و فراخی و شدت و فرج و عم و ستاد و عسر و یسر و امثال آنهاست -
 خاصه - طعام خاص امر او سلاطین و نوع از قاشقهای معروف که در هندوستان باشد - بم -
 خاصیت - طبیعت و خوس - بم -
 خاطر - آنچه در دل گذرد و معنی دل مجاز است - بم -
 خاطر فریب - کنایه از صاحب جمال و مقال است که بوسید حسن صحبت و ملاحظت و بذریعہ زانست تقریر و عذوبت بیان بسیار نزدیک بدل باشد - جی -
 خاقان - هر که پادشاه چین و ختاد ترکستان باشد -
 خاک باخون سرشتن - کنایه از قتل عام شدن و حادثه و واقعه عظیم روسته دادن باشد - جی -
 خاک بیزی - کنایه از سفر و مسافرت باشد -
 خاک خفت - بمعنی خاک بوس است -
 خاک دامنگیر - گلی که پاهای رونده در آن بند شود و چون خشک شود سخت گردد - بم -
 خاک در بون - کنایه از میقیم شدن در جائی باشد -
 خاک دلان - لای تیره و دلان چهر رنگ خاک او کن است و این کنایه از دل کافران و جاهلان و فاسقان و فاجران و مفسدان باشد -
 خار دیو از خوردن - کنایه از قناعت کردن باشد -
 خاکساری - افتادگی و نامرادی و خواری و بعبتباری است -
 خاک سان - کنایه از خوار و زار و ذلیل شدن و محدود گردیدن باشد -
 خاک شفا - کنایه از خاک که بلائی معالی باشد - بم -
 خاک ضعیف - کنایه از انسان و بشر است -

خاک و باد معروفست و کنایه از بنده و مطیع و قاصد و بیک هم هست -
 خال نان - تخمه که بر روی نان باشند و سونگههاست آتش که بر روی نان بهم رسد -
 خالکاه شکر فی - کنایه از قطرات اشک خوبی باشد بر روی رخسار -
 خاما و ن - بمعنی خاما لاون است و آن دوائی باشد -
 خام رویه - پوسته که بر نقاره کشند -
 خامش - مخفف خاموش و خامشی مخفف خاموشی باشد -
 خام پوش - شخصی که پیوسته شراب ناریده خورد -
 خاموش و خامش کردن و شدن - بمعنی سکوت و زبیدن باشد - بم -
 خامه ازل - کنایه از قلم تقدیر باشد - جی -
 خانخانیان - خاقان را گویند که پادشاه چین و ترکستان است و در سنسکریته فرزند شغوری بمعنی وزیر عظم است -
 خاندان و خانواد - باظهار نون دوده و تبار - بم -
 خانسامان - باظهار نون از عالم خاندان دسه تواند که ترکیب اصنافی باشد بمعنی صاحب سامان بر قیاس میر سامان که محاوره بعضی فارسی دانان هندوستان است و در ایران ناظر خوانندیش و نیز کنایه از صاحب ثروت - بم -
 خانقاه - به فتح نون مکان بودن در ویشان معرب خانگاہ از عالم مجلس گاه و منزل گاه - بم -
 خانقہ - مخفف خانقاه که عبادتخانه در ویشان باشد -
 خانگہ - مخفف خانگاہ است که عبادتخانه در ویشان باشد -
 خانوادہ - خیل خانہ و دو دمان و خاندان باشد -
 خانہ کبیرت - به فتح بای فارسی کنایه از دنیا و عالم است -
 خانہ ترازو - کنایه از برج میزان است -
 خانہ جنگ - آنکه بر سهل چیز با مردم برخاش کند - بم -
 خانہ خدا - خداوند صاحب خانہ را گویند و بمعنی عبادت گاہ

تذکره بان قاطع

نیز آمده است -
 خانه داماد - دامادیکه بخانه عم و پدر زنش مقیم باشد بم -
 خانه دان - نیل خانه و دو دمان را گویند -
 خانه زراو - بنده زراو - بم -
 خانه فروشان - پاکبازان و مجردان و خراباتیان و
 ناخلفان باشند -
 خانه مرغ - آشیان پرند را گویند -
 خانه کتله و در کنایه از دنیا و روزگار است باعتبار نه فلک
 و کنایه از قالب آدمی هم هست باعتبار هفت سوره بالا
 دو سوره سفلی -
 خاور خدا سے - یعنی خداوند و پادشاه خاور زمین چنانکه
 پسر فریدون را میگفتند -
 خاوری - فسوب بخاور و کنایه از آفتاب عالم است -
 خایه زرد خایه زریں - کنایه از آفتاب است جی -
 خایه غلامان - قسه از انکور - بم -
 خایه مرغ - بیض مرغ را گویند -
 خباو - با حرکت مجول چوبه باشد بلند که جاروب بدان
 بندند و دیوار و سقف پاک کنند -
 خباز - نان پز - بم -
 خبر گرفتن - کنایه از استفسار حال کردن - بم -
 ختک - خرنه و خوراک که آدم حاکم راجی و بند رعایا هر روز
 یک کس علی السویه - مع -
 ختن - ولایتی است مشک خیز از ترکستان زمین صاحب حسن
 خوب در اینجا بهم رسند -
 خجالت و حجلت - بالتحریک شرم و حیاء فارسیان بسکون
 خوانند - بم -
 خدرس نفتح اول و ثانی مخفف زساره و روسه را گویند و در
 زمین شکافتن را -
 خد ابرو - یعنی کجا میروی - بم -

خدا جواب دهد - کلمه نفرین است چون کسی بکس آخازد
 گویند ما از جمله جواب تو برمی آیم خدا جواب دهد یعنی از
 جواب تو بر آید - بم -
 خدا خدا اگر دن دو اشتن - پناه بخدا بردن - بم -
 خدا سے بر تو - در مورد قسم گویند مثل تو خدا - بم -
 خدا یگانی - مرکب است از خدا یگان که معنی خداوند و صاحب
 بزرگست و پامی تنگ - مع -
 خد متگر - مخفف خد متگار است که خدمت کننده باشد -
 خصابه - شیخ اول معنی ویرانه و بضم اول آیه که از استخرا تا
 تراوش کند و چو گوی که از استخرا بجهت زرعیت کنند و باین معنی
 خرابه بود و معدوله هم آمده است -
 خراج مصر - کنایه از قند و شکر و نبات است و عبارت
 از بوسه هم هست -
 خراسانی - فسوب بخراسان باشد و کنایه از آفتاب است -
 خرامان - باناز و تکبر رنده و بجزئی بجز خوانند -
 خرنی - پله پارا گویند که متصل باشند است -
 خرنجی - قدر سے از مالی که اخراجات ضروری راه بران
 موقوف باشد - بم -
 خرنجین - بالضم و جمع تازی بختانی رسیده چیزه باشد از
 پلاس که زاو و رخت دران نموده بار کنند - بم -
 خرنجنگ فلک - کنایه از برج سرطان است که برج
 چهارم باشد -
 خرد و رشط بودن - کنایه از نقص و عقل بهم رسیدن
 و بیبوش شدن عقل است -
 خرد گاه - بسکون و دل خیره که چکه که درون خیره بزرگ
 برپا کنند -
 خرد ه الماس - سربزه الماس باشد -
 خرده بین - باریک بین و عجیب بین را گویند -
 خرس - بکسر اول نام جانور است صحرانی درنده و کنایه

از مردم ناتراشیده و جیم هم هست -
 خرطوم - بینی قبل بجم -
 خر عیسی - خرالاعی بود که عیسی علیه السلام در وقت ساق
 انجیل را بران بار میکرد -
 خر قه - جمله را گویند و پارچه را نیز گفته اند و در اصطلاح
 یعنی جبه مخصوص درویشان است -
 خرگاه سبز پشت - کنایه از فلک باشد - جی -
 خرگاه گاو پشت - کنایه از آسمان باشد -
 خرگوره - بضم کاف فارسی گویند که خردشتی است -
 خرگه اذرق - کنایه از آسمان است - جی -
 خرگه قرمخف خرگاه قرمست که مال باشد -
 خرما سے ہندی - میوه ایست ترش که آنرا خرنندی
 سے گویند -
 خرگس - گس بزرگ را گویند مطلقاً و گس سبزی هم
 کی چون برگوشت و زخم نشیند کم دران افتد -
 خرمن قرم - کنایه از مال دور راه باشد -
 خرمن مہ خوشه پروین شده - یعنی عسری برخط
 رخسارش نشسته -
 خر و ارتنگ - بار و جناس که خرالاعی توان برداشت
 و اصل نیست و بارش تر و اسپ را نیز گویند و صد من غله
 و اشال آنرا هم بگویند -
 خر و س و خر و ج - ترجمه و یک - جم -
 خر و شیدن - فریاد کردن با گریه و نزاری باشد -
 خر و خرمن فتح برد و خاسته نقطه در یعنی خریده و خرنده است
 بحدود و ادو و ارو -
 خزان علم شدن - کنایه از آمدن خزان باشد -
 خزان حمام - جائے از حمام که آب گرم دران میباشد - جم -
 خرنه - بفتح اول و ثانی بار و پ کشتیان باشد -
 خستانه - بزور زن مستانه خر قه که از کاپس دوزند -

خسرو و اختران - کنایه از آفتاب و ماه است -
 خسرو و خواجہ - پدر شوهر زن را گویند -
 خسرو نشان - آنکه هر کرا او را بدید یا د شاهی نشاند و خسیک
 در و نشان سلطنت باشد -
 خسکه ماه - بفتح اول و ثانی تخم کاثریره باشد یعنی تخم معصنه
 خسوف - گرفتن ماه را گویند - طم -
 خشت زن - خشت زننده و بازو سے جنگ کننده
 را گویند -
 خشکاخ - شخصی را گویند که پوستش بر استخوان چسبیده باشد
 یعنی گوشت بدنش سخت و خشک باشد و از زبوی عرق بر
 خشک دست - کنایه از انجیل باشد - جی -
 خشک سال - قحط سال و بے باران باشد -
 خشک سال آفت - کنایه از دنیا و روزگار است -
 خشک و تر - ضامین را گویند همچو نیک و بد و قیل و کثیر
 و اشال آن و یعنی حاضری و حاضری هم گفته اند -
 خشم - بروزن خشم قهر و غضب را گویند -
 خشن بارانی - کنایه از آسمان است و ابر را نیز
 گفته اند -
 خشید شہ - بکسر اول فرخ باشد سفید که در ایام بهار
 در باغها نشیند -
 خضاب - بالکسر هر رنگ عموماً و گلگون و دوسم
 خصوصاً - جم -
 خضر - بکسر اول و فتح دوم و سکون آن نام پیغمبر
 معروف - جم -
 خط - هر نوشته عموماً و کتابت مکتوب که در و شان بدوستان
 بنویسد خصوصاً و این مجاز است - جم -
 خطا - بالفح گناه کردن و فارسیان یعنی سهو نیز استعمال
 کنند - جم -
 خطاره پشت - خطیکه در میان پشت برآزی باشد -

خط از خون نوشتن - کنایه از امداد و طلب کردن کسان
 بود در روز سخت و مقام بیچارگی - جمی -
 خط استوا - خطی است مفروض بر زمین محاذی معدل النهار
 که در وسط قطب و قطب الاقطاب است و آفتاب در خط استوا
 همیشه با اعتدال بود و روز و شب در آنجا برابر و کم و زیاد
 را در آنجا دخل نیست - جمی -
 خط الحلق - خطیکه نویسنده گان در مقام الحاق نویسند -
 خط باطل - کنایه از خطا و عیب باشد -
 خط بجهان کشیدن - کنایه از ترک دنیا دادن باشد
 خط بچون باز دادن نوشتن - کنایه از حجت قتل خود
 آوردن باشد - جمی -
 خط بر سر کش - یعنی خطا بر سر گیر -
 خط بر سر کشیدن - کنایه عیب و خطا مسوب کردن -
 خط بر عالم کشیدن - یعنی فرمان عالم را محو کردن که کنایه
 از ترک دنیا دادن باشد -
 خطبه - بالفهم کلامیست که خطیب در ستایش باری تعالی
 و نعت حبیب او در عظمت خلق بخواند - جمی -
 خط تیغ - زخم را گویند - جمی -
 خط حوادث - کنایه از معدوم شدن حوادث باشد -
 خط ز بر جد رنگ - خطی که تازه بر زسار زبان برآمده باشد
 خط که در - بکسر کاف نماند اعمال و فرمان الهی را گویند -
 خط محور - خط مشرق و مغرب را گویند و آن خطی باشد
 سو بوم که مذکور شد - جمی -
 خط مزور - خط فرودینه است که خط هفتم جام جمشید باشد -
 خط مشکین - خط سیاه و خط عارضه زبان مزلف -
 خط نسخ خطیست معروف از اجناس خطوط و خطی که بر روی
 نقره کشند و باطل سازند - جمی -
 خط نصف النهار - خط استوا را گویند که ابتدا از
 معموره است - جمی -

خفا کردن - فشردن گلو را گویند - مع -
 خفوق - بر وزن ابلق لفظیست که فارسیان در محل
 و شام استعمال کنند -
 خفیان - بالتحریک طپیدن دل و جنبیدن علم و باد و سوز
 و مانند آن و فارسیان بسکون نیز آورده اند - جمی -
 خلاشه - چوبه باریک که بدان دندان پاک کنند و اصل
 آن خلا بچه باشد -
 خلاط - بلده ایست مشهور با انواع خوبها و آن قصبه
 ارینه وسطی است و پشتت برودت ضرب المثل است
 و از عجایب اینست که ده ماه اثری از حیوان و ماهی و غیر آن
 در آنجا نیست و دو ماه باین کثرت میشود که شکار کنند و
 ذخیره نمایند و بجا با و اطراف دیگر برند - میت -
 خلال کردن - کنایه از دست از طعام باز کشیدن - جمی -
 خلعت - بالکسر هاء که از تن خود کنده بکس دهند
 و در عرف هاء که ملوک و امرا بکس دهند و کم از سه پاچه
 نباشد - جمی -
 خلف - بفتح خین در پس آئیده و فرزند نیک و اطلاق آن
 بر شاگرد مجاز است - جمی -
 خلوه - بضم اول یعنی رسوا باشد -
 خله چشم - آب غلیظ که در گنجهای چشم جمع شود و آب که
 بدان سبب شرکا نهابم چسبند -
 خلیفه - قائم مقام کسیه و از پس کسی آئیده - میت -
 خمیازه - کشاکش اعضا و باز کردن نفل از شمار - جمی -
 خمیان - بر وزن و معنی بنیان و خیزگان و جهان باشد
 خنجر صبح - کنایه از دو چیز است اول کنایه از زمین صبح
 باشد دوم کنایه از طلوع آفتاب بود - جمی -
 خشک زر - کنایه از آفتاب عالمتاب است -
 خشک لوک - با اول کسور این دو کلمه از توابع اند و در
 اصطلاح بر کسی اطلاق کنند که در جمیع چیزها عاجز باشد

و هیچ کار از دست او بر نیاید - حی -
 خواب - نقیض بیداری است و آنچه در خواب دیده شود
 و آرزوهای سپنا و بعرنی رویا خوانند -
 خوابگاه و خوابگاه - معروف است که جای خواب باشد
 خوابگاه ملک - نام گلیست در ملک روم -
 خوابگاه لغت و نشر - یعنی صاحب روز قیامت که گایه
 از حضرت رسول صلوات الله علیه و آله باشد -
 خوابگاه سپهر - کنایه از آفتاب است -
 خوابگاه انجان - بمعنی خا و انجان است که خسرو دار و باشد
 یعنی خوابگاه -
 خوابگاه - پروازن دانستن بمعنی خوابگاه است
 که خسرو دار و باشد -
 خوابگاه - با او معدوله قوت لایوت را گویند -
 خوابگاه - با او معدوله خوان کوچک را گویند -
 خوابگاه دل - اشاره بخانه کعبه است -
 خوابگاه گرم - بمعنی خوابگاه است -
 خوابگاه تخیل - آن دو ستاره است که بعرنی شعریان
 خوانند یعنی شعری شامی و شعری یانی -
 خوابگاه کبر - خوابگاه خواننده را گویند -
 خوابگاه - بمعنی خوش صورتان است - می -
 خوابگاه - با او معدوله عجب و گهر را گویند -
 خوابگاه - هر چه که آن خود رسته باشد عموماً و گل لاله را
 نیز گویند خصوصاً -
 خوابگاه - بمعنی حقیقت باشد -
 خوابگاه - با او معدوله یعنی هستی و انانیت باشد -
 خوابگاه - بمعنی عیب و نکته و ریزه هر چیز را کول -
 خوابگاه خان - با او معدوله خوان کوچک را گویند -
 خوابگاه دان - بمعنی دانه و بار یک بین و نکته دان و عیب دان
 دانگاری که خوردی باشد -

خوردن کار می - کاره که از آن عیب کنند و ریزه کاری
 را بنام گویند -
 خوردن گیر - بمعنی عیب گیرنده و سخن چین باشد و باین معنی
 که چنین کار کرده که در فلان چیز را خوردن گیر معنی انگار که خوردن
 خوردن دستاس - شست و آن را گویند که مرتبه اول در
 گلو است بسیار ریزند و بعرنی نموده گویند بضم لام -
 خوردن - بانانی معدوله آفتاب و نام معشوقه جمشید قصبه
 جمشید و خوردن مشهور است -
 خوردن پرستان - آفتاب پرستان و مغان و میکشان -
 خوردن - بضم میم و سکون ذال نقطه دار نام روز و از دهم
 از هر ماه باشد -
 خوردن - بفتح اول بمعنی پائمال باشد -
 خوردن - بمعنی خواستار است که خواسته و خواستگار و
 طلب کننده باشد -
 خوردن - شغیبکه صاحب سلیقه و میرزا منش باشد بضم
 خوردن - بانانی معدوله برشته موز را گویند -
 خوردن خط - جوان مزلف و مرد خوش باشد -
 خوردن عنان - کنایه از سب رام باشد -
 خوردن آرد - با او معدوله آرد خشک را گویند -
 خوردن پایگاه - آن خاک که در طویله زنده در خاک کنند
 بجهت زیادتی و حفظ مانی الطویل -
 خوردن گیر - بمعنی خورگ است که الفت گیرنده و آمیزنده باشد -
 خوردن آب - خونی که آب گردد و بگدازد از تن -
 خوردن آبله تن رزان - کنایه از شراب انگوری
 لعل باشد -
 خوردن آبله رز - کنایه از شراب انگوری باشد - می -
 خوردن جهان - بمعنی خون اهل جهان باشد -
 خوردن خوری - کنایه از نم و اندوه باشد -
 خوردن کار - بمعنی خداوند کار است چه خوردن معنی خداوند است

وسلطان روم را نیز گویند -
 خون ساده - یعنی خون صاف و خون فقط -
 خون قربان - کنایه از شراب انگور است - جی -
 خود - با ثانی معدوم و مخفف خواهد باشد -
 خوے آتشناک - خوے بد و باخند -
 خوے خوے - با و او معدوم و بزوزن بد گوے یعنی نجاست
 و شرمندگی باشد -
 خویدرک - نوعی از خرپه خوب - جم -
 خوے گیر - یعنی الفت گیرنده و آمیزنده باشد یعنی مکتو
 هم آمده است -
 خیابان - روشی که در باغها می سازند و در میان آن
 راه دارند -
 خیار - معروفست که عبرتی قفا خوانند -
 خیار شنبه - بزوزن و معنی خیار چیز است که امتاس دارد
 مسهل باشد -
 خیال نچتن - کنایه از طبع کردن و توقع داشتن باشد -
 خیبرستان - بکسر سین اشاره بحضرت امیرالمومنین علی
 علیه الصلوٰة والسلام است -
 خیر باد - یعنی دعاست چنانکه گویند خیر بادی کرد و رفت
 یعنی و عا کرد و رفت -
 خیر سر - خود را سپیش خود بر پای و سرکش باشد و خیره سر
 خود را بی و پیشری و سرکشی باشد -
 خیز گیر - نوعی از بازی باشد که نیز بگیر گویند و بعرب
 حاجره خوانند و کبوتر ماه را نیز گویند که در وقت نشاط
 کبوتر زمستی کند -
 خیمه سرا - کنایه از آسمان است -
 خیمه خیره زنگ - کنایه از آسمان است -

و ابوغ - هند و آنرا گویند و در ترکی قاپوز گویند - گس -
 و احس - بجای مملکه نام خدیست که در میان گوشت و
 ناخن قرصه میشود و آنرا خوی در نیز گویند - قس -
 و اوله - دست بیل بازی را گویند و آن دو چوب است
 یکی بقدر است و جنب و دیگری سه بقدر یک قبضه که طفلان
 بدان بازی کنند -
 و ادخواه - یعنی مظلوم باشد -
 و ادخواهی - شکایت کردن مظلوم از ظالم -
 و ادون - معروف باصطلاح لوطیان کان و ادون - جم
 و ادراخله - آفته آدم و ادراخله آفته پدر - کنایه از
 دنیا است - جی -
 و ادراکه روم - پادشاهان روم را گویند و عموماً و ادراکه
 ذوالقرنین را خصوصاً -
 و ادو اویم بیکران - یعنی شفقت بسیار دارد -
 و ادو چوب - چوبی که جامه بر آن اندازند و به عسری
 مشبب گویند -
 و ادو پینی - نام دو آئینت گرم -
 و ادو سرور - کنایه از بهشت است -
 و ادو صینی - با صا د بی نقطه معرب و ادو صینی است -
 و ادو غور - کنایه از دنیا است -
 و ادو گل - بنام کاف فارسی نوعی از دوخت و این در
 هند وستان شائع است - جم -
 و ادو - ترجمه دو و ادو مرادف در مان - جم -
 و ادو غه - حاکم شهر و قریه را گویند - جی -
 و ادو کوب - یعنی دار و گیر است که در فرزند نانی باشد -
 و ادو گیر - یعنی فرماندهی و جنگ جدال است -
 و ادو سه گرم - هر دو سه که دفع کننده سردی باشد
 عموماً و فلفل و زنجبیل و زیره و قرفل و امثال آن که در
 دیگر طعام ریزند خصوصاً -

ادال مملک

و ایا بائیده - یعنی خندیده بود - جی -

داریونان - بروزن ماه رویان دار و نیست دوائی -
 دل غم بر رخ زاده - یعنی با داغ بندگی زاده -
 دل غم بر رو - کنایه از دل غم بندگی است -
 داند از بند - بنده و آنچه عیب دار باشد -
 داغی شدن - کنایه از ستم چیز است اول کنایه از عیب دار
 شدن است دوم کنایه از شهرت یافتن باشد سوم کنایه
 از گنجه شدن باشد و ازین است که گفته را در غیب نه
 گویند - جی -
 دال - المرأة السینة یعنی زنی فریه و بحساب جمل
 چهار عدو باشد -
 دال دوم - دخت مقل را گویند و حرف اول را نیز گویند
 که دال باشد بخوبی سعاد -
 دامان - مخفف آن دامن نوشته اند نه جمع دامن یعنی
 جمع خلط است -
 دام طرازان - کنایه از منصوبه بازان در ای زمان است
 و نیز عبارت از پیشانیان و مکاران و دغا بازان و دام داران
 باشد - جی -
 دام کشی - کنایه از ستم چیز است اول کنایه از بازی و
 باشد دوم کنایه از دام گسترده بود سوم کنایه از
 خلاصی دام است -
 دامگاه - معروف است و کنایه از دنیا هم هست -
 دامگاه خرد - بکسر خا که نقطه دار کنایه از دنیا است -
 دامن - مقابل گریبان - جی -
 دامن از بدی نگاهداشتن - کنایه از برهنگاری کردن
 باشد -
 دامن در بر نختن - کنایه از آبرو نختن باشد -
 دامن چاک بودن و ختره در صورت نشینان ایران است
 که چون دختر خود را بیکه از بانگ قوم نامزد کنند و مادر
 بطلبند تا به دست خود دامن دختر چاک کند و این را شگون

دانند گویند پسر فلان با دختر بهمان دامن چاک است
 یعنی نامزد است - جی -
 دامن کحلی - یعنی دامن کبود -
 دامن کشان - یعنی خزانان از روی ناز و تکبر و تجتر -
 دانه دانه شدن - یعنی پراگنده و پاشان شدن -
 دانه عملی - مراد از عملی را گویند -
 داو و بیفت - انتهای داو قمار نزد است و کنایه از بفرده
 رکعت نماز هم هست -
 داور آسمان - اشاره بهاری تعالی است جل جلاله -
 دائره دور - کنایه از فلک است -
 دائره دوران - فلک را گویند -
 دائره ویر پائے - کنایه از فلک است -
 دائره گرد - کنایه از آفتاب عالم است -
 دائره کش - پر کمال و فاعل دائره و امر باشد -
 دابو قه - با اول مفتوح و ثانی مضموم و و او معروف
 نام آسمان باشد - جی -
 دبه بر تخمین - عبارت از ظنی باشد که از برنج سازند و
 پنگانی را نیز گویند که از آن مقدار ساعت را دریابند - جی -
 دبه و پائے پیل افکندن - کنایه از گریختن است
 از ترس و بیست و پنجمین پیش از جنگ نیز کنایه از فتنه برپا کردن
 و بر سر پرچاش آوردن باشد - جی -
 دبه و خوریان - عبارت از گیاه است که از بیخ آن همچون سازند
 و بندی بلالی - ش - گویند - جی -
 دبه و انجم - کنایه از کوب عطار است -
 دبیش - نام حکیم و امیر مداین -
 دبیله - بروزن قبیله غلوه که بسبب علت دیگر در بدن
 آدمی هم رسد -
 دختران نقش - یعنی بنات انقش -
 دختر زری - یعنی شراب انگور و دانه انگور باشد -

دختران

و خمر عمران - مادر عیسی علیه السلام را گویند -
 و خمر نعلش را کنز پروین - یعنی پریشان و پرگنده
 جمع نمایند -
 و دو آب خضر آتش زدن - یعنی محو کردن و ترک کردن
 آب حیات باشد -
 و در آب سیه سر فرو بردن - کنایه از پنهان شدن
 و بی نام و نشان گردیدن و مخفی شدن و محو گشتن چیزی
 باشد و نیز عبارت از فکر و تامل کردن باشد در عبارت
 دقیق بحدت طبع و تیزی فهم - حی -
 و تراج - با لضم و تشدید را سه جمله نوسه از مرغان نگین
 چون تدر و - صح -
 و رآذر مهرگان - یعنی در برج قوس -
 و راز سفره - یعنی در از خوانست که سفره طولانی باشد -
 و راز گوش - خرا لایغ را گویند که بحر بی حار خوانند -
 و رآسمان - بکسر را سه بی نقطه کنایه از کنگشان است -
 و رآمد - بمعنی دخول باشد -
 و رآمدن از خواب - بمعنی از خواب بیدار شدن -
 و رانک - بانون بر وزن تبارک نام دریائیکست که آنرا
 بیو خانی غالا غاطیون خوانند -
 و رباختن - یعنی عطا کردن و در قمار بازی اسراف کردن
 و بیج و شر او قرض دادن باشد -
 و رپاسے انداختن - کنایه از اہمال کردن و تعطیل
 نمودن است - حی -
 و رپاسے چراغ مکر بستن - رسم است که قلندران در
 میدان را بر سر مزار پر سلسله برده در پامی چراغ مزار او
 کربسته استاده سازند و گویند مکر بسته پامی چراغست
 ای مستعد خدمت و مریدی است - بم -
 و رپاسے فتنه دادن - یعنی فتنه از بس شباب گنجین
 سے افتد -

و رپساک - شهر نیست که قلعه مر قفصه در آنجاست و ہما
 و چشمہا و مسجد جامع و منبر نیز بہت - فا -
 و ریش - بروزن و معنی درفش است کہ افراد استادان
 کفش دوز باشد -
 و ریند کیش - نام راہبست در میان کوسہ -
 و رتق سپہرگون - یعنی در پردہ لاجوردی و پیالہ لاجوردی
 و در او اراق اشجار -
 و رنہین - مرداریدگان بہا -
 و ر حساب گرفتہن - بمعنی در شمار آوردن و مواخذہ کردن
 باشد -
 و ر حیض بودن - کنایہ از ناپاک و تارک الصلوٰۃ
 بودن باشد -
 و رخت - معروف است و ہر بوتہ از رستنی و در است
 را ہم سے گویند -
 و رخت چہار پنج - کنایہ از دنیاست باعتبار چہار پارچہ
 یا باعتبار چہار عنصر -
 و رخت مریم - درخت خرماسے بود خشک شدہ کہ
 حضرت عیسیٰ علیہ السلام در زیر آن درخت بود آمد
 و درخت سبز شدہ بود ہر گاہ کہ آن درخت را می چہانیدہ
 خرماسے ترازان درخت می افتاد - بین بیت لحم -
 و رخت و قواق - درختیست کہ بار آن بسر آدمی شبہ
 است و سخن میگوید و چون بر کنند میرود -
 و رخشندہ و درفشندہ - بمعنی تابندہ و پرتواندازندہ
 و تابان باشد -
 و رخواست - ترجمہ التماس باشد -
 و رو - بفتح اول و سکون ثانی معروف است و بعرنی
 الم گویند و بکسر اول و فتح ثانی علتی است کہ آنرا بعرنی
 قوبا گویند و بضم اول و سکون ثانی تہ تخم شراب و سرکہ
 و روغن و امثال آن -

<p>و پاره کنم - در باره ضحاک می کشیدن - کنایه از زنجیر کردن باشد چنانچه در پامی مجرمان کنند - جی - ورم خرید - یعنی بنده - در مشت - ترجمه ضبط است - ورم شرعی - سکه ماشه و چهار جو نقره است - ورمند - بروزن شرمند مخفف و مانده است - ورمند - رستنی باشد که عربان شه و شیخ گویندش - ورناق - بالکسر بانون وقاف ناخن و این ترکیب - بهم ورفس - یعنی در زمانه و در حال - دروغ - نقیض راست است و عبرتی کذب خوانند - درون پروران - کنایه از انبیا و اصحاب قلوب و ارباب مجاهده باشد - درون نشینان - گوشه نشینان را گویند - درویره دل - با تخطائی مجبول مشاهدات عالم را گویند - درویش - با تخطائی مجبول نقیض مالدار است و هم شخصی که تارک الدنیا باشد و عمر خود را در عبادت و ریاضت حق بسربرد - مع - درهاسه بیضا - مروارید سفید و براق و ستارگان را گویند - درهم - کبکسر اول معرب درم است که وزن معروف باشد وفتح اول سیوش و پیچیده و پریشان و درغم - درهوا - یعنی آویخته و معلق - درهوا شدن - ترجمه نقل باشد - دریا دل - جو انرد و حاتم را گویند - دریاقفن - یعنی شناختن و مدد مساونت کردن و و تدارک نمودن باشد - دریای عظیم - دریای محیط باشد - دریای حامله - کنایه از دریائی است که مروارید داشته باشد و بعضی معنی شراب نوشته اند بواسطه نشانی و نشانی که</p>	<p>در و - بروزن فردانقیض است که در وقت تاسف بزبان برند - در و ام - بروزن گلفام زاهد تسبیح گردان را گویند - در و انم - درد و لاسه و دانه و ز - در و انم تار - کنایه از قطره خون است - در و زو - خسته و بیمار را گویند - در و مند - بسکون دال صاحب در و الم باشد و بفتح دال مستقبل از دیدن باشد - در رقص شود و مفاصل خاک - یعنی در زمین زلزله بهم رسد - درست خوان - کنایه از قاری و قرآن را بقر است خواندن باشد - در س و ران - با صطلح معلمان در سه را گویند که متعلم را در ادائش حال دهند پیش از آنکه به تعداد معنی فحشی بهم رسد - بهم - در سیاهی بودن - یعنی در ظلمات بودن باشد - در شامهوار - در پیشانی و بزرگ را گویند یعنی در تیمم - در شکر بیزی بودن - معروف است و کنایه از گریه گشاده کردن باشد - درعه - مختصر دراعه است - در فراز کردن - یعنی در باز کردن و در بستن باشد - در گاه و دورگه - آستانه در باشد و عربان حضرت میگویند - در گرفتن - یعنی سوختن و شعله کشیدن و اثر کردن و کا در کشدن باشد - در گوش داشتن - یعنی بیاد داشتن و در خاطر نگاه داشتن باشد در لاله نوش داری - یعنی در لب آب حیات داری و شیرین بی - درم - کبکسر اول درنی است معروف و آن سکه ماشه و چهار است و کنایه از گلهامی سفید باشد و فتح اول یعنی بدرم</p>
--	--

کنون است دران - جی -
 دریای عدالت حنا - یعنی عدل تو ثابت قدم است
 و عدل ترا هنگام عروسی است -
 دریای عقلی - کنایه از دریاییست در حوالی عرش که
 جای ملائکه مقرب آنجا باشد و فرشته بزرگ است که هر روز
 دران دریا غوطه خورد و چون بر آید بال خود افشانند هر قطره
 که از بال او بچکد فرشته شود و آن فرشته را داخل عقول
 شمارند و آنرا صحرا می گویند - جی -
 دریای محیط - که آب که احاطه کرده زمین کرده است -
 دریای سوراخی که در بام خانه و دیوار کنه بخت روشنائی
 دریای یعنی اندوه و حسرت و تاسف بسیار باشد بسبب
 الفنا زانده در آخر -
 و یکدانه یعنی در تیمست و کنایه از حضرت رسول صلعم است
 و این تنگنا - اشاره بسوی دنیا است -
 و این جنبش - یعنی درین زمان -
 و این میدان - اشاره بسوی فلک است و جانب زمین
 و این هنگامه - کنایه از دنیا و مافیهاست -
 و زو - مشهور و معروف است که بعبری سارق گویند -
 و زو حنا - سفیدی که در دستها ماند بعد از بستن حنا - هم -
 و ستارچه علم - کنایه از پارچه ایست که بر سر نیزه بندند و
 آنرا طره و شقه نیز گویند - جی -
 دست او برنج - یعنی دست او برنج است که دیننده باشد -
 دست امتحان - کنایه از قوت آزمائی باشد -
 دست امر - صدر و مسند و زرت و صدر و مسند حکومت
 و همت بر سر من - کنایه از آنست که آنچه ترا میسر شد مرا
 نصیب باد - جی -
 دست بزرگ ستون کردن - کنایه از دو چیز است
 اول کنایه از متفکر شدن و اندیشه مند گردیدن باشد دوم
 کنایه از عکسین شدن باشد - جی -

دست پیراهن - بکسر شاک کنایه از آستین باشد -
 دست پیش - دست بد عابراه رنده و گدائی کننده
 را گویند -
 دست تو بر نسبت و بان تو میدید - این ضرب اشل را
 در محل ندهت و پیشانی وقتی استعمال میکنند که کسی کار
 و همه در پیش بگیرد و از آن نتیجه بجز زیانکاری و خسران
 پیش نیاید - جی -
 دست چک - باجم فارسی فروغی و زمی و قوت و قدرت
 و جلادت باشد -
 دست در آستین کردن - کنایه از بیگ کردن
 باشد - جی -
 دست در کیسه شدن - کنایه از پر شدن یعنی بهر سینه
 سامان باشد -
 دست ریس - با تختانی مجهول رسیان رسیده -
 دست در گلو کردن - کنایه از رسوا و بسبب حرمت
 کردن - هم -
 دست شومی - اشتهان را گویند و آن گیا هیست که دست
 بدان شویند و فاعل و امر هم هست -
 دست فرخمن - همان دست برنج است که دستینه
 زنان باشد -
 دست کشاندن یعنی دست افشاندن است که کنایه از
 رقصی کردن و آشکار نمودن و ترک دادن باشد -
 دست قلم بسکون فرقائی دست بریره و کتابت کننده -
 دست گداز - کنایه از دگر بار بار - جی -
 دست گزاس - یعنی گزنده دست بخون -
 دست کوتاه - کنایه از اینست که چیزی دسترس نباشد -
 دستگیر ویر پاه - کنایه از افلاک و دنیا و سامان
 تو نگری ویر پانده -
 دستگی - کنایه از دنیا و روزگار است و دستیار و یاری و سپه

وہم دست و پوستانے کہ بھمت بازو شاہین بردست گرفتن
 بردست کشند۔
 دستگیری۔ یاری و مددگاری و اعانت و اسپری۔
 دست اسپیان۔ یعنی دست شاہان و ساقیان۔
 دست مجلس۔ یعنی صدر مجلس۔
 دست وزارت۔ یعنی مسند وزارت پر دست یعنی
 مسند ہم بست۔
 دست رسیان۔ ماشورہ کہ رسیان دران پیچیدہ شدہ ہاتھ
 دستہ گل۔ معروف است و کنایہ از آفتاب ہم بست۔
 دستیار۔ قوت و قدرت دہندہ و یاری کنندہ۔
 دستیانہ۔ آنست کہ در روز جنگ بردست کنند و آزا
 بترکی قویا قی گویند۔
 دست استبرق۔ کنایہ از بیا بانہای سبز باشد۔ جی۔
 دست انجوک۔ نام دشتے و بیابانیست گویند شیرون
 اوزان بیابان بجانب پری سود آمد۔
 دشمن۔ مرکب است از دش یعنی زشت و من یعنی دل
 یعنی کسی کہ دل زشت و آشتہ باشد چون و شام کہ یعنی
 نام زشت ست۔ ہم۔
 دشوارگ۔ ہا اول مضموم ثانی زوہ و کاف عجمی کوہ و
 کوہسار را گویند۔ جی۔
 دعا۔ بالفم حاجت خواستن۔ ہم۔
 دعا۔ بالفم کفر و فریب۔ ہم۔
 وقت پسند۔ کنایہ از مشکل پسند باشد۔ جی۔
 دل بروی دویدن۔ کنایہ از گریہ و غمی باشد۔ جی۔
 دل رہا۔ رہا بندہ دلہا و اصحاب نظر حسن و ظرافت و کنایہ
 از معشوق و مطلوب ہم بست۔
 دل سوز۔ مشفق و مہربان را گویند۔
 دل صید شدن۔ کنایہ از عاشق و گرفتار شدن باشد۔
 دل طاق کردن۔ یعنی یگانہ کردن و مجرد گردانیدن

دل باشد از عوائلق و علائق و محبت غیر۔
 دلفین۔ بضم اول حیوانی باشد آبی گویند چشم نہ اردو
 گردن ہا ایک و دندانہاے گندہ و بزرگ دارد و آب
 تیرہ سے باشد۔
 دلق پوش۔ زاہر را گویند۔
 دلکش۔ آنکہ دل مائل او باشد یعنی محبوب و مطلوب۔
 دلکشائے۔ یعنی فرح انگیز۔
 دلوا۔ لفتح اول یعنی درو است کہ سرگشتہ و حیران و
 سرنگون آویختہ باشد۔
 دلو چرخ۔ برج دلو را گویند کہ برج یازدہم است۔
 دم آب۔ اندکے از آب و ترجمہ ہر سے است۔ ہم۔
 دمب۔ دم را گویند و بحر جی ذنب گویند۔
 دمبدم۔ یعنی نفس نفس و لحظہ لحظہ و پلے پلے۔
 دم پلنگ۔ ہا اول مضموم کنایہ از سپاہی چیست و چالاک
 باشد و نیز رسم است کہ دم پلنگ از ترکش آویزند بچستان
 و بہیت و سیاست۔ جی۔
 دم و اون۔ کنایہ از فریب داون باشد۔ جی۔
 دم سنجابی۔ کنایہ از آہ و دردناک و سوزناک باشد۔ جی۔
 دم سیاوش۔ دو آہست کہ خون سیاوشان پیگویند
 و چوب بقر را ہم گفته اند۔
 دم سیسناہری۔ کنایہ از دعوی احمای اموات و ذباب
 علل و تریاکے باشد۔
 دمشق۔ بکسر اول و ثانی بلدہ است مشہور از قصبات
 شام و آزا جنت شام پیگویند و در خوبی و پاکیزگی نظیر ندارد
 و در انجا عمارتہا و بازار ہا و نعمتہا و زیادتی در نعمتہا و میوہ جات
 و آہادہا و ماکن و اسواق و مساجد بسیار است و سہب سہب
 آن پیگویند کہ دمشق یعنی سرعت است و در بنا و درستی آن
 سرعت کردند لہذا باین نام سمنی گردید و بعضے گویند کہ ہام
 وضع آن کہ دمشق بن کنعان باشد و بعضے سوامی این و ہر

و بجه دیگر گفته اند - بیت - در تاریخ مختصر الدول که تصنیف
 ابوالفرج است مینویسند که بانی دمشق مورقوس پادشاه
 فلسطین قبل از تولد ابراهیم بن نوح صلعم بست سال بود
 و بوسیفسوس میگوید که بانی آن عوص ابن ارم است از پنج
 که تاریخ سبعینی و عبرانی متفق است -
 و معنی - بکسر اول فتح سیم و سکون هین بلفظ و قاف
 ابریشم سفید را گویند -
 دوم عیسی - معجزه عیسی علیه السلام را گویند -
 و نبل - بفتح اول و وال اجد و هل مانند است که بهند
 سدل میگویند و در فرهنگ معنی غولزه نوشته اند و بضم اول
 و رے که در اعضا هم رسد و برهان عربی دل میگویند -
 و نبه - بمعنی دم هت - مع -
 و ندا - یعنی کمر آمده است مطلقاً اعم از کمر کوه و غیره -
 و ندان آفرین کردن - یعنی آرایش و ندان کردن
 و ظلال کردن را نیز گویند -
 و ندان فرو گذاشتن - کنایه از سستی چیز است اول کنایه
 از اقدام نمودن و سخت بگذردن در کار است بود دوم
 کنایه از چشم داشتن و توقع داشتن باشد سوم کنایه از کینه
 و زردن باشد - جی -
 و نیکس - بلده ایست مشهور از نواحی جزیره واقع زیر کوه
 ماروین و زمین آن گرم و هوای آن خوب است و احد علم - قاف -
 و و آتش - کنایه از هر دو لب محشوق باشد - جی -
 و و آتشه - صفت شراب و جزآن است یعنی شرابی دعوتی
 که دوم تبه بر آتش گذاشته کشید باشد - مع -
 و و اسطراب - کنایه از آفتاب و ماه است -
 و و بد و بضم هر دو دال مقابله از دو کس است که ناشی
 در آن نباشد -
 و و بیته خواندن - کنایه از خوانندگی کردن بود جی -
 و و پیر وانه - کنایه از شب و روز است و آزاد و عیار

طرا نیز گفته اند - جی -
 و و تا کجبتین - کنایه از آفتاب و ماه باشد -
 و و ج - نام گیاه است نامعلوم -
 و و جره خواب - کنایه از هر دو چشم است -
 و و جور لقا - کنایه از عقل و نفس است -
 و و دوم - کنایه از آه باشد - جی -
 و و ورمی - کنایه از دنیا است و آنچه دور داشته باشد
 و و دستی - یعنی که درازی آن دو دست باشد چون
 تیغ واقع شود و کنایه از جهاد و مصافح قومی بود و بدو
 بر پشت شخصی زدن که او را تحمیل ببرد و نوسه از کوزه
 و سبب هم است -
 و و و کش - روزن مطبخ را گویند -
 و و و رادور - از عالم گوناگون - بهم -
 و و و ران خداست - فاسق و فاجر را گویند -
 و و و رگر و ون - کنایه از روزگار و دنیا است -
 و و و گوشمال - کنایه از زاننه پخته و ظلم و ایام فقر و حادثه بود جی
 و و و ریح - بفتح اول گیاهی است و دانی -
 و و و رنگ - بفتح اول یعنی دور رخ است که گیاهی باشد
 و دانی و بضم اول البق و مردم منافق را گویند و کنایه از
 دنیا است باعتبار شب و روز -
 و و و رنگی - دور وئی و نفاق را گویند -
 و و و رجمی - یعنی دور تر است -
 و و و روزه عمر - کنایه از عمر اندک باشد -
 و و و روز - بانانی مجهول قوس قزح و کمان حلاجی را گویند
 و و و وئی - دورنگی کردن و نفاق نمودن باشد -
 و و و بان بودن - کنایه از منافق بودن و نفاق
 داشتن باشد -
 و و و رنگی و رومی - کنایه از شب و روز و کنایه از چنانچه
 و پیری هم است -

ووزیدن - یعنی دوختن باشد لیکن کمتر مستعمل است -
 ووسه قندیل - کنایه از کواکب است -
 ووسه دیران ده ووسه ویرانه ده - کنایه از
 هفت اقلیم است -
 ووشاب - معروف است که شیره خرما و شیرۀ انگور
 چوشانیده باشد و آنچه شیر او را بدوشند و بهر بیمه
 شیر آورند -
 ووشابین - کنایه از دستۀ ترازو و جانور شکار
 مشهور و نسر طائر و نسر واقع است -
 ووشک - یعنی توشک است - حی -
 ووشیزگی - دخترگی و بکارت را گویند -
 ووصحن - کنایه از صحن آسمان و زمین باشد -
 ووظف پسند و - کنایه از هر دو مردک چشم باشد -
 ووظوطی - کنایه از دولت محبوب است - حی -
 ووعالم - یعنی عالم غیب و شهادت و ملک و ملکوت
 و دنیا و عقبی -
 ووعغ - بواو معروف شیرے که از وی مسکه برآورد و با
 کنانی بجزا ابرامافارسیان بجا و بچول خوانند و بعضی
 ووعغ است باضافت نیز آورده اند - بجم -
 ووقص گرم و سرد - کنایه از آفتاب و ماه است -
 ووکاک - مردک چشم را گویند -
 ووکا و پیسه - کنایه از شب و روز است - حی -
 ووگونه - باکاف فارسی دو طرف رو سے را گویند و باکاف
 تازی دو طرف برین را -
 وولت تیز - آن دولت که مردم را یکایک بر تبه بلند برساند
 وولت خدا - یعنی خداوند دولت -
 وولت گیاه - باکاف فارسی یعنی گیاه دولت -
 وولتی - صاحب و خداوند دولت و دولت مند را گویند -
 وولہ چر - کنایه از افلاک باشد -

وولی - مخفف و ولی است که مکاری و دوغابازی و
 حیلہ وری باشد -
 وومر جان - کنایه از لب با سے معشوق و محبوب و شاعر
 و ساقی باشد -
 وومرچ زرب فعل - کنایه از دو حلقه زنجیر باشد -
 وومرچ زحل سیما - کنایه از دو حلقه زنجیر باشد -
 وومنزل - کنایه از دنیا و آخرت است -
 وومینا سے طرب - کنایه از صراحی شراب است -
 وومان رنگین - کنایه از آفتاب و ماه است -
 وومان فلک - کنایه از آفتاب و ماه است - حی -
 ووسند و سے چشم - یعنی دو مردک دیده -
 وولیت - دو صد که بعربی مائین گویند -
 وولیت درم شرعی - پنجاه و چهار توله و پنج ماشه و دو سوت
 که هر توله دو اوزده ماشه و هر ماشه بوزن دو اوزده جو باشد -
 وواگشت بدن دان گرفتن - کنایه از عجز و فروتنی و بیخ
 و زاری کردن بود - حی -
 وواتختی - کنایه از ده انگشت است -
 ووحواس - پنج حواس باطن و پنج حواس ظاہر را گویند -
 وودرم شرعی - دو توله و هشت ماشه و ده و نیم جو باشد -
 وودر سفید و دست - یعنی روزگار جو افرو -
 وودقان نور و - کتاب تاریخ را گویند -
 وودین حمیرہ دار - دمانیکہ دند انہا سے آن بجا باشد -
 وودلی - نام شهر سیت قدیم در ہندوستان کہ دار السلطنت
 ہندوستان بودہ است و اہل ہند از اولی گویند -
 وودلیز - را ہے را کہ از در خانہ تاجد صحن خسانہ است و پلیز
 سے گویند - مع -
 وود و گیر - داد و ستد را گویند -
 وود ویران - بکسر اول دثانی کنایہ از دنیا و روزگار است
 و قالب آدمی را نیز گویند -

<p>ذوال معجم</p> <p>ذوات الرقاع - استخاره ایست که برش یا نه تکه کاغذ بر بعضی فعل و بر بعضی لا تفضل مینویسند و آنرا در زیر مصداق گذاشته نمازی کنند و بعد فراغ نماز و او را دیکه را از ان رقاع برگیرند اگر فعل باشد خوبست و الا بالعکس - بم -</p> <p>ذوال - عرق الیک یعنی تاج خروس و بحساب ابجد هفت صد باشد -</p> <p>ذوال ریح - جو نیست مقدار زنبور و پرنگ زر در میا شد و نقطه های سرخ دارد و چون او را بگیرند بے توقف بول کند و زهره سے آنت -</p>	<p>و هم یک - یعنی عشرت است که از دو حصه یک حصه باشد -</p> <p>ویسپاچه - ویسپاچه کوچک و ستارچه و آنچه در اول کتابها نویسند باعتبار سخنان رنگین و باقیم تازی هم آمده است -</p> <p>ویسپار - بر وزن ویدار ترجمه سورا باشد -</p> <p>ویسپاسے شوشتر و آشتن - کنایه از رنگهای گوناگون داشتن باشد -</p> <p>ویدر آهوسے وشت - کنایه از رنگ سیاه است -</p> <p>ویدر بان چهارم - کنایه از آفتاب بود و آنرا دیده بان فلک ویدر بان چهارم رواق نیز گویند و در بعضی از فرهنگها بجای رواقی بام و منظر نیز آورده اند - جی -</p> <p>ویدر بر او - منظر و انتظار کشنده را گویند -</p> <p>ویدر چون چشمه جوهری - کنایه از چشم کنوود و دیده تابینا باشد -</p> <p>ویدر سخت - یعنی بے حیا و بے شرم باشد - مع -</p> <p>ویدر ور - بیننده و واقف اسرار و خداوند بصیرت را گویند ویرمایه - صفا را گویند -</p> <p>ویرمغان - آتشکده و چخانه را گویند -</p> <p>ویسیمه - موجه را گویند -</p> <p>ویسلی - منسوب بدیلم را گویند -</p> <p>ویسور - یکسر اول و سح و او نام شهر نیست بزرگ از شهرهای عراق و عجم و سه روزه راه از همدان مسافت دارد - جی -</p> <p>ویوان - جمع دیوست و وزیر اعظم را گویند -</p> <p>ویوانسی - نفس آتار و نوامه را گویند -</p> <p>ویوانه وو - کنایه از کسی بود که مانند ویوانها سلوک کند و راه رود - جی -</p> <p>ویو دلی - دلاوری و سخت دلی را گویند -</p> <p>ویوسالار - در اصطلاح کسی را گویند که افعال و اعمال ناشائسته از او واقع شود -</p> <p>ویوشیند - سزانی و سنگینی را گویند که در خواب بر مردم افتد -</p>
<p>را و هم سلم</p> <p>راو - القرا و الضحیم یعنی کینه خراب و بحساب ابجد دو صد عدد و هفتاد و پنج -</p> <p>را بیغ - نام وادی است مابین ابوا و جحفه و حاجیان از ان وادی می گذرند - میت -</p> <p>راتب - بر وزن کاتب روزمره را گویند من العسری و راتبه هم گویند -</p> <p>راتبه خوار و راتب خوار - و بیغ خوار - بم -</p> <p>راجه - سلم هندوان را گویند که آنرا رانای نیز خوانند - جی -</p> <p>راح بقا - نام نو ایست از موسیقی و در بعضی از فرهنگها راج بسکون حاسے بے نقطه نام نو ایست از موسیقی و در عربی بیکه از نامهای شرب است و بعضی بهاسے هنوز آورده اند و لفظ بقا را لایق ساخته راه بقا نوشته اند و گفته اند که نو ایست از موسیقی چنانچه سے آید - جی -</p> <p>راح روح - نام پرده ایست از پرده های موسیقی از صنفات باربد - جی -</p> <p>راح ریحانی - کنایه از سے خوشبو بود - جی -</p> <p>رازدل زمانه - کنایه از آفتاب عالمتاب است -</p> <p>رازد زمین - کنایه از سبزه و گل و لال باشد -</p> <p>رازدنمان - کنایه از ان چرخ چرخنی است که در کلام مجید است</p>	

<p>و جدا کردن باشد - راه بقا - همان راج بقاست که سابق معنی نوا و صوت مذکور شد - جی -</p>	<p>اول باران دوم در رحم که زهست یا ماوه سوم آنکه فردا چه واقع خواهد شد چهارم بر که ام زمین مرگ خواهد رسید و پنجم رزق فردا چه خواهد خورد - جی -</p>
<p>راه روان - کنایه از اولیا و سالکان شنبه نده دار باشد - راه نحول - باراس کسور کنایه از دنیا باشد جی - راه فنا - کنایه از آفات و امراض باشد -</p>	<p>رازنی - شهر که را گویند عموماً در دمان شهر که را خصوصاً رازیانه - با دیان را گویند - راس العین - و بعضی راس عین بدون لام میگویند باین معنی که در اصل راس عین انخابور بود پس خابور را برای تخفیف حذف کردند و در قدیم بالام می گویند و آن مدینه است بزرگ از شهرهای جزیره در میان حرمان و دنیس در اینجا چشمها بسیار هستند - پیت -</p>
<p>راه گزار - معنی رگبزر باشد و امر باین معنی و به معنی فاعل هم هست - راه ناس - ترجمه دلالت باشد -</p>	<p>راست مزه - هر چیز خوش مزه که تندی نداشته باشد - بم - رافس - نام منجم کامل بوده - جی - رامشگران - اصحاب طرب و اهل عشرت را گویند - رام گیر - معنی گریختن باشد -</p>
<p>راه وار و راه ور - کنایه از مرکب فرخ گام باشد - رایت - نیزه را گویند - بم - رایت کاویان - کاویانی درفش است که علم فریدون باشد -</p>	<p>رانا - حاکم را گویند عموماً و حاکم هند و ستان را خصوصاً و آن پادشاه است از جماعه شاسیان و بعضی گویند که آتش پر است و جد کبیر او در زمان عمر رضی الله عنه جزیه قبول کرده و خط عمر رضی الله عنه بدست دارد - جی -</p>
<p>راسه چنیا - باجم عجمی مفتوح بنون زده و باس عجمی کشیده نام گله است زرد رنگ که بدرازی گل زنبق باشد و بغایت خوشبو بود و جز ولایت هند در جای دیگر نمیشود و درخت آن بزرگی درخت گردگان است و از درخت گردگان بسیار بلند تر نیز شود و آنرا فاغرو فاغیه نیز نامند و چنیا هم گویند - جی -</p>	<p>راشه - دو معنی دارد اول معنی راناست که مرقوم شد دوم جو زبندی باشد که آنرا نارگیل نیز خوانند و معرب آن رانج است - جی - رانی - زن حاکم هند و آن را خوانند -</p>
<p>ربع زمین - ربع مسکون را گویند - ربودن - یعنی بردن باشد - رطل - بالفتح چیزی است از چوب که در وقت تلاوت قرآن بر آن گذارند و شعر اخطا و ابروسه خوان را بدان تشبیه دهند - بم -</p>	<p>راوندان - قلعه است بزرگ در قفق و بر کوه واقع است و در اینجا چشمها و باغها و میوه جات بسیار هستند و زیر آن نهر عظیمی میگذرد و آن قلعه بطرف غرب و شمال حلب واقع است و ما بین آن و حلب دوم راه است - فا -</p>
<p>رخت خورشید و ماه - کنایه از روشنی و پر تو ماه و آفتاب است - جی - رخت سلامی و رخت سلام علیک - لباسی که بر سر رفتن در بار در بر کنند - بم -</p>	<p>راه آور و راه آور و راه آور و - کنایه از سوغات است که مسافران بیاورند جی - راه بردن - یعنی رفتن و راهی شدن و یافتن</p>
<p>رخساره - معنی گویند است و عبری خدیگویند -</p>	

در ستان

<p>رطینا - دو اوست که آراشاد و نج میگویند - رعبان - مدینه ایست مابین حلب و بساط نزدیک و ت دوران قلعه ایست زیر کوه که زلزله آرا خراب کرده است و باز سیف الدوله بنا کرده است - رفت - نفتح اول ماضی رفتن و شدن باشد و بضم اول ماضی رفتن و چاروب کردن - رفتن حنا بپزند - سپاه شدن حنا مثل آمدن حنا بپزند - بم - رقانه - کبکس اول بروزن نشانه یک خانه از سینه خانه و ق نویسندگان باشد رقانه اول را صدر و آخر را پارز و میان را وسط خوانند - رقص رو باه - کنایه از تجامل و تغافل کردن باشد در کاره بعد - جمی - رقص ملا - این باصطلاح مغلمان نوعی حرکات جماع باشد - بم - رقصه لپست اوکن - کنایه از زمین است - جمی - رقصه مهمانی - رقصه که بطریق دعوت و ضیافت با هم نویسند - بم - رقم اول - کنایه از عرش است - رقیبان دست - نگهبانان صدر و سنده را گویند و سیارات را نیز گفته اند - رقه - مدینه ایست که فی زمانه خراب و دیران است و آن مدینه ایست محصور و بزرگ برکناره فرات از طرف شمال و مشرق - فا - رکاب گوان شدن - کنایه از سوار شدن و حمله کردن باشد - رکاب مے - نوسه از پیاله شراب است و آن دراز و پهلو دار می باشد - رکن باو - تفرجگاهی است در شیراز -</p>	<p>رستم و ستان - نام پہلوانی ست شهور و باصطلاح بو اسحاق شخصی که در طعام خوردن پیشدستی کند - رستن - نفتح اول نجات یافتن و بضم اول روئیدن باشد رسن - بعضی رسیان باشد و رسن باز رسیان باز - رسید - نوشته که بعد از ایصال زر نقد و جز آن از کسی بگیرد از عالم قبض الوصول و رین در محاوره ارباب فاضلند و شائع است - بم - رسیدن - یعنی آمدن باشد و یعنی بالغ شدن و بخت گردیدن پیوه و طعام و سیرمی و تمنا بخود یافتن حتی بم است - رشتن - کبکس اول رسیدن بشم و پنجه و غیره باشد - رشته باران - قطره های باران که از غلط حس رشته دار بنظر می آید - بم - رشته جان و و تا داشتن - متر و خط عینے بودن گزینا و اسیر و عاشق شدن باشد - رشته خاک - کنایه از آدمی و موجودات دیگر - رشته در دست خواب و خورد داشتن - یعنی خاصیت بهیمی داشتن و خوردن و خوابیدن باشد - رشته قطائف - مشهور است و آن نوسه از حلو باشد در نهایت لطافت - رشته مریم - رشته که مریم است و به باریکی تمام موصوف بوده - بم - رشوت - بالکسر و بضم پاره و یعنی چیزه که براس کار سازی ماحق به کس دهنند - بم - رصد بند - واضح قوانین نجوم - رضائی - پوششی معروف در پند که در ایام زمستان بر سر گیرند - بم - رطب - بضم اول و فتح دوم خرماست - بم - رطل کشان - کنایه از پیاله دادن بدوق تمام و خوشحالی مدام باشد -</p>
--	--

رنگ تن خاستن - کنایه از استیلاست قهر و غضب باشد - جی -
 رنگ جان بریدن - کنایه از میرانیدن باشد -
 رنگ کردن - کنایه از غرور و نخوت و سرکشی و دعوی پم
 رنگ هفت اندام - رنگ بدن را گویند -
 رخ - بروزن و معنی رفق است که باقی مانده جان باشد -
 رطبه - صاحب مشترک می گوید که رمله بلده است در سیرین
 که سلیمان بن عبد الملک الاموی بنا کرده است و آن
 مدینه است مشهور و صاحب غزوی گوید که رمله قصبه است
 بنا سے لود ما بین آن و بیت المقدس یکروزه راه است
 و در آنجا پیش از بنای آن مدینه بود نامش لیس آنرا
 سلیمان بن عبد الملک خراب کرد و رمله را بنا کرد و ما بین
 آنها سه فرسخ راه است - فا -
 رمیدان - لغت کردن و میوش شدن را گویند -
 رنجور - مریض و خداوند بخ -
 رنجور دار - بیادار و خادم باشد -
 رنگارنگ - یعنی مختلف الالوان و گوناگون -
 رنگ از آسمان تراشیدن - کنایه از طلب مجال
 کردن باشد و عبارت اوستی و کوشش بیفایده هم هست جی
 رنگ از دیوار تراشیدن - کنایه از گستاخی و شومی
 کردن و ظنی و حیالی نمودن باشد - جی -
 رنگ رز - آنکه عوام رنگ ریز گویند -
 رنگ رختن - طرح عمارت افکندن و بنا سے کار
 گذاشتن - بهم -
 رنگ شباز - کنایه از تاریکی و سیاهی باشد -
 رنگ ماتم - کنایه از سیاهی باشد -
 رنگین معروف و معنی خوب و خوش آئیده مجازت پم
 روا حالی یعنی در حال است و مرکب تیز و روان را گویند
 روا رو - بفتح هر دو اکثر آمد و رفت غلق و در بنای کسی

به تعبیل رفتن -
 روارزمی - بروزن هواداری یعنی مجازی باشد
 که در مقابل حقیقی است -
 رواق سیگون - کنایه از آسمان است -
 رواق منظر چشم - کنایه از مردمک چشم باشد - جی -
 روانه - بروزن زمانه یعنی روان است و جائزه را نیز
 گویند و معنی دولت هم آمده است -
 روانی - بروزن هوای نقیض کسادی باشد -
 روباہ و روپہ - جانور سے صحرائی و او را بیکله گری
 نسبت کرده اند -
 روح طبیعی - یعنی روح حیوانی -
 روح قدسی - کنایه از جبرئیل علیه السلام است - جی -
 رو و خیزان - بانا و زای نقطه و اریلاب را گویند -
 رو وزن فلک - کنایه از ستاره زہرہ است -
 رو و کشف - فتح کائنات و شین نام مقامیست از موسیقی -
 رو و گر - آنکه تار با سے ساز و زه کمان بسازد - بهم -
 روز امید و بیم - کنایه از روز قیامت -
 روز بازی - بازی کردن روز را گویند و کنایه از دنیا و
 روزگار هم هست -
 روز پیر و از شد - یعنی روز دراز شد و روز بلند شد و روز
 بر آمد آفتاب بیرون آمد -
 روز عالم شد - یعنی رونق عالم رفت -
 روز غدیر - یعنی محمد درین روز رسول صلوات الله علیه
 بر خم غدیر که جایست خطبه خوانده و در حق حضرت امیر المؤمنین
 علی علیه الصلوٰۃ حدیث میں کثرت مولاه فعلی مولاه فرموده ہم
 روز گاری شمر و یعنی روز سے چند سعد و وزنگانی کرد -
 روز گردک - گیاه ہے کہ با آفتاب گرد -
 روز قرہ - این لفظ دارد در موضع استعمال کنند کیے معنی
 محاورات الفاظ مشہورہ بین الناس و دیگر معنی را بسمہ

و وجه معاش مرکب از روز و مره که لفظ عربی است یعنی بار
یعنی هر روز یکبار برسد و آنچه بر روز یکبار بر زبان بگذرد
پس لفظ استخراش باشد نه فارسی اصیل - بم -
روز نجات - روز خلاصی از دست دشمن در وقت
روزه - معروف است و عربی صوم خوانند و آن زیادتی
نیز گویند که بر سر موزه میباشد -
روزه غلت - روزه طے باطاویاے حطی که تا سته
شبانہ روز پخت خوردند -
روزی - یعنی رزق است و چاکلی و چیرگی و مشاہرہ
را نیز گویند -
روزی خواران - خلایق را گویند -
روزیمہ - آنچه از نقد و جنس بر روز بیابند -
روپسی پارگی - یعنی شاد بازی و فاحشہ دوستی باشد
چہ ہارہ یعنی دوست ہم آردہ است -
روستانی - یعنی دوستانی باشد چہ روستا یعنی و بقان
ہم آردہ است -
روش احمد و اشتن - کنایہ از اطاعت و پیروی
پیغمبر آخر الزمان کردن باشد -
روشکر - حیتل گر گویند - بم -
روشنی - یعنی روشنائی باشد و نوکلا در ہر در را نیز گویند -
روضہ خوب - کنایہ از بہشت است -
روضہ رضوان - کنایہ از بہشت برین است - جی -
روضہ ننگ - بروزن شکر ننگ کنایہ از سبز رنگ و
سبز و ام است -
روغن زبانی - یعنی چرب زبانی و قتال باشد -
روغن سبز - یعنی روغنی کہ گیاه ہا سے خوشبو و روان
پختہ باشند -
روغن کدہ - عصار خانہ را گویند -
رومال - پارچہ کہ بدن رو سے را از غبار و جزدان

پاک کنند - بم -
روم و جش - دو ولایت اند و کنایہ از زرد شنب و
وینا و روزگار باشد -
رومی - فسوب بروم باشد و نوسے از جامہ ہم ہست
و کنایہ از رنگ سنج ہم ہست
رووارو - یعنی ہر دو را مواجہ است -
روہبان - یعنی رسیان است کہ زاہد و پرہیزگار باشد -
روے آوردن - یعنی توجہ کردن و متوجہ شدن باشد -
روے بازگوندہ دشمن - کنایہ از ہیرا سی کردن باشد -
روے بقا - یعنی راہ پابندی -
روے تا فتن - کنایہ از روے گردانیدن و روگردان شدن
باشد -
روے ترو - یعنی راہ ترو باشد -
روے حساب - کنایہ از راہ حساب باشد -
روے دست - نام فتنہ از گشتی و آن پاسے در پاسے
حریف بند کردہ روے دست بر سینہ اش بزد زدن است
چنانکہ از جادو آید - بم -
روے شناسان - یعنی آشنایان باشد -
روے گلگون - روے سرخ و سفید پوست را میگویند -
روئیل - نام پسر یعقوب است از مادر یوسف -
روئین تنی - کنایہ از معزولی باشد -
رہانیدن - یعنی خلاص و نجات دادن باشد -
رہدار - یعنی راہدار است -
رہروان طریقت - کنایہ از اہل سلوک و کنایہ از عناصر
اربعہ باشد -
رہمبون - نایندہ راہ باشد و یعنی ہادی خوانند و چہ
و نقیب را نیز گویند -
رہ ہوان رفتن - یعنی اختیار فقر و خواری کردن -
رہیز ریزہ - یعنی پارہ و قطرہ قطرہ و ریزہ ریزہ باشد -

ریزہ ریزہ - بصیغہ امر و نئی ریختن یعنی مرد و ضعیف و لاغر
 باشد و در حجابی ضعیفوس گویند و چیرے مانند خیار
 که آنرا خوردند -
 ریزہ - با باغی جمول ہر چیز کہ در غایت خردی و کوچکی
 باشد از حیوان و نبات و جامد -
 ریزہ سے بربیز یعنی رستے کن و جرحہ ریزہ -
 ریش بچہ - ریش کوچک و ریش مردم چند موسے سرخ
 و چند موسے کہ در زیر لب پائین واقع است و آن را
 بعربی عفتہ خوانند -
 ریشخند - کنایہ از سخریہ و استیزاد گاہے یعنی توقع و تنانیز
 آیدہ - بچہ - و بھنی خرا لاغ باشد -
 ریش و دوست کسے و اولن - یعنی کار خود باد
 سپردن - بچہ -
 ریشہ سبحانیہ - کسوت مرشدان و اہل اللہ را گویند
 کہ بر سر بندند -
 ریخ آرنج - بیخست از گیاه کہ آنرا خول گویند -
 ریوودا بکسر اول و فتح و او گیاہیست کہ چرند گاز استی آرد

زاوہ عروف - لفتح عین عبد الرحمن بن عوف را گویند -
 زارہ - معروف است و بمعنی دعایم ہست -
 زاری - بمعنی زاری کردن باشد و بمعنی دعا کردن
 ہم ہست -
 زارخ یا سخرخ - جانور است خوردنی کہ گوشت او فرہ
 و لطیف و نرم میباشد -
 زارخ توام - کنایہ از نیست کہ آفریدہ توام -
 زارخ چشم - کنایہ از کبود چشم - بچہ -
 زارخ دل - کنایہ از سیدل کتسادت و اشته باشد - بچہ -
 زارخ گمان - سرگوشہ گمان لیکن تنہا لفظ زارخ بمعنی
 مستعمل نیست چنانچہ گمان برودہ اند - بچہ -
 زال سفید ابرو - کنایہ از آسانست و دنیا را نیز گویند -
 زانو - بعربی رقبہ خوانند - بچہ -
 زانو زدن - بآداب نشستن و ایضا بمعنی سجدہ کردن در
 اصل رسم ترکان است کہ امرایش سلطانین زانوی بربیز
 زدہ و دوسے بلند و اشته عرض می کنند و در وقت ملاقات
 نیز زانوسے زنند - بچہ -
 زاوہ - نام شہرے و دیرینہ ایست در خراسان قریب
 ہرات - می -
 زاوہ کوہ - نام کوہیست -
 زاوہ - بمعنی زاینده و امر بزیادن باشد -
 زانچہ - شکست کہ طالع شناسان بر ذوق کہ کنند و از ان
 طالع مولود نیک و بد دریافت کنند - مع -
 زانکندہ - ہر چیز کہ بان بزاید نمودار داد را گویند خصوصاً -
 زانیدن - بمعنی پیدا شدن باشد - می -
 زبان آور - مردم شاعر و فصیح و بلیغ را گویند -
 زبان بریدن - کنایہ از دیر چہر است اول کنایہ از بخشش
 کردن است منقول است کہ سائے در ملازمت حضرت
 سرور کائنات علیہ السلام سوال کرد فرمودند لعرضی اللہ عنہ

زادہ

زادہ - اصل الاکول یعنی مردے کہ بسیار خوار باشد
 و بحساب بچہ ہفت ہست -
 زابلستان - نام ولایت آبا و اجداد رستم است -
 زاد ہر زاد - یعنی فرزند بر فرزند و پشت بر پشت و اباحن
 جد و گوشہ بر گوشہ -
 زاد و بوم - جائے و مقامے و مکانے و زمینے را گویند کہ
 در ان زاینده شدہ باشند و بعربی مولد خوانند -
 زاد خاطر - شعور سخن کہ از دل نیرد - بچہ -
 زاد و راہ - بمعنی توشہ راہ است - بچہ -
 زاد و طبع - بمعنی طبع زاد است - گن -

زادہ کوہ - نام کوہیست -
 زاوہ - بمعنی زاینده و امر بزیادن باشد -
 زانچہ - شکست کہ طالع شناسان بر ذوق کہ کنند و از ان
 طالع مولود نیک و بد دریافت کنند - مع -
 زانکندہ - ہر چیز کہ بان بزاید نمودار داد را گویند خصوصاً -
 زانیدن - بمعنی پیدا شدن باشد - می -
 زبان آور - مردم شاعر و فصیح و بلیغ را گویند -
 زبان بریدن - کنایہ از دیر چہر است اول کنایہ از بخشش
 کردن است منقول است کہ سائے در ملازمت حضرت
 سرور کائنات علیہ السلام سوال کرد فرمودند لعرضی اللہ عنہ

که بر زبانش بر او از مجلس برآمده خواست که زبانش بر
 درین اثنا امیر مردان و خیر نیردان غالب علی ابن بطیال علیه السلام
 رسید و از حقیقت حال استفسار فرمود و عرضی استمد تعالی علیه
 گفت حکم است که زبانش بر نبرد فرمودند که باو چیزی
 بر بند و چون حقیقت واقع از سرور عالم علیه السلام حق
 کردند چنان بود که امیرالمؤمنین فرموده بودند دوم کنایه
 از خاموش کردن است مدعی را بجهت و دلالت
 زبان بدرون کام رها کردن - کنایه از خاموش
 بودن باشد -
 زبان بر دیوار باییدن - کنایه از توکل و قناعت بجم
 زبان بند - نوحه از عزائم و افسوس که زبان بر این
 بدان بندند - بجم -
 زبان دراز - دیده و بین را گویند - بجم -
 زبان در کشیدن - کنایه از خاموش شدن باشد -
 زبان زرگری - زبانی که محسه با هم قرار دهند و بان
 الفاظ در آورده با هم حرف زنند تا دیگرے فصد - بجم -
 زبان گرفتن - کنایه از خبر دار شدن از احوال مخالف
 باشد - جی -
 زبان کشادگی - کنایه از گفتار در آمدن و حرف زدن
 و دشنام دادن باشد -
 زبان گرفتن - یعنی کنت کردن است - بجم -
 زبان مغزدار - زبانی که کلام آن ته داشته باشد و
 صاحب فصاحت و بلاغت بود - بجم -
 زبان شعله آتش را گویند - جی -
 زبده ارکان - یعنی خلاصه آفرینش -
 زبر چین - خار یکدیگر بر سر اسب دیوار بندند -
 زبر جدسم - یعنی بسزسم -
 زبرقان - بکسر اول و ثالث و قاف بالفتح کشیده
 بروزن بے نشان یعنی ماه و ماه شب چهارم باشد و

نام مردی هم بوده -
 زبرین - یعنی بالا که نقیض پایین است -
 زبلوق - بالام بروزن سطروق کلمه ایست که در محل شلم
 و قح استعمال کنند -
 زخم جراح است - آلت جارحه را گویند و معنی زدن است
 زخم خوردن - زخم رسیدن را گویند - جی -
 زخم کاری - زخمی که خوب رسد - جی -
 زخون - کنایه از خودی دیگر باشد
 زرد و خور و - در مقام جنگ ستمعل زردن زخم و خورد
 خوردن زخم - بجم -
 زرد و کوب - یعنی جنگ است - جی -
 زرد آب ریز - کنایه از دویز است اول کنایه از خون بخشن
 دوم کنایه از ریختن نوحی باشد - جی -
 زرد حاصل - زرد حاصل را گویند - جی -
 زرافه - یعنی زرافه است که جانور است که از شتر گاو بزرگ
 خوانند - بجم -
 زرد آلو و زرد آلو - همان زرد آلو باشد که میوه لهیت شکر
 زرد و لون - یعنی زرد و فتن و طبع کردن - کن -
 زربفت - قسمی است از پارچه که کنار زرد و غیره میافند - جی -
 زربافته - همان زربفت است که زرد و زری باشد -
 زربگیر و زرش - کنایه از آفتاب و کوب مشتکی را
 نینسز گویند -
 زرد چوبه - یعنی زرد چوبه است و عبری اصل و صغیر خوانند
 زرد خلاص - زرد خلاص است که از بوبه بر آید -
 زردوار - توانگر و مالدار را گویند -
 زرد و رس - و زرشخ سپهر - کنایه از آفتاب
 باشد - جی -
 زرد قواره - کنایه از آفتاب است - جی -
 زرد و سست - مرد و خیل و زرد را گویند -

زرد و سسج - کنایه از ترسان و پراسان و خجل - بم -
 زرد رسته - یعنی کلابتون است - می -
 زرد ساوه - یعنی سبب که دال باشد زرد را گویند که از کان
 بر آورده باشند و هنوز نگداخته باشند -
 زرد سرخ - طلاء را گویند - بم -
 زرد شناس - صراف و نقاد را گویند - می -
 زرد طلایی - زرد خالص را گویند -
 زرد ق - ریاد اتفاق را گویند -
 زرد قطلونا - بز قطلوناست که اسپغول باشد -
 زرد ق فروش - مرئی و سالوس را گویند - می -
 زرد قلب - نقیض زرد خالص است - گن -
 زرد ق و بر ق - کنایه از مطراق و کرفه - بم -
 زرد کار - یعنی زرد گار است - می -
 زرد کش - کسی از پارچه است که از بارهای زردی بافته و آنرا
 تاش میگویند - می -
 زرد کوفت - یعنی لمع باشد - گن -
 زرد ناپ - کنایه از زرد خالص زرد گداخته را نیز گویند - می -
 زرد مسکوک - آنچه سنگ کرده شده و راجع باشد - گن -
 زرد مصری - زرد خالص را گویند -
 زرد مغربی - زرد خالص را گویند - می -
 زرد بنا - بحدث دال یعنی زرد بنا است -
 زرد بنا به - یعنی زرد بنا است و آن درونی باشد مشهور -
 زرد نیخ - یعنی زردی بدون خاک و آن جوهریست کانی و در آن
 در زردی گذشت -
 زرد و - بزودن کبود نام موضع است در راه کعبه و جاسه
 پشت پشته و سپه و آب روان -
 زرد پوش - زرد پوشنده را گویند -
 زرد خود - بکسر اول و ثانی آنکه زیر کلاه پوشند -
 زرد و زرد و - اگر بزودن زردی بر آن زرد سازند

ستر از موسی کند چنانچه زینب علیها السلام کرده بود -
 زردین عذار - کنایه از زرد رنگ است -
 زردین گاو - کنایه از صراحی است که بصورت گاو سازند - می -
 زردین سها - کنایه از آفتاب است - می -
 زردشتی و نمکویی - یعنی نیکی و بدی و غم و شادی و راحت
 و بیخ و فقر و غنا و امثال اینها باشد -
 زرد عرض و ور کردن - کنایه از میزبانی باشد -
 زرد عقوق - بضم اول و فاء نحو سے بود بمرح را گویند -
 زرقه - بفتح و تشدید قات خوش دادن مرغ چوزه را
 بر آن صبح - و در گوشت که چون بچه زاید دایه او بود که کینه
 در حلق او ریزد و آنرا در عرف بند گشتی گویند بضم کاف
 محاوره را تا حفظ بها و نشانه فوقانی بندی - بم -
 زرد کام - بالضم ریختن آب دماغ از راه بینی - بم -
 زرد کوه - مشهور است که از چهل کعبه باشد -
 زرد لال خضر - کنایه از آبجیات است -
 زرد لخت - بالفتح پاره از شب و فارسیان بالضم یعنی موسی
 که گرد گوش زوید و مخصوص مجربانست استعمال نمایند - بم -
 زرد لخت شب آتش کردن - یعنی تاریکی شب را شکر زدن
 و متراکم ساختن باشد -
 زرد لقموم - بضم اول بزودن یعنی حلقوم است -
 زمان زمان - یعنی ساعت بساعت - گن -
 زمانه - یعنی وقت و گردش فلک باشد -
 زمانه ساز - کسی که موافق و سازگار با زمانه باشد -
 زرد می - بالکسر جاسه بر آمدن دم پرنده را گویند که در بند
 دم گره خوانند و سوا سے پرنده بر حیوانات دیگر نیست مطلق
 پیشه و می - نم - وزکی نیز آمده است -
 زرد و - جوهریست معروف که بدین آن را کور شود - بم -
 زرد وین - رنگ سبز را گویند - می -
 زرد و - بالضم یعنی گرده مردم - صم -

زمرم افشاندن - کنایه از گریه کردن است -
 زمرم رسن و زمرم رسن ور - کنایه از آفتاب تابان است -
 زمستان - موسم سرما که نقیض تابستان است - می -
 زخم - بمعنی ازاده باشد - صح -
 زنج - بفتح اول و ثالث که نون باشد و سکون ثانی در اربع
 که حیم تازی است شگله باشد گردود و که براسه برابر کردن
 سفت سازند - می -
 زمین بدن ان گرفتن - اظهار عجز و فروتنی کردن - بم -
 زمیندار - خداوند و درش سفیده را گویند - گن -
 زمین را سایه شدن - کنایه از تواضع و فروتنی
 باشد - جی -
 زمین زاده - بمعنی موجودات دنیائی و کنایه از بشر و
 آدمی زاده هم هست عموماً و حضرت رسالت پناه صلی الله علیه
 و آله وسلم را گویند خصوصاً -
 زمار بستن زنبور - کنایه از آشپیان و لانه ساختن زنبور
 عمل باشد -
 زمار قدح - بمعنی زمار غراباشد که کنایه از موعج پیاله
 شراب باشد و نیز زمار سے را گویند که بر میان ساغر و قدح
 پهنند گویند که در میان مغان پرست که قدح و ساغر و هم آویخته
 که نوآزیند تا که بر میان آن زمار نه پهنند در احتمال نیازند جی -
 زماشو - کنایه از جماع کردن است و عقد بستن و
 نکاح کردن را نیز گویند -
 زن بار دار - بمعنی زن حامله است - مع -
 زنبک - کمانگره را گویند - می -
 زن پسر - زوجه پسر است - مع -
 زنبور خانه - معروف است که خانه گس عمل و غیره باشد
 و کنایه از تن صاحبان سلوک هم هست که بظاہر تہی نماید و
 در باطن مملو است از فیض الهی و کنایه از مردم فاسق و
 انتقام کننده هم هست -

زنجفر - بر وزن و معنی شکر گشت و معرب آن شجرت باشد -
 زنجیران - معروفست که معنی ذقن باشد - می -
 زن خواستن - بمعنی عقد بستن است - مع -
 زندان برجیس - کنایه از موج سنبله باشد که وبال غایب
 مشتری است - جی -
 زندان مشتری - کنایه از برج خوشه است - جی -
 زندان ماسجون - کنایه از ماسی دولس باشد - جی -
 زندان تیرین - کنایه از عقده راسن ذنب است - جی -
 زندر و - نام رودخانه ایست در صفا بان و فشمه تار پاپ
 و غیره را نیز گویند -
 زندگانی داون - کنایه از مردن باشد -
 زندگانی دوم - کنایه از آخرت است - بم -
 زنده دل - مقابل افسرده دل - بم -
 زنده کردن خاک - کنایه از رویانیدن سبزه و برانگیختن
 در قیامت باشد که بعضی ببحث گویند -
 زندیق - بالکسر شومی که قائل دو صانع اند و از ان هر دو
 بنور و ظلمت و یزدان و اهرمن تعبیر کنند و آنکه ایسان
 بحق تعالی و آخرت نداشته باشد و آنکه ایمان ظاهر کنند
 در باطن کافر باشد و بعضی گفته اند معرب زمین است یعنی
 آنکه دین ندانان دارد و صحیح معنی اول است و معرب زمین
 یعنی آنکه اعتقاد بر زندگانی زردشت دارد که قائل یزدان
 و اهرمن بوده - میپ -
 زن سیرتان - کنایه از مفعولان باشد -
 زلفه - بفتح اول و ثانی و قاف کوچه تنگ و تاریک گویند -
 زنگار - آن دو نوع است یکی کافی و آن کوتیاسه سبز است
 و دیگری که در سر که وس و نوشاد و سازند -
 زنگه زر - کنایه از آفتاب است - جی -
 زنگه شاوران - نام پہلووانے بوده ایرانی -
 زنگب ہوا - کنایه از تاریکی ہوا باشد -

<p>سے نوینند تا دست فرسودہ نشود و بجز ہر چیز را کہ زیر چرخ گذاشته بران کار کنند گویند۔ بم۔ زیر میانه۔ کنایہ از مردم کہینہ باشد اما شبہ بار کہینہ۔ زیر وزیر۔ یعنی تہ و بالا کردہ و کنایہ از پریشان و اتر باشد۔ زین برگا و نمودن۔ کنایہ از روان شدن و تہیہ سفر کردن۔ بم۔ زین برگرگ نمودن۔ کنایہ از رام و زبون ساختن آن را۔ بم۔ زین پوش۔ پارچہ کہ بالاسے زین اندازند۔ زین زین۔ کنایہ از آفتاب عالمتاب است۔ زیر بوجہ گرفتار۔ بر خود آرایش کردن۔ بم۔</p>	<p>زنگی۔ تو سے منسوب بزنگ و سیاہ رنگ باشد۔ زور آزما۔ کشتی گیر را گویند۔ گن۔ زور آور۔ یعنی زور آورندہ و زبردست و غالب باشد۔ بم۔ زور گوئے۔ کنایہ از افزا کنندہ و بہتان نمنده باشد۔ زیر زیر نگین۔ زہر سے کہ براسے روز بد در زیر نگین مہیا دارند۔ بم۔ زیر بار کردن۔ خوردن چیز سے غیر مرغوب۔ بم۔ زیر بنیا۔ کنایہ از شراب تلخ۔ بم۔ زیر در خان۔ کنایہ از صاحبان حسن است۔ جی۔ زیر ہر سن۔ یعنی طبع ناظمہ سن۔ زیر سے۔ بکسر اول یعنی غمے باشد کہ کلمہ تحسین است۔ زیر حق۔ معرب زیوہ کہ جوہر پیچم تازی مبدل و سیاہ مراد آہست۔ بم۔</p>
<p>زرافازی</p> <p>ژالہ زنگس۔ کنایہ از اشک باشد۔ ژرف نگاہ۔ بالفصح باریک بین۔ بم۔ ژوین۔ بواو محمول حربہ ایست کہ در قدیم ہال جنگ سے کردند۔ بم۔ ب۔ زوین۔</p>	<p>زریق مجرا۔ کنایہ از دو چیز است اول کنایہ از قطرات ہار دوم کنایہ از قطرات اشک بود۔ جی۔ زیر میدان۔ یعنی آراستن است۔ می۔ زریقون۔ بروزن میمون نام و زخمت است کہ روغن و سے محمول اطباء است۔ بم۔</p>
<p>سین حملہ</p> <p>ساحت طوبی۔ کنایہ از بہشت است۔ سادہ مرد۔ کنایہ از مرد نادان باشد۔ سارقہ۔ تانیث سارق است کہ در دہ باشد و نام خصوصیت در راہ کعبہ۔ ساروج۔ یعنی آگ خاکستر آمیختہ۔ می۔ سازگاری۔ موافقت در مزاج و در کار ہا باشد۔ ساسو۔ نام مرد سے بودہ۔ ساعات روز و شب و یورش۔ یعنی بست و چھا نار و جنگ۔ ساعت۔ پارہ از شب یا روز و باصطلاح اہل تخم مقدار دو نیم گھڑی است کہ بست و چھارم حصہ شب یا روزی بود۔ بم۔</p>	<p>زیر باہر بسکون ثالث تو سے از طعام باشد و آن غیر زیر ہا زیر بار۔ معرفت و مقروض شدن را نیز گویند۔ مع۔ زیر پائے کشیدن۔ بپائے فارسی باقرار آوردن کے بے سیاست مثلاً در دوسے باشد و اورا بطائف الجھیل سخن باقرار آرنہ گویند زیر پائیں کشیدم و نیز سے گویند کہ در زیر پائیں کشیدم و نیز میگویند کہ در زیر پائیں نشستم تا از تہ کارش خبر دار شدم۔ بم۔ زیر بند۔ دوسالے باشد ہر سا کہ از کہ ہر نام ہن بندند۔ زیر دست۔ یعنی رعیت و ماگزار باشد۔ زیر خان۔ بافانیہ است از ماہ سے ماہ۔ جی۔ زیر مشق۔ چیز سے باشد از چوم و کاغذ و اوراق را بران گذارند</p>

ساقوی - تخلص شاعر کے کہ معاصر مولوی جامی بود چنانچہ
 در بعضے تذکرہ مذکور است و نام پوستے کہ کہ گنجت شہرت
 دارد - ہم -
 ساق - مابین شتالنگ و زانو و چیزے مثل شاخ کہ آن را
 ہندی دندی گویند چون ساق گلہا دریا چین و آن غیسہ
 شاخ است لیکن گاہے بجای ساق شاخ نیز مستعمل میشود
 و تند درخت - ہم -
 ساقوی - در ترکی گنجت - ہم -
 ساق عروس و ساق عوسان - قسمے از زبان شکل ساق
 کہ چون آواز پر از قند میآزند و در روغن بریان میکنند بعد از
 پستہ داخل بدنایند - ہم -
 ساقیان لجه - کنایہ از مطربان و خوش آوازان باشد -
 ساکنان شاک - مخلوقات روسے زمین را گویند -
 ساکنان سدرہ - ملائکہ مقرب را گویند -
 سالار قوم - سر لشکر و رئیس سفید قوم باشد -
 سال جلالی - یعنی سال شمسی و آن ستمہ صد و شصت
 و پنج روز میباشد و سلطان جلال الدین رومی تاج مخمسہ
 سال گردش - عبارت از شروع شدن سال نوازیان
 سالگرہ - روز شروع سال نواز عمر طیبی و درین روز جشن ہم
 کنند خاصہ سلاطین و امرا و این قسمیہ مراسم است کہ
 ہر سال از عمر مولود بران گرہ میزند تا سالہا سے عمر بدان
 معلوم شود - ہم -
 سام ابرص - نوعی از چلباسہ است - بر -
 ساووج - باجم فارسی بروزن ناموس نام مقام سلمان
 ساویدن و سائیدن - یعنی ساس کردن -
 سائبان اخضر - کنایہ از آسمان است -
 سائبان ظلماتی - کنایہ از دو چیز است اول کنایہ از صبح کا
 است دوم کنایہ از شب تاریک باشد - جی -
 سائل کف - کہ اسے کہ از تنگدستی کا سد گدالی ہر

نداشتہ باشد - ہم -
 سایہ پرورد - کنایہ از دو چیز است اول کنایہ از آسودہ است
 دوم کنایہ از منت خوار باشد -
 سایہ نغور شید - کنایہ از حمایت غور شید باشد -
 سایہ قشور - یعنی سایہ درخت -
 سایہ یزدان - خلیفہ و پادشاہ را گویند -
 سباط - بضم اول بخت رومی نام ماہی است و آن مدت
 ماندن آفتاب است در برج و لو کہ آنرا بفارسی ہمین گویند
 و بشین معجمہ نیز آمدہ -
 سیال - سبالت را گویند با کسر یعنی موسے لب -
 سبحہ - بالضم و حاسے مہرہ کہ عدد تسبیح بان گیرند و یاد
 کردن خدا را بپاکی - ہم -
 سبحہ بلور - کنایہ از ستارہ باشد - جی -
 سبحہ دار - خاک و مستقر وزاہد و عابد را گویند -
 سبز آشیانہ - کنایہ از آسمان است -
 سبز ایوان - کنایہ از آسمان است -
 سبز باوبان - کنایہ از آسمان است -
 سبز بودن - یعنی رنگ معروف در شتن و باطراوت و پایندہ
 و مستدام و باقی و ہمیشہ بودن باشد -
 سبز پائے - کنایہ از شوم قدم و بد بخت - ہم -
 سبز پوشان باغ بہشت - کنایہ از حوران بہشت
 است - جی -
 سبز خنک مخوس - کنایہ از زمانہ روزگار است -
 سبز و تاسے - کنایہ از شب است کہ بہر بی بیل گویند -
 سبز طاق - کنایہ از فلک باشد - جی -
 سبز فرش - کنایہ از آسمانست -
 سبز کاک - یعنی خربزہ نار سیدہ -
 سبز گلشن - کنایہ از آسمانست -
 سبز منظرہ - کنایہ از آسمانست -

سبز میدان - کنایه از آسمان است -
 سبزه زار - معروف است و کنایه از مردم فاسق و فاجر
 و بداصل هم هست -
 سبزه طیبه - مدینه ایست نزدیک سیمساط از نواحه
 فلسطین از اعمال بیت المقدس - بیت -
 سبق بردن - کنایه از سبقت و پیشی و فرو بردن و زیادتی
 و انسزدنی کردن -
 سبک پر - مرغ تیز پر را گویند -
 سبک گدین - بکسر تاء قرشت پدر سلطان محمود غزنوی
 سبک دستی - کنایه از شتاب و شتابی و جلد و جلدی در کارها
 که بدست کنند - جی -
 سبکو - بشتاب و تعجیل و دنده را گویند -
 سبکت سست کردن - کنایه از عجز و فروتنی کردن
 باشد - جی -
 سپوس که منته بجز بنخ گندم فروختن - کنایه از
 لاف و گزاف است که در ایام گذشته چنین چنان بوده
 و حال آنکه هیچ نبوده باشد و آنرا گاه گنده بیاد و ادن
 نیز گویند - جی -
 سپارش - حاصل بالمصدر سپردن و در عرف سپردن
 کسی را بکسی بر اسم و چهار و سه - بم -
 سپاه - بضم اول و کسر اول هر دو آمده است بمعنی لشکر
 و انبوه باشد -
 سپاهان - نام شهر است از زمین فارس که دجال از اینجا
 پدید آید و نام مقام هم هست از موسیقی -
 سپاهی - یعنی لشکری -
 سپایه هوایی - کنایه از کواکب نسر طائر است -
 سپرداوه - بسپاس را گویند -
 سپرز - بضم اول و ثانی پارچه گوشتی است سیاه رنگ که سودا
 و بخر بی طحال گویند -

سپرش - رو پاک و دانسته را گویند -
 سپر شکر فی - کنایه از آفتاب است و آنرا سیاب آتشین
 و سیاب آتشی بخذف نون نیز خوانند - جی -
 سپنج خانه - خانه عاریتی باشد و کنایه از دنیا است -
 سپنج کعبتین - سی صهره نرورا گویند -
 سپنجی - بمعنی عاریتی باشد -
 سپوزیدن - بمعنی سپوختن که از فرو بردن بعصفت باشد -
 سپه - بضم اول و کسر اول هر دو آمده است بمعنی لشکر
 و انبوه باشد -
 سپه دار - خداوند لشکر و سر لشکر باشد -
 سپهر اعظم - فلک الافلاک را گویند که عرش برین شباهت
 سپهر آفرین - خدا که عزوجل است -
 سپهر برین - آسمان نهم را گویند و آن عرش باشد -
 سپهر بوقلمون - کنایه از آسمان است باعتبار تنوع
 الوان و آثار -
 سپهر پوشیده - کنایه از فلک اعظم است که عرش باشد -
 سپهر دولابی - کنایه از آسمان است -
 سپهر رنگاری - کنایه از آسمان است -
 سپهر هشتم - فلک البروج را گویند -
 سپه سالار و سپاه سالار - بزرگ دریش سفید سپاه
 و لشکر باشد -
 سپه کش - سر لشکر و لشکر کش را گویند -
 سپید صهره - بوقته باشد که هنگام بازی و زرم و هنگام هما
 نوازند و آن جانور است بخری -
 سپید و سیاه - جمیع خلایق را گویند و کنایه از نیک و بد
 و صالح و طالح و شب و روز و عجب و عجم و روم و رنگ و
 امثال اینها و اسلام و کفر باشد -
 سپیده بالا - کنایه از صبح کا دست -
 سجات - بوزن غلاف پاره پرده که بر در آید بزند و در میان

انما فرجه باشد و هر باره آنرا سجاوت گویند و عوام سجاوت
 بزیادت نون بعد از سین خوانند و این خطاست - جم -
 سچلی اسه - ابن سعید گوید که آن تنگکامیست مشهور مثل
 بر باغها و بسایین بسیار در آنجا نیست که از میان جوی
 و شرق بطرف شرق و غرب میریزد و آن شهر هشت در
 دارد و بیرون هر در نرسد و درختهاست زیتون و غیره
 واقع است و حوالی هرستان دیوار نیست مستحکم که تاراج
 و غارت عهدها رانج است و آن شهر را چهل میل مسافت
 است و آن مدینه است قریب صحرای مابین بلاد مغرب
 و سودان واقع است - فا -
 سخت ساق - کنایه از ثبات قدم است در هر وادی - جم -
 سخن و سخنیدن - بضم اول فتح اول هر دو آمده است
 یعنی وزن کردن و بوزن در آوردن -
 سخنشان - مراد از انبان است - جم -
 سخن آفرین - کنایه از شاعر کامل و شخصی که آخر از رقی کسی کند
 سخن بگو - یعنی سخن که کسی نه گفته و بپای بدان نبرده باشد -
 سخن چون ز مهری - کنایه از سخن باشد که از شنیدن آن
 دل سماع را دل سرودی از مطلب و سر و سره نماید و چهار
 از سخن بزمه و ننگ نیز هست جم -
 سخن مهر بر و سخن که توفیق باشد -
 سخن - بلده ایست در پرتیه الشام مابین تدمر و عرض ارک
 واقع و قوس از عوب در آنجا ساکن هستند و سخن محدود است
 در میان ارک و عرض و در آن چشمه ایست گرم لند با این نام
 مسی گوید و بر آن چشمه درخت خرما است در راهی که
 از جبهه بطرف دمشق میرود قبل ارک - فا -
 سر - مخفف سر اس و ترجمه دارد خانه پیشی باشد -
 سراب - بالفتح زمین خشک که از دور مثل آب نماید - جم -
 سر پرده جهان و سر پرده دوران - کنایه از
 آسمان است -

سر استان - باعچه خانه را گویند -
 سر اچیه خاک - کنایه از دنیا است -
 سر از آب بیگانه شستن - کنایه از بهرست آوردن ملک
 بیگانه باشد - جم -
 سر از بستو کے نهی چرب کردن - یعنی سر از پیشانی
 چرب کردن باشد و آن کنایه از کبر و فریب و زینت - جم -
 سر از خج - بروزن تواریخ عالم کون و فساد را گویند که این
 جهان باشد و ظاهر آنکه با سر اسبج تضحیف خوانی کرده باشند
 و الله اعلم -
 سر اسخ - بالضم نشان پائے - جم -
 سر افکنیدن - معر دست و کنایه از عاجز شدن و جل شدن
 و شرمندگی و دیدن باشد -
 سر آمد - بزرگ و صاحب قدر و حکیم و دانشمند -
 سر آمدن - یعنی بزرگ و صاحب قدر و مرتبه گردیدن
 و با خرد رسیدن و منقضی شدن را نیز گویند -
 سر او بل کحلی - ارار سیاه را گویند -
 سر اس کے تر ویر - کنایه از دنیا و روزگار است -
 سر اس کے خاک - کنایه از دنیا است -
 سر اسندہ مرغ - مرغ خوش الحان و سر و دو گوے و
 روایت کنند -
 سر اس کے معفت پرده - کنایه از آسمان است -
 سر اسیدن لیسر - بجرکت سرو یا با اشاره حرف زدن -
 سر پرده - کنایه از سر انجام و بندگی کار چون در هندوستان
 شعاری کار سر بر اه کردن است برین تقدیر که سر بر ای کار
 گویند اما در اشعار استادان چنین یافته نشده - جم -
 سر بر خلد پروان - کنایه از مخلد پروان و شکیلی یا تفریح بر آواز
 و حاجات خود رسیدن باشد -
 سر بست - ماضی سر بستن و مشکلی که حل نتوان کرد و پیچیدگی
 بر آن مطلع نشوند و کلامیکه پیچیده باشد -

سر بستہ - کنایہ از پوشیدہ و پنهان باشد -
 سر بسپر - یعنی برابر و موافق و از یک سر تا سر دیگر باشد -
 سر با زون - باضافت و قطع اضافت مراد پشت پارو
 کہ در عرف ہند ٹھوکر گویند یعنی لکڑوں نیز آورده اند - ہم -
 سر با پی - بہر دو تختانی جماع و مباشرت و فاحشہ را کہ
 بہ تشخیص وجہ برے یک جماع آزند نیز سر پائے گویند و این
 محاورہ است - ہم -
 سر پستان سیاہ کردن - در وقت بریدن طفل از شیر
 سر پستان بدو اہا سیاہ کنند تا طفل چون پستان بکند از ان
 کراہت نماید و اجتناب و رزق - ہم -
 سر مل - بکسر ثانی معروف است و بسکون ثانی نام مکان
 و جائے و جملہ ہم ہست و بفتح باے فارسی یا از پیش بدر زن
 و سکندری خوردن باشد -
 سر پوشیدہ - کنایہ از پوشیدہ است - ہم -
 سر تا زیا نہ - کنایہ از فی الحال و این زمان باشد -
 سر تا فتن - کنایہ از نا فرامی کردن و عاصی و باغی شدن
 سر بیخرا ت - سر شیر ہست کہ قیناق باشد -
 سر چہرے و آشتن - بکسر ثانی کنایہ از خیال چہرے و آشتن
 و محبت چہرے و موافقت چہرے و آشتن باشد -
 سر حلقہ - رئیس و سردار چاہے - ہم -
 سرخ - باضم رنگے معروف کہ بعبری اجر گویند - ہم -
 سر خر و بن خار - یعنی خربہت کہ خار باشد باعتبار سر و بن
 خر و خار -
 سر خر وئی - یعنی قدر و تہ و بیگنامی باشد - ہی -
 سر خریدن - فدیہ دادن یعنی مالے زندے کہ بید و خورد
 از محنت و بلا سے شدگی خلاص کنند و زن ہم بان خورد
 از شوہر بر ماند -
 سرخ سر - غلبت سرخ و تہ و تہ و تہ است -
 سر زگان - ہر وزن مرغگان سر چہرہ را گویند و ان چہ

کہ از بدن اطفال برے آید -
 سر خویش گرفتن - کنایہ از بدر رفتن باشد - ہی -
 سر خیل - صاحب خیل خانہ و سر گروہ و سر لشکر را گویند -
 سر خیل شیا طین - البیس علیہ اللعنتہ را گویند -
 سر و - مقابل گرم و ناخوش و بے مزہ و بے اصل بیستہ - ہم -
 سر وار - نقیض بے سر ہست و مراد سالار - مع -
 سر و ز دیدن - یعنی سر کشیدن و اہانودن و قبول نکردن
 سر و سیر - با تختانی مجہول زینے و جائے کہ بالخاصیستہ
 سر و باشد -
 سر و فتر - دیوان و تصدی کل - ہم -
 سر و فتر آفرینش - اشارہ بحضرت رسول خدا صلوات
 علیہ وآلہ است -
 سر راہ و آشتن - کنایہ از انتظار کشیدن و ارادہ
 سفر کردن باشد -
 سر زانو - بکسر ثانی کنایہ از مراقبہ باشد -
 سر ز نش - ملاست و عتاب و ستیزہ نگدی و بجاہت -
 سر سامہ - ہر وزن ہنگامہ دیوانہ را گویند -
 سر سختی - یعنی بے پروائی و سخن ناشنوی -
 سر سخت خوردن - کنایہ از چنگ خوردن و آسیب بزرگ
 رسیدن باشد - ہم -
 سر شستن - بکسر اول ثانی یعنی مخلوط کردن و آغشته ساختن
 سر شک باران - باران و باران ریزہ را گویند -
 سر شیر و سر بیخرا ت - چربی کہ بر رو سے شیر چشانند
 و خیرات سے بندہ و آزا بہندی ملائی و تہرگی قیاسخ
 گویند - ہم -
 سر قفل - چیرے کہ از کرایہ دار سوا سے کرایہ چوبلی یا دوکان
 گیرند و ان خز و کشیدن قفل است داخل کرایہ نیست - ہم -
 سر قلیان - چیرہ نیست کہ در ان تنباکو و آتش گذارند
 بشند و در ہندی چلم گویند - ہم -

سر قواره - ناخن دست را گویند -
 سر کار - باصطلاح اهل وقایع هستند و مستان معموره را
 گویند که جامع پرگنما بود و هر صوبه مشتمل بر چند سر کار میباشند
 چنانچه کاپلی که از سر کار با صوبه اکبر آباد است و ازین
 عبارت که سلطان محمد در ترجمه مجلس النفایس امیر علی شیر
 در احوال مولانا غباری آورده که در اکثر اوقات در
 سر کار استر آباد و جوین میباشد مستفاد میشود که در ولایت
 هم بدین معنی مستعمل است و نیز معنی کار فرما و صاحب اتمام
 کار و معنی کارخانه و جاس که در آن جاسه بافند
 باضافت نیز آید - بم -
 سرگذشت - احوال زرقه و گذشته باشد -
 سرگشته - شوریده مغز و چیران -
 سر کشیدن - نافرمانی کردن و نسبتی نمودن فراموش کردن
 سرگرم شدن - بضم کاف فارسی سرگردان و چیران شدن
 و راه گم کردن و بی راه باشد -
 سر کشند - باضافت ریشیا نیست که بر در اصطبل ملوک
 و امرای ولایت ایران بندند هر روز و خوشی که پناه آرد
 علمه اصطبل محافظت او کنند و نگذارند که کسی مزاحم او شود
 گویند سر کشند پناه آورده است تا جان داریم دست
 از محافظت او بر نییداریم - بم -
 سر که ابرو و مردم ترش رورا گویند -
 سر که با - یعنی شکنجاست و آن آشته باشد که از گوشت
 بلغور و سر که پزند -
 سر که فشان و رعتاب - کنایه از سختی در عبارت و
 بدگویی کردن و طعنه زدن باشد - جی -
 سر که هندی - آنکه هندی کابجی گویند و آن آب است
 که از برنج پخته شده میگیرند و میگزارند تا ترش میشود -
 سر با - معروف یعنی موسم که مقابل گر با باشد - بم -
 سر به بیننده - یعنی روشن دیده -

سر به چوب - بجم فارسی میله که بدان سر به و چشم
 کشند - بم -
 سر به وان - ظرفی که در آن سر به نگاه دارند - بم -
 سر به وان حاجی - کنایه از اندام نهانی بود - بم -
 سر به گیتی - کنایه از شب تاریک است - جی -
 سر بهینه - بلده ایست مشهور از اعمال حلب و اهل
 آن شهر اساعیلیه هستند و در آنجا درخت زیتون و غیر آن
 بسیار هست و در آن بلده آب نیست مگر آنچه آب از باران
 در صحرا جمع میشود اهل آن شهر آن آب را حرمت میکنند
 و در آنجا بازار با و مسجد جامع است و آن شهر مشهور است
 و ما بین آن و حلب یک روزه راه است - فاییت -
 سر و آهو - کنایه از شلخ آهو است -
 سر و پاچه - کله پاچه گو سفند را گویند که پخته باشند -
 سر و ج - بلده ایست نزدیک حران از دیار مصر
 در میان کوهستانات و ما بین آن و سیه یک مرحله
 مسافت است - بیت -
 سر و خرامان - کنایه از شاه خوش قد و قامت باشد -
 سرور - بضم اول و سکون و او معنی نشاط باشد و فتح
 هر دو خداوند و متر و بزرگ باشد -
 سر و ش اعظم - جبرئیل علیه السلام است -
 سر و قدر - کنایه از قامت معشوق است - مع -
 سر و کاشغر - کنایه از قامت معشوق است -
 سر یابی - بضم اول زبان شام که زبان اصلی نخیل است -
 سر شیم - هر چیز که بدان چیز با چسبندند عموماً و آنرا کمانگران
 دور و در آن کار فرمایند خصوصاً -
 سر اوار - شایان و لائق جزا است فعلی که کرده باشد
 از نیکی و بدی اما استعمالش در نیکی است -
 سست - بالضم مقابل چیست - بم -
 سست ریش - کنایه از اجاق و پیشل - بم -

سفر بیرون - بفتح اول گیا هیست که ابریشم بدان شود
 سطل شراحی - ظرفی باشد از بیخ که دوران شراحی
 پزند که کسی از طعام و نوس از کباب باشد -
 سحر یا صحر - کنایه از تیره است - جی -
 سحر اکبر که کوب شتری باشد - جی -
 سحرین - ماه و شترین را گویند -
 سفاهت - الفتح فرد مانگی - جی -
 سفر جل برنگ - کنایه از زرد رنگ است - جی -
 سفره - بفتح اول معروفست که چیزی را گویند که بران
 طعام خوردند و جی دسترخوان هم هست و کنایه از تسمان
 و زمین برود هست -
 سفره خانیس - طایفه که در و غنّه امیر هم علیه السلام
 خرج می شود -
 سفرین - پست جانور نیست آبی که مانند کجخت دانند و
 باشد و آنرا بر قبضه شمشیر می چویند تا قبضه دست برسد
 حکم بایستد جی -
 سفیدان - با آنکه مجهول سفیده را گویند که زمان
 برود می مانند -
 سفید پر - پیشتر بزرگ را گویند که بن باشد -
 سفید روشن - کنایه از شوق و ذوق و محبت و
 اشتیاق و آرزو داشتن باشد و بمعنی باشین نقطه دار
 هم آمده است -
 سفید مهره - یعنی سفید مهره که گوشت -
 سفیدان - یعنی سوراخ کردن و سوراخ شدن باشد
 سفید یار - همان سفید یار است که سپهر گشتاسب باشد
 سقاس نیل - کنایه از ابر است که بهر بی حساب میگویند
 سقانت ایوان - کنایه از دنیا است -
 سقانه جهان - کنایه از دنیا است -
 سقلاط - یعنی سقرات است -

سفیدان - نام کو هیست در زمین راوم که گشتاسب
 در آنجا از دها بی گشته بود -
 سکان قرشی - بضم اول و تشدید ثانی هم غلامان
 را گویند -
 سگاب چهرها - کنایه از ترش رویان باشد که مردمان
 مقبوض اند -
 سگابله ز - نام هشت ستاره است که جمع شده اند و
 این لفظ ترکیب است مرکب از سگاب یعنی هشت و یله یعنی ستاره
 و اهل فارس این را نهایت نخوس میدانند و بمقابل او
 کار نمیکنند و آن ستاره اگر مقابل باشد با آن طرف
 سفر میکنند - مح -
 سگندریه - مخفف اسکندریه که شهر است بر کنار دریا روم
 و در آنجا ستاری است مشهور در وسط آب و دریا محیط است
 با آن شهر و آن شهر از بنا س اسکندریه است لهذا فسوسیت
 بوسه و موضوع است بصورت شطرنج و آن بزرگترین است
 و در آنجا با خوا و جزیره و سناره واقع است و گندم در آنجا
 می آید چه زمین آنها شور و زار است - فا - و ارتفاع این
 سناره سه صد ذراع است و فاصله بنا س این سناره است
 که در روز و شب در وسط آن سناره آتش میتابد و اهل آنجا
 آنرا میزند و از تباهی و گمراهی محفوظ میمانند و میگویند
 که بانی این سناره کسی است که اهرام مصر بنا کرده است
 و بعضی گویند که بانی آن اسکندر است بوقت بنا س اسکندریه
 و الله اعلم بالصواب - نق -
 سگنه صحر - کنایه از آب و درختان سر و اشال آن باشد
 و مردم صحرائشین را نیز گویند -
 سگنه علم - خلایق است را گویند -
 سگنه نوهار - کنایه از نشان بهار و گل مشکو و بهاری باشد -
 سگان خیمه دنیا - کنایه از طالبان دنیا باشد -
 سگاب بوزینه - سگ را گویند که بازیکران بوزینه را

برای سوار کرده باشند -
 سنگ در نوش و اشتتن - یعنی نفس آماره و لوایق است
 و بد ذات و گزنده بودن و کنایه از دنی و دون همت بودن
 و دناوت و اشتتن باشد -
 سنگ - بروزن اصل معنی سنگ است که گیسو باشد -
 سلاحی - سلاح دار را گویند -
 سلطان در ویشان - کنایه از پیغمبر صلوات الله علیه
 و آله است -
 سلطان یک سواره گردون - کنایه از آفتاب است -
 سلغر - نام پدر سلجوق شاه است -
 سلیمه - گویند که آن نزدیک مویکنه است و اهل مویکنه
 هرگاه برایشان عذاب نازل شد همه هلاک شدند مگر
 صد کس سلامت ماندند از آنجا بطرف سلیمه رفتند لهذا
 آنجا را سلم نامه نام گذاشتند پس به تخفیف سلیمه شد و آن
 بلده ایست کوچک در ناحیه بریه از اعمال حماه و مابین آن
 و حماه دوروزه مسافت است - فا -
 سلومی - یعنی سمانه است که بند می بوی گویند -
 سلج - سامان جنگ و سلاح را گویند - حی -
 سماطین - قالی و پلاس و جام خانه -
 سماعیلی - قربانی را گویند و طائفه هستند که آلت تناسل
 آدمی برهنند -
 سحج - کبکسراول و ثانی یعنی اسرار باشد -
 سمیساط - مدینه ایست بر کناره فرات در راه روم و
 غرب فرات و در آنجا قلعه ایست بطرف شرق که مسکن است
 است و این حقل گویند که سمیساط بر فراط است و همچنین
 جسر فرج و آن دو مدینه ایست کوچک است که در آنجا زراعت
 بسیار است و آب از فرات می آید - فا -
 سنام - نام کوهیست قریب بصره - حی -
 شان - بالکسر سرنیزه و سر اعضا و تیزی هر چیز - بم -

سج - کبکسراول و حیم نام میوه ایست شبیه بغاب -
 سنگ وانه - حوصله مرغان و نوعی از غله هم هست -
 سنگ در قندیل زنون - کنایه از تار یک و مکر رفتن
 باشد - حی -
 سنگ سیاه - اشاره بکجر الاسود است -
 سنگ قالی و سنگ رو سے قالی - سنگی که بر اطراف
 فرشها و بساطها گذارند تا با دوازده جانبر و چین و شکن در آن
 نیفتد و آنرا در عرف حال میل فرش و عوام هندوستان
 میفرش گویند - بم -
 سنگ قناعت - سنگی در وقت شدت گرسنگی بزرگمیزند
 تا اید نام شود - بم -
 سنگ نمک - نوعی از نمک که از کان بر می آید - بم -
 سنگ و تیغ مهر کردن - در عشره محرم و از نوزدهم
 تا بیست و سوم رمضان موافق مذہب امامیه سرتراشی
 و ناخن گرفتن ممنوع است میگویند که امر و سنگ و تیغ با هم
 اس در بند است و بجز بر محفل و بیکار اطلاق کنند بلکه
 مهر کردن و مهر شدن یعنی مطلق موقوف کردن و موقوف شدن
 است - بم -
 سوار - بالکسر دست برنجن - بم -
 سووار - با اول مفتوح سردار و سالار باشد - حی -
 سووه - آنچه از سوون بهم رسد چون سووه آهن سووه شکر
 و سووه صندل - بم - و نیک گفته شده را گویند -
 سوز - معروف است -
 سوزم - ساست چکیده را گویند -
 سوزنی - نوعی از بساط گسترده که اقسام گوناگون
 در میان دوران دوزند - بم -
 سوغات - بالفتح رده آورد که دوستان براسه دوستان
 آزند - بم - و مطلق از سخنان و بخشش را نیز گویند و این زبان
 خوار می است - حی -

سوگند - قسم - بزم -
سه پاییه هوایی - کنایه از ستاره نسر است - جی -
سه شتر - بازی و شرط است در سر اندازی -
سه رود - باضم مدینه است کوچک و اکثر باشند با در اینجا
گروه بستند - فا -
سه فرزند آخشیشجان - کنایه از موایده نلشه است و آن
حیوان و نبات و جمادات است - جی -
سه متاج - کنایه از موایده نلشه است که حیوان و نبات
و جمادات باشد -
سه گنجه - مثلث را گویند -
سهیل عرب - نام مردی بوده از شاهان عرب -
سیاس - بر وزن قیاس یعنی چغلی باشد -
سیاست - توره و قانون ملک داری - بزم -
سیاه ولی - تاریک ولی و بد طبیعتی و قساوت قلبی باشد -
سیخ - بیایه معروف باب زن که کباب در آن کشند - بزم -
سیراوه - نوعی خوردنی باشد که از شیر و ماست
تیار کنند و خوردند -
سیدستان - نام ولایت آبا و اجداد رستم است -
سیلاب زعفران - خون روان و اشک چشم باشد -
سیل گاه - کنایه از دنیا باشد -
سیلاب چشمه - کنایه از اشک باشد - جی -
سیگون - کنایه از ستاره باشد -
سیمین نان - ماه شب چهارده را گویند -
سیمین - الریحل کثیر القشخ یعنی کسی که قشخ بسیار کند و قشخ
بجی شخصت عدد باشد -
سیمینه بند - چیز نیست که بالا سے خوگیر سپ بر سینه اش
بندند و جامه که زنان بر پستان بندند - بزم -
سیمه سپر کرون - بدون در صفت جنگ و از جان فتن - بزم -
سیواس - بکسر سیمین و آن بلده است بزرگ و محصور

و در اینجا قلعه ایست کوچک ابن سعید گویند که سیواس از
اعمال بلاد مشهوره است در میان اهل تجارت - فا -
سیور خال - زینت را گویند که سلاطین در وجه پیشانی
بار باب استحقاق دهند - مع -
سیوشان - تحریک و شین دوم مجمه نام قسم
از هرات است - بزم -
سئیس - بوزن رئیس آنکه تیار اسپان کند و آنرا
در عرف چار وادار گویند - بزم -

ششین مجمه

شاقو - بفقاقی زیننه و زرد بان و این ترکی است و بتاز
سلم خوانند - بزم -
شاخ بر آوردن - نهایت خجالت و انفعال کشیدن
گویند اورا چنان تر آوردم که شاخ بر آورد - بزم -
شاخ زعفران - در بند و ستان بر چسبند غریب و نادر
اطلاق کنند - بزم -
شاخ غزال و شاخ گوزن - کنایه از بلال - بزم -
شاخ نبات - شاخه ای چوب که در کوزه نبات بسته شود
و نام معشوقه خواهد شیر از این قول عوام است - بزم -
شادروان خاک - کنایه از زمین است -
شادمی مرگ - آنکه از غایت شادی بمیرد -
شادمی مبارک - کلامیت مشهور که در وقت تمیزت عرو
و ولادت و انشال آن گویند - بزم -
شاطر چیست و چالاک لهذا اطلاق آن بزرگ و جلوه
نیز کنند - بزم -
شاقه - پنجه که بدار و تر کرده بر چشم نهند و دفع رمد را -
شاگرد - بکسر کاف فارسی ضد شکار و ازین ماخوذ است
یعنی بکند بالفتح - بزم -
شاگردانه - کنایه از دود چیر است اول کنایه از عطای
دوم کنایه از مهربانی بر کوه دکان است در وقت نشوره و آنچه

کودکان را در آن وقت دهند و در بعضی از فرنگها از آنکه
 باشد که از اجرت استاد بطریق انکار بشاگرد و بدجی -
 شال - در اصل معنی گلیم است و بعد از آن معنی شال که
 و کشیه یافتند استعمال یافته - جم -
 شال کمنه و دشمن - کنایه از عایت افلاس و تنگدستی
 زیرا که شال در اصل معنی گلیم است چنانکه گذشت کونگی آن
 دان است بر افلاس و بی سامانی - جم -
 شام - الکه ایست که در آن بلا دار من که درین زمان به بلاد
 شهرت دارد و نخل است و محیط است شام را از طرف غرب
 بحر روم و بطرف جنوبی آن حدیث است که استداد و اردو تاتیه
 بنی اسرائیل و بطرف شرقی آن حدیثی که استداد و اردو
 از بقا تا صرغ و بطرف شمالی آن حدیثی که ممتد است
 از بلس با فرات تا قلعه تخم و در وجه تسمیه آن چند قول است
 بعضی گویند بنام سام بن نوح صلعم سسی گردید و جمع گویند که
 قوسه از بنی کنعان در آنجا که بسیار کعبه واقع است رفتند
 و سام معنی بسیار است لهذا آنرا شام قرار دادند و قومی گویند
 که زمین آن چند رنگ دارد سرخ و سفید و سیاه و شام معنی
 رنگ است لهذا باین نام موسوم شد - قا -
 شام - آخر روز و طعام آخر روز و این چهارست مثل شام
 معنی طعام چاشت - جم -
 شام دادن - کنایه از طعام دادن وقت شب باشد - جم -
 شام شکستن - طعام وقت شام خوردن - جم -
 شام غریبت و شام غریبان - شام مسافران که در وقت آن
 میباشد خصوصاً در مجلسی - جم -
 شانه در ریش زدن - کنایه از مستعد و تیار شدن
 باشد - جم -
 شاه آفاق گرد - سکندر زو القرمین را گویند -
 شاه آلو - نوحه از آلو سیفید است -
 شاه باز - اهل بچه فاسق - جم -

شاهد زلفیت پوش - کنایه از چند چیز است اول کنایه
 از آسمان دوم کنایه از روز باشد و در بعضی از فرنگها کنایه
 از آفتاب است - جم -
 شاهد زرد - کنایه از می زعفرانی است -
 شب اندر روز - نوحه از قماش ابریشمی که سیاه و سفید
 در هم بافتند - جم -
 شب تیغ - شب دهم عاشورا - جم -
 شب زنگی - کنایه از شب سیاه است - جم -
 شب سیه گون - شب تاریک -
 شب طاق و شب احیا - شب نوزدهم و شب
 بست و یکم و شب بست و سوم رمضان است و این
 شب را در مبارکی میدانند و زنده میدارند و غیب آنکه
 در شام نیز طاق واقع شد و بقول اکثر فضلا - اما میه
 بیله القدر درین لیالی کم است - جم -
 شب غریب - بوزن عند لیب نان و حلوائی که
 شب اول بر قبر میت بجهت ترویج روح او قسمت کنند جم
 شبگور - مقابل روزگور یعنی آنکه در شب متواند دید - جم -
 شب گاه - معنی شبانگاه است یعنی آنجا که شب کنند
 و وقت در آمدن شب -
 شب گیسو فشان - کنایه از شب تاریک است - جم -
 شبگون - کنایه از شب تاریک است - جم -
 شبشم - بقلب اصناف و بهندی اوس گویند بود و قبول
 شب نیاسو وان - یعنی شب بیداران و عاشقان
 و دزدان -
 شب یلدا - شبی است بغایت دراز و طویل و آفتاب
 در برج جدی در آن شب است -
 شتر ب - بفتح اول و ثانی و سکون راء جمله و باء بید
 پناک را گویند -
 شتر سواری و شتر سواری - کنایه از روزه خوردن

لشعرا کتایه اصح

زیرا که در سواری شتر که عبارت است از سفردوزه خوردن
 مباح است یا واجب بنا بر خلاف مذہبین - بم -
 شتر گریه - شتر خانه را گویند -
 شتر گریه - کنایه از قول و فعل هم آیه خسته از ملائم و
 ناملائم - بم -
 شتر گره - معروف است که بچه شتر باشد و کنسایه از
 موی دریا هم هست -
 شتر گیاه - گیاهی است که شتر خورد و گیاه سوسپند را هم گویند
 که گیاه شیر دار باشد و باین معنی تعریف خوانی شده باشد
 ششخه - بالتحریک گرسنه نگهبان شتر کنانی مدار الما قال
 و بالکسر و سکون دو معنی است که در عتق حال گفتار
 گویند شش زو بدین معنی مستعمل فارسیان است - بم -
 ششخو دیدن - مصدر ششخو است که معنی شخودن است که
 خستن و بناخن کردن دریش کردن باشد -
 شد سلوان - آواز بلند است که گشتی گیران در اول
 کشتی گرفتن برکشند - بم -
 شد رخو - ساز نیست معروف -
 شد کن - یعنی بلند کن مقابل نیست کن - بم -
 شراب و شراب - بالفتح نوشیدن و فارسیان معنی باوه
 استعمال کنند و از قرینک فیضی سر مندی معلوم میشود
 که اختراع شراب فریدون کرده و نزد بعضی از مشرکان
 است - بم -
 شراب بگردان - امر خوردن شراب است در عربی چه هر گاه
 شراب را قلمب بعضی کنند شراب شود و کنایه ازین است که
 مردم را شراب بد -
 شراب زده - سیر آمده از شراب که بیخ رغبت بآن نداشته
 باشد - بم -
 شراب شیرازی - شراب شیرازی و شراب پرنگالی اول
 در شیراز و ثانی را در پرنگال سازند - بم -

شراب چاکر شسته و شکر گز شسته - شراب بیخه و اریکلیف
 افتاده - بم -
 شراب گویا گویا و کباب قند هاری - شهرت دارد
 خصوصاً در کابل و نواح آن لیکن خصوصیت شراب گویا
 که شهرت است ازین معلوم نیست بلکه زبان آنجا و راگ آنجا
 شراب اشل است - بم -
 شراب نوش گوار - شربت عمل و شراب بیخه را گویند
 شراب بیخه - عبارت از پنجان و کم که خوردن شراب
 چه بیخه و ان از ترس مسلمانان پنجان و کم کم شراب خوردن
 نامستی ظاهر نشود - بم -
 شراب - بر وزن قراب پیاله و جام شراب را گویند -
 شراب شرمین - بفتح هر دو ششمین معجزه و هر دو را سه ممال اول
 موقوف و ثانی مفتوح و موصوفه بالف کشفیده و آنز نون
 مقدره و همیشه و هر اول فوج که اول بر مخالف زندان
 لفظ ترکی است - بم -
 شرح - بفتح اول و ثانی بند چینده جامه و طناب نیمه و
 کمکشان را گویند -
 شرح - بفتح عدد و بیان - بم -
 شرح - بفتح اول و ثانی معنی حرص باشد و نام گیاهی است
 که بهندی کسی گویند -
 شرحان - رگ دل - بم -
 شرح بانوسه - پیر کنایه از ستاره است سیاره است
 غیر از آفتاب - جمی -
 شرح - بضم اول نام شهر است که جامه مششتری
 فسیه یا نجاست -
 شرح - بضم اول - یعنی شرح طرف که پیش و پس و چپ
 و راست و بالا و پایین باشد -
 شرح و انگ - عبارت از مشقال است و کنایه
 از مردم نام و حیار باشد -

شش

ششدر و ششدره - بفتح اول مردارخانه را گویند و آن خانه ایست که مهر دور و بیکار میباشد -
 شش زمین - اقلیم ششم را گویند -
 شش ضرب - واحدی باشد که در بازی نرد که آن را بحرکت میرایند -
 شش طاق - نوعی از خیمه سلاطین است -
 شش طرف - یعنی شش جهت که شرق و مغرب جنوب و شمال و بالا و پایین باشد -
 شش کاج - بفتح نون شش کاج است که خیمه مدور باشد -
 شش مسکن - کنایه از صدق و مافیه و مکان زرد و دشت میوه و پهنه و خار که ترجمین بران بندد -
 ششعر - بالکسر موزون و تفضلی و دانستن - سب -
 ششعب - بالفتح بر اخیستن فتنه و فساد و تحریک لغت ضعیف است لیکن فارسیان معنی آواز بلند و شور و غوغا استعمال کنند - جم -
 ششفتا لود - یعنی ششفتا که میوه باشد و کنایه از بوسه پسند بود - جم -
 ششقرع - قره ایست بزرگ بساجل شام و امین آن و عکس ته کیل مسافت است - بیت -
 ششقره - افزاریست که چرم را بدان تراشند - جم -
 ششراق - بکسر اول نام مرغیست آنرا کاسکینه میگویند -
 ششقیف ارنون - ششقیف نسوب است بطرف ارنون و آن نام مردیست و آن قلعه ایست مضبوط بسیار نزدیک بانایس اوزمین و ششق ما بین و ششق و ساحل - بیت -
 ششکا - ترجمه صید است -
 ششگایدن - یعنی ششگافتن که بریدن بدرازی یعنی بریدن بطول و شش کردن باشد -
 ششکایت گستر - گله مند و شکوه کننده را گویند -
 ششکاپاره - نوعی از حلوا باشد که بحرانی قطاع میگویند -

شکر خار - درختیست که خار بسیار دارد و میوه اش سُرخ و گردی باشد و دانه آن مانند دانه انجیر است و بحرانی غرغری میگویند -
 شکر ویدن - یعنی شکر و ن است که شکار کردن و شکستن باشد -
 شکر زبان - یعنی شیرین زبان و شیرین گفتار باشد -
 شکرستان - کارخانه شکر سازی را گویند -
 شکر شکن - کنایه از شیرین سخن باشد - جم -
 شکر قلم - حلوا ایست که آنرا شکر برگ میگویند و معنی شیرین قلم هم گفتند - اند -
 شکر دیدن - یعنی شکار کردن و شکستن باشد -
 شکسته - به تنگ آمده و شرمند و متندم شده و شکسته و عاجز باشد -
 شکفید - یعنی شکفت و شکفته گردید -
 شکم - ترجمه بطن - جم -
 شکم تاب زن - کنایه از آنست که مردم به معامله و داد و ستد با فراط باشد - مع -
 شکم خواری - گرسنگی را گویند -
 شکنبه - معنی اشکنبه است که چهار خانه باشد که بهندی او مجری خوانند - مع -
 شکنبه - ترجمه شکنجید است و آن آلتی باشد صحافان را -
 شکنی - بکسر اول دثانی نسوب اشکن را گویند که ولایتی و بعضی گویند شکنی نام ولایتیست -
 شکوفه سر کوک - علتی است که بوسه سر آدمی و مو سه مژه را بریزاند -
 شلاق - در عربی ناز یا نه زون را گویند و در بار عجم نوشته که معنی شوخ و فتنه انگیز است و ضرب دست و مانند آن و بدین معنی مرادف سرچنگ است و این لفظ ظاهر ترکیب است و از زبان دانسته یعنی حاجی محمد شفیع شیرازی شنیده شد -

که شلاق آلتی است که براس زون قاطر و یا بومیدارند
 و از چرم میافند -
 شلغم - بالفتح گیاه است که در عربی لغت گویند با شکر است
 شامتی - بالفتح شاد شدن بگردن است که بکس رسد به سبب
 شمردن - معروف که معنی شمار کردن باشد و نیز معنی داوان
 در کلام قدما بسیار است - بم -
 شمس - قرض منقشه که در مساجد و غیر آن سازند -
 شمشاد شمالی پرست - یعنی شمشادیکه در باد با همی شمالی
 در حرکت آید -
 شمشیر گرد آورون - یعنی آنست که شیر دم خود در آید کند
 شمع - موم و فاریان همی چیز است که از موم یا چربی سازند
 و برافروزند استعمال نمایند و این مجاز است از قبیل نسیمه آتش
 باسم حله - بم -
 شمع الهی - کنایه از تبه چهره است اول کنایه از قرآن است
 دوم کنایه از اسلام باشد سوم کنایه از آفتاب ماه بود چو
 شمعون - نام شخصی بوده از یهود -
 شمع هفت چرخ - کنایه از آفتاب است -
 شکر - باکاف فارسی بر وزن زنجیر نام شکر بوده
 شکیا - با اول مفتوح بتانی زده و تخانی بافت کشیده یعنی
 آسان باشد - جمی -
 شمیران - نام حاکم شکن است که از سیاب بیاری بر آن
 جنگ طوس فرستاده بود -
 شناختگان - ترجمه معارفست -
 شناس - بر وزن قیاس معنی تعریف است
 شناسان ترجمه تعریف است -
 شناسندگان - کنایه از عارفان است -
 شناگر و شناور - معروفست که شناکننده باشد -
 شنبه - بالفتح نام گاو نیست که در کلبه و دهنه قصه او
 مذکور است -

شگرفت زاوی - آنکه زنان در فرق سر کشند و بختی
 سیندور گویند -
 شنویدن - معنی شنیدن باشد و معنی بویدن هم
 آمده است -
 شو برگ - شیر را گویند -
 شوباک - بالفتح قلعه ایست مضبوط در اطراف شام
 در میان عمان و ابله نزدیک کرک و آن بلده ایست کوچک
 و باخماد در آنجا بسیار هستند و اکثر ساکنین آنجا نصرانی هستند
 و آن بطرف شام از طرف حماد و زیر قلعه دو چشمه برآمده است
 که از آن آب در بستان و صحرا میرود - فا -
 شوتن - بر وزن بودن نام مردی بوده -
 شوخ چشم و شوخ دیده - کنایه از بلبه جیاد
 بلبه شرم - بم -
 شوخ گیننی - پوست دست و اعضا که از کثرت کار سحر
 و سخت شده باشد -
 شوخی - طزاری و بیباکی - مع -
 شودی - بر وزن زودی یعنی تاملی -
 شور با س اشک - اشک غمزدگان و آنان خوش
 غمزدگان اشک باشد -
 شورش - بالفهم بقراری و جنگ و فتنه و آشوب است
 شورید و بخت - یعنی بد بخت -
 شوریدن - بر هم خوردن و غصه کردن و در حرارت شدن با
 شوریده - پریشان و دیوانه مزاج و عاشق باشد -
 شوریده راه - کنایه از مردم گمراه و پریشان مذمب که
 متابعت کتب سماوی نکنند و از اخلاق حسنه اطوار پسند
 بهره ندارند - بم -
 شوق - بالفصح خواهش و آرزو - بم -
 شوکت - معنی جاه و مرتبه باشد -
 شوگلک - باویشیه دوک را گویند -

شوگون

شوگون - یعنی شگون است که فال نیک بقال بزرگان
 و مبارک و آسان باشد -
 شولمن - با اول مضموم و واو مجهول و لام موقوف و میم
 مفتوح بروزن کوکن یعنی دوزخ باشد که در مقابل
 بهشت است - جی -
 شونق - اسپ دم سیاه چار دست و پانفید را گویند -
 شوهر - یعنی شوی است که بعرنی زوج خوانند - مع -
 شوکیله - برایم - قرضه را گویند -
 شه حمله - کنایه از آفتاب حالت تابست -
 شه خاور - کنایه از آفتاب حالت تاب است -
 شهدان - بفتح اول نام ولایتی و کوهیست و نام جائے
 و مقامی هم هست نزدیک بکوه الوند -
 شهدک - مصغره شد و لذت جماع و محل جماع را نیز گویند -
 شهر - مصر جامع و در عربی ماه و مدینه را گویند -
 شهر آشوب - آنکه در حسن و جمال آشفندگی شهر و قندهار و
 باشد و بیح و ذمه که شعر اهل شهر را گویند - بم -
 شهر بند - حصار شهر را گویند و آنچه بدان حصار شهر کرده باشد
 و کنایه از بندی و بندی خانه هم هست -
 شهر خدا - کنایه از راه رجب - بم -
 شهر زرین - شهر که بوده از عمارت حضرت سلیمان - بم -
 شهره - مخفف شاه راه است که راه وسیع باشد -
 شمسوار و شست از زن - کنایه از حضرت رسالت است
 علیه السلام چه دشت از زن فلک را گویند باعتبار ستارگان چه
 شمسوار فلک - یعنی شهنشاه فلک است که کنایه از آفتاب
 باشد - جی -
 شه کار - کنایه از فریب و دفاع عظیم است -
 شیپور - بروزن فغفور یعنی شیپور است که نفیر باشد -
 شیخ شلیکیوان - نام شخصیت معروف که از مروج امام رضا
 علیه السلام چیزه بدنمان بکند و ندانش بندگروید چون شتر را

برداشتند و ندانش در طرح مانده بود -
 شیرانه - بروزن دیوانه عناب را گویند و آن میوه است
 شبیه بسجده -
 شیرازه - آنچه در جزو بندی کتاب و برکناره
 چیزها و وزند -
 شیر آسمان - برج اسد را گویند -
 شیرانه - چونیکه بدان دوغ را برانند تا مسکه برآید -
 شیر جیخ - برج اسد را گویند که از جمله برج فلک است -
 شیر روز - لقب بهرام گور بوده -
 شیرستان - کنایه از رستم است جی -
 شیر فلک و شیر مرغزار فلک - برج اسد را گویند -
 شیرک ساختن - کنایه از دل دادن و ذلیله کردن
 باشد - جی -
 شیرین - معروف است و نام شیرین معشوقه فرهاد
 و طفل شیر خواره را نیز گویند -
 شیرین و هنان - شاهان شیرین کلام باشد -
 شیرینی شنبه - معتقد اهل ایران است که روز شنبه
 بعشرت یا کفنه بگذرد و تمام هفته آنچنان باشد پس
 مقرر کرده اند که صبح شنبه همین که از خواب بر می خیزند
 اندکے قند یا نبات در دهان کنند و اغنیا در مجلس تقسیم شیرینی
 می نمایند - بم -
 شیشه بافرزان - کنایه از سفید باشد که ضد سیاه است
 شیشه گردن - بکاف عجمی کنایه از اتق و بی عقل
 باشد - جی -
 شین - الرجل الکثیر النکاح یعنی مردیکه بسیار نکاح کند
 و بحساب جل سده صد باشد -

صا و هم

صا بون کسے بکسے رسیدن - چون دو نفر با هم میگویند
 یکدیگر را بگوید که صا بون من بجان تو نرسیده است

خواهی دانست و مراد آن باشد که هنوز ضرب دست من
 نچشیده - بم -
 صابونی - نام شیرینی که در هندوستان که از شکر سفید ساز
 ظاهر در ولایت هم بوده باشد - بم -
 صاچمه - بزبان ترکی ریزه های سرب و آهن که در تنگ
 می اندازند و بوقت احتیاج سر می دهند و در عرف هند
 چغرا میگویند - مع - جی -
 صاحب امضا - وزیر و نویسنده - بم -
 صاحب دل - آنکه بدل رسیده باشد یعنی آنچه در عالم
 است در خود یابد -
 صاحب دیوان - صدر رسند و در عرف حال تناس
 دیوان گویند - بم -
 صاحب رمی - کنایه اشج ابوعلی سیناست باعتبار اینکه
 وزیر فرخنده الدوله پادشاه رسی بوده و در اصطلاح وزیر را
 صاحب میگویند -
 صاحب صفین - بکسر صا و تشدید فا اشاره بحضرت
 امیرالمؤمنین علی علیه الصلوٰة والسلام است -
 صاحب فضل الخطاب - کنایه از داؤد علیه السلام است -
 صاحب قران - بکسر قاف شخصی را گویند که در وقت
 سقوط نطقه پیر و هنگام تولد او قران عظیمی بوده باشد یعنی
 همه کواکب در یک برج جمع باشند و برج قران در طالعش
 واقع شود و بضم قاف و مد الف اشاره بسور کائنات
 علیه الصلوٰة والسلام است -
 صاحب کافی - نام مردی بوده صاحب فضائل منصب
 وزارت داشته و نام اصلی او ابراهیم است -
 صاود - الدیک المتخرج فی التراب یعنی خروسی که در خاک
 بغلظت و بحساب ابعده نود عدد باشد -
 صاورد - خراجیکه از رعایا بطور غیر معین بوقت احتیاج مثل جنگ
 می پیش آید یا براسه اخراجات امپری فرستاده شاه از ملک دیگر

یا غیر آن پادشاه بگیرد مع -
 صاورد و ارد - آینه و رونده که مسافر باشد - جی -
 صاوردون - اصطلاح حمزایان دفترست که ارباب منزل
 بر کاغذهاست مطالب که از نظر میگذرد براسه منظور و آنرا
 صادی نویسنده و همچنین چیزی را که انتخاب کرده باشند بران
 صادی نویسند - بم -
 صبا - باد شرقی که از افغاریسی باد بارگوبند و غار سیان
 یعنی مطلق باد استعمال کنند لهذا اطلاق آن بر باد خزان
 صحیح شده - بم -
 صباع اثمار - کنایه از ماه است - جی -
 صبح اولین - صبح کاذب را گویند -
 صبح پسین - صبح صادق را گویند -
 صبح نخستین - کنایه از صبح کاذب است - جی -
 صمبر - بالفتح شکلیب - بم -
 صحبت - بالضم یاری و ملازمت و در روزمره حال یعنی
 جلع کردن شهرت دارد هر چند زعم عموم است - بم -
 صحت خانه - طهارت خانه و این لفظ موضع حضرت
 عرش آشیانیست چنانچه از آئین الکریمی معلوم می شود
 و اهل ایران آنخانه و ضروری و قدم جاگویند - بم -
 صحن ارم - کنایه از باغ است -
 صدراع - بالضم دروسر - بم -
 صدر برگ - گلینست معروف و نام کنیز که هم بوده است -
 صد پیوند - گیسبست که آنرا بر بنی حصار اراجی گویند -
 صد و پن - آنکه اول چیزی بگوید و بعد از آن چیزی دیگر
 و ضمون هر یک جداگانه بود - بم -
 صرغد - بلده ایست که چاک شتل بر قلعه مرفوع و در آنجا آب
 نیست مگر آنجا از باران در صحرای بادیه با جمع میشود - خا -
 صره جبال - کنایه از کان فیروزه و امثال آن باشد -
 صریح - آواز قلم و آواز تحت دروغ فارسیان یعنی مطلق آواز

صفا

استعمال نمایند - بم -

صعیده - ولله تعالیٰ وسبح و بزرگ من مضافات مشتمل بر دینچه پنجه منجمله آن اسوان و قوس و قطفه و انجم و بنسبه و منقسم میشود بنسبه اقسام الصعید الاعلی و آن از اسوان تا انجم و الاوسط از انجم تا بنسبه و الاذنی از بنسبه تا فسطاط است - بیت -

صفحه تیغ سحر - روشنائی اول صبح را گویند آسمان را هم میگویند -

صفدر - و بجایه وال جمله تا که فوقانی هم آمده است نام مدینه است واقع در کوهها که شام - بیت -

صفدر - صف درنده و درنده صف را گویند -

صفرا - رو که آتش - زرد رو که آتش را گویند -

صفردار - یعنی بسیار کم و اندک و قلیل -

صفوریه - نام بلده ایست از نواحی اردن جانب شام قریب طبریه - بیت -

صفه یعقوب - نام شهر ایست از ولایت شام و چاه یوسف بان شهر نزدیک است و الحال در انجا مدرسه ساخته اند -

صلابه - بردار کشیدن - مع - و بمعنی هدایت هم است - می -

صلح سمرقندی - مولوی حبیب الله در رساله مزیل الاغلاط نوشته که صلح سمرقندی غلط عوام است و صحیح صلح سمرقندیست زیرا که اهل سمرقند بخوش خلقی و جوانمردی شهرت دارند و بر اندک طعام صلح عام میکنند

کلیف که طعام بسیار داشته باشند و خان آرزو میفرمایند صلح سمرقندی طلب سرسری که از ته دل نباشد یعنی صلح دروغ - بم -

صلت - نام بلده و قلعه ایست وزیر آن قلعه چشمه است بزرگ که آب از آن جاری میشود و در بلده صلت می آید و در بلده مذکور باغها بسیار است - قا -

صلح - بالفهم آشتی - بم -

صلیب باو پروا - دو چوب متقاطع که از آن چهار روزه هم می رسد -

صلیب خطی - یعنی خط چهار گوشه -

صلیبی - کنایه از زنا دارد و آنکه پرستش صلیب کند -

صندل - چوبی معروف که سپید آن خوشبو بود و درختش بوندارد و این ظاهر امر عرب صندل بلام است و چندین بنون مشترک است در هندی و فارسی - بم -

صنم خانه - بتخانه را گویند -

صور - نام بلده ایست بر ساحل دریا گویند که از جمله شهرهای که بزرگناره دریا واقع است صورت قدیم است و اکثر حکما که یونان از آن زمین خاسته اند شریف ادیبی میگوید که ننگرگاه کشتیها در انجا است که از زیر پل و است در انجا ساسله نصب کرده اند که مانع عبور کشتیها میشود - قا -

صوفی - یک کس از طائفه صوفیه صافیه و با اصطلاح سلاطین صوفیه فردیان ایشان را گویند از جهت آنکه ایشان چون درویش زاده بودند اصطلاح مذکور را بجا آن معتقدان و فدویان خود را نظر بر سنت اسلاف صوفی میخوانند - بم -

صهبا - بالفصح شراب - بم -

صیغه - نکلج - بم -

اضا و محم

ضاو - الهدید الذی یرفع راسه و یصیح یعنی برهه که سر خود را بالا کند و فریادزند و بحساب ایچده هشت صد عدد باشد -

ضحاک - نام پادشاه ایست که بیان آن مفصل در وده اک گذشت -

ضحاک باران - مشهور است گویند و ما را زود و بر آمده بود -

ضرب المثل - چیزیکه باو مثل زنند - بم -
ضیافت - مهمانی - بم -

طا و ممله

طای - الرجل الكثير الجماع یعنی مردی که صحبت با زمان
بسیار کند و بحساب بجدنه عدد باشد -

طاعون - عوبیت بمعنی مرگ عام و وبا -

طاؤس - مرغیست معروف که آنرا عربی صرخ بفتح
صا و ممله در اسمند و نیز گویند مردم خوب صاحب حال
بلغت شام و نقره و زمین سبز که هر قسم گیاه داشته باشد
و نام شغفه است - مب -

طاؤس آتشین پر - کنایه از آفتاب عالمتاب
باشد - جی -

طر سوس - با اول مفتوح نام موضع است در راه بغداد
و بعضی بضم هم خوانده اند - جی -

طرطوس - با اول مفتوح و بثنائی زده و ط طحی مضموم
و او معروف بر وزن طرسوس نام مبارز لشکر و سست
و بلغت اهل روس شخصی را گویند که در شجاعت و قوت
و قدرت سپهر و عدیل نداشته باشد و زبردست و
نوفاسته و قومی میکیل باشد و در عصر او کسی همتا
نداشت - جی -

طریقت - مراد از ان مقابله شریعت است که روش سالکان
باشد - مع -

طعام - گندم و هر چیز خوردنی - مب -

طعم - بالضم لذت و مزه - بم -

طعمه - بفتح خوردنی - بم - و در اصطلاح خورش مرغان
باشد - مع -

ظعن و طعنه - بفتح نیزه زدن و بمعنی بدگفتن کسی را
مجاز است - بم -

ظفک - بطای حطی و غین نقطه دار مفتوح نام درختیست

مانند سرو و صنوبر - می -

طفلس - بالفتح جماع کردن و فحشترین چرک بدن و جامه
و بفتح اول و کسر فا چرکین و پلید - مب -

طفلان آتش - کنایه از شراره باشد - جی -

طفل خونی - کنایه از آفتاب است - جی -

طفل مشیمه رزان - کنایه از شراب الگوریت - جی -

طفیل - بوزن بییل نام شخصی از بنی امیه که در حالت
عسرت و تنگدستی بشاد و بهاس مردم بے طلب بر فتن
و لذت او را طفیل العرائس گفتند و فارسیان این لفظ
را بدو معنی استعمال کنند یکی که همان ناخوانده دوم همراه کسی
رفتن بے طلب و رضیافت - بم - و در عرف هند طفیل
معنی واسطه و وسیله آمده است - بم -

طلمایه و طرایه - محضه از لشکر که شبها بکشک و در لشکر بر آ
پاس بگردند - بم -

طوائف - بالفتح گرد چیزه گشتن چنانچه گرد مزارات و
مقابر اکابر میگرددند - بم -

طوتو - در ترکی بمعنی آنست که کسی بخانه حاکم بر آ
ما گذاری و غیره پسرو غیره را بگذارند و آنرا یرغمال نیز گویند
و در هندی اول خوانند بود و جمول - می - بم -

طوس - بر وزن کوس شهر است قدیم در خراسان
بنام کرده طوس نوز -

طوحی - مرغی معروف خوش آواز - بم -

طوغان - شاه بازر گویند - می -

طوفان - بالضم باران سخت و آب سخت که از زمین
بر آید و همه چیز را غرق کند و وسیل غرق کننده و هر چیز
بسیار غالب که همه را او بگیرد و چون طوفان باد
و طوفان آتش - بم -

طویل - بمعنی بازی است از جمله هفت بازی
نزد - می -

ظلمه جمعه

ظلمه شدی المرأة از سنت یعنی پستان زن زال و بحساب ابعاد مصدر عدو باشد -
 ظرافت - بالفتح زیرک شدن و خوش طبع شدن - بهم -
 ظرف - بالفتح آوند و معنی حوصله مجاز است لهذا کم ظرف و تنگ ظرف گویند - بهم -
 ظل عنایت - یعنی در پناه عنایت -
 ظلمه گاه - باکاف تازی کاهنده ظلم و ستم و باکاف فارسی جابجایی و شمری که ظلم در آن بسیار باشد -
 ظن - بالفتح و تشدید گمان و یقین - بهم -
 ظهور - بالفصح پیداشدن و غالب شدن و فارسیان بمعنی نمایان استعمال کنند - بهم -

عین محمله

عاج - وندان نیل را گویند -
 عادت - خو و فارسیان بمعنی رسم و آئین نیز استعمال کنند - بهم -
 عازریمه - قریبه بیت المقدس است و در آنجا است قبر عازر که اورا عیسی علیه السلام زنده کرده - بیت -
 عاشق - بسیار دوست و ازنده مذکور و مؤنث درو یکسانست - بهم -
 عاشور و عشور و عاشورا - تاریخ و بهم محرم - بهم -
 عالم آب - کنایه از مردم شراب خوار باشد - حی -
 عالم طلومی - کنایه از ان جهان باشد -
 عام اول - یعنی پار سال و سال گذشته باشد -
 عبا - بالفصح پوششیست پیشین مخصوص عرب و در کوفت کیم با خطها و نقشها نوشته - بهم -
 عباگی - بر وزن گدائی کفل پوش چاروا -
 عبرت - با کسر سیند گرفتار - بهم -
 عبرت جانان - کنایه از چشم معشوق است -

عجمه لرزان - کنایه از گیسو و حضرت رسالت صلوة العید علیه وآله است -
 عجب - بالتحریک شگفت - بهم -
 عدن - بالتحریک و آخر آن نون مدینه ایست مشهور بر کناره دریا یعنی مین که در آنجا آب و چراگاه نیست اول آن آب از چشمه که از آنجا یکروزه راه است میخورد و آن جاسک لنگر انداختن کشتیهاست هند و حجاز و حبشه است و آنرا عدن امین هم گویند - بیت -
 عذر قدیم - کنایه از تو اضع است -
 عرضده شست - در هند و ستان یا دوشانزادگان و امرا بجناب عالی خسر وان و بزرگان نوبیند - بهم -
 عرقا - بلده ایست کوچک شتل بر طلع و در آنجا باغها و نهری کوچک است صاحب عزیز می گویند که آن از اعمال دمشق است و حد شمالی آن بر کناره دریا و مابین آن و طرابلس بطرف جنوبی دوازده میل راه است و مابین آن و بلبلک شصت و شش میل راه است - فای -
 عرق استخوان - هر چیز خائیده و چاوپیده شده را گویند -
 عرق بهار - عرق خوشبو که از گل نارنج و ترنج کشند و بهترین آن از گل کر نه است که بفارسی بهار نارنج گویند و بویش نهایت تند میباشد - بهم -
 عروسان و زخمت - کنایه از شاخه های نورت زخمت است -
 عروس چمن - کنایه از هر یک از گل و میوه و شلخ تازه و درخت میوه دار باشد -
 عروس عورر عنا - کنایه از دو چیز است اول کنایه از فلک است که آسان باشد دوم کنایه از آفتاب است -
 عروس فلک - کنایه از آفتاب است و نیز کنایه از افلاک است بطریق اضافت بمعنی عروسیکه آن فلک است و علی بن اذ القیاس -
 عروسک در پرده - دو نیست که از آنجا کنج گویند

و بزبان هندی اسکندر نامند و در قرا با دین آورده
 که تخم آنرا بهفت روز هر روز بهفت عدد هر زنی که بخورد
 هرگز آبستن نشود و آنرا عوس در پرده نیز گویند - جی -
 عروه ثریان - شیر خشکین را گویند -
 عسقلان - نام بلبله ایست که در آنجا آثار قدیمه بسیار
 هستند بطرف دریا و مابین آن و غره سته فرسخ راه است
 و درین زمان خرابت کسی از ساکنان در آنجا نیست -
 عسکر - معرب لشکر و نام موضعی در شوشتر که لشکر آنجا
 شہرت دارد - بم -
 عشاق سگ جان - کنایه از طالبان دنیا و
 مردم حریص باشد -
 عشر ادب - سبق و درس ادب -
 عشرت - بالکسر صحبت و دشتن و خوش زندگانی کردن
 و فارسیان یعنی عیش و نشاط استعمال کنند - بم -
 عشق - بالکسر و بفتح و بالتحریک بسیار دوست داشتن - بم -
 عشقباز - عاشق در اصطلاح کبوتر باز را گویند - بم -
 عصاب - یعنی شیطاح است و آن را البیدزیون نیز
 گویند - تن -
 عصا - بوجه سر بند زنان - بم -
 عصفور - بالضم و بالکسر اندام - بم -
 عطار - دار و فروش - بم -
 عطر - بالکسر بوسه خوش و چیزیکه آنرا بخور کنند چون عود
 و نبات و این مجاز است - بم -
 عطر جانگیری و عطر گلاب - سابق نبود و در عهد
 جهانگیر پادشاه پیدا شده و از تصرفات حمد علیانو جهانگیر
 محل خاص پادشاه مذکور است - بم -
 عطف و امن - بکسر اول یعنی فرود آمدن و فرود آمدن -
 عقیدن - بفتح اول آواز و فریاد کردن سگ را گویند -
 عقرب پریشان - کنایه از برقع باشد -

عکاب - صاحب لباب گوید آن از سواحل شام است و در آن
 چشمه ایست معروف بعین البقر و در آنجا سمی است
 منسوب بصالح صلعم شریف ادیبی گوید که آن مدینه ایست
 بزرگ و مینا که آنرا هندی گول بود و مجول گویند در حفظ
 مدینه واقع است و در مینا و برج هستند براس گذشتن
 سلسله که مانع باشد از دخول و خروج مرکب و مابین آن
 و طبریه بست و چهار میل راه است و صاحب عزیزی گوید
 که آن مدینه ایست از اعمال طبریه و اهل آن آباد و پاکت
 میخورند و از آن تا مدینه صورت و از ده میل راه است درین
 خراب است بعد اینکه مسلمانان از دست فرج و رسته شصت
 و نود گرفتند - فا -
 علت قحی - طاعون و وبا که اکثر اوقات در قم واقع میشود
 و متاخران یعنی علت ابنه استعمال کنند و سکنه فرمایند
 منسوب اند و نیز بمعنی چیز باس لایخل چنانکه گویند کتا
 قحی بسیار دارد - بم -
 علل دریا و کان - کنایه از آفتاب است -
 علم - بالتحریک نیزه - بم -
 علم روز - کنایه از صبح آفتاب باشد -
 علم کائنات - کنایه از آسمان است -
 علم ماتم و علم مرده - علیکم پیش تابوت بر بند و این رسم
 ولایت است - بم -
 علی کلا - نام یکی از اولیاد الله است -
 عمارت - بالکسر آبادان شدن و کردن و آبادانی - بم -
 عماری - حوضه چوبیکه بر پشت فیل بندند و این بمنزله
 کجاوه و محل است بر پشت شتر - بم -
 عمان - مدینه ایست قدیم که از زمان جاهلیت خرابت
 و ذکر آن در کتب اسرار مبین مذکور است - فا -
 عمر در شدن - کنایه از آخر رسیدن عمر باشد -
 عمود صبح - کنایه از روشنایی صبح کا دست و روشنائی

صبح صادق زانیز گفته اند - جی -
عمود خوش - کنایه از زه اسپ باشد که ذکر فرست تا جی -
عنان - بالکسر و اول لگام که سوار بدست گیرد - بم -
عنان باز کشیدن - کنایه از ماندن و از کار ایستادن
و توقف کردن و ساکن شدن باشد - جی -
عنان دادن و عنان رها کردن - کنایه از حمل کردن
و به تعبیل روان شدن باشد - جی -
عنان دمان رفتن - کنایه از شتاب رفتن بود - جی -
عنان بسک شدن - کنایه از سفر کردن و رحلت نمودن
باشد - جی -
عنان فرو گرفتن و عنان کش شدن - در بعضی
از نیکو کنایه از آهسته بر راه رفتن و در کارها متامل گشتن
و بتانی و تامل کار کردن باشد - جی -
عندلیب - بالفتح هزار دستان - سب -
عزم روت - معرب از روت است -
عود و قماری - نوسه از عود است -
عود و گلاب - کنایه از بیابانی و سپیدی باشد - جی -
عوری - بر وزن کوری بر بنی را گویند -
عید اصحی - گویند که کشان را گویند که عید قربان باشد -
عید اب - و با ذال منقوط هم هست و نام مدینه است
و درین اختلاف کرده اند بعضی گویند که آن از دیار مصر است
و بعضی گویند که از بلاد بجا است و بعضی گویند که از بلاد حبش
است و تجارین و حاجیان که از مصر براه دریای مدیترانه
سوار میشوند از عید اب بجه - فا -
عید گاه - نماز گاه عید را گویند -
عین چشم چشمه و نفس هر چیز و کویان ابل و بجا
پشتا و عدد باشد -
عین تاب - بلده است بزرگ و در آن قلعه است
از سنگ مضبوط و در آنجا اکثر آب است و بازار است بزرگ

و آنجا ساقرین و تجار بسیار هستند و از حلب بطرف شمال
سه مرحله راه است و قریب عین تاب قلعه ذلوک است
و درین زمان خراب است و ذکر آن در فتح صلاح الدین
و نور الدین مذکور است - فا -

عین مجمه

خاشیه وار - رکاب دار باشد و کنایه از جبرئیل علیه السلام
هم هست -
خالی بنوس - نام حکیمیست یونانی و معنی آن بزبان یونانی
خدا سے اول است که شیر باشد چنانچه اطفال بشیر تربیت
میابند مردم نیز از تربیت می یافتند باین ترتیب او را
خالی بنوس خوانند و معرب آن خالی بنوس است - جی -
خریال - بالکسر معرب خریال بالفتح معنی پرویزان - بم -
خریال آبلون - کنایه از فلک باشد - جی -
خریبر - معنی پرویزان و خریل بالام هم آمده است - می -
خریله - حرکات و سکنات خواتین در وقت خاص بم
خریدین - باره اول مشدود و بانامی ساکن معنی
خریدن باشد -
خرال - بالفتح آهوبره و فارسیمان معنی آهوه است حال کنند
و قریب است از اعمال طوس از آنجا است حجه الاسلام
ابو جاد محمد خزالی و گویند خزال رسیان فروش بود و او
بفرموده مادر خود رفته در بازار میفروخت - بم -
خصمه - بالضم و تشدید اندوه گلوگیر - بم -
خلام - بالضم کودک که خطش دیده باشد و بعضی گویند
از زمان ولادت تا وقت بلوغ و فارسیمان معنی مطلق بنده
و سپهر است حال کنند خواه کودک باشد خواه پیر لیکن بر مذکر
اطلاق کنند بر مؤنث - بم -
خلخاله غمزه - کنایه از شکر چشم بر هم زدن بناز و حرکت چشم
خلشک - مردم درشت و نامهار و نامتراشیده را گویند -
خلیان - بالفتح جوشیدن و در فارسی بالکسر معنی خسته تنباکو

و این مجاز است و قلیان بقاف لجه اهل ایران - بم -
 مخوزه نقره - کنایه از مهره نقره است و در عربی قداس
 خوانند - جی -
 خوق - هر وزن و معنی غوک است -
 غین - الابل الوارو علی السمار و ابریکه همه روئے آسمان
 می شود و بحساب ابجد هزار عدد باشد -

ف و

فاز - زبدا لجه یعنی کفت و ریاء و بحساب ابجد هشتاد و دو باشد
 آثار فقیه طحا - نام پیغمبر است از کتاب ربورم قوم شد - جی -
 فاضل آب - کنایه از آبجست که بسرشاری از نهرها
 بر رود - جی -

فان - مطلق شکون - بم -

فامیه - صاحب مشترک گوید آن بدینه ایست قدیم
 و این رسم بنا حیه آن هم اطلاق کنند و صاحب غریبی
 کوره فامیه بدینه بود بزرگ بر بلند می زمین و آن زمین
 شیرین است که از آنجا نهر برآمده است - فا -
 فتاوان - محض افتادون است - مع -
 فتاک - یعنی سخت باشد یعنی خاص -

فتنه را از جای بجای برون - کنایه از
 سخن عینی کردن باشد -
 فتنه مان و درانمان و اشتن - کنایه از گوشه نشینی
 و خلوت گزینی فتنه باشد -

فرچنگ آوردون - یعنی در چنگ آوردن باشد - شت -
 فرار سیده - ترجمه شامل است -
 فرار نده - بفتح اول درایع بالا گفته را گویند -

فرش غضب - کسان که در حضور پادشاه فارس هر وقت
 حاضر باشند تا کسیکه بقتل و دست بیدن و امثال آن بطور
 عورت و شرع از پادشاه صا و رشود همان زمان فرش غضب
 بعل آرنج -

فرافس - آواز ناله و نفیر از عالم شیاشاب تیر
 و چکا چاک تیغ - بم -
 فراموش - مقابل یاد - بم -

فراوان - بسیار از هر چیز و معنی عمیق مجاز است - بم -
 فراهم - بفتح اول و رایع یکجا گرد آمده و جمع شده -
 فراهم آوردون - معنی یکجا گرد آوردن و جمع کردن است -
 فریه - مقابل لاغره نیز یعنی قومی و سنگین چون کوه فریه
 و زخم فریه و فوج فریه و معنی همور و آبادان چون ملک و
 گنج فریه و معنی بسیار و فراوان و گنده و سبط نیز آمده و
 این همه مجاز است - بم -

فرجی - جامع مشتخ را گویند - مع

فردا - بالفتح روز آینده - شت -

فرزانگی - حکمت را گویند -

فرزند - معنی طفل باشد - مع - و بکسر تین نام شخصیت

وقیل ریگستان است - شت -

فرزین - نام مهره شطرنج - شت -

فرشته صوری - کنایه از اسرائیل علیه السلام است -

فرگروی - معنی شرطیه است و فرگروی پیوسته شرطیه متصله
 و فرگروی و گشته شرطیه منفصله

فرگوهر - یعنی ذوات است -

فرگویا - ترجمه ناطق است -

فرمان - حکم پادشاهان فرامین جمع و این تصرف
 فارسی دانان مشرب است از عالم افغانه و ترا که جمع
 افغان و ترکمان - بم -

فرمان بران - خدمتگاران -

فرمان وه - بکسر دال ابجد پادشاه و امر او اکابر و آمر
 فرمان دادن -

فرمودن - حکم کردن و نیز معنی آمدن - بم - و نیز معنی
 نشستن چه در محاوره حال بفرمایید بجا نشینید گویند -

فروانچ - پروانه و مرغی را گویند که ازان کوچکتر باشد -
 فرو بارم گهر - کنایه از نیست که گریه کنم -
 فرور - یعنی ذہین باشد -
 فروزان - بضم اول یعنی سوزان و تابان باشد -
 فروزنده خاور - یعنی خورشید انور -
 فروگشتن - کنایه از ناپدید شدن باشد -
 فروگرفتن - زدن سخت را گویند -
 فروماندن - یعنی سرگشته و تیر شدن باشد -
 فرو بل - بضم اول نام بسیار زریانی است و
 از بفرود آمدن باشد -
 فروبلیان - اهل ادب و ادب آموزان -
 فریاد - آواز بلند که مظلومان کنند -
 فریبیدن - بازی و دغا دادن -
 فریدی - بروزن حمیدی فطری یعنی بری -
 فریورن - بفتح اول و وال ایجد و سکون نون در آخر
 یعنی رست شدن باشد -
 فسطفی - سازے که مطربان نوازند -
 فسله - مخفف فیله است که گله اسپان و ستوران
 شکاری باشد -
 فشرون - آب از چینه بز در دست گرفتن و کنایه
 از پاسبان محکم کردن باشد -
 فشروه قدم - کنایه از ثابت قدم باشد -
 فش - یعنی تفت باشد - مع -
 فتاع - بضم فاء تشدید قاف شومیت که از غله سازند
 و بعضی تفسیر آن بپوزه کرده اند و در فارسی تخفیف و قطع
 بخذف الف نیز استعمال -
 فتاعی - آنکه برفت و در شباب بفرود شد -
 فگندن - مخفف افگندن است - مع -
 فلاکت - بروزن فلاکت نکبت و افلاس و زین

تراشیده فارسی دانان متعربست -
 فلسطین - نام ملکیت که پادشاه تخت آن ملک او شلیم بود -
 فلک زوه - مفلس و تهیدست -
 فلک ساوه - فلک اطلس را گویند که عرش است -
 فلک نواز - ناقابل و جاهل که نوبه ولت رشیده باشد
 و خود را کم کند -
 فنج ماوه - علتیست که فروسه فرج زنان آماس کند
 اگر پیش مرد و در خصیه مرد ویاسد -
 فواره - ظاهر آنست که از ماده نور باشد که معنی جویند
 لیکن بدین معنی در عربی استعمال نیست پس آن تصرف فارسی دانان
 متعرب باشد و از اینجاست که صاحب کشف اللغات
 در الفاظ فارسی ذکر کرده -
 فواق شیشه - شراب را با او در پیاله ریختن -
 فوته - ازار ناد و خسته را گویند که لنگ باشد -
 فولاد - مبدل پولاد بیاسه فارسی -
 فی الجمله - قدامت معنی حاصل کلام و محل سخن استعمال نمایند
 و لفظ در جمله ترجمه آنست و در عرف حال معنی من و چه
 استعمال میشود -
 فیجیه - نام قریه ایست مابین دمشق و زبدانی و از اینجا
 نرد و مشق برآمده است -
 فیروزم - یعنی دریاے گنگ و غلج است -
 فیصل - بروزن صیقل حاکم و حکم که فصل کند میان حق
 و باطل و بدین جهت حاکم را فیصلی گویند و فارسیان معنی
 انفصال و انقطاع استعمال نمایند و این مجاز است -
 فیض کرم - کنایه از فیض خداے کریم است -
 فین - بتحانی معروف نام سیر گاو به در کاشان و شهر
 در ایران -
 قاف

قاف - مطلق ظرف چون قاف عینک عینک دان

وقاب قلدان وقاب آئینه آئینه دان وقاب کتاب
 جزو دان وقاب طعام طبق و بهر تقدیر ترکیب است - بم -
 قابون - یعنی برون داشت -
 قابو یافتن - فرصت یافتن و بعضی معنی انتقام کشیدن
 آورده اند - بم -
 قار بوز - در ترکیب معنی بند وانه است - مع - می -
 قاروره - هر شیشه عموداً و شیشه که بول بیمار در آن کرده
 بطیب عوض دهند خصوصاً و اطلاق آن بر بول مذکور
 مجاز است از قبیل تسبیح الحال با سم الحمل - بم -
 قاش - یعنی برش بند وانه و خربزه و غیر آن - مع -
 قاشق - چم و این لغت ترکیب است - بم -
 قاشق تراش - انگه چیمار را بسازد - بم -
 قاضی روش سر دس بود از شجاعت که بلطائف مجمل
 گریه کرده -
 قاضی فنک - کوب شتری را گویند -
 قاطر - استر را گویند که از قطر آمده است - می -
 قاف - استغنی من الرجال یعنی تو نگذار مردان و بجهت
 ابجد صد باشد و نام کوبیت -
 قالی و قالین - نوسه از فرش پشمین گران بها که در
 ولایت بافند از عالم شطرنجی که متعارف هندوستان است - بم -
 قالیون - در ترکیب جان قلیان است - می -
 قاسمت - مراد قه - بم -
 قان - پنج اول مخفف قان است -
 قانوچمه - نام کتابیست در علم طب و نوسه از ساز که نوازند
 قاهره - مدینه است در جنب شطاط و آن درین زمان
 خراب است و آن مدینه است بزرگ و در آنجا مسکن اشک
 و در آن ملک است و عمارت آن متصل است ایوم از مصر
 مشهور است بالقاهرة المغربیه چه در ایام مغربی قسیم علوی
 تعمیر شده است دنیا کرده آنرا جوهر ناسه ظلام مغرور کوریت

قباک کردن - کنایه از چاک کردن پیر این باشد - می -
 قبان - بتشدید بلسه فارسی در ترکیب تراز و نیکه یک پله
 دارد و جانب دیگر سنگ از شاخه پیر این بیاید و پزند - بم -
 قباہ - بروزن تباہ جامه پوشیدنی -
 قباہ مع علم - کنایه از آسمان دنیا است که فلک قمر باشد -
 قبر کوبانی - قبر را گویند که آنرا مانند خر پشته ساخته باشند
 قبضه - دسته نیزه چون قبضه شمشیر و خنجر و کمان و نیزه
 مقبوضه مجاز است - بم -
 قبق کتک و قبق کتک و قبق کتک و قبق کتک - مجموع
 بفتح اول لفظیست مرکب معنی اینکه همان می آید اما معلوم
 نیست لغت کجاست -
 قباک آب - محلب را گویند -
 قبه سرافراز میا - کنایه از آسمان است - می -
 قتر در ترکیب - بفتح قاف و کسر فو قالی استر را گویند - می -
 قدر - بالتحریک طاقت و توانائی و برابر و یکسان - بم -
 قدسیان - فرشتگان و روحانیان -
 قدغن - بالتحریک از عالم اہتمام پادشاهان هند است و
 فارسین یعنی تاکید استعمال کنند و این مجاز است - بم -
 قدومنه - نام دو آئینست که آنرا تودری گویند -
 قرافه - نام مدینه است که در آنجا بنا بسے بزرگ و مکانها
 وسیع و بازار و مزارع صلحا واقع است و مزارع بزرگان
 دامرا هم هست مثل ابن طولون و در آنجا قرام شامی رخن
 نیز واقع است و قرافه ایضا نام موضع است در اسکندریه است
 قراق - بفتح هر دو قاف آواز کردن شکم بجا از مطبق
 شور و غوغا - بم -
 قرا سے صاحب طبلسان - کنایه از ستاره مشتری است
 و در بعضی از فرهنگها کنایه از کوب زسل است که کیلون
 باشد - می -
 قرب دوسه کمان - یعنی بنزدیکی بقدر دو گوشه کمان -

مردود

قرب قاب قوسین یعنی نزدیک و دوسرمان باشد -
قرص خورشید در سیاهی باشد یعنی آفتاب زورفت -
قرصک مصغر قرص است که شیرینی باشد -

قرض - بالفتح و ام و ا و ن - بم -
قرطاس - یعنی کاغذ و جمع آن قرطیس و آن از مدت
دیر یاز در ملک چین مستعمل بود که از ریزه های ابریشم ساخته
تا آنکه در سال سی ام هجری طرح ساختن آن در سمرقند
اروج یافت چنانچه علی بن محمد فارسی صاحب تاریخ خوب
نوشته و در سال هشتاد و پنجم هجری چون ملک سمرقند فتوح
مسلمانان شد بوسه بن عمر و طریق ساختن کاغذ در آنجا
آموخته در کمال و بمرودمان آموخت و در آن زمان چیریکه
بدان قرطاس ساخته میشد صرف نپسند بود و در سال
هشتاد و هشت هجری اول قرطاس در مکه ساخته شد -

قرطیان - یعنی قربان است که دیوث و بچشم خود بین باشد
قرطه قسقی - پیراهن سبزه گویند که بسرخ زند -

قرعه - بالضم چینه باشد از چوب و استخوان و مانند آن که
بوقت فال کشادن می غلطاند - بم -

قرقرمی - نوعی از پیش و سار که آزا در بند کهر کی گویند بم -
قرنای - ترکان خطائی جمیعت بزرگ ناگویند - می -
قرچک - کابوس و عذابنده را گویند -

قرونی شدن معامله - بالضم و فوقانی تجتانی رسیده
بر هم خوردن کار - بم -

قره مستقر - کنایه از سیم و سیاهی است و نام جانور سی پرنده
شکاری بود چنی -

قره از - بر وزن بزاز ابریشم فروش و علاقه بند - بم -

قره باش - در ترکی یعنی سرخ سر قزل سرخ و باش سر بم -

قرویین - نام شهر است قدیم از عراق و قرین بیای بود
و حال آباد و باب هشت نیز گویند -

قروینی - کنایه از احمق است - می -
قس - با اول کسور ثنائی مشدود و مخفف قیس باشد -
قسطنطینیم و قسطنطینه - بحد ف یا س نسبت نیز
گویند شهر است که نام آن بر نطینه بود چون قسطنطین اکبر
در آنجا آمد پس بنا کرد دستور آن شهر را و نام آن بنام خود
گذاشت و آن شهر و دارالملک روم شد تا این زمان نام آن
اسطنبول نیز هست و حکایات در باب بزرگی و عظمت و
خوبی آن بسیار است و در آنجا شاهی از دیر برآمده است
که احاطه کرده است جانب شرقی و شمالی را و جانب غربی
و جنوبی در بیابان واقع است و ارتفاع آن سوبست یک
فرس است و مذکور است که در آن شهر بسیار زبانتند
که قریب صد هزار باشد و از آن جمله باب الذهب و آن از
آهن و ذهب است - میث -

قسیم - بالتحرک سوگند - بم -
قشقه - ترکی نشان پیشانی اسپ و فارسیان یعنی
نشانی که کفار بر پیشانی کنند از عرفان و صندل و غیر آن
استعمال نمایند - بم -

قشو - بفتح اول و ضم دوم در ترکی خرخره آهنی که اسپ را
بدان خارند - بم -

قشون - فوج - بم -
قصاب - برنده گوشت و روده و مانند آن - بم -

قصاص - بالکسر معاوضه کردن و شکستن و زخم زدن
و یکے را یکے و اگر دزد و آنچه داده باشند بازستاندن و
فارسیان یعنی مطلق تعزیر استعمال نمایند - بم -

قصر شیرین - نام عمارت و هیئت که صورت شیرین و
گلگون و غیره پاک از کار پرده از بهاسه فرماد است در آنجا
چنانکه از کتب تواریخ و اهل زبان بوضوح می پیوندد و بعضی
گویند آن قصر را حکم شیرین ساخته بود و الحال خراب است
و نام آن معموره نیز همین است - بم -

قصه - بر وزن حصه حال و کار خیر و سرگذشت حکایت - بم
 قصه گو تا - این در وقت گویند که خواهند سخن را بپایان
 رساند و محفل بیان نمایند - بم
 قصار - یعنی بارادت خدا و بغير قصد - شت
 قط - بالفتح بریدن - بم
 قطران - هر چند مصداق این لفظ بر کار دست لیکن بجهت
 اطلاق آن بر نقطه کنند - بم
 قطامه - بر وزن علامه زن بسیار شهوت - بم
 قطره - بالفتح چکیده - بم
 ققتان - مراد قباست - مع
 قفل بست کردن - کنایه از کشاده و دشمن در باشد بر سائل جی
 قفل خاک - کنایه از شرک و کفر است - جی
 قفل و سواش - کنایه از کله آهنی است که حلقه از آهن
 بر آن نصب کرده اند و دو میل آهنی که هر دو سر هر میل که
 ازان حلقه را گذرانیده اند و بستن و کشون آن خالی از شرک
 نیست و از زبندی گورک دهند گویند - جی
 قلاب - بالضم آهن پاره تیز کوچ که بدان ماهی
 شکار کنند - بم
 قلاوه - بالکسر کردن بند کذافی الصراح و اینها بالضم - بم
 قلیاق - بهای فارسی در ترکی کلاه - بم
 قلب اقبال - لا بقا باشد
 قلب دمی - یک که معنی دست باشد
 قلب رایا - ایر است که آلت تناسل باشد
 قلب ریش - یعنی شیر
 قلب شتا - آتش را گویند
 قلب شیر - ریش سفید را گویند
 قلب عقرب - منزلیست از منازل قمر و برقع را نیز گویند
 قلب کلاه - یعنی بالک است
 قلب گنج - جنگ و جدل باشد

قلب مدنگ - گندم را گویند و قلب قلب مدنگ
 شگاف گندم را گویند
 قلب منع - یعنی غم
 قلب مجن - یعنی نغم
 قلیور - در ترکی معنی پر دیزن است که آنکه بختن شد - جی
 قلب یم - می را گویند که شراب است
 قلساق - بهر دو قاف و فوقانی بالغ کشیده در فرهنگ کرفا
 خوب زمین - بم
 قلیچاق - بالفتح و جیم فارسی و ستاره آهنی که لشکریان از
 و این لغت ترکی است - بم
 قلزم - بوزن زفرم بلده است میان مصر و کله در قانس
 بضم اول و سوم بوزن کر کم بلده است میان مصر و کله نزدیک
 کوه طور و بحر قلزم منسوب بدان و فارسیان بضم هر دو یعنی
 دریا به خاص استعمال کنند و این مجاز است مثل عمان
 که نام بلده است و معنی دریا به خاص نیز مستعمل - بم
 قلعه بندر - نام قلعه است در شیراز که بالاسه کوه به وقوع است
 قلعه کبریا پیکر - کنایه از دنیا است - جی
 قلعه نشین - محاصره کرده شده و محاصره کننده را گویند
 قلماش - بالضم در دور و غلو سه به اعتبار سه گویند
 که قلماش را با گواهی آورده و این در اصل قلماش است
 یعنی بگویند که میخوای و فارسیان در آن تخفیف کرده
 یعنی مانع و استعمال کرده اند - بم
 قلماق - نام طائفه است از تبار - مع
 قلم بر آفتاب راندن - کنایه از ریش بر آوردن باشد
 قلم و - بفتح را کنایه از ملک و ولایت تصرف - بم
 قلیان - در ترکی بهان غلیان است که گذشت قلیون
 با او هم میگویند - بم
 قلم - نام شهر است در عراق عجم باین قزوین و اصفهان
 چو در ترکی از قسم تازیانه است - مع

قمری - فاخته کذافی التاج مخفی نماند که در دیار قمری دیگر است و فاخته دیگر اما معلوم میشود که در عرب هر جانور که طوق دار باشد قمری گویند - مل -
 قناره - چوبی یا آهنی دراز که قصابان در دیوار مضبوط کنند و مذبح را بعد از تسلیخ بر آن آویزند و قطعه قطعه کرده فروشند - بم -
 قند آب - شراب و شربت را گویند -
 قند خام - شکر را گویند -
 قند ز آمدن - یعنی شب شدن باشد -
 قندیل - بالکسر نوعی از چو افندان که چرخ پر کرده بران گذارند - بم -
 قندیلچی - شخصی را گویند که مهمان فروختن شمع و چرخ و غیره در مسجد یا باشد - می -
 قنظلات - این لغت عربیست و معنی دارد اول نام کمال ضخیم باشد دوم معنی جمع کرده آمد و شوم اسم تاج کسری بوده که آنرا بیاری گزن گویند - جی -
 قوامی - شاعر بوده -
 قوتی - بالضم نوعی از ظروف که اکثر از چوب تراشند و از نقره و غیره نیز باشند و یا قوتیها و معاجین در آن کنند و دریند و بیایانند و اقسام آن بسیار است - بم -
 قورخانه - کارخانه مصالح توپخانه از سرب و باروت و غیره بم -
 قورقان - در زبان خوارزم یعنی شوری است که با هم شادتر باشد - می -
 قومری - در ترکی یعنی قریبت - می -
 قوس - نام الکه است در میان فراسان و عراق عجم - می -
 قونییه - این سید گوید که آن مدینه است مشهور و بطرف جنوبی آن جبل است که ازان نمر نازل شده است می آید در قونییه از طرف غربی آن و در آنجا باغبانها هستند بجانب جبل و در قلعه آن تربت افلاطون حکیم است - فا -

قنوه - بافتح شراب تخمبست که آنرا کوفته و جوشانده بطریق شراب بجرع بینمایند و معنی قنوه خانه نیز مجاز - بم -
 قیچک - نام ساز نیست از سازها که نوازند - می -
 قیچی - بافتح و جیم فارسی مقرض و این ترکیب است - بم -
 قیسه بند - قلعه را گویند -
 قید فرنگ - نوعی از قید مخصوص اهل فرنگ - بم -
 قیست - زرد آلور را گویند که تفاح از منی باشد - می -
 قیصاریه - نام بلده است بزرگ شتمن بر درختها و باغها و میوه با چشمه آلود داخل آن بلده قلعه است مضبوط و آن دار سلطنت است و آن منسوبست به قیصر و امین آن و اقصر چهار مرحله راه است - فا -
 قیطون - آنچه از رخ ابریشم بافند چنانکه کور در بند و آنرا بر زه و اسن و گریبان جامه بچسبانند - بم -
 قیماق و قیماغ - سرخبر و این ترکیب است - بم -
 قیمون - بافتح و سکون ثانی قلعه است قریب اردلان اعمال فلسطین - بیت -
 قیسه - برزه ریزه کردن گوشت بطریق موهود - بم -

کاف تازی

کابوس - دیو یک مردم را در خواب فرو گیرد - بم -
 کاتبی - بتقدیم فوقانی بر موصوفه نوعی از جامه که آستین آن کوتاه باشد - بم -
 کارو - بسکون را ترجمه میکنند - بم -
 کار واران فلک - کنایه از سبزه سیاره باشد کار واران فلک نیز آمده است - جی -
 کار دیده - یعنی کار آزموده باشد - مع -
 کارگاه - معروفست و کنایه از دنیا باشد -
 کارگاه پر و سواس - کنایه از دنیاست - جی -
 کارگاه کن فیکون - کنایه از دنیا و مافیها باشد که موجود است در این است - جی -

کاستی - پروزن رستی نقصان را گویند -
 کاسه غیره کاسه جفراست - کنایه از ناه بدر است -
 کاسه شنگک - غریبست سبزنگ که شترق باشد -
 کاسه گردون - کنایت از آفتاب است و ساقی را
 نیز گویند -
 کاسه همسایه - فرستادن همسایگان و برادران چیزها
 بیکدیگر که آنرا در عرف هند بجا می گویند و بدین معنی تنها کاسه
 نیز آمده - بم -
 کاغذ چسپانیده - دو کاغذ بهم پیوسته که آنرا در هند و سانس
 وصل گویند - بم -
 کاغذ و قتر - کاغذیکه محرران دفتر حساب بران نویسند
 و آنرا باصطلاح ارباب دفاتر هند و نشان فرد گویند - بم -
 کاف - المصلح الماور یعنی باصطلاح آرنده کار او بحساب
 اجدبست عدو باشد -
 کافر - بکسر فامعروف و کفار و کفره جمع فارسیان بفتح فا
 نیز گویند - بم -
 کالبوت - مرسته که در دام بندند -
 کالنجبر - نام قلعه ایست از قللح ولایت هندوستان - بم -
 کالو و کالوب - بلام مضموم و واو معروف کالید باشد بم -
 کان - یعنی کون است اگر چه در اینجا او تقضی الف شدن
 نیست مگر بسبب این بدل کردن تا کلمه محش هر جا بر زبان
 نآورد - مح -
 کباب - بفتح گوشت که بدر از بر نه براسه بران کردن
 و فارسیان یعنی گوشت بطریق معهود استعمال نمایند و این
 مجاز است - بم -
 کپک شکستن - کنایه از پله کم کردن است - بم -
 کبه ووش - یعنی کبودنگ باشد -
 کپوتر - نام پرند ایست معروف که بعبری میگویند -
 کرسی - یعنی تخت - صح -

کرسی و از مجلس طور - کنایه از حضرت موسی علیه السلام
 است - بم -
 کرسی شرف - کنایه از بروج حمل است از دوازده بروج -
 کرمان - نام الکه ایست که بطرف مغرب از فارس ولار و
 طرف مشرق است از کرمان و طرف جنوب است از میان هند
 و نام شهره هم هست که در سلطنت و حاکم نشین آن الکه
 بود و در زبان تاتار شهره را گویند که محصور باشد و بندگاه را
 نیز گویند که در اینجا چیزها سه هر قسم بکثرت باشند - بم -
 کرمانشاه - نام ملکیت در عراق عجم - بم -
 کرم پیلیم - کرم ابریشم - بم -
 کرتیوتن - اول مفتوح و ثانی کسور و یاسه معروف
 و تا سه فوقانی مضموم پروزن بربر و فکن یعنی خواندن شهبازی
 کزوم طاس آبگون و کزوم فلک - کنایه از بروج عقرب
 است - بم -
 کسوه - نام قریه ایست از اول منزل حاجیان و کسانیکه
 اراده مصر دارند و از دمشق برآمده باشند - بیت -
 کس کش - بضم کاف اول و فتح کاف دوم کنایه از دیوش
 و قلتیان - بم -
 کسوف - گرفته شدن آفتاب را گویند - صح -
 کشاوه پیشانی - کنایه از شخصیت که در کارها تازه رو باشد
 و از پیشانی کشاوه نیز نامند - بم -
 کشت - بالکسر زراعت - بم -
 کشت زار - زراعت نورسیده و سرسبز یعنی زراعت پخت
 و رسیده نیز آمده است - بم -
 کشتن - بالکسر زراعت کردن و تخم ریختن و از خسر و شیرین
 معاوم میشود که یعنی در وون نیز آمده است - و بالضم یعنی
 قتل نمودن -
 کشنیر - نام گیاه ایست که در طعام دهند -
 کش و قوز - یعنی تشبیه و تمیازه غالب که این لفظ

ترکی باشد - مح -
 کعبه - معروف و آن خانه خداست -
 کفاره - بالفتح و تشدید چیزیکه در عوض گناه بکس دهند
 یا کنند و فارسیان تخفیف آرند - بم -
 کفر طاب - نام بلده ایست مابین معره و حلب - بیت -
 کفر لاتا - نام قریه ایست مشتمل بر مسجد و منبر و بر قلعه جبل
 عامل از نواحی حلب واقع است و مابین آنها راه یکروزه است
 و در آن باغها و آبهاست جاری است - بیت -
 کفش نهان - کنایه از اقامت کردن و از سفر باز آمدن
 باشد - جی -
 کفن - بالتحریک جاسه که مرده را بدان پوشند و بسکون
 از تصرفات استادان است - بم -
 کلام تر - در محاوره ایران شخصی را گویند که مرتبه اش از وزیر
 کم و دیگر ارکان بالا باشد و اختیار امور رعایا و شهر
 بد و تعلق دارد - مح -
 کلاوس - بزبان یونانی چیز باسه آیمخته را گویند - جی -
 کلب یا - یعنی کلبه است که جاسه پرستش گبران باشد -
 کلفت - بهترین کجده روسته را گویند -
 کلاک خست - یعنی جمعی هستند که در زمستان در جابجا
 سیخ افتاده باشند و آن کنایه از غلغله پریشان حالی بود
 کلبه - یعنی کالوج باشد که انگشت کوچک است - مح -
 کلونج بر لب زون و کلونج بر لب نهادن - کنایه از
 مخفی و پنهان داشتن امری باشد و در بعضی از فرنگها
 از کرده خود منکر شدن و خاشاک را از آن فعل که خود در دست
 دور داشتن و از امری که یقین بعضی و مظنون بعضی باشد
 دور گرفتن باشد - جی -
 کلو - آنچه از خوشه و گاه بعد در کردن باقی ماند - مح -
 کلید - بالفتح ترجمه مقلح - بم -
 کلید کج - کنایه از اسیر انداختن الرجم است - جی -

کماریدن - یعنی تمسک کردن -
 کمان حکمت - نوعی از جنینق است که بدان تیر اندازند -
 کمان سلوه - کنایه از آفتاب و ماهتاب باشد -
 کمان گردن - کاف ثانی عجمی کنایه از شتر خسیب است
 که از آنجی نیز گویند بعلت آنکه در زمان سخت انصر پیدا شد
 و نیز عبارات از چیزی ضعیف و نحیف است که غیر از رگ و استخوان
 چیزی نماند - جی -
 کمر ساز - تنگ اسپ را گویند -
 کم زوه چند - کنایه از کفار و منافقان است - جی -
 کم عیار - ناقص عیار را گویند و آن پله که از وزن مفری
 کم باشد - بم -
 کمک - بضم اول و فتح دوم فوجی که در جنگها برابر است
 تعیین کنند - بم -
 کم کم نقاب - کنایه از آواز کافتن نقاب است - جی -
 کند - مبدل خند مریب از خم و بند که گله نسبت است
 و آن رسیان باشد که در وقت جنگ در گردن خصم انداخته
 بخود کشند و گله شخصی یا چیزی را از جاسه بلند تر بران افتاد
 بخود می کشند - بم -
 کنایه - بالکسر تخمین که بر معنی غیر موضوع خود دلالت کند - بم -
 کنج و کنج - یعنی لشکری که از آن گشته اما عضو را گرفتن باشد
 چنانکه بر آید -
 کنجور - یعنی کنجور باشد - جی -
 کندر کوب - کنایه از تشویش و بیقراری باشد - جی -
 کندن - بفتح اول و سوم جدا کردن و چیدن و گرفتن و
 بر هم شدن - بم -
 کنر و کنره - با اول مفتوح در هر دو لغت و در لغت اولی
 بفتح ثانی و در لغت دوم بسکون ثانی نام ولایتی است
 از نواح هندوستان که در طرف و کن واقع است - جی -
 کنیز سر - ترجمه حرف جز است -

کاف فارسی	کثیر و از زده - ترجمه حرف شرط است -
گاو پشت - کنایه از آسمان باشد - جی -	کوچک - هر دو کاف تازی و وادو جیم فارسی خرد و چون و نام پرده سر و دشت -
گاور - تخریب گبر است یا کافر - جی -	گوره - با اول مفتوح بتانی زده در اے مفتوح به اے زده نام قومیت از فلک هندوستان - جی -
گاورس - کنایه از شماره باشد -	گوره تابان - کنایه از تاجان و زمانان و در صد بندان غم نشین است - جی -
گاورس نقره گون - کنایه از گوهر تیغ باشد و گاه این	کوزه پشت - شخصی را گویند که پشت او خم باشد و کنایه از افلاک هم است - جی -
لفظ اطلاق بر کمکشان نیز کنند - جی -	کوزه گردانک - بازی باشد و آن دو کوزه است که یکی را بر سر مینی و یکی را بر رسته بگرداند -
گاو فلک - کنایه از برج ثور است - جی -	کوس - کنایه از آواز صبح و نوبت آخر شب بود - جی -
گاو ملیبیده - کنایه از کسی است که خامی او غرور دارد	کوفه - نام شهر است در عراق عرب - جی -
و تربیت بردست مرئی نیافته باشد - جی -	کولپر - کسرام و فتح با س فارسی گیاه باشد بزبان گیلانی که در افشوره کنند -
گبر و نشت - با اول مفتوح بتانی زده در اے مضموم و وادو	کوهسار - بالفهم و با س م و تون زینے که در آن کوه بسیار باشد - شت -
معروف و نون مفتوح و تا س فوقانی معنی بارید نیست - جی -	کوهکین - کنایه از فرهاد است که عاشق شیرین بود و نیز عبارت از اسپ باشد - جی -
گبها - با اول مفتوح بتانی زده گیاه باشد - جی -	کهرام - با اول مضموم نام قلعه است از هندوستان - جی -
گدا - در یوزه گرا گویند - مع -	کست - با اول و تانی کسور یعنی سنگ آتد - جی -
گران رکاب شدن - کنایه از دو چیز است اول کنایه	ککاهی - کلاه است که در ویشان بر سر گذارند - جی -
از حله بردن است دوم کنایه از چهار فتن باشد - جی -	ککین - مقابل نو - مع -
گرمک - طبقه باشد پس -	ککین گرگ - کنایه از دنیا و فلک باشد -
گره چشم - یعنی کبود چشم و از رقی چشم -	ککین - معنی کمن بود - جی -
گرداب - بالکسر ترجمه در طه - مع - بالفهم و استخفاف	ککین - معنی کمن بود - جی -
سوج آب - شت -	
گردور - اشکنه یا بر بای در و دگری -	
گردو کارگشتن - با اول کس که کنایه از ترکیب کاری شدن است	
گردوگان - یعنی چهار مغز - شت -	
گردوان بنظم و گردنکشان بنظم - کنایه از شغول نامند	
است - جی -	
گردون - یعنی آسمان مرکب از گرد یعنی گردیدن و دون	
که کلمه نسبت است و نوسه از ارا که بار بزرگ و تو به بار	
کشند و آنرا در هند چکره و در بکله خوانند - مع -	
گرسنه - ترجمه جانغ و برین تقدیر کلمه درین ترکیب	
بر اے نسبت باشد مثل تش و تشنه که معنی عطش و عطشان است	

وگرنه ففتح ووم نیز آمده و این نوع از تصرف است و
 بر تقدیر که نه مخفف آنست - بم - بم
 گرسنه چیشمان کنعان - کنایه از برادران حضرت یونس
 علیه السلام است -
 گرفته مزان - کنایه از طعنه مزان و درشتی مکن و در بعضی
 از فرزندگیا کنایه از لاف مزان مرقوم است - بم - بم
 گرگابی - نوعی از پاسبان افزار است - مع -
 گرم سیر - با تخمائی جمول زیننه و جاسی که بالخاصیت
 گرم باشد -
 گریبان - یقه جاسه مرکب از گرمی و بان که کلمه نسبت است
 و در نیست که گرمی مخفف گریه باشد که در هندی کتابی
 بیایه معروف و نون غنه و او یعنی مذکور آمده و در فارسی
 بیایه جمول شهرت دارد - بم -
 گریبان چراغی گرفتن - کنایه از پر تو که نور
 و صفائی بهم رسانیدن باشد -
 گریبان گیر - یعنی معذرت و مقابله کردن باشد -
 گریختن - یعنی گریز نمودن - بم -
 گریه - آب چشم ریختن - بم -
 گریه در گلو و آستن - کنایه از ویاسه گریه بودن باشد - بم -
 گزاره - بوزن هزاره قضیه را گویند -
 گزاره بکین - نام حلو آنست - مع -
 گزاره - نوعی از زیواس باشد -
 گسستن - یعنی بریدن و جدا کردن و گسستن - شت -
 گسیختن - یعنی بریدن و جدا کردن و گسستن دست گردانیدن
 و دفع نمودن باشد -
 گشته بکسر و فتح فوقانی مرکبیت از عطریات لیکن نیست
 اما شهرت بکان تازی دارد - شت -
 گشتن - از هم بار شدن و کردن و شکافتن - شت -
 گل آسمان - کنایه از آفتاب است -

گل باغ - معروفست و کنایه از نعیم جنت هم هست -
 گل پرورده - کنایه از قالب و جسم آدمی باشد -
 گلکلیج - با اول مضموم و ثانی زده و هم کسور و تخمائی میخ را
 گویند که سر آن پنج شاخه یا هفت شاخه سازند و تخم آن را
 دست درختن را بدان بند سازند - بم -
 گلیم - بکسرتین پوششست معروفست که از موسی بز و گو سپند
 بافتند - بم - دور ولایت براسه فرش موضوع است بم
 و شطرنجی در هندوستان - مع -
 گمان و گمانه سخن - بم -
 گمیره - بکسر اول در هم آمیخته را گویند -
 گناه - بالضم ترجمه مجرم - بم -
 گنبد ازرق - کنایه از آسمان باشد -
 گنبد و ولابی - کنایه از آسمان باشد - بم -
 گنجیدن - برابر شدن و در چیزی آمدن که مصدر هندی آن
 ساما باشد - نم -
 گنجینه - ترجمه خزانه و آنچه حاصل شده باشد - بم -
 گندم - بالضم نام غله ایست معروفست که بعبی خطه گویند -
 گواهی - شهادت - بم -
 گوده - مغز هر چیز -
 گوده بچرام - مرد و تپیل و بیچاره - مع -
 گورناده فون - کنایه از ماهی یونس علیه السلام است - بم -
 گوزاب - بازاسه فارسی بر وزن همنی ووشابست -
 گو سپند - یعنی پیش است -
 گوش بدر و آستن و گوش بر در و آستن - کنایه است
 از منتظر بودن و انتظار کشیدن - بم -
 گوش پیچیدگان - کنایه از دو چیز است اول کنایه
 از شاگرد و دستر شدست دوم کنایه از گوشمال داده و او
 بود - بم -
 گوش تر شدن - کنایه از شنیدن باشد - بم -

گوش شدن - کنایه از شنیدن باشد و متوجه شدن
بر حرف و حکایت کسی بکمال حضور دل -

گوشواره - زیورے کہ در گوش آویزند و آنرا بتمازی
قرط خوانند - ہم -

گوشه - بمعنی گنج است

گلو بند - بزبان گیلان گردن بند طغلمان را گویند -

گیلو - نام کو بیست - رمی -

گیپا - بالکسر و کاف فارسی نام طعایست - مح -

لام

لاذقیه - نام بلده است مشتمل بر بحر اباد آن بر کنایه دریا
واقع است و در آنجا بندر نیست خوب که نظیر ندارد و در دست
مهمور که مشهور است بفاروس بر بناسه خوب صاحب جزیری

گوید مدینه لاذقیه شهر است بزرگ از اعمال حص و ازان
تا جبله و دوازده میل راه است و تا انطاکیه چهل و شش میل
راه است و آن خوب ترین بلاد است که بر ساحل دریا
واقع است از روس بزرگی و عمارت - فا -

لاطن - بمعنی زبان لیتن است - می

لاغ - بالغ مقابل فریه بمعنی باریک و خالی مجاز است - ہم
لام - اشجرة الناضرة المدیة یعنی درخت سبز تازه فرو افتاده
و بحساب اجدسی عدد باشد -

لب خند و لب خنده - کنایه از تبسم کردن باشد - چی -

لبیک - بفتح لام و بکے مشدد و در عربی جواب نداست
بر وجه تعظیم یعنی ایستاده ام بخدمت تو ایستادنی بعد
ایستادنی - کت -

لج - بالضم در فارسی قدیم عریان و برهنه و بچه شله - ہم -

لچاف - بالا پوش مرادف نهالی و زبر پوش - ہم -

لد - بالضم و تشدید و ال نام قریه است قریب بیت المقدس
از نواحی فلسطین و آن جایست که در دوازده آن عیسی از می
و جهان را قتل خواهند کرد - بیت -

لرزه - حاصل بالصدر لرزیدن - ہم -

شکر - سپاه و عسکر معرب آن - ہم -

شکر شکن - شکننده لشکر -

شکر گاه - جای لشکر باشد -

لشکر کشیدن - بمقابله مستعد جنگ شدن -

لشکری - سپاهی -

لعاب لعل - کنایه از آفتاب باشد -

لعبت باز - بازیگر را گویند -

لعل با طبر ز و جفت کردن - کنایه از حرف زدن و
سخن گفتن شیرین و رنگین است - چی -

لقا - دیدار کردن کذا فی الصرح و فارسیان بمعنی روسے
و چهره استعمال نمایند - ہم -

لقب - بالتحریک نامه که دلالت بر بیخ و ذم کند - ہم -

لقمه - بالضم مقدار طعمای یک یکسار در دهان نهند - ہم -

لنگ و لبتن - کنایه از ترک دنیا گفتن و حرالت گرفتن - ہم -

لنگری - نوسه از بیابان - ہم -

لوحش الله - در اصل لا وحش الله بوده یعنی وحشت ندهد

اورا الله و این را فارسیان در محل تعظیم و مقام استعجاب
گویند اگر گفته شود که نفسی ماضی بامی کشند نه بلما گویم پس لیکن
در کتب قدیمه بلما هم آمده چنانکه شیخ الرئیس در اکثر مواضع
قانون آورده که لا کان و صاحب کامل الصناعت
نیز ماضی بلما می آرد - ہم -

لوطی - باصطلاح اهل ایران رند و حریت و شوخ و بیبک
و شلاق و در رهند وستان آنرا بانکه گویند بوحده و نون غنمه
و کاف تازی - ہم -

لیکن - از تصرفات فارسیانست که لا کن را لیکن کرده اند

میم

ماقم - مصیبت و غم - مح -

ماجر - سرگذشت و قصه و واقعه و گفتگو مجاز است - ہم -

ما حاضر - هر چیز حاضر و موجود عموماً و طعام بے تکلفی که حاضر و موجود باشد خصوصاً و آنرا حاضری درویشانه نیز گویند - بم -
 ماور - یعنی والده و ام باشد - مع -
 ماور بخط - لفظیست مشهور و در شناسه معروف - بم -
 ماورین - بکسر را نام قلعه ایست مشهور بر قبه جبل مشرف و نیسر و دارا و نصیبین است و در آن شهر آب بس قلیل الوجود است و لذا اهل آن اکثر آب از صحرا می آرند - بیت - و
 ابن ابل جو قتل گوید که آن قلعه ایست مضبوط که فتح آن دشوار است و در اینجا مارها هستند که از مارها بے جا بے دیگر در سرعت قتل فوق اند و در اینجا زجاج پیدا میشود - فا -
 مارگیر - کنایه از نحیل و مکار - بم -
 مازند - مخفف مازندران است - می -
 مازندران - ملک طبرستان است - می -
 ماکسین - بکسر کان نام بلده ایست در خابور قریب از رجه مالک بن طوق - بیت - و نامین آن و سنجار بست و دو فرسخ راه است - فا -
 مالداوه - بسکون چیزیکه قیمت خریده باشند و در محاوره بر غلام اطلاق کنند - بم -
 مالکانه - مرکب است از مالک و کله نسبت -
 ماییدن - معروف و تنبیه و گوشتال دادن گویند او را بسیار ماییدم و این مجازست و بر حلق و گلو خنجر ماییدن عبارت از راندن و ذبح کردن است - بم -
 مانند - بفتح نون مهم است و افاده بمعنی تشبیه کند - بم -
 ماه - ترجمه شهر است و آن از دیدن هلاله تا دیدن هلاله دیگرست و در یک سال دو بار زده ماه هستند باین اسامی
 محرم المحرم شرف ربیع الاول ربیع الثانی جمادى الاول
 جمادى الثانی رجب شعبان رمضان شوال و یقعه
 و حی الحج -
 ماه چهارم رفته - کنایه از نابوده و ناپیروز و معدوم باشد -

ماهی - ببری حوت باشد و برج حوت را هم میگویند و نیز فسوب بیا ماه باشد - شت -
 ماهی بلورین - کنایه از انگشت معشوق باشد -
 ماهی پشت - هر چیزیکه میانش بلند و اطرافش پست باشد و خراشته را هم گویند -
 مبارز - بالفصح آنکه با کسی بجنگ بیرون آید - شت -
 مبرقع - نام نو انگشت از موسیقی - بم -
 مست - ووشاب را گویند -
 مجدل یا فا - قریه ایست نزدیک و در آن حصنه است مستکم - بیت -
 محاسن - بمعنی ریش است - شت -
 محو - زائل و معدوم و فارسیان بمعنی والد و آشفته و عاشق آرند - بم -
 محمود - نام شخصی از شایر مسخرگان ایران - بم -
 مخصوص و مملودن - کنایه است از ماندن یکدم یا یک نفس از حیات یعنی نفس آخر -
 محفل - نوعی از قماش معروف که در ولایت بافند و بهترین آن کاشانی و فرنگی بود - بم -
 محفل و دو خانه - محل دور وید با آنکه خواب در آن داشته باشد - بم -
 محفل گورگ و محفل گرگ - باکان فارسی و او را محمول در اسه جمله و بدون و او نوعی از محفل - بم -
 مدارا - بالفصح رعایت کردن و صلح و آشتی نمودن باشد -
 مدینه - نام شهر است در زمین مستوی و بطرف شمالی آن جبل احد و جنوبی آن کوه عیر واقع است و در آنجا درختها بسیار و اکثر زمین آن شوره زار است و قبر رسول الله صلعم و مسجد آنجا است - فا -
 مدین شهنشتن - چارزانو شهنشتن و آن عبارتست از شهنشتن بوضع خاص که اهل هند آنرا پاتھی گویند

یعنی بران چپ از بران راست هر آردون و پاسه
 است بران چپ نماند - بجم -
 هر دو مقابل بران که بری زجل خوانند مع -
 مردک - تصویف مرد است - مع -
 مردی - یعنی مردت و آدمیت باشد و ترجمه مردیست
 نیز باشد - مع -
 مردون - باضم مقابل زینستن و بجای معنی قربان و
 خدا شدن باشد - بجم -
 مرعش - بالفتح مدینه است از سنگ مابین شام و روم
 بنا کرده رشید که دو سوردار و در وسط آن حصن است
 بنا کرده مروان حمار که حصن مروانی شهرت دارد و در آنجا
 شهر بنا هیست معروف به بارونیه - بیت -
 مرغان اولی از حومه - عبارت از ملائکه است - بجم -
 مرقب - قلعه ایست مستحکم مشرف بر کناره دریا و شام
 و مدینه بنیاس - بیت - و مرقت نام قلعه ایست مضبوط
 به بنائے خوب مشرف بر دریا و بلده بلیناس بلیناس نام
 بلده آن قلعه است و فاصله مابین آنها از یک فرسخ کم است
 و آن قلعه در خندا میوه و زراعتها و نیشکر و چمنهای کثیر
 دارد و صاحب غوزی گوید که مدینه بلیناس سوا سه
 مدینه بلبله است و مابین آن و انظر سوس دوازده میل
 راه است - فا -
 مرقبه - یعنی دیوار است مشد که سوب بر وقت
 قلعه ایست بسواصل حصن - بیت -
 میوز - نام طائفه ایست در ملک بهری - می -
 مزجم - بالفتح دارو نیست که بر جرحت نهند - شست -
 مزاج - الکسیر بهم آمیختن و کفینے که از آمیختن چیزها
 بهم رسد - بجم -
 مزوقان - نام شهر است که طرفین و او اسنے
 بسیار در آنجا سازند -

مزوقان - نام شهر است در کوهستان - می -
 مزو - بر وزن که معنی آتش تزییر باشد که حکمت بیارزند
 و آن آتش است از آرد و گندم -
 مستی - مقابل هو شیاری و خالتیست که مرغان را در وقت
 بر جان شهوت میباشد مثل کبوتر و طاووس و غیر آن این
 نیز با خودا معنی اول است و در اصطلاحات اشعراف معنی آرزوئی
 و عاشقی نیز آمده - بجم -
 مسلسل - معروف و چهار تیکه در آن گرفتگی نباشد
 که انی المویذ و حق آنست که حرف مسلسل و گفتار مسلسل
 یعنی حرف م نوبه و پیچدار است - بجم -
 مسند - بالفتح تیکه گاه و بالش بزرگ - شست - و در فارسی
 یعنی شخص است که لاف و کزاف بسیار زند و بیچاره و
 نبل باشد - می -
 مسند جم - کنایه از هوا که نفسانی باشد - می -
 مسی - بالکسر نوعی از سنون متعارف هندوستان است
 و بدان دندان مار رنگ کنند - بجم -
 مشرف - دیده و رشونده و از بالا نگاه کننده و بلند سب -
 و معنی مدبر و دیر نیز آمده - می -
 مشرق - طرفیست از چهار طرف که جلای تشریق آفتاب
 باشد که مقابل مغرب است -
 مشق - بالفتح شتاب خوردن و نوشتن و بستن و زدن
 و فارسیان معنی مداهمت کردن در امر استعمال نمایند
 و حخته یا کاغذیکه بر آن مشق کرده باشند - بجم -
 مشک - می - کنایه از فرج زنان -
 مصحف - بقلی - قرآن که اوراق کوتاه داشته باشد
 چنانکه در نبل نگاه توان داشت - بجم -
 مصحف یا قوت - کنایه از مصحف بخط یا قوت که نام
 خوشنویسی است - بجم -
 مصرع و مصراع - باصطلاح شعرا نیمه بیت مصراع
 مصراع

جمع و در لغت تحفه در را گویند -

مصلح - جاسے نماز و مسجد جامع و عید گاہ و بوریا یا ایام
کہ بران نماز گذارند - بیت -

مصیبات - قلعہ نیست مشہور از قلع مستحکم البناء بر حال
قریب بطرابلس و ابالی آن اسماعیلیہ اند - بیت -

مصیصہ - قریہ ایست بامین النطاکیہ و بلاد روم و آن
مکانیست کہ در قدیم مسلمانان خبردار پرمیکردند - بیت -

مضرب - بالکسر در اصل معنی مطلق آتہ زدن است و در
عرف یعنی زخمہ کہ بر سنا ززند شہرت دارد - بیت -

مطلح - جاسے بر آمدن نور و باصطلاح شعر بیت اول
از غزل و قصیدہ و بیت دوم حسن مطلع و بیت آخر را

مقطع خوانند و بعضی مصرع بصیغہ مفعول از باب تفعیل
مرادون مطلع نیز آورده اند - بم -

مچون - ادویہ مرکبہ کہ در قوام پزند -
مچون سحر شتہ - باصطلاح اطبا ادویہ مرکب مدقوقہ

با غسل یا روب متقوم - بم -
مچون کش - آلتیست کہ بدان مچون را از تھہ بر آرند -

معرة النعمان - مدینہ ایست بزرگ و محمود اکثر نوآکہ و ثم
دار و داهل آن شہر اکثر آب از چاہا میخورند و آن دو معرہ است

یکی معرہ نعمان و دیگری معرہ نسرن پس نسوب اولی را
معربی و ثانی را معربی گویند مگر نزد آریاب علوم این نسبت

ستعار نیست - فا -
معلم اول - باصطلاح حکما ارسطو و باصطلاح ادبا نشان

شیطان را گویند - بم -
مغدان - با ذال بے نقطہ و بغداد و مغداد و بغداد

با ذال منقوطہ این لغت را برے بغداد است و آن شہر است
سیدۃ الدنیاء و ام الدنیاء - بیت -

مغز و مغزینہ - داغ - بم -
مغز - بالکسر کلام آہنی کہ روز جنگ پوشند - بم -

مغفل - مردمان تامل و ماورا النہر را گویند و عیسویان را
کہ در گرجستان میباشد نیز گویند - می -

مفرس - لفظیکہ فارسی نباشد و آنرا فارسی کنند - مع -
مقام - بالفتح و باضم ایستادن و جاسے ایستادن و باطلاح

موسیقیان پرده سرور را گویند - بم -
مکہ - نام شہر نیست در دامن کوهستانات کہ از غایت شہرت

محتاج بہ بیان نیست و آنرا کہ بباے موحده ہم گویند
صاحب صحاح گویند نام آن بکہ بسبب ازدحام مردمان

گذاشتند و سورے محیط دارد - فا - و گویند کہ کفر ہم اسم
آن مدینہ است و بکہ بباے موحده اسم آن بیت است کہ

در مکہ است و بعضی گویند کہ میم مبدل از باست و در حیا
اقوال بسیار است و قصہ اسماعیل و ساکنین آنجا با ما در حیا

مشہور است - بیت -
مکس - پرنده ایست معروف و دانه آہنی کہ بر لب بندق

باشد - بم -
مکس ران - عبری مذہب گویند و در ہندی موجود است و از مذہب

ملا و جرو - و ملا ذکر ہم گویند بلکہ ایست کوچک بنای آن
از سنگ اسود است و در ایجاد خشت نیست و ابن حوقل گوید

کہ این بلکہ مانند خلاط است و بسیار خیر در آنجا است و آن
قریب ارزن است کہ فاصلہ دوسہ روز است و ارزن بطرف

جنوبی آن واقع است و نامین جنوبی و شرقی بدلیس است
و نامین آنها فاصلہ کم از یک روز است -

ملح - لقبیست پرنده ایست کہ عبری جدا خوانند - شست -
ملطیہ - بنائیت از بنا باے اسکندر - بیت -

ملوح - قریہ ایست بزرگ از قراسے حلب - بیت -
ملہ - بہ فتحین و تشدید لام پارہ خود رنگ است - مع -

منارہ - بالفتح جاسے بلند کہ مقام اذان گفتن مؤذن باشد
و چراغ پایہ و میل بلند را منارہ گویند برے آنگہ علامت

است بچیت راہ و غیر آن - مست -

منج صاحب انساب گوید شهر بیت از شهرهای شام بنا کرده یکی از پادشاهان فارس که بر شام مستولی شدند و نامش نبیه گذشت و در آنجا آتشکده بنا کرد و موکل نامی ابن دینار از اولاد آردشیر بن بابک را بران گذاشتند و او بعد سلیمان بن جلاله الفقیه بود و آن آتشکده را نیز نبیه خوانند از بهت نام مدینه آن و در آنجا نیتان باغها اکثر و درخت توت بیشتر است برای حاصل کردن ابریشم و در آن وسعت تمام دارد و درین زمان اکثری از آن شهر و سور آن خراب است - فانی -

منصوبه - بازی ششم از جمله نیت بازی نرد - بم -

منصور - حصنیست از اعمال دیار مصر لیکن آن بطرف خوبی فرات قریب بمیساط واقع است و آن مدینه است که سور و خندق و سه دروازه دارد و در وسط آن حصن و قلعه واقع است و بران دو سو است و مابین آن و بظرف یک مرحله راه است - بیت -

منوهر - بر وزن فرد و تر لفظ هند است یعنی و لفریب و نیز نام نقاشیست از هند - بم -

منیطره - تصغیر منظره با طایفه حصنیست در شام قریب طرابلس - بیت -

موردادان و موفراستادان - چون کسی بر زنی عاشق شود و وصالش دست ندهد موی در کاغذی پیچیده توکے صندوق گذاشته پیش معشوق میفرستد و غرض از آن اعلام صحت و مخالفت بود و در محنت سحر اگر معشوقه هم مشتاق او باشد او هم در جواب موی میفرستد - بم -

موزون - سنجیده و فارسیان یعنی خوش استعمال کنند مویستی - یعنی موسیقی است - مع -

موسیقی - بلغت سریانی علم سرود - بم - از تنج و استقرا معلوم شده که موسیقی لفظ سریانی نیست بلکه یونانی است بسبب عدم واقفیت صاحب بهار عجم سریانی گفته است

و اصلش یونانی -

موشک - نیمی از آتشبازی که در عرف هند چوچند گویند بم موشکاف - کنایه از کسی که کار بار بار بکمال دقت و نازکی سرانجام دهد - بم -

موشک دوانی - کنایه از قنیه انگیزی - بم -

موصل - مدینه است مشهور و بزرگ و آن یکی از تنجگاه شهر اسلام است و مثل آن در بزرگی و عظمت و کثرت خلق شهر نیست و آن باب عراق و مفضل خراسانست از آنجا قاصد بطرف آذربایجان میتوان شد و اکثر شنیده شد که بلاد بزرگ و در دنیا سه شهر اندیکه نیشاپور زیر که باب مشرق و دیگرے و مشق و آن باب مغرب است و آسومی موصل و آن هر دو طرف است و نام آن موصل بسبب رسیدن مابین الجزیره و عراق گذاشته شد و گویند که بانی آن شهر پادشاهی بود موصل نام که شهر را بنام خود مسمی کرد و آن نیز قائم الاساس است واقع بر کنار و جلوه و مقابل آن از آنجا شرقی شهر نیویست در وسط مدینه مذکوره قریب حبیب بنی مسلم و مابین آن و بغداد فاصله هفتاد و چهار فرسخ است - بیت -

موی مستعار - موی چند مقتول از گوسفند باومی که زنان در کمال باه خود بافند بر اے خوش آیندگی و این در هند و ستان شائع است - بم -

مهر - بالکسر رئیس و سردار قوم - بم -

مهر خجسته - پیش خدمتی که رخت پوشاند - بم -

مهر نبوت - نقشی که بر کتف مبارک آن حضرت علیه السلام بود - بم -

مهمت - بالضم فرصت و درنگ -

مهمان - بالکسر و رهندوی اصل یعنی تعظیم و توقیر است و چون توافق این دو زبان بسیار است و ضعیف را تعظیم و توقیر بسیار میکنند از معنی تعظیم و توقیر یعنی ضعیف استعمال کرده اند - بم -

میسا - حاضر و آمده و اطلاق آن باللفظ کار نیز آمده - بم -

۱۰۰

میافارین - بفتح میم و تشدید یای حطی ابن سعید گوید
کہ آن تختگاہ دیار بکرست و آن مثل نصیبین است و در
دو را بہا چشمہا و بانخما و قبر سیف الدو کہ بن حمدان
در انجاست - قا -

میابخی - مصلح در میان دو کس و بمعنی واسطہ و وسط
ہر دو آمدہ - ہم -

مے در گریان کردن - بزور شراب دادن - ہم -
میر آتش - داروغہ توپخانہ کہ قرب اش آنرا توپچی باشی
خوانند - ہم -

میر آخر - بضم خائے حمزہ داروغہ اصطبل - ہم -
میر بار - آنکہ ہر دم بار و ہر براسے آمدن بجنہور این را
در ہندوستان داروغہ دیوانخانہ گویند - ہم -

میرودہ و میرصد - سردار و کس سردار صد کس چنانچہ
از کتب تاریخ و احوال محمد غفرانی پادشاہ نیز واضح میشود کہ
در ہندوستان اطلاق آن بر سردار قاصدکن و چوہار ان کنند

میرزا - بیاسے معروف این لفظ بیشتر در القاب پادشاہان
و پادشاہزادگان بود و درین روزگار بزرگ زادگان و
رئیس سپہان اطلاق کنند و در ایران بر سادات نیز مجوز
بخلات آقا کہ لفظ ترکی است و اطلاق آن بر سلاطین امر
درست نیست ہر چند بمعنی خداوند است چنانکہ آقا و نوکر گویند
و غالباً میر مخفف امیر است از عالم بوجہل و بولہب و مغیلان
کہ در اصل مصدر ہالفت بودہ پس معنی ترکیبی آن امیر زادہ باشد
و حذف الف از بہت تخفیف بود - ہم -

میرسامان - ہمانست کہ آزاد ہندوستان خانسامان گویند
میرشکار - ہتر تو شجیان - ہم -
میر عدل - داروغہ عدالت - ہم -

میر عرض - آنکہ حاجات مردم را عرض اوہد - ہم -
میر منزل - آنکہ پیش از ورود لشکر ترتیب منزل اوہد - ہم -
میر میدان - مرد دلاور و شجاع کہ با جریعت خود مرد دلہ

پیش آید - ہم -
میہم - انحرصاتی یعنی شراب صاف و بحساب بوجہل ہر دو
مینا - بالکسر ہند و لنگر گاہ مراکب و کشتیان باشد قس -
میوہ - صاحب برہان در تفسیر آزاد میوہ بکسر میم ضبط
نمودہ لیکن مشہور بفتح است - ہم -

نون

نابلس - مدینہ است مشہور در زمین فلسطین بامین و کوہ
و آن شہر مستطیل است کہ عرض کم دارد و در انجا آب صاف
است و بامین آن و بیت المقدس دہ فرسخ راہ است نونجی
آن وسیع است و آن شہر بوجہل قدس واقع است فی ہونان یا
در حق این کوہ اعتقادات بسیار است و نام آن نزد ایشان
گریم است و آن مدینہ سمیرہ است و سمیرہ طائفہ است از یہود
و در انجا مسجدیست بزرگ و بزعم ایشان قدس ہین است
و بیت المقدس معروف راہ و ملعون میدان تا اینکه شخصاً انہا
بران سنگ انداخت پس آن سنگ رجوع بران شخص کرد و بیت
ناخن - بضم خائے حمزہ ظفر ہندی کہ بفتح نون و سکون کاٹ
تازی مخلوط الہاست - ہم -

ناخن و ردول زون - کنایہ از تصرف و مزاج نمودن
باشد - جی -

ناخواہ - کنایہ از کارے باشد کہ بے خواست و اختیار
بفعل آید - جی -

ناد - نغمہ را گویند بزبان ہندوی - جی -
ناداری - مفلسی و بے چیزی - ہم -
ناویدہ - کنایہ از خسیس و لیم و رذل باشد - جی -

نارباغ سینہ - پستان - ہم -
نار تو با - بزبان یونانی پس عمر را گویند - جی -
نازنین - بمعنی ناز و غمزہ کنندہ -
ناسوت - نام عالمیست -

ناصرہ - نام قریہ است کہ بامین آن و طبریہ سیزدہ میل است

و لفظ نصاری منسوب باین شهر است چه آن شهر مسکن است
 علیه السلام است - بیت -
 ناظر - بطایع بحره میر سامان و ناظر بیوتات نیز گویند - بم -
 نافه - پوسته که مشک در آن میباشد - بم -
 ناف هفتت - کنایه از روز سه شنبه است - جمی -
 ناگردگار - آنکه بر حقیقت کار هیچ اطلاع نداشته باشد - بم -
 نالاش - بروزن مالش یعنی فریاد کردن است - مع -
 نالیدن - گریه کردن باشد - مع -
 نام - اسم و علم چیز و نیز کنایه از ذات چه در افواه نسبت
 فعل بیام واقع میشود موسمی و ذات و صاحب آن خصوصاً میگوید
 نامردم - ناهل و فرومایه مرادف ناکس - بم -
 نامشخص - آنکه بر یک وضع و یک حالت نباشد - بم -
 ناموس - شرم و عصمت - بم -
 نان - ترجمه نخبه - بم -
 نان لاکو - بلام و کاف تازی و او معروف نمانی
 راج گیلان - بم -
 نسات - یعنی مصری است -
 نشستن - یعنی نوشتن - مع -
 نسیب - شریعت که از خرد سازند - کت -
 نخاله - بالفصیح سبوس گندم و بر آن که از نخل نگذرد - بم -
 نخل - بالفصح درخت خرما و فارسیان یعنی مطلق خرما
 استعمال کنند - بم -
 نخوت - بر وزن ثروت ناز و تکبر - بم -
 ندامت و ندم - پشیمانی خوردن و پشیمان - بم -
 نرم - قابل سخت - مع -
 نرطوگی - بیم چیز که بدان قفل بسته شود و آزاد در عرض
 بند چرخ گویند یعنی تازی مخلوط الهما و راهی - بم -
 نراکت - مصدر فارسیان متعجبانه از نازک تراشیده
 عبارت است از اطمینان نازک مزاجی خود کردن بقبول کار است

بسیاحت و ابرام دیگران - بم -
 نستعلیق - نام خط معروف و این مختلف نسخ تعلیق است
 چرا که این خط را نسخ و تعلیق استخراج کرده اند - بم -
 نسخ - بالفصیح کتاب نسخ جمع و در صرح معنی نوشتن و اصطلاح
 اطباء پاره که بران اسما و ترتیب ادویه نوشته به بیمار دهند و
 بر بعضی ادویات که بر اسه رفع مرض بر گیرند نیز اطلاق کنند بم
 نشاء - نوشی و کیفیت که از خوردن شراب و دیگر مسکرات
 بهم رسد گویند - بم -
 نشاط - بالفصح شادمانی نمودن - بم -
 نشستن - معروف مقابل خاستن و معنی ماندن و
 بودن هم هست - بم -
 نشیمن - بالکسر و یا کسجه و یا کسجه و یا کسجه و یا کسجه
 جاس و مقام مجاز است - بم -
 نصیبین - ابن سعید گوید که آن تختگاه دیار ربیع است
 و گل در آنجا اهلیت است و آنجا گل سرخ پیدا نیست و بطن
 شمالی آن کو بهیست بزرگ که از آن نهر سه برآمده بسور
 و باغهای آن شهر میرود و آن شهر شمالی سنجار است و
 کوه نصیبین جو دیست که سفینه نوح علیه السلام بر آن
 قرار گرفته بود و نهر آن شهر را براس گویند و در آن نهر زمین
 عقربهای مملک متکون شود - فا -
 نظرون - بالفصح معنی بوره از منی است - قس -
 نظرگاه - آستان اولیا - بم -
 نعل و دلغ - رسم است که قلندران و عاشق پیشگان
 بر سینه دلغ میکشند بصورت نعل - بم -
 نعل کهنه چکلو اداون - رسم است در ولایت که نعل
 کهنه را در عرض حلو امیدهند چنانچه در هندوستان این کهنه
 در عرض نخود بریان - بم -
 نعش - برداشتن و جنازه با مرده و سیمرده را سر برداشتن
 و نبات انوش هفت ستاره در شمال چهار انوش و سه نبات

نعل

گویند و آن دو تاست صغری و کبری - مسب -
 نعمت - بالکسر نازد آسایش و عطا - بم -
 نفر - بالتحریک گروه مردم از سه تا ده و فاریکیان بر یک کس
 اطلاق کنند و نیز بمعنی چاکر - بم -
 نقاره - نوبت و کوس فرامانی در شرح قصائد انوری آورد
 که وضع نقاره سکندر است - بم -
 نقره - بالضم سیم گداخته - بم -
 نقره شادخدار - سیم خالص غیر منقوش که در عرف هند
 چاندی گویند - بم -
 نقطه سویدا - بضم سین نقطه سیاه که در دل است - بم -
 نقل ماتم - نقلی که در ماتم مردم قبیله تقسیم کنند و این را در
 ولایت سیاه سازند بجلاف هندوستان که سفید سازند - بم -
 نقل مکان - باصطلاح اهل سفر از جایی خود بجای دیگر
 از جهت مراعات ساعت و این را در عرف هند منیر گویند
 بفتح باء فارسی و سکون تحتانی و نون غنه و فتح فوقانی و
 راء بالفت کشیده و بعضی از عوام کالانعام این دیار صحیح
 لفظ کوشیده و پائے تراب گویند - بم -
 نقل مجلس - مشهور که سوره باشد - بم -
 نگاه چران - کنایه از خیره چشم و بهره نگاه باشد - جی -
 نکست - بالفتح بوسه خوش و در صراح و کنز اللغت
 بوسه دمان - بم -
 نگه - مخفف نگاه است -
 نگین و نگینه - معروف و تیاژی قص خوانند - بم -
 نمد - جاسه را گویند که از پارچه بخش ساخته باشند و هم چوبست
 که آزرگسترده بالایش می نشینند و هم چوبست که بوقت
 باران آزار بر سر میکشند و بارانی گویند و آله تناسل را نیز
 گویند - جی -
 نمدالی - آنکه بایدن نمد مباشرت کند و این فعل را
 نمدالیدن گویند - بم -

نمک - معروف است که ترجمه ملح باشد -
 نمک حرام و نمک بحر ام - مقابل نمک حلال یعنی
 حق ناشناس و کسی که در عوض نیکی بدی کند - بم -
 نمک ریزیدن - کنایه از گریه کردن - جی -
 نمگیر - نوعی از شامیانه که براسه دفع مضرت بنام برپا کنند بم
 نمودن - بضم تین دیدن و دیده شدن - بم و کردن -
 نواسه - بعضی عارض باشد -
 نوبه - بلادیست وسیع و عریض بطرف جنوبی مصر و
 اهل آن شهر نصاری هستند و معاش آن اهل بلاد نوبه
 تنگی و شدت دارد و آن اول بلاد است بعد از آن که
 در انجمن و شر کنند و نام شهر آن بلاد و مقله است و آن
 تنگگاه پادشاه و برکناره نهر واقع است - بیت -
 نون - الدواة و ماهی و بحساب ابجد پنجاه باشد -
 نواون - وضع کردن و گذاشتن و جمع کردن و بستن
 و قرار دادن - بم -
 نهمان - پوشیده و این مقابل آشکار است - بم -
 نج - بالفتح راه است کذافی کنز اللغت و فاریکیان تحریک
 بعضی مطلق راه استعمال کنند - بم -
 نهر - بالتحریک و باسکون جوسه آب - بم -
 ننگ - جانوریست دریائی که بعرنی مسلح خوانند
 و کنایه از آسمان و دنیا و روزگار هم هست -
 نیشاپور - مدینه ایست بزرگ شمل بضم نیشاپور و از انجمن
 اکثر علماء برخاسته اند - بیت -
 نیشتر - معروفست و آن افزایه باشد بصورت نیش
 که بدان رنگ کشایند و نیشتر مخفف آن - بم -
 نیشکر - باضافت و قطع اضافت و نه فقه باضافت
 قصب الشکر - بم -
 نپفه سست کردن - کنایه از آماده شدن بجهت نمودن
 و استراحت کردن است - جی -

سنگ - بیا سے جموں یعنی خوب و معنی بسیار - بم -
 نیکو ہر - بمعنی عوض است کہ در مقابل جو ہر باشد -
 نیم تاج - از دیبا باشند و بجا ہر صرح سازند و بر عروس
 گذارند - بم -
 نیم تسلیم - دست بنان رساندن و خم شدن برای سلام
 نیم تسلیم دست و دست بر زمین گذاشتن و بر پیشانی گرفتن
 تمام تسلیم - بم -
 نیم رخ - کنایہ از نیم خسارہ باشد کہ مصوران تصویر کشی
 بنکار در سے آزند - جی -
 نیمہ قندیل - کنایہ از ماہ نو باشد - جی -

۹۹

واپس - بمعنی باز پس و استردا دست -
 وابستہ - بمعنی بستہ شدہ و کنایہ از متعلق ہم بست - بم -
 واپستہ - بابا سے فارسی بروزن و ارستہ ترجمہ ترین است
 واجب - کنایہ از زر سے معین کہ ہر ماہ بنو کران دہند و پنج
 بر عباد و واجب شدہ چون نماز و مانند آن - بم -
 واجبی - وظیفہ و راتبہ - بم -
 و اچدا - جزئی باشد -
 و اچشا - بمعنی و اچداست کہ جزئی باشد -
 و ادوسیدن - بمعنی چسپیدن باشد بجزیے -
 وادی - راہ میان دو کوہ او دیہ جمع و فارسیان بمعنی صحرا
 و بیابان استعمال نمایند - بم -
 وارث - باصطلاح فقہ کہے کہ اثاث الیبت متوفی بدو
 و در عن آکس را گویند کہ پرداخت و تیمار احوال کہے او
 و در فکر آسودگی و سر انجام کار او کوشد و اضافت وارث
 کا ہے بطرف متوفی ایسا باشد و گاہے بطرف میراث - بم -
 و اسر نکیدن - بمعنی انکار کردن و منکر شدن -
 و او - لون الیما و الابل الکثیر یعنی رنگ آب و ابر بسیار و
 بحساب ابریشش است -

وای - سخن بار و میزہ - بم -
 وائی - ترجمہ لازم باشد -
 وائیدن - بزرگن سائیدن ترجمہ لزوم باشد -
 و با - بالفتح مرگ عام کہ بسبب فساد ہوا ہم رسد - بم -
 و بال - بالفتح سختی و دشواری - بم -
 و جب کردن - بالتحریک پیودن بوجہ کہ آزا بفارسی
 پرست گویند - بم -
 و جد کردن - بالفتح حرکت کردن از رو سے مستی و شوق
 و این اصطلاح اہل سماع است - بم -
 و حشت - بالفتح تنہائی و رسیدگی - بم -
 و خ جان - بجز تازی کلمہ ایست کہ زنان ولایت در وقت
 نماز و جامع گویند چنانکہ اوہ زنان ہند بلکہ اکثر در وقت لذت
 بر زبان رانند خواہ مرد باشد خواہ زن و گاہے تنہا لفظ و خ
 بہین معنی نیز استعمال کنند و صاحبہ مطلمات الشعرا و خ
 مرادف واہ واہ و خ و خ جگر ارگنہ کہ وقت خوش آمد چیزی
 گویند نوشتہ - بم -
 و رشتی خلا بران - بزبان گیلان متران پیادہ ہاے
 عرب را گویند کہ در درخانہ پادشاہان مرسوم خوار باشند و
 خلا بران باسقاط الف ہم آمدہ است - جی -
 و ریستاد - قدم را گویند -
 و زق و راستین - کنایہ از مردم چہ کن و کبنتی و
 مفتن باشد -
 و زق در زمین کردن - کنایہ از جادوئی کردن و
 فتنہ انگیزتن باشد -
 و زن سنگ - کنایہ از قدر و قیمت و نمکین و وقار باشد
 وضع - بالفتح طرز روش - بم -
 وطن - بالتحریک جاے بودن و اقامت کردن مردم - بم -
 وقت - ہنگام - بم -
 و قف - بالفتح متحرک کردن چیزی سے براہ خدا مثل چاہ و حسام

<p>میگویند - بزم - بیضه زرون - بالفتح طے و اسمال کردن بیم به سبب ناگواری طعام - بزم -</p>	<p>و خاتقاه و سرا - بزم - ول - بالکسر یعنی سرخورد و مطلق العنان - مع - و بزم - بالفتح رفتن دل بسبب چیزی که بے قصد آن و گمان لفظ بردن و صاحب این حالت را و پیمانک گویند - بزم -</p>
<p>یا رختخانی</p>	<p>یا رختخوری</p>
<p>یا و - گوشه گمان و بحساب اجداد و عدد باشد - یا نقش - پاسانی که بر در بلوک نبوت باشد چنانکه سال آخرا که پاس و پند یا نشانی خانه میگویند - مل -</p>	<p>یا و - بیاض فی وجه الطیر یعنی سفیدی رو سے مرغ و پلای که بر رو سے کسے بزنند و بحساب و بچند بچ عدد باشد - یا بجز - بالفتح و بجزان بالکسر جدائی کردن - بزم - یا بجوم - ناگاه بر سر چیزی فرود آمدن - بزم - یا بزره گوئی - بصره گوئی - بزم - یا بخت خم - کنایه از بخت آسانست - یا بخت کمنه - یا و صاحب کمنه و کتاب کمنه و شراب کمنه و جام کمنه و شمشیر کمنه و چینی کمنه باشد - یا بسمیری - یعنی مطابقت باشد - یا بسمندی - بر وزن فرزند می ترجمه ربط باشد - یا بدماران - دو کس که دو خواهر یا شکر دو داشته باشند هر کدام یا بدماران آن دیگرے - بزم - یا بدماران - نام شهر نیست نزدیک کرمانشاهان - یا بدمرغین - بزم که قلب از او بیا یا باشد - یا بدمه - یعنی تمام - یا بدمه و گاه بر وزن اطلاق کنند و گاه بر پاسبان و گاه بر غلام و بید و گاه بر کاف و گاه بر ساکن هند و خان آرزو میفرمایند که هند و قومیت مخصوص و لذت بر سمانے که ساکن این ملک اند اطلاق آن نمیتواند کرد و صحیح معنی ساکن هند نیست و اینکه از کلام بعضی مستفاد میشود بنا بر تعلق است - بزم - یا بدمه - مقابل میبست و بالفاظی متن مستعمل - بزم - یا بدمه سنگ و نبر و کنایه از وقت جنگ باشد - بزم - یا بدمه - یعنی کجاوه باشد - صحیح - یا بدمه - چوب را گویند که بر آس سوختن بکار برنده آنرا همیشه</p>
<p>یا ران - قصد گمان - مل - یا رخا - موافق و صادق که کنایه از ابی بر صدیق است رضی الله تعالی عنه - یا رعم - یعنی نیم است - مل - یا روقیه - نام محله است منسوب بیا روق که از امرای تنگنا از امیران نورالدین محمود بوده است و بانی آن نیز از اوست یا رستن - یعنی طاقت و توانائی - رمی - یا رخی - یعنی زمین است - مل - یا ریت - یعنی یاده است - مل - یا رخا - نام دیرینه است شش بر قلعه بزرگ که در آن هزاران معمره و دو کلاسه تاجران هستند و در آنجا بندر بزرگ و کشتی و آن نگر گاه جازها سے وارد و فلسطین و مقله است ما بین آن در مکه شش میل راه است و آن بطرف غربی رمله واقع است - فا - یا رفته یز و - نام شهر نیست در زمین پارس که در رو سے مدینه وقت وساعت از حکماست و قوطه کمر و کلاب آنجا شهرت دارد - مل - یا رفته - هرزه و پریشان و بی پایان و فحش و گم گشته - مل - یا رفته داری - یعنی یاده گوئی - شت - یا رقیب - در سکندری است یعنی آه و ناله و بخاطر میرسد که تصحیف یارب خواهد بود - مل - یا ریک - نام پادشاه نیست - مل -</p>	<p>یا و - بیاض فی وجه الطیر یعنی سفیدی رو سے مرغ و پلای که بر رو سے کسے بزنند و بحساب و بچند بچ عدد باشد - یا بجز - بالفتح و بجزان بالکسر جدائی کردن - بزم - یا بجوم - ناگاه بر سر چیزی فرود آمدن - بزم - یا بزره گوئی - بصره گوئی - بزم - یا بخت خم - کنایه از بخت آسانست - یا بخت کمنه - یا و صاحب کمنه و کتاب کمنه و شراب کمنه و جام کمنه و شمشیر کمنه و چینی کمنه باشد - یا بسمیری - یعنی مطابقت باشد - یا بسمندی - بر وزن فرزند می ترجمه ربط باشد - یا بدماران - دو کس که دو خواهر یا شکر دو داشته باشند هر کدام یا بدماران آن دیگرے - بزم - یا بدماران - نام شهر نیست نزدیک کرمانشاهان - یا بدمرغین - بزم که قلب از او بیا یا باشد - یا بدمه - یعنی تمام - یا بدمه و گاه بر وزن اطلاق کنند و گاه بر پاسبان و گاه بر غلام و بید و گاه بر کاف و گاه بر ساکن هند و خان آرزو میفرمایند که هند و قومیت مخصوص و لذت بر سمانے که ساکن این ملک اند اطلاق آن نمیتواند کرد و صحیح معنی ساکن هند نیست و اینکه از کلام بعضی مستفاد میشود بنا بر تعلق است - بزم - یا بدمه - مقابل میبست و بالفاظی متن مستعمل - بزم - یا بدمه سنگ و نبر و کنایه از وقت جنگ باشد - بزم - یا بدمه - یعنی کجاوه باشد - صحیح - یا بدمه - چوب را گویند که بر آس سوختن بکار برنده آنرا همیشه</p>

یالغ - طاس جوین کہ دران شراب خورد و این لفظ ترکی
 است - مل - لیکن منسکی بسند فرنگ شعوری می نویسد
 کہ یالغ ویالغی طاسیست کہ از شاخ گرگدن سازند -
 یاوری - قوت و توانائی و جرأت و جسارت - بم -
 یینا - بالضم نام بلده ایست کوچک قریب رملہ - بیت -
 یینلو - لغتین و نون ساکن و ضم لام قافله و بعضی معنی
 ستاع گفته اند و ظاہر ترکیبست - ری -
 سپہ - معنی تباہ - مل -
 یقیم - از آدمی آنکہ پدر ندارد و از سائر حیوان آنکہ مادر ندارد
 و از گوہر آنکہ بی نظیر بود و در اصل جمع بودند کہ شاہ عباس
 و اینها سخت رش و دیباک و عیاد و طرار و زیادہ رو بودند کہ رود
 چهل فرسخ راہ میرفتند و حال این لفظ بر خد متکار و غلام ثابت
 است - بم -
 یقیم خانہ - جاے باش وزدان و عیاران - بم -
 یسک - کفج اول و سوم خانہ تائبستانی و نام ترکان و روی
 را گویند - ما -
 ییحی برملی - نام جو افرو نیست معروف - مل -
 ییراق - سامان و مصلح بہر چیز - بم -
 ییرش - ہم شہرے را گویند - مل -
 ییرتچی - رحمت کنندہ - ما -
 ییرتقن - معنی آفریدگار است - ما -
 ییرستی - شب پرک - ما -
 ییرغمال - گردیست کہ پیش حکام سپہ یا جزآن از علاقہ داران
 شخصے باند تا آنکس از حکام تردد نکند یا در مالگزاری تصور نماید
 و از اطو تو ہم گویند و در ہندی اول خوانند بود و مجول - فن -
 ییرغو - سرہنگ و شخم را گویند - مل - و در محاورہ اہل خوارزم
 معنی نزل و خصومت آمدہ - می -
 ییرغہ - اسپ تیز و راہوار - ما -
 ییرقزو - در ترکی بیگناہ را گویند - مل -

ییرق - در ترکی گناہ را گویند - ما -
 ییرقلغ - ترکی معنی نراغ است و مل -
 ییرملی - در ترکی کناہگار است - ما -
 ییرکلی - معنی دلاور - ما -
 ییرلغ - معنی بیچارہ و فتح سوم فرمان پادشاہ باشد - ما -
 ییرلیغ - بروزن تلخ فرمان پادشاہان و ہر لغ مخفف آن
 این لغت ترکیبست - بم -
 ییرمسق - معنی سالوس است -
 ییرنچ - پنجمین پوست سیاہ را گویند شہنشاہ
 ییرساول - میر تو زک سلاطین و امرا - بم -
 ییرشلاک - گلے باشد سیاہ - مل -
 ییرچی - یعنی چہر - یعنی براسے چہ -
 ییرغرت - معنی جزوات - مل -
 ییرغشلقچ - جوانرو - مل -
 ییرخام - بلخ و نسہ سروری شل یغرم مذکور -
 ییرغشلق - بخشش - مل -
 ییرگانی - مخفف یگانگی است ری -
 ییرکماز - بشدید کاف تازی آنکہ خود را یکہ در فوج و لشکر
 زند - مل -
 ییرکتاش - یک خواہر یکتا سے بخوی ست ملوک یک
 خاوند - مل -
 ییرکتیل - معنی سجدہ گاہ است - مل -
 ییرکباد و گردن - یعنی راہ گفتگو پیش کسی دستان شہت
 یکہ جنازہ - نام تفنگ شاہزادہ و انبال کہ بران این بیت
 کندہ بود بیت از شوق شکار تو شود جان تر و تازہ
 برہر کہ خورد از تو یکہ و جنازہ - بم -
 ییرکچی - الکسر را بہر رسول انا در بعضی فرامین ایچی بالغت
 بنظر آمدہ - مل -
 ییرکدک - آب شیر گرم - ما -

یلغران - آتش که در راه بالاسه شتر بجنه برند - مل -
یلغز - تنها و اسپ را نیز یلغز گویند - ما -
یلغی - گله بان - مع -

و خطیک از دریا به بند بریا به سین آمده است آن قاطع
ما بین ان و باقی جزیر ما به عرب و اجزار و حصن به ای این
سیار است - بیت -

یوچی - بالفهم و حیم فارسی را بهر این ترکیست اما بهر شهر یوچی
سیلایق - بهر دو باوقات و بیلا به دن قاف جا سه سرد
هو او ار که فصل تابستان در ان باشد مقابل قشلاق که جایان
فصل زمستان است - بهم -

مین - نامش مین براسه این گذاشتند که عرب هرگاه در
از که شدند در انجا آمدند و آن بطرف مین ایشان بود چنانچه
شام که بطرف شمال آنها بود و دریا محیط است زمین مین را
از مشرق بطرف جنوب بعد از ان بطرف مغرب رجوع کرد

خاتمه اب طبع

ایزد سخن بر زبان آفرین را پس از ان اندازه قیاس که درین هنگام بهایون آغاز خجسته انجام کتاب نافع برهان قاطع
که عدد تاریخ تالیفش ازین عبارت مستفاد است و ترتیب و تشدید لغاتش نزدیک به باب لغت قابل استناد و اعتماد
جامع جمیع لغات فارسی و مصطلحات متداولات و استعارات و کنایات زبان فارسی و پهلوی و درسی و دیوتانی و
عربی و رومی و بعضی از لغات عربی و مستعمل در فارسی زبان و نیز لغات ژند و پارزند و لغات شتر که مینر السانین
و لغات متعارفه ضروری الایرا که در کتب درسیه فارسی معلین محصلین را بهر ان حاجت می افتد به ترتیب مرغوب و
ترصیف خوش اسلوب که به لحاظ حرف اول و ثانی و ثالث و رابع بر نسق ترتیب حروف تہجی لغت مطلوب انسانی
بر می آید و طالبین و ناظرین را وقتے تلاش بسیار و نتایج و معجزات این کتاب و صفت احتواسه لغات مرتبه دار و که
استغنا بخش از دیگر فرهنگهاست مثل فرهنگ بهانگیری و مدار الافاضل و مؤید الفضل و رشیدی و مجمع الفرس سردری
و سرمد سیلانی و صحاح الاد و چین انصاری و سبئی بر بست گونه گفتار و بر پانصد و سی و یک بیان مع تمه و من حیث مجموع
مشهوره بر نوزده هزار و یکصد و هشتاد و هفت لغات و مصطلحات است و از حرف هزه تا حرف زو فارسی به ترتیب و تہجی
بنام نهاد و جلد اول است و از حرف سین جمله تا حرف یای ثنا و تحتانی متعین بجلد ثانی از تصنیفات را لغات عالم محقق
فاضل مدقق ابن خلف التبریزی مولوی محمد حسین التخلص بهر بیان مرجم مصنف مدوح ایشان درین کتاب
تا در الخطاب ابواب حل مشکلات علم فارسی بر روی طالبان کشوده و دشوار بیا و مضللات لغات را برسان نمود
لند این کتاب مفید الخطاب بطریبا گشته و بیخ شاکسته که فائده بخش عامه کسان بود و فکر فاردر یک صفحه دو کالم یعنی
دو حصه نموده که هر حصه را بچاسه خود صفحه فرض کرده شود و هر چه براسه اعتبار لغت بقلم جلی و از آغاز سطر کتابش مترجم کرده
که نظر شوق بینندگان بیک نگاه دریا بدو میبش هم تحقیق مناسب قرار داده که از معانی فهرست کتب این مطبع بر ناظرین
والا تکلمین هویدا باشد چنانچه کتاب مذکور الصفات بطریبعیبه امین غریب متع بخش عوام با رسوم ماه مارچ ششم ام مطابع
ماه جمادی الآخره سنه ۱۳۰۰ هجری در مطبع نامی گرامی منشوی نولی کشور از علیہ طبع آراسته شده و دره التاج روزگار شد
گویائی بخش زبان مقبول عالم کناد بحرمة النون والصاد

طبیعت مفردہ مصلحہ بدل۔ قدر شربت انحال۔ دعوامی
 کمال بسط و شرح سے لکھے ہیں مع رسالہ تعداد ادویہ مترجمہ
 حکیم محمد نور کریم دو جلد میں۔
 مجموعہ میزان الادویہ۔ الفاظ الادویہ۔ فزنگ نصیر
 حل خسران الادویہ۔ یہ مجموعہ تین کتاب کا علی الترتیب
 تصنیف حکیم نور الدین شیرازی و حکیم طالع محمد حکیم احمد علی
 عظیم آبادی ہے۔
 ضروری المطب۔ مولفہ حکیمہ منتاب راے جداول
 میں نام دوا اور اسکے مفردہ مصلحہ کا بیان۔
 مقالات احسانی۔ سفوات کا بیان مصنفہ حکیم
 احسان علی دہلی۔

لغت غیر مختص

شیخ اللغات۔ مولفہ سیدہ ضامن علی تخلص بہ جلال۔
 امان اللغات۔ مصادر عربی کے مشتقات کا بیان
 مولفہ مولوی محمد امان الحق مدرس۔
 کرم اللغات۔ کلان حاوی الفاظ لغت عربی و فارسی
 یہ بیان معنی اردو مصنفہ مولوی کریم الدین ڈپٹی انسپکٹر
 مدارس پنجاب۔
 اللغات۔ خرد۔
 لغات اللغات۔ کلان لغت عربی اور فارسی کے ہر
 اور معانی کا اردو میں بیان ہے مولفہ مولوی امد الدین بلگرامی
 ایضاً۔ خرد۔
 لغات سروری۔ عربی فارسی الفاظ کا اردو میں ترجمہ
 مولفہ مفتی غلام سرور لاہوری۔
 خیابان گلشن۔ نصاب لغت ہوزبان درسی فارسی کی
 مولفہ مولوی محمد علی۔
 اربع عناصر۔ امین جداول کے چار خانے میں خانہ
 اول لغت اردو خانہ دوم لغت فارسی خانہ سوم لغت
 عربی نسخ خط میں خانہ چہارم لغت انگریزی خط میں مولفہ

حجیر الانوار۔ مع تکرار کے چوبی پچاسہ برشت صاف و شگفتہ
 علی درجہ کی صحت اور یہ ایک رتبہ کی کتاب ہے جو کہ جو
 موس حاوی لغات عربہ ہے ویسا ہی یہ کتاب جو جامع لغات
 احادیث سرور دو عالم ہے مصنفہ عالم جلیل القدر شیخ طاہر علی
 قیمت اسکی زیادہ تھی تیار کیے گئے تھے قیمت میں تخفیف کی گئی
 اور اس لیے ہر کتاب کی مع ایک چار جلد ہیں۔
 ۱۔ جلد اول۔ میں لغات ہمزہ سے تا حرف راے
 مملہ باجے جملی ہیں۔
 ۲۔ جلد دوم۔ میں لغات حرف راے مملہ باخاے
 بجر سے تا میں مملہ با یاے جملی ہیں۔
 ۳۔ جلد سوم۔ میں لغات حرف میں بجر سے تا یاے جملی
 مع الیا ہیں اور اس جلد کے آخر میں علوم لغت اور لکی
 اطلاع اور رواۃ و محدثین کے طبقات کا بیان اور
 اصناف غزوات کا بیان تفصیل و صراحت تام مقامات
 بقیدہاہ و سبب اور خاتمہ کتاب اور خاتمہ الطبع ہے۔
 ۴۔ جلد چہارم۔ میں تکرار جو میں لغات ہمزہ سے
 تا یاے جملی مرسوم ہیں اور آخر کتاب میں بجا
 نام کتاب کے جو ماخذ لغات کا ہے و حرف مرسوم تصحیح کردہ
 ہے و حقیقت یہ کتاب کیا ہے ایک معدن لغات حدیث
 سرور کا گمان ہے۔
 قاموس۔ لغت عربی کی کتاب متعارف و متداول سننی
 اصناف ہے از مجد الدین محمد فیروز آبادی شیرازی دو جلد میں
 ۱۔ جلد اول۔ میں ہمزہ سے حرف سین ہما تک
 کے لغات کا بیان۔
 ۲۔ جلد دوم۔ میں لغات سین منقولہ سے تا یاے
 جملی و حرف منوی کے استعمال کا بیان ہے۔
 ایضاً۔ مبرج صید بکلمہ حراست۔
 لغت مختص بضرورت نواب اردو
 خزن الادویہ۔ اردو میں ہر ایک دوا کی ماہیت

<p>مفید فیض فارسی - فارسی قافیہ - ون کی عمدہ کتاب - چہار گزار - قواعد صرف و نحو و معانی و عروض میں اردو - اصول رجیبتہ مصنفہ مولانا مجد الحق محدث دہلوی - ارمغان نادر - کتاب قواعد میں حسین تین سالہ میں ابجد ابجد قواعد و قواعد تشریح الالفاظ مترادف با ترجمہ اردو جداول میں شخص الاخلاق لعل کھن - عروض سنی - فن توانی و عروض - میزان الافکار - شرح فارسی میاں الاشعار - شجرۃ العروض و روضۃ القوافی و رسالہ اضافت و رسالہ آذر کردہ - فن معاین نادر کتاب ہی - علم البلاغت - علم بلاغت و بیان و بدیع وغیرہ میں - شجرۃ الامانی - مصنفہ مرزا محمد حسن قتل - رسالہ تجرید الواسع - ہانسوی قواعد فارسی میں - عزیز المصادر - گردان مصادر مع شرح لازم و متعددی از مولوی عبدالغفر صاحب - ناصر الصبیان - معروف بہ تعلیم مصطفائی سووند اطفال از ناصر علی صاحب - ناصر الصبیان - معروف بہ مصادر ناصر تصنیف - میں انصافی - یہ ایک عجیب رسالہ ترکی زبان کے صرف و نحو میں جس سے اندک نزادوں میں نکل زبان ترکی آسکتا ہے تصنیف جناب مولوی عبدالعلیم نصر اللہ خان صاحب بہادر خوشی کی خورجی نیشن دار ناک نظام -</p>	<p>مولوی محمد ناصر علی - کتاب نادر الوجود اس میں ترتیب اسطور پر ہر کہ شگفتاغات اعضا کے حیوانات کے ایک جگہ میں اور نام اہل قزاق اور رشتہ داروں کے جو جو شہتہ ہو الگ الگ ہیں و علی ہذا جقدر حیوان مذہب خفی میں حلال ہیں وہ یکجا اور اسی طرح حیوانات پر نہ بہر حال سب لذت اپنے مناسبات کے ساتھ مذکور ہیں یہ سہرین فائدہ مندی کا ہے - ایسی کتاب اس صورت خاص سے کہ لغت اردو کو فارسی خط نستعلیق میں ہوا اور لغت عربی عرب خط نسخ میں اور لغت انگریزی خط انگریزی میں حروف چھاپہ شپ میں چھپے ہوئے ستر رنگ کے کا اور جدول چھپنے کی اور خطوط ماہین صفحہ کے سب نسخ چھاپہ شپ کے ہیں - فرنگ دستور الصبیان - در حقیقت یہ فرنگ بہتر شرح دستور الصبیان کے ہے کہ اس میں سب مطالب جزئی اور کلام کو حل کیا ہے مصنفہ نئی گروہاری لال خالص فطین ڈل کلاہ اسکول ضلع فرخ آباد - تیسرے انصافیان تخریج لغات القرآن - اس میں مخصوص لغات قرآن ہیں اب قرآن کے معانی سمجھنا اسکے ذریعہ بہت سہل ہو گئے مصنفہ مولوی محمد سعید صاحب - گنجینہ زبان اردو - ہر حرف بہ گاش فیض - لغات کی تحقیقات مع اشلہ کلام استاد اردو گو مولف یکمضامن علی تخلص جلال -</p>
<p>اخلاق و تصوف</p> <p>گلستان - حضرت سعدی شیرازی شیخی لائق - ایضاً - متوسط قلم - ایضاً - چوب تل کاغذ سفید ولایتی عمدہ - ایضاً - کاغذ ضاکی - ایضاً - پر قلم دو رخ اور شطرنج فرنگ و میل رنگین خوشنما -</p>	<p>قواعد فارسی و ترکی و قواعد عروض قافیہ</p> <p>قواعد فارسی - از روشن علی انصافی - گاشن فیض - قواعد فارسی منقولہ - مفید نامہ - حساب و آداب و تقاب کے قواعد - جو ہر ترکیب - از نشی سوارام جو ہر تخلص رئیس بریلی - شرح جو ہر ترکیب - از شرح از شیخ محمد علی مرحوم - نثر انصافی - حشہ از مرزا قلیل -</p>

00043911

00043911

